

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము

ఆంగ్ల వివరణ – శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి

తెలుగు అనువాదం – కాజ సుధాకర బాబు

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము వివరణ

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు

తెలుగు అనువాదం – కాజ సుధాకర బాబు

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము వివరణ

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి ఆంగ్ల రచనకు

తెలుగు అనువాదం – కాజ సుధాకర బాబు

Sri Vishnu Sahasra Nama Stotram

Annotated commentary by: Sri Narasimhan Krishnamachari

Telugu translation by: Kaja Sudhakara Babu

For private circulation only. Not for sale.

If you need a pdf copy of this book, please contact kajasb@yahoo.com

Cover Photo: Entrance steps and Gopuram of Dwaraka Tirumala, West Godavari District, Andhra Pradesh. Superimposed with images of Sri Mahalakshmi, Sri Andal and Sri Venkateshwara Swami from east side entrance.

Back cover photo: Sri Hanuman statue in Tirumala Tirupati

శ్రీ శ్వేతవరాహస్వామికి బ్రహ్మేంద్రాదులొనరించిన స్తుతి

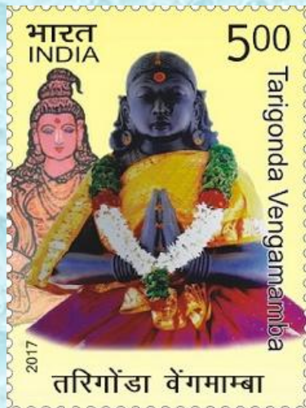
మాతృశ్రీ తరిగొండ వేంగమాంబ రచన శ్రీ వేంకటాచల మహాత్మ్యమునుండి

శ్రీ మన్మహాశ్వేత సత్క్రోడ రూపాయ నిర్లేపబోధప్రదీపా ప్రతాపోజ్వలా శ్రీపభూపా హిరణ్యాక్ష కాఠిన్యదేహా త్రిదంభోళి ధారా సురాధారా ధాత్రీతలోద్ధార భర్మాదిధీరా జగత్పూరచిత్సారభూతా భవాంబోధిపోతా సుమోక్షప్రదాతా గుణాతీతవేదార్థనిర్ణేత పూతాత్మధాతా మహాపంచభూత ప్రభూత ప్రపంచాకరా శ్రీకరా సుప్రసన్నాత్మవై మమ్ము రక్షించుమీశా రమాధీశ నీ సత్త్వభావంబులెన్నన్ సహస్రాననుండైన దానోపునే మాకు శక్యంబె నీ యుగ్ర దంష్ట్రా కరాళాస్యమున్ నీ నటల్ వేడి చూడ్కుల్ మహాభీకరాకారముంజూడ మాకే యసాధ్యంబుగా దోచె లోకంబులో మానవవ్రాతముల్ జూచి భీతిల్లరే తండ్రి మమ్ముద్ధరింపన్ సదా సౌమ్యరూపంబు వేతాల్చి శ్రీ భూమి నీళా సమేతుండవై దేవతిర్యఙ్మనుష్యాఖ్య జీవాళులం బ్రోచుచున్ సర్వనిత్యోత్సవంబుల్మహాభక్త బృందంబులర్పింపగా దివ్యప్రభావంబులన్ జూపుచున్ మీరు క్రీడాచలంబందు వేంచేసి యుండుండహో పూర్ణకామా గుణస్తోమ దేవోత్తమా దేవతా సార్వభౌమా తరీగొండధామా నృసింహాహృతాంతా వరాహావతారా నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః.

నీ సతి పెక్కు గల్మలిడ నేర్పిరి, లోక మకల్మషంబుగా
నీ సుత సేయు పావనము నిర్మిత కార్యధురీణ దక్షుడై
నీ సుతుడిచ్చు నాయువులు నిన్ను భజించినఁ గల్గకుండునే
దాసుల కీప్సితార్థములు దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ

– శ్రీ కంచెర్ల గోపన్న రామదాసు

క్షీరసముద్రరాజసుత, శ్రీహరి కన్నుల వెల్గు లక్ష్మినిన్
నీరజవాసిన్ కొలిచి నీమముతో వ్రతముల్ అనేకముల్
పేరిమి జేతురీ జనులు మేలగు కీర్తననిట్లు పాడుచున్
కూరిమి అన్నమయ్య కృతి గొల్వరె వేంకటనాధు రాజ్ఞినిన్ – శ్రీ అమరవాది సుబ్రహ్మణ్య దీక్షితులు

ఎవ్వనిచే జనించు జగ; మెవ్వని లోపల నుండు లీనమై;
యెవ్వని యందు డిందుఁ; బరమేశ్వరుఁ డెవ్వఁడు; మూలకారణం
బెవ్వఁ; డనాదిమధ్యలయుఁ డెవ్వఁడు; సర్వముఁ దానయైన వాఁ
డెవ్వఁడు; వాని నాత్మభవు నీశ్వరు నే శరణంబు వేడెదన్ – శ్రీ బమ్మెర పోతన

ఆదిశేషునిపైన అలరేను చూడరే
మోదమున మలయప్ప మొదటి వాహనమనుచు
ఏడు కొండలవానికి ఏడైన తలలతో
ఈడు లేని బంగారు మేనితో మెరిసేటి

ఇలనెల్ల తలలపై ఇంపుగా మోయుచు
కులపర్వతమునెల్ల కుదురుగా నిలిపి
జలరాసులను అవలీలగా తలదాల్చి
వలరాజు తండ్రికి వరవాహనమ్మైన

నిత్యసూరులలో నిఖిలదేవతలయందు
ఇతడొక్కడే మేటి ఇకలేరు సాటి
జలజాసనుని కడుదీక్షతో మురిపించి
బ్రహ్మోత్సవమున ముందుగా నిలిచె – శ్రీ డా. ఆకెళ్ళ విభీషణ శర్మ

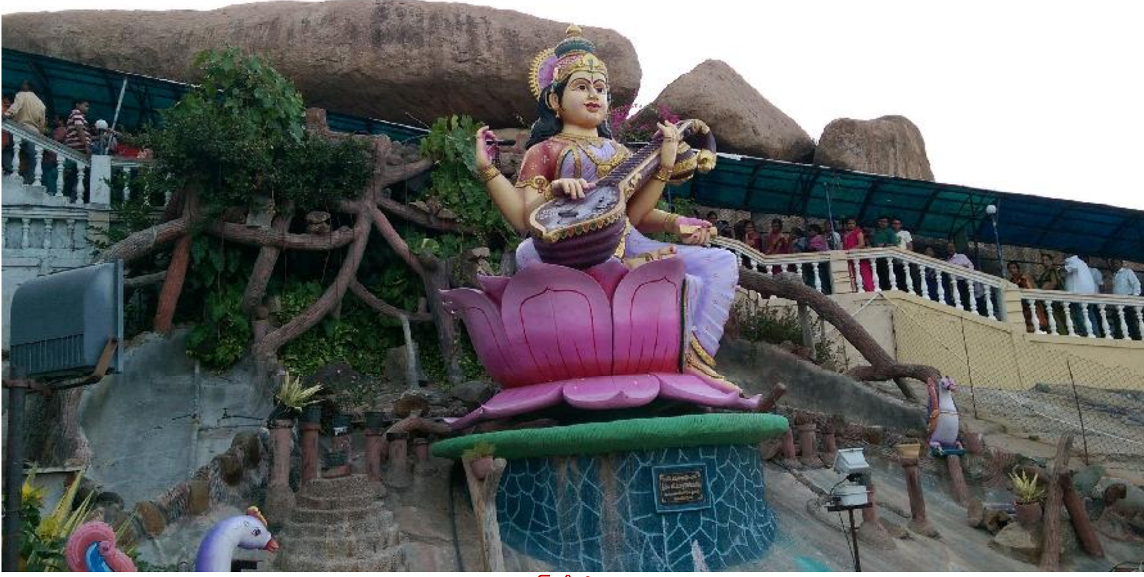
ఓం శ్రీ భవహర గణేశాయ నమః.
శ్రీ సాయి సద్గురుమహరాజ్‌కీ జై.
స్వామియే శరణం అయ్యప్ప.

తల్లిదండ్రులకు నమస్కారము.
శ్రీ సరస్వతి, లక్ష్మి, పార్వతులకు నమస్కారము.
శ్రీ బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులకు నమస్కారము.

శ్రియై నమః. శ్రీ ఆండాళ్ తల్లికి నమస్కారము. ఓం నమో వేంకటేశాయ.

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము - వివరణ

వర్గల్‌లో శ్రీ సరస్వతి విగ్రహం

ఎఱ్ఱన

అంబ నవాంబుజోజ్వల కరాంబుజ శారద చంద్ర చంద్రికా
డంబర చారుమూర్తి ప్రకటస్ఫుటభూషణ రత్నదీపికా
చుంబిత దిగ్విభాగ శ్రుతిసూక్త వివిక్త నిజస్వభావ భా
వాంబరవీధి విశ్రుత విహారిణి నన్ గృపజూడు భారతీ

పోతన

క్షోణి తలంబునన్ నుదురు సోకగ మ్రొక్కి నుతింతు సైకత
శ్రోణికిన్ చంచరీకచయ సుందర వేణికి రక్షితామర
శ్రేణికిన్ తోయజాతభవ చిత్త వశీకరణైక వాణికిన్
వాణికి నక్షదామ శుక వారిజ పుస్తక రమ్యపాణికిన్

ముందుమాట.

చదువరులకు నమస్కారము. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రానికి శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారిగారు ఆంగ్లంలో వ్రాసిన వ్యాఖ్యను వారి అనుమతి తీసుకొని నేను తెలుగులో వ్రాశాను. 5 ఫిబ్రవరి 2005న ప్రారంభించిన ఈ వ్రాత కార్యక్రమాన్ని 17 సెప్టెంబర్ 2011న పూర్తి చేశాను. 6/10/2011 నుండి 19/9/2014 వరకు కంప్యూటరులో టైపు చేయడం పూర్తయ్యింది. ఇందులో నా పరిజ్ఞానం ఏమీ లేదు. ఇది ప్రధానంగా శ్రీ కృష్ణమాచారి ఆంగ్లరచనకు అనువాదం అయినా, ఇతర పుస్తకాలనుండి కొన్ని విషయాలు కాపీ చేశాను. వానినన్నింటినీ ఆయా సందర్భాలలో పేర్కొన్నాను. ఇందుకు ఆ రచయితలనుండి నేను అనుమతి తీసుకొనలేదు. కాని ఇది వాణిజ్యప్రచురణ కాదు గనుక వారు మన్నిస్తారని ఆశిస్తున్నాను. ఇందులో వాడిన చిత్రాలు, మరియు ఉదాహరించిన ఇతర రచనలు, ప్రార్థనలు చదువరుల ఆసక్తిని పెంచుతాయని ఆశిస్తున్నాను. కాని వాటికి ఆ రచనా భాగంతో ప్రత్యేకమైన సంబంధమేమీ ఉండక పోవచ్చును. నాకు పురాతన చిత్రాలు, శిల్పాలపై మక్కువ అని చదువరులు సులభంగానే గ్రహించగలరు.

నా పరిచయం

నేను వృత్తిరీత్యా ఎలక్ట్రికల్ ఇంజినీరును. మా స్వగ్రామం పశ్చిమగోదావరి జిల్లా పెదవేగి. ప్రస్తుతం నేను ఉద్యోగరీత్యా ఒమన్ దేశం మస్కట్ నగరంలో ఉంటున్నాను. నా తల్లిదండ్రులు కాజ సరోజినీదేవి, రామానుజరావు గార్లు. సోదరులు శేషుబాబు, మురళీకృష్ణ. నా శ్రీమతి పేరు భూలక్ష్మి. పిల్లలు రవికిరణ్, అపర్ణ. మనుమరాలు శ్లోక. మనుమలు అర్జున్, నిశాంత్ రామానుజ.

భగవన్నామస్మరణవలన శుభం కలుగుతుందనే భావంతో ఈ రచనను ప్రారంభించాను. నేను హైస్కూలువరకు తెలుగులో చదువుకొన్నాను. గురువులనాశ్రయించలేదు. సాధన చేయలేదు. పుణ్యకావ్యాలు చదువలేదు. సంప్రదాయం తెలియదు. కనుక నా రచనలోని అనేక దోషాలను విజ్ఞులు మన్నించాలని వేడుకొంటున్నాను.

కాజ సుధాకర బాబు
kajasb@gmail.com
మస్కట్, ఒమన్ 8 డిసెంబరు 2014.

2014లో ఈ రచనను పూర్తిచేసి, 11 భాగాలుగా తయారు చేశాను. 2015లో ఈ రచనను కొద్ది మార్పులతో https://www.sadagopan.org/ సైటులో ఉంచాను. అందుకు అనుమతించిన ఆ సైటు నిర్వాహకులకు నా కృతజ్ఞతలు. 2016లో ఈ 11 భాగాలను నామిత్రులు శ్రీ మొహమ్మద్ రఫీ మరియు శ్రీ వాసుదేవన్ నటరాజన్‌ల సహకారంతో దుబాయిలోని శ్రీ శివకుమార్ కృష్ణన్ గారు తమ Al Mustaqbal press లో నాలుగు సెట్లు ఉచితంగా ముద్రించి ఇచ్చారు. వారికి నా ధన్యవాదములు. ప్రస్తుతం 2020లో ఈ రచనను కొంచెంగా మార్పులు చేస్తున్నాను. ఒకే పుస్తకంగా ముద్రించాలని నా ప్రయత్నం.

జపాన్‌లో ఉన్న మిత్రుడు భావరాజు కృష్ణమోహన్ అనేక అక్షరదోషాలను, సంఖ్యా దోషాలను సరిచేశాడు.

మస్కట్, ఒమన్ – 30 అక్టోబరు 2020

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామములు - పరిచయము

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి గారి ఆంగ్ల రచనకు అనువాదం.

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంత మహాదేశికాయ నమః

శ్రీమతే శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికాయ నమః

ఉపోద్ఘాతము

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము ఆవిర్భవించిన పరిస్థితులు పరిశీలిస్తే ఎంతో ఆసక్తికరంగా ఉంటాయి. కురుక్షేత్ర యుద్ధంలో వాటిల్లిన జనక్షయం, కష్టనష్టాలు, దుఃఖాలవలన పాండవాగ్రజుడైన యుధిష్ఠిరుడు క్రుంగిపోయి ఉన్నాడు. ఇంకా తన వంశోన్నతిని కోరిన ప్రియమైన తాత భీష్ముడు మరణశయ్యపై ఉన్నాడు. నీతి, ధర్మము, భక్తి తోడుగా సాగిన భీష్మాచార్యుని సుదీర్ఘ జీవనయాత్రలో అర్జించిన అనితర జ్ఞాన సంపద ఆయనతోనే అంతరించిపోనున్నది.

తన అన్ని సందేహాల నివృత్తి కొఱకై భీష్ముని ఆశ్రయించమని నీతి కోవిదుడు, ధర్మతత్పరుడు అయిన యుధిష్ఠిరుని వేదవ్యాస మహాముని, శ్రీకృష్ణ భగవానుడు ఆదేశించారు. వారి ఆదేశానుసారం భీష్మునికి, యుధిష్ఠిరునికి మధ్య ఎన్నో సంభాషణలు సాక్షాత్తు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని మరియు వేద వ్యాసాది మునుల సమక్షంలో సమక్షంలో జరిగాయి.

అటువంటి సంభాషణలో ఒకసారి – మానవులకు అన్ని బంధములనుండి, దుఃఖములనుండి విముక్తిని కలిగించి, తరగని శాంతిని, ఆనందమును ప్రసాదించే మార్గాన్ని ఉపదేశించమని యుధిష్ఠిరుడు భీష్ముని కోరాడు. ఈ ప్రశ్నయే శ్రీవిష్ణు సహస్రనామ స్తోత్ర మహామంత్రానికి నాంది. సకల జనుల సౌభాగ్యమే దీని లక్ష్యము. యుధిష్ఠిరుడు, భీష్ముడు కలిసి మనకు ప్రసాదించిన పెన్నిధి ఇది.

స్తోత్ర ఆవిష్కరణ

పూర్వ పీఠికలోని ఈ శ్లోకము శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రములోని కొన్ని ముఖ్య అంశములను తెలియజేస్తుంది.

ఋషిర్నామ్నాం సహస్రస్య వేదవ్యాసో మహామునిః |

ఛందోఽనుష్టుప్ తథా దేవో భగవాన్ దేవకీసుతః ||

ఈ స్తోత్రానికి ఋషి వేదవ్యాసుడు – భీష్మ పితామహులు యుధిష్ఠిరునకు ఉపదేశించిన సహస్ర నామాలను ఆయన ఛందో బద్ధం చేశారన్నమాట. దీని ఛందస్సు 'అనుష్టుప్' (అర్ధ పాదానికి ఎనిమిదిమాత్రలు. పాదానికి 16 మాత్రలు.) దేవకీ సుతుడైన శ్రీకృష్ణుడే ఈ స్తోత్రము ద్వారా స్తుతింపబడిన దేవుడు.

వేదాలను విభజించిన శ్రీ వేదవ్యాసుని శ్రీమహాభారత పుణ్యగ్రంథములోని భాగాలే శ్రీ మద్భగవద్గీత మరియు శ్రీ విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రము కూడాను. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రానికి 40 పైగా వ్యాఖ్యలున్నాయి. శ్రీ ఆదిశంకరుల వ్యాఖ్య అన్నింటికంటే ఆద్యము. శ్రీ భగవద్రామానుజుల శిష్యులైన శ్రీ పరాశరభట్టు గారు విస్తారమైన వ్యాఖ్యానాన్ని రచించారు. ద్వైత మార్గానువర్తియైన శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజతీర్థులవారు మరొక ప్రముఖ వ్యాఖ్యానకర్త. శ్రీ శంకరులు రచించిన (భగవద్గీత, బ్రహ్మసూత్రములు వంటి) వ్యాఖ్యానాలలో శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్ర వ్యాఖ్యానం మొట్టమొదటిది. **"గేయం గీతా నామసహస్రం"** అని, ఆయన భజగోవిందస్తోత్రంలో శ్రీ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్ర పారాయణా మహాత్మ్యాన్ని తెలియజేశారు. ఈ స్తోత్ర ప్రశస్తిని గ్రహించడానికి ఆరు ముఖ్య కారణాలు చెప్పబడుతున్నాయి.

1) ఇది మహాభారత సారము
2) నారదాది మహాభాగవతులు, ఆళ్వారులు, త్యాగరాజాది గేయకారులు తమ భక్తికావ్యాదులలో మరల మరల శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క సహస్రనామాలను ప్రస్తావించారు.
3) విష్ణుస్వరూపుడూ, వేదజ్ఞానానికి ఆద్యుడూ అయిన శ్రీ వేదవ్యాసుడే స్వయంగా ఈ స్తోత్రాన్ని ఛందోబద్ధం చేసి మనకందించాడు. (**వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ, వ్యాసరూపాయ విష్ణవే నమో...**)
4) ఇది ధర్మములలోకెల్ల ఉత్తమమూ, సులభమూ, సకల కర్మబంధవిముక్తి సాధనమూ అని భీష్మపితామహులు సెలవిచ్చారు.
5) ఈ స్తోత్ర పారాయణము దుఃఖములను దూరం చేసి శాంతినీ, సంపదలనూ అందిస్తుందని విస్తృతమైన విశ్వాసము.
6) భగవద్గీత, నారాయణీయము వంటి పుణ్య గ్రంథాలలో చెప్పబడిన విషయాలు ఇందుకు అనుగుణంగాఉన్నాయి.

ఈ స్తోత్ర ఆవిష్కారానికి కారకులైన మహాత్ములను స్మరిస్తే ఈ కారణాల బలము మనకు మరింతగా అవగతమవుతుంది. ఎవరి కృప వలన శ్రీ విష్ణుసహస్రనామస్తోత్ర పారాయణాభాగ్యము మనకు లభించింది? అడిగినవాడు సామాన్యుడు కాడు. అడగమని చెప్పినవాడు సామాన్యుడు కాడు. అడిగినంతనే సెలవిచ్చినవాడు సామాన్యుడు కాడు.

గంగాసుతుడైన భీష్ముడు జితేంద్రియుడు. ప్రతిజ్ఞాపాలకుడు. శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పట్ల అచంచలమైన భక్తిచే పునీతుడైనవాడు. ఇంక యుధిష్ఠిరుడు ధర్మనందనుడు. న్యాయ, ధర్మ, నీతి మార్గానువర్తి. వ్యాసుడు వేదవిద్యాపారంగతుడు. భుక్తికీ, ముక్తికీ సులభమూ, ఉత్తమమూ అయిన ఈ మహామంత్రోపదేశానికి సాక్షి సాక్షాత్తూ శ్రీమన్నారాయణుడైన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడే. ఇలా ఆవిర్భవించిన మహానిధియే శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము. ఇది భీష్ముడూ, వ్యాసుడూ కలిసి శ్రీకృష్ణుని సమక్షంలో యుధిష్ఠిరుని ప్రార్థనకు సమాధానంగా మానవాళికి ప్రసాదించిన పెన్నిధి.

స్తోత్రవిభాగము

పారాయణ చేయబడే శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రంలో మూడు విభాగాలున్నాయి.

- **పూర్వపీఠిక:** మహానుభావుడు, ధర్మనిరతుడు అయిన యుధిష్ఠిరునికి భీష్మపితామహుడు సహస్రనామములను ఉపదేశించిన సందర్భ వివరణ

- **శ్రీవిష్ణు సహస్ర నామములు:** అనుష్టుప్ ఛందస్సులో 107 శ్లోకాలలో కూర్చబడిన స్తోత్రము. అనుష్టుప్ ఛందస్సులో ప్రతి శ్లోకానికి రెండు పాదములు (పంక్తులు), ప్రతి పాదానికి రెండు అర్ధపాదములు, ప్రతి అర్ధపాదానికి 8 మాత్రలు ఉంటాయి.
- **ఫలశ్రుతి:** ఈ స్తోత్రపారాయణ వలన కలిగే శుభఫలితాల వివరణ

చాలా స్తోత్రాలు ఇదే విధంగా అమర్చబడి ఉంటాయి.

పూర్వపీఠిక

శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రము పూర్వపీఠికలో యుధిష్ఠిరుడు, మానవులకు సకల శుభాలను ప్రసాదించేదానిని గురించి భీష్ముని ఆరు ప్రశ్నలు అడిగాడు. ఈ ప్రశ్నలు **"కిమేకం దైవతం లోకే...."** తో మొదలైన రెండు శ్లోకాలలో ఉన్నాయి. ఆ ప్రశ్నలు ఏమంటే

(అంపశయ్య పై భీష్ముడు. వికీపీడియా చిత్రం. గీతా ప్రెస్ ప్రచురణనుండి)

1) ఈ లోకంలో ఒక్కడే అయిన దేవుడు (పరమాత్ముడు) ఎవరు?
2) జీవితానికి పరమపదమైన గమ్యము ఏది?
3) ఏ దేవుని మంగళకర గుణములను ప్రస్తుతించడం ద్వారా మానవుడు ఈ లోకంలో సకల సౌభాగ్యాలను, తదనంతరం ముక్తిని పొందగలడు?
4) ఏ దేవుని అర్చించుటవలన మానవుడు ఈ లోకంలో సకల సౌభాగ్యాలను, తదనంతరం ముక్తిని పొందగలడు?
5) ఈ మూడు మార్గాలలో (మంత్రజపము, అర్చన, స్తుతిధ్యానము) ఏది భగవదనుగ్రహము పొందడానికి ఉత్తమమని అనుభవజ్ఞులు, జ్ఞానులు అయిన తమ అభిప్రాయము?
6) ఏ మంత్రమును జపించుటవలన మానవుడు జననమరణ చక్రబంధమునుండి విముక్తుడు కావచ్చును?

ఈ ప్రశ్నలకు శ్రీ భీష్మపితామహుల పవిత్రోత్తరము తరువాతి పదిశ్లోకాలలో చెప్పబడినది. అది ఏమంటే ...

జగత్ప్రభుని, దేవదేవుని, అనంతుని, పురుషోత్తముని యొక్క సహస్రనామములను అచంచలమైన భక్తితో స్మరించుట వలనను, ఆరాధించుటవలనను, ధ్యానించుటవలనను, కీర్తించుట వలనను, ప్రణామములు చేయుటవలనను మానవుడు సకల దుఃఖములనుండి విముక్తుడు కావచ్చును. **("ధ్యాయన్, స్తువన్, నమస్యంచ, యజమానస్ తమేవచ")**. ఇంకా, కమలాక్షుడైన కృష్ణుని నిష్కామముగా అర్చించుట, స్తుతించుట అన్ని ధర్మములలోను ఉత్తమము.

ఇక్కడ మనం ఒక ముఖ్యవిషయాన్ని గ్రహించాలి. స్తోత్రము చేయుట బహుసులభమైన మార్గము. ఇందుకు శ్రమలేదు, ఖర్చు కాదు, ఇతరుల సహాయం అవుసరంలేదు. వేరేవారిపై ఆధారపడనక్కరలేదు. పురోహితుడు, పూజాద్రవ్యాలు చూసుకోనవసరంలేదు. వేదవిధులను నిర్వహించడానికి నిర్ణీతమైన ఆశ్రమనియమాలు స్తోత్రపారాయణకు వర్తించవు. కాల, దేశ, స్థితి నిబంధనలు లేవు. నిర్మలమైన మనసు, స్థిరమైన భక్తి ఉంటే చాలును. భక్తసులభుడైన భగవంతుని కటాక్షానికి ఇది సుగమమైన మార్గము.

క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే ..

- యుధిష్ఠిరుడు ఇలా అడిగాడు – దుఃఖముతో క్రుంగి ఉన్న నాకు తక్కువ శ్రమతో ఎక్కువ ప్రయోజనము, ఉపశమనము లభించే ఉపాయాన్ని సెలవివ్వండి.
- భీష్ముడు ఇలా చెప్పాడు – భక్తితో సహస్రనామాలను స్తోత్రం చేయి. ఇందుకు శ్రద్ధ తప్ప శ్రమ అవసరం లేదు. అన్ని దుఃఖాలు, పాపాలు, పీడలనుండి దూరంగా ఉండడానికి ఇదే దగ్గర దారి.

వేయి నామములు

స్తోత్రంలోని సహస్ర అన్న పదానికి 'వేయి' అని అర్థము. శ్రీవిష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రంలోని ప్రధానభాగంలో 107 శ్లోకాలలో శ్రీమహా విష్ణువుయొక్క వేయి నామములు పొందుపరపబడి ఉన్నాయి. వీనిలో ప్రతి ఒక్క నామము పరమ విశిష్టమైనది. పరమాత్మయొక్క ప్రత్యేక లక్షణము, గుణము, స్వభావము లేదా రూపము ఒక్కోనామంలో సూచింపబడినాయి (**'యాని నామాని గౌణాని..'** - ఒక్కొక్క నామము విష్ణువు యొక్క ఒక్కొక్క గుణమును ప్రధానంగా తెలియజేస్తున్నది)

ఈ వేయి నామములను ఎందుకు ఎన్నుకొన్నారు? ఈ వేయి నామములతో పరమపురుషుని సంపూర్ణంగా నిర్వచించడం సాధ్యమా? అనే ప్రశ్నను ఇక్కడ అడుగవచ్చును. ఇందుకు స్పష్టమైన సమాధానం ఏమంటే – భగవంతుడు అనంతుడు. వర్ణనకు అందనివాడు. జ్ఞానంవల్ల కొద్దిగా అనుభవరూపంలో తెలిసికొనవచ్చునేమో? కాని మాటలరూపంలో తెలుపరానివాడు. (అవాఙ్మానస గోచరుడు). మనసుకు, మాటలకు అందరానివాడని వేదములు చెబుతున్నాయి (**యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ** - తైత్తరీయోపనిషత్తు). జీవితమంతా ప్రయత్నించినా, మనసు అన్నింటికంటే వడిగలదైనా (**అనేజాదేకమ్ మనసో జవియో...**), పరమాత్మ గురించి అవగతం కావడం ఈ మనసుకు సాధ్యం కాదని ఈశావాస్యోపనిషత్తులో చెప్పారు. అందువలన, ఏ భౌతిక సూత్రాలకూ కట్టుబడని అనంతపరమాత్మను స్తుతించడానికి వేదపురాణేతిహాస సాహిత్యంలో బహుళముగా ప్రస్తావింపబడినవీ, మహాభక్తులైన మునులచే గానం చేయబడినవీ అయిన ఈ వేయి నామాలను గ్రహించడం జరిగింది. ఇవి శ్రీమన్నారాయణుని వేయి ముఖ్యగుణములను సూచించే పుణ్యశబ్దాలు. అనంతగుణసంపన్నుని వేయి గుణాలను ప్రస్తుతించే సాధనాలు.

శ్రీ వేదవ్యాస భగవానునిచే ఛందోబద్ధం చేయబడిన ఈ వేయి నామాలను ఎందరో మహానుభావులైన ఆచార్యులు వివరించారు. పూజ్యులైన ఈ భాగవతుల వేయి నామాల పట్టికలను చూస్తే ఒక్కొక్క పట్టికకు కొంచెం కొంచెం భేదాలున్నాయి. ఇవి ఆ మహానుభావులుపదేశించిన తత్వమార్గ విభేదాలననుసరించీ, పరమపురుషుని అనంత వైభవములను వారు వేరు వేరుగా అనుభవించ గలగడం వలనా ఈ స్వల్పమైన తేడాలు వచ్చాయి.

ఈ వేయి నామాలలో కొన్ని నామాలు స్తోత్రంలో మరల మరల చెప్పబడినట్లనిపిస్తాయి. శ్రీపరాశరభట్టుల వ్యాఖ్యానాన్ని అనుసరించి రెండు నామములు 4 మారులు, 12 నామములు మూడు మారులు, 82 నామములు రెండుమార్లు వస్తాయి. ఏదయినా నామము ఇంకోమారు వచ్చినప్పుడు సందర్భానుసారంగా ఆ నామముయొక్క మరో అర్థాన్ని విశదీకరించారు. పూజనీయులైన ఈ వ్యాఖ్యానకర్తలు అందుకు స్మృతులనుండి విపులంగా ఆధారాలు కూడా తెలియజేశారు. ఈ విధంగా స్తోత్రంలో పునరుక్తి దోషం లేదని నిరూపించారు.

ఫలశ్రుతి

చాలా సంప్రదాయస్తోత్రాలలాగానే శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రం కూడా ఫలశ్రుతితో ముగుస్తుంది. ఇందులో ఈ స్తోత్రపారాయణం వలన కలిగే శుభఫలితాలగురించి చెప్పారు.

ఆరోగ్యం కోసమూ, పరిశుద్ధత కోసమూ శరీరాన్ని శుభ్రం చేసుకోవలసిన అవసరం అందరికీ తెలుసు. అయితే మనసును శుభ్రపరచుకోవలసిన అవసరం గురించి అంతగా అవగతం కాకపోవచ్చును. ఎందుకంటే శరీరంలాగా మనసు కనిపించదు గనుక. కాని శుభ్రపరచని మనసు క్రమంగా మురికిపట్టి వ్యాధిగ్రస్తమవుతుంది. భక్తిశ్రద్ధలతో చేసే ప్రార్థనలు మనసును శుభ్రపరచుకోవడానికి ఒక విధానము. ఈ ప్రయోజనము అన్ని ప్రార్థనలవల్లనూ సమకూరుతుంది.

ఇక శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రం ప్రాముఖ్యత ఏమిటంటే – ఇక్కడ అర్చింపబడే భగవంతుడు సాక్షాత్తు వాసుదేవుడే **(శ్రీమహావిష్ణుః పరమాత్మా శ్రీమన్నారాయణో దేవతా; శక్తిః దేవకీనందనః; ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః నామ్నామ్ సహస్రమ్ దివ్యానామ్ అశేషేణ ప్రకీర్తితమ్; సహస్రమ్ వాసుదేవస్య నామ్నామ్ ఏతత్ ప్రకీర్తయేత్ .....)**. వాసుదేవుని ప్రభావం వల్లనే సూర్యచంద్రులు, నక్షత్రములు, భూమి, సాగరములు నియంత్రింపబడుతున్నాయని వేదవ్యాసులు చెప్పారు **(సచంద్రార్క నక్షత్ర ఖం దిశో భూర్మహోదధిః వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః)**. దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు తదాది సమస్త ప్రాణులు శ్రీకృష్ణ భగవానుని ఆదేశానుసారమే నడచుకొంటాయి **(ససురాసుర గంధర్వమ్ సయక్షోరగరాక్షసమ్..)**. పరమ జ్ఞానియైన భీష్మాచార్యులు ఉపదేశించినదేమంటే – భక్తి శ్రద్ధలతో వాసుదేవుని నామమును జపిస్తే, అన్ని దుఃఖములనుండి, అన్ని బంధములనుండి విముక్తి లభిస్తుంది. సంక్షిప్తంగా ఇదే శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్ర పారాయణ పలము.

ఫలశ్రుతిని పారాయణ చేయవలసిన అవసరం లేదనీ, అసలు పారాయణం చేయకూడదనీ కొందరి అభిప్రాయం. అలా పఠించడం కోరికలకు దర్పణమని వారి వాదన. అయితే ఈ అభిప్రాయం పూర్వీకులనుండి వస్తున్న సంప్రదాయానికి అనుగుణంగా లేదనిపిస్తుంది. భక్తిశ్రద్ధలతో చేసిన ప్రార్థనలవలన కోరికలు సిద్ధిస్తాయని ఫలశ్రుతి చెబుతున్నది. నిజమే. కాని పతనానికి దారి తీసే కోర్కెలను దూరంగా ఉంచి, ఔన్నత్యాన్ని, ముక్తిని ప్రసాదించే కోర్కెలు కోరడం ప్రార్థన చేసేవారి విధి. ప్రార్థన, తపస్సులచే పరమేశ్వరుని ప్రసన్నం చేసుకొని, సాటిలేని బలసంపత్తులను వరంగా పొందిన రావణాసురుడు ఆ శక్తులను దుర్వినియోగం చేసుకొని ప్రాణాలతో సహా సమస్తాన్ని పోగొట్టుకొన్నాడు.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములోని ఫలశ్రుతి, దీనికి జనాదరణ కల్పించడానికై ఎవరో తరువాత జోడించినది కాదు. ఆదినుండీ మహాభారత కావ్యంలో ఈ స్తోత్రంతోపాటు కలిసిఉన్న అంతర్భాగము. శ్రీ శంకరులూ, శ్రీ పరాశరభట్టులూ తమతమ వ్యాఖ్యానాలలో ఫలశ్రుతిలోని శ్లోకాలనుగురించి కూడా వ్యాఖ్యానించారు. అంటే ఈ ఫలశ్రుతిలోని విస్తారమైన ప్రయోజనాలను గురించి వివరించవలసిన అవుసరాన్ని ఆ పూజనీయులు గుర్తించారు. ఇదే శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్ర ఫలశ్రుతిలో చెప్పబడిన శుభఫలాలకు సాధికారమైన ప్రమాణము. నిస్సంశయంగా దానిని స్వీకరింపవచ్చునని తెలిపే ఋజువు.

భక్తిశ్రద్ధలతో ఈ స్తోత్రపారాయణం చేయడంవలన లభించే ఒక ముఖ్యమైన ప్రయోజనం – మనస్సును అన్ని చెడు ఆలోచనలనుంచి దూరముగా, శుభ్రముగా ఉంచడం. నిర్మలమైన సంతోషానికి, శాశ్వతమైన ఆనందానికి ఇది మొదటి మెట్టు. భక్తితో, తపనతో ఈ స్తోత్రాన్ని పఠించేవారికి ఇంకా మనోదారుఢ్యము, మంచి జ్ఞాపకశక్తి, మనశ్శాంతి లభిస్తాయి. వారినుండి కోపము, అసూయ, దురాశ దూరంగా ఉంటాయి. నిజాయితీ కలిగిన భక్తి శ్రద్ధలే దీనికి అతిముఖ్యమైన అర్హతలు.

ఈ స్తోత్రం చదివినవారికే ఈ ప్రయోజనాలు పరిమితం కావు. ఏ కారణంవలన గాని పారాయణ చేయలేకపోయినవారికి విన్నంతనే ఈ ప్రయోజనాలు సిద్ధిస్తాయి.

పారాయణము యొక్క ప్రాముఖ్యత

కొంతమంది తమకు ఈ శ్లోకాలకు అర్థం తెలియదనీ, సరయిన ఉచ్చారణ రాదనీ భావించి పారాయణ చేయడానికి సంశయింపవచ్చును. ఒక ఉపన్యాసంలో శ్రీచంద్రశేఖరేంద్రసరస్వతిగారు మొదటి సందేహానికి (అర్థం తెలియకపోవడాన్ని గురించి) ఇలా వివరించారు. అర్థం తెలియకుండా ప్రార్థనలు వల్లించడం కూడా ఫలదాయకమే. అది తాళం చెవి లేకుండా ఒక నిధిని కనుగొనడం వంటిది. తరువాత తాళంచెవి దొరికినపుడ ఆ నిధిని తెరుచుకొనవచ్చును. అంతవరకు ఆ నిధి మనదగ్గరే ఉంటుంది.

కడప జిల్లా పుష్పగిరి శ్రీ చెన్నకేశవాలయంలో శ్రీ త్రివిక్రముని శిల్పం. శ్రీ బ్రహ్మదేవుడు శ్రీవారి పాదములను అభిషేకిస్తున్నాడు. గంగానది జాలువారుతున్నది. Creative Commons Photo from Flickr. By Balaji Venkatesh Sivaramakrishnan. https://www.flickr.com/photos/sbalajiv/49639194163/

సరైన ఉచ్చారణ రాదని వెనుకాడేవారికి సమాధానం శ్రీ హెచ్.జె. ఆచార్ గారి గ్రంథం “Sri Vishnu Sahasra Nama – A study” (Sharada press, Mangalore) లో ఉన్నది. నారింజపండు కావాలనుకొనే చిన్న పిల్లవాడు తల్లిని ‘నాంజి’ అని అడుగుతాడు. సరిగా పలుకలేదనే కారణంతో ఆ తల్లి వాని కోరిక తీర్చకపోదు. మనసులో ఉన్న భావం ముఖ్యం. భక్తి శ్రద్ధలతో కోరినట్లయితే అందరికీ తల్లీ, తండ్రీ అయిన భగవంతుడు సరిగా పలుకలేదనో, అర్థం తెలియదనో వంటి విషయాలను పట్టించుకొనడు.

ఈ స్తోత్రాన్ని ముగిస్తూ శ్రీవేదవ్యాస భగవానుడు ఇలా నొక్కి చెప్పాడు. ఒకసారి కాదు, రెండుమారులు – విష్ణుభక్తునికి పరాభవము జరుగదు. పరాభవము జరుగదు. **(నతేయాంతి పరాభవమ్, నతేయాంతి పరాభవమ్ ఓం నమ ఇతి)**. ఇంత తక్కువ శ్రమతో, ఇంత తక్కువ ఖర్చుతో, కేవలం భక్తి శ్రద్ధలతో శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రాన్ని పారాయణం చేయడం వలన ఇంత ప్రయోజనం సమకూరుతుంటే, ఇంతకంటే లాభసాటి ప్రయత్నం ఇంకేముంటుంది?

ఇంకా ఆసక్తి ఉన్నవారు ఈ క్రింది గ్రంథాలను చదువవచ్చును.

"Sri Vishnu Sahasranama with the Bhashya of Sri Parasara Bhattar, with Translation in English", A. Srinivasa Raghavan, Sri Visishtadvaita Pracharini Sabha, Madras, 1983.

"Sri Vishnu Sahasranama Stotram", Keelathur Srinivasachariar, The Little Flower Co., Madras, Reprinted 1981.

"Sri Vishnu Sahasranama Stotram", C. V. Radhakrishna Sastri, C. Venkatarama Sastri Trust, 1986.

నరసింహన్ కృష్ణమాచారి.

ఇంతకు పూర్వము, అర్థం తెలియకపోయినాగాని, ఉచ్చారణ సరిగా లేకపోయినాగాని శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్ర జపము శుభఫలితాలనిస్తుందని విన్నవించుకొన్నాను. ఇప్పుడు శ్రీ మహావిష్ణువుయొక్క వేయి నామాలకు అర్థాన్ని వివరించే ప్రయత్నం చేస్తున్నాను. మరి అర్థం తెలుసుకోవలసిన అవుసరం ఏమిటని ఎవరైనా అడుగవచ్చును. నిజంగానే ఒక భక్తుడు ఈ-మెయిల్ ద్వారా ఈ సందేహాన్ని వెలిబుచ్చినాడు.

"శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రామే మనోరమే
సహస్రనామ తత్తుల్యం రామనామ వరాననే"

అని ఫలశృతిలో శ్రీ పరమేశ్వరుడు పార్వతి అమ్మవారికి చెప్పినట్లుగా **"రామ"** నామము వేయి నామములకు సరి కదా? మరి వేయి నామములను జపించడం ఎందుకు?

శ్రీ పరాశరభట్టులవారు ఈ పుణ్యనామముల అర్థవిశ్లేషణవలన సమకూరే అదనపు ప్రయోజనాలను గురించి చక్కని వివరణ ఇచ్చారు. – "అర్థం తెలియకుండానే నామ జపం చేయడం ప్రయోజనకరమే **(ఉపకారిణామపి)**, కాని పదవివరణ ద్వారా అంతరార్థం తెలుసుకోవడం సత్వరమే మనకు ప్రసన్నత, పవిత్రత సిద్ధిస్తాయి **(మనః ప్రసన్నత్వమ్ పావనత్వమ్ చ)**. అంతే గాక నామముల అర్థాన్ని తెలుసుకోవడం యొక్క ప్రాముఖ్యత గురించి మహాభారతంలోనుండి ఇలాఉదాహరించారు – **"నామ కర్మార్థవిత్ ప్రాప్నుయామ్ పురుషోత్తమమ్"** (ఉద్యోగ పర్వము – 59)

నాకు (కృష్ణమాచారికి) సంస్కృతభాషాజ్ఞానం అంతగా లేకపోయినప్పటికీ, ఈ పవిత్ర నామముల అర్థాన్ని పరిశీలించడంవలనా, వ్యాకరణశబ్ద వివరణలను తెలుసుకొనే ప్రయత్నం వలనా నా మనస్సుకు ఎంతో ఉల్లాసం కలిగింది. ఎందుకంటే ఈ ప్రయత్నంలో శ్రీవిష్ణుభగవానుని గుణవైభవాలను విశేషంగా ధ్యానించే అవకాశం కలుగుతున్నది.

(ఇది శ్రీ కృష్ణమాచారి గారి ఆంగ్ల రచనకు అనువాదమని మరొక్కమారు గుర్తు చేస్తున్నాను. శ్రీకృష్ణమాచారి గారి సంస్కృత పాండిత్యం కొద్దిపాటి కావచ్చునేమో. నాకు, అంటే సుధాకరబాబుకు, సంస్కృతంలో కాని, తెలుగులో కాని పాండిత్యం ఏ మాత్రమూ లేదు – సుధాకర బాబు)

తమ "భగవద్గుణ దర్పణము" అనే గ్రంథంలో శ్రీ భట్టులవారు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క మంగళకరమైనవేయి నామాలను అనేక ఆధారాలతో వివరించారు – వ్యాకరణ విశ్లేషణ, శబ్దార్థ వ్యుత్పత్తి, మహామునుల ఉపదేశములు వగయిరాలతో. ప్రత్యేకించి ఆ నామములను సందర్భము, వైశిష్ట్యము, ఔచిత్యమును బట్టి కూడా వివరించారు. శబ్దార్థ వ్యుత్పత్తి అంటే మూల ధాతువులనుండి ఒక పదమును విశ్లేషించడం అన్నమాట. అంతే గాకుండా ఒకటికంటె ఎక్కువమార్లు వచ్చిన నామములు సందర్భమును బట్టి వేర్వేరు అర్థములు కలిగినవని కూడా శ్రీభట్టులు తమ ఉపోద్ఘాతంలో తెలియజేశారు. ఆ విధంగా శ్రీవిష్ణుసహస్రనామములలో పునరుక్తి లేదని వివరించారు.

శ్రీ భట్టులవారు తమ శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ భాష్యంలో ఈ వేయి నామములు వచ్చే క్రమంలో చక్కని సూత్రప్రాయమైన సంబంధాన్ని అనుసరించారు. పాంచరాత్ర ఆగమ శాస్త్రాల ప్రకారం భగవానుడు పర, వ్యూహ, విభవ, అర్చ, అంతర్యామి అనే ఐదు అవతారాలు (విధాలు)గా మూర్తీభవించి ఉంటాడు. ఈ అయిదు స్వరూపముల గుణములను బట్టి ఈ వేయి నామములు ఒక క్రమవిధానంలో కూర్చబడినాయి. అంతేగాని ఈ వేయి నామములు ఊరికే కలగలిపి ప్రోగుచేసిన పదాలు కావు.

ఉదాహరణకు ఈ స్తోత్రంలో మొదటి 122 నామములు భగవంతుని పరవాసుదేవ స్వరూప లక్షణములను వర్ణిస్తాయి. తరువాతి నామములు వ్యూహస్వరూపము గుణములను కీర్తిస్తాయి. ఇలా శ్రీ భట్టులవారు తమ విశేష వ్యాఖ్యానంలో భగవంతుని స్వరూపములు (Manifestations) అయిన 44 నామవర్గములను పేర్కొన్నారు. శ్రీ శ్రీనివాసాచారిగారు తమ శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్ర వివరణ రచన (Lifco publications, 1967) సంపాదకీయంలో ఈ 44 వర్గాలున్న స్తోత్రాన్ని 44 పొరలున్న గులాబీ పూవుగాను, మోక్షమార్గంలో 44 మెట్లుగాను సుందరంగా వర్ణించారు. మన శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ వివరణార్చనలో ముందుకు సాగుతూ సందర్భానుసారంగా ఆ 44 స్వరూపమూర్తులను స్మరించుదాము.

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్ర వివరణలో శ్రీ భట్టులవారు పేర్కొన్న 5 ప్రధాన స్వరూపములను (Manifestations) గురించిన సంక్షిప్త వివరణ ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను.

1) పర – షడ్గుణ పరిపూర్ణ స్వరూపములు
2) వ్యూహ – సృష్టి, స్థితి, లయలకు ఆధారమైన స్వరూపములు
3) విభవ – ముఖ్య, అనువర్తి అవతారములు
4) అర్చావతారములు
5) అంతర్యామి అవతారములు

పర స్వరూపములో భగవంతుడు షడ్గుణ పరిపూర్ణుడు. (జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజో గుణములు సంపూర్ణముగా కలవాడు). అవధులు లేని మహాసాగరమువలె ఆయన సకల వైభవములతో విలసిల్లును (Undifferentiated manifestation of the Lord in His complete glory, in which he has chosen not to be limited by anything). ఇది పరమాత్మ, పరబ్రహ్మ, పరంధాముని సంపూర్ణ స్వరూపము.

పర, వ్యూహ, విభవ స్వరూపములను వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులవారు 'సాత్వత సంహిత' నుండి ప్రమాణములను ఉదాహరించారు.

షడ్గుణ్య విగ్రహమ్ దేవమ్ భాస్వజ్జ్వలన తేజసమ్
సర్వతః పాణిపాదమ్ తత్ ఇతి ఉపక్రమ్య
పరమ్ ఏతత్ సమాఖ్యాతమ్ ఏకమ్ సర్వాశ్రయ విభుమ్.

పర స్వరూపములో భగవంతుడు షడ్గుణ పరిపూర్ణుడు. అసమానమైన తేజస్సుతో ప్రకాశించుచుండును. అన్నియెడల కరములు, పాదములు కలిగియుండును. ఈ పర స్వరూపము అనితరము, అనంతము, సర్వమునకు ఆశ్రయము. ఏకైకము.

వ్యూహ స్వరూపములలో భగవంతుడు కార్యమున కనుగుణముగా ఈ షడ్గుణములలో కొన్ని గుణములను ప్రధానముగా కలిగిన రూపములను ధరించును. కనుక పర స్వరూపమునుండి కారణార్థమై ఉద్భవించినవిగా వ్యూహస్వరూపములను మనం అర్థం చేసుకొనవచ్చును. భగవద్గుణ దర్పణమును అనువదించిన శ్రీ ఎ. శ్రీనివాసరాఘవన్ గారు 'emanations' (విభూతులు?) అనే పదాన్ని వాడారు. వీనిలో ఈ క్రింది వ్యూహస్వరూపాలు ముఖ్యమైనవి.

- ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్య, వీర్య గుణప్రధాన స్వరూపము – సృష్టి కార్యము
- అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజో గుణప్రధాన స్వరూపము – స్థితి కార్యము
- సంకర్షణుడు – జ్ఞాన, బల గుణప్రధాన స్వరూపము – లయకార్యము

సాత్వత సంహితములో వ్యూహస్వరూపములను ఇలా వర్ణించారు.

ఏతత్ పూర్వమ్ త్రయమ్ చ అన్యాత్ జ్ఞానాద్యైః భేదితమ్ గుణైః

విద్ధి ఏతత్ వ్యూహ సఞ్చితమ్ వై నిశ్రేయస ఫలప్రదమ్.

"ఈ పర స్వరూపమునుండి జ్ఞానము వంటి కొన్ని గుణములు ప్రధానముగా గల మూడు స్వరూపములు (ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ, సంకర్షణ స్వరూపములు) ఉద్భవించును. ఆ స్వరూప ధ్యానము వలన ఆయా స్వరూపములకు ముఖ్యమైన గుణములకనుగుణమైన ఫలములు భక్తులకు నిస్సంశయముగా లభించును"

విభవ స్వరూపములు – భగవంతుడు దేవ, మానవ, జంతువులవంటి రూపములలో అవతరించిన స్వరూపములు. అవి ముఖ్య, అనువృత్తి అని రెండు విధములు. వీనినే విభవ, విభవాంతర రూపములని కూడా అంటారు. విభవ స్వరూపములు నాలుగు విధములు

1) మత్స్య, కూర్మ, వరాహములవంటి సంపూర్ణావతారములు
2) వేదవ్యాసునివంటి అంశావతారములు
3) ఒక్కొక్కమారు ఆయన తన శక్తిని కొంతకాలం మాత్రం వేరొకరిలో ప్రవేశపెట్టును (ఉదా: పురంజయుడు)
4) అర్చావతారములు – విగ్రహ స్వరూపములో అవతరించినవి

శ్రీ భట్టులవారు తమ వ్యాఖ్యానములో **అర్చాస్వరూపమును** విభవస్వరూపములలో ఒక వర్గముగా చెప్పినట్లు నాకు అనిపిస్తున్నది. నేను (కృష్ణమాచారి) సరిగా అర్థం చేసుకొని ఉండకపోతే గనుక భాగవతులు సరిచేయగలరు. శ్రీ భట్టులవారు భగవంతుని విభవ స్వరూపములకూ, భగవంతునిచే సృష్టింపబడిన బ్రహ్మాది దేవతలకూ భేదాన్ని వివరిస్తూ పౌష్కర సంహితమునుండి ఇలా ఉదాహరించారు

జ్ఞానోపదేష్టా భగవాన్ కపిలాక్షస్తు అధోక్షజః

విద్యామూర్తిః చతుర్వక్త్రో బ్రహ్మా వై లోకపూజితః

తదస్మా భూతో వై యస్య విశ్వ వ్యంజన లక్షణః.

అరుణ నేత్రుడైన అధోక్షజుడే అందరికీ జ్ఞానము ఉపదేశించే భగవానుడు. ఈ భగవానుని అంశయైన చతుర్ముఖ బ్రహ్మ విద్యామూర్తి, లోకపూజ్యుడు. భగవంతునినుండి లభించిన జ్ఞానమును ఆయన లోకములకందించును.

ఇక్కడ ప్రాదుర్భావ, ప్రాదుర్భావాంతర స్వరూపముల తేడాలు తెలుపబడినవి. అధోక్షజుడు ప్రాదుర్భావ స్వరూపము. చతుర్ముఖ బ్రహ్మ ప్రాదుర్భావాంతర స్వరూపము. భగవంతుని స్వరూపములైన పర, వ్యూహ, విభవ మూర్తులు వేరు. భగవంతునిచే సృష్టింపబడిన బ్రహ్మ, అగ్ని వంటి దైవములు వేరు అని మనం గ్రహించాలి. ఈ కారణం వల్లనే అచ్యుతుని ఆరాధించే దీక్ష పూనినవారు కేవలం అచ్యుతునే ఆరాధింపవలెను. అన్యదేవతారాధన వారికి నిషిద్ధము **(ప్రాదుర్భావానామ్ ఆరాధ్యత్వమ్ ప్రాదుర్భావాంతరాణామ్ ఆరాధన నిషేధశ్చ)**

ఈ ఉపోద్ఘాతముతో శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములోని నామముల అర్థాన్ని పొందుపరచే ప్రయత్నం ఆరంభిస్తాను. ఇందుకు శ్రీ భట్టులవారి 'భగవద్గుణ దర్పణము' అనే గ్రంథాన్ని ప్రధాన ఆధారంగా తీసుకొంటున్నాను. శ్రీ శంకరుల వారి భాష్యాన్ని అదనపు ఆధారంగా ఉపయోగిస్తాను. (కృష్ణమాచారి).

ఈ నా (కృష్ణమాచారి) నేర్చుకొనే ప్రయత్నం వలన తెలుస్తున్నదేమంటే – ఆచార్యుల అనుగ్రహము, సహాయము లేకుండా కేవలం పుస్తకాలు చదివి జ్ఞానం పొందడం అసాధ్యం. కాని ఈ పరిస్థితిలో నాకు ఇంతమాత్రమే వీలుపడింది. ఈ రచనా ప్రయత్నంలో తప్పులు అనేకమని నాకు తెలుసు. చదువరులు నిస్సంకోచంగా, చొరవగా తమ సలహాలను, అభిప్రాయాలను చెప్పవలసిందని వినయంతో కోరుతూ, నాకు (కృష్ణమాచారికి) తెలియవచ్చినంతవరకూ ఈ వేయి పుణ్యనామముల అర్థాన్ని మీ ముందు ఉంచే ప్రయత్నం చేస్తున్నాను.

(అని శ్రీ కృష్ణమాచారిగారు వ్రాశారు. నా అనువాద ప్రయత్నంలో జరిగిన అదనపు దోషాలను మన్నించమని ప్రార్థన – కా.సు. బాబు)

శ్రీ భట్టులు మొదటి 122 నామములనూ భగవంతుని 'పర' స్వరూపమును వర్ణించే నామములుగా వ్యాఖ్యానించారు. 'విశ్వం'తో మొదలై, 13వ శ్లోకంలోని 'వరారోహా' వరకు – ఇవి షడ్గుణైశ్వర్య పరిపూర్ణమైన, అవధులు లేని, అనంత పరబ్రహ్మస్వరూప వర్ణనలు గనుక స్తోత్రంలోని ఈ భాగం యుధిష్ఠిరుని మొదటి రెండుప్రశ్నలకు సమాధానంగా శ్రీ భట్టులు దర్శించారు.

1) కిం ఏకమ్ దైవతమ్ లోకే – ఈ లోకంలో ఒక్కడే ఐన పరమాత్ముడు ఎవ్వడు?
2) కిమ్ వాప్యేకమ్ పరాయణమ్ – పొందదగిన ఒకే ఒక గమ్యమేది?

1750కాలం నాటి బసోలి సంప్రదాయపు చిత్రం. గీతాగోవిందము చిత్రీకరణమాలికలోని చిత్రం.

చిత్రకారుడు: మనాకు. వికీపీడియా చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lakshmi_Narayana_from_Gita_govinda_series_by_manaku.jpg

శ్రీ కృష్ణమాచారిగారు తమ రచనకు వ్రాసిన సంకల్పము.

http://kirtimukha.com/chinnamma/sahasra/sahasra.html
Introductory remarks by Shri Narasimhan Krishnamachari, the author of this commentary-series:

Dear Devotees:

Some time back, a few friends including Sri M. Srinivasan and me from our group joined forces to write an article giving the background behind the origin of Sri VishNu Sahasra NAmam. I am taking the liberty of submitting this article in two or three parts to the learned audience. The material is mostly from the book "Sri Vishnu Sahasranama with the Bhashya of Sri Parasara Bhattar, with Translation in English" by A. Srinivasa Raghavan, published by Sri Visishtadvaita Pracharnini Sabha, Madras, in1983. Any misinterpretation is completely mine.

I seek your forgiveness if I am misrepresenting the accepted and traditional concepts; I look forward to receiving any thoughts that you may have in correcting me or any other additional comments. You may record your comments in the guest book placed above or email me at the address given below.

http://kirtimukha.com/chinnamma/sahasra/sahasra.html

Dasan
Krishnamachari
champakam@yahoo.com

List of References:

1. "SrI VishNu sahasranAma" With the Bhashya of SrI ParASara BhaTTar – With Translation in English; A. Srinivasa Raghavan; Published by SrI VisishTadvaita Pracharini Sabha, 1983.
2. "SrI VishNu sahasra nAmam – viLakka urai" – Based on the bhAshya of SrI Parasara Bhattar; V. V. Ramanujan, 1994.
3. "SrI VishNu sahasra nAma stotram" – With explanation in Tamizh; S. V. Radhakrishna Sastri, 1986.
4. "VishNu sahasra nAma stotram", With vyAkhyAnam in samskRt by Sataydevo VasishTha and translation in Hindi; Published by Munsiram Sastri; 1986.
5. "VishNu sahasra nAma with the Bhashya of SrI Samkaracarya", Translated into English by R. Anantakrishna Sastry; The Adyar Library and Research Centre; 1980.
6. "SrI VishNu sahasra nAma stotram" (along with the Commentary on it by SrI Adi Sankara Bhagavat Pada"; Compiler and Translator – T. S. Krishnamurthy; Karkotaka Vayalore Trust, 1995.
7. "SrI VishNu sahasra nAma stotram – with an English Translation of SrI Sankara Bhagavatpada's Commentary"; P. Sankaranarayanan; Published by Bharatiya Vidya Bhavan, 1996.
8. "SrI VishNu sahasra nAma urai" based on SrI Parasara Bhattar's vyAkhyAnam; SrI P. B. Annangaracharya, 1966.
9. "Thousand Ways to the Transcendental VishNu sahasra nAma"; Swami Chinmayananda; Central Chinmaya Mission Trust; Reprinted 1983.
10. "Kirita Bhashya on the VishNu sahasra nAma"; Krishna Datta Bharadvaj; Nag Publishers, 1998.
11. "Sakala kArya siddhida SrI VishNu sahasra nAma stotram"; Srinivasachariar; The Little Flower Company, 1981.

12. "SrI VishNu sahasra nAma BhAshyam" with Tamizh Commentary by M. V. Ramanujacharyar, and English Translation by V. N. Vedanta Desikan; SrI Visishtadvaita Research Center, 1997.
13. "SrI VishNu sahasra nAma stotram" with the original Commentary of SrI Parasara Bhattar in samskRt, and Commentary in Hindi by Sivaprasad Trivedi; Chaukamba Vidyabhavan; 1996.
14. The Dharma cakram, Monthly Periodical Published in tamizh by SrI Ramakrishna Tapovanam, Tirupparaitturai.
15. Amarakosa, Edited by A. A. Ramanathan; The Adyar Library and Research Center, 1971

The commentary of Sri N. Krishnamacari is available here in 5 volumes. https://www.sadagopan.org/

శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి అనుమతి కొరకు నేను ఫిబ్రవరి 2005లో వ్రాసిన ఇ-మెయిల్

k s babu <ksbabu@omantel.net.om> wrote:

Respected Sir,

I am an Electrical Engineer in Muscat, Oman.

By God's grace, I stumbled on your commentary on Sri Vishnu Sahasra NAma. I greatly respect your devotion in making these postings. While reading, I felt it would be more enjoyable for some people like me if this is available in Telugu.

I am not a scholar nor a writer. Yet, as a student's exercise, I would like to attempt to translate your commentary in Telugu. I humbly beg your permission and blessings for my attempt.

Regards
K S BABU

ksbabu@omantel.net.om
kajasb@hotmail.com

శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి సమాధానము

6th February 2005

Respected SrI Babu:

If it benefits more people I have no problem. I have not done a good job on the write-up of the first 500 nAma-s or wo, and might try to rewrite this segment once I complete my first pass on the complete set of nAma-s. So the time you spend translating the first 500 nAma-s might be wasted, depending on whether I am able to get to rewrite the first set. Please let me know what you decide.

Regards,

-Krishnamachari

Sri Narasimhan Krishnamachari
*** 20-09-1939 * 18-12-2008***

Sri Narasimhan Krishnamachary swamin of Chicago has attained Acharya Thiruvadi 11 Years Ago. Words cannot express the grief and the sadness of the beloved ones he left behind. The Srivaishnava community truly lost one our most devout bhagavathas who inspired many of us through his quality postings that are reflections of his deeper understanding of the rare and complex scriptures, thoroughness in analysis and simplicity in presentation. He valued our samprdhyadam so much he practiced it truly and lived by its examples.

At this moment of sadness, we pray to HH Sri Ranga Ramanuja Mahadesiakan and the Divya Dhampathi to bestow all the blessings on Smt Kalyani Krishmamachari and their children to endure and overcome this grief. Fondly Remembered by Relatives & Friends.

He was shy of just about 10 months for celebrating his "Saptadi". Words fail me as I venture to record my admiration for a virtual Achaarya who was very much with us until recently. His dedication to his own Achaarya, His Holiness Srirangam Srimad Andavan of Periyasramam was none the less than his devotion to the Divya Dampatis. Only a person who enjoyed the Paripoorna KaTaaksham of Bhagavaan and Achaarya could pen such wonderful pieces like what Sri N.K. Swami has been regaling us with.

Lord Krishna who gave us the "Song Celestial" was an Achaaryan. I feel that our Swami bearing his name as Krishnamachariar is not by sheer coincidence but is quite significant. Like Lord Krishna who concealed his "Paratvam" under the cloak of "Soulabhyam", our Swami's unassuming simplicity belies his unfathomable erudition enabling him to present such deeply researched insights into the nuances of any topic he undertook - be it Sri VishNu Sahasra naamam or Swami Desika StOtras or Nammazhwar's Tiruvoimozhi or anything else. "Vidya" and "Vinayam" are never seen to co-exist. But, both happily blended in an exemplary manner in our Swami.

The entire Srivaishnava world is forever indebted to this illustrious educator.

Dasoham

Anbil Ramaswamy

(Note: Photograph and write up taken from http://arvgeeachu.tripod.com/krish.html.
I have not taken their permission, but I hope they will excuse the brotherly liberty I have taken as this is a public announcement. I captured this information from internet on 29/8/2020 i.e., much later than finishing the book. I had no personal contact with him, except e-mail message in 2005 – K. S. BABU)

కా.సు. బాబు రచన గురించి –

ఈ రచన అత్యధికంగా శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి ఆంగ్ల రచనకు అనువాదం. అంతే కాకుండా నేను కొద్ది ఇతర తెలుగు రచనలను కూడా చదివి వానిలోని విషయాన్ని సందర్భానుసారంగా కలిపాను. అవి ముఖ్యంగా

1) గీతా సాహిత్య శిరోమణి **పండిత పెమ్మరాజు రాజారావు** రచన – శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామ స్తోత్రము – సంగ్రహ తాత్పర్య వివరణ (గొల్లపూడి వీరాస్వామి సన్, రాజమండ్రి). ఇందుకువారి అనుమతి తీసుకోలేదు. కాని ఇది వ్యాపార ప్రచురణ కాదు గనుక వారు మన్నిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

2) శ్రీవిద్యా విశారద **డాక్టర్ క్రోవి పార్థసారథి** రచన – శ్రీ కైవల్య సారథి (శివకామేశ్వరి గ్రంథమాల, భ్రమరాంబాపురం, కృష్ణలంక, విజయవాడ) నుండి కొద్ది భాగాలు. ఇందుకువారి అనుమతి తీసుకోలేదు. కాని ఇది వ్యాపార ప్రచురణ కాదు గనుక వారు మన్నిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

3) **శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా** – శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్వవివేచనీ హిందీ వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాదము – అనువాదకులు: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య (గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ ప్రచురణ) – భగవద్గీత నుండి ఉదాహరించిన శ్లోకాలకు తెలుగు అనువాదం ఈ పుస్తకంనుండి యథాతథంగా వ్రాశాను. ఇందుకు కూడా అనుమతి తీసుకోలేదు. కాని ఇది వ్యాపార ప్రచురణ కాదు గనుక వారు మన్నిస్తారని ఆశిస్తున్నాను.

4) అన్నమయ్య కీర్తనల వంటివి, మరికొన్ని భాగాలను తెలుగు వికీపీడియా లేదా వికీసోర్స్ నుండి, ఇతర వెబ్ సైటులనుండి తీసికొన్నాను.

ఇతర రచనలను సందర్భానుసారం ఉదాహరించాను.

తెలుగులో టైపు చేయడానికి శ్రీ టి. దేశికాచారి గారి పోతన కీ-బోర్డు విధానాన్ని వాడాను. వారికి నా నమస్సులు.
http://www.kavya-nandanam.com/. (Now kavya-nandanam site is not available. Pothana keyboard can be downloaded free from https://keyman.com/)

అనేక తమిళ పాశురాలను, సంస్కృత శ్లోకాలను శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి ఆంగ్ల లిపినుంచి తెలుగులో తిరగవ్రాశాను. ఇందులో అనేక దోషాలు ఉండవచ్చును. మన్నించ ప్రార్థన. ఇంకా అనేక చిత్రాలు, ఫొటోలను జోడించాను. కొన్ని నేను స్వయంగా తీసినవి. మరొకొన్ని స్వేచ్ఛా ప్రచురణలలోనివి. వాటికి ఆ రచనా భాగంతో సంబంధం ఉండకపోవచ్చును. చదువరులకు ఇవి ఆసక్తికరంగా ఉంటాయని భావిస్తున్నాను. నాకు పురాతన చిత్రాలు, శిల్పాలపై ప్రత్యేకమైన మక్కువ అని మనవి చేస్తున్నాను.

ఈ రచన అంతా వివిధ రచనలనుండి సేకరించిన విషయాలు, చిత్రాల కూర్పు. ఇందులో నా విద్వత్తు ఏమీ లేదని చదువరులు సులభంగానే గ్రహించగలరు.

శ్రీ పరాశర భట్టు – ఈయన పేరును గౌరవార్థకంగా '**భట్టరు**' అని పుస్తకాలలో చూచాను. '**భట్టులు**' అనే పదం కూడా ఒప్పేనని నాకు అనిపిస్తున్నది. (దీక్షితులు, భట్టులు, భట్లు వంటి పేర్లు తెలుగునాట సాధారణమే). కనుక నేను 'భట్టులు' అనే వ్రాశాను. 'శంకరులు' పేరుకు ప్రక్కన ఇది సమజోడీగా ఉన్నది. ఈ విధానం తప్పయితే క్షమాపణలు వేడుకొంటున్నాను.

- కాజ సుధాకర బాబు

ఈ భాగం శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి రచనలోనిది కాదు.

"గీతా సాహిత్య శిరోమణి" బిరుదాంకితులైన శ్రీ పండిత పెమ్మరాజు రాజారావుగారు రచించిన శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము – సంగ్రహ తాత్పర్య వివరణ" (1981) పీఠికలో వ్రాసిన విషయాలు –

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్ర పారాయణ ఫలితములు అనంతములు. దీనివలన కలుగు లౌకిక ప్రయోజనములు అనేకములు. సకల మంగళములను ప్రసాదించు దివ్య స్తవమిది. అనుష్ఠానము చేసి దాని ఫలితములను పొంది ఆనందించమని కోరిక.

సర్వరోగ నివారణము – సహస్ర పారాయణము

సంసార జీవితములో గల సకల బంధనాలను పోగొట్టు మహామంత్రము విష్ణుసహస్రము.... ఈ స్తవము సకల భయహరము. సంచిత, ప్రారబ్ధ, ఆగామి కర్మలయొక్క భయంకర రూపాలనన్నిటిని నాశనము చేయు దివ్యాస్త్రము – దివ్య మంత్రము – దివ్యౌషధము – దివ్యామృతము. జ్యోతిశ్శాస్త్రరీత్యా – గ్రహగతులు సక్రమముగా లేనివారును, దుష్ట గ్రహ కూటమిచే వ్యథలు పొందువారును ప్రాయశ్చిత్తముగా విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము పారాయణము చేయుదురు. సమస్త గ్రహ నక్షత్ర దోషాదులను శాంతింపజేసి సకల మంగళాలను వర్షింపజేయు దివ్యనామ అమృత ప్రసాదమిది. ధర్మార్థకామమోక్ష చతుర్విధ పురుషార్థాలను వర్షింపజేయు స్తవమిది.

భగవన్నామ గానానికి విధినిషేధాదులు లేవు. ఎప్పుడైనను ఎక్కడైనను చేయవచ్చును. కాని నియమాలు, విధులు పారాయణము చేసిన దాని ప్రయోజనము మహోత్కృష్టము. జన్మదినమందు, జన్మనక్షత్రమందు, ఏకాదశి, పూర్ణిమ, రవిసంక్రమణలందు విశేషముగ పారాయణము చేయుట మంచిది. రోజునకు పన్నెండు పర్యాయములు చొప్పున ప్రభాత పారాయణము సర్వ సిద్ధిప్రదమని చెప్పబడుచున్నది. సంధ్యాసమయమును శ్రేష్ఠమే.

"నిరంతరము నన్ను భక్తితో స్మరించువారికి ఆత్మ జ్ఞానమును నేనే ప్రసాదింతును" అని భగవానుడు గీతాచార్యులు ప్రతిజ్ఞ చేసెను. కనుక ఈ పారాయణము వలన ఐహిక ఫలములు మాత్రమే కాక శాశ్వత మోక్ష పదవియును లభించుననుట నిస్సందేహమే.

ఇందలి నామములన్నియును బీజాక్షరములే.

ఎంత మనోహర తరంగాలివి! అందువలననే వ్యాసదేవుడు ఉత్తర పీఠికలో **"య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్ న అశుభం ప్రాప్నుయాత్ కించిత్"** అనినాడు. ఈ శ్లోకాలు కీర్తన చేసిననే చాలు. సర్వ విధములగు అమంగళాలు తొలగును. సర్వ శుభాలు వర్షించును. అని వ్యాస వాణి.

విష్ణుసహస్రనామ జప, కీర్తన, శ్రవణమ్ సర్వరోగహరం, సర్వ పాపహరం, సర్వ శుభకరం, సర్వాభీష్టప్రదం, హరిః ఓమ్.

భగవద్గీత – విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము

గీతాశాస్త్రమునకును, విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమునకును అవినాభావ సంబంధము గలదు. రెండును భారతాంర్గతములే. రెండింటి లక్ష్యమును ఒక్కటియే. గీత సర్వయోగ సమన్వయ శాస్త్రము (Yoga of Synthesis). విష్ణుసహస్రమును సర్వయోగ సమన్వయ శాస్త్రము.. ద్వైతాద్వైత సమన్వయము, సగుణ నిర్గుణ సమన్వయము, భక్తి జ్ఞాన కర్మల సమన్వయము రెండింటిలోను సమానముగానే గోచరించును. గీతలోని 10, 11 అధ్యాయములగు విభూతి, విశ్వరూప సందర్శన యోగములతో విష్ణుసహస్రము మరింత సన్నిహిత సంబంధము కలిగియున్నది.

గీతలోని పదవ అధ్యాయములో సుమారు ఎనుబది భగవద్విభూతులు గానము చేయబడియున్నవి. విభూతులన్నియును భగవన్నామములే యగుట చేత గీత పదవ అధ్యాయములోని నామములన్నియును నామసహస్రములో కానవచ్చును.

ఉదా: **ఆదిత్యః, విష్ణుః, రవిః, జ్యోతిః, మరీచిః, మరుతః, నక్షత్రం, వేదః, సామః, దేవః, రుద్రః, వసుః, పావకః, స్కందః, మహర్షిః, యజ్ఞః, అశ్వత్థః, వృక్షః, సిద్ధః, కపిలః, అమృతః, నరః, ఆయుధం, సర్పః, వాసుకిః, అనంతః, వరుణః, యమః, కాలః, రామః, ధాతా, స్మృతిః, మేధా, క్షమః, ఋతుః, వ్యవసాయః, వాసుదేవః, ధనంజయః, వ్యాసః, కపిః, దండః** - మున్నగు నామములన్నియును సహస్రనామములో గానవచ్చును.

ఇదియే రీతిని 11వ అధ్యాయములో విశ్వరూపములోగల ఎన్నియో నామములు సహస్రనామములో ప్రత్యక్షమగును

ఉదా: **తత్పరః, అవ్యయః, పరమేశ్వరః, ప్రభుః, ఆదిత్యః, వసుః, రుద్రః, హరిః, పరమః, పురుషః, అనాదిః, అనంతబాహుః, అర్కః, ద్యుతిః, అప్రమేయః, శాశ్వతః, ధర్మః, సనాతనః, స్వక్షః, విష్ణుః, శర్మ, తేజః, కాలః, హృషీకేశః, ఆదిదేవః, వాయుః, యమః, వరుణః, అగ్నిః, శశాంకః, ప్రజాపతిః, పితామహః, విక్రమః, కృష్ణః, వేద్యః, చతుర్భుజః, విశ్వమూర్తిః** – మున్నగు నామములన్నియును విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములో పాఠకులు చూడగలరు. గీతలోని సారాంశమునంతయును చిన్నచిన్న నామావళిలో భీష్మపితామహుడు మరల గానము చేసినాడేమో అనిపించును.

ఇంకను పరిశీలించి చూడుడు. రెండవ అధ్యాయములోని స్థితప్రజ్ఞ లక్షణాలన్నియును చిన్నచిన్ననామాలలో సహస్రనామస్తోత్రములో చూడగలరు. 13వ అధ్యాయములోని అమానిత్వాది గుణములు, 14వ అధ్యాయములోని త్రిగుణాతీతుని లక్షణాలు, 16వ అధ్యాయములోని దేవతాగుణగణాలు సహస్రనామాలలో సాక్షాత్కరించును. ... గీతాసారమే నామసహస్రము. రెండును భిన్నరూపాలుగల ఒక స్వరూపమే. కనుకనే **"గేయం గీతా నామసహస్రం"** అన్నారు శ్రీ శంకరులు.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము – శ్రీ శంకరుల భాష్యానికి శ్రీ వారణాసి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి తెలుగు అనువాదం – సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి వారి ప్రచురణ (1974) నుండి. ఈ ప్రచురణకు శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరాయ శర్మ గారు వ్రాసిన 'సహస్ర పది' అనే ముందుమాటలోని కొన్ని ఆసక్తికరమైన విషయాలు –

మహాభారతములో గీత, సనత్సుజాతీయము, విష్ణు సహస్రనామము ముప్పేటతో నున్న తత్త్వప్రతిపాదనలు. అన్ని పురుషార్థములూ ఉన్నాగాని, మోక్షతత్త్వము ప్రధానమైనది. గీత, సనత్సుజాతీయములలో ఉన్న తత్త్వప్రతిపాదన విష్ణుసహస్రనామములో కనిపించదు కాని, ఇది గీతాది ప్రతిపాదిత తత్త్వప్రతిపాద్యము. **'సహస్రశీర్షా పురుషః, సహస్రాక్షః, సహస్రపాత్'** అనే పురుషసూక్తములోని విరాడ్భావమును, స్వరాడ్భావమును దీనిలో నున్నది.

ఈ సహస్రములో 108 శ్లోకాలున్నాయి. ఒక్కో శ్లోకానికి 32 అక్షరాలున్నాయి. కనుక మొత్తం 3456 అక్షరాలు. 108 సంఖ్యకు కూడ ప్రత్యేకత ఉన్నది. 1 బ్రహ్మకు, బిందువు మాయామేయ జగత్తుకు, 8 అష్టధా ప్రకృతికి సంకేతము. మొత్తము 9 అనే సంఖ్య ప్రణవము, ఉద్గీథము, బ్రహ్మము.

ఇది విష్ణువిద్య. దీనిలో అమృతబీజమైన వకారముతో ఉన్న నామములను ఒకచోట భావించుట యుక్తానుసంధానము – **విశ్వ, విష్ణు, వషట్కార, విధాత, విశ్వకర్మ, విక్రమి, విక్రమక్రమ, విశ్వరేతా, వ్యాళ, వృషాకపి, వసు, వసుమనా, వృషకర్మా, వృషాకృతి, విశ్వయోని, వరారోహా, విష్వక్సేన, వేద, వేదవిత్, వేదాంగ, వేదవిత్, వేదాంగ, విజయ, విశ్వయోని, వామన, వేద్య, వైద్య, వీరహా, విశ్రుతాత్మా, వాచస్పతి, విశ్వాత్మా, వహ్ని, విశ్వదృక్, విశ్వసృట్, విశ్వభుక్, విభు, విశిష్ట, వృషాహీ, వృషభ, విష్ణు, వృషపర్వా, వృషోదర, వర్ధన, వర్ధమాన, వివిక్త, వాగ్మీ, వసుద, వసు, వ్యక్తరూప, వృష, విశ్వబాహు, వాసవానుజ, వరద, వాయువాహన, వాసుదేవ, వృద్ధ, వృద్ధాత్మా, విక్షర, వేగవాన్, వికర్తా, వ్యవస్థాన, విరామ, విరజ, వీర, వైకుంఠ, వ్యాప్త, వాయు, విశ్రామ, విశ్వదక్షిణ, విస్తార, విముక్తాత్మా, వీరబాహు, విదారణ, వ్యాప్తి, వత్సర, వత్సల, వత్సీ, విధాతా, వినయ, వినయితా, వేధా, వరుణ, వారుణ, వృక్ష, వనమాలీ, వ్యాస, వాచస్పతి, వృషభాక్ష, వృషప్రియ, విజితాత్మా, విధేయాత్మా, విశోక, విశుద్ధాత్మా, విశోధన, వీరశౌరి, విష్ణు, వీర, వసురేతా, వసుప్రద, వసుప్రద, వాసుదేవ, వాసు, వసుమనా, వాసుదేవ, విశ్వమూర్తి, వరాంగ, వీరహా, విషమ, వ్యగ్ర, వాజసని, వంశవర్ధన, వాయువాహన, విహాయసగతి, విలోచన, విక్రమీ, విద్వత్తమ, వీతభయ, వీరహా, విదిశ, వ్యాదిశ, వైఖాన, వనమాలీ, విష్ణు, వాసుదేవ** – ఇవన్నీ అమృత బీజాత్మకములు. ఈ వకారాదుల నొకచో భావించి కూర్చి వానిని శోధించి శ్లోకాత్మకముగా విధానించ పారాయణమొనరింప దగునని పూజ్యపాదులు బహుశ్రుతులనదగును.

శ్రీ శంకరుల సహస్రనామ భాష్యములో పురాణశ్లోకములను చాలా విరివిగా ఉదాహరించారు. ఆరంభంలోనే 150 శ్లోకాలను ఉదాహరించారు. శ్రీ శంకరుల ఇతర భాష్యములలో ఇలా ఉదాహరించలేదు.

ప్రచురణ కర్తల ముందుమాట నుండి.

రూప మారోగ్య మర్థాంశ్చ భోగాన్ శ్చైవానుషంగికాన్
దదాతి ధ్యాయతో నిత్యం భుక్తి ముక్తి ప్రదో హరిః

శ్రీహరి మోక్షప్రదాత. ఆయన తన్ను ధ్యానించినవానికి మోక్షమొక్కటియే కాదు. రూపము, ఆరోగ్యము, ధనాదులు, భోగములు – సర్వమును అనుగ్రహించును.

శ్రీ పరాశరుల భగవద్గుణ దర్పణమునకు శ్రీ దేశికదర్శన దురంతర శ్రీ పుదుక్కొట్టై శ్రీ ఉ.వే. శ్రీనివాసరాఘవాచార్ స్వామి రచించిన ఆంగ్లానువాదం (1983) లోని కొన్ని విషయాలు.

తాను విష్ణువుయొక్క 1000 నామాలను చెబుతున్నాని భీష్ముడు అన్నప్పటికీ ఈ మొత్తం స్తోత్రంలో రమారమి 1030 నామాలు తోస్తున్నాయి. అయితే ప్రక్కప్రక్క నే ఉన్న కొన్ని నామాలను కలుపుతూ భాష్యకారులు 1000 నామాలు లెక్క తేలుస్తున్నారు. ఈ క్రమంలో శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు అనుసరించిన విధంలో కొంత వైవిధ్యం ఉన్నది. మొత్తం స్తోత్రంలోని నామాలను స్థూలంగా మూడు రకాలుగా విభజింపవచ్చును – ఒకే పదముతో ఉన్న స్ఫుట నామములు 960 – ఒకటికంటే ఎక్కువ పదాలు కలిపినందువలన వచ్చే ఏకనామములు 30 – ఏకానేక నామములు అనగా ఒక నామముగా గాని, రెండు నామములుగా గాని

పరిగణింపవచ్చుననేవి 6 – ఈ ఆరింటిలో 4 నామములను రెండేసిగా విభజించి చెబుతారు. (4 *2 = 8), మరో రెండింటిని రెండే నామములుగా (విడదీయకుండా) చెబితే మొత్తం లెక్క సరిపోతుంది. 960 + 30 + 8 + 2 = 1000.

ఏకానేకనామములు 6

త్రిక-కుద్ధామ (62)
హవిర్-హరిః (361)
సత్-అక్షరమ్ (481)
అసత్-క్షరమ్ (482)
స-వః (731)
చతుర్-వేదవిత్-ఏకపాత్ (777)

ఇక 30 ఏకనామములు

ముక్తానామ్-పరమాగతిః (12)
నిధిః-అవ్యయః (30)
మంగళమ్-పరమ్ (64)
శాశ్వతః స్థాణుః (121)
గురుః గురుతమః (211)
అహః సంవర్తకః (234)
విశ్వభుగ్ విభుః (241)
ఓజస్ తేజో ద్యుతిధరః (276)
ఇష్టో విశిష్టః (309)
పరమః స్పష్టః (392)
ధర్మవిత్ ఉత్తమః (405)
స్థావరః స్థాణుః (428)
బీజమ్ అవ్యయమ్ (430)
జ్ఞానమ్ ఉత్తమమ్ (465)
జ్యోతిః ఆదిత్యః (625)
శ్రేయః శ్రీమాన్ (619)
జ్యోతిః గణేశ్వరః (625)
శాశ్వతః స్థిరః (633)
బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ (668)
పదమ్ అనుత్తమమ్ (738)
తేజో వృషః (763)
సర్వవిత్ జయీ (805)
సర్వవాక్ ఈశ్వరః (808)
శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః (826)
న్యగ్రోధో ఉదుంబరః (827)
హుతభుగ్ విభుః (883)
అనంతః హుతభుక్ భోక్తా (889)
కపిః అవ్యయః (900)
భూః భువః (942)
భూర్భువస్స్వస్ తరుః (967)

కంచి వరదాచార్యులు అనే మహాపండితుడు (కాలం తెలియదు) 'నిర్వచన' అనే అద్భుత గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. ఆయన అందులో విరివిగా పాణిని వ్యాకరణ సూత్రాలను ఉట్టంకించి శ్రీ భట్టుల భాష్యాన్ని సమర్థించారు. 'నిరుక్తి' అనే మరొక చక్కని గ్రంథం రచయిత వివరాలు తెలియడంలేదు. అందులో 786 శ్లోకాలలో శ్రీ భట్టుల భాష్యాన్ని సంగ్రహంగా చెప్పారు.

భగవంతుని ఐదు విధాలైన అవతారాలు (పర, వ్యూహ, విభవ, అంతర్యామి, అర్చావతారములు సమానమేనని, వాటిలో ఎక్కువ తక్కువలను ఎంచరాదని శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయి. తమ భాష్యంలో శ్రీభట్టులు కూడా ఈ విషయాన్ని ధ్రువీకరించారు. కాని ఆయనకు శ్రీరామ విభవావతారముపైనా, శ్రీరంగనాధుని అర్చావతారముపైనా కొంత మక్కువ అనిపిస్తుంది.

11వ శతాబ్దానికి చెందిన శ్రీ విష్ణువు శిల్పం. బ్రూక్లిన్ మ్యూజియం లోనిది.

శిల్పం అంచులోనున్న చిన్న చెక్కడాలు దశావతారాలను తెలుపుతున్నాయి.

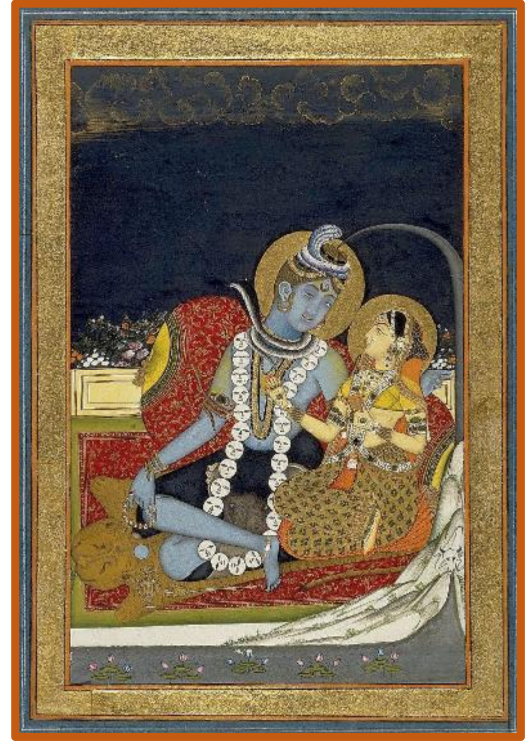
వికీపీడియా చిత్రం.Photo by KaDeWeGirl

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnu_and_his_Avatars.jpg

శ్రీలక్ష్మీ అష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రము

ఓం శ్రీం శ్రియై నమః

శ్రీ పార్వతీ పరమేశ్వరులు - 1800 కాలంనాటి చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

దేవ్యువాచ:
దేవదేవ మహాదేవ త్రికాలజ్ఞ మహేశ్వర
కరుణాకర దేవేశ భక్తానుగ్రహకారక
అష్టోత్తరశతం లక్ష్మ్యా: శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః
ఈశ్వర ఉవాచ:
దేవి సాధు మహాభాగే మహాభాగ్య ప్రదాయకమ్
సర్వైశ్వర్యకరం పుణ్యం సర్వపాపప్రణాశనం
సర్వదారిద్ర్య శమనం శ్రవణాద్భుక్తిముక్తిదం
రాజవశ్యకరం దివ్యం గుహ్యాద్గుహ్యతరం పరం
దుర్లభం సర్వదేవానాం చతుష్షష్టి కళాస్పదం
పద్మాదీనాం వరాంతానాం నిధీనాం నిత్యదాయికం
సమస్త దేవ సంసేవ్యం అణిమాద్యష్ట సిద్ధిదమ్
కిమత్ర బహునోక్తేన దేవీ ప్రత్యక్షదాయకమ్
తవప్రీత్యాఽద్య వక్ష్యామి సమాహితమనాశ్శృణు
అష్టోత్తర శతస్యాస్య మహాలక్ష్మీ దేవతా
క్లీం బీజపదమిత్యుక్తం శక్తిస్తు భువనేశ్వరీ
అంగన్యాసః కరన్యాసః స ఇత్యాది ప్రకీర్తితః
ధ్యానం :-
వందే పద్మకరాం ప్రసన్నవదనాం సౌభాగ్యదాం భాగ్యదాం
హస్తాభ్యా మభయప్రదాం మణిగణై ర్నానావిధైర్భూషితామ్
భక్తాభీష్ట వరప్రదాం హరిహరబ్రహ్మాదిభిస్సేవితాం
పార్శ్వే పఙ్కజ శఙ్ఖపద్మనిధిభిర్యుక్తాం సదా శక్తిభిః

సరసిజనయనే సరోజహస్తే ధవళతరాంశుక గంధమాల్యశోభే
భగవతి హరివల్లభే మనోజ్ఞే త్రిభువన భూతికరి ప్రసీదమహ్యాం

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా రంగాపురం ఆలయంలో శ్రీ గజలక్ష్మి శిల్పం.

ప్రకృతిం వికృతిం విద్యాం సర్వభూత హితప్రదామ్
శ్రద్ధాం విభూతిం సురభిం నమామి పరమాత్మికామ్ 1
వాచం పద్మాలయాం పద్మాం శుచిం స్వాహాం స్వధాం సుధామ్
ధన్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం నిత్య పుష్టాం విభావరీమ్ 2
అదితిం చ దితిం దీప్తాం వసుధాం వసుధారిణీమ్
నమామి కమలాం కాంతాం క్షమాం క్షీరోదసంభవామ్ 3
అనుగ్రహప్రదాం బుద్ధి మనఘాం హరివల్లభామ్
అశోకా మమృతాం దీప్తాం లోకశోకవినాశినీమ్ 4
నమామి ధర్మ నిలయాం కరుణాం లోకమాతరమ్
పద్మప్రియాం పద్మహస్తాం పద్మాక్షీం పద్మసుందరీమ్ 5
పద్మోద్భవాం పద్మముఖీం పద్మనాభప్రియాం రమామ్
పద్మమాలాధరాం దేవీం పద్మినీం పద్మగంధినీమ్ 6
పుణ్యగంధాం సుప్రసన్నాం ప్రసాదాభిముఖీం ప్రభామ్
నమామి చంద్రవదనాం చంద్రాం చంద్రసహోదరీమ్ 7
చతుర్భుజాం చంద్రరూపామిందిరామిందుశీతలామ్
ఆహ్లాదజననీం పుష్టిం శివాం శివకరీం సతీమ్ 8
విమలాం విశ్వజననీం తుష్టిం దారిద్ర్యనాశినీమ్
ప్రీతిపుష్కరిణీం శాంతాం శుక్లమాల్యాంబరాం శ్రియమ్ 9
భాస్కరీం బిల్వనిలయాం వరారోహాం యశస్వినీమ్
వసుంధరా ముదారాంగాం హరిణీం హేమమాలినీమ్ 10

ధనధాన్యకరీం సిద్ధిం స్త్రైణసౌమ్యాం శుభప్రదామ్
నృపవేశ్మగతానందాం వరలక్ష్మీం వసుప్రదామ్ 11
శుభాం హిరణ్య ప్రాకారాం సముద్రతనయాం జయామ్
నమామి మంగళాం దేవీం విష్ణువక్షస్థలస్థితామ్ 12
విష్ణుపత్నీం ప్రసన్నాక్షీం నారాయణ సమాశ్రితామ్
దారిద్ర్యధ్వంసినీం దేవీం సర్వోపద్రవవారిణీం 13
నవదుర్గాం మహాకాళీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్
త్రికాలజ్ఞాన సంపన్నాం నమామి భువనేశ్వరీమ్ 14

లక్ష్మీం క్షీరసముద్రరాజతనయాం శ్రీరంగధామేశ్వరీం
దాసీభూత సమస్త దేవవనితాం లోకైక దీపాఙ్కురామ్
శ్రీమన్మంద కటాక్షలబ్ధవిభవత్ బ్రహ్మేంద్ర గంగాధరాం
త్వాం త్రైలోక్య కుటుంబినీం సరసిజాం వందే ముకుందప్రియామ్ 15

మాతర్నమామి కమలే కమలాయతాక్షి
శ్రీవిష్ణుహృత్కమలవాసిని విశ్వమాత
క్షీరోదజే కమలకోమలగర్భగౌరి
లక్ష్మీ ప్రసీద సతతం నమతాం శరణ్యే 16

త్రికాలం యో జపేద్విద్వాన్ షణ్మాసం విజితేంద్రియః
దారిద్ర్యధ్వంసనం కృత్వా సర్వమాప్నోత్యయత్నతః
దేవీ నామసహస్రేషు పుణ్య మష్టోత్తరం శతం
యేన శ్రియమవాప్నోతి కోటిజన్మదరిద్రతః
భృగువారే శతం ధీమాన్ పఠే ద్వత్సరమాత్రకం
అష్టైశ్వర్య మవాప్నోతి కుబేర ఇవ భూతలే
దారిద్యమోచనం నామ స్తోత్రమంబాపరంశతం
యేన శ్రియమవాప్నోతి కోటిజన్మ దరిద్రతః
భుక్త్వాతు విపులాన్భోగానస్యాస్సాయుజ్యమాప్నుయాత్
ప్రాతఃకాలే పఠేన్నిత్యం సర్వదుఃఖోపశాంతయే
పఠంస్తు చింతయేద్దేవీం సర్వాభరణభూషితాం

ఇతి శ్రీలక్ష్మ్యష్టోత్తర శతనామ స్తోత్రం సమాప్తం

1870 కాలం నాటి చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indian_-_The_Recumbent_Vishnu_and_the_Creation_of_Brahma_-_Walters_W906.jpg

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము

ప్రార్థన

|| ఓం శ్రీ గణేశాయ నమః ||

|| శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహ ప్రసన్న ||

|| ఓం ||

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం | ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ||

యస్యద్విరద వక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్ | విఘ్నం నిఘ్నన్తి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే ||

వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం | పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం ||

వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే | నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః ||

అవికారాయ శుద్ధాయ నిత్యాయ పరమాత్మనే | సదైకరూపరూపాయ విష్ణవే సర్వజిష్ణవే ||

యస్య స్మరణమాత్రేణ జన్మసంసారబంధనాత్ | విముచ్యతే నమస్తస్మై విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ||

ఓం నమో విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే

పూర్వ పీఠిక

శ్రీ వైశంపాయన ఉవాచ

శృత్వా ధర్మానశేషేణ పావనాని చ సర్వశః | యుధిష్ఠిరః శాంతనవం పునరేవాభ్యభాషత || (1)

శ్రీ యుధిష్ఠిర ఉవాచ

కిమేకం దైవతం లోకే కిం వాప్యేకం పరాయణం | స్తువంతః కం కమర్చంతః ప్రాప్నుయుర్మానవాః శుభం || (2)

కో ధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మతః | కిం జపన్ముచ్యతే జంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్ || (3)

శ్రీ భీష్మ ఉవాచ

జగత్ప్రభుం దేవదేవమనంతం పురుషోత్తమం |స్తువన్నామసహస్రేణ పురుషస్సతతోత్థితః || (4)
తమేవ చార్చయన్నిత్యం భక్త్యా పురుషమవ్యయం | ధ్యాయన్ స్తువన్నమస్యంశ్చ యజమానస్తమేవ చ || (5)
అనాది నిధనం విష్ణుం సర్వలోక మహేశ్వరం | లోకాధ్యక్షం స్తువన్నిత్యం సర్వదుఃఖాతిగో భవేత్ || (6)
బ్రహ్మణ్యం సర్వధర్మజ్ఞం లోకానాం కీర్తివర్ధనం | లోకనాథం మహద్భూతం సర్వభూతభవోద్భవం || (7)
ఏష మే సర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధికతమో మతః | యద్భక్త్యా పుండరీకాక్షం స్తవైరర్చేన్నరః సదా || (8)
పరమం యో మహత్తేజః పరమం యో మహత్తపః | పరమం యో మహద్బ్రహ్మ పరమం యః పరాయణం || (9)
పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మంగళానాం చ మంగళం | దైవతం దేవతానాం చ భూతానాం యోఽవ్యయః పితా || (10)
యతః సర్వాణి భూతాని భవంత్యాదియుగాగమే | యస్మింశ్చ ప్రళయం యాంతి పునరేవ యుగక్షయే || (11)
తస్య లోకప్రధానస్య జగన్నాథస్య భూపతేః | విష్ణోర్నామసహస్రం మే శ్రుణు పాపభయాపహం || (12)
యాని నామాని గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః | ఋషిభిః పరిగీతాని తాని వక్ష్యామి భూతయే || (13)
ఋషిర్నామ్నాం సహస్రస్య వేదవ్యాసో మహామునిః | ఛందోఽనుష్టుప్ తథా దేవో భగవాన్ దేవకీసుతః || (14)
అమృతాంశూద్భవో బీజం శక్తిర్దేవకినందన: | త్రిసామా హృదయం తస్య శాంత్యర్థే వినియుజ్యతే || (15)
విష్ణుం జిష్ణుం మహావిష్ణుం ప్రభవిష్ణుం మహేశ్వరం | అనేకరూపదైత్యాంతం నమామి పురుషోత్తమం || (16)

సంకల్పము

అస్య శ్రీ విష్ణోర్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య | శ్రీ వేదవ్యాసో భగవాన్ ఋషిః | అనుష్టుప్ ఛందః |
శ్రీమహావిష్ణుః పరమాత్మా శ్రీమన్నారాయణో దేవతా | అమృతాంశూద్భవో భానురితి బీజం |
దేవకీనందనః స్రష్టేతి శక్తిః | ఉద్భవః క్షోభణో దేవ ఇతి పరమో మంత్రః | శంఖభృన్నందకీ చక్రీతి కీలకం | శార్ఙ్గధన్వా గదాధర ఇత్యస్త్రం | రథాంగపాణిరక్షోభ్య ఇతి నేత్రం | త్రిసామా సామగః సామేతి కవచం |
ఆనందం పరబ్రహ్మేతి యోనిః | ఋతుస్సుదర్శన: కాల ఇతి దిగ్బంధః | శ్రీ విశ్వరూప ఇతి ధ్యానం |
శ్రీమహావిష్ణుప్రీత్యర్థే సహస్రనామ జపే వినియోగః |

ధ్యానం

క్షీరోదన్వత్ప్రదేశే శుచిమణివిలసత్ సైకతే మౌక్తికానాం
మాలాక్లుప్తాసనస్థః స్ఫటికమణినిభైర్మౌక్తికైర్మండితాంగ: |
శుభ్రైరభ్రైరదభ్రైరుపరివిరచితైర్ముక్తపీయూషవర్షైః
ఆనందీ నః పునీయాదరినళిన గదా శంఖ పాణిర్ముకుందః ||

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే
కర్ణావాశాః శిరో ద్యౌర్ముఖమపి దహనో యస్య వాస్తేయమబ్ధిః |
అంతఃస్థం యస్య విశ్వం సుర నర ఖగ గో భోగి గంధర్వ దైత్యైః
చిత్రం రం రమ్యతే తం త్రిభువనవపుషం విష్ణుమీశం నమామి ||
ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ |

శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం |
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథం ||

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం శ్రీవత్సాంకం కౌస్తుభోద్భాసితాంగం |
పుణ్యోపేతం పుండరీకాయతాక్షం విష్ణుం వందే సర్వలోకైకనాథం ||
నమస్సమస్తభూతానామాదిభూతాయ భూభృతే | అనేకరూపరూపాయ విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ||

సశంఖచక్రం సకిరీటకుండలం సపీతవస్త్రం సరసీరుహేక్షణం |
సహారవక్షఃస్థలశోభికౌస్తుభం నమామి విష్ణుం శిరసా చతుర్భుజం ||

ఛాయాయాం పారిజాతస్య హేమసింహాసనోపరి | ఆసీనమంబుదశ్యామమాయతాక్షమలంకృతం ||
చంద్రాననం చతుర్బాహుం శ్రీవత్సాంకితవక్షసం | రుక్మిణీసత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే ||

స్తోత్రము

|| హరిః ఓం ||

విశ్వం విష్ణుర్వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః | భూతకృద్భూతభృద్భావో భూతాత్మా భూతభావనః || (1)
పూతాత్మా పరమాత్మా చ ముక్తానాం పరమా గతిః | అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోఽక్షర ఏవ చ || (2)
యోగో యోగవిదాం నేతా ప్రధానపురుషేశ్వరః | నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః || (3)
సర్వః శర్వః శివః స్థాణుర్భూతాదిర్నిధిరవ్యయః | సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః || (4)
స్వయంభూశ్శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః | అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః || (5)
అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభోఽమరప్రభుః | విశ్వకర్మా మనుస్త్వష్టా స్థవిష్ఠస్స్థవిరో ధ్రువః || (6)
అగ్రాహ్యః శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః ప్రతర్దనః | ప్రభూతస్త్రికకుబ్ధామ పవిత్రం మంగళం పరం || (7)
ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః | హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః || (8)
ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః | అనుత్తమో దురాధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్ || (9)
సురేశః శరణం శర్మ విశ్వరేతాః ప్రజాభవః | అహః సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయస్సర్వదర్శనః || (10)
అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః | వృషాకపిరమేయాత్మా సర్వయోగవినిస్సృతః || (11)
వసుర్వసుమనాః సత్యః సమాత్మా సంమితః సమః |అమోఘః పుండరీకాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః || (12)
రుద్రో బహుశిరా బభ్రుర్విశ్వయోనిః శుచిశ్రవాః | అమృతః శాశ్వతః స్థాణుర్వరారోహో మహాతపాః || (13)
సర్వగః సర్వవిద్భానుర్విష్వక్సేనో జనార్దనః | వేదో వేదవిదవ్యంగో వేదాంగో వేదవిత్కవిః || (14)
లోకాధ్యక్షః సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షః కృతాకృత: | చతురాత్మా చతుర్వ్యూహశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్భుజః || (15)
భ్రాజిష్ణుర్భోజనం భోక్తా సహిష్ణుర్జగదాదిజః | అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః || (16)
ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశురమోఘః శుచిరూర్జితః | అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమ: || (17)
వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః | అతీంద్రియో మహామాయో మహోత్సాహో మహాబలః || (18)
మహాబుద్ధిర్మహావీర్యో మహాశక్తిర్మహాద్యుతిః | అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమానమేయాత్మా మహాద్రిధృక్ || (19)

మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః | అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః || (20)
మరీచిర్దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగోత్తమః | హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతి: || (21)
అమృత్యుః సర్వదృక్సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః | అజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా || (22)
గురుర్గురుతమో ధామః సత్యః సత్యపరాక్రమః | నిమిషోనిమిషః స్రగ్వీ వాచస్పతిరుదారధీః || (23)
అగ్రణీర్గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయో నేతా సమీరణః | సహస్రమూర్ధా విశ్వాత్మా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ || (24)
ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః | అహః సంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః || (25)
సుప్రసాదః ప్రసన్నాత్మా విశ్వధృగ్విశ్వభుగ్విభుః | సత్కర్తా సత్కృతః సాధుర్జహ్నుర్నారాయణో నరః || (26)
అసంఖ్యేయోఽప్రమేయాత్మా విశిష్టః శిష్టకృచ్ఛుచిః | సిద్ధార్థః సిద్ధసంకల్పః సిద్ధిదః సిద్ధిసాధనః || (27)
వృషాహీ వృషభో విష్ణుర్వృషపర్వా వృషోదరః | వర్ధనో వర్ధమానశ్చ వివిక్తః శ్రుతిసాగరః || (28)
సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః | నైకరూపో బృహద్రూపః శిపివిష్టః ప్రకాశనః || (29)
ఓజస్తేజోద్యుతిధరః ప్రకాశాత్మా ప్రతాపనః | ఋద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రశ్చంద్రాంశుర్భాస్కరద్యుతిః || (30)
అమృతాంశూద్భవో భానుః శశబిందుః సురేశ్వరః | ఔషధం జగతః సేతుః సత్యధర్మపరాక్రమః || (31)
భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోనలః | కామహా కామకృత్ కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః || (32)
యుగాదికృద్యుగావర్తో నైకమాయో మహాశనః | అదృశ్యోఽవ్యక్తరూపశ్చ సహస్రజిదనంతజిత్ || (33)
ఇష్టోఽవిశిష్టః శిష్టేష్టః శిఖండీ నహుషో వృషః | క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుర్మహీధరః || (34)
అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః | అపాం నిధిరధిష్ఠానమప్రమత్తః ప్రతిష్ఠితః || (35)
స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయువాహనః | వాసుదేవో బృహద్భానురాదిదేవః పురందరః || (36)
అశోకస్తారణస్తారః శూరః శౌరిర్జనేశ్వరః | అనుకూలః శతావర్తః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః || (37)
పద్మనాభోఽరవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్ | మహర్ద్ధిర్ఋద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరుడధ్వజః || (38)
అతులః శరభో భీమః సమయజ్ఞో హవిర్హరిః | సర్వలక్షణలక్షణ్యో లక్ష్మీవాన్ సమితింజయః || (39)
విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుర్దామోదరస్సహః | మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః || (40)
ఉద్భవః క్షోభణో దేవః శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః | కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః || (41)
వ్యవసాయో వ్యవస్థానః సంస్థానః స్థానదో ధ్రువః | పరర్ద్ధిః పరమస్పష్టస్తుష్టః పుష్టః శుభేక్షణః || (42)
రామో విరామో విరతో (విరజో) మార్గో నేయో నయోఽనయః | వీరః శక్తిమతాం శ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః || (43)
వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః | హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః || (44)
ఋతుః సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః | ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః || (45)
విస్తారః స్థావరఃస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయం | అర్థోఽనర్థో మహాకోశో మహాభోగో మహాధనః || (46)
అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠోభూర్ధర్మయూపో మహామఖః | నక్షత్రనేమిర్నక్షత్రీ క్షమః క్షామః సమీహనః || (47)
యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాం గతిః | సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞోజ్ఞానముత్తమం || (48)
సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్ | మనోహరో జితక్రోధో వీరబాహుర్విదారణః || (49)
స్వాపనస్స్వవశో వ్యాపీ నైకాత్మా నైకకర్మకృత్ | వత్సరో వత్సలో వత్సీ రత్నగర్భో ధనేశ్వరః || (50)
ధర్మగుబ్ధర్మకృద్ధర్మీ సదసత్క్షరమక్షరం | అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుర్విధాతా కృతలక్షణః || (51)
గభస్తినేమిః సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః | ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృద్గురుః || (52)
ఉత్తరో గోపతిర్గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః | శరీరభూతభృద్భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః || (53)

సోమపోఽమృతపః సోమః పురుజిత్ పురుసత్తమః | వినయో జయః సత్యసంధో దాశార్హస్సాత్వతాం పతిః || (54)

జీవో వినయితాసాక్షీ ముకుందోఽమితవిక్రమః | అంభోనిధిరనంతాత్మా మహోదధిశయోఽ న్తకః || (55)

అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః | ఆనందో నందనో నందః సత్యధర్మా త్రివిక్రమః || (56)

మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః | త్రిపదస్త్రిదశాధ్యక్షో మహాశృంగః కృతాంతకృత్ || (57)

మహావరాహో గోవిందః సుషేణః కనకాంగదీ | గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తశ్చక్రగదాధరః || (58)

వేధాస్స్వాంగోఽజితః కృష్ణో దృఢస్సంకర్షణోఽచ్యుతః | వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః || (59)

భగవాన్ భగహానందీ వనమాలీ హలాయుధః | ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుర్గతిసత్తమః || (60)

సుధన్వా ఖండపరశుర్దారుణో ద్రవిణప్రదః | దివస్స్పృక్ సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః || (61)

త్రిసామా సామగః సామ నిర్వాణం భేషజం భిషక్ | సంన్యాసకృచ్ఛమశ్శాంతో నిష్ఠా శాంతిః పరాయణం || (62)

శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః | గోహితో గోపతిర్గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః || (63)

అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః | శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసః శ్రీపతిః శ్రీమతాం వరః || (64)

శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః | శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః || (65)

స్వక్షః స్వంగః శతానందో నందిర్జ్యోతిర్గణేశ్వరః | విజితాత్మా విధేయాత్మా సత్కీర్తిశ్ఛిన్నసంశయః || (66)

ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షురనీశః శాశ్వతస్థిరః | భూశయో భూషణో భూతిర్విశోకశ్శోకనాశనః || (67)

అర్చిష్మానర్చితః కుంభో విశుద్ధాత్మా విశోధనః | అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః || (68)

కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః | త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః || (69)

కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః | అనిర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్వీరోఽనంతో ధనంజయః || (70)

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మా బ్రహ్మ బ్రహ్మవివర్ధనః | బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మీ బ్రహ్మజ్ఞో బ్రాహ్మణప్రియః || (71)

మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః | మహాక్రతుర్మహాయజ్వా మహాయజ్ఞో మహాహవిః || (72)

స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోత్రం స్తుతిః స్తోతా రణప్రియః | పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనామయః || (73)

మనోజవస్తీర్థకరో వసురేతా వసుప్రదః | వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః || (74)

సద్గతిః సత్కృతిః సత్తా సద్భూతిః సత్పరాయణః | శూరసేనో యదుశ్రేష్ఠః సన్నివాసః సుయామునః || (75)

భూతావాసో వాసుదేవస్సర్వాసునిలయోఽనలః | దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽథాఽపరాజితః || (76)

విశ్వమూర్తిర్మహామూర్తిర్దీప్తమూర్తిరమూర్తిమాన్ | అనేకమూర్తిరవ్యక్తః శతమూర్తిః శతాననః || (77)

ఏకో నైకః సవః కః కిం యత్తత్పదమనుత్తమం | లోకబంధుర్లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః || (78)

సువర్ణవర్ణో హేమాంగో వరాంగశ్చందనాంగదీ | వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః || (79)

అమానీ మానదో మాన్యో లోకస్వామీ త్రిలోకధృత్ | సుమేధా మేధజో ధన్యః సత్యమేధా ధరాధరః || (80)

తేజోవృషో ద్యుతిధరః సర్వశస్త్రభృతాం వరః | ప్రగ్రహో నిగ్రహో వ్యగ్రో నైకశృంగో గదాగ్రజః || (81)

చతుర్మూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్వ్యూహశ్చతుర్గతిః | చతురాత్మా చతుర్భావశ్చతుర్వేదవిదేకపాత్ || (82)

సమావర్తోఽనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః | దుర్లభో దుర్గమో దుర్గో దురావాసో దురారిహా || (83)

శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుస్తంతువర్ధనః | ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః || (84)

ఉద్భవః సుందరః సుందో రత్ననాభస్సులోచనః | అర్కో వాజసనః శృంగీ జయంతః సర్వవిజ్జయీ || (85)

సువర్ణబిందురక్షోభ్యః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః | మహాహ్రదో మహాగర్తో మహాభూతో మహానిధిః || (86)

కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః | అమృతాంశోఽమృతవపుస్సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః || (87)

సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః | న్యగ్రోధోదుంబరోఽశ్వత్థశ్చాణూరాంధ్రనిషూదనః || (88)
సహస్రార్చిః సప్తజిహ్వః సప్తైధాః సప్తవాహనః | అమూర్తిరనఘోఽచింత్యో భయకృద్భయనాశనః || (89)
అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్ | అధృతస్స్వధృతస్స్వాస్యః ప్రాగ్వంశో వంశవర్ధనః || (90)
భారభృత్ కథితో యోగీ యోగీశః సర్వకామదః | ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః || (91)
ధనుర్ధరో ధనుర్వేదో దండో దమయితా దమః | అపరాజితస్సర్వసహో నియంతా నియమో యమః || (92)
సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాయణః | అభిప్రాయః ప్రియార్హోఽర్హః ప్రియకృత్ ప్రీతివర్ధనః || (93)
విహాయసగతిర్జ్యోతిః సురుచిర్హుతభుగ్విభుః | రవిర్విరోచనః సూర్యః సవితా రవిలోచనః || (94)
అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకదోఽగ్రజః | అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతః || (95)
సనాత్సనాతనతమః కపిలః కపిరవ్యయః | స్వస్తిదః స్వస్తికృత్ స్వస్తి స్వస్తిభుక్ స్వస్తిదక్షిణః || (96)
అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః | శబ్దాతిగః శబ్దసహః శిశిరః శర్వరీకరః || (97)
అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాం వరః | విద్వత్తమో వీతభయః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః || (98)
ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుఃస్వప్ననాశనః | వీరహా రక్షణస్సంతో జీవనః పర్యవస్థితః || (99)
అనంతరూపోఽనంతశ్రీర్జితమన్యుర్భయాపహః | చతురశ్రో గభీరాత్మా విదిశో వ్యాదిశో దిశః || (100)
అనాదిర్భూర్భువో లక్ష్మీస్సువీరో రుచిరాంగదః | జననో జనజన్మాదిర్భీమో భీమపరాక్రమః || (101)
ఆధారనిలయోధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః | ఊర్ధ్వగస్సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః || (102)
ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ ప్రాణజీవనః | తత్త్వం తత్త్వవిదేకాత్మా జన్మమృత్యుజరాతిగః || (103)
భూర్భువఃస్వస్తరుస్తారః సవితా ప్రపితామహః | యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః || (104)
యజ్ఞభృద్యజ్ఞకృద్యజ్ఞీ యజ్ఞభుగ్యజ్ఞసాధనః | యజ్ఞాంతకృద్యజ్ఞగుహ్యమన్నమన్నాద ఏవ చ || (105)
ఆత్మయోనిః స్వయంజాతో వైఖానః సామగాయనః | దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః || (106)

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః |
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః || (107)
|| శ్రీ సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమః ఇతి ||

వనమాలీ గదీ శార్ఙ్గీ శంఖీ చక్రీ చ నందకీ |
శ్రీమాన్ నారాయణో విష్ణుర్వాసుదేవోఽభిరక్షతు ||
||శ్రీ వాసుదేవోఽభిరక్షతు ఓం నమః ఇతి ||

ఫలశ్రుతిః

ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః | నామ్నాం సహస్రం దివ్యానామశేషేణ ప్రకీర్తితం || (1)
య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్ | నాఽశుభం ప్రాప్నుయాత్ కించిత్ సోఽముత్రేహ చ మానవః || (2)
వేదాంతగో బ్రాహ్మణః స్యాత్ క్షత్రియో విజయీ భవేత్ | వైశ్యో ధనసమృద్ధః స్యాత్ శూద్రస్సుఖమవాప్నుయాత్ || (3)
ధర్మార్థీ ప్రాప్నుయాద్ధర్మం అర్థార్థీ చార్థమాప్నుయాత్ | కామానవాప్నుయాత్ కామీ ప్రజార్థీ చాప్నుయాత్ ప్రజాం || (4)
భక్తిమాన్ యః సదోత్థాయ శుచిస్తద్గతమానసః | సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నామేతత్ ప్రకీర్తయేత్ || (5)

యశః ప్రాప్నోతి విపులం యాతి ప్రాధాన్యమేవ చ | అచలాం శ్రియమాప్నోతి శ్రేయః ప్రాప్నోత్యనుత్తమం || (6)

తిరుమల బ్రహ్మోత్సవాలు. కల్పవృక్ష వాహనంపై ఊరేగుతున్న శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేతులైన శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malayappa_in_kalpavriksham_vahanam.jpg

న భయం క్వచిదాప్నోతి వీర్యం తేజశ్చ విందతి | భవత్యరోగో ద్యుతిమాన్ బలరూపగుణాన్వితః || (7)
రోగార్తో ముచ్యతే రోగాద్బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్ | భయాన్ముచ్యేత భీతస్తు ముచ్యేతాపన్న ఆపదః || (8)
దుర్గాణ్యతితరత్యాశు పురుషః పురుషోత్తమం | స్తువన్నామసహస్రేణ నిత్యం భక్తిసమన్వితః || (9)
వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవపరాయణః | సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా యాతి బ్రహ్మ సనాతనం || (10)
న వాసుదేవభక్తానామశుభం విద్యతే క్వచిత్ | జన్మమృత్యుజరావ్యాధిభయం నైవోపజాయతే || (11)
ఇమం స్తవమధీయానః శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః | యుజ్యేతాత్మాసుఖక్షాంతిశ్రీధృతిస్మృతికీర్తిభిః || (12)
న క్రోధో న చ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభా మతిః | భవంతి కృతపుణ్యానాం భక్తానాం పురుషోత్తమే || (13)
ద్యౌస్సచంద్రార్కనక్షత్రా ఖం దిశో భూర్మహోదధిః | వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః || (14)
ససురాసురగంధర్వం సయక్షోరగరాక్షసం | జగద్వశే వర్తతేదం కృష్ణస్య సచరాచరం || (15)
ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః సత్త్వం తేజో బలం ధృతిః | వాసుదేవాత్మకాన్యాహుః క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ ఏవ చ || (16)
సర్వాగమానామాచారః ప్రథమం పరికల్ప్యతే | ఆచారప్రభవో ధర్మో ధర్మస్య ప్రభురచ్యుతః || (17)
ఋషయః పితరో దేవా మహాభూతాని ధాతవః | జంగమాజంగమం చేదం జగన్నారాయణోద్భవం || (18)
యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యాః శిల్పాదికర్మ చ | వేదాశ్శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్సర్వం జనార్దనాత్ || (19)
ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః | త్రీన్‌లోకాన్వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః || (20)
ఇమం స్తవం భగవతో విష్ణోర్వ్యాసేన కీర్తితం | పఠేద్య ఇచ్ఛేత్పురుషః శ్రేయః ప్రాప్తుం సుఖాని చ || (21)
విశ్వేశ్వరమజం దేవం జగతః ప్రభుమవ్యయం | భజంతి యే పుష్కరాక్షం న తే యాంతి పరాభవం || (22)

|| న తే యాంతి పరాభవం ఓం నమ ఇతి ||

అర్జున ఉవాచ

పద్మపత్ర విశాలాక్ష పద్మనాభ సురోత్తమ |
భక్తానామనురక్తానాం త్రాతా భవ జనార్దన ||

శ్రీ భగవానువాచ

యో మాం నామసహస్రేణ స్తోతుమిచ్ఛతి పాండవ |
సోऽహమేకేన శ్లోకేన స్తుత ఏవ న సంశయః ||

|| స్తుత ఏవ న సంశయ ఓం నమ ఇతి ||

వ్యాస ఉవాచ

వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం భువనత్రయం |
సర్వభూతనివాసోऽసి వాసుదేవ నమోస్తు తే ||

|| శ్రీవాసుదేవ నమోస్తుత ఓం నమ ఇతి ||

పార్వత్యువాచ

కేనోపాయేన లఘునా విష్ణోర్నామసహస్రకం |
పఠ్యతే పండితైర్నిత్యం శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ||

ఈశ్వర ఉవాచ

శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రామే మనోరమే |
సహస్రనామ తత్తుల్యం రామనామ వరాననే ||

|| శ్రీ రామనామ వరానన ఓం నమ ఇతి ||

బ్రహ్మోవాచ

నమోऽస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే
సహస్రపాదాక్షిశిరోరుబాహవే |
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే
సహస్రకోటియుగధారిణే నమః ||

|| సహస్రకోటియుగధారిణే నమ ఓం నమ ఇతి ||

సంజయ ఉవాచ

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః |
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ||

శ్రీభగవానువాచ

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే |
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం ||
పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం |
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ||

శివలింగాన్ని పూజిస్తున్న శ్రీ సీతారాములు. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rameshvaram_lingam.jpg

ఆర్తా విషణ్ణాః శిథిలాశ్చ భీతాః ఘోరేషు చ వ్యాధిషు వర్తమానాః |
సంకీర్త్య నారాయణశబ్దమాత్రం విముక్తదుఃఖాః సుఖినో భవంతి ||
కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ |
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ||

|| ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ||

(తెలుగు వికీసోర్సు నుండి కాపీ చేయబడినది.)

శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేతులైన శ్రీమహావిష్ణువు. బేలూరు శిల్పం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Belur_si1055.jpg

మస్కట్‌లో శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్ర పారాయణం
ఫొటో సౌజన్యం : శ్రీ కోట లక్ష్మీనారాయణ

శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి రచనకు అనువాదము

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామములు

శ్రీ శంకరుల భాష్యానికీ, శ్రీ భట్టుల భాష్యానికీ పోలికలు, తేడాలు

ఈ భాగంలో, ఒక పది నామములను ఉదాహరణగా తీసికొని, శ్రీ విష్ణు సహస్రనామంపై శ్రీ ఆది శంకరాచార్యులూ, శ్రీ పరాశరభట్టులవారూ రచించిన భాష్యాలను పోల్చి చూద్దాము. ఈ ఉదాహరణలు శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రానికి శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి గారి వ్యాఖ్యానము యొక్క ఉపోద్ఘాతమునుండి గ్రహింపబడ్డాయి. వేయి నామాలలో పదినామాలను మాత్రం తీసుకొని ఈ విధంగా విశ్లేషణ చేయడం అసంపూర్ణ ప్రయోగమే అవుతుంది. సునిశితమైన పరిశీలన ఒక బృహత్కార్యం. ముందు ముందు ఇది జరుగవచ్చును.

అన్నీ వివరంగా చదువడానికి ఆసక్తి లేనివారి కోసం – ఈ వ్యాసంలో అనుసరించిన ఆలోచనా ధోరణి క్లుప్తంగా ఇది. శ్రీ అణ్ణాంగారాచారిగారు స్పష్టంగా చెప్పినదేమంటే – శ్రీ భట్టులవారు తమ వ్యాఖ్యానంలో భక్తులపట్ల భగవంతుని సౌలభ్య, సౌశీల్య గుణాలను ప్రధానంగా ప్రస్తావించారు. శ్రీ శంకరులవారి భాష్యంలో పరబ్రహ్మముయొక్క పరత్వము ప్రధానంగా తెలియజెప్పబడింది. (చిత్రం. 17 సంవత్సరాల ప్రాయంలో శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య స్వామి. Image from Facebook page. Believed to be free of copyright)

శ్రీ పి. శంకరనారాయణ్ 'శ్రీ విష్ణు సహహస్రనామము' గ్రంథానికి పరిచయ వాక్యాలు వ్రాస్తూ శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాన్ని నేను మరల మరల చెప్పడానికి ఇష్టపడతాను – మనకు వివిధ వ్యాఖ్యానాల ద్వారా వేరు వేరు భావార్థాలు లభించినప్పుడు, అవి ఒకదాని కొకటి తోడై ఈ జ్ఞానసంపదను ఎన్నోరెట్లు పెంచుతాయని గ్రహించాలి – ఈ వ్యాస పరంపరలో నేను (శ్రీ కృష్ణమాచారి) దాదాపు పది వ్యాఖ్యానాలనుండి విషయపరంపరను సేకరించాను. ప్రతి వ్యాఖ్యానములోను ఏదో ఒక ప్రత్యేకత కనుపిస్తుంది. ఇలా వేరువేరు రచయితల

అనుభవ సంపదను వారి వ్యాఖ్యానాలనుండి ప్రోగు చేసుకోవడంమనకు బహుముఖంగా లభించే బహుమానాల వంటివి. (Multiple bonuses)

(కాలిఫోర్నియా మందిరంలో శ్రీ శంకరాచార్య విగ్రహం. వికీపీడియా నుండి. శ్రీ పరాశర భట్టు విగ్రహం. From archive.org)

ఇప్పుడు కొన్ని వివరాలనులను పరిశీలిద్దాము. వారి వ్యాఖ్యానాలను పోల్చి చూసేటపుడు మనం గమనింపవలసిన విషయం –

శ్రీ శంకరులు సుప్రసిద్ధ అద్వైత వేదాంతి. అద్వైత వేదాంతికి నిర్గుణ పరబ్రహ్మమే పరమ సత్యము. ఆ సత్య శోధనామార్గంలో సగుణ బ్రహ్మోపాసన ఒక సాధనము. ఇందు వలన శ్రీ శంకరుల భాష్యములో శృతి, స్మృతుల ఆధారమునకు, శబ్దార్థ వివరణకు ఇచ్చిన ప్రాధాన్యత సగుణ బ్రహ్మముయొక్క గుణానుభవవములకు ఇచ్చినట్లుగా అనుపించదు. శ్రీ శంకరుల వివరణలు ముఖ్యంగా బ్రహ్మము యొక్క సర్వాధిక్యతను, సకల శక్తిత్వమును, బ్రహ్మజ్ఞానార్జనలోని క్లిష్టతను సూచించును.

శ్రీ పరాశర భట్టులు శ్రీ రంగనాథ స్వామి, శ్రీ రంగనాయకి అమ్మవార్ల పెంపుడు బిడ్డ. ఆయన తండ్రి శ్రీ కురత్తాళ్వాన్ విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయ ప్రవీణులు మరియు శ్రీ భగవద్రామానుజుల శిష్యులు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానములో నామముల శబ్దార్థ వివరణ తరువాత ఆళ్వారుల ప్రేమ, భక్తి పూరిత అనుభూతుల ద్వారా ప్రకటితమైన 'ఎంపెరుమాన్' గుణానుభవముల గురించీ, ఆ సగుణ బ్రహ్మముయొక్క సౌశీల్యత, సౌలభ్యముల గురించీ విపులముగా తెలుపబడినది. ఇది విశిష్టాద్వైత వేదాంతములోని అంతర్గత భావము.

ఈ ఇరువురు మహాత్ముల వ్యాఖ్యానాలలో ఇది ముఖ్యమైన భేదమని అనిపిస్తుంది.

అత్యధిక నామముల విషయంలో శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు చెప్పిన భాషాపరమైన అర్థం ఒకటే. వేరు వేరు అర్థములు చెప్పబడిన కొద్ది నామముల విషయానికొస్తే, సంస్కృత భాషాపరంగా రెండూ సరైన అర్థాలే. తరువాత ఆయా అర్థాలను విపులీకరించే దశలో ఈ ఇద్దరి వ్యాఖ్యానాలలో భేదం కొంతగా కనుపిస్తుంది. శ్రీ శంకరులు శ్రుతులు, స్మృతులు ఆధారంగా, వేదాంతపరంగా తమ వివరణను కొనసాగించారు. శ్రీ భట్టులు కూడా అవే శ్రుతులు, స్మృతులనుండి ఉదాహరించారు. అయితే ఆయన తెలియజేసే సందేశం భక్తిప్రపత్తులతో శ్రీ ఆళ్వారులు తమ దివ్యోపదేశములలో తెలిపిన సగుణ

బ్రహ్మమును గురించియే. కాని శ్రీ భట్టులు ఆళ్వారుల రచనలనుండి ఉదాహరణలు చెప్పలేదు. శ్రీ రామానుజులు కూడా ఆళ్వారుల రచనలనుండి ఉదాహరణలు చెప్పలేదు. దీనికి కారణం ఇంతకుముందు ఇదే వేదికలో చర్చింపబడినది. (శ్రీ కృష్ణమాచారి గారు వ్రాసిన ఈ భాగాన్ని నేను చదువలేదు. కనుక ఈ కారణమేమిటో నాకు తెలియదు. – కా.సు. బాబు). ఈ ఆళ్వారుల జ్ఞానము అనుభవైకవేద్యము. భక్తి, ప్రేమల ద్వారానే సాధ్యము. భగవంతుని సౌశీల్యత, సౌలభ్యములను శ్రీ భట్టులు మరల మరల ప్రస్తావించారు. నిజమైన భక్తునికి భగవంతుడు అన్నియెడల అందుబాటులో ఉంటాడు. భక్తులతో కలిసి, భక్తుల పాపములను క్షమించి, వారి కష్టములను హరించి, కరుణతో చేయూతనందించుటకు సదా సన్నద్ధుడైన అనంత కృపామూర్తి ఆ భగవంతుడు.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్యస్వామి చెప్పిన విధంగా – (ఎంపెరుమాన్) సర్వేశ్వరుని మాహాత్మ్యములో పరత్వమూ, సౌలభ్యమూ కూడా మనము స్వీకరించవలసిన ఉదాత్త విషయాలే. కాని ఈ రెండింటిలో పరత్వము నిలకడగా మనలను జ్ఞానోన్ముఖులను చేస్తుంది. సౌశీల్యము భక్తుని హృదయాన్ని కదలించి సర్వేశ్వరునియొక్క పాదదాసునిగా చేస్తుంది.

ఇందుకు ఉదాహరణగా శ్రీ నమ్మాళ్వార్వారు పెరుమాళ్ళను ధ్యానించిన విధాన్ని శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్యస్వామి చెప్పారు. పెరుమాళ్ళ పరత్వమును నమ్మాళ్వారుగారు చక్కగా వర్ణించినపుడు ఆయనలో అంతగా భావోద్వేగం కనుపించదు. ఆ ఆళ్వారులే తరువాత అదే పెరుమాళ్ళ సౌశీల్యమును వర్ణిస్తూ ఆయన సౌశీల్యగుణాలను స్మరించి, పరవశించి, ఆరునెలలపాటు బాహ్యస్మృతి లేకుండా విష్ణుధ్యానంలో నిమగ్నులయ్యారట.

మళ్ళీ మనం గుర్తుంచుకోవలసిందేమంటే – సర్వేశ్వరుని సకల గుణములూ మంగళకరములే. సౌశీల్యమూ, సౌలభ్యమూ, పరత్వమూ – అన్ని గుణాలనూ ఆళ్వారులు కీర్తించారు. కాని ఆ నిత్యసూరులు, విశిష్టాద్వైతాచార్యులు ఆ తండ్రియొక్క సౌశీల్య, సౌలభ్య అనుభవములను తరచుగా కీర్తించి పరవశించారు. శ్రీ భట్టులవారి వ్యాఖ్యానంలో కూడా ఈ శైలి ప్రస్ఫుటంగా కనుపిస్తుంది.

ఒక్కవాక్యంలో చెప్పాలంటే – శ్రీ శంకరులు పరబ్రహ్మముయొక్క పరత్వమును, ఐశ్వర్యము (ఈశిత్వము, ఈశ్వరత్వము)ను ప్రధానంగా తమ వ్యాఖ్యలో చూపించగా – శ్రీ భట్టులు పెరుమాళ్ళుయొక్క సౌలభ్యమును, సౌశీల్యమును నొక్కి వక్కాణించారు.

ఇదే అభిప్రాయాన్ని విశదీకరించడానికి శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్యస్వామి గారు తమ ఉపోద్ఘాతంలో తెలిపినట్లు కొన్ని నామాలను ఈ ఇరువురు మహాత్ములు ఎలా వ్యాఖ్యానించారో పరిశీలించుదాము.

సత్కృతిః

75వ శ్లోకము: **సద్గతిః సత్కృతిః సత్తా సద్భూతిః సత్పరాయణః.**

'సత్కృతి' అనే పదానికి సామాన్యమైన అర్ధము – 'మంచిపైన పనులు చేయువాడు'. ఇంకొక అడుగు ముందుకు వేసి, ఈ మంచిపనులేమిటో వివరించడంలో ఈ వ్యాఖ్యానకర్తల అనుభవాలలోని భిన్నత్వము మనకు గోచరిస్తుంది.

విశ్వములోని సకల ప్రాణులను రక్షించడం శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క 'సత్కృతి' (మంచిపని) అని శ్రీ శంకరులు అభివర్ణించారు.

శ్రీ భట్టులవారు ఈ అర్థాన్ని మరింత విస్తృతంగా వివరిస్తూ, ఇంతకుముందు శ్లోకంలోని 'వాసుదేవః' నామంతో **('వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః')** తమ అనుభవాన్ని జోడించారు. ముద్దులొలికే బాలుని రూపంలో పరమాత్ముని బాల్య చేష్టలను – వెన్నను దొంగిలించడం, యశోదమ్మచేత రోటికి కట్టివేయబడడం వంటివానిని – ఈ 'సత్కృతిః' అనేదివ్యనామంతో అనుసంధానించారు. ఇవి మంచి పనులెందుకవుతాయి? ఎందుకంటే ఈ లీలలను స్మరించినవారికి సంసారబంధనములనుండి విముక్తి లభిస్తుందని శ్రీ భట్టుల ప్రవచనము.

ఈ రెండు వ్యాఖ్యానములు సముచితములే. ఆళ్వారుల కీర్తనలలో వెల్లివిరిసిన భగవంతుని గుణానుభవముల సౌరభము శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో గుబాళిస్తుంది.

విజితాత్మా

66వ శ్లోకము: **విజితాత్మా (అ)విధేయాత్మా సత్కీర్తిః ఛిన్న సంశయః**

ఈ నామమునకు సామాన్యార్థము – 'జయింపబడిన మనస్సు గలవాడు'

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – తన మనస్సును, ఇంద్రియములను తానే నియంత్రించినవాడు. "విజితా ఆత్మా మనో యేన సః విజితాత్మా"

శ్రీ భట్టుల భాష్యము – తన భక్తులకు సులభముగా వశమగు మనస్సు గలవాడు. ఇది శ్రీ శంకరుల భాష్యానికి పూర్తిగా భిన్నమైన అర్థాన్నిస్తుంది.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము భగవంతుని పరమేశ్వరత్వమును ప్రతిపాదించగా, శ్రీ భట్టుల భాష్యము భగవంతుని సౌశీల్య సౌలభ్య గుణాలను కీర్తించినది.

విధేయాత్మా / అవిధేయాత్మా

66వ శ్లోకంలోనే 'విజితాత్మా' తరువాత వచ్చే నామమిది – విజితాత్మా (అ)విధేయాత్మా సత్కీర్తిః ఛిన్న సంశయః. ఇక్కడ రెండు వ్యాఖ్యలలోని భేదానికి కారణం పాఠ్యభేదము. 'విజితాత్మా అవిధేయాత్మా ....' అనే పాఠాన్ని శ్రీ శంకరులు గ్రహించారు. శ్రీ భట్టులు 'విజితాత్మా విధేయాత్మా ....' అని తీసుకొన్నారు.

'విధేయ' అంటే 'అణగి ఉండుట' అని అర్థం. 'అవిధేయాత్మా' అనగా 'ఎవరికీ విధేయుడు కానివాడు' అని శ్రీ శంకరులు భాష్యం చెప్పారు. (న కేనాపి విధేయ ఆత్మా స్వరూపమ్ అస్య ఇతి అ-విధేయ-ఆత్మా). శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి గారు ఈ వ్యాఖ్యను 'ఎవరి చేతను నియంత్రింపబడనివాడు' అని (ఆంగ్లంలోకి) అనువదించారు. ఇది నిజమే. భగవంతుడు సర్వ స్వతంత్రుడు. ఆయన తన ఇచ్ఛవచ్చినట్లే నడువగలడు.

'విధేయాత్మా' అనగా – భక్తులకు పూర్తిగా వశమై ఉండేవాడు – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుడు భక్త సులభుడు. ఆయన సంపూర్ణముగా భక్తుల ఆదేశానుసారమే నడచుకొంటాడు. "ఇలా రా. ఇక్కడ నిలుచో. ఇక్కడ కూర్చో. ఇది తిను." అని భక్తులు చెప్పినపుడు వారి ఆజ్ఞను ఆయన పాటిస్తాడు. సొణ్ణవన్ సెయిద పెరుమాళ్ ను ఉద్దేశించి శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారుగారు "మణివణ్ణా! నీవిక్కడ ఉండవద్దు" అని చెప్పగానే ఆ పెరుమాళ్ళు తన శేషపాన్పును చుట్టగా చుట్టుకొని ఆళ్వారు వెంట బయలుదేరాడట. మళ్ళీ ఆళ్వారు చెప్పినపుడు తన శేషపాన్పును పరచుకొని శయనించాడట. అలాగే అర్జునుడు చెప్పగానే కృష్ణుడు విధేయుడై రథాన్ని కురుక్షేత్రంలో ఉభయసేనల మధ్యకు తోలుకొనివెళ్ళాడు.

ఇక్కడ పాఠభేదం ఆధారంగా ఇద్దరు వ్యాఖ్యానకర్తలు తమ అనుభవాలను మనకు ప్రసాదించారు. భగవానుడు సర్వేశ్వరుడని శ్రీ శంకరులూ, భక్తసులభుడని శ్రీ భట్టులూ కీర్తించారు.

సత్కీర్తిః

ఇది కూడా 66వ శ్లోకంలోని నామమే - **విజితాత్మా (అ)విధేయాత్మా సత్కీర్తిః ఛిన్న సంశయః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – "సతీ (అ-వితథా) కీర్తిః అస్య ఇతి సత్-కీర్తిః" – లోక ప్రశస్తమైన, సత్యమైన, దివ్యమైన కీర్తి కలిగినవాడని అర్థము. నిస్సందేహముగా ఇది సరైన భావార్థము.

శ్రీ భట్టులు కూడా ఇదే అర్థంతో ప్రారంభించి, భగవంతుని సత్కీర్తికి కారణం ఆయన సౌశీల్యమని విపులీకరించారు. "సౌశీల్య, సత్వేన అతి మహతీ కీర్తిః అస్య ఇతి సత్-కీర్తిః" – భగవంతుడు తన కరుణావాత్సల్యముల కారణంగా కీర్తిమంతుడయ్యెను. ఆ సత్వగుణమూర్తి కీర్తిని మాటలలో చెప్పనలవి కాదు.

ఇక్కడ ఇద్దరు వ్యాఖ్యానకర్తలూ ఒకే పాఠాన్ని, ఒకే అర్థాన్ని గ్రహించారు. భగవంతుని సౌశీల్యాన్ని ప్రశంసించే అవకాశాన్ని మాత్రం శ్రీ భట్టులవారు వదులుకొనలేదు.

ఛిన్న సంశయః

ఇదీ 66వ శ్లోకంలోని నామమే- **విజితాత్మా (అ)విధేయాత్మా సత్కీర్తిః ఛిన్న సంశయః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – అంతటిని అరచేతిలో పండువలె స్పష్టంగా చూచెడివాడు. ఏ విధమైన సంశయములు భగవంతునికి ఉండవు. కనుక 'ఛిన్న సంశయః' నామాంకితుడు ఆయన.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము – భక్తుల మనస్సులలోని సకల సంశయములను నివృత్తి చేయువాడు.

'ఛిన్న సంశయః' అన్న పదమునకు రెండు అర్థములూ సరిపోతాయి. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము భగవంతుడు భక్తసులభుడనీ, భక్తులను అనుగ్రహిస్తాడనీ తెలియజేస్తుంది. "భగవంతుని తెలుసుకోవడం సాధ్యమా? ఆయననెలా ఆరాధించి ప్రసన్నం చేసుకోవాలి? ఆయన మనకు అందుబాటులో ఉంటాడా?" వంటి సంశయములు ఆయన సౌలభ్య సౌశీల్యతల కారణంగా సమసిపోతాయని శ్రీభట్టులు వివరించారు.

ఇక్కడ మళ్ళీ మనం గమనింపవచ్చును – శ్రీ శంకరులు పరబ్రహ్మముయొక్క సర్వాధిక్యతను ప్రశంసించగా, శ్రీ భట్టులు భగవంతుని కళ్యాణదయాగుణములను కొనియాడారు.

అనీశః

67వ శ్లోకము - **ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షుః అనీశః శాశ్వతస్థిరః.**

ఈ పదానికి సరళంగా చెప్పాలంటే "ఈశుడు లేనివాడు" లేదా "ఈశుడు కానివాడు" అని అర్థం.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఆయనకంటె పైన అధిపతి వేరొకరు లేరు. పరబ్రహ్మముకంటె వేరు బ్రహ్మము లేదు గనుక "భగవంతునకు వేరు భగవంతుడు లేడు. ఆయనే పరమేశ్వరుడు"

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సంకల్పానుసారం ఆయన (భగవంతుడు) అధిపతిగా వ్యవహరించడు. ఇక్కడ శ్రీ భట్టులవారు భక్తుని పక్షాన నిలచారు. భక్తుల ప్రార్థనలనూ, ఆజ్ఞలనూ కూడా భగవంతుడు ప్రేమతో శిరసావహించును. దొంగాటలో పిల్లలచేత వారి తల్లిదండ్రులు ఓడినట్లుగా భగవంతుడు తన భక్తులకు అధీనుడై వ్యవహరించును. అందుకే బ్రహ్మను కన్న పరమపురుషుడు గోపాలబాలుడై నందగోపుని ఇంట పెరిగి యశోద చేతికి చిక్కి రోట బంధితుడైనాడు. శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్యస్వామిగారు ఇక్కడ శ్రీ పెరియాళ్వారువారి పాశురమును ఉదాహరించారు.

సమ్మితః / అసమ్మితః

12వ శ్లోకము - **వసుర్వసుమనాః సత్యః సమాత్మా (అ)సమ్మితః సమః.**

ఇక్కడ ఇద్దరు వ్యాఖ్యాతలు పాఠభేదాల కారణంగా వేరువేరు వ్యాఖ్యానాలు ఇచ్చారు.

శ్రీ శంకరులు 'అసమ్మితః' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. "సర్వైః అపరిచ్ఛిన్నః అమిత ఇతి అసమ్మితః" అనగా – దేనివలనను మితము (limit) కానివాడు. ఏ విధముగానూ నిర్వచింప సాధ్యము కానివాడు. పరిచ్ఛేదము పొందకయున్నవాడు – అని అర్థము. శ్రుతులు బ్రహ్మమును తెలియనిదిగాను, తెలియరానిదిగాను వచించుచున్నవి. బ్రహ్మము అగోచరమైనది. కనుక భగవంతుడు అసమ్మితుడు.

కాని భక్తిమార్గమును అనుసరించిన ఆళ్వారులకు భగవానుడు సులభముగా లభించునను సంప్రదాయమునకు అనుగుణముగా శ్రీ భట్టులు మాత్రము 'సమ్మితః' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. "హస్తస్థః ఇతి సమ్యక్ పరిచ్ఛిన్నః" – భక్తులకు భగవంతుడు కరతలామలకము వంటివాడు. దశరథుడు, యశోద వంటివారల ముంగిట నిలచిన ముత్యము. దశరథుడు "ఊన షోడశ వర్షో మే రామో రాజీవలోచనః" అనియు, వసుదేవుడు "మమ అయమ్ తనయో నిజః" అనియు వచించినారు. ఇక్కడ 'నా రాముడు', 'నా తనయుడు' అన్న పద ప్రయోగాలను విశేషంగా గుర్తించాలి. శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్యస్వామిగారు పెరియతిరుమొళినుండి ఉదాహరించారు.

మహాకోశః

విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణమ్ బీజమవ్యయమ్
అర్థోఽనర్థో మహాకోశో మహాభోగో మహాధనః – 46వ శ్లోకము

'కోశ' అన్న పదానికి రెండు అర్థాలు సరిపోతాయి – (1) రక్షణా కవచము (2) నిధి, దాచియుంచిన ధనము

'కవచము' అన్న అర్థంలో శ్రీశంకరుల వ్యాఖ్యానం సాగింది. పరమాత్ముడే పంచకోశములచే ఆవరింపబడియున్నాడు. (1) అన్నమయ కోశము – ఇంద్రియ నిగ్రహముచే అధిగమింపవచ్చును. (2) ప్రాణమయ కోశము – ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములను నియంత్రించుట ద్వారా అధిగమింపవచ్చును. (3) మనోమయ కోశము – మనస్సును నిగ్రహించుట ద్వారా దీనిని అధిగమింపవచ్చును. (4) బుద్ధిమయ కోశము – బుద్ధిని అదుపులోనుంచుకొని, కోరికలను, రాగ ద్వేషాది వికారములను త్యజించుట ద్వారా విజ్ఞానమయ కోశమును దాటవచ్చును. (5) ఆనందమయ కోశము – ఆత్మజ్ఞానము ద్వారా అధిగమింపవచ్చును. ఈ విధముగా బ్రహ్మసాక్షాత్కారము సాధ్యమని శ్రీ శంకరుల భాష్యమును 'ధర్మచక్రము' రచయిత విపులీకరించినారు.

శ్రీ భట్టులవారు కోశము అనగా 'నిధి' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుడు తరగని పెన్నిధి. భక్తులకు సకల సంపత్తులను ప్రసాదించినా అది తరగదు.

మళ్ళీ మనం ఈ వ్యాఖ్యాతల అనుభవ భేదాలను గుర్తించవచ్చును. అసామాన్యము, సర్వశక్తిమంతము, అనిర్వచనీయము, కష్టసాధ్యము, అగోచరమునైన బ్రహ్మమును ప్రతిపాదించే శ్రీ శంకరుల మార్గము దృఢమైన, క్రమమైన దీక్షతో యోగసాధన చేసేవారికి స్ఫూర్తిదాయకమనిపిస్తుంది. అలా కాకుండా భగవంతుని అనంతకరుణ, భక సులభత్వము, సౌశీల్యములను కీర్తించే శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యానము సాధారణ భక్తులకు కొంగుబంగారము వంటిది.

శ్రీ శంకర నారాయణన్ గారి 'శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామమ్' (Bhavan's publication) గ్రంధానికి ముందుమాట వ్రాస్తూ శ్రీ ఎన్. రఘునాధన్ గారు మరో నామమును ఉదాహరించారు.

వ్యాళః

10వ శ్లోకము - **అహస్సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయః సర్వదర్శనః**. 'వ్యాళము' అనగా సర్పము.

శ్రీ శంకరులు – 'సర్పమువలె పట్టుకొనుటకు దుర్లభమైనవాడు' అని చెప్పారు. అనగా భగవానుని తెలిసికొనుట, చేరుట దుర్లభము. బ్రహ్మమును తెలియుట కష్టసాధ్యమని దీని భావము.

శ్రీ భట్టులు – 'భక్తులను పెనవేసికొని యుండువాడు' అని చెప్పారు. అనగా భగవానుడు భక్తులను విడచిపెట్టడు. భక్తుల వెంట ఉండి, వారి యోగక్షేమములను చక్కదిద్దుట ఆయనకు ప్రీతికరము.

ఇతర భేదములు

శ్రీ భట్టులు ప్రతినామమునకు శబ్దార్థభావములను వివరించుటయే కాక, 1000 నామముల క్రమములో ఒక సంబంధమును చూపారు. వేయి నామములను ఆయన 44 సమూహములుగా వర్గీకరించారు. ప్రతి సమూహము భగవంతుని ఒక్కొక్క అవతారము లేదా విభూతికి సంబంధించినది. కనుక శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానములో ప్రతి నామమునకు సందర్భానుసారముగా అంతకు ముందుగల నామముతో గల సంబంధమును వివరించారు.

ఉదాహరణకు – 1 నుండి 122వ నామమువరకు భగవంతుని పరవాసుదేవ స్వరూపమును, 123, 124 నామములు సంకర్షణ స్వరూపమును వర్ణించును. ఇలా ఈ పుణ్య నామములను మిగిలిన నామములతో అనుసంధానించి వివరించుటలోను, స్మరించుటలోను మరింత పారవశ్యం లభిస్తుందని చెబుతూ శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రిగారు ఒక ఉదాహరణ ఇచ్చారు. **అనుకూలః, శతావర్తః, పద్మీ, పద్మనిభేక్షణః** - అనే నామములు వరుసలో వస్తాయి.

'కూలమ్' అనగా ఒడ్డు. 'అనుకూలః' అనగా ఒడ్డు (గమ్యము) చేర్చే మార్గదర్శి.

'శతావర్తః' – నూరుమార్లు – అనగా అసంఖ్యాక పర్యాయములు – మరల మరల అవతరించి, భక్తులు తరించే (గమ్యము చేరే) వరకు తోడు వదలనివాడు.

'పద్మీ' – చేతిలో తామరపూవు ధరించినవాడు – తాను సులభముగా లభించెదనని, నిస్సంశయముగా తన తోడు చేకొనమని ధైర్యము చెప్పువాడు.

'పద్మ నిభేక్షణః' – పద్మములవంటి కన్నులతో భక్తుల భయమును పోగొట్టి కరుణతో కాపాడువాడు.

ఇలా ఈ మంగళకర నామములను క్రమములో స్మరించుటవలన ఆయన భక్తసులభుడని గ్రహించి, పరవశించి, తరింపవచ్చును.

ఇది శ్రీ శాస్త్రిగారి స్వంత ఉదాహరణ. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యనుండి గ్రహించినది కాదు. కాని నామముల మధ్య సంబంధమును స్మరించుట వలన సమకూరే ఆనందమునకు చక్కని ఉదాహరణ.

మనకు మరింత ప్రయోజనము

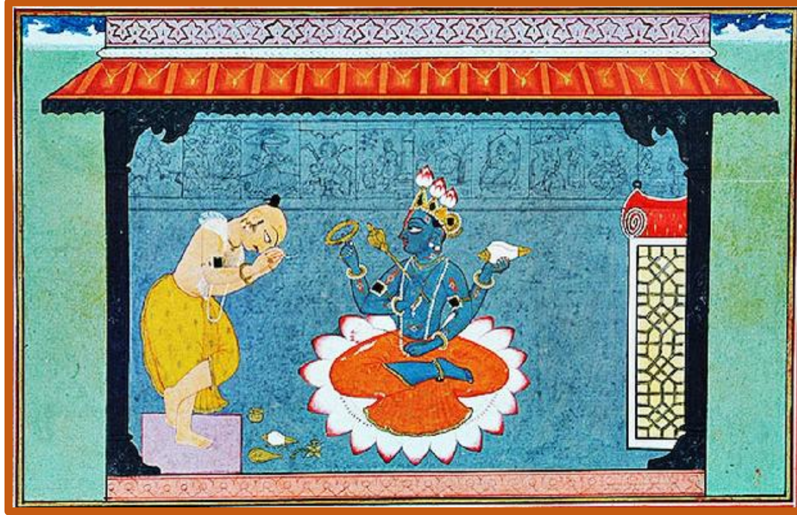
నేను (శ్రీ కృష్ణమాచార్యులు) ఈ వ్యాస పరంపరలో ఎందరో మహానుభావుల వ్యాఖ్యానములను ఉపయోగించడం జరిగిందని చదువరులు గమనించగలరు. శ్రీ పరాశరభట్టు, శ్రీ శంకరాచార్యులు, శ్రీ వి. వి. రామానుజన్, శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, ధర్మ చక్రము రచయిత (పేరు తెలియదు), శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి, శ్రీ చిన్మయానంద, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, మరికొందరు.

ప్రతి వ్యాఖ్యానంలోను ఏదో ఒక విశిష్టత గోచరిస్తుంది. అన్నింటికంటె శ్రీ శంకరుల భాష్యము పూర్వమైనది. తరువాతి అద్వైత వ్యాఖ్యానకర్తలందరికీ ఇది మార్గదర్శిని. అలాగే విశిష్టాద్వైత వేదాంత వాదులకు శ్రీ భట్టులవారి వ్యాఖ్య ఆద్యము మరియు బహుశా ఆధారము కూడాను. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళినుండి, మరియు ఇతర

దివ్య ప్రబంధములనుండి విస్తారంగా ఉదాహరించారు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు ప్రతినామముయొక్క వ్యాకరణ, మాతృక, శబ్ద, అర్థములను (etymology) కూలంకషంగా పరిశీలించారు. ఇంకా వారు ప్రతి నామముయొక్క వ్యాఖ్యానాన్ని పొందుపరుస్తూ నామమునకొక్క శ్లోకం చొప్పున 1000 శ్లోకాలు రచించారు. 'ధర్మచక్రం' రచయిత ప్రతి నామమంత్రానికీ ప్రాపంచిక సంబంధాన్ని వివరించి, ఎంతో విపులంగా ఆ నామమునుండి సామాన్య మానవులు గ్రహించవలసిన పాఠములను తెలియజేశారు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి గారు శ్రీ శంకరుల, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాలను వివరించి, ఇకా శ్రుతులు, స్మృతులనుండి పెక్కు ఆధారాలను కలిపి అందించారు. అలాగే సంస్కృత పండితులైన శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజగారు శ్రుతులు, స్మృతులనుండి మరిన్ని ఆధారాలను అనుసంధానించారు. శ్రీ చిన్మయానంద గారి రచన సరళమైన ఆంగ్ల భాషలో చాలామందికి చదవడానికి అనుకూలంగా ఉంది. శ్రీ పి.బి.అణ్ణాంగారాచార్య వారి వ్యాఖ్యానం తమిళంలో ఉంది. శ్రీ భట్టుల సంస్కృత భాష్యం చదువలేనివారికి ఇది ఎంతో ఉపయోగకరం. ఇంకా శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య గారు తమ పీఠికలో వ్రాసిన శ్రీ శంకర, శ్రీ భట్ట భాష్యాల తులనాత్మక పరిశీలన ఎంతో విశిష్టమైనది. ఈ విధమైన విశ్లేషణాత్మక రచన వేరే రచయితల ద్వారా మనకు అందలేదు.

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము గురించి ఈ వ్యాస పరంపర (Postings in Bhakthi list in Internet) పై వ్యాఖ్యానకర్తల అనుభవసారాన్ని పొందుపరచి మీకందించే ప్రయత్నము. ఆ మహానుభావుల వ్యాఖ్యానాలలోని వైవిధ్యము అనంతగుణ స్వరూపుని కొన్ని విశేషాలను వేరువేరు కోణాలలో దర్శించే సదవకాశంగా మనం గ్రహించాలి.

ఈ ఉపోద్ఘాతము చదువరుల ఆసక్తిని, శ్రద్ధను పెంపొందించి, ఈ మహామంత్రసారమును ఆస్వాదించుటకు మరింత దోహదం చేస్తుందని భావిస్తున్నాను. (అని శ్రీ కృష్ణమాచారిగారు వ్రాశారు).

శ్రీ కృష్ణునికి శరణాగతుడైన శ్రీ జయదేవుడు (గీత గోవిందం రచయిత) – 1730 కాలం చిత్రం. వికీపీడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Git_govind_large.jpg

భగవంతుని కీర్తనలో తరించిన కొందరు భక్తులు – వికీపీడియా చిత్రాల సంకలనం

ఓమ్ శ్రీ భవహర గణేశాయ నమః

శ్రీ సాయి సద్గురు మహరాజ్‌కీ జై

స్వామియే శరణం అయ్యప్ప

జై సంతోషీ మాతా

నమో నమః శంకర పార్వతీభ్యామ్

సరస్వతీ నమస్తుభ్యమ్. శ్రీ బ్రహ్మణే నమః

లక్ష్మీ నృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్

శ్రీ పరమాత్మనే నమః

హరిః ఓం

పూర్వ పీఠిక

ఈ భాగం శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి రచనలోనిది కాదు.

ఈ పూర్వపీఠిక అనువాద భాగం ప్రధానంగా ఈ పుస్తకాలలోని విషయాలనుండి సంగ్రహించాను.

1. గీతా సాహిత్య శిరోమణి పండిత శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామ స్తోత్రము: సంగ్రహ తాత్పర్య వివరణ (గొల్లపూడి వీరాస్వామి సన్, రాజమండ్రి. 1981). కాపీహక్కులు: గొల్లపూడి వీరాస్వామి సన్స్
2. శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము – శ్రీ శంకరుల భాష్యానికి శ్రీ వారణాసి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి తెలుగు అనువాదం – సాధన గ్రంథ మండలి, తెనాలి వారి ప్రచురణ (1974).
3. శ్రీ పరాశర భట్టు భాష్యానికి తెలుగు అనువాదం – శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యులు (1948)
4. SrI Vishnu Sahasranama with bhashyya of SrI Parasara Bhattar - With Translation in English By "SrI Desika Darsana Durantarar" Pudukkottai SrI U.Ve.A.Srinivasaraghavachar Swamy (1983)

(ఈ పేజీ పైన ఉన్న శ్రీ శంఖ చక్ర నామముల చిత్రం శ్రీలంక అశోకవాటిక ఆలయం ద్వారంపైని ఉన్న ఆకృతి ఫొటో)

నమస్కారశ్లోకములు

ఈ భాగం మహాభారతంలోని సహస్రనామ స్తోత్రంలోనిది కాదు. మరియు శ్రీ శంకరుల, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాలలో ఈ భాగం లేదు. కాని సంప్రదాయానుసారంగా పారాయణంలో ఈ భాగాన్ని అనుసంధిస్తారు.

శ్రీ వేదవ్యాసుడు చెబుతుండగా మహాభారతాన్ని వ్రాస్తున్న శ్రీ వినాయకుడు.

17 వ శతాబ్దం – రాజస్థాన్ మేవార్ చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ganesa_writing_the_Mahabharat.jpeg

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం |
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే ||

స్వచ్ఛములగు తెల్లని వస్త్రములను ధరించినవాడును, అంతటను వ్యాపించియున్నవాడును, చంద్రునివంటి దేహకాంతి కలిగినవాడు, నాలుగు బాహువులు కలిగి ప్రసన్నమైన ముఖముతో వెలయుచున్న విఘ్నేశ్వరుని (శ్రీ మహావిష్ణువును) సర్వ విఘ్నముల నివారణార్థమై ధ్యానింపవలెను.

యస్యద్విరద వక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతమ్ |
విఘ్నం నిఘ్నన్తి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే ||

యస్య = ఎవరైతే, ద్వి = రెండు, రద = కోరలు లేదా దంతములున్న , అనగా ఏనుగు వంటి, వక్త్ర ఆద్యాః= ముఖము కలిగిన వాడు, పరః శతమ్ = ఇంకా నూరు, విఘ్నమ్ = అడ్డంకులను, పారి = తొలగించి, షద్యాః = వెంటనే, నిఘ్నంతి = విఘ్నములను నాశనము చేయువాడు. గజ ముఖము కలిగినవాడు, మరొక నూరు విఘ్నములైనా గాని వాటిని వెంటనే నాశనము చేయువాడు, శ్రీ మహావిష్ణువు సేనాపతి అయిన శ్రీ విష్వక్సేనుని సదా ఆశ్రయించుచున్నాను. (శ్రీ పులిమిరి సూరి గారి 'గురుపీఠం' బ్లాగునుండి తీసుకొన్న అర్థము). (చిత్రం. తిరుమలలో ఊరేగుతున్న శ్రీ విష్వక్సేనుల వారు. Captured from SVBC Bhakti channel)

మరొక అర్థము – ఎవనియొక్క పరిచారకులగు ద్వివరదవక్త్రుడు మున్నగువారు తన్ను ధ్యానించువారల విఘ్నములను సదా తొలగించునో అట్టి విష్వక్సేనులను (అనగా విష్ణువుయొక్క సేనానాయకులను) ఆశ్రయించెదను (శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యుల రచననుండి)

వ్యాసం వసిష్ఠ నప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం |
పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం ||

వసిష్ఠ మహర్షి యొక్క మునిమనుమడును, శక్తి మహర్షియొక్క మనుమడును, పరమ పవిత్రుడైన పరాశరుని కుమారుడును, తపోనిధియైన శుకదేవుని తండ్రియునగు వ్యాస భగవానునకు వందనములు.

వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే |
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః ||

వ్యాసుడే విష్ణువా? లేక విష్ణువే వ్యాసుడా? అని అతిశయింపదగినవాడు, వసిష్ఠమహర్షి వంశజాడు, బ్రహ్మనిధియైన వ్యాసభగవానునికి నమోనమ.

అవికారాయ శుద్ధాయ నిత్యాయ పరమాత్మనే |
సదైకరూపరూపాయ విష్ణవే సర్వజిష్ణవే ||

షడ్భావ వికార శూన్యుండు (నిర్వికారుడు)ను, పరమ పవిత్రుండును, నిర్మల నిత్య స్వరూపుండును, పరమాత్ముడునై, సదా ఏకరూపము గల దివ్య దేహమును పరిగ్రహించినవాడై, సమస్తమును జయించువాడైయుండు శ్రీవిష్ణుభగవానునకు ప్రణామములు.

యస్య స్మరణమాత్రేణ జన్మసంసారబంధనాత్ |
విముచ్యతే నమస్తస్మై విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ||
ఓం నమో విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే

ఎవని స్మరణ చింతన మాత్రమున జనన మరణ క్లేశములతో గూడిన భయంకర సంసార బంధములన్నియును తొలగి పోవునో, అట్టి సర్వసమర్థుడగు శ్రీ విష్ణుభగవానునకు నమస్కరించుచున్నాను.

శ్రీ శంకరుల స్తుతి
శ్రుతి స్మృతి పురాణామాలయం కరుణాలయం
నమామి భగవత్పాదం శంకరం లోకశంకరం

శ్రీ భట్టుల స్తుతి
శ్రీ పరాశర భట్టార్యః శ్రీరంగేశ పురోహితః
శ్రీవత్సాంక సుతః శ్రీమాన్ శ్రేయసే **మేస్తు** భూయసే

ముందుగా శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు తమ తమ వ్యాఖ్యలను ఆరంభించిన విధాన్ని సంక్షిప్తంగా పరిశీలించుదాము.

శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు ముందుగా సచ్చిదానందరూపి శ్రీకృష్ణ భగవానునికి, తరువాత వేదనిధియైన వ్యాసభగవానునికి నమస్కరించి, మూడవ శ్లోకంలో నేత్ర, ముఖ, పాద, బాహు సహస్ర విరాజితుడు, సహస్రమూర్తి ధారియునగు పురుషోత్తముని ప్రశస్తమైన సహస్రనామ స్తోత్రము జన్మ జరాది నివృత్తికై వ్యాఖ్యానింపబడుతున్నదని తెలిపారు.

ముందుగా శ్రీ పరాశరభట్టు తమ గురువైన శ్రీ గోవిందభట్టులు (ఎంబార్) గారికి, తమ తండ్రి శ్రీ కూరత్తాన్ ఆళ్వార్ (శ్రీవత్సాంక) గారికి, లక్ష్మణార్యులు శ్రీ రామానుజులవారికి, శ్రీ పెరియనంబి మహాత్ములకు, శ్రీ యమునార్యులు (అళవందార్) గారికి, శ్రీ రామమిశ్రులకు, శ్రీ పుండరీకాక్ష ఆచార్యులకు, శ్రీ నాథముని గారికి, శ్రీ నమ్మాళ్వార్ గారికి తమ ప్రస్తుతులను తెలిపారు. శ్రీ మహాలక్ష్మి అమ్మవారి దర్శనం కోరుతూ శ్రీధరుని శరణుజొచ్చారు. శ్రీ సూత్రవతీ సమేతులైన శ్రీ విష్వక్సేనుని ప్రస్తుతించారు. నారాయణుని అవతారమై, వేదములను విభజించి, పంచమవేదమైన మహాభారతమును మనకందించిన శ్రీ కృష్ణద్వైపాయనుని స్తుతించారు. శ్రీ లక్ష్మీ సమేతులైన శ్రీరంగనాథుని అనుగ్రహాన్ని కాంక్షిస్తూ శ్రీహరి నామములను వ్యాఖ్యానిస్తున్నానని విన్నవించారు.

సత్యం సత్యం పునస్సత్యం ఉద్ధృత్య భుజముచ్యతే
వేదశాస్త్రాత్ పరం నాస్తి న దైవం కేశవాత్ పరమ్.

భుజములు పైకెత్తి ఇది సత్యము, సత్యము, మరల సత్యము అని చెప్పుచున్నాను. వేదములను మించిన శాస్త్ర ప్రమాణము లేదు. కేశవునికంటె దైవము (ప్రమేయము) లేదు. అని, అనంతరం శ్రీ భట్టులు మహాభారతము కూడ పరమ ప్రమాణమని నిరూపిస్తూ అనేక పురాణములనుండి ఉదాహరించారు. ఆపై మహాభారతంలో సహస్రనామాధ్యాయము ఉత్కర్షను సమర్ధిస్తూ 6 కారణాలు చెప్పారు. అవి

1) అది మహాభారత సారమగుట
2) దానిని మహర్షులు కొనియాడి యుండుట
3) వేదవ్యాసులు స్తోత్రముగా సేకరించి యుండుట
4) భీష్మాచార్యుల ముఖ్య మతమగుట
5) పరిగ్రహాతిశయము గలదగుట (అనేక శాస్త్రములలో సహస్రనామము ప్రస్తావన యున్నది)
6) గీతాదులతో సమానార్ధముగా నుండుట.

ఈ కారణాలను సమర్ధిస్తూ శ్రీ భట్టులు ప్రతి కారణానికీ అనేక ప్రమాణాలు ఉదాహరించారు.

పూర్వ పీఠిక

శ్రీ వైశంపాయన ఉవాచ

శృత్వా ధర్మానశేషేణ పావనాని చ సర్వశః |
యుధిష్ఠిరః శాంతనవం పునరేవాభ్యభాషత || (1)

వైశంపాయన మహర్షి జనమేజయ మహారాజుతో నీరీతిగా పలుకుచున్నాడు.

అభ్యుదయ మోక్ష సాధనములు, వేదవిహితములునగు సకల ధర్మములను, పాపక్షయములైన ధర్మరహస్యములను భీష్మపితామహునివలన విని, యుధిష్ఠిరుడిలా ప్రశ్నింస్తున్నాడు. సర్వధర్మనిధియగు భీష్మపితామహుడు ఎన్నెన్నో ధర్మములు, ధర్మసూక్ష్మములు, అనుష్ఠానములు వంటివి తెలిపియున్నాడేగాని – సకల పురుషార్థ సాధనమై, మిక్కిలి తక్కువ ప్రయాసతో, అనంతమగు మహాఫలమును మిక్కిలి తేలికగను, సుఖముగను పొందునట్టి విషయమును గూర్చి ఇంతవరకును చెప్పియుండలేదే – అని సంశయించి, ధర్మరాజు మరల భీష్మునితో వినయంగా ఇలా అడిగాడు.

శ్రీ భట్టుల అదనపు వివరణ – ఇంతకు ముందు తెలిపిన ఆరు కారణములచే ఆదరణీయముగా నిర్ణయించబడి, వ్యాస, దేవశ్రవ, దేవస్థాన, నారద, వాత్సాయన, అశ్మ, సుమంతు ప్రభ్రుతులగు సకల విద్యాచార్యులు, బ్రహ్మవేత్తలు, దేవర్షులు, మహర్షులు మరియు, సకల పూర్వాచార్యుడై గీతోపదేశము చేసిన శ్రీకృష్ణభగవానుడు శ్రోతగా నుండి భీష్మునివలన విని సంతసించినది ఈ సహస్రనామాధ్యాయము. అట్టి దీనిని భగవంతుని సకల కళ్యాణగుణములను చక్కగా నెఱుగుటకై వ్యాఖ్యానింతము.

ఆరు ప్రశ్నలు – ఆరు జవాబులు

వీటిని శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించిన విధం ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది. కనుక వారి వివరణ కొంత విపులంగా ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను.

శ్రీ యుధిష్ఠిర ఉవాచ

కిమేకం దైవతం లోకే కిం వాఽప్యేకం పరాయణం |
స్తువంతః కం కమర్చంతః ప్రాప్నుయుర్మానవాః శుభం || (2)

ఈ శ్లోకమునందు నాలుగు ప్రశ్నలు అడగబడుచున్నవి

(1) ఈ లోకమునందు ఒక్కడేయైన దేవుడెవ్వడు?

శ్రీ శంకరులు – సమస్త విద్యా స్థానములలో కీర్తింపబడియున్న, ఎవని ఆజ్ఞకు లోబడి సకల ప్రపంచము ప్రవర్తించుచున్నదో ఒక్కడయిన అట్టి దేవుడెవరు?

శ్రీ భట్టులు – శ్రీ భట్టుల ప్రశ్నలు తెలిసికోవడానికి ముందు గమనించవలసిన విషయాలు. * ఉపాయమనగా ఏదైనా ఫలమును పొందే సాధనము. * ఉపేయమనగా అందువలన లభించే ప్రియఫలము. * ప్రతి ప్రశ్నకు 'భవతః పరమో మతః' అనే మాటలను అనుసంధించాలి * అనగా సత్పురుషులు ఆచార్యుల అభిప్రాయాన్నే పరమ ప్రమాణంగా స్వీకరిస్తారని. ఇక మొదటిది పరతత్వరూప ఉపేయ ప్రశ్న – సమస్తము ప్రత్యక్షముగా చూచుచున్నది లోకము అనగా శాస్త్రము. 'ఏకమ్' అనగా దానికి సమానమైనది గాని, దానిని మించినది గాని మరేదీ లేదని. లోకంలో ప్రకాశాది పరమేశ్వర గుణములు సంపూర్ణముగా నుండి, అసమానమైన దేవత ఏది?

(2) మానవులు పొందదగిన ఏకైక మహోన్నత స్థానమేది?

శ్రీ శంకరులు – విద్యాస్థానములలో ప్రాప్తవ్యముగా ఏ ఒకటి కీర్తింపబడినదో, ఏది నిరీక్షితమగుటతో హృదయగ్రంథి భిన్నమగునో, ఏది తెలుసుకోవడం వలన ఆనందలక్షణమైన మోక్షము పొందునో, దేనిని పొందినవానికి పునర్జన్మ ఉండదో, దేనియొక్క సాక్షాత్కారము వలన అదియే అగునో (బ్రహ్మదేవ బ్రహ్మైవ భవతి), దేనిని వదలితే మరో మార్గము లేదో (ఇవన్నీ శృతివాక్య సిద్ధములైన విశేషణములు), అట్టి ఏకమైన పరాయణమేది?

శ్రీ భట్టులు – రెండవది పరమోపేయమైన ప్రశ్న (ఇంకా శ్రేష్ఠమైనది). సమానమైనదింకొకటి లేనిది, అద్వితీయమైనది, నిర్దోషము, నిరతిశయ మంగళ గుణములచే ఉత్కృష్టతమమైనది అయ్యి పొందదగిన పుషార్థమేది?

(3) ఏ దేవుని స్తుతించుటవలన మానవుడు సర్వ శుభములను పొందుచున్నాడు?

శ్రీ శంకరులు – ఏ దేవుని గుణ సంకీర్తన రూపమున స్తుతించుటవలన మానవులు కళ్యాణకరమైన స్వర్గాది ఫలములను పొందుదురు?

శ్రీ భట్టులు – ఇక ఉపాయ ప్రశ్నలు. లఘూపాయ సాధ్య సిద్ధోపాయ ప్రశ్న – అనగా సులభమైన ఆరాధన (స్తుతి)చే ప్రసన్నమై ఫలమునను గ్రహించే దేవత ఎవరు? ఇక్కడ ఫలములనగా భోగ మోక్షములనే శుభములు.

(4) మరియు ఏ దేవుని అర్చించుట వలన సకల శుభములు కలుగును?

శ్రీ శంకరులు – ఏ దేవుని బాహ్యముగా, అభ్యంతరముగా అర్చించుట వలన మానవులు కళ్యాణకరమైన స్వర్గాది ఫలములను పొందుదురు?

శ్రీ భట్టులు – అలఘూపాయ సాధ్య సిద్ధోపాయ ప్రశ్న – అనగా కష్టమైన ఆరాధన (పూజాదికముల)చే ప్రసన్నమై ఫలములననుగ్రహించే దేవత ఎవరు? ఇక్కడ ఫలములనగా భోగ మోక్షములనే శుభములు.

కో ధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మతః |
కిం జపన్ముచ్యతే జంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్ || (3)

(5) అన్ని ధర్మములకంటెను పరమోత్కృష్టమగు మహాధర్మము ఏదియై యున్నదని మీ అభిప్రాయము?

శ్రీ శంకరులు – పైన చెప్పిన లక్షణములు గల సర్వధర్మములలో ఉత్తమ ధర్మమేది యని మీ అభిప్రాయము?

శ్రీ భట్టులు – సాధ్యోపాయ ప్రశ్న. సాధ్యమనగా వాక్కు, మనసు, కాయము అనే కరణములచే సిద్ధింపబడే జప ధ్యాన అర్చాది వశీకరణ వ్యాపారము. వీనిలో ఉత్తమమైన ధర్మము ఏది అని మీరు సమ్మతిస్తున్నారు?

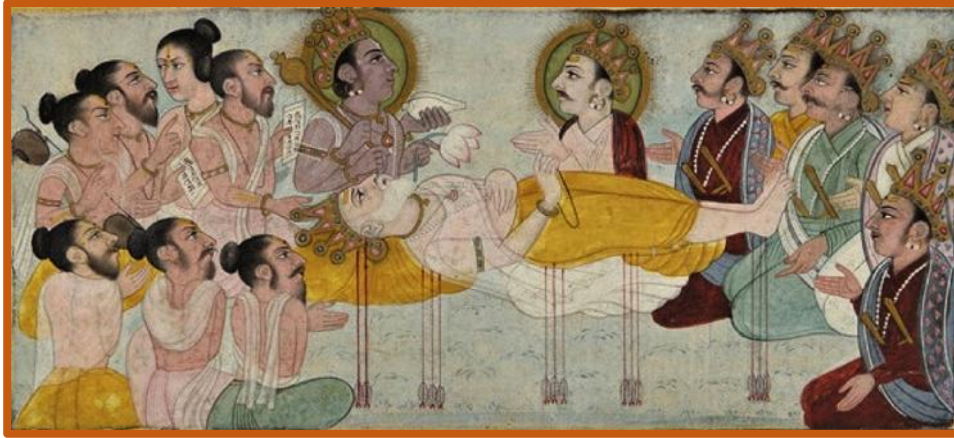
(6) దేనిని జపించుచున్నచో మానవులు సకల కర్మ బంధములనుండియును విముక్తిని చెందుదురు?

శ్రీ శంకరులు – ఉచ్చ (ఇతరులకు వినపడేలాగా), ఉపాంశు (వినపడకుండా), మానసిక పద్ధతులలో జపించువారు దేనిని జపించి జన్మ పరంపర నుండి, సంసారము (అవిద్య) నుండి విముక్తులు కాగలరు? ఇక్కడ 'జన్తు' శబ్దము వలన జననము కలిగిన సర్వ ప్రాణులకును జపము, అర్చన, స్తుతివంటి కార్యములయెడ యోగ్యతానుసారము అధికారము కలదని సూచింపబడినది. 'ముచ్యతే' పదము వలన మోక్షమే కాక ఇతర ఫలములు కూడా లభించునని తెలుపబడినది.

శ్రీ భట్టులు – సాలంబనోపాయ ప్రశ్న. సాలంబనమనగా స్తోత్రము, మంత్రము, శుభాశ్రయము (భగవంతుని దివ్య మంగళ విగ్రహాదులు), గంధము, పుష్పము మున్నగువానిచే చేయదగినవి. దేనిని జపిస్తే పరమపదప్రాప్తికి అవరోధాలైన జనన జరా మరణాది సాంసారిక కార్య వర్గాలు, అజ్ఞానము, కర్మవాసన వంటి కారణ వర్గాలనుండి విముక్తి కలిగి మోక్షం లభిస్తుంది? అన్ని యజ్ఞాలలో జప యజ్ఞము (వాచిక ఆరాధనము) ఉత్తమమైనదని చెబుతూ శ్రీ భట్టులు అనేక ప్రమాణాలను ఉదాహరించారు.

శ్రీ భీష్మ ఉవాచ :

జిజ్ఞాసువగు ధర్మజునియొక్క ఆరు ప్రశ్నలను విని సంతసించి, బాహ్య, అంతర శత్రువులమకు భయంకరుడు, మోక్ష ధర్మాదులకు ప్రవక్త, విజ్ఞాన నిధి అగు శ్రీ భీష్ములిలా అన్నారు.

17వ శతాబ్దపు చిత్రం. స్మిత్సోనియన్ సంస్థలోనిది. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Death_of_Bhishma_(cropped).jpg

జగత్ప్రభుం దేవదేవమనంతం పురుషోత్తమం |
స్తువన్నామసహస్రేణ పురుషస్సతతోత్థితః || (4)

ముందుగా ఆరవ ప్రశ్నకు సమాధానము (**కిమ్ జపన్ముచ్యతే**) – దేవదేవుడైన పురుషోత్తముని సహస్రనామములను స్తుతించుట ద్వారా పురుషుడు సదా ఉద్ధరింపబడును.

శ్రీ శంకరులు – చరాచరాత్మకమగు ఈ విశ్వమునకంతకును ప్రభువైనవాడును, బ్రహ్మాది సకల దేవతాగణములకును అధిపతియైనవాడును, దేశకాలవస్తువులచేత పరిచ్ఛిన్నము కానివాడును, క్షరాక్షరముల కంటెను ఉత్కృష్టుడై పురుషోత్తముడను దేవదేవుని పవిత్రములగు వేయి నామములచేత, గుణ సంకీర్తనరూపమైన స్తుతిని నిరంతరము ఉద్యుక్తుడై (సతతోత్థితః) చేయు పురుషుడు (పురి శయనాద్వా పురుషః, అనగా జీవుడు) సకల దుఃఖములనుండి ముక్తిని పొందుచున్నాడు.

శ్రీ భట్టులు - చేతనాచేతనములకు ప్రభువై, ఐశ్వర్యము పరిచర్య వీనిచే ఎలా దేవతలు మనుష్యులకన్న ఉత్కృష్టులో, అటులే ఆ దేవతలకన్న ఉత్కృష్టుడై, అపరిచ్ఛిన్నమైన మహిమగలవాడైయుండు పరమోదారుని, వాని నామ సహస్రమును సదా జపించుచు స్తోత్రము చేసినచో సకల దుఃఖమును తొలగినవాడగును.

తమేవ చార్చయన్నిత్యం భక్త్యా పురుషమవ్యయం |
ధ్యాయన్ స్తువన్నమస్యంశ్చ యజమానస్తమేవ చ || (5)

4వ ప్రశ్నకు సమాధానము **(కమర్చంతః ప్రాప్నుయుర్మానవాః శుభమ్)** – భక్తితో ఆ పురుషోత్తమునే ధ్యానించుట, స్తుతించుట, అర్చించుట ద్వారాను, నమస్కారము చేయుటవలనను సకల దుఃఖములనుండి విముక్తి లభించును.

శ్రీ శంకరులు – అవ్యయుడు, వినాశక్రియా రహితుడు ఐన ఆ దేవదేవునే బాహ్యమైన అర్చన చేయుచు, సదా ఆ పరమ పురుషుని భక్తిపూర్వకముగా పూజించుచు, ధ్యానము చేయుచు, అభ్యంతరముగా అర్చించుచు, సహస్రనామములతో స్తోత్రము చేయుచు, నమస్కరించు ధ్యాననిరతుడైనమానవుడు సకల దుఃఖములనుండియు విముక్తిని పొందుచున్నాడు. (అర్చయన్ – బాహ్య, అంతర అర్చనలు, ధ్యానము మానసికము. స్తుతి వాచికము. నమస్కారము శారీరికము)

శ్రీ భట్టులు - ఈ జపమునకు ఎవడు విషయమో వాడే పూజకు తగినవాడు. ఇటులే అనేక ప్రమాణములు కేకలిడుతున్నవి. – ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు పురాణాదులనుండి ఎన్నో ప్రమాణములను ఉట్టంకించారు. ఉదా: సర్వము నిండియుండు ఆచార్యుడై, తండ్రియై, గురువై, పూజింపదగినవాడైన ఈ కృష్ణుని పూజింపగోరుచున్నవారము. మీరందరును సమ్మతింపవలెను – కనుక పుండరీకాక్షుడై ఎంతయనుభవించినను తరగని కళ్యాణ గుణపరిపూర్ణుడైన పరమపురుషుని సత్పరిచర్యారూపమగు భక్తియోగముతో (అర్చయన్), ఒక క్షణమైనా ఎడబాయకుండా (నిత్యం), భక్తితో కూడి, ఆయన గుణములనే అనవరతము కీర్తించుచు (నమస్యన్) అమృతధారవలె తాపత్రయహారమైన భగవద్గుణధ్యానమును చేయుచు (స్తువన్), భక్తిపారవశ్యముచే భగవత్పాదారవిందమున అహంకారరహితముగా తనను తాను సమర్పించుకొని (యజమానః), నిజమైన భక్తితో సకలోపచారములతోను ఆ భగవంతునికి అత్యాదరముతో ఆరాధనము చేయుచుండినచో సమస్త దుఃఖములు తొలగినవాడగును.

అనాది నిధనం విష్ణుం సర్వలోక మహేశ్వరం |
లోకాధ్యక్షం స్తువన్నిత్యం సర్వదుఃఖాతిగో భవేత్ || (6)

3వ ప్రశ్నకు సమాధానము **(స్తువంతః కం ప్రాప్నుయుర్మానవాః శుభమ్)** – ఆద్యంతములు లేని నిధియు, సర్వ వ్యాపకుడును, సర్వలోక మహేశ్వరుడును, లోకాధ్యక్షుడునైన పరమపురుషుని నిరంతరము స్తుతి చేయుట చేత సకల దుఃఖములనుండియు మానవుడు విముక్తిని చెందుచున్నాడు.

శ్రీ శంకరులు – జనన మరణాది షడ్భావ వికారములు లేనివాడును, సర్వ వ్యాపకుడును, దృశ్య ప్రపంచమునకు నియంతలగు బ్రహ్మాదులకును ఈశ్వరుడును, లోకము (దృశ్యవర్గమును) స్వాభావికముగా ప్రత్యక్షమొనర్చుకొనుననట్టి ఆ దేవుని నిరంతరము స్తుతించుచు, అర్చించుచు, జపించుచుండువాడు సకల దుఃఖములనుండి (ఆధ్యాత్మికము, అధిదైవికము, అధిభౌతికము అను దుఃఖత్రయము నుండి) విముక్తిని చెందుచున్నాడు.

శ్రీ భట్టులు – మూడవ ప్రశ్నకు సమాధానము లఘూపాయము. అనగా దృఢమైన భక్తితో భగవానునికి నిత్యము అర్చనాదులు చేయలేనివారికి ఉపాయమేమి? ఇక్కడ స్తుతియొక్క ప్రయోజనమును 6,7 శ్లోకములు కలిపి శ్రీ భట్టులు ప్రతిపాదించారు. ఆద్యంతము లేకుండుటచే కాలోపాధిరహితుడు, సర్వత్ర వ్యాపించియుండుటచే దేశోపాధిరహితుడు అయ్యుండి, సమస్తలోకములకు మహేశ్వరుడగుటచే స్తోత్రము చేయువాని మనోరథమును పూర్తిగావించు మహదైశ్వర్యయుతుడై, లోకమును ప్రత్యక్షముగా చూచువాడగుటచే, స్తోత్రము చేయువానికి ఇది ఉచితమని స్వయముగా యోచించువాడగుటచే, ఆయా శాఖలతో కూడిన వేదములచే ప్రతిపాదితుడై, సమస్త ధర్మములనెరిగినవాడై, తనను స్తుతించువానికి కూడ తనవలె లోకములలో కీర్తిని కలిగించువాడై, సర్వలోకనాథుడైన వానిని స్తుతించుటవలన సర్వదుఃఖములనుండి

విముక్తుడగును. (ఒక పూర్ణకుంభము, ఒక పాద్యము, ఒక కుశల ప్రశ్నము అనగా మంచిమాట – వీనిని దప్ప జనార్దనుడపేక్షింపడు) ఇంతకు ముందు శ్లోకములో 'ధ్యాన్ స్తువన్ నమస్యంచ' అనగా ధ్యానాదులతో సహపఠితమైన పెద్ద స్తోత్రమని, ఇక్కడ 'స్తువన్' అనగా చిన్న స్తోత్రమని అన్వయించదగును. ఆ విధంగా పునరుక్తి దోషం ఉండదు.

బ్రహ్మణ్యం సర్వధర్మజ్ఞం లోకానాం కీర్తివర్ధనం |
లోకనాథం మహద్భూతం సర్వభూతభవోద్భవం || (7)

వేదములకును, వేదవిదులగు బ్రాహ్మణులకును, తపస్సునకును, సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మకును హితము కావించువాడును (బ్రహ్మణ్యుడు), సకల ధర్మవేదియును, తన స్వశక్తి చేత సకల లోకములందును భూతములయందును ప్రవేశించి వాటిని వృద్ధి పొందించువాడును, సకల లోకములను శాసించి పాలించువాడును – ఎవ్వడు సకల భూతజాలమునకును ఉత్పత్తి హేతువై, సర్వాధిష్ఠానమై, మహాద్భుత దివ్యమూర్తియై భాసించుచున్నాడో అట్టి పరమ పురుషుని స్తుతించుటచేత మానవుడు సకల దుఃఖములకును అతీతుడగును. ఈ శ్లోకము కూడ మూడవ ప్రశ్న సమాధానములో భాగముగా ఇద్దరు భాష్యకర్తలూ వివరించారు.

ఏష మే సర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధికతమో మతః
యద్భక్త్యా పుండరీకాక్షం స్తవైరర్చేన్నరః సదా || (8)

5వ ప్రశ్నకు సమాధానము (**కో ధర్మస్సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మతః**) – తామర రేకులవలె సుందరములగు నేత్రములతో తన హృదయాంతర్వర్తియగు వాసుదేవుని నిరంతరము భక్తితో గుణకీర్తన రూపమైన స్తుతులతో ఆదరపూర్వకముగా అర్చించుట అన్ని ధర్మములకంటె అధికతమమైనదని నా అభిప్రాయము.

శ్రీ శంకరులు – ఈ అర్చన రూప ధర్మము సర్వోత్తమమనుటకు అనేక కారణములున్నవి. దీనికి హింస లేదు. దీనికి పురుషాంతరాపేక్ష లేదు (ఇతరుల సహాయం అవసరం లేదు). ద్రవ్యాన్తరాపేక్ష లేదు (ఖర్చు లేదు). దేశకాలాది నియమాలు లేవు. కలియుగములో భగవత్సంకీర్తనమే ఉత్తమ ఫలదాయకమని, అన్ని యజ్ఞములలో జపయజ్ఞము ప్రశస్తమయినదని పురాణాదులలో ఉన్నది. అందువలననే ఇది సర్వధర్మములలో ధర్మోధికమని శ్రీ భీష్ములు సెలవిచ్చారు.

శ్రీ భట్టులు – భక్త్యాది గుణములు కలిగియుండుటచే పుండరీకాక్షుని పూజ సర్వశ్రేష్ఠము. చేయుటకు సులభమైనది, సుఖమైనది. లోకమున తనకు ప్రియుడయిన నాయకుని స్మరించుట నాయకికి ఇష్టభరితము గదా! పుండరీకాక్షుని సేవారతులమై యుండుటవలన మనకిష్టములేని దేవతాంతరముల సేవ చేయు కష్టమిసుమంతయినా లేదు. కేవలము వాక్కు చేతనే ఈతనిని పూజింపవచ్చుగాన మిక్కిలి సులభము అని వ్యాసాదులనేకులు వక్కాణించియున్నారు. **ఆర్తా విషణ్ణా శిథిలాశ్చ భీతాః ఘోరేషు చ వ్యాధిషు వర్తమానాః సంకీర్త్య నారాయణ శబ్దమాత్రం విముక్త దుఃఖాః సుఖినో భవన్తి.**

అచ్యుతానంత గోవింద నామోచ్చారణ భేషజాత్ నశ్యంతి సకలా రోగాః సత్యం సత్యం వదామ్యహమ్ – విష్ణుధర్మము. 'అర్చేత్' అనినందున ఈ ధర్మము ప్రత్యక్ష ఆరాధనా విశేషము. తపస్సువంటివానివలె శ్రమతోకూడినది కాదు. 'నరః' అని సామాన్యముగా, ఏకవచనముతో చెప్పియుండుటచే సకల జనులకును (వర్ణ విక్షత లేకుండా) వారివారి యోగ్యతనుబట్టి అర్చనయందు అధికారము గలదని, ఒంటరిగానైనా (యాగాదులవలె ఇతరుల తోడు అవుసరం లేదు) చేయవచ్చునని తెలియుచున్నది. ఈ విషయము గజేంద్రుడు, జటాయువు, కాకాసురుడు, విభీషణుడు, కోసల దేశపు ప్రజలు, గోపికలు, మాలాకారులు మున్నగువారియందు ప్రత్యక్షముగా కనుగొనినారము. బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యులకు మాత్రమే బ్రహ్మవిద్య అధికారం ఉన్నదని ఉత్తరమీమాంసలో ఉన్నది గాని, భగవత్సమాశ్రయానికి ఎవరికీ నిషేధం లేదు. కనుక ఇది బ్రహ్మసూత్రాలకు విరుద్ధం కాదు. 'సదా' అని చెప్పుట వలన ఈ స్తుతికి కాల దేశముల నిర్బంధము లేదు. ఈ విషయమున అనేక ప్రమాణములున్నవి. ఈ సంకీర్తనాదులు అతిస్వల్పమయ్యు అధికఫలమిచ్చునవి. క్రమముగా అనుష్ఠించునపుడు ఏదయినా తప్పు జరిగినా, అవాంతరం సంభవించినా అనర్థము (ప్రత్యవాయము) లేదు. విషయప్రభావముచే నిర్విఘ్నముగా నుండును. అలాగయితే కష్టతరమైన సాధనలతో ఎక్కువ ప్రయోజనం

లభిస్తుందని, సులభమైన కీర్తనాదులతో కొద్ది ఫలితమే ఉంటుందని కొందరు వాదించవచ్చునుగాని అవి భగవత్ప్రభావమెరుగని ఛాందసుల పిచ్చిమాటలు. ఈ కారణాలచేతనే శ్రీ భీష్ములీ మార్గాన్ని శ్రేష్ఠమయిన ధర్మముగా సమ్మతించిరి. ఇదే ఇతర మహర్షులకును సమ్మతము.

పరమం యో మహత్తేజః పరమం యో మహత్తపః |

పరమం యో మహద్బ్రహ్మ పరమం యః పరాయణం || (9)

2వ ప్రశ్నకు సమాధానము (**కిం వాప్యేకం పరాయణం**) – ఎవరు సాటిలేని గొప్ప తేజోమూర్తియో, ఎవ్వడు సర్వమును ప్రకాశింపజేయునట్టి దివ్యచైతన్య స్వరూపమగు మహోన్నత దివ్య తేజస్సై యున్నాడో – ఎవడు సర్వాంతర్యామియై, సర్వ శాసనకర్తయై సర్వమును తపింపజేయుచున్నాడో, ఎవరు పరమేశుడో, ఎవరు పరబ్రహ్మమో , ఎవరు పరమప్రాప్యస్థానమో

శ్రీ శంకరులు – ఏది ఉత్కృష్టము, సర్వప్రకాశము అయి, సూర్యునకు తేజస్సును ప్రసాదించునది, జ్యోతిస్సులలో జ్యోతిస్సు, సూర్యాది తేజస్సులతో ప్రకాశింపజేయబడనిదనియు, శ్రుతులచే కీర్తింపబడుచున్న చైతన్యమహాతేజోరూపమో, ఏ దేవుడు సర్వనియన్తయు, వాయు సూర్య అగ్ని ఇంద్ర మృత్యువు వంటివారు ఆయనకు భయపడుదురని శ్రుతులు కీర్తించిన పరమతపోరూపమో (తప – ఆజ్ఞాపన, ఐశ్వర్యము), అపరిమిత ఐశ్వర్యశాలియో, ఏ దేవుడు (పరమం బ్రహ్మ) సత్య, జ్ఞానానంద లక్షణమై పూజనీయమైన పరబ్రహ్మ స్వరూపమో, ఏ దేవుడు పునరావృత్తి శంకారహితమైన పరమప్రాప్యస్థానమో (పరమం పరాయణం) అట్టి దేవుడు సర్వ భూతములకు పరాయణము.

శ్రీ భట్టులు ఈ శ్లోకము, మరియు తరువాతి శ్లోకములో మొదటి పాదము కలిపి 2వ ప్రశ్నకు సమాధానంగా వివరించారు.

పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మంగళానాం చ మంగళం |

దైవతం దేవతానాం చ భూతానాం యోऽవ్యయః పితా || (10)

1వ ప్రశ్నకు సమాధానము (**కిమేం దైవతం లోకే**) – ఎవరు పవిత్రమైన వానికి పవిత్రమో, ఎవరు మంగళకరమైనవానికి మంగళప్రదమో, ఎవరు దేవతలకు మరియు సకల భూతములకును దేవతయో, ఎవరు నాశనరహితుడైన దివ్య స్వరూపుడో మరియు సకలప్రాణికోటికి జన్మప్రదాతయో -

శ్రీ శంకరులు – తనను గురించిన స్మరణ, చింతన, ధ్యాన, కీర్తన, వందన మాత్రము చేతనే పరమాత్ముడు సకల పుణ్యతీర్థములకును పుణ్యత్వమును, పవిత్రతను ప్రసాదించుచున్నాడు గనుక పరమపవిత్రము. సంసారబంధ హేతువైన పుణ్యాపాపకర్మలను, తత్కారణమైన అజ్ఞానమును స్వస్వరూప జ్ఞానము చేత నశింపజేయువాడగుట చేతను పరమపవిత్రము. పరమాత్మ ధ్యానము, ఆయనకొనరించిన ప్రణామము సర్వపాపహరమని చెబుతూ శ్రీ శంకరులు 34 ప్రమాణాలను చూపారు. పరమాత్మ దర్శనము సర్వపాపహరము. కీర్తనమును సర్వపాపహరము. శ్రీకృష్ణునకు చేసిన ఒక్క ప్రణామము పది అశ్వమేధ ఫలములతో సమానము. పవిత్రుడైనను,అపవిత్రుడైనను ఎట్టి అవస్థలోనున్నను పుండరీకాక్షుని స్మరించినయెడల బాహ్యాంతరముల శుద్ధుడగునని చెప్పబడినది. అందువలననే శ్రీ భీష్ములు 'పవిత్రాణాంచ పవిత్రమ్' అన్నారు. సుఖము, సుఖసాధనము, సుఖ జ్ఞాపకము అనేవి మంగళములు. వీనిలో కూడ పరమానంద స్వరూపమున్నది.

ప్రకాశనాదులచే సర్వోత్కృష్టుడు గనుక ఆయన దేవులకు దేవుడు. అట్టి ఏ దేవుడు భూతకోటికి అవ్యయుడైన జనకుడో అతడే లోకములో ఏకైక దైవతము. సర్వభూతములలో అంతర్హితుడై సర్వవ్యాపియై అంతరాత్మయై ప్రాణికర్మకు అధ్యక్షుడై, సర్వభూతములకు అధిష్ఠానమై సర్వసాక్షియై చైతన్య స్వరూపమై నిర్గుణస్వరూపమై యొప్పువాడు ఒక్కదేవుడే. శ్వేతాశ్వర ఛాందోగ్యోపనిషత్తులు ఒకటే దేవుడని బోధించుచున్నవి. తైత్తరీయ ఉపనిషత్తు, బృహదారణ్యక ఉపనిషత్తు, ఋగ్వేద మంత్రములు, బృహదారణ్యకోపనిషత్తు, కఠోపనిషత్తు, ఈశావాస్యము, ఛాందోగ్యోపనిషత్తు, గీతోపనిషత్తు, హరివంశము, విష్ణుపురాణము, మనుస్మృతి, భవిష్యోత్తర పురాణము, విష్ణుధర్మము, యాజ్ఞవల్క్యము, మహాభారతము వంటి అనేక ప్రమాణములను శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. ఒక్కడేయైన జనార్దనుడు సృష్టి స్థితి అన్త కార్యములలో బ్రహ్మ, విష్ణువు, శివుడు అని కీర్తింపబడుచున్నారు. వారు వేరు వేరు కాదు. సర్వము వాసుదేవమయము, నారాయణాత్మకము. వేదాంతవాక్యములు ఈ ఈశ్వరునే ఆత్మగా బోధించుచున్నవని శ్రుతివాక్యముల ద్వారా తెలియుచున్నది. ఆత్మ పరమాత్మలకు విభాగము అజ్ఞాన కల్పితము. (శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించిన ప్రమాణాలే దాదాపు పది పేజీలవుతాయి)

శ్రీ భట్టులు – 9వ శ్లోకంలోని రెండు పాదాలు, మరియు 10వ శ్లోకంలోని మొదటి పాదము కలిపి 2వ ప్రశ్న (**కిం వాప్యేకం పరాయణం**)కు సమాధానం లభిస్తున్నది.

పరమం యో మహత్తేజః పరమం యో మహత్తపః

పరమం యో మహద్బ్రహ్మ పరమం యః పరాయణం

పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మంగళానాం చ మంగళం

తాను స్వయంప్రకాశమై సూర్యాది తేజములకు తేజమునిచ్చువాడు (మహత్తేజ); అపరిచ్ఛిన్నమై (మహత్), సమము అధికము లేనిదై (పరమం), తపోరూపమై (తపః) ప్రకాశించువాడు (అనగా సకలమును పాలించువాడు); అనంత కళ్యాణగుణకుండగుటచే స్వయముగా వర్ధిల్లి అనంత శక్తిమంతుడగుటచే సకలమును వర్ధిల్లజేయువాడు (పరమం మహద్బ్రహ్మ); రజస్తమోగుణాత్మకమైన వికారమునొందు అచేతనముయొక్క దోషములను, అచేతన సంబంధముచే కలుగు అజ్ఞానము, భగవదపరాధము రాగద్వేషములు మున్నగు చేతన దోషములు అను వీనిని శ్రుత్యుక్తరీత్యా తొలగించు పరమపావనుడెవ్వడో మరియు ఎవని సంబంధముచేత సకల తీర్థాదులకును శుద్ధి కలుగుతున్నదో (పవిత్రాణాం పవిత్రం); మంచి వాసన గల పుష్పము చందనము దేవతాస్త్రీ అమృతధార సంసారబంధము తొలగి అతి నిర్మలుడై అపరిమితానందరూపుడై యుండు జీవాత్మ అను వీనికన్న పరమాత్మయే కోరదగినవాడు గనుక అతడే మంగళములకన్నింటికంటె మంగళము (మంగళానాంచ మంగళమ్). (కనుక అతడే అసమానము, అద్వితీయము, నిర్దోషము, నిరతిశయ మంగళకరమునైన పురుషార్థము.)

ఇంక శ్రీ భట్టులు చివరిపాదమును, మరియు తరువాతి శ్లోకమును మొదటి ప్రశ్న (**కిమేకం దైవతం లోకే**)కు సమాధానంగా చెబుతున్నారు.

దైవతం దేవతానాం చ భూతానాం యోఽవ్యయః పితా

యతః సర్వాణి భూతాని భవంత్యాదియుగాగమే

యస్మింశ్చ ప్రళయం యాంతి పునరేవ యుగక్షయే

ఎవరు దేవతలకు దైవమో, ఎవరు ప్రాణులకు నాశనము లేని తండ్రియో, ఎవనినుండి సమస్త భూతములు సృష్టి ఆదిలో కలుగుచున్నవో, మరల ప్రళయకాలమున ఎవనియందు లయము పొందుచున్నవో (ఆయనే లోకములో ఏకైక దైవము).

బ్రహ్మ రుద్ర ఇంద్రాది దేవతలందరకు నాతడే మహాదేవత. యుగాదిలో బ్రహ్మను ఆయనే సృష్టించి, ఆయన ద్వారా సకల భూతములను సృజింపజేయుచున్నాడు. దీనివలన ప్రపంచమునకు భగవంతుడు నిమిత్త కారణమని తేలినది. మరల యుగాంతమున సకలభూతములు ఆయనయందే లయించుచున్నవి గనుక ఈతడే ఉపాదాన కారణము కూడాను. 'చ'కారము ప్రయోగము వలన సహకారి కారణము కూడ అతడేయని తెలుపుచున్నది. ఇట్టి లక్షణములు కలదానినే పరతత్వముగా శృత్యాదులు చెప్పియున్నవి (బ్రహ్మసూత్రములు). దీనివలన భగవంతుడు ఉపాదానకారణమని, శివుడు నిమిత్తకారణమని చెప్పు మతము అవైదికీయము, అనాదరణీయము. 'నారాయణం పరబ్రహ్మ తత్వం నారాయణః పరః' అని శృతులు ఘోషించుచున్నవి. పరదేవతను యదార్థముగా నెరిగిన పరాశరులు, వ్యాసులు, వాల్మీకి మున్నగు పరమ మహర్షులును వీనినే పరతత్వముగా నిశ్చయించియున్నారు. కనుక నారాయణుని నిరంకుశైశ్వర్యమును బుద్ధిమంతులు స్పష్టముగా నెఱుగగలరు. దీనినే ఆళవందారులును, కూరత్తాళ్వారులును సంగ్రహముగా సాయించియున్నారు. అని శ్రీ భట్టులు అనేకానేక ప్రమాణాలను ఉదాహరించారు.

యతః సర్వాణి భూతాని భవంత్యాదియుగాగమే |

యస్మింశ్చ ప్రళయం యాంతి పునరేవ యుగక్షయే || (11)

కల్పారంభ సమయమున ఏ మహనీయుని నుండి సకల భూతజాలములును జననము నొందుచున్నవో మరియును కల్పాంతమునందు ఏ దేవునియందు ఈ భూతములన్నియును లయమగుచున్నవో – అట్టి సృష్టి స్థితి లయ కర్తయగు మహాపురుషుడెవ్వడో –

తస్య లోకప్రధానస్య జగన్నాథస్య భూపతే |

విష్ణోర్నామసహస్రం మే శ్రుణు పాపభయాపహం || (12)

(ఇలా సమస్త చేతనములకును ఇది హితమని నిర్ణయించి, మరొక హితవిశేషమును చెప్పదలచి, భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునితో ఇలా అన్నారు) ఓ రాజా! అట్టి వైభవయుక్తుడైన సర్వలోక మహేశ్వరుండును, లోకములకు ప్రధానుడును, జగన్నాధుడును అయిన దేవదేవుండగు శ్రీ విష్ణుభగవానునియొక్క వేయి పుణ్యనామములను నేను నీకిపుడు వివరించుచున్నాను. ఓ ధర్మరాజా! ఈ దివ్య నామములు సమస్త అశుభకర్మజన్యమగు పాపములను, సంసారలక్షణమైన భయములను హరించునవి. మంగళకరములైనవియును. వీనిని శ్రద్ధగా వినుము. అవధరించుము.

యాని నామాని గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః |

ఋషిభిః పరిగీతాని తాని వక్ష్యామి భూతయే || (13)

ఈ వేయి నామములును పరమపవిత్రములైనవి. పరమ మంగళ ప్రదములైనవి. భగవానుని గుణసంబంధమైనవి (గౌణాని). మహర్షులు గానము చేసినట్టివి. వానిలో కూడ ప్రసిద్ధములైనవి. మహాత్ములు, పరమ భక్తవరేణ్యులు స్తవము గావించినవి. మంత్రవేత్తలు, మంత్రద్రష్టలు వివరించినట్టివి. ఈ నామసహస్రము సకలపురుషార్థ సాధనమయినది. (ధర్మ-అర్థ-కామ-మోక్ష ప్రదములు). ఇట్టి సుప్రసిద్ధ, మనోహర నామ సహస్రమును సకలజనుల శ్రేయస్సుకై నీకు వినిపించుచున్నాను. శ్రద్ధగా నాలకింపుము.

శ్రీ శంకరుల మరికొంత వ్యాఖ్య – ఈ నామసహస్రములో 'ఆదిత్య' వంటి శబ్దములు వేరే అర్థములతో ప్రసిద్ధమైనా గాని, ఆ ఆదిత్యాదులు పరమాత్మ విభూతులే గనుక, పరమాత్మతో అభేదమేయగుటచేత, ప్రసిద్ధార్థ గ్రహణములో కూడ పరమాత్మస్తుతియే యగును. ఈ నామములలో విష్ణువు వంటి శబ్దములు పునరుక్తములై యున్నను వృత్తిభేదమూలకమైన అర్థభేదము పునరుక్తి కానేరదు. శ్రీపతి, మాధవ వంటి శబ్దములు అర్థభేదము లేకున్నను శబ్దభేదములుండుటచే పునరుక్తి కాదు. ఏకదైవత ప్రశ్నపై చెప్పబడిన నామసహస్రము ఏకదైవతవిషయమై యుండుటవలన పునరుక్తి దోషము లేదు. ఈ నామములలో పులింగ శబ్దప్రయోగములున్న స్థలమున విష్ణువు విశేష్యము. స్త్రీలింగ శబ్దము ప్రయుక్తమయినపుడు దేవత విశేష్యము. నపుంసకలింగ శబ్దము ప్రయుక్తమయినపుడు బ్రహ్మ విశేష్యము అని గ్రహింపవలెను. ఈ నామములలో జగదుత్పత్తి స్థితి లయకారణమగు బ్రహ్మ ఏకదైవతమని చెప్పబడుటే కారణము.

శ్రీ భట్టుల మరికొంత వ్యాఖ్య –

యాని నామాని గౌణాని – భగవంతునియొక్క కళ్యాణగుణములమూలముగాను, దివ్యచేష్టితముల మూలముగాను ఏర్పడినవి.

విఖ్యాతాని – లోకమునను, వేదమునను అధికముగా ప్రయోగింపబడి ప్రసిద్ధములైనవి

ఋషిభిః – వేదార్థమును యదార్థముగా కనుగొన్న సనక సనత్కుమారాదులచే

పరిగీతాని – ఈ నామము ఈ కారణముచే నేర్పడినది, ఈ అర్థమున చెప్పబడినది అని అత్యాదరముచే సంకీర్తనము కావించిరి.

భూతయే – సకలజీవులు సంసారభయమునుండి విముక్తులై సత్తయొంది యుజ్జీవించుటకై

మహాత్మనః – భగవన్నామములు అనంతములు గాన అన్నింటిని చెప్పుట కష్టము. కనుక చెప్పినంత వరకు విన్నవాటికి ఆత్మలాభము కలుగును.

ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు చాలా విస్తారంగా సగుణ నిర్గుణ వాక్య విచారము చేశారు. నిర్గుణబ్రహ్మవిద్య అనే ఫలమును పొందడానికి సగుణబ్రహ్మవిద్య అనేది ఉపాయమనే వాదనను పూర్తిగా వ్యతిరేకించారు. బ్రహ్మమునకు గుణములు లేవనుట శాస్త్రవిరుద్ధమని తెలిపారు. బ్రహ్మకేర్పడిన గుణములు మిథ్య (అసత్యము) అన్నట్లయితే, ఆ బ్రహ్మమునకు గుణము లేదనుక కూడ మిథ్యయే అగునన్నారు. మిథ్యావాదాన్ని తిరస్కరిస్తూ అనేకానేక ప్రమాణాలను ఉదాహరించారు. తదనుగుణంగా వికారాది హేయములు లేక సమస్త కళ్యాణ గుణములు పరిపూర్ణముగా నుండునది బ్రహ్మము అని తీర్మానించారు. ఇంకా, ఈ నామాలలో అర్థం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. ఇది స్వతః ప్రమాణము. ఇందులో అపవాద వాక్యాలేవీ లేవు. కనుక కొన్ని నామాలకు ప్రవృత్తి నిమిత్తము లేనందున అవి అప్రమాణమనే వాదాన్ని ఖండించారు. ఆద్యంతములందు గుణాదులకుత్కర్ష చెప్పి దృఢపరచి, మధ్యలో స్మరణమునకై నామములు విధింపబడెనన్నారు.

ఈ నామంబులలో నేదేనొక నామము సకల ఫలప్రదముగానుండును. భగవచ్ఛాస్త్రాదులందు ద్వాదశాక్షర అష్టాక్షర షడక్షరాదులలో మూలరూపముగానో, వ్యాఖ్యారూపముగానో ఏదైనా ఒక నామము పరిణమించి స్వతంత్రములై సకలార్థములయందు వినియోగించుట కలదు

గదా! కనుకనే 'నామద్వివక్తన' అను శ్రుతివాక్యమున ఏకవచనము సమంజసమగును. ఉచ్చారణమాత్రముననే ఉపకరించునవి, వాని అర్థమెరిగినంతలో అతిశీఘ్రముగా మనసు పరిపక్వమై పావనమగునని నామనిర్వచనాధ్యాయములో స్పష్టమగుచున్నది.

ఋషిర్నామ్నాం సహస్రస్య వేదవ్యాసో మహామునిః |
ఛందోऽనుష్టుప్ తథా దేవో భగవాన్ దేవకీసుతః || (14)

అమృతాంశూద్భవో బీజం శక్తిర్దేవకినందనః |
త్రిసామా హృదయం తస్య శాంత్యర్థే వినియుజ్యతే || (15)

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామస్తోత్ర మహామంత్రమునకు వేదవ్యాసుడు ఋషి. దీని ఛందస్సు 'అనుష్టుప్'. దేవకీనందనుడైన పరమాత్మ శ్రీమన్నారాయణమూర్తియే మంత్రాధిష్ఠాన దైవము. 'అమృతాంశూద్భవోభానుః' అను నామములు బీజము. 'దేవకీనందనః' అను నామము శక్తి. 'త్రిసామా' అనునది హృదయము. ఈ రీతిగా భావించి శ్రీమహావిష్ణువు ప్రీతికొరకు సహస్రనామజప పారాయణము చేయవలయును. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు గారి రచననుండి)

ఇక్కడితో ఉపోద్ఘాత ప్రకరణము సంపూర్ణమైనది. వీనిని వినియోగించు ప్రకారము ఉద్యోగపర్వము, మోక్షధర్మము, వైష్ణవధర్మము నిర్వచనాధ్యాయము అను వీనిలోను, ఆయా మంత్రకల్పములందుగల వచనంబులలోను స్పష్టము గాన అక్కడ చూడనగును అని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. ఈ క్రింది భాగము సహస్రనామాధ్యాయములో భాగం కాదు. కాని శిష్టసంప్రదాయంలో అందరూ పారాయణంలో అనుసంధానిస్తారు అని శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యులు తమ వ్యాఖ్యానంలో వ్రాశారు.

విష్ణుం జిష్ణుం మహావిష్ణుం ప్రభవిష్ణుం మహేశ్వరం |
అనేకరూపదైత్యాంతం నమామి పురుషోత్తమం || (16)

అస్య శ్రీ విష్ణోర్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య | శ్రీ వేదవ్యాసో భగవాన్ ఋషిః | అనుష్టుప్ ఛందః | శ్రీమహావిష్ణుః పరమాత్మా శ్రీమన్నారాయణో దేవతా | అమృతాంశూద్భవో భానురితి బీజం | దేవకీనందనః స్రష్టేతి శక్తిః | ఉద్భవః క్షోభణో దేవ ఇతి పరమో మంత్రః | శంఖభృన్నందకీ చక్రీతి కీలకం |
శార్ఙ్గధన్వా గదాధర ఇత్యస్త్రం | రథాంగపాణిరక్షోభ్య ఇతి నేత్రం | త్రిసామా సామగః సామేతి కవచం |
ఆనందం పరబ్రహ్మేతి యోనిః | ఋతుస్సుదర్శనః కాల ఇతి దిగ్బంధః | శ్రీ విశ్వరూప ఇతి ధ్యానం |
శ్రీమహావిష్ణుప్రీత్యర్థే సహస్రనామ జపే వినియోగః |

పై భాగం ఉపదేశగమ్యమగు రహస్యము గనుక దీనికి వ్యాఖ్యానము వ్రాయబడలేదని కూడా శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యులు తమ రచనలోచెప్పారు.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు గారి రచననుండి) శ్రీ విష్ణుసహస్రనామస్తోత్ర మహామంత్రమునకు వేదవ్యాసుడు ఋషి. దీని ఛందస్సు 'అనుష్టుప్'. దేవకీనందనుడైన పరమాత్మ శ్రీమన్నారాయణమూర్తియే మంత్రాధిష్ఠాన దైవము. 'అమృతాంశూద్భవోభానుః' అను నామములు బీజము. 'దేవకీనందనః స్రష్టా' అను నామములు శక్తి. 'ఉద్భవః క్షోభణో దేవః' అను నామములు పరమ మంత్రము. 'శంఖభృన్నందకీ చక్రీ' అనునది కీలకము. 'శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః' అనునది అస్త్రము. 'రథాంగపాణిరక్షోభ్యః' అనునది నేత్రము. 'త్రిసామాసామగస్సామ' అనునది కవచము. 'ఋతుః సుదర్శనః కాలః' అనునది దిగ్బంధము. ఈ రీతిగా భావించి, దిగ్బంధనము గావించి, విశ్వరూపముగ ధ్యానమొనరించి, శ్రీమహావిష్ణువు ప్రీతికొరకు సహస్రనామజప పారాయణము చేయవలయును.

ధ్యానం

క్షీరోదన్వత్ప్రదేశే శుచిమణివిలసత్సైకతే మౌక్తికానాం
మాలాక్లుప్తాసనస్థః స్ఫటికమణినిభైర్మౌక్తికైర్మండితాంగః |
శుభ్రైరభ్రైరదభ్రైరుపరివిరచితైర్ముక్తపీయూషవర్షైః
ఆనందీ నః పునీయాదరినళినగదాశంఖపాణిర్ముకుందః ||

పవిత్రమగు క్షీరసాగర తీరంలో, నిర్మలమైన వజ్ర మణుల దివ్యకాంతులచేత ప్రకాశించుచున్న ఇసుకతిన్నెపైని – ముత్యముల మాలలతో నలంకరింపబడిన దివ్యసింహాసనమునందున్నవాడై – స్ఫటికమణుల ప్రకాశములతో కూడిన మణిహారములతో భూషితమైన దివ్యదేహముతో శోభిల్లుచు – ఉపరిభాగమున అనేక స్వచ్ఛములగు మేఘములు అమృతవర్షము కురిపించుచుండగా మహానందము పొందినవాడై – శంఖ చక్ర గదా పద్మములు ధరించి కళ్యాణమూర్తియగు ముకుందుడు మనలను పవిత్రులను గావించుగాక!

గుజరాత్ హటకేశ్వర్ మందిరంలో సాగరమంథనం కుడ్య శిల్పం. వికీపీడియా నుండి.

Photo by Mridangmehta
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:HATKESHWAR_MAHADEV_VADNAGAR_GUJARAT_01.jpg

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్రసూర్యౌ చ నేత్రే
కర్ణావాశాః శిరో ద్యౌర్ముఖమపి దహనో యస్య వాస్తేయమబ్ధిః |
అంతఃస్థం యస్య విశ్వం సురనరఖగగో భోగిగంధర్వదైత్యైః
చిత్రం రంరమ్యతే తం త్రిభువనవపుషం విష్ణుమీశం నమామి ||

ఏ మహాత్మునకు భూమి పాదములో – ఆకాశము నాభియో, వాయువే ప్రాణమో - చంద్రసూర్యులే నేత్రములో - దిక్కులే చెవులో, స్వర్గమే శిరస్సో – అగ్నియే ముఖమో – సముద్రమే వస్త్రమో (మందిరమో) మరియును – దేవతలు, నరులు, పక్షులు, గోవులు, సర్పములు, గంధర్వులు, దైత్యులు మున్నగువారితో కూడిన సమస్త విశ్వము ఎవని యందు భాసిల్లుచున్నదో (రమించుచున్నదో) – మరియు నెవరు మూడులోకములు తన శరీరముగా కలిగియున్నాడో – అట్టి సర్వవ్యాపికి, సర్వేశ్వరునకు నమస్కరించుచున్నాను.

ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ |

శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం

విశ్వాధారం **(విశ్వాకారం)** గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం ।

లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం

వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథం ||

పరమశాంతి స్వరూపుడును, ఆదిశేషునిపై శయనించినవాడు, నాభియందు పద్మము విలసిల్లినవాడును (పద్మమును పోలిన నాభి కలవాడు), సర్వదేవతలకును ఈశ్వరుడు, సమస్త సృష్టికిని ఆధారభూతుండును (విశ్వమే తన ఆకారముగా గలవాడు), ఆకాశమువలె అంతటను వ్యాపించినవాడు, నీలమేఘశ్యాముడు, సకల మంగళ సుందరాంగశోభితుండును, లక్ష్మీపతి, పద్మనేత్రుండును, యోగుల ధ్యానముతో వారి హృదయపద్మముల విరాజిల్లువాడు, జనన మరణ జరా వ్యాధి సంసార భయములను పోగొట్టువాడు, సర్వ లోకైకనాథుడునగు శ్రీ విష్ణుభగవానునకు మ్రొక్కుచున్నాను.

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం శ్రీవత్సాంకం కౌస్తుభోద్భాసితాంగం ।

పుణ్యోపేతం పుండరీకాయతాక్షం విష్ణుం వందే సర్వలోకైకనాథం ||

మేఘమువలె శ్యామలవర్ణముతో భాసిల్లువాడును, పీతాంబరధారియును, శ్రీవత్సలాంఛనముతో వెలయువాడును, కౌస్తుభమణి దివ్యకాంతితో ప్రకాశించుచున్న వక్షముగలవాడు, పుణ్యపురుషులచే సేవింపబడువాడు, తామరరేకులవలె విశాలములగు సుందర నేత్రములతోనొప్పువాడును, సర్వలోకేశ్వరేశ్వరుండునునైన శ్రీవిష్ణుభగవానునికి మ్రొక్కుచున్నాను.

నమస్సమస్తభూతానామాదిభూతాయ భూభృతే । అనేకరూపరూపాయ విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే ||

సశంఖచక్రం సకిరీటకుండలం సపీతవస్త్రం సరసీరుహేక్షణం ।

సహారవక్షఃస్థలశోభికౌస్తుభం నమామి విష్ణుం శిరసా చతుర్భుజం ||

శంఖచక్రములను ధరించినవాడును, కిరీటకుండల భూషితుండును, పీతాబరధారియును, తామరరేకులవంటి సుందర నేత్రములు గలవాడును, వక్షస్థలమునందు కౌస్తుభ మణిహారాది శోభితుండును అగు శ్రీమహావిష్ణువునకు శిరస్సు వంచి నమస్కరించుచున్నాను.

ఛాయాయాం పారిజాతస్య హేమసింహాసనోపరి ।

ఆసీనమంబుదశ్యామమాయతాక్షమలంకృతం ||

చంద్రాననం చతుర్బాహుం శ్రీవత్సాంకితవక్షసం ।

రుక్మిణీసత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే ||

శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామా సహితుడై, పారిజాతపుష్పము నీడలో బంగారు సింహాసనముపై ఆసీనుడైనవాడు, నల్లని మేఘఛాయ కలిగి విశాలమైన నేత్రములున్నవాడు, చందమామవంటి ముఖము కలిగినవాడు, చతుర్భుజుడు మరియు వక్షముపై శ్రీవత్స చిహ్నము కలిగినవాడు అయిన శ్రీకృష్ణభగవానుని శరణు వేడుచున్నాను. (http://www.hindupedia.com/ నుండి తీసుకొన్న అర్థము)

చిత్రం: శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల ఆలయం కుడ్య శిల్పం. రాజశేఖర్ తీసినది, వికీపీడియా నుండి https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Rajasekhar1961

ఓం శ్రీ పరమాత్మనే నమః

స్తోత్రము

హరిః ఓమ్

మొదటి నామమైన 'విశ్వమ్' వ్యాఖ్యలో శ్రీ శంకరులు ప్రణవము (ఓం) గురించి విస్తారంగా వివరించారు.

కఠోపనిషత్తు – సర్వవేదములు, వేదైక దేశములగు ఉపనిషత్తులు ప్రాప్యముగా దేనిని ప్రతిపాదించుచున్నవో, తపస్సులన్నియు దేని ప్రాప్తి కొరకు చేయుచున్నారో, దేనిని కోరి బ్రహ్మచర్యమాచరించుచున్నారో అది "ఓమ్" శబ్దవాచ్యము. 'ఓం' శబ్దము ప్రతీకముగా (ఆలంబనముగా) కలిగిన ఈ అక్షరము ఉపాస్యమగు పరబ్రహ్మయే అని తెలిసి ఉపాసించినవారికి కోరుకున్నది సిద్ధించును.

ప్రశ్నోపనిషత్తు – ఓ సత్యకామా! ఓంకారమేది కలదో, అదియే పరాపరబ్రహ్మ. త్రిమాత్రలు కల ఓమ్, అను ఈ అక్షరము చేతనే పరమపురుషుని ధ్యానింపవలయును.

యజుర్వేదారణ్యకము – 'ఓమ్' అనునది బ్రహ్మ. ఈ సర్వము ప్రణవ రూపము.

ఛాందోగ్యము – ఆకు ఈనె వలన ఆకులోని అన్ని భాగములు వ్యాప్తమయినట్లు ఓంకారముతో సర్వవాఙ్మాలము వ్యాప్తమయినది. సకల జగత్తు పరమాత్మ వికరమయినందున పరమాత్మకంటె భిన్నము కాదు. ఆ పరమాత్మ ఓంకారముకంటె భిన్నము కాదు.

మాండూక్య శ్రుతి – **"ఓమిత్యేకాక్షరం ఇదగ్ం సర్వం".** ప్రణవము పరాపర బ్రహ్మరూపము. అది పూర్వము – కారణము లేనిది. అంతరము – భిన్నజాతీయమేదియును లేనిది. బహిర్భాగము లేనిది. అపరము – కార్యము లేనిది. అవ్యయమైనది. సర్వమునకు ఆది, మధ్యము, అంతము. ఈ విధముగా ప్రణవమును తెలిసికొని ఆత్మభావమునొందుము. సర్వమునకు హృదయస్థమైన ఈశ్వరునిగా ప్రణవమును తెలిసికొనవలెను. ఓంకారరూపాత్మను భావించిన ధీరుడు శోకింపడు.

అమాత్రః – తురీయమైన ఓంకారము ఇంతటిదని పరిచ్ఛేదింప శక్యము కానిది. సర్వ ద్వైతోపశమమగుటచే అట్టిదానిగా తెలిసికొని పరమార్థ తత్వమననము వలన మునియనబడును.

బ్రహ్మ, వాయువు, ఆత్మ, సత్యము, సర్వము ఓంకారరూపమని 'ఓం తద్బ్రహ్మ' ఇత్యాది శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి. **"ఓం తద్బ్రహ్మ ఓం తద్వాయుః ఓం తదాత్మా ఓ తత్సర్వం ఓం తత్సర్వం"** నారాయణోపనిషత్తు

గీత: 8-11 – **"ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మవ్యాహరన్ మామనుస్మరన్ యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాగతిమ్" –** బ్రహ్మ ప్రతిపాదితమగు ఓంకారమునుచ్చరించుచు ఆ ఓంకారమునకు అర్థమైన నన్ను అనుచింతన చేయుచు దేహత్యాగము చేయువాడు పరమగతిని పొందును. దేనిని వేదవిదులు అక్షరము, అవినాశియని చెప్పుచున్నారో, విరాగులైన సన్యాసులు దేనిని ప్రవేశించుచున్నారో, దేనిని కోరి బ్రహ్మచర్యమునవలంబించుచున్నారో ఆ ప్రాప్యమును సంక్షేపించి చెప్పెదను.

గీత – ఉదకములలో మధురరసమును నేను. సూర్యచంద్రులయందలి దీప్తిని. సర్వవేదములలోని ప్రణవమును నేను. **"ప్రణవః సర్వ వేదేషు"(7-8).** ఆకాశమందు శబ్దము నేను. నరులయందు పౌరుషమును నేను .... మహర్షులలో భృగువును నేను. వాక్కులలో ఏకమక్షరమ్ – అనగా ఓంకారమును నేను. **"గిరామస్మ్యేకమక్షరం"** (గీత : 10-25). యజ్ఞములలో జపయజ్ఞమును నేను. స్థావరములలో హిమాలయమును నేను.

అత్రి వచనము – త్ర్యక్షరమైన బ్రహ్మ ఆద్యము. దానియందు వేదము ప్రతిష్ఠితమై యున్నది. ఏకాక్షరమగు ప్రణవము పరబ్రహ్మ. ప్రాణాయామము పరమ తపము... ప్రణవము ఆద్యముగా కలిగి, ఋగ్యజుస్సామాత్మకమైన మంత్రరూప వేదములు ప్రణవమందు పర్యవస్థితములు. వాఙ్మయమంతయును ప్రణవమే, కనుక ప్రణవమునభ్యసించవలెను.

ఇత్యాది స్మృతివచనములవలన కూడ శ్లోకములోని విశ్వశబ్దముచేత ఓంకారము ప్రతిపాదింపబడుచున్నది. వాచ్యమైన బ్రహ్మకును, వాచకమైన ఓంకారమునకును అత్యంత భేదము లేదు. కనుక విశ్వమనగా ఓంకారమే. అదియే బ్రహ్మమని అర్థము.

"ఓం అథ" అను ఈ రెండు శబ్దములును సృష్టి ప్రారంభమున బ్రహ్మదేవుని కంఠమునుండి ఆవిర్భవించిన మంగళ శబ్దములని శృతి గానము చేయును. కావున మంగళప్రదమగు ఓంకార పుణ్యశబ్దముతో మంగళప్రదమగు ఈ స్తవరాజము ప్రారంభమగుచున్నది. **"తస్య వాచకః ప్రణవః"** – భగవానుని నామము ప్రణవమని పతంజలి మహర్షి తెలిపియున్నాడు. 'ఓం' అనునది భగవానుని నామముగా గీతా శాస్త్రమున (17-23) తెలుపబడియున్నది.

వియత్నాం మ్యూజియంలో శేషశాయియైన శ్రీమహావిష్ణువు –

Creative Commons Photo from Flickr by Jean-Pierre Dalbéra

(Vishnu et la naissance de Brahma (musée Cham, Da Nang)

విశ్వం విష్ణుర్వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః |
భూతకృద్భూతభృద్భావో భూతాత్మా భూతభావనః || (1)

ఇక్కడినుండి ప్రధానంగా శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి రచనకు అనువాదం. కాని, ఇతర రచనలు, శ్లోకాలు వంటివి కొన్ని జత చేర్చాను. తెలుగు సాహిత్యంనుండి ఉదాహరించినవన్నీ శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి రచనలో లేనివని చదువరులు గమనించగలరు.

1. విశ్వమ్

- విశ్వము (నామరూపాత్మకమై, చిత్రాతి చిత్రమై – వికసించి, విస్తరించి, విరాజిల్లుచు కానవచ్చు సకల చరాచర చైతన్యసహితమగు ప్రపంచమే విశ్వము) – లేదా, విశ్వమునకు మూలకారణమైనవాడు.
- సకల విషయములందును సంపూర్ణమైనవాడు

ఓం విశ్వాయ నమః

'విశ్' – ప్రవేశించుట – అనే ధాతువునుండి 'విశ్వమ్' అనే పదం వస్తుంది. శ్రీ భట్టులు మోక్షధర్మమునుండి ఈ శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు

వేషణాత్ విశ్వమిత్యాహుః లోకానామ్ కాశిసత్తమ లోకాన్ శ్చ విశ్వమేవ ఇతి ప్రవదన్తి నరాధిప - సకల లోకములందును ప్రవేశించియున్నవాడగుటచే భగవానుడు 'విశ్వమ్' అని చెప్పబడును. (అందువలననే లోకములన్నింటిని కలిపి 'విశ్వము' అంటారు.) శ్రీ భట్టులు 'విశ్వమ్' అనే నామమును 'సంపూర్ణము' అనే భావములో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రములోని ప్రథమ నామము అయిన 'విశ్వము' ఆ సర్వేశ్వరుని అనంత గుణ స్వరూప వైభవమును, ఆయన పరమ పావన దివ్యమంగళ శుభకర అనితర తత్వమును గానము చేయుట ఎంతో ఉచితముగా ఉన్నదని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఈ పరిపూర్ణత ఆయన సకల రూప, స్వరూప, గుణాది సకల సంపదలకు వర్తించునని వివరిస్తూ శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు శ్రీ నమ్మాళ్వార్ 'తిరువైమొళి' (1.1.1.) నుండి ఉదాహరించారు. అందుకే భగవంతుని పరిపూర్ణతను ఉపదేశించే 'విశ్వమ్' అనే పుణ్యనామము తక్కిన 999 పుణ్యనామములకు ముందుగా గానము చేయబడినది.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – సర్వేశ్వరుడైన బ్రహ్మము విశ్వమును సృష్టించినందున 'విశ్వమ్' అని ఆ భగవానుడే చెప్పబడుచున్నాడు. సృష్టించిన బ్రహ్మ కారణము. సృష్టింపబడిన విశ్వము కార్యము. అద్వైత సిద్ధాంతానుసారము కార్యకారణముకు భేదము లేనందున, సమస్తమూ బ్రహ్మమే అయినందున, విశ్వసృష్టికర్తయైన విష్ణువును 'విశ్వమ్' అని ధ్యానించనగును.

శ్రీ భట్టులు మాత్రము – తక్కిన 999 నామములవలెనే – 'విశ్వమ్' అను నామము కూడా విష్ణుభగవానుని ఒకానొక గుణస్వరూపవైభవమును సూచించునని వివరించారు.

తమ 'తిరువైమొళి' వ్యాఖ్యానములో శ్రీ వేదాంతదేశికులు ఇలా అభిప్రాయపడ్డారు – 'బ్రహ్మము', 'విశ్వము' ఒకటే అనుట సమానాధికారణ్య సిద్ధాంతము. దీనిని ఆళ్వారులు అంగీకరించుటలేదు. విశ్వము లేదా లోకములు లేదా ప్రపంచము – అనునవి భగవానుని విభూతి, ప్రకారములు. సకల లోకములు, జీవములు, జడ చైతన్య స్వభావములు – సమస్తమునకు ఆయనే కారణము, పోషకుడు, అధికారి, నియంత్రణకర్త.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'విశ్వరూపము' లేదా 'విరాడ్రూపము' ఆధారముగా 'విశ్వమ్' అను పదము (నామము)ను వివరింపవచ్చును. **"స ఏవ సర్వ భూతాత్మా విశ్వరూపో యతో అవయవః"** (విష్ణుపురాణము: 1-2-69). ఆ విశ్వరూపుడే సకల భూతములకును ఆత్మ. సమస్తమును ఆయన శరీరమే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఈ విశ్వమంతయును ఆయననుండియే ఉద్భవించినది. మరల సమస్తమును ఆయనయందే లయమగును. కనుకనే ఆయన 'విశ్వమ్'.

ఇక్కడ మనం గమనించవలసిన విషయము – వ్యాకరణ పరంగా 'విశ్వమ్' అనే పదము నపుంసక లింగవాచకము. కాని ఈ నామము భగవానుని సకల గుణ శక్తి వైభవ పరిపూర్ణతను పొందుపరచినందున **"విశ్వాయ నమః"** అని శ్రీ భట్టులు, విశిష్టాద్వైతమార్గానువర్తులు అర్చించుచున్నారు. నిర్గుణ నిరాకార బ్రహ్మతత్త్వమును ప్రతిపాదించే శ్రీ శంకరులు, అద్వైత వేదాంతులు **"విశ్వస్మై నమః"** అని ధ్యానించుచున్నారు. క్లుప్తముగా – భగవానుడు పరిపూర్ణుడు. ఆయననుండి ఈ విశ్వమంతా సృజింపబడినది. ఆయనవల్లనే, ఆయనయందే ఈ విశ్వము నిలచియున్నది. విశ్వమంతయును ఆయనయందే లయమగును.

మరికొన్ని ప్రమాణములు-

బ్రహ్మై వేదం విశ్వమిదం వరిష్ఠమ్. పురుష ఏ వేదం విశ్వమ్ – ఈ విశ్వము పరబ్రహ్మమే. ఈ విశ్వము పరమపురుషుడే.
విశతీతి విశ్వం బ్రహ్మ.
హరిమయము విశ్వమంతయు హరి విశ్వమయుండు – సంశయింప బనిలేదు – హరిమయము గాని వస్తువు పరమాణువు లేదు – భాగవతము
మత్తః పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ – గీత: 7-7
వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – గీత: 7-19

2. విష్ణుః

- అంతటను వ్యాపించియున్నవాడు. సకల చరాచర, జడ చైతన్య వస్తువులయందు అంతస్థితుడైయున్నవాడు.
- అంతటను ఆవరించియున్నవాడు.

ఓం విష్ణవే నమః

ఈ నామము మరల 259, 663వ నామములుగా వచ్చును.
1వ శ్లోకము – 2వ నామము – విష్ణుః – **విశ్వమ్ విష్ణుః వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః**
28వ శ్లోకము – 259వ నామము – విష్ణుః – **వృషాహీ వృషభో విష్ణుః వృషపర్వా వృషోదరః**

70వ శ్లోకము – 663వ నామము – విష్ణుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

'విష్ణు' అను పదమునకు మూల ధాతువులను రెండు విధములుగా చెప్పవచ్చును.

(1) విష్ – వ్యాప్తౌ – ఆవరించుట

(2) విస్ – ప్రవేశనే – లోపల ప్రవేశించుట.

"స్వ విభూతి భూతమ్ చిత్ అచిత్ ఆత్మకమ్ సర్వమ్ విశతి ఇతి విష్ణుః" అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. కేశవుడు సర్వాంతర్యామి. సమస్తమును ఆయన సంపద. ఆయన దేశ కాల వస్తువులచే పరిచ్ఛేదము కానివాడు. విశ్వమందు అంతటను ఆయన అంతరముగాను, బాహ్యముగాను వ్యాప్తుడై యున్నాడు.

"వేవేశ భూతాని చరాచరాణి – తత్ సృష్ట్వా, తదేవాను ప్రావిశత్" – అనగా భగవానుడు సకలచరాచర భూతములను సృష్టించి, వానియందే ప్రవేశించెను.

వ్యాప్య సర్వాన్ ఇమాన్ లోకాన్ స్థితః సర్వత్ర కేశవః తతశ్చ విష్ణు నామాసి విశేర్ధాతో ప్రవేశనాత్ - 'విశ్' ధాతువునకు 'ప్రవేశము' అను అర్థముండుట చేత, సర్వకాలలోకావస్థలయందును స్థితుడైన కేశవుడు విష్ణునామాంకితుడయ్యెను.

మరల 259వ నామములో శ్రీ భట్టులు భగవానుని 'వ్యాప్తి' గుణమును మరింత విశదీకరించారు. నిప్పుకును, పొగకునువలె పరమాత్మునకును, జీవులకును అవినాభావసంబంధమున్నది. గీతలో చెప్పబడినట్లుగా – **"న తదాస్తి వినా యత్ స్యాత్ మయా భూతమ్ చరాచరమ్"** – నేను లేకుండా చరాచర భూతములేవియును లేవు.

శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ అందించిన మరో గుణానుభవ కుసుమ సౌరభం – భగవానుని సకల వ్యాప్తిత్వము ఆయన సకల చరాచర జడ చైతన్య భూతములకు అంతస్థితుడనీ, భగవంతునితో సబంధము లేనిది ఏదీ లేదనీ చెప్పడము మాత్రమే కాదు. ఈ గుణం ఆయన సౌశీల్య తత్వమును చాటి చెబుతుంది. సృష్టిలోని సకల వస్తువులపై ప్రేమతో కరుణామృతమును వెదజల్లు ప్రేమమూర్తి ఆయన. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజగారు ఈ అర్థాన్ని ఇలా విపులీకరించారు. 'విషు' అనే ధాతువునకు 'సేచనే' అనగా 'చల్లుట' లేదా 'పోయుట' అనే అర్థాలున్నాయి. **"వేషతి (సించతి) భక్త తరూన్ ఆశీర్వారిభిః ఇతి విష్ణుః"**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు ఇలా కీర్తించారు – సర్వేశ్వరుడు పంచభూతములను సృష్టించి, వానినుండి సమస్తమును సృష్టించెను. ఆయనే సకలభూతములుగా రూపొందెను. అన్నింటికి లోపల, బయట ఆయనే వ్యాపించియున్నాడు. అన్ని శరీరములందు ఆత్మయై యున్నాడు.

భగవానుడు అంతటా ఎందుకు వ్యాపించియున్నాడు? సృష్టిలోని జీవ వస్తు సముదాయము అంతా నియమానుసారము నడచుకొనేలా చూడడానికి – అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు వివరించారు. ఇందుకు ఉదాహరణగా ఆయన తైత్తరీయోపనిషత్తులోని ఈ ప్రశ్నను, సమాధానాన్ని చెప్పారు. ప్రశ్న – **"కే న మే విధృతే ఉభే?"** – రెండు వస్తువులు (గ్రహ నక్షత్రాదులు) ఢీకొట్టుకొని విధ్వంసము కాకుండా ఉండడానికి కారణం ఏమిటి?. సమాధానం – **"విష్ణునా విధృతే భూమీ; ఇతి వత్సస్య వేతనా".** విష్ణువు కారణంగా భూమ్యాదులు నిలచి ఉన్నాయని వత్స ఋషి వాక్యము.

ఇదే నామమునకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఆధారాలు

"అంతర్ బహిశ్చ తత్ సర్వమ్ వ్యాప్య నారాయణా స్థితః" (మహా నారాయణోపనిషత్తు: 1.13) – విశ్వమందంతటను నారాయణుడే అంతరముగను, బాహ్యముగను వ్యాపించియున్నాడు. **యస్మాద్ విష్టమ్ ఇదమ్ సర్వమ్ తస్య శక్త్యా మహాత్మనః తస్మాద్ విష్ణురితి ఖ్యాతో వేషేర్ ధాతోః ప్రవేశనాత్** - (విష్ణు పురాణము: 3.1.45). తన మహోన్నత శక్తిచే సకల లోకములందెల్లను

వ్యాపించియున్నవాడగుటచే, 'విష్' (ప్రవేశించుట, వ్యాపించుట) అనే ధాతువు ఆధారముగా ఆయన విష్ణువు అని చెప్పబడుచున్నాడు.

వ్యాప్తే మే రోదశీ పార్థ కాంతిశ్చాప్యధికా స్థితా
క్రమణాశ్చాప్యహమ్ పార్థ! విష్ణురితి అభిసంజ్ఞితః (మహాభారతము: 350.43)
నేను దిగంతములవరకు వ్యాపించియున్నాను. నా ప్రభావము సాటిలేనిది. నేను ముల్లోకములను అడుగులతో కొలిచియుంటిని. అందుకే, అర్జునా, నన్ను విష్ణువని సంబోధింతురు. (ఇక్కడ 'కాంతి' అనగా ముల్లోకములను వ్యాపించి అధిగమించే భగవానుని దివ్య తేజస్సు, ప్రకాశము అని శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యానించారు.)

ఇక 663వ నామము 'విష్ణుః'నకు శ్రీ భట్టులు విష్ణువుయొక్క సమస్తలోకవ్యాప్తమైన శక్తిపరంగా వివరణ చెప్పారు. **'సర్వ శక్త్యాత్మనే'** అనే మంత్రము ఆధారంగా ఆయన అన్ని శక్తులకును ఆలవాలము. **"యస్మాద్ విష్టమిదమ్ సర్వమ్ తస్య శక్త్యా మహాత్మనః"** అనే శ్లోకాన్ని కూడా మరల ఉదాహరించారు. తన అడుగులలో మూడు లోకములను కొలిచిన త్రివిక్రముని శక్తే ఇందుకు తార్కాణము. **"విష్ణుః విక్రమణాత్ దేవః"** (మహా భారతము. ఉద్యోగ. 5.68.13).

అదే మహత్తర సర్వోన్నత అనంత శక్తిని నమ్మాళ్వార్ గారు ఇలా కీర్తించారు – ఆయన నన్ను నిత్య సంసారినుండి నిత్యసూరిగా మార్చివేశాడు. నా సకల పాపములను, నా ముందు తరములవారి పాపములను, నా తరువాతి తరమువారి పాపములను భస్మీపటలం చేశాడు. మేమందరము ఆ సర్వేశ్వరుని పరిజనమైనాము. ఇది ఆ విష్ణువుయొక్క మహాత్మ్యమే. సర్వాంతర్యామి అని ఆయన పేరే చెబుతుంది గదా? ఇంకా 661 నుండి 664 వరకు నామములను - **కృతాగమః, అనిర్దేశ్యవపుః, విష్ణుః, వీరః** – నామములను అన్నింటినీ ఆ సర్వశక్తిమంతుని 'శక్తి' గుణనామములుగానే శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద ఈశావాస్యోపనిషత్తు నుండి ప్రస్తావించారు. **"ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వమ్ యత్ కిఞ్చ జగత్యామ్ జగత్"** – ఈ జగత్తులో భగవంతుని స్వభావము కానిదేదీ లేదు. ఆయన ప్రభావమునకు హద్దులు లేవు. ఆయన దేశ కాల వస్తువులచే పరిచ్ఛిన్నుడు కాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజగారు మరో చక్కని వ్యాఖ్యానాన్ని అందజేశారు – వి + ష్ణుః = విష్ణుః **– విశేషేణ స్నావయతి ప్రస్రావయతి భక్త అభిలాషాన్ ఇతి విష్ణుః.** భక్తుల కోరికలను అమితముగా మన్నించి ప్రసాదించువాడు.

ఇక్కడ మనం గమనించవలసిన మరొక విషయం – మొదటి నామము 'విశ్వమ్', మరియు రెండవ నామము 'విష్ణుః' – రెండును ఒకే ధాతువు 'విష్' నుండి ఏర్పడిన పదములు. కాని అర్థ వివరణ మాత్రము భిన్నంగా ఉంది.

విశ్వమ్ – భగవంతుడే సమస్తము. ఆయన కానిదేదీ లేదు
విష్ణుః – భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి. ఆయన లేనిదేదీ లేదు.

"అన్గు పూర్తియిల్ నోక్కు, ఇన్గు వ్యాప్తియిల్ నోక్కు" అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చమత్కరించారు. మొదటి నామము భగవానుని పరిపూర్ణతను, రెండవ నామము ఆయన సర్వవ్యాప్తిత్వమును విశేషించి కీర్తిస్తున్నాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఈ రెండు పుణ్య నామముల విశిష్టతను స్మరించి ధ్యానిస్తే మనము శాంతి, ప్రశాంతత, అహింస, సేవా తత్పరత వైపు సాగుట తథ్యము. ఎందుకంటే, అంతా భగవంతుడనీ, అంతటా భగవంతుడున్నాడనీ గ్రహించినవారికి భయము, కామము, స్వార్థము, అశాంతినుండి విముక్తి లభించి తీరుతుంది.

అమరకోశమునకు వ్యాఖ్యానములో శ్రీ సూరిగారు 'విష్ణు' అనే పదమునకు 'వేష్ట్' అనగా ఆవరించుట అనే శబ్దమునుండి **"వేవేష్టి ఇతి విష్ణుః"** – ఆవరించి ఉండువాడు విష్ణువు – అని అర్థం చెప్పారు. (తమిళములో ధోవతిని 'వేష్టి' అంటారు. అనగా చుట్టుకొని ఉండేదన్నమాట).

ఇక్కడ ఒక ఆసక్తికరమైన విషయం – ఈ మంగళకరస్తోత్రం పేరే విష్ణుసహస్రనామము. మరి వేదవ్యాసుడు ఈ స్తోత్రాన్ని "విష్ణుర్విశమ్ వషట్కారో.." అని మొదలుపెట్టిఉండవచ్చునుగదా? అలా కాకుండా ఆయన **"విశ్వమ్ విష్ణుర్వషట్కారో ..."** అని ఎందుకు ప్రారంభించినట్లు? శ్రీ భట్టుల గుణానుభవమును బట్టి ఇలా అనిపిస్తున్నది – పరవాసుదేవుని షడ్గుణ పరిపూర్ణత్వమును కీర్తించే ప్రాథమిక నామము 'విశ్వమ్' – అంతా ఆయనే. సంపూర్ణుడు, సమస్తము ఆయనే అని చెబుతుంది. తరువాత వచ్చే 'విష్ణుః' నామము, విశ్వముయొక్క సకల వ్యాప్తి సర్వాంతర్యామి తత్వము అనే గుణాన్ని తెలియజేస్తుంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు తార్కికంగా ఇలా ప్రశ్నించారు – మరి విష్ణువు అంతటా ఉంటే మనకెందుకు కనిపించడు? దీనికి సాధనము శ్రద్ధ. **"శ్రద్ధయా విందతే వసుః"** – ఋగ్వేదము-10.151.4

"శ్రద్ధయా అగ్ని సమిధ్యతే శ్రద్ధయా హూయతే హవిః శ్రద్ధామ్ భగస్య మూర్ధని వచసా వేదయామసి" – ఋగ్వేదము-10.151.1

శ్రద్ధామ్ ప్రాతర్ హవామహే శ్రద్ధామ్ మధ్యమ్ దినమ్ పరి శ్రద్ధామ్ సూర్యస్య నిమృచి శ్రద్ధే శ్రద్ధాపయేహ నః – ఋగ్వేదము-10.151.1

సాత్విక స్వభావము కలిగి శ్రద్ధతో చరించువాడు ఎల్లపుడు, ఎల్లెడల విష్ణువును దర్శించుచునే యుండును. సారాంశము – 'విష్ణుః' నామము – గడ్డి పరకనుండి బ్రహ్మము వరకు సమస్త చరాచరములయందు భగవంతుడు వ్యాప్తినొందియుండునని, ఆయన దేశ కాల వస్తువుల చేత పరిచ్ఛిన్నుడు కాడని తెలుపు గుణకీర్తనము. త్రివిక్రముని శక్తియే అంతటికిని మూలము, ఆధారము. అన్నింటికిని లోపల ప్రవేశించి, బయట ఆవరించి ఆ కరుణామయుడు లోకములను పాలించి, శాసించుచున్నాడు. ఆయన విశ్వాకారము, విశ్వాధారము, విశ్వ శాసనము. భక్తుల కోరికలను దయతో వర్షించు సర్వేశ్వరుడును ఆయనే.

భాగవతంలో శ్రీ పోతన పద్యాలు

విష్ణువు అన్నిచోట్లా ఉన్నాడంటూ ప్రహ్లాదుడిలా అన్నాడు

కలడంబోధి కలండు గాలి గలడాకాశంబునన్ గుంభినిన్
గలడగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలన్
గలడోంకారమునన్ త్రిమూర్తుల త్రిలింగవ్యక్తులందంతటన్
గలడీశుండు గలండు తండ్రి! వెదుకంగా నేల ఈ యా యెడన్?
ఇందుగలడందు లేడని
సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి చూచిన
నందందే గలడు దానవాగ్రణి! వింటే

ఇలా ప్రహ్లాదుడు, అతని తండ్రి తర్కిస్తూ ఉండగా విష్ణువు శ్రీనరసింహాకృతిలో అన్నింటా స్థితుడైయుండెను.

హరి సర్వాకృతులం గలండనుచు ప్రహ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుడై యెందును లేడు లేడని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప శ్రీ
నరసింహాకృతినుండె నచ్యుతుడు నానాజంగమ స్థావరో
త్కర గర్భంబుల నన్ని దేశముల నుద్దండ ప్రభావంబుతోన్

గీతాప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:God_Narasimha.jpg

3. వషట్కారః

- నియంత్రించి, పాలించువాడు (వ్యాపించుటయే గాదు, శాసించును కూడ)
- వేదమంత్ర స్వరూపి ('వషట్' క్రియకు గమ్యము)

ఓం వషట్కారాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వివరణ: విష్ణుః, వషట్కారః, భూతభవ్యభవత్ప్రభుః నామములు 'విశ్వమ్' అను నామముయొక్క వేర్వేరు గుణములను విశదీకరించును. 'వస్' – ఇచ్ఛానుసారము వర్తించుట – అనే మూలమునుండి ఈ 'వషట్కార' శబ్దం వస్తుంది.

విశ్వమ్ – భగవంతుడు అన్నియునై యుండును. ఈ షడ్గుణ్య పరిపూర్ణత్వము ఆయనకు స్వాభావికమైన గుణము.

విష్ణుః – భగవంతుడు అంతటా వ్యాపించెను. ఈ 'అంత'యును ఆయనే సృష్టించాడు. ఆయనే అంతటికిని హక్కుదారుడు.

వషట్కారః – భగవంతుడు తన ఇచ్ఛానుసారము ఎల్ల లోకములను నియంత్రించును.

అంటే ఈ గుణములు బయటినుండి ఆయనకు ఆపాదింపబడినవి కావు. అన్నీ ఆయన ఇచ్ఛానుసారము వెల్లడి అగుచున్న గుణవైభవములు. ఇలా శ్రీ భట్టులు ఈ నామాలను అనుసంధించారు. శృతులనుండి మనం గమనించదగిన ఆధారాలు

సర్వస్య వశో సర్వస్య ఈశానః – సకలములకు ఆయన శాసకుడు, పాలకుడు.
జగద్వశే వర్తతేదమ్ – జగత్తు ఆయనకు వశమై వర్తించును.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము వేరే దృక్పథములో చెప్పబడింది. వేదోక్తములైన యజ్ఞములలో 'వషట్' అనే మంత్రంతో హోమం చేస్తారు. 'ఓం', 'స్వాహా'ల లాగానే ఇది కూడా యజ్ఞమంత్రము గనుక యజ్ఞస్వరూపుడు, యజ్ఞభోక్తయునైన పరమేశ్వరుని 'వషట్కారః' అని కీర్తిస్తారు. పవిత్ర శ్లోక స్తోత్ర పారాయణమునకు ముందు అంగన్యాస, కరన్యాస విధులలో ఈ వషట్కారము స్మరింపబడును (**"సహస్రార్చిః సప్తజిహ్వా ఇతి శక్త్యై శిఖాయై వషట్").** కనుక వషట్కారము ఒక మంత్రము. మంత్రస్వరూపియైన భగవానుడు కూడా వషట్కారుడే.

4. భూత భవ్య భవత్ప్రభుః

- భూత కాలము, వర్తమానకాలము, భవిష్యత్కాలము – మూడు కాలములకును అధిపతి.
- మూడు కాలములందలి సకలములకును అధినాథుడు.

ఓ భూత భవ్య భవత్ప్రభవే నమః

నిరుక్తి **– "త్రికాల వర్తినామ్ శేషి"** – గతము, వర్తమానము, భవిష్యత్తులో ఉండెడి అన్నింటికిని అధిపతి.
"భూత-భవ్య-భవన్-నాథః కేశవః కేశి సూదనః" అని శృతివాక్యము.
కాలముగాని, మరే బంధములు, పరిమితులు గాని భగవంతునికి వర్తించవు. ఆయనకు ఆది, అంతము లేదు. కాలక్రమమున అన్నియును నశించును కాని కాలమునకే అధిపతియైన భగవంతుడు ఒకప్పుడు, ఇప్పుడు, మరెప్పుడూ సకలచరాచరములకు అధిపతియే. భగవంతుడు కాలస్వరూపుడు, కాలాతీతుడు, కాలమునకధీశ్వరుడు.

5. భూతకృత్

- సకల భూతములను సృజించువాడు (భూత-కృత్)
- సకల భూతములను నాశనము చేయువాడు (భూతాని-కృన్తతి)

ఓం భూతకృతే నమః

"భూతాని కరోతి ఇతి భూతకృత్" . "సర్వాణి భూతాని స్వతంత్రః సృజతి". స్వతంత్రముగా, అనగా ఏ విధమైన ఆధారము లేకుండా, సర్వభూతములను సృజించు పరమాత్ముడే 'భూతకృత్' అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

రజోగుణముననుసరించి చతుర్ముఖ బ్రహ్మ రూపమున సకల ప్రాణులను సృజించు ఆ పరమాత్ముడే తమోగుణమునాశ్రయించి, రుద్రుని రూపంలో సకలప్రాణులను సంహరించును (భూతాని – ప్రాణులను, కృన్తతి – నాశనము చేయును) కనుక కూడ ఆయన 'భూతకృత్'

6. భూతభృత్

- అన్ని భూతములను పోషించువాడు **"భూతాని బిభ్రతి ఇతి భూతభృత్"**

ఓం భూతభృతే నమః

చక్రమునకు ఇరుసువలెనుండి, వానికాధారమై, అంతరాత్మయై, మార్గదర్శిగా భగవంతుడు అన్ని భూతములను పోషించును.

ఆదికూర్మముగా మందరగిరిని ధరించినవాడు, శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని ఉద్ధరించినవాడు అయిన శ్రీమహావిష్ణువే 'భూతభృత్' అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు వివరించారు.

పై మూడు నామములు (**భూతభవ్యభవత్ప్రభుః, భూతకృత్, భూతభృత్**) కలిపి – భగవంతుడు సృష్టి, స్థితి, లయలకు ఆధారమని తెలియుచున్నది. కాని ఆయనకు ఆది, అంతము లేదు. సృష్టికిని, కాలమునకును, భూతములకును ఆధారము ఆయనే.

శింశుమారాత్మనా విష్ణుః భూరాదీనూర్ధ్వతః స్థితాన్ దధ్రే శేషతయా లోకాన్ సప్తలోకాన్ అథః స్థితాన్
శ్రీమహావిష్ణువు శింశుమార (మొసలి) రూపంలో ఊర్ధ్వలోకాలను, ఆదిశేషుని రూపంలో అధోలోకాలను ధరించియున్నాడు. లోకాలయొక్క రక్షణ బాధ్యత శ్రీమహావిష్ణువుదే. అందుచేతనే సత్వగుణమునాశ్రయించి జీవులన్నిటినీ పాలిస్తున్నాడు, పోషిస్తున్నాడు. కనుక ఆయన 'భూతభృత్'.

7. భావః

- ఉనికియైయున్నవాడు. **"భవతి ఇతి భావః"**

ఓం భావాయ నమః

తనంత తానే, అప్రమేయముగా, విశ్వమంతను సృజించి, విస్తరించి, విరాజిల్లునది. భూ – ఉండునది – అనే ధాతువునుండి ఈ పదము గ్రాహ్యము. **"శ్లిష్టత్వాత్ భావ ఈరితః"** – సకల విభూతులతోను కూడిఉన్నవాడు 'భావః'

డా. క్రోవి పార్థసారథి ఈ నామం వివరణలో భగవద్గీత విభూతియోగం నుండి అనేక శ్లోకాలు (భగవద్విభూతులు) ఉదాహరించారు.

8. భూతాత్మా

- సకల భూతములకును ఆత్మయైయున్నవాడు – **"సర్వేషాం భూతానామ్ ఆత్మా"**

ఓం భూతాత్మనే నమః

అన్ని భూతములును భగవంతుని శరీరమే. అన్ని శరీరములకును భగవంతుడే ఆత్మ. సకల కార్యములకును ఆయనే అంతర్యామి, సాక్షి.

శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు- **"ఏష త ఆత్మా అంతర్యామ్యమృతః"** – భగవంతుడే సకల భూతములకును ఆత్మ, అంతర్యామి, నాశనరహితము.

శ్రీ చిన్మయానందగారు కఠోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు. **"ఏకో వశీ సర్వ భూతాంతరాత్మా రూపమ్ ప్రతిరూపో బహిశ్చ"** – బయటకు వివిధ రూపములలో వ్యక్తమగు సర్వభూతముల లోపల అంతరాత్మయై ఒకే పరమాత్ముడు వాసము చేయును.

సర్వసారోపనిషత్తు – తనతో కూడి ఉండు కూటస్థుడు మొదలైనవారితో భేదములు గల స్వరూపాన్ని తెలుసుకొనే విషయంలో హేతువుగను, సకల దేహములయందు మణులలో దారములాగా వరుసగా లోపల ఉండి నియమించువాడుగను, ప్రకాశించు ఆత్మయే అంతరాత్మ. ఐతరేయోపనిషత్తు – పరమేశ్వరుడు జీవరాశిని సృష్టించిన తరువాత, ఆ శరీరంలో తాను ప్రవేశించాలి అనుకొన్నాడు. బ్రహ్మరంధ్రంగుండా లోనికి ప్రవేశించాడు.

అధిభూతం క్షరోభావః పుషశ్చాధిదైవతమ్ అధియజ్ఞో అహమేవాత్ర దేహే దేహభృతాంవరః – భగవద్గీత 8.4
ఉత్పత్తి వినాశ శీలములైన పదార్థములు అన్నియును అధిభూతములు అనబడును. హిరణ్మయుడైన పురుషుడు అధిదైవము. దేహధారులలో శ్రేష్ఠుడవైన ఓ అర్జునా! ఈ శరీరములో అంతర్యామిగా ఉన్న నేనే – వాసుదేవుడనే – అధియజ్ఞమును.

9. భూతభావనః

- అన్ని భూతములను సృష్టించి, పోషించి, నిలుపువాడు

ఓం భూతభావనాయ నమః

'వర్ధయతి' – అనగా పోషించి పెంపొందించువాడు – అన్న అర్ధంలో శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టులు: **"తాని ధారక పోషక భోగ్య ప్రదానేన వర్ధయతి ఇతి భూత భావనః"** - అన్ని భూతములను ధరించి, పోషించి, భాగ్యములను ప్రసాదించి వర్ధిల్లజేయువాడు భూతభావనుడు.

శ్రీ శంకరులు**: "భూతాని భావయతి, జనయతి, వర్ధయతి ఇతి వా భూతభావనః"** – (భా - వెలుగొందుట) – భూతములను ప్రకాశింపజేసి, సృజించి, వర్ధిల్లజేయువాడు భూతభావనుడు.

మొదటి శ్లోకంలోని ఈ తొమ్మిది నామములను ఇలా అనుసంధానింపవచ్చును.

1. విశ్వః - ఆయనే సర్వస్వము
2. విష్ణుః - ఆయన అంతట, లోన, బయట వ్యాపించియున్నాడు

3. వషట్కారః	-	సర్వ స్వతంత్రుడు, సర్వాధిపతి
4. భూతభవ్యభవత్ప్రభుః-		మూడు కాలములకును అధిపతి, కాలాతీతుడు
5. భూతకృత్	-	సకల భూతములను సృష్టించి, నశింపజేయును.
6. భూతభృత్	-	సకల భూతములను భరించును.
7. భావః	-	అన్నింటికీ ఆయనే ఉనికి
8. భూతాత్మా	-	సకల భూతములకును అంతరాత్మ
9. భూతభావనః	-	సకల భూతములను పోషించి, వర్ధిల్లజేయువాడు

1,2,3,4	-	వాసుదేవుడే సర్వస్వము
5,6	-	అన్ని భూతములకును ఆది, అంతము
7,8,9	-	అన్ని భూతములకును ఆధారము.

సర్వ భూతాని కౌంతేయ ప్రకృతి యాంతి మామకామ్ కల్పక్షయే పునస్తాని కల్పాదౌ విసృజామ్యహమ్ (భగవద్గీత 9-7)
ఓ కౌంతేయా! కల్పాంతమునందు భూతములన్నియును నా ప్రకృతినే చేరును. అనగా ప్రకృతిలో లీనమగును. కల్పాదియందు నేను మరల వానిని సృజించుచందును.

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహే అస్మిన్ పురుషః పరః (భగవద్గీత 13-22)
ఈ దేహమునందున్న ఆత్మ వాస్తవముగా పరమాత్మయే. అతడు సాక్షిభూతుడగుటవలన 'ఉపద్రష్ట' యనియు, యదార్థ సమ్మతినిచ్చువాడు అగుటవలన 'అనుమంత' అనియు, అన్నింటిని ధరించి, పోషించువాడు అగుటవలన 'భర్త' అనియు, జీవరూపములో 'భోక్త' అనియు, బ్రహ్మాదులకును స్వామియగుటవలన 'మహేశ్వరుడు' అనియును, శుద్ధ సచ్చిదానంద ఘన స్వరూపుడగుట వలన 'పరమాత్మ' అనియు పిలువబడుచున్నాడు.

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః (భగవద్గీత 15-13)
పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తి ద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రసస్వరూపుడనై – అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై – ఓషధులకు, అనగా వనస్పతున్నింటికిని పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను.

నరసాపురం శ్రీ ఆదికేశవస్వామి ఆలయంలో శ్రీ స్వామివారు, అమ్మవార్ల ఉత్సవమూర్తులు.
Photo by Krishnakishore
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kovela.jpg

పూతాత్మా పరమాత్మా చ ముక్తానాం పరమా గతిః |
అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోऽక్షర ఏవ చ || (2)

10. పూతాత్మా

- పవిత్రమగు ఆత్మ – **"పూతా ఆత్మా యస్య స పూతాత్మా"** – ఏ విధమైన కర్మలచేతను బద్ధుడు కానివాడు. కర్మఫలములు అంటనివాడు.

ఓం పూతాత్మనే నమః

మన మనోశరీరములు కర్మసాధనములు అగుటచేత మనకు కర్మఫలములు అంటుతాయి. కాని భగవంతుడు పవిత్రాత్ముడు గనుక, ఎలాంటి కర్మఫలములు ఆయనను అంటవు. సకల భూతముల శరీరములు విశ్వరూపుని అవయవములే అయినను, సకల భూతములలోని అంతరాత్మ ఆయనే అయినా కూడా, ఏ విధమైన మాలిన్య వికార రాగాది విషయవాసనలు అంటనివాడే ఆ పరమాత్ముడు. శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణ: ఒక ఉపాధ్యాయుడు బెత్తముతో విద్యార్థిని దండించినపుడు బెత్తము ఇద్దరి శరీరములను అంటి ఉంటుంది. కాని నొప్పి మాత్రం విద్యార్థికే కలుగుతుంది. అలాగే భగవంతుడు సకల భూతముల అంతరాత్మయైనా, ఆ భూతముల కర్మఫలములు మాత్రము భగవానునికి అంటవు.

శృతి: **"శుభాశుభ కర్మాణాభిర్యో న లిప్యతి కదాచన"** – మంచిగాని, చెడుగాని కర్మలు అంటనివాడు.
న మాం కర్మాణి లిమ్పన్తి న మే కర్మఫలే స్పృహా ఇతి మాం యో అభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే – భగవద్గీత-4.14
నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. కావున కర్మలు నన్నంటవు. ఈ విధముగా నా తత్త్వమును తెలిసినవారు కర్మబద్ధులు కారు.

11. పరమాత్మా

- పరమమైన, అంతకు అధికము లేని ఆత్మ. **– "పరమా ఆత్మా అస్య స పరమాత్మా"**

ఓం పరమాత్మనే నమః

మనందరకు భగవానుడు అంతరాత్మయైయున్నాడు. ఆయన చైతన్యము వల్లనే సమస్తమును చైతన్యవంతమగుచున్నది. అయితే భగవానునకు మాత్రము ఆయనే స్వయముగా ఆత్మ, అంతరాత్మ, చైతన్యము. అందుకే ఆయన పరమాత్ముడు. అంతకు అధికుడు లేడు. నిరుక్తము రచయిత చెప్పినట్లుగా **"ఆత్మా ఈశ్వరత్వాత్ పరమాత్మా"**

శ్రీ ఏకనాథ ఈశ్వరన్ గారు సూచించిన గీతా ప్రవచనం – నేను అందరిలో ఉన్నాను. కాని నాలో ఎవరూ లేరు. (దీనికి సంబంధించిన శ్లోకములు నేను గుర్తించలేకపోయాను. చదువరుల సహాయం కోరుతున్నాను – అని శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి వినతి)

[భగవద్గీత రాజవిద్యారాజగుహ్య యోగము లో 5,6 శ్లోకాలకు నావద్ద ఉన్న (గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్) అనువాదం పై ప్రవచనానికి భిన్నంగా ఉంది – కా.సు. బాబు. **"భూతభృన్న చ భూతస్థో మమాత్మా భూతభావనః"** ఈ భూతములన్నింటిని సృష్టించునదియు, పోషించునదియును నేనేయైనను యదార్థముగా నా ఆత్మ వాటియందు స్థితమైయుండదు. **"తథా సర్వాణి భూతాని మత్స్థానీత్యుపధారయ"** అట్లే నా సంకల్పము ద్వారా ఉత్పన్నమైన భూతములు (ప్రాణులు) అన్నియును నాయందే స్థితమైయుండును అని యెఱుంగుము.]

ఇంకా శృతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు గ్రహింపవచ్చును.

"న పరమ్ పుండరీకాక్షాత్ దృశ్యతే భరతర్షభ" "పరమ్ హి పుండరీకాక్షాత్ న భూతమ్ న భవిష్యతి" –పుండరీకాక్షునికంటె ఉన్నతమైనది ఏదియును లేదు.

"న దైవమ్ కేశవాత్ పరమ్" – కేశవునికంటె దైవము లేదు.

"మత్తః పరతరమ్ నా అన్యత్ కించిదస్తి" – నాకంటెను పరమకారణమైనది ఏదియును లేదు (గీత-7-7)

"పరమ్ హి అమృతమ్ ఏతస్మాత్ విశ్వరూపాత్ న విద్యతే" – విశ్వరూపుడైన ఆ విరాట్ పురుషుని కంటె వేరు పరమామృతము లేదు.

"పరః పరాణామ్ పరమః పరమాత్మా" – ఆయన ఉన్నతులకంటె మహోన్నతుడు. సర్వాధిపుడు. ఆయనే పరమాత్ముడు. (విష్ణు పురాణము-1.2.10)

పరమాత్మా చ సర్వేషామ్ ఆధారః పరమేశ్వరః విష్ణుర్నామ సర్వవేదేషు వేదాంతేషు చ గీయతే – విష్ణుపురాణము-6.4.10

పరమాత్ముడే సమస్తమునకును ఆధారము. సర్వమునకును ఈశ్వరుడే ఆయన. వేదవేదాంతములు ఆయననే 'విష్ణు' నామమున గానము చేయుచున్నవి.

12. ముక్తానాం పరమాగతిః

- ముక్తులయిన, జనన మరణ చక్రబంధమునుండి విముక్తి పొందిన మహనీయులకు పరమాశ్రయమైనవాడు. ముక్తులకు ఇంతకంటె ఆశింపవలసినది మరొకటి లేదు.

ఓం ముక్తానాం పరమాగతయే నమః

ముక్తులనగా నెవరు? రాగ ద్వేష సాంగత్య దోషములను త్యజించి, కర్మ బంధములను త్రెంచుకొని, భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్య సాధనములతో భగవంతుని అర్చించి, జనన మరణ దుఃఖ భూయిష్టమగు సంసార చక్రమునుండి బయటపడి, ఆ పరంధాముని ఆశ్రయము పొందినవారే ముక్తులు. భగవత్సేవయే వారికి మార్గము, సాధనము, గమ్యము. సచ్చిదానందానుభవమే వారి లక్ష్యము. అందులకే ఆ పరమాత్ముడు, పరమపురుషుడు ముక్తులకు పరమగతి.

సామాన్యముగా ఒకదాని తరువాత మరొకటిగా లక్ష్యములు ప్రత్యక్షమవుతూనే ఉంటాయి. కాని సచ్చిదానంద బ్రహ్మమును ఆశ్రయించినవారికి అంతకంటె కోరదగినదేమియును ఉండదు. అదే వారికి పరమాగతి.

గీత. 7.18: **"అస్థితః సహి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమమ్"** – అట్టి జ్ఞానియైన భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నన్నే పొందును.

ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాః పునరావర్తినో అర్జున

మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే – గీత 8.16

అర్జునా! బ్రహ్మలోక పర్యంతము ఉన్న సమస్త లోకములును పునరావృతములు. కౌంతేయా! (ఈ లోకములన్నియును కాలమునకు పరిమితములైనవి. కాని నేను కాలాతీతుడను.) కనుక నన్ను చేరినవానికి పునర్జన్మయుండదు.

కఠోపనిషత్తు-3.11 – **"సా కాష్ఠా సా పరాగతిః"** – అదే పరమ సాధనము. అదే పరమగతి.

శ్రీ భట్టుల భాష్యము ప్రకారము – భగవానుడు ముక్తులకు పరమగతి అవడానికి కారణం ఏమిటో తరువాతి 5 నామములలో విశదీకరింపబడినది.

13. అవ్యయః ఆయన ముక్తులను మరల సంసారచక్రములో పడనీయడు

14. పురుషః ఆయన ముక్తులకు పరమానందమును ప్రసాదించును.

15. సాక్షీ ముక్తుల సచ్చిదానందానుభవమును చూచి ఆనందించువాడు.

16. క్షేత్రజ్ఞః ముక్తులకు ఏది ఉత్తమ స్థానమో తెలిసినవాడు

17. అక్షరః ఎంత అనుభవించినా తరగని ఆనందనిధి ఆయన

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము వ్యాకరణ శబ్దార్థములకు పరిమితం కాకుండా, ఒక్కొక్క నామమునకు దాని ముందు నామమునకు అనుబంధాన్ని అందంగా పొందుపరచిందని మళ్ళీ మనం గమనింపవచ్చును. ఇది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానంలో ఒక విశిష్టత. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానంలో ఈ విధమైన దృక్కోణం మనకు అగుపించదు. ఇదే కాకుండా వారిద్దరి వేదాంత మార్గముల కారణంగా అనిపించే భేదాలు ఉండనే ఉన్నాయి. శ్రీ శంకరులది అద్వైత వాదము. శ్రీ భట్టులది విశిష్టాద్వైతము.

13. అవ్యయః

- తనను చేరినవారిని మరల జనన మరణ చక్రములో పడనీయనివాడు. **నవీయతే నహ్యగమ్యతే ఇతి అవ్యయః** (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- తరుగుదల లేనివాడు. **న అస్య వ్యయః ఇతి అవ్యయః** (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య)

ఓం అవ్యయాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – పరమాత్ముని సన్నిధానము చేరిన ముక్తులు మరల పతనము చెందే భయము లేదు. యమస్మృతిలో చెప్పినట్లుగా
సత్వమ్ వహతి సూక్ష్మత్వాత్ పరమ్ నారాయణమ్ ప్రభుమ్ పరమాత్మానమ్ ఆసాద్య పరమ్ వైకుంఠమ్ ఈశ్వరమ్ - ముక్తులైనవారు శుద్ధ సూక్ష్మ సత్వ శరీరములు పొంది శ్రీమన్నారాయణుని సన్నిధిని చేరుదురు. అలా ఒకమారు వైకుంఠమున భగవత్ప్రాప్తి పొదిన తరువాత అమృతత్వము పొందుదురు. మరల ఇహలోకమునకు మరలరు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – వ్యయమనగా నాశనము. నాశనము లేనివాడు, షడ్వికార రహితుడు అవ్యయుడు. అందుకు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (6.4.25)నుండి శ్రీ శంకరులు ప్రమాణం చూపారు. **"అజరః అమరః అవ్యయః".** (1) ఒకప్పుడు ఉండుట (2) పుట్టుట (3) పెరుగుట (4) మార్పు చెందుట (5) క్షీణించుట (6) నశించుట – అనేవి షడ్వికారములు. ఈ ఆరు గుణములు లేనివాడే పరమాత్ముడు గనుక ఆయన అవ్యయుడు.

14. పురుషః

- ముక్తులకు పుష్కలముగా బ్రహ్మానందానుభవమును ప్రసాదించువాడు – **"పురు సనోతి ఇతి పురుషః"**
- శరీరమందు శయనించియున్నవాడు – **"పురి సేతే ఇతి పురుషః"**
- సమస్తమునకు పూర్వమే ఉన్నవాడు – **"పురా ఆసీత్ ఇతి పురుషః"**
- జగత్తునకు పరిపూర్ణతనొసగువాడు – **"పూరయతి ఇతి పురుషః"**

ఓం పురుషాయ నమః

2వ శ్లోకము. 14వ నామము. పురుషః **– అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోఽక్షర ఏవ చ**
44వ శ్లోకము. 407వ నామము. పురుషః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

'పురు' అనగా పుష్కలము. 'సనోతి' అనగా ఇచ్చువాడు. **"పురు సనోతి ఇతి పురుషః"** – పుష్కలముగా ఫలములను ఇచ్చువాడు. **"పురూణి ఫలాని సనోతి - దదాతి ఇతి పురుషః"**

తైత్తరీయోపనిషత్తు **– "రసో వై సః రసమ్ హ్యేవాయమ్ లబ్ధ్వా ఆనందీ భవతి"** – ఆయనే సచ్చిదానంద స్వరూపుడు. ఆయనను పొందినవారు ఆనందులగుదురు.

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా పై భావమును చెప్పారు. ఇంకా శ్రీ శంకరులు – శరీరమను పురమునందు వసించినవాడు పురుషుడు – అని కూడా వ్యాఖ్యానించారు.

నవద్వారమ్ పుణ్యమ్ ఏతైర్భావైః సమన్వితమ్ వ్యాప్య సేతే మహాత్మా యస్తస్మాత్ పురుష ఉచ్యతే – మహాభారతము 12.203.35
నవ ద్వారములు కలిగిన పురము అనబడే ఈ శరీరమున వ్యాపించి, వసించి యున్నవాడు పురుషుడు. గీతలో కూడ శరీరము "నవద్వారే పరే దేహీ" అని ప్రస్తావింపబడినది.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – సకల భూతములకు పూర్వమే ఉన్నవాడు. తైత్తరీయారణ్యకము: **"పూర్వమేవ అహమ్ ఇహ ఆసమ్ ఇతి పురుషస్య పురుషత్వమ్"**

వేదమంత్రోచ్చారణలో 'పురుష' అనే పదము కొన్నిమార్లు 'పూరుష' అని ఉచ్చరింపబడుతుంది. (**"అతో జ్యాయాగ్ శ్చ పూరుషః"** – పురుష సూక్తము)

"పూరయతి ఇతి పురుషః" - ఆయన సర్వవ్యాపి. ఆయనవల్లనే జగత్తు పరిపూర్ణమగును. ఆ పరమాత్ముడు, పరమపురుషుడు లేని జగము ఎలా ఉంటుంది? ఆత్మ లేని శరీరంలాగా, అర్థం లేని శబ్దంలాగా, గమ్యం లేని గమనం లాగా ఉంటుంది.

ఇలా ఆ పరమ పురుషుని ఒక్కొక్క నామమునకు మహానుభావులైన భాష్యకర్తలు వేరు వేరు విధంగా వివరణలు సమర్పించి, ఆ అనంత భగవత్తత్త్వమును ఇంకా కొంచెము, ఇంకా కొంచెము తెలిసికోవడానికి మనకు సహాయము అందజేశారు. ఇది శ్రీ చిన్మయానందగారి అభిప్రాయము.

15. సాక్షీ

- సర్వమును ప్రత్యక్షముగా, ఇంద్రియ సాధనములు అవసరం లేకుండా చూచువాడు – **"సాక్షాత్ ఈక్షతే"**
- సమస్తము తెలిసినవాడు, సర్వజ్ఞుడు.

ఓం సాక్షిణే నమః

సూర్యుడు అన్నింటిపై ప్రకాశించుచున్నాగాని వాటి గుణదోషాలతో సూర్యునికి సంబంధం లేదు. అలాగే భగవంతుడు కూడా సమస్తమును సకల కాల స్థితి రూపములలోనూ చూస్తూ ఉంటాడు. కాని వాటివలన ఆయన ప్రభావితం కాడు.

జీవాత్మలు (సకల భూతములు) కన్నులవంటి ఇంద్రియాల ద్వారా ప్రపంచమును తెలిసికొనును (చూచును). ఆయా ఇంద్రియములకు ఉన్న పరిమితుల వలన వాని జ్ఞానము కూడా పరిమితము. కాని విశ్వసాక్షికి ఆ పరిమితి లేదు. ఆయన సర్వజ్ఞుడు, సర్వసాక్షి.

శ్రీ భట్టుల అదనపు వ్యాఖ్య – **"వ్యయమానందయన్ తృప్యన్ సాక్షీ సాక్షాత్కరోతి సః"** ముక్తాత్ముల ఆనందానుభవములను ప్రత్యక్షముగ వీక్షించి ఆ పరమాత్ముడు ప్రసన్నుడగును. అందువలన ముక్తాత్ముల ఆనందానుభూతి ఇంకా అధికమగును. భగవంతుడే ముక్తుల పరమాగతి గదా!.

16. క్షేత్రజ్ఞః

- ముముక్షువుల పరమార్థమైన శుద్ధ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మానుభవము వారికి ఎక్కడ లభించునో తెలిసినవాడు. వారిని అక్కడికి చేర్చువాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య)
- ఈ శరీరం అనే క్షేత్రంలో విలసిల్లుచూ, ఎన్నడూ నశింపక, క్షేత్ర తత్వమును ఎఱిగిన పరమాత్ముడు (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య)

ఓం క్షేత్రజ్ఞాయ నమః

క్షేత్రన్తు పరమవ్యోమ ముక్తేభ్యో వేత్తి నిత్యశః ధాతుం సవానుభవం యశ్చ క్షేత్రజ్ఞః స తు కథ్యతే. 'క్షేత్రము' అంటే పరమ పదము. అది భగవద్భోగాన్ని కొన్ని వందలరెట్లు వృద్ధి చేస్తుంది. ముక్తి పొందిన తన భక్తులకు పరమపదములో ఆ భోగము స్థిరముగా ఉంటుందని తెలిసినవాడు క్షేత్రజ్ఞుడు. అంటే ముక్తి పొందినవారు పరమపదమునందు శాశ్వతమైన ఆనందాన్ని అనుభవిస్తారని అర్థము.
శ్రీ నారాయణుడు వైకుంఠవాసి. వైకుంఠప్రాప్తిని పొందినవారు మరల ఇహలోకమునకు తిరిగిరారు. భక్తిదీక్షాపరులైన మహాతపస్వులకు మాత్రమే వైకుంఠప్రాప్తి సాధ్యము. వరాహపురాణంలో అగస్త్యమహాముని అన్న మాట –
అద్యాపి తం లోకవరమ్ ధ్యాయన్ తిష్ఠామి సువ్రత! కదా ప్రాప్యేత్ తు అసౌ లోకః సర్వలోక వరోత్తమః - నేను ఇంకా ఆ పుణ్యలోకాల గురించిన ధ్యానంలోనే నిమగ్నుడనైయున్నాను. సర్వ లోకాలలో ఉత్తమమైన ఆ లోకమును నేనెప్పుడు చేరగలనో?

భగవంతుడు అగస్త్యునితో ఇలా అన్నాడు –
పశ్య లోకమిమమ్ మహ్యమ్ యో న వేదేస్తు దృశ్యతే - త్వత్ ప్రియార్థమ్ అయం లోకః దర్శితస్తే ద్విజోత్తమ - వేదములవల్ల కూడ తెలియరాని ఈ నా లోకమును చూడుము. బ్రాహ్మణోత్తమా! నీ సంతోషము కొఱకు ఈ లోక దర్శనమును నీకు ప్రసాదించుచున్నాను - అగస్త్యునివంటి మహామునికి కూడ వైకుంఠదర్శనము సుదుర్లభము. భగవంతుని కృపవల్ల మాత్రమే ఆ లోక దర్శనం లభించింది.

శ్రీ శంకరులు 'క్షేత్రజ్ఞః' అనే నామమును భగవద్గీతలోని 13వ అధ్యాయము - క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ విభాగ యోగము – ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. ముఖ్యంగా 2,3 శ్లోకాలు ఇలా చెబుతున్నాయి.
ఇదం శరీరం కౌన్తేయ క్షేత్రమిత్యభిధీయతే ఏతద్యో వేత్తి తం ప్రాహుః క్షేత్రజ్ఞ ఇతి తద్విదః – గీత 13.2
క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞయోర్జ్ఞానం యత్తద్ జ్ఞానం మతం మమ – గీత 13.3

శ్రీ భగవానుడు ఇలా అన్నాడు – ఓ కౌంతేయా! ఈ శరీరమును 'క్షేత్రము' అని పేర్కొందురు. ఈ క్షేత్రమును గూర్చి ఎఱింగినవానిని క్షేత్రజ్ఞుడు అని తత్త్వము తెలిసిన జ్ఞానులు తెలుపుదురు. ఓ అర్జునా! అన్ని క్షేత్రముల యందున్న క్షేత్రజ్ఞుడను, అనగా జీవాత్మను నేనే అని తెలిసికొనుము. క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞులకు సంబంధించిన జ్ఞానము అనగా వికార సహిత (త్రిగుణాత్మకమైన) ప్రకృతి మరియు నిర్వికార పురుషుల తత్త్వములను గూర్చి తెలిసికొనుటయే 'జ్ఞానము' అని నా అభిప్రాయము.

(ఇక్కడ 'క్షేత్రజ్ఞుడు' అనగా సకల భూతములలోను అంతర్యామియై, సాక్షియై ఉన్న పరమాత్ముని మరొక గుణవిశేషంగా, 'భూతాత్ముడు' అన్న నామమునకు మరింత విస్తారమైన వివరణగా కనిపిస్తుంది. భగవద్గీతలో 'క్షేత్రజ్ఞ' పదము ఈ అర్థంలో చెప్పబడినదా లేక వేరే విధముగా వివరించవలెనా అనే విషయాన్ని పరిశీలించవలసిఉన్నది.)

17. అక్షరః

- ముక్తులు ఎంత అనుభవించినా తరగని అనంత సచ్చిదానంద ఐశ్వర్య స్వరూపుడు – **"న క్షరతి ఇతి అక్షరః"** (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య)
- ఎల్లప్పుడూ (కల్పాంతమునందు కూడ) నశింపక నిలచియుండువాడు భగవానుడే – **"స ఏవ న క్షరతి ఇతి అక్షరః"** (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య)

ఓం అక్షరాయ నమః

భగవంతుని అధికారము, ఔన్నత్యము, వైభవము, ఐశ్వర్యములు అనంతములు. అవి ఆయన గుణతత్త్వములకు అంతర్గతములైన విషయములు. వేరు ఆధారమునుండి (బయటనుండి) సంక్రమించినవి కావు. ఎన్నడూ తరుగవు. నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **సదానుభూయమానో అపి నిస్సీమ గుణగౌరవాత్ ముక్తైః క్వచిత్ న క్షరతి ఇతి అక్షరః పరికీర్తితః** - కల్పాంతమున సమస్తమును నశించినను వటపత్రశాయి సకల గుణ వైభవ పరిపూర్ణుడై విలసిల్లుచుండును. ఆయన ఆద్యంత రహితుడు.

మనము గమనించదగిన మరొక విషయము- 12వ నామము **'ముక్తానాం పరమాగతి'**. ఆయన ముక్తులకు పరమగతి. ఎందువలన? ఆయన అవ్యయుడు. ముక్తులను మరల జనన మరణ చక్రములో పడనీయడు. పురుషుడై పూర్ణానుభవానందమును ప్రసాదించును. సాక్షియై ముక్తులతో ఆనందమును పంచుకొనును. క్షేత్రజ్ఞుడు గనుక ముక్తులను తగిన స్థానమునకు చేర్చును. ఆ అక్షరుడు తరగని ఆనందనిధి. ఇలా శ్రీ భట్టులు 13నుండి 17వ నామము వరకు తెలిపిన వ్యాఖ్యానము 12వ నామమునకు కారణములను వివరించుచున్నవి.

మస్కట్ శ్రీ కృష్ణ మందిరం

యోగో యోగవిదాంనేతా ప్రధానపురుషేశ్వరః |
నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః || (3)

18. యోగః

- ముక్తి సాధనకు ఆ భగవానుడే మార్గము, సాధనము, ఉపాయము
- యోగము వల్లనే ఆయనను పొందగలము

ఓం యోగాయ నమః

అమర కోశము(3.3.22)లో 'యోగము' అనే పదానికి అనేక అర్థాలు ఉన్నాయి – **"యోగః సన్నాహః ఉపాయ ధ్యాన సంగతి ముక్తిషు"**. వ్యాఖ్యానకర్తలు కూడా 'యోగః' అనే నామమునకు వేరు వేరు దృక్పథాలలో భావార్థములను వివరించారు.

శ్రీ భట్టులు 'ఉపాయము, సాధనము' అనే భావంలో 'యోగః' నామమును వ్యాఖ్యానించారు. **"అస్యైవ నిరుపాధిక ముక్తి ఉపాయత్వమపి వక్తి - యోగః"** – ముక్తి సాధనకు, పరమపదప్రాప్తికి ఆ శ్రీమన్నారాయణుడే ఉపాయము, మార్గము. **"స సాయుజ్యస్య అనన్యాపేక్షః సాక్షాత్ హేతుః ఇత్యర్థః"** – సాయుజ్యమునకు సాక్షాత్తు ఆయనే కారణము. ఆయనకు వేరు సాధనాలతో నిమిత్తము లేదు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు బ్రహ్మసూత్రములు, గీత నుండి ఆధారములు చూపారు.

"తద్ హేతుః వ్యాపదేశాచ్చ" (బ్రహ్మసూత్రములు 1.1.15) – సకల భూతములు అనుభవించు పరమానందమునకు కారణము ఆయనే.
"ఏష హ్యేవ ఆనందయాతి" (తైత్తరీయ-ఆనందవల్లి 2.7.1)
"అహమ్ త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి" (గీత 18.6) – నేను నిన్ను అన్ని పాపములనుండి విముక్తుని చేయుదును.
శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ 'యోగః' నామమునకు 'ఉపాయము' అన్న భావములోను, ఇతర భావములలోను శ్రీ భట్టులవలెనే వ్యాఖ్యానించారు. **"భూతానామ్ భవతరణ ఉపాయ ఇతి యోగః"**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా 'ఉపాయము' అన్న అర్థంలోనే వ్యాఖ్యానించారు. **"యోగః భక్త అభిలాష అధిగమాయ అమోఘ ఉపాయః"** – భక్తులు తమ కోర్కెలను సాధించుకొనుట కొఱకు తిరుగులేని ఉపాయము యోగము.

శ్రీ శంకరులు 'యోగః' నామమునకు 'ఐక్యమగుట, కలయిక' అనే భావంలో వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. అద్వైత వాదంలో జీవాత్మ, పరమాత్మలకు భేదం లేదు. ఇంద్రియాలను, మనస్సును నిగ్రహించి, తరతమ భేదభావములను అధిగమించి, ఆత్మ, పరమాత్మల ఏకత్వమును తెలిసికొనుటయే యోగము. ఇట్టి యోగమువలన పొందబడువాడు గనుక భగవానుడు 'యోగః' నామమున కీర్తింపబడెను. (కార్య కారణములకు అభేదము అని గ్రహింపవలెను).

[విష్ణు సహస్రనామము, భగవద్గీత, బ్రహ్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు వంటి ప్రామాణిక గ్రంథములపై వ్యాఖ్యానములు రచించుట ద్వారా పరమాచార్యులు తమ వేదాంత సిద్ధాంతములు శృతి, స్మృతి, పురాణములకు అనుగుణంగా ఉన్నాయని ఆధారసహితంగా నిరూపించదలచారు. శ్రీ భగవద్రామానుజుల గీతాభాష్య గ్రంధమునకు పరిచయ పీఠికలో శ్రీ స్వామి అధిదేవానందగారు ఇలా వ్రాశారు – ఈ ప్రయత్నంలో ఒక్కోమారు తమ వాదమునకు అనుగుణంగా ఉండే భావము కొఱకు భాషను, పాఠమును కాస్త మెలిత్రిప్పినట్లు అనిపిస్తుంది. ..... ఇంకా తమ మార్గానువర్తులను సంశయాత్మకతనుండి మరలించి ఏకోన్ముఖులుగా చేయడానికి, మరీ సాగదీసి అన్వయించినట్లుగా వ్యాఖ్యానించవలసిన అవసరం వారికి అప్పుడప్పుడూ కలిగిఉండవచ్చును – ఈ పరిస్థితిని అందరు వ్యాఖ్యానకర్తల ప్రవచనాలలోనూ – వారి సిద్ధాంతాలకు ఆధారాలు చూపేప్రయత్నంలో – గమనించవచ్చును. అయితే ఇలాంటి అన్వయాలు చాలా అరుదుగానే గోచరిస్తాయి. ఈ విషయాన్ని మనం విపరీతంగా అర్థం చేసుకోకుండా ఉండడానికి శ్రీ అధిదేవానంద జాగ్రత్తగా సూచించినదేమంటే – అ మహానుభావులైన ఆచార్యులు, ప్రామాణిక గ్రంథాల ఆధారంగా, తమ సిద్ధాంతాలను హేతుబద్ధంగానే, సంతృప్తికరంగానే సమర్థించుకొన్నారు. 'యోగః' నామమునకు మనకు లభించిన వేరు వేరు వ్యాఖ్యానాలు ఇందుకు ఒక ఉదాహరణ]

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ వ్యాఖ్యలో 'యోగః పదమునకు 'ధ్యానము, కలయిక' అనే రెండు అర్థాలనూ కలిపి అన్వయించినట్లుగా అనిపిస్తుంది. **"యుజ్యతే మనః అస్మిన్ ఇతి యోగః సమాధేః శుభాశ్రయః"** – యోగసమాధి (ధ్యానము) ద్వారా భక్తుని మనస్సు భగవంతునిలో లీనమగును.

శ్రీ చిన్మయానంద కూడా 'ధ్యానము' అనే అర్థంలో వివరించారు. యోగము ద్వారా తెలిసికొనబడువాడు 'యోగః'. సర్వేంద్రియములను విషయవాసనలనుండి మరలించి, మనస్సును ప్రశాంతపరచి, ఆత్మను చైతన్యవంతము చేసి, పరమ సత్యమును తెలిసికొను జ్ఞానసాధనమే యోగము. అప్పుడే అభేద భావానుభవము కలుగును. అదే యోగము. **"సమత్వమ్ యోగ ఉచ్యతే"** (గీత 12.48)

శ్రీసత్యసంధ తీర్థ 'ధ్యానము' అనే అర్థంలోనే 'యోగః' నామమును వ్యాఖ్యానించారు**. "యుజ్యతే హృది యోగిభిః ధ్యాయత ఇతి యోగః"** - యోగులచే హృదయమున ధ్యానింపబడువాడు 'యోగః'

వేరు వేరు ప్రామాణిక అర్థాలలో ఒకే నామమును, తమ తమ సిద్ధాంతములకు అనుగుణంగా వ్యాఖ్యానించారనడానికి ఈ నామము ఒక చక్కని ఉదాహరణ. ఇలా ఆ మహానుభావులు తమ గుణానుభవ వైవిధ్యాన్ని మనకు పలురీతులుగా పంచి ఇచ్చారు.

నామము	అర్థము	వివరణ	వ్యాఖ్యానకర్త
యోగః	ఉపాయము	ముక్తి ప్రాప్తికి ఏకైక, స్వతంత్ర సాధనము.	శ్రీ భట్టులు
యోగః	ఉపాయము	భవ తరణోపాయము	శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ
యోగః	ఉపాయము	కోర్కెలు తీరుటకు తిరుగులేని ఉపాయము	శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ
యోగః	సమైక్యత	యోగసాధన వలన పొందబడువాడు	శ్రీ శంకరులు
యోగః	ధ్యానము, సమైక్యత	యోగధ్యానము వలన భక్తులు ఆయనలో లీనమగుదురు	శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ
యోగః	ధ్యానము	యోగులచే ధ్యానింపబడువాడు	శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ
యోగః	ధ్యానము	ధ్యానము వలన, సమత్వ భావము వలన తెలియబడువాడు	శ్రీ చిన్మయానంద.

19. యోగవిదాం నేతా

- యోగసాధన చేయువారిని మార్గదర్శియై, నాయకుడై గమ్యము చేర్చువాడు.

ఓం యోగవిదాం నేత్రే నమః

ఉపాయ భక్తి విషయే తే చ యోగవిదః స్మృతాః తేషాం చ ఫలపర్యన్త నేతా నిర్వాహకశ్చయః - కర్మ యోగము, భక్తియోగములను అనుసరించేవారికి, అవి ఫలించేవరకు విచ్ఛిన్నము కాకుండా నిర్వహించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **యోగం విదన్తి, విచారయన్తి, జానన్తి, లభన్త ఇతి యోగవిదః.** యోగమును ప్రశ్నించి, ప్రయత్నించి, సాధించి తెలుసుకొన్న వాడు 'యోగవిత్'. **నయతి ఇతి నేతా.** ముందుండి నడుపువాడు నేత.

అనన్యాశ్చింతయంతోమామ్ యే జనాః పర్యుపాసతే
తేషామ్ నిత్యాభియుక్తానామ్ యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ – గీత 9.22
పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నిరంతర భక్తితో చింతన చేయుచు, నిష్కామ భావముతో సేవించువారి యోగక్షేమములను నేనే వహించుదును. వారికి యోగము (నాలో ఐక్యమగు భాగ్యము), క్షేమము (తిరిగి సంసారమునకు రాకుండు రక్షణ) ప్రసాదించెదను. అప్రాప్త వస్తుప్రాప్తిని 'యోగము' అనియు, ప్రాప్తించిన వస్తురక్షణమును 'క్షేమము' అనియు అందురు.

20. ప్రధాన పురుషేశ్వరః

- మాయ (ప్రకృతి), చైతన్యము (జీవుడు) – రెండింటికిని కూడ ఈశ్వరుడు

ఓం ప్రధాన పురుషేశ్వరాయ నమః

'ప్రధాన' అనగా బంధమునకును, అజ్ఞానమునకును కారణమైన ప్రకృతి లేక మాయ. 'పురుషః' అనగా చైతన్యస్వరూపుడగు జీవుడు. ఈ రెండింటికిని, అనగా ప్రకృతి పురుషులకు అతీతుడైనవాడు పరమాత్ముడు.

బ్రహ్మసూత్రములు – **దేహ యోగాద్వాసో అపి.** సృష్టి సమయమున శరీర సాంగత్యమువల్లను, ప్రళయకాలమున ప్రకృతి (ప్రధాన) వల్లను ఈ మాయ సంభవించి, జీవాత్ముడు అజ్ఞాన బంధితుడగును. అనగా జీవాత్మకు ప్రకృతియే మాయాస్వరూపము (అసత్). ఈ శరీరము చైతన్య స్వరూపమగు జీవాత్మను మాయలో బంధించు సాధనము. ప్రకృతి, జీవాత్మల సంబంధము భగవద్గీత 13వ అధ్యాయములో విశదముగా చెప్పబడినది.

ప్రకృతిం పురుషంచైవ విధ్యనాదీ ఉభావపి
వికారాంశ్చ గుణాంశ్చైవ విద్ధి ప్రకృతి సంభవాన్ – గీత 13.19
ప్రకృతి, పురుషుడు – అను ఈ రెండును అనాదియైన (సనాతనమైన)వనియు, రాగద్వేషాది వికారములును, త్రిగుణాత్మకమైన పదార్థములన్నియును ప్రకృతినుండియే ఉత్పన్నమైనవనియును ఎఱుంగుము.

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయమేతాం తరంతితే - గీత 7.14
నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని నిరంతరము కేవలము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి సంసారసముద్రమునుండి బయటపడగలరు.

ప్రకృతి, పురుషులు అనాదిగాయున్నారు. ప్రకృతి సత్త్వ, రజ, స్తమో గుణయుక్తమైనది. పంచభూతములు, 11 ఇంద్రియములు (5 జ్ఞానేంద్రియములు, 5 కర్మేంద్రియములు, మనస్సు) కు కారణము. పురుషుడు బద్ధుడైయున్నాడు. ప్రకృతికిని, పురుషునకును అధీనుడే పరమేశ్వరుడు.

తిరుక్కళ్ళమ్ శ్రీ నరసింహాచార్యులు తమ గీతాభాష్యములో ఈ విషయము సవివరంగా తెలిపారు.

కార్య కరణ కర్తృత్వే హేతుః ప్రకృతిరుచ్యతే
పురుషః సుఖదుఃఖానాం భోక్తృత్వే హేతురుచ్యతే - గీత 13.20
కార్య కరణములను ఉత్పన్నము చేయుటలో ప్రకృతియే హేతువనియు, సుఖ దుఃఖములను అనుభవించుటలో జీవాత్మయే హేతువనియును చెప్పబడుచున్నది.

పురుషః ప్రకృతిస్థోహి భుంక్తే ప్రకృతిజాన్ గుణాన్
కారణం గుణసంగో అస్య సదసద్యోని జన్మసు - గీత 13.21
పురుషుడు ప్రకృతిస్థుడై ప్రకృతినుండి ఉత్పన్నమైన త్రిగుణాత్మక పదార్థములను అనుభవించును. ఈ గుణసాంగత్యమే జీవాత్మయొక్క ఉత్తమాధమ జన్మలకు కారణమగును.

21. నారసింహవపుః

- నరుడు, సింహము శరీరములు మిశ్రమమైన శరీరము కలవాడు. ఇది శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క నాలగవ అవతారమగు నృసింహావతారమును స్తుతించు పుణ్యనామము. అభయప్రదము. మంగళకరము.

ఓం నారసింహవపుషే నమః

నరవత్ సింహవద్రూపం యోభిభర్త్యభయ ప్రదమ్ యథా కామన్తు భక్తానాం నారసింహవపు శ్చ వః - తన భక్తులయొక్క భయాన్ని పోగొట్టడానికి, వారు కోరిన మరుక్షణమే, వారియొక్క కోరిక మేరకు నరుడు, సింహము – రెండూ కలసిన రూపమును ధరించినవాడు.

శ్రీ భట్టులు శ్రీనృసింహావతారమును గూర్చి ఎన్నో భావాలను ఒక్క వాక్యంలో ఇమిడ్చి చెప్పారు.

"స్వభక్త్యాన్తరాయ నివారణమ్ భక్తభయాపహ తదపేక్షా సమక్షణ ప్రతిపన్నయథా కామ దివ్య మహానృసింహ సమ్హాననః"

1. ఈ అవతారము తన భక్తులకు భక్తిమార్గంలోని అడ్డంకులను తొలగించెను.
2. తన భక్తుల భయమును హరించెను.
3. భగవానుడు తన ఇచ్ఛానుసారము అవతరించెను.
4. ఆయన అవతారములు దివ్యములు.
5. ఆయన భక్తుల ఆర్తి, ప్రార్థనలకు సమాధానంగా తత్ క్షణమే అవతరించెను.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి భక్తసులభుని ఈ తత్వమును విపులముగా వర్ణించి, మరికొన్ని భావానుభవములను ప్రతిపాదించారు.

6. మన 'సామాన్య' హేతు బద్ధత భగవంతునికి వర్తించదు. భగవంతుడు సింహము తల, మనిషి శరీరముతోనే ఎందుకు అవతరించెను? మనిషి తల, సింహము శరీరము అయితే బుద్ధి బలము, శరీరబలము మరింతగా కలసి ఉండేదేమో? – ఇటువంటి లౌకిక తార్కిక విశ్లేషణ ద్వారా ఆయన గుణతత్వములను గ్రహించుట అసాధ్యము. ఇంకా తన భక్తులను అనుగ్రహించడానికి ఆయన ఏమయినా, ఎలాగైనా చేస్తాడు. శ్రీనారసింహుడై ఆయన రాక్షసుని (హిరణ్య కశిపుని) చీల్చి

చెండాడాడు. శ్రీవరాహమూర్తియై, బురదకారే దేహం ధరించి, రాక్షసుని (హిరణ్యాక్షుని) వెంటబడి చంపాడు. శ్రీవామనమూర్తియై రాక్షసుని (బలి) వద్ద భిక్షను స్వీకరించాడు. అండాళ్ అమ్మవారు శ్రీవరాహావతారమును ప్రేమతో "మానమ్ ఇలాప్ పన్రి" అని ప్రస్తావించినది.

7. శ్రీ నారసింహమూర్తి తన వాడిగోళ్ళతో రాక్షసదేహమును చీల్చుట చూచినవారు ఎవరైనను భయకంపితులు కావచ్చును. కాని **"అడుగడుగునకును మాధవానుచింతన సుధామాధుర్యమున మేను మరచువాడును, సంతత శ్రీమన్నారాయణ పాదపద్మ యుగళీ చింతామృతాస్వాద సంధానుండైన"** ప్రహ్లాదుడు భక్తితో, వినయముతో పులకాంకితుడైనాడు. శ్రీహరి హిరణ్యకశిపు భంజనుడు. ప్రహ్లాద రంజనుడు. ఇలా వ్యతిరిక్తమనిపించే భావాలతో విలసిల్లుట భగవానుని విశిష్ట గుణము.

8. శ్రీనారసింహుని సౌందర్య సంపన్నత మరియొక విశేషము. నిరంతర లక్ష్మీసమేతుడైన శ్రీనారసింహుని సౌందర్యము పొంగి పొరలి విశ్వవ్యాప్తమగు గుణవిశేషము. అందుకే తరువాత 'శ్రీమాన్' నామముతో ఆయనను స్తుతిస్తాము.

ఏకేన చక్రమపరేణ కరేణ శంఖ
మన్యేన సింధు తనయా మవలంబ్య తిష్ఠన్
వామేతరేణ వరదాభయ హస్తముద్రా
లక్ష్మీనృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్

9. మనము లౌకిక తర్కమును అనుసరించి, జీవ పదార్థము జీవమునుండి ఉద్భవిస్తుందనీ, కనుక జడపదార్థము (స్తంభము) నుండి వెలువడేది జడమే అవుతుందనీ అనుకొనవచ్చును. కాని శుద్ధ సత్వ చైతన్య సచ్చిదానందరూపునికి ఇలాంటి తర్కం అన్వయించదు.

శ్రీ స్వామి దేశికన్ తమ దశావతార స్తోత్రంలో, స్తంభంనుండి శ్రీనృసింహస్వామి ఆవిర్భవించడాన్ని విచిత్రంగా కవితలో పొందుపరచారు. బ్రహ్మను కన్నతండ్రియైన శ్రీమన్నారాయణుడు నృసింహస్వరూపుడై స్తంభమునుండి జన్మించెను. కనుక ఆ స్తంభము బ్రహ్మకే నాయనమ్మగా అదృష్టమును సంతరించుకొన్నదట. (5వ శ్లోకము – "మహాసుర గృహస్థూణ పితామహ్యాభూత్")

10. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'నారసింహవపుః' అన్న నామానికి – నరుడు, సింహం అవయవాలు కలసిన దేహధారి – అన్నట్లుగా కాకుండా వేరేవిధంగా అర్థం చెప్పారు. నరునివలె ఆలోచనాశక్తి, సింహంవలె శరీరదారుఢ్యము – ఇలా అన్ని విధాల ఉత్తమగుణసంపన్నుడైనవాడు భగవానుడు – అని. ఈ విధమైన భాష్యము చెబుతూ ఆయన మరొక ఆసక్తికరమైన సూక్తిని ప్రతిపాదించారు. ఏదయినా కార్యము సఫలీకృతము కావాలంటే కర్మ మాత్రమే చాలదు. కేవలము జ్ఞానం కూడా చాలదు. రెండూ అవుసరమే అని ఆయన శృతినుండి ఇలా ఉదాహరించారు.

ఇదమ్ మే బ్రహ్మ చ క్షాత్రమ్ చ ఉభే శ్రియమ్ అశ్నుతమ్ – (యజుర్వేదము 32.16)
యత్ర బ్రహ్మ చ క్షాత్రమ్ చ సమ్యాన్ చౌ చరతౌ సహః
తమ్ లోకమ్ పుణ్యమ్ ప్రాజ్ఞేషమ్ యత్ర దేవాః సహాగ్నునా – (యజుర్వేదము 20.25)

కనుక ఏదయినా కార్యము తలపెట్టేటపుడు అన్ని సాధ్యాసాధ్యాలనూ, అన్ని పరిణామాలనూ జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. అలాగే శక్తి ఉన్నంత మాత్రాన సరి కాదు. ఆ శక్తిని ఎలా ఎప్పుడు ఉపయోగించాలనేది తెలియాలి.

11. శ్రీ స్వామిదేశికన్ శరణాగతి దీపిక (17వ శ్లోకము)లో భగవంతుని అవతారములలోని ఆరు రహస్యములను వివరించారు. ఇవన్నీ శ్రీనారసింహవపుని అవతరణలో మనం ప్రస్ఫుటంగా గమనించవచ్చును.

- **నానావిధైః** – ఆయన ఇచ్ఛానుసారము వివిధగుణరూపములలో అవతరించును. ఈ విధంగానే అవతరించునని చెప్పనలవి కాదు.
- **అకపటైః** – ఆయా అవతారములు ఆయన సంపూర్ణ నిజ స్వరూపములు. మాయవలననో భ్రమవలననో అలా కనిపిస్తాడనుకోరాదు.
- **అజహత్ స్వభావైః** – ప్రతి అవతారమునందును ఆయన పరత్వము, కళ్యాణగుణవైభవము పరిపూర్ణములై యుండును. అరకొరగా కాదు.
- **అప్రాకృతైః** – ఆయన మూర్తి స్వరూపములు సామాన్యమానవులవలె పాంచభౌతికమ్మైనవి కావు. ఏ అవతారమునందైనను ఆయన శుద్ధసత్వమూర్తి. త్రిగుణాతీతుడు.
- **నిజవిహారసిద్ధైః** – ఆయన అవతారములు కర్మబంధానుగుణములు కావు. ఆయన కర్మలకు అతీతుడు కనుక, కర్మల కారణముగా జన్మింపడు. కేవలము తన లీలానుగుణముగానే ఆయన అవతరించును.
- **ఆత్మీయ రక్షణా విపక్ష వినాశార్థైః** – తన భక్తుల సంరక్షణ కొఱకు, వారి శత్రువులను నశింపజేయుటకు ఆ భక్తప్రియుడు అవతరించును.

22. శ్రీమాన్

- రమణీయమగు స్వరూపము గలవాడు. శ్రీనారసింహుడు.
- సదా శ్రీలక్ష్మీదేవిని వక్షస్థలమున ధరించినవాడు

ఓం శ్రీమతే నమః

మరల ఈ మంగళకర నామము 180, 222వ నామములుగా వస్తుంది. ఈ మూడు సందర్భములలోను ప్రముఖ వ్యాఖ్యాతల అనుభవం క్రింద సంక్షిప్తంగా చెప్పడమైనది.

3వ శ్లోకము. 22వ నామము. శ్రీమాన్ – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

- శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: అతిమనోహర సుందర శ్రీ నారసింహ స్వరూపము
- శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: వక్షస్థలమున శ్రీలక్ష్మిని ధరించినవాడు.

19వ శ్లోకము. 180వ నామము. శ్రీమాన్ – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

- శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: దివ్యాభరణములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు.
- శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు

24వ శ్లోకము. 222వ నామము. శ్రీమాన్ – **అగ్రణీః గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయోనేతా సమీరణః**

- శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: శ్రీయుత మత్స్య మూర్తి. అన్ని సంపదలను కలిగినవాడు.
- శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: అనన్య తేజోమయుడు.

65వ శ్లోకములో **శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయఃశ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః** పాదములో శ్రీ శంకరులు **'శ్రీమాన్'** అనే నామమును పరిగణించగా, శ్రీ భట్టులు **'శ్రేయఃశ్రీమాన్'** అనే నామముగా పరిగణించారు. ఇలా శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యప్రకారము 'శ్రీమాన్' నామము నాలుగుమార్లు (3వ, 19వ, 24వ, 65వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఈ నామము 3 మార్లు (3వ, 19వ, 24వ శ్లోకములలో) వస్తుంది.

22వ నామము 'శ్రీమాన్'ను శ్రీ భట్టులు శ్రీనారసింహావతారం పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీనారసింహమూర్తి **"సౌందర్య లావణ్యాదిభిః అతి మనోహర దివ్యరూపః"** అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ప్రహ్లాదవరదుడు, హిరణ్యకశిపు శాపవిమోచకుడు అయిన శ్రీహరి నృసింహరూపమును ఉగ్రము, భీకరము, అపూర్వముగా ఎన్నోచోట్ల వర్ణించారు. ఆయన ప్రచండ నేత్రుడు. కత్తివంటి నాలుక, వజ్రాయుధమువంటి నఖములు కలవాడు.

ఈశ్వర సంహితంలో ఈ శ్లోకం ఉన్నది.

జపాపుష్ప ప్రతీకాశం ద్విభుజం రక్తలోచనం
కరే భూమే ప్రతిష్ఠాయ లేవిహన్ స చరాచరం
ఆస్ఫోట్య భూమే లాంగూలం పుచ్ఛయుక్తం సురేశ్వరం
పుచ్ఛసింహమితి ఖ్యాతం సర్వలోక భయంకరం

ఈ రూపం భయానకమని కొందరు అజ్ఞానకారణంగా భావింపవచ్చును. ఆయన కరుణామూర్తి. శుద్ధసత్వ స్వరూపి. భక్త సులభుడు. ఆశ్రిత పారిజాతము. ఆయన ఎనలేని సౌందర్యమూర్తి. సకల భయములను హరించు రక్షకుడు. శ్రీనృసింహావతారమును స్మరించినవారు ఏ భయమును లేని లోకము చేరుట తథ్యము. కనుకనే ఆ దివ్య సుందరమూర్తిని 'శ్రీమాన్' అని కీర్తించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య : **"యస్య వక్షసి నిత్యం వసతి శ్రీః స శ్రీమాన్"** – ఎల్లప్పుడు శ్రీలక్ష్మీదేవిని వక్షస్థలమున ధరించువాడు. కనుకనే ఆయన సకల ఐశ్వర్య వైభవ కళ్యాణ మంగళ గుణమూర్తి. 'శ్రీ' అనగా లక్ష్మి – విద్య – ధనము – ఐశ్వర్యము – వైభవము – ధృతి – క్షమ – ఓజస్సు – తేజస్సు మున్నగు దివ్య విభూతులని భావము. వీటన్నింటిని తన్నాశ్రయించిన భక్తులకు వారి వారి అర్హతలను అనుసరించి దయతో ప్రసాదించువాడు శ్రీహరియే గనుక ఆయన 'శ్రీమాన్'.

23. కేశవః

- సుందరమగు కేశములతో నొప్పువాడు. దివ్య సుగంధ భరితములైన శిరోజములు కలవాడు.
- 'కేశి' అను రాక్షసుని సంహరించినవాడు.
- బ్రహ్మకును, శివునకును మూలమైనవాడు.
- సూర్యాదుల కిరణములకు కారణమైనవాడు.
- శత్రువులను పీడించేవాడు.
- సకల జలములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.
- (మోక్షముతో సహా) అన్ని సుఖములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.

ఓం కేశవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

3వ శ్లోకము . 23వ నామము. కేశవః - **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

69వ శ్లోకము . 654వ నామము. కేశవః - **త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః**

"ప్రశస్తః కేశః సన్తు అస్య కేశవః" – ఆయన లక్ష్మీవల్లభుడగుట చేత మాత్రమే సుందరుడు కాదు. స్వయముగా శ్యామసుందరుడు. సర్వాంగమనోహరుడు. అందమైన కేశములతో విరాజిల్లువాడు. **కుటిలాలక సంయుక్తం పూర్ణచంద్ర నిభాననం విలసత్కుండలధరం కృష్ణం వందే జగద్గురుం**

కంసునిచే పంపబడిన 'కేశి' అనే రాక్షసుని వధించినవాడు గనుక శ్రీకృష్ణుడు కేశవుడని పిలువబడెను. ఇందుకు విష్ణుపురాణములో ఆధారమున్నది. **యస్మాత్ త్వయైవ దుష్టాత్మా హతః కేశీ జనార్దనః తస్మాత్ కేశవ నామ్నా త్వమ్ లోకే జ్ఞేయో భవిష్యతి**

(తరువాత 'కేశవః', 'కేశిహా' అనే నామములు ఈ స్తోత్రములో వస్తాయి. పునరుక్తి దోషము లేకుండా వ్యాఖ్యాతలు ఈ నామములకు అర్థాలను చెప్పారు. మరి కొంత వివరణ 654వ నామమునకు వ్రాయబడినది)

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – (1) కేశములు అనగా కిరణములు. సూర్యచంద్రుల దివ్య కిరణములే కేశములుగా కలిగి విశ్వమును మహాచైతన్యవంతము కావించువాడు పరమాత్మయే యగుట చేత 'కేశవ' నామముతో అర్చనీయుడగుచున్నాడు. (2) క+అ+ఈశ+వ = కేశవ అని వ్యుత్పత్తి కలదు. 'క' అను అక్షరము సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మను, 'అ' అను అక్షరము విష్ణువును, 'ఈశ' పదము పరమ శివుని సూచించును. 'వపుః' అనగా ఈ మూడు స్వరూపములను శరీరముగా కలిగినవాడని భావము. త్రిమూర్తి స్వరూపుడగుట చేత కేశవుడగుచున్నాడు.

24. పురుషోత్తమః

- **"పురుషేభ్యః ఉత్తమః, పురుషాణామ్ ఉత్తమః, పురుషేషు ఉత్తమః" – పురుషులలో మిక్కిలి శ్రేష్ఠుడు.**

ఓం పురుషోత్తమాయ నమః

భగవద్గీత 15వ అధ్యాయము పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగము. ఈ అధ్యాయంలో చెప్పినట్లుగా ఈ లోకంలో రెండు విధాలైన పురుషులున్నారు

(1) క్షరులు – ప్రకృతిచేత మాయా బద్ధులై సంసారమున బంధితులైనవారు.

(2) అక్షరులు లేదా ముక్తులు – సంసార బంధమునుండి విముక్తులైనవారు.

వీరిద్దరికంటె వేరైనవాడు, సకల చేతనాచేతనములకు ఆధారమైనవాడు గనుక శ్రీహరి పురుషోత్తముడు.

గీత: 15-16,17,18

ద్వావిమౌ పురుషౌ లోకే క్షరశ్చాక్షర ఏవ చ

క్షరః సర్వాణి భూతాని కూటస్థోऽక్షర ఉచ్యతే

ఈ జగత్తునందు క్షరుడు (నశ్వరుడు), అక్షరుడు (వినాశరహితుడు) అని పురుషులు రెండు విధములుగా గలరు. సకల ప్రాణుల శరీరములు నశ్వరములు. జీవాత్మ నాశన రహితుడు.

ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుధాహృతః

యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వరః

పై ఇద్దరి కంటెను ఉత్తముడైన పురుషుడు వేరొకడు గలడు. అతడే నాశరహితుడైన పరమేశ్వరుడు. పరమాత్మ. అతడు ముల్లోకములయందును ప్రవేశించి, అందరిని భరించి, పోషించుచున్నాడు.

యస్మాత్క్షరమతీతోऽహమక్షరాదపి చోత్తమః

అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమః -

ఏలనన నశ్వరమగు జడవర్గము (క్షేత్రము) కంటెను నేను సర్వథా అతీతుడను. నాశరహితమైన జీవాత్మకంటెను ఉత్తముడను. కనుక ఈ జగత్తునందును, వేదములయందును పురుషోత్తముడనని ప్రసిద్ధికెక్కితిని.

పోతన ఆంధ్రమహాభాగవతంలో శ్రీ నరసింహావతార వర్ణన మనోహరము, జ్ఞానప్రదము, మంగళకరము, అభయదాయకము.

చిన్న తిరుపతిలో శ్రీనృసింహుని శిల్పము

విహగేంద్రుండహి వ్రచ్చు కైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుడై యూరువులందు చేర్చి నఖ సంఘాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహ దంభోళి కఠోరదేహు నచలోత్సాహున్ మహాబాహు నిం
ద్ర హుతాశాంతక భీకరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయ శ్రీకరున్

ఓం నమో శ్రీ నారసింహాయ

మహాభాగవతుడైన ప్రహ్లాదుడు ఉగ్రమూర్తిగా దర్శనమిచ్చిన స్వామికి అంజలి ఘటించి సాష్టాంగ ప్రమాణం చేశాడు. శ్రీనారసింహస్వామి తన అభయ మంగళ దివ్య హస్తాన్ని ప్రహ్లాదుని తలపైనుంచి దీవించాడు.

ప్రాభవమొప్ప నుత్కట కృపామతియై కదియంగ జీరి సం
శోభిత దృష్టి సంఘముల జూచుచు బాలుని మౌళియందు లో
కాభినుతుండు పెట్టి నసురాంతకు డుద్భట కాలసర్ప భీ
తాభయ దాన శస్తము ననర్గళ మంగళ హేతుహస్తమున్

ఇలా తన తలపై చేతినుంచి అభయదానము చేసిన శ్రీహరిని వినయ వివేక భూషణుడైన ప్రహ్లాదుడు భక్తితో పరవశించి చేతులు జోడించి స్తుతించాడు.

తపమున్ వంశము తేజమున్ శ్రుతము సౌందర్యంబును
ద్యోగమున్ నిపుణత్వంబుప్రతాప పౌరుషములున్ నిష్ఠాబల ప్రజ్ఞలున్
జప హోమంబులు జాలవీశ్వర! భవత్సంతుష్టికిన్ దంతి యూ
ధపు చందంబున భక్తి సేయవలయున్ దాత్పర్య సంయుక్తుడై.

ఓ ఈశా! నీవు సత్వగుణ నిలయుడవు. ఈ బ్రహ్మాది దేవతలంతా నీ ఆనతి ప్రకారం నడిచేవారే. వాళ్ళంతా నీ ఉగ్రరూపాన్ని చూచి భయపడుతున్నారు. అసలు ఈ రూపం కాంతివంతం. ఈ విశ్వానికి నీ రూపం వల్ల ఐశ్వర్యం, క్షేమం, ఆత్మసుఖం కలుగుతాయి. బ్రహ్మాది దేవతలంతా నీ కోపం ఎప్పుడు చల్లారుతుందా అని వేచియున్నారు. నీ నారసింహ స్వరూపాన్ని ప్రజలు భయశాంతికోసం ఆరాధిస్తారు - అని ప్రహ్లాదుడన్నాడు.

ఖరదంష్ట్రా భ్రుకుటీ సటా నఖయు నుగ్రధ్యానయున్ రక్త కే
సరయున్ దీర్ఘతరాంత్ర మాలికయు భాస్వన్నేత్రయున్నైన నీ
నరసింహాకృతి జూచి నే వెరవ, ఘూర్ణ క్రూర దుర్వార దు
ర్భర సంసార దవాగ్నికిన్ వెరతు నీ పాదాశ్రయుం జేయవే

అట్టి స్తుతిచే శ్రీహరి సంతోషించి ప్రసన్నుడై “ప్రహ్లాద! భద్ర! భద్రంతే ప్రీతోహం తే సురోత్తమ’ అనినాడు. ప్రహ్లాదుడు పరవశించి పలువిధాల స్తుతించాడు. ప్రసాదపూర్ణముఖుడైన శ్రీ నరసింహుని చూచి బ్రహ్మదేవుడు – ఓ దేవదేవా! అఖిలాధ్యక్ష! భూతచర పూర్వజ! నియమంతో ధ్యానించేవానికి నీ నరసింహరూపం అన్ని భయాలను, మృత్యుభీతిని కూడా పోగొడుతుంది. - అన్నాడు.

నీ నృసింహావతారంబు నిష్ఠతోడ
దగిలి చింతించువారలు దండధరుని
బాధనొందరు మృత్యువు బారిపడరు.

శంకరుడు, బ్రహ్మాది దేవతలు శ్రీనారసింహుని ప్రస్తుతించారు. శ్రీలక్ష్మీ సమేతుడై స్వామి వైకుంఠమునకరిగెను. బ్రహ్మాది దేవతలు ప్రహ్లాదుని పూజలందుకొని తమలోకములకరిగిరి. ఈ అవతారాన్ని గురించి ధర్మరాజునకు చెబుతూ నారదుడిలా అన్నాడు.

శ్రీ రమణీయమైన నరసింహ విహారము నింద్రశత్రు సం
హారము బుణ్య భాగవతుడైన నిశాచరనాథ పుత్ర సం
చారము నెవ్వడైన సువిచారత విన్న పఠించినన్ శుభా
కారము తోడ నే భయము గల్గని లోకము జెందు భూవరా!

ఓ నమో భగవతే తుభ్యం పురుషాయ మహాత్మనే
హరయేఽద్భుత సింహాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
సర్వ వేదాంత వేద్యాయ కారణాయ మహాత్మనే
సర్వలోక శరణ్యాయ శ్రీనృసింహాయ మంగళమ్

మాతర్నమామి కమలే కమలాయతాక్షి
శ్రీ విష్ణు హృత్కమల వాసిని విశ్వమాత
క్షీరోదజే కమల కోమల గర్భగౌరి
లక్ష్మి ప్రసీద సతతం నమతాం శరణ్యే.

తిరుమల సహస్రదీపాలంకరణ సేవ –
శ్రీ దేవీ భూదేవీ సమేతులై ఊయలలో ఊగుతున్న
శ్రీ మలయప్ప స్వామి.

Creative Commons Photo from flickr – by s k fotography

సర్వః శర్వః శివః స్థాణుర్భూతాదిర్నిధిరవ్యయః |
సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః || (4)

25. సర్వః

- సర్వము తానెయ్యైనవాడు. సృష్టి స్థితి లయములకు మూలము.

ఓం సర్వాయ నమః

చరాచర శరీరేషు వ్యాప్తిమాన్ సర్వ ఈరితః - స్థావర జంగమాత్మకమైన ఈ జగత్తంతా వ్యాపించియున్నవాడు.
అసతశ్చ సతశ్చైవ సర్వస్య ప్రభవాప్యయాత్ సర్వస్య సర్వదా జ్ఞానాత్ సర్వమేనమ్ ప్రచక్షతే – మహాభారతము – ఉద్యోగ పర్వము 5.68.11 - చేతనాచేతనములైన సమస్తమునకును ఆదియును, అంతమును అగుట చేతను, సర్వదా సకలమును ఎరిగినవాడగుట చేతను ఆయన 'సర్వః' అని పిలువబడెను.

శ్రీ చిన్మయానంద ఉదాహరణ: అలలు అన్నీ సముద్రమునుండి జనించి, మరల లీనమగును. కనుక అలలన్నింటినీ సముద్రమనే చెప్పవచ్చును.

ఎవ్వనిచే జనించు జగమెవ్వని లోపలనుండు లీనమై
ఎవ్వనియందు డిందు పరమేశ్వరుడెవ్వడు మూలకారణం
బెవ్వడనాది మధ్యలయుడెవ్వడు సర్వము తానెయైనవా
డెవ్వడు వాని నాత్మభవు నీశ్వరునే శరణంబు వేడెదన్ - పోతన – భాగవతము – గజేంద్రుని ప్రార్థన

గోస్వామి తులసీదాసు – **సీయ రామమయ సబ్ జగ జానీ, కరఉ ప్రనామ జోరి జుగపానీ** – జగత్తంతయు శ్రీ సీతారామమయమని తెలిసికొని, నేను నా రెండు చేతులను జోడించి, అందరికిని నమస్కరింతును.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన శ్రీ కైవల్య సారథి నుండి – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు: సృష్టికి పూర్వము మానవాకారంలో ఉన్న విరాడాత్మ మాత్రమే ఉన్నది. అతనికన్న భిన్నమైనదేదీ లేదు.

నారాయణోపనిషత్తు: ఈ జగత్తులో నారాయణుడే నిత్యుడు. అతడే బ్రహ్మ. అతడే విష్ణువు. అతడే రుద్రుడు. అతడే ఇంద్రుడు. అతడే భూమి. అతడే ఆకాశము. అతడే కాలము. అతడే దిక్కులు. పైనున్నది అతడే. క్రిందనున్నది అతడే. మధ్యనున్నది అతడే. లోపల ఉన్నది అతడే. బయట ఉన్నది అతడే. భూతభవిష్యద్వర్తమానములు అతడే. ఈ సమస్తమూ అతడే. అతడు నిష్కళంకుడు. నిరంజనుడు. నిర్వికల్పుడు. ఈ జగత్తులో నారాయణుడు తప్ప వేరెవరూ లేరు. అతడు జగత్తంతా ఆవరించి యున్నాడు. అందుచేతనే అతడు 'సర్వుడు' అనబడుచున్నాడు.

26. శర్వః

- సకల పాపములను పటాపంచలు చేయువాడు. సకల శుభములను కలిగించువాడు.
- ప్రళయ కాలమున భూతములను హింసించు (నాశనము చేయు) శివుడు.

ఓం శర్వాయ నమః

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచన నుండి: సకల శుభములను కలిగించువాడని భావార్థము. భగవానుడు కల్పవృక్షము, కామధేనువు, చింతామణియై యున్నందున తనను కీర్తించిన, స్మరించిన, ధ్యానించిన, స్తుతించిన, నమస్కరించిన భక్తులెల్లరకును వారి వారి అర్హతలకు అనుకూలములగు ఫలములను ప్రసాదించువాడు శ్రీహరియే అగుట చేత 'శర్వః' అని గానము చేయబడును.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచననుండి: శర్వుడు అనగా హింసించువాడు. **స్వ శరీర జగత్ దుఃఖం శర్వః సః స్యాత్ శృణతి యః** – తనకు శరీరమువలె పరతంత్రులగు సకల ప్రాణుల దుఃఖమును నశింపజేయువాడు.

అశుభం శృణాతి హింసతీతి శర్వః – తనకు శరీర భూతులైన ప్రాణులయొక్క అనిష్ఠములను నశింపజేయువాడు. **శృణాతి ఇతి శర్వః** – ప్రళయకాలమున భూతములను హింసించువాడు, శివుడు.

శ్రీ కృష్ణమాచారి రచననుండి: నాకు ఈ నామముయొక్క భావార్థములు స్పష్టముగా అవగతము కావటములేదు. 'శృ' - అనగా ముక్కలుగా చీల్చుట, సంహరించుట, శిక్షించుట – అనే మూలము నుండి ఈ 'శర్వ' శబ్దము ఉత్పన్నమయినదనిపిస్తుంది. అయితే శ్రీ భట్టులు గాని, శ్రీ శంకరులు గాని తమ తమ భాష్యములలో ఈ నామమునకు శృతులనుండి ప్రమాణములను ఉదాహరించలేదు. అలా ఉంటే మనకు ఉపయోగకరంగా ఉండేది. భగవద్గీతనుండి గాని, మరే ఆధ్యాత్మిక సాహిత్యమునుండి గాని 'శర్వ' నామమును వాడిన సందర్భమును ఎవరైనా ఉదాహరిస్తే, ఈ నామమును అర్థం చేసుకోవడానికి నాకు సహకరించిట్లవుతుందని మనవి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వ శరీర భూతానామ్ అశుభమపి శృణతి ఇతి శర్వః.** భగవంతుడు తన శరీరమునుండి దుష్ట భాగములను తొలగించును గనుక 'శర్వః' అని కీర్తింపబడును. బహుశా దీని భావము – భక్తుల పాపములను నశింపజేయును – అని కావచ్చును. అయితే 'అశుభమపి' అన్న పదముయొక్క ప్రాముఖ్యత (నాకు, అనగా కృష్ణమాచారికి) బోధపడడంలేదు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తి రచయిత ఇలా వివరించారు - **స్వ శరీర జగత్ దుఃఖం శర్వః సః స్యాత్ శృణతి యః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శృణతి సంహార సమయే సంహరతి సంహారయతి వా సకలాః ప్రజాః ఇతి శర్వః** – ప్రళయకాలంలో సమస్త భూతములను సంహరించే (తనలో లీనం చేసుకొనే) వాడు శర్వుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – బియ్యపు గింజలు అన్నంగా మారాలంటే వాటి పూర్వరూపం నశించాలి. అలాగే సర్వ భూతములు కల్పాంతమున నశించినట్లయితే మరల సృష్టికి వీలు కలుగును. కనుక ప్రళయ కాలమున ప్రాణులు లయమగుటను దారుణముగా భావింపరాదు.

27. శివః

- మంగళప్రదుడు, శుభకరుడు – **శుభ ఆవహశ్చ శివః**

ఓం శివాయ నమః

ఈ మంగళప్రదమగు నామము 27వ నామముగాను, మరల 607వ నామముగాను కూడ చెప్పబడెను.

4వ శ్లోకము. 27వ నామము. శివః **– సర్వః శర్వః శివః స్థాణుః భూతాదిః నిధిరవ్యయః**

64వ శ్లోకము. 607వ నామము. శివః **– అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృత్ శివః**

స మేఘయతి యన్ నిత్యమ్ సర్వార్థాన్ సర్వ కర్మసు

శివమిచ్ఛాన్ మనుష్యానామ్ తస్మాదేష శివః స్మృతః – మహాభారతము – ద్రోణపర్వము (202)

అన్నియెడల, అనునిత్యము, తన భక్తులు కోరినవన్నియును ప్రసాదించు గుణము కలిగినందున భగవంతుడు శివుడు అని స్మరింపబడును.

నారాయణోపనిషత్తులో విష్ణువును 'శివః' నామముతో ప్రస్తావించిన ఉదాహరణలు.

శాశ్వతమ్ శివమ్ అచ్యుతమ్ – ఆయన కాలమునకు అతీతుడైన శాశ్వతుడు. మంగళకరుడు. తన భక్తులను ఎన్నటికీ పతనము కానీయడు.

స బ్రహ్మ స శివః సేంద్రః సో అక్షరః పరమః స్వరాత్ – ఆయనే బ్రహ్మ, ఆయనే శివుడు, ఆయనే ఇంద్రుడు. ఆయన వినాశరహితుడు. అందరికిని పరమ ప్రభువు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి: శైవ సంప్రదాయ శబ్దములెన్నియో దీనియందు గలవని పాఠకులు గమనించగలరు. అటులనే శివ సహస్రనామావళి యందు కూడ వైష్ణవనామములెన్నియో గమనించగలరు. శివకేశవులకు భేదము చూపువాడు అవివేకి. అతడు మహా నరకములకు పోవునని పురాణాదులలో స్పష్టముగా తెలుపబడియున్నది.

మహాభారతము ఆంధ్రీకరణకు పూనుకున్న శ్రీ తిక్కన సోమయాజి రచించిన హరిహరస్తుతి (విరాట పర్వము)

శ్రీయన గౌరినాబరగు చెల్వకు జిత్తము పల్లవింప భ
ద్రాయిత మూర్తియై హరిహరంబగు రూపము దాల్చి 'విష్ణు రూ
పాయ నమశ్శివాయ' యని పల్కెడు భక్తజనంబు వైదిక
ధ్యాయిత కిచ్చమెచ్చు పరతత్త్వము గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్

28. స్థాణుః

- స్థిరమైనవాడు. భక్తుల పట్ల అనుగ్రహము కలిగి నిశ్చయముగా ఇష్టకామ్యములను సిద్ధింపజేయువాడు.
- వృద్ధి క్షయ గుణములకు లోబడనివాడు.

ఓం స్థాణవే నమః

'స్థ' అనే ధాతువునుండి 'తిష్ఠతి' అనే పదం వస్తుంది. 'స్థాణు' పదము కూడా ఇదే ధాతువునుండి వస్తుంది. భక్తులయెడల భగవంతుని అనుగ్రహము అచంచలము. అపారము. భుక్తిని, ముక్తిని ప్రసాదించు సులభ అనుగ్రహ మూర్తియే 'స్థాణుః' అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

సంశమయ్యా శివం సర్వం విశ్రాణ్యాపి శివం బహు స్వయం న విశ్రామ్యతి యః స స్థాణుః పరికీర్తితః - తన భక్తులయొక్క కష్టములన్నీ తొలగించి, వారు కోరిన కోరికలన్నింటినీ తీర్చి, తాను హాయిగా విశ్రమించినవాడు స్థాణువు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – 'స్థాణు' అనే పదానికి – బాగా ముదిరి, ఎండ వానలవల్ల ప్రభావితము కాని మహావృక్షము – అని కూడ అర్థము చెప్పవచ్చును. భగవంతుడు కాలమును బట్టి గాని, స్థలమును బట్టి గాని మారడు. వృద్ధి, క్షయము వంటి స్వాభావికమగు మార్పులకు ఆయన అతీతుడు.

(మరల **"విస్తారః స్థావరః స్థాణుః"** అని మరొక శ్లోకం ఉంది. అప్పుడు వేరే విధమైన వ్యాఖ్యలను పరిశీలించుదాము)

అచ్ఛేద్యో అయము దాహ్యో అయము క్లేద్యో అశోష్య ఏవచ
నిత్యః సర్వగతః స్థాణుః అచలో అయం సనాతనః – గీత 2.24
ఈ ఆత్మ ఛేదించుటకును, దహించుటకును, తడుపుటకును, శోషింపజేయుటకును సాధ్యము కానిది. ఇది నిత్యము. సర్వ వ్యాపి. చలింపనిది (అచలము). స్థాణువు (స్థిరమైనది). సనాతనము (శాశ్వతము)

29. భూతాదిః

- సకల భూతములచే ఆశ్రముగా కోరబడువాడు.
- సకల భూతములకు మూలము, కారణము.
- పంచ భూతములకు ప్రథముడు, సృష్టికర్త.

ఓం భూతాదయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భూతైః స్పృహణీయతనతయా ఆదీయతే –** అన్ని భూతములచే గాఢముగా వాంఛింపబడువాడు. (పరమపద ప్రాప్తియే సకల భూతముల పరమార్థము.)

భూతైర్యః ప్రాణాభిర్నిత్యం స్పృహణీయ తమత్వతః ఉపాదానాద్ధి భూతాది రుచ్యతే సున్దరాకృతిః - పరమేశ్వరుడు మిక్కిలి సుందరమైన ఆకారము కలవాడు. జగత్తులోని అందమంతా ఆయనయందే ఉన్నది. అందుచేత జీవులన్నీ ఆయనను కోరుతాయి. కాబట్టి సమస్త జీవులచేత ఎల్లప్పుడూ గ్రహింపబడుతూ ఉండేవాడు భూతాది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **భూతానామ్ ఆది కారణత్వాత్ భూతాదిః** – అన్ని భూతములకును మూలకారణము గనుక భూతాది.

శ్రీ చిన్మయానంద – పంచభూతములనగా పృథ్వి ఆపస్తేజో వాయురాకాశములు (భూమి, జలము, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము). నామరూపాత్మక ప్రకృతికి మూలమగు ఈ పంచభూతములకును పరమేశ్వరుడే ఆద్యుడు కనుక భూతాది.

నారాయణోపనిషత్తు – ఈ సృష్టి ప్రారంభంలో పరమపురుషుడైన నారాయణుడు ప్రాణులను సృష్టించాలి అనుకొన్నాడు. అప్పుడు హిరణ్యగర్భుడు ఉదయించాడు. ఆ తరువాత ఆకాశాది పంచభూతాలు ఉద్భవించినాయి. ఈ రకంగా శ్రీమన్నారాయణునినుండే బ్రహ్మ, రుద్రుడు, ఇంద్రుడు, మరీచి, కశ్యపుడు మొదలైన ప్రజాపతులు, ఏకాదశరుద్రులు, ద్వాదశాదిత్యులు, అష్టవసువులు, సకల వేదాలు ఉద్భవించినాయి.

30. నిధిరవ్యయః

- తరగని పెన్నిధి.
- సమస్త ప్రాణికోటులను ప్రళయకాలమునందు తనయందే భద్రపరచుకొనువాడు.

ఓం నిధయే అవ్యయాయ నమః

ఓం అవ్యయాయ నిధయే నమః

భగవంతుడు భక్తులకు కొంగు బంగారము. అలమేలు మంగాపతి ఆపదమొక్కులవాడు. ఏడుకొండల వేంకటరమణుడు. భక్తులు అవుసరమునకు దాచుకొన్న నిధి. తరగని పెన్నిధి. **నిధీయతే అస్మిన్ ఇతి నిధిః** – జాగ్రత్తగా, రహస్యముగా దాచిన విలువైన వస్తువును నిధియందురు.

యస్పదాపద్ధన మివ నిధేయ త్వా న్నిధి స్మృతః సదోపభుజ్యమానో అపి కలయాప్యనుపక్షయాత్ - ఆపద సమయంలో ఉపయోగిస్తుంది అని దాచిపెట్టిన ధనాన్ని 'నిధి' అంటారు. అటువంటి మహానిధివలె ఎల్లకాలము రక్షించువాడు. మామూలుగా దాచిపెట్టే నిధి అయితే వాడుకున్న కొద్దీ తరిగిపోతుంది. కానీ పరమేశ్వరుడు అనబడే ఈ నిధిని ఎంతగా వాడుకున్నప్పటికీ తరగదు సరి కదా పెరుగుతూ ఉంటుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – కల్పాంత ప్రళయ కాలమున సమస్త భూత కోటులు ఆయనయందే ఐక్యమగును. మరల సృష్టి క్రమమున తిరిగి ఉద్భవించును. ఇట్లు సమస్తమును భద్రపరచుకొన్నవాడు గనుక ఆయన 'నిధి' యనబడెను. ఆయన సృష్టి స్థితి లయ శక్తులకు పరిమితి లేదు గనుక 'అవ్యయ' అని విశేషీకరింపబడెను. కనుక ఆయన అవ్యయమైన నిధి.

31. సంభవః

- తనకు తానుగానే (కర్మాది కారణములు, బంధములు లేకుండా) అవతరించువాడు.
- శ్రద్ధా భక్తులతో కోరుకున్నవారికి దర్శనమిచ్చువాడు.

ఓం సంభవాయ నమః

నిధివ జ్ఞాతి గూఢోపి రామకృష్ణాది భేదతః సమన్తాద్భహుధా జాత స్సంభవ పరికీర్తితః - భగవంతుడు నిధివలె గోప్యముగా అనిపించినాగాని, భక్త జనుల కొఱకు రాముడు, కృష్ణుడు వంటి అనేక అవతారములలో సంభవిస్తాడు. ఆయన జన్మకు కర్మ కారణము కాదు. తన ఇచ్ఛానుసారము, స్వలీలా మాత్రముగ, సకల గుణ ఐశ్వర్య శోభితుడై సంభవించును. కనుక ఆయన సంభవుడు. తన భక్తుడైన ప్రహ్లాదుని రక్షించడం కోసం శ్రీహరి నరసింహావతారంలో స్తంభంనుండి బయటకు వచ్చాడు. శ్రీకృష్ణుని వివాహం చూడలేదని బాధపడిన యశోద కోరిక తీర్చడానికి మరుజన్మలో భగవంతుడు శ్రీవేంకటేశ్వరునిగా జన్మించాడు. యశోద మరల వకుళాదేవిగా జన్మించి తన చేతుల మీదుగా పద్మావతీ శ్రీనివాసుల కల్యాణం జరిపించింది.

అజో అపి సన్నవ్యయాత్మా భూతానామీశ్వరోపి సన్
ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవామ్యాత్మ మాయయా – గీత 4.6
నేను జన్మ రహితుడను. నిత్యుడను. సమస్త ప్రాణులకును ఈశ్వరుడను. అయినను నా ప్రకృతిని అధీనములో నుంచుకొని, నా యోగమాయచే అవతరించుచుందును.

పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే – గీత 4.8
సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపు మాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతి యుగము నందును అవతరించుచుందును.

32. భావనః

- (సంభవించిన పిదప) అందరిని, వారిలోని మాలిన్యములను తొలగించి, పునరుజ్జీవింపజేయువాడు.
- కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు.

ఓం భావనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు సర్వము తానెయైనవాడు (సర్వః), పాపహరుడు (శర్వః). శుభకరుడు (శివః). స్థిరుడు (స్థాణుః). అనంత నిధి (నిధిరవ్యయః). భక్త జనోద్ధరణకై అవతరించును (సంభవః). అలా అవతరించిన పరమేశ్వరుడు, జగన్నాథుడు మన పాపములను క్షాళనము చేసి క్రొత్త జీవితమును ప్రసాదించును. శ్రీ భట్టుల ఈ వ్యాఖ్యను నిరుక్తి రచయితా ఇలా వ్యక్తపరచారు – **యో జనిత్వా జనాన్ ఉజ్జీవయతి సః భావనః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'భావన' అనగా 'ఇచ్చుట' అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. వర ప్రదాతయైన భగవంతుడు తనను స్మరించి, చింతించి, ధ్యానించి, కీర్తించి, ఆత్మార్పణము చేయు భక్త కోటులకు సకల కామితార్థములను ప్రసాదించును.

33. భర్తా

- భరించువాడు. భక్తుల యోగ క్షేమములను వహించువాడు. సకల లోకములకును పతి, గతి, పరమార్థము.

ఓం భర్త్రే నమః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రపంచస్య అధిష్ఠానత్వేన భరణాత్ భర్తా** – ఎల్ల లోకముకును ప్రభువు, భరించువాడు భర్త.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యః తాన్ పుష్ణాతి ఆత్మ దానాత్ స భర్తా పరికీర్తితః** – తన భక్తులకు తానే అధీనమ్మై పోయి (తనను తానే వారికి ఇచ్చుకొని) వారిని, వారికి ఆధారమైన లోకములను పోషించువాడు భర్త.

తన భక్తులు తననే పొందుదురని గీతలో పరమాత్ముడు పెక్కుమార్లు చెప్పినాడు. ఇది ఆ అనంత నిధిస్వరూపుని గుణ వైభవము.

34. ప్రభవః

- దివ్యమైన జన్మము (అవతరణము) కలవాడు

ఓం ప్రభవాయ నమః

స్య భవః ప్రకృష్ట ఇతి ప్రభవః – ఆయన జన్మము ఏ విధమైన కర్మ బంధము వల్ల గాని, లోపము వల్ల గాని కలుషితము కాదు. దివ్యము. ఆయనను ధ్యానించి ఆరాధించువాడు సకల కర్మ జన్మ బంధములనుండి విముక్తులగుదురు – **ప్రకర్షేణ భవతి.**

దేవాది జనవై జాత్యాత్ ప్రకృష్టోత్పత్తి మత్త్వతః
అవిద్యా దోషవై దుర్యాత్ ప్రభవః పరికీర్తితః

దేవతలకు గాని మానవులకు గాని వారి కర్మ ఫలితాన్ని బట్టి ఉత్తర జన్మలు వస్తాయి. వారికి అవిద్యా దోషము కూడా ఉంటుంది. అలాంటి దోషాలు ఏవీ లేక, తమ జన్మ రహస్యము తెలిసినటువంటి వారికి జన్మరాహిత్యము కలుగజేసేటటువంటి జన్మ కలవాడు.

అవజానంతి మాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రితమ్

పరం భావమజానంతో మమ భూత మహేశ్వరమ్ – గీత 9.11

నా పరమ భావమును ఎఱుగని మూఢులు సర్వప్రాణులకును మహేశ్వరుడను (ప్రభువును) ఐన నన్ను లోక కల్యాణమునకై అవతారములను ఎత్తిన కారణము తెలియక సామాన్య మానవునిగా భావించి తక్కువగా ఊహింతురు.

35. ప్రభుః

- సర్వాధిపతి. సర్వ శక్తిమంతుడు.

ఓం ప్రభవే నమః

4వ శ్లోకము. 35వ నామము. ప్రభుః **– సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభుః ఈశ్వరః**

32వ శ్లోకము. 300వ నామము. ప్రభుః **– కామహా కామకృత్ కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వాసు క్రియాసు సామర్థ్య అతిశయవాన్ ప్రభుః** – సకల కార్యములందును అతిశయించిన సామర్థ్యము కలవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తి రచయిత ఇలా క్లుప్తంగా చెప్పారు.

బ్రహ్మాదీనామ్ చ సర్వేషామ్ భోగ మోక్ష సమర్పణే సమర్థః ప్రభుః ఇత్యుక్తః సర్వేష్టా ఫలదో మనుః - బ్రహ్మాది దేవతలకు కూడ సకల భోగమోక్షములను, ఫలములను ప్రసాదించువాడు ప్రభువు. ఆయన ఈశ్వరులకు ఈశ్వరుడు. దేవదేవుడు. జగత్పతి. ఈ నామ స్మరణ సకల ఇష్టఫలములను ప్రసాదించును. ఓం ప్రభవే నమః.

36. ఈశ్వరః

- అన్నింటిపై సకలాధిపత్యము కలవాడు. సకల గుణశక్తియుతుడు.
- మరే విధమైన సహాయము, ప్రమేయము లేకుండా, ఇచ్ఛామాత్రముగా, లీలా మాత్రముగ ఏదయినా చేయగలవాడు.

ఓం ఈశ్వరాయ నమః

4వ శ్లోకము. 36వ నామము. ఈశ్వరః **– సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః**

9వ శ్లోకము. 75వ నామము. ఈశ్వరః **– ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః**

ఈ నామమును 'ఐశ్వర్య' మరియు 'ఇష్ట' అనే రెండు అర్థాలలో వివరించారు.

నిరుపాధికమ్ ఐశ్వర్యమ్ అస్య ఇతి ఈశ్వరః – అనంతమైన శక్తి సామర్థ్యములు కలవాడు గనుక ఈశ్వరుడు.

ఇష్టే ఇతి ఈశ్వరః – తన ఇచ్ఛానుసారము వర్తించువాడు ఈశ్వరుడు. (శ్రీ కైవల్య సారధి నుండి – తాను పరమేశ్వరునిగా పరమపదంలో ఉండేకన్న అవతారాలెత్తినప్పుడు తన శక్తి ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తుంది. కనుక అవతారముల యందు ఎక్కువగా ఇష్టము కలవాడు)

మనుష్యాద్యవతారే అపి బ్రహ్మాదీంశ్చ ప్రయోజనే నియన్త్రాత్ ఈశ్వరః ప్రోక్తః ప్రాధాన్య ఫలదో మనుః - తాను ఒక మానవునిగా జన్మించినప్పటికీ, బ్రహ్మాది దేవతలను తనకోసం ఉపయోగించుకోగల శక్తి సామర్ధ్యములు కలవాడు ఈశ్వరుడు. ఈ దివ్య నామము ముఖ్యమైన ఫలములనొసగును. **ఓం ఈశ్వరాయ నమః.**

స్వయంభూశ్శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః |
అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః || (5)

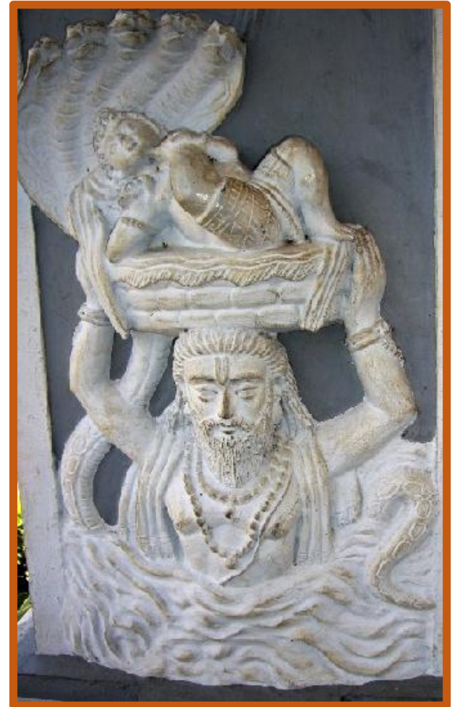
37. స్వయంభూః

- **స్వయమేవ భవతి ఇతి స్వయంభూః** – స్వయముగా, ఇచ్ఛానుసారము, వేరు ఆధారములు లేకుండ జన్మించువాడు.

ఓం స్వయంభువే నమః

భవతి స్వేచ్ఛయా యో అసౌ స్వయంభూః పరికీర్తితః - బ్రహ్మాదులవలె తనయొక్క కర్మఫలము వలన కాకుండా, సంకల్పమాత్రము చేతనే అవతరించువాడు.

రాధాకృష్ణ శాస్త్రి ఉదాహరణ – దేవకీవసుదేవులకు బిడ్డగా జన్మించిన శ్రీకృష్ణుడు సర్వాభరణ భూషణ శోభితుడై, ప్రసన్నహాస వదనుడై, దివ్యాయుధములు ధరించియున్నాడు. తల్లికి ఏ విధమైన ప్రసవ వేదన కలుగలేదు. (చిత్రం. బాలకృష్ణుని యమునానది దాటిస్తున్న వసుదేవుడు. పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా తూర్పు యడవల్లి ఆలయం స్తంభంపైని శిల్పం.)

తమద్భుతమ్ బాలకమ్ అంబుజేక్షణమ్ చతుర్భుజమ్ శంఖచక్ర గదాయుధమ్
శ్రీవత్స లక్షణమ్ గళ శోభి కౌస్తుభమ్ పీతాంబరమ్ సాంద్ర పయోద సుందరమ్
ఆ బాలుని జూచి వసుదేవుడిలా ఆనందించాడు
బాలు బూర్ణేందు రుచిజాలు భక్తలోక పాలు సుగుణాలవాలు గృపావిశాలు
జూచి తిలకించి పులకించి చోద్యమంది యుబ్బి చెలరేగి వసుదేవుడుత్సహించె
అపుడు దేవకీదేవి స్వామిని ఇలా స్తుతించింది.
ఒంటి నిల్చి పురాణయోగులు యోగమార్గ నిరూఢులై
కంటిమందురు గాని నిక్కము గానరీ భవదాకృతిన్
గంటి భద్రము గంటి మాంసపు గన్నులు గనబోలదీ
తొంటి రూపు దొలంగబెట్టుము తోయజేక్షణ మ్రొక్కెదన్

38. శంభుః

- **శమ్ భావయతి ఇతి శంభుః** – శుభములను, సుఖ సంతోషములను ప్రసాదించువాడు.

ఓం శంభవే నమః

భగవంతుడు సకల శుభ ప్రదాత. ఆ దివ్య సుందర మూర్తిని తలచిన, చూచినంతనే శుభములు వర్షించును.

శ్రీరాముని సౌందర్యము రామాయణమున పెక్కుచోట్ల వర్ణింపబడినది. **రూపః ఔదార్యగుణైః పుంసామ్ దృష్టి చిత్త అపహారిణమ్ –** ఆ రాముని సుందర రూపము, దాతృగుణము చూపరుల దృష్టిని, చిత్తమును అపహరించును. **చంద్రకాంతాననమ్ రామమ్ అతీవ ప్రియదర్శనమ్ –** వెన్నెలవంటి మోము గలవాడు. ఆయన దర్శనము కనులకు పండుగ.

స్మశానేష్వా క్రీడా స్మరహర! పిశాచాస్సహచరాః

చితాభస్మాలేపః స్రగపిన్నృకరోటీ పరికరః

అమఙ్గల్యం శీలం తవ భవతు నామైవమఖిలమ్

తథాపి స్మర్తౄణాం వరద! పరమ మఙ్గలమసి – పుష్పదంతుని శ్రీ శివమహిమ్న స్తోత్రమునుండి.
మదన నాశకా! ఓ ఈశ్వరా! నీవు స్మశానములందంతటను క్రీడింతువు. పిశాచములు నీ సహచరులు. చితా భస్మము నీకు మైపూత. నరకపాలముల సమూహము నీ మాల. నీవు ఇట్లు అమంగళము అనిపించు సామగ్రి కలవాడవై, నిన్ను స్మరించు భక్తులకు పరమ మంగళప్రదుడవు.

39. ఆదిత్యః

- సూర్యమండల మధ్యవర్తియై బంగారువర్ణముతో ప్రకాశించు పురుషుడు.
- ద్వాదశాదిత్యులలో విష్ణువు.
- సమస్తమును ప్రకాశింపజేసి పోషించువాడు.
- అదితియొక్క కుమారుడైన వామనుడు.

ఓం ఆదిత్యాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చును.

5వ శ్లోకము. 39వ నామము. ఆదిత్యః – **స్వయంభూః శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః**

60వ శ్లోకము. 568వ నామము. ఆదిత్యః – **ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుః గతిసత్తమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు తన ఇచ్ఛానుసారము వేర్వేరు రూపములు ధరించుటకు ఇది ఒక ఉదాహరణము. సూర్యమండల మధ్యానువర్తియైన హిరణ్మయమూర్తి సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడే.

ధ్యేయ స్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణ స్సరసిజాసన సన్నివిష్టః

కేయూరవాన్ మకర కుండల కిరీటీ హారీ హిరణ్మయ వపుర్ ధృత శంఖ చక్రః

తైత్తరీయోపనిషత్తులో కూడా ఇలాగే చెప్పారు – **స యశ్చాయమ్ పురుషే యశ్చాసావాదిత్యే స ఏకః** – మనుష్యుల అంతరాత్మయైనవాడు, సూర్యమండల మధ్యమున ఉన్నవాడు ఒకే దేవుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవద్గీత విభూతియోగము (10.21)లో దేవదేవుడిలా చెప్పాడు.

ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్

మరీచిర్మరుతారస్మి నక్షాత్రాణా మహం శశీ

అదితియొక్క ద్వాదశ పుత్రులైన ఆదిత్యులలో విష్ణువును నేను. జ్యోతిర్మయ స్వరూపులలో నేను సూర్యుడను. 49 వాయు దేవతలలోని 'తేజము'ను నేను. నక్షత్రాధిపతియైన చంద్రుడను నేను. (ఆదితియొక్క 12 పుత్రులను 'ఆదిత్యులు' అని యందురు.

వారి పేర్లు వరుసగా ధాత, మిత్ర, ఆర్యమ, శక్ర, వరుణ, అంశ, భగ, వివస్వాన్, పూష, సవిత, త్వష్ట, విష్ణు – అనునవి. వీరిలో విష్ణువు అందరికిని రాజు, పరమ శ్రేష్ఠుడు. కనుక భగవానుడు విష్ణువును తన స్వరూపుగా పేర్కొనెను. గీత - తత్వ వివేచని నుండి)

శ్రీ చిన్మయానంద: వామనావతారమున భగవానుడు అదితికి కుమారునిగా అవతరించెను.కనుక ఆదిత్యుడయ్యెను.

శ్రీ చిన్మయ మరొక వివరణ: భూమిపై సకల జీవరాసులకు ప్రాణాధారము సూర్యుడే. అదే విధముగా సమస్తమును పోషించువాడు భగవంతుడు. ఒక్కడేయగు సూర్యుడు అనేక జలపాత్రలందు అనేక సూర్యులవలె ప్రతిబింబించును. అలాగే పరమాత్ముడు సకల భూతమలందును అంతరాత్మయై ప్రకాశించుచున్నాడు.

40. పుష్కరాక్షః

- తామరపూవువంటి నేత్రములు గలవాడు.
- భక్తులను అనుగ్రహించువాడు. పోషించువాడు.

ఓం పుష్కరాక్షాయ నమః

5వ శ్లోకము. 40వ నామము. పుష్కరాక్షః – **స్వయంభూః శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః**
59వ శ్లోకము. 561వ నామము. పుష్కరాక్షః – **వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః**

పుష్కరే అక్షిణీ యస్య స పుష్కరాక్షః లేదా పోషయతీ భూతాని పుష్కరే అక్షిణీ యస్య స పుష్కరాక్షః

అక్షిణీ పుండరీకేవ భక్తానుగ్రహ కారిణీ యస్యాసౌ పుండరీకాక్షః స్వ్యేష్టవర్ణస్తు పావకః - తన భక్తులను అనుగ్రహించడానికి తామరపూవులను బోలిన కన్నులు గలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరి. పావనకరము.

శ్రీ చిన్మయానంద: 'మనసు కంటిలో ప్రతిబింబిస్తుంది' అని నానుడి. భగవంతుని సౌందర్యమును ప్రకటించే మరొక సుందర నామమిది. ఆ కమల నేత్రుని కన్నులనుండి ప్రకాశించే పరమానందము, శాంతి ఆయన భక్తుల హృదయములనుండి సకల దుఃఖములను తొలగించును.

59వ శ్లోకంలో మరల ఈ నామము 561వ నామముగా కీర్తింపబడినది. (**వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః**) అప్పుడు మరొక అర్థమును గ్రహించి మనము తరింపవచ్చును.

41. మహాస్వనః

- గంభీరమగు దివ్యనాదము యొక్క స్వరూపము కలవాడు (వేదగాన నాదము) .

ఓం మహాస్వనాయ నమః

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.4.10)లో ఇలా ఉంది. **అస్య మహతో భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్ యద్ ఋగ్ వేదో యజుర్వేదః సామవేదో అథర్వాంగీరసః ఇతిహాసః పురాణమ్ విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రాణ్యాణు వ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానాని.** భగవంతుడు వేదమూర్తి. ఆయన నిశ్వాసములే చతుర్వేదములు, పురాణేతిహాసములు, సకల శాస్త్రములు.

42. అనాది నిధనః

- **యస్య ఆది నిధనమ్ న అస్తి స అనాది నిధనః** – ఆది (మొదలు, జననము) మరియు నిధనము (తుది, నాశనము) లేనివాడు.

ఓం అనాది నిధనాయ నమః

('నిధన' పదాన్ని ఎక్కువగా 'ధనరాహిత్యము' అనే అర్థంలో వాడుతారు. కాని ఇదే పదానికి 'వినాశనము' అనే అర్థం కూడా ఉంది.) **యస్యాదినిధనం నాస్తి అనాది నిధనశ్చ సః అనాదినిధనోపాస్యో నిత్యయౌవన విగ్రహః** - నిత్య యౌవనము కలవాడు. జనన మరణములు లేనివాడు అనాదినిధనుడు.

భగవన్మూర్తి పాంచభౌతికము కాదు. అస్తిమాంసకృత శరీరము కాదు. ప్రకృతి ధర్మములైన పుట్టుట, గిట్టుట వంటి ఆ ఆదిమధ్యాంతరహితునకు వర్తింపవు. **న తస్య ప్రకృతా మూర్తిః మాంస మేదోస్థి సంభవా** (వరాహ పురాణము 75.44)

మహాభారతము – శాంతి పర్వము 206.60 – **రూపమ్ వా అతీంద్రియమ్, అంతఃకరణ ప్రత్యక్ష నిర్దేశాత్** – ఆయన రూపము ఇంద్రియములకు అందనిది. కేవలము అంతఃకరణము వల్లనే గోచరము కావచ్చును.

న భూత సంఘ సంస్థానో దేహో అస్య పరమాత్మనః – ఆయన దేహము తక్కిన భూతముల దేహమువంటిది కాదు.

అన్ని రూపులు నీ రూపమైనవాడ
ఆది మధ్యాంతములు లేక అలరువాడ
భక్తజనుల దీనుల పాలివాడ
దీవనలొసంగి కాపాడు దేవదేవ – గజేంద్రమోక్షము

43. ధాతా

- బ్రహ్మాదులను సృష్టించినవాడు. బ్రహ్మను కన్న తండ్రి.
- నామ రూపాత్మకమైన ఈ చరాచర విశ్వమునంతయును ధరించిన మహామహుడు.

ఓం ధాత్రే నమః

5వ శ్లోకము. 43వ నామము. ధాతా **– అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః**

102వ శ్లోకము. 951వ నామము. ధాతా / అధాతా **–** '**ఆధారనిలయో ధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః**' లేదా '**ఆధారనిలయోऽధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః**'

ఈ నామమునకు మూల ధాతువు 'ధా' – జన్మనిచ్చుట, ధరించుట, ఉంచుట, ఆధారపడుట – అనే అర్థంలో గ్రహించవచ్చును.

అచిత్సమపి భూతాయాం ప్రకృతౌ చిత్సమష్టికమ్ గర్భం వేదాత్మకం ధత్తే యస్తు ధాతేతి చక్షతే. అచిత్సమష్టియగు ప్రకృతియందు చిత్సమష్టియగు బ్రహ్మ అను గర్భమును ధరించువాడు. చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సృష్టించువాడు. అజ్ఞానమనే ప్రకృతిలో జ్ఞానమనే బ్రహ్మను సృష్టించినవాడు ధాత.

శ్రీ భట్టులు మౌలసంహితనుండి చూపిన ఆధారము – **ధాతా క్షేత్రే కర్మ-బీజ-భూతమ్ గర్భమ్ దధాతి** – క్షేత్రము (ప్రకృతి) నందు అండము(జీవము)ను ఉంచి సృష్టికార్యమునకు మూలమైనవాడు ధాత. ఇంతకు ముందు క్షేత్రజ్ఞ నామమునకు వివరించినట్లుగా – కర్మలకు క్షేత్రము అనుకూల స్థానము. జీవుడే కర్మలకు బీజము.

మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భమ్ దధామ్యహమ్
సంభవః సర్వ భూతానామ్ తతో భవతి భారత – గీత 14.3
ఓ అర్జున! నా మహద్బ్రహ్మ రూపమైన మూలప్రకృతి సర్వ ప్రాణులకును జన్మస్థానము. దానియందు చేతన సముదాయ రూపమైనబీజమును ఉంచెదను (స్థాపన చేసెదను). ఆ జడ చేతన సంయోగము వలననే సర్వభూతముల ఉత్పత్తి జరుగును.

సర్వ యోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతియాః
తాసాం బ్రహ్మ మహద్యోనిః అహం బీజప్రదః పితా – గీత 14.4
ఓ అర్జున! నానా యోనులందు జన్మించు ప్రాణులను తన గర్భమున ధరించు మూలప్రకృతియే ఆ ప్రాణులకు తల్లి. బీజ స్థాపన చేయు నేను వాటికి తండ్రిని. అనగా సర్వ ప్రాణులకును ప్రకృతియే తల్లి. నేనే జనకుడను.

అంటే ఆయన ప్రధానపురుషేశ్వరుడు గనుక, ప్రకృతి మరియు ఆత్మలు ఆయన అధీనములో ఉంటాయి. ప్రకృతిలో జీవ బీజమును ఉంచి, సృష్టికార్యమునకు కారణమైనవాడు ధాత. ఇలా చూచినట్లయితే – సృష్టికర్తయైన చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే ఈ బీజము అనీ, సర్వాంతర్యామియైన విష్ణువే ఆ బ్రహ్మను కన్నతండ్రి గను 'ధాత' అనీ చెప్పవచ్చును.

(శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి అదనపు వ్యాఖ్య: ఈ నామమునకు స్పష్టమైన అర్థము నాకు అవగతము కాలేదు. ముఖ్యముగా 'ధాత', 'విధాత' అనే నామములలో ఉన్న వ్యత్యాసం బోధపడలేదు. వేర్వేరు ముఖ్య ఆధార గ్రంథాలలో వేరువేరుగా ఈ నామానికి వ్యాఖ్యానం చెప్పారు.)

44. విధాతా

- బ్రహ్మను కన్నతండ్రి
- విధి విధానములను ఏర్పరచి, తగురీతిలో కర్మఫలములను ఇచ్చేవాడు.

ఓం విధాత్రే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చును.
5వ శ్లోకము. 44వ నామము. విధాతా – **అనాది నిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః**
51వ శ్లోకము. 485వ నామము. విధాతా – **అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుః విధాతా కృతలక్షణః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సృష్టికర్తకే కర్తయై బ్రహ్మకు జన్మనిచ్చినవాడు విధాత. **తద్గర్భ పరిణామేస్యా దావిర్భావయతి స్వయమ్ ధారణాల్లీలా యస్మాత్ విధాతా అయం ప్రకీర్తితః** తనను (అనగా బ్రహ్మను) గర్భమున ధరించి, అది పరిపక్వత చెందగానే దానిని స్వయముగా ఆవిర్భవింపజేయువాడు విధాత.
వాయుర్యమో అగ్ని ర్వరుణ శ్శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ
నమో నమస్తేస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయో అపి నమో నమస్తే – గీత 11.39

నీవే వాయుదేవుడవు. యముడవు. అగ్నివి. వరుణుడవు. చంద్రుడవు. ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు. బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు. ఇంకను నమస్కారములు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మణా తత్ ఫలమ్ చ కర్తా విధాతా** – భగవానుడు కర్మలను ప్రేరేపించువాడు. కర్మానుగుణముగా ఫలితమునొసగువాడు గనుక విధాత.

శ్రీ చిన్మయ – (విధి-ఏలుట) విశ్వమునందంతటను విధివిధానములకు అధినాధుడు విధాత.

కఠోపనిషత్తు – ఆయన శాసనము వల్లనే సూర్యుడు ప్రకాశించును. చంద్రుడు విరాజిల్లును. వాయువు వీచును. అగ్ని ప్రజ్వరిల్లును.

ఆయన కర్మ విధాన నిర్ణేత. కర్మ ఫల ప్రదాత. విధాత.

45. ధాతురుత్తమః

- బ్రహ్మకంటెను ముఖ్యుడు. శ్రేష్ఠుడు.
- ప్రపంచమునకు మూలమగు సమస్త ధాతువులందు ప్రధానము.

ఓం ధాతురుత్తమాయ నమః

బ్రహ్మను 'ధాత' అందురు గనుక ఆ బ్రహ్మను సృజించినవాడు ధాతురుత్తముడు.

ప్రపంచమునకు పృథివ్యాది ధాతువులు మూలము. ఆ మూలధాతువులకు మూలమైనవాడు ధాతురుత్తముడు.

శ్రీ సాయిబాబా జీవితచరిత్రనుండి (శ్రీ ప్రత్తి నారాయణరావు అనువాదము – 27వ అధ్యాయము)

బాబా తమ గద్దె దిగి రామదాసి పారాయణ చేయు స్థలమునకు వచ్చి విష్ణుసహస్రనామ పుస్తకమును తీసికొనెను. తమ స్థలమునకు తిరిగివచ్చి ఇట్లనెను – ఓ శ్యామా! ఈ గ్రంథము మిగుల విలువైనది. ఫలప్రదమైనది. కనుక నీకిది బహూకరించుచున్నాను. నీవు దీనిని చదువుము. ఒకప్పుడు నేను మిగుల బాధ పడితిని. నా హృదయము కొట్టుకొనెను. నా జీవితమపాయములోనుండెను. అట్టి సందిగ్ధ స్థితియందు నేను ఈ పుస్తకమును నా హృదయమునకు హత్తుకొంటిని. శ్యామా! అది నాకు గొప్ప మేలు చేసెను. అల్లాయే స్వయముగా వచ్చి బాగుచేసెనని యనుకొంటిని.

పెదవేగి సాయిబాబా ఆలయం స్తూపం

అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభోऽమరప్రభుః |
విశ్వకర్మా మనుస్త్వష్టా స్థవిష్ఠస్స్థవిరో ధ్రువః || (6)

46. అప్రమేయః

- ప్రమాణముల చేత తెలియరానివాడు. సామాన్య హేతుమార్గముల ద్వారా భగవంతుని నిర్వచించుట, వివరించుట, అంచనా వేయుట సాధ్యము కాదు.

ఓం అప్రమేయాయ నమః

ప్రమాతుమ్ న యోగ్యః అప్రమేయః - తన తత్వాన్ని వాస్తవ రూపంలో తెలిసికోవడానికి యోగ్యమైనది ప్రమేయము. అలా కానటువంటిది అప్రమేయము. **బ్రహ్మాదీనాన్ కరణై నో మాతుమపి శక్యతే ద్రష్టుం హ్యపా వప్రమేయః వచసామప్యగోచరః** - బ్రహ్మాదులకైననూ ఇంద్రియములచేత చూడడానికి, ఇంత పరిమాణము కలవాడని తెలుసుకోవడానికి వీలుగానివాడు. అవాఙ్మానస గోచరుడు. కనుక ఆయన అప్రమేయుడు.

ఏదైనావిషయం గురించి తెలుసుకోవాలంటే అందుకు కొన్ని ప్రమాణములు అవుసరం. **ప్రత్యక్ష ప్రమాణములు** – చూచుట, వినుట వంటి ఇంద్రియజ్ఞానము ద్వారా తెలియబడునవి. భగవంతుడు నిరాకారుడు, నిర్గుణుడు గనుక ప్రత్యక్ష ప్రమాణముల ద్వారా ఆయనను ఎవరూ తెలిసికొనజాలరు. **అనుమాన ప్రమాణములు** – ఒక కారణము చేత మరొకదానిని గ్రహించవచ్చును. నిప్పు ఉంటే పొగ వచ్చునని మనకు తెలుసు గనుక పొగను చూచి అక్కడ నిప్పు ఉందని అనుమానించవచ్చును. భగవంతుడు నిస్సంగుడు గనుక, వేరెవ్వరూ ఆయనను వేరు ప్రత్యక్ష ప్రమాణంతో తెలియకున్నారు గనుక, భగవంతుని అనుమానప్రమాణం ద్వారా తెలియజాలరు. **ఉపమా ప్రమాణము** - వేరు వస్తువులతో పోల్చుట – భగవంతుని పోల్చుటకు మరొకటి లేదు. ఆయన అనితరుడు. అద్వితీయుడు, సంపూర్ణుడు. తక్కినవన్నీ భాగములు. కనుక ఉపమా ప్రమాణముల ద్వారా భగవంతుని తెలియుట సాధ్యము కాదు. **శబ్ద ప్రమాణము, అప్త వాక్యము** – తెలిసినవారు చెప్పిన విషయము, ప్రామాణికమైన గ్రంథములలో చెప్పిన విషయము. ముక్తులైనవారు కూడ ఆయన అనంత గుణముల అనుభవమును, అనుభూతిని కొంతవరకు పొందగలరు. భగవంతుని తెలిసినవారే లేనప్పుడు భగవంతుని గురించి చెప్పగలిగినవారెవ్వరు?

భగవంతుని అదీ ఇదీ అని చెప్పలేము. అలాగు, ఇలాగు అని చెప్పలేము. ఇందువల్ల, అందువల్ల అని చెప్పలేము. కనుక ఆయన అప్రమేయుడు.

47. హృషీకేశః

- సకలేంద్రియములకు అధిపతి (హృషీక + ఈశ)

- సూర్య, చంద్ర రూపములలో కిరణములు పంచి జగములను ఆనందింపజేయువాడు (హృషీ + కేశ)

ఓం హృషీకేశాయ నమః

'హృషీకములు' అనగా ఇంద్రియములు – అనే అర్థంలో మొదటి వ్యాఖ్యను చెప్పారు. **'హృషీకాణామ్ ఈశః హృషీకేశః'** – ఆయన సర్వేంద్రియములకు అధినాథుడు. ఆయన అనుగ్రహము వల్లనే మనము కన్నులతో చూడగలము. చెవులతో వినగలము.

హృషీ – హర్షము (సంతోషము) కలిగించునట్టి; కేశ – కిరణములు; మనోహరములు, సంతోషప్రదములు అగు కిరణములతో భాసిల్లు కాంతిమూర్తి హృషీకేశుడు. శ్రీ శంకరులు మహాభారతము శాంతిపర్వము మోక్షధర్మమునుండి ఈ ఉదాహరణ చెప్పారు.

సూర్యచంద్రమసోః శశవదంశుభిః కేశసంజ్ఞితైః బోధయన్ స్వాపయన్ శ్చైవ జగదుత్తిష్ఠతే పృథక్ బోధనాత్ స్వాపనాచ్చైవ జగతో హర్షణమ్ భవేత్ అగ్నీసోమ కృతైరేభిః కర్మభిః పాండునందన హృషీకేశోऽహమీశానో వరదో లోకభావనః - సూర్యకిరణములతో జగములను మేల్కొలిపి,మరల చంద్రకిరణములతో నిదురబుచ్చి, లోకములకు ఆనందము కలుగజేయుచున్నాను. ఇట్లు అగ్ని (సూర్యుడు), సోమ కార్యములచే జగములను పోషించువాడను గనుక నేను హృషీకేశుడను.

శ్రీ శంకర భాష్యమును ఆంగ్లములోనికి అనువదించిన శ్రీ టి.ఎస్. కృష్ణమాచారి గారు ఈ గుణానుభవమును, ఇంకొక్క అడుగు ముందుకు వేసి, ఇలా వివరించారు – భగవానుని కేశములు సూర్యచంద్ర కిరణ రూపమున జగములకు హర్షమును కలిగించుచున్నవి గనుక ఆయన హృషీకేశుడు.

48. పద్మనాభః

- నాభి (బొడ్డు) నందు పద్మము కలవాడు. ఈ పద్మమునుండియే సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మ ఉద్భవించెను – **సర్వజగత్ కారణమ్ పద్మమ్ నాభౌ యస్య స పద్మనాభః**

ఓం పద్మనాభాయ నమః

ఈ నామము మూడుమార్లు వస్తుంది

6వ శ్లోకము. 48వ నామము. పద్మనాభః – **అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభః అమరప్రభుః**

21వ శ్లోకము. 198వ నామము. పద్మనాభః – **హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః**

38వ శ్లోకము. 348వ నామము. పద్మనాభః – **పద్మనాభః అరవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్**

ప్రస్తుత నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ – ఆయన బ్రహ్మను కన్నతండ్రి అని ఇంతకు ముందు – ధాతా, విధాతా, ధాతురుత్తమః – నామములలో చెప్పబడిన విషయము ఈ 'పద్మనాభః' నామములో సంగ్రహపరచబడినది. ఎల్ల లోకములకు, చరాచర భూతములకు మూలాధారము ఆయన నాభియే.

కాలాత్మకం తు యత్పద్మం నాభౌ యస్య స ఉచ్యతే పద్మనాభశ్చాష్టవర్ణో మహాసన్తానదో మనుః - కాలాత్మకమైన పద్మమును నాభియందు కలవాడు పద్మనాభుడు . ఈ నామాన్ని 'ఓం పద్మనాభాయ నమః' అని అష్టాక్షరీ మహామంత్రముగా జపం చేసినట్లయితే సత్సంతానము కలుగుతుంది.

'పద్మనాభః' నామమునకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక ఇంపైన వివరణ ఇచ్చారు. గర్భమునందు, జనన సమయమునందును బొడ్డుద్వారానే బిడ్డకు తల్లినుండి ఆహారం లభిస్తుంది. అలాగే సమస్త ప్రకృతికి ఆధారమైన భగవంతుని నాభి తామరమొగ్గవలె ఉన్నది. ఆ మొగ్గ వికసించుటయేబ్రహ్మ జననము, కాలగమనము, సృష్టికార్యము అనుకొనవచ్చును.

49. అమరప్రభుః

- అమరులైన దేవతలకు ప్రభువు **– అమరాణామ్ ప్రభుః**

ఓం అమరప్రభవే నమః

సృష్ట్యాదిష్వపి దేవానాం అధికార ప్రదానతః అమరప్రభు రిత్యుక్తో నవార్ణ స్సర్వదో మనుః - దేవతలకు సృష్టి, స్థితి, లయము మొదలైన అధికారము ఇచ్చినవాడు. 'ఓం అమర ప్రభవే నమః' అని ఈ నామాన్ని నవాక్షరీ మహామంత్రంగా జపించినట్లయితే సకలాభీష్టాలు ఈడేరుతాయి.

ఆ పరమేశ్వరుడే దేవతలను సృజించి, వారికి అమరత్వమునొసగి, వారికి సృష్ట్యాది కార్యక్రమములను అప్పగించెను. శ్రీ భట్టులు రామాయణము ఉత్తరకాండనుండి ఉదాహరించారు. **మహార్ణవే శయనొప్పు మామ్ త్వమ్ పూర్వమ్ అజీజనః ప్రాజాపత్యమ్ త్వయా కర్మ సర్వమ్ మయి నివేశితమ్ -** బ్రహ్మ ఇలా అన్నాడు – మహార్ణమున శయనించియున్న నీవు నన్ను సృజించి, ప్రజాపతి కార్యమును నాకు అప్పగించినావు.

ఇంకా మహాభారతము (169.19)నుండి **– ఏతౌద్వౌ విబుధశ్రేష్ఠౌ ప్రసాద క్రోధజౌ స్మృతౌ తదాదర్శిత పంథానౌ సృష్టి సంహార కారకౌ -** ఆయన ప్రసాద, క్రోధములనుండి ఈ దేవతోత్తములు (బ్రహ్మ, శివుడు) ఉద్భవించి, సృష్టి సంహార కార్యములను నిర్వర్తించుచున్నారు.

50. విశ్వకర్మా

- విశ్వమంతటికిని సంబంధించిన సకల కర్మలును తనయొక్క కర్మలుగా కలవాడు
- విశ్వమును సృజించినవాడు.

ఓం విశ్వకర్మణే నమః

విశ్వమ్ కర్మ జగద్ వ్యాపారః యస్య స విశ్వకర్మా – బ్రహ్మ జననమునకు పూర్వముగాని, తరువాత గాని విశ్వంలో సకల కర్మలు ఆయన కర్మలే (కాని ఆయనను కర్మలు అంటవు). ఆయనే విశ్వమునకు సృజకుడు, నిర్దేశకుడు, నియంత్రణకర్త.

ఇందుకు శృతులనుండి పెక్కు ఆధారాలున్నాయి. తైత్తరీయారణ్యకము (6) - **సోఽకామాయత బహుస్యామ్ ప్రజాయేయ ఇతి –** ఆయన సంకల్పించెను. నేను అనేకములుగా జన్మించెదను.

సోఽభిధ్యాయ శరీరాత్ స్వాత్ సిసృక్షుః వివిధాః ప్రజాః – తన శరీరమునుండి వివిధ జీవరాసులను సృష్టించుటకు బ్రహ్మము సంకల్పించెను.

51. మనుః

మననము చేయు మహామహితాత్ముడు – **మాననాత్ మనుః**

ఓం మనవే నమః

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (3.7.23) – **నా అన్యో అతో అస్తి మన్తా** – ఆయనవంటి సంకల్పశక్తిమూర్తి వేరు లేరు. ఒక పని చేయకుండా, దానిని గూర్చి ఆలోచించుటయే మననము. సంకల్ప లవమాత్రముననే సకల విశ్వమును సృష్టించినవాడు ఆయన. భగవంతుని సంకల్పమే కార్యాచరణము.

52. త్వష్టా

- (శిల్పివలె) నానావిధ రూపములను, నామములను తయారు చేసినవాడు.
- బృహత్పదార్థములను విభజించి సూక్ష్మముగా చేసి ప్రళయకాలమున తనయందు ఇముడ్చుకొనువాడు.

ఓం త్వష్ట్రే నమః

'త్వక్ష్' అనే మూలమునకు చెక్కుట, తగ్గించుట అనే అర్థాలున్నాయి. ఇదే ఆధారంగా ఇద్దరు భాష్యకారులు వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో సృష్టికార్యము, శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలో లయ కార్యము సూచించబడినాయి.

శ్రీ భట్టులు – సృష్టిలోని మనుష్య, పశు, పక్షి, క్రిమి, కీటకాది సమస్త చరాచర భూతములకును రూపము దిద్దిన మహాశిల్పియే భగవంతుడు. **త్వష్టారమ్ రూపాణి వికుర్వన్తమ్ విపశ్చితమ్.** తైత్తరీయారణ్యకము (3.11)

శ్రీ శంకరులు – (ప్రళయ కాళమున) సమస్తమును సూక్ష్మముగా చేసి తనయందే భద్రపరచుకొనువాడు.

53. స్థవిష్ఠః

- (బ్రహ్మాండమును తనయందు ఇముడ్చుకొన్న) బృహద్రూపమూర్తి.

ఓం స్థవిష్ఠాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
6వ శ్లోకము. 53వ నామము. స్థవిష్ఠః – **విశ్వకర్మా మనుస్త్వష్టా స్థవిష్ఠస్స్థవిరో ధ్రువః**
47వ శ్లోకము. 437వ నామము.స్థవిష్ఠః – **అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠో భూర్ధర్మయూపో మహామఖః**

'స్థూల' (చాలా పెద్ద), 'ఇష్ట' అనే మూలములనుండి – మిక్కిలి పెద్దరూపముగా ఉండుటకు ఇచ్చగించినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – చతుర్దశ భువనములు, సకల భూతముల ఇంద్రియములు, ఆ ఇంద్రియముల ద్వారా తెలియనగు వస్తు సముదాయము మొదలుగా గల సమస్త బ్రహ్మాండమును తనయందు ఇముడ్చుకొన్నందున ఆయన 'స్థవిష్ఠ' నామమున కీర్తింపబడును. శ్రీ రామానుజులవారి వైకుంఠగద్యములో **"చతుర్దశ భువనాంతరమ్ అండమ్ దశగుణితోత్తరమ్ …"** అని ఈ చతుర్దశ భువనముల వర్ణన చేయబడినది (వైకుంఠ స్థానమును తెలిపే సందర్భంలో)

బహుభవంశ్చ సూక్ష్మాణాం స్థూలావస్థతయా చ సః నిస్తారవత్త్వాద్య స్థూలః స్థవిష్ఠః పరికీర్తితః - నామరూపాలు లేనటువంటి అవస్థలో ఉన్న చేతనాచేతములను నామరూపములు కలవిగాచేయ సంకల్పించినవాడై, వాటిని భోక్తలు, భోజ్యములు, భోగస్థానములుగా విస్తరింపజేశాడు.

54. స్థవిరః

- సనాతనుడు, సదా ఉండెడివాడు

ఓం స్థవిరాయ నమః

'స్థ' ధాతువునుండి, 'తిష్ఠతి' అనగా నిలచియుండునది – అని ఈ నామమునకు మూలము. కాలముతో సృష్టి ప్రళయ చక్రము తిరుగుచుండవచ్చును. కాని ఆ భగవానుడు మాత్రము కాలాతీతుడు. పురాతనమైనదానికంటెను పూర్వుడు.

కాలతంత్రతయా దుగ్ధ దధ్యాదిభ్యో విలక్షణః విద్యతే యస్సర్వకాలం స్థవిరః పరికీర్తితః – కాలానికి అధీనమై పరిణామం చెందే పాలు, పెరుగు వంటివానిలాగా కాకుండా, సర్వకాలములందును ఉండువాడు స్థవిరుడు.

55. ధ్రువః

- కాలముతో మార్పు చెందక ఒకేతీరున ఉండేవాడు

ఓం ధ్రువాయ నమః

స్థిరత్వాత్ ధ్రువః – 'ధృ' అనే ధాతువునుండి – నిలబడుట, కదలిక లేకుండుట, నిర్వహించుట – అనే అర్థంలో ఈ నామమును వివరించారు.

దీని ముందు నామము 'స్థవిరః' – పురాతనము కంటెను పూర్వుడు. ఈ నామము 'ధ్రువః' – కాలముతో మార్పు చెందనివాడు.

'స్థవిరః' నామము వల్ల ఆయన ఆద్యులకు ఆద్యుడు, పూర్వులకు పూర్వుడు అని తెలియును. అంతే కాదు. అప్పటినుండి ఇప్పటివరకు, ఇంకముందుకూడ ఆయన మారడు గనుక 'ధ్రువః' అని కీర్తనీయుడు. ఆయనకు కాలము హద్దు కాదు. ఆయనపై కాలప్రభావము ఉండదు.

స్థవిరోధ్రువః

- స్థిరుడై, నిత్యుడై, కాలాతీతుడైనవాడు

ఓం స్థవిరోధ్రువాయ నమః

స్థవిరః, ధ్రువః – అనే ఈ రెండు నామములలోని సారూప్యతవల్లనేమో – శ్రీ శంకరాచార్యులు తమ భాష్యములో ఈ రెండు నామములను కలిపి, 'స్థవిరోధ్రువః' అని చెప్పారు. స్థిరుడై, నిత్యుడై, కాలాతీతుడైనవాడు స్థవిరోధ్రువుడు. ఇందులో మొదటి పదము (స్థవిరః – అనాదియైనవాడు) విశేషణము. రెండవ పదము (ధ్రువః – చలించనివాడు) విశేష్యము.

ఇక్కడినుండి శ్రీ శంకరుల భాష్యము, శ్రీ భట్టుల భాష్యములలోని నామ క్రమసంఖ్యలో తేడా మొదలవుతున్నది.

అగ్రాహ్యః శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః ప్రతర్దనః |
ప్రభూతస్త్రికకుద్ధామ పవిత్రం మంగళం పరం || (7)

56. అగ్రాహ్యః

- తెలియరానివాడు

ఓం అగ్రాహ్యాయ నమః

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్య – భౌతికముగా భగవంతుని అర్థము చేసికొనుట గాని, నియంత్రించుట గాని, ఆయనను ఏమైనా చేయుటగాని సాధ్యము కాదు. – **నైనమ్ ఊర్ధ్వమ్ న తిర్యంచమ్ న మధ్యే పరిజగ్రభత్** – పైనగాని, క్రిందగాని, మధ్యగాని (in any dimension) ఆయనను తెలిసికొనుట సాధ్యము కాదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మేంద్రియైః న గ్రాహ్యత ఇతి అగ్రాహ్యః** – కర్మేంద్రియముల ద్వారా తెలియరానివాడు – **యతో వాచో నివర్తంతే, అప్రాప్య మనసా సహ** (తైత్తరీయోపనిషత్తు) – మనస్సుచేత గాని, మాటలతోగాని ఆయనను తెలియజెప్పుట సాధ్యము కాదు.

శ్రీ చిన్మయానంద – కేనోపనిషత్తులో చెప్పబడినట్లుగా – **యత్ చక్షుషా న పశ్యతి యేన చక్షూంసి పశ్యన్తి తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి** – బ్రహ్మమువలన కనులు చూడగలవు. కాని బ్రహ్మమును చూడజాలము. అంటే భగవంతుని కారణంగా మనకు జ్ఞానం లభిస్తుంది. ఆయనే చూసేవాడు. ఆయనే చూపు. కాని చూడబడునది ఆయన కాదు.

ఆయన అప్రమేయుడు (ఆయనను అంచనా వేయలేము). అగ్రాహ్యుడు (ఆయనను తెలిసికొనలేము).

అన్నమయ్య కీర్తన

ఇతరులకు నిను నెఱుగతరమా
సతత సత్యవ్రతులు సంపూర్ణమోహ విర - హితులెఱుగుదురు నిను నిందిరారమణా॥ ఇతరులకు ||
నారీకటాక్ష పటునారాచ భయరహిత - శూరులెఱుగుదురు నిను చూచేటిచూపు
ఘోరసంసార సంకుల పరిచ్ఛేదులగు - ధీరులెఱుగుదురు నీదివ్యవిగ్రహము॥ ఇతరులకు ||
రాగభోగవిదూర రంజితాత్ములు మహా - భాగులెరుగుదురు నిను ప్రణుతించు విధము
ఆగమోక్తప్రకారాభిగమ్యులు మహా - యోగులెఱుగుదురు నీవుండేటి వునికి॥ ఇతరులకు ||
పరమభాగవత పదపద్మసేవానిజా - భరణు లెఱుగుదురు నీ పలికేటిపలుకు
పరగు నిత్యానంద పరిపూర్ణ మానస - స్థిరు లెఱుగుదురు నిను తిరువేంకటేశ॥ ఇతరులకు ||

57. శాశ్వతః

కాలముతో మార్పు చెందక, ఎల్లప్పుడు ఉండేవాడు.

ఓం శాశ్వతాయ నమః

శాశ్వత్ భవతీతి శాశ్వతః – సృష్ట్యాది కార్యములు అవిచ్ఛిన్నముగా జరుగుతూనే ఉంటాయి. ఆ కార్యములకు మూలాధారము భగవానుడే. ఏదయినా శాశ్వతముగా ఉండాలంటే అది కాలమునుబట్టి మారకూడదు. కాలమునకే కారకుడైన భగవంతుడు శాశ్వతుడు, స్థిరుడు, ధ్రువుడు. ఆయనవల్ల కాలము ముందుకు నడచును. కాలమువల్ల ఆయన మారడు.

58. కృష్ణః

- (సృష్ట్యాది లీలా విలాసముల వల్ల) స్వదా సచ్చిదానందమున వినోదించువాడు.
- దట్టమైన నీలవర్ణ దేహము గలవాడు.
- సర్వమును ఆకర్షించువాడు.

శ్రీ కృష్ణుని విశ్వరూపం
1950 కాలపు కొండయ్య రాజా చిత్రం .

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_shows_Arjuna_his_universal_form_(bazaar_art_by_C._Konddiah_Raja,_c.1950%27s.jpg

ఓం కృష్ణాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చును. ఈ రెండు సందర్భాలలోను ప్రధాన భాష్యకారుల వివరణ ఇలా ఉంది.

7వ శ్లోకము. 58వ నామము. కృష్ణః - **అగ్రాహ్యః శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః ప్రతర్దనః**

శ్రీ శంకరులు – నిరతిశయమైన ఆనందము, అప్రమేయమైన అస్తిత్వము – ఈ రెండింటి సమ్మేళనము కృష్ణుడు.

శ్రీ భట్టులు – శాశ్వతము, అవిచ్ఛిన్నము అయిన క్రీడావినోదముచే సదా ఆనందమునకు నెలవైనవాడు కృష్ణుడు.

59వ శ్లోకము. 554వ నామము. కృష్ణః – **వేధాః స్వాంగోऽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోऽచ్యుతః**

శ్రీ శంకరులు – కృష్ణద్వైపాయనుడైన వేదవ్యాసుడు కృష్ణుడు.

శ్రీ భట్టులు – నల్లని వర్ణము కలిగినవాడు కృష్ణుడు.

ఏకాంతర లీలారసతో నిర్వృతః కృష్ణ ఉచ్యతే – లీలారసముతో నిరంతరము ఆనందించువాడు కృష్ణుడు. సచ్చిదానందమూర్తి అనే అర్థానికి ఆధారంగా మహాభారతం ఉద్యోగపర్వంలో ఈ శ్లోకం (5.68.5) చెప్పబడింది.

కృషిర్ భూ వాచకః శబ్దో ణశ్చ నిర్వృతి వాచకః విష్ణుః తద్భావ యోగాశ్చ కృష్ణో భవతి శాశ్వతః 'కృషి' అనగా 'భూ'. 'ణ' అనగా నిర్వృతి, ఆనందము. ఈ రెండింటి సమ్మేళనమగుటచేత భగవానుడు 'కృష్ణుడు' అనబడెను. ఇక్కడినుండి శ్రీ శంకరుల భాష్యంలోను, శ్రీ భట్టుల భాష్యంలోను స్వల్పంగా భేదం కనిపిస్తుంది.

'భూ' అనే ధాతువునకు అర్థము 'ఉనికి' (భూ, భవ్) అని శ్రీ శంకరులు చెప్పగా, 'పాత్ర, ఆధారము, భూమి' అని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. కనుక శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శాశ్వతము, అవిచ్ఛిన్నము అయిన సృష్టివంటి లీలావినోదములచే సదా ఆనందమునకు నిలయమైనవాడు కృష్ణుడు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – నిరతిశయమగు ఆనందము, అప్రమేయమగు ఉనికి, ఈ రెండింటి సమ్మేళనమే కృష్ణభగవానుడు.

('సచ్చిదానంద స్వరూపుడు' అంటే రెండు వ్యాఖ్యలకు సరిపోతుందని నాకు అనిపిస్తుంది – కా.సు. బాబు)

'నీలమేఘ శ్యాముడు' అని మహాభారతం శాంతిపర్వంలోని ఈ శ్లోకం (342.79) ద్వారా చెప్పవచ్చును.

కృషామి పృథ్వీమ్ పార్థ భూత్వా కర్షాయసో హలః కృష్ణో వర్ణశ్చ మే యస్మాత్ తస్మాత్ కృష్ణో అహమ్ అర్జున ఇక్కడ 'కృషామి', 'కర్షణ', 'కృష్ణ' అనే మూడు పదాలు గమనింపదగినవి. ఒక్కొక్క పదమునుండి ఒక్కొక్క అర్థంలో 'కృష్ణ' నామమును వివరింపవచ్చును. పై శ్లోకంలోని మొదటి పాదమునకు అర్థము – భూమి గట్టి పారచే కప్పబడియున్నప్పుడు నేను (నల్లని) నాగటి మొననై ఆ భూమిని దున్నుదును. 'కృషామి' (దున్నుట) అనే కార్యము చేయుటవల్ల 'కృష్ణ' నామాంకితుడు అగును. అజ్ఞాన మోహములచే కరడుగట్టిన భక్తుల హృదయక్షేత్రములను దున్ని, పాపకర్మలు అనే కలుపుమొక్కలను తొలగించి, జ్ఞానమును పండించి, సచ్చిదానందమోక్షఫలమును ప్రసాదించుటయే ఈ పరమాత్ముని 'కృషామి' కార్యము – అని శ్రీ చిన్మయానంద చక్కగా వివరించారు. ఇక రెండవ పాదమునకు అర్థము – ఓ అర్జునా! నేను నల్లని వర్ణము గలవాడనగుటచేత నన్ను 'కృష్ణ' అనియందురు – ఈ నల్లని వర్ణము 'నాగలి మొన' రంగు కావచ్చును. లేదా కారుమబ్బుల రంగు కావచ్చును. కరుణాజలమును వర్షించు నీలమేఘశ్యాముడు, నందగోపబాలుడు, సీతామనోహరుడు ఆయనే కృష్ణుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – కృష్ణుడు తెలియరానివాడు గనుక చీకటిమాటున దాగినట్లు అనిపించవచ్చును. నిశ్చల, నిరవధికమగు భక్తి వల్లనే ఈ అంధకారమును అధిగమించి, ముక్తిమార్గమున ఆయనను సేవించి తరింపనగును.

'ఆకర్షణ' అనే అర్థంలో కూడా 'కృష్ణ' నామమును వివరించారు. ఆయన గోపీజన ప్రియుడు. భక్తులను అయస్కాంతమువలె ఆకర్షించి, పాపములను తొలగించు కరుణాంతరంగుడు. కృష్ణుడు. నవనీతచోరుడు. పాపహరుడు. జ్ఞానులకు గురువు.

శ్రీ భట్టులు 58వ నామమును పరవాసుదేవ స్వరూపమగు సచ్చిదానందమూర్తిగా కీర్తించి, తరువాత 554వ నామమును నీలమేఘశ్యామునిగా సేవించారు.

59. లోహితాక్షః

- **లోహితే అక్షిణి యస్య సః లోహితాక్షః** – తామరపూవులవలె సుందరమగు ఎర్రని కనులు గలవాడు.

ఓం లోహితాక్షాయ నమః

ఆ శుద్ధసత్వమూర్తి సదా సచ్చిదానంద లీలాకేళియందున వినోదించుటవలన ఆయన కనులు సంతోషమున ఎరుపెక్కినవి అని శ్రీ భట్టులు తన్మయమున ఆ పరవాసుదేవుని స్మరించినారు. ఇక్కడ – **సమా వృషభో లోహితాక్షః సూర్యో విపశ్చిత్ మన్సా పునాతు** – అనే సంధ్యావందన మంత్రమును గుర్తు చేసుకొనవచ్చును.

మరో విధముగా – దుర్మార్గులను శిక్షించు కార్యమున ఆయన దుష్టులపై ఆగ్రహించినందున క్రోధముతో ఆయన కన్నులు ఎరుపెక్కెనని చెప్పవచ్చును. **'వినాశాయ దుష్కృతామ్'** ఆయన యుగయుగమున అవతరించును.

60. ప్రతర్దనః

- (ప్రళయ కాలమున) విపరీతముగ నాశనమొనరించువాడు.

ఓం ప్రతర్దనాయ నమః

'తర్ది' అనగా నశింపజేయుట. 'ప్ర-తర్ద' అనగా విపరీతముగా నాశనము చేయుట. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు కఠోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు – **యస్య బ్రహ్మ చ క్షత్రమ్ చ ఉభే భవతః ఓదనః** – బ్రాహ్మణులు, క్షత్రియులు (అనగా, సకల ప్రణులు) ఆయనకు ప్రళయకాలమున భోజనమగును.

యస్య చ బ్రహ్మ క్షత్రఇచ్చ హ్యోదనం భవతస్సదా ప్రతర్దన స్స విజ్ఞేయః సంహర్తృత్వప్రదో మనుః బ్రహ్మ క్షత్రియాది చతుర్వర్ణములతోను, అనేక జీవరాశులతోను కూడిన సమస్త ప్రపంచమును ఆహారముగా కలవాడు. సంహారకర్త. ఈ నామమును **ఓం ప్రతర్దనాయనమః** అని మంత్రంగా జపించినట్లయితే శత్రు సంహారం జరుగుతుంది

శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి – ఇక్కడ 'ప్రతర్దనః' నామార్థమును బట్టి, దీని ముందు వచ్చిన 'లోహితాక్షః' నామమునకు 'క్రోధారుణ నేత్రుడు' అనే వివరణ సమంజసంగా అనిపిస్తుంది.

61. ప్రభూతః

పరిపూర్ణుడై జన్మించినవాడు. సర్వదా సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు,

ఓం ప్రభూతాయ నమః

'ప్ర-భూత' అనగా సంపూర్ణత్వముతో జన్మించుట. భగవంతుని ఐశ్వర్య సంపన్నత ఒకప్పుడు తక్కువ, మరొకప్పుడు ఎక్కువ కాదు. ప్రళయ కాలమున సకల భువనములు నశించినను ఆయన పరమపదము దివ్య సంపన్నమే. ఆయన జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజోగుణములు ఎన్నడైనను కొరవడవు.

భోగో కరణం నిత్యం నిర్మర్యాదం పరం పదమ్ యస్య తేన సమృద్ధత్వాత్ ప్రభూత ఇతి కథ్యతే. నిత్యమైన పరమపదముతో సమృద్ధిగా ఉన్నవాడు.

ఆయన వామనునిగా కనుపించినా గాని త్రివిక్రముడే. బాలకృష్ణునిగా మన్ను తిన్న వెన్నదొంగ నోటిలో సకల భువనములు కనిపించాయి. (అంటే, చిన్నప్పుడు కొంచెం శక్తి, పెద్దయిన తరువాత ఎక్కువ శక్తి అనే గుణం ఆయనకు వర్తించదు.) నందనందనునిగా గోవులు కాచినపుడు, కురుక్షేత్రమున విశ్వరూపమును చూపినపుడు కూడా ఆయన పరవాసుదేవుడే.

62. త్రికకుబ్ధామ / త్రికకుద్ధామ

- సామాన్య లోకముకంటెను మూడురెట్లు పెద్దదయిన పరమపదము నందుండువాడు.
- మూడు గుణవర్గములకు ఆశ్రయమైనవాడు.
- ఊర్ధ్వ, మధ్య, అధో భాగములు – మూడు భాగములకు ఆధారమైనవాడు.
- జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి – మూడు అవస్థలలో వ్యాపించినవాడు.

ఓం త్రికకుబ్ధామ్నే నమః

ఓం త్రికకుద్ధామ్నే నమః

ఈ నామం ('త్రికకుబ్ధామ' లేదా 'త్రికకుద్ధామ') లో మూడు మూలపదాలు మిళితమై ఉన్నాయి.

* త్రి – మూడు
* కకుబ్ – దిశ, మార్గసూచకము, దిక్సూచిలో ఒక భాగం. లేదా – కకుత్ – మూపు (ఎద్దు మూపు లేదా పర్వత శిఖరము)
* ధామ – నివాస స్థానము లేదా ప్రకాశవంతమైన కిరణము.

'కకుబ్', 'కకుత్' అనే పదాలను ఒకదాని బదులు మరొకటి, ఏ అర్థంలోనైనా, వాడుతారు. పై మూడు పదములకు వేర్వేరు అర్థాలను గ్రహించడం ద్వారా ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలను చెప్పారు. 'ధామ' అనే పదానికి 'ప్రకాశము' అనే అర్థాన్ని తీసికొన్నట్లయితే, 'త్రికకుత్' ఒక నామముగాను, 'ధామ' వేరొక నామముగాను పరిగణింపవచ్చునని శ్రీ భట్టుల అభిప్రాయము. అప్పుడు 'త్రికకుత్' నామము భగవానుని శ్రీవరాహావతారముగా కీర్తనీయము. శ్రీ వరాహ మూర్తి మూడు కొమ్ములతో శోభించాడని మహాభారతం మోక్షధర్మము లోని ఈ శ్లోకం (343.63) ద్వారా తెలుస్తున్నది.

తథైవాsసమ్ త్రికకుదో వారాహమ్ రూపమ్ ఆస్థితః త్రికకుత్ తేన విఖ్యాతః శరీరస్య పరమాపనాత్ నేనప్పుడు మూడు కొమ్ములున్న వరాహరూపమును చేకొంటిని. కనుక 'త్రికకుత్' నామమున ప్రసిద్ధినొందితిని. ఆ రూపముననే రాక్షసుని సంహరించితిని.

శ్రీ భట్టులు ఈ విధంగా (రెండు నామములుగా) పరిగణింపవచ్చునని చెప్పినప్పటికీ, వారే ప్రధానముగా 'త్రికకుబ్ధామ' అనే ఏకనామంగా పరిగణించి వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు కూడా అలాగే ఒకే నామంగా 'త్రికకుబ్ధామ'ను వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలలో ఒకటి – త్రి-కకుత్-ధామ – ఈ సామాన్య లోకములన్నింటికంటె మూడురెట్లు పెద్దదయిన పరమపదము నివాసముగా గలవాడు. మరొక వ్యాఖ్య – జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజస్సు – అనే ఆరు గుణములను మూడు వర్గములుగా విభజింపవచ్చును. ఈ మూడు గుణవర్గములకు నివాస స్థానము భగవంతుడే గనుక ఆయన త్రి-కకుద్-ధామి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – విశ్వంలో ఊర్ధ్వ భాగమున, మధ్య భాగమున, అధోభాగమున – అనగా అంతటా వ్యాపించి ఆధారమైయున్నవాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అనే మూడు చేతనావస్థలకు మూలమైన చైతన్య స్వరూపుడు.

63. పవిత్రమ్

- పరమ పావన స్వరూపుడు.

ఓం పవిత్రాయ నమః

ఇంతవరకు భగవంతుని గుణ, ఐశ్వర్య, స్వరూపములు అంచెలంచెలుగా కీర్తింపబడినవి. ఇప్పుడు వీటన్నింటికీ అంతర్గతమైయున్నదీ, వీని ద్వారా మనము అనుభూతిని ప్రయత్నించదగినదీ అయిన ముఖ్య లక్షణము స్తుతింపబడుచున్నది.

'పూ' అనేధాతువునకు 'పావనము చేయుట' అని అర్థము. పావనము చేయు దేవుడు ఆయనే. పావనమొనర్చు సాధనము ఆయనే. ఆయనను స్తుతించి, ధ్యానించి, కీర్తించుట వల్లనే మనస్సు పరిశుద్ధమవుతుంది.

గుణస్య విభవానాంచ రూపస్య చ నిరంతరమ్ నిరూపకస్య సర్వైశ్చ తన్నిరూప్యం స్వరూపకమ్ అనుప్ర విశ్యవసం స పవిత్రమితి స్మృతమ్ జ్ఞానము, శక్తి మొదలైన గుణములచేత, ఉభయ విభూతి నాయకత్వాది మహిమ చేత, దివ్య మంగళ విగ్రహాదులచేత,

క్రమముగా తెలియబడే స్వరూపము గలవాడు. ఇటువంటి రూపముతో, గుణాలతో అన్నింటియందు ప్రవేశించి ఉన్నవాడు. (శ్రీ కైవల్య సారథి)

ఎవని నామస్మరణము చేత సకల ప్రాణులు పరిశద్ధమవుతాయో అతడు పవిత్రుడు.

హరియను రెండక్షరములు
హరియించును పాతకముల నంబుజ నాభా
హరి నీ నామ మాహాత్మ్యము
హరి హరి పొగడంగ వశమె హరి శ్రీకృష్ణా

శ్రీ చిన్మయానంద, శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక విశేష వివరణ ఇచ్చారు. ఇంద్రుని వజ్రాయుధము (పవి)నుండి రక్షించువాడు (త్రాయతే) పవిత్రుడు. **'ఇంద్రియాణామ్ రాజా ఇంద్రః'** – వేదాంత లాక్షణికార్థములలో దీని భావము – ఇంద్రియములకు అధిపతి ఇంద్రుడు. సాధకుని శక్తి సంపదలు అన్నీ ఇంద్రియముల బలమువలన నశించును. శ్రీ మహావిష్ణు ధ్యానమే ఈ (ఇంద్ర) వజ్రాయుధమునుండి సాధకుని రక్షించి కర్తవ్యోన్ముఖుని చేయును.

64. మంగళమ్ పరమ్

- అన్నింటికంటెను మంగళకరమగు మూర్తి. స్మరణము వల్లనే అన్ని అశుభములను తొలగించి మంగళములను ప్రసాదించువాడు.

ఓం పరస్మై మంగళాయ నమః
ఓం పరాయ మంగళాయ నమః
ఓం మంగళాయ పరస్మై నమః

సర్వహేయ ప్రత్యనీక మనన్తావస్థ లక్షణమ్ వేదాంత పారగం నిత్యముచ్యతే మంగళం పరమ్ సమస్త దుర్గుణాలకు సహజ శత్రువు, సచ్చిదానందమే రూపముగ గలవాడు, పరమమంగళ ప్రదమైనవాడు అని వేదాలు ఆయనను గురించి చెబుతున్నాయి.

విష్ణుపురాణమునుండి శ్రీ శంకరులు చూపిన ఆధారము **అశుభాని నిరాచష్టే తనోతి శుభసంతతిమ్ స్మృతిమాత్రేణ యత్ పుంసామ్ బ్రహ్మ తన్మంగళమ్ విదుః** పరమ్ అనగా అత్యున్నతము. అంతకు మించినది లేదు. మంగళకరమైన అన్నింటికంటెను మంగళప్రదమైనది భగవన్నామము.

భీష్మపితామహులు ఈ స్తోత్ర పరిచయములో **'పవిత్రాణామ్ పవిత్రమ్ మంగళానామ్ చ మంగళమ్'** అని చెప్పిన విషయాన్ని గుర్తుచేసుకొనదగును. ఇక్కడ 'పవిత్రమ్', 'మంగళమ్ పరమ్' అనే నామములు ప్రక్కప్రక్కనే వచ్చినవి.

నెల్లూరు శ్రీవేంకటేశ్వరాలయంలో దశావతారాల శిల్పాలు. Photo by YVSREDDY

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dasavatharam_of_lord_vishnu-YVSR_Vanam.jpg

ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః |
హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః || (8)

65. ఈశానః

- సర్వమును శాసించువాడు (ఈశ్ – శాసించుట, ఆజ్ఞాపించుట, హక్కు కలిగియుండుట.)

ఓం ఈశానాయ నమః

సర్వావస్థాసు సర్వేషాం వ్యవస్థాపన శీలతః వస్తూనాం భగవాన్ సాక్షత్ ఈశానః పరికీర్తితః. సర్వకాల సర్వావస్థలయందు అన్ని పదార్థములను కూడా వాటివాటి హద్దులు మీరకుండా నియమించువాడు ఈశానుడు.

కొన్ని ఆత్మలు బంధితులు. మరి కొన్ని ఆత్మలు విముక్తులు. ఇంకొన్ని ఆత్మలు పరమపద ప్రాప్తినొందినవి. వీటన్నింటికంటెను పరమాత్ముడు వేరు. సర్వదా, సర్వత్ర, సకలాత్మలు భగవానుని శాసనమునకు అధీనులై వర్తించును.

('ఈశ్వరః', 'ఈశానః' అనే ఈ రెండు నామములు 'ఈశ్' అనే మూలమునుండి వచ్చినవి. వ్యాకరణము ప్రకారము 'ఈశానః' నామము ఎలా అన్వయించబడినది? 'ఈశ్వరః', 'ఈశానః' నామముల మధ్య తేడా ఏమిటి? అనే విషయం నాకు అర్థం కాలేదు – అని శ్రీ కృష్ణమాచారిగారు వ్రాశారు).

66. ప్రాణదః

- ప్రాణములను ప్రసాదించువాడు – **ప్రాణాన్ దదాతి ఇతి ప్రాణదః**
- ప్రాణములను హరించువాడు – **ప్రాణాన్ ద్యాతి ఇతి ప్రాణదః**
- ప్రాణములను ప్రకాశింపజేయువాడు – **ప్రాణాన్ దీపయతి ఇతి ప్రాణదః**

ఓం ప్రాణదాయ నమః

ఈ నామము 66, 323, 409, 956వ నామములుగా నాలుగుమార్లు వస్తుంది.
8వ శ్లోకము - 66వ నామము. ప్రాణదః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**
35వ శ్లోకము - 323వ నామము. ప్రాణదః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**
44వ శ్లోకము - 409వ నామము. ప్రాణదః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**
102వ శ్లోకము - 956వ నామము. ప్రాణదః – **ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

ఇంతకు ముందు నామములో భగవానుడు సమస్తమును శాసించువాడు అని చెప్పడమైనది. అందుకు తార్కాణము ఈ నామము. అన్ని ప్రాణములను ప్రసాదించునది, నిలుపునది, హరించునది ఆయనయే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అస్య ఐశ్వర్యస్య ప్రథమమ్ విషయమ్ ప్రాణమ్ దదాతి.** ఇక్కడ 'ప్రాణము' అనే శబ్దము 'బలము, శక్తి' అనే అర్థంలో వాడబడింది. తనయొక్క భక్తులకు తనను సేవించుకొనడానికి తగిన బలము, శక్తి ఇచ్చేవాడు ప్రాణదుడు. శ్రీ భట్టులు ప్రత్యేకంగా నిత్యసూరుల భగవత్కైంకర్యమును ఉదాహరించారు. **సూరిభ్యః సదా దర్శన రూప స్వానుభవ పరిచరణానుకూల బలదః.** నిత్య సూరులు, జీవన్ముక్తులు అయిన దివ్యభక్తులకు ఆయన ప్రసాదించిన బలమువల్లనే సదా భగవంతుని స్మరించి, ధ్యానించి, పరవశించు భాగ్యము కలుగుచున్నది. ఇదే వారికి ప్రాణ ప్రదానము అని శ్రీ భట్టులు సూచించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సంస్కృత భాషలో 'ద' శబ్దానికి 'ఇచ్చుట', 'నాశనము చేయుట' అనే రెండు అర్థాలున్నాయి. కనుక ప్రాణదాత, ప్రాణహారి అనే రెండు అర్థాలూ సమంజసమని శ్రీ శంకరులు భావించారు. - **ప్రాణాన్ దదాతిశ్చేష్టయతి ఇతి ప్రాణదః**

తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.7 – **కోహ్యేవాన్యాత్ కః ప్రాణ్యాత్** – (ఇది లేకుండా) ఎవరు బ్రతుకగలరు? ఎవరు శ్వాసింపగలరు?

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – మరొక అర్థంలో కూడా భగవంతుడు ప్రాణదుడు. తన నిజమైన భక్తులకు ఆయన తనను తానే వారికి ప్రసాదించి, వారి ఆనందమునకు కారణమగును. తన భక్తులకు ఆయనే ప్రాణము. **ప్రాణాన్ జీవనమ్ దదాతి భక్తేభ్యః ఆత్మాన్ దర్శయిత్వా ఇతి ప్రాణదః**

ఈ నామమును నాలుగుమార్లు శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు పునరుక్తి లేకుండా వ్యాఖ్యానించిన విధం గమనింపదగినది.

నామము	శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య	శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య
66. ప్రాణదః	ప్రాణులకు ప్రాణశక్తిని ఇచ్చేవాడు. కాలుని (మృత్యువు) రూపంలో ప్రాణములను హరించువాడు.	తన భక్తులకు తనను సేవించుకొనడానికి తగిన బలము, శక్తి ఇచ్చేవాడు. (ప్రాణము అనగా బలము)
323. ప్రాణదః	సృష్టి సమయంలో సర్వ భూతములకు ప్రాణములను ఇచ్చువాడును, మరియు ప్రళయకాలంలో భూతముల ప్రాణశక్తిని ఖండించువాడు.	కూర్మావతారం పరంగా – క్షీరసాగర మథనం సందర్భంగా దేవతలకు అధిక బలాన్ని ఇచ్చినవాడు (ప్రాణము అనగా బలము)
409. ప్రాణదః	దేవతలకు ప్రాణములు ఇచ్చువాడు, రాక్షసుల ప్రాణములను అంతము చేయువాడు.	అందరికీ ప్రాణములను, చైతన్యమును ప్రసాదించేవాడు
956. ప్రాణదః	పరీక్షిత్తువంటివారిని బ్రతికించినవాడు.	సాంసారిక భోగాసక్తులై పతనమైనవారికి ఆత్మోజ్జీవన మార్గమును ప్రసాదించేవాడు.

67. ప్రాణః

- ప్రాణము, జీవనము, చైతన్యము

ఓం ప్రాణాయ నమః

మరల ఈ నామము 322, 408వ నామములుగా వచ్చును.

8వ శ్లోకము. 67వ నామము. ప్రాణః - **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**

35వ శ్లోకము. 322వ నామము. ప్రాణః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

44వ శ్లోకము. 408వ నామము. ప్రాణః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

ఉజ్జీవనస్య హేతుత్వాత్ నరాణాం ప్రాణ ఈరితః – నరులందరూ జీవించడానికి కారణమైనవాడు. ఇక్కడ నరులు అంటే సకల జీవులు అని అర్థం చేసుకోవాలి.

ప్రాణితి అనేన ఇతి ప్రాణః – ప్రాణము కలిగియుండునది ప్రాణి. అనగా జీవులన్నింటి మూల చేతనత్వము ప్రాణమునుండియే కలుగుచున్నది. అన్ని జీవులకు అంతరాత్మయై, భరించి, పోషించునది భగవంతుడే. కనుక భగవంతుడే ప్రాణము.

కేనోపనిషత్తులో భగవంతుడు – **ప్రాణస్య ప్రాణః** – అనగా 'ప్రాణములకు ప్రాణము' అని చెప్పబడినది. వాయువునందు జీవమును నిలుపు గుణము, అన్నమునందు జీవమును నిలుపు గుణము, ఆలోచనయందు జీవమును నిలుపు గుణము, ఆనందమునందు జీవమును నిలుపు గుణము ఆ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మయే.

68. జ్యేష్ఠః

- పూర్వుల కంటెను, వారి పూర్వులకంటెను పెద్దవాడు. **వృద్ధతమో జ్యేష్ఠః**
- పొగడదగినవాడు

ఓం జ్యేష్ఠాయ నమః

సర్వదానుభవే ప్యైతైరదృష్టా పారభూతితః జ్యేష్ఠః – ముముక్షువులచే నిత్యము అనుభవించబడుతూ కూడ అనంతమైన ఐశ్వర్యము కలవాడు.

వృద్ధులు – బాగా పెద్దవారు. (వృద్ధః)
వృద్ధతరః – వారికంటె పెద్దవాడు. బ్రహ్మ, సకల సృష్టికర్త (జ్యాయన్)
వృద్ధతమః – బ్రహ్మకంటె పెద్దవాడు. బ్రహ్మకు జనకుడు (జ్యేష్ఠః)

69. శ్రేష్ఠః

- ప్రశంసింపదగిన వారిలోకెల్ల ఉత్తముడు – **ప్రశస్యతమో శ్రేష్ఠః**

ఓం శ్రేష్ఠాయ నమః

శ్రేష్ఠశ్చతైర్నిత్యం స్తుతత్వాదభిదీయతే – ప్రీతితో (ముముక్షువులచే) నిత్యము స్తోత్రము చేయబడువాడు.

రాజస్థాన్ మౌంట్ అబూ ఆలయంలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణుల మూర్తులు. Photo by Milan Pique Mebarak
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lord_Lakshmi_Narayana_(27120547).jpeg

'శ్రేయ' అనగా వైభవ, కీర్తి పూరితమై ప్రశంసింపనీయమగునది. శ్రేయమగువానిలో ప్రథమోత్తమము శ్రేష్ఠము. అందుకే **'కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు, శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ'** అని ప్రహ్లాదుడు కీర్తించెను. **'ప్రాణేశ! నీ మంజుభాషణములు వినని కర్ణరంధ్రముల కలిమియేల! నీవు భోగింపగాలేని తనులత సౌందర్యమేల'** అని రుక్మిణి పలవరించెను.

అయమతిశయేన ప్రశస్యతమ ఇతి శ్రేష్ఠః – అతిశయముచేత (ఆనందంతో) స్తుతింపబడువాడు.

ముక్తసంగులైన మునులు దిధ్రుకులు
సర్వభూతహితులు సాధుచిత్తులు
అసద్రుశ వ్రతాఢ్యులు గొల్తురెవని దివ్యపదము.

సకల శాసనకర్తయయ్యైన భగవంతుని మూడు పవిత్ర నామములు వచ్చిన క్రమము ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో చెప్పిన క్రమంలోనే ఉండుట గమనించదగిన విషయము – **ప్రాణో వావ జ్యేష్ఠశ్చ శ్రేష్ఠశ్చ.**

70. ప్రజాపతిః

- నిత్య సూరులు, పరమపదము పొందినవారు- వారికి ప్రభువు ప్రజాపతి.
- సకల ప్రజలకును ప్రభువు, తండ్రి.

ఓం ప్రజాపతయే నమః

8వ శ్లోకము. 70వ నామము. ప్రజాపతిః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**
21వ శ్లోకము. 199 వ నామము.ప్రజాపతిః – **హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః**

బద్ధాద్యుత్కృష్టతో యే చ జాయన్తే సూరయః ప్రజాః తేషాం యో నిత్యసూరీణాం పతిస్స్యాత్ ప్రజాపతిః బద్ధులు, ముక్తులకన్న కూడా ఉత్కృష్టులు (గొప్పవారు) నిత్య సూరులు. అటువంటి నిత్యసూరులచే నిరంతరము వరింపబడువాడు ప్రజాపతి.

ప్రకర్షేణ జాయంతే ఇతి ప్రజాః, తేషాం పతిః ప్రజాపతిః బద్ధులు – సంసారము అనే బంధములో చిక్కుకున్నవారు; ముక్తులు – సంసార బంధమునుండి విముక్తి పొందినవారు; నిత్యసూరులు – ఎన్నడును సంసారబంధమున పడనివారు. వారి జన్మము దివ్యము. కర్మబద్ధము కాదు. వారిని 'ప్రజ' అని అందురు. అట్టి 'ప్రజ'లకు, అనగా నిత్యసూరులైనవారికి పతియైనవాడు ప్రజాపతి. ఆయన అర్జునునికి సఖుడు. ప్రహ్లాదవరదుడు. అంబరీషుని రక్షకుడు. హనుమంతుని సర్వస్వము.

'ప్రజ' అనగా 'నిత్యసూరులు' అని గాక, 'సామాన్య ప్రజానీకము' అనే భావంలో కూడా ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. ప్రజలందరికిని పతి, గతి, తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము, తోడు, నీడ అయినవాడు గనుక శ్రీకృష్ణుడు ప్రజాపతి.

71. హిరణ్యగర్భః

- రమణీయమగు స్థానమున నివసించువాడు (పరంధాముడు).
- సంపూర్ణానంద ప్రదమగు వానిని ప్రసాదించువాడు.

ఓం హిరణ్యగర్భాయ నమః

8వ శ్లోకము. 71వ నామము. హిరణ్యగర్భః – **హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః**
44వ శ్లోకము. 412వ నామము. హిరణ్యగర్భః – **హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః**

హిరణ్యం పరమం ధామ హిరణ్యస్య సమావతః హిరణ్యగర్భ స్స ప్రోక్తః తస్మిన్ వసతి యస్సదా. 'హిరణ్యము' అనగా బంగారము. అనగా రమణీయమైన, సరిపడిన, సంతోషకరమైన వస్తుసముదాయమని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. అదేవిధముగా 'గర్భము' అనగా నివాసస్థానము అని శ్రీ భట్టులు వివరించినారు. భగవంతుని నివాసస్థానమైన వైకుంఠము పరమపదము. అతిరమణీయము. పరమాత్మునకు తగు స్థానము పరమపదము. కనుక ఆయన హిరణ్యగర్భుడు. మరొక విధముగా – పరమానంద ప్రదమగు వస్తువులుగాని, విషయములుగాని ఆయననుండియే జనించును. అంటే వాటిని ఆయన గర్భమున ధరించియుండును గనుక హిరణ్యగర్భుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి: విశ్వరూపమగు హిరణ్యమును గర్భమునందు ధరించినవాడగుటచే హిరణ్యగర్భుడగును. బ్రహ్మాండ స్వరూపమయిన హిరణ్మయాండమునందు వ్యాపించియున్న సృష్టికర్తయగు బ్రహ్మదేవుడు హిరణ్యగర్భుడగును. అట్టివానికి ఆత్మయై యున్నందున శ్రీహరి 'హిరణ్యగర్భః' అని పిలువబడును.

72. భూగర్భః

- భూమిని (కడుపులో పెట్టుకొని) కాపాడువాడు.

ఓం భూగర్భాయ నమః

ఆయన భూమాతను సదా పరిరక్షించును. భూమిని తన గర్భమున ధరించినవాడు. **భూ గర్భే యస్య సః భూగర్భః.** విశ్వమంతా ఆయన సృష్టి. ఆ విశ్వమును (భూమిని) గర్భస్థానమున నిలుపుకొని, ఎల్లప్పుడు కరుణతో, ప్రీతితో పరిరక్షించువాడు భూగర్భుడు.

73. మాధవః

- మా+ధవః – లక్ష్మి (మా)కి భర్తయైనవాడు.
- మధువిద్య ద్వారా తెలియువాడు.
- మౌనము, ధ్యానము, యోగము ద్వారా తెలిసికొనబడువాడు.
- సకల విద్యా జ్ఞానములకు ప్రభువు. పరమాత్మను గూర్చిన జ్ఞానమును ప్రసాదించువాడు.
- మధువంశము (యాదవ వంశము)నందు జన్మించినవాడు.
- తనకు వేరు ప్రభువు లేనివాడు (అందరకు ఆయనే ప్రభువు)
- మౌనముగానుండి, సాక్షియైనవాడు.

ఓం మాధవాయ నమః

భక్తులకు అత్యంతప్రియమైన నామములలో ఒకటియైన ఈ నామము శ్రీవిష్ణుసహస్రనామములో మూడుమారులు చెప్పబడినది. (73, 169, 741వ నామములు).

8వ శ్లోకము. 73వ నామము. మాధవః – **హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః**

18వ శ్లోకము. 169వ నామము. మాధవః – **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**

78వ శ్లోకము. 741వ నామము. మాధవః – **లోకబంధుః లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః**

ఈ మూడు సందర్భములలోను మూడు విధములుగా విజ్ఞులు భాష్యమును చెప్పారు.

శ్రీ లక్ష్మీవల్లభుడు మాధవుడు – **శ్రియః శ్రద్ధాది నామ్న్యాశ్చ పతిర్మాధవ ఇత్యుచ్యతే - మాయా ధవః మాధవః** – 'మా' అనగా 'లక్ష్మి' అన్న అర్థములో. ఆయన శ్రీలక్ష్మీవిభుడు. జానకీపతి. రుక్మిణీవల్లభుడు. అలమేలు మంగకు మగడు. సిరులిచ్చు దేవుడు. శ్రీ, హరి సదా కలసియుందురు. వారిది అవినాభావ సంబంధము. అని ఇక్కడి భావము. ఈ విషయాన్ని నొక్కి చెప్పడానికి అన్నట్లుగా శ్రీ భట్టులు ఇక్కడ 'మాధవ' నామము గురించి ఇంక ఎక్కువగా వ్యాఖ్యానించకుండా, లక్ష్మి ('మా') గుణగణములను గురించి విపులంగా వర్ణించారు.

బ్రహ్మపురాణంలో ఇలా ఉంది. **తత్ శక్తిః దుర్జయా భీమా విష్ణుశక్తిః ఇతి స్మృతాః సర్వ భూత హృదాబ్జస్థా నానారూప ధరాపరా**

ప్రాణాఖ్యా మంత్రమాతా చ విశ్వస్య జననీ ధ్రువా ఆమె శక్తి అనంతము, అపరిమితము, అజేయము. ఆమెయే విష్ణువునకు కూడ శక్తి అని చెప్పబడినది. సకల భూతముల హృదయములందు వసించు పరబ్రహ్మ స్వరూపిణి ఆమెయే. ఎన్నో దివ్య రూపములు ధరించి విలసిల్లు ఆ శక్తియే ప్రాణము. సకల మంత్రములకు అధిష్ఠానమూర్తి. జగన్మాతృక.

జగత్ చరాచరమ్ ఇదమ్ సర్వమ్ వ్యాప్యమవస్థితా – ఆ శక్తియే చరాచర జగత్తునందంతటను వ్యాపించియుండును.

శ్రీ కాకుళం నారాయణ తిరుమల దేవాలయంలోని అష్టలక్ష్మి శిల్పాలు – **శ్రీ రాజశేఖర్ తీసిన చిత్రాల సంకలనం వికీపీడియానుండి.**

శ్రీలక్ష్మి సహస్రనామములో ఆమెను జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజస్సులను షడ్గుణైశ్వర్యములు సంపూర్ణముగా కలిగిన పరమప్రకృతి అని వర్ణించారు. ఆమె భగవంతుని సచ్చిదానంద శక్తి స్వరూపిణి. చంద్రునికి వెన్నెలవలె శ్రీలక్ష్మిశక్తి భగవంతునితో సదా ఏకమైయుండును. ఆమె సకల శక్తి స్వరూపిణి. సర్వమంత్రాత్మిక. సమస్త ఐశ్వర్యవైభవ పరిపూర్ణమూర్తి.

ఆ శక్తియొక్క గుణధర్మములు, భగవంతుని గుణధర్మములు ఒక్కటే. భూమిపైని సకల జీవులకును ప్రాణాధారమగు శక్తి ఆమెయే. ఈ విషయము చెప్పబడిన శ్లోకములివి.

మహావిభూతేః సంపూర్ణ షడ్గుణ్య వపుషః ప్రభోః భగవద్ వాసుదేవస్య నిత్యైవ ఏషా అనపాయినీ
ఏకైవ వర్తతే భిన్న జ్యోత్స్నేవ హిమ దీధితేః సర్వశక్త్యాత్మికా చైవ విశ్వమ్ వ్యాప్య వ్యవస్థితా
సర్వైశ్వర్య గుణోపేతా నిత్యమ్ తద్ధర్మ ధర్మిణీ ప్రాణశక్తిః పరాహ్యేషా సర్వేషామ్ ప్రాణినామ్ భువి

'మా' యొక్క నిజతత్వ రహస్యమును ఇలా చెప్పారు. **శ్రద్ధయా దేవో దేవత్వామ్ అశ్నుతే.** 'మా' (లక్ష్మి) సమేతుడై యున్నందున మాధవునకు సర్వైశ్వర్యము అబ్బెను.

మధువిద్య ద్వారా తెలిసికొనబడువాడు మాధవుడు. బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో యాజ్ఞవల్క్యుడు తన భార్య మైత్రేయికి శాశ్వతమైన ఆనందాన్నిచ్చే బ్రహ్మజ్ఞానమైన మధువిద్యను బోధించాడు. పిపీలికాది బ్రహ్మ పర్యంతము సృష్టియే జగత్తు. తేనెటీగలు అంఖ్యాకంగా చేరి తేనెతుట్టెను నిర్మించినట్లుగా సమస్త భూతాలు చేరి పృథివిని నిర్మించాయి. సమస్త భూతాలకు ఈ భూమియే మధువు. తేనెటీగలకు తేనెతుట్టె ఆశ్రయమైనట్లుగా, భూతాలన్నింటికీ భూమి ఆశ్రయం ఆహారం అవుతున్నది. ఈ పృథివిలో చిన్మాత్రుడు, ప్రకాశమయుడు, అమృతమయుడు అయిన పురుషుడే ఈ ఆధ్యాత్మ శరీరంలోని తేజోమయుడైన, అమరణ ధర్ముడైన పురుషుడు. ... వీటన్నింటిలో ఉన్న ఏకత్వమే బ్రహ్మ – ఇలా సాగుతుంది మధువిద్యా బోధన.

మౌనము, ధ్యానము, యోగముల సమ్మిళితమైన మధువిద్య ద్వారా మాధవుని పొందవచ్చునని మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము (68.4)లో ఉన్నది. **మధువిద్యాఽవబోధత్వాత్ ధవత్వాద్వా శ్రియోఽనిశమ్ మౌనాత్ ధ్యానాచ్చ యోగాచ్చ విద్ధి భారత మాధవమ్.** ఇక్కడ 'మ,ధ,వ' అనే అక్షరాలు మౌన, ధ్యాన, యోగములకు సంకేతములు. వానిచే మనస్సును కట్టడి చేసి, పరమాత్మవైపు మళ్ళించిన వానికి మాధవుడు లభించును.

మరో విధముగా – మౌన, ధ్యాన, యోగ గుణ సంపన్నుడని భగవానుని చెప్పవచ్చును. సాక్షియై, మనందరి శారీరిక, మానసిక, జ్ఞాన సంబంధిత కర్మలను గమనించువాడు మాధవుడు. తపము, జపము, ఆరాధనము – అన్నింటికిని గమ్యమము ఆ పరమయోగీశ్వరుడే. ఆయన నాథుడు, రమానాథుడు, జగన్నాథుడు.

సకల విద్యా విజ్ఞానములకు, సకల విభూతులకు అధిపతి మాధవుడు. ఈ భావములో 'మా' అనగా విజ్ఞానము. 'ధవ' అనగా అధినాథుడు. హరివంశములో (3.88.49) ఇందుకు ఆధారం ఉంది. **మా విద్యాచ హరేః ప్రోక్తా తస్యా ఈశో యతోభవాన్ తస్మాత్ మాధవ నామాశి ధవః స్వామీతి శబ్దితః.** శ్రీహరీ! (మా) విజ్ఞానమునకు (ధవ) ప్రభువైనందున నీవు మాధవుడవు.
మధు (యాదవ) కులంలో జన్మించినవాడు మాధవుడు. **మధుకులే జాత్వాత్ మాధవః**

యాదవానామ్ శిరోరత్నమ్ కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్
జయతు జయతు కృష్ణో వృష్ణివంశ ప్రదీపః

ఆయన సర్వేశ్వరుడు. ఆయనకు వేరు ప్రభువు లేడు. 'ధవ' అనగా ప్రభువు. – **మా ధవః యస్య స మాధవః** – మాధవ నామమునకు ఈ అర్థము తిరుక్కళ్ళమ్ శ్రీ నృసింహ రాఘవాచారిగారి గీతా భాష్యంలో చెప్పారు.

మౌనముగా గమనించువాడు మాధవుడు. (మధువిద్యలో భాగముగా చెప్పబడినది).

మరిన్ని వివరములు 78వ శ్లోకము 741వ నామము వివరణలో ఇవ్వబడినవి.

శ్రీ లక్ష్మీ అష్టోత్తరశతనామ స్తోత్రము నుండి
ప్రకృతిం వికృతిం విద్యాం సర్వభూతహితప్రదాం - శ్రద్ధాం విభూతిం సురభిం నమామి పరమాత్మికాం
ధనధాన్యకరీం సిద్ధిం స్త్రైణసౌమ్యాం శుభప్రదాం - నృపవేశ్మగతానందాం వరలక్ష్మీం వసుప్రదా
శుభాం హిరణ్య ప్రాకారాం సముద్రతనయాం జయాం నమామి మంగళాం దేవీం విష్ణువక్షస్థలస్థితామ్.

శ్రీ లక్ష్మీ సహస్రనామ స్తోత్రమునుండి
నిత్యాగతానంద నిత్యానందినీ జనరంజనీ - నిత్యప్రకాశినీ చైవ స్వప్రకాశ స్వరూపిణీ
మహాలక్ష్మీర్మహాకాళీ మహాకన్యా సరస్వతీ - భోగవైభవ సంధాత్రీ భక్తానుగ్రహకారిణీ

శ్రీ స్తుతిః నుండి

మానాతీత ప్రథిత విభవాం మంగళం మంగళానాం - వక్షః పీఠీం మధువిజయినో భూషయన్తీం స్వకాంత్యా
ప్రత్యక్షానుశ్రవిక మహిమ ప్రార్థనీనాం ప్రజానాం - శ్రేయోమూర్తిం ప్రియమశరణస్త్వాం శరణ్యాం ప్రపద్యే

74. మధుసూదనః

- మధు, కైటభులు అనే రాక్షసులను సంహరించినవాడు.
- బంధ కారణములైన కర్మఫలములను నాశనము చేయువాడు

ఓం మధుసూదనాయ నమః

మహాభారతము 2.63.13. **విష్ణుకర్ణోద్భవమ్ చాపి మధు నామ మహాసురమ్ తస్యతావద్వధాదేవ దేవ దానవ మానవాః.** మధువు అను మహాసురుని చంపినందువలన ఋషులు, దేవతలు, దానవులు, మానవులు ఆయనను మధుసూదనుడు అని చెప్పారు. (మహార్ణవమున విష్ణువు చెవిలోని మలినమునుండి మధు కైటభులు ఉద్భవించారని, వారిని యుక్తితో శ్రీ మహావిష్ణువు తన తొడపై ఉంచి సంహరించాడని పురాణగాధ)

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదాంతపరముగా – ఐహిక కర్మఫలములు తాత్కాలికముగా మధురమనిపిస్తాయి. ఈ కర్మకాండల ఫలితములను 'మధు' అని చెబుతారు. ఈ కర్మ ఫలములు జన్మపరంపరకు కారణములు. మోక్షమునకు అవరోధములు. శ్రీహరిని ధ్యానించుటచే ఈ కర్మ బంధములనుండి విముక్తులు కావచ్చును. కనుకనే ఆయన మధుసూదనుడు.

వికీపీడియాచిత్రం. మధుకైటభులను సంహరిస్తున్న శ్రీ మహావిష్ణువు. దేవీమహాత్మ్యం పుస్తకంలోని చిత్రం.

Photo by Dswaroop100 https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnu_killing_Madhu-Kaitabh_Hh23.jpg

ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః |
అనుత్తమో దురాధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్ || (9)

75. ఈశ్వరః

- సర్వమును శాసించువాడు. సర్వశక్తిమంతుడు. సర్వాధిపతి

ఓం ఈశ్వరాయ నమః

ఇదే నామము 36వ నామముగా ఇంతకుముందు వచ్చినది.

4వ శ్లోకము. 36వ నామము. ఈశ్వరః – **సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః**

9వ శ్లోకము. 75వ నామము. ఈశ్వరః – **ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః**

ఈశానాద్రమణా చ్చాపి ఈశ్వరః పరికీర్తితః – తనయొక్క భోగభూమి అయిన పరమపదము అపారముగా ఉన్నప్పటికీ దానిని తన ఇష్టానుసారముగ నియమిస్తూ ఉండేవాడు. ఈ నామమును 'ఐశ్వర్', 'ఇష్ట' అనే రెండు అర్థాలలో వేర్వేరు భాష్యకర్తలు వ్యాఖ్యానించారు. అందరూ దాదాపు ఈ భావాలనే కొద్దిపాటి తేడాలతో సూచించారు.

ఐశ్వర్య – శక్తి, బలము, అధికారము, సంపద, వైభవము కలిగియుండుట.

ఇష్ట – ఇచ్ఛానుసారము, ఇతరులతో ప్రమేయము లేకుండ వర్తించుట.

శ్రీ శంకరులు

36వ నామము. ఈశ్వరః – అనంతమగు శక్తిగలవాడు.

75వ నామము. ఈశ్వరః – అనంత అధికారము కలవాడు (శాసకుడు)

శ్రీ భట్టులు

36వ నామము. ఈశ్వరః – సర్వశాసనకర్త.

75వ నామము. ఈశ్వరః – ఇచ్ఛానువర్తి. **'యత్ర కామ గమో వశీ'** – ఎక్కడికి కావాలంటే అక్కడికి వెళ్ళగల స్వేచ్ఛా మూర్తి.

శ్రీ చిన్మయానంద

36వ నామము. ఈశ్వరః – ఏది కావాలంటే అది చేయగలవాడు.

75వ నామము. ఈశ్వరః – సర్వ శక్తిమంతుడు. క్రియాశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి – అన్ని శక్తులకు అధిపతి.

76. విక్రమీ

- అత్యధిక శౌర్య బల పరాక్రమములు కలవాడు.

- విశిష్టమగు పాదచిహ్నములు కలవాడు.

ఓం విక్రమిణే నమః

9వ శ్లోకము. 76వ నామము. విక్రమీ – **ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః**

97వ శ్లోకము. 909వ నామము. విక్రమీ – **అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః**

'విక్రమః శౌర్యమ్, తద్యోగాత్ విక్రమీ' – విక్రమము అనగా శౌర్యము. అట్టి శుభగుణ సంపన్నుడైనందున భగవానుడు 'విక్రమీ' యగును. కనుక భగవత్సంకల్పమునకు ప్రతికూలముగా ఏదీ జరుగదని శ్రీ భట్టులు ఈ నామవిశేషమును వివరించారు. అందుకే శివుని ఆజ్ఞ లేకుండా చీమయినా కుట్టదన్నారు. ఆ రాముడై తోడైయుండగ మనకు తక్కువేమిటని భక్తరామదాసు గానము చేసినాడు. నందకుమారా, నా రథమందు వసింపుమయ్య, అక్షౌహిణిల సైన్యము అవుసరము లేదని అర్జునుడు వేడుకొన్నాడు.

'క్రమ' అనగా 'అడుగు' అన్న అర్థంలో శ్రీ చిన్మయానందగారు మరొక వివరణ ఇచ్చారు. వామనావతారములో మూడు అడుగులతో లోకములను కొలిచిన త్రివిక్రముడు విశిష్టమగు పాదచిహ్నములు కలవాడు. అది బ్రహ్మ కడిగిన పాదము. కామిని పాపము కడిగిన పాదము. బలి తల మోపిన పాదము. తిరువేంకటగిరి స్థిరమని చూపెడు పరమపదము.

తిరుప్పావై – 24వ పాశురము - చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగుసేత -

అల ఇల కొలిచిన చరణాలకు మంగళం

ఆ లంకను గూల్చిన అతి బలునకు మంగళం

శకటాసురు కాలరాచిన యశస్వికి మంగళం

అసుర ద్వయమును అణచిన అడుగులకు మంగళం

77. ధన్వీ

ధనుస్సును ధరించినవాడు. ధనురస్య అస్తి ఇతి ధన్వీ.

ఓం ధన్వినే నమః

విష్ణుదేవుని ధనుస్సు పేరు శార్ఙ్గము. పంచాయుధాలలో ఒకటి. రామావతారమున ఆయన కోదండపాణియై దుష్టసంహారము చేసెను.

పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్ ఝుషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ - భగవద్గీత 10.31

పవిత్రమొనర్చువానిలో వాయువును నేను. శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడను నేను. మత్స్యములలో (జలచరములలో) మొసలిని. నదులలో (ప్రవహించువానిలో) గంగానదిని.

ఆధ్యాత్మ రామాయణము నుండి - ఇది యుద్ధమున రావణుని వధించిన శ్రీరాముని వర్ణనము. మనోజ్ఞము. భయహరము. శుభకరము.

హత్వా యుద్ధే దశాననం త్రిభువనవిషమం వామహస్తేన చాపం

భూమౌ విష్టభ్య తిష్ఠన్నితర కరధృతం భ్రామయన్ బాణమేకమ్

ఆరక్తోపాంత నేత్రః శరదళితవపుః సూర్యకోటి ప్రకాశో

వీరశ్రీ బంధురాంగః త్రిదశపతినుతః పాతు మామ్ వీరరామః

ముల్లోకములకు కంటకుడైన రావణుని హతమార్చి, ఎడమచేతితో ధనుస్సును నేలకు ఆనించి, కుడిచేతితో ఒక బాణమును త్రిప్పుచు, ఎఱ్ఱబడిన నేత్రములతో, బాణములచే గాయపడిన తనువుతో, కోటిసూర్యుల తేజముతో నొప్పుచు, వీరశ్రీతేజోమూర్తియై, సకల భువనాధిపతులచే స్తుతింపబడుచున్న వీరరాముడు నన్ను రక్షించుగాక.

శ్రీ సీతారాముల పరివారం - పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా జీలకర్రగూడెం ఆలయం ముందరిభాగం శిల్పాలు.

78. మేధావీ

- అసాధారణ, అపరిమిత మేధా (జ్ఞాపక)శక్తి గలవాడు.

ఓం మేధావినే నమః

నిస్సీమ భూమానుగుణ నిత్య సార్వజ్ఞ లక్షణా మేధా యస్యాస్తి స ప్రోక్తః మేధావీతి విచక్షణైః - అపారమైన తన మహిమకు తగినటువంటి, స్వతస్సిద్ధమైన సర్వజ్ఞత్వము కలవాడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము - **మేధా బహు గ్రంథ ధారణ సామర్థ్యమ్, స యస్య అస్తి స మేధావీ –** నానావిధ విషయ పరిజ్ఞానము, ధారణాశక్తిని మేధ అటారు. అలాంటి శక్తి కలిగినవాడు గనుక భగవంతుడు మేధావి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు మేధావి అగుటవలన ఆయనకు తెలియనిది లేదు. కనుక ఆయన ఈశ్వరుడు, విక్రమి, ధన్వి అయినాడు.

79. విక్రమః

- బ్రహ్మాండమును కొలిచెడు అడుగులు కలవాడు.
- పక్షిరాజైన గరుత్మంతునిపై పాదములుంచి పయనించువాడు.

ఓం విక్రమాయ నమః

వామనావతారమును తెలుపు మొదటి అర్థము ఇంతకుముందు 76వ నామము (విక్రమీ) గా వివరింపబడినది. మూడు అడుగులతో లోకములను కొలిచిన త్రివిక్రముడు విశిష్టమగు పాదచిహ్నములు కలవాడు. విక్రముడు.
రెండవ అర్థము – **గమనం పక్షిరాజేన యస్య విక్రమ ఉచ్యతే** – పక్షిరాజైన గరుత్మంతుని వాహనముగా చేసుకొని స్వేచ్ఛగా సంచరంచువాడు విక్రముడు. 'వి' అనగా ఆకాశమున చరించే విహంగము. అనగా పక్షిరాజైన గరుత్మంతుడని అర్థము. 'క్రమ' అనగా పాదములు. మూడు వేదములు మూర్తీభవించిన రూపమే గరుడుడు. భగవంతుడు వేదవేద్యుడు. లీలామాత్రముగ గరుత్మంతునిపై సంచరించుటను బట్టి విక్రముడగును.

80. క్రమః

- సమస్తమును క్రమ విధానములో ఉండుటకు హేతువు.
- సకల వస్తు జీవ సముదాయముయొక్క చలించు శక్తికి మూలము.
- అసమాన సంపన్నుడు.

ఓం క్రమాయ నమః

'క్రమము' అనగా ఒక పద్ధతి ప్రకారము, సుశిక్షితమై, సవ్యముగా ఉండుట. ఇంకా 'విక్రమీ', 'విక్రమః' నామములకు వివరించినట్లుగా 'అడుగు' అనే అర్థం కూడా ఉంది. వైభవైశ్వర్యములు అనే అర్థం కూడా ఉంది. ఈ మూడు అర్థములలోను ఈ పుణ్యనామమును వ్యాఖ్యానించారు.
క్రమ = పద్ధతి.
అఖండ బ్రహ్మాండములో అన్నీ ఒక క్రమంలో చరిస్తాయి. భూమిపై రాత్రి, పగలు సంభవించుట, గ్రహాదులు భ్రమించుట, జీవకోటి చైతన్యవంతమై సంచరించుట – అన్నీ ఈశానుని శాసనమునకు లోబడియే జరుగును.
క్రమణాత్ క్రమ హేతుత్వాత్ క్రమ ఏవ ఉదాహృతః – నిత్య విభూతిని కలిగి ఉండుట చేత బలిసి ఉన్నవాడు. లోకాలన్నింటినీ ఆక్రమించటం చేత, సంసార క్రమాన్ని కాపాడడం చేత 'క్రముడు' అని చెప్పబడుతున్నాడు.
క్రమ = కదలిక, చలనము, నడచుట, అడుగు వేయుట.
సమస్త జీవరాశులలోని చైతన్యశక్తి, చలనశక్తి ఆయనవల్లనే కలుగుచున్నది.
క్రమ = సంపత్తు.
పాణిని సూత్రము 1.3.38 – **వృత్తి-సర్గ-తాయనేషు క్రమః** – 'క్రమః' అనగా కొనసాగుట, శక్తివంతమై యుండుట, ప్రవర్ధమానమగుట అని అర్థము. అంటే తరిగిపోనిది, కొరత లేనిది అన్నమాట. 'ప్రవర్ధమానము' అనే భావంలో శ్రీ భట్టులు 'అనంత, అసాధారణ వైభవైశ్వర్య సంపన్నుడు' అని 'క్రమః' నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

81. అనుత్తమః

- **న విద్యమాన ఉత్తమో యస్మాత్ అనుత్తమః** – అంతకంటె ఉత్తమమైనది వేరొకటి లేదు.

ఓం అనుత్తమాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానమే నిరుక్తములో ఇలా క్లుప్తముగా చెప్పబడినది – **ఉత్తమో నాస్తి యస్మాత్ సః అనుత్తమః ఉదాహృతః –** తనను మించిన గొప్పవాడు లేడు.

యస్మాత్ పరం నా పరమస్తి కశ్చిత్ – వానిని మించిన పరతత్వము వేరొకటి లేదు.

పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్

న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽన్యో లోకత్రయేఽప్రతిమ ప్రభావ – గీత 11.43

ఓ అసమ ప్రభావా! ఈ సమస్త చరాచర జగత్తునకును నీవే తండ్రివి. నీవు పూజ్యుడవు. గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములయందును నీతో సమానుడే ఎవ్వడును లేడు. ఇంక నీకంటె అధికుడెట్లుండును?

ధాశరధీ శతకము – భక్త రామదాసు

భండన భీముడార్తజన బాంధవుడుజ్వల బాణతూణ కో
దండ కళాప్రచండ భుజతాండవ కీర్తికి రామమూర్తికిన్
రెండవ సాటి దైవమిక లేడనుచు గడకట్టి భేరికా
ఢాంఢ డఢాండ ఢాండ నినదంబు లజాండము నిండ మత్తవే
దండమునెక్కి చాటెదను దాశరధీ కరుణాపయోనిధీ

82. దురాధర్షః

- తననెదిరింపగల శక్తి వేరెవరికిని లేనట్టివాడు. గంభీరుడు.

ఓం దురాధర్షాయ నమః

దైత్యాదిభిః ధర్షయితుమ్ న శక్యత ఇతి దురాధర్షః – సమస్త రాక్షస దైత్య వీర సమూహములు కూడ ఆయనను ఎదిరించి నిలువజాలవు.

అపాన్నిధివత్ అక్షోభ్యః దురాధర్షః ఇతీరితః – సముద్రమువలె గంభీరుడు గనుక దురాధర్షుడు.

శ్రీ భండారు పర్వతాలరావు రచన – ఓం నమో శ్రీ నారసింహాయ నుండి. రామాయణం ఉత్తరకాండములోని కథ

బలిచక్రవర్తి దగ్గరకు రావణాసురుడు వెళ్ళాడు. 'ఇక నీకేం భయం లేదు తాతా! నేను నిన్ను ఆ విష్ణువు బారినుండి రక్షిస్తాను' అన్నాడు. బలిచక్రవర్తి నవ్వి, 'ఆ కనపడేదానిని తెచ్చుకొని, ఇటు వేసుకొని కూర్చో, తరువాత తేలికగా మాట్లాడుకోవచ్చును' అన్నాడు. రావణుడు ఎంత ప్రయత్నించినా ఆ వస్తువును కదిలించలేకపోయాడు. అప్పడు బలి అతనితో 'అదేమిటనుకొంటున్నావు? హిరణ్యకశిపుని చెవికుండలం అది! అంతపెద్ద కుండలాన్ని, నీవు కదిలించలేనంత బరువున్న దాన్ని, హిరణ్యకశిపుడు చెవులకు ధరించాడు. అటువంటివాడిని విష్ణువు తన తొడలపై వేసికొని, చేతివ్రేళ్ళతో పొట్ట చీల్చి చంపాడు' అని చెప్పాడు.

83. కృతజ్ఞః

- నామస్మరణము, శరణాగతి, పూజాది భక్తి కార్యక్రమములచే ప్రసన్నుడై భక్తులను అనుగ్రహించువాడు.
- పత్ర పుష్పాది అల్ప నివేదనలచేతనే సంతుష్టుడై, కామితార్థ మోక్షములను ప్రసాదించువాడు.
- సమస్త ప్రాణుల పుణ్య, అపుణ్య కర్మలనెరిగినవాడు.

ఓం కృతజ్ఞాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

9వ శ్లోకము. 83వ నామము. కృతజ్ఞః – **అనుత్తమో దురాధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్**

57వ శ్లోకము. 536వ నామము. కృతజ్ఞః – **మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః**

పూజాది కార్యక్రమములకు కృతజ్ఞుడై స్పందించువాడు – అనే అర్థంలో శ్రీ భట్టులు రెండు ఆధారములను ఉదాహరించారు.

అపిచేత్సు దురాచారో భజతే మామ్ అనయభాక్

సాధురేవ సమన్తవ్యః సమ్యగ్ వ్యవసితోహి సః – భగవద్గీత 9.30

ఈ శ్లోకానికి శ్రీ రామానుజుల భాష్యమునుండి కొంత భాగము – పరమపాపి యైనా సరే, నిశ్చలమైన నిర్మలమైన భక్తితో నన్ను పూజించినట్లయితే అతడు సాధువు అనియే పరిగణించాలి. – **వైష్ణవః శ్రేష్ఠతర ఏవమన్తవ్యః** – అతడు శ్రీవైష్ణవులలో ఉత్తముడు. గౌరవింపదగినవాడు.

భక్తి శ్రద్ధలతో అర్చించినంత మాత్రమున సకలపాపములను క్షమించి కరుణించువాడు గనుక శ్రీహరి కృతజ్ఞుడని స్తుతింపబడెను. మహాభారతము 3.58.22 – గోవిందా! నీవే శరణు అని ఆక్రందించిన ద్రౌపదిని గురించి భగవానుడిలా చెప్పాడు

గోవిందేతి యదాక్రందాత్ కృష్ణ మామ్ దూరవాసిని

ఋణమ్ ప్రవృద్ధమివ హృదయాత్ న అపసర్పతి

గోవిందా! అని దూరమునుండి పలికిన ఆ ద్రౌపది ఆక్రందన నా హృదయంలో సదా ప్రతిధ్వనిస్తూనే ఉంటుంది. అది వడ్డీతో కలిసి పెరిగిన ఋణభారంలా నన్ను వెంటాడుతున్నది. – తన భక్తులకు కష్టం వస్తే తన ఆప్తులైన బంధమిత్రులకు కష్టం వచ్చినట్లుగా చలించి ఆ శరణాగత వత్సలుడు వారి కడగండ్లను కడతేర్చును.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – భక్తితో సమర్పించిన యెడల ఆకు గాని, పండు గాని, పూవుగాని, నీరుగాని ఆ భక్తసులభునకు మహాప్రసాదమగును. ఆయన సంతుష్టుడై వారికి పరమపదమునే ప్రసాదించును. భక్తులు అర్పించునది అల్పము. ఆయన అనుగ్రహము అనంతము – **పత్రపుష్పాద్యల్పమపి ప్రయచ్ఛతామ్ మోక్షమ్ దదాతి.**

ప్రాణిభిః యత్కృతం కర్మ తద్ జ్ఞాత్వా ఫలదోయతః పత్ర పుష్పాదినా తుష్టః కృతజ్ఞో మోక్షదానతః

ప్రాణులు చేసిన పాపపుణ్యాలకు తగిన ఫలితము ఇచ్చేవాడు. భక్తులు తనకు సమర్పించిన పత్రము, పుష్పము, ఫలమునకు ఆనందించి వారికి మోక్షమును అనుగ్రహించేవాడు. సుదాముని అటుకులవల్లను, శబరి పండ్లవల్లను, రంతిదేవుని జలము వల్లను, గజేంద్రుని పుష్పమువల్లను, ద్రౌపది అక్షయపాత్రలోని ఆకువల్లను ఆయన సంతుష్టుడయ్యెను. భగవంతునకు నైవేద్యము సమర్పించుటకు భక్తులు వ్యయప్రయాసలు పడనవసరము లేదు. భక్తియున్నచో భగవానుడు బహుసులభుడు.

మూడవ అర్థము – **ప్రాణినామ్ పుణ్య అపుణ్య ఆత్మకమ్ కర్మకృతమ్ జానాతి ఇతి కృతజ్ఞః** – సమస్త ప్రాణుల పనులు, ఆలోచనలు, ఆశలు, అనుభూతులు, అన్ని పుణ్యములుగాని, పాపములుగాని ఆయనకెఱుకయే. కనుక వారి కర్మలలోని శ్రద్ధ, భక్తి, పవిత్రత, నిష్ఠలకు అనుగుణముగా వారికి తగు కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు గనుక ఆయన కృతజ్ఞుడయ్యెను. అని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

84. కృతిః

- తన భక్తుల సత్కార్యములకు కారణమైనవాడు.

ఓం కృతయే నమః

తన భక్తులు ఆచరించిన సత్కార్యమలకు పరమాత్ముడు సంతుష్టుడై, కృతజ్ఞుడగునని ఇంతకు ముందు నామములో చెప్పడమైనది. ఆ సత్కార్యములకు కారణము కూడా ఆ పరమాత్ముడేనని ఇప్పుడు చెప్పుచున్నారు. నిశ్చల, నిర్మల భక్తియే మనకు చేతనయినది. సత్కార్యములు, సత్ఫలితములు, సకల భవబంధ విముక్తి, మోక్షప్రదానము – అన్నీ ఆయనే చూసుకొంటాడు.

మనమొనరించే సత్కార్యములు ప్రసన్నుడైన పరంధాముని ప్రసాదమే. **తే తచ్చ తేషామ్ సుకృతమ్ అస్మాదేవ ప్రసన్నాత్ ఇతి కృతిః**

85. ఆత్మవాన్

- సత్కార్యములొనర్చు ఆత్మలకు నిజమైన ప్రభువు.

ఓం ఆత్మవతే నమః

ఈ మూడు నామములు – **కృతజ్ఞః, కృతిః, ఆత్మవాన్** – వీనిద్వారా మనము గ్రహింపవలసినదేమంటే, పుణ్యకార్యముల ద్వారా ముక్తిని పొందుటలో మన శక్తి, గొప్పతనము ఏమీ లేవు. మన భక్తి, విశ్వాసము, శ్రద్ధ, శరణాగతి వలన ప్రసన్నుడై ఆయన ప్రసాదించు మహాఫలములే ఇవి. భక్తి శ్రద్ధలతో మనమొనరించే అల్ప సమర్పణములచే సంతుష్టుడైన ఆ కృతజ్ఞుడు తన అధీనములోనున్న ఆత్మలను సత్కార్యములవైపు మరల్చును. అలా ఆ ఆత్మలు చేసిన పుణ్యకార్యములను హేతువుగా పరిగణించి, తన కరుణా కటాక్షములచే వారిని అనుగ్రహించి, కామితార్థ మోక్షములను ప్రసాదించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక వివరణ – తన కార్యములకు దేని పైనను ఆధారపడని స్వతంత్రుడు సర్వేశ్వరుడు. ఉదాహరణకు పూతన ఇచ్చిన పాలనే త్రాగి ఆమె ప్రాణములను హరించిన చిన్నికృష్ణునికి వేరెవరి సహాయముగాని, ఎటువంటి సాధనముగాని అవుసరము లేదు – **బాలం ముకుందమ్ మనసా స్మరామి.**

తాడిపత్రి సమీపంలో శ్రీ కోన రంగనాథస్వామి ఆలయంలో శ్రీ స్వామివారు, అమ్మవార్ల మూర్తులు

Photo by Dr Murali Mohan Gurram
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sri_Kona_Ranganatha_Swamy_temple-Dr._Murali_Mohan_Gurram_(2).jpg

సురేశః శరణం శర్మ విశ్వరేతాః ప్రజాభవః |
అహః సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయస్సర్వదర్శనః || (10)

86. సురేశః

- సకల దేవతలకును దేవుడు, దేవదేవుడు. (సుర-ఈశః)
- భక్తుల కోర్కెలను తీర్చువారిలో ప్రప్రథముడు.(సు-రా--ఈశః)

ఓం సురేశాయ నమః

బ్రహ్మాదీనాం ఫల్గుపద లిప్సూనాం స్త్రిదివౌకసామ్ సంవిధాతా సురేశశ్చ ప్రోచ్యతే విబుధోత్తమైః - స్థిరత్వములో కూడ అల్పమైనదానిని కోరుతున్నారు ఊర్ధ్వలోకవాసులు. అంటే బ్రహ్మాది దేవతలు శాశ్వతం కాదు. కొంతకాలం తరువాత వారికి కూడా క్షయం తప్పదు. అటువంటి బ్రహ్మాదిదేవతలకు ఫలమును ఇచ్చేవాడు సురేశుడు. (డా. క్రోవి పార్థసారధి)

సురాణామ్ ఈశః సురేశః – భక్తుల కోర్కెలను తీర్చువారు సురులు. (సుష్ఠు రాతి-దదాతి - ఇతి సురః) బ్రహ్మ, రుద్రాది దేవతలను సృజించి, వారికి లోకసృష్ట్యాది కార్యములను ఒసగినవాడు గనుక ఆయన సురేశ్వరుడయ్యెను.

సు-రా-ఈశః – భక్తుల కోర్కెలను తీర్చువారిలో ప్రథముడు. సు-శోభనమ్, రాతి-దదాతి, ఈశః – ప్రభువు లేదా ఉత్తముడు. భక్తుల పరమార్థమగు మోక్షమును ప్రసాదించువాడు శ్రీమన్నారాయణుడే.

87. శరణమ్

- తనను శరణుజొచ్చినవారిని రక్షించువాడు. ఆర్తత్రాణ పరాయణుడు.
- ముక్తుల నివాసస్థానము.

ఓం శరణాయ నమః

యదుపాసాద్భయం దుఃఖం పాపం బంధో న బాధతే ప్రతిష్ఠా చ సుఖం జ్ఞానం భేవచ్ఛరణమిత్యపి ఎవరిని ఉపాసించడంవలన కష్టాలు, భయము, పాపము, సంసార బంధనాలు తొలగిపోతాయో, ఎవరిని ధ్యానించడంవలన ప్రతిష్ఠ, సుఖము, జ్ఞానము కలుగుతాయో అటువంటి పరమేశ్వరుడు శ్రీమన్నారాయణుడు.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ, తవాస్మీతి యాచతే, అభయం సర్వ భూతేభ్యః దదామి ఏతద్వ్రతం మమ – ఒక్కమారు ఎవ్వడైనను 'నీవాడను, రక్షింపుము' అని వేడుకొన్నంతనే, వానికి సర్వభూతములనుండి అభయమును ప్రసాదింతును. ఇది నా వ్రతము. – అని శ్రీరామచంద్రుడు పలికియున్నాడు.

ఆర్తానాం ఆర్తిహంతారం భీతానాం భయనాశనమ్

ద్విషతాం కాలదండం తం రామచంద్రం నమామ్యహమ్

ఆర్తులై శరణుజొచ్చినవారికి రక్షకుడు శ్రీరామచంద్రుడే. మకరిబారి పడి ఆక్రందించిన గజేంద్రుని బ్రోచినవాడు ఆ చక్రధారి. ద్రౌపదీమాన సంరక్షకుడు శ్రీకృష్ణుడు. ఆపదలందు చిక్కుకొని మ్రొక్కుకొను భక్తులను కాచెడివాడు ఏడుకొండల వెంకటరమణుడు.

అమరకోశము ప్రకారము – **శరణమ్ వద రక్షిత్రోర్గృహ రక్షణయోరపి** – శరణమనగా 'రక్షణ', 'గృహము' అని రెండు అర్థాలున్నాయి. మోక్షకాములైన భక్తుల పరమపద నివాసము భగవంతుడే – **నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వ న సంశయః** – నాయందు మనసు లగ్నము చేసిన భక్తుడు నాయందే నివసించునని భగవానుడు గీతయందు సెలవిచ్చెను.

శ్రీ చిన్మయ – ప్రళయకాలమునందు సకల భూతములకును నివాసము ఆ భగవానుడే.

గజేంద్రుని మొర (పోతన భాగవతము)

లావొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె, బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను, మూర్ఛవచ్చె, దనువున్ డస్సెన్, శ్రమంబయ్యెడిన్
నీవే తప్ప నితః పరంబెఱుగ, మన్నింపందగున్ దీనునిన్
రావే ఈశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా!

శ్రీకృష్ణశతకము

బలమెవ్వ కరిబ్రోవను
బలమెవ్వడు పాండుసుతుల భార్యను గావన్
బలమెవ్వడు సుగ్రీవుకు
బలమెవ్వడు నాకు నీవె బలమౌ కృష్ణా

తిరుమల ఊరేగింపులో శ్రీ రుక్మిణీకృష్ణులు
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_in_Tirumala.jpg

88. శర్మ

- సచ్చిదానంద స్వరూపుడు. మోక్షగాముల పరమపదము.

ఓం శర్మణే నమః

అమరకోశములో 'ప్రీతి', 'సుఖము' అనే పదాలకు సమానార్థపదముగా 'శర్మ' పదము కూడ ఉన్నది. **శృణతి దుఃఖమ్ ఇతి శర్మ.** దుఃఖములను నశింపజేయునది శర్మ – అని శ్రీ లింగాయసూరిగారు తమ అమరకోశ వ్యాఖ్యానములో చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడ 'ఆనందము' అనే భావంలో ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానం చెప్పారు.

శ్రీ శంకరులు – **పరమానంద రూపత్వాత్ శర్మ.**

శ్రీ భట్టులు – **సుఖమ్ పరమ్ ప్రాప్యమ్ ఇతి శర్మ.**

(బహుశా 'శ్రీ' అనే మూలంనుండి 'శర్మ' పదము ఉత్పన్నమై ఉండవచ్చునని Sir William Monier నిఘంటువులో ఉన్నది.)

89. విశ్వరేతాః

- రేతస్సు అనగా బీజము. విశ్వమంతటికి బీజము, మూలకారణము. **విశ్వస్య కార్యమ్ అస్య విశ్వరేతా. విశ్వస్య కారణాత్ విశ్వరేతా.**

ఓం విశ్వరేతసే నమః

విశ్వం రేతో భగవతో విశ్వరేతా హరిస్స్మృతః జ్ఞానేంద్రియాదికం విశ్వం పరిచర్యార్థమేవ హి యః ప్రజానాం కరోతీతి విశ్వరేతాశ్చ సః స్మృతః తనచేత నిర్మించబడిన సంసారము కలవాడు. మానవులంతా తనను గురించి తెలిసికోవడానికి, తనకు పరిచర్యలు చేయడానికి వారికి ఇంద్రియాలతో కూడిన శరీరము ఇచ్చినవాడు.

సంసార మహావృక్షమునకు భగవంతుడే బీజమని ఈ నామమునకు అర్థము. తరువాత 118, 151 నామములలో 'విశ్వయోని' అనగా గర్భస్థానము కూడా భగవంతుడే అని చెప్పబడినది. ఈ రెండు నామములను పరిశీలించినట్లయితే సమస్తమునకు జన్మకారణము, జన్మ స్థానము కూడ భగవంతుడేనని అవగతమవుతుంది. కనుక ఈ సృష్టియొక్క పరమార్థము భగవత్సేవ మాత్రమే కాని వేరొకటి కాదు అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. విష్ణుతత్త్వంలో ఇలా ఉన్నది.

విచిత్ర దేహ సంపత్తిః ఈశ్వరాయ నివేదితుమ్
పూర్వమేవ కృత బ్రహ్మన్! హస్త పాదాది సంయుతా
బ్రహ్మదేవా! కాళ్ళు, చేతులు వంటి అవయవములతో కూడిన ఈ శరీర సంపద ఈశ్వరార్చన కొఱకు నాచే సృజింపబడినది.

పోతన భాగవతము – ప్రహ్లాదుడు ఇలా ఇన్నాడు.
కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు – శ్రీనాధు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకుని జుచు చూడ్కులు చూడ్కులు – శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము
విష్ణునాకర్ణించు వీనులు వీనులు – మధువైరి దవిలిన మనము మనము
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు – పురుషోత్తముని మీది బుద్ధి బుద్ధి
దేవదేవుని చింతించు దినము దినము
చక్రహస్తుని బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవు జెప్పెడి గురుడు గురుడు
తండ్రి హరిజేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి తండ్రి.

90. ప్రజాభవః

- సకల భూతముల ఉత్పత్తికి మూలమైనవాడు. జన్మకారకుడు.

ఓం ప్రజాభవాయ నమః

తద్దత్తైరేవ కరణైః తస్మిన్నభిముఖాః ప్రజాః సర్వాశ్చైవ భవన్తీతి ప్రజాభవ ఉదాహృతః - తాను ప్రసాదించినటువంటి అవయవములు, శరీరము కలిగిన ప్రజలందరినీ తనవారినిగా చేసుకొనేవాడు.

70వ నామము 'ప్రజాపతి'ని పరిశీలించినపుడు 'ప్రజ' అనే పదాన్ని రెండువిధాలుగా అర్థం చేసుకోవచ్చునని చెప్పడమైనది. (1) **ప్రకర్షేణ జాయంతే –** ప్రత్యేకమైన, దివ్యమైన జన్మ కలిగినవారు. కర్మబద్ధులు కానివారు. నిత్యసూరులు. (2) సమస్త ప్రజానీకము. ఈ రెండు అర్థములలోను 'ప్రజాభవ' నామమును స్తుతింపవచ్చును. సమస్త జీవులను సృష్టించినవాడు సర్వేశ్వరుడని చెప్పవచ్చును. మరొక విధముగా తక్కిన దేవతలను, ముక్తులను కూడ సృష్టించిన దేవదేవుడు అని చెప్పవచ్చును.

ఈ రెండు అర్థములను సమన్వయపరుస్తూ శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు చెప్పన భావం ఆసక్తికరంగా ఉంది – భగవంతుడు ముందుగా బ్రహ్మాది దేవతలను సృష్టించెను. తరువాత ప్రత్యక్షంగా కాని, పరోక్షంగా కాని సకల మానవ జంతుజాలమును సృష్టించెను. (ముందుగా సూక్ష్మ, స్వల్ప చైతన్యముతో కనుపించే జంతువులు ఉద్భవించాయనీ, వానినుండి క్లిష్టమైన ఉన్నత స్థాయి జీవజాలం పరిణమించిందనీ మనం చదువుకొంటాము. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారి భావం విరుద్ధంగా కనిపిస్తుంది.)

91. అహః

- ఎవరినీ, ఎన్నడూ వీడనివాడు.
- పగటివలె ప్రకాశస్వరూపుడై అజ్ఞానమును తొలగించి, మనలను జ్ఞానోన్ముఖులను చేయువాడు.
- తన భక్తులను నాశనము కాకుండ కాపాడువాడు.

ఓం అహ్నే నమః

న సన్తి హీనా యస్యేతి అహః స పరికీర్తితః అనాద్య విద్యా విద్రాయాం స్వధీ హేతుతయా హి అహః - తన భక్తులలో ఒక్కడు కూడా హీనుడు లేనివాడు. (ఆయన భక్తులందరూ ఉత్తములు). అజ్ఞానాంధకారము నుండి బయటపడినవారికి స్వరూపజ్ఞానాన్ని ఇచ్చేవాడు.

న హీనః అస్య అస్తి ఇతి అహః – ఆయన ఎవ్వరినీ ఎన్నడూ వదలిపెట్టడు. చెలుడై, చుట్టమై, తల్లియై, తండ్రియై, గురువై, ప్రియుడై, బిడ్డయై, ఆపదమ్రొక్కులవాడై మనలను వెన్నంటి ఉంటాడు.

'అహ' అనగా పగలు. నారాయణుడే మనలను అసత్యమునుండి సత్యమువైపు, చీకటినుండి వెలుగువైపు, మృత్యువునుండి అమృతత్వమువైపు నడిపించువాడు.

'హ' అనే ధాతువుకు 'నాశనము' అనే అర్థం ఉంది. 'అ-హ' అనగా నాశనము కానీయనివాడు. ఆయనను నమ్మినవారికెన్నడును కీడులేదు. **న మే భక్తః ప్రణశ్యతి –** అని పార్థసారధియైన గీతాచార్యుడు బోధించెను.

92. సంవత్సరః

- భక్తులనుద్ధరించుటకై (వెలసి)యున్నవాడు.
- కాలస్వరూపుడు.

ఓం సంవత్సరాయ నమః

ఇదే నామము మరల 423వ నామముగా వచ్చును.

10వ శ్లోకము. 92వ నామము. సంవత్సరః – **అహః సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయః సర్వదర్శనః**

45వ శ్లోకము. 423వ నామము. సంవత్సరః – **ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః**

'వస్' అనగా నివసించుట, జీవించుట అనే భావంనుండి మొదటి అర్థం వస్తుంది. **సముద్ధారణాయ సంవసతి ఇతి సంవత్సరః** – అనగా భక్తులను ఉద్ధరించుటకే, వారి ఆపదలు బాపుటకే, వారికి ముక్తి ప్రసాదించుటకే ఆయన ఆపదమ్రొక్కులవాడై వెలసియున్నాడు.

ఇత్థం తేషు ప్రబుద్ధేషు వసత్యుద్ధరణాయ యః సంవత్సరః – తన భక్తులైనవారికి అజ్ఞానపు చీకట్లు తొలగిపోగానే వారికి జ్ఞానజ్యోతిని ప్రసాదించడానికి సర్వకాలములందు ఎదురుచూస్తుంటాడు.

'సంవత్సరము' అనగా ఒక ఏడాది కాలప్రమాణము అని సామాన్యార్థము. భగవానుడు కాలస్వరూపుడు అని భావము.
గీత 10.30 – **కాలః కలయతామహమ్** – గణన చేయువానిలో నేను కాలమును.
గీత 10.33 – **అహమేవాక్షయః కాలః** – నేను నాశనము లేని కాలస్వరూపుడను.

93. వ్యాళః

- భక్తుల శరణాగతిని స్వీకరించి అనుగ్రహించువాడు. తన భక్తులకు అభయమిచ్చి వారిని తన అధీనంలో ఉంచుకొనేవాడు.
- (సర్పము, ఏనుగు, పులి వంటివానివలె) పట్టుకొనజాలనివాడు. చిక్కనివాడు.

ఓం వ్యాళాయ నమః

'ళా' – అనగా స్వీకరించుట – మూలమునుండి మొదటి భావమును శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. విభీషణునివంటి భక్తులు శరణనగానే ఆయన వారిని స్వీకరించును. మనము ఆపదలో గాని, సంతోషంలోగాని, కామితార్థులమైగాని, జ్ఞానముకొఱకు గాని, మోక్షము కొఱకు గాని, ఎప్పుడైనా, ఎక్కడైనా ఆ సర్వేశ్వరుని శరణు కోరవచ్చును.

వ్యాళవత్ భుజంగవత్ గజవత్ గ్రహీతుమ్ అశక్యాత్ వ్యాళః - వ్యాళమనగా సర్పము, మదించిన ఏనుగు, భీకరమైన పులి అని చెప్పవచ్చును. వీనివలెనే భగవంతుడు మన చేతికి చిక్కడు. ఊహకు దొరకడు. అదుచేయనగడు.

94. ప్రత్యయః

- ఆధారపడ దగినవాడు. విశ్వసింప దగినవాడు.

ఓం ప్రత్యయాయ నమః

ప్రతీయతే అస్మిన్ ఇతి ప్రత్యయః –నమ్ముకొని కొలువదగినవాడు ఆ కొండలలోని కోనేటిరాయడు. ఆయనను నమ్మినవారికి లోటులేదు.
మహాభారతము – సభాపర్వము 20.7. **యది తే హృదయమ్ వేత్తి యది తే ప్రత్యయో మయి భీమసేనార్జునౌ శీఘ్రమ్ న్యాసభూతౌ ప్రయచ్ఛ మే** - నీ హృదయమున నన్నెరిగిన యెడల, నాపై నమ్మికయున్న యెడల, భీమసేనుని, అర్జునుని తక్షణమే నా సమక్షమున నుంచుము.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – జ్ఞాన స్వరూపుడని ఈ శబ్దముయొక్క భావము. **ప్రజ్ఞానమ్ బ్రహ్మ** – అని శృతివాక్యము స్మరణీయము. **జ్ఞానాదేతు కైవల్యమ్** –జ్ఞానమువలననే మోక్షము కలుగును.

95. సర్వదర్శనః

- తన కటాక్ష పరిపూర్ణ వైభవమును భక్తులకు చూపువాడు.
- సమస్తమును చూచుచుండువాడు.

ఓం సర్వదర్శనాయ నమః

మహిమానం సర్వసహం తేషాం దర్శయతీతి సః సర్వదర్శన అఖ్యాతో నవార్ణో లోచనప్రదః - సర్వాన్నిసహించేటటువంటి తనమహిమను వారికి చూపేవాడు సర్వదర్శనుడు. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము. దీన్ని జపిస్తే దృష్టి దోషాలు పోతాయి. కళ్ళు లేని వారికి కళ్ళు వస్తాయి. ఓం సర్వదర్శనాయ నమః.

'సర్వదర్శన' నామము వివరణలో మనం గ్రహింపవలసినదేమంటే, మహాత్ములు పరి పరి విధాలుగా భగవంతుని అనంతగుణానుభవాలను దర్శిస్తారు. అనుభవిస్తారు.

శ్రీ శంకరులు – అంతటినీ చూపువాడు సర్వదర్శనుడు.

శ్రీ భట్టులు – అంతటినీ చూచువాడు సర్వదర్శనుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన శృతి ప్రమాణము – తైత్తరీయారణ్యకము 10.1, 11. **విశ్వతశ్చక్షుర్ విశ్వాక్షమ్** – విశ్వమందంతటను కన్నులుగలవాడు, విశ్వమే కన్నుగా గలవాడు.

శ్రీ చిన్మయానందగారు గీత(13.13) నుండి ఉదాహరించారు.

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోऽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వతః శృతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి.

ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములైయున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించియున్నాడు.

ఈ గీతాశ్లోకాన్ని శ్రీ జయదయాల్ గోయందకాగారు గీతా తత్వ వివేచనీవ్యాఖ్యలో ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – ఆ జ్ఞేయ తత్వమైన పరమాత్ముని సర్వవ్యాపకత్వము ఈ శ్లోకముద్వారా తెలియుచున్నది. ఆయన కన్నులు (చూపులు) సర్వత్ర వ్యాపించియున్నవి. అతడు చూడని స్థలమే ఉండదు. ఆయనకడ ఏమియును దాచుటకు వీలు లేదు. అతని శిరస్సులు సర్వత్ర వ్యాపించియున్నవి. భక్తులు తమ తమ భగవదర్చనలో భాగముగ ఎచ్చటినుండి పుష్పాదులు సమర్పించినను అవి ఆయన శిరస్సునే అలంకరించును. ఆయన శిరస్సు లేని స్థానమే లేదు. ఆయన ముఖములు సర్వత్ర వ్యాపించియుండును. భక్తులు ఆయనకు ఏ పదార్థమును ఇచ్చినను, ఎచ్చటినుండి నివేదన చేసినను అచటినుండియే అతడా వస్తువును ఆరగించును. .. ... పరమాత్మ అన్ని స్థలములనుండియు వినగలడు. ఎచటనుండియైనను భక్తులు చేయు స్తుతులను, ప్రార్థనలను, అభ్యర్థనలను అతడు చక్కగా ఆలకింపగలడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావుగారి రచననుండి – హిందూవేదాంత సాహిత్యమున భగవత్ప్రాప్తికి ఆరు ప్రధాన సూత్ర విజ్ఞానములను మహర్షులు వివరించిరి. వీనినే 'షడ్దర్శనములు' అందురు. అవి 1. న్యాయ దర్శనము 2. వైశేషిక దర్శనము 3. సాంఖ్య దర్శనము 4. యోగ దర్శనము 5. పూర్వమీమాంసా దర్శనము 6. ఉత్తరమీమాంసా దర్శనము. ఈ షడ్దర్శనములద్వారా దర్శింపదగినవాడు పరమాత్మయే గనుక 'సర్వదర్శనః' అనబడెను.

అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః |
వృషాకపిరమేయాత్మా సర్వయోగవినిస్సృతః || (11)

96. అజః

- జన్మము లేనివాడు.
- అన్ని అడ్డంకులను తొలగించువాడు.
- భక్తుల హృదయములందు చరించుచుండువాడు.
- అన్ని శబ్దములకు మూలమైనవాడు ('అ' – అక్షరము).

ఓం అజాయ నమః

ఈ నామము మరల 206వ నామముగాను, 524వ నామముగాను వచ్చును.

11వ శ్లోకము. 96వ నామము. అజః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః**

22వ శ్లోకము. 206 వ నామము. అజః – **ఆజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా**

11వ శ్లోకము. 524వ నామము. అజః – **అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః**

పుట్టుక లేనివాడు. **న జాయతే ఇతి అజః** – ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన శృతి ప్రమాణము - ఋగ్వేదము 1.81.5. **న జాతో న జనిష్యతే.** ఆయన ఇంతకుముందు జన్మింపలేదు. ఇకముందు జన్మింపబోడు.

న హి జాతో న జాయేఽయం న జనిష్యతే కదాచన క్షేత్రజ్ఞః సర్వభూతానాం తస్మాదహం అజస్మృతః – మహాభారతము శాంతిపర్వము 330.9. నేను పూర్వము జన్మించియుండలేదు. ఇప్పుడు జన్మించినవాడను కాను. భవిష్యత్తులో జన్మించను. నేను సర్వభూతములందును క్షేత్రజ్ఞుడను. కనుక నన్ను 'అజుడు' అని యందురు.

'అజ' నామమునకు మరికొన్ని ప్రమాణములు –

కఠోపనిషత్తు 1.2.18 – **అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయమ్ పురాణః**

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.4.22 – **స వా ఏష మహాన్ అజ ఆత్మా**

శ్రీ భట్టుల వివరణ – భగవంతుడు శ్రీనారసింహమూర్తియై స్తంభమునుండి ఆవిర్భవించెను. తక్కిన జీవజాలమువలె ఆయన జన్మింపడు. (3వ నామము 'స్వయంభూః' వివరణను గమనింపదగును.)

'అజ్' అనే ధాతువునకు 'చలనము','తొలగించుట' అనే అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి **(అజౌ గత క్షేపణయోః)** ఈ భావములో మరికొన్ని వ్యాఖ్యానాలు మనకు లభించాయి. శ్రీ భట్టులు – పరమపద ప్రాప్తికై తపించు ముముక్షువుల మార్గమునుండి అన్ని విఘ్నములను తొలగించి అనుగ్రహించువాడు భగవంతుడు. అజుడు.

శ్రీ శంకరులు – **అజతి గచ్ఛతి క్షిపతి ఇతి వా అజః** – భక్తుల హృదయమున ప్రవేశించి చరించువాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – మన అజ్ఞానమును తొలగించువాడు. తన భక్తుల చెంతకు చేరి, వారిని తన పరంధామమువైపు నడిపించువాడు.

ఇంకా – **అకార వాచ్యతయా జాతః అజః** – 'అ'కార వాచకముచే తెలుపబడినవాడు అజుడు. అన్న భావములో కూడ ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి. గీత 10.33 - **అక్షరాణామ్ అకారోఽస్మి.** అక్షరములలో నేను అకారమును – అని శ్రీకృష్ణభగవానుడు సెలవిచ్చెను. దీనినే శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు ఇలా వివరించారు - ప్రళయకాలమున పంచభూతములును ఏకమగును (**ఆకాశాత్ వాయుః, వాయోరగ్నిః, అగ్నేరాపః, అద్భ్యః పృథివీ** .. .. అనే క్రమానికి తిరుగు క్రమంలోనన్న మాట). అలా జరిగినపుడు చివరకు శబ్ద తన్మాత్ర మాత్రమే మిగులును. అది 'అ'కార శబ్దములో లీనమగును. ప్రళయాంతమున ఆ 'అ'కార శబ్దరూపమే భగవంతుని రూపము. **అకారో వై సర్వావాక్** – అని శృతిలో ఉన్నది. అలాగే తిరుక్కురళ్ లో – **అకార ముదలాయ ఎడుత్తెల్లామ్ ఆది భగవాన్ ముదత్రే ఉళగు** – అని చెప్పారు.

97. సర్వేశ్వరః

- ఎవరు తనను కోరుకొందురో వారి చెంతకు తానై వచ్చి అనుగ్రహించువాడు.
- ఈశ్వరులకు ఈశ్వరుడు. ప్రభువులకు ప్రభువు.

ఓం సర్వేశ్వరాయ నమః

అశక్తానాం చ శక్తానాం వైరూప్యం శరణైషితామ్ అశ్నుతే పరిహర్తుం యః సర్వేశ్వర ఈరితః - సమర్థులైనా గాని, అసమర్థులైనా గాని తనను శరణుజొచ్చినవారి అనిష్టములను పోగొట్టేవాడు ఈశ్వరుడు.

'అశ్' అనగా 'వ్యాపించుట' అనే మూలం శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యకు ఆధారం. ఉనాది సూత్రము 738 ప్రకారం – **అశ్నోతే రాశు కర్మణి వరత్ చ** – అనగా అశ్+వరత్=ఈశ్వరః. దీని అర్థము 'అనతికాలంలో విజయమును ప్రసాదింపగలవాడు'. అనగా, తనను శరణుజొచ్చినవారిని అనుగ్రహించి, వేగిరమే వారి కడగండ్లను కడతేర్చి, ముక్తిని ప్రసాదించేవాడు ఈశ్వరుడు. ఇందుకు వారి శక్తి, అర్హతలు ముఖ్యము కాదు. ఆ శరణాగతవత్సలుని శరణుజొచ్చుటే చాలును. **త్వమేవ శరణం మమ, అన్యథా శరణం నాస్తి – వినా వేంకటేశం న నాథో న నాథః – రామాన్నాస్తి పరాయణం పరతరం రామస్య దాసోఽస్మ్యహమ్.**

సర్వేషామ్ ఈశ్వరాణామ్ ఈశ్వరః సర్వేశ్వరః – ఆయన ఈశ్వరులకు ఈశ్వరుడు. దేవదేవుడు. భక్తవరదుడు.
బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.4.22 - ఏష సర్వేశ్వరః
ఏష సర్వేశ్వర ఏష సర్వజ్ఞ ఏషోంతర్యామ్యేష యోనిః సర్వస్య ప్రభవాప్య యౌ హి భూతానమ్ – మాండుక్యోపనిషత్తు. ఇతడే అన్నింటికిని ప్రభువు. అంతర్యామి, నియామకుడు, కారణము, ఉత్పత్తి, వినాశము అన్నీ ఇతడే. అదే ఆత్మ. అదే పరమేశ్వరుడు.

98. సిద్ధః

- తన భక్తులకు అందుబాటులో నుండెడివాడు.

ఓం సిద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
11వ శ్లోకము. 98వ నామము. సిద్ధః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిః అచ్యుతః**

88వ శ్లోకము. 825వ నామము. సిద్ధః – **సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానమును నిరుక్తములో ఇలా పొందుపరచారు – **స్వరూపేణైవ భక్తానామ్ సిద్ధత్వాత్ సిద్ధః ఉచ్యతే** – తన నిజరూపములో భక్తులకు సిద్ధించేవాడు (చేతికందువాడు). శ్రీమన్నారాయణుడు భక్తుల పాలిట కొంగు బంగారము**. ముంగిటనల్లదివో మూలనున్న ధనము.** పిలిచిన పలుకును. తలచినంతనే కరుణించును. పూజలు చేకొనును. కీర్తనలు విని యానందించును. మోక్షమును ప్రసాదించును.

'సిద్ధః' అనగా మరొక అర్థము 'సాధింపదగినదానిని అంతటిని సాధించినవాడు'. ఇక ఆయన పొందదగిన సిద్ధులేవియును లేవు. **నానవాప్తమవాప్తవ్యమ్** – అని గీతావాణి.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **నిత్య నిష్పన్న రూపత్వాత్ సిద్ధః** – ఏవిధమైన లోపములు లేని, సకల పరిపూర్ణమైన రూపముగలవాడు.

అమరకోశము – **సిద్ధయతి ఇతి సిద్ధః**

99. సిద్ధిః

- సాధనా ఫలము. పరమ లక్ష్యము. సాధింపదగినవాడు.

ఓం సిద్ధయే నమః

అయమేవ హ్యుపాయైశ్చ సిద్ధిస్స్యా త్సాధ్యతే యతః – వేరు వేరు ఉపాయాలతో కూడా సాధింపబడువాడు.

'సిద్ధి' అనగా సాధించిన విజయము, ఫలితము. సకల సాధనలకు పరమార్థము భగవంతుడే గనుక ఆయనే సిద్ధి. అన్ని కర్మ, జప, తపములకు పరమ గమ్యము మోక్షము. ఆ మోక్షమును ప్రసాదించువాడు ఆ పరంధాముడే. తక్కిన స్వర్గాది ఫలములు శాశ్వతములు కావు. మోక్షమునకు సరి తూగవు. కనుక భగవంతుని చేరుటయే పరమార్థము. ఆందువలన ఆయనే ముముక్షువులకు సిద్ధి.

పోతన భాగవతము – గజేంద్రమోక్షము

ముక్తసంగులైన మునులు - దిద్రుక్షులు సర్వ భూత హితులు
సాధుచిత్తులు అసదృశవ్రతాఢ్యులు - గొల్తురెవని దివ్యపదము.

100. సర్వాదిః

- సర్వమునకును మూలకారణము, ప్రప్రథమము.

ఓం సర్వాదయే నమః

సర్వేషామ్ పురుషార్థానామ్ ఆదిః సర్వాదిః – తన భక్తులకు సకలపురుషార్థాలు సిద్ధించడానికి మూలమైనవాడు సర్వాది. **సర్వాన్ కామాన్ ప్రాప్నువంతే విశాలాన్ త్రైలోక్యేస్మిన్ కృష్ణ నామాభి ధానాత్** – శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని స్మరించడంవలన అన్ని విధాలైన కోరికలు తీరుతాయి.

సర్వభూతానామ్ ఆది కారణత్వాత్ సర్వాదిః – అన్ని భూతాలకు ఆదికారణమైనవాడు సర్వాది. అన్నింటికిని ఆరంభము ఆ పరమాత్ముడే. అన్నింటికంటె ముందుగా ఉన్నవాడు, వేరేదీ లేనప్పుడు తానైయున్నవాడు ఆ నారాయణుడే. కార్యమునకు ముందు

కారణమువలె, సృష్టికి ముందుగా సంకల్పమై, సర్వమునకును ఆదియైనవాడు శ్రీమహావిష్ణువు. ఆయన సంకల్పమాత్రమున సకల సృష్టి సంభవించినది.

101. అచ్యుతః

- తన దివ్య తేజోవిభూతి శక్తి సంపన్నత్వమునుండి ఎన్నడు జారనివాడు (పతనము చెందనివాడు.)
- తన భక్తులెన్నడును పతనము కాకుండ కాపాడువాడు.
- జన్మ, పరిణామము, వార్ధక్యము వంటి దశలకు అతీతమైనవాడు.

ఓం అచ్యుతాయ నమః

ఈ నామము 101, 320, 557వ నామములుగా మూడుమార్లు వచ్చును.

11వ శ్లోకము. 101వ నామము. అచ్యుతః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః**

35వ శ్లోకము. 320వ నామము. అచ్యుతః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

59వ శ్లోకము. 557వ నామము. అచ్యుతః – **వేధాః**

స్వాంగోऽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోऽచ్యుతః

నవంబరు 2014.

మస్కట్ ఆలయంలో శ్రీవేంకటేశ్వర కళ్యాణము.

భక్తేభ్యోऽచ్యుత పూర్వత్వాత్ అచ్యుతః పరికీర్తితః ఆశ్రితానాం చ్యుతిర్యస్యా న్నాప్తి సోऽచ్యుత ఈరితః - తన భక్తుల కొరకు మరుగు పడనటువంటివాడు. తనను శరణన్నవారిని ఎప్పుడూ వదలిపెట్టనివాడు అచ్యుతుడు. 'చ్యుతి' అనగా పతనము. అచ్యుతుడు అనగా పతనము కాని(లేని)వాడు. లేదా పతనము కానీయనివాడు.

పతనము లేనివాడు – బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు తదితర దేవతలు తమ స్థానములను కొంతకాలము తరువాత (కల్పాంతమున) కోల్పోవవచ్చును. అంతేగాక వారివారి కర్మఫలములచే వారి వైభవము ప్రభావితమగును. కాని శ్రీమన్నారాయణుని పదమునకు ఆదియు, అంత్యము లేదు. ఆయనకు జన్మ కర్మాది బంధములు వర్తించవు. ఆయన అజుడు. అప్రమేయుడు. అచ్యుతుడు.

మహాభారతము. శాంతి పర్వము . 12.330.16 - **యస్మాత్ న చ్యుత పూర్వోऽహమ్ అచ్యుతస్తేన కర్మణా.** ఈ శృతివాక్యమును వివరించడంలో శ్రీశంకరులు, శ్రీభట్టులు కొంత వైవిధ్యాన్ని చూపారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్వరూప సామర్థ్యాత్ న చ్యుతో న చ్యవతే** – ఆయన స్వరూప సామర్థ్యములలో ఎన్నడును కొరవడలేదు (పతనము కాలేదు). ఇప్పుడు కొరత లేదు. ఇంకముదెన్నడును కొరత రాజాలదు. ఆయన వైభవము, శక్తి, సౌందర్యములు అపూర్వములు, అనంతములు, అవిచ్ఛిన్నములు. కనుక ఆయన అచ్యుతుడు.

పతనము కానీయనివాడు – ఇంక పైన చెప్పిన (**యస్మాత్ న చ్యుత పూర్వోऽహమ్ అచ్యుతస్తేన కర్మణా**) శృతివాక్యమునకే శ్రీ భట్టుల వివరణ ద్వారా రెండవ అర్థాన్ని గ్రహింపవచ్చును – నేను (నా భక్తులను) ఎన్నడును విడనాడను. అందువలన నన్ను అచ్యుతుడని

అందురు. **తేభ్యః ప్రపన్నేభ్యః న అపగతః అచ్యుతః** – తనను శరణు జొచ్చినవారినుండి ఎన్నడును దూరము కానివాడు అచ్యుతుడు.

శ్రీ తిరుక్కుళ్ళమ్ నృసింహరాఘవాచారిగారు తమ భగవద్గీతాభాష్యములో చెప్పిన భావము – **న చ్యవయతి ఇతి అచ్యుతః** – అనగా తన భక్తులను పతనము కానీయనివాడు అచ్యుతుడు. తనను నమ్ముకొనినవానిని విజయుని చేయుటకై ఆయన పార్థసారధియై పగ్గములు చేపట్టిన ఆప్తబంధువు గనుక ఆయనను అర్జునుడు 'అచ్యుత' అని సంబోధించాడు. గీత 9.31 – **కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి** – కౌంతేయా! నా భక్తుడెన్నడును నష్టమునకు గురికాడు అను విషయమును నిశ్చయముగా ఎఱుంగుము.

మార్పు లేనివాడు – 'చ్యుతమ్' అనగా మార్పు. సమస్త జీవులును పరిణామ స్వభావము కలిగియున్నవి. జననము, జీవనము, రూపములో మార్పిడి, పెరుగుట, కృశించుట, తుదకు శరీరమునుండి నిష్క్రమించుట – ఇట్టి మార్పులు జీవులకు సహజము. కాని భగవానుడు – **శాశ్వతమ్ శివమ్ అచ్యుతమ్** – అనగా శాశ్వతమైనవాడు, మంగళకరమైనవాడు, మార్పులేనివాడు అని తైత్తరీయారణ్యక ఉపనిషత్తు (10.11)లో ఉన్నది. పరిణామశీలకము కానివాడు గనుక ఆ వేంకటరమణుని అచ్యుతుడని శరణుజొచ్చెదను.

పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివ మచ్యుతమ్ నారాయణం మాజ్ఞేయం విశ్వాత్మానం పరాయణం - విశ్వానికి అతీతుడు, విశ్వమే తానుగ అయినవాడు, నిత్యుడు, సర్వవ్యాపకుడు, విశ్వానికి జీవనాధారమైనవాడు, విశ్వపతి, విశ్వానికి ఈశ్వరుడు, శాశ్వతుడు, మంగళకరుడు, నాశనరహితుడు, తెలుసుకోదగిన పరమాత్ముడు, విశ్వపరాయణుడు అయిన నారాయణునకు నమస్కారము.

102. వృషాకపిః

- శ్రీవరాహమూర్తిని స్తుతించు పుణ్యనామము.
- జలములలో (అధర్మములో) మునిగిపోవు భూమిని ఉద్ధరించినవాడు. ధర్మపరిరక్షకుడు. వరాహస్వరూపి.

ఓం వృషాకపయే నమః

కపిర్వరాహశ్శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మశ్చ వృష ఉచ్యతే తస్మాద్వృషాకపిః ప్రోక్తో వస్వర్ణోऽభీష్టదో మనుః - వృష అంటే ధర్మము. కపి అంటే వరాహము. వృషాకపి అంటే ధర్మస్వరూపమైన శ్రేష్ఠమైన వరాహము. ఈ నామాన్ని **'ఓం వృషాకపయే నమః'** అనే అష్టాక్షరీ మంత్రంగా జపిస్తే సర్వాభీష్టాలు నెరవేరుతాయి.

ధర్మమును రక్షించు శ్రీవరాహమూర్తి. **కపిర్వరాహః శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మశ్చ వృష ఉచ్యతే తస్మాద్ వృషాకపిమ్ ప్రాహ కాశ్యపో మామ్ ప్రజాపతిః** - మహాభారతము.శాంతిపర్వము.330.24. వరాహశ్రేష్ఠమును 'కపి' యందురు. ధర్మమును 'వృష' అనియందురు. (కోరికలు వర్షించునది గనుక ధర్మము వృష యగును.) కనుక ప్రజాపతి కశ్యపుడు నన్ను 'వృషాకపి'యని పిలిచెను.

జలములలో మునిగిపోవు భూమిని ఉద్ధరించినవాడు. కాత్ – అపాత్ - ఉదకములనుండి (భూమిని) ఉద్ధరించినవాడు.

ఈ రెండు అర్థములను అనుసంధానిస్తూ శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా వివరించారు – వరాహస్వరూపమును ధరించి, అధర్మసాగరమున మునిగిపోవు భూమిని ఉద్ధరించినందున ఆయన 'వృషాకపి'యగును. (ఈ నామముపై వేర్వేరు వ్యాఖ్యానకర్తల భాష్యములలో భేదాలు స్పష్టంగా కనుపిస్తున్నాయని శ్రీ చిన్మయానంద అభిప్రాయము.)

శ్రీ భండారు పర్వతరావు రచన – 'ఓం నమో నారసింహాయ' నుండి.

ప్రళయకాలంలో సృష్టి అంతా జలమయం కాగా భూమి పాతాళానికి దిగిపోయింది. ప్రళయానంతరం పునఃసృష్టికై స్వాయంభువ మనువు నియమించబడ్డాడు. ఆయన తనకూ, తన సంతతికీ ఉండేందుకు స్థలం ఏదని బ్రహ్మను అడిగాడు. బ్రహ్మ 'విష్ణువును ప్రార్థించుము' అన్నాడు. మనువు ప్రార్థన నాలకించి, విష్ణువు బ్రహ్మనాసికారంధ్రం నుండి అంగుళమంత వరాహంగా బయటకు వచ్చాడు. అంతా చూస్తుండగానే ఆ వరాహం క్షణాలపై చకచకా పెరిగి ఆకాశమంత అయింది. సముద్రంలో మునిగి భూమిని తన కొమ్ము కొసన ధరించి పైకి వస్తుండగా హిరణ్యాక్షుడు తారసిల్లాడు. వరాహమూర్తికీ, హిరణ్యాక్షునికీ ఘోరయుద్ధం జరిగింది.

బ్రహ్మ వచ్చి, విష్ణువుతో 'ఇలా ఉపేక్ష చేయకుము. అభిజిన్ముహూర్తం వచ్చింది. వెంటనే రాక్షసుని సంహరించు' అన్నాడు. శ్రీవరాహమూర్తి చేతులలో రాక్షసుడు మరణించగానే దేవతలంతా జయజయ ధ్వానాలు చేసి విష్ణువును స్తుతించారు. దేవతల స్తోత్రాలను స్వీకరించి విష్ణువు (స్వస్వరూపంలో) వైకుంఠానికి వెళ్ళాడు.

ఈ కథను విన్నా, చదివినా గొప్ప కీర్తి, నారాయణ పదభక్తీ, ఇహపర సౌఖ్యాలూ కలుగుతాయి.

శ్రీవిష్ణుమహాపురాణమునుండి (భక్తి నివేదన - మే 2002) - (శ్రీవిష్ణుమహాపురాణాన్ని పరాశరమహర్షి రచించాడు. ఈ తెలుగు సేత శ్రీ ఉభయ వేదాంత శ్రీమాన్ ఎస్.వి. రంగరామానుజాచార్యస్వామివారిది.)

స్వామి వరాహరూపాన్ని ధరించి భూసముద్ధరణకై సముద్యమించాడు. స్వామి ఘుర్ఘుర ధ్వని చేస్తూ ఉంటే సామవేద కమనీయస్వరం వినిపిస్తున్నది.

తతః సముత్క్షిప్య ధరాః స్వదంష్ట్రయా - మహావరాహః స్ఫుట పద్మలోచనః
రసాతా దుత్పల పత్ర సన్నిభః - సముత్థితో నీల ఇవాచలో మహాన్

స్వామి తన కోరలతో పాతాళాంతర్గత అయిన భూమిని పైకి సముద్ధరించాడట. విశాలంగా వికసించిన పద్మాల్లా ఉన్న నేత్రాలతో మహావరాహరూపి అయిన స్వామి, భూమిని పైకెత్తుతూ నల్లని కలువ వంటి దేహచ్ఛాయ కలిగి ఒక మహానీలగిరిలా పైకి లేచినాడట. పైకి లేస్తూ తన ముఖంనుండి ఆవిర్భవించిన వాయువులతో జలాలను పైకి చిమ్ముతూ ఉంటే, ముఖవాయు సముత్థితమైన జలం పైనున్న జనలోకవాసులపై పడిందట. పైలోకాలలో ఈ సన్నివేశాన్ని సానందంగా దర్శిస్తున్న సనక సనందనాది మహర్షుల స్వాభావిక పరిపూతులైనవారిని పరమపావనులుగా చేసిందట ఆ జలం.

103. అమేయాత్మా

ఆ పరమాత్ముని తత్త్వ స్వరూపములను తెలిసికొన సాధ్యము కాదు.

ఓం అమేయాత్మనే నమః

11వ శ్లోకము. 103వ నామము. అమేయాత్మా – **వృషాకపిః అమేయాత్మా సర్వయోగవినిస్సృతః**
19వ శ్లోకము. 181వ నామము. అమేయాత్మా – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

ఇయా నిత్యపరిచేద్య స్వభావాత్సర్వతోఽధికః అమేయాత్మా సమద్దిష్టో హ్యౌన్నత్య ఫలదో మనుః - పరమేశ్వరుడు సర్వాధికుడు కాబట్టి ఇంతటివాడు అని చెప్పటానికి వీలు లేదు. ఈ నామ స్మరణ ఉన్నతమైన ఫలితాన్నిస్తుంది.

'అమేయ' అనగా తెలియరానిది, కొలువరానిది, ఊహకందనిది. ఆ విరాట్ పురుషుని అనంత విభూతి లీలాగుణ సామర్థ్యములు ఈ నామములో కీర్తింపబడుచున్నవి (శ్రీ చిన్మయానంద). ఆయన తత్వము ఎరుగ తరము కాదు. ఆయన స్వరూప స్వభావములు ఊహింప వశము కావు.

104 సర్వయోగ వినిస్సృతః

- అన్ని సంగమములకు, బంధములకు, విషయవాసనలకు అతీతుడు.
- ఎన్నో విధములైన (జ్ఞాన, కర్మ, భక్తి వంటి) యోగముల ద్వారా సులభముగా పొందనగువాడు.

ఓం సర్వయోగ వినిస్సృతాయ నమః

'యోగ' అనగా 'కలయిక', 'ఉపాయము' అని రెండు అర్థాలున్నాయి. ఆలాగే ఈ నామమును రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

వినిస్సృతః – ముందుకు వచ్చుట, తప్పించుకొనుట (సర్ విలియమ్ మోనియర్ గారి సంస్కృత నిఘంటువు.

యోగ – కలయిక, వినిస్సృత – తప్పించుకొనుట

సర్వేభ్యో యోగేభ్యః వినిసృతః –ఆ దేవదేవుడు ఏ విధమైన సంబంధ బాంధవ్యములకు, విషయ సంగమములకు బద్ధుడు కానివాడు. కనుక సర్వయోగ వినిసృతుడు.

పోతన భాగవతము – తానెవరినో వామనుడు బలికి ఇలా చెప్పాడు.

ఎవ్వరి వాడనంచు ఏమని పల్కుదు నా అంతవాడనై నడువనేర్తు
ఇది నా నడవడియని ఎట్లు వక్కాణింతు పూని ముప్పోకలు పోవనేర్తు
అది నేర్తు నిది నేర్తునని ఏల చెప్పంగ నేరుపులన్నియు నేనె నేర్తు
ఒరులు గారు నాకు ఒరులకు నేనౌదు ఒంటివాడను చుట్టమొకడు లేడు.

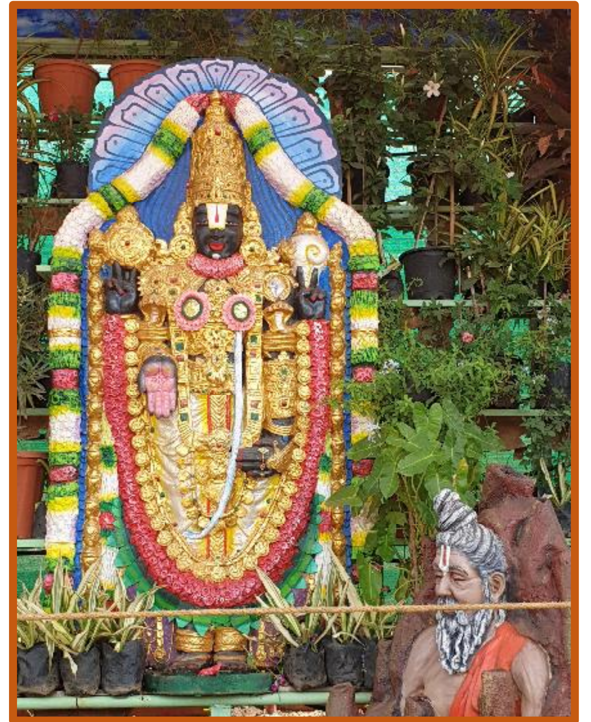
యోగ – ఉపాయము, వినిసృత – కదలివచ్చి అందువాడు.

సర్వైరుపాయైః ప్రాప్యశ్చ సర్వయోగవినిసృతః – భక్తులు ఎన్నో విధాలుగా ఆ జగన్నాథుని పొందగలరు.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – యోగైః-ఉపాయైః, వి-విశేషేణ, నిసృతః-ప్రాప్తుమ్ యోగ్యః, సుగ్రహ ఇతి వా

పోతన భాగవతము – శ్రీహరి కరుణ పొందుటకు నారదుని ఉపదేశము

కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునం గంసుండు వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాల ముఖ్య నృపతుల్ సంబంధులై వృష్ణులున్
ప్రేమన్ మీరలు భక్తి నేము నిదె చక్రిం గంటిమెట్లైన ను
ధ్దామ ధ్యాన గరిష్ఠుడైన హరిం జెందవచ్చు ధాత్రీశ్వరా

ద్వారకా తిరుమలలో
ద్వారక మహర్షి, శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి మూర్తులు

వసుర్వసుమనాః సత్యః సమాత్మా సంమితః సమః |
అమోఘః పుండరీకాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః || (12)

105. వసుః

- తన భక్తుల హృదయములందు వసించువాడు. (వసించుట = నివసించుట)
- క్షీరసాగరమున వసించువాడు
- భక్తులు కోరుకొను పరమార్థము (అత్యుత్తమమైన సంపద.)
- అష్ట వసువులలో శ్రేష్ఠుడైన పావకుడు.
- అంతరిక్షమున వసించువాడు.

ఓం వసవే నమః

ఈ నామము మరల 271వ నామముగాను, 701వ నామముగాను వచ్చును.

12వ శ్లోకము. 105వ నామము – వసుః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

29వ శ్లోకము. 271వ నామము – వసుః – **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము – వసుః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః**

వసతీతి వసుస్తేషు ప్రీత్యా పరమయా స్వయమ్ – తనభక్తుల యందు అపారమగు ప్రీతితో వారియందు వసించువాడు వసువు.

వసతీతి వసుః – నివాసముండువాడు 'వసుః' అనే ఆధారంగా మొదటి రెండు అర్థాలు వస్తాయి. కొద్దిపాటిగా నైనను భక్తి భావము కలిగినవారి హృదయాలలో శ్రీహరి స్థితుడైయుండును. మరియు ఆ శ్రీమన్నారాయణుడు శేషశయనుడై క్షీరసాగరమున వెలుగొందుచుండును. ఒక ఉపన్యాసములో శ్రీకృష్ణప్రేమిగారు ఇలా చెప్పారు. – భక్తులు ఎంతో దీక్ష, సాధన తరువాత గాని వైకుంఠప్రాప్తిని పొందలేరు. అట్టివారికి అందుబాటులో ఉండడం కోసం శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రీలక్ష్మీసమేతుడై పాలసంద్రమున పవళించియుండును. సామాన్య భక్తుల చెంతకు వచ్చి చేయూతనిచ్చు కరుణామయుడే ఆ అచ్యుతుడు. తానై శబరి చెంతకు చేరి నైవేద్యమును స్వీకరించిన జానకీరాముడు. అజ్ఞానమువల్లనైనను పూజావిధులను నిర్వర్తించిన గుణనిధిని అనుగ్రహించిన గౌరీవల్లభుడు. ఎన్నోతప్పులు చేసినవారి ముడుపులు కూడ స్వీకరించి, వారి ఆపదలను తొలగించు అలమేలు మంగాపతి శ్రీవేంకటరమణుడు.

అనంతశయనుని క్షీరసాగర నివాసమునుగూర్చి శ్రుతులలో ఇలా ఉన్నది. స **లోకానామ్ హితార్థాయ క్షీరోదధే వసతి ప్రభుః –** ఆ ప్రభువు సకల లోకములకు మేలు చేయుటకై పాలసంద్రమున వసించియుండును.

ఏష నారాయణః శ్రీమాన్ క్షీరార్ణవ నికేతనః (హరివంశము 113.62) – ఈ నారాయణుడు లక్ష్మీ సమేతుడై పాలకడలియందు నివాసముండును.

'వసు' అనగా ఐశ్వర్యము అని కూడ అర్థము. **– వసతి నీతిమతామ్ గృహ ఇతి వసుః –** అత్యుత్తమమగు ఐశ్వర్యము, మోక్షగాముల పరమార్థము ఆ శ్రీనివాసుడే. సకల సంపదల రూపము, సకల తపముల సిద్ధి, సకల జ్ఞానముల గమ్యము ఆ శ్రీహరియే. **వాసుదేవః సర్వమ్** - అని గీత (7.19)లో చెప్పబడినది. జ్ఞానులు అన్వేషించు పరమార్థమే శ్రీకృష్ణ పరమాత్మ.

అష్టవసువులలో శ్రేష్ఠుడైన పావకుడు (అగ్ని) గనుక ఆయనను 'వసుః' నామమున కీర్తింతురు. **వసూనామ్ పావకశ్చాస్మి** – అని శ్రీ శంకరులు గీత (10.23)నుండి ఆధారము చూపారు.

ధరో ధ్రువశ్చ సోమశ్చ, అహశ్చైవానిలోఽనలః
ప్రత్యూషశ్చ ప్రభాసశ్చ, వసవోఽష్టౌ ప్రకీర్తితాః (మహాభారతము. ఆదిపర్వము. 6.18)
ధరుడు, ధ్రువుడు, సోముడు, అహస్సు, అనిలుడు, అనలుడు (అగ్ని, పావకుడు), ప్రత్యూషుడు, ప్రభాసుడు అనువారు వసువులు. వీరిలో అనలుడు (అగ్ని) వసువులకు రాజు. దేవతలకు హవిస్సును అందించువాడు. మరియు ఇతడు భగవానుని ముఖముగా భావింపబడువాడు. కనుక భగవానుడు అగ్ని(పావకు)ని తన స్వరూపముగా తెల్పెను. (గీతా తత్త్వ వివేచనీవ్యాఖ్యనుండి)

కఠోపనిషత్తు (2.5.2)లో - **వసురంతరిక్షాత్** – అని చెప్పబడినది. అనగా ఆ పరంధాముడు వాయువువలె సంచరించుచు అంతరిక్షమున (ఆకాశమున) వసించును.

106 వసుమనాః

- శ్రేష్ఠమయిన, సకలైశ్వర్యవంతమైన మనసు గలవాడు.
- తన భక్తులను గొప్ప నిధులుగా భావించువాడు.

ఓం వసుమనసే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది. 12వ శ్లోకంలోను, 74వ శ్లోకంలోనూ కూడా **వసుః, వసుమనాః** అనే నామములు ఒకదాని తరువాత మరొకటి వచ్చాయి.

12వ శ్లోకము. 106వ నామము. వసుమనాః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**
74వ శ్లోకము. 702వ నామము. వసుమనాః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః**

వసునీవ నిధౌ తేషు మనో యస్యాస్తి సర్వదా సర్వైర్వసుమనాః ప్రోక్తో మాతృవత్ పోషకో మనుః - మానవులకు తమయొక్క ధనం మీద, భాగ్యము మీద, సంపదమీద మనసు ఏ విధంగా లగ్నమై ఉంటుందో, అదేవిధంగా తనభక్తులయందు మనసు లగ్నమై ఉండువాడు. ఈ నామ మంత్రము తల్లివలె పోషించును. ఓం వసుమనసే నమః.

రాగద్వేష రహితము, మదమాత్సర్య రహితము, మాలిన్యము లేనిదినగు మనస్సు శ్రేష్ఠమయిన మనసు. అట్టి బంగారు మనస్సుగలవాడు వసుమనస్కుడు. ఆయనకు కామక్రోధములు అంటవు. విషయవాసనలు పట్టవు. దోషములు దరిచేరవు.

శ్రీహరి తన భక్తుల పాలిటి కల్పవృక్షము. శ్రీహరికి తనభక్తులు పెన్నిధివంటివారు.

బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే

వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – గీత 7.19

అనేక జన్మల పిదప జ్ఞానియైనవాడు (భగవత్తత్త్వమును ఎఱిగినవాడు) సర్వమూ వాసుదేవమయమే అని భావించి నన్ను శరణు పొందును. అట్టి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు. కనుకనే శ్రీమన్నారాయణుడు తన భక్తులను ఇష్టనిధులుగా భావించి ప్రేమతో వారి యోగక్షేమములను వహించును.

107. సత్యః

- నిజము.
- ప్రాణము, పదార్థము (అన్నము), సూర్యుడు – ఈ మూడింటిచే కూడిన రూపము గలవాడు.
- సత్ప్రవర్తనయందు ప్రీతిగలవాడు.

ఓం సత్యాయ నమః

ఈ నామము మరి రెండుమార్లు (218, 873 నామములుగా) వస్తుంది.

12వ శ్లోకము. 107వ నామము. సత్యః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

23వ శ్లోకము. 218వ నామము. సత్యః – **గురుర్గురుతరో ధామః సత్యః సత్యపరాక్రమః**

93వ శ్లోకము. 873వ నామము. సత్యః – **సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాక్రమః**

'సత్యము' అనగా 'నిజము' అనేది అందరికీ తెలిసిన అర్థము. ఇది సామాన్యమైన వాడుక పదము. 'సత్యః' అనే నామంతో శ్రీకృష్ణభగవానుని సంబోధించే ప్రామాణికం మహభారతం ఉద్యోగపర్వము (69.12.13)లో ఉన్నది.

సత్యే ప్రతిష్ఠితః కృష్ణః సత్యమస్మిన్ ప్రతిష్ఠితమ్ సత్తా సత్తే చ గోవిందః తస్మాత్ సత్యః సతామ్ మతః - శ్రీకృష్ణునిలో సత్యమున్నది. సత్యములో శ్రీకృష్ణుడున్నాడు. సత్తు, అసత్తు (ఉనికి, మాయ) రెండును గోవిందునిలో స్థితములైయున్నవి. కనుక జ్ఞానులైన మహానుభావులు శ్రీకృష్ణుడే సత్యమని తెలిపినారు.

శ్రీ శంకరులు ఐతరేయారణ్యకమునుండి మరొక ఆధారమును ఉదాహరించారు. **సదితి ప్రాణాస్తీత్యన్నమ్ యమిత్య సావాదిత్యః –** సత్ అనగా ప్రాణము, తి అనగా అన్నము, యమ్ అనగా సూర్యుడు. ప్రాణము, అన్నము, సూర్యుడు అనే రూపములలోనుండువాడు గనక శ్రీమన్నారాయణుని 'సత్యః' అని సేవింపనగును. మనలోని ప్రాణములు భగవంతుని రూపము. ఆ ప్రాణములు నిలుపు అన్నము పరబ్రహ్మస్వరూపము. ఆ అన్నము నొసగు సూర్యుడు ప్రత్యక్షనారాయణుడు.

సత్సు సాధుత్వాత్ సత్యః – సచ్ఛీలురైనవారి పట్ల భగవంతుడు ప్రీతి కలిగియుండున. వారికి పరమాత్ముడే ఆత్మబంధువు.

తత్ర సాధుః – అనే పాణిని సూత్రము (4.4.98)ననుసరించి – **తత్రేతి సప్తమీశమర్థాత్ సాధురిత్యే తస్మిన్నర్థే యత్ ప్రత్యయో భవతి** – 'యత్' ప్రత్యయము చేర్చుటవలన 'ఉత్తమమైన, సజ్జనులైనవారి విషయమునందు' అనే అర్థం వస్తుంది. సత్-యత్ = సజ్జనులయందు నిజమైనవాడు. సాధుసజ్జనుల యందుండు సత్ప్రవర్తనమే సత్యము. నిత్యము, భగవద్రూపము.

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదాంతపరముగా భూత, వర్తమాన, భవిష్యత్ కాలములలో మారకుండ నిలిచియుండునదే సత్యము. అటువంటి గుణము కలిగినాడు సర్వేశ్వరుడు మాత్రమే. మాయామేయ జగంబును దాటి, కాలమునధిగమించిన పిదప ఏకాకృతితో వెలుగువాడు ఆ ఆత్మభవుడు. భూతభవ్యభవత్ప్రభువు. అవ్యయుడు. అక్షరుడు. శ్రీ వాసుదేవుడు.

108. సమాత్మా

- సమమైన, భేదభావములు లేని, రాగద్వేష రహితమగు ఆత్మ.

ఓం సమాత్మనే నమః

సమస్త భూతములందు ఆత్మయై వసించు భూతాత్మునకు రాగద్వేషములు, తర తమ భావములు, స్వ పర భేదములు లేవు.

సమోఽహమ్ సర్వ భూతేషు న మే ద్వేష్యోఽస్తి న ప్రియః
యే భజంతి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ – గీత 9.29

నేను సకల భూతముల (ప్రాణుల)యందును సమ భావముతో వ్యాపించియుందును. నాకు అప్రియుడు గాని, ప్రియుడు గాని ఎవ్వడును లేడు. కాని నన్ను భక్తితో భజించువారు నాయందే ఉందురు. నేను వారియందు ప్రత్యక్షముగా ఉందును.

సమం సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠంతం పరమేశ్వరమ్
వినశ్యత్స్వవినశ్యంతం యః పశ్యతి స పశ్యతి – గీత 13.27

నశ్వరములైన చరాచర భూతముల (ప్రాణుల)యందు సమముగా స్థితుడైయున్న పరమేశ్వరుడు నాశరహితుడు. అట్టి పరమేశ్వరుని చూచువాడే నిజమైన ద్రష్ట.

109. సమ్మితః

109. అసమ్మితః

- తన భక్తులచే ఇచ్ఛానుసారముగా నియంత్రింపబడువాడు (వారి అనుభవములకు గోచరించువాడు).
- ఋషులచే అంగీకరింపబడి, ఉపనిషత్తులద్వారా తెలుపబడినవాడు.
- పరిచ్ఛేదింప జాలనివాడు. అంత్యము, హద్దు లేనివాడు (ఆసమ్మితః)

ఓం సమ్మితాయ నమః

ఓం అసమ్మితాయ నమః

'సమ్మిత' అనగా 'ఒప్పుకొనబడినది' అనే పదంనుండి మొదటి రెండు అర్థములను గ్రహించవచ్చును.

మొదటి అర్థము, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము – లోకాధినాధుడు, బ్రహ్మను కన్న తండ్రి, దేవదేవుడు తానే బిడ్డయై దేవకీవసుదేవుల జన్మను ధన్యమొనర్చెను. నందనందనుడై, యశోదాదేవి ముంగిట ముత్యమై మన్ను తినెను. కౌసల్యా దశరథుల చెంత రామచంద్రుడై రఘువంశ కులదీపకుడయ్యెను. తన భక్తుల పట్ల ప్రేమతో వారికి బిడ్డయై, చెలుడై, చుట్టమై వారి జీవితమున పాత్రధారియగుటకు సమ్మతించెను. కనుక ఆ జగన్నాటక సూత్రధారిని 'సమ్మితః' అని కీర్తించిరి.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఆయనే సత్యము, నిత్యము అనిఋషులు సమ్మతించినారు. ఉపనిషత్తులు తెలిపిన సత్యము ఆయనే.

(అద్వైతపాఠము ననుసరించి) శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును 'అసమ్మితః' అని పరిగణించారు. అసమ్మితము అనగా మితము లేనిది. ఊహించ జాలనిది. పరిచ్ఛేదము కానిది. పరబ్రహ్మము. కనుక ఆయన అసమ్మితుడు.

110. సమః

- అన్నింటియందు సమభావము కలిగినవాడు.
- మార్పు లేక ఎల్లప్పుడు సమముగా (ఒకే తీరున) ఉండువాడు.
- శ్రీలక్ష్మీ సమేతుడు.

ఓం సమాయ నమః

వికార రహితుడై, ద్వంద్వములకు అతీతుడైనవాడు, అందరిపట్ల సమ భావము కలిగినవాడు గనుక వాసుదేవుడు సముడగును. 'సమ' అనే అర్థాన్నే 'మార్పు లేక సమముగా ఉండువాడు' అని శ్రీ శంకరులు అన్వయించారు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వివరణ – మా యా- లక్ష్మితో ఎల్లప్పుడూ, స-సహవర్తత్ - కూడియుండువాడు. కనుక ఆయన సదా లక్ష్మీవల్లభుడు. శ్రీధరుడు. శ్రీనివాసుడు. సముడు.

111. అమోఘః

- తనను పూజించువారికి నిశ్చయముగా సత్ఫలములను ప్రసాదించువాడు.

ఓం అమోఘాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

12వ శ్లోకము. 111వ నామము. అమోఘః - **అమోఘః పుండరీకాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః**

17వ శ్లోకము. 156వ నామము. అమోఘః – **ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశుః అమోఘః శుచిరూర్జితః**

మోఘము అనగా వ్యర్థము. (మోఘమ్ నిరర్థకమ్ – అమరకోశము). అమోఘము అనగా వ్యర్థము కానిది. అర్థవంతమైనది. విశేషించి ఫలించునది.

అమోఘమ్ దర్శనమ్ రామ న చ మోఘః తవ స్తవః
అమోఘాస్తే భవిష్యన్తి భక్తిమంతశ్చ యే నరాః – రామాయణము. యుద్ధకాండము 120.31
రామా! నీ దర్శనము ఎల్లప్పుడూ అమోఘము. శ్రీరామ స్తుతి ఎన్నడూ వ్యర్థము కాజాలదు. నీ పట్ల భక్తులైన నరులు సదా విజయము పొందుదురు.

శ్రీరామరక్షాస్తోత్రమునుండి (గీత ప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని అనువాదం)

ఏతాం రామబలోపేతాం రక్షాం యః సుకృతీ పఠేత్ - స చిరాయుః సుఖీ పుత్రీ విజయీ వినయీ భవేత్.

పాతాళ భూతల వ్యోమ చారిణశ్చద్మ చారిణః - న ద్రష్టు మపి శక్తాస్తే రక్షితమ్ రామనామభిః

రామేతి రామభద్రేతి రామ చంద్రేతి వా స్మరన్ - నరో నలిప్యతే పాపైర్భుక్తిం ముక్తిం చ విందతి.

జగజ్జైత్రైక మంత్రేణ రామనామ్నాభి రక్షితమ్ - యఃకంఠే ధారయేత్తస్య కరస్థాః సర్వ సిద్ధయః

వజ్రపంజర నామేదం యో రామకవచం స్మరేత్ - అవ్యాహతాజ్ఞః సర్వత్ర లభతే జయమంగళం.

శ్రీరాముని దివ్యబలయుతమైన ఈ రామరక్షాస్తోత్రమును పఠించెడి ధన్యుడు దీర్ఘాయువును, సుఖమును, పుత్రసంతానమును, విజయమును, వినయసంపదను పొందగలడు. పాతాళ, భూతల, ఆకాశ చరములు గాని, అదృశ్యరూపమున విహరించెడి శక్తులు

గాని రామనామముచే రక్షింపబడునట్టివానిని కన్నెత్తి అయినను చూడజాలవు. 'రామ'యని, 'రామభద్ర'యని. 'రామచంద్ర'యని స్మరించెడి నరునకు ఎట్టి పాపమును అంటదు. అతడు భుక్తిని, ముక్తిని పొందగలడు. జగత్తును జయించగలిగిన ఏకైక మంత్రమగు రామనామముచే సురక్షితమైన (రక్షా)స్తోత్రమును కంఠస్థము చేసినవానికి సర్వసిద్ధులును కరస్థములగును. వాని ఆజ్ఞలకు ఎదురుండదు. సర్వకాల సర్వావస్థలయందును అతనికి జయము, శుభము కలుగును.

112. పుండరీకాక్షః

- తామరపూవువంటి కన్నులు గలవాడు.
- అందరి హృదయ కమలమున వసించి సమస్తమును చూచువాడు.
- వైకుంఠవాసులకు కనుచూపు వంటివాడు.

ఓం పుండరీకాక్షాయ నమః

పుండరీకము అనగా తామరపూవు. **పుండరీకే ఇవ అక్షిణీ యస్య సః పుండరీకాక్షః** – పద్మములవంటి సుందరమగు నేత్రములు కలవాడు పుండరీకాక్షుడు.

శ్రీ లింగాయత సూరిగారు తమ అమరకోశవ్యాఖ్యానములో ఇంకొక అర్థం కూడా చెప్పారు. **పుండరీకమ్ హృత్కమలమ్ అక్షతీతి వా** – హృదయ కమలమున వ్యాపించినవాడు పుండరీకాక్షుడు. (అక్షతి-వ్యాపించును)

శ్రీ భట్టులు 'పుండరీక' అనే పదానికి 'వైకుంఠము' అనే అర్థం గ్రహించారు. శ్రీవైకుంఠవాసులకు ఆయనే కన్నులవంటివాడు గనుక పుండరీకాక్షుడు. ఇందుకు మహాభారతము ఉద్యోగ పర్వము (69.6)లో ఆధారం ఉన్నది.

పుండరీకమ్ పరమ్ ధామ నిత్యమ్ అక్షరమ్ అవ్యయమ్

తద్భావాత్ పుండరీకాక్షో దస్యుత్రాసో జనార్దనః

నిత్యము, అవ్యయమునైన పరంధామమే పుండరీకము. ఆ దివ్యలోకవాసులకు చూపువైనందున (కంటికి రెప్పలాగా కాపాడువాడు గనుక) ఆయనను పుండరీకాక్షుడని కీర్తింతురు.

పృథివీ కృత శ్రీవరాహస్తుతి.

నమస్తే పుండరీకాక్ష! శంఖ చక్ర గదాధర!

మాముద్ధరాస్మాదద్యత్వం త్వత్తోఽహం పూర్వముత్థితా!

113. వృషకర్మా

- ధర్మమే తన నిజకర్మగా కలిగినవాడు.

ఓం వృషకర్మణే నమః

శ్రేయస్కరం ధర్మరూపం కర్మయస్య ప్రచక్షతే వృషకర్మేతి విఖ్యాతః శుభకర్మప్రదో మనుః - భక్తులకు శ్రేయోదాయకమైన ధర్మము అనబడే కర్మగలవాడు. ఈ నామాన్ని మంత్రంగా జపిస్తే శుభకర్మలు జరుగుతాయి. 'వృష' అనగా ధర్మము. కోరినవానిని వర్షించునది. **అభిలాషితమ్ వర్షతీతి వృషః** – శ్రీహరి కర్మములే ధర్మములు. ధర్మసంస్థాపనమే ఆయన కార్యము. కర్మబంధములు లేకున్నను, సాధింపదగినది (అవసరము) ఏమీ లేకున్నను, ఆయన ధర్మపరిరక్షణకై, లోకహితమునకై కర్మలు ఆచరించును.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి – గీత 3.22

ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత
అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ – గీత 4.7
పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే – గీత 4.8

ఓ భారత! ధర్మమునకు హాని కలిగినప్పుడును, అధర్మము పెచ్చుపెరిగిపోవుచున్నప్పుడును నన్ను నేను సృజించుకొందును. సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపు మాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును.

114. వృషాకృతిః

- మూర్తీభవించిన ధర్మస్వరూపుడు.

ఓం వృషాకృతయే నమః

వృష-ధర్మము, ఆకృతి-ఆకారము. ధర్మమే ఆకారముగా కలవాడు వృషాకృతి.

తాపత్రయాగ్ని దగ్ధానాం సుధేవాత్యన్త శీతలమ్ రూపం కర్మ చయస్యాప్తి వృషకర్మా వృషాకృతిః - తాపత్రయాలతో తపిస్తున్నటువంటి తన భక్తులకు అమృతమువలె చల్లనైన రూపము, సుఖము ఇచ్చేటటువంటి ధర్మకర్మములు కలవాడు వృషకర్మ, వృషాకృతి.

రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుః సత్యపరాక్రమః రాజా సర్వలోకస్య దేవానామివ మానవః - శ్రీరాముడు ధర్మమే మూర్తీభవించిన స్వరూపుడు. కనుక ధర్మము నాచరించువాడును, ధర్మమును పూజించువాడును వేరుకాదు. ధర్మ సంస్థాపనకై ఆకృతి నొందినవాడు – అని కూడ అన్వయించుకొనవచ్చును.

హిరణ్యాక్షునితో యుద్ధం చేస్తున్న శ్రీ వరాహమూర్తి – 1740 కాలపు చిత్రం. చిత్రకారుడు హిమాచల్ ప్రదేశ్‌కు చెందిన మనాకు. వికీపీడియానుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Varaha_and_Hiranyaksha.jpg

రుద్రో బహుశిరా బభ్రుర్విశ్వయోనిః శుచిశ్రవాః |
అమృతః శాశ్వతః స్థాణుర్వరారోహో మహాతపాః || (13)

115. రుద్రః

- కన్నులలో నీరు తెప్పించువాడు.
- భక్తులకు శుభము కలిగించువాడు.
- దుఃఖమును, దారిద్ర్యమును నాశనము చేయువాడు.

ఓం రుద్రాయ నమః

ఈదృగ్రూపై శ్చేష్టితైశ్చ భక్తానానంద బాష్పయన్ రోదయన్ రుద్ర ఉద్దిష్టః సర్వ సంతోషదో మనుః - పై నామాలలో చెప్పిన రూపము, చేష్టలతో తన భక్తులను ఆనంద పరవశులను గావించి, వారి కన్నులనుండి ఆనందబాష్పములు రప్పించువాడు. ఈ నామాన్ని మంత్రముగా జపించినట్లయితే సకల సంతోషాలు సమకూరతాయి. ఓం రుద్రాయ నమః. **రోదయతీతి రుద్రః** – నుండి మొదటి అర్థము వస్తుంది. ఈ అర్థమునే వ్యాఖ్యాతలు రెండు విధాలుగా అన్వయించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఆ భక్తవరదుడు తన ఆశ్రితుల కన్నులలో ఆనందబాష్పములు స్రవింపజేయును గనుక రుద్రుడు. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు శ్రీమద్భాగవతములోని ఒక శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. దాని సారాంశము – భగవంతుని లీలాగుణ శ్రవణము వల్లను, ఆయన పుణ్యనామకీర్తన వల్లను ఆనందబాష్పములు రానివారిది రాతిగుండె కావలెను.

మరొక వ్యాఖ్య – ప్రళయ కాళమున సకల ప్రాణులను లయము కావించుచు వారికి దుఃఖమును కలిగించువాడు రుద్రుడు

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – రుద్-శుభములను, ర-కలిగించువాడు. మంగళప్రదుడు. శ్రీకరుడు. శుభకరుడు.

మరొక వ్యాఖ్య – **రుమ్ ద్రావయతి ఇతి రుద్రః** – దుఃఖములను హరించువాడు రుద్రుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి :

రుద్ర ఇత్యుచ్యతే తస్మాచ్ఛివః పరమ కారణమ్ – అని శివపురాణమునందు చెప్పబడియుండుట చేత, తన్నాశ్రయించిన భక్తుల సమస్త దుఃఖములను, దుఃఖ హేతువులను కూడ పోగొట్టి సుఖములను వర్షింపజేయువాడగుట చే 'రుద్రః' అని భగవానుడు పిలువబడుచున్నాడు. ఆయన భక్తులకు మంగళకరుడు. దుర్మార్గులకు భయకరుడు.

రుద్రాణామ్ శంకరశ్చాస్మి (గీత 10.23) – ఏకాదశరుద్రులలో శుభప్రదాతయగు శంకరుడను నేనని గీతాచార్యుడు తెలిపియున్నాడు. **'శం' కరోతి ఇతి శంకరః** – శుభములను కలుగజేయు వాడగుటచేత శంకరుడు అనబడుచున్నాడు. శ్రీ మహావిష్ణువే 'రుద్ర' నామముతో ఇచట స్తవము చేయబడుచున్నాడు.

శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే శివస్య హృదయం విష్ణుః విష్ణోశ్చ హృదయగ్ం శివః. అను పవిత్ర శాస్త్రవాక్యము స్మరణీయము. శివకేశవులకు భేదమెంతమాత్రమును లేదు. ఆయన (కాశీ) విశ్వనాథుడు. ఈయన (పూరీ) జగన్నాథుడు. ఆయన

సర్పహారములు గలవాడు. ఈయన సర్పశయ్య గలవాడు. కావున శివకేశవులకు భేదము లేదు. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు గారి వ్యాఖ్య)

116. బహుశిరాః

- అనేక శిరస్సులు కలవాడు. అనంతుడు.

ఓం బహుశిరసే నమః

ఋగ్వేదము, పురుష సూక్తములో – **సహస్ర శీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్** – వేయి శిరసులు, వేయి కన్నులు, వేయి పాదములు – అని భగవానుని విరాడ్రూపమును వర్ణించారు. ఇదే విధమైన వర్ణన గీతలో విశ్వరూపదర్శనములోను, పరబ్రహ్మ తత్త్వవివరణలోను ఉన్నాయి. ఆయన అనంత ముఖములు అన్నియెడల విస్తరించియుండును. ఇది భాషకు, ఊహకు అందని విరాట్ పురుషుని గూర్చిన వర్ణన

అనేక వక్త్ర నయనమ్ అనేకాద్భుత దర్శనమ్ అనేక దివ్యాభరణం దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ – గీత 11.10
దివ్య మాల్యాంబరధరం దివ్య గంధానులేపనమ్ సర్వాశ్చర్యమయం దేవం అనంతం విశ్వతోముఖమ్ – గీత 11.11
అర్జునుడు చూచిన ఆ పరమేశ్వరుని విరాట్ (విశ్వ) రూపమునందలి ముఖములు అనంతములు. నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అందలి దృశ్యములు అద్భుతములైనవి. ఆ రూపము అనేక దివ్యాభరణ శోభితము. ఆ పరమేశ్వరుడు పెక్కు దివ్యాస్త్రములను చేపట్టి యుండెను. దివ్యములగు మాలలను, వస్త్రములను ధరించెను. ఆ దివ్య శరీరమునుండి దివ్య చందన పరిమళములు దశదిశల గుబాళించు చుండెను. ఆ రూపము సర్వాశ్చర్యకము. అనంతము. సర్వతోముఖము.

సర్వతః పాణి పాదం తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్ సర్వతః శృతిమల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.13
ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించియున్నాడు. ఈ నామము సహస్రాధిక ఫణ సంపన్నుడైన అనంతుని రూపమున విలసిల్లు శ్రీమహావిష్ణువును స్తుతించునని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

117. బభ్రుః

- ఆధారమైనవాడు. భరించువాడు.

ఓం బభ్రవే నమః

బిభ్రతి లోకాన్ ఇతి బభ్రుః – లోకములన్నింటిని భరించి, రక్షించువాడు. సమస్తమునకును ఆధారము. ఆయన ఆదిశేషుడై పృథ్విని భరించును. ఆదివరాహమూర్తియై భూదేవిని ఉద్ధరించి, రక్షించెను.

యస్య సా సకలా పృథ్వీ ఫణామణి శిరారుణా బిభర్తి మాలాం లోకానామ్ – ఈ భూమండలమంతా ఎవని పడగలలో నుండు మాణిక్యములయొక్క కాంతిచే ఎర్రగా ప్రకాశిస్తున్నదో, అతడే ఈ లోకాన్ని భరిస్తున్నాడు.

118. విశ్వయోనిః

- విశ్వమునకు కారణమైనవాడు.

- తన భక్తులను తనయందు విలీనము చేసికొనువాడు.

ఓం విశ్వయోనయే నమః

మరల 16వ శ్లోకములో 151వ నామము విశ్వయోనిః – **అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః**

'యోని' అనగా మూలకారణము. విశ్వమంతటికి మూలకారణము గనుక శ్రీమహావిష్ణువును 'విశ్వయోని' అని స్తుతింపనగును.

89వ నామము 'విశ్వరేతా' అనగా విశ్వమునకు మూలబీజము. 118వ నామము 'విశ్వయోని' అనగా ఆ బీజమును రక్షించి, జన్మనిచ్చి పోషించు గర్భస్థానము అని చెప్పవచ్చును. 9వ నామము 'భూత భావనః' అనగా సకల జీవకోటులను పోషించువాడు. 15వ నామము 'సాక్షీ' అనగా అంతటిని చూచువాడు. కనుక **'వాసుదేవః సర్వమ్'** అని తెలిసికొన్నవాడే జ్ఞాని (గీత). శ్రీ వాసుదేవుడే తల్లి, తండ్రి, ఆధారము, సాక్షి, పరమపదము. ఆయనే సర్వము, సర్వేశుడు. భగవద్గీత 14వ అధ్యాయములోని 3,4 శ్లోకములలో కూడ ఈ నామముల సమన్వయమును గ్రహింపవచ్చును.

మమ యోనిర్మహద్బ్రహ్మ తస్మిన్ గర్భం దధామ్యహమ్ – గీత 14.3
అహం బీజప్రదః పితాః – గీత 14.1

విశ్వేషాం భేజూషాం న్వేన విశ్వయోనిస్తు మిశ్రనోత్ – తనను ఆశ్రయించినవారందరినీ తనతో సమానమైన రూపమిచ్చి తనతో చేర్చుకొనువాడు. 'యు' అనగా 'విలీనము' **(యు-మిశ్రణే)** అనే మూలంనుండి కూడ 'యోని' పదమును అన్వయింప వచ్చును. కనుక ఆయన తన భక్తులను కూడ తనలో విలీనము చేసికొనుటచే 'యోని' యగును. ఇది ఆయనకు భక్తులపట్ల గల అవ్యాజప్రేమ వలన జరుగును. కనుక ఆ గోపీజన ప్రియుని 'విశ్వయోని'యని కీర్తించిరి.

119. శుచిశ్రవాః

- ధర్మపూరితములు, సత్యములునగు వాక్కులను విని ఆనందించువాడు.
- మంగళకరములై, వినసొంపైన నామములు గలవాడు.
- దివ్యసుందరమగు చెవులు కలవాడు.

ఓం శుచిశ్రవసే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శుచీని శ్రావణ్యాని శృణోతి ఇతి శుచిశ్రవాః** – స్వచ్ఛమును, ధర్మయుతమునైన మాటలు ఆ భక్తవరదునకు బహుప్రీతికరములు.
విదురుని పలుకులు, అన్నమయ్య కీర్తనలు, త్యాగయ్య గానము, రామదాసు స్తుతి, సూరదాసు కథలు, పోతన పద్యములు పట్ల ఆయనకు ఎంతో మక్కువ. తులసీదాసు, మీరాబాయి ఆయనను కీర్తించి తరించారు. గోదాదేవి తిరుప్పావైను ఆకర్ణించి కావేటి రంగడు పరవశించాడు.

ఈ అర్థానికి ఆధారంగా శ్రీ భట్టులు మహాభారతము శాంతిపర్వములోని శ్లోకము(344.61)ను ఉదాహరించారు.
శుచీని శ్రవణీయాని శృణోమి ఇహ ధనంజయ న చ పాపాని గృహ్ణామి తతోఽహమ్ వై శుచిశ్రవాః
ధనంజయా! నేను స్వచ్ఛము, సొంపు అయిన విషయములను విందును. పాపవచనములను ఇచ్చగించను. కనుక నన్ను శుచిశ్రవుడు అనియందురు. ఇదే వివరణలో శ్రీ భట్టులు మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము (93.2)నుండి విదురుని సుభాషితమును కూడా ఉదాహరించారు.

ధర్మ్యా, రమ్యాశ్చ అర్థవతీః విచిత్రార్థ పదాక్షరాః
శృణ్వంతో వివిధా వాచః విదురస్య మహాత్మనః
అకామస్యైవ కృష్ణస్య సా వ్యతీయాయ శర్వరీ
మహాత్ముడగు విదురుని ధర్మ, రమ్య, అర్థవంతములైన విచిత్ర బహువిధ భాషణములను వినుచున్న శ్రీకృష్ణునికి గమనించకుండానే రాత్రి గడచిపోయినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శుచీని శ్రవంసి నామాని శ్రవణీయాన్యస్యేతి శుచిశ్రవాః** – ఆయన నామములు వినుటకు ఇంపుగను, సొంపుగను ఉండును గనుక ఆయన శుచిశ్రవమూర్తి. శ్రీరామ, రామచంద్ర, రామభద్ర, గోవింద, గోపాల, వెంకరమణ, గురువాయూరప్ప, లక్ష్మీనరసింహ, సత్యనారాయణ, అప్పన్న, ఏడుకొండలవాడు, ఆపద మ్రొక్కులవాడు, బాలాజీ, కన్నయ్య, జగన్నాధ – ఇలా వేనవేలుగా భక్తులు ఆ శ్రీహరి నామములను స్మరించి, కష్టములు గడచి, తరించుచున్నారు. కనుక మనము కూడా గోవిందుని భజించి తరింతుము.

'శ్రవస్' అనగా 'చెవి' అనే అర్థంలో శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – ఆయన చెవులు దివ్యములు. భక్తుల మొరలు విని తరలి వచ్చెడు పరమాత్మ ఆయన. కరిరాజవరదుడు. అంతే గాక అందరిలోని వినికిడి శక్తి ఆ శుచిశ్రవ స్వామియే.

120. అమృతః

- భక్తులకు తనివి తీరని అమృతమూర్తి
- అజరుడు, అమరుడు.

ఓం అమృతాయ నమః

జరామృత్యోర్వారణేన హ్యతృప్తేర్వాపి సేవనాత్ అమృతస్స్యాన్నిరతిశయ మాధుర్యేతి చ సర్వదా - ఆశ్రితులకు మధురముగానుండి, జరామరణములు లేకుండా నివారించువాడు. ఎంత అనుభవించినప్పటికీ తృప్తి కలగకపోవటం చేత అమృతమువలె ఉండేవాడు. **శ్రీరామ నీ నామమెంతో మధురం** – భగవంతుని స్మరణ, జప, పూజాది సేవలొనర్చు భక్తులకు ఆ కొండలరాయుడు అమృతమూర్తి. భగవత్సేవా కార్యము ఎంత చేసినా భక్తులకు తనివి తీరదు. ఆయన భక్తుల హృదయములను శాంతింపజేయు అమృతమయుడు.

న విద్యతే మృతమ్ మరణమ్ అస్య ఇతి అమృతః – ఆయన షడ్వికార శూన్యుడు. జరామరణాది జీవ పరిణామములు ఆయనకు వర్తించవు. ఆయన నిత్య యవ్వనుడు. సచ్చిదానందుడు. **అజరః అమరః** – అని బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.4.25)లో ఉన్నది.

భక్తుల అజ్ఞానమనే వ్యాధిని నివారించువాడగుటచే ఆయన 'అమృతః' అని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

121. శాశ్వత స్థాణుః

- కాలముతో నిమిత్తము లేకుండ, నిశ్చలముగా, నిత్యమై, సత్యమై, నిరంతరమైనవాడు. ఆదిమధ్యాంత రహిత పరబ్రహ్మము.

ఓం శాశ్వతస్థాణవే నమః

ఓం శాశ్వతాయ స్థాణవే నమః

ఈ నామములోని రెండు పదములు రెండు నామములుగా ఇంతకుముందు స్తుతించడమైనది.

57వ నామము. శాశ్వతః – నిరంతరముగా సృష్టి, స్థితి, లయ కార్యములొనర్చు శాశ్వతమూర్తి.
28వ నామము. స్థాణుః – భక్తులకు నిశ్చయముగా కామితార్థములను, పరమార్థమును ప్రసాధించువాడు. కాలమువలన మార్పు చెందనివాడు.

మరల 'స్థావర స్థాణుః' అనే 427వ నామములో భాగంగా 'స్థాణు' అనే పదము వస్తుంది. ప్రస్తుత 121వ నామము 'శాశ్వతస్థాణుః' ఒకే నామముగా దాదాపు అన్నివ్యాఖ్యానాలలోను ఉన్నది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఆయన ఉనికి, స్వభావము, స్వరూపములు కాలముతో మారవు. స్థలము వల్లను మారవు. పాలసముద్రమును చిలుకుటవలన సాధించిన అమృతమును వేరెవరో తన్నుకొని పోవచ్చును. కాని శ్రీహరి ధ్యానమగ్నులైన భక్తులనుండి ఆయనను విడదీయుట సాధ్యము కాదు. కనుకనే ఆ నారాయణుడు శాశ్వతస్థాణువు (Eternal and Steady).

భోగ్యో హ్యపునరావృత్త్యా భోక్తృభ్యో రోచతే యతః స్వయం నిత్యస్సదాయోఽసౌ శాశ్వతస్థాణురుచ్యతే - తానెప్పుడు నిత్యముగా ఉంటాడు కాబట్టి తన భక్తులైన నిత్యముక్తులకు పునర్జన్మ లేనటువంటి భోగ్యవస్తువైనాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – కాలముతో నిమిత్తము లేకుండా దృఢముగా, స్థిరముగా నిలిచియుండువాడు (Eternally firm).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – తుది, మొదలు లేనివాడు గనుక 'శాశ్వత', వయస్సు, క్షీణత లేనివాడు గనుక 'స్థాణు'. వెరసి ఆ పరమాత్ముడు శాశ్వతస్థాణువు.

122. వరారోహః

- అన్నింటికంటె శ్రేష్ఠమగు ఊర్ధ్వగతి. పొందదగిన అత్యున్నత పదము.
- అత్యున్నతమగు వృద్ధి కలిగినవాడు.
- ఆదిశేషునిపై పవళించువాడు.

ఓం వరారోహాయ నమః

పరమోత్కృష్ట మారోహం యస్య స్వప్రాప్తి లక్షణమ్ వర్తతే స వరారోహః ప్రకృష్టః స్థానదో మనుః - అన్నింటికీ మిన్నయయిన తనను పొందడం అనే పరమోన్నతమైన లక్షణము కలవాడు. ఈ నామము ఉన్నతమైన స్థానాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. 'వరమ్' అనగా శ్రేష్ఠమైనది. 'ఆరోహమ్' అనగా పైకి ఎక్కుట. ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు 'అత్యున్నతి గతి' అనీ, శ్రీ శంకరులు 'అత్యున్నత ఊర్ధ్వమార్గము' అనీ వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ వైకుంఠమే ముముక్షువుల పరమపదము. పరంధామము. శ్రీమన్నారాయణుడే పరమగతి. **స న పునరావర్తతే** – అట్టివానికి పునరావృతి లేదు (అతడు తిరిగిరాడు) అని ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో ఉన్నది.

ఆదిశేషునిపై శయనించినవాడు, ఉన్నతమైన పర్యంకము కలవాడు గనుక వరారోహుడు అని శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు వివరించారు.

మాముపేత్య పునర్జన్మ దుఃఖాలయ మశాశ్వతమ్ నాప్నువంతి మహాత్మానః సంసిద్ధిం పరమాం గతాః – గీత 8.15
ఆ బ్రహ్మ భువనాల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున మాముపేత్య తు కౌంతేయ పునర్జన్మ న విద్యతే – గీత 8.16

పరమ సిద్ధిని పొందిన మహాత్ములు నన్ను చేరిన పిదప, దుఃఖములకు నిలయమైన, క్షణభంగురమైన పునర్జన్మను పొందరు. అర్జున! బ్రహ్మలోకము పర్యంతము ఉన్న సమస్త లోకములును పునరావృతములు. కౌంతేయ! (ఈ లోకములన్నియును కాలమునకు పరిమితములైనవి. నేను కాలాతీతుడను). కనుక నన్ను చేరినవానికి పునర్జన్మయుండదు.

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణులు. శ్రీ కాకుళం నారాయణతిరుమల ఆలయంలో శిల్పం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NarayanaTirumala36.JPG

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ – గీత 15.6
స్వయంప్రకాశ స్వరూపమైన నా పరంధామమును సూర్యుడు గాని, చంద్రుడు గాని, అగ్ని గాని ప్రకాశింపజేయ జాలరు. అట్టి పరంధామమును చేరిన పుణ్యాత్ములు మరల ఈ జగత్తున ప్రవేశింపరు. అనగా జన్మింపరు.

శ్రీ భట్టుల నామవిభాగ ప్రకారము ఈ పుణ్యస్తోత్రములోని (1) 'విశ్వమ్' నుండి (122) 'వరారోహః' వరకు చెప్పబడిన మొదటి 122 పవిత్ర, మంగళ నామములు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క పరవాసుదేవ స్వరూపమును కీర్తించునవి. పరవాసుదేవ స్వరూపము షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నము. జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజో గుణములచే పరిపూర్ణమైనది. ఎల్లలు లేనిది. ఆధారము అవుసరము లేనిది. ముముక్షువుల పరమావధి. భగవంతుని దివ్య పరతత్వమును కీర్తించుచున్నవీ నామములు.

ఇంతేగాక, యుధిష్ఠిరుని ఆరు ప్రశ్నలలో మొదటి రెండు ప్రశ్నలకును సమాధానము ఈ 122 దివ్య నామములలో పొందుపరచియున్నదని శ్రీభట్టుల వివరణ. ఆ రెండు ప్రశ్నలు

(1) **కిమేకమ్ దైవతమ్ లోకే** – లోకమున ఒక్కడేయైన దేవుడెవ్వరు?

(2) **కిమ్ వాపి ఏకమ్ పరాయణమ్** – మానవులు పొందదగిన ఏకైక మహోన్నత స్థానమేది?

ఇక యుధిష్ఠిరుని 3వ ప్రశ్న

(3) **స్తువంతః కిమ్** – ఎవనిని స్తుతింపవలెను?

ఈ ప్రశ్నకు సమాధానముగా 'వ్యూహ స్వరూపములు' అని చెప్పబడినది అని శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని వ్యూహములు నాలుగు. అవి.

1. వాసుదేవుడు
2. సంకర్షణుడు
3. ప్రద్యుమ్నుడు
4. అనిరుద్ధుడు.

వీనిలో వాసుదేవమూర్తియే పరవాసుదేవ స్వరూపముగా భావింపవచ్చును. కనుక ఈ వ్యూహము 1 నుండి 122 వరకు నామములలో కీర్తింపబడినది.

భగవంతుని వ్యూహావతారములు సృష్టి, స్థితి, లయ కార్యములకు ఆధారములుగా గ్రహించాలి. ఒక్కొక్క వ్యూహమునకున ఒక్కో ప్రధాన కార్యమును ఆపాదించారు. ఆ కార్యమునకు అనుగుణముగా ప్రతి వ్యూహమునకు కొన్ని గుణములు, రూపములు వర్తించును. ఈ వ్యూహములలో భగవంతుడు సృష్టి, స్థితి, లయలను నిర్వహించును. శాస్త్రములను ప్రతిపాదించును. వాని ప్రాముఖ్యతను తెలియబరచును. శాస్త్రానుగుణముగా ఫలములను ప్రతిపాదించును.

సంకర్షణమూర్తి జ్ఞాన, బల సంపన్నుడు. ఇక్కడి నుండి – అనగా 'మహాతపః' నామమునుండి – సంకర్షణుని స్తుతించే నామములు చెప్పబడినవి.

123. మహాతపః

- మహత్తరమైన జ్ఞానము కలిగినవాడు.

ఓం మహాతపాయ నమః

మహత్ పూజ్యం తపో జ్ఞానం యస్యేతి స మహాతపాః – పూజనీయమైన జ్ఞానము కలవాడు.

ముండకోపనిషత్తులో - **యస్య జ్ఞానమయం తపః** - అని చెప్పబడినది. పరమాత్మయొక్క తపస్సు జ్ఞానస్వరూపము. 'మహత్' అనగా పూజింప దగినది. సంచిత, ఆగామి, ప్రారబ్ధ కర్మ బంధములను అధిగమించి, భవసాగరమును తరించు జ్ఞానము ఆయననుండియే లభించును.

(చిత్రం. శ్రీలంక నువారా ఇలియా అశోకవాటిక మందిరంలో అర్చామూర్తులు)

శ్రీ సీతారామచంద్రాభ్యాం నమః

శ్రీ మద్వాల్మీకి రామాయణాంతర్గత **'సుందర కాండము'** నందు హనుమంతుని జయఘోష - శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి శ్రీ మదాంధ్రవాల్మీకి రామాయణము (మందరము)నందు తెలుగు అనువాదము.

నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యైచ తస్యై జనకాత్మజాయై
నమోస్తు రుద్రేంద్ర యమానిలేభ్యో నమోస్తు చంద్రార్క మరుద్గణేభ్యః

మ్రొక్కెద రామచంద్రునకు మోడ్చెదఁ గేలు సుమిత్ర పట్టికిన్
మ్రొక్కెదఁ దద్విదేహప తనూజకు శ్రీరఘురాము దేవికిన్
మ్రొక్కెద ధర్మ వాసవ మరుద్గణ మారుత రుద్రపాళికిన్
మ్రొక్కెద సూర్య చంద్రులకు మ్రొక్కెదఁ దామరసాప్త సూతికిన్

జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః

జయము జయంబు రామునకు సారపరాక్రమ ధన్యమూర్తికిన్
జయము జయంబు విద్విషదసహ్య తరస్వి సుమిత్ర పట్టికిన్
జయము జయంబు దాశరథి సంపరిపాలితుఁడౌ వలీముఖో
చ్చయపతి సూర్యపుత్రునకు సాహస విక్రమ కీర్తిశాలికిన్

శ్రీలంక నువారా ఇలియా (అశోకవనం) వద్ద
శ్రీ హనుమంతుని మందిరం.

దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్ట కర్మణః
హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః
న రావణ సహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్
శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః

దాసుఁడ సర్వ సద్గుణ వితాన మనోహర రామమూర్తికిన్
గోసల దేశ వల్లభుకున్ హత శత్రుఁడ వాయుపుత్రుఁడన్
నా సరిగారు సంగరమునన్ దశకంఠులు వేవురేనియున్
వాసి యడంతు ఊాల ద్రుమపాళుల నే హనుమత్సమాఖ్యుఁడన్

అర్దయిత్వా పురీం లంకాం అభివాద్య చ మైథిలీమ్
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్

ధ్వంసంబుఁ జేసి లంకను
హింసించి సమస్త రాక్షసేంద్రుల సీతా
హంసీయానకు మ్రొక్కి ప్ర
శంసిత గతిం జనెద మిడుక సకల సురారుల్.

మహాబల సంపన్నుడైన శ్రీరామునకు జయము. మిక్కిలి పరాక్రమశాలియైన లక్ష్మణస్వామికి జయము. శ్రీరామునకు విధేయుడు, కిష్కింధకు ప్రభువు అయిన సుగ్రీవునకు జయము. అసహాయ శూరుడు, కోసల దేశపు ప్రభువు అయిన శ్రీరామునకు నేను దాసుడను. వాయుపుత్రుడను. నా పేరు హనుమంతుడు. శత్రుసైన్యములను రూపుమాపువాడను. వేయి మంది రావణులైనా గాని యుద్ధ రంగమున నన్నెదిరించి నిలువలేరు. వేలకొలది శిలలతోడను, వృక్షములతోడను సకల రాక్షసులను, లంకాపురిని నాశనం చేస్తాను. రాక్షసులందరూ ఏమీ చేయలేక చూస్తూ ఉండెదరు గాక. నేను వచ్చిన పనిని ముగించుకొని, సీతాదేవికి నమస్కరించి వెళతాను.

భోపాల్ ఆలయంలో శ్రీ సీతారామ లక్ష్మణ హనుమంతుల మూర్తులు. Photo by Suyash Dwivedi
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:RamDarbar_1100qtrs_temple_Bhopal.jpg

సర్వగః సర్వవిద్భానుర్విష్వక్సేనో జనార్దనః |
వేదో వేదవిదవ్యంగో వేదాంగో వేదవిత్కవిః || (14)

124. సర్వగః

- అంతటను గమనము కలవాడు. ఎక్కడైనా చేయూతనిచ్చువాడు.

ఓం సర్వగాయ నమః

ధారయన్ సంహృతాద్యో వై గచ్ఛతీతి సర్వగః – అన్నింటిని తన శక్తితో ధరించి, సంహరించి, మళ్ళీ సృష్టించి, వాటియందు ప్రవేశించువాడు.

సర్వత్ర గచ్ఛతి ఇతి సర్వగః – అన్నిచోట్లకు వెళ్ళువాడు. అందరికీ, అన్నింటికీ ఆధారముగానుండు శక్తిసంపన్నుడు. ప్రళయకాలమున అంతనూ తనలో ఇముడ్చుకొన్నవాడు.

సర్వగః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వతః శృతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.13
ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించి యున్నాడు.

కొండలలో నెలకొన్న కోనేటిరాయని తిరుమలలో పూజించవచ్చును. ద్వారకాతిరుమలలో సేవింపవచ్చును. చిలుకూరులో ప్రదక్షిణము చేయవచ్చును. మస్కట్ లో ధ్యానించవచ్చును. భారతదేశంలో గాని, అమెరికాలో గాని, అంతరిక్షమున గాని, ఇంటిలో గాని, గుండెలలో గాని నివసించి, మ్రొక్కినవారికి పెక్కు శుభములు కలిగించు సంకర్షణునికి నమస్కారములు.

125. సర్వవిత్ / సర్వవిద్భానుః

- సమస్తమును తెలిసినవాడు.
- సమస్తమునకు పునరుజ్జీవనము ప్రసాదించువాడు.

ఓం సర్వవిదే నమః

సర్వ వేత్తి విందతి ఇతి వా సర్వవిత్ – దీనికి రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

* సమస్తమును ఎరిగినవాడు. శ్రీహరి విశ్వాంతరాత్ముడై, సాక్షియై, అనంతుడై, ఆదిమధ్యాంతరహితుడై సర్వమును తెలిసికొనును. విష్ణువునకు తెలియని జ్ఞానము లేదు. ఆయనెరుగని కార్యము లేదు.

* సమస్తమును వెలికి తీయువాడు. ఇది ప్రద్యుమ్న వ్యూహమును సూచించు కార్యము. ఆయన సంకర్షణుడై సకల జీవములను తనలో లీనమొనర్చుకొనగా, ప్రద్యుమ్నుడై సకల జీవములను తిరిగి వెలికి తీయును. (పునర్జీవితులను చేయును.) – **ప్రద్యుమ్నత్వేతు కార్యాణి లభతే యః స సర్వవిత్.** ప్రద్యుమ్న మూర్తియై తనతో సృష్టింపబడిన సమస్త కార్యములను లభింపజేయువాడు సర్వవిత్.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము ప్రకారము, 'సర్వవిత్' మరియు తరవాతి నామము 'భానుః' కలిపి ఒకే నామముగా 'సర్వవిద్భానుః'అని చెప్పబడినది.

ఓం సర్వవిద్భానవే నమః

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – సర్వవిత్ + భానుః = 'సర్వవిద్భానుః' అననది ఏకనామము. 'సర్వవిత్' అనగా సర్వమును ఎరింగినవాడనియు, 'భానుః' అనగా కాంతి స్వరూపుడనియు భావము. **జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతి** (గీత 13.13) – సూర్య చంద్రాది జ్యోతులకంటెను దివ్యప్రకాశ సంపన్నుడు. సూర్య చంద్రాగ్నులయందు గల తేజస్సంతయు నాదే - అని భగవద్వాక్యము (గీత-15.2). 'జ్ఞానమయ దివ్య జ్యోతి' యగుట చేత భగవానుడు 'సర్వవిద్భానుః' అని కీర్తింపబడును.

126. భానుః

- ప్రకాశించువాడు.

ఓం భానవే నమః

భాతి ఇతి భానుః – నిశ్చలముగా ప్రకాశించువాడు. ఆయన సృష్టి, పాలన కార్యము వలన విశ్వములో పరిణామము సహజము. కాని ఆయన మాత్రము మార్పు లేక, నిరవధికముగా, నిశ్చలముగా ప్రకాశించుచునే యుండును. **భాను సర్వస్య భాతీతి నిర్మాణేస్యవికారతః** – అన్ని పదార్థాలను నిర్మించి, తాను కొంచెము కూడా వికారము చెందకుండా ప్రకాశించువాడు.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమపి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ – గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సు, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని ఎరుంగుము.

127. విష్వక్సేనః

- లోకరక్షణార్థము అన్ని దిక్కులయందు సైన్యము కలిగినవాడు. తన తలంపు మాత్రమున సర్వ దానవ సైన్యమును నాశనము చేయువాడు.

ఓం విష్వక్సేనాయ నమః

ఇనేన స్వామినా సాకం వర్తతే సేన ఇత్యతః విష్వగ్రక్ష్యో జనో యస్య విష్వక్సేన ఇతీరితః - 'ఇన' అంటే ప్రభువు. అతడితో ఉన్నది సేన. అదే ఇక్కడ పరమాత్మ అంతర్యామిగా ఉండి రక్షించే సంసారము.

ఇనేన స్వామినా ఈశ్వరేణ సహవర్తతే ఇతి సేనా విషూచీ సేనా యస్య సః విష్వక్సేనః - 'ఇనుడు' అంటే స్వామి. ఆ స్వామితో కూడి ఉన్నది సేన, అనగా రక్షక వర్గము. అటువంటి రక్షక వర్గాన్ని నాలుగు దిక్కులయందు కలవాడు కాబట్టి 'విష్వక్సేనుడు' అనబడుతున్నాడు.

(సంస్కృత వ్యుత్పత్తిని తెలిపే కొన్ని కొన్ని శ్లోకాలను, వాని తాత్పర్యాలను డా. క్రోవి పార్థసారధి గారు రచించిన 'శ్రీకైవల్య సారథి' అనేపుస్తకం నుండి తీసికొంటున్నాను. – కా. సు. బాబు)

శ్రీ భట్టుల వివరణ ప్రకారము ఈ నామము అనిరుద్ధ మూర్తిని కీర్తించును. అనిరుద్ధుడు మనందరకును రక్షకుడు. **ఇనేన వర్తతే ఇతి సేన –** ఇక్కడ 'ఇనేన' అనగా 'స్వామికి తోడుగా' (స్వామిన్ సహ) అని అర్థము. కనుక ఎల్లప్పుడూ స్వామి వెంటనే ఉండునది సేన (సేశ్వరః). ఈ నామము ఆయన శక్తిని సూచించును. 'అ-నిరుద్ధ' అనగా నిరోధింపజాలని వాడు. ఎవ్వరి నియంత్రణలోను ఉండనివాడు. శక్తిమంతుడు. స్వతంత్రుడు. ఆ శక్తి ఆ శ్రీమన్నారాయణునిదే. ఆయనే విష్వక్సేనుడై భక్తులను కాపాడుచుండును.

తన తలంపు మాత్రమున సర్వ దానవ సైన్యమును నాశనము చేయువాడు. విష్వక్సేనుడు

విష్ణుమూర్తికి సేనాపతి విష్వక్సేనుడు. యస్య ద్విరద వక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరఃశతమ్ విఘ్నం నిఘ్నన్తి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే

128. జనార్దనః

- దుష్టులను శిక్షించువాడు.
- దుష్టుల బారినుండి సజ్జనులను రక్షించువాడు.
- కామితార్థములకై భక్తులు ఎవరిని ఆశ్రయింతురో ఆ దేవుడు.

ఓం జనార్దనాయ నమః

భక్త విద్వేషిణాం తూర్ణం మర్దనాద్ది జనార్దనః – తనయొక్క భక్తులను ద్వేషించేవారిని శిక్షించువాడు జనార్దనుడు. శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము

దస్యు త్రాణాత్ జనార్దనః (మహాభారతము. ఉద్యోగ పర్వము. 71.6) – దస్యులను (రాక్షసులను) శిక్షించి ప్రజలను రక్షించువాడు గనుక శ్రీకృష్ణుడు జనార్దనుడగును.

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలను చెప్పారు.

జనాన్-దుర్జనాన్, అర్థయతి-హినస్తి – అనగా దుర్జనులను శిక్షించువాడు జనార్దనుడు.

జనైః అర్థయతే – జనులచే యాచింపబడువాడు జనార్దనుడు. ముడుపులు కట్టి, మ్రొక్కులు మ్రొక్కి, దీక్షలు పూని, వ్రతములు ఆచరించి, పూజలు చేసి, కీర్తనలు ఆలాపించి భక్తులు తమ కోరికలను శ్రీవేంకటరమణునికి విన్నవించుకొంటారు. ఆ జనార్దనుడు భక్తవరదుడై వారికి కామితార్థములను ప్రసాదిస్తాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే – గీత 4.8
సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిర మొనర్చుటకును నేను ప్రతి యుగమునందును అవతరించుచుందును.

<u>ద్రౌపది ప్రార్థన.</u> తనను వేరెవరు రక్షింపజాలరని తెలిసికొని కురుసభలో ద్రౌపది ఆర్తయై మానసంరక్షణ కొఱకు గోపీజన వల్లభుని ప్రార్థించిన విధము. మహాభారతము. సభాపర్వము.67

గోవింద! ద్వారకా వాసిన్! కృష్ణ! గోపీజన ప్రియ!
కౌరవైః పరిభూతానాం మాం, కిం న జానాసి కేశవ?
హే నాథ! హే రమానాథ! వ్రజనాథార్తినాశన!
కౌరవార్ణవ మగ్నాం మాముద్ధరస్వ జనార్దన!
కృష్ణ! కృష్ణ! మహాయోగిన్! విశ్వాత్మన్! విశ్వభావన!
ప్రపన్నాం పాహి గోవింద! కురుమధ్యేऽవసీదతీమ్.

ఓ గోవింద! ద్వారకావాస! ఓ కృష్ణ! గోపీజనప్రియ! కేశవ! కౌరవులు నన్ను అవమానించుచున్న విషయమును నీవెరుగవా? ఓ జగన్నాథ! లక్ష్మీనాథా! వ్రజనాథా! దుఃఖ నాశన! జనార్దన! కౌరవ సముద్రమునందు మునుగుచున్న నన్ను రక్షించుము. హేకృష్ణ! కృష్ణ మహాయోగీశ్వర! విశ్వాత్మా! విశ్వభావనా! గోవిందా! దుఃఖితురాలనై నిన్ను శరణు జొచ్చిన నన్ను కౌరవుల బారినుండి రక్షింపుము. (గీతా ప్రెస్ ప్రచురణ నుండి)

ద్వారకా తిరుమల – దీపారాధనా స్థలంవద్ద శ్రీ స్వామివారి ద్విమూర్తులు

129. వేదః

- సమస్త జ్ఞానము మూర్తీభవించిన స్వరూపుడు. వేదమూర్తి.

ఓం వేదాయ నమః

'విద్' అనగా 'తెలిసికొనుట'. ఈ ధాతువునుండే 'వేద' శబ్దము వస్తుంది. **వేదయతీతి వేదః** – అంతటిని తెలియపరచు పరమ సత్యమే వేదము. జనార్దనుని ఊపిరినుండి వేదములు ఉద్భవించాయి. వేదములకు, వేదవేద్యునకు భేదం లేదు.

సర్వే వేదాః సర్వ విద్యాః సశాస్త్రాః సర్వే యజ్ఞాః సర్వ ఇజ్యాశ్చ కృష్ణః (మహాభారతము) – అన్ని వేదములు, అన్ని విద్యలు, అన్ని శాస్త్రములు, అన్ని యజ్ఞములు, అన్ని నివేదనలు శ్రీకృష్ణుడే.

యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యాః శిల్పాది కర్మ చ వేదాశ్శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేత త్సర్వం జనార్దనాత్ - శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ఉత్తర పీఠిక - యోగము, జ్ఞానము, సాంఖ్యము, విద్య, సర్వశాస్త్రములు జనార్దనుని నుండియే కలిగినవి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానంలో ఈ శుభనామము జ్ఞానగుణ సంపన్నుడైన సంకర్షణ వ్యూహ స్వరూపమును సూచించును.

130. వేదవిత్

- వేదములను, వాని సారమును (అర్థమును) సంపూర్ణముగా నెరిగినవాడు.

- వేద జ్ఞానమును బోధించువాడు.

ఓం వేదవిదే నమః

ఈ నామము ఇదే శ్లోకములో 130, 133వ నామములుగా రెండుమార్లు వస్తుంది -
వేదో వేదవిత్ అవ్యంగో వేదాంగో వేదవిత్ కవిః

వేదమ్, వేదార్థమ్ వేత్తి ఇతి వేదవిత్ – వేదములను, ఆ వేదముల అర్థమును తెలిసినవాడు వేదవిత్.

వేదాన్ విన్తే-విచారయతి ఇతి వేదవిత్ – వేదములనెరిగి, వానిని చక్కగా విచారించువాడు, అనుష్ఠించువాడు, బోధించువాడు (ప్రద్యుమ్న, వ్యాసాది రూపములలో)

ఏ విధమైన సంశయములు లేకుండ సంపూర్ణముగా వేదములనెఱిగిన జ్ఞానానందమయుడు ఆయన మాత్రమే. వేదముల సారమైన ధర్మమును సంపూర్ణముగా నెఱిగిన ధర్మమూర్తియును ఆయనే.

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాన్తకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ – గీత 15.15
సమస్త ప్రాణులలో హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నా నుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదముల ద్వారా తెలిసికొనదగిన వాడను నేనే. వేదాంత కర్తను, వేదజ్ఞుడను కూడా నేనే.

131. అవ్యంగః

- ఏ విధమైన లోపములు లేనివాడు.

ఓం అవ్యంగాయ నమః

'వ్యంగము' అనగా లోపము. 'అవ్యంగము' అనగా లోపము లేకుండుట. 'వేదః', 'వేదవిత్' నామములు ఇప్పుడే చెప్పిన సందర్భములో ఈ 'అవ్యంగః' నామమునకు చెప్పిన అర్థము – ఆయన వేదమూర్తి. వేదవిదుడు. వేదవేద్యుడు. కనుక వేదములకు సంబంధించిన ఎలాంటి విషయంలోనైనా (ఛందస్సు, కల్పము వంటివి) ఆయన జ్ఞానమునకు ఎలాంటి కొదువ ఉండదు. **శిక్షా వ్యాకరణాద్యజైః న హీనోऽవ్యంగ ఉచ్యతే** – శిక్షా వ్యాకరణము మొదలైన వేదాంగములలో ఏ విధమైన హీనత లేనివాడు. (తక్కువ కానివాడు.). కనుక ఆయన అవ్యంగుడు.

మరో విధంగా – ఆయన షడ్గుణైశ్వర్య పరిపూర్ణుడు. జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజో సంపన్నుడు. కనుక శ్రీమహావిష్ణువునందు ఎలాంటి లోపములూ ఉండవు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు గారి రచన నుండి – జ్ఞానము చేత పరిపూర్ణుడైనాడు. 'వ్యంగ' అనగా ఆకారము. 'అవ్యంగుడు' అనగా ఆకారరహితుడు. 'అవ్యక్తోయం' అని గీతావాక్యము (2.25). ఇంద్రియముల చేత గాని, మనస్సు చేత గాని తెలియబడనివాడగుట చేత 'అవ్యంగః' అనబడును.

132. వేదాంగః

- వేదములే శరీరముగా కలిగినవాడు.
- శృతులు, స్మృతులు శరీరముగా కలిగినవాడు.

ఓం వేదాంగాయ నమః

పరబ్రహ్మమే వేదపురుషుడు. సకల జ్ఞానము ఆయన అవయవములు. **వేదాః అంగభూతాః యస్య స వేదాంగః** – ఎవరికైతే వేదములు శరీరమగునో ఆయనే వేదాంగుడు. **వేదాః సర్వాంగాణి** - వేదములన్నియు ఆయన అవయవములు అని కేనోపనిషత్తులో ఉన్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు మహాభాగవతంనుండి రెండు ఆధారాలు చెప్పారు.

భాగవతము 3.13.34 – **త్రయీమ్ తనుమ్ స్వామ్ పరిధున్వతే నమః** – వేదములే శరీరముగా కలిగినవానికి నమస్కరించుచున్నాను.

భాగవతము 3.13.41 – **త్రయీమయమ్ రూపమిదం చ సౌకరమ్** – వేదస్వరూపుడైన శ్రీవరాహమూర్తి.

133. వేదవిత్

- వేదముల నెఱుగుటయే గాక, వేదసారమైన ధర్మము నెఱిగినవాడు. వేదములను చక్కగా అనుష్ఠానము చేయువాడు.

ఓం వేదవిదే నమః

ఈ నామము ఇదే శ్లోకములో 130, 133వ నామములుగా రెండుమార్లు వస్తుంది -

వేదో <u>వేదవిత్</u> అవ్యంగో వేదాంగో <u>వేదవిత్</u> కవిః

వేదైర్వేద్యతయా వేదః తదర్థా ధర్మ ఉచ్యతే తదనుష్ఠాపనాన్నిత్యం ప్రద్యుమ్నో వేదవిత్ స్మృతః - వేదములను తెలియుటయే గాక, వాని సారమైన ధర్మమును చక్కగా తెలిసికొని, ప్రద్యుమ్నమూర్తియై వైదిక ధర్మాన్ని తన శాసనములచేత, అనుష్ఠానము చేత నిత్యము విచారణ చేయువాడు.

134. కవిః

- సామాన్య దృష్టి నధిగమించి, సునిశిత దర్శనము (సూక్ష్మదృష్టి) కలవాడు.

ఓం కవయే నమః

క్రాంత దర్శిత్వాత్ కవిః – కంటికి కనిపించని దానిని కూడ దర్శించువాడు కవి. సర్వజ్ఞమూర్తి. అట్టివారిలో ఉత్తముడు గనుక భగవానుడు 'కవి'యని స్తవనీయుడు.

స ఏవ కాన దర్శిత్వాత్ కవిరిత్యుచ్యతే బుధైః – భక్తులకు మధురముగా కనిపించువాడు కవి.

గీత 8.9 – **కవిం పురాణమనుశాసితారమ్** – ఇక్కడ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మము 'కవి'యని చెప్పబడెను.

గీత 10.37 – **కవీనా ముశనా కవిః –** సూక్ష్మబుద్ధి కలవారిలో నేను శుక్రాచార్యుడను.

లోకాధ్యక్షః సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షః కృతాకృత: |
చతురాత్మా చతుర్వ్యూహశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్భుజః || (15)

135. లోకాధ్యక్షః

136. సురాధ్యక్షః

137. ధర్మాధ్యక్షః

- లోకములకును, దేవతలకును, ధర్మమునకును ప్రభువు.
- జగన్నాధుడు, దేవదేవుడు, ధర్మాధిపుడు.

ఓం లోకాధ్యక్షాయ నమ;

ఓం సురాధ్యక్షాయ నమః

ఓం ధర్మాధ్యక్షాయ నమః

చిన్న శేషవాహనంపై శ్రీ మలయప్ప స్వామి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chinnasesha_vahanam.jpg

అధ్యక్షుడనగా ప్రభువు, అధిపతి.
లోకములు – ధర్మమునాచరించవలసిన ప్రజలు.
సురులు – ధర్మమార్గమున ఆరాధింపబడు దేవతలు.
ధర్మము – పూజాది కార్యక్రమములకు సాధనము.

లోకానాం అధ్యక్షః లోకాధ్యక్షః
సురానాం అధ్యక్షః సురాధ్యక్షః
ధర్మస్య త్సాధనం తేషా మధ్యక్ష స్సత్రినామవాన్
లోకాధ్యక్షః సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్ష ఇతి క్రమాత్
అనిరుద్ధ స్స విజ్ఞేయో లోకాధ్యక్షాది నామవాన్

భగవంతుడు అనిరుద్ధ స్వరూపమున ఈ మూడింటికిని అధిపతియై ధర్మాచరణమునకు అనుగుణముగా ఫలములను ప్రసాదించును. ధర్మము నాచరించు వారికి సత్ఫలితములు కలుగక మానవు. అధర్మపరులకు సత్ఫలితములు కలుగనేరవు. తనను ఆశ్రయించినవారికి ఉపాయము, ధర్మము, అన్నింటికీ పరమాత్మయే ప్రభువు.

ఈ మూడు పవిత్ర నామములను మరొక విధముగా కూడా వివరించారు.

లోకములు – ప్రజలు.

సురులు – ప్రజలను రక్షించు దేవతలు.

ధర్మము – రక్షణ కలుగజేయు సాధనము.

ఆ శ్రీహరియే ఈ మూడింటికిని అధినాథుడు. ఆయన ఆజ్ఞానువర్తులై సర్వమును ప్రవర్తించును. అట్లు కానియెడల వానిని నియంత్రించునది ఆ శ్రీమన్నారాయణుడే. సూర్యచంద్రుల గమనము, వర్షాది కాలభ్రమణము జీవుల ప్రయోజనము కొఱకు జరుగుచున్నవి. కాని గోకులవాసులపై కోపగించి వారిని బాధించుటకై ఇంద్రాది దేవతలు రాళ్ళ వర్షము కురిపించినపుడు ఆ చిన్ని కృష్ణుడు చిటికెన వ్రేలితో గోవర్ధన గిరినెత్తి దేవేంద్రునికి గర్వభంగము కావించాడు.

138. కృతాకృతః

- ఇహ, పరములు రెండింటను ఫలములు ప్రసాదించువాడు.
- సమస్తమునకు కార్యము, కారణము కూడనగువాడు.
- వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపుడు.

ఓం కృతాకృతాయ నమః

ఇహలోకమున మనము కోరుకొను ధర్మార్థాది కామములు, ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్య సంతానములు, పూజా దానాది పుణ్య కార్యములు – వీటన్నింటిని (కృతములను) ప్రసాదించువాడు శ్రీమన్నారాయణుడు. తరగని సంపదలను (మోక్షములను) కూడ (అకృతములను) ప్రసాదించువాడును శ్రీమన్నారాయణుడే. కనుక ఆయన కృతాకృతుడు.

అనిత్య నిత్య ఫలదౌ ప్రవర్తక నివర్తకౌ దదౌ యస్య స్వరూపం సః కృతాకృత ఇతీరితః - అనిత్యము (ఐహిక ఫలాన్ని ఇచ్చే ప్రవృత్తి ధర్మము - కృతము), నిత్యము (శాశ్వతమైన మోక్షఫలాన్నిచ్చే నివృత్తి ధర్మము - అకృతము) – ఈ రెండింటినీ తన స్వరూపంగా కలవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'కృతము' అనగా కార్యరూపము, కనుపించునది, చేయబడునది. 'అకృతము' అనగా కారణరూపము, కార్యమునకు మూలము. కృతాకృతములకు – అనగా కార్య కారణములకు ఆధారము గనుక శ్రీమహావిష్ణువు కృతాకృతుడు.

'కృతము' అనగా వ్యక్తము, సృష్టింపబడినది, తెలియజేయబడినది. 'అకృతము' అనగా అవ్యక్తము, సృష్టింపబడనిది, తెలియరానిది. భగవానుడు కృత రూపమున, అనగా నిర్దిష్ట కార్య కాలమున, అవతరించి గోచరించును. ఆయనే అకృత రూపమున అవ్యక్తుడై, నిత్యుడై, అవాఙ్మానస గోచరుడై విలసిల్లును. కనుక శ్రీహరి కృతాకృతుడు.

139. చతురాత్మా

- సృష్టి, స్థితి, లయ కార్యములందు నాలుగేసి విభూతులతో నొప్పువాడు.
- నాలుగు విధములగు సాధనావస్థలకు ప్రభువు.

ఓం చతురాత్మనే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

15వ శ్లోకము. 139వ నాము. చతురాత్మా – **చతురాత్మా చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్భుజః**

82వ శ్లోకము. 775వ నామము. చతురాత్మా – **చతురాత్మా చతుర్భావః చతుర్వేదవిదేకపాత్**

సాధన, ధ్యానాది కార్యములలో ఆత్మకు నాలుగు విధములైన అవస్థలు చెప్పబడినవి.

1. జాగ్రత్ అవస్థ – మెలకువగానుండుట – బాహ్యేంద్రియములు మాత్రము పనిచేయును.
2. స్వప్న అవస్థ – కలత నిదుర – మనసు పని చేయుచుండును.
3. సుషుప్తి అవస్థ – గాఢ నిద్ర – శ్వాస మాత్రము పనిచేయును.
4. తురీయ అవస్థ – శ్వాస కూడ నియంత్రించబడును.

ఈ నాలుగు పరిస్థితులలోను పరమాత్ముడే ఆత్మకు ప్రభువు గనుక ఆయన చతురాత్ముడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – ఒక్కొక్క కార్యమునందు భగవానుని గుణవైభవము నాలుగేసి విభూతుల రూపమున మూర్తీభవించును. అందుకు ఈ విష్ణుపురాణములోని శ్లోకము ప్రమాణము.

బ్రహ్మ దక్షాదయః కాలస్తథైవాఽఖిల జన్తవః
విభూతయో హరేరేతా జగతః సృష్టిహేతవః
విష్ణుర్మన్వాదయః కాలః సర్వభూతాని చ ద్విజ
స్థితేర్నిమిత్త భూతస్య విష్ణోరేతా విభూతయః
రుద్రః కాలోంతకాద్యాశ్చ సమస్తాశ్చైవ జన్తవః
చతుర్ధా ప్రళయాయైతా జనార్దన విభూతయః
జగదాదౌ తథా మధ్యే సృష్టిరా ప్రళయాద్ద్విజ
ధాత్రా మరీచి మిశ్రైశ్చ క్రియతే జంతుభిస్తథా

హరి సృష్టి విభూతులు	విష్ణువు స్థితి విభూతులు	జనార్దనుడు లయ విభూతులు
బ్రహ్మ	విష్ణువు	రుద్రుడు
దక్షుడు మొదలగు ప్రజాతులు	మనువు మొదలైనవారు	కాలము
కాలము	కాలము	యముడు
సమస్త జంతువులు (సర్వ భూతములు)	సర్వ భూతములు (సర్వ భూతములు)	సమస్త జంతువులు (సర్వ భూతములు)

140. చతుర్వ్యూహః

- నాలుగు వ్యూహమూర్తులుగా – వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ రూపాలలో – విలసిల్లువాడు.

ఓం చతుర్వ్యూహాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

15వ శ్లోకము. 140వ నామము. చతుర్వ్యూహః - **చతురాత్మా చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్భుజః**

82వ శ్లోకము. 773వ నామము. చతుర్వ్యూహః – **చతుర్మూర్తిః చతుర్బాహుః చతుర్వ్యూహః చతుర్గతిః**

వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు – అనే నాలుగు వ్యూహ స్వరూపములు కలిగినవాడు. ఇందుకు ప్రమాణముగా శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాసుని శ్లోకము.

వ్యూహాత్మానమ్ చతుర్థావై వాసుదేవాది మూర్తిభిః
సృష్ట్యాదీన్ ప్రకారోత్యేష విశృతాత్మా జనార్దన

విశృతాత్ముడైన జనార్దనుడు వాసుదేవుడు మొదలుగాగల నాలుగు మూర్తులు కలిగి సృష్టివంటి కార్యములు నిర్వర్తించును. వ్యూహము అనగా ఒక ప్రయోజనము కొఱకు ఏర్పడిన ఆకారము. ఈ నాలుగు వ్యూహములు భగవంతుని వేర్వేరు కార్యములు ఆధారముగా విలసిల్లు స్వరూపములు.

1. **ప్రద్యుమ్నుడు:** సృష్టి కార్యమును నిర్వర్తించును. ఈ రూపము ఐశ్వర్య, వీర్య సంపన్నము. 'ప్ర-ద్యుమ్న' అనగా అమితముగా వీర్యము కలవాడని అర్థము. మనస్సునకు ప్రతీక.

2. **అనిరుద్ధుడు**: స్థితి కార్యమును నెరపు సంరక్షకుడు. ఈయన శక్తి, తేజస్సు గుణములు ప్రధానముగా కలవాడు. 'అ-నిరుద్ధ' అనగా ఆపజాలనివాడు. కనుక ఆయన రక్షణలోనున్నవారికి ఇంక భయము వలదు. అహంకారమునకు ప్రతీక.

3. **సంకర్షణుడు**: లయకార్యమును జరిపించువాడు. సమస్తమును ఆకర్షించి తనయందు లీనమొనర్చుకొనును. జ్ఞాన, బల గుణములు ప్రధాన లక్షణములు. జీవునకు ప్రతీక.

4. **వాసుదేవుడు**: పరమాత్ముడు. షడ్గుణ పరిపూర్ణుడు. అనగా జ్ఞానము, బలము, ఐశ్వర్యము, వీర్యము, శక్తి, తేజస్సు అను ఆరు గుణములు అవధులు లేకుండ కలిగినవాడు. సమస్తమునకును ఆధారము. సర్వత్ర వ్యాపించినవాడు. అనంత కాంతిమయుడు.

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయచ
ప్రద్యుమ్నాయ అనిరుద్ధాయ చ సాత్వతాం పతయే నమః

141. చతుర్దంష్ట్రః

- నాలుగు కోరలు (పన్నులు) కలిగినవాడు. శ్రీ నృసింహమూర్తి.

ఓం చతుర్దంష్ట్రాయ నమః

దంష్ట్రములు అనగా దృఢమైన కోరలు. భక్తులకు అభయము నొసగి, కోర్కెలు దీర్చు శ్రీ లక్ష్మీనృసింహమూర్తిని కీర్తించు దివ్యనామమిది.

చతుర్దంష్ట్రత్వము మహాపురుష లక్షణము అని చెబుతూ శ్రీ భట్టులు వాల్మీకి రామాయణం సుందరకాండ నుండి ఉదాహరించారు. హనుమంతుడు సీతమ్మ వారికి శ్రీరామచంద్రుని రూపమును వర్ణిస్తూ – **చతుర్దశ సమద్వంద్వః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్గతిః** – అని చెప్పాడు. అనగా ఆ సుందరాంగుడు (శ్రీరాముడు) పదునాల్గు జతల అవయవములు (కనుబొమలు, నాసికాపుటములు, నేత్రములు, చెవులు, స్తనాగ్రములు, మోచేతులు, మణికట్టులు, మోకాళ్ళు, ముష్కములు, పిఱుదులు, చేతులు, పాదములు, పిఱుదులపై ఎత్తైన కండరములు) సమప్రమాణములో కలవాడు (ఇవి రాజ లక్షణములు). నాలుగు చక్కనైన దంష్ట్రలు(సూదివలె మొనదేలిన దంతములు - రెండు పలు వరుసలలో మధ్యగల నాలుగు దంతములకు ప్రక్కన ఉన్న నాలుగు పన్నులకు 'దంష్ట్రలు' అనే పేరు ప్రసిద్ధము.) కలవాడు. (ఏనుగు, పులి, సింహము, ఎద్దు అనే) నాలుగు జంతువుల నడకలోని అందమును పుణికిపుచ్చుకొన్నవాడు.

142. చతుర్భుజః

- నాలుగు బాహువులతోనొప్పువాడు. శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధారి.

ఓం చతుర్భుజాయ నమః

శ్రీ మహావిష్ణువు శంఖము, చక్రము, గద, పద్మములతో విలసిల్లు సుందర చిత్రము భక్తులకు సుపరిచితము. ధర్మ రక్షణార్థమై ఈ నాలుగు సాధనములను ఉపయోగించు విధమును శ్రీ చిన్మయానంద చక్కగా వర్ణించారు – దుష్కార్యములు వదలి, సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమగు విష్ణుపద మార్గమున పయనించమని ప్రణవ నాద భరితమైన శంఖము మనలను ఉద్బోధించును. అలా చేయనివారిని దుష్టశిక్షణాయత్తమగు గద దండించును. జీవితమున తారసపడు దుఃఖములే ఈ శిక్షణా సాధనములు. అయినను సన్మార్గమునకు మరలని వారిని కాలరూపియగు చక్రము పరిసమాప్తమొందించును. ఈ విధమైన పిలుపు, శిక్ష, అంతము ఎందుకు? పరమ పదమునకు చేర్చుటకే. ఆ పరమపదమునకు సంకేతము పద్మము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – శ్రీమన్నారాయణుని నాలుగు భుజములును ధర్మార్థకామమోక్షములను నాలుగు పురుషార్థములను సూచించును. అన్నింటికిని నెలవు కొండలలో కొలువైన దేవదేవుడే.

గోపాలోత్తర తామిని.55 – **సత్వ రజస్తమ ఇతి అహంకారశ్చతుర్భుజః** – సత్వము, రజస్సు, తమస్సు, అహంకారము అనే నాలుగు గుణములును నాలుగు భుజములు.

మరొక వివరణ – పద్మము చిత్తమును, శంఖము మనస్సును, గద అహంకారమును, చక్రము బుద్ధిని సూచించును.

సశంఖ చక్రమ్ సకిరీట కుండలమ్
సపీత వస్త్రమ్ సరసీరుహేక్షణమ్
సహార వక్షస్స్థల శోభి కౌస్తుభమ్
నమామి విష్ణుమ్ శిరసా చతుర్భుజమ్

చతుర్భుజుడైన విష్ణువు. 10-11 శతాబ్దపు కాలంనాటి శిల్పం. మధుర మ్యూజియంలో ఉన్నది.

వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Biswarup Ganguly

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Four-armed_Vishnu_-_Circa_10-11th_Century_CE_-_Rataul_-_ACCN_88-10_-_Government_Museum_-_Mathura_2013-02-23_5170.JPG

భ్రాజిష్ణుర్భోజనం భోక్తా సహిష్ణుర్జగదాదిజః |
అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః || (16)

143. భ్రాజిష్ణుః

- స్వయంప్రకాశ స్వరూపుడు. తేజోమయుడు. భక్తులకు కనుపించువాడు.

ఓం భ్రాజిష్ణవే నమః

భ్రాజత ఇతి తచ్ఛీలో భ్రాజిష్ణుః – ప్రకాశించుట అను గుణము కలవాడు 'భ్రాజిష్ణుః'. 'భ్రాజృ' అనే ధాతువునుండి, పాణిని సూత్రము 3.2.138 ప్రకారము, అనగా 'ఇష్ణుచ్' ప్రత్యయము చేర్చినపుడు 'ఆ విధమైన గుణాదికము కలిగియుండుట' అనే అర్థం వస్తుంది. కనుక భ్రాజృ + ఇష్ణు = భ్రాజిష్ణు అవుతుంది. తేజేమయుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు తన భక్తులకు దర్శనము ఇచ్చువాడని శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

ఉపాసితృభ్యో భ్రాజిష్ణుః స్వప్రకాశన శీలతః – తనను ఉపాసన చేసే భక్తులు జ్ఞానదీపికలతో ప్రకాశించాలనే కోరికతో తాను ప్రకాశించువాడు.

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామమునకు సంస్కృతములో విపులమైన వ్యాఖ్యానము వ్రాసిన శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారి సూచన – సూర్య చంద్రాదులలోని తేజస్సు వారి స్వంతం కాదు. శ్రీమహావిష్ణువు యొక్క ప్రకాశము వల్లనే వారు వెలుగు వెదజల్ల గలుగుచున్నారు.

గీత 13.17 – **జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః** – ఆ పరబ్రహ్మము అన్ని జ్యోతులకును జ్యోతి. పరంజ్యోతి.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ - గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సు, అటులనే చంద్రుని తేజస్సు, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని ఎఱుంగుము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – బయటినుండి వచ్చిన కాంతి వస్తువులపై పడుటవలన మనకు వస్తువులు కనిపించును. వస్తువులనుండి పరావర్తనము చెందినందువలన మనకు కాంతి కనిపించిన అనుభూతి కలుగును. కాని భగవానుడు స్వయంప్రకాశమానుడు. అయనకు వేరు వస్తుసముదాయముతో పని లేదు. అందువలన భక్తులు కానివారు ఆయనను కనుగొనలేరు. భక్తులకు మాత్రము ఆయన స్వయముగా దర్శనమిచ్చును.

ఈ నామమునకు ప్రమాణములైన యజుర్వేద వాక్కులు. **బ్రహ్మ సూర్య సమం జ్యోతిః – సూర్యో జ్యోతిః – జ్యోతిః సూర్యః**

144. భోజనమ్

- భక్తులకు ఆనందానుభూతిని ఒసగువాడు. సచ్చిదానంద స్వరూపుడు.

ఓం భోజనాయ నమః

తం భుజ్యతే, సుఖేన అనుభూయతే ఇతి భోజనమ్ – శ్రీహరిని పూజించుట, సేవించుట, కీర్తించుట, స్మరించుట మొదలగు కార్యములు భక్తులకు పరమానందమును కలుగజేయును. ఇలా భగవంతుడే భక్తులకు ఆనంద కారణము, సాధనము అగును.

భోజనము అనగా తినే ఆహార పదార్థము అని అందరికీ తెలిసిన అర్థము. వేదాంత పరముగా అన్ని ఇంద్రియముల ద్వారాను గ్రహించి, అనుభవించు వస్తువులను అన్నింటిని 'భోజనము' అని చెబుతారు. ఆహారము వలెనే ఇవన్నీ జీవనమునకు ఆధారము. వాటిని అనుభవించుటలో ఆనందము లభిస్తుంది. (ఆకొన్న కూడె అమృతము.)

ఈ విధముగా అయన మన నిత్యావసర పదార్థములను అనుభవించుటలో ఆనందమును లభింపజేయును. అంతే గాక, ఐహిక వాంఛలను త్యజించి, ముక్తి మార్గమున సాధన చేయు భక్తులకు స్వయముగా శ్రీలక్ష్మీనారాయణుడే ఆనందము. పరమానందము. (ఆనందో బ్రహ్మ).

145. భోక్తా

- భుజించువాడు.
- ఆనందించువాడు. భక్తితో ఒసగిన కానుకలు స్వీకరించి సంతుష్ఠుడగును. యజ్ఞములో అర్పించిన దానిని గ్రహించువాడు.

ఓం భోక్త్రే నమః

ఈ నామము మూడుమార్లు వచ్చును.

16వ శ్లోకము. 145వ నామము. భోక్తా – **భ్రాజిష్ణుః భోజనం భోక్తా సహిష్ణుః జగదాదిజః**

53వ శ్లోకము. 502వ నామము. భోక్తా – **శరీరభూతభృత్ భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః**

95వ శ్లోకము. 888వ నామము. భోక్తా – **అనన్తో హుతభుక్ భోక్తా సుఖదః నైకదోగ్రజః**

భక్తులకు ఆనందము కలుగజేయుటయే కాదు. భక్తులొసగినవానిని అమృతమువలె స్వీకరించి ఆ పరమాత్ముడు సంతోషించును.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహం భక్త్యుపహృతశ్నామి ప్రయతాత్మనః – గీత 9.16
నిర్మల బుద్ధితో, నిష్కామ భావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమును గాని, ఫలమును గాని, జలమును గాని నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును.

ఏ యజ్ఞము చేసినా, ఏ దేవునికి నివేదన చేసినా, అన్ని అర్పణములు శ్రీ వేంకటరమణునే చేరును. హరి యవతారములే అన్ని దేవతలు. హరి నామములే అన్ని మంత్రములు. కనుక ఆయన భోక్తయగును.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా ప్రభురేవ చ - గీత 9.24 – సకల యజ్ఞములకును భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే.
మనకు ఆనందము కలుగజేయువాడు ఆయనే. మనము నివేదించిన దానిని స్వీకరించి ఆనందించువాడు ఆయనే. అంతా కృష్ణార్పణము.

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసియత్ యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ – గీత 9.27
ఓ కౌంతేయ! నీవు ఆచరించు కర్మలను, భుజించెడి ఆహారమును, హోమము చేయు హవ్యమును, అర్పించు దానమును, ఆచరించు తపస్సును నాకే సమర్పించుము.

146. సహిష్ణుః

- క్షమించి, అనుగ్రహించు కరుణామయుడు.
- ఓర్పు కలిగి, భరించు సర్వసాక్షి, సహనమూర్తి.
- దుష్టులను సంహరించు వాడు.

ఓం సహిష్ణవే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

16వ శ్లోకము. 146వ నామము. సహిష్ణుః – **భ్రాజిష్ణుః భోజనం భోక్తా సహిష్ణుః జగదాదిజః**

60వ శ్లోకము. 570వ నామము. సహిష్ణుః – **ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుః గతిసత్తమః**

'సహ్' అనే ధాతువునకు మన్నించుట, క్షమించుట అని అర్థము. 'భ్రాజిష్ణు' నామ వివరణలో చెప్పినట్లుగానే, 'ఇష్ణుచ్' ప్రత్యయము చేర్చినపుడు 'గుణము కలిగి యుండుట' అనే భావం వస్తుంది. 'సహిష్ణు' అనగా క్షమాగుణమూర్తి. మన మొనర్చే లెక్కకు మిక్కిలి తప్పిదములను క్షమించి, నామస్మరణ పూజాది తరణోపాయములను ప్రసాదించి, ఇహపర భాగ్యములను కలుగజేయు పరమాప్తుడే ఆ పురుషోత్తముడు.

'సహ్' అనగా 'ఓర్పుతో సహించుట' అని కూడా అర్థము. శ్రీహరి విశ్వాత్మకుడై, అంతరాత్మయై, అందరికిని సాక్షియైనవాడు. లోక భారమును వహించువాడు. ఎన్ని అపరాధములు జరిగినా జగన్నాధుడు సహించుచూ, సకల భువనములను భరించుచుండును. **నా క్షతవ్యతే భూరిభారః** – అని ఋగ్వేద మంత్రము. ఈ కొండయే కాదు. బ్రహ్మాండములు పైబడ్డను నా వ్రేలు చలించదు అని బాలగోపాలుడు గోవర్ధన గిరిధారియై అభయమిచ్చెను.

'సహతే' అనగా 'జయించుట' అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. హిరణ్యాక్షాది దుష్ట రాక్షసులను సంహరించినందున శ్రీ వరాహమూర్తిని సహిష్ణు అని కీర్తించనగును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము, 1వ నామము 'విశ్వమ్' నుండి, 146వ నామము 'సహిష్ణుః' వరకు భగవంతుని వ్యూహస్వరూపములను కీర్తించును.

1-122 నామములు: పరవాసుదేవమూర్తి స్వరూపమునకు చెందినవి.

123-124 నామములు: సంకర్షణమూర్తి స్వరూపమునకు చెందినవి.

125 - ? నామములు: ప్రద్యుమ్నమూర్తి స్వరూపమునకు చెందినవి.

? – 146 నామములు: అనిరుద్ధమూర్తి స్వరూపమునకు చెందినవి.

ఇంక భగవంతుని 'విభవ' స్వరూపముల గుణకీర్తనము ఆరంభమవుతున్నది. వీనిలో ముందుగా 'విష్ణు' విభవ స్వరూపమును సూచించు పుణ్యనామములు 147వ నామముతో ఆరంభమగును.

147. జగదాదిజః

- జగములన్నింటికంటెను ముందున్నవాడు. **జగత్-ఆది-జాతః**

ఓం జగదాదిజాయ నమః

జగత్సృష్టికి పూర్వము ఆ సృష్టి చేయగలిగినవాడు ఉండవలయును. అట్టి సృష్టికర్త శ్రీమహావిష్ణువే. ఆయనే బ్రహ్మను కన్న తండ్రి.

జగతామాది భూతాసు మూర్తి ష్వన్యత మత్వతః జాతత్వాద్విష్ణు రూపేణ ప్రోచ్యతే జగదాదిజః - జగత్తులో సర్వభూతములకు ఆదియందు విష్ణుమూర్తిగా అవతరించినవాడు జగదాదిజుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ప్రళయానంతరము, సృష్టి ఆరంభమునకు పూర్వము హిరణ్యగర్భమూర్తియైన శ్రీమహావిష్ణువు జగదాదిజుడు. ఆయన విరాట్ ఆత్మ స్వరూపము.

దేవతలకు విష్ణువే పూర్వజుడనుటకు ప్రమాణము మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము 12.11లో ఉన్నది.
గతిశ్చ నస్త్వమ్ పూర్వజో జగతః ప్రభుః రక్షార్థమ్ సర్వ భూతానామ్ విష్ణుస్త్వమ్ ఉపజగ్మివాన్ - నీవే మాకు గతి (శరణు). నీవే సకల దేవతలకు ముందుగా నున్నట్టివాడవు. నీవే జగములన్నింటికిని ప్రభువు. సర్వభూతముల రక్షణకై విష్ణురూపమును ధరించినవాడవు.

148. అనఘః

- పాప రహితుడు. కల్మషము లేనివాడు. **– పాపమ్ న విద్యతే అస్మిన్ ఇతి అనఘః**

ఓం అనఘాయ నమః

16వ శ్లోకము. 148వ నామము. అనఘః - **అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః**
89వ శ్లోకము. 835వ నామము. అనఘః – **అమూర్తిః అనఘోऽచింత్యో భయకృత్ భయనాశనః**

విష్ణువు సంసార మధ్యమున అవతరించినా గాని, ఆయనకు పాపములు అంటవు. కర్మలు ఆయనను బంధించవు. ఇందుకు శృతులలో అనేకప్రమాణములు ఉన్నాయి.

శుద్ధమ్ అపాప విద్ధమ్ – యజుర్వేదము 40.8. **న పుణ్య పాపే మమ** – కైవల్యోపనిషత్తు 22

149. విజయః

- జయించుటయే స్వభావముగా గలవాడు.

ఓం విజయాయ నమః

వివిధమ్ విశేషేణ వా జయతి ఇతి విజయః – ఇలా అలా అనీ, ఇక్కడ అక్కడ అనీ, ఇప్పుడూ అప్పుడూ అనీ కాక అన్నింటి (అందరి)పైనా, అన్ని విధములుగానూ, అన్ని చోట్లా శ్రీమహావిష్ణువు విజయము పొందును. ఆయన సత్, చిత్, ఆనంద స్వరూపుడు. ప్రకృతి, జీవులు ఆయనకు అధీనమై యుండును. ఆయన జ్ఞాన, వైరాగ్య, ఐశ్వర్యాదులు అపరిమితములు, అసమానములు. కనుక జయించుట ఆయనకు స్వభావ సిద్ధము. వేరు విధముగా కానేరదు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – జగత్తులో జరిగేదంతా విష్ణువు అధీనములో ఉంటుంది. బ్రహ్మ చేసే సృష్టి, రుద్రుని లయ కార్యము కూడా ఆయన ఇచ్చానుసారమే జరుగుతాయి. **తదాऽదర్శిత పంథానౌ సృష్టి సంహార కారకౌ** (మహాభారతము. మోక్షపర్వము.169.9). కనుక ఆయన విజయుడు.

డా. క్రోవి పార్థ సారథి రచననుండి – బ్రహ్మ, రుద్రుడు, ఇంద్రుడు మొదలైన సమస్త దేవతల విజయానికి కారణమైనాడు. దేవతలందరూ తమ తమ పనులందు విజయము సాధించడానికి కారణము గనుక ఆయన విజయుడు.

150. జేతా

- జయించువాడు.

ఓం జేత్రే నమః

సర్వమ్ జగత్ జయతి ఇతి జేతా – జయించు స్వభావము కలాడు గనుక ఆయన జేతయే అగును. ఆయన ఇచ్ఛ కానిది ఏదియును జరుగదు. శివుని ఆజ్ఞ లేనిదే చీమయినా కుట్టదు. ఆయన సత్య సంకల్పుడు, సత్యకామి, సత్య స్వరూపుడు. సత్యమే జయించును గనుక ఆ సచ్చిదానందమూర్తి జేత, విజేత. అన్యదేవతలు అందరు ఆయన ఇచ్ఛానుసారమే వర్తిస్తారు.

డా. క్రోవి పార్థ సారథి రచననుండి – **స్వాభిప్రాయే స్థాపయితా ఔతాస్యాద్విధి శంకరౌ** –బ్రహ్మ, రుద్రుడు, మొదలైన వారిని తన ఇష్టానుసారముగ స్థిరముగ ఉంచువాడు జేత.

151. విశ్వయోనిః

- విశ్వమునకు జన్మ స్థానము, కారణము.
- విశ్వమే కారణముగా కలవాడు.

ఓం విశ్వయోనయే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
13వ శ్లోకములో 118వ నామము. విశ్వయోనిః **– రుద్రో బహుశిరా బభ్రుః విశ్వయోనిః శుచిశ్రవాః**
16వ శ్లోకములో 151వ నామము. విశ్వయోనిః – **అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః**

విశ్వం తత్కార్య వర్గస్యాత్ యోనిస్తస్య తు కారణమ్ తస్య బ్రహ్మాది ముఖతః విశ్వయోని రితీరితః - విశ్వము అంటే శ్రీమన్నారాయణుని చేత నిర్మింపబడిన సంసారము. యోని అనగా ఆ సంసారమునకు కారణమైనది. అంటే సకల చరాచర జగత్తునకు కారణభూతమైనవాడు విశ్వయోని.

విశ్వస్య సకలస్య యోనిః కారణమ్ విశ్వయోనిః – సకల విశ్వమునకు జన్మ స్థానము, కారణము గనుక ఆయన విశ్వయోని.

మరొక భావము – శ్రీమహావిష్ణువునకు, ఆయన అవతార వైభవమునకు విశ్వము కారణము. లోకములందున్న పరిస్థితుల కారణంగానే ఆయన వివిధ రూపములలో అవతరించుచుండును. ధర్మమును రక్షించును. కనుక ఆయనకు విశ్వము కారణమని చెప్పవచ్చును.

152. పునర్వసుః

- తన సృష్టియందు అంతట, సకల దైవములందును అంతరాత్మయ్యై, మరల మరల విలసిల్లువాడు.
- ప్రళయానంతరము మరల సృష్టి కావించువాడు.

ఓం పునర్వసవే నమః

బ్రహ్మాదిష్వపి దేవేషు అంతరాత్మతయా చ యః పునర్వసనా న్నిత్యం పునర్వసురుదాహృతః - బ్రహ్మాది దేవతలను, సకల భూతాలను పుట్టించడమే కాక, వారిలో మళ్ళీ అంతరాత్మగా ఉన్నవాడు శ్రీహరియే గనుక ఆయన 'పునర్వసుః'. హరి నామములే అఖిల మంత్రములు. హరియవతారములే అఖిల దైవములు. హరియే విశ్వాంతరాత్ముడు. అన్ని పూజలు శ్రీహరికే చెందును.

ఇంద్రుడు రుద్రునితో ఇలా అన్నాడు – **తవాంతరాత్మా మమ చ యే చాऽన్యే దేహి సంజ్ఞితః** (మహా భారతము. మోక్షపర్వము. 179.4) – నీకును, నాకును, ముక్తులైనవారందరకును ఆయనే అంతరాత్మ.

మరొక వివరణ – ప్రతి ప్రళయము తరువాతను మరల పూర్వమువలెనే సూర్య చంద్రులను, భూమిని, సకల భూతములను సృష్టించును. కనుక ఆయన పునర్వసువు.

సూర్య చంద్రాంసౌ ధాతా యథా పూర్వమ్ అకల్పయాత్
దివమ్ చ పృథ్వీమ్ చ అంతరిక్షమ్ అథోస్వః – ఋగ్వేదము. 10.190.3

ద్వారకా తిరుమల ప్రధాన గోపురానికి మెట్ల దారి

ద్వారకా తిరుమల శ్రీ కుంకుళ్ళమ్మ మందిరం.

ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశురమోఘః శుచిరూర్జితః |
అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమ: || (17)

153. ఉపేంద్రః

- ఇంద్రునికి తమ్ముడై అవతరించినవాడు.
- ఇంద్రునిపైన ఇంద్రుడు (ఇంద్రునకు అధిపతి)

ఓం ఉపేంద్రాయ నమః

ఉపగతః ఇంద్రమ్ ఉపేంద్రః – వామనావతారమున శ్రీమహావిష్ణువు అదితి గర్భమున జన్మించెను. ఇంద్రుని తల్లి అదితి గనుక వామనుడు ఇంద్రునకు తమ్ముడగును.

శుక్రాచార్యుల ఆదేశము ప్రకారము ప్రహ్లాదుని మనుమడైన బలి తపోయజ్ఞములను ఆచరించి ఇంద్రుని జయించెను. ఇంద్రుని తల్లి అదితి తన బిడ్డ (ఇంద్రుని) క్షేమం కొరకు భగవంతుని ప్రార్థించినది. యజ్ఞయాగాదుల ద్వారా ప్రాభవమును సాధించిన బలిని ఓడించడం వీలుకాదు. కనుక భగవానుడు అదితి గర్భమున జన్మించి, యాగశాలలో బలిని యాచించి, మూడడుగుల నేల గైకొని, రెండడుగులో బ్రహ్మాండముల నతిక్రమించి, మూడవ అడుగును బలి తలపై మోపి, పాతాళమున బంధించివేసెను.

జఘన్యజస్సర్వేషాం ఆదిత్యానాం గుణాధికః
ద్వాదశేవాదితేః పుత్రాః శక్రముఖ్యాః నరాధిపః
తేషామవరజోవిష్ణుః యత్ లోకాః ప్రతిష్ఠితాః
రాజా! అదితి పుత్రులలో చివరివాడు కాని గుణములలో పెద్దవాడు, సకల లోకపాలకుడు శ్రీమహావిష్ణువేనయ్యా!

ఇంద్రస్య ఉపరి ఇంద్రః – ఇంద్రునిపైన ఉన్నవాడు ఉపేంద్రుడు. ఇక్కడ 'ఉప' అనగా 'పైన, అధిక' అనే అర్థాలు వర్తిస్తాయి. ఇంద్రుని కాచే ప్రభువు, ఇంద్రునికి శక్తినొసగే ఈశ్వరుడు శ్రీమహావిష్ణువే. ఇంద్రుడు గోపాలురపై అలిగి వారిని శిక్షించాలని యత్నించగా ఆ శ్రీహరి నందగోపబాలుడై గోవర్ధనగిరినెత్తి, గోపకులమును రక్షించి, ఇంద్రుని గర్వమును అణగించెను.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు గారి రచన నుండి – ఓ కృష్ణా! నీవు గోవులకు ఈశ్వరుండవగుట చేత 'ఇంద్రుడవు'గా విలసిల్లితివి. ఈ కారణము చేత దేవతలు నిన్ను 'ఉపేంద్రః' అని పిలుతురు. – అని హరివంశము (76.47)నందు వర్ణింపబడెను.
మమోపరి యథేంద్రస్త్వం స్థాపితో గోభిరీశ్వరః
ఉపేంద్ర ఇతి కృష్ణ! త్వాం గాస్యంతి భువిదేవతా

డా. క్రోవి పార్థసారధి గారి రచన నుండి – కృష్ణా! నేను ఏవిధముగా ఇంద్రుడనో, అలాగే నీవు నాకు పైగా, ఇంద్రుడుగా, ఈశ్వరుడుగా, స్వామిగా, గోవులచేత నిలుపబడ్డావు. అందుచేత నిన్ను భూలోకములో మానవులు, స్వర్గములో దేవతలు కూడా 'ఉపేంద్రుడు' అని అంటారు.

154. వామనః

- పొట్టివానిగా అవతరించినవాడు.
- చక్కనైన, కనులకింపైన రూపము గలవాడు.

ఓం వామనాయ నమః

శ్రీమహావిష్ణువు తన ఐదవ అవతారంలో వామనుడై బలిచక్రవర్తిని యాచించి, త్రివిక్రముడై ముల్లోకములను ఆక్రమించెను.

వామయతి త్యాజయతి మదమ్ బలిమ్ – 'వామ్' అనగా త్యజించుట, వెలిగ్రక్కుట. ఇలా చూచినట్లయితే బలిచక్రవర్తి చేత గర్వమును, వైభవమును, రాజ్యమును బయటకు క్రక్కించినవాడు వామనుడు.

శ్రీ లింగాయత సూరి – **వామో వాల్గుత్వమ్ అస్య అస్తి ఇతి వామనః** – సుందరమైన పొట్టి ఆకారము కలిగినవాడు వామనుడు. మరో విధముగా – **వామో వటుత్వమ్ అస్య అస్తి ఇతి వామనః** – పొట్టియైన వడుగు (గురుకుల విద్యార్థి) స్వరూపమును ధరించినవాడు వామనుడు.

వామనుని రూపసౌందర్యము వర్ణన శ్రీమద్భాగవతము (8.18.26)లో చక్కగా ఉన్నది.

యజమానః ప్రముదితో దర్శనీయ మనోరమమ్

రూపానురూపావయవమ్ తస్మాఽసనమాహరాత్

మరొక వివరణ – **సర్వాణి వామాని నయతి ఇతి వామనః** – భక్తుల సకల కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు వామనుడు. తన స్వయంప్రకాశ దివ్యస్వరూప దర్శనమును అనుగ్రహించి, వారి హృదయములను ఆనందింపజేయువాడు. **ఏషా సర్వే వామనీః ఏష హి సర్వాణి వామాని నయతి** (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 4.25)

ద్రష్టౄన్ స్వకాన్త్యా వామాని సుఖాని నయతీతి యః స వామనో. తనను సేవించేవారికి తన దివ్యకాంతులతో సుఖములను ఇచ్చేవాడు వామనుడు.

మధ్యే వామనమాసీనం విశ్వే దేవా ఉపాసతే (కఠోపనిషత్తు 3.5). హృదయ కమలము మధ్యభాగమున విలసిల్లుతున్న వామనుని సకల దేవతలును ఉపాసించుచున్నారు.

155. ప్రాంశుః

ఎంతో ఎత్తైన, ఉన్నతమైన, విస్తారమైన దేహము గలవాడు.

ఓం ప్రాంశవే నమః

ప్రాశ్నుతే ప్రకర్షేణ ఊర్ధ్వమ్ ఇతి ప్రాంశుః – బలి చక్రవర్తి మూడడుగులు దానమిచ్చుటకై జలమును ధారగా పోయగానే వామనుడు ఇంతింతై, తానింతై, భూనభోంతరాళములను అతిక్రమించుచూ, త్రివిక్రముడై బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియయ్యెను. అప్పుడు ఆయన

శరీరంలో సకలదేవతలు కనిపించారు. భూమియే ఆయన పాదపీఠమయ్యెను. ఆకాశము శిరస్సుగా నయ్యెను. సూర్యచంద్రులు కన్నులాయెను.

తోయోతుపతితే హస్తే వామనోఽభూదవామనః
సర్వదేవమయం రూపం దర్శయామాసవై ప్రభుః
భూపాదః ద్యౌః శిరశ్చాస్య చంద్రాదిత్యా చ చక్షుషీ

వామనుడు త్రివిక్రముడైన సుందర, మంగళ రూపమును హరివంశము (31.89)లో మనోహరముగా వర్ణించినారు. వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ ప్రమాణమును తరచుగా ఉదహరించారు.

తస్య విక్రమతో భూమిమ్ చంద్రాదిత్యౌ స్థానాంతరే నభః ప్రక్రమాణస్య నాభిదేశే వ్యవస్థితౌ - సూర్యచంద్రులు ముందు కన్నులగానయ్యెను. తరువాత ఉదర సమము, తరువాత నాభివద్ద, తరువాత మోకాళ్ళవద్ద గోచరించెను.

ఈ విషయంలో పోతన భాగవతంలోని వర్ణన తెలుగువారికి సుపరిచితము.

ఇంతింతై వటుడింతయై మరియు తానింతై నభో వీధి పై
నంతై తోయద మండలాగ్రమున కల్లంతై ప్రభారాశి పై
నంతై చంద్రుని కంతయై ధ్రువుని పై నంతై మహర్వాటిపై
నంతై సత్య పదోన్నతుండగుచు బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధి యై.

రవి బింబంబుపమింప పాత్రమగు ఛత్రంబై శిరో రత్నమై
శ్రవణాలంకృతియై గళాభరణమై సౌవర్ణకేయూరమై
ఛవిమత్కంకణమై కటిస్థలి నుదంచత్ ఘంటయై నూపుర
ప్రవరంబై పదపీఠ మై వటుడు తా బ్రహ్మాండమున్ నిండుచోన్.

నేపాల్ కు చెందిన శ్రీ వామనావతార చిత్రం. 19వ శతాబ్దము కాలం.
వికీపీడియా నుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vamana1.jpg

156. అమోఘః

- ఆయన ప్రతికార్యము విశేషించి కారణయుక్తము. వ్యర్ధము కాదు. పరమార్థము ఉన్నది.

ఓం అమోఘాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

12వ శ్లోకము. 111వ నామము. అమోఘః – **అమోఘః పుండరీకాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః**
17వ శ్లోకము. 156వ నామము. అమోఘః – **ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశుః అమోఘః శుచిరూర్జితః**

మోఘము అనగా వ్యర్థము. (మోఘమ్ నిరర్ధకమ్ – అమరకోశము). అమోఘము అనగా వ్యర్థము కానిది. అర్థవంతమైనది. విశేషించి ఫలించునది.

111వ నామము. అమోఘః – భక్తులకు నిశ్చయముగా సత్ఫలములు ప్రసాదించువాడు.

156వ నామము. అమోఘః – ఆయన చేసే ప్రతిపనికి ఏదో పరమార్థముండును.

శ్రీ భట్టులు వామనావతారపరంగా తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు - **న మోఘమ్ చేష్టితమ్ యస్య సః అమోఘః.** ఆయన కార్యము ఏదీ వ్యర్థము కాదు.

బలేశ్చ వాసవస్యాపి కృతార్థీ కరణాత్పమమ్ మానాతీత ప్రభావత్వా దమోఘః పరికీర్తితః - బద్ధ శత్రువులైన బలిచక్రవర్తి, మరియు దేవేంద్రుల కోరికలను ఒకేసారి తీర్చాడు కాబట్టి అమోఘమైన మహిమ కలవాడు అని చెప్పబడుచున్నవాడు. శ్రీమహావిష్ణువు వామనుడై బలిని యాచించి, రెండడుగులతో బ్రహ్మాండమును కొలిచినందున ఇంద్రునకు తిరిగి రాజ్యము లభించెను. మూడవ అడుగు బలి తలపై మోపి, పాతాళమునకు త్రొక్కివేసినందువలన, బలికి మహాభక్తుడనే గౌరవము లభించెను. యజ్ఞములో బలి సమర్పించిన హవిస్సును సకల దేవతలును స్వీకరించిరి. బలికి మనువు పదవి లభించింది. కనుక భగవానుని కార్యములు ఏవీ వ్యర్థము కాలేదు.

157. శుచిః

పరమ పావనమూర్తి. ఏ విధమైన దోష మాలిన్యములును అంటనివాడు.

ఓం శుచయే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

17వ శ్లోకము. 157వ నామము. శుచిః – **ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశురమోఘః శుచిరూర్జితః**

27వ శ్లోకము. 252వ నామము. శుచిః – **అసంఖ్యేయో అప్రమేయాత్మా విశిష్టః శిష్టకృత్ శుచిః**

శుచయతి ఇతి శుచిః – శుభ్రపరచువాడు. పరమ పవిత్రుడు. కర్మ ప్రభావములు పరమాత్మకు వర్తించవు.

స్వయంకృతోప కారేషు యత్కించిత్ప్రత్యుపక్రియామ్ అనపేక్షస్థితో యోऽసౌ శుచిస్స్యాద్ధర్మదోమనుః - స్వయంగా తాను మానవులకు ఉపకారం చేస్తాడు కాని వారినుంచి ఏ విధమైన ప్రతిఫలాన్నీ ఆశించడు కనుక అయన పవిత్రుడు. మరియు తనను స్మరించేవారిని పవిత్రులుగా చేసేవాడు. ఈ పవిత్ర నామము ధర్మముననుగ్రహించే మంత్రము.

శ్రీమహావిష్ణువు **'పవిత్రాణాం చ పవిత్రమ్'**. అంతే కాదు. ఆయనను ధ్యానించి, పూజించువారి పాపములు పటాపంచలగును. వారును పవిత్రులగుదురు. భగవంతుడు ధర్మ స్వరూపుడైనందున, శుద్ధ సత్వ స్వరూపుడైనందున, భగవంతునికి సంబంధించిన దేదియును అపవిత్రము కాదు. బలిని అణచి, ఇంద్రునికి సహాయపడినందున ఆయన పక్షపాతి అనిపించవచ్చును. కాని బలికి మరింత ప్రయోజనము ఒనగూడెను. శ్రీమన్నారాయణుడే బలికి ద్వారపాలకుడయ్యెను.

శుద్ధమ్ అపాపవిద్ధమ్ – ఈశావాశ్యోపనిషత్తు.

అస్పర్శశ్చ మహాన్ శుచిః

భగవంతుని పవిత్రతను మరింత విశదీకరిస్తూ శ్రీ సత్యదేవ వాసిష్ఠగారుఇలా చెప్పారు – సృష్టిలోని సౌందర్య మాధుర్యములు భగవంతుని శుచిత్వమును చాటిచెప్పుచున్నవి. పూవులు, తావులు, సెలయేరులు, పిల్లగాలులు భగవంతుని గుణగానము చేయుచు, మనసా వాచా కర్మణా పవిత్రముగా నుండవలెనని బోధించుచున్నవి.

158. ఊర్జితః

- అనంత శక్తి సామర్థ్య సంపన్నుడు.

ఓం ఊర్జితాయ నమః

'ఊర్జా' అనగా బలము. ఇది భగవంతుని షడ్గుణములలో ఒకటి. దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ, లీలామాత్రముగ సకల భువనముల భారమును వహించుట వంటి ఆయన లీలలను స్మరిస్తూ, ఆయన బలమును అర్థం చేసుకోవడానికికి మనం ప్రయత్నించవచ్చును. అయన అనంత బలసంపన్నుడు. అంతే కాదు. సకల భూతములలోని బల వైభవములు కూడ భగవంతునివల్లనే కలుగుచున్నవి.

యద్యద్విభూతి మత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా
తత్తదేవాగచ్ఛ త్వం మమ తేజోంశ సంభవమ్ – గీత 10.41
విభూతియుక్తమైన, అనగా ఐశ్వర్య యుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువు ఏదైనా నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము.

అందరిలోని బలము భగవంతునివల్లనే కలుగుచున్నది. పెక్కు మంత్రములద్వారా పూర్వీకులు బలాన్ని కోరారు.

ఊర్జాదేతామ్ అవస్యొజసాం త్వామ్ పిబా సోమమదాయ కమ్ శతక్రతో – ఋగ్వేదము 8.36.3
ఊర్జా పిన్వస్వ సమిషోదిదేహిన – ఋగ్వేదము 3.3.7
ఊర్గస్యాంగిరస్యూర్ణమ్రదా ఊర్జమ్ మయి దేహి – యజుర్వేదము 4.15
బలమసి బలమ్ మయి దేహి – యజుర్వేదము 19.9
ఊర్జో బలమ్ స ఓజో మ ఆగన్ – అధర్వణ వేదము 18.4.53
ఓజోఽసి సహోఽసి బలమసి భ్రాఽజోసి

159. అతీంద్రః

- ఇంద్రునికంటె అధికుడు

ఓం అతీంద్రాయ నమః

శ్రీమహావిష్ణువు దేవతలకును, దేవతల పాలకునకును రక్షకుడు. ఆయన కృపవల్లనే ఇంద్రునికి ఆ వైభవము ప్రాప్తించెను.

శ్రీకైవల్య సారధినుండి – ఇంద్రునికి తమ్ముడే అయినప్పటికీ ఐశ్వర్యములో అతనిని మించినవాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదాంతపరముగా ఇంద్రుడు ఇంద్రియములకు. మనసుకు, బుద్ధికి ప్రతీక. మనస్సునకు ఆధారము ఆత్మ. అన్ని ఆత్మలకును ఆధారము పరమాత్ముడు. అతీంద్రియుడు.

160. సంగ్రహః

- సులభముగా, కేవలము భక్తివల్లనే, పొందనగువాడు (అందుబాటులో ఉండేవాడు).
- ప్రళయ కాలమున సమస్తమును తనయందు చేర్చుకొనువాడు.
- సమస్తమును కలిపి తన అధీనములో ఉంచుకొన్నవాడు.

ఓం సంగ్రహాయ నమః

'సంగ్రహించుట' అనగా కలిపి పట్టుకొనుట, దగ్గరకు తీసికొనుట, స్వంతము చేసికొనుట అనే అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అథః భక్తైః అయత్నేన సంగ్రహయతి ఇతి సంగ్రహః.** పెద్దగా శ్రమ లేకుండా, అంటే కేవలం భక్తి కలిగియుండడం ద్వారా, భక్తులకు ఆ వైకుంఠవాసుడు అందుబాటులో ఉంటాడు. భక్తి యోగమునకు శ్రమ లేదు. ఖర్చు లేదు. కాని ఆ జగన్నాథుని అందిపుచ్చుకొనవచ్చును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వేషామ్ సంహృతౌ ప్రతి సంహారాత్ సంగ్రహః.** ప్రళయకాలమున సమస్తమును ఆ విశ్వేశ్వరుడు తనయందు విలీనము చేసికొనును (సంగ్రహించును.)

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు జగత్తునంతటిని కలిపి యుంచును. కనుక ఆయన సంగ్రహుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సమ-గ్రహ-సంగ్రహః – సకల భూతముల అంతస్థితమగు ఆత్మ భగవత్స్వరూపమే. ఆ పరమాత్ముడు అన్నింటి అంతరాత్మయైనందున, అన్నింటిని కలిపి పట్టుకొనేది ఆయనే. (పూలదండలో దారం వలె సకల జీవులందలి ఆత్మ ఒక్కటే). అన్నింటిని కలిపినందున ఆయన సంగ్రహుడు.

161. సర్గః

- తనను తానే సృజించుకొని, తననుండి సమస్తమును సృజించినవాడు.

ఓం సర్గాయ నమః

సృజతి ఇతి సర్గః – సృష్టించువాడు 'సర్గః'. 'సృజ్' అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరించవచ్చును. స్థితి, ప్రళయ కార్యములకు ముందుగా సృష్టి కార్యము జరిగినది. సృష్టియంతయు ఆయన రూపమే.

బ్రహ్మాదిభ్యః సృజ్యతేయః సర్గః తం పరిచక్షతే – బ్రహ్మాది దేవతలను ఉద్ధరించడానికి తనకు తానుగా సృజింపబడేవాడు.

గీతా- తత్త్వ వివేచనీ వ్యాఖ్య నుండి (పండిత జయదయాల్ గోయందకా రచన)–
భీష్మ పితామహుడు ఇట్లనెను – వాసుదేవ భగవానుడు దేవదేవుడు. సర్వశ్రేష్ఠుడు. ఆయనయే ధర్మము. ధర్మజ్ఞుడు. వరదుడు. సర్వమనోరథములను ఈడేర్చువాడు. అతడే కర్త, కర్మ, స్వయంప్రభువు. భూత భవిష్యత్ వర్తమానములను, సంధ్యలను, దిశలను, ఆకాశమును, అన్ని నియమములను ఈ జనార్దనుడే సృజించెను. మహాత్ముడును, శాశ్వతుడును ఐన ఈ ప్రభువే ఋషులను, తపస్సులను, జగత్సృష్టిని చేయు ప్రజాపతిని సృష్టించెను. ప్రాణులందరికిని అగ్రజుడైన సంకర్షణుని కూడ ఇతడే సృష్టించెను. లోకములు ఆదిశేషుని 'అనంతుడు' అని పిలుచును. పర్వతములతో సహా పృథ్విని ధరించు ఆదిశేషుడు కూడ ఈయననుండియే ఉత్పన్నుడాయెను. ఈయనయే వారాహ, నృసింహ, వామనాది అవతారములు దాల్చెను. అందరికిని తల్లియు, తండ్రియు ఇతడే. ఈయనకంటె శ్రేష్ఠుడు మరియొకడు లేడు. ఇతడే కేశవుడు. పరమ తేజఃస్వరూపుడు. అందరికిని పితామహుడు. మునులు ఈయనను హృషీకేశుడు అని పిలిచెదరు. ఇతడే ఆచార్యుడు. పితృదేవుడు. గురుడు. ఈ శ్రీకృష్ణుని అనుగ్రహమునకు పాత్రుడైనవానికి అక్షయలోకప్రాప్తి కలుగును. భగవానుడైన ఈ కేశవుని భయగ్రస్తుడు శరణుపొంది, ఈయనను స్తుతించినచో అతడు భయవిముక్తుడై పరమ సుఖమును పొందును. శ్రీకృష్ణ భగవానుని శరణు పొందినవారు మోహపాశములలో చిక్కుకొనరు. మహాభయము (సంకటము)నకు గురియైనవారిని కూడ భగవానుడైన జనార్దనుడు అనుక్షణమూ కాపాడుచుండును.

యే చ కృష్ణం ప్రపద్యంతే తే న ముహ్యంతి మానవాః
భయే మహతి మగ్నాంశ్చ పాతి నిత్యం జనార్దన – మహాభారతము. భీష్మ పర్వము. 67/24

162. ధృతాత్మా

- సకల జీవాత్మలకును ఆధారమైనట్టివాడు (ధరించువాడు).
- షడ్భావ వికారములు లేనివాడు.

ఓం ధృతాత్మనే నమః

ధృతః ఆత్మా యేన సః ధృతాత్మా – అన్ని ఆత్మలను ధరించి (చేపట్టి) యున్నవాడు. జనన, మరణ, కామ, క్రోధాది వికారములకు అతీతముగ వర్తిల్లు సర్వాంతర్యామి.

163. నియమః

- శాసన కర్త. నియమములనేర్పరచి, నియంత్రించి, నడపువాడు.

ఓం నియమాయ నమః

17వ శ్లోకము. 163వ నామము. 'నియమః' – **అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమః**
92వ శ్లోకము. 869వ నామము. 'నియమః' లేదా 'అనియమః' – **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతా నియమో యమః'** లేదా **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతాऽనియమోऽయమః'**

నియమ్యతే జగద్యేన నియమః స ఉదీరితః – ఎవనిచేత జగత్తు అంతా నియమింపబడుతుందో ఆయన నియముడు. **నియమతి ఇతి నియమః** – నియమములనగా విధివిధానములు. ఇందుకు ధాతువైన 'యమ్'కు రెండు అర్థాలున్నాయి.

యమ్ – ఉపరమే – పర్యవేక్షించుట, పని చేయించుట.
యమ్ – పరివేషణే – చుట్టుముట్టుట, అధీనములోనుంచుకొనుట.

అన్నింటిని సృష్టించినవాడు భగవానుడు స్వయముగా అన్ని భూతములందును ఆత్మసాక్షియై యున్నాడు. కనుక అందరిని నియంత్రించుట ఆయనకే సాధ్యము. ఆయన శాసనమునకు లోబడియే పంచభూతములు, సూర్యచంద్రాది దేవతలు వర్తించును.

164. యమః

- పరిపాలించువాడు. సమస్తమును వశము కావించుకొన్నవాడు.

ఓం యమాయ నమః

17వ శ్లోకంలోని 163, 164 నామములు. నియమః, యమః – **అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమః**
92వ శ్లోకంలోని 869, 870 నామములు. నియమః, యమః లేదా అనియమః, అయమః – **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతా నియమో యమః'** లేదా **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతాऽనియమోऽయమః'**

అకంటకం చానుకూలం యచ్ఛతీ త్యఖిలం యమః – ఈ జగత్తును తన భక్తులకు అనుకూలంగా, అవరోధాలు లేకుండా చేసేవాడు.

యచ్ఛతి ఇతి యమః – లేదా – **యమయతి ఇతి యమః** – అంతయును శ్రీహరికి అధీనమై పాలింపబడుచున్నది. ఆయన సకల భూతములందును అంతస్థితుడై వానిని పాలించుచుండును. మరియు సూర్యమండల మధ్యవర్తియై భూమిపైని సకల జీవరాసులను పాలించును. ఇందుకు శృతులనుండి పెక్కు ఆధారాలున్నాయి. బృహదారణ్యకోపనిషత్తు –

3.7.15 – యః సర్వాణి భూతాని అంతరో యమయతి.

? – **యః పృథ్వీమ్ అంతరో యమయతి**

3.7.3 – **యః ఆత్మానమ్ అంతరో యమయతి**

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి –
భక్తి, జ్ఞాన, కర్మ మార్గములలో ఏ మార్గమును సాధించుచున్నను యమ, నియమములు అత్యంత ప్రధానములు.
యమములు అనగా

1. అహింస (ఏ ప్రాణికిని హింస చేయకుండుట)
2. సత్యము (నిజము పలుకుట)
3. అస్తేయము (దొంగతనము చేయకుండుట)
4. బ్రహ్మచర్యము (ఇంద్రియ నిగ్రహము)
5. అసంగ్రహము (ఇతరులనుండి స్వీకరింపకుండుట)

నియమములు అనగా

1. సంతోషము (సుఖ దుఃఖాది ద్వంద్వములయందు సమత్వము)
2. శౌచము (శరీరము, మనస్సుల శుద్ధి)
3. తపస్సు (శారీరిక, వాచిక, మానసిక నియమము)
4. స్వాధ్యాయము (పుణ్యగ్రంథ పఠనము)
5. ఈశ్వర ప్రణిధానము (భగవంతుని శరణాగతి)

ఈ దశవిధ గుణముల అనుష్ఠానము చేత మానవుడు మహాత్ముడగును. కావుననే ఈ స్తవరాజములో వీనికి ఎక్కువ ప్రాధాన్యమీయబడెను.

కెనడాలోని చెప్పుల మ్యూజియంలో
రామాయణానికి చెందిన చిత్రం.
పురాతన హిందూ సమాజంలోని పాదరక్షల
గురించిన వివరణగా ఈ చిత్రాన్ని ప్రదర్శించారు.

వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః |
అతీంద్రియో మహామాయో మహోత్సాహో మహాబలః || (18)

165. వేద్యః

- తెలిసికొన బడువాడు (**వేదితుమ్ శక్యః వేద్యః**)
- తెలిసికొన దగినవాడు (**వేదనార్హత్వాత్ వేద్యః, వేదితుమ్ యోగ్యః ఇతి వేద్యః**)

ఓం వేద్యాయ నమః

ముముక్షువులు, జ్ఞానులు, తాపసులు ఆ పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనుటకే సదా ప్రయత్నించుదురు. అన్ని జప, తప, కర్మ, విద్యాదుల ద్వారాను తెలియబడునది ఆ పరబ్రహ్మమే.

కైవల్య 22 – **వేదైరనేకై రహమేవ వేద్యః** – అన్ని వేదములవల్లను తెలిసికొనదగినది నేనే.

శ్రీమహావిష్ణువే పరమసత్యము. ఇది తెలిసికొన్న తరువాత తక్కినవి అన్నియును తెలిసినట్లే. అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే
జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ – గీత 13.17
ఆ పరబ్రహ్మ అన్ని జ్యోతులకును జ్యోతి (పరంజ్యోతి). మాయాతీతుడును, జ్ఞాన స్వరూపుడును, తెలిసికొనదగినవాడును, తత్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును అతడే. సర్వప్రాణుల హృదయములయందు విశేషముగా ఉండువాడును అతడే.
సర్వస్యచాహం హృదిసన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాన్తకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ – గీత 15.15
సమస్త ప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదములద్వారా తెలిసికొనదగినవాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను కూడ నేనే.

166. వైద్యః

- విద్యలన్నియును తెలిసినవాడు. సర్వజ్ఞుడు.
- జనన మరణ చక్రమునుండి తన భక్తులను ముక్తులుగా చేయడం తెలిసినవాడు.

ఓం వైద్యాయ నమః

'విద్య' నెరిగినవాడు వైద్యుడు. శ్రీమహావిష్ణువే అనాదిగానున్న విద్యలన్నింటిని తెలిసినవాడు. విశ్వమునకు, విశ్వములోని సకల విద్యాజ్ఞానములకు సృష్టికర్త ఆయనే. ఆయన కెఱుక లేని విద్య లేదు. అంతేకాదు. వేరెవ్వరికి అన్ని విద్యలు తెలియవు. అయనొక్కడే సకలసృష్టివిద్య నెరిగిన వైద్యుడు.

విశ్వాని దేవ వాయునాని విద్వాన్ – యజుర్వేదము 7.43

ఈశ్వరః సర్వవిద్యానామ్ – తైత్తరీయారణ్యకము 10.21

ఆయన సర్వవిద్య. మహావిద్య. విద్యేశ్వరుడు. వేదవిదుడు. వేదవేద్యుడు. వైద్యుడు. పశుపక్షులలోను, క్రిమికీటకాదులలోను కూడ మనము గమనించే బుద్ధి, జ్ఞానము మనకు సర్వదా భగవంతుని సర్వజ్ఞత్వమును, సర్వాంతర్యామిత్వమును సూచించును. ఆయన పదసేవయే మనకు పరమార్థము.

వేదిత్రాణాం భవాఖ్యస్య గదన్య వినివర్తినీమ్
విద్యామధీతే వేదేతి యో వైద్యః స ముదాహృతః
తనను ఉపాసించేవారిని భవబంధాలనుండి విముక్తులుగా చేసి, విద్యను (జ్ఞానాన్ని) తెలియజేయువాడు.

శ్రీ భట్టుల ప్రత్యేక సూచన – శ్రీహరియే మన పాపములను హరించి, కర్మబంధములను తొలగించి, జననమరణ చక్రమునుండి ముక్తిని ప్రసాదించు విద్యనెరిగినవాడు. కనుక వైద్యుడు. జగద్గురువు.

వైద్యుడు అనగా 'డాక్టర్' అని సామాన్యార్థము. ఈ అర్థములో కూడ వ్యాఖ్యానకర్తలు పురుషోత్తముని కీర్తించినారు. ('భిషక్' అనే నామము కూడ తరువాత వస్తుంది.)

శ్రీ చిన్మయానంద – అహంకారము, మాయ, అజ్ఞానము అనే వ్యాధులతో బాధపడుతున్న లోకములను బాగుచేయగలిగిన వైద్యుడు ఆయన. ఇదే అర్థములో శ్రీ భట్టులు చూపిన ప్రమాణమునుబట్టి, సకల పాపములను నశింపజేయును గనుక శ్రీహరి వైద్యుడు.

మేరు మందర మాత్రోఽపి పాపస్య కర్మణః కేశవమ్ వైద్యమ్ అసాధ్య దుర్వ్యాధిరివ నశ్యతి – విష్ణుధర్మము 69.110. మేరు పర్వతమంతటి పాపములు ప్రోగైనను సరే, కేశవుని అర్చించినట్లయితే ఆ పాపములన్నీ నశించును. వైద్యుని వైద్యమువలన దుర్వ్యాధులు తొలగిపోయినట్లే, కేశవార్చన వలన పాపములు నశించును.

తిరువేంకట రమణుడు కోరి మమ్మేలిన కులదైవము. రోగములన్నింటిని అణగించు దివ్యౌషధము. చెడనీక బ్రతికించే సిద్ధమంత్రము. కోరికలు వర్షించు కాలమేఘము.

167. సదాయోగీ

- భక్తులపట్ల ఎల్లప్పుడు జాగరూకుడై అందుబాటులో ఉండువాడు.
- సర్వ వ్యాపియై విశ్వమును అవిచ్ఛిన్నముగా నిలుపువాడు.
- సదా ధర్మమార్గానువర్తి యైనవాడు.
- యోగచింతనలో నిమగ్నుడైన సచ్చిదానంద స్వరూపుడు.
- ఎల్లప్పుడు సమత్వ భావన కలిగినవాడు.

ఓం సదాయోగినే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు భక్తులపట్ల సదా జాగృతుడై యుండును. అందరిలోను అంతర్యామియై వెలుగొందుచుండును. కనుక మనమెప్పుడు పూజించినా, శరణు కోరినా, స్మరించినా ఆయన మనకు అందుబాటులోనుండి మనలను బ్రోచును. రావే ఈశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షించు భద్రాత్మకా! అని గజేంద్రుడు శరణు వేడగనే అపన్న ప్రసన్నుండు సంరంభియై

సిరికిం జెప్పడు, శంఖ చక్ర యుగముం జేదోయి సంధింపడే
పరివారంబును జీర డభ్రగపతిం బన్నింప డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లము జక్క నొత్తడు వివాద ప్రోత్థిత శ్రీ కుచో
పరిచేలాంచలమైన వీడడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మూడు విధాలుగా ఈ నామమును వివరించారు – సతః అయోగీ, సదాయోగీ, సదా అయోగీ

'సతస్' అనగా సమభావము. 'అయుజ్' అనగా కలుపుట, సంధానించుట. ఈ నామమునకు మూలధాతువులు కూడా బహువిధములుగా ఉత్పన్నములు.

యుగి – వర్జనే – వర్జించుట, వదలివేయుట
యుజ్ – సమాధౌ – మనస్సును కేంద్రీకరించుట
యుజ్ – యోగే – కలుపుట, ఐక్యమగుట
యుజ్ – సంయమనే – జత చేయుట

సతః అయోగీ సదాయోగీ – భగవంతుడు సర్వవ్యాపియై లోకములను కలిపియుంచును. **సదైవ యోజయతి సంయమయతి విశ్వాన్ లోకాన్ స సదాయోగీ** – భగవంతుడు ఇందు కలడు అందు లేడని సందేహము వలదు. చక్రి సర్వోపగతుడు. ఎందెందు వెదకి చూచిన అందందే కలడు.

సత్యము, ధర్మము కానివానిని అన్నింటిని త్యజించినందున శ్రీహరి 'సదాయోగి' యగును. సత్యపాలనకు, ధర్మ రక్షణకు ఆయన సదా అవతరించి సజ్జనులను కాచుచుండును.

ఎల్లపుడు ఆయన యోగమూర్తియై (సమత్వ భావన కలిగి) ఉన్నందున ఆయన 'సదాయోగి'. సచ్చిదానందపూర్ణ పరబ్రహ్మము. శుద్ధసత్త్వమూర్తి. రాగద్వేషరహితుడు. జ్ఞానానందమయుడు. **సదాయోగః అస్య అస్తి ఇతి తమ్ సదాయోగినమ్, సదా యోగశీలమ్ స్వభావ ధర్మాణమ్ వా.**

ధర్మచక్రము రచయిత (పేరు తెలియదు) వ్యాఖ్యానము ప్రకారము ప్రజలు మూడువిధములైన జీవనము గడుపుచుందురు. రోగి, భోగి, యోగి. వీనిలో ఇంద్రియములను నిగ్రహించి, ఇంద్రియ సౌఖ్యములను పరిత్యజించి, పరమ పురుషుని పరంధామముపై దృష్టి నిలుపు జీవన్మార్గము యోగము. ఈ మార్గంలో ఆరోగ్యము, ఆనందము, మోక్షము లభిస్తాయి. అట్టి మార్గానువర్తులు సదాయోగియైన పరమాత్మునిపైననే మనసు నిలుపుకొందురు.

168. వీరహా

- బలవంతులగు దుష్టులను నాశనము చేయువాడు.

ఓం వీరఘ్నే నమః

ఈ నామము 168, 747, 927వ నామములుగా మూడుమార్లు వస్తుంది.

18వ శ్లోకము. 168వ నామము. వీరహా - **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**
79వ శ్లోకము. 747వ నామము. వీరహా - **వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః**
99వ శ్లోకము. 927వ నామము. వీరహా - **వీరహా రక్షణః సంతో జీవనః పర్యవస్థితః**

పరిత్రాణాయ సాధూనామ్, వినాశాయ చ దుష్కృతామ్, ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ – తాను యుగ యుగమున సంభవింతునని శ్రీకృష్ణభగవానుడు గీతోపదేశమున సెలవిచ్చెను. వీరుడైనవాడు తన శక్తిని అధర్మకార్యమునకు వినియోగించిన యెడల భగవంతుడు వానిని అంతమొందించుట తథ్యము. పెక్కు వరములు పొందినను, అసమాన బల పరాక్రమములు కలిగినను వానికి నాశనము తప్పదు. హిరణ్యకశిపుడు, రావణుడు, కంసుడు వీరులైనను వారికి శ్రీహరి చేత మరణము తప్పలేదు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఇక్కడ 'వీర' అనే పదము 'కుకర్త శూరు'లకు వర్తించును. అట్టి కుకర్త వాదులు భగవంతుడు లేడనియో, తామే దేవుళ్ళమనియో, మరొక విధముగానో వాదించి భక్తులను పెడత్రోవ పట్టింతురు. వారి ప్రవృత్తి గురించి భగవద్గీత 16వ అధ్యాయము (దైవాసుర సంపద్విభాగ యోగము) నందు 8 నుండి 19వ శ్లోకము వరకు చెప్పబడినది – అలాంటి కుకర్తా వాదులు అసుర స్వభావము కలవారు. దంభము, దర్పము, మదముచే మత్తులై, విషయ భోగ పరాయణులై యుందురు. మిథ్యా సిద్ధాంతములను ఆశ్రయించి భ్రష్టాచారులై వర్తించెదరు. వారు ఇతరులను నిదించుచు, తమ శరీరముల యందును, ఇతరుల శరీరములందును అంతర్యామిగా నున్న పురుషోత్తముని ద్వేషించుచుందురు. అట్టి 'వీరు'లను నశింపజేయువాడగుటే శ్రీహరిని వీరఘ్నుడు అని నుతింపనగును.

శ్రీ కైవల్య సారథి నుండి – **స్వ ధ్యాన భంజకాన్ వీరాన్ హన్తి యః సతు వీరహా** – తన ధ్యానాన్ని చెడగొట్టు వీరులను అంతము చేయువాడు 'వీరహా'.

169. మాధవః

- బ్రహ్మ విద్యను ప్రసాదించువాడు. సకల విద్యా జ్ఞానములకు ప్రభువు. పరమాత్మను గూర్చిన జ్ఞానమును ప్రసాదించువాడు.
- మా+ధవః – లక్ష్మి (మా)కి భర్తయైనవాడు.
- మధువిద్య ద్వారా తెలియువాడు.
- మౌనము, ధ్యానము, యోగము ద్వారా తెలిసికొనబడువాడు.
- మధువంశము (యాదవ వంశము)నందు జన్మించినవాడు.
- తనకు వేరు ప్రభువు లేనివాడు (అందరకు ఆయనే ప్రభువు)
- మౌనముగానుండి, సాక్షియైనవాడు.

ఓం మాధవాయ నమః

సర్వ కాలములందు స్మరించి తరించనగు ఈ పుణ్య నామము శ్రీవిష్ణుసహస్రనామములో మూడుమారులు చెప్పబడినది. (73, 169, 741వ నామములు).
8వ శ్లోకము. 73వ నామము. మాధవః – **హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః**
18వ శ్లోకము. 169వ నామము. మాధవః – **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**
78వ శ్లోకము. 741వ నామము. మాధవః – **లోకబంధుః లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః**

ఈ మూడు సందర్భములలోను మూడు విధములుగా విజ్ఞులు భాష్యమును చెప్పారు. వివిధ అర్థములు 73వ నామ వివరణలో చెప్పబడినవి.

మా విద్యా చ హరేః ప్రోక్తా తస్యాః స్వామీ ధవ స్మృతః తస్మాన్మాధవ నామాऽసౌ బ్రహ్మవిద్యా ప్రదో మనుః - 'మా' అంటే పరావిద్య. దానికి స్వామి (ధవుడు) గనుక ఆయనను మాధవుడు అన్నారు. ఈ నామము బ్రహ్మవిద్యనొసగే మంత్రము.

మౌనాత్ ధ్యానాచ్చ యోగాచ్చ మాధవః పరికీర్తితః – మౌన, ధ్యాన యోగములు కలవాడు మాధవుడు.

170. మధుః

- భక్తులకు తేనెవలె, అమృతము వలె, అత్యంత ప్రియమైనవాడు.
- మంగళకరమగు జ్ఞానమయుడు.

ఓం మధవే నమః

భక్తుల హృదయములందు భగవద్భావన, స్మరణ, కీర్తనలు తేనెవలె, అమృతమువలె ఆనందమును నింపును. **భక్తేభ్యో లబ్ధ విద్యేభ్యో స్వదమానతయా మధుః –** మోక్షసాధన కొరకు పరావిద్యనాశ్రయించిన భక్తులకు మధువువలె తియ్యగా ఉండేవాడు మధువు. శ్రీహరి ధ్యానమే భక్తులకు మందార మకరంద మాధుర్యము. అంబుజోదర దివ్య పాదారవింద చింతనామృత పాన విశేష మత్త చిత్తమునకు ఇతర విషయములు సారహీనములు. అందువలననే ఆళ్వారులు, పోతన, అన్నమయ్య, త్యాగయ్య, రామదాసు, మీరాబాయి, తులసీదాసు వంటి భక్తులు హరినామ గానామృతమున పరవశించి తరించారు.

అయమాత్మా సర్వేషామ్ భూతానామ్ మధు – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 2.5.14. (నేను అన్ని భూతములందును ఆత్మస్థితుడనై, మధువునై యున్నాను)

పెరియాళ్వారుగారు 'పూచ్చూతల్'లో **– తేనియల్ ఇనియ సిరానె –** అని భగవంతుని ప్రస్తుతించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'మధు' అనగా జ్ఞానము అని కూడ అర్థము. భగవంతుడు సర్వ వ్యాపి, సర్వాంతర్యామి యైనందున సర్వజ్ఞుడు కూడ. **జ్ఞాన ధర్మేణ వ్యాప్నువమ్ సర్వమ్ విశ్వమ్ మన్యతే జానాతి, తస్మాత్ స మధుః.** అలాగే యజుర్వేద మంత్రము – **తదంతరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః –** ఆయన అన్నింటి లోపలను, అన్నింటి బయటను ఉండును. కనుక ఆయన జ్ఞానమయుడు. ఆయనకు తెలియనిది లేదు.

ధర్మ చక్ర రచయిత మరిన్ని విశేషాలను పొందుపరచారు – ఆహార పదార్థములలో తేనె విశిష్టమైనది. రుచికరమైనది. అందులో వ్యర్థమయ్యేది ఏమీ లేదు. దానివలన విపరీత లక్షణములు సంభవింపవు. అదేవిధముగా సకల శుభదాయకమగు పరిపూర్ణ జ్ఞానానందమయుడు మధువు. శ్రీమహావిష్ణువు.

శ్రీ తూము నరసింహదాసు కీర్తన

నోరూరు గదవె శ్రీరాముని దలచిన నోరూరు గదవె
పాలు మీగడ మేలి చక్కెర – చాల మెక్కిన పోలికను ||నోరూరు||
మేరు సమదాధీరు జగదా – ధారు శ్రీ రఘువీరు దలచిన
కూరిమితో నరసింహ దాసుని – జేరు రాముని పేరు దలచిన ||నోరూరు||

శ్రీ భక్త రామదాసు కీర్తన

శ్రీరామ నీ నామమేమి రుచిరా - ఓరామ నీ నామ మెంత రుచిరా ||శ్రీరామ||
కరిరాజ ప్రహ్లాద ధరణి విభీషణుల - గాచిన నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
కదళీ ఖర్జూరాది ఫలములు కధికమౌ - కమ్మన నీనామ మేమిరుచిరా ||శ్రీరామ||
నవరసములకన్న నవనీతము కంటె - నధికమౌ నీ నామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
అంజనాతనయ హృత్కమలంబు నందు - రంజిల్లు నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
శ్రీ సదా శివుడు తానేవేళ భజియించు - శుభరూప నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
సారము లేని సంసారము తరణమునకు - తారకము నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
శరణన్న జనులను సరగున రక్షించు - బిరుదుగల్గు నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
తుంబురు నారదులు డంబుమీరగ – గానంబు చేసెడి నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||
అరయ భద్రాచల శ్రీరామదాసుని - ఏలిన నీనామ మేమి రుచిరా ||శ్రీరామ||

Picture source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sadani_darbar,statue7.JPG by User:Dvellakat

171. అతీంద్రియః

- ఇంద్రియములకు అందనివాడు. ఇంద్రియముల ద్వారా తెలిసికొనబడ జాలనివాడు.

ఓం అతీంద్రియాయ నమః

జ్ఞానోపకరణవ్రాత మతిక్రాన్తో హ్యతీంద్రియః – ఇంద్రియాలకు కనిపించనివాడు.
ఇంద్రియాణి అతిక్రాంతః అతీంద్రియః – ఇంద్రియాలను అతిక్రమించినవాడు.

మనకు ఏవిషయమునైనా తెలిసికొనడానికి కనులు, ముక్కు, చెవులు, స్పర్శ వంటి ఇంద్రియములే సాధనములు. కాని ఏదయినా ఆకారము, రంగు, వాసన వంటి గుణములు కలిగినవానినే ఇంద్రియముల ద్వారా తెలిసికొనగలము. అలాగే మనసుకు (బుద్ధికి) తెలిసిన ఒక విషయము ద్వారా మరొక విషయమును తెలిసికొనడానికి ప్రయత్నించవచ్చును. కాని పరమాత్ముడు **యతో వాచే నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ** – వాక్కు చేత గాని, మనస్సు చేత గాని పట్టరానివాడు పరమేశ్వరుడు. నిరాకార నిర్గుణ పరబ్రహ్మమును ఇంద్రియములద్వారా తెలిసికొన సాధ్యము కాదు. (విశ్వరూప దర్శనమునకు సామాన్యదృష్టి చాలదని అర్జునునివంటి ఆప్తునికి దివ్యదృష్టి నొసగినాడు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు.)

ఈశావాస్య ఉపనిషత్తులోని రెండు మంత్రములు (**అనేజదేకమ్**.. .. , **తదేజతి తన్నైజతి**… ..) పరబ్రహ్మముయొక్క అతీంద్రియ, అవాఙ్మానస నిర్గుణత్వమును చెబుతున్నాయి.

కఠోపనిషత్తు 1.3.10 – **ఇంద్రియేభ్యః పరహ్యర్థా … … అవ్యక్తాత్ పురుషః పరః అశబ్దమ్, అస్పర్శమ్, అరూపమ్, అవ్యయమ్ తథారసమ్ నిత్యమ్, అగంధవచ్చయత్** అతడు శబ్దము లేనివాడు. స్పృశింప జాలనివాడు. నిరాకారుడు. అవిచ్ఛిన్నుడు. నిత్యమైనాడు. గంధము (వాసన) లేనివాడు.

తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తదంతికే
తదన్తరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః
అతడు నడచును, నడవడు. దూరస్థుడు, సమీపస్థుడును. ఈ సమస్త జగత్తునకు లోపల, బయట ఉండువాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇంద్రియముల ద్వారా భగవంతుని గ్రహింపలేము అనియే గాక, ఇంద్రియములలోని గ్రహణశక్తి, తద్వారా మనకు లభించు జ్ఞానము భగవంతునివల్లనే సాధ్యము. కన్ను తనను తాను చూడలేదు (అద్దములో ప్రతిబింబమును చూచును). అలాగే ఇంద్రియములు భగవంతుని గ్రహింపలేవు. అంతే కాదు. ఇంద్రియములు బయటనున్నవానిని చూడగలవు. కాని సర్వుల హృదయ కుహరములందు అంగుష్ఠమాత్రుడై యున్న సర్వాంతర్యామిని ఇంద్రియముల ద్వారా తెలిసికొనుట సాధ్యము కాదు.

అతీంద్రియు నెఱుంగుటకు భక్తి మాత్రమే ఏకైక మార్గము. ఆయన వేదవేద్యుడు. భక్తులకు అనుభవైకవేద్యుడు.

172. మహామాయః

- అధిగమింపజాలని మాయమయుడు.

ఓం మహామాయాయ నమః

మాయా యస్యా ప్రపన్నానాం సర్వేషామస్తి మోహినీ మహామాయః స విజ్ఞేయః వస్వర్ణో మనురుజ్వలః - తనను శరణు పొందనివారిని మాయలో పడవేసేవాడు 'మహామాయః'. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. ఉజ్వలమైన ఫలితాన్నిస్తుంది. ఓం మహామాయాయ నమః.

మాయాతీతా యస్య సః మహామాయః – గొప్పదయిన మాయ కలవాడు.

భక్తితో శరణాగతులై సర్వస్వమును అర్పించినవారు తప్ప మిగిలినవారు ఆ సర్వోపగతుని కనుగొనజాలరు అని శ్రీభట్టులు వివరించారు. ఆ జగన్నాథుడు అతీంద్రియుడు గనుక ఆయనను తెలిసికొనుట ఎవ్వరికిని సాధ్యము కాదు. ఆయన మాయను అధిగమించ ఎవ్వరి తరము కాదు.

ఇక్కడ 'మాయ' అనగా కనికట్టు అనియో, మోసము అనియో, భ్రాంతి అనియో అర్థము తీసికొనకూడదు. భగవంతుని మాయ అసాధారణ, కార్యకారణ రూపమగు అపరాప్రకృతి. అద్భుతమైన తత్వగుణము. అత్యంత విచిత్రము. (**జనకస్య కులే జాతా దేవమాయేవ నిర్మితా** – ఇక్కడ సీతాదేవి 'దేవమాయ' అని చెప్పబడెను.)

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మామేవ ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే – గీత 7.14
నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి సంసార సముద్రమునుండి బయటపడగలరు.

శృతులనుండి మరికొన్ని ఆధారములు.

అతి మోహకారీ మాయా మమ – శరభ 24.

విద్యాత్ మాయినమ్ తు మహేశ్వరమ్ – శ్వేతాశ్వర 4.10

తరువాతి నామములు 'మహోత్సాహః' నుండి 'అనిరుద్ధః' వరకూ భగవానుని షాడ్గుణ్య పరిపూర్ణతను కీర్తించేవిగా వివరించారు.

ఐశ్వర్యస్య చ సర్వస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః జ్ఞాన వైరాగ్య యోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరితాః ఐశ్వర్యము, వీర్యము, యశస్సు, శ్రీ, జ్ఞానము, వైరాగ్యము అనేవి షడ్గుణములు. కొన్ని చోట్ల జ్ఞానము, శక్తి, ధనము, బలము, వీర్యము ఓజస్సు అనేవి షడ్గుణాలుగా చెప్పబడినాయి.

173. మహోత్సాహః

- గొప్ప ఉత్సాహముతో కార్యాచరణము కావించువాడు.
- అంతు లేని సహనముతో జగత్తును భరించువాడు.

ఓం మహోత్సాహాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య - **మహదుత్సహనం యస్య హైశ్వర్యం కర్తృలక్షణమ్ మహోత్సాహః స విజ్ఞేయో మనురైశ్వర్య దాయకః -** సకల జగత్తును సృష్టించడం అనే గొప్పదైన ఐశ్వర్యము కలవాడు. ఈ నామము ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించు మంత్రము. ఓం మహోత్సాహాయ నమః. శ్రీమహావిష్ణువు నిరవధికముగా (విసుగు లేకుండ) సృష్టివంటి కార్యములు సాగిస్తూనే ఉంటాడు. ఆయన చేసే సృష్టిలోని వైవిధ్యము అత్యద్భుతము. ఈ సృష్టి పరిమాణము అనూహ్యము. జగత్పాలనము అసమానము. ఇలాంటి కార్యములను నిరంతరముగా, నిరవధికముగా నిర్వహించే భగవానుని ఐశ్వర్యగుణము 'మహోత్సాహము' కాక మరేమగును? అది ఆయనకు బయటినుండి అబ్బిన గుణము కాదు. ఆయనే స్వతహాగా మహోత్సాహుడు. సాంఖ్య తత్వములో చెప్పబడినది ఏమనగా – భగవంతుడు సర్వజ్ఞుడు, నిర్వికారుడు కనుక ఆయన ప్రత్యేకించి ఏ కార్యములూ చేయడు, అని. ఇందుకు భిన్నముగా 'మహోత్సాహః' నామమును బట్టి భగవంతుడు నిష్కర్ముడు కాడని, ఎంతో ఉత్సాహముతో సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములను అవిచ్ఛిన్నముగా సాగించుచునే ఉండునని అర్థము చేసికొనవచ్చును.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని మహాశక్తికి మహోత్సాహము తోడు అగుట వల్లనే జగత్తు నిలిచియున్నది. సముద్రములోని అలలు అలుపు సొలుపు లేకుండా ఎగసి పడుచున్నట్లుగానే, భగవంతుడు విరామము లేని ఉత్సాహముతో లోకములను ఏలుచుండును. దూడ కొఱకు ఆవు పొదుగులో పాలు నింపును. తేటి కొఱకు పూవులకు రంగులద్ది, లోపల మకరందము నింపును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **మహాన్+ఉత్+సాహః, మహాన్తమ్ ఉచ్చైస్తమమ్ సాహః, సహతే సహ్యతి, సహతి వా స మహోత్సాహః –** గొప్పదైన సహనగుణము కలిగినవాడు. ఇక్కడ 'సాహ్' అనే ధాతువును 'సహనము' అనే అర్థంలో అన్వయించుకొనవచ్చును. అందుకు ప్రమాణము ఋగ్వేద మంత్రము (1.164.13) – **నా క్షతప్యతే భూరిభారః** – అలసట లేకుండ ఆయన సూర్యచంద్రాదుల మహాభారమును మోయుచునే యుండును. సృష్టించుట, పోషించుటతో సరిపెట్టుకొనక, తను సృష్టించిన ప్రతి అణువునకు అంతర్యామియై యున్నవానిని 'మహోత్సాహుడు' అనకుండా ఎలా చెల్లుతుంది? ఆయన సహన గుణమును సూచించే మరొక ఋగ్వేద మంత్రము (19.9) – **సహోऽసి సహో మయి దేహి.**

'ఉత్సాహము' అనే సామాన్యార్థమును వివరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత ఇలా చెప్పారు – సత్వ, రజస్, తమో గుణములలో సాత్విక గుణ ప్రధానమైన పనులు ఉత్సాహ పూరితముగను, లోక కళ్యాణ ప్రదముగను ఉండును. అవి జయప్రదములు. శుభకరములు. మంగళ దాయకములు. కనుక సాత్విక జీవన విధానమును అనుసరించుట కూడ భగవంతుని సేవించుటయే.

174. మహాబలః

- ఇతరుల సహాయ సహకారాలు లేకుండానే సృష్టి చేసే బలము కలవాడు.
- అనంతమగు, అద్భుతమగు బలముకలవాడు. బలవంతులకంటె బలవంతుడు. అందరికి (భక్తులకు) వివిధ బలములు ప్రసాదించువాడు. జీవనాధారము.

ఓం మహాబలాయ నమః

కర్త్రన్తరానపేక్షో యః సృష్టేః సః స్యాత్ మహాబలః – ఇతరుల సహాయ సహకారాలు లేకుండానే సృష్టి చేసే బలము కలవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బలినామపి బలవత్వాత్ మహాబలః** – ఎంతో బలవంతులకంటె ఎక్కువ బలము కలవాడు. గోవర్ధనగిరిని వ్రేలిపై ఎత్తుట ఆయనకు ఆట మాత్రమే. బ్రహ్మాండంబులు పైబడినను తన వ్రేలు బెసకదని గోపాలకులకు అభయమిచ్చినాడు.

భగవంతుని 'మహాబల' గుణమునకు శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు. – ఒకమారు బలిని సందర్శించడానికి రావణుడు పాతాళానికి వెళ్ళాడు. బలిచక్రవర్తికి ద్వారపాలకుడుగా ఉన్న భగవంతుడు అదృశ్యమవగా రావణుడు ద్వారమునకు అడ్డుగా ఉన్న వస్తువును కదల్చడానికి ప్రయత్నించి విఫలుడయ్యాడు. ఆ వస్తువు హిరణ్యకశిపుని చెవి కుండలము. శ్రీనృసింహమూర్తి చేత చిక్కిన హిరణ్యకశిపుని చెవినుండి జారి పడినది. తన చేయి ప్రోగు క్రింద పడి, రావణుడు విలవిలలాడుతుండగా భగవంతుడు ప్రత్యక్షమై ఒక్క తన్ను తన్నాడు. దానితో రావణుడు ఆమడ దూరంలో పడ్డాడు. అట.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'బల్'-ప్రాణనే, అనగా ఊపిరి పీల్చుట, జీవించుట అనే అర్థంలో – సమస్త లోకమునకు ప్రాణమును, బలమును ప్రసాదించువాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు మహాబలుడగును. 'బలము' అనగా కండబలము మాత్రమే కాదు. విద్యా బలము, సేవా బలము, ధన బలము, అన్న బలము, జ్ఞాన బలము, ధర్మ బలము – అన్ని బలములకు ఆయనే ఆధారము గనుక ఆయన మహాబలుడు. **బలం బలవతాం చాహం కామరాగ వివర్జితమ్** – అని గీత (7.11)లో చెప్పబడినది. ఆయన బలవంతులకంటె బలవంతుడు. బలవంతులలోని బలము. మహాబలుడు.

గుజరాత్ – పటన్ గోడపై ఒక భాగంలో కొన్ని దశావతారాల శిల్పాలు. **వికీపీడియా చిత్రం.** By Anurag choubisa

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:A_wall_of_rani_ki_vav_patan.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rani_ki_Vav_sculptures_02.jpg

మహాబుద్ధిర్మహావీర్యో మహాశక్తిర్మహాద్యుతిః |
అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమానమేయాత్మా మహాద్రిధృక్ || (19)

175. మహాబుద్ధిః

- అనంతమగు బుద్ధి (జ్ఞానము, విచక్షణ, గ్రహణము) కలవాడు.
- అన్ని ప్రాణులలోను బుద్ధికి కారణమైనవాడు.

ఓం మహాబుద్ధయే నమః

శ్రీమహావిష్ణువు సకలాంతర్యామి. సాక్షి. క్షేత్రజ్ఞుడు. అన్నియెడల శిరములు, కన్నులు, చెవులు, నోళ్ళు, చేతులు, పాదములు కలవాడు. మనము సామాన్యముగా అర్థము చేసికొనేలా ఇంద్రియముల ద్వారా పరిమితమైన జ్ఞానము గ్రహించుట, తద్వారా పరిమితమైన బుద్ధిని కలిగియుండుట ఆయనకు వర్తించదు. ఆయన స్వతహా అనంత, సకల జ్ఞాన సంపన్నుడు, మహాబుద్ధి యని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ఇందుకు శ్రుతులనుండి పెక్కు ఆధారములను చూపవచ్చును.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.19 – **పశ్యత్యచక్షుః స శృణోతి అకర్ణః** – ఆయన కన్నులు లేకుండానే చూచును. చెవులు లేకుండానే వినును.

తైత్తరీయ నారాయణోపనిషత్తు 1.12 – **విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖమ్** – ఆయన అన్నియెడల కన్నులు, అన్నియెడల ముఖములు కలవాడు.

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోऽక్షిశిరోముఖమ్
సర్వతః శృతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.13
ఆ పరమాత్మని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములైయున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించియున్నాడు.

ఆచార్య నాతముని మహాత్ములు న్యాయతత్వములో ఇలా చెప్పారు. **యో వేత్తి యుగపత్ సర్వమ్ ప్రత్యక్షేణ సదాస్వతః.** ఆయన ప్రత్యక్షముగా. స్వభావసిద్ధముగా అంతటను ఒకేమారు చూచుచుండును. ఆయనకు తెలియనిది లేదు. ఆయన బుద్ధికి తోచనిది లేదు. కనుక ఆయన మహాబుద్ధి.

ఆయన బుద్ధి అన్నింటికంటె గొప్పది గనుక మహాబుద్ధియని ఇంతవరకు చెప్పబడినది. అంతే కాదు. సకల ప్రాణులలోని బుద్ధి, జ్ఞానము ఆయనే. అందువలననే చరాచరాత్మకమైన సకల విశ్వము నిర్ణీత మార్గములో వర్తించుచున్నది. 'బుధ్' అనే ధాతువును 'తెలిసికొనుట, అర్థము చేసికొనుట' అని భావము.

బీజం మా సర్వభూతానాం విద్ధి పార్థ సనాతనమ్

బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్ – గీత 7.10

ఓ పార్థ! సమస్త భూతములకును నన్ను సనాతనమైన (శాశ్వతమైన) బీజముగా ఎఱుంగుము. ప్రజ్ఞావంతులలోని ప్రజ్ఞను, తేజోవంతులలోని తేజస్సును నేనే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరింత వివరించారు – సృష్టియందలి సకల జీవుల స్వభావములు, స్పందనలు, ప్రవర్తనలు వానిలో భగవంతుడు పొందుపరచిన బుద్ధికి అనుగుణముగా జరుగును. చెట్లు శిశిరములో ఆకులు రాల్చును. వసంతములో చిగురించును. తల్లులు బిడ్డలకు పాలుగుడిపి సాకును. 'లజ్జావంతి' మొక్కలు కేవలము ఆడువారు నీరుపోసినపుడే వర్ధిల్లును. మగవారు నీరు పోసిన వాడిపోవును. సకల చరాచరములు భగవంతుడు తమకు ఒసగిన బుద్ధి ప్రకారము వర్తించును. ఇంత వైవిధ్యమున్న సృష్టిని చేయుట, వానిలో బుద్ధిని నింపుట కేవలము మహాబుద్ధిగలవాడు మాత్రమే చేయగలడు. కనుకనే ఆయన మహాజ్ఞాని, మహాబుద్ధి.

శ్రీరామకృష్ణ తపోవనమువారు ప్రచురించిన 'ధర్మచక్రము' అనే పత్రికలో ఒక రచయిత (పేరు తెలియదు) ఇదే విషయం గురించి ఆసక్తికరమైన ఉదాహరణలను ఇచ్చారు. చిన్నపిల్లవాడు అదిలించినపుడు కాకి ఒకసారి రెక్కలు విదిలించి ఊరుకుంటుంది. పెద్ద వ్యక్తి అదిలిస్తే అది కొంచెం దూరం గెంతి ఆగుతుంది. కఱ్ఱతో బెదిరిస్తే కఱ్ఱకందనంత సురక్షితమైన దూరం వెళ్ళి ఆగుతుంది. తుపాకిని పట్టుకున్నవాడిని చూస్తే మాత్రం చుట్టుప్రక్కల కనుపించదు. ఇంత బుద్ధి కాకికి ఎవరిచ్చారు? ఆ బుద్ధి తరతరాలుగా కాకులలో ఎలా సంక్రమిస్తున్నది? ఇందుకు కారణం మహాబుద్ధియైన శ్రీమహావిష్ణువే. పిపీలికాది బ్రహ్మ పర్యంతము ఆయన బుద్ధియే వారివారి బుద్ధిగా ప్రవర్తిల్లుచున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారి అదనపు వివరణ – బుద్ధి, మనసు, చిత్తము, అహంకారము అనే నాలుగు అంతఃకరణాలలో బుద్ధి అతిముఖ్యమైనది. అనుభవములు, పరిశీలనలు చిత్తము ద్వారా అందుతాయి. ఏమేమి చేయడానికి సాధ్యము అనే మార్గాలను మనసు సూచిస్తుంది. నిర్ణయించిన పనిని అహంకారము ఆచరిస్తుంది. అయితే ఈ నిర్ణయించడమనే కార్యక్రమం మాత్రం బుద్ధివల్ల జరగాలి. అల్పబుద్ధులు అనుచిత నిర్ణయములు చేయవచ్చును. అలా కాకుండా సర్వత్ర సన్మార్గయుతమైన నిర్ణయము చేసేది మహాబుద్ధి.

176. మహావీర్యః

- సకల సృజనాత్మక దివ్య శక్తులకు ఆధారము.
- అచంచల మూర్తి.

ఓం మహావీర్యాయ నమః

హేతౌ సతి వికారిత్వేత్యవికారిత్వ లక్షణమ్ మహద్వీర్యం యస్యేతి మహావీర్యస్స చ స్మృతః వికారాలకు కారణమున్నప్పటికీ, వికారము పొందకుండా ఉండడము వీర్యము అబడుతుంది. అటువంటి గొప్ప వీర్యము కలవాడు మహావీర్యుడు.

సృష్టిలో అన్నీ పరిణామము చెందుతాయి. (పాలు పెరుగుగా మారినట్లు). కానీ శ్రీమన్నారాయణుడు ఏకాకృతియై వెలుగుచునే యుండును. కనుక ఆయన మహావీర్యుడు. ఆయన వీర్యశక్తి, ఇంద్రియ నిగ్రహములే మహాయోగులలోని నిర్మల, నిశ్చయ భావములుగా ప్రతిబింబించును. శ్రమ లేకుండానే పూవు తన చుట్టుప్రక్కల అందమును, సుగంధమును వెదజల్లినట్లుగా భగవంతుడు సకల కార్యములను అలవోకగా నిర్వర్తించును గనుక ఆయన మహావీర్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల చేతనత్వమునకు, సృష్టికి, సృజనాత్మతకతకును వీర్యమే మూలాధారము. సృష్టిలోని చైతన్యమంతా భగవంతుని అంశయే గనుక భగవంతుడు మహావీర్యుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – ఎంత అసాధ్యమనిపించినా గాని, ధ్యేయమును సాధించుటయే వీర్య లక్షణము. ప్రకృతినుండి విశ్వసృష్టిని కావించినందున భగవంతుడు మహావీర్యుడు.

ధర్మచక్ర వ్యాఖ్యాన రచయిత – వీర్యసంపన్నుడైనవాడు సంపూర్ణ ఇంద్రియ నిగ్రహమును కలిగి యున్నట్లయితే సర్వశ్రేయోదాయకమైన సృష్టి జరుగును. కనుక భగవంతుడొక్కడే మహావీర్యుడు.

177. మహాశక్తిః

- సృష్ట్యాది సకల కార్యములకు కారణమైన శక్తి గలవాడు.
- క్రియాశక్తి, ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తుల సంగమమైన అనంత శక్తిమయుడు.

ఓం మహాశక్తయే నమః

భగవంతుడు సకల శక్తులకును ఆధారము. అనంత శక్తిసంపన్నుడు. అందరిలోని శక్తి ఆయన అంశయే. కనుక శ్రీహరి మహాశక్తి.

సృష్టి, స్థితి, లయ వంటి కార్యక్రమములలో సంకల్పము మాత్రము భగవంతునిదని, భౌతికమైన పని చేసేది భగవంతుడు కాడని ఒక తత్వమార్గంలో (పసుపత తత్వము) చెప్పబడినది. ఇందుకు భిన్నంగా, సకల కార్యములలోను భగవంతుని శక్తియే ఆధారమైయున్నదని శ్రీభట్టులు ఈ నామ వ్యాఖ్యానంలో వివరించారు. కనుక సృష్టిలోని సకల కార్యములు, పరిణామములు, సృజనలు భగవంతుని మహాశక్తి కారణముగానే జరుగుచున్నవి.

శక్ – మర్షణే – సాధ్యమగుట, భరించి సాధించి సహించుట.
శక్తౌ – సామర్థ్యము కలిగియుండుట.

'మహాబల;', 'మహోత్సాహః' నామములను వ్యాఖ్యానించినట్లే శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు 'మహాశక్తిః' నామమును కూడా వివరించారు. అన్ని శక్తులకు మూలమైనవాడు భగవంతుడు గనుక ఆయన మహాశక్తి యగును.

శ్రీ శంకరులు కూడ సామర్థ్యము, నేర్పరితనము అనే భావంలో ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద – క్రియాశక్తి (పని చేయు శక్తి), ఇచ్ఛాశక్తి (కామ శక్తి, కోరుకొను శక్తి, సంకల్పించునది), జ్ఞానశక్తి (తెలిసికొను శక్తి) అనే మూడింటి మహాసంగమమే మహాశక్తి. సృష్టికి మూలము, ఆధారము.

మనము పరిశీలించే ప్రతిశక్తి (చీమలోను, సింహంలోను, మనిషిలోను, సముద్రంలోను, భూమిలోను, గాలిలోను.. ..) భగవంతుని గుర్తు చేయును.

178. మహాద్యుతిః

- అసమానమగు దివ్యమైన కాంతితో విరాజిల్లువాడు. తేజోమయుడు.

ఓం మహాద్యుతయే నమః

'ద్యుతి' అనగా కాంతి. **ద్యుత దీప్తౌ** – ప్రకాశించుట. అనే ధాతువునండి. **ద్యోతయితా వా ద్యుతిః.** ప్రకాశించువాడు, ప్రకాశింపజేయువాడు ద్యుతి. భగవంతుని కాంతి అనంతము. సృష్టిలోని ప్రకాశము అంతా భగవంతుని కాంతిలోని అంశము వల్లనే కలుగుచున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన యజుర్వేద ప్రమాణములు (23-2,4)

యస్తే దివి సూర్యే మహిమా సంబభూవ
తస్మైతే మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యః స్వాహా
యస్తే నక్షత్రేషు చంద్రమసి మహిమా సంబభూవ
తస్మైతే మహిమ్నే ప్రజాపతయే దేవేభ్యః స్వాహా

శ్రీ భట్టుల వివరణ ప్రకారము భగవంతుని కార్యములకు బయటినుండి సహాయ సాధనములు అవుసరము లేదు. ఆయన శక్తి, తేజస్సు, బుద్ధి, జ్ఞానము, వీర్యము వంటి గుణములన్నియును ఆయనకు స్వాభావికముగా ఉన్న అనంత వైభవైశ్వర్యములు. అలాగే ఆయన ప్రకాశము బయటినుండి వచ్చు కాంతి మూలముగా సంభవింపదు. ఆయన స్వయంప్రకాశమూర్తి. మహాద్యుతి. తేజోమయుడు. సూర్యుని కాంతి, వజ్రము తళుకు, మబ్బులలోని మెరుపు భగవంతుని తేజస్సుయొక్క స్వల్ప అంశమువల్లనే కలుగుచున్నది. ఆయన తేజము మనచుట్టును కప్పిన, మన మనస్సులో గూడుకట్టుకొన్న అంధకారమును, అజ్ఞానమును పారద్రోలును. ఆయన తేజస్సు భక్తులకు నయనానందకరము. శత్రువులకు భీకర దుర్నిరీక్ష్యము.

ఆయన స్వయంప్రకాశమూర్తి యనుటకు శృతులలోని ఆధారములు.

స్వయం జ్యోతిః – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.3.9
జ్యోతిషామ్ జ్యోతిః – ముండకోపనిషత్తు 2.2.9
యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధిమామకమ్ – గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని యెఱుంగుము.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా
యది భాఃసదృశీ సా స్యాత్ భాస్తస్య మహాత్మనః
ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్ రూప తేజస్సునకు సరికావు.

ధ్మచక్ర రచయిత – ఆ మహాద్యుతిని పూజించువారు భగవంతుడొసగిన కాంతితో, తేజస్సుతో వెలుగుదురు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఈ పుణ్యస్తవములో 'మహా' అనే శబ్దముతో మొదలయ్యే నామములు మొత్తము 43 ఉన్నాయి. అందులో ఆయన షడ్గుణైశ్వర్యములను కీర్తించే ఈ ఆరు నామములు ఆయన లీలా వైభవమును తెలుపును. వీనివల్లనే భగవానుడు 'మహామాయ' అగును.

173. మహోత్సాహః
174. మహాబలః
175. మహాబుద్ధిః
176. మహావీర్యః

177. మహాశక్తిః

178. మహాద్యుతిః

పరా అస్య శక్తిః వివిధైవ శ్రూయతే స్వభావికీ జ్ఞాన బల క్రియాచ (శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 6.8) – జ్ఞానము, బలము, క్రియ వంటి వివిధములైన శక్తులు ఆయనలో స్వాభావికముగా (నేర్చుకొన్నవి కావు) అపరిమితములై యున్నవి.

జ్ఞాన శక్తి బల ఐశ్వర్య వీర్య తేజాంసి అశేషతః

భగవచ్ఛబ్ద వాచ్యాని వినా హేయైః గుణాదిభిః – విష్ణు పురాణము 65.79

'భగవత్' అను శబ్దము జ్ఞానము, బలము, ఐశ్వర్యము, వీర్యము, తేజము అను ఉత్తమ గుణములతో అనుసంధానమైనది. హేయమైన గుణములతో 'భగవత్' శబ్దమునకు సంబంధము లేదు.

తేజో బల ఐశ్వర్య మహా అవబోధ సువీర్య శక్త్యాది గుణైక రాసిః – విష్ణుపురాణము 6.5.85

భగవంతుడు తేజస్సు, బలము, ఐశ్వర్యము, గొప్ప జ్ఞానము, సమృద్ధిగా వీర్యము, శక్తి వంటి సద్గుణములకు నిలయుడు. తేజోమయుడు.

179. అనిర్దేశ్య వపుః

- వర్ణించుటకు వీలు గానట్టి, ఊహింపనలవి కానట్టి ఆకృతి (శరీరము) కలవాడు.

ఓం అనిర్దేశ్య వపుషే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

19వ శ్లోకము. 179వ నామము. అనిర్దేశ్యవపుః – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

70వ శ్లోకము. 662వ నామము. అనిర్దేశ్యవుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

ఇదమ్ తత్ ఇత్యాది రూపేణ విజ్ఞాపనమ్, జ్ఞాప్యస్య ప్రకాశనమ్ వా నిర్దేశ్యః. ఇదీ అదీ అని చెప్పగలిగినది, ఇలా అలా అని చూపదగినది 'నిర్దేశ్య' అగును. అలా సాధ్యము కానిది, మాటలకు చాలనిది, ఊహలకు అందనిది అనిర్దేశ్యము. 'వపు' అనే పదానికి 'శరీరము' అనీ, 'విత్తుట, చల్లుట' అనీ అర్థములు చెప్పవచ్చును (**బీజ సంతానే ఛేదనే చ**). 'బాపు, బాప్' అనే హిందీ పదములు 'వపు'నుండి ఉద్భవించి ఉండవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు 'అనిర్దేశ్య-వపు' అనే నామమునకు చెప్పిన అర్థము – వర్ణింపరానివాడు, విశ్వమునకు విత్తనము విత్తినవాడు (రెండు అర్థములు జోడింపబడినవి).

కాని విస్తారముగా చెప్పబడిన అర్థము – నిర్దేశింపజాలని శరీరము కలిగినవాడు భగవంతుడు.

జ్ఞానాది షాడ్గుణ్య మయం ఉపమాన విసర్జితమ్ వపుర్యస్యాతి తేజిష్ఠ అనిర్దేశ్య వపుర్హిస జ్ఞానము మొదలైన షడ్గుణాల చేత సాటి లేనటువంటి, మిక్కిలి తేజోవంతము, పూర్ణమయము అయిన దివ్యమంగళ విగ్రహము కలవాడు. సకల భూతముల శరీరములు పంచభూతములు, మనస్సు, అహంకారములచే నిర్మితములు. కాని శ్రీమన్నారాయణుని శరీరము పాంచభౌతికము కాదు. ఆయన నిర్గుణ, నిరాకారమూర్తి. శుద్ధ సత్వ స్వరూపి. తేజోమయుడు. జ్ఞానానందమయుడు. సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు. సర్వశక్తిమంతుడు. **రూపవర్ణాది నిర్దేశ విశేషణ వర్జితః** (విష్ణు పురాణము 1.2.10) – రూపము, రంగువంటి విశేషణములకు అతీతుడు. ఆయన రూపాది గుణములు వర్ణించ సాధ్యము కాదు. దేనితోను పోల్చుట కుదరదు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు మహాగుణ సంపన్నుడు. కనుక మన సామాన్య జ్ఞానము, పాండిత్యము శ్రీహరిని ఊహింప చాలవు. అంతరాత్మతోను, భక్తితోను భావించి, అనుభవించి, భగవంతుని తెలిసికొనుటకు యత్నింపవచ్చును.

శ్రీ చిన్మయానంద – మనము తక్కినవానివన్నీ చూచుటకు, తెలిసికొనుటకు సాధనమైన జ్ఞానము భగవంతునివలన కలుగుచున్నది. కనుక ఈ జ్ఞానముతో భగవంతుని వర్ణింప సాధ్యము కాదు (కన్ను తనను తాను చూడలేనట్లుగా).

180. శ్రీమాన్

- దివ్యాభరణ శోభితుడు.
- సౌందర్యమూర్తి, సుందరాంగుడు.
- సకలైశ్వర్య యుతుడు.

ఓం శ్రీమతే నమః

'శ్రీమాన్' అనే ఈ శుభమంగళ నామము 22వ, 180వ, 222వ నామములుగా మూడుమార్లు జపింపబడినది.
ఈ మూడు సందర్భములలోను ప్రముఖ వ్యాఖ్యాతల అనుభవం క్రింద సంక్షిప్తంగా చెప్పడమైనది.

3వ శ్లోకము. 22వ నామము. శ్రీమాన్ - **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: అతిమనోహర సుందర శ్రీ నారసింహ స్వరూపము
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: వక్షస్థలమున శ్రీలక్ష్మిని ధరించినవాడు.

19వ శ్లోకము. 180వ నామము. శ్రీమాన్ - **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: దివ్యాభరణములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు.
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు

24వ శ్లోకము. 222వ నామము. శ్రీమాన్ - **అగ్రణీః గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయోనేతా సమీరణః**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: శ్రీయుత మత్స్య మూర్తి. అన్ని సంపదలను కలిగినవాడు.
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: అనన్య తేజోమయుడు.

మళ్ళీ 65వశ్లోకంలో **'శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః'** అని వస్తుంది. అప్పుడు శ్రీ శంకరులు **'శ్రీమాన్'** ను ప్రత్యేక నామముగా పరిగణించారు. శ్రీ భట్టులు మాత్రము '**శ్రేయశ్శ్రీమాన్**' ఒకేనామముగా పరిగణించారు.

65వ శ్లోకము – 619వ నామము. శ్రీమాన్ / శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – **శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయఃశ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: **శ్రేయశ్శ్రీమాన్** – సకల సంపదలను ప్రసాదించు లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: **శ్రీమాన్** – సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్న శ్రీమంతుడు.

21వ నామము 'నారసింహ వపుః'. తరువాత 22వ నామము 'శ్రీమాన్'. అక్కడ శ్రీనారసింహావతారపరంగా 'శ్రీమాన్' నామమును శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. అవధులు లేని సౌందర్యముగల శ్రీనారసింహమూర్తియే శ్రీమాన్.

అలాగే మత్స్యావతారపరంగా వివరింపబడిన నామములలో 222వ నామమైన 'శ్రీమాన్' వచ్చును. అప్పుడు మత్స్యావతార సౌందర్యపరంగా 'శ్రీమాన్' పుణ్య నామమునకు వ్యాఖ్య చెప్పబడింది.

ఇదే విధంగా భగవంతుని శరీర వైశిష్ట్యమును ప్రస్తుతించే 'అనిర్దేశ్యవపుః' నామము ననుసరించి ఈ 180వ నామము 'శ్రీమాన్'వచ్చింది గనుక శ్రీహరి సౌందర్య వర్ణనతో ఈ నామమును వివరించారు.

శ్రీ భట్టులు: భగవంతుడు దివ్యాయుధములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు. శిఖిపింఛమౌళి. **అతసీపుష్ప సకాశం హారనూపుర శోభితం రత్నకంకణ కేయూరం కృష్ణం వందే జగద్గురుం.**

శ్రీ శంకరులు – భగవంతుడు షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడు. సకల శుభలక్షణ శోభితుడు. సర్వాంగ సుందరుడు – అని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రిగారు తమ శంకరభాష్యము అనువాదములో చెప్పారు. భగవంతుడు సిరిగలవాడు. సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు.

ధర్మ చక్రము రచయిత వివరణ – శ్రియఃపతి, లక్ష్మీవల్లభుడు గనుక వేంకటరమణుడు 'శ్రీమాన్'అని కీర్తింపబడుచున్నాడు. లక్ష్మిని వక్షస్థలమున ధరించినందున (**తద్వక్షస్థల నిత్యవాస రసికామ్ తత్ క్షాంతి సంవర్ధినీమ్**) ఆయన అందము స్వాభావికము. అనంతము. వారిది విడదీయరాని బంధము. అట్లే ప్రకృతి, పురుషులను వేరుచేయ సాధ్యము కాదు. ఇద్దరూ ఒకే పరబ్రహ్మముయొక్క అవినాభావ భావములు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'శ్రీ' అనగా సేవింపదగినది (సేవాయామ్). 'శ్రీ' అనగా శోభ, కాంతి. 'శ్రీ' అనగా సంపద. శ్రీమన్నారాయణుని సేవించుటయే జీవిత పరమార్థము. ప్రకృతిలోని ప్రతి అందము, ప్రతి వెలుగు (చెట్లు, పూలు, పక్షులు, నీళ్ళు, నక్షత్రములు, సూర్యచంద్రులు) అన్నీ భగవంతుని గుర్తు చేయును. భగవంతుని సేవించినవారికి నిత్యము, సత్యము, అనంతమునగు ఆనంద్యైశ్వర్యములు లభించును.

282. అమేయాత్మా

- తెలియరాని స్వరూపము గలవాడు. ఊహింపరాని తత్వమూర్తి.

ఓం అమేయాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకు పూర్వము చెప్పబడిన నామములు భగవంతుని విశిష్ఠ బహువిధ గుణములను, శక్తిని కీర్తించుచున్నవి. శ్రీమహావిష్ణువును ఇంద్రియముల ద్వారా తెలిసికొనలేము (అతీంద్రియుడు). ఆయన మాయను అధిగమించజాలము (మహామాయుడు). మహోత్సాహి. మహాబలుడు. మహాబుద్ధి. సకలసృష్టి మూలము (మహావీర్యుడు). మహాశక్తి. అసమాన కాంతిమయుడగు మహాద్యుతి. శ్రీయుతమూర్తి. ఆయన గుణవైభవములకు అంతములేదు. ఆయన స్వరూపమును ఎంచజాలము. కనుక శ్రీవాసుదేవుడు అమేయాత్ముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'ఆత్మ' యనగా బుద్ధి, తెలిసిన విషయము. మహాబుద్ధియైన శ్రీహరిని తెలిసికొనుట, ఆయన బుద్ధిని అంచనా వేయుట అసాధ్యము. కనుక ఆయన అమేయాత్ముడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు 'మా' అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరించారు. మా-మానె-కొలుచుట, పోల్చుట. **మాతుమ్ అర్హః మేయః, న మాతుమ్ అర్హః అమేయః.** కొలుచుటకు అందనిది అమేయయము. 'ఆత్మ' అనగా స్వరూపము. భగవంతుడు అంతటను అంతరాత్మయై యున్నవాడు గనుక బయటినుండి ఆయనను తెలిసికొనుట, కొలుచుట సాధ్యము కాదు.

శ్రీ కృష్ణ తులాభారము వృత్తాంతమును స్మరింపనగును. బ్రహ్మాండములను ఉదరమున భరించిన పరబ్రహ్మమును తులవేయతరమా?.

182. మహాద్రిధృత్ / మహాద్రిధృక్

- గొప్పకొండలనెత్తినవాడు. (ధరించినవాడు)

ఓం మహాద్రిధృతే నమః

శ్రీమహావిష్ణువు కూర్మావతారమున మందర పర్వతమును ధరించెను. నందగోపాలుడై గోవర్ధనగిరిని ధరించెను. దేవదానవులు అమృతమును కోరి వాసుకిని త్రాడుగా జేసి, మందరగిరిని కవ్వముగా వాడి క్షీరసాగరమును మధించు సమయమున ఆ పర్వతము జారిపడిపోవుచుండెను. అప్పుడు భగవంతుడు మహాకూర్మరూపమును ధరించి ఆ పర్వతమును వీపుపై భరించెను. మరల కృష్ణావతారమున ఆయన తనను నమ్ముకొన్న గోకులమును కాచుటకై గోవర్ధనగిరినెత్తి ఇంద్రుని గర్వమునణగించెను. బ్రహ్మాండమును సృజించి భరించు పరబ్రహ్మమునకు, రెండడుగులలో సకల భువనముల నతిక్రమించిన త్రివిక్రమునకు ఒక కొండనెత్తుట ఏపాటి కార్యము?

శ్రీ చిన్మయానంద – సాధకుని భక్తిపూరిత హృదయమే పాలకడలి. మనసు కవ్వము. వివిధములగు భావములే దేవదానవులు. బుద్ధియే వాసుకి. శ్రవణ మననాది సాధనలే చిలుకుట అనే ప్రక్రియ. మోక్షమే అమృతమను ధ్యేయము. ఇట్టి సాధనయందు కర్మ, బంధనములవలన సంసార సాగరమున మునిగిపోకుండ సహకరించువాడు శ్రీమహావిష్ణువు. కూర్మరూపదారి.

సహస్రనామము యొక్క కొన్ని పాఠములలో ఈ నామమే 'మహాద్రిధృక్' అని చెప్పబడినది. ఈ రెండు పాఠాంతరములను శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు ఇలా వివరించారు.

మహాద్రిధృక్ – మహాద్రయే దిధృష్ణోతి – గొప్ప కొండనెత్తగల అంతటి మొనగాడు.
మహాద్రిధృత్ – మహాద్రిమ్ ధరతి – కొండనెత్తినవాడు.

గోవర్ధన గిరినెత్తిన బాల కృష్ణుడు. 1690 కాలపు చిత్రం. చిత్రకారుడు Shaha din.
వికీపీడియా నుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shahadin_001.jpg

మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః |
అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాంపతిః || (20)

183. మహేష్వాసః

- తిరుగులేని, గొప్ప బాణములు ప్రయోగించువాడు.
- బ్రహ్మాండమైన ధనుస్సును ధరించినవాడు. గొప్ప విలుకాడు.

ఓం మహేష్వాసాయ నమః

మహాన్-ఈషూణామ్-ఆసః – మహేష్వాసః – గొప్పవైన బాణములను వేయువాడు.

శ్రీమహావిష్ణువు శార్ఙ్గము అనే మహాధనుస్సును ఆయుధముగా పూనినవాడు. ఆయనే కోదండరాముడై సాగరముపై బాణమును ఎక్కుపెట్టెను. ఆయనే బ్రహ్మాస్త్రమును వేసి రావణుని అంతము చేసెను. (శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణలు).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'ఇషు' అనగా బాణములు. 'ఇష్వాస' అనగా బాణములు వేయు ఆయుధము (ధనుస్సు) అగును. **మహాన్ ఇష్వాసః అస్య ఇతి మహేష్వాసః** – గొప్పదైన ధనుస్సును ధరించినవాడు మహేష్వాసుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆధునిక ఆయుధములలో ఎంత బలమున్నా, ఇంకా యుద్ధ పరిస్థితులు, అన్యాయములు పెచ్చరిల్లుతూనే ఉన్నాయి. అంటే వీనిలోని శక్తికి, ధర్మరక్షణకు సంబంధం లేదు. కాని భగవానుని ఆయుధములు వ్యర్థములు కానేరవు. రామబాణమునకు తిరుగు లేదు. దానివలన అధర్మము నశించుట, ధర్మము వర్ధిల్లుట తథ్యము.

ఆపదుద్ధారక స్తోత్రమునుండి

నమః కోదండ హస్తాయ సంధీకృత శరాయచ
దండితాఖిల దైత్యాయ రామాయాపన్నివారణే

184. మహీభర్తా

- భూభారము వహించినవాడు. ఆదికూర్మరూపుడు. శ్రీవరాహమూర్తి.

ఓం మహీభర్త్రే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీహరి ఆదికూర్మమై భూమిని సదా భరించియుండును గనుక ఆయన మహీభర్త.

శ్రీ శ్రీనివాస రాఘవాచారిగారు తమ 'నృసింహప్రియ' వ్యాసములో చెప్పిన వివరణ – నిత్య ఆహ్నిక కర్మలోని **'ఓం అఖిల జగదాధారాయ కూర్మరూపిణే నారాయణాయ నమః'** అనే మంత్రములో శ్రీమన్నారాయణుని మహీభర్తగా జపించుచున్నాము.

భర్త అనగా 'మగడు, భరించువాడు' అనే అర్థంలో 'మహీభర్త' అనగా భూదేవికి భర్త. శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రీవరాహమూర్తియై ప్రళయానంతరము పాతాళాంతర్గతయైన భూదేవిని ఉద్ధరించినాడు. అట్టి శ్రీభూవరాహస్వామియే మహీభర్త.

ధర్మ చక్రము రచయిత – శాస్త్రానుసారము సకల గ్రహ నక్షత్రాదులను భ్రమింపజేయు గురుత్వాకర్షణ శక్తి కూడా మహీభర్తయొక్క అంశమే.

హళెబీడులోని శ్రీభూవరాహమూర్తి శిల్పం. **వికీపీడియానుండి.**
Photo by Michael Gunther
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Halebid_si0954.jpg

185. శ్రీనివాసః

సిరికి నిలయమైనవాడు. లక్ష్మీవల్లభుడు.

ఓం శ్రీనివాసాయ నమః

ఈ పుణ్యనామము 185వ నామముగాను, 614వ నామముగాను స్తుతింపబడినది.
20వ శ్లోకము. 185వ నామము. శ్రీనివాసః – **మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః**
65వ శ్లోకము. 614వ నామము. శ్రీనివాసః – **శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః**

'శ్రీ' అనగా లక్ష్మీదేవి. క్షీరసాగర మథన సమయమున అవతరించిన లక్ష్మీదేవి నారాయణుని వరించినది. ఆమెను తన వక్షస్థలమున ధరించి ఆయన శ్రీమన్నారాయణుడైనాడు. ఆ అలమేలు మంగమ్మతల్లి నిత్యానపాయినియై, తద్వక్షస్థల నిత్యవాస రసికయై వేంకటరమణుని క్షాంతిసంవర్ధినియై విలసిల్లుచున్నది.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'శ్రీ' అనగా సకల శక్తి సంపదలు, కీర్తి, వైభవము, బలము, ధైర్యము, ధర్మము, సృజన, విద్య తదితర గుణసంపద. ఇన్ని సంపదలు ఒకచోట స్థిరముగానుండవు. కనుకనే లక్ష్మీదేవి నితాంత చంచల స్వభావము కలదియని చెప్పుదురు. ఇందుకు అసలు కారణము – అన్నియెడల, అందరియందు దోషములు, తమోగుణము. అజ్ఞానము ఎంతో కొంత ఆవరించి యుండును. కనుక అచట శ్రీదేవి నిలువజాలదు. కాని పురుషోత్తముడు, సచ్చిదానంద స్వరూపుడు, సకల కళ్యాణగుణనిధియైన నారాయణునివద్ద అలాంటి సమస్య లేనందున లక్ష్మీదేవి ఆయన వక్షస్థలమున నిత్యవాసియై యుండును. కనుకనే ఆయన శ్రీనివాసుడు.

పోతన భాగతము – గోపవనితలు శిశువులను చంకలనిడుకొని నందగోపాలునకు ఎదురేగి ఆనంద బాష్పములతో కౌగిలించుకొని స్వాగతించిన విధము.

సిరి చాంచల్యము తోడి దయ్యుఁ దనకుం జితేశ్వరుండంచు నే
పురుషశ్రేష్ఠు వరించె నట్టి పరమున్ బుద్ధిన్ విలోకంబులన్
గరయుగ్మంబులఁ గౌఁగిలించిరి సతుల్ గల్యాణ బాష్పంబు లా
భరణ శ్రేణులుగాఁ బ్రతిక్షణ నవప్రాప్తాను రాగంబులన్

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'శ్రీ' అనగా శోభ, కీర్తి, ధనము. ఇలాంటి సంపదలు స్వాభావికముగా, అనంతముగా కలిగియున్నందున భగవంతుడు శ్రీనివాసుడగును.

లక్ష్మీనారాయణులు వేరువేరు కాదు. భగవంతుని సకలైశ్వర్య శక్తి శుభ కళ్యాణ లక్షణములే లక్ష్మి. శ్రీదేవియే పరబ్రహ్మమగు నారాయణుడు. వెరసి శ్రీనివాసుడు.

శ్రీ మేప్పత్తూర్ నారాయణ భట్టాత్రి ప్రణీత శ్రీ మన్నారాయణీయము నుండి (2వ సర్గ) –

స్వామి తపస్యానంద వ్యాఖ్యానం. అనుసృజన తాడేపల్లి పతంజలి.

తత్తాదృజ్ మధురాత్మకం తవ వపుస్సంప్రాప్య సంపన్మయీ
సా దేవీ పరమోత్సుకా చిరతరం నాస్తే స్వభక్తేష్వపి
తే నాస్యా బత కష్ట మచ్యుత విభో త్వద్రూప మానోజ్ఞక
ప్రేమ స్థైర్యమయా దదాచపల బలా చ్చాపల్య వార్తోదభూత్

అటువంటి మధురయుతమైన నీ శరీరమును ఆశ్రయించి సంపన్మయి ఐన లక్ష్మీదేవి పరమమైన ఉత్సాహంతో కూడినదై తన భక్తులయందు ఎక్కువ సేపు నిలబడదు. అయ్యో ప్రభూ! నీ రూప మనోజ్ఞతలయందు ప్రేమబలం ఏర్పడడంచే లక్ష్మికి 'చంచల' అనే అపకీర్తి వచ్చింది.

లక్ష్మీస్తావక రామణీయక హృతేవేయం పరేష్వస్థిరే
త్యస్మిన్న న్యదపి ప్రమాణమధునా వక్ష్యామి లక్ష్మీపతే
యే త్వద్ధ్యాన గుణానుకీర్తన రసాసక్తా హి భక్తా జనా
స్తేష్వేషా వసతి స్థిరైవ దయిత ప్రస్తావ దత్తాదరా

స్వామీ! నీ సుందర రూపానికి ముగ్ధురాలై, పరవశురాలైన లక్ష్మీదేవి – ఏ భక్తులు నీ ధ్యాన గుణ కీర్తన రసమునందు ఆసక్తులై ఉంటారో, ఆ భక్తుల జపతపములందు వినబడు తన భర్త ప్రస్తావనలను విని దయతో ఆ భక్తుల ఇండ్లయందు కూడా వసించుచున్నది. అందువలననే ఆమెకు 'చంచల' అని మాట వచ్చి వుంటుంది.

186. సతాంగతిః

- సత్పురుషులకు, ముముక్షువులకు పరమగతియైనవాడు.

ఓం సతాంగతయే నమః

20వ శ్లోకము. 186వ నామము. సతాంగతిః – **మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః**
48వ శ్లోకము. 451వ నామము. సతాంగతిః – **యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాంగతిః**

ప్రణతానాం ప్రియకరః సతాంగతిః – శరణాగతులకు ప్రియము చేకూర్చువాడు సతాంగతి.

'సత్' అన్న పదమునకు సన్మార్గమున వర్తించువారని, మోక్షసాధన చేయువారని కూడ అర్థము చెప్పవచ్చును. అట్టివారికి పరమ గమ్యము శ్రీవైకుంఠవాసుడు, పరమాత్ముడు, పురుషోత్తముడు. వారికి గమ్యమే కాదు. దిశ, మార్గము, గమనము కూడ ఆయనే (శ్రీ చిన్మయానంద). శ్రీహరిపట్ల భక్తి కలిగి ఆయనను శరణుజొచ్చినవారికి వేఱు సంపదలు, సాధనములు సమ్మతములు కావు. కనుకనే నరహరిని కీర్తించు నోటితో నరులను శ్లాఘించుటకు అన్నమయ్య నిరాకరించినాడు.

187. అనిరుద్ధః

- ఎవరివల్లను, ఎన్నడైనను నిరోధింపబడనివాడు.
- అపరిమిత చేష్టామూర్తి.

ఓం అనిరుద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

20వ శ్లోకము. 187వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః**

68వ శ్లోకము. 644వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము

187వనామము – అనిరుద్ధః – నిరోధింపబడనివాడు.

644వనామము – అనిరుద్ధః – వసుభాండము (భూమిపై) జనార్దనునిగా నిత్యము వసించువాడు.

న నిరుద్ధః అనిరుద్ధః –నిరోధింపబడజాలనివాడు అనిరుద్ధుడు. భగవంతుని అనిరుద్ధ తత్త్వమును మనము ఎల్లెడల గమనించవచ్చును. సూర్యుడు ఉదయించును, అస్తమించును. అలలు ఎగసి ఎగసి పడును. ప్రకృతి నియమములు జరిగి తీరును. కాలము ఆగదు. అంతా భగవంతుని నియమానుసారము వర్తించి తీరును. ఆయన శాసనము అనివార్యము. ఆయన అనిరుద్ధుడు.

అనంత చేష్టాయుక్తత్వాత్ అనిరుద్ధ ఉదాహృతః – ఆయన చేష్టలకు మితి లేదు. భక్తులను రక్షించడానికి అనేకమైన పనులు చేసేవాడు అనిరుద్ధుడు. శ్రీ భట్టులు మూలసంహితమునుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **అపరిమిత చేష్టో భగవాన్ అనిరుద్ధః.**

ధర్మ చక్రము రచయిత వివరణ – కృష్ణుని నిరోధించుటకు కంసుడు ఎన్నో యత్నములు చేసెను. కృష్ణుని పుట్టుకకు ముందునుండి మొదలుపెట్టెను. అయినా కృష్ణుని అవతరణము, కంసుని మరణము తప్పలేదు. భగవంతుని భక్తులకు రక్షణ తథ్యము. భగవంతుని శత్రువులను రక్షించగలిగినవారు లేరు.

188వ నామము నుండి 199వ నామము వరకు - సురానందః, గోవిందః, గోవిదాం పతిః, మరీచిః, దమనః, హంసః, సుపర్ణః, భుజగోత్తమః, హిరణ్యనాభః, సుతపః, పద్మనాభః, ప్రజాపతిః – నామములు భగవానుని హంసావతారమును సూచించునవని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

188. సురానందః

- దేవతలకు ఆనందమును ప్రసాదించు దేవదేవుడు.

ఓం సురానందాయ నమః

సురాన్ ఆనందయతి ఇతి సురానందః – దేవతలను ఆనందింపజేయువాడు సురానందుడు.

'సు'-మంచి, 'రా'-ఇచ్చుట. లోకములకు మంచి (క్షేమము) చేయువారు సురులు (దేవతలు). భగవంతుడొసగిన శక్తి సామర్థ్యముల వల్ల, భగవంతునిచే నియమింపబడిన కార్యములు చేయుచు దేవతలు లోకములకు క్షేమము కూర్చుచున్నారు. అలాంటి దేవతలకు

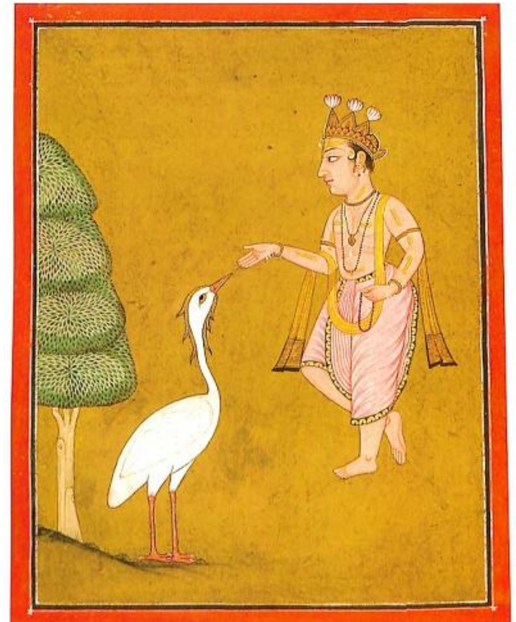
మేలు, రక్షణ, ఆనందము శ్రీహరివల్లనే కలుగును. ఆయన కృపవల్లనే వారు పాలకడలిని చిలికి అమృతమును పొందగలిగారు. వారికి కలిగిన ఇక్కట్లను తొలగించి వారిని కాచు ప్రభువు శ్రీమన్నారాయణుడే. దేవతల శక్తికి ఆధారము, దేవతల ఆనందమునకు ఆలవాలము ఆ ప్రభువే.

దివ్య ప్రబంధములలో తరచుగా కీర్తింపబడిన హంసావతారమును ఈ నామవివరణలో శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించారు. అజ్ఞానము వల్ల, మోహమువల్ల లోకములు అంధకారములో మునిగిపోయినపుడు బ్రహ్మ, సనక సనందనాదులు శ్రీమన్నారాయణుని ప్రార్థించారు. ఆయన హంస రూపంలో ప్రత్యక్షమై వారికి సత్యమును ఉపదేశించెను. హంస నీటిని పాలను వేరు చేసే విధంగా భగవంతుడు మంచి చెడుల విచక్షణను దేవతలకు ప్రసాదించాడు. శ్రీమద్భాగవతము 11వ స్కంధము 13వ అధ్యాయము పూర్తిగా హంసావతారమును గూర్చి చెబుతుంది.

శ్రీ మద్భాగవతము – ఏకాదశ స్కంధము – 13వ అధ్యాయము – హంసావతారము

http://srimad.org/wp/ నుండి. (శ్రీ మధ్వాచార్యుల 'భాగవత తాత్పర్య నిర్ణయము' ఆధారంగా శ్రీ వసంత మాధవపాయ్ గారు భాగవతము 11వ స్కంధమును ఆంగ్లంలోకి అనువదించారు. ఆ ఆంగ్లపాఠం యొక్క నా తెలుగు అనువాదం ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను – కా.సు. బాబు)

భగవంతుడు దివ్య హంస స్వరూపమున ఏతెంచి, సనక సనందనాదులకు ఒనరించిన ఉపదేశము – ధర్మమార్గమున చరించి రజస్తమోగుణములను అధిగమించు ఉపాయము – మోహమును విడనాడి అజ్ఞానమును పారద్రోలు ఆవశ్యకత --

హంసావతారము . 1720 కాలపు చిత్రం.
చంబ ప్రాంతపు మహేష్ చిత్రించినది కావచ్చును.
వికీపీడియా నుండి.

ముందుగా, సత్వగుణ ప్రధానమగు ధర్మమునాచరించి, క్రమముగా రజోగుణమును, తమోగుణమును జయింపవలెనని భగవంతుడు ఉద్ధవునకు ఉపదేశించెను. ఏదైనా గుణము వృద్ధియగుటకు పది ప్రధాన కారణములున్నవి. అవి – శాస్త్రములు, నీరు, జనులు, స్థలము, కాలము, వృత్తి, జన్మము. మనోవాంఛితము, మంత్రము, యజ్ఞకర్మలు.

తత్వవిదులైనవారు ప్రశంసించునది సాత్వికము. వారిచే నిరసింపబడునది తామసికము. మరియు వారు తటస్థముగానుండు గుణము రాజసము. వెదురు పొదల రాపిడి వల్ల ఉత్పన్నమైన అగ్ని ఆ వెదురు పొదలను దహించిన పిమ్మట అణగారును. అట్లే సత్వగుణాధిక్యము వలన ప్రకాశవంతమైన జ్ఞానము బాహ్యేంద్రియములను (జ్ఞాన సాధనములను) అణచివేసి, పిదప సమత్వ భావనమున విలీనమగును.

ఉద్ధవుడు భగవంతుని ఇట్లు ప్రశ్నించెను – ఇంద్రియ సౌఖ్యములు దుఃఖహేతువులని, ఆపత్తులకు మూలమని తెలిసి కూడ మానవులు అట్టి సుఖములయందు మోహితులై ఏల వర్తించెదరు?

అందులకు భగవంతుని సమాధానము – మాయామోహితమైన జీవుల హృదయములందు వికార పూరితమైన 'అహం'భావము రజోగుణమును పెంపొందించును. ఇది మనస్సునావరించి దుఃఖములకు కారణమగును. రజోగుణము వలన వస్తువుల ననుభవించు భావము కలుగును. అందుండి అనుభవించు మార్గముపై మనస్సు నిమగ్నమగును. తద్వారా నియంత్రింప శక్యము గాని కామము

జనించును. ఇట్లు రజోగుణ ప్రభావితుడై, కామ ప్రేరేపితుడై, ఇంద్రియ నిగ్రహమును కోల్పోయి జీవుడు చేయు కార్యములు దుఃఖమునకు కారణమగును.

విషయ వ్యామోహమును జయించుటకును, ఇంద్రియములను నిగ్రహించుటకును, రజోగుణమును నియంత్రించుటకును ప్రాణాయామాది యోగముల ద్వారా మనమును ప్రశాంతపరచుచు భగవంతునిపై నిలుపనగును. ఇదే విషయమై భగవంతుడు సనక సనందనాదులకు యోగోపదేశము కావించెను.

సనక సనందనాదులు బ్రహ్మను ఇట్లు ప్రశ్నించిరి – మనస్సు, ఇంద్రియములు ఒకదానినొకటి పెనవేసికొని జీవుని మోహములో బంధించుచున్నవి. అట్టి పరిస్థితిలో ఇంద్రియ వ్యామోహమునుండి మనసును విడదీసి, భవ సాగర తరణమునకు సిద్ధము చేయుట ఎట్లు సాధ్యము?

ఇదే ప్రశ్నకు సమాధానము కొఱకు బ్రహ్మ నారాయణుని ప్రార్థించెను. అప్పుడు నారాయణుడిచ్చిన ఉత్తరము – మనస్సు విషయవాసనలందు మగ్నమై ఇంద్రియముల చెప్పుచేతలకు లోబడును. మనస్సునకు, ఇంద్రియములకు కూడ పరమాత్ముడే అధిపతి. కనుక మనస్సును భగవంతునివైపు మరల్చినట్లయితే విషయ వ్యామోహము నశించి ఇంద్రియములు నిగ్రహింపబడును.

జాగ్రదవస్థ (మెళకువ), స్వప్నావస్థ (కలత నిదుర), సుషుప్తి అవస్థ (గాఢనిద్ర) అనునవి ప్రకృతి జనితమగు అవస్థలు. ఇందు సుషుప్తి అనునది తమోగుణ ప్రధానమైనది. స్వప్నావస్థయందు రజోగుణము ముఖ్యము. జాగ్రదవస్థ సత్వగుణ వర్ధకము. ఈ మూడింటికంటే జీవుడు వేరు. ఈ మూడు అవస్థలకు జీవుడు సాక్షియనవచ్చును. ఈ మూడు గుణములు జీవుని సంసారమున బంధించుచున్నవి. కనుక సంసారముయొక్క క్షణిక లక్షణమును గ్రహించి, సకల భయములను పారద్రోలి, జీవుడు నాలుగవదైన తురీయావస్థను (ఆత్మ సమాధి స్థితిని) సాధింపవలెను. ఇందుకై మోహమును విడనాడి, విరుద్ధ భావములను త్యజించి సమత్వ బుద్ధిని సాధింపవలెను.

బ్రహ్మాది దేవతలందరు శ్రీహరియొసగు శక్తిపైననే ఆధారపడి యున్నారు. శ్రీహరి ఒక్కడే దేవదేవుడు, సర్వేశ్వరుడు. ఆ శ్రీహరియే తన విశ్వ, తైజస, ప్రజ్ఞ స్వరూపములలో సకల జీవులకు మూడు అవస్థలలో వేర్వేరు అనుభవములను కలుగజేయుచున్నాడు. ఇది గ్రహించి జీవులు ఇంద్రియములను నిగ్రహించి, కామమును త్యజించి, దుష్కర్మములకు దూరముగానుండవలెను. తద్వారా ప్రశాంతమైన మనమును శ్రీహరి ధ్యానముపై మగ్నము చేయవలెను. ఆ విధముగా జీవుని నిజతత్వము, పరమాత్మతోడి సంబంధము తెలియుటయు, శరీరమే 'నేను' అను అజ్ఞానము నశించుటయు జరుగును. అట్టివారు దేహమును ధరించుట, విసర్జించుట పట్ల మమకారమును త్యజింతురు. ఇదే సాంఖ్యము, యోగముల రహస్యము – అని భగవానుడు సెలవిచ్చెను.

189. గోవిందః

- దేవతలచే ప్రస్తుతింపబడు దేవదేవుడు.
- మహార్ణవమునుండి భూమిని పైకెత్తి కాపాడినవాడు. శ్రీవరాహమూర్తి.
- గోవులను కాచేటి గోపాలుడు.
- వేదముల నొసగిన, వేదముల ద్వారా పొందదగినవాడు. వేదవేద్యుడు.

ఓం గోవిందాయ నమః

శ్రీసీతారామచంద్రా! గోవిందా! గోపాలా! వేంకటరమణా! గురువాయూరప్పా! శ్రీలక్ష్మీనారసింహస్వామీ! త్రివిక్రమా! జనార్దనా! శరణు శరణు! శ్రీ సత్యనారాయణా! శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేత శ్రీవరాహమూర్తీ! శ్రీనివాసా! శ్రీవేంకటేశా! పాహి పాహి!

మరల గోవింద నామము 58వ శ్లోకములో వస్తుంది.

20వ శ్లోకము. 189వ నామము. గోవిందః – **అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః**
58వ శ్లోకము. 543వ నామము. గోవిందః – **మహావరాహో గోవిందః సుషేణః కనకాంగదీ**

'గో' శబ్దానికి భూమి, గోవు, వాక్కు, వేదము అని వివిధ అర్థములున్నాయి. ఈ ధాతువునుండి 'గవామ్', 'గామ్' అనేధాతువులు ఉత్పన్నములు. 'విద్' అనగా లభించుట, కనుగొనుట. ఇందునుండి 'వింద' శబ్దము వస్తుంది.

గవామ్ విందః గోవిందః – స్తుతి వాక్కులను స్వీకరించువాడు గోవిందుడు. శ్రీహరియే సురానందుడు గనుక దేవతలకు జ్ఞానము నుపదేశించును. వారికి శ్రేయము కూర్చును. వారికి మార్గము చూపును. మరియు బ్రహ్మాది దేవతలొనరించు స్తుతివాక్యములను స్వీకరించి ప్రసన్నుడగును. కనుక ఆ దేవదేవుని, శ్రీవేంకటేశ్వరుని 'గోవిందుడు' అని స్మరించి భక్తులు తరింతురు.

గామ్ అవిందత్ గోవిందః – భూమిని మహాసాగరమునుండి ఉద్ధరించినవాడు గోవిందుడు.
నష్టామ్ వై ధరణీమ్ పూర్వమ్ అవిందమ్ వై గుహాగతమ్
గోవింద ఇతి తేనాఽహమ్ దేవైర్వాగ్భిరభిష్టుతః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము. 330.5
సాగరగర్భమున (అసురునిచే) దాచబడిన భూమిని లేవనెత్తినందున దేవతలు, శృతులు నన్ను 'గోవింద'యని స్తుతింతురు.
ఈ భావము యొక్క ప్రాముఖ్యతను ధర్మచక్రము రచయిత వివరముగా తెలిపారు. సమస్త లోకములను, జీవులను సంపూర్ణముగా నెఱిగినవాడు శ్రీనివాసుడే.

గావో వేద వాణ్యో విందన్తి లభన్తే, యత్ర వా అవిష్ఠన్తే స గోవిందో భగవాన్ విష్ణుః – వేదపారాయణము వలన లభించువాడు, వేదములకు నిలయమైనవాడునగు విష్ణుభగవానుడే గోవిందుడు.

గౌరేషా తు యతో వాణీ తామ్ చ విందయతే భగవాన్
గోవిందస్తు తతో దేవ! మునిభిః కథ్యతే భగవాన్ – హరివంశము 3.88.50
ఇక్కడ 'గౌ' అనగా వాక్కు, వాణి. అన్ని వాక్కులయందు వ్యాపించి, వానికి శక్తిని ప్రసాదింతువు గనుక మునులు నిన్ను గోవిందుడనియెదరు.

గోవులను కాచు గోపాలుడు గనుక గోవిందుడగును. ఇందుకు కూడ ఆధారము హరివంశమునుండి చెప్పారు.
అహమ్ కిలేంద్రో దేవానామ్ త్వమ్ గవామ్ ఇంద్రతామ్ గతః
గోవింద ఇతి లోకాస్త్వామ్ స్తోష్యన్తి భువి శాశ్వతమ్ – హరివంశము 2.19.45
నేను దేవతలలో ముఖ్యుడనైన ఇంద్రుడను. నీవు గోవులకధిపత్యము వహించితివి. కనుక భువిలో జనులెల్లపుడు నిన్ను 'గోవిందా' యని స్తుతింతురు. – ఆయన గోవుల కాపరి. బృందావన విహారి. గోపీజన మనోహారి. మురళీగానలోలుడు. గోపాలుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – పాలు, పెరుగు, వెన్న, నెయ్యి వంటి పదార్థములు నిత్య జీవితములో ఆహారముగాను, యజ్ఞాదికములందు హవ్యములుగాను ఎంతో ప్రాముఖ్యము గలవని మనము గమనింపనగును. ఆయన గోపాలుడయినందున జీవులకాధారము. యజ్ఞమునకు సాధనము. యజ్ఞమునకు భోక్త.

శ్రీ శంకరుల విష్ణు సహస్ర నామ వ్యాఖ్యానమును అనువదించిన శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రిగారు 'గో+విద్' శబ్ద సముదాయమునకు 10 అర్థాలను ఇచ్చారు.

1. గో – స్వర్గము → స్వర్గములను అధిగమించినవాడు.
2. గో – బాణములు → సకల శస్త్రాస్త్ర ప్రవీణుడు.
3. గో – ఆవులు → పశుగణమునకు పాలకుడు.
4. గో – వాక్కు → వేదములద్వారా తెలియబడువాడు.
5. గో – పిడుగు (మెరుపు) → పాదములపై వజ్ర చిహ్నములు గలవాడు.
6. గో – లోకములు → అన్ని లోకములందు విఖ్యాతుడు (పూజింపబడువాడు).
7. గో – కన్నులు → అందరియందు అంతర్యామియైన సాక్షి, దృష్టి.
8. గో – సూర్యుడు → సూర్య మండలాంతర్వర్తి.
9. గో – భూమి → సాగరమునుండి భూమిని ఉద్ధరించినవాడు.
10. గో – నీరు → జలములే నిలయమైనవాడు – నారాయణుడు.

190. గోవిదాం పతిః

- వేదార్థముల నెఱిగిన జ్ఞానులకు రక్షకుడు.

ఓం గోవిదాం పతయే నమః

గావో వేదగిరః ప్రోక్తాః గోవిందస్తత్సుపాలనాత్ గోవిందా పతిరుద్దిష్టో వేదవిద్వత్తుదో మనుః - గోవులు అంటే వేదవాక్కులు. వానిని రక్షించువాడు గోవిందుడు. ఈ నామము వేదవిద్వత్తును ప్రసాదించు మహామంత్రము. 'గో-విద్' అనగా 'వేదములు తెలిసినవారు' అని ఇంతకుముందు 'గోవింద' నామవివరణ ప్రకారమగానే గ్రహించవచ్చును. 'పతి' అనగా నాయకుడు, రక్షకుడు అని అర్థములు గలవు. కనుక వేదాధ్యయనము చేయువారికి ఆ వేదవిదుడు, వేదవేద్యుడు నాథుడగును.

ఇక్కడ మనము స్మరించి పరవశింపదగిన విషయము – సమస్త జ్ఞానమునకు గోవిందుడే మూలము. జ్ఞానార్జనకు గోవిందుడే ఆధారము. జ్ఞానమువల్ల మనకు గోవిందుడే అందివచ్చును.

'గో' అనగా వాక్కు, భూమి, గోవులు – ఇలా వివిధ అర్థములు ఉన్నాయని ఇంతకుముందే చెప్పుకొన్నాము. ఈ అర్థముల ఆధారముగా 'గోవిదాంపతి' పుణ్య నామమునకు మరిన్ని మనోహరమైన భావములు స్ఫురిస్తాయి. భగవంతుడు పశుపక్ష్యాది సకల జీవజాలమునకు భాషనొసగినవాడు. విశ్వతత్వము నెఱిగిన మహానుభావులకు ముఖ్యుడు. భూనాథుడు. గోనాథుడు. గోపాలబాలుడు. గోపీజన ప్రియుడు.

(శ్రీ ఎమ్. శ్రీనివాసన్ గారు అందించిన ఆధారములు ఈ వివరణకు ఉపయోగపడినవని శ్రీకృష్ణమాచారిగారు కృతజ్ఞతలు తెలిపారు.)

అట్లాంటాలో శ్రీ వెంకటేశ్వర మందిరం

మరీచిర్దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగోత్తమః |
హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతి: || (21)

191. మరీచిః

- కాంతి కిరణము, తేజోమయుడు.

ఓం మరీచయే నమః

అంధేభ్యోఽపి చ జంతుభ్యోః హంసగ్రీవావతారతః ప్రకాశిత స్వరూపత్వాత్ మరీచిరితి కథ్యతే - గ్రుడ్డివారికి కూడా నిర్మలమైన హంసావతారముతో తన రూపమును ప్రకాశింపజేయువాడు.

'మరీచి' అనగా కిరణము. భగవంతుడు భౌతికమగు కన్నులకు (చర్మచక్షువులకు) కానరాడు. కాని భక్తుల భక్తినేత్రములకు శ్రీమన్నారాయణుడు కిరణమై దర్శనమొసగును అని శ్రీభట్టులు వివరించారు. వ్రతముల వలన, క్రతువుల వలన, శక్తియుక్తులవలన చిక్కనివాడు భక్తికి మాత్రము తనంత తాను పట్టుబడును. భక్తులకు భగవంతుని వెదుకనవసరము లేదు. ఆయనే వారికి దర్శనమిచ్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని 'మరీచి' గుణము మనకు ధ్యాన మార్గమును ఉపదేశించును. ముందుగా ఇంద్రియములను నియంత్రించి, శారీరక శక్తిని మానసిక శక్తిగా మలచుకొనవలయును. ఆపై మనస్సును నియంత్రించి ఈ శక్తిని వెలుతురుగా చేసికొని, ఆ వెలుతురులో ధ్యానమును సాగించవలెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఇదే నామమునకు మరొకవిధముగా అర్థము చెప్పారు. 'మృ' – ప్రాణత్యాగే -మరణించుట, నశించుట – అనే మూలమునుండి, 'మరీచి' అనగా 'నాశనము చేయువాడు' అని అర్థము. లయ కారకుడైనందున ఆయన 'మరీచి'యగును. సృష్టి, స్థితి, లయములను మూడును భగవంతుని కార్యములే.

గీత 2.25 – **జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుః, ధ్రువమ్ జన్మ మృతస్య చ** – పుట్టినివానికి మరణము నిశ్చయము. మరణించిన పిదప మరల జన్మయును నిశ్చయమే.
అధర్వ వేదము 5.24.13 – **మృత్యుః ప్రజానామ్ అధిపతిః**

192. దమనః

– సంసార భారమును తొలగించి, బంధవిముక్తి నొసగువాడు.
– అధర్మ మార్గమున చరించువారిని దండించి, శిక్షించువాడు.

ఓం దమనాయ నమః

దమయతి ఇతి దమనః – హరించువాడు దమనుడు.

శ్రీ భట్టులు 'మరీచిః' నామము వివరణను ఇంకొంత ముందుకు నడిపి, 'దమనః' నామమును వివరించారు. శ్రీమన్నారాయణుడు కాంతిమయుడు గనుక అజ్ఞానాంధకారములో, మాయామోహితులై, సంసారబంధమున కొట్టుమిట్టాడు భక్తులకు తరణోపాయమును చూపి వారిని భవపాశములనుండి విముక్తులను చేయును. **భవతాపస్య దమనాత్ కాన్త్యా దమన ఈరితః** – తనయొక్క చల్లని కరుణచేత (కాంతి అనే చల్లని గంగాప్రవాహము చేత) భవతాపమును నాశనము చేయువాడు దమనుడు. తమస్సునకు, అసత్యమునకు, మృత్యువునకు ఆయన దమనుడు. సచ్చిదానందమార్గమును తెలియజేయు మరీచి.

శ్రీ శంకరులు 'దమ్' – ఉపశమే – నెమ్మది పరచుట – అనే భావంలో 'దమనః' అనగా 'అణచివేయువాడు, శిక్షించువాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. **స్వాధికారాత్ ప్రమాద్యతః ప్రజాః వైవస్వాది రూపేణ దమయితు శీలమ్ యస్య స దమనః** – తమయొక్క కర్తవ్యమునుండి విముఖులైన ప్రజలను తాను యముడు మొదలైన రూపములలో శిక్షించే లక్షణము కలవాడు దమనుడు. భగవంతుడు పెక్కు విధములుగా అధర్మపరులను శిక్షించును. రాజుగా నేరస్తులను శిక్షించును. నొప్పి, దుఃఖము, భయము, మరణము – ఇవన్నీ జనులలోని విపరీత వర్తనమును అదుపుచేయు సాధనములు.

ధర్మ చక్రము రచయిత ఇదే భావమును మరొక కోణంలో చెప్పారు. (ఆహార వ్యవహారములలో) సాత్విక మార్గమును వదలినవారికి వ్యాధులు, బాధలు సంభవించును. అలా వ్యక్తులను సన్మార్గమున నడపించు ముండ్లకంచెయే ఈ దమనము.

భగవంతుని అవతారములలో ఆయన దుష్ట శిక్షకుడని విశదముగా తెలియుచున్నది.

193. హంసః

– హంసవంటి గుణములు కలవాడు. హంసావతరమును ధరించినవాడు. '**సోऽహమ్**' అని చాటిచెప్పు పరబ్రహ్మము. అన్ని శరీరములందలి అంతర్యామి.

ఓం హంసాయ నమః

నీటినుండి పాలను వేరు చేసి, పాలను మాత్రమే స్వీకరించుట హంస లక్షణము. ఇంకా స్వచ్ఛత, అందము, అందమైన నడకలకు హంస ప్రసిద్ధము. అదే విధముగా భగవంతుడు కేవలము మంచితనమునకు ఆలవాలము. మంచి కానిది ఆయన దరి చేరదు. భగవంతుని సంకల్పము, వాక్కు, కార్యము సదా సుందరము. శుద్ధము. కనుక 'హంస' నామమున శ్రీహరిని నుతింపనగును.

భగవంతుని హంసావతారము గూర్చి 'సురానందః' నామమున వివరించడమైనది. ఈ 'హంస' నామము కూడ బ్రహ్మాదులకు జ్ఞానమునుపదేశించిన పుణ్యావతారముగా చెప్పవచ్చును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యను అద్వైతపరముగా అన్వయింపవచ్చును. '**సోऽహమ్**' లేదా '**అహమ్ సః**' అనే సూక్తి అద్వైతవాదమున తరచుగా చెప్పబడినది. నేనే బ్రహ్మమును - **సోऽహమ్** – అని గ్రహించినవానికి సంసార భయమును పోగొట్టువాడు గనుక పరమాత్ముడు హంసయగును. 'హన్-స'. 'హన్'-నాశనము చేయుట 'స'-సంసార బంధన భయములు.

నాలుగు వేదాలలోనూ నాలుగు మహావాక్యాలున్నాయి.

1. **ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ** – ఐతరేయోపనిషత్తు – ఋగ్వేదము.
2. **అహం బ్రహ్మాస్మి** – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు – శుక్లయజుర్వేదము

3. **తత్త్వమసి** – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు – సామవేదము
4. **అయమాత్మా బ్రహ్మ** – మాండూక్యోపనిషత్తు – అధర్వణ వేదము

ఈ వాక్యాలలో చరాచర జగత్తంతా పరమేశ్వర స్వరూపమేని, ఆ పరమేశ్వరుడను నేనే (నీయందే ఉన్నాడు) అని చెప్పబడింది. తమ ఉపన్యాసములో శ్రీ కృష్ణప్రేమి ఒక పిట్టకథను చెప్పేవారు. ఒక శిష్యుడు వేదాంతజ్ఞానము కొరకు ఒక అద్వైతాచార్యుని వద్దకు, ఒక విశిష్టాద్వైతాచార్యునివద్దకు మార్చి, మార్చి వెళ్ళినాడట. వారు ఇలా చెప్పారట.

అద్వైత గురువు – **సోऽహమ్** (సః + అహమ్)

విశిష్టాద్వైత గురువు – **దాసోऽహమ్**

అద్వైత గురువు – **సదాసోऽహమ్**

విశిష్టాద్వైత గురువు – **దాసదాసోऽహమ్**

'స', 'ద' అక్షరములు చేర్చి ఇలా తత్త్వమును ఉపదేశించుట విచిత్రము.

'హంస' నామమునకు మరొక వ్యాఖ్య – **హన్తి గచ్ఛతి సర్వ శరీరేషు ఇతి వా హంసః** – సకల శరీరములందు నివసించి చరించువాడు 'హంస'.

194. సుపర్ణః

- చక్కనైన రెక్కలుగలవాడు. గరుత్మంతుడు. హంస.
- యోగులు సంసార సాగరమును దాటుటకు సహకరించేవాడు.
- ఏదైనా కదలడానికి శక్తినిచ్చేవాడు.
- వేద స్వరూపుడు (సంసారమనే అశ్వత్థ వృక్షానికి వేదములే ఆకులు – గీత)
- పచ్చని తులసి ఆకులచే అలంకృతుడైనవాడు.
- శ్రీలక్ష్మీదేవి సాన్నిధ్యం కారణంగా పచ్చని రంగు గలవాడు.
- శుద్ధమైన భక్తిచే సంతోషించువాడు.
- పరమానంద నిలయుడు (సు-పర్-ణః)
- ప్రళయకాలంలో చక్కని మఱ్ఱి ఆకుపై శయనించినవాడు.
- విశ్వమంతా పూర్తిగా వ్యాపించియున్నవాడు.
- సుపర్ణుడైన గరుడుని వాహనముగ కలిగినవాడు.

గరుడునిపై అధిరోహించిన విష్ణువు – బ్యాంగ్‌కాక్‌లో విగ్రహము.

వికీపీడియానుండి. Photo by Hdamm

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garudabkkholidayinn0609.jpg

ఓం సుపర్ణాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

21వ శ్లోకము. 194వ నామము. సుపర్ణః – **మరీచిర్దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగోత్తమః**

91వ శ్లోకము. 859వ నాము. సుపర్ణః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

పర్ణములనగా పక్షిరెక్కలు. అందమైన, శుభప్రదమైన, దృఢమైన రెక్కలు కలిగిన పక్షిరూపుడని ఈ నామమునకు అర్థము. ఇదే అర్థమును వివిధ భావాలలో అన్వయించారు.

శ్రీమద్భాగవతము (1.16.15)లో భగవంతుడు ఇలా చెప్పాడు – **సిద్ధేశ్వరాణామ్ కపిలః సుపర్ణోఽహమ్ పతత్రిణామ్** – సిద్ధులలో నేను కపిలుడను. పక్షులలో నేను గరుడను. భగవద్గీత (10.29)లోనూ ఇదే విషయం ఉన్నది – **మృగాణామ్ మృగేంద్రోఽహమ్ వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్** – మృగములలో నేను సింహమును. పక్షులలో వినతాసుతుడగు గరుత్మంతుని.

కనుక 'సుపర్ణ' అనగా గరుత్మంతుడనీ, అన్నింటిలోకి ఉత్తముడనీ చెప్పవచ్చును. ఇంకా ఇంతకుముందు నామమైన 'హంస' అవతారమునకు కూడ (సుందరమైన రెక్కలుగలవాడు) అన్వయింపవచ్చును.

శోభన పర్ణత్వాత్ సుపర్ణ ఇతి కథ్యతే సంసారపార నయనాత్ సుపర్ణ ఇతి వా మతః - సంసారసాగరమును దాటించుటకై చక్కనైన రెక్కలతో వచ్చి భక్తులను ఆ దరికి మోసుకొని పోవును గనుక ఆయన సుపర్ణుడగును.
ముండకోపనిషత్తు (3.1) లో జీవాత్మ, పరమాత్మలను వివరించు వర్ణన సుప్రసిద్ధము.

ద్వా సుపర్ణా సాయుజా సఖాయా సమానమ్ వృక్షమ్ పరిష్వజతే
తయోరన్యః పిప్పలమ్ స్వాదన్తి అనశ్నమ్ అన్యో అభిచాకశీతి
ఒకే చెట్టుపై రెండు చక్కనైన పక్షులు (సుపర్ణములు) ఉన్నవి. అందు ఒక పక్షి (రావి)పండును భుజించుచున్నది. రెండవ పక్షి కేవలము చూచుచున్నది. రెండు పక్షులు అత్యంత స్నేహము కలిగినవి.

ఇక్కడ శరీరమే వృక్షము. దానిపైన మొదటి పక్షి 'జీవుడు'. రెండవ పక్షి 'ఈశ్వరుడు'. సంసారమునందలి కర్మఫలమే పండు. జీవాత్మ కర్మఫలమునననుభవించును. పరమాత్మ సంగరహితుడు, సాక్షిమాత్రుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి గారు మొదటి పక్షిని మహాభోగి (పేరింబమ్) అనీ, రెండవ పక్షిని మహాజ్ఞాని (పేరఱివు) అనీ చెప్పారు. రెండవ పక్షిని 'సుపర్ణ' నామము ద్వారా గ్రహింపనగును.

(మరింత వివరణ 859వ నామమునకు చెప్పబడినది.)

195. భుజగోత్తమః

- ఆదిశేషునకు ప్రభువు.
- సర్పములలో ఉత్తముడు. (అనంతుడు, వాసుకి)
- వ్యాపనము, చలనము కలిగినవానిలో ఉన్నతుడు (సర్వవ్యాపి)

ఓం భుజగోత్తమాయ నమః

భుజేన గచ్ఛన్తి ఇతి భుజగాః – (కాళ్ళతో కాక) భుజములతో కదలునది భుజగము. 'ఉత్తమ' అనగా పైస్థానమున ఉన్నవాడు, ప్రభువు. 'భుజగోత్తమ' అనగా భుజగములలో శ్రేష్ఠుడు.

భగవద్గీతలో '**సర్పాణామస్మి వాసుకిః**' అనియు (10.28), మరియు '**అనంతశ్చాస్మి నాగానాం**' అనియు (10.29) భగవానుడు సెలవిచ్చెను. వాసుకి సర్పములకు రాజు, భగవద్భక్తుడు. కనుక సర్ప శ్రేష్ఠుడు. ఆదిశేషుడు (ఆనంతుడు) నాగజాతికి ప్రభువు. వేయి పడగలవాడు. శ్రీమహావిష్ణువునకు శయ్యగానుండి అనవరతము ఆయనను సేవించును. భగవంతునకు పరమభక్తుడు. పెక్కు పర్యాయములు ఆయనకు తోడుగా అవతారములను దాల్చి భగవల్లీలలయందు పాలు పంచుకొన్నవాడు. ఇతడు భగవానునినుండియే ఉద్భవించెను.

'భుజగోత్తమ' నామమునకు శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు ఇచ్చిన వివరణ మిగిలిన వ్యాఖ్యానాలకంటె కొంత వైవిధ్యము కలిగియున్నది. ఇందుకు వారు వ్యాకరణమునుండి, శ్రుతులనుండి పెక్కు ఆధారములు చూపారు. 'భుజ్' అనే ధాతువునకు వంగుట, మలుపు తిరుగుట (కౌటిల్యే) అనే అర్థములు ఉన్నాయి. వంగునవి, మలుపు తిరిగినవి (అనగా విస్తరించినవి) అయినవానిలో అత్యుత్తముడు గనుక భగవానుడు భుజగోత్తముడు. ఆయన చరించని ప్రదేశము, చొరరాని చోటు లేదు. పక్షులు, గాలి, విమానములు, రాకెట్లు ఏవయినా సరే. వాని చలనశక్తికి ఆధారము భగవంతుడు.

ఆయన ఆదిశేషునకు ప్రభువు. శేషాద్రిపై వెలసిన శ్రీనివాసుడు. శేషశాయియైన శ్రీరంగనాథుడు. శ్రీరామానుజులచేత నుతింపబడిన శ్రీమహావిష్ణువు.

196. హిరణ్యనాభః

- బంగారమువంటి, కళ్యాణప్రదము, మనోహరమునగు నాభియందు చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం హిరణ్యనాభాయ నమః

హిరణ్యమనగా బంగారము. శ్రీమహావిష్ణువు బొడ్డు బ్రహ్మకు జన్మ స్థానము. ఆ చతుర్ముఖ బ్రహ్మయే చతుర్వేద జ్ఞాని. సకల జీవరాశులను సృష్టించి, శ్రీమన్నారాయణుని సేవించు భాగ్యము కలిగినట్టి మహానుభావుడు. అట్టి బ్రహ్మకు జన్మస్థానమైన నాభి కలిగినందున విష్ణువే హిరణ్యనాభుడు.

197. సుతపాః

- అత్యుత్తమ జ్ఞానమునకు ఆలవాలము.
- మూర్తీభవించిన తపస్సు.
- బదరికాశ్రమమున తపస్సును ఆచరించినవాడు.

ఓం సుతపసే నమః

'తపస్సు' అనగా 'జ్ఞానము' అనే అర్థంలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. సకల విద్యలు, యోగములు, జ్ఞానము, విజ్ఞానము జనార్దనుని అధీనములోనుండును గనుక ఆయన సుతపస్వి.

శ్రీ శంకరులు మహాభారతము (12.242.4) నుండి ఉదాహరించారు. **మనశ్చేంద్రియాణామ్ చ హ్యైకాగ్ర్యమ్ పరమమ్ తపః** – మనస్సును, ఇంద్రియములను, బుద్ధిని ఏకాగ్రము చేయుటయే తపస్సు. ఇట్టి తపోసాధన భగవంతుని అనుగ్రహమువలన కలుగును. దానివలన బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును.

శ్రీ చిన్మయానంద గారు ఉపనిషత్తులనుండి ఉదాహరించారు. **స తపః తప్త్వా ఇదమేతదసృజత్** – ఆయన తపమాచరించెను (సంకల్పించెను). తపము చేసి ఇదంతా సృజించెను.

అన్ని బలములకంటె తపోబలము అత్యంత శక్తివంతమైనదని వివరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత పెక్కు ఉదాహరణలు ఇచ్చారు. వశిష్ఠుని తపోబలము ముందు విశ్వామిత్రుని సైన్యము నిర్వీర్యమయ్యెను. పిదప తపమువల్లనే విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మజ్ఞానము పొందగలిగెను. తపస్సు ద్వారానే ధ్రువుడు వాసుదేవుని అనుగ్రహమును, నిశ్చల తారాస్థానమును పొందెను. ఇట్టి తపస్సు భగవానుని స్వరూపము. తపోరూపమున భగవానుడు భక్తులకు కార్యసిద్ధి, సంకల్పసిద్ధి చేకూర్చును. కనుక ఆయన సుతపస్వి.

తాపసులకు దిక్కు. స్వయముగా మహాతపస్వి. బదరికాశ్రమమున నరనారాయణులుగా సుదీర్ఘకాలము భగవానుడు తపమునాచరించెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు 'తప్' అనగా 'భరించుట' (క్లేశమును సహించుట) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. తల్లి నవమాసములు బిడ్డను గర్భమున మోసి, ప్రసవ వేదన సహించి, బిడ్డకు జన్మనిచ్చి పెంచుటయే తపస్సు. సూర్యాదుల వేడిమిని భరించి, మనుష్యులకు తగినంత వేడిమిని మాత్రమే భూమికి అందజేయుట తపస్సు. ఇవన్నీ భగవంతుని మహాతపస్సులు. కనుక ఆయన సుతపస్వి.

198. పద్మనాభః

- బొడ్డున (బ్రహ్మకు జన్మస్థానము అయిన, పృథివీ సంబంధమైన) తామరపూవు కలవాడు.
- అందరి హృదయ కమలములందు వసించువాడు.
- జ్ఞానమునకు నిలయము. బహు మనోహరుడు.

ఓం పద్మనాభాయ నమః

ఈ నామము మూడుమార్లు వస్తుంది.

6వ శ్లోకము. 48వ నామము. పద్మనాభః – **అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభః అమరప్రభుః**

21వ శ్లోకము. 198వ నామము. పద్మనాభః – **హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః**

38వ శ్లోకము. 348వ నామము. పద్మనాభః – **పద్మనాభః అరవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్**

48వ నామమునకు – నాభియందు పద్మము గలవాడు. ఆ పద్మమునుండి బ్రహ్మ జనించెను. బ్రహ్మవలన సృష్టి కావింపబడెను – అని అర్థము చెప్పబడినది.

పార్థివం భూరి పద్మస్తు నాభావష్టదళం మహత్ య స్స హేమమయీ దివ్యాకర్ణికా మేరురుచ్యతే యస్య నాభౌ తదుత్పత్తి పద్మనాభ స్స ఉచ్యతే - బంగారుమయమైన మేరుపర్వతము దుద్దుగా కలిగి, ఎనిమిది దళాలతో అలరారుతున్న పృథివీ సంబంధమైన పద్మమును నాభియందు గలవాడు.

ఈ 198వ నామము 'పద్మనాభః' కు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అందరి హృదయ కములమునందు వసించును. నాభి అనగా మధ్యభాగము.

ధర్మచక్రము రచయిత ఇదే నామమునకు రమ్యమైన మరొక అనుభవమును పంచినారు. పద్మము వికసించినపుడు తుమ్మెదలను, తేనెటీగలను ఆకర్షించును. అలాగే పద్మనాభుడు జీవులను తనవైపు ఆకర్షించును. పద్మము అత్యంత సుందరమైన పుష్పము. అలాగే పద్మనాభుడు అందమునకు అందమైనవాడు. శ్రీలక్ష్మీదేవి శుభమంగళయై భృంగాంగనవలె పులకభూషణమైన హరి శరీరమును ఆశ్రయించును. ఆయన సీతాముఖాంభోరుహ చంచరీకుడు. రుక్మిణీవల్లభుడు. గోపీజనప్రియుడు. శ్రీనివాసుడు. శ్రీవరాహమూర్తి. అందమునకు రూపము. శ్రీ కంబ మహాకవి **'తాళ్ కందాట్ తాళె కందాట్'** అని శ్రీరాముని చక్కదనమును వర్ణించెను. అట్టి పద్మనాభుని సౌందర్యము భక్తులను ఆనందాంతరంగులనొనర్చి, సన్మార్గమున నడిపి, ముక్తిని ప్రసాదించును. ఆయన ప్రహ్లాద మానస సరోవరమున వికసించిన శ్రీనారసింహమూర్తి. పద్మనాభుడు. పద్మావతీనాథుడు.

శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠగారు ఇదే నామమును మరొక దృక్పథమునుండి వ్యాఖ్యానించారు. 'పద్మము' అనగా 'జ్ఞానము' అని కూడ అర్థము. **పద్యతే జ్ఞాయతే అనేన పద్మమ్ జ్ఞానమ్.** సకల విద్యలకు, సర్వ జ్ఞానమునకు కేంద్రము, నిలయము అయినందున, అఖిల విద్యలు ఆయన అధీనములో నున్నందున ఆయనను పద్మనాభుడు అని నుతింతురు.

కంబోడియాలో శ్రీ అనంతపద్మనాభుని శిల్పము.
Creative Commons photo from Flickr
by Soham Banerjee
https://www.flickr.com/photos/soham_pablo/49418289042/in/dateposted/

199. ప్రజాపతిః

- సకల జీవులకును ప్రభువు.

ఓం ప్రజాపతయే నమః

8వ శ్లోకము. 70వ నామము. ప్రజాపతిః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**
21వ శ్లోకము. 199 వ నామము. ప్రజాపతిః – **హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః**

తద్ పద్మోద్భవ ప్రభృతానామ్ ప్రజానామ్ పతిః – శ్రీహరియే సకల ప్రజలకును, పద్మ సంభవుడైన బ్రహ్మకును అధిపతి. కాలముతో పునరావృతమగు సృష్టి, లయ కార్యములు పద్మనాభుని అధీనములు. నైమిత్తిక కృషిలో సృష్టింపబడిన పరబ్రహ్మ మొదలైనవారికి రాజైనవాడు ప్రజాపతి.

నైమిత్తి కేత్రు యే సృష్టాః ప్రజా బ్రహ్మముఖాస్తథా తేషాం చైవ పతిస్స్వామీ ప్రజాపతిరిహోచ్యతే - 'పతి' అనగా తండ్రి అని కూడ చెప్పవచ్చును. సకల జీవరాశులును ఆయననుండియే, బ్రహ్మద్వారా సృజింపబడినవి గనుక హిరణ్యనాభుడే ప్రజాపతి. ప్రజాపాలనార్థము, ధర్మరక్షణార్థము ఆయన అవతరించును.

గీత 9.17 – **పితామహస్య జగతః**   గీత 11.43 – **పితాసి లోకస్య చరాచరస్య**

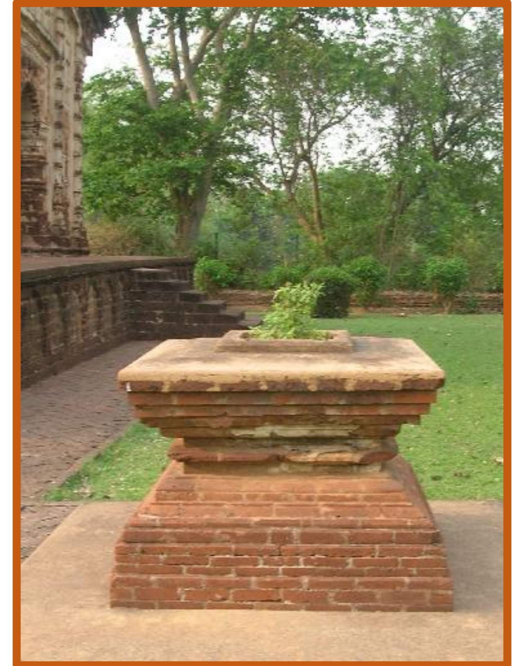
తులసి (వనమాల) ప్రాశస్త్యము

http://www.vedics.net "Ramanuja Darshan" Vol-3 Issue-1 (Jan-Mar 2005)
"రామానుజ దర్శనము"లో శ్రీ జి. శేషాద్రి అయ్యంగార్ రచన నుండి గ్రహించినది.

శ్రీమహావిష్ణువు వనమాలను, పంచాయుధములను ధరించియుండును. తులసిమాల (వనమాల) శ్రీవాసుదేవుని అసాధారణ చిహ్నములలో ఒకటి. శ్రీమన్నారాయణునికి తులసితో గల అనుబంధము ప్రగాఢమైనది. ప్రతి సాలగ్రామ పూజ (విష్ణుపూజ)యందును తులసీదళములు సమర్పింపబడును. తులసి ప్రాశస్త్యమును గూర్చి కొన్ని ఆసక్తికరమైన విషయములు.

- ఇంటిలో తులసిమొక్కను పెంచుటయే శ్రీనివాసుని అర్చించుటకు సమానమగును.
- తులసియున్నచోట విష్ణువు వసించును.

- ఉదయమే తులసిని దర్శించినట్లయితే, అప్పటివరకు చేసిన పాపములు నశించును.
- ఏకాదశి ఉపవాసానంతరము ద్వాదశి పారణ తులసి తీర్థముతో ఆరంభింతురు.
- చాలా గృహములందు తులసిమాతను ప్రత్యక్ష మహాలక్ష్మిగా అర్చింతురు.
- తులసీజలముతో అర్పించిన దానము ఫలవంతమగును.
- శ్రీమద్భాగవతములో తులాభార సందర్భమున సత్యభామాదేవి తన సకలసర్వాభరణములతోను ఆ జగన్నాథుని తూచలేకపోయినది. రుక్మిణీదేవి తులసిదళముతో భగవానుని భారమును సమమొనర్చినది.
- త్రిపద్ రామాయణమున తులసి వైకుంఠమును గురించిన ప్రస్తావన యున్నది.
- శ్రీ నమ్మాళ్వార్ గారు తమ 'తిరువైమొళి'(4.2)లో తులసి మహాత్మ్యమును విపులముగా కీర్తించారు. శ్రీమన్నారాయణుని పాదసన్నిధిలో తులసివలె తరించవలెనని ఆకాంక్షించారు.
- శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారువారు తమ 'సిరియ తిరుమండల్' (58-59)లో ఆ భగవంతుని పదములచెంతనున్న తులసిదళము కొరకు ఆక్రోశించారు.
- శ్రీ అళవందార్ (యమునాచార్యులు)గారు తమ స్తోత్రరత్నమున భగవంతుని '**లసత్తులస్యా వనమాలయోజ్వలమ్**' అని వర్ణించారు. నాలాయిర దివ్య ప్రబంధములో అందరు ఆళ్వారులు తమ పాశురములలో తులసిని అర్చించారు.
- గ్రీకు తత్వవేత్త అయిన అరిస్టాటిల్ మహాశయుడు (క్రీ. పూ. 384-322) తులసిమొక్కకు 'Sanctum Basil' అని నామకరణము చేసెను. ఆయన 'Sanctum' అనగా 'పవిత్ర' అనే పదమును మరే మొక్కకు వాడలేదు. ఆయుర్వేదములో తులసికి ఎంతో ప్రాధాన్యత ఉన్నది.
- శ్రీ త్యాగరాజస్వామివారు తులసితల్లిని ఆరు కీర్తనలలో ఆరాధించారు. తులసిని జగజ్జననియని, సకల తీర్థములకు స్వర్గమని కీర్తించారు. బ్రహ్మాదులు కూడ తులసితో అర్చించి శ్రీమన్నారాయణుని ప్రసన్నము చేసికొనిరి. శ్రీరాముని ఉరమున, కరమున, ముఖమున, శిరమున, భుజమున, నేత్రమున, చరణయుగమున తులసి వెలుగొందుచున్నది. తులసియే భగవంతుని శరీరము. తురీయ బ్రహ్మము. శ్రీహరికి పరమ ప్రియము. ఆండాళ్ తల్లిని శ్రీరంగనాథునితో కలిపిన నేస్తము.
- పద్మపురాణములో ఇలా ఉన్నది – తులసి మొక్కలు ఉన్న ఇంటిలోనికి ప్రవేశించడానికి యముడు సాహసింపడు.

చిత్రం. బెంగాల్ విష్ణుపూర్ రాధామాధవ మందిరంలో తులసి కోట. వికీపీడియా నుండి. By Jonoikobangali

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tulsi_Mancha_at_Radhamadhab_Temple_Arnab_Dutta_2011.JPG

అమృత్యుః సర్వదృక్సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః |
అజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా || (22)

200. అమృత్యుః

- మరణము, నాశనము లేనివాడు.

ఓం అమృత్యవే నమః

మృత్యుః యస్య న అస్తి ఇతి అమృత్యుః – ప్రతి వస్తువునకు జననము (ప్రారంభము), వృద్ధి, క్షీణత, వ్యాధి, మరణము (అంతము) అనే 5 దశలు తప్పవు. పుట్టినదెల్ల గిట్టక మానదు. కాని భగవంతుడు అజుడు (పుట్టుక లేనివాడు), అమరుడు, అమృత్యుడు, షడ్భావ వికార శూన్యుడు.

ధర్మ చక్రము రచయిత వ్యాఖ్య - ఈ నామ స్మరణమునందు మనము ఆత్మ (జీవాత్మ) నాశనము లేనిదని గుర్తించవలయును. కనుక నశ్వరమగు శరీరమునే జీవునిగా తలంపక, పరమాత్మను ధ్యానించి అమృతత్వమును (జనన మరణ చక్రమునుండి ముక్తిని) సాధింపవచ్చును.

201. సర్వదృక్

- సమస్తమును చూచుచుండువాడు.

ఓం సర్వదృశే నమః

శ్రీ వాసుదేవుడు సర్వాంతర్యామియై సకల భూతములందును, సకల ప్రదేశములందును సమస్తమును సర్వదా చూచుచుండును. ఆయన పట్ల భక్తి కలిగినవారికి, భగవంతుని నిరసించినవారికి, దైవారాధన పట్ల ఆసక్తి లేనివారికి – అందరికీ వారివారి బుద్ధి, కర్మల అనుసారముగా తగు ఫలితములను ప్రసాదించును.

ధర్మచక్రము రచయిత ఒక సర్వ సాధారణమైన, కాని ప్రాముఖ్యత కలిగిన సత్యమును పదే పదే గుర్తుంచుకొనవలెనని నొక్కి వక్కాణించారు. మనము మనస్సులోను, మాటలలోను, చేతలలోను సదాచారమును ఎల్లప్పుడూ పాటించి తీరవలెను. ఎవరూ చూడడములేదని, ఎవరికీ తెలియదనీ, ఏమీ పరవాలేదనీ అనుకోవడం మూర్ఖత్వము. శ్రీమన్నారాయణుడు సర్వస్థితుడు. సర్వాంతర్యామి. సర్వసాక్షి. సర్వదృక్కువు. సర్వేశ్వరుడు.

202. సింహః

- సింహము.
- పాపములను నశింపజేయువాడు.

ఓం సింహాయ నమః

22వ శ్లోకము. 202వ నామము. సింహః – **అమృత్యుః సర్వదృక్ సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః**
52వ శ్లోకము. 489వ నామము. సింహః – **గభస్తినేమిః సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – మనిషి, సింహముల రూపమును ధరించినందున శ్రీహరి 'సింహము' అనే నామముతో స్తవనీయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **హినస్తి ఇతి సింహః, హినస్తి స్మరణ మాత్రేణ సమస్త పాపాన్ ఇతి సింహః**

స్మరించినందువల్లనే సకల పాపములను నాశనము చేయువాడు 'సింహః'. ఇక్కడ పాణిని వ్యాకరణ సూత్రము (6.3.109) ప్రకారము అక్షరములను తారుమారు చేయుటవలన 'హింస' అను పదము 'సింహ' యగును. (పృషోదరాదీని యతోపదిష్టమ్)

శ్రీ చిన్మయానంద 'సింహము' అనే సామాన్య అర్థములోనే వ్యాఖ్యానించారు. సింహము మృగరాజు. దానిని చూచినంతనే అడవిలోని జంతువులు పలాయనమగును. భగవంతుని నామస్మరణము మాత్రమున బుద్ధి అనే అరణ్యములోని క్రూర, మూర్ఖ, కామములనే దుష్టజంతువులు పారిపోవును.

గీత 10.30 – **మృగాణాంచ మృగేంద్రోకహమ్** – జంతువులలో నేను మృగరాజును (సింహమును).

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ పుణ్యనామ స్మరణము వలన మనకు మనసా, వాచా, కర్మణా మంచిని ఆచరించుటకు, చెడును త్యజించుటకు అవుసరమగు బలము, ధైర్యము లభించును. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములను దూరముగా నెట్టివేయుటకు, చెడు ఆలోచనలను అణచివేయుటకు, చెడు మాటలు మానివేయుటకు, చెడు కార్యములు చేయకుండుటకు ఎంతో బలము, ధైర్యము కావలెను. ఇట్టి ధైర్య, స్థైర్యములు నరసింహ రూపుడైన, సింహ నామధేయుడైన నందకిశోరుని అనుగ్రహమున మనకు లభించును.

శ్రీయుత మూర్తి! పురుష సింహము! – అని రుక్మిణీదేవి తన రాయబారమున యదునాధుని సంబోధించినది.

203. సన్ధాతా

- భక్తులను తనలో కలుపుకొనువాడు.
- జీవులను వాని కర్మఫలములకు ముడివేయువాడు (అనుసంధానించును).

ఓం సన్ధాత్రే నమః

సంధత్తా ఇతి సంధాతా – కలుపువాడు, సమన్వయపరచువాడు.

మొదటి భావము (భక్తులను తనలో కలుపుకొనువాడు సంధాత) శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానములో ప్రహ్లాదుని ఉదాహరణగా చెప్పబడినది. ప్రహ్లాదుడు నిరంతర హరిచింతనామృత పాన మత్తుడు. రాగవిద్వేష రహితుడు. మృదు వినయశీలి. అట్టి భక్తునకు ఆపన్నత కలుగకుండ, అతనిమాట పొల్లుపోకుండా కాచుటకై నరహరిగా అవతరించిన శ్రీహరి తన భక్తునకు సాయుజ్యమును ప్రసాదించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య భగవంతుని కర్మఫల ప్రదాతృత్వమును సూచించును. కర్మఫలములనధిగమించుట సాధ్యము కాదు. కనుక భగవంతుని పరమాత్మగా నెఱిగి, ఆప్తునిగా ఆయనను శరణుజొొచ్చి, దుష్టకర్మలను త్యజింపవలెను.

నిరుక్తిలోని వర్ణన – **ప్రహ్లాదాద్యైః సంధాతా సంశ్లేష కరణాచ్చ సః.**

204. సన్ధిమాన్

- భక్తులందు ఐక్యమై యుండువాడు.
- ఫలభోక్తృ స్వరూపమై యున్నవాడు.

ఓం సన్ధిమతే నమః

'సంధి' అనగా కలయిక. భగవంతుడు భక్తులందు కలిసిపోవును గనుక ఆయన 'సంధిమాన్' అని శ్రీ భట్టుల వివరణ. హరిదాసులను హరిమూర్తులుగా గ్రహింపనగును.

నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **ప్రహ్లాదాద్యైః నిత్య సంధిః యస్య స్యాత్ సంధిమాన్ స్మృతః** – ప్రహ్లాదాదులయందు ఐక్యమైయున్నందున 'సంధిమాన్' అనబడును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఫలభోక్తృ స్వరూపమై యున్నవాడు గనుక 'సన్ధిమాన్' శబ్దము పరమేశ్వరునియందు ప్రసిద్ధము.

205. స్థిరః

- భక్తుల పట్ల బాంధవ్యము నిలకడగా కలిగినవాడు.
- నిశ్చలుడు, నిర్వికారుడు, నిత్యుడు.

ఓం స్థిరాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అపచారేపి అచల్యత్వాత్ సంధానే స్థిర ఉచ్యతే.** భక్తులు అపచారములొనర్చినను, వారిపట్ల కరుణతో మన్నించి, వారియెడల వాత్సల్యానురాగములు ఏమాత్రము చెదరని ప్రజాపతి. ఆ శేషశైల శిఖామణి మన అశేష అజ్ఞాన దోషములను క్షమించి కొండలంత వరములు క్రుమ్మరించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సదైక రూపత్వాత్ స్థిరః.** ఎల్లప్పుడూ ఒకే రూపంతో ఉండేవాడు. ఆయన జన్మ రహితుడు. ఆద్యంత రహితుడు. దేశకాలములతో మార్పుచెందడు. ఆయనే నిత్యము. సత్యము. నిరంతరము. పరమపదము. స్థిరము. తిరువేంకటగిరిపై మోపిన పాదము. పరబ్రహ్మము.

206. అజః

- పుట్టుక లేనివాడు (స్తంభమునుండి అవతరించిన శ్రీనృసింహమూర్తి).
- అడ్డంకులను తొలగించువాడు.
- భక్తుల హృదయములందు చరించువాడు.
- భక్తుల మనములందలి అజ్ఞానమును హరించువాడు.
- సకల శబ్దములకు మూలము ('అ'కారము)

ఓం అజాయ నమః

ఈ పవిత్ర నామము ఈ స్తవరాజములో మూడు పర్యాయములు (96వ, 206వ, 524వ నామములుగా) స్తుతించబడినది.

11వ శ్లోకము. 96వ నామము. అజః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః**

22వ శ్లోకము. 206 వ నామము. అజః – **ఆజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా**

11వ శ్లోకము. 524వ నామము. అజః – **అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః**

పుట్టుక లేనివాడు. **న జాయతే ఇతి అజః** – ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన శృతి ప్రమాణము -
ఋగ్వేదము 1.81.5 – **న జాతో న జనిష్యతే.** ఆయన ఇంతకుముందు జన్మింపలేదు. ఇకముందు జన్మింపబోడు.

న హి జాతో న జాయేఽయం న జనిష్యతే కదాచన
క్షేత్రజ్ఞః సర్వభూతానాం తస్మాదహం అజస్మృతః - మహాభారతము శాంతిపర్వము 330.9
నేను పూర్వము జన్మించియుండలేదు. ఇప్పుడు జన్మించినవాడను కాను. భవిష్యత్తులో జన్మించను. నేను సర్వభూతములందును క్షేత్రజ్ఞుడను. కనుక నన్ను 'అజుడు' అని యందురు.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – భగవంతుడు శ్రీనారసింహమూర్తియై స్తంభమునుండి ఆవిర్భవించెను. తక్కిన జీవజాలమువలె ఆయన జన్మింపడు.

'అజ్' అనే ధాతువునకు 'చలనము','తొలగించుట' అనే అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి (**అజౌ గత క్షేపణయోః**) ఈ భావములో మరికొన్ని వ్యాఖ్యానాలు మనకు లభించాయి.

శ్రీ భట్టులు – పరమపద ప్రాప్తికై తపించు ముముక్షువుల మార్గమునుండి అన్ని విఘ్నములను తొలగించి అనుగ్రహించువాడు భగవంతుడు. అజుడు.

శ్రీ శంకరులు – **అజతి గచ్ఛతి క్షిపతి ఇతి వా అజః.** భక్తుల హృదయమున ప్రవేశించి చరించువాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – మన అజ్ఞానమును తొలగించువాడు. తన భక్తుల చెంతకు చేరి, వారిని తన పరంధామమువైపు నడిపించువాడు.

ఇంకా – **అకార వాచ్యతయా జాతః అజః** – 'అ'కార వాచకముచే తెలుపబడినవాడు అజుడు. అన్న భావములో కూడ ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానాలు ఉన్నాయి.

207. దుర్మర్షణః

- ఎదురు లేనివాడు. అడ్డు లేనివాడు.

ఓం దుర్మర్షణాయ నమః

దుష్కరమ్ మర్షణమ్ అస్య ఇతి దుర్మర్షణః. ఆయనను ఏ శత్రువులైనా అడ్డుకొనలేరు. ఎంతటివారైనా జయించలేరు. కాలము గాని, ప్రాంతము గాని, బలము కాని – ఏదీ ఆయనను నిలువరించజాలదు. ఆయన శాసనమును అతిక్రమించదగదు. కనుకనే ఆయన దుర్మర్షణుడు. దుష్ట శిక్షకుడు. దురితాపహారి.

శ్రీ చిన్మయానందగారు ఇదే అర్థమును మరొక చక్కని దృక్పథములో వ్యక్తీకరించారు – మనము ఇంద్రియ వాంఛలకు దాసులమై సన్మార్గమును తప్పవచ్చును. సంసార చక్రమున మత్తులమై చరింపవచ్చును. కాని జన్మలనెత్తి, ఎత్తి, తుదకు విష్ణుపద

పథగాములుగా కాక తప్పదు. క్రిమికీటకాది జన్మలలో ఆధ్యాత్మిక సాధనలకు అవకాశము లేకపోవచ్చును. కాని అనేక జన్మల అనంతరము బుద్ధి కలిగి, సద్గురు కృప లభించి, సాధననవలంబించి, శ్రీహరికి శరణాగతులమై సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమునకై తపించెదము. వేరు దారి లేదు. వేరు నాథుడు లేడు.

ఈ నామమునకు మూల ధాతువు 'మృష్' - సహనే - సహించుట. 'దుర్మర్షణుడు' అనగా (శత్రువులకు) దుస్సహమైనవాడు. శ్రీమన్నారాయణుడు శతకోటి సూర్యాధిక తేజోమూర్తి. అనంత బల సంపన్నుడు. అప్రమేయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి వివరణ – ప్రకృతిలోని ప్రతిశక్తికిని మరొక శక్తి భగవానుని అనంత శక్తిని గుర్తు చేయుచునే యుండును. సూర్యకాంతి ముందు చంద్రుని వెన్నెల వెలవెల బోవును. చంద్రునికాంతియందు తారల మెరుపులు క్షీణించును. నిప్పును నీరు ఆర్పివేయును. నీటిని అగ్ని ఆవిరి చేయును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి మరొక వివరణ – 'మర్షితుమ్' అనగా 'జ్ఞాతుమ్' - తెలిసికొనుట - అని అర్థము గలదు. ఆయనను తెలిసికొనుట సులభము కాదు. సాధన, దీక్ష, భక్తి, గురుకృప, భగవదనుగ్రహము కావలెను. **దుఃఖేన మర్షితుమ్ శక్యః దుర్మర్షణః.** శ్రమతో మాత్రము తెలియబడువాడు దుర్మర్షణుడు.

ధర్మ చక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – దుష్టులైన అసురులను వినాశనమొనర్చువాడు (మృ - మృత్యు - చంపుట) గనుక శ్రీహరి దుర్మర్షణుడు. ఈ భావమును మనసులోనుంచుకొని ఈ నామమును స్మరించినట్లయితే భక్తుల మనసునుండి దురాలోచనలు దూరమై, మనసు నిర్మలమై, భక్తి నిశ్చలమై, దీక్ష సత్ఫలితములనిచ్చును. కిరాతుడైన వాల్మీకి రామనామ స్మరణము వలన ఋషియై ఆదికావ్యస్రష్టయై మోక్షమార్గ దర్శకుడయ్యెను.

208. శాస్తా

- బోధించువాడు. జగద్గురువు.
- శాసించువాడు. భక్తులమార్గమును అవరోధించువారిని శిక్షించువాడు.

ఓం శాస్త్రే నమః

ఈ నామమునకు మూల ధాతువు 'శాసు' - అనుశిష్టౌ - బోధించుట, ఉపదేశించుట, పాలించుట, సరిచేయుట. 'శాస్త్రము', 'శిక్ష' అను పదములు ఇదే ధాతువునుండి వ్యుత్పన్నములు.

శ్రీకృష్ణభగవానుడు గురువులకు గురువు. సమస్త జ్ఞానమునకు మూలము. వేదవిదుడు. వేదవేద్యుడు. తల్లిదండ్రుల రూపమున, గురువుల రూపమున, శృతుల రూపమున, స్మృతుల రూపమున విద్యలన్నింటిని బోధించును. అంతర్యామియై విద్యలను బుద్ధిలో నిలుపును. భక్తుల మార్గమునకు అడ్డుపడువారికి తగు గుణపాఠము చెప్పును.

209. విశ్రుతాత్మా

- జగమంతయు విస్మయముతో ఎవరి అద్భుత లీలా మహాత్మ్యములను గానము చేయునో ఆ దేవదేవుడు. సుప్రసిద్ధమైన చరితము గలవాడు.
- సత్యము, జ్ఞానము, పరబ్రహ్మము – ఇత్యాది విశిష్టమగు నామములచే స్తుతింపబడు అనంతగుణ సంపన్నుడు.
- వివిధ స్వరూపములుగా కీర్తింపబడు ప్రజాపతి.

- విశేష, షడ్గుణ్య పరిపూర్ణ, పరమాత్మ.

ఓం విశ్రుతాత్మనే నమః

విస్మయేన స్తుతం దేవైః సైంహం యస్యాపదానకమ్ శీలం తైర్విశ్రుతాత్మనః మహత్కీర్తి ప్రదో మనుః - దేవతలందరూ ఆశ్చర్యముగా చెప్పుకుంటున్నటువంటి శ్రీనృసింహావతారములో అద్భుత వ్యాపారములు చేసినవాడు. ఈ నామస్మరణము మహత్కీర్తిని ప్రసాదిస్తుంది. ఓం విశ్రుతాత్మనే నమః.

ఈ నామమునందు 'వి', 'శ్రుత', 'ఆత్మ' అనే మూడు ధాతువులున్నాయి. 'వి' ధాతువునకు వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన అర్థాలనుబట్టి మొదటి మూడు భావములను వివరింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు – 'వి' – విస్మయేన – అబ్బురముగా.

శ్రీ శంకరులు – 'వి' – విశేషేణ – ప్రత్యేకమైన.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'వి' – వివిధైః – పెక్కు రూపములతో.

రెండవ ధాతువు – 'శ్రు' – శ్రవణే – వినిపించుట, స్తుతించుట, కీర్తించుట, పేరు కలిగియుండుట.

మూడవ ధాతువు – 'ఆత్మ' – గుణము, స్వరూపము, నామము, సర్వాంతర్యామియైన పరమాత్మ.

విశ్రుతాత్మ – అందరు విస్మయముతో అద్భుతమంది కీర్తించు లీలావినోది. సుప్రసిద్ధమైన శ్రీనృసింహమూర్తిగా ఆయనను దేవతలు స్తుతిస్తారు. ఆయన గోవర్ధనగిరినెత్తినవాడు. బ్రహ్మచే గోవులు, గోపాలకులు దాయబడగా తానే వేరుసృష్టి చేసిన నందనందనుడు. కుచేలుని అటుకులతో సంతుష్టుడైనవాడు. రెండడుగులతో బ్రహ్మాండము నతిక్రమించినవాడు. తండ్రిమాటకై వనవాసము చేసినవాడు. ఆపదమ్రొక్కులవాడు.

విశ్రుతాత్మ – విశేష నామములతో శ్రుతులందు స్తుతింపబడినవాడు. ఆయనే జ్ఞానము, జ్ఞేయము, మార్గము, మార్గదర్శి, మార్గవర్తి, గమ్యము. నరుడు. నారాయణుడు. శ్రీధరుడు. శ్రీనివాసుడు. వేదము. వేదవిదుడు. వేదవేద్యుడు. పరమపదము. వాసుదేవుడు. రాముడు. శివుడు. వామనుడు. త్రివిక్రముడు.

విశ్రుతాత్మ – వివిధ స్వరూపములుగా, సూర్యునిగా, చంద్రునిగా, తల్లిగా, తండ్రిగా, గురువుగా, అర్చామూర్తిగా, అంతర్యామిగా, ధర్మముగా, జ్ఞానముగా, తపముగా, ప్రభువుగా, సర్వముగా, సర్వేశ్వరునిగా వ్యక్తమగువాడు.

తదేవాగ్ని స్తదాదిత్య స్తద్వాయు స్తదుచంద్రమాః

తదేవ శుక్రమ్ తద్ బ్రహ్మ తాఽఽపః స ప్రజాపతిః – యజుర్వేదము 32.1

ఇంకా అయనను గానము, అర్చనము, వేదపఠనము వంటి బహుసాధనములద్వారా నుతింపవచ్చును గనుక ఆయన విశ్రుతాత్మ.

విశ్రుతాత్మ – **విశేషేణ శ్రుతః (జ్ఞాతః) ఆత్మా యేన స విశ్రుతాత్మా** – జీవాత్మకంటె భిన్నమై, సర్వజ్ఞుడై, సర్వశక్తుడై, షడ్గుణ్యపరిపూర్ణుడై, కర్మాదిసంగరహితుడైన పరమాత్ముడు. పురుషోత్తముడు.

210. సురారిహా

- దేవతల శత్రువులను సంహరించువాడు.

ఓం సురారిఘ్నే నమః

సుర-అరి-హా – దేవతల శత్రువులను అంతముచేయువాడు 'సురారిహా'. హిరణ్యకశిపుని సంహరించిన శ్రీనృసింహావతారమును ఈ నామవివరణలో శ్రీ భట్టులు ప్రస్తావించారు. ఎన్ని వరములు ప్రోగుచేసుకొన్నా గాని, ఎంత బలము కూర్చుకొన్నాగాని ఆ సురారికి శ్రీనరహరి చేత మరణము తప్పలేదు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఈ నామ స్మరణ ధ్యానములవలన మన దీక్షకు అడ్డుపడు అంతశ్శత్రువులు నశించును. శారీరిక రాక్షస వాంఛలు, అహంకార భూతములు, కామక్రోధాది పిశాచములు దూరముగా పారిపోవును. ముముక్షువుల పురోగతికి శత్రువులైన అరిషడ్వర్గములను, అహంకారమును హరించును గనుక ఆయన సురారిఘ్నుడు. పాపములను, తాపములను నాశనము చేయు శ్రీనారసింహుడు.

చిన్న తిరుపతిలోని శ్రీనృసింహస్వామి శిల్పం.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు – **పాహి నో అగ్నే రాక్షసః ....** అని మొదలయ్యే ఋగ్వేద మంత్రము (1.36.15)ను ప్రస్తావిస్తూ, ఈ మంత్ర జపము వలన సకల దుష్టశక్తులు తొలగిపోవుట తమ స్వానుభవంలో జరిగిందని తెలియజేశారు.

ఈ శ్లోకములోని అన్ని నామములను – **అమృత్యుః, సర్వదృక్, సింహ, సంధాతా, సంధిమాన్, స్థిరః, అజః, దుర్మర్షణః, శాస్తా, విశ్రుతాత్మా, సురారిహా** – నామములను శ్రీనృసింహావతార గుణ వైభవ పరముగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యనించారు.

శ్రీ వేదాంత దేశికుల కామాశికాష్టకము

RAMANUJA DARSHANAM. A VEDICS JOURNAL. *Volume 3 Issue 2: June – Aug 2005*
Vedics Foundation *http://www.vedics.org. (old web site: http://www.vedics.net not working now).*
శ్రీ కళియర్ నారాయణన్ గారి వ్యాసమునకు అనువాదము.

కాంచీపురములో వేళుక్కాయి దివ్యదేశములో చక్కని శ్రీనృసింహమందిరము ఉంది. 'వేళుక్కాయి' అనగా ఎంచుకొన్న నివాసస్థలము. ఈ నృసింహ స్వామిని స్తుతిస్తూ స్వామి వేదాంత దేశికులవారు 'కామాశికాష్టకము'ను రచించారు (కామ – కోరుకొన్న, ఆశిక – నివాసము). ఈ నృసింహమూర్తి వేదవేదాంత వందితుడు. త్రినేత్రుడు. భక్త రక్షకుడు. దుష్ట శిక్షకుడు. వరదుడు. (మందిరం చిత్రం. వికీపిడియా నుండి. By S Sriram mt)

శ్రుతీనాముత్తరమ్ భాగమ్ వేగవత్యాశ్చ దక్షిణమ్
కామాద్ అధివసన్ జీయాత్ కశ్చిదద్భుత కేసరి
వేదముల ఉత్తర భాగమున (ఉపనిషత్తులలో) కీర్తింపబడిన దేవదేవుడు అద్భుత కేసరి రూపమును దాల్చి వేగవతి (నది) దక్షిణ భాగమున ఉండుటకు ఇచ్ఛగించినాడు.

తపనేంద్వాగ్ని నయనః తాపానపచినోతు నః
తాపనీయ రహస్యానామ్ సారః కామాసికా హరిః
కామాసికా హరి 'నృసింహ తాపనీయ ఉపనిషత్తు'లో చెప్పబడిన విధమున సూర్య, చంద్ర, అగ్ని నయనములు గలవాడు (త్రినేత్రుడు). తాపత్రయములను హరించువాడు. (ఆధ్యాత్మిక తాపము, అధిభౌతిక తాపము, అధిదైవిక తాపము – వీనిని తాపత్రయములు అందురు).

ఆకాంతమ్ ఆది పురుషమ్ కంఠీరవమ్ ఉపరికుంఠితారాతిమ్
వేగోప కంఠ సంగాత్ విముక్త వైకుంఠ బహుమతిమ్ ఉపాసే
వైకుంఠమును వదలివచ్చి వేళుక్కాయిలో వెలసిన ఆదిపురుషునకు, నరహరి మూర్తికి, దేవదేవునకు పెక్కు వందనములు.

బంధుమ్ అఖిలస్యజంతోః బంధుర పర్యంక బంధ రమణీయమ్
విషమ విలోచనమీడే వేగవతీ పులిన కేళి నృసింహమ్
నృసింహదేవుడే సకల జీవులకును నిజమైన బంధువు. ఆయన పర్యంక బంధము (ఒక యోగముద్ర) యందు ఆసీనుడై యున్నాడు. భక్తుల యోగక్షేమ రక్షణయందు నిమగ్నుడై యున్నాడు.

స్వస్థానేషు మరుద్గణాన్ నియమయన్ స్వాధీన సర్వేంద్రియః
పరయంక స్థిర ధారణా ప్రకటిత ప్రత్యన్ ముఖావ స్థితిః
ప్రాయేణ ప్రణిపేదుషామ్ ప్రభురసౌ యోగమ్ నిజమ్ శిక్షయన్
కామానాప్నుదాత్ అశేష జగతామ్ కామాసికా కేసరి
వేళుక్కాయి నరకేసరి పశ్చిమ ముఖుడై పర్యంక స్థిరముద్రలో యోగమగ్నుడైనాడు. ఆయన సర్వేంద్రియములను నిగ్రహించిన హృషీకేశుడై, ముముక్షువులందరికిని శ్రీమన్నారాయణ ప్రాప్తి కలిగించు యోగసాధనమును వ్యక్తపరచుచున్నాడు.

వికస్వర నఖ స్వరుక్షత హిరణ్య వక్షఃస్థలే నిరర్గళ వినిర్గళద్రుధిర సింధు సంధ్యాయితాః
అవంతు మదనాశికా మనుజ పంచ వక్త్రస్య మామ్ అహమ్ ప్రథమికామితః ప్రకటితాహవా భావః
హిరణ్యకశిపుని వక్షస్థలమును చీల్చుటవలన రక్తము ధారలుగా కారినందున ఎఱ్ఱబడిన వజ్రనఖములతో శోభించు వరదాభయప్రదమగు హస్తము మన సకల భయములను నశింపజేయును.

సటాపటల భీషణే శరభసాట్టహాసోద్భటే
స్ఫురత్క్రుధిప్రిస్ఫుటాద్ భృకుటికేపి వక్త్రేకృతే
కృపాకపట కేసరిన్ దనుజ డింభ దత్తస్తనా
సరోజ సదృశా ధృశా వ్యతిబిషజ్య తేవ్యాజ్యతే
హిరణ్యకశిపుని యపచారములవలన కోపించిన స్వామి ముఖమున భృకుటి ముడివడి, భీకరగర్జనలతో, జూలు సడలించుచు, శత్రువులకు దుర్నిరీక్షమై భయానకమై యున్నది. అదే స్వామి ముఖము బాలుడైన ప్రహ్లాదుని పట్ల మాతృప్రేమాభరితమై కృపామృతమును జల్లుచున్నది. అట్టి కృపాకపటకేసరికి నమస్కృతులు.

త్వయి రక్షతి రక్షకైః కిమన్యైః త్వయిచాऽరక్షతి రక్షకైః కిమన్యైః
ఇతి నిశ్చిత ధీః శ్రయామి నిత్యమ్ నృహరే వేగవతీ తటాశ్రయమ్ త్వామ్
వేగవతీ తటమున వేంచేసిన శ్రీనరహరీ! వేళుక్కాయి స్వామీ! నీ రక్షణ యున్నవారికి వేరు రక్షకుల అవుసరము లేదు. నీవు రక్షింపనియెడల వేరు రక్షకులవలన ప్రయోజనము లేదు. ఈ విషయము ఖచ్చితముగా తెలిసికొని నిన్నే శరణు వేడుచున్నాను. శ్రీ నరకేసరి స్వామీ! శరణు! శరణు!.

ఇత్థమ్ స్తుతః సకృదిహాష్టభిరేష పద్యైః శ్రీ వేంకటేశ రచితైః త్రిదశేంద్ర వంద్యః
దుర్దాంత ఘోర దురిత ద్విరదేంద్ర భేదీ కామాశికా నరహరి ర్వితనోతు కామాన్.
(ఫలశ్రుతి) శ్రీ వేంకటేశునిచే (వేదాంత దేశికులచే) రచితమగు ఈ స్తోత్రముతో భగవంతుని ఒక్కమారు స్తుతించినంతనే కామాశికా నృసింహుడు సమస్త ఘోర పాపములను నాశనమొనర్చి సకల కామితార్థములను ప్రసాదించును.

గురుర్గురుతమో ధామః సత్యః సత్యపరాక్రమః |
నిమిషోऽనిమిషః స్రగ్వీ వాచస్పతిరుదారధీః || (23)

211. గురుర్గురుతమః

గురుః

గురుతమః

- గురువులకు గురువు. గురువులందు సర్వశ్రేష్ఠుడు.

ఓం గురుతమాయ గురవే నమః

ఓం గురవే నమః

ఓం గురుతమాయ నమః

'గురువు' అనగా తన్నాశ్రయించిన శిష్యులకు వేదములను, జ్ఞానమును, ధర్మమును, మోక్షమార్గమును ఉపదేశించు ప్రత్యక్ష దైవము. 'గురుతముడు' అనగా గురువులలో అత్యుత్తముడు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానుసారము '**గురుః**', '**గురుతమః**' అనేవి రెండు నామములు. శ్రీ భట్టులు మాత్రము 'గురుతమ' శబ్దమును విశేషణముగా స్వీకరించి, '**గురుతమ గురువు**' అనే ఒకే నామముగా వ్యాఖ్యానించారు.

లోకములకు వేదములొసగిన దేవుడు బ్రహ్మ. ఆ బ్రహ్మకు జన్మనిచ్చి, వేదములను ప్రసాదించిన శ్రీమన్నారాయణుడు గురువులకును, బ్రహ్మకును ఆదిగురువు. **యో బ్రహ్మాణామ్ విదధతి పూర్వమ్ యోవై వేదాన్ శ్చ ప్రహిణోతి తస్మై** – అని శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.18) నందు గానము చేయబడెను.

త్రిపద్ విభూతి మహానారాయణోపనిషత్తు 8.15 – **గురుః క ఇతి గురుః సాక్షాత్ ఆదినారాయణః**

శ్రీ శంకరాచార్యుల (అద్వైత) గురుపరంపరయందు ప్రథమ గురువు నారాయణుడు. **నారాయణమ్ పద్మభువమ్ వశిష్ఠమ్ శక్తిమ్ చ తత్పుత్ర పరాశరమ్ చ వ్యాసమ్ శుకమ్ .... శ్రీ శంకరాచార్యమ్.**

శ్రీ వైష్ణవ గురుపరంపరయందును ప్రప్రథమాచార్యుడు శ్రీమన్నారాయణుడే. నరనారాయణావతారమున శ్రీమన్నారాయణుడు సద్గురువై నరునకు 'మూలమంత్రము'నుపదేశించెను. ఆ జగన్నాథుడే శ్రీ దేవికి 'ద్వయమంత్రము'ను ఉపదేశించెను. ఆ పద్మనాభుడే శ్రీకృష్ణునిగా గీతాచార్యుడై అర్జునునకు 'చరమశ్లోకము'ను ఉపదేశించెను. **కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్.**

శ్రీ వైష్ణవ గురుపరంపర –

శ్రీధరుడు (శ్రీమన్నారాయణుడు)

శ్రీ (మహాలక్ష్మి, జగన్మాత)

శ్రీ విష్వక్సేనులు

శ్రీ శఠగోపముని (నమ్మాళ్వారు)

శ్రీ నాతముని

శ్రీ పుండరీకాక్షులు

శ్రీ రామమిశ్రులు.

శ్రీ యమునాచార్యులు (అళవందార్)

శ్రీ పరాంకుశ స్వామి

శ్రీ రామానుజాచార్యులు (విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతకర్త)

శ్రీ ఎంబార్

శ్రీ పరాశర భట్టు

శ్రీ నన్ జీయర్ స్వామి

శ్రీ నమ్ పిళ్ళై

శ్రీ వడక్కు తిరువీధి ఫిళ్ళై

శ్రీ పిళ్ళై లోకాచార్యులు

శ్రీ తిరువైమోళి పిళ్ళై

శ్రీ మనవాళ మహాముని (వరవరముని)

శ్రీ రామానుజాచార్యులు.
వికీపీడియా చిత్రం.

ధర్మచక్రము రచయిత మరింత ఆసక్తికరమైన వ్యాఖ్యనిచ్చారు – శ్రీహరి లేనిచోటు లేదు. ఆయన విశ్వవ్యాపి. విశ్వము. విష్ణువు. విశ్వాంతరాత్ముడు. కనుక జ్ఞానమునుపదేశించమని కోరుటకు ఆయనను వెదుకనవుసరము లేదు. భక్తి కలిగి, వినయ విధేయతలు కలిగి, అహంకారమును విడచినవారు జ్ఞానము కొఱకు తపించినయెడల ఆ వాసుదేవుడు తానై వచ్చి గురువై కరుణించును. కనుకనే ఆయన గురుతముడు.

శ్రీ సద్గురువులకు నమస్కారము.

ఈ శ్రీవిష్ణుసహస్రనామ వివరణ అనువాద కార్యమును నేను ఫిబ్రవరి 2005లో ప్రారంభించి సెప్టెంబరు 2011లో పూర్తి చేశాను. అక్టోబరు 2011న కంప్యూటర్...లో టైపు చేయడం మొదలుపెట్టాను. ఈ నాటి తేదీ 11 ఏప్రిల్ 2012.

మొదట్లో చెప్పినట్లుగా ఈ వివరణా సంకలనం ప్రధానంగా శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారిగారి ఆంగ్లరచనకు అనువాదం. శ్రీ కృష్ణమాచారి గారితో నాకు అసలు పరిచయం లేదు. యదాలాపంగా అంతర్జాలంలో వెదుకుతూ వారి రచనను చూసి, **(బహుశా 2004లో) ప్రింట్ చేసుకొన్నాను. 2005లో ఈ మెయిల్ ద్వారా వారి అనుమతిని, ఆశీస్సులను తీసికొని ఈ అనువాద కార్యక్రమాన్ని ఆరంభించాను. మధ్యలో ఇంకొక్కమారు మాత్రం నా ప్రగతిని గురించి వారికి వ్రాశాను. తరువాత వారితో ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు లేవు. అసలు ఆయన ఎక్కడుంటారో నాకు తెలిదు.**

2010లో 800 నామములు అనువాదం పూర్తి చేసిన తరువాత నా రచనను స్కాన్ చేశాను. ఆ పిడిఎఫ్ ఫైళ్ళ సి.డి.ని వారికి పంపాలనుకొని వారి అడ్రసు కావాలని మెయిల్ రాశాను. కాని జవాబు రాలేదు. తరువాత మళ్ళీ **2012**లో మెయిల్ వ్రాశాను. జవాబు రాలేదు. ఈ రోజు **(11** ఏప్రిల్ **2012**న**)** ఇంటర్నెట్ లో వెదుకుంటే తెలిసిన విషయం. శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారిగారు డిసెంబర్ **2008**లో భగవత్సాన్నిధ్యాన్ని పొందారు. ఈ రచనకు సంబంధించినంతవరకు వారే నాకు సద్గురువులు. వారికి నమస్సులు. **–**

సుధాకర బాబు

From: malolan_net [mailto:malolan_net] On Behalf Of Dr.V.Sadagopan
Sent: 19 à®Ÿà®¿à®šà®®à¯ à®ªà®°à¯ 2008 01:51
To: Ponnappan; Sgt; SG; Rajeev@...; Swami; IRS; DS; RamanujaandDesika ; Kalyani Krishnamachari
Cc: Robert Evans
Subject: Fw: Sri Narasimhan Krishnamachari

Dear Aathma Bhandhus :
It is with great sadness that I learnt from friends at Chicago that SrimAn NarasimhanKrishnamachari attained his AchAryan Thiruvadi this Morning after a short illness. He has blessed us with the fruits of his deepresearch on Sri VishNu Sahasra Naamams, PaancharAtra Aagamam, Taatparya RatnaavaLiand number of other SrI Sooktis. He dedicated himself to the many Kaimkaryams at the Aurora Temple for many years. His was a model life as a SrI VaishNavan and endeared himself to many, many SrivaishNava Families. On this sad occasion, adiyEn extends to his dear wife and family all of our sincere condolences. A tall tree has fallen in the forest of Sri VaishNavas. Our prayers are with the family for bearing this unbearable personal loss with the anugrahams of Srimath Srirangam Andavan and Sri BhUmi Devi SamEta Sri Oppiliappan.
adiyEn , V.Sadagopan

----- Original Message -----
From: "Robert Evans" evans.robert.d@...
To: "Dr. Sadagopan" <yennappan (AT) computer (DOT) net>
Sent: Thursday, December 18, 2008 10:07 AM
Subject: Sri Narasimhan Krishnamachari

Dear Dr. Sadagopan,
Below is the note I received from the Sri Venkateswara Swami Temple (Aurora) religious committee chair person about Sri Narasimhan Krishnamachari's attainment of the Lord's lotus feet. He will be missed by everyone here in the Chicago area and by devotees all over the world who benefited from his scholarship.
With Sadness,
Bob Evans

Dear Friends:
I just learnt that Sri Krishnamachari, a very long term committed and dedicated devotee of our temple reached the lotus feet of Sriman Narayana early this morning. As a "Prapanna" (a Pious and beloved devotee of Bhagavan), his "JIvatman" is now united with "Paramatman". His soul has attained "Moksha", (liberation) and is rejoicing the bliss of "Vaikuntha", the abode of Sriman Narayana Let us offer our prayers to Sri Balaji for his soul to rest in peace. Let us all join as the "Balaji Family" and extend our deepest sympathies to Sri Krishnamachari's family, and provide our solidarity of support. At times like this, the family needs our support. After I have further details, I will pass them along.
Regards,
Ranganathan Hemmige

212. ధామః

- పరమపదము. అత్యుత్తమ నివాస స్థానము. మార్గదర్శి.
- పరంజ్యోతి. దివ్య ప్రకాశము.
- సకల కామితార్థములకును నిలయము.

ఓం ధామ్నేనమః

62వ నామమైన 'త్రిక-కుద్-ధామ' నామ వివరణలో 'ధామ' శబ్దముయొక్క భావము కొంతవరకు చెప్పబడినది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యననుసరించి 211వ నామమైన 'గురుర్గుతమః' నుండి భగవంతుని శ్రీమత్స్యావతార వైభవ వర్ణనా నామములు ప్రారంభమగుచున్నవి.

ప్రళయ కాలమున సకల చరాచర జీవములను మోయు నావను తన శృంగమునకు కట్టుకొని మహోదధిని దాటించినవాడు 'ధామః'. నడిసంద్రమున చిక్కుకొని కొట్టుమిట్టాడు సంసార నావను నవజీవన మార్గమున నడిపించు ప్రభువు.

చిన్న తిరుపతిలో శ్రీమత్స్యావతార శిల్పము

శ్రీ శంకరులు 'ధామ' అనగా 'ప్రకాశము' అనే అర్థమును గైకొని భగవానుడు దివ్య కాంతి స్వరూపుడు, మార్గమును చూపువాడు అని వ్యాఖ్యానించారు. భగవద్గీతలోని విభూతియోగములోని శ్లోకము (10.12)

పరంబ్రహ్మ పరంధామ పవిత్రం పరమం భవాన్
పురుషం శాశ్వతం దివ్యమాదిదేవమజం విభుమ్

ఇక్కడ 'పరంధామ' నామమునకు దివ్యమైన, అనన్యమైన, పరమ ప్రకాశము, తక్కిన అన్ని వెలుగులకు మూలము అని శ్రీ రామానుజులు తమ గీతాభాష్యమున అర్థము తీసుకొన్నారు. **ధామశబ్దో జ్యోతిర్వచనః పరంజ్యోతిః**

నారాయణ పరోజ్యోతిః – నారాయణోపనిషత్తు.

పరంబ్రహ్మ పరంధామ – బృహదారణ్యకము.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః – భగవద్గీత (13.18)

'పరమజ్యోతి' అనే భావమును ధర్మచక్రము రచయిత మరింత విపులీకరించారు. సూర్యుని కాంతివలన మనము కంటితో చూడగలము. కాని పరమ సత్యమును, పరమాత్ముని చూచుటకు కన్నులు, సూర్యకాంతి చాలవు. అందుకు కావలసినది భగవంతుని కృప, అంతశ్చక్షువులు, జ్ఞాననేత్రము. ఇదే శ్రీమహావిష్ణువు. ఆయనను తెలిసికొనుటకు ఆయనే సాధనము. ఆయనను దర్శించుటకు ఆయనే కన్నులు. ఆయనను చేరుకొనుటకు ఆయనే మార్గము.

మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే – గీత 18.65

ఓ అర్జున! నీవు నాయందే మనస్సును నిలుపుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే సేవింపుము. నాకు ప్రణమిల్లుము. ఇట్లు చేయుట వలన నన్నే పొందగలవు. ఇది ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా నేను చెప్పుచున్న మాట. ఏలనన నీవు నాకత్యంత ప్రియుడవు.

ఇంకా కొన్ని భావములు చెప్పబడినవి.

కోరుకున్నంటివాని కన్నింటికి నిలయము ధామము. అన్ని కర్మములకు ఆధారము. వరముల పెన్నిధి.

'ధామ' అనగా అత్యున్నత స్థానము (కొండ కొమ్ము) అనే భావములో శ్రీ చిన్మయానందగారు చెప్పిన అర్థము – అందరూ చివరకు చేరదగిన అత్యున్నత స్థలము. పరమ పదము. కోనేటిరాయని కోవెల. శ్రీనివాసుని సన్నిధి.

213. సత్యః

- మంచియైనది. మేలు చేయువాడు.

ఓం సత్యాయ నమః

ఈ పవిత్ర నామము ఈ స్తవరాజములో మూడు మారులు – 107, 213, 873వ నామములుగా గానము చేయడమైనది.

12వ శ్లోకము. 107వ నామము. సత్యః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

23వ శ్లోకము. 218వ నామము. సత్యః – **గురుర్గురుతరో ధామః సత్యః సత్యపరాక్రమః**

93వ శ్లోకము. 873వ నామము. సత్యః – **సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాక్రమః**

107వ నామ వివరణలో చెప్పుకొన్న అర్థములు (1) నిజము (2) ప్రాణము, అన్నము, సూర్యుడు రూపములలో నుండువాడు. (3) సత్ప్రవర్తనయందు ప్రీతి గలవాడు.

మత్స్యావతార గుణగాన సందర్భముగా ఈ 213వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన భావము – మనువు వంటి సత్పురుషుల ప్రార్థనలను మన్నించి, వారిపట్ల సాధు భావముతో సంచరించి, వారికి హిత మొనర్చినవాడు – **మన్వాదిష్వసి సాధుత్వాత్ సత్య ఇత్యభిధీయతే.**

107వ నామమునకు శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి వ్యాఖ్యానము ఆధారముగా – 'సత్య' అనగా 'సత్' అనబడు అన్నింటిలోను అత్యుత్తమము (పాణిని సూత్రము 4.4.98). వేనిని 'సత్' అనవచ్చునో భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణుడే సెలవిచ్చినాడు. (17.26,27)

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యేతత్ ప్రయుజ్యతే
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుచ్యతే
యజ్ఞే తపసి జ్ఞానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే
కర్మచైవ తదర్థీయమ్ సదిత్యే వాభిధీయతే

ఓ పార్థ! 'సత్' అను పరమాత్మ నామము సత్య భావమునందును, శ్రేష్ఠ భావమునందును, అనగా పరమాత్ముడు నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావమనందును ప్రయోగింప బడుచుండును. ఉత్తమ కర్మాచరణము నందున 'సత్' అను శబ్దము ప్రయుక్తమగుచుండును. యజ్ఞ దాన తపః క్రియల యందలి నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును 'సత్' అనియందురు. పరమాత్మను ఉద్దేశించి చేయబడు నిశ్చయాత్మక కర్మలను గూడ 'సత్' అనియందురు.

ఇట్టి 'సత్' అని సంభావింపదగిన అన్నింటిలోను అత్యుత్తముడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు సత్య నామధేయుడు.

214. సత్య పరాక్రమః

- నిజమైన, అనన్యమైన, తరుగులేని పరాక్రమము కలవాడు.
- సత్ప్రవర్తనకు అండగా నిలుచు పరాక్రమము కలవాడు.

ఓం సత్యపరాక్రమాయ నమః

మత్స్యావతార భజనను కొనసాగిస్తూ శ్రీ భట్టులు భగవంతుడు మన్వాదుల కొఱకు నిర్వహించిన సత్య, శౌర్య కార్యములను ప్రస్తావించారు.

ధర్మ చక్రము రచయిత రెండు విధముల పరాక్రమములను ఉదాహరించారు – సజ్జన రక్షణార్థము, సత్కార్య నిర్వహణకై, ధర్మబద్ధమైనది సత్యపరాక్రమము. శ్రీరాముని రూపములో మూర్తీభవించిన భగవద్గుణము. అట్లు కాక దంభము, దర్పము, పరపీడనము, స్వార్థములతో కూడిన పరాక్రమము రావణుని లక్షణము.

శ్రీమహావిష్ణువు ధ్యానము వలన సత్యపరాక్రమము వర్ధిల్లును.

215. నిమిషః

కనులు మూసుకొని ఉన్నవాడు. అనగా –

- యోగనిద్రలోనున్నవాడు.
- తన భక్తుల శత్రువులపై తనయొక్క కటాక్ష వీక్షణమలను పడనీయనివాడు.

ఓం నిమిషాయ నమః

న ఈక్షతే ఇతి నిమిషః – ఆ భక్తవరదుని చూపు సకల కళ్యాణప్రదము. అన్ని భయములను తొలగించును. కామతార్థమలను వర్షించును. మోక్షమునకు దారి చూపించును. కాని ఆ చల్లని చూపు అయన భక్తులకు కీడు కలిగించు దుష్కృతులపై పడదు. అట్టి దుర్జనులకు భగవంతుని రక్షణాభాగ్యము లభించదు. **యోఽసౌ సతాం నేక్షతే హి నిమిషస్స విరోధినం**

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థము – యోగనిద్రలోనున్న ఆయన కన్నులు సదా నిమీలితములైయుండును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతునకు చూచుటకు (భౌతికమైన) కన్నులు అవుసరము లేదు. వినుటకు చెవులు అవుసరము లేదు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు విశ్వము. విశ్వవ్యాప్తుడు. సర్వాంతర్యామి. సర్వసాక్షి. కనుక నిద్రలోనున్నను అంతటిని ఎల్లపుడు చూచుచునేయుండును. శ్రీమహాష్ణువుయొక్క యోగనిద్రను స్మరించి. కనులు మూసికొని ధ్యానము చేయువారి మనస్సు క్రమముగా అంతర్ముఖమై, ఆత్మదర్శనమొంది, పరమాత్మునివైపు మరలును.

216. అనిమిషః

- ఎల్లప్పుడు కనులు తెరచియుండువాడు.

ఓం అనిమిషాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – చేపల కనులకు రెప్పలుండవు. మత్స్యావతారమూర్తియై ఎన్నడును కనులు మూయనివాడగుటచేత అనిమిషుడనబడును. అయన సదా భక్తుల యోగక్షేమములను కనిపెట్టుకొనియుండును. **సద్రక్షణే జాగరూకః స్మృతోఽహ్యానిమిషశ్చ శః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (1) భగవానుడు నిత్యజాగరూకుడు. జ్ఞానమూర్తి. ఏమరుపాటు లేనివాడు. (2) భగవానుడు ఆత్మస్వరూపుడు. ఆత్మకు నిద్రాది అవస్థలు వర్తించవు. కనుక భగవానుడు అనిమిషుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ పుణ్యనామమును ధ్యానించినవారి ఆధ్యాత్మిక సాధనము బలహీనపడదు. దురాలోచనలు వారిని చెరపజాలవు. వారు జాగరూకులై సత్కర్మలను సాధింతురు.

శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వారు వారి చివరి పాశురము (అమలనాధిపిరన్ లోనిది) ఇక్కడ స్మరింపదగినది. గుడిలో భగవంతుని సౌందర్యమును చూచుచు ఆయన పరవశించిపాడినపాట అంతర్నేత్రమునకు కూడ వర్తించును.

శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర నుండి.

శ్రీ సాయి సచ్చరిత్రము – రచన: శ్రీ హేమాండ్ పంత్ – తెలుగు సేత: శ్రీ ప్రత్తి నారాయణరావు.

బాబా షిరిడీకి చేరిన కొద్ది కాలమునకే 4 మూరల పొడవు, ఒక జానెడు వెడల్పుగల కర్రబల్లమీద నాలుగు చివరలకు నాలుగు దీపపు ప్రమిదలు పెట్టి దానిపై పండుకొనువారు. కొన్నాళ్ళు గడచిన పిదప బాబా దానిని విరిచి ముక్కలు చేసి పారవేసెను. ఒకనాడు బాబా దాని మహిమను కాకాసాహెబుకు వర్ణించి చెప్పుచుండెను. ఇది విని యతడు బాబాకిట్లనియె – "మీకింకను కర్రబల్లయందు మక్కువయున్నచో నింకొక బల్ల మీకొరకు మసీదులో వ్రేలాడ వేసెదను. దానిపై మీరు సుఖముగా నిద్రింపవచ్చును".

అందుకు బాబా ఇట్లనెను "మహాల్సాపతిని దిగువ విడిచి నేనొక్కడనే పైన పండుకొనుటకిష్టము లేదు." కాకా సాహెబు ఇట్లనెను "మహాల్సాపతి కొరకు ఇంకొక బల్లను తయారు చేయించెదను". బాబా "అతడెట్లు బల్లపై పరుండగలడు? బల్లమీద అంత ఎత్తున పండుకొనుట సులభమయిన పని కాదు. ఎవరు మిక్కిలి పుణ్యవంతులో వారే పండుకొనగలరు. ఎవరయితే కండ్లు తెరచి నిద్రించగలరో వారికే యది వీలగును. నేను నిద్ర పోవునపుడు, మహాళ్సాపతిని నా ప్రక్కన కూర్చుండి తన చేయి నా హృదయముపై నుంచు మనెదను. అచ్చటినుంచి వచ్చు భగవన్నామ స్మరణమును వినుమనెదను. నేను పండుకొనినచో నన్ను లేవగొట్టుమనెదను. దీనినే యతడు నెరవేర్చలేకున్నాడు. నిద్రతో కునుకుపాట్లు పడుచుండును. నా హృదయముపై వాని చేతి బరువును గమనించి, ఓ భక్తా! అని పిలిచెదను. వెంటనే కండ్లు తెరచి కదలును. ఎవడయితే నేలపై చక్కగా నిద్రించలేడో, ఎవడు కదలకుండ యుండలేడో, ఎవడు నిద్రకు సేవకుడో, వాడు ఎత్తైన బల్లమీద నెట్లు పండుకొనగలడు?" అనెను.

అనేక పర్యాయములు బాబా తన భక్తులయందు ప్రేమచే నిట్లనెను – "మంచి గాని, చెడుగాని, ఏది మనదో యది మనదగ్గరనున్నది. ఏది ఇతరులదో, యది యితరులవద్దనున్నది"

217. స్రగ్వీ

- వైజయంతీ మాలను ధరించినవాడు.
- సూర్య చంద్రాది సమస్త లోకములను మాలగా ధరించినవాడు.

ఓం స్రగ్విణే నమః

'స్రక్' అనగా పూలమాల. పాణిని సూత్రము (అష్టాధ్యాయి 5.2.121) ప్రకారము – **మాయా మేధా స్రజో వినిః** – 'స్రజ్' తరువాత 'విన్' ప్రత్యయము వచ్చినందువలన 'స్రగ్వీ' అనగా 'మాలతో సంబంధము కలిగినవాడు' అని అర్థము. శ్రీమహావిష్ణువు సదా దివ్యపరిమళ భరితమగు వైజయంతీమాలను ధరించినందున 'స్రగ్వి' యనబడును.

పరత్వ సూచనీయా చ వైజయన్తీతి కీర్తితా తయా స్రజా నిత్యయోగాత్ స్రగ్వీతి పరికీర్త్యతే - మత్స్యావతార మూర్తి అయినప్పటికీ పరతత్వాన్ని సూచించడానికి వైజయంతిమాలను (వనమాలను) నిత్యము ధరించువాడు స్రగ్వి.

ఆచార్య శ్రీనివాస రాఘవన్ గారి వివరణ ప్రకారము వైజయంతీమాల ఐదు రత్నములచే కూర్చబడి యుండును – ముత్యము, కెంపు, పచ్చ, పుష్యరాగము, వజ్రము (Pearl, Ruby, Emerald, Sapphire and Diamond)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానుసారము వైజయంతీమాల పంచతన్మాత్ర స్వరూపము. పంచభూతముల మూలగుణములైన రుచి, ఆకారము, శబ్దము, వాసన, స్పర్శ అనునవే ఈ పంచతన్మాత్రలు. ఇందుకు శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు విష్ణుపురాణము (1.2.72) నుండి ప్రమాణమును ఉదాహరించారు.

పంచ స్వరూప యా మాలా వైజయంతీ గదా భృతః
సా భూత హేతు సంగాతా భూతమాలా చ వై ద్విజః

మనము పంచతన్మాత్రలను, అనగా సర్వేంద్రియ జ్ఞాన విషయములను భగవంతునికి అలంకారములుగా అర్పించవలయునని ధర్మచక్రము రచయిత సూచించారు. విష్ణురూపమే కన్నులకు పండుగ. నారాయణ భజనమే వీనులకు విందు. దేవునికర్పించు ధూపదీపములే సుగంధభోగములు. శ్రీహరికి నివేదించిన ప్రసాదమే మృష్టాన్నము. తులసి తీర్థమే మహాభాగ్యము. శ్రీనివాసుని అర్చించుటయే రాజభోగము. అలమేలు మంగను పూజించుటయే అష్టైశ్వర్యములను అనుభవించుట. శ్రీరంగనాథునకు సమర్పింపనున్న పూలమాలను ముందుగా తాను ధరించి అండాళ్ తల్లి ఆ దేవునికి అలంకారము సరిగానుండునో లేదో ముందుగా నిర్ధారించుకొనెడిది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు మరొక విశిష్ఠమైన అర్థమును చెప్పి 'స్రగ్వీ' నామధారియే విశ్వధరుడని వివరించారు. సకల నక్షత్రములు, గ్రహములు, సూర్యచంద్రులు, నక్షత్ర మండలములు, చతుర్దశ భువనములు అన్నియు ఆయనచే సృజింపబడి నిలిచియున్నవి గనుక ఆయన స్రగ్వీ. దండనుండి విడివడిన పూవు నిలువజాలదు. అలాగే సకల లోకములు కలిసి స్రగ్వీ యగును. ఆ స్రగ్వియే శ్రీమహావిష్ణువు. ప్రముఖులకు పూలమాలలు వేసి సన్మానించుట ఆచారము. విశ్వరూపునకు చతుర్దశ భువనములే తగిన మాల.

218. వాచస్పతి

- వాక్కునకు ప్రభువు.

ఓం వాచస్పతయే నమః

ఈ నామము మరల 579వ నామముగా కీర్తింపబడినది.

23వ శ్లోకము. 218వ నామము – వాచస్పతిః – **నిమిషోఽనిమిషః స్రగ్వీవాచస్పతిరుదారధీః**

61వ శ్లోకము. 579వ నామము – వాచస్పతిః – **దివస్పృక్ సర్వదృగ్ వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీమన్నారాయణుడు మత్స్యపురాణమున వేదములనుపదేశించెను. ఆయన గురువులకు గురువు. విద్యలకు విద్య. వేదములకు మూలము. కనుక వాచస్పతి. **వేదోప బృహణత్వాద్ధి వాచస్పతిరితి శ్రుతః** – వేదములకు ఉపబృహణములైన ధర్మశాస్త్రములను, పురాణములను, ఇతిహాసములను ప్రవర్తింపజేసినవాడు వాచస్పతి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'వాచస్పతి', మరియు తరువాత వచ్చే 'ఉదారధీ' అనే నామములను కలిపి 'వాచస్పతిరుదారధీ' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు. 'ధీ' అనగా జ్ఞానము. 'ఉదారధీ' అనగా పరమశ్రేష్ఠమగు దివ్యజ్ఞానము. 'వాచస్పతి' అనగా విద్యాధిపతి. 'వాచస్పతిరుదారధీ' అనగా పరమోత్తమ జ్ఞానస్వరూపుడైన విద్యాధినాథుడు.

పెక్కు వ్యాఖ్యానకర్తలు 'వాచస్పతి + ఉదారధీ'ని ఏకనామముగానే పరిగణించారు. శ్రీ సత్యదేవో వాశిష్ఠగారు విడివిడి నామములుగా వ్యాఖ్యానము చెప్పి, లెక్కకు మాత్రము ఒకే నామముగా పరిగణిస్తూ, సరిగా వేయి నామములు లెక్క సరిపోవడానికి ఈ పద్ధతిని అనుసరించినట్లు వివరించారు. అయితే శ్రీ భట్టులు 'గురుర్గురుతమ' వంటి మరికొన్ని నామములను ఏకనామములుగా పరిగణించినందువలన వారి లెక్క వేయికి సరిపోతుంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారి సత్యభాష్యము ప్రకారము – 'వాచస్పతి' అనగా వేదములను, విద్యలను కాపాడువాడు. వానికి ప్రభువు, గతి, పతి.

219. ఉదారధీః

- ఉదారమగు (కరుణాపూరితమగు) బుద్ధి (గుణము) కలిగినవాడు.

ఓం ఉదారధయే నమః

ధీ – బుద్ధి, జ్ఞానము, స్వభావము.

ఉదార – దయ కలిగిన, మితిలేని, దాతృత్వము

భగవంతుడు భక్తులపట్ల దయగల దాత. భక్తుల తప్పులను మన్నించి, ఒక్క దండముతోను, ఒక్క పూవుతోను సంతృప్తుడై వారి పాపములను హరించి, అభయమునిచ్చి, వరములు క్రుమ్మరించును. అనంత గుణవైభవమూర్తిని ఒక్క నామముతో స్మరించిన చాలును. గంగానదికి జన్మనిచ్చిన వానికి గిన్నెడు తీర్థము నైవేద్యము చాలును. మాయామోహితులైన జనుల బలహీనతలను గుర్తెరిగిన ఆయన వారి తప్పులను మన్నించుచునే యుండును. విద్యాది సంపదలు ప్రసాదించుచునే యుండును. అజ్ఞాన మోహితుడైన అర్జునునిపై కరుణించి, ఉదారధియే గీతోపదేశమును కావించెను.

సర్వోపజీవ్య సార్వజ్ఞ్యా దుచ్యతే స ఉదారధీ – లోకంలో అందరూ జీవించాలనే సంకల్పము కలవాడు. కర్మక్షయం కానివారందరికీ కర్మక్షయం చేసి మోక్షమును ప్రసాదించాలనే కోరికతో సృష్టి చేసినవాడు కాబట్టి శ్రీమన్నారాయణుడు 'ఉదారధి' అనబడుచున్నాడు.

ద్వారకా తిరుమల తూర్పు ప్రవేశ ద్వారము

అగ్రణీర్గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయో నేతా సమీరణః |
సహస్రమూర్ధా విశ్వాత్మా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ || (24)

220. అగ్రణీః

- ముందుండి గమ్యస్థానమునకు దారి చూపువాడు (మార్గదర్శి)

ఓం అగ్రణ్యే నమః

అగ్రే నయతి ఇతి అగ్రణీః – ఆధ్యాత్మిక సాధకులకు తాను ముందుగా నడచుచు గమ్యస్థానము చేర్చువాడు అగ్రణి. అనగా ముముక్షువులకు మార్గదర్శి – అని శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడ వ్యాఖ్యానించారు.

మహోదారతయా భక్తాన్ అగ్రిమం పశ్చిమం (పరమం?) పదమ్ నయతీత్యగ్రణీః ప్రోక్తో మోక్షప్రదోమనుః - పరమేశ్వరుడు కడు ఉదార స్వభావుడు కాబట్టి తన భక్తులకు పరమోత్కృష్టమైన పరమపదమును ఇస్తాడు. ఈ నామ స్మరణము మోక్షమును ప్రసాదిస్తుంది. ఓం అగ్రణ్యే నమః.

మోక్షసాధన పరముగా జీవులను నాలుగు విధములుగా విభజింపవచ్చునని 'ధర్మచక్రము' రచయిత వివరించారు. ఈ సందర్భముగా బెస్తవాని వలకు తగులుకునే చేపలను ఉదాహరణగా చెప్పారు.

1. నిత్యసూరులు – అసలు సంసారబంధములో తగులుకొననివారు. వేటగాని ఎరకు ఆశపడక ఎల్లప్పుడూ వలకు దూరముగా ఉండే చేపలవంటి జీవులు.
2. ముక్త జీవులు – సాధనయందు సఫలురై, సంసార బంధమునుండి బయటపడి మోక్షమునందుకొన్నవారు. వలలో పడికూడ, ప్రయత్నించి బయటపడ్డ చేపలవంటి జీవులు.
3. ముముక్షువులు – మోక్షముకొరకు సాధన చేయుచున్నవారు. బంధములనుండి బయటపడుటకు విలవిలలాడుచున్న చేపలవంటి జీవులు.
4. బద్ధజీవులు – సంసార బంధమున తగులుకొని, మాయామోహితులై, అందే సుఖమును వెతుకుకొనువారు. వేటగాని ఎరనే రుచికరముగా భావించి, చివరకు వేటగానికి ఆహారమగు చేపలవంటి జీవులు.

ఇందు ముముక్షువులు సంసార బంధముల ప్రాబల్యమును గ్రహించి, భగవంతునకు, గురువులకు శరణాగతులై, అహంకార మమకారములను త్యజింపనెంచి, శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించు సాధకులు. వారికి భగవంతుడందించు చేయూతయే ఇక్కడ 'అగ్రణీః' నామమున స్తుతింపబడినది. నీట మునిగినవాడు ఊపిరికై ఎంత తపించునో అంతగా ముముక్షువు భగవత్ప్రాప్తికై సాధన చేయవలయును. అప్పుడే అగ్రణి దయ లభించును. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు ఇక్కడ శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క 'ముందుకు

నడిపించు గుణము'ను మరింతగా ప్రస్తావించారు. ఇది జీవితములో పలు సందర్భములందు ప్రస్ఫుటముగా కనిపిస్తుంది. కాలము ముందుకే నడుస్తుంది. గడచిన సమయము తిరిగిరాదు. సూర్యచంద్రాదులు భగవంతుని అభీష్టానుసారమే వర్తించుచున్నవి.

221. గ్రామణీః

- సకల సముదాయములకు (జీవులకు, దేవతలకు, ముముక్షువులకు) నాయకుడు. అందరికీ మోక్షమును చూపు పెద్దదిక్కు.

ఓం గ్రామణ్యే నమః

గ్రామమ్ సమాజమ్ నయతి ఇతి గ్రామణీః – (భక్త) సమాజమును, సమూహమును నాయకత్వము వహించి ముందుకు నడుపువాడు గ్రామణి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు 'గ్రామ' పదమును మరింత వివరించారు. 'గ్రామ' అనగా ఏదైనా సముదాయము, గుంపు అని చెప్పవచ్చును. ఇండ్ల సముదాయము (ఊరు), ఇంద్రియ సముదాయము (దేహము), సంగీత సాధనముల సముదాయము (**సప్తస్వరాస్త్రయో గ్రామా** – నారదీయ శిక్ష). ఇలాగే సృష్టింపబడిన సకల భూత సముదాయము గ్రామము. సకల గ్రామములకు శరణ్యైనవాడు, భూతభావనుడు, భూతేశుడు, దేవదేవుడు, జగత్పతి గనుక భగవానుడు 'గ్రామణి'యగును.

ధర్మచక్రము రచయిత చక్కని ఉదాహరణ చెప్పినారు – ఒక అడవిలో తప్పిపోయి తిరుగాడుచున్నవాడు అదే విధముగా తడుముకొనే మరొకరిని ఆశ్రయించినందువలన ప్రయోజనము లేదు. అలాగునే సంసార ఘోరాటవిలో పడి కొట్టుకొనువారు ఇతర బద్ధ జీవులను ఆశ్రయించి లాభము లేదు. వారు కేవలము శ్రీమహావిష్ణువునకు శరణాగతులైన యెడల వారిని ఆయన మోక్షమార్గమున నడిపించును.

222. శ్రీమాన్

'శ్రీ' అనగా కాంతి, తేజస్సు, వైభవము, సంపద.

- సకల సంపదలు మూర్తీభవించిన మూర్తి. సిరిగలవాడు.
- సమస్త వైభవము గలవాడు. శ్రీ, ధృతి, స్మృతి, కీర్తి గలవాడు.
- ప్రకాశించువాడు. తేజోమూర్తి.
- శ్రీమహాలక్ష్మీపతి. వక్షస్థలమున శ్రీమహాలక్ష్మిని నిలుపుకొన్నవాడు.
- సకల శక్తిమంతుడు.

ఓం శ్రీమతే నమః

ఈ మంగళకర నామము 22వ నామముగాను, 180వ నామముగాను, మరల ఈ 222వ నామముగాను కీర్తింపబడినది. ఈ మూడు సందర్భములలోను ప్రముఖ వ్యాఖ్యాతల అనుభవం ఆసక్తికరంగా వ్యక్తమైనది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యప్రకారము 'శ్రీమాన్' నామము నాలుగుమార్లు (3వ, 19వ, 24వ, 65వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఈ నామము 3 మార్లు (3వ, 19వ, 24వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. 65వ శ్లోకములో శ్రీభట్టులు 'శ్రేయశ్శ్రీమాన్' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు.

3వ శ్లోకము. 22వ నామము – శ్రీమాన్ – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: అతిమనోహర సుందర శ్రీ నారసింహ స్వరూపము

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: వక్షస్థలమున శ్రీలక్ష్మిని ధరించినవాడు.

19వ శ్లోకము. 180వ నామము – శ్రీమాన్ – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: దివ్యాభరణములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు

24వ శ్లోకము. 222వ నామము – శ్రీమాన్ – **అగ్రణీః గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయోనేతా సమీరణః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: శ్రీయుత మత్స్య మూర్తి. అన్ని సంపదలను కలిగినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: అనన్య తేజోమయుడు.

65వ శ్లోకము – 619వ నామము. శ్రీమాన్ / శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – **శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయఃశ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: **శ్రేయశ్శ్రీమాన్** – సకల సంపదలను ప్రసాదించు లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: **శ్రీమాన్** – సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్న శ్రీమంతుడు.

'శ్రీ' అనగా సంపద అన్న అర్థములో శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానము చెప్పారు. **మత్స్యః కమల లోచనః** – పద్మాక్షుడైన మత్స్యావతారమూర్తి శ్రీమంతుడు. పరమాత్ముడు. విపత్తులను తొలగించి సంపదలు వర్షించు కరుణామయుడు.

'శ్రీ' అనగా కాంతి అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని ప్రకాశము అనితరము. ఆయన వెలుగులకు వెలుగు. చదువులకు మూలము. **సర్వాతిశయాని శ్రీః కాంతి అస్యః**

శ్రీ చిన్మయానంద – 'శ్రీ' అనగా జగన్మాతయగు లక్ష్మీదేవి. అన్నిశక్తులకు, సంపదలకు, వైభవములకు ఆలవాలము. అట్టి సకల శక్తి సంపదలు శ్రీమహావిష్ణువునందు గలవు గనుక ఆయన 'శ్రీమాన్'.

'శ్రీమాన్' అనగా శ్రియఃపతి. మహాలక్ష్మీవల్లభుడు. ఆయన వక్షస్థలమున 'శ్రీ' వసించును గనుక అందమంతా ఆయనయందే పొందగును.

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రకృతి, పురుషులను విడదీయ సాధ్యము కాదు. అట్లే లక్ష్మీనారాయణులు సదా ఏకమైయుందురు. వారొకే పరబ్రహ్మము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'శ్రీ' అనగా సేవింపదగినది. 'శ్రీ' అనగా శోభ. 'శ్రీ' అనగా కాంతి. 'శ్రీ' అనగా సంపద. శ్రీనివాసుడే అందరిచేత సేవింపబడువాడు. ప్రకృతియందు కానవచ్చు సౌందర్యమంతా ఆయనను స్మరింపుమని చెప్పు గురుతులే. ఆయన ప్రకాశము సూర్యచంద్రాగ్నులకు వెలుగునిచ్చును. ఆయనే తరుగులేని సంపద.

223. న్యాయః

- భక్తులకు తగురీతిలో (మోక్ష) ఫలము నొసగువాడు.
- పరబ్రహ్మ జ్ఞానమునకు దారిచూపు తర్కము, యుక్తి.
- విశ్వమందు అంతటిని సక్రమముగా నియమముగా నడుపు శక్తి.

ఓం న్యాయాయ నమః

'న్యాయము' అనగా ధర్మము ననుసరించి ఇచ్చు ఫలము (Justice). న్యాయము అనగా తర్కశాస్త్రములో ప్రమాణము (Logical Rule).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తులకు సదా న్యాయము చేయును. వారికి తగిన ఫలములను ప్రసాదించును. వారికి కీడు రాకుండ కాచును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ప్రమాణానుగ్రాహకములందు తర్కమును, యుక్తియును ఆయనే. 'ప్రమాణానుగ్రాహకములు' అనగా విజ్ఞానమునకు మౌలిక సూత్రములు. 'తర్కము' అనగా శాస్త్రానుసారముగ మంచి చెడులను వేరు చేయుట. 'యుక్తి' అనగా తత్త్వ విచార మార్గము, సాధనము. కనుక జ్ఞానసాధనకు మార్గము ఆయనే. గమ్యము ఆయనే. తిరుగు లేని వాదన ద్వారా (వేదప్రమాణము ద్వారా?) మార్గనిర్దేశనము చేయును గనుక భగవానుడు 'న్యాయము' అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు వివరించారు.

ఈ భావాన్ని ధర్మచక్రము రచయిత మరింత విపులీకరించారు – తర్కములో వాదము, వితండము, జల్పము అనే మూడు విధాలున్నాయి. వాదము - సత్యశోధనకై శ్రద్ధతో, వినయముతో సాగించు సాధన; వితండము - ప్రతివాదిని కంగారుపెట్టి, అహంకారముతో జరుపు విధము; జల్పము - అధికార మదముతో ప్రతివాదిని భయపెట్టు పద్ధతి. ఇందు 'వాదము' అనునది శాస్త్రానుగుణముగా, ఉచితముగా సాగించు జ్ఞానసముపార్జనా విధానము. మహావిష్ణువును అర్చించువారు శ్రద్ధ, వినయములు కలిగి సముచితముగా తర్కమును సాగించి జ్ఞానమును పొందుట తథ్యము. మాయా మోహములనుండి వారు విముక్తు లగుదురు. గీతోపదేశమును విన్న అర్జునుడు ఈ విధముగాపలికెను (గీత 18.73)

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధాత్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత స్థితోऽస్మి గత సందేహః కరిష్యే వచనం తవ - ఓ అచ్యుత! నీ కృపచే, నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయ రహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తల దాల్చెదను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'న్యాయము' అనగా 'నియమము ప్రకారము నడచు విధము' అనే భావములో కూడ వివరించారు. 'నియతి' అనగా శాసించుట, అధికారము నెరపుట. **నీయతే ప్రాప్యతే ఇతి న్యాయః.** విశ్వములో అంతయును నియమానుసారముగ వర్తించుటకు కారణము గనుక శ్రీమన్నారాయణుడే న్యాయము. సూర్య చంద్రాదుల గతులకు, ఇంద్రియముల ప్రవర్తనకు, సకల జీవుల స్వభావములకు నియంతయైనందున భగవంతుడే న్యాయము.

224. నేతా

- భక్తుల కోరికలు తీర్చువాడు.
- విశ్వమునందన్ని వ్యవహారములను నిర్వహించు అధికారి.

ఓం నేత్రే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నియుక్తమ్ కరోతి ఇతి నేతా**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **జగద్-యంత్ర నిర్వాహకః నేతా**

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – ఒక చక్రము తిరుగునపుడు దానికి అతికించిన వస్తువులు కూడ తిరుగుచుండును. అలాగే భగవత్సంకల్పమున కనుగుణముగా సకలము వర్తించుచుండును, అందరము ప్రవర్తించుచుందుము. కాని మన శక్తి సామర్థ్యముల

వలన, ఇష్టానుసారము మనమిలా చేయుచున్నామని ప్రజలు భ్రమింతురు. ఈ నామస్మరణము ద్వారా ఈ మోహమును, భ్రాంతిని విడిచి, సర్వము తానెయ్యైన పరమేశ్వరునకు శరణాగతులు కావచ్చును.

శ్రీకృష్ణభగవానుడు రథమును, రథములోని అర్జునుని నడపుచుండెను. రథమునకు తానే చలనశక్తియను భ్రాంతి లేదు. కాని జీవాత్మయగు అర్జునునకు మాత్రము తానే యుద్ధముచేయు శక్తియను మోహము క్రమ్మివేసెను. అప్పుడు భగవంతుడు 'నన్నే నమ్ముకొనుము. నాకే నమస్కరించుము. నిన్ను కాపాడెదను' అని యుపదేశించెను.

శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు ఆయుధమును ధరింపలేదు. యుద్ధము చేయలేదు. ఊరకే చూచుచున్నట్లుండెను. ఆయన సర్వసాక్షి. విశ్వాత్మకుడు. అంతర్యామి. అంతటిని గమనించుచుండును. అన్నింటిని నిర్వహించుచుండును. అంతా ఆయన సంకల్పానుసారమే సంభవించును. అందరికిని నేత ఆయనే.

225. సమీరణః

- అద్భుతమైన, మనోహరమైన కార్యములను నిర్వహించువాడు.
- సకల జీవుల శ్వాసను, తదితర చైతన్యమును నడపువాడు.

ఓం సమీరణాయ నమః

'ఈర్' అనే ధాతువునుండి 'ఈరణ' అనగా 'చలింపజేయుట' అనే అర్థము వచ్చును.

వైవస్వత మన్వంతర ప్రారంభ కాలమున వేదములను దొంగిలించిన హయగ్రీవుడను దైత్యుడు ప్రళయాంభోనిధిలోనికి ఉరికినాడు. శ్రీమహావిష్ణువు మహామత్స్యాకృతుడై ఆ రాక్షసుని వెదకి చంపి శృతులను బ్రహ్మకొసగిన మహాద్భుత కార్యమును ఈ నామ వివరణయందు శ్రీ భట్టులు ప్రస్తావించినారు.

ఈ మత్స్యావతారమునందే మాధవుడు సత్యవ్రతుని, ముని బృందమును, ఓషధులను, సృష్టిబీజములను కలిగిన నావను తన కొమ్ముతో ప్రళయమహాసాగరమును దాటించిన వైనము 'సమీరణ' నామ గుణగానమని శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీమద్భాగవతము 8వ స్కంధము 24వ అధ్యాయములోని 33వ శ్లోకము

త్రైలోక్యమ్ లీయమానామ్ సంవర్తాంభసి వై తదా
అప్స్యాస్యతి నౌః కాచిత్ విశాలా త్వామ్ మయా ఈరితా

ముల్లోకములు సాగరగర్భమున అదృశ్యమగునపుడు ఒక పెద్ద నావ నాచే నీవైపుకు లాగబడును. ఇక్కడ 'ఈరితా' అన్న పదమును గమనించదగును.

'సమీరణ' నామమునందలి చలనమును సకల ప్రాణులయందలి శ్వాసగా శ్రీ శంకరులు అన్వయించారు. ఊపిరి సాధనముగా సమస్త జీవుల కర్మములను అధీనమందుంచుకొనువాడు గనుక శ్రీమన్నారాయణుడే సమీరణుడు.

ఈ అర్థమును శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు మరి కొంచెము ముందుకు లాగారు. సృష్ట్యాదినుండి కల్పాంతము వరకు మనిషికి 32 పండ్లు ఉండును. సూర్యచంద్రాదులు తమతమ గతులయందు వర్తించును. ఇదంతా భగవంతునికి చైతన్యముపై గల నియంత్రణకు సంకేతము.

పోతన భాగవతమునందు శ్రీమత్స్యావతార వర్ణనము. (శ్రీ మాడుగుల నాగఫణిశర్మ 'పోతన భాగవత కవితాసుధ' ఆడియో క్యాసెట్టు నుండి విని వ్రాసినది.)

ఒకనాటి కల్పాంత సమయమున మహాయుగసంధిలో (చాక్షుస మన్వంతరము ముగిసి, వైవస్వత మన్వంతరము ఆరంభమగుటకు ముందు) జరిగిన కథ ఇది. వివస్వతుడు అనే సూర్యుని పుత్రుడు సత్యవ్రతుడు. అతనికి శ్రాద్ధదేవుడు అనే పేరు కూడ గలదు. ఆ సత్యవ్రతుడు కృతమాలిక అనే నదిలో అర్ఘ్యం ఇస్తున్నాడు. అప్పుడు అతని చేతిలోనికి ఒక చేపపిల్ల వచ్చింది. దానిని తిరిగి వదలి పెట్టబోగా అది తనను కాపాడమని కోరింది. సరే అని ఇంటికి తీసికొని వెళ్ళగా అది ఒక్క ఘడియలో చెంబుకంటె పెద్దదయ్యింది. ఇంకా పెద్ద పాత్రలో వేస్తే ఆ పాత్ర కూడా పట్టకుండా పెరిగింది. చెరువులో వేస్తే చెరువు చాలనంత పెరిగింది. నదిలో వేస్తె ఇంకా పెద్దయ్యింది. అప్పుడు రాజు "నీవెవరవు?" అని ఆ చేపను ప్రార్థించగా ఆ చేప తాను మత్స్యాకృతి దాల్చిన విష్ణువునని చెప్పింది. "శ్రీ లలనా కుచవీధీకేళీ పరతంత్రబుద్ధిన్ క్రీడించు శ్రీహరీ! తామసాకృతిన్ ఏలా మత్స్యంబవైతివి?" అని రాజు ప్రశ్నించాడు. అప్పుడా మత్స్యం ఇలా జవాబిచ్చింది. "రాజా! నేటికి 7వ దినమునకు బ్రహ్మదేవునకు ఒక పగలు పూర్తియై రాత్రి కావస్తున్నది. అప్పుడు సకల ప్రపంచమూ జలమయమౌతుంది. నా మహిమ వల్ల ఆ ప్రళయసాగరంలో ఒక నావ వస్తుంది. ఆ నావలో నిన్నూ, తపోమూర్తులైన సప్తర్షులనూ, ఓషధులను, తిరిగి సృష్టికోసం అవుసరమైన మూలబీజాలనూ పదిలం చేసి, నా శృంగము (ఒంటి కొమ్ము) తో ఆ నావను లాగి ప్రళయాంబోధిని దాటింతును" అని చెప్పెను. ఎడతెరిపిలేని సృష్టి కార్యంలో అలసిన బ్రహ్మ ఆ కల్పాంత సాయంసంధ్యలో రవ్వంత కునుకు తీసెను. ఇదే అదనుగా చూసుకొని హయగ్రీవుడనే రాక్షసుడు బ్రహ్మ దగ్గరనుండి చతుర్వేదాలను చేజిక్కించుకొని మహాజలరాశి గర్భంలోనికి ఉరుకెత్తాడు. మీనాకృతియైన శ్రీమహావిష్ణువు వేదచౌర్యమొనర్చిన రాక్షసుని వెంటాడిన విధము

ఒకమాటు జలజంతు యూథంబుతో గూడు - ఒకమాటు దరులకుం బుదికివచ్చు
ఒకమాటు మింటికి ఉరగి ఉల్లంఘించు - ఒకమాటు లోపల నొదిగి యుండు
ఒకమాటు వారాసి నొడలు ముంపమి నూపు - ఒకమాటు బ్రహ్మాండ మొరయ దలచు
ఒకమాటు ఝుషకోటి నొడిసి యాహారించు - ఒకమాటు జలముల నుమిసివైచు
కనులు సారించు మీసలు గడలు గొలుపు
ఒడలు మెరిపించు కన్నుల పలపమార్చు
ఒడలు ఝుళిపించు తళతళ లొలయ
మీనవేషి పెన్నీటి నిగమ గవేషి యగుచు

ఉరకంభోనిధిలోని వేదముల కుయున్ దైత్యున్ జూచి పే
గరులాడించి ముఖంబు సాచి పలువీతన్ తోక సారించి మేన్
మెరయన్ దౌడలు గీరి మీసలడరన్ మీనాకృతిన్ విష్ణుడ
క్కరటిన్ దాకి వధించె ముష్టి దళిత గ్రావున్ హయగ్రీవున్

శ్రీ మత్స్యావతార మూర్తి – 1760 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnu_matsya.jpg

అలా శ్రీమన్నారాయణుడు మత్స్యరూపంలో ఆ రాక్షసుని వెదకి, చంపి, వేదములను తిరిగితెచ్చి బ్రహ్మకిచ్చాడు.

ఆ యాదినారాయణుని సత్యవ్రత రాజేంద్రుడు ఇలా ప్రస్తుతించాడు.

చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుడవై చిన్మూర్తివై ఆత్మవై
వలనై కోర్కెల పంటవై విభుడవై వర్తిల్లు నిన్నొల్లకే

పలువెంటన్ బడి లోకమక్కటా వృధా బద్ధాశమై పోయెడున్
నిలువన్నేర్చునె హేమరాశి గనియున్ నిర్భాగ్యుడంభశ్శయ్యాపహా!

ఆలింపుము విన్నపమిదె
వేలుపు గమి రేయి నిన్ను వేడికొనియెదన్
నాలోన్ చిక్కు మానిచి
నీలోనికి గొంచుపొమ్ము నిఖిలాధీశా!

సత్య వ్రతుని సంస్తుతులకు సంతసించి పురాణపురుషుడైన మాధవుడు అతనికి సాంఖ్యయోగ క్రియను, పురాణ సంహితను ఉపదేశించెను. కృపానిధియై మహామత్స్యశరీరుడు సత్యవ్రతుని, మునిబృందమును, ఓషధులను, మూలబీజములను కల్గిన నావను ప్రళయాంభోనిధిని దాటించెను. వివస్వతుని పుత్రుడైన సత్యవ్రతుడు శ్రీహరి అనుగ్రహమువలన ప్రస్తుతం నడుస్తున్న "వైవస్వత మన్వంతరానికి" అధిపతి అయ్యాడు.

ప్రళయాంభోనిధిలోన మేన్ మరచి నిద్రంజెందు వాణీశు
మోల వేదంబులు గొన్న దైత్యున్ మృతిన్ బొందించి సత్యవ్రతుం
డలరన్ బ్రహ్మమ మాటలన్ దెలిపి సర్వాధారుడై మీనమై
జలధిం గ్రుంకుచు తేలుచున్ మెలగు రాజన్మూర్తికిన్ మ్రొక్కెదన్

ఈ చరిత్ర విన్నచో కలుగు ఫలశ్రుతి

జనవిభుండు తపసి సత్యవ్రతుండును మత్స్యరూపియైన మాధవుండు
సంచరించినట్టి సదమలాఖ్యానంబు వినినవాడు బంధవిరహితుండు.

మన్వంతరము (శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా గారి గీతా తత్త్వవివేచనీవ్యాఖ్య నుండి)

దేవతల కాల ప్రమాణము మన(మానవ) కాలప్రమాణమునకు 360 రెట్లు అధికము. అనగా మన ఒక సంవత్సరకాలము దేవతలకు ఒక దివారాత్రము (పగలు + రాత్రి). మన 30 సంవత్సరములు దేవతలకు ఒక నెల. మన 360 సంవత్సరములు వారికి ఒక (దివ్య) సంవత్సరము. ఇట్టి 12,000 దివ్య సంవత్సరములు వారికి ఒక దివ్య యుగము (మహాయుగము). ఇది మనకు ఒక చతుర్యుగకాల సమానము. ఈ విధముగా లెక్క పెడితే మన 43,20,000 సంవత్సరములు ఒక మహాయుగము అగును.

యుగము	దివ్య సంవత్సరములు	మానవ సంవత్సరములు
కృత యుగము	4,800	17,28,000
త్రేతా యుగము	3,600	12,96,000
ద్వాపర యుగము	2,400	12,96,000
కలియుగము	1,200	4,32,000

మొత్తము 12,000 దివ్య సంవత్సరములు = 43,20,000 మానవ సంవత్సరములు = ఒక దివ్య యుగము (చతుర్యుగము, మహాయుగము). ఇలాంటి వేయి దివ్య యుగములు బ్రహ్మదేవునకు ఒక పగలు. బ్రహ్మ పగలును కల్పము (సర్గము) అంటారు. మరొక వేయి దివ్య యుగములు బ్రహ్మదేవునకు ఒక రాత్రి. ఈ రాత్రిని ప్రళయము అంటారు. అటువంటి 360 దివారాత్రములు బ్రహ్మకు ఒక సంవత్సరము. అటువంటి 100 సంవత్సరములు బ్రహ్మ ఆయుఃకాలము.

కాలమానము	సౌర (మానవ) సంవత్సరాలు	దివ్య సంవత్సరాలు
ఒక చతుర్యుగము	43,20,000	12,000

71 చతుర్యుగములు	30,67,20,000	8,52,000
ప్రతి కల్పాదియందు వచ్చు సంధ్య	17,28,000	4,800
14 సంధ్యా కాలములు	2,41,92,000	67,200
ఒక సంధ్యాకాలముతో పాటు ఒక మన్వంతరము	30,84,48,000	8,56,800
14 సంధ్యలతో పాటు కలిపిన 14 మన్వంతరములు	4,31,82,72,000	1,19,95,200
14 మన్వంతరములు + కల్పాది సంధ్య = ఒక కల్పము = బ్రహ్మకు ఒక పగలు	4,32,00,00,000	1,20,00,000
బ్రహ్మకు ఒక రాత్రి	4,32,00,00,000	1,20,00,000
బ్రహ్మకు ఒక దివారాత్రము (ఒక రోజు)	8,64,00,00,000	2,40,00,000
బ్రహ్మకు ఒక సంవత్సరము	311040,00,00,000	864,00,00,000

మన్వంతరముల పేర్లు

1. స్వాయంభువ మన్వంతరము
2. స్వారోచిష మన్వంతరము
3. ఉత్తమ మన్వంతరము
4. తామస మన్వంతరము
5. రైవత మన్వంతరము
6. చాక్షుష మన్వంతరము
7. **వైవస్వత మన్వంతరము (ప్రస్తుతము జరుగుచున్నది)**
8. సూర్యసావర్ణి మన్వంతరము
9. దక్షసావర్ణి మన్వంతరము
10. బ్రహ్మసావర్ణి మన్వంతరము
11. ధర్మసావర్ణి మన్వంతరము
12. భద్రసావర్ణి మన్వంతరము
13. దేవసావర్ణి మన్వంతరము
14. ఇంద్రసావర్ణి మన్వంతరము

వైవస్వత మనువును ప్రళయాంబోధి దాటిస్తున్న శ్రీ మత్స్యావతార మూర్తి.

వికీపీడియా చిత్రం. గీతా ప్రెస్ ప్రచురణ నుండి.

By Ramanarayanadatta Shastri

---

226. సహస్రమూర్ధా

- వేయి శిరసులు గలవాడు

ఓం సహస్రమూర్ధ్నే నమః

228. సహస్రాక్షః

- వేయి కన్నులు గలవాడు

ఓం సహస్రాక్షాయ నమః

229. సహస్రపాత్

- వేయి పాదములు గలవాడు

ఓం సహస్రపదే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ మూడు నామములకు కలిపి వ్యాఖ్యానము చెప్పారు. ఇక్కడ శిరసులు, కన్నులు, పాదముల ప్రస్తావన అనగా సకలములైన జ్ఞానేంద్రియములు, కర్మేంద్రియములను గూర్చి చెప్పినట్లు భావింపవలెను. ఇంకా 'వేయి' అనగా 'లెక్కపెట్టలేనన్ని, అంతులేని' అని అర్థము చెప్పుకొనవలెను. తద్వారా భగవంతుని విశ్వవ్యాప్తిత్వము ప్రస్తుతింపబడుచున్నది. అనంత జ్ఞానేంద్రియ యుతుడైనందున శ్రీహరికి తెలియని విషయముండదు. అనంత కర్మేంద్రియములు కలిగినందున ఆయనకు సాధ్యముకాని పని లేదు. ఎక్కడైనను, ఎప్పుడైనను మన మొనరించు పూజా నమస్కార నామస్మరణములను ఆయన అంగీకరించును. మనమర్పించు నైవేద్యమును స్వీకరించును. భక్తులకు వరములు ప్రసాదించును. అభయము నొసగును.

ఈ మూడు నామములకు శ్రుతులనుండి పెక్కు ఆధారములు గలవు.

సహస్ర శీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ – పురుష సూక్తము.
సర్వతః పాణిపాదమ్ తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్ – గీత 13.13
విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతోబాహురుత విశ్వతస్పాత్ – తైత్తరీయారణ్యకము 10.1
అనేక వక్త్ర నయనమ్ అనేకాద్భుత దర్శనమ్ – గీత 11.10
రూపమ్ మహత్ తే బహువక్త్రనేత్రమ్ .. .. బహు బాహూరుపాదమ్ – గీత 11.23

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – తల్లి గర్భములో ముందుగా తల రూపుదిద్దుకొనును. జన్మ సమయమున ముందుగా తల బయటకు వచ్చును. కనుక ముందుగా 'సహస్రమూర్ధా' అను నామము చెప్పడమైనది. ఇంకా జ్ఞాన, కర్మేంద్రియములలో జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి నుపయోగించుటలో వానికున్న ప్రాముఖ్యతవలన శిరస్సు, నేత్రములు, పాదములు ఇచ్చట స్తుతింపబడినవి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఈ మూడు మహానామములు భగవంతుని సర్వవ్యాప్తిత్వమును, సర్వాంతర్యామిత్వమును, సర్వశక్తిత్వమును కీర్తించుచున్నవి. ఆయన లేని చోటు లేదు. ఆయనే సర్వసాక్షి. మరియు అనంతమైన శిరస్సులు అనంతమైన బుద్ధికి కూడ సంకేతము. మనమందరము శ్రీమన్నారాయణుని శరీరమునందు భాగములు (అవయవములు) గనుక అందరి తలలు ఆయన తలలే. ఇందువలన కూడ భగవంతుడు సహస్రమూర్ధ్నుడు. సర్వాంతర్యామి, సర్వసాక్షి గనుక శ్రీహరి సహస్రాక్షుడు. ఆయన సృష్టియందు జీవులు బహువిధములుగా సంచరించును. రెండుకాళ్ళు, నాల్గుకాళ్ళు, నూరుకాళ్ళు, అసలు కాళ్ళు లేకుండుట, రెక్కలుండుట, ఈదగలుగుట – అంటే ఆయన అనంత జ్ఞానసంపన్నుడై సృష్టివైవిధ్యమునకు కారకుడైనందున సహస్రపాదుడు.

వేదమునందు '**సహస్ర శీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్**' అని చెప్పబడెను. శ్రీ విష్ణుసహస్రనామములో కూడా ఇదే క్రమములో ఈ మూడు నామములు చెప్పబడుట గమనార్హము.

శ్రీ చిన్మయానంద – పెక్కు తలలు, పెక్కు కన్నులు, పెక్కు పాదములు – అన్నీ కలిపి ఒకే అనంత చైతన్యమును సూచించును. ఈ సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమే ఆలోచించుట (తల ద్వారా), చూచుట (కన్నుల వలన), నడచుట (కాళ్ళతో) వంటి జీవగుణములను వ్యక్తమొనర్చును.

227. విశ్వాత్మా

- విశ్వమునకే ఆత్మ. సకల భూతములకు అంతఃస్థితుడైన ఆద్యుడు.

ఓం విశ్వాత్మనే నమః

విశ్వస్య ఆత్మా విశ్వాత్మా – శ్రీనివాసుడు తన జ్ఞానమువల్లను, శక్తివల్లను విశ్వమంతయును వ్యాపించియున్నందున విశ్వాత్మకుడగును.

అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయ స్థితః
అహమాదిశ్చ మధ్యం చ భూతానాం అంత ఏవ చ – గీత 10.20
ఓ అర్జున! సమస్త ప్రాణులయందున్న ఆత్మను నేనే. సకల భూతముల (ప్రాణుల) ఆదియును, మధ్యస్థితియును, అంతము నేనే (ప్రాణులయొక్క సృష్టి, స్థితి, లయములకు కారణము నేనే)

ధర్మచక్రము రచయిత - సకల చరాచర జీవములు పరమాత్ముని స్వరూపములేయని, ఆకార వ్యవహారాది విభేదములు పై పై ఆచ్ఛాదనలేయని గ్రహించుట ఈ నామస్మరణయొక్క ప్రధాన ధ్యేయము. బయటకు కనిపించు విభేదములను పట్టించుకొనుటవల్ల కామ, క్రోధ, లోభ, మద, మాత్సర్యములు వృద్ధిపొందును. కాని సకల జీవజాలమునందు భగవంతుని దర్శించువారికి ఆయన కటాక్షము సిద్ధించును.

యాజ్ఞవల్క్య మునీంద్రుడు మైత్రేయికి చేసిన ఉపదేశము – **నవాऽరే జాయాయై కామాయ జాయా ప్రియా భవతి ఆత్మనస్తు కామాన జాయా ప్రియా భవతి** ... ... – ఎవరైనను తన భార్యను ఆకారమునుబట్టి గాక ఆత్మనుబట్టి ప్రేమింపవలయును. ఇదే నిజమైన ప్రేమ.

అనంతపురం శ్రీ కృష్ణచైతన్య సంఘం మందిరంలో మూర్తులు. **వికీపీడియా చిత్రం.** by Geetha geeths!!

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iskcon_temple_30.jpg

ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః |
అహఃసంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః || (25)

230. ఆవర్తనః

- సంసారచక్రమును పరిభ్రమింపజేయువాడు.

ఓం ఆవర్తనాయ నమః

సంసార చక్రమ్ ఆవర్తయితు శీలమ్ అస్య ఇతి ఆవర్తనః – 'ఆవర్తనము' అనగా మరల మరల జరుగుట. సంసారము అనగా దివారాత్రములు, జననమరణములు, సుఖదుఃఖములు, సృష్టి నాశనములు – ఇలా పునరావృతమగు కాలచక్రము. ఇట్టికాలచక్రము అనంతుని మాయవలననే అవిరామముగా తిరుగుచున్నది. దానిని త్రిప్పువాడు ఆవర్తనుడు. ఆయనను శరణుజొచ్చినవారే ఆ మాయను దాటగలరు.

సంసారాఖ్య ఘటీ యన్త్రే పరివర్తన శీలతః చక్రవచ్చ విశేషణ హ్యావర్తన ఇతీరితః - జీవులను సంసారము అనే రంగులరాట్నమునందు ప్రవేశపెట్టి వారి కర్మానుసారము త్రిప్పుతూ ఉండేవాడు ఆవర్తనుడు.

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే – గీత 7.14
నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి, సంసార సముద్రమునుండి బయట పడగలరు.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి
భ్రామయన్ సర్వ భూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా – గీత 18.61
అర్జున! శరీర రూప యంత్రములను అధిరోహించిన సర్వప్రాణుల హృదయములయందు అంతర్యామిగానున్న పరమేశ్వరుడు తన మాయ చేత వారివారి కర్మలను అనుసరించి వారిని భ్రమింప జేయుచున్నాడు.

కాలచక్రం జగచ్చక్రం యుగచక్రం చ కేశవః
ఆత్మయోగేన భగవాన్ పరివర్తతేఽనిశమ్ – మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము.
కాలచక్రము, జగచ్చక్రము, యుగచక్రము – వీటన్నింటినీ భగవానుడైన కేశవుడు తన సంకల్పముతో ఎల్లప్పుడూ త్రిప్పుతూనే ఉన్నాడు.

231. నివృత్తాత్మా

- అన్నింటికంటె మహోన్నతమగు పరమపద తత్వమూర్తి.
- సంసార చక్రమును త్రిప్పువాడైనను, కోర్కెలకు అతీతుడైనవాడు. మాయాతీతుడు.
- నివృత్తి ధర్మమును పాటించువారికి ఆత్మస్వరూపుడు.
- సంసార బంధములకు అతీతుడు.

ఓం నివృత్తాత్మనే నమః

'నివృత్తాత్మ' నామము 231, 453, 604, 780వ నామములుగా – అనగా నాలుగుమారులు కీర్తింపబడిన మోక్షప్రదమగు నామము. ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు నాలుగు వేర్వేరు వివరణలు ఇచ్చి పునరుక్తి లేదని నిరూపించినారు.

25వ శ్లోకము. 231వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః
48వ శ్లోకము.453వ నామము.
శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సర్వదర్శీ నివృత్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్
శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **విముక్తాత్మా** – సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్
64వ శ్లోకము. 604వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః
83వ శ్లోకము. 780వ నామము.
శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః
శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **అనివృత్తాత్మా** – సమావర్తోऽనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః

అన్నింటికంటె మహోన్నతమగు పరమపద తత్వమూర్తి. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణములు –
త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదయిత్ పురుషః – భౌతిక లోకమునకు మూడురెట్లు ప్రశంసనీయమైన పరమపదమున ప్రకాశించు పురుషుడు (పురుషసూక్తము 4).
పరాత్ పరమ్ యన్ మహతో మహాన్తమ్ – అధికమైనవానికన్నింటికిని అత్యధికుడు, మహత్తరమైన అన్నింటికంటె మహాత్ముడు (తైత్తరీయ నారాయణోపనిషత్తు 1.5)

త్రిపాద్విభూతికత్వేన భవపాద విభూతితః ఉద్గతాక్మ స్వరూపాత్వాత్ నివత్తాత్మేతి కథ్యతే - నిత్యవిభూతిని స్వస్థానముగా గలవాడు కాబట్టి, సంసారమనే లీలా విభూతి స్వభావాలు ఏవీ తనకు అంటకుండా నిర్వహిస్తుంటాడు. (శ్రీ కైవల్యసారధి)

సంసార చక్రమును త్రిప్పువాడైనను, కోర్కెలకు అతీతుడైనవాడు. మాయాతీతుడు.

పరమవైరాగ్య ఖ్యాపనాయ విషయేభ్యః ప్రత్యాహృత మనాః నివృత్తాత్మా – భగవానుని మనసు దేనిని ఆశ్రయించదు. విషయ వ్యామోహములందు చిక్కుకొనదు. మాయచే ప్రభావితము కాదు. ఆయన ధ్యానమునకు గల లక్షణములు –
అంతర్నివిష్ఠ భావమ్ చ – అంతర్ముఖములైన భావములు.
ఆత్మ ధ్యాన పరాయణాయ – తనపైననే నిమగ్నమైన ఆలోచనలు.
హృద్ పద్మార్పిత మానసమ్ – హృదయ కమలమును ఆశ్రయించిన మనస్సు.

నివృత్తి ధర్మమును పాటించువారికి ఆత్మస్వరూపుడు.

ధర్మములు రెండు విధములు. పితృమార్గము ననుసరించి, కర్మఫలముల ననుభవింపజేయునది ప్రవృత్తి ధర్మము. దీనివలన కర్మశేషమును అనుభవించుటకు పునర్జన్మము ప్రాప్తించును. రెండవదైన నివృత్తి ధర్మము కర్మబంధములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించును. అట్టి నివృత్తి ధర్మము నవలంబించువారి యాత్మయే పరమాత్ముడగు నివృత్తాత్మ.

సంసార బంధములకు అతీతుడు.

సంసార బంధాన్ నివృత్త ఆత్మా స్వరూపమ్ అస్య ఇతి నివృత్తాత్మా – సంసార బంధములనుండి సంపూర్ణముగా తొలగిన ఆత్మ గనుక నివృత్తాత్మ. ముండకోపనిషత్తునందు ఒకేచెట్టుపైని రెండు పక్షుల గురించి చెప్పబడినది. వానిలో ఫలములను తినకుండ ఊరకే చూచుచున్న పక్షియే నివృత్తాత్మ – అని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

ధర్మ చక్రము రచయిత చెప్పిన సాధనా ఫలము – సత్యాన్వేషణకై మనము ప్రయత్నింపవలెనంటే కామాది బంధములను అధిగమించాలి. ఈ పుణ్యనామమును స్మరించుటవలన శ్రీమహావిష్ణువు మనకు అటువంటి జీవన విధానమును ప్రసాదించును. బంధములనుండి విముక్తి కలిగించును. శ్రీరాముని జీవనశైలియే 'నివృత్తాత్మ'కు చక్కని దృష్టాంతము. ఆయనకు వస్తువ్యామోహము ఎన్నడును కలుగలేదు.

ఈ నామము మరల చెప్పబడిన సందర్భములలో (456, 604, 780) కొందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు 'విముక్తాత్మా' అనిగాని, 'అనివృత్తాత్మా' అనిగాని పాఠాంతరములను స్వీకరించి వ్యాఖ్యానించారు.

232. సంవృతః

- కప్పబడియుండువాడు (తెలియ జాలని వాడు)

ఓం సంవృతాయ నమః

'వృంఞ్' – కప్పుట – అనే ధాతువునుండి వచ్చు అర్థము – **సంవృత్వాత్ సంవృతః** – భగవానుని కనుగొనుట సులభము కాదు. తమోగుణ మోహితులైన అజ్ఞానులకు (**తమసః పరస్తాత్**) వాసుదేవుడు కానరాడు. భక్తితో శరణాగతి జొచ్చినవారికి మాత్రము ఆయన బహు సులభుడు. తానై వారికి అందివచ్చును. సఖుడై పాచిక లాడును. సారథియై ముందుకు నడిపించును.

ఈ నామ వివరణ యందు ధర్మచక్రము రచయిత శ్రీ నమ్మాళ్వారుల పాశురమును ఉదాహరించారు (మయర్వఱ మది నిలమ్ అరుళినన్ ఎవనవన్) అజ్ఞానమును, సంశయమును, విపరీత జ్ఞానమును తొలగించి, జ్ఞానమును, భక్తిని ప్రసాదించువానిని పూజింపదగును. సూర్యుని కారణమున ఉద్భవించిన మేఘమే మనకు సూర్యుడు కనుపించకుండ అడ్డుపడును. అదే విధముగా అజ్ఞానము, మోహము మనకు, భగవంతునికి అడ్డుగా నిలుచును. భక్తితో వీనిని ఛేదించి పురుషోత్తముని కనుగొన సాధ్యమగును.

నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః
మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజ మవ్యయమ్ – గీత 7.25

నా యోగమాయ యందు దాగియున్న నేను అందరికిని గోచరింపను. కనుక అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలిసికొనలేరు.

భక్త్యా త్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప – గీత 11.54

కాని ఓ పరంతప! అర్జున! ఇట్టి నా (చతుర్భుజ) రూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకును, తత్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ఏకీభావ స్థితి నందుటకును, కేవలము అనన్య భక్తి ద్వారానే సాధ్యమగును (నీవు చూచిన నా చతుర్భుజ రూప దర్శన భాగ్యము అత్యంత దుర్లభము. వేద పఠనములచే గాని, తపశ్చర్యలచే గాని, దానములచే గాని, యజ్ఞకర్మలచే గాని శక్యము కాదు.)

233. సంప్రమర్దనః

- చీకటిని, అజ్ఞానమును, మాయను పారద్రోలువాడు.
- (రుద్రుడు, యముడు వంటి రూపములలో) నాశనము చేయువాడు.
- దుష్టులను హింసించువాడు.

ఓం సంప్రమర్దనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాన్ని నిరుక్తి రచయిత క్లుప్తముగా ఇలా చెప్పారు – **తమసో విద్యయా సమ్యక్ మర్దనాత్ సంప్రమర్దనః** – చుట్టూరా ఆవరించి ఉన్న గాఢాంధకారమును విద్యతో తగురీతి నాశనము చేయువాడు గనుక సంప్రమర్దనుడగును. చీకటి అనగా భక్తులను క్రమ్మివేసిన మాయ అనీ, భగవంతుడు సంప్రమర్దనుడై మాయను తొలగించుననీ శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి వివరణ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'మర్దనము' అనగా నాశనము చేయుట. **సమ్యక్ ప్రమర్దయతి రుద్ర కాలాద్యాభిః విభూతిః ఇతి సంప్రమర్దనః** – శ్రీమహావిష్ణువు రుద్రుడై లయకార్యమొనర్చును. పుట్టిన ప్రతిజీవియును గిట్టునట్లు చేయు యముడు కూడ ఆయన విభూతియే. కనుక ఆయన సంప్రమర్దనుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – దుష్టులను, కాముకులను, పాపులను (రాక్షసులను) పలువిధములుగా పరిమార్చు దేవుడు సంప్రమర్దనుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత ప్రబోధము – దుష్ట కర్మములను త్యజించి, సత్కర్మముల నాచరించుట జీవితములో అత్యావశ్యకము. 'సంప్రమర్దన' నామ స్మరణము వలన అహంకారము, కామము నశించును. భగవానుని చేరు మార్గము సుగమమగును. శ్రీరాముడు దుష్టశిక్షకుడు గనుకనే ఋషులను కాచుటకై కోదండధారిగా అడవికి పోయెను. అట్టి రామనామ జపము బోయవాడగు వాల్మీకిని ఋషిగా, ఆదికవిగా మలిచెను.

234. అహఃసంవర్తకః

- సూర్యుని రూపమున ఉండి దినములను చక్కగా ప్రవర్తింపజేయువాడు.

ఓం అహస్సంవర్తకాయ నమః

సంయక్ అహ్నీమ్ ప్రవర్తనాత్ అహఃసంవర్తకః – శ్రీమన్నారాయణుడే శ్రీసూర్యనారాయణుడై దివారాత్రముల క్రమమునకు, భూత భవిష్యద్ వర్తమాన కాలవిభజనకు కారకుడగుచున్నాడు. ఇందువల్ల జీవుల పరిణామ క్రమము (పుట్టుక, పెరుగుట, మార్పు, ఉనికి, క్షీణించుట, మరణించుట) సంభవించుచున్నవి. భగవంతుడే సూర్యునిగా జీవితమునకు వెలుగును, శక్తిని ప్రసాదించుచున్నాడు.

శ్రీ చిన్మయానందగారు గీత (!5.12)నుండి ఉదాహరించారు.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్

సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని యెఱుంగుము.

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – శ్రీమహావిష్ణువు బాహ్య ప్రపంచమునకు, అంతరాత్మకు కూడ వెలుగునిచ్చు సూర్యుడు. అహస్సంవర్తకుడు. సూర్యుని వెలుతురులో వస్తువులు కనిపించును. అంతర్యామి అనుగ్రహమువలన ఆత్మజ్ఞానము సాధించు మార్గము కనిపించును. సూర్యోదయము వలన సకల జీవులు నిద్ర లేచును. శ్రీహరిపై భక్తి కలిగినంతనే ఆత్మజ్ఞానముపట్ల శ్రద్ధ దృఢమగును. సూర్యకిరణములు జీవులలో ఉత్సాహమును పెంచును. విష్ణుచింతన జీవాత్మను ప్రకాశవంతము చేయును. సూర్యకాంతి రోగములను హరించి శక్తిసామర్ధ్యములను పెంపొందించును. అహస్సంవర్తకుని ధ్యానించినట్లయిన దురాలోచనలు నశించి, మనసు పరిశుభ్రమగును. ఆయనే మనకంటి వెలుగు. జ్ఞాననేత్రమునకు కనువిప్పు ఆయనే.

235. వహ్నిః

- సమస్తమును వహించువాడు (భరించువాడు)
- దేవతలకు హవిస్సును అందించు అగ్నిహోత్రుడు.

ఓం వహ్నయే నమః

'వహ్' – అనగా (భారము) వహించుట – అను ధాతువునుండి ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టులు – సకల భువనములు రోదసి (Space)లో వ్యాపించి యున్నవి. స్థలము లేని యెడల పదార్థము లేదు. శక్తి లేదు. ఈ స్థలము (Space) అనంత ఖగోళ మండలమును భరించుచున్నది. అలా సర్వత్ర వ్యాపించిన అంశము (Dimension, Space) భగవానుడే. కనుక ఆయన వహ్ని యగును.

విశ్వస్య దేశరూపేణ వహనా ద్వహ్ని రుచ్యతే – పరమాకాశము, గగనాది సమస్త దేశములు, బద్ధ, ముక్త్యాది రూపమైన సమస్త ప్రపంచాన్ని వహించేవాడు.

శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య – అందరిని భరించువాడు భగవానుడు.

శ్రీ శంకరులు – 'వహ్ని' అనగా అగ్ని. **దేవేభ్యో హవ్యమ్ వహ నః ప్రజానన్ – హవిర్వహనాత్ వహ్నిః** – అగ్నియై, యజ్ఞయాగాదులయందు హోమము చేయబడిన హవిస్సును దేవతలకందించువాడు వహ్ని.

236. అనిలః

రెండు మాత్రలతోకూడిన ఈ నామమునకు విజ్ఞులు 11 విధములైన అర్థములను వ్యాఖ్యానించి అనంతగుణ సంపన్నుని అర్చించినారు. శ్రీహరి తన భక్తులకు పలురీతులుగా అవగతమగును. అన్ని యెడల వారి కందుబాటులో నుండును. కొండలలో నెలకొన్న కోనేటిరాయడు కొలిచినవారికి కొంగు బంగారము. మ్రొక్కినవారికి వరముల పెన్నిధి.

(1) వాయువు. ప్రాణమునకు ఆధారమైన ఊపిరి.

(2) ప్రేరణ లేకుండగనే (వేరెవరు చెప్పకుండానే) భక్తుల కోర్కెలు తీర్చువాడు.

(3) ఆది లేనివాడు.

(4) సంగమము (బంధము) లేనివాడు. మంచి, చెడులకు అతీతుడు.

(5) కరిగిపోనివాడు.

(6) సర్వజ్ఞుడు.

(7) భక్తులకు సులభముగా అందువాడు.

(8) స్థిరమైన నివాసము (నిలయము) లేనివాడు.

(9) ఇల (భూమి) ఆధారము అవుసరము లేనివాడు.

(10) అన్నిచోట్ల ఉండువాడు (ఎక్కడో దాగనివాడు)

(11) సదా జాగరూకుడగువాడు.

హళెబీడులో శ్రీ త్రివిక్రమమూర్తి.

Photo by solarisgirl
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Trivikrama_Vamana_Mahabali_legend,_Hoysaleshwara_Hindu_temple,_Halebidu_Karnataka.jpg

ఓం అనిలాయ నమః

ఈ నామము మరల 818వ నామముగా చెప్పబడినది.

25వ శ్లోకము. 236వ నామము. అనిలః – **అహః సంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః**

87వ శ్లోకము. 818 నామము. అనిలః – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోऽనిలః**

(1) వాయువు. ప్రాణమునకు ఆధారమైన ఊపిరి.

తదేవాగ్నిః తద్వాయుః – అని తైత్తరీయారణ్యకము(10)లో చెప్పబడినది. 235వ నామము 'వహ్నిః' అనగా అగ్ని. 236వ నమము 'అనిలః' అనగా వాయువు. ఆ పరబ్రహ్మమే అగ్ని. ఆ పరబ్రహ్మమే వాయువు.

అననాత్ ఉజ్జీవనాత్ అనిలః – అందరికి జీవనాధారమగు శ్వాసను ప్రసాదించువాడు గనుక ఆయన అనిలుడు.

కోహేవాన్యాత్ కః ప్రాణ్యాత్ – తైత్తరీయ నారాయణము (7). ఆకాశము (పరమాత్మ) లేనిదే ఎవరు ఊపిరి తీసికొనగలరు? ఎవరు జీవించగలరు?

ప్రాణాత్ వాయురాజాయత – ఆయన శ్వాసనుండి వాయువు ఉద్భవించినది. (పురుష సూక్తము. 14)

(2) ప్రేరణ లేకుండగనే (వేరెవరు చెప్పకుండానే) భక్తుల కోర్కెలు తీర్చువాడు.

మరల ఈ నామము 818వ నామముగా వచ్చినపుడు శ్రీభట్టులు ఈ అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఇలతి ప్రేరణమ్ కరోతి ఇతి ఇలః తద్రహితత్వాత్ అనిలః** – ప్రేరణము అవుసరమైనవాడు 'ఇలః'.అలాంటి అవుసరము లేనివాడు గనుక 'అనిలః'. ఏ విధమైన ప్రోత్సాహము లేకుండా (తనంత తానే) భక్తుల అవుసరములను తీర్చువాడు అనిలుడు.

విష్ణుధర్మము 74.42 – **తదప్య ప్రార్థితమ్ ధ్యాతో దదతి మధుసూదనః** – ప్రార్థన చేసినంతనే, మరేవిధమై ప్రేరణ లేకుండ, భక్తులకు వరములు ప్రసాదంచువాడు మధుసూదనుడు.

శ్రీ శంకరులు పై రెండు అర్థములను చెప్పి, ఇంకా మరికొన్ని అర్థములను కూడా చెప్పారు.

(3) ఆది లేనివాడు.

అనాదిత్వాత్ అనితి యోऽసు అనిలః – ఆది లేనందున ఆయన అనిలుడనబడును.

(4) నిస్సంగుడు. సంగమము (బంధము) లేనివాడు. మంచి, చెడులకు అతీతుడు.

అనాదానాత్ అనిలః – భగవంతునకు ఏ విధమైన బంధములు, విషయ వాసనలు వర్తించవు.

(5) కరిగిపోనివాడు.

తరగనివాడు. నిత్యమై నిఖిలమై నిలిచియుండును.

(6) సర్వజ్ఞుడు.

ఇల అనగా నిద్ర, అజ్ఞానము. అనిలుడు అనగా సర్వజ్ఞుడు.

(7) భక్తులకు సులభముగా అందువాడు.

నిలతేర్ గహనార్థాత్ క-ప్రత్యయాంతాత్ అగహనః అనిలః – భక్తులకు అందుబాటులో ఉండువాడు. పిలిచిన పలికెడు దేవుడు. కొలిచిన కరుణించు విభుడు. వేడుకున్న కాచెడు రాముడు.

(8) స్థిరమైన నివాసము (నిలయము) లేనివాడు.

అనిలాయ అనిలః న విద్యతే నిలయమ్ స్థానమ్ యస్య – ఆయనకొక్కచోట నిలయము అనిచెప్పరాదు. ఆయన సర్వోపగతుడు. ప్రహ్లాదుని రక్షింప స్తంభమునుండి వెడలిన దేవుడు. ఏడు కొండలపైని వేంచేసినాడు. ఇంటింటను అర్చామూర్తియై పూజలందుకొనుచున్నాడు. ప్రతిజీవుని యందును అంతర్యామియై జీవనాధారమైనవాడు. ఆయన లేని చోటు లేదు. ఆయన కాని వస్తువు లేదు.

(9) ఇల (భూమి) ఆధారము అవుసరము లేనివాడు.

'ఇల' అనగా భూమి. ఈ లోకమున అన్ని జీవులకును ఆధారము భూమి. భగవంతుడు భూమికంటే ముందేయుండెను. ఆయనకు వేరు ఆధారము ఉండజాలదు. కనుక ఆయన అనిలుడు (శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి)

(10) అన్నిచోట్ల ఉండువాడు (ఎక్కడో దాగనివాడు)

న నిలీయతే ఇతి అనిలః – భగవంతుడు ఎక్కడో దాగియుండునను భావము కలదు. కాని ఆయన సర్వస్థితుడు. అవిచ్ఛిన్నుడు. ఇవన్నీ వాయువునకు గల లక్షణములు. అందువలన భగవంతుని కూడ అనిలుడని కీర్తింపనగును.

(11) సదా జాగరూకుడగువాడు.

ఇలతి స్వపితి ఇతి ఇలః, తద్ విపరీతః అనిలః – 'ఇల' అనగా నిద్రించుట. నిదురించనివాడు అనిలుడు. జాగృతుడు. **జాగృవిమ్ విభుమ్** – అని ఋగ్వేదములో ఉన్నది. నిద్ర అజ్ఞానమునకు చిహ్నము. జ్ఞానస్వరూపుడైనందున దేవుడు అనిలుడు.

శ్రీనివాసుని 'అనిల' గుణధ్యానమును యొక్క విశిష్టతను ధర్మచక్రము రచయిత ఇలా వివరించారు. ఊపిరి లేకుండ జీవనము క్షణములోనే సమసిపోవును. అలానే విష్ణు ధ్యానము చేయని ఆధ్యాత్మికత నిలువజాలదు. తాను భోజనము లేకుండ ఎన్నో రోజులు ఉండగలనని, కాని ప్రార్థన చేయకుండ ఒక్కరోజు కూడ బ్రతుకలేనని మహాత్మాగాంధీగారు చెప్పారు. ఇంకా, మనస్సు వాయువువలె నియంత్రించుటకు దుష్కరమని అర్జునుడు చెప్పాడు. భగవానుడు కూడా వాయువులాగా అన్నిచోట్లను వ్యాపించియుండును. కాని విష్ణుధ్యానముతో కేంద్రీకృతమైన మనసే దేవుని దర్శించగలదు.

237. ధరణీధరః

- భూమిని ధరించువాడు, పోషించువాడు.

ఓం ధరణీధరాయ నమః

శ్రీమన్నారాయణుడే ఆదిశేషుని రూపమున, అష్టదిగ్గజముల రూపమున, ఆదివరాహమూర్తి రూపమున భూమిని ధరించియుండువాడు.

ధరణీమ్ ధరతి ఇతి ధరణీధరః – ధరణి యనగా భూమి. భూమిని ధరించినవాడు ధరణీధరుడు. ఈ అర్థమును శ్రీ భట్టులు ఇంకొంచెం ముందుకు తీసికొని వెళ్ళి, 'ఇతరులను ధరించేవారిని ధరించేవాడు' అని విశేషంగా వ్యాఖ్యానించారు. సమస్త ప్రాణికోటులను భూమి ధరించును. భూమిని ఆదిశేషుడు ధరించును. ఆదిశేషుని అనంతపద్మనాభుడు ధరించును.

సదాధార పృథ్వీమ్ ద్యామ్ ఉతేమామ్ – ఆయన భూమిని, స్వర్గమును భరించును (యజుర్వేదము 13.4)

ఉధృతాऽసి వరాహేణ – శ్రీవరాహమూర్తి నిన్ను (భూమాతను) ఉద్ధరించెను (తైత్తరీయారణ్యము 10.8)

పృథ్వీమ్ చ అంతరిక్షమ్ చ ద్యామ్ చైవ పురుషోత్తమః
మానసైవ విసృష్టాత్మా నయతి ఆత్మవశమ్ వశీ

భూమిని, అంతరిక్షమును, ఊర్ధ్వలోకములను పురుషోత్తముడు తన సంకల్పమాత్రముననే సృజించెను. విశ్వాధిపుడైన ఆయన వానినన్నింటిని తన నియంత్రణలో ఉంచుకొనును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు ఇదే అర్థము వచ్చే మరికొన్ని నామములను ప్రస్తావించారు – మహీభర్తా (184), మహీధరః (319. 371), త్రిలోకధృత్ (757), ధరాధరః (762). ఇంకా 240వ నామము 'విశ్వధృక్'ను ఇదే అర్థములో కొందరు వ్యాఖ్యాతలు వివరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత ఈ 'ధరణీధరః' నామము ప్రాముఖ్యతను చక్కగా వివరించారు – భగవంతుడు ప్రత్యక్షముగాను, పరోక్షముగాను కూడ భూమిని, జీవులను పోషించును. సకల జీవరాశులు భూమిపైని లభించు ధాన్యాది ఆహారములను గాని, ఆ యాహారమును తినే వేరు జంతువులను గాని తిని బ్రతుకును. అందుకు కావలసిన శక్తిని, అవకాశమును, బుద్ధిని భగవంతుడే ప్రసాదించుచున్నాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – తల్లి బిడ్డలను కాపాడును. భర్త భార్యను కాపాడును. అందరిని భగవానుడు కాపాడును. కనుక భగవానుని ధరణీధరత్వమును ఎల్లెడల మనము దర్శింపవచ్చును. ధరణీధరుడే బిడ్డల కొరకు తల్లుల చన్నులలో పాలు నింపును. పూలకు రంగులద్దును. మేఘములలో నీరు నింపును. జీవితముపైని తీపిని పెంచును.

ఓం నమో శ్రీనారసింహాయ

(శ్రీ భండారు పర్వతరావు రచన "**ఓం నమో శ్రీనారసింహాయ**" నుండి, మరియు పోతన భాగవతమునుండి సంగ్రహించినది.)

శ్రీనారసింహుడు హిరణ్యకశిపుని సంహరించిన విధము.

విహగేంద్రుండహి వ్రచ్చు కైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుడై యూరువులందు చేర్చి నఖ సంఘాతంబులన్ వ్రచ్చె దు
స్సహ దంభోళి కఠోరదేహు నచలోత్సాహున్ మహాబాహు నిం
ద్ర హుతాశాంతక భీకరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయ శ్రీకరున్

హిరణ్యకశిపుని తన తొడలపై వేసికొనినాడు హరి. హిరణ్యకశిపుని గుండె నరహరి చీలుస్తాడు. నేలనిండా నెత్తురు చల్లుతాడు. కఠినములైన నరాలను తెంపుతాడు. రొమ్మును పగులగొడతాడు. మాంసాన్ని ముక్కలుగా చేస్తాడు. పేగులు హారాలుగా మెడలో వేసుకొంటాడు.

చించున్ హృత్కమలంబు శోణితము వర్షించున్ ధరామండలిన్
ద్రెంచున్ గర్కశ నాడికావళులు భేదించున్ మహావక్షముం
ద్రుంచున్ మాంసము సూక్ష్మఖండములుగా దుష్టాసురున్ ప్రచ్ఛిద
ర్పించున్ బ్రేవులు కంఠమాలికలుగ గల్పించున్ నఖోద్భాసియై

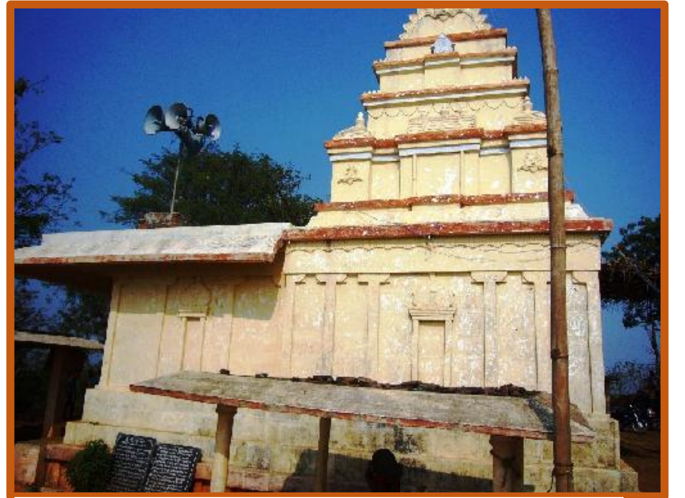
పుదుచ్చేరి శ్రీ వరదరాజపెరుమాల్ ఆలయ శిల్పం.

Photo by Muthukumaran pk
https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Varadarajaperumal_temple,_
Thirubuvanai,_Puducherry,_India_(8).JPG

రాక్షసుని చీలుస్తుంటే, నరహరి గోళ్ళు గొడ్డళ్ళవలె ఉన్నాయి. లోతైన గుండెను బ్రద్దలు కొట్టేటపుడు గుద్దళ్ళవలె నున్నాయి. నరాలను త్రెంచేటపుడు గట్టి కొడవళ్ళవలె నున్నాయి. కడుపులోని పేగులను తెంచేటపుడు రంపాలలా ఉన్నాయి. నరసింహుని గోళ్ళను చూసి దేవతా ముఖాలు వికసిస్తున్నాయి. రాక్షసరాజు శరీరాన్ని చీలుస్తున్నాయవి. అగ్ని జ్వాలలకన్న ప్రకాశమానంగా ఉండి నరహరికి మ్రొక్కేవారలకు అభయదానం చేస్తున్నాయి.

ఇట్లు కేవల పురుష రూపంబును, మృగరూపంబునుం గాని నరసింహ రూపంబున, రేయునుం బగలునుం గాని సంధ్యా సమయమున, నంతరంగంబును బహిరంగంబును గాని సభాద్వారంబున, గగనంబును భూమియుం గాని యూరు మధ్యంబున, బ్రాణ సహితంబులును బ్రాణరహితంబులును గాని నఖంబులన్ త్రైలోక్య జన హృదయ భల్లుండైన దైత్యమల్లుని వధియించి, మహాదహన కీలాభీల దుర్లసుండును, కరాళ వదనుండును, లేలిహాన భీషణ జిహ్వుండును, శోణిత పంకాంకిత కేసరుండునై ప్రేవులు కంఠమాలికలుగ ధరించి, కుంభి కుంభ విదనంబుం జేసి, తదీయ రక్తసిక్తంబులైన నఖంబులు సంధ్యారాగ చంద్రరేఖ చెలువు వహింప, సహింపలేహక లేచి, తన కట్టెదుర నాయుధంబు లెత్తుకొని, తత్తఱంబున రణంబునకు నురవణించు రక్కసులం బెక్కు సహస్రంబులం జక్రాది నిర్వక్ర సాధనంబుల నొక్కనిం జిక్కకుండం జక్కడిచె.

హిరణ్యకశిపుని వధానంతరం రాక్షస సేనను చంపిన నరసింహుని భూతసింహుడు అంటారు (లక్ష్మీపురం నృసింహగిరిపై వెలసిన నరసింహుడు భూతసింహుడు). ప్రాచీన నరసింహాలయాలలో నివురుగప్పిన నిప్పులా వుండిపోయిన గుడి ఒకటి పశ్చిమగోదావరి జిల్లా లక్ష్మీపురం దగ్గర గల ఐ.ఎస్.జగన్నాధపురం (కామవరపుకోట సమీపంలో ఐ.ఎస్. రాఘవాపురం, ఐ.ఎస్. జగన్నాధపురం ల మధ్య) వద్దనున్న నృసింహగిరిపైన ఉంది. ఈ ఆలయంలో ఉన్నది భూతసింహుడని శ్రీ వి.వి. శ్రీధర్ గురూజీ చెప్పారు. స్థానికుల సాయంతో, ముఖ్యంగా ఓరియెంటల్ ఇన్సూరెన్సు డెవలప్‌మెంట్ ఆఫీసర్ శ్రీ కె.స్.వి. నరసింహంగారి పూనికవల్ల ఈ ఆలయాన్ని గురూజీ పునరుద్ధరించారు.

లక్ష్మీపురంలోని శ్రీ భూత నరసింహుని మందిరం

నరసింహుని సరసన, కనకవల్లి (మహాలక్ష్మి)ని, ఎదురుగా పంచముఖ ఆంజనేయుడిని, ప్రక్కన ఏకాక్షర గణపతిని, వెనుక సర్పశ్రీనివాసుడినీ ప్రతిష్ఠించారు. ఈ ఆలయంలో స్వామి ఎంతో శక్తివంతమైనవాడనీ, రోగులకు స్వస్థత చేకూర్చడంలోనూ, కోరిన కోర్కెలను తీర్చడంలోనూ భక్తసులభుడని గురూజీ (శ్రీ మహాసుదర్శన జ్వాలానృసింహ పీఠాధిపతులు, సికిందరాబాద్) అంటారు.

ఓం నమో శ్రీనారసింహాయ.

రక్షోవీరుల నెల్ల ద్రుంచి రణ సంరంభము చాలించి దృ
ష్టి క్షేపంబు భయంకరంబుగ సభా సింహాసనారూఢుడై
యక్షీణా గ్రహుడై నృసింహుడు కరాళాస్యంబుతో నొప్పి దన్
వీక్షింపం బరికింపనోడి యమరుల్ విభ్రాంతులై డాగగన్

స్వామి చూపులు భయంకరమైన మంటలవలెనున్నాయి. జూలు నిండా నెత్తురు, ఉరద అంటుకొన్నాయి. ప్రేవులను కంఠమాలికలుగా వేసుకొన్నాడు. రాక్షసుని రక్తం అంటి గోళ్ళు సంధ్యాకాలంనాటి ఎర్రదనాన్ని సంతరించుకున్నాయి. స్వామి జూలు విదిలిస్తే మేఘాలు చెదిరాయి. ఆయన చూపులకే గ్రహాలు గతులు తప్పాయి. ఆయన నిట్టూర్పులకు సముద్రాలు అల్లకల్లోలమయ్యాయి. ఆయన గర్జనలకు దిగ్గజాలు ఉలికిపడ్డాయి. ఆకాశమంతా ఆయన జూలు తాకిడికి దూరంగా చెదిరిపోయిన దేవతా విమానాలతో నిండింది. ఆయన పాదాలు నేలపై మోపినపుడు భూమి అదిరింది. ఆయన కాంతిముందు దిక్కులన్నీ వెలవెలపోయాయి.

ఓం నృసింహాయ విద్మహే వజ్రనఖాయ దీమహి తన్నృసింహః ప్రచోదయాత్

సునందుడు, కుముదుడు మొదలైన శ్రీమహావిష్ణువు పార్శ్వచరులు విచ్చేశారు. శివుడు, బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలంతా బయలుదేరి అక్కడకు చేరుకున్నారు. దేవతలు, అశ్వముఖులు, అశ్వదేహులు, నాగులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు, గరుడులు, గంధర్వులు, విద్యాధరులు, ప్రజాపతులు మొదలైనవారంతా నరసింహుని దర్శనానికై వచ్చారు. వచ్చి చేతులు జోడించి నుదుట చేర్చి నమస్కరించారు. దగ్గరకు వెళ్ళే సాహసం లేక దూరంనుంచే ప్రణతులర్పించారు. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్కతీరున ఆయనను స్తుతించారు.

బ్రహ్మ స్తుతి

ఘన లీలా గుణచాతురిన్ భువనముల్ గల్పించి రక్షించి భే
దనముం జేయు దురంత శక్తికి ననంత జ్యోతికిన్ జిత్ర వీ
ర్యునికి న్నిత్య పవిత్ర కర్మునికి నేనుత్కంఠతో నవ్యయాత్మునికిన్
వందన మాచరించెద గృపాముఖ్య ప్రసాదార్థినై

రుద్రుడిట్లనియె

అమర వరేణ్య! మీదట సహస్ర యుగాంతము నాడు గాని కో
పమునకు వేళ గాదు సురబాధకుడైన తమస్వినీ చరున్
సమరమునన్ వధించితివి చాలు దదాత్మజుడైన వీడు స
ద్విమలుడు నీకు భక్తుడు పవిత్రుడు గావుము భక్తవత్సలా

బ్రహ్మాదులంతా ప్రహ్లాదుని దగ్గరకు తీసికొన్నారు – నాయనా! నీ తండ్రి నిమిత్తం కోపాన్ని పూనాడు స్వామి. ఆయనను శాంతింపజేయి – అన్నారు. ప్రహ్లాదుడు మెలమెల్లగా స్వామి దగ్గరకు పోయి, అంజలి ఘటించి, నమస్కరించాడు. తరువాత అన్ని అవయవాలు భూమిని సోకేలా సాష్టాంగ దండప్రమాణం చేశాడు.

స్వామి కరుణ యుప్పొంగగా బాలుని దగ్గఱగా తీసికొనినాడు. ఇంపుగా వెలిగే చూపులతో ప్రసన్నంగా చూశాడు. లోకాలన్నింటి నుతులు స్వీకరించే శ్రీహరి, దానవాంతకుడైన నరహరి, బాలుని తలపై తన చేయినుంచాడు. కాలసర్పం భయంనుండి కూడా కాపాడి అభయదానం చేసే ప్రశస్తి గల హస్తమది. అడ్డు లేకుండా అన్ని విధాలా శుభాలను కురిపించే చేయి అది.

సింహాచలం మందిరం

ప్రాభవమొప్ప నుత్కట కృపామతియై కదియంగ జీరి సం
శోభిత దృష్టి సంఘముల జూచుచు బాలుని మౌళియందు లో
కాభినుతుండు పెట్టె నసురాంతకు డుద్భట కాలసర్ప భీ
తాభయ దాన శస్తము ననర్గళ మంగళ హేతుహస్తమున్

వినయ వివేక భూషణుడైన ప్రహ్లాదుడు ఆ మంగళ హేతుహస్తము స్పర్శతో పులకాంకితుడై, భక్తితో పరవశించి, చేతులు జోడించి దేవదేవుని ప్రస్తుతించాడు.

తపమున్ వంశము తేజమున్ శ్రుతము సౌందర్యంబు ను
ద్యోగమున్ నిపుణత్వంబు ప్రతాప పౌరుషములున్ నిష్ఠా బల ప్రజ్ఞలున్
జప హోమంబులు జాలవీశ్వర! భవత్సంతుష్టికిన్ దంతి యూ
థపు చందంబున భక్తి సేయవలయున్ దాత్పర్య సంయుక్తుడై.

కావున నల్పుడ సంస్తుతి
గావించెద వెఱపు లేక కల నేరుపునన్
నీ వర్ణనమున ముక్తికి
బోవు నవిద్యను జయించి పురుషు డనంతా!

మహాత్మా! దుష్టజన సంహారంబును, శిష్ఠ భృత్య మునిజన రక్షాప్రకారంబును నీకు నైజ గుణంబులు. విశ్వంబు నీవ. గుణాత్మకమైన విశ్వంబు సృజియించి, యందు ప్రవేశించి, హేతు భూత గుణ యుక్తుండవై, రక్షక సంహారకాది నానారూపంబుల నుండుదువు. సదసత్కారణ కార్యాత్మకంబైన విశ్వంబునకుం బరమ కారణంబు నీవ. నీ మాయచేత వీడు దా నని యెడు బుద్ధి వికల్పంబు దోచు గాని, నీకంటె నొండెద్దియు లేదు. బీజంబునందు వస్తుమాత్ర భూత సౌక్ష్మ్యంబును, వృక్షంబునందు నీలత్వాది వర్ణంబును గలుగు తెఱంగున, విశ్వంబునకు నీయంద జన్మస్థితి ప్రకాశ నాశనంబులు గలుగు ...... కృత త్రేతా ద్వాపర యుగంబులందును, తిర్యఙ్మానవ ముని జలచరా కారంబుల నవతరించి, లోకంబుల నుద్ధరింపుచు, ధరియించుచు, హరియింపుచు, యుగానుకూల ధర్మంబులం బ్రతిష్ఠించుచుందువు. దేవా! అవధరింపుము ... ... భవదీయ దాస్య యోగంబు కృప సేయుము.

ప్రసన్నుడైన స్వామీ – ఓ ప్రహ్లాదా! నీకు భద్రమగుగాక. నేను ప్రీతి చెందాను. నీయంతర్వాంఛిత లాభమెల్ల కరుణాయుత్తుండనై యిచ్చెదను. నేను అన్ని రకాల భద్రములకు నాధుడను. జంతుశ్రేణికి నన్ను జూచిన పునర్జన్మంబు లేదు – అని యానతిచ్చెను.

ప్రహ్లాదుడు – స్వామీ! నా తండ్రి యొనర్చిన భాగవతాపచార పాపమునుండి విముక్తుడు కావలె – అని కోరుకొన్నాడు.

భగవంతుడు – ఓ పాపరహితా! నిన్ను కుమారునిగా పొందినపుడే నీ తండ్రి త్రిసప్త పూర్వజులతో సహా పావనుడైనాడు. నాయనా! నా స్పర్శకు నోచుకొని పవిత్రుడైన నీతండ్రికి ప్రేతకార్యం చేయి. మంచి కొడుకులను కన్నవారు ఉత్తమ లోకాలకు వెళతారు. నీవు నీతండ్రి సింహాసనాన్ని అధిష్టించు. విజ్ఞుల ఉపదేశాన్ని పొందుతూ ఉండు. నాయందే మనసు నిలుపు – అని ఆనతిచ్చాడు

బ్రహ్మ ఇలా అన్నాడు.

పరమ గృప సేసితివి మేలు వారిజాక్ష
నీ నృసింహావతారంబు నిష్ఠతోడ
దగిలి చింతించువారలు దండధరుని
బాధనొందరు మృత్యువు బారిపడరు.

ఓం నమో శ్రీ నారసింహాయ

Public Domain picture from Flickr by Infinite Eyes
https://www.flickr.com/photos/144060333@N07/
https://www.flickr.com/photos/144060333@N07/36649858472/in/photostream/

సుప్రసాదః ప్రసన్నాత్మా విశ్వధృగ్విశ్వభుగ్విభుః (విశ్వసృడ్విశ్వభుగ్విభుః) | సత్కర్తా సత్కృతః సాధుర్జహ్నుర్నారాయణో నరః || (26)

238. సుప్రసాదః

- అనుగ్రహ స్వరూపుడు. శుభకరమగు ఫలములు ప్రసాదించువాడు.

ఓం సుప్రసాదాయ నమః

శోభనః ప్రసాద దాతృత్వాత్ సుప్రసాదః – కరుణామృత మూర్తియైన శ్రీహరి తనకు శరణాగతులైనవారికి మంచి ప్రసాదము లొసగును. కనుక శ్రీహరియే సుప్రసాదుడు.

శరణాగతులకు శుభములనిచ్చుటతో పరిమితము గాకుండ, భగవంతుని సుప్రసాదత్వము ఆయన శత్రువులకు కూడ శుభములు కూర్చును. రావణుడు, శిశుపాలుడు, దుర్యోధనుడు వంటి భగవద్విరోధులు కూడ భగవంతుని యనుగ్రహము వలన మోక్షమును పొందిరి. అంటే ఆయన ప్రసాదించేదంతా శుభకరమే. ఈ సుప్రసాద గుణము స్వామిదేశికుల దయాశతకమునందు పదే పదే ప్రస్తావింపబడినది. పరశురామునిచేత మరణించిన క్షత్రియులు తమ పాపకర్మములనుండి విముక్తులై మోక్షమును పొందిరి. అదే విధముగా కలియుగాంతమున శ్రీమహావిష్ణువే కల్కియై పాపులను పరిమార్చి, ఇంక పాపములు చేయు అవకాశము లేకుండ చేసి, ధర్మయుతమైన కృతయుగమునందు సకల జీవులు వృద్ధిపొందు స్థితిని కలుగజేయును.

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – కొందరు ఉపకారులకు ఉపకారము చేస్తారు. అపకారులకు అపకారము చేస్తారు. కొద్దిమంది ఉపకారులకు కూడ అపకారము చేస్తారు. ఇంకొద్దిమంది అపకారులకు కూడ ఉపకారము చేస్తారు. కాని అవతలివారి కార్యములతో నిమిత్తము లేకుండ భగవంతుని చేష్టలు మాత్రము సర్వదా సర్వులకు శుభకరములే. శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క 'సుప్రసాదః' నామమును ధ్యానించువారికి సాత్త్విక మార్గమున పయనించు భాగ్యము లభించును.

అన్నమయ్య కీర్తన

పలువిచారములేల పరమాత్మనీవు నాకు - కలవు కలవు ఉన్న కడమలేమిటికి

నీపాదముల చెంత నిబిడమైతే చాలు - యేపాతకములైన ఏమిసేసును
యేపార నీభక్తి ఇంత గలిగిన చాలు - పై పై సిరులచ్చుట పాదుకొని నిలుచు
సారిదినీ శరణము జొచ్చితినంటే చాలు - కరుణించి యప్పుడట్టే కాతువు నీవు
సరుస నీముద్రలు భుజములనుంటే చాలు - అరుదుగా చేతనుండు అఖిలలోకములు
నేరక వేసిన చాలు నీమీద ఒక పువ్వు - కోరిన కోరికలెల్ల కొనసాగును
మేరతో శ్రీవేంకటేశ నిన్నుగొలిచితి నేను – యే రీతి నుండిన గాని యిన్నిటా ఘనుడను

239. ప్రసన్నాత్మా

- ప్రసన్నమైన, ప్రశాంతమైన మనస్సు గలవాడు.

ఓం ప్రసన్నాత్మనే నమః

భగవంతుని మనస్సు సర్వదా ప్రశాంతముగ నుండును. ఆయన రాగ ద్వేష రహితుడు. త్రిగుణాతీతుడు. కరుణామూర్తి. మానవులు ప్రకృతి జన్యములగు మూడు గుణముల చేత బద్ధులు గనుక దుఃఖితులు. భగవానుడు త్రిగుణాతీతుడు గనుక ప్రసన్నాత్ముడు.

అవాప్త సర్వ కామత్వాత్ రాగాది రహితం మనః యస్యాస్తి స ప్రసన్నాత్మా చిత్తతుష్టిప్రదోమనుః - సర్వ కామ రాగములకు అతీతుడు గనుక ప్రసన్నాత్ముడు. ఈ నామధ్యానము చిత్తశాంతినిచ్చును. ఓం ప్రసన్నాత్మనే నమః.

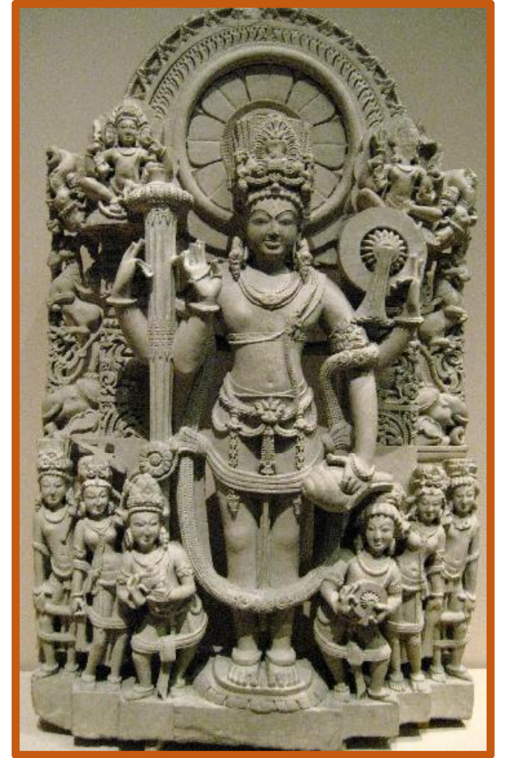
అవాప్త సర్వ కర్మత్వాత్ (కామత్వాత్?) –దేవదేవునకు ఏ విధమైన కోర్కెలు, కామములు వర్తించవు. ఆయనకు సమస్తమును సిద్ధించినవి. కనుక ఆయన ప్రసన్నాత్ముడు.

కరుణార్ద్ర స్వభావాత్ – శ్రీహరి కరుణామూర్తి. భక్తుల పాలిటి కామధేనువు. కనుక ఆయన ప్రసన్నాత్ముడు.

శ్రీ పి.బి.అణ్ణంగారాచార్య స్వామి – ఆయన రాగద్వేష రహితుడు. ఇష్టానిష్టములు ఆయనను ప్రభావితము చేయవు.

శ్రీ చిన్మయానంద – వస్తువులు, వాని గుణములు, వానిపై మోహము దుఃఖములకు కారణములు. రజోగుణము, తమోగుణములు అట్టి వాంఛలను, దుఃఖ కారణమగు కర్మలను ప్రేరేపించును.

ధర్మచక్రము రచయిత ఈ సందర్భమున రావణ, కుంభకర్ణ, విభీషణుల ఉదాహరణ చెప్పారు. రజోగుణము అధికముగానున్న రావణుడు కామమోహితుడై, అధర్మ కార్యముల నాచరించి నాశనము కొనితెచ్చుకొనెను. కుంభకర్ణుడు తమోగుణ ప్రభావమున నిద్రాహారములకు దాసుడయ్యెను. సత్వగుణ సంపన్నుడైన విభీషణుడు భగవంతుని శరణుజొచ్చి, ఆయన అనుగ్రహము పొంది, లంక సర్వనాశనము కాకుండ కాపాడెను. భగవంతుని 'ప్రసన్నాత్మ' నామమును ధ్యానించుట వలన అట్టి సత్వగుణము వృద్ధిచెంది, మనస్సు నిర్మలమగును. ఆ విధమైన తత్వము కలిగి యున్నందునే భీష్ముడు ధర్మవిజయము తథ్యమని, కృష్ణుడున్నచోటనే ధర్మముండునని గ్రహించెను.

విష్ణువు. 11వ శతాబ్దానికి చెందిన శిల్పం. న్యూయార్క్ మ్యూజియంలోనిది.

Creative commons from Flickr. By Wally Gobetz.

https://www.flickr.com/photos/wallyg/1658013702/in/photostream/

పద్మపురాణము – క్షేత్రకాండము – 33వ అధ్యాయము

జితంతే పుణ్డరీకాక్ష! నమస్తే విశ్వభావన!
నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ! మహాపురుష పూర్వజ!
నమః శ్రీధామ నిలయ! నమః శ్రీవత్స లక్షణ
నమస్త్రిధాత్మనే తుభ్యం నమః శ్రీధనమోహన!
నాకౌకః ప్రత్యనీకారే! నారాయణ! నమోస్తుతే!
నాగపర్యఙ్క శయనా నాథనాథ! నమోనమః
విశ్వ స్రష్టే విశ్వభర్త్రే విశ్వ త్రాత్రే విచక్షణ!
విశ్వాన్తర్యామినే తుభ్యం విశ్వోత్తీర్ణ! విభో నమః .

---

240. విశ్వస్పృట్ / విశ్వధృగ్ / విశ్వస్పృష్ట్ / విశ్వస్పృగ్

- విశ్వమును సృజించినవాడు.
- విశ్వమును ధరించువాడు.

ఓం విశ్వస్పృజే నమః

ఓం విశ్వదృశే నమః

శ్రీ భట్టులు 'విశ్వస్పృట్' అనే పాఠమును స్వీకరించి, **విశ్వమ్ సృజతి యో స విశ్వస్పృట్** – అని వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుడు కరుణామయుడై, విశ్వమును సృష్టించినాడు.

శ్రీ శంకరులు 'విశ్వధృగ్' అనగా, విశ్వమును తన అధీనములో ధరించి, బాగోగులు గమనించువాడు – అని వ్యాఖ్యానించినారు.

ఇంకా శ్రీ శ్రీనివాస రాఘవన్ గారు తమ 'నృసింహప్రియ'లో 'విశ్వస్పృష్ట్', 'విశ్వస్పృగ్' అను మరి రెండు పాఠాంతరములను ప్రస్తావించారు.

'విశ్వధృగ్' నామము అర్థమును వివరిస్తూ, ధర్మచక్రము రచయిత ఇలా తర్కించారు – మనసు మన అధీనములో ఉండునా? మనము మనసు అధీనములో ఉందుమా? మనస్సుపై ఆధిపత్యము సంపాదించినవారికి వారి కుటుంబము, వారి దేశము చెప్పుచేతలలోనికి వచ్చును. వారికే ఈ సమస్త భువనములకు అధిపతి ఎవరో తెలియవచ్చును. 'విశ్వధృగ్' నామగుణ ధ్యాన మొనరించినవారికి అది సాధ్యమగును. భగవంతుడు అంతటినీ అజమాయిషీ చేయుచుండునని తెలిసికొన్నవాడు అధర్మకార్యము లాచరింపజాలడు.

241. విశ్వ భుగ్ విభుః (విశ్వభుగ్విభుః / విశ్వభుగ్ / విభుః)

- అతటను వ్యాపించి అన్నింటిని రక్షించువాడు.

ఓం విశ్వభుగ్విభవే నమః

ఓం విశ్వభుజే నమః

ఓం విభవే నమః

శ్రీ భట్టులు 'విశ్వభుగ్విభుః' ఏక నామముగా పరిగణించారు. – **తత్సృష్టం వ్యాప్యవై భుఙ్జన్ పాలయన్ విశ్వభుగ్విభుః** – తనచేతనే సృష్టింపబడిన ఈ జగత్తు అంతటా వ్యాపించి, దానిని అనుభవిస్తూ పాలించేవాడు విశ్వభుగ్విభుడు. అన్ని అనుభవములు ఆయనకే చెందును. అన్నింటి రక్షణకు ఆయనే బాధ్యుడు. సృష్ట్యాదియందు ప్రజాపతియై, సృష్టిస్థితియందు విష్ణువై, ప్రళయకాలమున రుద్రుడై ఆయన అంతటిని కాపాడును. భగవానుడు సర్వవ్యాపియై, సర్వాధారుడై సర్వమును రక్షించును

శ్రీ శంకరులు 'విశ్వభుగ్', 'విభుః' అనే రెండు నామములుగా వ్యాఖ్యానించారు.

విశ్వభుగ్ – **విశ్వమ్ భున్క్తే, విశ్వమ్ భునక్తి** – విశ్వమును అనుభవించువాడు, భక్షించువాడు. పరమాత్మయే జీవరూపమున శరీరమునందుండి ఇంద్రియముల ద్వారా సుఖదుఃఖములను అనుభవించువాడు. ప్రళయకాలమున సర్వజీవులను తనయందే నింపుకొనువాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడే సర్వానుభూతులను (విశ్వ) తనయందు లీనము చేసికొనును. ఆయన అంతర్యామియైనందున అన్ని అనుభవములు ఆయనకే చెందును. ప్రళయకాలమున అంతయును ఆయనయందే లయమగును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **ప్రభుః సృణానామ్ విశ్వభుక్** – అని తైత్తరీయారణ్యకము (10.91) నందు ఉన్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'భుజ్' అనగా వంగుట (కొటిల్యే), విస్తరించుట. అన్ని దిశలందును విస్తరించిన శ్రీమహావిష్ణువే విశ్వము నేర్పరచినాడు.

'విభుః' నామమునకు శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **వివిధమ్ భవతి ఇతి విభుః** – హిరణ్యగర్భుడై, మరియు అనేక స్వరూపములు ధరించి, విశ్వమంతయును నిండి వెలుగు పరమేశ్వరుడే విభుడు. సర్వమూ తానెయైనవాడు. అనంతుడు. **వివిధమ్ భావయతి.**

ధర్మచక్రము రచయిత శ్రీ మద్భగవద్గీతలోని విభూతి యోగము నందలి 21 నుండి 38వ శ్లోకము వరకు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు తన అనంత ఐశ్వర్య విభూతులను తెలిపిన విషయమును విపులీకరించారు –

శ్రీ భగవానుడే సకల ప్రాణులకును ఆత్మ. ఆది, మధ్యము, అంతము. ఆదిత్యులలో విష్ణువు. జ్యోతులలో సూర్యుడు. మరుత్తులలో తేజము. వేదములలో సామవేదము. దేవతలలో ఇంద్రుడు. ఇంద్రియములలో మనస్సు. ప్రాణులలో చైతన్యము.

ఆ పురుషోత్తముడే రుద్రులందు శంకరుడు. యక్షులందు కుబేరుడు. వసువులలో అగ్ని. పర్వతములందు సుమేరువు. పురోహితులందు బృహస్పతి. సేనాపతులందు కుమారస్వామి. సరస్సులలో సముద్రుడు. మహర్షులందు భృగువు. శబ్దములందు ఓంకారము. యజ్ఞములందు జపయజ్ఞము. స్థావరములందు హిమాలయము.

ఆ పరమేశ్వరుడే చెట్లలో రావిచెట్టు (అశ్వత్థ వృక్షము). దేవర్షులలో నారదుడు. గంధర్వులలో చిత్రరథుడు. సిద్ధులలో కపిల ముని. గుఱ్ఱములలో ఉచ్చైశ్రవము. ఏనుగులలో ఐరావతము. నరులలో నరేంద్రుడు. ఆయుధములలో వజ్రము. ఆవులలో కామధేనువు. సంతానోత్పత్తికి కారణమగు మన్మథుడు. సర్పములలో వాసుకి. నాగులలో అనంతుడు. జలచరాధిపతియగు వరుణుడు. పితృదేవతలలో ఆర్యముడు. శాసకులలో యముడు.

ఆ గోవిందుడే దైత్యులలో ప్రహ్లాదుడు. లెక్కవేయువారిలో కాలము. మృగములలో సింహము. పక్షులలో గరుత్మంతుడు. పవిత్రము చేయువానిలో వాయువు. శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడు. మత్స్యములలో మొసలి. నదులలో గంగ. సృష్టికి ఆది, మధ్యము, అంత్యము. విద్యలకు ఆధ్యాత్మము (బ్రహ్మవిద్య). తత్వనిర్ణయమునకు వాదము.

ఆ కేశవుడే అక్షరములయందు 'అ'కారము. సమాసములందు ద్వంద్వము. అక్షయమగు కాలము. విశ్వతోముఖుడగు విరాట్ పురుషుడు. అందరిని పోషించువాడు. హరించు మృత్యువు. భవిష్యత్తునకు ఉత్పత్తి హేతువు. స్త్రీలలో కీర్తి, శ్రీ, వాక్కు, స్మృతి, మేధ, ధృతి, క్షమ. శ్రుతులందు బృహత్సామము. ఛందస్సులందు గాయిత్రి. మాసములందు మార్గశీర్షము. ఋతువులందు వసంతము. వంచకులలో జూదము. ప్రభావశాలురలోని తేజము. విజేతలలోని విజయము. కష్టించువారిలో నిశ్చయము. సత్పురుషులలోని సాత్విక భావము. ఆ శ్రీవేంకటరమణుడే వృష్ణివంశజులలో వాసుదేవుడు. పాండవులలో ధనంజయుడు. మునులలో వేదవ్యాసుడు. కవులలో (సూక్ష్మబుద్ధి కలిగిన వారిలో) శుక్రాచార్యుడు. శిక్షించువారిలో దమనశక్తి. జయము కోరువారిలో నీతి. రహస్యములలో మౌనము. జ్ఞానులయొక్క తత్వజ్ఞానము. సర్వప్రాణుల ఉత్పత్తికి కారణమైన బీజము. ఆయన లేని చరాచర ప్రాణి ఏదియును లేదు. ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువు ఏదైనను శ్రీకృష్ణుని తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినది. ఈ సంపూర్ణ జగత్తు శ్రీమన్నారాయణుని యోగశక్తియొక్క ఒక అంశతోడనే ధరింపబడి యున్నది. ఆయన విభూతులకు అంతము లేదు. ఆయనే విభుడు.

242. సత్కర్తా

- సజ్జనులను, పుణ్యవర్తనులను, ధర్మాత్ములను ఆదరించువాడు, గౌరవించువాడు – **సత్ కరోతి పూజయతి ఇతి సత్కర్తా.**

ఓం సత్కర్త్రే నమః

'సత్కారము' అనగా పూజ. శ్రీరాముడు, **సజ్జన ప్రతి పూజకః** అని ప్రసిద్ధుడు. **బహుశ్రుతానామ్ వృద్ధానామ్ బ్రాహ్మణానామ్ ఉపాసితా** (రామాయణము 2.2.33)

ధర్మచక్రము రచయిత హనుమంతుని చూచింతనే శ్రీరాముడు ప్రశంసించిన విధమును ఉదాహరించారు. ఈ నామస్మరణము వల్ల మనము సద్వర్తన నలవరచుకొనవలయును. ఇందువలన మనకు మనశ్శాంతి లభించును. అహంకారము నశించును. భగవంతుని ఆదరము, అనుగ్రహము కలుగును. పరులకు సంతోషము కలుగును.

సీతాదేవి కుశలవార్తలను తెలిపిన హనుమంతునితో శ్రీరాముడు ఇట్లు పలికెను – హనుమా! వినుము. దేవతలలో గాని, మునీశ్వరులలో గాని, మానవులలో గాని నాకు నీవంటి ఉపకారి లేనేలేడు. నేను నీకేమి ప్రత్యుపకారము చేయగలను? నా మనస్సు కూడ నీ ముందుకు వచ్చుటకు జంకుచున్నది. ఆలోచింపగా నీ ఋణమునుండి విముక్తుడను కాలేనని తోచుచున్నది (శ్రీ రామచరిత మానసము 3.4)

243. సత్కృతః

- పూజనీయులచేత (సాధువుల చేత) కూడ పూజింపబడువాడు.

ఓం సత్కృతాయ నమః

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **అర్చాదిభిః సజ్జనైః యః పూజితః సత్కృతః స్మృతః** – శ్రీహరియే సాధుసజ్జనులచేత పూజలందుకొనువాడు గనుక సత్కృతుడు.

నృసింహప్రియ వ్యాఖ్యలో ఆచార్య శ్రీనివాస రాఘవాచారి ఇలా వివరించారు – శ్రీమహావిష్ణుభక్తి తత్పరులైనవారు నివేదించినదేమైనా, ఎంత చిన్నదైనా గాని, దానిని భగవంతుడు మహానైవేద్యముగా భావించి స్వయముగా స్వీకరించును. అంతేకాదు. అందుకు ప్రతిగా తానందించు ఫలము అల్పమని ఆయన భావించును (ద్రౌపది ఆక్రందన తన హృదయముపై వీడని భారముగా నున్నదని శ్రీకృష్ణ భగవానుడు చెప్పెను.)

వేదములలో చెప్పినట్లుగా తల్లిని, తండ్రిని, గురువును పూజించుట ద్వారా పరమాత్మునిపై భక్తిని పెంపొందించుకొనవచ్చునని ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్యానించారు.

244. సాధుః

- (భక్తుల క్షేమమునకు అవుసరమైన పనిని) సాధించువాడు.
- సాధువర్తనుడు. సదాచార సంపన్నుడు.

ఓం సాధవే నమః

సాధయతి ఇతి సాధుః – (కార్యమును) నిర్వర్తించువాడు.

సాధ్నోతి ఇతి సాధుః – (లోకరక్షణార్థమై) సాధ్యము కావించువాడు.

సేవాం సారథ్య దూత్యాద్యాం సాధు సాధయతీతి సః – తన భక్తులకు రథము తోలుట, దూతకృత్యములు వంటి పనులను నెరవేర్చినవాడు.

భక్తుల కొఱకు భగవంతుడు పడిన పాట్లు ఇన్ని అన్ని కావు. ఆయన పాండవుల కొఱకు రాయబారము తీసికొని పోయెను. శిశుపాల దుర్యోధునాదుల నిందలను సహించెను. కూర్మావతారుడై కొండనెత్తెను. మత్స్యావతారుడై పడవను లాగెను. శ్రీవరాహమూర్తియై ధరణిని ధరించెను. శ్రీరాముడై వనవాసమును అనుభవించెను. శ్రీవరదరాజ స్వామిగా కంచిలో తిరుక్కచ్చి నంబికి గొడుగు పట్టెను. శ్రీనివాసుడై అనంతాళువారికి మట్టి మోసెను. కనుకనే ఆయన సాధువు. భక్తులకు సఖుడు. వారి పనులు చేయుట ఆయనకు ప్రీతికరము.

'సాధుః' అనగా వేదయుక్తమగు సత్ప్రవర్తన కలిగినవాడు అని కూడ అర్థమును చెప్పారు. సన్మార్గమున వర్తించువానికి లక్ష్యసాధనము, విజయము తథ్యము. భగవంతుడు సదా విజయుడు. సాధువు.

సాధుస్వరూపుడగు భగవానుని పొందుటకు సాధువర్తనము అత్యంతావశ్యకము. శీలసంపద లేనివానికి మోక్షము లేదు.

245. జహ్నుః

- గుహ్యమైనవాడు. (మూఢులను విడనాడువాడు). కానరానివాడు.
- ప్రళయకాలమున సమస్తమును లయము చేయువాడు.
- దోషములకు దూరముగానుండువాడు.

ఓం జహ్నవే నమః

'హ' అనే ధాతువునకు త్యాగము చేయుట, విడనాడుట అనే అర్థములున్నాయి.

అభక్తేషు ఆత్మ మాహాత్మ్యమ్ అపహ్నుతే ఇతి జహ్నుః – జహాతి అవిదుషు జహ్నుః – భక్తి, విశ్వాసము లేనివారిని మోక్షమార్గమునకు పెడగానుంచువాడు. మూఢులకు కానరానివాడు.

మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము (6.7.2) నుండి శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము.

చక్రమ్ తద్-వాసుదేవస్య మాయయా వర్తతే విభోః
సాఽపహ్నవమ్ పాణ్డవేషు చేష్టతే రాహసత్తమః

మహారాజా! వాసుదేవుని చక్రము (ఇతరులకు కనిపించకుండా) మాయగా పాండవులను ఎల్లెడల రక్షించుచుండును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– జనాన్ సంహార సమయే అపహ్నుతే అపనయతి ఇతి జహ్నుః –** ప్రళయ సమయమున సకల ప్రాణులను తనయందు ఇమిడ్చుకొనువాడు (దాచియుంచువాడు) గనుక ఆయన జహ్నువు. ఇదే విధముగా జహ్ను మహర్షి గంగానదిని తనయందు దాచుకొన్నందున గంగకు జాహ్నవి యను పేరు గలదు. (గంగావతరణ గాథ శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రిచే ఉదాహరింపబడినది)

ఇలా 'గుహ్యముగా నుంచుట' అనే విషయమున జీవనంలో సర్వసాధారణమనీ, ప్రయోజనకరమనీ చెబుతూ ధర్మచక్రములో పెక్కు దృష్టాంతములను చెప్పారు. ఇలానే మనము గడచిన చెడు విషయములను మరచిపోగలము. ముందుకాలములోని విపత్తులు

సంభవించువరకు మనకు తెలియవు. తల్లి గర్భములో బిడ్డ దాగియుండును. విత్తనములో వృక్షము దాగియుండును. మరణకాలము ముందుగా తెలియదు. గెలుపెవరిదో ప్రత్యర్థులకు ముందుగా తెలియదు. పునఃసృష్టికి ముందు జీవులన్నియు దేవునిలో దాగియుండును.

ఈ నామస్మరణ ద్వారా మనము ఇతరుల లోపములను, చెడును విస్మరించి, వారి ఉపకారములను మాత్రము గుర్తుంచుకొనవలెను. ఈ విధముగా సాధన చేయుటవలన భగవంతుడు మనకు తెలియవచ్చును (గుహ్యము కాడు).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు 'హ' అనగా 'త్యాగే' ధాతువునుండే మరొక వివరణ ఇచ్చారు. భగవంతుడు శుద్ధ సత్వ స్వరూపుడు. కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములు ఆయనకు దూరముగానుండును. అన్ని క్లేశములను, పాశములను ఆయన త్యజించినవాడు. **పవిత్రాణాం చ పవిత్రమ్.**

246. నారాయణః

- సకలాత్మలకు ఆధారమైనవాడు, జీవ సముదాయములకు ఆశ్రయము.
- జగత్తంతయును (లోపల, వెలుపల) వ్యాపించియున్నవాడు.
- జలములకు ఆధారము, జలములే నివాసము అయినవాడు.
- ప్రళయ కాలమున జీవులకు నిలయమగువాడు.

ఓం నారాయణాయ నమః

భక్తులకు అత్యంత ప్రియమగు ఈ పుణ్యనామము అష్టాక్షరీ మహామంత్రముగా లోక ప్రసిద్ధము. గాయత్రీమంత్ర దేవత. ఈ నామమునకు అనేక పుణ్య భావములు, విశేషార్థములును, సాంకేతికార్థములును కలవని శాస్త్రములును, భక్తులును చెప్పుచున్నారు.

ఇంతకు ముందు ప్రస్తుతింపబడిన దివ్యనామములు బహువిధములైన గుణస్వరూప కీర్తనముద్వారా నారాయణుని స్తుతించునవి. శ్రీవిష్ణుసహస్రనామము నందలి శివ, రుద్ర, పరమాత్మ, మహాశక్తి, గురు, సాధు వంటి నామములు శ్రీమహావిష్ణువు నుద్దేశించినవైనను పెక్కు దేవతాస్తోత్రములందు కూడ వాడబడును. ఇప్పుడు శ్రీ వ్యాసభగవానులు చెప్పిన 'నారాయణ' నామము శ్రీమహావిష్ణువునే కీర్తించు దివ్య నామము, స్తుతించు మహామంత్రము. 'నారాయణ' నామప్రాశస్త్యమును గూర్చి శ్రీ భట్టులు విపులముగా చర్చించారు. అన్ని ఉపనిషత్తులలోను నారాయణ నామము స్తుతింపబడినది. వేదములలో 'నారాయణ' నామమునకు అర్థము ఇలా చెప్పబడినది.

యచ్చ కించిత్ జగత్ సర్వమ్ దృశ్యతే శ్రూయతేऽపివా
అంతర్ బహిశ్చ తత్ సర్వమ్ నారాయణః స్థితః
సర్వ జగత్తునందును కనుపించునది గాని, వినుపించునది గాని, ప్రతి వస్తువు నందును లోపల, బయట వ్యాపించి నారాయణుడు స్థితుడై యున్నాడు.

నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి
తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ – తైత్తిరీయారణ్యకము 6.1.28
నారాయణ పరమ్ బ్రహ్మ తత్వమ్ నారాయణః పరః
నారాయణ పరోజ్యోతి రాత్మా నారాయణః పరః – తైత్తిరీయారణ్యకము 6.11

ఏకో హవై నారాయణాऽసీత్

న బ్రహ్మ న ఈశానః న ఆపః న అగ్నిషోమి యౌ

న ఏమే ద్యావా పృథ్వీ న నక్షత్రాణి న సూర్యః న చంద్రమః – మహోపనిషత్తు

ఈ నామ వ్యాఖ్యానము చివరలో శ్రీ భట్టులు చెప్పిన విషయం ఇక్కడ ముందుగా గమనించవలసిన అవుసరం ఉంది – అక్కడా ఇక్కడా చదివీ, వినీ ఈ మహానామమంత్రమునకు అర్థమూ, రహస్యమూ తెలిసికొన సాధ్యము కాదు. తగిన గురువును ఆశ్రయించి, సేవించి, వారి అనుగ్రహము ద్వారా మాత్రమే ఈ పవిత్ర నామ మంత్ర రహస్యమును గ్రహింపనగును. ఈ పవిత్ర నామ మహాత్త్మ్యము నాలుగు కన్నులకు మాత్రమే గోచమగును, కాని ఆరు కన్నులకు కాదు – అని శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యను ముగించారు. (అనగా గురువుగారి రెండు కన్నులు, శిష్యుని రెండు కన్నులు – నాలుగు కన్నులు మాత్రమే ఈ నామవైభవమును దర్శింపగలవు. వ్యాఖ్యానకర్తయొక్క మరి రెండు కన్నులు అక్కడ చేరరాదు.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'నర' శబ్దము ఆత్మను సూచించును. 'నార' అనగా ఆకాశము, మరియు ఆకాశమునుండి ఉద్భవించినవి. వీటన్నింటికి కారణము, అన్నింటా వ్యాపించినవాడు అయిన భగవంతునకు సర్వము 'అయనము' (అనగా నివాసము). కనుక ఆయన 'నారాయణుడు'. మహాభారతమునందు ఈ ప్రమాణము ఉన్నది.

నరాజ్జాతాని తత్వాని నారాణీతి తతో విధుః

తాన్యేవ చాయనమ్ తస్య తేన నారాయణఃస్మృతః – అనుశాసనిక పర్వము 13.1.2

నరులనుండి (ఆత్మలనుండి) ఉద్భవించినందున తత్వములు 'నారములు' అని పిలువబడెను. ఆ నారములే నిలయముగా కలిగినందున భగవంతుని 'నారాయణుడు' అని చెప్పిరి.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక భావము – **నరాణామ్ జీవానామ్ అయనత్వాత్ ప్రళయ ఇతి వా** – ప్రళయ కాలమున జీవులు ఆయనయందు ప్రవేశించి నివసించును. అనగా ప్రళయ కాలమున జీవులకు నారాయణుడే నివాస స్థలము. తైత్తరీయోపనిషత్తు (3.1)లో **'యత్ప్రయన్త్యభిసంవిశన్తి'** అను విశేషణము చెప్పబడెను. దీనికి 'సమీపించి, ప్రవేశించును' అని అర్థము. కనుక ఆయన నరులకు, తత్వములకు నిలయమై నారాయణుడని చెప్పబడెను. **నరాణామ్ అయనమ్ యస్మాత్ తస్మాన్ నారాయణః స్మృతః** (బ్రహ్మ వైవర్త పురాణము).

పై చెప్పిన విధములలో 'నారములే ఆయనకు నిలయము' అని ఒక అర్థము కాగా, 'నారములకు ఆయన నిలయము' అని రెండవ అర్థము. మనుస్మృతి (1.10)లోని నిర్వచనము.

ఆపో నారాః ఇతి ప్రోక్తాః ఆపో వై నరసూనవః

తా యదస్యాయనమ్ పూర్వమ్ తస్మాన్ నారాయణః స్మృతః – మనుస్మృతి (1.10)

'నారములు' అనగా జలములు (పంభూతములు వేరువేరుగా కనిపించక ముందున్న స్వరూపము). అట్టి నారములను సృజించి, వానియందే (ప్రళయకాలమున) నివాసమేర్పరచుకొన్నందున భగవంతుని నారాయణుడని అందురు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి ఉపమానము – తల్లి గర్భములో శిశివు నీటిలో తేలుచూ ఉండును. అందుండి శిశువు జన్మించి లోకములో ఆవిర్భవించును. అదే విధముగా నారములనుండి బ్రహ్మాండము ఉద్భవించెను. ఆ నారములను సృజించినది (మాతృమూర్తి) నారాయణుడే. ఆయన కూడ నారములను తన నివాసముగా చేసికొనెను.

నరసింహ పురాణములో చెప్పిన నారాయణ నామ మహాత్త్మ్యము (18.31) –

నారాయణాయ నమ ఇత్యయమేవ సత్యః

సంసార ఘోర విష సంహరణాయ మంత్రః
శృణ్వన్తు భవ్యమతయో యతయోऽస్తరాగా
ఉచ్చైస్తరా ముపదిశామ్యహమ్ ఊర్ధ్వబాహుః

'నారాయణాయ నమః' అను ఈ మంత్రమే సంసార ఘోర విషమును హరించు మహామంత్రము. ఈ విషయమును నేను చేతులెత్తి బిగ్గరగా చెప్పుచున్నాను. ఇంద్రియములను జయించి, సద్బుద్ధిని సాధించిన సాధువులందరూ ఈ మాట వినండి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – గాయత్రీ మంత్రము ద్వారా పూజింపబడు మంత్రదేవత శ్రీమన్నారాయణుడే – **ధ్యేయః సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణః**

ఈ నామ జప మహాత్మ్యమును వివరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత దివ్యప్రబంధములను ఉదాహరించారు – **నలమ్ తరుమ్ సొల్లై నాన్ కణ్డు కొండేన్ నారాయణా ఎన్నున్ నామమ్.**

నారాయణ శబ్ద సంకీర్తనా మహాత్మ్యము ఈ శ్రీ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్ర మహామంత్రము ఉత్తరపీఠిక (ఫలశృతి) యందే స్పష్టముగా చెప్పబడినది.

ఆర్తా విషణ్ణాః శిధిలాశ్చ భీతాః ఘోరేషు చ వ్యాధిషు వర్తమానాః
సంకీర్త్య నారాయణ శబ్దమాత్రం విముక్త దుఃఖాః సుఖినో భవంతి.

నారాయణ శబ్దోచ్చారణ మాత్రము చేతనే ఆర్తులు, విషణ్ణులు, దుఃఖితులు, భయంకర రోగపీడితులు, భయగ్రస్తులును విముక్తులై సుఖశాంతులు పొందుదురు.

(ఈ క్రింది భాగం శ్రీ కృష్ణమాచారి రచనలోనిది కాదు) https://sites.google.com/site/harshalarajesh/Home లో 'నారాయణ' నామమునకు శ్రీ మాధ్వ సంప్రదాయానుసారం 72 అర్థాలను ఇచ్చారు. ఇవి శ్రీ బిదరహళ్ళి శ్రీనివాసాచార్య తమ 'నారాయణ శబ్దార్థ'లో వ్రాశారని చెప్పారు. అవి

1. సకల కళ్యాణగుణ నిలయుడు.
2. ఏ విధమైన లోపములు లేనివాడు.
3. జ్ఞానమునకు గమ్యమైనవాడు.
4. సకల ఆత్మలకును విశ్రాంతిస్థానము.
5. సకల జనులకును పాలన, లయము, వ్యవస్థ, విద్య, అవిద్య, బంధనము మరియు మోక్షము కలుగజేయువాడు.
6. సమస్త మానవులచే నమస్కరింపబడువాడు.
7. అత్యంత ప్రియమైన ముఖ్యప్రాణదేవుడు.
8. సమస్త వేదములు ఆయననే కీర్తించుచున్నవి.
9. ముఖ్య వాయుదేవుని జ్ఞానమునకు సాధనము.
10. సకల దేవతల నామములు ఆయననే తెలియజేయుచున్నవి.
11. ముఖ్యాత్మ ఉన్నంతవరకే మానవశరీరములో ఉండేవాడు.
12. బ్రహ్మదేవుని శరీరమైన బ్రహ్మాండములో ఉండేవాడు.

ఉడిపి శ్రీకృష్ణ మందిరం గోపురము.

Creative Commons photo from Flickr by Vinay Bhavdekar https://www.flickr.com/photos/vabavdekar/4232457647/in/photostream/

13. బ్రహ్మదేవుడు సృజించిన ప్రపంచములో నివసించేవాడు.
14. శ్వేతదీపము, అనంతాసనము, వైకుంఠము అనే మూడు ఆవాసములు కలిగినవాడు.
15. తానే సృజించిన జలములు తనకు ఆవాసముగానున్నవాడు.
16. సూర్యమండలము అంతర్వర్తియైనవాడు.
17. తన భక్తుల హృదయపద్మములలో విలసిల్లువాడు.
18. గరుత్మంతుని తన వాహనముగా కలిగినవాడు.
19. శేషపాన్పుపై పవళించువాడు.
20. పరిశుద్ధులు కానివారికి తెలియరానివాడు.
21. ముఖ్యప్రాణమాతయైన శ్రీ మహాలక్ష్మిచే సేవింపబడువాడు.
22. భూదేవికి ఆధారమైనవాడు.
23. ముక్తులకు ఆనందమును ప్రసాదించువాడు.
24. సకల జ్ఞానులకు మరియు ముఖ్యవాయుదేవునకు పితృ, భ్రాతృ, సఖ సంబంధము కలిగినవాడు.
25. నరుల విన్నపాలను అనుగ్రహించువాడు.
26. వటపత్రముపై శయనించినవాడు. శ్రీదేవీ సమేతుడు.
27. కూర్మరూపధారియై బ్రహ్మాండమునకు ఆధారమైనవాడు.
28. ఆదిశేషునికి ఆధారముగా కూర్మమైన ముఖ్యప్రాణదేవునికి ఆధారమైన మహాకూర్మము.
29. అన్ని జీవులకంటె, ప్రకృతికంటె భిన్నమైనవాడు, ఎట్టి లోపములు లేనివాడు, సకల ముక్తాత్ములకంటె ఉన్నతమైనవాడు, తన భక్తుల దోషములను నశింపజేయువాడు, మరియు సకల కళ్యాణగుణములకు నిలయుడు.
30. శాశ్వతమైన, అవ్యయమైన, స్వతంత్రమైన జ్ఞానమునకు నిలయము.
31. విరజానదిలో జ్ఞానుల లింగశరీరమును అంతముచేయువాడు.
32. జ్ఞానుల మనములకు గమ్యము.
33. జ్ఞానుల ననుసరించువాడు.
34. బ్రహ్మదేవుని శరీరములో ప్రవేశించువాడు.
35. దుష్టుల మనసులకు అందరానివాడు.
36. పాపులకు ప్రేరకముగా నరకములోనున్నవాడు.
37. సత్పురుషులకు ప్రేరకముగా స్వర్గములోనున్నవాడు.
38. ప్రలయ కాలమును వరుణుడు, చంద్రుడు అనిరుద్ధునిలో ప్రవేశించుటకును, అనిరుద్ధుడు మన్మథునిలో ప్రవేశించుటకును, మన్మథుడు వరుణిలో ప్రవేశించుటకును, వరుణి శేషునిలో ప్రవేశించుటకును, అగ్ని

సూర్యులు బృహస్పతిలో ప్రవేశించుటకును, బృహస్పతి ఇంద్రునిలో ప్రవేశించుటకును, ఇంద్రుడు సౌపర్ణిలో ప్రవేశించుటకును, సౌపర్ణి గరుడునిలో ప్రవేశించుటకును కారణమైనవాడు.

39. తన చక్రాది ఆయుధములతో తన శత్రువులను నాశనము చేయువాడు.
40. బ్రహ్మాండమునకు ఆవలనున్న జలములను బ్రహ్మాండములో ప్రవేశింపజేయువాడు.
41. తననుండి ఉద్భవించిన పద్మమునకాధారమైనవాడు.
42. పదునాల్గు భువనములకు ఆధారమైనవాడు.
43. జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అవస్థలకు మూలకారణమైనవాడు.
44. విశ్వ, తైజస, ప్రజ్ఞ రూపములలో కన్నులు, మనసు, హృదయములలో వసించువాడు.
45. అవతారానంతరము తన శ్రీ రామాది అవతారరూపములను తన మూలరూపములో విలీనము జరుపువాడు.
46. శ్రీనృసింహావతారమున ప్రహ్లాదుని సంరక్షించినవాడు.
47. శ్రీ రామావతారమున హనుమంతునకు ఆధారమైనవాడు.
48. శ్రీ కృష్ణావతారమున భీమసేనునకు ఆధారమైనవాడు.
49. శ్రీ వేదవ్యాసావతారమున శ్రీమదానంద తీర్థులకు ఆధారమైనవాడు.
50. ఎనిమిది వ్యాసమూర్తులలో నివసించువాడు.
51. శ్రీ ప్రద్యుమ్న, సంకర్షణ రూపములలో భుజియించువారిలో వసించువాడు.
52. శ్రీ అనిరుద్ధ, నారాయణ రూపములలో ఆహారమునందు వసియించువాడు.
53. జీవులు భుజించిన ఆహారమును జీర్ణము కావించి క్రొత్త స్థలమును కలిగించువాడు.
54. శ్రీ సాలిగ్రామ రూపములలో సదా కొలువైయుండువాడు.
55. శ్రీ రంగనాథాది అర్చారూపములలో కొలువైయుండువాడు.
56. శ్రీ కృష్ణావతారములో అర్జునునకాధారమైనవాడు.
57. అర్జునునకు సఖుడై భూమికి ఆధారమైనవాడు.
58. అపరోక్ష జ్ఞానమునకు లక్ష్యమై, ప్రారబ్ధ, అనిష్ట పుణ్య, పాప కర్మలను నాశనము చేయువాడు.
59. అత్యంత శక్తిమంతులైన సత్పురుషులలోని దోషములను నశింపజేయువాడు.
60. తాను ఆనందస్వరూపమై, దుష్టులకు దోషములు కలిగించువాడు.
61. ముక్తిరూపంలో శిష్టులకు పరమానందమును అనుగ్రహించువాడు.
62. యజ్ఞాది కర్మలను చేయువారికి వారి కర్మానుసారము స్వర్గములో ఆనందమును ప్రసాదించువాడు.
63. కలికి శాశ్వతనరకమునిచ్చువాడు.
64. దైత్యుల ఆనందమునకు అవరోధము కలిగించువాడు, ప్రళయమునకు కారణము, మరియు బ్రహ్మాది దేవతలకు తెలియవచ్చువాడు.
65. ఎట్టి దోషములును లేకుండ, అందరికంటెను ఉత్తముడై, ముక్తులకు లభించువాడు.
66. ఎట్టి దోషములు లేనివాడు, శిష్టులకు ఆనందమును ప్రసాదించి తనను చేరుకొనేలా అనుగ్రహించేవాడు.
67. ఆనందఘనుడై, దుష్టులకు అందరానివాడు

68. ప్రళయకర్త, దైత్యులకు ఆనందమునందనీయనివాడు, సచ్చిదానంద స్వరూపుడు, మరియు సరైన జ్ఞానము కలిగినవాడు.
69. శ్రీ సద్గురు స్వరూపములో ముక్తిని అనుగ్రహించేవాడు.
70. జీవులకు వారివారి కర్మానుసారము ఫలములను అనుగ్రహించేవాడు.
71. నరుల సత్కార్యముల ఫలములను ఆరగించువాడు.
72. ముక్తుడైన బ్రహ్మదేవుని స్త్రీ రూపమునకు ఆనందము కలిగించువాడు.

(English translation of the 72 meanings by Shri.K. Narasimhan, Tirunelveli, in his article Narayana Sabdartha; Vol-6, No.10, Dharmaprakash, June 1977)

247. నరః

- నాశనము (తుది) లేనివాడు.
- నడిపించువాడు. నాయకుడు.

ఓం నరాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శాశ్వతమైన సంపత్తు గలవాడు. ఆయన చెంత చేరిన చేతనాచేతనములకు నాశనము లేదు.

శ్రీ శంకరులు – **నయతితి నరః ప్రోక్తః పరమాత్మా సనాతనః** – అను వేదవ్యాస వాక్యానుసారముగా, భక్తులను పరమ పదమునకు నడిపించు నాయకుడైనందున పరమాత్ముడు నరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'నృ' అను ధాతువునుండి – 'నయె' అనగా నడుపుట. – 'నయతి' అనగా నడిపించువాడు – 'నృణతి' అనగా తీసికొని వెళ్ళువాడు. ఈ విశాలజగత్తును ఒక కల్పమునుండి మరొక కల్పమునకు చేర్చును గనుక ఆయన నరుడు. 'నర' శబ్దమునకు 'జలము' అనే అర్థము కూడ ఉన్నది. నీటికి ప్రవహించే లక్షణము ఉన్నందున, ప్రవాహముతోపాటు వస్తువులను తీసికినివెళ్ళు గుణము కూడ ఉన్నది. సృష్టికి ముందు సర్వమూ జలమయమని ఋగ్వేదము (10.129.3)నందు చెప్పబడినది. **తమాఽసీత్ తమసా గూఢమగ్రేఽప్రకృతమ్ సలిలమ్ సర్వమిదమ్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – పిల్లవాని చేయిపట్టి దారిచూపు తల్లి అవుసరమైతే పిల్లవాని మేలుకోసం శిక్షిస్తుంది కూడాను. అలాగే జ్ఞానార్థియైన శిష్యుని అప్పుడప్పుడూ గురువు దండించ వచ్చును. ఇదేవిధంగా శ్రీమహావిష్ణువు నరుడై, నాయకుడై నడిసంద్రమున నావను నడిపించు దేవుడు. ఆ లోకనాథుడు అప్పుడప్పుడూ శిక్షింపవచ్చును. కాని ఎల్లప్పుడూ రక్షించుచునేయుండును.

రామానుజ దర్శనము (Vol.3 – Issue.2 – June-August 2005). శ్రీ వి.వి. రామానుజమ్ గారి 'Vaishnavism in Vedic Period' నుండి సంగ్రహించినది.

గీతోపదేశమున భగవానుడు **'వేదైశ్చ సర్వైః అహమేవ వేద్యః'** – అని తెలిపెను. అనగా అన్ని వేదముల ద్వారా తెలిసికొనదగినవాడు, వేదవేద్యుడు ఆయనే. వేదాంత భాషణములందు పరతత్వమనీ, బ్రహ్మమనీ, పరబ్రహ్మమనీ ఆయననే సూచించడం జరిగింది. సహస్ర శీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ – స భూమిమ్ విశ్వథోవృత్వా – అథ తిష్ఠమ్ దశాంగుళమ్ – అనే పురుష సూక్తము అన్ని వేదములందూ చెప్పబడినది. ఇందుబట్టి ఇది చాలా ముఖ్యమైన ప్రమాణము అని గ్రహింపవచ్చును. ఇక్కడ 'సహస్ర' అనగా వేయి కాదు. వేలాది, అసంఖ్యాకము, అనంతము అని గ్రహించుట కష్టము కాదు (వేయి తలలుంటే రెండువేల కళ్ళు ఉండాలి కదా!). అంటే ఆ 'పురుషునకు'

జ్ఞానము, శక్తీ, ఐశ్వర్యమూ అనంతమై ఉండవలెను. ఇంకా ఇలా చెప్పబడినది – ఆ పురుషునకు మృత్యువు లేదు. ఆయన ఇతరులకు అమృతత్వము ప్రసాదించగలడు. ఆయన సకల జగత్తునకు కారణము. ప్రభువు.

ఇంకా – వేదాऽహమ్ ఏథమ్ పురుషమ్ మహాన్తమ్ – ఆదిత్యవర్ణమ్ తమసాస్తుపరే – ఆ పురుషుడు తమస్సునకు అతీతముగా ఆదిత్యవరణముతో ప్రకాశించునని నేను ధ్యానిస్తున్నాను (తెలిసికొంటున్నాను). ఆ పరమపురుషుడు జగత్తును సృష్టించి, అందు స్థితుడైయున్నాడు. అన్ని జీవులయందు ఆత్మలో స్థితుడైయున్నాడు. అంతటా వ్యాపించి, అన్నింటినీ భరిస్తున్నాడు. లోనా, బయటా ఆవరించి యున్నాడు. ఆది, మధ్యము, అంతము లేని కాలాతీతుడు. సంకల్పమాత్రమున సమస్త స్వరూపములందు అవతరించు జన్మరహితుడు.

జగత్తు అంతా ఆ పరమపురుషుని స్వరూపమే అయినా, ఆయన భక్తులకు అనన్య కాంతిమయ సుందరుడై దర్శనమొసగును. ఆయన జ్ఞాన, బల, వీర్య, తేజో సంపన్నుడై, సమస్త మంగళ స్వరూపుడై, భగవంతునిగా గుర్తింపబడును. దోషరహితుడు. శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేతుడు. లోకకళ్యాణార్ధము వివిధ రూపములలో అవతరించువాడు. కేవలము జ్ఞాన, భక్తి సంపన్నులైన మహాభాగులే ఆయనను అవతారమూర్తిగా నెరుగుదురు. భూమి మొదలు పరమపదము వరకు సకల భువనములును ఆయనకు అధీనమైన విభూతులు. ఆయన జగన్నాధుడు. దేవదేవుడు. భక్తిపూరితమైన పూజాది ఉపచారములను స్వీకరించి పరమపదమును ప్రసాదించు కరుణామూర్తి. శ్రీమహాలక్ష్మీదేవితో సదా కూడియుండువాడు. శ్రీలక్ష్మీనారాయణుని సేవించుటకంటె మహద్భాగ్యము వేరొకటి లేదు.

యజుర్వేదము – నారాయణ సూక్తము

సహస్రశీర్షమ్ దేవమ్ విశ్వాక్షమ్ విశ్వసంభవమ్
విశ్వమ్ నారాయణమ్ దేవమ్ అక్షరమ్ పరమమ్ బ్రహ్మమ్
ఆ సహస్రశీర్ష పురుషుడే విశ్వపురుషుడు, విశ్వరూపుడు, దేవుడు, అక్షరుడు, పరబ్రహ్మమునైన నారాయణుడు.

విశ్వతః పరమామ్ నిత్యమ్ విశ్వమ్ నారాయణమ్ హరిమ్
విశ్వ మే వేద్యమ్ పురుషః తద్విశ్వమ్ ఉపజీవతి
పతిమ్ విశ్వస్యాత్మేశ్వరమ్ శాశ్వతమ్ శివమ్ అచ్యుతమ్
నారాయణమ్ మహాజ్ఞేయమ్ విశ్వాత్మానమ్ పరాయణమ్

నారాయణ పరంబ్రహ్మ తత్వమ్ నారాయణ పరః
నారాయణ పరోజ్యోతి రాత్మా నారాయణ పరః
యచ్చకించిత్ జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే శ్రూయతేऽపివా
అంతర్ బహిశ్చ తత్ సర్వమ్ వ్యాప్య నారాయణ స్థితః

రామానుజ దర్శనము (Vol.1 – Issue.1 – Jan-Mar 2003) నుండి సంగ్రహించినది. Picture also from same source

Who is Ramanuja? –by Sri Mohan Sagar

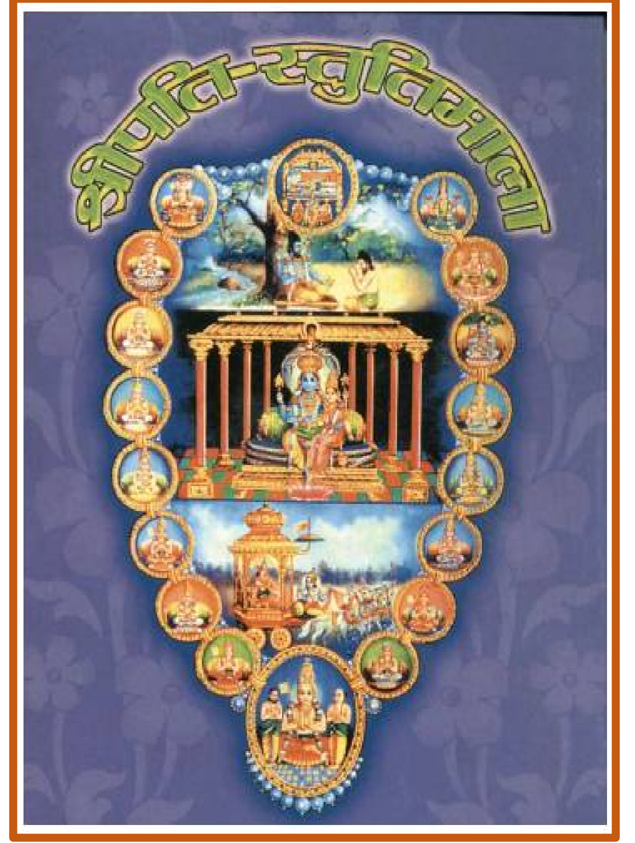
శ్రీవైష్ణవ గురుపరంపర చక్కని మణిహారముతో పోల్చబడినది. ఈ గురుమణిహారము రహస్య త్రయమును అలంకరించుచున్నది. శ్రీ నారాయణుడే ఈ హారమునకు మొదలు, చివర కూడాను. **రహస్యత్రయములో** మూడు మంత్రములున్నవి.

1) శ్రీమన్నారాయణుడే స్వయముగా నరనారాయణావతారమున నరునకుపదేశించినది – మూల మంత్రము.
2) శ్రీధరుడే జగన్మాతయగు శ్రీమహాలక్ష్మికి ఉపదేశించిన మంత్రము – ద్వయమంత్రము

3) శ్రీకృష్ణభగవానుడు కురుక్షేత్రమున అర్జునునకుపదేశించిన మంత్రము – చరమ శ్లోకము.

గురు పరంపర

1) శ్రీధరుడు (శ్రీమన్నారాయణుడు)
2) శ్రీ (జగన్మాత మహాలక్ష్మి)
3) శ్రీ విష్వక్సేనుడు
4) శ్రీ శఠగోపముని (నమ్మాళ్వారు)
5) శ్రీ నాథముని
6) శ్రీ పుండరీకాక్షుడు
7) శ్రీ రామమిశ్రుడు
8) శ్రీ యమునాచార్యులు (అళవందార్)
9) శ్రీ పరాంకుశుడు
10) శ్రీ రామానుజుడు
11) శ్రీ ఎంబార్
12) శ్రీ పరాశర భట్టు
13) శ్రీ నన్ జీయర్
14) శ్రీ నన్ పిళ్ళై
15) శ్రీ వడక్కు తిరువీధి పిళ్ళై
16) శ్రీ పిళ్ళై లోకాచార్యుడు
17) శ్రీ తిరువైమొళి పిళ్ళై
18) శ్రీ మనవాళ మహాముని

www.srivaishnavam.com **Sri Vaishnavam – A Concise Study – Part V నుండి**

మూల మంత్రము (అష్టాక్షరి, తిరుమంత్రము, మంత్రరాజము)

బదరికాశ్రమమున నారాయణుడు నరున కుపదేశించినది. ఈ మంత్రములో మూడు పదములు (భాగములు) ఉన్నవి **(1) ప్రణవ శబ్దము (2) నమః (3) నారాయణాయ.**

చేతనులు నారాయణుని శరణుజొచ్చినందున లభించు సచ్చిదానంద భాగ్యము ఈ మంత్రమున పొందు పరచబడియున్నది. ప్రణవ శబ్దము కలిగినందున ఈ మంత్రము వైదికము. కనుక బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య పురుషులు మాత్రమే ఈ మంత్రసాధన చేయుటకు అర్హులు. ప్రణవ శబ్దమునకు బదులుగా 'ఆమ్' అని ఉచ్చరించినయెడల ఇది తాంత్రిక మంత్రమగును. అందువలన ఆ మంత్రముయొక్క ప్రభావమునందు, ఫలితమునందు ఏ విధమైన మార్పు ఉండదు. కాని అప్పుడు అన్ని వర్ణముల స్త్రీ పురుషులు (జాతి, లింగ నియమములు లేకుండ) ఈ మంత్రమును ఉచ్చరింపవచ్చును.

ప్రణవమునందు మూడు శబ్దములు – అ, ఉ, మా – మిళితములు. "అ" విష్ణువును సూచించును. "ఉ" లక్ష్మీదేవిని సూచించును. "మా" జీవాత్మకు సంకేతము. కనుక ఈ మంత్రము ద్వారా జీవాత్మ లక్ష్మీనారాయణులకు శేషము (శరణాగతము) కావలెనని చెప్పడమైనది. లక్ష్మీనారాయణులు ఒక్కటే గనుక ప్రణవమునకు బదులుగా "ఆమ్" అని వాడినా గాని అర్థము మారదు. "నమః" అనగా "నాది కాదు" అని అర్థము.

ఈ మంత్రమునకు పెక్కు రహస్య విశేష అర్థములున్నందున ఇది అత్యంత ముఖ్యమైనది. ఈ మంత్ర సాధన అన్ని వేదములను పఠించిన దానికి సమము. భక్తి విశ్వాసములతో స్మరించినయెడ ఈ మంత్రము సకల శుభసంపదలను, మోక్షమును ప్రసాదించును. శ్రీమన్నారాయణుడే ఈ మంత్రాధిష్టాన దేవత.

ఈ మంత్రమును 1 లేదా 2 లేదా 3 భాగములుగా ఉచ్చరింపవచ్చును. ఒకే భాగముగా జపించినయెడల ఈ మంత్రము సాధనామార్గమును, దాసత్వమును ప్రసాదించును. రెండు భాగములుగా జపించినట్లయితే ఈ మంత్రము ఆత్మజ్ఞానమును, శరణాగతిని, మోక్షమును ప్రసాదించును. మూడు భాగములుగా జపించినచో ఈ మంత్రము ఆత్మజ్ఞానమును, మోక్షమును, కామితార్థములను ప్రసాదించును. కష్టములను తొలగించును.

మంత్ర రత్నము (ద్వయ మంత్రము)

వైకుంఠములో శ్రీమహాలక్ష్మికి శ్రీమన్నారాయణుడు ఉపదేశించిన మంత్రము

శ్రీమన్నారాయణ చరణౌ శరణమ్ ప్రపద్యే
శ్రీమతే నారాయణాయ నమః
రెండు వాక్యములున్నందున ఇది ద్వయము. ఏ విధమైన నిబంధనలు లేకుండ అందరును జపించదగిన తాత్విక మంత్రము. లక్ష్మీనారాయణులకు శరణాగతి చేయు సాధనము. ఈ మంత్ర వ్యాఖ్యానము శ్రీరామానుజుల శరణాగతి గద్యమునందు చెప్పబడినది. ఇందులో ఎనిమిది పదములు ఉన్నాగాని, ఉచ్చరించేటపుడు ఆరు పదములుగానే అనిపిస్తుంది.

నిగూఢమైన భావములున్నందున, జాతి మత లింగ సమయ విచక్షతలు లేకుండా జపింపదగినందున ఇది మంత్రరత్నము.

చరమ శ్లోకము

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకమ్ శరణమ్ వ్రజ
అహమ్ త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః
అని గీతోపదేశమున శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు అర్జునునకు బోధించినదే చరమశ్లోకము. మోక్షమునకు శరణాగతియే సులభము, ఉత్తమము అయిన మార్గము. అనగా ఇక్కడ వర్ణాశ్రమ ధర్మములను వదలిపేయమని కాదు. కామములను యోగములను త్యజింపమని అర్థము.

ద్వారకా తిరుమల శ్రీ సంతాన వేణుగోపాలస్వామి జగన్నాధాలయం గోపురం

అసంఖ్యేయోऽప్రమేయాత్మా విశిష్టః శిష్టకృచ్ఛుచిః |
సిద్ధార్థః సిద్ధసంకల్పః సిద్ధిదః సిద్ధిసాధనః || (27)

248. అసంఖ్యేయః

- అసంఖ్యాకములైన గుణ, స్వరూప, నామములు గలవాడు..

ఓం అసంఖ్యేయాయ నమః

అగణ్యా నర సంఖ్యేయః సోऽసంఖ్యేయః పరికీర్తితః – భగవంతుని గుణములు అనంతములు. రూపములకు లెక్క లేదు. ఆయన ఏ పేరుతో పిలిచినా పలుకును. కనుక ఆయన అసంఖ్యేయుడు.

అనేక బాహూదర వక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోऽనంత రూపమ్
నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప – గీత 11.16
ఓ విశ్వేశ్వర! విశ్వరూప! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. నీ అనంత రూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు ఆది మధ్యాంత రహితుడవు. మహత్వపూర్ణమైన నీ విశ్వరూపమునకు ఆది మధ్యాంతములను తెలిసికొనలేకున్నాను.

249. అప్రమేయాత్మా

- ప్రత్యక్షముగా గాని, పరోక్షముగా గాని తెలిసికొన శక్యము కాని, ఎట్టి ప్రమాణముల చేతను నిర్వచించుటకు వీలు గాని దివ్యాత్మస్వరూపుడు.

ఓం అప్రమేయాత్మనే నమః

మనస్సు చేత గాని, ఇంద్రియముల చేత గాని, ఆత్మ స్వరూపము బోధపడదు. ప్రమాణైః ప్రమాతుమ్ అశక్యః అప్రమేయః – అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి వివరణ. ఇంక పరమాత్ముని తెలిసికొన నెవరి తరము?

న తస్య ప్రతిమా అస్తి యస్య నామ మహత్ య సః – యజుర్వేదము 31.3
46వ నామము – అప్రమేయః
249వ నామము – అప్రమేయాత్మా
103, 181 నామములు – అమేయాత్మా
ఈ మూడు దివ్య నామములందలి పోలిక గమనింపదగినది.

శ్రీ పుష్పదంతాచార్య కృతమైన శ్రీ శివ మహిమ్న స్తోత్రము నుండి

మహిమ్నః పారం తే పరమ విదుషో యద్య సదృశీ
స్తుతిర్బ్రహ్మాదీనామపి తదవసన్నాస్త్వయి గిరః
అథా వాచ్యస్సర్వస్స్వమతి పరిణామావధి గృణన్
మమాప్యేష స్తోత్రే హర! నిరపవాదః పరికరః
ఓ ఈశ్వరా! నీ మహిమ యింతటిదని తెలియనివాడు నిన్నుగూర్చి చేసిన స్తోత్రము అయోగ్యమయినచో, సర్వజ్ఞులగు బ్రహ్మాదులును నీ మహిమను సమగ్రముగా నెరుగనివారు గాన, వారు చేయు స్తుతికూడ అయోగ్యమే కావలసివచ్చును. అట్లు గాక, తన బుద్ధికి గోచరమైనంత గ్రహించి చేసిన స్తోత్రమంతయు యోగ్యమయినదే యగునేని, నేను చేయు స్తుతి కూడ అనింద్యమే యగును.

అతీతః పన్థానం తవ చ మహిమా వాఙ్మనసయోః
అతద్వ్యా వృత్త్యా యం చకిత మభిదత్తే శ్రుతిరపి
స కస్య స్తోతవ్యః కతి విధ గుణః? కస్య విషయః?
పదేత్వర్వాచీనే పతతి నయనః కస్య న వచః?
ఓ ఈశ్వరా? నీ మహిమ వాక్కు చేతను, మనస్సు చేతను తెలిసికొనుట అశక్యమయినది. వేదము కూడ 'అది కాదు, అది కాదు' అని నిశ్చయ జ్ఞానము లేక భయముతో కూడుకొని యున్నట్లు పలుకుచున్నది. అట్టి నీ మహిమలు నుతించుటకు ఎవ్వడు శక్తుడగును? అది యిన్ని గుణములు గలదియని వర్ణించుటకును గోచరము కాదు. (అయితే) భక్తానుగ్రహార్థము గ్రహింపబడిన వృషభ వాహనాదులు గల నీ నవీన స్వరూపమునందు ఎవని మనస్సు ప్రవేశింపదు? ఎవని వాక్కు ప్రవేశింపదు? (నీ నూతన స్వరూపమును అందఱును చూడగలరనియు, అందఱును స్తోత్రము చేయగలరనియు భావము)

250. విశిష్టః

- అన్నింటినీ మించువాడు. అందరికంటే అధికుడు. ఎవరిపైనా ఆధారపడనివాడు.
- అంతటా వ్యాపించినవాడు.

ఓం విశిష్టాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునకు వేరే విధమైన తోడు, ఆధారము అవుసరం లేదు. అన్నింటిలోను ఆయనకు ఆయనే సాటి. కనుక ఆయన విశిష్టమైనవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అంతటా వ్యాపించిన సర్వాంతర్యామి.

ధర్మచక్రము రచయిత – జీవితములో ధనము, బలము, కీర్తి వల్ల ఆధిక్యత లభించదు. దేవునిపై భక్తి యుండవలెను. అలా కానియెడల మిగిలిన సంపదలన్నీ వ్యర్థము.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన 'శ్రీకైవల్యసారథి' నుండి – అథర్వ శిరోపనిషత్తులో దేవతలంతా 'దేవా! నీవెవరవు?' అని మహారుద్రుని ప్రశ్నించారు. రుద్రుని ఉత్తరము – నేను ఒక్కడనే మొదట ఉన్నాను. ఇప్పుడున్నాను. ముందు కూడా ఉంటాను. నాకన్న వేరైనవాడు లేడు. నేను త్రికాలాతీతుడను. నిత్యుడను. బ్రహ్మము నేను. చక్షురింద్రియములు నేనే. వాగింద్రియము నేనే. శ్రోత్రేంద్రియము నేనే. మనస్సు నేనే. దశదిక్కులు నేనే. స్త్రీ, పురుష, నపుంసకులు నేనే. గాయత్రిని నేనే. ఛందస్సులు నేనే. గార్హపత్యాగ్ని, దక్షిణాగ్ని, ఆహవనీయాగ్ని కూడా నేనే. సత్యస్వరూపము నేనే. గోవు నేనే. గౌరీదేవి నేనే. జ్యేష్ఠుడను, శ్రేష్ఠుడను నేనే. అందరికన్న అధికుడను

నేనే. అగ్ని నేనే. జలము నేనే. చతుర్వేదాలు నేనే. ఓంకారము నేనే. ఈ రకంగా జగత్తు అంతా నేనే. జగత్తులో అన్నింటికన్నా అధికుడను నేనే.

251. శిష్టకృత్

- తన భక్తులను సదాచారవంతులుగాను, ఉన్నతులుగాను చేయును.
- శాసనము చేయువాడు.

ఓం శిష్టకృతే నమః

'శిష్ట' అనగా సత్ప్రవర్తనము, క్రమశిక్షణ, ఔన్నత్యము. భగవద్భక్తి పరాయణులైన వారికి ఈ సుగుణములు, తద్వారా ఉన్నత స్థానము సహజముగానే లభించును. భక్తులు దుష్కర్మలు చేయజాలరు. లోకాధినాధుని నుతించు భక్తులకు సామాన్యాధికారులవద్ద తలవంచ నవుసరము రాదు.

భగవంతుడు వేదముల రూపమున, జ్ఞానము రూపమున ఎలా నడచుకొనవలయునో ఆజ్ఞాపించును గనుక ఆయన శిష్టకృత్. (శిష్ట = శాసనము).

(ఈ నామముల వ్యాఖ్యనుబట్టి చూచినయెడల 250వ నామము 'విశిష్టః' అనగా అనన్యమైన సత్ప్రవర్తన, క్రమశిక్షణ కలిగినవాడు అనీ, అందువలన అందరినీ శాసించు జగన్నాధుడనీ అర్థము చెప్పుకొనవచ్చును).

252. శుచిః

- పవిత్రమైనవాడు. పవిత్రము చేయును.

ఓం శుచయే నమః

ఈ నామము 157వ నామముగాను, 252వ నామముగాను వచ్చినది.

17వ శ్లోకము. 157వ నామము. శుచిః – **ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశురమోఘః శుచిరూర్జితః**

27వ శ్లోకము. 252వ నామము. శుచిః – **అసంఖ్యేయోఽప్రమేయాత్మా విశిష్టః శిష్టకృత్ శుచిః**

157వ నామము. శుచిః – పావనమైనవాడు.

252వ నామము. శుచిః – పావనము చేయువాడు.

భగవంతుడెంత పవిత్రమైనవాడు అంటే ఆయనపట్ల భక్తి కలిగినవారు మనసా, వాచా, కర్మణా పావనులగుదురు.

ధర్మచక్రములోని వ్యాఖ్య – భక్తివలన శుభ్రత, తేజస్సు లభించును. స్నానాదికములవలన శరీరము శుభ్రమై, వ్యాధులు నివారణమగునట్లు భగవన్నామస్మరణ వలన మన ఆలోచనలు నిర్మలములగును. ఇంద్రియములు నిగ్రహింపబడును. ఇహపర వ్యవహారములందు మన మనుసరించు మార్గము ధర్మయుతమగును.

ఆలయములో భగవంతుని పూజించుట, కర్పూరహారతిని తిలకించుట, నామసంకీర్తనమును ఆలకించుట, భజనలందు పాల్గొనుట, సుగంధ పుష్ప ధూపాదులను అర్పించుట, దేవుని దివ్యమంగళ స్వరూపమును చూచి, అలంకరించి, పులకించుట, ఆయన అనంత విశిష్ట శక్తిని, భక్తసౌలభ్యమును, ఆయన అపార కారుణ్యమును తలచి పరవశించుట – ఇవన్నీ మన

సర్వేంద్రియములను అనుచిత మార్గము నుండి మరల్చి, పవిత్ర ధర్మాచరణమునందు నిమగ్నము చేయును. ధ్యానాది సాధనలవలన శ్రీమన్నారాయణుని పట్ల భక్తి, ఆయన కటాక్షము, రక్షణ లభించును.

253. సిద్ధార్థః

- సకలార్థములు సిద్ధించినవాడు. సంపూర్ణుడు. నిత్యపూర్ణుడు.

ఓం సిద్ధార్థాయ నమః

అన్ని సంపదలు ఆయనకు ముందే లభించినవి. ఇంక కావలసినది వేరేమీ లేదు. **సిద్ధః అర్థః యస్య స సిద్ధార్థః.**
ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని **'సత్య కామః సత్య సంకల్పః'** (8.1) అనే వర్ణనను ఈ నామమునకు, తరువాతి నామమునకు ప్రమాణముగా శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు.

254. సిద్ధ సంకల్పః

- సిద్ధించిన సంకల్పము గలవాడు. అన్ని కోరికలు నెరవేరువాడు.

ఓం సిద్ధ సంకల్పాయ నమః

సంకల్పము అనగా కోరిక. భగవానుడు తలచినంతనే అన్ని కోరికలు నెరవేరును. భగవంతుని శరణు జొచ్చిన వారి కోరికలు కూడ సిద్ధించును.

శ్రీవేంకటరమణుని అన్నమయ్య కీర్తించిన విధము – కోరికలన్నింటిని తీర్చు కల్పవృక్షము, దప్పికతీర్చు కాలమేఘము, రోగములను అణగించు దివ్యౌషధము, చెడనీక బ్రతికించు సిద్ధమంత్రము – కనుక దేవునకు శరణాగతులైనవారికి భయము లేదు. లోటు లేదు. కోరికలు మిగలవు. ధర్మవిరుద్ధము కాని కామమును భగవంతుడు అనుగ్రహించును.

ధర్మచక్రములోని ఉదాహరణలు – భగవంతుని అండ ఉన్నందువలననే సుగ్రీవునకు, విభీషణునికి రాజ్యములు లభించెను. దశరథుని మాట నిలబడెను. హనుమంతునికి సీతమ్మతల్లి దర్శన భాగ్యము లభించెను. ఆఖరుకు భీష్ముని ప్రతిజ్ఞ నిలుపుటకై శ్రీకృష్ణ పరమాత్ముడు తన మాటను తప్పి కురుక్షేత్రమున ఆయుధమును ధరించెను.

255. సిద్ధిదః

- భక్తులకు సిద్ధులను ప్రసాదించువాడు.

ఓం సిద్ధిదాయ నమః

యోగులకు ధ్యానము, తపస్సు, సాధన వంటి ప్రయత్నముల వలన ఎనిమిది విధములైన సిద్ధులు లభించును. వానిని అష్టసిద్ధులు అంటారు.

1. అణిమ – శరీరమును అతి చిన్నదిగా చేయుట.
2. మహిమ – శరీరమును అతిపెద్దగా చేయుట.
3. గరిమ – శరీరము బరువును విపరీతముగా పెంచుట.

4. లఘిమ – శరీరమును అతి తేలికగా చేయుట.
5. ప్రాప్తి – కావలసిన వస్తువును పొందుట.
6. ప్రాకామ్య – కావలసిన భోగమును అనుభవించుట.
7. ఈశిత్వము – ఎవరిపైనైనా, దేనిపైనైనా అధికారము పొందుట.
8. వశీత్వము – అన్ని భూతములను లోబరచుకొనుట.

ఈ సిద్ధులు భగవంతుని కృపవలననే సాధకునకు లభించును గనుక శ్రీనివాసుడే సిద్ధిదాత.

మస్కట్ లో 2018లో జరిగిన శ్రీ సీతారామ కళ్యాణము

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – కర్మ ఫలితమును, యోగ్యతను బట్టి జీవులకు సిద్ధులను ప్రసాదించువాడు గనుక భగవానుని 'సిద్ధిదః' అని కీర్తింతురు.

(90వశ్లోకము లోని – **అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్** – అనే నామములను ఈ సిద్ధుల పరంగా వ్యాఖ్యానించారని గమనింపదగును.)

శ్రీ హనుమాన్ చాలీసా నుండి.

అష్టసిద్ధి నౌ నిధికే దాతా – అస బర దీన్హ జానకీ మాతా
రామ రసాయన తుమ్హరే పాసా – సదా రహో రఘుపతి కే దాసా
తుమ్హరే భజన రామకో పావై – జనమ జనమ కే దుఖ బిసరావై

అణిమాది అష్ట సిద్ధులను అనుగ్రహించు వాడవు. ధనధాన్యాది నవనిధులను ఇచ్చువాడవు. శ్రీరామపత్ని జానకీమాత నీకీ వరమిచ్చినది కదా! నీవు శ్రీరామభక్తి రసాయనము గలవాడవు. సదా శ్రీరఘుపతి పాదసేవా దురంధరుడవు. నీ నామస్మరణ గావించు వారలు శ్రీరామునికి చేరువ అగుదురు. జన్మ జన్మాంతరముల దుఃఖము బాసి సుఖులయ్యెదరు.

256. సిద్ధిసాధనః

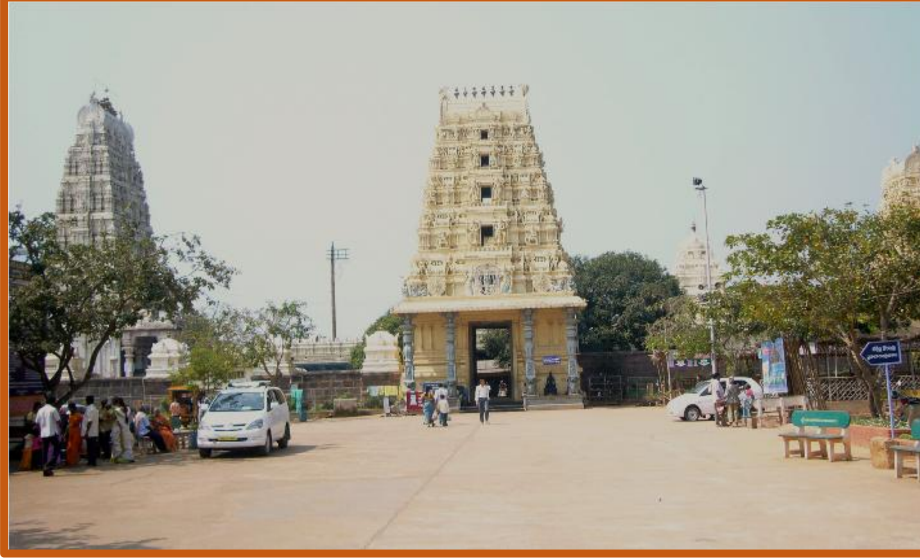
- సిద్ధిని పొందుటకు సాధనమైనవాడు.

ఓం సిద్ధిసాధనాయ నమః

సిద్ధేః సాధకత్వాత్ సిద్ధిసాధనః – సాధన చేయువారిలోని సంకల్పము, శక్తి, నిశ్చయము,దీక్ష అన్నియును భగవంతుడే. కనుక సాధకులకు ఫలితము మాత్రమే ముఖ్యము కాదు. సాధన అను ప్రక్రియ కూడ భగవత్స్వరూపము, ప్రియాతి ప్రియము. శ్రీమన్నారాయణుడే ముముక్షువులకు మోక్షసాధనము, మోక్షమార్గము, మోక్షదాత, మోక్షము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **"సిద్ధార్థః సిద్ధసంకల్పః సిద్ధిదః సిద్ధిసాధనః"** అను ఈ నాలుగు దివ్యనామములు కలిపి ఒక మహామంత్రము. సకల యత్నములకు, ఆశయములకు, యోగములకు మహాఫలవంతము. ఈ మంత్రమును జపించినవారు భగవంతుని నాలుగు దివ్యకుసుమములతో అర్చించినట్లుగా చతుర్విధ పురుషార్థములను సన్మార్గవర్తులై సాధింపగలరు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ మంత్రమును జపించినవారి మనసునుండి ఇహలోక వాంఛలు. కామ క్రోధ లోభ మద మాత్సర్యములు తొలగిపోవును. వారి మనస్సు శ్రీమహావిష్ణువు పైననే లగ్నమగును. వారికి ముక్తిమార్గము సుగమమగును.

ద్వారకా తిరుమల తూర్పు గోపురం. ఇది షుమారు 2010 నాటి చిత్రం. ప్రస్తుతం ఈ ప్రదేశంలో చక్కని ప్రవేశ మార్గాన్ని, పందిళ్ళను నిర్మించారు

ద్వారకా తిరుమలలో శ్రీ గరుత్మంతుని విగ్రహం

శ్రీ మత్స్యావతారం. 1725-50 కాలపు చిత్రం. చంబ ప్రాంతపు మహేష్ చిత్రించినది కావచ్చును.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Matsya,_the_Fish-Incarnation_of_Vishnu.jpg

వృషాహీ వృషభో విష్ణుర్వృషపర్వా వృషోదరః |
వర్ధనో వర్ధమానశ్చ వివిక్తః శ్రుతిసాగరః || (28)

257. వృషాహీ

- ధర్మస్వరూపుడై ప్రకాశించువాడు.
- తన భక్తులను ధర్మపరాయణులుగా చేసి పగటివలె వెలిగించువాడు.
- వృషాహ యజ్ఞమునకు దేవత.
- అగ్నివలె తేజోమయుడు. అన్ని తేజములకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం వృషాహిణే నమః

వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ నామమును బహువిధములుగా వివరించారు. దీనిలో రెండు పదములు ఇమిడియున్నవి. 'వృష' అనగా ధర్మము. 'అహ' అనగా పగలు, వెలుగు.

వృషోహి ధర్మ స్తద్రూప మహర్యస్య దినం స్మృతమ్ ప్రథమాభి గమనాఖ్యం వృషాహీ స ప్రకీర్తితః - వృష అంటే ధర్మము. అటువంటి ధర్మస్వరూపమైన దినము కలవాడు. అంటే ఆ పరమేశ్వరుని దర్శించే (పొందే) మొదటిరోజు సమస్త శుభములకు తొలిరోజుగా ధర్మస్వరూపమై ఉంటుంది. అందుచేత పరమేశ్వరుడు ధర్మరూపమగు దినము కలవాడని చెప్పబడినది.

వృషం చ తత్ అహశ్చ వృషాహః - వృషాహః అస్యాస్తీతి వృషాహీ - ఇతనిని పొందే మొదటిరోజు సకల శ్రేయస్సులకు ప్రారంభ దినములాగా ధర్మరూపముగా నుండును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – (1) భగవంతుడు ధర్మస్వరూపుడు గనుక పగటివలె ప్రకాశించును (2) దేవుని నమ్ముకున్నవారు ధర్మమునాచరింతురు. వారు ప్రకాశించుచుందురు.

శ్రీ భట్టులు – భక్తుడు భగవంతుని చేరిన దినమే ఆ భక్తులకు సకల శుభదాయకమగునట్లు చేయువాడు వృషాహి. శ్రీహరిని స్మరించిన దినమే పావనము, మంగళప్రదము, కళ్యాణకారకము.

శ్రీ శంకరులు – (1) **వృషః ధర్మః తదేవ ఆహః** – ధర్మమును ఉపదేశించువాడు, ప్రసాదించువాడు వృషాహి. (2) 'వృషాహ' అనునది 10, 12 దినములు ఆచరించు ఒక యజ్ఞము. ఆ యజ్ఞమునకు కర్త, భోక్త అయిన దేవుడు గనుక భగవంతుడు వృషాహి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వృషో అగ్నిః సమిధ్యతే** – అను ఋగ్వేద మంత్రము (3.27.14) ననుసరించి 'వృష' అనగా అగ్ని. 'అహః' అనగా వెలుగు. భగవంతుడు అగ్నివలె తేజోమయుడు. ఇంకా అగ్ని, సూర్యుడు, చంద్రుడు, జ్ఞానము, ఆత్మతత్త్వము – అన్నింటిలోని ప్రకాశము భగవంతునివల్లనే కలుగుచున్నది. శ్రీమన్నారాయణుడు ఒక్కడే స్వయంప్రకాశమూర్తి. వెలుగులకు వెలుగు.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన 'శ్రీకైవల్యసారథి'లో ఉదాహరించిన విషయము –

మధురానగరమునకు ప్రయాణించు అక్రూరుడు ఇలా అనుకొంటున్నాడు (విష్ణుపురాణము నుండి)

అద్య మే సఫలం జన్మ సుప్రభాతా చ మే నిశా

యదున్నిద్రాబ్జపత్రాక్షం విష్ణోర్ద్రంక్షామ్యహం ముఖమ్ ....

పాపం హరతి యత్పుంసాం స్మృతం సంకల్పనా మయమ్

తత్పుండరీక నయనమ్ విష్ణోర్ద్రంక్షామ్యహం ముఖమ్ ......

ఇప్పుడు నాజన్మ సఫలమయింది. తెల్లవారుతున్నది. అప్పుడే వికసించిన తామర రేకులవంటి కనులుగల ఆ గోవిందుని దర్శించబోతున్నాను. సంకల్పనాత్మకమైన పాపాన్ని హరించేవాడు, పద్మములవంటి కనులు గలవాడు అయిన విష్ణువును చూడబోతున్నాను. యజ్ఞాలలో యజ్ఞపురుషుడు, పురుషులలో పురుషోత్తముడు, సర్వాధారుడు అయిన ఆ జగదీశ్వరుని దర్శించబోతున్నాను.

ఇంద్రుడు నూరు యజ్ఞాలు చేసి ఎవరిని అర్చించి ఆ పదవి చేపట్టాడో, ఆ స్వామిని నేను దర్శించ బోతున్నాను. బ్రహ్మ, రుద్రుడు, వసువులు, మరుద్గణాలు ఎవరి రూపాన్ని దర్శించాలని అనుకొంటారో, ఆ మహాపురుషుని నేను దర్శించబోతున్నాను.

సర్వాత్మకుడు, సర్వభూతాంతఃస్థుడు, అచింత్యుడు, అవ్యయుడు, సర్వవ్యాపి అయిన శ్రీమహావిష్ణువు నాతో మాటాడబోతున్నాడు. మత్స్య కూర్మాది రూపములతో జగత్తును రక్షించిన ప్రభువు నాతో మాట్లాడబోతున్నాడు. ఇప్పుడు ఆ పరమేశ్వరుడు మనుష్యాకారుడై యున్నాడు. ఆదిశేషుడై భూమిని మోసే ఆ భగవానుడు నన్ను 'అక్రూరా' అని పిలుస్తున్నాడు. పుత్ర, మిత్ర, కళత్రము అనే మాయను మనం జయించలేము. ఆ మాయకు అధిపతి ఆ పరమేశ్వరుడే. అటువంటి మాధవుడికి నమస్కారము.

భద్రాచల రామదాసు కీర్తన

దినమే సుదినము సీతారామ స్మరణే పావనము || దినమే ||
ప్రీతిసైనా ప్రాణభీతిసైనా కలిమి – చేతసైనా మిమ్మే తీరుగ తలచిన ఆ || దినమే ||
అర్థాపేక్షను దినము వ్యర్థముగాకుండ – సార్థకముగా మిమ్ము ప్రార్థన చేసిన ఆ || దినమే ||
నిరతము మెరుగు బంగారు పుష్పముల రఘు – వరుని పదముల నమర పూజించిన ఆ || దినమే ||
మృదంగ తాళము తంబురశృతి గూర్చి – మృదు రాగము కీర్తన పాడినను విన్న ఆ || దినమే ||
ఘనమైన భక్తిచే పెనగొని యే వేళ – మనమున శ్రీరాముని చింతించిన ఆ || దినమే ||
భక్తులతో ననురక్తిని గూడక – భక్తి మీరగను భక్తవత్సలు పొగడగా || దినమే ||
దీనశరణ్య మహానుభావ యో గానలోల – నను కరుణింపుమని కొలుచు ఆ || దినమే ||
వాసిగ శ్రీహరిదాసుల గూడుకొని – వాసుదేవు వాంఛతోను పాడెడి ఆ || దినమే ||
అక్కరతోడ భద్రాచలముననును – చక్కని సీతారాములను చూచిన ఆ || దినమే ||

258. వృషభః

- **వర్షతీతి వృషభః.** భక్తులపై కామితార్థములను వర్షించు కరుణామూర్తి.
- అమృతమును వర్షించి సంసార తాపమును ఉపశమింప జేయువాడు.
- ధర్మమూర్తియై వెలుగొందువాడు.

ఓం వృషభాయ నమః

వర్షతి ఏష భక్తేభ్యః కామాన్ ఇతి వృషభః. అభిగచ్ఛద్భక్త జనాన్ సుధావర్ణతోऽస్వహమ్ వృషభశ్చ సమాఖ్యాతః సిఞ్చన్ భయహరో మనుః - తనకు అభిముఖులైన భక్తులకు సంసారతాపము ఉపశమించేటట్లుగా ప్రతిదినము అమృతమును వర్షించి తడుపుతూ ఉండేవాడు. ఈ నామధ్యానము భయహరము. ఓం వృషభాయ నమః. భక్తులకు ధర్మము, అర్థము, కామము ప్రసాదించి, సంసార తాపములను హరించి, మాయను దాటించి, మోక్షమును ఇచ్చు అమృతమయుడు. గరుడవాహనుడు. మోహినీ రూపుడు. కోనేటిరాయుడు. శ్రీధరుడు. శ్రీనివాసుడు. వేంకటరమణుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ధర్మస్వరూపుడై ప్రకాశించువాడు వృషభుడు.

ధర్మచక్రమునుండి – భక్తుల కర్మానుగుణముగ, ప్రయత్నమును బట్టి, భగవంతుడు భక్తుల కోర్కెలను తీర్చును. కాని ఇహలోక సంపదల వలన లభించు ఆనందము అశాశ్వతము. అచ్యుతుని తెలియు సాధన మాత్రమే నిత్యము. సత్యము. సకల మంగళప్రదము. కనుక **'అచ్యుతా! అమరఱ్ ఏఱె! అయర్ తమ్ కోళుందే! ఎన్నుమ్ ఇచ్చువై తవిరయాన్ పోయ్ ఇందిర లోకమ్ ఆళుమ్ అచ్చువై పెరినుమ్ ఎండేన్!"** అని కోరదగును.

259. విష్ణుః

- అంతటను వ్యాప్తినొంది, భక్తులను ఎల్లెడల బ్రోచువాడు.

ఓం విష్ణవే నమః

ఈ పుణ్యనామము ఈ మహాస్తోత్రములో మూడుమార్లు వచ్చును.
1వ శ్లోకము. 2వ నామము. విష్ణుః – **విశ్వమ్ విష్ణుః వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః**
28వ శ్లోకము. 259వ నామము. విష్ణుః – **వృషాహీ వృషభో విష్ణుః వృషపర్వా వృషోదరః**
70వ శ్లోకము. 663వ నామము. విష్ణుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

'విష్' అనగా వ్యాపించుట – అన్న ధాతువునుండి 'విష్ణు' నామము వ్యాఖ్యానింపబడినది. **వేవేష్టీతి విష్ణుః –** వ్యాపించువాడు విష్ణువు. భగవంతుడు భక్తుల కోర్కెలను తీర్చు కల్పవృక్షము అని ప్రస్తుతించు సందర్భములో ఈ నామము చెప్పబడినందువలన ఇక్కడ శ్రీభట్టులు చెప్పిన వివరణ కూడా అందుకు అనుగుణంగా ఉన్నది.

సిద్ధార్థః, సిద్ధ సంకల్పః, సిద్ధిదః, సిద్ధిసాధనః, వృషాహీ, వృషభః, విష్ణుః, వృషపర్వః – ఇవన్నీ కొండలంత వరములిచ్చు కోనేటిరాయని అర్చించు కుసుమములు. ఆయన లేనిచోటు లేదు. విష్ణుభక్తులకు తోడు లేదను భావముతో పని లేదు. భయమన్నది అసలే లేదు. శ్రీహరి అండనుండగా ఇంక కొదువ ఏమున్నది?

విష్ణుస్స్యాదవినా భావాత్ వ్యాప్య వ్యాపక భావతః – జగత్తులో ఉండే పదార్థములన్నింటియందు వ్యాపించి ఉండేవాడు.

260. వృషపర్వా

- తనను చేరుకొనుటకై ధర్మము అను మెట్లదారిని ప్రసాదించినవాడు.

ఓం వృషపర్వణే నమః

'వృష' అనగా ధర్మము. 'పర్వ' అనగా సోపానము (మెట్లు). భగవంతుడు వర్ణాశ్రమ ధర్మములను సోపానమును ప్రసాదించి, భక్తులకు ముక్తిమార్గమును సుగమము చేసెను (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).

వృషా వర్ణాశ్రమా ధర్మా పర్వాణ్యారోహణే తు తే యస్య సన్తి సదా సోऽయం వృషపర్వా ప్రకీర్తితః బ్రహ్మచర్యమున జ్ఞానార్జన, గృహస్థుగా యజ్ఞయాగాది కర్మలు, వానప్రస్థమున ధర్మచింతన, సన్యాసిగా కర్మత్యాగము, ఆత్మశోధన సాగించుచు అందరును ఈశ్వరార్చన చేయవచ్చును.

కొందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు జ్ఞానము, భక్తి వంటి సాధనలను, శ్రవణ మనన, కీర్తనలవంటి సేవలను ఈ ధర్మమార్గములోని మెట్లుగా అభివర్ణించారు.

Ramanuja Darshanam Vol-2 Issue-1 (Jan-Mar 2004) (http://www.vedics.org)

పెరుమాళ్ తిరుమొళి – శ్రీ పి.బి. రాజహంసమ్ స్వామిగారి వ్యాసమునుండి సంగ్రహించినది. (ఆంగ్ల వ్యాసము ఆధారముగా, తెలుగులో వ్రాయుచున్నాను. మూలమునుండి భిన్నముగానున్నచో క్షంతవ్యుడను – కా.సు.బాబు)

శ్రీమహావిష్ణువు వక్షస్థలము నలంకరించిన కౌస్తుభమణియే కులశేఖరాళ్వారుగా అవతరించెనని చెప్పుదురు. రాజవంశమున జన్మించిన ఈ మహాత్ముడు ధర్మయుతముగా రాజ్యమునేలి, శ్రీమన్నారాయణుడే పరమాత్ముడని గురువుల ద్వారా తెలిసికొని, విష్ణుగాథలు వినుటలోను, విష్ణువును కీర్తించుటలోను, హరిదాసులను సేవించుటలోను జన్మ ధన్యమొనర్చుకొనెను. ఈ శ్రీవైష్ణవమూర్తి రాజ్యమును త్యజించి, దివ్యదేశములను దర్శించి, శ్రీరంగనాధుని సేవలో తరించెను. ప్రత్యేకించి విభవావతారములందు ఆయనకు ఎంతో మక్కువ. ఆయన కీర్తించిన పుణ్యగానమే "**పెరుమాళ్ తిరుమొళి**". ఇందులో 10 దశకములు (10 x 10 స్తోత్రములు) ఉన్నవి.

మొదటి దశకము – శ్రీరంగమున శ్రీమహాలక్ష్మిని, శ్రీరంగనాధుని సేవించుచున్న కావేరీనది వర్ణన. భక్తులయెడ లక్ష్మీనారాయణుల కటాక్షమును స్తుతించుట.

రెండవ దశకము – శ్రీరంగనాధుని సేవకులైన భాగవతుల పట్ల భక్తి, దాసత్వము.

మూడవ దశకము – శ్రీరంగనాధుని యెడల భక్తిభావము లేని వారికి దూరముగానుండవలెనను కోరిక.

నాలుగవ దశకము – తిరుమలలో వెలసిన శ్రీవేంకటేశ్వరుని స్తుతించు మధురస్తోత్రము. ఏదోవిధముగా ఆ వృషపర్వుని సేవింపవలెనని శ్రీకులశేఖరాళ్వారు తపన. అందు కొరకు ఆ కొండపై నివసింపవలెనని, అందు కనుగుణముగా ఏదో రూపమును ధరింపవలెనని ఆ శ్రీవైష్ణవుని కోరిక.

ముందుగా, 'కురుకై' పక్షిగా పుట్టి కొండపై నుండవచ్చునని శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు కోరుకున్నారు. కాని రెక్కలున్నందున ఆ పక్షి దూరంగా ఎగిరిపోయే అవకాశం ఉన్నందున ఆ కోరికను విరమించుకొన్నారు. పోనీ కొండపై సెలయేరులో చేప అయితే, సెలయేరు ఎండినపుడు చేప మరణించవచ్చును. కోనేటిరాయని సేవ అంతటితో ముగింపవలసి వస్తుంది. అలా కాకుండా, సేవాసమయమున శ్రీవారు పుక్కిళించు బంగారుపాత్రను పట్టుకొనే సేవకుడయ్యే భాగ్యము లభిస్తే బాగుండును. కాని ఉద్యోగధర్మములో ఏదైనా పొరపాటు జరిగితే పై అధికారులు ఆ బాధ్యతనుండి తప్పించవచ్చును. కొండపైనుండి దూరంగా పంపివేయవచ్చును.

ఇంతకంటే ఏదైనా చలనము లేని వస్తువుగా ఉంటే మేలు. 'షెన్బగ' (చంపక?) వృక్షమై శ్రీనివాసుని పూజించు పూలు సమర్పించుకొనవచ్చునేమో! కాని స్వర్గములోని పారిజాత వృక్షమునే పెకలించి ప్రియురాలిని సంతోషపెట్టాలని శ్రీకృష్ణుడు ప్రయత్నించగా, ఇంక మామూలు చెట్టునెవరో తొలగించరని నమ్మకమేమిటి? కొండపైన ఎవరూ పట్టించుకోని పొద అయితేనో? దారి సరి చేయువారెవరైనా ఆ పొదను తీసివేయుదురేమో. కొండమీద బండరాయి అయితే దానిని విగ్రహముగా మలచడానికి (బౌద్ధ)

శిల్పులు తీసికొని పోవచ్చును. సెలయేరుగా ఉంటే వేసవికాలములో ఎండిపోవచ్చును. గుడికి పోవు దారిగా మారి హరిదాసులను సేవించుకుందామంటే వారు వేరేదారి చూచుకొనవచ్చునేమో.

ఇలా కాదు. గర్భగుడి ద్వారమువద్ద మెట్టుగా అయితే – అంతకంటే భాగ్యమేమున్నది? నిరంతరము శ్రీనివాసుని దర్శించుకొని తరించు అవకాశము కలుగును. కాకపోతే ఆలయ పాలకులు ఆ మెట్టుకు బంగారు రేకు తొడిగిస్తే ఆపై తిరుమలేశుని దర్శనం కుదరదు. ఏమీ పాలుపోవడంలేదు. **ఎమ్ పెరుమాన్ పొన్నుమలై మేల్ ఎత్తనుమ్ అవనే ....** .. సర్వేశ్వరా! శ్రీ వేంకటేశ్వరా! నీ కొండపై ఏదో ఒకటిగా జన్మించేలా అనుగ్రహించు! (తిరుమల తిరుపతి గర్భగుడి ద్వారము వద్ద నున్న మెట్టును 'కులశేఖరపడి' అని అంటారు. పడి=మెట్టు).

5వ దశకము – జీవునకు, పరమాత్మకు మధ్య నుండు నవవిధ బాంధవ్యమును వర్ణించారు. (కేరళలోని) తిరువిత్తువక్కోడు ఆలయమునందు వెలసిన శ్రీమన్నారాయణుడే పరమాత్ముడు. ఆయన శ్రీచరణ ధ్యానమే మోక్షమార్గము అని శ్రీ కులశేఖరాళ్వారులు కీర్తించారు.

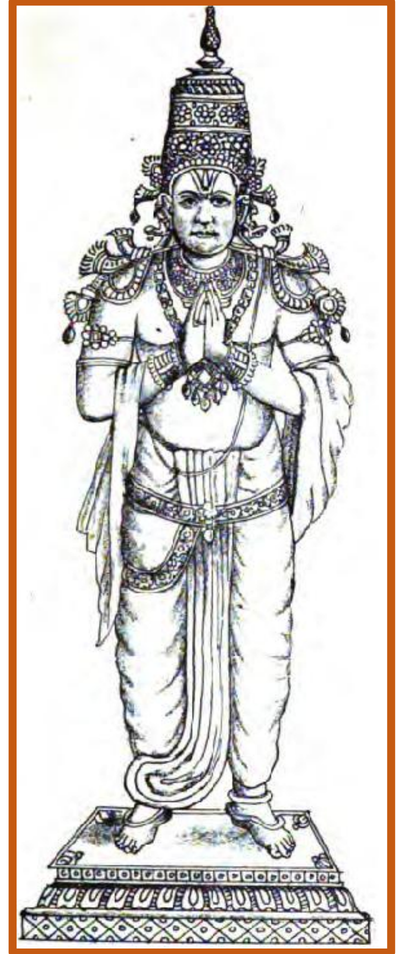
6వ దశకము – శ్రీ కులశేఖరాళ్వరులు బృందావనమున గోపికయై గోపాలబాలుని కానక విరహమున తపించుచున్నట్లుగా సాగిన కవిత.

7వ దశకము – శ్రీ కులశేఖరాళ్వారులు తనను తాను దేవకీదేవిగా తలచుకొన్నారు. కన్నబిడ్డకు దూరమై ఆ తల్లి చెరసాలలో అనుభవించు వేదనను కవి స్వయముగా అనుభవించి విలపించారు. బాలకృష్ణుని ఆటలకు, మాటలకు, లీలలకు నోచుకొనలేకపోతినే అని ఆక్రోశించారు.

8వ దశకము – శ్రీరామచంద్రుని నిదుర బుచ్చుటకు తల్లి కౌసల్య పాడిన జోల.

9వ దశకము – తండ్రి మాట నిలుపుటకై వనవాసమునకు పోయిన శ్రీరాముని తలచుకొని దశరథుడు విలపించిన దృశ్యము. రామావతార కాలమున జన్మించలేకపోతినే అని శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు బాధ పడినారు.

10వ దశకము – సంగ్రహ రామాయణము. నీలమేఘ శ్యాముని వర్ణన. రామాయణ మహాత్మ్యమును తెలిసికొని సులభముగా మోక్షమును సాధింపవచ్చునని శ్రీవైష్ణవులకు బోధన.

శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు.
వికీపీడియా నుండి.
పి. ఎస్. మీనన్ చిత్రం.

261. వృషోదరః

- ధర్మమును ఉదరమున ధరించినవాడు.
- అగ్నిని ఉదరమున ధరించినవాడు.
- ప్రళయ (వర్ష) కాలమున సమస్తమును ఉదరమున భద్రపరచువాడు.
- భక్తులను కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడువాడు.

ఓం వృషోదరాయ నమః

ఈ నామమునకు వివిధములైన వివరణలను చెప్పారు. యజ్ఞయాగాది ధర్మకార్యములందు అర్పించిన పూజోపచారములను గ్రహించు ఉదరము కలిగినవాడు వృషోదరుడు.

భక్తైరుపాహృతామ్ పూజాం ఉపహారాంశ్చ ధర్మతః కృత్వాదరే యోజయతి స వృషోదర ఉచ్యతే. ధర్మనిర్వర్తకులైన బ్రహ్మాదులు ఆయన (ఉదరము)నుండి జన్మించిరి గనుక ఆయన వృషోదరుడు. పరబ్రహ్మము.

వృష = వర్షించుట – కల్పాంత మహాప్రళయ కాలమున సమస్తమును తన (ఉదరము)లో భద్రపరచి, అనంతరము మరల సృష్టి చేయు వటపత్రశాయియే వృషోదరుడు.

వృష = అగ్ని – ఉదరమున అగ్నిని ధరించినవాడు. (ఈ నామమును, దీని ముందు నామములను 'అగ్ని' అనే అర్థములో శ్రీ వాసిష్ఠగారు వివరించారు. సూర్యునియందును, భూమియందును, సాగరమందును,మానవుల జఠరమునందును – అణువణువున అగ్ని దాగియున్నది. (Atomic energy, Digestive juices, volcanoes, thermo nuclear energy etc.,) అనే విషయమును గ్రహించినయెడల 'వృషోదర' నామమును అగ్ని పరమగా అర్థము చేసుకొనవచ్చును.

భక్తులను కడుపులో పెట్టుకొని కాపాడువాడు వృషోదరుడు.

262. వర్ధనః

- వర్ధిల్లజేయువాడు. వృద్ధి పరంపరలు కలిగించువాడు.

ఓం వర్ధనాయ నమః

వర్ధయతీతి వర్ధనః – పెంచి పోషించువాడు వర్ధనుడు.

మాతృవజ్జఠరే కృత్వా భక్తాన్వర్ధయతి స్వయం వర్ధనః ప్రోచ్యతే నిత్యం సప్తార్ణో వృద్ధిదో మనుః - తల్లివలె భక్తులను తన కడుపులో పెట్టుకొని వర్ధిల్లజేసేవాడు గనుక వర్ధనుడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. దీనిని స్మరిస్తే వృద్ధి కలుగుతుంది. ఓం వర్ధనాయ నమః.

ఇంతటి ముందు నామము 'వృషోదరః' అనగా ప్రళయ వర్షమున సమస్తమును ఉదరమున భద్రపరచువాడు – అన్న భావమునే కొనసాగిస్తూ శ్రీ భట్టులు 'వర్ధనః' నామమును వ్యాఖ్యానించారు. భక్తులను, సమస్తమును తన గర్భమున ఉంచుకొని వర్ధిల్లజేయువాడు గనుక ఆయన వర్ధనుడగును.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి – భగవంతుని శరణుజొచ్చినవారిని వృద్ధి చేయును గనుక వర్ధనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పిడికెడు అటుకులు గ్రహించి భగవంతుడు కుచేలుని కుబేరునికంటె సంపన్నునిగా అనుగ్రహించాడు. అల్పమైన మ్రొక్కుబడులు స్వీకరించి కొండలంత వరములు క్రుమ్మరించును. పత్ర పుష్ప ఫల జలాదులతో ప్రసన్నుడై భక్తుల యోగక్షేమములను వహించువాడు. వర్ధనుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – వళ్ళు పెంచడము ముఖ్యము కాదు. జ్ఞానమును, భక్తిని పెంపొందించుకొనుట ప్రధాన ధర్మము. అందుకు చేయూతనిచ్చు భక్తజన వత్సలుడైనందున శ్రీమహావిష్ణువు వర్ధనుడు.

263. వర్ధమానః

- వర్ధిల్లజేయువాడు. తానును వృద్ధినొందువాడు.

ఓం వర్ధమానాయ నమః

వర్ధయస్తాన్ స్వయమపి వర్ధమానః – వర్ధతే ఇతి వర్ధమానః. స్వయముగా వర్ధిల్లువాడు మరియు వర్ధిల్లజేయువాడు వర్ధమానుడు.

శ్రీ భట్టులు – తన భక్తుల వృద్ధిని చూచి సంతోషముతో పొంగిపోవు ఆత్మబంధువు, వర్ధమానుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇంతింతై, అంతంతై, ప్రభారాశిని మించి, బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియైన త్రివిక్రముడు.

శ్రీ శంకరులు – **ప్రపంచ రూపేణ వర్ధతే ఇతి వర్ధమానః.** ఆయన విశ్వాత్మకుడు. విశ్వరూపుడు. విశ్వేశ్వరుడు. విశ్వము వర్ధిల్లుట యనగా ఆయన వర్ధిల్లుటయే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **వర్ధనో వర్ధమానశ్చ వివిక్తః** .. .. – 'వర్ధమానః' నామము ప్రక్కన 'చ' అను శబ్దము గమనింపదగినది. విశ్వమెలా వర్ధిల్లుచుండునో అదే విధముగా శ్రీహరియు వృద్ధి చెందును.

దసరా పద్యము

ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై తద్దేవతల్ భృత్యులై
పరమామ్నాయము లెల్ల వందిగణమై బ్రహ్మాండమాగారమై
సిరి భార్యామణియై విరించి కొడుకై శ్రీగంగ సత్పుత్రియై
వరసన్నీ ఘనరాజసంబు నిజమై వర్ధిల్లు నారాయణా

264. వివిక్తః

- విలక్షణమైనవాడు.
- ప్రత్యేకమైనవాడు. వేరెవరితోను, వేనితోను పోలిక గాని, బంధము గాని లేని నిర్లిప్తుడు.

ఓం వివిక్తాయ నమః

లోకోత్తరాది వృత్తాన్తాత్ స్వైః కాన్తాగణ బృంహితాత్ వివిక్త ఇతి విఖ్యాతః పావనత్వప్రదోమనుః - లోక విలక్షణమైన వృత్తాంతము గలవాడు అవటంవలన, అసాధారణమైన కళ్యాణగుణ సమూహము కలవాడు గనుక లోకాతీతుడై వివిక్తుడగచున్నాడు. **వివిచ్యతే ఇతి వివిక్తః.** ఈ నామము పవిత్రతను ప్రసాదించే మంత్రము. ఓం వివిక్తాయ నమః.

భగవంతుడు సర్వాంతఃస్థితుడు. వర్ధనుడు. వర్ధమానుడు. కాని ఆయనకు వేనితోను సంబంధము లేదు. ఆయన అన్నింటికీ అతీతుడు. అసమానుడు. అప్రమేయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు 'విజ్' అనగా 'పృథక్ భావే' – వేరుగా ఉండుట – అనే మూలము ఆధారముగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. కుండలు చేయు కుమ్మరికి ఆ కుండల లక్షణములతో సంబంధము లేదు. అతడు వేరు. కుండలువేరు. అలాగే సృష్టికర్త, సృష్టి పాలకుడు, లయకారకుడు నైన మహాదేవుడు సృష్టికంటె విలక్షణమైనవాడు. శ్రీ వాసిష్ఠగారు ఋగ్వేదములోని – **ద్వా సుపర్ణాః సాయుజా సఖాయాః .. ..** – అనే శ్లోకము (1.164.20)ను ఉదాహరించారు. సాక్షియైన పక్షికి కర్మఫలములతో సంబంధము లేదు.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రములోని వేయి నామముల అర్థములను వివరిస్తూ వేయి శ్లోకాలను రచించారు. వానిలో మచ్చునకొకటి.

శృత్వా జగత్ సర్వవిధమ్ విధాతాస్స్వయమ్ వివిక్తో హ్యజరోऽమరః సః
సహస్ర శీర్షా స సహస్ర దృష్టిః స సర్వబంధుః పృథక్ చ దృశ్యాత్

భగవంతుడు బహువిధములుగా విలక్షణుడు. అనన్యుడు. కర్మఫలములకు సంబంధము లేనివాడు. ఆయన గుణములు, లీలలు, కార్యములు అసాధారణములు. అనన్యసాధ్యములు అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య.

విశ్వమంతా వ్యాపించియున్నా, వానికంటె వేరైనవాడు అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – బుద్ధికి, తర్కమునకు అందనివాడు గనుక ఆయన 'వివిక్తః'

ధర్మచక్రము రచయిత – అన్ని కర్మములను మోహరహితముగా, నిర్లిప్తతతో ఆచరించుట వలన పరమాత్మను గూర్చిన జ్ఞానము సాధించు మార్గము సుగమమగును. పంచేంద్రియములను కట్టడి చేసినపుడే శ్రీమహావిష్ణువుపై బుద్ధి తగులుకొనును.

265. శ్రుతిసాగరః

- అన్ని శ్రుతులకు సముద్రమువంటివాడు. వేదములకు మూలము, వేదజ్ఞానమునకు పరమార్థము ఆయనే. **శ్రుత్యాః సాగర ఇవ అత్ర నిధీయతే ఇతి శ్రుతిసాగరః**

ఓం శ్రుతిసాగరాయ నమః

నదీనాం సాగర ఇవ స్వగుణోక్తి విధాజుషామ్ శ్రుతీనామవసానత్వాత్ కథ్యతే శ్రుతి సాగరః - నదులన్నింటికీ సాగరమే సంగమ స్థానము. అదే విధముగా వేదమున్నీ పరమాత్మునివైపు మనలను తీసికొనిపోవును. కనుకనే ఆయన వేదవేద్యుడు. శ్రుతిసాగరుడు.

ఈ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు శ్రీమద్భాగవతము నుండి – **నారాయణ పరా వేదాః ....** – అనే శ్లోకము (2.5.15)ను, మరియు శ్రీ మద్భగవద్గీత నుండి – **వేదైశ్చ సర్వైః అహమేవ వేద్యః** – అనే శ్లోకము (!5.15)ను ఉదాహరించారు.

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్త స్స్మృతిః జ్ఞాన మపోహనంచ

వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ వేద్యో వేదాన్తకృద్వేదవిదేవ చాహమ్

అర్జునా! సమస్త ప్రాణుల హృదయముల యందు అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహములు తొలగుట) కలుగుచున్నవి. వేదముల ద్వారా తెలుసుకో దగినవాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను నేనే.

డా. క్రోవి పార్థసారథి 'శ్రీకైవల్యసారథి'నుండి – వేదాంతము అంటే వేదములయొక్క చివరి భాగము. వేదములు నాలుగు భాగములు (1) సంహితలు (2) బ్రాహ్మణములు (3) అరణ్యకములు (4) ఉపనిషత్తులు.
వేదములయొక్క సారమును వివరించే ఉపనిషత్తులే వేదాంతము. ఇది జ్ఞానకాండ. దీనివలన తెలిసికొనేది ఆ పరమేశ్వర స్వరూపాన్నే. ఈ ఉపనిషత్తుల సారాన్ని మహావాక్యాలలో చెప్పారు. ప్రతి వేదంలోనూ ఒక మహావాక్యం ఉన్నది.

వేదము	ఉపనిషత్తు	మహావాక్యము
ఋగ్వేదము	ఐతరేయోపనిషత్తు	ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ
శుక్ల యజుర్వేదము	బృహదారణ్యకోపనిషత్తు	అహం బ్రహ్మాస్మి
సామవేదము	ఛాందోగ్యోపనిషత్తు	త త్వమసి
అథర్వణ వేదము	మాండూక్యోపనిషత్తు	అయమాత్మా బ్రహ్మ

సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః |
నైకరూపో బృహద్రూపః శిపివిష్టః ప్రకాశనః || (29)

266. సుభుజః

- అందమైన భుజములు గలవాడు – **శోభనా భుజాః అస్య ఇతి.**
- జగద్రక్షకుడు. భక్త వరదుడు.

ఓం సుభుజాయ నమః

తనను శరణుజొచ్చిన భక్తుల యోగక్షేమములను, భారమును వహించు మహోన్నత భుజములను శ్రీభట్టులు ఈ నామరూపమున కీర్తించారు. అంతటితో ఆగక, సకల భువనములను రక్షించు భుజములు కలిగినవాడు సుభుజుడు అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. రక్షించి, కామితార్థములను ప్రసాదించు అభయ వరద హస్తుడైనందున శ్రీనివాసుడు సుభుజుడని శ్రీ చిన్మయానంద స్తుతించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **పాతు ప్రణత రక్షాయామ్ విలంబమ్ అహసన్నివ, సదా పంచాయుధీమ్ బిభ్రత్ సనః శ్రీరంగనాయకః.** భక్తుల రక్షణార్థము ఏమాత్రము జాప్యము జరుగకుండ నుండుటకై సదా పంచాయుధములను ధరించి సిద్ధముగానుండు శ్రీరంగనాథుడు.

గజరాజు రక్షణకై చక్రమును ప్రయోగించినవాడు. గోకులమును కాచుటకై గోవర్ధనగిరి నెత్తినవాడు. విభీషణునకు శరణమిచ్చినవాడు. కటి వరద హస్తములతో, శంఖ చక్రములతో తిరువేంకటగిరిపై వెలసినవాడు. శ్రీవేంకటరమణుడు. అర్జునునికొరకు రథము తోలినవాడు. ద్రౌపదికి చీరలిచ్చినవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – 'సుభుజ' అన్న నామము శంఖ, చక్ర, గదా, పద్మములను ధరించిన శ్రీమహావిష్ణువు కరములను స్మరించును. శంఖము ప్రణవనాద భరితము. చక్రము ధర్మపరులను రక్షించి, అధర్మవర్తులను శిక్షించును. గద దుర్మార్గులను అణచివేయును. పద్మము భగవంతునకు భక్తులపైనున్న అనురాగమును సూచించును.

అన్నమయ్య కీర్తన

ఇందరికి న భయంబులిచ్చు చేయి – కందువగు మంచి బంగారు చేయి ॥
వెలలేని వేదములు వెదకి తెచ్చినచేయి – చిలుకు గుబ్బలి కింద చేర్చు చేయి
కలికి యగు భూకాంత కౌగిలించిన చేయి – వలనైన కొనగోళ్ళ వాడి చేయి
తనివోక బలిచేత దానమడిగిన చేయి – ఒనరంగ భూదాన మొసగు చేయి
మొనసి జలనిధి యమ్ముమొనకు దెచ్చిన చేయి – ఎనయ నాగేలు ధరియించు చేయి

పురసతుల మానములు వొల్లసేసిన చేయి – తురగంబు బరపెడి దొడ్డచేయి
తిరువేంకటాచలాధీశుడై మోక్షంబు – తెరువు ప్రాణుల కెల్ల తెలిపెడి చేయి॥

267. దుర్ధరః

- ఇతరులచేత ఆపబడజాలని బలము కలవాడు (ఎదురు లేనివాడు).
- తెలిసికొనుటకు అందనివాడు (తెలియరానివాడు).
- మనస్సులో నిలుపుకొనుటకు కష్టమైనవాడు (నిలువరానివాడు).
- మరి దేనిచేతను ధరింప (భరింప) జాలనివాడు.

ఓం దుర్ధరాయ నమః

ఈ నామము 267వ మరియు 720వ నామములుగా చెప్పబడినది.

29వ శ్లోకము. 267వ నామము – దుర్ధరః – **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః**

76వ శ్లోకము. 720వ నామము – దుర్ధరః – **దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽథా పరాజితః**

పరైర్దుర్వార వేగో యః దుర్ధరః స చ కథ్యతే – ఇతరులచేత ఆపబడని వేగము కలవాడు.

'సుభుజః' అనగా శరణాగతులను కాపాడు అనంత శక్తియుతములైన భుజములు కలవాడు – అన్న భావమునే 'దుర్ధరః' నామ వివరణయందు శ్రీ భట్టులు కొనసాగించారు. పొంగివచ్చే సముద్ర ప్రచండమును ఇసుకతిన్నెలు ఆపలేనట్లే శ్రీమహావిష్ణువు భుజబలము యెదుట మరేమియును నిలువజాలవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (1) ధ్యాన సమయమున శ్రీమన్నారాయణుని మనసులో నిలుపుకొనుట యోగులకు చాల కష్టము (2) సమస్తమును ఆయనే భరించును. ఆయనను భరించువారెవ్వరును లేరు.

శ్రీ చిన్మయానంద – మహాయోగులకు కూడ ఆయనను తెలిసికొనుట సాధ్యము కాదు.

ధర్మ చక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – భగవంతుని మనస్సులో నిలుపుకొనవలెనన్నచో ముందుగా ప్రాణాయామాది సాధనముల ద్వారా మనస్సును నిర్మలమొనర్చుకొనవలెను. పిదప శ్రీనివాసునిపై ధ్యానము సాగించవలెను.

268. వాగ్మీ

- మధురమైన, ప్రియమైన, స్తుతింప దగిన వాక్కు కలవాడు.
- శక్తిపూరితమైన వాక్కు కలవాడు.
- వేదములు ఆయన వాక్కునుండి ఉద్భవించెను.

ఓం వాగ్మినే నమః

యుద్ధభూమియందు దిక్కుతోచక కర్తవ్య విమూఢుడైన అర్జుననకు గీతోపదేశ మొనరించిన శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు సకల పుణ్యవాఙ్మయ స్వరూపుడు. శ్రీరాముడు మృదుభాషి. ప్రియభాషి. అందరిని స్వయముగా పలకరించి యోగక్షేమములు తెలిసికొనెడివాడు. విద్యానిధి. **బుద్ధిమాన్ మధురభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః** – అని అయోధ్యకాండము (1.13)లో చెప్పారు.

వాగ్వివృత్తాశ్చ వేదాః – ఆయన వాక్కునుండి వచ్చినవన్నీ వేదములే.

భగవానుని వాక్ప్రభావమును వివరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత గీత (18.73)నుండి ఉదాహరించారు.

నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత
స్థితో஽స్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ
అర్జునుడు పలికెను – ఓ అచ్యుత! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయ రహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

269. మహేంద్రః

- మహత్తరమగు, అనన్యమగు ఐశ్వర్యము కలవాడు. సిరిగలవాడు.
- ఇంద్రునకును, దేవతలకును దేవుడు.
- అన్ని వెలుగులకు మూలము.

ఓం మహేంద్రాయ నమః

'ఇది' అన్న మూలమునకు పరమైశ్వర్యము అనే అర్థమున్నది. **పరమైశ్వర్యవత్త్వేన మహేన్ద్ర ఇతి శబ్ద్యతే.** ఆయన సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు. అన్నింటికిని అధిపతి. ప్రభువు.

ఇంద్రునకు ప్రభువైనందున శ్రీమన్నారాయణుడు మహేంద్రుడు.

'ఇన్ధీ' అనగా ప్రకాశించుట (దీప్తౌ) అనే ధాతువునుండి శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు మరొక అర్థాన్ని చెప్పారు. అన్నింటా ఆయనే వెలుగు. అన్ని వెలుగులు ఆయన నుండియే సంభవించును. కనుక ఆయన మహేంద్రుడు.

270. వసుదః

- సంపదలను ప్రసాదించువాడు

ఓం వసుదాయ నమః

వసు (=ధనము) దదాతి ఇతి వసుదః – ధనమునిచ్చువాడు 'వసుదః'.
వసుదో ధనదావాచ్చ ధనాయద్భ్యో విశేషతః –ఇంద్రుడు, కుబేరుడు వంటివారికి దనమునిచ్చువాడు.

సామాన్యమయిన ధనము కాని, త్రైలోక్యాధిపత్యము కాని, ఏదయినా శ్రీనివాసుని కటాక్షము వల్లనే లభించును. ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము – అన్నియును భక్తులపట్ల దయతో ఆ శ్రీధరుడు ప్రసాదించినవే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఎవరైనా ఏమయినా ఎవరికైనా ఇచ్చినప్పుడు భగవంతుని దాతృత్వము ఆ కార్యములో ప్రకాశించును. అన్నదానము, వస్త్రదానము, జ్ఞానదానము వంటి పుణ్యకార్యములను చేయువారు శ్రీమహావిష్ణువును పూజించినవారే యగుదురు.

271. వసుః

- జ్ఞానులైనవారు కాంక్షించు సంపద వాసుదేవుడే.

ఓం వసవే నమః

ఈ నామము మూడుమారులు – 105, 271, 701వ నామములుగా చెప్పబడినది.

12వ శ్లోకము. 105వ నామము – వసుః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

29వ శ్లోకము. 271వ నామము – వసుః – **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము – వసుః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః**

మహేంద్ర, వసుద, వసు – ఈ నామములు ఐశ్వర్యమును స్తుతించు సందర్భములో చెప్పబడినవి. అన్నింటికంటె ఉత్తమమైన సంపద వైకుంఠప్రాప్తి, శ్రీవిష్ణుసేవా భాగ్యము. భక్తులకు ఆయనే కొంగుబంగారము.

వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – సర్వమును వాసుదేవుడే అని తెలియు మహాత్ములు అరుదు. వాసుదేవుడే పరమైశ్వర్యము. అది సాధించు మార్గమును వాసుదేవుడే.

'వసు' నామమునకు చెప్పబడిన ఇతర భావములు.

- భక్తుల హృదయమున వసించువాడు.
- క్షీరసాగర నివాసి.
- వసువులందు పావకుడు.
- అంతరిక్షమున వసించువాడు.
- అత్యుత్తమమగు ధనము.
- మాయతో అంతను కప్పివేసినవాడు.

'నైకరూపః'తో ప్రారంభమయ్యే తరువాతి నామములు కొన్నింటిని శ్రీవాసుదేవుని విశ్వరూప స్తుతిగా శ్రీభట్టులు వర్గీకరించారు.

వివిధ పురాణములలో విశ్వరూప వర్ణన ఉన్నది. వాటిని డా. క్రోవి పార్థ సారథిగారు తమ 'శ్రీ కైవల్య సారథి'లో ఉదాహరించారు.

1) దేవీ భాగవతము – సప్తమ స్కంధము – దేవతలు దర్శించిన శ్రీ పరమేశ్వరి విరాడ్రూపము.
2) శ్రీమద్భాగవతము – బ్రహ్మదేవుడు నారదునికి చెప్పిన శ్రీమహావిష్ణురూపము.
3) విష్ణుధర్మోత్తర పురాణము – మార్కండేయుడు వర్ణించినది. నారదుడు దర్శించిన విశ్వరూపము.
4) భగవద్గీత – 11వ అధ్యాయము – అర్జునుడు దర్శించిన శ్రీకృష్ణ రూపము.
5) వేదములలోని పురుష సూక్తము.

దేవీ భాగవతము – సప్తమ స్కంధము – 31వ అధ్యాయము

తారకాసురుని బాధలనుండి తమను కాపాడమని ప్రార్థించిన దేవతలకు శ్రీదేవి సాక్షాత్కరించినది. హిమవంతుడు "తల్లీ! నీ విశ్వరూపమును చూడవలెనని మాకు కోరికగా నున్నది" అని ప్రార్థింపగా శ్రీపరమేశ్వరి వారికి తన విరాడ్రూపం చూపింది.

ఆ పరదేవతకు సత్యలోకమే శిరస్సు. సూర్యచంద్రులు కనులు. దిక్కులు చెవులు. వేదములు వాక్కు. వాయువు ప్రాణము. ప్రపంచము హృదయము. భూమి కటి. ఆకాశము నాభి. నక్షత్రగణము రొమ్ము. మహర్లోకము కంఠము. జనలోకము ముఖము.

తపోలోకము నుదురు ... . ఆమె కడగంటి చూపే సమస్త సృష్టి. రాత్రింబవళ్ళు కనురెప్పలు. ఆమె నవ్వే మాయ. రుద్రుడు ఆమె యంతఃకరణము. ఆమెకు విష్ణువు విజ్ఞానశక్తి.... ....

శ్రీమద్భాగవతము – నారదునకు బ్రహ్మదేవుడు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క విశ్వరూపమును వర్ణించిన విధము.

ఆ విశ్వరూపునకు భూలోకము కటిప్రదేశము. ఊర్ధ్వలోకములు శరీరము పైభాగము. అధోలోకములు క్రిందిభాగములు. అగ్నియే ముఖము. (వాక్కు ముఖము). వాయువు శ్వాస. రాత్రింబవళ్ళు కనురెప్పలు. చిరునవ్వు మహామాయ. కాలము ఆయన గమనము. హృదయము అవ్యక్తము. రుద్రుడు అహంకారము. మనుష్యులు ఆ విరాట్ స్వరూపుని నివాసము. ....

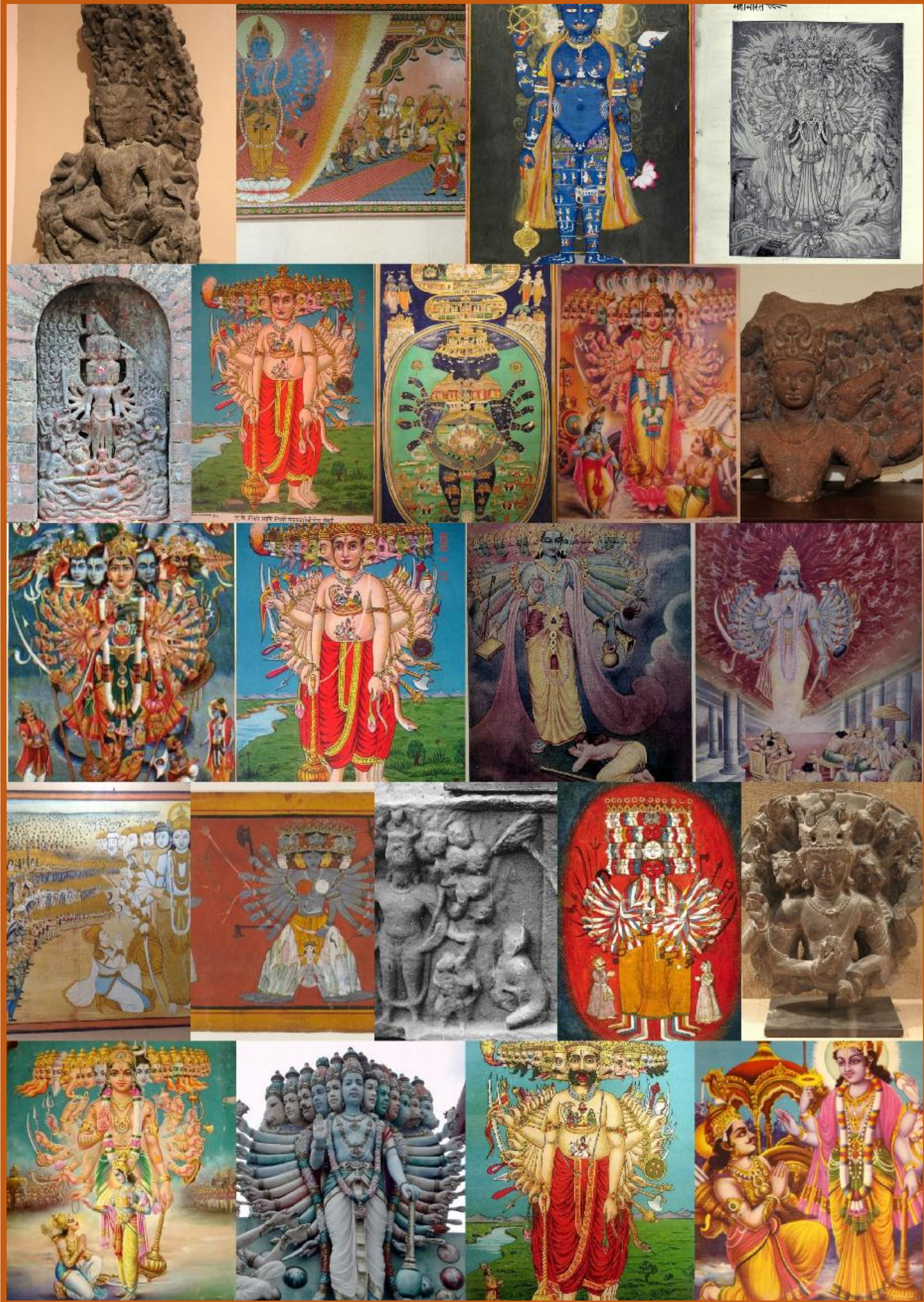
అంతే కాదు నారదా!

నీలకంధరునకు, నీకు నాకు సనత్కు
మార ముఖ్య సుత సమాజమునకు
ధర్మ సత్వబుద్ధి తత్త్వములకు నీశ్వ
రాత్మ వినుము పరమమైన నెలవు.

నర సురాసుర పితృ నాగ కుంజర మృగ, గంధర్వ యక్ష రాక్షస మహీజ
సిద్ధ విద్యాధర జీమూత చారణ గ్రహ తారకాప్సరో గణ విహంగ
భూత తటిద్వసు పుంజంబులును, నీవు ముక్కంటియును, మహామునులు, నేను
సలిల నభస్థల చరములు మొదలైన వివిధ జీవులతోడి విశ్వమెల్ల
విష్ణుమూర్తి మయము పుత్ర! వేయేల బ్రహ్మండ
మతని జేనలోన నడగియుండు
బుద్ధి నెరుగరాదు; భూతభవద్భవ్య
లోకమెల్ల విష్ణులోన యుండు.

విష్ణుధర్మోత్తర పురాణము – నారదుడు చూసిన విశ్వరూపము. మార్కండేయుడు వజ్రునకు వర్ణించినది.

ఆ నారదుడు అపుడంతట విశ్వరూప ధరుడును, విష్ణువును అగు శ్రీహరిని దర్శించెను. అతడు ఒక్కొక్కచోట ఇవి ఇట్టివి అని నిర్దేశించ నలవిగాని బహువర్ణములు ధరించియుండెను. బహువిధములుగా ప్రకాశించుచుండెను. నానావిధ ప్రాణుల బహుముఖములను, బ్రహ్మ శంకర రుద్ర యమ వరుణ కుబేరాగ్ని వాయు నిరృత గ్రహ నక్షత్ర వసు రుద్రాదిత్య మరుద్ భృగ్వంగిరః సాధ్యాఽశ్వి దైత్య నాగ గంధర్వ సర్వ రక్షః పితృ పన్నగ యక్ష పిశాచ మనుష్య హయ నాగ గజాశ్వ మృగ పక్షి ఖడ్గమృగ వ్యాఘ్ర సింహాది ప్రాణి విశేషముల ముఖములను దాల్చియుండెను. అతని ముఖములు వందలు వేలుగా కనబడుచుండెను. రౌద్రరూపుడగు అతని రౌద్ర ముఖములందు అతనిచే మ్రింగబడుచున్న అనేక ప్రాణి సంఘములను, అగ్నులను కూడ నారదుడు చూచెను. అతని సౌమ్య ముఖములనుండి వెలికి వచ్చుచున్న అనేక ప్రజలును, వివిధ వాహనములును ఆ నారదునకు కనబడెను. నానా ముద్రా సమన్వితములును, నానా భాండము (వస్తువు)లతో నానాయుధములతో కూడిన హస్తములును వేలకొలదిగా అతనికి కనబడెను. ఆ ముని సయక్ష నాగ రక్షోగణములతోను, ద్వీప సముద్రాదులతోను, పాతాళాది లోకములతోను కూడినదయి సమగ్రమయిన దానిని ఆ భగవానుని దేహమునందు – దేహముగానే యున్నదానిని – చూచెను.

కనులకు, మాటలకు, మనసుకు అందని విరాడ్రూపాన్ని అనేక కళాకారులు మన కనులముందు ఉంచడానికి చేసిన ప్రయత్నం. అనేక చిత్రాల సంకలనం.

శ్రీమద్భగవద్గీత – 11వ అధ్యాయము – విశ్వరూప సందర్శన యోగము.

9 నుండి 25వ శ్లోకము వరకు అర్జునుడు దర్శించిన శ్రీకృష్ణుని విశ్వరూప వర్ణనము.

సంజయుడు పలికెను – ఓ రాజా! మహాయోగేశ్వరుడును, పాపములను హరించువాడును ఐన భగవానుడు ఈ విధముగా పలికి, అనంతరము షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నమైన తన పరమ దివ్యస్వరూపమును అర్జునునకు చూపెను. అర్జునుడు చూచిన ఆ పరమేశ్వరుని విరాట్ (విశ్వ) రూపమునందలి ముఖములు అనంతములు – నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అందలి దృశ్యములు అద్భుతములైనవి. ఆ రూపము అనేక దివ్యాభరణ శోభితము. ఆ పరమేశ్వరుడు పెక్కు దివ్యాస్త్రములను చేపట్టియుండెను. దివ్యములగు మాలలను, వస్త్రములను ధరించియుండెను. ఆ దివ్యశరీరమునుండి దివ్యచందన పరిమళములు దశదిశల గుబాళించుచుండెను. ఆ రూపము సర్వాశ్చర్యకరము, అనంతము, సర్వతోముఖము, ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్-రూప తేజస్సునకు సాటి రావు.

ఆ సమయమున అర్జునుడు ఆ దేవాది దేవుని శరీరమనందు అసంఖ్యాకములైన వివిధ బ్రహ్మాండములను వేర్వేరుగా ఒకేచోట కేంద్రీకృతమై యున్నట్లు చూచెను. అద్భుతమైన ఆ పరమాత్ముని విశ్వరూపమును చూచి అర్జునుడు ఆశ్చర్య చకితుడై పులకిత గాత్రుడయ్యెను. తేజోమయమైన ఆ విశ్వ (విరాట్) రూపమునకు భక్తి శ్రద్ధలతో సాష్టాంగ ప్రణామము లాచరించెను. తదనంతరము చేతులు జోడించి యిట్లు పలికెను.

అర్జునుడు పలికెను – ఓ దేవాది దేవా! నీ విరాట్-రూపమునందు సకల దేవతలను, నానావిధ ప్రాణికోటిని, కమలాసనుడైన బ్రహ్మను, మహాదేవుడైన శంకరుని, సమస్త ఋషులను, దివ్యసర్పములను చూచుచున్నాను. ఓ విశ్వేశ్వర! విశ్వరూప! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. నీ అనంత రూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు ఆదిమధ్యాంత రహితుడవు. మహత్వపూర్ణమైన నీ దివ్యరూపమునకు ఆదిమధ్యాంతములను తెలిసికొనలేకున్నాను. హే విష్ణో! కిరీటమును, గదను, చక్రమును ధరించి, అంతటను తేజఃపుంజములను విరజిమ్ముచున్న నిన్ను దర్శించుచున్నాను. ప్రజ్వలితాగ్ని వలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచున్న నీ అప్రమేయ రూపము దుర్నిరీక్ష్యమైయున్నది.

పరమ అక్షర స్వరూపుడవైన పరబ్రహ్మపరమాత్మవు నీవే; కనుక అందరికిని తెలిసికొనదగిన వాడవు. ఈ జగత్తునకు నీవే పరమాశ్రయుడవు. సనాతన ధర్మ రక్షకుడవు. నీవు అవ్యయుడవు, సనాతన పురుషుడవు అని నా విశ్వాసము. ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు, అపరిమిత శక్తిశాలివి, అసంఖ్యాకములైన భుజములు కలవాడవు. సూర్యచంద్రులు నీ నేత్రములు. అగ్నివలె నీ ముఖము ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. నీ తేజస్సుతో ఈ జగత్తును సంతప్తమొనర్చుచున్నావు. అట్టి నిన్ను నేను చూచుచున్నాను. ఓ మహాత్మా! దివినుండి భువి వరకు గల అంతరిక్షము నందంతటను అన్ని దిశలను నీవే పరిపూర్ణుడవై యున్నావు. అద్భుతమైన నీ భయంకర రూపమును చూచి ముల్లోకములును గడగడలాడుచున్నవి.

ఇదిగో! ఆ దేవతలెల్లరును నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. కొందరు భయపడినవారై అంజలి ఘటించి, నీ నామగుణములను కీర్తించుచున్నారు. మహర్షులును, సిద్ధులును స్వస్తి వచనములతోడను, ఉత్తమోత్తమ స్తోత్రములతోడను నిన్ను ప్రస్తుతించుచున్నారు. ఏకాదశ రుద్రులును, ద్వాదశాదిత్యులును, అష్టవసువులును, సాధ్యులును, విశ్వేదేవతలును, అశ్వినీకుమారులును, మరుద్గణములును, పితరులును, అట్లే గంధర్వయక్షాసురసిద్ధ సముదాయములును సంభ్రమాశ్చర్యములతో నిన్నే దర్శించుచున్నారు. హె మహాబాహో! అసంఖ్యాకములైన వక్త్రములను, నేత్రములను, చేతులను, ఊరువు (తొడ)లను, పాదములను, ఉదరములను, కోరలను కలిగిన మిక్కిలి భయంకరమైన నీ రూపమును చూచి అందరును భయకంపితులగుచున్నారు. నేను కూడ భయముతో వణికిపోవుచున్నాను.

ఏలనన ఓ విష్ణో! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేక వర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ము విశాల నేత్రములతో, విస్తరించిన ముఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి దూరమైనది. ఓ జగన్నివాసా! కరాళ దంష్ట్రలతో (భయంకరమైన కోరలతో) ఒప్పుచున్న నీ ముఖములు ప్రళయాగ్ని జ్వాలలవలె భీతిగొల్పుచున్నవి. వాటిని చూచిన నాకు దిక్కు తోచకున్నది. నెమ్మది (శాంతి) శూన్యమైనది. ఓ దేవేశ! ప్రసన్నుడవు కమ్ము.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arjun-er_Biswarup_Darshon.jpg photo by বাক্যবাগীশ

శ్రీ మద్భగవద్గీతలోని చివరి మూడు శ్లోకములు (18-76, 77, 78)

రాజన్సంస్మృత్య సంస్మృత్య సంవాద మిమమద్భుతమ్|
కేశవార్జునయోః పుణ్యం హృష్యామి చ ముహుర్ముహుః|| 18-76 ||

తచ్చ సంస్మృత్య సంస్మృత్య రూపమత్యద్భుతం హరేః|
విస్మయో మే మహాన్ రాజన్హృష్యామి చ పునః పునః|| 18-77 ||

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః|
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ|| 18-78 ||

ఓ రాజా! (ధృతరాష్ట్రా!) శ్రీకృష్ణ భగవానునకు, అర్జునునకు మధ్య జరిగిన గొప్పమైన ఈ సంవాదము పుణ్యప్రదమైనది. అత్యద్భుతమైన ఈ సంవాదమును అనుక్షణము పదే పదే స్మరించుచు నేను నిరంతరము ఆనందమున ఓలలాడుచున్నాను. ఓ రాజా! అత్యంత విలక్షణము, పరమాద్భుతము, అపూర్వము ఐన ఆ శ్రీహరి రూపమును పదే పదే స్మరించుచు, నేను పొందుచున్న సంభ్రమాశ్చర్యములకు అవధియే లేదు. తత్ప్రభావమున మరల మరల హర్షోల్లాసముతో పులకిత గాత్రుడ నగుచున్నాను. ఓ రాజా! యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణ భగవానుడును, గాండీవ ధనుర్ధారియైన అర్జునుడును ఉండుచోట సంపదలును, సర్వ విజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియును ఉండును – అని నా నిశ్చితాభిప్రాయము

(భగవద్గీత శ్లోకముల తెలుగు తాత్పర్యములు శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా గారి "శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్త్వ వివేచనీ వ్యాఖ్య" నుండి తీసుకొనబడినవి. ఆంధ్రానువాదము డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య)

272. నైకరూపః

- అనేక రూపములలో వెలయు విశ్వరూపుడు.

ఓం నైకరూపాయ నమః

న ఏకాని రూపాణి యస్య సః నైకరూపః – అనేక రూపములు ధరించేవాడు నైకరూపుడు.

యస్సదా బహురూపశ్చ నైకరూప స్సకీర్తితః తత్తజ్జన జ్ఞానయోగ్యం రూపం యస్య విశేషతః నైకరూప స్సముద్దిష్టః సర్వ ప్రత్యయ గోచరః - భక్తులు ఏ విధంగా చూడాలనుకుంటే వారికి ఆ విధంగా పరమేశ్వరుడు దర్శనమిస్తాడు. అంటే తాను ఒకేరూపంలో ఉండకుండా భక్తుల ఇష్టానుసారము రూపమును ధరిస్తూ ఉంటాడు.

అన్నిరూపులు నీ రూపమైనవాడు ఆదిమధ్యాంతములు లేక అలరువాడు – భాగవతము. గజేంద్రమోక్షము

అనేకవక్త్రనయనమ్ అనేకాద్భుతదర్శనమ్ – గీత 11.10

సర్వాశ్చర్యమయం దేవమనన్తం విశ్వతోముఖమ్ – గీత 11.11

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోऽనన్తరూపమ్ – గీత 11.16

శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన ప్రమాణము –

జలమ్ విష్ణుః స్థలమ్ విష్ణుః విష్ణురాకాశమ్ ఉచ్యతే

స్థావరమ్ జంగమమ్ విష్ణుః సర్వమ్ విష్ణుమయమ్ జగత్

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు అభయవరదాత. అందరికీ అభయములిచ్చే చేయి ఆయనది. కొండలంత వరములు క్రుమ్మరించువాడు కోనేటిరాయుడు. మరి అందరికీ అందుబాటులో ఉండేవాడు ఉండేవాడు అన్నిచోట్లా, అన్ని రూపాలలో వెలసి ఉండడం సహజమే గదా!

విశ్వమందలి సమస్త రూపములలో ఆయన దివ్యమంగళ స్వరూపమును దర్శించువాడే జ్ఞానియును, యోగియును అగును.

273. బృహద్రూపః

- మహాద్భుతమైన పెద్దరూపము గలవాడు.

ఓం బృహద్రూపాయ నమః

భగవానుడు శ్రీవరాహమూర్తియై పాతాళాంతర్గతయైన భూమిని సముద్ధరించినాడు. శ్రీనారసింహుడై హిరణ్యకశిపుని చీల్చి చెండాడెను. శ్రీత్రివిక్రముడై బ్రహ్మాండాంత సంవర్ధియైనాడు. అన్నింటా ఆయన రూపము మహాద్భుతము. అప్రమేయము.

పురుష సూక్తములో – **అత్య తిష్ఠత్ దశాంగులమ్** – జగత్తుకంటె పదింతలు పెద్దదైనవాడు – అని చెప్పబడినది.

అనేకబాహూదరవక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోऽనన్తరూపమ్

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప – గీత 11.16

ఓ విశ్వేశ్వర! విశ్వరూప! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. నీ అనంత రూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు ఆదిమధ్యాంత రహితుడవు. మహత్వపూర్ణమైన నీ దివ్యరూపమునకు ఆదిమధ్యాంతములను తెలిసికొనలేకున్నాను.

ద్యావా పృథివ్యో రిదమంతరం హి వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః

దృష్ట్వాద్భుతమ్ రూపముగ్రమ్ తవేదం లోకత్రయమ్ ప్రవ్యథితమ్ మహాత్మన్ – గీత 11.20

ఓ మహాత్మా! భూమ్యాకాశాలు అంతా నీవే పరిపూర్ణుడవై ఉన్నావు. అద్భుతమైన నీ భయంకర రూపాన్ని చూచి ముల్లోకాలు గడగడలాడుచున్నాయి.

సామాన్యమైన చక్షురింద్రియములతో భగవంతుని బృహద్రూపమును చూచుట, ఊహించుట అసాధ్యము. కాని ఆ బృహద్రూపుని అనంతైశ్వర్య శక్తి సామర్థ్యములను, ఆయన సర్వవ్యాపిత్వమును మనము ధ్యానించిన యెడల ఇంద్రియ గోచరమగు ప్రపంచముయొక్క అల్పత్వము అవగాహనయగును. ఈ స్వల్ప బంధములను అధిగమించ సాధ్యమగును.

భక్తి నివేదన – మే 2002 – శ్రీ ఉ.వే. శ్రీమాన్ రంగరామానుజాచార్య స్వామి రచన "శ్రీ విష్ణుపురాణము" నుండి.

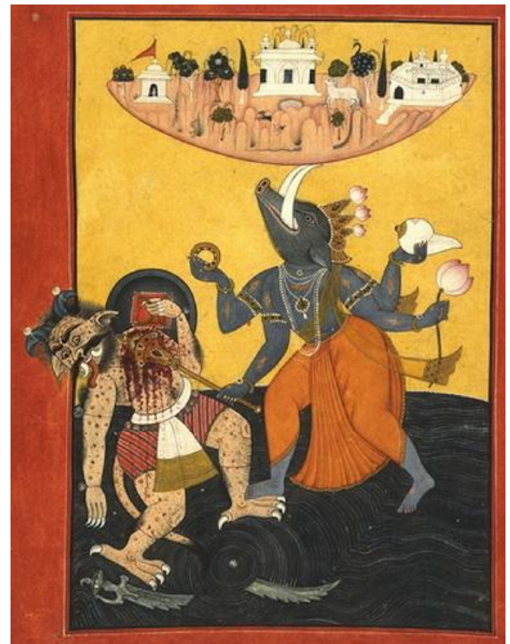
స్వామి వరాహరూపాన్ని ధరించి భూసముద్ధరణానికై సముద్యమించాడు. స్వామి ఘుర్ఘుర ధ్వని చేస్తుంటే సామవేద కమనీయ స్వరం వినిపిస్తున్నది.

తతః సముక్షిప్య ధరాః స్వదంష్ట్రయా మహావరాహః స్ఫుట పద్మలోచనః
రసాతలా దుత్పల పత్ర సన్నిభః సముత్థితో నీల ఇవాచల మహాన్

స్వామి తన కోరలతో పాతాళాంతర్గత అయిన భూమిని పైకి సముద్ధరించాడట. విశాలంగా వికసించిన పద్మాల్లా ఉన్న నేత్రాలతో మహావరాహరూపి అయిన స్వామి, భూమిని పైకెత్తుతూ నల్లని కలువవంటి దేహచ్ఛాయ కలిగి ఒక మహా వినీలగిరిలా పైకి లేచినాడట.

పైకి లేస్తూ తన ముఖంనుండి ఆవిర్భవించిన వాయువులతో జలాలను పైకి చిమ్ముతూ ఉంటే, ముఖ వాయు సముత్థితమైన జలం పైనున్న జనలోక వాసులపై పడిందట. పై లోకాలలో ఈ సన్నివేశాన్ని సానందంగా దర్శిస్తున్న సనక సనందనాది మహర్షుల స్వాభావిక పరిపూరితులైన వారిని పరమ పావనులుగా చేసిందట ఆ జలం. స్వామియొక్క కాలిగిట్టల తాకిడికి లోతైన రంధ్రాలు భూమి పైభాగం నండి రసాతలం వరకూ ఏర్పడగా, ఆ రంధ్రాలలోనికి జలం ధ్వని చేస్తూ వేగంగా ప్రవేశించసాగిందట. ఇక స్వామియొక్క నిఃశ్వాస వాయువులు సిద్ధజనులున్న దిక్కులవైపున నలువైపులా ప్రసరించసాగాయి. ఇలా పైకి లేస్తూ, ఒక్కసారి తన జలార్ద్రమైన శరీరాన్ని ఇటూ అటూ వేగంగా విదిలించగా, గుహకూపాలలో నెలవులు ఏర్పరచుకొన్న మహర్షులు స్తుతించసాగారట. జనాది లోకాల్లో ఉన్న సనందనాది మహర్షులు శ్రీభూవరాహస్వామిని ఇలా స్తుతించారు.

జయేశ్వరాణాం పరమేశ! కేశవ!
ప్రభో! గదా శంఖ ధరాసి చక్రధృక్!
ప్రసూతి నాశ స్థితి హేతురీశ్వరః
త్వమేవ నాన్యత్ పరమం యత్పదమ్
పాదేషు వేదాస్తవ యూప దంష్ట్రా
దన్తేషు యజ్ఞాః చితయశ్చ వక్త్రే!
హుతాశ జిహ్వోసి తనూరుహాణి
దర్భాః ప్రభో యజ్ఞపుమాంస్త్వమేవ

1740 కాలపు చిత్రం.
శ్రీవరాహమూర్తి. వికీపిడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Varaha_avtar,_killing_a_demon_to_protect_Bhu,_c1740.jpg

ఈశ్వరులకు పరమేశ్వరుడైన కేశవా!
ప్రభూ! గదా-శంఖ ధారీ! ఖడ్గ చక్రాలను ధరించినవాడా! సమస్త జగత్తుయొక్క పుట్టుక, ఉనికి, నాశనాలకు కారణమైన నీవే పరమ ప్రాప్యమైన 'పరమపద' స్థానానివి. నీ పాదాల్లో వేదాలున్నాయి. నీ కోరలే యూపస్తంభాలు. నీ దంతాలలో యజ్ఞాలున్నాయి. నీ ముఖమే హవిర్ద్రవ్యాలనుంచే యజ్ఞస్థలము. హుతాశనుడు (అగ్ని) నీ నాలుక. నీ రోమాలు దర్భలు. కనుక నీవు ఇలా యజ్ఞపురుషుడవే.

రాత్రింబవళ్ళు నీకన్నులు. ఓ మహాత్మా! నీ శిరస్సు సమస్తానికీ ఆశ్రయమైన ప్రణవము. సమస్త వైదిక సూక్తాలు నీ శిరస్సు పైనున్న జడలు. నీ ముక్కు సమస్త హవిర్ద్రవ్యాలు. నీ తుండము 'స్రుక్' అనే హవిఃప్రక్షేపణ సాధనం. నీ నాదము నాదస్వరము. నీ శరీరము ప్రాగ్వంశము. నీ సంధులు సమస్త యాగములు. ధర్మకార్యములు నీ శ్రవణేంద్రియములు. ఓ సనాతన స్వరూపుడా! ప్రసన్నుడవు కమ్ము!

పదమాక్రాన్త భువమ్ భవన్తమ్ ఆదిస్థితం చాక్షర విశ్వమూర్తే !
విశ్వస్య విద్మః పరమేశ్వరోసి ప్రసీద నాథోऽసి పరావరస్య!

274. శిపివిష్టః

- కిరణముల స్వరూపమున వ్యాపించియున్నవాడు.
- యజ్ఞపశువునందు ఆవహించియున్నవాడు.

ఓం శిపివిష్టాయ నమః

'శిపి' అను పదమునకు రెండు అర్థములున్నవి – కిరణములు, జంతువులు.

సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని వంటివాని కిరణముల రూపములలో అంతట వ్యాపించినవాడు. ఆయనే వెలుగు, జ్ఞానము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శిపయః - రశ్మయః, తాన్ సంప్రవిష్టః, వ్యాప్తవాన్ ఇతి శిపివిష్టః** – కిరణములయందు వ్యాపించియున్నవాడు శిపివిష్టుడు. ఇందుకు ప్రమాణముగా యాస్క ముని నిరుక్తమున చెప్పినది – **శిపయో రశ్మయః ఉచ్యంతే, తై ఆవిష్టః**

శీ భట్టుల వ్యాఖ్యానమును సంగ్రహముగా ఒక రచయిత (పేరు తెలియదు) 'నిరుక్తి' అను గ్రంథములో పొందుపరచినారు. అందులో చెప్పబడిన అర్థము – **శిపయో రశ్మయః ప్రోక్తా వ్యాప్త తేష్వపి వర్తనాత్ శిపివిష్ట స్సమాఖ్యాతః సూర్యేన్ద్వగ్న్యాది రూపవత్**

శిపివిష్టేతి యచ్చాస్య పీతం రోమ చ యద్భవేత్
తేనాపి విష్టం యత్కించిత్ శిపివిష్టం హి తత్స్మృతమ్ - మహాభారతము – శాంతిపర్వము 343.41
(పచ్చ) బంగారు వర్ణములో ఉండే ఇతని రోమములకు శిపివిష్టములని పేరు. అట్టి శరీరముతో సమస్తమును వ్యాపించియున్నందున ఇతనిని 'శిపివిష్టుడు' అందురు.

ఉద్యోగ పర్వములో ఇలా చెప్పబడినది – **రోమ కూపేషు చ తథా సూర్యస్యేవ మరీచయః** – సూర్యకిరణముల వలె శరీరమున ప్రతి రోమ రంధ్రమున ప్రవేశించువాడు శిపివిష్టుడు.

శ్రీ లింగాయత సూరి తమ అమరకోశ వ్యాఖ్యానములో ఇలా చెప్పారు – **శిపిషు పశుషు జనేషు విష్టో వ్యాప్త ఇతి శిపివిష్టః** – అన్ని జంతువులు, మనుష్యులందు వ్యాపించినవాడు శిపివిష్టుడు.

శ్రీ కైవల్యసారధి నుండి - **యజ్ఞో వై విష్ణుః** పశవః శిపి ర్యజ్ఞ ఏవ పశషు **ప్రతితిష్ఠతి** – యజ్ఞమే విష్ణువు. పశువులు 'శిపి' అనబడును. అంటే పశువులయందు యజ్ఞము అనే రూపముతో నారాయణుడు ప్రవేశించియుంటాడు. శ్రీమహావిష్ణువు తానే యజ్ఞరూపమున పశువులయందు ప్రవేశించి, యజ్ఞములకు సమగ్రత కలిగించి, వాటిని ఫలవంతము చేస్తూ వాటి యజమానులకు ఫలదానము చేస్తున్నాడు.

275. ప్రకాశనః

- తన (విశ్వ) రూపమును దర్శించు భాగ్యమును తన భక్తులకు ప్రసాదించువాడు. (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- సమస్తమును ప్రకాశింపజేయువాడు (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య)

ఓం ప్రకాశనాయ నమః

దివ్యరూపం దిదృక్షుభ్యః పార్థాదిభ్యో విశేషతః రూపం ప్రకాశయతి యః స ప్రకాశన ఈరితః - తన దివ్యరూపాన్ని చూడగోరే అర్జునుడు మొదలైనవారికి తన దివ్య (విశ్వ) రూపమును ప్రకాశింప జేసినవాడు (చూపినవాడు) కనుక 'ప్రకాశనః'

న తు మాం శక్యసే ద్రష్టుం అనేనైవ స్వచక్షుషా

దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్ – గీత

అర్జునా! చర్మచక్షువులతో నా ఈ రూపమును నీవు చూడజాలవు. కనుక నీకు దివ్యదృష్టిని ప్రసాదించుచున్నాను. ఆ దివ్యదృష్టితో నా ఈశ్వరీయ దివ్య యోగశక్తిని (స్వరూమును) చూడుము.

ప్రకాశయతీతి ప్రకాశనః – సర్వేషాం ప్రకాశన శీలం అస్య – భగవంతుడు సమస్తమును ప్రకాశింపజేయును.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే

జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ – గీత 13.17

ఆ పరబ్రహ్మ అన్ని జ్యోతులకును జ్యోతి (పరం జ్యోతి). మాయాతీతుడును, జ్ఞాన స్వరూపుడును, తెలిసికొనదగినవాడును, తత్వ జ్ఞానము ద్వారా ప్రాప్యుడును అతడే. సర్వ ప్రాణుల హృదయముల యందు విశేషముగా ఉండువాడును అతడే.

యథా ప్రకాశయత్యేకః కృత్స్నం లోకమిమం రవిః

క్షేత్రం క్షేత్రీ తథా కృత్స్నం ప్రకాశయతి భారత

అర్జునా! ఒక్క సూర్యుడే ఈ సమస్త జగత్తును ప్రకాశితము ఒనర్చుచున్నట్లు, ఒకే ఆత్మ సర్వ ప్రాణులయందును స్థితమై వానినన్నింటిని ప్రకాశింజేయుచున్నది (చైతన్యవంతులుగా చేయుచున్నది).

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు ప్రసాదించు వెలుగే ఆయనను తెలిసికొనుటకు ఉపయోగపడు మార్గము.

చికాగో శ్రీ వేంకటేశ్వర మందిరం

ఓజస్తేజోద్యుతిధరః ప్రకాశాత్మా ప్రతాపనః |
ఋద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రశ్చంద్రాంశుర్భాస్కరద్యుతిః || (30)

276. ఓజస్తేజోద్యుతిధరః

- పరిపూర్ణమగు ఓజస్సు (బలము), తేజస్సు (శత్రువులను ఓడించు శక్తి), ద్యుతి (కీర్తి, కాంతి) కలిగినవాడు.

ఓం ఓజస్తేజోద్యుతిధరాయ నమః

అసాధారణ సామర్థ్యం బల యోజః ప్రచక్షతే పరాభి భవ సామర్థ్యం తేజశ్చ పరిపఠ్యతే
కీర్తిర్వా ద్యుతి రౌజ్వల్యం తాని దత్తే యస్సదా ఓజస్తేజోద్యుతిధరోహ్యేక నామ ప్రకీర్తితః
ఓజస్సు అనగా అసాధారణమైన బలము. తేజస్సు అనగా శత్రువులను ఓడించు శక్తి. ద్యుతి అనగా ఉజ్వలమగు కీర్తి. ఈ మూడు గుణములను విశేషముగా (అనంతముగా) కలిగియున్నందన శ్రీనివాసుడు ఓజస్తేజోద్యుతిధరుడు.

స్థానే హృషీకేశ తవ ప్రకీర్త్యా జగత్ప్రహృష్యత్యనురజ్యతే చ
రక్షాంసి భీతాని దిశో ద్రవంతి సర్వే నమస్యంతి చ సిద్ధసంఘాః – భగవద్గీత 11.36
ఓ అంతర్యామి! కేశవా! నీ నామ గుణ ప్రభావములను కీర్తించుచు జగత్తు హర్షాతిరేకముతో, అనురాగముతో ఉప్పొంగి పోవుచున్నది. ఇది సముచితము. భయగ్రస్తులైన రాక్షసులు నలుదిక్కులకు పారిపోవుచున్నారు. సిద్ధగణముల వారెల్లరును ప్రణమిల్లుచున్నారు.

ఇక్కడ భగవంతుని ఓజస్సు, తేజస్సు, ద్యుతి వర్ణితములు. అట్లే విశ్వరూపతేజస్సు వేలకొలది సూర్యుల తేజస్సుకంటె అధికము – అని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునకు తెలిపినాడు. ఈ మూడు గుణములు వేరువేరుగా కూడ గీతలో ప్రస్తావింపబడినవి.

బలం బలవతా చాహం కామరాగ వివర్జితమ్ – బుద్ధిర్బుద్ధిమతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్

యద్యద్విభూతి మత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజో అంశ సంభవమ్
విభూతి యుక్తమైన, అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువేదైనను నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము.

విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమేకాంశేన స్థితో జగత్ – ఈ సంపూర్ణ జగత్తును నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోడనే ధరించుచున్నాను.

277. ప్రకాశాత్మా

- ప్రకాశవంతమగు స్వరూపము గలవాడు. (మూర్ఖులు కూడా అంగీకరించేట్లుగా) గొప్పగా ప్రకాశించేవాడు.

ఓం ప్రకాశాత్మనే నమః

అంధుడు అయిన ధృతరాష్ట్రుడు (చూపు లేనివాడు, వివేకము లేనివాడు) కూడా శ్రీకృష్ణుడు పరమాత్ముడని గుర్తించి ప్రార్థించెను.
త్వమేవ పుండరీకాక్ష సర్వస్య జగతః ప్రభుః తస్మాన్మే యాదవశ్రేష్ఠ ప్రసాదం కర్తుమర్హసి – మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము.
పుండరీకాక్షా! సకల జగములకును నీవే ప్రభువువు. రక్షకుడవు. యాదవశ్రేష్ఠా! కనుక నీవు నాపై కరుణ చూపవలెను.

ప్రకాశ స్వరూప ఆత్మా యస్య సః – ప్రకాశవంతమగు ఆత్మ కలిగినవాడు. గీతయందు భగవంతుని ఉజ్వల స్వరూపము ఎన్నోచోట్ల కీర్తింపబడినది.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా (గీత 11.2) – **తేజస్తేజస్వినామహమ్** (గీత 10.36)

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధిమామకమ్ – గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నాతేజస్సేయని యెఱుంగుము.

అనాదిమధ్యాన్త మనన్తవీర్య మనన్తబాహుం శశిసూర్యనేత్రమ్
పశ్యామి త్వాం దీప్తహుతాశవక్త్రం స్వతేజసా విశ్వమిదం తపన్తమ్ – గీత 11.19
ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు, అపరిమిత శక్తిశాలివి, అసంఖ్యాకములైన భుజములు కలవాడవు. సూర్యచంద్రులు నీ నేత్రములు. అగ్నివలె నీ ముఖము ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. నీ తేజస్సుతో ఈ జగత్తును సంతప్తమొనర్చుచున్నావు. అట్టి నిన్ను నేను చూచుచున్నాను.

నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాలనేత్రమ్
దృష్ట్వా హి త్వాం ప్రవ్యథితాన్తరాత్మా ధృతిం న విన్దామి శమం చ విష్ణో – గీత 11.24
ఓ విష్ణో! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేక వర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ము విశాల నేత్రములతో, విస్తరించిన ముఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి దూరమైనది.

278. ప్రతాపనః

- (శ్రీ శంకరులు) సూర్యునివంటి రూపములతో జగత్తును తపింప (వేడి) చేయువాడు.
- (శ్రీ భట్టులు) తన ఉగ్ర రూపమున జగత్తును తపింపజేయు కాలస్వరూపుడు.
- (శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి) ప్రళయాగ్నియై జగత్తును లయమొనర్చువాడు.

ఓం ప్రతాపనాయ నమః

ప్రళయాగ్ని జ్వాలలవలె ప్రజ్వలించు ముఖముతో, కరాళ దంష్ట్రలతో, లోకములను కబళించుటకు విజృంభించిన కాలస్వరూపుని ప్రతాపనుడని శ్రీ భట్టులు కీర్తించారు.

దంష్ట్రాకరాలాని చ తే ముఖాని దృష్ట్వైవ కాలానలసన్నిభాని
దిశో న జానే న లభే చ శర్మ ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస – గీత 11.25
ఓ జగన్నివాసా! కరాళ దంష్ట్రలతో (భయంకరమైన కోరలతో) ఒప్పుచున్న నీ ముఖములు ప్రళయాగ్ని జ్వాలలవలె భీతిగొల్పుచున్నవి. వాటిని చూచిన నాకు దిక్కు తోచకున్నది. నెమ్మది (శాంతి) శూన్యమైనది. ఓ దేవేశ! ప్రసన్నుడవు కమ్ము.

అమీ చ త్వాం ధృతరాష్ట్రస్య పుత్రాః సర్వే సహైవావనిపాలసఙ్ఘైః
భీష్మో ద్రోణః సూతపుత్రస్తథాసౌ సహాస్మదీయైరపి యోధముఖ్యైః – గీత 11.26
వక్త్రాణి తే త్వరమాణా విశన్తి దంష్ట్రాకరాలాని భయానకాని
కేచిద్విలగ్నా దశనాన్తరేషు సన్దృశ్యన్తే చూర్ణితైరుత్తమాఙ్గైః – గీత 11.27
యథా నదీనాం బహవోఽమ్బువేగాః సముద్రమేవాభిముఖా ద్రవన్తి
తథా తవామీ నరలోకవీరా విశన్తి వక్త్రాణ్యభివిజ్వలన్తి – గీత 11.28
యథా ప్రదీప్తం జ్వలనం పతఙ్గా విశన్తి నాశాయ సమృద్ధవేగాః
తథైవ నాశాయ విశన్తి లోకాస్తవాపి వక్త్రాణి సమృద్ధవేగాః – గీత 11.29

నేపాల్ చాంగునారాయణ మందిరంలో విశ్వరూప శిల్పం. వికీపీడియానుండి
Photo by: Gerd Eichmann
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Changu_Narayan-Skulptur-12-Vishnu_Vishvarupa-2013-gje.jpg

ఈ ధృతరాష్ట్రపుత్రులు ఇతర రాజన్యులతోసహా నీలో ప్రవేశించుచున్నారు. భీష్మపితామహుడు, ద్రోణుడు, కర్ణుడు, అట్లే మన పక్షమందలి ప్రధాన యోధులును అందఱును భయంకరములైన కోరలతో గూడిన నీ ముఖములయందు అతివేగముగా పరుగులు తీయుచు కనిపించుచున్నారు. కొందరి తలలు నీ కోరలమధ్య పడి నుగ్గునుగ్గై పోవుచుండగా వారు దంతములలో చిక్కుకొని వ్రేలాడుచున్నారు. నదీనదములు సముద్రమున కభిముఖముగా ప్రవహించి అందు ప్రవేశంచుచున్నట్లు, ఈ శ్రేష్ఠులైన సమర యోధులు కూడ జ్వలించుచున్న నీ ముఖములయందు ప్రవేశించుచున్నారు. మిడతలు మోహవశమున తమ నాశనము కొరకు అగ్నిలో ప్రవేశించుచున్నట్లుగా ఈ వీరులందరును తమ నాశనముకై అతి వేగముగా పరుగెత్తి నీ వక్త్రములందు ప్రవేశించుచున్నారు.

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమన్తాల్లోకాన్సమగ్రాన్వదనైర్జ్వలద్భిః
తేజోభిరాపూర్య జగత్సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపన్తి విష్ణో – గీత 11.30
ఆఖ్యాహి మే కో భవానుగ్రరూపో నమోఽస్తు తే దేవవర ప్రసీద
విజ్ఞాతుమిచ్ఛామి భవన్తమాద్యం న హి ప్రజానామి తవ ప్రవృత్తిమ్ – గీత 11.31

హే విష్ణో! ప్రజ్వలించుచున్న నీ ముఖములతో సమస్త లోకములను కబళించుచు అన్నివైపులనుండి మాటిమాటికిని ఆస్వాదించుచున్నావు. నీ ఉగ్రతేజస్సులు అంతటను నిండి జగత్తును తపింప జేయుచున్నవి. ఓ పరమాత్మా! నీకు నా నమస్కారములు. ప్రసన్నుడవు కమ్ము. ఉగ్రరూపుడవైన నీవు ఎవరో దయతో నాకు తెలుపుము. ఆదిపురుషుడవైన నిన్ను విశదముగా తెలిసికొనగోరుచున్నాను. ఏలనన నీ ప్రవృత్తిని ఎఱుంగలేకున్నాను.

అర్జునుని కోరిక మేరకు భగవానుడు తన ఉగ్ర (విశ్వ) రూప ధారణకు గల కారణమును తెలిపెను.

కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్ప్రవృద్ధో లోకాన్సమాహర్తుమిహ ప్రవృత్తః
ఋతేఽపి త్వాం న భవిష్యన్తి సర్వే యేఽవస్థితాః ప్రత్యనీకేషు యోధాః – గీత 11.32

నేను లోకములన్నింటిని తుదముట్టించుటకు విజృంభించిన మహాకాలుడను. ఇప్పుడు ఈ లోకములను రూపుమాపుటకై పూనుకొనియున్నాను. కనుక నీవు యుద్ధము చేయకున్ననూ ప్రతిపక్షమున ఉన్న ఈ వీరులెవ్వరును మిగలరు.

ఆ విశ్వరూపుని అర్జునుడు ఇలా ప్రస్తుతించాడు.

త్వమాదిదేవః పురుషః పురాణస్త్వమస్య విశ్వస్య పరం నిధానమ్

వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ త్వయా తతం విశ్వమనన్తరూప – గీత 11.38

వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణః శశాఙ్కః ప్రజాపతిస్త్వం ప్రపితామహశ్చ

నమో నమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే – గీత 11.39

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోఽస్తు తే సర్వత ఏవ సర్వ

అనన్తవీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వః – గీత 11.40

ఓ అనంత రూప! నీవు ఆదిదేవుడవు. సనాతన పురుషుడవు. ఈ జగత్తునకు పరమాశ్రయుడవు. సర్వజ్ఞుడవు. సర్వవేద్యుడవు. పరంధాముడవు. ఈ జగత్తు అంతయును నీచే పరిపూర్ణమైయున్నది. నీవే వాయుదేవుడవు. యముడవు. అగ్నివి. వరుణుడవు. చంద్రుడవు. ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు. బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు. మఱల మఱల నమస్కారములు. అనంత సామర్థ్యము కలవాడా! నీకు ఎదురుగా ఉండియు, వెనుకనుండియును నమస్కరించుచున్నాను. ఓ సర్వాత్మా! నీకు అన్నివైపుల నుండియు నమస్కారములు. ఏలనన అనంత పరాక్రమశాలివై నీవు జగత్తంతటను వ్యాపించియున్నవాడవు. అన్ని రూపములు నీవియే.

279. బుద్ధః

- అన్ని ఉత్తమ గుణములు సమృద్ధిగా కలిగిన పరిపూర్ణుడు.

ఓం బుద్ధాయ నమః

30వ శ్లోకము. 279వ నామము. బుద్ధః – **బుద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రః చంద్రాంశుః భాస్కరద్యుతిః**

38వ శ్లోకము. 353వ నామము. బుద్ధః – **మహర్ధిః బుద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరుడధ్వజః**

బుధ్ – వృద్ధౌ – పొంగుట, సంపన్నమగుట, వృద్ధియగుట.

పార్వణో జలధిర్యద్వత్ వృద్ధిమాన్ బుద్ధ ఉచ్యతే – అన్నికాలములందు పొంగుతూ ఉండే సముద్రములాగా ఎప్పుడూ సమృద్ధిగా ఉండేవాడు. ధర్మము, జ్ఞానము, వైరాగ్యము మొదలైన ఉత్తమ గుణములు సమృద్ధిగా కలిగినవాడు.

సుందరకాండము (34-28, 29, 30) – హనుమంతుడు సీతాదేవితో శ్రీరాముని ఇలా వర్ణించాడు. శ్రీరామచంద్రుడు తేజస్సునందు సూర్యుడు. సకల లోకాధిపత్యమున కుబేరుడు. పరాక్రమ వైభవమున అతడు సర్వలోక విఖ్యాతుడైన శ్రీమహావిష్ణువు. సత్యముగా మధురముగా మాట్లాడుటలో సాక్షాత్తు బృహస్పతియే. అతడు రమణీయ రూప సౌభాగ్యములు గలవాడు. మహాతేజశ్శాలి. మధురాకృతిలో మన్మథుడు. దండింపదగిన వారియెడ అనువైన సమయమున కోపము చూపువాడు. దండించువాడు. సర్వలోక శ్రేష్ఠుడు. మహారథుడు. మహాత్ముడైన శ్రీరాముని బాహుచ్ఛాయను ఆశ్రయించి లోకము మనుగడను సాగించును.

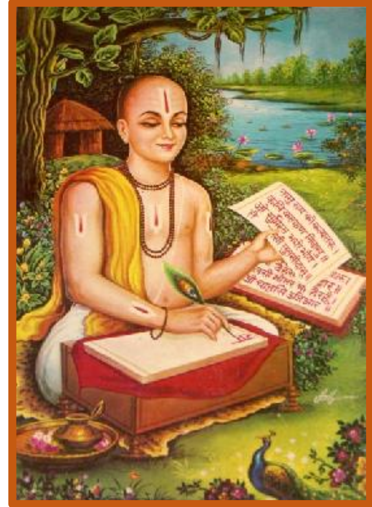
సుందరకాండము (37-14, 15, 16, 17, 18) – సీతాదేవి వచనములు. ఓ కపీశ్వరా! నా స్వామి నన్ను త్వరలోనే చేరగలడు. ఇది నా పరమ విశ్వాసము. నా అంతరాత్మ పవిత్రమైనది. శ్రీరామునిలో ఉత్సాహము, పౌరుషము, బలము, కరుణ, కృతజ్ఞత, పరాక్రమము, శక్తి మొదలగు సకల సద్గుణములు కలవు. శ్రీరాముడు తానొక్కడే పదునాలుగు వేలమంది రాక్షసులను హతమార్చెను. అట్టి మహావీరునకు ఏ శత్రువు భయపడడు? ఎట్టి క్లిష్ట పరిస్థితులును ఆ మహాపురుషుని చలింపజేయజాలవు.

దేవేంద్రుని శక్తి శచీదేవికి తెలిసినట్లు ఆయన ప్రభావము నాకు తెలియును. సూర్యుడు తన తీవ్ర కిరణములతో నీటిని పూర్తిగా ఇంకింపజేసినట్లు, శూరుడైన శ్రీరాముడు తన బాణపరంపరలచే శత్రురాక్షస సమూహములను నుగ్గునుగ్గు గావింపగలడు.

సుందరకాండము (37-6,67) – సీతాదేవి వచనములు. శ్రీరాముడు అద్భుతమైన ధనుస్సు గలవాడు. మహాబలశాలి. పరాక్రమమున దేవేంద్రుని మించినవాడు. వాయువు తోడై మహాజ్వాలలతో మీదికెగియు అగ్నివలె, లక్ష్మణుడు తోడై తేజరిల్లుచుండెడి ఆ మహావీరుని జూచి సంగ్రామమున ఎదురుగా నిలబడగలవాడెవ్వడు? ఓ వానరోత్తమా! యుద్ధమున శత్రువులను మర్దించు శ్రీరాముడు లక్ష్మణ సహితుడై, బాణములనెడి కిరణములను విరజిమ్ముచు ప్రళయకాల సూర్యునివలె తేజరిల్లుచు, కదన రంగమున మదించిన దిగ్గజమువలె నిలిచియున్నపుడు ఆ వీరుని ఎదుర్కొనగల యోధుడెవ్వడు?

శ్రీ తులసీదాస కృత శ్రీరామచంద్ర స్తుతి

శ్రీరామచంద్ర కృపాళు భజ మన హరణ భవభయ దారుణం
నవకంజలోచన, కంజముఖ, కరకంజ, పదకంజారుణం --1--
కందర్ప అగణిత అమిత ఛబి నవ నీల నీరద సుందరం
పట పీత మానహు తడిత రుచి శుచి నౌమి జనకసుతావరం --2--
భజ దీన బంధు దినేశ దానవ దైత్యవంశ నికందనం
రఘునంద ఆనందకంద కోసల చంద దశరథ నందనం --3--
సిరముకుట కుండల తిలక చారు ఉదారు అంగ విభూషణం
ఆజానుభుజ శర-చాప-ధర సంగ్రామ జిత ఖర-దూషణం --4--
ఇతి వదతి తులసీదాస శంకర శేష-ముని-మనరంజనం
మమ హృదయకంజ నివాస కురు, కామాదిఖల-దల గంజనం --5--

గోస్వామి తులసీదాసు – 1940 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tulsidas_composing_his_famous_Avadhi_Ramcharitmanas.jpg

తాత్పర్యము:

ఓ మనసా! వికసించిన కమలముల వంటి కన్నులు, ముఖము, చేతులు, పాదములు కల, అమితమైన కృప కలిగిన, ఈ జీవనములోని భయాలను పారద్రోలే శ్రీ రామచంద్రుని భజించుము.

కోటి మన్మథుల కన్నా అందమైన వాడు, క్రొత్తగా ఏర్పడిన నీలి మేఘమువలె సుందరుడు, ఎల్లప్పుడూ శుచియైన పీతాంబరములు (పచ్చని పట్టు వస్త్రములు) ధరించి అందముగా ఉండేవాడు, సీతాదేవి వరుడు అయిన రామునికి నమస్కారములు.

దీన బంధువు, సూర్యవంశమున జన్మించిన వాడు, రాక్షస వంశములను నిర్మూలనము చేసిన వాడు, రఘు కులమునకు ఆనందకారుడు, కోసల రాజ్యానికి చంద్రుని వంటి వాడు, దశరథుని పుత్రుడు అయిన శ్రీ రాముని భజించుము.

ఆ శ్రీరాముడు శిరసుపై కిరీటమును ధరించిన వాడు, కుండలములు ధరించిన వాడు, ఎన్నో ఆభరణాలతో శోభిల్లే శరీరము కలవాడు, మోకాళ్ళ వరకు ఉన్న చేతులకు ధనుస్సు, శరములు కలిగిన వాడు, యుద్ధములో ఖర దూషణ రాక్షసులను సంహరించిన వాడు.

"నా హృదయ కమలములో నివసించే ఓ రామచంద్రా! నాలోని కామాది దుష్ట గుణముల సమూహమును నాశనము చేసే ప్రభూ! " - అని శంకరుడు, ఆది శేషుడు, ఇతర మునుల మనసు రంజిల్ల చేసే తులసీ దాసు ఈ విధంగా నుతిస్తున్నాడు.

(http://prasad-akkiraju.blogspot.com శ్రీఅక్కిరాజు ప్రసాదు బ్లాగునుండి)

280. స్పష్టాక్షరః

- స్పష్టమైన వేదాక్షరములు కలవాడు. అనగా వేదమునందలి అక్షరముల ద్వారా స్పష్టమైనవాడు (శ్రీ భట్టులు)
- దివ్యమగు ప్రణవ శబ్దము ద్వారా తెలియవచ్చువాడు (శ్రీ శంకరులు).
- విశ్వమును కలిపి పట్టియుంచువాడు (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ)

ఓం స్పష్టాక్షరాయ నమః

స్పష్టీకృతాశ్చ వేదార్ణాః యస్మాత్ స్పష్టాక్షరో మతః. వేదముల (అక్షరముల) ద్వారా తెలియవచ్చువాడు. కనుక స్పష్టాక్షరుడు.

ప్రణవము (ఓం) అను అక్షరము ద్వారా ప్రస్ఫుటమైనవాడు – ఈ వివరణలో శ్రీ చిన్మయానందగారు గీత (8-12,13)నుండి ఉదాహరించారు.

సర్వ ద్వారాణి సంయమ్య మనోహృది నిరుధ్యచ
మూర్ధ్న్యాధ్యాయాత్మనః ప్రాణమాస్థితో యోగధారణమ్
ఓమిత్యేకాక్షరమ్ బ్రహ్మ వ్యాహరన్ మామనుస్మరన్
యః ప్రయాతి త్యజన్ దేహం స యాతి పరమాంగతిమ్

సర్వేంద్రియములను నిగ్రహించి, మనస్సును హృదయమునందే స్థిరముగా నిలిపి, అట్లు వశమైన మనస్సు ద్వారా ప్రాణములను మూర్ధస్థానము (సహస్రారము)నందు స్థిరమొనర్చి, పరమాత్మ ధ్యానమునందే నిమగ్నుడై, అక్షర బ్రహ్మ స్వరూపమైన ఓంకారమును ఉచ్చరించుచు, ఆ ఓంకారమునకు అర్థస్వరూపుడును, నిర్గుణ బ్రహ్మను ఐన నన్ను చింతించుచు దేహత్యాగమొనర్చువాడు పరమగతిని (మోక్షమును) పొందును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు వైవిధ్యమైన వివరణ చెప్పారు –
స్పష్ – బంధనే – కలుపుట, కట్టియుంచుట.
అక్షర – నాశనము లేనివి, మరల మరల ఉద్భవించునవి.
నక్షత్రాది సమస్త మండలములను ప్రళయకాలము వరకు కలిపియుంచెడువాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు స్పష్టాక్షరుడు.

281. మంత్రః (మన్త్రః)

- తన నామమును మననము చేయువారిని రక్షించువాడు.
- వేద స్వరూపుడు. మంత్రమూర్తి.

ఓం మన్త్రాయ నమః

తన్మన్త్రం త్రాయతే ఇతి మన్త్రః – తనను స్మరించేవారిని రక్షించును గనుక మంత్రము.
మననాత్ త్రాయతే ఇతి మన్త్రః – మననము చేసినందువలన రక్షించును గనుక మంత్రము.

దైవాధీనమ్ జగత్ సర్వమ్ మన్త్రాధీనమ్ తు దైవతమ్ – జగత్తంతా దైవమునకు అధీనమై యుండును. ఆ దైవము మంత్రమువలన ప్రసన్నమగును.

బ్రహ్మపురాణమునందు భగవానుడు ఇలా చెప్పెను –

తృష్ణాతోయ సమాకీర్ణాత్ ఘోరాత్ సంసార సాగరాత్
అపారాత్ పారమాప్నోతి యో మామ్ స్మరతి నిత్య సః
నిత్యమును నన్ను స్మరించువాడు కామ, మోహ భరితమైన ఘోర సంసారమును దాటుట తథ్యము.

శ్రీభట్టులు వరాహపురాణమునందలి వరాహ చరమశ్లోకమును ఉదాహరించారు –

స్థితే మనసి సుస్వస్థే శరీరే సతి యో నరః ధాతు సామ్యే స్థితే స్మర్తా విశ్వరూపమ్ చ మమాऽజమ్
తతస్తమ్ మ్రియమాణమ్ తు కాష్ఠః పాషాణ సన్నిభమ్ అహమ్ స్మరామి మద్భక్తమ్ నయామి పరమాంగతిమ్
మనస్సు సుస్థితముగాను, శరీరము దృఢముగాను, దేహధాతువులు సమముగాను ఉన్న సమయమున ఎవరైతే భక్తులు విశ్వరూపుడను, జన్మరహితుడను అయిన నన్ను స్మరింతురో అట్టివారి అంత్యకాలమున, వారి దేహము మొద్దువలె పడియున్నపుడు, వారిని నేను గుర్తుంచుకొని, అట్టి భక్తులను పరమపద మార్గమున నడిపింతును.

మూడు వేదములు మూర్తీభవించినస్వరూపము కలిగినందున పరమాత్ముడు 'మన్త్రము' అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – స్నానాదికముల వలన శరీరము పరిశుభ్రము అగునట్లే మంత్రములు మనస్సును పరిశుద్ధము చేయును. మంత్ర జపము, భగవద్ధ్యానము, శ్రీహరి కీర్తనము, శ్రీనివాసుని భజనము ఇందుకు మార్గములు.

శ్రీ తిరుమంగై ఆళ్వార్ – పెరియ తిరువైమొళి 1.1.9 – **నలమ్ తరుమ్ సొల్లై నాన్ కణ్డుకొణ్డేన్ నారాయణా ఎన్నుమ్ నామమ్.**

డా. క్రోవి పార్థసారధి గారి 'శ్రీకైవల్య సారధి' నుండి – ఓంకారము ఉన్నవి వైదిక మంత్రములు. ఓంకారము లేనివి తాంత్రిక మంత్రాలు. 'స్వాహా' అనే పదము చివర కలిగినవి స్త్రీ మంత్రాలు. 'హుం ఫట్' అనే పదము చివర గలవి పురుష మంత్రాలు. 'నమః' అనే పదము చివర కలిగినవి (పురుష? / నపుంసక?) మంత్రాలు. పురుష దేవతలను ఉపాసించే వాటిని మంత్రాలని, స్త్రీ దేవతలను ఉపాసించే వాటిని 'విద్య' అనీ అంటారు.

నారాయణోపనిషత్తులోనుండి – **ఓమిత్యగ్రే వ్యాహరేత్, నమ ఇతి పశ్చాత్, నారాయణాయే త్యుపరిష్టాత్, ఓమిత్యేకాక్షరమ్, నమ ఇతి ద్వే అక్షరే, నారాయణాయేతి పంచాక్షరాణి, ఏతద్వై నారాయణస్యాష్టాక్షరం పదమ్, యోహ వై నారాయణస్యాష్టాక్షరమ్ పద మధ్యేతి, అనపబ్రువస్సర్వ మాయురేతి, విందతే ప్రాజాపత్యమ్, రాయస్పోషం గౌపత్యమ్, తతో – మృతత్వ మశ్నుతే తతోऽమృతత్వ మశ్నుత ఇతి, ఏతత్సామ వేద శిరో – ధీతే.**

ముందుగా 'ఓం' అని అనాలి. తరువాత 'నమో' అనాలి. ఆ తరువాత 'నారాయణాయ' అనాలి. ఇది అష్టాక్షరీ మహామంత్రము. ఈ మంత్రాన్ని శ్రద్ధాసక్తులతో, విశ్వాసముతో, ప్రీతితో జపం చేసేవాడు పూర్ణాయువు అవుతాడు. అతడు స్వర్గాధిపత్యము పొందుతాడు. ధనధాన్యాలు, సిరిసంపదలు, భోగభాగ్యాలు – అన్నీ పొందుతాడు. చివరకు అమృతత్వాన్ని పొందుతాడు. మృత్యుంజయుడౌతాడు.

తారసారోపనిషత్తు: **ఓం** – ఆత్మ స్వరూపము. **నమః** – ప్రకృతి స్వరూపము. **నారాయణాయ** – పరబ్రహ్మ స్వరూపము.

నృసింహ తాపిని ఉపనిషత్తులో నృసింహ మంత్రము, రామరహస్యోపనిషత్తులో రామమంత్రము, గోపాల తాపిని ఉపనిషత్తులో గోపాల మంత్రము చెప్పబడ్డాయి. అవన్నీ పరమేశ్వరుని ప్రతిరూపాలే. అందుచేతనే శ్రీమన్నారాయణుడు 'మన్త్రః' అనబడుచున్నాడు.

282. చంద్రాంశుః

- చంద్రుని కిరణములవలె (వెన్నెలవలె) చల్లగానుండి, ఆహ్లాదము కలిగించి, సంసార తాపమును శమింపజేయువాడు.

ఓం చంద్రాంశవే నమః

క్షమహారి మహాహ్లాద తేజస్కరత యాపి చ మంత్రాణామేవ చంద్రాంశు ఆహ్లాద ఫలదో మనుః - భగవంతుడు వెన్నెలవలె చల్లనైనవాడు. తనను స్మరించు భక్తులకు ఆహ్లాదము కలిగించును. తాపమును శమింపజేయును. ఈ నామమును మహామంత్రముగా జపిస్తే వారికి మహదానందము కలుగుతుంది. ఓం చంద్రాంశవే నమః.

యదాదిత్య గతం తేజో జగద్భాసయతేஉఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమపి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ – గీత 15.12
గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా
పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః – గీత 15.13
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని ఎఱుంగుము. పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తి ద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రస స్వరూపుడనై – అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు, అనగా వనస్పతులన్నింటికి పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను.

283. భాస్కరద్యుతిః

- సూర్యునివంటి తేజస్సు గలవాడు. శత్రుదుర్నిరీక్ష్య పరాక్రముడు. సూర్యునికి కాంతిని ప్రసాదించువాడు.

ఓం భాస్కరద్యుతయే నమః

పరప్రభావాభి భవ లక్షణ ద్యుతి మాంశ్చయః స భాస్కరద్యుతిః ప్రోక్తో నేత్ర వైమల్యదో మనుః - శత్రువుల ప్రభావాన్ని అరికట్టే సూర్యునికాంతి వంటి కాంతి గలవాడు. ఈ నామమును మంత్రముగా జపిస్తే కన్నులకున్న రోగాలు తగ్గిపోతాయి. ఓం భాస్కరద్యుతయే నమః.

భగవంతుని చంద్రునివలె, సూర్యునివలె ప్రస్తావించిన సందర్భములు అనేకములు. ఆయన వెన్నెలవలె తాపమును హరించును. ఎండవలె శత్రువులను సంహరించును.

సుందరకాండము 35.8,9 – **రామః కమలపత్రాక్షః సర్వసత్త్వ మనోహరః** – ఓ జానకీ! శ్రీరాముడు కమల పత్రములవంటి కన్నులు గలవాడు. తన నిరుపమాన కాంతిచే సమస్త ప్రాణులకును ఆనందమును కూర్చువాడు. **తేజసాஉஉదిత్య సంకాశః** – అతడు తేజస్సున సూర్యునివంటివాడు.

సుందరకాండము 34.28 – **ఆదిత్య ఇవ తేజస్వీ లోకకాంత శ్శశీ యథా** – శ్రీరామచంద్రుడు తేజస్సునందు సూర్యుడు. లోకమునకు ఆహ్లాదము కూర్చుటలో చంద్రుడు.

సుందరకాండము 37.18 – **శర జాలాంశుమాన్ శూరః కపే రామ దివాకరః శత్రు రక్షోమయం తోయమ్ ఉపశోషం నయిష్యతి** – ఓ కపీశ్వరా! సూర్యుడు తన తీవ్రకిరణములచే నీటిని పూర్తిగా ఇంకింపజేసినట్లుగా, శూరుడైన శ్రీరాముడు తన బాణపరంపరలచే శత్రురాక్షస సమూహములను నుగ్గునుగ్గు గావింపగలడు.

గీత 15.12 – **యదాదిత్య గతం తేజో ..... యచ్చన్ద్రమపి....**

తిరుప్పావై మొదటి పాశురము (మార్గత్తింగళ్.....) – మార్గశిరమాస వ్రతమును ఆచరించుటకు గోదామాత (ఆండాళ్ళు తల్లి) గోపకాంతలను పిలిచిన విధము – ఇది మార్గశిర మాసము. వెన్నెల నిండిన దివ్యమైన రోజు. ఐశ్వర్యము, ఆరోగ్యము కలిగి, అందమైన ఆభరణములుగల ఓ చెలులారా! ఈ స్నాన వ్రతమును ఆచరించదలిస్తే రండి. యశోదయొక్క కిశోరసింహం మనందరికీ ఏ ఆపదా రాకుండా రక్షిస్తుంది. గోపకుమారుడు, అందమైన కనుదోయివాడు, నీలమేఘ శరీరుడు, సూర్యునివలె వెలుగు – చంద్రునివలె చల్లదనము ఏకకాలంలో ఈయగల తేజోవంతమైన ముఖమండలము గలవాడు – శ్రీమన్నారాయణుని అవతారమైనవాడు ఆ యశోదైయిళగం. అతడిని పొందగోరువారు ఈ వ్రతము చేయ రారండి (శ్రీ భమిడిపాటి రాధాకృష్ణమూర్తి 'తిరుప్పావై – తెలుగు వ్యాఖ్యానము' నుండి.)

ఇలా 'చంద్రాంశుః', 'భాస్కరద్యుతిః' అనే నామములు ప్రక్కప్రక్కనే చెప్పబడడాన్ని గురించి డా. వి.వి.రామానుజన్ గారు తమ సహస్రనామభాష్యంలో ఇలా చెప్పారు – చంద్రునివలె ఆహ్లాదము కలుగజేయుట, సూర్యునివలె మాడ్చివేయుట – రెండును భగవానుని విశిష్ట లక్షణములు. ఆయన భక్తులకు అమృతమూర్తి. దుష్టులకు ప్రచండభాను తీక్షణుడు. శ్రీనృసింహమూర్తి ప్రహ్లాద మానస రంజనుడు. హిరణ్యకశిపు భంజనుడు. అర్జునుడు దర్శించిన విశ్వరూపములో కేశవుని నామగుణ ప్రభావములను కీర్తిస్తూ జగత్తు హర్షాతిరేకముతో, అనురాగముతో పులకించుచున్నది. భయగ్రస్తులైన రాక్షసులు నలుదిక్కులకు పారిపోవుచుండిరి. సిద్ధగణములు ప్రణామములు చేయుచున్నవి.

ఇంకా – భగవంతుడు సూర్యుని తేజస్సునకు, అన్ని తేజస్సులకు ఆది కారణము. సూర్యుని తేజమును మనము తెలిసికొనవచ్చును. శ్రీమన్నారాయణుని తేజము ఊహింపరానిది.

దివి సూర్యసహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా
యది భాః సదృశీ సా స్యాద్భాసస్తస్య మహాత్మనః – గీత 11.12
ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్-రూప తేజస్సునకు సాటి రావు.

కిరీటినం గదినం చక్రిణం చ తేజోరాశిం సర్వతో దీప్తిమన్తమ్
పశ్యామి త్వాం దుర్నిరీక్ష్యం సమన్తాద్ దీప్తానలార్కద్యుతిమప్రమేయమ్ – గీత 11.17
హే విష్ణో! కిరీటమును, గదను, చక్రమును ధరించి, అంతటను తేజఃపుంజములను విరజిమ్ముచున్న నిన్ను దర్శించుచున్నాను. ప్రజ్వలితాగ్నివలెను, జ్యోతిర్మయుడైన సూర్యునివలెను వెలుగొందుచున్న నీ అప్రమేయ రూపము దుర్నిరీక్ష్యమైయున్నది.

దేవీభాగతము – సప్తమ స్కంధము – పరమేశ్వరి వర్ణన –

చతుర్దిక్షు చతుర్వేదమూర్తి మద్భిరభిష్టుతమ్
కోటిసూర్య ప్రతీకాశం చంద్రకోటి సుశీతలమ్
విద్యుత్కోటి సమానాభమరుణం తత్పరం మహః
నైవచోర్ధ్వం నతిర్యక్చ న మధ్యే పరిజగ్రభత్
ఆ పరమేశ్వరి తేజము రూపుదాల్చిన నాలుగు వేదములచేత స్తుతింపబడుచున్నది. కోట్లకొలది సూర్యకాంతులతో వెలుగుచున్నది. కోట్ల చంద్రులవలె చల్లనైనది. ఆ రూపము కోట్ల మెరుపుతీగెలు ఒక్కసారిగా తళుక్కున మెరిసినట్లున్నది. ఆ రూపమునకు పైన, క్రింద, మధ్య, అడ్డము అనే తేడాలు లేవు. ఆద్యంతములు లేవు.

గరుడారూఢుడైన శ్రీ మహావిష్ణువు. అనేక చిత్రాలు, శిల్పాల సంకలనం.

అమృతాంశూద్భవో భానుః శశబిందుః సురేశ్వరః |
ఔషధం జగతః సేతుః సత్యధర్మపరాక్రమః || (31)

284. అమృతాంశూద్భవః

- అమృత కిరణ్మయుడగు చంద్రుని జననమునకు కారణము.
- జలములను వ్యాపింపజేసి జీవులను సృష్టించువాడు.

ఓం అమృతాంశూద్భవాయ నమః

సర్వతాప హరస్యైవ మృత సంజీవనస్య చ అమృతాంశో హి తజ్జత్వా దమృతాంశూద్భవ స్మృతః

అమృత – తాపహరములు, మృత్యునివారణములు, జీవదాయకములు.

అంశుః – కిరణములు (కలిగిన చంద్రుని)

ఉద్భవః – జన్మకు కారణము (సృష్టించినవాడు).

అమృతాంశుః ఉద్భవతి అస్మాదితి అమృతాంశూద్భవః. అమృతాంశుడనగా చంద్రుడు. క్షీరసాగర మథన సమయమున చంద్రుని ఉద్భవమునకు మూల కారణమైన శ్రీకూర్మమూర్తియే అమృతాంశూద్భవుడు. సంసార సాగరమునుండి, కర్మ భారముల నుండి, మాయామోహముల బంధమునుండి అందరను ఉద్ధరించువాడు. ఇందుకు శ్రీ చిన్మయగారు గీత 15.13 నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః** – అమృతమయుడనైన చంద్రుడనై వనస్పతులను పోషించుచున్నాను.

చంద్రమానునసోజాతః – ఆ విరాట్పురుషుని మనస్సునుండి చంద్రుడు జన్మించెను (పురుషసూక్తము).
నక్షత్రాణామహం శశీ – నక్షత్రములలో చంద్రుడను (గీత).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు తక్కిన భాష్యకారులకంటె స్వతంత్రమైన భావమును వివరించారు. 'అమృత' అనగా పానీయము, జలము. 'అంశు' అనగా పంచుట, విభజించుట. ప్రాణాధారమైన జలములను అన్నియెడల పంచి ప్రాణుల మనుగడకు ఆధారమైనాడు గనుక భగవానుడు అమృతాంశూద్భవుడు. తల్లి గర్భమున శిశువు నీటిలో తేలుచుండును. నీరు లభించినపుడే విత్తనములనుండి మొలకలు బయటపడును. వృక్షములు పెరుగును. సస్యములు ఫలించును. వానిని ఆహారముగా స్వీకరించి అన్ని జీవులును ప్రాణములను నిలుపుకొనును. నీరే అమృతము. శ్రీమన్నారాయణుని ప్రసాదము.

285. భానుః

- ప్రకాశించువాడు. కిరణ్మయుడు. సూర్యుడు.

- సూర్యునకు కూడ వెలుగు ప్రసాదించువాడు.

ఓం భానవే నమః

భాతి ఇతి భానుః – ప్రకాశించువాడు భానుడు.
రవేస్తేజస్వర త్వాచ్చ భానురిత్యభిధీయతే – తేజస్సు కలిగినందున సూర్యుని భానుడు అందురు.
యస్యాదిత్యో భా ముపయుజ్య భాతి – ఎవనివలన సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నాడో అతడు.

ముండకోపనిషత్తు 2.2.10 – **తమేవ భాంతమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి** – ఆయన స్వయముగా ప్రకాశించును. అంతటిని ప్రకాశింపజేయును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అన్ని శరీరములందు చైతన్యము, అగ్ని భగవంతుని ప్రసాదము. వానివల్లనే ప్రాణము నిలబడును.

ధర్మచక్రము రచయిత – సూర్యుని కాంతివలన బయటి వస్తువులు మాత్రమే కనిపించును. ఆ పరమేశ్వరుని కాంతివలన ఆత్మజ్ఞానము కలుగును.

286. శశబిన్దుః / శశవిన్దుః

- దుర్మార్గులను విడనాడువాడు, దుర్మార్గులను శిక్షించువాడు.
- చంద్రుడు (కుందేలువంటి మచ్చ గలవాడు).
- నక్షత్రముల, గ్రహముల గతులను నియంత్రించువాడు.

ఓం శశబిన్దవే నమః

ఓం శశవిన్దవే నమః

శశప్లుత గతిః ప్రోక్తో బిన్దుస్తస్య నివర్తకః కౌటిల్య గతి విధ్వంసీ శశబిన్దు రుదాహృతః. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము – శశ – ప్లుతగతౌ – వక్రమార్గమున నడచువారు. బిన్దు – బిది – దూరముగానుండుట. **శశానాం కుటిల గతీనాం బిందుః అపలపితా ఇతి శశబిందుః** – వక్రమార్గమున సంచరించు దుష్టులను, అన్యాయవర్తనులను నశింపజేయువాడు శశబిన్దువు. కంసుని పాలిటి వజ్రము. నరకుని పాలిటి యముడు. హిరణ్యకశిపుని చీల్చిన వజ్రనఖుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'శశ' అనగా కుందేలు. 'బిందు' అనగా మచ్చ. చంద్రునిపైని మచ్చ కుందేలువలె నుండును. శశబిందువు అనగా చంద్రుడు. భగవంతుని చంద్రునిగా పెక్కు సందర్భములలో చెప్పడమైనది. **'చంద్రాంశుః', 'అమృతాంశూద్భవో భానుః', 'నక్షత్రాణామహం శశీ', 'సోమో భూత్వా రసాత్మకః'**.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు ఈ నామమును **'శశవిన్దుః'** అని గ్రహించారు. శశ – ప్లుతగతౌ – అటూ ఇటూ తిరిగేవి (గ్రహములు). విందః – వేదనాశీలః – తెలిసినవాడు, అదుపు చేయువాడు. సకల గ్రహ నక్షత్రముల గతులను అదుపు చేయువాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు శశవిందువు.

287. సురేశ్వరః

- దేవతలకు ప్రభువు. సన్మార్గమున నడచువారికి అండ.

ఓం సురేశ్వరాయ నమః

సురాణాం ఋజుగతీనాం దేవానాం ఈశ్వరః నిర్వాకః సురేశ్వరః. ధర్తా ఋజుగతీనాం యః సః సురేశ్వర ఈరితః - సు (శోభన) – రా (దానః) – మంచి పనులు చేయువారు, సన్మార్గమున నడచువారు సురులు. వారికి ప్రభువు సురేశ్వరుడు. దుష్టులను శిక్షించి, శిష్టులను బ్రోచువాడు. కూర్మావతారుడై మందర పర్వతమును నిలిపినవాడు. మోహినియై అమృతమును పంచి, దేవతలను కాచిన ప్రభువు. శ్రీకృష్ణుడై గోవర్ధన గిరినెత్తి దేవతల గర్వమడచినవాడు.

సురేశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువును ధ్యానించి, భక్తులు దైవత్వమును సాధింపనగును. (ధర్మచక్రము రచయిత).

288. ఔషధమ్

- **రోగార్తో ముచ్యతే రోగాత్ –** భవరోగమును నయము చేయు దివ్యమగు మందు.

ఓం ఔషధాయ నమః

భవ తీవ్ర విషం హర్తా ఔషధం యః స ఉచ్యతే – జనన మరణ చక్రబంధమున పడి, కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యాదులచే పీడింపబడు సంసార వ్యాధిగ్రస్తులకు ఆ దుఃఖమునుండి విముక్తిని ప్రసాదించు దివ్యౌషధము ఆ దేవదేవుడే. **దేవా దేవర్షయశ్చైవ యమ్ విదుః దుఃఖ భేషజమ్ –** అనగా, దేవతలకును, దేవర్షులకును దుఃఖమునుండి విముక్తిని కలిగించు దివ్యౌషధము శ్రీమన్నారాయణుడే (మహాభారతము. శాంతి పర్వము 79.22)

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక ప్రమాణము – **ఏకాగ్రతా మూల్య బలేన లభ్యమ్ భవౌషధమ్ త్వమ్ భగవాన్ కిలైకః –** భగవంతుడా! ఏకాగ్రత అనే ఖర్చు ద్వారా లభించు దివ్యౌషధమవు. సంసార వ్యాధికి విరుగుడు నీవే.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు 3వ తిరువంతాది (3) దివ్య ప్రబంధమునుండి ఉదాహరించారు – **తేన్ గోదవణ్ణన్ వరు నరగమ్ తిరుక్కు మరున్దు.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రకృతి భగవంతుని అంశయే. మనకు సకలములైన ఆహారములు, ఔషధములు, జీవనాధారములు ప్రకృతినుండియే లభించును. పరిశుభ్రమైన గాలి, నీరు, భోజనము స్వీకరించిన వారికి ఆరోగ్యము చక్కగా నుండును.

289. జగతః సేతుః

- మంచి, చెడుల మధ్య అడ్డుగా నిలుచువాడు.
- సంసార సాగరమును దాటుటకు ఉపయోగపడు వంతెన.
- చలించువానినన్నిటిని అదుపులోనుంచువాడు.

ఓం జగతః సేతవే నమః

నిరోధా జ్జగతస్సేతుః సదసద్వర సఙ్గతే – మంచి చెడుల మధ్య సేతువుగా నిలిచి భగవంతుడు ధర్మక్రమమును పరిరక్షించును. చేసిన కర్మకు తగిన ఫలము లభించును. చేయని దానికి ఏమియును చిక్కదు. మంచి పనులకు మంచి, చెడు పనులకు చెడు ఫలితములు లభించి తీరును. జన్మలు గడచినా కర్మబంధములు జీవుని వెంటాడుతూనే ఉండును. ఇలా పుణ్య పాపములు, న్యాయాన్యాయములు కలిసిపోకుండా నిరోధించేందుకు ఒక సేతువులా ఉండి దేని ఫలితాన్ని దానికి ఇచ్చేవాడు జగతస్సేతువు.

బృహదారణ్యకము 6.4.22 – **ఏషః సేతుః విధరణ ఏషామ్ లోకానామ్ అసంభేదాయ** – కలగాపులగం కాకుండా నిలుపు సేతువు (అడ్డుకట్ట).

శ్రీ శంకరులు మరొక వ్యాఖ్య కూడా చెప్పారు – సంసార సాగరమును దాటుటకు ఉపయోగపడు వారధి.

తెలుగు సినిమా పాట – **రామయ తండ్రీ! ఓ రామయ తండ్రీ! అందరినీ దరిజేర్చు మారాజువే! అద్దరినీ చేర్చమనీ అడుగుతుండావే!.** క్రైస్తవ భక్తి గీతము – **నడిపించు నా నావా! నడి సంద్రమున దేవా!**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారి వ్యాఖ్య – జగత్ – ('గతి' నుండి) – చలించునది, భ్రమించునది. సేతు – కలిపి యుంచునది. ప్రపంచములో అన్నింటినీ క్రమముగా పట్టియుంచువాడు శ్రీహరి. సూర్య చంద్రులు, నక్షత్రములు, గ్రహములు, తారామండలములు, నదీనదములు, తరంగములు, శరీరములోని భాగములు, పశుపక్ష్యాదులు – సమస్తమును చలన శీలములైనను, ఒక క్రమములో చలించును. ఇలా అన్నింటిని జాగ్రత్తగా కలిపియుంచువాడు జగత్సేతువు.

ధర్మచక్రము రచయిత – నదులు గట్లలో ఒదిగియుండును. సముద్రము చెలియలికట్టను దాటిరాదు. అలాగే జీవాత్మలు ఇంద్రియ సుఖములకు, విషయ వాంఛలకు లొంగి శరీరమున బందీలై యుండును. ఈ బంధములను తెంచుకున్నవారే సంసార సాగరమును తరింపగలరు. శ్రీమహావిష్ణు ధ్యానమే అందుకు మార్గము.

290. సత్యధర్మ పరాక్రమః

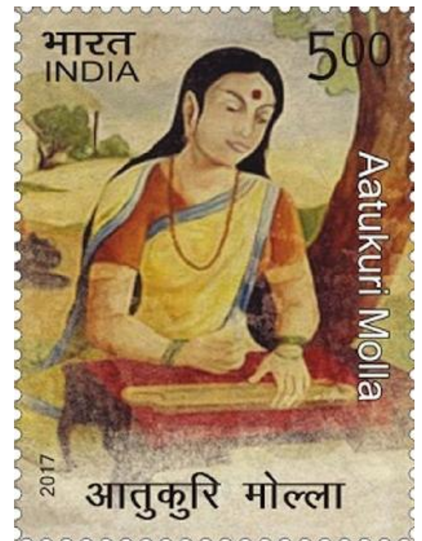
- సదా నిజమైన ధర్మగుణము, పరాక్రమము కలిగినవాడు.

ఓం సత్యధర్మ పరాక్రమాయ నమః

ఇక్కడ 'ధర్మము' అనగా భగవంతుని సకల కళ్యాణ గుణ వైభవములు. పరాక్రమము అనగా శక్తి సామర్థ్యములు, కార్య సాధక లక్షణములు. ఇట్టి లక్షణములు ఎన్నడూ కొరవడనివాడు గనుక శ్రీనివాసుడు సత్యధర్మపరాక్రముడు. వాల్మీకి రామాయణమున శ్రీరాముని సత్యధర్మపరాక్రమునిగా వర్ణించెను. ఆయన పరాక్రమము ఎన్నడూ వన్నె తరుగదు. అన్ని వేళలా లోక కళ్యాణమునకు వినియోగము.

ధర్మచక్రము రచయిత – సత్యము, ధర్మము, ధైర్యము, కార్యదీక్ష, లోకహితములతో కూడిన జీవనము సాగింపవలెనని ఈ నామము బోధించును. హనుమంతునివలె, భీష్మునివలె, దృఢ, ధర్మ మార్గము ననుసరించువారు భగవంతుని కటాక్షమును పొందుట తథ్యము.

మొల్ల రామాయణము నుండి (http://musicandmantra.blogspot.com శ్రీ సాకేత్ రామ్ కూర్పు నుండి కాపీ చేయడమైనది)

అవతారిక

సల్లలిత ప్రతాప గుణ సాగరుఁడై విలసిల్లి, ధాత్రిపై
బల్లిదుఁడైన రామ నరపాలకునిన్ స్తుతి సేయు జిహ్వకున్
జిల్లర రాజలోకము జేకొని మెచ్చఁగ నిచ్చు పుట్టునే?
యల్లము బెల్లముం దినుచు నప్పటి కప్పటి కాస సేయునే ?

గుహుని ప్రపత్తి

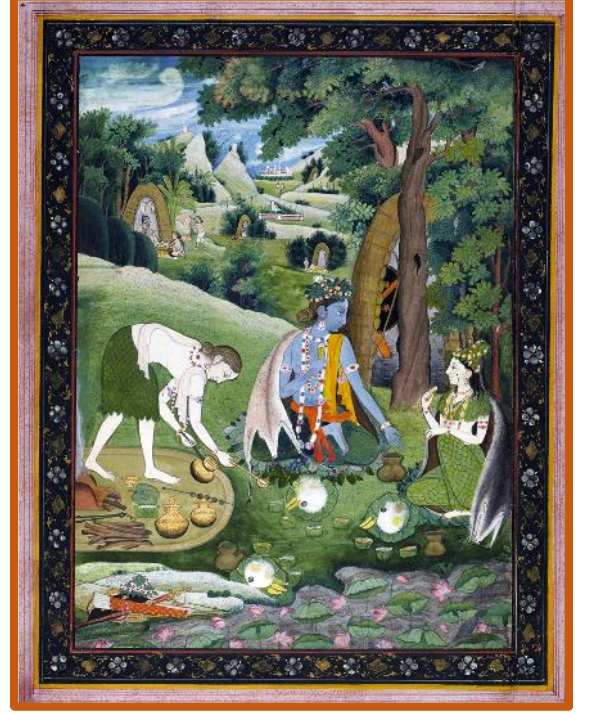
సుడిగొని రాము పాదములు సోఁకిన ధూళి వహించి రాయి యే
ర్పడ నొక కాంత యయ్యె నఁట, పన్నుగ నీతని పాద రేణువి
య్యెడ వడి నోడసోఁక నిది యేమగునో" యని సంశయాత్ముఁడై
కడిగె గుహుండు రామపద కంజ యుగమ్ము భయమ్ము పెంపునన్.

హనుమంతుని సాగర లంఘనము

మొగము బిగించి, పాదములు మొత్తముగా వదినూఁది త్రొక్కి, నీ
తుగ మొగ మెత్తి, భీకర కఠోర రవంబున నార్చి, బాహు ల
త్యగణిత లీల నూఁచి, వలయంబుగ వాలముఁద్రిప్పి, ప్రేఁగునన్
నగము సగమ్ము గ్రుంగఁ, గపి నాథుఁడు నింగికి దాఁటె జివ్వునన్.

హనుమంతుడు శ్రీరాముని శోభన గుణములను వర్ణించుట

నీల మేఘు చ్ఛాయ బోలు దేహమువాఁడు - ధవ ళాబ్జ పత్ర నేత్రములవాఁడు
కంబు సన్నిభ మైన కంఠంబు గలఁవాఁడు - చక్కని పీన వక్షంబువాఁడు
తిన్ననై కనుపట్టు దీర్ఘ బాహులవాఁడు - ఘనమైన దుందుభి స్వనమువాఁడు
పద్మ రేఖలు గల్గు పద యుగంబులవాఁడు - బాగైన యట్టి గుల్ఫములవాఁడు
కపట మెఱుఁగని సత్య వాక్యములవాఁడు
రమణి! రాముండు శుభ లక్షణములవాఁడు
ఇన్ని గుణముల రూపింప నెసఁగువాఁడు
వరుస సౌమిత్రి బంగారు వన్నె వాఁడు

వనవాస సమయంలో శ్రీ సీతా రామ లక్ష్మణులు. 1820 కాలపు చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Unknown_Indian_-_Rama,_Lakshmana,_and_Sita_Cooking_and_Eating_in_the_Wilderness_-_Google_Art_Project.jpg

తిరుప్పావై – 22వ పాశురము

ఈ విశాల భూమండలమును పాలించే రాజులందరూ భయంతో నీముందు గుంపులు గుంపులుగా శరణాగతులైనట్లే మేముకూడా అహంకారమును వీడి నీ వాకిట చేరియున్నాము. చిరుగంటలా, అరవిరిసిన తామరపూవులాగా ఉన్న నీ కంటిచూపును మాపై కటాక్షించు స్వామీ!

సూర్యచంద్రులిరువురూ ఒకేసారి ఆకాశంలో ఉదయించినటులుగా నుండే నీ దివ్యనేత్రాలతో మావైపు అనుగ్రహంతో చూడు. ప్రారబ్దకర్మ కూడ భస్మమై మేము అనుభవింపవలసిన శాపంవంటి కర్మలు దానితో పటాపంచలైపోతాయి.

శ్రీమహావిష్ణువునకు సూర్యచంద్రులు ఇద్దరూ రెండు నేత్రములు. మహావిష్ణువు విశ్వరూపమును దర్శించుటకు ముందుగా అహంకారమును వీడవలయును. ఆపైననే ఆత్మనివేదనము సాధ్యమగును. ఈ స్థితినుండి దాస్యభావము దశకు చేరిన జీవునికి ఆ విశ్వరూపము దర్శించు మార్గము సుగమమగును. 'నీవే తప్ప నితఃపరంబెరుగ' అన్న ఉన్నతదిశ భగవద్దర్శనమునకు అనువగు మార్గము. (డా. వేదవ్యాస వ్యాఖ్యనుండి)

భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోऽనలః |
కామహా కామకృత్ కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః || (32)

291. భూతభవ్యభవన్నాథః

- (గడచినది. జరుగుచున్నది, రాబోవునది అను) మూడు కాలములకు అధిపతి.
- మూడు కాలములందు అధిపతి.

ఓం భూతభవ్యభవన్నాథాయ నమః

మొదటి శ్లోకములో నాలుగవ నామము 'భూత భవ్య భవత్ ప్రభుః' కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థమును సూచించును. కాని ఈ రెండు నామముల వ్యాఖ్యలో శ్రీ శంకరులు చూపిన వైవిధ్యము ఇలా ఉన్నది –

భూతభవ్యభవత్ప్రభుః – త్రికాలములకు అధిపతి. కాలాతీతుడు.
భూతభవ్యభవన్నాథః – త్రికాలములందు సకల చరాచరములకు, జీవులకు అధిపతి. కాలముతో నిమిత్తము లేని అధికారి.

ఐశ్వర్యం వాథస్వామ్యం వా త్రికాలేష్వపి యస్య సః భూతభవ్యభవన్నాథః ఇత్యుక్త స్సద్భిరాదరాత్. త్రికాలములయందు కూడా సకలము నియమించే సామర్థ్యము కలవాడు. అన్నింటికీ స్వామి.

భూతానాం భవ్యానాం భవతానాం చ ప్రాణినాం నాథః – భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలములన్నింటిలోనూ జీవులకు ప్రభువు. త్రికాలములందు ప్రాణులచే యాచింపబడువాడు. ఆ ప్రాణులను శాసించువాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భూతభవ్యభవతాం నాథః భూతభవ్యభవన్నాథః** – ఇట్టి యైశ్వర్యమును త్రికాలంబునను కలిగియుండువాడు.
భూత భవ్యభవన్నాథః కేశవః కేశి సూదనః – భారతము సభా పర్వము 38-23. కేశిని నిరసించిన కేశవుండు భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలంబులందు గల వస్తువులకు స్వామి.

292. పవనః

- వాయువు, ప్రాణము.
- పవతః ఇతి పవనః – సంచరించువాడు. సర్వదా వ్యాపించినవాడు.

ఓం పవనాయ నమః

32వ శ్లోకము – **భూతభవ్య భవన్నాథః పవనః పావనోऽనలః**
87వ శ్లోకము – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోऽనిలః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము 32వ శ్లోకంలోని 292వ నామము '**పవనః**' మరియు 293వ నామము '**పావనః**'. ఇక 87వ శ్లోకములోని 817వ నామమును '**పవనః**'గాను, '**పావనః**' గాను కూడా పరిగణించినట్లు కనిపిస్తున్నది.

సదా స్వయం తు సర్వత్ర ప్రవాహ ఇవ నిత్యశః పవనః ప్రవహతి యః కథ్యతే వేగదోమనుః - పవి – అనగా సంచరించుట అనే ధాతువు ఆధారంగా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను వివరింపవచ్చును. భగవంతునకు ఎక్కడా, ఎప్పుడూ అడ్డు లేదు. కనుక ఆయన పవనుడు. ఈ నామము వేగమునిచ్చును. ఓం పవనాయ నమః.

పవనః పవతామస్మి రామశ్శస్త్రభృతామహమ్
ఝుషాణాం మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ – గీత 10.31
సంచరించువాటిలో (పవిత్రము చేయువానిలో) వాయుదేవుడను నేను. శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడను. జలచరములలో మొసలిని. నదులలో గంగానదిని నేను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు ఈ ('**పవనః**') నామమునకు 'పవిత్రమైనవాడు' అనీ, తరువాతి ('**పావనః**') నామమునకు 'పవిత్రము చేయువాడు' అనీ అర్థము చెప్పారు.

293. పావనః

- **పావయతీతి పావనః** – అంతటినీ పవిత్రము చేయువాడు.

ఓం పావనాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

32వశ్లోకము – **భూతభవ్య భవన్నాథః పవనః పావనోఽనలః**

87వ శ్లోకము – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము 32వ శ్లోకంలోని 292వ నామము '**పవనః**' మరియు 293వ నామము '**పావనః**'. ఇక 87వ శ్లోకములోని 817వ నామమును '**పవనః**'గాను, '**పావనః**' గాను కూడా పరిగణించినట్లు కనిపిస్తున్నది.

అహల్యా శాప విమోచనము. రాజా రవివర్మ చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_releasing_Ahalya_from_curse.jpg

యస్స్వ సంబన్ధి గంగాదీన్ పావయన్ లోకపావనాన్ స పావన ఇతి ఖ్యాతః పావనత్వప్రదో మనుః - తనయొక్క సంబంధము చేతనే గంగ మొదలైన నదులను పవిత్రం చేస్తున్నాడు గనుక పావనుడు. ఈ నామము పవిత్రతనిచ్చును. ఓం పావనాయ నమః.

పావనః సర్వ లోకానామ్ త్వమేవ రఘునందన – రఘునందనా! సర్వ లోకములను పావనము చేయువాడవు నీవే (రామాయణము. ఉత్తర కాండము. 32.9) అని అగస్త్యమహర్షి అన్నాడు. శ్రీరాముని చరణములు సోకినంతనే అహల్యకు శాపవిమోచనము అయినది. రామనామ సంకీర్తనము పాపహరము. మోక్షప్రదము.

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామములో **'పవిత్రాణామ్ పవిత్రమ్ మంగళానామ్ చ మంగళమ్'** అని చెప్పబడినది.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు తిరువైమోళి (2.8.5) నుండి చెప్పిన ఉదాహరణ – **దేవాది దేవ పెరుమాన్ ఎన్ తీర్థనే.** ఇక్కడ 'తీర్థన్' అనగా 'పవిత్రము' అని అర్థము. ఇంకా ఇరణ్డామ్ తిరువందాడి (14)లో- **కరమ్ నాన్గుదైయాన్ పేరోడి తీర్థకరార్ ఆమిన్.** ఆ చతుర్భుజుని నామము స్మరించి మనము పావనమగుదుము – అని చెప్పబడినది.

శ్రీ మహావిష్ణువు శక్తివల్లనే అనేక విషయములు, పాపములు తొలగును. ఎండ్రకాయలు కుట్టుట వలన బాధపడేవాని చెవిలో ఎర్ర మిరపకాయల రసం వేసినట్లయితే విషం తగ్గుతుంది. ఇటువంటి ఎన్నో ఉదాహరణలను శ్రీసత్యదేవో వాసిష్ఠ పేర్కొన్నారు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – మనసునకును, సకల ప్రాణికోటులకును చైతన్యమునొసంగువాడు. వాయువును ప్రవర్తింపజేయువాడు. పావనుడు.

294. అనలః

- తృప్తిలేని (అనంతమైన దయ గలిగిన) వాడు. తన భక్తులకు తాను చేసినదానితో తృప్తి చెందనివాడు.
- తన భక్తుల పట్ల జరిగిన దుష్కార్యమును సహింపజాలనివాడు.
- ప్రాణశక్తిని తనదానిగా స్వీకరించి జీవాత్మగా వ్యవహరించువాడు.
- వాసనవంటి గుణములకు అతీతుడు.
- అంతు లేని యశో వైభవ విభూతులు గలవాడు. (అలమ్ – పర్యాప్తి – చివర)
- అగ్నిస్వరూపుడు. పాపవినాశకుడు.
- అంతము లేనివాడు. (అలమ్ – పర్యాప్తి – చివర)
- ఎదురు లేనివాడు (అలమ్ – నిరోధము)
- భగవంతుని కొరకు తపించే భక్తులను పునరుజ్జీవింప జేయువాడు. (అన్- ప్రాణనే).

ఓం అనలాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చుచున్నది.

32వ శ్లోకము. 294వ నామము. అనలః – **భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోఽనలః**

76వ శ్లోకము. 716వ నామము. అనలః – **భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోఽనలః**

ఈ నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్య (అన్-అలః)– **అపర్యాప్తో హి భక్తేభ్యోఽప్యుపకృత్యపునః పునః అనుగ్రహం యః కరోతి సోఽనలః పరికీర్తితః -** భక్తులకు మరల మరల ఎన్నో విధములుగా ఉపకరించి కూడ సంతుష్టుడు కానివాడు. అపరిమిత కరుణాంతరంగుడు. భక్తవరదుడు. 'అలమ్' అనగా సంతుష్టి చెందుట. 'అనలము' అనగా తృప్తి లేకుండుట. **న అలః అనలః.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు చెప్పిన వివరణ – పెరియ తిరువంతాడి (53). **ఉన్ అడియార్ క్కు ఎన్ సేయవాన్ ఎన్ టే ఇరుత్తినీ –** నీ భక్తుల కోసం ఇంకా ఏమేమి చేస్తావో అనే ఆలోచిస్తూ ఉంటాను. ద్రౌపదీ మానసంరక్షణ చేసిన శ్రీకృష్ణ పరమాత్మునికి ఆమె ఆక్రందన మరచిపోవుట సాధ్యము కాలేదు. ఇంకా ఆమెకు ఋణపడి యున్నట్లుగానే ఆయన భావించెను. **ఋణమ్ ప్రవృత్తమ్ ఇదమ్ మే హృద్యాత్ నాపసర్పతి.** భక్తుల కొరకు ఆయన చేసే పనులకు అంతులేదు. కంచిలో తిరుక్కచ్చినంబికి వర్షములో గొడుగు పట్టినాడు. అనంతాళువారికి మట్టి మోసినాడు. మనము ఎన్ని అపరాధములు చేసినను మన్నించు, కొండలంత వరములు కూపెడు కోనేటిరాయడు ఆయన.

'అనలము' అనగా అగ్ని. అగ్నికి దాహము చల్లారదు. ఆహుతి చేసిన కొలది ప్రజ్వలించి మరింతగా కాల్చివేయును. అదే విధముగా భగవంతుడు శరణాగతులైనవారి పాపములను భస్మీపటలము చేయును. మనము ఎన్ని పాపములు చేసినా గాని ఆయన పాపనాశనత్వము శమించదు (వేదాంత దేశికుల దయాశతకము – 29)

ఈ నామమునకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్య (అన-లః) – **అన** – ప్రాణము, **లా** – ఆదానే దానేచ – స్వీకరించుట. **అనాన్ ప్రాణాన్ ఆత్మత్వేన లాతి ఇతి అనలః** – ప్రాణశక్తిని తనదానిగా స్వీకరించి జీవాత్మ స్వరూపునిగా వ్యవహరించువాడు అనలుడు (ఒక భావము)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు ఇదే (ప్రాణములను స్వీకరించుట అనే) అర్థాన్ని కొంత భిన్నంగా వివరించారు – **అనాన్** – ప్రాణులను, **లః** – గ్రహించువాడు.చివరకు భగవంతుడు అందరి ప్రాణాలనూ తనలో విలీనం చేసుకొంటాడు గనుక ఈశ్వరుడు అనలుడు.

శరీరములో జఠరాగ్ని ఆహారమును అరిగింపజేసి, శక్తినొసగి, ప్రాణములు నిలబెట్టుచున్నది. అదియును భగవత్స్వరూపమే.

మరిన్ని భావములు 716వ నామము వివరణలో చెప్పబడినవి.

295. కామహా

- కోరికలను నాశనము చేయువాడు.

ఓం కామఘ్నే నమః

తన భక్తుల మనసులలోని విషయ వాంఛలను, ఐహిక కామములను నశింపజేయువాడు గనుక శ్రీనివాసుడు కామఘ్నుడు.

కోరికలను ఎందుకు నాశనము చేయాలి? కోరిక ఉన్నపుడు రెండు పరిణామములు సాధ్యము – కోరిక తీరినట్లయితే ఇంకా కావాలనిపిస్తుంది. కోరిక తీరనట్లయితే కోపము అధికమవుతుంది (శ్రీ చిన్మయానంద). అందుకే కోరికలున్నచోట శాంతము ఉండదు. శాంతము లేకున్న సౌఖ్యము లేదు (శ్రీ త్యాగరాజ స్వామి). హరి పాదాంబుజ ధ్యానమే సకల సౌఖ్యములకు మార్గము. మహా భాగ్యవంతునకు చిల్లర సొమ్ముపై మనసు లేనట్లుగా, మహాపర్వతమునెక్కిన వానికి చిన్ని గుట్టలనెక్కుటకు ఆసక్తి లేనట్లుగా - **అంబుజోదర దివ్య పాదారవింద చింతనామృత పాన విశేషమత్త చిత్తమేరీతి నితరంబు చేరనేర్చు?** – అని ప్రహ్లాదుడు అన్నాడు (పోతన భాగవతము). అందుకే ఆ దేవదేవుడు కామఘ్నుడు. **ప్రజహాతి యదా కామాన్ సర్వాన్ పార్థ మనోగతాన్** – అని సెలవిచ్చెను (గీత 2.55)

పుంసాం స్వదర్శినాం యోऽసౌ స్పృహాంచ విషయాన్తరే హతవాన్ కామహా ప్రోక్తః సర్వాశాపూరకో మనుః - తనను దర్శించినవారికి సాంసారిక భోగమును మాన్పించేవాడు కామఘ్నుడు. ఈ నామము సకలములైన కోరికలను నెరవేర్చును. ఓం కామఘ్నాయ నమః.

296. కామకృత్

- కోరదగినవానిని సృష్టించువాడు. కోరికలను తీర్చువాడు

ఓం కామకృతే నమః

భోగములు గాని, మోక్షము కాని – అన్ని కోర్కెలను తీర్చువాడే 'కామకృత్'. అన్ని కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు శ్రీ వేంకటేశుడు.

(తిరుమల తిరుపతిలో స్వయంభువైన ప్రధాన మూర్తిని 'ధృవబేరం' అంటారు. ధృవబేరానికి ప్రక్కన చిన్న భోగవేంకటేశ్వరుని ప్రతిమ ఉన్నది. స్వయంభువైన శ్రీనివాసుని ఐహిక కామములు కలవారు కొలువరాదని నమ్మకము. కనుక తిరుపతిలో అర్చనాది సర్వ పూజలు శ్రీ భోగవేంకటేశ్వరునికే చేయబడుతాయి.)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **కామాన్ కరోతి పూరయతి ఇతి కామకృత్** – కోరిన వరములిచ్చే దేవుడు. ఎవరైనా ధనము అవుసరమైనపుడు తనకంటే ధనికుని అర్థిస్తారు. అందరి కోరికలను తీర్చగలవాడు సర్వైశ్వర్య సకల గుణ సంపన్నుడైన శ్రీలక్ష్మీనారాయణుడే.

కామకృత్ – అనగా కోరికలు కలిగించువాడు – అని కూడ అర్థము. ధర్మయుతమైన, శాశ్వతానందప్రదమైన, సకల శుభకరమగు కోరికలు శ్రీధరుని పదసేవకులకే కలుగును.

కామహా – మోక్షమునకు ఆటంకములగు కోరికలను నాశనము చేయువాడు.

కామకృత్ – ధర్మబద్ధమగు కోరికలను కలుగజేయువాడు.

ఈ నామ వివరణ సందర్భములో ధర్మచక్రము రచయిత వివరించిన దివ్య సాహితీ రత్నములు –

వేణ్డత్తక్కదు అఱివోయ్ నీ, వేణ్డ ముళుదుమ్ తరువోయ్ నీ

వేణ్డుమ్ పరిశు ఒన్ఱు ఉండు ఎనిల్ అదువుమ్ ఉందన్ విఱుప్పన్రే – మాణిక్యవాచకార్.

కులమ్ తరుమ్ సెల్వమ్ తందిడుమ్, అడియార్ పద్దుమ్ తూయర్ ఆయిన

ఎల్లామ్ నిలమ్ తరమ్ శెయ్యుమ్ నీల్ విశుంబుమ్ అరుళుమ్

అరుళోడు పెరునిలమ్ అళిక్కుమ్, నలమ్ తరుమ్ సొల్లై

నాన్ కణ్డుమ్ కొండేన్ నారాయణా ఎన్నుమ్ నామమ్ – తిరుమంగైయాళ్వార్

కోరుకొన్నవారికి కోరినంత ప్రసాదించే కొండలరాయుడు. నామమును స్మరించినంతనే మోక్షమును ప్రసాదించు సీతారాముడు. కామకృత్.

297. కాంతః (కాన్తః)

- మనోహరుడు. సమ్మోహనరూపుడు. ఆత్మబంధుడు.
- పరార్థమున (మహా ప్రళయమున) సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ కూడ అంతమగునట్లు చేయువాడు.
- అన్నియెడలా ఉండి ప్రకాశించువాడు.

ఓం కాన్తాయ నమః

ఈ నామము మరల 660వ నామముగా స్తుతింపబడును.

32వ శ్లోకము. 297వ శ్లోకము. కాన్తః – **కామహా కామకృత్ కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః**

70వ శ్లోకము. 660వ నామము. కాన్తః **– కామదేవః కామపాలః కామీ కాన్తః కృతాగమః**

'కాన్త' అనగా ఆకర్షణ. 'అయస్కాంతము' అనే పదము ఇందునుండే వచ్చినది. శ్రీదేవుడు సౌందర్యాది గుణములతోను, శీలము, ఔదార్యముతోను అందరిని ఆకర్షించును. ఆయన నీలమేఘశ్యాముడు. సుగుణాభిరాముడు. పుంసాం మోహనరూపుడు. ఆర్తత్రాణ పరాయణుడు. అహల్య పాలి కామధేనువు. సీతాదేవి పాలి చింతామణి. దాసుల పాలి ఇహపరదైవము. సుగ్రీవునకు పరమ బంధువు. ఆయనే కౌశికుని పాలిటి కల్పవృక్షము. కామిత ఫలములిచ్చు రఘువీరుడు. సరి హనుమంతు పాలి సామ్రాజ్యము.

విభీషణునకు నిధానము. జనకుని పాలి ఘనపారిజాతము. శబరికి తత్వపు రహస్యము. అలరి గుహుని పాలి ఆదిమూలము. కలడన్నవారిపాలి కన్నులెదుటి మూర్తి. శ్రీ వేంకటాద్రి విభుడు. అని అన్నమయ్య కీర్తించెను.

మరి కొన్ని భావములు 660వ నామ వివరణలో చెప్పబడినవి.

298. కామః

- ప్రేమ స్వరూపుడు. కోరుకొనదగినవాడు. మన్మధుడు.
- ధర్మార్థకామమోక్షములను అభిలషించువారిచే కోరబడువాడు.

ఓం కామాయ నమః

అన్ని పురుషార్థములకును పురుషోత్తముడే మార్గము.

సౌన్దర్యాది గుణైః కాన్తః మనోహరతయా భృశమ్
వికామ కమనీయత్వాత్ శీలౌదార్య దయాదిభిః
కామ ఇత్యుచ్యతే నిత్యం షడర్ణో కామ్య రూపదః

అని నిరుక్తిలో '**కాన్తః**' మరియు '**కామః**' అనే రెండు నామములకు అర్థము చెప్పబడినది. ఆయన సీతామనోహరుడు. గోపకాంతుడు. గోపాలబాలుడు. మునిజన మానస విహారి. ఆర్తిహారి. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. కామ్యరూపమును ప్రసాదించునది. ఓం కామాయ నమః.

కామ దేవుడనగా మన్మధుడు అని కూడా అర్థము.

299. కామప్రదః

- కోరినవి ఇచ్చేవాడు.

ఓం కామప్రదాయ నమః

ఎంతలు కోరినవారికి అంతలిచ్చే కామధేనువు.

స్వకామ్య క్షుద్రకామ్యేభ్యో యథార్హం కామ్య దానతః కామప్రద స్సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణో మనురుత్తమః - తనను కోరువారికి తనను, పురుషార్థములను కోరువారికి వాటిని, వారి యోగ్యతను బట్టి ఇచ్చేవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం కామప్రదాయ నమః.

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భజామ్యహమ్
మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః – గీత 4.11

పార్థా! భక్తులు నన్ను సేవించిన రీతికి అనుగుణముగ నేను వారిని అనుగ్రహింతును. మనుష్యులందరు వివిధ రీతులలో నా మార్గమునే అనుసరింతురు.

ఏకో బహూనామ్ యో విదధాతి కామాన్ – అందరి కోర్కెలను తీర్చే ఒకే ఒక్కడు (కఠోపనిషత్తు 2.5)

300. ప్రభుః

- అందరికంటె అధికుడు. అందరి మనస్సులను తనవైపు లాగుకొను అధిష్ఠాత. ఘటనాఘటన సమర్థుడు. దేవాధిదేవుడు.

ఓం ప్రభవే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

4వ శ్లోకము. 35వ నామము. ప్రభుః – **సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభుః ఈశ్వరః**

32వ శ్లోకము. 300వ నామము. ప్రభుః – **కామహా కామకృత్ కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

35వ నామము. ప్రభుః – సర్వాధిపతి. బ్రహ్మాది దేవతలకు కూడ సకల భోగమోక్షములను, ఫలములను ప్రసాదించువాడు ప్రభువు.

300వ నామము. ప్రభుః – అందరిని చిత్తములను ఆకర్షించు సుందరుడు, నేర్పరి. శక్తిమంతుడు. అన్నింటిని లోబరచుకొనువాడు. **సర్వేషాం చిత్తహరణే ప్రభుః ప్రభవతీతి యః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

35వ నామము. ప్రభుః – సకల కార్యములందును అతిశయించిన సామర్థ్యము కలవాడు.

300వ నామము. ప్రభుః **– ప్రకర్షేణ భవనాత్ ప్రభుః** – అందరిని అధిగమించువాడు ప్రభువు.

శ్రీహరియే ప్రభువని చెబుతూ ధర్మచక్రము రచయిత పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు – శ్రీమన్నారాయణుడు భక్తుల చేయి వీడని, సన్మార్గమునుండి చలించని అచ్యుతుడు. ఇంద్రియములను నియంత్రించు హృషీకేశుడు. సాధువులను పరిత్రాణము చేసి దుష్టులను వినాశనము చేయు అవతారమూర్తి. మధుసూదనుడు. కంసచాణూరమర్దనుడు. దేవదేవుడు. ప్రభువు.

మస్కట్ శివాలయం

యుగాదికృద్యుగావర్తో నైకమాయో మహాశనః |
అదృశ్యోऽవ్యక్తరూపశ్చ సహస్రజిదనంతజిత్ || (33)

301. యుగాదికృత్

- యుగమును ఆరంభించువాడు. యుగములను సృష్టించి, యుగము ప్రారంభములో సృష్టికార్యము చేయువాడు. వటపత్రశాయి.
- యుగములు, కల్పములు – ఇటువంటి కాలప్రమాణములను సృష్టించినవాడు. కాలచక్రమును కల్పించినవాడు. సూర్యుని సృష్టించి, కాలభ్రమణమునేర్పరచినవాడు.

ఓం యుగాదికృతే నమః

301 నుండి 314 వరకు నామములు వటపత్రశాయిని స్మరించు **నామములు.**

కరారవిందేన పదారవిందమ్ ముఖారవిందే వినివేశయంతమ్
వటస్య పత్రస్య పుటేశయానమ్ బాలమ్ ముకుందమ్ మనసా స్మరామి

తూర్పు యడవల్లి ఆలయం కప్పులో శ్రీ వటపత్రశాయి ఆకృతి.

న్యగ్రోధశాయీ భగవాన్ పురుషోత్తమః కరోత్యాది యుగాస్యాన్తే యుగాదికృదురీరితః - పురాణపురుషుడైన ఆ పరమేశ్వరుడు ప్రళయకాలంలో వటపత్రశాయియై, ఈ జగత్తు నీటిలో మునిగిపోకుండా కాపాడి తరువాతి కాలంలో యుగాలను ఆరంభిస్తున్నాడు.

యుగాదిం కాలవిశేషం కరోతి – యుగాది అనే కాలవిశేషాన్ని ఏర్పరచేవాడు.

అహవేవాऽక్షయ కాలః – నేను అక్షయమగు కాల స్వరూపమును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యుగస్య అంతేऽపి ఆదిమ్ కరోతి** – యుగాంతమున కూడ యుగమును ప్రారంభించువాడు. ప్రళయ కాలమున సకల భువనములను తనయందు భద్రపరచి, ప్రళయానంతరము సృష్టిని పునఃప్రారంభించును గనుక ఆ వటపత్రశాయియే యుగాదికృత్తు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యుగాదేః కాలభేదస్య కర్తృత్వాత్ యుగాదికృత్** – యుగారంభమున దినములు, సంవత్సరములు, యుగములు, మన్వంతరములు – ఇటువంటి కాలభేదములను సృష్టించినవాడు గనుక భగవంతుడు యుగాదికృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'ఆది' అనగా దినములు, నెలలు, సంవత్సరములు వంటి కాలప్రమాణములు. ఇటువంటి కాలభేదములను కల్పించి, కాలమునకు గమనము, భ్రమణము కలుగజేసినవాడు. అలా కాకున్నయెడల కాలమునకు మొదలు, తుది, మార్పు అనేవి తెలియవు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు కాలవిశేషములు సృష్టించినందున యుగాంతము, యుగారంభమువంటి కాలచిహ్నములను ఏర్పరచినాడు. ఒక యుగమునకు, మరొక యుగమునకు సంధానకర్త పరమేశ్వరుడు మాత్రమే.

యుగానాం ఆదిమ్ ఆరంభమ్ కరోతి ఇతి యుగాదికృత్ – అని కూడ శ్రీ శంకరులు చెప్పారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'యుగము' అనగా కాలచక్రము. 'ఆది' అనగా మొదలు. దివారాత్రములకు మూలమైన సూర్యుడే 'యుగాది'. సూర్యుని సృష్టించినవాడు 'యుగాదికృత్'.

ధర్మచక్రము రచయిత – అనంత కాలగమనమును అర్థము చేసికొన్నవారు క్షణికమైన ఐహిక బంధనములలో చిక్కుకొనరు. గడచిపోయినదానికి ఇంక చేసేది లేదు. రానున్నది మన అధీనములో నుండదు. మనకందుబాటులోనున్న వర్తమానమును భగవధ్యానమునకు వినియోగించవలయును.

భగవద్గీత – అక్షర పరబ్రహ్మ యోగము.

అర్జునా! బ్రహ్మలోకము పర్యంతము ఉన్న సమస్త లోకములును పునరావృతములు. కౌంతేయ! (ఈ లోకములన్నియును కాలమునకు పరిమితములైనవి. కాని నేను కాలాతీతుడను.) కనుక నన్ను చేరినవానికి పునర్జన్మయుండదు. వేయి చతుర్యుగముల కాలము బ్రహ్మకు ఒక 'పగలు' అనియు, అంతే కాలము ఆ బ్రహ్మకు ఒక 'రాత్రి' యనియు తెలిసిన యోగులు కాలతత్త్వమును నిజముగా ఎఱిగినవారు. చరాచర ప్రాణులన్నియును బ్రహ్మయొక్క పగటి కాలము ప్రారంభము కాగానే అవ్యక్తమునుండి, అనగా బ్రహ్మయొక్క సూక్ష్మశరీరమునుండి ఉత్పన్నమగును (ప్రకటితములగును). మరల బ్రహ్మయొక్క రాత్రి కాలము ప్రారంభ సమయమున అవి అదే అవ్యక్తమునందు లీనమగును.

పార్థా! ఈ భూత (ప్రాణి) సముదాయమే ప్రకృతి వశమున మాటిమాటికిని ఉత్పన్నమగుచుండును. రాత్రి ప్రారంభకాలమున లీనమగుచుండును. పగటి ప్రారంభ కాలమున ఉత్పన్నమగుచుండును. ఆ అవ్యక్తము కంటెను పరమైన విలక్షణమైన సనాతన(శాశ్వత)మైన అవ్యక్త భావమే ఆ పరమపదము. ప్రాణులన్నియును నశించినను ఆ పరమపురుషుడు నశింపడు (నిత్యుడే). ఈ అవ్యక్తమునే 'అక్షరము' అనియు అందురు. ఇదియే పరమగతి. మరియు నా పరమధామము. ఈ సనాతన అవ్యక్తమును, అనగా నా పరంధామమును, చేరినవారు మఱల తిరిగి రారు.

భగవద్గీత – విభూతి యోగము

మహర్షయః సప్త పూర్వే చత్వారో మనవస్తథా మద్భావా మానసా జాతా యేషాం లోక ఇమాః ప్రజాః (10-6)

సప్తమహర్షులును, వారికంటె పూర్వులైన సనకాది మహామునులు నలుగురును, స్వాయంభువాది చతుర్దశ మనువులును మొదలగు వీరందరును నా భక్తులే. అందరూ నాయెడ సద్భావము గలవారే. ఈ జగత్తు నందలి సమస్త ప్రాణులును వారి ప్రజలే.

302. యుగావర్తః

- యుగములను ప్రవర్తింపజేయువాడు. కాలచక్రమును త్రిప్పువాడు. కాలస్వరూపుడు.

ఓం యుగావర్తాయ నమః

ధర్మ వ్యవస్థయా స్వస్య యుగాద్యావర్తనాన్ముహుః యుగావర్త స్సమాఖ్యాతః కాలరూపధరో హరిః - ఆవర్తనము అనగా తిరుగుట. పునరావృతమగుట. కృతయుగము (సత్యయుగము), తరువాత త్రేతాయుగము, ఆపై ద్వాపరయుగము, పిదప కలియుగము అయిన అనంతరము మరల కృతయుగము సంభవించును. ధర్మము తిరిగి సంపూర్ణముగా ప్రవర్తిల్లును. దివారాత్రములు, ఋతువులు వలెనే యుగములు మరల మరల వర్తించుటకు కారణము కాలస్వరూపుడు, యుగాదికృత్తు, యుగావర్తుడు అయిన శ్రీహరియే. కాలమును సృష్టించినవాడే కాలమును నడిపించుచున్నాడు.

303. నైకమాయః

- అనేకములైన అద్భుతములకు ఆలవాలమైనవాడు.
- ఎన్నోవిధములైన మాయాస్వరూపములు ధరించువాడు.

ఓం నైకమాయాయ నమః

శ్రీ భట్టులు (విశిష్టాద్వైతము), శ్రీ శంకరులు (అద్వైతము) తమ తమ వేదాంతమార్గములకు అనుగుణముగా వివరించడాన్ని ఈ నామము వ్యాఖ్యానములో మనం స్పష్టంగా గమనించవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు – 'మాయ' అనగా ఇక్కడ అద్భుతములైన సత్యములు, కార్యములు అని అర్థము. 'మాయ' అనగా 'భ్రమ' అని అర్థము చెప్పరాదు. భగవంతుని అనంతాద్భుత లీలలు ఆయన మాయ. **నైకా మాయా యస్య సః నైకమాయః** – అనేకములైన ఆశ్చర్యములు చేయువాడు నైకమాయ. **ముగ్ధార్భకత్వ రూపేణ జగన్నిర్భరణాదపి వటైక పత్ర శయనాత్ నిరాలమ్బజలే ముహుః అనంతాశ్చర్య సంయుక్తో నైకమాయస్తు స స్మృతః** - ఏమీ ఎరుగని పసిపిల్లవాడిలా ఉండి కూడా, లోకాలన్నింటిని తన ఉదరమున ధరించుట, మహాప్రళయం జరిగినప్పుడు లేత మర్రి ఆకుపై సముద్రపు నీటిలో పండుకొనుట వంటి ఆశ్చర్యకరమైన పనులు చేయువాడు. నైకమాయుడు. మన్ను తిన్నవాడు. గోవర్ధనగిరిని ఎత్తినవాడు. బ్రహ్మాండమును తన ఉదరమున దాచుకొని తాను తన భక్తుల హృదయమున స్థితుడైనవాడు.

'మాయ' అనగా 'తెలియరానిది' అనే భావముకంటే 'అద్భుత సత్యము' అనే భావమే సమంజసముగా ఉన్నదని శ్రీ భట్టులు ఎన్నో ఉదాహరణలు చెప్పారు. **మాయామ్ తు ప్రకృతిమ్ విద్యాత్** – మాయ అనగా ప్రకృతి. **మాయావయునమ్ జ్ఞానమ్** – మాయ అనగా జ్ఞానము. అని నిరుక్తిలో ఉన్నది. విష్ణుపురాణములో శంబరాసురుని వేలాది మాయలను తన చక్రముతో నాశనమొనర్చిన విషయము వర్ణింపబడినది. భ్రమను నాశనము చేయుటకు చక్రమునెందుకు వాడవలెను? కనుక 'మాయ' అనగా నిజమైన వస్తువే యనుట సరియగును.

శ్రీ శంకరులు – భగవంతుని మాయలకు అంతు లేదు. ఆయన ఎన్నో మాయా స్వరూపములు ధరించును. **న ఏకా మాయా విద్యతే అస్య** – ఇతడికి ఒకే మాయ లేదు. అనేక విధములైన మాయలను ధరించియున్నాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'మా' అనే ధాతువునుండి 'మానె' అనగా 'కొలుచుట'. కొలవజాలని మాయాధరుడు 'నైకమాయః'. ఊహకు, జ్ఞానమునకు అందనివాడు.

304. మహాశనః

- విపరీతమైన ఆకలి గలవాడు. సమస్తమును భక్షించువాడు. ప్రళయకాలమున అంతటిని తనయందు లయమొనర్చుకొనువాడు.
- గొప్పగా వ్యాపించినవాడు.

ఓం మహాశనాయ నమః

మహత్ అశనమ్ యస్య సః మహాశనః – భువనానామ్ నిగరణాత్ మహాశన ఇతీరితః. అశ్ – భోజనే – తినుట – అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరింపవచ్చును. ఏడేడు లోకములను మ్రింగినవాడు గనుక ఆయన మహాశనుడు.

మన్ను తిన్నవాడు. హన్నా అని చెవి నులిపి యశోద, ఏదన్నా నీ నోరు చూపుమనగా, చూపితివట నీ నోటన్ బాపురే పదునాల్గు **భువన భాండమ్ములను, ఆ రూపము గని యశోద తాపము నశియించెనట, జయ కృష్ణా! ముకుందా! మురారీ! జయ గోవింద బృందా విహారీ!.**

ఉలగమ్ ఉణ్ణ పెరువాయా
కారేళ్ కడలేళ్ మలైఏళ్ ఉండుమ్ ఆరా వాయిఱ్ఱానై అడంగప్ పిడిత్తేనే – తిరువైమొళి 108.2

ప్రళయ కాలమున అంతటిని దహించివేయువాడు గనుక ఆయన మహాశనుడు అని శ్రీ శంకరుల భాష్యము. **కల్పాంతౌ సర్వ గ్రసనాత్.**

ఒకపరి జగముల వెలినిడి
యొకపరి లోపలికి గొనుచు నుభయము గనుచున్
సకలార్థ సాక్షియగు న
య్యకలంకుని నాత్మమయుని నర్థింతు మదిన్ – పోతన భాగవతము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'అశ్' – వ్యాప్తౌ సంఘటే చ – వ్యాపించుట, పేరుకొనుట. భగవంతుడు గొప్పగా, పెద్దయెత్తున అంతటా వ్యాపించెను గనుక మహాశనుడు.

305. అదృశ్యః

- కానరానివాడు.

ఓం అదృశ్యాయ నమః

భగవంతుని కంటితో చూడలేము. ఇంద్రియములతో తెలిసికొనలేము. ఆ వటపత్రశాయి కృపవల్ల మాత్రమే ఆయనను గురించి తెలిసికొననగును.

కథమ్ నోऽయమ్ శిశుః శేతే లోకే నాశమ్ ఉపగతే
తపసా చింతయాన్ శ్చాపి తమ్ శిశుమ్ నోపలక్షయే – మహాభరతము. వానప్రస్థ పర్వము. 191.94
లోకములన్నీ ప్రళయమున నశించినాగాని ఈ శిశువు మఱ్ఱియాకుపై పవళించి విరాజిల్లుచున్నాడని నా తపస్సువలన తెలిసికొనియుంటిని. కాని ఈ బాలుని తత్త్వము తెలిసికొనుట మాత్రము సాధ్యము కాదు.

అతర్క్య వృత్తాన్తతయా జగతః ప్రలయేऽపి యః న లబ్ధశ్చిన్త్యమానోऽపి సోऽదృశ్య ఇతికథ్యతే - జగత్తులన్నీ లయమైపోయిన ప్రళయకాలమున కూడ ఊహకు గాని, ధ్యానమునకు గాని అందనివాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (7.2.3)నుండి ఉదాహరించారు – **కట్కిల్ ఉన్నైక్ కాణుమాఱు అరుళై** – ఇక్కడ 'కట్కిల్' అనగా భౌతిక నేత్రములకు కనుపించనివాడు.

అదృశ్యమ్ అవ్యవహార్యమ్ అగ్రాహ్యమ్ అలక్షణమ్ ... శాంతమ్ శివమ్ అద్వైతమ్ (మాండూక్యోపనిషత్తు 1.1.6)

306. వ్యక్తరూపః

స్పష్టమైన రూపము కలిగినవాడు. భక్తులకు దర్శనమొసగువాడు. స్వయంప్రకాశమూర్తి. అవతారమూర్తి. ప్రత్యక్షదైవము.

ఓం వ్యక్తరూపాయ నమః

శ్రీ మహావిష్ణువును పూజిస్తున్న శ్రీ మార్కండేయ మహర్షి.
18వ శతాబ్దపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shesh_shaiya_Vishnu.jpg

మార్కండేయాది ఋషులకు స్పష్టముగా కనుపించువాడు.

మహాజలే సఞ్చరతో మార్కణ్డేయస్య ధీమతః దృశ్యో యో వ్యక్తరూపస్స్యాత్ దివ్య విగ్రహ ధారణాత్ - మహా సముద్రంలో మునుగుతూ తేలుతూ ఉన్న మార్కండేయుడికి దివ్యమంగళ విగ్రహముతో దర్శనమిచ్చినవాడు.

(డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన 'శ్రీ కైవల్య సారథి' నుండి) భృగుమహర్షి కుమారుడు విధాత. విధాత కుమారుడు మృకుండ మహర్షి. ఆయన కుమారుడు మార్కండేయుడు. ఇతడిది అల్పాయుష్షు. కనుక తీవ్రమైన తపస్సు చేయగా శ్రీ మహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమై ఏ వరం కావాలో కోరుకొమ్మన్నాడట. దానికి మార్కండేయుడు ఈ శరీరతోనే అనేక యుగాలు జీవించి ఉండేటట్లుగా వరమడిగాడు. తథాస్తు అన్నాడు శ్రీహరి. ఆ రకంగా మార్కండేయుడు చిరంజీవి అయినాడు. ప్రళయము సంభవించి లోకాలన్నీ జలమయమైపోయినప్పుడు మార్కండేయుడు ఒక్కడే జీవించి ఉంటాడు. వటపత్రశాయి అయిన హరికి నమస్కరించి, ఆయన శరీరంలో ప్రవేశించి అనేక సంవత్సరాలు ఆ శరీరం లోపలే తిరిగిన మహానుభావుడు. (మార్కండేయుడు సప్తర్షుల దీవెన వలన, బ్రహ్మ దీవెన వలనా మరియు శివారాధన వలన చిరంజీవి అయ్యాడనే కథకూడా లోక విదితము)

అతసీపుష్ప సంకాశః శ్రీవత్సకృత లక్షణః సాక్షాత్ లక్ష్మ్యా ఇవ సదా ప్రతిభాతిమే - శ్రీవత్స వక్షచిహ్నము కలిగిన ఆ నీలికలువ రంగు దివ్యమూర్తి నాకెప్పుడూ లక్ష్మీనిలయునిగా ప్రకాశించుచుండును.

తస్య తామ్ర తలౌ తాత! చరణౌ సుప్రతిష్ఠితౌ
సుజాత మృదు రక్తాభిః అంగుళీభిః అలంకృతౌ
ప్రణతేన మయా మూర్ధ్నా గృహీత్వాహ్యభివందితౌ – మహాభారతము. వానప్రస్థ పర్వము.188.13

తాతా! ఆయన పాదములు మృదువుగా, ఎఱ్ఱని అంచులతో, అలంకరింపబడిన వ్రేళ్ళతో శోభించుచుండెను. నేను ఆయనకు ప్రణమిల్లి పూజించునపుడు ఆ దివ్యమంగళ చరణారవిందములు నా శిరస్సుపై నుంచబడినవి.

క్రితము నామము 'అదృశ్యుడు' అనగా చక్షురింద్రియములకు గోచరము కానివాడు. ఈ నామము 'వ్యక్తరూపుడు' అనగా ఇంద్రియ బంధములను అధిగమించిన భక్తులకు స్పష్టముగా కనుపించువాడు. అవతారమూర్తియై, అర్చామూర్తియై, స్వయంభువై, సాలగ్రామరూపుడై, గురువై, ఆత్మబంధుడై ఆదుకొను సర్వాంతర్యామి. 'అదృశ్యోవ్యక్తరూపశ్చ' లోని 'చ' ప్రత్యయము ఈ రెండు నామములందలి విభిన్నత్వమును అనుసంధానము చేయుచున్నదని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

ఊహకందని గుణరూప సంపన్నుడు గనుక అదృశ్యుడు. అంతర్యామియై అన్నింటియందు స్థితుడైనందున వ్యక్తరూపుడు – అని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

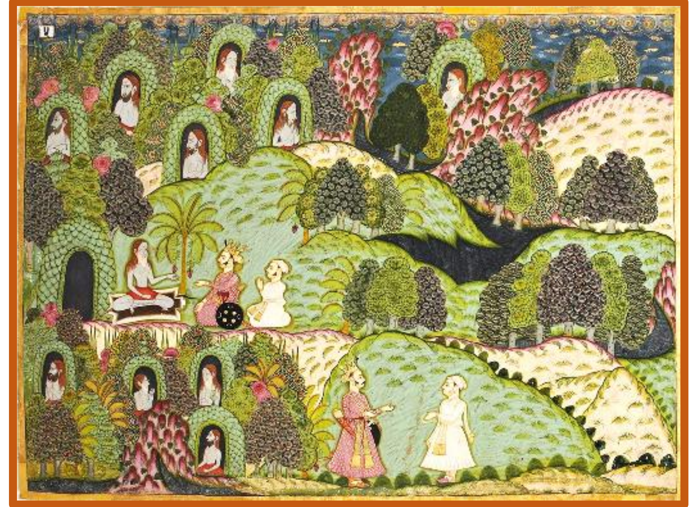
శ్రీ పోతన భాగవతము. మార్కండేయోపాఖ్యానమునుండి. (telugubhagavatam.org)

నిలిచిన శంకరుం గనియు, నిత్యసుఖంబుల నిచ్చు గౌరి యు
మ్మల "హర! భూతిభూషణసముజ్జ్వలగాత్రునిఁ గంటె, యెంతయున్

వలనుగ వానితోడ నొక వాటపుమాటను బల్కఁగాఁ దగున్
సలలితమైన యీ తపసి జాడ వినంగడు వేడ్క యయ్యెడిన్."

అనిన శంకరుండును శాంకరీసమేతుం డయి నభంబుననుండి ధరణీ తలంబునకు నేతెంచి యితరంబు గానక యేకాగ్రచిత్తుండగు నమ్మునిం గని తన దివ్యయోగమాయా ప్రభావంబుచేత నతని హృదయంబునం బ్రవేశించి చతుర్బాహుండును, విభూతి రుద్రాక్షమాలికాధరుండును, త్రిశూల డమరుకాది దివ్యసాధన సమేతుండును, వృషభవాహ నారూఢుండును, నుమాసమేతుండునై తన స్వరూపంబు గనంబఱచిన విస్మయంబునొంది యమ్ముని యా పరమేశ్వరుని ననేక ప్రకారంబుల స్తుతియించిన, నప్పు డమ్ముని తపఃప్రభావంబునకు మెచ్చి "మహాత్మా! పరమశైవుండ" వని పరమేశ్వరుం డానతిచ్చిన మార్కండేయుండును శంకరు నిరీక్షించి, "దేవా! హరిమాయాప్రభావంబు దుర్లభం; బయ్యది భవత్సందర్శనంబునం గంటి; నింతియచాలు; నైన నొక్కవరంబు గోరెద; నారాయణచరణాంబుజ ధ్యానంబును, మృత్యుంజయంబునుం గలుగు నట్లు గాఁగృప సేయవే" యని ప్రార్థించినఁ గృపాసముద్రుండై "యట్లగాక" యని "జరారోగవికృతులు లేక కల్పకోటి పర్యంతంబు నాయువుం, బురుషోత్తముని యనుగ్రహంబుఁ గలుగు" నని యానతిచ్చి యమ్మహాదేవుం డతర్థానంబు నొందె" నని చెప్పి యీ మార్కండేయోపాఖ్యానంబు వ్రాసిన వినినం జదివినను మృత్యువు దొలంగు నని మఱియు నిట్లనియె; హరి పరాయణుం డగు భాగవతుండు దేవతాంతర మంత్రాంతర సాధనాంతరంబులు వర్జించి, దుర్జనులం గూడక నిరంతరంబు నారాయణ గోవిందాది నామస్మరణంబు సేయుచునుండె నేని నట్టి పుణ్యపురుషుండు వైకుంఠంబున వసియించు; మఱియు హరి విశ్వరూపంబును జతుర్విధ వ్యూహభేదంబును, జతుర్మూర్తులును, లీలావతారంబులును జెప్ప నగోచరంబు" లనిన శౌనకుం డిట్లనియె.

హరికథలు, హరిచరిత్రము,
హరిలీలావర్తనములు నంచిత రీతిం
బరువడి నెఱిఁగితి మంతయుఁ
సురనుత! యనుమాన మొకటి నొప్పడెడి మదిన్.

క్షీరసాగరంలో శ్రీ మార్కండేయ మహర్షి ఆశ్రమం.
1790 కాలపు చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:8_Sage_Markandeya%27s_Ashram_and_the_Milky_Ocean,_Watercolour_on_gold_paper,_ca._1780-90_Mehrangarh_Museum_Trust.jpg

307. సహస్రజిత్

- వేలాది యుగములను జయించువాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- వేలాది రాక్షసులను జయించువాడు (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).

ఓం సహస్రజితే నమః

సహస్ర యుగ సంఖ్యాకం సర్వ కల్పాన్తమేవ హి శయాన ఏవ జయతి సహస్రజిదితి స్మృతః - ప్రళయమున జగములన్నీ నశించినా భగవంతుడు యోగనిద్రలోనుండును. కాలము అన్నింటినీ అధిగమించును. అన్నింటినీ జయించును. యుగాంతమున సమస్తము లయమగును. కాని యుగాదికర్తయైన ఆ కాలస్వరూపుడు మాత్రము కాలమునకు అందరానివాడు. యుగములతో నిమిత్తము లేనివాడు. కల్పములు గడచినను వటపత్రశాయియై వెలుగొందువాడు.

వేలసంఖ్యలో రాక్షస గణములను సంహరించినవాడు. శ్రీరాముడు తానొక్కడై పదునాలుగువేల రాక్షసులను సంహరించిన విధము రామాయణమున వివరింపబడియున్నది. అంతే కాదు. హరినామ స్మరణ కీర్తనలు సకల దుష్టచింతనలను, పాపములను నశింపజేయును.

308. అనంతజిత్

- అంతులేని విజయములు గలవాడు.
- అవధులు లేకుండా ప్రకాశించేవాడు.

ఓం అనంతజితే నమః

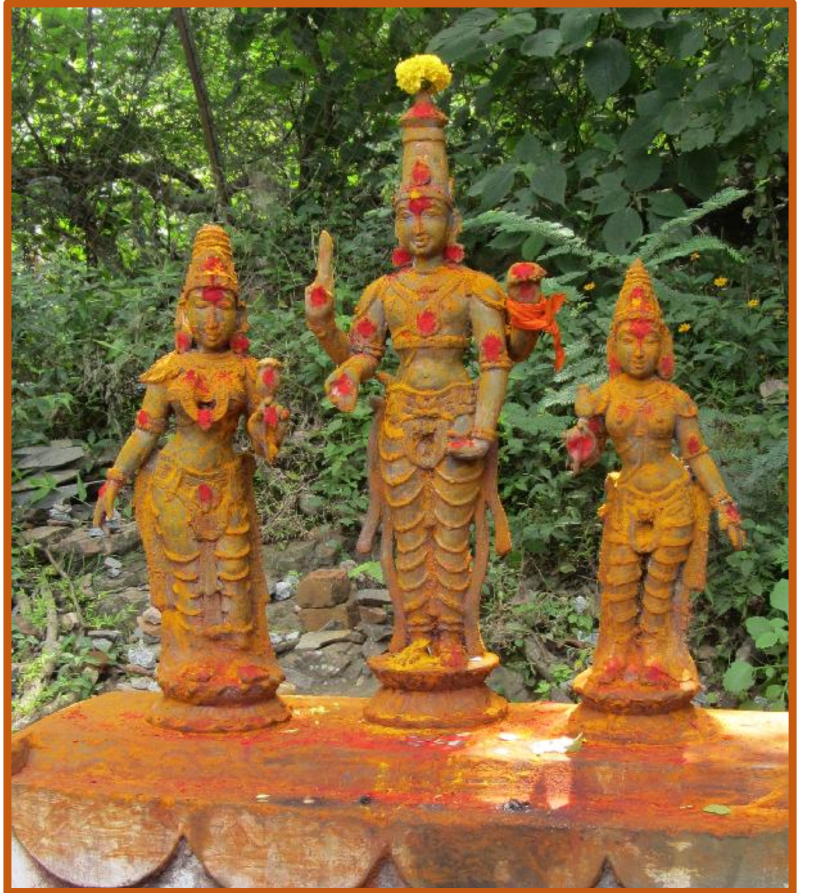
అంతా శ్రీమన్నారాయణుని అధీనములోనుండును. అన్ని ప్రాణులు, అన్ని యుగములు, అన్ని కాలములు ఆయన ఆజ్ఞానుసారము వర్తించును. అన్ని అవతారములందును ఆయనే జయించును.

(డా. క్రోవి పార్థసారధి రచన 'శ్రీకైవల్యసారధి'నుండి) **మతస్య శిశురూపస్య కదా చిత్కశ్చిదేవ హి కథంచిత్ అవధిర్నాస్తి మహిమ్నః పరమాత్మనః తస్మాదీ ననన్తజిదితి వస్వర్ణో జయదోమనుః -** శిశురూపము గాని, మరేదైనా రూపము గాని తన యిష్టానుసారము ధరించి అవధులు లేకుండా ప్రకాశించు పరమాత్ముడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. జయమును కలుగజేయును.

అనంతం పరిమిత శిశురూపస్య మహిమావధిం జయతి అభిభవతీతి అంతజిత్ న అంతజిత్ అనంతజిత్

అతడు చిన్నవాడైనప్పటికీ తన మహిమ ఏమిటో ఎవరికీ తెలియకుండా ప్రకాశించేవాడు. ఊహించనలవికాని శక్తిమంతుడు కాబట్టి యుద్ధక్రీడలయందు అనంతభూతములను జయిస్తాడు.

అనూహ్యమైన శక్తిసామర్థ్యములు కలిగి రణరంగములో అందరినీ జయించే శక్తిసామర్థ్యాలు గలవాడు. పరమేశ్వరుడు. సత్యస్వరూపుడు. కాబట్టి విజయం అతనిదే. జీవులయొక్క పాపములను ప్రక్షాళన చేసి, వారందరికీ కైవల్యము ప్రసాదించేవాడు. కాబట్టి 'అనంతజిత్' అనబడుచున్నాడు. అసంఖ్యాకమైన భక్తుల హృదయాలలో రమించువాడై వారిని తనవైపు మరలించుకొను శక్తి కలవాడు కాబట్టి 'అనంతజిత్' అనబడుతున్నాడు.

తిరుమలలోని శిల్పాలు
Photo by Klsateeshvarma.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tirupati_sriram.jpg

ఇష్టోऽవిశిష్టః శిష్టేష్టః శిఖండీ నహుషో వృషః |
క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుర్మహీధరః || (34)

309. ఇష్టః

- అందరకును ప్రియమ్మైనవాడు. జగదానంద కారకుడు.
- ఇష్టి (యజ్ఞము)నందు అర్చింపబడువాడు.

ఓం ఇష్టాయ నమః

శ్రీహరియేసచ్చిదానంద స్వరూపుడు. సర్వప్రియుడు. చెలుడై, చుట్టమ్మై, ఆర్తత్రాణ పరాయణుడై, కోరికలీడేర్చువాడై, అందమునకందమ్మై, అందరికిని ప్రియమ్మైనవాడు. శాశ్వతానందమూర్తియైన శ్రీదేవుని ధ్యానించినవారికి మరేమియును ఇష్టము కాదు. అని ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్యానించారు. **అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద చింతనామృత పాన విశేష మత్త చిత్తమేరీతి నితరంబు చేరనేర్చు?**

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – 'ఇష్టః' అను శబ్దమునకు యజ్ఞము అనియును అర్థమే. యజ్ఞము విశ్వకళ్యాణార్థము, ఈశ్వర ప్రీతికొరకు, పరోపకారార్థమ్మై, నిష్కామముగా చేయబడు సాత్వికపుణ్యకర్మ. ఇట్టి పుణ్యవ్రతారాధనా కర్మలచేత ఆరాధింపబడేవాడు గనుక 'ఇష్టః' అనబడును. నిష్కామకర్మానుష్టానము ఈశ్వరప్రాప్తికి సాధనము.

310. అవిశిష్టః / విశిష్టః

- అందరినీ సమముగా కాపాడువాడు.
- అన్నింటియందు స్థితుడై, వేరుగా తెలియజాలని, అంతర్యామి.
- అసమానుడు.

ఓం అవిశిష్టాయ నమః

ఓం విశిష్టాయ నమః

తల్లివలె, భేదభావము లేకుండ, అందరినీ సమానముగా రక్షించువాడు గనుక భగవానుడు అవిశిష్టుడు. భగవానుడు సర్వాంతర్యామి. సకల ప్రాణులయందు, భూమియందు, అగ్నియందు, వాయువునందు, ద్యులోకమున, ఆదిత్యలోకమున, చంద్రునియందు, దిగంతరాళమున, అంధకారమున, తేజస్సునందు ఉండి వానిని నియంత్రించును. కాని వాటికి ఆయన తెలియదు. వాటికి, ఆయనకు భేదము మనకు తెలియదు.

శ్రీ భట్టులు 309, 310 నామములను కలిపి '**అవిశిష్టఃఇష్టః**' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించినట్లు కొన్ని వివరణా గ్రంథములలో ఉన్నది – సకల జీవులందు భేదభావము చూపక, తల్లివలె అందరిని రక్షించువాడు – అని ఈ ఏకనామమునకు అర్థము.

రెండూ వేరువేరు నాములుగా పరిగణించినవారిలో కూడ కొందరు 310వ నామమును '**అవిశిష్టః**' అని కాక '**విశిష్టః**' అని స్వీకరించారు (శ్రీ చిన్మయానంద). 'విశిష్టః' అనగా ప్రత్యేకమైనవాడు, సాటిలేనివాడు, మహానుభావుడు, పరమ పవిత్రుడు.

311. శిష్టేష్టః

- శిష్టులకు (సాధుసజ్జనులకు) ఇష్టమైనవాడు.
- శిష్టులపట్ల మిక్కిలి ప్రేమ గలవాడు.

ఓం శిష్టేష్టాయ నమః

మార్కండేయ ద్విజాదీనాం పండితేష్వగ్రయాయనాం ఉత్కృష్ట పురుషార్థత్వే నేష్ట శిష్టేష్ట ఉచ్యతే - శిష్టాచార సంపన్నులైన మార్కండేయాది మహర్షులచే ఉత్కృష్టమైన పురుషార్థముగ ప్రార్థింపదగినవాడు. **శిష్టానామ్ ఇష్టః శిష్టేష్టః** – శిష్టులనగా సదాచార సంపన్నులు, సత్ప్రవర్తనులు, శీలసంపన్నులు, సాధుసజ్జనులు, పుణ్యాత్ములు. వారికి భగవంతునికంటె ప్రియమైనది లేదు. హరికథాచింతనమే వారికి జపము, తపము, మోక్షమార్గము, పరమార్థము.

భగవంతునకు కూడ శిష్టులపట్ల ప్రేమ అపారము. అందువల్లనే ఆయన తిరుక్కచ్చినంబికి గొడుగుపట్టెను. అనంతాళువారికి మట్టి మోసెను.

శ్రీ శంకరులు గీతనుండి ప్రమాణము చెప్పారు.

చతుర్విధా భజన్తే మాం జనాః సుకృతినోऽర్జున
ఆర్తో జిజ్ఞాసురర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ – గీత 7.16
ఓ భరత శ్రేష్ఠ! అర్జున! శుభకర్మలను ఆచరించుచు సుఖసంపదలను కోరుకొనువారు (అర్థార్థులు), శారీరిక మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తులు, ఐహిక విషయములపై ఆసక్తిని వీడి పరమాత్మ తత్వజ్ఞానమును పొందుటకు ఇచ్ఛగలవారు (జిజ్ఞాసువులు), పరమాత్మ ప్రాప్తినందిన జ్ఞానులు అను చతుర్విధ భక్తులు నన్ను భజింతురు.

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే
ప్రియో హి జ్ఞానినోऽత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః – గీత 7.17
ఈ చతుర్విధ భక్తులలో నిరంతరము నాయందే ఏకీభావ స్థితుడై, అనన్య భక్తియుతుడైన జ్ఞాని అత్యుత్తముడు. ఏలనన, వాస్తవముగ నన్ను (నా తత్వమును) తెలిసికొనిన జ్ఞానికి నేను మిక్కిలి ఇష్టుడను. అతడును నాకు మిక్కిలి ఇష్టుడు.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ – గీత 7.18
ఈ చతుర్విధ భక్తులును ఉదారులే (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసమునుంచి, ఎల్లప్పుడు అతనినే సేవించుచు ఉండువారు). కాని జ్ఞానియైనాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా ఉంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

బహూనాం జన్మనామన్తే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – గీత 7.19
అనేక జన్మల పిదప జ్ఞానియైనవాడు (భగవత్తత్త్వమును ఎఱిగినవాడు) సర్వమూ వాసుదేవమయమేయని భావించి నన్ను శరణు పొందును. అట్టి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు తిరుప్పావై (6)నుండి ఉదాహరించారు.

వెళ్ళత్తరవిల్ తుయి లమర్ న్ద విత్తినై
ఉళ్ళత్తుక్కొణ్డు మునివర్ గళుమ్ యోగిగళుమ్
మెళ్ళ వెళున్దు అరియెన్ఱ పేరరవమ్
ఉళ్ళమ్ పుగున్దు కుళిర్ న్దేలో రెమ్బావాయ్
ఓ దయామయా! పాలమున్నీటిలో, మీగడ పొత్తిళ్ళలో హాయిగా బజ్జున్న ఓ బుజ్జి నారాయణా! యోగులు కూడా తమ గుండెల్లో దాచుకుని చూచుకొనే ఓ ప్రాణదీపమా! చెవులారా నీ నామమే విందు చేస్తున్నదయ్యా ఓ నల్లనయ్యా! నా కన్నయ్యా! ఎంత హాయిరా! నన్ను గన్న తండ్రీ! స్వామీ! నీకు నిత్యశుభమంగళ మగుగాక! అంటున్నదీ ఆరవ పాశురంలో గోదాకన్య. (డా. వేదవ్యాస గారి 'తిరుప్పావై - ధనుర్మాస పారాయణ గ్రంథం' నుండి గ్రహించిన తెలుగు అనువాదము. వేద విశ్వవిద్యాలయం వారి ప్రచురణ.)

312. శిఖండీ

- దివ్యతేజోమయుడు. వెల్లి విరిసిన తేజముగల ప్రభువు.
- నెమలి పింఛమును ధరించినవాడు.

ఓం శిఖండినేనమః

'శిఖండము' అనగా జుట్టు ముడియని, నెమలి పింఛమని అర్థములు. మెదటి అర్థమును శిఖాగ్రస్థానము అని కూడ అన్వయింపనగును. శ్రీ భట్టులు ఈ భావములో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీహరియే దేవదేవుడు. తేజములకు తేజము. అన్ని ఐశ్వర్యములకు అగ్రస్థానము. దివ్యతేజమే ఆయన ఆభరణము.

అత్య ప్రధృష్య మైశ్వర్యం పరం యత్తేజ అస్థితమ్ తచ్ఛఖణ్ణస్తు యస్యాప్తి తచ్ఛిఖణ్ణీతి చక్ష్యతే - అపరిమితమైన. ఎవరికీ ఎదిరించడానికి వీలుకాని ఐశ్వర్యము గలవాడు శిఖండి.

శిఖండః అస్యాస్తీతి శిఖండీ – తిరస్కరింపజాలని ఐశ్వర్యము, తేజము కలవాడు శిఖండి. **ఆసీనమ్ తం నరవ్యాఘ్రం పశ్యామ్యమిత తేజసమ్ –** అమితమైన తేజస్సు ఆభరణంగా ధరించి ఆ పరమేశ్వరుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు.

నల్లనయ్య శిఖిపింఛమౌళి గనుక శిఖండియని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. **గోపవేష ధరస్య శిఖండః అలంకారః అస్య –** గోపవేష ధరుడగు ఇతనికి నెమలి పింఛము (శిఖండము) అలంకారముగానున్నది. గోపాలబాలుడు మౌళిపరిసర్పిత పింఛమువాడు. సుధారసమ్ము పై జల్లువాడు. పద్మనయనమ్ముల వాడు. నల్లనివాడు. నవ్వు రాజిల్లెడు మోమువాడు. దివ్యమంగళ స్వరూపుడు. కటి వరద హస్తములతో ఏడుకొండలపై వెలసిన కోనేటిరాయుడు. భద్రాద్రి రాముడు. శ్రీనారసింహుడు. వటపత్రశాయి.

313. నహుషః

- తన మాయచే జీవులను బంధించువాడు.

ఓం నహుషాయ నమః

'నహుషము' అనగా బంధనము. **జీవాన్ స్వమాయయా నిత్యం నహుషో నహ్యతీతియః – నహ్యతి బధ్నాతీతి నహుషః –** మాయామేయ జగంబున సర్వము భగవంతుని ఇచ్ఛానుసారమే వర్తించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు తన సౌందర్యముతోను, సౌలభ్యముతోను సమస్తమును బంధించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అంతయును ఆయనకు లోబడియుండును. కనుక ఆయన నహుషుడు. ఆ బంధమే గ్రహగతులను నిర్దేశించును. నక్షత్రమండలమును నిలువరించును. తల్లికి బిడ్డపై ప్రేమను కలుగజేయును. సాగర కెరటములను తీరమువద్ద ఆపివేయును. దేహములోని భాగములన్నింటి చేతను ఒక రీతిగా పని చేయించును. జ్ఞానము, సౌఖ్యము, మోహములతో ఆత్మను శరీరమున బంధించును.

త్రిభిర్గుణమయైర్భావైరేభిః సర్వమిదం జగత్
మోహితం నాభిజానాతి మామేభ్యః పరమవ్యయమ్ – గీత 7.13
దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా
మామేవ యే ప్రపద్యన్తే మాయామేతాం తరన్తి తే – గీత 7.14
ఈ జగత్తు, అనగా ప్రాణి సముదాయము అంతయును గుణములయొక్క కార్యరూపములైన సాత్త్విక, రాజస, తామస అను త్రివిధ భావములచే మోహితమగుచున్నవి. కనుక త్రిగుణములకు అతీతుడను, శాశ్వతుడను అయిన నన్ను ఆ ప్రాణులు తెలిసికొలేకున్నవి. నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి, సంసార సముద్రమునుండి బయటపడగలరు.

314. వృషః

- సంసార తాపమున బాధితులైనవారిపై ఉపశమనమును వర్షించు అమృతమయుడు (వృష్ – వర్షించుట).
- భక్తులకు కామితార్థములను వర్షించువాడు.
- ధర్మస్వరూపుడు (వృష – ధర్మము).

ఓం వృషాయ నమః

'వృష' శబ్దమునకున్న వేర్వేరు అర్థముల కారణంగా ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలు లభించాయి.

సాగరస్యోదరే నిత్యం వసన్నమృత రూపయా స్వదేహ కాన్త్యా వా చాపి సమ్యగాశ్వాస యన్ముహుః బహుశప్పించయతి యః వృషస్స పరిపఠ్యతే - నిత్యము సముద్రగర్భంలో నివసించువాడై, అమృతాన్ని పోలిన దేహకాంతులతోను, మధురమైన మాటలతోను మార్కండేయాది మహర్షులను ఊరడిల్లజేయువాడైన వటపత్రశాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కామాన్ వర్షణాత్ వృషః** – కోరుకున్నవారికి కోరినంత ప్రసాదించువాడు. కొండలంత వరములు గుపెడువాడు. మమ్మేలిన కులదైవము. ఆపదమ్రొక్కులవాడు.

శ్రీ శంకరులు మహాభారతము (శాంతిపర్వము 330.23) ప్రమాణముగా 'వృషః' అనగా 'ధర్మస్వరూపుడు' అనే అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు.

వృషోహి భగవాన్ ధర్మః స్మృతో లోకేషు భారత నైఘంటుక పదాఖ్యానైర్విద్ధి మాం వృష యిత్యుత - అర్జునా! నిఘంటుకారులు చెప్పిన ప్రకారము 'వృష' అనగా 'ధర్మము'. భగవంతుడు ధర్మస్వరూపుడు. కనుక నేనే 'వృషః'

తరువాతి 8 నామములను శ్రీపరశురామావతారమును స్మరించు నామములుగా శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

315. క్రోధహా

- క్రోధమును పరిత్యజించినవాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- సాధువులందు క్రోధమును నశింపజేయువాడు (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).

ఓం క్రోధఘ్నే నమః

క్రోధమ్ హన్తీతి క్రోధహా

కాశ్యపస్య ప్రార్థనయా యః క్రోధం క్షత్రహానిదం హతవాన్ క్రోధహా ప్రోక్తః షడర్ణో క్రోధనాశకః - ఆయన ధరించిన క్రోధమువలన 21మార్లు దండయాత్ర జరిపి క్షత్రియులను నాశనము చేసెను. అట్టి క్రోధమును, కాశ్యపమహర్షి ప్రార్థనతో ఉపశమింపజేసుకొనిన వాడైన పరశురాముడు 'క్రోధహా'. ఈ నామము క్రోధమును నశింపజేయు షడక్షరీమంత్రము. ఓం క్రోధఘ్నే నమః.

చిన్న తిరుపతిలోని శ్రీ పరశురామ శిల్పం

ఇదే వ్యాఖ్యను శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు దివ్యప్రబంధమునందలి ఉదాహరణలతో వివరించారు. పెరియ తిరువైమొళి 8.1.6 – **మళువినాల్ అవని అరశై మూవెడుకాల్ మణిముడి పొడి పడుత్తు యుదిరిక్ – కుళువార్ పునలిల్ కుళిత్తు వెన్ కోపమ్ తవిర్ న్దవాన్.**

శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – భగవానుడు శుద్ధసత్త్వస్వరూపుడైనను సంకల్పమాత్రముననే కోపమును ధరించును, నియంత్రించును, త్యజించును. శ్రీరామావతారమున ఆయన కోపమును పూనిన పెక్కు సందర్భములు వర్ణింపబడినవి. **రోషమ్ ఆహారయత్ తీవ్రమ్** (3.30.19) – **క్రోధస్య వశమేయివాన్** (6.59.136).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సాధుసజ్జనులకు కోపము భయంకరమైన శత్రువు. తీరని కోరికలే అందుకు కారణము. కోరికలను జయించినవారికి క్రోధము దూరమగును. ఆ విధముగా వారి కోపమును నాశనము చేయువాడు గనుక శ్రీహరి 'క్రోధహా'.

శ్రీ పరమహంస ప్రవచనములను ఉదాహరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత కోపమును జయించుటకు చెప్పిన ఉపాయము – బుసకొట్టు, కాని కరవవద్దు – అనగా క్రోధము వలన ఎవరికీ హాని జరుగకుండా జాగ్రత్త పడవలెను.

316. క్రోధకృత్

- కోపమును వహించినవాడు.
- కోపమును కలుగజేయువాడు.

ఓం క్రోధకృతే నమః

పరశురామావతారమున కార్తవీర్యునిపై కోపించి, క్షత్రియులను దునిమినవాడు (పిదప కోపమును పరిత్యజించినవాడు).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అసాధుషు క్రోధమ్ కరోతి ఇతి క్రోధకృత్** – దుర్జనులయందు క్రోధము ప్రజ్వరిల్లుటకు కారణము భగవానుడే. అలా కోపము కారణంగా ఆ దుర్జనులు తమను తాము నాశనము చేసుకొందురు.

317. కర్తా

- (కార్తవీర్యుని) తెగనరికినవాడు (శ్రీ భట్టులవ్యాఖ్య).
- జగత్తునకు కర్త (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య)

ఓం కర్త్రే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

34వ శ్లోకము. 31వ నామము. కర్తా – **క్రోధహా క్రోధకృత్ కర్తా విశ్వబాహుః మహీధరః**

41వ శ్లోకము. 382వ నామము. కర్తా – **కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః**

కృద్ధేతో కార్తవీర్యస్య ఛేత్తా కర్తేతి శబ్ద్యతే – తన కోపమునకు కారణమైన కార్తవీర్యునికి కోపము తెప్పించి, అతనితో యుద్ధము చేసి, అతని చేతులను తెగనరికినవాడు కర్త.

క్రియతి ఇతి కర్మ జగత్ తస్య కర్తా – జగత్తును తయారు చేసినవాడు కర్త.

316, 317 నామములకు వేరువేరుగా అర్థములు చెప్పిన పిదప శ్రీ శంకరులు ఈ రెండింటిని ఒకే నామముగా **'క్రోధకృత్కర్తా'** అనికూడ పరిగణింపవచ్చునని వ్యాఖ్యానించారు. వేయి నామములు సంఖ్య సరిగా వచ్చుటకు కావచ్చును – శ్రీ శంకరుల భాష్యమునందు 'క్రోధకృత్కర్తా' అని, శ్రీ భట్టుల భాష్యమునందు 'క్రోధకృత్', 'కర్తా' అని లెక్కింపబడినవి.

క్రోధకృత్కర్తా

- సజ్జనులకు అపకారము చేయు దుష్టులపట్ల కోపము వహించువాడు.

ఓం క్రోధకృత్కర్త్రే నమః

క్రోధ కృతమ్ దైత్యాదీనామ్ కర్తా ఛేదక ఇతి ఏకనామః.

శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ గారి వ్యాఖ్య – **క్రోధమ్ కరోతి ఇతి క్రోధకృత్. క్రోధకృతమ్ కృన్తతి చిన్తతి హన్తి వా క్రోధకృత్కర్తా.**

318. విశ్వబాహుః

- దుష్టులను శిక్షించుటకై వ్యాపించిన బాహువులు గలవాడు.
- అనంత బాహువులు కలిగి, సమస్తమును సంరక్షించువాడు.

ఓం విశ్వబాహవే నమః

లోక కంటకులను తొలగించుటకు విస్తరించిన చేతులు కలిగినవాడు గనుక భగవానుడు విశ్వబాహువు. అధికార మదాంధులైన 21 తరముల క్షత్రియులను నిర్జించిన భార్గవరాముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అనంతబాహుడైన విరాట్పురుషుడు. అంతటా వ్యాపించిన ఆయన బాహువులు సమస్త కార్యములను నిర్వహించును. సజ్జనులను రక్షించును.

విశ్వతో బాహుః (శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.3). అంతా ఆయనపైననే ఆధారపడియున్నది.

(శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము) దుష్టులను శిక్షించుటకును, (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము) సజ్జనులను రక్షించుటకును సర్వత్ర విస్తరించిన అనంతమైన బాహువులు కలిగినందున భగవానుడు విశ్వబాహువు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనము మన చేతులతో కర్మలు నిర్వహించుదుము. సృష్టి, స్థితి, లయాది సకల కార్యములు నిర్వహించువాడు భగవంతుడు గనుక విశ్వబాహువు. పరోపకారార్థమై మనము మన చేతులను ఉపయోగింపవలెనని ధర్మచక్రము రచయిత సందేశము.

విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతో బాహురుత విశ్వతస్పాత్
సంబాహుభ్యాం ధమతి సంపత త్రైర్ ద్యావా పృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః

https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Utsava_murthy_antique_statue_from_kanakapura_area.jpg

319. మహీధరః

- భూ భారమును తగ్గించి, భూమిని ధారణ చేయువాడు.
- సకల పూజలను స్వీకరించువాడు.

ఓం మహీధరాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
34వ శ్లోకము. 319వ నామము. మహీధరః – **క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుః మహీధరః**
40వ శ్లోకము. 371వ నామము. మహీధరః – **మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః**

భారావతరణం కృత్వా గాం ధత్తే స మహీధరః - మహీం ధరతి ఇతి మహీధరః - భూమిపై దుష్టులను నాశనము చేసి, భూమి భారమును తగ్గించి, ధరించువాడు మహీధరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'మహీ' అనగా 'భూమి' మరియు 'పూజ' అనే రెండు అర్థాలున్నాయి. కనుక రెండు భావములు – భూమిని (ఆదిశేషుడై, శ్రీవరాహమూర్తియై) ధరించువాడు. భక్తుల పూజలన్నింటిని స్వీకరించువాడు. మహీధరుడు.

'ధారణ చేయుట' అనే విషయాన్ని శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా వివరించారు – వస్త్రమునకు ప్రత్తి, ఆభరణమునకు స్వర్ణము, కుండకు మట్టి ఆధారమనవచ్చును. మరొక విధముగా వీనికి భేదము లేదనవచ్చును. అదే విధముగా భగవంతునకు, లోకమునకు భేదము లేదు. సర్వలోకములు జగదాధారుని విభూతులే.

అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః |
అపాం నిధిరధిష్ఠానమప్రమత్తః ప్రతిష్ఠితః || (35)

320. అచ్యుతః

- తన మహామహిమ నుండి ఎన్నడును చ్యుతి (పతనము) లేనివాడు.
- తన భక్తులను వీడనివాడు.
- షడ్వికార రహితుడు, శాశ్వతుడు, పరిణామమునకు అతీతుడు

ఓం అచ్యుతాయ నమః

ఇదే నామము ఇంతకుముందు 101వ నామముగా వచ్చెను. మరల 557వ నామముగా చెప్పబడును.

11వ శ్లోకము. 101వ నామము. అచ్యుతః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిః అచ్యుతః**

35వ శ్లోకము. 320వ నామము. అచ్యుతః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

59వ శ్లోకము. 557వ నామము. అచ్యుతః – **వేధాః స్వాంగోऽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోऽచ్యుతః**

101వ నామము వివరణలో పొందుపరపని మరికొన్ని ఉదాహరణలు ఇక్కడ చెప్పబడుచున్నవి (శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి సంకలనమునుండి మరియు శ్రీకైవల్యసారథినుండియు కూడ). **చ్యవనోత్పత్తి యుక్తేషు బ్రహ్మేంద్ర వరుణాదిషు యస్మాన్నచ్యవతే స్థానాత్ తస్మాత్సంకీర్త్యతేऽచ్యుతః.**

సా ధర్మేణావతారేऽపి బ్రహ్మేంద్ర వరుణాదిభిః నస్వైశ్వర్యాత్ప్రచ్యుతో యః అచ్యుతః పరికీర్తతః. బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు, వరుణుడు మొదలైన దేవతలతో సమానంగా అవతరించినప్పటికీ, వారికిలాగా తరగని చెదరని పదవి, ఐశ్వర్యము గలవాడు అచ్యుతుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు రామాయణమునుండి ఉదాహరించారు – **మిత్రభావేన సంప్రాప్తమ్ కదాచన దోషో యద్యపి తస్యస్యాత్** – నా స్నేహము కోరి దరిచేరినవానిలో ఏ విధమైన దోషములున్నను అతనిని ఎట్టి పరిస్థితులలోను విడనాడను. దివ్యప్రబంధమునుండి చెప్పిన ఉదాహరణ – **కార్తిగైయానుమ్ కరిముగత్తానుమ్ కనలుమ్ ముక్కణ్ మూర్తియుమ్ మోడియుమ్ వెప్పుమ్ ముదుగిట్టు** – బాణాసురుని కథలో అతడు రక్షణకై ఆశ్రయించినపుడు ఇతర దేవతలు దూరమైనారు. కాని శ్రీకృష్ణభాగవతులు ఎన్నడును తమ తోడును కోల్పోరు. **న మే భక్తః ప్రణశ్యతి** (గీత).

విశ్వతః పరమాన్నిత్యమ్ విశ్వం నారాయణగ్ం హరిమ్
విశ్వమే వేదమ్ పురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి
పతిం విశ్వస్యాత్మే శ్వరగ్ం శాశ్వతగ్ం శివమచ్యుతమ్
నారాయణమ్ మహాజ్ఞేయమ్ విశ్వాత్మానమ్ పరాయణమ్ – తైత్తరీయారణ్యకోపనిషత్తు.

విశ్వానికి అతీతుడు, విశ్వమే తానుగా అయినవాడు, నిత్యుడు, సర్వవ్యాపకుడు, విశ్వానికి జీవనాధార మైనవాడు, విశ్వపతి, విశ్వానికి ఈశ్వరుడు, శాశ్వతుడు, మంగళకరుడు, నాశనము లేనివాడు, తెలిసికొన దగిన పరమాత్ముడు, విశ్వాత్ముడు, విశ్వపరాయణుడు అయిన నారాయణునకు నమస్కారము.

యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర సర్వం చ మయి పశ్యతి తస్యాహం న ప్రణశ్యామి స చ యే న ప్రణశ్యతి – గీత 6.30
సకల ప్రాణులయందు ఆత్మరూపంలో ఉన్న నన్ను చూడగలిగిన వాడికి, ప్రాణులన్నింటిని నాయందు అంతర్గతంగా ఉన్నట్లు చూసేవాడికి నేను లేకుండా పోను. నాకు అతడు లేకుండా పోడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ముండకోపనిషత్తులోని రెండు పక్షులలో కర్మఫలము ననుభవించునది జీవాత్మ. ఊరకే చూచుచున్న పక్షి సాక్షి, పరమాత్మ. జీవాత్మవలె నాశనము చెందనిది.

అచ్యుతుని శరణుజొచ్చినవానికి భయము లేదు. శ్రీహరి తన భక్తులకు సదా చేయూత నిచ్చుచుండును. ఒక వ్యక్తి సముద్రతీరమున నడుచుచుండేవాడు. ఇసుకలో తన పాదముల గుర్తులకు ప్రక్కనే మరొకరి పాదచిహ్నములను అతడు గుర్తించెను. అవి భగవంతుని అడుగుజాడలని అతడు గ్రహించెను. కొంత కాలమునకు ఆవ్యక్తి దుర్భరమైన కష్టముల ననుభవించెను. ఆ సమయంలో అతనికి ప్రక్కన వేరే అడుగుజాడలు కనిపించలేదు. భగవంతుడా! నాకష్టకాలంలో నాకు తోడు లేకుండా వెళ్ళిపోయావా? – అని అతడు ఆక్రోశించాడు. అప్పుడు భగవంతుడు చెప్పిన జవాబు – ఇప్పుడు నీకు కనిపించే అడుగుజాడలు నీవి కావు. నావి. నా భక్తులకు కష్టములు దాపురించినపుడు నేను వారి ప్రక్కన నడవను. వారి నా భుజములపై మోసెదను. (http://srivaishnavan.com/)

అచ్యుతుడితడే ఆదియు నంత్యము – అచ్యుతుడే యసురాంతకుడు
అచ్యుతుడు శ్రీవేంకటాద్రిని దానిదే – అచ్యుత అచ్యుత శరణనవో మనసా – అన్నమయ్య కీర్తన

శ్రీమాన్ రొంపిచర్ల శ్రీనివాసాచార్యులు గారి 'దేవీ భాగవతము' సప్తమ స్కంధమునుండి – మహర్షులు చేసిన దేవీస్తుతి
నమస్తే విశ్వరూపాయై వైశ్వానర సమూర్తయే
నమస్తే జలరూపాయై సూత్రాత్మవపుషే నమః
యస్మిన్ సర్వే లింగదేహా ఓతప్రోతా వ్యవస్థితాః
నమః ప్రాజ్ఞ స్వరూపాయై నమో వ్యాకృతమూర్తయే
నమః ప్రత్యక్స్వరూపాయై నమస్తే బ్రహ్మమూర్తయే
నమస్తే సర్వరూపాయై సర్వలక్ష్యాత్మమూర్తయే

ఓ వైశ్వానరరూపిణీ! ఓ విశ్వరూపిణీ! నీకు మా ప్రణామములు. ఏ చిద్రూపిణియందు లింగదేహములన్నియు నిండియున్నవో ఆ సూత్రాత్మ స్వరూపిణికి మా నమస్కారములు. సమస్త శరీరములందు అవ్యాకృత రూపిణి, ప్రాజ్ఞ స్వరూపిణి, ప్రత్యక్స్వరూపిణియునగు బ్రహ్మమూర్తికి మా ప్రణామములు. ఆ తల్లిని యెల్లపుడు స్తుతింతుము.

శ్రీదేవీ సిద్ధపీఠములు

జనమేజయుడు – సిద్ధపీఠములననేవి? అవియెన్ని? వాటి పేర్లేవి? అచటి దేవతల పేర్లను గూడ వినగోరుచున్నాను – అనియడుగగా వ్యాసుడిట్లు చెప్పెను – ఓ రాజా! దేవీ పీఠములను గూర్చి వినినచో మానవుడు పాపము తొలగినవాడగును. పరమసిద్ధిని, విభూతిని కోరువారు యేయే పీఠమందు యేయే నామములతో దేవిని ఉపాసించి ధ్యానింపవలయునో చెప్పెదను వినుము.

కాశీపీఠములో '**విశాలాక్షి**'యను పేరుతో దేవి పూజింపబడును. నైమిశారణ్యమునందలి దేవి '**లింగధారిణి**'. ప్రయాగలో దేవి '**లలిత**'. గంధమాదన పర్వతమునందలి దేవి '**కాముకి**'. దక్షిణ మానసమున '**కుముద**'. ఉత్తర మానసమున అన్ని కోరికలను దీర్చు '**విశ్వకామ**'. గోమంతమందు '**గోమతి**'. మందరపర్వతముపై '**కామచారిణి**'. చైత్రరథమున '**మదోత్కట**'. హస్తినాపురమున '**జయంతి**'. కన్యాకుబ్జమందు '**గౌరి**'. మలయ పర్వతముపై '**రంభ**'. ఏకామ్ర పీఠమున '**కీర్తిమతి**'. విశ్వమందు '**విశ్వేశ్వరి**'. పుష్కరమున '**పురుహూతి**'. కేదారమందు '**సన్మార్గదాయిని**'. హిమాలయము వెనుక '**మంద**'. గోకర్ణమున '**భద్రకర్ణిక**'. స్థానేశ్వరమున '**భవాని**'. బిల్వకమున '**బిల్వపత్రిక**'. శ్రీశైలమున '**మాధవి**'. భద్రేశ్వరమున '**భద్ర**'. వరాహ పర్వతమున '**జయ**'. కమలాలయమున '**కమల**'. రుద్రకోటియందు '**రుద్రాణి**'. కాలంజరమున '**కాళి**'. శాలగ్రామమున '**మహాదేవి**'. శివలింగమున '**జలప్రియ**'. మహాలింగమున '**కపిల**'. మాకోటమున '**ముకుటేశ్వరి**'. మాయపురియందు '**కుమారి**'. సంతానమందు '**లలితాంబిక**'. గయలో '**మంగళ**'. పురుషోత్తమమున '**విమల**'. సహస్రాక్షమున '**ఉత్పలాక్షి**'. హిరణ్యాక్షమున '**మహోత్పల**'. విపాశలో '**అమోఘాక్షి**', పుండ్రవరమున '**పాటల**' అనియు దేవిని పిలుచుచుందురు.

ముండూరు ఆలయంలో శ్రీ అమ్మవారు

మరియు సుపార్శ్వమునందు '**నారాయణి**', త్రికూటమున '**రుద్రసుందరి**', విపులమున '**విపుల**', మలయాచలమున '**కళ్యాణి**', సహ్యపర్వతముపై '**ఏకవీర**', హరిశ్చంద్రమున '**చంద్రిక**', రామతీర్థమున '**రమణ**', యమునయందు '**మృగావతి**', కోటతీర్థమున '**కోటవి**', మాధవీవనమున '**సుగంధ**', గోదావరియందు '**త్రిసంధ్య**', గంగాతీరమున '**రతిప్రియ**', శివకుండమున '**శుభానంద**', దేవికాతటమందు '**నందిని**', ద్వారకయందు '**రుక్మిణి**', బృందావనమున '**రాధా**', మధురలో '**దేవకి**', పాతాళమున '**పరమేశ్వరి**', చిత్రకూటమున '**సీత**', వింధ్యపర్వతముపై '**వింధ్యవాసిని**', కరవీరమున '**మహాలక్ష్మి**', వినాయకమున '**ఉమాదేవి**', వైద్యనాథమున '**ఆరోగ్య**', మహాకాళమున '**మహేశ్వరి**', ఉష్ణతీర్థమున '**అభయ**', వింధ్యగిరిపై '**నితంబ**', మాండవ్యమున '**మాండవి**', మహేశ్వరీపురమున '**స్వాహా**', ఛగండమున '**ప్రచండ**', అమరకంటకమున '**చండిక**', సోమేశ్వరమున '**వరారోహ**', ప్రభాసమున '**పుష్కరావతి**', సరస్వతిలో '**దేవమాత**', సాగరతటమున '**పారావార**', మహాలయమున '**మహాభాగ**', పయోష్ణిలో '**పింగలేశ్వరి**', కృతశౌచమున '**సింహిక**', కార్తికమున '**అతిశాంకరి**', ఉత్పలావర్తమున '**లోల**', శోణసంగమమున '**సుభద్ర**', సిద్ధవనమందు '**లక్ష్మీమాత**', భరతాశ్రయమున '**అనంగ**', జాలంధరమున '**విశ్వముఖి**', కిష్కింధ పర్వతమున '**తార**', దేవదారు వనమున '**పుష్టి**', కాశ్మీరమున '**మేధ**', హిమాద్రిపై '**భీమాదేవి**', విశ్వేశ్వరీక్షేత్రమున '**తుష్టి**', కపాలమోచనమున '**శుద్ధి**', కాయావరోహణమున '**శ్రీమాత**', శంభోద్ధారమున '**ధర**', పిండారకమున '**ధృతి**' యనియు శ్రీదేవికి నామములు.

శ్రీదేవి నామములు నూటయెనిమిది. అట్లే శ్రీదేవి పీఠములు కూడ నూటయెనిమిదిగ ప్రసిద్ధి చెందినవి. ఈ భూమండలమందింకను ముఖ్యములైన దేవీనిలయము లున్నవి. ఎవడీ నూటయెనిమిది దేవీపీఠ నామములు వినునో, చదువునో వాడు సమస్త పాపములనుండి విముక్తుడై దేవీ సాలోక్యమును పొందగలడు. .... దేవియొక్క ఈ నూటయెనిమిది నామములను జపించి చాలమంది సిద్ధిని పొందిరి. ఈ నూటయెనిమిది నామములను పుస్తకములో వ్రాయించినచో గ్రహబాధలు తొలగును. అతని సౌభాగ్యము వృద్ధి చెందును. అతనికి పొందరానిది యుండదు.

321. ప్రథితః

- ప్రసిద్ధి చెందినవాడు. ప్రతిష్ఠగలవాడు.

ఓం ప్రథితాయ నమః

ప్రథ్ – ప్రఖ్యాన్ – ప్రసిద్ధి – అనే మూలమునుండి ఈ నామముయొక్క భావమును గ్రహింపనగును. ఇంతకుముందలి నామము 'అచ్యుతః' అనగా పతనము లేనివాడు, తోడు వీడనివాడు, తరుగు లేని దేవదేవుడు. అలా అచ్యుతునిగా ప్రసిద్ధి చెందినందున శ్రీదేవుని 'ప్రథితుడు' అని నుతింతురు. ఇందుకు పెక్కు ప్రమాణములను చెప్పవచ్చును.

తస్యనామ మహాద్ యశః – తైత్తరీయ నారాయణ 1.9
యశసశ్చ ఏక భాజనమ్ – రామాయణము. కిష్కింధకాండ 15.9
పెరుమై ఉడియా పిరానార్ – తిరువైమోళి 1.6.9
నగర్ ఈల్ పుగళై – తిరువైమోళి 6.10.10

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – ధనము, పదవి వంటి వానివల్ల లభించు ప్రతిష్ఠ తాత్కాలికము. కాని సత్యధర్మవ్రతముల వలన వచ్చు పేరు శాశ్వతము. హరిశ్చంద్రుడు, పాండవులు, ప్రహ్లాదుడు, హనుమంతుడు వంటివారు ఈ విధముగా లోకపూజ్యులైరి. ఇక భగవానుడు సత్యపరాక్రముడు, సత్యము, సత్యకాముడు, సత్యసంకల్పముగలవాడు, సత్యవ్రతుడు. కనుక ఆయన ప్రఖ్యాతి అనితరము, అనంతము, శాశ్వతము. ఆయన ప్రథితుడు. అచ్యుతుడు. భార్గవరాముడు.

అన్నమయ్య కీర్తననుండి –
పాత్రదానోత్సవ ప్రథిత వేంకటరాయ - ధాత్రీశ కామితార్థ ప్రదాయ
గోత్ర విన్మణి రుచిర గాత్రాయ రవిచంద్ర - నేత్రాయ శేషాద్రి నిలయాయతే నమో
నారాయణాయ సగుణబ్రహ్మణే సర్వ - పారాయణాయ శోభనమూర్తయే నమో

322. ప్రాణః

- తన భక్తులకు ప్రాణమైనవాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- సకల భూతముల చైతన్యకారకమగు ప్రాణశక్తి (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).

ఓం ప్రాణాయ నమః

67వ, 422వ నామములు కూడా 'ప్రాణః'.
8వ శ్లోకము – 67వ నామము – ప్రాణః - **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**
35వ శ్లోకము – 322వ నామము – ప్రాణః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**
44వ శ్లోకము – 408వ నామము – ప్రాణః **– వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

నారాయణుని శరణుజొచ్చిన భక్తులకు ఆయనే ప్రాణము. గోవింద నామ స్మరణయే చేతనత్వము. హరి సేవయే అమృత పానము. అన్ని ప్రాణులయందు స్థితమైన మూలప్రాణము నారాయణుడే.

ప్రాణోవా అహమస్మి – నేను ప్రాణమైయున్నాను – ఐతరేయారణ్యక 2.2.3.

ఉలగుక్కే ఓర్ ఉయిరు మానాయ్ – తిరువైమొళి 6.9.7.

ప్రాణోऽస్మి ప్రజ్ఞాత్మా తన్మాయు రమృత మిత్యుపాస్వ – జ్ఞానమయుడనైన నేను ప్రాణముగా ఉందును. అటువంటి నన్ను ఆయుష్షు అనీ, అమృతమనీ అంటారు. **పుంసామ్ జీవిత రూపత్వాత్ ప్రాణ ఇత్యభిధీయతే**

తరువాతి 11 నామములను శ్రీకూర్మావతార పరంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

జయదేవుని దశావతార స్తుతి నుండి.

క్షితిరతి విపులతరే తవ తిష్ఠతి పృష్ఠే
ధరణిధర కిణ చక్ర గరిష్ఠే
కేశవ! ధృత కచ్ఛప రూప! జయ జగదీశ హరే!

పోతన భాగవతమునుండి

సవరనై లక్ష యోజనముల వెడలుపై కడు గఠోరంబైన కర్పరమున
నదనైన బ్రహ్మాండమైన నాహరించు ఘనతరంబగు ముఖ గహ్వరంబు
సకల చరాచర జంతురాసులనెల్ల మ్రింగి లోగొనునట్టి మేటి కడుపు
విశ్వంబు పై వేఱు విశ్వంబు పైబడ్డ నాగిన గదలనియట్టి కాళ్లు

వెలిగి లోనికి జనుదెంచు విపుల తుండ
మంబుజంబుల బోలెడి యక్షియుగము
సుందరంబుగ విష్ణుండు సురలతోడి
కూర్మి చెలువొంద నొక మహాకూర్మమయ్యె

కమఠంబై జలరాశిన్ జొచ్చి లఘుముక్తాశుక్తి చందంబునన్
నమ దద్రీంద్రమునెత్తె వాసుకిమహానాగంబుతో లీలతో
నమరేంద్రాదులు మౌళి కంపములతో నౌ నౌ గదే బాపురే
కమలాక్షా! శరణంచు భూ దిశలు నాకాశంబునున్ మ్రోయగాన్

కూర్మావతారం. 1850 కాలపు చిత్రం.
వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kurma_deva.jpg

323. ప్రాణదః

- ప్రాణములను, బలమును ప్రసాదించువాడు (సురాసురులకు).
- ప్రాణములను హరించువాడు (అసురులకు).

ఓం ప్రాణదాయ నమః

66, 323, 409, 956వ నామములు 'ప్రాణదః'
8వ శ్లోకము - 66వ నామము - ప్రాణదః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**
35వ శ్లోకము – 323వ నామము – ప్రాణదః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**
44వ శ్లోకము – 409వ నామము – ప్రాణదః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**
102వ శ్లోకము – 956వ నామము – ప్రాణదః – **ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – క్షీరసాగర మథన సమయమున దేవతలకు తగు బలమునొసగినవాడు. శ్రీకూర్మరూపధారి. **మరుతాం బలదానాద్ధి సముద్ర మథనే భృశమ్ ప్రాణదశ్చ సముద్దిష్ట కూర్మరూపతయా హి సః**

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థములు చెప్పారు.

ద – ఇచ్చుట – దేవతలకు, దానవులకు కూడ ప్రాణములు ప్రసాదించువాడు ప్రాణదుడు.

ద్యాతి – తగ్గించుట – దానవుల బలమును నాశనము చేయువాడు గనుక ప్రాణదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గారు ఈ రెండు భావములను మిళితము చేసి ఇలా చెప్పారు – **ప్రాణాన్ దదాతి ద్యాతి ఖండయతి వ స ప్రాణదః** – భగవంతుడు అందరికి ప్రాణమలు ప్రసాదించును. సమయము ఆసన్నమైనపుడు ప్రాణములను హరించును.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన శరీరములోని అవయవములు, ఇంద్రియములు, మనస్సు – అన్నీ మనలోని ప్రాణశక్తియొక్క చైతన్యమును ప్రతిబింబించు భాగములు. ప్రాణము లేనియెడల ఇవి పని చేయవు. భగవంతుడొసగిన ప్రాణమే అన్ని భావములకు, అన్ని అనుభవములకు, అన్ని కార్యములకు ఆధారము. ఇవన్నీ భగవదారాధనగా భావించి సద్వినియోగపరచుకొనవలయును.

324. వాసవానుజః

- ఇంద్రుని సోదరుడు.
- సర్వాంతర్యామి.

ఓం వాసవానుజాయ నమః

వాసవుడనగా ఇంద్రుడు. ఇంద్రుని తమ్మునిగా అవతరించి, క్షీరసాగర మథనము ద్వారా అమృతమును సాధించుటకు సహాయపడినవాడు గనుక భగవానుడు వాసవానుజుడు. ఈ నామము 153వ నామమైన 'ఉపేంద్రః', అనగా వామనావతార నామము కంటె భిన్నమైనదని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు సూచించారు.

ఇంద్రునితో సంబంధము లేకుండా వేరు వివరణను శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు చెప్పారు.

వసతి సర్వత్ర వస్తే సర్వమ్ ఇతి వా వాసుః ఈశ్వరః వాసోః ఇదమ్ వాసవమ్ సర్వమ్ జగత్

వాసవమ్ జగత్ అనిజాతో (అనుప్రవిష్టో) వాసవానుజః

అనుజాత – అప్రవిష్ట – ప్రవేశించియుండువాడు – సర్వత్ర, అన్ని వస్తువులందు వసించు ఈశ్వరుడు వాసవానుజుడు.

325. అపాంనిధిః

- జలములను ధరించినవాడు / భరించినవాడు.
- సాగర స్వరూపుడు.

ఓం అపాంనిధయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానమునందు శ్రీమహాకూర్మావతార వర్ణన కొనసాగినది. **అపాన్నిధిర్మథ్యమాన మహార్ణవ విధారణాత్** – మహార్ణవము మథనము జరుగుచున్నపుడు శ్రీకూర్మరూపియై మందరగిరినెత్తిన శ్రీహరి జలములను నిలబెట్టినాడు (ధరించినాడు) గనుక ఆయన అపాంనిధి. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (4.75)నుండి ఉదాహరించారు – **అప్పనే! అళ్ కడలైక్ కడైంద తుప్పనే!**

భగవద్గీత (10.24)లో **– సరసామస్మి సాగరః** – జలాశయములందు నేను సముద్రుడను – అని భగవానుడు చెప్పిన విషయము ఆధారముగా శ్రీ శంకరులు 'అపాంనిధి' అనగా 'సముద్రము' అని వ్యాఖ్యానించారు.

అపో యత్ర నిధయన్తే సః అపాంనిధిః – జలములు ఎక్కడ సమృద్ధిగా నుండునో అది అపాంనిధి. సముద్రముయొక్క గాంభీర్యము, అసమాన శక్తి ఇవన్నియును భగవంతుని దివ్యైశ్వర్య బల సంపన్నతకు సంకేతములని శ్రీ చిన్మయానంద సూచించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, ధర్మచక్రము రచయిత ఈ నామానుభవమును మరింత విస్తారంగా వివరించారు – నదులన్నీ సముద్రమున విలీనమైనట్లే భక్తులు భగవంతుని చేరుకొంటారు. సముద్రమునుండి ఆవిరైన నీరు మేఘములై, వర్షమై, నదులై మరల సముద్రమును చేరినట్లుగా సకల జీవములకు మూలము, అంతము పరమాత్ముడే. సముద్రము చేరిన పిదప అనేకవిధములైన జలములు భేదము లేకుండా కలిసినట్లుగా జీవాత్మలలో తుదకు భేదము సమసిపోవును. బయట ఏరులకు చెరువులకు హద్దులు (గట్లు) ఉండును కాని సముద్రమును విభజింప సాధ్యము కాదు. పైన కల్లోలితముగా కనిపించే సాగరము లోపల ప్రశాంత గంభీరము. ఇవన్నీ అపాంనిధి లక్షణాలు.

326. అధిష్ఠానమ్

- ఆధారమైనవాడు. నిలబెట్టువాడు.

ఓం అధిష్ఠానాయ నమః

మందరగిరిని కవ్వముగా చేసి, వాసుకిని త్రాడుగా చుట్టి, దేవదానవులు అమృతము కొరకు సాగరమును మథించునపుడు పర్వతము మునిగిపోకుండా కూర్మరూపియై నిలిపినవాడు గనుక భగవంతుడు 'అధిష్ఠానము' – **భ్రమమాణమ్ మందరాద్రిం ధృతవాన్ యో మహాబలే అధిష్ఠానమ్ తమేవాహుః అధిష్ఠాన్ ప్రదో మనుః** - అని వివరిస్తూ శ్రీభట్టులు విష్ణుపురాణము (1.9.88)నుండి ఉదాహరించారు. ఈ దివ్యనామము చేయూతనిచ్చును.

క్షీరోదమధ్యే భగవాన్ కూర్మరూపీ స్వయమ్ హరిః

మందరాద్రే అధిష్ఠానమ్ భ్రమతోఽభూత్ మహామునే

ఏలూరు శనివారపు పేట గోపురంపై సాగర మంథనం శిల్పాలు

శ్రీ శంకరులు మరింత విస్తారమైన అర్థము వ్యాఖ్యానించారు. సమస్త ప్రపంచమునకు ఆధారమైనవాడు, ఉపాదానమైనవాడు అధిష్ఠానము. అన్నింటికీ నెలవు ఆయనే. అంతటినీ నిలుపువాడు ఆయనే. అధిష్ఠానమైనవాడు **– అధిష్ఠన్తి భూతాని.**

మత్ స్థాని సర్వభూతాని – గీత 9.4 – సకలభూతములు నాయందే గలవు.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు – **ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వమ్ యత్కించ జగత్యాం జగత్** – ఈ జగత్తులో జడము, చైతన్యము రెండు పదార్థాలు కూడా ఆ పరమేశ్వరుని చేతనే ఆవరింపబడియున్నాయి.

అధితిష్ఠతి అస్మిన్నితి అధిష్ఠానమ్ – ఆధారమైనవాడు అధిష్ఠానము.

327. అప్రమత్తః

- జాగ్రత్త కలవాడు (ఏమరుపాటు లేనివాడు).

ఓం అప్రమత్తాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వివరణ – ఆర్తులైనవారిని కాపాడుటకు సదా అప్రమత్తుడైయుండువాడు. 'ప్రమత్తత' అనగా నిర్లక్ష్యము, సోమరితనము, మాంద్యము. అప్రమత్తుడనగా శరణాగతులను కాచుటకు ఎల్లప్పుడు జాగ్రత్తగా నుండువాడు. **అత్యన్తావహితస్త్రాణే హి అప్రమత్తః ప్రకీర్తితః.**

శ్రీ శంకరుల వివరణ – ప్రమత్తుడు కార్యనిర్ణయములందు పొరపాటు చేయవచ్చును. అప్రమత్తుడు సర్వత్రా, సదా తగు కార్యమును నిర్వహించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పాలకడలిని చిలికిన పిమ్మట లభించిన అమృతమును పంచిపెట్టుటలో జాగ్రత్త చూపినందున కూడ భగవంతుని అప్రమత్తుడని సేవింపవచ్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనుష్యులు మెలకువగానున్న ఇంటిలో దొంగ దూరడు. అలాగే భగవన్నామ స్మరణయందున్న మనస్సులో చెడు ఆలోచనలు ప్రవేశించవు. అప్పుడు ఇంద్రియ ప్రలోభమునకు అవకాశముండదు. హరినామ సంకీర్తనమే మనకు అన్ని విధములుగా రక్షయని ఈ నామ జపమువలన గ్రహింపనగును.

328. ప్రతిష్ఠితః

- తనకు తానే ఆధారమైనవాడు. అన్నింటికిని భగవంతుడే ఆధారము.

ఓం ప్రతిష్ఠితాయ నమః

మందరగిరినెత్తినవానికి వేరు వస్తువు ఆధారము కానేరదు. శక్తి, బలము, మహిమ – అన్నింటిలోను శ్రీమన్నారాయణునకు ఆయనే మూలము, కారణము, ఆధారము. – **సా భగవః క్వ ప్రతిష్ఠిత ఇతి** – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (7.24.1) – భగవంతునకాధారమైనది ఏది? ఆయన స్వీయ మహిమయే.

శ్రీ చిన్మయానంద – విశ్వములో ప్రతిదానికి ఒక కారణముండును. కాని ఆదిమూలమైనవానికి వేరు కారణము లేదు. ఆయన స్వయంభువు. స్వయంప్రకాశకుడు. అజుడు. ప్రతిష్ఠితుడు.

జనులందరి గొప్పతనము వారికున్న బలము, ధనము, వంశము – ఇలా ఏదో ఒకదానిపై ఆధారపడియుండును. కాని ఈ కారణములే అశాశ్వతములు. కనుకనే ధనము, వయసు, బలము, బంధుమిత్రగణము వంటివన్నీ తరిగిపోవుచుండును. కాని శాశ్వతుడైన శ్రీకూర్మావతార స్వరూపుని నమ్ముకున్నవారికి కొదువ లేదు. తరుగు రాదు. శ్రీకృష్ణుని నమ్ముకున్నపుడే పాండవులకు విజయము తథ్యము అయినది.

సాగర మంథనం – 19వ శతాబ్దపు రవివర్మ ప్రెస్ చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sagar_Manthan.jpg

స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయువాహనః |
వాసుదేవో బృహద్భానురాదిదేవః పురందరః || (36)

329. స్కందః

- శోషింపజేయువాడు (ఆసురులను).
- అమృతమువలె ప్రహించువాడు (భక్తులకు).
- సుబ్రహ్మణ్యస్వామి. దేవతల సేనానాయకుడు.

ఓం స్కందాయ నమః

స్కందయతి శోషయతి ఇతి స్కందః – అసురులను, దుష్టులను శోషింపజేయువాడు (ఎండించువాడు, క్షీణింపజేయువాడు) – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

స్కందతి – గచ్ఛతి, ప్రసరతి – వెన్నవలె కరుగువాడు. భక్తులపట్ల అమృతమువలె ప్రసరించువాడు – శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్యలలో ఇది ఒకటి.

శ్రీ వల్లీ దేవసేనా సమేతులైన శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య స్వామి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pachaimalai_Kalyana_Subramanyar_pic1.jpg

గీత 10.24 – **సేనానీనామ్ అహమ్ స్కందః** – సేనాపతులలో నేను స్కందుడను. స్కందుడు అనగా సుబ్రహ్మణ్యస్వామి, కుమారస్వామి, కార్తికేయుడు – శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు ఈ అర్థమును చెప్పారు.

330. స్కందధరః

- దేవతల సేనాపతియగు స్కందుని (కుమారస్వామిని) తన విభూతిగా ధరించినవాడు – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య.
- ధర్మపథమును నిలబెట్టువాడు (కాపాడువాడు) – శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య.

ఓం స్కందధరాయ నమః

గీత (10.24)నందలి – **సేనానీమహమ్ స్కందః** – అనే శ్లోకభాగం ఆధారంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. స్కందునకు మరొక నామము కార్తికేయుడు. ఇతడు పార్వతీ పరమేశ్వరుల కుమారుడు. షణ్ముఖుడు. 12 చేతులు గలవాడు. దేవతల సేనానాయకుడు. జగత్తులోని సేనాపతులందరిలోను ప్రసిద్ధుడు.

'స్కందః' అనగా మార్గము, ధర్మపథము అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. ధర్మమును పరిరక్షించెడువాడు, ధర్మమును అనుసరించేవారిని కాపాడువాడు స్కందధరుడు. శ్రీనివాసుడు.

331. ధుర్యః

- ధరించువాడు. భారమును వహించువాడు. భరించువాడు. దారి చూపువాడు.

ఓం ధుర్యాయ నమః

'ధుర్' అనగా భారము. బరువును మోయును గనుక ఆయన ధుర్యుడు. శ్రీ కూర్మావతారుడై మందరపర్వతమును మోసిన నగరాజధరుడు. సమస్త విశ్వమును ధరించి, భరించు 'భువనభృత్'. సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములను నిర్వహించువాడు. ఆదిశేషుడై భూమిని మోయువాడు. శ్రీవరాహమూర్తియై ధరనుద్ధరించినవాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – 'ధుర్' అనగా ముందుభాఘము. అందరకును ముందుండి దారిచూపు మార్గదర్శియైనందున భగవానుడు ధుర్యుడు.

33. వరదః

- కొండలంత వరములు గూపెడు కోనేటిరాయడు. అత్యుత్తమమగు ఫలములు ప్రసాదించు భక్తవరదుడు.

ఓం వరదాయ నమః

వరః అభీప్సితః అర్థః, తమ్ దదాతి ఇతి వరదః – వరములనగా కోరుకున్న కోరికలు. వరమనగా శ్రేష్ఠమైనది అని కూడ అర్థము. భక్తులకు కావలసిన ధర్మార్థకామమోక్షములను ప్రసాదించువాడు శ్రీమన్నారాయణుడే. మరియు వారికి అత్యుత్తములగు ఫలములు ప్రసాదించునది కూడ భగవంతుడే. ధర్మచక్రము రచయిత శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారువారి పాశురములను ఉదాహరించారు. **నలమ్ తరుమ్ సొల్లై నాన్ కణ్డు కొండేన్ నారాయణా ఎన్నుమ్ నామమ్** – నారాయణుని నామస్మరణమున పొందరానిది ఏమీ లేదు.

కులమ్ తరుమ్ సెల్వమ్ తందిడుమ్ ఎడియార్ పడుతుయార్ ఆయిన ఎల్లామ్ నిలమ్ తరమ్ సెయ్యుమ్ ... ... పెఱ్ఱ తాయినుమ్ ఆయిన సెయ్యుమ్.

333. వాయువాహనః

- ప్రాణ స్వరూపమగు వాయువుపై సంచరించువాడు. ఆ విధముగా ప్రాణములు నిలుపువాడు.
- సప్త మారుతములను (ఏడు వాయువులను) అన్ని మండలాంతరములందును చలింపజేయువాడు.

ఓం వాయువాహనాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

36వ శ్లోకము. 333వ నామము. వాయువాహనః – **స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయువాహనః**

91వ శ్లోకము. 860వ నామము. వాయువాహనః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

సమస్త ప్రాణములకు ఆధారమగునది వాయువు. ఆ వాయువును నడిపించు సారథియైనందున శ్రీమహావిష్ణువే వాయువాహనుడు. **మేడగుమ్ అయింపెరుమ్ భూతముమ్ నీయే** (తిరువెళుక్కుఱ్ఱిక్కై) – పంచ భూతములను అదుపులోనుంచువాడవు నీవే.

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రాణములను నిలుపు వాయువు మనకు ఎంత అవసరమో తెలిసికొని, ఆ వాయువును అందజేయు వాయువాహనుని ధ్యానించవలయును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సప్త మండలాంతరములందు చలించు ఏడు విధములైన వాయువులను యథాక్రమముగా సంచరింపజేయువాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువే వాయువాహనుడు. **వాయుమ్ వాహయతీతి వాయువాహనః.**

కశ్యప, దితిల సంతానమైన సప్తమరుత్తులను వివిధ మండలములందు వ్యాపించిన వాయువులకు అధిపతిగా భగవంతుడు నియమించెను. ఈ వాయువుల ప్రభావము (ఒత్తిడి) వలన గ్రహ నక్షత్రాదులు తమ నిర్ణీత మార్గములందు సంచరించును.

ఏడు విధములైన వాయువులు

(1) ఆవహ వయువు – మేఘమండలమునకు, భూమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(2) ప్రవహ వాయువు – సూర్యమండలమునకు, మేఘమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(3) అనువహ వాయువు – చంద్రమండలమునకు, సూర్యమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(4) సంవహ వాయువు – నక్షత్ర మండలమునకు, చంద్రమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(5) వివహ వాయువు – గ్రహమండలమునకు, నక్షత్రమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(6) పరావహ వాయువు –సప్తర్షి మండలమునకు, గ్రహమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(7) పరివహ వాయువు – ధ్రువ మండలమునకు, సప్తర్షి మండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.

తరువాతి 12 నామములు ఆధ్యాత్మ వాసుదేవుని, అనగా పరవాసుదేవుని స్తుతించు నామములుగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఆసక్తికరమైన విషయము ఏమంటే వాసుదేవ మంత్రములో కూడ 12 అక్షరములు ఉన్నాయని ప్రొఫెసర్ ఎ. శ్రీనివాస రాఘవన్ సూచించారు.

334. వాసుదేవః

- సర్వత్ర వ్యాపించి, క్రీడించువాడు. అన్నింటియందు ఉండువాడు.
- అన్నింటినీ తన యందుంచుకొని కాపాడువాడు.
- వసుదేవుని కుమారుడు.

ఓం వాసుదేవాయ నమః

ఈ పరమ పవిత్ర నామము మూడుమార్లు ఈ మహాస్తోత్రమున స్తుతింపబడినది.

36వ శ్లోకము. 334వ నామము. వాసుదేవః – **వాసుదేవో బృహద్భానుః ఆదిదేవః పురందరః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము. వాసుదేవః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః**

76వ శ్లోకము. 714వ నామము. వాసుదేవః – **భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోనలః**

ముందుగా శ్రీభట్టుల ప్రత్యేకవ్యాఖ్యను గమనించనగును – **'నారాయణ' నామము వలెనే 'వాసుదేవ' నామము మహామంత్రము. ఆచార్య ముఖతః తెలిసికొనదగినది.** ఇందువలన శ్రీభట్టులు ఈ నామార్థమును కేవలము క్లుప్తముగా చెప్పి ముగించారు. ఈ నామములో 'వాసు', 'దేవుడు' అనే రెండు ముఖ్యమైన భగవద్విభూతులు చెప్పబడినవి.

వస్ – నివసించుట, కప్పియుంచుట – అనే ధాతువునుండి గ్రహింపదగిన అర్థములు.

వాసు – సర్వమ్ వసతి – అంతా ఆయనలో వసించును.

వాసు – సర్వత్ర వసతి – ఆయన అన్నిచోట్ల వసించును.

దివ్ – క్రీడాయామ్ – ఆడుట – అనే ధాతువునుండి

దేవ – వినోదించువాడు. లీలాసూత్రధారి. ఆడువాడు. జయింపగోరువాడు. ప్రకాశించువాడు.

ఈ రెండు పదములు (వాసు, దేవ) కలిపి 'వాసుదేవ' నామము వ్యాఖ్యానింపబడినది. భగవంతుడు తల్లివలె సమస్త జగత్తును తనయందు పెట్టుకొని కాపాడును. పక్షివలె రెక్కలలోదాచి పిల్లలను రక్షించును. ఇదియంతయును ఆయన లీల (క్రీడ). అందువలన ఆయన శ్రీవాసుదేవుడు.

సర్వభూతాన్ వాసయతి వాసుస్స పరికీర్తితః దివ్ ధాతోరపి క్రీడా ద్యర్థకత్వాద్విశేషతః
వాసుశ్చ సా దేవశ్చేతి వాసుదేవః ప్రకీర్తితః
సర్వభూతేష్వపి వసన్ స్వస్మిన్ భూతాని వాసయన్ యః క్రీడతి ముదా యద్వా వాసుదేవస్స ఉచ్యతే
సర్వత్రా సా సమస్తం చ వసత్యత్రేతి వైయతః తత స్స వాసుదేవేతి విద్వద్భిః పరికీర్తితః

ఈ అర్థమునకు ప్రమాణముగా శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడ ఇచ్చిన ఉదాహరణలు –

ఛాదయామి జగద్విశ్వమ్ భూత్వా సూర్య ఇవాంశుభిః
సర్వభూతాది వాసశ్చ వాసుదేవః తతః స్మృతః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము. మోక్షధర్మము 12.328.36
నేను సూర్యుడనై కిరణములతో ఈ జగత్తును కప్పివేస్తున్నాను. మరియు సర్వభూతములయందు అంతర్యామియై వసించియున్నాను. కనుక నన్ను వాసుదేవుడనియందురు.

వసనాత్ సర్వభూతానామ్ వసుత్వాత్ దేవయోనితః
వాసుదేవస్తతో జ్ఞేయః యోగిభిస్తత్వదర్శిభిః – మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము 69.3

నేను అన్ని భూతములకు నివాస (ఆశ్రయ) స్థానమును. మరియు అన్ని భూతములందు దివ్యశరీరముతో వసింతును. కనుక జ్ఞానమునెరిగిన యోగులు నన్ను వాసుదేవునిగా తెలిసికొందురు.

సర్వత్రాऽసౌ సమస్తం చ వసత్యత్రేతి వై యతః

తతః స వాసుదేవేతి విద్వద్భిః పరిపఠ్యతే – విష్ణుపురాణము 1.2.12. అన్నింటియందు ఆయన వసించును. అన్నియును ఆయనయందు వసించును. కనుక ఆయన వాసుదేవుడని విద్వజ్ఞులు చెప్పుదురు.

సర్వాణి తత్ర భూతాని వసంతి పరమాత్మని భూతేషు చ స సర్వాత్మా వాసుదేవస్తతః స్మృతః – విష్ణుపురాణము 6.5.80

ఆ పరమాత్మునియందు సర్వభూతములు వసించును. మరియు సర్వభూతములయందు ఆ సర్వాత్ముడు వసించును. కనుక ఆయన వాసుదేవుడు.

ద్వాపరయుగమున వసుదేవుని సుతునిగా అవతరించినందున కూడ శ్రీకృష్ణ భగవానుడు వాసుదేవుడని పిలువబడెనని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు సర్వాంతర్యామియైనను కేవలము తన భక్తులకే గోచరించును. అన్నియెడల చలనము, చైతన్యము, ప్రకాశము, జ్ఞానము ఆయన వలననే సంభవించును. కాని ఆత్మజ్ఞానము నెరిగిన వారికే ఆయన తెలియును.

బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః. గీత - జ్ఞానవిజ్ఞానయోగము 7.19

అనేక జన్మల పిదప జ్ఞానియైనవాడు (భగవత్తత్వమును ఎఱిగినవాడు) సర్వమూ వాసుదేవ మయమే యని భావించి నన్ను శరణు పొందును. అట్టి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:GitaUpadeshTirumala.jpg Photo by w:User:Raji.srinivas

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము 108వ శ్లోకము

వనమాలీ గదీ శార్ఙ్గీ శంఖీ చక్రీ చ నందకీ

శ్రీమాన్నారాయణో విష్ణుః వాసుదేవోऽభిరక్షతు.

శ్రీ వాసుదేవోऽభిరక్షతు ఓం నమ ఇతి

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామము ఉత్తర పీఠికనందు వాసుదేవ నామము అనేకమార్లు ప్రస్తావింపబడినది.

భక్తిమాన్ యః సదోత్థాయ శుచిస్తద్గతమానసః

సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నామేతత్ ప్రకీర్తయేత్ (5)

వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవ పరాయణః

సర్వపాప విశుద్ధాత్మా యాతి బ్రహ్మ సనాతనం (10)

న వాసుదేవ భక్తానా మశుభం విద్యతే క్వచిత్
జన్మ మృత్యు జరా వ్యాధి భయం నైవోపజాయతే (11)

ద్యౌ స్సచంద్రార్కనక్షత్రా ఖం దిశో భూర్మహోదధిః వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః (14)

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః సత్త్వం తేజో బలం ధృతిః వాసుదేవాత్మకాన్యాహుః క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ ఏవ చ (16)
వ్యాస ఉవాచ:
వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం తే జగత్త్రయమ్ సర్వభూత నివాసోऽసి వాసుదేవ నమోऽస్తుతే
శ్రీ వాసుదేవ నమోऽస్తుత ఓం నమ ఇతి.

335. బృహద్భానుః

- గొప్ప కిరణములు గలవాడు. అమిత ప్రకాశము గలవాడు.

ఓం బృహద్భానవే నమః

'బృహత్' అనగా పెద్ద, గొప్ప. 'భాను' అనగా కిరణములు. విశ్వమునకు, సూర్యచంద్రాగ్నులకు ప్రకాశము నొసగువాడు గనుక వాసుదేవుడే బృహద్భానుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణము –

బృహంతో భానవో యస్య చంద్ర సూర్యాదిగామినః
తైర్విశ్వమ్ భాసయతి యః స బృహద్భానురుచ్యతే – ఉద్యోగపర్వము 70.4
చంద్ర సూర్యులను అధిగమించు గొప్ప కిరణములు కలిగి, వానిద్వారా విశ్వమును వెలిగించువానిని బృహద్భానువందురు.

ముండకోపనిషత్తు (2.2.10)నుండి శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి ఇచ్చిన ఉదాహరణ –
న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్ర తారకమ్ నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతో యమాగ్నిః
తమేవ భాన్తమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి
అక్కడ సూర్య చంద్రాగ్నులు ప్రకాశించరు. ఆయనయే అన్నింటికి వెలుగు.

ధర్మ చక్రము రచయిత – సూర్యుడు బహిర్లోకమునకు వెలుగు ప్రసాదించును. భగవంతుడు ఆత్మ జ్ఞానముకు కావలసిన వెలుగును ప్రసాదించును.

డా. క్రోవి పార్థసారధి 'శ్రీకైవల్య సారధి' నుండి – ఆ పరమేశ్వరుడు ఒక పెద్ద జ్ఞానజ్యోతి. అతని శరీరమునుండి వందలు, వేలు, లక్షలు, కోట్లు, కోటానుకోట్ల కొలది కిరణములు ప్రకాశిస్తున్నాయి. అందులో అగ్ని 108, సూర్యుడు 176, చంద్రుడు 136 కిరణములను మాత్రమే తీసికొన గలిగారు. ఈ కిరణముల చేతనే అంటే పగటి పూట సూర్యుని వెలుగులతో, రాత్రిపూట చంద్రుని కాంతులతో, సంధ్య వేళలయందు అగ్ని కాంతులతో ఈ జగత్తు ప్రకాశిస్తున్నది. అని 'భైరవ యామళము'లో చెప్పబడినది.

336. ఆదిదేవః

- మొట్టమొదటి దేవుడు. సంపూర్ణ లీలా నాటక వినోది.
- అన్నింటికి ప్రథమ కారణము.
- ఇచ్చువాడు. వెలుగువాడు. వెలిగించువాడు. విశ్వాత్మకుడు.

ఓం ఆదిదేవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

36వ శ్లోకము. 336వ నామము. ఆదిదేవః – **వాసుదేవో బృహద్భానుః ఆదిదేవః పురందరః**

52వ శ్లోకము. 491వ నామము. ఆదిదేవః – **ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృద్గురుః**

'వాసుదేవ' నామములో 'దేవ' అనే పదమునకు 'క్రీడించువాడు' అని అర్థము వివరించడమైనది. అదే ఆధారముగా 'ఆదిదేవుడు' అనగా సమస్త సృష్టి లయాది కార్యములు ఆయన లీలయే యని గ్రహింపవలెను – **యః క్రీడతీత్యాది దేవః పాదాత్మకః విభూతిభిః.** చిన్నపిల్లవాడు తన ఇష్టానుసారము ఇసుకలో ఇండ్లు కట్టి మరల చెల్లాచెదరు చేసినట్లే ఆదిదేవుడు సృష్టిస్థితిలయాది కార్యములందు ఆడుకొనును. అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. **అఖిల భువన జన్మస్థేమ భంగాది లీలే** – అంతా ఆయన లీల మాత్రమే. **ఆదిశ్చాసౌ దేవశ్చ ఆదిదేవః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి నిరుక్తము (7.25)నుండి ఉదాహరించారు. **దేవో దానాద్వా దీపనాద్వా ద్యుస్థానో భవతి** – దేవుడనగా పుష్కలముగా ప్రసాదించువాడు (వరమిచ్చువాడు), తానై వెలుగువాడు, ఇతరులను వెలిగించువాడు, ద్యులోకమున (అంతరిక్షమున) నుండువాడు. అట్టి దేవుళ్ళలో మొదటివాడు గనుక భగవానుడు ఆదిదేవుడు.

(ఈ నామమునకూ , ఇంకా శ్రీ విష్ణుసహస్ర నామ స్తోత్రములోని మరి కొన్ని నామములకూ చక్కని అర్థము పోతనగారి గజేంద్రమోక్షములోని పద్యాలలో ఉన్నదని నాకనిపిస్తుంది – కా.సు. బాబు)

ఎవ్వనిచే జనించు జగమెవ్వని లోపల నుండు లీనమై;
ఎవ్వనియందు డిందు, పరమేశ్వరు డెవ్వడు; మూల కారణం
బెవ్వ; డనాదిమధ్యలయు డెవ్వడు; సర్వముదాన యైన వా
డెవ్వడు వాని నాత్మభవు నీశ్వరు నే శరణంబు వేడెదన్.

లోకంబులు లోకేశులు
లోకస్థులు తెగిన తుది నలోకంబగు పెం
జీకటి కవ్వల నెవ్వం
డేకాకృతి వెలుగు నతని నే సేవింతున్

విశ్వకరుని విశ్వదూరుని
విశ్వాత్మకు విశ్వవేద్యు విశ్వునవిశ్వున్
శాశ్వతు నజు బ్రహ్మ ప్రభు
నీశ్వరునిం బరమ పురుషు నే భజియింతున్.

శ్రీ గజేంద్ర పరిరక్షణ – 18వ శతాబ్దపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brooklyn_Museum_-_Vishnu_Saving_the_Elephant_(Gajendra_Moksha).jpg

337. పురందరః

- పురములను నాశనము చేసినవాడు (త్రిపురాంతకుడు, ఇంద్రుడు).
- అధిదైవికములగు కష్టములనుండి కడతేర్చువాడు.
- స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములనుండి విముక్తిని పొందుటకు భక్తులకు సాయము చేయువాడు.
- అన్ని జీవుల శరీరములను తుదకు నాశనము చేయువాడు.

ఓం పురందరాయ నమః

'పురములు' అనగా నగరములు. 'దర' అనగా ధ్వంసము చేయుట. **పురమ్ దారయతి ఇతి పురందరః.** త్రిపురాసుర సంహారమును సాగించిన రుద్రునకు అంతర్యామి అయినందున భగవానుడు పురందరుడు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గారు ఈ వివరణకు సమర్ధనగా శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమోళినుండి ఈ పాశురము (1.1.8)ను ఉదాహరించారు.

పురమ్ ఒరు మూన్ఱు ఎఱిత్తు అమరుక్కుమ్ అఱివు ఇయన్దు
అరన్ అయన్ ఏన ఉలగు అళిత్తు అమైత్తు ఉళనే
ఎంపెరుమాన్ వారే రుద్రుడై మూడు పురములను నశింపజేసెను. బ్రహ్మయై దేవతలకు వేదజ్ఞానము నందించెను. ఆయనే సకల సృష్టి స్థితి లయ కార్యములు సాగించును.

త్రిపురాసుర సంహారానికి వెడలిన శ్రీ రుద్రుడు. చెన్నై గోపురం శిల్పం.

Photo by Bernard Gagnon. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gopuram_Madras.jpg

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **పురాణి శంబరాదినామ్ అసురాణామ్ నగరాణి దృణతి ఇతి పురందరః** – శంబరునివంటి అసురుల నగరములను నాశనము చేసినవాడు పురందరుడు. ఇందుకు ప్రమాణముగా ఋగ్వేద మంత్రము (7.99.5) – **ఇంద్రా విష్ణు దృగమ్ హిత శంబరస్య నవపురో నవతిమ్ చ శ్నతిష్టమ్.** నీవే ఇంద్రుడవు. నీవే విష్ణువు. నీవే శంబరుని తొమ్మిది దుర్గమ నగరములను నాశనము చేసినవాడవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సుర శత్రూణామ్ పుర దారణాత్ పురందరః** – దేవతల శత్రువుల పురములను నాశనము కావించువాడు పురందరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అసుర పురాణి దారయతి ఇతి పురందరః** – అనగా రాక్షసులు, పిశాచములు, పిడుగు, గ్రహబాధలు వంటి అధిదైవిక పీడలను నాశనము చేయువాడు పురందరుడు. ఇక్కడ 'పురము' అనగా రాక్షసులకు నిలయమైనది. అట్టి అసుర స్థావరములను ధ్వంసము చేయును గనుక ఆయన పురందరుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి యను మూడు అవస్థలు మూడు పురములు. స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ రూపములగు మూడు శరీరములతోనున్న బంధము విడనంతవరకు ఈ అవస్థలు (పురములు) జీవుని చుట్టుముట్టియే యుండును. శరీరమునుండి విడివడి, ఆ యవస్థాపురములను ఛేదించిన గాని ఆత్మజ్ఞానము సిద్ధింపదు. ఈ ప్రక్రియ శ్రీహరి యనుగ్రహము వల్లనే సాధ్యము గనుక ఆయన పురందరుడు.

ఈ విషయమును ధర్మచక్రము రచయిత చక్కగా వివరించారు – ఈ స్థూల శరీరము భగవంతునిదేనని భావించి, భగవత్సేవకే తనువును అంకితము చేసినపుడు, భగవదనుగ్రహము వలన స్థూల శరీరమునుండి విముక్తి లభించును. ఈ మనస్సును భగవంతుని ధ్యాన స్మరణాది భావములందు లయమొనర్చినపుడు భగవంతుడు మన మనస్సుల ప్రేరణవలన జరుగు కర్మల ప్రభావమునుండి విముక్తిని ప్రసాదించును. ఆయనయందు మహావిశ్వాసము కలిగి సంపూర్ణ శరణాగతులైనవారికి కారణ శరీరమునుండి కూడ విముక్తి లభించును. అప్పుడే ఆత్మజ్ఞానము సాధించుటకు మార్గము సుగమమగును. ఆ మార్గమునకు ద్వారము తెరచు భగవంతుడే పురందరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **పురమ్ దారయతి ఇతి పురందరః** – పురములను నాశనము చేయువాడు పురందరుడు. పురము అనగా శరీరము. ఈ పురమునందే జీవుడు వసించును. కాలము చెల్లిన పిదప అందరినీ కడతేర్చువాడు, అందరినీ దరిచేర్చువాడు పురందరుడు.

కేరళ పీచి ఆనకట్ట వద్ద
శ్రీ పరశురాముని విగ్రహం

Photo by Ranjithsiji
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Peechi_Dam_Garden_Statue_of_Parasurama.JPG

అశోకస్తారణస్తారః శూరః శౌరిర్జనేశ్వరః |
అనుకూలః శతావర్తః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః || (37)

పురందరః అశోకః తారణః తారః

ఇంతకు ముందు నామమైన **'పురందరః'** మరియు ఇప్పటి మూడు వరుస నామములు **'అశోకః', 'తారణః', 'తారః'** – ఈ నాలుగు నామములు మన భయములను తొలగించే భగవంతుని దయాగుణ గానమయ పుణ్యకీర్తనలు అని చెప్పబడెను. ఏ నామస్మరణము ఏ విధమైన భయహారకము? అనే విషయంలో వేరువేరు వ్యాఖ్యానకర్తల అభిప్రాయాలలో స్వల్పవైవిధ్యము కనిపిస్తుంది. మొత్తానికి భగవానుని నామస్మరణము సకల భయాపహము అని మనము గ్రహింపవలసి ఉన్నది.

శ్రీ రాధకృష్ణశాస్త్రిగారు చక్కని తరణోపాయమును సెలవిచ్చారు. ఏ విధమైన భయములు గాని, కష్టములు గాని చుట్టుముట్టిన యెడల **'అశోకస్తారణస్తారః'** అని స్మరించినట్లయితే కష్టములనుండి బయటపడు మార్గము లభించి తీరును. ఈ భయములు ఆధ్యాత్మికము, అధిభౌతికము, అధిదైవికము అని మూడు విధములుగా శ్రీ భట్టులు వివరించారు. పిశాచములవల్ల, రాక్షసులవల్ల కలుగు భయము అధిదైవికము. శతృవుల వలన, పాములు, పులులు వంటి జంతువులవలన సంభవించునది అధిభౌతికము. మాయ, ఆకలి, శోకము వంటివానివలన ఆధ్యాత్మిక భయము కలుగును.

ఇక వీటన్నింటిని మించినది జనన మరణ చక్ర బంధితమైన సంసార భయము. ఈ భయముల గురించి అందరికీ తెలుసు. కాని వానిని భగవంతుడెలా తొలగించును? అందుకు ధర్మచక్రము రచయిత చక్కని వివరణ చెప్పారు – మనము శరీరమునే జీవము అని భ్రమించుటవలన భయము కలుగును. ఆత్మజ్ఞానము కలిగినవానికి ఆత్మ నశింపదని, దానిని అగ్ని దహింపలేదని తెలియును. వానికి భయముండదు. శ్రీమహావిష్ణు ధ్యానమే అట్టి జ్ఞానమునకు మార్గము.

శ్రీనివాసుని ఆర్తత్రాణ పరాయణత్వమును పెక్కురు భక్తులు పలువిధముల కీర్తించిరి. దేవతలకైనా, సామాన్య మానవులకైనా ఇడుములను హరించునది హరినామ స్మరణయే.

అన్నమయ్య కీర్తన

నీయంతటివారెవ్వరు నీకు నెదురేది యెందు - చాయల నీ సుద్ది విని శరణంటి నేను
కావలెనంటే దొల్లి కంభము చించుకవెళ్ళి - కైవశమై ప్రహ్లాదు గావవా నీవు

తేవలనంటే బ్రహ్మ దేవునికి వేదములు - సోవల సముద్రమయిన చొచ్చి తేవా నీవు
పట్టియెత్తవలెనంటే బాతాళాన బడ్డకొండ - తట్టియెత్తి పాలవెల్లి దచ్చవా నీవు

మట్టుపెట్టవలె నంటే మరి భూమి చాపగాగ - చుట్టుకపోతే దెచ్చి సొంపుగ నిలుపవా
పక్షపాతమయ్యేనంటే బాండవుల గెలుపించి - యీా క్షితి నేలించి చనవియ్యవా నీవు

రక్షించేనంటే గాచరావ శ్రీవేంకటాద్రి బ్ర - త్యక్షమై మావంటివారి దగ గరుణించవా

ఈ విధముగా బ్రహ్మాది మహాత్ములకు సంభవించిన విపత్తులను పరిహరించి బ్రోచువాడు అయిన శ్రీనివాసుడు శ్రీవేంకటాద్రిపై వెలసియున్నాడు. బ్రహ్మాదులకే కాదు. సామాన్యులు సదా చింతించు కష్టములను పరిమార్చు సాధనము శ్రీవేంకటేశుని పుణ్యనామమేయని అన్నమయ్య మరొకమారు కీర్తించారు.

ఆకటి వేళల అలపైన వేళలను - తేకువ హరినామమే దిక్కు మరి లేదు

కొఱమారియున్న వేళ కులము చెడిన వేళ - చెఱవడి వొరుల చేజిక్కినవేళల
వొఱపైన హరినామమొక్కటే గతి గాక - మఱచి తప్పిననైన మఱి లేదు తెరగు

ఆపద వచ్చిన వేళ ఆరడి బడిన వేళ - పాపపు వేళల భయపడిన వేళ
వోపినంత హరినామ మొక్కటే గతి గాక - మాపు దాకా పొరలిన మరిలేదు తెరగు

సంకెల బెట్టిన వేళ చంప బిలిచిన వేళ - అంకిలిగా నప్పుల వారాగిన వేళ
వేంకటేశు నామమే విడిపించ గతిగాక - మంకు బుద్ధి పొరలిన మరిలేదు తెరగు

ఇవన్నీ సామాన్యుని దిక్కు తోచని చీకటిలో క్రుంగదీయు కష్టములు. పడ్డవానికే తెలియవచ్చు ఇక్కట్లు. ఆకలి బాధ, అలసిపోయిన పరిస్థితి, పాపములో చిక్కుకొనుట, ఇక్కట్ల పాలగుట, చెరసాల పాలగుట, అప్పులవారు ఎదురైన దీనస్థితి – ఇట్టి ఇడుములు చుట్టుముట్టినపుడు హరినామస్మరణమే కాపాడు గతి. వేరెవ్వరును రక్షింపజాలరు. కనుకనే మన పట్ల దయతో ఏడుకొండలవాడు ఆపదమ్రొక్కులవాడై వెలసియున్నాడు.

ఇంక ఆపన్న ప్రసన్నుడు గజేంద్రుని రక్షించిన విధము పోతనగారి దయవలన తెలుగునాట సుప్రసిద్ధమైనది. గజేంద్రమోక్షములోని పద్యములు మేలిముత్యములు. భక్తిరసామృత పాత్రములు. నిత్యస్మరణ చేయదగిన వేదసారములు శ్రీవిష్ణుసహస్రనామ భావ భరితములు.

338. అశోకః

- శోకములను నాశనము చేయువాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య)
- శోకము లేని మూర్తి (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).

ఓం అశోకాయ నమః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలందున్న స్వల్ప భేదము భగవానుని సచ్చిదానంద స్వభావమును రెండు కోణములనుండి ప్రకాశింపజేయుచున్నవి.

అశోకః శోకమోహాది నాశకః పరికీర్తితః – దుఃఖము, మోహము, భయము, ఆకలి వంటి బాధలను నాశనము చేయువాడు గాన భగవంతుడు అశోకుడు.

శోకాది షడూర్మి రహితః అశోకః – శోకము, మోహము, ఆకలి, దప్పిక, జర, మరణము అనే ఆరింటినీ 'షడూర్ములు' అంటారు. ఇట్టివి లేనివాడు గనుక ఈశ్వరుడు అశోకుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యననుసరించి ఈ నామముల ప్రభావము ఇలా ఉన్నది.
(337) **పురందరః** – అధిదైవిక భయములను హరించు పుణ్యనామము.

(338) **అశోకః** – ఆధ్యాత్మిక భయములను హరించు దివ్యనామము.

(339) **తారణః** – అధిభౌతిక భయములను హరించు శుభ నామము.

(340) **తారః** – సంసార సాగరమును దాటించు మంగళనామము.

పురందరః అశోకః తారణః తారః – అనే నామములు కలిపి సకల భయములను పరిహరించి శుభములు చేకూర్చు అభయ మంత్రము.

339. తారణః

- దరి చేర్చువాడు. ఆపదలను హరించువాడు.

ఓం తారణాయ నమః

తారయతి ఇతి తారణః – భయములనుండి రక్షించువాడు తారణుడు. సంసార సాగరమును దాటించువాడు. కష్టములనుండి కడతేర్చు కొండలరాయని కరుణాస్వభావ కీర్తనను కొనసాగిస్తూ శ్రీ భట్టులు ఈ 'తారణః' అను నామము అధిభౌతిక దుఃఖములను పరిమార్చునని వ్యాఖ్యానించారు.

సంసార సాగరమును దాటించు గుణమును ఈ 'తారణః' నామము చాటుచున్నదని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. అయితే అదే గుణమును శ్రీ భట్టులు తరువాతి నామమైన 'తారః'కు అన్వయించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద ఈ 'తారణః', 'తారః' నామములలోని సూక్ష్మ భేదమును ఇలా వివరించారు – సంసార సాగరమును దాటుటకు సాయము చేయువాడు అని ఒక నామము, స్వయముగా దాటించువాడు అని మరొక నామము తెలుపును. కొన్ని సందర్భములలో భక్తి మార్గము అనుసరించినవానికి, అచ్యుతునకు శరణాగతుడైనవానికి లభించే చేయూతలలోని భేదమును ఈ నామముల అన్వయములో గ్రహింపవచ్చును.

340. తారః

- రక్షించువాడు. భయంకరమగు గర్భనరకమునుండి జీవులను కాపాడువాడు.

ఓం తారాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చినది.

37వ శ్లోకము. 340వ నామము. తారః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిర్జనేశ్వరః**

404వ శ్లోకము. 968వ నామము. తారః – **భూర్భువస్స్వస్తరుస్తరుః తారః సవితా ప్రపితామహః**

తార స్సంసార భయతో నిత్యం తారయతీతి సః – గర్భ జన్మ జరా మరణ సంసార సాగర మహాభయాత్ తారయతి తస్మాత్ ఉచ్యతే తారః – గర్భావాసము, జన్మము, ముసలితనము, మరణము ఇవి మరల మరల సంభవించు క్లేశములు. అట్టి క్లేశములతో కూడిన సంసార సాగరములో చిక్కుకొని పోవు భయమునుండి రక్షించువాడు తారుడు.

జన్మ దుఃఖం జరాదుఃఖం జాయా దుఃఖం పునఃపునః
సంసార సాగరం దుఃఖం తస్మాత్ జాగ్రత జాగ్రత
పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీ జఠరే శయనమ్

ఇహ సంసారే బహుదుస్తారే కృపయా పారే పాహి మురారే
భజ గోవిందం భజగోవిందం గోవిందం భజ మూఢమతే.

341. శూరః

- పరాక్రమశీలి. విజయ స్వరూపుడు.

ఓం శూరాయ నమః

శ్రీ శంకరుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' అనే నామం ఒక్కమారు వస్తుంది. అది ఈ 37వ శ్లోకంలోని 341వ నామము – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః.**

69వ శ్లోకం మొదటిపాదం శ్రీ శంకరుల పాఠంలో **'కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉండగా, శ్రీ భట్టుల పాఠంలో **'కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉంది. కనుక శ్రీ భట్టుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

37వ శ్లోకం. 341వ నామము. శూరః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**
69వ శ్లోకము. 650వ నామము. శూరః – **కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః**
341వ నామమును భగవంతుని శౌర్యగుణం పరంగాను, 650వ నామమును రామావతారపరంగాను శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

'శు' అనే ధాతువునకు 'ముందుకు పోవుట' అనే అర్థమున్నది. దీనినుండి విజయేచ్ఛను గ్రహింపవచ్చును. విక్రమము విజయమునకు సాధనము. **విజిగీషు తయా జైత్య సమర్థ శ్శూర ఉచ్యతే** – జయించు కోరిక గలవాడు శూరుడు. శత్రువులను నిర్జించువాడు. నమ్మినవారిని కాచువాడు. అపజయ మెరుగనివాడు.

'శు' – ముందుకు పోవుట – అనే లక్షణమును వక్కాణిస్తూ శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరణలు చెప్పారు.

తిరుప్పావై 24 – **శెన్ఱంగు తెన్నిలంగై శెత్తామ్ తిఱళ్ పోత్తి** – మిక్కిలి సంపదతో గర్వించియున్న లంకాపురిని ధ్వంసము చేసిన మీ మహాబలమునకు మంగళము.

పెరియాళ్వార్ తిరుమొళి 5.3.4 – **శెన్ఱంగు వాణనై ఆయిరమ్ తోళిమ్ తెఱ్ఱిత్తిసై తిసై వీడచెత్తై**

రెండుచోట్లా 'శేన్ఱు' అన్న పదమును గమనించదగును.

దైనందిన జీవనములో ఈ నామస్మరణ ప్రాశస్త్యమును ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు. దేవదానవ పోరాటములలో ముందుగా దానవులు గెలిచినట్లనిపించినప్పటికీ, దేవతలు శ్రీమహావిష్ణువును శరణుజొచ్చి, ఆయన కృపతో అంతిమ విజయమును పొందుతారు. ఇదే విధముగా మన జీవితములో దుర్గుణములు చాలా బలవత్తరముగా మనిషిని లొంగదీసికొనుచుండును. అప్పుడు శూరుడైన నారాయణుని శరణువేడి మనిషి సద్గుణ సంపన్నుడు కావచ్చును.

ఖరకర వంశజా విను మఖండిత భూత పిశాచ ఢాకినీ
జ్వర పరితాపము సర్వభయ వారకమైన భవత్పదాబ్జ వి
స్ఫుర వజ్ర పంజరము జొచ్చితి నీయెడ దీన మానవో
ద్ధర బిరుదాంక యేమఱకు దాశరథీ కరుణా పయోనిధీ.

సూర్యవంశజా! రామా! శ్రీరామా! సీతారామా! భయంకరమగు భూత ప్రేత పిశాచ వ్యాధి సర్ప భయములను తొలగించు నీ పాదముల శరణు జొచ్చితిని. కరుణాపయోనిధీ! కాపాడు.

342. శౌరిః

- వసుదేవుడు, దశరధుడు వంటి శూరులకు పుత్రునిగా జన్మించినవాడు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య).
- శూరుని వంశములో జన్మించినవాడు. శూరసేనుని పుత్రుడు వసుదేవుడు. వసుదేవుని పుత్రుడు శ్రీకృష్ణుడు. (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).
- యాదవులందు 'శూర' సంతతికి చెందినవాడు (శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి వ్యాఖ్య).

ఓం శౌరయే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చును.

37వ శ్లోకము. 342వ నామము. శౌరిః – **అశోకస్తారణస్తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**

67వశ్లోకములో 'శౌరిః' నామము వచ్చే క్రమం శ్రీ భట్టుల పాఠములోను, శ్రీ శంకరుల పాఠములోను కొంత భేదం కనిపిస్తుంది.

కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః (శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము)

కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)

కనుక ఎలా చూసినా 'శౌరిః' నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

మొదటి అర్థము (శూరుల పుత్రుడు)ను వివరిస్తూ శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చెప్పిన ఉదాహరణ –

ఒడతతోల్ వలియన్ నందగోపకుమరన్
దయరఅక్కు మగనాయిత్ తోన్ఱి

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య (శూర వంశము) – **శూరస్య గోత్రాపత్యం పుమాన్ శౌరిః – శూర కులోద్భవాత్ శౌరిః**

యాదవులలో ఒక వర్గమును 'శూరులు' అనేవారు. వసుదేవుడు ఆ వర్గము(గోత్రము)నకు చెందినవాడు. కనుక వసుదేవుని పుత్రుడు 'శౌరి' అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

కృష్ణోపనిషత్తు (అధర్వణ వేదాంతర్గతము)నందు చెప్పబడినట్టి శ్రీకృష్ణావతార కారణము (డా. క్రోవి పార్థసారధి విష్ణు సహస్ర నామ భాష్యము 'శ్రీకైవల్య సారధి' నుండి).

రామావతారములో సర్వాంగసుందరుడైన రామచంద్రుని చూచి మునీశ్వరులంతా – శ్రీరామచంద్రా! నిన్ను ఆలింగనము చేసుకొనే భాగ్యము మాకు ప్రసాదించ వలసినది – అని వేడుకున్నారు. ఆ మాటలు విన్న శ్రీరామచంద్రుడు – కృష్ణావతార సమయమున మీరు గోపికలుగా జన్మించండి. మీ కోరిక తప్పక నెరవేరుతుంది – అన్నాడు. దానికి వారంతా గోపికలు, గోపాలురుగా జన్మించడానికి సంతోషముగా ఒప్పుకొన్నారు.

నందుడు – పరమానందము; యశోద – ముక్తి కాంత; దేవకి – వేదములచే చెప్పబడిన బ్రహ్మపుత్రిక;
వేదము – వసుదేవుడు; వేదార్థము – కృష్ణుడు; ఋక్కులు – గోపికలు, గోవులు;
బ్రహ్మ – గోవులను కట్టివేసే కర్ర; రుద్రుడు – వెదురుకర్ర; ఇంద్రుడు – శిరస్సు;
దేవతలు – స్నేహితులు; వైకుంఠము – గోపకులము; మహర్షులు – అక్కడి చెట్లు;

రాక్షసులు – క్రోధము, లోభము; తిరస్కరింపబడువాడు – కవి;

శ్రీకృష్ణుడు – సాక్షాత్తు మహావిష్ణువు;

ఋక్కులు, ఉపనిషత్తులు – స్త్రీలు; ద్వేషము – చాణూర మల్లుడు; మత్సరము – ముష్టికుడు;

దర్పము – కువలయాపీడనము (ఏనుగు); గర్వము – బకాసురుడు;

దయ – రోహిణీమాత; భూదేవి – సత్యభామ;

మహావ్యాధి – అఘాసురుడు; కలిపురుషుడు – కంసుడు;

శమము – సుదాముడు; సత్యము – అక్రూరుడు; దమము – ఉద్ధవుడు

ఆదిశేషుడే బలరాముడు. సత్యము, నిత్యము అయిన పరబ్రహ్మమే శ్రీకృష్ణుడు. పాలసముద్రములో పుట్టిన మేఘధ్వని కల శంఖము లక్ష్మీరూపమైన విష్ణువు.

పాలసముద్రము – పాలకుండలు; చక్రము – బ్రహ్మ; చామరము – అక్కడి వాయువు; ఖడ్గము – మహేశ్వరుడు; కశ్యపుడు – రోలు; అదితి – త్రాడు; కాళిక – గద; విష్ణుమాయ – శార్ఙ్గవమనే ధనుస్సు; శరత్కాలము – భోజనము; జగద్బీజము – తామరకాడ; గరుడుడు – వటవృక్షము; బృందాదేవి – భక్తి

శ్రీమహావిష్ణువు బాలుడై పాలకుండలతో క్రీడించాడు. శత్రువులను సంహరించడానికి, మిత్రులను రక్షించడానికి, అన్ని జీవులయందు దయ చూపడానికి కృష్ణుడైనాడు. సాక్షాత్తు వైకుంఠమే భూమికి దిగివచ్చింది. ఈ విధంగా దేవకీ వసుదేవులకు పుత్రుడై అవతరించిన శ్రీమన్నారాయణుడు పుట్టీపుట్టగానే తన మహిమలు చూపించిన శౌరి. హరేకృష్ణ.

343. జనేశ్వరః

- జనులకు, సకలప్రాణులకు ప్రభువు.
- జనులకు ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించువాడు.

ఓం జనేశ్వరాయ నమః

జనానాం జంతూనాం ఈశ్వరః – జన్మించిన, సృష్టింపబడిన సకల ప్రాణులకు శ్రీమన్నారాయణుడే ప్రభువు. **వినా వేంకటేశం న నాథో న నాథః** – అందరికీ దారి చూపువాడు భగవానుడే. కష్టాలలో ఉన్నవారు కూడ భగవంతునికి మ్రొక్కి పునీతులగుదురు.

రెండవ అర్థము – జనులకు ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించువాడు జనేశ్వరుడు – శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ అర్థాన్ని చెప్పారు.

344. అనుకూలః

- హద్దులలో, అందుబాటులో ఉండువాడు. భక్తసులభుడు.

ఓం అనుకూలాయ నమః

'కూలము' అనగా ఒడ్డు, దరి. **కూలమ్ వర్తతే ఇతి అనుకూలః** – హద్దులలో ఉండువాడు అనుకూలుడు. భక్తికి చిక్కువాడు. ఇది ఆయన అనుకూల్య స్వభావము. భగవానుడు సర్వేశ్వరుడు,అనంతుడు, అమితవిక్రముడు, జనేశ్వరుడు అయినాగాని అందరికీ అందెడివాడు కూడాను (శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి వివరణ).

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – **యది శక్నోషి గచ్ఛత్వమ్ అతి చంచల చేష్టితః** – నీకు చేతనైతే విడిపించుకోరా అల్లరి కన్నా! అని యశోద బాలగోపాలుని రోట బంధించెను.

స్వభావతో మహత్వేఽపి మద విస్మయ వర్జనాత్ భక్తైక ప్రవణో నిత్యం అనుకూల ఇతి స్మృతః - సహజమైన మహత్వము కలిగియుండికూడా ఆ పరమేశ్వరుడు గర్వము లేనివాడు, మరియు భక్తులకు అందియుండేవాడు కనుక అనుకూలుడు.

శ్రీరాముడు **'వీర్యవాన్ న చ వీర్యేణ మహతాస్వేన విస్మితః'** మహావీరుడైనా గాని తన వీరత్వము గురించి స్మృతి లేనివాడు (పట్టించుకొననివాడు).

శ్రీ చిన్మయానంద – సర్వసాక్షియైన భగవానుడు అంతటినీ చూచుచున్నాగానీ, మౌనముగానుండును (అడ్డము రాడు). అలా ఆయన హద్దులలోనుండు అనుకూలుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'అనుకూలము' అనగా దరికి పోవునది. సంసార సాగరమును దాటుటకు సాయము చేయువాడు అనుకూలుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవానుడు అంతర్యామి. మనోసాక్షి. కనుక అందరికీ అందుబాటులోనుండును. మనము చేయు పనిలోని తప్పును మనస్సాక్షి హెచ్చరిస్తూనే ఉంటుంది. ఇలా మనకు తప్పొప్పులు తెలియజేయు దగ్గరి గురువు గనుక భగవంతుడు అనుకూలుడు.

345. శతావర్తః

నూరు ఆవర్తనములు (సుడులు) గలవాడు, అనగా

- ధర్మ సంస్థాపనార్థము అనేక అవతారములు ధరించినవాడు.
- శరీరములోనున్న శతాధిక నాడులయందు ప్రాణరూపమున సంచరించువాడు.
- విజృంభించి, సుడులు తిరుగుచున్న అనేక ఐశ్వర్యములు గలవాడు.
- సంసార చక్రము, గ్రహచక్రము, నక్షత్రచక్రము, యుగచక్రము వంటి ఎన్నో చక్రములను సంచరింపజేయువాడు.

ఓం శతావర్తాయ నమః

శత – నూరు – అన్న పదమునకు 'లెక్క లేనన్ని' అనే అర్థాన్ని గ్రహించాలి. 'ఆవర్తనము' అనగా భ్రమణము, చక్రము, సంచలనము, పునరావృతము. **ధర్మ సంస్థాపనార్థాయ యుగే యుగే** – అన్న గీతావాక్యానుసారము భగవానుడు ధర్మసంస్థాపనము కొరకు, దుష్టశిక్షణ కొరకు, శిష్ట రక్షణ కొరకు మరల మరల అవతరించును. ఆయన అవతారములకు, విభూతులకు లెక్క లేదు.

నాడీ శతే ప్రాణరూపేన వర్తతా ఇతి వా – శరీరములో వందలాది నాడులలో ప్రాణరూపమున సంచరించును గనుక శతావర్తుడు. పై రెండు అర్థములును శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానుసారమున్నవి. వీనిని (శతావర్త లక్షణమును) వివరిస్తూ పెక్కు రచనలున్నవి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరియు ధర్మ చక్రము రచయిత – భగవానుని శతావర్త గుణ సంపదను ఎల్లెడలా మనము అనుభవింపవచ్చును. ఆయన సూర్యభగవానుడై ప్రతిదినము దర్శనమిచ్చి ప్రాణులను పోషించును. **సర్వస్య ఆవృతమ్ అనావర్తే** (అథర్వణ వేదము 10.5.37). భగవానుడు పాండవులను ఎన్నో ఆపదలనుండి మరల మరల కాపాడిన ఆత్మబంధువు. ద్రౌపదిని కురుసభలో మానభంగము కాకుండా, అరణ్యవాసములో అతిథిగా వచ్చిన దూర్వాసుని శాపమునకు గురి కాకుండా

సంరక్షించినవాడు. హరి సర్వోపగతుడన్న ప్రహ్లాదుని మాట పొల్లుపోకుండా స్తంభమునుండి శ్రీనారసింహమూర్తియై అవతరించి తన భక్తుని కాచినాడు. కృష్ణుడై గోవులను, గోపాలురను, యాదవులను కాచెను.

ఐశ్వర్య జృంభితాభిఖ్యాః ఆవర్తా నిత్యశః శతం సంతి శతావర్తః వస్వర్ణో భక్తిముక్తిదః - 'ఆవర్త' అనగా సుడిగుండము. అనంతములైన ఆయన ఐశ్వర్యములు సుడులు తిరుగుచున్నవి. కనుక ఆయన శతావర్తుడు. ఈ అష్టాక్షరీ పుణ్యనామ మంత్రమును జపించినయెడల భుక్తి, ముక్తి లభించునని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. అనంతైశ్వర్యసంపన్నుడైనా ఆయన ఎంతో ప్రేమతో భక్తులకు అందుబాటులో నుండును. ఓం శతావర్తాయ నమః.

శాంతోదిత విజ్ఞాన ప్రాణాయ – ప్రశాంతమైన మరియు వృద్ధి చెందుతున్న జ్ఞానము, ప్రాణము అయినవానికి – అని పరవాసుదేవుని స్మరించు మంత్రము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'ఆవర్త' అనగా చక్రము అనే అర్థములో ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. సంసార చక్రమున జన్మలను పరిభ్రమింపజేయువాడు, కాలచక్రమును త్రిప్పువాడు, నక్షత్రగ్రహ మండలములను పరిభ్రమింప జేయువాడు భగవానుడు శతావర్తుడు.

ద్వారకా తిరుమల ప్రవేశద్వారం వద్ద శిల్పాలు. శ్రీ దేవీ భూదేవీ సమేతులైన శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి.

334 నుండి 345వరకు – 'వాసుదేవ' నుండి 'శతావర్త' వరకు – నామములు భగవంతుని పరవాసుదేవ తత్త్వమును తెలియజేయును. 346వ నామము 'పద్మీ' నుండి – భగవంతుని పరవాసుదేవ స్వరూపమును వర్ణించు నామములు ప్రారంభమగునని శ్రీభట్టుల విశ్లేషణ.

346. పద్మీ

- పద్మమును చేత ధరించినవాడు.

ఓం పద్మినే నమః

భగవంతుడు శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధారి. ఆయన ధర్మ, జ్ఞాన, వైరాగ్య, ఐశ్వర్య గుణములలోని సాత్త్వికత్వమునకు ఈ పద్మము చిహ్నము.

శ్రీ చిన్మయానంద – పద్మము జ్ఞానమునకు సంకేతము. అది అందుకొనమని శంఖనాదముతో మనకు తెలియజెప్పును. పెడదారి బట్టినవారిని చక్రముతోను, గదతోను ఖండించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – నిజమైన జ్ఞానమునకు నిలయము గనుక భగవానుడు పద్మి. (ఇక్కడ 'పద్మము' అనగా జ్ఞానము అని అర్థము. సంకేతము కాదు.)

347. పద్మనిభేక్షణః

- పద్మమువంటి కన్నులు గలవాడు. చల్లని చూపులు గల స్వామి.

ఓం పద్మనిభేక్షణాయ నమః

భగవంతుని చూపు చల్లనిది. తాపములను హరించునది. జ్ఞానము నొసగునది. మోక్షమును ప్రసాదించునది.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు.

నాచియార్ తిరుమొళి (2.4) **– ఉన్ ముగమ్ మైయాల్ ఎత్తై మయక్కుమ్ మాయ మందిరమ్ తాన్ కోలో? చెయ్య తామరాయిక్ కణ్ణినాయ్.**

తిరువైమోళి (6.2.7) – **ఉవగైయాల్ నేస్టమ్ ఉళ్ళురుగి ఉనతామరాయి క్కణ్ విడిగళిన్ అగవలైప్పడుప్పన్.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **అనుకూలః శతావర్తః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః** – అనే నామములు వరుసలో వచ్చుటవల్ల భగవానుని ఆపన్నశరణాగత రక్షణా గుణమును తెలియజెప్పడమైనది.

గోవర్ధనోద్ధరణ – బృందావనం ప్రేమమందిరంలో నమూనా. వికీపీడియా చిత్రం by Saisumanth532

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prema_Mandir_2.jpg

కెనడాలో మందిరం.

పద్మనాభోఽరవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్ |
మహర్ద్ధిర్ఋద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరుడధ్వజః || (38)

348. పద్మనాభః

- పద్మమువంటి నాభి (బొడ్డు) కలవాడు.
- హృదయపద్మము నడుమనుండువాడు.
- జ్ఞానులకు వికసించిన జ్ఞానము. అజ్ఞానులకు కానరానివాడు.

ఓం పద్మనాభాయ నమః

ఈ నామము మూడుమార్లు వస్తుంది.

6వ శ్లోకము -48వ నామము -పద్మనాభః – **అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభః అమరప్రభుః**

21వ శ్లోకము - 198వ నామము -పద్మనాభః – **హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః**

38వ శ్లోకము -348వ నామము - పద్మనాభః – **పద్మనాభః అరవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్**

ప్రస్తుత (348వ) నామము పరవాసుదేవుని దివ్య సౌందర్యమును వివరించు సందర్భమున చెప్పబడినది. 'పద్మనాభః' అనగా బొడ్డున తామరపూవు గలవాడు. మరొక వివరణ – అందరి హృదయపద్మమునకు మధ్యనుండువాడు. ఇంకొక వివరణ – శ్రీవాసుదేవుని నాభినుండి సకల విశ్వము అష్టదళ పద్మమువలె ఉద్భవించినది. అందు మధ్యమున మేరుపర్వతమున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్యానము మరల విలక్షణముగా నున్నది – 'పూవు' (పద్మ) అనగా వికసించి, రంగులతో రాజిల్లి, అందరకూ కనుపించి, కనువిందు చేయునది. 'నాభ్' అనగా అంతగా కనుపించనిది. మరుగైనది. కనుక 'పద్మనాభుడు' అనగా విరుద్ధములనిపించే రెండు భిన్నగుణములను ఒకేమారు ప్రదర్శించువాడు. ఘటనాఘటనశీలి. జ్ఞానులలో విద్య, అజ్ఞానులకు మోహము. భక్తులకు దర్శనమిచ్చే భక్తసులభుడు, ఇతరులకు తెలియరానివాడు. పగలు వికసించి, రాత్రి ముకుళించు పద్మము వంటివాడు. పద్మనాభుడు.

349. అరవిందాక్షః

- అరవిందము (తామరపూవు) వంటి కన్నులు గలవాడు.
- సూర్యచంద్రులు తన కన్నులైనవాడు.

ఓం అరవిందాక్షాయ నమః

అరవింద సదృశే అక్షిణి అస్య ఇతి అరవిందాక్షః – తామరపూవువంటి కన్నులు గలవాడు అరవిందాక్షుడు. **రామః కమలపత్రాక్షః** (సుందరకాండము). ఇంకా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్య ప్రబంధములనుండి చాలా ఉదాహరణలిచ్చారు. 40వ నామము **'పుండరీకాక్షః'** భావము కూడ ఇలాంటిదే.

శ్రీ చిన్మయానంద – సూర్యోదయమున వికసించి, రాత్రి ముకుళించు అరవిందము వలెనే భగవంతుడు భక్తులపట్ల చల్లని చూపును ప్రసాదించును. భక్తులు కానివారికి పెడమొగమగును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'అర్' అనగా గతి, చలనము, భ్రమణము. 'విందతి' అనగా 'ప్రాప్నోతి' అనగా కలిగియున్నవాడు. పరిభ్రమించు సూర్యచంద్రులే తన కన్నులుగా కలవాడు గనుక శ్రీవాసుదేవుడు అరవిందాక్షుడు.

అనాది మధ్యాంతమనంత వీర్యమ్ అనంత బాహుమ్ శశిసూర్యనేత్రమ్
పశ్యామి త్వాం దీప్త హుతాశ వక్త్రం స్వతేజసా విశ్వమిదం తపంతమ్ – గీత 11.19
ఆదిమధ్యాంత రహితుడవు. అపరిమితశక్తిశాలివి. అసంఖ్యాకములైన భుజములు గలవాడవు. సూర్యచంద్రులు నీ నేత్రములు. అగ్నివలె నీ ముఖము ప్రజ్వరిల్లుచున్నది. నీ తేజస్సుతో ఈ జగమును సంతప్తమొనర్చుచున్నావు. అట్టి నిన్ను నేను చూచుచున్నాను.

350. పద్మగర్భః

- పద్మమునందు వసించియున్నవాడు.
- హృదయపద్మము మధ్యభాగమున విరాజిల్లువాడు.

ఓం పద్మగర్భాయ నమః

మృదువైన, సుగంధభరితమైన, సుందరమైన పద్మమునందు ఉన్నట్లుగా శ్రీపద్మావతీవల్లభుని ఆరాధింతురు. నారాయణుడు **'సరసిజాసన సన్నివిష్టః'** అని నిత్యస్తోత్రములందు చెప్పబడినది. **పద్మేన గౌర్యతే స్వాంతః అవస్థాప్యతే ఇతి పద్మగర్భః.**

తనను ధ్యానించు యోగుల హృదయకమలమున నుండువాడు. **దహరమ్ విపాప్మమ్ పరవేశ్మ భూతమ్ యత్ పుండరీకమ్.**

తణ్ణామరై సుమక్కుమ్ పాద ప్పెరుమాన్ – తిరువైమొళి 4.5.8

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానానుసారము – హృదయపద్మమున నిలుపుకొని ధ్యానింపదగినవాడు – **పద్మస్య మధ్యే ఉపాస్యత్వాత్ పద్మగర్భః.**

351. శరీరభృత్

- యోగుల శరీరముల తానై కాపాడువాడు (పోషించువాడు).
- అన్నమువంటి ప్రాణరూపములతో శరీరముల పోషించువాడు.
- ధర్మరక్షణార్థమై వివిధ శరీరములను ధరించువాడు.

ఓం శరీరభృతే నమః

యోగి హృన్మధ్య కంజస్థ స్వదేహం తంబి భర్తియః శరీర భృత్వ కథితః వస్వర్ణో భుక్తి ముక్తిదః – యోగీశ్వరుల హృదయమునందు తన శరీరమునుంచి (తానై వసించి), వారికి భుక్తిని, ముక్తిని ప్రసాదించువాడు శరీరభృత్.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శరీరం, స్వశరీరం భూతం ఉపాసకం బిభక్తి పుష్ణాతీతి శరీరభృత్** – యోగులు భగవంతుని గుణములను ధ్యానింతురు. ఆ గుణములే వారిని పోషించును. అనగా భగవంతుడు యోగులనే తన శరీరములుగా భావించి, వారి హృదయ కమలమున వెలసి, వారిని రక్షించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పోషయన్ అన్నరూపేణ ప్రాణరూపేణ వా శరీరిణామ్ ధారయతి ఇతి శరీరభృత్** – పరమేశ్వరుడు అన్నము రూపముననను, ప్రాణము రూమునను జీవుల శరీరములను ధరించును (నిలుపును) కనుక ఆయన శరీరభృత్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – ధర్మ రక్షణకు, దష్కృతులను నాశనము చేయుటకు వివిధ రూపములలో అవతరించును గనుక ఆయన శరీరభృత్.

తరువాతి కొన్ని నామములు భగవంతుని మహోన్నతత్వమును కీర్తించుచున్నవి.

352. మహర్ధిః

- అపారమైన బుద్ధి, ఐశ్వర్యము, విభూతులు గలవాడు. తరగని సంపద కలవాడు.

ఓం మహర్ధయే నమః

మహతీ బుద్ధిః విభూతిః అస్య ఇతి మహర్ధిః – అని శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య. ఇక్కడ 'బుద్ధి' అనగా ఐశ్వర్యము, శక్తి, వైభవము కలిసిన విభూతి. అనంత శ్రీయుతుడు, అపారమైన శక్తిమంతుడు, లక్ష్మీనాధుడు, భక్తుల పాలిట కల్పవృక్షము, మహదైశ్వర్య సంపన్నుడు మహర్ధి.

భక్తుల యోగక్షేమములను వహించడానికై తరగని విభూతి కలవాడు మహర్ధి. **తద్యోగక్షేమ వహనే నిస్సీమ విభూతిః మహర్ధిః** – అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. తిరువైమొళి(4.5.1)నుండి శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చెప్పిన ఉదాహరణ – **విట్రీరిందు ఎళ్ ఉలగమ్ తనిక్కోల్ శెల్ల ఆళుమ్ అమ్మాన్.**

ధర్మచక్రము రచయిత రెండు విధాలైన ఐశ్వర్యాలను ప్రస్తావించారు. ఐహికమైన ధన కనక వస్తు వాహనాది సంపద (పోరుళ్ సెల్వమ్), సుగుణ కరుణాపూరితమైన సంపద (అరుళ్ సెల్వమ్). మొదటి విధమైన గుణసంపద ఎవరివద్దనైనా (మంచివారు గాని, చెడువారుగాని) ఉండవచ్చును. రెండవ విధమైన సంపద సత్పురుషులకు మాత్రమే స్వంతము.

రెండు విధాలైన ఐశ్వర్యాలు అనంతముగా కలిగినవాడు శ్రీమహావిష్ణువు. ఆయనను 'మహర్ధిః' అని ధ్యానించినవారికి ఉభయ విధైశ్వర్యములను ఆయన పుష్కలముగా ప్రసాదించును.

గజరాజ వరదుడిచ్చును
గజ తురగ స్యందనములు గైవల్యంబున్.

353. బుద్ధః

- భక్తులయొక్క సమృద్ధిచేత తానుకూడ సమృద్ధుడగువాడు.
- విశ్వరూపుడై వర్ధిల్లుచుండువాడు.

ఓం బుద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

30వ శ్లోకము. 279వ నామము. ఋద్ధః – **ఋద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రః చంద్రాంశుః భాస్కరద్యుతిః**

38వ శ్లోకము. 353వ నామము. ఋద్ధః – **మహర్ధిః ఋద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరుడధ్వజః**

ఇంతకుముందు 279వ నామముగా 'ఋద్ధః' నామమునకు చెప్పిన భావము – అన్ని ఉత్తమ గుణములు సమృద్ధిగా కలిగిన పరిపూర్ణుడు. 'సమృద్ధి' అనే లక్షణము ఆధారముగానే 352వ నామము 'ఋద్ధః'కు కూడా భాష్యకర్తలు అర్థము చెప్పారు. **తత్సమృద్ధ్యాయః సమృద్ధస్త్వృద్ధ ఉచ్యతే** – భక్తుల బాగోగులే భగవంతునికి నైవేద్యములు. భక్తులు వృద్ధినొందినపుడు భగవానుడు సంతసించి తృప్తుడై భాసిల్లును.

అభిషిచ్యచ లంకాయాం రాక్షసేంద్రం విభీషణం కృతకృత్యః తదారామః విజ్వరః ప్రమోదహ - లంకకు రాక్షసరాజుగా విభీషణునికి పట్టాభిషేకం జరిపి, శ్రీ రామచంద్రుడు చింతలన్నీ తీరిపోయినాయని సంతసించాడు.

ప్రపంచ రూపేణ వర్ధమానత్వాత్ ఋద్ధః – విశ్వరూపమున విస్తరించుచుండును గనుక విశ్వేశ్వరుడు ఋద్ధుడు – అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఎవరికీ ఊహకందనంతగా దేవదేవుడు వర్ధిల్లును. ఈ సమృద్ధ గుణమును ధ్యానించినవారికే భగవానుడు అందివచ్చును.

354. వృద్ధాత్మా

- మిక్కిలి పురాతనమైనవాడు. సంపూర్ణముగా వృద్ధిచెందినవాడు.

ఓం వృద్ధాత్మనే నమః

అత్యంత పురాతనమైన (వృద్ధమైన) ఆత్మ కలిగినందున (ఐనందున) భగవానుడు వృద్ధాత్ముడు. సృష్టికంటె ముందుగానున్నవాడు.

మహిమానాం చుళకయన్ సమృద్ధస్సర్వతోఽధికమ్ ఆత్మా స్వరూపమ్ యస్యేతి స వృద్ధాత్మేతి కథ్యతే - ఈ మహిమ అంతా ఒక మూల ఉండేటట్లుగా సర్వాధికముగా పెరిగిన దివ్యమైన ఆత్మస్వరూపము గలవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – గర్భావాసము, జననము, బాల్యము, యౌవనము, వృద్ధాప్యము, మరణము – ఇవి సాధారణ సంసార చక్క్రమము. కాని శ్రీమహావిష్ణువును స్మరించి, మోక్షమార్గము నవలంబించి, వైకుంఠమును చేరినవారికి మరల జన్మము లేదు. అనగా వారు పరమపదమును చేరుకున్నారన్నమాట. అట్టివారే సంసారమునుండి సంపూర్ణమైన వృద్ధిని సాధించినవారగుదురు. కాని భగవంతుడు సృష్టికంటె ముందున్నవాడు. సంసారచక్రమున కతీతుడు గనుక వృద్ధాత్ముడు.

355. మహాక్షః

- గొప్ప (ఇరుసున్న) రథము గలవాడు. గరుడ వాహనుడు.
- గొప్పకన్నులు గలవాడు. అనంత నయనుడు.
- అందరికిని దారి చూపువాడు.

ఓం మహాక్షాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య అలంకారపరంగా సాగింది. **అక్ష స్తుతార్యోవహనాత్ రథాయవ సామ్యతః మహాపూజ్యస్య యస్యాస్తి స మహాక్ష ఇతి స్మృతః** - 'అక్షము' అనగా ఇరుసు. ఒక వస్తువులోని భాగమును ఆ పూర్తివస్తువును సూచించే దానిగా చెప్పే అలంకారమును (పప్పన్నం ఎప్పుడు పెడతావు? ఎర్ర జెండా వచ్చింది. లాగా) అనుసరించి ఇరుసును 'రథము'ను సూచించేదానిగా వాడవచ్చును. మళ్ళీ 'రథము' అంటే 'వాహనము' అని గమనించాలి. కనుక బ్రహ్మాండమైన, పూజింపదగిన వాహనము గలవాడు. గరుడునిపై ఊరేగువాడు. మహాక్షుడు.

గరుడారూఢుడైన విష్ణువు. తూర్పు చాళుక్యులనాటి మకరతోరణ శిల్పం. పెదవేగి గ్రామంలోనిది.

గరుత్మంతుడు మహావీరుడు. శ్రీమహావిష్ణువును సేవించే భాగ్యమును పొందినవాడు. అధర్వణ వేదములోని 'గరుడోపనిషత్తు'లో వైనతేయుడు విషాపహారి అని చెప్పబడినది. గరుత్మంతుడు వేదస్వరూపుడు – **దక్షిణ పాదము స్వస్తికము, ఎడమ పాదము కుంచితముగా ఉండి నమస్కరిస్తున్న గరుడుని నే ధ్యానింతును. హరికి ఇష్టుడైన గరుడుని ధ్యానింతును. నాగులచే సేవింపబడుతున్న కపిలాక్షుడు, బంగారు కాంతి గలవాడు, పొడవైన బాహువులు, పెద్ద మూపు గలిగి, నాగాభరణ భూషితుడై, మోకాళ్ళనుండి బంగారు రంగు గలవాడు, మొలపైన తెలుపు రంగు, కంఠమువరకు ఎరుపు రంగు, వంద చంద్రుల కాంతి గల ముక్కు, కిరీటముగల, విష్ణువునకు వాహనమైన గరుడునికి నమస్కారము.**

'అక్షి' అనగా కన్ను. ఈ అర్థములో శ్రీ శంకరులు – **మహతీ అక్షిణీ అస్య ఇతి మహాక్షః** – అని వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుని అనంత నయనములు సకలమును బయట, లోపల కూడ చూచుచునే యుండును. **మహాన్తి అక్షిణి అస్య ఇతి మహాక్షః** – అని మరొక వ్యాఖ్యను కూడ శ్రీ శంకరులు చెప్పారు. దీని అర్థము – దివ్యమైన, శరీరముతో పనిలేని, అనంత ఇంద్రియములు గలవాడు. అంతటా కన్నులున్నవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – శ్రీమన్నారాయణుని చూపు పడినంతనే అజ్ఞాన మోహాంధకారములు పటాపంచలై జ్ఞానము విరాజిల్లును. మహాక్షుని ధ్యానించినవారికి ఆశామోహములు నశించి, జ్ఞానము లభించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'అక్ష' – ఇరుసు – రథము – నడిపించువాడు. అందరికి తీరు, దారి, తోడు, బలము అయినవాడు మహాక్షుడు.

356. గరుడధ్వజః

- గరుత్మంతుడు ధ్వజము(పతాకము)గా గలవాడు.

ఓం గరుడధ్వజాయ నమః

గరుత్మంతుడు శ్రీమహావిష్ణువునకు వాహనమేగాక పతాకచిహ్నము కూడ. వినీలాకాశమున ఎగిరే గ్రద్ద భూమిమీది చిన్న వస్తువును కూడ చూడగలదు. అదే విధముగా భగవంతుని చూపు భక్తుని హృదయములో దురాలోచనలు ప్రవేశింపకుండ రక్షించును. మహాభారతగాథ ప్రకారము గరుత్మంతుడు తన తల్లి వినత దాస్యమును అంతము చేయుటకొఱకు దేవతలతో పోరాడి అమృతమును తేవలసివచ్చినది. అప్పుడు గరుత్మంతుడు శ్రీమహావిష్ణువును ప్రార్థించెను. నారాయణునికంటె ఎత్తున ఉండుట కొఱకు. ఆ విధముగా గరుడుడు శ్రీనివాసుని ధ్వజచిహ్నము, వాహనముకూడ అయ్యెను.

ధర్మచక్రము రచయిత – పరమాత్ముని సేవించుటయే జీవాత్మ లక్ష్యము కావలెను. గరుత్మంతుడు శ్రీహరికి వాహనమగుట ఇందుకొఱకే. ఆ సేవయందే తరించినవారు పరమాత్మను చేరుదురని జటాయువు కథ తెలుపుచున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఆకాశమున గ్రద్ద ఎగురుచున్నపుడు దానిదృష్టికే భయపడి విషసర్పములు పారిపోవును. అదే విధముగా భగవంతుని చూపు భక్తుల పాపములను హరించును.

ఆదికవి శ్రీ నన్నయ – ఆంధ్రమహాభారతము. ఆదిపర్వము. గరుడోపాఖ్యానము నుండి.

అమృతము సాధించుట కొఱకు స్వర్గలోకముపై దండెత్తిన శ్రీ గరుత్మంతుడు శ్రీ మహావిష్ణువుకు మ్రొక్కి ఇలా అన్నాడు.

'అమృతాశనంబు చేయకను దేవ! నా – కజరామరత్వంబు నందుటయును
అఖిల లోకంబుల కగ్రణివైన నీ – యగ్రంబునందు నిన్నధిక భక్తిఁ
గొలుచుచు నునికియుఁ గోరితిఁ, గరుణతో – దయసేయు ముద్ధత దైత్యభేది!'
యనవుడు వానికి నభిమతంబులు ప్రీతుఁ – డై యిచ్చి హరి యిట్టులనియె; 'నాకు
ననఘ! వాహనంబవై మహాధ్వజమవై
యుండు' మనినఁ బక్షియును ప్రసాద
మనుచు మ్రొక్కి పఱచె; నంత ....
....
....
ఈ సౌపర్ణాఖ్యానము
భాసురముగ వినిన పుణ్యపరులకు నధిక
శ్రీ సంపదలగు; దురిత ని
రాసంబగుఁ; బాయు నురగ రక్షో భయముల్.

బేలూరు చెన్నకేశవాలయంలో స్వామివారికి అభిముఖంగా శ్రీ గరుత్మంతుడు.

Photo by: Ananth H V

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_image_facing_Chennakeshava_temple_at_Belur_with_gopura_(entrance_tower)_in_the_background.jpg

శ్రీరామ జయరామ జయజయరామ శ్రీమద్రామాయణము – యుద్ధకాండము – నాగపాశవిమోచన ఘట్టము

(ఈ రచనలనుండి గ్రహించినది.

1. సుందర కాండము. పారాయణ గ్రంథము – శ్రీమాన్ ఎస్.టి.పి.వి. కోనప్పాచార్యులు

2. వాల్మీకి రామాయణము. సరళ సుందర వచనము – బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల వేంకట రామశాస్త్రి)

భీకరమైన యుద్ధంలో అంగదునివల్ల పరాభవం పొందిన ఇంద్రజిత్తు మాయమైనాడు. రామునిమీదా, లక్ష్మణునిమీదా ఇంద్రజిత్తు ఘోరమైన నాగాస్త్రాన్ని ప్రయోగించి వారిని బంధించివేయగలిగాడు. అదృశ్యరూపంలో ఇంద్రజిత్తు వేసే శరపరంపరకు రామలక్ష్మణుల శరీరాలు బాణాలతో నిండిపోయాయి. వారిదేహంనుండి రక్తం పర్వతం మీదినుండి సెలయేళ్ళు ప్రవహించినట్లు ప్రవహించింది. మూర్ఛిల్లిన సోదరులను చూచి వానరులంతా విచారంలో మునిగిపోయారు. ధర్మాత్ముడైన విభీషణుడు బాణములచేత అంతటా గ్రుచ్చబడిన రామలక్ష్మణుల శరీరములు చూచి అప్పుడు చాల వ్యధ చెందెను. అతడు నీళ్ళతో తడిసిన తన చేతితో వారి కన్నులు తడిచి, విలపించెను. ఏ రామలక్ష్మణుల పరాక్రమమును ఆశ్రయించి నేను రాజ్యమును పొందవలెనని కోరుకుంటినో అట్టి ఈ మానవశ్రేష్ఠులు ప్రాణములను విడచుటకై పడియున్నారని శోకించెను.

యుద్ధంలో నాగపాశబద్ధులైన శ్రీ రామ లక్ష్మణులు. కుడివైపు ఇంద్రజిత్తు రావణుని దర్శించుట.
1652 కాలానికి చెందిన ఉదయపూర్ ప్రాంతపు చిత్రం.

వికీపీడియా నుండి. Creator:Sahib_Din https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Rama_and_Lakshmana_bound_-_Ramayana,_Yuddha_Kanda_(1652),_f.34_-_BL_Add_MS_15297.jpg

సుగ్రీవుడు విభీషణుని కౌగిలించుకొని – ధర్మజ్ఞా, విభీషణా! నీవు లంకారాజ్యమును పొందగలవు. సందేహము లేదు. ఈ రామలక్ష్మణులు కేవలము మోహము చెందియున్నారు. వీరు పాశవిముక్తులై యుద్ధములో రావణుని చంపగలరు – అన్నాడు. తరువాత సుగ్రీవుడు తన మామయైన సుషేణునితో – నీవు ఈ రామలక్ష్మణులను తీసికొని పరివారంతో కిష్కింధకు వెళ్ళిపో. నేను రావణుని, అతని పుత్రులను, బంధువులను సంహరించి సీతమ్మను తీసికొని వచ్చెదను – అని చెప్పెను. సుషేణుడు తాను చూచిన దేవాసుర యుద్ధంలో దేవతలపై బృహస్పతి వాడిన ఔషధాలు తేవడానికి హనుమంతుడిని పంపమని సుగ్రీవునకు చెప్పాడు.

ఇంతలో మేఘాలనూ, సముద్రాలనూ కల్లోలం చేసే తీవ్రమైన వాయువు వీచింది. భూమి కంపించింది. పెద్దపెద్ద చెట్లన్నీ ఆ గాలి వేగానికి పెళ్ళగిల్లి సముద్రంలో పడ్డాయి. సముద్రంలోనున్న సర్పములన్నీ భయపడినాయి. జలజీవాలన్నీ సముద్రం అడుగుకు

వెళ్ళిపోయాయి. మరుక్షణం మండే అగ్నివలెనున్న, మహాబలిశాలియైన వినతాకుమారుడు గరుత్మంతుడు వానరులకు కనబడెను. బాణముల రూపమున రామలక్ష్మణులను బంధించియున్న మహానాగములన్నియు గరుత్మంతుని రాకతో పారిపోయెను. నేలమీద వాలిన గరుత్మంతుడు తన రెండు చేతులతో రామలక్ష్మణుల సర్వావయవాలను నిమిరాడు. మరుక్షణంలో వారి గాయాలన్నీ మానిపోయినాయి. వారి దేహాలకు తొల్లిటి వర్చస్సు వచ్చింది. మీదుమిక్కిలి వారి తేజమూ, బల వీర్య పరాక్రమాలూ, ఓజస్సూ, ఉత్సాహమూ, బుద్ధీ, స్మృతీ పూర్వంకంటె ద్విగుణీకృతమయ్యాయి.

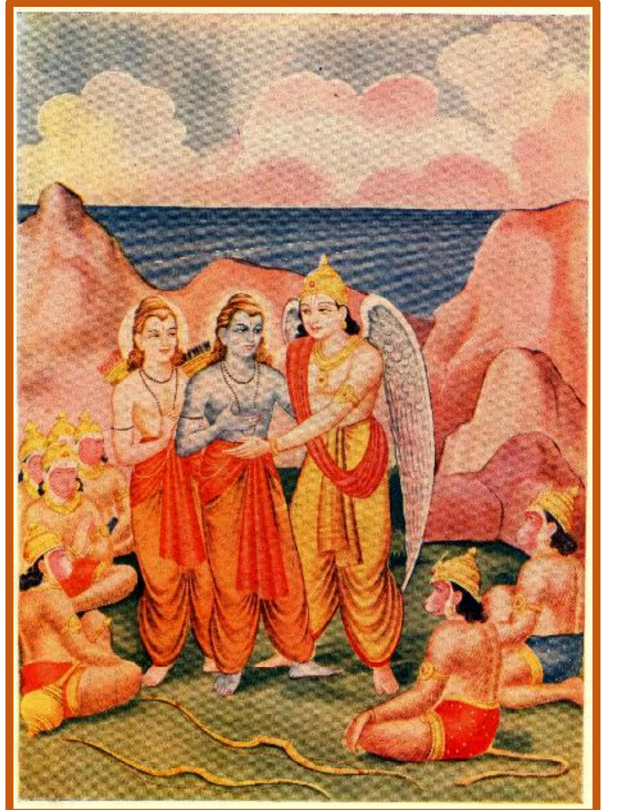
పక్షీంద్రుడు వారిని ఆప్యాయంగా కౌగిలించుకొన్నాడు. అతనితో రాముడు – నీ అనుగ్రహంవల్ల మేము ఆపదనుండి విముక్తులమై, పూర్వపు బలము పొందాము. నిన్ను చూడగా మా తండ్రి దశరధ మహారాజునూ, మా తాత అజమహారాజునూ చూచినట్లు మా హృదయం ప్రసన్నమగుచున్నది. నీవు రూపసంపన్నుడవు. దివ్యవస్త్రాభరణ సుగంధములను ధరించిన నీవెవ్వరవు మహాపురుషా! – అని అడిగెను. అప్పుడా వైనతేయుడు ఇట్లనెను.

అహం సఖా తే కాకుత్స్థ ప్రియః ప్రాణో బహిశ్చరః
గరుత్మానిహ సంప్రాప్తో యువయోః సాహ్యకారణాత్

రామా! నేను నీ ప్రియమిత్రుడను. బయట సంచరించు ప్రాణమువంటివాడను. నా పేరు గరుత్మంతుడు. మీకు సాయపడడానికి వచ్చాను. ఇంద్రజిత్తు మాయవల్ల బాణాలై మిమ్ములను బంధించిన ఈ నాగులనుండి దేవేంద్రాదులు కూడా విడిపించలేరు. నువ్వు ధర్మజ్ఞుడవూ, సత్యపరాక్రముడవూ గనుక నాగబంధమునుండి మీరు విముక్తులైనారు. కపట స్వభావులైన రాక్షసులపట్ల ఎన్నడును మీరు ఏమరుపాటుగా నుండరాదు.

గరుత్మంతుడు స్నేహముతో రాముని కౌగిలించుకొని – మిత్రుడా! నేను వెళ్ళుట కనుజ్ఞనిమ్ము. మన యిద్దరి స్నేహము ఎలా ఏర్పడినది అని తెలిసికొనుటకు నీవిపుడు అభిలాష చూపవద్దు. యుద్ధమునందు శత్రుసంహారము పూర్తిచేసిన పిదప నీకు తెలియగలదు. బాలురనూ, స్త్రీలనూ, వృద్ధులనూ మాత్రమే మిగిల్చి నీ బాణాలతో లంకను నాశనం చేసి, రావణుణ్ణి సంహరించి నువ్వు సీతను పొందడం తథ్యం – అనిచెప్పి, రామలక్ష్మణులకు ప్రదక్షిణ చేసి, కౌగిలించుకొని, వాయువువలె ఆకాశమున ప్రవేశించెను.

ఇలాగ పునరారోగ్యవంతులైన రామలక్ష్మణులను చూచి వానరులు ఆనందముతో గెంతి, సింహనాదాలు చేశారు. తోకలెగరేశారు. భేరీలు, శంఖాలు పూరించారు. భుజాలు చరచారు. వేలాది వృక్షాలను పెరికి యుద్ధానికై లంకాద్వారాలమీదికి దూకారు. వారి సింహనాదాలు ఆ నిశిరాత్రి సమయంలో ప్రళయకాలంనాటి ఉరుముల్లాగా రాక్షసులను భయకంపితులుగా చేశాయి.

శ్రీ రామ లక్ష్మణులను ఆలింగనం చేసుకొంటున్న శ్రీ గరుత్మంతుడు.
గీతాప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని చిత్రం. వికీపీడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_meets_Rama_Laxman.jpg

అతులః శరభో భీమః సమయజ్ఞో హవిర్హరిః |
సర్వలక్షణలక్షణ్యో లక్ష్మీవాన్ సమితింజయః || (39)

357. అతులః

- సాటిలేనివాడు. పోల్చరానివాడు.

ఓం అతులాయ నమః

గరుడధ్వజ సత్వాద్ధి అతులోऽనుపమ స్మృతః – గరుడధ్వజము కలవాడు కాబట్టి లోకమునందు సాటిలేని మేటి అవుతున్నాడు.

తులనము అనగా (తక్కెడలో తూచినట్లుగా) మరొకదానితో పోల్చుట. భగవంతుడొక్కడే. ఆయనవంటి మరేమియును లేదు. ఆయనను వేరొకరితో పోల్చుట సాధ్యము కాదు. కనుక ఆయన అతులుడు. **తులోపమానం అస్య న విద్యత ఇతి అతులః** – అని వ్యాఖ్యానించి, శ్రీ శంకరులు శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (4.19) నుండి ప్రమాణము చెప్పారు.

నైన మూర్ధ్వం నతిర్యంచం న మధ్యే పరిజగ్రభతు న తస్య ప్రతిమాస్తి యస్య నామ మహద్యశః ఈ పరమాత్మను ఊర్ధ్వ దిక్కులయందుగాని, అధోదిక్కులయందుగాని గ్రహించడానికి వీలులేదు. అనంతకీర్తితో వెలుగొందుచున్న ఆ పరమాత్మతో పోల్చడానికి మరెవరూ లేరు. ఈ నామము గొప్ప యశమును కూర్చుతుంది. **ఓం అతులాయ నమః.**

గీత 1.43 – **న త్వత్సమోऽస్త్యభ్యధికః కుతోऽన్యో లోకత్రయేऽప్య ప్రతిమ ప్రభావః** – నీవు గురువువు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ముల్లోకాలలోనూ నీతో సమానులెవరూ లేరు. ఇంక నీకన్న అధికులెలా ఉంటారు? సర్వేశ్వరా! నీవు గురువులకు గురువువు. బ్రహ్మకు జనకుడవు. పూజ్యులైనవారికి పూజ్యుడవు. మహాగుణములు, ఐశ్వర్యము, మహిమలు గల నీతో సరితూగగలవాడు ఈ లోకంలో ఎవరూ లేరు. నీకు నీవే సాటి.

తిరువైమొళి (6.3.9)నుండి శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ ఉదహరించినది – **తాన్ ఒప్పారిల్ అప్పన్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – కనుక మనము సాయము కోరి ఎవరో సామాన్యుని కీర్తింప తగదు. సర్వేశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువునే స్మరింపనగును. ఆయనను స్మరించినవారు ప్రవర్ధమానులు అగుదురు. అట్లు కానివారు దిగజారుదురు.

358. శరభః

- ధర్మము హద్దునతిక్రమించినవారిని శిక్షించువాడు.
- అంతరాత్మయై వెలుగువాడు.
- శరభావతారమునెత్తిన పరమేశ్వరుడు.

ఓం శరభాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శృణాతీతి శరభః** – 'శృ' అనే ధాతువునకు గాయపరచుట, ఖండించుట అన్న అర్థముల నుండి – తన ఆజ్ఞను మీరినవారిని ఆయన శిక్షించును. ఆయన ఆజ్ఞ ప్రకారమే సకల భూతములు తమతమ విధులను నిర్వహించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శీర్ణమగునది, అనగా నశించునది, శిథిలమగునది శరము. **శీర్యమానాత్ శరః** – శరీరము అశాశ్వతము గనుక శరము. 'భ' ధాతువునుండి 'ప్రకాశమానము' (భాతి) అనే భావమును గ్రహింపనగును. శరీరములో జ్యోతియై వెలుగువాడు శరభుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శరభోపనిషత్తునుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **శర జీవస్తదంగేషు భాతి నిత్యమ్ హరిః స్వయమ్ బ్రహ్మైవ శరభ సాక్షాత్.** శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక అర్థము కూడా చెప్పారు. శరము అనగా బాణము. శరీరమును బాణముగా చేసికొని పరమాత్మునివైపు గురిచూచినయెడల అశాశ్వతమైన దేహము కూడ భగవంతుని ప్రభావమువలన మరల ప్రకాశించును.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు, డా. క్రోవి పార్థసారథిల రచనలలో ఇచ్చిన మరొక అర్థము – పరమేశ్వరుడు ఒకప్పుడు ఎనిమిది కాళ్ళుగల మహామృగముగా అవతరించెను. కనుక భగవానుడు శరభుడయ్యెను. (ఆ మహామృగము పేరు 'శరభము'.)

359. భీమః

- భయంకరుడు. భయమును కలిగించువాడు.

ఓం భీమాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
39వ శ్లోకము. 359వ నామము. భీమః – **అతులః శరభో భీమః సమయజ్ఞో హవిర్హరిః**
101వ శ్లోకము. 948వ నామము. భీమః – **జననో జనజన్మాదిః భీమో భీమపరాక్రమః**

బిభ్యతి ఇతి భీమః – 'భీ' అనగా 'భయము' అనే ధాతువునుండి – భీముడు అనగా భయము కలుగజేయువాడు. భగవంతుని ఆజ్ఞను అతిక్రమించడానికి అందరూ భయము చెందెదరు. తైత్తరీయారణ్యకము (8) – **భీషాస్మాత్ వాతః పవతే** – ఆయనకు భయపడి గాలి వీచును.

భయాదేవ అగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః
భయాత్ ఇంద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమః – కఠోపనిషత్తు (2.6.3)
అయన శిక్షించుననే భయముతోనే అగ్ని, సూర్యుడు, ఇంద్రుడు, వాయువు, మృత్యువు తమ తమ విధులను నిర్వర్తించును.
బ్రహ్మసూత్రము (1.3.40)లోని 'కంపనాత్' అనే పదము ఈ భావములోనే వాడబడింది.

శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి మరికొన్ని ఉదాహరణలు చెప్పారు. శ్రీనారసింహుని ఆవిర్భావమున హిరణ్యకశిపుడు భయముతో కంపించిపోయెను. లంకలో యుద్ధము జరిగినపుడు శ్రీరాముని శరధాటికి రాక్షసులు సింహమును చూచిన తోడేళ్ళవలె పరుగులు తీసిరి. (తిరువైమొళి 7.6.8).

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని తత్వము తెలియనివారిని, భగవంతుని నమ్మనివారిని కట్టడి చేసేది భయమే. భగవంతునిపై మనస్సు నిలిపినవారికి భయముండదు.

'అభీమ' అనే పాఠాంతరమును కూడ శ్రీ శంకరులు పేర్కొన్నారు. సన్మార్గములో చరించువారికి భయము లేకుండ చేయువాడు అభీముడు.

360. సమయజ్ఞః

- నియమము, కాలము, వ్రతము తెలిసినవాడు
- సమభావము కలిగినవాడు.

ఓం సమయజ్ఞాయ నమః

ఈ నామమును భాష్యకారులు రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.
సమయ-జ్ఞ – సమయము తెలిసినవాడు. ఇక్కడ సమయము అనగా కాలము అని, నియమము అని కూడ అర్థములు చెప్పబడినవి.
సమ-యజ్ఞః – సమమైన వ్రతము కలవాడు.

సూర్య చంద్ర సమో ధాతా యథా పూర్వకమ్ అకల్పయత్.

అగ్న్యాదీనాం చ సమయః ఊర్ధ్వాగ్ర జ్వలనాధికమ్ యో జానాత్యధికారం చ సమయజ్ఞ స్స కీర్తితః - అగ్ని ఎప్పుడు మండాలి? మంట పైకి ఎలా వెళ్ళాలి? ప్రళయానంతరం సృష్టి ఎలా జరగాలి? సూర్యచంద్రుల గతులెలా ఉండాలి? ఈ నియమాలను, సమయాలను విధించినవాడు, తెలిసినవాడు, పాలించువాడు సమయజ్ఞుడు.

శ్రీ భట్టులు మరొకవిధంగా కూడా వ్యాఖ్యానించారు. ఎప్పుడు తన భక్తుల కోర్కెలను కరుణించాలో, ఎప్పుడు తాను వారికి అందిరావాలో తెలిసినవాడు సమయజ్ఞుడు.

శ్రీ శంకరులు కూడా రెండువిధాల వ్యాఖ్యలను ప్రసాదించారు. సృష్టి, స్థితి, లయముల సమయము నెఱింగినవాడు గనుక భగవానుడు సమయజ్ఞుడు. అందరినీ సమముగా చూచు వ్రతము గలవాడు గనుక సమయజ్ఞుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (2.8.9)నుండి చెప్పిన ఉదాహరణ. శ్రీనృసింహావతారమున స్తంభమునుండి బయల్పడవలసిన సమయము తెలిసినవాడు గనుక అచ్యుతుడు సమయజ్ఞుడు – **ఇరణియాన్ తూణ్ పుడై ప్పాంగు అప్పొడుదే అవన్ వీయత్ తోన్టియ ఎన్ సింగప్పిరాన్.**

శ్రీ పోతన భాగవతంలో ఈ ఘట్టానికి సంబంధించిన పద్యం
హరి సర్వాకృతులన్ గలండనుచు ప్రహ్లాదుండు భాషింప స
త్వరుడై ఎందును లేడు, లేడని సుతున్ దైత్యుండు తర్జింప శ్రీ
నరసింహాకృతినుండె నచ్యుతుడు నానా జంగమ స్థావరో
త్కర గర్భంబుల నన్నిదేశముల నుద్దండ ప్రభావంబుతోన్.

శ్రీనృసింహావతారం. 18వ శతాబ్దపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి .
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Narasimha_oil_colour.jpg

యుద్ధకాలమున ఒక రాజు అవలంబింపవలసిన ఆరు విధములైన వ్యూహములను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రస్తావించారు – యుద్ధము, సంధి, ఇతరుల సహకారము, ఇద్దరు శత్రువుల మధ్య పోరు, దండయాత్ర, వేచియుండుట – ఇవన్నీ పాండవుల విజసారధియై శ్రీకృష్ణభగవానుడు నిరూపించెను గనుక ఆయన సమయజ్ఞుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడే భూత భవిష్యద్ వర్తమానములు తెలిసినవాడు. షడృతువులను ప్రవర్తిల్లజేయును. గ్రహముల గతులెరిగినవాడు. జనన మరణ సమయము తెలిసినవాడు. కనుక సమయజ్ఞుడు.

361. హవిర్హరిః

- యజ్ఞములందు అర్పించిన హవిస్సులను స్వీకరించు హరి.

ఓం హవిర్హరయే నమః

ఈ నామమును 'హవిర్హరిః' అనే ఒకే నామముగానూ, 'హవిః', 'హరిః' అనే రెండు నామములుగానూ కూడా వ్యాఖ్యానకర్తలు పరిగణించారు.

హవిర్హరిః

'యజ్ఞేషు హవిర్భాగం హరతి ఇతి హవిర్హరిః' – యజ్ఞములందు అర్పించిన హవిస్సులను హరించువాడు హవిర్హరి – ఇందుకు ప్రమాణంగా గీత (9.2.4)నుండి – **అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ** – అని శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. సకలయజ్ఞములకును భోక్తను, స్వామిని కూడా తానేనని శ్రీకృష్ణభగవానుడు సెలవిచ్చెను. సకలదేవతలు హరియవతారములు. యజ్ఞయాగాదులలో అర్పించు హవిస్సులను ఆయా దేవతల రూపమున శ్రీహరియే గ్రహించును. హవిర్భాగమును తీసుకొనే దేవతల సంఖ్య 33 అని బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో చెప్పబడింది.

ఏకాదశ రుద్రులు	-	11
ద్వాదశాదిత్యులు	-	12
అష్టవసువులు	-	8
ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి	-	2
మొత్తము	**-**	**33**

'హు' అనే ధాతువునుండి 'హవిస్' అనే పదము వస్తుంది. దీనికి 'ఇచ్చుట' అనీ, 'తీసికొనుట' అనీ రెండర్థములు చెప్పవచ్చును. భగవంతుని సేవించి భక్తులు సంతసింతురు. భక్తులను అనుగ్రహించి భగవంతుడు సంతసించును. ఈ విధంగా కూడా ఆయన హవిర్హరి.

సమయం శృతిసిద్ధం యో జ్ఞాత్వా తేభ్య శ్రియం ముదా దత్తే హుతం హవిస్తైశ్చ దీయతే స హవి స్మృతః
హరతీతి హరిర్విఘ్నాన్ అన్నదానేషు నిత్యశః హవిర్హరిరితి ప్రోక్తః హ్యష్టార్ణశ్చైక నామతః

(ఇక్కడ 'సమయజ్ఞ' నామముతో సంబంధము కలుపబడినది!) వేదోక్తమయిన సమయము తెలిసి, తన భక్తులకు సంపదలు ఇచ్చి ఆనందించువాడు. ఆ భక్తులు అగ్నియందు అర్పించు హవిస్సును తీసికొనువాడు. భక్తులొనరించు అన్నదానమువంటి పుణ్యకార్యములకు కలిగే విఘ్నాలను పోగొట్టువాడు గనుక 'హవిర్హరి'యని ఒకే నామమున చెప్పబడును.

హవిః

(శ్రీకైవల్య సారధి నుండి) పురుషసూక్తంలో - **అబధ్నన్ పురుషం పశుం** – అని చెప్పబడినది. దేవతలు తాము చేసే యజ్ఞానికి విరాట్పురుషునే పశువుగా బంధించారట. ఈ విధముగా భగవంతుడే హవి.

హరిః

పాపములను హరించువాడు శ్రీమన్నారాయణుడు.

హరియను రెండక్షరములు
హరియించును పాతకముల నంబుజనాభా
హరి నీ నామమహిమము
హరి హరి పొగడంగ వశమె హరి శ్రీకృష్ణా

ప్రోమ్యఘమ్ చ స్మర్తృణామ్ హవిర్భాఘమ్ క్రతుష్వహమ్
వర్ణశ్చ మే హరిద్వేతి తస్మాద్ హరిరహమ్ స్మృతః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము. 330.3

నన్ను స్మరించినవారి పాపములను హరింతును. ఇంకా యజ్ఞములలో హవిర్భాగమును స్వీకరింతును. నావర్ణము కూడ నీలము (హరివర్ణము). కనుక నన్ను 'హరి'యందురు.

నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో శ్రీ ఆదిలక్ష్మి శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం. రాజశేఖర్ సౌజన్యంతో.

362నుండి **379**వరకు నామములు పరవాసుదేవుని లక్ష్మీపతిత్వమును స్తుతించు నామములుగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీసూక్తము (ఋగ్వేదము. సౌభాగ్యలక్ష్మీ ఉపనిషత్తు)

తమకు సౌభాగ్యలక్ష్మీవిద్యను ఉపదేశించమని కోరిన దేవతలకు శ్రీమహావిష్ణువు ఇలా చెప్పాడు – దేవతలారా! తురీయ, తురీయాతీత, సర్వోత్కట, సర్వమంత్రాసనగత, పీఠ, ఉపపీఠ, దేవతాపరివృత, చతుర్భుజ అయిన లక్ష్మి (శ్రీ)ని హిరణ్మయము చేసి 15 ఋక్కులలో ధ్యానము చేయండి.

శ్రీ గణేశాయ నమః
అథ శ్రీమహాలక్ష్మ్యై నమః

హిరణ్యవర్ణామితి పంచదశర్చస్య సూక్తస్య ఆనంద కర్దమ చిక్లీతేన్దిరాసుతా ఋషయః శ్రీరగ్నిశ్చేతుభ్యే దేవతే
ఆద్యాస్తిస్రోऽనుష్టుభః చతుర్థీ బృహతీ పంచమీ షష్ఠ్యౌ త్రిష్టుభౌ తతోऽష్టా వనుష్టుభః అన్త్యా ప్రస్తార పంక్తిః జపే వినియోగః
(ఈ శ్రీసూక్తానికి ఆనంద, కర్దమ, చిక్లీత, ఇందిరాసుతులు ఋషులు. శ్రీరిత్యాదులు ఋక్కులు. 14 ఋక్కులకు ఆనందాదులు ఋషులు. 'హిరణ్యవర్ణాం'తో మొదలగు మూడు ఋక్కులకు ఛందస్సు 'అనుష్టుప్'. 'కాంసోస్మిత' ఋక్కునకు ఛందస్సు 'బృహతీ'.

తరువాతి రెండింటికి ఛందస్సు 'త్రిష్టుప్'. తరువాతి ఎనిమిదింటికి ఛందస్సు 'అనుష్టుప్'. చివరి ప్రసార పంక్తికి దేవత అగ్ని. బీజము 'హిరణ్యవర్ణాం' అనునది. కాంసోస్మితి ఇతి శక్తిః.)

హరిః ఓం

హిరణ్య వర్ణాం హరిణీం సువర్ణ రజతస్రజాం

చంద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహ

అగ్నిదేవా! సువర్ణకాంతివంటి ఛాయగలదీ, పాపాలను హరించివేసేదీ, బంగారు వెండి హారాలను అలంకరించుకొన్నదీ, చంద్రునివంటి ఆహ్లాదం కలదీ, సువర్ణమయమైనదీ అయిన మహాలక్ష్మిని నా కొరకు ఆవాహన చెయ్యి!

తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీమ్

యస్యాం హిరణ్యం విందేయం గామశ్వం పురుషానహమ్

ఓ అగ్నిదేవా! ఎవరి కృపాకటాక్షంతో నాకు బంగారం, గోవులు, గుర్రాలు, బంధువులు సంప్రాప్తమైనవో ఆ మహాలక్ష్మిని నాకడకు ఆవాహన చెయ్యి. ఆమె నావద్దనుండి వీడిపోనట్లు చూడు.

అశ్వపూర్వాం రథమధ్యాం హస్తినాద ప్రబోధినీమ్

శ్రియం దేవీముపహ్వయే శ్రీర్మా దేవీర్జుషతామ్

గుర్రాలు పూన్చిన రథం మధ్యన ఆసీనురాలైనదీ, తన రాకను ఏనుగు ఘీంకారంతో సూచిస్తూ వున్నదీ అయిన శ్రీదేవిని ఆహ్వానిస్తున్నాను. శ్రీదేవీ! నీవు నావద్ద సంతోషంగా నెలకొనియుందువుగాక!

కాం సోస్మితాం హిరణ్యప్రాకారా మార్ద్రాం జ్వలంతీం తృప్తాం తర్పయంతీమ్

పద్మే స్థితాం పద్మవర్ణాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్

చిరుదరహాసంతో కూడినదీ, బంగారుకోటలో వసించునదీ, కరుణాస్వరూపిణీ, తేజస్స్వరూపిణీ, ఆనందస్వరూపిణీ, ఆనందం ప్రసాదించునదీ, పద్మంలోఆసీనురాలయినదీ, పద్మంవంటి ఛాయగలదీ అయిన ఆ శ్రీదేవిని ఇక్కడ సాక్షాత్కరింపమని ప్రార్థిస్తున్నాను.

చంద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలంతీం శ్రియం లోకే దేవజుష్టాముదారామ్

తాం పద్మినీమీం శరణమహం ప్రపద్యేऽలక్ష్మీర్మే నశ్యతాం త్వాం వృణే

చంద్రునితో పోలినదీ, తేజోవంతమైనదీ, తన కీర్తిచంద్రికలవలన దేదీప్యమానంగా ప్రకాశిస్తున్నదీ, దేవతలచే పూజలు అందుకొనునదీ, కరుణాస్వరూపిణీ, పద్మాన్ని ధరించినదీ, 'ఈం' అనే బీజమంత్రానికి భావంగా విరాజిల్లుతూన్నదీ అయిన మహాలక్ష్మిని నేను శరణుజొచ్చుతాను. ఓ దేవీ! నిన్ను ప్రార్థిస్తున్నాను. నా దారిద్ర్యం తీరిపోయేలా కరుణించు.

ఆదిత్యవర్ణే తపసోऽధిజాతో వనస్పతిస్తవ వృక్షోऽథ బిల్వః

తస్య ఫలాని తపసానుదన్తు మాయాంతరాయాశ్చ బాహ్యా అలక్ష్మీః

సూర్యుని వన్నె కలదానా! వనానికి అధిపతియైన బిల్వవృక్షం నీ తపోమహిమచే ఉద్భవించింది. నీ తపస్సంభూతాలైన దాని ఫలాలు అజ్ఞానమైనలోపలి ఆటంకాన్నీ అమంగళకరమైన బాహ్య ఆటంకాన్నీ తొలగిస్తాయి గాక!

ఉపైతు మాం దేవసఖః కీర్తిశ్చ మణినా సహ

ప్రాదుర్భూతోऽస్మి రాష్ట్రేऽస్మిన్ కీర్తిమృద్ధిం దదాతు మే

కుబేరుడూ, కీర్తిదేవుడూ ఐశ్వర్యాలతో నన్ను వెన్నంటి రావాలి. నీ అనుగ్రహం పూర్తిగా సంతరించుకొన్న ఈ దేశంలో నేను జన్మించాను. కీర్తిని, ఐశ్వర్యాన్ని నాకు ప్రసాదించు.

క్షుత్పిపాసామలాం జ్యేష్ఠామలక్షీం నాశయామ్యహమ్
అభూతి మసమృద్ధిం చ సర్వాం నిర్ణుద మే గృహాత్
ఆకలి దప్పులతో కృశించినదీ, శ్రీదేవికంటే ముందుగా జన్మించినదీ అయిన జ్యేష్ఠాదేవిని (అలక్ష్మిని) నేను నాశనం చేస్తాను. నా గృహంనుండి అభాగ్య, అసమృద్ధులను పూర్తిగా నిర్మూలించి అనుగ్రహించు.

శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణులు. ఖజురాహో శిల్పం. వికీపీడియానుండి.

Photo by: Jean-Pierre Dalbéra from Paris, France
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le Temple Devi Jagdambi (Khajurâho) (8504113364).jpg

గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీమ్
ఈశ్వరీగ్ం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్వయే శ్రియమ్
సుగంధానికి ఆలవాలమైనదీ, జయింపనలవి కానిదీ, సతతం పౌష్టికతనిచ్చునదీ, సకల సంపన్నురాలూ, సమస్త జీవులకు నాయకురాలైనదీ అయిన మహాలక్ష్మిని ఇక్కడ ఆవాహన చేస్తున్నాను.

మనసః కామమాకూతిం వాచః సత్యమశీమహి
పశూనాం రూపమన్నస్య మయి శ్రీః శ్రయతాం యశః
శ్రీదేవీ! మనస్సులో జనించే ఉదాత్త ఆకాంక్షలను, సంతోషాన్ని, వాక్కులో సత్యాన్ని, గోసమృద్ధిచేత, ఆహార సమృద్ధిచేత కలిగే ఆనందాన్ని నేను చవి చూడాలి. నాకు కీర్తి కలుగుగాక!

కర్దమేన ప్రజాభూతా మయి సంభవ కర్దమ
శ్రియం వాసయ మే కులే మాతరం పద్మమాలినీమ్
కర్దమ మహర్షీ! నీకు పుత్రికగా జన్మించిన మహాలక్ష్మి నాకు సాక్షాత్కరించాలి. తామరపువ్వుల మాల దాల్చినదీ, సిరిసంపదలకు అధిదేవతా, తల్లీ అయిన ఆమెను నా కులంలో సతతం వసింపచేయాలి.

ఆపః సృజంతు స్నిగ్ధాని చిక్లీత వస మే గృహే
ని చ దేవీం మాతరం శ్రియం వాసయ మే కులే
శ్రీదేవి పుత్రుడవైన ఓ చిక్లీతా! నీరు చక్కని ఆహారపదార్థాలను ఉత్పాదన చేయనీ. నా యింట నువ్వు వసించాలి. దేవీ, నీ మాతా అయిన శ్రీదేవి నా కులంలో నిరంతరం వసింప అనుగ్రహించు!

ఆర్ద్రాం పుష్కరిణీం పుష్టిం పింగలాం పద్మమాలినీమ్
చంద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహ
అగ్నిదేవా! కరుణాపూరిత మనస్సు గలదీ, పద్మవాసినీ, ఆహారం ఒసగి లోకాన్ని పోషించేదీ, కుంకుమవన్నె గలదీ, తామరపువ్వుల మాలాధారిణీ, చంద్రునిలా ఆహ్లాదకారిణీ, బంగారుమయమైనదీ అయిన మహాలక్ష్మిని నా నిమిత్తం ఆవాహన చేయి.

ఆర్ద్రాం యః కరిణీం యష్టిం సువర్ణాం హేమమాలినీమ్
సూర్యాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహ
అగ్నిదేవా! దయార్ద్రహృదయురాలూ, గంభీరమూర్తీ, దండం చేబట్టినదీ, అందమైన మేనిచ్ఛాయగలదీ, సూర్యునిలా ప్రకాశమాన అయినదీ, బంగారుమయమైనదీ అయిన మహాలక్ష్మిని నాకోసం ఆవాహన గావించు.

తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్షీమనపగామినీమ్
యస్యాం హిరణ్యం ప్రభూతం గావో దాస్యోఽశ్వాన్ విందేయం పురుషానహమ్

అగ్నిదేవా! ఎవరివలన నేను అపరిమిత బంగారం, గోవులు, సేవకురాండ్రు, గుర్రాలు, సేవకులను ప్రాప్తించుకొంటానో అట్టి మహాలక్ష్మి నన్ను వదలివెళ్ళిపోకుండా కృపచూపు.

యః శుచిః ప్రయతో భూత్వా జుహుయాదాజ్యమన్వహమ్

సూక్తం పంచదశర్చం చ శ్రీ కామః సతతం జపేత్

ఎవరు లక్ష్మీదేవి కృపాకటాక్షార్థం ప్రార్థిస్తున్నారో వారు శుచిగా, ఇంద్రియాలు నిగ్రహించినవారిగా ఉంటూ ప్రతిరోజు నేతితో హోమం చేయాలి. పైన తెలిపిన లక్ష్మీదేవియొక్క పదిహేను మంత్రాలను సదా జపిస్తూ ఉండాలి.

ఆనన్దః కర్దమశ్చైవ చిక్లీత ఇతి విశ్రుతాః

ఋషయస్తే త్రయః ప్రోక్తా స్వయాం శ్రీరేవ దేవతా

సుప్రసిద్ధులూ, ఋషులూ అయిన అనందుడు, కర్దముడు, చిక్లీతుడు ముగ్గురూ ఈ సూక్తంలోని ఋషులు. మహాలక్ష్మియే దేవత.

పద్మాననే పద్మఊరూ పద్మాక్షీ పద్మసంభవే

త్వం మాం భజస్వ పద్మాక్షీ యేన సౌఖ్యం లభామ్యహమ్

పద్మంవంటి ముఖమూ, పద్మంవంటి ఊరువులూ, పద్మంవంటి కన్నులూ గలదానా, పద్మంనుండి ఉద్భవించినదానా, నేను దేనివలన సుఖిస్తానో దాన్ని నువ్వు నాకు అనుగ్రహించు.

అశ్వదాయీ గోదాయీ ధనదాయీ మహాధనే

ధనం మే జుషతాం దేవి సర్వకామాంశ్చ దేహి మే

గుర్రాలను సమర్పించేదీ, గోవులను సమర్పించేదీ, సంపదలను సమర్పించేదీ, ధనానికి అధిదేవతాయైన మహాలక్ష్మీ! అభీష్టాలన్నీ నెరవేరేటప్పుడు కలిగే సుఖాన్ని ఇచ్చే సంపదను నాకు ప్రసాదించు.

పుత్రపౌత్ర ధనం ధాన్యం హస్త్యశ్వాదిగవే రథమ్

ప్రజానాం భవసి మాతా ఆయుష్మంతం కరోతు మామ్

పుత్రులు, పౌత్రులు, ధనధాన్యాలు, ఏనుగులు గుర్రాలు ఇత్యాదులు, గోవులు, రథాలు సకలం ప్రసాదించు. జనులకు నువ్వు తల్లిగా భాసిస్తున్నావు. నన్ను ఆయుష్మంతునిగా ఒనరించాలి.

ధనమగ్నిర్ధనం వాయుర్ధనం సూర్యో ధనం వసుః

ధనమింద్రో బృహస్పతిర్వరుణం ధనమశ్నుతే

అగ్నిదేవుడూ, వాయుదేవుడూ, సూర్యభగవానుడూ, అష్టవసువులూ, దేవేంద్రుడూ, దేవగురుపైన బృహస్పతీ, వరుణదేవుడూ తమ తమ సంపదలను నీ కృపతో అనుభవిస్తున్నారు.

చంద్రాభాం లక్ష్మీమీశానాం సూర్యాభాం శ్రియమీశ్వరీమ్

చంద్రసూర్యాగ్ని వర్ణాభాం శ్రీ మహాలక్ష్మీముపాస్మహే

చంద్రునిలా ఆహ్లాదంగా ప్రకాశిస్తున్నదీ, దేవతల శక్తిగా విరాజిల్లుతూన్నదీ, సూర్యునిలా తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తూన్నదీ, శ్రీదేవీ, ఈశ్వరీ, చంద్ర సూర్య అగ్నుల ముువ్వురినీ తన మహత్తుగా కలదీయైన శ్రీమహాలక్ష్మిని ఆరాధిస్తాం.

వైనతేయ సోమం పిబ సోమం పిబతు వృత్రహా

సోమం ధనస్య సోమినో మహ్యం దదాతు సోమినః

ఓ గరుత్మంతుడా! సోమరసం గ్రోలు. వృత్రాసురుని సంహరించిన ఇంద్రుడు సోమరసం గ్రోలనీ. సోమయాగం నిర్వర్తింప ఆశిస్తూన్న నాకు పుష్కలంగా ధనాన్ని ప్రసాదించనీ.

న క్రోధో న చ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభామతిః
భవంతి కృతపుణ్యానాం భక్తానాం శ్రీసూక్తం జపేత్సదా
పుణ్యం చేసిన భక్తులకు కోపం రాదు, మాత్సర్యం ఉండదు, లోభం నశిస్తుంది, దుర్బుద్ధి పుట్టదు. వారికి అశుభం కలుగదు. భక్తిని పొంది వారు శ్రీసూక్తాన్ని సదా జపం చేయాలి.

వర్షంతు తే విభావరి దివో అభ్రస్య విద్యుతః
రోహంతు సర్వబీజాన్యవ బ్రహ్మ ద్విషో జహి
నీ కృపతో విద్యుల్లతాయుక్తాలైన మేఘాలు రేయింబవళ్ళు వర్షించనీ! విత్తనాలు యావత్తు చక్కగా మొలకెత్తి ఏపుగా పెరుగనీ! భగవంతుని నిందించేవారు నిష్క్రమించనీ!

పద్మప్రియే పద్మిని పద్మహస్తే పద్మాలయే పద్మ దళాయతాక్షి
విశ్వప్రియే విష్ణుమనోఽనుకూలే త్వత్పాదపద్మం మయి సన్నిధత్స్వ
పద్మమంటే ఇష్టపడేదానా, పద్మకుమారీ, పద్మాన్ని చేత ధరించినదానా, పద్మనివాసినీ, తామర రేకులవంటి విశాలమైన కన్నులు గలదానా, లోకానికి ప్రియమైనదానా, విష్ణువు మనస్సుకు అనుకూలురాలైనదానా, నీ పాదపద్మాలను నాపై మోపి నన్ను అనుగ్రహించు.

యా సా పద్మాసనస్థా విపులకటితటీ పద్మపత్రాయతాక్షీ
గంభీరావర్తనాభిః స్తనభరనమితా శుభ్రవస్త్రోత్తరీయా
లక్ష్మీర్దివ్యైర్గజేంద్రై మణిగణఖచితై స్స్నాపితా హేమకుంభైః
నిత్యం సా పద్మహస్తా మమ వసతు గృహే సర్వమాంగల్యయుక్తాః
పద్మంమీద ఆసీనురాలై ఉన్నదెవరో, విస్తారమైన పిరుదులుగలవారెవరో, తామరరేకులవంటి నేత్రాలు గలవారెవరో, లోతైన నాభి గలవారెవరో, స్తనాలభారంతో వంగివున్నవారెవరో, స్వచ్ఛమైన వలువలు ఉత్తరీయం ధరించినవారెవరో, రత్నాలు పొదిగిన బంగారు కలశాల జలంతో దేవలోకంలోని శ్రేష్టతమ గజరాజులచే అభిషేకింపబడుచున్నదెవరో, పద్మాన్ని చేత ధరించినవారెవరో, సర్వమంగళ స్వరూపిణియైనదెవరో, అట్టి మహలక్ష్మి నా గృహంలో సదా సర్వవేళలా నివసించనీ!

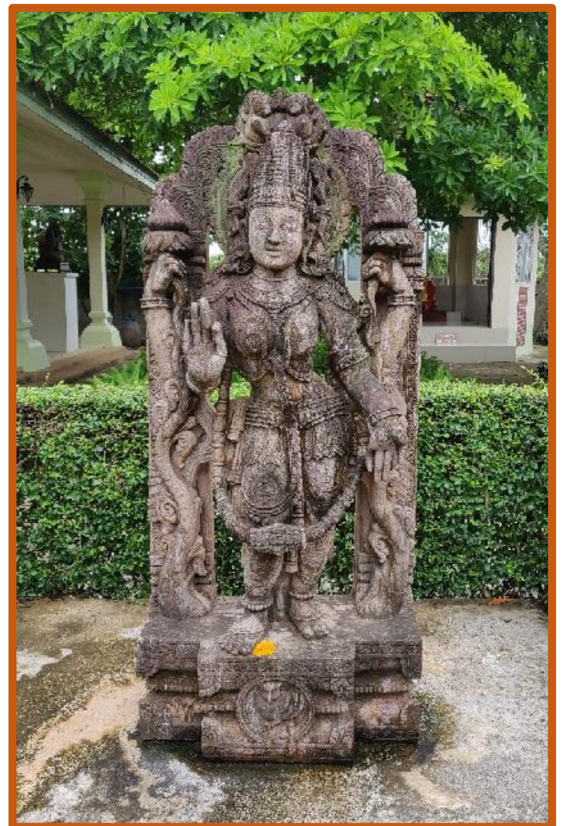
లక్ష్మీం క్షీరసముద్రరాజతనయాం శ్రీరంగధామేశ్వరీమ్
దాసీభూత సమస్తదేవవనితాం లోకైకదీపాంకురామ్
శ్రీమన్మందకటాక్షలబ్ద విభవద్బ్రహ్మేంద్రగంగాధరామ్
త్వాం త్రైలోక్య కుటుంబినీం సరసిజాం వందే ముకుందప్రియామ్
భాగ్యానికి ఆలవాలమైనది, క్షీరసముద్రరాజ తనయా, శ్రీరంగంలో వెలసిన దేవీ, దేవలోక స్త్రీలందరినీ దాసీజనంగా చేసుకొన్నదీ, లోకానికి ఏకైక దీపంగా భాసిస్తున్నదీ, ఎవరి మృదుల కటాక్షంతో బ్రహ్మ ఇంద్రుడు గంగాధరుడు వైభవం సంతరించుకొన్నారో ఆమే, మూడులోకాలను తన కుటుంబంగా చేసుకొన్నదీ, తామర కొలనులో ఉద్భవించినదీ, మహావిష్ణువుకు ప్రియాతిప్రియమైనదీ అయిన నీకు నమస్కరిస్తున్నాను.

సిద్ధలక్ష్మీర్మోక్షలక్ష్మీర్జయలక్ష్మీస్సరస్వతీ
శ్రీలక్ష్మీర్వరలక్ష్మీశ్చ ప్రసన్నా మమ సర్వదా

తలచిన మాత్రాన కోరికలను నెరవేర్చే సిద్ధలక్ష్మిగాను, ముక్తిని అనుగ్రహింపగల మోక్షలక్ష్మిగాను, విజయాన్ని సిద్ధింపజేసే జయలక్ష్మిగాను, పద్మకాసారంలో ఉద్భవించినదీ, సంపదలిచ్చే శ్రీదేవిగాను, వరాలు ప్రసాదింపగల వరలక్ష్మిగాను విరాజిల్లుతూన్న నువ్వు సదా సర్వవేళలా నాకు ప్రసన్నురాలవుగా ఉండుగాక!

పరాంకుశౌ పాశమభీతిముద్రాం కరైర్వహంతీం కమలాసనస్థామ్
బాలార్క కోటి ప్రతిభాం త్రిణేత్రాం భజేహమాద్యాం జగదీశ్వరీం త్వామ్
వర, అభయ ముద్రలు చేత దాల్చినదీ, పాశ అంకుశాలను చేత ధరించినదీ, పద్మనివాసినీ, కోటి బాలసూర్యుల ప్రకాశం కలదీ, మూడు కన్నులు కలదీ, ఆదిశక్తీ, జగదీశ్వరీ అయిన ఆమెను నేను స్తుతిస్తాను.

సర్వమంగల మాంగల్యే శివే సర్వార్థసాధికే
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవి నారాయణి నమోఽస్తు తే నారాయణి నమోఽస్తు తే నారాయణి నమోఽస్తు తే
మంగళాలకల్లా మంగళకరమైనదానవు, మంగళం ప్రసాదించేదానవు, సకల శుభాలను సాధించి ఇచ్చేదానవు, శరణు పొందడానికి యుక్తమైనదానవు, మూడు కన్నులున్నదానవు అయిన దేవీ! నారాయణీ! నీకు నా నమస్కారము. నారాయణీ! నీకు నా నమస్కారము. నారాయణీ! నీకు నా నమస్కారము.

థాయిలాండ్ చియాంగ్ మాయ్ మ్యూజియంలో శ్రీ లక్ష్మీదేవి విగ్రహం.

సరసిజ నిలయే సరోజహస్తే ధవలతరాంశుక గంధమాల్యశోభే
భగవతి హరివల్లభే మనోజ్ఞే త్రిభువనభూతికరి ప్రసీదమహ్యమ్
పద్మవాసినీ, చేత పద్మాన్ని పవిత్రమైన తెల్లని వస్త్రాలను సుగంధపూరిత మాలను ధరించి శోభించేదానా, భగవతీ, హరి అర్ధాంగీ, కోరికలనెరిగి యీడేర్చుదానా, ముల్లోకాలను పోషించి కాపాడేదానవైన నువ్వు నన్ను అనుగ్రహించు.

విష్ణుపత్నీం క్షమాం దేవీం మాధవీం మాధవప్రియామ్
విష్ణోః ప్రియసఖీం దేవీం నమామ్యచ్యుతవల్లభామ్
విష్ణుపత్నీ, భూదేవీ, తులసిమొక్కగా అలరారుతున్నదీ, మాధవుని ప్రియురాలూ, విష్ణువు ప్రియసఖీ, విష్ణువుతో కూడిన దేవీ, నేను నమస్కరిస్తున్నాను.

ఓం మహాలక్ష్మీ చ విద్మహే విష్ణుపత్నీ చ ధీమహి
తన్నో లక్ష్మీః ప్రచోదయాత్
మహాలక్ష్మిని తెలుసుకొందాం. విష్ణుపత్నియైన ఆమెను అందుకై ధ్యానిద్దాం. ఆ లక్ష్మీదేవి మనలకు ప్రేరణనిచ్చుగాక.

శ్రీవర్చస్యమాయుష్యమారోగ్యమావిధాత్ పవమానం మహీయతే
ధనం ధాన్యం పశుం బహుపుత్రలాభం శత సంవత్సరం దీర్ఘమాయుః
ఋణరోగాదిదారిద్ర్యపాపక్షుదపమృత్యవః
భయశోకమనస్తాపా నశ్యంతు మమ సర్వదా

మహాలక్ష్మీ! వర్చస్సు, లోటులేని జీవితం, మంచి ఆరోగ్యం నాకు ప్రసాదించే పవనాలు సదా సర్వవేళలా వీచనీ. ధనధాన్యాలు, పశుసంపద, పుత్రులు, నూరేళ్ళ దీర్ఘాయుస్సు నాకు చేకూరనీ. అప్పు, రోగం, దారిద్ర్యం, ఆకలి, అకాలమరణం, భయశోకాలు, మానసిక వ్యధలు ఇత్యాదులు నశించనీ.

శ్రియే జాత శ్రియ ఆనిర్యాయ శ్రియం వయో జరితృభ్యో దధాతు
శ్రియం వసానా అమృతత్వమాయన్ భజన్తి సద్యః సవితా విదధ్యూన్
శ్రీదేవి చేరేవారిని ఐశ్వర్యం వరిస్తుంది. సంపద, దీర్ఘాయువు చేకూరుతుంది. వారు ఐశ్వర్యంలో తులతూగుతూ మరణంలేని స్థితికి చేరుకొంటారు. సత్వరమే వారు కీర్తిని, విజయాన్ని పొందుతారు.

శ్రియ ఏవైనం తచ్ఛ్రియామాదధాతి
సంతతమృచా వషట్ కృత్యం సంధత్తం సంధీయతే ప్రజయా పశుభి:
య ఏవం వేద
మంచివి అన్నీ లక్ష్మీ దేవియే – ఇలా తెలుసుకొన్నవాడు లక్ష్మీదేవిని చేరుకొంటాడు. మంత్రయుక్తంగా ఎల్లప్పుడూ యాగం చేయాలి. అలాచేసేవాడికి పుత్రసంపద, పశుసంపద లభిస్తుందని గ్రహించాలి.

ఓం మహాదేవ్యై చ విద్మహే విష్ణుపత్నీ చ ధీమహి తన్నో లక్ష్మీః ప్రచోదయాత్
~ ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ~
మహాదేవియైన లక్ష్మీదేవిని తెలుసుకొందాము. విష్ణుపత్నియైన ఆమెను అందునిమిత్తం ధ్యానిద్దాం. ఆ లక్ష్మీదేవి మనలకు ప్రేరణనిచ్చుగాక!

సూక్తము http://kadambakusumam.blogspot.com నుండి కాపీ చేసినది. తెలుగు అనువాదము స్వామి జ్ఞానానంద రచన (శ్రీరామకృష్ణ మఠం ప్రచురణ) నుండి

362. సర్వలక్షణ లక్షణ్యః

- సకల శుభలక్షణములకును నిలయమైనవాడు.
- అన్ని సద్గుణములకును ప్రమాణము.
- అన్ని విశ్లేషణల వల్లనూ పరమ సత్యమని చెప్పబడువాడు.
- సకల వస్తురూపమున దర్శించుకొనదగినవాడు.

ఓం సర్వలక్షణ లక్షణ్యాయ నమః

భగవంతుని సకల శుభలక్షణములను తెలుపుతూ శ్రీభట్టులు ఉదాహరించిన ధ్యానశ్లోకము –

ధ్యాయేత్ కమల గర్భాభమ్ దేవమ్ లక్ష్మీపతిస్తతః

కమలాలయ హితీశ విభూషిత కరద్వయమ్

కమలమునకు అంతర్భాగమువలె ఉన్నవాడు, ఒక చేత శ్రీలక్ష్మీనిలయమగు పద్మమును, మరొకచేత ఆయుధముల రాజయిన చక్రమును ధరించినవాడును అయిన లక్ష్మీపతిని ధ్యానింతును.

శ్రీ భట్టులు ప్రస్తావించిన మంత్రము – **పుండరీకాక్ష! సకల సుఖ సౌభాగ్య వారిధే!**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమోళి (1.9.1)నుండి ఉదాహరించారు. ఇంకా విష్ణుపురాణములో చెప్పినది – **పశ్యతామ్ సర్వదేవానామ్ యయౌ వక్షస్థలమ్ హరేః** – పాలకడలినుండి వెలువడిన లక్ష్మీదేవి శ్రీమహావిష్ణువు వక్షస్థలము నలరించినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అన్ని విధములైన లక్షణములు (ప్రమాణములు) ద్వారా స్పష్టముగా తెలియబడువాడు. అనగా జ్ఞానమువల్ల, భక్తివల్ల, యోగమువల్ల, తర్కమువల్ల – అన్ని శోధనలవల్లను ఆ పరమాత్ముడే సత్యముగా అవగతమగును.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ. ఏమైనా విషయము తెలిసికొనడానికి 4 మార్గములున్నవి.

ప్రత్యక్ష ప్రమాణము – స్వయముగా ఇంద్రియ జ్ఞానముతో తెలియుట.
యుక్తి ప్రమాణము – పరోక్షముగా తెలియుట (పొగవల్ల నిప్పు).
శాస్త్ర ప్రమాణము – వేదములవంటి శాస్త్రములు చెప్పినది.
అనుభవ ప్రమాణము – అనుభవమువల్ల తెలియునది (తలనొప్పి వంటి విషయాలు)

ఈ అన్ని ప్రమాణములద్వారాను భగవంతుని తెలిసికొనిన మహానుభావుడు శ్రీరామకృష్ణపరమహంస. ఆయన భగవంతుని చూడగలిగిరి. భగవంతుని ఎడబాటు భరింపలేకుండిరి (గాలి లేకపోతే మనము భరింపలేనట్లు). శాస్త్రములవల్లను, గురువులవల్లను భగవంతుని తెలిసికొనిరి. సమాధిస్థితిలో భగవంతుని ఐక్యమయ్యిరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – లోకములో అన్ని వస్తువులు, కార్యములు భగవంతుని సూచించును. అన్నింటికిని ఆయనే కారణము. అన్నింటా దేవుడున్నాడు.

363. లక్ష్మీవాన్

- సదా శ్రీలక్ష్మీదేవితో కూడియుండువాడు. సిరిగలవాడు. శ్రీనాథుడు. శ్రీనివాసుడు.

ఓం లక్ష్మీవతే నమః

ముందుమాట – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను ఆచార్య శ్రీనివాస రాఘవన్ అనువదించారు. ఆ సమయంలో ఆయన చెప్పిన విషయము – భగవంతునకు, లక్ష్మీదేవికి గల అనుబంధపు తత్త్వమును గురువు కృపవలన తెలిసికొనవలసినది.

లక్ష్మ్యా చ నిత్య యుక్తత్వాత్ లక్ష్మీవానితి కథ్యతే – శ్రీదేవితో నిత్యము కూడియుండువాడు లక్ష్మీవాన్. ఆ తల్లి జగన్మాత. శ్రీరంగనాథునికి నిత్యానపాయిని. వేంకటరమణుని పట్టపురాణి. జనని, జానకి, జగమేలు తల్లి.

నిత్యము, సత్యము అయినవి, ఆద్యంతములు లేనివి రెండు – భగవంతుడు, ప్రకృతి. ఈ ప్రకృతియే జగన్మాతృక, శ్రీలక్ష్మి. పురుషుడే నారాయణుడు. ప్రకృతి, పురుషుల వలన సకల నామరూపాత్మకమగు విశ్వము ఉద్భవించి, ప్రవర్తిల్లుచున్నది. సత్వరజస్తమో గుణములవల్ల ప్రకృతి పరిణామము చెందుచున్నట్లు అనిపించును. మూలప్రకృతియే మహాలక్ష్మి.

శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన ప్రమాణము –
ద్వయమ్ దేవీ పరిణయే లీలాయైవ సమర్పయన్
ప్రకాశయన్ అనాదిత్వమ్ ఆత్మనా ప్రకృతే సహ
మత్కరైః అనువిద్ధేయమ్ ప్రకృతిః ప్రకృతైరహమ్
యతోఽహమ్ ఆశ్రితశ్చ అస్య మూర్తిః మయి ఏతదాత్మికా

శ్రీదేవితో నా పరిణయము జరిగిన సమయమున నేను సంతసించి లీలాస్వరూపమును అందరికిని చెప్పితిని. ఈ పరమ సత్యము లక్ష్మీనారాయణుల జంటయేగాని వేరువేరుగా కాదు. నావలెనే లక్ష్మి కూడ అనాది తత్త్వము. అంత్యరహితము. నేను, ఈ ప్రకృతి రెండు చేతుల ఆలింగనము చేసికొంటిమి. మేమిరువురము అప్పటినుండి ఒకటే.

శ్రీ చిన్మయానంద కూడ ఇదే భావమును వివరించారు. లక్ష్మి ప్రకృతి స్వరూపము. విష్ణువు పురుష స్వరూపము. ప్రకృతియొక్క శక్తి పురుషుని దీప్తిచే చైతన్యవంతమై మనకు కనుపించే నామరూపాత్మక విశ్వమై శోభిల్లుచున్నది. కనుక భగవానుడు 'లక్ష్మీవాన్' అనబడును.

364. సమితింజయః

- అసంఖ్యాక సైన్య సమూహమును జయించినవాడు.
- భగవంతుని ఎడబాటుచే బాధపడు భక్తుల హృదయములను జయించి, వారిని తనకడకు తీసికొనువాడు.

ఓం సమితింజయాయ నమః

సమితిం యుద్ధం జయతి ఇతి సమితింజయః – ఇక్కడ 'సమితి' అనగా 'యుద్ధము' అనే అర్థములో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. శత్రుసమూహములను జయించువాడు గనుక సమితింజయుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భక్తుల కష్టములను నాశనము చేయువాడు. భక్తుల మనసులను జయించి, పరమాత్మునినుండి దూరమైన జీవాత్మలకు ఆనందము కూర్చువాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – 'సమితి' అనగా 'సమూహము'. ఎందరు శత్రువులు దండెత్తినాగాని వారిని జయించువాడు సమితింజయుడు.

శ్రీ మద్రామాయణము – అరణ్యకాండము నుండి. బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల వెంకటరామశాస్త్రిగారి సరళ సుందర వచన గ్రంథమునుండి సంక్షిప్త పరచినది. శ్రీరామునిచేత పధ్నాలుగు వేలమంది రాక్షసులు నశించుట.

రామలక్ష్మణులచేత భంగపడిన శూర్పణఖ తన సోదరుడైన ఖరునితో మొరపెట్టుకొన్నది. వెంటనే ఖరుడు యముళ్ళలాంటి పధ్నాల్గురు రాక్షసులను పిలిచి రామలక్ష్మణులను చంపిరమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు. వాళ్ళు శూర్పణఖతోడుగా వెళ్ళి, సీతతోనూ, లక్ష్మణునితోనూ పర్ణశాలలో కూచుని ఉండిన రాముడిని చూశారు. రాముడు వాళ్ళను చూసి, సంగతి అంతా గ్రహించి, "తమ్ముడూ! నీవు సీత దగ్గర ఉండు. శూర్పణఖ మాటమీద వచ్చిన వీళ్ళను నేనిప్పుడే సంహరించి వస్తాను" అని చెప్పాడు. లక్ష్మణుడు సరేనన్నాడు.

పదునాల్గురు రాక్షసులు రాముణ్ణి చూసి, శూలాలు విసిరారు. పదునాల్గు బాణాలతో రాముడు ఆ పదునాల్గు శూలాలనూ ముక్కలు చేసేశాడు. ఇంకా క్రుద్ధుడై ఎండదేవుడిలా మండిపడిపోతూ పదునాలుగు బాణాలు తొడిగి, కొండమీద వజ్రాయుధం వేసినట్లు వాళ్ళమీద విడిచిపెట్టాడు. వెంటనే వాళ్ళు నేలకూలారు. వాళ్ళ రక్తంతో నేల అంతా తడిసిపోయింది. అంతా చూసి శూర్పణఖ బావురుమంటూ మళ్ళీ పరుగెత్తిపోయి ఖరునిముందు కూలబడింది. ఖరుడిని ఎత్తిపొడిచి మాట్లాడింది.

రోషంతో మండిపడి ఖరుడు దూషణుడనే సేనాధిపతిని చూచి "మన పధ్నాలుగువేల సైన్యమునూ సిద్ధం చెయ్యి. నేనే ముందుగా దుర్వినీతుడైన రాముణ్ణి సంహరించడానికి వెడతాను. నా రథం సిద్ధం చెయ్యి" అని చెప్పాడు. భీమవిక్రములైన రాక్షసులు ఖరుణ్ణీ, దూషణుణ్ణీ పరివేష్ఠించి నిలిచారు. వాళ్ళంతా ఆ మహారణ్యం అంతా దద్దరిల్లిపోయేటట్టు బొబ్బలు పెడుతూ బయలుదేరారు. రథనేమి ధ్వనితో ఆకాశం బద్దలయిపోయింది. అప్పుడు రాక్షసులకు అమంగళకరంగా, భయోత్పాతంగా దుర్నిమిత్తాలు కానవచ్చాయి. మృత్యుముఖంలో ఉన్న రాక్షససేనను చూచి మహర్షులూ, దేవతలూ, గంధర్వులూ, సిద్ధులూ, చారణులూ ఆకాశాన ఉండి "గోవులకూ, బ్రాహ్మణులకూ, లోకకళ్యాణం కోరేవారందరికిన్నీ మంగళం అగుగాక. సుదర్శన చక్రధారి అయిన శ్రీమహావిష్ణువు

అసురులను సంహరించేటట్టు శ్రీరామచంద్రుడు ఈ రాక్షసులనందరినీ సంహరించి విజయం పొందాలి" అన్నారు. గ్రహాలన్నీ రవిచంద్రులను చేరినట్టు ఆ రాక్షసులందరూ రామలక్ష్మణులను సమీపించారు.

ఆకాశంలో పుట్టిన ఉత్పాతాల్ని లక్ష్మణునకు చూపుతూ రాముడు "తమ్ముడూ! ఈ మహోత్పాతాలు చూశావా! ఇవి రాక్షస వినాశానికి వచ్చాయి. మనకు జయమూ, శత్రువునకు పరాజయమూ కూడా తప్పదని అనిపిస్తోంది" అని, చెట్ల ఋరుగులో దుర్గంలా ఉన్న పర్వతగుహను చూపి "నీవు ధనుష్పాణివై సీతను అక్కడికి తీసుకువెళ్ళి జాగ్రత్తగా చూస్తూ ఉండు" అని చెప్పాడు. వెంటనే లక్ష్మణుడు మారు చెప్పకుండా, ధనుర్బాణాలు పుచ్చుకొని, సీతను వెంటబెట్టుకొని గుహలోకి వెళ్ళిపోయాడు.

అగ్నిలాగ వెలిగిపోతున్న రాముడు కవచం తొడుక్కొని, ధనుస్సు చేతబుచ్చుకొని, దిక్కులు పిక్కటిల్లేట్లు నారి మ్రోగిస్తూ ఇవతలికి వచ్చాడు. అప్పుడు క్రోధావేశంతో యుద్ధానికి సిద్ధంగానున్న రాముణ్ణి చూసి సమస్తభూతాలూ గడగడలాడిపోయాయి. పరవళ్ళు తొక్కుతూ సాగరంలా పొంగివస్తున్న ఖరునిసైన్యం రాముణ్ణి సమీపించింది. కౌశికుని శిష్యుడు, రణపండితుడు అయిన రాముడు ఒక్కసారి ఖరసైన్యాన్ని కలయచూశాడు. దుర్నిరీక్ష్యుడైన రాముణ్నిచూసి రాక్షసులుకూడా వణికిపోయారు. అప్పుడు రాముని రూపం దక్షుని యజ్ఞం నాశనం చెయ్యబూనిన పినాకపాణి రౌద్రరూపంలా ఉంది.

రాక్షసులను సంహరిస్తున్న శ్రీరాముడు. 1700 కాలపు ఆజ్మీర్ ప్రాంత చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_Battling_The_Titans,_Folio_from_a_Ramayana_(Adventures_of_Rama)_LACMA_M.73.34_(6_of_6).jpg

ఖరుడూ, పన్నెండుమంది రాక్షసులూ తీక్షణమైన ఆయుధాలతో రాముణ్ణి ముట్టడించారు. గాయపడిన రాముడు మిక్కిలి క్రోధం తెచ్చుకొని రాక్షసులమీద వేలాది బాణాలు విడిచాడు. అవి యమపాశాల్లాగా రాక్షసుల ప్రాణాలు తీశాయి. రాక్షససైన్యం ఎండిపోయిన అరణ్యంలా అయిపోయింది. అనేకులు చావగా మిగిలినవారు ఖరుని శరణుజొచ్చారు. దూషణుడు క్రోధోద్రిక్తుడై రాముని మీదికివచ్చి కవ్వించాడు. కోపించిన రాముడు బాణాలతో దూషణుని ధనుస్సునూ, గుర్రాలనూ, సారధినీ, ఆపై దూషణుని గుండెలనూ, చేతులనూ చీల్చేశాడు.

క్రుద్ధుడైన ఖరుడూ, వాని పన్నెండుగురు సేనాధిపతులు – శ్యేనగ్రామీ, పృథుగ్రీవుడూ, యజ్ఞశత్రువూ, వింగముడూ, దుర్జయుడూ, కరవీరాక్షుడూ, పరుషుడూ, ఆలకర్ముకుడూ, మేఘమాలీ, మహామాలీ, సర్పముఖుడూ, రుధిరాశనుడూ – రాముని మీదికురికారు. వజ్రసమానమైన రాముని బాణాలకు ఆ రాక్షసులందరూ కవచాలు బ్రద్దలయిపోయి, ధనుస్సులూ, బాణాలూ ముక్కలయి, రక్తం వోడ్చుకుంటూ భూమిమీద పడిపోయారు. ఆ వనం అంతా రాక్షసుల రక్తమాంసాలతో నిండిపోయింది.

రాముని చేతిలో ఇలాగ పధ్నాలుగువేలమంది రాక్షసులు కూలిపోగా ఖరుడు, త్రిశిరుడు మాత్రమే యుద్ధభూమిలో మిగిలియున్నారు. రామునిమీదికి బయలుదేరిన ఖరుని ఆపి త్రిశిరుడు యుద్ధానికి వచ్చాడు. అలా వచ్చిన త్రిశిరునిపై వాడిబాణాలు వేసి వానిని యమునికి అతిథిగా పంపించాడు రాముడు. అది చూసి ఖరుడు నిజంగా భయపడ్డాడు. కాని అంతలో రోషం తెచ్చుకొని

రామునిమీదికి వురికాడు. వారిద్దరి బాణాలతోను ఆకాశం నిండిపోయి దిగ్భేదం తెలియకుండా అయిపోయింది. ఆ శరజాలంతో సూర్యబింబం కూడా కప్పబడిపోయింది. ఒక మద్దిచెట్టును పెరికి ఖరుడు రామునిమీదికి విసిరేశాడు. ఆ చెట్టును తునకలు చేసి, రాముడు బాణాలతో ఖరుని శరీరం అంతా తూట్లుతూట్లుగా కొట్టాడు. రాముని బాణాల దెబ్బకు ఖరుని శరీరాన రక్తం కాల్వలు కట్టింది. వాడి మనస్సు చలించింది. తన నెత్తురు వాసనకే మత్తుకలిగి వాడి తల తిరిగిపోయింది. వెంటనే ఏమి చేస్తున్నదీ తెలియక రామునిమీదికురికాడు. రక్తం వోడ్చుకుంటూ ఖరుడు మీదికి వచ్చేటప్పటికి వెంటనే దాశరథి అగ్నిలా మెరుస్తున్న బాణం తొడిగి విడిచాడు. మరుక్షణంలో ఖరుడు నేలమీద పడిపోయాడు.

ఆకాశంలో దేవదుందుభులు మ్రోగిస్తూ దేవతలు పూలవాన కురిపించారు. "ఓహో! రాముడొక్కడే క్షణంలో పధ్నాలుగువేలమంది రాక్షసులను సంహరించాడు. ఆహా! శ్రీమహావిష్ణువు శక్తిసామర్థ్యాలు శ్రీరామునిలో కనబడుతున్నాయి" అని దేవతలు ప్రశంస చేస్తూ యథేచ్ఛగా వెళ్ళిపోయారు. విజయఘోష విని లక్ష్మణుడు సీతను వెంటబెట్టుకొని గుహలోనుండి ఆశ్రమానికి వచ్చాడు. ఎందరో మునులు వెంటరాగా రాముడూ ఆశ్రమంలో ప్రవేశించాడు. వెంటనే లక్ష్మణుడతన్ని పూజించాడు. రాముడు రాక్షసులనందరినీ సంహరించడమూ, అపాయమేమీ లేకుండా క్షేమంగా వుండడమూ చూసి సీత చాలా సంతోషించి అతన్ని మిక్కిలి ప్రస్తుతించింది.

శ్రీరామ! రామ! రఘునందన! రామ! రామ!
శ్రీరామ! రామ! భరతాగ్రజ! రామ! రామ!
శ్రీరామ! రామ! రణకర్కశ! రామ! రామ!
శ్రీరామ! రామ! శరణం భవ! రామ! రామ!

శ్రీ సీతారాములకు నమస్కారములు. శ్రీలక్ష్మణస్వామికి నమస్కారములు. శ్రీ భరత శత్రుఘ్నులకు నమస్కారము.
జై వీరాంజనేయ.

శ్రీలంక నువారా ఇలియా అశోకవాటిక మందిరం ద్వారంపై శిల్పాలు

విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుర్దామోదరస్సహః |
మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః || (40)

365. విక్షరః

- క్షీణత లేనివాడు.
- భక్తులయెడ తరగని ప్రేమ గలవాడు.

ఓం విక్షరాయ నమః

విగతః క్షరః యస్య స విక్షరః – అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. 'క్షరము' అనగా తరిగిపోవుట. క్షరము లేనివాడు విక్షరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఉక్త స్నేహస్యాక్షరణాత్ విక్షరః పరికీర్తితః –** భగవంతునకు భక్తులపైనున్న ప్రేమ అపారము. వారు చేయు తప్పులను క్షమించి, వారిపై కరుణను వర్షించు అమృతమయుడు విక్షరుడు.

366. రోహితః

- పద్మము లోపలివలె ఎర్రని వర్ణము గలవాడు.
- శ్రీ మత్స్యావతార మూర్తి.
- ప్రావిర్భవించువాడు.

ఓం రోహితాయ నమః

కమల గర్భత్వాత్ రోహితః – కమలము లోపలివలె ఎర్రనివాడు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (8.4.7) నుండి ఉదాహరించారు **– తిరుచ్చెయ్య కమలక్కణ్ణుమ్ సెవ్వాయుమ్ సెవ్వాడియుమ్ సెయ్యకైయుమ్ తిరుచ్చెయ్య కమల ఉందియుమ్ సెయ్య కమల మార్బుమ్.**

'రోహిత' అనేది ఒక జాతి చేప. ఈ అర్థాన్ని పురస్కరించి శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – ఎర్రని చేపగా అవతరించినవాడు గనుక రోహితుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'రుః' అనే ధాతువునకు **'ప్రాదుర్భావే చ' –** పెరుగుట, విస్తరించుట, అందుకొనుట అనే భావమున్నది. **ప్రాదుర్భవతి ఇతి రోహితః –** ప్రాదుర్భవించువాడు రోహితుడు. విశదపరచువాడు. తెలియజెప్పువాడు.

367. మార్గః

- వెదకబడువాడు. అనుసరింపబడువాడు.
- మోక్షమునకు దారి చూపువాడు.
- ప్రళయానంతరము పునఃసృష్టికి మార్గమైనవాడు.

ఓం మార్గాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

40వ శ్లోకము. 367వ నామము. మార్గః – **విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుర్దామోదరస్సహః**

43వ శ్లోకము. 399వ నామము. మార్గః – **రామో విరామో విరతో (విరజో) మార్గో నేయో నయోనయః**

తిరువైమొళి నూఱ్ఱాందాడి (91) నుండి శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చెప్పిన ఉదాహరణ – **తాళ్ అడైందార్ తంగట్కు తానే వడిత్తుణైయామ్ కాళమేగత్తై** – తనకు శరణాగతులైనవారికి తాను తోడుగానుండి దారి చూపును.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థము కూడా చెప్పారు – మోక్షమునకు దారి చూపువాడు గనుక మార్గము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన మరొక భావము – ప్రళయకాలానంతరము జగత్తు అంతరించినపుడు (ఆయనలో లీనమ్మైనపుడు) పునఃసృష్టికి ఆయనే మార్గము.

గజేంద్రుని ప్రార్థన –

ముక్త సంగులైన మునులు దిద్రుక్షులు
సర్వ భూత హితులు సాధుచిత్తులు
అసదృశ వ్రతాఢ్యులై కొల్తురెవ్వని
దివ్యపదము వాడు దిక్కు నాకు.

సంసార బంధనాలు విడిచి, బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కోసము శరీరాన్ని నియమనిష్టలతో శుష్కింపజేసి, వ్రతాలు, దీక్షలు ఆచరిస్తూ ఉండే మహర్షులు ఎవని దివ్య పాదారవిందములను పూజిస్తారో అతడిని నేను శరణు వేడుచున్నాను.

368. హేతుః

- కారణము.

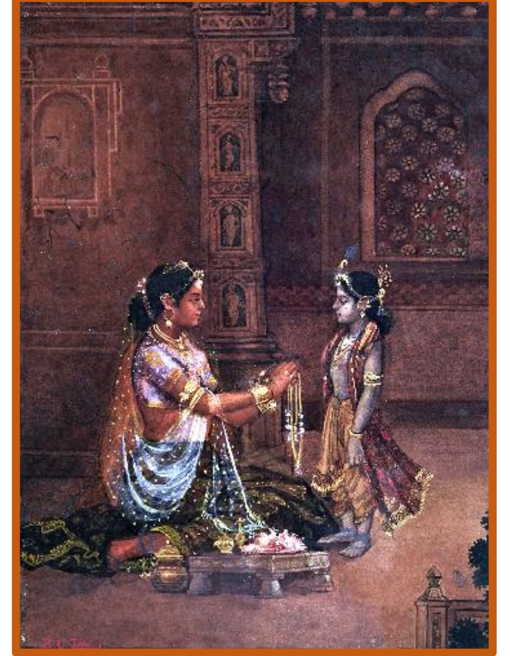
ఓం హేతవే నమః

- 'కారణము' అనే అర్థమును రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.
- శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – వాంఛితార్థముల సిద్ధికి కారణమ్మైనవాడు. కొండలంత వరములు గుప్పెడువాడు. ఇహపరముల నొసగువాడు. కామితార్థ ప్రదాయకుడు.
- శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సకలమునకు ఉపాదాన కారణము, నిమిత్త కారణము అయినవాడు. సృష్టించువాడును, సృష్టియును శ్రీమన్నారాయణుడే. కారణము, కార్యమును ఆయనే.

కార్యము	ఉపాదాన కారణము	నిమిత్త కారణము
ఏదైనా పని	ముడి పదార్థము	పని చేయువాడు
కుండ	మట్టి	కుమ్మరి
సకల సృష్టి	శ్రీనివాసుడు	శ్రీనివాసుడు

ధర్మ చక్రము రచయిత వివరణ – సామాన్యముగా మనకు ప్రభావములు తెలియవచ్చును గాని కారణములు కనిపించవు. విశ్వములో మనము నివశించుదుము, పంచ భూతములను వినియోగించుదుము. కాని కారణము మనకు తెలియరాదు. శరీరము కనిపించును గాని దానికి మూలమైన పంచభూతములను తెలిసికొనము. యోగులు, జ్ఞానులే హేతువు నెఱుగుదురు.

369. దామోదరః

- సకల భువనములు (దామములు) తన యుదరమునందు కలిగివాడు.
- యశోదచేత దామము (త్రాడు)చే కట్టివేయబడినవాడు.
- భక్తుల కొరకు ఆనందమును కలిగినవాడు.
- 'దమము' వంటి సాధనములచేత పొందబడువాడు.

ఓం దామోదరాయ నమః

'దామము' అన్న పదమునకు త్రాడు, లోకము, ఆనందము అనే వేర్వేరు అర్థములున్నవి. 'ఉదరము' అనగా పొట్ట.

దామాని లోకనామాని హ్యుదరే యస్య సంతినః దామోదర ఇతి ఖ్యాతో యశోదా ధదామ బంధనాత్

యశోదా కృష్ణులు. 1914 నాటి చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

Artist - Bhabani Chandra Law (original Bengali surname is Laha)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Yashoda_with_Krishna.jpg

దేవానాం సుఖ శంసిత్వాత్ దామోదరోऽపివా ఉదరే దామాని అస్య ఇతి దామోదరః . లోకములన్నింటిని తన బొజ్జయందు నిలుపుకొన్నవాడు దామోదరుడు. తన నోట యశోదాదేవికి సకల భువనములను చూపినవాడు. ఇందుకు వ్యాసుడు చెప్పినట్లుగా ఉదాహరించిన ప్రమాణము –

దామాని లోకనామాని తాని యస్య ఉదరాంతరే
తేన దామోదరో దేవః శ్రీధరః శ్రీసమాశ్రితః

త్రాడుచే నడుమునకు కట్టబడినవాడు దామోదరుడు. వ్రతములకు, తపములకు చిక్కని పరమాత్ముడు యశోదాదేవి చేత చిక్కగా ఆమె అతనిని రోట బంధించినది.

దదర్శ చాల్ప దంతాస్యం స్మితహాసంచ బాలకమ్
తయోర్మధ్యగతం బద్ధం దామ్నా గాఢం తదోదరే
తతశ్చ దామోదరతాం సయమో దామబంధనాత్ – బ్రహ్మపురాణము 76.14

చిన్న దంతములు కలిగి, చిరునవ్వు నవ్వుతూ, యశోదాదేవిచే కట్టబడినవాడై, నలకూబరుడు మరియు మణిగ్రీవుడు అనే మద్దిచెట్ల మధ్యనుంచి పోయిన బాలుని గోపబాలురు చూశారు. అప్పటినిండే అతడు దామోదరుడని పిలువబడ్డాడు. శ్రీ శ్రీనివాస

రాఘవాచార్యస్వామిగారు 'శ్రీ నృసింహప్రియ' పత్రిక (తమిళ వ్యాఖ్యానం)లో చెప్పిన విషయం – పరమాత్ముడు గోపబాలుడై యశోదచేత ముద్దలు తిని, ఆమెచే కట్టుబడినాడు. పరమాత్ముడు భక్తపరతంత్రుడని ఈ ఘటనవలన తెలియుచున్నది.
శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – **దమాది సాధనేన ఉదర (ఉత్కృష్ట) మతిః (యా తయా గమయత) ఇతి దామోదరః** – దమము (నిగ్రహము) వంటి సాధనములవలన మనసును స్వచ్ఛము (ఉదరము, ఉత్కృష్టము) చేసికొనినయెడల తెలియవచ్చువాడు. మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము(5.69.8)లో **'దామాత్ దామోదరో విదుః'** అని చెప్పబడినది.
ఈ నామ వివరణలో ధర్మచక్రము రచయిత చక్కని వ్యాఖ్య చెప్పారు – త్రాటిచే రోట కట్టబడినవానిని తెలిసికొనుటకు ఒకే మార్గమున్నది. పంచేంద్రియములను అటునిటు తిరుగకుండ నిర్బంధించి భాగవతసేవయను ఒకేమార్గమున నడిపించుట.
శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి – అఖిలాండ బ్రహ్మాండ నాయకుడు గోపాలకుడై భక్తులకు కొంగుబంగారమై అందినాడు. భగవంతుడు భక్త సులభుడు.

370. సహః

- సహించువాడు. ఓర్పుగలవాడు. యశోదమ్మ తనను రోట బంధించినపుడు సహించినవాడు.

ఓం సహాయ నమః

సహతే ఇతి సహః – సహించువాడు సహుడు.

యశోదాకృత బంధాది సహనాత్ సహ ఈరితః – యశోదమ్మ రోట బంధించినపుడు సహించినవాడు. యశోదాకృష్ణుడు. అని శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును ఇంతకుముందరి నామము 'దామోదరుడు'తో అనుసంధించారు.

సహతే సర్వాన్ అభిభవతి ఇతి సహః –భక్తుల తప్పిదములను సహించువాడు – అని శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య.

అజ్ఞానినా మయా దోషాన్ అశేషాన్ విహితాన్ హరే క్షమస్వ త్వం క్షమస్వ త్వం శేషశైల శిఖామణే
భక్తలకు కనువిప్పు కలుగువరకు వారి అపరాధములను సహించువాడు. జన హితమునకై భూభారము వహించువాడు. జగములను భరించువాడు. శిశుపాలుని నూరు తప్పులను కాచినవాడు.

371. మహీధరః

- భూమిని ధరించినవాడు.

ఓం మహీధరాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
34వ శ్లోకము. 319వ నామము. మహీధరః – **క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుః మహీధరః**
40వ శ్లోకము. 371వ నాము. మహీధరః – **మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః**

ఇంతకుముందు 319వ నామము 'మహీధరుడు' అనగా – భూమిపై దుర్జనులను శిక్షించి, సజ్జనులను పరిరక్షించి, భక్తుల పూజాదికములను పరిగ్రహించువాడు – అని చెప్పడమైనది. ఇప్పుడు 'మహీధరుడు' అనగా – కులపర్వతముల రూపమున భూమిని నిలుపువాడు – అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. విష్ణుపురాణము(2.12.37)లో **'వనాని విష్ణుర్గిరాదియో దిశశ్చ'** అందుకు ప్రమాణము. విష్ణువే అడవులు, పర్వతాలు, దిశలు, అన్ని లోకములకు ఉపాదాన కారణము.

శ్రీ వరాహమూర్తియై భూమిని తన కోరలమధ్య నిలిపినవాడు మహీధరుడు అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ కైవల్యసారధినుండి –

శింశుమారాత్మనా విష్ణుః భూరాదీ నూర్ధ్వతస్థితాన్ దధ్రే శేష తయా లోకాన్ సప్తలోకాన్ అథస్థితాన్
శ్రీ మహావిష్ణువు మొసలి రూపంలో ఊర్ధ్వలోకాలను, ఆదిశేషుని రూపంలో అధోలోకాలను ధరిస్తున్నాడు.

అస్మిన్ మహతి బ్రహ్మాండ ఖండయోః మధ్యే ... . ఆధారశక్తి, శ్రీకూర్మ, వరాహ, వైష్ణ, అనంత, నాగ, శేష, తక్షక అష్టదిగ్గజో పరివేష్టితే .... – పెద్ద బ్రహ్మాండపు తునక నడుమ 1. ఆధారశక్తి 2. శ్రీకూర్మము 3. వరాహము 4. వైష్ణవము 5. అనంతము 6. నాగ 7. శేష 8. తక్షక – అనే అష్టదిగ్గజాలు ఎనిమిది దిక్కులందు నిలువగా ఊర్ధ్వలోకాలకు క్రిందభాగాన, అధోలోకాలకు పైభాగాన

చక్రవాళ శైల మధ్యగత మహాసుమేరోః సహస్ర శిఖరానువర్తిని మహానాయమాన ఫణిరాజ రాజస్య శేషస్య సహస్ర ఘణామణిమండం మండితే – చక్రవాళము మొదలైన పర్వతములను కులపర్వతములంటారు. ఈ కులపర్వతాల రూపంలో పరమేశ్వరుడు ఈ భూమిని మోస్తున్నాడు. అందుచేతనే ఆయన మహీధరుడు.

372. మహాభాగః

- మహాసౌభాగ్యమును పొందువాడు.
- ప్రతి అవతారమునందు ఉత్తమమైనదానిని పొందువాడు.
- నైవేద్యములో, యజ్ఞములో హవిర్భాగమును స్వీకరించువాడు.

ఓం మహాభాగాయ నమః

- శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **రుక్మిణ్యాది బహుస్త్రీభిః మహాభాగ స్స్వయంవృతః** – నీలాదేవి, వేలాది ఉత్తమ గోపకాంతలు, రుక్మిణి, సత్యభామ, జాంబవతి వంటి ఉత్తమ స్త్రీలచే వరింపబడినవాడు.
- శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – తన ఇష్టానుసారము ఉత్తమ రూపములు దాల్చి అవతరించువాడు.
- శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతునకు నివేదించినదానిలో ప్రధానభాగమును స్వీకరించువాడు మహాభాగుడు. గోపాలురు గోవర్ధనగిరిని పూజించి, నైవేద్యములు అర్పింపగా శ్రీకృష్ణభగవానుడు గిరిశిఖరమున దర్శనమిచ్చి నైవేద్యముల నారగించెను.

తిరుప్పావై 19వ పాశురము – గోదాదేవి బృందము నీలాదేవిని నిదుర లేపుట.

1. శ్రీ భమిడిపాటి రాధాకృష్ణమూర్తి వ్యాఖ్య 2. డా. వేదవ్యాస వ్యాఖ్య – ఈ రెండింటినుండి సంగ్రహించినది.

భగవంతునకు భక్తుని పొందు పరవశం కలుగజేస్తుంది. **నీలాతుంగస్తన గిరితటీ సుప్తముద్బోధ్య కృష్ణం** – అని శ్రీ పరాశరభట్టు వర్ణించారు. గుత్తుల దీపారాధన జ్యోతులు వేయిచుట్లు వెలుగుతూవుండగా అందమైన ఏనుగు దంతపు కోళ్ళమంచంపై చల్లగా పాలనురుగువలె, తెల్లగా మెత్తగా హంసతూలికా తల్పంపై పడుకొని ఘుమ్మని పరిమళించే పూలగుత్తు సిగముడిలో ధరించుకొని, బంగారు కలశమువంటి స్తనములపై హాయిగా పవళించిన మెత్తని వక్షస్థలం కలవాడా! పలుకే బంగారమయిందా? నోరు తెరచి పలుకవయా!

ఓ విశాలమైన కాటుక కన్నులుగల సొగసుగత్తె! నీ ప్రియుడు ఎక్కడకు పోతాడో అని క్షణమైనా వదలలేకుండా కౌగిలించుకొని లేవనీయవా ఏమి? కాస్తయినా ఆయనను నీవు విడిచిపెడితేగదా మాకు శ్రీవారు దర్శనమిచ్చేది? ఇంత స్వార్థము నీకు తగదమ్మా! – అని ఈ పాశురములో నీళాదేవి కౌగిటిలో మైమఱచి నిదురించిన కృష్ణయ్యను కాస్త విడిచిపెట్టమని మేలుకొలుపుతో ప్రార్థిస్తున్నది గోదామాత!

ఆడుచు పాడుచు నందొక చేడియ మంజీర మంజు శింజిత మమరం గూడి హరికరము సనుగవపై డాయవిడిచె జఘన భారాలసయై (పోతన భాగవతము. దశమస్కంధము).

నీలాదేవి రతిశ్రమతనూవివశయై నిదురించుచున్నది. ఆమెను మేల్కొలుపుటకు '**పన్దార్ విరలి**' (బంతితో నిండిన చేతులు-వ్రేళ్ళు కలదానా!) అని పిలిచింది గోదాబృందం. నీలాదేవి తన లాలసకు తాను కొంచెం సిగ్గిలినప్పటికీ, లేచి తలుపు తీయవలెననుకొన్నది. కాని, ఆమె శయ్యపైనుండి లేవలేకపోయినది. కారణము బైటనున్నవారు తేలికగా ఊహించగలుగుచున్నారు. ఆమె 'కన్దమ్ కమళమ్ కుళలీ' – సుగంధమును వెదజల్లుచున్న కేశపాశములు కలిగియుండుట ఒక కారణము. నీలాదేవి తాను వచ్చి తలుపు తెరవవలెననుకొన్నది. ఒక్క ఉదుటను లేవనుంకించినది. కాని ఆమెపైని కృష్ణుని చేయి అదిమియున్నది. లేవనుంకించిన ఆమె తిరిగి వివశయైనది.

శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో శ్రీ ఆండాళ్ తల్లి విగ్రహం. వికీపీడియా చిత్రం. రాజశేఖర్ తీసినది.

లేవబోయిన నీలాదేవిని తిరిగి శయ్యపై పరుండజేసి తత్సుఖాపాదితమైన తన్మయతతో తిరిగి నిద్రాలాలసుడయ్యెను. బైట గోపికల పిలుపు విని శ్రీకృష్ణుడు లేవబోయిన ఆమె లేవనీయలేదు. ఇప్పుడు ఇద్దరినీ మేల్కొలపవలసివచ్చింది. అన్యోన్యాలింగన సౌఖ్యమునందు మునిగితేలుతున్న నీలాదేవిని 'ఇది నీకు తగునా' అని నిలదీయుచున్నారు గోపకాంతలు – కాటుక కన్నులదానా! నాధుని లేవదీయవా ఏమి? ఈ ఓర్వలేనితనము నీ స్వభావము కాదుగదా!

373. వేగవాన్

- మిక్కిలి వేగము గలవాడు.

ఓం వేగవతే నమః

దుర్వార పరమైశ్వర్య ప్రసరత్వాద్విశేషతః మనుష్యధర్మే బాల్యేఽపి వేగానితి (వేగవానితి?) శబ్ద్యతే

శ్రీ భట్టులవ్యాఖ్య – బాలునిగానున్నపుడే దుర్వారమగు పరమైశ్వర్యశక్తిని ప్రదర్శించినవాడు. పూతన ప్రాణమును హరించిన నందనందనుడు. శకటాసురుని మట్టుబెట్టిన యశోదానంద వర్ధకుడు. గోవర్ధనగిరినెత్తిన గోపబాలుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్య – తలచినంతనే అందివచ్చు భక్తసులభుడు. ద్రౌపది ఆక్రందన విన్నంతనే వచ్చి ఆమెను రక్షించినవాడు. మొరలిడిన కరిరాజును గాచుటకై సంరంభమున వెడలిన వైకుంఠవాసుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఆధారముగా సాగినది. **అనేజదేకం మనసో జనీయోనైనద్దేవా ఆప్నువన్ పూర్వమర్షతు తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠ త్తస్మిన్నపోమాతరిశ్వా దధాతి.** ఆత్మ చలనరహితమైనది. అయినప్పటికీ అది మనసుకంటె వేగంగా పోతుంది. ఇంద్రియాలకు అందదు. స్థిరమైనది అయినాగానీ పరుగుతీసేవానికన్నా ముందుకు పోతుంది. ఆత్మ తన సన్నిధిమాత్రం చేత ప్రాణికోటుల కార్యకలాపాలను భరించడానికి ప్రాణశక్తిని సమర్థం చేస్తున్నది.

ఆత్మస్వరూపుడైన పరమాత్ముడు వేగవతి. మనసునకు అందజాలనివాడు.

374. అమితాశనః

- అమితముగా భుజించినవాడు.

- ప్రళయకాలమున సమస్తమును కబళించువాడు.
- సృష్టిలో సకల జీవులకు ఆహారము ప్రసాదించువాడు.

ఓం అమితాశనాయ నమః

అమితం అన్నం అశ్నతి ఇతి అమితాశనః – అమితముగా అన్నమును భుజించినవాడు అమితాశనుడు. 304వ నామము 'మహాశనః'కు కూడా ఇదే విధంగా అర్థము చెప్పబడినది.

ఇంద్రాయ కల్పితం గోపైః అమితం చాశనం స్వయమ్ భుక్తవాన్ యశ్చ నిశ్శేషం ప్రోచ్యతే సోऽమితాశనః – గోపజనులు గోవర్ధనగిరికి అర్పించిన మహాప్రసాదమును అంతటిని ఆరగించిన గోపీజనప్రియుడు. అదిచూచి గోపాలురు **'దేవో దానవో వా త్వమ్'** (విష్ణుపురాణము 5.13.121) అని అబ్బురపడిరి. ఇది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు – పెరియాళ్వార్ తిరుమొళి 3.5.1 – కొండవలెనున్న అన్నపురాశి, ఏరువలెనున్న పెరుగు, చెరువువలెనున్న నెయ్యి – అన్నింటినీ క్షణమాత్రమున ఆరగించిన వెన్నదొంగయే అమితాశనుడు.

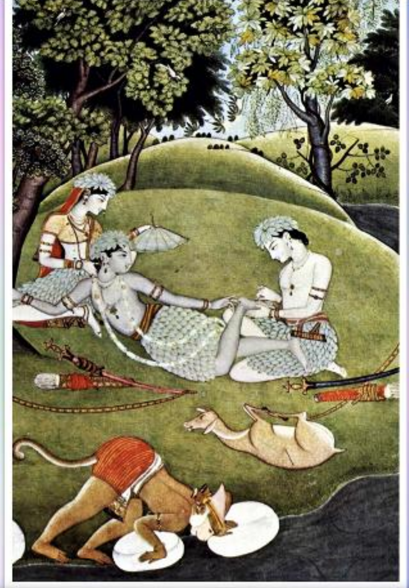
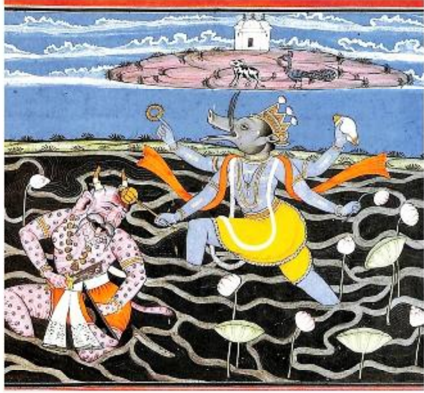
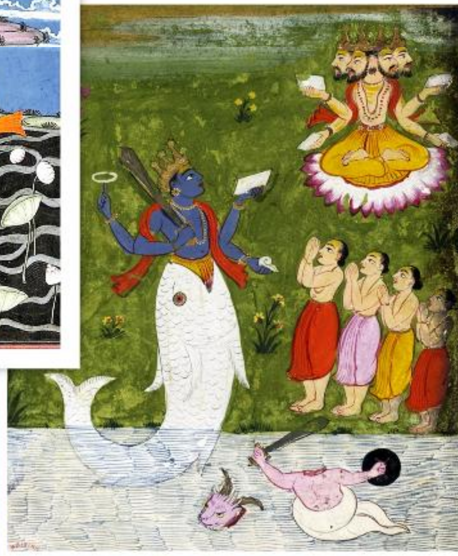
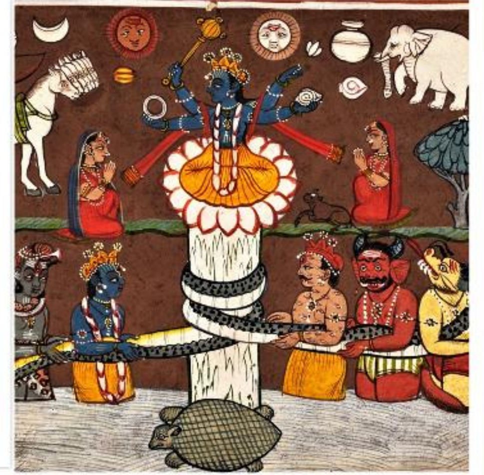
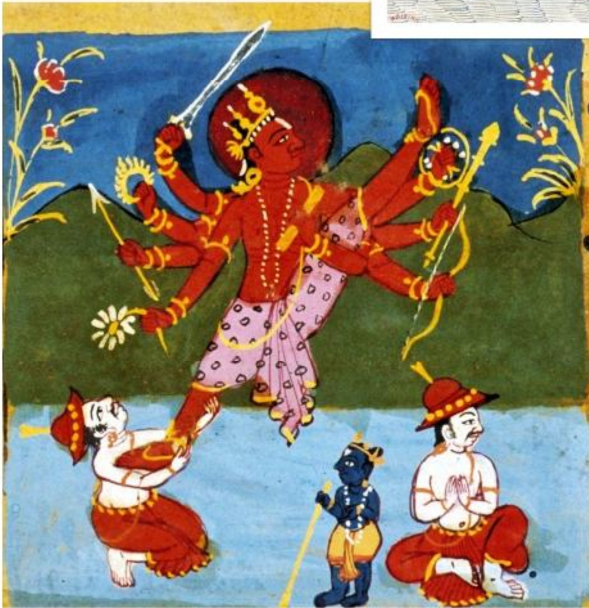
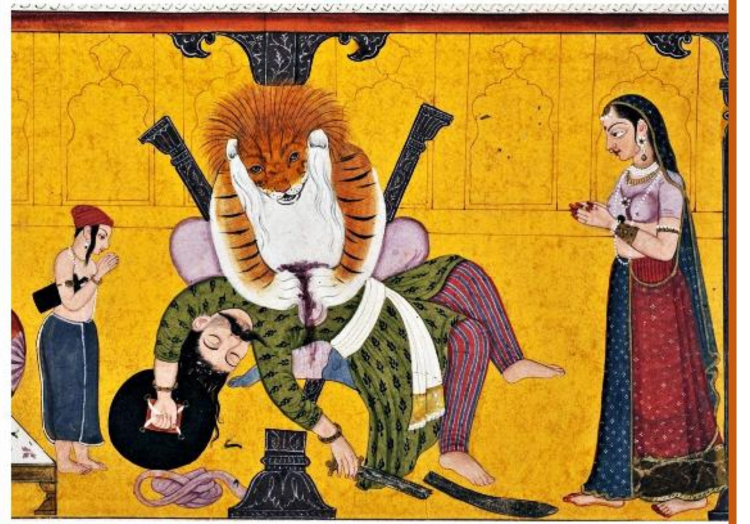
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానుసారము ప్రళయకాలమున అంతటినీ ఆరగించువాడు అమితాశనుడు. ఆయనకు అరగనిది లేదు. ఆయనే జఠరాగ్ని. **అహం వైశ్వానరో భూత్వా ... . పచామ్యన్నమ్ చతుర్విధమ్** (గీత 15.14).

ధర్మచక్రము రచయిత – భోజనము ఎంత అవుసరమో అరుగుదల అంతే అవుసరము. అరుగుటకు జఠరాగ్ని కారణము. ఆ అగ్నిస్వరూపుడే అమితాశనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు పై భావములతోపాటు మరొక అదనపు అర్థమును చెప్పారు – **అమితాన్ ప్రాణినః ఆశ్యతి = భోజయతి ఇతి అమితాశనః** – అంతులేని ప్రాణులన్నింటికిని భోజనము ప్రసాదించువాడు అమితాశనుడు.

చికాగో శ్రీ స్వామినారాయణ మందిరం.

శ్రీమహావిష్ణువు అవతారాలకార్యాలకు సంబంధించిన కొన్ని పురాతన చిత్రాల సంకలనం. వికీపీడియానుండి సేకరించినవి.

ఉద్భవః క్షోభణో దేవః శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః |
కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః || (41)

375. ఉద్భవః

- భవబంధములను తొలగించువాడు.
- సంసార బంధములకు అతీతుడు.
- సకల సృష్టికి మూలము

ఓం ఉద్భవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

41వ శ్లోకము. 375వ నామము. ఉద్భవః – **ఉద్భవః క్షోభణో దేవః శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః**

85వ శ్లోకము. 796వ నామము. ఉద్భవః – **ఉద్భవః సుందరః సుందో రత్ననాభః సులోచనః**

ఉదతః భవః యస్మాత్ సః ఉద్భవః – శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించువారికి ఆయన సంసారబంధములనుండి ముక్తిని ప్రసాదించును. యశోదమ్మచే రోట కట్టబడిన కన్నయ్యను స్మరించినయెడల సంసార బంధములు పటాపంచలగునని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. (**కణ్ణినుణ్ సిరుత్తాంబినాయ్ కట్టుణ్ణప్ పణ్ణియ పెరుమాయన్**)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఉద్గతో భవాత్ సంసారాత్ ఇతి ఉద్భవః** –ప్రాపంచిక బంధములకు అందనివాడు గనుక ఉద్భవుడు. శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థమును కూడ చెప్పారు – **ప్రపంచ ఉత్పత్తి ఉపాదాన కారణత్వాత్ ఉద్భవః** – సమస్త లోకము ఉత్పత్తికి కారణమైనందున ఉద్భవుడు.

376. క్షోభణః

- క్షోభింపజేయువాడు. చలనము, చైతన్యము కలిగించువాడు.

ఓం క్షోభణాయ నమః

క్షుభ్ – సంచలనే – అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ప్రకృతేర్బంధనార్హాణాం క్షోభయతి ఇతి క్షోభణః** – సంసారమున బంధింపదగినవారిని క్షోభింపజేయువాడు క్షోభణుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సృష్టి సమయమున ప్రకృతి, పురుషులయందు ప్రవేశించి వారిని క్షోభింపజేయువాడు. ఉత్తేజపరచువాడు. అందుకు శ్రీ శంకరులు విష్ణు పురాణము (1.2.29)నుండి ఉదాహరించారు.

ప్రకృతిం పురుషంచైవ ప్రవిశ్య ఆత్మేచ్ఛయా హరిః క్షోభయామాస భగవాన్ సర్గకాలే వ్యయావ్యయీ
శ్రీహరి తన యిష్టానుసారము సృష్టికాలమందు ప్రకృతి పురుషులయందు ప్రవేశించి క్షోభింపజేశాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ చిన్మయానంద వంటివారు సమర్ధించిన మరొక వివరణ – సమస్త భూతములయందును అంతర్యామియై చేతనత్వమును కలగజేయువాడు గనుక క్షోభణుడు.

377. దేవః

- ప్రకృతి, మాయ, జీవులతో సృష్టికార్యమున క్రీడించువాడు.
- సర్వభూతములందు దైవస్వరూపుడై ప్రకాశించువాడు.

ఓం దేవాయ నమః

దీవ్యతి, క్రీడతి ఇతి దేవః – జీవులను మాయలో బంధించి క్రీడించువాడు దేవుడు.
వ్యాఘ్రాదివ జీవతతే మాయాపాశేన బంధనమ్ కృత్వా నిత్యం క్రీడయతి యః స దేవః పరికీర్తితః - జీవులను మాయ అనే పాశముచేత బంధించి, వ్యాఘ్రమువంటి ఆకారములనిచ్చి ఆడుకొనేవాడు. ఇదే భావము (312వ) 'నహుషః', (335వ) 'ఆదిదేవః' నామములందు సూచింపబడినది.
ఈ అర్థంలో చాలా తెలుగు సినిమాపాటలున్నాయి.
తోలుబొమ్మలాటలోన నీకెవరు సాటి రారంట (మంజునాధ)
బొమ్మను చేసి, ప్రాణము పోసి ఆడేవు నీకిది వేడుకా (దేవత)

ఇక్కడ 'దీవ్యతి' అనగా ప్రకాశించువాడు, జయించువాడు, కీర్తింపబడువాడు అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ.

శ్రీ శంకరులు శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.11)లో చెప్పిన – **ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః** – అన్ని భూతములందు అంతర్గతంగా (దాగి)యున్న దేవుడొక్కడే – అనే భావం ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుడు దివ్యప్రకాశ స్వరూపుడు. సకల రాక్షస సంహారకర్త. తన భక్తులలోని అసురలక్షణములను పోగొట్టువాడు. సృష్టి, స్థితి, లయములను నాటకమునందు చక్కగా క్రీడించువాడు. భక్తులచేత సదా స్తవము చేయబడువాడు. కనుక 'దేవః' అను దివ్యనామమున స్తుతింపబడుచున్నాడు.

378. శ్రీగర్భః

- దేవుడై క్రీడించునపుడు సదా లక్ష్మీదేవి తోడుగలవాడు.
- విశ్వరూపమున లక్ష్మిని తనయందుంచుకొన్నవాడు.
- సకల శుభగుణములకు ('శ్రీ'లకు) నిలయమైనవాడు.

ఓం శ్రీగర్భాయ నమః

శ్రీమహావిష్ణువు, లక్ష్మీదేవి వేరువేరు కారు. దేవుడై క్రీడించు దేవదేవునకు దేవేరియై శ్రీదేవి అన్నివేళల తోడైనది. **విష్ణోరేషా అనపాయినీ** (విష్ణుపురాణము 1.9.144)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భోగక్రీడా సహాయత్వేన వర్ధనీయ అస్య శ్రీః ఇతి శ్రీగర్భః** – భోగక్రీడలయందు 'శ్రీ' తోడుగా కలవాడు శ్రీగర్భుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – తన ఉదరము (గర్భము)నందు విశ్వమునుంచుకొన్నవాడు శ్రీగర్భుడు. విశ్వము సకలైశ్వర్య సంపన్నము. కనుక 'శ్రీ'లన్నియు ఆయన గర్భమునందున్నవి.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – గర్భమునందలి బిడ్డయే తల్లికి సకలైశ్వర్యము. తల్లి బిడ్డను సంరక్షించుకొన్నట్లు, లోభి తన ధనమును దాచుకొన్నట్లు, జ్ఞాని తన విద్యను జాగ్రత్త చేసికొన్నట్లు శ్రీమహావిష్ణువు సకల విశ్వమును పరిరక్షించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – విశ్వమునందు ('శ్రీ'యందు) అందరిలో అంతర్యామియై యున్నందున భగవానుడు శ్రీగర్భుడు.

379. పరమేశ్వరః

- అందరికిని ఈశ్వరుడు, ప్రభువు, శక్తి, శోభ.

ఓం పరమేశ్వరాయ నమః

ఐశ్వర్యము, ఈశ్వరత్వము అనేవి ప్రభువు లక్షణములు. భగవానుడు అందరికిని, మహాలక్ష్మికి కూడ ప్రభువు. **తిరువుక్కుమ్ తిరువాగియ సెల్వా** (తిరుమొళి 7.7.1).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – పరా-మా – పరమా – మహాలక్ష్మి. అన్నిశక్తులకును ఆదిలక్ష్మి. మహామాయ. మహేశ్వరి. పరబ్రహ్మస్వరూపిణి. పరమేశి. జగన్మాత. అట్టి శ్రీదేవి ఎవని వక్షఃస్థలమును ఆశ్రయించియున్నదో ఆ జగదీశ్వరుడు – **పరమాయాః ఈశ్వరః** – పరమేశ్వరుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఇంద్రియములను నిగ్రహించుకొన్న వ్యక్తికి తనపై అధికారము సిద్ధించును. విశ్వముపై అధికారము కలిగియున్న భగవానుడు పరమేశ్వరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – 'మా' అనగా శోభ. అన్నింటికంటె శోభను కలిగినవాడు, అందరికిని ప్రభువు, సర్వమును ఆకర్షించువాడు – **పరా మా యస్య స పరమేశ్వరః స చ అసౌ ఈశ్వరః పరమేశ్వరః.**

380. కరణమ్

- సాధనము. **క్రియతే అనేన ఇతి కరణమ్.**
- భగవంతుని పొందుటకు భగవంతుడే సాధనము.

ఓం కరణాయ నమః

381. కారణమ్

- హేతువు. **కారయతీతి కారణమ్**
- సాధించువాడు.

ఓం కారణాయ నమః

ఈ రెండు నామముల భావసాన్నిహిత్యమువలన రెండింటిని ఉమ్మడిగా పరిశీలించవచ్చును. ఏ పనికైనా రెండు విషయములు అవుసరము. (1) కరణము – అనగా పనిచేయు సాధనము. ఒక కుండ తయారు చేయడానికి మట్టి, పనిముట్లు కరణములు.

కాని ఇవి మాత్రమే ఉంటే కుండ తయారవదు. (2) కారణము – ఇవే కాకుండా ఇతర హేతువులు. ఉదాహరణకు కుమ్మరి యొక్క పని, సంకల్పము, నైపుణ్యత, వాతావరణము వంటివి. ఈ కరణ కారణములు రెండును భగవంతుడే అని వ్యాఖ్యానకర్తలు వేరువేరు పనుల విషయములో వివరించారు.

భగవత్ప్రాప్తి (మోక్షము) గురించి – భగవంతుని పొందుటకు సాధించు యత్నములో జ్ఞానేంద్రియములు (కన్నులు, చెవులు, నోరు వంటివి), కర్మేంద్రియములు (కాళ్ళు, చేతులు వంటివి), అంతఃకరణములు (చిత్తము, మనసు, బుద్ధి, అహంకారము) పాల్గొంటాయి. అభ్యాస వైరాగ్యముల చేత నిగ్రహము సాధ్యమని గీతలో చెప్పబడినది. కన్నులకు చూపును, చెవులకు వినికిడిని, కాలికి నడకను, బుద్ధికి ఆలోచనను, మనసునకు విచక్షణను, అహంకారమునకు గమ్యమును, చిత్తమునకు దీక్షను ప్రసాదించు భగవానుడు కరణము. అదేవిధముగా భగవత్ప్రాప్తికి సాధించు దీక్ష, అభ్యాసము కూడ భగవత్స్వరూపములే. కనుక భగవంతుడే కారణము.

విశ్వసృష్టి గురించి – జగత్తును సృష్టించినవాడు గనుక ఆయన కారణము. సృష్టికి ఆయనకు వేరే పనిముట్లు, సహాయము లేవు. తననుండే జగత్తును సృష్టించెను. కనుక ఆయన కరణము. జగదుత్పత్తికి సాధనము, ఉపాదాన కారణము, నిమిత్త కారణము కూడ శ్రీనివాసుడే.

382. కర్తా

- చేయువాడు (పరమ స్వతంత్రుడు).

ఓం కర్త్రే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

34వ శ్లోకము. 31వ నామము. కర్తా – **క్రోధహా క్రోధకృత్ కర్తా విశ్వబాహుః మహీధరః**

41వ శ్లోకము. 382వ నామము. కర్తా – **కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః**

317వ నామము వివరణ సందర్భమున శ్రీ భట్టులు పరశురామావతార పరముగా చెబుతూ, కార్తవీర్యుని దండించినవాడు గనుక 'కర్తా'యని వివరించారు. ఇంక ఇప్పుడు 'కర్తా' అనగా అన్నికార్యములకు ప్రధానకర్త – తాను చేయువాడు లేదా ఇతరులచే చేయించువాడు – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

పాణిని సూత్రము – **స్వతంత్రః కర్తా** – ఆధారముగా ఈ నామమును శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు. సృష్టి స్థితి లయాది సకల కార్యములను సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముతో నిర్వహించును గనుక భవానుడు కర్త. కేవలము పంచభూతముల ఉనికివలన సృష్టి జరుగదు. కర్త వలననే సమస్తము జరుగును. మట్టియున్నంతవలన కుండ తయారుకాదు. కుమ్మరివాని పని కావలెను.

జీవాత్మలు తామే ఏదో చేయుచున్నామని భ్రమింతురు. కాని పరమేశ్వరుడే సకల కార్యములకు కరణము, కారణము, కర్త. ప్రతి పనికిని, సృష్టికిని, అంతటికిని సరుకులు, పనిముట్లు, పనితనము, పనివాడు కూడ పరమేశ్వరుడే. కేవలము పని చేయించుట, పని చేయుటతో భగవంతుని పాత్ర పరిమితము కాదు. తత్ఫలితములు ఆయన అనుభవము చెందును. జీవాత్మలతో కూడి స్పందించును. **వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశమ్ భవతి దుఃఖితః ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి** – జనులు బాధపడినపుడు రాముడు దుఃఖించెను. జనులు ఆనందించినపుడు తండ్రివలె సంతసించెను. అలాగే విభీషణుని పట్టాభిషిక్తుని చేసి - **కృతకృత్య ప్రముమోదః** – తృప్తితో మోదమునొందెను.

383. వికర్తా

- మార్పు చెందువాడు.
- బహువిధములైన జగములను సృష్టించినవాడు.

ఓం వికర్త్రే నమః

వి కుర్వాణః వికర్తా – అవికారుడైన భగవంతుడు స్థిరుడు. నిజానికి ఆయనలో మార్పు ఉండదు. కాని ఆయన సృష్టించిన ప్రపంచము మారుతూ ఉన్నందున ఆ విశ్వరూపుడు కూడ వికర్తయే. ఆయన రాగద్వేష రహితుడైనప్పటికిని జీవుల సుఖదుఃఖములందు, వికారములందు భావములను తనవిగా పాలు పంచుకొనును గనుక ఆయన వికర్త. శ్రీరాముడు రాజ్యము పోగొట్టుకున్నందుకు బాధపడలేదు. పట్టాభిషిక్తుడైనపుడు పొంగిపోలేదు. కాని విభీషణునకు రాజ్యమిచ్చి సంతసించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విచిత్రమ్ భువనమ్ కృతవాన్ ఇతి వికర్తా** – చిత్రవిచిత్రములైన భువనములకు కర్తయైనందున ఆయన వికర్త. ఆయన లీలలు అనంతములు. సృష్టియందు ఒకదానికొకటికి పోలిక లేదు. ప్రతి మనసు వేరు. మనుషులు వేరు. జన్మలు వేరు. ప్రతిక్షణము మరొక క్షణమునకు సంబంధము లేనిది. ఇదంతా ఆయన సృష్టిలోని వైచిత్ర్యము.

384. గహనః

- తెలియరానివాడు. గ్రహింపజాలనివాడు.

ఓం గహనాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
41వ శ్లోకము. 384వ నామము. గహనః – **కరణమ్ కారణమ్ కర్తా వికర్తా గహనో గుహః**
58వ శ్లోకము. 548వ నామము. గహనః – **గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తః చక్రగదాధరః**

భగవంతుడు మన బుద్ధికి, తర్కమునకు, ఇంద్రియములకు తెలియరాడు. మనలోనున్నను ఆయనను మనమెరుగలేము. **యః పృథివ్యాస్తిష్ఠాన్ యమ్ పృథ్వీ న వేద** – ఆయన భూమిలోనుండినా గాని భూమి ఆయననెరుగదు (బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 5.7.3). ఆయన దేవతలందు ఉండునుగాని దేవతలు కూడా ఆయననెరుగరు. **విణ్ణవరక్కు ఎణ్ణె అరియాన్** (తిరువైమొళి 1.9.2). **చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యమ్ చ నారాయణః** – చూచే కన్నులు, చూడబడే వస్తువులు నారాయణుడే. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్తు (1.21)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **తమ్ దుదర్శమ్ గూఢమ్ గుహాహితమ్ గహ్వరేష్ఠమ్ పురాణమ్.**

శ్రీ శంకరాచార్యులు భగవానుని తత్త్వము, శక్తి, చర్యలు – అన్నీ మనకు అర్థము కావని వివరించారు. ధర్మచక్రము రచయిత బాలకృష్ణుని లీలలను విపులముగా ఉదాహరించారు. పూతన మరణము, గోవర్ధనగిరి ధారణము, గోపికా వస్త్రాపహరణము, యశోదమ్మచేత బంధనము – ఇవన్నీ మనము తెలిసికొనలేని లీలలు. భక్తిమాత్రముచేతనే అనుభవింపదగినవి.

385. గుహః

- లోకములను రక్షించువాడు.
- అజ్ఞానులకు (భక్తులు కానివారికి) కనిపించనివాడు.

- హృదయ గుహయందు వసించువాడు.

ఓం గుహాయ నమః

గుహతి రక్షతి ఇతి గుహః – లోకములను రక్షించేటివాడు గుహుడు అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. తన గర్భమున బిడ్డను తల్లి కాపాడునట్లుగా లోకములను భగవానుడు కాపాడునని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

గుహతే సంవృణోతి – తన తత్వమును దాచియుంచువాడు. అని వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ శంకరులు భగవద్గీత (7.25) నుండి ఉదాహరించారు.

నాహం ప్రకాశ సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః మూఢోऽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్
నా యోగమాయయందు దాగియున్న నేను అందరికీ గోచరించను. కాబట్టి అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా తెలియజాలరు.

శ్రీ చిన్మయానంద విష్ణుభాగవతము(10.37.11)నుండి ఉదాహరించినది – **గూఢో గుహాశయః సాక్షీ మహాపురుష ఈశ్వరః** – మహాపురుషుడైన ఈశ్వరుడు సాక్షిగా గూఢముగా గుహాశయుడై యున్నాడు. **'నిహితమ్ గుహాయామ్'** అని ముండకోపనిషత్తులో ఉన్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చూపిన రెండు ప్రమాణములు –
ఏష సర్వేషు భూతేషు గూఢాత్మా (న?) ప్రకాశతే – కఠోపనిషత్తు (3.12)
అవజానంతి మామ్ మూఢా మానుషీమ్ తనువాశ్రితమ్
పరంభావమజానంతో మమ భూత మహేశ్వరమ్ (గీత 9.1)

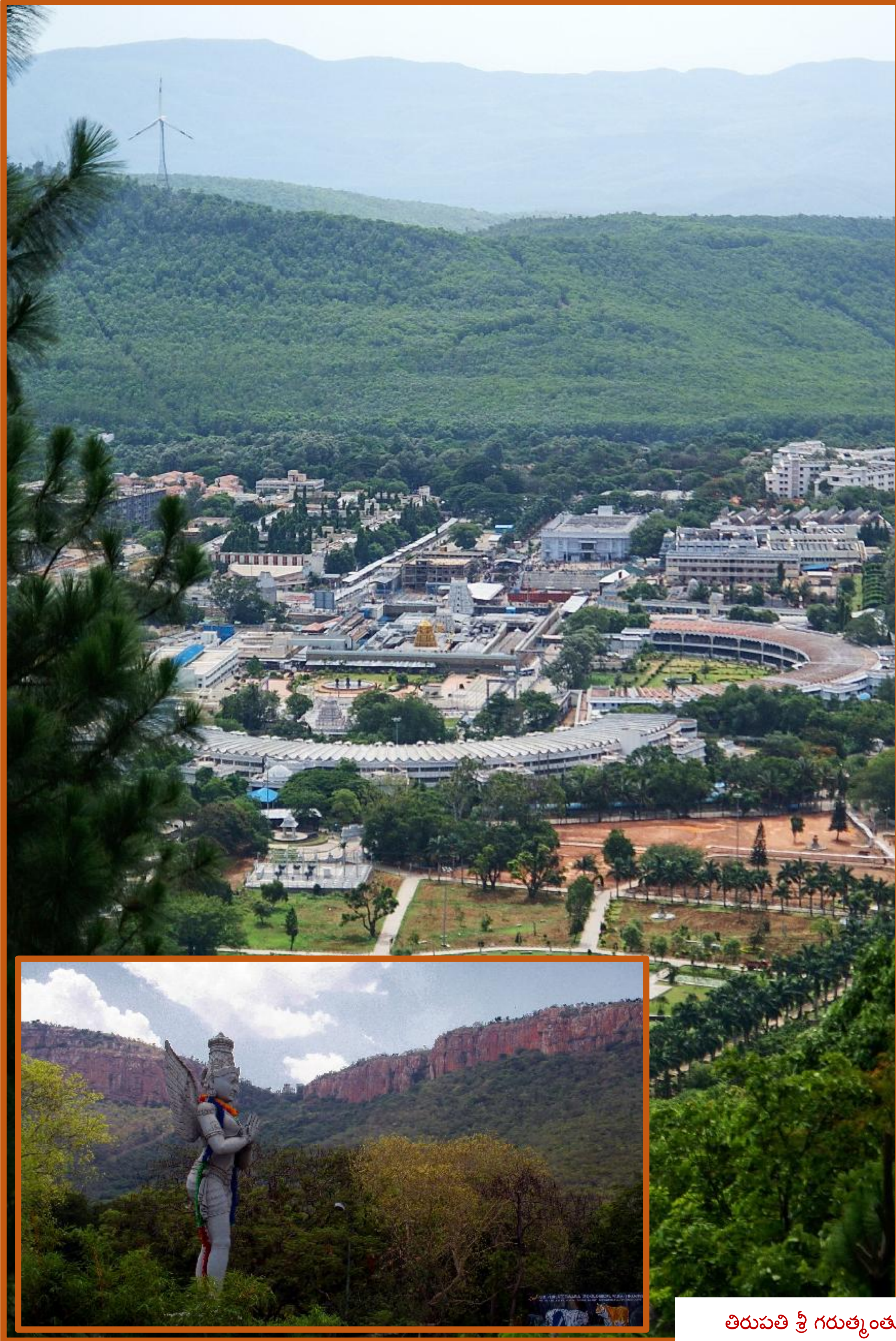
శ్రీ ఆర్. అనంతకృష్ణశాస్త్రి మరొక అర్థం చెప్పారు – అందరి హృదయము అనే గుహలో పవళించియున్నవాడు గుహుడు.

శ్రీ ధన్వంతరి స్తుతి.

అచ్యుతానంత గోవింద విష్ణో నారాయణామృత
రోగాన్మే నాశయాశేషాన్ ఆశు ధన్వంతరే హరే
ఆరోగ్యం దీర్ఘమాయుష్యం బలం తేజో ధియం శ్రియమ్
స్వభక్తేభ్యః అనుగృహ్ణన్తం వందే ధన్వంతరిమ్ హరిమ్
ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ ధన్వంతరయే
అమృత కలశ హస్తాయ వజ్రజలౌక హస్తాయ
సర్వామయ వినాశనాయ త్రైలోక్యనాథాయ మహావిష్ణవే స్వాహా
ఓం వాసుదేవాయ విద్మహే సుధాహస్తాయ ధీమహి
తన్నో ధన్వతరిః ప్రచోదయాత్

ఆయుర్వేద ప్రదర్శనలో శ్రీ ధన్వంతరి మూర్తి.
Photo by: HPNadig
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dhanvantari-at-Ayurveda-expo.jpg

తిరుపతి శ్రీ గరుత్మంతుని విగ్రహం

Creative Commons Photo from Flickr – by Amarnath

తిరుమల ఆలయం విహంగ వీక్షణ చిత్రం

Creative Commons Photo from Flickr – by Pranav Yaddanapudi
https://www.flickr.com/photos/neychurluvr/5838483868/in/photolist-9TVKQY

వ్యవసాయో వ్యవస్థానః సంస్థానః స్థానదో ధ్రువః |
పరర్ధిః పరమస్పష్టః తుష్టః పుష్టః శుభేక్షణః || (42)

386. వ్యవసాయః

- (గ్రహనక్షత్రాదులకు) ఆధారము (ఇరుసు) అయినవాడు.
- నిశ్చలమైన, దృఢమైన బుద్ధిగలవాడు. స్పష్టమైన జ్ఞానము కలవాడు.

ఓం వ్యవసాయాయ నమః

386 నుండి 390వరకు నామములు భగవంతుని అవతారమైన ధ్రువుని కీర్తించేవిగా శ్రీభట్టులు అభివర్ణించారు.

జ్యోతిశ్చక్రమ్ ధృవేన్నిత్యం సీయతే బధ్యతే యతః వ్యవసాయస్తతో జ్ఞేయో భగణాధార మూర్తిమాన్

గ్రహనక్షత్ర మండలములను దృఢముగా పట్టియుంచువాడు. నక్షత్రాలకు ఆధారమైన ఆకాశమే శరీరముగా గలవాడు. కనుక 'వ్యవసాయః' అబడెను. తేజశ్చక్రాన్ని తనయందు బంధించుకొన్నవాడు. **విశేషేణ అవసీయతే బధ్యతే జ్యోతిశ్చక్రమితి వ్యవసాయః.**

'వ్యవసాయము' అంటే దృఢమైన దీక్ష. చెదరని యోగము. ఏకాగ్రమైన చిత్తము. గీత 2వ అధ్యాయములో 41, 42, 43, 44 శ్లోకములు ఈ అర్థమును సమర్థిస్తున్నాయి.

వ్యవసాయాత్మికా బుద్ధిః ఏకేహ కురునందన
బహుశాఖా హ్యనంతాశ్చ బుద్ధయోऽవ్యవసాయినామ్

ఓ అర్జున! ఈ (నిష్కామ) కర్మయోగమునందు నిశ్చయాత్మక బుద్ధి ఒకటియే యుండును. కాని భోగాసక్తులైన వివేకహీనుల బుద్ధులు చంచలములై (అవ్యవసాయములై) ఒక దారీ తెన్ను లేక కోరికలవెంట నలువైపులా పరుగులు తీయుచూ అనంతములుగా నుండును.

387. వ్యవస్థానః

- ప్రారంభించు స్థానము.
- (వ్యవస్థను, ఆధారమును, కాలమును) ఏర్పరచువాడు.
- సృష్టిలో జీవులు, రక్షకులు, జీవనమార్గము – ఇలా సమస్తమును ఏర్పాటు చేయువాడు.

ఓం వ్యవస్థానాయ నమః

'స్థ' అనే ధాతువునుండి స్థితి, వ్యవస్థ, స్థానము వంటి పదములు వ్యుత్పన్నమయాయి. వ్యవస్థను, అనగా సవ్యమైన పద్ధతిని స్థాపించువాడు వ్యవస్థాపకుడు.

కలా ముహూర్తాది మయః ధ్రువే కాలోఽపతిష్ఠతే యస్మాత్తస్మా ద్వ్యవస్థానో హ్యష్టార్ణ స్థానదో మనుః – ఈ అష్టాక్షరీ పుణ్య నామ మంత్రము మంచి స్థానాన్ని ఇస్తుంది.

'వ్యవస్థను ఏర్పరచుట' అనే భావములోనే భాష్యకారులు చెప్పిన వివరణలు –

శ్రీ భట్టులు – అన్నింటికి ఆధారమైన కాలమును ఏర్పరచినవాడు. ఇందుకు నక్షత్ర గ్రహగతులు మూలము. వానికి ధ్రువనక్షత్రము కేంద్రము.

శ్రీ శంకరులు – సృష్టిలో ధర్మము, జీవ వైవిధ్యము, పరిణామక్రమము, ప్రాణ సంరక్షణామార్గములు, ఆహారాది సౌకర్యములు ఇవన్నీ ఏర్పరచిన దేవుడు 'వ్యవస్థానః'.

388. సంస్థానః

- పరిసమాప్తియగు స్థానము. నిలకడగానుండు స్థానము.
- ఉత్తమమైన స్థానము.

ఓం సంస్థానాయ నమః

సర్వమ్ ఏతస్మిన్ సంతిష్ఠతే సమాప్యతే ఇతి సంస్థానః – అన్నింటికీ సరైన ముగింపు ఉండే స్థానము సంస్థానము. సమస్తమును ఆయనయందు నిలకడగా ముగియును (ప్రళయకాలమున?).

శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ చెప్పిన అర్థము – అన్నింటిని ఎప్పుడో ఒకప్పుడు ముగించేవాడు.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థమును కూడ చెప్పారు – **సమీచీనమ్ స్థానమ్ అస్య ఇతి సంస్థానః** – అన్నింటికిని ఉత్తమమైన స్థానము సంస్థానము. దీనిని వివరిస్తూ శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా చెప్పారు. పాలపుంత, సూర్యమండలము, యోగి హృదయము, ధ్రువమండలము – వీటన్నింటికీ ఉత్తమమైన ధ్రువనక్షత్రమే సంస్థానము.

389. స్థానదః

- పరమపదమును ప్రసాదించువాడు.
- తగిన ఫలము, స్థానము ప్రసాదించువాడు.

ఓం స్థానదాయ నమః

స్థానమ్ దదాతి ఇతి స్థానః – 'ద' అనగా 'ఇచ్చుట' అనే అర్థములో పెక్కునామములు ఈ పుణ్యస్తవములో కీర్తింపబడినవి – ప్రాణదః, మానదః, శాంతిదః, శ్రీదః, దర్పదః, సర్వకామదః, స్వస్తిదః వంటివి. అన్నింటికంటె ఉత్తమమైన స్థానమునిచ్చువాడు స్థానదుడు.

స ఏవ పరమాకాశ ప్రాప్తౌ హేతుత్వతః సదా ప్రోచ్యతే స్థానద ఇతి సప్తార్ణో మనునాయకః - ఎల్లవేళలందు కూడా పరమపదము ఇవ్వడానికి కారణమైనవాడు. **'ఓం స్థానదాయ నమః'** అనేదానిని సప్తాక్షరీమంత్రము లేదా మంత్రరాజము అని అంటారు.

శ్రీ శంకరులవ్యాఖ్య మరింత విస్తారమైన అర్థములోనున్నది. జీవులకు వారికి తగిన స్థానమునిచ్చువాడు స్థానదుడు. **ధ్రువాదీనామ్ కర్మానురూపమ్ స్థానమ్ దదాతి ఇతి స్థానదః** – అందరకూ తగిన స్థానము నిచ్చువాడు. ధ్రువునకు ప్రత్యేకమైన (స్థిరమైన) స్థానమునిచ్చినవాడు స్థానదుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద కఠోపనిషత్తులోనుండి ఉదాహరించిన సూత్రము – **యథా కర్మమ్ యథాశృతమ్ – కర్మఫలదాతా నారాయణః.**

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన 'శ్రీ కైవల్యసారథి'నుండి – **బ్రహ్మపురాణంలో వైకుంఠము వర్ణన** – విష్ణులోకము సంసార నాశకము. సర్వాశ్చర్య స్థానము. కల్పవృక్ష స్థానము. సర్వవృక్షములు, పూలు, పళ్ళు, అనేక రకాల పద్మములు, కలువలు, దిగుడుబావులు, సరస్సులు ఉంటాయి. దేవతలు బంగారు విమానాలమీద విహరిస్తూ ఉంటారు. విష్ణులోకం మధ్యలో మేలిమి బంగారు రంగులో నవరత్నములు పొదగబడిన బంగారు ప్రాకారాలతో యోజన విస్తారంతో శ్రీమహావిష్ణువు మందిరం ఉంటుంది. అది చుక్కలలో చంద్రునిలాగా ప్రకాశిస్తుంటుంది. ఆయుధధారులైన ద్వారపాలకులు దాని నాలుగు ద్వారాలకు కాపలా కాస్తుంటారు. ఆ వైకుంఠమునందు ఇంద్రనీలము, మహానీలము, పద్మరాగమణిమయము, వజ్రమయము, వైఢూర్యమయము అయిన ఏడు పట్టణాలుంటాయి.

అక్కడ సిద్ధులయొక్క తేజస్సుతో దశదిశలు ప్రకాశిస్తుంటాయి. వారినడుమ మేఘశ్యాముడు, పీతాంబరధారి, శ్రీవత్సాంకితుడు అయిన శ్రీహరి శ్రీదేవితో ఉంటాడు. ఆయనచేత సుదర్శనమను చక్రము, పాంచజన్యమను శంఖము, కౌమోదకి అను గద, శార్ఙ్గము అను ధనుస్సు ఉంటాయి. దేవ, గంధర్వ, యక్ష, కిన్నెర, కింపురుష, సిద్ధ, సాధ్య, గరుడ, నాగ గణాలు, సప్తర్షులు, మహామునులు అతన్ని పరిపరివిధాల కీర్తిస్తుంటారు. కీర్తి మొదలు మాయవరకు అనేక శక్తులు అక్కడ ఉంటాయి. విష్ణుభవనము పరమానంద మయము, సర్వాభీష్టప్రదము.

390. ధ్రువః

- నిశ్చలమైనవాడు. ఉన్నత స్థానము నిచ్చినవాడు.

ఓం ధ్రువాయ నమః

'ధ్రు' ధాతువునకు 'నిశ్చలము' అని అర్థము. ధ్రువునకు భగవంతుడు నిశ్చలమైన స్థానమును ప్రసాదించెను. వైకుంఠము శాశ్వత స్థానము. వైకుంఠమువలెనే ఏ స్థానమునైనా స్థిరమైన, నిత్యమైన, శాశ్వతమైనదిగా చేయగలడుగాన పరమాత్ముడు ధ్రువుడు. **ఆర్వాచీనం ధ్రువమసి తుంగస్థాన ప్రదానతః ధ్రువీ చకార యస్మాద్ధి ధ్రువసస్తస్మా త్సుకీర్తితః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుని (తత్వము) లక్షణము నిత్యము, శాశ్వతము, అచంచలము, స్థిరము, సత్యము. ఈ లక్షణమునే ఆయన ధ్రువునకు ప్రసాదించెను. కనుక భగవానుడు ధ్రువుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – సృష్టి లయ చక్రములో సర్వము అంతమగును. కాని భగవంతుడు శాశ్వతుడు, స్థిరుడు గనుక ఆయన ధ్రువుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'ధ్రువ' శబ్దమునకు 'నిశ్చయము' అని అర్థము. ప్రపంచములో అంతా 'అధ్రువము' అయినా గాని భగవంతుడు తన లక్షణమువల్ల వానికి నిశ్చయత్వ గుణమును ఆపాదించును. సూర్యోదయాస్తమయములు, జనన మరణములు – ఇవన్నీ నిశ్చయమైన ఘటనలు.

తరువాతి 16 నామములను శ్రీరామావతార పరముగా శ్రీభట్టులు వర్ణించారు. "మృతులైనవారిని కూడా పునరుజ్జీవింపజేయు గాథ" అని ఈ అధ్యాయమునకు శ్రీ భట్టులు నామకరణము చేశారు. రామావతారముపై శ్రీ భట్టులకు ప్రత్యేకమైన మక్కువ అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వ్యాఖ్యానించారు.

391. పరర్ధిః

- సకల శుభ, ఉత్తమ కళ్యాణ లక్షణములు గలవాడు.
- దివ్యమైన విభూతి, ఐశ్వర్యము గలవాడు.

ఓం పరర్ధయే నమః

'(ఋ)రిద్ధి' అనగా విభూతి (స్వరూపము**). పరా ఋద్ధిః యస్య స పరర్ధిః –** ఉత్కృష్టమైన కళ్యాణగుణ సంపన్నుడు పరర్ధి. నారదుడు వాల్మీకి మహర్షికి చెప్పిన శ్రీరామవర్ణనలో రెండు శ్లోకములు –

సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే ధైర్యేణ హిమవానివ
విష్ణునా సదృశో వీర్యే సోమవత్ ప్రియదర్శనః
కాలాగ్ని సదృశః క్రోధే క్షమయా పృథ్వీసమః
ధనదేన సంస్త్యాగే సత్యే ధర్మ ఇవా పరః

చిన్న తిరుపతిలోని శ్రీరాముని శిల్పం.

శ్రీరాముని గాంభీర్యము సాగరమువంటిది. ఆయన ధైర్యము హిమాలయ సదృశము. విష్ణుసమాన వీరుడు. చంద్రునివంటి రూపముగలవాడు. ఆయన క్రోధము ప్రళయాగ్ని సమము. భూమాతతో సమమైన ఓర్పు, కుబేరునివంటి త్యాగము, ధర్మదేవతవంటి సత్యము శ్రీరాముని లక్షణములు.

శ్రీ రామానుజన్ ఇచ్చిన మరొక వివరణ – **పరేశామ్ ఋద్ధిరేవ ఋద్ధిః యస్య** – పరుల సమృద్ధినే తన ఋద్ధిగా భావించువాడు పరర్ధి. శ్రీరాముడు విభీషణునకు పట్టముగట్టి, **కృతకృత్యః తదా రామః** – సంతోషించెను. **ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి** – ప్రజలు సంబరములు చేసుకొన్నపుడు శ్రీరాముడు వారి తండ్రివలె సంతోషించుచుండెను.

'ఋద్ధి' అనగా విభూతి. పరమైన (అనంతమైన, ఉత్కృష్టమైన) విభూతులు గలవాడు పరర్ధి.

దివ్యానాత్మ విభూతయః (గీత 10.16) – నా విభూతులు దివ్యములు.

నాంతోऽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప (గీత 10.40) – నా దివ్య విభూతులకు అంతము లేదు.

ఇలా అంతు తెలియని విభూతులు కలిగినవాడు పరర్ధి.

392. పరమస్పష్టః

- స్పష్టమైన పరతత్వము గలవాడు. తన పరతత్వాన్ని స్పష్టముగా గోచరింపజేసేవాడు.

ఓం పరమస్పష్టాయ నమః

స్పష్ట (ప్రత్యక్ష, దృష్టా) పారమ్యః పరమస్పష్టః – ఆయన ఔన్నత్యము, పరతత్వము స్పష్టమైనవి. ఈ వివరణలో శ్రీ భట్టులు రామాయణము (యుద్ధకాండము 114.4)లో రావణ వధానంతరము మండోదరి శ్రీరామునిగూర్చి చెప్పిన మాటలను ఉదాహరించారు – **వ్యక్తమేషాం మహాయోగీ పరమాత్మా సనాతనః** – శ్రీరాముడు మహాయోగి, పరమాత్ముడు, సనాతనుడు అని వ్యక్తమగుచున్నది.

అలాగే శ్రీరాముని చూచి తార అన్న మాటలు (4.24.31, 32) – **త్వమ్ అప్రమేయశ్చ దురాసదశ్చ ... ... మనుష్య దేహాభ్యుదమ్ విహాయ దివ్యేన దేహాభ్యుదయేన యుక్తః.**

శ్రీరాముని చూడగానే ఆయన పరతత్వము తెలియవచ్చును. సుమిత్ర మాటలు – **సూర్యస్యాపి భవేత్ సూర్యః** – సూర్యునికంటె ఎక్కువ ప్రకాశము గలవాడు. సూర్యునికి కాంతినిచ్చువాడు.

ఇంకా శ్రీరాముని పరమస్పష్టతను గూర్చి ప్రస్తావనలు –

పుంసామ్ దృష్టి చిత్తాపహారిణమ్ – రూప సంహననమ్ లక్ష్మీమ్ తదృశుర్విస్మితాకారాః

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – శ్రీ రఘునందనుని ఈ స్పష్ట పరతత్వమువల్లనే భరతుడు రాజ్యాధికారమును తృణీకరించి శ్రీరాముని పాదుకలకు శరణాగతుడయ్యెను. లక్ష్మణుడు నిద్రాహారములు పరిత్యజించి అన్నా వదినలకు వనవాససేవాదీక్ష నాచరించెను. ఒక్కమారు శ్రీరాముని దర్శించగానే హనుమంతుడు శాశ్వతముగా రామదాసత్వమును చేకొనెను.

శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ మరొక స్వతంత్రవ్యాఖ్యనిచ్చారు. 'స్పష్' అనగా బంధించుట (స్పశతి – బధ్నాతి). అన్నింటినీ అద్భుతముగా అల్లువాడు పరమస్పష్టుడు. అందువలననే రక్తమాంస శల్య నాడీ సంయుక్తమైన శరీరము ఒక సుందర రూములో వ్యక్తమగుచున్నది. ఈ భావమునకు ఆయన చెప్పిన ఉదాహరణలు –

అస్య స్పశో న నిమిషన్తి (ఋగ్వేదము 9.73.4)
దివః స్పశః ప్రచరన్తి (అధర్వ వేదము 4.16.4)

393. తుష్టః

- ఆనందముతో నిండియున్నవాడు. పూర్ణ సంతుష్టుడు.
- సచ్చిదానందమర్తి. తృప్తినొందువాడు.

ఓం తుష్టాయ నమః

వైకుంఠములో నిత్యసూరుల మధ్యనుండక మానవమాత్రుడైన దశరధునకు కొడుకై, నరునిగా సామాన్యులకు అందివచ్చిన భగవానుడు తుష్టుడు. **లాభాద్దాశరధి త్వస్య జగతః పాలనస్య చ మనుష్యత్వేపి యః ప్రీతః సంతుష్ట ఇత కథ్యతే** - భగవంతుడు తన భక్తులకు, దాసులకు ప్రియము కలిగినపుడు సంపూర్ణముగా సంతుష్టుడగును.

'తుష్టః' అనగా పరమానంద స్వరూపి అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. పత్రముగాని, పుష్పము గాని, ఫలముగాని, జలముగాని భక్తితో నివేదించినది గ్రహించి సంతుష్టుడగు సర్వేశ్వరుడు తుష్టుడు.

ఏ విధమైన తాపములు, కామములు భగవానుని దరిచేరవు. శ్రీరాముడు పట్టాభిషేకమునకు పొంగిపోలేదు. వనవాస యోగమునకు కుంగిపోలేదు. గాంధారీమాత యాదవ కులమును శపించినపుడు శ్రీకృష్ణుడు చిరునవ్వుతో అనుగ్రహించెను.

సంతుష్టః సతతం యోగీ – ఘటనలకు, కర్మ ఫలములకు అంతఃకరణమును దూరముగానుంచి, సంతుష్టుడై యుండుట భగంతుని గురించిన జ్ఞానమునకు మార్గము.

394. పుష్టః

- పరిపూర్ణుడు. ఉన్నత గుణ సంపన్నుడు.

ఓం పుష్టాయ నమః

పూర్ణత్వాత్ పుష్టః – అన్ని విధముల పరిపూర్ణుడు గనుక ఆయన పుష్టుడు. ఆయనలో ఇష్టానిష్టములకు, కామమోహములకు తావు లేదు. ఈ నామ వివరణలో ధర్మచక్రము రచయిత వళ్ళువార్ రచనను ఉట్టంకించారు. **వెండుదల్ వెండమాయి ఇలాన్** – ఆయనలో కొరత అనేది ఉండదు. ఈ నామస్మరణవలన ఇష్టానిష్టములను జయింపవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ ఈ నామముయొక్క పరిధిని ఇంకా పెంచారు. **పుష్ణాతి ఇతి పుష్టః** – పోషించువాడు పుష్టుడు. తన సృష్టిలో అన్నింటికి సంతృప్తినిచెందు విధమును ప్రసాదించువాడు.

395. శుభేక్షణః

- మంగళకరమైన చూపు గలవాడు.
- చూపుతోనే సకల శుభములను ప్రసాదించువాడు.
- భగవంతుని చూసినవారికి, భగవంతునిచే చూడబడినవారికి సకల తాపత్రయములు నశించును. వారి పాపములు శమించును. కోరికలీడేరును.

ఓం శుభేక్షణాయ నమః

ఇంతకుముందు 346వ నామము 'పద్మనిభేక్షణః', 348వ నామము 'అరవిందాక్షః' కూడ భగవంతుని చల్లని చూపును ప్రస్తుతించినవి. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన అయోధ్యకాండము శ్లోకము (17.14) –

యశ్చ రామమ్ న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి నిందితః స వసేల్లోకే స్వాత్మాప్యేనం విగర్హతే - రాముని చూడనివాడు గాని, రామునిచే చూడబడనివాడు గాని లోకంలో అందరిచే నిందితుడై జీవిస్తాడు. చివరకు అతని ఆత్మ కూడ అతనిని నిందిస్తుంది.

సుభ్రూరాయత తామ్రాక్షః సాక్షాద్విష్ణురివ స్వయం – చక్కని కనుబొమలు, విశాలమైన ఎర్రని కనులతో రాముడు సాక్షాత్తు విష్ణువువలె ప్రకాశిస్తున్నాడని అయోధ్యాపురవాసులు కొనియాడిరి. **రామః కమలపత్రాక్షః సర్వసత్వ మనోరథః** – అని హనుమంతుడు వర్ణించెను. **తమ్ పద్మదళ పత్రాక్షమ్ ... ... ధన్యాః పశ్యన్తి మే నాథమ్** – అని సీతమ్మతల్లి ప్రస్తావించెను.

సౌశీల్యైశ్వర్య పిశునం శీతలం దీర్ఘమాయితమ్ తామ్రం చ లోచనం యస్య స శుభేక్షణ ఈరితః స్వకర్మ కర్తృకం చైవ శుభ యస్యేతి దర్శనమ్ శుభేక్షణస్యాత్ ... ... – సౌశీల్యము, ఐశ్వర్యమును సూచించునట్టి నల్లని పొడవైన, విశాలమైన ఎర్రని నేత్రములు గలవాడు. తాను చూడడం గాని, తనను చూడడం గాని శుభకరము చేయువాడు. అని శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును వివరించారు.

శ్రీ సీతారాములకు నమస్కారము. శ్రీ లక్ష్మణస్వామికి నమస్కారము. శ్రీ భరత శత్రుఘ్నులకు నమస్కారము. జై వీరాంజనేయ.

శ్రీ శంకరులు ఇదే శుభనామా ... యస్య శుభమ్, శుభకరమ్ నరాణామ్, ముముక్షూణామ్ మోక్షదమ్, ... , సర్వ సందేహ విచ్ఛేదకారణమ్, హృదయగ్రంథేర్విచ్ఛేదకరమ్, స ... **శుభేక్షణః.** భగవానుని చూపు, దర్శనము సకల శుభకరము. సర్వ మంగళప్రదము. భోగములను కురిపించును. పాపములను నశింపజేయును. సకల సందేహములను నివారించును. హృదయగ్రంథిని ఛేదించును. కర్మలనుండి విముక్తి కలిగించును. అవిద్యను పటాపంచలు చేయును. కనుకనే ఆయన శుభేక్షణుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ముండకోపనిషత్తు(2.2.8)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **భిద్యతే హృదయగ్రంథిః ఛిద్యతే సర్వసంశయాః క్షీయంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిన్ దృష్టే పరావరే.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కూడ శ్రుతులనుండి పలు ఉదాహరణలు చెప్పారు – 'ఈక్షణము' అంటే 'దృష్టి' మాత్రమే కాక భగవంతుని సంకల్పమును కూడ సూచించును. తాను ఏకమాత్రుడైనను పలువురిగా కావలెనను ఆయన సంకల్పమే సృష్టికారణమైనది. అలా శుభమును సంకల్పించినవాడు (ఈక్షించినవాడు) గనుక భగవానుడు శుభేక్షణుడు. ఈ విషయమై శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన సూక్తులు –

తదైక్షత బహుస్యామ్ ప్రజాయెయేతి (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6.2)
స ఈక్షత లోకాన్ సృజ ఇతి (ఐతరేయ 1.1.1)   **స ఈక్షామ్ చక్రే** (ప్రశ్నోపనిషత్తు 6.3)
సేయమ్ దేవతైక్షత హంతాహ్మిమాః తిస్రో దేవతా అనేన జీవేన ఆత్మానను ప్రవిశ్య నామరూపే వ్యాకరవాణి (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6.3)

భగవంతుని చల్లనిచూపువలన ధన్యులైన పెక్కురు పుణ్యాత్ములనుగురించి ధర్మచక్రము రచయిత ప్రస్తావించారు. శ్రీకృష్ణుని దర్శనమువలన అర్జునుని అజ్ఞానము పటాపంచలయ్యెను. గుహుడు, హనుమంతుడు, పరశురాముడు, శబరి వంటివారు ఎందరో శ్రీరాముని దర్శనమువలన ప్రయోజనము పొందినారు.

సీతమ్మ వద్ద చూడామణిని తీసుకొంటున్న హనుమంతుడు. హంపీలోని శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం.
Photo by: Soham Banerjee https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hanuman_taking_Sita%27s_ring.jpg

శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము.
సుందరకాండము. 17వ సర్గ. 30, 31, 32

తాం క్షమాం సువిభక్తాంగీం వినాభరణ శోభినీమ్
ప్రహర్షమతులం లేభే మారుతిః ప్రేక్ష్య మైథిలీమ్
హర్షజాని సోఽశ్రూణి తాం దృష్ట్వా మదిరేక్షణామ్
ముమోచ హనుమాం స్తత్ర నమశ్చక్రే చ రాఘవమ్
నమస్కృత్వా చ రామాయ లక్ష్మణాయ చ వీర్యవాన్
సీతా దర్శన సంహృష్టో హనుమాన్ సంవృతోఽభవేత్

ఆభరణములు లేకున్నను చక్కని అవయవ సౌష్టవముతో శోభిల్లుచున్న క్షమామూర్తియైన ఆ సీతామాతను చూచి మారుతి మిక్కిలి సంతసించెను. అందమైన కన్నులుగల ఆ సీతాదేవిని చూచుటతోడనే హనుమంతుని నేత్రములనుండి ఆనందాశ్రువులు స్రవించెను. పిమ్మట ఆంజనేయుడు రాముని స్మరించి, ఆయనకు అంజలి ఘటించెను. సీతాదర్శనముతో ఆనందభరితుడై రామలక్ష్మణులకు నమస్కరించి, ఆ మహావీరుడు ఆకులమాటున దాగికొనియుండెను. (గీతా ప్రెస్ ప్రచురణలోని తాత్పర్యము)

రామో విరామో విరతో (విరజో) మార్గో నేయో నయోऽనయః |
వీరః శక్తిమతాం శ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః || (43)

శ్రీ సీతా రామ లక్ష్మణ హనుమంతులు – శివరామపురం

Creative Commons photo from flickr – by Sowrirajan S
https://www.flickr.com/photos/sowri/6897793394/in/dateposted/

396. రామః

- రమింపజేయువాడు. నిత్యానంద స్వరూపుడు. అందరి ఆనందమునకు కారకుడు.

ఓం రామాయ నమః

రమంతే యోగినః అస్మిన్ ఇతి రామః – యోగులందరు ఆయనయందు రమించెదరు గనుక ఆయన రాముడు. ఈ విషయమై శ్రీ శంకరులు పద్మపురాణమునుండి ఉదాహరించారు.

రమంతే యోగినో యస్మిన్ నిత్యానందే చిదాత్మనిఇతి రామ పదే నైతత్ పరం బ్రహ్మోऽభిధీయతే - నిత్యానందస్వరూపుడగు దేనియందు యోగులు నిరంతరము రమించుచుందురో అట్టి పరబ్రహ్మము 'రామ' శబ్దముతో కీర్తింపబడుచున్నది.

రెండవ అర్థము – శ్రీరాముని శుభగుణములవలన అందరికీ ఆనందము కలుగును. కనుక ఆయన రాముడు. జగదానందకారకుడు. ఇందుకు శ్రీభట్టులు పలు ఉదాహరణలు చెప్పారు –

రామో రమయతాం శ్రేష్ఠః (రామాయణము. అయోధ్యాకాండము. 53.1)

గుణాభిరామం రామంచ (మహాభారతము. సభాపర్వము. 58.42)

తథా సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతి సంజననైః పితుః

గుణైః విరురుచే రామః దీప్తః సూర్య ఇవాంశుభిః (రామాయణము. అయోధ్యాకాండము. 1.33)

రాముడు సకల జనులకు ప్రీతిపాత్రుడు. తండ్రికి ఆనందకారకుడు. సకల కళ్యాణగుణ సంపన్నుడు. సూర్యునివలె ప్రకాశించువాడు.

తిరుప్పావైలో అండాళ్ తల్లి **'మనతుక్కు ఇనియన్'** అని దేవదేవుని సంబోధించినది. రాముని రూపము శత్రువులనుకూడ ఆకర్షించునట్టిది. వాలి మరణ సమయమున తార, రావణుని మరణ సమయమున మండోదరి శ్రీరాముని దివ్యత్వమును గ్రహించారు.

శూర్పణఖ రామలక్ష్మణులను వర్ణించిన విధమును శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు –

తరుణౌ రూపసంపన్నౌ సుకుమారౌ మహాబలౌ పుండరీక విశాలాక్షౌ చీరకృష్ణాజినాంబరౌ

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ **'క్రీడాయాం'** అనే మూలము ఆధారముగా వివరణ ఇచ్చారు. భగవంతుడు తన క్రీడ (లీల)వలన సంతోషించువాడు, సంతోషపరచువాడు గనుక రాముడు.

ధర్మచక్రము రచయిత ఇంకా ఇలా వివరించారు – క్షణికమైన ఆనందమునిచ్చి, దుఃఖకారణమైనవి ఒక విధమైన సుఖములు. శాశ్వతమైన ఆనందమునిచ్చు పరబ్రహ్మానుభవము మరొకటి. అట్టి సచ్చిదానంద శాశ్వత సుఖకారకుడైన పరబ్రహ్మమే రాముడు. కనుకనే రాముని దర్శనముకొరకు శబరి ప్రాణములను నిలుపుకొన్నది. రాముని దర్శించి ఋషులు పరవశించారు. కృష్ణునితో క్రీడించి గోపీజనులు ధన్యులయ్యారు.

రామ ఏవ పరంబ్రహ్మ రామ ఏవ పరంతపః రామ ఏవ పరం తత్వం శ్రీరామో బ్రహ్మతారకమ్

"ఓం నమో నారాయణాయ" అనే అష్టాక్షరీమంత్రములోని బీజమైన **'రా'** అక్షరమును, **"నమః శివాయ"** అనే పంచాక్షరీమంత్రములోని బీజాక్షరమైన **'మ'** అక్షరమును కలుపగా వచ్చిన దివ్యమంత్రము పరమాత్మ నామమైనది. ఇది వారి కులగురువు వశిష్ఠమహర్షియొనర్చిన నామకరణము.

397. విరామః

- ఆయనవద్దకొచ్చేసరికి అందరూ శక్తిహీనులవుతారు (వారి వారి శక్తులు విరమణ చేయబడుతాయి).
- అందరికి అంతిమ విశ్రాంతి స్థానము.

ఓం విరామాయ నమః

బ్రహ్మాది దేవతల శక్తులకు, వారిచే వరములు పొందినవారి శక్తులకు శ్రీమహావిష్ణువు విరామస్థానము. అనగా వారిశక్తులు ఆయనవద్ద విరమించును. **విరమ్యతే అస్మిన్ వరప్రదై బ్రహ్మాదిభిః వరైశ్చ అవధ్యాదిభిః లబ్ధ వరైశ్చ రావణాదిభిః ఇతి విరామః**

వరప్రదైః బ్రహ్మముఖ్యైః అవధ్యత్వాదిభిర్వరైః యస్మిన్విరమ్యత ఇతి స విరామ ప్రకీర్తితః - రావణుడు, హిరణ్యకశిపుడు వంటివారు బ్రహ్మాది దేవతలనుండి ఎన్ని వరములు పొందినా అవి శ్రీనివాసునిముందు నిర్వీర్యమయ్యెను. ఎందుకంటే ఆయన అప్రమేయుడు. అమోఘుడు. విరాముడు. ఈ వివరణతో శ్రీ భట్టులు రామాయణము సుందరకాండమునుండి హనుమంతుని భాషణముల నుదాహరించారు.

దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేంద్ర గంధర్వ విద్యాధర నాగయక్షాః
రామస్య లోకత్రయ నాయకస్య స్థాతుం న శక్తా స్సమరేషు సర్వే (సుందరకాండము 51.44)
దేవతలు, దైత్యులు, గంధర్వులు, విద్యాధరులు, నాగ, యక్షులు మొదలైనవారు విడివిడిగా గాని, కలిసిగాని ముల్లోకాధిపతియైన శ్రీరామునకు ఎదురుగా యుద్ధమందు నిలువజాలరు.

బ్రహ్మా స్వయంభూ శ్చతురాననో వా రుద్రస్త్రినేత్ర స్త్రిపురాంతకో వా
ఇంద్రో మహేంద్ర స్సురనాయకో వా త్రాతుం న శక్తా యుధి రామవధ్యమ్
సమరమున శ్రీరాముని చేతిలో చావు మూడినవానిని స్వయంభువు, చతుర్ముఖుడు ఐన బ్రహ్మగాని, త్రినేత్రుడు, త్రిపురాంతకుడు అయిన రుద్రుడుగాని, మహైశ్వర్య సంపన్నుడు, సురపతియు ఐన దేవేంద్రుడుగాని రక్షింపజాలరు.

దాశరథి శతకము – భద్రాచల రామదాసు కంచర్ల గోపన్న రచన

శ్రీ రఘురామ, చారు తులసీదళదామ, శమ క్షమాది శృం
గార గుణాభిరామ, త్రిజగన్నుత శౌర్య, రమాలలామ, దు
ర్వార కబంధ రాక్షస విరామ, జగజ్జన కల్మషార్ణవో
త్తారక నామ, భద్రగిరి దాశరధీ! కరుణాపయోనిధీ!

రామ విశాల విక్రమ పరాజిత భార్గవరామ, సద్గుణ
స్తోమ పరాంగనా విముఖ సువ్రతకామ, వినీల నీరద
శ్యామ, కకుత్స్థ వంశ కలశాంబుధి సోమ, సురారి దోర్బలో
ద్దామ విరామ, భద్రగిరి దాశరధీ! కరుణాపయోనిధీ!

అన్నింటికి, అందరికి అంతిమ విరామ స్థానము గనుక భగవంతుడు 'విరాముడు' అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. **విరామః అవసానమ్ ప్రాణినామ్ అస్మిన్ ఇతి విరామః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి రామాయణము (2.8.13)నుండి చెప్పిన ఉదాహరణ –
న హి తస్మాత్ మనః కశ్చిత్ చక్షుషీవా నరోత్తమాన్
నరః శక్నోత్యపాక్రష్టుమ్ అతిక్రాంతే అభిరాఘవే
శ్రీరాముని దర్శించినవారు, ఆయనపై మనసు నిలిపినవారు ఇంక తమ మనసును మరలించడానికి యత్నించరు.

శ్రీరామునికి శరణాగతుడైన హనుమంతుడు. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hanuman_kneeling_before_Rama._Gouache_drawing._Wellcome_V0044943.jpg

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని చేరినవారికి మరల పునర్జన్మయుండదు గనుక రాముడే విరాముడు. ఇదే నామమునకు కొందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు 'ప్రళయకాళమున భిన్నత్వము ఏకత్వములో విలీనమగును' అని అర్థము చెప్పారు. **యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ** – అని భగవద్గీతలో భగవానుడు ప్రవచించెను. ఇది గ్రహించి విరాముని ధ్యానించవలెను.

'రామ'. 'విరామ' నామముల భావములను అనుసంధిస్తూ శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ ఇలా చెప్పారు –

రమంతే అస్మిన్ రామః, విరమంతి అస్మిన్ ఇతి విరామః – ఎవనియందు జనులు ఆనందింతురో ఆయన రాముడు. ఎవనియందు జనులు విశ్రమింతురో ఆయన విరాముడు. **యత్ర రమణమ్ తత్ర రమణ అవసానమ్** – ఆనంద స్థానమే విశ్రాంతిస్థానము. సృష్టికారకుడు, లయకారకుడు కూడ ఆయనే. పంచభూతములనుండి జనించినది పంచభూతములయందే కలిసిపోయినట్లు, ఉదయించిన సూర్యుడు అస్తమించినట్లుగాని, ఆ పరమేశ్వరుని చేతనే జగములు జనించును. ఆయనలోపలనుండును. ఆయనయందు డిందును. ఇందుకు శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ శృతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు

తస్మిన్ ఇదమ్ సమ్ చ విచయితి సర్వమ్ స ఓత ప్రోతశ్చ విభుః ప్రజాసు – యజార్వేదము 32.8

యో మారయతి ప్రాణయతి యస్మాత్ ప్రాణంతి భువనాని విశ్వా – అధర్వణవేదము 13.3.3.

కాలేనోదతి సూర్యః కాలేనివిశతే పునః – అధర్వణ వేదము 19.54.1

యత్రామృతమ్ చ మృత్యుశ్చ పురుషేఽధి సమాహితే – అధర్వణ వేదము 10.5..17

398. విరజో-మార్గః, విరతోమార్గః

విరజః	-	రజోగుణము లేనివాడు (పూర్ణ సత్వస్వరూపుడు).
విరతః	-	విషయచింతన (ఆసక్తి) లేనివాడు.
మార్గః	-	ఆయనను పొందుటకు ఆయనే దారి.
విరజోమార్గః	-	దోషరహితమైన మార్గము చూపువాడు.
విరతో మార్గః	-	ఆయన విషయచింతన లేనివాడైనను అందరూ ఆశించువాడు.

ఈ నామపాఠముగురించి వేరువేరు అభిప్రాయములున్నవి. ఒకే నామముగా భావించినవారు 'విరజోమార్గః' అనీ, రెండు నామములుగా భావించినవారు 'విరతః', 'మార్గః' అనీ అధికంగా చెబుతున్నారు. కొంతమంది ఒకే నామముగా లెక్కవేసి, అర్థము మాత్రము రెండు నామములుగా చెబుతున్నారు.

34వ శ్లోకములో ('ఇష్టోఽవిశిష్టః' లేదా 'ఇష్టః' మరియు 'విశిష్టః' నామములుగా) ప్రారంభమైన సంఖ్యాభేదము ఈ 43వ శ్లోకముతో మరల కలిసిపోవుచున్నది (వ్యాఖ్యలనుబట్టి). మొత్తానికి వివిధ భాష్యకారులు బహువిధములైన భగవద్గుణానుభవములను ఈ నామవ్యాఖ్యద్వారా మనకు ప్రసాదించారు.

ఓం విరతాయ నమః

విగతమ్ రతమ్ అస్య విషయ సేవాయామ్ ఇతి విరతః – విషయములందు రతము (అనురక్తి, చింతన, కోరిక) లేనివాడు గనుక భగవానుడు విరతుడు. అయోధ్యాపురమున పట్టాభిషేకము చేజారినపుడు శ్రీరాముడు చింతితుడు కాలేదు. రాత్రిసమయములో చంద్రుని చల్లదనము, సౌందర్యము విడచిపోవు. అదేవిధముగా రాజ్యము దూరమైనను రామచంద్రుడు చిదానంద స్వరూపుడే.

న చాస్య మహతీమ్ లక్ష్మీమ్ రాజ్యనాశోఽపకర్షతి
లోక కాంతస్య కాంతత్వమ్ శీతరశ్మేరివ క్షపా – అయోధ్యాకాండము 19.32

సుందరకాండము (36.29)లో సీతమ్మతల్లి హనుమంతునితో నిట్లన్నది – **ధర్మాపదేశాత్ త్యజతశ్చ రాజ్యమ్ మామ్ చాప్యరణ్యమ్ నయతః పదాతిమ్** - ధర్మము కొరకు రాజ్యమును త్యజించి కాలినడకన మాతో అడవులకు వెడలినపుడు ఆయన ముఖమున బాధగాని, నిరుత్సాహముగాని, భయముగాని లేవు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భీకరయుద్ధంలో రావణుని కూల్చినాగాని లంకారాజ్యముపై రాముని కిసుమంతయినా ఆసక్తి లేదు. ఆయన నగరంలోనికి అడుగుపెట్టనే లేదు. విభీషణునికి పట్టముగట్టి ఆయన ఆనందభరితుడయ్యెను. శ్రీరాముని విరత గుణమునకు ఇది మరొక తార్కాణము.

ఓం విరజాయ నమః

శ్రీ చిన్మయానంద – రజోగుణము, మనోవికారములు లేనివాడు. సంపూర్ణశుద్ధ సత్వ స్వరూపుడు గనుక విరజుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఒక్కో నామము అర్థమును వివరిస్తూ ఒక్కో శ్లోకమును రచించారు. 'విరజః' నామార్థములో ఆయన చెప్పిన శ్లోకము –

రజో న తస్మిన్ న తమశ్చ తస్మిన్ సత్వ స్వభావో హి స విష్ణురుక్తః
సోऽస్తి స్వభావాత్ అమితో ప్రకాశో దేవేऽస్తి గీతః తమసః పరస్తాత్

ఓం మార్గాయ నమః

ఇంతకుముందు **"విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుః ... ."** అనే 40వ శ్లోకములో ఈ నామము 367వ నామముగా స్తుతింపబడినది.

మార్గయతే ఇతి మార్గః – శాస్త్రానుబద్ధమైన జీవనము సాగించువారలకు జ్ఞానస్వరూపుడైన భగవంతుడే మార్గము. (మృజా – శుద్ధౌ – అనే ధాతువునకు 'శుద్ధి చేయుట' అని అర్థము.) భరద్వాజునివంటి మునివర్యులుకూడ శ్రీరాముని అనుసరించారు. (జ్ఞానసముపాసనామార్గము శ్రీమన్నారాయణుని స్వరూపమే) అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవత్ప్రాప్తి గమ్యము. అందుకు భగవంతుడే మార్గము.

శ్రీ శంకరులు తైత్తరీయోపనిషత్తు (3.13)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము –**నాన్యః పంథా విద్యతేऽయనాయ** – వేరు మార్గము లేదు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.49) నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **ఏషా పంథా బ్రహ్మణా హానువిత్తః**

పరశురాముడు, వాలి, రావణుడు తదితరులు శ్రీరాముని దర్శనమువలననే భగవత్తత్వము తెలిసికొన్నారని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

ఓం విరజోమార్గాయ నమః

శ్రీ భట్టులు 'మార్గః' అనే నామంగానూ, 'విరజోమార్గః' అనే నామంగానూ కూడా పరిగణించారు. 'విరజోమార్గః' అనగా దోషరహితమైన మార్గము (కలవాడు). **పారస్తు విరజోమార్గ ఇతి నిర్దోష దర్శితః సంధాస్యాద్యేన విరజోమార్గ స్సన్మార్గ దర్శనాత్.** పరమపదాన్ని చేర్చే అర్చిరాదిమార్గమును తన భక్తులకు చూపినవాడు.

ఓం విరతోమార్గాయ నమః

శ్రీ శ్రీనివాసరాఘవన్ 'విరతోమార్గః' అనే ఏకనామమును పరిగణించారు. భగవంతుడు నిరాసక్తుడు అయినప్పటికీ అందరూకోరే (దివ్యపదము) దివ్యమార్గము భగవంతుడే.

శ్రీ భట్టులు 'మార్గః', 'విరజోమార్గః' అనే రెండు విధాల నామములనూ పరిగణించారు.

శ్రీ శంకరులు 'విరతః', 'మార్గః' అనే రెండు వేరువేరు నామములుగా పరిగణించారు.

399. నేయః

- (భక్తుల మాటలకు) విధేయుడై యుండువాడు.
- అన్ని విధములుగాను ప్రాప్తిని కోరుటకు అర్హుడు (గమ్యముగా కోరదగినవాడు).
- మార్గమును చూపించువాడు.

ఓం నేయాయ నమః

'నేత' అనగా నడిపించువాడు. 'నేయ' అనగా నేతను అనుసరించువాడు. 'నియోగము' అనగా ఆదేశము. **నియోగ అర్హత్వాత్ నేయః** – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ఆదేశములకు అనుగుణముగా వర్తించుటకు (భక్తులు) ఎవరిని నమ్ముకొనవచ్చునో ఆయనే నేయుడు. భక్తజనాదేశ విధేయుడు. భక్తులు చెప్పినట్లుగా నడచుకొనువాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు పెక్కు ప్రమాణములు చెప్పారు.

ఆజ్ఞాప్యోऽహమ్ తపస్వినామ్ (రామాయణము. అరణ్యపర్వము. 6.22) – తాపసుల ఆజ్ఞలను నేను అనుసరింతును. (అని రాముడు పలికెను)

నియుంక్ష్వ చాऽపి మామ్ కృత్యే సర్వం కర్మాస్మి తే వచః (మహాభారతము. అనుశాసన పర్వము. 33.25) – నీవు చెప్పినదేదైనా నేను నెరవేర్చెదను (అని కృష్ణుడు యుధిష్ఠిరునితో అనెను).

అయమస్మి మహాబాహో బ్రూహియత్తే వివక్షితమ్
కరిష్యామీహ తత్సర్వమ్ యత్త్వమ్ వక్ష్యసి భారత (మహాభారతము. అరణ్యపర్వము. 71.5)
భరతవీరా! నీవు చెప్పినది చేయడానికే నేనిక్కడున్నాను. నీవు చెప్పినట్లే అంతా చేస్తాను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – **ప్రాప్యః ప్రాప్తుమ్ యోగ్యః** – (భక్తులకు) ప్రాప్తి కొరకు ప్రయత్నించడానికి యోగ్యమైనవాడు. ధ్యాన, స్మరణ, భక్తి మార్గముల ద్వారా ఏ దేవదేవుని ప్రాప్తి కొరకు సాధన చేయదగునో అట్టి దేవదేవుడు. **సర్వ ప్రమాణ అవిషయత్వాత్ స మనసా నేతుమ్ అర్హః.**

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – 'నేయః' అనగా మార్గదర్శి. భక్తులకు భగవంతుడు మార్గము మాత్రమే కాక ఆ మార్గమున మార్గదర్శియును ఆ కరుణామయుడే గదా కనుక 'నేయః' అని ప్రసిద్ధుడయ్యెను.

400. నయః

- అందరిని తనవైపు లాగుకొనేవాడు (నడిపించువాడు, ఆకర్షించుకొనేవాడు).

ఓం నయాయ నమః

నయతి ఇతి నయః – అందరిని తనవైపు లాగుకొనేవాడు. **నీయంతే అస్మిన్నితి నయః** – మహానుభావులు కూడా తన మాటలను ఆచరించునట్లుగా చేయువాడు. **యస్మిన్ తపోధనా నిత్యం నీయంత ఇతి వై నయః** – తపోధనులైన మహర్షిపుంగవులు కూడా తన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించలేనట్లుగా ఆకర్షించేవాడు.

తపోధనసంపన్నులైన మహర్షులుకూడ తమ రక్షణాభారమును శ్రీరామచంద్రునికి అప్పగించిరి. శ్రీ శ్రీవరాహావతారమున భగవంతుని పలుకులను శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ ఉదాహరించారు – **నయామి పరమామ్ గతిమ్** – అందరిని పరమపదమునకు నడిపించెదను. గీతోపదేశముద్వారా భగవంతుడు అర్జునుని కర్తవ్యమార్గమున నడిపించిన విధమును ధర్మచక్రము రచయిత ఉదాహరించారు. ఈ

పుణ్యనామము ద్వారా తెలియవచ్చేదేమంటే భగవంతునిపై దృష్టి సారించి, ఆయన ననుసరించుటయే మోక్షమార్గము. ఆయనే మోక్షము.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – పైమూడు నామములను పరిశీలించినయెడల

మార్గః - భగవంతుడే మార్గము.

నేయః - భగవంతుడే దారి చూపువాడు.

నయః - భగవంతుడే నడిపించువాడు.

భక్తులు పూర్ణమగు శ్రద్ధతో భగవానుని ఆశ్రయించినచో ఆయనయే మార్గమై - మార్గదర్శియై - నాయకుడై - సారథియై - సచివుడై - నెయ్యమై - అండయై - దండయై - జంటయై - వెంటనంటి చరించుచు గమ్యమునకు తీసికొనిపోవును.

401. అనయః

- తేలిక కానివాడు (ఆయనను తొలగించుట, తృణీకరించుట అసాధ్యము).
- ఆయన లేకున్న భాగ్యములు లేవు.
- అందరినీ నడుపువాడు. ఆయనను నడిపేవారు లేరు.

ఓం అనయాయ నమః

ఆయనను కదిలించుట అసాధ్యము. ఆయన దృఢుడు. నిశ్చలుడు. ఈ భావమును వివరించుచు శ్రీ భట్టులు రామాయణమునుండి ఉదాహరించారు. రావణుడు బ్రహ్మదత్తమైన శక్తిని సౌమిత్రిమీద ప్రయోగించాడు. లక్ష్మణుడు దాన్ని నిరోధించాలని బాణాలతో కొట్టాడు. కాని అది అతని వక్షస్థలంమీద నాటుకుంది. దాని ప్రభావానికి లక్ష్మణుడు తెలివితప్పాడు. వెంటనేవచ్చి రావణుడు లక్ష్మణుని పట్టుకొనిపోబోయాడు కాని ఎత్తలేకపోయాడు. కైలాసం ఎత్తవచ్చు. మందర పర్వతం ఎత్తవచ్చు. త్రిలోకాల్నీ పైకెత్తి పట్టుకోవచ్చు. కాని యుద్ధరంగంలో ఉన్నంతసేపూ శతృవు ఎంతటివాడయినా లక్ష్మణుడిని ఎత్తలేడు. లక్ష్మణుడు బ్రహ్మదేవుని శక్తి తన వక్షస్థలంమీద నాటగానే తాను విష్ణుభాగం అయిఉండడం తలుచుకొన్నాడు. అంచేతనే రావణుడు సౌమిత్రిని ఎత్తలేకపోయాడు. ... ... తరువాత తేజఃశాలియైన హనుమంతుడు లక్ష్మణుని తన భుజాలతో ఎత్తి రామునివద్ద పడుకోబెట్టాడు. హనుమంతుడు హితుడూ, పరమభక్తుడూ గనుక లక్ష్మణుడు అతని చేతిలో చాలా తేలిక అయినాడు ... (బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల వెంకటరామశాస్త్రి రచన – వాల్మీకి రామాయణం. సరళ సుందర వచనము – నుండి)

శ్రీ భట్టులే మరొక భావమును కూడ చెప్పారు – 'అయః' అనగా భాగ్యమును కలుగజేయు సాధనములు, మార్గములు. 'అనయః' అనగా ఆయన లేనియెడల భాగ్యము ఉండజాలదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అందరికి దారి చూపేది, దారిలో నడిపించేది, దారి కూడ శ్రీహరియే. కనుక ఆయనకు మార్గదర్శి వేరొకరుండజాలరు. అందువల్ల ఆయన అనయుడు.

భగవానుడు పరస్పర విరుద్ధములైనట్లుగా కనిపించే తత్వాన్ని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

నయః - నడచువాడు, నడిపించువాడు.

అనయః - కదలనివాడు.

ఇలా ఉండుట భగవత్తత్వము. ఇందుకు శాస్త్రములలో పెక్కు ఉదాహరణలున్నవి.

తదేజతి, తన్నైజతి – అనేజాదేకమ్ మనసో జవీయో – ఈశావాస్యోపనిషత్తు.
అరమ్ కామాయ హరయో వధన్విరే స్థిరాయ హిన్వాన్ హరయో హరీతురా – ఋగ్వేదము 10.96

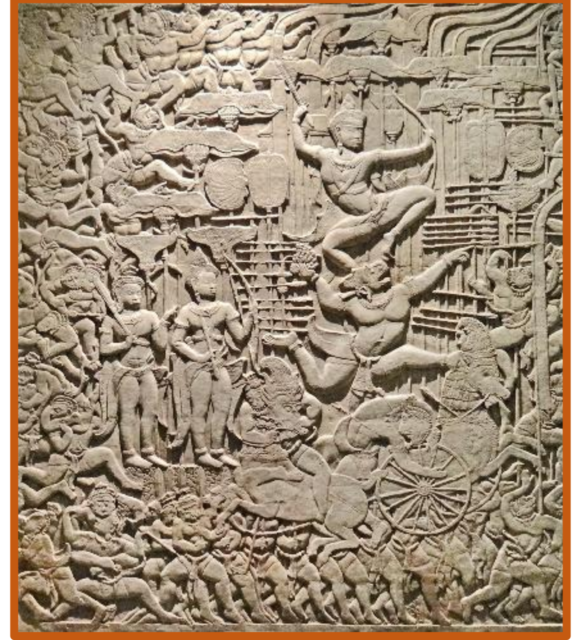
402. వీరః

- వీరుడు. శత్రుభయంకరుడు. బలపరాక్రమ తేజః సంపన్నుడు.

ఓం వీరాయ నమః

'వీరః' అనే నామము రెండు లేదా మూడు మార్లు వస్తుంది.
43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**
67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః **– కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః**
(శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)
70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

సజ్జనులను బాధించు దుష్టులను తన తిరుగులేని బాణములద్వారా నాశనము చేయువాడు వీరుడు. **విక్రమశాలిత్వాత్ వీరః** – అని శ్రీ శంకరుల భాష్యము.

హనుమంతుని భుజాలపై అధిరోహించి యుద్ధం చేస్తున్న శ్రీరాముడు. కంబోడియా అంగ్కార్ వాట్ కుడ్యశిల్పం. గ్విమెట్ మ్యూజియంలోనిది. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by: Jean-Pierre Dalbéra
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:L'exposition "Angkor - la naissance d'un mythe" (musée Guimet) (11804234493).jpg

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరణ – వీరత్వము, శౌర్యము, పరాక్రమము అనేవి భగవానుని మహాగుణములు. ఈ మూడు గుణములను భీష్మపితామహుడు 'వీరః' అని స్తుతించెను. వీరత్వము శత్రవుల గుండెలలో కంపనము సృష్టించును. శూరుడు (శౌర్యము గలవాడు) ఏకాకిగానైనను శత్రు సమూహములో చొరబడి వారిని ఛిన్నాభిన్నము చేయును. పరాక్రమశాలి తాను ఇసుమంతయినా గాయపడకుండానే శత్రుసైన్యమును నిర్మీలించును. 'రఘువీర గద్యము' ప్రారంభవచనమే **"జయ జయ మహావీర!"**

భగవంతుని వీరత్వమును ప్రస్తావించే పెక్కు ఉదాహరణలను శ్రీ భట్టులు చెప్పారు.

వృక్షే వృక్షే చ పశ్యామి చీరకృష్ణాజినాంబరమ్
గృహీత ధనుషామ్ రామమ్ పాశహస్తమివాంతకమ్ – రామాయణము. అరణ్యాకాండము. 39.14
ప్రతి చెట్టులోనూ నాకు కృష్ణాజినధారియైనవాడు, ధనుస్సును ఎక్కుపెట్టినవాడును, యమపాశములవంటి బాణములను సంధించినవాడును అయిన రాముడే కనిపిస్తున్నాడు. అని మారీచుడన్నాడు.

రాముడి పేరు వినేటప్పటికి మారీచుని ఒడలు నీరుకారి వాడిమొగంలో ప్రేతకళ వచ్చేసింది. పెదవులెండిపోయాయి. నిలువుగ్రుడ్లు పడిపోయాయి. భయంతో కొయ్యబారిపోయాడు. (బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల వెంకటరామశాస్త్రి రచన – వాల్మీకి రామాయణం. సరళసుందర వచనము – నుండి)

రకారాదీని నామాని రామత్రస్తస్య రావణ

రత్నాని చ రథాశ్చైవ విత్రాసం జనయంతి మే

రత్నాలు, రథము – ఇలా 'ర'తో మొదలయ్యే ఏ పదం విన్నా నాకు రాముడే గుర్తువచ్చి కంపనం కలుగుచున్నది.

మాతంగ ఇవ సింహేన గరుడేనేవ పన్నగః

అధిభూతోऽభవ భవద్రాజా రాఘవేణ మహాత్మనా – యుద్ధకాండము. 60.2

బ్రహ్మదండ ప్రకాశానామ్ విద్యుత్ సదృశ వర్చసామ్

స్మరన్ రాఘవ బాణానామ్ వివ్యతే రాక్షసేశ్వర – యుద్ధకాండము. 60.3

కోదండపాణి ప్రకాశహీనుడైన లంకేశ్వరునితో – రావణా! నువ్వు మహాభయంకరమైన యుద్ధం చేశావు. ప్రస్తుతం నువ్వు బాగా అలసియున్నావు కనుక, నిన్నిప్పుడు వధించక విడిచిపెడుతున్నాను. నేను అనుమతిస్తున్నాను. లంకలోకి వెళ్ళి అలసట తీర్చుకో. అప్పుడు నా బలం ఏపాటిదో చూడగలవు – అని హెచ్చరించి పంపేశాడు. రావణుడు అంతఃపురంలో ప్రవేశించి చాలాసేపు దుఃఖించాడు. సింహాన్ని చూసిన ఏనుగులాగా, గరుత్మంతుని చూచిన నాగుపాములాగా, అయోధ్యరాముణ్ణి తలచి రావణుడు వ్యాకులచిత్తుడైపోయాడు. బ్రహ్మాస్త్రాలవంటీ, మెరుపుతీగలవంటీ రామబాణాలు గుర్తుకొస్తే చాలు అతను గడగడలాడిపోయాడు. (బ్రహ్మశ్రీ కొంపెల్ల వెంకటరామశాస్త్రి రచన – వాల్మీకి రామాయణం. సరళసుందర వచనము – నుండి)

ఇంకా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధాలనుండి చాలా ఉదాహరణలు చెప్పారు – పెరుమాళ్ తిరుమొళి 10.1, 10.3, సిరియ తిరుమడాల్, తిరుప్పావై మొదలగునవి. తిరుప్పావై 13వ పాశురములో గోదామాత 'రావణుని పది తలలను గిల్లివేసినవాడు' అని శ్రీరాముని వర్ణించినది. 'యుద్ధసమయములో ఖరదూషణులకు నరకము చూపినాడు' అని తిరుమంగై సిరియతిరుమడల్ లో రాముని స్తుతించిరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి చెప్పిన ప్రమాణములు –

శృణ్వే వీరో విందమానో వసూని మహద్దేవానామ్ అసురత్వమేకమ్ – ఋగ్వేదము 3.55.10

స ఘా వీరో న రిష్యతే యమింద్రో బ్రహ్మణస్పతిః సోమో హినోతి మర్త్యమ్ – ఋగ్వేదము 2.28.4

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'వీర' శబ్దమును చక్కని పదములలో వర్ణించారు (మూలమును చెప్పలేదు) –

యస్మాత్ స్వమహిమ్నా సర్వాన్ లోకాన్ సర్వాన్ దేవాన్ సర్వానాత్మనః సర్వాణి భూతాని విరమతి విరామయతి, అజస్రమ్ సృజతి విసృజతి వాసయతి, యతో వీరః కర్మణ్యః సుదృక్షో యుక్తగ్రావ జాయతే దేవకామః తస్మాత్ ఉచ్యతే వీరమ్ ఇతి – ఆయనను ఎదిరించ శక్యము కాదు. జయించ సాధ్యము కాదు. ఆయన బలపరాక్రమములు స్వయంప్రకాశమానములు. శత్రునాశకములు. కనుక ఆయన వీరుడు.

403. శక్తిమతాం శ్రేష్ఠః

- శక్తిమంతులైనవారిలోకెల్ల శక్తిగలవాడు.
- శక్తిమంతులైన దేవతలచే కొనియాబడువాడు.

ఓం శక్తిమతాం శ్రేష్ఠాయ నమః

శక్తిమతామపి శక్తిమతత్వాత్ శక్తిమతాం శ్రేష్ఠః – శక్తిమంతులైనవారికంటె శక్తిమంతుడు, ఉత్తముడు, ప్రథముడు.

సురాదీనాం శక్తిమతాం యః ప్రశస్యత మస్స్మృతః తస్మాచ్ఛక్తిమతాం శ్రేష్ఠః దశార్ణ శ్రేష్ఠదోమనుః - శక్తిమంతులైన వారిచేత, దేవతలచేత కొనియాడబడువాడు. బ్రహ్మాదులకు కూడ శక్తిని ప్రసాదించువాడు. ఇంద్రాది దేవతలు రక్షణకొరకు ఆయనను శరణుజొచ్చెదరు. ఈ నామము దశాక్షరీమంత్రము. శ్రేష్ఠమైనవానినిచ్చును. ఓం శక్తిమతాంశ్రేష్ఠాయ నమః.

పరశురాముడు శ్రీరామునితో ఇట్లనెను – **అక్షయం మధుహంతారం జానామి త్వాం సురేశ్వరమ్** (రామాయణము. బాలకాండము. 76.17) – రామా! నీవు అక్షయుడవు. మధుసూదనుడవు అని తెలిసికొనుచున్నాను. సురేశ్వరుడవు నీవే.

శ్రీభట్టులు హనుమంతుడు రావణునితో చెప్పిన పలుకుల నుదాహరించారు (సుందరకాండము 51-40, 41, 42, 43, 44, 45. గీతాప్రెస్ వారి ప్రచురణ – అనువాదం. డా. యం. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకట్రామయ్య) –

మహాయశస్వియైన శ్రీరామచంద్రుడు రుద్రునివలె సమస్తలోకములను సంహరింపగలడు. పంచభూతాత్మకములైన చరాచరములతో నిండినవాటినన్నింటిని మఱల అదేవిధముగా క్షణకాలములో సృష్టింపగలడు. దేవతలలో, అమరులలో, నరేంద్రులలో, యక్షులలో, రాక్షసులలో, విద్యాధరులలో, సమస్త గంధర్వులలో, నాగులలో, సిద్ధులలో, కిన్నరులలో, పక్షులలో, సకల ప్రాణులలో ఎవ్వరును విష్ణుతుల్య పరాక్రముడైన శ్రీరాముని ఎదిరించి, యుద్ధము చేయుటకు ఏ విధముగనైనను, ఎచ్చటనైనను, ఏ కాలమునందైనను సమర్థులు గారు. సకల లోకములకు ప్రభువు, రాజశ్రేష్ఠుడు ఐన శ్రీరామునియెడ ఈ విధముగా ఘోరమైన అపరాధము గావించి, ఇక నీవు జీవించియుండుట అసాధ్యము.

దేవాశ్చ దైత్యాశ్చ నిశాచరేంద్ర - గంధర్వ విద్యాధర నాగయక్షాః
రామస్య లోకత్రయ నాయకస్య -స్థాతుం న శక్తా స్సమరేషు సర్వే
ఓ రాక్షసరాజా! దేవతలు, దైత్యులు, గంధర్వులు, విద్యాధర, నాగ, యక్షులు మొదలైనవారు విడివిడిగా గాని, కలిసి గాని ముల్లోకాధిపతియైన శ్రీరామునకు ఎదురుగా యుద్ధములయందు నిలువజాలరు. సమరమున శ్రీరామునిచేతిలో చావుమూడినవానిని స్వయంభువు, చతుర్ముఖుడు ఐన బ్రహ్మగాని, త్రినేత్రుడు, త్రిపురాంతకుడు ఐన రుద్రుడుగాని, మహైశ్వర్య సంపన్నుడు, సురపతియు ఐన దేవేంద్రుడు గాని రక్షింపజాలరు.

404. ధర్మః

- మూర్తీభవించిన ధర్మస్వరూపుడు.
- సర్వమును ధరించువాడు.

ఓం ధర్మాయ నమః

ధృజ్ – ధారణే – **ధారయతి ఇతి ధర్మః** – ధరించునది ధర్మము. **ధార్యతే వా యేన జగత్ ఇతి ధర్మః** – ఎవరిచే జగత్తు ధరించబడినదో (నిలుపబడినదో) అతడే ధర్మము. అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామము అర్థమును వివరించారు.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – అందరికీ ఐశ్వర్యమును, మోక్షమును ప్రసాదించి వారిని ధరించువాడు గనుక భగవానుడు ధర్మము. యుద్ధకాండములో బ్రహ్మదేవుడు శ్రీరామునిగూర్చి ఇలా చెప్పాడు – **లోకానామ్ త్వమ్ పరమో ధర్మః** – సమస్త లోకములకును నీవు పరమధర్మమువు. మహాభారతములో – **సాక్షాత్ దేవః పురాణోఽసౌ సహి ధర్మః సనాతనః** – ఆయనే పురాణ దేవుడు. సనాతన ధర్మము.

యే చ వేదవిదో విప్రాః యే చ అధ్యాత్మవిదో జనాః

తే వదన్తి మహాత్మానమ్ కృష్ణమ్ ధర్మమ్ సనాతనమ్

వేదవిదులైన బ్రాహ్మణులు, బ్రహ్మజ్ఞానము తెలిసినవారు మహాత్ముడైన కృష్ణుడే సనాతనుడు, ధర్మము అని చెప్పుదురు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరణ – అరణ్యకాండములో మారీచుడు రాముని గురించి ఇలా చెప్పాడు. రాముడు మూర్తీభవించిన ధర్మము. **రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః సాధుః సత్యపరాక్రమః రాజా సర్వస్య లోకస్య దేవానామివ మానవః**

అండాళ్ తల్లి నాచియార్ తిరుమోళిలో భగవంతునిపై తనకున్న చనువు కారణంగా ఆయనను **'ధరుమామ్ అఱియాక్ కురుంబన్'** అని సంబోధించినది.

'ధర్మము' అనే పదము భావమును శ్రీ చిన్మయానంద మరింత విస్తారంగా చర్చించారు. దేని కారణముచేత ఒక పదార్థము నిలిచియుండునో (ఉనికి కలిగియుండునో) అది ఆ పదార్థ ధర్మము. ఉదాహరణకు తీయగా నుండుట పంచదార ధర్మము. వేడిగానుండుట నిప్పు ధర్మము. ఆయా ధర్మములు లేనియెడల ఆయా పదార్థములకు ఉనికియుండదు. అలాగే సకల జీవులకు ధర్మము ఆత్మ (ఆత్మ లేనిచో జీవుడు ఉండుట అసంభవము). అటువంటి ఆత్మలన్నీ పరమాత్ముని వలననే ఉనికి కలిగియుండును. కనుక భగవంతుడు పరమధర్మము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **ధర్మో రక్షతి రక్షితః, ధర్మయేవ హతోహన్తి.** ధర్మము మార్గమునకు ఇరువైపులా ఉండే హద్దువంటిది. హద్దులలోపల మార్గాన్ని అనుసరించేవారు గమ్యాన్ని చేరుతారు. హద్దుమీరినవారు ప్రమాదాల పాలౌతారు. అలాగే భగవంతుడు ధర్మబద్ధులను కాపాడుతాడు. ధర్మసంస్థాపనకై యుగయుగమున అవతరిస్తాడు. ధర్మచక్రము రచయిత ఈ విషయముపై పెక్కు ఉదాహరణలిచ్చారు. ధర్మమును నమ్ముకొన్న హరిశ్చంద్రునకు, పాండవులకు భగవంతుడు అండ. ధర్మమును అతిక్రమించిన రావణునకు, దుర్యోధనునకు నాశనము తప్పలేదు. ధర్మము తెలిసినవాడైన భీష్ముడు దుర్యోధనుని పక్షాన ఉన్నాగాని ధర్మరాజుదే అంతిమవిజయం. విభీషణుని ధర్మబోధను తిరస్కరించిన రావణుడు తన అధర్మకార్యాలకు బలికాక తప్పలేదు. ఈ పుణ్యధర్మనామస్మరణ చేయువారికి భగవంతుని రక్షణ తప్పక లభిస్తుంది.

405. ధర్మవిదుత్తమః

- ధర్మము తెలిసినవారిలో శ్రేష్ఠుడు.
- ధర్మశాస్త్రములను ప్రసాదించినవాడు.

ఓం ధర్మవిదుత్తమాయ నమః

ధర్మ-విత్-ఉత్తమః – ధర్మము తెలిసినవారిలో ఉత్తముడు.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – వశిష్ఠుడు, వామదేవుడు, మార్కండేయుడు వంటి గురూత్తములు కూడ ధర్మసందేహ నివృత్తి కోసం శ్రీరామునిపై ఆధారపడిరి. ధర్మవిదులలో ఉత్తముడనుటకు ఇంతకంటె వివరణ అవుసరం లేదు.

శ్రీ శంకరుల వివరణ – స్మృతులవంటి ధర్మశాస్త్రములు భగవంతుని ప్రసాదములు. కనుక ఆయనకంటె బాగా ధర్మము తెలిసినవారు లేరు. **శృతి స్మృతి మమైవాఽజ్ఞే** (విష్ణుధర్మోత్తరము 76.31).

ధర్మచక్రము రచయిత – ధర్మమేదో, ధర్మము కానిదేదో తెలిసికొనుట సులభము కాదు. శ్రీమహావిష్ణువును ధ్యానించుటవలన ధర్మాధర్మ విచక్షణ లభించును. అందుకు నిర్మలమైన మనస్సు అత్యవసరము. ఇదే సంగతి తిరుక్కురల్ లో చెప్పబడినది – **మనత్తుక్ క్కాణ్ మాశిలన్ ఆదల్ అనైత్తు అఱన్.**

శ్రీసుందరకాండము సంక్షిప్త కథ.

కిష్కింధ కాండ చివరిలో సీతాన్వేషణానికై దక్షిణదిశకు బయలుదేరిన బృందం ఎలాగో సాగర తీరానికి చేరుకొన్నారు. నూరు యోజనాల అవతల రావణుని నగరం లంకలో సీత ఉండవచ్చునని సంపాతి ద్వారా తెలుసుకొన్నారు. కాని సాగర తరణం సాధ్యమయ్యేది ఎలాగని హతాశులయ్యారు. జాంబవంతుని ప్రేరణతో సాగరాన్ని తాను గోష్పాదం లాగా లంఘించగలనని హనుమంతుడు సన్నద్ధుడయ్యాడు. అక్కడినుండి సుందరకాండ కథ మొదలౌతుంది.

శ్రీ హనుమంతుని సాగర తరణం

హనుమంతుడు పర్వత సమానంగా దేహాన్ని పెంచి, సాగరాన్ని దాటడానికి సన్నద్ధుడై మహేంద్రగిరిపైకి ఎక్కాడు. సూర్యునికి, ఇంద్రునికి, బ్రహ్మకు, భూతకోటికి నమస్కరించాడు. పిక్కలు బిగబట్టి, చేతులు అదిమి, ఒక్కుదుటున లంఘించాడు. ఆ అదురుకు పర్వతం బీటలు వారింది. ఆకాశంలో మేఘంలా, విడచిన రామబాణంలా, హనుమంతుడు వేగంగా లంకవైపుకు వెళ్ళసాగాడు.

రామ కార్యానికి సహాయపడదలచి, దారిలో మైనాకుడనే పర్వతం తనపై విశ్రాంతి తీసికోమని కోరాడు. ఆ ఆతిథ్యాన్ని వినయంతో తిరస్కరించి హనుమంతుడు ముందుకు సాగాడు. సురస అనే నాగమాత హనుమను పరీక్షింపదలచి, మృత్యుగహ్వరంలాంటి తన నోరు తెరచి అతని దారికి అడ్డు నిలచింది. యుక్తిగా ఆమె నోట ప్రవేశించి, మళ్ళీ బయటకు వచ్చి, ఆమె ఆశీర్వచనం పొంది హనుమంతుడు ముందుకు సాగాడు. సింహిక అనే ఛాయాగ్రాహక రాక్షసి హనుమంతుని నీడను పట్టి లాగసాగింది. హనుమంతుడు శరవేగంతో దాని కడుపులో దూరి, కడుపును చీల్చి వేసి, అప్రతిహతంమైన రామబాణంలా లంకలోని త్రికూటగిరి శిఖరంపై వాలాడు.

లంకా నగర ప్రవేశం

దూరంనుండి లంకానగరం శోభను, సౌందర్యాన్ని, సురక్షిత వ్యవస్థను చూసి హనుమంతుడు ఆశ్చర్యపోయాడు. చీకటి పడిన తరువాత చిన్నపాటి దేహం దాల్చి నగరంలో ప్రవేశించబోయాడు. ద్వారం వద్ద లంకా నగరాధిదేవత లంకిణి అతనిని అడ్డగించిండి. హనుమంతుడు ఆమెను దండించాడు. అతడు కారణజన్ముడనీ, బ్రహ్మ చెప్పిన విధంగా లంకకు కీడు వాటిల్లనుందనీ లంకిణి గ్రహించింది. ద్వారం గుండా కాకుండా ప్రాకారాన్ని లంఘించి, ఎడమ కాలు ముందుంచి, హనుమంతుడు మయుని అపూర్వ సృష్టియైన లంకలో ప్రవేశించి, సీతను వెదుకసాగాడు. ఆ సమయంలో చంద్రోదయం జరిగి, లంకానగరం మరింత శోభాయమానం అయింది.

సుందరకాండ కథలో కొన్ని చిత్రాలు. హనుమంతుని సాగర లంఘునం, సీతా దర్శనం, లంకా దహనం

1800 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hanuman_Visits_Sita_in_Lanka,_Folio_from_a_Ramayana_(Adventures_of_Rama)_LACMA_M.72.11.jpg

అంతఃపురంలో సీతాన్వేషణ

చిన్న శరీరము ధరించి, హనుమంతుడు రావణుని మందిరములోనూ, పానశాలలోనూ, పుష్పక విమానములోనూ .. అన్నిచోట్లా సీతను వెదకాడు. రాత్రి వేళ రావణుని మందిరంలో కాంతలు భోగ లాలసులై, చిత్ర విచిత్ర రీతులలో నిద్రిస్తూ ఉన్నారు. ఆ దృశ్యాలను చూచి కలవరపడిన హనుమంతుడు, తాను రామ కార్యాచరణ నిమిత్తం ఏ విధమైన వికారాలకూ లోను గాకుండా సీతాన్వేషణ చేస్తున్నందున తనకు దోషం అంటదని, తన బ్రహ్మచర్య దీక్షకు భంగం వాటిల్లదని సమాధానపడ్డాడు. పుష్పక నిమానం అందాన్ని, రావణుని ఐశ్వర్యాన్ని చూసి అబ్బురపడ్డాడు. నిద్రించుచున్న స్త్రీలలో మండోదరిని చూచి సీత అని భ్రమించాడు. మరల తప్పు తెలుసుకొని అన్వేషణ కొనసాగించాడు. సీతమ్మ జాడ కానక చింతించాడు. ఏమిచేయాలో తోచలేదు. ఊరకే వెనుకకు మరలి అందరినీ నిరాశపరచడానికి ఇష్టం లేదు. తన కార్యం విఫలమైతే సుగ్రీవుడు, రామ లక్ష్మణులు, మరెందరో హతాశులౌతారని వగచాడు. ఆత్మహత్య గురించి కూడా ఆలోచించాడు. సీత కనుపించకుండా తాను వెనుకకు వెళ్ళేది లేదని నిశ్చయంచుకొన్నాడు. ఆ సమయంలో అశోక వనం కనిపించింది.

"నమోస్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ, దేవ్యైచ తస్యై జనకాత్మజాయై, నమోస్తు రుద్రేంద్ర యమానిలేభ్యో, నమోస్తు చంద్రార్క మరుద్గణేభ్యః" అని ప్రార్థించాడు. దేవతలు, మహర్షులు తనకు కార్య సాఫల్యత కూర్చవలెనని కోరాడు. బ్రహ్మ, అగ్ని, వాయుదేవుడు, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, సూర్య చంద్రులు, అశ్వినీ దేవతలు, మరుత్తులు, శివుడు, సకల భూతములు, శ్రీమహావిష్ణువు తనకు కార్యసిద్ధి కలిగించవలెనని ప్రార్థించి సీతాన్వేషణకై అశోకవనంలో అడుగుపెట్టాడు.

అశోకవనంలో సీతమ్మ దర్శనం

అశోకవనం అనన్య సుందరమైనది. అందులో చక్కని వృక్షాలు, పూలు, చిత్ర విచిత్రములైన కృతక పర్వతాలు, జలధారలు ఉన్నాయి. మణిమయాలైన సరస్సులున్నాయి. అద్భుతమైన చైత్య ప్రాసాదములున్నాయి. వాటిలో అతి మనోహరమైన ఒక శింశుపా వృక్షాన్ని ఎక్కి హనుమంతుడు చుట్టుప్రక్కల పరిశీలింపసాగాడు.

అక్కడ శింశుపా వృక్షము క్రింద, రాక్షసకాంతలచే పీడింపబడుతూ, సింహముల మధ్యనున్న లేడివలే భీతయై కృశించిన ఒక స్త్రీని చూచాడు. ఆమె ఏకవస్త్రయై, ధూమావృతమైన అగ్ని శిఖవలె, మిధ్యాపవాదువలన భంగపడిన కీర్తివలె, మేఘాచ్ఛాదితమైన చంద్రబింబంవలె ఉంది. ఆమె ధరించిన ఆభరణాలు, ఆమె తీరు, ఉన్న స్థితిని బట్టి హనుమంతుడు '''ఈమె సీతయే''' అని నిర్ధారించుకొన్నాడు. ఆమె దీనావస్థను, రామలక్ష్మణాదుల దుఃఖమును తలచుకొని, కాలం ఎంతటివారికైనా అతిక్రమింపరాని బలీయమైనది అనుకొని, హనుమంతుడు దుఃఖించాడు.

త్రిజటాస్వప్నం

అక్కడికి కామాతురుడైన రావణుడు వచ్చి సీతను బెదరించి, తనకు వశముకావలెనని ఆదేశించాడు. సీత ఒక గడ్డిపరకను అడ్డముగా పెట్టుకొని, రావణుని ధర్మహీనతను, భీరత్వాన్ని నిందించింది. పోగాలము దాపురించినందువల్లనే ఈ నీచ సంకల్పము అతనికి కలిగిందని హెచ్చరించింది. శ్రీరాముని బాణాగ్నితో లంక భస్మమగుట తథ్యమని రావణునకు గట్టిగా చెప్పినది. ఒక నెల మాత్రము గడువు పెట్టి రావణుడు వెళ్ళిపోయాడు. రాక్షసకాంతలు సీతను నయానా, భయానా అంగీకరింపచేయాలి అని ప్రయత్నించ సాగారు. రావణునికి వశం కాకపోతే ఆమెను తినేస్తామని బెదరించారు. భయ విహ్వలయై, ఆశను కోల్పోయిన సీత ప్రాణత్యాగం చేయాలని నిశ్చయించుకొన్నది.

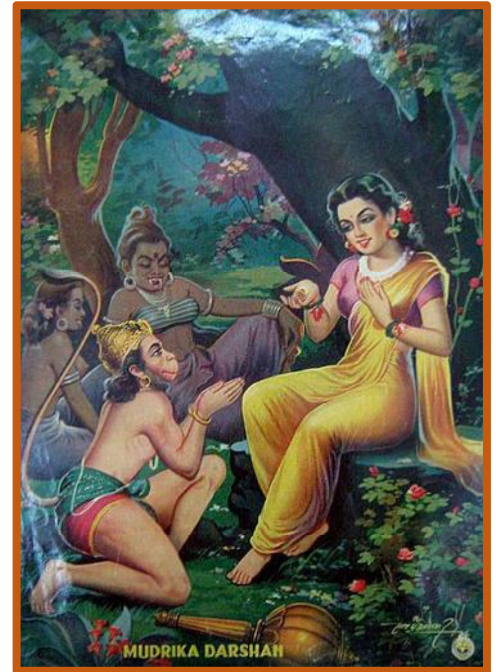
వారిలో సహృదయయైన త్రిజట అనే రాక్షసకాంత మిగిలిన రాక్షస స్త్రీలను గద్దించి, సీతవంటి పుణ్యస్త్రీకి హాని చేయడం రాక్షస జాతికి వినాశకరమని హెచ్చరించింది. తనకు వచ్చిన కలలో ఇలా జరిగిందని చెప్పింది - "వేయి హంసలు పూన్చిన తెల్లని ఏనుగుదంతపు పల్లకీలో రామలక్ష్మణులు లంకకు వచ్చారు. తెల్లని పర్వతాగ్రంపై సీత ఆసీనయై ఉంది. ఆమె సూర్య చంద్రులను స్పృశించింది. నాలుగు దంతాలు కలిగిన తెల్లని ఏనుగు నెక్కి, రాముని ఒడిలో సీత కూర్చుని ఉంది. సీతారామలక్ష్మణులు అధివసించిన భద్రగజం ఆకాశంలో లంకపైభాగాన నిలిచింది. ఎనిమిది వృషభములు పూన్చిన రథంపై రాముడు తెల్లని వస్త్రాలతో, సీతా లక్ష్మణులతో లంకలో కనిపించాడు. తరువాత, వారంతా పుష్పకం ఎక్కి ఉత్తర దిశగా వెళ్ళారు.

"ఎర్రని వస్త్రములు ధరించి, తైలము పూసుకొని రావణుడు మత్తిల్లి, పుష్పకంనుండి క్రింద పడ్డాడు. గాడిదలు పూన్చిన రథంలో ఉన్నాడు. అతని మెడలో త్రాడు కట్టి, నల్లని వస్త్రములు ధరించిన ఒక స్త్రీ దక్షిణానికి లాగుచున్నది. అతడు దుర్గంధ నరక కూపంలో పడిపోయాడు. రావణుడు పందినెక్కి, కుంభకర్ణుడు పెద్ద ఒంటెనెక్కి, ఇంద్రజిత్తు మొసలినెక్కి దక్షిణ దిశగా పోయారు. విభీషణుడు మాత్రం తెల్లని గొడుగుతో, దివ్యాభరణాలతో, తెల్లని గజం అధిరోహించి, మంత్రులతో కూడి ఆకాశంలో ఉన్నాడు. లంకా నగరం ధ్వంసమై సముద్రంలో కూలింది. రాక్షస స్త్రీలంతా తైలము త్రాగుచు, పిచ్చివారివలె లంకలో గంతులు వేయుచున్నారు."

ఇలా చెప్పి త్రిజట తమను ఆపదనుండి కాపాడమని సీతాదేవిని వేడుకొనమని తక్కిన రాక్షస కాంతలకు హితవు పలికింది. భయంకరమైన ఆ కల విని రాక్షసకాంతలు భీతిల్లారు. ఆత్మహత్యకు సిద్ధపడిన సీతకు శుభ శకునములు కనిపించసాగాయి..

శ్రీరామ వర్ణన

చెట్టుపైనుండి ఇదంతా గమనించిన హనుమంతుడు ఇంక ఆలస్యము చేసినచో సీత ప్రాణత్యాగము చేయగలదని ఊహించాడు. కాని ఒక్కమారుగా ఆమెకు కనిపించినట్లయితే ఆమె ఖంగారుపడి కేకలు వేయవచ్చనీ, అలాగయితే అసలు పని చెడుతుందని భావించాడు. చెట్టుపైనుండి మెల్లగా దశరథ కుమారుడైన రాముని కథ చెప్పనారంభించాడు. ఆ రాముడు సీతను వెదకడానికి పంపిన దూతలలో ఒకడైన తాను ప్రస్తుతం లంకను చేరి, చెట్టుపైనుండి, సీతను చూచానని ఆ కథాక్రమంలో తెలియజేశాడు. ఆ రామకథా శ్రవణంతో సీత కొంత ఆనందించింది. కానీ తాను కలగంటున్నానేమోనని భ్రమ పడింది. తల పైకెత్తి, మెరుపు తీగవలె, అశోక పుష్పము వలె ప్రకాశిస్తున్న వానరుని చూచి కలవరపడింది. తాను విన్న విషయాలు సత్యాలు కావాలని బ్రహ్మకు, మహేంద్రునికి, బృహస్పతికి, అగ్నికి నమస్కరించింది. హనుమంతుడు మెల్లగా చెట్టు దిగివచ్చి ఆమెకు శుభం పలికాడు. సీతకు తన వృత్తాంతమునూ, రాముని దుఃఖమునూ వివరించాడు. శ్రీరాముని పరాక్రమాన్నీ, గుణగణాలనూ ప్రశంసించి ఆమెకు త్వరలో విముక్తి కలుగుతుందని అనునయ వచనాలు పలికాడు. సీత దుఃఖించి, అందరి క్షేమసమాచారములు అడిగి, ఆపై రాముని వర్ణించమని కోరింది.

1940 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

By MV Sharma
printed by Anant Shivaji Desai
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hanuman_finds_Sita_in_the_ashoka_grove,_and_shows_her_Rama%27s_ring.jpg

హనుమంతుడు భక్తితో అనన్య సుందరుడు అయిన రాముని, అతని సోదరుడైన లక్ష్మణుని వర్ణించాడు. "రాముడు ఆజానుబాహుడు. కమల పత్రాక్షుడు. రూప దాక్షిణ్య సంపన్నుడు. శుభలక్షణములు గలవాడు, తేజోమూర్తి, ధర్మ రక్షకుడు, సర్వ విద్యాపారంగతుడు, లోకమర్యాదలను పాటించువాడు. సమ విభక్తములైన శరీరాంగములు కలవాడు. దీర్ఘములైన బాహువులు, శంఖమువంటి కంఠము, కండరములతో మూసుకొనిపోయిన సంధి యెముకలు కలవాడు. మూడు దృఢమైన స్థానములు, మూడు దైర్ఘ్యముగల అవయవములు, మూడు సమ అవయవములు, మూడు ఎత్తైన అవయవములు కలవాడు. పదునాలుగు సమమైన అవయవములు కలవాడు. నాలుగు విధములైన నడక గలవాడు. ఉత్తముడు, వీరుడు. నల్లనివాడు. అతని తమ్ముడు లక్ష్మణుడు అట్టి శుభలక్షణములే కలిగి, ఎర్రని మేని ఛాయ గలవాడు - అట్టి రామలక్ష్మణులు నీకై పరితపించుచున్నారు. సుగ్రీవునితో చెలిమి జేసి, నిన్ను వెదకుటకై నలుతెరగుల వానరులను పంపియున్నారు. ఓ సీతా దేవీ! త్వరలోనే శ్రీరాముడు నిన్ను ఇచటనుండి తీసికొని పోనున్నాడు" - అని హనుమంతుడు చెప్పాడు.

శ్రీరాముని గురించి విని, సీత ఊరడిల్లింది. తరువాత హనుమంతుడు ఆమెకు శ్రీరాముని ఆనవాలైన అంగుళీయకమును ఇచ్చాడు. రాముడు చెప్పిన మాటలు తెలియజేశాడు. ఆమెకు శుభం పలికాడు. తనతో వస్తే ఆమెను తీసికొని వెళ్ళగలనని కోరాడు. సీత హనుమంతుని పలుకులకు సంతోషించి అతని పరాక్రమాన్ని ప్రశంసించింది. కాని స్వయంగా శ్రీరాముడే వచ్చి, రావణుని పరిమార్చి, తనను తీసికొని వెళ్ళాలని చెప్పింది. రాముని పరాక్రమానికి ముల్లోకాలలోను ఎదురు లేదని తెలిపింది. రామలక్ష్మణులకు,

సుగ్రీవునకు, భల్లూక వానరులకు ధర్మక్రమ మనుసరించి కుశలం అడిగినట్లు తెలుపమని పలికింది. హనుమంతుని ఆశీర్వదించి, తన చూడామణిని ఆనవాలుగా ఇచ్చినది. ఒక్క నెలలో రాముడు తనను కాపాడకున్న తాను బ్రతుకనని చెప్పినది. ఆ మహాంబుధిని దాటడం (హనుమంతుడు, వాయుదేవుడు, గరుత్మంతుడు తప్ప) ఇతరులకు ఎలా శక్యమని సంశయించింది.

అందుకు హనుమంతుడు తనకంటే గొప్పవారైన మహావీరులు వానరులలో ఎందరో ఉన్నారని, తాను సామాన్యుడను గనుకనే ముందుగా తనను దూత కార్యానికి (యుద్ధానికి కాదు) పంపారని ఆమెకు నచ్చచెప్పాడు. మహావీరులైన రామలక్ష్మణులు కపి భల్లూక సేనా సమేతంగా, త్వరలో లంకకు వచ్చి సూర్య చంద్రుల వలె, అగ్ని వాయువులవలె లంకను వాశనం చేసి రావణ సంహారం సాగించడం తథ్యమని ఆమెను అనునయించాడు. హనుమంతుని సీతమ్మ ఆశీర్వదించింది.

ఆంగుళి ప్రదానము. 1801-5 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sita_accepting_a_jewel_from_Hanumana_sent_by_Rama,_1800s.jpg

రాక్షసులను దండించడం

సీతా దర్శనంతో సంతుష్టుడైన హనుమంతుడు ఇక పనిలో పనిగా రావణునితో భాషింపవలెననీ, లంకను పరిశీలింపవలెననీ నిశ్చయించుకొన్నాడు. అలా చేయడం వల్ల రావణుని హెచ్చరించడానికీ, లంక రక్షణా వ్యవస్థను తెలుసుకోవడానికీ వీలవుతుంది. అంతే గాకుండా ఆ ప్రయత్నంలో లంకకు వీలయినంత నష్టం కలిగించవచ్చును. ఇలా సంకల్పించిన హనుమంతుడు వెంటనే ఉగ్రాకారుడై వనమునూ, అడ్డు వచ్చిన వేలాది రాక్షసులనూ ధ్వంసం చేసి మకరతోరణాన్ని అధిష్ఠించి కూర్చున్నాడు.

ఆ కపిని బంధించమని రావణుడు ఎనుబదివేల మంది సైన్యాన్ని పంపాడు. హనుమంతుడు - **"జయత్యతిబలో రామో, లక్ష్మణశ్చ మహాబలః, రాజా జయతి సుగ్రీవో, రాఘవేణాభిపాలితః, దాసోహం కోసలేంద్రస్య, రామస్యా క్లిష్ట కర్మణః, హనుమాన్ శత్రు సైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః"** అని జయఘోష చేశాడు - "మహా బలవంతుడైన శ్రీరామునకు జయము. మిక్కిలి పరాక్రమశాలియైన లక్ష్మణునకు జయము. రాఘవుల విధేయుడైన కిష్కింధ ప్రభువు సుగ్రీవునకు జయము. నేను శ్రీరామ దాసుడను, వాయుపుత్రుడను, హనుమంతుడను. శత్రు సైన్యాన్ని నాశనం చేస్తాను. వేయి మంది రావణులైనా యుద్ధంలో నన్నెదిరించలేరు. వేల కొలది శిలలతోను, వృక్షాలతోను సకల రాక్షసులను, లంకాపురిని నాశనం చేస్తాను. నా పని ముగించుకొని, సీతమ్మకు నమస్కరించి వెళతాను. రాక్షసులు ఏమీ చేయలేక చూచుచుందురు గాక" - ఇలా గర్జిస్తూ హనుమంతుడు ముఖద్వారానికి బిగించిన ఇనుప గడియతో రాక్షసులనందరినీ చావగొట్టాడు. పర్వతాకారంలో దేహాన్ని పెంచి, చైత్య ప్రాసాదాన్ని కూలగొట్టి, ఆ ప్రాసాదము యొక్క ఒక పెద్ద స్తంభాన్ని పరిఘలా త్రిప్పుతూ అందరినీ చావగొట్టాడు.

అప్పుడు రావణుడు, ప్రహస్తుని కుమారుడు మహా బలశాలీ అయిన జంబుమాలిని పంపాడు. హనుమంతుని చేతి పరిఘతో జంబుమాలి శరీరం చూర్ణమయ్యింది. ఆపై అగ్నివలె తేజరిల్లే యుద్ధవిద్యా నిపుణులైన ఏడుగురు మంత్రి పుత్రులు పెద్ద సేనతో కలిసి హనుమంతునిపై దండెత్తారు. హనుమంతుడు భయంకరంగా గర్జించి కొందరిని అఱచేతితోను, కొందరిని ముష్టిఘాతాలతోను, కొందరిని తన వాడిగోళ్ళతోనూ చంపగా యుద్ధ భూమి అంతా శత్రువుల రక్త మాంసాలు చెల్లాచెదరయ్యాయి. పిమ్మట విరూపాక్షుడు, యూపాక్షుడు, దుర్ధరుడు, ప్రఘసుడు, భాసకర్ణుడు అనే గొప్ప సేనా నాయకులు తమ సేనలతో వచ్చి వన ముఖ ద్వారంపై కూర్చున్న హనుమంతునిపై విజృంభించారు. వారంతా కూడా హనుమ చేత నిహతులైపోయారు. రణ భూమి అంతా రాక్షస, వాహన కళేబరాలతోను, ఆయుధ, రథ శకలాలతోను నిండిపోయింది.

ఇక దుర్ధరమైన ప్రతాపశాలి, వర సంపన్నుడు, గొప్ప రథము కలవాడును అయిన అక్షకుమారుడు సకలబలములతో హనుమంతుని సమీపించాడు. వారి మధ్య జరిగిన యుద్ధం సురాసురులను సంభ్రమపరచింది. వర్షంలాంటి అక్షకుమారుని బాణాలు హనుమంతుని చాలా నొప్పించాయి. అతని పరాక్రమానికి హనుమంతుడు ముచ్చటపడ్డాడు. అంతటి పరాక్రమశాలిని, తేజోమయుని చంపడానికి తటపటాయించాడు. కాని అతనిని ఉపేక్షిస్తే తనకు పరాభవం తప్పదని తెలిసికొని హనుమంతుడు విజృంభించాడు. ఆకాశానికెగిరి వాయువేగంతో సంచరిస్తూ అరచేతితో అక్షకుమారుని గుర్రాలను చరచి చంపేశాడు. తరువాత, గరుత్మంతుడు మహా సర్పాన్ని పట్టుకొన్నట్లుగా అక్షకుమారుని కాళ్ళను గట్టిగా చేజిక్కించుకొని, గిరగిర త్రిప్పి నేలకు విసరికొట్టాడు. అక్షకుమారుని శరీరం నుగ్గునుగ్గయ్యింది.

ఈ సంగతి తెలిసిన రావణుడు కలవరపడి, పెక్కు జాగ్రత్తలు చెప్పి, ఇంద్రజిత్తును యుద్ధానికి పంపాడు. ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మవర సంపన్నుడు, ఇంద్రాదులకు కూడా నిలువరింప శక్యంగాని పరాక్రమశాలి, మంత్ర తంత్ర యుద్ధవిద్యానిపుణుడూను. అతడు తండ్రికి నమస్కరించి, రణోత్సాహంతో పొంగిపోతూ, సేనలు లేకుండా ఒకడే దివ్యరథాన్ని అధిరోహించి హనుమంతునిపైకి వెళ్ళాడు. వారిద్దరి మధ్య యుద్ధం చిత్ర విచిత్ర రీతులలో సకల గణాలకు సంభ్రమం కలిగించింది. ఒకరిని ఒకరు జయించడం అశక్యమని ఇద్దరికీ తెలిసిపోయింది. ఇక లాభం లేదు, కనీసం ఆ వానరుని బంధించాలని సంకల్పించి ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రాన్ని ప్రయోగించాడు. అది హనుమంతుని బంధించింది. బ్రహ్మ హనుమంతునకిచ్చిన వరం ప్రకారం ఆ అస్త్రం అతనిని బాధించకుండా మరుక్షణమే తొలగిపోయింది. అయినా బ్రహ్మదేవునిపట్ల గౌరవసూచకంగా ఆ అస్త్రానికి కట్టుబడిపోయినట్లుగా నటించాడు. ఆ విధంగా రావణునితో సంభాషించ దలచాడు. రాక్షస సేనలు హనుమంతుని బంధించి, బాధిస్తూ రావణుని సభా ప్రాంగణానికి తీసుకుపోయారు.

రావణునితో సంవాదం

బ్రహ్మాస్త్రానికి వశుడైనట్లు నటించి, హనుమంతుడు రావణుని సభాభవనంలో ప్రవేశించి రావణుని చూశాడు. రావణాసురుని సభాప్రాంగణం మణిమయమై శోభిల్లుతున్నది. రావణుని కిరీటం, ఆభరణాలు, వస్త్రాలు, అనులేపనాదులు అత్యద్భుతంగా ఉన్నాయి. మహా తేజశ్శాలియు, వీరుడును ఐన రావణుడు పది శిరస్సులతో ఒప్పుచు, అనేక క్రూర మృగములతో నిండిన శిఖరములు గల మందరగిరి వలె ప్రకాశిస్తున్నాడు. మణిమయాలంకృతమైన ఉన్నతాసనంపై కూర్చొని ఉన్నాడు. మంత్రాంగ నిపుణులైన నలుగురు మంత్రులచే పరివేష్టితుడై కాటుక కొండవలె ఉన్నాడు. అప్పుడు హనుమంతుడు ఇలా అనుకొన్నాడు. - 'ఆహా! ఈ రావణుని రూపం అత్యద్భుతం. ధైర్యం నిరుపమానం. సత్వం ప్రశంసార్హం. తేజస్సు అసదృశం. నిజముగా ఈ రాక్షస రాజు సర్వ లక్షణ శోభితుడు. ఈ అధర్మానికి ఒడి గట్టకపోతే సురలోకానికి సైతం ప్రభువయ్యేవాడు. లోకాలన్నీ ఇతనికి భయపడుతున్నాయి. ఇతడు కృద్ధుడైనచో సమస్త జగత్తునూ సముద్రమున ముంచి ప్రళయం సృష్టించగల సమర్థుడు గదా!'

హనుమంతుడు ఎవరు? ఎందుకు వచ్చాడు? ఎవరు పంపారు? - తెలిసికోమని రావణుడు మంత్రులకు ఆదేశించాడు. హనుమంతుడు రావణునకు ఇలా చెప్పాడు - రాజా! నేను సుగ్రీవుని మంత్రిని. రాముని దూతను. హనుమంతుడనే వానరుడను. నీ కుశలము తెలిసికొమ్మని సుగ్రీవుడు స్నేహ భావంతో చెప్పాడు. రాముని పత్ని సీతను తెచ్చి నువ్వు పెద్ద తప్పిదం చేశావు. దీని వలన నీవు చేసుకొన్న పుణ్యమంతా నిష్ఫలమై పోతుంది. వాలిని రాముడే సంహరించాడు. రాముని బాణాల ధాటికి నీవు గాని, మరెవరు గాని నిలువజాలరు. ఈ అకృత్యం వలన నీకు, లంకకూ చేటు దాపురించింది. రాముడు మానవుడు. నీవు రాక్షసుడవు.

నేను వానరుడను, నాకు పక్షపాతం లేదు. కనుక నా మాట విని సీతను అప్పగించి రాముని శరణు వేడుకో. రాముని క్రోధానికి గురియైనవానిని ముల్లోకాలలో ఎవరూ రక్షింపజాలరు. - అని హితవు చెప్పాడు.

రావణుడు కోపించి ఆ వానరుని చంపమని ఆదేశించాడు. అంతలో విభీషణుడు అడ్డుపడి - దూతను చంపడం రాజ ధర్మం కాదు. అంతే కాకుండా ఇతను తిరిగి వెళ్ళకపోతే నీను శతృవులతో యుద్ధం చేసి వారిని నిర్జించే అవకాశం కోల్పోతావు. కనుక, దండించి వదలమని సూచించాడు. ఆ మాటలకు కాస్త నెమ్మదించిన రావణుడు ఆ వానరుని తోకకు నిప్పంటించి వూరంతా త్రిప్పమని ఆనతిచ్చాడు.

లంకా దహనం

రావణుడు ఉగ్రుడై హనుమంతుని తోకకు నిప్పు పెట్టమని ఆదేశించాడు. రాక్షస కింకరులు హనుమంతుని తోకకు పాత గుడ్డలు చుట్టి నిప్పు పెట్టారు. ఊరంతా త్రిప్పసాగారు. ఈ అవకాశం చూసుకొని హనుమంతుడు లంకా నగరాన్ని నిశితంగా పరిశీలించాడు. జరిగిన సంగతి విన్న సీతాదేవి హనుమంతుని చల్లగా చూడమని అగ్నిదేవుని ప్రార్ధించింది. తన తోక కాలుతున్నా గాని ఏ మాత్రం బాధ లేకపోవడం సీతమ్మ మహిమ వలన అని, తన తండ్రి వాయుదేవుని మిత్రుడైన అగ్ని కరుణ వలన అని గ్రహించిన హనుమంతుడు ఆ అగ్నికి లంకను ఆహుతినీయ సంకల్పించాడు. తన బంధాలను త్రెంచుకొని, ఒక పరిఘతో రాక్షస మూకను చావబాదాడు. పైకెగిరి, మండుతున్న సూర్యునిలా విజృంభించాడు. ప్రహస్తుని ఇంటితో మొదలుపెట్టి లంకలోని అద్భుతభవనాలకు నిప్పంటించాడు. ఒక్క విభీషణుని ఇల్లు తప్ప లంకలో భవనాలను బుగ్గి చేశాడు.

అప్పుడు ఒక్కమారుగా సీత సంగతి గుర్తు వచ్చి హనుమంతుడు హతాశుడయ్యాడు. తన తొందరపాటువలన లంకతో పాటు సీతమ్మ కూడా అగ్నికి ఆహుతయ్యిందేమో అన్న ఊహతో విలవిలలాడిపోయాడు. తన చాంచల్యం వలన తన జాతికి, పనికి కీడు తెచ్చినందుకు రోదించి ప్రాణత్యాగానికి సిద్ధమయ్యాడు. కాని సీత క్షేమంగా ఉన్నదని తెలిసి, ఊరట చెందాడు. మరొక్కమారు సీతను దర్శించి, ఆమెకు సాంత్వన వచనాలు పలికి, రాముడు సకల వానరసేనతో త్వరలో రాగలడని అభయం పలికాడు. ఆమెకు ప్రణమిల్లి, తిరిగి ఉత్తరదిశకు బయలుదేరాడు.

ఇలా హనుమంతుడు రాముని దూతగా సాగరాన్ని లంఘించి, సీతను కనుగొని, రాక్షసులను సంహరించి, లంకను భయభ్రాంతమొనర్చి, రావణుని మదమణచి, సీతకు సాంత్వన కూర్చి, తిరుగు ప్రయాణానికి అరిష్టము అనే పర్వతాన్ని అధిరోహించాడు.

తిరుగు లంఘనం

హనుమంతుడి పద ఘట్టనంతో అరిష్ట పర్వతం నేలలో క్రుంగిపోయింది. ఒక మహానౌక సముద్రాన్ని దాటినట్లుగా హనుమంతుడు సునాయాసంగా ఆకాశాన్ని దాటాడు. దారిలో మైనాక పర్వతాన్ని గౌరవంగా స్పృశించి, ఉత్తర సాగర తీరం సమీపించగానే పెద్దయెత్తున గర్జించాడు. ఆ కేక విని జాంబవంతాదులు ఇది హనుమంతుని విజయసూచక ధ్వానమని గ్రహించి హర్షంతో గంతులు వేయసాగారు. మేఘంలాగా హనుమంతుడు మహేంద్రగిరిపై దిగి గురువులకు, జాంబవంతాది వృద్ధులకు, యువరాజు అంగదునకు ప్రణామం చేశాడు. - **"కనుగొంటిని సీతమ్మను."** ఆమె రాక్షసుల బందీయై, రాముని కొరకు ఎదురు చూచుచు కృశించియున్నది. " అని హనుమంతుడు చెప్పాడు. "కనుగొంటిని" అన్న మాటలతో "వానరు లందరూ పరమానందము పొందారు." అతనిని కౌగలించుకొని సంతోషంతో చిందులు వేశారు. తరువాత తన లంకా నగర సందర్శనా విశేషాలను అన్నింటినీ తన బృందంలోనివారికి వివరంగా చెప్పాడు హనుమంతుడు.

ఇంక అంతా కలసి వెళ్ళి లంకను నాశనం చేసి, రావణుని ఓడించి, సీతను తెచ్చి రామునకు అప్పగించాలని అంగదుడు అభిప్రాయపడ్డాడు. కాని జాంబవంతుడు అందుకు వారించి, ముందుగా జరిగిన సంగతిని రామునకు, సుగ్రీవునకు నివేదించుట సరైనపని అని చెప్పాడు. అందరూ సంరంభంగా కిష్కింధకు బయలుదేరారు.

మధువనం

సీత జాడ తెలియడం వలన అంగదాది వానరులంతా ఉత్సాహంగా హనుమంతుని పరివేష్టించి కిష్కింధకు బయలుదేరారు. దారిలో మధువనమనే మనోహరమైన వనాన్ని చేరుకొన్నారు. అది సుగ్రీవునిది. దధిముఖుడనే వృద్ధ వానర వీరుని పరిరక్షణలో ఉంది. అంగదుని అనుమతితో వానరులంతా ఆ వనంలో ఫలాలను కోసుకొని తింటూ, మధువులను గ్రోలుతూ, చిందులు వేస్తూ, మత్తెక్కి పిచ్చిగా ఆడుతూ వనాన్ని ధ్వంసం చేయసాగారు. అడ్డు వచ్చిన దధిముఖుని తీవ్రంగా దండించారు. దిక్కు తోచని దధిముఖుడు తన తోటి వన రక్షకులతో కలిసి వేగంగా సుగ్రీవుని వద్దకు ఎగిరిపోయి జరిగిన అకృత్యం గురించి మొరపెట్టుకొన్నాడు.

సీతాన్వేషణా కార్యం సఫలమయి ఉండకపోతే తన భృత్యులైన వానరులు అంతటి సాహసం చేయజాలరని సుగ్రీవుడు ఊహించాడు. వనభంగం అనే నెపంతో దధిముఖుడు సీతాన్వేషణా సాఫల్య సమాచారాన్ని ముందుగా సూచిస్తున్నాడని, శుభవార్త వినే అవకాశం ఉన్నదని రామలక్ష్మణులకు సుగ్రీవుడు చెప్పాడు. శుభవార్త తెలిపినందుకు దధిముఖుని అభినందించాడు. దధిముఖుడు మధువనానికి తిరిగి వెళ్ళి అంగదాదులతో సాదరంగా మాట్లాడి త్వరగా సుగ్రీవుని వద్దకు వెళ్ళమన్నాడు. అంగదుడు, హనుమంతుడు, తక్కిన బృందం రివ్వున ఆకాశానికెగిరి ఝంఝూమారుతంలాగా సుగ్రీవుని వద్దకు బయలుదేరారు.

రామునకు సీత జాడ తెలుపుట

అంగదాది ప్రముఖులు, హనుమంతుడు మహోత్సాహంతో సుగ్రీవుడు, రామలక్ష్మణులు మొదలైనవారున్న ప్రస్రవణగిరిపై దిగారు. **"దృష్టా దేవీ (చూచాను సీతను)"** అని హనుమంతుడు చెప్పగానే రామలక్ష్మణులు మహదానంద భరితులయ్యారు. హనుమంతుని కార్య సాధనపై విశ్వాసము గల లక్ష్మణుడు సుగ్రీవునివంక ఆదరంగా చూశాడు. తక్కిన వానరుల ప్రోద్బలంతో హనుమంతుడు దక్షిణ దిక్కుకు తిరిగి సీతమ్మకు ప్రణమిల్లి, ఆమె ఇచ్చిన చూడామణిని రామునికి సమర్పించి, తన సాగర లంఘనా వృత్తాంతమును రామలక్ష్మణసుగ్రీవులకు వివరించాడు.

ఓ రామా! సీతామాత ఏకవేణియై, రాక్షస స్త్రీల నిర్బంధములో దీనురాలై నిరంతరము నిన్నే స్మరించుచున్నది. అందరిని కుశలమడిగినది. నీవు అనతి కాలములోనే వచ్చి ఆమెను విముక్తురాలను చేసి స్వీకరింతువనే ఆశ మాత్రముననే జీవించియున్నది. ఒక మాసము లోపల అట్లు కాకున్నచో తాను ప్రాణములతో ఉండజాలనన్నది. రామా! సింహ పరాక్రముడైన రాముని, ధనుష్పాణియైన లక్ష్మణుని త్వరలో లంకా ద్వారమున చూడగలవని చెప్పి ఆమెను అనునయించితిని. శుభకరమైన వచనములతో ఆమెను ఓదార్చి ఇటు వచ్చితిని. - అని హనుమంతుడు శ్రీరామునకు విన్నవించాడు.

(యుద్ధకాండము - మొదటి సర్గము నుండి) - హనుమంతుని మాటలు విని శ్రీరాముడు ప్రసన్నుడై ఇట్లు పలికెను. "హనుమంతుడొనర్చిన ఘన కార్యములు లోకములోనే అత్యద్భుతములైనవి. ఊహకు అందనివి. అనితర సాధ్యములు. హనుమంతునితో సమానుడైన తేజోబల సంపన్నుడు ఎవ్వడును లేడు. దుష్కరమైన ప్రభుకార్యములను సాధించుటయే గాక, దానికి భంగము కలుగకుండ, తదనురూపములైన ఇతర కార్యములను కూడ సాధించు సేవకుడు అత్యుత్తముడు. ఈ కార్య సాధన ద్వారా హనుమంతుడు మాయందరి ప్రాణములను కాపాడినాడు. నాకిట్టి మహోపకారమొనర్చిన హనుమంతునకు తగిన ప్రత్యుపకారము చేయలేని దీనుడనై యున్నాను. గాఢాలింగన సౌఖ్యమును మాత్రమే ఈయగలను. ప్రస్తుతము నేనీయగలిగిన నా సర్వస్వమిదియే", అని శ్రీరాముడు పులకిత గాత్రుడై తాను అప్పగించిన కార్యమును సాఫల్యమొనర్చి, పవిత్రాత్ముడై వచ్చిన హనుమంతుని తన హృదయమునకు హత్తుకొనెను.

ఆధ్యాత్మ రామాయణము: **శ్రీరాముని పాదపద్మములను తులసీ దళాదులతో పూజించినవారు సాటిలేని పరమపదమును పొందెదరు. అట్టి శ్రీరామ చంద్రుడే పుణ్యముల రాశియైన హనుమంతుని అనుగ్రహించి, స్వయముగా ఆయనకు తన ఆలింగన సౌఖ్యమును ప్రసాదించెను. ఆ మారుతి భాగ్యమును ఎంతని కొనియాడగలము** ("గీతా ప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్ ప్రచురణలోని అనువాదము")

శ్రీలంక సీతా ఇలియాలో అశోక వాటిక సీతమ్మ మందిరం. Creative commons from Flickr. Photo by Buddhika Mawella

Photo by Michael Gunther
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sita_Amman_Temple_0634.jpg

వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః |
హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః || (44)

406. వైకుంఠః

- ఐక్యమునకు ప్రతిబంధకములైనవాటిని (మోక్షమునకు అడ్డంకులను) తొలగించువాడు.
- పంచభూతములను అదుపులో నుంచినవాడు.

ఓం వైకుంఠాయ నమః

కుఠీ – గతి ప్రతిఘాతే – దారికి అడ్డముగానున్నది – అన్న ధాతువునుండి శ్రీ భట్టులు 'వైకుంఠ' నామము అర్థమును వివరించారు.

సంశ్లేష ప్రతిఘాతశ్చ కుంఠి ధాత్వర్థ ఉచ్యతే విగతస్స యేషా తే వికుంఠా స్స్యురుదీరితాః తేషామేవైష ఇతి హి వైకుంఠ పరికీర్తితః – 'కుంఠా' అనగా ఐక్యమునకు అడ్డముగానున్నది. 'వైకుంఠ' అనగా అటువంటి అడ్డము లేనిది. భగవంతుని చేరుటకు పాపములు అడ్డంకులు. అట్టి పాపములను తొలగించువాడు భగవంతుడు గనుక ఆయనే వైకుంఠుడు.

(శ్రీ శంకరుల భాష్యముననుసరించి) శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – **విగతా కుంఠా తస్యాః కర్తా** – నియంత్రణ లేనియెడల ఏవైతే అదుపులేక చెలరేగునో అట్టివాటిని నిరోధము (ప్రతిఘాతము) చేయువాడు వైకుంఠుడు. సృష్టి మొదలున పంచభూతములు ఒకదానితోనొకటి సంబంధము లేకుండా, అదుపు లేకుండా, చెలరేగే పరిస్థితిలో, వాటిని అదుపు చేసి, వానిమధ్య సంబంధము (ఐక్యము) కలుగజేసెను గనుక భగవానుడు వైకుంఠుడు.

భిన్నమైనవాటి మధ్య సంబంధము కలుగజేయువాడు భగవంతుడు – అనే వివరణకు శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడ మహాభారతము శాంతిపర్వములోని శ్లోకము (343.50)ను ఉదాహరించారు.

మయా సంశ్లేషితా భూమిః అద్భిర్వ్యోమ చ వాయునా
వాయుశ్చ తేజసా సార్థః వైకుంఠత్వమ్ తతో మమ

భూమికి జలముతో, ఆకాశానికి వాయువుతో, వాయువుకు తేజస్సుతో – ఈ విధంగా సంబంధము (సమ్మేళనము) కలుపబడినది. అందువల నేను వైకుంఠుడను.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణంగారాచార్య – భగవంతుని పొందుటకు భక్తునికి గల అడ్డంకులను తొలగించి, తనలో భక్తుని కలుపుకొనువాడు గనుక ఆయన వైకుంఠుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఎవనికైతే ఏ విధమైన అడ్డంకులు లేవో, ఎవరైతే అన్ని అడ్డంకులను తొలగించునో ఆయనే వైకుంఠుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక వివరణ – ఐదవ మన్వంతరమున భగవంతుడు శుభ్ర, వైకుంఠులకు బిడ్డగా జన్మించెను. ఆయన రమను పరిణయమాడి, ఆమె ఆనందము కొరకు వైకుంఠమును సృష్టించెను. ఆ వైకుంఠము భగవంతుని స్వరూపము, నివాసము కూడ. (విష్ణుపురాణము 3.2.41, భాగవతము 8.5.4-5)

ధర్మచక్రము రచయిత – ఎందరో వ్యక్తుల జ్ఞానమునకు, మోక్షమునకు అడ్డముగానున్నవానిని తొలగించి, వారిని తనలో ఐక్యము చేసికొన్నవాడు వైకుంఠుడు అని వివరిస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత ప్రహ్లాదుడు, పరశురాముడు, కర్ణుడు, హరిశ్చంద్రుడు, వాలి వంటివారి కథలను ఉదాహరించారు.

407. పురుషః

- పావనము చేయువాడు.

ఓం పురుషాయ నమః

2వ శ్లోకము. 14వ నామము. పురుషః – **అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోఽక్షర ఏవ చ**
44వ శ్లోకము. 407వ నామము. పురుషః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

ఇంతకుముందు 'పురుషః' నామము 14వ నామముగా స్తుతించబడినది. అప్పుడు ఈ నామమునకు ఇచ్చిన అర్థములు –

(1) **పురు సనోతి ఇతి పురుషః** – పుష్కలముగా ప్రసాదించువాడు పురుషుడు.

(2) **పురా ఆసీత్ ఇతి పురుషః** – అన్నింటికంటె పూర్వమే ఉండినవాడు పురుషుడు.

(3) **పూరయతి ఇతి పురుషః** – అంతటికిని పరిపూర్ణత నొసగువాడు పురుషుడు.

(4) **పురి సేతే ఇతి పురుషః** – శరీరమను పురమున వసించినవాడు పురుషుడు.

4వ భావమునకు ఇంతకుముందు శ్రీ శంకరులు చెప్పన ప్రమాణోదాహరణ –

నవద్వారమ్ పుణ్యమ్ ఏతైర్భావైః సమన్వితమ్
వ్యాప్య సేతే మహాత్మా యస్తస్మాత్ పురుష ఉచ్యతే (మహాభారతము 12.203.35)
నవద్వారములు కలిగిన శరీరమున వ్యాపించిన మహాత్ముడు పురషుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక ప్రమాణము –

స వా అయమ్ పురుషః సర్వాసు పూర్షు పురి శయః (బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 2.5.18) – అన్ని శరీరములందు వసించువాడు పురుషుడు. ఇదే భావమునకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు (తిరువైమొళి 3.9.5, 2.7.11) పైన చెప్పిన 4 అర్థమలు కాకుండా మరికొన్ని అర్థములు ఇక్కడ చెబుతున్నాము –

(5) **ఉష దాహే పురూః సర్వాన్ ఓషతి దహతి ఇతి వా పురుషః** – అన్నింటికంటె అధికముగా ప్రకాశించువాడు పురుషుడు.

(6) **పాప్మణా ఓషః తస్మాత్ పురుషః** – అన్ని పాపములను దహించివేయువాడు పురుషుడు.

(7) **పిపర్తి పృణతి పాలయతి పూరయతి ఇతి వా పురుషః** – అన్నింటిని పరిపాలించువాడు పురుషుడు (పృ – పాలన – పూరణయోః)

(8) పురా – కుషన్ – పురుషః (పురా – అగ్ర గమనే) – **పురా అగ్రగామీ భవతి ఇతి వా పురుషః** – ముందుగానుండి నడిపించువాడు పురుషుడు.

(9) పూర్వః అస్మాత్ విశ్వాత్ తత్ ఆదికారణత్వాత్ ఇతి పురుషః – విశ్వమునకు ఆదికారణమైనవాడు పురుషుడు.

(10) పురాణి భువనాని సంహార సమయే స్యతి అంతమ్ నయతీతి పురుషః – సంహార (ప్రళయ) కాలమున భువనములను తుదివరకు తీసికొనిపోవువాడు పురుషుడు.

వీటిలో 6, 7 అర్థములను శ్రీ భట్టులు ప్రస్తుత (407వ) నామ వివరణ సందర్భముగా చెప్పారు.

స యత్పూర్వ ఇతి శృత్యా పురుషః పావనత్వతః
ప్రూ ధాతోః పాలనార్థార్ధి అర్ష ప్రత్యయ యోగతః
సర్వ పాలకతా లబ్ధ్వా పురుషః ప్రోచ్యతే బుధైః
'స యత్పూర్వో' అనే శ్రుతిననుసరించి, పరమపావనుడగుటవల్ల పురుషుడగుచున్నాడు. లేక 'ప్రూ' అనే ధాతువునకు 'పాలన' అని అర్థము. కాబట్టి పాలించువాడు, పరమపావనుడు పురుషుడు. (శ్రీకైవల్యసారథినుండి)

స యత్పూర్వః అస్మాత్ సర్వస్మాత్ పాప్మనా ఓషః తస్మాత్ పురుషః – పాపములను దహించు గుణము కలవాడు పురుషుడు అని శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థము శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణమునకు (బృహదారణ్యక 1.4.1) దగ్గరగా ఉన్నది – **స యత్పూర్వోఽస్మాత్ సర్వస్మాత్ పాప్మనా ఔషత తస్మాత్ పురుషః.**

(7)వ భావము 'ప్రూ' అనే ధాతువు ఆధారముగా చెప్పబడినది. ప్రూ – రక్షించుట, పోషించుట. ఉణాది సూత్రము – **పురః కుషాన్;** పాణిని సూత్రము – **పుర అగ్రగమనే.** అగ్రగామియై ఉండువాడు పురుషుడు అనే భావమును శ్రీ పి.బి.అణ్ణాంగారాచార్య తమ సంక్షిప్తవ్యాఖ్యలో తీసికొన్నారు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఈ నామమునకు క్లుప్తంగా 'రక్షకుడు, పోషకుడు' అని అర్థం చెప్పారు.

తవాఽహం చక్షుసా సౌమ్యపూతా సౌమ్యేవ మానద – రామా! నీ చల్లని చూపుతో నేను పరిశుద్ధనైనాను – అని శబరి రామునితో అన్నది. **పావనః సర్వలోకానాం త్వమేవ రఘునందన.**

శ్రీమన్నారాయణుడు పావనుడు. పాపహారి. ఫలప్రదాత. రక్షకుడు. పోషకుడు. సర్వాత్మకుడు. సనాతనుడు. పాలకుడు. పురుషుడు. శ్రీమన్నారాయణుడు. శ్రీరాముడు. సీతారాముడు. లక్ష్మణ సమేతుడు. హనుమత్సేవితుడు.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన శ్రీ కైవల్యసారథి నుండి – విష్ణుధర్మోత్తరపురాణంలో పురుష స్వరూప వర్ణన. మార్కండేయునిచే వజ్రానకు చెప్పబడినది.

అజేయం వైష్ణవం తేజస్తశ్చ నిత్యం చ జంతుషు
నాశమాయాన్తి తే సర్వేహీనా వైష్ణవ తేజసా
అవినాశి జగత్యస్మిన్ న కించిదథ విద్యతే
ఋతేతు మహత్ తస్మాత్తేజసో నృప! వైష్ణవాత్
...........సర్వతః పాణి పాదాంతం సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్ ....
అవినాశి తదేవైకం యస్యోదర గతం జగత్
సదాశివేతి తం కేచిదాహుర్దేవం జగత్పతిమ్
వాసుదేవేతి చాప్యన్యే కాలమిత్యేవ చా పరే

కర్మేతి చాపరే ప్రాహుః పురుషేతి తథాపరే

ప్రణవాఖ్యం తథా తం చ విదుర్వేదవిదో జనాః

విష్ణుతేజస్సు అజేయమైనది. శాశ్వతమైనది. అది లేనివారు నశిస్తారు. జగత్తంతా నిండిఉన్నది, నాశనము లేనిది ఒక్కటే. దానికి శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధాలు ఉండవు. అది సర్వేశ్వర మయము. నిర్గుణము. గుణాతీతము. అన్ని ఇంద్రియాలను, గుణాలను ప్రకాశింపజేసేది. దానికి మాత్రము ఇంద్రియాలు లేవు. దానికి అన్నివైపులకు కళ్ళు, ముక్కు, చెవులు, నోరు ఉంటాయి. అదే ప్రకాశరూపము. కేవలము జ్ఞానము. సర్వవ్యాపకము. పరమేశ్వరము. నాశన రహితము. దాని ఉదరమందే జగత్తంతా ఉన్నది. అటువంటి దానిని కొందరు సదాశివుడు అంటారు. కొందరు జగదీశ్వరుడు అంటారు. కొందరు వాసుదేవుడు అంటారు. కొందరు కాలము అంటారు. కొందరు దైవము అంటారు. కొందరు స్వభావము అని, కొందరు కర్మ అని అంటారు. వేదవేత్తలు దానిని ప్రణవము అంటారు. అది అజము-పుట్టనిది, అవ్యక్తము-కనిపించనిది, నాశనము లేనిది, అదే పురుష స్వరూపము.

408. ప్రాణః

- జీవమును నిలుపు వాయువు.

ఓం ప్రాణాయ నమః

ఇదే నామము 67వ, 322వ నామములుగా కూడ స్తుతించబడినది.

8వ శ్లోకము. 67వ నామము – ప్రాణః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**

35వ శ్లోకము. 322వ నామము – ప్రాణః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

44వ శ్లోకము. 408వ నామము – ప్రాణః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

67వ నామమునకు చెప్పిన భావము – **ప్రాణితి ఇతి ప్రాణః** – అన్ని జీవులకు మూలచేతనత్వమై, అంతర్యామియై, భరించి పోషించువాడు.

322వ నామమునకు – నారాయణుని శరణుజొచ్చిన భక్తులకు ఆయనే ప్రాణము – అని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. అన్ని ప్రాణములందు స్థితుడైన మూలప్రాణము – అని శ్రీ శంకరులు చెప్పారు.

408వ నామమునకు – అందరు భక్తులకు, దేవతలకు కూడ ప్రాణరూపమున శరీరమందుండి చేష్టలు కలిగించువాడు.

409. ప్రాణదః

- ప్రాణములనిచ్చువాడు.

ఓం ప్రాణదాయ నమః

ఈ శుభనామము 66వ, 323వ, 409వ, 956వ నామములుగా – అనగా నాలుగుమార్లు స్తుతించబడినది.

8వ శ్లోకము. 66వ నామము - ప్రాణదః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**

35వ శ్లోకము. 323వ నామము – ప్రాణదః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

44వ శ్లోకము. 409వ నామము – ప్రాణదః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**

102వ శ్లోకము. 956వ నామము – ప్రాణదః – **ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

ఈ నామమునకు భాష్యకారులు వివిధములుగా అర్థములు చెప్పారు.

(1) శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా చెప్పినది – **ప్రాణాన్ దదాతి ఇతి ప్రాణః** – ప్రాణములను ఇచ్చువాడు.

(2) శ్రీ శంకరులు – **ప్రాణన్ ద్యాతి ఇతి ప్రాణః** – ఆయువు తీరిన పిదప ప్రాణములను హరించువాడు.

(3) శ్రీ శంకరులు – **ప్రాణాన్ దీపయతి** – ప్రాణములను ప్రకాశింపజేయువాడు.

భగవంతుని ప్రాణప్రసాద గుణమును మరొక విధముగా కూడ వివరించారు. నిత్యసూరులైనవారు శ్రీమన్నారాయణానుభవమును నిర్విరామముగా ఆనందించి తమ ప్రాణములను నిలుపుకొందురు. ఇది భగవానుని ప్రసాదమే.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – సూర్యకాంతి రూపములో భగవానుడొసగు ప్రాణము జీవులను చైతన్యవంతులుగా చేయును. తాము భగవంతునికి చెందినవారమని తలచినవారు ప్రకాశమానులగుదురు. మంత్రస్వరూపుడై భగవంతుడు గాయత్రీ జపమును చేయువారిని ఉద్దీపించి జ్ఞానోన్ముఖులను చేయును. ఇలా భగవంతుడు అనేకానేక విధములుగా ప్రాణదుడు. ప్రాణములిచ్చు ప్రభువు.

410. ప్రణమః / ప్రణవః

- అందరిచే ప్రణామములందుకొనువాడు.
- వేదములందు ప్రణామములు గ్రహించువాడు.
- అన్ని విధముల పూజ్యుడు. ఆయనకు దాస్యము చేయుట ఉత్తమ ధర్మము.

ఓం ప్రణమాయ నమః

ఓం ప్రణవాయ నమః

44వ శ్లోకము. 410వ నామము. ప్రణవః / ప్రణమః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**
102వ శ్లోకము. 957వ నామము. ప్రణవః – **ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

ప్రణామయతి ఇతి ప్రణమః – భగవంతుని పరమేశ్వరత్వము కారణముగా అందరును ఆయనకు దండము పెట్టవలసినదే. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధము (నాన్ముగన్ తిరువంతాది. 8) నుండి ఉదాహరించారు. రాముడొక్కడే పూజ్యుడు..వేరెవ్వరును కాదు.

'ప్రణవ' నామమును కూడ కొందరు గ్రహించారు. అపరిమితముగా కీర్తింపబడువాడు – అనే అర్థమునకు శ్రీ శంకరులు సనత్కుమారుని మాటలను ఉదాహరించారు. **ప్రణమతీహ వై వేదా స్తస్మాత్ ప్రణవ ఉచ్యతే** – వేదములలో ఈయనకు ప్రణామములు చెప్పబడునవి. కనుక 'ప్రణవః'.

'ప్రణవ మంత్రము' అన్న భావములో మంత్రస్వరూపుడైన భగవానుడు ప్రణవము.

శ్రీ కైవల్యసారథిలో ఇచ్చిన మరికొన్ని ఉదాహరణలు.
గణైశ్చరాచరం నిత్యం నామనాత్ప్రణమ స్మృతః – తన కళ్యాణగుణములచేత జగత్తులోని జీవులన్నింటిని సర్వదా తనకు అణగి ఉండేటట్లు చేయువాడు. ప్రణమః.
ప్రణమంతాహ వై వేదాస్తస్మాత్ప్రణవ ఉచ్యతే – తన గుణములచే చరాచర జగత్తును తనకు లొంగజేసుకొన్నవాడు. దేవతలచేత కూడ ఆరాధింపబడువాడు. ప్రణవః.

ప్రణమయతీతి ప్రణమః – అతనికి వేదములుకూడ ప్రణమిల్లుతాయి. ప్రణమః

గుణైర్దాస్య ముపాగతః – ఆయన కళ్యాణగుణములకు ప్రపంచమంతా దాసోహము అంటున్నది. అని రామాయణములో చెప్పడినది.

411. పృథుః

- వ్యాపించిన కీర్తిగలవాడు.
- విశ్వమంతట విస్తరించినవాడు.
- పృథుమహారాజుగా అవతరించినవాడు.

ఓం పృథవే నమః

ప్రథ – ప్రఖ్యానే – ఖ్యాతి పొందుట – అన్న ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు రామాయణము బాలకాండము (1.8)నుండి ఉదాహరించారు**. పృథుశ్రీః పార్థివాత్మజః** – దశరధుని కుమారుడు లోకమంతట కీర్తినొందినవాడు.

బాలకాండము 77.28 **– తేషామ్ అతియశో లోకో రామః** – వారిలో రాముడు అందరికంటె యశము నొందినవాడు.
తిరువైమొళి 6.10.10 – **నిగర్ ఇల్ పుగళాయ్**
యశో విశాలవత్వాచ్చ పృథురిత్యుచ్యతే బుధైః

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థము – తానే స్వయముగా విశ్వమై విస్తరిల్లినవాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ప్రథ్ - విస్తారే - వ్యాపించుట – శ్రీ మహావిష్ణువు విశ్వరూపము ఈ రెండు అర్థములను చక్కగా సమన్వయపరచుచున్నది. ఆయన విరాట్ స్వరూపము అందరిచే కీర్తింపబడుచు యశోవిరాజితమై యున్నది. ఆయన విరాట్ స్వరూపములో విశ్వమంతా వ్యాపించియున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పృథుమహారాజు విష్ణుమూర్తి అవతారమని భాగవతము (1.3.4)లో చెప్పబడినది. **ఋషిభిర్యాచితో భేజే నవమం పార్థివం వపుః** – ఋషుల ప్రార్థనలు మన్నించి ఆయన పృథువు రూపములో వచ్చెను. ఆ సమయంలో కరువు నెలకొన్నది. అప్పుడు భూదేవి గోమాతగా ప్రత్యక్షమైనది. స్వాయంభువ మనువు దూడగా, పృథుమహారాజు తన అరచేతిని పాత్రగా చేసి, ఆవు రూపంలోనున్న భూదేవి పాలు పితికాడు. దేశం సస్యశ్యామలమయ్యింది.

412. హిరణ్యగర్భః

- అందరికిని సంతుష్టిని, ఆనందమును కలిగించేవాడు.
- తనను ధ్యానించే భక్తుల హృదయములందు బంగారు నిధి.
- బ్రహ్మకు జన్మనిచ్చిన హిరణ్మయాండమును గర్భమున కలిగినవాడు.
- అతి రమణీయమగు పరమపదమున (వైకుంఠమున) నివసించువాడు.

ఓం హిరణ్యగర్భాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
8వ శ్లోకము. 71వనామము – హిరణ్యగర్భః - **హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః**

44వ శ్లోకము. 412వనామ – హిరణ్యగర్భః – **హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః**

ఇంతకుముందు ఈ నామము 71వ నామముగా చెప్పబడినది. అప్పుడు శ్రీవైకుంఠమున నుండువాడు గనుక హిరణ్యగర్భుడు అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. "హిరణ్యము' అనగా బంగారము. పరిశుద్ధము, ఆకర్షణీయము, అందరు కోరుకొనేది. అలాగే పరమపదము కూడా శుద్ధసత్వమయము. ముముక్షువుల గమ్యము. కనుక హిరణ్యముతో పోల్చారు. అన్నివిధాల మంచిదానిని ప్రసాదించువాడు హిరణ్యగర్భుడు. '**నిరతిశయ తేజోరూపమాన పరమపదము**'న నుండువాడు హిరణ్యగర్భుడు.

హితస్య రమణీయస్య ధ్యాతౄణాం హృదయస్య హి హిరణ్యగర్భస్తత్రస్థః స శుభాశ్రయణ స్మృతః యద్వా హిరణ్యగర్భోऽసౌ హిరణ్యనిధి సామ్యతః - తనను ధ్యానించే భక్తుల హృదయములందు ఉండేవాడు. బంగారునిధి వంటివాడు. వారికి శుభములు కూర్చువాడు. **ధ్యేయః స ఏవ విశ్వాత్మా** – విశ్వరూపుడు, విశ్వాత్ముడు అయిన పరమేశ్వరుని హృదయమునందు ధ్యానించాలి.

నారాయణుడు మొదట జలమును సృష్టించెను. ఆ జలమునందు తన వీర్యమును వదిలాడు. అది బంగారు గ్రుడ్డయి నీటియందు తేలింది. ఆ అండమునుండి బ్రహ్మ జనించాడు. ఈ రకంగా హిరణ్యమును గర్భమునందు గలవాడు గనుక నారాయణుడు హిరణ్యగర్భుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'వైకుంఠః' నామమునుండి ఈ 'హిరణ్యగర్భః' నామమువరకు అన్ని నామములను సృష్టికార్యపరంగా సమన్వయపరుస్తూ చక్కగా వ్యాఖ్యానించారు.

వైకుంఠః – భగవంతుడు వైకుంఠములోనుండే పరమపురుషుడు. అపరిమిత శక్తి సంపన్నుడు.

పురుషః – ఆ పరమపురుషుడు దిగివచ్చి, జీవుల శరీరములలో పురుషునివలె నివశించుచున్నాడు. హృదయస్థానమే ఆయనకు వైకుంఠమయ్యెను. ఈ ఆకాశమునకంటె ముందుగా ప్రణవనాదముండెను.

ప్రాణః, ప్రాణదః – ఆపై భగవంతుడు ప్రకృతిని నిలిపే ప్రాణశక్తిని జీవులను చైతన్యవంతులుగా చేసేలా మార్చాడు. అలా ఆయన ప్రాణదుడయ్యెను.

ప్రణవః – ఇలా సృష్టి ఆరంభము కాగా, పంచభూతములలో మొదటిగా ఆకాశము ఉద్భవించెను **(తస్మాద్ వా ఏతస్మాదాత్మనా ఆకాశ సంభూతః).**

పృథుః – **ఆకాశాత్ వాయుః, వాయోరగ్నిః, అగ్నేరాపః, అద్భ్యః పృథ్వీ**. అలా పంచభూతముల క్రమములో పృథ్వి జనించెను. ఇలా భగవంతుడు పృథువై విశ్వమును విస్తరింపజేసెను.

హిరణ్యగర్భః – స్థూలరూపమునుండి సూక్ష్మరూపుడై విస్తరించుచు దేవదేవుడు ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశములు తన సృష్టికొసగి హిరణ్యగర్భుడయ్యెను.

413. శత్రుఘ్నః

- శత్రువులను నాశనము చేయువాడు.

ఓం శత్రుఘ్నాయ నమః

శత్రుమ్ హన్తి ఇతి శత్రుఘ్నః –తన భక్తుల శత్రువులను నాశనము చేయువాడు శత్రుఘ్నుడు.

శత్రూనింద్రియ వర్గాన్యో హంరితి శత్రుఘ్న ఉచ్యతే – తన భక్తుల ఇంద్రియములు అటునిటు పోకుండా అణచి ఉంచేవాడు శత్రుఘ్నుడు.

భగవంతుని ధ్యానించిన యెడల అట్టి భక్తుల బాహ్య శత్రువులను, అంతఃశత్రువులను కూడ భగవంతుడు నాశనము చేయును.

414. వ్యాప్తః

- అందరిపట్ల ప్రీతి, వాత్సల్యము, కరుణ పొంగియున్నవాడు.
- అంతటను వ్యాపించినవాడు.

ఓం వ్యాప్తాయ నమః

నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **నీచపూజ్యోऽవిశేషణ వ్యాపనాద్వ్యాప్త ఉచ్యతే** – గొప్ప, సామాన్య, తక్కువ భేదములు లేకుండా తనను కొలుచువారందరిపట్ల వాత్సల్యము వర్షించువాడు. శ్రీభట్టులు రామాయణము అరణ్యకాండము (2.37.38)నుండి చెప్పిన ఉదాహరణ –

పౌరాన్ స్వజనవత్ నిత్యమ్ కుశలమ్ పరిపృచ్ఛతి
పూతేష్వంగిషు దారేషు ప్రేష్య శిష్యగణేషు చ
నిఖిలేన అనుపూర్వ్యాచ్చ పితా పుత్రానివ ఔరసాన్

ఇంకా శ్రీరాముడు - **రిపుణామపి వత్సలః** – శత్రువులపట్ల కూడ వత్సలుడు (యుద్ధకాండము 50.56)

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ చిన్మయానంద, శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి – అంతటను వ్యాపించియున్నందున శ్రీనివాసుడు వ్యాప్తుడు.

415. వాయుః

- చలించువాడు. భక్తుల కడకు తానై పోవువాడు.
- అంతటను వ్యాపించుయున్నవాడు.
- పుణ్యగంధమూర్తి. ప్రాణము నిలుపువాడు.

ఓం వాయవే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తత్ర తత్ర స్థితాన్ సర్వాన్ భరద్వాజ గుహాదికాన్ గచ్ఛతి స్వయమేవైతాన్ స వాయురితి శబ్ద్యతే** - భగవానుడు తానై భక్తుల కడకు పోయి వారిని అనుగ్రహించును. అలా రాముడు గుహుని వద్దకు, భరద్వాజుని వద్దకు, శబరివద్దకు వెళ్ళి వారిని ధన్యులను చేసెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వాతి సర్వత్ర గతో భవతి ఇతి వాయుః** – ఆయన లేని స్థలము లేదు. చొరరాని చోటు లేదు. సర్వవ్యాపకత భగవంతుని లక్షణము. కనుక ఆయన వాయువు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ నామము భగవంతుని సర్వవ్యాప్తి గుణమును స్తుతించును. మిగిలినవి ఎన్ని యున్నను వాయువు లేక జీవించుట అసాధ్యము. అలాగే భగవంతుడు ప్రాణప్రదాత. ఆయన కృప యున్నంతవరకే ప్రాణము నిలిచియుండును. ఇంకా వాయువు తనంతట తానే జీవులకడకు వచ్చి వారి జీవమును నిలుపును. అలాగే భగవంతుడు స్వయముగా తానేతెంచి భక్తులను

బ్రోచును. వాయువు తరతమ భేదములు లేకుండ అందరి ప్రాణములను పోషించును. అదేవిధముగా భగవంతుడు అందరికిని సమముగా ప్రాణము ప్రసాదించును. భగవంతుని 'వాయువు' అని స్తుతించునపుడు ఇన్ని వాత్సల్యగుణములను స్మరింపనగును.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు వాయువు మాత్రమే కాదు. వాయువుకున్న ప్రాణప్రదానశక్తి భగవంతుడే.

పుణ్యోగంధః పృథివ్యాంచ తేజశ్చాస్మి విభావసౌ
జీవనం సర్వభూతేషు తపశ్చాస్మి తపస్విషు – గీత 7.9
పృథివియందున్న గంధాన్ని, అగ్నిలోని తేజస్సును, సమస్త ప్రాణులయందు చైతన్యాన్ని, తాపసులలోని తపస్సును నేనే.
శ్రీ శంకరులు – గంధము కలిగించునది వాయువు – అనే భావములో వ్యాఖ్యానించారు. **వాతి గంధం కరోతి ఇతి వాయుః.**

పుణ్యగంధము కలిగించునది వాయువు అనుటకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉపనిషత్తులనుండి ఉదాహరించారు –

వాయురస్మై పుణ్యం గంధం ఆవహతి – ఐతరేయ 1.7.
యో వాయౌ తిష్ఠాన్ వాయోరంతరో
యమ్ వాయుర్నవేద యస్య వాయుః శరీరమ్
యో వాయుమంతరో యమయతి
ఏష తే ఆత్మాంతర్యామ్యమృతః – బృహదారణ్యకము 3.7.7

భగవానుడు వాయువునకు అంతర్యామియై వాయవు తన ధర్మములను (కార్యములను) నిర్వర్తించునట్లు చేయును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి పెక్కు ఉదాహరణలద్వారా దేవతలలో వాయువునకున్న ప్రాముఖ్యతను వివరించారు –

వాయుర్వావ సంవర్గో యదా వా అగ్నిరుద్వాయతి, వాయుమేవాప్యేతి, యదా సూర్యో஽స్తమేతి వాయుమేవాప్యేతి, యదా చంద్రో஽స్తమేతి వాయుమేవాప్యేతి, యదాపయుచ్ఛుష్యంతి వాయుమేవాపియంతి వాయుహ్యేవైతాన్, సర్వాన్ సంవృక్తే – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 4.3. సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని, నీరు – అన్నీ తుదకు వాయువునందు ఐక్యమగును.

మ్లోచ్చంతి హ్యన్య దేవతాః, న వాయుః శేషా஽నస్తమితా దేవతా వాయుః – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 1.5.22 - సూర్యుడు, చంద్రుడు వంటి తక్కిన ఇంద్రియ దేవతలు సుషుప్తి స్థితిలోనున్నపుడు వాయువు మాత్రము ప్రాణమై చైతన్యముతోనుండును.
కిం తద్విష్ణోః బలమాహుః వాతాద్విష్ణోః బలమాహుః – తైత్తరీయ 1.8.3 - భగవంతుడైన విష్ణువు తన వాయువిభూతి ద్వారా భూమిని ధరించును (భరించును).
వాయుర్వై గౌతమ్ తత్ సూత్రమ్ వాయునావై గౌతమ్ సూత్రేణాయమ్ చ
లోకః పరశ్చలోకః సర్వాణి చ భూతాని సంధృబ్ధాని భవన్తి – బృహదారణ్యక 3.5.2
మణులలో దారమువలె ప్రపంచములనన్నింటినీ కలిపియుంచేది వాయువు. అది లేకుంటే లోకములు చెల్లాచెదురైపోవును. అలా కలిపి ఉంచే శక్తి భగవంతుడే.

విశ్వము ఉనికికి ఇంత ముఖ్యమైనందున భగవంతుడే వాయువు.

416. అధోక్షజః

- తరగనివాడు.
- భూమ్యాకాశముల మధ్య విస్తరించిన విరాట్ స్వరూపుడు.

- ఇంద్రియములచే తెలియరానివాడు.

ఓం అధోక్షజాయ నమః

సదోపభుజ్యమానోऽపి సర్వై రమృత సింధువత్ అధో న క్షీయతే జాతు యస్మాత్తస్మా దధోక్షజః - అందరిచేత అన్ని వేళలయందు అనుభవింపబడువాడైనప్పటికీ, సముద్రమువలె ఉన్నతుడు. కొంచెము కూడా తరగనివాడు. అమృతమువంటివాడు. ఈ నామవివరణకు చక్కగా సరిపోయేపాశురాన్ని శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (4.3.10)నుండి శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ ఉదాహరించారు.

అధో న క్షీయతే జాతు యస్మాత్తస్మాదధోక్షజః – మహాభారతము ఉద్యోగపర్వము 4.69.10 – ఎన్నడును తన దివ్యత్వమునుండి జారినవాడు కాడు గనుక అధోక్షజుడు (అధః-క్రిందికి, క్షీయతే-క్షీణించువాడు, న-కాదు)

శ్రీ శంకరులు రెండు విధములుగా వ్యాఖ్యానము చెప్పారు –

అక్షగణములు (ఇంద్రియములు) అధోముఖములు (అంతర్ముఖములు) అయినపుడు తెలియవచ్చువాడు. అనగా నిగ్రహముతో అంతఃదృష్టి గలవారికి మాత్రమే అవగతమగువాడు.

అధోభూతేహ్యక్షగణే ప్రత్యగ్రూప ప్రవాహితే జాయతే తస్య వై జ్ఞానమ్ తేన అధోక్షజ ఉచ్యతే. అన్ని చోట్లా ఉన్నాగాని చక్షురాది ఇంద్రియములకు కానరానివాడు అని శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – **అక్షమ్ అధః తయోర్మధ్యే వైరాజ రూపేణ అజాయత ఇతి అధోక్షజః** – అక్షభాగము (ఆకాశము)నకు, అధోభాగము (భూమి)కి మధ్య విరాట్ స్వరూపుడై విలసిల్లినవాడు అధోక్షజుడు.

అక్షయం మధుహంతారమ్ జానామిత్యాం సురోత్తమమ్ – పరమేశ్వరుడు మధుసూదనుడని, అక్షయుడని, సురోత్తముడని చెప్పబడుచున్నాడు.

కులగురువు శ్రీ వశిష్ఠులు మరియు శ్రీ సీతారామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమంతులు.
సింగపూర్ శ్రీ కృష్ణన్ మందిరంలో శిల్పాలు.
వికీపీడియా చిత్రం.
By Marcin Konsek

https://commons.wikimedia.org/wiki/ File:2016 Singapur, Rochor, Świątynia Sri Krishnan (21).jpg.jpg

ఋతుః సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః |
ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః || (45)

417. ఋతుః

- కాలములో చక్రరూపమున సంభవించే ఋతువుల స్వరూపుడు.
- అందరికీ ఆనందాన్నిచ్చే కళ్యాణగుణసంపన్నుడు.

ఓం ఋతవే నమః

ఋచ్ఛతి ఇతి ఋతుః ప్రోక్తః సర్వోల్లాసకరైర్గుణైః – ప్రతి సంవత్సరము ఆరు ఋతువులు ఒకదాని వెనుక ఒకటి సంభవించును. ఒక్కొక్క ఋతువు సమయానికి తోసుకొనివచ్చి తనతో వాతావరణములో మార్పులను, వివిధ పుష్పఫలసంపదను తీసికొనివచ్చి సకలభూతములకు సుఖశాంతులు కలిగించును. ఇలా కాలస్వరూపుడైన శ్రీనివాసుడు ఋతువు.

ఇంకా భక్తుల గుండెలలో మరల మరల ఆనందమును అలలు అలలుగా ప్రసాదించి కరుణించును గనుక శ్రీనివాసుడే ఋతువు. భగవంతుడు ఋతురూపమున సర్వత్ర ఉన్నాడు గనుక ఋతువు.

418. సుదర్శనః

- కనులకింపైన, రమణీయమైన, శుభప్రదమగు దర్శనమిచ్చువాడు.
- ఆయన దర్శనము మోక్షప్రదము.
- పద్మపత్రములవంటి కన్నులు గలవాడు.
- తన భక్తులకు సులభముగా దర్శనమిచ్చువాడు.

ఓం సుదర్శనాయ నమః

శుభం చ దర్శనం యస్య మందానాం స సుదర్శనః – శోభనం దర్శనం యస్య స సుదర్శనః – ఆయన దర్శనము సు-దర్శనము. రాముని చూచిన దినమే సుదినము. సురరక్షకుని చూచు చూడ్కులు చూడ్కులు. శ్రీ వేంకటరమణుని దర్శనము సకల పాపహరము. శుభకరము. మోక్షప్రదము. శ్రీ సీతారాముల కళ్యాణము చూచినవారికి కన్నుల పండుగ. భగవంతుని దర్శనము అందరికిని, ఆయన గుణ వైభవ హాత్మ్యములు తెలియని మందులకు కూడా, మహదానందకరము. సకలశుభప్రదము. సమస్త సన్మంగళ ప్రసాదము. అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ **'దృష్టి చిత్తాపహారి'** అని భగవద్గుణములను స్తుతించారు.

శ్రీ శంకరులు మూడు విధాలైన అర్థాలను చెప్పారు.

సు-దర్శనమ్ అస్య ఇతి సుదర్శనః – ఇక్కడ సు-శోభనమ్, నిర్వాణ ఫలమ్, దర్శనమ్-జ్ఞానమ్ – అనగా మోక్షప్రదమైన జ్ఞానస్వరూపుడు గనుక జగన్నాథుడు సుదర్శనుడు.

శుభే దర్శనే-ఈక్షణే పద్మపత్రాయతే అస్య ఇతి సుదర్శనః – తామరపూవు రేకులవంటి కన్నులు గలవాడు సుదర్శనుడు.

రామః కమలపత్రాక్షః సర్వసత్త్వ మనోహరః రూప దాక్షిణ్య సంపన్నః ప్రసూతో జనకాత్మజే – సుందరకాండము 35.8

సుఖేన దృశ్యతే భక్తైః ఇతి సుదర్శనః – తన భక్తులకు సులభముగా దర్శనమిచ్చువాడు సుదర్శనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ 'సుదర్శనః' నామమును ఇందకు ముందు నామమైన 'ఋతుః'తో అనుసంధిస్తూ –సుదర్శన చక్రమునకు దేవత సుదర్శనుడు. ఆరు ఋతువులతో కాలము నిరంతరము తిరుగుచున్నట్లే ఆరు మొనలుగల సుదర్శనచక్రము మహాశక్తియుతమై పరిభ్రమించుచున్నది – అని వివరిస్తూ నృసింహపూర్వ (7.2) నుండి చెప్పిన ఆధారము –

షడారమ్ వా ఏతత్ సుదర్శనమ్ మహాచక్రమ్ తస్మాత్ షడారమ్ భవతి
షడ్పత్రమ్ చక్రమ్ భవతి
షడ్వా ఋతవః ఋతుభిః సమ్మితమ్ భవతి మధ్యేనావిర్భవతి........

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతునకు సూర్యుడే నేత్రము. ఇంకా ఆయన అన్నింటా అంతర్యామి. కనుక విశ్వమలో అంతటినీ స్పష్టముగా చూడగల (దర్శించగల) భగవంతుని గుణవైభవము సుదర్శన నామమున తెలియవచ్చుచున్నది.

419. కాలః

- అందరిని తనవైపుకు లాగుకొనేవాడు.
- ప్రతిదానిని గణించి, హద్దులేర్పరచువాడు.
- తన శత్రువులకు మృత్యురూపుడు.
- అందరి కర్మలను లెక్కించి తదనుగుణముగ ఫలములిచ్చువాడు.

ఓం కాలాయ నమః

కలనము చేయుట, అనగా లెక్కబెట్టుట – అనే అర్థములో ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానము చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **చరాచర సంకలనాత్ కాలః** – చలించువానిని, నిశ్చలమైనవానిని కూడ సంకలనము చేయువాడు, అనగా ప్రోగుచేయువాడు. అన్నింటిని తనయందు నిలుపుకొను ఆనందమయుడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **కలయతి సర్వమ్ ఇతి కాలః** – అన్నింటిని లెక్కించువాడు. పరిమితులు విధించువాడు. అని శ్రీ శంకరులు గీత (10.30)నుండి ఉదాహరించారు – **కాలః కలయతామహమ్** – గణకులలో నేను కాలమును.

గీతలో ఈ భాగమునకు శ్రీ రామానుజుల భాష్యము – **అనర్థ ప్రేప్సుతయా గణయతామ్ మధ్యే కాలః మృత్యుః అహమ్** – అనర్థములు ప్రేరేపించువారికి నేను మృత్యువును. ఈ విషయానికి తిరుక్కళ్ళమ్ శ్రీ నృసింహ రాఘవాచార్యస్వామి 'అందరి కాలమును, అంతమును లెక్కించువాడు' అని వివరించారు. అనగా 'శత్రువులకు మృత్యువు' అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా 'కాల స్వరూపుడు, కర్మఫలప్రదాత' అనే వివరించారు. **సర్వేశ్వరో విష్ణురేవ కాలో, యతో హి స కలయతి గణయతి, సమస్త ప్రాణి కర్మాణి, తదనుకూల ఫల ప్రదాయ.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – లెక్కించే వానిలో కాలము అన్నింటికంటె నిర్దిష్టమైనది. వ్యత్యాసమునకు ఆస్కారము లేనిది. అన్నింటిని వాని అంతమునకు కొనిపోవును. ఇది భగవత్స్వరూపము.

కాలో హి నామ భగవాన్ స్వయంభూ అనాది మధ్య నిధనః స సూక్ష్మామపి కలామ్ న లీయతే ఇతి కాలః సంకలయతి కాలయతి వా భూతాని ఇతి కాలః – శుశ్రుత సూత్ర 6.3.

420. పరమేష్ఠీ

- పరమపదమునందు, అనగా వైకుంఠమునందు, ఉండువాడు.
- హృదయము అను గుహయందు ప్రకాశించువాడు.

ఓం పరమేష్ఠినే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పరమే స్థానే తిష్ఠతి ఇతి పరమేష్ఠీ** – శ్రీదేవుడు పరమపదమైన వైకుంఠమునందు వసించును. రాక్షస సంహారము అను లీల అనంతరము భగవంతుడు మరల పరమపదమును చేరును. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (6.4.10)నుండి ఉదాహరించారు.

శంకరభాష్యము ననుసరిస్తూ శ్రీ చిన్మయానంద వ్రాసినద – హృదయమనే అద్భుతమైన, శ్రేష్ఠమైన గుహను కల్పించి, అందుండి ప్రకాశించువాడు. భక్తుల అనుభవమునకు ఆ విధముగా అందెడువాడు పరమేష్ఠి. ఇందుకు ప్రమాణముగా ఉదాహరించిన ఉపనిషద్వాక్యము – **పరమే వ్యోమ్ని ప్రతిష్ఠితః** (కఠోపనిషత్తు).

421. పరిగ్రహః

- అంతటినీ తనతో తీసికొని వెళ్ళువాడు.
- శరణాగతులు భగవంతుని అన్నియెడలా పట్టుకొనియుందురు.
- భక్తితో అర్పించినది ఏదయినా గ్రహించువాడు.
- విశ్వములో అంతటిని తన అదుపులో నుంచినవాడు.

ఓం పరిగ్రహాయ నమః

శ్రీ భట్టుల భాష్యము – **అత్ర తత్ర చ పరితో గ్రహః అస్య ఇతి పరిగ్రహః** – ఇక్కడా, అక్కడా, అన్నిచోట్లా అన్నింటినీ అంగీకరించువాడు. గుహుని ఆతిథ్యము, శబరి ఆతిథ్యము స్వీరించినవాడు. శ్రీరామావతారము పరముగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించిన నామములలో 'పరిగ్రహః'చివరిది. అవతార సమాప్తి కాలమున శ్రీరాముడు వైకుంఠమునకు పోవునపుడు సకల అయోధ్యావాసులను వృక్షములతో సహా తనతో తీసికొనివెళ్ళెను. శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి(7.5.1)లో ఈ విషయమును చక్కగా వర్ణించారు.

శ్రీరామావతారానుభవ విశేష వర్ణనలను ముగిస్తూ శ్రీ భట్టులు చెప్పిన విషయము – శ్రీరామావతారమున స్పష్టముగా కానవచ్చు భగవంతుని గుణము సౌశీల్యము. సామాన్యమానవునివలె దేవదేవుడు భూమిపై జన్మించి, వినయముతో విద్యనభ్యసించి, సీతామహాలక్ష్మిని చేబట్టి, వనవాస దీక్షను పూని, పత్నీ వియోగమున పరితపించి, హనుమంతుని సేవలను, వానరసైన్యము సహాయమును పరిగ్రహించి, రాక్షస సేనలతో యుద్ధము చేసి, రావణుని సంహరించి, లోకాపవాదమునకు వెరచి, సీతమ్మకు అగ్ని పరీక్ష పెట్టి, పిదప వైభవముగా పట్టాభిషిక్తుడై జనరంజకముగా పాలించినవాడు. అందరితోను వారిలోనొకడై కలిసిపోయినవాడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వివిధ అర్థములు –

పరితో గృహ్యతే – శరణు కోరినవారిచే అన్నిప్రక్కల పట్టుకొనబడినవాడు (చుట్టుముట్టబడినవాడు).

పరి గృహ్ణాతి ఇతి పరిగ్రహః – పత్రము, పుష్పము, ఫలము, జలము వంటి స్వల్ప నివేదనలను భక్తులనుండి ప్రేమగా గ్రహించువాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **పరితః సర్వతః గ్రహణమ్** – తన శక్తితో జగత్తునంతటిని అదుపులోనుంచినవాడు.

శబరి ఆతిథ్యం స్వీకరిస్తున్న శ్రీ రామలక్ష్మణులు – తూర్పు యడవల్లి ఆలయంలో శిల్పం

శ్రీరాముని వైకుంఠ గమనం. 1650 కాలపు ఉదయపూర్ కు చెందిన చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. By Sahib Din
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:End_of_Rama.jpg

412 నుండి 451 వరకు నామములు కల్క్యవతారము పరముగా వ్యాఖ్యానింపబడినవి.

422. ఉగ్రః

- ఉగ్రుడు. భయముగొలుపువాడు. దుష్టులకు భయంకరుడు.

ఓం ఉగ్రాయ నమః

ఇక్కడినుండి కొన్ని నామములు శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యలో కల్క్యవతార వర్ణనాపరముగా సాగును.
ఉచ్ – సమవాయే – ప్రోగుచేయుట. **ఉచ్యతీతి ఉగ్రః**

నష్టే ధర్మే కల్కిరూపోహ్యవతార్య మహీభృతః మ్లేచ్ఛాదీన్హ తవాన్యోసౌ ఉగ్ర ఇత్యుచ్యతే బుధైః - కలియుగాంతమున ధర్మము నశించి, పాపము విజృంభించినపుడు కల్కిరూపములో అవతరించి మ్లేచ్ఛులవంటి వారినందరినీ సంహరించే ఉగ్రమూర్తి. ఓం ఉగ్రాయ నమః.

కల్కేన విష్ణుర్భగవాన్ నష్టధర్మాऽవతారకృత్
ఉర్వ్యాం మ్లేచ్ఛగణం హత్వాऽవస్థితోయః కలౌయుగే

భగవానునిపట్ల భయమువలనే సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రవరుణాదులు – అందరును తమతమ కర్తవ్యములను శ్రద్ధగా, సక్రమముగా, నిరంతరాయముగా నిర్వహిస్తున్నారు. అని కఠోపనిషత్తులో (తైత్తరీయోపనిషత్తు?) చెప్పబడినది.

423. సంవత్సరః

- పాతాళమున అనంతపద్మనాభుడై శయనించియున్నవాడు.
- సకల భూతములకు నెలవు.
- కాలస్వరూపుడు.

ఓం సంవత్సరాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
10వ శ్లోకము. 92వ నామము. సంవత్సరః – **అహః సంవత్సరో వ్యాళః ప్రత్యయః సర్వదర్శనః**
45వ శ్లోకము. 423వ నామము. సంవత్సరః – **ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'సం-వసతి' అనే మూలములనుండి శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును వివరించారు.

సంహారస్యోపకరణైః సాకం కాలం ప్రతీక్షయన్ సంవత్సర స్యాత్పాతాళే హ్యన్యంతే వసతీతియః - కలియుగాంతమున సంహారకార్యమునకు కావలసిన పరికరాలతో, తగుసమయంకోసం ఎదురుచూస్తూ పాతాళమున అనంతునిపై శయనించినమూర్తి. సమయము వచ్చినపుడు కల్కిగా అవతరించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సంవసతి భూతాని అస్మిన్ ఇతి సంవత్సరః –** సకలభూతములు భగవానునియందు చక్కగా వసించును.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'సంవత్సరము' అనగా (35 రోజుల) కాలప్రమాణము. భగవంతుడు కాలస్వరూపుడు. సకల అనుభవములు, అనుభూతులు జీవులకు కాలపరిధియందే సంభవించును.

92వ నామముగా చెప్పినపుడు వ్రాసిన వివరణ – భక్తులనుద్ధరించుటకై వెలసియున్నవాడు. కాలస్వరూపుడు.

424. దక్షః

- శీఘ్రముగా, వేగముగా ఉండేవాడు.
- ప్రవృద్ధి, శక్తి, శీఘ్రకారి – అనే మూడు గుణములు గలవాడు.
- సమర్థుడు.

ఓం దక్షాయ నమః

45వ శ్లోకము. 424వ నామము. దక్షః – **ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః**
98వ శ్లోకము. 917వ నామము. దక్షః – **అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాంవరః**

'దక్ష' అనగా త్వరగా పెరుగుట – అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరించారు. ('దక్షిణ' అనే పదము కూడా ఇదే ధాతువునుండి వచ్చినది. యజమాని క్షేమమును పెంపొందించునది దక్షిణ.) దస్యులను, అనగా దుష్టును, కనురెప్పపాటులో సంహరించు కల్కిభగవానుడు దక్షుడు. **శీఘ్రార్థత్వాత్ దక్షధాతోః నిమేషాద్దస్యవో హతాః యేనసస్యాచ్ఛీఘ్రకారీ దక్ష ఇత్యుచ్యతే బుధైః**

శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ నమ్మాళ్వార్ రచన(4.8.1)ను ఉదాహరించారు.

ఇదే నామము మరల 917వ నామముగా – **అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాంవరః** – అని స్తుతింపబడినది. అప్పుడు ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరముగా వ్యాఖ్యానించారు. గజేంద్రుని బ్రోచుటకై సిరికింజెప్పక, శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపక, ఏ పరివారంబును జీరక, అభ్రకబతిం బన్నింపక, ఆకర్ణికాంత ధమ్మిల్లముం జక్కనొత్తక, వివాదప్రోత్థిత శ్రీకుచోపరి చేలాంచలమైన వీడక, గజప్రాణావనోత్సాహియై రొయ్యన వెడలిన గజరాజవరదుడే దక్షుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – దక్షత, సామర్థ్యము, ప్రజ్ఞ, ప్రతిభ, ప్రాభవములతో సృష్టి స్థితి లయాది సకల కార్యములను నిర్వహించువాడు దక్షుడు.

శ్రీ శంకరులు – 'దక్షః శబ్దము ద్వారా భగవంతుని మూడు గుణములు కొనియాడబడినవి – **ప్రవృద్ధః శక్తః శీఘ్రకారీ చ దక్షః** – చక్కని వృద్ధి కలిగినవాడు, శక్తి కలిగినవాడు, వేగము కలిగిన వాడు. పరమాత్మునకు ఇవి సహజలక్షణములు. ఆయన దక్షుడు.

425. విశ్రామః

- అందరికిని విశ్రమించే స్థానము.
- అందరికిని విశ్రాంతి ఇచ్చేవాడు.

ఓం విశ్రామాయ నమః

శ్రమ అనంతరము లభించే శాంతియే విశ్రామము. **విశ్రామ్యతి యస్మిన్ సర్వమ్ ఇతి విశ్రామః** – సకల జీవులకును అంతమున (జీవితానంతరము, లేదా ప్రళయకాలమున) విశ్రాంతిస్థానము. షడూర్ములతోను (అనగా ఆకలిదప్పులు, శోకమోహములు,

జననమరణములతో), తాపత్రయములతోను, అరిషడ్వర్గములతోను బాధలు పొందువారికి శరణాగతియైన భగవంతుడే విశ్రాంతిస్థానము.

విశ్రామయతి సర్వమ్ ఇతి విశ్రామః – అందరికిని విశ్రాంతి కలుగజేయువాడు. పగలు అలసినవారికి రాత్రి, కర్మపీడితులైనవారికి మరణము, ఎండలో మాడువారికి నీడ – ఇలా అన్ని శ్రమలకు విశ్రామమార్గములు కల్పించిన భగవంతుడు విశ్రామః.

భగవంతుని తలచినంతనే కష్టములనుండి తరణోపాయము, దుఃఖమునుండి ఊరట, అలసటనుండి ఆరామము లభించును.

426. విశ్వదక్షిణః

- అందరిపట్ల సమముగా కరుణగలవాడు.
- అశ్వమేధయాగమున విశ్వమును దక్షిణగానొసగువాడు.
- అన్ని విషయములందు నేర్పరి.
- అందరికంటె నేర్పరి.

ఓం విశ్వదక్షిణాయ నమః

పై వివరణలలో మొదటి రెండు అర్థములను శ్రీ భట్టులు, తరువాతి రెండు అర్థములను శ్రీ శంకరులు చెప్పారు.

గుజరాత్ పటాన్ మ్యూజియంలో శ్రీ కల్కి శిల్పం. Photo by: Anurag choubisa
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kalki_avatar_idol_in_rani_ki_vav_patan.jpg

విశ్వస్మిన్ ఇష్ట అనిష్ట కారిణియా విశేషేన దక్షతే ఇతి విశ్వదక్షిణః – అందరిపట్ల సమముగా దయజూపువాడు. త్రివిక్రముడై తన పాదముతో బలిని మాత్రమే కాక అందరిని పావనము చేసెను. (దాక్షిణ్యము అనగా క్షమాగుణము). **విశ్వమ్ దక్షిణా అస్య ఇతి విశ్వదక్షిణః.**

యదాశ్వమేధే పృథివీం దక్షిణాత్వేన దత్తవాన్ మహాసురేభ్యః కృత్స్నాం యః స స్మృతో విశ్వదక్షిణః - అశ్వమేధయాగము చేసి సమస్తమును బ్రాహ్మణులకు దక్షిణగానొసగినవాడు.

తతశ్చోరక్షయ కృత్వా ద్విజేభ్యః పృథ్వీమిమాం
వాజిమేధ మహాయజ్ఞే విధివత్ కల్పయిష్యతి – మహాభారతము. వనపర్వము. 191.1

విశ్వేషు కర్మసు దాక్షిణ్యాత్ విశ్వదక్షిణః – అన్నిపనులందు దక్షిణ (నైపుణ్యము) కలవాడు. సర్వసమర్థుడు. సర్వశక్తి భాండాగారము.

విశ్వస్మాత్ దక్షిణః శక్తః – అందరికంటె ఎక్కువ దక్షిణ (శక్తి, సామర్థ్యములు) గలవాడు. విశ్వములోని సమస్త జీవుల శక్తి, సామర్థ్యము, నైపుణ్యము, జ్ఞానము – అన్నియును భగవంతుని దక్షిణకు ప్రతిబింబములే. ఎందుకంటే అన్నివిధములైన శక్తిసామర్థ్యములు భగవంతునినుండియే కలుగుచున్నవి. కనుక భగవానుడు విశ్వదక్షిణుడు అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయం |
అర్థోఽనర్థో మహాకోశో మహాభోగో మహాధనః || (46)

427. విస్తారః

- (వేదములను) విస్తరింపజేయువాడు.
- అన్నింటియందు విస్తరించియున్నవాడు.
- అన్నింటిని తనయందు ఉంచుకొనుటకు (ప్రళయకాలమున) విస్తరించువాడు.

ఓం విస్తారాయ నమః

ప్రబలం యః కలి హత్వా ప్రవర్త్య చ కృతం యుగం విస్తార్య వేద మర్యాదాం స్థితో విస్తార ఉచ్యతే - కలిపురుషుని హతముచేసి, మరల కృతయుగమును ప్రర్తింపజేసి, వేదసమ్మతమగు మర్యాదలను అన్నింటినీ విస్తరింపజేయు కల్కిభగవానుడు విస్తారుడు – అని ఈ నామమును వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీభట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము.

తతోఽధర్మ వినాశోవై ధర్మవృద్ధిశ్చ భారత
భవిష్యతి కృతే ప్రాప్తే క్రియావాంశ్చ జానస్తథా – మహాభారతము. వనపర్వము 191.7

కృతయుగము రాగానే అధర్మము పూర్తిగా నాశనమై ధర్మము అభివృద్ధి జరుగుతుంది. మానవులు సత్కార్యములాచరించెదరు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వారు రచన (తిరువైమోళి 5.2.1.2)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు నానావిధ జీవవస్తురూపమున విశ్వమంతటా వ్యాపించియున్నాడు. ప్రళయకాలమున ఆయన విస్తరించి అన్నింటినీ తనలో లయము చేసుకొనును. కనుక 'విస్తారః' నామము రెండు విధములుగా వర్తించును (1) అన్నింటిలోపల వ్యాపించియున్నవాడు (2) అన్నింటిని తనలో ఇముడ్చుకొనుటకు వ్యాపించినవాడు. ఒక విత్తనములో చెట్టు ఇమిడియుండును. చెట్టులో విత్తనముండును.

యజుర్వేదములో ఈ భావము ఇలా రెండుచోట్ల చెప్పబడినది. (1) **తదన్తరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః** (2) **ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యామ్ జగత్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు అనుగ్రహించిన విశ్వరూపము 'విస్తారః'. అది ఆదిమధ్యాంత రహితము. అనంత నేత్ర ముఖ బాహు సంయుతము. శశిసూర్య నయన ప్రకాశవంతము. విస్తరించుటయే జీవితము అని స్వామి వివేకానంద అన్నారు. మనము భగవంతునిపై భక్తిని, ప్రేమను పెంచుకొన్నయెడల ఆయనకు దగ్గర కాగలము.

428. స్థావరస్థాణుః

- కృతయుగ ధర్మమును పునఃస్థాపించి, విశ్రమించువాడు.
- స్థావరములైన (చలనము లేని) భూమివంటివి ఆయనయందు ఉండును.
- చలనము లేనివాడు. ఆయనయందు భూమివంటివి ఉండును.

ఓం స్థావరస్థాణవే నమః

ఇంతకుముందు చెప్పిన కొన్ని నామముల అర్థములను గుర్తు చేసుకొందాము.

28వ నామము. **స్థాణుః** – (4వ శ్లోకము) **సర్వః శర్వః శివః స్థాణుః భూతాదిః నిధిరవ్యయః** – స్థిరమైనవాడు. నిశ్చయముగ ఇష్టకామ్యములను సిద్ధింపజేయువాడు. వృద్ధి, క్షయ గుణములకు లోబడనివాడు.

121వ నామము. **శాశ్వతస్థాణుః** – (13వ శ్లోకము) **అమృతః శాశ్వతస్థాణుః వరారోహో మహాతపాః** – కాలముతో నిమిత్తము లేకుండ, నిశ్చలముగా, నిత్యమై, సత్యమై, నిరంతరమైనవాడు. ఆదిమధ్యాంత రహిత పరబ్రహ్మము.

ఇప్పటి 428వ నామము. **స్థావరస్థాణుః** – (46వ శ్లోకము) **విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయమ్**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కలియుగాంతమున దుష్టులను నాశనము చేసి, కృతయుగ ధర్మమును పునరుద్ధరించి, ఆపై శమించి, కదలకుండా ఉండువాడు స్థావరస్థాణువు. **స్థావరీకృత్య ధర్మాన్యః శమే స్థాస్యతి నిత్యశః యేనకేనాప్యచాల్యస్థః స్థావరస్థాణురుచ్యతే**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్థితి శీలః స్థావరః, స్థితిశీలాని పృథివ్యాదీని తిష్ఠంతి అస్మిన్ ఇతి స్థాణుః, స్థావరశ్చ అసౌ స్థాణుశ్చ స్థావరస్థాణుః** – కదలకుండే ఉండే లక్షణమున్నది స్థావరము. అటువంటివి ఎవరియందు ఉండునో ఆయన స్థాణువు. స్థావరము కూడాను, స్థాణువుకూడాను అయినందున స్థావరస్థాణువు. శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఈ వ్యాఖ్యకు రెండు విధాలైన వివరణలు లభిస్తున్నాయి (1) కదలిక లేని భూమివంటివి భగవంతుని యందు స్థిరముగా ఉన్నాయి (2) కదలిక లేనట్లు అనిపించే భూమివంటివి భగవంతునియందు ఉన్నాయి. కదలిక లేనివాడు, మిగిలినవానికి ఆధారమైనవాడు కూడా ఆయనే.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవంతుడు స్థిరమైనవాడు (స్థావరః). భగవంతుడు నిశ్చలుడు (స్థావరః) అంతటా ఉన్నవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ప్రళయకాలమువరకు ఉండే పంచభూతములు స్థావరములు. తన స్థితియందు మార్పు లేనిది స్థాణువు. మారని స్థితి గలవాడు, స్థావరములైన పంచభూతములకు నిలయమైనవాడు స్థావరస్థాణువు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ప్రజలు మార్గములో నడచి గమ్యము చేరుకొందురు. కాని మార్గము మాత్రము స్థిరముగానుండును. గర్భిణీ స్త్రీ నడచినపుడు గర్భములోని బిడ్డ నడవడంలేదు. భగవంతుడు అంతటినీ సృష్టించాడు గాని ఆయనమాత్రము స్థావరుడు.

429. ప్రమాణమ్

- సకల ధర్మమునకు, జ్ఞానమునకు, శాస్త్రమునకు మౌలికమైన ఋజువు.

ఓం ప్రమాణాయ నమః

ఈ నామము మరల 959వ నామముగా వచ్చును.

46వ శ్లోకము. 429వ నామము. ప్రమాణమ్ – **విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయం**

103వ శ్లోకము. 959వ నామము. ప్రమాణమ్ – **ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ ప్రాణజీవనః**

'మానము' అనగా కొలుచునది. ప్రమాణము అనగా అన్ని లెక్కలకు మూలము. అన్ని విషయములకు మౌలికాధారము. అధికారిక జ్ఞానము. ఎందువలనంటే సకల ధర్మములకు, శాస్త్రములకు, జ్ఞాన విజ్ఞానములకు నారాయణుడే సృష్టికర్త, ప్రమాణము.

యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యాః శిల్పాది కర్మ చ
వేదాః శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్ సర్వమ్ జనార్ధనాత్ – అని ఈ స్తోత్రము ఉత్తర పీఠికలో చెప్పబడినది.

హితాహిత స్థాపకత్వాత్ ప్రమాణమ్ స్యాత్కృతాదిషు – కృతయుగంలో ఉన్న జీవులకు మంచిచెడులు తెలియజేసి స్థిరమైన ఏర్పాట్లు చేసినవాడు. స్థిరమైన ప్రమాణాలు ఏర్పరచినవాడు.

ప్రమీయతే అనేనేతి ప్రమాణమ్ – హితము చెప్పి ప్రమాణమునేర్పరచువాడు.

తచ్ఛీల మనువర్తంతే మనుష్యాః లోకవాసినః – లోకంలో నివసించేవారంతా ఆ పరమేశ్వరుని శీలాన్నే ఉత్తమమైనదిగా అనుసరిస్తారు.

430. బీజమవ్యయమ్

- నశించని బీజము.
- తాను మారకుండానే అన్నింటికి జన్మనిచ్చువాడు.
- మరల మరల (యుగాంతములందు) ధర్మస్థాపన చేయువాడు.

ఓం అవ్యయాయ బీజాయ నమః

ఓం బీజాయ అవ్యయాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ప్రతి యుగాంతమున ధర్మము మరల మరల ప్రవర్ధిల్లుటకు కారణమైనవాడు గనుక ఆయన అవ్యయ బీజము.
యో వై కలియుగస్యాంతే ముహుర్ధర్మ ప్రరోహణమ్ కరోతి భక్త రక్షార్థాం సోచ్యతే బీజమవ్యయమ్

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – తాను మారకుండానే అన్నింటికీ కారణమైనవాడు. అనగా ఒక చెట్టు మొలకెత్తినపుడు ఆ బీజము అంతటితో వ్యయమగును (ఖర్చై పోవును). కాని పరమాత్ముడు తాను అవ్యయుడై మరల మరల సృష్టి కావించును. **అన్యథా భావవ్యతిః ఏకేన కారణమ్**

ధర్మచక్రము రచయిత ఇదే వ్యాఖ్యను కొంచెం వైవిధ్యంగా వివరించారు. కొన్ని బీజాలు అసలు మొలకెత్తకుండా బీజాలుగానే ఉండి నశించిపోతాయి. కాని భగవంతుడు అలా వ్యయముకాని బీజము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి గీత (9.18)నుండి ఉదాహరించారు –
గతిర్భర్తా ప్రభుః సాక్షీ నివాస శరణం సుహృత్
ప్రభవః ప్రలయః స్థానం నిధానం బీజమవ్యయమ్
పరమగతియైన పరంధామమును, జగత్తును భరించి పోషించువాడను నేనే. అందరికిని స్వామిని, అందరి శుభాశుభములను చూచువాడను నేనే. అందరికిని నివాస స్థానమును, శరణు పొందదగినవాడను నేనే. ప్రత్యుపకారమును ఆశింపక హితమొనర్చువాడను, అందరి ఉత్పత్తి, ప్రళయములకు హేతువును, వారి స్థితికి ఆధారమును, నిధానమును, శాశ్వత కారణమును నేనే.

ఈ గీతా శ్లోకమునకు భగవద్రామానుజుల భాష్యము – **తత్ర తత్ర వ్యయరహితమ్ యత్కారణమ్ తదహమ్ ఏవ** – నేను మాత్రమే అంతటా శాశ్వత మూలకారణములకు తరుగులేని బీజమును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **అజాయమానో బహుదా విజాయతే** – అనే వేదోక్తి ఇదే భావమును తెలుపుచున్నది. ఇంకా వ్యాకరణసూక్తి 'అవ్యయ' పదమునకు ఇలా చెప్పుచున్నది – **సదృశమ్ త్రిషు లింగేషు సర్వాసు చ విభక్తిషు వచనేషు చ సర్వేషు యన్నవ్యేతి తద్ అవ్యయమ్.** అనగా, మూడు లింగపదాలలోను, ఏక బహు వచన పదాలలోనూ, విభక్తి రూపాలలోనూ కూడా సమానమైన భావము, రూపము కలిగినది. వేరుగా చూడలేనిది. అది అవ్యయము.

431. అర్థః

- కోరబడువానిలో ఉత్తమమైనవాడు (అర్థింపబడువాడు).
- సచ్చిదానంద స్వరూపుడైనందున అందరు ఆయనను కోరుకొందురు.

ఓం అర్థాయ నమః

అర్థమనగా అర్థింపబడునది. **పరమై కాంతిభిర్నిత్యం ఈషణత్రయ వర్జితైః స్వయం ప్రయోజనతయా యాద్యమానోऽర్థ ఉచ్యతే.** ఈషణత్రయమును (ధనేషణ, దారేషణ, పుత్రేషణ) వదలి, తననే ఆరాధించు భక్తులచే, తానే పురుషార్థముగా భావించబడువాడు. శ్రీ భట్టులు భగవద్గీత (7.19)నుండి ఉదాహరించారు.

బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే
వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః

అనేక జన్మల తరువాత జ్ఞానియైనవాడు సర్వము పరమేశ్వరమయము అని భావించి నన్ను శరణు పొందుతాడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **సుఖరూపత్వాత్ సర్వైః అర్థ్యత ఇతి అర్థః** – భగవంతుడు ఆనందమూర్తి. కనుక అందరు ఆయనను కోరుకొంటారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ప్రపంచములో ప్రజలు కోరుకొనే ఎన్నో విషయములు తుదకు దుఃఖమును కలిగించును. కాని భగవంతుడే పరిపూర్ణ ఆనందస్వరూపుడనీ, ఆయననే కోరుకొనదగుననీ జ్ఞానులెరుగుదురు.

432. అనర్థః

- అల్పభాగ్యులు (శాశ్వతమైన ఆనందము కోరనివారు) ఎవరిని అర్థించరో అతడు.
- అన్ని కోరికలు నెరవేరినవాడు. పొందవలసిన కోరికలు లేనివాడు. పూర్ణుడు, పూర్ణకాముడు, పరిపూర్ణుడు.

ఓం అనర్థాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తగినంత వివేకము లేనివారు అశాశ్వతమైన అర్థకామములవెంట వెంపర్లాడుతారు. కనుక వారు పరంధాముని (సరిగా) అర్థించరు. భోగకాములకు భగవంతుడు అనర్థుడు. **అర్థార్థినాऽల్పభాగ్యేన నిర్వ్యాజం నార్థ్యతేయతః తస్మాదనర్థనా మాసౌ వేదవిద్భిః ప్రకీర్తితః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు పొందవలసినవేవీ లేవు. ఆయన పూర్ణకాముడు. ఆయనే అందరికి కొండలంత వరములు గూపెడు కోనేటిరాయడు. సిరిగలవాడు. అనర్థుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – సదుపాయములు పెరిగినకొలదీ ఆధునికుల జీవితములు సంక్లిష్టములై దుఃఖములకు దారి తీయుచున్నవి. జనుల కోరికలునానాటికి అధికములై శాంతి దూరమగుచున్నది. కోరికలను అదుపులో పెట్టుకొని సాగించే జీవనవిధానమే శ్రీదేవుని ధ్యానించు అకాశమును కలిగించి శాశ్వతమైన సౌఖ్యమునకు సోపానమగును.

శ్రీ దుర్గా ఆపదుద్ధారక స్తోత్రము

నమస్తే శరణ్యే శివే సానుకంపే నమస్తే జగద్వ్యాపికే విశ్వరూపే
నమస్తే జగద్వంద్య పాదారవిందే నమస్తే జగత్తారిణి త్రాహి దుర్గే

నమస్తే జగచ్చింత్యమాన స్వరూపే నమస్తే మహాయోగిని జ్ఞానరూపే
నమస్తే నమస్తే సదానంద రూపే నమస్తే జగత్తారిణి త్రాహి దుర్గే

అనాధస్య దీనస్య తృష్ణాతురస్య భయార్తస్య భీతస్య బద్ధస్య జంతో
త్వమేకా గతిర్దేవి నిస్తార కర్త్రీ నమస్తే జగత్తారిణి త్రాహిదుర్గే

అరణ్యే రణే దారుణే శత్రుమధ్యే నలే సాగరే ప్రాంతరే రాజగేహే
త్వమేకా గతిర్దేవి నిస్తారనౌకా నమస్తే జగత్తారిణి త్రాహిదుర్గే

చిత్రం – మస్కట్ శ్రీ అమ్మవారి గుడిలోని చిత్రపటం. చిత్రకారుడు – శ్రీ ముసలయ్య, మార్టేరు. ప.గో. జిల్లా, ఆంధ్రప్రదేశ్

433. మహాకోశః

- గొప్ప నిధి (ధనాగారము) కలవాడు. ఎన్నటికీ తరగని శంఖపద్మ నిధులు గలవాడు.
- గొప్ప నిధి. తరగని పెన్నిధి.
- ఐదు కోశములు ఆవరణములుగా గలవాడు.

ఓం మహాకోశాయ నమః

మహాంత కోశా యస్య సః మహాకోశః. కోశము అనగా నిధి. మహాకోశము అనగా తరుగులేని పెద్ద నిధి. ఎవరికెంత భాగ్యమునిచ్చినా ఆయన సంపద తరగదు. చిత్ర విచిత్రములైన గ్రహనక్షత్ర జీవ చరాచర జాలమును, బ్రహ్మాండములను సృష్టించినా ఆయన తరిగిపోడు. కనుక ఆయన మహాకోశము. **శంఖపద్మాది నిధయః మహాంతో రోహణో గిరిః కోశభాండ గృహా యస్య మహాకోశస్స ఉచ్యతే**

శ్రీ శంకరులు కోశము అనగా 'ఆవరణ' (చుట్టూ ఉండే వలయము, లేదా కవచము) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. శరీరంలో ఉండే కోశములు ఐదు.

(1) అన్నమయ కోశము – ఇంద్రియములను నియంత్రించి యోగులు దీనిని దాటవచ్చును.

(2) ప్రాణమయ కోశము – శ్వాసను నియంత్రించి దీనిని దాటవచ్చును.

(3) మనోమయ కోశము – మనస్సును నియంత్రించి దీనిని దాటవచ్చును.

(4) విజ్ఞానమయ కోశము – జ్ఞానమును నియంత్రించి దీనిని దాటవచ్చును.

(5) ఆనందమయ కోశము – ఆత్మను నియంత్రించి దీనిని దాటవచ్చును.

ఇలా సాధన ద్వారా యోగులు వివిధ కోశములను అధిగమించవచ్చును. ఈ పంచకోశములు ఆవరణగా ఉన్నవాడు నారాయణుడు.

పరబ్రహ్మోపాసన క్రమంగా జరగాలి. అన్నాన్ని ఎన్నడూ నిందించరాదు. ప్రాణము, మనస్సు అన్నీ అన్నంపైనే ఆధారపడి ఉన్నాయి. అన్నాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయకుండా, జీవించడానికి సరిపడా నియమం ప్రకారం తినాలి. అన్నాన్ని పూజిస్తే తరువాతివన్నీ లభిస్తాయి. అందుకని ఆహారాన్ని వదలకుండా, ప్రాణాన్ని నిలుపుకుంటూ, మనస్సును వికసింపజేసుకొని, విజ్ఞానానుభవంనుండి బ్రహ్మానందం పొందాలి. (తైత్తరీయోపనిషత్తులో వరుణమహర్షి తన కుమారుడు భృగుమహర్షికి ఉపదేశించాడు.)

434. మహాభోగః

- సుఖమునొసగు మహాభోగములు గలవాడు.
- తన్నాశ్రయించిన భక్తులందరికిని సుఖ భోగ ఆనంద శాంతులను సమకూర్చువాడు.

ఓం మహాభోగాయ నమః

మహాన్ భోగః యస్మాత్ స మహాభోగః – ధనముతో సాధింపదగిన మహత్తరమైన కామభోగములు ఆ శ్రీనివాసునివల్లనే లభించును గనుక ఆయన మహాభోగుడు అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **అర్థసాధ్యః కామభోగో యస్మాదేషాం మహానిత్తి మహాభోగ స్స విజ్ఞేయా హ్యస్మార్ణః చింతితార్థదః -** ధనముతో సాధింపదగిన మహత్తరమైన కామభోగాలు తనవల్లనే లభిస్తున్నట్లుగా ఉండేవాడు. ఈ నామాన్ని 'ఓం మహాభోగాయ నమః' అనే అష్టాక్షరీ మంత్రంగా జపం చేస్తే కోరిన ధనం లభిస్తుంది.

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్యారాధనమోహతే
లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్హితాన్ – గీత 7.22

అటువంటి కోరికలుగల భక్తుడు భక్తిశ్రద్ధలతో ఆ దేవతనే ఆరాధిస్తాడు. తత్ఫలితముగా నా అనుగ్రహము వల్లనే ఆ దేవత ద్వారా తాను కోరిన భోగములు పొందుతాడు.

మహాన్ భోగాన్ నందరూపః అస్య ఇతి – ఆనందరూపమయిన గొప్ప భోగము ఇతడికి ఉన్నది. సచ్చిదానంద స్వరూపుడు గనుక పరమేశ్వరుడు 'మహాభోగః' అనబడుచున్నాడు. తనను ఆశ్రయించినవారికి అన్నిరకాల భోగాలను ఇచ్చేవాడు. అందుచేత శ్రీమన్నారాయణుడు మహాభోగి.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వార్ రచన (310.3)నుండి ప్రస్తావించారు. భగవంతుడు అంతు, హద్దు లేని భోగములు కలిగియున్నాడు (**ముత్తు ఇల్ పాల్ భోగత్తొరు తనినాయకన్**).

ధర్మచక్రము రచయిత – కొన్ని ఆనందములు కోరుకొనదగిన ఫలితములనిచ్చును. కొన్ని దుఃఖహేతువులగును. ఆకలి తీర్చుకొనునంత తిన్నవానికి అనారోగ్యములేదు. రుచికొరకు తినేవాడికి ఇబ్బందులు కలుగును. జూదము, మద్యపానము,

ధనాపహరణ వంటివి దుఃఖములకు దారితీయును. భగవంతుడు ఆత్మజ్ఞానమునకు, శాశ్వత సచ్చిదానందమునకు, అత్యుత్తమములైన సౌఖ్యములకు ఆలవాలము. కనుక ఆయన మహాభోగి.

435. మహాధనః

- అపారమగు సిరిగలవాడు. తన భక్తులకు ధన కనక వస్తు వాహన విశేషములన్నియును వర్షింపజేయును.

ఓం మహాధనాయ నమః

అనిరూప్యేతి కృపణ ప్రదేయం ధనమక్షయం యస్యైవాస్తీతి సతతం స మహాధన ఈరితః - అమితమైన ధనముగలవాడు మహాధనుడు. **మహత్ ధనం యస్య సః మహాధనః** – అతి పిసినారికి గాని, పరమ దరిద్రునకు గాని ఎంత ఇచ్చినా తరగని ధనముగలవాడు మహాధనుడు. శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో విష్ణుపురాణము (1.8.23) నుండి ప్రమాణము చెప్పారు –

మరీచి మిశ్రైః దక్షేణ తథైవ అన్యాయైః అనంతతః
ధర్మః ప్రాప్తః తథాచ అన్యైః అర్థ కామ తథా పరైః
మరీచి, దక్షుడు వంటివారు ఆ పరమేశ్వరునినుండి ధర్మము అమితంగా పొందారు. అలాగే కొందరు సంపదలను, కొందరు కామములను పొందారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు 'మహాధనము' కలిగియున్నాడు (435వ నామము). అది 'మహాకోశము'లో నున్నది (433వ నామము). అది 'మహాభోగము'ను ప్రసాదించును (434వ నామము).

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రాపంచిక ధనము, జ్ఞానము, భక్తి అనేవి మూడు ధనములు. వీటిలో ధనము, జ్ఞానము లభించినవారు జనులనుండి ప్రశంసలు పొంది, తద్వారా గర్వాంధులవుతారు. కాని భక్తి అనే సంపద కలిగినవానికి భగవంతుని ప్రశంస మాత్రము లభిస్తుంది. ఆసంపదవల్ల కలిగే సచ్చిదానంద శాశ్వత వైభోగము భగవంతుడే.

పట్టాభిషేక సమయమున శ్రీరాముడు అందరికిని విలువైన కానుకలిచ్చెను. కాని హనుమంతునకు ఏమీ ఇచ్చినట్లు కనిపించలేదు. సీతమ్మ తల్లి అందుకు కారణమడుగగా శ్రీరాముడు తాను హనుమంతునకిచ్చినది వేరెవరికిని తెలియదని, హనుమంతునే అడిగి తెలుసుకొనమని చెప్పెను. సీతమ్మతల్లి ఆ విషయం అడుగగా అంజనీసుతుడు తన హృదయంలో నెలకొనియున్న సీతారాములను చూపెను. ఇదే మహాధనము. తనను నమ్ముకొన్నవారికి శ్రీ మహావిష్ణువు స్వయముగా తననే ప్రసాదించును. కనుక ఆయనే మహాధనము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అందరూ కోరుకొనే తరగని, నశించని, కొలువరాని పరమానందమనే మహాధనము గనుక ఆయన మహాధనుడు.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి) **అర్థార్థీ చార్థమాప్నుయాత్ కామానవాప్నుయాత్ కామీ** – ధనము కోరువారికి ధనమును, కోరికలు గలవానికి కోరినవియును వర్షించునని ఈ స్తవరాజము ఉత్తరపీఠికలో తెలుపబడియున్నది. అర్థః, అనర్థః, మహాకోశః, మహాభోగః, మహాధనః అను నామములు భగవానుని ధనసమృద్ధిని సూచించుచున్నవి. కనుక భక్తులు చాలమంది ఈ నామములను జపించుచు సకల దారిద్ర్యములనుండియు విముక్తిని పొందుచున్నారు.

అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠోభూర్ధర్మయూపో మహామఖః |
నక్షత్రనేమిర్నక్షత్రీ క్షమః క్షామః సమీహనః || (47)

436. అనిర్విణ్ణః

- విరామము, నిరాశ, నిర్వేదము లేకుండా సృష్టికార్యము సాధించువాడు.
- కోరికలు లేనివాడు, పరిపూర్ణుడు కనుక నిరాశ చెందనివాడు.

ఓం అనిర్విణ్ణాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

47వ శ్లోకము. 436వ నామము. అనిర్విణ్ణః – **అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠోభూర్ధర్మయూపో మహామఖః**

95వ శ్లోకము. 893వ నామము. అనిర్విణ్ణః – **అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – జనులు సంసారబద్ధులై, లౌకికవాంఛాప్రీతిపరులై, పరమేశ్వరుని అలక్ష్యం చేసినాగాని విసుగు చెందక మరల మరల సృష్టికార్యం కొనసాగించువాడు అనిర్విణ్ణుడు. **అనిర్విణ్ణో జాగరూకో జగద్వ్యాపార సంతతౌ.**

శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ నమ్మాళ్వారు పెరియతిరువంతాది (18)నుండి ఉదాహరించారు. **సోంబాదు ఇప్పల్లురువాయ్ ఎల్లామ్ పడర్ విత్తవిత్తా.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు పరిపూర్ణుడు. పూర్ణకాముడు. ఆయనకు కావలసినదేదీ లేదు. కనుక ఆయన నిర్విణ్ణ భావము చెందనివాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – సత్వభావముతో కర్మలు చేసేవారికి నిరాశ, నిస్పృహ భావములు కలుగవు. రజస్తమోభావములతో ఆచరించే కర్మలు నిరాశకు, నిస్పృహకు దారి తీస్తాయి.

437. స్థవిష్ఠః

- విరాట్ రూపముతో సర్వమయుడై యున్నవాడు. బ్రహ్మాండమును తనలో ఇముడ్చుకొన్న బృహద్రూపి.
- నక్షత్రమండలమున శింశుమార రూపియై ప్రకాశించువాడు.

ఓం స్థవిష్ఠాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

6వ శ్లోకము. 53వ నామము. స్థవిష్ఠః – **విశ్వకర్మా మనుస్త్వష్టా స్థవిష్ఠః స్థవిరో ధ్రువః**

47వ శ్లోకము. 437వ నామము.స్థవిష్ఠః – **అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠో భూర్ధర్మయూపో మహామఖః**

'స్థూల' అనగా పెద్ద – అనే పదము ఆధారంగా 'స్థవిష్ఠః' నామమును వివరించారు. **స్థౌల్యాత్ స్థవిష్ఠః**. విష్ణుపురాణము (2.9.1)లోని శింశుమార చక్రము వర్ణన ఆధారంగా శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును వివరించారు.

శింశుమారాకృతితయా తారారూపేణ సర్వదా స్థౌల్యాత్ స్థవిష్ఠ సంప్రోక్తః సప్తార్ణః పాపనాశనః - నక్షత్రమండలమునందు శింశుమార చక్రము రూపముననున్నవాడు. స్థూలమైనందున స్థవిష్ఠుడనబడును. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. సర్వపాపహరము. ఓం స్థవిష్ఠాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరాచార్యులు ముండకోపనిషత్తు (2.1.4)నుండి ప్రమాణము చెప్పారు. **అగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్రసూర్యౌ** – ఈ పరబ్రహ్మకు అగ్ని శిరస్సు. సూర్యచంద్రులు నేత్రాలు. దిక్కులే చెవులు. వేదాలు వాక్కు. వాయువు ప్రాణం. జగత్తే అతని హృదయం. అతని పాదాలనుండి భూమి పుట్టింది. అతడే సమస్త భూతాలలోను ఉండే అంతరాత్మ.

అతిశయేన స్థూలః – మిక్కిలి లావైనవాడు. విరాడ్రూపంతో స్థూలప్రపంచాభిమానిగా (వైశ్వానరుడై) ఉన్నాడు.

అనేకబాహూదర వక్త్రనేత్రం పశ్యామి త్వాం సర్వతోఽనంతరూపమ్
నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప – భగవద్గీత 11.16

ఓ విశ్వేశ్వరా! విశ్వరూపా! నీ బాహువులు, ఉదరములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అనంతమైన నీ రూపము సర్వతోముఖముగా వర్ధిల్లుతున్నది. నీవు ఆద్యంతరహితుడవు. నీ దివ్యరూపానికి ఆది, మధ్య, అంతము లేదు.

శ్రీ మద్భాగవతంలో 2.1.24 నుండి 2.1.38 శ్లోకములలో భగవంతుని విరాడ్రూపము వర్ణన ఉన్నది. తైత్తరీయారణ్యకము (2.19)లో భగవంతుని శింశుమార స్వరూపమును వర్ణించారు.

తస్మై సమస్తచ్ఛిరో ధర్మో మూర్ధానమ్ బ్రహ్మోత్తరా విష్ణు హృదయమ్ .....
స వా ఏష దివ్యః సాక్వరః శింశుమారః

<u>విష్ణుపురాణంలో శింశుమారరూప వర్ణన –</u>

తారామయం భగవతశ్శింశుమారకృతి ప్రభో
దివిరూపం హరేర్యత్తు తస్య పుచ్ఛేస్థితో ధ్రువః
సైషభ్రమన్ భ్రామయతి చంద్రాదిత్యాదికాన్ గ్రహాన్
భ్రమన్తమతు తం యాన్తి నక్షత్రాణి చ చక్రవత్
సూర్యచంద్రమసౌ తారా నక్షత్రాణి గ్రహైస్సహ
వాతానీకమయై బంధైర్ధ్రున్ వే బద్ధాని తానివె
శింశుమారాకృతి ప్రోక్తం యద్రూపం జ్యోతిషాన్దివి
నారాయణోఽయనం ధామ్నాం తస్యాధార స్వయం హృది ......
తదాధారం జగచ్ఛేదం స దేవాసుర మానుషమ్ ....
ఆకాశ గంగా సలిలం తథాऽऽదాయ గభస్తిమాన్
అన భ్ర గతమే వోర్వ్యాం సద్యః క్షిపతి రశ్మిభిః ......
ఉభయం పుణ్యమత్పృథనం నృణాం పాపహరం ద్విజ
ఆకాశగంగా సలిలం దివ్యం స్నానం మహామునే ....

ధ్రువునకు వరమిస్తున్న శ్రీ మహావిష్ణువు.
1940 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:1940s_Indian_Vintage_Print_Vishnu_With_Bhakta_Dhurva.jpg

ఆధారభూత స్సవితు ర్ధ్రువ వో మునివరోత్తమ
ధ్రువస్య శింశుమారోసౌ సోపి నారాయణాశ్రయః
హృది నారాయణస్తస్య శింశుమారస్య సంస్థితః
తద్భుతాన్ సవన్ భూతానామాది భూతస్సనాతనః

భగవానుడైన విష్ణువు నక్షత్రమయమై 'శింశుమార' స్వరూపమున వెలుగుచున్నాడు. దాని తోకయందు ధ్రువుడున్నాడు. ఆ శింశుమారాకృతియే చంద్రసూర్యాది గ్రహములను గిఱ్ఱున త్రిప్పుచున్నది. అట్లు తిరుగుచున్న దానివెంట నక్షత్రములు చక్రములవలె తిరుగుచున్నవి. సూర్యచంద్రులు, తారా నక్షత్రములు, గ్రహములతో కూడ వాయుమయమైన గట్టిత్రాళ్ళతో (సప్తవాయువులచే) ధ్రువునియందు కట్టబడియున్నది.

జ్యోతిస్వరూపమైన యీ శింశుమారాకారముయొక్క హృదయమునందు తారాస్వరూపమున నారాయణుడే స్వయముగా దానికాధారమైయున్నాడు. తారామయమైన శింశుమారముయొక్క తోకయందు, జగత్పతియైన ఆ నారాయణు నారాధించుచు ఉత్థానపాదుని కుమారుడగు ధ్రువుడున్నాడు.

సర్వాధ్యక్షుడైన జనార్దనుడు శింశుమారమునకు, శింశుమారము ధ్రువునకు, ధ్రువుడు సూర్యునకు ఆధారముగానున్నారు. ఆ సూర్యుడు దేవాసుర మనుష్యులతోకూడి ఈ జగత్తునకాధారముగా నున్నాడు.

ఆకాశగంగయందలి నీటిని సూర్యుడు గ్రహించి, దానిని తన కిరణములచేతనే భూమిపై వర్షించుచున్నాడు. దాని స్పర్శచే మానవుడు పాపముల బాసి పుణ్యలోకములకు పోవును. దానికే దివ్యస్నానమని పేరు. సూర్యుడు కనపడుచుండగనే మేఘముల మూలమున కాక సూర్యుని కిరణముల చేత ఆకాశగంగాజలము కృత్తికానక్షత్రము మొదలుకొనియున్నవానిలో బేసి నక్షత్రములయందు ఆకాశమునుండి వర్షింపబడు ఆ జలము దిగ్గజములచే వర్షింపబడు గంగోదకమని పేరు గాంచినది. సరి నక్షత్రములయందు, అనగా రోహిణి, ఆర్ద్ర మొదలగు వానియందున్న సూర్యుని కిరణములచే ఆకర్షింపబడి వర్షింపబడు ఆకాశగంగాజలము కూడ చాలా పుణ్యమైనది. పాపహరము. పుణ్యస్నానమను వాడుక దీనికే. మేఘములచే వర్షింపబడు నీరు ఓషధులను పెంచును. అది జీవనాధారముగను అమృతమని పేరొందినది.

యజ్ఞములు, వేదములు, వర్ణములు, సర్వదేవతలు, పశువులు, భూతములు మొదలగునవియెల్ల వర్షముచే నిలుచుచున్నవి. అన్నము వృష్టి (వర్షము)చే నేర్పడుచున్నవి. ఆ వృష్టికాధారము సూర్యుడు సూర్యుడు. అతనికాధారము ధ్రువుడు. ధ్రువునికాధారము నారాయణుడు. దానిహృదయమందే ఆ నారాయణమూర్తి యున్నాడు. సర్వభూతములకు అతడే మొదలయి, సనాతనుడయి ఉన్నాడు. ఈ విధముగా నక్షత్రమండలంలో ప్రకాశిస్తున్న శ్రీమన్నారాయణుడు 'స్థవిష్ఠః' అనబడుతున్నాడు.

(ఈ నామ వివరణలో అధికభాగం డా. క్రోవి పార్థసారధి రచన 'శ్రీకైవల్యసారధి'నుండి తీసుకొన్నాను)

438. భూః

అభూః

- మరే ఆధారము లేకుండా ఉండేవాడు గనుక నిజమైన ఉనికిగలవాడు భగవంతుడు మాత్రమే.
- శింశుమార చక్రమునకు ఆధారమైన ధ్రువుడు.
- జన్మము లేనివాడు.

ఓం భువే నమః

ఓం అభువే నమః

ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు 'భూః' అని చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు 'అభూః' అని పరిగణించారుగాని, 'భూః' అనే నామాంతరాన్నికూడా పేర్కొన్నారు.

భూః – 'భావ్'నుండి – ఉనికి కలిగియుండుట. మిగిలినవన్నీ మరొక ఆధారముపై నియమితకాలంలో ఉంటాయి. కాని శ్రీనాథుడు వేరే ఆధారములేని నిజమైన ఉనికిగలవాడు.

శింశుమార చక్రమునకు తోక స్థానములో ధ్రువుడు ఆధారము. శ్రీవాసుదేవ సేవాపరాయణుడైన ధ్రువుడు భగవంతుని అంశయే. అలా భగవంతుడు శింశుమార చక్రమునకు ఆధారము – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **ఔత్తానపాది సంబంధాత్ సర్వాధారతయా తథా భవతీతి చ భూః ప్రోక్తః భక్తానాం భూతిదో మనుః** - ఈ నామజపము భక్తులకు ఐశ్వర్యాన్ని ప్రసాదిస్తుంది. ఓం భువే నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ రామానుజన్ తిరువైమొళి (5.6.5), తిరుచ్చందారువిత్తమ్ (6)నుండి ఉదాహరిస్తూ, భూమిని భరించే ఆదిశేషునికి ఆధారమైనవాడు 'భూః' అని వివరించారు.

నమ్మాళ్వార్ – **తిఱంబామల్ మణ్ కాక్కిన్ఱేన్ యానే** ....

తిరుమళిసాయి ఆళ్వార్ – **నాగమేందు మణ్ణినాయ్ ... ... కాత్తు** (తిరుచ్చందారువిత్తం).

శ్రీ శంకరులు **'అభూః'** అనగా జన్మించనివాడు – అని చెప్పారు. **న భవతి న జాయతే.**

'భూః' అనే నామాన్ని కూడా శ్రీ శంకరులు గుర్తించారు.

439. ధర్మయూపః

- ధర్మమునకు ఆధారము, నిలయము అయినవాడు.
- ధర్మమే శిరస్సుగాగల ధర్మస్వరూపుడు.
- ప్రాణములను నిలుపు పంచభూతములను కలిపియుంచువాడు.

ఓం ధర్మయూపాయ నమః

యజ్ఞములందు యజ్ఞపశువును బంధించు స్తంభమునకు 'యూపము' అని పేరు. విష్ణువురూపంలో అన్ని ధర్మాలు కట్టివేయబడి ఉంటాయి. ఆత్మసాక్షాత్కారానికి సాధనాలయిన ధర్మాలన్నీ అతనియందే బంధింపబడియుంటాయి. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం – **ధర్మతత్వం శిరః అవయవతాయ యౌతి ఇతి ధర్మయూపః.**

తస్మై నమస్ తచ్ఛిరో ధర్మః – తైత్తరీయారణ్యకము.

ఉత్తమాంగతయా ధర్మతత్వం యౌతీతి సర్వదా ధర్మయూప స్సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణోధర్మదాయకః - సర్వదా ధర్మమే శిరస్సుగాగలవాడు ధర్మయూపుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరి. ధర్మదాయకము. ఓం ధర్మయూపాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమునకు మరొక అనుభవం మనకు ప్రసాదించారు. **ధారయతి ఇతి ధర్మః** – ధరించునది ధర్మము. యూపమనగా బంధించు గుంజ. ఈ జగత్తులో జీవులను బంధించునవి (నిలబెట్టునవి) పంచభూతములు. అలా ధరించే పంచభూతాలను కలిపికట్టివేసేవాడు గనుక భగవానుడు 'ధర్మయూపః'

ధర్మచక్రము రచయిత – ధర్మము, భగవానుడు వేరువేరు కాదు. ధర్మమార్గమున వర్తించువారికి భగవంతుని కావలి తథ్యము. అదేమాట భీష్ముడు దుర్యోధనునికి చెప్పాడు.

440. మహామఖః

- గొప్ప యజ్ఞము. యజ్ఞస్వరూపుడు. పూజ్యమైన యజ్ఞము అవయవముగా గలవాడు.
- ఆయనకు అర్పింపబడు యజ్ఞాలు మోక్షఫలాన్నిస్తాయి.

ఓం మహామఖాయ నమః.

'మఖము' అనగా యజ్ఞము. సక్రమముగా యజ్ఞమును చేసినవారికి కోరుకున్న ఫలము సిద్ధిస్తుంది. భక్తుల కోరికలన్నీ నెరవేర్చేవాడు గనుక శ్రీదేవుడు మహామఖుడు.

ధర్మదేహతయా పూజ్యో యజ్ఞోऽస్యావయవో యతః అతో మహామఖః ప్రోక్తో హ్యష్టార్ణః కర్మకారకః - పరమేశ్వరుడు ధర్మమే శరీరముగా గలవాడు. అందుచేత పూజ్యమైన యజ్ఞము అవయవముగా గలవాడై, 'మహామఖః' అనబడును. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. పుణ్యకర్మలను చేయిస్తుంది. ఓం మహామఖాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

మహాన్తః భవంతి మఖాః యజ్ఞాః నిర్వాణ లక్షణం
ఫలం ప్రయచ్ఛంతః సంతః యస్మిన్ సమర్పితా
ఎవనియందు సమర్పింపబడే యజ్ఞాలు గొప్పవిగా అయి మోక్షఫలాన్ని ఇస్తున్నాయో, అట్టి మహానుభావుడు – అని శ్రీ శంకరుల భాష్యము. శ్రీనివాసునకు సమర్పింపబడే సత్కర్మలన్నీ జన్మరాహిత్యాన్ని ప్రసాదిస్తాయి.

441. నక్షత్రనేమిః

- నక్షత్రములను నడుపువాడు.
- శింశుమార చక్రమునకు ఇరుసువలె హృదయస్థానమున నున్నవాడు.

ఓం నక్షత్రనేమయే నమః

నక్షత్రములు – **న క్షరతి క్షీయతే వా** – క్షీణించనివి; నేమి – **నయతి ఇతి** – నడిపించువాడు.

యన్నక్షత్రాత్మకం చక్రం జ్యోతిరూపమనామయం యస్తన్నిత్యం భ్రామయతి భ్రమంత మనుయాతి చ నక్షత్రనేమిర్విజ్ఞేయో నవార్ణో భ్రమనాశకః - తేజోరూపకమైనది, ఆరోగ్యప్రదమైనది అయిన నక్షత్రరూప చక్రాన్ని నిరంతరము ప్రవర్తింపజేస్తూ, దానిని అనుసరించి చరించేవాడు. ఈ నవార్ణమంత్రము భ్రమనాశకము. ఓం నక్షత్రనేమయే నమః.

జ్యోతిశ్చక్రమ్ నయతి ఇతి నక్షత్రనేమిః – అని శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యకు విష్ణుపురాణమునుండి ఉదహరించారు.

ఏష భ్రమన్ భ్రామయతి చంద్రాదిత్యకాన్ గ్రహాన్

భ్రమంతమను తం యాంతి నక్షత్రాణి చ చక్రవత్ – విష్ణుపురాణము 2.92

(ధ్రువుడు) అలా తాను తిరుగుతూ సూర్యచంద్రులను, గ్రహాలను త్రిప్పుచున్నాడు. నక్షత్రాలు తనతో చక్రము వలె భ్రమించును.

శింశుమారాకృతి ప్రోక్తమ్ యద్రూపం జ్యోతిషామ్ దివి
నారాయణః పరంధామ్నా తస్యాధారః స్వయం హృదిః – విష్ణుపురాణము 2.94

శింశుమారాకృతి (నీటిలో తిరిగే మొసలి) రూపంలో ఉండే ఈ జ్యోతిశ్చక్రము హృదయస్థానమున ఆధారమై నారాయణుడున్నాడు.

తైత్తరీయ శాఖలోని స్వాధ్యాయ బ్రాహ్మణములో కూడ శింశుమారచక్రము హృదయస్థానమున నారాయణుడున్నట్లు ప్రస్తావింపబడినది. ఈ ఆధారముగ శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. శింశుమార చక్రమునకు ఇరుసువలె మధ్యనున్నవాడు గనుక నారాయణుడు నక్షత్రనేమి.

ధర్మచక్రము రచయిత – బ్రహ్మాండములో ఒక నక్షత్రము గతి తప్పినా అది ఉత్పాతమే. అన్ని దశలలోను క్రమము అత్యవసరమని, స్వార్థమును విడచి క్రమమార్గమున లోకాభ్యుదయము కొరకు కృషించవలెనని ఈ నామము బోధించుచున్నది.

442. నక్షత్రీ

- నక్షత్రములను (నిలుపువాడు) కలిగినవాడు.
- చుక్కలలో చంద్రుడు. తారలకు రాజు.

ఓం నక్షత్రిణే నమః

శింశుమారాకృతిః ప్రోక్తం యద్రూపం జ్యోతిషాం దివి తద్వ్యాప్తి స నక్షత్రీ సప్తార్ణో లోకపావనః - మొసలి ఆకారము కలిగిన ఆకాశమునందు వెలుగొందుచున్న నక్షత్రపుంజమును కలిగిన (ధరించియున్న) వాడు. ఈ సప్తాక్షరీమంత్రము లోకపావనము. ఓం నక్షత్రిణే నమః.

నక్షత్రం అస్మిన్నస్తీతి నక్షత్రీ – శింశుమార రూపమయిన నక్షత్రరూపమును ధరించినవాడు – అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ట – క్షేత్రము గలవాడు క్షేత్రి. శరీరము గలవాడు శరీరి. నక్షత్రము గలవాడు 'నక్షత్రీ'.

శ్రీ శంకరులు గీతాశ్లోకము (10.21) ఆధారముగా 'నక్షత్రీ' అనగా 'చంద్రుడు' అని వివరించారు.

ఆదిత్యానామహం విష్ణుః జ్యోతిషాం రవిరంశుమాన్
మరీచిర్మరుతామస్మి నక్షాత్రాణా మహం శశీ – గీత 10.21
ద్వాదశాదిత్యులలో నేను విష్ణువును. జ్యోతిర్మయ స్వరూపులలో కిరణ్మయుడైన సూర్యుడను. మరుత్తులలో తేజమును. నక్షత్రములలో చంద్రుడను.

443. క్షమః

- సమర్థతతో, శక్తితో భువనభారమును వహించేవాడు.
- అన్ని కార్యములందు సమర్థుడు.
- భూమివలె క్షమాగుణము కలవాడు.

ఓం క్షమాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అనాయాసేన అఖిల భువన భారమ్ క్షమతే -వహతి ఇతి క్షమః** – అవలీలగా అఖిల భువనములను భరించువాడు 'క్షమః'. **అనాయాసేన నిఖిలభారం చ భువనస్య యః సహతే సః క్షమః ప్రోక్తః షడర్ణః క్షాంతిదాయకః -** అనాయాసముగా అఖిల భువనభారమును సహించువాడు. ఈ షడర్ణమంత్రము క్షాంతి దాయకము. ఓం క్షమాయ నమః.

శింశుమారాత్మనా విష్ణుః భూరాదీ నూర్ధ్వతస్థితాన్
దధ్రే శేష తయాన్ లోకాన్ సప్తలోకాన్ అథస్థితాన్
శ్రీమహావిష్ణువు శింశుమార రూపంలో ఊర్ధ్వలోకాలను, ఆదిశేషుని రూపంలో అధోలోకాలను మోస్తున్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వకార్యేషు సమర్థః క్షమః** – అన్ని పనులలో సమర్థుడు క్షమ.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – సహనము, ఓర్పు కలవాడు. **క్షమయా పృథ్వీ సమః** (బాలకాండము 1.18) భూమికి సమానమైన క్షమాగుణము కలవాడు శ్రీరాముడు.

ఈ అర్థాలను ధర్మచక్రము రచయిత చక్కగా సమన్వయ పరచారు. సమర్థవంతముగా సత్ఫలితాలను సాధించాలంటే ఓర్పుతో కృషి చేయాలి. ఇలా ఓర్పుతో శ్రమించి ఫలితాలు సాధించేవారు భగవంతుని కృపాగుణమును తెలిసికొని పరవశిస్తారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – జీవులు వైదికమార్గమును విడచి చరించినాగాని భగవంతుడు సహనము కోల్పోడు. అందరికీ తగిన ఫలములు ప్రసాదించును. వారికి మార్గము మార్చుకొను అవకాశమును కలిగించును. సృష్టిలో అంతటా భగవానుని క్షమాగుణము ప్రతిబింబించుచున్నది. శరీరములో ఆత్మ క్షమకలిగి బంధింపబడి యుండును. అన్ని జీవులు వివిధ క్షోభలను భరించుచుండును.

444. క్షామః

- అవాంతర ప్రళయకాలమున క్షీణించినట్లు కనిపించేవాడు.
- ప్రళయకాలమున అన్నీ లయముకాగా తాను మాత్రము నిలిచియుండేవాడు.
- అన్నింటా దాగియున్నవాడు.

ఓం క్షామాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
47వ శ్లోకము. 444వ నామము. క్షామః – **నక్షత్రనేమిః నక్షత్రీ క్షమః క్షామః సమీహనః**
91వ శ్లోకము. 858వ నామము. క్షామః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

క్షయమునొందుట – అనే అర్థములో ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యానములు చెప్పారు.

అవాంతర లయే కైశ్చిత్ క్షీణ స్తారాగణైః స్మృతః క్షామో ధ్రువ సమీపస్థః చతుర్నక్షత్ర సంయుతః - అవాంతర ప్రళయంలో శింశుమార చక్రమునకు సంబంధించిన నాలుగు నక్షత్రములు మాత్రమే మిగిలియుండును. మిగిలిన నక్షత్రములన్నీ కొరవడగా ఆ నాలుగు నక్షత్రములతో కలిసి ధ్రువమండలమునకు సమీపంలో ఉంటాడు కనుక భగవంతుడు 'క్షామః' – ఇది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానుసారము.

యావన్మాత్రే ప్రదేశే తు మైత్రేయావస్థితో ధ్రువః
క్షయమాయాతి తావత్ తు భూమేరాభూత సంప్లవే – విష్ణుపురాణము 2.8.92

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ప్రళయకాలమున అన్నీ నశించినపుడు తానుమాత్రమే ఉండేవాడు 'క్షామః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – విశ్వములో అన్నింటిలోను దాగియున్నవాడు గనుక భగవంతుడు 'క్షామః'.

445. సమీహనః

- సృష్ట్యాదియందు ఇంద్రాదులను తగిన పదవులందు నియమించువాడు.
- తన సృష్టియొక్క క్షేమము కొరకు కాంక్షించువాడు.

ఓం సమీహనాయ నమః

'ఈహ' అనగా కోరుట, ప్రయత్నించుట – ఇది రెండు విధములుగా జరుగవచ్చును. (1) స్వయముగా ప్రయత్నించుట (2) ఆ కార్యముకొరకు తగిన వారిన నియమించుట. ఈ రెండు భావములందును వ్యాఖ్యానకర్తలు వివరించిరి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ప్రళయానంతరము సృష్టి సమయమున సకల దేవతలను నియమించును గనుక సమీహనుడు. **సమీహయతి ఇతి సమీహనః.**

స్వస్వాధికారే సర్వాన్ హి య స్సమీహతి సృష్టిషు సమీహన స్స విజ్ఞేయ స్త్వష్టార్ణః కార్యదాయకః - సృష్టిలో అందరినీ తగిన పదములందు నియమించువాడు. **'ఓం సమీహనాయ నమః'** అనే ఈ అష్టాక్షరిని జపం చేస్తే సకలకార్యసిద్ధి జరుగుతుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శృత్యాది అర్థమ్ సమ్యగ్ ఈహత ఇతి సమీహనః** – తన సృష్టికి మంచిని ఇచ్చేవాడు సమీహనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఋగ్వేదం (10.190.3)నుండి చెప్పిన ఆధారము –

సూర్యా చంద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వ అకల్పయత్ దివం చ పృథ్వీం చ అంతరిక్షం అథో స్వః

శ్రీ రుక్మిణీ కృష్ణుల మూర్తులు. లాస్ ఏంజిలెస్ హరేకృష్ణ మందిరం.

New Dwarka Hare Krishna temple, Los Angeles. Creative Commons Photo from Flickr By Sureshnarasimhan
https://www.flickr.com/photos/nsu/15705873614/

యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాంగతిః |
సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞోజ్ఞానముత్తమమ్ || (48)

446. యజ్ఞః

- యజ్ఞస్వరూపుడు.

ఓం యజ్ఞాయ నమః

'యజ్ఞః' నామము మరల 971వ నామముగా స్తుతింపబడినది.

48వ శ్లోకము. 446వ నామము. **యజ్ఞః** – యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాం గతిః

104వ శ్లోకము. 971వ నామము. **యజ్ఞః** – యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః

యజ్ఞో వై విష్ణుః – అని తైత్తరీయసంహితములో చెప్పారు. యజ్ఞములన్నింటిచేత ఆరాధింపబడేవాడు, యజ్ఞము, యజ్ఞసాధనము కూడ శ్రీమహావిష్ణువే.

యజ్ఞముగురించి ధర్మచక్రము రచయిత చక్కగా వివరించారు – కర్మలు వాని ఫలములతో మనను బంధించును. యజ్ఞము కర్మబంధములనుండి విముక్తులను చేయును. స్వార్థము లేకుండా, అహంకారమును విడచి, లోకహితార్థము సాగించు సత్కార్యములు, త్యాగశీల యత్నములు, భగవదారాధనా విధానములు యజ్ఞములే. ద్రవ్యయజ్ఞములో తాను సంపాదించిన ధనమును లోకకళ్యాణార్థము వెచ్చించుదురు. తపోయజ్ఞములో ధ్యానమును భవగవంతునివైపు లగ్నము చేయుదురు. యోగయజ్ఞములో నియమములు పాటించి ఇంద్రియములను నియంత్రించుదురు. తనను, తనవానిని, తన పనులను, తన ఆలోచనలను సంపూర్ణముగా మాధవసేవకై అర్పించుట అన్నింటికంటె గొప్ప యజ్ఞము.

భగవంతుని సకల కార్యములు, లీలలు లోకమునుద్ధరించుటకే గాని ఆయన అవుసరకోసం కాదు. కనుక గోవిందుడే యజ్ఞస్వరూపుడు.

ఈ నామవివరణను శ్రీశంకరులు మరింత విస్తరించారు. **సర్వేషామ్ దేవానామ్ తుష్టి కారకో యజ్ఞ ఆకారేణ ప్రవర్తత ఇతి** – యజ్ఞస్వరూపుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు హవిర్భాగములను అందజేసి సకల దేవతలను సంతుష్ఠులుగా చేయుచున్నాడు.

పద్మపురాణంలో యజ్ఞరూపియైన ఈశ్వరుని ఇలా వర్ణించారు –

వేదపాదో యూపదంష్ట్రః క్రతుహస్త శ్చితీముఖః
అగ్ని జిహ్వో ధర్మరోమాః బ్రహ్మశీర్షో మహాతపాః
....
నానాచ్ఛందో గతిపథో గుహ్యోపనిషదాసనః

ఛాయాపత్నీ సహాయోవై మేరుశృంగ ఇవోచ్ఛ్రితః

ఆ యజ్ఞపురుషునకు వేదాలు - పాదాలు; యూపస్తంభాలు - కోరలు; క్రతువులు - హస్తాలు; యాగమునకు వాడు చితి - ముఖము; అగ్ని - నాలుక; ధర్మములు - రోమాలు; తపోనిష్ఠులగు బ్రాహ్మణులు - తల; అహోరాత్రాలు - చూపులు; వేదాంత శృతులు - చెవికమ్మలు; ప్రవము - తుండము; ఆజ్యము - ముక్కు; సామఘోష - గొప్ప ధ్వని; సత్క్రియలు - క్రమ విక్రమములు; ప్రాయశ్చిత్తములు - నఖములు; పశువు - జానువు; ఔద్గాత్రము - ఆంత్రము (ప్రేగు); హోమము - లింగము; ఫలములు - అవయవాలు; వాయువు - అంతరాత్మ; మంత్రాలు - పెదవులు; సోమరసము - రక్తము; వేదాలు - భుజాలు; వేది - స్కందము; హవిస్సు - గంధము; హవ్యకవ్యములు - వేదాలు; ప్రాగ్వంశికలు - దేహము; దానము - హృదయము; ఉపకర్మలు - పెదవులు, గడ్డము; ప్రవర్గ్యలు - భూషణములు; నానా ఛందస్సులు - మార్గాలు; గుహ్యోపనిషత్తు - ఆసనము; ఛాయ అతని పత్ని. అతడు ధర్మ సత్యమయుడు. నానాదీక్షలచే అర్చింపబడినవాడు. పర్వతమువలె ఉన్నతుడు.

మానవుడు నిత్యమును పంచమహాయజ్ఞములను – దేవయజ్ఞము, ఋషియజ్ఞము, పితృయజ్ఞము, అతిథి యజ్ఞము, భూతయజ్ఞములను – ఆచరింపవలయును.

447. ఇజ్యః

- సకల పూజలను అందుకొనే (ఒకేఒక) దేవుడు.

ఓం ఇజ్యాయ నమః

ఇజ్యమ్ అర్హతి ఇతి ఇజ్యః – పూజింపదగినవాడు. అన్ని మంత్రములు హరి నామములు. అఖిల దేవతలు హరి యవతారములు. అన్ని పూజలును అచ్యుతునకే చెందును.

యేఽప్యన్య దేవతా భక్తా యజంతే శ్రద్ధయాన్వితాః
తేఽపి మామేవ కౌంతేయ యజంత్యవిధిపూర్వకమ్ – గీత 9.23
ఓ అర్జునా! శ్రద్ధాన్వితులైన భక్తులు ఇతర దేవతలను పూజించినప్పటికిని వారు నన్ను పూజించినట్లే! కాని వారి పూజలు అవిధిపూర్వకమైనవి (అనగా అజ్ఞానముతో కూడినవి). (9.24) ఏలనన సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే.

శ్రీ భట్టులు మహా భారతము శాంతిపర్వము (355.24)నుండి ఉదాహరించారు – **యే యజంతి పితౄన్ దేవాన్ బ్రాహ్మణాన్ సహుతాశనాన్ సర్వభూతాంతరాత్మానం విష్ణుమేవ యజంతి తే.** పితృదేవతలను, దేవతలను, బ్రాహ్మణులను, అగ్నిని అర్చించేవారు సర్వభూతములకు అంతరాత్మయైన శ్రీమహావిష్ణువునే ఆరాధిస్తున్నారు.

శ్రీ శంకరులు హరివంశము (3.40.27) నుండి చెప్పిన ఉదాహరణ –
యే యజంతి మఖైః పుణ్యైర్దేవతాదీన్ పితౄణపి
ఆత్మానమాత్మనా నిత్యం విష్ణుమేవ యజంతి తే
ఎవరైతే నిత్యము పుణ్యయజ్ఞములచే దేవతలను, పితరులను అర్చిస్తారో వారు పరమాత్ముడైన విష్ణువునే అర్చిస్తున్నారు.

448. మహేజ్యః

- పూజింపదగినవారిలో ఉత్తముడు.

ఓం మహేజ్యాయ నమః

శ్రీ మహావిష్ణువు మాత్రమే సంసార చక్రమునుండి శాశ్వతముగా విముక్తిని కలుగజేయు మోక్షమును ప్రసాదింపగలడు. ఇతర దేవతలను పూజించుటవలన సామాన్యమగు ఫలములు మాత్రము లభించును. కనుక శ్రీమహావిష్ణువు మహేజ్యుడు. ఆయనను పూజించుట సర్వోత్తమము. **సర్వాసు దేవతాసు మోక్షఫల దాతృత్వాత్ ఇతి మహేజ్యః** – అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

ఈ నామమును మరింత వివరిస్తూ శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – శ్రీమహావిష్ణువు పరమపురుషుడు. అందరు దేవుళ్ళకు ఆయనే ఆంతర్యామి. కనుక నేరుగా మహేజ్యుని పూజించుట ఉత్తమము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **అగ్ని రవమో దేవతానాం విష్ణుః పరమః** – అని తైత్తరీయ సంహితము (5.5.1)లో చెప్పారు. అందరు దేవతలలో మనకు దగ్గరగానున్న దేవుడు అగ్ని. పరమము (దూరముగానున్నవాడు) విష్ణువు.

449. క్రతుః

- క్రతువులు (పశువును బంధించు స్తంభముగల యజ్ఞములు) ద్వారా ఆరాధింపబడువాడు.
- అందరి క్రియలకు (పనులకు) మూలమైన శక్తి – లేదా – అన్ని పనులు చేసేవాడు.

ఓం క్రతవే నమః

సకల శక్తి సంపదలు వినియోగించి, నిర్దిష్టమైన ఫలితమునాశించి, నియమిత కాలపరిమితిలో సాగించు యజ్ఞము క్రతువు. దృఢమైన సంకల్పము, దీక్షాబద్ధమైన ప్రయత్నము, అచంచలమైన విశ్వాసము క్రతువునకు ఆవశ్యకములు. వీటన్నింటిద్వారా అర్చింపబడే దేవుడు గనుక వాసుదేవుడే క్రతువు.

అగ్నిష్టోమాదయాస్సప్త సంస్థాః క్రతవ ఈరితః ఆరాధ్యః క్రియతే తైస్తైః ఇతి క్రతురీరితః - అగ్నిష్టోమాది ఏడు యాగములు క్రతువులు. వానిద్వారా ఆరాధింపబడువాడు గనుక దేవుడు క్రతువు. 446వ నామము **'యజ్ఞః'**. 449వ నామము **'క్రతుః'**. గీతలోని 9.16 శ్లోకము ద్వారా ఇవి వేరువేరని గ్రహింపనగును.

అహం క్రతు రహం యజ్ఞః స్వధాహ మహ మౌషధమ్
మంత్రోఽహ మహమేవాజ్య మహమగ్నిరహం హుతమ్
నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును. స్వధయును నేనే. ఓషధులు నేనే. నేనే మంత్రమును. నేనే ఘృతమును. నేనే అగ్నిని. హోమరూప క్రియను నేనే.

యజ్ఞము – దీక్షతో ఆచరించు ధర్మకార్యములు – ఇవి 3 విధాలు.

పాక యజ్ఞాలు మరల 7 విధములు – (1) ఔపాసన (2) స్థాలీపాకము (3) వైశ్వదేవము (4) అష్టక్రము (5) మాసశ్రాద్ధము (6) సర్పబలి (7) ఈశాన బలి.

హవిర్యాగాలు మరల 7 విధములు – (1) అగ్నిహోత్రాలు (2) దర్శపూర్ణిమాసలు (3) అగ్రయణం (4) చాతుర్మాస్యాలు (5) పిండపితృయజ్ఞాలు (6) నిరూఢ పశుబంధము (7) సౌత్రామణి.

సోమ సంస్థలు లేదా **క్రతువులు** అనగా జ్యోతిష్టోమాది యాగములు. వీటిలో యూపస్తంభము ఉండును. ఇవి మరల 7 విధములు – (1) అగ్నిష్టోమము (2) అత్యగ్నిష్టోమము (3) ఉక్థము (4) అతిరాత్రము (5) ఆప్తోర్యామము (6) వాజపేయము (7) పౌండరీకము.

పంచ మహాయజ్ఞాలు

(1) బ్రహ్మ యజ్ఞము – వేదముల పారాయణ, బోధన

(2) పితృయజ్ఞము – పితృదేవతలకు తర్పణమొసగుట

(3) దేవయజ్ఞము – అగ్నిద్వారా దేవతలకు హవిస్సు సమర్పించుట

(4) భూత యజ్ఞము – సకల ప్రాణులకు నిత్యాన్నములో భాగము అర్పించుట

(5) మనుష్య యజ్ఞము – అతిథులను, సకల జనులను ఆదరించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము – 446వ నామము. **యజ్ఞః –** పంచ మహాయజ్ఞములు, ఏడు పాకయజ్ఞములు కూడ శ్రీమహావిష్ణువు స్వరూపములే. 449వ నామము. **క్రతుః** – 7 సోమసంస్థలు శ్రీమహావిష్ణుస్వరూపములే.

'క్రతుః' నామమును శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'క్రియ' అనే అర్థములో వివరించారు**. క్రియత ఇతి క్రతుః** – అన్నింటిని చేసేవాడు గోవిందుడే.

450. సత్రమ్

- సత్రయాగము ద్వారా ఆరాధింపబడువాడు.
- సత్పురుషులను కాచువాడు.
- అంతటిని నడుపువాడు.

ఓం సత్రాయ నమః

బహుకాలానేక యజమానకే విధిచోదితే సత్రే సదారాధ్య యా సత్రం స్వాత్సీదతీతి చ - శాస్త్రంలో చెప్పబడి, అనేకమంది చేత అనేకసార్లు చేయబడే సత్రయాగముచే ఆరాధించబడువాడు. సత్రయాగము అంటే 18 మొదలు 100 రోజులవరకు చేసే ఒక యజ్ఞము. లోకకళ్యాణము కొరకు పెక్కుమంది చేసేది. శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో – **దీర్ఘకాల బహుయజమానక మాస చోదనా లక్షణమ్ సత్రమ్** – అని వివరించారు. (పెక్కుమందికి ఆహార విరామాది సదుపాయాలు కలిగించే గృహాలను 'సత్రములు' అంటారు). అన్ని విధాల యాగాలు విష్ణురూపాలు గనుక భగవంతుని నామము 'సత్రము'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సతః త్రాణయతి ఇతి సత్రమ్** – సజ్జనులను కాపాడువాడు గనుక సత్రము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **సీదతి గచ్ఛతి సర్వత్ర** – సద్ - సీదతి - కదులునది, కదిలించునది. అన్ని చోట్లకు వెళ్ళేవాడు 'సత్రమ్'. మరొక వివరణ – ప్రపంచమును కదిలించువాడు – **సత్రయతే విస్తారయతి విశ్వమ్ ఇతి సత్రమ్** – భగవంతుని సృష్టి యందంతట ఈ భగవద్గుణము కానవచ్చును. గుండెకాయ కదులుతుంది గాని ఒకేచోట ఉంటుంది.

451. సతాంగతిః

- సత్పురుషులకు గమ్యము.

ఓం సతాంగతయే నమః

ఇదే నామము 20వ శ్లోకములో 186వ నామముగా వచ్చినది.

20వ శ్లోకము. 186వ నామము. సతాంగతిః – **మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాంగతిః**

48వ శ్లోకము. 451వ నామము. సతాంగతిః – **యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాంగతిః**

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **సతామ్ - ముముక్షూణామ్ న అన్య గతిః ఇతి సతాంగతిః** – మోక్షము కోరువారికి వేరొక గతి యొల్లదు. అంబుజోదర దివ్య పాదారవిందములందే వారి మనసు లగ్నమై యుండును. **వినా వేంకటేశం న నాథో న నాథః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామమునందు 'ప్రవృత్తి ధర్మము' (ఐహిక భోగభాగ్యములు కోరుట) ననుసరించువారి లక్ష్యము భగవానుడు అని చెప్పడమైనది. ఈ నామమునందు 'నివృత్తి ధర్మము' (ఐహిక భోగభాగ్యములనుండి విరక్తి) కోరువారికి కూడ భగవానుడే పరమగమ్యమమని ఈ నామమునందు తెలియవచ్చుచున్నది. **ప్రవృత్తి ధర్మనిష్ఠానాం గతిర్యస్య సతాంగతిః నివృత్తి ధర్మ నిష్ఠానాం గతిర్యస్య సతాంగతిః**

ఇందుకు విష్ణుపురాణము (2.8.94)నుండి శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము – **నిర్ధూత దోష పంకానాం యతీనాం సంయుతాత్మనాం స్థానం తత్పరమం విప్ర పుణ్యపాప పరిక్షయే.** ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! దోషములనే బురదను కడిగివేసుకొన్నవారు, పుణ్యాపాపముల ప్రభావము నశింపజేసుకొన్నవారు, సంయుతాత్ములు అయిన యతులకు ఇది పరమపదము.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'గతి' అనగా మార్గము, గమ్యము అని రెండర్థములున్నాయి. సాధువులకు శ్రీమన్నారాయణుడే మార్గము, గమ్యము, సతాంగతి.

చెలివై చుట్టమవై మనస్థితుడవై చిన్మూర్తివై ఆత్మవై వలనై కోర్కెల పంటవై విభుడవై వర్తిల్లు నిన్నొల్లకే పలువెంటన్ బడి లోక మక్కటా వృథాబద్ధాశయమ్మై పోయెడున్....

452. సర్వదర్శీ

- అంతటిని చూస్తుండేవాడు.

ఓం సర్వదర్శినే నమః

ధర్మాధర్మాచ తౌ సర్వౌ అధ్యక్షయితుమాదరాత్ సర్వదా శీలమస్యేతి సర్వదర్శీ తతస్స్మృతః - భగవానుడు అందరికిని అంతర్యామి గనుక అందరి కార్యములను, మంచివి గాని చెడువి గాని – చూచుచునే యుండును. సూర్యుడు లోకమునకు చక్షువని, అంతటికీ వెలుగని అన్నారు. చేయవలసిన పనులు చేసినా, చేయకూడనివి చేసినా, చేయవలసినవి చేయకున్నా – అన్నింటికీ శ్రీమన్నారాయణుడే సాక్షి. అందరికీ అంతర్యామి. కనుక భగవంతునికి ప్రీతి కలిగించే పనులు మాత్రమే చేయాలి. (**అనుకూల్య సంకల్పమ్, ప్రతికూల్య వర్జనమ్**) అని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

జ్ఞాన చక్షుర్భగవాన్ విష్ణుః – అని ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ప్రసిద్ధ శృతినుండి ఉదాహరించారు –

సహస్ర శీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ విశ్వతశ్చక్షురుతః విశ్వతోముఖో విశ్వతో బాహురుత విశ్వతస్పాత్
హిరణ్యయేన సవితా రథేన దేవో యాతి భువనాని పశ్యన్

ఇదే భావము గీత (13.13) శ్లోకములోకూడ ఉన్నది –

సర్వతః పాణిపాదం తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వతః శృతిమాన్ లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి.

10వ శ్లోకములోని **'సర్వదర్శనః'**, 22వ శ్లోకములోని **'సర్వదృక్'** నామములు ఈ నామమునకు దగ్గర భావములు కలిగియున్నవి.

453. విముక్తాత్మా

నివృత్తాత్మా

ఈ శ్లోకములో నామము శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము **'విముక్తాత్మా'**. మరియు శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము **'నివృత్తాత్మా'**.

నివృత్తాత్మా

- విషయములనుండి విముఖమైన మనస్సు గలవాడు.
- నివృత్తి ధర్మము పాటించువారికి ఆత్మ (ఆత్మీయుడు).

విముక్తాత్మా

- సహజముగా, స్వభావసిద్ధముగా ముక్తుడైన ఆత్మ
- బంధములు లేనివాడు.

ఓం విముక్తాత్మనే నమః

ఓం నివృత్తాత్మనే నమః.

'నివృత్తాత్మా' నామము నాలుగుమార్లు స్తుతింపబడినది.

25వ శ్లోకము. 231వ నామము. నివృత్తాత్మా – **ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః**

48వ శ్లోకము. 453వ నామము (శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము). నివృత్తాత్మా – **సర్వదర్శీ నివృత్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్**

64వ శ్లోకము. 604వ నామము. నివృత్తాత్మా – **అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః**

83వ శ్లోకము. 780వ నామము. నివృత్తాత్మా – **సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము 48వ శ్లోకములో **'విముక్తాత్మా'** అనియు, 83వ శ్లోకములో **'అనివృత్తాత్మా'** అనియు చెప్పబడెను.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నివృత్తి ధర్మాచార్యత్వాత్ విషయేభ్యో నివృత్తిమత్ మనో యస్య నివృత్తాత్మా నరనారాయణాత్మకః** - భగవానుడు నరనారాయణులుగా అవతరించి నివృత్తి ధర్మము బోధించెను. నారాయణుడు బోధించిన నివృత్తి ధర్మమును నిర్మమ తపముద్వారా నరుడు పాటించెను. పరమవైరాగ్యము నవలంబించెను. ఏదయినా నారాయణుని కొరకే చేయాలని, అలా చేయించేదికూడా నారాయణుడేనని తెలిపే ఈ పుణ్యనామములో అష్టాక్షరీ మంత్రము, నరనారాయణావతారము సమ్మిళితములైయున్నవి. ఓం నివృత్తాత్మనే నమః.

604వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నివృత్తిధర్మము పాటించువారికి ఆత్మ. అట్టి జ్ఞానులను భగవానుడు తన స్వరూపముగా అనుగ్రహించునని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

780వ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు 'నివృత్తి'కి మరొక భావమును గ్రహించారు. తానే సృష్టి చేసినా భగవంతుడు ఐహిక విషయములకు సంపూర్ణముగా అతీతుడు. **స్వతస్తు తత్ అసమ్మత మనః** – ఆయన కరుణామూర్తియై లోకములను సృజించెనుగాని లోకములో జరిగేవి శ్రీమన్నారాయణుని ప్రభావితము చేయవు.

231వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ – అన్నింటికంటె మహోన్నతమగు పరమపద తత్త్వమూర్తి. పరమ పురుషుడు. పరమాత్ముడు. పరమాప్తుడు. పరంధాముడు. పరమేశ్వరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – స్వభావసిద్ధంగానే ముక్తిని పొందియున్న ఆత్మ. కర్మబంధములకతీతుడు, లోక కళ్యాణమునకే సర్వకార్యములు చేయువాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు **'విముక్తాత్మా'**.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – జగత్తులో అన్నింటికి, అందరికిని వాసుదేవుడే అంతర్యామియైనాగాని ఆ పరమాత్ముడు దేనియందును బంధింపబడలేదు గనుక శ్రీహరియే విముక్తాత్ముడు, నివృత్తాత్ముడు.

454. సర్వజ్ఞః

- సకల జీవులకును తానే అంతర్యామియని స్వయముగా తనను తానెరిగినవాడు. కనుక సర్వమును తెలసినవాడు.
- సర్వము తానెయైనవాడు. సర్వము తెలిసినవాడు.

ఓం సర్వజ్ఞాయ నమః

ఈ సప్తాక్షరీ మంత్రము జ్ఞానప్రదము. మరల 821వ నామముగా వచ్చును.

48వ శ్లోకము. 454వ నామము. సర్వజ్ఞః – **సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞోజ్ఞానముత్తమమ్**

87వ శ్లోకము. 821వ నామము. సర్వజ్ఞః – **అమృతాశోऽమృతవపుః సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – జగత్తులోని సమస్తమునకు అంతర్యామియని భగవానుడు తనను తానే తెలిసినవాడు. తానే ఉత్తమధర్మము, తానే ఉత్తమ గమ్యము, తానే ఉత్తమ సాధనము అని యెరిగినవాడు. ఇది జ్ఞానమునొసగే సప్తాక్షరీ మంత్రము. ఓం సర్వజ్ఞాయ నమః. **స్వాత్మనా స్వమాత్మానం యశ్చ జానాతి కేవలమ్ సర్వజ్ఞస్సతు విజ్ఞేయః సప్తార్ణో జ్ఞానదో మనుః.**

పెరియతిరుమొళి 4.9.6 – **ఉళగత్తు ఎల్లామ్ అఱివీర్**

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **సర్వశ్చ అసౌ జ్ఞాశ్చ ఇతి** – అంతయు తానైనవాడు. అంతయు తెలిసినవాడు. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శృతులనుండి పలు ఉదాహరణలనిచ్చారు –

ముండకోపనిషత్తు 1.1.9 – **యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్**

ప్రశ్నోపనిషత్తు 4.10 – **స సర్వజ్ఞః సర్వతో భవతి**

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 2.6.2,16 – **స విశ్వకృత్ విశ్వవిద్ ఆత్మయోనిః జ్ఞః కాలకాలో గుణీ సర్వవిద్యః**

455. జ్ఞానముత్తమమ్

- అన్నింటికంటె ఉత్తమమైన శ్రీవైష్ణవ ధర్మమును, పాంచరాత్రాగమమును ప్రసాదించినవాడు.
- అన్నింటికంటె ఉత్తమమైన, నిత్యమైన, సత్యమైన, అనాదియైన, అవిచ్ఛిన్నమైన, అనంతమైన, శాశ్వతమైనవాడు.

ఓం ఉత్తమాయ జ్ఞానాయ నమః

ఓం జ్ఞానాయ ఉత్తమాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పరశ్చ వైష్ణవోధర్మః సర్వోऽస్మిన్ జ్ఞాయతే యతః సర్వేషాం శ్రేయసాం మూలం స జ్ఞేయం జ్ఞానముత్తమమ్.** అన్ని ధర్మములకంటె ఉత్తమమైన శ్రీవైష్ణవధర్మమును తెలియజేసినవాడు. **సర్వః పరో వైష్ణవో ధర్మః జ్ఞాయతే అస్మిన్ ఇతి**

జ్ఞానముత్తమమ్. ఇంకా భగవంతుడు పాంచరాత్రమును ఉపదేశించెను. ఇది ఉత్తమ జ్ఞానము. **పఠంతమ్ అనిశమ్ శాస్త్రమ్ పాంచరాత్ర పురస్సరమ్.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వారు రచనను ప్రస్తావించారు. **మిక్క జ్ఞానమూర్తియాగియ వేదవిళక్కు** (తిరువైమోళి 4.7.10).

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **ప్రకృష్టమ్ అజన్యమ్ అనవచ్ఛిన్నమ్ సర్వస్య సాధకమ్ ఇతి జ్ఞానముత్తమమ్.** పరబ్రహ్మము అనంతము. దేశకాలములచే పరిచ్ఛిన్నము కానిది. ఆద్యంత రహితము. సర్వోత్తమము. ఏదయినా సాధించుటకు అత్యున్నత మార్గము. **సత్యమ్ జ్ఞానమ్ అనంతమ్ బ్రహ్మ** (తైత్తరీయోపనిషత్తు). కనుక పరబ్రహ్మమే ఉత్తమజ్ఞానము.

సామాన్యజ్ఞానమునకు, ఉత్తమ జ్ఞానమునకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన అంతరము – ఒక వ్యక్తి ఏమైనా వస్తువును చూచినపుడు, ఆ జ్ఞానమునకు కొన్ని పరిమితులుండును. చూచేవాని దృష్టి, శక్తి, ఆ వస్తువుపై పడే కాంతి, ఇరువురకు ఉన్న దూరము, ఆ వస్తువు పరిమాణము – ఇవన్నీ పరిమితులు. కాని ఆత్మజ్ఞానమునకు ఇంద్రియాల పరిమితులు వర్తించవు. అది ఉత్తమ జ్ఞానము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఉదాహరించిన శ్రుతివాక్యములు –

సూత్రమ్ సూత్రస్య యో వేద స వేద బ్రహ్మణమ్ మహత్ - మహత్ బ్రహ్మమును గురించి తెలిసినవాడు తెలియవలసినవాటిలో ఉత్తమమైనదానిని తెలిసినవాడు.

శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేతులైన శ్రీ మహావిష్ణువు.

తమిళనాడు తిరునల్వేలి సమీపంలోని శ్రీ వైకుంఠనాథన్ పెరుమాళ్ దేవాలయం లోని శిల్పం.

Creative Commons Photo from Flickr – by Sowrirajan S
https://www.flickr.com/photos/sowri/1136116431/

సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్ |
మనోహరో జితక్రోధో వీరబాహుర్విదారణః || (49)

456. సువ్రతః

- శరణాగతులకు అభయమును ప్రసాదించుట – అను చక్కని వ్రతము గలవాడు.
- నరనారాయణావతారమున గొప్ప వ్రతము (తపము) ఆచరించినవాడు.
- తాను పరిగ్రహించు నైవేద్యము విషయమై మంచి నియమము గలవాడు (కుచేలునివంటి భక్తులు అర్పించినదానిని స్వీకరించువాడు).
- లోకులకు మార్గదర్శకముగానుండుటకై నిత్యకర్మాది వ్రతములను ఆచరించువాడు.

ఓం సువ్రతాయ నమః

మరల ఈ నామము 88వ శ్లోకములో 824వ నామముగా స్తుతింపబడినది.

49వ శ్లోకము. 456వ నామము. సువ్రతః – **సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్**

88వ శ్లోకము. 824వ నామము. సువ్రతః – **సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః**

శ్రీ భట్టులు 824వ నామమునకు, శ్రీ శంకరులు ఈ 456వ నామమునకు శ్రీరామచంద్రుని శరణాగతత్రాణ పరాయణత పరముగా వివరణ ఇచ్చారు. అందుకు వారు యుద్ధకాండలోని ప్రసిద్ధ శ్లోకము (18.34)ను ఉదహరించారు.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి యాచతే అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ. - 'నేను నీవాడను. రక్షింపుము' అని ఒక్కమారైనను నన్ను యాచించినవానికి సర్వభూతములనుండి అభయమును ప్రసాదింతును. ఇది నా వ్రతము.

ఇదే వివరణకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వార్ శ్రీసూక్తినుండి ఉదాహరించారు – **శరణమాగుమ్ తనతాళ్ అడైందార్గతకెల్లామ్** (తిరువైమొళి 9.10.5)

88వ శ్లోకములోని 'సువ్రతః' నామమునకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వివరణ. వ్రతయతి – ఆనందించువాడు; సువ్రతః – కుచేలునివంటి భక్తులు సమర్పించినదానిని గైకొని సంతసించువాడు.

('గీతాతత్వవివేచనీ వ్యాఖ్య'నుండి ఈ సుదాముని కథ భాగము సంగ్రహించినది) సుదాముడు (కుచేలుడు) శ్రీకృష్ణునకు బాల్యమిత్రుడు. సహపాఠి. వేదవేత్త. విషయ విరక్తుడు. శాంతచిత్తుడు. తదుపరి కాలమున దుర్భర దారిద్ర్యమునకు లోనయ్యెను. అతని భార్యాబిడ్డలు ఆకలితో అలమటించిరి. భార్య అభ్యర్థన మేరకు సుదాముడు తన బాల్యమిత్రుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుని దర్శింపతలచెను. ఎట్లో భార్య యేర్పరచిన నాలుగు పిడికెళ్ళ అటుకులు తన జీర్ణవస్త్రములో మూటగట్టుకొని దేవదేవుని దర్శించుటకు ద్వారకకు చేరెను. సుదాముడు తనకొరకై వేచియున్నాడని ద్వారపాలకునిద్వారా విన్న కృష్ణుడు ఒక్క ఉదుటున లేచి పరుగిడి

సుదాముడు, అతని భార్య. గుజరాత్ పోర్‌బందర్ శిల్పం. Photo by: Pradhyumanvyas
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:PORBADAR-SUDAMA_AND_HIS_WIFE.jpg

కరమర్థి నెదురుగా జని
పరిరంభణమాచరించి, బంధుస్నేహ
స్ఫురణన్ దోడ్తెచ్చి, సమా
దరమున గూర్చుండబెట్టె దన తల్పమునన్

సుదాముని దీనదశను జూచి అచ్యుతుని గుండె నీరయ్యెను. చెలికానిని గుండెలకు హత్తుకొని, సాదరముగా అంతఃపురములోనికి గొనిపోయి, తన తల్పముపై కూర్చుండబెట్టెను. పూజాసామగ్రిని స్వయముగా తెచ్చి, తన చేతులతోనే ఆయన పాదములు కడిగి, దేవదేవుడా పాదజలమును తన శిరముపై జల్లుకొనెను. పిదప సుగంధ ద్రవ్యములతో సత్కరించి, భోజనమునిడి, తాంబూలము సమర్పించెను. శ్రీరుక్మిణీదేవి తన చెలులతో సహా వింజామరలు వీచుచుండగా చిన్ననాటి ముచ్చట్లు చెప్పసాగెను. ఆ దృశ్యమును చూచిన అంతఃపురకాంతలు కుచేలుని సౌభాగ్యమును ఇట్లు ప్రశంసించిరి –

ఏమి తపంబు సేసెనొకొ యీ ధరణీదివిజోత్తముండు, తొల్
బాముున యోగివిస్ఫురదుపాస్యకుడై, తనరారు నీ జగ
త్స్వామి రమాధినాథు నిజతల్పమునన్ వసియించియున్నవా
డీ మహనీయ మూర్తికెనయే మునిపుంగవులెంతవారలున్?

కొంత తడవునకు శ్రీనివాసుడు తన ప్రియమిత్రునితో – మిత్రమా! నాకేమైన కానుక తెచ్చితివా? భక్తులు ప్రేమతో ఇచ్చిన స్వల్పవస్తువును కూడ నేను గొప్పగా భావింతును. ఏలనన నేను ప్రేమ ఆకలితోనున్నవాడను. భక్తిరహితులు ఎన్నెన్ని కానుకలు సమర్పించినను అవి నాకు సంతృప్తికరములు గావు – అని స్మితముతో పలికెను.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహం భక్త్యుపహృత మశ్నామి ప్రయతాత్మనః –
(వ్యాసుని రచన)
దళమైనను బుష్పమైనను
ఫలమైనను సలిలమైన బాయని భక్తిన్
గొలిచిన జనులర్పించిన
నెలమిన్ రుచిరాన్నముగనె యేను భుజింతున్ –
(పోతన తెలుగు సేత)

సుదాముడు శ్రీకృష్ణుని సందర్శించుట – 17వ శతాబ్దపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_welcomes_Sudama,_Bhagavata_Purana,_17th_century,_India.jpg

తన మిత్రుడు నిష్కామభక్తుడు. పతివ్రతయైన భార్య ప్రార్థనపై బాల్యమిత్రుని కడకు వచ్చెను అని సర్వాంతర్యామి హరి గ్రహించినాడు. దేవతలకును దుర్లభములైన సంపదలను (భోగ మోక్షములను) అతనికి ప్రసాదింప నిశ్చయించినాడు. సంకోచించుచున్న

సుదాముని జీర్ణవస్త్రపు మూటను భగవానుడు చొరవగా లాగుకొనగా ఆ మూట చినిగి అటుకులు చెదురైనవి. అపుడా శ్రీవత్సాంకితుడు ఆ అటుకులను ఏరుకొని తినుచు ఇట్లనెను.

నన్వేత దుపనీతం మే, పరమ ప్రీణనం సఖే!
తర్పయంత్యంగ మాం విశ్వమేతే పృథుక తండులాః

శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో చిత్రం. రాజశేఖర్ తీసినది.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NarayanaTirumala32.JPG

మిత్రమా! నీవు తెచ్చిన ఈ అటుకుల కానుకయే నన్ను మిక్కిలి ప్రసన్నునిగా జేసినది. **ఈ అటుకులు నన్ను, నాతోబాటు సమస్త విశ్వమును సంతృప్తి పఱచినవి.** అనుచు ఒక పిడికెడు అటుకులు ఆరగించి శ్రీదేవదేవుడు మరియొక పిడికెడు తీసికొనబోవుచుండగా ఆయనను రుక్మిణీదేవి వారించినది.

మురహరుడు పిడికెడటుకులు
కరమొప్పగ నారగించి, కౌతూహలియై
మఱియును, బిడికెడు గొన ద
త్కర మప్పుడు పట్టి, కమల కరములన్

సొంపారగ నితనికి బహు
సంపదలందింప నివియ చాలును నిక భ
క్షింప వలవదు, త్రిజగ
త్సంపత్కర! దేవదేవ! సర్వాత్మ హరీ!

కొలది దినముల పిదప సుదాముడు తన ఇంటికరిగెను. భగవంతుని అనుగ్రహముతో అతనికి అపార సంపదలు కూడెను. సుదాముడు జీవితమంతయు అనాసక్త భావముతో గడిపెను. ఎల్లవేళల భగవంతుని భజించుచునే యుండెను.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి సూచన – నరనారాయణావతారమున భగవానుడు సకల నియమములతో తపమాచరించెను. వ్రతము అనగా నియమము, నియంత్రణ. కనుక భగవానుడు సువ్రతుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – నరనారాయణావతారమున దేవుడు బదరికాశ్రమమున తీవ్రమైన వ్రతము (తపము) ఆచరించెను. కనుక ఆయన సువ్రతుడు.

ఈ 456వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ – సు-వ్రతుడు అనగా సత్కర్మలను చక్కగా ఆచరించువాడు. భగవంతుడు అన్ని కర్మఫలములకును, కులధర్మములకును అతీతుడైనను, సకల అనుష్ఠానములను అవతార సమయమున శ్రద్ధగా ఆచరించును గనుక ఆయన సువ్రతుడు.

గీత 3.21, 22, 23
యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః తత్తదేవేతరో జనః
స యత్ప్రమాణం కురుతే లోకస్తదనువర్తతే
న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి

యదిహ్యయం న వర్తేయం జాతు కర్మణ్యతంద్రితః
మమవర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః

శ్రేష్ఠుడైన పురుషుని ఆచరణమునే ఇతరులు అనుసరింతురు. అతడు నిలిపిన ప్రమాణములను పాటించెదరు. అర్జునా! ముల్లోకములలో నాకు కర్తవ్యముగాని, పొందవలసియున్నదిగాని లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నాను. ఏలనన ఎప్పుడైనను నేను కర్మాచరణమునందు వర్తించకున్న ఇతరులు కూడ నా మార్గమును అనుసరించుచు కర్మలను విస్మరింతురు.

భీష్ముని బ్రహ్మచర్యవ్రతము, హరిశ్చంద్రుని సత్యవ్రతము వారిని మహాత్ములను చేసెను. సువ్రతత్వమునకు ఇవి ఉదాహరణలని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

457నుండి 463వరకు నామములను శ్రీ భట్టులు నరనారాయణావతార పరముగాను, మోహినీ అవతార పరముగాను కూడ వ్యాఖ్యానించారు.

457. సుముఖః

- సుందరమైన ముఖము గలవాడు.
- సుఖదుఃఖములను ద్వంద్వములయందును ప్రసన్నముఖుడై యుండువాడు.
- బ్రహ్మను సృజించి ఆయనకు వేదములు బోధించినవాడు.
- అమృతమును ధరించిన చంద్రునివంటి ముఖముగల మోహిని.

ఓం సుముఖాయ నమః

ధ్యాతౄణాం విషయే యస్య సుప్రసన్నం మనోహరం ముఖ మస్తీతి సుముఖః – తనను ధ్యానించేవారు, ఉపాసించేవారు అయిన భక్తుల విషయంలో ప్రసన్నమైన ముఖము గలవాడు సుముఖుడు.

శోభనం ముఖం యస్య స సుముఖః – అందమైన ముఖము గలవాడు సుముఖుడు.

ప్రసన్నవదనం చారుపద్మాయతేక్షణమ్ – ప్రసన్న వదనుడు, కమలముల రేకులవంటి కనులు గలవాడు.

హళెబీడులో శ్రీ మోహిని శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం

Photo by: : Kumara Sastry. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mohini_Halebid.jpg

ఆనందామృత సంపూర్ణ వదనేందు కాంతినా కలాకృతి రూపేణ కరస్థేన విరాజితమ్

ఆనందామృతము నిండిఉన్న చంద్రునిలాగా ప్రకాశించే వదనంతో అమృతకలశము ధరించినట్లుగా అందమైన ముఖం గలవాడు. ప్రసన్నమైన వదనము గలవాడు. ఇది మోహిని అవతారపరమైన సూచన.

శోభనమ్ ముఖమ్ అస్య ఇతి సుముఖః – నరనారాయణావతారమున తపము చేయు సమయమున ధ్యానమగ్నుడైయున్న సుందరవదనుడు.

శ్రీ భట్టులు **'కృష్ణాయ కమలదళామలనేత్రాయ'** అనే కృష్ణమంత్రమును ఉదాహరించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – తీవ్రమైన సాధన సమయంలోనూ, సమస్యలనెదుర్కొన్న సమయంలోనూ ఎవరి ముఖంలోనైనా అలసట, బాధ కనిపించవచ్చును. కాని భగవానుని ముఖం సదా ప్రసన్నంగా ఉంటుంది. అయోధ్యకాండము 19.30-33, కంబరామాయణము – రాజ్యాభిషేకము బదులు వనవాసదీక్ష చేకొనిన రాముని వదనము ప్రశాంతసుందర పద్మమువలెనున్నది.

శ్రీ శంకరులు విష్ణుపురాణమునుండి, మరియు శ్రీమద్రామాయణమునుండి ఉదాహరించారు.

ప్రసన్న వదనమ్ చారుపద్మ పత్రాయతేక్షణమ్ –విష్ణుపురాణము 6.7.79 – ఆయన ముఖము ప్రసన్నముగానున్నది. ఆయన కనులు చక్కని తామరరేకులవలెనున్నవి.

ఇమాని తు మహారణ్యే విహృత్య నవపంచ చ
వర్షాణి పరమప్రీతః స్థాస్యామి వచనం తవ – అయోధ్యకాండము 24.17

న వనం గంతు కామస్య త్యజతశ్చ వసుంధరామ్
సర్వలోకాతి గస్యేవ మనో రామస్య వివ్యతే – అయోధ్యకాండము 19.33

స పితుర్వచనమ్ శ్రీమానభిషేకాత్పరం ప్రియమ్
మనసా పూర్వమాసాద్య వాచా ప్రతిగృహీతవాన్ – సుందరకాండము 33.24
సకల సద్గుణరాశియైన ఆ శ్రీరాముడు తండ్రి ఆజ్ఞను పట్టాభిషేకముకంటెను గొప్పదిగా భావించి, మనస్ఫూర్తిగా సంతోషముతో దానికంగీకరించి, అందులకు తన ఆమోద(వచన)మును తెల్పెను.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – **యో బ్రహ్మాణమ్ విదధాతి పూర్వమ్** – బ్రహ్మకు విజ్ఞానము నుపదేశించి, ప్రసన్నుడైనవాడు.

458. సూక్ష్మః

- బుద్ధికి అందనంత సూక్ష్మరూపియై, అంతటా ఉన్నవాడు. అన్నియెడల తన ఉనికికి సంబంధించిన గుణములు ప్రదర్శించువాడు.
- తన ఆలోచనలు అసురులకు తెలియకుండా ఉన్న మోహిని.

ఓం సూక్ష్మాయ నమః

భగవంతుడు ఇంద్రియములకు కానరాడు. బుద్ధికి అందడు. అయినా అత్యంత ప్రభావశాలియై అన్నియెడల వ్యాపించియుండును. నిశ్చలమైన దీక్ష, నిర్మలమైన భక్తి చేతనే తెలియవచ్చును. **సర్వగతం సూక్ష్మం** (ముండకోపనిషత్తు 1.1.16) – అనే శృతివాక్యమును శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. **సూక్ష్మ సూక్ష్మ స్వరూపతః అసురేషు నిగూడాభిప్రాయత్వాత్ సూక్ష్మ ఉచ్యతే** - అన్ని జీవులలోను ప్రవేశించిన సూక్ష్మరూపి. రాక్షసులను శిక్షించే విషయంలో ఎవరికీ కనిపించని భావాలు గలవాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – 'సూచ్' అనగా సూచించుట అన్న ధాతువునుండి – భగవంతుడు నేరుగా కన్పించకపోయినా, ప్రతివస్తువునందు ఆయన ప్రభావము గోచరమగుచుండును. ఆకాశములోని శబ్దము, వాయువునందలి స్పర్శ, అగ్నిలోని వేడి – ఇవన్నీ సూక్ష్మరూపుని సూచికలు.

మోహిని అవతారపరంగా – తన ఆలోచనలు అసురులకు తెలియకుండా ఉన్న మోహిని. కనుక సూక్ష్మ.

459. సుఘోషః

- వేదములే తన ధ్వని (ఘోష, నాదము) అయినవాడు.
- వేదములందు, ఉపనిషత్తులందు చక్కని నాదముతో కీర్తింపబడినవాడు.
- మధుర గంభీర స్వరము గలవాడు.
- ప్రకృతిలోని చక్కని శబ్దములద్వారా తెలియజేయబడువాడు.

ఓం సుఘోషాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – వేదముల వాణియైన ఉపనిషత్తులచే ఘోషింపబడిన (తెలియచెప్పబడిన) వాడు. వేదస్వరూపుడు. **స్వాధ్యాయ ఘోషో యస్యాస్తి సుఘోష స్స తు కీర్తితః.** ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చెప్పిన తిరుసాహిత్య ప్రమాణములు –

తిరువైమొళి 2.7.2 – **నారణాన్, మూడు ఏడులగుక్కుమ్ నాధన్, వేదమయన్.**

పెరియ తిరుమొళి 5.5.9 – **సందోగన్, పౌడియన్, ఐన్ తడల్ ఓంబు తైత్తిరియన్, సామవేదీ** (తిరుమంగైయాళ్వారు).

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **సుశోభనో ఘోషో వేదాత్మకో అస్య ఇతి సుఘోషః** – వేదములే శ్రీమన్నారాయణుని మంగళఘోష.

ఇదే గాక, మేఘ గంభీరమైన, మనోహరమైన కంఠధ్వని గలవాడు – అని మరొక స్పష్టమైన ప్రత్యక్ష అర్థమును కూడ శ్రీ శంకరులు చెప్పారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – నియమబద్ధముగా వేదములను ఉచ్చరించిన యెడల మనస్సు పావనమగును. ప్రకృతిలోని మధుర స్వనములు ప్రశాంతత గూర్చును. అవే సంగీతమునకు మూలము. భగవంతుని గూర్చిన గానము, స్మరణము, మంత్రము – అన్నీ సుఘోషణలే.

నీ కథాగానమే నాకు నిరత స్మరణ, మంత్రము, జపము, తపము అని అన్నమయ్య కీర్తించినాడు. హరినామము జపియించెడి నోరు నోరని ప్రహ్లాదుడు నుతించినాడు. ఎంతో రుచిరా, ఓ రామ, నీ నామమెంతో రుచిరా – అని రామదాసు గానము చేసినాడు. అన్నింటికంటె రామునిధ్యానమే ఉత్తమమని త్యాగయ్య పరవశించినాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమును మరొక విధముగా విశ్లేషించిరి – 'ఘుషుర్' - విశబ్దనే – అన్న ధాతువునుండి – 'ఘోషణ' అనగా ప్రకటించుట, చాటిచెప్పుట. 'సు-ఘోష' అనగా మరల మరల ఎలుగెత్తి చాటుట. అలా ఒక్కని గురించే వేదములు వేదములు చెప్పినవి. ఆ పరబ్రహ్మమే 'సుఘోష'. వర్షంలోనూ, జలప్రవాహంలోనూ, ప్రకృతి పలవరింపులోనూ వినవచ్చేది ఆ సుఘోషయే.

సుందరకాండము 35.16 – శ్రీరాముని హనుమంతుడు వర్ణించిన విధము –

దుందుభి స్వన నిర్ఘోషః స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్ సమస్సమ విభక్తాంగో వర్ణం శ్యామం సమాశ్రితః. ఓ సీతాదేవీ! శ్రీరాముడు దుందుభివలె గంభీరమైన కంఠస్వరము గలవాడు. నిగనిగలాడు శరీరచ్ఛాయ గలవాడు. ప్రతాపశాలి. ఎక్కువ తక్కువలు లేకుండా పరిపుష్టములైన చక్కని అవయవములు గలవాడు. మేఘశ్యామవర్ణ శోభితుడు.

మోహిని అవతారపరంగా – దేవతలచేత, దానవులచేత కూడ పెద్దగా కొనియాడబడుతూ పాలకడలిని చిలికిన దేవుడు.

460 సుఖదః

- సుఖ సంతోషములను, శాశ్వత సుఖమైన మోక్షమును ఇచ్చువాడు.

- దుష్టుల సౌఖ్యమును నాశనము చేయువాడు.
- మోక్షమునకు ప్రతిబంధకములైన భోగములను నివారించువాడు.
- రోగములు లేకుండ జీవించు శరీరమునిచ్చువాడు.

ఓం సుఖదాయ నమః

మరల 890వ నామముగా 'సుఖదః' వచ్చును.

49వ శ్లోకము. 460వ నామము. సుఖదః – **సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్**

95వ శ్లోకము. 890వ నామము. సుఖదః – **అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకదోఽగ్రజః**

సదాచార సంపన్నులకు, సమాధిసాధకులకు సుఖమునిచ్చును గనుక భగవంతుడు 'సుఖదః' అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

సదాచార సమాధి అనుష్ఠాపనేన తన్నిష్ఠేభ్యః ఫలమ్ పరమ సుఖమ్ దదాతి ఇతి సుఖదః

సమాధ్యనుష్ఠానేన తదనుష్ఠాన శీలినామ్ సుఖం బహు దదాతి ఇతి సుఖదః పరికీర్తితః

ధ్యాన నిష్ఠను ప్రచారం చేసి, అలా నిష్ఠతో ధ్యానించిన భక్తులకు అపరిమిత సుఖమునొసగువాడు.

భగవంతుడు సదాచార సంపన్నులను అనుగ్రహించుటయే కాదు. తాను స్వయంగా సత్కర్మలను ఆచరించుచు మనకు దారి చూపును. ఆ మార్గమును అనుసరించినవారికి పరమ సౌఖ్యము అందివచ్చును.

'ద' అనగా ఇచ్చుట, నాశనము చేయుట (దదాతి, ద్యాతి) అను రెండర్థములున్నవి. కనుక 'సుఖదః' అనగా దుష్టుల సుఖమును హరించువాడు అన్న అర్థమును కూడ శ్రీ శంకరులు సమర్థించారు. **ఆపద్వృత్తానామ్ సుఖమ్ ద్యాతి ఖండయతి ఇతి సుఖదః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొకవిధంగా విశ్లేషించారు – సు-ఖ-దః

సు – మంచి, ఆరోగ్యకరమైన

ఖ – ఖను-అవధారణే – త్రవ్వుట, తరచుట

సుఖ – నవరంధ్రములతో కూడిన శరీరము, మంచి జీవితమునిచ్చును.

సుఖద – ఆరోగ్యకరమైన జీవితమునిచ్చు శరీరమును ప్రసాదించువాడు.

సుఖమ్ ఖాతమ్ తద్దః సుఖదః విష్ణుః

మోహిని అవతారపరంగా – అమృతమును పంచి ఆనందమును విరజల్లిన దేవుడు.

461. సుహృత్

- మంచి మనసుగల నిజమైన మిత్రుడు. అపకారికి కూడా ఉపకారము చేయనెంచువాడు. కరుణాసాగరుడు.
- కామక్రోధాది భావములతో కాకుండా, వేదధర్మము కోసమే అసురసంహారాది కార్యములు నిర్వహించువాడు.
- కామక్రోధాది వికారములకు అతీతుడు.
- దేవతలకు అమృతమును పంచియిచ్చిన మిత్రుడు.

ఓం సుహృదే నమః

కిమస్మిన్ కరవాణీతి హ్యపకారిణి శోభనమ్ యస్యాప్తి హృదయం చాసౌ సుహృత్యభిధీయతే - అపకారము చేసినవాడికి కూడా, ఇతడికి నేనే విధమైన మేలు చేయగలను అని ఆలోచించే మనసుగలవాడు. **అనుపకారిణి అపి- కిం అస్య భవిష్యతి- కిం కరవాణి-**

ఇతి శుభాశంసి శోభన హృదయత్వమ్ సుహృత్త్వమ్ – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. **రిపుణామపి వత్సలః** – అని రామాయణమునుండి శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – తనకు కష్టాలు కలిగినపుడు క్రుంగి, కలసివచ్చినపుడు పొంగిపోయే మనసు 'సుహృత్' కాదు. పరులకు దుఃఖము కలిగినపుడు కరిగిపోయేదే 'సుహృత్'. పట్టాభిషేకమునకు సిద్ధమైనపుడూ, వనవాసానికి కదిలినపుడూ కూడా శ్రీరామచంద్రుడు స్థిరచిత్తుడయ్యే ఉన్నాడు. కాని ఇతరుల కష్టాలను తన కష్టాలుగా తలచాడు. ఈ పుణ్యనామమును ధ్యానించినవారికి హృదయము కల్మషరహితమౌతుంది. ఓం సుహృదే నమః.

మోహిని అవతారపరంగా – దేవతలకు అమృతమును పంచి ఇచ్చిన నిజమిత్రుడు సుహృత్.

462. మనోహరః

- మనసును హరించువాడు.

ఓం మనోహరాయ నమః

'సుహృత్' అనగా అందరికీ మేలుచేయనెంచువాడు. అందువలన అందరి మనసులను ఆకట్టుకొనేవాడు మనోహరుడు. నల్లనివాడు. పద్మనయనమ్ములవాడు. నవ్వు రాజిల్లెడు మోమువాడు. సుధారసమ్ము పై జల్లువాడు. గోపీజన మనోహరుడు.

ఏవం విసర్గ సౌహార్దాత్ తేషాం హృదయ హారకః మనోహర స్సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణ శ్శాంతిదాయకః - ఇటువంటి మంచి మనసుతో శత్రువులను కూడా ఆకట్టుకొంటాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. శాంతిదాయకము. ఓం మనోహరాయ నమః.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇందుకు నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (7.2.6)నుండి ఉదాహరించారు – **మెయ్యల్ సెయిదు ఎన్నై మనమ్ కవరందానే.**

శ్రీ చిన్మయానంద – మనసు దోచుకొనేవాడు మనోహరుడు. శ్రీనివాసుని సౌందర్యము సకల కళ్యాణదాయకము. ఐహికదృష్టి నుండి భక్తులను తన దివ్యపదమునకు మళ్ళించును. అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద మత్తమైన చిత్తము ఇతరములకేల వెడలును?

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శ్రీదేవుని మనోహరత్వము ఆయన సృష్టిలో మరల మరల ప్రస్ఫుటమగుచున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత – సుఖభోగానురక్తులైనవారి చిత్తమును ఐహికానందమువైపునకు, మోక్షగాముల చిత్తమును పరమపద సోపానమువైపునకు ఆకర్షించు భగవానుడు ఇరువర్గములకు మనోహరుడు.

463. జితక్రోధః

- కోపమును జయించినవాడు.

ఓం జితక్రోధాయ నమః

క్రోధము, తదితర వికార భావములన్నింటిని జయించినవాడు. తన ఇచ్ఛానుసారమే కోపమును ధరించువాడు. శ్రీమద్రామాయణము ఆరంభములో వాల్మీకి 'జితక్రోధుడు' ఎవరు అని అడుగగా నారదుడు –**ఉచ్యమానోऽపి పరుషమ్ న ఉత్తరమ్ ప్రతిపద్యతే** – తనపట్ల పరుషమైన మాటలాడినా, తానుమాత్రము పరులకు పరుషమైన ఉత్తరమీయనివాడు రాముడే జితక్రోధుడు – అని చెప్పెను.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మూడువిధములైన కోపములను పేర్కొన్నారు (1) మనసులో దాగిఉండి, మాటలు, చేతల రూపంలో బయటకు రానిది మన్యు (2) కండ్లు ఎరుపెక్కి ముఖం కటువుబారితే అది కోపము (3) పరుషములైన మాటలు, చేతలు, కదలికలతో వెళ్ళగక్కునది క్రోధము.

భగవంతుడు క్రోధాన్ని పరిత్యజించలేదు. జయించాడు. అనగా తన ఇచ్ఛానుసారము క్రోధాన్ని ధరిస్తాడు. శ్రీనారసింహుడు ప్రహ్లాదుని కాచుటకై హిరణ్యకశిపునిపై విరుచుకుపడ్డాడు. **క్రోధమ్ ఆహార్యాత్ తీవ్రమ్** – అని వాల్మీకి వ్రాశాడు (3.24.33). యుద్ధకాండము(59.147) – శ్రీరాముడు హనుమ భుజాలపై అధిరోహించి రావణునితో యుద్ధం చేస్తుండగా, రావణుడు తీవ్రమైన బాణాలతో హనుమను నొప్పించాడు. రక్తం వోడుతూ మోదుగచెట్టు పూలతో నిండినట్లున్న ఆంజనేయుని చూచి శ్రీరాముడు 'క్రోధమా, నన్నావహించు' అన్నాడు. అలా ఆయన క్రోధాన్ని జయించిన జితక్రోధుడు.

రక్షసాం దేవ విషయే యేన క్రోధో వినిర్జితః స జితక్రోధ అఖ్యాతో హ్యష్టార్ణః క్రోధనాశకః - దేవతల విషయంలో రాక్షసులకుగల క్రోధాన్ని పరిమార్చినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. క్రోధనాశకము. ఓం జితక్రోధాయ నమః.

అసురలపట్ల క్రోధంతో గాక, వేదధర్మోద్ధరణ కోసమే వారిని సంహరించిన భగవంతుడు జితక్రోధుడు అని శ్రీ శంకరులు వివరించారు.

సంపూర్ణ సమతులనముగల మనసు గలవాడు గనుక భగవానుడు కామక్రోధాది వికారములకు అతీతుడని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ గొప్ప సంస్కృత పండితులు మాత్రమే కాదు. ఆయుర్వేద జ్యోతిశ్శాస్త్రాలలో దిట్ట. ఆయన ఇలా వివరించారు. క్రోధము అనేది శారీరిక గ్రంథులలో ఏర్పడిన ఒక వికారము. ఏవిధములైన వికారములు, వ్యత్యాసములు లేని అచ్యుతుడు సుహృత్, జితక్రోధుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – క్రోధమే కాదు. కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములు లేశమంతయినా లేనివాడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు సుహృత్, జిదక్రోధః.

మోహిని అవతారపరంగా – జగన్మోహినిని చూచిన అసురులు మాయావివశులై, దేవతలపట్ల తమకున్న క్రోధమును విస్మరించిరి.

464. వీరబాహుః

- గొప్ప బాహువులు గలవాడు.

ఓం వీరబాహవే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును క్షీరసాగరమథనం పరంగా ఇలా వివరించారు – దేవతలు, దానవులు అలసిపోయినపుడు శ్రీమహావిష్ణువే పాలకడలిని చిలకడం కొనసాగించాడు. శ్రీహరి వేల చేతులు మనోహరంగా, మహాద్భుతంగా మందరగిరిని త్రిప్పుతున్నాయి. ఆ చేతులు ప్రకాశమానములైన కంకణాలతో, కడియాలతో, భుజకీర్తులతో, పూలమాలలతో వెలుగుచున్నాయి.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ పెరియతిరుమొళి (5.7.4)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – శత్రువులను నిర్జించి వేదధర్మమును నిలిపిన భగవానుడు వీరబాహువు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – వెనుకంజ వేయకుండా, విరామం లేకుండా విజృంభించేవాడు వీరుడు. భగవంతుని నాలుగు చేతులు వివిధాయుధాలతో, ఒకేమారు, ప్రతిచేయి స్వతంత్రంగా, తమ కార్యములు సాధించును. కనుక ఆయన ప్రతిబాహువు వీరలక్షణములు కలిగియుండును.

ధర్మచక్రము రచయిత – ధర్మమును కాపాడేవాడు వీరుడు. కనుక ఇరవైచేతులున్నాగాని రావణుడు వీరబాహువు కాదు. ఎందుకంటే అవి కామానికి సహకరించేవి. మనము మన శక్తిని ధర్మకార్యాలకు వినియోగించాలని ఈ నామస్మరణముద్వారా గ్రహించాలి.

465. విదారణః

- చీల్చివేయువాడు. (ధర్మము తప్పినవారిని) ఖండించేవాడు. రాహువును, హిరణ్యకశిపుని ఖండించినవాడు.
- భక్తుల పాపములను ఖండించువాడు. భయమును హరించువాడు.
- విభజించువాడు.
- హేతి మొదలైన దివ్యాయుధములచే రాక్షసులను చీల్చువాడు.
- ఆత్మకు, శరీరానికి ఉండే బంధాన్ని త్రెంచేవాడు.

వికీపీడియా చిత్రం. By Nani.2018
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lakshmi_narasimha_swamy_idol.jpg

ఓం విదారణాయ నమః

అమృతమును పంచే సమయంలో రాహువును ఖండించినవాడు, దేవతలను కాచినవాడు విదారణుడు.

సమగ్ర ఉగ్ర భయ విదారణాయ – అన్నది భగవంతుని స్మరించే మంత్రము. సకల భీకర భయాలు శ్రీదేవుని స్మరణమువలన పటాపంచలవుతాయి.

బధ్వా గలే యమభటా బహుతర్జయన్తః కర్షంతి చాత్ర భవపాశ శతైర్యుతం మామ్
ఏకాకినం పరవశం చకితం దయాళో! లక్ష్మీనృసింహ మమదేహి కరావలంబమ్

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – భవబంధములను ఖండించేవాడు. ఆత్మకు శరీరబంధమునుండి విముక్తిని కలిగించేవాడు విదారణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – విభజించేవాడు విదారణుడు. స్త్రీ పురుషులను, రేయింబవళ్ళను, ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనాలను, పృథివ్యాకాశములను, అగ్నిస్తోమములను వేరుచేసేవాడు. జన్మ సమయమున తల్లి గర్భమునుండి బిడ్డను వేరుచేసేవాడు.

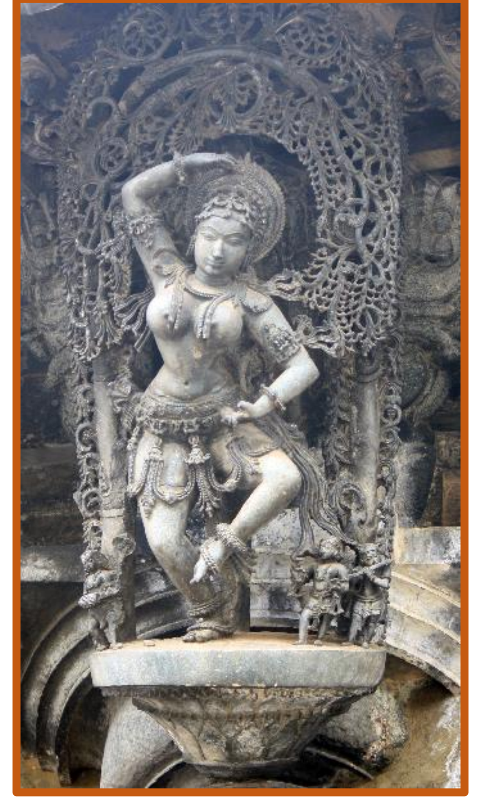
శ్రీనారసింహుడు హిరణ్యకశిపుని చీల్చిన విధము – హిరణ్యకశిపుని గుండెను నరహరి చీలుస్తాడు. నేలనిండా నెత్తురు చల్లుతాడు. కఠినములైన నరాలను తెంపుతాడు. రొమ్మును పగులగొడతాడు. మాంసాన్ని చిన్నచిన్న ముక్కలుగా చేస్తాడు. ప్రేగులు హారాలుగా మెడలో వేసుకొంటాడు. ఒక్క ఆయుధాన్ని కూడా ప్రయోగించకుండా తొడలపై వేసికొని హరి రాక్షసుని చీలుస్తుంటే, నరహరిగోళ్ళు గొడ్డళ్ళవలె ఉన్నాయి. లోతైన గుండెను బద్దలుకొట్టేటపుడు గుద్దళ్ళవలెనున్నాయి. నరాలను త్రెంచేటపుడు గట్టి కొడవళ్ళవలె నున్నాయి. కడుపులోని ప్రేగులను తెంచేటపుడు రంపాలలా ఉన్నాయి. ఇట్లా ఏయే పనులకు తగినట్లు ఆయా విచిత్రములైన ఆయుధాలవలె నొప్పాయి.

ఓం నమో శ్రీలక్ష్మీనారసింహాయ. ప్రహ్లాద వరదాయ నమః.

శ్రీనారసింహుని గోళ్ళను చూచి దేవతాముఖాలు వికసిస్తున్నాయి. రాక్షసరాజు శరీరాన్ని చీలుస్తున్నాయవి. అగ్ని జ్వాలలకన్న ప్రకాశమానంగా ఉండి, నరహరికి మ్రొక్కేవారలకు అభయదానం చేస్తున్నాయి.

ఓం నమో భగవతే తుభ్యం పురుషాయ మహాత్మనే హరయేऽద్భుత సింహాయ బ్రహ్మణే పరమాత్మనే
సర్వవేదాంత వేద్యాయ కారణాయ మహాత్మనే సర్వలోక శరణ్యాయ శ్రీనృసింహాయ మంగళమ్.
(శ్రీ భండారు పర్వతాలరావు రచన “ఓం నమో శ్రీ నారసింహాయ”నుండి)

స్వాపనస్స్వవశో వ్యాపీ నైకాత్మా నైకకర్మకృత్ |
వత్సరో వత్సలో వత్సీ రత్నగర్భో ధనేశ్వరః || (50)

466. స్వాపనః

- నిదురింపజేయువాడు. మాయామోహితులను చేయువాడు.

ఓం స్వాపనాయ నమః

కటాక్ష భ్రూవిలాసాద్యైః నష్ట శిష్టాన్ జనానపి యోऽసౌ సమ్య మోహయతి స్వాపనః పరికీర్తితః - భగవానుడు విదారణుడై కొందరు దానవులను నాశనం చేశాడు. వారు నశింపగా మిగిలిన రాక్షసులు మోహిని క్రీగంటిచూపుతో సమ్మోహితులై, వివశులై తమకు అమృతం అందడంలేదనే విషయాన్ని విస్మరించారు. ఇది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:BelurCTM_25_Bhasma_Mohini_Dance.jpg

స్వాపయతి నిద్రాపయతి ప్రళయకాలే సర్వమ్ ప్రకృతావితి స్వాపనః – ప్రళయకాలంలో ప్రకృతినంతటినీ నిద్రబుచ్చువాడు. అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు. భగవంతుడు మాత్రము జాగరూకుడై ఉంటాడు. కాని ఆయన నిద్రిస్తాడని ఇతరులు భావిస్తారు. ఎందుకంటే ఆయన పరమేశ్వరత్వము నితరు లెరుగజాలరు. అలా ఆయన తత్వము తెలియనివారు నిద్రిస్తున్నట్లే లెక్క. అని వివరిస్తూ శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గీతనుండి ఉదాహరించారు.

నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః మూఢోऽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ – గీత 7.25
నా యోగమాయయందు దాగియున్న నేను అందరికి గోచరింపను. కనుక అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలిసికొనలేరు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – బుద్ధి, విజ్ఞానము వంటి విషయాలలో మనుష్యులు 'మెలకువగా ఉన్నారు' అని, అవి కొరవడిన జంతువులు 'నిద్రపోతున్నాయి' అని చెప్పవచ్చును. అంటే మానవులుండే ఆ ప్రాంగణంలో జంతువులు విహరించలేవని వివరించవచ్చును. అలాగే 'జ్ఞాని'కి సంబంధించిన స్థానంలో సామాన్యమానవులు నిద్రిస్తూ ఉన్నట్లే. "నారాయణ" మంత్రజపం వల్ల మాత్రమే అట్టి మానవులు జాగరూకులు కాగలరు. మోహపాశబద్ధులై, చైతన్యహీనులైనవారిని మేలుకొలిపేది ఈ పుణ్యనామము.

467. స్వవశః

- తనకు తానే వశమైనవాడు. వేరెవ్వరికి అధీనములో ఉండడు.
- సర్వస్వతంత్రుడు. అంతా తనకు వశమైనవాడు.

- మరేమీ అవుసరము లేనివాడు.

ఓం స్వవశాయ నమః

స్వకియైస్సహ సుప్తేషు తేషు స్వైర విహారవాన్ భవతి స్వవశస్సోऽపి నాన్యధీనత్వదో మనుః - రాక్షసులను మాయామోహితులను చేసి, నిదురబుచ్చి, దేవతలతో యధేచ్ఛగా విహరించెను. ఆయన అన్యులకు అధీనుడు కాడు గనుక స్వవశుడు – అని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు మోహిని అవతారపరంగా వ్యాఖ్య కొనసాగించారు.

భగవానుడు సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములు సంపూర్ణముగా తన ఇచ్ఛానుసారము చేయు సర్వస్వతంత్రుడు గనుక స్వవశుడు అని శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య.

ఆయనకు కావలసినదేదీ లేదు. అంతా ఆయనలోనే ఉన్నది.

468. వ్యాపీ

- క్షీరసాగర మథన సమయంలో అందరిలోనూ వ్యాపించి శక్తిని ఇచ్చినవాడు.
- అంతటా విస్తరించియున్నవాడు. సూక్ష్మమై, అనంతమైనవాడు.

ఓం వ్యాపినే నమః

దేవ రక్షో మంథరేషు వాసుకి ప్రభృతిష్వపి ఆప్యాయనాయ శక్త్యా చ వ్యాపీ స్సాద్వ్యాసనాదసౌ - శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం క్షీరసాగరమథనపరంగా కొనసాగింది. క్షీరసాగరమథన సమయంలో దేవతలకు, రాక్షసులకే కాక వాసుకికి కూడా శక్తి సన్నగిల్లుతున్నది. అప్పుడు శ్రీమహావిష్ణువు వారందరియందును వ్యాపించి, మందరపర్వతమునందు కూడా తానే వ్యాపించి, వారికి శక్తినొసగి, సాగరమథనానికి అవుసరమైన శక్తిని ప్రసాదించాడు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇందుకు నమ్మాళ్వార్ రచన (1.1.10)ను ఉదాహరించారు.

కార్య కారణ రూపమున అంతటను వ్యాపించి, విస్తరించి, విరాజిల్లినవాడగుటచేత పరమాత్ముడు 'వ్యాపీ'యను భవ్యనామమున భజనీయుడు. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శృతినుండి చెప్పిన ఉదాహరణ – **అవ్యక్తాత్ తు పరః పురుషో వ్యాపకః** (ముండకోపనిషత్తు 2.3.8) – వ్యాప్తిత్వము సూక్ష్మత్వమును సూచించుచున్నదని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు. సర్వవ్యాపియైన భగవానుడు సూక్ష్మమైనవానికంటె సూక్ష్మతముడు. కనుక ఆయన లేని చోటు లేదు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – సర్వవ్యాప్తిత్వము అనంత గుణమును సూచించును. ఏదైనా ఎక్కడైనా ఉన్నట్లైతే దానిలో అక్కడ దేవుడున్నాడు. కనుక ఆయన సర్వవ్యాపి. అంతము, అవధి లేనివాడు. మన బుద్ధి, ఇంద్రియ, జ్ఞానములకున్న పరిధులనుబట్టి అంతవరకే ఆయనను మనము తెలిసికొన ప్రయత్నము సాధ్యము. ఈ నామధ్యానమువలన ఎంపెరుమాన్ అనంతత్వమును అనుభవించే దీక్షానుభవము మనకు సమకూరుతుంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శృతులనుండి పలు ఉదాహరణలు చెప్పారు –

యజుర్వేదము – **పరీత్య భూతాని పరీత్యలోకాన్ పరీత్యసర్వాః ప్రదిశో దిశశ్చ**

ఋగ్వేదము **– పృష్టో దివి పృష్టో అగ్నిః పృథివ్యామ్ పృష్టో విశ్వా ఓషధీరావివేశ**

అథర్వణ వేదము – **యో అగ్నౌ రుద్రో యో అప్స్వంతర్య ఓషధీర్వీరుధ ఆవివేశ**

469. నైకాత్మా

- అనేక రూపములలో, అనేక ఆత్మలుగా విస్తరించియున్నవాడు.
- విష్ణువు, కూర్మము, మందరము, మోహిని, వాసుకి – ఇలా ఒకేమారు బహురూపములలో నున్నవాడు.

ఓం నైకాత్మనే నమః

తదాత్మనై ర్బహ్మ కౌర్మ మోహిన్యాద్యవతారకైః నైకాత్మేతి శ్రుత స్సమ్యక్ మున్యర్ణో బహురూపదః - బ్రహ్మ కూర్మ మోహిన్యాది అనేక అవతారములతో ఏకరూపముగా ఉన్నవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. సౌందర్యప్రాప్తి. ఓం నైకాత్మనే నమః.

క్షీరసాగర మథనం – 1820 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Churning_of_the_Milky_Ocean.jpg

క్షీరసాగరమథనపరంగా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఒకేమారు శ్రీమహావిష్ణువు క్షీరసాగర మథనానికి వివిధ అవతారాలు ధరించి తోడ్పడినాడు. శ్రీకూర్మస్వామియై మంధరగిరిని నిలిపాడు. మోహినియై అమృతాన్ని పంచాడు.

ఈ నామమునకు, 139వ నామము "చతురాత్మా"కు ఉన్న పోలికలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి పేర్కొన్నారు. భగవంతుడు తన సృష్టిలోని వివిధ రూపములద్వారా మనకు స్ఫురిస్తున్నాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – వివిధ మతస్థులు భగవంతుని వివిధరూపాలను కొలుస్తున్నారు. నైకాత్ముని గుణమెరుగక వీరు తమ తమ దేవుళ్ళు వేరు వేరని తలచి తమలో తాము కలహిస్తున్నారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – "ఆత్మ" అనగా నిలకడగా ఉండేది. తల్లిగా, తండ్రిగా, బిడ్డగా, గురువుగా, శిష్యునిగా, భార్యగా, భర్తగా, మిత్రునిగా పరమాత్ముడు అందరికీ అందుబాటులోనున్నాడు. ఎందుకంటే ఆయన సర్వాంతర్యామి. శృతులలోని పెక్కు వాక్యములు ఇందుకు ఉదాహరించవచ్చును.

తదేవ అగ్ని స్తదాదిత్య స్తదు వాయు స్తదు చంద్రమాః
తదేవ శుక్రమ్ తద్ బ్రహ్మ తా ఆపః స ప్రజాపతిః – యజుర్వేదము 32.1
త్వమ్ హి నః పితా వాసో త్వమ్ మాతా శతకృతో బభూవిథ – ఋగ్వేదము 8.98.1

470. నైక కర్మ కృత్

- అనేకములైన కర్మలనొనరించువాడు.

ఓం నైకకర్మకృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వివరణ – క్షీరసాగర మథన సమయంలో మంధరగిరిని నిలుపుట, అమృతమును పంచుట, అందరకును శక్తినొసగుటవంటి అనేక కార్యములు చేసినవాడు.

క్షీరసాగర మథనం. బ్యాంగ్ కాక్ విమానాశ్రయంలో శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Sailko
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bangkok_Airport_07.JPG

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సృష్టి స్థితి లయాది సకల కార్యములను తానే చేయువాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సూర్యుడు, చంద్రుడు, అగ్నివంటి వివిధ రూపములలో జీవులకు అవుసరమైన కార్యములను నిర్వర్తించువాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – తల్లి, తండ్రి, గురువు, బిడ్డ, శిష్యుడు వంటి వివిధ రూపములలో ఆయా ధర్మములను నిర్వహించువాడు.

అన్ని విధములైన వ్యాఖ్యలను సమన్వయపరుస్తూ ధర్మచక్రము రచయిత ఇచ్చిన వివరణ – ఎక్కడ ఏ పని జరిగినా అది భగవంతునిద్వారా మాత్రమే జరుగుతున్నదని గ్రహించాలి. ఇందుకు చాలా ఉదాహరణలు చెప్పవచ్చును. దేవుని సృష్టికార్యములో మనము నిమిత్తమాత్రులమేగాని చేసేవారము కాము. కర్త మాత్రము భగవంతుడే. ఒక మామిడి టెంకనుండి మామిడిచెట్టు వస్తుంది కాని వేరొకటి రాదు. కనుక బహువిధములైన సృష్టి, తదితర కార్యములు భగవంతునిద్వారా మాత్రమే జరుగుచున్నవి. ఇవి గ్రహించిన యెడల కర్మఫలములు మనలనంటవు.

471. వత్సరః

- సకల భూతములయందు వసించువాడు.
- సకల భూతములు ఆయనయందు వసించును.
- అనంతమైన కాలస్వరూపుడు.

- గోవులకడకు లేగలను తిరిగి చేర్చినవాడు.

ఓం వత్సరాయ నమః

పురుషార్థ స్థాపనాయ సర్వాంతర్య సనాచ్చతాః ధర్మాత్మా వత్సరస్సస్స్యాత్ మున్వర్ణోఽభీష్టదో మనుః - పురుషార్థముల మర్యాదను కాపాడడానికి అందరియందు నివసించే ధర్మాత్ముడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. కోరిన కోరికలు తీరుతాయి. ఓం వత్సరాయ నమః

వస్-అనగా నివసించుట – అనే అర్థమునుండి ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ధర్మమును స్థాపించడానికి, మోక్షమార్గమున నడిపించడానికి శ్రీమహావిష్ణువు అంతర్యామియై అందరియందు వసించియున్న వత్సరుడు. ఇందుకు ప్రమాణముగా శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన మంత్రము – **సర్వాంతశ్చారిణే ధర్మాత్మనే.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వసతి అత్ర అఖిలమ్ ఇతి వత్సరః** – అంతయు ఆయనలో వసించును గనుక శ్రీహరి వత్సరుడు. అన్నింటికిని ఆవాసము.

పైరెండు వ్యాఖ్యలకును వర్తించే పెక్కు శ్రుతిప్రమాణములను శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ పేర్కొన్నారు –
త్వయి రాత్రి వశాంసి స్వపిష్యామసి జాగృః – అధర్వణ వేదము 19.47.9
ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వమ్ యత్కించిత్ జగత్యామ్ జగత్ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు.
సంవత్సరోఽసి పరివత్సరోఽసీదా వత్సరోఽసీదా వత్సరోఽసీ – యజుర్వేదము 27.45

వత్సరము - అనగా ఒక సంవత్సరకాలము. కాలాకాశ స్వరూపుడైన భగవంతునిలో అందరూ ఉన్నారు. ఇది కూడా పై అర్థమునే పరోక్షముగా తెలుపును.

శ్రీ చిన్మయానంద – (శ్రీకృష్ణావతార పరంగా) **వత్సాన్ రాతి ఇతి వత్సరః** – గోపబాలకులనుండి వత్సములు (ఆవుదూడలు) శత్రువులచే తీసికొని పోబడినవి. వాటిని మరల భగవానుడు గోపాలకులకు అప్పగించినాడు. కనుక ఆయన వత్సరుడు.

472. వత్సలః

- ప్రేమమూర్తి. వాత్సల్య స్వరూపుడు.

ఓం వత్సలాయ నమః

'వత్స'అనగా దూడ – ప్రేమను సూచించునది. (**వత్స అంశాభ్యామ్ కామబలే** – పాణిని). శ్రీమన్నారాయణుడు వాత్సల్యభరితుడు.

సర్వస్యాంతర్నివసనే హేతు స్స్యా ద్వత్సల స్మృతః వత్సేదో నోఽరివ యతో వత్సలశ్శరణాగతే - అందరియందు గల వాత్సల్యమువల్లనే వారియందుంటాడు. పుట్టిన లేగపై ఆవుకు ఎంత ప్రేమ ఉంటుందో శరణాగతునిపై పరమేశ్వరునికి అంత ప్రేమ ఉంటుంది. వత్సరుడై ఆ భక్తవత్సలుడు వసించుటకు కారణము ఆయనకు భక్తులపట్ల, శరణాగతులపట్ల గల వాత్సల్యమేనని శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

విదిత స్స హి ధర్మజ్ఞః శరణాగతవత్సలః (సుందరకాండము 21.20) – ఓ రావణా! శ్రీరామచంద్రుడు ధర్మజ్ఞునిగా, శరణాగత వత్సలునిగా మిక్కిలి వాసికెక్కినాడు. నీవు బ్రతికియుండదలచినచో ఆయనతో మైత్రి నెఱపుటయే క్షేమము. శరణుగోరినవారిని అనుగ్రహించునట్టి ఆ స్వామిని నీవు ప్రసన్నుని చేసికొనుము. నీవు జితేంద్రియుడవై, నిర్మల మనస్సుతో నన్ను ఆయనకు అప్పగించుము – అని సీతమ్మతల్లి రావణునకు హితవు చెప్పినది.

ధర్మచక్రము రచయిత – వత్సలుడు గనుకనే శ్రీరాముడు గుహుని మిత్రుడైనాడు. తానే స్వయముగా హనుమంతుని గుండెలో వెలసినాడు. శరణాగతులైన సుగ్రీవుని, విభీషణుని బ్రోచినాడు.

473. వత్సీ

- పెక్కు దూడలు కలిగిన గోపాలుడు.
- నిత్యము తనచేత పోషింపబడే ఆత్మవర్గములను దూడలుగా గలవాడు.

ఓం వత్సినే నమః

నిత్య పోష్యాత్మ గుణవత్ భూయస్త్వద స్సదా వత్సీ స్యాద్ధి విశేషేణ షడర్ణో గోపదో మనుః - ఆత్మగుణాలతో అలరారే ఆత్మలను – గోవు తన దూడలను కాపాడునట్లు, గోపాలుడు గోవులను కాచునట్లు – ఎప్పుడూ పోషించేవాడు. అటువంటివారే అధికముగా కలవాడు. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. రక్షణనిస్తుంది. ఓం వత్సినే నమః

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవానుని రక్షణాపరత్వము ఎల్లెడల మనకు ప్రస్ఫుటమగుచున్నది. బిడ్డ జన్మింపగనే తల్లి స్తన్యమివ్వగలగడం ఇందుకొక ఉదాహరణ.

474. రత్నగర్భః

- విశేషములైన ధనసంపదలు గలవాడు. కోరినంత ధనమును ప్రసాదించువాడు.
- రత్నరాసులు తనయందు కలిగియున్నవాడు. సాగరుడు.
- భక్తులను తన కడుపులో పెట్టుకొని రత్నములనువలె కాపాడుకొనువాడు.

ఓం రత్నగర్భాయ నమః

ధనాయద్భ్యో యథారామం ప్రదేయ ధనవత్త్వతః రత్నగర్భ స్సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణో ధనదో మనుః - ధనము, ఐశ్వర్యము కోరి తనను సేవించేవారికి కోరినంత ధనమును ఈయగలవాడు. ఈ నామాన్ని మంత్రంగా జపం చేస్తే అష్టాక్షరి. ధనప్రాప్తి. ఓం రత్నగర్భాయ నమః

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించినది – **వైత్త మా నిధియామ్ మధుసూదనానై** (నమ్మాళ్వార్ 6.7.11) – భగవానుడు దాచుకొన్న నిధివంటివాడు. అవుసరమునకు ఆదుకొను ఆపద్బాంధవుడు.

గీత(10.24)యందు చెప్పబడిన - **సరసామస్మి సాగరః** – సరస్సులలో నేను సాగరమును – అన్న వచనము ఆధారముగా శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము సాగినది. సారమును రత్నాకరము, రత్నగర్భ అన్నట్లే భగవంతుడు కూడ రత్నగర్భుడు. సకల నిధులు ఆయనయందే ఉన్నవి. కనుకనే ఆయన కొండలంత వరములు కూపెడు కోనేటిరాయడు. ఆపన్నులకు అభయమయ, అర్థార్థులకు ఐశ్వర్యము, శరణాగతులకు రక్షణ, ప్రపన్నులకు మోక్షము ప్రసాదించు కల్పతరువు కామధేనువు. నిధానము.

ఈ భావమును శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరింత పొడిగించారు. నాగుపాము పడగలోని రత్నము, వెదురుకణుపులో ఏర్పడు రత్నము కూడ భగవంతునిలో సంభవించును. మరొక భావములో, భగవానుడు తన భక్తులను రత్నములవలె కాపాడుచుండును. మోక్షపథమువైపు నడుపుచుండును. రాజస, తామస ప్రలోభములకు లోనుకాకుండ శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించినయెడల సత్యమార్గమున చరించు భాగ్యము లభించును.

శ్రీ సత్యేవో వాసిష్ఠ – రమ్ - క్రీడాయామ్ - క్రీడించుట – అన్న ధాతువునుండి, రత్నము అనగా ఆనందమునిచ్చేది అంతా రత్నమే. ఆనందము ఏదైనా సచ్చిదానంద పరమాత్ముడైన శ్రీమహావిష్ణువు కటాక్షమువలన కలుగవలసినదే గనుక శ్రీహరియే రత్నగర్భుడు. ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతినుండి పెక్కు ఆధారములను ఉదాహరించారు.

హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకాసిత్
అర్చామి సత్య సవం రత్నధామభి ప్రియమ్ మతిమ్
హిరణ్యాక్షః సవితాదేవ ఆగాత్ దధత్ రత్నా దాశుషేవార్యాణి

475. ధనేశ్వరః

- ధనమునకు అధినాధుడు. సకలైశ్వర్యమలకు ప్రభువు. శ్రీలక్ష్మీవల్లభుడు. ధనమును ప్రసాదించువాడు.

ఓం ధనేశ్వరాయ నమః

ఏకేన చక్రమపరేణ కరేణ శంఖ
మన్యేన సింధుతనయా మవలంబ్య తిష్ఠన్
వామేతరేణ వరదాభయ పద్మచిహ్నమ్
లక్ష్మీనృసింహ! మమదేహి కరావలంబమ్

లక్ష్మీ మహీ తదనురూప నిజానుభావ
నీళాది దివ్య మహిషీకర పల్లవానామ్
ఆరుణ్య సంక్రమణతః కిలసాంద్ర రాగౌ
శ్రీ వేంకటేశ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే

ధనానామ్ ఈశ్వరః ధనేశ్వరః – సకల ధనములకును ప్రభువు ధనేశ్వరుడు – అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇంతకుముందు నామమైన 'రత్నగర్భః' అనగా రత్నములకు నిలయమైన సాగరమని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించిన విషయమును గమనించనగును

శ్రీ భట్టులు 'రత్నగర్భః' అనగా సకల నిధులు, సంపదలకు నిలయము – అని మరింత విస్తృతార్థములో వ్యాఖ్యానించారు. కనుక శ్రీ భట్టులు ప్రస్తుత నామము 'ధనేశ్వరః' అనగా – సంపదలు కోరుకొన్న భక్తులకు ధారాళముగా సంపదలొసగువాడు – అని వ్యాఖ్యానించారు. ఇందుకు ఉణాది సూత్రము 738 ఆధారముగా తీసికొనవచ్చును. **అశ్నోత్తర ఆసుకర్మణి వరత్ చ** – త్వరగా సఫలతను ప్రసాదించగలవాడు. ఇక్కడ "త్వరగా" అన్న పదమును నొక్కిచెప్పారు. మ్రొక్కుకున్నంతనే, అభ్యర్థించినంతనే కోరికలు తీర్చువాడు అనే అర్థములో. ఓం ధనేశ్వరాయ నమః.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వార్ (3.9.7) రచనను ఉదాహరించారు. **శేరుమ్ కొడై పుగళ్ ఎల్లై ఇలానై.** భగవంతుడు ఒక్కసారిగా సంపదలు ఇచ్చే విషయంగురించి శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి కుచేలుని కథను ఉదాహరించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ నామమునకు మరొకవిధంగా అర్థము చెప్పారు. భగవంతుని విభూతులలో కుబేరుడు ఒకరు. **విత్తేశో యక్షరాక్షసామ్** (గీత 10.23). విత్తేశుడనగా కుబేరుడు. కనుక ఆయన ధనేశుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇక్కడ 'సంపదలు' అనగా సంతోషము కూర్చునవన్నియును అని భావించవలెను. శ్రీలక్ష్మీపతియైన శ్రీమహావిష్ణువు సకల ధనములకును నాధుడు. అన్నింటికంటె ఉత్తమ ధనమైన మోక్షమునకు కూడ ఆయనే నాధుడు. ప్రపన్నులకు సత్వరమే ధనమునొసగు శ్రీమన్నారాయణుడే ధనేశ్వరుడు.

ధర్మగుబ్ధర్మకృద్ధర్మీ సదసత్క్షరమక్షరం |
అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుర్విధాతా కృతలక్షణః || (51)

476. ధర్మగుప్

- ధర్మమును రక్షించువాడు

ఓం ధర్మగుపే నమః

ధర్మం గోపయతి రక్షతి ఇతి ధర్మగుప్. ధర్మమును కాపాడువాడు ధర్మగుప్. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత(4.8)నుండి చెప్పిన ఆధారము. **ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే.** ధర్మసంస్థాపన కొఱకు నేను యుగయుగమున అవతరింతును – అని శ్రీకృష్ణభగవానుడు బోధించెను.

కామం దత్వాప్యర్థకామౌ వివర్త్య విషయాంతరాత్ తాభ్యాం హితస్య ధర్మస్య రక్షణాత్ ధర్మగుప్ స్మృతః - అర్థ కామములను కోరేవారికి వాటిని ఇచ్చి, క్రమంగా వారి బుద్ధిని మరల్చి, వారికి హితమైన ధర్మమునందు ప్రవేశపెట్టి ధర్మాన్ని కాపాడేవాడు. ధర్మమును రక్షించినందున ధర్మగుప్ అని స్మరింపబడును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సృష్టి ఆదినుండి అంతమువరకు ధర్మమార్గమున జీవులను క్రమబద్ధముగా పరిరక్షించువాడు. చెట్టునుండి వచ్చిన విత్తనము మరల చెట్టుకు జన్మనిచ్చును. ఇలా జీవరాశి పరిరక్షించబడుచున్నది. ఇందుకు స్మృతినుండి ఉదాహరణ –

త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః అతో ధర్మాణి ధారయన్ (యజుర్వేదము 34.43)

ధర్మచక్రము రచయిత – ధర్మముననుసరించువారిని రక్షించి, భగవంతుడు ధర్మమును వీడినవారిని శిక్షించును. లోకములో ధర్మము క్షీణించినపుడు ఉత్పాతములు సంభవించును. ఈ నామస్తోత్రమువలన మనము సకల సంకల్ప వ్యవహారములలో ధర్మమార్గానువర్తనమును అలవాటు చేసుకొనవలయును.

477. ధర్మకృత్

- తన భక్తులు ధర్మమును ఆచరించుటకు చేయూతనిచ్చువాడు.
- తానే స్వయముగా ధర్మమును అనుష్ఠించువాడు.

ఓం ధర్మకృతే నమః

సర్వం జనం ధార్మికయన్ లీలానుగ్రహ లక్షణమ్ ధర్మం కరోతి యస్మాద్ధి తస్మాద్ధర్మకృదుచ్యతే - లోకంలో ప్రజలందరినీ ధార్మికులుగా చెయ్యడానికి ధర్మాన్ని ముందుగా తాను ఆచరిస్తూ, ఇతరులచేత కూడా ఆచరింపజేయువాడు. శ్రీనివాసుని అనుగ్రహమువలననే

ధర్మమార్గానుచరణ సాధ్యమవుతుంది. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వివరణ – **ధర్మం సామాన్యం అమలమ్ అనాది నిధనమ్ విభుమ్ దుర్లభం యత్ప్రబుద్ధానామ్ తత్ప్రసాదయితా వినా.** గొప్ప జ్ఞానులకు కూడా శ్రీమహావిష్ణువు అనుగ్రహము లేకుండా నిర్మల, అనాదినిధనమైన ధర్మమునాచరించుట సాధ్యము కాదు. ఆ కరుణామయుడు మాత్రమే మనపై దయదలచి, మనను ధర్మమార్గమున నడిపించును.

శ్రీదేవుడు ధర్మాధర్మములకు అతీతుడైనా గాని లోకుల మేలుగోరి తాను స్వయముగా ధర్మమునసుష్ఠించి అందరికిని దారిచూపును. **ధర్మ మర్యాదా స్థాపనార్థమ్ ధర్మమేవ కరోతి ఇతి ధర్మకృత్** – అని శ్రీ శంకరులు చెప్పారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించిన నమ్మాళ్వార్ రచన (5.6.4) – **సైవార్గళై చ్చైవేనుమ్ యానె.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – జీవితములో ధర్మము ప్రాముఖ్యత గురించి – క్రితం జన్మల కర్మఫలితంగా జీవాత్మ శరీరములో బందీయైనది. ఆత్మవిమోచన కొఱకు దేవుడు ధర్మము అనే సాధనమును ప్రసాదించినాడు.

గీత 3.22,23,24 – ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను. ఏలనన ఓ పార్థా! ఎప్పుడైనను నేను సావధానుడనై కర్మలయందు ప్రవర్తించకున్నచో లోకమునకు గొప్ప హాని సంభవించును. ఎందుకనగా మనుష్యులందరును అన్నివిధముల నా మార్గమునే అనుసరింతురు. నేను కర్మలను ఆచరించుట మానిననచో ఈ లోకములన్నియును నశించును. అంతేగాదు. లోకములందు అల్లకల్లోలములు (సాంకర్యములు) చెలరేగును. ప్రజానష్టము వాటిల్లును. అందులకు నేనే కారకుడనయ్యేదను.

478. ధర్మీ

- ధర్మమే ఉపకరణముగా గలవాడు. ధర్మస్వరూపుడు.

ఓం ధర్మిణే నమః

ధర్మః అస్య అస్తి ఇతి ధర్మీ – ధర్మముగలవాడు గనుక ఆయన ధర్మి.

రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః – శ్రీరాముడు ధర్మము మూర్తీభవించిన స్వరూపము.

భగవంతుడు ధర్మమును రక్షించువాడు. తన భక్తులను రక్షించుటకు ధర్మమే సాధనముగా గలవాడు.

సాధారణోపకరణం ధర్మో యస్యాస్తి కేవలం స వై ధర్మీతి విజ్ఞేయం షడర్ణో ధర్మదో మనుః - లోకంలో ప్రసిద్ధమైన ధర్మాన్ని జగద్రక్షణ కోసం సాధనముగా గ్రహించువాడు. ఈ నామము షడక్షరి. ధర్మప్రదము. ఓం ధర్మిణే నమః

ధర్మచక్రము రచయిత – ధర్మము అనంతము. అనాదిగానున్నది. భగవానుడు ఆద్యంత రహితుడు. ధర్మస్వరూపుడు. ధర్మమును అనుసరించువారు శాశ్వత కీర్తిమంతులగుదురు. ధర్మమును త్యజించినవారు నశింతురు. భక్తులకు ధర్మమును నేర్పుటకు, వారిని ధర్మమార్గమున నడిపించుటకు శ్రీహరి సదా అవకాశమును కలుగజేయును. కనుకనే భీష్మపితామహుని అంత్యకాలమున ఆయనవద్ద ధర్మమును గ్రహించమని యుధిష్ఠిరునకాదేశించెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సూర్యచంద్రాదులు ధర్మము తప్పక తమ గతులననుసరించెదరు. ఇటువంటి విషయములలో మనము గ్రహింపవలసినది – భగవానుడు ధర్మమును సదా అమలు చేయును.

తరువాతి నాలుగు నామములు – **సత్, అసత్, క్షరమ్, అక్షరమ్.** ఈ పుణ్య నామములను శ్రీ శంకరులు, శ్రీభట్టులు వేరు వేరు క్రమములలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు : **సత్ – అసత్ – క్షరమ్ – అక్షరమ్**

శ్రీ భట్టులు : **సత్ – అక్షరమ్ – అసత్ – క్షరమ్**

ఇద్దరు భాష్యకారులు ఈ నామములను ఒకే విధముగా గ్రహించినప్పటికీ, వారు అవలంబించిన పద్ధతిలో కొంత వ్యత్యాసమున్నది. శ్రీ భట్టులు 'సత్' నామమునకు 'అక్షరమ్' అన్నపదమును విశేషణముగాను, 'అసత్' నామమునకు 'క్షరమ్' అన్నపదమును విశేషణముగాను పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు మాత్రము వీటిని వేరువేరు నామములుగా గ్రహించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య	**శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య**
సత్	సత్
అసత్	సత్ అక్షరమ్
క్షరమ్	అసత్
అక్షరమ్	అసత్ క్షరమ్

'సత్', 'అసత్' అనే నామాలు సామాన్య వ్యవహారంలో పరస్పర వ్యతిరేక అర్థాలుగల ఒక జంటగాను, అలాగే 'క్షరమ్' అక్షరమ్' అనేవి అలాంటి మరొక జంటగానూ చూడవచ్చును.

479. సత్

- ప్రశంసింపదగిన, ఉత్తమమైనవాడు.
- శాశ్వతమైనవాడు.
- మంచి, ఉత్తమ కార్యముల రూపము గలవాడు.

ఓం సతే నమః

నిరుపాధిక సద్భావాత్ నిత్య సాద్గుణ్య యోగతః సచ్ఛబ్దేనోచ్యతే విష్ణుః వేదవేదాంతపారగైః - సహజమైన సత్తుగలవాడు, సద్గుణాలను ఆభరణంగా ధరించాడు. అందుచేత శ్రీమన్నారాయణుడు వేదవేదాంతపారంగతులచేత 'సత్' అనిచెప్పబడుతున్నాడు. నిస్సంశయంగా, నిరవధికముగా సకల కళ్యాణ శుభలక్షణ గుణోపేతుడు గనుక శ్రీమన్నారాయణుడు 'సత్'. అంతే గాక ఆయన ఆద్యంతరహితుడైన నిత్యసత్యస్వరూపుడు, శాశ్వతుడు – అని శ్రీభట్టులు వివరించారు.

అద్వైతపరమైన వ్యాఖ్యానములలో **'సత్'** అనగా 'నిజము' అనే అర్థము గైకొనబడినది. రెండు విధములైన సత్యములను శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు. పారమార్థిక సత్యము – భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలాలలో కూడా మారనిది. శాశ్వతమైనది. వ్యావహారిక సత్యము – భౌతిక ప్రపంచమువంటిది. పారమార్థిక సత్యములోనుండి ఉద్భవించి మరల అందులోనే ప్రళయకాలమున లీనమగునది.

భగవంతుడు నిత్యసత్యము. పారమార్థిక సత్యము. ఓం సతే నమః

భగవద్గీత 17వ అధ్యాయము శ్రద్ధాత్రయవిభాగ యోగము (17 - 23, 24, 25, 26, 27)లో **'ఓం తత్ సత్'** అనే పదాలను శ్రీకృష్ణభగవానుడు వివరించెను.

ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః
బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా

తస్మాదోమిత్యుదాహృత్య యజ్ఞదాన తపః క్రియా
ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్

తదిత్య నభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞ తపః క్రియాః
దాన క్రియాశ్చ వివిధాః క్రియన్తే మోక్షకాంక్షిభిః

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యే తత్ప్రయుజ్యతే
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే

యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే
కర్మచైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే

తిరుమల శ్రీవారి పాదములు
Creative Commons Photo from Flickr by Kiran Jagarlapudi

ఓం, తత్, సత్ – అను మూడు విధములగు పేర్లు సచ్చిదానంద ఘన పరబ్రహ్మకు నిర్దేశించబడినవి. ఆ పరమాత్మనుండియే సృష్ట్యాదియందు బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు ఏర్పడుట జరిగినది. కనుక వేదమంత్రములను పఠించువారు శాస్త్రవిహితములయిన యజ్ఞ, దాన, తపశ్చర్యలను సర్వదా **'ఓమ్'** అను పరమాత్మ నామమున ప్రారంభింతురు. మోక్షకాంక్ష గలవారు స్వలాభాపేక్ష లేశమాత్రమైనను లేకుండ లోకహితార్థమై యజ్ఞ, దాన, తపశ్చర్యలను 'ఇదియంతయు పరమాత్మదే' అను భావముతో **'తత్'** అను నామమును ఉచ్చరించుచు చేయుదురు. ఓ పార్థ! **'సత్'** అను పరమాత్మ నామము సత్యభావమునందును, శ్రేష్ఠ భావమునందును – అనగా పరమాత్ముడు నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావమునందును ప్రయోగించబడుచు నుండును. ఉత్తమ కర్మాచరణమునందును **'సత్'** అను శబ్దము ప్రయుక్తమగుచుండును. యజ్ఞ దాన తపః క్రియలయందలి నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును **'సత్'** అనియందురు. పరమాత్మనుద్దేశించి చేయబడు నిశ్చయాత్మక కర్మలను కూడ **'సత్'** అనియందురు.

480. అక్షరమ్

అక్షరమ్ సత్

సత్ అక్షరమ్

- నిశ్చయముగా ఎన్నటికిని తరగని, చెరగని సత్యము.
- మంచివారిని, మంచిని ఎన్నడూ విడనాడనివాడు.

ఓం అక్షరాయ నమః
ఓం అక్షర సతే నమః
ఓం సదక్షరాయ నమః

క్షరము అనగా క్షీణించునది. అక్షరము అనగా ఎన్నడును క్షీణించనిది. **అపక్షయ వినాశాది వర్జితోఽక్షర ఉచ్యతే** – తరుగుట, విరుగుట మొదలైన వికారములు లేనివాడు, నాశన రహితుడు, సత్యము, నిత్యము ఐనవాడు, ఆది, అనాది అయినవాడు, జన్మ మృత్యు

జరాదులు లేనివాడు. సృష్టి జరుగకముందు ఉన్నవాడు, ఇప్పుడు ఉన్నవాడు, ఇకముందుకూడా ఉండేవాడు, సృష్టి స్థితి లయాదులకు కారణభూతుడు. అతడే పరబ్రహ్మ. అక్షరము.

శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యానములో **'సత్'** అనే (479వ) నామమునకు **'అక్షరమ్'** అనే (480వ) నామమును విశేషణముగా గ్రహించారు. కనుక ఈ ఏకనామము **'సత్ అక్షరమ్'** లేదా **'అక్షరమ్ సత్'** అగును. అనగా అక్షరమైన సత్. ఏ విధమైన క్షీణత లేని సకల కళ్యాణ శాశ్వత సచ్చిదానందమూర్తి. ఆయన స్వరూపము, స్వభావము, కళ్యాణ గుణములు అక్షరములు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణమునుండి, ఛాందోగ్యోపనిత్తునుండి ప్రమాణములను ఉదాహరించారు.

అపక్షయ వినాశాభ్యామ్ పరిణామర్ధి జన్మభిః
వర్జితః శక్యతే వక్తుమ్ సదాస్తీతి కేవలమ్ – విష్ణుపురాణము (1.2.11)
తరుగుట, నశించుట, మార్పు చెందుట, పెరుగుట, జన్మించుట వంటి దశ లక్షణములు ఆయనకు వర్తించవు. 'ఎప్పుడూ ఉండేదే' అనే భావంతోనే పరబ్రహ్మను గురించి ప్రస్తావించడం సాధ్యం.

సదేవ సోమ్య! ఇదమగ్ర ఆసీత్ – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6.2.1 – నాయనా! ఈ ఉండడం అనేది మొదట్లోనూ ఉండేది. అన్నింటికంటే అధిక స్థానంలో ఉన్నది **'సత్'** మాత్రమే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'క్షరమ్' అనగా 'సంచరించుట' అన్న అర్థంలో – నిశ్చలంగా, నిలకడగా ఉండేది అక్షరము. సత్పురుషులకు, సన్మార్గమునకు, సత్కార్యమునకు ఎన్నడూ దూరము కానిది **'సత్-అక్షరమ్'**.

481. అసత్

- ఇప్పుడు లేనిది. కాని పూర్వము ఉన్నది. భవిష్యత్తులో ఉండేది.
- పాపకర్ములకు దుఃఖహేతువైన బంధనములు కలుగజేయువాడు.
- ధర్మమును వీడినవారికి లేనివాడు.

ఓం అసతే నమః

తపామ్యహమ్ వర్షం నిగృహ్ణామ్యుత్సృజామి చ
అమృతం చైవ మృత్యుశ్చ సద సచ్చాహ మర్జున – భగవద్గీత 9.19
సత్ – అసత్ – ఈ రెండూ తానేనని శ్రీకృష్ణుడు తెలియజేసినాడు.

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీమద్రామానుజుల వ్యాఖ్య: **సత్ యద్ వర్తతే** – ప్రస్తుతమున్నది సత్యము. **అసత్ యద్ అతీతమ్ చ అనాగతమ్ చ** – గడచిన కాలంలోనూ, రాబోయే కాలంలోనూ ఉన్నది అసత్. అన్ని కాలాలలోనూ ఉన్న భగవానుడు సత్-అసత్.

గీత (17.26)లోనే 'శత్' శబ్దమును 'సాధుభావము'లో వాడుదురని చెప్పడమైనది. కనుక అసాధువులైనవారికి దేవుడు 'అసత్'. అనగా పాపకర్ములను శిక్షించువాడు.

ధర్మము పాటించనివారికి భగవంతుడు తలపురాడు. కానరాడు. కాపాడరాడు. వారికి ఆయన 'అసత్'.

482. అసత్ క్షరమ్

క్షరమ్

- అసత్తునకు క్షరస్వభావము (దూరముగానుండు లక్షణము) కలవాడు.
- పరిణామశీలమ్మైన, తుదకు లయించు భౌతికజగత్తు రూపముకూడ అయినవాడు.

ఓం అసత్ క్షరాయ నమః

ఓం క్షరాయ నమః

'క్షరము' అనగా అశాశ్వతమ్మైనది. దూరముగా పోవునది. ('క్షర' ధాతువునకు 'ప్రవహించుట' అన్న భావము కలదు). దుర్మార్గములొనరించువారికి దూరమగువాడు, అందనివాడు గనుక భగవంతుడు క్షరుడు అని ఈ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – జగత్తులో భౌతికమ్మైనవి క్షరములు. అంతటా అంతర్యామిగానున్నది అక్షరము. క్షరమ్మైనదాని ఉనికికి, చైతన్యమునకు, చలనమునకు కారణమ్మైనది అక్షరము. భగవానుడు క్షరము, అక్షరము కూడ. మనము నడచేటప్పుడు ఒక్కో అడుగు సమయంలో ఒకో కాలు కదులుతూ ఉంటుంది. మరో కాలు భూమిపై ఆని స్థిరంగా ఉంటుంది. అలాగే జగత్తులో కదిలేవి (చైతన్యము, మార్పు కలిగినవి)గానూ, కదలనివిగానూ ఉంటాయి. అలాంటి చైతన్యమునకు అంతఃకారణముగానూ భగవంతుడు క్షరుడు, అక్షరుడు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఇందుకు శ్రుతులనుండి అనేక సూక్తులను ఉదాహరించారు.

తదేజతి తన్నైజతి తద్దూరే తదంతికే
తదంతరస్య సర్వస్య తదు సర్వస్య బాహ్యతః – ఈశావాస్యోపనిషత్తు
భగవంతుడు క్షరుడు, అక్షరుడు కూడ అని వివరిస్తూ శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన చక్కని ఉదాహరణ – సముద్రంలో అలలు ఎగసిపడుతూ, మళ్ళీ వెంటనే నశిస్తాయి. కాని నశించని సముద్రంలో ఆ అలలు కూడా ఒక భాగమే.

483. అవిజ్ఞాతా

- తెలియనివాడు.
- తన భక్తుల తప్పుల నెఱుగనివాడు.
- అందరిని కాపాడువాడు.
- కల్పితమ్మైన జ్ఞానము (భ్రమ) లేనివాడు.

ఓం అవిజ్ఞాత్రే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తనను శరణుజొచ్చినవారి దోషములను పూర్తిగా విస్మరించును. భక్తుల తప్పులు ఆయనకు తెలియవు. **ప్రపన్న కృత పాపానాం కించదప్యవిచారణాత్ అవిజ్ఞాతేతి కథితః బుధైః సద్గుణసాగరైః -** (ప్రపన్నులు బుద్ధిపూర్వకంగా పాపాలు చేసినప్పటికీ ఏమాత్రమూ పట్టించుకోనివాడు) ఆశ్రితుల అపరాధముల నెఱుగనివాడు.

ఉచ్యమానోఽపి పరుషమ్ నోత్తరమ్ ప్రతిద్యతే – అయోధ్యకాండము 1.10 – శ్రీరాముడు తనపట్ల పరుషముగా మాటలాడినవారికి ఏమియును జవాబు ఇచ్చెడివాడు కాదు.

ఇందుకు వివరణగా శ్రీ భట్టులు తమ తండ్రి శ్రీ కూరత్తాళ్వాన్ రచనను ప్రస్తావించారు – **సర్వజ్ఞతామ్ ఏవమ్ ఉపాలభామహే త్వమ్ హి అజ్ఞాన ఏవ ఆశ్రిత దోషజోషణః.** భగవంతుడా! నీవు సర్వజ్ఞుడవందురు. కాని మేము అందుకు అంగీకరించము. నీ భక్తుల దోషములు నీకేమియును తెలియవు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ పెరియాళ్వారువారి సన్నుతిని స్మరించారు – **ఎన్నడియార్ అదు శెయ్యార్ సెయిదారేల్ నన్రు సెయిదార్ ఎంబార్** (4.9.2) – నా భక్తుడు ఈ పాపము చేసియుండడు. ఒకపరి అలా చేసియుండినా అది సత్కార్యమే.

అపిచేత్సు దురాచారో భజతే మామనన్యభాక్
సాధురేవ స మంతవ్యః సమ్యగ్ వ్యవసితో హి సః
మిక్కిలి దురాచారుడైనను అనన్య భక్తితో నన్ను భజించినచో అతనిని సత్పురుషునిగానే భావింపదగును. ఏలనన యదార్థముగా అతడు నిశ్చయబుద్ధి గలవాడు. అనగా పరమాత్మని సేవించుటతో సమానమైనది మరియొకటి ఏదియును లేదని గట్టిగా నిశ్చయించుకొనినవాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమును "అవి-జ్ఞాతా" అని పరిగణించి వ్యాఖ్యాణించారు. 'అవ్' అనే ధాతువునకు 'రక్షించుట' అని భావము. 'అవిజ్ఞాతా' అనగా కాపాడుట తెలిసినవాడు. అందరిని కాపాడువాడు. అందరిలోనూ అంతర్యామియై తనను శరణుజొచ్చినవారిని రక్షించువాడు అవిజ్ఞాత. ఇందుకు ప్రమాణమైన వైదిక మంత్రము. **అవిర్వై నామ దేవతార్తైనాస్తే పరివృతః** – అధర్వణ వేదము 10.8.31.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మని కర్తృత్వాది కల్పవిజ్ఞానమ్ కల్పితమ్ ఇతి జీవో విజ్ఞాతా. తద్విలక్షణో అవిజ్ఞాతా** – అంతా తానే చేస్తున్నానన్న మిధ్యాభావము కలిగిన జీవుడు విజ్ఞాత. అటువంటి మిధ్యాజ్ఞానము లేనివాడు అవిజ్ఞాత.

484. సహస్రాంశుః

- వేయి కిరణములు గలవాడు (అనంత జ్ఞానమూర్తి).
- అనంత కిరణుడైన సూర్యనారాయణ మూర్తి.
- తన జ్ఞానమును, తేజస్సును ఎల్లెడల వెదజల్లువాడు.

ఓం సహస్రాంశవే నమః

అంశవో బుద్ధయః ప్రోక్తా సహస్రం సంతి యస్య తే సహస్రాంశురితి ఖ్యాతో హ్యష్టార్ణో దీపదోమనుః - అంశ అంటే బుద్ధి. అటువంటి అంశలు ఇతనికి అపారంగా ఉన్నాయి. కనుక ఆయన సహస్రాంశువు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. జ్ఞానప్రదము. ఓం సహస్రాంశవే నమః

సహస్ర-అంశు – అనగా వేయి కిరణములు. శ్రీ భట్టులు 'సహస్ర' అనగా 'అపరిమితములైన' అనియు, 'అంశువు' అనగా 'జ్ఞానము' అనియు భావములను గ్రహించారు. అనంత జ్ఞాన స్వరూపుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు సహస్రాంశువు. **మిక్క జ్ఞాన మూర్తియాయ వేద విళక్కినాయ్** – అని నమ్మాళ్వార్ చెప్పారు (4.7.10). భగవానుడు శుద్ధ సత్వ జ్ఞానముతో ప్రకాశించువాడు. వేదములను ప్రసాదించినవాడు. వేదములద్వారా మనకు తెలియవచ్చువాడు.

అనంత కిరణమూర్తియైనందున శ్రీనివాసుడు సహస్రాంశువని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. **యేన సూర్యస్తపతి తేజసేద్ధః** – అతని తేజస్సువలన సూర్యుడు ప్రకాశించును – అని తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము (3.12.9)లో చెప్పబడినది. శ్రీ శంకరులు గీత (15.12)నుండి కూడ ఉదాహరించారు –

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్
యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నాతేజస్సేయని యెఱుంగుము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **అంత జ్ఞాన అనంత ప్రభశ్చ విష్ణుః అత సహస్రాంశః** – అనంత జ్ఞానముతో, అనంత తేజముతో ప్రకాశించు శ్రీమహావిష్ణువు సహస్రాంశువు.

485. విధాతా

- అన్నింటిని, అందరిని నియంత్రించు అధిపతి. విధించువాడు.
- విశ్వమును ధరించు (భరించు)వాడు.
- బ్రహ్మను కన్న తండ్రి.

ఓం విధాత్రే నమః

ఈ నామము ఇంతకు ముందు 44వ నామముగా కూడ చెప్పబడినది.
5వ శ్లోకము. 44వ నామము. విధాతా – **అనాది నిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః**
51వ శ్లోకము. 485వ నామము. విధాతా – **అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుః విధాతా కృతలక్షణః**

44వ నామము. **విధాతా** –
శ్రీ భట్టులు – బ్రహ్మను సృష్టించినవాడు.
శ్రీ శంకరులు – విధి విధానములనేర్పరచి, తగు ఫలముల నొసగువాడు.

485వ నామము. **విధాతా** –
శ్రీ భట్టులు – యముడు మొదలైన దేవతలను కూడా తన అధీనములో కలిగినవాడు. వారికి విధులనేర్పరచువాడు.
శ్రీ శంకరులు – విశ్వభారము వహించు దిగ్గజములకు, ఆదిశేషునకు ఆధారమైనవాడు .

ఇంతకు ముందు నామమైన 'అవిజ్ఞాతా' వ్యాఖ్యాన భావమునుండి 'విధాతా' నామ వ్యాఖ్యను శ్రీ భట్టులు కొనసాగించారు. 'విధా' అనగా భాగము చేయుట, వేరు పరచుట. 'అవిజ్ఞాతా' అనగా భక్తుల దోషములను తెలియని (పట్టించుకొనని)వాడు. అలాగైతే, యమునివంటివారు తమ కర్తవ్యానుసారము విష్ణుభక్తుని అతని పాపముల కారణముగా దండింపవలసివచ్చినచో ఏమగును? భగవానుడు 'విధాత' గనుక, అందరు దేవతలూ శ్రీహరి ఆజ్ఞానువర్తులు గనుక, యముడు గాని, మరొక దేవత గాని విష్ణుభక్తులను శిక్షింపజాలరు. మరియు తమ భటులకు కూడ విష్ణుభక్తులజోలికి పోవలదని చెబుతారు.

తిరుమళిసాయి ఆళ్వార్. తిరువంతాడి(68). యముడు తన బంటులతో రహస్యంగా ఇలా చెప్పాడు – శ్రీమన్నారాయణునే తదేక ధ్యానముతో పూజించే భక్తుల జోలికి పోకుండా మీరు వారిని గౌరవ భక్తులతో ఆదరించండి.

పరిహర మధుసూదన ప్రపన్నాన్ ప్రభురహం అన్యనృణాం న వైష్ణవానామ్ – శ్రీ విష్ణుపురాణము (3.7.14). వైష్ణవులకు తక్క మిగిలిన నరులకు తాను ప్రభువునని యముడు చెప్పెను.

ఈ విధాతా నామమునే మరొక విధంగా అర్థము చేసికొనవచ్చును.

'ధా' – **ధారయ పోషణాయో ర్దానే చ** – ధరించుట, పోషించుట, ప్రసాదించుట. 'వి' – అనేక విధములుగా. బహు విధములుగా ధరించి, భరించి, పోషించువాడు 'విధాత' అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య. బిడ్డను తల్లి తన గర్భములో పోషించును. తల్లినికూడ కాపాడువాడు జనార్దనుడే. **స న బంధుర్జనితా స విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా** – యజుర్వేదము 32.10

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొక భావమును కూడా చెప్పారు. **వేదే మనుష్యస్య కృతే కర్తవ్యానామ్ విధాన కర్తృత్వేన విధాతా. విధానస్య కర్తా విధాతా. కర్తవ్య కర్మణామ్ విధాతృత్వేన విస్ ధాతా, వ్యధదాత్ ఇతి** – వేద విధులు నిర్వహించుటకు కర్తవ్యములనేర్పరచినవాడు విధాత.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – ఆదిశేషుడు, దిగ్గజములు, కులసానువులు – ఇవి జగమును ధరించును. వారిని కూడా ధారణ చేయువాడు విధాత.

486. కృతలక్షణః

లక్షణములను (గుణములను) ఏర్పరచినవాడు – అన్న సామాన్య భావమునకు భాష్యకారులు తమ రీతులలో వివరణలు ఇచ్చారు.

శ్రీ భట్టులు:

- సాధువులకు, భాగవతులకు ఉండవలసిన లక్షణములను తెలియబరచినవాడు.

శ్రీ శంకరులు:

- విశిష్టమైన శ్రీవత్స చిహ్నము కలవాడు. దివ్యలక్షణమూర్తి.
- వేదములను (లక్షణ గ్రంథములను) ఇచ్చినవాడు.
- వివిధ భేద లక్షణములతో నానా జీవజాలమును సృష్టించినవాడు.

ఓం కృతలక్షణాయ నమః

'లక్షణము' అనగా గుర్తు, ధర్మము, గుణము. 'కృతలక్షణుడు' అనగా లక్షణములను ఏర్పరచినవాడు. ఈ నామమును వివిధ భాష్యకారులు తమ తమ విశిష్టానుభవములతో స్మరించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అవిజ్ఞాతా సంహస్రాంశుః విధాతా కృతలక్షణః**

అవిజ్ఞాతా – తన భక్తుల తప్పిదముల నెఱుగనివాడు.

సహస్రాంశుః – అపరిమితమైన జ్ఞానము కలవాడు.

విధాతా – అందరు దేవతలకు కూడా శ్రీమహావిష్ణువే ప్రభువైనందున యమాది దేవతలు విష్ణుభక్తులను శిక్షింపజాలరు.

కృతలక్షణః – భగవంతుడు ఎవరి దోషములనెఱుగడు? ఎవరు విష్ణుభక్తులు? అన్న ప్రశ్నలకు – అటువంటి సాధు సజ్జనుల లక్షణములేవో శ్రీహరియే చెప్పినాడు.

మిత్రభావేన సంప్రాప్తం (యుద్ధకాండ 18.3) – నావద్దకు మిత్రునిగా వచ్చినవాడు.

సంయగ్ వ్యవసితో హి సః (గీత 9.30) – ఎంతటి పాపి అయినప్పటికి ఏకాగ్రచిత్తంతో నన్ను సేవించేవాడిని (**మా మనన్య భాక్**) సాధువుగానే భావించాలి.

చక్రాంకితః ప్రవేష్టవ్యాః (హరివంశము 2.24) – తమ శరీరముపై శ్రీచక్రముద్రలు ధరించినవారు.

సౌశీల్యవతి తన మాంగల్య చిహ్నములను కాపాడుకొనునట్లే విష్ణుభక్తుడు ఈ ముద్రలను ధరించవలెను (విష్ణుతత్వము).

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన పై లక్షణములకు అదనముగా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ చెప్పిన లక్షణము – **మఱందుమ్ పుఱామ్ తొళామాందర్** (నాన్గామ్ తిరువంతాడి 68) – అన్యదేవతలను అర్చించనివాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత గీతలో 12.13 నుండి 12.20 వరకు చెప్పిన భగవంతుని ప్రియమైన భక్తుల లక్షణములను చెప్పారు – **"అద్వేష్టా సర్వభూతానామ్ ....."** నుండి **"...... ....భక్తాస్తేऽతీవ మా ప్రియా"** వరకు.

- సర్వప్రాణులపట్ల ద్వేషము లేనివాడు. స్నేహము, దయ గలవాడు.
- అహంకార మమకారములను విడచినవాడు.
- సుఖ దుఃఖములను సమముగా చూచెడివాడు.
- నిత్య సంతృప్తి, ఆత్మ నిగ్రహము, దృఢనిశ్చయము గల యోగి.
- మనసును, బుద్ధిని భగవంతున కర్పించినవాడు.
- తనవలన లోకము, లోకమువలన తాను భయపడరు.
- కోపం, భయం, ఆవేశాలకు వశం కానివాడు.
- అపేక్షలు లేనివాడు. శుచి, కార్యదక్షుడు.
- పక్షపాతము, వ్యధ లేనివాడు.
- ఆడంబర కర్మలను పరిత్యజించినవాడు.
- సంతోషం, ద్వేషం లేకుండా దుఃఖం, కోరికలు, శుభాశుభాలు పరిత్యాగము చేసినవాడు.
- శత్రువులు, మిత్రుల పట్ల, మానావమానాల పట్ల, దూషణ భూషణల పట్ల సమభావం కలిగినవాడు.
- దేనిమీదా అసక్తి లేనివాడు. కొద్దిపాటి దొరికినా సంతృప్తుడు.
- మౌనంగా ఉండేవాడు. దృఢ నిశ్చయం గలవాడు.
- స్థిరనివాసం లేనివాడు.

శ్రద్ధతో నన్నే పరమగతిగా నమ్మి అమృతంలాంటి ఈ ధర్మాన్ని నేను చెప్పినట్లు పాటించే నా భక్తులు నాకు చాలా యిష్టులు (భక్తియోగము).

చక్రాది ధారణం పుంసాం పరసంబంధ వేదనం పతివ్రతా నిమిత్తం హి వలయాది విభూషణమ్ – విష్ణుతంత్రము. వలయాదులు సుమంగళీ చిహ్నాలు. అలాగే చక్రాదులు భగవత్సంబంధ సూచకాలు.

కృతం హి లాంఛనం యేన ఉపాదేయేషు జంతుషు
పరమాత్మా హృషీకేశః స తు స్యాత్ కృతలక్షణః

ఇంద్రియాలకు ప్రేరకుడైన పరమాత్మ తాను సృష్టించిన ప్రాణులకు స్వయంగానే గుర్తులను తెలిపినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'లక్షణములు' అనగా వేదాంతశాస్త్రములని అర్థము గలదు. **వేదాః శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్ సర్వం జనార్దనాత్** – సకల వేదశాస్త్రములు జనార్దనునినుండియే కలిగినవి గనుక ఆయన కృతలక్షణుడు.

వక్షస్థలమున శ్రీవత్స చిహ్నము గలవాడు కృతలక్షణుడు. **శ్రీవత్సాంకం మహోరస్కం వనమాలా విరాజితం శంఖచక్రధరం దేవం కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్**

తాను సృజించిన నానా జీవజాలమునకు వివిధములైన బాహ్య, అంతర లక్షణములనేర్పరచినవాడు కృతలక్షణుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు షడ్గుణైశ్వర్య సంపన్నుడు. ఐశ్వర్యము, ధర్మము, యశస్సు, శ్రీ, జ్ఞానము, వైరాగ్యము సంపూర్ణముగా గలవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – సత్-చిత్-ఆనంద స్వరూపుడు. శేషశాయి. గరుడవాహనుడు. మేఘశ్యాముడు. పీతాంబరుడు. శంఖచక్రాద్యాయుధ ధారి. ఇటువంటి విశిష్టమైన లక్షణములు గలవాడు కృతలక్షణుడు.

పెదవేగి – గోపన్న పాలెం మార్గంలో
శ్రీ నాగవీరాంజనేయ మందిరం.
ఇది రావిచెట్టు క్రిందున్న పాత మందిరం

ఇది క్రొత్తగా కట్టిన మందిరం

గభస్తినేమిః సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః |
ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృద్గురుః || (52)

487. గభస్తినేమిః

- దీప్తిమంతమైన చక్రాయుధమును ధరించినవాడు.
- తన కాంతితో అంతటను వెలుగు నింపువాడు.
- కిరణ్మయ చక్ర మధ్యమున భాసిల్లు సూర్యనారాయణ మూర్తి.

ఓం గభస్తినేమయే నమః

జ్యోతిర్విశిష్ట నేమ్యాయత్ లక్షితమ్ చక్రముత్తమమ్ గభస్తినేమిర్యస్యాస్తి నవార్ణః పాపనాశనః - మహాప్రకాశవంతమైన అంచులతో కూడిన, ఉత్తమమైన చక్రాయుధమును ధరించినవాడు. ఈ నవార్ణ మంత్రము పాపనాశనము. ఓం గభస్తినేమయే నమః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – గభస్తిః **దీప్యతే జ్యోతిర్మయమ్, నేమి లక్షితమ్ చక్రమ్ యస్య ఇతి గభస్తినేమిః** – శ్రీహరి చక్రము భాస్వర సహస్రము. జ్యోతిర్మయము. సుదర్శన చక్ర ముద్రలు ధరించినవారిని యముడు, యమదూతలు బాధింపరు **'విధాతా', 'కృతలక్షణః'** నామములకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన నామ వివరణలను అనుసరించుతూ, '**గభస్తినేమి**'యే తన శరణాగతులను సర్వదా రక్షించును.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీమన్నారాయణుని దివ్య చక్రాయుధమే అందరిని ధర్మమార్గమున నడిపించు ధర్మచక్రము. అనంతమైన కాలస్వరూపుని చక్రము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య – భాసే-దీప్త్యో- ప్రకాశించునది; నీ-ప్రాపణే-దారి చూపునది; నేమి-చక్రము అంచు.

గభస్తి నేమి – తన ప్రకాశముతో అందరికి వెలుగునిచ్చి, దారి చూపువాడు. బృహద్భానువైన శ్రీమన్నారాయణుడే సూర్యునకు కూడా వెలుగునిచ్చువాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **గభస్తి-చక్రస్య మధ్యే సూర్యాత్మనా స్థిత ఇతి గభస్తినేమిః** – గభస్తి చక్రము, అనగా కిరణచక్రము మధ్య విలసిల్లు సూర్యనారాయణమూర్తి. ఇందు శ్రీ రాదాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన శ్రుతి ప్రమాణము (తైత్తరీయారణ్యకము 10.14)

ఆదిత్యో వా ఏష ఏతన్మండలమ్ య ఏష ఏతస్మిన్ మండలేర్చి దీప్యతే
య ఏష ఏతన్మండలేర్చిషి పురుషః ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణః

488. సత్వస్థః

- భక్తుల హృదయములందు వసించువాడు.
- సత్వగుణమూర్తియై ప్రకాశించువాడు.
- సకల చరాచరములందు స్థితుడైనవాడు.

ఓం సత్వస్థాయ నమః

'సత్వ' అనగా మనసు (హృదయము), సాత్విక గుణము, వస్తువు (ఉనికి గది) అనే మూడు అర్థాలున్నాయి. ఈ మూడు భావములలో పై మూడు వ్యాఖ్యలను చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీనివాసుడు భక్తుల హృదయములలో వసించును. అట్టి కాంతిమయ శంఖచక్రగదాధారి ఉన్న చోట అజ్ఞానాంధకారములకు తావు లేదు. నారాయణుని పాదపద్మములను మనసున నిలుపుకొనిన వారికి యముని భయము ఉండజాలదు.

స్ఫటిక మణి శిలామలః క్వ విష్ణుః
మనసి నృణాం క్వ మత్సరాది దోషః – విష్ణుపురాణము 3.7.22
స్ఫటికమణివలె నిర్మలంగా ఉండే విష్ణువు ఉండేచోట మత్సరాది దోషములు ఎలా ఉంటాయి?

కింకరా దండపాశౌ వా న యమో న చ యాతనః
సమర్థః తస్య యస్యాత్మా కేశవాలంబనః సదా – విష్ణుపురాణము 2.2.28
కేశవుని ఆలంబనముగా చేసికొన్న ఆత్మకు యమదండము, యమకింకరుల యాతన ఉండవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్వమ్ గుణమ్ ప్రకాశకమ్ ప్రాధాన్యేన అధితిష్ఠతి ఇతి** – సత్వగుణప్రధానుడై ప్రకాశించువాడు సత్వస్థుడు.

సత్వగుణ ప్రధానమైన జీవనము – బ్రహ్మముహూర్తములో మేల్కొనుట, జప ధ్యానముల సాధన, సకల జనహితమునకై శ్రమించుట, ఒరులకు హాని చేయకుండుట వంటివి – గడుపవలెనని ఈ నామము మనకు బోధించుచున్నదని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – సత్వములందు, అనగా సకల భూతములందు స్థితుడైనందున విశ్వాత్మకుడే సత్వస్థుడు.

489. సింహః

- (తన భక్తులను కష్టపెట్టువారిని) శిక్షించువాడు.
- శ్రీనృసింహమూర్తి.
- అనంత శక్తిసంపన్నుడు.

ఓం సింహాయ నమః

ఇంతకుముందు ఈ నామము 202వ నామముగా స్తుతింపబడెను.
22వ శ్లోకము. 202వ నామము. సింహః – **అమృత్యుః సర్వదృక్ సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః**
52వ శ్లోకము. 489వ నామము. సింహః – **గభస్తినేమిః సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః**

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థములు –

202వ నామము. సింహః – శ్రీనారసింహమూర్తి.

489వ నామము. సింహః – తన భక్తులను పీడించువారిని శిక్షించువాడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థములు –

202వ నామము. సింహః – స్మరణ మాత్రమున పాపములను నాశనము చేయువాడు.

489వ నామము. సింహః – అసమాన శక్తియుతుడు. శ్రీనారసింహమూర్తి.

శ్రీ హరి తన భక్తరక్షణాతత్పరుడనే భావపరంపరను శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో కూడా కొనసాగించారు. **హరిభక్తాయ విజ్ఞాయ దండే ప్రయతమానసాన్ హినస్తి చ యమాదీన్యః స సింహ పరికీర్తితః.** విష్ణుభక్తులు అని తెలియక వారిని దండించే యమాది దేవతలనుకూడా హింసించే (శిక్షించే)వాడు.

నరకే పచ్యమానస్తు యమేన పరిభాషితః

కిం త్వయానార్చితః దేవః కేశవః క్లేశనాశయః – విష్ణుధర్మము

నరకంలో బాధపడుతున్నవారిని చూచి యమధర్మరాజు – నువ్వు ఇంతకుముందు కేశవుని ఎందుకు పూజించలేదు? – అని అడుగుతాడు.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు – సింహమువలె శక్తిగలవాడు – అని వ్యాఖ్యానము చెప్పిరి. శ్రీ నృసింహమూర్తి నామమునకు సంక్షిప్తరూపముగా 'సింహ' నామమును స్మరించవచ్చునని కూడ శ్రీ శంకరులు అదనపు భావమును తెలియజేశారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – లేళ్ళవలె చిందులువేయు అసురులను, అసుర ప్రభావమును పారద్రోలు శ్రీహరి సింహము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సిచ్-క్షరణే-వెదజల్లుట, అంకురింపజేయుట. అందరికిని కర్మఫలములను పంచువాడు సింహము. సింహ-శక్తివంతమైనది. సమయము వచ్చినపుడు అందరి ప్రాణములను హరించువాడు సింహము. కల్పాంతమున సమస్తమును తనలో లీనము చేసికొనువాడు.

490. భూతమహేశ్వరః

- సకల భూతములకును అధిపతి.
- సకల భూతములను శాసించు పాలకులకు అధిపతి.
- నిజమైన మహేశ్వరుడు.

ఓం భూత మహేశ్వరాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భూతములకు ప్రభువులైన బ్రహ్మ, యమాదులకు కూడా ప్రభువైనందున శ్రీమహావిష్ణువు భూతమహేశ్వరుడు. **భూతేశ్వరాణాం స బ్రహ్మ యమాదీనాం నియన్తృణాత్ కారణం జగతాం యశ్చ పశ్యాద్భూత మహేశ్వరః.**

ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి పెక్కు ప్రమాణములను చెప్పారు – తిరువైమొళి 5.2.8, 8.9.8, 8.1.1

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సకల భూతములకు పరమప్రభువు. 'భూత' అనగా 'నిజమైన'. నిజమైన మహేశ్వరుడు భూతమహేశ్వరుడు.

అవజానంతి మాం మూఢాః మానుషీం తనుమాశ్రితమ్

పరంభావమజానంతో మమ భూత మహేశ్వరమ్ – గీత 9.11

సమస్తప్రాణికోటికి ప్రభువైన నా పరమాత్మ తత్వము తెలియని మూఢులు మానవరూపంలో ఉన్న నన్ను మామూలు మనిషిగా భావించి అవమానిస్తున్నారు.

'భూతమహేశ్వరః' నామమునకు శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శృతులనుండి పెక్కు ప్రమాణములు చూపారు –

భవాసవౌ మృడతమ్ మాభి యాతమ్ భూతపతీ పశుపతీ నమోవామ్ – అధర్వణ వేదము 21.2.1

య ఈశే అస్య ద్విపదశ్చతుష్పదః కస్మై దేవాయ హవిషా విదేమ – యజుర్వేదము 23.3

యో భూతానామ్ అధిపతిర్యస్మిన్ లోకే అధిసృష్టాః

య ఈశే మహతో మహాన్స్ తేన గృహ్ణామి త్వామహమ్ – యజుర్వేదము 20.32

హిరణ్యగర్భః సమవర్తతాగ్రే భూతస్య జాతః పతిరేకాऽసీత్ – ఋగ్వేదము 1.121.1

491. ఆదిదేవః

- అందరికిని, దేవతలకు కూడ కారణమైన ప్రకాశమూర్తి.
- సృష్టికి ఆదియైన దేవుడు.
- ప్రళయకాలమున ముల్లోకములను కబళించి, సృష్టి సమయమున వెలికి తీయువాడు.

ఓం ఆదిదేవాయ నమః

ఇదే మహత్తర నామము ఇంతకుముందు 336వ నామముగా కీర్తింపబడినది.

36వ శ్లోకము. 336వ నామము. ఆదిదేవః – **వాసుదేవో బృహద్భానుః ఆదిదేవః పురందరః**

52వ శ్లోకము. 491వ నామము. ఆదిదేవః – **ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృద్గురుః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య

(336) ఆదిదేవః – అన్నింటికిని మూలకారణమైనవాడు.

(491) ఆదిదేవః – సర్వభూతములకును కారణమైన దేవుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య

(336) ఆదిదేవః – సంపూర్ణ లీలానాటక వినోది.

(491) ఆదిదేవః – అందరు దేవతలకు కారణంగా వెలిగే దేవుడు.

491వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆదిః ద్యోతమానశ్చ ఆదిదేవః** – ఆది-కారణము; దేవ-వెలిగేవాడు; శ్రీహరియే సకల దేవతలకు మూలము. శ్రీహరి ప్రకాశమే అందరికీ అందే వెలుగు. ఉదాహరణకు – **భీషాऽస్మాత్ వాతః పవతే** (ఆయన భయమువలన గాలి వీచును) అని తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లి 8.1లో చెప్పబడినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వ భూతాని అధీయన్తే అనేన ఇతి ఆదిః ఆదిశ్చ అసౌ దేవశ్చ ఇతి ఆదిదేవః.** సకల భూతములకును మూలమైనందున ఆది. మరియు దివ్యత్వమున దేవుడు. కనుక ఆదిదేవుడు.

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడ 'ఆది', 'దేవ' అనే రెండు పదములు శ్రీదేవుని రెండు గుణములను సూచించుచున్నట్లుగా వ్యాఖ్యానించారు. కాని శ్రీ చిన్మయానంద 'దేవ' పదమునకు విశేషణముగా 'ఆది' పదమును పరిగణించారు. ప్రప్రథముడైన దేవుడు గనుక శ్రీమహావిష్ణువు ఆదిదేవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ –

ఆది – **అదత్తే, గ్రసతి జగత్ ప్రళయకాలే స ఆదిః** – ప్రళయకాలమున జగత్తును కబళించువాడు.
దేవ – **దత్తే, విసృజతి చ బహిః సర్గ కాలే స దేవః** – సృష్టి సమయమున జగత్తును మరల వెలువరచును.
కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు ఆదిదేవుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు ప్రకృతి ధర్మములకు లోబడి ప్రవర్తింపనవసరము లేదు. ప్రకృతిలో అంతటికిని మరొక కారణము లేదా మూలము ఉంటుంది. కాని శ్రీమహావిష్ణువునకు వేరు కారణము, మూలము ఉండజాలవు. అలాగే అచ్యుతునకు ఆదిమధ్యాంతములు లేవు. ఆయన తత్వము దేవతలకు కూడా అవగతము కాదు. ఆదిదేవుని ధ్యానించిన కొలది మనము భగవంతునకు దగ్గర కావచ్చును.

492. మహాదేవః

- గొప్పగా క్రీడించువాడు.

ఓం మహాదేవాయ నమః

బ్రహ్మాదిభిః క్రీడతి యో మహాదేవ స్స ఉచ్యతే – బ్రహ్మాదులతోకూడ క్రీడించేవాడు మహాదేవుడు. 'దివ్' అనే ధాతువునకు 'క్రీడాయాం' అన్నఅర్థములో వినియోగమున్నది. శ్రీమన్నారాయణునకు బ్రహ్మాది దేవతలు కూడా క్రీడామాత్రులే అని 'మహాదేవః' నామమును శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించిన నమ్మాళ్వార్ రచన. తిరువైమొళి 3.10.7 – **ఇంబుఱుమ్ ఇవ్విళై యాట్టుడైయాన్.** ఈ పాశురమునకు శ్రీ వేదాంత దేశికుల వ్యాఖ్య – ఇక్కడ 'ఇంబుమ్' లేదా 'లీల' ఏమనగా భగవంతుడు తనను చేరుకొనుటకు ఆలంబనగా మనకు అనేక సదుపాయ మార్గోపకరణములను ప్రసాదించును. మనకు అందుబాటులోనుండే అర్చారూపములు, యుక్తాయుక్తములను గ్రహించగల విచక్షణ, నిత్య కర్మ ధ్యాన యోగములను నిర్వర్తించగల శక్తి చైతన్యములు – ఇవన్నీ శ్రీమహాదేవుడు మనకు ప్రసాదించిన దివ్యానుగ్రహములు. అయినా వీటన్నింటినీ ఉపేక్షించి జనులు పెడదారిబట్టుట ఆ దేవునకు వినోదకారకము. ఇక్కడ కూడ శ్రీమహాదేవుని లీల, క్రీడ గోచరమగుచున్నవి. అంతేగాక తాను సృజించిన బ్రహ్మాదులతో సృష్ట్యాది కార్యక్రమములను క్రీడామాత్రముగ నిర్వహింపజేయు లీలానాటకసూత్రధారి గనుకనే శ్రీహరి మహాదేవుడు. ఆదిదేవుడు. దేవేశుడు (శ్రీ పి. బి. అణ్ణాంగార్ రచననుండి).

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – తక్కిన సకలదేవతలును శ్రీమహావిష్ణువునుండి ఉద్భవించిరి కనుక శ్రీహరియే మహాదేవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'మహ్' అన్న పదమును పూజార్హత విషయములో భావింపదగును. అన్ని ఇంద్రియములకంటెను ఆత్మ ప్రధానము. సూర్యుడు ఉదయించినపుడు తక్కిన చుక్కలు వెలవెలపోవును. అలాగే అన్యదేవతల ఆరాధనను మాని శ్రీమహాదేవుని పూజింపనగును.

493. దేవేశః

- దేవతలకు కూడ పాలకుడు.

ఓం దేవేశాయ నమః

దేవానం ఈశః దేవేశః. బ్రహ్మాదీనాంచ దేవేశో యథార్థ వినియోజకః

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – తక్కిన దేవతలందరికిని శ్రీమన్నారాయణుడే పరమాత్ముడు. అంతరాత్ముడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించిన నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి 1.5.4 – **వానోర్ పెరుమాన్ మామాయన్ వైకుంఠన్ ఎంపెరుమాన్.**

శ్రీ పి.బి. అణ్ణంగారాచార్య స్వామి వివరణ – బ్రహ్మాదులకు వారి వారి విధులను అనుగ్రహించును గనుక శ్రీమన్నారాయణుడు దేవేశుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఉదాహరించిన శ్రుతి వాక్యములు –
యో దేవేషు అధిదేవ ఏకాసీత్ కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ – ఋగ్వేదము 10.121.8
యో జాత ఏవ ప్రథమో మనస్వాన్ దేవో దేవాన్ ఋతునా పర్యభూషాత్ – అథర్వణ వేదము 20.34.1
స దేవానాం అధిపతిర్బభూవ సో అస్మాసు ద్రవిణా మాదధాతు – అథర్వణ వేదము 7.5.2
తమ్ ఈశానామ్ జగత్ స్తస్థుషస్పతిమ్ ధీయమ్ జిన్వమశే హూమహే వయమ్ – యజుర్వేదము 25.8

494.దేవభృత్

- దేవతలను భరించువాడు (పోషించువాడు).

ఓం దేవభృతే నమః

దేవభృత్-గురుః - దేవభృద్గురుః

- దేవతలకు అధిపతియైన ఇంద్రునకు గురువు.
- దేవతలకు ఆధారమైనవాడు, విజ్ఞానమునకు మూలమైనవాడు.

ఓం దేవభృద్గురవే నమః

శ్రీ భట్టులు '**దేవభృత్**', '**గురుః**' అను రెండు నామములుగా పరిగణించి వ్యాఖ్యానించారు. **దేవభృత్** – ఆదిదేవుడు, మహాదేవుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు దేవతలకు వారి వారి విధులనేర్పరచి పాలించుటయేగాక వారి రక్షణభారమును కూడ తానే వహించును. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించిన నమ్మాళ్వార్ స్తుతి 8.1.5 – **మనిశరక్కు దేవర్ పోల దేవరక్కుమ్ దేవన్.**

శ్రీ శంకరులు, ఆయనను అనుసరించిన ఇతర వ్యాఖ్యాతలు '**దేవభృద్గురుః**' అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు.

దేవభృద్గురుః – దేవతలకు అధిపతియైన ఇంద్రుడు దేవభృత్. ఇంద్రునకు జ్ఞానమును (వేదోపదేశమును) ఇచ్చిన గురువు దేవభృద్గురువు.

వారిదే మరొకవిధమైన వ్యాఖ్యలో 'దేవభృత్', 'గురుః' అనే రెండు నామముల దివ్యలక్షణములను అనుసంధించి 'దేవభృద్గురుః' నామమును వివరించారు. దేవతలకు పోషకుడు, గురువు దేవభృద్గురువు.

495. గురుః

- గురువు. వేదముల రూపమున జ్ఞానమంతటికిని మూలము.

ఓం గురవే నమః

దేవతలకు వేదములిచ్చిన గురువు అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

హరి గురు వశాగోऽస్మి. నేను నా గురువైన హరికి విధేయుడను – అని విష్ణుపురాణము (3.7.15)లో బ్రహ్మ చెప్పెను. శ్రీవైష్ణవ పరంపరలో ప్రధమాచార్యుడు శ్రీనాధుడేనని ఈ సందర్భములో శ్రీరామానుజన్ గుర్తు చేశారు.

బలభద్రుడు, సుభద్ర, జగన్నాధుడు. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by http://patferro.zenfolio.com/

కాళీయ మర్దనం. బృందావనం ప్రేమమందిరంలో శిల్పాకృతులు. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Prema_Mandir_7.jpg Photo by User:Sumanth699

ఉత్తరో గోపతిర్గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః |
శరీరభూతభృద్భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః || (53)

496. ఉత్తరః

- రక్షకుడు. బ్రహ్మాదులను అసురులనుండి రక్షించువాడు.
- రక్షకుడు. సంసార సాగరమును తరింపజేయువాడు.
- జన్మ పునర్జన్మ అవధులకు అతీతుడు.

ఓం ఉత్తరాయ నమః

ఉత్తరాత్ ఉత్తరః – తరింపజేయువాడు, కాపాడువాడు ఉత్తరుడు – అన్న అర్థంలోనే ఇరువురు వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ పుణ్య నామమును వివరించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆపదుత్తారణాద్యోऽసౌ బ్రహ్మాదే రుత్తర స్మృతః** – బ్రహ్మాదులను ఆపదలనుండి రక్షించువాడు ఉత్తరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **జన్మ సంసార బంధనాత్ ఉత్తరతి ఇతి ఉత్తరః** – జన్మ సంసార బంధమునుండి తరింపజేయువాడు (కాపాడువాడు) ఉత్తరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఆప్-నీటిని, తర-దాటుట; మరొక విధముగా ఉత్-ఉత్కర్షోతిశయః-అసాధారణమైన, అద్భుతమైన, తర-దాటుట. ఉత్తరుడు – సంసార సాగరమును తరించుటకు ఉత్తమ (ఏకైక) మార్గము.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – సంసార సాగరమును తరించుటకు బుద్ధియనునది ఒక నౌక. అహంకార మమకారాది భావములు ఈ బుద్ధికి తూట్లు పొడిచి సంసారసాగరమున మునుగుటకు కారణమగును. అలా నావ (బుద్ధి) ఛిన్నాభిన్నము కాకుండా భవ తరణ కార్యము సాగాలంటే ఉత్తరుని ధ్యానమే శరణ్యము.

497. గోపతిః

- అన్ని పదములకు (వాక్కులకు, వేదములకు) అధిపతి.
- తన వాక్కునకు తానే రక్షకుడు.
- తన భక్తుల పలుకును రక్షించువాడు.
- గోవులను కాచిన గోపాలకృష్ణుడు.
- కదులుచున్న సమస్తమును (ఇంద్రియములను) కాపాడువాడు.

- భూపతి, ధరణీధరుడు.
- (పుణ్య) లోకముల కధినాధుడు.

ఓం గోపతయే నమః

ఇదే నామము మరల 63వ శ్లోకములో వచ్చును. రెండు శ్లోకములలోను 'గోపతి', 'గోప్త' నామములు క్రమములో వచ్చుట గమనింపదగును.

53వ శ్లోకము. 497వ నామము. గోపతిః – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**

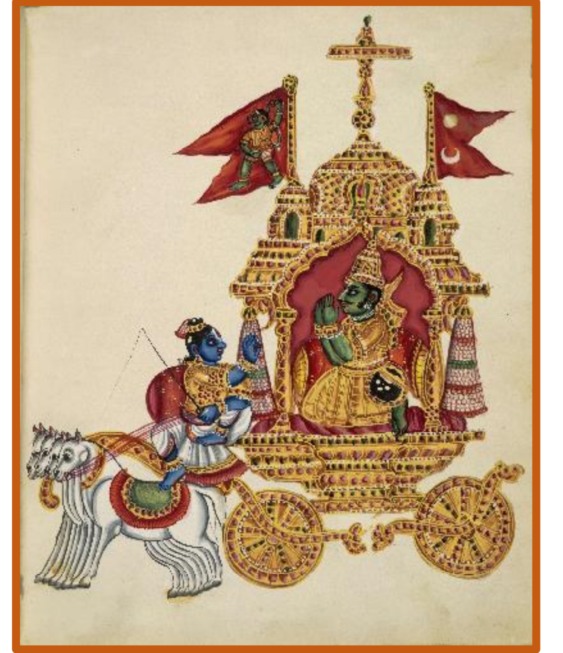
63వ శ్లోకము. 599వ నామము. గోపతిః – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

'గో' శబ్దమునకు ఆవులు, వాక్కులు, వేదములు, భూమి వంటి పెక్కు అర్థములున్నవి. అలాగే ఈ పుణ్యనామమునకు పలు వివరణలు ఉన్నవి. వివిధ భావములను శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఇలా సంక్షిప్తంగా, చక్కగా చెప్పారు.

గావో వాచో, గావః పశవో, గౌర్ భూమిశ్చ విశ్వ నిర్మాణే కారణమ్ ఇతి భావార్థః
ఏవాన్చ గోపతి చతుష్పదామ్ గవామ్ వాచామ్ భూమేశ్చ రక్షక ఇత్యర్థః

సకల వాక్కులకు గోవిందుడే అధిపతియన్న అర్థమును శ్రీ భట్టులు ఇలా వివరించారు – వేదములను, సకల భాషలను ప్రసాదించినవాడు గోపతి.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – భక్తులను కాచువాడు భగవంతుడు. శరణాగతులకు సకల విధములగు రక్షణనొసగుట భగవానుని గుణము. దేవదేవుని మాట వ్యర్థమగుట అసాధ్యము. పుండరీకాక్షుని మాట అమోఘము. అలాగే ఆయన భక్తుల మాట కూడ పొల్లుపోదు. వాసుదేవునితో ఆయుధము పట్టింతునని ప్రతిజ్ఞ చేసిన భీష్ముని మాట నిలుపుటకై 'ఆయుధము ధరింపను' అని అంతకుముందు చెప్పిన పార్థసారథి అర్జునుడు వేడుకొంటున్నా వినకుండా కురుక్షేత్రమున చక్రము ధరించి భీష్మునిపై లంఘించెను. చక్రి సర్వోపగతుడని ప్రహ్లాదుడు పలికిన పలుకులకు ఆపన్నత రాకుండుటకై శ్రీహరి శ్రీనారసింహమూర్తియై స్తంభమునుండి వెలువడెను.

గీతోపదేశం. 1830 కాలానిది. వికీపీడియా చిత్రం. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Arjuna_Gita.jpg

'గమ్' అన్న ధాతువునకు 'గతౌ' అనగా 'చలించుచున్నది'. 'పా'- రక్షణే- కాపాడునది. ఇవే ధాతువుల ప్రకారము 'గో' అనగా ఇంద్రియములని కూడా చెప్పవచ్చును. ఎందుకంటే ఇంద్రియములు నిలకడ లేకుండా విషయానురక్తులై చలించుచుండును. 'గో' అనగా 'ఆత్మ' కావచ్చును. ఎందుకంటే ఆత్మ ఒక శరీరమునుండి మరొక శరీరమును ధరించుచునేయుండును. 'గో' అనగా శరీరము కావచ్చును. ఒక చోటనుండి మరొక చోటకు కదులుతూ ఉండేది. ఈ అన్నింటికీ అధిపతి గోపతి.

వినిపించేవి వేదములు. కనిపించేది భౌతిక ప్రపంచము. ఈ రెండింటికినీ గోపతియే నాధుడు.

498. గోప్తా

- సంరక్షకుడు. సకల విద్యలకును.

- సంరక్షకుడు. సకల భూతములకును, అఖిల లోకములకును.
- కర్మచక్రమును కాపాడి నడుపువాడు.
- భక్తులు కానివారికి తెలియరానివాడు.

ఓం గోప్త్రే నమః

ఈ పావన నామము ఇప్పుడు 'గోపతిః' తరువాత వచ్చినది. మరల 63వశ్లోకములో ఇదే క్రమములో స్తుతింపబడును.

53వ శ్లోకము. 498వ నామము. గోప్తా – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**

63వ శ్లోకము. 600వ నామము. గోప్తా – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

'గుప్' అనే ధాతువును రక్షణ, దాచుట అనే రెండు అర్థములలోను వాడుతారు. వ్యాఖ్యలు కూడ ఆ విధముగానే చెప్పబడినవి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – గోపతి సకల వేదములకు అధిపతి. వేదములకు, సకల విద్యలకును రక్షకుడు గోప్త (498వ నామము). భగవంతుడు కర్మచక్రమును సంరక్షించును. జీవుల కర్మానుసారము వారికి తగిన ఫలములను, జనన మరణ కార్యములను నిర్దేశించును. ఇలా భగవంతుని రక్షణ గుణము ఎల్లెడల విస్తరించినది గనుక ఆయన గోప్త (600వ నామము).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సకల జీవులకును, లోకములకును సంరక్షకుడు గనుక, వారిని కాపాడి, రక్షించి, పోషించువాడు గనుక గోప్త (498వ నామము). తన మాయ కారణముగా భక్తులు కానివారికి గుప్తముగానుండువాడు గోప్త (600వ నామము).

పాలనాత్ సర్వవిద్యానాం గోప్తేతి పరికీర్తితః – సకల విద్యలను పాలించువాడు గోప్త.
గోపయతీతి గోప్తా – సకల విద్యలకును రక్షకుడు. గుప్తముగానుండువాడు గోప్త.
రక్షతి సమస్త భూతానాం – సమస్త భూతములను రక్షించువాడు.
సంస్పృజ్య విశ్వ భువనాని గోప్తా (అధర్వ శీర్షము 5) – శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించినది.
త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపాదాభ్యః (యజుర్వేదము 34.43) – శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఉదాహరించినది. భగవంతుని రక్షణాగుణము ఎల్లెడల విస్తరించినది.

దాచుట, రక్షించుట అనే రెండు భావములను అనుసంధించుచు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా వివరించారు – భగవంతుడు తన భక్తులను వారి శత్రువులనుండి భద్రముగా దాచి సంరక్షించును, సకల విపత్తులనుండి భక్తులను దూరముగానుంచును. కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు గోప్త.

ధర్మచక్రము రచయిత – అందరినీ కాపాడువాడు ఆ దేవుడే. ఇది తెలియక ప్రజలు తామెవరినో కాపాడుచున్నామని, లేదా తమనెవరో కాపాడుచున్నారని భ్రమిస్తారు.

499. జ్ఞానగమ్యః

- జ్ఞానమువలన తెలియవచ్చువాడు.

ఓం జ్ఞానగమ్యాయ నమః

పరయా విద్యయా వేద్యో జ్ఞానగమ్య ఇతి స్మృతః – పరావిద్యచేత మాత్రమే తెలియవచ్చువాడు 'జ్ఞానగమ్యః'. ఇక్కడ పరావిద్య అనగా పరమాత్ముని గురించిన విద్య. సమాధినిష్ఠ వలనే సాధ్యము.

ముండకోపనిషత్తులో చెప్పిన వివరణ – రెండు విధాల విద్యలున్నాయి (1) పరావిద్య (2) అపరావిద్య.

పరావిద్య – పరమేశ్వరునికి సంబంధించినది. జ్ఞానేంద్రియములకు లొంగనిది, కర్మేంద్రియాల విషయం కానిది, నిత్యమై అన్నింటియందు ఉన్నది, సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనది, అవ్యయమైనది, పంచభూతాలకు కారణమైనది అగు పరబ్రహ్మతత్వమును జ్ఞానియైనవాడు సర్వత్ర చూడగలడు. కనుక పరమేశ్వరుడు జ్ఞానగమ్యుడు.

అపరావిద్య – ధర్మములు, కర్మలు, వాటి సాధన మొదలైన విషయాలకు సంబంధించినది. నామములు, ఇంద్రియములు వంటివానికి గోచరమయ్యే విషయాలకు సంబంధించినది.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – పరావిద్యకు జ్ఞానము, భక్తి, కర్మ, యోగములు సాధనములు. హరినామ సంకీర్తనము, పుణ్యకథాశ్రవణము, అచ్యుతునకు నిత్య కైంకర్యము వంటి సత్కృత సాధనలు భక్తుని భక్తిని పెంపొందించును. కష్ట సుఖములపట్ల సమభావవర్తనము, సర్వము వాసుదేవార్పణా తత్పరత్వము జీవాత్ముని పరమాత్మ సాన్నిధ్యమునకు కొనిపోవును. జ్ఞానమును అంకురింపజేయును. అదియును జ్ఞానగమ్యుని కరుణాప్రసాదమే.

500. పురాతనః

- కాలాతీతుడు. పూర్వమునుండే ఉన్నవాడు.
- ప్రతి కల్పమునందును విద్యను ప్రకాశింపజేయువాడు.

ఓం పురాతనాయ నమః

విద్యా ప్రద్యోతనాద్యోఽసౌ ప్రతికల్పం పురాతనః – ప్రతికల్పమునందును విద్యను ప్రకాశింపజేయువాడు. శ్రీ భట్టులు ఇంతకుముందు నామములో చెప్పబడిన 'జ్ఞాన' స్వరూపమునే ఈ నామవివరణలో కూడ తీసికొన్నారు. ప్రతికల్పమునందును జ్ఞానమును రక్షించి జనులకు ప్రసాదించు దేవుడు జ్ఞానగమ్యుడు, పురాతనుడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – సృష్టిలో వేరేమియును లేనప్పుడుకూడ ఉండియుండినవాడు. అనాదియైనవాడు. అజుడు. 'కాలము' అనునది లేనప్పుడు కూడ ఉండియున్న విరాట్ పురుషుడు. కనుక కాలముచే కొలువబడ జాలనివాడు. పురాతనుడు.

501. శరీరభూతభృత్

- శరీరమునేర్పరచు తత్వాలకు ఆధారమైనవాడు.
- తన శరీరములోని భాగములైన సకల భూతములకు ఆధారము.
- శరీరములోని వివిధ భాగములకు, ఇంద్రియములకు అధిపతులైన దేవతలను కాపాడువాడు.

ఓం శరీరభూతభృతే నమః

భృత్ – భరించువాడు, పోషించువాడు.

భూత – పదమునకు మూడు విధాలైన అర్థములను చెప్పవచ్చును (1) పంచభూతములు (2) 24 తత్వములు (25, 36, 51 గా కూడా లెక్కిస్తారు). (3) విశ్వములో ఉండేవన్నీ. ఈ అర్థాలనుబట్టి ఈ నామమునకు మూడు విధాలైన అర్థాలను చెప్పారు.

దేహ భూతం జగత్తత్వం ప్రకృత్యాది ధరాన్తకమ్ శరీరభూతభృత్ ప్రోక్తో బిభర్తీతి తతోఽక్షరః - శ్రీ భట్టులు చెప్పిన భావము – 24 తత్వములు సృష్టికి మూలములు. వానిని తన శరీరములో భాగములుగా కలిగి సృష్టికి ఆధారమైనవాడు గనుక గోవిందుడే శరీరభూతభృత్. ఆ 24 తత్వములు – ప్రకృతి(1), మహత్ (1), అహంకారము(1), జ్ఞానేంద్రియాలు (5), కర్మేంద్రియాలు (5), పంచభూతాలు (5), పంచ తన్మాత్రలు (5), మనసు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము. **తస్య మూర్ధా సమభావాత్ ద్యౌష నక్షత్ర దేవతా** – నక్షత్రములు, దేవతలు కూడా ఆయన శిరస్సులోని భాగమైన ఆకాశములో భాగములు.

మరింత విస్తారమైన భావములో 'భూతములు' అనగా సృష్టిలోని సమస్తములు. భూ - సత్యాయామ్ - నిజమైనది, ఉండినది. విశ్వరూపుడైన శ్రీదేవుని శరీరములో సకల భూతములు భాగములే. అన్నింటిని భరించు శ్రీమహావిష్ణువే శరీరభూతభృత్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – మన శరీరములోని అంతఃప్రాణము ఆ నారాయణుడే. శరీరమునకు మూలమైన భూతములను పోషించువాడు శరీరభూతభృత్.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – కంటికి అధిదేవత సూర్యుడు. మనసుకు చంద్రుడు. చర్మమునకు వాయువు. ఇలా సకలేంద్రియముల అధిదేవతలను కాపాడేవాడు శరరభూతభృత్.

502. భోక్తా

- అనుభవించువాడు. భుజించువాడు. స్వీకరించువాడు.

ఓం భోక్త్రే నమః

ఈ దివ్యనామము 145వ, 502వ, 888వ నామములుగా మూడుమార్లు స్తుతించబడినది.

16వ శ్లోకము. 145వ నామము. భోక్తా – **భ్రాజిష్ణుః భోజనం భోక్తా సహిష్ణుః జగదాదిజః**

53వ శ్లోకము. 502వ నామము. భోక్తా – **శరీరభూతభృత్ భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః**

95వ శ్లోకము. 888వ నామము. భోక్తా – **అనన్తో హుతభుక్ భోక్తా సుఖదః నైకదోగ్రజః**

ఇంతకుముందు (145వ) నామ వివరణ ప్రకారము 'భోక్తా' అనగా (1) పత్రపుష్పఫలాది సమర్పణలను పరిగ్రహించి ఆనందించువాడు (2) సకల దేవతలకు సమర్పించినవన్నియును వాసుదేవునకే చేరును – కనుక ఆయనను భోక్త అని కీర్తిస్తారు. (గీత 9.26, గీత 5.29 ఆధారముగా).

ఈ (502వ) నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు చెప్పినది – హవ్యములను, కవ్యములను కూడ భుజించువాడు భోక్త. 'హవ్యము' అనగా దేవతలకు సమర్పించునది. 'కవ్యము' అనగా పితృదేవతలకు సమర్పించునది. **హవ్యకవ్య భుజో విష్ణో హుదక్ పూర్వే మహోదధౌ** (మహాభారతము. శాంతిపర్వము. 348.3) – విష్ణువు ఈశాన్యమున మహాసాగరమునందుండి భక్తితో సమర్పించిన హవ్య కవ్యములను భుజించుచున్నాడు.

అహమన్నమ్ అహమన్నమ్ అహమన్నమ్
అహమన్నాదో అహమన్నాదో అహమన్నాదో – తైత్తరీయోపనిషత్తు
నా భక్తులు ఆనందించే భోజనము (విషయము) నేను. వారు అర్పించేవానిని ఆస్వాదించునది నేను.

ఇంకా దివ్యప్రబంధములనుండి పెక్కు వచనములను శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వంటివారు ఉదాహరించారు. (తిరువైమొళి 5.6.4, తిరువైమొళి 9.6.10, తిరువైమొళి 10.10.11). ప్రసాదించువాడు, ఆస్వాదించువాడు కూడ పరమాత్ముడే. భక్తుని సాంగత్యమును

భగవంతుడు, భగవంతుని సాంగత్యమును భక్తుడు పోటీపడి అనుభవిస్తున్నారు. ఆ విషయంలో చివరకు దేవుడే నెగ్గాడు. ఆ భక్తసులభుడు తన భక్తుల సాన్నిహిత్యమును తనివితీరా అనుభవించి ఆనందిస్తున్నాడు. గోపీజనవల్లభుడు భోక్త గనుకనే కుచేలుడు తెచ్చిన పిడికెడు అటుకులను భుజించి సంతృప్తుడయ్యాడు. దుర్యోధనుని రాజమర్యాదలను వలదని విదురుని యింట విందారగించాడు.

'భోక్తా' అన్న పదమునకు శ్రీ చిన్మయానంద రెండు అర్థాలను చెప్పారు (1) **భునక్తి ఇతి భోక్తా** – రక్షించేవాడు భోక్త (2) **భుంక్తే ఇతి భోక్తా** – ఆస్వాదించేవాడు భోక్త.

రక్షకో భక్షణశ్చ – పుట్టించేవాడు, కాచేవాడు, తుదకు కబళించేవాడు కూడా విశ్వేశ్వరుడే – అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – అందరియందును అంతర్యామిగా స్థితుడైన పరమాత్ముడు సాక్షి, మార్గదర్శి, భోక్త కూడాను.

ఉపద్రష్టాఽనుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః
పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః – గీత 13.22
ఈ శరీరంలో అంటీ అంటనట్లు ఉండే పరమపురుషుణ్ణి సాక్షి, అనుమతించేవాడు, భరించేవాడు, అనుభవించేవాడు, మహేశ్వరుడు, పరమాత్మ అని చెబుతారు.

ఇంద్రియలోలురై చలించేవారిలో దేవుడు సాక్షి మాత్రమే. ధర్మమార్గం అనుసరించేవారికి జగత్పతియే భర్త (పాండవులకు వలె). శరణాగతులై సర్వము శ్రీహరికి అర్పించువారికి ఆయన భోక్త. వారి నివేదనము స్వీకరించి తన యనుభవమును భక్తులకు పంచును. కనుక అహంకార మమకారములను త్యజించి సర్వమును శ్రీకృష్ణార్పణమొనరించి దివ్యానందము ననుభవింపవచ్చును.

ఇంతకుముందు 390 నుండి 421 వరకు నామములను శ్రీ రామావతారపరముగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. మరల 503 (కపీంద్ర) నుండి శ్రీ భట్టులు శ్రీరామగుణగానము చేయు నామములుగా వ్యాఖ్యానించారు.

503. కపీంద్రః

- కపిసేనకు ప్రభువైన రాముడు. వానరరూపంలో ఉన్న దేవతలకు రాజు.
- ఆదివరాహమూర్తి.
- అన్నింట, అంతట చలనమునకు అధిపతి.

ఓం కపీంద్రాయ నమః

'కపి' అనే పదమునకు వానరము, వరాహము, చలనము కలిగినది అనే అర్థాలున్నాయి.

కపిరూపం ప్రపన్నానాం దేవానామీశ్వరతత్వతః కపీంద్ర ఇతి విఖ్యాతః సప్తార్ణో మనునాయకః - శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తానే హయగ్రీవుడై ప్రసాదించిన వేదములను సంరక్షించుటకు శ్రీహరి స్వయముగా నరుడై యవతరించెను. అదే కార్యమును సాధించుటకు దేవతలు వానరులుగా జనించిరి. అట్టి కపులకు ప్రభువైనందున ఆపన్నివారణుడైన శ్రీరామచంద్రుడు కపీంద్రుడు. ఇది ఉత్తమమైన సప్తాక్షరీ మంత్రము. ఓం కపీంద్రాయ నమః.

సర్వలోకేశ్వర స్సాక్షాత్ లోకానాం హితకామ్యయా

సర్వేః పరివృతో దేవ్యైః వానరత్వముపాగతైః – రామాయణము. యుద్ధకాండము 114.16. లోకేశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు లోకహితమును కోరి వానరరూపమెత్తిన సకల దేవతలతోను పరివేష్టితుడైయున్నాడు. ఇక్కడ లోకములనగా ప్రపంచము, అందలి జనులు మరియు వేదములు కూడ. వీనినన్నింటిని కాపాడుటకు దేవదేవుడు కపీంద్రుడై యవతరించినాడు.

వానరవీరులతో శ్రీ రామ లక్ష్మణులు. 19వ శతాబ్దం ఆరంభకాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
చిత్రంలో ఎడమనుండి కుడిపైపునకు – నలుడు, వానరుడు (?), రంభుడు, దుర్వీందుడు, సుగ్రీవుడు, శ్రీరాముడు, హనుమంతుడు, లక్ష్మణుడు, జాంబవంతుడు, అరుణుడు, అంగదుడు, నీలుడు, సంరంభుడు
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_and_monkey_chiefs.jpg

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – కోట్లకొలది కోతులను క్రమశిక్షణలో నడిపినవానికి ఇంద్రియములను నియంత్రించుట చాలా తేలిక పని.

ధర్మచక్రము రచయిత – కోతిలా గెంతే మనసు భగవధ్యానమువలన అదుపులోనికి వచ్చును. అలా చేయడం వల్లనే అజ్ఞానము (రావణుడు) నశించును. బందీయైయున్న జ్ఞానము (సీతమ్మ తల్లి) స్వతంత్రమగును. అందుకు కపీంద్రుని ధ్యానమే ఉత్తమము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'కపి' అనగా వరాహము. కనుక ఆదివరాహమూర్తియే కపీంద్రుడు. 102వ నామమైన **'వృషాకపి'** కూడ ఇదే అర్థములో వ్యాఖ్యానించబడినది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కపి - సంచలనే - చలించే గుణము కలది. సూర్యచంద్రాదులు, గ్రహములు, జీవజాలములు, పంచభూతములు, శరీరములో హృదయము, ప్రవహించే రక్తము, దేహమునుండి దేహమునకు మారు ఆత్మలు – అన్నీ చలనము కలిగినవే. అన్నింటికీ అధినాధుడు కపీంద్రుడు.

504. భూరి దక్షిణః

- పుష్కలముగా దక్షిణలొసగువాడు.
- శీఘ్రగతిని అన్నింటిని పెంపొందించువాడు. చలింపజేయువాడు.
- గొప్ప నైపుణ్యము గలవాడు.

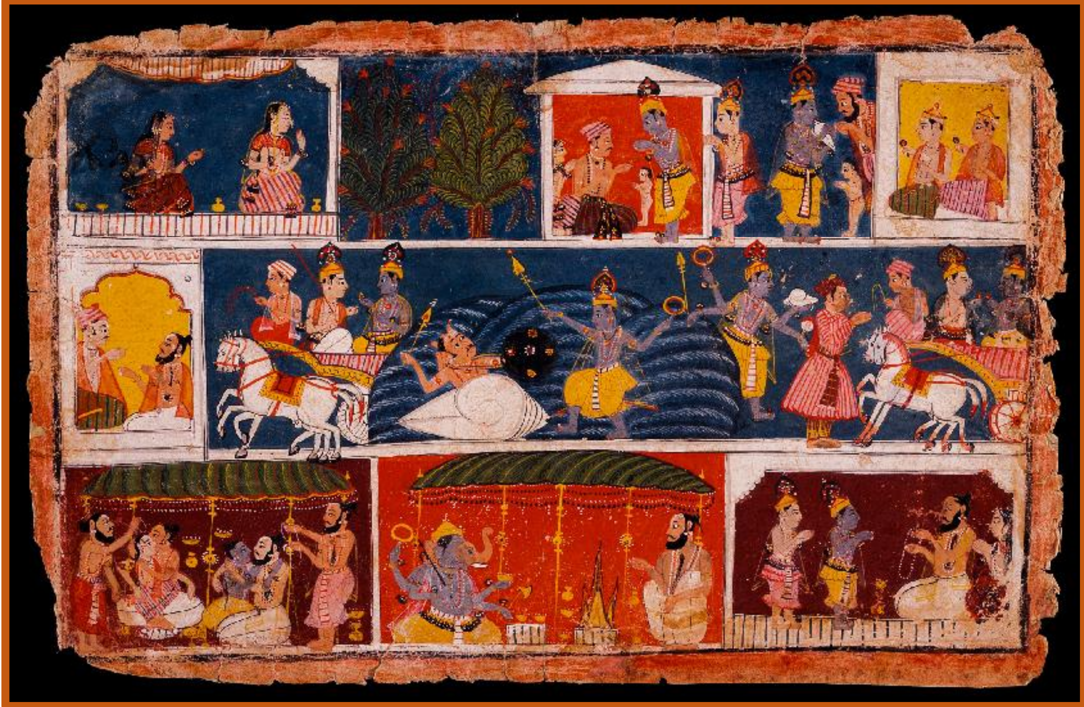
ఓం భూరి దక్షిణాయ నమః

'భూరి' అనగా ఎక్కువ, అత్యధికము, పుష్కలము. 'దక్షిణ' అనగా దానము, గౌరవ పురస్కారము.

హయమేధాదిభిర్యజ్ఞైః జగదాచార్యకాయవై యజమానస్స విజ్ఞేయ సర్వదా భూరిదక్షిణః - లోకంలోని ప్రజలతో కర్మలు చేయించదలచినవాడై, తానే స్వయంగా అశ్వమేధాది యజ్ఞాలు అనేకం చేసి బ్రాహ్మణులకు అధికమైన దక్షిణలిచ్చినవాడు భూరిదక్షిణుడు.

అశ్వమేధ శతైరిష్ట్వా తథా బహు సువర్ణకైః
గవాం కోట్యాయుతం దత్వా బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి
శ్రీరామచంద్రుడు వంద అశ్వమేధయాగాలు చేసి, కోట్ల కొలది ఆవులను, బంగారాన్ని దానంగా ఇచ్చి పరమపదం చేరాడు.

బలరామ శ్రీకృష్ణులు తమ గురువైన సాందీపని పుత్రుని పాతాళ లోకమునుండి పిలిచి ఇచ్చి, అపూర్వమైన, అసాధ్యమైన గురుదక్షిణనొసగిరి. అందరకు అభయమ్మునిచ్చు కందువగు బంగారుచేయి, కొండలంత వరములు కూపెడు చేయి తిరువేంకటేశ్వరుని మంగళహస్తము.

భాగవతంలోని గురుదక్షిణ వృత్తాంతము. శ్రీకృష్ణుడు, ఉద్ధవుడు పంచజనుడనే రాక్షసుని ఓడించుట, పాతాళలోకమునుండి గురుపుత్రుని తీసికొని వచ్చుట, సాందీపని గురువుగారివద్దనుండి ఉపవీతమును స్వీకరించుట వంటి దృశ్యాలు. 1640 కాలానికి చెందిన మధ్యప్రదేశ్, మాల్వా ప్రాంతం చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Receives_the_Sacred_Thread_and_Returns_his_Preceptor_Sandipani%27s_Son,_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_(Ancient_Stories_of_the_Lord)_LACMA_AC1995.220.2.jpg

యజతో ధర్మమర్యాదాదర్శనాయాఽపి భూరయః బహ్వ్యోఽస్య దక్షిణా యజ్ఞ ఇతీశో భూరిదక్షిణః
ధర్మ మర్యాదను లోకమునకు చూపుటకై యజ్ఞమును ఆచరించు యజమానిగా ఉన్న ఈ భగవానునకు ఆ యజ్ఞమున తాను ఇచ్చు భూరిదక్షిణలు కలవు. అట్టి యజ్ఞమును ఆచరించుచుండు యజమానుడూ విష్ణుపరమాత్ముని విభూతియే! అనగా -

యజ్ఞమును చేయించిన ఋత్విజులకు యజమాని సమర్పించుకొను భూరిదక్షిణలూ విష్ణువే. కావున ఆ విష్ణుదేవుడు భూరిదక్షిణః. (దివ్య నామములు బ్లాగు).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దక్ష్ - వృద్ధౌ - శీఘ్రగతే - వేగముగా వృద్ధి చెందుట, త్వరగా చలించుట – అనే అర్థములో – జీవజాలములు జన్మించినవెంటనే కదులుట, ఆహారము గ్రహించుట, ప్రవర్ధమానమగుట వంటి లక్షణములు కనబరచును. ఇది భగవానుని అనుగ్రహము. కనుక ఆయన భూరిదక్షిణుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక అర్థమును కూడ సూచించారు – పాణిని సూత్రము 1.1.34 ప్రకారము 'దక్షిణ' అనగా నైపుణ్యము అనే అర్థమున్నది. కనుక అసమాన దక్షిణాదక్షుడు భూరిదక్షిణుడు.

ముగ్గురు ఆళ్వారుల దివ్యానుభవము. ఈ క్రింది రచన వీనినుండి సంగ్రహించబడినది –

1) ఆళ్వారాచార్య సంగ్రహ చరిత్రలు – శ్రీమాన్ పాలవంచ తిరుమల గుదిమెళ్ళ వేంకటలక్ష్మీ నరసింహాచార్యులు

2) ద్వాదశ సూరి చరిత్ర – శ్రీ కె.టి.ఎల్. నరసింహాచార్యులు

ఆళ్వారులు శ్రీవైష్ణవ సంప్రదాయంలోనూ, తమిళ సాహిత్యంలోనూ విశిష్టమైన స్థానం కలిగిన విష్ణు భక్తులు. తమ పాశురాలతో విష్ణువును కీర్తించి దక్షిణాదిన భక్తి సంప్రదాయాన్ని పరిమళింపజేశారు. వీరు పాడిన (రచించిన) పాశురాలు అన్నీ (నాలుగు వేలు) కలిపి 'దివ్య ప్రబంధం' లేదా 'నాలాయిరం' లేదా 'ద్రవిడ వేదం' అనబడుతాయి. భక్తి, పారవశ్యము, శరణాగతి - ఇవి ఈ ఆళువారుల జీవితంలోనూ, రచనలలోనూ, వారిని గురించిన గాథలలోనూ ప్రముఖంగా కానవచ్చే అంశాలు. మొత్తం పన్నెండుమంది ఆళ్వారులలో **పొయ్‌గయాళ్వార్** (సరోయోగి), **పూదత్తాళ్వార్** (భూతయోగి) మరియు **పేయాళ్వార్** (మహాయోగి) - ఈముగ్గురూ ప్రథములు. కనుక వారిని ముదలాళ్వారులు అంటారు. ఆళ్వారుల జీవిత కాలాల గురించి స్పష్టమైన చారిత్రక ఆధారాలు అందడంలేదు. ముదళాల్వారులు ద్వాపర యుగాంతంలో ఉద్భవించారని సంప్రదాయ గాథలు. కాని శాస్త్రీయ పరిశోధకులు వీరి కాలం క్రీ.శ. 7వ శతాబ్దం - 9వ శతాబ్దం మధ్యకాలమని అభిప్రాయపడుతున్నారు. ఆళ్వారుల జీవిత విశేషాలగురించి కూడా అనేక గాథలు ప్రచారంలో ఉన్నాయి. ఈ ముగ్గురు ముదలాళ్వారుల సమావేశం గురించీ, ద్రవిడ వేదం ఆవిర్భవించడం గురించీ ఒక గాథ ప్రచారంలో ఉంది. ఇది తిరుక్కోవలూర్‌లో జరిగింది అని చెబుతారు.

వర్షం కురుస్తున్న ఒక చీకటిరాత్రి పోయ్‌గై ఆళ్వారు ఒక ఇంటి యజమాని అనుమతి తీసికొని ఆ యింటి చిన్న అరుగుపైన పడుకొని భగవధ్యానము చేసికొంటున్నాడు. కొంత సేపటికి పూదత్తాళ్వారు అక్కడికి వచ్చి తాను కూడా తలదాచుకొనవచ్చునా అని అడిగాడు. అప్పుడు పోయ్‌గయాళ్వారు - 'ఈ అరుగు మీద ఒకరే పండుకొనవచ్చును కాని ఇద్దరు కూర్చుండవచ్చును' అని పూదత్త ఆళ్వారును ఆహ్వానించాడు. మరి కొంత సేపటికి పేయాళ్వాఋ వచ్చి తనకు కూడా చోటు దొరకునా అని అర్థించాడు. కూర్చొని ఉన్న ఇద్దరు ఆళ్వారులు - 'ఈ అరుగు మీద ఇద్దరే కూర్చోగలరు. కాని ముగ్గురు నిలుచుండవచ్చును' అని మూడవ భగవద్దాసుని ఆహ్వానించారు.

ఆ రాత్రిపూట, కన్ను పొడుచుకున్నా కానరాని ఆ కటిక చీకటిలో, ఈ ముగ్గురూ భగవద్గుణానుభవామృత పానమత్తచిత్తులై మైమరచి యున్నారు. వారి భక్తి ప్రకర్షకు పరవశించి తిరుక్కోవలూర్ ఆలయంలోని నాయనార్ (సర్వేశ్వరుడు) శ్రీ హరి ఉన్నట్లుండి అదృశ్యరూపంలో వచ్చి వారి నడుమ నిలిచాడు. మాధవుని కళ్యాణగుణ వైభవమును వారు ముప్పురు గానము చేయుచుండగా అచ్యుతుడు ఆనందముతో చిందులు వేయసాగాడు. నాల్గవ వ్యక్తి తమ మధ్య ఉన్నారని. ఆయనే సర్వేశ్వరుడని, ఆళ్వారులు గ్రహించారు.

అపుడు పొయ్‌గయాళ్వారు ఆ మహామూర్తిని గుర్తించటానికి ఒక దివ్యదీపం వెలిగించాడు. భూమిని ప్రమిదగా చేసి, దానిలో సముద్రజలం అనే నెయ్యిపోసి, ఉష్ణకిరణాలతో వెలిగే సూర్యుణ్ణి వత్తిగా వేసిన దీపంతో సుదర్శన చక్రధారియైన స్వామిని అర్చిస్తానన్నాడీ కవి. సుదర్శన హస్తుడగు శ్రీమహావిష్ణువు పాదారవిందములకు నూరుపాశురములు ప్రస్తుతించెను. వాటిని 'ముదల్ తిరువన్దాది' అని దివ్య ప్రబంధములో చెబుతారు.

వైయం తకళియా వార్ కడలే నెయ్యాక వెయ్యకతిరోన్ విళక్కాక - శెయ్య
శుడరాళియా నిడిక్కే శూట్టినేన్ శొన్మాలై ఇడలాళి నీంగుక వే యెంగు

తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాధుడు రచించిన 'పరమయోగి విలాసము'లో ఈ పాశురమునకు తెలుగు సేత ఇలా ఉన్నది.

ధరణి పంతియ సముద్రంబులు నేయి యరుణు దీపము జేసి యరుణాంశ తతుల
గారాబు చక్రంబు కైబూన్చినట్టి నీరజాక్షునకిత్తు నీరాజనంబు

ఆహా! ఏమి అద్భుత దృశ్యమిది? దీనిని గాంచినంతనే నా యొడలు గగుర్పొడుచుచున్నదే! సాక్షాత్తు శ్రీమహావిష్ణువే నాకు ప్రత్యక్ష మయినాడు. ఆహా ఏమి నా భాగ్యము. ఎంతో కాలమునుండి యెదురుచూచిన మా స్వామి నాకు ప్రసన్నుడైనాడు గదా! నేటికి నా జన్మ తరించినది. అయిన నీ మహాత్మునికి నేనెట్లొనరింపగలను? సామాన్య ధూప దీపాదులతో ఈ ఘను నర్చించుట నాబోటి యల్పునకీ సమయమున సాధ్యమగునా? కాన భూమిని ప్రమిదగాజేసి, సముద్ర జలమునే నేయిగా అందుంచి, ఉష్ణకిరణుడగు సూర్యునే వత్తిగా వేసిన దీపముతో ఈ స్వామిని అర్చింతును. దుఃఖ సముద్రమునుండి బయటపడగోరి సుదర్శన చక్రహస్తుడగు శ్రీమహావిష్ణువు పాదములయందు ఈ వాఙ్మయమును భక్తితో సమర్పించుట తక్క నేనేమి సేయగలను?

ఆ తరువాత పూదత్తాళ్వారులు తమ హృదయంలోనే ప్రజ్వలిస్తూ ఉన్న జ్ఞానదీపంతో ఆ శ్రీపతి కిట్లా నివాళి పట్టాడు:-

అన్బే తకళియా ఆర్వమే నెయ్యాక ఇన్బురుకు శిందై ఇడు తిరియా - నన్బురుకి
జ్ఞానచ్చుడర్ విళక్కేత్తినేన్ నారణ్కు జ్ఞానత్తమిళ్ పురిందనాన్.
భక్తిని ప్రమిదగా చేసి, ఆర్తిని నెయ్యిగా దానిలో పోసి, భగవత్సందర్శన జనితానందం అందులో వత్తిగావేసి, అజ్ఞానాంధకారం దూరం అయ్యేటట్లుగా పరభక్తి అనే ఉజ్జ్వల దీపాన్ని నిండుమనస్సుతో అర్పించి ఆ శ్రీ హరిని అర్చిస్తున్నాను అని దీని అర్థం. వీరు పాడిన దివ్య ప్రబంధము నూరుపాశురములను 'ఇరణ్డాన్ తిరువన్దాది' అంటారు.

తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాధుడు రచించిన పరమయోగి విలాసములో ఈ విషయాన్ని ఇలా వర్ణించాడు.

.... ప్రేమ
పంతియ మితి లేని భక్తియే చమురు నానంద భరిత హృదబ్జంబె వత్తి
గానొనరించి వికాసమై యాత్మన్ తిరమొందు జ్ఞానంబు దీపంబు జేసి
పెరియ నారాయణార్పితము గావించె

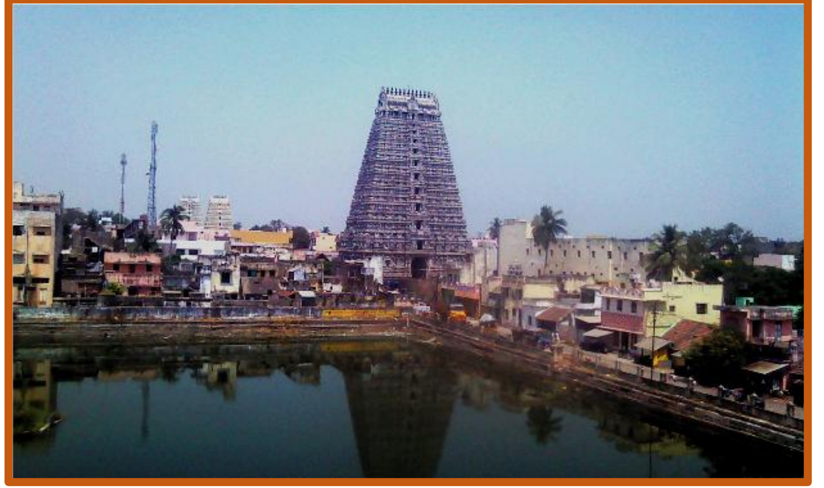
ఈ ఇద్దరు భక్తులూ వెలిగించిన జ్ఞానదీపద్వయ ప్రకాశంలో మూడవ ఆళ్వారైన పేయాళ్వారులు ఆ భగవానుని దివ్యమంగళ విగ్రహ సౌందర్యం కన్నుల కరువు తీరా సందర్శించాడు. బ్రహ్మానంద పరవశుడై పరమాత్మ స్వరూపమును నుతించారు. వారి నూరు పాశురములు 'మూన్ఱాన్ తిరువన్దాది'. ఆ శుభక్షణంలో అయత్నంగా వెలువడిన సుమధుర వాణియే ఇది:-

తిరుక్కండెన్ పొన్మేని కండేన్ తికళుమ్ అరుక్కన్ అణినిరమున్ కండెన్ – శెరుక్కి శరుం
పొన్నాళి కండేన్ పురిశంగై కండేన్ ఎన్నాళి వణ్ణన్ పాల్ ఇంగు

ఆహా! ఏమియానందము! శ్రీమహాలక్ష్మి ఈ నా ప్రాకృత నేత్రములకు కనిపించినది. శ్రీహరి సువర్ణ శరీర సౌందర్యము ఈనాడు నేత్రాంజలులతో తనివితీర గ్రోలగలిగినాను. పాపాత్ములను సమూలముగా ఛేదించునట్టి మా స్వామి హస్తము నలంకరించిన సుదర్శనాయుధమును కూడ సందర్శింపగలిగిన నేనెంత భాగ్యశాలినో గదా! ప్రళయకాలాభీలమగు పర్జన్య దేవుని గర్జన ననుకరించే పాంచజన్యమును గాంచి సుకృతిని కాగలిగినాను. నీల ఘనాభుడగు శ్రీవైకుంఠుని దివ్యమంగళ విగ్రహము సందర్శించిన సౌభాగ్యవంతుడనగు నాకింక కోరదగినది ఏముండును?

తాళ్ళపాక తిరువేంగళనాధుడు రచించిన పరమయోగి విలాసములో ఈ విషయాన్ని ఇలా వర్ణించాడు.

సిరి గంటి చెన్ను మించిన మేను గంటి
కరమొప్పు వదన వికాసంబు గంటి
సల్లలితా వనీస్తన కుంభ శుంభ
పల్లవంబుల బోలు పాదముల్గంటి
సరసీజ హల శంఖ చక్రాంకుశాంక
చరణముల్ జగదేక శరణముల్ గంటి
ధరణీ బింబము చాయ దరళించు కనక
సురుచిరాంశుకము నంశుకము గన్గొంటి
శ్రీ మించు కటితట శ్రీ సతీవరణ
దామముల్ మేఖలా దామముల్గంటి
వాత్సల్య జలధి కైవడి నొప్పుచున్న
వత్సంబు గంటి శ్రీవత్సంబు గంటి
చుట్టు కైదువు వలచుట్టు శంఖంబు
పట్టి చూపట్టిన బాహువుల్గంటి
శీతాంశు మండల శతకోటి కోటి
రీతి జూపట్టు కిరీటంబు గంటి
మలగులై తెల్ల దామరల దామరలన్
గలహించు నిడువాలు గన్నుల గంటి
మకర కుండల బాల మార్తాండ రుచుల
వికసించు వదనారవిందంబు గంటి

తిరుక్కోవిలూర్ మందిరం. వికీపీడియా నుండి.

Photo by https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Bmohanraj91

అదే మందిరంలో శ్రీ ఉళగలంత పెరుమాళ్ శిల్పం. వికీపీడియా నుండి.

Photo by - https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Ssriram_mt

ఇలా ఆ మహనీయుల భగవద్దర్శన కాంక్ష ఒకే కాలమున ఒకేచోట భగవదనుగ్రహము చేతనే నెరవేరెను. అప్రాకృత దివ్యమంగళవిగ్రహుడగు శ్రీహరిని ఈ లోకస్థులలో కాంచు అదృష్టము ఈ ముగ్గురు ఆళ్వారులకే ప్రప్రథమమున కలిగినది. కావుననే వారికి ముదలాళ్వారులు – మొట్టమొదటిగా భగవద్దర్శనానందామృత పాన మత్తచిత్తులు – అను పేరు రూఢి యయినది.

వారికి శ్రీమహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమైన విధమును "ప్రపన్నా మృతము" అను సంస్కృత కావ్యములో ఇలా వర్ణించారు.

తార్క్ష్యాదిరూఢం తటిదంబుదాభం లక్ష్మీధరం వక్షసి పంకజాక్షమ్
హస్తద్వయే శోభిత శంఖచక్రం విష్ణుం దయాబ్దిం దదృశుస్తమాద్యమ్
ఆజానుబాహుం కమనీయగాత్రం పార్శ్వద్వయే శోభిత భూమినీళమ్
పీతాంబరమ్ భూషణ భూషితాంగం చతుర్భుజమ్ చందన రూక్షితాంగమ్
బింబాధరం కుందసమాన దంతం శరన్నిశానాథ సమాన వక్త్రమ్
నీలాలకం దివ్యకిరీట జుష్టమ్ కర్ణద్వయే శోభిత కుండలాఢ్యమ్
రత్నాంగదం మౌక్తిక దివ్యహారం కటీతటీ లంబిత హేమసూత్రమ్
రత్నాంగులీయం మణి కంకణాఢ్యం మాణిక్య మంజీర సుమృష్ట పాదమ్
మందార మాలాంచిత కేశబంధం శ్రీకౌస్తుభోద్భాసిత కంఠ దేశమ్

శ్రీవత్స చిహ్నమ్ కమనీయ వేషం వేదాంతవేద్యం మనసోऽప్యగమ్యమ్
అప్రాకృతం దివ్యమనంతరూపం సద్యోగి గమ్యం గుణ సంవియోగే
అత్యద్భుతం కోటి రవిప్రకాశ మనుత్తమం యత్నసకాద్య గమ్యమ్

శ్రీమన్నారాయణుడు గరుడవాహనారూఢుడై వారి అనన్య భక్తికి ప్రీతుడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఉరమున లక్ష్మీదేవిని దాల్చిన ఆయన నేత్రములు పద్మదళములను పోలినవై ఆకర్ణాంత విశాలములై చూపరులకు చూడవలెనను కాంక్ష కల్గించుచుండెను. సుదర్శన పాంచజన్యాదులను హస్తములందు ధరించిన ఆ దేవదేవునకు ఇరుపార్శ్వములందు భూ నీళా దేవులు కొలిచియుండిరి. నీలమేఘశ్యామమగు ఆ రమాకళత్రుని శరీరయష్టికి పట్టుపుట్టము వన్నె పెట్టుచుండెను.

రిచ్ మండ్ ఆలయంలో శ్రీ ఆళ్వారుల సన్నిధి. వికీపీడియా చిత్రం.

శరచ్చంద్ర మండలమును బోలిన స్వామి ముఖమండలమున అధరము బింబఫలమును, దంతములు కుందపుష్పములను అనుకరించి శోభించుచుండెను. నీలాలకాలంకృతమైన శిరమున స్వామి ధరించిన దివ్యమణికిరీట కాంతులు కర్ణద్వయోలంబి కుండలములతో వియ్యమాడుచున్నవా అన్నట్లుండెను. భుజముల రత్నాంగదములు కైసేసి వైజయంతిమాలయను వనమాల గళమున ప్రేలాడగా కటితటమున సువర్ణసూత్రమును కట్టుకొనిన మాధవుడు చేతులకు రత్న వలయములు దాల్చి ప్రేళ్ళకు రత్నాంగుళీయములు పెట్టుకొని పాదములకు మాణిక్యమంజీరములు ధరించి మిగుల తేజరిల్లుచుండెను.

ఆ మేఘవర్ణుని కేశపాశము మందారమాలతో గూడి వింతకాంతులీనుచుండెను. కౌస్తుభరత్నముతోబాటు శ్రీవత్సమను పుట్టుమచ్చకూడ ఆ మహనీయుని ఱొమ్మునకు వింతశోభ గూర్చుచుండెను. అ మహామహుడు మనసునకు కూడ అందనివాడయ్యును వేదాంతవేత్తలకు సులభవేద్యుడు. అప్రాకృత దివ్యమంగళ విగ్రహుడును, యుగపదుదిత కోటిసూర్య ప్రభాభాసమానుడును, సనక సనందనాది మహామునులకు కూడ అగమ్యుడును అయిన ఆ అనంత కళ్యాణగుణాకరుని కాంచగలిగిన ఈ మహర్షిత్రయము భాగ్యమెట్టిదో గదా!

పరమపదనాధ సందర్శనా జనిత పారవశ్యముచే శరీరములందు పులకలెగియగా కన్నులనుండి ఆనంద బాష్పామృత ధారలు స్రవించుచుండగా వారు భక్తిగీతములు ఆలాపించిరి. ఆ భక్తి రసామృత ప్రవాహములు "ఇయఱ్పా" అను పేరుగల గ్రంధమున మూడువందలుగా నిబంధింపబడినవి. ఒకటవ తిరువందాది, రెండవ తిరువందాది, మూడవ తిరువందాది – ఇవి వీరి ఆత్మానుభవమునకు, హరిభక్తి తత్వమునకు, ఉత్తమ తాత్విక లక్ష్యమునకు ప్రతిబింబములు.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీ గరుత్మంతుని స్తుతి.

కుంకుమాంకిత వర్ణాయ కున్దేన్దు ధవళాయచ
విష్ణువాహ నమస్తుభ్యం పక్షిరాజాయ తే నమః

పూరీలో శ్రీ గరుడ విగ్రహం.

Photo by juggadery. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_statue_(26881868020).jpg

సోమపోऽమృతపః సోమః పురుజిత్ పురుసత్తమః |
వినయో జయః సత్యసంధో దాశార్హస్సాత్వతాం పతిః || (54)

505. సోమపః

- శ్రీరామావతారములో యజ్ఞములు చేసి, అందు దేవతలకు అర్పించిన పిదప సోమరసమును పానము చేసిన యజమాని.
- యజ్ఞాధిదేవతయై సకల యజ్ఞములందును నివేదింపబడు సోమరసమును పానముచేయు భోక్త.

ఓం సోమపాయ నమః

ఒక వృక్షమునుండి సేకరింపబడే సోమరసం యజ్ఞాలలో అర్పింపబడే ముఖ్యమైన నివేదన. యజ్ఞము ఏ దేవతలను ఉద్దేశించి చేశారో ఆ దేవతలకు ముందుగా ఈ రసమును సమర్పిస్తారు. తరువాత యజ్ఞమును ఆచరించిన యజమాని సేవిస్తాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీరాముడు అనేక యజ్ఞములను ఆచరించాడు. అప్పుడు సోమరసం దేవతలకు సమర్పించి, తరువాత తాను త్రాగాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –అన్ని యజ్ఞములలోను ఉద్దేశించబడిన దేవతలందరూ నారాయణుని రూపములే. కనుక వివిధ దేవతల రూపములలో విష్ణువే అన్ని యజ్ఞములకు భోక్తయై సోమమును స్వీకరించును.

(13/10/2020 ఉదయం – భక్తి టి.వి. లో శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రం పారాయణ వస్తున్నది. ఆ ప్రవచనకర్త ఒక ఆసక్తికరమైన విషయాన్ని చెప్పారు. అనుష్టుప్ ఛందస్సులో ప్రతి పాదానికి 16 అక్షరాలుంటాయి. కాని ఈ శ్లోకంలో రెండవ పాదంలో 17 అక్షరాలున్నాయి. ఒక వేద సూక్తము ప్రకారము ఇది సమంజసమని ఆయన చెప్పారు – వివరాలు నేను సరిగా గ్రహించలేకపోయాను. కొందరు ఈ పాదాన్ని 'వినయోజ్యః సత్యసంధో దాశార్హస్సాత్వతాం పతిః' అని చదువుతారట, అలాగయితే 16 అక్షరాలు సరి పోతాయి.)

506. అమృతపః

- అమృతమును సేవించినవాడు.
- అమృతమును కాపాడువాడు.

ఓం అమృతపాయ నమః

ఈ నామములో 'ప' ధాతువును గ్రహించే విధం బట్టి శ్రీ భట్టులు రెండు విధములైన అర్థాలను చెప్పారు.

'ప' - పిబతి - త్రాగినవాడు. **యత్కించిద్ధ్యాయతే వహ్నౌ హవిర్మంత్రైర్విధానతః తత్సర్వ మమృతం కృత్వా విష్ణవే సంప్రయచ్ఛతి** - యజ్ఞంలో హోమం చేసిన ద్రవ్యాలను అగ్నిదేవుడు అమృతముగా చేసి విష్ణువునకందజేస్తాడు. కనుక భగవానుడు అమృతమును (యజ్ఞభోక్తయై) ఆస్వాదించువాడు. **అహం హి సర్వ యజ్ఞానాం భోక్తా ప్రభురేవచ** (గీత).

'ప' - పాతి - రక్షించువాడు. భగవానుడు స్వయముగా అమృతస్వరూపుడు. ధర్మపరులైన తన భక్తుల కొరకు, ముక్తుల కొరకు అమృతమును భగవానుడు కాపాడుచుండును.

అమృతస్య ఏష సేతుః (ముండకోపనిషత్తు 2.2.5) – ఆయనే అమృతమునకు సేతువు (అనగా అమృతము లభించు మార్గము).

యస్య ఛాయా అమృతమ్ (తైత్తరీయ యజుర్వేదము 4.1) – ఆయన నీడ అమృతము. అనగా అమృతము ఆయన రక్షణలో ఉన్నది.

ఈ నామ వివరణలో శ్రీ శంకరులు మోహిని అవతారమును ఉదాహరించారు. శ్రీమన్నారాయణుడు అసురులనుండి అమృతమును కాపాడి, దేవతలకు పంచి, వారితోపాటు ఆయన కూడ పానము చేశాడు. కనుక అమృతమును కాపాడినవాడు, అమృతమును త్రాగినవాడు 'అమృతపః'.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవానుడు పరమసత్యము. సదా అమృతత్వ స్వరూపుడు (నాశనము లేనివాడు). కనుక అమృతపః. స్వాత్మానందము అనే అమృతాన్ని త్రాగేవాడు.

507. సోమః

- అమృతమూర్తి
- చంద్రుడు.

ఓం సోమాయ నమః

సోమ స్సుధాయమానత్వాత్ ముక్తానాం పరికీర్తితః – ముక్తులైనవారు భగవంతుని అమృతమువలె ఆస్వాదింతురు. ఈ భావమును శ్రీభట్టులు రామాయణంలోని అరణ్యకాండ శ్లోకము ద్వారా ఉదాహరించారు –

మహతా తపసా రామ మహతా చాపి కర్మణా

రాజ్ఞా దశరథే నాసి లబ్ధోऽమృతమివామరైః

రామా! దశరథుడు గొప్ప తపస్సు చేసి, మహత్వమైన కర్మలు చేసి, దేవతలు అమృతమును పొందినట్లుగా నిన్ను పొందాడు.

ఇంకా శృతినుండి – **శాంతి సమృద్ధమ్ అమృతమ్** (తైత్తరీయ. శిక్షావల్లి. 6) – అని కూడ ఉదాహరించారు.

భగవంతుని తిరుమంత్రము 'ఆరావముదన్' కూడ ఇదే భావమును తెలుపుచున్నది. ఇదే 'తరగని అమృతము' అనే అర్థములో వివిధ దివ్యప్రబంధములలో ఉట్టంకించబడినది.

మనత్తుక్కినియానై పాడవుం నీవాయ్ తిఱవాయ్ – ఆండాళ్ తిరుప్పావై 12.

ఇందుకు ఆత్రేయ ఆంధ్రీకరణ (తిరుప్పావై పూదండ) –

మంచు మా తలలపై పడగ నీ వాకిలి పట్టి కోపమున రావణుని కూల్చిన శ్రీరాముని

కీర్తింపగ, పెదవి కదపవేమె కలికి! మాయ నిద్రను వీడి మేలుకోవమ్మ!

ఎన్నకృట్ తేనే! పాలే! కన్నలే! అముదే! (నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 10.7.2) – ఆయన నా సర్వస్వము- తేనె, పాలు, మిఠాయి, అమృతము.

నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 2.5.4 – నీవు నాకు తనివి తీరని అమృతానివి. రోజులు, నెలలు, యేళ్ళు, యుగాలు ఆస్వాదించినా నీ అనుభవము నాకు ఎల్లప్పుడూ క్రొత్త ఆనందమే!

'సోమ' అనగా 'చంద్రుడు' అని కూడ అర్థము. శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు ఈ అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు.

పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః (గీత 15.13) – నేను రస స్వరూపుడనగు సోముడనై సస్యములను ఫలింపజేయుచున్నాను.

508. పురుజిత్

- అందరిని జయించువాడు.

ఓం పురుజితే నమః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

పురూన్ బహూన్ జయతి ఇతి పురుజిత్ – ఎల్లరను జయించువాడు పురుజిత్తు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

లోకాన్ దీనాన్ గురూన్ శత్రూన్ సత్య దానానువర్తనైః ధనుషా జితవాన్ యశ్చ పురుజిత్ సస్మృతో బుధైః

లోకములను సత్యముతోను, దీనులను దానముతోను, గురువులను సద్వర్తనతోను, శత్రువులను ధనుస్సుతోను జయించినవాడు గనుక పురుజిత్. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు రామాయణమునుండి ఉదాహరించిన శ్లోకము –

సత్యేన లోకాన్ జయతి దీనాన్ దానేన రాఘవః

గురూన్ శుశ్రూషయా వీరః ధనుషా యది శాత్రవాన్ – అయోధ్యకాండ 12.29

రాముని అడవులకు పంపమని కైక పట్టుబట్టినపుడు ఆమెను పట్టువీడమని బ్రతిమాలుతూ దశరధుడు రాముని సద్గుణాలను వివరించాడు. తనను రామునినుండి దూరం చేయవద్దని బ్రతిమాలుతూ అన్నాడు. లోకాలను రాఘవుడు సత్యంతోను, దీనులను దానంతోను, గురువులను శుశ్రూషతోను, శత్రువులను ధనుస్సుతోను జయించాడు.

ఇదే జయశీలత్వమును తిరుమంగైయాళ్వారులు తమ పెరియ తిరుమొళిలో వర్ణించారు (1.10.2, 4.3.5)

శ్రీ రామానుజన్ చెప్పిన మరొక విషయం – శ్రీరాముడు ఒకే కుటుంబంలో ముగ్గురిని మూడువిధాలుగా జయించాడు. రావణుని యుద్ధంతోను, విభీషణుని ధర్మంతోను, శూర్పణఖను రూపంతోను జయించాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఇదేభావాన్ని భగవంతుని విశ్వేశ్వర స్వరూప వర్ణనలో చెప్పారు –

అసంఖ్యాత తారాగ్రహోపగ్రహ సహితం తథా వన ఉపవన సముద్రాది సహితం

ఖగోళ భూగోళాత్మకం సర్వం విశ్వం యేన వశీకృతం స పురుజిత్ విష్ణుః

అంతులేని తారాగ్రహాదులు, వనాలు, సాగరాలు, ఖగోళ భూగోళాదులు కలిగిన సకల విశ్వమును తన అధీనమున ఉంచుకొన్నందున విష్ణువు పురుజిత్.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీరాముడు అనుసరించిన ధర్మ, వినయ, సత్య, శౌర్యాది శీలసంపదయే అందరికిని ఆదర్శప్రాయము. ఇట్టి నియమములతో సాగించు జీవనక్రమంలో వచ్చే అవరోధాలు తాత్కాలికమైనవి. వాటిని ఎదుర్కొనడం ద్వారా విశ్వాసాన్ని మరింత పెంపొందించుకోవాలి. హరిశ్చంద్రుడు, పాండవులు అనుభవించిన క్లేశములే ఇందుకు దృష్టాంతములు.

509. పురుసత్తమః

- స్వయముగ మహాత్ములయందు సత్యముగ (తోడుగ) ఉండేవాడు.
- విశ్వస్వరూపుడు, సర్వమునకు ఉత్తముడు, అధికుడు.

ఓం పురుసత్తమాయ నమః

ఈ నామమునకు భాష్యకారులు వివిధములైన వ్యాఖ్యలు చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **మహత్వ స్థిత మత్వాద్యో హ్యంజనేయాదిషు స్వయమ్ పురుసత్తమ అఖ్యాతో నవార్ణ స్స్వస్తిదో మనుః -** ఆంజనేయాది మహాత్ములపట్ల భగవానుడు స్వయముగ తోడై నిత్యమై యుండును. వారు భగవంతుని అమృతత్వమును సదా ఆస్వాదింప నిచ్చగింతురు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. స్వస్తికరము. ఓం పురుసత్తమాయ నమః.

1790 కాలపు రామాయణ గ్రంధంలోని ఒక చిత్రం. సుగ్రీవుడు, హనుమ శ్రీ రామలక్ష్మణుల అనుజ్ఞ తీసికొనుట.
కుడివైపు: హనుమ శ్రీ సీతమ్మను దర్శించుట. రాక్షసస్త్రీలు కూడా శ్రీ అమ్మవారికి శరణాగతులైనారు. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Folio_from_a_Ramayana_manuscript,_text_in_Devanagari.jpg

ఇందుకు దృష్టాంతముగా శ్రీభట్టులు రామాయణం ఉత్తరకాండలో హనుమంతుడు చెప్పిన శ్లోకము(40.15)ను ఉదాహరించారు.

స్నేహో మే పరమో రాజన్! త్వయి నిత్యం ప్రతిష్ఠితః
భక్తిశ్చ నియతా వీర! భావో నాన్యత్ర గచ్ఛతి.

రాజా! నాకు నీ పట్ల స్నేహము నిత్యమై నెలకొన్నది. వీరుడా! నా మనసు నీ యెడల భక్తి తప్ప వేరెక్కడికీ వెళ్ళదు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుమంగైయాళ్వారు రచనలు తిరువైమోళి 4.9.2, 1.8.4లను ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును రెండు భాగాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

విశ్వరూపత్వాత్ పురుః, ఉత్కృష్టత్వాత్ సత్తమః

పురు – అనేకాద్భుత దివ్య ముఖ నయన దిశా సమన్వితమైన విశ్వరూపమూర్తి.

సత్తమ – సత్-తమ – సజ్జనులందరికంటె అధికుడు.

విశ్వరూపుడు మరియు సర్వోత్తముడు అయినందున పురుసత్తముడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'పురు' అనగా 'గొప్ప' అనే భావములో 'పురుసత్తమ' అనగా గొప్పవారిలో గొప్పవాడు – అని భగవానుని పరమోత్తమ తత్వమును వివరించారు. అంతే గాకుండా కొన్ని పాఠములలో 'పురుషోత్తమ' అనగా అంతటను ఉన్నవాడు మరియు ఉత్తముడు అని వివరించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య – పురు-సత్-తమ – పురుసత్తమ – ఇక్కడ 'సత్' అనగా ఉనికి. 'తమ' అనగా ఉత్తమ. భగవంతుడొకడే నిత్యము. తక్కినదెల్లా అనిత్యము. ఈ నామము భగవంతుని అమృతత్వమును సూచించునది.

ధర్మచక్రము రచయిత – అనేక విభూతులతో నొప్పువాడు పురుసత్తముడు. ప్రకాశవంతమైనవానిలోసూర్యుడు, చంద్రుడు. వేదములలో సామవేదము. దేవతలలో ఇంద్రుడు. అన్నింట అత్యధిక ప్రభావము గలవాడు. పురుసత్తముడు.

510. వినయః

- దండించి (దుష్టులను) అణచివేయువాడు.
- నయ (ధర్మ) మార్గములో నడిపించువాడు.

ఓం వినయాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **వినీయంతే దమయంతే ఇతి వినయః** – దండించి అణచువాడు వినయుడు. **కుంభకర్ణ మహాకాయ ఖర మారీచ రావణాః దమ్యంతే విక్రమైర్యేవ వినయ స్స ముదాహృతః** - మహాకాయుడైన కుంభకర్ణుని, ఖర దూషణ మారీచ రావణాదులను తన పరాక్రమముచే అణచివేసినందున శ్రీరాముడు వినయుడు. నయవర్తనము లేనివారిని దండించును.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'వినయ గుణము' అనగా అహంకారము లేకుండుట. అధర్మపరుల అహంకారమును అణచివేయును గనుక భగవంతుడు వినయుడు.

శ్రీరాముడు, శ్రీకృష్ణుడు పెద్దలపట్ల, గురువులపట్ల, బ్రాహ్మణులపట్ల ఎంతో వినయవిధేయతలను కలిగియున్నారు. ఇలా భగవంతుడు వినయుడు.

వి-నయః – నయ మార్గమున నడిపించువాడు నేత. సత్య ధర్మ మార్గమున ముముక్షువులను నడిపించును గనుక శ్రీదేవుడు వినయుడు.

511. జయః

- ఆశ్రితులచే జయింపబడినవాడు.
- జయించువాడు.

ఓం జయాయ నమః

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **సమస్త భూతాని జయతి ఇతి జయః** – అన్ని భూతములను జయించువాడు జయుడు.

శ్రీ భట్టుల భాష్యము – **ఆశ్రితైర్జీయతే యస్మాత్ విధేయో క్రియతే జయః** –ఆశ్రితుల ఇచ్ఛ ప్రకారము నడుచుకొనువాడు. వారిచే జయించబడినవాడు. ఇలా భగవంతుని సౌశీల్యమును కీర్తించే ఈ పుణ్యనామము వివరణకు శ్రీ భట్టులు రామాయణమునుండి ఉదాహరించారు –

ఆజ్ఞాప్యోऽహమ్ తపస్వినామ్ (బాలకాండ 3.37) – నేను తాపసుల ఆజ్ఞను పాటించెదను.
తతో నారాయణో విష్ణుః నియుక్తః సురసత్తమైః (బాలకాండ 16.1) – అప్పుడు నారాయణుడు దేవతలచే నియుక్తుడయ్యాడు (వారు చెప్పిన విధంగా చేశాడు).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'జయ' శబ్దమువల్ల భగవానుడు అన్నింటిని తన అధీనములో ఉంచుకొనిననట్లు, అన్నింటిని జయించినట్లు, ఏదియు గాని ఎవరుగాని ఆయనను జయింపజాలనట్లు తెలిసికొనవలెను.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ నామము ద్వారా మనము తెలిసికొనవలసినది. మనలో రెండు విధములైన గుణములున్నవి (1) భగవంతుని తెలిసికోవడానికి ఉపయోగపడేవి (2) అలా కానివి. సంపదకు లోబడుట, సంపద కొరకు అధర్మ కార్యములాచరించుట, కీర్తి కొరకు ప్రాకులాడుట వంటి దుర్లక్షణములు భగవదారాధనకు అవరోధములు. అలా కాకుండా శ్రీహరి కైంకర్యమునకు జీవితమును అంకితమొనర్చుట ద్వారా నిజమైన జయము లభించును.

ద్యూతం ఛలయతామస్మి తేజస్తేజస్వినామహమ్
జయోऽస్మి వ్యవసాయోऽస్మి సత్త్వం సత్త్వవతామహమ్. వంచకులలో జూదమును నేనే. ప్రభావశాలురలోని ప్రభావము నేను. విజేతలలో విజయము నేను. నిశ్చయాత్మకులలో నిశ్చయమును, సాత్త్విక పురుషులలో సాత్త్విక భావమును నేనే.

512. సత్యసంధః

- తానిచ్చిన మాటను నిలుపుకొనువాడు.
- దృఢమైన, చెరగని సంకల్పము గలవాడు.

ఓం సత్యసంధాయ నమః

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'సంధ' అనగా 'ప్రతిజ్ఞ' అన్న అర్థమును వివరించారు. భగవానుని ప్రతిజ్ఞలు ఎల్లపుడు సత్యములగును. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు అయోధ్యకాండ (10.9)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము. శ్రీరాముడు సీతమ్మతో అన్నది –
అప్యహం జీవితమ్ జహ్యామ్ త్వాం వా సీతే స లక్ష్మణాం
న తు ప్రతిజ్ఞాం సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః.
సీతా! నేను నా ప్రాణమును, నిన్ను, లక్ష్మణుని కూడా విడువగలను కాని నా ప్రతిజ్ఞను, విశేషించి బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చిన మాటను, విడువజాలను.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వార్ రచన తిరువైమొళి నుండి (9.10.6) ఉదాహరించారు. భగవంతుడు సదా తన నిజభక్తులకు సత్యస్వరూపుడు. ఆయన శ్రీనారసింహుడై ప్రహ్లాదుని మాటను, దేవతలకు తానిచ్చిన మాటను సత్యమొనర్చెను. హిరణ్యకశిపునకు కూడా దర్శనమొసగెను. హిరణ్యకశిపుడు తన కొడుకునకు ఆపన్నత కలిగించినపుడు వానిని పట్టి వధియింతునని శ్రీహరి దేవతలకు అభయమిచ్చినాడు. సర్వాత్మకుడైన హరి స్తంభమున తప్పక యుండునన్న ప్రహ్లాదుని మాట తప్పకుండ హరి యుద్దండ

ప్రభావమున శ్రీనారసింహాకృతుడై స్తంభమునుండి అవతరించెను. బ్రహ్మ వరమునకు భంగము కాకుండ రాక్షసుని పట్టి వధియించి జయ విజయుల మనోరథమును నెరవేర్చెను.

శ్రీరామానుజులు శరణాగతి గద్యములో ఉదాహరించిన భగవద్వాక్యములు –

రామో ద్విర్నాభిభాషతే – రాముడు రెండువిధములుగా మాటలాడడు.

అనృతం నోక్త పూర్వమ్ మే న చ వక్ష్యే కదాచన – నేనెన్నడును అసత్యమును చెప్పినవాడను కాను.

కైకేయికిచ్చిన వరమునకు కట్టుబడ్డ దశరథుడు, ద్యూత నియమమునకై అజ్ఞాతవాసము చేసిన ధర్మపుత్రుడు, ఆడి తప్పని హరిశ్చంద్రుడు – వీరంతా భగవంతునకు ఆప్తులు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్యసంధః అస్య ఇతి సత్య సంకల్పః** – ఆ వాసుదేవుని సంకల్పము నిశ్చయముగా సత్యమగును.

శ్రీ ఆర్. అనంతకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ చిన్మయానంద పురాణములనుండి ఉదాహరించినది – మిన్ను విరిగి పడుగాక. హిమాలయములు క్రుంగుగాక. భూమి బ్రద్దలగుగాక. సాగరములింకిపోవు గాక. నా పలుకులెన్నటికిని వ్యర్థములు కావు.

513. దాశార్హః

- కానుకలు సమర్పించ తగినవాడు.
- భక్తులకు తానే కానుక యగువాడు.
- 'దశార్హః' – యదువంశమున జన్మించినవాడు.

ఓం దాశార్హాయ నమః

దాస్ - దానే - ఇచ్చుట; అర్హ - తగిన; అనే రెండు శబ్దములనుండి ఈ పుణ్యనామము మొదటి రెండు అర్థములు తెలుపబడినవి. కానుకలు సమర్పించి హరిని సేవింపదగును. హరియే పరమ భాగ్యమని తలచి ఆరాధింపదగును. శ్రీ శంకరులు 1వ, 3వ అర్థములలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు ఈ మూడు అర్థములను వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము భగవంతుడు అన్ని నివేదనలను, యజ్ఞయాగాదుల అర్పణలను స్వీకరించును. **ఆత్మనోవార్పణం భక్తైః తేభ్యోవా స్వాత్మనోఽర్పణం దాశస్తు మర్హతి చ యః దాశార్హ స్స తు కీర్తితః** - దానానికి తగినవాడు. తనను తన భక్తులకు ఇచ్చుకొనేవాడు. భక్తులు స్వయంగా తమను ఆయనకు సమర్పించుకోవడానికి తగినవాడు.

భగవంతుడు కృష్ణుడై దశార్హ (యదు) వంశమున జన్మించెను గనుక దాశార్హుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువాయిమొళి (2.34, 3.7.4)నుండి ఉదాహరించారు. భగవంతునకు ఆత్మ సమర్పణము చేసికొనవలెను. భగవంతుడు తానే పాలసముద్రమునుండి అమృతమును చిలికించి, మరల మోహినియై దేవతలకు పంచినాడు. **పెరుమక్కళ్ ఉళ్ళువార్ తమ్ పెరుమాన్** – భగవన్నామ స్మరణ చేయువారి హృదయములలో వసించును. అట్టి ముముక్షువులు కోరుకొను గొప్ప బహుమతి శ్రీనివాసుడే.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనము సమర్పించిన అన్నింటిని, పాపములతో సహా, స్వీకరించువాడు భగవానుడే. మన కర్మ ఫలములను గైకొని వాసుదేవుడు సకల పాపకర్మలనుండి మనలను విముక్తులను చేయువాడు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ

అహం త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః – గీత 18.66

సర్వ ధర్మములను, అనగా సమస్త కర్తవ్య కర్మలను నాకు సమర్పించి, సర్వ శక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

514. సాత్వతాం పతిః

- సాత్వతులకు ప్రభువు.
- సాత్వత (యదు) వంశమున జన్మించినవాడు.
- సాత్వత తంత్రము (పాంచరాత్రము) అనుసరించువారికి దిక్కు.

ఓం సాత్వతాంపతయే నమః

యే సాత్వతా భాగవతాః తేషాం యః పతి రీశ్వరః సాత్వతాం పతిర్యుక్తో నవార్ణ స్సాధు రక్షకః - సాత్వతులనగా సత్వగుణ సంపన్నులు. సత్యమును తెలిసికొని నిచ్చగించు భాగవతులు. సాత్వికులను అనుసరించువారు. అట్టి సాత్వతులకు పతియైన భగవంతుడు సాత్వతాం పతి. ఇది నవార్ణ మంత్రము. సాధువులకు రక్ష. ఓం సాత్వతాంపతయే నమః.

సాత్వత వంశమనగా యదుకులము. యాదవులకు దిక్కైనందున శ్రీకృష్ణుడు సాత్వతాంపతి.

సాత్వతము – అనగా సత్వగుణ ప్రధానమైన ధర్మతంత్రము. అట్టి తంత్రము ననుసరించి శ్రీమహావిష్ణు ధ్యానమే జీవిత లక్ష్యముగా సాధనచేయువారు సాత్వతులు. పాంచరాత్రము కూడా అట్టి సాత్వతమే.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి – శ్రీహరియే పాంచరాత్ర విధమును ప్రసాదించెను. దానిని ఆచరించు సాత్వతులకు పతియైన శ్రీదేవుడే సాత్వతాంపతి.

19వ శతాబ్దపు పంజాబీ వ్రాతప్రతిలోని చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Panjabi_Manuscript_255_Wellcome_L0045222_(cropped).jpg

జీవో వినయితా సాక్షీ ముకుందోఽమితవిక్రమః |
అంభోనిధి రనంతాత్మా మహోదధిశయోఽ న్తకః || (55)

515. జీవః

- జీవనము ప్రసాదించువాడు.
- పరమాత్మ సకల క్షేత్రములందు జీవుడై వెలసియున్నాడు.

ఓం జీవాయ నమః

జీవయతీతి జీవః. భాగవతులను పాపకర్మలనుండి దూరముగా ఉంచి, భగవత్సేవా భాగ్యమును ప్రసాదించి, వారి జీవితమును సచ్చిదానందమయము చేయువాడు గనుక శ్రీదేవుడు 'జీవః'. ఒక ఉడుత కూడ కైంకర్యమొనర్చి జన్మను సాఫల్యము చేసికొను భాగ్యము ప్రసాదించినవాడు. **తానాత్మనాశాద్వ్యావర్త్య సత్వాన్యశ్చ స్వసేవయా ఉజ్జీవయతి జీవ స్సః భక్త క్లేశా సహో మనుః -** తన భక్తులను ఆత్మ నాశనమునుండి కాపాడి, తనకు సేవలు చేయు భాగ్యమును ప్రసాదించి, ఉజ్జీవింపజేయువాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరింత విస్తృతమైన అర్థంలో వివరించారు. **జీవయతి ప్రాణాన్ ధారయతి ఇతి జీవః.** అన్ని జీవులను, ప్రాణములను నిలుపువాడు జీవుడు.

మరొక విధంగా – పరమాత్మయే అన్ని శరీరములందును జీవుడై వెలయుచున్నాడు. మాయావశుడై, కర్మబద్ధుడై కర్తృత్వ భోక్తృత్వములను అనుభవించుచున్న జీవుడు వాస్తవముగా పరబ్రహ్మమగుటచేత 'జీవ' శబ్ద వాచ్యుడగును. **క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు భారత** (గీత 13.2.). అన్ని క్షేత్రములందును నేను క్షేత్రజ్ఞుడనైయున్నాను. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి).

516. వినయితా

517. సాక్షీ

516, 517. వినయితా సాక్షీ

ఈ నామమును శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు 'వినయితా సాక్షీ' అని ఒకే నామముగా పరిగణించారు. శ్రీ పరాశరభట్టులు 'వినయితా', 'సాక్షీ' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

వినయితా

- రక్షించువాడు.
- అందరికిని మార్గము చూపువాడు.

ఓం వినయిత్రే నమః

'నే' అనే ధాతువునకు (గతౌ) 'వెళ్ళుట', (రక్షణేచ) 'కాపాడుట' అనే రెండు అర్థములు ఉన్నవి. కాపాడుట అనే భావములో శ్రీ పరాశరభట్టు ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

భక్తాన్నిత్యం రాజపుత్ర లాలన న్యాయత్ స్సుఖమ్ రక్షత్యతో వినయితా నయతే రక్షణార్థతః. భక్తులను రాజకుమారులవలె లాలించి భగవానుడు రక్షించునట. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ యుద్ధకాండమునుండి ఉదాహరించారు. లంకలో సుగ్రీవుడు తొందరపడి రావణునిపై ద్వంద్వయుద్ధానికి తలపడ్డాడు. అప్పుడు రాముడు సుగ్రీవునితో ఇలా అన్నాడు. **త్వయి కించితి సమాపన్నే కిం కార్యమ్ సీతాయా మమ?** మిత్రుడా! నీకు ఆపత్తు కలిగేట్లయితే నాకు సీత ఎందుకు?.

నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి(6.9.3)లో ఇలా అన్నారు. నీ రక్షణ కోరి నిన్నాశ్రయించేవారి కొరకు నీవు నిలుచున్నట్లు గాను, విశ్రమించినట్లు గాను, కూర్చున్నట్లుగాను దర్శనమిస్తుంటావు మాధవా.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'నే' అనగా 'వెళ్ళుట' అనే భావములో ఈ నామమును వివరించారు. **సర్వస్య జగతో ప్రాయయితా గతేర్దాతా ఇత్యర్థః.** అందరికిని దారి చూపెడువాడు, నడిపించేవాడు వినయుత.

సాక్షీ

- చూచువాడు.

ఓం సాక్షిణే నమః

భగవంతుడు అందరిలోను అంతర్యామియై అందరిని పరికించుచుండును. తనను నమ్ముకొన్నవారికి కించిత్తైనా కీడు కలుగకుండా చూస్తూ ఉంటాడని శ్రీ భట్టుల వివరణ. **సాక్షాత్కరోతి యస్సాక్షీ తద్వృత్తం రక్షణాయ సః.** భక్తులను కాపాడడానికి వారు చేసే పనులన్నీ ప్రత్యక్షముగా చూసే శ్రీదేవుడే సాక్షి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **సాక్షాత్ ద్రష్టా సాక్షీ** – అని చెప్పారు. ఇందుకు రెండు విధాల వివరణలు ఇవ్వవచ్చును. (1) మాయకు అతీతుడైన భగవానుడు అన్నింటినీ ఉన్నవి ఉన్నట్లు చూచేవాడు గనుక సాక్షి. (2) భగవంతుడు అందరియందును, లోపల, వెలుపల, అంతటా ఉన్నాడు. అన్నీ ఆ దేవుడే. కనుక అన్నింటికిని ఆ శ్రీనివాసుడే సాక్షి. సర్వము వాసుదేవ మయమే గనుక ఆయన యెరుగనిది లేదు. ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన శ్లోకము –

సాక్షీ స విష్ణుః స హి దర్శనో వా ద్రష్టా స్వయం స హి సూర్యచక్షుః
జ్ఞానమ్ హి చక్షుర్తమాత్ర బోధః సోऽంతర్గతః పశ్యతి విశ్వమాత్రమ్.

వినయితా సాక్షీ

- తన భక్తులందలి వినయసంపదను చూచి ఆనందించువాడు.

ఓం వినయిత్రే సాక్షిణే నమః

తన ప్రియ భక్తులలోనున్న దయ, ప్రేమ, కరుణ, శాంతి, అహింస, సత్యము వంటి దివ్యగుణ సంపదలకు, వినయ సంపదకు శ్రీమహావిష్ణువే సాక్షి. మాధవుని సేవించు దివ్యగుణ సంపన్నులకు ఆ పుండరీకాక్షుడే తోడు, నీడ, గురువు, బంధువు, చెలి, మార్గదర్శి, రక్షణ, కైవల్యము.

518. ముకుందః

- మోక్షమునిచ్చువాడు ముకుందుడు.

ఓం ముకుందాయ నమః

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ పరాశరభట్టులు కూడా ఈ నామమునకు అర్థమును, వ్యుత్పత్తిని ఒకే విధముగా చెప్పారు. **ముక్తిం దదాతి ఇతి ముకుందః**. ముక్తినిచ్చేవాడు ముకుందుడు. పాణిని సూత్రము 6.3.109 – **పృషోదరాదీని యథోపదిష్టమ్** – ను ఇద్దరు భాష్యకారులూ ఉదాహరించి, ముక్తినిచ్చేవాడు ముకుందుడు అనే వ్యుత్పత్తిని సమర్థించారు. సమస్త కర్మ బంధములనుండి, క్లేశములనుండి భక్తులను విముక్తులను చేసి ముక్తినిచ్చేవాడు ముకుందుడు. ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్య ప్రబంధములనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వ పాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః – గీత 18.66
సర్వ ధర్మములను, అనగా సమస్త కర్తవ్య కర్మలను నాకు సమర్పించి, సర్వ శక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

519. అమితవిక్రమః

- హద్దులు లేని బలపరాక్రమములు కలిగినవాడు (ఆధారశక్తి).
- కొలువజాలని పెద్ద అడుగులుగల త్రివిక్రముడు.

ఓం అమిత విక్రమాయ నమః

ఈ నామము మరల 647వ నామముగా వచ్చును.

55వ శ్లోకము. 519వ నామము. అమితవిక్రమః – **జీవో వినయితా సాక్షీ ముకుందః అమితవిక్రమః**

68వ శ్లోకము. 647వ నామము. అమితవిక్రమః – **అనిరుద్ధః అప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నః అమితవిక్రమః**

తేషాం ధ్యానానుసంధేయ తత్త్వ సందోహ ధారిణీమ్ తాం శక్తి ధృతవాన్యోసౌ స్మృతో హ్యమిత విక్రమః - భక్తులు పరమేశ్వరుని ధ్యానించేటపుడు వారు అనేకములైన తత్వాలను సంధిస్తుంటారు. వాటన్నింటినీ ఆధారశక్తి అనబడే అపరిమిత బలపరాక్రమాలతో ధరిస్తుంటాడు. భక్తులు తనను ధ్యానించేటపుడు చేసే మంత్ర తంత్ర యోగాలను భరించగల బలవంతుడు అమితవిక్రముడు. (డా. క్రోవి పార్థసారథి రచననుండి).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యప్రకారం శ్రీ భగవానుడు సకల ప్రకృతి తత్వములకు ఆధారశక్తి. **ఆధారశక్తి సంజ్ఞస్య అమృతస్య చ వై విభో** (శ్రీ పౌష్కరము). శ్రీ వి. ఎన్. వేదాంతదేశికుల వివరణ – సకలమును భరించుటకు అపరిమితమైన శక్తి కలిగిన కారణమున భగవానుడు అమితవిక్రముడు.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు రెండు విధములైన వ్యాఖ్యలు చెప్పారు (1) 'విక్రమ' అనగా 'శౌర్యము' అన్న భావంలో (2) 'విక్రమ' అనగా 'పదక్రమము' (నడకలో అడుగు) అన్న భావంలో. **అమితమ్ విక్రమణమ్ శౌర్యమ్ అస్య ఇతి అమిత విక్రమః.**

భగవద్గీత (11.40)లో ఈ నామము కీర్తింపబడినది.

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోఽస్తుతే సర్వత ఏవ సర్వ

అనంత వీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నోషి తతోఽసి సర్వ.

అనంత సామర్థ్యము గలవాడా! నీకు ఎదురుగా ఉండియు, వెనుకనుండియు నమస్కరించుచున్నాను. ఓ సర్వాత్మా! నీకు అన్నివైపులనుండియు నమస్కారములు. ఏలనన అనంత పరాక్రమశాలివై నీవు జగత్తంతటను వ్యాపించియున్నావు. అన్నిరూపములు నీవియే.

శ్రీ తిరుక్కళ్ళుమ్ శ్రీనృసింహరాఘవాచార్యస్వామి ఈ అమితవిక్రమనామము తులలేని పరాక్రమమును, శౌర్యమును, శక్తిని, బలమును సూచించునని వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల రెండవ వివరణ – **అమితా అపరిచ్ఛిన్నా విక్రమాస్త్రయః పాదవిక్షేపా అస్య** – కొలువజాలని మూడడుగులువేసి ముల్లోకములను కొలిచిన శ్రీవామనమూర్తియే అమితవిక్రముడు.

'క్రమ' అనగా 'పదవిక్షేపము' లేదా 'అడుగు' అన్న భావంలోనే శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ కూడా ఈ నామమును వివరించారు. అయితే ఆయన చెప్పిన అర్థం – భగవంతుడు సృష్టి అంతటా తానే వ్యాపించియున్నాడు. భూమ్యాకాశములలోను, సత్త్వరజస్తమో గుణములలోను, త్రిసంధ్యలయందును – ఇలా సర్వత్ర భగవంతుని విస్తారమున్నది గనుక ఆయన అమితవిక్రముడు (పెద్ద పెద్ద అడుగులతో విస్తరించియున్నవాడు.)

520. అంభోనిధిః

- జలములే నివాసముగా నున్నవాడు (శ్రీ కూర్మావతారము).
- సాగర స్వరూపుడు (**సరసామస్మి సాగరః**)
- అంభువులకు (దేవతలకు, పితరులకు, మానవులకు, అసురులకు) ఆధారము. అంభువులను తనయందు నిలుపుకొన్నవాడు.
- సకల జీవులలో జలరూపమున నిధానమై యున్నవాడు.

ఓం అంభోనిధయే నమః

శ్రీ పరాశరభట్టు 520 నుండి 528 వరకు నామములను శ్రీ కూర్మావతార పరముగా వివరించారు.

ఆధారశక్తి కమఠ స్వరూపేణార్ణవాంభసి నిధీయతే స్వయం యేన స హ్యంభోనిధి రుచ్యతే

పాతాళాంభసి అఖిల జగదాధార పీఠ నిధీయతే ఇతి అంభోనిధిః – పాతాళలోకము తన పీఠముగా కలిగి జలములలోనుండి సకల జగములను భరించేవాడు అంభోనిధి. ఇందుకు ప్రమాణముగా శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన మంత్రము – **అనంత బలశక్తయే భువనభృతే కచ్ఛపాత్మనే** – కచ్ఛప స్వరూపుడై భువనములను భరించే అనంత బలశక్తిమూర్తికి ప్రణామములు.

'నిధి' అనగా ప్రోగుచేసిన చోటు, ఆవాసస్థానము. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థములో 'అంభోనిధి' నామమును వ్యాఖ్యానించారు. సకల జలములకు స్థానమైనవాడు గనుక భగవానుడు అంభోనిధి. జలాశయములలో నేను సాగరమును – అని గీత (10.24)లో శ్రీకృష్ణభగవానుడు తెలియజెప్పెను.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన రెండవ భాష్యము – దేవతలు, పితృదేవతలు, మనుష్యులు, అసురులు - ఈ నలుగురికి కలిపి 'అంభస్సులు' అని పేరు ఉన్నది. ఇందుకు తైత్తరీయ బ్రాహ్మణములోని శృతివాక్యము (2.3.8) ప్రమాణము – **తాని వా ఏతాని చత్వార్యంభసి దేవా మనుష్యాః పితరోఽసురాః**

ఇట్టి అంభస్సులు తనయందు విహితములై యున్నందున శ్రీహరియే అంభోనిధి. ధర్మచక్రము రచయిత దీనిని మరింత వివరించారు. ఈ నాలుగు అంభస్సులు సకల జీవములను నియంత్రించును. కనుక సర్వము భగవానుని నియంత్రణలో ఉన్నది. ఇంకా ప్రళయకాలములో అంతా జలమయమైనపుడు శ్రీకూర్మమూర్తి జీవులను కాపాడును. అనగా సకల కాలములందును సకల జీవరాశులకును ఆధారము శ్రీహరియే.

శ్రీసత్యదేవోవాసిష్ఠ వివరణ – సకల జీవరాశులకును నీరే ప్రాణాధారము. జీవుల రక్తములోను, వృక్షముల నాళములందు నీరే జీవమునకు ఆధారమైయున్నది. అలా శ్రీనివాసుడు నీటిని నిధానముగా చేసియున్నాడు గనుక ఆయన అంభోనిధి. **అపామ్ రేతాంసి జిన్వతి** – అని అధర్వణ వేదంలో తెలుపబడినది.

521. అనంతాత్మా

- అనంతుని ఆత్మ.
- దేశ కాల వస్తు పరిచ్ఛేదములు లేని ఆత్మ. అనంతమైన ఆత్మ.

ఓం అనంతాత్మనే నమః

శ్రీ పరాశర భట్టుల వివరణ – సమస్త జగత్తునకు ఆధారమైన ఆదికూర్మముపైనుండి, జగదాధార స్తంభమైన అనంతునికి ఆత్మ.

కమఠేనోపరి జగదాధార స్తంభ భోగినః స్వరూపేణ స్థితో యోఽసౌ అనంతాత్మా ప్రకీర్తితః

అనంతస్య ఆత్మా అనంతాత్మా. ఆధారశక్తే రుపరి విమలం దీప్తవిగ్రహమ్ జ్వాలాశ సమాకీర్ణం శంఖ చక్ర గదాధరమ్ అనంతేశమ్ న్యశేత్
ఆధారశక్తి మీద నిర్మలమై ప్రకాశిస్తున్న దివ్య మంగళ స్వరూపుడు, అనేక జ్వాలలతో కూడినవాడు, శంఖ చక్ర గదాధారి అయి ప్రకాశిస్తున్న అనంతేశుని హృదయస్థానంలో స్థాపించాలి – అని జయ సంహితలో చెప్పబడినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అనంతమైన, తెలియజాలని ఆత్మ. దేశ కాల వస్తు పరిచ్ఛేదములు లేని స్వరూపము గలవాడు. దీనికి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – సృష్టిలో సకల వస్తువులకు దేశ కాల పరిమితులుంటాయి. ఒక వస్తువు ఒక చోట ఉన్నట్లయితే అదే సమయంలో అది మరొకచోట ఉండలేదు. కాని శ్రీమన్నారాయణునికి ఈ నియమాలు వర్తించవు. కనుక శ్రీహరియే అనంతాత్ముడు. అన్నింటికీ అంతరాత్ముడు. అంతటికీ పరమాత్ముడు.

522. మహోదధిశయః

- మహాసాగరమున శయనించినవాడు.

ఓం మహోదధిశయాయ నమః

తస్మిన్ననంత పర్యంకే సముద్రే శయనాచ్చయః మహోదధిశయః ఖ్యాతో దశార్ణో మనురుత్తమః. మహాసముద్రంలో అనంత శేషపాన్పుపై పవళించినందున శ్రీమన్నారాయణుడు మహోదధిశయనుడు. ఈ నామము దశాక్షరీ మహామంత్రము. ఓం మహోదధిశయాయ నమః.

ఈ భావమును పెరియాళ్వారు తిరుమొళి (5.1.7)నందు, నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (3.4.9)నందు కీర్తించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ప్రళయ సమయమున జగం అంతా ఒక సాగరంలో విలీనమౌతుంది. ఆ మహార్ణవంలో శ్రీరంగనాథుడు శయనించాడు.

కరారవిందేన పదారవిందం ముఖారవిందే వినివేశయంతం
వటస్య పత్రస్య పుటేశయానం బాలం ముకుందం మనసా స్మరామి.

శేషశాయి అయిన శ్రీమహావిష్ణువు.
హైదరాబాదు పురావస్తు మ్యూజియంలోని శిల్పం

523. అంతకః

- సమస్తమును లయము చేయువాడు.

ఓం అంతకాయ నమః

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు చెప్పిన వ్యుత్పత్తి – **అంతం కరోతి భూతానామ్ ఇతి అంతకః.**

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణములు –

అంతే పృథివ్యాం సలిలే దృశ్యతే త్వం మహోరగః (రామాయణము. యుద్ధకాండ 120.23)

కల్పాంతే యస్య వక్త్రేభ్యో విషానల శిఖోజ్వలః సంకర్షణాత్మకో రుద్రో నిష్క్రమ్య అత్తి జగత్రయమ్. కల్పాంతమున అతని నోటినుండి వెలువడే విషజ్వాలలు లోకములను నాశనం చేస్తాయి. అతడే బలరాముడు, రుద్రుడు (సంక్షణ రూపుడైన రుద్రుడు).

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (2.2.6)నుండి ఉదాహరించారు.

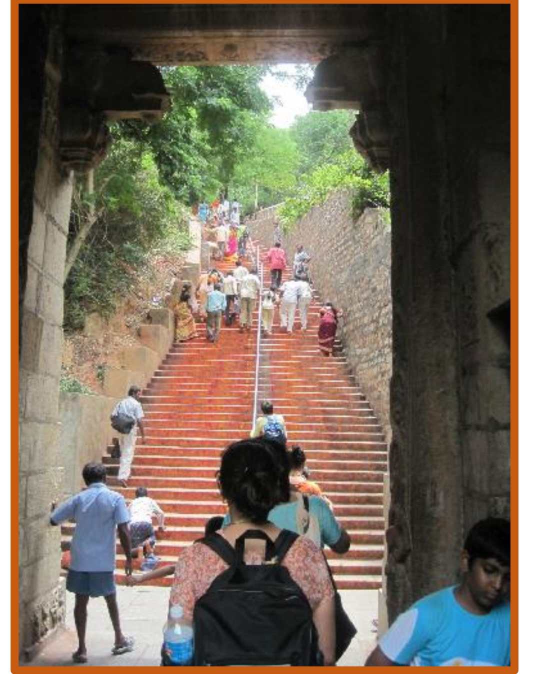
శ్రీ చిన్మయానంద – కాలాంత ప్రళయంలో అంతటినీ అంతం చేయడంవల్ల పునఃసృష్టి సాధ్యమవుతుంది. కనుక భగవానుడు అంతకుడు.

తిరుచిరాపల్లి మండపం ద్వారం శిల్పాలు. Photo by: Jean-Pierre Dalbéra from Paris, France
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amma_Mandapam_Place_(Tiruchirapalli,_Inde)_(14084819064).jpg

అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః |
ఆనందో నందనో నందః సత్యధర్మా త్రివిక్రమః || (56)

తిరుమలలో మెట్ల దారి.

Creative commons Photo from Flickr by Shashi Bellamkonda

524. అజః

- 'అ'కారము ('అ' అనే అక్షరము) విభూతిధారి.
- జన్మము లేనివాడు.
- భక్తుల చిత్తములందు అంధకారమును పారద్రోలువాడు.
- భక్తుల వెన్నంటి ఉండువాడు.
- హృదయగతికి కారణమైనవాడు.
- కర్మ ఫలములను సదా వర్తింపజేయువాడు.
- సకల వస్తుభూత సముదాయము కలిపిన స్వరూపుడు.
- అంతటా, అన్నింటా ఉండువాడు.
- మన్మధుడు.

ఓం అజాయ నమః

ఈ నామము 96వ, 206వ, మరియు ఇప్పుడు 524వ నామములుగా చెప్పబడినది.

11వ శ్లోకము. 96వ నామము. అజః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః**

22వ శ్లోకము. 206 వ నామము. అజః – **అజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా**

11వ శ్లోకము. 524వ నామము. అజః – **అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః**

ఈ మూడు సందర్భాలలోను ఈ పుణ్యనామమునకు శ్రీ భాష్యకారులు చెప్పిన అర్థాలు క్లుప్తంగా ఇలా ఉన్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వివరణ –

96. అజః – **క్షిపతి ఇతి అజః** – ముముక్షువుల సాధననుండి విఘ్నములను తొలగించువాడు.

206. అజః – **న జాయతే ఇతి అజః** – పుట్టుక లేనివాడు. స్తంభమునుండి వెలువడిన శ్రీనారసింహుడు.

524. అజః – **అకార వాచ్యతయా జాతః** – 'అ' అను అక్షరముగా తెలియువాడు.

శ్రీ శంకరుల వివరణ –

96. అజః – **అజతి గచ్ఛతి క్షిపతి వా అజః** – భక్తుల హృదయమున ప్రవేశించి చరించువాడు.

206. అజః – **న జాయతే ఇతి అజః** – జన్మము లేనివాడు (ఎప్పుడూ ఉన్నవాడు).

524. అజః – విష్ణువునకు జన్మించిన మన్మధుడు *(సరి చూడవలసి ఉన్నది)*

తత్వావసాన కాలేన ప్రణవ ప్రకృతి తత్వతః స్మర్తవ్యత్వా దజః ప్రోక్తః షడర్ణో హృర్యార్మి నాశకః - ప్రళయకాలంలో అన్ని తత్వాలు నశించిపోతాయి. అటువంటి సమయంలో 'ఓం'కారానికి ఆదియైన 'అ'కారముచే చెప్పబడువాడు (ప్రణవంలో అకార, ఉకార, మకారాలున్నాయి). ఈ నాము షడక్షరి. తాపనాశకము. ఓం అజాయ నమః.

అక్షరాణామకారోఽస్మి ద్వంద్వః సామాసికస్య చ
అహమేవాక్షయః కాలో ధాతాఽహం విశ్వతోముఖః – గీత 10.33
అక్షరములలో 'అ'కారమును నేను. సమాసములలో 'ద్వంద్వ'సమాసమును నేను. అక్షయకాలము అనగా మహాకాలమును నేను. విశ్వతోముఖుడైన విరాట్ పురుషుడను నేను. అందరిని పోషించువాడను నేను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'అ' విష్ణువును, 'జ' ఉత్పత్తిని సూచించును. అంతా విష్ణువునుండే సంభవించినది గనుక 'అజ' అనగా సకల వస్తు భూత సముదాయము.

కొచ్చిన్ శ్రీ వెంకటేశ్వర దేవస్థానంలో శ్రీ స్వామి, అమ్మవార్ల విగ్రహాలు.
Photo by Dspai. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gosripuresha.jpg

మహాభారతం శాంతిపర్వంలో ఇలా ఉంది (341.74).

న హి జాతో న జాయేఽహమ్ న జనిష్యే కదాచన
క్షేత్రజ్ఞః సర్వ భూతానామ్ తస్మాదహం అజః స్మృతః
నేను పూర్వము జన్మించియుండలేదు. ఇప్పుడు జన్మించినవాడను కాను. భవిష్యత్తులో జన్మించను. నేను సర్వభూతములందును క్షేత్రజ్ఞుడను. కనుక నన్ను 'అజుడు' అని యందురు.

525. మహార్హః

- పూజింపదగినవాడు.

ఓం మహార్హాయ నమః

స్వరూపాది కృతార్థేన తారేణాత్మ నివేదనమ్ మహం పూజాం అర్హతీతి మహార్హ ఇతి కథ్యతే - ఆత్మ జ్ఞాన సముపార్జనకు ఉపయోగించే ప్రణవ స్వరూపంగా ఆత్మను అర్చించడమే 'పూజ' అవుతుంది. అటువంటి పూజకు తగినవాడు మహార్హుడు. **మహమ్ - పూజనమ్ - అర్హతీతి మహార్హః** – 'మహమ్' అనగా 'పూజ'. ఇక్కడ పూజ అనగా 'ఆత్మ సమర్పణము' లేదా 'ప్రపత్తి' అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

ఉపనిషత్తులలోనే 'న్యాసము' లేదా 'భార సమర్పణము' విశిష్టత తెలియజేయబడిందని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయారణ్యకము (21) నుండి ఉదాహరించారు. **బ్రహ్మణే త్వా మహసా ఓం ఇతి ఆత్మానమ్ యుంజీత ఏతద్వై మహోపనిషదమ్ దేవానామ్ గుహ్యమ్.** ప్రణవం ద్వారా పరమాత్మునికి జీవమును సమర్పించుకోవాలి. ప్రణవంలో మొదటిదైన'అ'కారము పరమాత్మ స్వరూపము. చివరిదైన 'మ'కారము జీవాత్మ సూచకము. 'ఓం' అనే మంత్రము ద్వారా నేను నన్ను నీకు సమర్పించుకొంటున్నాను పరబ్రహ్మమా – ఇది దేవతలకు మాత్రమే తెలిసిన రహస్యం. దీనిని మహోపనిషత్తులు మనకు అందజేశాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – అన్ని సేవలకంటెను అత్యుత్తమమైన ఆత్మనివేదనమే ప్రపత్తి. అట్టి ప్రపత్తి శంఖచక్రగదాధరుడైన శ్రీమన్నారాయణునికి చెందవలెను. ఆయనే మహార్హుడు.

ఆత్మ బోధోపనిషత్తు – ప్రత్యగానంద స్వరూపుడు, ఓంకార రూపుడు అయిన పరమపురుషుడే పరబ్రహ్మ. అకార, ఉకార, మకారముల కలయికే ప్రణవము, ఓంకారము. ఈ ప్రణవాన్ని జపించే బ్రహ్మజ్ఞాని జన్మ సంసార బంధనాలనుండి విముక్తి పొందుతున్నాడు. "ఓం నమో నారాయణాయ శంఖ చక్ర గదా ధరాయ" అనే మంత్రమును జపిస్తున్న ఉపాసకుడు వైకుంఠము పొందుతాడు. పద్మమువంటి బ్రహ్మ పట్టణము తటిల్లతవలె, దీపమువలె ప్రకాశిస్తున్నది. దేవకీపుత్రుడే పరబ్రహ్మ. మధుసూదనుడు. పుండరీకాక్షుడు. విష్ణువు. అచ్యుతుడు. అతడే నారాయణుడు. కారణ పురుషుడు. అతడే "ఓం"కారము. కనుక పరమపదమును పొందగోరేవారు ఓంకారాన్నే అర్చించాలి. అటువంటి అర్చనకు తగినవాడు కాబట్టే శ్రీమన్నారాయణుడు "మహార్హః" అనబడుతున్నాడు. (డా. క్రోవి పార్థసారధి రచన 'శ్రీ కైవల్య సారధి' నుండి).

526. స్వాభావ్యః

- తన సొత్తు అయిన జీవులచే సదా ధ్యానింపతగినవాడు.
- స్వభావపరంగా ప్రభువు.
- స్వభావాత్మకంగా అనాది అయినవాడు.
- అన్నింటా, అంతటా, మినహాయింపు లేకుండా ఉండువాడు.

ఓం స్వాభావ్యాయ నమః

మంత్రేణానే నాత్మభిస్తు స్వభూతైరాభి ముఖ్యతః అవశ్యం భావనీయత్వాత్ స్వాభావ్యః పరికీర్తితః - తన సొత్తుగా ఉన్న జీవులు ప్రణవ మంత్రాన్ని జపిస్తూ తనను ధ్యానించడానికి తగినవాడు స్వాభావ్యుడు.

స్వభూతైః (ఆత్మభిః) భావనీయత్వాత్ స్వాభావ్యః – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **స్వభావికత్వేన భావనీయత్వాత్ స్వాభావ్యః** – అని కూడా చెప్పారు. సకల భూతములు శ్రీమహావిష్ణువునకు స్వంతమే. కనుక ఆ జీవులు అన్నీ సహజంగానే ఆయనను ప్రభువుగా ధ్యానించును గనుక భగవంతుడు స్వాభావ్యుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– స్వభావ్యేన అభావ్యః** – భగవంతుడు పరమోన్నతుడు. పురుషోత్తముడు. మనకు ఆయనను గురించి తెలియకపోవడం, ఆయనకు ఆది లేకపోవడం – ఇవి రెండూ భగవంతుని స్వభావములు కనుక ఆయన స్వాభావ్యుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ **"స్వ-భూ-వ్యాత్"** అనే ధాతువులనుండి పాణిని సూత్రాల ద్వారా (భు=భావ్), అంతటా, అన్నింటా తప్పక ఉండేవాడు స్వాభావ్యుడని వివరించారు.

527. జితామిత్రః

- అమిత్రులను జయించినవాడు. తన భక్తులు కామ క్రోధ అహంకార మమకారాదులను జయించడానికి తోడ్పడేవాడు.
- కామక్రోధాదులను జయించినవాడు.
- రావణాది శత్రువులను జయించినవాడు.

ఓం జితామిత్రాయ నమః

ఏతద్రహస్య విజ్ఞాన నిరోధి మమతాదయః జితాస్తేషా మనేనేత్ జితామిత్రాऽష్ట వర్ణకః - తన భక్తులు ఈ విధమైన రహస్యార్థాలు తెలుసుకోవడానికి వారి అహంకార మమకారములను పోగొట్టేవాడు జితామిత్రుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అహంకారాన్ని పోగొడుతుంది. ఓం జితామిత్రాయ నమః.

అమిత్రా జితాః అనేన ఇతి జితామిత్రః – జయింపబడిన అమిత్రులు (శత్రువులు) గలవాడు. ఇక్కడ 'అమిత్రులు' అనగా కామము, అహంకారము, మమకారము వంటి వికార భావములు – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. భగవానుని స్వరూపజ్ఞానం లభించకుండా భక్తులకు ఈ వికారాలే ఆటంకంగా ఉంటాయి. భగవద్గీతలో (3.37 నుండి 3.43 వరకు) ఇట్టి రజోగుణములే శత్రువులని శ్రీకృష్ణుడు ఉపదేశించాడు.

కామ ఏష క్రోధ ఏష రజోగుణ సముద్భవః మహాశనో మహాపాప్మా విద్ధ్యేన మిహ వైరిణమ్. రజోగుణంనుండి జనించే కామక్రోధాలు మహాశనములు. ఎంత అనుభవించినా తృప్తి కల్గించవు. పైగా ఇవి మహాపాప కర్మలకు ప్రేరణలవుతాయి. కనుక ఇవి పరమ శత్రువులని తెలిసికొనుము.

భక్తుల సాధనలో ఆటంకాలైన వికార శత్రువులను భగవంతుడు తొలగిస్తాడని చెప్పడానికి శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్య ప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు (తిరువైమొళి 29.3).

భగవానుని జితామిత్రుడని సంబోధించుటకు శ్రుతులనుండి శ్రీ సత్య దేవో వాసిష్ఠ అనేక ప్రమాణాలు చూపారు.

ద్యుమాగమ్ అమిత్రా దంభనః – ఋగ్వేదము 4.15.4
అమిత్ర సేనామ్ మఘవన్ – అథర్వణ వేదము 3.1.3

అంతే కాకుండా భగవంతుని, ధర్మాన్ని నమ్ముకొన్నవారికి విజయం తథ్యం.

శ్రీ శంకరులు తమ వ్యాఖ్యలో రావణాది శత్రు సంహారం చేయండవలన కూడా భగవానుడు జితామిత్రుడని తెలిపారు. భగవానుడు స్వయంగా కామక్రోధాదులను జయించినందున జితామిత్రుడు – అనే భావం కూడా చెప్పబడింది.

528. ప్రమోదనః

- భక్తులకు ముదము (ఆనందము) కలిగించువాడు.
- సదానంద స్వరూపుడు.

ఓం ప్రమోదనాయ నమః

ప్రమోదం కరోతి ఇతి ప్రమోదనః – తనను ధ్యానించేవారి మనస్సులను సంతోషంతో నింపివేసేవాడు ప్రమోదనుడు. 'ముదము' అనగా 'హర్షము' అనే భావంలో ఈ నామమును వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ భట్టులు దీని ముందు నామమైన 'జితామిత్రః'తో ఇలా అనుసంధానించారు – తమనుండి కామక్రోధాది తమోగుణములు దూరమైనపుడు భక్తులు ప్రమోదితులు అవుతారు. అలా వారిని ఆనందింపజేయువాడు గనుక భగవంతుడు ప్రమోదనుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థము – భగవతుడు సచ్చిదానంద స్వరూపుడు గనుక ప్రమోదనుడు.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగార్ స్వామి, శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వంటి వ్యాఖ్యాతలు ఈ రెండు భావాలను చక్కగా సమన్వయ పరచారు – అహంకార మమకార కామ క్రోధాది శత్రువులనుండి విముక్తులైన కారణంగా భక్తులు సంతోషిస్తారు. వారి సంతోషం కారణంగా

భగవంతుడు సంతోషిస్తాడు. బిడ్డల ఆనందం తల్లిదండ్రులకు ముదావహం గదా! ఇలా భక్తులకు ముదం కలుగజేసి, ఆయన స్వయంగా ఆనందం అనుభవిస్తాడు గనుక శ్రీనివాసుడు ప్రమోదనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – 'మోదము' అనగా ఐహికములైన ఆనందములు. 'ప్రమోదము' అనగా ఆత్మ సాక్షాత్కారము వలన కలిగే ఆనందము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కర్మ బంధాల కారణంగా సంప్రాప్తించిన దేహాన్ని వదలడానికి ఎవరూ ఇష్టపడరు. అనగా భగవానుడు జీవులకు ఎంత సంతోషం కలుగజేస్తున్నాడో ఊహింపవచ్చును.

529. ఆనందః

- ఆనంద స్వరూపుడు.

ఓం ఆనందాయ నమః

529 నుండి 537 వరకు నామములను భగవానుని కపిలాచార్య అవతారస్తుతి పరముగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

బ్రహ్మ మానస పుత్రుడు కర్దముడు. అతడు విష్ణువును గురించి గొప్ప తపస్సు చేశాడు. శ్రీ మహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమై కర్దమునికి దేవహూతిని పరిణయమాడమని, ఆ దంపతులకు తాను స్వయముగా కపిలమూర్తిగా జన్మించి సాంఖ్యయోగము తెలియజేస్తానని వరమిచ్చాడు.

స్వాయంభువ మనువు భార్య శతరూప. వారి పుత్రిక పేరు దేవహూతి. స్వాయంభువ మనువు తన భార్య, కుమార్తెలను వెంటబెట్టుకొని కర్దముని దర్శించాడు. తన కుమార్తెను కర్దమునికిచ్చి పెండ్లి చేశాడు. దేవహూతికి కర్దమునివలన తొమ్మిదిమంది కుమార్తెలు, ఒక కుమారుడు కలిగారు. ఆ కుమారుడే కపిలుడు. విష్ణుమూర్తి అంశావతారము. తరువాత కొంత కాలానికి కర్దముడు సన్యాసము స్వీకరించి సాయుజ్యం పొందాడు. కపిలుడు సాంఖ్యదర్శనాన్ని ప్రచారం చేశాడు. ఒకమారు కపిలుడు తన తల్లి దేవహూతికి జ్ఞానోపదేశం చేశాడు. ఆ ఉపదేశానికి 'కపిల దేవహూతి సంవాదము' అని పేరు.

వాఙ్మనస దుర్గాహ్యో మహానందః అస్య ఇతి ఆనందః.

వల్ల్యామానంద సంజ్ఞాయాం అవాఙ్మనస గోచరః ఆనందో యస్సయస్యాస్తీ త్యానందః పరికీర్తితః - ఆనందవల్లి అనే ఉపనిషత్తునందు చెప్పబడినట్లుగా మనస్సుకు, వాక్కుకు అందని ఆనందమునకు స్వరూపుడు (కలవాడు) కనుక ఆనందుడు.

తైత్తరీయోపనిషత్తులో శిక్షావల్లి, భృగువల్లి, ఆనందవల్లి అనే మూడు భాగాలున్నాయి. విషయవాంఛలవలన కలిగేది క్షణికమైన లౌకికానందము. సత్యము, జ్ఞానము, అనంతము అయిన బ్రహ్మము గురించిన చింతనవలన కలిగేది బ్రహ్మానందము. ఆనంద స్వరూపుడైన బ్రహ్మను మనము పరిమితమైన మాటల చేతను, మనసు చేతను తెలిసికోవడం అసాధ్యం. మనసుకు, మాటలకు అతీతమైన జ్ఞానంతో మాత్రమే పరబ్రహ్మమును గురించిన ఎఱుక సాధ్యము.

కపిల మూర్తిని గూర్చిన స్తుతికి 'ఆనందః' అనే నామమును చెప్పడానికి కారణాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇలా వివరించారు. కపిలావతారమూర్తి బంధరహితుడు. కామక్రోధాది బంధములకు అతీతుడైనవాడు. **శ్రోత్రియస్య చ అకామహతస్య** – అని శ్రుతి చెబుతున్నది. అట్టి బ్రహ్మానంద స్వరూపుడే కపిలుడు. ఆనందుడు.

శ్రుతులలో భగవానుని ఆనంద స్వరూపమును గురించి పెక్కు ప్రస్తావనలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించారు –

ఆనందరూపమ్ అమృతమ్ యద్ విభాతి – ముండకోపనిషత్తు 2.2.7.

ఆనంద ఆత్మా – తైత్తరీయ 2.5

ఆనందో బ్రహ్మ – తైత్తరీయ 3.6

నాసిక్‌లో శ్రీ కపిల మహర్షి విగ్రహం. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Pradeep717

530. నందనః

- ఆనందము కలిగించువాడు. నందయతి ఇతి నందనః.

ఓం నందనాయ నమః

తమానందం యథోక్తాయాం ముక్తౌ ప్రాప్య య స్సదా ముక్తా నిత్యానందయతే నందన స్స తు కీర్తితః - అటువంటి (ఇంతకుముందు నామంలో చెప్పబడినట్టి) ఆనందాన్ని (బ్రహ్మానందాన్ని) ముక్తులకు ప్రసాదించి వారికి నిత్యానందాన్ని (క్షణికం కాని ఆనందాన్ని) కలిగించేవాడు. ఇంతకు ముందరి నామం (ఆనందః) ప్రకారం భగవంతుడు ఆనంద స్వరూపుడు. ఈ నామం (నందనః) ప్రకారం ఆయన అట్టి బ్రహ్మానందాన్ని ముక్తులకిచ్చి, వారికి ఆనందం కలుగజేసి, తానుకూడా ఆనందిస్తాడు. భగవంతుని సామీప్యము చాలును ఈ పరస్పరానందాన్ని ప్రభవింపజేయడానికి.

శ్రీ శంకరాచార్యులు భజగోవిందంలో ఇలా చెప్పారు –

యోగరతో వా భోగరతో వా సంగరతో వా సంగహీనః

యస్య బ్రహ్మణి రమతే చిత్తం నందతి నందతి నందత్యేవ.
యోగి అయినా, భోగి అయినా, ఒంటరి అయినా, బంధుమిత్రులతో కలసిఉన్నా గాని పరబ్రహ్మయందు మనసు లగ్నము చేసినవాడు ఆనందిస్తాడు. ఆనందిస్తాడు. ఆనందిస్తాడు. సందేహము లేదు.

531. నందః

ఆనందః

- సమస్త సుఖ సంతోష భోగములతో పరిపూర్ణుడైనవాడు.

ఓం నందాయ నమః

ఓం ఆనందాయ నమః

భోగ్యైః భోగోపకరణైః భోగైర్భోకృభిరేవచ తస్మిన్ సమృధ్యతే నిత్యం ఇతి నందః ప్రకీర్తితః - భోగ్యములు, భోగ వస్తువులు, భోగ సాధనములు, భోగముల సమృద్ధిచేత నిత్య పరిపూర్ణుడైనందున భగవానుడు నందుడు. **నందతి అస్మిన్నితి నందః** – ఆనందంలో ఉన్న అపరిమిత భోక్తలచేత, భోగవస్తువులచేత, భోగోపకరణములచేత సమృద్ధుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవానుడు సంగరహితుడు. ఆయనకు కావలసింది లేనిది ఏదియును లేదు. సకల ఆనందములు, ఆనంద ఉపకరణములు, ఆనందించేవారు అంతా ఆయనయందే స్థితులైయున్నారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **నందతి సమర్ధంతే అస్మిన్ విశ్వరూపే పురుష ఇతి నందో విష్ణుః** – శ్రీమహావిష్ణువు పూర్ణ పురుషుడు. సకల జీవములు ఆయనయందే ఆనందములు పొందును. కనుక భగవానుడు నందుడు.

శ్రీ శంకరులు **'ఆనందః'** అనే నామమును కూడా (**'నందః'**కు బదులుగా) గ్రహించారు. ఇక్కడ **'ఆనందః'** అనగా – ఇంద్రియ సంబంధములైన సౌఖ్యములేవీ భగవానునకు సంబంధము కలిగియుండవు – అని.

532. సత్యధర్మా

- తన ధర్మమును సత్యముగా (తప్పక) నిర్వర్తించువాడు.
- నిశ్చయంగా శరణాగతులను కాపాడువాడు.
- సకల కళ్యాణగుణములకు నిలయము.
- సత్యము ఆయన ధర్మము. తనను ఆశ్రయించినవారిని సత్యమైన మార్గంలో నడిపించేవాడు.
- జ్ఞాన బల ఐశ్వర్య వీర్య శక్తి తేజములనే షడ్గుణములు పరిపూర్ణముగా గలవాడు.

ఓం సత్యధర్మణే నమః

ఆప్తక్రమా ధాన్యప్రాప్తే రార్జవాత్ సత్యవర్తనః యస్యాత్ స సత్యధర్మా చ వస్వర్ణ స్సత్యధర్మదః - ఆశ్రితులను మొదటినుండి చివరివరకు ఒకేరీతిగా నడిపించువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. సత్యధర్మమును ప్రసాదించును. ఓం సత్యధర్మణే నమః.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – భక్తుడు భగవంతుని గురించి సేవా ధ్యానాదులు మొదలుపెట్టినప్పటినుండీ మోక్షము సాధించేవరకు వారిని విడువకుండా, క్రమం తప్పకుండా, నిశ్చయంగా వారికి తోడుండి నడిపించేవాడు. సత్యధర్ముడు. సాధు పరిత్రాణత, శరణాగత పరిత్రాణత – ఇవి రెండూ దేవదేవుని ధర్మాలు. వాటిని ఆయన సత్యంగా, నిస్సందేహంగా, నిశ్చయంగా ఆచరిస్తాడు.

శరణాగతి గద్యంలో భగవంతుడు తన గుణాలను (ధర్మాలను) శ్రీ రామానుజులకు ఇలా తెలియజేశాడు. **అనృతమ్ నోక్త పూర్వమ్ న చ వక్ష్యే కదాచన. రామో ద్విర్నాభి భాషతే.**

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే అభయం సర్వ భూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ – రామాయణము

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకమ్ శరణం వ్రజ అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః – గీత

శరణాగతులను కాచుట శ్రీరామకృష్ణుని ధర్మము. ఇందులో సందేహం లేదు. తన ధర్మాన్ని ఆయన సత్యముగా నిర్వహించును.

శ్రీ శంకరాచార్యులు ఈ నామమునకు చెప్పిన అర్థము – జ్ఞాన బల ఐశ్వర్య వీర్య శక్తి తేజములనే షడ్గుణములు పరిపూర్ణముగా గలవాడు సత్యధర్ముడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల ధర్మములు శ్రీ వాసుదేవునియందు సర్వోత్తమ పరిపూర్ణములై నెలకొనియున్నవి. మరియు ఆత్మ దర్శన యోగమే పరమ ధర్మమని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడినది.

533. త్రివిక్రమః

- మూడు వేదాలలోను విస్తరించియున్నవాడు.
- మూడు అడుగులతో ముల్లోకములలోను విస్తరించియున్నవాడు.

- ముల్లోకములలోను అంతటా వ్యాపించినవాడు.
- మూడు అవస్థలు అతిక్రమించి తురీయావస్థ యందున్నవాడు.

ఓం త్రివిక్రమాయ నమః

శ్రీ భట్టులు హరివంశము (279.50)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము –

త్రిరిత్యేవం త్రయో వేదాః కీర్తితః మునిసత్తమైః క్రమతే తాన్ తథా సర్వాన్ త్రివిక్రమ ఇతిస్మృతః - త్ర-విక్రమ – ఇక్కడ 'త్రి' అనగామూడు వేదములని అర్థము. ఈ మూడు వేదములందు విస్తరించినందున శ్రీమన్నారాయణుడు త్రివిక్రముడు.

'త్రి' అను పదము మూడు లోకములను సూచించునని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. ముల్లోకములందును విస్తరించినవాడు (అంతటా ఉన్నవాడు) త్రివిక్రముడు.

శ్రీ శంకరులే ఈ నామమును త్రివిక్రముడైన శ్రీవామనావతార పరముగా కూడా వివరించారు. **త్రయో విక్రమః త్రిషు లోకేషు క్రాంతా యస్య స త్రివిక్రమః.**ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన శ్రుతి ప్రమాణము – **త్రీణి పదా విచక్రమే** (తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము 2.4.6).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ముల్లోకములలోను ప్రతి వస్తువునందు వ్యాపించియున్నవాడు త్రివిక్రముడు.

శ్రీ చిన్మయానందగారు పైనున్న హరివంశ శ్లోకమునే మరొక విధంగా వ్యాఖ్యానించారు. 'లోకము' అనగా ఆత్మ అనుభవించే పరిస్థితి (అవస్థ). జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అనేవి మూడు అవస్థలు. ఈ మూడింటికి అతీతమైనది తురీయావస్థ. అది పరమాత్మకు సహజస్థితి. త్రివిక్రముడు తెలియవచ్చే లోకము.

శ్రీ త్రివిక్రమ మూర్తి. తమిళనాడు తిరునల్వేలి సమీపంలోని శ్రీ వైకుంఠనాథన్ పెరుమాళ్ దేవాలయం లోని శిల్పం.

Creative Commons Photo from Flickr – by Sowrirajan S

మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః |
త్రిపదస్త్రిదశాధ్యక్షో మహాశృంగః కృతాంతకృత్ || (57)

534. మహర్షిః

మహర్షిః కపిలాచార్యః

- గొప్ప ఋషి, వేదద్రష్ట.
- గొప్ప ఋషియైన కపిల ముని.

ఓం మహర్షయే నమః

ఓం మహర్షయే కపిలాచార్యాయ నమః

శ్రీ పరాశరభట్టు 'మహర్షిః', 'కపిలాచార్యః' అనేవి రెండు నామములుగా పరిగణించారు. రెండు నామాలనూ కపిలావతార పరంగానే వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు కపిలాచార్యునికి 'మహర్షి' అని వర్ణనగా గ్రహించి 'మహర్షిః కపిలచార్యః' అనే ఒకే నామముగా వ్యాఖ్యానించారు.

కపిల మూర్తిగా భగవానుడు వేదములకు ద్రష్ట అయినందున 'మహర్షి' అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. **ఋషిర్దర్శనాత్** (నిరుక్తి 2.11. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ) మరియు అన్ని వేదములను పొల్లుపోకుండా పఠించినందున కూడా – **శ్రుతీర్గాద్యాః వక్త్రేభ్యః ప్రోద్గిరంతరమ్ అతః స్మరేత్** – మహర్షి. శ్రీ భట్టులు శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (5.2)నుండి కూడా ప్రమాణం చెప్పారు. **ఋషిమ్ ప్రసూతమ్ కపిలం మహాంతమ్**. కపిలుడు జన్మనుండి మహాముని. **సాంఖ్యస్య వక్తా కపిలః పరమర్షిః స ఉచ్యతే**. సాఖ్య దర్శనము బోధించినందున కపిలుడు మహర్షి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సమస్త వేదములకు ద్రష్టలైన మునులు మహర్షులు. అట్టి మహర్షులో తాను స్వయముగా కపిలాచార్యుడనని శ్రీకృష్ణ భగవానుడు గీత (10.26)లో చెప్పెను.

అశ్వత్థః సర్వ వృక్షాణాం దేవర్షీణాం చ నారదః
గంధర్వాణాం చిత్రరథః సిద్ధానాం కపిలో మునిః

అర్జునా! వృక్షములలో అశ్వత్థ వృక్షమును నేను. దేవఋషులలో నారదుడను. గంధర్వులలో చిత్రరథుడను. సిద్ధులలో కపిలుడను.

దర్శనాలు మొత్తం ఆరు. పాణిని - వ్యాకరణము; జైమిని - పూర్వ మీమాంస; వ్యాసుడు - ఉత్తర మీమాంస; కపిలుడు - సాంఖ్యము; కణాదుడు - వైశేషికము; అక్షపాదుడు - తర్కము. **పాణినిర్జైమినిశ్చైవ వ్యాసశ్చ కపిలశ్చచ కణాద్యశ్చాక్షపాదశ్చ దర్శనాని షడైవహి.**

535. కపిలాచార్యః

- కపిల వర్ణము కలిగిన ఆచార్యుడు. కపిలశ్చా సౌ ఆచార్యశ్చ కపిలాచార్యః

ఓం కపిలాచార్యాయ నమః

కపిలశ్చా సౌ ఆచార్యశ్చఇతి కపిలాచార్యః. చెట్టుయొక్క లోపలిభాగపు రంగును కపిల వర్ణమంటారు. ఇది పొగలేని జ్వాలయొక్క వర్ణము. కపిలాచార్యుడు ఈ రంగులో ఉండేవాడట. కపిలాచార్యుని స్మరించే మంత్రము – **నిర్ధూమాంగ వర్ణాభమ్ శంఖ పద్మాక్ష సూత్రిణమ్.** పొగ లేకుండా జ్వలించే నిప్పులవంటి వర్ణము కలిగినవాడు, చేతిలో శంఖ, పద్మముల పూసలు ధరించినవాడు. ఈ వర్ణన కపిలుని రంగుకు మాత్రమే కాక ప్రజ్వలించే అతని జ్ఞానమునకు కూడా అన్వయింపవచ్చును. **సంవిత్ ప్రకాశనాయ** – జ్ఞానమును ప్రకాశింపజేసినవాడు కపిలాచార్యుడు.

'ఆచార్య' పదానికి శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన చక్కని నిర్వచనం – **ఆచరతి స్వయం శిష్యేభ్యశ్చ ఆచారం గ్రాహయతి ఇతి ఆచార్యః.** సద్ధర్మమును స్వయముగా ఆచరించేవాడు, తన శిష్యులకు బోధించేవాడు ఆచార్యుడు.

536. కృతజ్ఞః

- తనపట్ల ఒనర్చిన సత్కార్యములను మాత్రమే గుర్తుంచుకొనేవాడు.
- సృష్టికర్త మరియు సృష్టి కూడ అయినవాడు.
- తాను సృజించిన అంతటినీ తెలిసినవాడు.

ఓం కృతజ్ఞాయ నమః

ఈ పుణ్య నామము ఇంతకుముందు 9వ శ్లోకములో 83వ నామముగా కూడ స్మరింపబడినది.

9వ శ్లోకము. 83వ నామము. కృతజ్ఞః – **అనుత్తమో దురాధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్**

57వ శ్లోకము. 536వ నామము. కృతజ్ఞః – **మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః**

83వ నామము 'కృతజ్ఞః'కు చెప్పిన భావములు –

- నామస్మరణము, శరణాగతి, పూజాది భక్తి కార్యక్రమములచే ప్రసన్నుడై భక్తులను అనుగ్రహించువాడు.
- పత్ర పుష్పాది అల్ప నివేదనలచేతనే సంతుష్టుడై, కామితార్థ మోక్షములను ప్రసాదించువాడు.
- సమస్త ప్రాణుల పుణ్య, అపుణ్య కర్మలనెరిగినవాడు.

ప్రస్తుత 536వ నామము వ్యాఖ్యలో శ్రీ భట్టులు తమ కపిల మహర్షి స్తుతిని కొనసాగించారు. శ్రీ శంకరులు 'కృతమ్-జ్ఞ' అనగా 'చేసినది తెలిసినవాడు' అన్న భావంలో ఈ నామును వివరించారు. **స్వాభి నమ్రత్వ సుకృతం కిమంశుమతాకృతమ్. విదితం యేన కారుణ్యాత్ కృతజ్ఞ సోఽభిధీయతే.** అంశుమంతుడు తనకు చేసిన సుకృతము (ప్రణామము, ప్రార్థన) తెలిసికొని కరుణతో అతని పినతండ్రులు (సగర పుత్రులు) తరించే మార్గమును బోధించి రక్షించినవాడు. భూమిపై గంగావతరణమునకు ఈ ఘట్టము నాందీవాక్యము. ఇక్ష్వాకు వంశ చరిత్రలో జరిగిన ఈ కథ – సగరుని యజ్ఞాశ్వాన్ని దొంగిలించి ఇంద్రుడు పాతాళంలో కపిలుని ఆశ్రమంలో ఉంచాడు. అశ్వాన్ని వెదుకుతూ పాతాళాన్ని చేరిన సగరుని కుమారులు అశ్వాన్ని కపిలుడే అపహరించాడని తలచి కపిలునిపై దూషించి, కొట్టబోయారు. కపిలుడు కనులు తెరువగానే సగర పుత్రులు భస్మమయ్యారు. అనంతరం సగరుని మనుమడు అంశుమంతుడు పాతాళం చేరి అశ్వాన్ని కనుగొని కపిలునికి వినమ్రతతో ప్రణామం చేసి ప్రార్థించాడు. కపిలుడు

ప్రసన్నుడై, అశ్వాన్ని ఇచ్చి సగరుని పుత్రులు (అంశుమంతుని పినతండ్రులు) తరించే మార్గం తెలిపాడు. **సుకృతమేవ జ్ఞాత్వాన్ ఇతి కృతజ్ఞః** – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారం 'కృతమ్' అనగా భగవంతుని సృష్టి. 'జ్ఞ' అనగా తెలిసినవాడు లేదా ఆత్మ (సృజింపబడనిది). శ్రీహరియే సృష్టి మరియు స్రష్ట గనుక కృతజ్ఞుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **కృతమ్ జ్ఞానాతి ఇతి కృతజ్ఞః** – తన సృష్టి గురించి సమస్తమూ తెలిసినవాడు కృతజ్ఞుడు.

నామరూపాత్మకమైన విశాల విశ్వమునందలి అణువణువునందును నిమిత్త కారణముగాను, ఉపాదాన కారణముగాను వ్యాపించియున్నవాడు పరమాత్ముడు, కృతజ్ఞుడు (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి).

537. మేదినీపతిః

- భూమిని భరించేవాడు, రక్షించేవాడు, భర్త.

ఓం మేదినీపతయే నమః

కాపిలం రూపమాస్థాయ యో ధారయతి మేదినీమ్ స మేదినీ పతి ఖ్యాతో నవార్ణో భూప్రదో మనుః - కపిల రూపము ధరించి భూమిని ధరించినవాడు మేదినీపతి. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. భూమిని ప్రసాదించునది. ఓం మేదినీపతయే నమ.

సృష్టి సమయంలో భూమి జలాంతర్గతమై యుంది. అపుడు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థనను మన్నించి వాసుదేవుడు శ్రీ యజ్ఞవరాహమూర్తియై భూమిని ఉద్ధరించాడు. కపిలునిగా పాతాళమున ఉండి తన యోగశక్తితో భూమిని నిలుపుతున్నాడు. శ్రీ మద్రామాయణం బాలకాండ (1.40.2)లో ఇలా ఉంది –

యస్యేయం వసుదాస్సర్వో వాసుదేవస్య ధీమతః
కాపిలం రూపమాస్థాయ ధారయత్యనిశం ధరామ్
సమస్త భూమి వాసుదేవునిది. కపిలరూపం ధరించి ఆయన భూమిని ధరించుచున్నాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (8.1.11)నుండి ఉదాహరించారు. **పెరియ అప్పన్, పిరమన్ అప్పన్, ఉరుత్తిర అప్పన్, మునివరక్కు ఉరియ అప్పన్, అమరార్ అప్పన, ఉలగుక్కోర్ తనియప్పన్....**

538. త్రిపదః

- మూడు తత్వములను దర్శించినవాడు (కపిల ముని).
- మూడు శబ్దముల మిశ్రితమైన ప్రణవ స్వరూపమును దాల్చినవాడు.
- మూడు మూపులతో శోభిల్లిన శ్రీవరాహమూర్తి.
- మూడు అడుగులతో సర్వమును జయించిన శ్రీ త్రివిక్రముడు.
- భూత భవిష్యత్ వర్తమానములకు ప్రభువు.

ఓం త్రిపదాయ నమః

మూడు తత్వములను దర్శించినవాడు గనుక త్రిపదుడని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు పేర్కొన్న మూడు తత్వములు – ప్రధాన, పురుష, పరమాత్మ తత్వములు. వీటినే భోక్త, భాగ్యము, నియంత అని కూడా పేర్కొన్నారు.

ఇందుకు విష్ణుధర్మము (63.59)నుండి ఉదాహరించిన శ్లోకము –

సత్వానాం ఉపకారాయ ప్రధానం పురుషం పరమ్
దర్శయిష్యామి లోకేషు కాపిలమ్ రూపమాస్థితః

లోక కళ్యాణార్ధమై నేను కపిలావతారమును ధరించి, ప్రధాన, పురుష, పరమాత్మ తత్వములను బోధించెదను.

ఈ మూడు తత్వములూ భగవద్విశేష విభూతులే అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు. ఒక రూపంలో ఈ లోకాన్ని రక్షిస్తాడు. మరొక రూపంలో లోకాన్ని రక్షించే దేవతలను రక్షిస్తాడు. మరొక రూపంలో లోక బంధాలకు అతీతుడైన శ్రీవైకుంఠనాధుడు.

శ్రీ పరాశరభట్టులే ఈ 'త్రిపదః' నామమునకు మరి రెండు భావాలను చెప్పారు –

ప్రణవే త్రీని వాచ్యాని వాచకాని పదానివాచ – 'అ', 'ఉ', 'మ' కారములచే ఏర్పడిన ప్రణవరూపములో మూడు పదములు కలవాడు త్రిపదుడు.

శ్రీవరాహమూర్తిగా అవతరించినపుడు మూడు మూపులు ధరించినవాడు త్రిపదుడు. **తవైవాహమ్ త్రిక-కుదో వారాహమ్ రూపమాస్థితః** (మహాభారతము. మోక్షపర్వము. 343.63).

వారాహ రూపస్యాస్థానే సదాని కకుదానివా
యస్య సంతి హ్యసౌ నిత్యం త్రిపదః పరికీర్తితః.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును శ్రీవామనావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము (2.4.6)లో **'త్రీణి పదా విచక్రమే'** ప్రకారం **'త్రీణి పదాని యస్య సః త్రిపదః'** – అనగా మూడు అడుగులలో జగత్తును జయించినవాడు త్రిపదుడు. ఇలా త్రివిక్రముడు మూడడుగులలో ఏమి జయించాడో శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చక్కగా వివరించారు. మొదటి అడుగుతో శ్రీహరి సకల భువనాలనూ, అనగా మహాబలియొక్క స్థూల సంపదను ఆక్రమించాడు. రెండవ అడుగుతో శ్రీమన్నారాయణుడు మహాబలియొక్క సూక్ష్మ ఐశ్వర్యాలను ఆక్రమించాడు. సూక్ష్మ ఐశ్వర్యాలు అనగా అతడు (మహాబలి) తన సత్కర్మలద్వారా పొందగల స్వర్గాది భాగ్యములను, తరువాత పొందే ఉత్తమ జన్మలను కూడా హరించాడు. మూడవ అడుగుతో శ్రీవాసుదేవుడు మహాబలియొక్క అహంకార మమకారములను భస్మంచేసి పరమపదాన్ని ప్రసాదించాడు.

శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన మరొక భావం – భూతకాలం, వర్తమానం, భవిష్యత్తులలో శ్రీనివాసుని పాదం (అధిపత్యం) ప్రకాశిస్తున్నది గనుక ఆయన త్రిపదుడు.

539. త్రిదశాధ్యక్షః

- బ్రహ్మాది దేవతలకు కూడ ఆపదలు సంభవించినపుడు కాపాడువాడు.
- ముప్పైమూడు దేవుళ్ళకు అధిపతి.
- మూడు అవస్థలకు ప్రభువు.
- మూడు గుణములకు ప్రభువు.

ఓం త్రిదశాధ్యక్షాయ నమః

సఖాస్యా త్రిదశాధ్యక్ష బ్రహ్మాదేవ ప్రళయాపది. ప్రళయంవంటి ఆపదలు సంభవించినపుడు బ్రహ్మాది దేవతలను కాపాడువాడు – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇక్కడ 'త్రి-దశ' అనగా 'ముప్పై' అనే సంఖ్య '33'ను సూచించేదిగా పరిగణించవచ్చునని ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాస రాఘవన్ భావించారు. అష్ట వసువులు (8), ఏకాదశ రుద్రులు (11), ద్వాదశాదిత్యులు (12) మరియు అశ్వినీ దేవతలు (2) – మొత్తం 33 దేవతలు. తిరుప్పావై (20)లో ముప్పదిమూడు దేవతల ప్రస్తావన ఉన్నది. **ముప్పత్తి మూవర్ అమరర్కు, మున్ సెన్ఱు కప్పమ్ తవిర్ క్కుమ్ కలి** – లోకములు జలమయమైనపుడు శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని ఉద్ధరించి బ్రహ్మసృష్టిని సాధ్యం చేశాడు – అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరాచార్యుల వివరణ – 'త్రి-దశ' – మూడు దశలకు అధిపతి గనుక శ్రీహరి త్రిదశాధ్యక్షుడు. ఇక్కడ మూడు దశలు (1) జాగ్రదవస్థ (2) స్వప్నావస్థ (3) సుషుప్త్యవస్థ.

'త్రి-దశ-అధ్యక్ష' అనే భావాన్ని శ్రీ చిన్మయానంద మరింత విస్తరించి చెప్పారు. మూడు గుణములను, అనగా (1) సత్వగుణము (2) రజోగుణము (3) తమోగుణములను తన అధీనములో ఉంచుకొన్నందున శ్రీమహావిష్ణువే త్రిదశాధ్యక్షుడు.

540. మహాశృంగః

- గొప్పకొమ్ము (శృంగము) కలిగిన శ్రీవరాహమూర్తి.
- గొప్ప కొమ్ము కలిగిన శ్రీమత్స్యావతారమూర్తి.

ఓం మహాశృంగాయ నమః

ఈ పుణ్యనామమును శ్రీ భట్టులు వరాహావతార పరముగాను, శ్రీ శంకరులు మత్స్యావతార పరముగాను వ్యాఖ్యానించారు.

మహీ యస్య చ శృంగాగ్రే మహాశృంగ స కథ్యతే – కోర కొనయందు భూమిని ధరించిన శ్రీమన్నారాయణుడు మహాశృంగుడు. శ్రీమద్రామాయణము యుద్ధకాండ (120.14)లో **– ఏకశృంగో వరాహస్త్వం** – ఒక కొమ్ము కలిగిన శ్రీవరాహమూర్తివి నీవే – అని ఉన్నది. ప్రళయజలాంతర్గతయైన భూమిని శ్రీవరాహమూర్తి తన కొమ్ముతో పైకి ఉద్ధరించెను. అపుడు సరస్సులో ప్రవేశించిన గజరాజు దంతములపై మట్టి అంటుకొన్న పద్మము శోభిల్లినట్లుగా శ్రీవరాహమూర్తి కొమ్ముపై భూమి ప్రకాశించెను (విష్ణుపురాణము 1.4.36). మహోన్నతమైన శ్రీవరహాశృంగముపై చిన్న ఆహారపు తునక అంటుకొన్నట్లుగా ఆయన కొమ్ముపై భూమి ఆసీనయైనది (శ్రీమద్భాగవతము).

హైదరాబాదు మ్యూజియంలో శ్రీ లక్ష్మీవరాహస్వామి శిల్పం.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ప్రళయసాగరంలో సప్తర్షులను, సర్వబీజములను కలిగిన నావను తన కొమ్మునకు సంధించుకొని క్రీడించిన శ్రీమత్స్యావతారమూర్తి మహాశృంగుడు.

శ్రీమన్నారాయణీయములో వరాహావతార స్తుతి –

అభ్యుద్ధరన్నథ ధరాం దశనాగ్రలగ్న ముస్తాంకురాంకిత ఇవాధిక పీవరాత్మా
ఉద్ధూత ఘోర సలిలాజ్జలధే రుధంచన్ క్రీడా వరాహవపురీశ్వర పాహిరోగాత్

ఓ దేవా! మాయావరాహరూపంతో, కల్లోల సముద్రంనుండి సువిశాలమైన భూమితో నువ్వు బయటకు వచ్చే సమయంలో ఆ భూమి నీ కోర పైభాగాన అంటుకొనిన ఒక గడ్డిపరకలా కనబడింది. ఓ క్రీడావరాహధారీ! మహాశృంగా! గురువాయురప్పా! నా వేదనను తొలగించు. ఓం మహాశృంగాయ నమః.

శ్రీమన్నారాయణీయములో మత్స్యావతార స్తుతి –

ఝుషాకృతిం యోజన లక్షదీర్ఘాం దధాన ముచ్చైస్తర తేజసం త్వామ్
నిరీక్ష్య తుష్టా మునయస్త్వదుక్త్యా త్వత్తుంగ శృంగే తరణిం బబన్ధుః

ఆ ఋషులు లక్ష యోజనాల విస్తీర్ణంతో, అద్భుత తేజస్సుతో ఒప్పారుతున్న మత్స్యరూపంలోని నిన్ను దర్శించి మహదానందభరితులైనారు. నీ ఆదేశం మేరకు ఆ నావను నీ కొమ్మునకు గట్టిగా కట్టారు.

ఆకృష్ట నౌకో మునిమండలాయ ప్రదర్శయన విశ్వ జగద్విభాగాన్
సంస్తూయమానో నృవరేణ తేన జ్ఞానం పరం చోపదిశన్నచారీః

ఆ జలరాశిమీదుగా నావను లాగుకొనిపోతూ ఆ ముని బృందానికి లోకంలోని అన్ని ప్రాంతాలనూ చూపించావు. రాజర్షియైన ఆ సత్యవ్రతుడు నిన్ను స్తుతించసాగాడు. ఆ ప్రళయజలాల్లో అలా సంచరిస్తూనే నువ్వు అతడికి ఆత్మజ్ఞానాన్ని ఉపదేశించావు.

కల్పావధౌ సప్తమునీన్ పురోవత్ ప్రస్థాప్య సత్యవ్రత భూమి పం తమ్
వైవస్వతాఖ్యం మనుమా దధానః క్రోధాద్ధయగ్రీవ-మభిద్రుతోఽభూః

ప్రళయం ముగియగానే సప్తర్షులను మళ్ళీ వారి యథాస్థానాలలో నియమించి, సత్యవ్రతుని వైవస్వతుడనే మనువుగా నియుక్తుడిని చేశావు. ఆ తరువాత (అంతకు క్రితం బ్రహ్మ ముఖాలనుండి వేదాలను అపహరించిన) హయగ్రీవుడనే అసురునిపై ఆగ్రహోదగ్రుడవై దండెత్తావు.

స్వతుంగ శృంగ-క్షత వక్షసం తం నిపాత్య దైత్యం నిగమాన్ గృహీత్వా
విరించయే ప్రీత హృదే దదానః ప్రభంజనాగారపతేః ప్రపాయాః

ఆ విధంగా రాక్షసునితో యుద్ధం చేసి అతడి వక్షస్థలాన్ని నీ కొమ్ముతో చీల్చి, వేదాలను గ్రహించి, బ్రహ్మకు తిరిగి ఇచ్చి, ఆయనను ఆనందభరితుడిని చేసిన ఓ గురువాయూరు దేవా! ప్రసన్నుడవై నన్ను రక్షించు. ఓం మహాశృంగాయ నమః

1840 కాలానికి చెందిన శ్రీ మత్స్యావతార చిత్రం. మనువు, సప్తర్షులు నావలో ఉన్నారు. బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు, విష్ణువునకు నమస్కరిస్తున్నారు. వికీపీడియా చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Matsya_and_Manu.jpg

541. కృతాంతకృత్

- హిరణ్యాక్షుని సంహరించినవాడు.
- మరణమును అంతము చేయువాడు.
- కృతాంతమును (సిద్ధాంతమును) ప్రకటించినవాడు.
- కార్యరూపమైన (వ్యక్తమైన) జగమును ప్రళయమున అంతము చేయువాడు.

ఓం కృతాంతకృతే నమః

1600 కాలానికి చెందిన శ్రీ భూవరాహమూర్తి శిల్పం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Varaha,_the_Boar_Avatar_of_Vishnu_LACMA_M.87.160.2_(1_of_2).jpg

అంతకాభం హిరణ్యాక్షం కృత్తవాऽన్యః కృతాంతకృత్ స్వ సిద్ధాంత కరత్వాద్వా స్వాఖ్య స్మృతి పురాణయోః కృతాంతకృదితి ఖ్యాతో వస్వర్ణోऽభీష్ట దాయకః - మహాభయంకరుడైన హిరణ్యాక్షుని సంహరించినవాడు. వరాహస్మృతి, వరాహ పురాణాలతో తన సిద్ధాంతమును ప్రకటించినవాడు కృతాంతకృత్. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. భక్తుల కోరికలను తీరుస్తుంది. ఓం కృతాంతకృతే నమః

ఈ నామమును వివరిస్తూ భాష్యకారులు ఇలా చెప్పారు –

శ్రీ భట్టులు – **కృతాన్తమ్ కృత్వాన్ ఇతి కృతాన్తకృత్**

శ్రీ శంకరులు – **కృతాన్తమ్ మృత్యుమ్ కృన్తతి ఇతి కృతాన్తకృత్**

ఇద్దరూ చెప్పిన వ్యాఖ్యలకు ఒకేవిధమైన అర్థమును తీసికొనవచ్చును. 'కృతాంతుడు' అనగా యముడు. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థాన్ని యథాతథంగా గ్రహించి, మృత్యువును కూడా అంతము చేయువాడు 'కృతాంతకృత్' అని వివరించారు. సమస్తమును లయం చేసేటపుడు మృత్యుదేవత కూడా లయమౌతుందని ఒక భావం. శ్రీవాసుదేవుని శరణాగతులైనవారు జనన మరణ చక్రమును అధిగమించి మృత్యుంజయులౌతారని కూడా చెప్పవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థం – యమునివలె భీకరుడైన హిరణ్యాక్షుని సంహరించిన శ్రీవరాహమూర్తి కృతాన్తకృత్.

శ్రీ భట్టులు మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు. 'కృతాంతము' అనగా సిద్ధాంతము. తనకు శరణాగతులైనవారిని తాను కరుణించి బ్రోచెదనన్న సిద్ధాంతమును ప్రకటించిన శ్రీహరి కృతాంతకృత్. ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుమంగయాళ్వారు పెరియతిరుమొళి (2.6.3)నుడి ఉదారించారు – శ్రీ వరాహావతారము జ్ఞానస్వరూపము.

శ్రీ శంకరులు కూడా మరొక అర్థాన్ని చెప్పారు **– కృత అంత కృత్ – కృతస్య అంతమ్ సంహారమ్ కరోతి ఇతి కృతాన్తకృత్ –** కృతమైన జగత్తును అంతము చేయువాడు కృతాన్తకృత్.

ధర్మచక్రము రచయిత – రైతు తన పంటను చివరికి నరికివేయడం ద్వారా అందరికీ మంచే చేస్తాడు. అలాగే శ్రీమన్నారాయణుడు తను సృజించిన లోకాలను తానే లయం చేసి జీవులకు మేలు చేస్తాడు.

మహావరాహో గోవిందః సుషేణః కనకాంగదీ |
గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తశ్చక్రగదాధరః || (58)

542. మహావరాహః

గొప్ప వరాహ అవతారమును ధరించినవాడు

ఓం మహావరాహయ నమః

రసాతల గతాముర్వీం యశ్చోద్ధృత్యోత్థితః క్షణాత్ మహావరాహ ఇతినః స్మృతోహ్యుర్వీప్రదో మనుః - పాతాళానికి క్రుంగిపోయిన భూమిని తన కోరతో ఎత్తి లేపినవాడు మహావరాహమూర్తి. ఈ పుణ్య నామము భూలాభాన్ని అనుగ్రహిస్తుంది. ఓం మహావరాహాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణంనుండి శ్రీ వరాహమూర్తి సౌందర్యాన్ని ఉట్టంకించారు (1.4.26) –

తతః సముత్క్షిప్య ధరాం స్వదంష్ట్రయా మహావరాహః స్ఫుటపద్మలోచనః
రసాతలాత్ ఉత్పలపత్ర సన్నిభః సముత్థితో నీల ఇవాచలో మహాన్

పద్మలోచనుడై ప్రకాశించుచున్న శ్రీమహావరాహమూర్తి రసాతలమునుండి తన దంష్ట్రతో తామరాకును ఎత్తినట్లుగా ధరను పైకి లేవనెత్తెను. అలా భూదేవిని సముద్ధరించిన ఆ స్వామి గొప్ప నీలిరంగు కొండవలెనుండెను.

శ్రీ వరాహమూర్తి సౌందర్యము 'తిరుచ్చంద విరుత్తమ్' (45)లో కూడా వర్ణింపబడినది. శ్రీ చిన్మయానంద ఇంకా ఇలా చెప్పారు – ప్రళయకాలంలో అంతా జలమయమైంది. అనంతరం ఆ జలాలు తగ్గినపుడు ఏర్పడిన బురదనుండి భూమిని బయటకు తీయడంకొఱకు శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రీవరాహావతారమును ధరించాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన అర్థము. మహా-వర-ఆహ = గొప్ప వరములు ప్రసాదించువాడు.

బ్రహ్మపురాణంలో యజ్ఞవరాహాన్ని గురించి బ్రహ్మ స్తుతి –

యోऽసౌ చార్ణవ మధ్యస్థో నష్టే స్థావర జంగమే
నష్టే దేవాసురనరే ప్రనష్టోరుగ రాక్షసే
యోద్ధుకామౌ దురాధర్షౌ తావు భౌ మధుకైటభౌ
హతౌ భగవతా తేన తయోర్దత్వాऽమితం వరమ్
....
పురాణం కథ్యతే యత్ర దేవ శ్రుతి సమాహితమ్

వారాహస్తు శ్రుతిముఖః ప్రాదుర్భావో మహాత్మనః
యత్ర విష్ణుః సురశ్రేష్ఠో వారాహం రూపమాస్థితః
వేదపాదో యూపదంష్ట్రః క్రతుహస్తోఽశ్వినీ ముఖః
అగ్ని జిహ్వో దర్భ రోమా బ్రహ్మ శీర్షో మహాతపాః
....
నానా ఛందోగతి పథో గుహ్యోపనిషదాసనః
ఛాయా పత్నీ సహాయోఽసౌ మణిశృంగ ఇవోత్థితః
మహీం సాగర పర్యంతా స శైలవనకాననామ్
ఏకార్ణవ జలభ్రష్టా మేకార్ణవ గతః ప్రభుః
దంష్ట్రయా యః సముద్ధృత్య లోకానాం హితకామ్యయా
సహస్ర శీర్షో లోకాదిశ్చకార జగతీం పునః
ఏవం యజ్ఞ వరాహేణ భూత్వా భూతహితార్థినా
ఉధృతా పృథ్వీ దేవీ సాగరాంబుధరాపురా

ఈ రకంగా యజ్ఞవరాహమూర్తి ఏకార్ణవమున మునిగిపోయిన భూమిని తన కోరలతో ఎత్తిపట్టి రక్షించాడు.

ఓం మహావరాహాయ నమః

తూర్పు యడవల్లిలో శ్రీవరాహమూర్తి శిల్పం.

543. గోవిందః

1) దేవతలచే ప్రస్తుతింపబడిన దేవదేవుడు.
2) ప్రళయ జలాంతర్గతయైన భూమిని పైకి ఉద్ధరించినవాడు.
3) గోవులను కాచేటి గోపాలుడు.
4) వేదములను ప్రసాదించినవాడు.
5) భూమిని (రాక్షసులనుండి?) రక్షించినవాడు.
6) వేదవాక్కులద్వారా తెలియదగినవాడు.
7) సకల చైతన్యము (చలనము)నకు కారకుడు.

ఓం గోవిందాయ నమః

ఈ పుణ్యనామము 20వ శ్లోకములోకూడా ప్రస్తుతింపబడినది.

20వ శ్లోకము. 189వ నామము. గోవిందః – **అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః**

58వ శ్లోకము. 543వ నామము. గోవిందః – **మహావరాహో గోవిందః సుషేణః కనకాంగదీ**

భక్తులందరూ ఇతనిని అనేకవిధాలుగా స్తుతించి ఆయన అనుగ్రహం సంపాదిస్తారు గనుక శ్రీహరిని 'గోవిందుడు' అంటారు. ప్రస్తుత శ్లోక వివరణ సందర్భములో శ్రీ భట్టులు (5)వ భావమును తెలిపియున్నారు. రాక్షసులనుండి భూమిని కాపాడినవాడు గోవిందుడు. ఇది (1)వ భావమునకు కొంచెం మార్పుగా భావింపవచ్చును. **నష్టాం చ ధరణీం పూర్వం గోవిందో య స్స లబ్ధవాన్.**

శ్రీ శంకరులు ఈ నామవివరణకు (6)వ భావమును చెప్పారు. **గోభిః వాణిభిః విందతే** – వేదవాక్యములద్వారా తెలియవచ్చువాడు గోవిందుడు. ఇందుకు ప్రమాణము విష్ణుతిలకమునుండి చెప్పారు – **గోభిరేవ యతో వేద్యో గోవిందః సముదాహృతః** – శృతివాక్యములద్వారా తెలియనగువాడవు గనుక నీవు గోవిందుడవు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారు (7)వ అర్థమును ఇలా తెలిపారు – **గామ్-గతౌ – గచ్ఛతి ఇతి గతౌ** – కదులునది; **విద్-లాభే** – ప్రాప్తించుట. కనుక **గామ్-విద్ – గోవిందః** – చలించువానికన్నింటికి అధిపత్యము (స్వంతము) కలిగినవాడు. ఇక్కడ చలనము అనగా సమస్త చైతన్యమును సూచించును. అట్టి చేతనత అంతయు గోవిందుడే. ఇదే భావము 'గోవిదాంపతిః' నామమునకు కూడ చెప్పారు.

544. సుషేణః

- శుద్ధసత్త్వమయములైన పంచమహాశక్తులు శరీరముగా కలిగినవాడు.
- శోభనములైన సైన్యములు కలిగినవాడు.

ఓం సుషేణాయ నమః

శ్రీ వి.ఎన్. వేదాంతదేశికులు ఇలా చెప్పారు – ఈ నామము మొదలుకొని గుహ్యములైన, సామాన్య జ్ఞానమునకు అతీతమైన కొన్ని భావములు సూచితములు. వానిని ఆచార్యుల అనుగ్రహము చేతనే తెలిసికొనవలసియున్నదిగాని అవి గ్రంథరూపములుగా లభించవు. కనుక పుస్తక రూపములలో తెలిసే వివరణలు గూఢార్థములతో ఉండియుండును.

ఇంకా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇలా సెలవిచ్చారు – శ్రీరాముని తనతో అడవులకు యాగరక్షణార్థము పంపమని విశ్వామిత్రుడు దశరథుని సమ్మతింపజేసే ప్రయత్న సందర్భంలో **'అహం వేద్మి'** అన్నాడు. అనగా రాజు అయిన దశరథునికి తెలియని శ్రీరామశక్తి రాజర్షి అయిన తనకు తెలుసునని అన్నమాట. ఈ నామము, తరువాత వచ్చే మరికొన్ని నామములు విశ్వామిత్రుడు **'అహం వేద్మి'** (నాకు తెలియును) అని దేనిని గురించి అన్నాడో ఆ విషయాలకు సంబంధించినవి.

శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావు (వాసుదాస స్వామి)గారు రచించిన శ్రీ మదాంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము (మందరము)లో ఈ 'అహం వేద్మి' గురించి శ్రీ వాసుదాసస్వామి ఇలా వివరించారు. (రామాయణము. బాలకాండము.)

చాలం డని కలనిసికిఁ బసి
బాలుండని విడువు పుత్రుపై మోహంబున్
జాలరు బ్రతుకఁగ నీ సుతు
మ్రోల సురాహితులు శపథము న్వచియింతున్

యుద్ధము చేయ శక్తుడు కాడని, పసి బాలుడని, నీ పుత్రునిపై మోహమును వదలిపెట్టుము. రాక్షసులు నీ కుమారుని యెదుట నిలువజాలరని ప్రమాణము చేసి చెప్పెదను.

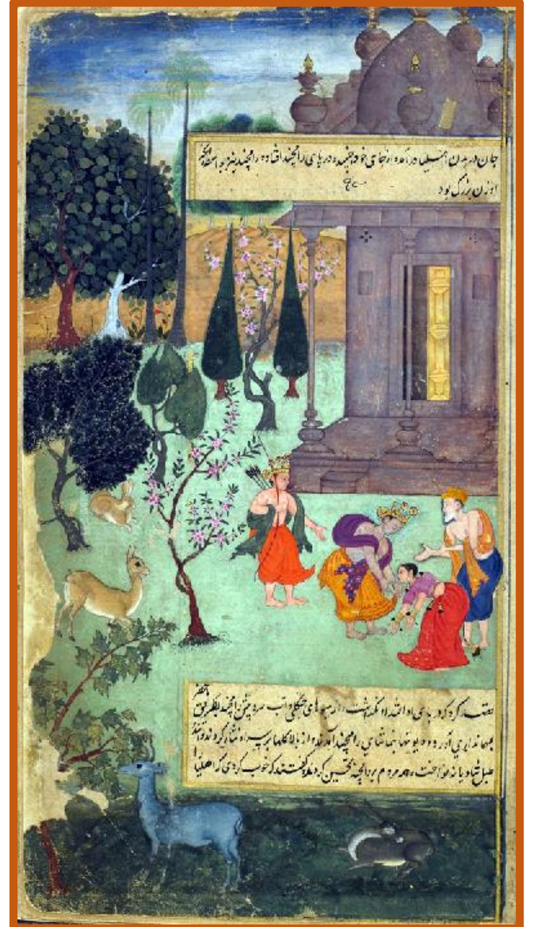
ఏనెఱుంగుదు రాజేంద్ర యీా మహాత్ము
రాము సత్యపరాక్రమోద్ధాము మఱి ప్ర
సిద్ధ తేజోధికుండు వసిష్ఠమునియు
నీ తపస్స్థితులెల్లరు నెఱుఁగువార

సంసారిగా నుండు నేను నా పుత్రవ్యామోహమునెట్లు వదలుకొందును? నా పుత్రుని బలాబలములు నాకు తెలియకున్న నీకెట్లు తెలియునందువేమో, రాజా! శ్రీ రాముడు పేరుకు నీ కుమారుడే గాని లోకమునకు తండ్రి. లోకమునుద్ధరించుటకై పుట్టినవాడు కాని నీయింట

సుఖించుటకు పుట్టినవాడు కాడు. నీ కొడుకని నీ కీయన యందెంత ప్రీతి యున్నదో జగజ్జనకుడైన యీయనకు లోకముపైనంత ప్రీతి యున్నది. సత్యమెరుగక నీ కుమారుడేయని నీవు తలచెదవు. సత్యమెఱిగిన నాబోటులు భగవంతుడని చూచెదరు. కావున శ్రీరాముడు అందరి సొత్తు గాని, నీయొకని సొత్తు మాత్రమే కాదని విశ్వామిత్రుడు చెబుతున్నాడు.

రాజశ్రేష్ఠుడా! రజోగుణ ప్రధానుడైన నీవు సత్యమునెఱుగవు. సత్వగుణయుక్తుడనైన యోగీంద్రుడనైన నేను పరబ్రహ్మ స్వరూపమును తెలిసికొనదగినవాడను. **'జ్ఞానముం గప్పి యజ్ఞానంబు వెలయు, దానఁగదా జంతుతతులు మోహించు'** అన్నటులజ్ఞానముచే కప్పబడిన పామరుడవై, మోహపడెడి నీవెఱుగజాలవని భావము. **ఏను** = అనేక గురువుల సేవ జేసి జ్ఞానము సంపాదించుకొన్నవాడను. పరాపర తత్త్వయాథ్యాయమును నా యోగబలముచే ప్రత్యక్షముగా చూచువాడను. .... ఆయన గర్భమునందుండు వారము మేము. నీవో యీయన నీ గర్భమునందు జనించెనని గర్వించుచున్న వాడవు. యోగక్రమమెరిగినవాడను నేను. భోగక్రమమెరిగినవాడవు నీవు. ... .. నేను శ్రీరామచంద్రమూర్తి యెట్టివాడో యెఱుంగుదునుగాని, నీయింటనున్నంత మాత్రమున నాయన మహిమ నీవెఱుంగజాలవని భావము......

ఈ మహాత్మునెఱుంగుదును, అనగా ఈయనను మహాత్మునిగానే యెఱుంగుదును. **'వేదాహమేతం పురుషమ్మహాంత'**మ్మని శ్రుతి యట్లే యన్నది. ఈ పురుషసూక్త వాక్యమే రామాయణమున **'అహం వేద్మి మహాత్మానం'** అని చెప్పబడినది. కావున రెండు వాక్యములలోను చెప్పబడిన మహాత్ముడొక్కడే యనియు, ఆయన శ్రీ రామచంద్రమూర్తిగా నవతరించిన పురుషసూక్త వాచ్యుడగు భగవంతుడేయనియు యెఱుగనగును. .... 'మహాత్మునెఱుంగుదును' అనక 'ఎఱుంగుదు మహాత్ము' ననుట నిర్వికల్పమైన దృఢజ్ఞానమును ప్రకటించుటకే. మూలమునందు గల 'అహమ్' శబ్దమునకు శబ్దబ్రహ్మమైన విష్ణువుగా కొందరు అర్థమును చెబుతున్నారు. అ ఇ ఉణ్ ఇత్యాది వర్ణ సముదాయములో అకారము మొదటి అక్షరము. హల్ అని హకారము కడపటి అక్షరము. 'ము'ప్రత్యాహారముగా అహమ్మని ద్వితీయయందగు 'విష్ణువు' అని యర్థము.

శాపముక్తయైన అహల్య శ్రీరామునికి నమస్కరిస్తున్నది. 1600 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ahalya_bows_to_Rama.jpg

శ్రీ భట్టులు 'సుషేణ' నామమును 'సు-సేన' అనగా 'మంచి సైన్యము కలిగినవాడు' అన్న భావములో వివరించారు. భగవానుడు శుద్ధసత్వ శరీర స్వరూపుడు. ఈ శుద్ధ సత్వములే శ్రీనివాసుని శుభకరములైన సైన్యములు. ఆ మంగళ సైన్యమే బద్ధులను, ముక్తులను, నిత్యులను జయించి పరమానందమును విజయముగా పంచియిచ్చును. మానవ శరీరము పంచభూతమయమైనట్లుగానే భగవానుని శరీరమునందలి శుద్ధసత్వములు – పంచహాశక్తులు – **పరమేష్ఠి, ప్రమాన్, విశ్వః, నివృత్తః, సర్వః** అనునవి. ఈ పంచహాశక్తులను ఉపనిషత్తుల ద్వారానే తెలిసికొనడం సాధ్యమవుతుంది. కనుకనే వీనిని పంచోపనిషత్తు మయములు అని కూడా అంటారు. అట్టి పంచమహాశక్తులు లేదా పంచోపనిషన్మయ ద్రవ్యములే శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క 'సు-సేన'. కనుక ఆ దేవదేవుడు 'సు-షేణుడు'.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణంగారాచార్య స్వామి – భగవంతుడు తన భక్తులను వశపరచుకోవడానికి బహువిధములైన సైన్యములను (ఉపాయములను, ఉపకరణములను) కలిగియున్నాడు గనుక సుషేణుడు.

తిరువైమోళి (3.1.9)లో శ్రీ నమ్మాళ్వారు భగవంతుని గుణములే ఆయన బలములు (సైన్యములు) అని చెప్పినారని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు. భగవానుని దివ్యలీలావిశేషములే ఆయన సేనలు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – మహోజ్వలములైన సైన్యమునకు అధిపతి గనుక శ్రీహరి సుషేణుడు. ఈ సైన్యము గురించి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 9 గణములుగా ఇలా చెప్పారు – 12 ఆదిత్యులు, 10 విశ్వేదేవతలు, 8 వసువులు, 26 తుషితులు, 64 అభాస్వరులు, 49 మరుత్తులు, 30 మహారాజికులు, 12 సాధ్యులు, 11 రుద్రులు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమును 'సి-బంధనే-బంధించుట' అన్న ధాతువు ఆధారంగా వివరించారు. అన్నింటినీ చక్కగా బంధించేవాడు (కూర్చేవాడు) సుషేణుడు. శరీరమును, ప్రాణమును, గుణములను భగవంతుడే బంధిస్తున్నాడు. ఇందుకు శృతిప్రమాణములు (యజుర్వేదము) –

అయముపర్వాగ్ వసుస్తస్య సేన జీచా సుషేణశ్చ (15.19)
సత్య జిచ్చ సేన జిచ్చ సుషేణశ్చ (17.83)

545. కనకాంగదీ

- బంగారు భుజకీర్తులు, హస్తాభరణములతో నొప్పువాడు.
- దివ్యమైన కంకణములు, ఆభరణములు ధరించినవాడు.

ఓం కనకాంగదయే నమః

ఓం కనకాంగదినే నమః

కనకాని అంగదాని అస్య సంతీతి కనకాంగదీ. బంగారముతో చేసిన ఆభరణములు గలవాడు కనకాంగది. 'కనకము' అనగా బంగారము. కాని ఇక్కడ బంగారము అనగా లోహము అని కాక దివ్యమైన, శుద్ధ సత్వ తేజోమయములైన ఆభరణములు అని గ్రహింపవలెను. 'అంగదములు' అనగా సకల తిరు ఆభరణములు. **అప్రాకృతాని దివ్యాని భూషణాని నిత్యశః రత్నానివంతి యస్యాఽసౌ సోచ్యతే కనకాంగదీ**

'అంతరాదిత్య'లో భగవానుని సువర్ణతేజోమయునిగా వర్ణించారు. **అంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః దృశ్యతే.** శ్రీ నమ్మాళువారు తిరువిరత్తమ్ లో ఇలా వర్ణించారు – **మాణిక్కమే! ఎన్ మరకతమే! మఱ్ఱొప్పారియల్లా ఆనిప్పొన్నే!**

శ్రీ భట్టులు ఇంకా ఇలా చెప్పారు. **నిత్యయోగే ఇనిః.** ఈ నామము చివరిలో ఉన్న 'ఇణీ' ద్వారా భగవానుని 'తిరుమేణి' యొక్క ప్రకాశము సూచితమైనది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కనక-అంగ-ద – కనక-ప్రకాశము; అంగ-చలనము (చైతన్యము); ద-ఇచ్చువాడు. అందరికీ ప్రకాశమానమైన చైతన్యము ప్రసాదించువాడు కనకాంగది.

546. గుహ్యః

- తెలియరానివాడు. రహస్యముగానుండు శుద్ధసత్వమూర్తి.
- అతి రహస్యములైన ఉపనిషత్తులద్వారానే తెలియవచ్చువాడు.

- హృదయమనెడు గుహయందు రహస్యముగానున్నవాడు.

ఓం గుహ్యాయ నమః

శుద్ధసత్వ దివ్య శరీరధారియైనందున శ్రీహరిని ఎవ్వరును కనుగొనలేరు. ఆయనది పాంచభౌతిక దేహము కాదు. దివ్యాత్మ స్వరూపము. కనుక (ఉపనిషత్తుల జ్ఞానము లేనివారికి) అది గుహ్యము. నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (3.4.9)లో ఇలా అన్నారు – జగములన్నింటినీ మ్రింగివేసి వాటిని మరల సృజించిన ఈ ఎంపెరుమాన్ స్వభావం నాకు తెలియరావడంలేదు.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామానికి రెండు భావాలు చెప్పారు –

1. **రహస్య ఉపనిషద్వేద్యతాత్.** ఉపనిషత్తులలోని రహస్యవాక్యములద్వారా తెలియవచ్చువాడు.

2. **గుహాయాం హృదయాకాశే నిహిత ఇతి వా.** హృదయము అనెడి గుహాంతరమున ఉన్నందున.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – పంచేంద్రియముల అనుభూతి ద్వారా శ్రీ వాసుదేవుని తెలిసికొనుట అసాధ్యము. భక్తియుతమైన ధ్యానయోగాదులద్వారా ఆయన కానవచ్చును. అంతే కాకుండా ఒకరు మరొకరికి శ్రీనివాసుని చూపుట జరుగదు. ఎవరికివారే హృదయాంతరాళంలో పరిశోధించి ఆయనను తెలిసికొనే ప్రయత్నం చేయాలి.

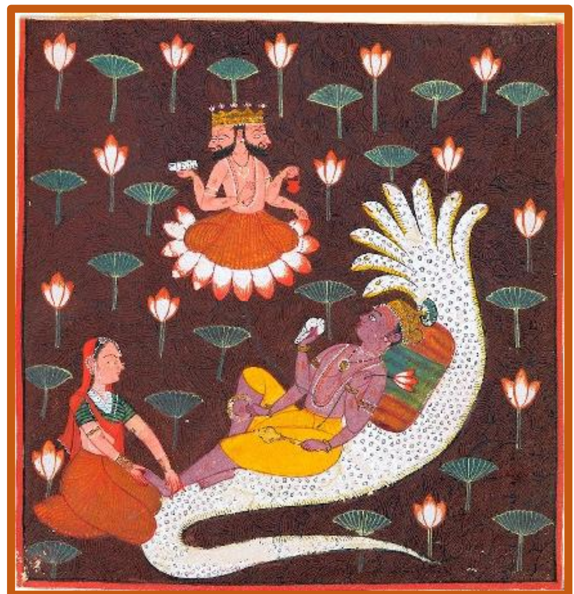
ఇతరులకు నినునెరుగ తరమా ఇందిరా రమణా! (అన్నమయ్య)

547. గభీరః

- తెలియరాని, అందరాని మహాగాంభీర్యము కలవాడు.

ఓం గభీరాయ నమః

మహాగాంభీర్య యుక్తత్వాత్ గభీర ఇతి కథ్యతే. మిక్కిలి లోతైన, స్వచ్ఛమైన నీరు అసలు లోతులేనట్లు కనిపించును. అలాగే భగవానుని శుద్ధషడ్గుణ పరిపూర్ణత్వము కారణముగా – జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజస్సుల సంపూర్ణత వలన – ఆయన ఎంతటివాడో తెలిసికొనుట అసాధ్యం. ఏ విధమైన ఇతర పదార్ధములు లేని స్వచ్ఛమైన ఆకాశం ఎంత దూరం విస్తరించి ఉందో అంచనా వేయడం అసాధ్యం కదా!

శ్రీ లక్ష్మీ దేవి, బ్రహ్మ సేవిస్తూండగా అనంతశాయి అయిన శ్రీమహావిష్ణువు. – హిమాచల్ ప్రదేశ్ కు చెందిన 1690 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

ఒక్కమారు శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించినంతనే జన్మ జన్మాంతర పాపములు పటాపంచలవుతాయి. తరింపరానిదని అనిపించే సంసారబంధనం నుండి ముక్తి లభిస్తుంది. చిన్న స్పర్శతో మహాసాగరంలోని నీరంతా ఒక్కమారు స్వచ్ఛమయినట్లయితే అటువంటి స్పర్శనొసగేవాని గాంభీర్యము ఊహించతరమా!

అచ్యుతా, అనంతా, కేశవా, మాధవా, శ్రీధరా, వసుదా, వసుప్రదా, వసుప్రదా, వాసుదేవా, సంకర్షణా, ప్రద్యుమ్నా, అనిరుద్ధా, వంశవర్ధనా, క్షేత్రజ్ఞా, సమీహనా, శ్రీసీతారామచంద్రా, గోవిందా, గోపాలా, వెంకటరమణా, గురువాయురప్పా, లక్ష్మీనారసింహా, శ్రీవరాహమూర్తీ, త్రివిక్రమా, శ్రీనివాసా, శ్రీ వేంకటేశా, గభీరా నమోనమః.

548. గహనః

- దురవగాహ్యమైన, దుష్ప్రవేశ్యమైన వాడు. తెలియరానివాడు, చొరరానివాడు, చేరరానివాడు.
- అన్నింటినీ అవలోకించుచున్నవాడు.

ఓం గహనాయ నమః

ఈ నామము 384వ నామముగా 41వ శ్లోకములోకూడ చెప్పబడినది.

41వ శ్లోకము. 384వ నామము. గహనః – **కరణమ్ కారణమ్ కర్తా వికర్తా గహనో గుహః**

58వ శ్లోకము. 548వ నామము. గహనః – **గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తః చక్రగదాధరః**

ఈ రెండు చోట్లా (384వ, 548వ నామములకు) చెప్పిన అర్థాలు ఇంచుమించు ఒకే భావంతో ఉన్నాయి. 'గహనము' అనగా 'అడవి' లేదా 'కోట' వంటిది. వాటిలో ప్రవేశించుట కష్టము. భగవానుని తత్వము కూడా అలాంటిదే. అమరకోశం వ్యాఖ్యంలో శ్రీ అప్పయార్య **'గహనమ్ దుష్ప్రవేశ స్థానమ్'** అని చెప్పారు. ఈ నామాన్ని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు 'దురవగాహ్యత' అనే పదాన్ని, శ్రీ శంకరులు 'దుష్ప్రవేశత్వము' అనే పదాన్ని వాడారు. రెండూ ఇంచుమించు ఒకే భావాన్ని సూచిస్తున్నాయి.

సముద్రంలో స్వచ్ఛమైన నీరు ఉంటే గనుక, దాని అడుగు స్పష్టంగా కనుపించవచ్చును గాని, అక్కడికి చేరడం సులభం కాదు. భగవంతుడు **'అప్రాప్య మనసా సహ'** అని శ్రుతివాక్యము. ఉపనిషత్తులు ఎంత వివరంగా తెలిపినాగాని శ్రీనివాసుని తత్వము మనకు తెలియరాదు. శ్రీ వేంకటేశ్వరుని దివ్యమంగళవిగ్రహము కనులపండువుగా ఎదుటనున్నాగాని ఆయనపై మనసు నిలువదు. ఉండేది రాముడొకడేయని భక్తులు సెలవిచ్చినాగాని చిత్తము మోక్షకామి గాదు. ఎందుకంటే శ్రీమన్నారాయణుడు గహనుడు.

'గహనః' శబ్దమునకు మరొక అర్థము – 'గాహూ - విలోడనే - లోపలికి మునిగి చేరుట'. అన్న మూలమునుండి చెప్పబడింది. శ్రీవాసుదేవుడు మూడు అవస్థలందును (జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుమ్న స్థితులు) మనతోనే ఉండి సకలమును చూచుచుండును (శ్రీ శంకరులు). కాని ఆయనను చేరుకోవడం మనకు సాధ్యం కాదు.

549. గుప్తః

- గోప్యముగానున్నవాడు.
- మనసునకు, మాటలకు అగోచరుడు.

ఓం గుప్తాయ నమః

'గుప్-రక్షణే' – అన్న ధాతువునుండి – గోప్యముగానున్నవాడు. అనగా అందుబాటులో లేకుండ కావలివారిచే రక్షింపబడుచున్నవాడు గుప్తుడు. **అన్యైః దురవబోధో యః గుప్త ఇత్యభిధీయతే.** అయనగురించి ఇతరులెరుగరు. ఆయన తత్వమెరిగిన పూజ్యులైన పూర్వాచార్యులు అట్టి జ్ఞానమును గోప్యముగానుంచిరి. భక్తితో, శ్రద్ధతో వారికి ప్రపత్తి చేసి, అట్టి పూర్వాచార్యుల అనుగ్రహముతో శ్రీవాసుదేవుని గురించి తెలిసికొననగును – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ఉపనిషత్తులు కూడా ఆయనను పూర్తిగా తెలుపలేవు. **అహం వేద్మి మహాత్మానం** – అన్న విశ్వామిత్రునివంటివారు శ్రీరాముని తత్వమునెఱుగుదురు. **ఇతరులకు నిననెఱుగ తరమా ఇందిరా రమణా!**.

మరొక విధముగా – అనంతుడు, విష్వక్సేనుడు, గరుత్మంతుడు వంటి శ్రీవారి సేవకులు అయనను సదా పరివేష్ఠించియుండగా శ్రీనివాసుని సన్నిధి లభించుట సులభము కాదు. కనుక ఆయన గుప్తముగా నున్నవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అవాఙ్మనస అగోచరత్వాత్ గుప్తః.** అంతా శ్రీమహావిష్ణువే అయినా ఆయన ఉనికి తెలియరాదు. **ఏష సర్వేషు భూతేషు గూఢః ఆత్మాన ప్రకాశతే** – అని కఠోపనిషత్తు (3.12)లో ఉంది. **యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ** – అని తైత్తరీయోపనిషత్తు బ్రహ్మవల్లి (4)లో ఉంది.

నాహం ప్రకాశ సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః
మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజ మవ్యయమ్ – గీత
నా యోగమాయయందు దాగియున్న నేను అందరికిని గోచరింపను. కనుక అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలిసికొనలేరు.

550. చక్రగదాధరః

- చక్ర గదాది దివ్యాయుధములను ధరించినవాడు.

ఓం చక్రగదాధరాయ నమః

యశ్శక్తిమద్భిస్వహేతిః సస్వ్యః చక్రగదాధరః – సామర్థ్యముగల చక్రము, గద మొదలగు దివ్యాయుధములను ధరించినవాడు చక్రగదాధరుడు. దివ్య భూషణములు ధరించినట్లే, దివ్యాయుధములను ధరించినవాడు శంఖచక్రగదాధరుడు. ఈ నామము యుద్ధకాండము (114)లో చెప్పబడినది. **తమసః పరమో ధాతా శంఖచక్రగదాధరః**

మనస్తత్వాత్మకం చక్రం బుద్ధి తత్త్వాత్మకం గదాం ధారయన్ లోకరక్షణార్థముక్తశ్చక్రగదాధరః - మనస్సు తత్వముగల చక్రమును, బుద్ధి తత్వము గల గదను లోకరక్షణ కొఱకు ధరించినవాడు చక్రగదాధరుడు.

ఈ పుణ్యనామమునకు సామాన్యమైన అర్థము – చక్రమును, గదను ధరించినవాడు. అయితే పంచమహాయుధములను మరింత లోతుగా అర్థం చేసుకోవాలని శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య వివరించారు. ఇవి సృష్టి, స్థితి, సంహారము, నిగ్రహము, అనుగ్రహము అనే ఐదు మహాశక్తుల మూర్తీభవించిన రూపములు. ఈ పంచాయుధములు పంచమహాకృత్యములను నిర్వహించే ఉపకరణములు. ఇంకా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇల చెప్పారు – ఈ పంచ దివ్యాయుధములు నిత్యసూరులైన సుదర్శనాళ్వారు, పాంచజన్యాళ్వారు ఇత్యాదులే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి విష్ణుపురాణం (1.22.69-74)నుండి ఉదాహరిస్తూ, పంచాయుధములు ఐదు తత్వములను సూచించునని వివరించారు. భగవంతుడు రాజస అహంకారమును, మానస అహంకారమును పంచభూతాలలోను, పంచేంద్రియ జ్ఞానాలలోను ఇమిడ్చాడు. ఇవి రెండును శంఖము (పాంచజన్యము) మరియు ధనుస్సు (శార్ఙ్గము) ద్వారా సూచితములు. మనసు తత్వమునకు చక్రము (సుదర్శనము) సూచిక. ఎందుకంటే మనసులోని ఆలోచనలు గాలికంటే వేగంగా పయనించే ఆయుధాలు. గద (కౌమోదకి) బుద్ధి తత్వము గలది. ఈ దివ్యనామములో ప్రస్తుతింపబడిన 'చక్రగదాధరుడు' ఒకచేత మనస్సును, మరొకచేత బుద్ధిని ధరించిన శ్రీమహావిష్ణువు. ఆయన ఖడ్గము (నందకము) విద్యాజ్ఞానములకు ప్రతీక.

శ్రీ విష్ణుపురాణములోని శ్లోకాలకు మరింత విశాలమయిన అర్థం చెప్పాలంటే – భగవంతుడు సమస్తమునకు నిలయము. ఆత్మ, ప్రకృతి, బుద్ధి, అహంకారము, భూతములు, ఇంద్రియములు, మనసు, మాయ, జ్ఞానము – అన్నీ ఆ పరమాత్మునియందే నెలకొన్నవి. జ్ఞానము, అజ్ఞానము, ఉన్నది, లేనిది, శాశ్వతము, క్షణికము ఆయనయందే ఆవహించియున్నవి. శ్రీమన్నారాయణుడే కాలము, భూమి, ఆకాశము, స్వర్గము – అంతాను. విష్ణుపురాణంలోని విశ్వరూపవర్ణనలో ఇది మరింత చక్కగా తెలుపబడింది.

వేధాస్స్వాంగోऽజితః కృష్ణో దృఢస్సంకర్షణోऽచ్యుతః |
వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః || (59)

551. వేధాః

- మహావైభవ కళ్యాణ మంగళములను ప్రసాదించువాడు.
- అమిత వైభవ శుభములను కలుగజేయువాడు.
- సృష్టిని చేయు విధాత.

ఓం వేధసే నమః

మహావిభవ కళ్యాణ సతతం విదధాతి యః భక్తేభ్యః పరమం వేధాః షడర్ణో మంగళప్రదః - తన భక్తులకు ఎల్లప్పుడూ మహావైభవమైన మంగళములు సమకూర్చువాడు. ఈ నామము షడక్షరి. మంగళప్రదము. ఓం వేధసే నమః

విదధాతి ఇతి వేధాః. అనంత వివిధ వైభవములను ప్రసాదించువాడు – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విదధాతి కామాన్ స్వజనానామ్ ఇతి వేధాః** – అని వివరిస్తూ, కఠోపనిషత్తు (2.2.13)నుండి ఉదాహరించినది – **ఏకో బహూనామ్ విదధాతి కామాన్.**

శ్రీ పి.బి.అణ్ణంగారాచార్య స్వామి రెండవ భావమును (చేసేవాడు అని) చెప్పారు. వైభవ మంగళములను చేయువాడు 'వేధాః'.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **విదధాతి సృజతి ఇతి వేధాః** – అని శ్రీ శంకరులు చెప్పారు. **స్రష్టా ప్రజాపతిః వేధా విధాతా విశ్వసృడ్విధిః** (అమరకోశం 1,17). అనగా సృజించేవాడు 'వేధాః'.

552. స్వాంగః

- ఛత్ర చామరాది సార్వభౌమ లక్షణములు స్వయంగా (స్వతహాగా) కలిగినవాడు. జగదీశ్వరుడు గనుక.
- సృష్టికి ఉపాదాన కారణము మరియు నిమిత్తకారణము కూడ ఆయనే.
- సుందరములైన అవయవములతో శోభిల్లువాడు.
- తానే విశ్వరూపుడై విశ్వమును స్వయముగా చలింపజేయువాడు.

ఓం స్వాంగాయ నమః

స్వా సాధారణ మంగం హి ఛత్రాది పరిబర్హణమ్ యస్యాస్తి నిత్యం స స్వాంగః షడర్ణః పరివారదః - ఛత్రచామరాదులు సార్వభౌమత్వానికి చిహ్నములు. శ్రీమహావిష్ణువు సకల జగములకు చక్రవర్తి గనుక అట్టి ఛత్రచామరాదులు ధరించి శోభిల్లుతున్నాడు.

ఈ దివ్యనామము షడక్షరి. పరివారాన్నిస్తుంది. **ఓం స్వాంగాయ నమః**. భగవానుడు ధరించే ఛత్రచామరాదులు దివ్యమైనవి, అనితరములు, స్వసిద్ధములు (మరొకరు ఇచ్చినవి కావు). ఈ భావమును శ్రీకృష్ణదత్త భరద్వాజ ఇలా వివరించారు – **స్వాన్యతే శబ్ద్యంతే సుకృతిభిరితి స్వాని తదృశాని అంగాని యస్య ఇతి స్వాంగః**

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **స్వయమేవ కార్యస్య కరణే అంగం సహ కరోతి ఇతి స్వాంగః.** సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములు చేయడానికి శ్రీమన్నారాయణునికి తానే సాధనము. ఏ పనైనా చేయడానికి ఉపాదానము (సాధనం), నిమిత్తం (చేసేవాడు) అనే రెండు కారణాలు ఉంటాయి. కాని శ్రీమన్నారాయణుడే తనంత తానే మరెట్టి ఇతర సాధనములు (అంగములు) అవుసరం లేకుండా సర్వకార్యనిర్వహణము సాగించును.

శ్రీ చిన్మయానంద – చక్కని అంగములతో శోభిల్లువాడు గనుక భగవానుడు 'స్వాంగః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అంగ్-చలించుట (అగి, గత్యర్థక ధాతు)నుండి – సృష్టిలో సకల చైతన్య చలనములు ఇతర శక్తి సహాయములతో జరుగుచున్నవి. కాని శ్రీహరికి ఆయనే సర్వశక్తి.

ధర్మచక్రము రచయిత – తనకు తానే సహాయము చేయువాడు 'స్వాంగః'. ఈ నామమును గుర్తుంచుకొని, ధ్యానము చేయునపుడు మరే సహాయము అవుసరము లేదని గ్రహింపవలెను.

ధర సింహాసనమై నభంబు గొడుగై తద్దేవతల్ భృత్యులై
పర మామ్నాయములెల్ల వంది గణమై బ్రహ్మాండమాగారమై
సిరి భార్యామణియై విరించి కొడుకై శ్రీ గంగ సత్పుత్రియై
వరుసన్నీ ఘన రాజసంబు నిజమై వర్ధిల్లు నారాయణా

553. అజితః

- ఎన్నడును అపజయము పొందనివాడు. జయింపరానివాడు.
- అజిత (వైకుంఠ) పురము గలవాడు.
- ఆరవ మన్వంతరములో 'అజితుడు' అనే అంశావతారము ధరించి క్షీరసాగరమథనంలో సహాయపడెను.
- తనను ఆశ్రయించినవారిని కాపాడుట అనే ధర్మమును నిర్వర్తించుటలో ఎన్నడూ విఫలం కానివాడు.

ఓం అజితాయ నమః

ప్రాకృతైర్నజితాయ సా యస్యాస్త్యజితాపురీ అజితస్తేన విజ్ఞేయః సప్తార్ణో ముక్తిదో మనుః – ప్రాకృత పురుషులకు అజేయమైన 'అజిత' అనే పట్టణము (వైకుంఠము) కలవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మహామంత్రము. మోక్షదాయకము. ఓం అజితాయ నమః. **పురం హిరణ్మయీం బ్రహ్మ వివేశాపరాజితా** – సువర్ణమయమైన అపరాజిత అనే పట్టణంలో పరబ్రహ్మమున్నది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అజిత, అపరాజిత అనే పేర్లు కూడా వైకుంఠానికున్నాయి. శ్రీవైకుంఠనాధుడైనందున శ్రీనివాసుడు అజితుడనబడుచున్నాడు. భగవానుని స్థానమైన వైకుంఠము మరియు భగవానుడు సంపూర్ణ శుద్ధ సత్వమయములు గనుక జనన, పరిణామ, మరణాది భౌతికధర్మములు అక్కడ చెల్లవు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ రామాయణము యుద్ధకాండము (120.16) నుండి ఉదాహరించారు – **అజితః ఖడ్గధృగ్ విష్ణుః కృష్ణశ్చైవ బృహద్బలః.** ఇక్కడ, శరణాగత త్రాణ ధర్మ నిర్వహణమయందు శ్రీరాముడు ఎన్నడును జయింపబడడు – అని శ్రీ పి.ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగార్ వివరణ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య - **న జితః ఇతి అజితః** – ఎన్నడును, ఇంతకు ముందు మరియు ఇంకముందు కూడ, జయింపబడనివాడు గనుక అజితుడు. **న జితః కేనాపి త్రిభువనే ఇతి అజితః** – అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీమన్నారాయణుడు సత్యస్వరూపుడు, ధర్మస్వరూపుడు. సత్య ధర్మములకు ఎన్నడును పరాజయము లేదు. అలాగే శ్రీమన్నారాయణుడు అజితుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భాగవతంలో క్షీరసాగర మథన కథా సందర్భంలో శ్రీకూర్మావతారము గురించి చెప్పబడింది. అప్పుడు శ్రీమహావిష్ణువే అజితునిగా వచ్చి దేవదానవులకు సహకరించాడు (8.5.9). **తత్రాపి దేవః సంభూత్యామ్ వైరాజస్య అభవత్ సుతః అజితో నామ భగవానంశేన జగతః పతిః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సమానుల మధ్యనే గెలవడం, ఓడడం అనే విషయాలుంటాయి. శ్రీమహావిష్ణువునకు పోలికైనవారు సకల జగత్తులోను లేరు. శ్రీమహావిష్ణువును జయించడం అనే ప్రశ్నే లేదు. అందువలన శ్రీమహావిష్ణువు అజితుడు.

554. కృష్ణః

- సచ్చిదానంద క్రీడామూర్తి.
- నల్లని వర్ణము గలవాడు.
- తన అనంత కళ్యాణ గుణములతో భక్తులను ఆకర్షించువాడు.
- నాగలిగా భూమిని దున్ని జీవసమృద్ధి కలిగించువాడు.
- కృష్ణద్వైపాయనుడైన వేదవ్యాసుడు.
- వ్యాసుడై వేదములను విభజించి భక్తుల మనోవ్యవసాయము సాగించి జ్ఞానోత్పత్తిని కలిగించినవాడు.
- కానరాని, తెలియరాని, తెలియజాలని, అందరానివాడు. సంపూర్ణ భక్తికి మాత్రమే లభ్యమైనవాడు.

వికీపీడియా చిత్రం. బిల్వమంగళుని బాలగోపాలస్తుతి గ్రంథంలో ఒక పుట. (కాలం: 1226?)
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bilvamangala%27s_Balagopalastuti;_detail_of_folio_2_verso_Wellcome_L0031371.jpg

ఓం కృష్ణాయ నమః

ఈ నామము 7వ, 59వ శ్లోకములలో స్తుతింపబడినది.

7వ శ్లోకము. 58వ నామము. కృష్ణః – **అగ్రాహ్యః శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః ప్రతర్దనః**

59వ శ్లోకము. 554వ నామము. కృష్ణః – **వేధాః స్వాంగోఽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోఽచ్యుతః**

ఈ రెండు సందర్భాలలోను ప్రధాన భాష్యకారుల వివరణ ఇలా ఉంది.

58వ నామము. కృష్ణః

శ్రీ శంకరులు – నిరతిశయమైన ఆనందము, అప్రమేయమైన అస్తిత్వము – ఈ రెండింటి సమ్మేళనము కృష్ణుడు.

శ్రీ భట్టులు – శాశ్వతము, అవిచ్ఛిన్నము అయిన క్రీడావినోదముచే సదా ఆనందమునకు నెలవైనవాడు కృష్ణుడు.

554వ నామము. కృష్ణః

శ్రీ శంకరులు – కృష్ణద్వైపాయనుడైన వేదవ్యాసుడు కృష్ణుడు.

శ్రీ భట్టులు – నల్లని వర్ణము కలిగినవాడు కృష్ణుడు.

నల్లనివాడు కృష్ణుడు – అన్న శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య గురించి – భగవంతుడు శుద్ధ సత్వ స్వరూపుడు (పాంచభౌతిక దేహి కాడు.). కనుక ఆయన రంగు నలుపుగా లేక నీలమేఘఛాయలో ప్రకాశించు అద్భుత వర్ణము. ఉనాది వ్యాకరణము సూత్రము (3.4) ప్రకారము 'కృష్' (దున్నుట) అనే ధాతువుకు 'నక్' అనే ధాతువును జోడించినపుడు అది, 'కృషర్ వర్ణే', రంగును సూచించును. కనుకనే ద్రాక్షకు, ఇనుముకు 'కృష్ణ' అనే నామాంతరాలున్నాయి. ఈ 'నల్లని రంగు' ఆధారంగా మహాభారతం శాంతిపర్వం (143.49)లోని ఈ శ్లోకంలో 'కృష్ణ' నామానికి అర్థం చెప్పబడింది.

కృషామి మేదినీం పార్థ భూత్వా కృష్ణాయ సో మహాన్

కృష్ణో వర్ణశ్చ మే యస్మాత్ తేన కృష్ణో஽హమర్జున

అర్జునా! నేను నల్లని కొయ్యగొడ్డలినై భూమిని చీల్చడం చేతను, నల్లని రంగు గలవాడనగుట చేతను నన్ను కృష్ణుడు అంటారు. (ఇంతకుముందు 58వ నామం వివరణలో ఉదాహరించిన ఇదే శ్లోకానికి, ఇప్పుడు ఉదాహరించిన శ్లోకానికి స్వల్పంగా పాఠ్యభేదం ఉంది. ఇది పాఠ్యాంతరం కావచ్చును).

'నల్లనివాడు' అన్న సందర్భంలో శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు –

కణ్ణన్ ఏనుమ్ కరుమ్ దైవమ్ – నాచ్చియర్ తిరుమొళి

కరియాన్ ఒరు కాళై – తిరుమొళి 3.7

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వ్యాఖ్య – **కర్షతి భగవాన్ ఆత్మానం ప్రతి వయో వర్ణ రూప లావణ్య మధురీ రసోత్కర్షణేన ఇతి కృష్ణః.**

కృషతే ఆత్మానమ్ ప్రతి భక్తాన్ స సౌందర్యేణ ఇతి కృష్ణః – తన ప్రతి భక్తుని ఆత్మను తన సౌందర్యముచే ఆకర్షించువాడు కృష్ణుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య– వేదవ్యాసుడు భగవానుని అవతారము. ఆయనే కృష్ణుడు లేదా కృష్ణద్వైపాయనుడు.

కృష్ణ ద్వైపాయనం వ్యాసం విద్ధి నారాయణమ్ ప్రభుమ్

కో஽హ్యన్యః పుండరీకాక్షాన్మహాభారత కృద్భవేత్ – విష్ణుపురాణము 3.4.5

ధర్మచక్రము రచయిత 'నాగలి', 'వ్యాసుడు' అన్న భావాలను సమ్వయపరుస్తూ ఇలా చెప్పారు – వేదములను అమర్చివిభజించి వేదవ్యాసుడు భక్తుల చిత్తములందు వ్యవసాయము చేయుటకు క్షేత్రమును దున్ని సిద్ధం చేశాడు. కనుక నారాయణుని స్వరూపుడైన వేదవ్యాసుడు కృష్ణద్వైపాయనుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'నల్లని' అన్న స్వరూపాన్ని మరొక అద్భుతంగా వివరించారు. ఇక్కడ నలుపు రంగు మన బుద్ధికి, శక్తికి, ఇంద్రియాలకు తెలియని విషయాన్ని సూచిస్తుంది. ఆకాశాంతరాళం నల్లగా కనుపించినట్లు. భక్తి అనే దివ్వెతో మాత్రమే ఆయన గురించి తెలిసికోవడం జరుగవచ్చును.

555. దృఢః

- భక్త సంరక్షణ కొఱకు, బలమైన, శక్తివంతమైన వ్యూహ రూపములు దాల్చువాడు.
- తన సంకల్పము, మాట, చేతలలో చంచలత లేనివాడు.
- పరమాత్ముడు అన్న ఋజువునుండి ఎలాంటి వాదాలద్వారా అయినా తప్పింపబడజాలనివాడు. నిస్సంశయముగా దేవదేవుడే.
- మహోన్నతమైన, మహాద్భుతమైన మహాశక్తిమంతుడు.

ఓం దృఢాయ నమః

'దృఢ' అంటే బలమైన, నిశ్చలమైన, పెద్ద, స్థిరమైన అనే అర్థాలను చెప్పవచ్చును.

శ్రీ వి.ఎన్. వేదాంత దేశికుల వివరణ – పరవాసుదేవుని వ్యూహములు ఏమాత్రమూ ఊహాజనితములు కావు. ఏమాత్రమూ అస్పష్టములు కావు. అవి దృఢమైనవి. శక్తిని, బలమును స్పష్టముగా తెలియజేయునవి. ఆ రూపములను స్మరించి, ధ్యానించుట భక్తులకు కష్టము కాదు. శ్రీ నృసింహమూర్తి శక్తి, ప్రభావమును ఆరాధించుటవలన భక్తులకు ఆ దృఢత్వము సుస్థిరమైన భక్తినొసగును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు ప్రేమ, కరుణ, వాత్సల్యము వంటి దివ్యగుణములనుండి ఎన్నడును చలించడు. దృఢుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు ధర్మసంస్థాపనయందు, పాపశిక్షణయందు దృఢుడు కాని శరణాగతులైన పాపులపట్ల మెత్తనివాడు.

శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి – వేద ప్రమాణములు శ్రీమన్నారాయణుడే దేవదేవుడని నిస్సంశయముగా తెలుపుచున్నవి. బాహ్య కుదృష్టులు ఎందరైనా, ఎన్ని కువాదాలు చేసినా గాని ఈ సత్యము నిశ్చయమైనది. కనుక భగవానుడు దృఢుడు.

స్థూలత్వాత్ బలవత్వాచ్చ దృఢ ఇత్యభిధీయతే – దృఢో స్థూలో బలవాన్ వా – దృఢత్వము అనగా చాలా పెద్ద, చాలా బలమైన, చాలా శక్తివంతమైన గుణము. తన శత్రువులను రూపుమాపడానికి భగవానుడు దృఢమైన రూపములు ధరించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సముద్ర జలములను చెలియలికట్ట నిలిపివేయును. శరీరమును అస్థిపంజరము జీవితాంతము నిలిపియుంచును. భూమిపై గిరితరులు స్థిరముగానుండును. ఇవన్నీ సృష్టిలో భగవానుడు పొందుపరచిన దృఢత్వ లక్షణములు.

556. సంకర్షణః

557. అచ్యుతః

556,557. సంకర్షణోఽచ్యుతః

సంకర్షణః

- సంసారంలో చేతనాచేతనములైన ఆత్మలన్నింటిని తనవైపు లాగుకొనేవాడు. (ఆకర్షించేవాడు).

సంకర్షణోఽచ్యుతః

- ప్రళయకాలమున అన్నింటినీ తనవైపు ఆకర్షించి లీనం చేసుకొంటూ, తన దివ్యస్వరూపంనుండి ఎన్నడును చ్యుతిని (భ్రంశమును) పొందనివాడు.

అచ్యుతః

- తన పరబ్రహ్మ స్థానమునుండి ఎన్నడూ చలించనివాడు.
- తన భక్తులను ఎన్నడూ పతనము కానీయనివాడు.
- జననము, వయోవృద్ధివంటి పరిణామములకు లోనుగానివాడు.

ఓం సంకర్షణాయ అచ్యుతాయ నమః

ఓం సంకర్షణాయ నమః

ఓం అచ్యుతాయ నమః

శ్రీ శంరులు 'సంకర్షణోऽచ్యుతః' అని విశేషణముతో కూడిన ఒకే నామంగా పరిగణించారు. శ్రీ పరాశరభట్టులు 'సంకర్షణః', 'అచ్యుతః' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

ఓం సంకర్షణాయ అచ్యుతాయ నమః

శ్రీ శంకరులు – **'సంకర్షణోऽచ్యుతః'** నామమునకు –

ప్రళయకాలమున సర్వజీవులను ఆకర్షించి, తనలో లయం చేసుకొనే భగవానుడు తానుమాత్రం చలించడు (చ్యుతిని పొందడు, పతనం కాడు). ఆకర్షించేవాడు సంకర్షణుడు. చ్యుతిని పొందనివాడు అచ్యుతుడు. వెరసి 'సంకర్షణోऽచ్యుతుడు'.

ఓం సంకర్షణాయ నమః

శ్రీ భట్టులు – **'సంకర్షణః'** నామమునకు –

సంసారే చిత్ అచితోః ఆత్మాని సమం కర్షణాత్ సమం కర్షమ్ నయతి – చిత్, అచిత్ లను సమంగా అన్నింటినీ తనవైపు ఆకర్షించేవాడు, వానిని ఏకం చేసేవాడు సంకర్షణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సమ్యక్ కర్షతి ఇతి సంకర్షణః. శ్రీ భగవాన్ స్వజనాన్ ఆత్మానమ్ ప్రతి స్వకీయైః వాత్సల్య మాధుర్యాది గుణైః కర్షతి** – చక్కగా ఆకర్షించేవాడు సంకర్షణుడు. భగవానుడు తన దివ్య వాత్సల్య రూప గుణాదులచే తన భక్తులను తనవైపు ఆకర్షించును.

ఇక్కడ మూడు నామములు వరుసలో వచ్చినవి – **దృఢః, సంకర్షణః, అచ్యుతః** – వీటి క్రమం గురించి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా చక్కగా వివరించారు.

దృఢః – బలము, స్థిరత్వము, స్థూలత్వము అనే లక్షణములున్నవాడు.
సంకర్షణః – సంసారంలో చిక్కుకున్నవారిని విముక్తులను చేయడానికై తనవైపు లాగేవాడు.
అచ్యుతః – అన్నింటినీ తనవైపు లాగుతున్నాగాని తాను మాత్రం చలించనివాడు.

ఇదే **దృఢః, సంకర్షణః, అచ్యుతః** క్రమాన్ని ధర్మచక్రము రచయిత ఇలా వివరించారు – నీటిలో కొట్టుకుపోతున్నవానిని రక్షించాలంటే ముందు లాగేవాడు బలంగా ఉండాలి (దృఢః). తనవైపుకు లాగాలి (సంకర్షణః). మునిగిపోయేవాడిని రక్షించే సంకల్పం స్థిరంగా ఉండాలి గాని తాను మాత్రం చలించరాదు (అచ్యుతః).

ఓం అచ్యుతాయ నమః

'అచ్యుతః' నామము మూడుమార్లు స్తుతింపబడినది.

11వ శ్లోకము. 101వ నామము. అచ్యుతః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః**

35వ శ్లోకము. 320వ నామము. అచ్యుతః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**

59వ శ్లోకము. 557వ నామము. అచ్యుతః – **వేధాః స్వాంగోऽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోऽచ్యుతః**

'చ్యుతి' అనగా పడిపోవుట, విడనాడుట, జారిపోవుట, పతనమగుట. ఎన్నడును చ్యుతిని పొందనివాడు అచ్యుతుడు.

ఈ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ – బ్రహ్మేంద్రాది దేవతలు కూడా కాలక్రమమున తమ తమ స్థానములను కోల్పోవుదురుగాని శ్రీమన్నారాయణుడు సదా శ్రీమన్నారాయణుడే గనుక అచ్యుతుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకము –

చ్యవనోత్పత్తి యుక్తేషు బ్రహ్మేంద్ర వరుణాదిషు
యస్మాన్ న చ్యవసే స్థానాత్ తస్మాత్ సంకీర్త్యసే అచ్యుతః

బ్రహ్మ, ఇంద్ర, వరుణాదులు కూడ జన్మము, అంతము, పదవీభ్రంశము వంటివి కలిగియున్నారు. కాని నీవు వానికతీతుడవు గనుక అచ్యుతుడవు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – కామాది గుణములకు అతీతుడైనందున శ్రీహరి అచ్యుతుడు.

యస్మాత్ న చ్యుత పూర్వోऽహమ్ అచ్యుతస్తే న కర్మణా (మహాభారతము. శాంతిపర్వము 12.330.16). దీనిని శంకరులు – **స్వరూప సామర్థ్యాత్ న చ్యుతో న చ్యవతే న చ్యవిష్యతి ఇతి అచ్యుతః** – అని వివరించారు. ఆయన స్వరూప సామర్థ్యములలో ఎన్నడును కొరవడలేదు (పతనము కాలేదు). ఇప్పుడు కొరత లేదు. ఇంకముదెన్నడును కొరత రాజాలదు. ఆయన వైభవము, శక్తి, సౌందర్యములు అపూర్వములు, అనంతములు, అవిచ్ఛిన్నములు. కనుక ఆయన అచ్యుతుడు.

మస్కట్ లో శ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామి కళ్యాణము. ఏప్రిల్ 2019.

జీవాత్మ కర్మఫలములను అనుభవించుచుండును. పరమాత్ముడు కేవలం సాక్షి. కర్మలకు అంటనివాడు. కనుక అచ్యుతుడు – అని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీ భట్టులు ఇచ్చిన మరొక వ్యాఖ్య – తన భక్తులను ఎన్నడూ విడనాడనివాడు అచ్యుతుడు. **తేభ్యః ప్రపన్నేభ్యః న అపగతః అచ్యుతః.** భగవానుని శరణుజొచ్చినవారికి ఆయన ఎన్నడూ దూరం కాడు. కనుకనే పార్థసారథియై అర్జునుని రథాన్ని నడిపాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించినది – **మిత్రభావేన సంప్రాప్తమ్ న త్యజేయమ్ కదాచన దోషో యద్యాపి తస్య స్యాత్.** ఎటువంటి దోషములున్నవాడైనా మిత్రభావంతో నా దగ్గరకు వస్తే వానిని ఏ పరిస్థితులలోనూ త్యజించను – అని రామాయణంలో రాముడన్నాడు.

న మే భక్తాః ప్రణశ్యతి. నా భక్తుడెన్నడూ నశింపడు (గీత).

'చ్యుతము' అనగా మార్పు కూడాను. తైత్తరీయారణ్యము (10.11)లో భగవంతుడు – **శాశ్వతమ్ శివమ్ అచ్యుతమ్** – అని చెప్పారు. భగవానుడు మార్పులకు అతీతుడు గనుక అచ్యుతుడు.

558. వరుణః

- ఆవరించువాడు.
- సాయంకాల సూర్యుడు.

ఓం వరుణాయ నమః

వృణ్-వరణే – అనగా 'కప్పివేయుట' – అనే దాతువునుండి ఈ నామమును వివరించారు. (ఆవరణము, ఆవృతము వంటి పదాలను గమనించనగును.) **యు స్థిర సర్వమావృత్య వరుణస్సతు కథ్యతే** – సమస్తాన్ని ఆవరించి ఉండేవాడు వరుణుడు. **వ్రియతే సర్వమనేనేతి వరుణః** – సకలమును ఆవరించియున్నవాడు వరుణుడు.

ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయోపనిత్తు (1.1) నుండి ఉదాహరించారు. **యేన ఆవృతం ఖం చ దివమ్ మహీం చ.** ఆకాశంతరాళము, స్వర్గము, భూమి కూడ అతనిచే ఆవరింపబడియున్నవి.

'వరుణ' అన్న పదమునకు 'సాయంకాల సూర్యుడు' అని కూడ అర్థమున్నది. సాయంకాలంలో సూర్యుడు తన కిరణాలను ఉపసంహరించుకొని తననే కప్పివేసుకొంటాడు. అలాగే పరమేశ్వరుడు తననుండి ఉద్భవించిన ద్వంద్వ ప్రవృత్తి కలిగిన జగమును తనయందే లీనము చేసుకొంటాడు. అక్షరమైన చిత్ స్వరూప సత్యము సూర్యునినుండి శక్తి మరియు కాంతి రూపంలో వ్యక్తమగుచున్నది. ఇదియే 'హిరణ్మయము' అని ఉపనిషత్తులు కీర్తించినవి. కనుక నారాయణుని వరుణుడని, సూర్యనారాయణుడని స్తుతించుట సముచితమని శ్రీ చిన్మయానంద అన్నారు.

ఈ మంత్రమునకు ధర్మచక్రము రచయిత చెప్పిన కొన్ని ఆసక్తికరమైన అనుభవములు – వరుణుడు జలములకు ప్రభువు. వరుణుడు సాయంకాలపు సూర్యుడు. వరుణుడు పశ్చిమ దిక్కునకు అధిపతి. సూర్యుడు అస్తమించినపుడు చీకటులు ఆవరించినట్లుగానే దైవచింతన లేనివాడు అంధకారములో చిక్కుకొనిపోవును. భగవంతుని తలచినవానికి జ్ఞానదీపము మార్గదర్శియగును.

559. వారుణః

- తనను ఆశ్రయించినవారి పట్ల ఆదరము గలవాడు.
- వరుణుని పుత్రులు – వసిష్ఠుడు, అగస్త్యుడు.
- తన భక్తుల కష్టములను తొలగించేవాడు.

ఓం వారుణాయ నమః

ఈ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తం స్వామిత్వేన వృణుతే ఇతి వరుణః తత్ర భావో వారుణః.** భగవంతుని ప్రభువుగా నమ్ముకొన్నవాడు వరుణుడు. అట్టివారితో సదా తోడుండెడివాడు వారుణుడు, భగవానుడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానానికి నిరుక్తము రచయిత వివరణ – **స్వామిత్వేన వృణనేషు స్థితో వారుణ ఈరితః.** శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుమొళి (1.10.9)నుండియు, పెరియాళ్వార్ తిరుమొళి (5.4.5)నుండియు ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **వరుణస్య ఆపత్యమ్ వసిష్ఠః అగస్త్యో వా వారుణః.** వరుణుని పుత్రులనబడు వసిష్ఠుడు, అగస్త్యుడు వారుణులు. వీరిరువురును భగవంతుని అంశావతారములే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరణ – **వారణయతి నివారయతి విపదమ్ స్వజనానామ్ ఇతి వారుణః.** స్వజనుల విపత్తులను నివారించువాడు వారుణుడు.

560. వృక్షః

- సత్పురుషులకు ఆశ్రయమునిచ్చువాడు (చెట్టునీడవలె).
- వృక్షమువలె స్థిరమైనవాడు.

ఓం వృక్షాయ నమః

వృజ్ - వరణే -ఆశ్రయించుట – అన్న ధాతువునుండి శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును వివరించారు. నీడనిచ్చే చెట్టులాగా భగవంతుడు భక్తుల సేద దీర్చి వారికి సౌలభ్యము కలిగించడానికి సదా సిద్ధంగా ఉంటాడు. భక్తుడు తనవద్దకు రావాలని వేచియుంటాడు (శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్యస్వామి వివరణ).

సాధూనామాశ్రయత్వాచ్చ సర్వేనస్సహనాదపి సర్వసత్వాప జీవ్యత్వాత్ వృక్ష ఇత్యభిధీయతే - సత్పురుషులకు ఆధారమైనవాడు, తన భక్తుల సమస్త పాపములను సహించేవాడు, సమస్త ప్రాణులకు బ్రతుకు తెరువైనవాడు, అందరికీ ఆధారమైనవాడు కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు 'వృక్షము' అని స్తుతింపబడుచున్నాడు.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన కొన్ని మూలములు –

నివాస వృక్షః సాధూనామ్ ఆపన్నానామ్ పరాగతిః – రామాయణము. కిష్కింధకాండ 151.9.

వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠతేభ్యః – నిశ్చలమైన వృక్షమువలె ఆకాశమునందు నిలిచియున్నది – మహానారాయణోపనిషత్తు 10.4

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తులో – ఏ బ్రహ్మముకన్న శ్రేష్ఠమైనదిగాని, వేరైనదిగాని, పెద్దదిగాని, చిన్నదిగాని ఏదీ లేదో, ఏది వృక్షములాగా ఆకాశమునందు నిలబడియున్నదో, అట్టి బ్రహ్మముచేత సమస్త ప్రపంచము పరిపూర్ణమై, వ్యాప్తమై యున్నది.

శ్రీ శంకరులు కూడా – **వృక్ష ఇవ స్తబ్ధో దివి తిష్ఠతేభ్యః** – అనే వాక్యాన్నే ఉదాహరించారు. కాని అందులో 'దృఢమైన, నిశ్చలమైన, స్థిరమైన' అన్న భావాన్ని గ్రహించారు.

ఈ ప్రపంచమే ఒక మహావృక్షమనే భావాన్ని తీసికొని శ్రీ చిన్మయానంద ఈ నామాన్ని వివరించారు – **ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థమ్ ప్రాహురవ్యయమ్.** (గీత 15.1). ఈ సంసారము ఊర్ధ్వ (పైకి) మూలములు (వ్రేళ్ళు) కలిగి, క్రిందివైపుకు కొమ్మలు విస్తరించి, అవ్యయమై, వేదములే ఆకులుగా కలిగి త్రిగుణములతో వర్ధిల్లుచు, విషయములే చిగురుటాకులై, మానవలోకమందు కర్మసంబంధములగు వ్రేళ్ళతో గట్టిగా నాటబడియున్నది.

శృతులలో 'వృక్ష' అన్నపదమును వివిధ భావములలో ఉపయోగించారని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఉదాహరించారు –

'వృక్ష' అనగా 'చెట్టు' అనే భావము –

ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థమ్ ప్రాహురవ్యయమ్ – గీత 15.1

ఊర్ధ్వమూల అవాక్ శాఖ ఏష అశ్వత్థ సనాతనః – కఠోపనిషత్ 2.6.1

వృక్షో న పక్వః – ఋగ్వేదము 4.20.5

'వృక్ష' అనగా 'సూర్యుడు' అనే భావము –

కః స్విద్ వృక్షో నిష్ఠితో మధ్యే అర్ణసః – ఋగ్వేదము 1.182.7

'వృక్ష' అనగా 'స్త్రీ' అనే భావము –

మర్యో న యోషామభి మన్యమానః – ఋగ్వేదము 4.20.5

'వృక్ష' అనగా 'ప్రకృతి' అనే భావము –

ద్వా సుపర్ణాః సయుజా సఖాయాః సమానమ్ వృక్షమ్ పరిషస్వజాతే – ఋగ్వేదము 1.164.20

'వృక్ష' అనగా 'పరమాత్మ' అనే భావము –

యస్మిన్ వృక్షే మాధ్వదః సుపర్ణాః నివిశంతే స్తువతే చాఽధి విశ్వేః – ఋగ్వేదము 1.164.22

ఇన్ని స్వరూపములలో వ్యక్తమయ్యే శ్రీనివాసుడు 'వృక్షః'.

ఈ నామమునకు శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొక అనుభవమును కూడ చెప్పారు –

వ్రాశ్చ్ - ఛేదనే – అన్న ధాతువునుండి 'వృక్షః' పదాన్ని 'చీల్చివేయుట' అనే భావంలో కూడ అన్వయించుకొనవచ్చును. భగవానుడు జీవులను వేరువేరు శరీరములలో బంధిస్తాడు. గ్రహ నక్షత్రాదులను దూరదూరంగా ఉంచుతాడు. సూర్యుడు చీకట్లను చీల్చుతాడు. ఒక చెట్టు తన ఫలాలను వేరువేరుగా అందించి అనేక వృక్షాలు ఉద్భవించడానికి దోహదమవుతుంది. ఇలా భగవానుడు వృక్షరూపుడై అనేక రూపాలలో వెలుగొందుతూ సృష్టిని నానావిధములుగా చేయుచున్నాడు. ఇలాంటి వృక్షతత్వాన్ని గ్రహించినవారు కామాదులను చీల్చి చెండాడి శ్రీహరియనెడి కల్పతరువును చేరగలరు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ నామమునుండి గ్రహించవలసినది. చెట్టునుండి చంచలమైన ఛాయనేగాక పుష్కలమైన ఫలాలను ఆశించాలి. కేవలం యాదవసైన్యాన్ని తీసుకొన్న దుర్యోధనుడు నీడతో సరిపెట్టుకొన్నాడు. శ్రీకృష్ణుని సారథ్యాన్ని కోరిన అర్జునుడు శాశ్వత సత్ఫలాలను పొందాడు.

561. పుష్కరాక్షః

- పోషించు (పుష్టి కలిగించు) కన్నులు కలవాడు.
- పద్మములవంటి కన్నులు కలవాడు.
- సమస్తాకాశమున వ్యాపించియున్నవాడు.
- సూర్యచంద్రులు కన్నులుగా గలవాడు.
- ధ్యానించినపుడు హృదయపద్మమును ప్రకాశింపజేయువాడు.

ఓం పుష్కరాక్షాయ నమః

ఈ ప్రియనామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

5వ శ్లోకము. 40వ నామము. పుష్కరాక్షః – **స్వయంభూః శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః**

59వ శ్లోకము. 561వ నామము. పుష్కరాక్షః – **వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః**

40వ నామమునకు నిరుక్తి వివరణ – **అక్షిణీ పుండరీకేవ భక్తానుగ్రహ కారిణీ యస్యాసౌ పుండరీకాక్షః స్వేష్టవర్ణస్తు పావకః.** తన భక్తులను అనుగ్రహించడానికి తామరపూవులను బోలిన కన్నులు గలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. పావనకరము. ఓం పుష్కరాక్షాయ నమః.

561వ నామమునకు నిరుక్తి వివరణ – **సతాం ప్రసాద వర్షేణ పోషకే యస్య చాక్షిణీ పుష్కరాక్ష స్స విజ్ఞేయో హ్యష్టార్ణః ప్రీతివర్ధనః.** సత్పురుషులమీద తన అనుగ్రహమును వర్షించి పోషించు నేత్రములు కలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ప్రీతికరము. ఓం పుష్కరాక్షాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు 'పుష్ - పుష్టౌ - పుష్టి కలిగించునది' అన్న ధాతువు ఆధారంగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ స్వామిదేశికన్ తమ 'శ్రీ భగవధ్యాన సోపానము'లో **'స్వాగత ఉదార నేత్రమ్'** అని స్తుతించారు. శ్రీరంగనాధుని కన్నులు సదా భక్తులవైపు చూస్తూ కరుణను వర్షిస్తాయి. శ్రీ దశావతార స్తోత్రము 2వ శ్లోకములో ఇలా వ్రాశారు – **అరవింద గహనాని తన్వాన్ ఇవ దత్త క్షణైర్వీక్షణైః.** ఆ కన్నులు తామరపూల అడవిలా కరుణను వర్షిస్తాయి.

పుష్కరములు అనగా తామరపూలు. కనుక తామరపూలవంటి కన్నులు కలిగినవాడు పుష్కరాక్షుడు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.6.7)నుండి శ్రీ రామానుజులు ఉదాహరించిన భాగాన్నే శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఉదాహరించారు – **తస్య యథాకప్యాసం పుండరీకమేవ అక్షిణీ.**

పుష్కరమనగా 'విశ్వాంతరాళము' అని కూడ. 'అక్షు' అనగా వ్యాపించుట. కనుక ఆకాశమంతా వ్యాపించినవాడు పుష్కరాక్షుడు – అని శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థాన్నే శ్రీ చిన్మయానంద కూడా అనుసరించారు.

పై అర్థాన్నే శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కొంత మార్చారు. పుష్కర - విశ్వాంతరాళాకాశము. అక్ష - కన్నులు. సూర్యచంద్రులు కన్నులుగానుండి ఆకాశమంతటిని చూచుచున్నవాడు పుష్కరాక్షుడు. **యస్య సూర్యశ్చక్షు శ్చంద్రమాంశ్చ పునర్ణవః** (అధర్వణ వేదము 10.7.33)

పుష్కరము అనగా హృదయపద్మము అనికూడ చెప్పవచ్చును. ధ్యానము చేసినపుడు హృదయపద్మమును ప్రకాశింపజేయువాడు పుష్కరాక్షుడు అనికూడ శ్రీ శంకరులు చెప్పారు. ధ్యానమును సాధన చేయు ఆరంభదశలో భ్రూమధ్యంకంటె హృదయంపై కేంద్రీకరించడం సులభమని ధర్మచక్రము రచయిత వ్రాశారు.

562. మహామనాః

- ఉదారమైన, విస్తారమైన మనసు కలవాడు.
- అనితర శక్తిమంతమైన మనసు కలవాడు.
- అనంతమైన బుద్ధి, జ్ఞానము కలిగినవాడు.

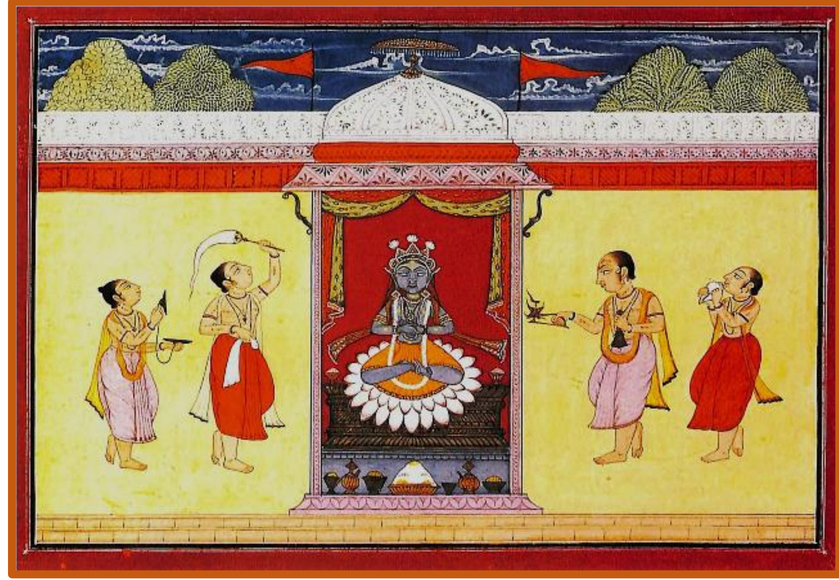
ఓం మహామనసే నమః

శ్రీ భట్టులు – భగవానుడు విశాల హృదయుడు. లోతైన, విస్తారమైన మనసు కలవాడు. భక్తులను మన్నించువాడు. శరణాగతులైన పాపులను కాచువాడు. ద్రౌపదికి తగినంత సహాయము చేయలేదని చింతించినవాడు.

శ్రీ శంకరులు – **మనసైవ జగత్ సృష్టిం సంహారం చ కరోతి యః.** అని విష్ణుపురాణము(5.22.15)లో ఉన్నది. ఆయన సంకల్పమాత్రముననే, కర్మేంద్రియములతో పని లేకుండా, సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములను నిర్వహించును. కనుక శ్రీహరి మనసు మహాశక్తిమంతమైనది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యం మేధాం దేవగణాః పితరశ్చ ఉపాసతే, తయా మామ్ అద్య మేధయా అగ్నే మేధావినం కురు.** అని యజుర్వేదము (32.14)లో ఉన్నది. అంతటా అంతర్యామి అయిన ఆయనకు తెలియనిది లేదు. అందరూ జ్ఞానము కొరకు ఆయనను ఆరాధిస్తారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శరీరము, ఇంద్రియములు, మనసు - వీనిలో శరీరము స్థూలమైనది. మనస్సు అన్నింటికంటె సూక్ష్మమైనది. మనసు వలననే ఇంద్రియులు, తద్వారా శరీరము వర్తించును. భగవానుడు అన్నింటికంటె సూక్ష్మతరుడు. అన్ని కార్యములకు మూలము.

1725 కాలపు చిత్రం. చంబా ప్రాంతపు మహేష్ చిత్రించి ఉండవచ్చును. ఈ చిత్రంలో బుద్ధుని విష్ణువు అవతారంగా పూజిస్తున్నారు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Buddha,_the_Ninth_Incarnation_of_Vishnu.jpg

శ్రీలంకలో బుద్ధమందిరంలోని విగ్రహాలు.

భగవాన్ భగహానందీ వనమాలీ హలాయుధః |
ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుర్గతిసత్తమః || (60)

563. భగవాన్

- పూజనీయుడు. పూజ్యులందరిలోను పూజ్యతముడు.
- సమగ్రమైన షడ్గుణములు సంపూర్ణముగా కలిగినవాడు.
- ఉత్పత్తి ప్రళయములను, గతాగతములను, విద్య అవిద్యలను తెలిసినవాడు.

ఓం భగవతే నమః

సర్వహేయ ప్రత్యనీక కళ్యాణగుణవత్తయా పూజ్యాత్ పూజ్యతమో యోऽసౌ భగవానితి శబ్ద్యతే. లోకంలో ఉన్న ప్రతిదుర్గుణానికి అనేకానేక సద్గుణాలు కలవాడు. అందుచేత పూజ్యులందరిలోను పూజ్యుడు భగవానుడు అని పిలువబడుచున్నాడు.

సకల కళ్యాణగుణ పరిపూర్ణుడు, దోషరహితుడు అయినందున శ్రీమన్నారాయణుడు భగవానుడు, పూజ్యనీయుడు అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. 'భగ' అన్న పదానికి షడ్గుణైశ్వర్యములు అని అర్థం ఉంది కాని శ్రీభట్టులు ఈ నామవ్యాఖ్యానానికి ఆ అర్థం తీసుకోలేదు (తరువాతి నామమైన 'భగహా' వ్యాఖ్యానానికి శ్రీభట్టులు ఆ అర్థాన్ని ఉపయోగించారు.) అయితే ఇతర వ్యాఖ్యానకర్తలు 'భగవాన్' నామ వివరణకు ఆ అర్థం తీసుకొన్నారు. పూజింపదగినవాడు గనుక భగవాన్ అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. అమరకోశ వ్యాఖ్యానంలో **'భజయత ఇతి భగః'** అని ఉంది. అది శ్రీ భట్టుల వివరణకు సరిపోతుంది.

శ్రీ శంకరులు 'భగ' అనగా షడ్గుణైశ్వర్యములు అన్న అర్థంలో 'భగవాన్' నామమును వ్యాఖ్యానించారు. ఇందుకు విష్ణుపురాణము (6.5.74)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు.

ఐశ్వర్యశ్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః జ్ఞాన వైరాగ్య యోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరిణా
ఐశ్వర్యము (ప్రభుత), వీర్యము, యశస్సు, సిరి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము – అనే ఆరు గుణాలు సంపూర్ణముగా కలిగియున్నవాడు భగవాన్. ఈ శ్లోకానికి పాఠాంతరాలున్నాయి. 'వీర్యస్య' బదులుగా 'ధర్మస్య' అనీ, 'జ్ఞాన వైరాగ్యయోऽశ్చైవ' బదులుగా 'వైరాగ్యస్య అథ మోక్షస్య' అనీ కూడా ఉన్నాయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరణ – **భగో జ్ఞానాది షట్కమ్ విద్యతే నిరతిశయమ్ యస్మిన్నితి భగవాన్.** నిరతిశయమైన జ్ఞానాది షడ్గుణములు కలిగినవాడు భగవానుడు.

ఈ షడ్గుణముల గురించి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన వివరణ –

(1) ఐశ్వర్యము – అన్నింటిపై ఆధిపత్యము (ఈశ్వరత). భగవంతుడు అన్నింటికి, అన్ని కాలములందును ప్రభువు. ఆయనకు వేరు ప్రభువు లేడు. ఆయన పరమేశ్వరుడు. **న తస్య ఈశే కశ్చన** (తైత్తరీయారణ్య 10.10).

(2) వీర్యము – ఎంతటివాడినైన జయించువాడు. అనంతశక్తిమంతుడు. **ఉగ్రమ్ వీరమ్ మహావిష్ణుమ్.**

(3) యశము – కీర్తి. అందరును ఆయననే స్తుతింతురు. **తస్య నామ మహద్యశః** (తైత్తరీయారణ్యకము 10.1).

(4) శ్రీ – సంపద. శ్రీమహాలక్ష్మిని వక్షస్థలమున దాల్చినవాడు శ్రీనివాసుడు. **శ్రియం లక్ష్మీం ఔపలామ్ అంబికాంగం.** ఆమె భగవంతునికి నితరానపాయిని. క్షాంతిసంవర్ధిని.

(5) జ్ఞానము – భూత భవిష్యద్వర్తమానములన్నీ ఆయనకెరుకయే. ఆయన భూతభవ్యభవత్ప్రభువు. **యః సర్వజ్ఞ సర్వవిత్ యస్య జ్ఞానమయం తపః** (ముండకోపనిషత్తు 1.1.9).

(6) వైరాగ్యము – భగవంతునికి ఎటువంటి బంధములు, కర్మఫలాదులు, వికారములు వర్తించవు. **స వా అయమాత్మా బ్రహ్మ అకామ మయః** (బృహదారణ్యకము 4.4.5)

శ్రీ శంకరులు మరొక వ్యాఖ్యానము కూడా విష్ణుపురాణములోని శ్లోకము (6.5.78) ఆధారంగా చెప్పారు.

ఉత్పత్తిం ప్రళయం చైవ భూతానాం ఆగతిం గతిం
వేత్తి విద్యామవిద్యాంచ స వాచ్యో భగవానితి.

ఉత్పత్తి, ప్రళయము, గతాగతములు (సృష్టి సంహారములు), విద్య, అవిద్య – వీనిని సంపూర్ణముగా నెరిగినవాడే భగవానుడని చెప్పబడును.

564. భగహా

- షాడ్గుణ్య పరిపూరితుడు. కళ్యాణగుణములు సంపూర్ణముగానున్నవాడు.
- ప్రళయకాలమున సకల సంపదలను హరించి తనయందే లీనము చేసికొనువాడు.

ఓం భగఘ్నే నమః

భగైస్తు కళ్యాణగుణైః సర్వం సర్వత్ర గచ్ఛతి యశ్చాసౌ భగహా ప్రోక్తః షడర్ణ సుఖదాయకః - భగము అంటే ఆరు గుణముల సముదాయము. వీటిని సర్వత్ర ధరించియుంటాడు కనుక ఆయన 'భగహా'. ఈ నామము షడక్షరీమంత్రము. సుఖప్రదము. ఓం భగఘ్నే నమః.

విష్ణుపురాణములోని శ్లోకము (6.5.74) –

ఐశ్వర్యశ్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః
జ్ఞాన వైరాగ్య యోశ్చైవ షణ్ణాం వర్గో భగస్మృతః

ఈ శ్లోకాన్ని శ్రీ శంకరులు ఇంతకుముందటి నామమైన 'భగవాన్' వ్యాఖ్యానంలో ఉదాహరించగా, శ్రీ భట్టులు అదే విష్ణుపురాణశ్లోకాన్ని ఈ 'భగహా' నామ వ్యాఖ్యానంలో ఉదాహరించారు. శ్రీ భట్టులు చెప్పిన భాష్యము – **భగ శబ్దయాన్ స కళ్యాణ గుణాన్ హన్తి తు గచ్ఛతి.** 'భగ' శబ్దము ద్వారా తెలుపబడిన ఆరు కళ్యాణ గుణములను కలిగియున్నవాడు. (హన్తి - గచ్ఛతి - వెళ్ళువాడు). 'హా' శబ్దమునకు 'నాశనము చేయుట' అనే అర్థమున్నది. ఉదాహరణకు 'వీరహా'. కాని శ్రీ భట్టులు 'హా'ను 'హన్తి' అని అన్వయించారు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదేవిధంగా – **భగం మాహాత్మ్యం జిహీతె గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ఇతి భగహా** – అని వ్రాశారు.

శ్రీ శంకరులు **'హా'** అనగా **'సంహరించుట, హరించుట'** అన్న అర్థంలో ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. **ఐశ్వర్యాదికమ్ సంహార సమయే హన్తి ఇతి భగహా.** ప్రళయ సమయమున సకలైశ్వర్యములను రూపుమాపువాడు **'భగహా'**. ఈ అర్థాన్ని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ

కొంచెం తేడాగా విశదీకరించారు. అంతనూ తనలో లీనం చేసుకోవడమే ఇక్కడ సంహారం. కనుక ఇది నాశనం కాదు, ఉత్పత్తి స్థానానికి చేర్చడం అని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

ధనము, కీర్తి వంటివి శాశ్వతం కాదని, వాటిపట్ల మోహము పెంచుకొనవద్దని ఈ నామము మనకు ఉద్బోధించునని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

565. నందీ

ఆనందీ

- నందగోపుని కుమారుడు.
- షడ్గుణైశ్వర్య పరిపూర్ణుడగుటచేత ఆనందమే స్వరూప స్వభావములుగా కలిగినవాడు.
- తన భక్తుల సాంగత్యమువలన సదా సంతోషించువాడు.
- తన భక్తులకు ఆనందము కలిగించువాడు.

ఓం నందినే నమః

ఓం ఆనందినే నమః

శ్రీ భట్టులు 'నందీ', 'ఆనందీ' అనే రెండు నామములను చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు 'ఆనందీ' అనే నామమునే చెప్పారు. శ్రీ భట్టులు రెండు నామముల వివరణను సంకర్షణవ్యూహమూర్తియైన బలరామావతారము పరముగా అన్వయించారు. శ్రీ శంకరులు శ్రీకృష్ణావతారమును 'ఆనందీ' నామమునకు అన్వయించారు.

నందగోపుని కుమారుడు బలరాముడు. ఈయన సంకర్షణవ్యూహ విభవావతారము. కనుక 'నందీ'. ఇదే నామమునకు శ్రీ చిన్మయానంద – **నందగోప కుమరన్ నారాయణన్** – అని చెప్పారు.

శ్రీ శంకరులు 'ఆనందీ' అనగా సచ్చిదానంద స్వరూపుడని వివరించారు. ఎందుకంటే సకలైశ్వర్యములు భగవానునికి పరిపూర్ణముగా ఉన్నాయి. **సుఖస్వరూపత్వాత్ ఆనందీ – సర్వాభిః సంపద్భిః సమృద్ధత్వాత్ ఆనందీ.**

శ్రీ భట్టులు 'ఆనందీ' అనగా గోపకులంలో సర్వులకూ ఆనందము కలుగజేసిన బలరాముడు అని వ్రాశారు. ధర్మచక్రము రచయిత ఇదే 'ఆనందీ' నామమునకు – గోపకులంలో అందరికీ ఆనందం కలిగించిన శ్రీకృష్ణుడు – అని వ్రాశారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరణ – **నందతి సమృద్ధయతి ఇతి నందీ.** తన భక్తులకు సమృద్ధిని, ఆనందమును కలుగజేయువాడు 'నందీ'. శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవానునికి శరణాగతులైనవారు ఆయన ఆనందమును అందుకొందురు. ఈ రెండు భావములను 'ఆనందీ' నామమునకు కూడ అన్వయింపవచ్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన స్వభావము స్వతఃసిద్ధముగా ఆనందమయము. కాని కనులు మూసుకొని చీకటిని అనుభవించినట్లుగా మనము జ్ఞానమును వదులుకొని దుఃఖములను అనుభవిస్తున్నాము. కనుక భగవంతుని, మరియు మన ఆనంద స్వభావమును తెలిసికొని ఈ దుఃఖములనుండి విముక్తులము కావచ్చును. భగవంతుని భక్తితో అర్చించుటయే ఇందుకు సాధనము. భగవంతునిపట్ల ధ్యానముతో సంపూర్ణముగా పరవశులైన కారణంగానే గోపికలు సచ్చిదానందమును అనుభవించారు. **ఓం నందినే నమః. ఓం ఆనందినే నమః.**

566. వనమాలీ

- వనమాలను ధరించినవాడు.

ఓం వనమాలినే నమః

స్వసృజత్యభూత సూక్ష్మాణాం మాలయా నిత్యయోగతః వనమాలీ సమఖ్యాతో హ్యష్టార్ణో భూషణప్రదః - తన చేత సృష్టింపబడిన పంచభూతములను, తన్మాత్రలను మాలగా ధరించినవాడు వనమాలి. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఆభరణప్రదము. ఓం వనమాలినే నమః.

సదా వైజయంతీమాలను ధరించువాడు వనమాలి. శబ్ద, స్పర్శ, రస, రూప, గంధములనెడు ఐదు తన్మాత్రలకు అధిష్ఠానదేవత వైజయంతీమాల. ఈ పంచతన్మాత్రలను మనము పంచేంద్రియములద్వారా గ్రహిస్తున్నాము. ఇవి పంచభూతములకు సంబంధితములు.

వనమాల అంటే అడవిపూల మాల. సాధరణంగా ఐదు రంగుల పూలను వనమాలలో కూరుస్తారు. పంచభూతమయమైన సకల జగత్తును తన కంఠమునందు ధరించువాడు వనమాలి అని ఇక్కడ గ్రహింపవలెను.

మన సకలేంద్రియములను భగవానునిపట్ల లీనము చేసి. నిశ్చలమైన భక్తితో భగవానుని అర్చించవలెనని ధర్మచక్రము రచయిత వ్రాశారు.

తన నాగలితో నదిని మళ్ళిస్తున్న బలరాముడు. 1650 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brooklyn_Museum_-_Balarama_Pulling_Hastinapur_toward_the_Ganages_Page_from_a_Bhagavata_Dasamskanda_series.jpg

567. హలాయుధః

- హలము, అనగా నాగలిని, ఆయుధముగా ధరించినవాడు.

ఓం హలాయుధాయ నమః

హలం చ సతతం సీరం ధత్తే యోఽసౌ హలాయుధః సీరకార్య సమృద్ధ్యర్థో వస్వర్ణో మంత్రనాయకః. - ఎల్ల వేళల నాగలిని ధరించి ఉండేవాడు హలాయుధుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. వ్యవసాయం ఫలిస్తుంది. ఓం హలాయుధాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వివరణ – **హలం ఆయుధం అస్య ఇతి హలాయుధః** – నాగలిని ఆయుధముగా గలవాడు హలాయుధుడు. ఈ నామము శ్రీ బలరామావతారమును స్తుతించునది.

శ్రీ భట్టుల వివరణ – పంచభూతముల సమృద్ధికై శ్రీమన్నారాయణుడు తన చేత నాగలి ధరించి రైతువలె పని చేయును గనుక హలాయుధుడు.

568. ఆదిత్యః

- దేవకీ నందనుడు. పూర్వజన్మములో దేవకియే అదితి.
- అదితి, కశ్యపులకు జన్మించిన శ్రీవామనమూర్తి.
- 'ఆ' అను బీజాక్షరముచే ప్రసన్నుడగు సంకర్షణుడు.
- మోక్షమును ప్రసాదించువాడు.

నారాయణ తిరుమల దేవాలయంలో
శ్రీ బలరాముని విగ్రహం - వికీపీడియా చిత్రం – రాజశేఖర్ తీసినది

ఓం ఆదిత్యాయ నమః

ఈ దివ్య నామము 5వ, 60వ శ్లోకములలో స్తుతింపబడినది.

5వ శ్లోకము. 39వ నామము. ఆదిత్యః – **స్వయంభూః శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః**

60వ శ్లోకము. 568వ నామము. ఆదిత్యః – **ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుః గతిసత్తమః**

39వ నామమునకు వ్రాసిన అర్థములు –

- సూర్యమండల మధ్యవర్తియై బంగారువర్ణముతో ప్రకాశించు పురుషుడు.
- ద్వాదశాదిత్యులలో విష్ణువు.
- సమస్తమును ప్రకాశింపజేసి పోషించువాడు.
- అదితియొక్క కుమారుడైన వామనుడు.

ఇక 568వ నామమునకు తెలుపబడిన అర్థములు –

అవర్ణాదేవ ప్రాప్యో యః ఆదిత్యః పరికీర్తితః అదితిర్దేవకీ తస్యాః ఆదిత్యోవా హ్యపత్యతః - తనకు బీజాక్షరమైన 'అ'కారముచే పొందదగినవాడు. గత జన్మలో అదితిగా ఉన్న దేవకి గర్భాన జన్మించినవాడు. ఆదిత్యుడు. శ్రీ భట్టులు 'దేవకీనందనుడు' అనే అర్థాన్ని తెలుపుతూ విష్ణుధర్మము (93.44)నుండి ప్రమాణం చూపారు –

దాక్షాయణి త్వం అదితిః సంభూతా వసుధాతలే
నిత్యైవ త్వం జగద్ధాత్రీ ప్రసాదం తే కరోమ్యహమ్

దాక్షాయణీ! నీవు భూమిపై జన్మించిన అదితివి. నీవు జగన్మాతవు. నీకు ప్రమాణములు.

శ్రీ శంకరుల వివరణ – **అదిత్యాం కశ్యపాత్ వామన రూపేణ జాత ఆదిత్యః** – కశ్యపునికి అదితియందు వామనరూపమున అవతరించివాడు ఆదిత్యుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్తభరద్వాజ చెప్పిన ప్రమాణము –

భాద్రమాసే సితేపక్షే ద్వాదశ్యాం శుభవాసరే
కశ్యపాత్ అదితేర్మాతుః భగవాన్ వామనః అభవాత్

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక వివరణ – **'ఆ'వర్ణాత్ ఆతః ఇత్యః ప్రాప్యః ఇతి ఆదిత్యః** – సంకర్షణుని బీజమంత్రము 'ఆ'. ఆ బీజమంత్రముచేత ప్రాప్తించువాడు ఆదిత్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – **ఆత్** - విష్ణువునుండి, **ఇత్య**-లభించునది. **ఆదిత్య**- విష్ణువు ద్వారా ప్రసాదింపబడు మోక్షము. అట్టి మోక్షమును ప్రసాదించువాడు ఆదిత్యుడు.

తరువాతి నామములను శ్రీ భట్టులు 'నారాయణావతారము' పరముగా వ్యాఖ్యానించారు. 'నారాయణ' నామము అత్యంత గోప్యము. అయినను 'నారాయణ' నామము నారాయణావతారమునుకూడ తెలుపును అని శ్రీ వి.వి.రామానుజన్ చెప్పారు. శ్రీమహావిష్ణువు బదరికాశ్రమములో నరనారాయణ అవతారములను దాల్చెను.

569. జ్యోతిరాదిత్యః

- దివ్యప్రకాశముతో విరాజిల్లుచున్న సూర్యుడు. జ్యోతిష రూపుడైన ఆదిత్యుడు.
- సూర్యమండలాంతర్గతమైన జ్యోతియందున్న పరమాత్మ.
- సూర్యునివలె (కంటె చాల) ప్రకాశించువాడు.

ఓం జ్యోతిరాదిత్యాయ నమః

సమస్త తేజోహరణ జ్యోతిషా దీప్యతే చ యః స వై స్యాత్ జ్యోతిరాదిత్యః నవార్ణో జ్ఞానదాయకః - అన్ని తేజస్సులను తనలో ఏకీభవింపచేసుకొనగల తేజస్సుతో ప్రకాశించేవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. జ్ఞానదాయకము. ఓం జ్యోతిరాదిత్యాయ నమః.

ఇతని తేజస్సుముందు సూర్యుని తేజస్సు వెలవెలపోతున్నది. శ్రీభట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్యానము – **దివ్యాశ్చర్య జ్యోతిర్మయత్వాత్ అపూర్వః జ్యోతిరాదిత్యః.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతము శాంతిపర్వము (344.90) నుండి ఉదాహరించారు – **నిష్ప్రభాని చ తేజాంసి బ్రహ్మాచైవ ఆసనాత్ చ్యుతః** – నరనారాయణులు భవునితో (రుద్రునితో) యుద్ధము చేసినపుడు సకల తేజస్సులు కాంతిహీనములయ్యెను. బ్రహ్మకూడ తన ఆసనమునుండి చలించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **జ్యోతిషీ సవితృమండలే స్థితః జ్యోతిరాదిత్యః** – అనగా సూర్యమండల మధ్యమున ఉన్న తేజోమయమూర్తి.

ధ్యేయః సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ
నారాయణః సరసిజాసన సన్నివిష్టః
కేయూరవాన్ మకరకుండలవాన్ కిరీటీ
హారీ హిరణ్మయ వపుర్ధృతశంఖచక్రః
పద్మాసనాసీనుడై, కేయూర మకర కుండల కిరీటధారియై, శంఖచక్రములను ధరించి ప్రకాశించుచున్న హిరణ్మయమూర్తియగు శ్రీమహావిష్ణువును ధ్యానించుచున్నాను.

శ్రీకృష్ణదత్తభరద్వాజ వివరణ – **ద్యోతతే దీప్యతి ఇతి జ్యోతిః, జ్యోతిః ఆదిత్య ఇవ ఇతి జ్యోతిరాదిత్యః** – సూర్యునివలె ప్రకాశించువాడు జ్యోతిరాదిత్యుడు. ఇందుకు ఆయన చెప్పిన ప్రమాణములు –

వేదాహమేతమ్ పురుషమ్ మహాంతమ్ ఆదిత్యవర్ణమ్ తమసా పరస్తాత్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.8
సర్వస్య ధాతారమ్ అచింత్యరూపమ్ ఆదిత్యవర్ణమ్ తమసా పరస్తాత్ – భగవద్గీత 8.9

ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని శ్లోకము (డా. క్రోవి పార్థసారధి ఉదాహరించినది) –
హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపి హితం ముఖం
తత్ త్వం పూషన్న పావృణు సత్యధర్మాయ దృష్టయే

ఓ పరమేశ్వరా! సువర్ణకాంతితో ప్రకాశించే నీ బింబం బ్రహ్మలోకద్వారాన్ని మూతలా కప్పియున్నది. ఓ సూర్యభగవానుడా! వ్రతనిష్ఠుడనైన నేను, సత్యాన్ని దర్శించడానికి వీలుగా బ్రహ్మలోకద్వారానికి మూతలా ఉన్న నీ కాంతిని ఒక్కసారి ఉపసంహరించుకో. అప్పుడు నేను సత్యమార్గాన్ని చూడగలుగుతాను. ఓం జ్యోతిరాదిత్యాయ నమః.

570. సహిష్ణుః

- అపారమైన సహనము కలవాడు.
- క్షమించువాడు.
- మనకొరకు అమితమైన కష్టములను భరించువాడు. (తాను కర్మరహితుడై కూడాను).
- శత్రువులను జయించువాడు.
- భక్తులు సమర్పించినవానిని ప్రీతితో గ్రహించువాడు.
- ద్వంద్వములను సహించువాడు.

ఓం సహిష్ణవే నమః

ఈ పుణ్యనామము 16వ శ్లోకములోను, 60వ శ్లోకములోను కీర్తింపబడినది.

16వ శ్లోకము. 146వ నామము. సహిష్ణుః – **భ్రాజిష్ణుః భోజనం భోక్తా సహిష్ణుః జగదాదిజః**

60వ శ్లోకము. 570వ నామము. సహిష్ణుః – **ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుః గతిసత్తమః**

(1) అపారమైన సహనము కలవాడు సహిష్ణువు.

అనేక అపరాధములను సహించువాడు **(అపరాధ సహనాత్ సహిష్ణుః)** అని వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీభట్టులు నారాయణునికి, రుద్రునికి జరిగిన పోరాటాన్ని ప్రస్తావించారు. పరాజితుడైన శివుని అపరాధమును భగవానుడు మన్నించాడట. ఇది బహుశా బాణాసురుని కాపాడడానికి శివుడు విష్ణువుతో చేసిన యుద్ధం గురించి కావచ్చును. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శిశుపాలుని తప్పిదాలను శ్రీకృష్ణుడు మన్నించిన వైనాన్ని ఉదాహరించారు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి రామాయణంనుండి శ్రీరాముని వర్ణన – **క్షమయా పృథ్వీ సమః** – ను ఉదాహరించారు. అంతే కాకుండా భగవానుడు దేవకి, అదితి, కౌసల్య వంటి క్షమామూర్తులకు జన్మించి వారి క్షమాగుణములను పుణికిపుచ్చుకొన్నాడట.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – 'సహనము' అనేది భగవంతుని తత్వముగా అనిపిస్తున్నది. ఆయన స్వభావము, ధర్మము, నడవడిక – అన్నీ 'సహించుట'తో నిండియున్నవి. **సహతే తద్ధర్మః తత్శీలః తత్సాధుః.** సృష్టిలో ఆయన సహనతత్వము అణువణువునా ప్రతిబింబిస్తుంది. ఉదాహరణకు శరీరం బరువును, ధర్మాలను, కార్యాలను నిలిపియుంచే అస్థిపంజరము.

డా. క్రోవి పార్థసారధి శ్రీకైవల్యసారధిలో వ్రాసినది – **బ్రహ్మాదిమంతు సహనాత్ సహిష్ణురితి కథ్యతే.** బ్రహ్మాదుల అపరాధములను సహించువాడు సహిష్ణువు. **సహతే ఇతి సహిష్ణుః.** దేవతలయొక్క అపరాధములను సహించినవాడు సహిష్ణువు.

ప్రసాదయామాస భవః దేవం నారాయణం ప్రభుం
శరణం జగతామాద్యం వరేణ్యం వరదం హరిం
తదైవ వరదో దేవః జితక్రోధః జితేంద్రియః
ప్రీతిమాన భవత్తత్ర రుద్రేణ సహసంజ్ఞితః

జగములకు ఆదియైనవాడు, సర్వశ్రేష్ఠుడు, అభీష్టములను ఇచ్చువాడు, సకలపాపరహితుడు, సర్వవ్యాపకుడు అయిన శ్రీమన్నారాయణుని రుద్రుడు ప్రార్థించాడు. అప్పుడు శ్రీమన్నారాయణుడు కోపము పోయి, ప్రీతితో రుద్రునితో కలిసిపోయాడు. ఓం సహిష్ణవే నమః.

(2) క్షమించువాడు సహిష్ణువు.

146వ నామం వ్యాఖ్యానంలో శ్రీభట్టులు భగవంతుని క్షమాగుణాన్ని విస్తారంగా కీర్తించారు. ఆయనకు శరణాగతులైన భక్తుల అపచారములను శ్రీనివాసుడు తప్పక మన్నించును. **ప్రాక్, ఊర్ధ్వంచ, సంచితానామ్, బుధ్యా, అబుధ్యా, సకల కారణైః, సర్వదా, సర్వథా చ, ప్రచీయ మానానామ్, విధి నిషేధ శాసన అతిలంఘనాత్మానామ్, సాధారణానామ్, అతి సాధారణానాం చ, స్వావజ్ఞా నిందానీనామ్, సర్వం సహేన స్వేనాపి దుస్సహానామ్, స్వభక్త విషయాణాంచ, అనవధికానామ్, అపరాధానామ్, సహిష్ణుః.** పూర్వజన్మలో చేసినవి, ఈ జన్మలో చేసినవి, సంచితములు, తెలిసి చేసినవి, తెలియక చేసినవి, అన్ని అంగములతోను, అన్ని ఇంద్రియములతోను అన్ని విధములుగ చేసినవి, శాస్త్రముల విధిని అతిక్రమించి చేసినవి, శాస్త్రములను పాటించకుండ చేసినవి, భగవానుని నిందించి దూషించినవి, భాగవతులను నిందించి దూషించినవి – అన్ని విధములైన పాపములను క్షమించువాడు సహిష్ణువు. ఓం సహిష్ణవే నమః.

శరణాగతి గద్యములో శ్రీభగవద్రామానుజులు మనమొనరించే కొన్ని దారుణాపచారములను చెప్పి మన పక్షాన శ్రీరంగనాధుని క్షమను అర్థించారు – **మనోవాక్కాయైః అనాదికాల ప్రవృత్త అనంత అకృత్య కరణ అకరణ భగవదపచార భాగవతాపచార అసహ్య అపచార రూప నానావిధ అసహ్య అపచారాన్ ఆరబ్ధ కార్యాన్ అనారబ్ధ కార్యాన్ కృతాన్ క్రియమాణాన్ కరిష్యమాణాన్ శ్చ సర్వాన్ అశేషతః క్షమస్వ.** మనసుచేత గాని మాటలచేతగాని చేతలచేతగాని చేసిన అపచారములను; లెక్కలేనన్ని జన్మలందు చేసిన పాపములను; చేయకూడని పనులు చేయుటవలన గాని, చేయవలసిన పనులు చేయకుండుట వలన గాని ప్రోగుపడిన అనంత పాపములను; భగవంతుని పట్లను, భాగవతుల (భగవద్భక్తుల) పట్లను చేసిన అపచారములను; సహింపరానివి, క్షమింపరానివి అయిన నానావిధ అపచారములను; ఇప్పటికే పండినవి మరియు ఇంకా పండనివి అయిన పాపములను; ఇదివరకు చేసినవి, ఇప్పుడు చేస్తున్నవి, మరియు ఇంకముందు చేయబోవునవి అయిన పాపములను – అంతులేని అన్ని పాపములను మన్నించు ప్రభూ. అన్ని పాపములను భగవంతుడు నిశ్శేషంగా క్షమిస్తాడు. అందుకు ఆయనకు శరణాగతులము కావలెను. ఇదియే ప్రపత్తి.

(3) కర్మరహితుడైకూడా మనకొరకు అమిత కష్టములను సహించువాడు సహిష్ణువు.

గోవర్ధనగిరిని తన వ్రేలిపై ఎత్తినట్లుగా జగన్నాధుడు ఎన్ని అపరాధములు జరిగినాగాని మన్నించి సకల భువనములను భరించియుండును.

(4) శత్రువులను జయించువాడు సహిష్ణువు (సహతే - జయించును).

హిరణ్యాక్షాది దుష్ట రాక్షసులను సంహరించిన శ్రీవరాహమూర్తియే సహిష్ణువు.

(5) భక్తులు సమర్పించినదానిని ప్రీతితో గ్రహించువాడు సహిష్ణువు.

భక్తులు సమర్పించిన పత్రముగాని, పుష్పముగాని, ఫలముగాని, తోయము(జలము)గాని ప్రీతితో గ్రహించువాడు, గ్రహించి తృప్తినొందువాడు సహిష్ణువు. ఇది ఆయన గుణము అని శ్రీ కృష్ణదత్తభరద్వాజ ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. **సహితుమ్ తృప్తిమ్ అనుభవితుమ్ భక్త ఉపహృతైః ఫలాదిభిః శీలమ్ యస్య ఇతి సహిష్ణుః – సోఢుమ్ తృప్తిమ్ అనుభవితుమ్ స్వజన సేవయా శీలమ్ అస్య ఇతి సహిష్ణుః.**

(6) ద్వంద్వములను సహించువాడు సహిష్ణువు.

ఈ నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ద్వంద్వాని శీతోష్ణాదీని సహత ఇతి సహిష్ణుః** – భగవంతుడు శీతోష్ణములు, సుఖ దుఃఖములు వంటి ద్వంద్వములకు అతీతుడు. బదరికాశ్రమములో నరనారాయణులుగా శ్రీదేవుడు చేసిన తపస్సు ఈ విషయమును తెలుపుచున్నదని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి వ్రాశారు. ఓం సహిష్ణవే నమః.

571. గతిసత్తమః

- ధర్మమార్గమును బోధించువారిలో ఉత్తముడు.
- శరణాగతులకు ఉత్తమ గమ్యము.
- పరమోత్కృష్టమైన ఆలంబనము మరియు అందరికంటె గొప్పవాడు.

ఓం గతిసత్తమాయ నమః

ఈ నామమును **సద్గతిః తమః, గతిః సత్తమశ్చ, సత్ తమః గత్యైః** – ఇలా అనేక విధాలుగా వివరించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స ఏవ పరమ ధర్మాధ్వదేశికత్వేన గతిః సత్తమః - గతౌ ప్రత్యయిత తమః** – భగవానుడు గీత, వేదములవంటి ధర్మశాస్త్రములను ప్రసాదించాడు. ధర్మములనుపదేశించు గురువులలో ఆయన ఉత్తముడు. జగద్గురువు. గతిసత్తముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఈ నామము భగవానుని 'గతి', 'సత్తమ' అనే రెండు గుణాలను సూచిస్తుంది. **గతిశ్చ అసౌ సత్తమశ్చ ఇతి గతిసత్తమః**. ఆయనే అందరికి గతి (ఆశ్రయము) మరియు అందరికంటెను గొప్పవాడు (సత్-తమః). కనుక గతిసత్తముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్యాఖ్య – కోరవలసినవానిలో సర్వోత్తముడైనందున భగవానుడు గతిసత్తముడు. ఎందుకంటే ఆ శ్రీమన్నారాయణుడు సహనము కలవాడు మరియు క్షమించువాడు (సహిష్ణువు). పాపులను కూడా క్షమించి ఆశ్రయమిస్తాడు కనుక ఆయనను ఆశ్రయించడమే తగిన కర్తవ్యము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **గంతవ్య స్థానే గతి ప్రయోగః.** వెళ్ళవలసిన చోటును 'గతి' అన్న పదం సూచిస్తుంది. అలా చేరవలసిన సర్వోత్తమస్థానం హరిచరణ సన్నిధియే. **శ్రీమన్నారాయణ చరణ సాన్నిధ్యమేవ సర్వోత్తమమ్ గంతవ్యమ్.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా ఇదే భావాన్ని చెప్పారు – **గతి శబ్దేన ఇహ గతిరాశ్రయః గృహ్యతే తేన గతిరాశ్రితానామ్ శ్రేష్ఠతమో గతిసత్తమః** ఓం గతిసత్తమాయ నమః

శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల దేవాలయంలో
శ్రీ దేవీ భూదేవీ సమేతులై ఆదిశేషునిపై పవళించిన శ్రీ మహా విష్ణువు. నాభి కమలంలో బ్రహ్మ.
వికీపీడియా నుండి . రాజశేఖర్ తీసిన చిత్రం https://en.wikipedia.org/wiki/User:Rajasekhar1961

సుధన్వా ఖండపరశుర్దారుణో ద్రవిణప్రదః |
దివస్పృక్ సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః || (61)

572. సుధన్వా

- సుశోభనమైన ధనుస్సును ధరించినవాడు.

ఓం సుధన్వనే నమః

సు - చక్కని, మంగళకరమైన ధనుస్సును ధరించినవాడు అని ఈ నామమునకు అర్థము. ఈ నామ వివరణలో వ్యాఖ్యానకర్తలు వివిధ అనుభవములను ప్రస్తుతించారు.

శ్రీ భట్టులు – క్షీరసాగర మథనానంతరం ఉద్భవించిన అమృతం గురించి దేవదానవుల మధ్య భీకరమైన పోరు జరిగింది. అప్పుడు శ్రీమహావిష్ణువు ధనుస్సును ధరించి అసురసంహారం కావించాడు. **సుశోభనం ధనుః యస్య సః సుధన్వా.**

శ్రీ శంకరులు – **శోభనమ్ ఇంద్రియాదిమయం శార్ఙ్గ ధనుః అస్య అస్తి ఇతి సుధన్వా.** శ్రీమహావిష్ణువు చేతిలోనున్న శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు సకలేంద్రియములపై ఆయనకున్న అధిపత్యమునకు సంకేతము. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రిగారు విష్ణుపురాణము (1.22.69)నుండి ఉదాహరించారు –

భూతాదిం ఇంద్రియాదిం చ ద్విధా అహంకారం ఈశ్వరః బిభర్తి శంఖరూపేణ శార్ఙ్గరూపేణ చ స్థితమ్.
ఈ శ్లోకం చెప్పిన సందర్భం – విశ్వంలో సకలములూ భగవంతుని ఆయుధములు లేదా అంగాలపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. సకలేంద్రియములు,అహంకారము భగవానునిచేత శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు రూపంలో అధీనమై ఉన్నాయి.

శ్రీమద్రామాయణము – యుద్ధకాండము – రావణవధ

(శ్రీమాన్ శ్రీమత్తిరుమల పురిహొళ్ళ వేంకట కోనప్పాచార్యులు రచించిన "సుందరకాండము"నుండి.)

మాతలి పలుకులచేత స్మరింపజేయబడిన రాముడు బ్రహ్మచేత ఇవ్వబడిన, యుద్ధములో తిరుగులేని గొప్ప బాణమును పూర్వము భగవంతుడైన అగస్త్యుడు తనకిచ్చెనో అట్టి, బుసలు కొట్టుచున్న సర్పమువలె ప్రకాశించుచున్న బాణమును తీసెను. ఆ బాణము రెక్కలందు వాయువు, ములికియందు అగ్ని సూర్యులు, బరువునందు మేరు మందర పర్వతములు అధిష్ఠాన దేవతలుగా ఉందురు. దాని శరీరము బ్రహ్మమయము. అది ధూమముతో కూడిన ప్రళయకాలాగ్నివలె ప్రజ్వలించుచుండెను.

మహాబలశాలియైన రాముడు ఆ బాణమును వేదోక్తప్రకారము అభిమంత్రించి ధనుస్సుపై సంధించెను. అప్పుడు సర్వభూతములు భయపడినవి. భూమి కంపించెను. రాముడు ధనుస్సును బాగుగా లాగి సావధానచిత్తుడై ఆ బాణమును రావణునిపై ప్రయోగించెను. వజ్రాయుధమువలె ఎదిరింప శక్యముగాని ఆ బాణము రావణుని హృదయమును బ్రద్దలుకొట్టెను. రావణుని ప్రాణములను హరించి రక్తముచేత పూయబడినదై భూమిలో ప్రవేశించెను. పిదప చడీచప్పుడు లేకుండా తిరిగి రాముని అమ్ములపొదిలో తిరిగి ప్రవేశించెను. రావణుడు ప్రాణములను విడిచి రథమునుండి నేలపై కూలెను. ... .

వానరులు రాముని విజయమును, రావణుని వధను గూర్చి చెప్పుకొనుచు గొప్పగా హర్షధ్వానములు చేసిరి. దేవ దుందుభి మధురముగా మ్రోగెను. సుగంధ భరితమైన వాయువు సుఖకరముగా వీచెను. రాముని రథముపై పుష్పవర్షము పడెను. దేవతలు, చారణులు 'బాగు బాగు' అని శ్రేష్ఠవాక్యములు పలికిరి. రాముడు ఇలా సుగ్రీవాంగద విభీషణుల కోరిక తీర్చెను. దేవతలు మనఃశాంతిని పొందిరి. దిక్కులు ప్రసన్నములయ్యెను.

రావణ వధ – 1650 కాలానికి చెందిన ఉదయపూర్ చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. చిత్రకారుడు Sahib Din

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ravana_losing_his_heads.jpg

తతస్తు సుగ్రీవ విభీషణాంగదాః సుహృద్విశేషాః సహ లక్ష్మణాస్తదా

సమేత్య హృష్టా విజయేన రాఘవం రణేఽభిరామం విధినాభ్య పూజయన్

పిమ్మట సుగ్రీవ విభీషణ అంగదులు, లక్ష్మణుడు, ఇతర మిత్రులు యుద్ధములో రాముని విజయముచేత సంతోషించి, అతనిని సమీపించి, మనోహరుడైన ఆ రాముని యథావిధిగా పూజించిరి.

స తు నిహత రిపుః స్థిర ప్రతిజ్ఞః స్వజన బలాభివృతో రణే రరాజ

రఘుకుల నృప నందనో మహౌజా స్త్రిదశగణైరభి సంవృతో యథేన్ద్రః

రఘువంశ రాజులకు ఆనందకరుడైన ఆ రాముడు శత్రువును చంపి, ప్రతిజ్ఞ నిలుపుకొని, యుద్ధరంగములో తన మిత్రాదులతోను, సైన్యముతోను కూడినవాడై, దేవతాగణములతో కూడిన ఇంద్రునివలె ప్రకాశించెను.

573. ఖణ్డపరశుః

- ఖండితమైన (ముక్కలైన) పరశువు (గండ్రగొడ్డలి) కలవాడు.

- శత్రువులను ఖండించెడి పరశువు కలవాడు. పరశురాముడు.

అఖణ్డపరశుః

- ఎదురులేని పరశువును ధరించినవాడు. పరశురాముడు.

ఓం ఖండపరశవే నమః

ఓం అఖండపరశవే నమః

తీవ్ర కోపాత్పరశువా రౌద్ర సర్గానుఖండనాత్ ఇత్యుక్తః ఖండపరశుః నవార్ణశ్లోక వినాశకః - రుద్రునితో యుద్ధం జరిగినప్పుడు మిక్కిలి కోపంతో అతని గండ్రగొడ్డలిని ఖండించినవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము. సకల దుఃఖహారిణి. **ఓం ఖండపరశువే నమః.**

ఖను - భేదన - అవధారణ (ఖది - భేదనే - ముక్కలు చేయుట); **పరమ్ శృణతి ఇతి పరశుః శత్రమ్**

ఖండపరశుః - విరిగిన గొడ్డలి కలవాడు (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ).

మరొక విధంగా (శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ) – **ఖండయతి శత్రూనితి ఖండః, ఖండః పరశుః యస్య ఇతి ఖండపరశుః** – శత్రువులను శిక్షించు గొడ్డలి కలవాడు ఖండపరశువు.

ఈ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు విష్ణువునకు, రుద్రునకు జరిగిన యుద్ధాన్ని గురించిన శ్లోకాన్ని ప్రస్తావించారు. ఇక్కడ భగవానుని పరశువు ఖండింపబడినది గనుక ఆయన 'ఖండపరశువు' అయినాడు.

అథ రుద్ర విఘాతార్థం ఇషీకామ్ నర ఉద్ధరన్
మంత్రైశ్చ సమ్యుయోజాసు సో భవత్ పరశుర్మహాన్
క్షిపతశ్చ సహసా రుద్రే ఖండనమ్ ప్రాపవాన్ స్తథా
తతోఽహమ్ ఖండపరశుః తతః పరశుఖండనాత్.

అపుడు రుద్రుని దండించడానికి నరుడు ఒక గడ్డిపరకను తీసికొని మంత్రించగా అది గొప్ప పరశువు అయ్యింది. ఆ పరశువు రుద్రునివైపు బలంగా వేయబడింది కాని అది విరిగిపోయింది. అలా జరిగినప్పటినుండి నేను 'ఖండపరశువు' అనే నామంతో పిలువబడ్డాను.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును పరశురామావతారపరముగా వ్యాఖ్యానించారు. జమదగ్ని కుమారుడైన పరశురాముడు గొప్ప పరశువును ధరించి శత్రువులను ఖండించాడు. శ్రీ శంకరులే 'అ-ఖండ-పరశుః' అని కూడా ఈ నామాన్ని చెప్పవచ్చునన్నారు. ఎదురులేని పరశువు కలిగినవాడు అఖండపరశువు.

కేరళలో శ్రీ పరశురాముని విగ్రహం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Parashurama - പരശുരാമൻ.JPG

574. దారుణః

- బాహ్య, అంతః శత్రువులను చీల్చివేయువాడు (**దారణాత్ దారుణః**)
- ధర్మవిరుద్ధముగా నడచువారిని కఠినముగా శిక్షించువాడు (**దారుణత్వాత్ దారుణః**)

ఓం దారుణాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **బాహ్యాభ్యంతరారి దారణాత్ దారుణః**. బాహ్య శత్రువులను, అంతఃశత్రువులను సంపూర్ణముగా నాశనము చేయువాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సన్మార్గ విరోధినామ్ దారుణత్వాత్ దారుణః**. దుష్టమార్గములో నడచువారిని కఠినముగా శిక్షించువాడు. ఇలా శిక్షిచడం కూడా వారిని పాపవిముక్తులను చేసి కాపాడడానికే అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

తరువాతి 10 నామములను వ్యాసభగవానుని పరంగా వివరించారు.

575. ద్రవిణప్రదః

- ధనమును ప్రసాదించువాడు.

ఓం ద్రవిణప్రదాయ నమః

శాస్త్రం తదర్థం ద్రవిణం ప్రదదాతి జనాయ యః వ్యాసో భూత్వా హరిస్సాక్షాత్ ద్రవిణప్రద ఉచ్యతే - సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడే వ్యాసునిగా అవతరించి జనులందరికీ శాస్త్రాలు అనే ధనాన్ని ఇచ్చి ద్రవిణప్రదుడు అనబడ్డాడు. శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యానంలో శాస్త్రధనం గురించి చెప్పారు. వ్యాసుని ధ్యానశ్లోకం –

వహన్త్యై వామహస్తేన సర్వశాస్త్రార్థ సంచయమ్
దక్షిణేన చ శాస్త్రార్థాన్ ఆదిశంశ్చ యథాస్థితాన్
సకల శాస్త్ర అర్థాలను ఎడమచేతితో ధరించి, కుడిచేతితో వాటి అర్థాలను వ్యాఖ్యానిస్తూ ఉండే వ్యాసమహర్షికి నమస్కారము (కుడిచేత ఉపదేశముద్ర ధరించియున్నవాడు).
వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమోనమః.
వ్యాసుడు సాక్షాత్తూ శ్రీమహావిష్ణువు స్వరూపము. అలా వ్యాసుని రూపంలో ఉన్న విష్ణువుకు, బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నిధియైన వసిష్ఠుని మునిమనుమడైన వ్యాసునకు నమస్కారము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానములో 'ద్రవిణము' అనగా 'ధనము, సంపద' అనే సాధారణ అర్థము ఉన్నది. **ద్రవిణం వాంఛితం భక్తేభ్యః ప్రదదాతి.** భక్తులు కోరిన సంపదను ప్రసాదించువాడు ద్రవిణప్రదుడు. 'ద్రవిణము' అన్న పదము 'ద్రవము' అనగా కావలసినపుడు ఉపయోగించదగినది, నిలకడ లేనిది అన్న భావాలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

దధాతి రత్నమ్ ద్రవిణమ్ చ దాశుషే అగ్నే సఖ్యే మాఋుషామ్ వయమ్ తవ – ఋగ్వేదము 1.94.1.4.
యత్కామాస్తే జుహుమాస్తన్నో అస్తువయం స్యామ పతయోరయీణామ్ – యజుర్వేదము 40.16.

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రేయోధనము, శ్రేయోధనము అని రెండు విధములు. ప్రేయోధనము సౌఖ్యమును ప్రీతిని కలిగించును కాని కాలక్రమమున కష్టములే కలిగించును (డబ్బు, కుటుంబము, అధికారము వంటివి). శ్రేయోధనము బంధములను తొలగించి మోక్షమునకు మార్గమును సుగమము చేయును. నచికేతుడు ప్రేయోధనము వలదని, యమునినుండి శ్రేయోధనమును గ్రహించెను.

576. దివిస్పృక్
దివస్పృక్

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Crafts_museum_ivory_work.png
Craftsman – Sri C S Viswam
Photo by : Rajendersinghkain

- ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.
- పరావిద్యద్వారా సర్వమును స్పృశించువాడు.
- విశ్వము మాత్రమే గాక విశ్వమును అధిగమించిన శరీరము కలవాడు.
- వామనావతారమున అడుగుతో ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.
- ఆకాశమునంటే విశ్వరూపమును అర్జునునకు చూపినవాడు.
- సూర్యాది ఖగోళములకు అంతర్యామి.

ఓం దివిస్పృశే నమః
ఓం దివస్పృశే నమః

(1) శ్రీ భట్టుల వివరణ – **పరయా విద్యయా యస్స్వం స్పృశతీతి పరే పదే దివిస్పృక్ సోచ్యతే నిత్యం.** పరవిద్యాజ్ఞానమువలన పరమతత్త్వమును పరమపదమును స్పృశించువాడు.

(2) శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.12.6)లో **'త్రిపాదస్యామృతమ్'** అని ఉన్నది. భగవానుని శరీరములో నాలుగవ భాగము విశ్వరూపమైయున్నదనియు, తక్కిన శరీరము విశ్వమునకు వెలుపల విస్తరించియున్నదనియు శృతివాక్యము.

(3) శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – (దివస్పృక్) వామనావతారమున తన అడుగుతో ఆకాశమును స్పృశించినవాడు.

(4) శ్రీ చిన్మయానంద – ఆకాశమునంటుచున్న విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు చూపెను.

(5) శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఋగ్వేదము(10.168.1)లో

వాతస్యను మహిమాం రథస్యరుజన్నేతి స్తనయన్నస్య ఘోషా
దివిస్పృగ్యాంత్యరుణాని కృణ్వన్నుతో ఏతి పృథివ్యారేణుమస్యమ్.

శృతులలో దివిక్షయమ్, దివిక్షితా, దివిచరాః, దివిజాః, దివియజః, దివియోనిః, దివిశృతః, దివిషదః, దివిసదమ్ వంటి అనేక పదములు సూర్యుని సూచిస్తూ వాడారు. సూర్యునికి, ఇతర గ్రహములకు అంతర్యామియైనందున శ్రీహరి దివిస్పృక్.

నభఃస్పృశం దీప్తమనేకవర్ణం వ్యాత్తాననం దీప్తవిశాల నేత్రమ్
దృష్ట్వాహి త్వాం ప్రవ్యథితాంతరాత్మా ధృతిం న విందామి శమం చ విష్ణో – గీత 11.24

హే విష్ణో! నీ రూపము అంతరిక్షమును తాకుచున్నది. అది అనేక వర్ణములతో దేదీప్యమానమై వెలుగుచున్నది. కాంతులను విరజిమ్ము విశాల నేత్రములతో, విస్తరించిన మఖములతో అద్భుతముగా ఒప్పుచున్నది. అట్టి నీ రూపమును చూచిన నా మనస్సు తత్తరపడుచున్నది. అందువలన నా ధైర్యము సడలినది. శాంతి దూరమైనది.

577. సర్వదృక్

- సమస్తమును దర్శించువాడు.
- సమస్తమును, పరిపూర్ణ పరతత్వమును చూచుచుండువాడు.
- సకలముల జ్ఞానమునకు పరిపూర్ణరూపుడు.
- అనేక విధములుగా చూచే జీవులను సృష్టించినవాడు.

ఓం సర్వదృశే నమః

సర్వస్య ద్రష్టా సర్వదృక్. పరతత్వముయొక్క పరిపూర్ణతను సంపూర్ణముగా తెలిసికొన్నవాడు. **సర్వదర్శనాత్ సర్వదృక్** – అని నిరుక్తి వాక్యము. 'సర్వదృక్' అనగా సకల జ్ఞానము అనికూడ చెప్పవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొక దృక్పథంలో ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. గాలిలోను, నీటిలోను, చీకటిలోను, సూక్ష్మపదార్థాలలోను చూడగలిగే అనేక జీవులను భగవంతుడు సృష్టించాడు. ఇవన్నీ చూపుద్వారా మాత్రమే గాక, స్పర్శ, ఘ్రాణాది ఇంద్రియాలద్వారా కూడా చూస్తుంటాయి (తెలిసికొంటుంటాయి). ఇలా సకల జీవులు చూస్తూ ఉండేవన్నీ భగవంతుడు చూస్తున్నట్లే.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును, తరువాతి నామమును కలిపి **'సర్వదృగ్వ్యాసః'** అని వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు **'సర్వదృగ్'**, **'వ్యాసః'** అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

578. వ్యాసః

సర్వదృగ్వ్యాసః

- అమర్చువాడు. విభజించినవాడు.
- వేదములను, పురాణములను విభజించినవాడు.
- కాలమును, సృష్టిని వివిధ భాగములుగా విభజించినవాడు.
- కౌస్తుభము తదితర విశేష ప్రకాశముగల ఆభరణములు ధరించినవాడు.

ఓం వ్యాసాయ నమః

ఓం సర్వదృగ్వ్యాసాయ నమః

శ్రీ వేదవ్యాసునికి ఉపదేశం చేస్తున్న శ్రీ నారదుడు. 1915లో ముద్రించిన తమిళ పురాణాల గ్రంధం చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Narada_meetsVyasa.jpg

విభజనస్తు చతుర్ధావై వేదమేకమ్ త్రికాలవిత్ ఇతి వ్యాసః. ఒకటిగా ఉన్న వేదమును ఋగ్, యజుర్, సామ, అధర్వణ వేదములుగా విభజించినందున భగవానుడు వ్యాసుడని శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు వేదవిభజనతోపాటు పురాణాల విభజనను కూడా ప్రస్తావించారు. **అన్యాని చ పురాణాని వ్యస్తాని అనేన ఇతి వ్యాసః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వ్యాస్యంతే పృథక్రియంతే అనేన ఇతి వ్యాసః.** జగములను విభజించినవాడు వ్యాసుడు. సృష్టిని, కాలమును రాత్రింబవళ్ళుగాను, ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనములుగాను, శుక్ల కృష్ణ పక్షములుగాను, సూర్య చంద్రాదులుగాను విభజించినందున శ్రీనివాసుడు వ్యాసుడనబడును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ చెప్పిన మరొక వివరణ – **యస్య కౌస్తుభాదీని ఆభరణాని విశేషేణ సంతి దీప్యంతి స వ్యాసః.** ఆయన ధరించిన కౌస్తుభాది ఆభరణములు విశేషముగా ప్రకాశించును.

శ్రీ శంకరులు, ఆయన వ్యాఖ్యను అనుసరించినవారు **'సర్వదృగ్వ్యాసః'** అనే నామమును (ఒకటిగా) పరిగణించారు. సర్వదృగ్-వ్యాస – అనగా అంతా తెలిసిన వ్యాసుడు అని అర్థం. ఇందుకు శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన చక్కని వివరణ – ఎందరో విజ్ఞానవంతులను సృజించువాడు సర్వదృగ్వ్యాసుడు. వారిద్వారా జ్ఞానమును లోకులకు అందించును.

వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం

579. వాచస్పతిః

580. అయోనిజః

వాచస్పతిరయోనిజః

శ్రీ భట్టులు ఈ రెండు నామములను వేరువేరుగా చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు రెండింటినీ కలిపి ఒకే నామముగా చెప్పారు.

- **వాచస్పతిః** – వాక్కునకు అధిపతి. మహాభారతకర్త అయిన వేదవ్యాసుడు.
- **అయోనిజః** – గర్భమునుండి గాక, భగవంతుని శబ్దమునుండి జన్మించినవాడు అయిన వేదవ్యాసుడు.
- **వాచస్పతిరయోనిజః** – జననియందు జన్మించనివాడును, సకల విద్యలకు నాధుడును అయిన శ్రీహరి.

ఓం వాచస్పతయే నమః

ఓం అయోనిజాయ నమః

ఓం వాచస్పతిరయోనిజాయ నమః

వాచస్పతిః – ఈ నామము ఇంతకుముందు 218వ నామముగా వచ్చింది.

23వ శ్లోకము. 218వ నామము. వాచస్పతిః – **నిమిషోऽనిమిషః స్రగ్వీవాచస్పతిరుదారధీః**

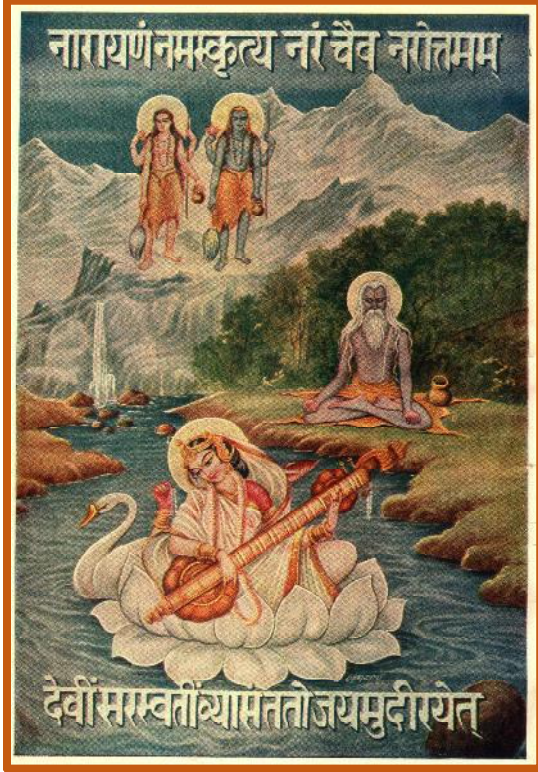
61వ శ్లోకము. 579వ నామము. వాచస్పతిః – **దివస్పృక్ సర్వదృగ్ వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః**

23వ శ్లోకం నామము వివరణలో చెప్పిన అర్థాలు ఇలా ఉన్నాయి.

శ్రీ భట్టులు – మత్స్యపురాణంలో వేదములను ఉపదేశించిన జగద్గురువు. వేదములకు మూలము. వాచస్పతి.

శ్రీ శంకరులు – **'వాచస్పతిరుదారధీః'** (అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు) అనగా పరమోత్తమ జ్ఞానస్వరూపుడైన విద్యాధినాధుడు.

61వ శ్లోకంలో ఈ నామమును శ్రీభట్టులు వేదవ్యాసపరంగా వివరించారు. **వాచ పంచమ వేదస్య స్వామీ వాచస్పతి స్మృతః.** పంచమవేదమైన మహాభారతాన్ని వ్రాసినవాడు వాచస్పతి.

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమమ్
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్

నారాయణునికి, నరులలో ఉత్తముడైన నరునికి, సరస్వతిదేవికి, వ్యాసుడికి నమస్కరించి జయమును చెప్పాలి. ఇక్కడ 'జయము' అనగా మహాభారతము.

ఇది మహాభారతం ప్రథమ శ్లోకము. ప్రతి పురాణం ప్రారంభంలో ఈ శ్లోకం చెప్పటం పరంపర.

గీతా ప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని చిత్రం.

By: Ramanarayanadatta Sastri

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mahabharata01ramauoft_0024_01.jpg

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – వాక్కులకు పతి వాచస్పతి వ్యర్థమైన మాటలు చెప్పడు కనుకనే వేదములు, బ్రహ్మసూత్రములవంటివి అంత సంక్షిప్తంగా ఉంటాయి.

శ్రీ చిన్మయానంద – జీవిత పరమసత్యానికి అధిపతి వాచస్పతి.

కొందరు వ్యాఖ్యాతలు 'వాక్' అనగా సరస్వతి అన్న అర్థాన్ని గ్రహించి, ఈ నామము బ్రహ్మను కీర్తిస్తున్నదని చెప్పారు.

అయోనిజః – జనని గర్భమునుండి పుట్టనివాడు.

సారస్వతావతారేహి భగవన్ముఖ సంభవాత్ స్మృతో హ్యయోనిజ ఇతి వస్వర్ణః కర్మనాశకః - వ్యాసావతారమెత్తి పరమేశ్వరుని వాక్కునుండి ఉద్భవించినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. కర్మనాశకము. ఓం వాచస్పతిరయోనిజాయ నమః. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతము శాంతిపర్వము (3.50.37)నుండి ఉదాహరించారు. **అథ భూయో జగత్ సృష్ట్వా 'భో' శబ్దేన అనువాదయన్ సారస్వతీమ్ ఉచ్చార తత్ర సారస్వతో భవాత్**

వాచస్పతిరయోనిజః – వాచో విద్యాయాః పతిః వాచస్పతిః. వాక్కులకు, విద్యలకు నాథుడు వాచస్పతి. మరియు తల్లి గర్భమున జన్మింపనివాడు (స్వయంభువు) వాచస్పతిరయోనిజః. మాతృగర్భమునుండి జన్మించని మహావిద్యా కళావిజ్ఞాననిధి. శ్రీహరిని ఆశ్రయించినవారికే సకల కళలును చేకూరును.

(పైన ఎడమవైపు) తెలంగాణ. చిలుకూరు శ్రీ బాలాజీ ఆలయం . Photo by Srilakshmi1991
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chilukuru_temple.jpg

(పైన కుడివైపు) ఆంధ్ర ప్రదేశ్. ద్వారకా తిరుమల ఆలయం Photo by Ramireddy.y
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dwaraka_Thirumala_Gopuram.jpg

(క్రింద కుడివైపు) ఆంధ్ర ప్రదేశ్. తిరుమల తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి ఆలయం Photo by Lokeshloki400
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tirumala_tiupathi.jpg

(క్రింద ఎడమవైపు) కర్ణాటక. చిక్క తిరుపతి ఆలయం Photo by Ssriram mt
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Chikka_Tirupathi2.jpg

త్రిసామా సామగః సామ నిర్వాణం భేషజం భిషక్ |
సంన్యాసకృచ్ఛమశ్శాంతో నిష్ఠా శాంతిః పరాయణం || (62)

581. త్రిసామా

- మూడు విధములైన సామగానములచే స్తుతింపబడువాడు.

ఓం త్రిసామ్నే నమః

ప్రోక్త స్త్రిసామా యశ్చాసౌ బృహదాది త్రిసామకః. బృహత్తు, రథంతరము, వామదేవ్యము అనే మూడు సామములచేత కీర్తింపబడువాడు. నాలుగు వేదాలలో సామవేదము ఒకటి. సామవేదములో దేవతాస్తుతులు ఉన్నాయి. ఇందులో దేవవ్రతము అనే విభాగంలో బృహత్, రథంతర, వామదేవ్యములు ప్రసిద్ధములు. **త్రీణీ సామాని యస్య సః త్రిసామా – త్రిభిః సామభిః దేవవ్రత సమాఖ్యాతైః సామగ్రైః స్తూయతే.**

వేదానాం సామవేదోఽహం – అని శ్రీకృష్ణుడు గీతయందు ఆనతిచ్చెను. కనుక సామవేదము భగవద్విభూతి.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ కొంత భిన్నంగా ఉన్నది. భగవంతుని కీర్తించేవారిలో దేవతలు, వ్రతులు, సామములు ప్రసిద్ధములు.

582. సామగః

- సామమును గానము చేయువాడు.
- సామగానముద్వారా స్తుతింపబడువాడు.

ఓం సామగాయ నమః

స్వయం స్వానుభవ ప్రీత్యా గాయతీతి చ సామగః. భగవంతుడు స్వయముగా సామమును గానము చేయును. ఇది ఆయనకు స్వానుభవము.

పరమపదములో ముక్తులు సామమును గానము చేయుచుందురు. ఇది వారికి భగవదనుభవము. **ఏతత్ సామ గాయన్నాస్తే** (తైత్తరీయ).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – **సామభిః మంత్రైః గీయతే ఇతి సామగః.** సామమునందలి మంత్రములచే కీర్తింపబడువాడు గనుక 'సామగః'.

583. సామ

- తనను గానము చేయువారి పాపములను హరించువాడు.
- సామవేద స్వరూపమైనవాడు.
- మృదుమధుర స్వభావము కలవాడు.

ఓం సామ్నే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'సో' అనగా నాశనము చేయుట – అన్న ధాతువునుండి వివరించారు. **స్వగాయకానాం పాపం స్యతి నాశయతి ఇతి సామః – స్వగాయకానాం కాలుష్యనాశక స్సామ ఈరితః.** తనను స్తుతి చేసేవారి పాపాలను క్షయం చేసేవాడు.

వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవనామస్మి వాసవః
ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా – భగవద్గీత విభూతి యోగము 10.22
వేదములలో సామవేదమును నేను. దేవతలలో ఇంద్రుడను. ఇంద్రియాలలో మనస్సును. ప్రాణులలోని చైతన్యమును నేను. నాలుగు వేదాలలో సామవేదము మధురమైనది, సంగీతమయము. ఇది పరమేశ్వరుని స్తుతులతో కూడుకొనియున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'సామ, దాన, భేద, దండోపాయములు'లోని 'సామ' ధర్మము ఆధారంగా ఈ నామాన్ని వివరించారు. **యత్ ఖలు సాధు తత్ సామేత్యా చక్షతే** (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 2.1.1). దయతో, స్నేహముతో, ప్రేమతో సన్మార్గమును చూపి ఉపదేశించేవాడు 'సామ'.

584. నిర్వాణమ్

- భక్తులకు పరమానందమును ప్రసాదించువాడు.
- పరమానంద స్వరూపుడు.

ఓం నిర్వాణాయ నమః

నిర్వాణమ్ స్సాత్పరగతేః నిమిత్తమ్ నిర్గతైన సామ్. పాపములు నశించినవారికి పరమపదమును ప్రసాదించును. 'వాణము' శరీరమునకు సంబంధించినది. ఈ భావములను అధిగమించిన స్థితి నిర్వాణము. అట్టి స్థితిని భగవంతుడు ప్రసాదించును. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము శ్రీమన్నారాయణుడు తన భక్తుల పాపములను హరించును (ఇంతకుముందు నామమైన 'సామ'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థము). అలా వారి పాపములను హరించి పరమానందమును ప్రసాదించును. అట్టి స్థితిలో వారికి 'తన' అను భేదముండదు. ఇంద్రియముల అనుభవము నశించును కనుక దుఃఖమునకు తావుండదు. అదియే నిర్వాణము.

ధర్మచక్రము రచయిత – దుఃఖము మూడు కారణములవలన ప్రాప్తించును. శరీర కారణము చేతను, మానసిక కారణము చేతను, అజ్ఞానము చేతను. ఈ మూడు దుఃఖములను అధిగమిస్తేనే నిర్వాణము లభించును. అందుకు శ్రీహరి పాదపద్మముల ధ్యానమే సరయిన సాధనము.

విద్యాంచాఽవిద్యాంచ యస్తద్వేదో భయగ్ం సహ అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయాఽమృతమశ్నుతే – ఈశావాస్యోపనిషత్తు. విద్యనూ, అవిద్యనూ రెండింటినీ తెలుసుకున్నవాడు అవిద్య అంటే కర్మచేత మృత్యువును జయించి విద్యచేత అంటే జ్ఞానంచేత అమరత్వాన్ని పొందుతాడు.

585. భేషజమ్

- ఔషధము.

ఓం భేషజాయ నమః

సంసారమనెడి మొండి రోగానికి దివ్యౌషధమైనవాడు. **అసాధ్య భవరోగస్య భేషజమ్ యస్సదౌషధమ్.** ఈ నామమును వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు మహాభారతంనుండి భీష్మస్తవరాజమును ఉదాహరించారు –

నారాయణాత్ ఋషిగణాః తథా సిద్ధ మహోరగాః

దేవా దేవర్షయశ్చైవ యం విదుః దుఃఖ భేషజమ్

ఋషులు, సిద్ధులు, నాగులు, దేవతలు, దేవర్షులు ఈ (సంసార) దుఃఖమునుండి విముక్తినొసగు దివ్యౌషధమును నారాయణునినుండి తెలుసుకొనిరి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – నిర్వాణమును అందించు ఔషధము గనుక శ్రీహరిని 'భేషజమ్' అన్నారు.

చెడనీక బ్రతికించు సిద్ధ మంత్రమూ, రోగాలనడచి రక్షించు దివ్యౌషధమూ – అన్నమయ్య.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆత్మజ్ఞానమునకు శారీరికమైన మరియు మానసికమైన ఆరోగ్యము కావాలి. ఇందుకు ఇంద్రియములను, మనస్సును అదుపులో ఉంచుకొనే జీవనశైలిని అవలంబించవలెను. శ్రీహరి ధ్యానమే మనస్సును ఆరోగ్యకరముగా ఉంచే దివ్యౌషధము. ఓం భేషజాయ నమః.

586. భిషక్

- వైద్యుడు.

ఓం భిషజే నమః

భవరోగ విధాన జ్ఞో యోऽసౌ భిషగుదీరితః. భవబంధనాలకు కారణం తెలుసుకొని చికిత్స చేసేవాడు భిషక్. భక్తుల సంసార బంధనములకు సరియైన చికిత్స చేసేవాడు. గీత, ఉపనిషత్తువంటి పరావిద్యలను ప్రసాదించినవాడు.

నిర్వాణం భేషజం భిషక్ – అనే మహామంత్రాన్ని జపిస్తే వ్యాధులనుండి విముక్తి లభిస్తుందని శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి చెప్పారు. తైత్తరీయోపనిషత్తు (4.5.1)లో భగవానుడు ప్రథమ దివ్య వైద్యుడని ఉంది. **ప్రథమో దివ్యో భిషక్.**

శ్రీ చిన్మయానంద – ధన్వంతరిగా భగవంతుని అవతారమును ఈ నామము సూచించుచున్నది.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – వ్యాధులు రెండు రకములు. చర్మగత వ్యాధులకు మందులు పనిచేయును. కర్మగత వ్యాధులకు సామాన్యమైన మందులు, వైద్యము నిరుపయోగము. అట్టి వ్యాధులకు రామనామమే మందు. కృష్ణ నామమే ఇంజక్షన్. శివనామమే ఆపరేషన్. భగవంతునియొక్క శక్తిమంతములగు వేయి నామములతో కూడిన ఈ స్తవరాజమును భక్తిశ్రద్ధలతో పఠించుటచేత తాత్కాలిక చర్మగత వ్యాధులు మాత్రమే గాక భయంకర కర్మగత వ్యాధులు తప్పక నశించునని భక్తులు అనుభవపూర్వకముగా తెలుపుచున్నారు. హరినామకీర్తనము, స్వాధ్యాయ జప తపములు, సత్సంగము గొప్ప ఔషధములు. ఓం భిషజే నమః.

587. సన్న్యాసకృత్

- వ్యామోహములను త్యజించిన భక్తులకు కర్మబంధనములను ఛేదించువాడు.
- మోక్షమునకు మార్గమైన సన్న్యాసాశ్రమమును ఏర్పరచినవాడు.
- భక్తులకు శరణాగతి మార్గమును చూపువాడు.

ఓం సన్న్యాసకృతే నమః

త్యాగేన సాత్త్వికేనాశు రజస్తమ స యోః పదమ్ యః కృన్తతి స సన్న్యాసకృన్నవార్ణో మనుస్మృతః - సాత్త్విక త్యాగము అంటే భక్తుడు భగవంతునియందే తన రక్షణ భారము ఉంచుట. ఆ రకంగా సాత్త్వికత్యాగము చేసినవారి రజస్తమోగుణాలు నిర్మూలించేవాడు 'సన్న్యాసకృత్'. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణను దీనిముందు నామము (భిషక్) అర్థముతో అనుసంధించారు. **సాత్త్వికేన సన్న్యాసేన రజస్తమసా కృన్తతి ఇతి సన్న్యాసకృత్.** కామము లేకుండా తమ విద్యుక్తధర్మములను నిర్వహించేవారియొక్క రజస్తమో బంధనములు ఛేదించేవాడు 'సన్న్యాసకృత్'. గీతలో చెప్పిన నిష్కామకర్మయోగము ఇదే. ఇక్కడ 'సన్-న్యాస' అనగా సమస్తభారమును ప్రభువుపై ఉంచుట. సంసారబంధములనుండి విముక్తికి ఇదే మార్గము. శ్రీ భట్టులు శృతినుండి చెప్పిన ఉదాహరణ –

వేదాంత విజ్ఞాన సునిశ్చితార్థా స్సన్న్యాస యోగాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే
తే బ్రహ్మలోకే తు పరాంతకాలే పరామృతాత్ పరిముచ్యంతి సర్వే.
ఉపనిషత్తుల పఠనముద్వారా తత్త్వ, హిత, పురుషార్థములను తెలిసికొన్నవారు తమ కర్మలకు తాము కర్తలమని భావించరు. మరియు అట్టి కర్మఫలములను ఆశించరు. ఇలా వారి చిత్తములు పరిశుద్ధములు కాగా వారు భక్తియోగమును ఆచరిస్తారు. అంతిమజన్మ అనంతరం సకల కర్మబంధాలనుండి విముక్తులై మోక్షాన్ని పొందుతారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మోక్షార్థమ్ చతుర్థమ్ ఆశ్రమమ్ కృతవాన్ ఇతి సన్న్యాసకృత్.** మోక్షసాధన కొరకు నాలుగవ ఆశ్రమమైన సన్న్యాసాశ్రమమును ఏర్పరచిన శ్రీమన్నారాయణుడు 'సన్న్యాసకృత్'.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ చిన్మయానంద –
సమ్యక్ న్యాసో నిక్షేపః సంన్యాసః షడ్విధ శరణాగతేః
ఏకతమమ్ అంగమ్ ఆత్మనిక్షేపణామ్ అధేయమ్
తమ్ కరోతి ద్రఢయతి భక్తహృదయే ఇతి సన్న్యాసకృత్
భక్తునకు మోక్షప్రదమైన సన్న్యాస ఆశ్రమమునకు మార్గము చూపువాడు శ్రీహరియే. శ్రీహరి ఆశీర్వచనమువల్లనే భక్తుడు శరణాగతియొనర్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత **–** బిడ్డ తన బొడ్డుద్వారా తల్లి బొడ్డుతోనున్న సంబంధము తెంచుకొంటేనే స్వతంత్రుడు కాగలడు. అలాగే ఇంద్రియాలద్వారా ఏర్పడే బంధాలను ఛేదిస్తేనే జీవుడు సంసారచక్రం నుండి బయటపడతాడు. ఇలా ప్రాకృతికమైన రజస్తమో గుణాలనుండి విడివడడమే **'సం-న్యాసము'**. మోహబంధాలనుండి దూరంగా ఉండి జీవించాలని ఈ నామం తెలుపుచున్నది.

588. శమః

- క్రోధాది దుర్గుణములను నియత్రించడం బోధించినవాడు.

- సన్యాసులకు ఇంద్రియ నిగ్రహము ప్రధానధర్మమని బోధించినవాడు.
- సకల జీవులను నియంత్రించువాడు, ప్రళయమునందు కూడ.
- తన మనస్సును పూర్తిగా నిగ్రహించినవాడు. ప్రశాంతమూర్తి.
- భక్తుల మనస్సులలోని అంధకారమును హరించువాడు.

ఓం శమాయ నమః

ఈ నామమునకు మూలము 'శమూ' అన్న ధాతువు (ఉపశమే). దీని అర్థము - తగ్గించుట, నియంత్రించుట, తొలగించుట, అణచివేయుట. అందునుండి ఉత్పన్నమైన భావములు – భక్తుల హృదయములలో తమోగుణమును హరించువాడు, ప్రళయంలో అన్నింటినీ అంతం చేయువాడు, మనోనిగ్రహాన్ని బోధించేవాడు, అన్నింటినీ అదుపులో ఉంచేవాడు. ఈ నామాన్ని ధ్యానించడంవలన భక్తుల మనస్సులో కల్లోలం నశించి శాంతి లభిస్తుందని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ అన్నారు.

శ్రీ భట్టులు ఇంతకుముందు నామములైన **'నిర్వాణం, భేషజం, భిషక్, సన్యాసకృత్'** లకు తెలిపిన భావాన్ని కొనసాగించారు. భగవంతుడు తన భక్తుల కామక్రోధ భయాదులను నిగ్రహించుకొనే విధానం తెలియజేస్తాడు గనుక 'శమః' – అని వివరిస్తూ శ్రీ భట్టులు గీత (5.29)నుండి ఉదాహరించారు –

భోక్తారం యజ్ఞ తపసామ్ సర్వలోక మహేశ్వరమ్
సుహృదం సర్వభూతానామ్ జ్ఞాత్వా మామ్ శాంతి మృచ్ఛతి.

భగవంతుడు యజ్ఞములకు, తపస్సులకును భోక్త. సమస్త లోకములకును, లోకేశ్వరులకును అధిపతి. సమస్త ప్రాణులకును ఆత్మీయుడు, అనగా అవ్యాజ దయాళువు, పరమప్రేమ స్వరూపుడు. ఈ భగవత్తత్వమును ఎరిగిన భక్తునకు శాంతి లభించును.

శ్రీ శంకరులు కూడ ఇంతకు ముందటి నామము 'సన్యాసకృత్'నకు తామిచ్చిన వివరణతో ఈ 'శమః' నామవివరణను అనుసంధానించారు. సన్యాసులకు శమము అతిముఖ్యమైన ధర్మమని చెబుతూ శ్రీ శంకరులు శృతినుండి ఉదాహరించారు –

యతీనామ్ ప్రశమో ధర్మో నియమో వనవాసినామ్
దానమేవ గృహస్థానామ్ శుశ్రూషా బ్రహ్మచారిణామ్.

యతులకు ప్రశమము (మిక్కిలి శాంతి), వానప్రస్థులకు నియమము, గృహస్థులకు దానము, బ్రహ్మచారులకు శుశ్రూష ప్రధాన ధర్మములు.

శ్రీ శంకరులే మరొక భావముకూడ తెలిపారు. **సర్వభూతానామ్ శమయతైతి శమః.** అన్ని భూతములను శమింపజేయువాడు (నిగ్రహించువాడు, అదుపు చేయువాడు). ఇదే భావాన్ని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి కొంచెం మార్చి – ప్రళయకాలంలో అన్నింటినీ శమింపజేయువాడు – అని వివరించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడే ప్రశాంతతకు రూపము. కనుక శమము.

ధర్మచక్రము రచయిత – బ్రహ్మచర్యంలో స్నాన, ధ్యాన, విద్యా, శుశ్రూషాది నియమాలు పాటించాలి. అలాగే వానప్రస్థ సన్యాసాశ్రమాలలో కూడా దృఢమైన నియమాలున్నాయి. ఇలా జీవితంలో ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుకొని ఉంటే భగవంతుడు ప్రసన్నుడౌతాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **తమో భవాని కార్యాని శమయతి**. మనలోని తమోగుణములను, మన తామస కర్మలను శమింపజేయువాడు శ్రీహరి.

589. శాంతః

- సదా ప్రశాంతమైన మనసు కలవాడు. శాంతగుణమూర్తి.

ఓం శాంతాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ఉప్పొంగిన సముద్రంలా మహాశక్తిమంతుడైనప్పటికీ అలలులేని ప్రశాంత మహాసాగరంలా ఉంటాడు. వేదవ్యాసునిగురించి ఒక కవి ఇలా అన్నాడు – ఆయన చూపు సోకినంతనే క్రూరమృగాలు కూడా సాధువులుగా మారేటంతటి ప్రశాంతమూర్తి. మనమొనరించే అనంతమైన అపచారాలను కూడా సహించి శాంతంగా ఉండే మహాత్ముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ఇంద్రియ జగత్తుకు బద్ధుడు కాడు గనుక సదా శాంతమూర్తి. **నిష్కలం నిష్క్రియం శాంతం.** పరమేశ్వరుడు అవయవములు లేనివాడు. క్రియారహితుడు. శాంతమూర్తి. అని శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు(6.19)లో ఉన్నది. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రశ్నోపనిషత్తు (7.5)నుండి కూడా ఉదాహరించారు. **శాంతమ్ అజరమ్ అమృతమ్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రాపంచిక విషయాలపట్ల అనుబంధం పెరిగినకొద్దీ శాంతి కొరవడుతుంది. అలా కాకుండా అంతర్ముఖులైనవారికి మనశ్శాంతి లభిస్తుంది. భగవంతుని శాంతస్వభావాన్ని సూచించే ఈ నామమును ధ్యానిస్తే శాంతి లభిస్తుంది.

డా. క్రోవి పార్థసారథి శ్రీకైవల్యసారథి నుండి – **నిరంజనం నిరవయవం నిర్గుణం శాంతం బ్రహ్మ.** కళలకు అతీతమైనవాడు, గుణరహితుడు, అవయవములు లేనివాడు, శాంతస్వభావుడు ఆ పరబ్రహ్మ అని చెప్పబడింది. నారాయణోపనిషత్తులో – **నిష్కలంకో, నిరంజనో, నిర్వికల్పో, నిరాఖ్యాతశుద్ధో దేవ ఏకో నారాయణ** – అని ఉంది. నారాయణుడు నిష్కళంకుడు. నిరంజనుడు. నిర్వికల్పుడు. వాక్కులతో నిర్వచించడానికి వీలు లేనివాడు. అందుకే శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతించేటప్పుడు **'శాంతాకారం భుజగశయనం'** అని ప్రారంభిస్తారు. అతడు పరమశాంతిమూర్తి. తన భక్తులైనవారు తన నెత్తిమీద కూర్చున్నప్పటికీ ఏమాత్రమూ కోపగించనివాడు. తల్లి తన పసిపాపలను లాలించిట్లుగా భక్తులను లాలించేవాడు.

590. నిష్ఠా

- ఏకాగ్ర ధ్యానమునకు స్థిరమైన కేంద్రము, లక్ష్యము.
- ప్రళయకాలంలో సమస్త భూతములకు స్థిరనివాస స్థానము.

ఓం నిష్ఠాయై నమః

'నిష్ఠ' అనగా ఒక స్థిరమైన ఆధారము. ఈ భావంలో శ్రీ భట్టులు ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – **వృత్తిత చిత్తైః శుభాశ్రయ భూతే అస్మిన్ నిష్ఠీయతే ఇతి నిష్ఠా.** ధ్యానమగ్నులైనవారి చిత్తములు శ్రీహరియందే నిలకడగా ఉంటాయి. వారి ధ్యానమునకు శ్రీనివాసుడే ఆశ్రయము, ఆధారము, ఫలము.

ఇదే నామమును శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – **నియతమ్ స్థానమ్ నిష్ఠానమ్ స్వజన కామానామ్ ఇతి నిష్ఠా.** భక్తుల చిత్తములందున్న కామ్యార్థములకు స్థిరనివాసమైనవాడు నిష్ఠ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రళయే నితరామ్ తత్రైవ తిష్ఠంతి భూతాని ఇతి నిష్ఠా.** ప్రళయకాలములో సకల భూతములు పరమాత్మునియందే లయమై వసిస్తాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు సృష్టిలో అన్నింటియందూ వ్యాపించియున్నాడు. సకల పరిణామాలకూ, ఉత్పత్తి స్థితి క్షయాలకూ మూలకారణము. కాని పరమాత్ముడు మాత్రం మార్పులేకుండా స్థిరంగా ఉంటాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని నామధ్యానముపై చిత్తమును నిలుపవలెనని ఈ నామము బోధించుచున్నది. ప్రాపంచిక విషయములలో తగులుకొంటే జన్మకు పరమోత్కృష్ట లక్ష్యమైన మోక్షసాధన మనకు అందకుండా పోతుంది.

591. శాంతిః

- సమాధి స్థితిలో సమస్తమును మరపించి పరమానందమొసగువాడు.
- ధ్యానమునకు లక్ష్యము.
- సకలమునకు ఆధారము.

ఓం శాంతయే నమః

సర్వాధికారాశ్శామ్యంతి సమాధౌ సరమేయతః అతః శాంతిరితి ప్రోక్తః ఋత్వర్ణో భక్తిదోమనుః - భక్తులు సమాధిస్థితిలో ఉండి తనను ధ్యానించినపుడు, వారివారి అధికారములను మరపింపజేయువాడు గనుక శాంతి. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. భక్తిప్రదము. ఓం శాంతయే నమః.

శ్శామ్యంతి అస్మిన్నితి శాంతిః. సమాధిస్థితిలో ఉండి తనను అనుభవించేవారు ఆ సమయంలో తమ స్థితిని మరచిపోయేటట్లు చేసేవాడు. అప్పుడు భక్తులు సమస్తమును మరచి భగవదనుభంలో లీనమౌతారు. ఇదే శాంతి. భగవంతుని ప్రసాదము. ధ్యానమునకు గమ్యము.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు – **యత్ర నాన్యత్ పశ్యతి నాన్యత్ శృణోతి తద్ భూమా.** ఆ సమయంలో మరేవీ కనిపించవు. వినిపించవు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్ (2.2.13)నుండి చెప్పినది – **తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ న ఇతరేషామ్.** అతనియందే శాశ్వతమైన శాంతి పొందదగును. మరెక్కడా కాదు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – భగవానుడు పరిపూర్ణ విజ్ఞాన స్వరూపుడు. భగవంతునియందు 'అవిద్య' అనేది ఉండదు. అవిద్య లేనందున భగవంతుడు పరమశాంతిమూర్తి.

శ్రీ చిన్మయానంద 'అవిద్య' బదులు 'కోరికలు' అని వివరించారు. కోరికలు కల్లోలమునకు కారణములు. భగవంతుడు పరిపూర్ణుడు గనుక కోరికలు లేనివాడు. పరమశాంతిమూర్తి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'శమ'-ఆలోచనే – **భక్తానాం ఆలోచన విషయత్వాత్ శాంతిః.** 'ఆలోచన' అనగా ఒక దిశలో చూచుట, పరికించుట. భక్తుల ఆలోచన(ధ్యానము)కు లక్ష్యమైనవాడు శాంతి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'సమ్'-ఉపశమే-తగ్గుట, ఆగుట, అణిగిపోవుట – అన్న భావంలో శ్రుతివాక్యమును ఉదాహరించారు.
ద్యౌః శాంతిః అంతరిక్షమ్ శాంతిః
పృథ్వీ శాంతిః ఆపః శాంతిః.
ఇవన్నీ (ఆకాశము, అంతరిక్షము, భూమి, నీరు) ఒకదానికొకటి ఆధారము. అన్నింటికీ ఆధారమైనవాడు శాంతి. శ్రీమన్నారాయణుడు.

592. పరాయణమ్

- అత్యుత్తమ విధానము, మార్గము.
- సర్వోత్తమ గమ్యము, ఆశ్రయము, నిలయము, గతి.
- అత్యుత్తమ స్థానమున ఉన్నవాడు.

ఓం పరాయణాయ నమః

యస్మాత్తు పరమాభక్తిః చరమప్రాప్తి కామతా తస్మాత్ పరాయణమితి స్మృతో హ్యష్టార్ణ ఉత్తమః. - భక్తులకు మోక్షము ప్రసాదించాలంటే వారికి పరమభక్తి కావాలి. అటువంటి పరమభక్తిని భక్తులకు కలిగించేవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమము. ఓం పరాయణాయ నమః.

ఈ నామమునకు తెలుపబడిన మొదటి అర్థము భగవంతుడే అత్యుత్తమ ఉపాయమనియు, రెండవ అర్థము భగవంతుడే అత్యుత్తమ ఉపేయమనియు తెలుపుచున్నవి. సాధనామార్గము, సంపూర్ణ ఫలము కూడ శ్రీహరియే.

పరమమ్ అయనమ్ పరాయణమ్. అయ్-గతౌ-వెళ్ళుట – అన్న ధాతువునుండి 'అయనము' అనగా 'సాధనావిధానము' అని చెప్పవచ్చును. అత్యుత్తమమైన సాధనావిధానము అనగా పరమభక్తి. శ్రీహరిని పొందుటకు వలసిన భక్తికూడా శ్రీహరి స్వరూపమే. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (18.53-54)నుండి ఉదాహరించారు –

అహంకారం బలం దర్పం కామం క్రోధం పరిగ్రహమ్
విముచ్య నిర్మమః శాంతో బ్రహ్మ భూయాయ కల్పతే
బ్రహ్మభూతః ప్రసన్నాత్మా న శోచతి న కాంక్షతి
సమః సర్వేషు భూతేషు మద్భక్తిం లభతే పరాం

అహంకారమును, బలమును, దర్పమును, కామక్రోధములను వదలిపెట్టి, నిరంతరము ధ్యానయోగపరాయణుడై ఉండువాడు, మమతా రహితుడు, శాంతియుతుడు అయిన పురుషుడు సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మమునందు అభిన్నభావముతో స్థితుడగుటకు పాత్రుడగును. సచ్చిదానంద ఘనబ్రహ్మయందు ఏకీభావస్థితుడై ప్రసన్నమనస్కుడైన యోగి దేనికిని శోకింపడు, దేనినీ కాంక్షింపడు. సమస్త ప్రాణులయందును సమభావముగల అట్టి స్థితిని చేరిన యోగి నా పరాభక్తిని పొందును.

గీత 11.54లో ఇలా ఉన్నది –

భక్త్యాత్వనన్యయా శక్య అహమేవం విధోఽర్జున
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం చ తత్త్వేన ప్రవేష్టుం చ పరంతప

కాని, ఓ పరంతప! అర్జున! ఇట్టి నా చతుర్భుజ రూపమును ప్రత్యక్షముగా చూచుటకును, తత్వజ్ఞానమును పొందుటకును, అందు ఏకీభావ స్థితినందుటకును కేవలము అనన్య భక్తి ద్వారానే సాధ్యమగును.

'అయనమ్' అనగా మార్గము. **అయన్తే అనేన ఇతి అయనమ్ –** అని అమరకోశములో ఉన్నది. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము శ్రీహరిని పొందినవాడు మరల సంసారచక్రములో తగుల్కొనడు. కనుక ఆ దేవదేవుడు అత్యుత్తమ గమ్యము, పరాయణము.

శ్రీ విష్ణు సహస్ర నామము పూర్వపీఠికలోని '**పరమమ్ యః పరాయణమ్**' అన్న పదాలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రత్యేకంగా ఈ సందర్భంలో సూచించారు. శ్రీ చిన్మయానంద గీత (15.6)నుండి వివరించారు (పరంధామము **–** పరాయణము).

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః

యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ

స్వయంప్రకాశరూపమైన నా పరంధామమును సూర్యుడు గాని, చంద్రుడుగాని, అగ్నిగాని ప్రకాశింపజేయజాలరు. అట్టి పరంధామమును చేరిన పుణ్యాత్ములు మరల ఈ జగత్తున ప్రవేశింపరు. అనగా జన్మింపరు.

పూర్వపీఠికలో యుధిష్ఠిరుడు '**కిమేకమ్ దైవతమ్ లోకే కిం వాऽప్యేకమ్ పరాయణమ్**' అని ప్రశ్నించాడు. ఈ భాగాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ భట్టులు ఇక్కడ ధర్మరాజు 'పరమ ఉపేయము'ను గురించి అడిగినట్లు వివరించారు **పరమమ్ ఉపేయమ్ పృచ్ఛతి కిం వా అపి ఏకమ్ పరాయణమ్ ఇతి**

అయనమ్-ప్రాప్యమ్ ఏవమ్ ఉపేయమ్ ద్విధా పృష్టమ్.

శ్రీ పి.బి.అణ్ణంగారాచార్య స్వామి '**పరాయణః**' అనే పాఠాంతరం కూడా ఉన్నదని చెప్పారు.

పరమమ్ అయనమ్ యస్య సః పరాయణమ్ – సర్వోత్తమమైన స్థానమును కలిగియున్నవాడు.

సన్యాసకృత్ శమః శాంతో నిష్ఠాః శాంతిః పరాయణమ్ – అనే నామాలను భక్తితో జపిస్తే కల్లోలమైన మనస్సుకు శాంతి లభిస్తుందని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పారు.

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య **–** ఇంద్రియములను, మనస్సును నియంత్రించినవానికి పునర్జన్మనుండి విముక్తి లభిస్తుంది. ఇంద్రియాలు, మనస్సుల చెప్పుచేతలలో వర్తించేవారు సంసారబంధంలో చిక్కుకుంటారు. మనం ఏ పని చేసినా గాని దానికి నిజమైన కర్త భగవంతుడేనని, మనం కేవలం సాధనాలమని గుర్తుంచుకోవాలి. ఇది కర్మయోగానికి ప్రథమ సోపానము. ప్రాపంచికమైన విషయాలపైనున్న కాంక్షను భగవంతుని పొందడంపట్ల మళ్ళించగలిగితే భక్తియోగమార్గం తెలిసివస్తుంది. నిజమైన ఆత్మ, శరీరము, మనస్సుల మధ్య భేదాన్ని గుర్తిస్తే జ్ఞానయోగం తలుపు తెరుచుకొంటుంది. ఇలా భగవంతుని పొందడానికి భగవంతుడే మార్గమని గ్రహించవచ్చును.

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా జీలకర్ర గూడెం

శ్రీ రామాలయం

శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః |
గోహితో గోపతిర్గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః || (63)

593. శుభాంగః

- యోగసాధకులకు అష్టాంగములను ప్రసాదించినవాడు.
- సుందరమైన రూపము కలవాడు.
- ధ్యానించేవారికి సకల సన్మంగళములిచ్చే రూపముకలవాడు.
- తన ఉనికిచే అంతటినీ మంగళకరమొనరించువాడు.

ఓం శుభాంగాయ నమః

ఈ నామానికి వ్యాఖ్యానకర్తలు రెండు విధాలుగా అర్థం చెప్పారు. (1) యోగశాస్త్రానికి చెందిన అష్టాంగములకు సంబంధించి (2) భగవానుని సౌందర్యమును గురించి. 3,4 అర్థాలు 2వ అర్థానికి భావాంతరాలు. మరల ఇదే నామము 788వ నామముగా కీర్తింపబడినది.

63వ శ్లోకము. 593వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**
84వ శ్లోకము. 788వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుః తంతువర్ధనః**

స్వశక్త్యుద్భవ కళ్యాణ యమాద్యష్టాంగ సంభవః యస్మాత్ శుభాంగ సంప్రోక్తః సప్తార్ణో ధ్యానదాయకః - భక్తులు తనను పొందడానికి తగిన ఉపాసన నిమిత్తం యమ నియమాది అష్టాంగములను ఇచ్చినవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. ధ్యానప్రదము. **ఓం శుభాంగాయ నమః.**

శ్రీ భట్టులు ఈ 593వ నామమును యోగసాధనకు విధానములైన అష్టాంగములపరముగా వివరించారు. ఇవన్నీ శ్రీపతి కరుణవలన, శ్రీపతి పట్ల భక్తివలన సమకూడుతాయి. ఆయనే తన భక్తునికి ధ్యానమార్గమును, ధ్యానఫలమును ప్రసాదించును. ఆ అష్టాంగములు (1) యమము (ఇంద్రియ నిగ్రహము) (2) నియమము (ఏర్పాటు) (3) ఆసనము (4) ప్రాణాయామము (రేచకము, పూరకము, కుంభకము) (5) ప్రత్యాహారము (ఇంద్రియాలనుండి విషయాన్ని మరల్చుట) (6) ధారణ (7) ధ్యానము (8) సమాధి.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – యమ, నియమముల వలన మనస్సు అదుపులోకి వస్తుంది. ఆసన, ప్రాణాయామముల వలన శరీరం ధ్యానమునకు సిద్ధమౌతుంది. ప్రత్యాహార, ధారణ, సమాధులు ఒక్కొక్క మెట్టుగా ఆలోచనలను భగవంతునిపట్ల మళ్ళించును. సమాధి స్థితిలో భగవంతుని అనుభవము సిద్ధించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సుందరమ్ తనుమ్ ధారయన్ శుభాంగః.** సుందరమైన తనువును ధరించినవాడు శుభాంగుడు.

ఇదే భావమును శ్రీ భట్టులు 788వ నామవివరణలో ఇచ్చారు. మోహినియై జగములను మోహింపజేసిన శుభాంగుడు. గోపికల మనసులను దోచిన గోపబాలుడు. కమలపత్రాక్షుడైన రాముడు. ఆ రాముని సౌందర్యమును సీతమ్మకు వర్ణించి చెప్పి హనుమంతుడు తరించాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద ఉపనిషత్తులలోని **'శాంతమ్ శివమ్ సందరమ్'** అనే వాక్యాన్ని ఉదాహరించారు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.6.7) లో ఇలా ఉన్నది –

య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషో ఉచ్యతే
తస్య యథా కప్యాసమ్ పుణ్డరీకేవమక్షిణీ.

అతడు ఆదిత్యమధ్యముడై బంగారు రంగులో ప్రకాశిస్తూ ఉంటాడు. వికసిస్తున్న పద్మమువలె వెలుగుతుంటాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – శ్రీమన్నారాయణుని తిరుమేణియందు 788 సుందర అంగములున్నవి గనుక ఆయన శుభాంగుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని చరణము, వదనము, నయనములను ధ్యానించేవారికి సకల సన్మంగళములను ప్రసాదించే రూపుగలవాడు శుభాంగుడు. **శుభాని - దర్శకానామ్ మంగళోత్పాదకాని; అంగాని - చరణ వదన నయనాదీని; యస్య ఇతి శుభాంగః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అంగ్-వెళ్ళుట – అనే ధాతువునుండి, భగవంతుని ప్రతి రూపము, ప్రతి చలనము కూడ సకల సన్మంగళములను ప్రసాదించును.

మణిపురి నృత్యశైలిలో రాసలీల నృత్యం. వికీపీడియానుండి

భాగవతము – దశమస్కంధము – గోపికల ప్రార్థన. శ్రీ మద్భాగవతము – రచన: శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు

దేవా! మా ప్రార్థన ఏమిటో విను. సంసృతి భయార్తలమై నీ శరణుజొచ్చాము. మాకు అభయాన్నివ్వు. .. .. ఏ నీ పాణిపద్మం సమస్త వరదాయకమో, ఏ నీ పాణిపద్మాన ఇందిరాదేవిని పరిగ్రహించావో, ఆ నీ పాణిపద్మాన్ని మా శిరసులపై ఉంచు. ... స్మితోల్లసితమైన నీ సుందర ముఖారవిందాన్ని చూపు. స్త్రీలకు అంతకంటె సంతోషకరమైనది వేరొకటుండదు..... ఏ నీ పాదకమలం సిరికి నిలయమై కాళియ ఫణి ఫణార్చితమై గోగణానుగతమై ఒప్పారుచున్నదో ఆ పవిత్ర నీరేజాన్ని మా కుచకుంభాలపై నిలుపు. నీ కోమల పాదపద్మాలు మా కుచ కాఠిన్యానికి నొచ్చుకుంటాయని వెనుకాడబోకు. వాటిని సుతారంగా మా వక్షఃపీఠిపైని ధరిస్తాము. అంతలో మా మదనతాపం చల్లారుతుంది.... తర్వాత మమ్ము గ్రహించి నీ అధరామృతాన్ని ప్రసాదించి మా మోహం తీర్చి మమ్మల్ని ఉజ్జీవింపజేయి.

ప్రభూ! నీ చరిత్రరసం తాపత్రయ తప్తులకు జీవనామృతం. కవిజన వాక్య లతికలకు అవ్యయఫలం. కర్ణములకు పరమ రసాయనం. కీర్తించినవారికి వివిధ దానఫలం. శ్రీమంతమైన నీ కథాశ్రవణ భాగ్యాన్ని మాకు కరుణించు. నీ కథాశ్రవణ మాత్రాననే మాకు నిర్వృతి కలుగుతుండగా నీ దర్శన భాగ్యాన్ని ఎందుకు కోరుతున్నామని అడుగుతావేమో ప్రభూ! నీ లేనగవులు, నీ ప్రేమస్నిగ్ధ వీక్షణాలు, నీ ధ్యానమంగళవిహారం, నీ సంకేత మర్మాలు మా హృదయాలను కలచివేస్తుండడంవలన నీ విలాస క్షుభిత చిత్తలమై శాంతికి దూరమయ్యాము. మా మనఃక్షోభ నీ దర్శన భాగ్యలబ్ధిచే గాక వేరొక మార్గాన తీరేది కాదు.

ఓం శుభాంగాయ నమః

శ్రీకృష్ణునికై వెదకుతున్న గోపికలు. 1780 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gopis_searching_for_Krishna,_Bhagavata_Purana,_c1780.jpg

594. శాంతిదః

- సాయుజ్యము అనే శాశ్వతమైన శాంతిని ప్రసాదించేవాడు.

ఓం శాంతిదాయ నమః

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యానం ఈ నామమునకు ముందునామమైన **'శుభాంగః'** నామమునకు చెప్పిన భావాన్ని కొనసాగిస్తూ యోగాభ్యాసపరంగా ఉంది. యోగాది సాధనలద్వారా భక్తిలో అత్యున్నత స్థితికి చేరినవారికి ఆత్మజ్ఞానం లభిస్తుంది. వారికి మరి జన్మ

ఉండదు. అదే మోక్షము. అటువంటి శాశ్వతమైన శాంతిని ప్రసాదించేవాడు **'శాంతిదః'**. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చూపిన ప్రమాణములు –

విశ్వస్యైక్యమ్ పరివేష్టితారమ్ జ్ఞాత్వా శివమ్ శాంతిమ్ అత్యంతమ్ ఏతి – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 2.7 – విశ్వమంతా ఒకడే వ్యాపించియున్న భగవంతునిగురించి తెలిసినవానికి అత్యంత మంగళప్రదమైన శాంతి లభిస్తుంది.

తమీశానామ్ వరదమ్ దేవమీడ్యమ్ నిచయ్య ఆత్మానమ్ శాంతిమ్ అత్యంతమ్ ఏతి – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.11 – జగత్ప్రభువు, వరములను ప్రసాదించేవాడు, కీర్తనీయుడు, అంతరాత్మస్థితుడు అయిన ఈశ్వరుని తెలిసికొన్నవానికి పరమశాంతి లభిస్తుంది.

తమేవ శరణం గచ్ఛ సర్వభావేన భారత
తత్ప్రసాదాత్పరం శాంతిం స్థానం ప్రాప్స్యసి శాశ్వతమ్ – గీత 18.62
అర్జునా! అన్ని విధములుగా ఆ పరమేశ్వరునే శరణుజొచ్చుము. అతని కృపచేతనే పరమశాంతిని, శాశ్వతమైన పరమపదమును పొందగలవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఇష్టానిష్టములనే భేదభావములు లేని సంపూర్ణమైన శాంతిని ప్రసాదించువాడు **'శాంతిదః'**. ఇది ఇష్టమైనది, ఇది ఇష్టం లేనిది అనే ద్వంద్వభావం ఉన్నంతవరకు నిజమైన తృప్తి, శాంతి లభించవు.

ధర్మచక్రము రచయిత తిరువళ్ళువార్ రచననుండి ఉదాహరించారు. **వేండుదల్ వేండమై ఇలాదాన్** – కావలసినది, అక్కరలేనిది అనేవి లేనివాడు భగవంతుడు. భగవంతునిపట్ల భక్తితో స్థిరమైన ధ్యానం సాగిస్తే శాశ్వతమైన శాంతి లభిస్తుంది.

595. స్రష్టా

- సృష్టించినవాడు.

ఓం స్రష్ట్రే నమః

ఈ నామము మరల 990వ నామముగా స్తుతింపబడినది.

63వ శ్లోకము. 595వ నామము. స్రష్టా – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**
106వ శ్లోకము. 90వ నామము. స్రష్టా – **దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః**

'సృష్టించుట' అనే అర్థంలో అందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు తమ తమ భగవదనుభవాలను వెల్లడించారు.

శ్రీ భట్టులు – 'సృజ్' అనే ధాతువునుండి - సృష్టించేవాడు 'స్రష్ట'. **కర్మ వైచిత్ర్యత సృష్టీన్ స్రష్టాస్యాత్ సృజ్యతే చ యః.** మోక్షం కోరేవారికి మోక్షం ప్రసాదించినట్లే శ్రీమన్నారాయణుడు భక్తులకు సంసారాన్నికూడా ప్రసాదిస్తాడు. తమ కర్మలద్వారా లౌకిక సుఖాలు కావాలనుకొనేవారికి సంసారం లభిస్తుంది. ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి (5.6.1)నుండి ఉదాహరించారు

ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ
అహం కృత్స్నస్య జగతః ప్రభవః ప్రలయస్తథా – గీత 7.6
ఓ అర్జునా! సమస్త ప్రాణులును ఈ రెండు విధములైన ప్రకృతులనుండియే ఉత్పన్నములగుచున్నవి. ఈ జగత్తుయొక్క ప్రభవమూ (పుట్టుక), ప్రలయమూ (లీనమగుట) నావలననే జరుగుచున్నవి. అనగా ఈ సంపూర్ణ జగత్తుకు నేనే మూలకారణము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉపనిషత్తులనుండి ఉదాహరించారు –

విశ్వస్య స్రష్టారమ్ అనేక రూపమ్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 4.14
స ఇమాన్ లోకాన్ సృజతః – ఐతరేయోపనిషత్తు 1.2

'సృజ్' అంటే విడచుట, బయటకు పంపుట అని కూడా చెప్పవచ్చును (విసర్గే). శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ భావాన్ని గ్రహించారు. భగవంతుడు ప్రళయ సమయంలో జగత్తును అంతటిని తనయందు భద్రపరచి మరల సృష్టి సమయంలో అన్నింటినీ వెలికితీస్తాడు గనుక స్రష్ట.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు జీవునకు శరీరం ప్రసాదించడానికి కారణం ఆయనను కొలిచి, ఆయనను పొందే అవకాశాన్ని మనకు కలిగించడమే.

శ్రీ చిన్మయానంద – విష్ణువు ఒసగిన శక్తివలననే బ్రహ్మదేవుడు సృష్టికార్యం సాగిస్తున్నాడు. అందరు దేవుళ్ళకు అంతర్యామి ఆ దేవదేవుడే.

శ్రీమద్భాగవతము – మూడవ స్కంధము – బ్రహ్మకృత భగవత్స్తోత్రము. శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచననుండి.

దేవా! బహుకాలం ఉపాసించి తత్ఫలితంగా నిన్ను తెలిసికోగలిగాను. అనవద్యమైన నీ తత్త్వజ్ఞానాన్ని పొందడంకంటె ఉత్తమమైన భాగ్యం దేహధారులకు వేరొకటి ఏముంటుంది? నీవు తప్ప వేరొకటి లేదన్నదే నీ తత్త్వ రహస్యం. నీవు నిర్గుణ పరబ్రహ్మవన్నదే నీ తత్త్వ పరమార్థం. ప్రపంచరూపమై ఈ ప్రతీతి అంతా నీ గుణాత్మకం. నీ సత్యరూపం అనావృత ప్రకాశం, అవికల్పం, ఆనందమాత్రం అయి జ్ఞానులకు మాత్రమే భాసిస్తుంది. ఉపాసకుల అనుగ్రహార్థమై నీవు నీ చిచ్ఛక్తి ప్రభావంతో వివిధావతారాలను ధరిస్తావు.

దేవా! నీ ప్రకృతరూపం సర్వావతారాలకూ మూలబీజమైయున్నది. ఈ నీ రూపం సృష్టికి కారణమైనందున విశ్వానికంటె వేరైనట్టిది. ఇదే భూతేంద్రియాలకు కూడా కారణం. అందువల్ల నీ ఈ రూపం సర్వోపాస్య రూపాలలో ముఖ్యమై ఉన్నది. అట్టి ఉత్తమ రూపాన్ని నేనాశ్రయించాను.

దేవా! ఈ నీ రూపం సోపాధికమని, అర్వాచీనమని భావించేవారు ఇది ముఖ్యమెలా అవుతుందని అడుగుతారు. అవ్యక్తాన్ని ఉపాసించడం సాధ్యం కాదు. ఉపాసకులు నీ వ్యక్త స్వరూపాన్ని ధ్యానిస్తారు. వారి శ్రేయస్సును కోరి ఈ భువనమంగళరూపాన్ని వ్యక్తపరచావు. ఉపాసకులిందుకు నీకు నమస్కరించడంకన్న వేరొకవిధాన తమ కృతజ్ఞతను చూపజాలరు. ఇదే నీకు సాష్టాంగ ప్రణామం .....

ఎవడు వేదాలనే మలయానిలాలు మోసికొని వచ్చిన చల్లని నీ పాదారవిందాల సురభిళ పరిమళాన్ని లవమాత్రమైనా అనుభవించే పుణ్యానికి నోచుకొంటాడో, ఎవడు మహాదరంతో చేరి నీ కథలను వింటాడో, ఆ ధన్యజీవుడు నీ పాదపద్మాలను తప్పక చూరగొంటాడు. నీవతని హృదయాన్ని నిలయంగా చేసుకొని నిరంతరం నివశిస్తావు. అతనిని ఎన్నటికీ ఎడబాయవు.

దేవా! ఈ సంసార పరిభ్రమణం తొలగిపోవడానికి నీ ఆశ్రయం ఒక్కటే పరమసాధనం. నీ ప్రాపు పొందాలంటే నీ పరమ తత్త్వాన్ని గ్రహించి ఆ దారిలోనికి ప్రవేశించి పరిశ్రమించాలి. వేదాంతశ్రవణం కావించి, తత్త్వరహస్యాన్ని గ్రహించి, నిన్ను పొందాలని నిశ్చయించి, భక్తిమార్గాన్ని మెట్టి, చిత్తశుద్ధిని పొందినవారి హృదయమందిరాలలోనికి నీవు పరమానందంతో చేరి ఈప్సితార్థాలను నెరవేరుస్తావు.

ఏ రూపంలో నీ భక్తులు ధ్యానిస్తే ఆ రూపంలో నీవు వారికి సాక్షాత్కరిస్తావు.. .... నిష్కామం, సకామం అని రెండు విధాలుగా ఉన్న భక్తిమార్గాలలో నిష్కామ భక్తికి నీవు పరమసులభుడవు.

దేవా! నీవు భేదరహితుడవు. సమగ్ర బోధాశ్రయుడవు. స్వరూప చైతన్య తేజోమూర్తియై తనరారే పరమాత్ముడవు. సృష్టి స్థితి లయ కారణమైన నీ మాయాశక్తిని క్రీడోపకరణగా చేసికొని ఆత్మానందాన్ని పొందుతావు. నీ అవతార విడంబనలైన దేవకీనందనాది నామాలనుగాని, గుణవిడంబనాలైన సర్వజ్ఞ భక్తవత్సలాది నామాలనుగాని, కర్మవిడంబనాలైన కంసారి ప్రముఖ నామాలనుగాని – చివరికి ప్రాణోత్క్రమణ కాలంలోనైనా ఉచ్చరింపనోచిన జీవులకు బహుజన్మార్జిత పాపసంచయం పటాపంచలై, నిరస్తావరణమైన బ్రహ్మస్వరూపాన్ని సందర్శించే మహాభాగ్యం తప్పక సిద్ధిస్తుంది. అట్టి మహానుభావునకు నీకు పునఃపునః ప్రణామాలు.

ఏ నీ విశ్వాకార వృక్షానికి సృష్టికర్తనైన నేను, స్థితికర్తయైన విష్ణువు, లయకర్తయైన ఈశ్వరుడు గుణత్రయ రూపాంతరాలతో వ్యవహరిస్తూ మూలత్రయమై నెలకొని ఉన్నామో ఆ విశ్వాత్మకునికి నీకు సాష్టాంగాలు.

భవదుదర ప్రభూతమగు పద్మమునందు వసియించియున్న నే
నవిరళ తావకీన కలితాంశమునం దనరారు విశ్వముం
దవిలి రచించుచున్ బహువిధంబుల బల్కెడి వేదజాలమున్
శివతరమై ఫలింప గృపసేయుము భద్ర ఫలప్రదాయకా!

తూర్పు చాళుక్యుల కాలపు బ్రహ్మ విగ్రహం. పెదవేగి గ్రామం లోనిది.

596. కుముదః

- భూమియందు మోదము పొందువాడు.
- భూమిపైనున్న జీవులకు రూప స్పర్శ శబ్దాది గుణములనిచ్చి వాని అనుభవమువలన సంతోషించువాడు.
- లీలా విభూతితో జీవుల కర్మఫలాన్ని అనుభవింపజేస్తూ ఆనందించును.
- భూమిపై తన భక్తుల సాంగత్యమువలన సంతోషించువాడు.
- భూమిభారమును తొలగించి (దుర్జనులను శిక్షించి) భూమికి ఆనందము కూర్చువాడు. భూమాతను పొంది ఆనందించువాడు.
- భక్తులు తనకోసం చేసే సాధన చూసి, వారి ఆనందాన్ని చూసి సంతోషించువాడు.

ఓం కుముదాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

63వ శ్లోకము. 596వ నామము. కుముదః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

87వ శ్లోకము. 813వ నామము. కుముదః – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః**

కౌప్రాకృతే మండలేయః స్వభోక్తౄనపి భోజయాన్ మోదతే యస్సదాకాలం కుముద స్సతు గీయతే - 'కు' అంటే లీలావిభూతి. ఆ లీలావిభూతిలో కర్మఫలము అనుభవించవలసిన జీవులను వాని కర్మానుసారము కర్మఫలము అనుభవింపజేస్తూ ఆనందించేవాడు కుముదుడు. శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'కు-ముద' అని విశ్లేషించారు. 'కు' అనగా ప్రకృతిమండలము. పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము ఆయన సృజించిన ప్రకృతిమండలమే. వానికి రూప రస శబ్దాది గుణములద్వారా సంతోషమును అనుభవించు

అవకాశము కల్పించిన భగవంతుడు వాని సంతోషమువలన తాను 'మోదము' పొందును గనుక ఆయన 'కుముదుడు'. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (3.10.7)నుండి ఉదాహరించారు.

ఇదే మూలంతో శ్రీ భట్టులు మరొక అనుభవాన్ని కూడా చెప్పారు. **కౌమోదతే ఇతి కుముదః**. ప్రకృతి మండలంలో తన భక్తుల సాంగత్యంవలన భగవానుడు ముదించును. ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇంకా వివరంగా చెప్పారు. శ్రీరాముడు అయోధ్యను విడచి అడవులపాలై, సీతను దూరం చేసుకొని, జటాయువును పోగొట్టుకొని దుఃఖించాడు. అయినా ఆయన భరద్వాజ, అత్రి, అగస్త్యాదుల దర్శనంతో సంతోషించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కుమ్-ధరణీమ్ భారావతరణమ్ కుర్వన్ మోదయతి ఇతి కుముదః**. (అవతారములయందు దుష్ట సంహరణమువల్లను, ప్రళయకాలమునందు అంతటిని తనలో లీనము చేసికొనుటవల్లను) భూమియొక్క భారమును తగ్గించి భూమికి సంతోషము కలిగించువాడు కుముదుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భూమాత సాంగత్యమువలన సంతోషించువాడు కుముదుడు. తన అవతారములందు భూమిపై అధర్మమును రూపుమాపి సంతోషించువాడు.

https://te.wikipedia.org/wiki/ దస్త్రం:SrIvaariPaadaalu.jpg photo by: Chavakiran

శ్రీ చిన్మయానంద – నానావిధములైన ద్వంద్వములతో కూడిన సృష్టిని చేసి వినోదముతో ఆనందించువాడు కుముదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కై-శబ్దే – శబ్దమువలన సంతోషము పొందువాడు. తాను సృష్టించిన జీవులకు వాక్కు, వినికిడి వంటి శబ్దసంబంధ గుణములనొసగి వారి అనుభవములను విని ఆనందించువాడు. వేదాధ్యయనము, సామగానము, భగవత్ స్తుతి, కీర్తనము – ఇవన్నియును శ్రీమన్నారాయణునికి మోదము కలిగించును.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – ఏ జీవికైనా లభించే ఆనందము ఆ జీవియొక్క ఇంద్రియాల పరిమితులనుబట్టి ఉంటుంది. ఒక చీమకు పెద్ద పర్వతమంత చక్కెర లభించినాగాని అది కొద్ది ఆనందమును మాత్రమే పొందగలదు. కాని ఇంద్రియాల పరిమితులు లేని అతీంద్రియుడైన భగవానుని ఆనందమును మనము అంచనా వేయలేము. ఈ నామమును ధ్యానించి, భగవంతునికి కైంకర్యము చేసి, ఇంద్రియములకు అందని మహానందమును పొందవచ్చును.

597. కువలేశయః

- తమ దేహేంద్రియాలకు తామే ప్రభువులమని భ్రమించే జీవులకు నిజమైన ప్రభువు.
- భూమిని చుట్టియున్న జలములలో శయనించువాడు.
- ఆదిశేషునిపై శయనించినవాడు.

ఓం కువలేశయాయ నమః

ఈ నామమును వ్యాఖ్యానకర్తలు ప్రధానంగా రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

కు-వల-ఈశయ – అన్నింటికీ ప్రభువు.

కవలే-శయ – కడలిలో శేషునిపై శయనించినవాడు.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును **'కు-వల-ఈశ-య'** అని విశ్లేషించారు. కు – ప్రపంచము, ప్రకృతి మండలము ('కుముద' నామంలో లాగా); వల-వలన్తి – తిరుగాడువారు; ఈశ – ప్రభువు; య – (యాతి-వెళ్ళువాడు) నియంత్రించువాడు. అనగా జీవులను తన అధీనంలో ఉంచుకొన్న నిజమైన ప్రభువు కువలేశయుడు.

శ్రీకైవల్య సారధి నుండి – **కుత్సితం బలమేషాం తే కువలా జీవ సంగికాః దేహేంద్రియాదేరీశాస్తే కువలేశా ఇతి స్మృతాః యస్మాన్నియచ్ఛ న్యైనీతి కువలేశ ఉచ్యతే** - సంస్కృతంలో 'వ', 'బ'లకు పెద్దగా తేడా లేదు. కాబట్టి 'కువలలు' అంటే విషయానుభవం కలిగిన జీవులు. వారే తమ దేహేంద్రియాలకు ప్రభువులు (అని భావిస్తుంటారు). అందుచేత కువలేశులు అనబడతారు. అటువంటివారిని కర్మానుగుణంగా నియమించేవాడు కువలేశయుడు. (డా. క్రోవి పార్థసారధి రచననుండి).

కౌ భూమౌ ఆ సంసారం భ్రామ్యంతీతి కువలాః జీవాః కువలాశ్చతే ఈశాశ్చ కువలేశాః కువలేశాన్ యాతీతి కువలేశయః - ఈ జగత్తు ఉన్నంతవరకు సృష్టి చేస్తూనే ఉంటాడు. 'కువలాః' అంటే జీవులు. 'కువలేశాః' అంటే తమ దేహాలకు తామే ప్రభువులుగా భావించేవారు. దేహమే ఆత్మలని భావించేవారు అజ్ఞానులు. వారిని అలా ఉంచేవాడు కువలేశయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా **'కు-వల-ఈశ-యః'** అనే విశ్లేషించారు కాని వేరే అర్థం చెప్పారు. 'కై' అన్న ధాతువు శబ్దమును సూచించును. శబ్దము చేసే అన్నింటికి ఈశుడు. 'వల' అనగా కదులుట. కదిలే అన్నింటికి ఈశుడు. అనగా సమస్త జీవులకు అధిదేవుడు, అంతర్యామి కువలేశయుడు.

శ్రీ శంకరులు **'కువలే-శయః'** అని విశ్లేషించారు. కాని 'కువలే' అన్న పదానికి రెండు అర్థాలు చెబుతూ ఈ నామానికి రెండు వ్యాఖ్యలు చెప్పారు.

కోః-క్షితే; వలనాత్-సంసారణాత్, కువలమ్-జలమ్; తస్మిన్ శేత ఇతి కువలేశయః. భూమిని చుట్టియున్నవి జలములు. ఆ జలములందు శయనించినవాడు కువలేశయుడు. వటపత్రశాయి.

మరొక విధంగా, కువల – సర్పముయొక్క ఉదరము (ప్రాకునపుడు భూమిని స్పృశించు భాగము); శయః – శయనించువాడు. ఆదిశేషుని ఉదరమున శయనించియున్న శ్రీమన్నారాయణుడు కువలేశయుడు.

'కువలము' అనగా రేగుపండు. పరీక్షిత్తును కాటువేయడానికి రేగుపండులోపల శయనించిన తక్షకుడు భగవద్విభూతియైన కువలేశయుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పంచభూతములు ఒకదానినుండి మరొకటి, ఆకాశమునుండి వాయువు, వాయువునుండి అగ్ని, అందుండి నీరు, నీటినుండి భూమి ఉద్భవించెను. పంచభూతములన్నీ కువలయేశునినుండే ఉద్భవించినవి. నీట శయనించినవాడు అనగా తాను సృజించిన ప్రకృతిలో తానేయున్నవాడు కువలేశయుడు.

598. గోహితః

- ప్రకృతికి వ్యవస్థాపకుడు. జగములకు, భూమికి హితము కూర్చువాడు.
- గోవర్ధనగిరినెత్తి గోవులను రక్షించినవాడు.

ఓం గోహితాయ నమః

ఈ నామవివరణలో 'గో' శబ్దమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు రెండు ప్రధానార్థాలు గ్రహించారు (1) గోవులు (2) ప్రకృతి, భూమి, జలములు.

శ్రీ భట్టులు 'గో' అనగా సంసారబీజక్షేత్రమైన 'ప్రకృతి' అని అర్థం తీసుకొన్నారు. **సంసారబీజక్షేత్రస్య ప్రకృతే స్థాపకశ్చ యః స గోహితః.** సంసారమనే విత్తనాలు నాటటానికి తావైన ప్రకృతికి ఆధారమైనవాడు గోహితుడు. **గోః ప్రకృతే హితః గోహితః.** సంసారము అనే విత్తనాలు జల్లే భూమియైన ప్రకృతి మండలానికి అధిష్ఠానదేవత అయి కార్యము చేస్తాడు కాబట్టి ప్రకృతికి వ్యవస్థాపకుడు అవుతున్నాడు. (డా. క్రోవి పార్థసారథి రచననుండి).

శ్రీ శంకరులు 'గో' అనగా 'గోవులు' అనే అర్థంలో వివరించారు. **గవామ్ వృద్ధ్యర్థం గోవర్ధనమ్ ధృతవాన్ ఇతి గోభ్యో హితో గోహితః.** గోవుల హితము కొరకు గోవర్ధనగిరిని ఎత్తినవాడు గోహితుడు.

అన్నమయ్య – **కొండ గొడుగుగా గోవుల గాచిన యదుకుల స్వామికి గొబ్బిళ్ళో.**

శ్రీ శంకరులు 'గో' అనగా 'భూమి' అనే అర్థం కూడా తీసుకొన్నారు. అనేక అవతారములెత్తి భూమిని రక్షిచువాడు గోహితుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గో-గతౌ-వెళ్ళుట – సృష్టిలో సకల జీవుల చలనమునకు కారణమైనవాడు గోహితుడు.

599. గోపతిః

- భోగభూమియైన స్వర్గానికి అధిపతి.
- ఇంద్రియములకు ప్రభువు.

ఓం గోపతయే నమః

ఈ నామమును 53వ శ్లోకములోను, 63వ శ్లోకములోను స్తుతించారు. రెండు శ్లోకములలోను 'గోపతిః', 'గోప్తా' నామములు క్రమములో వచ్చుట గమనింపదగును.

53వ శ్లోకము. 497వ నామము. గోపతిః – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**
63వ శ్లోకము. 599వ నామము. గోపతిః – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

497వ నామవివరణలో అనేక అర్థాలు ప్రస్తావింపబడినవి.

- అన్ని పదములకు (వాక్కులకు, వేదములకు) అధిపతి.
- తన వాక్కునకు తానే రక్షకుడు.
- తన భక్తుల పలుకును రక్షించువాడు.
- గోవులను కాచిన గోపాలకృష్ణుడు.
- కదులుచున్న సమస్తమును, ఇంద్రియములను, కాపాడువాడు.
- భూపతి, ధరణీధరుడు.
- (పుణ్య) లోకముల కధినాధుడు.

599వ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు 'గో' అనగా భోగభూమి అయిన స్వర్గము అన్న అర్థంలో – స్వర్గంలో ఉండేవారికి అధిపతి – అని చెప్పారు. స్వర్గవాసులైన దేవతలను రక్షించేవాడు అని కూడా అనుకోవచ్చును. **స్వర్గభూమే పతిత్వాత్ గోపతి స్మృతః. గోః భూమే పతిః గోపతి.**

శ్రీ చిన్మయానంద – 'గో' అనగా గోవులు, జనులు, ఇంద్రియాలు వంటి అర్థాలున్నాయి. కనుక అందరికీ, అన్నింటికీ ప్రభువు గోపతి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గో-గతౌ-చలించుట. అందరినీ రక్షించువాడు. అందరికీ దారి చూపువాడు. సారథియై పగ్గాలు పూని రథమును త్రోలి ముందుకు తీసుకెళ్ళి కాపాడువాడు. గోపతి. పార్థసారథి. గురువాయూరప్ప.

600. గోప్తా

- సంరక్షకుడు. సకల విద్యలకును, భూతములకును, లోకములకును, కర్మచక్రమునకును సంరక్షకుడు.
- భక్తులు కానివారికి తెలియరానివాడు.

ఓం గోప్త్రే నమః.

ఈ నామమును 53వ శ్లోకములోను, 63వ శ్లోకములోను స్తుతించారు. రెండు శ్లోకములలోను 'గోపతిః', 'గోప్తా' నామములు క్రమములో వచ్చుట గమనింపదగును.

53వ శ్లోకము. 498వ నామము. గోప్తా – **ఉత్తరో గోపతిః గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః**

63వ శ్లోకము. 600వ నామము. గోప్తా – **గోహితో గోపతిః గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః**

'గుప్' అనే ధాతువునకు రక్షించుట, దాచుట అనే అర్థాలున్నాయి. ఈ రెడు అర్థాలలోను వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ నామాన్ని వివరించారు.

498వ నామము. గోప్తా.

శ్రీ భట్టులు – వేదములకు, సకల విద్యలకు రక్షకుడు.

శ్రీ శంకరులు – జీవులను, లోకములను కాపాడి పోషించువాడు.

600వ నామము. గోప్తా.

శ్రీ భట్టులు – కర్మచక్రమును సంరక్షించువాడు.

శ్రీ శంకరులు – తన మాయకారణముగా భక్తులు కానివారికి గుప్తముగానుండువాడు.

ఓం గోప్త్రే నమః

(1) వేదములను, విద్యలను, ధర్మచక్రమును, కర్మచక్రమును, జీవులను, లోకములను కాచెడువాడు.

(2) భగవంతునిగూర్చి తెలిసికోవాలనే కోరిక లేనివారికి గోప్యముగా (కానరాకుండా, తెలియరాకుండా) ఉండేవాడు. తన భక్తులనుండి చెడుకార్యములను దాచేవాడు. సాధన చేయనివారికి ఆత్మజ్ఞానము తెలియనీయనివాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలను అనుసంధానిస్తూ ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. **స్వయమాత్మా గుప్తః.** స్వయముగా గుప్తముగానుండువాడు మరియు **గోప్తా స విష్ణుః స హి గోప్తృ ధర్మః.** కాపాడుట తన ధర్మము గనుక అందరిని కాపాడువాడు.

దాగి ఉంటూ రక్షిస్తుంటాడు. **గోపయతి సతతమ్ రక్షతి స్వభక్తాన్ నిత్యదా ఇతి గోప్తా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆ శ్రీనివాసుడే అందరిని రక్షింపజాలినవాడు. వేరొకరు కాదు.

ఈ అర్థం శ్రీ స్వామిదేశికన్ వివిధ స్తోత్రాలలో ఉంది –

భయం కుతః స్యాత్ త్వయి సానుకంపే రక్షః కుతః స్యాత్ త్వయి జాతరోషే

తవ ప్రవృత్తే మమ కిం ప్రయాసైః త్వయ్య ప్రవృత్తే మమ కిం ప్రయాసైః – శ్రీ అష్టభుజాష్టకము. 5,6

త్వయి చా రక్షతి రక్షకైః కిం అనన్యైః – శ్రీ కామాసికాష్టకము 8

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహస్వామి శిల్పం. రంగారెడ్డి జిల్లా చెర్యాల గ్రామం. వికీపీడియా చిత్రం. by Veera Narayana
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lakshmi_Narasimha_statue_at_Cheriyal_temple,_December_2018.jpg

పోతన భాగవతం. హిరణ్యకశిపునకు ప్రహ్లాదుడిచ్చిన ఉత్తరము –

బలయుతులకు దుర్బలులకు
బలమెవ్వడు? నీకు నాకు బ్రహ్మాదులకున్
బలమెవ్వడు? ప్రాణులకును
బలమెవ్వండట్టి విభుడు బలమసురేంద్రా

దిక్కులు కాలముతో నే
దిక్కున లేకుండ గలుగు దిక్కులు మొదలై
దిక్కుగల లేనివారికి
దిక్కయ్యెడువాడు నాకు దిక్కు మహాత్మా

601. వృషభాక్షః

- ధర్మము రూపములో సంసార చక్రమునకు ఆధారమైనవాడు.
- కామితఫలములను వర్షించు కన్నులు గలవాడు.
- ధర్మమే లక్ష్యముగా గలవాడు.

ఓం వృషభాక్షాయ నమః

ఈ నామములో 'వృషభ', 'అక్ష' అనే రెండు పదములున్నాయి.

వృషభ – 'వృష'నుండి - (1) వర్షించునది (2) ధర్మము.

అక్ష – (1) ఇరుసు (2) కన్నులు.

ఈ అర్థములను తీసుకునే క్రమాన్నిబట్టి ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలు లభిస్తున్నాయి.

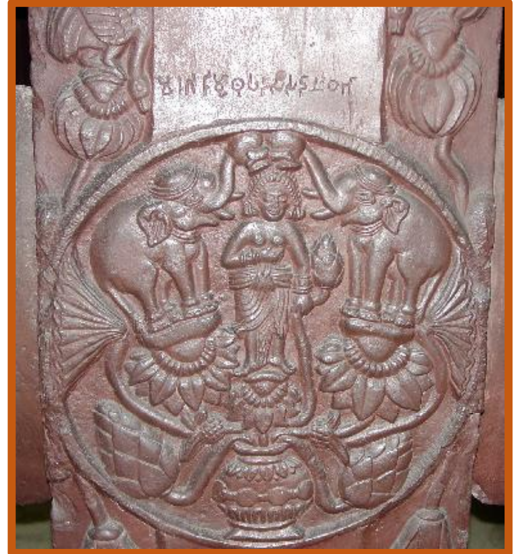
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సంసారచక్రమునకు ధర్మము అనే ఇరుసు గనుక భగవానుడు వృషభాక్షుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (1) **సకలాన్ కామాన్ వర్షుకే అక్షిణీ అస్య ఇతి వృషభాక్షః.** భక్తులు కోరినవానిని వర్షించే కన్నులున్న దేవుడు వృషభాక్షుడు. భగవంతుని చూపే సకల సంపదలను క్రుమ్మరిస్తుంది. (2) **వృషభః ధర్మః స ఏవ వా దృష్టిః అస్య ఇతి వృషభాక్షః.** ధర్మమే దృష్టిగా కలిగినవాడు వృషభాక్షుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – దుర్యోధనుడు, అర్జునుడు - వీరి మధ్య యుద్ధంలో ధర్మము అర్జునుని పక్షాన ఉండడంవలన అర్జునుడు జయించాడు. భగవంతుడు ధర్మం పక్షమున ఉండును గనుక మనం ధర్మమార్గమున చరించాలి.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః
తత్ర శ్రీ ర్విజయో భూతిః ధ్రువా నీతి ర్మతిర్మమ – గీత 18.78
ఓ రాజా! యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడును, గాండీవ ధనుర్ధారి అయిన అర్జునుడును ఉండుచోట సంపదలును, సర్వ విజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియును ఉండును – అని నా నిశ్చితాభిప్రాయము.

విశ్వామరేంద్ర పదవిభ్రమ దానదక్షమ్
ఆనంద కంద మనిమేష మనంగ తంత్రమ్
ఆకేకరస్థిర కనీనిక పద్మనేత్రమ్
భూత్యై భవేన్మమ భుజంగ శయాంగనాయాః – కనకధారా స్తోత్రము.
తనను భజించువారికి దేవేంద్రపదవిని సైతము ఇవ్వజాలినవి, మానవుడు అనుభవింపకోరిన సకల ఆనందములకును మూలమైనవి, (దేవతయగుటచే) రెప్పపాటు లేనివి, భగవంతుడైన విష్ణుమూర్తికి సైతము మన్మధబాధను కలిగింపగలిగినవియు, అర్ధనిమీలితములుగా చూచునవియు అయిన శ్రీలక్ష్మీమాత యొక్క నేత్రకమలములు నాకు సంపదలను కటాక్షించుగాక.

క్రీస్తుపూర్వంనాటి శ్రీ గజలక్ష్మి శిల్పం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gajalakshmi._Bharhut,_c._100_BC._Indian_Museum,_Calcutta_ei05-12.jpg

ప్రాప్తమ్ పదమ్ ప్రధమతః ఖలు యత్ ప్రభావాత్
మాంగల్యభాజి మధుమర్థిని మన్మథేన
మయ్యాపతేత్ తదిహ మంథర మీక్షణార్థమ్
మందాలసం చ మకరాలయ కన్యకాయాః – కనకధారా స్తోత్రము.
దేవి ప్రభావముచేత మన్మధుడు సకల కళ్యాణగుణాభిరాముడైన శ్రీ విష్ణుమూర్తి యొక్క మనసునందు (ఆయనను మదన తాపమునకు గురిచేయుట ద్వారా) మొదటిసారిగా స్థానము సంపాదించుకొన్నాడో, ఆ శ్రీలక్ష్మీదేవియొక్క సెమ్మదైన మరియు ప్రసన్నమైన ఓరచూపు నాపై ప్రసరించుగాక!

602. వృషప్రియః

- ధర్మమునందు ప్రీతి కలిగినవాడు.
- ధర్మపరులకు ప్రియమైనవాడు, ఆప్తుడు.

ఓం వృషప్రియాయ నమః

ధర్మో ప్రియౌతావస్యేతి ప్రవర్తక నివర్తకౌ వృషప్రియ స్స విజ్ఞేయో హ్యష్టార్ణః ఫలదోమనుః - ప్రవృత్తి ధర్మము మరియు నివృత్తి ధర్మము – రెండింటియందు ప్రీతి కలిగినవాడు వృషప్రియుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. ఫలప్రదము. ఓం వృషప్రియాయ నమః.

'వృష' అనగా ధర్మము. ధర్మముపట్ల ప్రేమ కల్గినవాడు గనుక శ్రీహరి వృషప్రియుడు. అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ప్రవృత్తి ధర్మము అనగా ఇహలోకములో అవుసరమైన సిరిసంపదలు, భోగభాగ్యాలు వంటివానిని ధర్మమార్గములో సంపాదించి అనుభవించుట. నివృత్తి ధర్మము అనగా ఐహికసౌఖ్యాల పట్ల వైరాగ్యము కలిగి శాశ్వత సచ్చిదానంద స్వరూపుని చేరుటకై దీక్ష సాగించుట. ఈ రెండు విధములైన ధర్మములుకూడ దేవదేవునికి ప్రీతి కలిగించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ధర్మమార్గమును అనుసరించువారికి భగవానుడు అత్యంత ప్రీతిపాత్రుడు. కనుకనే ఆయన ధర్మసంస్థాపనకై యుగయుగమున సంభవించును.

బృందావనవిహారి శ్రీగోపీకృష్ణుడు. కాంగ్రా శైలి చిత్రం. 1760 కాలానిది.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kangra_Painting.jpg

అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః |
శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసః శ్రీపతిః శ్రీమతాం వరః || (64)

603. అనివర్తీ

- పితృయానములో (ప్రవృత్తి మార్గంలో) పయనించేవారిని సంసారమువైపు నివర్తింపజేయువాడు (మోక్షమువైపు పోనీయనివాడు).
- దేవాసుర సంగ్రామంలో ఎన్నడును మరలనివాడు. సదా విజయుడు.
- ధర్మపథమునుండి ఎన్నడును మరలనివాడు.
- వెనుదిరగని, చలించని లక్షణము కలవాడు

ఓం అనివర్తినే నమః

'నివర్తనము' అనగా వెనుకకు తిరుగుట, మరలుట. 'అనివర్తి' అనగా (1) వెనుకకు తిరగనీయనివాడు – అని శ్రీ భట్టులు (2) వెనుకకు తిరగనివాడు – అని శ్రీ శంకరులు తమ వ్యాఖ్యలలో చెప్పారు.

శ్రీ భట్టులు – **న నివర్తయతి ఇతి అనివర్తీ.** ప్రవృత్తి ధర్మమునకు బద్ధులైనవారిని సంసారమునుండి మరలనీయనివాడు (మోక్షమువైపు పోనీయనివాడు) అనివర్తి. **పితృయాణ ప్రవృత్తానాం సంసారాన్న నివర్తనాత్ అనివర్తీ సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణోఽభయదోమనుః** - పుణ్యకర్మలాచరించినవారిని (ప్రవృత్తిమార్గంలో నడచినవారిని) ధూమ్రమార్గంలో పితృలోకాలలోని ఫలము అనుభవింపజేసి తిరిగి సంసారంలో పడవేసేవాడు అనివర్తి. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అభయప్రదము. ఓం అనివర్తినే నమః.

ప్రవృత్తిరతాన్ సంసారాత్ న నివర్తయతీతి అనివర్తీ – ప్రవృత్తిమార్గంలో నడచినవారికి పితృలోకాలలోని సుఖాలందించి, కర్మఫలశేషము అనుభవించడానికి వారికి మళ్ళీ ఉత్తర జన్మలు కలిగించేవాడు అనివర్తి.

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలను చెప్పారు –

దేవాసుర సంగ్రామాత్ న నివర్తత ఇతి అనివర్తీ – అసురులతో యుద్ధము చేయునపుడు ఎన్నడును మరలనివాడు అనివర్తి. సదా రాక్షస సంహారము కావించి విజయము పొందినవాడు.

వృషప్రియాత్ ధర్మాత్ న నివర్తత ఇతి అనివర్తీ. – ధర్మముపట్ల ప్రియము కలిగియున్నందున ధర్మపథమునుండి ఎన్నడును మరలని (వీడని)వాడు అనివర్తి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **న నివర్తితుమ్ శీలమ్ అస్య ఇతి అనివర్తీ.** వెనుదిరిగే లక్షణము లేనివాడు అనివర్తి. ఉదాహరణకు సృష్టి ఆదినుండి ప్రళయమువరకు భగవంతుని సృష్టి తమతమ లక్షణములు కలిగియేయుండును.

604. నివృత్తాత్మా

- ఇతరములకంటె ఉన్నతమైన లక్షణము కలవాడు.
- ప్రవృత్తిధర్మము పాటించువారికి ఆత్మమూర్తి.
- సంసారబంధములకు బద్ధముకాని లక్షణము కలవాడు.
- విషయ వ్యామోహములకు విముఖుడు.
- తన కీర్తి, గుణగానములపట్ల ఆసక్తిగాని, స్వకీర్తిపరతగాని లేనివాడు.
- విషయ ఇంద్రియ సంబంధమైనవానిపట్ల విముఖుడు.
- అంతటా ఉండేవాడు గనుక దేనినుండీ మరలనివాడు.

ఓం నివృత్తాత్మనే నమః

ఈ నామము శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము నాలుగుమారులు (25వ, 48వ, 64వ, 83వ శ్లోకాలలో) మరియు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము రెండుమారులు (25వ, 64వ శ్లోకాలలో) వస్తుంది. శ్రీ శంకరులు 48వ శ్లోకంలో 'విముక్తాత్మా' అనే పాఠాన్ని, 83వ శ్లోకంలో 'అనివృత్తాత్మా' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు.

25వ శ్లోకము. 231వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః

48వ శ్లోకము.453వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సర్వదర్శీ నివృత్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్
శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **విముక్తాత్మా** – సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్
64వ శ్లోకము. 604వ నామము. **నివృత్తాత్మా** – అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః

83వ శ్లోకము. 780వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: **నివృత్తాత్మా** – సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః
శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: **అనివృత్తాత్మా** – సమావర్తోऽనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యప్రకారం నాలుగుమార్లు వచ్చే మరొక నామము **'ప్రాణదః'**

'నివృత్తి' అనగా 'వ్యామోహహీనత' (తగులుకొనకుండుట). ఇదే భావాన్ని కొంత పొడిగిస్తే 'నివృత్తి' అనగా 'ఉద్గతము' లేదా 'ఉన్నతము' (అందరానిది) అని కూడా చెప్పవచ్చును. శ్రీ భట్టులు 25వ శ్లోకంలోని నామానికి 'ఉన్నతమైనవాడు' అన్న భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. మిగిలిన మూడు శ్లోకాలలోను 'విషయరాహిత్యము' అన్న భావంలో వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. నివృత్తిధర్మం గురించి ఈ వ్యాఖ్యానాలలో అనుసంధించారు. నివృత్తిధర్మం పాటించేవారికి ఆత్మస్వరూపుడు నివృత్తాత్మ. **నివృత్తి ధర్మిణో యస్యహ్యాత్మా న స్సంతి సస్మృతః - నివృత్తాత్మేత్యష్టవర్ణో దుష్కృర్మఫలయోదకః -** నివృత్తిధర్మము గల ఆత్మలను తనవారిగా అర్చిరాదిమార్గమున స్వీకరించువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. పాపములను హరించును. ఓం నివృత్తాత్మనే నమః.

ప్రవృత్తిధర్మముపట్ల ఆసక్తిలేని జీవులు భగవంతునకు కైంకర్యము చేయుటయే లక్ష్యముగా కలిగియుండును. శ్రీహరి వారికి అదే ప్రసాదించును. అనగా వారికి తన లోకము (పరంధామము)ను ప్రసాదించును. అట్టివారికి తిరిగి సంసారమునకు వచ్చే గతి పట్టదు.

భగవంతుడు అందరికీ ఆత్మ అయినట్లే నివృత్తిధర్మమును ఆచరించేవారికి కూడా ఆత్మయే. కాని ఆయన నివృత్తిధర్మపరులను తనకు ఆత్మసములుగా ఆదరించును. కనుక శ్రీదేవుడు నివృత్తాత్మ.

శ్రీ రామానుజన్ – బ్రహ్మాండమును సృష్టించిన భగవంతుడు సకల భువనములకు ప్రభువు. కాని ఆయనకు ఈ సృష్టి తన స్వంతమన్న అహంకారభావముగాని, స్వోత్కర్షగాని యుండవు. ఎందుకంటే విషయగుణములపట్ల ఆయన విముఖుడైయుండును. కనుక ఆయన నివృత్తాత్మ.

ఈ నాలుగు శ్లోకాలలోను శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్యలు –

25వ శ్లోకము. **నివృత్తాత్మా** – సంసారబంధములకు లోబడనివాడు.

64వ శ్లోకము. **నివృత్తాత్మా** – స్వభావము ప్రకారము ఐహిక విషయములందు విముఖుడైనవాడు.

48వ శ్లోకము. **విముక్తాత్మా** – స్వభావము ప్రకారము సంపూర్ణముగా స్వేచ్ఛయున్నవాడు. కర్మబంధములకు బద్ధుడు కానివాడు.

83వ శ్లోకము. **అనివృత్తాత్మా** – అన్నిచోట్లా ఉండేవాడు గనుక ఎక్కడనుండైనా వెనుదిరగనివాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని తెలిసికోవాలంటే మనము విషయలోలతనుండి విముఖులము కావాలని ఈ నామము బోధిస్తున్నది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఊబిలో చిక్కుకున్నవాడిని బయటకు లాగేవాడు ఒడ్డున ఉండాలి. అలాగే సంసార వ్యామోహంనుండి మనను కాపాడేవాడు సంసారబద్ధుడై యుండకూడదు. అన్నివిధాలుగా విముక్తుడైన శ్రీమన్నారాయణుడే మనలను ఈ ఘోర సంసార పాపపంకిలంనుండి ఉద్ధరించగలడు. హరేరామ.

605. సంక్షేప్తా

- ప్రవృత్తి ధర్మమును ఆచరించేవారి జ్ఞానమును సంకుచితము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలమున సకల జగములను తనయందే సంక్షేపించువాడు.
- తన భక్తుల విపత్తులను తగ్గించువాడు. వారివెంటనుండువాడు.

ఓం సంక్షేప్త్రే నమః

'సంక్షేపము' అనగా చిన్నది, తగ్గినది, సూక్ష్మమైనది (ఉదా.: సంక్షేప రామాయణము). ఈ అర్థాన్ని వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తలు వివిధాలుగా అనుభవించి మనకు తెలిపారు. శ్రీ భట్టులు ప్రవృత్తి, నివృత్తి ధర్మాలపరంగా భాష్యాన్ని కొనసాగించారు. శ్రీ శంకరులు విశ్వసంక్షిప్తతను సూచించారు.

స్వాభావికా సంకుచితా మేధా యశ్చ ప్రకాశనమ్ నివృత్తి ధర్మాణాం కర్తుం శీలం యస్యాస్తి సర్వదా స సంక్షేప్తేతి కథితః షడర్ణో ధీవికాసదః - నివృత్తి ధర్మము ననుసరించేవారి జ్ఞానము దినదినాభివృద్ధి చెందుతూ ఉంటుంది. అలా కాకుండా ప్రవృత్తి ధర్మాన్ని ఆచరించేవారి బుద్ధి కుంచించుకొని ఉంటుంది. అలా చేసేవాడు సంక్షేప్త. ఈ నామము షడక్షరి. బుద్ధివికాసాన్ని కలిగిస్తుంది. ఓం సంక్షేప్త్రే నమః. ఇలా ప్రవృత్తిధర్మమును అనుసరించేవారికి కామ్యసిద్ధి పైనే కోరిక ఉంటుంది. వారికి పరిపూర్ణమైన జ్ఞానదృష్టి అబ్బదు. వారు పూర్వకర్మలకు లోబడి వర్తించి, మోక్షగాములు కాకుండా తిరిగి సంసారచక్రంలోనికి వస్తారు. ఇలా వారి జ్ఞానాన్ని సంకోచింపజేసేవాడు 'సంక్షేప్త' అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విస్తృతమ్ జగత్ సంసార సమయే సూక్ష్మరూపేణ సంక్షిపన్ సంక్షేప్తా.** ప్రళయకాలంలో సకలజగములను, భూతములను సంక్షేపముచేసి తనయందే ఉంచుకొనవాడు గనుక శ్రీహరి సంక్షేప్త.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సంక్షిపయతి న్యూనయతి భక్తానామ్ విపత్తీః ఇతి సంక్షేప్తా.** తన భక్తుల కడగండ్లను కడతేర్చువాడు. ఆపదలు తగ్గించువాడు సంక్షేప్త.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు ఒక మహావృక్షాన్ని ఒక చిన్నవిత్తనంలో పొందుపరుస్తాడు. సృష్టి అంతటా ఈ ధర్మం కనిపిస్తుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద, శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – వీరు 'అసంక్షేప్తా' అనే పాఠాంతరాన్ని గ్రహించారు. భక్తులను ఎన్నడును విడచిపెట్టనివాడు శ్రీహరి. **ఓం అసంక్షేప్త్రే నమః.**

ధర్మచక్రము రచయిత – సంసారవ్యామోహాలలో కూరుకుపోయినకొలదీ మనదృష్టి కుంచించుకుని పోతుంది. భగవంతుని గురించిన జ్ఞానం కనుమరుగవుతుంది. అలా జీవించేవారు విలువైన మానవజన్మను వృథా చేస్తున్నారు.

606. క్షేమకృత్

- తన భక్తులకు క్షేమమును కలిగించువాడు.
- తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని పరిరక్షించేవాడు.

ఓం క్షేమకృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నివృత్తిధర్మమును పాటించేవారి జ్ఞానమునకు అవరోధములను తొలగించి వారికి మంచి చేసేవాడు క్షేమకృత్. **అసంకోచ జ్ఞానరూప క్షేమస్య కరణాత్పతతామ్ క్షేమకృచ్చాపి సర్వేషామ్.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఉపాత్తస్య క్షేమమ్ పరిరక్షణమ్ కరోతి ఇతి క్షేమకృత్.** తనను సేవించువారికి క్షేమము కలిగించి పరిరక్షించువాడు. ఈ వ్యాఖ్యను ఇద్దరు అనువాదకులు కొంత భేదంతో వివరించారు.

శ్రీ టి.ఎస్. కృష్ణమూర్తి – తనను ఆశ్రయించినవారికి రక్షణ, క్షేమము కలిగించువాడు క్షేమకృత్.

శ్రీ ఆర్. అనంతకృష్ణశాస్త్రి – తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని కాపాడేవాడు క్షేమకృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవంతుడు తన భక్తులు సంపాదించుకొన్నదానిని కాపాడడమే కాదు. ఇంకా సాధించనిదానిని సాధించేందుకు అనుగ్రహిస్తాడు.

అనన్యాంశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే తేషాం నిత్యాభియుక్తానామ్ యోగక్షేమం వహామ్యహమ్ – గీత 9.22
పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నిరంతరము అనన్యభక్తితో చింతన చేయుచు, నిష్కామభావముతో సేవించువారి యోగక్షేమములను నేనే వహించుదును.

ఇక్కడ యోగమనగా ఇంకా లభించనిది లభించే భాగ్యము. క్షేమమనగా ఇప్పటికే లభించినది భద్రంగా ఉండే ఆనందం. యోగక్షేమాలను ఇద్దరు రచయితలు ఇలా వివరించారు.

తిరుక్కళ్ళమ్ శ్రీ నృసింహ రాఘవాచార్యస్వామి – **అలబ్ధస్య లాభోయోగః, లబ్ధ రక్షణమ్ క్షేమః.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **అప్రాప్తస్య ప్రాపణామ్ యోగః, యోగస్య రక్షణమ్ క్షేమః.** మోక్షార్థులైన భక్తులకు మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడు శ్రీహరి. ఇది యోగము. ఆ మోక్షాన్ని వారినుండి దూరం చేయడు. ఇది క్షేమము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కొంత విలక్షణమైన అర్థాన్ని చెప్పారు – 'క్షేమ' అనే పదాన్ని అనేక ధాతువులుగా విపులీకరించవచ్చును.

క్షి – నివాస – నివాసముండుట

క్షి – గతయోః – చలించుట

క్షి – క్షయ – తగ్గుట, సమాప్తమగుట

క్షి – హింసా – బాధకలుగుట

ఇవే కాకుండా 'క్షేమ' అంటే 'మంచి కలిగించుట' అనే సామాన్యమైన అర్థం ఉండనేఉన్నది. వీటన్నింటిని కలిపి ఇలా వివరించవచ్చును.

భగవంతుడు అందరిలోనూ ఉన్నాడు (నివాస). భగవంతుడు అందరికీ చైతన్యం కలిగిస్తాడు (గతి). భగవంతుడు కడకు శరీరంనుండి ఆత్మను వేరుచేస్తాడు (క్షయ). ఇలా సమస్త జీవులకు ఆది, మధ్య, అంతములలో తోడుండి, వారికి క్షేమాన్ని కలుగజేస్తాడుగనుక శ్రీహరి క్షేమకృత్. అన్ని అర్థాలలోనూ ఆయన క్షేమకరుడే.

ధర్మచక్రము రచయిత – తల్లి తన బిడ్డను కడుపులో ఉంచుకొనీ, కనీ, పెంచీ కాపాడేలాగే శ్రీహరి తన భక్తులను కాపాడుతాడు. ఓం క్షేమకృతే నమః.

607. శివః

- తన భక్తులకు శుభములను కలుగజేయువాడు. మంగళకరుడు.
- తన నామమును స్మరించినంతనే పవిత్రము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలములో జగత్తు ఆయనయందు శయనించును.
- అన్నింటా, అంతటా ఉండేవాడు.

ఓం శివాయ నమః.

ఈ మంగళప్రదమగు నామము 27వ నామముగాను, మరల 607వ నామముగాను కూడ చెప్పబడెను.

4వ శ్లోకము. 27వ నామము. శివః – **సర్వః శర్వః శివః స్థాణుః భూతాదిః నిధిరవ్యయః**
64వ శ్లోకము. 607వ నామము. శివః – **అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృత్ శివః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శివమ్ కరత్వాత్ శివః.** అందరికీ మంగళకరుడు శివుడు. సౌఖ్యకాములకూ, మోక్షకాములకూ కూడా, బుభుక్షువులకూ, ముముక్షువులకూ కూడా – వారు కోరినది అనుగ్రహించేవాడు.

శ్రీ మహాభారతము – **శివో శివానామ్ అశివో అశివానామ్.** మంచివారికి మంచిని, చెడువారికి చెడును కల్పించేవాడు.

శ్రీ విష్ణుపురాణము 6.7.62 – **సంసారమోక్ష స్థితి బంధహేతుః.** ప్రాపంచిక బంధాలకు, వానినుండి విముక్తికి కారణమైనవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీహరి నామస్మరణము చేతనే పవిత్రత లభించునుగనుక శ్రీహరియే శివుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'శీఙ్' అన్న ధాతువునుండి, 'స్వప్నే' అనగా నిదురించుటయందు – **సేతే సర్వమ్ జగత్ ప్రళయవేళాయామ్ యస్మిన్ ఇతి శివః.** ప్రళయకాలమున సకల జగము ఎవనియందు వసించియుండునో ఆయన శివుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారి మరొక వ్యాఖ్య – 'శ్యై' అన్న ధాతువునుండి 'వెళ్ళుట' అనే భావములో – **శ్యాయతే సర్వమ్ ఇతి ప్రాప్నోతి ఇతి అర్థః** – అంతటా ఉండేవాడు, అన్నింటా ఉండేవాడు శివుడు. ఓం శివాయ నమః.

608. శ్రీవత్సవక్షాః

- వక్షమున శ్రీవత్సచిహ్నమును కలిగినవాడు.

ఓం శ్రీవత్సవక్షసే నమః

ఈ నామమునుండి 619వ నామమువరకు వచ్చు నామములు – శ్రీవత్సవక్షాః, శ్రీవాసః, శ్రీపతిః, శ్రీమతాంవరః, శ్రీదః, శ్రీశః, శ్రీనివాసః, శ్రీనిధిః, శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః, శ్రీకరః, శ్రేయః, శ్రీమాన్ – శ్రీహరియొక్క లక్ష్మీపతిత్వమును తెలియజేయునవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

608వ నామమునకు నిరుక్తి వివరణ –

లక్ష్మీవాల్లభ్య సౌభాగ్య చిహ్నమ్ శ్రీవత్సనామకమ్ శ్రీవత్సవక్షా యస్యాస్తి వక్షసీతి సతుస్మృతః - లక్ష్మీవల్లభత్వమనే సౌభాగ్యచిహ్నమైన శ్రీవత్సము అనే చిహ్నాన్ని వక్షస్థలమున కలవాడు

సర్వభూపాల వాహనంపై ఉభయ దేవేరులతో ఊరేగుతున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malayappa_in_mutyala_pandiri_vahanam.jpg

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి విష్ణుపురాణము నుండి ఉదాహరించారు – వ్యాసుడు తనకు తెలిపినట్లుగా పరాశరుడు మైత్రేయికి చెప్పినది – సకల జగములు శ్రీమహావిష్ణువు తత్త్వమందు లీనమైయుండును. వివిధాభరణములు చిహ్నములందు సమస్తము నిక్షిప్తమైయున్నది. **శ్రీవత్స సంస్థానధరమ్ అనంతే చ సమాశ్రితమ్** (1.22.67). నిర్గుణమైన, నిష్కళంకమైన శుద్ధసత్వాత్మమును హరి కౌస్తుభమణిగా ధరించియున్నాడు. అన్నింటికంటె ప్రధానమైనది శ్రీవత్సచిహ్నముగా నున్నది. బుద్ధి మాధవుని గద రూపమున ఉన్నది.......

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రీ మద్భాగవతము (12.11.10)నుండి కూడా ఉదాహరించారు. శుద్ధ జీవ చైతన్యమే భగవానుని కౌస్తుభము. దాని ప్రతిబింబమే శ్రీవత్స చిహ్నము.

కౌస్తుభ వ్యాపదేశేన స్వాత్మజ్యోతిః బిభర్తి అజః తత్ప్రభా వ్యాపినీ సాక్షాత్ శ్రీవత్సమ్ ఉరసా ప్రభుః
శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు 'శ్రీమద్భాగవతము'నుండి:

ఆ (విరాట్) మూర్తియొక్క ఆత్మతేజస్సు కౌస్తుభరూపంలో అతనిని అలంకరిస్తుంది. ఆ కౌస్తుభకాంతి శ్రీవత్సమనే పేరుతో అతని విభూషగా అలరారుతుంది. గుణమయి అయిన అతని శక్తి ఛందోమయ పీతాంబరరూపంలో చూపట్టుతుంది. వర్ణత్రయాత్మకమైన

ఓంకారం అతనికి బ్రహ్మసూత్రంగా అమరింది. సాంఖ్యయోగాలు మకరకుండలాలుగా, బ్రహ్మలోక మౌళిగా కల్పించారు... మునులారా... అతని ఆత్మశక్తి అయిన శ్రీదేవి నిరంతరం అతనిని అర్చిస్తుంటుంది... ఆ మహాపురుషుడు వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు అనే నాల్గుమూర్తులతో ఉపాసనాదులకు స్థానమై విలసిల్లుతుంటాడు... మునులారా... భగవానుడు స్వప్రకాశుడు, స్వమహిమాపూర్ణుడు, అనవచ్ఛిన్న జ్ఞానాత్మకుడు ఐనా నిజమాయను అధిష్ఠించి బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వర రూపాలలో భిన్నునిగా కనుపట్టుతూ విశ్వ సృష్టి స్థితి లయాలను కావిస్తుంటుంది. ఆ పరమాత్ముని తాదాత్మ్యముచేత తప్ప వేరొక విధాన పొంద శక్యంకాదు. తాదాత్మ్యస్థితి పొందాలంటే తత్పరులు కావాలి. ఎవరు వేకువజామున మేల్కాంచినంతనే

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణ్యృషభావ నిధ్రుగ్రాజన్య వంశ దహనానపవర్గ వీర్య
గోవిన్ద గోపవనితా వ్రజభృత్యగీత తీర్థ శ్రవః శ్రవణ మంగళ పాహి భృత్యాన్

శ్రీకృష్ణా! అర్జునసఖా! వృష్ణివంశోత్తమా! భూద్రోహిరాజవంశ దహనా! అక్షీణ ప్రభావా! గోవిందా! గోపాంగనా గీత పవిత్ర కీర్తీ! శ్రవణ మంగళా! నీ భృత్యులను మమ్ము కాపాడుము – అని తచ్చిత్తులై ప్రణతిపూర్వకంగా జపిస్తారో వారికి తత్ హృదయవర్తి అయిన భగవానుడు ప్రసన్నుడవుతాడు. తత్ఫలంగా వారికి హృదయాంతర్వర్తియైన భగవంతునితో తాదాత్మ్యం కాలక్రమాన కలుగుతుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యప్రకారం శ్రీవత్సచిహ్నము భగవానుని వక్షస్థలముపై భగవంతుని పాదముద్ర. భక్తులపై తనకు గల ప్రేమకు గుర్తుగా శ్రీదేవుడు ఈ చిహ్నమును ధరించును. ఇందుకు ఆధారముగా శ్రీమద్భాగవతములో ఈ శ్లోకము (10.89.12) చెప్పబడినది.

అద్యాహమ్ భగవాన్ లక్ష్మ్యాఽసమ్ ఏకాంత భాజనమ్ వత్స్యతి ఉరసి మే భూతిః భవత్పాద హతాంహసః
భృగుమహర్షి పాదముచే పవిత్రమైన తన వక్షస్థలమునందు ఇకనుండి శ్రీలక్ష్మి నివసించునని శ్రీనివాసుడు తెలిపెను. భగవంతుడు భృగుమహర్షి పాదచిహ్నమునే 'శ్రీ'గా తన వక్షముపై ధరించెనని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు.

609. శ్రీవాసః

శ్రీలక్ష్మీదేవికి నిలయమైనవాడు.

- 'శ్రీ-వాసుడు' అనగా లక్ష్మిని కలిగినవాడు. సదా శ్రీహరి వక్షస్థలమున లక్ష్మీదేవి వసించియున్నది.
- అన్ని విధములైన 'శ్రీ'లను సంపూర్ణముగా కలిగియున్నవాడు.

ఓం శ్రీవాసాయ నమః

శ్రీ భట్టులు రామాయణము యుద్ధకాండము (114.15)నందు శ్రీరాముడు 'నిత్యశ్రీ' అని వర్ణింపబడినట్లు ఉదాహరించారు. ఆయన కల్పవృక్షవనము. ఆయమ్మ కల్పవల్లి. **శ్రియో విహారస్థానత్వాత్ శ్రీవాస ఇతి చోచ్యతే.** శ్రీమహాలక్ష్మి యథేచ్ఛగా విహరించడానికి స్థానము కలవాడు శ్రీవాసుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అస్య వక్షసి శ్రీః అనపాయినీ వసతి ఇతి శ్రీవాసః.** నిత్యానపాయినియై (ఎన్నడూ విడువనిదై) నారాయణుని వక్షస్థలమున శ్రీ నివశిస్తుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – శోభ సౌందర్య సంపన్నుడు శ్రీవాసుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీ, కీర్తి, ఐశ్వర్యము, జ్ఞానము, వీర్యము, వైరాగ్యము – అన్ని సంపదలను అనంతముగా కలిగినవాడు శ్రీవాసుడు.

సిరి చాంచల్యము తోడిదయ్యు దనకుం జితేశ్వరుండంచు నే
పురుష శ్రేష్ఠు వరించె నట్టి పరమున్ బుద్ధిన్ విలోకంబులన్
గరయుగ్మంబుల గౌగిలించిరి సతుల్ కళ్యాణ బాష్పంబు లా
భరణ శ్రేణులుగా బ్రతిక్షణ నవప్రాప్తానురాగంబులన్. –

పోతన భాగవతము.

610. శ్రీపతిః

- శ్రీమహాలక్ష్మికి నాథుడు.
- విశ్వశక్తికి అధిపతి

ఓం శ్రీపతయే నమః

స్వయం శ్రియః పతిత్వేన వృత్తత్వాన్ శ్రీపతి స్స్మృతః. అన్ని అవతారములందును శ్రీమహాలక్ష్మి శ్రీహరిని వరించు నిత్యానపాయిని. శ్రీభట్టులు శ్రీసూక్తమునుండి ఉదాహరించారు – **అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ.** విష్ణుపత్ని అయిన లక్ష్మీదేవి ఈ జగత్తునకు ఈశ్వరి. సుందరకాండ (16.5)నుండి కూడ శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించారు – **రాఘవోఽర్హతి వైదేహీం తం చేయమ్ అసితేక్షణా**. రామునకు తగినది సీత. సీతకు రాముడు తగును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు –
పెరియ తిరుమొళి 7.7.1 – అందరికీ ఐశ్వర్యాలనొసగే దేవదేవుని ఐశ్వర్యము నీవు.
తిరువైమొళి 10.10.7 – నీవు శ్రీమహాలక్ష్మికి ప్రేమమూర్తివి.

శ్రీ శంకరులు క్షీరసాగరమథన సమయంలో లక్ష్మీదేవి అవతరణను పేర్కొన్నారు – **అమృత మథనే సర్వాన్ సురాసురాన్ విహాయ శ్రీః ఏనం వరయామాస ఇతి శ్రీపతిః.** అమృతమథన సమయంలో సురాసురులనందరినీ వదలి లక్ష్మీదేవి ఇతనిని వరించింది గనుక నితడు శ్రీపతి.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు – 'శ్రీ' అనగా పరమ విశ్వశక్తి. అట్టి శక్తి ఇతని వశములో నుండును. కనుక నితడు శ్రీపతి.

శ్రీమద్భాగవతము – అష్టమ స్కంధము నుండి (శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచన) - ఆ విధంగా శ్రీదేవి అందరినీ ఉపేక్షించి ఏకాగ్రమతియై 'ఏ మహనీయుడు గుణాతీతుడైనా నిత్యానపాయి సద్గుణాలన్నింటికీ ఏకాశ్రయుడు కాగలడో ఆ పురుషోత్తముడు నిరపేక్షుడైనా అతననే వరిస్తాను' అని తలపోసి తనచేతి పూమాలికను పద్మనాభుని కంఠదేశాన అలంకరించి లజ్జాలలిత మందహాస చంద్రికలను ప్రసరింపజేస్తూ అతని వక్షోభాగం తనకు నివాసస్థానమని అపాంగవీక్షణాలతో సూచిస్తూ చెంత నిలిచింది. లోకజనకుడు జగజ్జనని మనసు గ్రహించి తన ఉరోభాగాన్ని ఆమెకు నివేశస్థానంగా అనుగ్రహించాడు. ఆ దేవి లోకేశ్వరుని హృదయమందిరమందు వసించి కరుణా కటాక్ష వీక్షణాలను సారించినంతనే ముజ్జగాలలో పెంపుసొంపులు ఇంపుమీరాయి. సురసుందరీమణులు తమ ఆనందాన్ని నృత్య గీత వాద్యాలతో వెల్లడించారు. బ్రహ్మరుద్రాది విశ్వస్రష్టలు వైష్ణవ మంత్రాలతో దంపతులను ప్రస్తుతించి పుష్పవర్షం కురిపించారు. ప్రజాపతులందరూ శ్రీ కటాక్ష భాగ్యపాత్రులై ఆనందపరవశులయ్యారు.

611. శ్రీమతాంవరః

- సంపన్నులలో అత్యుత్తముడు.
- వేదవిజ్ఞానము కలిగినవారిలో సర్వశ్రేష్ఠుడు.

ఓం శ్రీమతాంవరాయ నమః

దేవానాం శ్రీమతాం శ్రేష్ఠః శ్రీమతాంవర ఉచ్యతే. లక్ష్మీదేవియొక్క కటాక్షవీక్షణాలతో శ్రేష్ఠులైన దేవతలలో శ్రేష్ఠుడు. శ్రీ భట్టులు క్షీరసాగర మథన సమయంలో లక్ష్మీదేవి ఉద్భవించి శ్రీమన్నారాయణుని వరించిన ఘట్టాన్ని ఈ శ్లోక వ్యాఖ్యానంలో విష్ణుపురాణం (1.9.106-107)నుండి ఉదాహరించారు.

రంగాపురం ఆలయంలో శ్రీ లక్ష్మీహయగ్రీవస్వామి శిల్పం

శుక్లమాల్యాంబరధరా స్నాతా భూషణ భూషితా
పశ్యతాం సర్వదేవానాం యయౌ వక్షస్థలే హరే
తయోఽవలోకితాః దేవాః హరి వక్షస్థలస్థయా

స్నానము చేసి తెల్లని వస్త్రములు మాలలు ధరించినదై, ఆభరణములచే అలంకరింపబడి లక్ష్మీదేవి విష్ణుమూర్తి వక్షస్థలాన కూర్చున్నది. అలా ఆసీనయై ఆ తల్లి దేవతలకు వరాలిస్తున్నది. అలా లక్ష్మీకటాక్షాన్ని అందుకొన్నవారిలో శ్రేష్ఠుడు శ్రీమతాంవరుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – కొందరికి, కొన్ని సంపదలు, కొంతకాలం ఉండవచ్చును. కాని సకలైశ్వర్యములు సదా కలిగిన శ్రీహరియే శ్రీమతాంవరుడు. శ్రీ రామానుజన్ నాచియార్ తిరుమొళి (10.10) మరియు తిరువాశిరియాన్ (1) నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామాన్ని 'శ్రీ' అనగా వేదములు అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. వేదములెరిగినవారిలో సర్వశ్రేష్ఠుడు శ్రీమతాంవరుడు. శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణము –

ఋచః సామాని యజూగ్ంషి, సాహి శ్రీ అమృతా సతామ్ (తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము 1.2.1) సజ్జనులకు శాశ్వతమైన సిరి ఋగ్ యజూస్సామ వేదములు.

ఋగ్యజూస్సామ లక్షణాశ్రీః ఏషామ్ తేషామ్ సర్వేషామ్
శ్రీమతామ్ విరించ్యాదీనామ్ వరః ప్రధాన భూతః శ్రీమతాంవరః

వాటిని తెలిసికొన్న బ్రహ్మాదులు శ్రీమతులు. వారిలో ఉత్తముడు శ్రీమతాంవరుడు.

ఈ అర్థాన్నే కొంచెం మార్చి శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా చెప్పారు – 'వర' అనగా దీవెన. వేదములు అధ్యయనం చేసేవారు కోరుకొనే ఉత్తమమైన వరము భగవంతుడు. అనగా వేదాన్ని నేర్చినవారు పూజించే పరమదైవము శ్రీమతాంవరుడు.

శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః |
శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః || (65)

తిరుమల మ్యూజియంలో చిత్రం.

612. శ్రీదః

'శ్రీ'ను ఇచ్చువాడు.

- లక్ష్మీదేవికి 'శ్రీ'త్వమును ఇచ్చువాడు.
- భక్తులకు సిరులను ప్రసాదించువాడు.

ఓం శ్రీదాయ నమః

608వ నామమునుండి 619వ నామమువరకు – శ్రీవత్సవక్షాః, శ్రీవాసః, శ్రీపతిః, శ్రీమతాంవరః, శ్రీదః, శ్రీశః, శ్రీనివాసః, శ్రీనిధిః, శ్రీవిభావనః, శ్రీధరః, శ్రీకరః, శ్రేయః, శ్రీమాన్ – ఇవి శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల అవినాభావ సంబంధమును, ఏకత్వమును, పరిపూర్ణతను సూచించునవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

'శ్రీదః' నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నిత్యనూతన, నిరవ్యాజ ప్రణయరస శ్రియం తస్యై దదాతి ఇతి శ్రీదః.** నిత్యనూతన, నిరంతరాయమైన పరిపూర్ణ ప్రణయాన్ని లక్ష్మీదేవికి ఇచ్చువాడు 'శ్రీదః'. ఇందుకు ప్రమాణములు పెక్కులున్నవి.

విష్ణుపురాణము 1.9.144 – **విష్ణోరేవా అనపాయినీ.** ఆమె విష్ణువునుండి వేరుకాదు.

యుద్ధకాండము 121.19 – **అనన్యా హి మయా సీతా భాస్కరేణా ప్రభా యథా.** సూర్యునినుండి కాంతిని వేరుచేయడం సాధ్యంకాదు. నానుండి సీత వేరుకాదు. అని రాముడు అన్నాడు.

సుందరకాండము 21.15 – **అనన్యా రాఘవేణాహమ్ భాస్కరేణ ప్రభా యథా** – సూర్యునినుండి కాంతిని ఎలా విడదీయలేమో అలాగే రామునినుండి నన్ను వేరు చేయలేరు. అని సీత అనెను.

కాలిఫోర్నియా స్వామినారాయణ్ మందిరంలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణుల ప్రతిమలు. వికీపిడియా చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Downey_Laxminarayan_Dev.jpg Photo by User:AroundTheGlobe

'శ్రీ' అనగా 'సంపదలు' అన్న అర్థం తీసుకొంటే – భక్తులకు ఐశ్వర్యములు ప్రసాదించేవాడు 'శ్రీదః'. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థాన్ని తీసికొని ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **శ్రియమ్ దదాతి భక్తానామ్ ఇతి శ్రీదః.**

ఈ 'శ్రీ'ని ఇవ్వడం అనే భావాన్ని శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో – లక్ష్మీదేవికి 'శ్రీ'త్వమును ఇచ్చేవాడు శ్రీమన్నారాయణుడు. నారాయణునకు పూర్ణత్వము నొసగేది శ్రీమహాలక్ష్మి. అని, వారిద్దరూ వేరు వేరు కారని వివరించారు.

భగవంతుడు ఐశ్వర్యాన్ని ఇచ్చేవాడయితే ఎలాంటి ఐశ్వర్యాన్ని కోరుకోవాలి? 'ప్రేయస్సు' అనగా ఐహికమైన సంపదలు. 'శ్రేయస్సు' అనగా ఆధ్యాత్మిక సంపద. శ్రేయస్సుకొరకు, విష్ణువును అర్చిస్తూ మోక్షాన్ని పొందే భాగ్యం కొరకు విష్ణువును స్తుతించాలి అని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః. శ్రీ శరణాగతి గద్యము ఆరంభంలో శ్రీ అమ్మవారికి శరణాగతి.

భగవన్నారాయణాభిమతానురూప స్వరూపరూప గుణవిభవైశ్వర్యశీలాద్యనవధికాతిశయ అసంఖ్యేయ కళ్యాణగుణగణాం పద్మవనాలయాం భగవతీం శ్రియం దేవీం నిత్యానపాయినీం నిరవద్యాం దేవదేవ దివ్యమహిషీం అఖిల జగన్మాతరం అస్మన్మాతరం అశరణ్యశరణ్యాం అనన్య శరణశ్శరణమహం ప్రపద్యే.

613. శ్రీశః

- -'శ్రీ'కు అనగా లక్ష్మీదేవికి ప్రభువు.
- తనకు ప్రభువు (రాణి)గా లక్ష్మీదేవిని కలిగినవాడు.

ఓం శ్రీశాయ నమః

శ్రీశస్స్యాచ్ఛ్రియ ఈశత్వాదీశా శ్రీరస్య నామతః (శ్రీ ఈశ స్యాత్ శ్రియ ఈశత్వాత్ ఈశా శ్రీః అస్య నామతః). లక్ష్మీదేవికి ప్రభువు. లక్ష్మీదేవిని ప్రభ్వీణిగా కలవాడు. ఈ నామములో మరల శ్రీమహావిష్ణువు మరియు అమ్మవార్ల ఏకత్వము తెలుపబడుచున్నది. శ్రీ భట్టులు లక్ష్మీదేవి వర్ణనను ప్రస్తావించారు.

ఆదావాత్మ గుణత్వేన భోగ్యరూపేణ విగ్రహే ఆధారక స్వరూపేణ దాసీభావేన వా సదా

ఆదిలో ఆత్మగుణముగాను, విగ్రహమున భోగ్యరూపముగాను, ఆధారక స్వరూపంగాను, దాసీభావముతోను ఆయనయందు లీనమై అమ్మవారుంటారు.

ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇంకా వివరించారు. భగవంతుని దివ్యస్వరూపంలో సర్వశుభలక్షణాలుగా శ్రీమహాలక్ష్మి ఏకమై ఉంటుంది. ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహములో సౌందర్యము ఆమెయే. దేవదేవునికి ఆధారము శ్రీదేవియే. జగదీశ్వరునికి దాసి ఆ జగన్మాతయే. శ్రీమహాలక్ష్మి అనుజ్ఞతోనే జగత్ప్రభువు లోకములను ఏలుచున్నాడు (పాంచరాత్ర సంహిత).

శ్రీ భట్టులు శ్రీ సనత్కుమారసంహితను కూడా ప్రస్తావించారు. **పుమ్ ప్రధాన ఈశ్వర ఈశ్వరీ** (113). అన్ని ఆత్మలకు, ప్రకృతికి, వాని ప్రభువునకు కూడ పాలకురాలు ఈశ్వరియే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శ్రియః ఈశః శ్రీశః.** సంపదలకు ప్రభువు శ్రీశుడు.

వికీపీడియా చిత్రం. గజలక్ష్మి శిల్పం. Photo by Palagiri
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Goddess_Gaja_Lakshmi.jpg

614. శ్రీనివాసః

- లక్ష్మీదేవికి నివాసమైనవాడు.
- లక్ష్మీదేవికి ఆధారమైనవాడు (లతకు వృక్షములాగా).
- సజ్జనులు, పుణ్యాత్ముల హృదయములందు వసించువాడు.
- లక్ష్మీదేవి ఉన్నచోట ఉండేవాడు.

ఓం శ్రీనివాసాయ నమః

ఈ పుణ్యనామము 185వ నామముగాను, 614వ నామముగాను స్తుతింపబడినది.

20వ శ్లోకము. 185వ నామము. శ్రీనివాసః – **మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః**

65వ శ్లోకము. 614వ నామము. శ్రీనివాసః – **శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః**

20వ శ్లోకంలోని 'శ్రీనివాసః' నామవివరణను శ్రీ భట్టులు క్షీరసాగరమథన సందర్భంగా శ్రీలక్ష్మీదేవి ఉద్భవించి విష్ణువు వక్షస్థలమున నెలకొనిఉండడం పరంగా చెప్పారు. అమృతవల్లి (లత) కల్పవృక్షాన్ని పెనవేసుకొని ఉన్నట్లుగా అమ్మవారు, శ్రీవారు ఒకటిగా ఉన్నారని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

20వ శ్లోకంలోని 'శ్రీనివాసః' నామమునకు శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **యస్య వక్షసి అనపాయినీ శ్రీః వసతి సః శ్రీనివాసః.** నిత్యము ఆయన వక్షస్థలమున వీడకుండా శ్రీ వసించును గనుక ఆయన శ్రీనివాసుడు.

ఈశానాం జగతోస్య వేంకటపతేః విష్ణోః పరాం ప్రేయసీం
తద్వక్షస్థల నిత్యవాసరసికాం తత్ క్షాంతి సంవర్ధినీం
పద్మాలంకృత పాణిపల్లవయుగాం పద్మాసనస్థాం శ్రియం
వాత్సల్యాది గుణోజ్వలాం భగవతీం వందే జగన్మాతరమ్

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – 'శ్రీ' అనగా సకల శక్తులు, బలము, కీర్తి, సద్గుణములు మరియు సత్కర్మాచరణము. శ్రీ ఉన్నచోట లోటుండదు, వంక ఉండదు, చెడు ఉండదు. గొప్పగొప్ప మహాత్ములు, సాధుసజ్జనులయందు కూడ ఏవో లోపములుంటాయి. కాని నారాయణునియందు శ్రీ సదా ఉండుటవలన పరిపూర్ణత్వము ఆయనయందే మూర్తీభవించినది. అచట లోపములు ఉండనేరవు. కనుక నారాయణుడు శ్రీనివాసుడు.

ఇక ప్రస్తుత (614వ) నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **దివ్య వల్ల్యా ఇవ కల్పద్రుమః తస్య నిత్య అనుపఘ్నః శ్రీనివాసః.** ఇక్కడ 'నిత్య' పదాన్ని గమనించాలి. దివ్యలతకు కల్పద్రుమమువలె నిత్యము 'శ్రీ'కి ఆలవాలమై యుండువాడు శ్రీనివాసుడు.

ప్రస్తుత నామమునకు శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **శ్రీమత్సు నిత్యమ్ వసతి ఇతి శ్రీనివాసః.**

శ్రీమత్ - శ్రీమంతులు - అనగా పుణ్యాత్ములు, సాధువులు, సత్య, ధర్మ, శాంతి, ప్రేమ, శౌచ, త్యాగ, కారుణ్యాది గుణసంపన్నులు. అట్టి దోషరహితులయందు సదా వసించువాడు శ్రీనివాసుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – లక్ష్మీదేవి ఉండేచోట విష్ణువు ఉంటాడు. వారిద్దరూ వేరు కాదు. కనుక విష్ణువు శ్రీనివాసుడు. **యతో లక్ష్మి స్తతో హరిః.**

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల కళ్యాణ గుణములకు నిలయమైనవాడు శ్రీనివాసుడు. ఎందుకంటే ఆయన లక్ష్మీదేవికి శాశ్వత నిత్య నిలయుడు. శ్రియః కాంతాయ కళ్యాణ నిధయే నిధయేర్థినామ్ శ్రీవేంకట నివాసాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్

615. శ్రీనిధిః

- శ్రీమహాలక్ష్మీదేవి తన సంపదగా కలిగినవాడు.
- సకల సంపత్తుకు ఆలవాలమైనవాడు.
- అన్ని శ్రీలకు, సమస్త విభూతులకు మూలము.

ఓం శ్రీనిధయే నమః

'నిధి' అనగా సంపద, ఐశ్వర్యము, విలువైనది, దాచుకొన్నది. భగవానునికి 'శ్రీ'యే నిధి. **శ్రీరస్మిన్నిహితా నిత్యం శ్రీనిధిః పరికీర్తితః.** లక్ష్మి తనయందు ఎల్లప్పుడు ఉంచబడియుండువాడు. ఈ నామవివరణలో శ్రీ భట్టుల అనుభవము – రత్నాభరణమును భద్రముగా పెట్టెలో దాచుకొన్నట్లుగా నారాయణుడు శ్రీదేవిని తన వక్షస్థలమున దాచి పీతాంబరమును కప్పి ఉంచుకొన్నాడు. ఆమె సకల శక్తి స్వరూపిణి. ఆయన అన్ని శక్తులకు నిలయము.

అంభోరుహం జన్మగృహం భవత్యా వక్షస్థలం భర్తృగృహం మురారే
కారుణ్యతః కల్పయ పద్మవాసే లీలాగృహం మే హృదయారవిందం.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వశక్తిమయే అస్మిన్ అఖిల శ్రియోః నిధీయన్తా ఇతి శ్రీనిధిః.** సకల శక్తులకు, ఐశ్వర్యములకు, విభూతులకు నిధియైనవాడు శ్రీనిధి.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'శ్రీ'కి నిధియైనవాడు శ్రీనిధి. సకల సంపూర్ణత్వము, సమస్త వైభవములు, సర్వానందములు శ్రీమన్నారాయణునియందే ఉన్నవి. ఇవన్నీ ఆయననుండియే లభించును. శ్రీదేవి, అనగా లక్ష్మీదేవి కూడ తన శక్తి సంపదలను శ్రీమన్నారాయణునినుండి పొందుచున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత – సాధుపరిరక్షణకొరకు వాసుదేవుడు అవతరించుచుండును. సన్మార్గములో నడిచేవారిని కాపాడుట అనగా 'శ్రీ'ని రక్షించుట. కనుక దుష్టకర్మలను పరిత్యజించి, సత్ప్రవర్తనను అలవరచుకొని శ్రీమహావిష్ణువును శ్రీనిధిగా ధ్యానింపతగును.

616. శ్రీవిభావనః

- లక్ష్మీవల్లభుడైనందున ప్రసిద్ధి పొందినవాడు.
- కర్మానుసారము 'శ్రీ'లను (సంపదలను) వితరణము చేయువాడు (పంచువాడు).
- లక్ష్మీదేవి కీర్తిని వ్యాపింపజేయువాడు.

ఓం శ్రీవిభావనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యస్య ప్రభ్యోపాఖ్య హేతుః శ్రీస్యాత్ స శ్రీవిభావనః.** ఎవని ప్రసిద్ధికి కారణము 'శ్రీ' అయినదో అతడు శ్రీవిభావనుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు వాల్మీకి రామాయణము అరణ్యకాండము (37.18)నుండి ఉదాహరించారు – **అప్రమేయం హి తత్తేజః యస్య సా జనకాత్మజా.** సీతమ్మ తోడుగా కలిగిన అతని (రాముని) తేజస్సు తులలేనిది. అని మారీచుడు రావణునితో అన్నాడు. తనకు దూరమైన సీతను దక్కించుకోవడానికి శ్రీరాముడు పడిన కష్టాలను అండాళ్ తల్లి తన నాచియార్ తిరుమోళి (11.6)లో వర్ణించినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మానురూపేణ వివిధః శ్రియః సర్వభూతానామ్ విభావయతి ఇతి శ్రీవిభావనః.** కర్మానుసారము సకల భూతములకు సంపదలను ప్రసాదించువాడు శ్రీవిభావనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్యాఖ్య – శ్రీ లక్ష్మీదేవిని వక్షస్థలమున ధరించి, దర్శనమిస్తూ, అందరికీ వరములను ప్రసాదించేవాడు శ్రీవిభావనుడు. ఇలా ఆయన శ్రీనిధియై అందరికీ ఐశ్వర్యములిస్తూ ఉండడంవలన లక్ష్మీదేవి లోకములన్నింటా పూజింపబడుచున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – లోభివద్ద ఎంత ధనమున్నా దానిని అనుభవించడు మరియు సద్వినియోగం చేయడు. శ్రీనివాసుడు సకల శ్రీలకు నిలయమై తన భక్తులకు కామితార్థములను ప్రసాదిస్తున్నాడు. అలా ఆయన కారణంగా లక్ష్మీదేవి, లక్ష్మీదేవి కారణంగా విష్ణువు ప్రఖ్యాతులయ్యారు. అలా శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల ఏకత్వము ఈ నామములో కూడా తెలుపబడినది.

నమోస్తు దేవ్యై భృగునందనాయై
నమోస్తు విష్ణోరురసిస్థితాయై
నమోస్తు లక్ష్మ్యై కమలాలయాయై
నమోస్తు దామోదర వల్లభాయై

వికీపీడియా చిత్రం. లక్ష్మి పూజ – photo by लक्षी_देवी

https://commons.wikimedia.org/wiki/File: लक्षी देवी.JPG

617. శ్రీధరః

- 'శ్రీ'ను ధరించినవాడు.

ఓం శ్రీధరాయ నమః

.శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **రత్నమివ అర్చిషామ్, పుష్పమివ సురభిమ్, ఇందురివ చంద్రికామ్, అమృతమివ స్వాదుతమ్, ఔత్పత్తికేన సంబంధేన శ్రియమ్ ధరతి ఇతి శ్రీధరః.** రత్నములు కాంతిని, పూవులు సువాసనను, చంద్రుడు వెన్నెలను, అమృతము స్వాదుత్వమును ధరించినట్లుగా భగవంతుడు 'శ్రీ'ని సహజస్వభావముగా ధరించియున్నాడు గనుక శ్రీధరుడు. శ్రీభట్టులు రామాయణమునుండి చెప్పిన ఉదాహరణ – అయోధ్యకాండ 3.29. **న హి హాతుమ్యమ్ శక్యా కీర్తిరాత్మవతో యథా**. సజ్జనునినుండి కీర్తిని వేరుచేయలేనట్లుగా రామునినుండి సీతను వేరుగా తలచ సాధ్యము కాదు. ఒక వస్తువునుండి దాని గుణమును వేరుచేయజారు. నిప్పునుండి వేడిని, పాలనుండి తెలుపును, సూర్యునినుండి కాంతిని వేరుచేయలేరు. అలాగే భగవానునినుండి అమ్మవారు వేరు కాదు.

శ్రీ మరియు నారాయణుల ఏకత్వము ఈ నామములో మరొకమారు సూచింపబడినది. **రుచ్యర్చి కౌముదీ గంధాన్ సుధా రత్నేందు పుష్పవత్ శ్రియం ధరతి నిత్యం యః శ్రీధరః స్స తు కీర్తితః -** అమృతమునకు మాధుర్యము సహజము. రత్నములకు కాంతి, చంద్రునికి వెన్నెల, పూలకు సువాసన సహజము. అలాగే శ్రీమహావిష్ణువు నిత్యము 'శ్రీ'ను ధరించినవాడగుటచే శ్రీధరునిగా కీర్తింపబడుచున్నాడు.

618. శ్రీకరః

- లక్ష్మిని తన అవతారములలో తోడుగా అవతరింపజేయువాడు.
- భక్తులకు శ్రీ (ఆధ్యాత్మిక సంపద)ను, నిత్యశ్రీ (మోక్షము)ను ప్రసాధించువాడు.
- తన భక్తులను శ్రీ (కీర్తి)తో ప్రకాశింపజేయువాడు.
- శ్రీమహాలక్ష్మి చేతిని అందిపుచ్చుకొన్నవాడు.

ఓం శ్రీకరాయ నమః

పర వ్యూహావతారేషు స్వానురూపాం కరోతి తామ్ శ్రియం యోऽసౌ శ్రీకరస్స్యాత్ మున్యర్ణః శ్రీకరో మనుః - పర, వ్యూహావతారములలో లక్ష్మిని తనకు తోడుగా చేసికొనెడువాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. లక్ష్మీప్రదము. ఓం శ్రీకరాయ నమః.

శ్రీభట్టుల వ్యాఖ్యానము ప్రకారము శ్రీహరి తన అవతారములకు తగినట్లుగా లక్ష్మీదేవినికూడా తన తోడుగా అవతరింపజేయును. దేవలోకమున దేవతగాను, మానవలోకమున మానవకాంతగాను శ్రీమహాలక్ష్మి ఆయనకు సదా తోడైయుండును.

దేవత్వే దేవదేహేయమా మనుష్యత్వే చ మానుషీ – శ్రీ విష్ణుపురాణము 1.9.145

ఈ భావాన్ని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరింత వివరించారు – రామునివెంట సీతగాను, కృష్ణునివెంట రుక్మిణిగాను శ్రీదేవి అవతరించి తోడైయున్నది. ఇలా శ్రీహరికి తోడుగానుండి ఆమె విష్ణుదాసులకు శ్రీ (ఐశ్వర్యము)ను, నిత్యశ్రీ (మోక్షము)ను ప్రసాదించుచున్నది. ఇలా లక్ష్మీదేవిచేత 'శ్రీ'ను అనుగ్రహింపజేసే భగవానుడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – **స్మరతామ్, స్తువతామ్, అర్చయతామ్ చ భక్తానామ్ శ్రియమ్ కరోతి ఇతి శ్రీకరః.** తనను స్మరించేవారికి, స్తుతించేవారికి, పూజించేవారికి ఇలా భక్తులందరికీ 'శ్రీ' (ఐశ్వర్యము, మోక్షము)ను కలుగజేయువాడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శ్రియామ్ స్వజన కీర్తీనామ్ కరః ఇతి శ్రీకరః.** తన భక్తుల కీర్తిని మరింత సంపన్నము చేయువాడు శ్రీకరుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – శ్రీమహాలక్ష్మి కరమును గ్రహించినవాడు (పరిణయమాడినవాడు) శ్రీకరుడు.

619. శ్రేయశ్శ్రీమాన్

శ్రేయః

శ్రీమాన్

- శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – భక్తులు పూజించే లక్ష్మీదేవితో నిత్యము కూడియున్నవాడు.
- శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – నూపుర, కేయూర, కటక, కిరీటాది దివ్యసుందరాభరణములు ధరించినవాడు.
- శ్రేయః – శాశ్వతమైన సుఖము, విముక్తి, మోక్షము.
- శ్రీమాన్ – లక్ష్మీదేవిని ధరించినవాడు.
- శ్రీమాన్ – సర్వవిధములైన ఐశ్వర్యములు కలవాడు

ఓం శ్రేయశ్శ్రీమతే నమః

ఓం శ్రేయసే నమః

ఓం శ్రీమతే నమః

శ్రేయశ్శ్రీమాన్

శ్రీ భట్టులు 'శ్రేయశ్శ్రీమాన్' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు. **శ్రేయసే శ్రమణీయా శ్రీః శ్రేయశ్శ్రీర్నిత్య యోగినీ శ్రేయశ్శ్రీమానసా వస్వర్థః పురుషార్థదః** - సకల పురుషార్థముల కొరకు ఆశ్రయించబడు లక్ష్మితో ఎల్లప్పుడూ కూడియుండువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరి. సకల పురుషార్థాలనూ ఇస్తుంది. ఓం శ్రేయశ్శ్రీమతే నమః.

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా రంగాపురం గ్రామం ఆలయంలో శిల్పాలు

ఇక్కడ శ్రేయస్సు అనగా ఆధ్యాత్మిక సమృద్ధి. కఠోపనిషత్తునందు శ్రేయస్సు (ఆధ్యాత్మిక సంపద)కు, ప్రేయస్సు (ఐహిక సంపద)కు కల భేదం తెలుపబడింది. శ్రీ భట్టులు 'శ్రేయస్-శ్రీ' అనగా లక్ష్మీదేవి అనియు, అట్టి లక్ష్మీదేవి ఆధ్యాత్మిక సంపదలను ప్రసాదించుననియు, అట్టి లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు 'శ్రేయస్-శ్రీ-మాన్' అనియు వివరించారు. ఇందుకు సుందరకాండ (58.92)నుండి ఉదాహరించారు.

రాక్షస వనితలతో త్రిజట ఇలా అన్నది – **ప్రణిపాత ప్రసన్నాహి మైథిలీ జనకాత్మజా అలమేషా పరిత్రాతుమ్ రాక్షస్యో మహతో భయాత్.** ఓ రాక్షస వనితలారా! జనకుని కూతురైన ఈ సీత తనను శరణుజొచ్చినవారిని తప్పక కరుణించగలదు. మనలను భయంకరమైన ఆపదనుండి కాపాడుటకు ఈమెయే తగినది.

విష్ణుపురాణము 1.9.125 – **శరీర ఆరోగ్యమ్ ఐశ్వర్యమ్ అరిపక్ష క్షయమ్ సుఖమ్.** ఆమె ఆరోగ్యమును, ఐశ్వర్యమును, శత్రునాశనమును, సుఖమును ప్రసాదించును.

విష్ణుపురాణము 1.9.120 – **విముక్తి ఫలదాయినీ.** ఆమె బంధములనుండి విముక్తిని ప్రసాదించును.

శ్రీ సూక్తము 2 – **యస్యామ్ హిరణ్యమ్ విందేయమ్ గామశ్వమ్ పురుషానహమ్.** ఆమె కరుణవలన బంగారము, పశువులు, గుఱ్ఱములు, పుత్రసంతానము పొందగలను.

శ్రీసూక్తము 5 – **శ్రియమ్ లోకే దేవజుష్టాముదారామ్** – లక్ష్మీదేవిని లోకములో తమ ఇష్టకామ్యసిద్ధి కొఱకు దేవతలు అర్చింతురు. ఆమె నారాయణునకు ప్రియమైనది. ఆమె సకల సంపత్తులను అనుగ్రహించు ఉదార స్వభావము కలది.

శ్రీకృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శ్రేయసీ అతిశయ శోభమానా, శ్రీర్-వేష రచనా నూపుర యుగళ కాంచీ కటక కేయూర కుండల కిరీటాదిమతీ, యస్య ఇతి శ్రేయః శ్రీమాన్** – అత్యంత శోభమానములైన నూపురద్వయము, కేయూరము, కుండలములు, కిరీటమువంటి దివ్యాభరణములు కలిగినవాడు 'శ్రేయఃశ్రీమాన్'. ఇందుకు ఆయన అమరకోశము (3.1.58)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **శ్రేయాన్ శ్రేష్ఠః పుష్కలస్యాత్ సత్తమ్ శృతి శోభనే.**

శ్రీ శంకరులు 'శ్రేయః', 'శ్రీమాన్' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించి వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రేయః

శాశ్వతమైన నిత్యానందము శ్రీహరియే. ఎన్నడూ దూరముకాని సుఖము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్తు (2-1,2)నుండి చెప్పిన వివరణ – **అన్యాత్ శ్రేయః అన్యదుతైవ ప్రేయః, ... తయోః శ్రేయ ఆదదానస్య సాధు భవతి శ్రేయోహి ధీరోఽభి ప్రేయో వృణీతే ......** శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు అనేవి రెండు వేరు వేరు మార్గాలు. శ్రేయోమార్గాన చరించేవారికి ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం లభిస్తుంది. ధీరులైనవారు ప్రేయోమార్గము (ఐహికమైన భోగభాగ్యములు)ను వదలి శ్రేయోమార్గాన్ని ఎన్నుకొంటారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రేయోమార్గమును నివృత్తి ధర్మముగాను, ప్రేయోమార్గమును ప్రవృత్తి ధర్మముగాను వివరించారు. ఇందుకు ఆయన ఋగ్వేదము (10.31.2)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము –

పరిచిన్మర్తో ద్రవిణామ్ మమన్యాదృ తస్యపథా నమసా వివాసేత్
ఉతస్వేన క్రతునా సమ్ వదేతా శ్రేయాంసమ్ దక్షమ్ మనసా జాగృభ్యాత్

శ్రీమాన్

శ్రీమంతుడు. సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్నవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యప్రకారము 'శ్రీమాన్' నామము నాలుగుమార్లు (3వ, 19వ, 24వ, 65వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఈ నామము 3 మార్లు (3వ, 19వ, 24వ శ్లోకములలో) వస్తుంది. 65వ శ్లోకములో శ్రీభట్టులు 'శ్రేయశ్శ్రీమాన్' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు.

3వ శ్లోకము – 22వ నామము. శ్రీమాన్ – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: అతిమనోహర సుందర శ్రీ నారసింహ స్వరూపము
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: వక్షస్థలమున శ్రీలక్ష్మిని ధరించినవాడు.

19వ శ్లోకము - 180వ నామము. శ్రీమాన్ – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: దివ్యాభరణములతో, దివ్య మాల్యాంబరములతో శోభిల్లువాడు.
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు

24వ శ్లోకము – 222వ నామము. శ్రీమాన్ – **అగ్రణీః గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయోనేతా సమీరణః**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: శ్రీయుత మత్స్య మూర్తి. అన్ని సంపదలను కలిగినవాడు.
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: అనన్య తేజోమయుడు.

65వ శ్లోకము – 619వ నామము. శ్రీమాన్ / శ్రేయశ్శ్రీమాన్ – **శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయఃశ్రీమాన్ లోకత్రయాశ్రయః**
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య: **శ్రేయశ్శ్రీమాన్** – సకల సంపదలను ప్రసాదించు లక్ష్మీదేవిని నిత్యము కలిగియున్న శ్రీధరుడు.
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: **శ్రీమాన్** – సకల వైభవములు, సమస్త భోగభాగ్యములు, సకల విభూతులు, సకల సద్గుణములు, సర్వశక్తులు, సర్వనిధులు తనయందే కలిగియున్న శ్రీమంతుడు.

620. లోకత్రయాశ్రయః

- మూడులోకములకు ఆశ్రయము అయినవాడు.
- మూడు (జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్త) అవస్థలకును అధిపతి.

ఓం లోకత్రయాశ్రయాయ నమః

శ్రియా సహ జగన్మాతా పితృవత్సకలాశ్రయః లోకత్రయాశ్రయస్య స్యాత్ దశార్ణో రక్షకత్వదః - జగన్మాత అయిన లక్ష్మీదేవితో కలిసిఉండి, తండ్రిలాగా ఎల్లప్పుడూ లోకాలకు ఆశ్రయమైనవాడు లోకత్రయాశ్రయడు. ఈ నామము దశాక్షరీమంత్రము. రక్షణ కలుగజేస్తుంది. ఓం లోకత్రయాశ్రయాయ నమః.

ఈ నామవివరణలో శ్రీభట్టులు విష్ణుపురాణము (1.9.126)నుండి ఉదాహరించారు – **త్వమ్ మాతా సర్వలోకానామ్ దేవదేవో హరిః పితా**. ముల్లోకములకును నీవు తల్లివి. దేవదేవుడైన హరి తండ్రి. అని ఇంద్రుడన్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **త్రయాణామ్ లోకానామ్ ఆశ్రయత్వాత్ లోకత్రయాశ్రయః**. మూడు లోకములకును ఆశ్రయమైనవాడు లోకత్రయాశ్రయుడు.

ఈ మూడు లోకాలు ఏవి అనే విషయంలో వ్యాఖ్యాతలు కొంత వైవిధ్యం చూపారు. భూమి, ఆకాశము, స్వర్గము అనేవి మూడు లోకాలని శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి అన్నారు. జాగ్రత్ (మెలకువ), స్వప్న (నిదుర), సుషుప్తి (గాఢ నిద్ర) అనేవి మూడు లోకాలని శ్రీ చిన్మయానంద అన్నారు.

స్వక్షః స్వంగః శతానందో నందిర్జ్యోతిర్గణేశ్వరః |
విజితాత్మా విధేయాత్మా సత్కీర్తిశ్ఛిన్నసంశయః || (66)

621. స్వక్షః

- సుందరమైన కన్నులు కలవాడు,

ఓం స్వక్షాయ నమః

సు-అక్ష - స్వక్ష – అనగా అందమైన కన్నులున్నవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారం – **శోభనే పుండరీకాభే అక్షిణీ అస్య ఇతి స్వక్షః.** తామరపూవు రేకులవంటి అందమైన కన్నులున్నవాడు.

ఈ అర్థాన్నే శ్రీ భట్టులు శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల అన్యోన్యత్వమును తెలిపేలా వ్యాఖ్యానించారు. **శ్రీ సౌందర్య సుధాసింధు రపార కరణోహి యః స్వక్షః.** లక్ష్మీదేవియొక్కసౌందర్యము అనే అమృత సముద్రాన్ని తనివితీరా అనుభవించడానికి మంచినేత్రములు కలవాడు. నారాయణుని కడకన్నులు ఎరుపుగాను, లక్ష్మీదేవి కడకన్నులు నలుపుగాను ఉంటాయట. పరస్పరం ఒకరినొకరు వీక్షిస్తూ ఉండడంవలన, వారివారి శరీరవర్ణాలనుబట్టి ఇలా జరిగిందని భావించవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సూర్యమండలంలో రథారూఢుడై శ్రీనారాయణుడు విశ్వాన్ని చూస్తుంటాడు. అన్నింటికీ చూపు ఆ నారాయణుడే. ఓం స్వక్షాయ నమః.

622. స్వంగః

- చక్కని అంగములు కలవాడు.

ఓం స్వంగాయ నమః

సు-అంగః - స్వంగః – చక్కని శరీర భాగములు కలవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – **సు శోభనాని అంగాని అస్య ఇతి స్వంగః.** ఆయన సమస్తావయవములును సుందరములు, మంగళకరములు, రక్షాప్రదములు, భాగ్యదాయకములు, మోక్షప్రదాయకములు.

శ్రియ స్పృహణీయ దివ్యాంగ స్వంగ ఉచ్యతే. లక్ష్మీదేవి కూడా కోరుకొనగల సుందర శరీరము కలవాడు. అనేది శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. ఇదే భావాన్ని శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఇలా చెప్పారు – **లక్ష్మీ స్పృహణీయ దివ్య శరీరధారీ.** సుందరకాండములో శ్రీరాముని సౌందర్యమును 16 శ్లోకాలలో (35.7-22) హనుమంతుడు వర్ణించి సీతమ్మకు చెప్పాడు. శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వార్ వారి అమలనాదిపిరాన్ లో శ్రీరంగనాధుని సౌందర్యం వర్ణింపబడింది. స్వామిదేశికన్ ధ్యానసోపానములో కూడా రంగనాధుని సౌందర్యవర్ణన ఉంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అగి-గతౌ – కదలుట అన్న అర్థంలో, చక్కనైన కదలిక లేదా నడక కలిగినవాడు 'స్వంగః'. ఇందుకు ఋగ్వేదము (10.1.1)నుండి ప్రమాణము చెప్పారు. మరొక విధంగా – ఇంత అద్భుతంగా, అందంగా చలించే విశ్వాన్ని సృజించిన భగవంతుడు 'స్వంగః'.

శ్రీ సుందరకాండము – శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి 'మందరము'- సీతమ్మ కోరికపై హనుమంతుడు శ్రీరాముని వర్ణించుట

చిత్రం. జిబ్రాల్టర్ ఆలయంలో శ్రీ సీతా రామ లక్ష్మణ హనుమంతుల మూర్తులు. Photo by :Deepaaidasani
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ram,_Sita,_Lakshman_and_Hanuman.jpg

హనుమంతుడు సీతాదేవితో ఇలా అన్నాడు.

రాజులలోని మేటి దిన రాజు ప్రతాపమునందు, యామినీ
రాజు మనోజ్ఞతన్, భువనరాజులరా జలరాజరాజున
ట్లా జగదేకకీర్తి యపరాజిత శౌర్యుఁడు, మూర్తి మద్రతీ
రాజు సురూప సంపద, విరాజిలు సత్య వచోరతుండునున్

గురుఁడు మధురోక్తులను భీ
కరుఁడు విరోధులకు భువనగణ మెవ్వని శ్రీ
కరకరముల ఛాయను సు
స్థిరతన్ జీవించునట్టి దేవుని రామున్

సీతాదేవి కోరికపై హనుమంతుడు శ్రీముని ఇలా వర్ణించాడు.

రాముండు కమలపత్ర విశాలలోచనుం, డఖిల సత్త్వ సుమనోహరగుణుండు
రూపదాక్షిణ్య నిరూఢుఁడై జనియించెఁ, దేజంబునందు నాదిత్యుఁబోలు
నోరుపు గుణమున నుర్వికిఁదుల్యుండు, బుద్ధి బృహస్పతి పురుడు చూపు
సద్యశంబున హరి సకలజీవావళీ, రక్షకుఁడాత్మీయ రక్షకుండు
స్వకుల వృత్తి ధర్మసంరక్షకుఁడు నాల్గు
జాతులరయుచుండు రీతి చెడక
మనుజహితములైన మర్యాదలందుండి
పరుల నట్ల చేయుఁబనుచుచుండు

కాంతి రహించుఁ, బూజితుఁడు కంజదళాక్షిరొ! బ్రహ్మచర్య మ
త్యంతముఁబూను, సాధులకుఁ దప్పని ప్రాపు, సమస్త సద్విధుల్
సాంతముగా నెఱుంగు, సముపాసిత విప్రుఁడు, రాజవిద్యలం
దెంతయు మేటి, శీలధనుఁ డెల్లరపట్ల వినీతుఁడంగనా!

వేద వేదాంగముల యజుర్వేదమునను
విల్లువిద్యను నిపుణుండు విపులములగు
నంసములవాఁడు దీర్ఘ బాహావిరాజి
యబ్జకంఠుఁడు ముఖము రాకాబ్జసఖము.

తామ్రలోచనుండు తతగూఢజత్రుండు
దుందుభిస్వనుండు తోయజాక్షి
బల్లిదుండు స్నిగ్ధవర్ణుండు చామన
చాయవాడు సింహ సంహనుఁడు

ఇండొనేషియా నృత్యంలో శ్రీ సీతారాముల పాత్రచిత్రణ.

Photo by: Duduhsadarachmat
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_dan_Sinta.jpg

సమవిభక్తాంగుండు సముఁడు త్రితామ్రుండు, త్రిప్రలంబుండును ద్రిస్థిరుండు
ముచ్చోట్ల నున్నతి ముచ్చోట్ల స్నిగ్ధత, ముచ్చోట్ల గాంభీర్యమును గలండు
త్రివళివంతుండును ద్రిసముండు త్ర్యవనత, త్రిశిరస్కుఁడమ్మ! నీ హృదయవిభుఁడు
నాలుగు వ్యంగ్యముల్ నాలుగు కలలును, నాలుగు రేఖ లందబు మీఱు
జెలి! చతుస్సముండు బలి చతుష్కిష్కుఁడో
యమ్మ మహితనాసి కొష్ఠహనువు
లమరువాఁడు జంటలగు పదునాలుగు
సమముగాఁగలండు జనక తనయ

నాలుగు ప్రక్కదంష్ట్రలును నాల్గిటి యానముఁగల్గు, నాలుగున్
నాలుగు వంశముల్ గలఁడు నాలుగు నొక్కటి స్నిగ్ధ మాఱునున్
నాలుగు పద్మముల్, మఱియు నాలుగు నాఱును గొప్పనొప్పెడున్
నాలుగు రెండు మిట్టలును నాలుగు నైదును సన్నపైతగున్

మూఁట వ్యాప్తుఁడనుష్ఠించు మూఁటి సతము
రెంటఁ దెల్లన సత్యంబు నంటి యుండు
ధర్మనిరతుండు సంగ్రహ దాన విధుల
నెంతయును నిష్ఠులుండు శ్రీమంతుఁడమ్మ!

రాముని ద్వైమాతురుఁడగు
సౌమిత్రి యజయ్యుఁడాజి సద్గుణరూప
ప్రేమముల నట్టివాఁడు
ర్వీ మండలి దేవి! నిన్ను వెదకుచు వారల్

చిత్రం. గుజరాత్ సాలంగాపూర్ శ్రీ కష్టభంజన్ హనుమాన్

Taken from free download wallpaper. Copy right by Shree Kashtbhanjandev Hanumanji Mandir – Salangpur https://www.salangpurhanumanji.com/ .
(As Live Darshan is telecast from this temple, I believe it is fair to use this image in a non-commercial publication)

623. శతానందః

- అనంతమైన ఆనందము కలవాడు.

ఓం శతానందాయ నమః

అన్యోన్య ప్రణయానంద సింధో సముదితోఽపి యః శతానంద స్స విజ్ఞేయః దాంపత్యానందదో మనుః - లక్ష్మీనారాయణులు ఒకరిపై ఒకరు అన్యోన్యమైన అనురాగము కలవారు. అలా అనురాగసాగరంలో వారిరువురూ ఓలలాడతారు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. దంపతులకు ఆనందాన్నిస్తుంది. ఓం శతానందాయ నమః.

ఇలా శ్రీ భట్టులు లక్ష్మీనారాయణుల ఏకత్వము వివరణను ఈ నామం వ్యాఖ్యలో కూడా కొనసాగించారు. ఇక్కడ 'శత' అనగా 'వంద' అని మాత్రమే కాక, 'అపరిమితమైన' అని భావించాలి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అనంత ఆనందమూర్తి శతానందుడు. అందుకు శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.3.32)నుండి ఉదాహరించారు – **ఏతస్యైవ ఆనందస్య అన్యాని భూతాని మాత్రామ్ ఉపజీవన్తి.** ఈ ఆనందముతో పోలిస్తే అన్యజీవుల ఆనందము అత్యల్పభాగము మాత్రమే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పశువుల ఆనందము, మానవుల ఆనందము, దేవతల ఆనందము, ఋషుల ఆనందము వివిధ స్థాయిలలో ఉండును. అనుభవించేవాని స్థితినిబట్టి ఆ ఆనందము పరిమాణము ఉండును. సంసారబద్ధులైనవారికంటే విముక్తులైన జ్ఞానులు ఆనందమును అధికంగా అనుభవిస్తారు. ఈ అన్ని ఆనందాలూ శతానందుడైన పరబ్రహ్మమునుండే ఉద్భవిస్తాయి. **తే యే శతమ్ మానుషః, దేవానామ్ ఇంద్రస్య, ప్రజాపతేః ఆనందః స ఏకో బ్రహ్మణ ఆనందః స్తోత్రియస్య చా కా మహతస్య.** తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.8

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఒక్కొక్కజీవి కొన్ని పరిస్థితులలో ఆనందమును, ఇతర పరిస్థితులలో బాధను పొందును. ఉదాహరణకు చేపలు నీటిలో సంతోషంగాను, నీరు లేనపుడు కష్టంగాను ఉంటాయి. అయితే దేవదేవునికి ఎలాంటి ప్రతిబంధకాలు, విపత్తులు, అసాధ్యాలు ఉండవు. కనుక ఆయన శతానందుడు. అందరి ఆనందాలకు మూలాధారము.

ధర్మచక్రము రచయిత – చెట్లకు స్పర్శద్వారా మాత్రమే ఆనందం లభిస్తుంది. పురుగులకు స్పర్శ, రుచి కూడా ఆనందాన్నిస్తాయి. ఇలా జీవుల స్థాయి పెంచినకొద్దీ ..... మనుషులకు స్పర్శ, రుచి, వాసన, రూపము, శబ్దము మరియు భావము (మనసు) వీటన్నింటిద్వారా ఆనందం లభిస్తుంది. ఇలా లభించే ఆనందంకొరకు ఐహికసుఖాలవెంట పడకుండా శతానందుని ధ్యానించాలి. అలా చేస్తే అనన్యమైన, శాశ్వతమైన ఆత్మానందము లభిస్తుంది.

624. నన్దిః

- సదా ఆనందించువాడు. ఆనందనిధి.

ఓం నన్దయే నమః

నందతి ఇతి నందిః. ఆనందించువాడు నంది.

శ్రీ భట్టులు – సదా, సర్వత్రా, సర్వవిధాలా లక్ష్మీదేవి తోడుగా ఉండుటవలన శ్రీహరి సర్వసమృద్ధుడు. లక్ష్మీదేవి తోడుగా ఉండుటయే ఆయన సదా ఆనందించుటకు కారణము. **నంది సర్వత్ర నిత్యం సః శ్రియా ఋధ్యతి సర్వదా.** అంతటా, అన్నివేళలా లక్ష్మిచే సమృద్ధుడుగా ఉండేవాడు. **నందితి సమృధ్యతీతి నందిః.** అన్నివేళలందు, అన్నిచోట్లా లక్ష్మీదేవితో కలిసి సమృద్ధిగా ఉండేవాడు నంది.

శ్రీ శంకరులు – **పరమానంద విగ్రహో నందిః.** పరమానంద స్వరూపమైనవాడు నంది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – దేవతలకు, మనుష్యులకు నిజమైన ఆనందమును ప్రసాదించువాడు శ్రీనివాసుడే.

625. జ్యోతిర్గణేశ్వరః

- ప్రకాశించే గణములకు (నిత్యసూరులకు) ప్రభువు.
- ప్రకాశించే గణములకు (సూర్య చంద్రాది జ్యోతులకు) ప్రభువు.

ఓం జ్యోతిర్గణేశ్వరాయ నమః

జ్యోతి-గణ-ఈశ్వరుడు – అనగా ప్రకాశించే సమూహములకు అధిపతి జ్యోతిర్గణేశ్వరుడు. అయితే ఆ జ్యోతిగణములు ఏవనే విషయంలో వ్యాఖ్యాత దృక్పథాన్నిమనం గమనించవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఆదిశేషుడు, విష్వక్సేనుడు వంటి తేజోవంతులైన నిత్యసూరులు సదా భగవంతుని, అమ్మవారి సేవలో నిమగ్నులై తరిస్తూ ఉంటారు. **నిత్యసూరి గణానాం యః ఈశో జ్యోతిర్గణేశ్వరః.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు పురుషసూక్తములోని శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. **మరీచీనామ్ పదమిచ్ఛన్తి వేధసః.** జ్ఞానులైనవారు ప్రకాశమానములైన ఆత్మలున్న లోకాన్ని చేరాలని ఆశిస్తారు. భగవానునికి, అమ్మవారికి చేసే సేవలో నిత్యసూరులు ప్రకాశిస్తూ ఉంటారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – జ్యోతిర్గణములనగా సూర్య చంద్ర నక్షత్రాది ప్రకాశమానములైన గ్రహాదులు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు కఠోపనిషత్తు (2.2.14)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము. **తమేవ భాన్తమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి.** ఆయన ప్రకాశిస్తే అంతా వెలుగుతుంది. ఆయన కాంతియే అంత వెలుగుకూ కారణము. మరియు గీత (15.12)నుండి –

యదాదిత్య గతమ్ తేజో జగద్భాసయతేऽఖిలమ్ యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్

సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేసే సూర్యుని తేజస్సు, చంద్రుని తేజస్సు, అగ్ని తేజస్సు కూడా నా తేజస్సే అని తెలిసికోవలెను.

ధర్మచక్రము రచయిత – చూపు లేనివారికి చుట్టూ ఉన్న వెలుగు కానరాదు. అలాగే అజ్ఞానంచే అంధులైనవారికి తమలోనే ప్రకాశించే దేవుడు కానరాడు. జ్ఞానాన్ని సాధించమని ఈ నామం ప్రబోధిస్తున్నది.

ఇలా శ్రీ భట్టులు 608నుండి 625వరకు నామములలో శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల ఐక్యతను వర్ణించారు.

626. విజితాత్మా

- భక్తులచేత జయింపబడిన మనస్సు గలవాడు.
- జయించిన (అనగా వశములోనున్న) మనస్సు గలవాడు.

ఓం విజితాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టులు 608నుండి 625వరకు నామములను భగవంతునికి అమ్మవారితో గల విడదీయరాని అనుబంధమును ప్రకటిస్తూ వ్యాఖ్యానించారు. ఈ నామముతో మొదలుకొని కొన్ని నామములు భగవంతుని సౌశీల్యమును వర్ణిస్తూ శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Srikrishna_use_weapon_in_Kurukshetra.jpg

సౌశీల్యస్య గుణస్యాథ పరమావధి వర్ణనమ్ మానసం ప్రణతైర్యస్య విజితాత్మా జితశ్చ సః - తననాశ్రయించిన భక్తులకు వశమైనవాడు విజితాత్మ. పరమేశ్వరుడు భక్తసులభుడు. తన భక్తుల మాటలను నెరవేరుస్తూ ఉంటాడు. వారి పాపాలను హరిస్తాడు. ఆయుధమును ధరించనని మహాభారత యుద్ధారంభంలో ప్రమాణం చేసినాగాని శ్రీకృష్ణుడు భీష్ముని మాట చెల్లించడం కోసం చక్రం చేత ధరించి ముందుకురికాడు.

పోతన భాగవతంలో భీష్ముడు కృష్ణుని స్తుతించిన పద్యము

కుప్పించి యెగసిన కుండలంబుల కాంతి, గగన భాగం బెల్లఁ గప్పికొనఁగ
నుఱికిన నోర్వక యుదరంబులో నున్న, జగముల వ్రేఁగున జగతి గదలఁ
జక్రంబుఁ జేపట్టి చనుదెంచు రయమునఁ , బై నున్న పచ్చని పుటము జాఱ
నమ్మితి నా లావు నగుబాటు సేయకు, మన్నింపుమని క్రీడి మఱలఁ దిగువఁ

గరికి లంఘించు సింహంబు కరణి మెఱసి
నేఁడు భీష్మునిఁ జంపుదు నిన్నుఁ గాఁతు
విడువు మర్జున ! యంచు మద్విశిఖ వృష్టిఁ
దెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు, నాకు.

ఇలా భక్తులకోసం తన మాట తప్పడానికి కూడా సిద్ధమయ్యే సౌశీల్యం ఆయనది. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 1.3.1 ని ప్రస్తావించారు. నమ్మాళ్వారుగారు భగవంతుని పరత్వమును నిలకడైన మనసుతో గానం చేశారు గాని, ఆ దేవదేవుని సౌలభ్య సౌశీల్యాలను కీర్తించేటపుడు విపరీతమైన ఆవేశానికి లోనయ్యారు. యశోదచేత రోట బంధింపబడి, ఆ తల్లి దండనను స్వీకరించిన శ్రీహరి సౌలభ్యాన్ని స్మరిస్తూ పరవశంతో నమ్మాళ్వార్ స్పృహ కోల్పోయారట.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విజితా ఆత్మా మనో యేన సః విజితాత్మా.** తన మనసును తన వశములో ఉంచుకొన్నవాడు విజితాత్మ. శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి వివరణ – భగవంతునికి లేనిది లేదు. ఆయనవలన కానిది ఉండదు. చెల్లని కోరిక ఉండనేరదు. ఆయన మనసు పూర్తిగా ఆయన అధీనంలో ఉంటుంది.

ఈ నామస్మరణ ద్వారా మనసును అదుపులో ఉంచుకొనవచ్చునని ధర్మచక్రము రచయిత వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానానికి, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానానికి ఉన్న భేదం చెప్పడానికి ఈ నామం ఒక ఉదాహరణ. శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరత్వమును, ఐశ్వర్యమును తెలుపుతూ వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు భగవంతుని సౌశీల్యమును, సౌలభ్యమును అధికంగా ప్రస్తావించారు.

627. విధేయాత్మా

- తన భక్తులకు విధేయమైన లక్షణము కలవాడు.
- సకల జీవులు ఆయనకు లోబడియుండును.

అవిధేయాత్మా

- ఎవరివలనను విధింపబడు స్వరూపము కలవాడు కాదు.

ఓం విధేయాత్మనే నమః

ఓం అవిధేయాత్మనే నమః

విధేయమగుట అనగా లోబడియుండుట. భగవంతుని భక్తసౌలభ్యమును సూచించేదిగా ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

ఇహా గచ్ఛేహ తిష్ఠేదం భుజ్ క్ష్వేతి ప్రణతైస్సదా యోగ్యం విధాతుం యద్రూపం విధేయాత్మా స కీర్తితః - ఇలా రా, కూర్చో, భోజనం చేయి – అని తన భక్తులచేత ఆజ్ఞలు జారీ చేయబడకుండా తానే వారికి విధేయుడై ఉండేవాడు విధేయాత్మ. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం ప్రకారం భగవంతుడు భక్తులకు ఎంత అనుకూలంగా ఉంటాడంటే భక్తులు తమకిష్టమైన పనులు చేయమని భగవంతునికి ఆజ్ఞాపించవచ్చును. పెరియాళ్వారువారు **'పూచ్చూడ వా, నీరాడ వా, అమ్ముమ్ ఉణ్ణాయ్'** అని దేవదేవుని చనువుగా పిలిచిన విషయాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు. శ్రీ పి.బి. అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి 'సొన్నవణ్ణమ్ సేయద పెరుమాళ్'

(యథోక్తకారి) కథను ఉదాహరించారు. తిరుమళశయాళ్వార్ (భక్తిసార యోగి) చెప్పగానే కంచి పెరుమాళ్ (యథోక్తకారి) తన పాము పడకను చుట్టచుట్టుకొని భూనీళాసమేతుడై తిరుమళశయాళ్వార్ వెంట నడచెను. మళ్ళీ ఆళ్వారు మాటవిని కంచికి తిరిగివచ్చెను.

అలాగే అర్జునుడు **'సేనయోరుభయోర్మధ్యే రథమ్ స్థాపయ మే అచ్యుత'** అని చెప్పగానే పార్థసారధి రెండుసేనల మధ్యకు రథాన్ని తీసుకువెళ్ళాడు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ పెరియతిరుమొళి (11.5.5)నుండి కూడా ఉదాహరించారు – **వణ్ణక్కరుమ్ కుళల్ అయిచ్చియాల్ మొత్తుణ్ణు కణ్ణిక్ కుఱుమ్ కయిఱ్ఱాల్ కట్టుండాన్.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు – **ఉద్బుధ్యస్వ ప్రతిజాగృహి, ఇష్టపూర్తమ్ సంసృజ.**
ఉద్బుధ్యస్వాగ్నే ప్రతిజాగృహి తవమ్ ఇష్టాపూర్తే సంసృజే యామయం చా – యజుర్వేదము 15.54
దేవ సవితః ప్రసువ, యజ్ఞమ్ ప్రసువ, యజ్ఞపతిమ్ భగాయ – యజుర్వేదము 32.15

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'విధేయాత్మా'కు చెప్పిన అర్థము – **విధేయః-సేవకా, ఆత్మనో-జీవా, యస్య ఇతి విధేయాత్మా** – ఇక్కడ 'ఆత్మలు' అనగా జీవులు. అన్ని జీవులు భగవంతునికి విధేయులైయున్నవి. కనుక శ్రీహరి విధేయాత్మ.

శ్రీ శంకరులు **'అవిధేయాత్మా'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించి వ్యాఖ్యానించారు. 'విధి' అంటే – ఇది ఇలా ఉంది, మీరు ఇలా చేయండి, అని చెప్పడం. అనగా విధానము. పరమేశ్వరుడు ఇలాంటి విధివిధానానికి లోబడి ఉండడు. అందుచేతనే 'అవిధేయాత్మా' అనబడుచున్నాడు. విధేయము కాని ఆత్మ కలవాడు. పరమేశ్వరుని స్వరూపం ఇలాంటిది అని చెప్పడం కష్టం. అతను 'నువ్వు ఇది చెయ్యి, ఇది చేయవద్దు' అనిఎవరిచేతను ఆజ్ఞాపింపబడడు. అందుకే శ్రీమన్నారాయణుడు 'అవిధేయాత్మ' అనబడుచున్నాడు.

కుంభకోణములోని శార్ఙపాణి అయిన విష్ణువును తిరుమళశయాళ్వారు (భక్తిసారయోగి) స్తుతించిన విధము. తాళ్ళపాక చిన్న రచించిన 'పరమయోగి విలాసము' నందలి తెలుగుసేత. శ్రీ కె.టి.యల్. నరసింహాచార్యులు తమ 'ద్వాదశ సూరి చరిత్ర'లో ఉదాహరించినది.

భద్ర నాగేంద్రముపైఁ బవ్వళించి
నిద్రించెదేటికి నిర్నిమిత్తముగ
నీ తఱిం బవళించితేమి కారణము
నా తోడఁ జెప్పవే నను(గన్న తండ్రి!

ఘనతరంబైన చక్రము కేలఁబూని
చెనటి రక్కసులఁ ద్రుంచిన బడలికయొ
క్షీర సింధువు మధించియుఁ గ్రుంకకుండఁ
జేరి మందరము మోచిన బడలికయొ

ముఖదంత కోరకమున జగత్త్రయము
నిఖిల భారంబు నావిన బడలికయొ
పైకొన్న యుక్కు కంబముఁగొనగోళ్ళఁ
జేకొని వ్రక్కలించిన బడలికయొ

జగములీరేడును చక్కని యడుగు
చిగురుటాకునఁ గొలిచిన బడలికయొ
గండ్రగొడ్డట రాజకంఠనాళములు
చెండి చెండాడిపైచిన బడలికయొ

బలరాముడు. పటచిత్రం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Balarama_Mural.jpg

దండకావనమున దనుజవర్గంబుఁ
జెండివైచుచుఁ జరించిన బడలికయొ
కౌరవాధిపునితోఁ గనలి తత్పురము
సీరాగ్రమున బెకల్చిన బడలికయొ

యలవి మీరంగ గోపాంగనామణుల
చెలువంపు రతులఁ దేల్చిన బడలికయొ
మేలిమి తురగంపు మీఁదటనెక్కి
లీల నయ్యాళిఁదోలిన బడలికయొ

యీ యెడ నాతోడ నింతయుఁ దెలియ
మాయన్న యెఱిగింపుమా.

చిన్న శేష వాహనంపై ఊరేగుతున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malayappa_in_Chinnasesha_Vahanam.jpg

628. సత్కీర్తిః

- గొప్ప, నిజమైన, శాశ్వతమైన కీర్తిగలవాడు.

ఓం సత్కీర్తయే నమః

ఈదృక్సౌశీల్య సత్వాద్ధి సత్కీర్తితి కథ్యతే – ఈ విధంగా (భక్తులకు వశుడై యుండడం వంటి) మంచి గుణాల కారణంగా కీర్తింపబడుతుండేవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సౌశీల్య సత్వేన అస్యాఽతి మహతీ కీర్తిః ఇతి సత్కీర్తిః.** సౌశీల్యము కారణంగా భగవంతునికి మహత్తరమైన కీర్తి లభించింది. ఆయనను ఎంత పొగడినా తక్కువే. మరియు ఆయన కీర్తి అంతా నిజమైనది. అతిశయోక్తి లేనిది.

యథా సర్వేశ్వరః కృష్ణః ప్రోచ్యతే సర్వపండితైః
తథాపి స్వల్పమేవోక్తం భూతార్థే కతమాస్తుతిః
శ్రీకృష్ణుడు సర్వేశ్వరుడని పండితులంటారు. అయినా ఆయన గురించి చెప్పేది చాలా తక్కువ. ఆయన గురించి చెప్పాలంటే అసలు స్తోత్రమెంత? ఆయన కీర్తి ప్రతిష్టలు అనంతములు.

శ్రీ శంకరులు 'సత్' అనే పదం భగవంతుని కీర్తియొక్క నిజమైన తత్వాన్ని తెలుపుతుందని వ్యాఖ్యానించారు. **సతీ అవితథా కీర్తిః అస్య ఇతి సత్కీర్తిః.** దేవదేవుడు శ్రీలక్ష్మీపతి అయినందున ఆయన కీర్తికి ఈ లక్షణము అబ్బింది. అని శ్రీ చిన్మయానంద భావించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఐహికమైన భోగభాగ్యాలు, పదవులు వలన వచ్చే కీర్తి తాత్కాలికమైనది. ధర్మమార్గాన్ని ఆచరించడంవలన వచ్చే కీర్తి శాశ్వతమైనది. కనుక అలా ధర్మాన్ని ఆచరిస్తూ శ్రీహరిని సేవించవలెనని ఈ నామములోని మంత్రం తెలియజేస్తున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని సదా పూజించి కీర్తించడంవల్లనే నిజమైన కీర్తి లభిస్తుంది. మిగిలిన కీర్తులు నిజమైనవి కావు.

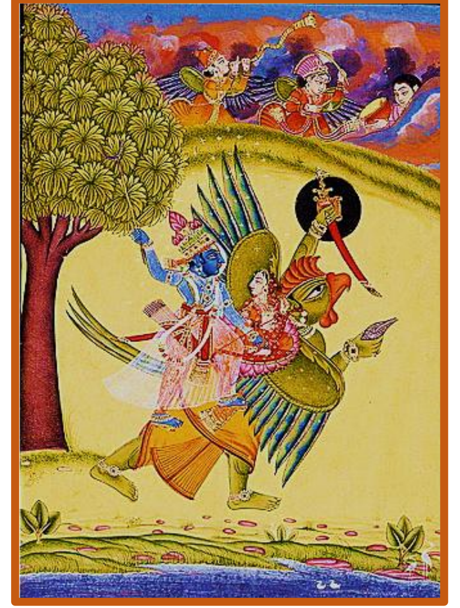
శ్రీ సత్యదేవోవాసిష్ఠ ఒక్కో నామానికి సవివరమైన వ్యాఖ్యతోపాటు ఆ నామభావాన్ని తెలిపే శ్లోకాన్నికూడా (ఒక్కొక్క నామమునకు ఒక్కొక్క శ్లోకమును) రచించారు. ఈ 'సత్కీర్తి' నామానికి ఆయన వ్రాసిన శ్లోకము –
విష్ణుః సదా సర్వగుణాభిరామః సంకీర్త్యతే స్వాత్మతమః ప్రమృష్ట్యై

మంత్రైర్వ్రతైః సత్యజపైస్తపోభిర్నాన్యస్తతః కీర్తిముపైతి సత్యామ్

629. ఛిన్న సంశయః

- సందేహాలను పటాపంచలు చేసేవాడు.

ఓం ఛిన్న సంశయాయ నమః

సౌశీల్య ప్రథమాచైవం దుష్కరత్వాది సంశయః ఛిన్నో యేన విశేషేణ స ప్రోక్తః ఛిన్నసంశయః - విధేయత, మంచి కీర్తి (విధేయాత్మా, సత్కీర్తిః) వంటి మంచి లక్షణాలుండడంచేత, ఇతనిని అర్చించినట్లైతే ఇతడు మనకు లభిస్తాడా? లభించడా? వంటి సంశయాలను తొలగించేవాడు.

గరుడ వాహనులైన శ్రీ లక్ష్మి, విష్ణువు. 1720 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_Vishnu_Laxmi.jpg

ఛిన్న సంశయా భక్తానామ్ యేన ఇతి ఛిన్న సంశయః. ఎవని కారణంగా భక్తుల సంశయాలు ఛిన్నమవుతాయో అతడు ఛిన్న సంశయుడు. అని శ్రీ కృష్ణదత్తభరద్వాజ నిర్వచనం.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీదేవుడు అనంత సౌశీల్య సౌలభ్య గుణములు కలిగియున్నందున ఇతనిని తెలిసికోవడం సాధ్యమవుతుందా? ఇతనిని మెప్పించతరమా? ఇతనిని చేరడం కుదురునా? వంటిసందేహాలు నివృత్తి అవుతాయి.

ఏతన్మే సంశయం కృష్ణ ఛేత్తుమర్హస్య శేషతః
త్వదన్యః సంశయస్యాస్య ఛేత్తా న హ్యుపపద్యతే – గీత 6.39
ఓ కృష్ణా! ఈ నా సందేహమును పూర్తిగా నివృత్తి చేయుట నీకే చెల్లును. ఏలనన ఈ సందేహము (యోగభ్రష్టుడు ఇహపరములకు కాకుండా పోవచ్చునన్న భయము) తొలగించుట నీకు తప్ప మరెవ్వరికిని శక్యము కాదు.
నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత
స్థితోఽస్మి గత సందేహః కరిష్యే వచనం తవ – గీత 18.73
ఓ అచ్యుతా! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయ రహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతునికి అంతా తెలుసు. కనుక ఆయనకు ఎలాంటి సందేహాలు ఉండే అవకాశం లేదు. కనుక ఆయన ఛిన్న సంశయుడు. అంతా అరచేతిలో ఉసిరికాయలా స్పష్టంగా ఆయనకు కనిపిస్తుంది.
కరతలామలకవత్ సర్వమ్ సాక్షాత్కృతవతః
క్వాపి సంశయో నాస్తి నాస్తి ఇతి ఛిన్న సంశయః

సృష్టినుండి ప్రళయంవరకూ అంతా భగవంతుడు అనుకొన్నట్లే జరుగుతుంది. కనుక ఆయనకు సంశయాలు ఉండే అవకాశం లేదు. అని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరించారు.

ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షురనీశః శాశ్వతస్థిరః |
భూశయో భూషణో భూతిర్విశోకశ్శోకనాశనః || (67)

630. ఉదీర్ణః

- అవతారమూర్తులుగాను, అర్చామూర్తులుగాను అందరికీ కనిపించి ప్రకాశించేవాడు.
- సర్వభూతములకంటె అధికుడు. మహాశక్తి సంపన్నుడు.
- తన భక్తులను తనంత స్థాయికి ఉద్ధరించువాడు.

ఓం ఉదీర్ణాయ నమః

ప్రత్యక్ష విషయత్వేన హ్యుత్పన్నశ్చర్మచక్షుషాం ఉదీర్ణ ఇతి స ప్రోక్తః సప్తార్ణో నయనప్రదః - ప్రాకృతమైన (సామాన్యమైన) కనులు కలవారికి కూడా ప్రత్యక్షముగా చూసేటట్టుగా అవతరించినవాడు. ఈ మంత్రము సప్తాక్షరి. మంచి దృష్టిని ప్రసాదించును. ఓం ఉదీర్ణాయ నమః.

ఈ నామము, తరువాతి కొన్ని నామములు భగవంతుని అర్చామూర్తిత్వమును సూచించేవిగా శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇంద్రియాలకు అతీతమైన, అనంత తేజోమయమైన భగవంతుని చూడడానికి చర్మచక్షువులు చాలవు. కనుక భగవంతుడు రామునిగాను, కృష్ణునిగాను అవతరించి జనాలమధ్య తిరిగాడు. గోవులు కాచి చలిది తిన్నాడు. దేవాలయాలలోను, గృహాలలోను అర్చామూర్తియై నిత్యపూజలు అందుకొంటూ భక్తుల కన్నులకు పండుగచేసి వారిని తరింపజేయుచున్నాడు. శ్రీ భట్టులు 'ఉదీర్ణ' అనగా 'ఉల్లాసిత' అనగా 'ప్రకాశిస్తూ దర్శనము ఇచ్చుట' అనగా అందరికీ కనిపించే తేజోమయమూర్తి – అని వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు భగవంతుని ఆధిక్యమును సూచించారు. **సర్వభూతేభ్యః సముద్రిక్తత్వాత్ ఉదీర్ణః.** అన్ని భూతములకంటె పరమాధిక్యము కలవాడు, మహాశక్తిమంతుడు ఉదీర్ణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'ఉత్' అనే ధాతువునుండి, 'ఋ'-గతౌ – అన్నింటికంటె అధికుడు ఉదీర్ణుడు. మరొక విధంగా అందరిని పైకి లేపేవాడు (ఉద్ధరించేవాడు) అనగా తన భక్తులను ఉన్నతులుగా చేసేవాడు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే భావాన్ని చెప్పారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పరిమాణంలో గాని, శక్తిలో గాని, ప్రేమలో గాని, ఇంద్రియ నిగ్రహంలో గాని, జ్ఞానంలో గాని – ఎలా చూసినా భగవంతునికి మరెవ్వరూ సరి రారని (అందరూ కలిసినా సరి రారని) భగవంతుని లీలాగాధల వలన మనం తెలుసుకోవచ్చును.

631. సర్వతశ్చక్షుః

- అందరికి కనుపించువాడు. అందరి కన్నులు తనపైనే కలవాడు.
- అంతటను నేత్రములు కలవాడు. అంతా చూశేవాడు.

ఓం సర్వతశ్చక్షుషే నమః

తత్సాక్షాత్కార కర్మాణి సర్వచక్షూంష్యపి స్వతః అతస్యాత్ సర్వతశ్చక్షుః నవార్ణో నేత్రశక్తిదః - అందరి నేత్రములు తనయందే గలవాడు. కనుక (అందరికీ కనుపించడంవలన) సంశయానికి అవకాశం లేనివాడవుతున్నాడు గనుక సర్వతశ్చక్షువు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. మంచి దృష్టిని, కంటి శక్తిని ప్రసాదిస్తుంది. ఓం సర్వతశ్చక్షుషే నమః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అందరికీ కనిపిస్తాడు. రాముడు, కృష్ణుడు వంటి అవతారములెత్తి భూమిపై అందరికీ కనిపించాడు. నేడు కూడ గృహాలలోను, మందిరాలలోను అర్చామూర్తియైయుండి అందరి కన్నులకు వెలుగునిస్తూ, ఛిన్నసంశయుడై, ఉదీర్ణుడై, భక్తులకు ఆనందం చేకూర్చుచున్న సర్వతశ్చక్షువు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతునికి కనులు ఎల్లెడలా ఉంటాయి. ఆయనకు కనుపించనిది లేదు. **సర్వతః సర్వమ్ స్వచైతన్యేన పశ్యతి ఇతి సర్వతశ్చక్షుః.** ఆయన స్వభావమైన చైతన్యముద్వారా అంతటా అన్నింటినీ చూస్తాడు గనుక సర్వతశ్చక్షువు.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.3 – **విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతస్పాత్.** ఆత్మరూపుడైన పరబ్రహ్మ భూమిని, ఆకాశాన్ని కూడా సృష్టిస్తున్నాడు. అంతటా నేత్రములు, ముఖములు, బాహువులు, పాదములు కలిగియున్నాడు.

సర్వతః పాణి పాదం తత్ సర్వతోऽక్షి శిరోముఖమ్ సర్వత శ్రుతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.14
ఆ పరమాత్ముని చేతులు, కాళ్ళు, నేత్రాలు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములైయున్నాయి. అతడు సర్వాన్ని ఆవరించియున్నాడు.

632. అనీశః

- పరతంత్రుడు. భక్తుల అధీనంలో ఉండేవాడు.
- సర్వస్వతంత్రుడు. పరమాత్మయే అందరికి ఈశుడు. అనగా ఆయనకు వేరు ప్రభువు ఉండడు.

ఓం అనీశాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తన భక్తుల విషయానికి వచ్చేసరికి భగవంతుడు తన విశ్వేశ్వరత్వమును ప్రదర్శించకుండా పూర్తిగా భక్తులకు వశుడై ఉంటాడు. **ప్రోక్తో హ్యనీశో యశ్చాసౌ తదాయత్తాఖిల క్రియః.** తనయొక్క ఉనికి, నడవడి అన్నీకూడా భక్తుల అధీనంలో కలవాడు కాబట్టి ఇతడు పరతంత్రుడు. 627వ నామము 'అవిధేయాత్మా'లో భగవంతుడు భక్తుల చెప్పుచేతలకు లోబడి నడచుకొనే ఉదాహరణలు చెప్పబడినాయి. ఈ భావాన్ని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ మరింత చక్కగా ఇలా చెప్పారు. అర్చామూర్తియైన శ్రీ అనీశుడు స్నానానికి, పానానికి, భోజనానికి, వస్త్రాలకు కూడా భక్తులపైనే ఆధారపడి ఉంటాడు. శ్రీ పెరియాళ్వారువారి తిరువైమోళి (6.2.11)లో ఈ భావనను ఎంతో అందంగా చెప్పారు. ఎవరైనా తనపై యశోదకు చాడీలు చెప్పినపుడు లేదా యశోదమ్మకు తనపై కోపం వస్తుందని అనిపించినపుడు చిన్నికృష్ణుడు భయం నటించేవాడు. ఏడుపుముఖం పెట్టేవాడు. ఆమె దండనను తప్పుకోవడానికి యత్నించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఆ దేవదేవునికి మరొక ఈశుడు (ప్రభువు) లేడు. **న విద్యతే అస్య ఈశ ఇతి అనీశః.** ఇందుకు శ్రీ శంకరులు నారాయణోపనిషత్తు (3.2)నుండి ఉదాహరించారు – **న తస్య ఈశే కశ్చన.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.9)నుండి చెప్పిన మరొక ప్రమాణం – **న తస్య కశ్చిత్ పతిరస్తి లోకే న చేశితా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – నిజమైన భక్తునికి సాక్షాత్తు భగవంతుడే వశుడైయుండగా ఇంకా భగవద్భక్తునిపై వేరొకరు అధికారం చలాయించే అవకాశం ఏముంది?

633. శాశ్వతస్థిరః

- శాశ్వతమైన, మరియు నిలకడైనవాడు (మార్పులేకుండా ఎల్లప్పుడూ ఉండేవాడు).
- మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు

ఓం శాశ్వతస్థిరాయ నమః

శ్రీ భట్టులు సాత్వతసంహితనుండి ఉదాహరించారు – **బింబాకృత్య ఆత్మనా బింబే సమాగమ్య అవతిష్ఠతే.** మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు శాశ్వతస్థిరుడు. సర్వదా సేవించి తరించడానికి వీలుగా అనేక మూర్తులుగా అయి శాశ్వతముగా ఉండేవాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భక్తులపట్ల భగవంతునికిగల వాత్సల్యాన్ని ప్రస్తావించారు. **శాశ్వత భవ ఇతి శాశ్వతో నిత్యః స చ అసౌ స్థిర ఇతి శాశ్వత స్థిరః నిత్యమ్ స్వాశ్రిత వాత్సల్య ప్రతిష్ఠితః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శాశ్వత భవన్నపి, న విక్రియామ్ కదాచిత్ ఉపైతి ఇతి శాశ్వత స్థిరః.** ఎల్లప్పుడూ ఉండేవాడై కూడా మార్పులేనివాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – చంచలమైనవాని పట్ల లగ్నమైన మనసుకు నిలకడ ఉండదు. కాని శాశ్వతస్థిరుడైన శ్రీహరిపట్ల లగ్నమైన మనస్సు స్థిరముగానుండి శాశ్వతమైన మోక్షమునిచ్చును.

ఈ భావాన్ని దగ్గరలో ఉండే కొన్ని నామముల పునశ్చరణ –

28వ నామము. **స్థాణుః** – స్థిరమైనవాడు. భక్తులపట్ల అనుగ్రహము కలిగి నిశ్చయముగా ఇష్టకామ్యములు సిద్ధింపజేయువాడు. వృద్ధి క్షయ గుణములకు లోబడనివాడు.
57వ నామము. **శాశ్వతః** – కాలముతో మార్పుచెందక, ఎల్లప్పుడు ఉండేవాడు.
121వ నామము. **శాశ్వతస్థాణుః** – కాలముతో నిమిత్తము లేకుండా, నిశ్చలముగా, నిత్యమై, సత్యమై, నిరంతరమైనవాడు. ఆదిమధ్యాంత రహిత పరబ్రహ్మము.
205వ నామము. **స్థిరః** – భక్తులపట్ల బాంధవ్యము నిలకడగా కలిగినవాడు. నిశ్చలుడు. నిర్వికారుడు. నిత్యుడు.
428వ నామము. **స్థావరస్థాణుః** – కృతయుగ ధర్మమును పునస్థాపించి విశ్రమించువాడు. స్థావరములయన భూమివంటివి ఆయనయందు ఉండును.
633వ నామము. **శాశ్వతస్థిరః** – శాశ్వతమైన, మరియు నిలకడైనవాడు. మనము తయారుచేసిన మూర్తులందు తానై ప్రవేశించి (అర్చారూపములో) శాశ్వతముగా, స్థిరముగా ఉండువాడు.

634. భూశయః

- తన భక్తులు తనను ఎక్కడ ప్రతిష్ఠిస్తే అక్కడ అర్చామూర్తియై ఉండి వారి పూజలనందుకొనేవాడు.
- శ్రీలంకకు వెళ్ళేమార్గంలో సాగరతీరాన శయనించినవాడు.

- సకలభూతములందును అంతర్యామిగాఉండేవాడు.
- ప్రళయకాలంలో సకలజగత్తు ఎవనియందు శయనిస్తుందో అతడు.

ఓం భూశయాయ నమః

శ్రీ భట్టులు భగవంతుని అర్చావతారపరంగా వ్యాఖ్యను ఈ నామంలోకూడా కొనసాగించారు. **స్వయం వ్యక్తాది రూపేణ కౌశేతే భూశయశ్చ సః**. భగవంతుడు భక్తుల ప్రార్థనలను మన్నించి స్వయంవ్యక్తమూర్తిగాను, సిద్ధప్రతిష్ఠితునిగాను, మానుషప్రతిష్ఠితునిగాను భూమిపై అవతరించి అక్కడ ఆయా ప్రదేశాలలో స్థిరంగా ఉండేవాడు గనుక భూశయుడు. భగంతుడు తానై వెలసిన మూర్తులు స్వయంవ్యక్త మూర్తులు. బ్రహ్మాది దేవతలు, సిద్ధులు ప్రతిష్ఠించినవి మరొకవిధమైన అర్చావతారములు. సామాన్య మానవులు ప్రతిష్ఠించినవి మానుష ప్రతిష్ఠిత మూర్తులు. ఈ మూడు అర్చావతారములలోను నెలవై భగవంతుడు భక్తులను బ్రోచుచున్నాడు. శ్రీ పి.బి. అణ్ణంగారాచార్య ఇలా అన్నారు – భక్తులు అడిగిన చోటకు దిగివచ్చి అక్కడే మొండిగా కొలువైయుంటాడు భూశయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – రావణ సంహారార్థమై లంకకు పోవుచు మహాసాగర తరణోపాయాన్వేషణార్థము ఉపవాసదీక్ష చేకొని భూమిపై శయనించిన శ్రీరామచంద్రుని దివ్యమంగళమూర్తిని సూచించు దివ్యనామమిది.

శ్రీ చిన్మయానంద – **భూః సేతే అస్మిన్ ఇతి భూశయః**. సమస్త భూమండలము ప్రళయకాలమునందు ఆయనయందు శయనించియుండును కనుక ఆయన భూశయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **భూషు సేతే భూశయః**. సకలభూతములందును అంతర్యామియై యుండును గనుక శ్రీహరి భూశయుడు.

ఒకే నామములోని మాధుర్యమును, మహాత్మ్యమును వివిధ జ్ఞానులు వివిధములుగా అనుభవించుట ఈ నామవ్యాఖ్యలలో మనము చూడవచ్చును.

635. భూషణః

అలంకరింపబడినవాడు, లేదా అలంకారమైనవాడు.

- సౌలభ్యము, సౌశీల్యమువంటి ప్రియగుణములనే ఆభరణములుగా ధరించినవాడు.
- శ్రీ శరణాగతి గద్యములో ఎంబెరుమార్ వర్ణించినట్లుగా అనేక దివ్యసుందర ఆభరణములు ధరించినవాడు.
- తన సంకల్పానుసారము అనేక అవతారములు ధరించి, లీలావిశేష విభూతులను ప్రదర్శించి, భూమికి దివ్యాలంకారమై భాసించినవాడు.
- తానే స్వయముగా అంతరాత్మయై జీవులను అలంకరించేవాడు.
- తన చిత్ర విచిత్ర వైవిధ్య సృష్టితో జగత్తును అలంకరించేవాడు.

ఓం భూషణాయ నమః

'భూషణము' అనగా ఆభరణము. 'భూషణుడు' అనగా ఆభరణమును ధరించినవాడు లేదా తానే ఆభరణమైనవాడు. ఈ ఆభరణము ఏమిటనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తల భావవైవిధ్యం మనకు అవగతమవుతుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తునికి అందుబాటులో ఉంటాడు. ఈ సౌలభ్యమే ఆయనకు ప్రధాన ఆభరణము. పరత్వమునుండి దిగివచ్చి భక్తులలో కలిసిపోయే తత్వము ఆయనకు భూషణము. అలానే కుచేలుడు తెచ్చిన అటుకులు ఆరగించాడు. శబరి ఇచ్చిన పండ్లను తిన్నాడు. పిలిస్తే పలుకుతాడు. పాడితే ఆడుతాడు. స్తుతిస్తే సంతోషిస్తాడు.

ఏవం విశ్వజనీనేన శీలేన చ శ్రియఃపతిః య ఆత్మానం విషయతి భూషణ పరికీర్తితః - అందరియందు సాధారణమైన స్వభావంతో, అరమరికలు లేకుండా, ఒకే రీతిగా ప్రవర్తించడం అనే అసాధారణమైన భూషణము కలవాడు భూషణుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – శ్రీ శరణాగతి గద్యములో భగవద్రామానుజులు స్వామివారు ధరించిన అనేక దివ్యభూషణములను వర్ణించారు – **స్వాచిత వివిధ విచిత్రానంతాశ్చర్య నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ సుగంధ నిరతిశయ సుఖస్పర్శ నిరతిశయౌజ్జ్వల్య కిరీట మకుట చూడావతంస మకరకుండల గ్రైవేయక హార కేయూర కటక శ్రీవత్స కౌస్తుభ ముక్తా దామోదర బంధన పీతాంబర కాంచీగుణ నూపురాద్యపరిమిత దివ్యభూషణ! స్వానురూపాచింత్యశక్తి శంఖ చక్ర గదాసి శార్ఙ్గాద్యసంఖ్యేయ నిత్య నిరవద్య కళ్యాణ దివ్యాయుధ! స్వాభిమత నిత్య నిరవద్యానురూప స్వరూపరూప గుణవిభవైశ్వర్య శీలాద్యనవధికాతిశయ కళ్యాణగుణగణ శ్రీవల్లభ! ఏవం భూత భూమి నీళా నాయక!.** ఇలా స్వామివారు చిత్ర విచిత్రములైన, వివిధములైన, శాశ్వతములైన, అద్భుతములైన, సాటిలేని, సుగంధభరితములయన, స్పర్శకు సుఖమునిచ్చే అనేక దివ్యాభరణములు – కిరీటము, శిరస్సు ఆభరణాలు, కుండలాలు, హారాలు, కంఠాభరణాలు, మాలలు, భుజకీర్తులు, హస్తాభరణాలు, శ్రీవత్సకౌస్తుభ చిహ్నాలు, నడుము పట్టీలు, పట్టుబట్టలు, అందియలు – ధరించియున్నారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– స్వ ఇచ్ఛా అవతారైః బహుభిః భూమిమ్ భూషయణ్ భూషణః.** శ్రీహరి ధరించిన అనేక అవతారములే భూమికి భూషణములు. తన అవతారములలో అనేక మధుర గంభీర లీలావిశేష విభూతులను ప్రదర్శించినందున భూమికి దివ్యాలంకారమై భాసించినవాడు భూషణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఒక శరీరములో ఆత్మ (ప్రాణము)ఉండుటయే ఆ శరీరమునకు అన్నింటికంటెను గొప్ప అలంకారము. ఆత్మ వెడలిన మరుక్షణమే ఆ శరీరము కళావిహీనమగును. సర్వసృష్టికి అంతరాత్మ మరియు జీవనాధారము అయిన భగవానుడు సకల భువనములకును భూషణుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – చిత్ర విచిత్రములైన సుందరములైన సృష్టివైవిధ్యమే శ్రీహరికి భూషణము. జీవులలో భావములు, స్వభావములు ఆయన సృజించిన అలంకారములు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనం ప్రకృతిలో అనుభవించే సౌందర్యాలన్నీ ఆయనలో ఉన్నాయి. బృందావనలీలలోని అందము, వేణువులోని మాధుర్యము, శ్రీరాముని ధర్మవర్తనము మరియు సౌందర్యము, రామనామములోని మహత్తు – ఇవన్నీ శ్రీమన్నారాయణుని భూషణములను తెలియజేయును.

636. భూతిః

- భక్తులకు సంపద అయినవాడు.
- మహత్వమునకు, కీర్తికి, ఐశ్వర్యమునకు (విభూతులకు) స్వరూపము.
- తను సృజించినవానిలోని ఐశ్వర్య విభూతులకు కారణము.
- తన సృష్టిలో అన్నింటిలోను ఐశ్వర్య విభూతుల రూపంలో ఉన్నవాడు.

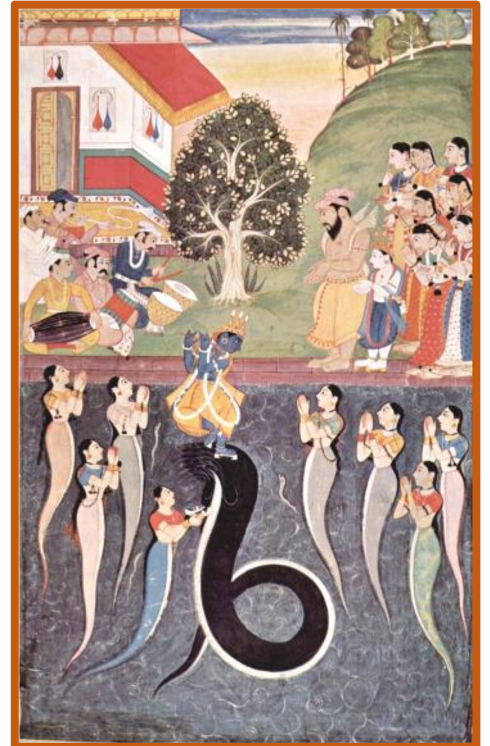
ఓం భూతయే నమః.

ఈ నామమునకు మూలధాతువు 'భూ'-సత్తాయామ్ – శక్తి. 'భూతి'కి మరొక పదము 'విభూతి' అనగా ఐశ్వర్యము. **భవతి ఇతి భూతిః – భవతి అనయా శ్రీమాన్ ఇతి భూతిః** – వంటి అమరకోశ నిర్వచనాలున్నాయి. మొత్తానికి 'భూతి' అంటే 'ఐశ్వర్యము' అనే అర్థంలో ఈ నామానికి వ్యాఖ్యలు ఇవ్వబడినాయి.

శ్రీ భట్టులు – **యోऽసౌ సమృద్ధమైశ్వర్యం భక్తానాం భూతిరీరితః.** భక్తులకు తానే సకలైశ్వర్యము అయినవాడు భూతి. శరణాగతులకు సర్వము ఆయనే. తల్లి, తండ్రి, గురువు, దైవము, తోడు, నీడ, గతి, పతి, బిడ్డలు కూడ శ్రీహరియే.

శ్రీ శంకరులు – (1) సకలైశ్వర్య విభూతులకు నిలయమైనవాడు భూతి. (2) అన్ని భూతములకును ఐశ్వర్యము ఆయనే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – తన సృష్టి రూపంలో అంతటా శ్రీహరి వసించియుంటాడు. ఇందు గల డందు లేడను సందేహము వలదు. చక్రి సర్వోపగతుడు. మరియు తన సృష్టిలో భూతములు కనబరిచే ఐశ్వర్యములన్నియును భగవద్విభూతులే.

కాళీయ మర్దనం. 1640 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

ధర్మచక్రము రచయిత – మహత్వమునకు మూర్తి భగవంతుడు. కనుక చిన్న చితక విషయాలపై మనసు పారవేసికొనరాదు. మనసును, మాటను, చేతను శ్రీమహావిష్ణువుపట్ల అంకితం చేయాలి.

హంత తే కథయిష్యామి దివ్యాహ్యాత్మ విభూతయః
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠః నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే – భగవద్గీత 10.19
ఓ అర్జునా! నా దివ్య విభూతుల విస్తృతి (వ్యాప్తి)కి అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రమే నీకు తెలుపుచున్నాను.

637. విశోకః

అశోకః

- దుఃఖము లేనివాడు.

ఓం విశోకాయ నమః
ఓం అశోకాయ నమః

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన నిర్వచనము – **విగతః శోకో యస్య స విశోకః.** శోకము లేనివాడు విశోకుడు –**అవిద్యమానః శోకో యస్య స అశోకః.** శోకమునెఱుగనివాడు అశోకుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **న శోకో యస్య ఇతి అశోకః నిత్యానందమయః.** నిత్యానందమయుడగుటచే శోకము లేనివాడు అశోకుడు.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో కూడా ముందటి నామమువలెనే భక్తులపట్ల భగవానుని వాత్సల్యాన్ని ప్రధానంగా చెప్పారు. భగవంతుడు అనాథలనబడేవారి నెవరినీ వదిలిపెట్టడు. వారికి ఆయనే దిక్కు. అందుకని వారి విషయమై ఆయనకు చింత లేదు. కనుక ఆయన అశోకుడు.

శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరత్వమును ప్రస్తావించారు. శ్రీహరి శాశ్వత సచ్చిదానంద స్వరూపుడు గనుక శోకము లేనివాడు.

మరి సీతా వియోగ సమయంలో శ్రీరాముడు చాలా దుఃఖించాడు గదా? ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి భగవద్గీత (9.10.11)నుండి ఉదాహరిస్తూ ఇలా చెప్పారు. **ప్రియయా వియుక్తః స్త్రీ సంగినామ్ గతిమితి ప్రథయన్ శ్చచార.** ఒక స్త్రీపట్ల అనురాగబద్ధులైన పురుషులు ఎలా ప్రవర్తిస్తారో మాయామానుషుడైన శ్రీరాముడు తెలియజేశాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – శరీరము, బుద్ధి, ఆత్మల మధ్యనుండే సమతుల్యత దెబ్బతినడంవల్ల దుఃఖం కలుగుతుంది. రాగరహితుడు, ఆనందమయుడు, సర్వతృప్తుడు అయిన శ్రీహరికి శోకం కలిగే అవకాశం లేదు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (8.7.1)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు. ఇందులో 'విశోకః' అనేది భగవంతుని గుణాలలో ఒకటిగా చెప్పబడింది.

638. శోకనాశనః

- శోకమును నాశనము చేయువాడు.

ఓం శోకనాశనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునినుండి కలిగిన ఎడబాటుకు దుఃఖించే భక్తులకు సంసారసాగరమునుండి తరించేందుకు చేయూతనిచ్చి వారి శోకమును నాశనము చేయువాడు శోకనాశనుడు. **భక్తానాం స్వేన సంబంధ వ్యతిరేక స్వరూపకమ్ యత్తచ్ఛోకం నాశయతి శోకనాశన ఈరితః -** భక్తులకు సేవచేస్తూ వారికి తనవల్ల కలిగే ఎడబాటువలన దుఃఖము లేకుండా చేస్తాడు గనుక శోకనాశనుడు.

ప్రపంచంలో అనేక సంపదలు దుఃఖాన్ని కలుగజేస్తాయి. కాని భగవంతుడు అనే సంపద దుఃఖాన్ని నాశనం చేస్తుందని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. ఇందుకు తిరుమళిశయాళ్వారు తిరుచ్ఛందవిరుత్తమ్ (115)నుండి ఉదాహరించారు – అతడు భక్తుల సంపూర్ణ సంపద అవుతాడు. వారికి తల్లి, తండ్రి, ప్రభువు కూడా ఆయనే. భక్తుల హృదయాలలో ప్రవేశించి వారిని సంసార సాగరంనుండి బయటకు తెచ్చి వారి శోకాన్ని నశింపజేస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని స్మరించినంతనే భక్తునికి దుఃఖం నశిస్తుంది కనుక ఆయన శోకనాశనుడు. **స్మృతిమాత్రేణ భక్తానామ్ శోకమ్ నాశయతి ఇతి శోకనాశనః.** ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించినది – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.1.3) **తరతి శోకమ్ ఆత్మవిత్** – ఈశావాస్యోపనిషత్తు (7) **తత్ర కో మోహః కః శోకః.**

ధర్మచక్రము రచయిత – శోకానికి మోహము కారణము. భగవంతుని ధ్యానించడంవలన మోహము, శోకము నశిస్తాయి. గీతాశ్రవణంవలన అర్జునుడు శోకవిముక్తుడై భగవంతుని బోధప్రకారం కర్తవ్యం నిర్వహించాడు.

తేషామహం సముద్ధర్తా మృత్యు సంసార సాగరాత్
భవామి న చిరాత్ పార్థ మయ్యావేశిత చేతసామ్ – గీత 12.7
ఓ అర్జున! నాయందే లగ్నమనస్కులైన అట్టి పరమభక్తులను నేను శీఘ్రముగనే మృత్యు సంసార సాగరమునుండి ఉద్ధరించెదను.
నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాన్మయాచ్యుత
స్థితోఽస్మి గతసందేహః కరిష్యే వచనం తవ – గీత 18.73
అర్జునుడు పలికెను – ఓ అచ్యుతా! నీ కృపచే నా మోహము పూర్తిగా తొలగినది. స్మృతిని పొందితిని. ఇప్పుడు సంశయరహితుడనైతిని. కనుక నీ ఆజ్ఞను తలదాల్చెదను.

అర్చిష్మానర్చితః కుంభో విశుద్ధాత్మా విశోధనః |
అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః || (68)

639. అర్చిష్మాన్

- అత్యంత కాంతిప్రదమైనవాడు. తేజోమయుడు.

ఓం అర్చిష్మతే నమః

'అర్చస్' అనగా కాంతికిరణము. ఈ నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యలు ఈ అర్థంతో పెనవేసుకొని ఉన్నాయి.

శ్రీ భట్టులు – భగవంతుడు తన అనన్య తేజస్సును భక్తులకు తెలియజేస్తాడు. సామాన్యులు ఆయన తేజమును భరించలేరు. కనుక అర్జునునికి శ్రీవాసుదేవుడు దివ్యచక్షువులను ప్రసాదించాడు. **భక్తాభ్యంతర బాహీక చక్షురున్నయవక్షయమ్ దివ్యం తేజస్సదా యస్య అర్చిష్మానితి కథ్యతే.** భక్తుల చర్మచక్షువులను మనసును కూడా వికసింపజేయగల దివ్యమైన తేజస్సుగలవాడు అర్చిష్మాన్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – నిజానికి ఆయన దివ్యతేజస్సును భరించడం లేదా ఆయన మహాత్మ్యమును తెలిసికోవడం ఎవరికీ సాధ్యం కాదు. కనుక భక్తుల శక్తి, స్థాయిల ప్రకారం శ్రీమహావిష్ణువు తన తేజస్సు కొంత వారికి తెలిసేలా అనుగ్రహిస్తాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'అర్చామూర్తి' కాంతిపరంగా ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **అర్చి విగ్రహ కాంతిః తదస్య అస్తి ఇతి అర్చిష్మాన్.** అర్చావిగ్రహం రూపంలో ప్రకాశించేవాడు అర్చిష్మంతుడు.

శ్రీ శంకరులు **– అర్చిష్మంతో తదీయేన అర్చిషా చంద్ర సూర్యాదయః, స ఏవ ముఖ్య అర్చిష్మాన్.** శ్రీమన్నారాయణుడే సకల తేజమునకు మూలము. సూర్య చంద్రాదులు ఆయన కాంతివల్లనే ప్రకాశించుచున్నారు. ఆయనే సూర్యచంద్రాదులకు అంతర్యామి గనుక అర్చిష్మాన్.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (13.17)నుండి – **జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే** – అని ఉదాహరించారు. మరియు ఆయన కఠోపనిషత్తు (2.5.15)నుండి ఇచ్చిన ఉదాహరణ –

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్ర తారకమ్ నేమ విద్యుతో భాన్తి కుతో యమాగ్నిః

తమేవ భాన్తుమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి. అక్కడ సూర్యుడు, చంద్రుడు, తారలు, మెరుపు తీగలు ప్రకాశించవు. ఇంక అగ్నివల్ల ఏమవుతుంది? సర్వలోకములను తానే (ఆ పరమాత్మ) ప్రకాశింపజేస్తాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ గౌడీయ సంప్రదాయానుయాయి. ఆయన చెప్పిన మరొక వైవిధ్య వ్యాఖ్య –**కంసాత్ పిత్రోరవజ్ఞయా జాజ్వల్యమానత్వాత్ అర్చిష్మాన్** – కంసుడు తన (కంసుని) తండ్రియైన ఉగ్రసేనుని బంధించిన సంగతి తెలిసి శ్రీకృష్ణుడు కోపంతో ఎర్రబడి ప్రకాశిస్తున్నాడట. అలా ఆయన అర్చిష్మాన్.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా యది భాః సదృశీ సాస్యాత్, భాసస్తస్య మహాత్మనః – గీత 11.12

ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతి పుంజములును ఆ విరాట్ రూప తేజస్సునకు సాటిరావు.

ఉభయ దేవేరులతో ముత్యాల పందిరి వాహనంపై ఊరేగుతున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malayappa_in_mutyala_pandiri_vahanam.jpg

640. అర్చితః

పూజింపబడువాడు.

- పూజింపబడుటకు తగు అన్నిగుణములు కలవాడు.
- అర్చామూర్తియై పూజలు అందుకొనేవాడు.
- బ్రహ్మాదులచేత కూడ పూజింపబడేవాడు.

ఓం అర్చితాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు చెప్పిన అన్ని కళ్యాణ గుణములు – **ఉదీర్ణః, సర్వతశ్చక్షుః, అనీశః, శాశ్వతస్థిరః, భూశయః, భూషణః, భూతిః, విశోకః, శోకనాశనః, అర్చిష్మాన్** – వలన తెలియవచ్చేదేమంటే శ్రీహరియే పూజింపదగినవాడు. పూజలందుకొనేవాడు. ఈ నామము ఆయన అర్చావతారమును కూడ సూచించును. **అర్చాహ్యవతారోऽస్య క్షేత్రాయతన సద్మసు స జ్ఞాతేత్యర్చితః ప్రోక్తః సప్తార్ణో వాంఛితప్రదః.** 'అర్చా' అంటే అర్చావతారము. అది సమస్త క్షేత్రాలలోను, గృహములయందు, దేవాలయములందు ప్రత్యక్షముగా సర్వకాల సర్వావస్థలయందు అందరికీ కనులకు కనుపించే భగవద్రూపము. ఈ నామము సప్తాక్షరి. సర్వకామప్రదము. ఓం అర్చితాయ నమః.

మనకు మిగిలిన అవతారాలగురించి తెలుసుకోవడానికి కొన్ని పరిమితులున్నాయి. ఉదాహరణకు రామునిగాను, కృష్ణునిగాను ఆయా యుగాలలోనే భగవంతుడు అవతరించాడు. పరవాసుదేవ రూపములో వైకుంఠములోనే దర్శనమిస్తాడు. ఇలా అందరికీ అన్నివేళలా ఆ దివ్యావతారముల దర్శనం సాధ్యం కాదు. కాని అర్చారూపంలో ఆ దేవదేవుడు అందరికీ దర్శనమిస్తాడు. అర్చామూర్తి గురించి గుహ్యమైన జ్ఞానము భగవత్ శాస్త్రము (పాంచారాత్రాగమము), బోధాయన స్మృతి, వైష్ణవ పురాణము వంటి గ్రంధాలలో లభిస్తున్నది. అర్చామూర్తిని గూర్చి శ్రీ భట్టులు 'వైష్ణవ ధర్మము'లోని ఈ శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు –

సురూపమ్ ప్రతిమామ్ విష్ణోః ప్రసన్న వదనేక్షణామ్
కృత్వాత్మనః ప్రీతికరీమ్ సువర్ణ రజతాదిభిః
తామ్ అర్చయేత్ తామ్ ప్రణామేత్ తామ్ యజేత్ తామ్ విచింతయేత్
విశత్యపాస్త దోషస్తు తామేవ బ్రహ్మరూపిణీమ్

బంగారము, వెండి వంటివానితో ప్రసన్న వదనము, నేత్రములు కలిగిన విష్ణువుయొక్క సుందర ప్రతిమను ప్రీతితో చేసి దానిని అర్చించవలెను. ప్రణామము చేయవలెను. సేవింపవలెను. ధ్యానించవలెను. అలా చేస్తే సమస్త దోషములు నశిస్తాయి. సాక్షాత్తు పరమేశ్వరుడే అయిన ఆ రూపంలో లీనం కావచ్చును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ముదల్ తిరువందాడి (44)ను ఉదాహరించారు. మరియు గీత (4.11)ను కూడా ఉదాహరించారు. **యే యథా మామ్ ప్రపద్యంతే తాన్ స్తథైవ భజామ్యహమ్.**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి (3.6.9)లో కూడా ఇదే చెప్పారు – వైకుంఠములోని పరరూప దర్శనం లభించలేదని చింతించవద్దు. ఆయనను ధ్యానించే భక్తులు ఏయే రూపంలో ఆయనను స్మరిస్తారో ఆయా రూపంలో వారిని అనుగ్రహిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – బ్రహ్మాదులు కూడా ఆయనను అర్చిస్తారు గనుక శ్రీహరి అర్చితుడు. ఆయనను పూజించడంవల్లనే సూర్యచంద్రాదులకు వారి శక్తులు లభిస్తున్నాయి.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన మానసిక స్థాయినిబట్టి ఏదో ఒక రూపంలో ఆయనను అర్చింపవచ్చును.

భగవంతుడు భక్తులకొరకు ఏమయినా చేస్తాడనేది (సౌలభ్యము) శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో ప్రధాన ఇతివృత్తము. భగవంతుని పరత్వము శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలో ప్రధానంగా ప్రస్తావింపబడుచున్నది.

641. కుంభః

- కోరబడినవాడు. భక్తులు ఆయనను కోరుకుందురు.
- ప్రపంచములో (అర్చామూర్తులవంటి సుందరరూపంలో) ప్రకాశించేవాడు.
- విశ్వమంతా భగవానుని గర్భమనే భాండంలో ఇమిడి ఉంది.
- భూమిని చుట్టుముట్టి ఉండేవాడు.
- తన కీర్తితో భూమిని నింపినవాడు.

ఓం కుంభాయ నమః

కామ్యతే య స్సజాతీయైః గుణైః కుంభైః ప్రకీర్తితః భాతీతి కుంభో నిత్యం హి షడర్ణో భయనాశకః - ప్రతిమలలో తాను సౌందర్యాది గుణాలతో ఉండడంచేత భక్తులచే కోరబడువాడు. తాను ప్రతిష్ఠింపబడినట్టి, లేదా వెలసినట్టి క్షేత్రములతో సంబంధమున్నవారికి యమకింకరులనుండి భయము తొలగజేయువాడు. ఈ నామము షడక్షరీ మంత్రము. అన్ని రకాల భయాలను పోగొట్టును. ఓం కుంభాయ నమః.

ఈ నామానికి శ్రీ భట్టులు రెండు అర్థాలను చెప్పారు (1) **కామ్యతే ఇతి కుంభః.** భక్తులు ఆయనను కోరుకుంటారు. (2) **కౌభాతీతి కుంభః.** ప్రకాశించేవాడు.

'కాము'-కోరుట – అనే ధాతువునుండి ('కుమార' శబ్దం కూడా ఇదే ధాతువునుండి వచ్చింది). **కామ్యత ఇతి కుంభః.** ఆయన పరమ సౌందర్యం కారణంగా భక్తులు ఆయనను కోరుకుంటారు. ఆయనను చేరితే తిరిగి సంసారంలో పడరు. కనుక ఇంక కోరుకోవాల్సింది వేరేమీ ఉండదు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుమోళి (9.2.1)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రీ భట్టులు 'భా'-ప్రకాశించుట – మరియు 'కుమ్'-ప్రపంచము – అనే ధాతువుల ఆధారంగా, **కౌ భాతి ఇతి కుంభః** – అనికూడా చెప్పారు. ఈ ప్రకాశానికి కారణం దివ్యదేశాలలోను, ఇతర స్థలాలలోను ఆయన అర్చామూర్తిగా వెలుగొందుతూ అక్కడి భూమిని పరమపవిత్రం చేయడము. ఆ ప్రదేశాలలో జన్మించినవారికి, మరణించినవారికి, ఇతరత్రా సంబంధమున్నవారికి యమభటుల భయం ఉండదు.

అర్చ్యానిషు సర్వాసు నిత్యం కుర్వతి సన్నిధిమ్ ముక్తయే సర్వభూతానామ్ విశేషేణ తు వై భువిః
భూలోకంలోని ప్రాణికోటికి ముక్తి కలిగించడానికి అక్కడక్కడ క్షేత్రాలలో ప్రతిమల రూపంలో వెలసి మహిమతో వెలుగొందుతుంటాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కుః భూమిః ప్రపంచ ప్రతీకః, ఉంభతి పూరయతి ఇతి ఉంభః, కోః ప్రపంచస్య ఉంభః –పూరకః స్వయశసా ఇతి కుంభః.** 'కుః' అనగా భూమి. 'ఉంభ' అనగా నింపునది. తన యశస్సుచే ప్రపంచమును నింపినవాడు 'కుంభః'.

శ్రీ శంకరులు 'కుంభము' అనగా 'కుండ' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. ప్రపంచమంతా భగవానునియందు ఇమిడి యున్నందున శ్రీహరి అలంకారిక భాషలో భావగర్భితముగా 'కుంభః' అను నామముతో గానము చేయబడెను. అలా విశ్వాన్ని తనలో ఉంచుకొని రక్షిస్తాడని వివరిస్తూ శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు.

ఉభే అస్మిన్ ద్యావా పృథివీ అంతరేవ సమాహితే – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 8.1.3
తస్మిన్ సర్వమ్ ప్రతిష్ఠితమ్ – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 1.5.1

ఈ భావాన్ని కొంచెం మార్పుతో శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా చెప్పారు – అంతా ఆయనయందే జరుగుతుంది గనుక ఆయన నామము 'కుంభః'

ధర్మచక్రము రచయిత – బంధుమిత్రుల చేయూత తాత్కాలికము. భగవానుని చేయూత శాశ్వతమైనది. కనుక ఆయననే నమ్ముకొని ధ్యానించాలి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'కుభి'-ఆచ్ఛాదనే – అన్న ధాతువునుండి, భగవానుడు భూమిని చుట్టియున్నాడు గనుక 'కుంభః' (సూర్యాదులు భూమికి చుట్టూ ఉన్నాయని).

642. విశుద్ధాత్మా

- పరిశుద్ధమైన స్వభావము (గుణము, ఆత్మ) కలవాడు.

ఓం విశుద్ధాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వాశ్రితే స్వశేషేణ సర్వస్య త్యాగత స్సదా విశుద్ధాత్మా.** తననాశ్రయించినవారెవరైనా సరే వారికి తన సర్వస్వాన్ని అనుగ్రహించేవాడు. ఆశ్రితులయందు తారతమ్యము లేనివాడు విశుద్ధాత్మ. ఆళ్వారులు స్తుతించిన అమలన్ ఆదిపిరాన్, విమలన్ నామములు ఈ నామమునకు దగ్గరగా ఉన్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – త్రిగుణాతీతము, దోషరహితము, నిస్సంగము అయిన ఆత్మ. ప్రకృతి మాయకు లోబడనిది విశుద్ధాత్మ.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విశేషేణ శుద్ధ ఆత్మా స్వరూపమ్ యస్య ఇతి విశుద్ధాత్మా.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి చెప్పిన ఉదాహరణలు. ఇవి భగవానుని శుద్ధ స్వరూపమును వివరిస్తున్నాయి –

స పర్యగాత్ శుక్రమ్ అకాయమ్ అవ్రణమ్ అస్నావిరమ్ శుద్ధమ్ అపాపవిద్ధమ్ – ఈశావాస్యోపనిషత్తు 8

ఎతోన్వింద్రమ్ స్తవాత్మా శుద్ధమ్ శుద్ధేన సామ్నా
శుద్ధైరుక్థైర్వా వృధ్వాంసమ్ శుద్ధాశీర్వాన్ మమంతు
ఇంద్ర శుద్ధో న అగ్ని శుద్ధః శుద్ధాభిరూతిభిః
శుద్ధోరయిమ్ ధారయ శుద్ధో మమద్ధి సోమ్య
ఇంద్రశుద్ధో హి నో రయిమ్ శుద్ధో రత్నాని దాశుషే
శుద్ధో వృత్రాణి జిఘ్నసే శుద్ధోవాజమ్ సిషాససి – ఋగ్వేదము 7.95 – 7,8,9

643. విశోధనః

- పవిత్రము చేయువాడు.

ఓం విశోధనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **చ పూర్వోక్త విభవస్త్యాద్విశోధనః.** ఇంతకుముందు చెప్పిన విభవముల కారణముగా విశోధనుడు. **విశోధయతి ఇతి విశోధనః.** పవిత్రము చేయువాడు విశోధనుడు. పుణ్యక్షేత్రములలో మరణించినవారిని వెతికి తన సాన్నిధ్యానికి తెప్పించుకునేవాడు. వారికి మోక్షమునిచ్చేవాడు. **విశేషేణ శోధయతి విమలీ కరోతి సమారాధన నిరతాన్ ఇతి విశోధనః.** అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్మృతి మాత్రేణ పాపానామ్ క్షపణాత్ విశోధనః.** స్మరించినంతనే పాపాలను నాశనం చేసేవాడు విశోధనుడు. భగవంతుని స్మరించడంద్వారా సత్వరజస్తమోగుణాలు మన మనసుపై అధిపత్యం కోల్పోతాయి. వ్యాకులత శమిస్తుంది. పాపాలు నశిస్తాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు సృష్టిద్వారాను (**నవో నవో భవతి జాయమానః**), ఏ విధమైన అడ్డంకులు లేనందువల్లను (**ఇంద్రస్య భాహోర్ భూయిష్ఠమోజః**), అనంతమైన శక్తివల్లను (సూర్యాదుల తాపం ఒక ఉదాహరణ) జగత్తును ఎప్పటికప్పుడు మార్పునకు గురిచేస్తూ పరిశుద్ధము చేస్తున్నాడు.

తరువాతి కొన్ని నామములు దివ్యదేశములలో భగవానుని వ్యూహ, విభవ అవతారములను వర్ణించునవిగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఈ నామములు వివిధ క్షేత్రములలో ఆయన పర, వ్యూహ, విభవ రూపములను తెలియజేయుచున్నవని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. విశాఖయూపవృక్షంలో విభవావతారములకంటె ముందు వ్యూహావతారములు వస్తాయని గమనించాలి. జగత్తులో వివిధజీవుల సృష్టి, పోషణ కార్యానికి భగవంతుడు వ్యూహావతారములను ధరిస్తాడు.

644. అనిరుద్ధః

- అనిరుద్ధ స్వరూపుడు (వసుభాండమునందు జనార్దనుడు).
- నిరోధింపబడనివాడు.

ఓం అనిరుద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

20వ శ్లోకము. 187వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః**

68వ శ్లోకము. 644వ నామము. అనిరుద్ధః – **అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః**

ఈ నామమునకు మూలధాతువు 'రుధిర్'-ఆవరణే – ఎదిరించుట. నిరుద్ధ – ఎదిరింపబడుట, ఆపబడుట, నిలుపబడుట. అనిరుద్ధః – **న అస్తి నిరోధో యస్య స అనిరుద్ధః** – ఎదురు లేనివాడు అనిరుద్ధుడు.

(డా. క్రోవి పార్థసారథి రచననుండి) సర్వేశ్వరుడు (1) పర (2) వ్యూహ (3) విభవ (4) అంతర్యామి (5) అర్చ అనే అవతారాలుగా ఉంటాడు. 'వ్యూహ' అంటే సృష్టి, స్థితి, లయాలు, శాస్త్రాలు, శాస్త్రార్థాలు, శాస్త్ర ఫలితాలు, ధ్యానము, ఆరాధన, లీల అనే పనులకు తగ్గట్టుగా తన రూపాన్ని, గుణాలను విభజించుకొని లీలావిభూతిని నిర్వహించే రూపము. వ్యూహావతారములు నాలుగు విధములు.

(1) వాసుదేవ వ్యూహావతారము – షడ్గుణ పరిపూర్ణము. పరమపదము.

(2) సంకర్షణుడు – జ్ఞానము, బలము

(3) ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్యము, వీర్యము

(4) అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజస్సు.

వసుభాండాఖ్య భూభాగే నిత్యం సన్నిహిత స్థితః
అనిరుద్ధ ఇతి ఖ్యాతో వస్వర్ణో మనురుత్తమః
వసుభాండము అనే భూభాగంలో జనార్దనుడు అనే అపరనామధేయం గల అనిరుద్ధ స్వరూపుడైన పరమేశ్వరుడున్నాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం జనార్దనాయ నమః. ఓం అనిరుద్ధాయ నమః.

జనార్దనాఖ్యయా దేవస్త్వనిరుద్ధో జగత్ప్రభుః
భూభాగే వసుభాండాఖ్యే నిత్య సన్నిహితస్థితః
అనిరుద్ధుడు జనార్దన రూపంలో ఈ భూమిమీద వేంచేసియున్నాడు.

187వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు 'నిరోధింపబడనివాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని శక్తికి ఎదురు లేదని దుష్టశిక్షణార్థమై ఆయన చేకొన్న అవతారాలలో నిరూపితమయ్యింది. భక్తుల సంరక్షణకై భగవంతుడు అనిరుద్ధుడై భూమిపైకి వస్తాడు.

644వ నామమునకు శ్రీభట్టులు ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – వసుభాండము (భూమి)పై భగవానుడు జనార్దనుడై నిత్యము వసించును. కనుక ఆయన అనిరుద్ధుడు.

645. అప్రతిరథః

- సాటి లేనివాడు. ఇతనితో పోటీ వేరెవ్వరూ లేరు.

ఓం అప్రతిరథాయ నమః

ప్రతిపక్షస్య రాహిత్యాత్ బహ్వనిష్ట జనార్దనః విఖ్యాతోऽప్రతిరథః నవార్ణః శత్రునాశనః - లోకకంటకులను నశింపజేసే స్వభావం కలవాడు. కాబట్టి విరోధులే లేనివాడు. ఈ నామము నవాక్షరి. శత్రునాశనము చేయును. ఓం అప్రతిరథాయ నమః.

న ప్రతిరథః సమాన శక్తిమాన్ కోऽపి యస్య ఇతి అప్రతిరథః. 'ప్రతిరథుడు' అనగా యుద్ధంలో రథానికి ఎదురు నిలిచేవాడు. 'అప్రతిరథుడు' అనగా అలా ఎదురు ఎవ్వరూ లేనివాడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం జనార్దనుడిగా (దుష్టశిక్షకునిగా) అవతరించే శ్రీహరికి ఎదురు నిలువగలిగవారు లేరు గనుక ఆయన అప్రతిరథుడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **ప్రతిరథః ప్రతిపక్షః అస్య న విద్యత ఇతి అప్రతిరథః.** ఆయనకు ప్రతిపక్షము (శత్రువులు) ఎవ్వరూ లేరుగనుక ఆయన అప్రతిరథుడు. శ్రీ చిన్మయానంద – భగవానుని కరుణముందు శత్రువుల దౌష్ట్యము నశిస్తుంది. సూర్యుని వేడికి మంచు కరిగినట్లుగా.

పితాऽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్
న త్వత్సమోऽస్త్యభ్యధికః కుతోऽన్యో లోకత్రయేऽప్యప్రతిమప్రభావ! – గీత 11.43
ఓ అప్రతిమ ప్రభావా! ఈ సమస్త చరాచర జగత్తునకును నీవే తండ్రివి. పూజ్యుడవు. గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములందును నీతో సమానుడెవ్వడును లేడు. ఇంక నీకంటె అధికుడెట్లుండును?

646. ప్రద్యుమ్నః

- భక్తులయందే ఉండి, వారిని ప్రకాశింపజేయువాడు.
- విశేషమైన ఐశ్వర్యము, సంపద కలిగి భక్తుల ననుగ్రహించువాడు.
- అన్ని కోర్కెలను తీర్చువాడు.
- సాటిలేని బలము కలవాడు.

ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః

'ద్యుమ్నము' అనగా సంపద లేదా కాంతి. శ్రీ శంకరులు 'సంపద' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించగా, శ్రీ భట్టులు 'కాంతి' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మ ప్రద్యోతవాన్ ప్రద్యుమ్నః**. ఆత్మలను ప్రకాశింపజేయువాడు ప్రద్యుమ్నుడు. తిరువళ్ళికేణిలో భగవంతుని ప్రద్యుమ్నుని రూపంలో పూజింపవచ్చునని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వ్రాశారు. తిరునాఱయూర్ (నాచ్చియార్ కోయిల్) క్షేత్రంలో కూడా భగవంతుని చతుర్వ్యూహ మూర్తులున్నాయి. **ఆత్మ ప్రద్యోతనత్వాచ్చ ప్రద్యుమ్న ఇతి కథ్యతే అధిష్ఠాయ స్థితస్సాక్షాత్ భక్తానాం సుగతిప్రదః -** 'ద్యుమ్నం' అనగా స్వయంగా ప్రకాశించుట. ఇది అపరిమితంగా కలిగినవాడు. ఆత్మలను ప్రకాశింపజేసేవాడు ప్రద్యుమ్నుడు. ఈ నామము భక్తులకు సుగతినిస్తుంది. ఓం ప్రద్యుమ్నాయ నమః.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఒక్కోనామంలోని ధాతువులను పరిశీలించి ఆయా నామములకు వ్యాఖ్యానం వ్రాశారు.ప్ర - ప్రకృష్ట, ఉత్కృష్ట - విశేషమైన, అత్యధిక; ద్యు - కాంతి, ప్రకాశము; మ్న - అభ్యాసే - మరల మరల. శ్రీ వాసిష్ఠ 'మరల మరల' అనే భావానికి ప్రత్యేకమైన స్థానం ఇచ్చారు. భగవంతుడు సూర్యునిగా ప్రతిదినము లోకములను ప్రకాశింపజేస్తాడు. జన్మ జన్మలకు జీవుల ఆత్మలయందుండి ప్రకాశము (చైతన్యము) ప్రసాదిస్తున్నాడు. అనేక అవతారములెత్తి తన వైభవైశ్వర్యములను లోకములందు వ్యాప్తి చేయుచున్నాడు. కనుక ఆయన ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రకృష్టమ్ ద్రవిణమ్ అస్య ఇతి ప్రద్యుమ్నః**. విశేషమైన, అనంతమైన సంపద కలిగినవాడు ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – లక్ష్మీపతియైనందున భగవానుని సంపదలు అనంతములు. ఆయన కొండలంత వరములు కూపెడువాడు. భక్తులకు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములను, సుఖ సంతోషములను, వైభవములను ప్రసాదించు ప్రద్యుమ్నుడు.

ఈ నామము వ్యాఖ్యలలో కూడా శ్రీ శంకరుల మరియు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానములలో దృక్పథ వైవిధ్యాన్ని మనం గమనించవచ్చును. భగవంతుడు తన భక్తులకు ఎలా సహాయపడతాడో శ్రీ భట్టులు వివరించారు. శ్రీ శంకరులు దేవదేవుని పరత్వమును ప్రత్యేకంగా శ్లాఘించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'ద్యుమ్నము' అనగా కోరిక అని కూడా అర్థం ఉంది. ప్రద్యుమ్నుడు మనస్సునకు అధిదేవత. ప్రద్యుమ్నరూపంలో భగవంతుడు మన మనస్సులలో కోరికలు కలిగించి సృష్టిపరంపరకు కారణమౌతున్నాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఇక్కడ కోరికలు తీర్చడం అనగా భక్తుల మోక్షేచ్ఛ నెరవేరడం. ఆత్మజ్ఞానము, భగవత్సేవ అనేవి అత్యుత్తమమైన కోరికలు. వాటిని తీర్చేవాడు ప్రద్యుమ్నుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'ద్యుమ్నము' అంటే 'బలము' అనే అర్థాన్ని చెప్పారు. **ద్యుమ్నమ్ విత్తమ్ బలేఽపి చ** – అని మేదినీకోశము (1.20.11)లో ఉన్నది. దీని ప్రకారము విశేషమైన, అనంతమైన బలము కలవాడు ప్రద్యుమ్నుడు. **ప్రకృష్టమ్ ద్యుమ్నమ్ బలమ్ యస్య ఇతి ప్రద్యుమ్నః**. శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే భావాన్ని చెప్పారు.

647. అమితవిక్రమః

- పెద్ద పెద్ద, కొలువజాలరాని, అడుగులు కలిగినవాడు.
- అమిత బలపరాక్రమములు కలిగినవాడు.

ఓం అమితవిక్రమాయ నమః

ఈ దివ్యనామము 55వ శ్లోకంలోను, 68వ శ్లోకంలోను కీర్తింపబడినది.

55వ శ్లోకము. 519వ నామము. అమితవిక్రమః – **జీవో వినయితా సాక్షీ ముకుందః అమితవిక్రమః**
68వ శ్లోకము. 647వ నామము. అమితవిక్రమః – **అనిరుద్ధః అప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నః అమితవిక్రమః**
'విక్రమ' అన్న పదానికి (1) అడుగు (పదక్రమము) (2) శక్తి లేదా పరాక్రమము అనే రెండు అర్థాలున్నాయి.

519వ నామము 'అమితవిక్రమః' వివరణ –
శ్రీ భట్టులు – 'శక్తి' అర్థములో – భగవంతుడు సకలశక్తిమూర్తి.
శ్రీ శంకరులు – 'శక్తి' మరియు 'అడుగు' అర్థంలో – ఎదురులేని శక్తిగలవాడు మరియు శ్రీవామనమూర్తి.

647వ నామము 'అమితవిక్రమః' వివరణ –
శ్రీ భట్టులు – 'అడుగు' అర్థములో – మూడు లోకాలు ఆయన అడుగులకు చాలవు.
శ్రీ శంకరులు – 'శక్తి' అర్థంలో – సాటిలేని పరాక్రమము కలవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **త్రిలోక్యేऽపి అపర్యవసిత విక్రమత్వాత్ త్రివిక్రమః అమితవిక్రమః**. త్రివిక్రమ (వామన) అవతారంలో మూడులోకాలు ఆయన మూడు అడుగులకు చాలని అమితవిక్రముడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ 'అమిత' అనగా 'అనేక' అనే భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుడు అనేకమైన పాదములు కలిగియున్నాడు గనుక అమితవిక్రముడు. **సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్** – అని పురుషసూక్తంలో ఉన్నది.

యామునం జలమాశ్రిత్య దేవదేవః త్రివిక్రమః స్థితః కమలసంభూత నృణాం చ సుగతిప్రదః. యమునాతీరమున ఉన్నటువంటి త్రివిక్రముడు అమితమైన శక్తిగలాడు. అమితమైన క్రమముగలవాడు. సుగతినిచ్చేవాడు. ఓం అమితవిక్రమాయనమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అమితః అతులితః విక్రమః అస్య ఇతి అమితవిక్రమః. అ-హింసిత విక్రమో వా.** ఆయన బలమునకు ఎదురులేదు. ఎవరూ ఆయనను హింసించలేరు. కనుక ఆయన అమితవిక్రముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇంతకుముందు నామము 'ప్రద్యుమ్నః'తో ఈ 'అమితవిక్రమః' నామాన్ని అనుసంధించారు. ప్రద్యుమ్నుడు మనసునకు అధిపతి. మనోబలంతో వ్యవహరిస్తాడు. కనుక అమితవిక్రముడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – శ్రీమన్నారాయణుడు సర్వశక్తిమంతుడు. కనుక ఆయన విక్రమంతో సాటివచ్చే విక్రమం మరొకటి లేదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ బాలకృష్ణుని లీలాపరంగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. **అతివిక్రమిణామపి చాణూరాదీనామ్ హేలైవ వినాశనాత్ అమితవిక్రమః**. అతిబలవంతులైన చాణూరాదులను కేవలం ఆట లెక్కన నాశనం చేసినవాడు అమితవిక్రముడు.

ఇలా వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తల వివిధ భగవదనుభవముల ద్వారా మనకు శ్రీనివాసుని కళ్యాణగుణముల ధ్యానమునందు వైవిధ్యమైన మాధుర్యం లభిస్తున్నది.

కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః |
త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః || (69)

పాఠాంతరము:

కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః |
త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః || (69)

ముందుగా ఈ శ్లోకమునకు వివిధ పాఠములున్నాయని మనం గమనించాలి. మనం ఎంచుకున్న పాఠాన్ని బట్టి 649, 650 నామములు ఇలా వస్తాయి. (1) వీరః, శౌరిః (2) శౌరిః, శూరః (3) శౌరిర్వీరః, వీరఃశౌరి.

648. కాలనేమినిహా

- కాలచక్రమునకు అంచు అయిన అవిద్య (అజ్ఞానము)ను విధ్వంసం చేసేవాడు.
- కాలనేమి అనే రాక్షసుని సంహరించినవాడు.
- కాలమునకు అధిపతి అయిన సూర్యునికి మార్గనిర్దేశం చేసేవాడు.
- కాలచక్రమునకు అతీతుడు అయినవాడు.

ఓం కాలనేమినిఘ్నే నమః

'నేమి' అంటే చక్రమునకు బయటి అంచు (పట్టా). 'నిహనము' అంటే సంహరించుట. కాలచక్రము అవిద్యకు చిహ్నము. అవిద్యను నాశనం చేసే జ్ఞానస్వరూపుడైనందున భగవంతుడు 'కాలనేమినిహా'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకము –

అవిద్యాఖ్యా చ యా నేమిః కాలచక్రస్య దుర్ధరా
సామయీయం సమాశ్రిత్య విగ్రహమ్ విధునోతి చ

కాలచక్రమునకు దుర్ధరమైన నేమి (అంచు) అవిద్య. కాని నన్నాశ్రయించినపుడు అది (ఆ చక్రము) తన రూపును కోల్పోవును.

శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య –కాలచక్రము అనగా కలిప్రభావమునకు చిహ్నము. భగవంతుడు దివ్యక్షేత్రాలలోను, పుణ్యస్థలాలోను నివాసం ఉండడంద్వారా కలిప్రభావమైన అవిద్యను నాశనం చేస్తాడు. కనుక భగవంతుని నామము 'కాలనేమినిహా'. ఈ నామము గురించి నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **కాలచక్రస్య యా నేమిః అవిద్యాఖ్యా చ దుర్ధరా తాం నాశయతి యశ్చాసౌ కాలనేమినిహాస్మృతః నవాక్షరో మనరయం అవిద్యామూలమోచకః -** కాలము అనే చక్రానికి పట్టా అజ్ఞానము (కలి కల్మషము). అట్టి అజ్ఞానాన్ని విధ్వంసం చేసేవాడు 'కాలనేమినిహా'. ఇది నవాక్షరీ మంత్రము. అవిద్యకు మౌలికమైన కారణాన్ని తొలగిస్తుంది. ఓం కాలనేమిఘ్నే నమః.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – అవిద్య కారణంగా జనన మరణ చక్రంలో పరిభ్రమించడం అంటే కాలచక్రంలో చిక్కుకొనడమే. శ్రీహరిని ఆశ్రయించినట్లయితే ఆయన కర్మబంధాలనుండి విముక్తిని కలిగించి పునర్జన్మ లేకుండా చేస్తాడు. కాలుని (యముని) భయం లేకుండా చేస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కాలనేమిం అసురం నిజఘాన ఇతి కాలనేమినిఘా**. కాలనేమి అనే అసురుని సంహరించినవాడు కాలనేమిఘ్నుడు.

కాలనేమి మారీచుని కుమారుడు. సముద్రుని మిత్రుడు. కాలనేమి కుమార్తె బృంద జలంధరుని వివాహమాడింది. హనుమంతుడు లక్ష్మణ ప్రాణసంరక్షణార్థమై సంజీవనిని తీసుకొనిరావడానికి వెళ్తుండగా అతనికి కాలనేమి ఆటంకం కల్పిస్తాడు. హనుమంతుని చేతిలో కాలనేమి హతుడయ్యాడు. మరల కాలనేమి కంసునిగా జన్మించి కృష్ణునిచేత మరణించాడు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతం (10.51.42 నుండి ఉదాహరించారు – **కాలనేమిః హతః కంసః.** శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కూడా కంసవధ ఆధారంగా ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కాల-సమయం, నేమి-చక్రం, హా-వెళ్ళుట. కాలనేమినిహా – కాలచక్రమును నడిపించేవాడు. సూర్యునికి మార్గం చెప్పేవాడు (సూర్యగమనాన్ని నిర్దేశించేవాడు).

శ్రీ చిన్మయానంద – 'సమయం' అనేది మనస్సుకు మాత్రమే అవగతమయ్యే (కల్పించిన) ఒక ప్రమాణం. పరమాత్ముడు దీనికి (మనసుకు, కాలానికి) అతీతుడు గనుక 'కాలనేమిహా'.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు మానవులకిచ్చిన అమూల్యమైన బహుమతి 'సమయం'. ఇది గడిస్తే మళ్ళీ తిరిగిరాదు. కనుక మనకున్న సమయాన్ని భోగలాలసలో వ్యర్థం చేయకుండా, పూర్వకర్మల బంధాలను విముక్తి చేసుకోవడానికి, కొత్త బంధాలు రాకుండా ఉండడానికి వాడుకోవాలి. అలా సమయాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొన్నవారు భగవంతుని అనుగ్రహంవలన మోక్షాన్ని పొంది కాలానికే అతీతులౌతారు.

ఉభయదేవేరులతో కూడి పెద్దశేషవాహనంపై ఊరేగుచున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pedasesha_Vahanam.jpg

649. శౌరిః

వీరః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం 'శౌరిః' అనే నామం రెండుమార్లు వస్తుంది.

37వ శ్లోకము. 342వ నామము. శౌరిః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**

67వశ్లోకములో 'శౌరిః' నామము వచ్చే క్రమం శ్రీ భట్టుల పాఠములోను, శ్రీ శంకరుల పాఠములోను కొంత భేదం కనిపిస్తుంది.

కాలనేమినిహా <u>శౌరిః</u> శూరః శూరజనేశ్వరః (శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము)

కాలనేమినిహా వీరః <u>శౌరిః</u> శూరజనేశ్వరః (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)

కనుక ఎలా చూసినా 'శౌరిః' నామము రెండుమార్లు వస్తుంది. ఇంక 'వీరః' అనే నామము రెండు లేదా మూడుమార్లు వస్తుంది.

43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**

67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః – **కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః** (శ్రీ శంకరుల పాఠము)

70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

'శౌరిః' నామమునకు అర్థములు

- శూరుని పుత్రుడు (వసుదేవుని మరొక పేరు 'శూరుడు')
- శూరుల (యాదవుల) వంశంలో జన్మించినవాడు.
- తిరుక్కణ్ణపురంలోని శౌరిరాజ పెరుమాళ్.

'వీరః' నామమునకు అర్థములు

- సదా శౌర్యవంతుడు, విజయము పొందేవాడు.

ఓం శౌరయే నమః

ఓం వీరాయ నమః

తిరుక్కణ్ణపురంలో శ్రీ నీలమేఘ శౌరిరాజ పెరుమాల్ మందిరం. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by :Ssriram_mt

శూరస్య - వసుదేవస్య అపత్యమ్ ఇతి శౌరిః. వసుదేవునికి శూరుడనే పేరుకూడా ఉంది. ఆ శూరుని సుతుడు శౌరి. **శూరవంశ ప్రాదుర్భావాత్ శౌరిః.** శూరులు (యాదవులలో ఒక శాఖ) వంశమున జన్మించినవాడు శౌరి.

ఉత్పలావర్తక దేశము (తిరుక్కణ్ణపురము)నందు శౌరిరాజ పెరుమాళ్ళుగా వెలసినవాడు శౌరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **శూరయత ఇతి శౌరిః.** శూరుడైనవాడు శౌరి. లేదా శూరవంశంలో ఘనుడు శౌరి.

శ్రీ శంకరులు 'వీర' అనే నామాన్ని ఇక్కడ గ్రహించారు. తరువాతి నామమును 'శౌరి'గా చెప్పారు. వీరుడు, మహావీర్య సంపన్నుడు 'వీరః'. శూరుని వంశంలో జన్మించినవాడు 'శౌరిః'. వసుదేవుని తండ్రి పేరు శూరుడనికూడా కొన్నిచోట్ల వ్రాశారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మిగిలిన జీవులకు భిన్నంగా మానవులకు రెండురకాల శత్రువులున్నారు. (1) అంతఃశత్రువులు (2) బాహ్య శత్రువులు. వీనిలో అంతఃశత్రువులను జయించడం మరీ కష్టం. కాని వీరుడైనవాడు వెనుదిరగక అంతఃశత్రువులపై పోరాడితే ఆ యుద్ధంలో శ్రీహరి తోడ్పాటు తప్పక లభిస్తుంది.

650 శూరః

- శూరుడు.

ఓం శూరాయ నమః

శ్రీ శంకరుల పాఠంలో 69వ శ్లోకం మొదటిపాదం **'కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉండగా, శ్రీ భట్టుల పాఠంలో **'కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః'** అని ఉంది. కనుక శ్రీ శంకరుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' అనే నామం ఒక్కమారు వస్తుంది. అది 37వ శ్లోకంలోనిది (341వ నామము) – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః.** శ్రీ భట్టుల పాఠం ప్రకారం 'శూరః' నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

37వ శ్లోకం. 341వ నామము. శూరః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిః జనేశ్వరః**

69వ శ్లోకము. 650వ నామము. శూరః – **కాలనేమినిహా శౌరిః శూరః శూరజనేశ్వరః**

341వ నామమును భగవంతుని శౌర్యగుణం పరంగాను, 650వ నామమును రామావతారపరంగాను శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ –

341వ నామము. **శూరః** – ఎదురులేని పరాక్రమము కలవాడు.

650వ నామము. **శూరః** – దేశ కాల దిక్ విభాగముల హద్దులు లేనివాడు. భక్తులకు ఎదురులేని వరములిచ్చేవాడు. విశ్వమంతా వ్యాప్తి చెందినవాడు. మిత్రుడు (సూర్యుడు), వరుణుడు, అగ్ని రూపములలో అన్ని సమయములందును తేజరిల్లేవాడు.

651. శూరజనేశ్వరః

- శూరులైనవారికి ప్రభువు.

ఓం శూరజనేశ్వరాయ నమః

శూర జనానామ్ ఈశ్వరః శూరజనేశ్వరః – హనుమంతుడు, సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడువంటి మహావీరులకు ప్రభువైన శ్రీరామచంద్రుడు శూరజనేశ్వరుడు.

ఇంద్రాది దేవతలకు ప్రభువైనందున భగవానుడు శూరజనేశ్వరుడని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – చలించేవన్నీ ఆయననుండి ఉద్భవించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడు ఇంద్రాది దేవతలకు, అర్జునునివంటి మానవులకు, సుగ్రీవుడు, హనుమంతుడు వంటి వానరులకును ప్రభువు గనుక శూరజనేశ్వరుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – కంసాదులను సంహరించిన శ్రీకృష్ణుడు శూరవంశంలోనివారికి అధిపతి.

652. త్రిలోకాత్మా

- భక్తులను అనుగ్రహించడం కోసం మూడు లోకములందు సదా సంచరిస్తూ ఉండేవాడు.
- మూడు లోకములను చలింపజేసేవాడు.
- మూడు లోకములలోను సకలములకును అంతరాత్మ.

ఓం త్రిలోకాత్మనే నమః

యస్సాతత్యేన లోకాన్ త్రీన్ భక్తానుగ్రహకామ్యయా గచ్ఛతీతి త్రిలోకాత్మా వస్వర్ణో భూతిదాయకః - భక్తులను అనుగ్రహించడంకోసం ఎల్లప్పుడు ముల్లోకముందు తిరుగుతుండేవాడు త్రిలోకాత్మ. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఐశ్వర్యప్రదము. ఓం త్రిలోకాత్మనే నమః.

అత – చలించుట (అత సాతత్య గమనే) – అనే ధాతువునుండి 'ఆత్మ' శబ్దం అర్థాన్ని గ్రహించి శ్రీభట్టులు ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **త్రీన్ లోకాన్ అతతి సతతమ్ గచ్ఛతి**. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (6.9.5)నుండి చక్కని ఉదాహరణ చెప్పారు. అందరికీ అందుబాటులో ఉండడంకోసం శ్రీహరి మూడు లోకాలలోను సదా తిరుగుతూ ఉంటాడట.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ అనుభవాన్ని మరికొంచెం విస్తరించారు. భగవంతుడు త్రిలోకాలలోను తిరగడమే కాదు. మూడు లోకాలలోను ప్రతి చలనానికి చైతన్యానికి కూడా కారణం శ్రీహరియే.

శ్రీ శంకరులు 'ఆత్మ' అనే సామాన్యమైన భావంతో వ్యాఖ్యానించారు. **త్రయాణామ్ లోకానామ్ అంతర్యామితయా ఆత్మా ఇతి త్రిలోకాత్మా.** మూడు లోకములలోను అంతర్యామిగా ఆత్మయైనవాడు త్రిలోకాత్మ. ఇక్కడ ముల్లోకాలంటే భూమి, అధోలోకాలు, ఊర్ధ్వలోకాలు. శ్రీ చిన్మయానంద జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అవస్థలని చెప్పారు.

మగధా మండలే విప్రమహామేధ ధరాశ్రితః సంస్థితో లోకనాధాత్మా దేవదేవో జనార్దనః. మగధ దేశాన ఉన్న త్రిలోకనాధుడు. భక్తులను అనుగ్రహించడానికి ముల్లోకాలకు వెళ్ళేవాడు.

653. త్రిలోకేశః

- మూడు లోకములకు ప్రభువు.

ఓం త్రిలోకేశాయ నమః

త్రిలోకానామ్ ఈశతయా త్రిలోకేశః. మూడు లోకములకు ప్రభువైనందున త్రిలోకేశుడు. శ్రీ నమ్మాళ్వారువారి ప్రసిద్ధ పాశురము 'అగల గిల్లేన్' (తిరువైమొళి 6.10.10) ఆయనను మూడులోకములకు అధిపతిగా వర్ణించుచున్నది.

ఈ భావాన్నే శ్రీ శంకరులు మరింత విస్తారంగా తెలిపారు – **త్రయో లోకాః తదాజ్ఞయా స్వేషు స్వేషు కర్మసు వర్తన్త ఇతి త్రిలోకేశః.** మూడు లోకములు ఆయన ఆజ్ఞను అనుసరించి తమ తమ విధులను నిర్వర్తించును. **ఏషా లోకపాల లోకేశః** (కౌషీతకీ 3) – అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు.

శుభమాసాద్య భూభాగం ప్రాగ్జ్యోతిషపురే తథా దేవం విశ్వేశ్వరాఖ్యన్తు స్థితమేత్య స్వగోచరాత్. ప్రాగ్జ్యోతిషపురాన వేంచేసియున్న విశ్వేశ్వరుడు.

శ్రీ వామన మూర్తి. గుజరాత్ పటాన్ శిల్పాలు. వికీపీడియా నుండి. Photo by Digishagautam
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sculptures_on_walls_of_rani_ni_vav,_patan.JPG

654. కేశవః

- సుందరమైన కేశములు గలవాడు.
- దివ్యసుగంధభరితమైన శిరోజములు గలవాడు.
- బ్రహ్మకును, శివునకును మూలమైనవాడు.
- సూర్యాదుల కిరణములకు కారణమైనవాడు.
- 'కేశి' అనే రాక్షసుని సంహరించినవాడు.
- శత్రువులను పీడించేవాడు.
- సకల జలములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.
- (మోక్షముతో సహా) అన్ని సుఖములపై ఆధిపత్యము కలవాడు.

ఓం కేశవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

3వ శ్లోకము. 23వ నామము. కేశవః – **నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః**

69వ శ్లోకము. 654వ నామము. కేశవః –**త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః**

'కేశవ' నామమును వివిధ ధాతువులు, శబ్దముల ఆధారంగా వివిధ వ్యాఖ్యాతలు వివరించారు.

కేశ – జుట్టు; కేశ – కిరణము; కమ్ – నీరు; కమ్ – సుఖము; క-అ-ఈశ-వ – త్రిమూర్తులు; క్లిస్ – పీడించుట

కేశవః క్లేశహా లోకే ద్వైరూప్యేణ క్షితౌ స్థితః మధురాఖ్యే మహాక్షేత్రే వారాణస్యామపి ద్విజ
క్లేశములను హరించేవాడు కేశవుడు. మధురయందు, వారాణసియందు కలడు.

శోభనాః కేశా యస్య స కేశవః. సుందరమైన జుట్టు కలిగినవాడు కేశవుడు. 'కేశములు' అంటే జుట్టు అని సాధారణంగా వాడే పదమే. 'వ' అంటే కేశములను 'సుందరమైనవి'గా ప్రశంసించే ధాతువు **(కేశాద్వోऽన్య తరస్యామ్ ఇతి ప్రశంసాయామ్ వః)** అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. 23వ నామ వివరణలో శ్రీ భట్టులు ఇలా చెప్పారు. సర్వాధిక్యత, దివ్యసౌందర్యము అనేవి భగవంతుని గుణములు. ఆయన **'ప్రశస్త - స్నిగ్ధ - నీల - కుటిల - కుంతలములు'** కలిగియున్నాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ అనుభవాన్ని మరికొంత విస్తరించారు. శ్రీ నృసింహమూర్తిగా భగవానుని కేశముల సౌందర్యము ఎనలేనిది. శ్రీరాముని జుట్టు **'శిఖీ కనకమాలయా'** (బంగారపుదండ వంటిది) అని మారీచుడు వర్ణించాడు. బాలకృష్ణుని ముఖము **'కుటిల కుంతలమ్ కోమలాననమ్'** అని గోపికలు వర్ణించారు. శ్రీ శంకరుల భాష్యము ప్రకారము – **అభిరూపాః కేశాః యస్య స కేశవః.** ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహ సౌందర్యము వంటిదే ఆయన కేశ సౌందర్యము.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (7.7.9)లో భగవంతుని కేశ సౌందర్యమును, పరిమళమును వర్ణించారు – ఆయన కేశముల నల్లదనం ప్రళయకాలంనాటి అంధకారంవంటి నల్లదనమని ముందు అనుకొన్నాను. కాని ఆ పోలిక చాలదు. ఆయన కేశ సౌందర్యంతో దేనినైనా పోల్చడం సాధ్యం కాదు. ఆయన జుట్టునుండి వెలువడే తులసి పరిమళం నా ఆత్మను పూర్తిగా వశం చేసుకొన్నది. అది నాకు సంపూర్ణంగా అనుభవైకవేద్యమే.

'వ' అంటే సుగంధము – అనే అర్థంలో కూడా 'కేశవ' నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. **వాన్తి గంధయన్తి ఇతి వాః కేశః యస్య ఇతి కేశవః.** పరిమళభరితమైన కేశములు కలవాడు కేశవుడు అన్న ఈ వ్యాఖ్య పైన చెప్పిన నమ్మాళ్వారు స్తుతికి సరిపోతుంది.

క-బ్రహ్మ, ఈశ-శివుడు – వీరిద్దరికి మూలమైనవాడు కేశవుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా హరివంశము (3.88.48)నుండి ఉదాహరించారు.

క ఇతి బ్రహ్మణో నామ ఈశోऽహమ్ సర్వ దేహినామ్ ఆవామ్ తవాంగే సంభూతౌ తస్మాత్ కేశవ నామాన్
ఈశ్వరుడు ఇలా అన్నాడు – ఓ జనార్దనా! 'క' అంటే బ్రహ్మ. 'ఈశ' అనగా నేను (శివుడను). మేమిద్దరము కూడా నీ శరీరమునుండే ఉద్భవించాము. అందుకే నీవు కేశవుడవనబడుచున్నావు.

నారాయణోపనిషత్తు – సృష్టి ప్రారంభంలో పరమపురుషుడైన నారాయణుడు ప్రాణులను సృష్టించాలని అనుకొన్నాడు. అప్పుడు ముందుగా హిరణ్యగర్భుడు పుట్టాడు. ఆ తరువాత పంచభూతములు నారాయణునినుండే పుట్టాయి. నారాయణునినుండే బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు, రుద్రుడు జన్మించారు. మరీచి, కశ్యపుడు మొదలైన ప్రజాపతులు జన్మించారు. నారాయణునినుండే అష్ట వసువులు, ఏకాదశ రుద్రులు. ద్వాదశాదిత్యులు, సకల వేదములు ఆవిర్భవించాయి. ఈ రకంగా చరాచర జగత్తంతా నారాయణునినుండే పుట్టింది.

'కేశములు' అంటే 'కిరణములు' అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు మరొకభావం చెప్పారు. అందుకు మహాభారతం (!2.328.43)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు.

అంశవో యే ప్రకాశంతే మమైతే కేశ సంజ్ఞితాః సర్వజ్ఞాః కేశవం తస్మాత్ మామాహుః ద్విజసత్తమాః

సూర్యునినుండి వెలువడే కిరణాలు నా అంశలే. కనుక సర్వజ్ఞులైన బ్రాహ్మణులు నన్ను 'కేశవ' అంటారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి విష్ణుపురాణంనుండి మరొక భావం చెప్పారు. అసురుల బాధలనుండి రక్షింపమని బ్రహ్మాది దేవతలు మొరపెట్టుకొన్నపుడు నారాయణుడు తన రెండు కేశములను (ఒకటి తెల్లనిది, మరొకటి నల్లనిది) పెరికిచూపి, ఈ రెండు కేశములు బలరామకృష్ణులుగా సంభవించి భూభారమును తగ్గించునని చెప్పాడు.

ఏవమ్ సస్తూయమానస్తు భగవాన్ పరమేశ్వరః
ఉజ్జహారాత్మనః కేశౌ సిత కృష్ణౌ మహామునే
ఉవాచ చ సురానేతౌ మత్కేశా వసుధాతలే
అవతీర్య భువోభారక్లేశ హానిమ్ కరిష్యతి – విష్ణుపురాణము 5.1.59,60

(ఈ శ్లోకానికి అర్థం రెండు కేశములు బలరామ కృష్ణులుగా అవతరించాయని కాదు. అసురులను రూపుమాపడానికి భగవంతుని రెండు కేశములు చాలునని – అని వ్యాఖ్యాత వివరించారు.)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – క్లిస్ - విబాధనే - పీడించుట. **క్లిశ్నాతి, క్లిశ్యతే వా అనేన ఇతి కేశవః.** తన శత్రువులను పీడించేవాడు కేశవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరి రెండు భావములు 'కమ్' అనే ధాతువునకు జలము, సుఖము అనే అర్థాలపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. (1) **జలమ్ తమీష్టే ఐశ్వర్య భావాయ ఇతి కేశవః.** జలమునకు అధిపతి కేశవుడు. (2) ఐహిక, ఆముష్మిక సుఖములకు అధిపతి కేశవుడు.

'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు కేశవుడు. తరువాతి నామము 'కేశిహా' వివరణలో ఈ అర్థము మరింత విపులముగా తెలుపబడింది.

వికీపీడియా చిత్రం. కేశి వధ. 5వ శతాబ్దానికి చెందిన శిల్పం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Killing_the_Horse_Demon_Keshi.jpg Photo by Claire H.

655. కేశిహా

- 'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు.
- అగ్ని, సూర్య, ఇంద్ర, వాయువు వంటివార్లను వారి కార్యములలో నిర్దేశించువాడు.

ఓం కేశిఘ్నే నమః

కేశి నామానామ్ అసురమ్ హతవాన్ ఇతి కేశిహా. 'కేశి' అనే రాక్షసుని చంపినవాడు 'కేశిహా' (కేశిఘ్నుడు?)

(శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు భాగవతం రచన నుండి) బలరామకృష్ణులను వధించడానికి కంసుడు 'కేశి' అనే రాక్షసుని పంపాడు. ఆ కేశి తన రాక్షసమాయతో విపరీతమైన అశ్వరూపం ధరించి అత్యంత భయంకరంగా వ్రేపల్లెలోనికి జొరబడ్డాడు. కృష్ణుడది గ్రహించి సింహనాదం చేస్తూ దానికెదురు నిలిచాడు. ఆ గుఱ్ఱం సకిలిస్తూ కృష్ణునిమీదికి ఉరికింది. నందసూదనుడు గరుత్మంతుడు పామును పట్టుకొన్నట్లుగా దాని వెనుగాళ్ళు రెండూ ఒడిసిపట్టుకొని లాగి

వదలాడు. ఆ వూపుకు మహాహయం అల్లంతదూరాన పడి, మూర్ఛిల్లి, లేచి మళ్ళీ కృష్ణునిపైబడ్డది. యశోదా తనయుడు తన వామభుజాన్ని ఆ తురంగం నోట జొనిపాడు. కొలిమిలో కాలుతున్న ఇనుపకమ్మిని పోలిన ఆ చేయి స్పర్శ తగిలినంతనే ఆ గుఱ్ఱం దంతాలు జలజల రాలాయి. భగవానుని హస్తం క్షణక్షణానికి పెరిగి ఆ గుఱ్ఱపు గొంతు క్రోవిని అడ్డగించింది. ఆ హయం ఊపిరాడక పొట్ట ఉబ్బి బూరటిల్లి చెమరుస్తూ గుడ్లు మిటకరిస్తూ లద్దె విడిచి నేలబడి తన్నుకొని ప్రాణాలు విడిచింది. దాని నోరు దోసపండులా బ్రద్దలయింది. అంత కృష్ణుడు దాని వక్త్రాంతరంనుంచి తన హస్తాన్ని వెలికి తీశాడు. ఆ అద్భుతానికి దివిజులు మహాశ్చర్యమంది ప్రస్తుతిపూర్వకంగా పుష్పవృష్టి కురిపించారు. వ్రేపల్లె మళ్ళీ కళకళలాడింది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వివరణ – హా - వెళ్ళుట; కేశి - కేశములు కలిగినవారు. అగ్ని, సూర్యుడు, వాయువు, ఇంద్రుడు వంటివారు. ఉదాహరణకు అగ్నియొక్క కేశము పొగ. ఇంద్రుని కేశము మెరుపు. యాస్కుని నిరుక్తము (12.24,25)లో వీని వివరణ ఉంది. ఇందుకు ప్రమాణమైన ఋగ్వేదమంత్రము –

త్రయః కేశినా ఋథా విచక్షతే సంవత్సరే వపత ఏక ఏషామ్
విశ్వమేకో అభిచష్టే శచీభిర్ధ్రాజిరేకస్య దదృశే న రూపామ్
అగ్ని, సూర్య, ఇంద్ర, వాయువులు తమ కర్తవ్యములు నిర్వహించేలా చేసేవాడు గనుక భగవానుడు కేశిహా.

ఇంకా 'కేశి' అనే పదానికి గుఱ్ఱము, హృదయము, ఆత్మ వంటి అనేక అర్థాలున్నాయి. వీని ఆధారంగా శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ పెక్కు వ్యాఖ్యానాలు చెప్పారు.

బృందావనం ఆలయంలో శ్రీ బలరామ కృష్ణుల విగ్రహాలు – వికీపీడియా చిత్రం. By Gaura

656. హరిః

- పచ్చని శరీరచ్ఛాయ కలిగినవాడు.
- తన భక్తుల దుఃఖమును హరించువాడు.
- -సంసారభయమును సమూలముగా నాశనము చేయువాడు.
- ప్రళయకాలమున జగమును హరించువాడు (నాశనము చేయువాడు).

ఓం హరయే నమః

పచ్చని శరీరఛాయ (హరిత వర్ణము) గలవాడు హరి. భక్తుల దుఃఖములను హరించువాడు హరి. **భక్తానాం దుఃఖహరణాత్ వర్ణశ్చైష్ఠాద్ధరిస్మృతః.** శ్రీ భట్టులు 'పచ్చని వర్ణము' గురించి మహాభారత శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు (శాంతిపర్వము 343.39) – **ఇడోపహూతమ్ ... వర్ణశ్చ మే హరిః శ్రేష్ఠః తస్మాత్ హరిరితి స్మృతః.** నా ఉన్నత వర్ణము హరితము. కనుక నన్ను హరియందురు. తిరుమాలై (2) లోని పాశురము – **పచ్చై మామలై పోల్ మేని.**

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య చెప్పిన అర్థము – **ఆర్తిగళై హరిప్పవార్.** భక్తుల ఆర్తిని హరించువాడు హరి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (సంసారమ్) **హరతి ఇతి హరిః** – లేదా – **సహేతుకమ్ సంసారమ్ హరతీతి హరిః.** జననమరణ రూపమైన సంసారాన్ని సమూలంగా నాశనం చేసేవాడు హరి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ప్రళయకాలంలో ప్రపంచాన్ని హరించేవాడు. మనలోని అజ్ఞానాన్ని హరించేవాడు హరి.

గిరౌ గోవర్ధనాఖ్యేతు దేవః సర్వేశ్వరో హరిః సంస్థితః పూజితః స్థానే. గోవర్ధన పర్వత స్థానమందు హరియను పేరుతో ఉన్నవాడు. పాపములను హరించువాడు. సంసార సాగరాన్ని దాటించేవాడు. భవబంధాలను త్రెంచువాడు. అవిద్యను హరించేవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – పచ్చని రంగు మన కంటికి ప్రశాంతత కలిగిస్తుంది. అలాగే హరితచ్ఛాయ కలిగిన దేవుని స్మరణ మన మనసుకు ప్రశాంతత కలిగిస్తుంది. ఏదైనా కార్యానికి ముందుగా హరినామస్మరణం చేస్తే విఘ్నాలు తొలగుతాయి. ఆ కార్యాచరణలో కలిగే పాపాలు నశిస్తాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – కలిసంతరణోపనిషత్తు (6.2)లో చెప్పిన ప్రకారం కలికల్మషనాశకమైన దివ్యమంత్రము –

హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే

హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే

ఎడమ వైపు. తిరుమలలో శ్రీవరాహస్వామి ఆలయం ముందరి చిత్రం.

https://te.wikipedia.org/wiki/ దస్త్రం:Varahaswamy.jpg . Photo by వాడుకరి:S172142230149(బ్లాగేశ్వరుడు)

కుడివైపు. మైసూర్ రాజప్రాసాదం ఆవరణలో శ్రీ శ్వేతవరాహస్వామి ఆలయం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sri_Shveta_Varahaswami_Temple.jpg Photo by User:Pjt56

కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః |
అనిర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్వీరోऽనంతో ధనంజయః || (70)

657. కామదేవః

- కోరిన కోర్కెలను తీర్చే దేవుడు.
- పురుషార్థముల కొఱకు ఆరాధింపబడువాడు.

ఓం కామదేవాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **కామాన్ దీవ్యతి ఇతి కామదేవః**. భక్తులు కోరిన కోర్కెలను తీర్చే దేవుడు కామదేవుడు. ఇక్కడ 'దీవ్యతి' అనే పదము దానగుణాన్ని సూచిస్తుంది.ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతం శాంతిపర్వము (343.39)నుండి తెలిపిన ప్రమాణము – **కామదేవస్తు భగవాన్ సర్వేషామ్ సర్వకామదః.** సర్వ కామితార్థములను ప్రసాదించే భగవానుడు కామదేవుడు.

శంకరాలయ మాసాద్య సంస్థితోऽప్సరార్చితః. శంకరాలయము అనే క్షేత్రంలో అందరిచేత (అప్సరసల చేత?) పూజింపబడేవాడు కామదేవుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కామ్యశ్చ ఇతి కామః దేవశ్చ**. కోరబడే దేవుడు. ధర్మార్థకామమోక్షములనే చతుర్విధ పురుషార్థములను కోరేవారు ఈ దేవుడిని కోరుతారు. తన సౌజన్య సుందర రూపము చేతను, సకల విభూతి సంపదలతో నిండియున్నందునను, లోకమునందు అందరిచేతను ప్రేమింపబడువాడు, పూజింపబడువాడు, కీర్తింపబడువాడును శ్రీహరియే అగుటచేత కామదేవుడని ప్రకీర్తింపబడెను. (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచన నుండి)

ధర్మచక్రము రచయిత – కామములు (కోరికలు) ధర్మబద్ధమైనవి, మరియు ధర్మవిరుద్ధమైనవి అని రెండు విధములు. ధర్మవిరుద్ధముకాని కోరిక తానేనని గీతలో భగవానుడు అన్నాడు. కామదేవుని ధ్యాన పూజాదుల వలన ధర్మబద్ధమైన కోరికలు సాధించుకొంటూ క్రమంగా సంసారబంధాలు అధిగమించవచ్చును.

658.కామపాలః

- తానొసగిన కామితార్థములను తానే కాపాడువాడు.
- తనను కోరుకునేవారిని రక్షించేవాడు.

ఓం కామపాలాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామము 'కామదేవః' అనగా కోరిన కోర్కెలు తీర్చేవాడు. ఇప్పుడు 'కామపాలః' అనగా అలా తాను ఇచ్చినవానిని తానే కాపాడువాడు. **స ఏవ దత్తా** (కామాన్) **అనుపాలనాత్ కామదేవః.**

గౌడీయ సంప్రదాయానువర్తియైన శ్రీమత్ బలదేవ విద్యాభూషణ – **కేశి వధేన తేషా కామమ్ అభిలాషమ్ పాలయతి పూరయతి ఇతి కామపాలః**. కేశి అనే రాక్షసుని సంహరించడంద్వారా వారి (దేవతల) కోరికలు, అభిలాషలను పూరించినవాడు కామపాలుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'కామా' అనగా భగవంతుని కోరుకొనేవారు. తనను కోరేవారిని రక్షించేవాడు కామపాలుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య (?) – ధర్మబద్ధములగు కోరికలను తీర్చువాడు కామపాలుడు.

659. కామీ

- కావలసినవన్నీ కలిగియున్నవాడు.
- పూర్ణకాముడు. కోరికలు లేనివాడు.

ఓం కామినే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కావలసినవన్నీ కలిగియున్నవాడు కామి. పుష్కలముగా అన్నీ కలిగియున్నందున తన భక్తులకు ఏదైనా ఈయగలవాడు అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పూర్ణకామ స్వభావాత్.** కోరికలన్నీ సిద్ధించినందున ఆయన కామి. **అవాప్త సర్వకామాన్.**

ప్రదేయాతిశయాత్కామీ – ఇవ్వదగిన వస్తువులు తనవద్ద ఎక్కువగా కలవాడు కామి.

కామాః అస్య సంతీతి కామీ – పురుషార్థములను అధికంగా ఇచ్చేవాడు కామి.

660. కాన్తః

- కమనీయ సమ్మోహన స్వరూపుడు.
- పరార్థమున (మహాప్రళయమున) సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ కూడ అంతమగునట్లు చేయువాడు.
- అన్నియెడలా ఉండి ప్రకాశించువాడు.

ఓం కాన్తాయ నమః.

ఈ నామము ఇంతకుముందు 32వ శ్లోకంలో వచ్చింది.
32వ శ్లోకము. 297వ శ్లోకము. కాన్తః – **కామహా కామకృత్ కాన్తః కామః కామప్రదః ప్రభుః**
70వ శ్లోకము. 660వ నామము. కాన్తః **– కామదేవః కామపాలః కామీ కాన్తః కృతాగమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– స ఏవ స్వయమేవ కమనీయః కాన్తః.** తానే స్వయముగా సౌందర్య సౌకుమార్యాది రూపగుణముల కారణంగా కమనీయమ్మైనవాడు కాంతుడు. శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమోళి (7.17)లో **'పరుగు ఇన్నముదే'** అని సంబోధించారు. దేవతలు అమృతంకోసం క్షీరసాగరాన్ని చిలికారు. కాని శ్రీ నమ్మాళ్వారు నేరుగా భగవంతునే త్రాగివేయకోరాడు. ఎందుకంటే ఆయనే అమృతస్వరూపుడు. శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు పెరుమాళ్ తిరుమోళిలో ఇలా అన్నారు – తిరుక్కణ్ణపురంలో ఆయనను దర్శించుకొన్నవారు పరవశులై ఆయన సౌందర్యానికి దాసులవుతారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కస్య బ్రహ్మణః అంతః అస్మాత్ ఇతి కాన్తః.** 'క' అనగా బ్రహ్మ. సృష్టికర్త. అటువంటి బ్రహ్మ ఆయుఃకాలాంతంలో, పరార్థం చివర, 10 లక్షల కోట్ల సంవత్సరాలలో – బ్రహ్మనుకూడ లయము చేయవాడు కాంతుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'కాంతి' అనగా ప్రకాశము (కని – దీప్తి కాంతి గతిషు) అనే అర్థంలో, అన్నిచోట్లా ఉండి అంతటా ప్రకాశించేవాడు కాంతుడు.

661. కృతాగమః

- పవిత్ర మంత్రాలను మంత్రద్రష్టలకు తెలిపినవాడు.
- పాంచరాత్రాగమమును ఉపదేశించినవాడు.
- శ్రుతులను, స్మృతులను ప్రసాదించినవాడు.
- ఆయననుండి కృతయుగము ఆవిర్భవించింది.
- కేశిని వధించి, విజయంతో గోపకులంలో ప్రవేశించినవాడు.
- వారు కోరిన రూపాలలో మరల మరల భక్తులకు దర్శనమిచ్చేవాడు.
- బౌద్ధ, జైన ఆగమములను బోధించినవాడు (795వ నామమునకు, బుద్ధావతార పరంగా వ్యాఖ్య)

ఓం కృతాగమాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

70వ శ్లోకము. 61వ నామము. కృతాగమః – **కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః**

84వ శ్లోకము. 795వ నామము. కృతాగమః – **ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – స్వచ్ఛమైన మనస్సు కలిగినవారికి, అనగా మంత్రద్రష్టలకు, మంత్రములను ప్రకటించినవాడు కృతాగముడు. మంత్రము అనగా భగవంతుని స్వరూపమే.

మంత్రవిద్యా వ్యంజకత్వాత్ కృతాగమః – అనేకమైన మంత్రవిద్యలను ప్రకటించినవాడు కృతాగముడు.

కృతః ఆగమః యేన సః కృతాగమః – మంత్రవిద్యను ఉపదేశించినవాడు.

నానామంత్రమయీం దివ్యం వ్యంజయత్వమాత్మానాం – అనేక విధాలైన మంత్రములను ప్రవచించినవాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కృతో విరచిత ఉపదిష్టో వా ఆగమః పాంచరాత్ర శాస్త్రమ్ యేన ఇతి కృతాగమః.**పాంచరాత్రాగమమును ఉపదేశించినవాడు కృతాగముడు.

వైష్ణవాగమములు 4 విధములు (1) వైఖానసము (2) పాంచరాత్రము (3) ప్రతిష్ఠాసారము (4) విజ్ఞాన లలితము. మహాభారతము శాంతిపర్వములోని నారదీయాశ్వాసము మనకు పాంచరాత్రం గురించి లభిస్తున్న మొట్టమొదటి ప్రస్తావన. శ్రీమన్నారాయణుని పర, వ్యూహ అవతారముల గురించి పాంచరాత్రాగమంలో ఉన్నది. యజ్ఞాదులకు బదులుగా అర్చామూర్తి అర్చన పాంచరాత్రంలో ప్రధానవిషయం. పాంచరాత్రము ప్రకారము భగవంతుడు ఐదు రూపాలలో ఉంటాడు –

(1) పరరూపము – పరబ్రహ్మము, పురుషోత్తముడు, పరవాసుదేవుడు (వ్యూహవాసుదేవుడు అనగా పరవాసుదేవుని ఒక స్వరూపము). యోగులు ధ్యానంలో దర్శించేది పరరూపము. నిరాకార, ఆదిమధ్యాంత రహిత సచ్చిదానంద పరబ్రహ్మముయొక్క ఒక రూపము పరరూపము.

(2) వ్యూహరూపము లేదా వ్యూహావతారములు – శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల గుణగణములు ప్రకటితమైన నాలుగు వ్యూహములు

వాసుదేవుడు – ఆరు గుణముల పరిపూర్ణమూర్తి

సంకర్షణుడు – జ్ఞాన, గుణ బల సంపన్నుడు.

ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్య, వీర్య గుణసంపన్నుడు.

అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజో బలసంపన్నుడు.

అంటే సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములు కేవలం రెండేసి గుణాలు మాత్రం కలిగి ఉంటాయని కాదు. ప్రతివ్యూహమూ వాసుదేవవ్యూహ సమానమే. కాని, ఆయా వ్యూహాలలో రెండేసి గుణాలు ప్రత్యేకంగా ప్రకటితమౌతాయి.

(3) అవతార రూపములు లేదా విభవమూర్తులు – ఈ అవతారములు అనిరుద్ధ వ్యూహమునుండి, లేదా వాసుదేవ వ్యూహమునుండి లేదా మూడు వ్యూహములనుండి ప్రభవించును.

(4) అంతర్యామి అవతారము – హృదయపద్మములో స్థితుడైయున్న అనిరుద్ధుడు.

(5) అర్చావతారము – పాంచరాత్ర విధానము ప్రకారము ప్రతిష్ఠింపబడిన అర్చామూర్తి సాక్షాత్తు విష్ణువు అవతారమే (కేవలం ప్రతిమ కాదు).

పాంచరాత్రాగమము ప్రకారము భగవంతునికి ఆరువిధములుగా ప్రపత్తి చేయవచ్చును.

(1) ఆత్మ నిక్షేపము (న్యాసము) – భగవంతునకు సంపూర్ణముగా శరణాగతి చేయుట. అంతా భగవంతుని అధీనంలో ఉందని తెలుసుకోవడం.

(2) కార్పణ్యము – తన అజ్ఞానమును, మాలిన్యమును గుర్తెరిగి, విధేయులైన దాసులగుట.

(3) మహావిశ్వాసము – భగవంతునిపట్ల, అతని రక్షణ పట్ల అచంచలమైన విశ్వాసము.

(4) గోప్తృత్వము – కేవలం శ్రీమన్నారాయణుడే సంపూర్ణ రక్షకుడని, ఆయన తప్పక మనలను కాచునని నమ్మకము.

(5) ప్రాతికూల్య వివర్జన – భగవంతునికి, ఆయన సృష్టికి కష్టం కలిగించే పనులను చేయకుండా ఉండడం.

(6) అనుకూల్య నిశ్చయము – సకల జీవులకు హితం చేయాలన్న నిశ్చయము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'ఆగమములు' అనగా శృతులు, స్మృతులు. కృతాగముడు అనగా శృతులకు, స్మృతులకు ఆద్యుడు. **శృతి స్మృతీ మమ్మైవాజ్ఞే** – అని భగవంతుని మాటలనే శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ఉత్తరపీఠికలో – **వేదాః శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్ సర్వం జనార్దనాత్** – అని ఉంది.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య – దివ్యప్రబంధము పెరియతిరుమొళి (2.8.5)లో ఇలా ఉన్నది – ఆయన ఎనలేని దయతో దేవతలకు, మానవులకు వేదాలను, వేదాంత సూత్రాలను, ఇతిహాసాలను, కల్పసూత్రాలను, వ్యాకరణాన్ని, మీమాంసను, ఇత్యాదులను ప్రసాదించాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – కృతయుగమునకు మూలము కృతాగముడు. మహాప్రళయంలో అన్నీ లయమైపోగా మరల కృతయుగంతో సృష్టి ఆరంభమౌతుంది. (ఇంతకు ముందు నామము 'కాంతః' అనగా బ్రహ్మకు కూడా అంతమైనవాడు అన్నఅర్థాన్ని గమనింపనగును).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభషణ – కృ-హింసాయాం -చంపుట; గమ్-గతౌ - వెళ్ళుట; కేశి అనే రాక్షసుని సంహరించిన పిదప చిన్నికృష్ణుడు విజయంతో గోకులంలోని బంధుమిత్రుల పరివారంలోనికి ప్రవేశించాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కృ-కరణే - చేయుట; గమ్-గతౌ - వెళ్ళుట; **కృత ఆగమో యేన స కృతాగమః.** తన భక్తులు తనను స్తుతించినపుడు మరల మరల వారు కోరిన రూపాలలో వారికి దర్శనమిచ్చేవాడు. ఇందుకు ఆయన ఉదాహరించిన ఋగ్వేద మంత్రము (8.3.13,14)

కదు స్తువంతర్తయన్త దేవతాఋషిః కో విప్రా ఊహతే
కదా మఘవన్ ఇంద్రసువన్తః కదుస్తువన్తః ఆగమః
నిన్ను ఎలా స్తుతించాలి? ఎలా స్తుతిస్తే నువ్వలా ప్రత్యక్షమౌతావు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆగమములు, వేదములు వంటి దర్శనములు భగవంతునిచే స్వయముగా ప్రసాదింపబడినవి. వాటిద్వారా జ్ఞానాన్ని పొంది భగవంతునివైపు ప్రయాణం సాగింపవచ్చును.

బలభద్రుడు, సుభద్ర, జగన్నాధుడు. వికీపీడియా చిత్రం.

662. అనిర్దేశ్యవపుః

- నిర్ణయింప జాలని, వర్ణింప వీలుకాని శరీరము కలవాడు.
- యుగములకు తగిన శరీరము ధరించి అవతరించేవాడు.
- సృష్టికి బీజము వేయువాడు.

ఓం అనిర్దేశ్యవపుషే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.
19వ శ్లోకము. 179వ నామము. అనిర్దేశ్యవపుః – **అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమాన్ అమేయాత్మా మహాద్రిధృక్**
70వ శ్లోకము. 662వ నామము. అనిర్దేశ్యవుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోऽనంతో ధనంజయః**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ నిర్వచనము – **న నిర్దేశితుమ్ శక్యమ్ వపుః యస్య ఇతి అనిర్దేశ్యవపుః.** మనసుకు, మాటలకు అందని శరీరము కలవాడు.

19వ శ్లోకము, 179వ నామము వ్యాఖ్యానములో శ్రీభట్టులు మౌలసంహితనుండి ఉదహరించారు. మన శరీరాలు పంచభూతాలు, మహత్, అహంకారములతో నిర్మిమయ్యాయి. మనకు బుద్ధి, మనసు, శరీరము, అవయవాలు ఉంటాయి. మరి భగవానుని శరీరం దేనితో చేయబడింది? ఇందుకు జవాబు – భగవానుని శరీరం భగవానుని శరీరం చేతనే చేయబడింది. మరేమీ కాదు. కనుక ఆయన శరీరాన్ని వేరే దేనితోనూ వర్ణించలేము. అనగా ఆయన అనిర్దేశ్యవపుషుడు. ఆయన శరీరం జ్ఞానస్వరూపం, ఈశ్వర స్వరూపం, శక్తి స్వరూపం. అన్నిప్రక్కలా ప్రకాశిస్తున్న వస్త్రం లాంటిది. అన్ని విధాలా మధురమైన తేనెలాంటిది. అన్నిదిశలా వెలుగుతున్న బంగారంలాంటిది. లోనా బయటా అన్నివైపులా సుందరమైన సౌధంలాంటిది. భగవానుడు సంపూర్ణ ఈశ్వరస్వరూపుడు. ఆయన ఏది కావాలనుకుంటే అది అవుతాడు. ఇలా ఎన్ని విధాలుగా చెప్పుకుంటూ వెళ్ళినా ఆయనను వర్ణించేందుకు ఉపమానాలు చాలవు. ఎందుకంటే ఆయన అనిర్దేశ్యవపుషుడు.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (1.2.10-12)నుండి కూడా ఉదాహరించారు – ఆయన మన ఇంద్రియాల జ్ఞానానికి అతీతుడు. సర్వోత్తముడు. పరమాత్ముడు. స్వయంభువు. రూపవర్ణాది గుణములకు అతీతుడు. జననము, మార్పు, క్షీణత, అంతము వంటివానికి లోబడని కాలాతీతుడు. అంతటా ఉండేవాడు. అన్నీ ఆయనలోనే ఉంటాయి.... **వర్జితః శక్యతే వక్తుమ్ యః సదా అస్తి**

ఇతి కేవలమ్ – ఆయన ఎల్లప్పుడూ ఉంటాడని మాత్రం చెప్పి, ఆయనను వర్ణించడం మనవల్ల కాదని చెప్పుకొని ఊరుకోవడం తప్పితే మనం చేయగలిగినదేమీ లేదు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **అనిర్దేశ్యమ్ పరమ సుఖమ్** (కఠోపనిషత్తు 2.2.14) – ఆయనను ఎరిగినవారు ఆయనను వర్ణించడానికి మాటలు చాలవని సరిపెట్టుకొంటారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదారించిన ఆళ్వారుల పాశురాలలో ఇది చక్కగా తెలుస్తుంది. శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వార్ – తిరునేడుంటాండకం 3 – తన సృష్టిపట్ల ఆయన కరుణ అపారమైనది. నిండుగా నీటిని మోస్తున్న మేఘాలవలె నల్లని రంగు గలవాడాయన. త్రేతాయుగంలో ఆయనరంగు ఎరుపు. కృతయుగంలో శంఖంలాంటి తెలుపు. ప్రతియుగంలోను భక్తులు ఆయన అవతరించిన రూపంలో ఆయనను అర్చింపవచ్చును. అంతేకాని ఆయన అసలురూపం ఏమిటో తెలియదు. ఈ నీలమేఘశ్యాముని, ఈ అరుణనేత్రుని భక్తులు తమకు ఇచ్చవచ్చినరీతిలో వర్ణిస్తారు. కాని ఆయన నాకు ప్రత్యక్షమైన రూపాన్ని ఎవరూ వర్ణించలేరు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్ – (తిరువైమొళి 8.8.2) ఇదీ ఇదీ అని వర్ణించే గుణం కాదు ఆయనది. (తిరువైమొళి 1.6.3) ఆయనకంటె ఉన్నతమైనది గాని, సమమైనదిగాని ఏదీ లేదు. (పెరియతిరుమొళి 8.1.2) ఆయనకు పోలిక ఏదీ లేదు. (తిరువైమొళి 6.3.9) తిరువిణ్ణాగరంలోని ప్రభువు **'తాన్ ఒప్పార్ ఇల్ అప్పన్'**. తిరువైమొళి 3.8.8లో కూడా ఇదే భావం ఉంది. మహానుభావులైన ఆళ్వారులు తమకు కలిగిన దివ్యమైన అనుభవాలను మాటల్లో చెప్పలేకపోవడం ఇలా అనేక సందర్భాలలో దివ్యప్రబంధాలలో చూడవచ్చును.

తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లి 4 – **యచో వాతే నివర్తన్తే అప్రాప్త మనసా సహ** – ఆయనను మాటలతోను, మనసుతోను తెలుసుకొనలేము. అనుభవంద్వారా మాత్రమే తెలిసికొనవచ్చును.

కేనోపనిషత్తు 1.5-9 – బ్రహ్మముద్వారా వాక్కు సాధ్యమగుచున్నది. కాని మాటలద్వారా బ్రహ్మమును వర్ణించడం సాధ్యం కాదు. బ్రహ్మమువలన మనకు చూపు లభిస్తున్నది. కాని బ్రహ్మమును చూడలేము.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు 4.5 – ఆత్మ మనసుకంటె వేగమైనది. కనుక మనసుకు అందదు. ఇంద్రియాలద్వారా తెలియరానిది. అది చలిస్తుంది కాని నిశ్చలమైనది. అజ్ఞానులకు దూరంగా ఉంటుంది. జ్ఞానులకు అందుబాటులో ఉంటుంది. అది లోపల, బయట ఉంటుంది.

ప్రస్తుత (662వ)నామం వివరణలో భగవంతుడు యుగానుసారం వివిధరూపాలలో అవతరిస్తాడని వివరించారు. **యుగానుసారి రూపత్వాత్ అనిర్దేశ్యవపుః**. ఆయా యుగములకు తగిన శరీరం ధరించి అవతరించేవాడు. కనుక ఆయన శరీరం ఇది అని చెప్పలేము. సోమకుని సంహరించడానికి చేప అయినాడు. క్షీరసాగరమథన సమయంలో శ్రీకూర్మరూపం ధరించాడు. శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని ఉద్ధరించాడు. శ్రీరాముడై రావణుని అంతమొందించాడు. మరియు సృష్టిలోని అన్ని రూపములు ఆయనవే. అతని రూపం ఇది అని చెప్పజాలము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలు చెప్పారు – (1) శ్రీహరి విరాట్ స్వరూపుడు. జననము, వృద్ధాప్యము, అంతము లేనివాడు. అంతటా లోపల, బయట వ్యాపించినవాడు. అందరిలోను ఉన్నవాడు. ఇదే ఆయన అనిర్దేశ్య వపుత్వము (2) వప్-బీజ సంతానే ఛేదనే చ – విత్తుట – అనిర్దేశ్యమైన అనగా తెలియరానివాడు మరియు సృష్టికి విత్తనం వేయువాడు. అనిర్దేశ్యవపుషుడు.

663. విష్ణుః

- అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు.

ఓం విష్ణవే నమః.

ఈ పుణ్యదివ్యనామము ఈ స్తోత్రములో మూడుమార్లు చెప్పబడినది.
1వ శ్లోకము. 2వ నామము. విష్ణుః – **విశ్వమ్ విష్ణుః వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః**
28వ శ్లోకము. 259వ నామము. విష్ణుః – **వృషాహీ వృషభో విష్ణుః వృషపర్వా వృషోదరః**
70వ శ్లోకము. 663వ నామము. విష్ణుః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరోఽనంతో ధనంజయః**

విష్ణు సంపూజనాన్నిత్యం సర్వం పాపం ప్రణశ్యతి – విష్ణువనగా సర్వాంతర్యామి. సర్వవ్యాపకుడు. విష్ణువును పూజిస్తే సకల పాపములు నశిస్తాయి.

స్వశక్త్యా జగతో వ్యాప్తే యద్వా విక్రమణాత్స్వతః విష్ణుః స్మృతో విశేషణః – స్వశక్తి చేతనే ప్రపంచమంతా వ్యాపించియుండువాడు. ముల్లోకములు ఆక్రమించినవాడు.

వేవేష్టి వ్యాప్నోతి విష్ణుః – లోకమంతా వ్యాపించినవాడు.

యస్మాద్విష్టమిదం సర్వం తస్య శక్త్యా మహాత్మనః తస్మాత్ స ప్రోచ్యతే విష్ణుః విశేర్ధాతోః ప్రవేశనాత్ . ఆ మహనీయుడు తన శక్తిచేతనే ఈ జగత్తంతా వ్యాఫించియున్నాడు. అతడే విష్ణువు (ఆదిత్య పురాణము). 'విశ్' అనే ధాతువునకు 'ప్రవేశము'అనే అర్థమున్నది.

వ్యాప్య మే రోదసీ పార్థ కాంతిరభ్యధికా స్థితా
క్రమణాద్వాప్యహం పార్థ విష్ణురిత్యభి సంజ్ఞితః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము.
అర్జునా! భూమ్యాకాశాలు వ్యాపించినదై, నా వైభవము మిక్కిలి అధికమై ఉన్నది. రెండు అడుగులలో భూమ్యాకాశాలు ఆక్రమించాను. ఈ విధంగా నన్ను విష్ణువంటారు.

(డా. క్రోవి పార్థసారధి రచన 'శ్రీకైవల్య సారధి'నుండి) మహానారాయణోపనిషత్తులో బ్రహ్మ ఇలా శ్రీమహావిష్ణువును స్తుతించాడు – దేవదేవా! పరమతత్వరహస్యాన్ని వివరించేవారు నీకన్న మరొకరు లేరు.

నీవే సర్వజ్ఞుడవు. నీవే సర్వ శక్తివి. నీవే సర్వాధారుడవు. సర్వ స్వరూపుడవు. నీవే సర్వేశ్వరుడవు. నీవే సర్వప్రవర్తకుడవు. నీవే సదసదాత్మకుడవు. నీవే అంతర్ బహిర్ వ్యాపకుడవు. సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైనవాడవు. మహత్తులన్నింటిలోకీ మహత్ అయినవాడవు. నీవే మూలవిద్యవు. నీవే విద్యాధారకుడవు. నీవే విద్యావేద్యుడవు. విద్యాతీతుడవు. సర్వకారణ కారకుడవు నీవే. సర్వకారణ వ్యష్టి సమిష్టికుడవు నీవే. అఖండానందుడవు. పరిపూర్ణుడవు. నిరతిశయానందుడవు. తురీయుడవు. నీవే అఖిలశాస్త్ర విదుడవు. నీవే బ్రహ్మవు. నీవే రుద్రుడవు. సర్వదేవతా స్వరూపము నీవే. సర్వ ఆగమముల సారము నీవే. అమృతమయుడవు. సర్వప్రపంచము నీవే. మోక్షము నీవే. మోక్షసాధనము కూడా నీవే. సర్వప్రాణి స్వరూపడవు. నీవే సర్వవ్యాపివి.

664. వీరః

- వీరుడు. శక్తిమంతుడు.
- భక్తుల హృదయాలలోనికి వేగంగా ప్రవేశించేవాడు.

- ఆయన ఎదుట శత్రువులు పారిపోతారు.

ఓం వీరాయ నమః

ఈ స్తోత్రంలో 'వీరః' నామము రెండు లేదా మూడుమార్లు వస్తుంది.

43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**

67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః **– కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః** (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)

70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'అజ' అనే ధాతువునకు 'గతి క్షేపణయో' అనగా నడిపించుట, ప్రయోగించుట, చొనుపుట అనే అర్థాలున్నాయి (అష్టాధ్యాయి 2.4.56) ప్రకారం). కొన్నిచోట్ల 'అజ' ధాతువునకు బదులు 'వీ' ధాతువును వాడవచ్చును. తన భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయడానికి భగవంతుడు తన వీరత్వమును ప్రయోగిస్తాడు. **రక్షాం అతిభయ చలన హేతుత్వాత్ వీరః.** అని శ్రీ భట్టులు అన్నారు. అనగా భగవంతుడు తన భక్తులను రక్షించడానికి వారి శత్రువులను భీతావహులను చేస్తాడు. ఇక్కడ కూడా భగవంతుని భక్తవాత్సల్యం చెప్పబడింది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ –**వీరయతే ఇతి వీరః. రిపు దమనాయ విక్రమతే. వీరస్యా సాధు దుఃఖహా.** సజ్జనులను బాధించేవారిని తన చక్రాయుధంతో నశింపజేస్తాడు**. అజతి క్షిపతి హినస్తీతి వీరః.**

ఆజ్ఞా ప్రతీక్ష కేనైవ గదా **చక్రద్వయేన తు ప్రేరితేన హినస్త్యాశు సాధు సత్తమ కారిణః**

తన ఆజ్ఞ కోసం ఎదురు చూసే చక్రాది ఆయుధములు ప్రయోగించి సాధువులను హింసించేవారిని సంహరించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వీ గత వ్యాప్తి ప్రజన కాంత్యసన ఖాదనేషు.** 'వీ' అనే ధాతువునకు గతి (గమనము), వ్యాపించుట, జననము, కాంతి, పారద్రోలుట, భుజించుట అనే అర్థాలున్నాయి. ఇలాంటి గుణములు ఉన్నందున (గత్యాదిమత్వాత్) ఆయన వీరుడయ్యాడు. ఆయన ఎంతో వేగంగా భక్తుల హృదయాలలో ప్రవేశిస్తాడు. ఎంతో వేగంగా భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేస్తాడు. ఈ గుణానుభం శ్రీనరసింహావతారాన్ని స్మరిస్తే అర్థమవుతుంది. అంతే కాకుండా ఆయన అంతటా వ్యాప్తిచెందియున్న తేజోమయుడు. ప్రళయకాలంలో జగత్తునంతటినీ భుజిస్తాడు.

అమరకోశంలో చెప్పబడిన అర్థాలు – **విరుద్ధాన్ రాతి హన్తి ఇతి వీరః.** శత్రువులను నాశనం చేయువాడు వీరుడు. **విద్విష్టాన్ ఈరయతి ఇతి వీరః.** శత్రువులు భీతులై తమ వెన్ను చూపిస్తూ పారిపోయేలా చేసేవాడు వీరుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – బాహ్యశత్రువులకంటె అంతఃశత్రువులను జయించడానికి ఎక్కువ బలం (వీరత్వం) కావాలి. వీరుడైన భగవంతుని ధ్యానించి కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, భయాదులను జయించవచ్చును.

665. అనంతః

- అంతము లేనివాడు.
- దేశ కాలాదులచేత, మరి దేనిచేతను పరిచ్ఛిన్నుడు కానివాడు.
- ఎవరికీ అంతు తెలియని గుణసంపన్నుడు.
- పరిశుద్ధమైన మనసు లేనివారికి అందరానివాడు.

ఓం అనంతాయ నమః

70వ శ్లోకము. 665వ నామము. అనంతః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

95వ శ్లోకము. 889వ నామము. అనంతః (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము) – **అనంతః హుతభుక్ భోక్తా సుఖదో నైకదోఽగ్రజః**

శ్రీ వైష్ణవులు నిరంతరం స్మరించే మూడు నామములలో – **అచ్యుత, అనంత, గోవింద** నామములలో – ఇది ఒకటి.

ఈ 665వ నామమునుండి 683వ నామమువరకు భగవంతుని అనంత విభూతులను తెలిపే నామములుగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఆ నామములు –

అనంతః, ధనంజయః, బ్రహ్మణ్యః, బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మా, బ్రహ్మ, బ్రహ్మవివర్ధనః, బ్రహ్మవిత్, బ్రాహ్మణః, బ్రహ్మీ, బ్రహ్మజ్ఞః, బ్రాహ్మణప్రియః, మహాక్రమః, మహాకర్మా, మహాతేజః, మహోరగః, మహాక్రతుః, మహాయజ్వా, మహాయజ్ఞః, మహాహవిః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **న అస్య దేశ కాల వస్తుతః అవధయః సన్తి ఇతి అనంతః**. దేశము, కాలము, వస్తువు వంటి అవధులు లేనివాడు అనంతుడు. **దేశతః కాలతోవాపి గుణతో వస్తుతోఽపివా అవధిర్యస్య నాస్తీతి సోఽనంతః స్సముదాహృతః**

హన్త తే కథయిష్యామి దివ్యాహ్యాత్మ విభూతయః
ప్రాధాన్యతః కురుశ్రేష్ఠః నాస్త్యంతో విస్తరస్య మే – గీత 10.19
ఓ అర్జునా! నా దివ్య విభూతుల విస్తృతికి అంతమే లేదు. వాటిలో ప్రధానమైనవాటిని కొన్నింటిని మాత్రమే నీకు తెలుపుచున్నాను.
శ్రీ భట్టులు శ్రుతులనుండి కూడా ఉదాహరించారు. ఇవన్నీ బ్రహ్మము అనంతమని తెలుపుచున్నవి –
సత్యమ్ జ్ఞానమ్ అనంతమ్ బ్రహ్మ – తైత్తరీయ. ఆనంద 1
అథై తస్యైవ అంతో నాస్తి తత్ బ్రహ్మ – తైత్తరీయ. యజుర్ 7.3.4

శ్రీ శంకరులు 'అనంత' నామమునకు చెప్పిన మరొక కారణము – **వ్యాప్తిత్వాత్, నిత్యత్వాత్, సర్వాత్మత్వాత్, దేశతః, కాలతః, వస్తుతశ్చ అపరిచ్ఛిన్నః అనంతః.** దేశము చేతను, కాలము చేతను, వస్తువుచేతను, పరిచ్ఛిన్నుడు కానివాడు అనంతుడు. ఇక్కడ ఉన్నంతలో అక్కడ లేడనలేము. ఇప్పుడుంటే అప్పుడు లేడనలేము. ఈ గుణాలున్నాయి గనుక ఆ గుణాలు లేవనలేము. ఇందులో ఉన్నాడు గనుక అందులో లేడనలేము. కనుక భగవానుడు అనంతుడు. శ్రీ శంకరులు విష్ణుపురాణము (2.5.24) నుండి కూడా ఉదాహరించారు – **గంధర్వాప్సరసః సిద్ధాః కిన్నరోరగ చారణాః నాఽన్తమ్ గుణానామ్ గచ్ఛన్తి తేన అనంతః అయం అవ్యయః.** గంధర్వులు, అప్సరసలు, సిద్ధులు, కిన్నరులు, నాగులు, చారణులు ఎవరైనా ఆయన గుణముల అంతమును చూడలేదు. కనుక అవ్యయుడైన భగవంతుడు అనంతుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 1.3.5 – భగవంతుని కళ్యాణగుణములకు అంతము లేదు. ఆయనే అన్నింటికీ మూలము. ఆయనకు అంతము లేదు. తిరువైమొళి 1.1.4 – మనమంతా ఆయనే. అతడు ఇతడు అని, ఆమె ఈమె అనీ, అది ఇది అనీ మనం వేరువేరుగా తలచేవన్నీ భగవంతుడు, మరియు భగవంతుడు మాత్రమే. మంచి చెడు వస్తువులు, అక్కడి ఇక్కడి వస్తువులు, వచ్చేవి పోయేవి అన్నీ ఆయనే. ఇవన్నీ ఆయన దివ్యవైభవంలో భాగాలే.

మరికొన్ని ఉదాహరణలు – భగవంతుడు భూత భవ్య భవన్నాధుడు. అన్నింటికంటే ఆద్యుడు. ఇప్పుడున్నాడు. ఎప్పటికైనా ఉంటాడు. **నిత్య నిత్యో నిత్యానామ్** – కఠోపనిషత్తు 2.2.13

ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢః సర్వవ్యాపీ చ భగవాన్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.11
నైవ స్త్రీ న పుమాన్ ఏష – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 5.10

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **అవిశుద్ధ మనసామ్ అనికటత్వాత్ అనంతః.** శుద్ధమైన మనస్సు లేనివారికి అందనివాడు అనంతుడు.

666. ధనంజయః

- అన్ని ధనములకంటె అధికమైన పెన్నిధి.
- దిగ్విజయము కావించి విశేషధనమును అర్జించిన అర్జునుడు.

ఓం ధనంజయాయ నమః

ఆయనను మించిన ధనము లేదు. భక్తులు మణిమాణిక్యాలను చిన్నచూపు చూసి శ్రీనివాసుని కోరుకుంటారు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **ప్రేప్సోపార్జన లోభాది యోగ్యత్వాధిక్యతస్తతః మణి మౌక్తిక రత్నాని హేమ రూప్యాదికం ధనమ్**

యోऽధః కరోతి సతతం ధనంజయ ఇతీరితః – ధనార్జన, లోభము మానవులకు సహజము. కాని ఆయననుగురించి తెలుసుకొన్నవారు మణిమాణిక్యాలను, రత్నాలను, బంగారాన్ని, ధనాన్ని తక్కువ చేస్తారు. కేవలం భగవంతుని కోరుకుంటారు.

స్వామిదేశికన్ వైరాగ్యపంచకంలో ఇలా ఉంది – **ధనంజయ వివర్ధనమ్ ధనముదూఢ గోవర్ధనమ్ సుసాధనమ్ అబాధనమ్ సుమనసామ్ సమారాధనమ్.** గోవర్ధనగిరిని సునాయాసంగా ఎత్తినది, అర్జునునికి మహత్వము కలిగించినది, ఎన్నటికి తరగనిది, శుద్ధాత్ములకు సదా సంపూర్ణానందాన్ని కలిగించేది, ఇష్టకామ్యాలను అనుగ్రహించేది, అదే నిజమైన ధనము.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 10.7.2 – ఆయనే నాకు తేనె, పాలు, చక్కెర, అమృతము, అంతాను.

అర్జునుని మరొకపేరు ధనంజయుడు. ధర్మరాజుయొక్క రాజసూయయాగం కొరకు పెక్కు రాజులను జయించి బోలెడు ధనాన్ని తెచ్చినందుకు ఈ పేరువచ్చింది. కనుక భగవానుని అర్జున విభూతి ధనంజయుడని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. **వృష్ణీనాం వాసుదేవోऽస్మి పాండవానాం ధనంజయః మునీనామప్యహం వ్యాసః కవీనాముశనాకవిః** – గీత 10.37. వృష్ణివంశజులలో వాసుదేవుడను నేను. పాండవులలో ధనంజయుడను నేను. అనగా నీవే నేను. మునులలో వేదవ్యాసుడను నేను. కవులలో శుక్రాచార్యుడను నేను.

భగవంతుని నామములను పెక్కురు భక్తులు, వ్యాఖ్యాతలు తమ తమ దృష్టి ప్రకారము అనుభవించి ఆనందించారు. గౌడీయ వైష్ణవ సంప్రదాయానికి చెందిన శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఈ నామములను అధికంగా శ్రీకృష్ణచరిత్ర ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఈ 'ధనంజయ' నామమునకు ఆయన చెప్పిన వ్యాఖ్య – **కంస సంపదో ధనాని జయతి, జిత్వా ఉగ్రసేనాయ దదాతి ఇతి ధనంజయః.** కంసుని వధించి, అతని ధనాన్ని జయించి ఉగ్రసేనునికి ఇచ్చినవాడు ధనంజయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సకల జగత్తు అంతా ఆయనదే. ఆయన అధీనంలోనే ఉన్నది. కనుక సంపద అంతా ఆయనదే. అందువలన శ్రీహరియే ధనంజయుడు.

శివసముద్రం ఆలయంలో శ్రీ రంగనాథస్వామి. వికీపిడియా చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Madyaranga_Ranganatha_temple.JPG

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మవివర్ధనః |
బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మీ బ్రహ్మజ్ఞో బ్రాహ్మణప్రియః || (71)

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి) పవిత్రమైన ఈ పుణ్యశ్లోకము దశవిధ బ్రహ్మనామములతో ప్రసిద్ధమగుచున్నది. కొండచరియలనుండి దివ్యనాదములతో జలజల పారు సెలయేటిమ్రోతలవలె మనోజ్ఞములగు శబ్దాలంకార శోభలతో వెలుగందుచున్న దివ్యశ్లోకములలో నిదియొకటి. ఉచ్చారణమాత్రము చేతనే వాక్శుద్ధి కలుగును. తద్వారా చిత్తశుద్ధియును కలుగును.

ఈ శ్లోకంలోని నామముల అర్థాలను తెలుసుకొనేముందుగా 'బ్రహ్మ' అనే పదమును కొంచెం పరిశీలించడం మంచిది. ఈ పదానికి మూలధాతువు 'బ్రహ్' – అనగా చాలా పెద్ద, గొప్ప, శక్తివంతమైన, వృద్ధిగల - వంటి అర్థాలున్నాయి. **తపో వేదశ్చ విప్రశ్చ జ్ఞానమ్ చ బ్రహ్మసంజ్ఞితమ్.** బ్రహ్మ అనగా తపస్సు, వేదములు, పండితులైన బ్రాహ్మణులు, జ్ఞానము వంటి అర్థాలున్నాయి. జగత్ప్రభువు, వేదము, ప్రకృతి, ఆత్మ (జీవుడు) వంటి అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి. 'జీవుడు' అనే అర్థాన్ని భగవద్రామానుజుల సంప్రదాయంలో విశేషంగా గ్రహిస్తారు. ఎందుకంటే జీవుడు స్వతస్సిద్ధముగా అనంతశక్తిమంతమైన బ్రహ్మముకంటె వేరుకాదు. జీవుడు శరీరంలో బద్ధుడైయున్నందున తాత్కాలికముగా జీవునికి పరిమితులు ఏర్పడుతాయి. ఆత్మ నిజానికి అనంతవ్యాప్తి (infinite extensiveness) గుణమును కలిగిఉంది కాని శరీరబద్ధమైనందున ఆయా పరిమితులు సంక్రమిస్తాయి.

'బ్రహ్మ' అనే పదాన్ని నామవాచకంగా తీసుకుంటే త్రిమూర్తులలో ఒకరైన 'చతుర్ముఖ బ్రహ్మ'ను సూచిస్తుంది. మరియు చతుర్ముఖబ్రహ్మను సృష్టించే విషయంలో శ్రీమహావిష్ణువును సూచిస్తుంది.

ఈ శ్లోకంలోని వేరువేరు నామముల వ్యాఖ్యలు పైన చెప్పిన వివిధ అర్థాలపై ఆధారితమై ఉన్నాయి. భాష్యకారుల దృక్పథాలనుబట్టి వ్యాఖ్యానాలలో భేదాలను గ్రహింపవచ్చును.

667. బ్రహ్మణ్యః

- అచేతన, చేతనములకు, అనగా ప్రకృతి, ఆత్మలకు హితము కూర్చువాడు.
- తపమునకు, వేదములకు, విప్రులకు, జ్ఞానమునకు హితము కూర్చువాడు.

ఓం బ్రహ్మణ్యాయ నమః

పాణిని అష్టాధ్యాయి (5-1) సూత్రములు 4 నుండి 7 వరకు – 'యత్' అను ప్రత్యయమువలన 'మంచిచేయుట' అనే అర్థం వస్తుంది. ముఖ్యంగా 5.1.7 సూత్రము – **ఖల యవ మాష తిల వృష బ్రహ్మణః చ (యత్)**. కనుక 'బ్రహ్మణ్య' అనగా 'బ్రహ్మన్'కు మంచి చేయువాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – జీవునకు, ప్రకృతికిని హితము కూర్చువాడు బ్రహ్మణ్యుడు. **జీవాత్మా ప్రకృతిశ్చాపి బ్రహ్మేతి వ్యపదిశ్యతే తాభ్యాం యస్థితి భోగాదే సర్వావస్థాను కారణమ్ బ్రహ్మణ్య స్స చ విజ్ఞేయః సప్తార్ణో భోగదాయకః** - జీవాత్మ, ప్రకృతి రెండూ 'బ్రహ్' అనబడతాయి (చాలా పెద్దవి, విశాలమైనవి, విస్తారమైనవి, శక్తివంతమైనవి). ఆరెండింటియొక్క స్థితికి, భోగానికి కారణమైనవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. భోగప్రదము. ఓం బ్రహ్మణ్యాయ నమః.

ప్రకృతి, జీవుడు, పరమాత్మ (అన్నీ బ్రహ్మములే) ఎంత బృహత్తరములైనవో శ్రీ నమ్మాళ్వారు చెప్పారు. తిరువైమొళి 10.10.10 – మహత్తు, అహంకారాదులుగా రూపొంది విశ్వమంతా వ్యాపించిన అనంత మూలప్రకృతికి అంతరాత్మయైనవాడా! మూలప్రకృతికంటే విస్తారమైనదానిని అధిగమించి అవతరించిన మరియు జ్ఞానానంద తేజోమయమైన జీవాత్మకు అంతరాత్మయైనవాడా! ఈ రెండింటిని ఆవరించి ప్రకాశించే సచ్చిదానంద సంకల్ప జ్ఞానస్వరూపుడా! నీలో లీనం అవ్వాలనే నా కోరిక నీ సంకల్పజ్ఞానముకంటే బలీయమైనది. కాని ఇప్పుడు నీవు నన్ను నీలో లీనం చేసుకొంటున్నావు. అనంతామృతసాగరంలో నేనొక బిందువును. నా కోరిక నెరవేరింది.

ఈ పాశురంలో మొదటిపంక్తి ప్రకృతియొక్క బృహద్గుణాన్ని సూచిస్తుంది. రెండవపంక్తి ఆత్మజ్ఞానంయొక్క బృహద్గుణాన్ని సూచిస్తుంది. మూడవపంక్తి ఆత్మయొక్క బృహద్గుణాన్ని సూచిస్తుంది. బ్రహ్మమును పరమాత్మునిగా భావిస్తే గనుక తనకు చిత్, అచిత్ అనే భేదాలున్నాయి (చేతన, అచేతన శరీరాలున్నాయి). బ్రహ్మమును ప్రకృతిగా భావిస్తే తనకు అచిత్ (insentiency) అనే గుణం మాత్రమే ఉంది. బ్రహ్మమును ఆత్మ (జీవుని)గా భావిస్తే తనకు చిత్ (consciousness) అనే గుణం మాత్రమే ఉంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'బ్రహ్మ' అనగా తపము, వేదములు, విప్రులు, జ్ఞానము. **తపో వేదాశ్చ విప్రాశ్చ జ్ఞానంచ బ్రహ్మసంజ్ఞితమ్.** వీటన్నింటికీ మేలు కూర్చువాడు బ్రహ్మణ్యుడు. మత్స్యావతారుడై వేదములను రక్షించినవాడు. నారాయణుడై తపోమార్గమును తెలియజేసినవాడు. అనేక అవతారములెత్తి విప్రులను కాచినవాడు. గీతను బోధించి జ్ఞానమును ప్రసాదించినవాడు. బ్రహ్మణ్యుడు. ఇవి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇచ్చిన ఉదాహరణలు.

భగవానుని బ్రహ్మణ్యమునకు వివిధ వ్యాఖ్యాతలు మరికొన్ని ఉదాహరణలు ఇచ్చారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – భగవానుడు శ్రీకృష్ణుడై రాజసూయసమయంలో బ్రాహ్మణులకు పాదపూజ చేశాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భగవానుడు శ్రీకృష్ణుడు తన గురువుయొక్క పుత్రుని యమలోకంనుండి తెచ్చియిచ్చాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు పెద్దవాడు (బృహత్). మరియు తన భక్తులను రక్షించి వారికి భోగైశ్వర్యములిచ్చి వారిని గొప్పవారిగా చేస్తాడు. కనుక బ్రహ్మణ్యుడు.

668. బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ

బ్రహ్మకృత్

బ్రహ్మ

శ్రీ భట్టులు 'బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ' ఒకే నామముగా పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు 'బ్రహ్మకృత్', 'బ్రహ్మ' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ

- సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మను సృష్టించినవాడు.

ఓం బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మణే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో 'బ్రహ్మ' అనగా 'పెద్ద' అనే అర్థాన్ని గ్రహించారు. అఖిల జగాలను (అనగా చాలా పెద్దవాటిని) సృష్టించే చతుర్ముఖబ్రహ్మయే 'బ్రహ్మకృత్'. ఆ (చతుర్ముఖ)బ్రహ్మను సృష్టించే భగవానుడు 'బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ'.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 2.2.4 – ఈ దేవదేవుడు చతుర్ముఖబ్రహ్మను సృష్టించాడు. ఆ చతుర్ముఖబ్రహ్మ అన్నింటినీ, దేవతలను, చేతనాచేతనములను సృష్టించాడు.

మహదాది తమః కార్యం బ్రహ్మేతి అభిధీయతే తస్య కర్తా స్వయం బ్రహ్మ నియామ్యే యస్య సర్వదా సతుస్యాద్బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మ నవార్ణః సర్వశక్తిదః. మహదాది వికారాలకు (చాలా పెద్దవాటికి) 'బ్రహ్' అని పేరు. ఆ వికారాలను పుట్టించేవాడుకూడా బ్రహ్మే. అటువంటి చతుర్ముఖబ్రహ్మ తన అధీనమున గలవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. సర్వశక్తిప్రదము. (శ్రీకైవల్యసారథి నుండి). ఓం బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మణే నమః.

థాయిలాండ్ బ్యాంగ్‌కాక్ లో శ్రీ బ్రహ్మదేవుని విగ్రహం

బ్రహ్మకృత్

- బ్రహ్మను (తపో వేదాదులను) కలిగించువాడు.

ఓం బ్రహ్మకృతే నమః

'బ్రహ్మ' అనగా తపస్సు, వేదములు, విప్రులు, జ్ఞానము. వీనికి కర్త అయినవాడు 'బ్రహ్మకృత్'.

శ్రీ చిన్మయానంద – బ్రహ్మతపమును ఆచరించేవాడు బ్రహ్మకృత్.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **బ్రహ్మ కరోతి బ్రహ్మచర్యలక్షణమ్ తపశ్చరతి ఇతి బ్రహ్మకృత్.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు తన భక్తులను గొప్పవారిగా (పెద్దగా) చేయును కనుక బ్రహ్మకృత్. మరియు ఆయన చతుర్ముఖబ్రహ్మను, వేదములను, బ్రాహ్మణులను, తపస్సును సృష్టించెను.

బ్రహ్మ

- సృష్టికర్తయైన (చతుర్ముఖ) బ్రహ్మ

ఓం బ్రహ్మణే నమః

- సృష్టికర్తయైన చతుర్ముఖబ్రహ్మ భగవానుని రూపమే గనుక బ్రహ్మ. బ్రహ్మ రూపమున సర్వమును సృజించువాడు.

669. బ్రహ్మ

- పరబ్రహ్మ.
- అపరిమిత కళ్యాణగుణవర్ధనుడు.
- అగోచరమయన జ్ఞానము.

ఓం బ్రహ్మణే నమః

ఇక్కడ 'బ్రహ్మ' అనగా 'చాలా పెద్ద' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యాతలు ఈ నామమును వివరించారు. భగవంతుడు చాలా పెద్ద. ఆయన చేసేదంతా చాలా పెద్ద. ఆ పెద్ద ఏమిటి? భగవంతుని 'పరత్వము' బ్రహ్మమని శ్రీ శంకరులు, ఆయన మార్గాన్ని అనుసరించిన వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు. భగవంతుని అపరిమిత కళ్యాణ గుణములకు శ్రీ భట్టులు, మరియు ఆయన దృక్పథాన్ని అనుసరించినవారు ప్రత్యేకంగా అద్దం పట్టారు.

ఈ నామమునకు మూలధాతువు 'బృహ్' అనగా పెరుగుట, వృద్ధిచెందుట. **బృహత్వాత్ బ్రహ్మణత్వాచ్చ బ్రహ్మేతి పరికీర్త్యతే.** ఆయన బృహద్రూపుడు. బృహద్గుణుడు. అన్నీ తానైనవాడు. అంతటా తానుండేవాడు. అంతా పెద్దగా చేసేవాడు. సంకల్పమాత్రాన సకల కార్యాలు చేసేవాడు (మరేవిధమైన తోడు, ఉపకరణం లేకుండా).

వ్యక్తావ్యక్త సమష్ట్యాది పురుషాంశ్చైవ నిత్యశః
గుణైశ్చ కళ్యాణతమైః బ్రహ్మ బ్రహ్మయతీతి చ
రూపై స్వరూపేణ గుణైః విభైశ్చ స్వయం ముహుః బ్రహ్మేతి
స తు వా బ్రహ్మ షడర్ణో సంతతిప్రదః.

వ్యష్టిరూపంగాను, సమిష్టిరూపంగాను ఉండే వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపులైన చేతనులను తనయొక్క కళ్యాణ గుణముల చేత వృద్ధి పొందించేవాడు. తాను కూడా స్వరూప గుణ విభవాదులచేత మాటిమాటికీ అభివృద్ధి చెందే వేదాంతవేద్యుడు. ఈ నామము షడక్షరి. సంతానకరము (శ్రీకైవల్యసారధి నుండి). ఓం బ్రహ్మణే నమః.

భగవంతుడు బద్ధజీవులైన సంసారులను ఉద్ధరించి నిత్యసూరులుగా చేసే కరుణామయుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **బ్రహ్మయతి ప్రజాః స్వ దయాదృశా ఇతి బ్రహ్మ.** తన కటాక్షముచే భక్తులను ఉద్ధరించేవాడు బ్రహ్మ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బృహత్వాత్ బ్రహ్మ.** పెద్దతనము కారణమున బ్రహ్మ. బృహత్వ, బృంహణత్వములను బట్టి (గొప్పదనము, పుష్టి పరచుట) సత్యాది లక్షణమైన పరమాత్మను 'బ్రహ్మ' శబ్దముచే తెలియజేయవచ్చును. విష్ణుపురాణం (6.7.53)లో – **సత్తా మాత్రమ్ అగోచరమ్ వచసామ్, ఆత్మసంవేద్యమ్, తద్ జ్ఞానమ్ బ్రహ్మ.** సంపూర్ణముగా సాత్వికమైనది, మాటలకు అందనిది, అనుభవముద్వారా మాత్రమే తెలుసుకొనదగినది అయిన జ్ఞానమే బ్రహ్మ. సత్యం, జ్ఞానం అనన్తం బ్రహ్మ.

అన్నింటికంటె స్థూలమైనది, అంతటా విస్తరించి వ్యాపించియున్నది, సత్యజ్ఞానాది లక్షణాలతో కూడియున్నది బ్రహ్మ.

ఇంతకుముందు నామము 'బ్రహ్మకృత్ బ్రహ్మ' అని శ్రీ భట్టులు, 'బ్రహ్మ' అని శ్రీ శంకరులు గ్రహించారని గమనించాలి (దీర్ఘం ఉన్నది). ప్రస్తుత నామము 'బ్రహ్మ' (దీర్ఘం లేదు) అని ఇరువురూ పరిగణించారు. ఇక్కడ అసలు నామము 'బ్రహ్' శబ్దానికి 'మనిన్' ప్రత్యయం చేర్చి, అకారం కలిపినందున 'బ్రహ్మ' అయినదని చెప్పారు. సృష్టికర్త 'బ్రహ్మ' మరియు 'జీవులు' కలిపి 'బ్రహ్మ' అని చెప్పారు.

670. బ్రహ్మవివర్ధనః

- ధర్మమును (తపస్సువంటి బ్రహ్మమును) వృద్ధిచేయువాడు.
- వస్తువులను గొప్పగా వృద్ధిచేయువాడు.

ఓం బ్రహ్మవివర్ధనాయ నమః

శ్రీ భట్టులు 'బ్రహ్మము' అనగా 'తపస్సు' అనే అర్థంలో ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. తపస్సు అనగా ధర్మముకూడ. 'తపోబ్రహ్మ' అని శృతివాక్యము. **తపోబ్రహ్మ, తమ్ వివర్ధయతి ఇతి బ్రహ్మవివర్ధనః.** తపస్సు అనగా బ్రహ్మము. దానిని వర్ధిల్లజేయువాడు బ్రహ్మవివర్ధనుడు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఐతరేయబ్రాహ్మణము (7.22)నుండి **'బ్రహ్మ వై యజ్ఞః'** అని ఉదాహరించారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – తపస్సు అనగా ఐహికవ్యామోహమునుండి దూరమగుట. ఈ బంధాలనుండి విడివడినకొలదీ భగవంతుని ఆనంద స్వరూపము అవగతమవుతుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – భగవంతుడు భక్తుల హృదయాలలో బ్రహ్మతత్వమును వృద్ధిపరచును గనుక బ్రహ్మవివర్ధనుడు. **బ్రహ్మతత్వమ్, తత్ విశేషేణ వర్ధయతే స్వజన హృదయేషు ఇతి బ్రహ్మవివర్ధనః.**

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదము, సత్యము, జ్ఞానము, సత్కర్మలు, ఇవన్నీ బ్రహ్మమే. భక్తులలో వీటిని వృద్ధిచేయువాడు బ్రహ్మవివర్ధనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – బ్రహ్మము అనగా చాలాపెద్దయైనది (బృహత్), అంతు చిక్కనిది. భవంతుడు వస్తువులను పెద్దగా వృద్ధిచేయువాడు గనుక బ్రహ్మవివర్ధనుడు. ఉదాహరణకు విత్తనమునుండి వృక్షమును, వృక్షమునుండి విత్తనాలను ఇలా అనంతంగా పెంపొందించువాడు భగవంతుడు. బ్రహ్మవివర్ధనుడు.

వివర్ధనమ్ విశ్వమిదమ్ సమస్తమ్ యతః స్వయమ్ బ్రహ్మవివర్ధనః సః
బీజాచ్చ వృక్షమ్ కురుతే వివృద్ధమ్ వృక్షాచ్చ బీజాన్ కురుతే బహూః సః

ధర్మచక్రము రచయిత వ్యాఖ్య – తపస్సు, దానము, యజ్ఞము కూడ బ్రహ్మస్వరూపములే. తపస్సుద్వారా వ్యక్తి తనను అభివృద్ధి చేసుకొనును. తన సంపదలు సమాజం కొఱకు త్యాగం చేస్తే అది దానము. తాను చేసే కర్మలన్నీ మనోవాక్కాయపూర్వకంగా స్వార్థం లేకుండా భగవంతునికి అర్పించడం యజ్ఞం. అలా చేస్తే భగవంతునిపై ధ్యాస లభిస్తుంది. ఇలా చేసే ప్రతి కర్మ తపస్సు, దానము, యజ్ఞము అవుతాయి. భగవంతుని ధ్యానిస్తే తపస్సు దానము, యజ్ఞము వర్ధిల్లుతాయి. కనుక శ్రీమహావిష్ణువు బ్రహ్మవివర్ధనుడు. భగవద్గీత శ్రద్ధాత్రయయోగములో సాత్విక తపస్సు, సాత్విక దానము, సాత్విక యజ్ఞము వివరించబడ్డాయి.

భగవంతుని శరణాగతి పొందినవారి తపస్సాధన మాత్రమే జయప్రదమగును. వేదవిచారణ సులభమగును. విప్రత్వము సిద్ధించును. ఆత్మజ్ఞానము అలవడును (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

671. బ్రహ్మవిత్

- వేదములను (బ్రహ్మమును) ఎరిగినవాడు.
- మత్స్యావతారమునెత్తి వేదములను కాపాడినవాడు.
- గొప్ప విషయాలను, దృశ్యాదృశ్యమైనవానిని ఎరిగినవాడు.

ఓం బ్రహ్మవిదే నమః

బ్రహ్మ వేత్తి ఇతి బ్రహ్మవిత్ – బ్రహ్మమును తెలిసినవాడు బ్రహ్మవిత్.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఈ నామములో 'బ్రహ్మ' అనగా వేదములు అనే అర్థాన్ని గ్రహించారు. **అనంతా వై వేదాః.** వేదములు అనంతములు.

అనాది నిధనమ్ బ్రహ్మ న దేవా న ఋష్యో విదుః
ఏకస్తత్ వేద భగవాన్ ధాతా నారాయణః స్వయమ్ – మహాభారతము. మోక్షపర్వము 380.19
వేదములు ఆది, అంతము లేనివి. దేవతలుగాని, ఋషులుగాని వాటిని పూర్తిగా తెలిసికొనలేరు. సృష్టికర్తయైన భగవన్నారాయణుడు మాత్రమే స్వయముగా వానినెఱిగినవాడు.

వేదములు భగవంతుని తెలియజేయుచున్నవి. కనుక భగవంతుని పూర్తిగా తెలుసుకోవడం ఎలా సాధ్యం కాదో అలాగే వేదాలను పూర్తిగా తెలుసుకోవడం ఇతరులకు సాధ్యం కాదు. భగవంతునికే అది సాధ్యము. కనుక ఆయన వేదవిదుడు.

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవవేద్యో వేదాన్తకృత్ వేదవిదేవ చాహమ్ – గీత 15.15
సమస్తప్రాణుల హృదయాలలో అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహము తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదములద్వారా తెలిసికొనదగినవాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను కూడా నేనే.

ఈ గీతాశ్లోక వ్యాఖ్యానంలో శ్రీభగవద్రామానుజులు ఇలా చెప్పారు – 'వేదములను తెలిసికోవడం' అంటే అగ్ని, వాయువువంటి ఇతరదేవతలు కూడా పూజించేది ఆయననే (**అహమ్ హి సర్వయజ్ఞానామ్ భోక్తా చ ప్రభురేవ చ**) అనియు, అన్ని సమర్పణలకు ఫలితాలనిచ్చేది ఆయనే (**లభతే చ తతః కామాన్ మయైవ విహితాన్ హి తాన్**) అనియు, వేదములద్వారా తెలిసికొనవలసినది ఆయననే (**వేదైశ్చ సర్వైః అహమేవ వేద్య**) అనియు తెలిసికోవడం. ఈ విషయాలు గ్రహించకుండా వేదాలను వేరేవిధంగా వివరించడానికి యత్నించేవానికి వేదాలు తెలియవన్నమాట.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'విద్'-లాభే - కనుగొనుట – **విశ్రమితాన్ ఉరుభయే సలిలే ముఖాత్ మే ఆదాయ తత్ర విజహార హ వేదమార్గాన్** (మహాభాగవతం 2.7.12). బ్రహ్మ ఇలా అన్నాడు – మహాప్రళయానంతరం నా చుట్టూ ఉన్న జలరాశినిచూచి నేను భయపడ్డాను. నా ముఖంనుండి వెలువడిన వేదాలను ఆ ప్రభువే కాపాడాడు – శ్రీ మత్స్యావతారుడై వేదములను కాపాడిన దేవుడు వేదవిత్. అనగా బ్రహ్మవిదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'బ్రహ్మ'- చాలా పెద్దది. కనుపించేది లేదా కనుపించనిది. ఇవన్నీ జ్ఞానంద్వారా మాత్రమే తెలియవచ్చును. వాటిని పూర్తిగా తెలిసినవాడు బ్రహ్మవిదుడు. **వివృద్ధమ్ వివర్ధనమ్ వా బ్రహ్మ, దృశ్యమ్ అదృశ్యమ్ జ్ఞానమాత్ర గమ్యమ్ చ యత్, తత్ సర్వమ్ కో వేత్తి ఇతి ప్రశ్నే వక్తుమ్ శక్యతే, స ఏవ సర్వస్య ఆధారో భగవాన్ విష్ణుః వేత్తి ఇతి, తస్మాత్ బ్రహ్మవిత్.**

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రకృతి, జీవుడు, పరమాత్ముడు – వీనిమధ్య భేదములను గురించి తెలుసుకోవడం వేదజ్ఞానానికి అత్యావశ్యకం. ముఖ్యముగా జీవునికి భగవంతునికి తేడా తెలుసుకోవడం. రాముడు, కృష్ణుడు వంటి అవతారపురుషుల జీవితాలను సామాన్యమానవచరిత్రలుగా విశ్లేషించేవారు వేదాలనుగురించి ఏమీ తెలియనివారన్నమాట. ఎందుకంటే వారికి జీవాత్మ, పరమాత్మల మధ్య భేదం తెలియదు. రాముడు, కృష్ణుడు వంటివారు పురుషులు కారు. పురుషోత్తములు. త్రిగుణాతీతులు. వారికి సామాన్యమైన పరిమితులు వర్తించవు. వేదజ్ఞానంలో ఇది తెలిసికొనవలసిన విషయం.

672. బ్రాహ్మణః

- వేదములను బోధించువాడు.

ఓం బ్రాహ్మణాయ నమః

బ్రహ్మ నయతి, అణతి ఇతి బ్రాహ్మణః, వేదములను బోధించువాడు, వల్లించువాడు బ్రాహ్మణుడు – అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **దత్తాత్రేయాది రూపేణ హ్యుదీర్ణో బ్రాహ్మణ స్మృతః పఠనాద్వాథ వేదస్య బ్రాహ్మణః పరికీర్తితః.** - దత్తాత్రేయుడు మొదలైన బ్రాహ్మణుల రూపంలో అవతరించినవాడు. నిత్యము వేదపారాయణ చేయువాడు బ్రాహ్మణుడు.

అమరకోశము వ్యాఖ్యానము ప్రకారము బ్రాహ్మణునకు ఆరు కర్తవ్యాలున్నాయి. యజనము (యజ్ఞము చేయుట), యాజనము (యజ్ఞము చేయుటకు సహకరించుట),అధ్యాపనము (వేదములను పఠించుట), దానము (ఇచ్చుట), ప్రతిగ్రహణము (స్వీకరించుట).

కన్యాకుమారి సమీపంలోని అంజుగ్రామం ఆలయంలో శ్రీ దత్తాత్రేయుని మూర్తి. Photo by Nilrocks.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lord_Shri_Datta_Near_Vattakottai_fort,Anjugramam,Kanyakumari.jpg

బ్రాహ్మణుని లక్షణములను ధర్మచక్రము రచయిత ఇలా వివరించారు – బ్రాహ్మణుడు బ్రహ్మతత్త్వమును ఎరిగియుండవలెను. బ్రహ్మమును సేవించుటకు జీవితమును అంకితము చేయవలెను. శరీరము, సంపదలపై వ్యామోహము కలిగియుండరాదు. భగవంతుని కళ్యాణగుణములపై అచంచలవిశ్వాసము కలిగియుండవలెను. మనస్సును, వాక్కును, కర్మను భగవంతునకు అంకితము చేయవలెను. ప్రతిపని భగవంతుని సేవలోను, భగవంతుని భక్తుల సేవలోను ఆచరించవలెను. మనసును, ఇంద్రియములను నిగ్రహించుకొనవలెను. మనోవాక్కాయకర్మలను సాత్వికతతో నింపుకొనవలెను. కష్టములను సహింపవలయును. ఇతరులకు కీడు చేయరాదు. వేదములపట్ల, శాస్త్రములపట్ల, భగవంతునిపట్ల చెదరని విశ్వాసము కలిగియుండవలెను. వేదములను అభ్యసింపవలెను, ఇతరులకు బోధింపవలెను. ఆ కార్యములందు ఆనందము పొందవలెను. నీతి, ప్రేమ అనే గుణములతో సాత్విక జీవనము సాగింపవలెను.

శమోదమస్తపః శౌచం క్షాంతి రార్జవ మేవచ జ్ఞానం విజ్ఞాన మాస్తిక్యం బ్రాహ్మం కర్మస్వభావజం – గీత 18.42
(1) శమము (2) దమము (3) తపస్సు (4) శౌచము (5) ఓర్పు (6) ఋజుప్రవర్తనము (7) శాస్త్రజ్ఞానము (8) అనుష్ఠానవేదాంతము (9) భగవద్విశ్వాసము అను ఈ నవవిధ లక్షణములు కలవాడే బ్రాహ్మణుడు.

673. బ్రహ్మీ

- ప్రమాణము, ప్రమేయము అనే సమస్తము తనయందే కలిగియున్నవాడు. ప్రకృతి, పురుష, ఈశ్వర, వేదాది సమన్వితుడు.
- బ్రహ్మముతో కూడినవాడు. వేద తపో జ్ఞాన విప్ర సమన్వితుడు.
- నాభి కమలమున చతుర్ముఖబ్రహ్మను కలిగినవాడు.

ఓం బ్రహ్మిణే నమః

'బ్రహ్మ' పదమునకు 'ఇని' ధాతువు చేర్చుటవలన 'బ్రహ్మను కలిగియుండుట' అనే అర్థం వస్తుంది. పాణిని సూత్రము 'బ్రీహ్యాదిభ్యశ్చ' (5.2.116) మరియు 'నస్తద్ధితే' (6.4.144).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము సమస్తమైన ప్రమాణము (అనగా జ్ఞానమునకు సాధనము) మరియు ప్రమేయము (జ్ఞానముయొక్క లక్ష్యము) తనయందే కలిగియున్నవాడు 'బ్రహ్మీ'. వేదములు ప్రమాణములు. ప్రకృతి, పురుషుడు, ఈశ్వరుడు మొదలగునవి ప్రమేయములు.

వేదములు, చతుర్ముఖబ్రహ్మ, బ్రాహ్మణులు (విప్రులు), తపస్సు మొదలగునవి భగవత్తత్త్వమును తెలిసికొను మార్గములు. ఇవన్నీ భగవంతునియందే ఉన్నందున ఆయన బ్రహ్మీ.

స నాభి కమలే విష్ణోః స్థితో బ్రహ్మా ప్రజాపతిః. అని మార్కండేయపురాణం (7.8.51)లో ఉంది. నాభి కమలంలో చతుర్ముఖబ్రహ్మను కలిగియునందున విష్ణువు బ్రహ్మీ.

ధర్మచక్రము రచయిత – పాంచభౌతికమైన ఈ దేహం మనుగడకు పంచభూతముల సహాయం అవుసరం. అలాగే మనలోనున్న పరమాత్ముని తెలిసికొనుటకు ఆయన కలిగియున్న వేదములు, విప్రులు, తపస్సు వంటివాని సహాయం కావాలి. వేదాలను పఠిస్తూ బ్రాహ్మణ ధర్మాన్ని అవలంబిస్తూ యోగసాధన చేస్తే భగవంతుని గురించిన జ్ఞానంవైపు పురోగమింపవచ్చును.

674. బ్రహ్మజ్ఞః

- వేదముల సారము (అంతరార్థము) పూర్తిగా తెలిసినవాడు.
- బ్రహ్మమునెరిగినవాడు.

ఓం బ్రహ్మజ్ఞాయ నమః

'బ్రహ్మ' అంటే వేదము. వేదముల అర్థము పూర్తిగా తెలిసినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడు. **యో వేదానర్థతో వేత్తి సోऽపి బ్రహ్మజ్ఞ విశ్రుతః.** 671వ నామము 'బ్రహ్మవిత్' అంటే కూడా బ్రహ్మమును తెలిసినవాడు అని అర్థము. ఈ రెండు నామాలకూ మధ్యనున్న భేదాన్ని వ్యాఖ్యాతలు సూచించినవిధం గమనించదగినది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు – **అనంతా వై వేదః, తాన్ అవధినా వేత్తి ఇతి బ్రహ్మవిత్.** వేదములు అనంతములు. వాటిని సంపూర్ణముగా (అవధులవరకు) ఎరిగినవాడు బ్రహ్మవిత్; **వేదాన్ అర్థపర్యంతమ్ సాక్షాత్కరోతి ఇతి బ్రహ్మజ్ఞః.** వేదములను, వాని అర్థమును, సారమును తెలిసినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడు. ఈ వివరణల ప్రకారం శ్రీ భట్టులు 'బ్రహ్మవిత్' నామవివరణలో వేదజ్ఞాన విస్తారతను, 'బ్రహ్మజ్ఞ' నామ వివరణలో వేదార్థమును మరింతలోతుగా తెలియుటను ప్రత్యేకంగా సూచించారనుకోవచ్చును.

ఈ రెండు నామములకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వివరణలు – **వేదమ్ వేదార్థమ్ చ యథావత్ వేత్తి ఇతి బ్రహ్మవిత్; బ్రహ్మ వేదాన్ స్వాత్మభూతాన్ జానాతి ఇతి బ్రహ్మజ్ఞః.** వేదములను, వేదముల అర్థములను తెలిసినవాడు బ్రహ్మవిత్. తననుండే సంభవించినట్టి వేదములను సంపూర్ణముగా తెలిసినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్య – వేదములను, వాని భావములను పూర్తిగా ఎరిగినవాడు బ్రహ్మవిత్. భగవంతుడు స్వయముగా పరబ్రహ్మముగనుక, బ్రహ్మముగురించి ఆయనకు తెలిసినట్లుగా వేరెవరికీ తెలియదుగనుక, ఆయన బ్రహ్మజ్ఞుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **బ్రహ్మవేదః, తత్ విందతి మత్స్యావతారే ఇతి బ్రహ్మవిత్**. మత్స్యావతారుడై వేదములను తెచ్చియిచ్చినవాడు బ్రహ్మవిత్. **బ్రహ్మ శ్రీ విష్ణోర్విభూతిః, తద్ స్వవిభూతిరూపమ్ జానాతి ఇతి బ్రహ్మజ్ఞః.** శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క విభూతి బ్రహ్మ. అలా తనవిభూతిని పూర్తిగా తెలిసినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడు.

బ్రహ్మవిత్, బ్రహ్మజ్ఞః – అనే ఈ రెండు నామములు పరస్పరము అనుసంధానితములు అని పరిగణింపవచ్చును. వేదముల సంపూర్ణజ్ఞానము ఒక నామమునందు, వేదముల అంతరార్థము మరొక నామమునందు సూచింపబడినవి.

675. బ్రాహ్మణప్రియః

- బ్రాహ్మణులయందు ప్రీతి కలవాడు.
- బ్రాహ్మణులకు ఇష్టమైనవాడు.

ఓం బ్రాహ్మణప్రియాయ నమః

వేదాధికారిణో విప్రాః ప్రియా యస్యేతి వై సదా బ్రాహ్మణప్రియః ఇత్యుక్తో నవార్ణో ధర్మదో మనుః వేదాన్ని చదవడానికి అర్హతగలవారు బ్రాహ్మణులు. అట్టి బ్రాహ్మణులయందు ప్రీతిగలవాడువ బ్రాహ్మణప్రియుడు. ఈ నామము నవాక్షరీమంత్రము. ధర్మప్రదము. ఓం బ్రాహ్మణప్రియాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు భృగుమహర్షి ఉదంతాన్ని ఉదాహరించారు. భృగువు శ్రీహరి వక్షస్థలంపై తన్నినా గాని భగవంతుడు భృగువును ఆదరించాడు. ఇంకా శ్రీ భట్టులు అనేక ఉదాహరణలిచ్చారు.

ఘ్నంతం శపంతం పరుషం వదంతం యో బ్రాహ్మణమ్ న ప్రణయేద్యథాऽహమ్ (ఇతిహాస చూడామణి 30.100). ఒక బ్రాహ్మణుడు కొట్టినా, తిట్టినా, శపించినాగాని సహించి అతనిని పూజించాలి. నేను భృగుమహర్షిని అలానే ఆదరించాను. అలా చేయనివాడు బ్రాహ్మణుని కోపాగ్నిలో నశిస్తాడు. అతడు శిక్షార్హుడు. అటువంటివాడు నావాడు కాడు.

ఇలా భగవంతునికి బ్రాహ్మణులపట్ల విపరీతమైన ఆదరణ ఉండడానికి కారణం వారు ధర్మాన్ని ఆచరిస్తూ భగవంతుని నమ్ముకొని ఉండడమే.

యేతు ధర్మ్యామృతమిదం యథోక్తం పర్యుపాసతే శ్రద్ధధానా మత్పరమా భక్తాస్తేऽతీవ మే ప్రియా – గీత 12.20
ఉపర్యుక్త ధర్మామృతమును సేవించుచు, నిష్కామ భక్తి శ్రద్ధలతో మత్పరాయణులైన భక్తులు నాకత్యంత ప్రియులు.

విప్ర ప్రసాదాత్ అసురాన్ జయామి (విష్ణుధర్మము 52.23) – బ్రాహ్మణుల అనుగ్రహముచేతనే రాక్షసులను జయించుచున్నాను.

ఈ నామ వ్యాఖ్యానంలోనే బ్రాహ్మణులు ఎలా ప్రవర్తించాలో తెలుపబడింది. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – బ్రాహ్మణులు వేదాధ్యయనము, వేదబోధనము కొఱకు జీవించుచున్నందున భగవానునకు అత్యంత ప్రియులు. వేదములు భగవత్స్వరూపమే గనుక వారు చేయునది భగవత్సేవయే.

యం దేవం దేవకీదేవి వసుదేవాదజీజనత్ భౌమస్య బ్రహ్మణో గుప్త్యై దీప్తమగ్నిమివారణి
బ్రాహ్మణులను రక్షించడం కోసమే దేవకీవసుదేవులకు శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు జన్మించాడు (మహాభారతం).

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలనూ చెప్పారు – **బ్రాహ్మణానామ్ ప్రియః బ్రాహ్మణప్రియః, బ్రాహ్మణాః ప్రియా అస్య ఇతి వై**. బ్రాహ్మణులకు ప్రియమైనవాడు, బ్రాహ్మణులపట్ల ప్రీతి కలిగినవాడు బ్రాహ్మణప్రియుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ అన్ని నామాలను శ్రీకృష్ణచరిత్రము ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. చనిపోయిన గురుపుత్రుని పునర్జీవితుని చేసి (యమలోకంనుండి తెచ్చి) గురువుగారికి (సాందీపనికి) ఆనందం కలుగజేసినవాడు బ్రాహ్మణప్రియుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇక్కడ 'బ్రాహ్మణులు' అనగా దివ్యమైన భగవదనుభూతిని పొందినవారు. జ్ఞానులు (కులం కాదు).

దశావతారాలను అనేకవిధాలుగా చిత్రీకరించారు. వికీపీడియా చిత్రాల సంకలనం.

మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః |
మహాక్రతుర్మహాయజ్వా మహాయజ్ఞో మహాహవిః || (72)

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి) ఇంతకుముందు శ్లోకము వలెనే ఈ మహాశ్లోకమును జలజల పారుతున్న మహాజలపాతముయొక్క మహాశబ్దజాలమువలె మహానామాష్టకముతో; మహనీయ - మధుర - మహా శబ్దాలంకారములతో, మహత్వపూర్ణమై, మహేశ్వరమూర్తియొక్క మాహాత్మ్యమును మహాశబ్దములతో స్తవము చేయుచున్నది.

ఇక్కడినుండి కొన్ని నామములను శ్రీభట్టులు వ్యాఖ్యానించిన భావము – భగవంతునికి భక్తులపట్ల గల అపరిమిత వాత్సల్యము, భగవంతునకు భాగవతులకు గల ప్రగాఢ సంబంధము, తనను ఆరాధించడానికి భక్తులకు భగవానుడు ఎలా మార్గం సుగమం చేస్తాడు మొదలైన వివరాలు.

676. మహాక్రమః

- భక్తుల ఉన్నతి కొఱకు క్రమక్రమమైన అర్హతను ప్రసాదించువాడు.
- మూడు గొప్ప అడుగులుగల శ్రీత్రివిక్రమమూర్తి.
- ఆయన అడుగులు ఎంత గొప్పవంటే, ఎక్కడికైనా గాని అందరికంటె ముందుగా చేరుకొనేవాడు.
- శరణాగతి పొందుటకు తగిన ఉత్తమ పాదములు కలవాడు.

ఓం మహాక్రమాయ నమః

'క్రమము' అనగా అడుగు (పద విన్యాసము) అనియు, క్రమబద్ధమైన (నిర్ణీతమైన) విధానము అనియు అర్థములు గలవు. శ్రీ శంకరులు మొదటి అర్థాన్ని తీసికొని శ్రీవామనావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ భట్టులు రెండవ అర్థాన్ని తీసికొని, భక్తులు ఒక్కొక్క అడుగు వేసుకొంటూ తనను చేరుకొనే అవకాశం ప్రసాదించేవాడు భగవంతుడు అని వ్యాఖ్యానించారు. **పరమోన్నతిమాత్మానం సోనిమ్నాద్భవ పాతకాత్ జీవస్సమారోహయతో జ్ఞానభక్త్యాది రూపిణీ సర్వానుపూర్వీ యస్యాస్తి మహాక్రమ ఇతీరితః -** పరమేశ్వరుడు సర్వోత్కృష్టుడు. జీవులందరూ తనను పొందేందుకు వీలుగా భక్తి, జ్ఞానము, వైరాగ్యము అనే సోపానక్రమమును ప్రసాదించినవాడు మహాక్రముడు.

ఇందుకు శ్రీభట్టులు చక్కని ఉదాహరణ ఇచ్చారు. బిడ్డకు తల్లి ముందుగా చనుబాలు, తరువాత ఆవుపాలు, తరువాత ఘనాహారము ఇచ్చినట్లుగానే భగవంతుడు కూడా క్రమక్రమముగా భక్తులందరికీ భగవదారాధనను సుగమం చేస్తాడు. ముందుగా భగవంతునిపట్ల విముఖత నశించాలి. ఆపై భగవంతునిపట్ల, శృతులపట్ల విశ్వాసం నెలకొనాలి. వాటిపట్ల మక్కువ కలగాలి. ఇలా భక్తి, జ్ఞానముల ద్వారా భగవంతుడు లభిస్తాడు. ఇందుకు అనేక జన్మలు పట్టవచ్చును. లఘు అత్రిస్మృతి నుండి శ్రీ భట్టులు చెప్పిన

ఉదాహరణ – **జన్మాంతర సహస్రేషు తపోధ్యాన సమాధిభిః నరాణామ్ క్షీణపాపానామ్ కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే.** అనేక జన్మలయందు చేసిన తపస్సు, ధ్యానము, యోగమువలన నరులకు పాపములు క్షీణించి శ్రీకృష్ణునియందు భక్తి ప్రవర్ధిల్లుతుంది.

బహూనామ్ జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే వాసుదేవస్సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – గీత 7.19
అనేక జన్మల తరువాత జ్ఞానియైనవాడు సర్వమూ వాసుదేవమయం అని గ్రహించి నన్ను శరణు పొందుతాడు. అటువంటి మహాత్ములు అరుదుగా ఉంటారు.

అభ్యాస యోగేన తతో మామ్ ఇచ్ఛాప్తుమ్ ధనంజయః (గీత 8.8) – నాయందు స్థిరముగా మనసు నిలవనట్లయితే అభ్యాసయోగముద్వారా ప్రయత్నించవలయును.

గీతోపదేశ సమయంలో కూడా భగవానుడు ఒక క్రమంలో అర్జునునికి ఉపదేశం చేశాడు, ఒక్కమారుగా కాదు – అని శ్రీ వి.ఎన్. వేదాంతదేశికన్ తమిళవ్యాఖ్యానంలో వ్రాశారు. ఇలా క్రమమైన అభివృద్ధి కూడా భగవదనుగ్రహంవల్లనే సాధ్యమవుతుంది.

శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును త్రివిక్రమపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **మహాన్తః క్రమాః పాదవిక్షేపా అస్య ఇతి మహాక్రమః.** గొప్ప పాదవిక్షేపములు కలవాడు మహాక్రముడు.

శం నో విష్ణుః ఉరుక్రమః – తైత్తరీయోపనిషత్తు 1.1 – గొప్ప పాదవిన్యాసముగల విష్ణుదేవుడు మాకు శుభములు కలిగించునుగాక.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఇక్కడ 'మహా' శబ్దము ద్వారా మనము గ్రహించవలసినది ఏమంటే త్రివిక్రముని అడుగులు ఇంతపెద్దవని మనం చెప్పలేము. అవి మన ఊహకందనివి.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు మహాక్రముడు అనగా అందరినీ అన్నింటికంటె ముందు చేరగలడు. అంతటా వ్యాపించినవాడు. 'విష్ణు'నామము కూడ ఇదే అర్థమును సూచించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **న చాస్తి కించిత్ భువి వర్తమానమ్ మహాక్రమో యన్నా వశే కరోతి.** ఈ విశ్వంలో మహాక్రముని వశం కానిదేదీ లేదు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆయన అడుగులు ఎంతపెద్దవంటే ఆ పాదములను ఆశ్రయించి మనం ఈ దుర్భరమైన దురంతమైన సంసారసాగరమును దాటవచ్చును. శ్రీవారి పాదములను సేవించినయెడల అత్యల్పుడు కూడా మహాత్ముడు కావచ్చును.

677. మహాకర్మా

- గొప్ప కార్యములు చేయువాడు.

ఓం మహాకర్మణే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తున్నది.
72వ శ్లోకము. 677వ నామము. మహాకర్మా – **మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః**
84వ శ్లోకము. 793వ నామము. మహాకర్మా – **ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః**

మహాన్తి కర్మాణి యస్య ఇతి మహాకర్మా. మహాకర్మలు అనగా గొప్ప పనులు. శరణాగతులైన భక్తులను ఉద్ధరించడం మహాకర్మ అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవానుని సృష్టి స్థితి లయాది కార్యాలు మహాకర్మలు అని ఇతర వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు.

క్రిమికీటకాదులను కూడా క్రమక్రమముగా ఉద్ధరించి శ్రీహరి తన సన్నిధానమునకు చేర్చుకొనుట అతివిస్మయనీయము, మహదాశ్చర్యకరము అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. **అత్యంత హీనవాన్ జంతూంశ్చ యోగ్యాన్ స్వానుభవస్య చ కరోతి మహదాశ్చర్యం కర్మ యస్యాస్తి సర్వదా మహాకర్మా స విజ్ఞేయో హ్యష్టార్ణో మనురుత్తమః** - నీచాతినీచులైనవారిని కూడా తనను పొందడానికి వీలుగా చేయగలవాడు 'మహాకర్మా'. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం మహాకర్మణే నమః.

https://commons.wikimedia.org/wiki/ File:God_Statues.jpg Photo by Vinodarch

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి (7.5.1)నుండి ఉదాహరించారు – శ్రీరాముడు తన అవతారానంతరం అయోధ్యను వీడి వైకుంఠమునకు వెళ్ళునపుడు అయోధ్యానగరంలోని సకల జీవరాశులను, గడ్డి పోచలను, చీమలను కూడా, తనతోపాటు తీసికొనివెళ్ళి ఉత్తమగతులు ప్రసాదించాడు.

ఆయన మహాకర్మలు భక్తులకు చేయూతనివ్వడానికే పరిమితం కావు. భక్తుల శత్రువులను శిక్షించడమూ, భక్తుల శత్రువులను పెడమార్గంలో పట్టించే లీలావినోదమూ కూడా ఆయన మహాకర్మలే. 84వ శ్లోకంలోని 'మహాకర్మా' నామమును శ్రీభట్టులు ఈ భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. (బుద్ధావతారంలో భగవంతుడు ఉద్దేశ్యపూర్వకంగా నాస్తికులను వేదమార్గంనుండి విముఖులుగా చేశాడు.)

ఈ నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మహత్ జగత్ ఉత్పత్త్యాది కర్మా అస్య ఇతి మహాకర్మా.** మహాజగత్తు సృష్టివంటి కార్యక్రమములు చేసేవాడు మహాకర్మ. ప్రళయకాలంలో జగత్తును శ్రీమహావిష్ణువు మ్రింగివేయడాన్ని శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి ప్రస్తావించారు. 84వ శ్లోకంలోని 'మహాకర్మా' నామంగురించి వ్యాఖ్యానిస్తూ శ్రీ శంకరులు – పంచభూతములవంటి మహత్తరమైనవానిని సృజించడం మహాకర్మ – అని చెప్పారు. **మహాన్తి వియదాదీని భూతాని కర్మాణి కార్యాణి అస్య ఇతి మహాకర్మా.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భగవంతుని కార్యములు 'దివ్యములు' గనుక మహాకర్మలని ప్రస్తావించారు. **జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్** (గీత 4.9).

ధర్మచక్రము రచయిత – జీవుడు కోరినవాటిని ఇవ్వడం భగవంతుని మహాకర్మ. ఐహిక సుఖములకు కావలసిన సాధనాసంపత్తిని, సాధనకు కావలసిన యోగమార్గమును, మోక్షమునకు కావలసిన భక్తి జ్ఞాన వైరాగ్యములను భగవంతుడు ప్రసాదించుచున్నాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – పంచభూతములను, వానినుండి నిర్ణీత విధానములో వర్తించు గ్రహనక్షత్రాదులను సృష్టించుట, వాటిని నిర్దిష్టముగా నడిపించుట, సమయము ఆసన్నమైనపుడు వానిని నాశనము చేయుట – ఇవి మహాకర్మలుగాక మరేమియగును?

678. మహాతేజాః

- గొప్పతేజస్సు కలవాడు.
- అజ్ఞానము తొలగించువాడు.

- శక్తివంతమైన, ఎదురులేని లక్షణములు గలవాడు.
- సూర్యచంద్రాదులకు తేజమునిచ్చువాడు.

ఓం మహాతేజసే నమః

అనాద్యవిద్యాఖ్యతమో హరి తేజో మహద్యతః మహాతేజాహ్యతఃఖ్యాతః తేజదో వసువర్ణకః - జీవికి అనాదిగా ఉన్న అవిద్యను (అజ్ఞానాంధకారమును) సమూలంగా నాశనం చేయు తేజస్సు గలవాడు 'మహాతేజాః'. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. తేజస్సును ప్రసాదిస్తుంది. ఓం మహాతేజసే నమః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ **'నారాయణ పరో జ్యోతిః'** అనే శృతివాక్యమును ఉదాహరించారు. శ్రీ తిరుమంగయాళ్వార్ తిరుచ్ఛందవిరుత్తము (34)లో కూడా 'నీవు తిరుగులేని జ్యోతివి' అన్నారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని తేజస్సువల్లనే సూర్యుడు ప్రకాశమును పొందుచున్నాడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు, ఇతర వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన ప్రమాణములు –

యేన సూర్య స్తపతి తేజసేద్ధః – తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము 3.12.9 – ఆయన కాంతివలన సూర్యుడు ప్రకాశించుచున్నాడు.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేऽఖిలమ్ యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధిమామకమ్ – గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని యెఱుంగుము.

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్ర తారకమ్ నేమా విద్యుతో భాన్తి కుతోऽయమగ్నిః
తమేవ భాన్తమనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి – ముండకోపనిషత్ 2.10 (11.2.10?)
అక్కడ సూర్యుడు, చంద్రుడు, నక్షత్రములు, అగ్ని (మెరుపు) ప్రకాశింపలేవు. ఆయన కాంతివలననే అవన్నీ ప్రకాశిస్తున్నాయి.

జ్యోతిషామపి తజ్జ్యోతిః తమసః పరముచ్యతే జ్ఞానం జ్ఞేయం జ్ఞానగమ్యం హృది సర్వస్య విష్ఠితమ్ – గీత 13.17
ఆ పరబ్రహ్మ అన్ని జ్యోతులకును జ్యోతి (పరంజ్యోతి). మాయాతీతుడును, జ్ఞానస్వరూపుడును, తెలిసికొనదగినవాడును, తత్వజ్ఞానముద్వారా ప్రాప్యుడును అతడే. సర్వప్రాణుల హృదయములందు విశేషముగా ఉండువాడును అతడే.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు – **క్రౌర్య శౌర్యాదిభిః ధర్మైః మహాద్భిః సమలంకృత ఇతి వా మహాతేజః.** శత్రువులపట్ల శౌర్యము, దుష్టులపట్ల క్రౌర్యమువంటి శక్తివంతమైన, ఎదురులేని లక్షణములు గలవాడు మహాతేజస్వి.

ధర్మచక్రము రచయిత – సూర్యుడు బయటి చీకట్లను పారద్రోలినట్లే భగవంతుడు మనలోని చీకట్లను తొలగించును. ఆయన ప్రసాదించిన కాంతివలన మనము మనలను, దేవుని తెలిసికొనవచ్చును.

679. మహోరగః

- గొప్పవాడు మరియు మన హృదయము (ఉరము)నందు ప్రవేశించువాడు.
- గొప్ప హృదయము (ఉరము) కలవాడై మనను దీవించేవాడు.
- అనంతుడు, వాసుకి వంటి గొప్ప ఉరగములు (నాగములు)గా అవతరించినవాడు.
- అనంతుడు అను సర్పముపై శయనించినవాడు.

- గొప్ప ఉరముగల సూర్యునిగా అంతటా పయనించువాడు.

ఓం మహోరగాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **మహా-ఉరః-గః మహోరగః.** ఉరస్సు అనగా మనలోని హృదయము. **ఉరః ప్రదర్శితమ్ హృదయమ్, యద్ ద్వారా తాన్ (అదీయాన్) గచ్ఛతి ఇతి మహోరగః.** భగవంతునితో పోలిస్తే ధూళికంటె అల్పమైన మన హృదయాలలో భగవంతుడు ప్రవేశిస్తాడు గనుక ఆయన 'మహోరగః'. మన హృదయాలలో ఆయన ఎలా ప్రవేశిస్తాడు? ఐహిక సౌఖ్యాలు మనలో ఇంద్రియాలద్వారా ప్రవేశించినట్లే భగవంతుడు కూడా ఇంద్రియాలద్వారా మన హృదయాలలో ప్రవేశిస్తాడు అని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. మన కన్నులతో భగవంతుని దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని చూస్తాము. మన చెవులతో ఆయన మధురస్తోత్రాలను వింటాము. ఇలా క్రమంగా మన హృదయాలలోని భోగలాలసతను వెడలగొట్టి శ్రీహరి ప్రవేశిస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్య ప్రబంధాలనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు. తిరుమోళి 1.10.9 (శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వార్), తిరువైమోళి 6.10.3, తిరుచ్ఛంద 115, తిరువైమోళి 5.7.7 వంటివి.

ఈ నామములో 'ఉరస్' అంటే మన హృదయం అని పై వ్యాఖ్యలో చెప్పారు. శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ 'ఉరస్' అనగా భగవంతుని హృదయం అని వ్యాఖ్యానించారు. **మహతా ఉరసా హృదయేన గచ్ఛతి స్వభక్తమ్ ముచుకుందమ్ ఇతి మహోరగః.** అల్పులైన భక్తులపట్ల దయతో వర్తించే హృదయం కలిగినందున భగవంతుడు 'మహోరగః'. కనుకనే ఆయన గుహుని కౌగిలించుకొన్నాడు. జటాయువుకు అంతిమసంస్కారం కావించాడు. శబరి ఇచ్చిన పండ్లను స్వీకరించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఉరసా గచ్ఛతి ఇతి ఉరగః.** రొమ్ముతో కదలునది పాము (ఉరగము). భగవంతుడు తాను సర్పములలో వాసుకిననియు, నాగములలో అనంతుడననియు గీతలో చెప్పియున్నాడు.

సర్పాణామపి వాసుకిః – గీత 10.28; **అనంతశ్చాస్మి నాగానామ్** – గీత 10.29

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **మహాన్-మహనీయః, ఉరగః-అనంతః, శయ్యారూపేణ యస్య ఇతి మహోరగః.** గొప్ప ఉరగమైన అనంతుని శయ్యగా కలిగినవాడు మహోరగుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – మహా-ఉరస్-గ, సూర్యదేవుడై గొప్ప వక్షస్థలము కలిగి నిరంతరము ప్రయాణించువాడు మహోరగుడు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ప్రతి నామమునకు వ్యాకరణ సూత్రాలననుసరించి విశిష్ఠమైన వ్యాఖ్యానం వ్రాశారు. సూర్యుడు, విష్ణువు ఒకరే అన్న భావంలో ఆయన వ్యాఖ్యానించారు.

680. మహాక్రతుః

- గొప్ప యజ్ఞముద్వారా ఆరాధింపబడువాడు.
- సులభముగా పూజింపబడువాడు.
- అనేకవిధములుగా పూజింపబడువాడు.
- ఉత్తమ ఫలములనిచ్చే గొప్ప యజ్ఞము.
- పాంచరాత్ర క్రతువు అనే గొప్ప యజ్ఞము చేసినవాడు.

ఓం మహాక్రతవే నమః

48వ శ్లోకము, 448వ నామముగా 'క్రతుః' అనే నామము వచ్చినది. **యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాంగతిః.** 'క్రతువు' అనగా ఒక విధమైన యాగము. అన్ని యాగములు భగవంతుని ఉద్దేశించి చేసేవే గనుక భగవంతునికి 'క్రతుః' అనే పేరు కూడా వర్తిస్తుంది. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **కరోతి ఇతి క్రతుః, క్రియతే వా క్రతుః.** చేసేవాడు క్రతువు. చేసేది క్రతువు – అని కూడా నిర్వచించారు. 'మహా' అనే శబ్దానికి గొప్ప, అనేక, సులభమైనందున గొప్ప – వంటి అర్థాలు చెప్పవచ్చును.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి 'మహా' అంటే 'గొప్ప' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. గొప్ప యజ్ఞములు భగవంతుని ఆరాధిస్తూ చేయబడుతాయి. కనుక ఆయన మహాక్రతువు.

శ్రీ భట్టులు 'మహా' అంటే (1) భక్తులకు సులభమైన, సౌకర్యవంతమైన పూజావిధానము (2) అనేకములైన పూజావిధానములు – అనే అర్థాలలో వ్యాఖ్యానించారనిపిస్తుంది. **మహాత్ సర్వ సుకరమ్ ఆరాధనమ్ అస్య ఇతి మహాక్రతుః.** ఎటువంటివారైనా తేలికగా, అనేక రకాలుగా శ్రీహరిని ఆరాధించవచ్చును. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మమునుండి, గీతనుండి ఉదాహరించారు.

యో న విత్తై ర్నవిభవై ర్నవశోభి న్నభూషణైః
తోష్యతే హృదయేనైవ కస్తమీశమ్ న తోషయేత్ – విష్ణుధర్మము 90.69
ఈశ్వరుడు ధనము, వైభవము, భూషణములకు వశుడు కాడు. కేవలము ప్రేమించే హృదయానికి వశుడౌతాడు. అలాంటి ఈశ్వరుని సంతోషపెట్టకుండా ఎలా ఉండగలరు?

యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసియత్ యత్తపస్యసి కౌంతేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్ – గీత 9.27.
ఓ కౌంతేయ! నీవు ఆచరించు కర్మను, భుజించెడి ఆహారమును, హోమము చేయు హవ్యమును, అర్పించు దానమును, ఆచరించు తపస్సును నాకే సమర్పించుము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భగవంతుని అనేక విధములుగా అర్చింపవచ్చును. తులసి ఆకులు సమర్పించి ఆయన అనుగ్రహమును సాధింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు ఇచ్చిన అదనపు వివరణ – ఆగమ శాస్త్రములు నిర్దేశించినట్లుగా ఆయనను పెక్కు పనులద్వారా పూజింపవచ్చును. అట్టి పనులు ఆయనకు సమర్పణ చేసినంతనే పవిత్రములగును. **సమర్పణ సంస్కార స్వాదు కృతైః ఆగమశాస్త్రకారిత సర్వవ్యాపారైః ఆరాధ్యత్వాత్.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మహాన్ శ్చ క్రతుశ్చ ఇతి మహాక్రతుః.** భగవంతుడు గొప్ప యజ్ఞము. గీతలో భగవంతుడు తానే క్రతువునని చెప్పియుండెను.

అహం క్రతు రహం యజ్ఞః స్వధామహమౌషధమ్ మంత్రోఽహ మహమేవాజ్య మహమగ్ని రహం హుతమ్ – గీత 9.16
నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును. స్వధయును నేనే. ఓషధులు నేనే. నేనే మంత్రమును. నేనే ఘృతమును. నేనే అగ్నిని. హోమరూపక్రియయును నేనే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **మహాన్ క్రతుః పాంచరాత్రో యస్య ఇతి మహాక్రతుః.** శతపథబ్రాహ్మణము(13.6.1)లో చెప్పిన ప్రకారం నారాయణుడు పాంచరాత్రక్రతువును ఆచరించి తాను అందరికంటె అధికుడై తానే సర్వము అయ్యాడు

పురుషోహవై నారాయణో కామ్యత అతితిష్టేయమ్
సర్వాణి భూతాని అహమేవ ఇదమ్ సర్వమితి
స ఏతమ్ పురుషమేధమ్ పాంచరాత్రమ్ యజ్ఞ

క్రతుమపశ్యత్ తమాహరత్ తేన జాయత తేనేష్ట్వమ్
అత్యతిష్ఠ త్సర్వాణి భూతానీదమ్ సర్వమ్ భవాత్.

681. మహాయజ్వా

- గొప్ప యజ్ఞములు చేసేవాడు.
- ఉత్తములు, మహాయజ్వలు అయిన భక్తులు తనవారిగా కలిగినవాడు.

ఓం మహాయజ్వనే నమః

దేవతాంతర యాజిభ్యః స్వయాజ్యుత్కృష్టకారకః మహాయజ్వా సముద్దిష్టః సత్కర్మఫలదోమనుః - అన్యదేవతలను ఆరాధించేవారికంటే ఉత్కృష్టులైనవారు, ఉత్తమఫలములు పొందేవారు తన భక్తులుగా కలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. పుణ్యకర్మప్రదము. ఓం మహాయజ్వనే నమః.

పాణిని సూత్రము (3.2.103 **సు యజోర్ఙ్వానిప్)** ప్రకారము 'యజ్వా' అనే పదమునకు మూలధాతువు 'యజ్'- త్యాగము చేయుట, బలి ఇచ్చుట. 'యజ్వా' అనగా యజ్ఞము చేసినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మహాన్తమ్ యజ్ఞమ్ కృతవాన్ ఇతి మహాయజ్వా.** గొప్ప యజ్ఞములు చేసినవాడు మహాయజ్వ. రామావతారమునందు అశ్వమేధయాగము చేసినవాడు. అంతేగాక తన భక్తులు చేయు యజ్ఞములు చక్కగా పరిసమాప్తమగునట్లు కాపాడు భగవానుడే ఆ యజ్ఞములకు యజమాని అని భావింపవచ్చును. ఆ విధంగా కూడా ఆయన మహాయజ్వ.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అన్యదేవతలను తలపక శ్రీమహావిష్ణువునే ఆరాధించు భక్తులు ఉత్కృష్టమైనవారు. అట్టి యజ్ఞకర్తలు మహాయజ్వలు. వారికి నాధుడైన భగవంతుడు మహాయజ్వ. మరోవిధంగా, అలాంటి భక్తులు తన ఆత్మగా కలవాడు మహాయజ్వ. అన్యదేవతలను ఆరాధించేవారికంటే తనను ఆరాధించేవారికి అధికమైన ఫలమును ప్రసాదించేవాడు మహాయజ్వ. **స్వయాజినామ్ అన్య యాజిన్యోపి అత్యుత్కృష్టత్వాత్ మహాయజ్వా.**

ఆయన భక్తులు ఉత్కృష్టులు ఎందుకవుతారంటే వారు ఐహిక ఫలములను త్యజించి మోక్షమును కోరుతారు.

682. మహాయజ్ఞః

- పూజింపదగినవారిలో అత్యుత్తముడు.
- యజ్ఞములలో ఉత్తమయజ్ఞస్వరూపము కలవాడు (జపయజ్ఞము).
- జ్ఞానులద్వారా పూజింపబడువాడు. గొప్ప యజ్ఞముద్వారా పూజింపబడువాడు.

ఓం మహాయజ్ఞాయ నమః

అన్యేభ్యో దేవ యాగేభ్యః స్వయాగోత్కృష్టకారకః మహాయజ్ఞ స్సమాఖ్యాతో హ్యష్టార్ణో హరియాగదః - ఇతర దేవతలకన్నా తన యాగము గొప్పదిగా కలవాడు మహాయజ్ఞము. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. హరిపూజాఫలాన్నిస్తుంది. ఓ మహాయజ్ఞాయ నమః. ఇంతకుముందు నామము 'మహాయజ్వా' వలెనే ఈ నామము 'మహాయజ్ఞః'ను కూడా 'యజ్' అనే ధాతువునుండి వివరింపవచ్చును. **దేవపూజా సంగతి కరణా యజన దానేషు.** త్యాగము చేయుట, పూజించుట, ఇచ్చుట, దానము చేయుట, సంబంధము కలిగియుండుట – వంటి అర్థములలో 'యజ్' ధాతువు వినియుక్తము. **యజనమ్ యజ్ఞః, ఇజ్యతే ఇతి వా యజ్ఞః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – పూజింపదగినవారిలో శ్రేష్ఠుడు 'మహాయజ్ఞః'. యజ్ఞమనగా భగవదారాధనము. యజ్ఞము అనగా మనము ఆరాధించునది (భగవంతుడు). మహాయజ్ఞము అనగా ఆరాధించువానిలో ఉత్తమమైనది, అనగా శ్రీమహావిష్ణువు. ఎంపెరుమాన్ సుప్రభాతమును పఠించుట, భక్తితో మెలగుట, రుచిశుచికరమైన నైవేద్యమును సమర్పించుట, సాష్టాంగప్రమాణము చేయుట – ఇవన్నీ యజ్ఞములే. వీనిని ఇతరదేవతలను గాక శ్రీనివాసుని ఉద్దేశించి యొనర్చుట మహాయజ్ఞమగును. ఎందుకంటే ఆయన తన భక్తులను తన స్వంత శరీరమువలె పరిరక్షించును. **రక్షతే భగవాన్ విష్ణుః భక్తానాత్మశరీరవత్**. మరియు వారు సమర్పించిన దానిని ప్రేమతో స్వీకరించును.

యాః క్రియాః సంప్రయుక్తాః స్యుః ఏకాంతగత
బుద్ధిభిః తాస్సర్వాః శిరసాదేవ ప్రతిగృహ్ణాతివై స్వయమ్ – మహాభారతము.మోక్షపర్వము 17.163.
జ్ఞానులు చేసే పూజాదికములను పరమేశ్వరుడు శిరసుతో (తలవంచి) స్వీకరిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు యజ్ఞములలో శ్రేష్ఠమైన యజ్ఞము. ఇందుకు ప్రమాణము గీత (10.25)లో ఉన్నది. **యజ్ఞానామ్ జపయజ్ఞోస్మి.** యజ్ఞమలలో నేను జపయజ్ఞమును. జపయజ్ఞమునకు దేశకాల బంధనములు లేవు. ఖర్చుతో కూడిన సంభారములు అక్కరలేదు. శ్రమ ఉండదు. హింస ఉండదు. 'క్రతువు'అనగా ఒ ప్రత్యేకమైన ఫలితమును ఆశించి చేయునది. యజ్ఞము అనగ విద్యుక్తధర్మముగా చేయునది. అట్టి యజ్ఞములలో శ్రేష్ఠమైన జపయజ్ఞము భగవత్స్వరూపము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గొప్ప యజ్ఞములద్వారా పూజింపబడువాడు, గొప్ప జ్ఞానులద్వారా పూజింపబడువాడు 'మహాయజ్ఞః'. **మహత్ యజనమ్ యస్య, మహద్భిః ఇజ్యత ఇతి వా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – శాస్త్రముల ప్రకారము మనమందరము ఐదు విధాలైన యజ్ఞాలను ఆచరించాలి.

(1) భూతయజ్ఞము – పశుపక్ష్యాదులకు ఆహారమిచ్చుట, సేవించుట, వానిని కాపాడుట.
(2) పితృయజ్ఞము – పెద్దలను, పితృదేవతలను సేవించుట.
(3) నరయజ్ఞము – సాటి మనుష్యులకు సేవచేయుట, వారికి కష్టము కలిగించకుండ ఉండుట.
(4) ఋషియజ్ఞము – వేద, మంత్ర, విజ్ఞాన పఠనము.
(5) దేవయజ్ఞము – భక్తితో భగవంతుని సేవించుట.

ఈ ఐదు యజ్ఞాలను కూడా మనము శ్రీహరిని ఉద్దేశించి ఆచరింపవలెను. నిజానికి వాటిని ఆచరించేవాడు కూడా శ్రీహరియేనని గ్రహింపవలెను.

683. మహాహవిః

- గొప్ప హోమద్రవ్యములచే పూజింపబడువాడు.
- పరబ్రహ్మస్వరూపమైన హవిస్సు
- ప్రళయకాలమున జగములన్నింటిని హవిస్సు రూపమున స్వీకరించువాడు.

ఓం మహాహవిసే నమః

అర్పింపబడునది హవిస్సు. అగ్నిహోత్రమునందు హోమము చేయబడు నెయ్యి, తేనె, అన్నము వంటివి హోమద్రవ్యములు. 'మహాహవిః' అనగా గొప్ప హోమద్రవ్యము లేదా ఆ హోమద్రవ్యమును స్వీకరించువాడు లేదా ఆ ద్రవ్యమును అర్పించువాడు లేదా ఆ ద్రవ్యమును సమర్పించు సాధనము – ఇలా వివిధ అర్థములను గ్రహింపవచ్చును.

భగంతుడు మహాహవిస్సు ఎలాగవుతాడంటే

(1) ఆయనకు సమర్పించేవి కూడా ప్రపంచంలో ఉన్నతమైనవి (ఉదాహరణకు – ఆత్మ)

(2) మనం సమర్పించే అత్యల్పమైనవానినికూడా దయతో స్వీకరించే మహోన్నతుడాయన.

(3) ప్రతివస్తువూ ఆయన స్వరూపము లేదా అవతారము లేదా విభూతి. అలాగే గొప్ప గొప్ప యజ్ఞములు కూడా ఆయన స్వరూపములే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – గొప్ప హోమద్రవ్యములను స్వీకరించువాడు 'మహాహవిః'. మనసు, బుద్ధి, ఇంద్రియములు, అన్నింటిని మించి ఆత్మసమర్పణము. **అహమేవన్ మామ్ జుహోమి** (తైత్తరీయ నారాయణ 41). ఇవి మహాహవిస్సులు. వానిని అర్పించడానికి భూతహింస చేయనక్కరలేదు. **న తత్ర పశుఘాతోఽభూత్** (మహాభారతము. శాంతిపర్వము 337.9). **ప్రత్యగాత్మా హవిష్ట్వాత్, అహింస్రమ్ ఆత్మాది హవిః యస్య స్యాత్ స మహాహవిః.**

ఆత్మసమర్పణము గురించి ఆళ్వారుల దివ్యప్రబంధాలలో అనేక ప్రస్తావనలున్నవి. నిజానికి ఈ ఆత్మకూడా భగవంతునిదే అయినా మన స్వంతవస్తువేదో దేవునికిచ్చినట్లుగా దీనిని మనం అర్పించవచ్చును. అదేదో గొప్ప నివేదనగా భావించి భగవంతుడు దానిని స్వీకరిస్తాడు. ఆత్మసమర్పణ అనగా అహంకారభావాన్ని భక్తి అనే అగ్నిలో దహింపజేయడం.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ –

నమస్కార స్వాధ్యాయ ఔషధి రూపత్వేన అతిపవిత్రత్వాత్ అన్య హవిర్భ్యో మహాన్తి హవింషి యస్య స మహాహవిః

నమస్కారము, వేదపఠనము, ఔషధి (తులసి)వంటి అత్యంత శుద్ధమైన (మలినము లేని) నివేదనలను స్వీకరించేవాడు 'మహాహవిః'.

తులసీదళ మాత్రేన జలస్య చుళుకేన
విక్రీణీ తే స్వమాత్మానమ్ భక్తేభ్యో భక్తవత్సలః – విష్ణుధర్మము

ఆ భక్తవత్సలుడు తన భక్తులు సమర్పించే తులసీదళాలు, చారెడు నీళ్ళు వంటివానికి బదులుగా భక్తులకు తనను తానే ఇచ్చివేస్తాడు (భక్తులను తనలో చేర్చుకొంటాడు).

యః క్రియాః సంప్రయుక్తాః స్యుః ఏకాన్తగతబుద్ధిభిః
తాః సర్వాః శిరసాదేవః ప్రతిగృహ్ణాతి వై స్వయమ్ – మోక్షధర్మము

భక్తులు ఏకాగ్రతతో (అన్యమైన ఆలోచన లేకుండా) తనకు సమర్పించేవాటిని భగవంతుడు శిరసువంచి (వినమ్రతతో) స్వీకరించాడు.

జప్యేనైవ సంశుద్ధ్యేత్ బ్రాహ్మణో నాఽత్ర సంశయః
కుర్యాదన్యన్ న కుర్యాత్ మైత్రో బ్రాహ్మణ ఉచ్యతే – మోక్షధర్మము

శుద్ధమైన భగవన్నామజపం ద్వారానే బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుడనిపించుకుంటాడు. ఇతరకార్యాలవల్ల కాదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – యజ్ఞములలో సమర్పించు హవిస్సు పరబ్రహ్మస్వరూపమే గనుక భగవానుడు 'మహాహవిః'

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిర్బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్ బ్రహ్మైవ తేన గన్తవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా – గీత 4.24

యజ్ఞకార్యములందు ఉపయుక్తమగు స్రువాది సాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. యజ్ఞమునాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవనక్రియయు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడైయుండు యోగిద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలముకూడ బ్రహ్మమే.

అహం క్రతు రహం యజ్ఞః స్వధామహమౌషధమ్ మంత్రోఽహ మహమేవాజ్య మహమగ్ని రహం హుతమ్ – గీత 9.16
నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును. స్వధయును నేనే. ఓషధులు నేనే. నేనే మంత్రమును. నేనే ఘృతమును. నేనే అగ్నిని. హోమరూపక్రియయును నేనే.

జ్ఞానయజ్ఞేన చాప్యన్యే యజంతో మాముపాసతే ఏకత్వేన పృథక్త్వేన బహుధా విశ్వతోముఖమ్ – గీత 9.15
మరికొందరు జ్ఞానయోగులు నిర్గుణాకారబ్రహ్మనైన నన్ను జ్ఞానయజ్ఞముద్వారా అభేదభావముతో ఉపాసించుచుందురు. మరికొందరు అనంతరూపములతో ఒప్పెడి నా విరాట్ స్వరూపమును పృథక్ భావముతో ఆరాధించుచుందురు.
ఈ శ్లోకమునకు శ్రీ రామానుజులు వ్రాసిన వ్యాఖ్య ఇలా ఉన్నది – **..... వివిధ విభక్త నామ రూప స్థూల చిత్ అఇత్ వస్తు శరీరః స్యామ్ ఇతి సంకల్పః, స ఏకదేవ ఏక తిర్యగ్ మనుష్య స్థావరాఖ్య విచిత్ర జగచ్ఛరీరః అవతిష్ఠతే ఇతి అనుసంధానాశ్చ మామ్ ఉపాసతే.**
భగవంతుని సంకల్పానుసారము ఆయన నామరూపస్థూలమై, సకల వస్తుజీవసముదాయమైన జగత్తే శరీరంగా దాల్చాడు. మహాత్ములు ఆయనను అలా భావించి ధ్యానిస్తారు.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి) ఈ నామవివరణ సందర్భంలో హవిస్సు కూడా భగవంతుడే అని గ్రహించాలి. దీని అర్థం సమస్తం ఆయనలో ఉన్నది. అంతేగాని భగవంతునికి, వానికి తేడాలేదు అనుకోకూడదు. పరబ్రహ్మను అగ్నిలో, పరబ్రహ్మ స్వరూపములేయగు హవిస్సులను, పరబ్రహ్మస్వరూపుడగు యజమాని, పరబ్రహ్మయొక్క ప్రీతి కొరకు, పరబ్రహ్మార్పణ కావించుచున్నాడను దివ్యభావమును సాధకులు సదా భావింపవలయును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ప్రళయకాళమున సకలజగత్తును భగవంతుడు హవిస్సుగా స్వీకరించును. అలా జగత్తు ఆయనలో లీనమగును. అగ్నిలో వ్రేల్చినది కూడా అగ్ని అయినట్లుగా ప్రళయకాలమున ఆయనలో లీనమైన జగత్తు పరబ్రహ్మమే అగును.

యాదగిరిగుట్ట శ్రీ లక్ష్మీ నరసింహ స్వామి ఆలయం చిత్రాలు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Yadagirigutta_temple_main_Gopuram.jpg Photo by N. Aditya Madhav
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:YadaGiriGutta_4.JPG Photo by A.RadhaKrishna

స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోత్రం స్తుతిః స్తోతా రణప్రియః |
పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనామయః || (73)

లేదా

స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోత్రం స్తుతః స్తోతా రణప్రియః |
పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనామయః || (73)

684. స్తవ్యః

- స్తవము చేయదగినవాడు. స్తుతించడానికి యోగ్యుడు.
- అందరూ శ్రీహరిని స్తుతించెదరు. శ్రీహరి ఎవరినీ స్తుతించనవసరం లేదు.

ఓం స్తవ్యాయ నమః

చేతశ్శరీరయోర్గంతో వ్యాపారారాధ్యతే హరేః ఉక్తం నారాయణస్యాథ నాగారాధ్య త్వముచ్యతే స్మృతస్తుత్యర్హనాత్ స్తవ్యః షడర్ణో బంధమోచకః - స్తుతించడానికి తగిన యోగ్యత కలవాడు కాబట్టి నారాయణుడు స్తవ్యుడు అనబడుచున్నాడు. ఈ నామము షడక్షరి. సంసారబంధనాన్ని త్రెంచివేస్తుంది. ఓం స్తవ్యాయ నమః.

'స్తు' అనగా 'పొగడుట' అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించారు. 'యత్' అనే ప్రత్యయంవల్ల 'పొగడుటకు తగినవాడు' అనే అర్థం వస్తుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్తవమ్ అర్హతి ఇతి స్తవ్యః.** శ్రీమహావిష్ణువు శాశ్వత, అపరిమిత, దోషరహిత, అనంత కళ్యాణ సంపన్నుడు. కనుక స్తవము చేయదగినవాడు. ఆయనను స్తుతిస్తే సంసారబంధంనుండి విముక్తి లభిస్తుంది. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు బృహస్పతిసంహితనుండి ఉదాహరించారు.

ఆదరేణ యథా స్తౌతి ధనవంతం ధనేచ్ఛయా
తథా చేద్విశ్వకర్తారం కో న ముచ్యేత్ బంధనాత్ – బృహస్పతిసంహిత

ధనంకోసం ధనవంతుడిని పొగడుతాము. అలాగే విశ్వకర్తయైన శ్రీమహావిష్ణువును స్తుతించి బంధనాలనుండి విముక్తిని పొందవచ్చును.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము ఫలశ్రుతిలో భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ఇలా చెప్పాడు – **ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః నామ్నాం సహస్రం దివ్యానాం అశేషేణ ప్రకీర్తితమ్**

ఇలా స్తవనీయుడు (కీర్తనీయుడు), మహాత్ముడు అగు భగవంతుడు కేశవుని దివ్యమైన వేయి నామములు సంకీర్తనము చేయబడినవి. ఇక్కడ 'కేశవ'నామ ప్రయోగముద్వారా ఆయనే శివుని, బ్రహ్మను సృజించెనని సూచింపబడినది. మహాత్ముడు అనగా పురుషోత్తముడు. 'దివ్య' పదమువలన ఈ వేయి నామములను భూమిపైనా, పరమపదములోనూ స్తోత్రము చేయవచ్చునని గ్రహించాలి. 'కీర్తనీయుడు' శ్రీమహావిష్ణువే.

మస్కట్‌లో శ్రీనివాస కళ్యాణం. ఏప్రిల్ 2019

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (3.9.1)నుండి ఉదాహరించారు – ఈ సంగతి వినడం మీకు కష్టంగా ఉండవచ్చును. అయినా మీ మేలుకోరి చెబుతున్నాను వినండి. నా మధురమైన స్తుతులన్నీ తిరువేంకటాద్రిపై మత్తగజంవలె వేంచేసియున్న నా ప్రభువుకే. ఇతర దేవతలను స్తుతించి నా స్తుతులను వ్యర్థం చేసుకొనలేను.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **స్తోతుమ్ యోగ్యః సర్వోత్తమత్వాత్ ఇతి స్తవ్యః.** అన్నివిధాలుగా ఆయన సర్వోత్తముడు. కనుక స్తవనీయుడు. స్తవ్యుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుని దివ్యగుణములు అనంతములు. వేలకొలది సంవత్సరములు స్తుతించినాగాని అవి పూర్తికావు.

తమ్ ఈశానామ్ వరదమ్ దేవమీడ్యం (శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 4.11). ఆయన అందరకు దేవదేవుడు. వరదుడు. స్తుతి చేయదగినవాడు.

తమ్ విశ్వరూపమ్ భవభూతమ్ ఈడ్యం (శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 6.4). ఆయన విశ్వరూపుడు. జరిగినదానికి, జరుగుతున్నదానికి కారణము. స్తుతింపదగినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వైః స్తూయతే, న స్తోతా కస్య చిత్ ఇతి స్తవ్యః.** అందరూ ఆయనను స్తుతిస్తారు. ఆయన ఎవరినీ స్తుతింపనక్కరలేదు. కనుక స్తవ్యుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **వాగ్వ్యాపారేణైవ సమారాధ్యత్వాత్ నిత్య కళ్యాణ గుణకతయా స్తోతుమ్ అర్హ స్తవ్యః.** ఆయన అనంత కళ్యాణగుణాలను మాటలద్వారా ఆరాధించడం చాలా సులభం. కనుక ఆయన స్తవ్యుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత ఆళ్వారుల స్తుతులనుండి ఉదాహరించారు. ఆయనను స్తుతించుట, వానికి అర్థం తెలిసికొనుట, ధ్యానించుట, గానం చేయుట, జపించుట, అంతా ఆయనకు అర్పించుట, ఇవన్నీ ఆయనను స్తుతించే విధములు.

685. స్తవప్రియః

- స్తవము (స్తుతి, స్తోత్రము)వలన ఆనందించువాడు.

ఓం స్తవప్రియాయ నమః

యయాకయా చిద్భాషత్యా యేనకేవాపి జంతునా యథాకథం చిత్కృథితో యస్య ప్రియతమస్తవః స్తవప్రియ స్స కథితో వస్వర్ణః ప్రీతివర్ధకః - పరమేశ్వరుని ఏ భాషలో స్తుతించాలి? అనే అనుమానం అవసరం లేదు. ఎవరు ఏ భాషలో, ఏ విధంగా స్తుతించినా ఆయనకు అర్థం అవుతుంది. ఆయన ఆ స్తోత్రాన్ని స్వీకరిస్తాడు. కనుక ఆయన స్తవప్రియుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ప్రేమను వృద్ధిపొందిస్తుంది. ఓం స్తవప్రియాయ నమః.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి) **మద్భక్తాః యత్ర గాయన్తి తత్ర తిష్ఠామి నారద.** నా భక్తులు నన్ను ఎచ్చట ప్రేమతో గానము చేయుదురో అచ్చట నేనుందునని శ్రీమహావిష్ణువు నారదునితో అన్నాడు. భక్తితో, ప్రేమతో, శ్రద్ధతో, హృదయపూర్వకముగా స్తవము చేసినచో భగవానుడు అత్యంతమోదము పొంది వారికి కామితార్థములను వర్షింపజేయును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానము – **యథాకథంచిత్** – ఏ విధంగానైనా (విమర్శిస్తూ కూడా); **యయా కయాచిత్ భాషయా** – ఎలాంటి భాష ఐనా (తప్పులున్నా కూడా); **యేన కేనపి** – ఎవరైనా, దేవుడిని వ్యతిరేకించేవారైనా; **తేజస్కరః తిరస్కారోపి** – పొగడినా, తెగడినా; **స్తవప్రియతమః అస్య ఇతి స్తవప్రియః** – వాటిని స్తోత్రాలుగా స్వీకరించి సంతోషిస్తాడు గనుక స్తవప్రియుడు. శ్రీ భట్టులు ఘంటాకర్ణుని ఉదంతాన్ని ఉదాహరించారు. ఘంటాకర్ణుడు పిశాచరాజు. విష్ణునామంపట్ల విరక్తుడు. విష్ణునామం వినపడకుండా తన చెవులకు గంటలు కట్టుకొన్నాడు. ఎవరైనా విష్ణునామం ఉచ్ఛరించినపుడు ఆ గంటలు మ్రోగించుకొనేవాడు. అందునిమిత్తం ఎప్పుడూ ఎక్కడ విష్ణునామం వినిపిస్తుందోనని అప్రమత్తంగా గమనిస్తూ ఉండేవాడు. ఈ క్రియను భగవన్నామస్మరణగా పరిగణించి భగవానుడు అతనికి మోక్షాన్ని అనుగ్రహించాడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శిశుపాలుని ఉదంతాన్ని (వైరభక్తిని) ఉదాహరించారు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్. తిరువైమొళి 7.9.11 – అర్థం తెలిసిగాని, తెలియక గాని, శ్రీహరి నామాన్ని స్మరిస్తే రెండువిధాలుగానూ ఫలితం ఒకటే. సత్ఫలమే; తిరువైమొళి 5.1.1 – భగవంతుని పొగడాలనే లేదు. ఆయనను గురించి ఏదో ఒకటి అంటే దానిని ఆయన స్తవంగా స్వీకరించి మనకు సద్గతిమార్గం చూపుతాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – స్తవప్రియుడంటే దేవుడు పొగడ్తలను ఆశిస్తున్నాడని అర్థం కాదు. జీవుడు తన ఇంద్రియాలను సద్వినియోగపరచుకొంటున్నందుకు సంతోషిస్తాడు. భగవత్ స్తుతివల్ల జీవుడు భగవంతునికి ఇంకా చేరువ అవుతాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – తల్లిదండ్రులు ఇచ్చిన పుస్తకాలను బాగా చదివి పిల్లలు పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులయితే తల్లిదండ్రులు ఆనందిస్తారు. అలాగే భగవంతుడిచ్చిన ఇంద్రియాలను విష్ణుస్తవంలో వినియోగిస్తే భగవంతుడు సంతోషిస్తాడు.

686. స్తోత్రమ్

- స్తోత్రమునకు మూలము. భక్తులకు జ్ఞానము ప్రసాదించి వారిచే తన స్తోత్రమును చేయించుకొనేవాడు.

- స్తోత్ర స్వరూపుడు.
- వేదములచే స్తుతింపబడువాడు.

ఓం స్తోత్రాయ నమః

'స్తు' అనే ధాతువునకు 'పొగడుట' అని అర్థము. దీనికి 'ష్ట్రాన్' అనే ప్రత్యయంవల్ల 'ఆధారము, కారణము' అనే భావాలు చేరుతాయి (పాణిని సూత్రము 3.2.182). భగవానుడు స్తోత్రస్వరూపియని ఈ నామమునకు సాధారణ భావము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని అనుగ్రహంవల్లనే భక్తులు భగవంతుని కీర్తిస్తారు. ఇలా స్తుతికి మూలము, సాధనము కూడా భగవంతుడే. **స్వేనైవ నిష్టాద్యతయా స్వస్తుతే స్తోత్రముచ్యతే**. తనను స్తోత్రం చేసేవారికి జ్ఞానమును ప్రసాదించి తన స్తోత్రము తానే చేయించుకొనేవాడు స్తోత్రము.

శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో ధ్రువుని ఉదంతాన్ని ఉదాహరించారు. భగవద్దర్శనానందాతిశయంతో నోట మాట రాక ధ్రువుడు అప్రతిభుడై నిలబడిపోయాడు. తన భక్తుని కలరపాటును గుర్తించిన భగవానుడు దయగొని నిజహస్తాగ్రమందలి వేదమయశంఖంతో ధ్రువుని కపోతలాన్ని స్పృశించాడు. ఆ స్పర్శ ప్రభావం వలన ధ్రువునికి అద్భుతమైన వాక్చాతుర్యం లభించింది. అతను వాసుదేవుని స్తుతించాడు. (శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచనలోని వాక్యాలు).

యోऽనంతః ప్రవిశ్యమామ్ వాచమిమమ్ ప్రసుప్తామ్
సంజీవయత్యఖిల శక్తిధరః స్వధామ్నా
అన్యాంశ్చ హస్త చరణ శ్రవణ త్వగాదిన్
ప్రాణాన్నమో భగవతే పూరుషాయ తుభ్యమ్
నాలో ప్రవేశించి, సుప్తమైన నా మాటలకు ప్రాణం పోసి, తన విశిష్టశక్తితో నా కర చరణ చర్మాది ఇంద్రియాలను పునరుజ్జీవితం చేసిన భగవత్ పురుషునకు ప్రణామములు.

తిరువైమొళి 10.7.5 – భగవంతుడు శ్రీనమ్మాళ్వారును సాధనంగా చేసుకొని తన స్తుతులు తానే పాడుకొనెనట.

అన్నమయ్య – **నా నాలుకపై నిలిచి నానా సంకీర్తనలు పూని నాచే నిన్ను పొగడించితివి.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడే స్తోత్రము. భక్తితో శ్రీనివాసుని కళ్యాణగుణములను గానముచేయు వ్యక్తి సచ్చిదానందానుభవము పొందును. అప్పుడు నామము (స్తోత్రము), నామి (భగవంతుడు) ఒకటేయగును. కనుక భగవంతుడే స్తోత్రము. (శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ).

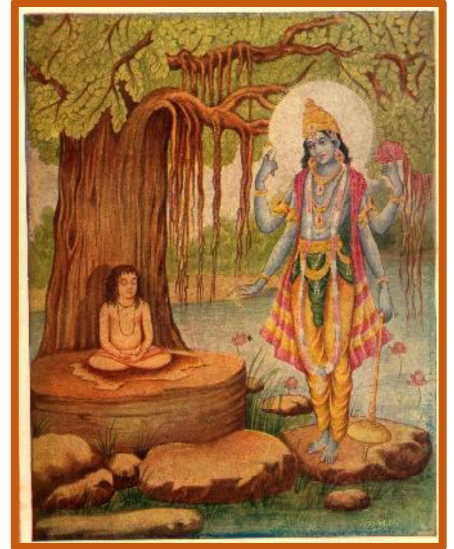
శ్రీ రాధకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని స్తుతించే, కీర్తించే మాటలన్నీ మంచిమాటలే. కనుక అవి భగవంతుని స్వరూపములే. (లోకంలో ఉత్తమ స్వభావము కలిగినవన్నీ తన విభూతులేనని గీతలో శ్రీకృష్ణభగవానుడు సెలవిచ్చాడు).

నలమ్ తరుమ్ సొళ్ళై నాన్ కణ్డు కొండేన్ నారాయణా ఎన్నమ్ నామమ్ – అని ఆళ్వారుల వచనము. ద్రౌపది భగవంతుని స్తుతింపగానే ఆమెకు రక్షణ లభించెను (భగవంతుడు అక్కడికి రాకముందే).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **స్తూయతే అనేన ఇతి స్తోత్రమ్ వేదః.** భగవంతుని స్తుతించేవి వేదములు. వేదస్తుతులు ఆయనను ఉద్దేశించినవి గనుక ఆయనే స్తోత్రము. **వేదస్య ప్రధాన విషయత్వా బ్రహ్మాపి స్తోత్రమ్.**

ధ్రువుడు చేసిన శ్రీహరిస్తోత్రము. శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచన 'శ్రీమద్భాగవతము'నుండి.

ఏ అఖిల శక్తిధరుడు నాలో ప్రవేశించి, సుప్తస్థితిలో ఉన్న నా ప్రాణేంద్రియాలను, వాక్కును సంజీవింపజేశాడో, ఆ పరమపూరుషునికి నమస్కారం! దేవా నిత్యైకరూపా! ఆత్మశక్తి అయిన మాయను అధిష్ఠించి, మహదాదులతో కూడిన విశ్వాన్ని సృజించి, చైతన్యరూపంతో అందులోనికి ప్రవేశించి, బహురూప నామాలతో గోచరించే నీకు భక్తిపూర్వక ప్రణామం! .... నీవు ప్రసాదించిన జ్ఞాన ప్రభావాన్ని, పూర్వకల్ప ప్రపంచాన్ని మళ్ళీ రచించడమే బ్రహ్మసృష్టి అనబడుతున్నది.

ధ్రువునికి దర్శనమిచ్చిన శ్రీవాసుదేవుడు. గీతా ప్రెస్ ప్రచురణలోని చిత్రం. వికీపీడియానుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Story_of_dhruva.jpg

దేవా! నీ పాదపద్మం భక్తులపాలిటి కల్పవృక్షం. ముముక్షువులకు కూడా అదే శరణ్యం.... లోకేశ్వరా! నీ పాదారవింద పరిచర్యవలన, నీ కళ్యాణకథాసుధారసపానంవలన కలిగే పరమసుఖాన్ని చవిగొన్నవారు మోక్షాన్ని కూడా లెక్కచేయరు. తండ్రీ! నీ భక్తులతోడి నిత్యసంగము భాగ్యాన్ని నాకు ప్రసాదించు.

స్వామీ! కార్యకారణాత్మకమూ, నానారూప ప్రాణివర్గ సంకులమూ అయి కంటికి కానవస్తున్న ఈ ప్రపంచమంతా నీ స్థూలరూపం. ఇది దృశ్యం కనుక, కంటితో చూసి దీని తత్వాన్ని కొంతకు కొంతయినా గ్రహింపగలము. నీ స్వరూపం ఈ దృశ్యప్రపంచానికి పరమైనట్టిది. అది దృశ్యం కాదు గనుక మనోవాక్కులకు అందరానిది. కేవలం బుద్ధిమాత్రగమ్యం.

మహాత్మా! కల్పాంతంలో సర్వ దృశ్యప్రపంచాన్ని నీ కుక్షిలో నిక్షేపించి, ఏకార్ణవ జలమధ్యంలో శేషపర్యంకాన పవ్వళించి, సమయం వచ్చినపుడు నీ నాభినుండి చతురాస్యుని పుట్టించి, పునఃసృష్టిని కావిస్తావు.... నీవు నీ చిచ్ఛక్తివలన సర్వావస్థలకు సాక్షివవుతావు. జీవుడు సర్వావస్థలను తానే అనుభవిస్తున్నట్లు భావిస్తాడు. ...

దేవా! నీవు నిర్వికారుడవైనా లోకస్థితి పరిపాలనార్థం విష్ణురూపాన్ని ధరించావు. అవిద్యాది వివిధశక్తులు విరుద్ధ గతులను కలిగి ఉన్నప్పటికీ కార్యార్థమై అనుపూర్విగా వచ్చి నీయందు చేరుతుంటాయి.

అట్టి బ్రహ్మమునకు, విశ్వకారకునకు, ఏకమూర్తికి, అనంతునకు, ఆద్యునకు, ఆనందమాత్రునకు, అవికారునకు నమస్కరిస్తున్నాను. నీవు పురుషార్థమూర్తివిగనుక నీ పాదపద్మ సేవవలన సర్వార్థాలూ కలుగుతాయి. అందువల్ల సనకాదులు కూడా నిన్ను ఆశ్రయిస్తారు. నిన్ను ఆశ్రయించినవారు దీనులని నీవు ఏనాడూ భావింపవు. అప్పుడే ఈనిన ఆవుదూడను కాపాడినట్లు మమ్మల్ని పరిపాలించు!

687. స్తుతిః (శ్రీ శంకరుల పాఠము)

స్తుతః (శ్రీ భట్టుల పాఠము)

- స్తోత్రము చేయుట, ప్రార్థించుట కూడా భగవత్స్వరూపములే (స్తుతిః).
- స్తోత్రము చేయబడువాడు (స్తుతః)

ఓం స్తుతయే నమః

ఓం స్తుతాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును **'స్తుతః'** అని చెప్పారు. **సహస్రఫణ త్రయీమయాదిభిః అనంతైః బ్రహ్మాదిభిః అస్మదాదిభిశ్చ తత్తదభిలాషసిద్ధయే స్తుత ఇతి** - నిత్య సూరులైన ఆదిశేషుడు, గరుడుడు (మూడు వేదముల స్వరూపుడు), అనంతుడు, బ్రహ్మ వంటివారిచేతను, మనచేతను కూడా ఈప్సితార్థసిద్ధికొరకు స్తుతింపబడువాడు స్తుతుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు.

ధాతా పురస్తాత్ యముదాజహారశక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చ తస్రః – పురుషసూక్తము

ముందుగా సృష్టికర్తయైన బ్రహ్మ ఆయనను స్తుతించెను. తరువాత విద్వత్తు కలిగిన ఇంద్రుడు, అనంతరము నాలుగు దిక్కులు ఆయనను స్తుతించెను. మనతోసహా అందరూ ఆయననే స్తుతిస్తారని ఇక్కడ నాలుగు దిక్కుల ద్వారా సూచింపబడినది

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును **'స్తుతిః'** అని చెప్పారు. స్తుతి అనగా స్తోత్రము చేయుట, ప్రార్థించుట. ఇదియును భగవత్స్వరూపమే. వేదగానము, గీతాగానము, విష్ణుసహస్రనామ గానము, భగవన్నామ సంకీర్తనము ఇవన్నియును భగవత్స్వరూపములే.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన మనస్సు పరిశుద్ధమైయుంటే భగవంతుడు అందులో ప్రవేశిస్తాడు. అప్పుడే సరైన స్తుతి వాక్కు రూపంలో వెలువడుతుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము: (686) **స్తోత్రమ్** – కీర్తించే పదాలు; (687) **స్తుతిః** – కీర్తించే పని.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము: (686) **స్తోత్రమ్** – కీర్తించడానికి సాధనము, పదాలు, కార్యము; (687) **స్తుతః** – ఆ కీర్తనకు లక్ష్యము.

అన్నమయ్య కీర్తన . https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Annamacharya.jpg Photo by Tallapragada sriram

ద్వారకా తిరుమలలో అన్నమయ్య విగ్రహం. వికీపీడియా నుండి.

దాచుకో నీపాదాలకు దగ నే జేసినపూజ లివి
పూచి నీ కీరీతిరూప పుష్పము లివి యయ్యా

వొక్క సంకీర్తనె చాలు వొద్దికై మమ్ము రక్షించగ
తక్కినవి భాండారాన దాచి వుండనీ
వెక్కసమగు నీ నామము వెల సులభము ఫల మధికము
దిక్కై నన్నేలితి విక నవి తీరని నా ధనమయ్యా

నా నాలికపైనుండి నానాసంకీర్తనలు
పూని నాచే నిన్ను బొగడించితివి
వే నామాల వెన్నుడా వినుతించ నెంతవాడ
కానిమ్మని నా కీపుణ్యము గట్టితి వింతేయయ్యా

యీమాట గర్వము గాదు నీ మహిమే కొనియాడితిగాని
చేముంచి నా స్వాతంత్ర్యము చెప్పినవాడగాను
నేమాన బాడే వాడను నేరము లెంచకుమీ
శ్రీమాధవా నే నీదాసుడ శ్రీవేంకటేశుడవయ్యా

688. స్తోతా

- తనను స్తుతించేవారిని ప్రశంసించేవాడు.
- స్తోత్రము చేయువాడు కూడ భగవత్స్వరూపియే.

ఓం స్తోత్రే నమః

స్వ స్తోతారం పరం స్తోతుం శీలం యస్యాస్తి సర్వదా స్తోతా సస్యాత్పంచవర్ణః సర్వస్తోత్రత్వదో మనుః - తనను స్తుతించేవారిని తానే స్తుతించే (ప్రశంసించే) స్వభావము కలవాడు. ఈ నామము పంచాక్షరి. అందరిచేత స్తుతించబడేట్లు చేస్తుంది. ఓం స్తోత్రే నమః.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – **స్వ-స్తోతారం స్తోతుం శీలమ్ అస్య ఇతి స్తోత్రా**. తనను స్తుతిచేయువారిని స్తుతించుట ఆయన గుణము. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మము (75.55)నుండి ఉదాహరించారు. **యం స్తువన్ స్తవ్యతామేతి వందమానశ్చ వంద్యతామ్.** భగవంతుని స్తుతించేవాడు స్వయముగా స్తుతనీయుడు అవుతాడు. భగవంతునికి వందనము చేసేవాడు వందనీయుడు అవుతాడు. శ్రీ భట్టులు శ్రీకృష్ణుని కైలాసయాత్రోదంతాన్ని ఉదాహరించారు. ఆ యాత్రలో శ్రీకృష్ణుడు శంకరుని స్తోత్రం చేశాడు. శంకరుడు సదా తారకమంత్ర ధ్యాననిమగ్నుడై యుండుట వలన కృష్ణుని స్తుతిని పొందినాడు. తనను స్తుతించేవాడు స్తుతనీయుడౌతాడని భగవానుడు చెప్పినట్లు హరివంశములో ఉన్నది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **స్తౌతి స్వజనాన్ ఇతి స్తోతా**. తనవారిని స్తుతించేవాడు స్తోత.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – తన భక్తుల ఔన్నత్యాన్ని తెలియబరచేవాడు స్తోత. భగవానుడు తన భక్తుల గొప్పతనమును తెలియబరచేందుకే వారిని స్తుతించును అని చెబుతూ గీతనుండి **'జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్'** అని ఉదాహరించారు.

తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తిర్విశిష్యతే
ప్రియోऽహి జ్ఞానినోऽత్యర్థమహం స చ మమప్రియః – గీత 7.17
ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవా నుత్తమాం గతిమ్ – గీత 7.18

ఈ చతుర్విధ భక్తులలో నిరంతరము నాయందే ఏకీభావస్థితుడై, అనన్య భక్తియుతుడైన జ్ఞాని అత్యుత్తముడు. ఏలనన వాస్తవముగ నన్ను తెలిసికొనిన జ్ఞానికి నేను మిక్కిలి ఇష్టుడను. అతడును నాకు మిక్కిలి ఇష్టుడు. ఈ చతుర్విధ భక్తులందరును ఉదారులే. కాని జ్ఞానియైనవాడు నా స్వరూపమే. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (12.14)నుండి ఉదాహరించారు – **మయ్యర్పిత మనోబుద్ధిః యో మద్భక్తః స మే ప్రియః.**

ధర్మచక్రము రచయిత – గీత 16వ అధ్యాయములో చెప్పినట్లుగా ఇట్టి భక్తులు (భగవంతునిచే ప్రశంసింపబడువారు) అందరిపట్ల దయ కలిగియుందురు. కోపమును త్యజింతురు. సుఖదుఃఖములపట్ల సమభావమును కలిగియుందురు. మనసా వాచా కర్మణా పరిశుద్ధులై, తమ సమస్త కర్మలను భగవానునికి అర్పింతురు. పొగడ్తలకు పొంగరు. నిందలకు క్రుంగరు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్తోతా అపి స ఏవ, సర్వాత్మకత్వాత్.** భగవానుడు సర్వాత్మకుడైనందున, స్తుతి చేయువాడును భగవంతుడే. భక్తితో భగవంతుని కీర్తించేవాడు భగవంతునిలో లీనమగును (శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ).

శ్రీ కృష్ణమాచార్య మహాకవి (13-14వ శతాబ్ది) సింహగిరి వచనములు

శ్రీ కె.టి.ఎల్. నరసింహాచార్యులు రచించిన 'ద్వాదశసూరి చరిత్ర'లో ఉదాహరించినవి.

దేవా! విష్ణుభక్తి లేని విద్వాంసునికంటె హరికీర్తనము చేయునతడే కులజుండు. శ్వపచుండైననేమి? ఏ వర్ణంబైన నేమి? ద్విజునికంటె నతడె కులజుండు. దృష్టింజూడగా విద్వజ్జన దివ్యభూషణము. సింహగిరి నరహరిని దలంచిన యాతండె కులజుండు. సంధ్యాది నిత్యకర్మానుష్ఠానంబులు దప్పక నడపిననేమి? చతుర్వేద షట్ఛాస్త్రములు సదివిన నేమి? శతక్రతువు లాచరించిన నేమి? మా సింహగిరి నరహరి దాసులకు దాసులైనంగాని లేదు గతి! స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో దయానిధీ!

దేవా! అంకిలియనియెడి తెవులింటింటికి ద్రిప్పు. అసత్యకృతమే ముప్పు. తగవు ధర్మము నడిపినదే యొప్పు. అనాధపతీ, నరహరీ! మిమ్ము దలంపనిదే తప్పు. స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో దయానిధీ!

దేవా! శ్రీమన్నారాయణా! పరబ్రహ్మస్వరూపా! అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయకా, వేదవేదాంతవేద్యా! పురాణ పురుషోత్తమా! పురందర వంద్యా, దేవా! కపట నాటక సూత్రధారీ, మాయావినోదా! అగణిత మహిమావతారా! ఆశ్రితజన మందారా! సకల కళ్యాణగుణోన్నతా! సకల జగదంతర్యామీ, శ్రీమదయోధ్యాపురవరాధీశ్వరా! దశరధరాజ నందనా! కౌసల్యాగర్భ శుక్తిముక్తాఫలా! స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో దయానిధీ!

దేవా! ఏడు రామాయణములు, పదునెనిమిది పురాణములు, భగవద్గీతలు, సహస్రనామములు మొదలయినవి చదివిరేమి? వినిరేమి? వ్రాసిరేమి? మీ సంకీర్తనకు వెయ్యవపాలింటికి సరిరావు. కడమ సంకీర్తన లనేకసార్లు విన్నారు. ఇందుకు తప్పదు. మీ శంఖచక్రంబులాన, మీ పాదపద్మంబులాన, నారాయణ నారాయణయని మంత్రంబనిరేమి? దూదికొండలమీద వటబీజమాత్ర మగ్నిహోత్రుడు ప్రవేశించిన దగ్ధంబైపోదా? స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో దయానిధీ!

దేవా! పెద్దతనంబు జేసి మిమ్ము మెప్పించెదనంటినా, జాంబవంతుడు మీ సన్నిధినే యున్నాడే! దేవా! బుద్ధినే మెప్పించెదనంటినా, విభీషణుండు మీ సన్నిధినే యున్నాడే! దేవా! బంటుతనంబు జేసి మిమ్ము మెప్పించెద నంటినా, అంజనీదేవి సుతుడు హనుమంతుడు మీ సన్నిధినే యున్నాడే! దేవా! తీర్థంబులాడి మిమ్ము మెప్పించెదనంటినా, సూర్యచంద్రాదులు మీ సన్నిధినేయున్నారే! దేవా! వేదవేద్యుడనై మిమ్ము మెప్పించెద నంటినా, బ్రహ్మ మీ నాభికమలమందు ఉద్భవించియున్నాడే! స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో దయానిధీ!

సింహాచలం ఆలయం గోడలపై శిల్పాలు. శ్రీ వరాహ స్వామి, శ్రీ నరసింహ స్వామి. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Adityamadhav83

దేవా! ఇంద్రాది దేవతలు నూరును, హిరణ్యగర్భులిన్నూరును, కాశ్మీరగిరులు మున్నూరును, తిలధాంచన గిరులు

నన్నూరును, పతివ్రత లేనూరును, నగ్రహారంబు లారునూరులును, స్త్రీమూర్తు లేడునూరులును, నుభయస్తోమకు లెనిమిది నూర్లును, కపిలధేనువులు వేయిని, కాలచక్రంబులు లక్షయును, తులాపూరుషంబులు కోటియును, కన్యాదానంబులు పదికోట్లును, నివియన్నియు గూడిన మీ దివ్యనామ సంకీర్తన వినినందుకు వేయిలో నొక్కభాగంబును సరిగావు. ఈ సంకీర్తనఫలం బెవరు వ్రాసిరి, యెవరు చదివిరి, యెవరు వినిరి, వారికాయురారోగ్యైశ్వర్యంబులు కృప చేతువు. మా యతిరాజముని వరము. దాతారు. అనాధమతీ, స్వామీ! సింహగిరి నరహరీ! నమో, నమో దయానిధీ!

689. రణప్రియః

- యుద్ధమునందు ప్రీతి కలవాడు.
- పూజాస్థానములందలి మంగళధ్వనులకు ఆనందించువాడు.
- సూర్యాదుల రూపములో సంతోషంగా చరించువాడు.

ఓం రణప్రియాయ నమః

'రణ' శబ్దమునకు రెండు అర్థములున్నవి – చలించుట, శబ్దము (రణ గతౌ, రణ శబ్ద అర్థః). ఈ రెండు అర్థాలు కలిపి 'రణము' అనగా 'యుద్ధము' అనే అర్థం ఉంది. సామాన్యార్థంగా రణప్రియుడు అనగా ధ్వనిప్రదమైన పరిస్థితులలో చలించడానికి ఇష్టపడేవాడు. వీరపురుషుడు యుద్ధంలో విహరించడానికి ఇష్టపడతాడు. శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు 'రణము' అనగా 'యుద్ధము' అనే అర్థాన్ని గ్రహించారు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'చలనము' అనే అర్థాన్నీ, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'శబ్దము' అనే అర్థాన్నీ తీసుకొన్నారు.

సుహృత్ప్రియం యుద్ధకర్మ యస్యాస్తి స రణప్రియః. తన ఆశ్రితులైన సుహృత్తులను రక్షించడానికి యుద్ధము చేయుటయందు ప్రియము కలవాడు రణప్రియుడు. రామునిగాను, కృష్ణునిగాను భగవానుడు ధర్మసంరక్షణార్థం యుద్ధంలో పాల్గొన్నాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే – గీత 4.8
సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును.

తతః సకామం సుగ్రీవమంగదంచ మహాబలమ్
చకార రాఘవః ప్రీతో హత్వా రావణమాహవే – రామాయణము. యుద్ధకాండ 11.31
యుద్ధంలో రావణుని హతంచేసి శ్రీరాముడు మహాబలులైన సుగ్రీవ, అంగదులకు ప్రీతి కలిగించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యతః పంచమహాయుధాని ధత్తే సతతమ్ లోకరక్షణార్థమ్ అతో రణప్రియః.** లోకరక్షణ కొఱకు శ్రీమన్నారాయణుడు శంఖము, చక్రము, గద, శార్ఙ్గము (ధనుస్సు), ఖడ్గము ధరించియుంటాడు గనుక రణప్రియుడు.

శ్రీకృష్ణదత్త భరద్వాజ వైవిధ్యమైన అర్థం చెప్పారు – **రణో రవః మందిరేషు మంగళధ్వనిః, స ప్రియో యస్య ఇతి రణప్రియః.** మందిరాలలో వినవచ్చే మంగళప్రదమైన ధ్వనులు రణము లేదా రవము. అవి ఆయనకు ఆనందకరములు గనుక ఆయన రణప్రియుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – (రణము = చలనము) భగవంతుడు అందరి హృదయాలలోనూ సంచరిస్తూ వారిలోని అజ్ఞానాంధకారాన్ని తొలగిస్తాడు. సూర్యునిగా సంచరిస్తూ లోకాలకు కాంతినిస్తాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – జీవితంలో యుద్ధం ఒక భాగం. ఒక జీవి మనుగడ మరొక జీవి మనుగడకు వ్యతిరేకం కావచ్చును. మన జీవితంలో అధర్మాన్ని, దుష్ప్రభావాలను ఎదిరించాలంటే యుద్ధం చేయాలి. భగవానుడు అన్ని లోకాలలో అధర్మాన్ని అరికట్టాలి. అందుకే ఆయన పంచాయుధాలు ధరించాడు. భగవానుని ఈ నామస్మరణద్వారా మనం జీవితం అనే యుద్ధంలో అధర్మాన్ని జయించి ధర్మాన్ని ఆచరింపవచ్చును. ఓం రణప్రియాయ నమః.

690. పూర్ణః

సంపూర్ణమైనవాడు.

- అన్ని కోరికలు తీరినవాడు.
- అన్ని కళ్యాణగుణములు నిండియున్నవాడు.
- అన్ని శక్తులు గలవాడు.
- స్వల్పనివేదనలతో సంతోషించువాడు.
- అంతటా అన్నింటా నిండియున్నవాడు.

ఓం పూర్ణాయ నమః

'పూరీ' – ఆప్యాయనే - నింపుట, సంతోషపెట్టుట – అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అవాప్త సమస్త కామాన్.** అన్ని కోరికలు తీరినవాడు. ఇంకా ఏమీ అవుసరం లేనివాడు, పూర్ణుడు. అందుకే పెద్దగా శ్రమపడకుండా, ఏమీ ఖర్చుపెట్టకుండా, భారీ సంభారాలు లేకుండా, కేవలం ధ్యాన కీర్తన పూజాదులద్వారా భగవంతుని సంతోషపెట్టవచ్చును.

లక్ష్మీపతియైన భగవంతునికి ఇంకేమి కావాలని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సకలైః కామైః, సకలాభిః శక్తిభిశ్చ సంపన్న ఇతి పూర్ణః.** భగవంతుడు అన్నికోరికలు తీరినవాడు (పూర్ణకాముడు) మరియు అన్ని శక్తులు కలిగినవాడు (కనుక కోరికలు తీర్చుకొనగల శక్తిమంతుడు) కనుక పూర్ణకాముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు. అన్నింటా నిండియున్నాడు. అన్నీ ఆయనలో ఉన్నవి. కనుక ఇంక ఆయనకు కావలసింది ఏమీలేదు. కనుక ఆయన పూర్ణుడు. ఈశావాస్యోపనిషత్తు (బృహదారణ్యకము 5.1.1) శాంతిమంత్రము ఇలా చెబుతున్నది –

పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే

ఆయన అన్ని విధాలా పరిపూర్ణుడు. ఆయననుండి ఉద్భవించునదికూడా పూర్ణమైనది. అలా ఆయననుండి పూర్ణములైనవి అనేకములు వెలువడినా ఆయనమాత్రం ఎన్నటికీ ఎలాగైనా పరిపూర్ణుడే. ఇతర ఉపనిషద్వాక్యాలు: **పూర్ణమ్ అప్రవర్తి** (బృహదారణ్యక 2.1.5); **తదేతత్ పూర్ణమ్ అప్రవర్తి** (ఛాందోగ్య 3.1.2)

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ 'పూర్ణః' అనే ఈ నామము అర్థాన్ని ఇంతకుముందు నామమైన 'రణప్రియః'తో అనుసంధానించారు. తన శత్రువులను సంపూర్ణంగా నాశనం చేసేవాడు పూర్ణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **పూర్యతే ఆప్యాయతే స్మకళ్యాణగుణైః ఇతి పూర్ణః.** అనంత కళ్యాణగుణములు కలవాడు గనుక ఆయన పూర్ణుడు. **భక్తార్పితైః ఫల కుసుమాదిభిః తర్పిత ఇతి పూర్ణః.** భక్తులు అర్పించిన పండ్లు, పూలువంటి సామాన్యమైనవానితో సంపూర్ణుడై సంతృప్తిని పొందువాడు పూర్ణుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – లోకంలో కోరికలు తీరినకొద్దీ ఇంకా కావలసినవి పెరుగుతూ ఉంటాయి. ఇప్పటి చదువులు కూడా వ్యామోహము పెంచేవేకాని భగవంతునిదరికి చేర్చేవి కావు. భగవంతునిపట్ల భక్తి, శ్రద్ధ మాత్రమే ఇందుకు మందులు. మనకు నిజంగా కావలసింది మనలోనే ఉంది అని గ్రహించి ఆత్మజ్ఞానంద్వారా సంతృప్తిని పొందవచ్చునని ఈ నామధ్యానంద్వారా తెలుస్తుంది.

691. పూరయితా

- తన భక్తుల కోరికలు పూర్తిచేయు (తీర్చు)వాడు.

ఓం పూరయిత్రే నమః

భగవంతుడు భక్తుల అర్హతలనుబట్టి వారుకోరేవానిని (ధర్మార్థకామమోక్షములను) ప్రసాదిస్తుంటాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని స్తుతించాలనే భక్తుల కోర్కెలను తీరుస్తూ, అనగా తాను స్తవప్రియుడు (685వ నామము) అవుతూ, భగవతుడు పూరయిత అవుతున్నాడు. నిజమైన భక్తుని ఒకేఒక్క కోరిక ఏమంటే భగవంతునికి కైంకర్యము చేయాలని. భగవంతుడు తాను పూర్ణుడు (690వ నామము) అయినా కూడా భక్తులకు ఈ అవకాశం ఇస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు స్వయముగా పూర్ణుడు (690వ నామము) మాత్రమే కాకుండా తగు సమయంలో ఇతరులను పూర్ణులుగా చేస్తాడు గనుక పూరయిత.

ధర్మచక్రము రచయిత – భక్తుని కోరిక తీర్చడానికై భగవంతుడు ఎంతపని చేస్తాడు? తాను ఆయుధం పట్టనని యుద్ధానికి ముందు కృష్ణుడన్నాడు. భగవంతునితో ఆయుధం పట్టిస్తానని భీష్ముడు ప్రతిన పూనాడు. భీష్ముని (భక్తుని)మాట నెగ్గించడంకోసం భగవంతుడు ఆయుధం పట్టి తనమాటను తానే అతిక్రమించాడు.

692. పుణ్యః

- పవిత్రము చేయువాడు.
- పుణ్యకార్యము ఆచరించుటయందు శ్రేష్ఠుడు.

ఓం పుణ్యాయ నమః

ఈ పవిత్రనామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

73వ శ్లోకము. 692వ నామము. పుణ్యః – **పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిః అనామయః**

99వ శ్లోకము. 925వ నామము. పుణ్యః – **ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుస్స్వప్ననాశనః**

ఈ నామమును రెండు ధాతువుల ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు: పు - పావనే - పవిత్రము చేయుట; పుణ్ - శుభకర్మాణి - మంగళ కార్యములందు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పుణాతి ఇతి పుణ్యః.** పావనము చేయువాడు పుణ్యుడు. అతినీచులైన పాపులుకూడా భగవన్నామస్మరణం చేసి పవిత్రులయ్యేలా చేసేవాడు గనుక భగవంతుడు పుణ్యుడు. 'పుణ్యన్' అనే పదాన్ని ఆళ్వారులు ఎంతో మక్కువతో అనేక సందర్భాలలో భగవంతుని సంబోధిస్తూ వాడారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్మృతిమాత్రేణ కల్మషాణి క్షపయతి ఇతి పుణ్యః.** భగవంతుని స్మరించినంతనే కల్మషాలు నశించును గనుక భగవంతుడు పుణ్యుడు. ఇంద్రియసుఖాలను గురించిన ఆలోచనలు మనల్ని భగవంతునికి దూరం చేస్తాయి. భగవంతుని గురించిన ఆలోచనలు పవిత్రత కలుగజేసి శ్రీహరికి దగ్గరచేస్తాయి.

925వ నామము 'పుణ్యః'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థం శ్రీ శంకరులు ఈ (692వ)నామము 'పుణ్యః'కు చెప్పిన వ్యాఖ్యకు సరిపోతుంది. అదేమంటే భగవంతుడు తన భక్తులను ఉద్ధరించిన ఉదంతాలను మననం చేసికోవడం మాత్రాన మనం పరిశుద్ధులమవుతాము. ఉదాహరణకు గజేంద్రమోక్షము పారాయణం, స్మరణం, ధ్యానంవంటి కార్యములు. శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా 925వ నామాన్ని ఇలానే వ్యాఖ్యానించారు.

925వ నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వేషామ్ శ్రుతి స్మృతి లక్షణాయ వాచా పుణ్యమ్ ఆచష్ట ఇతి వా పుణ్యః.** శృతి, స్మృతుల బోధనలద్వారా పుణ్యమార్గములను ఉపదేశించి సాధువులను బ్రోచుచున్నాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఈ (692వ) నామమునకు చెప్పిన వ్యాఖ్య – కంసునివంటి దుర్మార్గులను నాశనం చేసినందున భగవంతుడు పుణ్యుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **పూయతే వా అనేన ఇతి పుణ్యః, పవిత్రః పాపానవిద్ధః శుభో వా.** ఏ విధమైన లోపములు, అధర్మములు లేనివాడు మరియు పవిత్రము చేయువాడు పుణ్యుడు. భగవంతుడు సూర్యుని రూపంలో తాను స్వయంగా పవిత్రుడు అగుటయేగాక అన్నింటిని పవిత్రము చేయును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరియు శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ చెప్పిన మరొక అర్థము – **పుణతి శుభకర్మ ఆచరతి ఇతి పుణ్యః.** స్వయముగా శుభకర్మలు ఆచరించేవాడు పుణ్యుడు.

693. పుణ్యకీర్తిః

- ఆయనను కీర్తించడంవలన పవిత్రత లభించును.

ఓం పుణ్యకీర్తయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుని నామసంకీర్తనమువలన భక్తులు పునీతులవుతారు.

నామసంకీర్తనమ్ పుంసామ్ విలాయనమ్ అనుత్తమమ్
మైత్రేయ! అశేష పాపానామ్ ధాతూనామివ పావకః – విష్ణుపురాణము 6.8.20
మైత్రేయా! లోహమును అగ్ని పరిశుద్ధము చేసినట్లుగానే విశేషమైన నామసంకీర్తనంవల్ల అశేష పాపములు నశించును.

అవశేనాఽపి యాన్నామ్ని కీర్తితే సర్వపాతకైః
పుమాన్ విముచ్యతే సద్యః సింహత్రాసైః మృగైరివ – విష్ణుపురాణము 6.8.19
సింహం వచ్చినపుడు మృగాలు పారిపోయినట్లుగా భగవంతుని కీర్తించినపుడు పాపాలు పటాపంచలవుతాయి.

ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞై స్త్రేతాయాన్ ద్వాపరేఽర్చయాన్
యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ సంకీర్త్య కేశవం – విష్ణుపురాణము 6.2.17

కృతయుగమునందు ధ్యానము (తపస్సు)వలన, త్రేతాయుగమందు యజ్ఞమువలన, ద్వాపరయుగమందు అర్చనవలన కలిగే ఫలము కలియుగమందు కేశవసంకీర్తనవలన లభించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పుణ్యమ్ ఆవహతి అస్య కీర్తిః నృణామ్ ఇతి పుణ్యకీర్తిః.** భగవంతుని కీర్తి భక్తులకు పుణ్యము (పవిత్రత) కలిగించును.

ఇంతకుముందు నామము 'పుణ్యః' అంటే స్మృతిమాత్రాన పవిత్రత కూర్చువాడు. ఈ నామము 'పుణ్యకీర్తిః' అనగా ఆయన కీర్తి కారణంగా ఆయనను స్మరిస్తాము. కనుక పుణ్యం లభిస్తుంది.

అన్నమయ్య కీర్తన

నీకథామృతము నిరతసేవన నాకు

చేకొనుట సకల సంసేవనంబటుగాన
ఇదియే మంత్రరాజము నాకు నే ప్రొద్దు
ఇదియే వేద సంహిత పాఠము
ఇదియె బహుశాస్త్ర మెల్ల చదువుటనాకు

ఇదియె సంధ్య నాకిదియె జపమటుగాన
ఇదియె బ్రహ్మవిద్యోపదేశము నాకు
ఇదియె దుఃఖవిరహిత మార్గము
ఇదియె భవ రోగరహిత భేషజమునాకు

ఇదియె ఉపనిషద్వాక్య పద్ధతి
ఇదియె దాన ఫలమీ జాలినది నాకు
ఇదియె తలప పరహిత మార్గము
ఇదియె తిరువేంకటేశ నీ సంస్మరణ
మిదియె ఇదియె యిన్నియును నటుగాన

తిరుమల మార్గంలో శ్రీ హనుమంతుని విగ్రహం

694. అనామయః

- సంసారమనే వ్యాధిని తొలగించువాడు.
- అన్ని విధములైన దుఃఖములకు, కష్టములకు అతీతుడు.

ఓం అనామయాయ నమః

ఈ నామమునకు మూలధాతువులు – 'మీ' - హింసాయామ్ – మరణించుట, నశించుట; ఆమయ – వ్యాధి, దుఃఖమునకు సంబంధించినది; అనామయ – రోగరహితము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సంసార మహావ్యాధి విరోధీ.** అన్నింటికంటె పెద్ద వ్యాధి అయిన సంసార బంధమునకు విరోధి. అలా తన భక్తులకు భగవదనుభవాన్ని దగ్గర చేసేవాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (4.10.3)నుండి ఉదాహరించారు. **వ్యాధిభిః పరిపూర్ణోస్మి** – సంసారము గురించి తెలుసుకొన్నవారు తాము వ్యాధితో నిండియున్నామని చెప్పారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – కర్మవల్ల కలిగే అంతర్, బాహ్య దుఃఖాలన్నింటికీ పూర్తిగా అతీతుడు కనుక భగవంతుడు అనామయుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **న ఆమయో రోగో యస్య ఇతి అనామయః దివ్యమంగళవిగ్రహః.** ఆయన దివ్యమంగళ స్వరూపము ఏ విధమైన వ్యాధికిని అతీతము. ఆయన దివ్యసత్వశుద్ధ స్వరూపుడు. కనుక ఏ విధమైన శారీరిక, మానసిక వ్యాధులును ఆయన దరిచేరవు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శరీరము స్థూలము. మనసు సూక్ష్మము. వీనికి కష్టము కలిగించునది వ్యాధి. జీవుడు శరీరము, మనసునకు లోబడియుండుటవలన వానికి శ్రమ, నొప్పి, వ్యాధి కలుగుతాయి. భగవంతునికి ఇవి వర్తింపవు.

తంజావూరు ప్రసాదంలోని శిల్పాలు. Photo by: Thamizhpparithi Maari

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:"Amazing detailes on the wall of Tanjavur Palace1".JPG

మనోజవస్తీర్థకరో వసురేతా వసుప్రదః |
వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః || (74)

695. మనోజవః

- మనస్సువంటి వేగము కలవాడు. తన భక్తులకు అతిశీఘ్రముగా సంపదలనిచ్చేవాడు.

ఓం మనోజవాయ నమః

'జంగ్' - గతౌ -వెళ్ళుట – అనే ధాతువునుండి 'జవము' అనగా వేగము అని అర్థము. **'ఏతాని స వేగ - గతి - నామాని'** అని అమరకోశంలో 'జవ'కు సంబంధించిన అనేకపదాలున్నాయి. **మనసో జవ ఇవ జవో యస్య ఇతి మనోజవః.** మనసువంటి వేగము కలవాడు 'మనోజవః'

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామాలలో చెప్పిన ఫలము - పావనము చేయుట -కు కావలసిన కార్యాలన్నీ మనసుకంటే వేగంగా చేసేవాడు 'మనోజవః'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీతనుండి, విష్ణుధర్మమునుండి ఉదాహరించారు.

క్షిప్రం భవతి ధర్మాత్మా శశ్వచ్ఛాంతిం నిగచ్ఛతి
కౌంతేయ ప్రతిజానీహి న మే భక్తః ప్రణశ్యతి – గీత 9.31
కౌంతేయా! అతడు (నన్ను అనన్యభక్తితో భజించేవాడు) శీఘ్రముగా ధర్మాత్ముడగును. శాశ్వతమైన పరమశాంతిని పొందును. 'నా భక్తుడెన్నటికిని నష్టపోడు' అని నిశ్చయముగా నెఱుంగుము.
సప్తజన్మకృతం పాపం స్వల్పం వా యది వా బహు
విష్ణోరాలయ విన్యాస ప్రారంభదేవ నశ్యతి – విష్ణుధర్మము 83.20
ఏడు జన్మల పాపాలు, కొంచెమైనా, ఎక్కువైనా గాని - అవి ఒక్కమారు విష్ణువు ఆలయంలో అడుగుపెట్టగానే నశిస్తాయి.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్ తిరువైమొళి 1.6.10లో భగవంతుడు ఎంతవేగంగా భక్తుల పాపాలను హరిస్తాడో చెప్పారు. శ్రీమహాలక్ష్మి ఆయనయందే నిత్యం ఉండుటవలన చిటికెకంటె తక్కువ సమయంలో మనం ఎంతోకాలంగా చేసిన పాపాలను నశింపజేయును. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గజేంద్రమోక్షమునుండి ఉదాహరించారు. గరుడుని వేగంపై కూడా ఆధారపడకుండా, తన వస్త్రాదులను పట్టించుకోకుండా విష్ణువు తన భక్తుని కాపాడడానికి పరుగెట్టాడు.

సిరికిం జెప్పడు శంఖ చక్ర యుగముం జేదోయి సంధింపడే
పరివారంబును జీర డభ్రగపతిం బన్నింప డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లము జక్కనొత్తడు వివాదప్రోత్థిత శ్రీ కుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై – పోతన భాగవతము. గజేంద్రమోక్షము.

శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య స్వామి – భగవంతుడు మనోవేగంతో, సంకల్పమాత్రాన భక్తుల కోరికలను తీరుస్తాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – తనకు శరణాగతులైనవారి సంసారబంధాలను మనోవేగంతో తొలగిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మనసో జవః, వేగ ఇవ వేగోఽస్య సర్వగతత్వాత్ ఇతి మనోజవః.** భగవంతుడు మనోవేగం కలవాడు. అన్నిచోట్ల ఒకేమారు ఉండువాడు.

అనేజదేకమ్ మనసోజవీయో నైనద్దేవాऽऽప్నువాన్ పూర్వమర్షత్
తద్ధావతోఽన్యాన్ అత్యేతి తిష్ఠత్తస్మిన్నపోమాతరిశ్వదదాతి – ఈశావాస్యోపనిషత్తు 4
భగవంతుడు తన పరంధామంలో ఉన్నప్పటికీ మనసుకంటే వేగంగా ఎక్కడైనా ఉండగలడు.....

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – దేశకాలవస్తువులు వేగానికి ప్రతిబంధకాలు. కాని భగవంతునికి ఇవేవీ అడ్డుకావు. ఆయన అన్నిచోట్లా, అన్ని కాలాలలో అన్నింటా ఉంటాడు.

అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా పశ్యతి అచక్షుః స శృణోతి అకర్ణః
స వేత్తి వేద్యమ్ న చ తస్య అస్తి వేత్తా తమాహుః అగ్ర్యమ్ పురుషమ్ మహాన్తమ్ – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.19
ఆయన కాళ్ళు, చేతులు వాడకుండా కదులుతాడు, పట్టుకొంటాడు. కనులు లేకుండా చూస్తాడు. చెవులు లేకుండా వింటాడు. ఆయనకు తెలియనిది లేదు. ఆయనను తెలిసినవారు లేరు. ఆయనను ప్రథముడు అనీ, మహా అనీ అంటారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని ధ్యానించిన కొలదీ మనకు దేశ కాల వస్తు అవరోధాలు తగ్గుతాయి. మనం భగవంతునికి దగ్గర అవుతాము.

696. తీర్థకరః

- పుణ్యజలములకు మూలమైనవాడు.
- మనలను సంసారసాగరం దాటించేవాడు.
- ఆయన కరస్పర్శ పావనం చేస్తుంది.
- తనను చేరడానికి వివిధ అవతారములు, గురువులు వంటి సోపానములను ఏర్పాటు చేసినవాడు.

ఓం తీర్థకరాయ నమః

గంగాదితీర్థ హేతుత్వాత్ శ్రుతిస్మృత్యోః ప్రవర్తనాత్ ఆత్మప్రవేశ సోపాన కృత్వా తీర్థకర స్మృతః - గంగ మొదలైన పుణ్యతీర్థములకు కారణమైనవాడు. శ్రుతులు, స్మృతులు ప్రవర్తింపజేయువాడు. అనితరసాధ్యమైన ఆత్మప్రవేశం చేయడానికి మార్గం వంటివాడు తీర్థకరుడు.

'తీర్థము' అనే పదము 'తౄర్ - ప్లవన తరణయోః - ఈదుట, దాటుట' అనే ధాతువునుండి వచ్చినది. అందునుండే పవిత్రముచేయు జలాలను కూడా తీర్థము అన్నారు. మరోవిధంగా, **తరత్యనేన పాపమ్ అజ్ఞానమ్ ఇతి తీర్థమ్** – అజ్ఞానమును నశింపజేసి, పాపములనుండి తరింపజేయు వేదాదులు కూడా తీర్థములని చెప్పారు. ఇంకోవిధంగా సంసారాన్ని దాటి భగవంతుని చేరడానికి చేయూతనిచ్చే అవతారమూర్తులు (పర, వ్యూహ, విభవ, అర్చా, అంతర్యామి అవతారాలు) తీర్థములని వ్యాఖ్యాతలన్నారు. శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురము 7.10.1 ప్రకారము మూడు స్థావర తీర్థములున్నాయి (1) పెరుమాళ్ళు (2) పవిత్రమైన ఆళ్వారు పాశురాలు (3) ఆ పాశురాలను గానం చేసే భక్తులు.

'కరః' అనే శబ్దాన్ని వ్యాఖ్యాతలు రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

(1) 'కృ - కరణే' ధాతువునుండి -చేయువారు (2) కరము – చేయి.

పైన చెప్పిన అర్థాల ప్రకారం 'తీర్థకరః' నామాన్ని అనేక విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

- తీర్థములను సృష్టించు (తయారుచేయ)వాడు (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ)
- శాస్త్రములను సృష్టించువాడు.
- పవిత్రమొనరించు చేయి కలవాడు (శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ)

శ్రీ భట్టులు మూడు అర్థాలు చెప్పారు –

(1) భగవంతుడు గంగాది పవిత్ర నదులకు, పవిత్ర పుష్కరిణలకు మూలము కనుక ఆయన తీర్థకరుడు. ఆయా నదులు, సరస్సులు, భగవన్నామము కూడా భక్తులను పావనమొనర్చును.

(2) యోగము, జ్ఞానము, సాంఖ్యము (విజ్ఞానము, కళలు, శాస్త్రములు) ఆయననుండి జనించినవి గనుక ఆయన తీర్థకరుడు.

(3) భగవంతుడు సముద్రమువలెనే అందరానివాడు. కాని తన అవతారములనెడు సోపానములద్వారా భక్తులు ఆయనను చేరే వీలు కల్పించిన తీర్థకరుడు.

స్వామిదేశికన్ దయాశతకంలో రెండవ శ్లోకం (**విగాహే తీర్థ బహుళమ్ శీతలామ్ గురు సంతతిమ్**)లో రచయిత – అగాధమైన భగవంతుని చేరడానికి తీర్థములైన గురుపరంపరకు ప్రణమిల్లారు. ఈవిధంగా గురువును, గురుపరంపరను ప్రసాదించిన కారణంగా కూడా భగవంతుని తీర్థకరుడని అనవచ్చును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'తీర్థము' అనగా 'విద్య' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **చతుర్దశ విద్యానామ్ బాహ్యవిద్యా సమయానామ్ చ ప్రణేతా ప్రవక్తా చ ఇతి తీర్థకరః.** పదునాలుగు విద్యలను, మరియు సంబంధిత బాహ్యవిద్యలను తెలియబరచినవాడు తీర్థకరుడు. 4 వేదాలు, 6 వేదాంగాలు (శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము), 2 దర్శనములు (న్యాయ, మీమాంస), ధర్మశాస్త్రములు, పురాణములు – ఇవి 14 విద్యలు. ఇంకా నాలుగు విద్యలు (ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, గాంధర్వము, అర్థశాస్త్రము) ఉన్నాయి. (ఇవి కాక అసుర (నాస్తిక) స్వభావం కలవారిని (బౌద్ధులు, జైనులు....) పెడమార్గం పట్టించే విద్యలగురించి కూడా ప్రస్తావన ఉంది).

విద్యలు (తీర్థములు) బోధించినవారిలో ఆద్యుడు కనుక భగవానుడు తీర్థకరుడని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **తీర్థః తారకః కరో యస్య ఇతి తీర్థకరః.** ఎవని కరస్పర్శ సకల పాపములను, అజ్ఞానమును నశింపజేసి పావనము చేయునో అతడు తీర్థకరుడు. భగవంతుని స్పర్శమాత్రమున గజేంద్రుడు అజ్ఞానబంధనుండి విముక్తుడై, పీతాంబరధారియై, చతుర్భుజములు కలిగి హరి పార్షదత్వమును పొందాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – తీర్థము అనగా దాటుట. కరము అనగా చేయుట. సూర్యాది గ్రహముల చలనమునకు కారణమైనవాడు తీర్థకరుడు.

697. వసురేతా

- ప్రకాశమునకు జన్మస్థానము.
- విశ్వసృష్టియందు బంగారమువలె ప్రకాశించువాడు.

- విశ్వమునకు మూలమైనవాడు.

ఓం వసురేతసే నమః

ఈ నామము మొదలుగా, **786**వ నామమువరకు, భగవానుని శ్రీకృష్ణావతారమును సూచించునవిగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **848**వ నామమువరకు భగవానుని 'దుష్టనిగ్రహ శిష్టపరిపాలనము'ను సూచించునవిగా శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వర్గీకరించారు.

గోపాలతాపిని ఉపనిషత్తునుండి (డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన శ్రీ కైవల్యసారథినుండి)

పూర్వకాలంలో కొందరు మునీశ్వరులు తపోనిష్ఠాగరిష్ఠుడైన ఒక బ్రాహ్మణుని దగ్గరకు పోయి ఇలా అడిగారు – బ్రాహ్మణోత్తమా! గొప్పవాడైన దేవుడెవరు? మృత్యువు ఎవరికి భయపడుతుంది? ఎవరిని తెలుసుకొన్నందువల్ల అన్ని విషయాలు తెలుస్తాయి? ఈ జగత్తు ఎవరివల్ల నడుస్తున్నది? ఈ విషయాలన్నీ దయచేసి మాకు వివరించండి.

దానికి ఆ ద్విజశ్రేష్ఠుడు ఇలా అన్నాడు – తాపసోత్తములారా! శ్రీకృష్ణుడు పరదేవత. అతని పేరు వింటేనే మృత్యువు కూడా భయపడుతుంది. అతన్ని గురించి తెలుసుకుంటే సర్వమూ తెలుస్తుంది. అతనివల్లనే ఈ జగత్తు నడుస్తున్నది. అతడే పాపములు పోగొట్టే మహానుభావుడు. వేదవిదుడు. అతడే పరబ్రహ్మ. అతన్ని స్మరించినంతమాత్రం చేతనే మృత్యువు తొలగిపోయి, సాధకుడు మృత్యువు లేనివాడు అవుతాడు.

అతడు హిరణ్మయుడు, గోపవేషుడు, మేఘమువంటివాడు, తామరలవంటి కనులు గలవాడు, మెరుపువంటి వస్త్రము కలవాడు. రెండు భుజములవాడు. జ్ఞానముద్ర కలవాడు. వనమాల ధరించినవాడు. దివ్యాలంకార భూషితుడు. రత్నపద్మమధ్యగతుడు. కాళిందీజలకల్లోలమారుతము సేవించేవాడు. అట్టి శ్రీకృష్ణుని సేవించినవాడు సంసార బంధనాలనుండి విడివడి ముక్తుడవుతాడు. అతన్ని సేవించడానికి ఐదు పదముల మంత్రమున్నది. అందులో

క్లీం కృష్ణాయ – మొదటి పదము

గోవిందాయ – రెండవ పదము

గోపీజన – మూడవ పదము

వల్లభాయ – నాల్గవ పదము

స్వాహా – ఐదవ పదము.

ఈ మంత్రాన్ని ఉపాసన చేసినవాడు బ్రహ్మపదము పొందుతాడు. శ్రీకృష్ణుడు ఒక్కడే అయి ఉండి అనేక రకాలుగా ప్రకాశిస్తున్నాడు. అతనిని సేవించినవారికి శాశ్వత సుఖము కలుగుతుంది. అతడే వాసుదేవుడు. సచ్చిదానందుడు. బృందావనంలో కల్పవృక్షము నీడన విశ్రమించినవాడు. విశ్వరూపుడు. సృష్టి స్థితి లయాలకు కారణమైనవాడు. విజ్ఞానరూపి, పరమానందుడు, కమలనేత్రుడు, కమలనాభుడు, కమలాపతి, నెమలి పింఛముతో అలరారేవాడు, కంసుని సంహరించినవాడు, అతడే శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు. దేవాదిదేవుడు, సృష్టి స్థితి లయ కారకుడు, పరబ్రహ్మ.

దేవభేదేఽనలే రశ్మౌ వసూ రత్నే ధనే వసు
విష్ణౌ చ వేధాః స్త్రీత్వాశీర్హితాశంసా హి దంష్ట్రయో – అమరకోశము (3.4.288)

'వసు' శబ్దమునకు ఒక జాతి దేవతలు (దేవభేదము), అగ్ని, కాంతి, కళ్ళెము, రత్నము, ధనము, విష్ణువు, తెలిసినవారు (వేధా) అనే అర్థాలున్నాయి. 'రేత'కు మూలధాతువు 'రీ' - శ్రవణే - ప్రవహించుట. ఈ పదాన్ని రేతస్సు, విత్తనము, కారణమువంటి అర్థాలలో వాడుతారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'వసు' అనగా 'ప్రకాశము' (**వసు ఇతి జ్యోతి పర్యాదః**), 'రేతస్' అనగా 'మూలము' లేదా 'కారణము' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. దివ్యప్రకాశమునకు మూలమైనవాడు, సూర్యాదులకు కాంతినిచ్చేవాడు 'వసురేత'. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తిలో ఇలా చెప్పారు – **వసుశబ్దో జ్యోతిరర్థో రేతస్తత్కారణమ్ మతమ్ దివ్యజ్యోతిః కారణత్వాత్ వసురేతా ప్రకీర్తితః.**

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి – తన అవతారములకు తన దివ్యతేజస్సు కారణమైనవాడు వసురేత. ఉదాహరణకు ఆయన దివ్యతేజస్సుగా దేవకి గర్భంలో ప్రవేశించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వసువర్ణమ్ రేతాః అస్య ఇతి వసురేతాః.** బంగారమువంటి వీర్యము కలవాడు వసురేత. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు వ్యాసుని రచనను ఉదాహరించారు – **దేవః పూర్వమాపః సృష్ట్వా తాసు వీర్యముపాసృజాత్ తదాండమ్ భవత్ హైమమ్ బ్రహ్మణః కారణమ్ పరమ్.** పరమేశ్వరుడు సృష్టి చేయాలని సంకల్పించి, ముందుగా నీటిని సృష్టించి, అందు తన వీర్యాన్ని ఉంచాడు. అది హిరణ్మయాండము (బంగారు గ్రుడ్డు) అయినది. దానినుండి బ్రహ్మ ఉద్భవించాడు అని పురాణాలలో చెప్పబడింది. కనుక పరమేశ్వరుడు హిరణ్యగర్భుడు. వసురేత.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'వస్' - నివసే - నివాసముండుట; 'రేతస్' - కారణము. ఎవనియందు విశ్వము అంతర్గతమై (నివాసం) ఉంటుందో అతడు వసు. విశ్వంలో అన్నింటికీ కారణమైనవాడు వసురేత.

ధర్మచక్రము రచయిత – బంగారంనుండి ఆభరణాలు తయారైనట్లుగా భగవంతునినుండి సకలజీవులు ఉద్భవిస్తాయి. సృష్టి సమయంలో బంగారంలా ప్రకాశించేవాడు దేవుడు. ఆభరణాల తయారీకి బంగారంలో అన్యలోహాలు కలిపినట్లుగా సృష్టికొరకు ఆయన వీర్యానికి పాంచభౌతికమైన మూలప్రకృతి తోడవుతుంది.

శ్రీ నాథుని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. Art by Damian N. Boodram

కన్నులు గల్గువాడు మఱి కావనివానికి త్రోవజూపగా
జన్న తెఱంగు మూఢునకు సమ్మతి దా గురుడౌట; సూర్యుడే
కన్నులుగాగ భూతముల గాంచుచునుండు రమేశ! మాకు ను
ద్యన్నయమూర్తివై గురువవై సద్గతి జాడ జూపవే.

భాగవతము. అష్టమస్కంధము.

698. వసుప్రదః

699. వసుప్రదః

- గొప్ప సంపదలను ఇచ్చువాడు.
- తనను తానే మహాధనంగా ప్రసాదించువాడు.
- కుబేరాదులకు కూడా అనంత సంపదల నిచ్చువాడు.
- అత్యుత్తమమైన మోక్షసంపదనిచ్చువాడు.
- సకల జీవులకు నివాసస్థలం కలిగించేవాడు.
- యశస్సును ఇచ్చువాడు.

ఓం వసుప్రదాయ నమః

ఓం వసుప్రదాయ నమః

29వ శ్లోకంలో 270వ నామము **'వసుదః'** అని గమనించాలి. **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః.**

ఆ 'వసుదః' నామమునకు వ్యాఖ్యానకర్తలు సాధారణంగా 'సంపదలు ఇచ్చేవాడు' అని అర్థం చెప్పారు. ఇప్పుడు ఈ 74వ శ్లోకంలో 'వసుప్రదః' నామము వెంటవెంటనే రెండు సార్లు వచ్చింది.

మనోజవస్తీర్థకరో వసురేతా వసుప్రదః
వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః

270వ నామము **'వసుదః'**కు 'ప్ర' అక్షరం అదనంగా చేరిస్తే 698, 699 నామములు **'వసుప్రదః'** వచ్చును. ఈ నామములకు వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన అర్థాలు – కుబేరసమంగా ప్రత్యేకమైన సంపదలు ఇచ్చువాడు, తనను తానే ప్రసాదించువాడు, మోక్షమునిచ్చువాడు, శాశ్వతమైన యశస్సును ఇచ్చువాడు – ఇలా వ్యాఖ్యానకర్తలు పునరుక్తిదోషం లేదని నిరూపించారు. **వసుధమ్ ప్రకర్షేణ దదాతి ఇతి వసుప్రదః** – వసువును, అనగా ధనమును, విశేషముగా ఇచ్చువాడు వసుప్రదుడు.

హళెబీడులో శ్రీలక్ష్మీనారాయణుల శిల్పాలు. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Dineshkannambadi
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Relief_sculpture_of_the_Hindu_god_Narayana_with_his_consort_Lakshmi_(Lakshmi narayana)_in_the_Hoysaleshwara_temple_at_Halebidu.jpg

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

698. వసుప్రదః – పరమనిధియైన తనను తానే ధనముగా భక్తులకు ప్రసాదించేవాడు వసుప్రదుడు.
దేవకీ వసుదేవాభ్యాం ఆత్మరూపం మహద్ధనం పుత్రత్వేన ప్రకర్షేణ దదాతీతి వసుప్రదః. దేవకీ వసుదేవులకు తాను అనే మహాధనాన్ని పుత్రరూపంగా ప్రసాదించినవాడు వసుప్రదుడు.

699. వసుప్రదః – గొప్ప యశస్సును, కీర్తిని, తేజమును ప్రసాదించువాడు వసుప్రదుడు.
దేవకీ వసుదేవాభ్యాం స్వపితృత్వం మహద్వసు తేజో యః ప్రదాతీతి వసుప్రద ఇతీరితః. దేవకీ వసుదేవులకు తన తల్లిదండ్రులుగా ఉండడం అనే గొప్పకీర్తి (వసువు)ను ఇచ్చినవాడు వసుప్రదుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

698. వసుప్రదః – కుబేరాదులకు కూడా నిజంగా సంపదను ప్రసాదించువాడు వసుప్రదుడు. కుబేరునకు ధనాధికారి అనే పేరు ఉందిగాని భగవంతుని కటాక్షమువల్లనే అతనికి ధనం, ఆ ధనాన్నిచ్చే పేరు సంభవించాయి.

699. వసుప్రదః – అన్నింటికంటె అత్యుత్తమమైన సంపద, అనగా మోక్షమును ప్రసాదించేవాడు వసుప్రదుడు. **వసు - మోక్షాఖ్యం ప్రకృష్టం ఫలం భక్తేభ్యః ప్రదదాతి.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య –

698. వసుప్రదః – 'వసు' అనగా నివాసముండుట (వసించుట). **వసత్యస్మిన్ ఇతి వసుః, వాసన్తమ్ ప్రదదాతి ఇతి వసుప్రదః.** సకల జీవులకు తనయందే నివాసముండునట్లు చేసినవాడు వసుప్రదుడు.

699. వసుప్రదః – సంపదలను ఇచ్చువాడు వసుప్రదుడు.

700. వాసుదేవః

- వ్యాపించువాడు, క్రీడించువాడు.
- వసుదేవుని సుతుడు.
- ప్రసిద్ధ వాసుదేవ ద్వాదశాక్షరి మంత్రపు దైవము.
- తన భక్తులచే ఆరాధింపబడే దేవుడు.
- అన్నింటియందు ఉండేవాడు, వానిని చలింపజేయువాడు.

ఓం వాసుదేవాయ నమః

ఈ పరమ పవిత్ర నామము మూడుమార్లు ఈ మహాస్తోత్రమున స్తుతింపబడినది.

36వ శ్లోకము. 334వ నామము. వాసుదేవః – **వాసుదేవో బృహద్భానుః ఆదిదేవః పురందరః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము. వాసుదేవః **– వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః**

76వ శ్లోకము. 714వ నామము. వాసుదేవః – **భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోనలః**

ముందుగా 334వ నామము వ్యాఖ్యలో శ్రీభట్టుల ప్రత్యేకవ్యాఖ్యను గమనించనగును – 'నారాయణ' నామము వలెనే 'వాసుదేవ' నామము గుహ్యమంత్రము. సరియైన గురువువద్దనే ఈ నామమునకు అర్థమును తెలిసికొననగును.

వివిధ వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన విషయాలలోని భావాలు ఇక్కడ ఇవ్వడమైనది.

36వ శ్లోకము. 334వ నామము. **వాసుదేవః** – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'వాసు' - తల్లి గర్భములోవలె భగవంతునియందు సమస్తము నివసించును. అంతటినీ ఆయన ఆవరించి పక్షి తన రెక్కలతో కప్పియుంచినట్లు కాపాడుతున్నాడు. 'దేవ'-క్రీడించువాడు. సృష్టి, వ్యాప్తి, రక్షణ, లయము ఇవన్నీ ఆయన లీల. వాసు-దేవ – వాసుదేవ. అంతటినీ తనయందు ఉంచుకొని క్రీడించువాడు వాసుదేవుడు.

36వ శ్లోకము. (334వ నామము). **వాసుదేవః** – శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – వసతి - ఆచ్ఛాదయతి - కప్పియుంచును. **వసతి వాసయతి ఆచ్ఛాదయతి వా సర్వమ్ ఇతి వాసుః.** సర్వమును తన మాయతో కప్పియుంచి క్రీడించువాడు వాసుదేవుడు. శ్రీ శంకరులుకూడా 'వాసు', 'దేవ' అనే పదాల ఆధారంగానే ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారని గమనించవచ్చును. కాని ఇందులో ఆయన భగవంతుని 'మాయ'ను ప్రస్తావించారు. **జగత్ ఆచ్ఛాదయి మాయయా ఇతి వాసుః స ఏవ దేవ ఇతి వాసుదేవః.** అద్వైతుల సంప్రదాయం ప్రకారం మాయ అనేది అజ్ఞానస్వరూపం (భ్రాంతి). కాని విశిష్టాద్వైతంలో మాయ అనేది ఈశ్వరుని అద్భుతమైన శక్తి (లీల)లో ఒక భాగం.

ఈ 74వ శ్లోకము. 700వ నామము. **వాసుదేవః** – ఈ సందర్భములో శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా వసుదేవుని సుతుడు వాసుదేవుడు – అనే అర్థం చెప్పారు. **వసుదేవస్య అపత్యమ్ వాసుదేవః.** శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతంనుండి ఉదాహరించారు.

అవతీర్ణో యదుకులే గృహానక దుందుభేః
వదంతి వాసుదేవేతి వసుదేవ సుతం హి మామ్ – భాగవతము 10.51.41

76వ శ్లోకము. 714వ నామము **వాసుదేవః** – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీవాసుదేవ ద్వాదశక్షరీ మంత్రమునకు అధిదేవతయైన వాసుదేవుడు. శ్రీవైకుంఠములోని పరవాసుదేవుడే పాలసముద్రంలో వ్యూహవాసుదేవునిగా అవతరించాడు. ఆయనే మధురలో దేవకీ వసుదేవులకు సుతునిగా అవతరించాడు (700వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ). శ్రీవైకుంఠమునుండి దిగివచ్చిన ఆ వ్యూహవాసుదేవుడే గోపికల హృదయాలను అలరింపజేశాడు. యోగులకు పరతత్త్వము అయ్యాడు. కంసాది దుష్టులకు మృత్యుసమానుడయ్యాడు. (శ్రీ వి.వి. రామానుజ్ వివరణ)

శ్రీకృష్ణావతారం బాల్యంలోని అనేక ఘట్టాలను ఈ అజ్ఞాత చిత్రకారుడు ఒకేచిత్రంలో చూపించాడు.
1800-1850 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_saga.jpg

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ మరొక వైవిధ్యమైన అర్థం చెప్పారు. వాస్ - ఉపసేవాయాం - సుగంధభరితము చేయుట. **వాసయతే సేవయతే భక్తైః ఇతి వాసుః, స చాసౌ ఇతి వాసుదేవః.** భక్తులచే అలంకరింపబడేవాడు వాసుదేవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **దివ్ - క్రీడా విజిగీష వ్యవహార ద్యుతి స్తుతి మోద మద స్వప్న కాంతి గతిషు** – ఇందులో 'గతి'- అనగా కదలుట. అన్నింటియందు ఉండేవాడు, వానిలోని చలనమునకు ఆధారమైనవాడు వాసుదేవుడు. **ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వమ్ యద్ కించన జగత్యామ్ జగత్** (ఈశావాస్యోపనిషత్తు).

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల జీవులలోని అంతర్యామి వాసుదేవుడు. ఇందుకు గీతాశ్లోకం ప్రమాణంగా భావింపవచ్చును.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి

భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా – గీత 18.6

ఈ శ్లోకానికి వివరణ ఇస్తూ శ్రీ భగవద్రామానుజులు తమ గీతాభాష్యంలో 'వాసుదేవ' అనే పదాన్ని వాడారు గనుక పై అర్థాన్ని ఆయన సమర్ధిస్తున్నట్లు భావింపవచ్చును. **ఈశ్వరః సర్వ నియమన శీలో వాసుదేవః సర్వభూతానామ్ హృద్దేశే సకల ప్రవృత్తి నివృత్తిమూల జ్ఞానోదయే దేశే తిష్ఠతి.**

701. వసుః

- భక్తుల హృదయాలలో నివసించేవాడు.
- కోరదగినవానిలో అత్యుత్తమమైన సంపద.
- పాలకడలియందు శేషశాయియై వసించేవాడు.
- అష్టవసువులలో నొకడు.
- అన్నింటియందు ఉండేవాడు. అన్నీ ఆయనలో ఉండును.
- (భక్తులు కానివారికి) కానరానివాడు.
- అందరికీ కడపటి నివాస స్థానము.

ఓం వసవే నమః

ఈ నామము మూడుమార్లు చెప్పడమైనది.

12వ శ్లోకము. 105వ నామము. వసుః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

29వ శ్లోకము. 271వ నామము. వసుః – **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము. వసుః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు –

12వ శ్లోకము. **వసుః.** కొద్దిపాటి భక్తికి కూడ భగవంతుడు సంతోషిస్తాడు. భక్తుల హృదయాలలో నివాసముంటాడు. శ్రీ రామానుజన్ శ్రీనమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (8.8.1)నుండి ఉదాహరించారు. ఒక్కడే ఐన పరమాత్ముడు నా ఆత్మలో ఆత్మయై ప్రకాశిస్తున్నాడు. భగవంతునకు జీవులను ఉద్ధరించాలనే కోరిక చాలా బలమైనది. కనుక భక్తికి సంబంధించిన ఏ సంకేతం కనుపించినా భగవంతుడు అక్కడికి పరుగున వస్తాడు. ఎవరైనా యధాలాపంగా అంకెలు లెక్కపెడ్తున్నారనుకోండి. 1 నుండి 24వరకు వారు తత్వాలను, 25వ అంకె ద్వారా ఆత్మను ప్రస్తావిస్తున్నారని భగవంతుడు భావిస్తాడు. 26వ అంకె లెక్కపెట్టగానే తననే తలచుకొంటున్నారని భావించి భగవంతుడు వారిచెంతకు అరుదెంచును. అలాగే ఎవరైనా కొండలపేర్లు వల్లిస్తూ 'తిరుమల' అన్న పేరు పలుకగానే తన ఇంటిని తలుస్తున్నారని భావించి భగవంతుడు వారిప్రక్కకు వేంచేస్తాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ భగవానుడు చెప్పిన ఈ మాటలను ఉదాహరించారు – **మద్భక్తా యత్ర గాయంతి తత్ర తిష్ఠామి నారద.** నా భక్తులు నన్నెక్కడ గానముచేయుదురో అక్కడ నేనుంటాను.

29వ శ్లోకము. **వసుః. వాసుదేవస్సర్వమితి ప్రకారేణ గరీయసామ్ స్వయమేవ ధనమ్ ఇతి వసుః.** మహాత్ములు అన్యధనములను ఆశించక భగవంతునే కాంక్షిస్తారు. ఎందుకంటే సర్వసంపదలకంటె ఉత్తమమైన ధనము దేవుడే.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఆటవస్తువుల మోజులో పడి బిడ్డ తల్లిని మరచిపోయినట్లుగా మనము అల్పమైన సాంసారిక మోహములలో పడి భగవంతుని మరచిపోతాము. కాని ఒక్కమారు బిడ్డ ఏడువగానే తల్లి తనబిడ్డను దగ్గరకు తీసికొనును. అలాగే మనము ఒక్కమారు భగవంతుడే అసలైన ధనమని గ్రహించి ఆక్రోశించగానే ఆయన మనను హత్తుకొనును.

74వ శ్లోకము. **వసుః**. ఇక్కడ 'వసుః' నామమును శ్రీ భట్టులు శ్రీ కృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. లోకాలను కాపాడడానికి పాలసముద్రంనుండి శ్రీకృష్ణునిగా అవతరించినవాడు వసువు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణలు –

స లోకానామ్ హితార్థాయ క్షీరోదే వసతి ప్రభుః – మహాభారతము. శాంతిపర్వము 47.26
ఏష నారాయణః శ్రీమాన్ క్షీరార్ణవనికేతనః నాగపర్యంకం ఉత్సృజ్యహ్యాగతో మధురాంపురీం – హరివంశము 113.62. శ్రీలక్ష్మీసమేతుడై పాలకడలిలో శయనించియున్న ఆ నారాయణుడే శేషపాన్పును వదలి మధురానగరానికి వేంచేశాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

12వ శ్లోకము. **వసుః**. (1) **వసంతి భూతాని తత్ర తేష్వయమపి వసతీతి వసుః**. అన్ని భూతములు అతనియందే ఉంటాయి. ఆయన అన్నిభూతములయందు ఉండును. (2) అష్టవసువులలో ఒకడు. పావకుడు లేదా అగ్ని. వసూనామ్ పావకశ్చాస్మి – గీత 10.23

29వ శ్లోకము. **వసుః**. ఈ నామమునకు శ్రీ శంకరులు అనేక అర్థాలు చెప్పారు. (1) తనను తానే భక్తులకు ఇచ్చుకొనే పరమధనము. (2) వస్-కప్పుట. తనను తానే మాయచే కప్పియుంచేవాడు (3) అంతరిక్షమందు వాయువుగానున్నవాడు. **వసురంతరిక్షాత్** – కఠోపనిషత్తు 2.2.3

శ్రీ చిన్మయానంద – అందరికీ కడపటి నివాసము వసువు.

702. వసుమనాః

- తన భక్తులే తన నిధిగా భావించే మనసు కలవాడు.
- వసుదేవునిపట్ల మనసు లగ్నమైనవాడు.
- ఏ విధైన దోషములేని శుద్ధ సాత్విక మనసు కలవాడు.
- శుద్ధమైన, అన్నింటిపట్ల సమభావమున్న మనసు కలవాడు.
- భక్తులపట్ల వాత్సల్యము నిండిన మనసు కలవాడు.
- తన భక్తుల ఇక్కట్లను తొలగించే తత్వము కలవాడు.
- శరీరము, దాని తత్వము, అవుసరము గురించి పూర్తిగా తెలిసినవాడు.
- అంపశయ్యపై పరుండిన భీష్మునిపట్ల మనసు లగ్నమైనవాడు.

ఓం వసుమనసే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది. 12వ శ్లోకంలోను, ఈ 74వ శ్లోకంలోనూ కూడా **వసుః**, **వసుమనాః** నామములు ఒకదాని తరువాత మరొకటి వచ్చాయి.
12వ శ్లోకము. 106వ నామము. వసుమనాః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**
74వ శ్లోకము. 702వ నామము. వసుమనాః – **వసుప్రదో వాసుదేవో వసుః వసుమనా హవిః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

12వ శ్లోకంలో 'వసుః' (105వ) నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భక్తుల మనసులలో నివశించేవాడు. తరువాతి (106వ) నామమైన 'వసుమనాః'కు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తన భక్తులే తన పెన్నిధిగా భావించేవాడు (వసు-సంపద, మనాః-మనస్సు). అనగా భగవంతుడు తన మనసులో భక్తులనే పెద్దనిధిగా భావిస్తాడు. **స మహాత్మా సుదుర్లభః** – అని గీత (7.19)లో ఉన్నది. **అకించన భక్త ధనేషు మనో యస్య స వసుమనాః** – అని శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ వ్యాఖ్యానించారు.

తిరువైమొళి మొదటి పాశురంలో శ్రీ నమ్మాళ్వారు పెరుమాళ్ళు తిరువడిని **'తూయర్ అఱు సూడర్ అడి'** – భక్తుల కష్టాలను తొలగించే తిరువడి – అని వర్ణించారు. అనగా భక్తుల కష్టాలు తొలగితే పెరుమాళ్ తిరువడి మరింతగా ప్రకాశిస్తుంది (భగవంతుడు ఆనందిస్తాడు) అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. అయితే శ్రీ భగవద్రామానుజుల వ్యాఖ్యలో కొంత వ్యత్యాసం ఉంది (అని శ్రీ బి.ఆర్. పురుషోత్తమ నాయుడు తమిళ రచన 'ఈడువ్యాఖ్యానం'లో వివరించారు). తన భక్తుల స్పర్శవలన భగవంతునికి తూయర్ (దుఃఖం) తొలగి ఆయన పాదాలు మరింత ప్రకాశమానమయ్యాయట (అనగా భక్తుల సాంగత్యంకోసం భగవంతుడు ఎదురు చూస్తాడు). రామాయణం అయోధ్యకాండ (2.42)లో చెప్పిన విషయం కూడా గమనించాలి –

వ్యసనేషు మనుష్యాణామ్ భృశమ్ భవతి దుఃఖితః ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి - జనులు బాధపడితే శ్రీరాముడు దుఃఖితుడయ్యాడు. జనులు ఆనందిస్తే శ్రీరాముడు ఆనందించాడు.

ఇక 74వ శ్లోకంలోని **వసుః, వసుమనాః** నామములకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్యలు ఒకదాని కొకటి అనుసంధంగా గమనించవచ్చును.

701. **వసుః**. క్షీరసాగరంలో వసిస్తూ, భక్తజనరక్షణ కొరకు అవతారాలకు సిద్ధంగా ఉన్నవాడు.

702. **వసుమనాః**. తాను క్షీరసాగరంలో ఉన్నాగానీ తన మనసు వసుదేవునియందు (బిడ్డగా జన్మించడానికి) లగ్నమైయున్నవాడు. **వసౌ మనః యస్య సః వసుమనాః**.

జన్మభూమ్యర్ణవే లక్ష్మ్యాః వసతో యస్య వై మనః అస్తీతి వసుదేహీతి సస్యాద్వసుమనాః పరమ్ - లక్ష్మీదేవికి పుట్టినిల్లయిన పాలసముద్రంమీద పవళించి ఉన్నప్పటికీ వసుదేవునియందే మనసు లగ్నమైనవాడు. ఇక్కడ 'వసు' అనగా వసుదేవుడు (భామ అనగా సత్యభామ, దత్తుడనగా దేవదత్తుడు అన్నట్లుగా) ఎందుకంటే భగవంతుడు వసుదేవునికి కొడుకుగా పుట్టడానికి సంకల్పించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

12వ శ్లోకంలోని 'వసుమనాః' **– రాగద్వేషాదిభిః క్లేశైః మదాదిభిః ఉపక్లేశైశ్చ యతో న కలుషితమ్ చిత్తమ్ తతః తన్ మనాః ప్రశస్తమ్; ప్రశస్తమ్ మనో యస్య సః వసుమనాః**. రాగద్వేషాదులచే కలుషితముకాని మనస్సు కలవాడు.

74వ శ్లోకంలోని '**వసుమనాః**' – అందరిపట్ల సమభావంతో, వ్యత్యాసాలు లేకుండా, అందరియందు వసించే శుద్ధ సాత్విక మనస్సు కలవాడు. **అవిశేషేణ సర్వేషు విషయేషు వసతి ఇతి వసుః, తా దృశమ్ మనః అస్య ఇతి వసుమనాః.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ రెండు అర్థాలు చెప్పారు –

వస్ - స్నేహే – ప్రేమించుట; వస్ - స్నేహ చ్ఛేద అపహరణేషు – ప్రేమించుట, ఖండించుట, అపహరించుట.

వసు స్నేహః వాత్సల్యమ్ తన్ మనః యస్య ఇతి వసుమనాః . తన భక్తులపట్ల వాత్సల్యముతో నిండిన మనస్సు కలవాడు.

వాసయతి అపహరతి విపదః స్వజనానామ్ ఇతి వసుః; తా దృశమ్ మనో యస్య ఇతి వసుమనాః. తన భక్తుల కష్టాలను అపహరించేవాడు (తొలగించేవాడు).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యేన ప్రకారేణ నివసితుమ్ అర్హతి, పృథక్ పృథక్ శరీరకృతే కథమ్ విధస్య ఔష్ణస్య, కిం వా శీతస్య, కిం వా జలస్య, కిం వాయోః ఆవశ్యకతా అస్తీతి సర్వమ్ విష్ణుః జానాతి, తస్మాత్ స వసుమనాః ఉక్తో భవతి.** భగవంతుడు సకల జీవుల శరీరాలగురించి, వానికి కావలసిన శీతోష్ణములు, వాయువు, నీరు వంటివాని గురించి పూర్తిగా తెలిసినవాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భీష్ముడు వసువులలో నొకడు. శాపవశాన గంగా శంతనులకు జన్మించాడు. అలాంటి భీష్ముడు అంపశయ్యపై వాలి, పురుషోత్తముడైన వాసుదేవుని ధ్యానించాడు. అలా భగవంతుని మనసులో భీష్ముడున్నాడు గనుక భగవంతుడు 'వసుమనాః'

శరతల్పోగతో భీష్మః శంయన్నివ హుతాశనః మామ్ ధ్యాయతి పురుషవ్యాఘ్ర తతో మే తద్గతం మన

ధర్మచక్రము రచయిత – ఎక్కువమంది ఐహిక వాంఛలలోను, స్వలాభాపేక్షలోను చిక్కుకుపోతారు. కాని వేదాంతజ్ఞానులైన కొందరు అంతటా భగవంతుని దర్శిస్తారు. వారికి భగవంతుడు తప్ప అన్యగమ్యం నిస్సారం. వారు అచంచలమైన భక్తితో భగవంతుని ఆరాధిస్తారు. దీనికి ఫలితం అనేక జన్మల అనంతరం వచ్చుగాక. అయినా వారి భక్తి సడలదు. '**వసుమనాః**' నామధ్యానం ద్వారా అలాంటి భక్తికి మనం దగ్గరౌతాము.

శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా రచన 'గీతా-తత్వవివేచనీ వ్యాఖ్య'నుండి –

దేవతలకు, బ్రహ్మకును జరిగిన సంవాదమును గురించి భీష్ముడు దుర్యోధనునకు చెప్పెను. బ్రహ్మ ఇట్లు పలికెను – సకల లోకేశ్వరుడైన వాసుదేవుడు మీకందఱికిని పూజ్యుడు. శంఖ చక్ర గదాధారియును, మహావీరుడును ఐన వాసుదేవుని సామాన్యమానవునిగా భావించి ఎన్నడును ఆయనను చులకనగా చూడరాదు. అతడే అక్షరుడు. అవ్యక్తమైనవాడు. సనాతనుడు. పరమతేజస్సు. పరమ సుఖము. పరమ సత్యము. ఆ హృషీకేశుని మానవునిగా తలంచు మూఢమతులు నరాధములు.... చరాచర ప్రాణికోటికి ఆత్మస్వరూపుడు, శ్రీవత్సలాంఛనుడు, మహాతేజస్వి ఐన పద్మనాభుని యదార్థముగా తెలియనివారు తామస స్వభావులు. కౌస్తుభమును, కిరీటమును ధరించినవాడు, మిత్రులకు అభయప్రదాత ఐన భగవానుని అవజ్ఞ చేయువారు అతిభయంకరములైన నరకయాతనలకు గురియగుదురు. ఓ దేవతాశ్రేష్ఠులారా! ఈ విధముగా అయనయొక్క దివ్యస్వరూప తత్వమును తెలిసికొని, జనులెల్లరు లోకేశ్వరులకు ఈశ్వరుడైన ఆ వాసుదేవ భగవానునకు ప్రణమిల్లవలెను.

అంపశయ్యపై భీష్ముడు. వికీపీడియా చిత్రం. Art by T.Sujatha
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ampasayyalo_bhishmudu.jpg

తన ప్రాణత్యాగమునకు ముందు భీష్ముడు శ్రీకృష్ణుని ఇలా ప్రార్థించాడు – హే భగవన్! దేవదేవేశ! సురాసుర వందిత! త్రివిక్రమ! శంఖచక్రగదాధారి! నేను నీకు ప్రణమిల్లుతున్నాను. వాసుదేవ! హిరణ్యాత్మ! పరమపురుష! సవిత! విరాట్ పురుష! నీవే సమస్త

జీవరూపుడవు. అణురూప పరమాత్ముడవు. సనాతనుడవు. పుండరీకాక్ష! పురుషోత్తమ! మీరు నన్ను ఉద్ధరింపుడు. ఓ కృష్ణ! వైకుంఠవాస! ఈ తనువును చాలించుటకు నాకు అనుజ్ఞ ఇండు. .... **యతః కృష్ణ స్తతో ధర్మో, యతో ధర్మ స్తతో జయః** – కృష్ణుడున్నచోటనే ధర్మముండును. ధర్మమున్నచోటనే విజయముండును.

నేను నిన్ను ఎఱుగుదును. నీవు పురాణపురుషుడవు. ఈ భూమిపై అవతరించిన ఆదినారాయణుడవు. ఓ కృష్ణ! తనువును త్యజించుటకు నాకు అనుజ్ఞ ఇమ్ము, నీ ఆజ్ఞతో ఈ శరీరమును వీడి, పరమపదము పొందెదను.

703. హవిః

- యజ్ఞ యాగాదులందు హోమము చేయు హవిస్సు.
- ఇవ్వబడినవాడు, స్వీకరింపబడినవాడు.
- సంతుష్టి చెందువాడు.

ఓం హవిషే నమః

హు - దానాదానయోః – అర్పించుట, త్యాగము చేయుట.

72వ శ్లోకంలోని **'మహాహవిః'** నామముకూడా ఇదే ధాతువునుండి వివరింపబడినది. యజ్ఞయాగాదులలో హోమము చేయు పదార్థమును 'హవిస్సు' అంటారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు శ్రీకృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యలను కొనసాగించారు. **నందగోప యశోదాభ్యాం కంసోపద్రవ శాంతయే అదీయతే స్వీక్రియతే స హవిః పరికీర్తితః** - కంసునివలన కలిగిన ముప్పు తప్పించడానికి దేవకీవసుదేవులు ఇవ్వగా యశోదానందగోపులచే స్వీకరింపబడ్డవాడు. నిజానికి కృష్ణునికి కంసునివలన ఎలాంటి భయమూ లేకున్నాగాని, దేవకీవసుదేవుల మనశ్శాంతికొరకు ఆయన తనను తాను యశోదానందులకు ఇవ్వనిచ్చాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – దానము లేదా అర్పణమువలన ఇచ్చేవారూ పుచ్చుకునేవారూ కూడా ధన్యులవుతారు. ఐతే ఈ పనిని స్వార్థరహితంగా చేయాలి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బ్రహ్మ అర్పణమ్ యేన కరణేన బ్రహ్మవిత్ హవిః అగ్నౌ అర్పయతి తత్ బ్రహ్మైవ ఇతి పశ్యతి.** బ్రహ్మను తెలిసినవారికి హవిస్సుకూడా బ్రహ్మమే అని తెలుసు. ఇందుకు ప్రమాణము గీతాశ్లోకము.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్ బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా – గీత 4.24
యజ్ఞయాగాదులలో ఉపయోగించే స్రుక్ స్రువాదులు బ్రహ్మము. హోమము బ్రహ్మము. హోమద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్ని బ్రహ్మము. హోమము చేసే కర్మ బ్రహ్మము. హవనక్రియ బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడై ఉండే యోగిద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలము కూడా బ్రహ్మమే. బ్రహ్మమే హవిస్సు. అది బ్రహ్మకే అర్పణము చేయుబడుచున్నది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – హు (హిన్వ్) - ప్రీణనే – సంతోషపరచుట. **హూయతే ప్రీయతే ఇతి హవిః.** సంతోషితుడైనవాడు 'హవిః'.

భీష్ముని ప్రార్థనకు సంతోషించి అతనికి మోక్షమునిచ్చినవాడు **'హవిః'** అని శ్రీ విద్యాభూషణ వ్యాఖ్య. ఇంతకుముందు నామము **'వసుమనాః'** అనగా భీష్మునిచే ధ్యానింపబడ్డవాడు అని ఆయన వ్యాఖ్యానించారు.

సద్గతిః సత్కృతిః సత్తా సద్భూతిః సత్పరాయణః |
శూరసేనో యదుశ్రేష్ఠః సన్నివాసః సుయామునః || (75)

704. సద్గతిః

- సజ్జనులకు సరైన మార్గము చూపేవాడు.
- సజ్జనులకు సరియగు మార్గము.
- ఉత్కృష్టమైన బుద్ధి కలిగినవాడు.
- సత్కార్యములద్వారా పొందదగినవాడు.

ఓం సద్గతయే నమః

'సత్' అనగా మంచిది, మంచివారు. 'గతి' అనగా మార్గము. **సతామ్ సాత్విక - సజ్జనానామ్ గతిః ఇతి సద్గతిః**. 2వ శ్లోకంలోని 12వ నామము **'ముక్తానామ్ పరమాగతిః'**, అనగా ముక్తులైనవారికి పరమగతి, నిధానము, గమ్యము. అలాంటి పరమగతిని అన్వేషించేవారికి మార్గము లేదా మార్గము చూపువాడు భగవంతుడేనని ఈ **'సద్గతిః'** నామము తెలియజేయుచున్నది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సజ్జనులకు శాశ్వతమైన శాంతి, ఆనందము కలిగించేందుకు కావలసిన మార్గమును చూపేవాడు శ్రీనివాసుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణంలో శ్రీకృష్ణజన్మమును వర్ణించే శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు.

సంతః సంతోషమధికమ్ ప్రశమమ్ చండమారుతః
ప్రసాదమ్ నిమగ్నయాతా జాయమానే జనార్దనః – విష్ణుపురాణము 5.3.4
జనార్దనుని జననసమయం ఆసన్నమైనందున సజ్జనుల మనస్సులు సంతోషంతో ప్రశాంతంగా ఉన్నాయి. గాలి మెల్లగా వీస్తుంది. నది మెల్లగా జారుతుంది.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఈ ఘట్టాన్ని మరింత ముందుకు తీసికొని వెళ్ళారు. శ్రీకృష్ణుని జననం వెంటనే వసుదేవుని బంధాలు విడిపోయాయి. బాలునిగా ఉన్నప్పుడే కృష్ణుడు నందగోపుని స్థలంలో పెక్కు రాక్షసులను సంహరించాడు. పూతన, ధేనుకాసురుడు, శకటాసురుడు, ప్రలంబాసురుడు, కేశి, వ్యోమాసురుడు వంటి రాక్షసులు కృష్ణునిచేత హతులయ్యారు. అంతేగాక శిశుపాలాదుల పాపాలను కడతేర్చినందువలన ఆయన **'అసద్గతి'** కూడానని శ్రీ రామానుజన్ వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ నమ్మాళ్వారు తమ తిరువైమొళి (7.2.7)లో– కాకాసురునివంటివారికి కూడా ఆయనే గతి – అని చెప్పారు.

ఉత్పన్న ఏవ కంసాది కృతి బాధాపనోదనాత్
సతాం ప్రాప్యతయా చైవ సద్గతి స్సముదాహృతః
పుట్టినతోడనే కంసాది రాక్షసులను (వారివలన కలిగిన బాధలను) కడతేర్చినందున సాధుజనులకు గతియైనవాడు సద్గతి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సజ్జనులకు గమ్యమైనవాడు సద్గతి. **అస్తి బ్రహ్మేతి చేద్ వేద సన్తమేనమ్ తతో విదుః** (తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.6). బ్రహ్మము సద్రూపమని యెరిగినవారు సత్పురుషులు. అట్టి సత్పురుషులకు, అనగా బ్రహ్మవిదులకు గతియగువాడు గనుక పరమాత్ముడు 'సద్గతి'.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు. 'గతి' అనగా బుద్ధి. **సతి గతిః, బుద్ధిః సముత్కృష్ట అస్య ఇతి వా సద్గతిః.** ఉత్కృష్టమైన బుద్ధి కలిగినవాడు సద్గతి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – 'గతి' అనగా అందుబాటులో ఉన్నది. **సతామ్ భీష్మాదీనామ్ ప్రాప్యత్వాత్ సద్గతిః.** భీష్మునివంటి సజ్జనులకు అందేవాడు సద్గతి.

705. సత్కృతి

- మనోహరములైన, సత్ఫలితాలనిచ్చే, గొప్ప పనులు చేసేవాడు.

ఓం సత్కృతయే నమః

సతి సత్యా శోభనాచ కృతి రచనా యస్య ఇతి సత్కృతిః. అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ నిర్వచనము. మంచివైన, ఆనందము కలుగజేయు కార్యములు అనగా సత్కార్యములు గలవాడు సత్కృతి. బాలగోపాలునిగా ఆయన వెన్న దొంగిలించుట, రోటికి బంధింపబడుట వంటి ఉదాహరణలను శ్రీ భట్టులు పేర్కొన్నారు. **జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమ్** – అని గీత (4.9)లో భగవానుడు చెప్పియున్నాడు. ఆయన దివ్య కార్యములు బాల్యలీలలకే పరిమితములు కావు. జగత్ సృష్టి, పాలన, లయము కూడా ఆయన దివ్యకార్యములే. మనసులో ఆయన దివ్యకార్యములను స్మరించినంతనే సంసారబంధనాలనుండి విముక్తి లభిస్తుంది.

నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో చిత్రం.
వికీపీడియా నుండి. రాజ్ శేఖర్ తీసినది.
By Rajasekhar1961

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తమ 6.4.1 నుండి 6.4.11 వరకు పాశురములలో భగవంతుని దివ్యలీలలను చక్కగా వర్ణించారు. ఇక్కడ ఆయన 'మఙ్ఞుమ్ పల' అన్న పదాన్ని పెక్కుమార్లు వాడడంవలన ఇలాంటి అనంతమైన లీలలున్నాయని గ్రహించవచ్చును.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇతరులను శిక్షించినట్లు కనిపించే ఆయన పనులు (కురుక్షేత్ర యుద్ధము, రావణవధ వంటివి) కూడా జగద్రక్షణకు, మరియు వారిని ఉద్ధరించడానికే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు భగవానుని లోకరక్షణను ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు. **సత్ కృతిః జగద్రక్షణాది లక్షణా అస్య యస్మాత్ తేన సత్కృతిః.** జగద్రక్షణ కొరకు చేయు పనులు గలవాడు సత్కృతి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ –

యది వాతాది దోషేణ మద్భక్తో మామ్ న చ స్మరేత్
అహం స్మరామి మద్భక్తమ్ నయామి పరమాం గతిమ్

శరీర దౌర్బల్యాది కారణాలవలన అంత్యకాలంలో ఎవరైనా భగవంతుని స్మరింపలేకుంటే కూడా, భగవంతుడు వారిని గుర్తుంచుకొని వారికి మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. కనుక ఆయన సత్కృతి.

706. సత్తా

- 'సత్' అయినవాడు. 'ఉనికి' అన్న భావానికి మూర్తి.
- తానొక్కడే అయినవాడు.

ఓం సత్తాయై నమః

సద్భావే సాధుభావే చ సదిత్యే తత్ప్రయుజ్యతే
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే – గీత 17.26
యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే
కర్మచైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే – గీత 17.27

ఓ పార్థ! 'సత్' అను పరమాత్మ నామము సత్యభావమునందును, శ్రేష్ఠభావమునందును, అనగా పరమాత్ముడు నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావమునందును ప్రయోగింపబడుచుండును. ఉత్తమ కర్మాచరణము నందును 'సత్' అను శబ్దము ప్రయుక్తమగుచుండును. యజ్ఞ దాన తపః క్రియలయందలి నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును 'సత్' అని యందురు. పరమాత్మను ఉద్దేశించి చేయబడు నిశ్చయాత్మక కర్మలను కూడ 'సత్' అని యందురు.

పై భావములనుండి 'సత్' అనగా 'ఉండుట, ఉనికి' అన్న అర్థముపై ఈ నామమును వ్యాఖ్యానించిరి. 'త్వ' లేదా 'తల్' అనే విభక్తులవలన 'గుణము కలిగియుండుట' అనే భావం జత అవుతుంది (పాణిని 5.1.119). కనుక 'సత్తా' అనగా ఉండుట అనే గుణమున్నవాడు, నిత్యుడు, మూర్తీభవించిన తానొక్కడు, సకల ప్రాణుల ఉత్పత్తికి మూలమైనవాడు – వంటి అర్థాలను చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

సత్తాది సతామ్ స్వయమేవ ఇతి సత్తా నహి తద్ వ్యతిరేకేన కించిత్ స్యాత్. సత్పురుషులకు తానే 'సత్తు'గా ఉండేవాడు. సత్తులకు సత్తుగా ఉండేవాడు. ఆయన లేనిది ఏదీ లేదు. కనుక 'ఉనికి' అన్న పదానికి అర్థం పరమాత్ముడే. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీతనుండి ఉదాహరించారు.

యచ్చాపి సర్వభూతానామ్ బీజం తదహమర్జున
న తదస్తి వినా యత్స్యాత్ మయా భూతం చరాచరమ్ – గీత 10.39

ఓ అర్జున! సర్వ ప్రాణుల ఉత్పత్తికి కారణమైన బీజమును నేనే. ఏలనన నేను లేని చరాచర ప్రాణి ఏదియును లేదు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారు తిరువంతాడి (7)నుండి ఉదాహరించారు – నీవు లేకుండా మేము లేము. ఇక నీ సంగతి. నీవు రక్షించేది మమ్మల్ని కాకపోతే నీకు రక్షించడానికి వేరేమీ లేదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'ఉండుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదరహిత అనుభూతిః సత్తా**. తన, పర భేదం లేనివాడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (6.2.1) నుండి ఉదాహరించారు. **ఏకమేవాऽద్వితీయం బ్రహ్మ.**

ఉద్దాలక మహర్షి తన కుమారుడైన శ్వేతకేతువునకు ఇలా ఆత్మజ్ఞానం బోధించాడు – సృష్టికి పూర్వం ఈ ప్రపంచం నామరూపాలతో కూడిలేదు. అప్పుడు కేవలం అద్వితీయమైన సత్తు మాత్రమే ఉన్నది. నామము, రూపము, పదార్థము ఏమీ లేదు. 'సత్తు' అంటే

ఉనికి, సత్యం అని అర్థం. అసత్తు అంటే లేనిది, అసత్యం అని అర్థం. అన్నింటికన్నా పూర్వమైనది, రెండు కానిది, మొదటగా ఉన్నది ఏకైక పరబ్రహ్మ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యపై ధర్మచక్రము రచయిత మరింత వివరణ ఇచ్చారు: సజాతీయ భేదము – ఒకే జాతికి చెందిన రెండు జీవుల మధ్య భేదము. ఉదాహరణకు ఇద్దరు వ్యక్తుల మధ్య భేదము; ఈ భేదము కారణంగానే మనమంతా భగవంతుని శేషులమని, మనందరికీ భగవానుడు అంతర్యామి అనీ గ్రహించలేకపోతున్నాము. విజాతీయ భేదము – ఉదాహరణకు ఒక మనిషికి, జంతువుకు మధ్య భేదము; ఈ కారణం చేతనే కుక్క పిల్లిపై దాడి చేస్తుంది. నిజమైన జ్ఞానులు అన్ని జీవులూ భగవంతుని సృష్టి అని భావించి అన్నింటినీ ఆదరిస్తారు. స్వగత భేదము – ఒకే జీవికి వివిధ అవయవాలు, ఇంద్రియాలు అనే భేదము. ఈ కారణంచేత ఒక అవయవం అందంగా ఉన్నదనీ, మరొకటి లేదనీ భావిస్తాము. ఈ భేదాలు మనకు సత్యసాధనలో అడ్డంకులు. భగవానుడు ఈ అన్ని రకాల భేదాలకూ అతీతుడు. అంతే కాకుండా భగవంతుడు అద్వితీయుడు. ఆయనకు 'మరొకడు' లేడు. ఆయనకు భేదభావము, కాలభేదము లేదు. మార్పు లేదు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **సత్తాహి ఆత్మ ధారణమ్.** భగవానుడు ఒకడే అందరినీ రక్షించేవాడైన 'సత్తా'. మరెవరికీ రక్షించే శక్తిగాని, నిలిపే శక్తి గాని ఉడదు.

707. సద్భూతిః

- సజ్జనులకు, సాధువులకు సమస్త బంధువర్గము తానే ఐనవాడు. వారికి సకల ఐశ్వర్యములు ఆయనే.
- గొప్ప యశస్సు, వైభవము కలవాడు.
- సత్యముగా ఉండేవాడొక్కడే.
- అనేక రూపములు (విభూతులు)గా అవతరించువాడు.

ఓం సద్భూతయే నమః

అమరకోశము ప్రకారము 'భూతి' అనగా సంపద, ఐశ్వర్యము, ఉండుట (భవతి). **భవత్యనయా శ్రీమాన్ ఇతి భూతిః, భవతి ఇతి వా.**

స తామ్ మహాత్మనా భూతిః సంపత్తిః ఇతి సద్భూతిః. మహాత్ములకు, సాధువులకు సంపత్తి అగువాడు సద్భూతి. అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ నిర్వచనము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నిజమైన భక్తులకు ఆయన కొడుకు, స్నేహితుడు, దూత, రథసారధి, అన్నీ అవుతాడని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ఆవిధంగా సకలరూపములలోనూ భగవంతుడు తన భక్తులకు సహాయమవుతాడని శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య వివరించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద – గొప్ప వైభవము (సంపద, యశస్సు, ఆనందము) కలవాడు సద్భూతి. మరొకవిధంగా, వివిధ అవతారములు దాల్చి పరమాత్ముని వైభవమును ప్రకాశింపజేసినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'భూతి' అనగా భాసమానత్వము (వెలుగుట), 'సత్' అనగా నిజంగా ఉండుట. భగవంతుడొకడే నిజంగా ఉండేవాడు. ఇతర జ్యోతులతో పనిలేకుండా స్వయంగా ప్రకాశించేవాడు. ఆయన లేకుంటే మరేమీ లేదు. ఆయనవల్లనే మిగిలినవన్నీ తెలియవస్తున్నాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భూ - సత్తాయామ్, ఉండుట; సతి - శాశ్వతీ; భూతి - భవనమ్, వివిధ భావేన పరిణామః. భగవంతుడొకడే నిత్యము. సత్యము. అనేకరూపములలో (విభూతులలో) ఉండేవాడు. అన్నింటికీ నిమిత్తకారణము, ఉపాదానకారణము భగవంతుడే.

708. సత్పరాయణః
సత్పరాయణమ్

- సజ్జనులకు అండయైనవాడు.
- సజ్జనులకు, తత్వవిదులకు పరమగతియైనవాడు.
- సజ్జనులే తనకు బలము అయినవాడు.

ఓం సత్పరాయణాయ నమః

శ్రీ భట్టులు 'సత్పరాయణమ్', 'సత్పరాయణః' అనే రెండు నామాలనూ గ్రహించి వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానాన్ని అనుసరించిన కొందరు 'సత్పరాయణః' అనీ, కొందరు 'సత్పరాయణమ్' అనీ వ్రాశారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సతాం స్యాదయనం సనో యస్యోత్తమాయనం స సత్పరాయణం ఖ్యాతో యద్వాస్యాత్సత్పరాయణః -** సత్పురుషులకు తను, తనకు సత్పురుషులు ఆయనము (అండ)గా ఉన్నందున ఆయన సత్పరాయణము లేదా సత్పరాయణుడు.

సత్పరాయణమ్ – సత్పురుషులకు అండగా ఉండేవాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతము ద్రోణపర్వము (173.24)నుండి చెప్పిన ప్రమాణము – **కృష్ణాశ్రయాః కృష్ణబలాః కృష్ణనాథాశ్చ పాండవాః కృష్ణః పరాయణమ్ తేషామ్ .....** పాండవులకు కృష్ణుడే ఆశ్రయము. కృష్ణుడే బలము. కృష్ణుడే రక్షకుడు. కృష్ణుడే సత్పరాయణము.

సత్పరాయణః – సంతోః అస్య పరాయణమ్. ఆయనకు సాధువులు పరాయణము (అండ). ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణలు – **మమ ప్రాణా హి పాండవాః** (మహాభారతము. ఉత్తర. 90.33). పాండవులు నాకు ప్రాణ(స)ములు. **జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్** (గీత 7.8). జ్ఞానులు నాకు ఆత్మ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సతామ్ తత్వవిదామ్ పరమ్ ప్రకృష్టమ్ అయనమ్ ఇతి సత్పరాయణమ్ (సత్పరాయణః).** 'సత్' అనబడేవారికి, అంటే తత్వజ్ఞానము కలవారికి ఆ పరమేశ్వరుడే పరమపదము, గమ్యము (అయనము). కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు సత్పరాయణుడు (సత్పరాయణము).

709. శూరసేనః

- గొప్ప శూరులు తనకు సేనగా కలవాడు.
- కదిలేవాటినన్నింటినీ ఒక క్రమంలో నిలిపి ఉంచేవాడు.

ఓం శూరసేనాయ నమః

శూర - విక్రాంతౌ - విక్రమము, పరాక్రమము చూపుట; సేన - ఇనేన ప్రభుణా సహవర్తతా ఇతి సేనా - గొప్ప, బలమైన నాయకుడిని కలిగియున్నది. **శూరాః సేనాః యస్య ఇతి శూరసేనాః –** గొప్ప శూరులైన సైన్యమును కలిగియున్నవాడు శూరసేనుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భూభార హరణార్థాయ యాదవాః పాండవాశ్చయే శూరాస్సహాయా యస్యేతి శూరసేనస్స కథ్యతే** - భూభారమును తగ్గించడానికి శూరులైన యాదవులు, పాండవులను తనకు సేనగా కలవాడు శూరసేనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **హనూమత్ ప్రముఖాః సైనికాః శౌర్యశీలినో యస్యామ్ సేనాయామ్ సా శూరా సేనా యస్య సః శూరసేనః** హనుమంతునివంటి శౌర్యశీలురైన అనేక మహావీరులను తన సైన్యమునందు కలిగియున్నవాడు శూరసేనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య – సూ - కదలుట (సు సి చి మీనామ్ దీర్ఘాశ్చ – 185 ఉనాది); శూర - కదులునది; సి - బంధనే - కట్టియుంచుట; సేనా - కలిపియుంచునది. **ఏవమేవ సకలమ్ చరాచర దృశ్యమ్ అదృశ్యమ్ చ చింతయమ్ అచింతయమ్ చ జగత్ తస్య విష్ణోః శూరసేనత్వ లక్షణమ్ గుణమ్ ప్రకాశయన్ శూరసేన అభిధానమ్ లభతే**. నడచినపుడు, పరుగెత్తినపుడు, నాట్యం చేసేటపుడు ఒక వ్యక్తి అవయవాలు కదలుతున్నాగాని అన్నీ ఒకేశరీరంగా ఉంటాయి (విడిపోవు). అలాగే గ్రహనక్షత్రాదులు, చరాచర జగత్తు, కనుపించేవి, కనుపించనివి అన్నీ వేనికవే వేరువేరుగా కదలినట్లున్నా, అన్నింటినీ క్రమవిధానంలో కలిపి ఉంచేవాడు శూరసేనుడు. జ్ఞానులైనవారు అంతటా భగవంతుని శక్తి ఈ విధంగా విస్తరించియుందని తెలిసికొంటారు. శూరసేనుని స్తుతించి తమ పాపాలను పరిహరింపజేసుకొంటారు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మహాభారతయుద్ధంలో కృష్ణుడు తమ పక్షాన ఉండడంవలన పాండవులు విజయులయ్యారు. అసురస్వభావంకల కౌరవులు నశించారు. మనంకూడా మనలోని అసురగుణాలను త్యజించి, భోగలాలసతను విడిచి, భగవంతుని స్తుతించడంద్వారా శూరసేనుడైన భగవంతుని పక్షంలో చేరవచ్చును.

శ్రీబాలకృష్ణునికి స్నానం చేయిస్తున్న యశోదాదులు. 1500 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Meister der Bhâgavata-Purâna-Handschrift 001.jpg

710. యదుశ్రేష్ఠః

- యాదవులలో శ్రేష్ఠుడు.
- -(జీవుల ముక్తి కొరకు) యత్నించేవారిలో సర్వోత్తముడు.

ఓం యదుశ్రేష్ఠాయ నమః

మగ్నంతు యాదవం వంశం ఉద్ధరిష్యతి యశ్చ సః యదుశ్రేష్ఠః ఇతి ఖ్యాతః వస్వర్ణో వంశవర్ధనః - క్రుంగిపోయి ఉన్న యదువంశాన్ని ఉద్ధరించినవాడు యదుశ్రేష్ఠుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. వంశమును వర్ధిల్లజేయునది. ఓం యదుశ్రేష్ఠాయ నమః. శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (15.20.37)నుండి ఉదాహరించారు.

అయం స కథ్యతే ప్రాజ్ఞైః పురాణార్థావలోకినః
గోపాలో యాదవమ్ వంశమ్ మగ్నమ్ అభ్యుద్ధరిష్యతి
జ్ఞానులైన ఉత్తములు, పురాణములు తెలిసినవారు చెప్పిన విషయమిది – క్షీణిస్తున్న యాదవకులాన్ని ఉద్ధరించే గోపాలుడితడే.

యదూనామ్ ప్రధానత్వాత్ యదుశ్రేష్ఠః. యాదవవంశంలో ముఖ్యుడైనందున యదుశ్రేష్ఠుడు అని శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – యత్ - ప్రయత్నే- యతే యాతుః ప్రయత్నశీలః; శ్రేష్ఠః - ప్రశస్యశ్రః – ప్రశంసింపదగిన వారిలో ఉత్తముడు. ఇష్టాన్ యదుశ్రేష్ఠః. ప్రయత్నము చేయువారిలో అత్యంత స్తుతనీయుడు యదుశ్రేష్ఠుడు. భగవానుడు సూర్యునిగా సకలజీవులను పోషించును. పరమాత్ముడై అందరియందు వసించును. ఆత్మలను ముక్తిమార్గమువైపు నడిపించును. ఇందుకొరకు ఆయన వేదములనిచ్చి జ్ఞానమును ప్రసాదించెను. ఇలా భగవంతుడు అనేక ప్రయత్నములు చేయును గనుక యదుశ్రేష్ఠుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీకృష్ణుని కారణంగా యదుకులము, గోకులము కూడా పావనమయ్యెను. మనం యదుశ్రేష్ఠుని స్మరిస్తూ మనవంశం అభ్యున్నతికి తోడ్పడవచ్చును.

711. సన్నివాసః

- (సనక సనందనాది) సాధువులకు నివాసము.
- 'సత్'నకు నివాసము. 'సత్'యందు నివసించేవాడు.

ఓం సన్నివాసాయ నమః

సనకాది నివాసోహి మానుషత్వేఽపి యస్సదా సన్నివాస స్స విజ్ఞేయ హ్యష్టార్ణః స్థానదాయకః. - తాను మానవునిగా అవతరించికూడా సనక సనందనాది మహర్షులకు ఎప్పుడూ ఉనికిపట్టు అయి ఉండువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. స్థానదాయకము. ఓం సన్నివాసాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణమునుండి చెప్పిన ప్రమాణము.
సనందనాద్యైర్మునిభిః సిద్ధయోగైరకల్మషః
సంచింత్యమానమ్ తత్రస్థైః నాసాగ్రన్యస్తలోచనైః – విష్ణుపురాణము 5.18.42
కల్మషరహితులు, యోగసిద్ధులు అయిన సనక సనందనాదులు తమ నాసాగ్రములపై దృష్టినుంచి గోలోకవాసియైన శ్రీకృష్ణుని ధ్యానింతురు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **సత్ - సతామ్, వినాశ రహితామ్ ప్రవాహతో నిత్యానామ్, ఆప్రలయ స్థాయినామ్.** 'సత్' అయినవారు ఆయన యందుండెదరు. 'సత్' అనగా మార్పు, పతనము లేని జీవులు (నిత్యసూరులు). **నిజ సత్తాయామ్ వాసయంతమ్, తేషు వా వసంతమ్ ఇతి భావః.** అనగా 'సత్' ఆయన యందు, ఆయన 'సత్'యందు వసింతురు.

712. సుయామునః

నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. రాజ్ శేఖర్ తీసినది.
https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Rajasekhar1961

- యమునానదియందున, తీరమున అనేక మనోహర క్రీడలు సలిపినవాడు.
- సజ్జనులైన యమునాతీరవాసులచే పరివేష్ఠితుడు.
- కనులకు చక్కని అంజనము పెట్టుకొన్నవాడు.
- ప్రళయకాలమున జీవులను ఉద్ధరించువాడు.

ఓం సుయామునాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శోభనమ్ పావనమ్ మనోహరమ్ యమునా సంబంధి జలక్రీడా పుష్పాచయ రాసక్రీడాది యస్య ఇతి సుయామునః.** యమునానది, తటియందు పావనమైన మనోహరమైన జలక్రీడలు, పుష్పక్రీడలు, రాసక్రీడలు సలిపినవాడు సుయామునుడు. **గోపీభిర్యమునాయాంతు శోభనం పావనం మహత్ జలక్రీడాది యస్మేతి సుయామున ఇతీరితః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'యామునులు' అనగా యమునాతీరమున ఉండేవారు – దేవకి, వసుదేవుడు, నందుడు, యశోద, బలభద్రుడు, సుభద్ర, గోపబాలురు, గోపికలు ఇత్యాదులు. ఉత్తములైన యామునులచే (యమునా సంబంధులచే) పరివేష్ఠితుడై యున్నవాడు సుయామునుడు.

యామునులు కేవలం పశుపాలకులే కాదు. ఉపనిషత్సార పరిరక్షకులు అని చెబుతూ శ్రీ చిన్మయానంద నారాయణీయము (100.1)నుండి ఉదాహరించారు.

తారుణ్యారమ్యరమ్యమ్ పరమసుఖరసస్వాద రోమాంచితాంగైః
అవీతమ్ నారదాద్యైః విలసత్ ఉపనిషత్సుందరీ మండలైశ్చ.

సుందరుడైన గోపకిశోరబాలుడు నాకు దర్శనమిచ్చాడు. ఆయనను చుట్టుముట్టియున్న నారదాదులు పరమసుఖరసాస్వాదులైనందున రోమాంచితులైయున్నారు. మరియు సుందరులైన ఉపనిషత్కాంతామణులు ఆయనచుట్టూ ప్రకాశిస్తున్నారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సుందరమ్ యామునమ్ నయనాంజనమ్ యస్య ఇతి సు-యామునః.** ఇక్కడ యామునము అనగా కన్నులకు పెట్టుకొనే అంజనము. కనులకు చక్కని అంజనము పెట్టుకొన్నవాడు సుయామునుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – యమ్-ఉపరమే-ఎత్తుట, ఉద్ధరించుట; యామునః-యచ్ఛతి, ఉపరమ్యతి.
శోభనో యామునః సుయామనో విష్ణుః భగవాన్ విష్ణుః మహాప్రళయే స్వకీయయా వ్యవస్థయా కార్యకారణరూపమ్ రూపమిదమ్ సమస్తమ్ విశ్వమ్ యచ్ఛతి, పరిణతమ్ ఉపరమ్యతి, సమయతి. మహాప్రళయకాలమున (ఆత్మలను) మంగళకరముగా ఉద్ధరించువాడు సుయామునుడు.

భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోఽనలః |
దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽథాఽపరాజితః || (76)

713. భూతావాసః

- సకలభూతములకు నివాసమైనవాడు.
- తన భక్తుల హృదయములలో నివసించువాడు.
- పంచభూతములకు నిలయమైనవాడు.

ఓం భూతావాసాయ నమః

భూ – భవన్ - ఉండుట; భవన్తి ఇతి భూతాని; వస్ - నివాసే - నివసించుట; **సమంతాద్ వసన్తి భూతాని యస్మిన్ సః భూతావాసో విష్ణుః**. ఎవనియందు సమస్తభూతములు నివసించునో అతడు భూతావాసుడు విష్ణువు (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ నిర్వచనము).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తంలో ఇలా చెప్పారు – **యస్మిన్ వసన్తి భూతాని భూతావాస స కథ్యతే**. ఇందుకు శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గీతనుండి, దివ్యప్రబంధములనుండి ఉదాహరించారు.

పశ్యామి దేవాం స్తవ దేవ దేహే సర్వాంస్తథా భూత విశేష సంఘాన్
బ్రహ్మాణమీశం కమలాసనస్థం ఋషీంశ్చ సర్వానురగాంశ్చ దివ్యాన్ – గీత 1.15
అర్జునుడు పలికెను – ఓ దేవాది దేవా! నీ విరాట్ రూపమునందు సకల దేవతలను, నానావిధ భూతములను (ప్రాణికోటిని), బ్రహ్మను, మహాదేవుడైన శంకరుని, సమస్త ఋషులను, దివ్యసర్పములను చూచుచున్నాను.

మత్త పరతరం నాన్యత్ కించిదస్తి ధనంజయ
మయి సర్వమిదం ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ – గీత 7.7
ఓ ధనంజయ! నాకంటెను పరమకారణమైనది ఏదియును లేదు. ఈ జగత్తునందలి వస్తువులన్నియు సూత్రమున సూత్రమణులవలె నాయందే కూర్పబడియున్నవి.
శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 3.2.11 – ఆయన అన్ని ఆత్మలకు ఆత్మ.
శ్రీ పెరియాళ్వారు తిరు. 1.1.6 – చిన్నికృష్ణుని నోట సమస్త భువనములను యశోద దర్శించెను.

పోతన భాగవతము – 10.341 నుండి 344
ఆ లలితాంగి కనుంగొనె
బాలుని ముఖమందు జలధి పర్వత వన భూ
గోళ శిఖి తరణి శశి ది
క్పాలకాది కరండమైన బ్రహ్మాండంబున్

కనుగొని,

కలయో వైష్ణవమాయయో యితర సంకల్పార్థమో సత్యమో
తలపన్నేరక యున్నదాననొ యశోదాదేవి గానో పర
స్థలమో బాలకుడెంత యీతని ముఖస్థంబై యజాండంబు ప్ర
జ్వలమైయుండుట కేమి హేతువొ మహాశ్చర్యంబు చింతింపగన్

బాలమాత్రుడైన బాలుని ముఖమందు
విశ్వమెల్ల నెట్లు వెలసియుండు?
బాలుభంగి నితడు భాసిల్లుగాని స
ర్వాత్ముడాదివిష్ణుడగుట నిజము.

నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో చిత్రం.
వికీపీడియా నుండి. రాజ్ శేఖర్ తీసినది.
https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Rajasekhar1961

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **భూతాని అత్ర అభిముఖ్యేన వసన్తి ఇతి భూతావాసః**. ఎవనియందు ముఖ్యముగా భూతములు వసించునో అతడు భూతావాసుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **భూతేషు భజన పరాయణేషు ప్రాణిషు ఆవాసో యస్య ఇతి భూతావాసః**. తనను సేవించు, భజించు, పూజించు ప్రాణుల (భక్తుల)యందు నివాసముండువాడు భూతావాసుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'భూతములు' అనగా 'పంచమహాభూతములు' అన్న అర్థం గ్రహించారు. ఈ పంచమహాభూతములకు నివాసస్థలమైనవాడు భూతావాసుడు.

వసన్తి త్వయీ భూతాని భూతావాసస్తతో భవాన్ (హరివంశము 279.52).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అన్నిజీవులూ పాంచభౌతికములైనాగాని, మనుష్యులది ప్రధానంగా పృథ్వీతత్వము. చేపలది జలతత్వము. పక్షులది వాయుతత్వము. ఇలా భగవంతుని సృష్టి వివిధ పంచమహాభూతాలతో ముడివడి ఉంది. భగవంతుడు భూతావాసుడని చెప్పడానికి ఇది ఒక సూచన. అన్నీ ఆయనయందు, ఆయన అన్నింటియందు ఉండును. **విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత** (ఋగ్వేదము 1.22.19). విష్ణువు తన కర్మలు (సృష్టివంటి కార్యక్రమములు) ద్వారా తెలియవచ్చుచున్నాడు.

714. వాసుదేవః

- వ్యాపించువాడు, క్రీడించువాడు.
- వసుదేవుని సుతుడు.
- ప్రసిద్ధ వాసుదేవ ద్వాదశాక్షరి మంత్రపు దైవము.
- తన భక్తులచే ఆరాధింపబడే దేవుడు.
- అన్నింటియందు ఉండేవాడు. వానిని చలింపజేయువాడు.

ఓం వాసుదేవాయ నమః

(700వ నామమువద్ద ఇచ్చిన వివరణ ఇక్కడ మరల వ్రాయబడినది.)

ఈ పరమ పవిత్ర నామము మూడుమార్లు ఈ మహాస్తోత్రమున స్తుతింపబడినది.

36వ శ్లోకము. 334వ నామము. వాసుదేవః – **వాసుదేవో బృహద్భానుః ఆదిదేవః పురందరః**

74వ శ్లోకము. 701వ నామము. వాసుదేవః **– వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః**

76వ శ్లోకము. 714వ నామము. వాసుదేవః – **భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోనలః**

ముందుగా 334వ నామము వ్యాఖ్యలో శ్రీభట్టుల ప్రత్యేకవ్యాఖ్యను గమనించాలి – 'నారాయణ' నామము వలెనే 'వాసుదేవ' నామము గుహ్యమంత్రము. సరియైన గురువువద్దనే ఈ నామమునకు అర్థమును తెలిసికొననగును.

వివిధ వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన విషయాలలోని భావాలు ఇక్కడ ఇవ్వడమైనది.

36వ శ్లోకము. 334వ నామము. **వాసుదేవః –** శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'వాసు' - తల్లి గర్భములోవలె భగవంతునియందు సమస్తము నివసించును. అంతటినీ ఆయన ఆవరించి పక్షి తన రెక్కలతో కప్పియుంచినట్లు కాపాడుతున్నాడు. 'దేవ'-క్రీడించువాడు. సృష్టి, వ్యాప్తి, రక్షణ, లయము ఇవన్నీ ఆయన లీల. వాసు-దేవ – వాసుదేవ. అంతటినీ తనయందు ఉంచుకొని క్రీడించువాడు వాసుదేవుడు.

36వ శ్లోకము. (334వ నామము). **వాసుదేవః –** శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – వసతి - ఆచ్ఛాదయతి - కప్పియుంచును. **వసతి వాసయతి ఆచ్ఛాదయతి వా సర్వమ్ ఇతి వాసుః.** సర్వమును తన మాయతో కప్పియుంచి క్రీడించువాడు వాసుదేవుడు. శ్రీ శంకరులుకూడా 'వాసు', 'దేవ' అనే పదాల ఆధారంగానే ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారని గమనించవచ్చును. కాని ఇందులో ఆయన భగవంతుని 'మాయ'ను ప్రస్తావించారు. **జగత్ ఆచ్ఛాదయి మాయయా ఇతి వాసుః స ఏవ దేవ ఇతి వాసుదేవః.** అద్వైతుల సంప్రదాయం ప్రకారం మాయ అనేది అజ్ఞానస్వరూపం (భ్రాంతి). కాని విశిష్టాద్వైతంలో మాయ అనేది ఈశ్వరుని అద్భుతమైన శక్తి (లీల)లో ఒక భాగం.

74వ శ్లోకము. 700వ నామము. **వాసుదేవః –** ఈ సందర్భములో శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా వసుదేవుని సుతుడు వాసుదేవుడు – అనే అర్థం చెప్పారు. **వసుదేవస్య అపత్యమ్ వాసుదేవః.** శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతంనుండి ఉదాహరించారు.

అవతీర్ణో యదుకులే గృహానక దుందుభేః
వదంతి వాసుదేవేతి వసుదేవ సుతం హి మామ్ – భాగవతము 10.51.41

76వ శ్లోకము. 714వ నామము **వాసుదేవః –** శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీవాసుదేవ ద్వాదశక్షరీ మంత్రమునకు అధిదేవతయైన వాసుదేవుడు. శ్రీవైకుంఠములోని పరవాసుదేవుడే పాలసముద్రంలో వ్యూహవాసుదేవునిగా అవతరించాడు. ఆయనే మధురలో దేవకీ వసుదేవులకు సుతునిగా అవతరించాడు (700వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వివరణ). శ్రీవైకుంఠమునుండి దిగివచ్చిన ఆ వ్యూహవాసుదేవుడే గోపికల హృదయాలను అలరింపజేశాడు. యోగులకు పరతత్వము అయ్యాడు. కంసాది దుష్టులకు మృత్యుసమానుడయ్యాడు. (శ్రీ వి.వి. రామానున్ వివరణ)

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ మరొక వైవిధ్యమైన అర్థం చెప్పారు. వాస్ - ఉపసేవాయాం - సుగంధభరితము చేయుట. **వాసయతే సేవయతే భక్తైః ఇతి వాసుః, స చాసౌ ఇతి వాసుదేవః.** భక్తులచే అలంకరింపబడేవాడు వాసుదేవుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **దివ్ - క్రీడా విజిగీష వ్యవహార ద్యుతి స్తుతి మోద మద స్వప్న కాంతి గతిషు** – ఇందులో 'గతి'- అనగా కదలుట. అన్నింటియందు ఉండేవాడు, వానిలోని చలనమునకు ఆధారమైనవాడు వాసుదేవుడు. **ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వమ్ యద్ కించన జగత్యామ్ జగత్** (ఈశావాస్యోపనిషత్తు).

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల జీవులలోని అంతర్యామి వాసుదేవుడు. ఇందుకు గీతాశ్లోకం ప్రమాణంగా భావింపవచ్చును.

ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా – గీత 18.6
ఈ శ్లోకానికి వివరణ ఇస్తూ శ్రీ భగవద్రామానుజులు తమ గీతాభాష్యంలో 'వాసుదేవ' అనే పదాన్ని వాడారు గనుక పై అర్థాన్ని ఆయన సమర్థిస్తున్నట్లు భావింపవచ్చును. **ఈశ్వరః సర్వ నియమన శీలో వాసుదేవః సర్వభూతానామ్ హృద్దేశే సకల ప్రవృత్తి నివృత్తిమూల జ్ఞానోదయే దేశే తిష్ఠతి.**

715. సర్వాసునిలయః

- సకల ప్రాణులకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం సర్వాసునిలయాయ నమః

సర్వ - అన్నీ, సమస్తము; అసు - జీవించునది, ప్రాణి (అస్తి ఇతి అసుః); నిలయః - నివాసము (లీ - శ్లేషణే - అతుకుకొని యుండుట). సకల ప్రాణులకు ఆధారము సర్వాసునిలయుడు. ఈ భావాన్ని మూడు విధాలుగా వెల్లడించవచ్చును.

(1) నిజమైన భక్తులకు ఆలంబనము భగవంతుడే. భగవంతుని తోడువల్లనే అట్టి భక్తులు జీవించియున్నారు. భగవంతుని ధ్యానము లేని జీవనము వారికి వ్యర్థము.
(2) ప్రాణులకు ప్రాణమునిచ్చేది భగవంతుడే. ఆయన కారణమువల్లనే ప్రాణములు నిలిచియుండును.
(3) ప్రళయకాలంలో సకలప్రాణులు భగవంతునియందు లీనమగును.

ఈ మూడు భావాలను కలిపి 'సర్వాసునిలయః' నామమునకు అర్థము చెప్పవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భక్తుల ప్రాణములకు ఆలంబనము భగవంతుడే. **సర్వప్రాణ ఆలంబనమ్ సర్వాసునిలయః**. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతమునుండి ఉదాహరించారు-

అసూర్యమివ సూర్యేణ నివాతమివ వాయునా
కృష్ణేన సముపేతేన జహృతే భారతమ్ పురమ్ – మహాభారతము (ఉద్యోగ పర్వము?) 28.22
శ్రీకృష్ణుడు హస్తినాపురానికివచ్చాడు. సూర్యుడు కనుపించని రోజులలో సూర్యోదయమైనట్లుగా, గాలిలేనిచోట గాలి వీచినట్లుగా హస్తినాపుర జనులు సంతసించారు.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య – భగవంతునిపట్ల జనులు ఎంతగా ఆకర్షితులయ్యారంటే భగవధ్యానం లేకుండా జనుల ప్రాణాలు నిలువవు. అందుకే ఆయన సర్వాసునిలయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అసు - ప్రాణము - నాశనము లేని జీవశక్తి. సకల జీవ చైతన్యమునకు ఆధారమైనవాడు, మరియు అంతములేని జీవుడు సర్వాసునిలయుడు. **సర్వ ఏవ అసవః ప్రాణా జీవాత్మకే యస్మిన్ అవ్యయే నిలీయంతే స సర్వాసునిలయః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఒకవ్యక్తి మెలకువగా ఉన్నపుడు ఆ వ్యక్తి ఇంద్రియాలు స్వతంత్రంగా పనిచేస్తున్న భావన కలుగుతుంది. అదే వ్యక్తి నిదురించినపుడు సర్వేంద్రియాలూ అతనిలో ఒదిగిపోతాయి. అలాగే ప్రళయకాలంలో సమస్తప్రాణులు భగవానునియందు లీనమౌతాయి.

అన్నమయ్య కీర్తన

అందరికాధారమైన ఆది పురుషుడీతడు
విందై మున్నారగించె విదురునికడ నీతుడు

సనకాదులు కొనియాడెడి సర్వాత్మకుడీతడు
వనజ భవాదులకును దైవంబై నతడీతడు
ఇనమండలమున జెలగేటి హితవై భవుడితడు
మునుపుట్టిన దేవతలకు మూలభూతి యీతడు

సిరులొసగి యశోదయింట శిశువైనతడీతడు
ధరనావుల మందలలో తగ జరించె నీతడు
సరసతలను గొల్లెతలకు జనవులొసగె నీతడు
ఆరసి కుచేలుని యడుకులు ఆరగించెనీతడు

పంకజభవునకును బ్రహ్మ పద మొసగెను యీతుడు
సంకీర్తన లాద్యులచే జట్టి గొనియెనీతడు
తెంకిగ నేకాలము పరదేవుడైన యీతడు
వేంకటగిరి మీద ప్రభల వెలసిన ఘనుడీతడు

శ్రీ రుక్మిణీ సత్యభామా సమేతుడైన శ్రీ కృష్ణుడు.
కుడివైపు ఉన్నది గరుత్మంతుడు.
12-13 శతాబ్దం కాలపు శిల్పాలు. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Rukmini_Satyabhama_Garuda.jpg

716. అనలః

1) తన భక్తులకు తాను చేసినదానితో తృప్తిచెందనివాడు. (అన్-అలః)
2) తన భక్తులపట్ల జరిగిన దుష్కార్యములను సహింపజాలనివాడు.
3) ప్రాణశక్తిని తనదానిగా స్వీకరించి జీవాత్మగా వ్యవహరించువాడు.(అన-లః)
4) వాసనవంటి గుణములకు అతీతుడు. (అ-నలః)
5) అంతులేని యశోవైభవ విభూతులు కలవాడు (అలమ్ - పర్యాప్తి - చివర).
6) అగ్ని స్వరూపుడు. (అనల-అగ్ని)
7) అంతము లేనివాడు (అలమ్ - పర్యాప్తి - చివర).
8) ఎదురు లేనివాడు (అలమ్ - నిరోధము).
9) భగవంతునికొరకు తపించే భక్తులను పునరుజ్జీవింపజేయువాడు (అన్ - ప్రాణనే).

ఓం అనలాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చుచున్నది.

32వ శ్లోకము. 294వ నామము. అనలః – **భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోऽనలః**

76వ శ్లోకము. 716వ నామము. అనలః – **భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోऽనలః**

ఈ నామమును 'అన్-అలః', 'అ-నలః', 'అన-లః' ఇలా వివిధా శబ్ధాలుగా చూసి వివిధ భావాలను వ్యాఖ్యాతలు చెప్పారు.

(1) అనలుడు – తన భక్తులకు తాను చేసినదానితో తృప్తిచెందనివాడు.

శ్రీ భట్టులు 32వ శ్లోకంలోని 'అనలః' నామమును ఇలా వివరించారు (అన్-అలః)

అపర్యాప్తో హి భక్తేభ్యోప్యుపకృత్య పునఃపునః అనుగ్రహం యః కరోతి సోऽనలః పరికీర్తితః - భక్తులకు ఎన్నో మార్లు అనేక విధాలుగా ఉపకరించికూడా తృప్తిపొందనివాడు. తరగని అనుగ్రహము కలవాడు అనలుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతము (ఉద్యోగపర్వము 28.22)నుండి ఉదాహరించారు – **ఋణమ్ ప్రవృద్ధమివ మే హృదయాత్ నాపసర్పతి**. అప్పుడు ద్రౌపది 'గోవిందా'యని ఆక్రోశించిన కేక నా మనసునుండి చెరిగిపోలేదు. రోజురోజుకూ అప్పువలె పెరుగుతూనే ఉన్నది.

ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు 'అల్-పర్యాప్తి-తృప్తి' అనే అర్థంలో 'అనలుడు' అనగా 'తృప్తిలేనివాడు' అని అర్థం చెప్పారు. భక్తులకు తాను ఎంత చేసినాగాని భగవంతుడు – **న కించిత్ కృతమ్ ఏషామ్ మయా ఇవి అవి తృప్తః** – నేను ఏమీ చేయలేకపోయానని భావించి తృప్తిలేకుండా ఉంటాడట. శ్రీకృష్ణుడు ద్రౌపది మానాన్ని సంరక్షించాడు. తన స్వంత ప్రతిజ్ఞను జవదాటి యుద్ధంలో పగటిని రేయిగా చేశాడు. అయినాగాని ఆయనకు తృప్తి లేదు. ద్రౌపదికి తానేమీ చేయలేకపోయానని వగచాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. పెరియ తిరువంతాడి 53 – నీ భక్తులకు ఏమి చేయాలనేదే ఎప్పుడూ నీ ధ్యాస (ఇక్కడ కూడా అగ్నికీ భగవంతునికీ పోలిక ఉన్నది. ఆజ్యం పోసినకొద్దీ అగ్ని ఇంకా విజృంభిస్తుంది).

తృప్తి లేకపోవడానికి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరొక అర్థం చెప్పారు. పూజలో అనేక సంభారాలు సమర్పించినంతలో దేవుడు తృప్తి పొందడు. భక్తితో ఏదైనా అర్పిస్తేనే తృప్తుడవుతాడు.

(2) అనలుడు – తన భక్తులపట్ల జరిగిన దుష్కార్యములను సహింపజాలనివాడు.

76వ శ్లోకములోని 716వ నామము 'అనలః'కు శ్రీభట్టులు ఈ అర్థం చెప్పారు. తన భక్తులపట్ల జరిగిన అపచారమును ఏమాత్రము సహింపనివాడు అనలుడు. దీనికి కూడా శ్రీ భట్టులు మహాభారతం (సభాపర్వము 68.26)నుండి ఉదాహరించారు.

ద్వౌతు మే వధకాలేऽస్మిన్ న క్షంతవ్యౌ కథంచ న

యజ్ఞం విఘ్నకరం హన్యామ్ పాండవానామ్ చ దుర్హృదమ్

చంపవలసిన సమయం వచ్చినపుడు ఇద్దరిని ఏమాత్రం వదలను. ఈ యాగాన్ని అడ్డుకొనేవారిని, పాండవులపట్ల శతృత్వం కలిగినవానిని.

పాండవులపట్ల శతృత్వం కలిగియున్నాడన్న కారణంగా దుర్యోధనుని ఆతిథ్యాన్ని శ్రీకృష్ణుడు తిరస్కరించాడు.

(3) అనలుడు – ప్రాణశక్తిని తనదానిగా స్వీకరించి జీవాత్మగా వ్యవహరించువాడు.

32వ శ్లోకంలోని 'అనలః' నామమును శ్రీ శంకరులు 'అన-లః' అని వ్యాఖ్యానించారు. అన - ప్రాణము; లా - ఆదానే దానే చ - స్వీకరించుట; **అనాన్ ప్రాణాన్ ఆత్మత్వేన లాతి ఇతి అనలః**. దీనికి అనువాదం ఇలా చెప్పవచ్చును – ప్రాణశక్తిని తనదానిగా స్వీకరించి జీవాత్మ స్వరూపునిగా వ్యవహరించువాడు అనలుడు. 'ప్రాణాలను స్వీకరించుట' అనే భావాన్ని శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఇలా వివరించారు – చివరకు భగవంతుడు అందరి ప్రాణాలను తనలో విలీనం చేసుకొంటాడు గనుక అనలుడు.

(4) అనలుడు – వాసన వంటి గుణములకు అతీతుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – 'అ-నలః' నల్ - గంధే బంధనేన చ - వాసన, కట్టి ఉంచుట. **న అలమ్ అస్య స అనలః.** వాసనకు అతీతుడు అనలుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యోపనిషత్తు (3.8.8)నుండి ప్రమాణం చెప్పారు – **అ స్థూలమ్ అనణ్వహ్రస్వమ్ అదీర్ఘమ్ అలోహితమ్ అస్నేహమ్ అచ్ఛాయమ్ ... .. అమాత్రమ్ అనంతరమ్ అబాహ్యమ్.....** బ్రహ్మము పెద్దది కాదు, చిన్నది కాదు, పొడవు గాదు, పొట్టి కాదు, రంగు లేదు, తడి చేయబడదు, కొలవజాలరానిది.....

(5) అనలుడు – అంతులేని యశోవైభవ విభూతులు కలవాడు.

76వ శ్లోకం వ్యాఖ్యలో శ్రీ శంకరులు 'అలమ్' అనగా 'హద్దు' అనే అర్థం తీసుకొన్నారు. అలమ్ - పర్యాప్తి - చివర, హద్దు. **అలమ్ పర్యాప్తిః శక్తి సంపదామ్ న అస్య విద్యత ఇతి అనలః.** ఎవని శక్తి సంపదలకు పరిమితులు లేవో అతడు అనలుడు. ఇందుకు శ్రీ చిన్మయానంద గీత (12.5)నుండి ఉదాహరించారు. **న అంతోస్తి మమ దివ్యానామ్ విభూతీనామ్ పరంతప.** ఓ అర్జునా! నా దివ్య విభూతులకు అంతము లేదు.

ఇక్కడ గమనించదగ్గ విషయం – 'అల్ - పర్యాప్తి - అనగా పరిమితి' అనే అర్థాన్నే శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా గ్రహించారు. కాని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భక్తులకు సహాయపడే భగవానుని సంకల్పానికి పరిమితి లేదు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవానుని శక్తిసంపదలకు పరిమితి లేదు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య భగవానుని భక్తవాత్సల్య గుణాన్ని వక్కాణిస్తుంది. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య భగవంతుని పరత్వాన్ని తెలియజేస్తుంది.

(6) అనలుడు – అగ్ని స్వరూపుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'అనలః' అనగా 'అగ్ని' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుడు అగ్నిస్వరూపుడై మన దేహాలలో ఉష్ణతను కాపాడుతూ ప్రాణాలను నిలుపుతున్నాడు.

(7) అనలుడు – అంతము లేనివాడు (అలమ్ - పర్యాప్తి - చివర).

(8) అనలుడు – ఎదురు లేనివాడు (అలమ్ - నిరోధము).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన అర్థాలు:

అలమ్ - పర్యాప్తి - తృప్తి వచన – అంతులేనివాడు అనలుడు.

అలమ్ - వారణా - నిరోధము, ఎదురు – ఆయనను ఎదిరించేవాడు లేడు గనుక ఆయన అనలుడు.

ఇందుకు శృతులనుండి ఉదాహరణలు –

అధర్వ 5.11.4 – **న త్వదన్యః కవితరోన మేధాయా ధీరో వారుణా స్వధావాన్.**

అధర్వ 13.4.16 – **న ద్వితీయో న తృతీయః.**

ఋగ్ 10.48.5 – **అహమ్ ఇంద్రో న పరాజిగ్యే.**

ఋగ్ 8.93.4, అధర్వ 20.11.2.1, యజుర్ 33.35 – **సర్వమ్ తదింద్ర తే వాసే.**

(9) అనలుడు – తన దర్శనం ద్వారా భక్తులను పునరుజ్జీవింపజేయువాడు (అన్ - ప్రాణనే).

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ పూర్తిగా వేరే అర్థం చెప్పారు. అన్-ప్రాణనే-జీవించుట; ఉనాది సూత్రము (1.106) **'వృషాది భయశ్చిత్'** ప్రకారము – **ఆనయతి సముజ్జీవయతి తపః కృశాన్ స్వజనాన్ స్వదర్శనేన ఇతి అనలః.** తపస్సువలన కృశించిన స్వజనులకు (భక్తులకు) తన దర్శనం ప్రసాదించి తిరిగి వారిని పునరుజ్జీవింపజేసేవాడు అనలుడు.

717. దర్పహా

- గర్వమును అణచువాడు.

ఓం దర్పఘ్నే నమః

దర్ప - దృప్ - హర్ష మోహనయోః - ఆనందించుట, గర్వించుట; హా - హాన్ - చంపుట; గర్వంతో మదించినవారి గర్వాన్ని అణచివేసేవాడు 'దర్పహా'.

శ్రీ భట్టులు ప్రత్యేకంగా, దేవాసుర గర్వాణ్ని అణచివేసేవాడు, అని చెప్పారు. **గోవర్ధనస్యోద్ధరణే పారిజాత పరిగ్రహే బాణ దోర్దండ షండానాం ఖండనాదౌ తదా దేవానాం వై దర్పమాత్రం హతవాన్య స దర్పహా.** గోవర్ధనోద్ధరణమునందు, పారిజాతాపహరణమునందు, బాణాసురుని భుజాలను ఖండించినపుడు – ఇలా దేవేంద్రాదుల గర్వమును అణచినవాడు దర్పఘ్నుడు.

గోవర్ధనోద్ధారణ – 1800 కాలపు చిత్రం. వికీపిడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Lifting_Mount_Govardhan_-_Google_Art_Project.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ధర్మమార్గంనుండి వైదొలగేవారి గర్వాన్ని అణచివేసేవాడు దర్పఘ్నుడు. వ్యక్తులు తమ పరిమితులు తెలిసికొనకుండా ప్రవర్తించినపుడు వారిలో గర్వం పెరుగుతుంది. వారికి అడ్డంకులు కలిగించడం ద్వారా భగవంతుడు వారి గర్వాన్ని అణచివేస్తాడు. అలాగే దేహానికీ, ఆత్మకూ భేదం తెలియకుండా ఉంటే గర్వం పెరుగుతుంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – జీవులు తాము భగవంతునినుండి వేరుగా తలచినపుడు గర్వితులౌతారు. దుఃఖము, కష్టము కలిగినపుడు కొంచెం గర్వం నశిస్తుంది.

718. దర్పదః

- (తన భక్తులకు) గర్వమును కలిగించువాడు.
- (యాదవులకు) గర్వమును కలిగించినవాడు.
- అన్నింటిలో అందమును, ఆకర్షణను కలిగించువాడు.
- ధర్మమార్గమున నడచువారికి గౌరవ ప్రతిష్టలు కలిగించువాడు.

ఓం దర్పదాయ నమః

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **దర్పో హర్షః, తమ్ సాత్వికేభ్యో దదాతి ఆత్మానమ్ ప్రదర్శ్య ఇతి దర్పదః.** దర్పము అనగా సంతోషము. తన దర్శనము ద్వారా నిజమైన భక్తులకు సంతోషము, గర్వము కలుగజేయువాడు దర్పదుడు. భగవదనుభవము భక్తులకు ఎనలేని గర్వమును కలుగజేయును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – (దర్పో గర్వః) భగవంతుడు తన భక్తులకు గర్వము రూపంలో బలాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. అలాంటి గర్వబలంవల్లనే హనుమంతుడు సీతమ్మను వెదకడానికి సాగరాన్ని లంఘించాడు. రావణుని యెదుట నిర్భయంగా మాట్లాడాడు.

మధురాయాం యాదవేభ్యః మధుపానాదినా తతః దర్పం చ దత్తతా న్యోసౌ దర్పదః పరికీర్తితః - మధురానగరంలో యాదవులు మధుపానం చేసి గర్వించేలా చేసినవాడు గనుక దర్పదుడు. శ్రీకృష్ణుడు మధురానగరాన్ని దుర్భేధ్యంగా రూపొందించాడు గనుక దానికి శత్రుభయం లేదు. ఆ నగరంలో సాక్షాత్తూ పరమేశ్వరుడయిన శ్రీమన్నారాయణుడే వాసుదేవుని రూపంలో ఉన్నాడు. అతనితోపాటు శంఖ పద్మ నిధులున్నాయి. పారిజాతము ఇక్కడే ఉన్నది. ఇన్ని కలిగిన యాదవవీరులు మధుపానం చేసి మత్తెక్కి గర్వించారు (డా. క్రోవి పార్థసారధి).

శ్రీ చిన్మయానంద – భక్తులు గర్వంవలన తమ ధర్మమార్గనుండి ఏమాత్రం బెసకరు. ఇలా గర్వమే వారికి రక్షణ అవుతుంది.

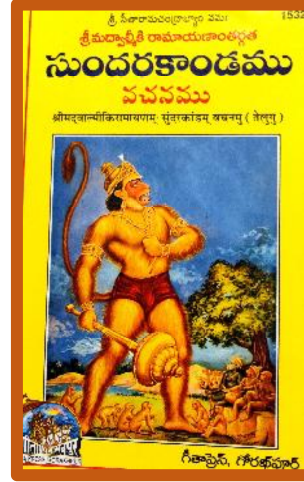
ధర్మచక్రము రచయిత – కత్తివలె గర్వముకూడా రెండువైపుల పదునైనది. తాను విష్ణుభక్తుడైనందుకు గర్వించే భక్తుడు తద్వారా మరింత ఆధ్యాత్మిక ప్రగతి సాధిస్తాడు. ఇక్కడ లభించే గర్వము భగవత్సేవ వలన, నిర్మలమైన మనసు వలన, సత్ఫలితాన్నిచ్చే దీక్ష వలన కలుగుచున్నది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దృప్ - హర్ష మోహనయోః; దర్పము - ఆకర్షణ, అందము. ప్రతివస్తువులోని అందము, ఆకర్షణ విష్ణువు ప్రసాదించినదే. ఈ ఆకర్షణ అనేది చంద్ర శుక్రుల ద్వారా సంభవిస్తుంది. ఆ చంద్ర శుక్రులు భగవత్స్వరూపాలే.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – ఇచ్చట 'దర్ప' శబ్దమునకు గౌరవము, ప్రతిష్ఠ అని అర్థము. ధర్మమార్గమున నడచు సజ్జనులకు గౌరవము, సత్కీర్తి, ప్రతిష్ఠను కలిగించువాడు నారాయణుడే యగుట చేత 'దర్పదః' అను నామమున ధ్యాతవ్యుడగును. ఈ నామమునకు మరొక భావముకూడ చెప్పబడును. సంస్కృత భాషలో 'ద' అనగా ఇచ్చుట, నాశనము చేయుట అను రెండర్థాలు ఉన్నాయి. సజ్జనుల మనసులో అప్పుడప్పుడు కానవచ్చుచుండు అహంకారాది దుర్గుణములను హరించువాడు శ్రీహరియేగాన 'దర్ప-దః' అను నామమున ప్రసిద్ధుడగును.

కొన్ని పుస్తకాలలో 'అదర్పదః' అనే పాఠాంతరం కూడ కానవచ్చుచున్నది.

శ్రీమద్రామాయణము – సుందరకాండము (గీతా ప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ వారి ప్రచురణనుండి) (1-39,40,41,42,43)

వానరాన్ వానరశ్రేష్ఠ ఇదం వచనమబ్రవీత్
యథా రాఘవ నిర్ముక్త శ్శర శ్శ్వసన విక్రమః
గచ్ఛేత్తద్వ ద్గమిష్యామి లంకాం రావణపాలితమ్
న హి ద్రక్ష్యామి యది తాం లంకాయాం జనకాత్మజామ్
అనేనైవ హి వేగేన గమిష్యామి సురాలయమ్
యది వా త్రిదివే సీతాం న ద్రక్ష్యా మ్యకృతశ్రమః
బద్ధ్వా రాక్షసరాజాన మానయిష్యామి రావణమ్
సర్వథా కృతకార్యోఽహ మేష్యామి సహ సీతయా
ఆనయిష్యామి వా లంకాం సముత్పాట్య సరావణామ్
ఏవముక్త్వా తు హనుమా న్వానరా న్వానరోత్తమః

సాగర లంఘనమునకు ముందు, వానరశ్రేష్ఠుడైన హనుమంతుడు అంగదాది వానరులతో ఇట్లనెను – వాయువేగమున సాగిపోవు రామబాణమువలె నేను మిక్కిలి వేగముగా రావణునిచే పాలింపబడుచున్న లంకకు వెళ్ళెదను. అచ్చట జానకీమాతను కాంచజాలనిచో అదే వేగమున సురలోకమునకు పోయెదను. ఆ స్వర్గమున కూడ సీతాదేవిని దర్శింపనిచో రాక్షసరాజైన రావణుని అవలీలగా బంధించి, తీసికొని వచ్చెదను. ఏది ఏమైనను కృతకృత్యుడనై సీతతో సహా తిరిగివచ్చెదను. లేనిచో రావణునితో సహా లంకను పెకిలించికొని తీసికొని రాగలను.

(42-33,34,35,36) మరియు (43-8,9, 10,11) – హనుమంతుని జయఘోష

జయత్యతిబలో రామో లక్ష్మణశ్చ మహాబలః
రాజా జయతి సుగ్రీవో రాఘవేణాభిపాలితః
దాసోహం కోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్ట కర్మణః
హనుమాన్ శత్రుసైన్యానాం నిహన్తా మారుతాత్మజః
న రావణ సహస్రం మే యుద్ధే ప్రతిబలం భవేత్
శిలాభిస్తు ప్రహరతః పాదపైశ్చ సహస్రశః
అర్దయిత్వా పురీం లంకాం అభివాద్య చ మైథిలీమ్
సమృద్ధార్థో గమిష్యామి మిషతాం సర్వరక్షసామ్

మహాబల సంపన్నుడైన శ్రీరామునకు జయము. మిక్కిలి పరాక్రమశాలియైన లక్ష్మణస్వామికి జయము. శ్రీరామునకు విధేయుడు, కిష్కింధకు ప్రభువు అయిన సుగ్రీవునకు జయము. అసహాయ శూరుడు, కోసల దేశపు ప్రభువు అయిన శ్రీరామునకు నేను దాసుడను. వాయుపుత్రుడను. నా పేరు హనుమంతుడు. శత్రుసైన్యములను రూపుమాపువాడను. వేయి మంది రావణులైనా గాని యుద్ధ రంగమున నన్నెదిరించి నిలువలేరు. వేలకొలది శిలలతోడను, వృక్షములతోడను సకల రాక్షసులను, లంకాపురిని నాశనం చేస్తాను. రాక్షసులందరూ ఏమీ చేయలేక చూస్తూ ఉండెదరు గాక. నేను వచ్చిన పనిని ముగించుకొని, సీతాదేవికి నమస్కరించి వెళతాను.

చిత్రం. కొరియాలో ఒక గ్రామంలో థాయి ఖోన్ నృత్యం ప్రదర్శన. ఈ చిత్రంలో నృత్యకారుడు శ్రీరామ పాత్రధారి అనిపిస్తున్నది.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Korea-Andong-Hahoe_Folk_Village-Thai_dancer-01.jpg
Photo by : Robert

719. అదృష్టః

దృష్టః

- ఏమాత్రము గర్వము లేనివాడు.
- యశోదాదేవి లాలనమువలన గర్వించినవాడు.
- సచ్చిదానందమైన తన స్వరూపము అనే అమృతాన్ని పానం చేయుటచే మిక్కిలి ఆనందించినవాడు.
- ధర్మమును రక్షించినందున గర్వించువాడు.

ఓం అదృష్టాయ నమః

ఓం దృష్టాయ నమః

శ్రీ భట్టులు 'అదృష్టః', 'దృష్టః' అనే రెండు నామములకు వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు 'దృష్టః' అనే నామమును మాత్రము గ్రహించి వ్యాఖ్యానించారు.

అదృష్టః

న దృష్టః అదృష్టః. గర్వము పొందనివాడు అదృష్టుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతంనుండి ఉదాహరించారు. (సభాపర్వము 51.28)

ఏవం విధాని కర్మాణి కృత్వా గరుడవాహనః
న విస్మయం ఉపాగమత్ పారమేష్ఠ్యేన తేజసా

ఆ గరుడవాహనుడు ఇట్టి పనులు చేసికూడా, తన పరమ తేజస్సు కారణంగా, కొంచెం కూడా గర్వించలేదు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – అంతా ఆయన నియంత్రణలో ఉంటుంది. కనుక భగవానుడు ఎప్పుడూ నియమాలను అతిక్రమించని అదృష్టుడు.

దృష్టః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యశోదా నంద లాలన దృష్టః**. యశోదా నందుల లాలనమువలన సంతోషముతో గర్వించినవాడు దృష్టుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్వాత్మామృత రసాస్వాదనాత్ నిత్య ప్రముదితో దృష్టః**. నిజమైన సచ్చిదానంద స్వరూప రసామృతమును ఆస్వాదించి తన్మయుడైనవాడు దృష్టుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **నిత్యం హర్షమయాత్ దృష్టః. గర్వరహితత్వాత్ దృష్టః**. సదా సంతోషంగా ఉన్నందున దృష్టుడు. గర్వము లేనందున దృష్టుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – పరమేశ్వరుడు దుష్టజనులను అణచి ధర్మమును రక్షించినందున గర్వించినవాడు గనుక దృష్టుడు అయ్యాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – దృప్ - హర్ష మోహనయోః. **దృపయతి ఇతి దృష్టః**. జగత్సృష్టి, పరమ సత్యము వంటి అద్భుతమైన విషయాలను గురించి మనలను ఆశ్చర్యపరచి, జ్ఞానోన్ముఖులను చేయువాడు దృష్టుడు. ఆలా జ్ఞానంద్వారా మోహం నశిస్తుంది. 'విశోకః', 'శోకనాశనః' నామములవలెనే 'దృష్టః', 'అదృష్టః' నామములను జంటగా పరిగణించవచ్చును. ఈశావాస్యోపనిషత్తులో **'తదేజతి తన్నైజతి ....'** వంటి వాక్యాలు కూడా ఇలా వ్యతిరేకమనిపించే భావాలను సంఘటిత పరుస్తాయి

720. దుర్ధరః

ధరింపజాలనివాడు, పట్టరానివాడు.

- బాలకృష్ణునివలె పట్టరానివాడు.
- దుర్యోధనాది దుష్టులకు బంధింపజాలనివాడు.
- ధారణ చేయుటకు కష్టమైనవాడు. సుశిక్షితమైన మనసునకు మాత్రమే ధ్యానమున నిలిచియుండువాడు.

ఓం దుర్ధరాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడును.

29వ శ్లోకము. 267వ నామము . దుర్ధరః – **సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః**

76వ శ్లోకము. 720వ నామము . దుర్ధరః – **దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోऽథా పరాజితః**

29వ శ్లోకంలోని 'దుర్ధరః' నామమునకు చెప్పిన అర్థాలు –

శ్రీ భట్టులు – ఆపబడని బలము కలవాడు (ఎదురు లేనివాడు).

శ్రీ శంకరులు – ధారణకు కష్టమైనవాడు (గొప్ప యోగులకు మాత్రమే ధారణకు అందువాడు). భరింపరానివాడు (ఆంతటినీ ఆయనే భరించును).

ఇక ఈ 76వ శ్లోకంలోని 'దుర్ధరః' నామము వివరణ. దుః - దుఃఖేన - చాలా కష్టంగా; ధృ - ధారణే - ధరించుట, పట్టుకొనుట, నిలబెట్టుట. కనుక 'దుర్ధరః' నామమునకు రెండు ప్రధానార్థాలున్నాయి. (1) చాలా కష్టంమీద మనసులో ధారణ చేయబడువాడు. శ్రీ శంకరులు, ఇతర వ్యాఖ్యాతలు ఈ అర్థాన్ని తీసుకొన్నారు. (2) (శారీరికంగా) పట్టరానివాడు (అయిన చిన్నికృష్ణుడు). శ్రీ భట్టులు ఈ అర్థాన్ని గ్రహించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **బాల లీలాది ప్రసంగేషు మత్త మాతంగత్వాత్ తాభ్యామ్ దుర్ధరః దుర్వార చంచల చేష్టితః.** తన బాల్యలీలాచేష్టల సమయమున, చిన్నికృష్ణుడు మదించిన ఏనుగువలె యశోదానందులకు పట్టరానివాడై, దుర్ధరుడై యున్నాడు.

బాలలీలా ప్రసంగేషు యశోదా నంద లాలనాత్ దృపో మత్తో భవేత్తాభ్యాం దుర్గ్రహో దుర్ధరోమతః - చిన్నతంలో ఆటలాడేటప్పుడు శ్రీకృష్ణుడు అల్లరి చేసినా యశోదానందులు అతనిని శిక్షింపలేదు. పైపెచ్చు లాలించారు. అందుచేత గర్వించి, దృప్తుడై, పట్టశక్యముకానివాడై, దుర్ధరుడైయున్నాడు.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణం (5.6.15) నుండి ఉదాహరించారు. యశోద చిన్నికష్ణుని రోటికి కట్టివేసి ఇలా అన్నది – ఓ చిలిపివాడా! ఇప్పుడు పారిపోగలవేమో చూపు.

మరొక విధంగా – దుర్యోధనునివంటి దుష్టులకు ఏవిధంగానూ నిగ్రహింపజాలనివాడు దుర్ధరుడు. ఇందుకు శ్రీభట్టులు మహాభారతంనుండి ఉదాహరించారు

ఇమం హి పుండరీకాక్షం జిఘృక్షంతి అల్పమేధసః

పటేనాగ్ని ప్రజ్వలితం యథాబాలో యథాऽబలాః – ఉద్యోగపర్వము 129.16

ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నిని బాలబాలికలు గుడ్డపేలికలతో పట్టుకోవడం సాధ్యం కాదు. అలాగే ఈ అల్పబుద్ధులు శ్రీకృష్ణుని పట్టుకొనలేరు.

దుర్గ్రహః పాణినా వాయుః దుస్స్పర్శః పాణినా శశౌ

దుర్ధరా పృథ్వీ మూర్ధ్నా దుర్గ్రహః కేశవో బలాత్ – వనపర్వము 309.28

వాయువును చేతులతో బంధింపలేము. చంద్రుని తాకలేము. భూమిని తలపై ధరింపలేము. అలాగే కేశవుని బలంతో పట్టుకొనలేము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ఎన్నో జన్మల ధ్యానం, సుశిక్షితమైన తపం ద్వారా మాత్రమే మనసులో నిలిచియుంటాడు గనుక దుర్ధరుడు. ఇందుకు గీతనుండి ఉదాహరించారు.

క్లేశోऽధిక తరస్తేషామ్ అవ్యక్తాసక్తచేతసామ్

అవ్యక్తా హి గతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే – గీత 12.5

కాని సచ్చిదానంద ఘన నిరాకార పరబ్రహ్మమునందు ఆసక్తచిత్తులు అయినవారు తత్ప్రాప్తికై చేయు సాధన మిక్కిలి శ్రమతో కూడినది. ఏలనన దేహాభిమానులకు అవ్యక్త పరబ్రహ్మ ప్రాప్తి కష్టమే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **దుఃఖేన ధర్తుమ్ శక్యో దుర్ధరః.** ఎంతో కష్టంచే ధారణ చేయబడువాడు దుర్ధరుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **దుఃఖేన ఆయాసేన ధ్రియతే అ-సమాహిత-మానసైః ఇతి దుర్ధరః.** ఎంతో నిగ్రహము, ప్రశాంతత, శిక్షణ ఉన్నవారికే అతికష్టంపై ధారణ చేయబడువాడు దుర్ధరుడు.

అథః

దుర్ధరోऽథాపరాజితః – ఇక్కడ 'దుర్ధరః' నామము తరువాత 'అథ' శబ్దము వచ్చినది. ఇలా వాక్యం మధ్యలో 'అథ' శబ్దం రావడం జరిగితే అది మంగళవాక్యం అవుతుంది. **అథేతి గ్రంథమధ్యే మంగళమ్** – అని శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ అన్నారు. ఆప్టే సంస్కృత నిఘంటువు ప్రకారము 'అథ', 'ప్రణవము' ఒకేమారు సృష్టి ఆదిలో బ్రహ్మముఖంనుండి వెలువడ్డాయి. కనుక 'అథ'శబ్దము మంగళసూచకము.

ఓంకారశ్చ అథ శబ్దశ్చ ద్వావేతౌ బ్రహ్మణః పురా కంఠం భిత్వా వినిర్యాతౌ తేన మంగళికావుభౌ

721. అపరాజితః

- అపజయమెరుగనివాడు. జయింపరానివాడు. పరాజయము రానీయనివాడు.
- దేవుని రక్షణలో ఉన్నవారికి అపజయం లేదు.

ఓం అపరాజితాయ నమః

ఈ నామం రెండుమార్లు వస్తుంది.

76వ శ్లోకము. 721వ నామము. అపరాజితః – **దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోऽథాపరాజితః**

92వ శ్లోకము. 866వ నామము. అపరాజితః – **అపరాజితస్సర్వసహో నియన్తాऽనియమోऽయమః**

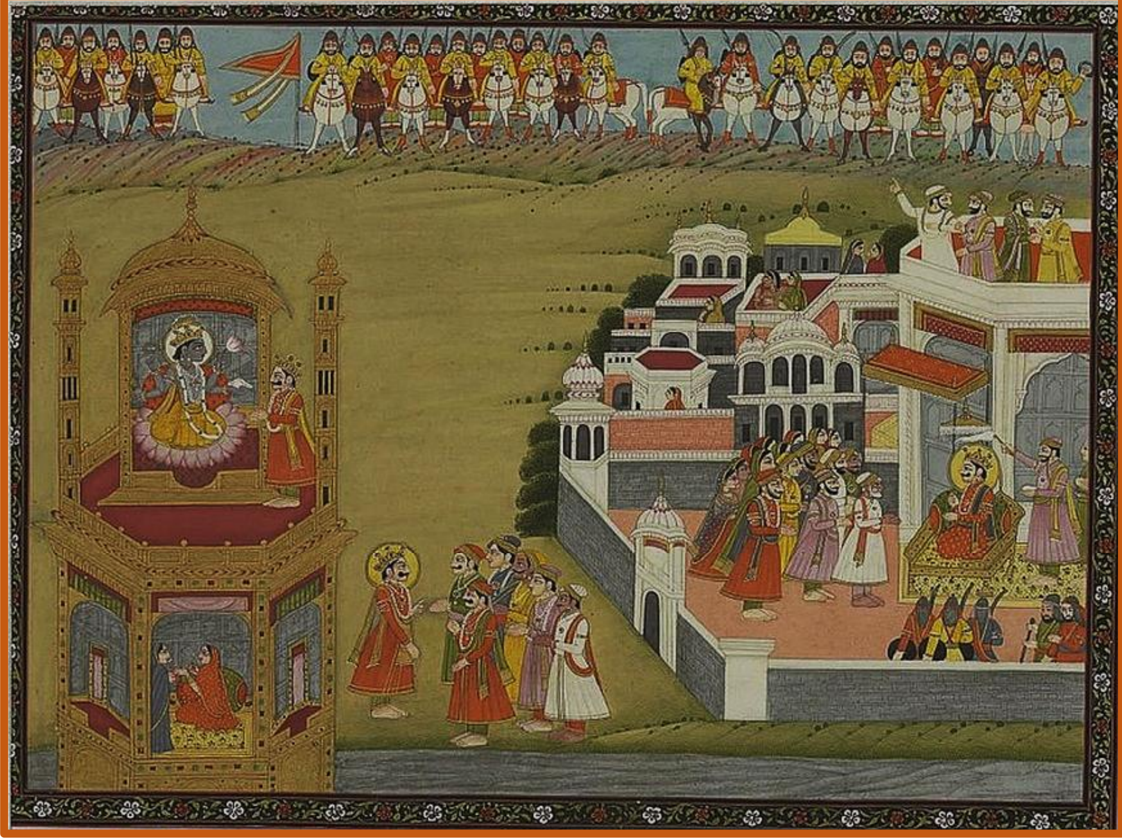
జీ- జయతే- జయించుట; **న పరాజితః కదాపి కేనాపి ఇతి అపరాజితః.** ఎవరిచేతను, ఎప్పుడూ, ఎలాగూ పరాజితుడు కానివాడు అపరాజితుడు. శ్రీ భట్టులు అనేక ఉదాహరణలు ఇచ్చారు –

ఏకమ్ హనిష్యసి రిపుమ్ గర్జంతమ్ తం మహామృధే

న తు తమ్ ప్రార్థయస్యేకమ్ రక్ష్యతే స మహాత్మనా

యమ్ అహుర్వేద విదుషో వారాహమ్ అజితమ్ హరిమ్
నారాయణమ్ అచింత్యమ్ చ తేన కృష్ణేన రక్ష్యతే – మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము 129.40

ఇంద్రుడు కర్ణునితో అన్నాడు – జరుగబోయే మహాయుద్ధంలో గర్జించే ఒక మహావీరుని హతం చేయడానికి కావలసిన శక్తిని ఇస్తున్నాను. కాని ఆ మహావీరుడు అర్జునుడు కాడు. ఎందుకంటే అర్జునుని మహాత్ముడైన శ్రీకృష్ణుడు రక్షిస్తున్నాడు. ఆ కృష్ణుడే శ్రీవరాహావతారం ధరించిన, అజితుడైన, నారాయణుడని విజ్ఞులు చెప్పే శ్రీహరియే.

శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు తన మద్దతును తెలుపుట. 1830 కాలపు అజ్ఞాత చిత్రకారుని చిత్రం.
ధర్మరాజు కృష్ణుని అర్థించుట, తన సోదరులను సంప్రదించుట, సభలో సమావేశమగుట ఈ చిత్రంలో ఉన్నాయి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Offering_Support_to_the_Pandavas_1.jpg

అజయ్యాన్ శ్చాపి అవధ్యాన్ శ్చ వారయిష్యసి తాన్ యుధీ
ఋతే అర్జునమ్ మహాబాహుమ్ దేవైరపి దురాసదమ్
యమ్ ఆహుః అమితమ్ దేవమ్ శంఖ చక్ర గధాధరమ్

ప్రధానః సోऽస్త్రవిదుషామ్ తేన కృష్ణేన రక్ష్యతే – మహాభారతము. వనపర్వము 260.75

రుద్రుడు జయద్రధునితో అన్నాడు – యుద్ధంలో నీవు మహాబాహుడైన అర్జునుని తక్క ఇతర మహావీరులను నిరోధింపగలవు. శంఖ చక్ర గధాధారియైన, తెలియజాలని భగవంతుడైన కృష్ణుడే స్వయంగా అర్జునుని కాపాడుతున్నాడు.

భీష్మద్రోణాదులు కూడా ఇదే విషయాన్ని చెప్పారు. విష్ణువు గనుక పాండవులకు రక్షకునిగా లేకపోతే పాండవులను సులభంగా నిర్జింపవచ్చునట.

ధ్రువం వై బ్రాహ్మణే సత్యం ధ్రువా సాధు సన్నతిః శ్రీర్-ధ్రువా చాపి దక్షేషు ధ్రువో నారాయణే జయః. బ్రాహ్మణులచెంత సత్యము, సాధువులచెంత వినయము, దక్షులవద్ద సంపద ఉన్నట్లుగానే తప్పక నారాయణుని చెంత విజయం ఉంటుంది.

యస్య త్వం పురుషవ్యాఘ్ర ముపజగ్మివాన్ ధ్రువ ఏవ జయస్తస్య న తస్యాస్తి పరాజయః. అర్జునుడు అన్నాడు – కృష్ణా! నువ్వు ఎవరికి సారధిగా ఉంటావో వారికి విజయము నిశ్చయముగా కలుగుతుంది. పరాజయము కలుగదు.

శక్తోఽహం ధనుషైకేన నిహంత్రుం సర్వపాండవాన్ యద్వేషాం భవేద్గోప్తా విష్ణుః కారణపూరుషః. కర్ణుడు అన్నాడు – కారణ పురుషుడైన శ్రీకృష్ణుడు పాండవులకు రక్షణగా ఉన్నాడు. అలా కాకుంటే పాండవులను ఒకేఒక్క బాణంతో చంపుతాను.

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః
తత్ర శ్రీర్-విజయో భూతిర్-ధ్రువా నీతి ర్మతిర్మమ – గీత 18.78 & శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ఉత్తర పీఠిక.
సంజయుడు అన్నాడు – ఓ రాజా! యోగేశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణభగవానుడు, గాండీవ ధనుర్ధారియైన అర్జునుడును ఉండుచోట సంపదలును, సర్వవిజయములును, సకలైశ్వర్యములును, సుస్థిరమైన నీతియును ఉండును. ఇది నా నిశ్చితమైన అభిప్రాయము.

శ్రీ భట్టులు ఆయుర్వేద చరకసంహితమునుండి కూడా ఉదాహరించారు –
యథాఽహమ్ నాభిజానామి వాసుదేవే పరాజయమ్
మాతుశ్చ పాణిగ్రహణమ్ సముద్రస్య చ శోషణమ్
ఏతేన సత్యవాక్యేన సిద్ధ్యతామ్ అగదోహ్యయమ్
వాసుదేవునకు పరాజయము లేదు. నా తల్లి వివాహము నేను చూడలేదు. సముద్రము ఎండిపోదు – ఈ వాక్యములు ఎంత నిజమో ఈ ఆయుర్వేద శాస్త్రము కూడ అంతే నిజము, సత్ఫలదాయకము అగుగాక.

వైతరణంలో విషహరణమైన మంత్రంలో భాగం – **రత్నాకర ఇవ అక్షోభ్యో హిమవానివ అచలః జాతవేదా ఇవ అధృష్యో నారాయణ ఇవ అజేయః.** సముద్రము క్షోభింపరానిది, హిమవత్పర్వతము నిశ్చలమైనది. అగ్ని సమీపింపరానిది. నారాయణడు అజేయుడు. అయినట్లే ఈ మంత్రము విషమును హరించును గాక.

శ్రీ భట్టులు ఇంకా రామాయణ మహాభారతాలనుండి ఉదాహరించారు –
యుద్ధకాండ 114.15 – **అజయ్యః శాశ్వతో ధ్రువః.**
యుద్ధకాండ 120.14 – **అజితః ఖడ్గధృక్**
భారత. ఉద్యోగ. 6.79 – **యతో కృష్ణ స్తతో జయః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అంతః శత్రువులైన కామాది అరిషడ్వర్గాలు గాని, బాహ్యశత్రువులైన రాక్షసాదులుగాని భగవంతుని జయింపలేరు. కనుక శ్రీహరి అపరాజితుడు.
శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **పర ఏవ కశ్చిన్నాస్తి - న ద్వితీయో న తృతీయః ఇతి అధర్వ వచనాత్ - తస్మాత్ పరాజిత్వస్య అసంభవాత్ భగవతః అపరాజిత ఇతి నామ్నా సంకీర్తనమ్ ఉపపద్యతే** – భగవంతునికంటె 'పర' లేదు. ఆయనవంటి మరొకరు లేరు. కనుక ఆయనను మరొకరు జయించే ప్రసక్తే లేదు. కనుక ఆయన అపరాజితుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **న పరాజితః కదాపి కేనాపి ఇతి అపరాజితః.**

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ యతిరాజ ఈ నామమును 'అ-పరః-అజితః' అని అభివర్ణించారు.
న విద్యతే పర-ఉత్తమో యస్మాత్ ఇతి అపరః అపరశ్చ అసౌ అజితశ్చ ఇతి అపరాజితః

ఆయనకంటె గొప్పవాడు లేనందున ఆయన 'అపరః'. మరియు ఆయనను జయించేవాడు లేనందున ఆయన 'అజితః'. ఇలా భగవంతుడు అపరాజితుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఈశావాస్యోపనిషత్తు – **నైనద్ దేవా ఆప్నువాన్.** దేవతలు కూడా దానిని అధిగమించలేరు. ఆశా మోహముల బలం దేవతలకు కూడా బలమైనది. కాని నారాయణునికి అలాంటి సమస్యలు లేవు. (దేవతలకు కూడా వశం కాని పనులు ఆయనకు సులభం?).

866వ నామము – అపరాజితః – భగవంతుని రక్షణలో ఉన్నవారికి పరాజయం ఉండదు. మహాభారతంలో కౌరవులనెదుర్కొన్న పాండవులు కృష్ణుని రక్షణలో ఉన్నారు. కనుక అంతిమ విజయం వారినే వరించింది. ఈ వివరణకూ శ్రీ భట్టులు మహాభారతంనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు.

యస్య మంత్రీ చ గోప్తా చ సుహృచ్చైవ జనార్దనః హరిః త్రైలోక్యనాథః సన్ కిమ్ ను తస్య నిర్జితమ్

ఎవరికైతే భగవానుడైన శ్రీహరి మంత్రిగాను, మిత్రునిగాను, రక్షకునిగాను ఉన్నాడో అలాంటివారు జగత్తులో జయింపలేనిది ఏముంది?

పాండవులకు సదా శ్రీకృష్ణుని రక్షణ – ద్రౌపది మాన సంరక్షణము, యుద్ధం రాత్రులలోగుఱ్ఱాలను శుభ్రము చేయుట, యుద్ధానంతరము అర్జునుని రథం కాలిపోగా అర్జునుని రక్షించుట, నాగాస్త్రమునుండి అర్జునుని కాపాడుట, భీష్మునిపై లంఘించుట, ఉత్తర గర్భమును కాపాడుట. గీతా ప్రెస్ వారి ప్రచురణలలోని చిత్రాలు. వికీపీడియానుండి.

విశ్వమూర్తిర్మహామూర్తిర్దీప్తమూర్తిరమూర్తిమాన్ |
అనేకమూర్తిరవ్యక్తః శతమూర్తిః శతాననః || (77)

722. విశ్వమూర్తిః

- విశ్వమే తన శరీరంగా కలవాడు.
- భక్తుల మనసులు, కన్నులలో ప్రవేశించే సుందరరూపుడు.
- విశ్వము రూపంలో మాయాశక్తి కలవాడు.
- అంతటా మాయను కలిగించే రూపము కలవాడు.

ఓం విశ్వమూర్తయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అన్ని జీవులయందు ఆత్మగానున్నవాడు గనుక విశ్వమూర్తి. **అహమాత్మా గుడాకేశ సర్వభూతాశయస్థితః** (గీత 10.19). ఈ కారణం చేతనే పోరాటాలలో బలవంతుడే ఎప్పుడూ గెలవాలని లేదు. ఒకోమారు బలహీనుడు గెలుస్తాడు.

తిరువైమోళి 6.9.7 – నీవే సమస్త కర్మలు. నీవే సమస్త కర్మలను ఆచరించే లోకము. నీవే సకల జీవులకు ఆత్మవు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విశ్వమ్ మూర్తిః అస్య సర్వాత్మకత్వాత్ ఇతి విశ్వమూర్తిః**. భగవంతునికి విశ్వమే స్వరూపము. ఆయనే అందరికి ఆత్మ. కనుక ఆయన విశ్వమూర్తి.

తైత్తరీయారణ్యకము 10.13 – **విశ్వాత్మానమ్ పరాయణమ్.**

తైత్తరీయారణ్యకము 10.14 – **ఊర్ధ్వరేతమ్ విరూపాక్షం విశ్వరూపాయ వై నమోనమః.**

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని విశ్వరూపము గురించి తెలిసికోవడానికి అర్హత, స్థాయి కావాలి. భగవధ్యానంతో దానిని సాధించవచ్చును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'విశ్'-ప్రవేశించుట. **విశతి మనో నయనాని సతామ్ ఇతి విశ్వా, తదృశీ కమనీయ మూర్తిః యస్య ఇతి విశ్వమూర్తిః**. సజ్జనుల మనసునందు, కన్నులయందు ప్రవేశించే (ఆకర్షించే) కమనీయమైన మూర్తి విశ్వమూర్తి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – మూర్ఛా - మోహ సముచ్ఛ్రాయయో - నిలకడ కోల్పోవుట; మూర్తి - మాయారూప విమోహికాశక్తిః - మోహింపజేయు మాయ.

విశ్వమేవ మూర్తిః ఆకారో యస్య సః విశ్వమూర్తిః.
విశ్వమేవ మాయా విమోహికాశక్తి యస్య సః విశ్వమూర్తిః.

విశ్వస్య మోహికా శక్తిః యస్య సః విశ్వమూర్తిః

అనగా – విశ్వమే రూపముగా (ఆకారముగా) కలవాడు విశ్వమూర్తి. విశ్వం రూపంలో ఉన్న మాయాశక్తి కలవాడు విశ్వమూర్తి. తన మాయతో విశ్వాన్ని కట్టి ఉంచేవాడు విశ్వమూర్తి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భగవంతుడు విశ్వమూర్తియై దేవ గంధర్వ మానవాది సకలజీవులలో ఉంటాడు గనుక అపరాజితుడు. ఇలా శ్రీ విద్యాభూషణ 'అపరాజితః' నామంతో 'విశ్వమూర్తిః' నామాన్ని అనుసంధానించారు.

723. మహామూర్తిః

- గొప్పదైన, పెద్దదైన శరీరము కలవాడు.
- గొప్పగా పూజనీయమైన ఆకృతి కలవాడు.

ఓం మహామూర్తయే నమః

విశ్వైకాశ్రయ మూర్తిత్వాత్ మహామూర్తిరితి స్మృతః. జగత్తు అంతా ఒకటేయైన తన శరీరముగా కలవాడు మహామూర్తి. శ్రీ భట్టులు భగవద్గీత (11.7) శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు.

ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య స చరాచరమ్
మమదేహే గుడాకేశ! యచ్చాన్యద్ద్రష్టుమిచ్ఛసి – గీత 11.7

నా యీ రూపమునందు ఒకేచోట స్థితమైయున్న సమస్త చరాచర జగత్తును చూడుము. ఓ అర్జున! అంతేగాక ఇంకను నీవు చూడదలచుకొనిన వాటినన్నింటనీ చూడుము.

తత్రైకస్థం జగత్కృత్స్నం ప్రవిభక్త మనేకధా
అపశ్య ద్దేవదేవస్య శరీరే పాండవస్తదా – గీత 11.3

ఆ సమయమున అర్జునుడు అ దేవదేవుని శరీరమునందు అసంఖ్యాకములైన వివిధ బ్రహ్మాండములును, వేర్వేరుగా ఒకేచోట కేంద్రీకృతములై యున్నట్లు చూచెను.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు. పెరియతిరుమొళి – ఈ విశ్వమంతా భగవంతుని శరీరంలో చిన్నభాగం. ఇంక ఆయన మహామూర్తి గురించి ఊహించుకొనండి.

శ్రీ కష్ణదత్త భరద్వాజ 'మహా' అంటే ('పెద్ద' అని కాకుండా) 'పూజనీయ' అనే అర్థాన్ని వాడారు. **మహతీ పూజనీయ మూర్తిః ఆకృతిః యస్య ఇతిమహామూర్తిః.** గొప్ప పూజనీయమైన ఆకృతి కలవాడు మహామూర్తి.

ధర్మచక్రము రచయిత – (1) జీవులకు వేరువేరు శరీరాలు ఉన్నట్లు అనిపించినాగాని నిజానికి అన్ని ఆత్మలు, అన్ని శరీరాలు మహామూర్తి శరీరంలోని భాగాలే. (2) సృష్టి, స్థితి, సంహారము అనే ప్రక్రియలు కూడా మహామూర్తి శరీరంలో భాగాలే. (3) మనకు సాధన కొరకు ఒక శరీరం అవుసరం గనుక భగవంతుడు శరీరాన్ని ప్రసాదించాడు. అనేక జన్మలలో సాధన ద్వారా మనసును పరిశుద్ధం చేసుకొని మహామూర్తిని దర్శించే అవకాశానికి దగ్గర కావచ్చును.

724. దీప్తమూర్తిః

- ప్రకాశవంతమైన స్వరూపము కలవాడు.

ఓం దీప్తమూర్తయే నమః

దీప్తా అప్రాకృత తేజోమయీ మూర్తిః ఆకారః యస్య ఇతి దీప్తమూర్తిః. అప్రాకృతమైన (అసాధారణ, అద్భుతమైన) తేజస్సుతో ప్రకాశించే మూర్తి దీప్తమూర్తి.

యత్కించిత్కేన చిద్దీప్త గుణేనాత్ర విశేషతః యత్సర్వం మూర్తి రస్యేతి దీప్తమూర్తిరసౌ స్మృతః. ఏయే వస్తువు ఏయే గుణముతో ప్రకాశిస్తున్నదో, ఆ గుణములన్నీ తన రూపమే అయినవాడు దీప్తమూర్తి. సృష్టిలో ప్రకాశించేవన్నీ భగవానునివల్లనే అని చెబుతూ శ్రీ భట్టులు గీత (10.4)నుండి ఉదాహరించారు –

యద్యద్విభూతిమత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా

తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజః అంశ సంభవమ్

విభూతియుక్తమైన, అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము అయిన వస్తువేదైనను నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము.

కఠోపనిషత్తు 2.2.15 – **తమేవ భాన్తమ్ అనుభాతి సర్వమ్.** అది స్వయముగా ప్రకాశించును మరియు అంతటిని ప్రకాశింపజేయును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (1) **దీప్తా జ్ఞానమయీ మూర్తిః యస్య దీప్తమూర్తిః.** జ్ఞానముతో ప్రకాశించు మూర్తి దీప్తమూర్తి. (2) **స్వేచ్ఛయా గృహీత తేజసీ మూర్తిః అస్య ఇతి వా దీప్తమూర్తిః.** తన సంకల్పము చేతనే తేజోమయ రూపము ధరించినవాడు దీప్తమూర్తి.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (11.12)నుండి ఉదాహరించారు –

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా

యది భాః సదృశీ సా స్యాత్, భాసస్తస్య మహాత్మనః

ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతిపుంజములును ఆ విరాట్-రూప తేజస్సునకు సాటి రావు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'దీప్త' పదానికి 'ప్రకాశము' అని మాత్రమే కాక, 'స్పష్టము' (దాయనిది) అన్న అర్థం కూడా తీసుకొన్నారు. భగవంతుడు ఏదీ దాయవలసిన అవుసరం లేదు గనుక దీప్తమూర్తి. ఇందుకు ఆయన చెప్పిన ఉదాహరణ – ఒక స్త్రీ గర్భిణి అయినపుడు ఆ చిహ్నములు స్పష్టముగా కానవచ్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – ప్రకాశములు రెండు విధాలు. (1) బయటి కాంతిద్వారా కలిగే ప్రకాశము (2) జ్ఞానము వలన మనసులో కలిగే ప్రకాశము. ఈ రెండూ భగవంతునివల్లనే కలుగుతాయి. బయటి ప్రకాశం లేనపుడు నేరములు జరిగినట్లే, లోపలి ప్రకాశం లోపించినపుడు మనసు చెడుదారులలో వెళుతుంది. అంతః ప్రకాశం కలిగించడానికి భగవంతుడు ఇచ్చిన సాధనాలలో గాయత్రీ మంత్రము ఒకటి. ఈ 'దీప్తమూర్తి' నామమువలన మనం తెలుసుకొనవలసినది ఏమంటే భగవంతుడు బయటా, లోపలా కూడా అంతటినీ నియంత్రిస్తున్నాడు. మనస్సును సాధన ద్వారా ప్రకాశవంతము చేసి భగవంతునివైపుకు మళ్ళించవచ్చును.

725. అమూర్తిమాన్

- ప్రత్యేకమైన ఆకృతి లేనివాటిని (భూమి, గాలి, అగ్ని, ప్రకృతి వంటివి) కూడ తనవిగా కలిగినవాడు.
- భగవంతుని రూపము కర్మవలన సంభవించదు.
- కఠినము కాని, క్రూరము కాని, మృదువైన, స్వభావము కలవాడు.
- వర్ణించరాని, స్థిరము కాని ఆకృతి కలవాడు.

- తన ఇచ్ఛానుసారము రూపు ధరించును గనుక ప్రత్యేకమైన ఆకృతి లేనివాడు.

ఓం అమూర్తిమతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అమూర్తులైనవాటిని, అనగా ప్రత్యేకమైన ఆకృతి లేని గాలి, భూమి, అగ్ని, నీరు వంటివాటిని తనవిగా కలిగినవాడు 'అమూర్తిమాన్'. **అమూర్తి శబ్దేనోచ్యంతే హ్యవ్యక్త పురుషాదయః త ఏవ యస్య స్వమితి స స్మృతస్యాదమూర్తిమాన్** అమూర్తి అంటే శరీరం లేని ప్రకృతి, పురుషాదులు. వీటిని తనవిగా కలవాడు అమూర్తిమంతుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు అనేక ప్రమాణాలను ఉదాహరించారు.

భూమి రాపోనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవచ
అహంకార ఇతీయం మే భిన్నా ప్రకృతిరష్టధా – గీత 7.4
భూమి, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము అని నా ప్రకృతి ఎనిమిది విధములుగా కలదు.
సుబాలోపనిషత్తు 7 – **యస్య అవ్యక్తమ్ శరీరమ్.**
శతపథ బ్రాహ్మణము 14.6.30 – **యస్య ఆత్మా శరీరమ్.**

'అమూర్తిమాన్' అనగా 'రూపము లేనివాడు' అనే అర్థం ముందు స్ఫురిస్తుంది. కాని పాణిని సూత్రము 5.2.94 **తత్ అస్య అస్తి అస్మిన్ ఇతి మాతుప్** – ప్రకారము 'మాతుప్' ప్రత్యయమువలన 'కలిగియున్నది', 'అక్కడ, అందు ఉన్నది' అనే అర్థాలు వస్తాయి. కనుక 'అమూర్తిమాన్' అనగా (1) 'ఆకృతి లేనివాడు' అనేది సరైన అర్థం కాదు. (2) 'అమూర్తులను తనవానిగా కలవాడు' అనేది సరైన అర్థం. అంతే కాకుండా విశ్వమూర్తి, మహామూర్తి, దీప్తమూర్తి, అనేకమూర్తి వంటి అనేక నామములకు 'ఆకృతి లేనివాడు' అనే అర్థానికి పొసగదు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళినుండి అనేక ఉదాహరణలు చెప్పారు. వాని భావం భగవంతుని రూపాలు అర్థం కానివని. 6.9.7 – శ్రీవైకుంఠం అంతటా ఉన్న ముక్తజీవుల ఆత్మవు నీవే; 7.8.9 – సుందరమైన, మనోహరమైన రూపము కలవాడవు నీవే, మరియు అందరికిని కానరాని, రూపము లేని ఆత్మవు నీవే; 5.10.6 – నీవు అనంత స్వరూపుడవు. మరియు సర్వులకు (రూపము లేని) ఆత్మవు నీవే. నీ సృష్టిలోని అద్భుతాలకు అంతం లేదు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉపనిషత్తులనుండి ఉదాహరించారు.
ముండకోపనిషత్తు 2.2 – **దివ్యో హ్యమూర్తః.**
బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 3.1 – **ద్వేవావ బ్రహ్మణో రూపే మూర్తమ్ చ అమూర్తమ్ చ.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మనిబంధనా మూర్తిః అస్య న విద్యత ఇతి అమూర్తిమాన్.** భగవంతునికి కర్మల కారణంగా మూర్తి (ఆకృతి) సంభవించదు కనుక ఆయన అమూర్తిమతి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'మూర్తి' అనగా ఒక అర్థము 'ఆకృతి'. మరొక అర్థము 'కఠినమైనది' (అమరకోశములో 'మూర్తిః కాఠిన్యమ్' అని ఉన్నది). ఈ ప్రకారంగా చూస్తే – భగవంతునిలో కాఠిన్యత, కఠోరత వంటి గుణాలు లేవు. ఆయన మృదుస్వభావుడు. కనుక 'అమూర్తిమాన్'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతునికి ఒక ప్రత్యేకమైన ఆకృతి లేదు. అనంతమైన, వర్ణనాతీతమైన, స్థిరము కాని ఆకృతులున్నవాడు గనుక 'అమూర్తిమాన్'. శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్య కూడా ఇలాగే ఉంటుంది. పరిమితులున్నదానికే ఆకృతి ఉంటుంది. అపరిమితుడైన భగవంతునికి ఆకృతి ఇది అని చెప్పజాలము.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు సంకల్పానుసారము వివిధ స్వరూపములలో అవతరించును కాని ఆ స్వరూపములు ఆయన పరిమితులు కావు. ధర్మరక్షణార్థము ఆయన ఆయా రూపములను ధరించును.

726. అనేకమూర్తిః

- పెక్కు రూపములు కలిగినవాడు.

ఓం అనేకమూర్తయే నమః

అనేకా బహవో మూర్తయః ఆకారాః స్వేచ్ఛా పరిగృహీతా యస్య ఇతి అనేకమూర్తిః. తన ఇచ్ఛానుసారము పెక్కు విధములైన ఆకారములు గైకొనువాడు అనేకమూర్తి. శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (5.31.18)నుండి ఉదాహరించారు.

షోడశ స్త్రీ సహస్రాణి శతమేకమ్ తతోఽధికమ్
తావంతి చక్రే రూపాణి భగవాన్ దేవకీసుతః
దేవకీసుతుడైన భగవనుడు పదహారువేల ఒక మంది రాణులకు తగినట్లుగా అన్ని రూపములు ధరించినాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.5.6 – ఆయన అన్నింటిలోను వైవిధ్యము కలవాడు. పేర్లలోగాని, శౌర్యములో గాని, గుణములలోగాని, దివ్యత్వములో గాని, అన్నింటిలోను అనేకమూర్తిమంతుడు.

శ్రీ అన్నమయ్య – **అన్ని మంత్రములు హరినామములు, అన్ని దేవతలు హరియతారములె.**

ఋగ్వేదము 1.664.46 – **ఏకమ్ సద్ విప్రా బహుధా వదంత్యగ్నిమ్ యమమ్ మాతరిశ్వానమ్ అహుః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ధర్మసంరక్షణార్థము శ్రీహరి అనేక అవతారములు ఎత్తును గనుక అనేకమూర్తి.

727. అవ్యక్తః

- వ్యక్తుడు కానివాడు. తెలియరానివాడు. ఇంద్రియములకు గోచరింపనివాడు.

ఓం అవ్యక్తాయ నమః

'వ్యక్తము' అనగా ఇంద్రియములకు తెలియవచ్చునది. వానికి అతీతమైనవాడు అవ్యక్తుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **మనుష్యత్వేన సర్వత్ర పరభావా ప్రకాశనాత్ బుద్ధై రవ్యక్త ఇతి చ కథిత స్తత్వపారగైః** - మనుష్యునిగా అవతరించినప్పటికీ, తన తత్వాన్ని మరుగుపరచి ప్రవర్తించాడు గనుక తత్వవేత్తలు అతనిని 'అవ్యక్తుడు' అన్నారు. శ్రీ భట్టులు భగవద్గీతనుండి ఉదాహరించారు.

నాహం ప్రకాశః సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః
మూఢోఽయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమ్ – గీత 7.25
నా యోగమాయయందు దాగియున్న నేను అందరికిని గోచరింపను. కనుక అజ్ఞానులు నన్ను జన్మరహితునిగా, శాశ్వతునిగా, పరమేశ్వరునిగా తెలిసికొనలేరు (అనగా జనన మరణములకు లోనగువానినిగా తలంతురు.)

నాహం వేదై ర్న తపసా న దానేన న చేజ్యయా
శక్య ఏవం విధో ద్రష్టుం దృష్టవానసి మాం యథా – గత 11.53

నీవు కాంచిన నా చతుర్భుజ రూపమును దర్శించుటకు వేదపఠనములచే గాని, తపశ్చర్యలచే గాని, దానములచే గాని, యజ్ఞకర్మలచే గాని శక్యము కాదు.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 4.20 – **న సందృశే తిష్ఠతి రూపమస్య న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చనైనమ్.** ఆయన స్వరూపము చూపులకు అందనిది. ఆయనను ఎవరూ కంటితో చూడలేదు.

అంతి సంతి న పశ్యతి అంతి సంతమ్ న జహాతి
దేవస్య పశ్య కావ్యం న మమార న జీర్యతి – అధర్వ వేదము 10.8.32
భగవంతుడు సమీపంలో ఉన్నాడుకాని ఎవరికీ కనుపించడు. ఆయన వయసు పెరగదు, క్షీణించదు. ఇది ఆశ్చర్యము.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 6.11 – **ఏకో దేవః సర్వభూతేషు గూఢాః**

తిరువైమోళి 1.9.6, 1.3.4 – ఆయన తర్కముద్వారా ఎవరికీ తెలియరాడు. భక్తులకు తప్ప మిగిలినవారికి ఆయన స్వరూపము కానరాదు. భక్తులకు కనుపించినా అది వెంటనే మాయమవుతుంది. వెంటనే మళ్ళీ అవ్యక్తుడు అయిపోతాడు. యశోదకు కృష్ణుని విశ్వరూపం కనుపించినాగాని, తరువాత మళ్ళీ ఆమెను మాయ అవరించిందట.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యద్యాపి అనేకమూర్తిత్వం అస్య, తథాపి అయమ్ ఈదృశ ఏవ ఇతి న వ్యజ్యతా ఇతి అవ్యక్తః.** భగవంతుడు (క్రిందటి నామము) అనేకమూర్తి అయినప్పటకీ ఆయనను గురించి 'ఇది, ఇలా, ఈ విధంగా' వంటి మాటలతో చెప్పడం సాధ్యం కాదు. కనుక ఆయన అవ్యక్తుడు.

728. శతమూర్తిః

- నూరు (అనేక) రూపములు ధరించినవాడు.

ఓం శతమూర్తయే నమః

ఇక్కడ 'శత' అనగా 'నూరు' అనిగాక, 'అనేక, అసంఖ్యాక' అన్న అర్థం తీసుకోవడం ఉచితం, అలంకారికంగా చూస్తే 'లెక్క లేనన్ని' అని చెప్పడానికి 'శత, సహస్ర' శబ్దాలను వాడడం జరుగుతుంది. ఆ విధంగా చూస్తే శతమూర్తి, సహస్రమూర్తి, అనేకమూర్తి, బహుమూర్తి – ఈ నామములకు అన్నింటికీ ఒకేభావం వస్తుంది. అయితే పునరుక్తిదోషం లేకుండా వ్యాఖ్యాతలు చెప్పిన అర్థాలు ఆసక్తికరంగా ఉంటాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు –

అనేకమూర్తి – వివిధ సమయాలలో భగవంతుడు వివిధ అవతారాలు ధరించాడు.

శతమూర్తి – ఒకే సమయంలో భక్తులకు అనేక రూపాలలో దర్శనమిచ్చాడు. **అర్జునాయ వ్యక్తాయా చ విశ్వరూప ప్రదర్శనాత్ శతమూర్తిరితి ఖ్యాతః శతశోऽథ సహస్రశః.** అర్జునునికి తన విశ్వరూపాన్ని చూపుతూ వందలు, వేలు గల తన రూపాన్ని చూపాడు గనుక శతమూర్తి.

పశ్య మే పార్థ రూపాణి శతశోऽథ సహస్రశః
నానావిధాని దివ్యాని నానావర్ణాకృతీని చ – గీత 11.4
ఓ అర్జున! అసంఖ్యాకములైన, బహువిధములైన, పెక్కు వర్ణములు, ఆకృతులు గల నా అలౌకిక రూపమును చూడుము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యప్రకారం అర్జునుడు (ఒకేవ్యక్తి) ఒకేమారు భగవంతుని అనేక రూపములు దర్శించాడు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన మరొక విలక్షణ అనుభవం – వివిధ వ్యక్తులు, భగవంతుని వివిధ రూపాలలో దర్శించడం భగవంతుని 'శతమూర్తిత్వము'ను తెలియజేయును.

మల్లానామ్ అశనిః నృణాం నరవరః స్త్రీణామ్ స్మరో మూర్తిమాన్
గోపానామ్ స్వజనః అసతామ్ క్షితిభుజామ్ శాస్తా స్వపిత్రో శిశుః
మృత్యుః భోహపతేః విరాట్ అవిదుషామ్ తత్వం పరం యోగినామ్
వృష్ణీనామ్ పరదేవతా ఇతి విదితః. ... –భాగవతము 10.43.17

బలరామునితోపాటు వేదికపైకి ప్రవేశించిన కృష్ణుడు మల్లురకు పిడుగువలె కనుపించాడు. పురుషులకు పురుషోత్తమునివలెను, స్త్రీలకు మన్మథునివలెను, గోపకులకు మిత్రునివలెను భాసించాడు. కంసుని మిత్రులకు తమను శిక్షింపవచ్చే శత్రువుగా కానవచ్చాడు. దేవకీవసుదేవులకు తమ బిడ్డవలెను, కంసునికి మృత్యువువలెను, పామరులకు రాజువలెను, యోగులకు పరతత్వమువలెను, యాదవులకు తమ యశస్సు నిలిపే దివ్యమూర్తివలెను ప్రకాశించాడు.

శ్రీ బలరామ కృష్ణుల విగ్రహాలు. వికీపీడియా నుండి. (అర్జెంటీనా మందిరం?) –
Deidades de mármore de Krishna e Balarama instaladas em Vrajabhumi, Teresópolis by Halley Pacheco de Oliveira
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deidades_Krishna_Balarama.jpg

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కల్పవృక్షమును కూడా ఉదాహరించారు. ఎవరు ఏమి కోరితే అది ఇచ్చే కల్పవృక్షంలాగా భగవంతుడు భక్తులు తనను ఎలా ధ్యానిస్తారో అలా దర్శనమిస్తాడు గనుక ఆయన శతమూర్తి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

అనేకమూర్తి – ధర్మరక్షణ కొరకు వివిధ అవతారములను ధరించినవాడు.

శతమూర్తి – నానా వికల్పజా మూర్తయః సంవిద కృతేః సన్తి ఇతి శతమూర్తిః. శ్రీమహావిష్ణువు శుద్ధసత్వమూర్తి అయికూడా సంకల్పానుసారం వివిధ రూపాలలో వ్యక్తము అవుతాడు గనుక శతమూర్తి.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – కోటానుకోట్ల రూపములలో గలవాడు పరబ్రహ్మమని ఈ నామముయొక్క భావము. అన్ని రూపములు ఆయన రూపములే. అన్ని నామములు ఆయన నామములే. అయినను ఆయన నామరహితుడు. రూపరహితుడు. హిందూవేదాంత సాహిత్యమునందు గల ఈ అద్భుత సమన్వయము ఈ శ్లోకములోని వివిధ నామములలో వ్యక్తమగుచుండుటను విజ్ఞులు గ్రహింపగలరు.

729. శతాననః

- అనేక ముఖములు కలిగినవాడు.
- జీవుల మనుగడ కొరకు అనేక ఉపకరణములు (నోరు, ముక్కు వంటివి) సమకూర్చినవాడు.
- అనేక విధములైన జీవులను సృష్టించి, వాని మనుగడ కొరకు కావలసిన వసతులను ఏర్పరచినవాడు.
- వివిధ మతములలో వివిధములుగా తెలియబడువాడు.

ఓం శతాననాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అనేకానన సంపత్త్యా తానన ఇతీరితః.** అనేక ముఖములు కలిగియున్నందున భగవంతుడు శతాననుడు. ఇక్కడ కూడ 'శత' అనగా 'అసంఖ్యాక' అన్నఅర్థం ఉచితం. శ్రీ భట్టులు గీత (11.10)నుండి ఉదాహరించారు. భగవంతుని విశ్వరూప వర్ణనను సంజయుడు ఇలా ఆరంభించాడు.

అనేక వక్త్ర నయనమ్ అనేకాద్భుత దర్శనమ్
అనేక దివ్యాభరణమ్ దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్ – గీత 11.10
అర్జునుడు చూచిన ఆ పరమేశ్వరుని విరాట్ (విశ్వ) రూపమునందలి ముఖములు అనంతములు. నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. అందలి దృశ్యములు అద్భుతములైనవి. ఆ రూపము అనేక దివ్యాభరణ శోభితము. ఆ పరమేశ్వరుడు పెక్కు దివ్యాయుధములు చేపట్టియుండెను.

శ్రీ చిన్మయానంద కూడా గీతనుండి ఉదాహరించారు –

సర్వతః పాణిపాదమ్ తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వతః శ్రుతి మల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.13
ఆ పరమాత్ముని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించియున్నాడు.

*(ఈ రచన మొత్తంలో భగవద్గీత శ్లోకాలకు తెలుగు అనువాదం గీతాప్రెస్, గోరఖ్‌పూర్ వారి ప్రచురణ **"శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్వవివేచనీ వ్యాఖ్య"** నుండి ఉన్నదున్నట్లుగా తీసుకొన్నాను. హిందీ రచయిత – **శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా** – అనువాదకులు: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య)*

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.11 – **సర్వానన శిరోగ్రీవ సర్వభూత గుహాశయః.** బ్రహ్మమునకు అన్ని (అనేక) విధములైన ముఖములు, తలలు, మెడలు ఉన్నాయి. సర్వభూతముల హృదయములందును వసించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'ఆన' - ప్రాణనే - శ్వాసించుట; పాణిని సూత్రము (3.3.117) ప్రకారము 'అన' ప్రత్యయము చేరి నపుడు – **కరణా అధికరణయోశ్చ** – ఆ ప్రత్యయమునకు 'చేయుట, పనిముట్టు, స్థలము' వంటి అర్థములు వచ్చును. 'ఆన, అన, ఆనన' లకు అర్థాలు ఇలా ఉంటాయి.

ఆన – ప్రాణము, శ్వాసించుట; **అన** – ఉపకరణము; **ఆనన** – ప్రాణములు నిలుపు విధానము.
శతానన – అనేక ప్రాణములు నిలుపుటకు తగు ఉపకరణములను సమకూర్చినవాడు.

జీవన ఉపాయానామ్ చ బాహువిద్యమ్, తథా చ యద్యద్ జీవనే శిల్ప వైశిష్ట్యమ్ తత్తత్ తస్యైవ భాగవత ఇత్యాఖ్యాతుమ్ శతానన నామా భగవాన్ విష్ణుః స్తూయతే. జీవుల మనుగడ కొరకు అనేక ఉపకరణములు (నోరు, ముక్కు వంటివి) సమకూర్చినవాడైన విష్ణుభగవానుడు శతాననుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠగారే పాణిని సూత్రము (3.1.26 'హేతుమతి చ') ఆధారంగా మరొక అర్థం చెప్పారు – **ఆనయతి ఇతి ఆననః.** ప్రాణములు మనుటకు కారణమైనది ఆననము అనగా జీవనదాత. అసంఖ్యాకమైన ప్రాణుల మనుగడకు ఆధారమైనవాడు శతాననుడు. **చతుర్విధ సృష్టి ఉద్వహావినః అనంతాన్ జీవాన్ తత్తత్ జీవనైః ఉపకరణైః ఆనయతి ఇతి జీవయతీతి శతాననః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – జైన, బౌద్ధాది మతములకు వివిధ రూపములలో కనుపించేవాడు శతాననుడు. ఇంకా ద్వైతులు, అద్వైతులు ఇలా వేరువారువారిచే వివిధరూపాలలో భావింపబడేవాడు శతాననుడు.

శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యులు రచించిన శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములనుండి –

శ్రీ వేంకటగిరిదేవా! నా దేహంబు నీవుండెడి నిత్యనివాసంబు; నా జ్ఞాన విజ్ఞానంబులు నీ యుభయ పార్శ్వంబుల దీపంబులు; నా ముకుఁజెఱముల యూర్పులు నీ యిరుదెసలం బట్టెడి యాలవట్టంబులు; నా మనోరాగంబు నీకుఁ జెంద్రకావి వలువ; నీకు మ్రొక్కనెత్తిన నా చేతులు రెండును మకరతోరణంబులు; నా భక్తియె నీకు సింహాసనంబు; నా మేనం బొడమిన పులకలు నీకు గుదులు గ్రుచ్చి యర్పించిన పూదండలు; నే నిన్ను నుతియించిన నుతులు యక్షరవంబులు నీకు భేరీ భాంకార ఘంటా నినాదంబులు; నా పుణ్య పరిపాకంబులు నీకు నైవేద్య తాంబూలాదులు; మదీయ నిత్యసేవా సమయ నిరీక్షణంబు నీకు సర్వాంగంబుల నలందిన తట్టుపునుంగు; నా సాత్విక గుణంబు నీకు ధూపపరిమళంబు; నీవు దేవుండవు; నేనర్చకుండను. ఈ రీతి నిత్యోత్సవంబు నాయందు నవధరింపవే శ్రీవేంకటేశ్వరా! మఱియును;

నందకాయుధధరా! నీ యూధంబులకు జయజయః నీ వాహనంబులకు శుభమస్తు; నీ పరివారంబులకు క్షేమంబు గోరెద; నీ కళ్యాణ గుణంబులకు నిరంతరాభివృద్ధి యగుగాక! నీ సత్త్వంబులకు శోభన పరంపరావాప్తి యొసగవలయు; నీ దేవులకు మంగళ మహాశ్రీలగు; నీ మహిమకు ననంతవిధార్చనము. నీ భుజాబలమునకు అపరిమిత స్తోత్రము; నీ చక్కదనంబునకు పుష్పాంజలి; నీ యుదారతకు శరణంబు; నీ శ్రీవత్స కౌస్తుభాది చిహ్నంబులకు సంతత ప్రార్థన; నీ పాదంబులకు సాష్టాంగ నమస్కారంబు చేసెద; ఏమి నిమిత్తంబు చేసెదనంటివా? నాలుగు యుగంబుల ధర్మంబులు, సకల జంతువుల పరిణామంబులు, కమలాసనాది దేవతల బ్రదుకులు, నీ మూలంబు గావున నీవు శుభంబున నుండుటే మేలు; శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

హయగ్రీవా! కేశవ, నారాయణ, మాధవ, గోవింద, విష్ణు, మధుసూదన, త్రివిక్రమ, వామన, శ్రీధర, హృషీకేశ, పద్మనాభ, దామోదర, సంకర్షణ, వాసుదేవ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ, పురుషోత్తమ, అధోక్షజ, నారసింహా, అచ్యుత, జనార్దన, ఉపేంద్ర, హరి, శ్రీకృష్ణ యనియెడి చతుర్వింశతి నామంబులు పాపహరంబులు; పుణ్యంబుల కునికిపట్లు; నుతించువారికి వచన భూషణములు; కోరినవారికి కొంగుబంగారము! జ్ఞానులకు సిద్ధమంత్రము; ఇహపరంబులకు కామధేను కల్పవృక్ష చింతామణులివి; శ్రీవేంకటేశ్వరా!

ఏకో నైకః స వః కః కిం యత్తత్పదమనుత్తమం |
లోకబంధుర్లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః || (78)

730. ఏకః

- అద్వితీయుడు. ఏ విధంగానైనా భగవంతునితో సమమైన మరొకడు (మరొకటి) లేదు.

ఓం ఏకాయ నమః

ఓం ఏకస్మై నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఉక్తే మహిమ్ని సజాతీయ సంఖ్యేయ అసంభవాత్ అద్వైతమ్ గచ్ఛతి ఇతి** ఏకః. ఇలా మహాత్మ్యం విషయంలో ఆయనతో పోల్చదగినది ఉండడం అసంభవం. కనుక ఆయన 'ఏకః'. ఇందుకు ప్రమాణముగా శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయ యజుర్వేదము (4.1.8)నుండి ఉదాహరించారు **– ఏక ఇద్ రాజా జగతో బభూవ.** జగత్తునకు ఆయనొక్కడే రాజు.
ఋగ్వేదము 10.81.3 – **ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః.** అంతరిక్షమును, భూమిని సృష్టించిన ఒకే ఒక దేవుడు.
భాగవతము 9.5.11 – **యది నో భగవాన్ ప్రీత ఏకః సర్వగుణాశ్రయః.** అందరికి అంతర్యామి, సకల కళ్యాణ గుణములకు నిలయుడు ఒక్కడే అయిన భగవంతుడు మాయెడల ప్రీతుడైతే ఈ బ్రాహ్మణుడు బాధలనుండి విముక్తుడగుగాక.
శ్రీ నమ్మాళ్వారు భగవంతుని 'ఒరువన్' అని పెక్కుచోట్ల ప్రస్తావించారు. అనగా ఒకే ఒక్కడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పరమార్థతః సజాతీయ విజాతీయ స్వ-గత భేద వినిర్ముక్తత్వాత్ ఏకః.** స్వజాతీయము (తన జాతి), విజాతీయము (పరజాతి), స్వ-గత (తనది, పరాయిది) వంటి భేదములు అసలు లేని ఒకే ఒక్కడు గనుక భగవంతుడు 'ఏకః'. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (6.2)నుండి ఉదాహరించారు – **ఏకమేవా అద్వితీయం బ్రహ్మః.** పరబ్రహ్మము ఒక్కటే. మరొకటి లేదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఈ నామమును ఇంతకు ముందు శ్లోకములోని 'శతమూర్తిః', 'శతాననః' నామములతో అనుసంధించారు. భగవంతునికి అనేక రూపములు, అనేక ముఖములు ఉన్నాగాని నిజానికి ఆయనొక్కడే. అందువలన 'ఏకః' అనబడ్డాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **ఏతి - గచ్ఛతి సర్వత్ర ఇతి ఏకః.** అన్నిచోట్ల ఉండేవాడు 'ఏకః'. ఏదైనా జాతికి సంబంధించినవి అనేకం ఉంటే వానికి సంఖ్యలను ఉపయోగిస్తాము. ఉదాహరణకు ఒక వ్యక్తి, ఐదు ఆవులు, పదిమంది విద్యార్థులు – ఇలా. అయితే భగవంతుని విషయంలో ఇందుకు ఆస్కారం లేదు. మరొకరు ఉండడం సాధ్యం కాదు. కనుక ఆయన **'ఏకః'**. మరియు ఎందరో బిడ్డలకు ఒకే తండ్రి ఉన్నట్లే జగజ్జనకుడు ఒకే దేవుడు.

సహస్ర నామావళిలో 'ఏకః' నామమునకు సంబంధించిన మంత్రము –
విశిష్టాద్వైతం, ద్వైతం సంప్రదాయాలలో – **ఓం ఏకాయ నమః.** అద్వైత సంప్రదాయంలో – **ఓం ఏకస్మై నమః.**

ఇలాగే మరికొన్ని మంత్రపాఠాలు. **విశ్వాయ నమః – విశ్వస్మై నమః; నైకాయ నమః – నైకస్మై నమః** ఇలా నామ, మంత్ర పాఠాలలో భేదాలు ఆయా సంప్రదాయ ప్రవక్తలు బోధించిన తత్త్వాలలోని భేదాలను ప్రతిబింబిస్తాయి. విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయంలో ఒక్కో నామము భగవంతుని విశిష్టమైన నామవాచకము (Noun)గా భావిస్తారు. అద్వైత సంప్రదాయములో ఒక్కో నామము పరబ్రహ్మయొక్క గుణమును తెలిపే సర్వనామము (Pronoun)గా భావిస్తారు. ఉదాహరణకు 'రాముడు' – విశిష్టాద్వైతం ప్రకారము రామావతారమును తెలుపును. అద్వైతం ప్రకారం పరబ్రహ్మమునకు మరొకపేరు.

731. నైకః

- ఒక్కడు కానివాడు. అనేకుడు.

ఓం నైకాయ నమః

ఓం నైకస్మై నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **విభూతితయా విజాతీయేన సర్వేణ ద్వితీయవానేవ ఇతి నైకః.** భగవంతుడు తన స్వరూపమునకు భిన్నముగా అగుపించే అనేక విభూతులు తనవిగా కలిగియున్నాడు గనుక 'నైకః'. జగత్తులో సమస్తము తనవిగా కలిగియున్నందున ఆయన 'ఏకః' (ముందటి నామము), కాని ఇలా ఆయనకంటే భిన్నమనిపించే అనేక విభూతులు కలిగియున్నందున ఆయన 'నైకః'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీతనుండి ఉదాహరించారు – **నాంతోఽస్తి మమ దివ్యానామ్ విభూతీనామ్ పరంతప** – గీత 11.40. అర్జునా! నా దివ్య విభూతులకు అంతము లేదు.

భగవానుని విశ్వరూపం. 1740 కాలపు బిలాస్ పూర్ కు చెందిన చిత్రం. వికీపీడియా నుండి

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnuvishvarupa.jpg

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 7.8.1 – నీవే అగ్ని, నీరు, భూమి, ఆకాశము, గాలి. మాకు నీవే తల్లి, తండ్రి, పిల్లలు, బంధువులు. ఇంతే కాదు. సకల జగత్తు నీవే. అయినా నీ సుందరరూపపు తలపు మాధుర్యాన్ని నేను గ్రోలుచున్నాను. (నిన్ను సాకారునిగా ధ్యానిస్తున్నాను). దీనికి కారణమేమిటి? లోతైన తత్త్వజ్ఞానం నాకు అవగతం కాదు.

తిరువైమొళి 6.9.1 – నీవే నీరు, నిప్పు, నేల, గాలి, ఆకాశం, సూర్యుడు, చంద్రుడు, శివుడు, బ్రహ్మ. నీవే వీటన్నింటికీ అంతర్యామివి. అన్ని రూపాలు ధరించినవాడివి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మాయయా బహురూపత్వాత్ నైకః.** తన మాయద్వారా బహురూపములు కలిగినవాడు 'నైకః'.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'ఏకః' నామం జ్ఞానదృష్టితోనూ, 'నైకః' నామం ఉనికి దృష్టితోనూ అర్థం చేసికొనదగును. అన్నింటా భగవంతుడున్నాడు. భగవంతుడు లేనిది లేదు. ఈ విధంగా ఆయన 'నైకః'. ఇలా అన్నింటా, అంతటా ఉండి, అన్నింటినీ నడిపేవాడు ఆయనొక్కడే గనుక ఆయన 'నైకః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **న తస్య ప్రతిమా అస్తి** (యజుర్వేదము 32.3). **న ఏకో యస్మాత్ ఇతి నైకః.** భగవంతుని సృష్టిలో ఉన్న వైవిధ్యం ఆయన నైకత్వాన్ని సూచిస్తుంది.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – **ఇన్ద్రోమా యాభిః పురురూప ఈయతే** (ఛాందోగ్యోపనిషత్తు). సూర్యుడొక్కడే అయ్యును వివిధ భాండములలో అనేకములుగా గోచరించునట్లు ఏకమును, అద్వితీయమును అగు పరబ్రహ్మము అనేకములుగా గోచరించుచున్నది. కనుక ఆయనను 'నైకః' అని కీర్తించుచున్నాము. సర్వత్ర ఆత్మ దర్శనమునకు ఇది సాధనము.

732. సః జ్ఞానమును వ్యాపింపజేయువాడు.

733. వః వసించువాడు

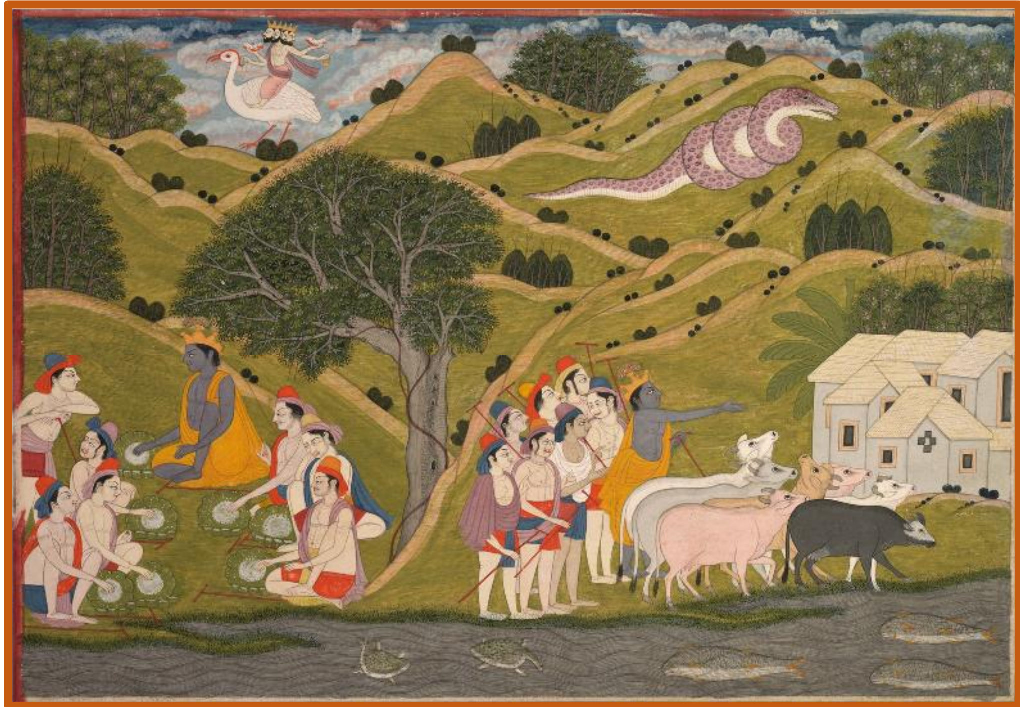
సవః సోమయాగం రూపంలో ఉండేవాడు.

శ్రీ భట్టులు 'సః', 'వః' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

శ్రీ శంకరులు 'సవః అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు.

732. సః

- తనను గురించిన జ్ఞానమును అందరికీ తెలియజేయువాడు.
- జ్ఞానమును నిశ్చయింపజేయువాడు. అనగా ఆయన నిర్ణయమే అన్నింటికీ కడపటి నిర్ణయము.
- తన భక్తుల కష్టములను నశింపజేయువాడు.
- భక్త సులభుడు. గోపకులంలో బాలురచేత 'వీడు' అని పిలుచుకునేంత చనువు ఇచ్చినవాడు.

బాల కృష్ణుడు గోపకులతో చల్దులారగించుట. గోవులు, గోపాలురులతో వ్రేపల్లెకు వచ్చుట.

1860 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anonymous_-_Krishna_Returns_with_the_Cowherds_to_Braj,_from_a_Bhagavata_Purana_-_1971.301_-_Cleveland_Museum_of_Art.tiff

ఓం సాయ నమః

'సో' - అంత కర్మాణి – కడతేర్చుట

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వ-విషయ జ్ఞానమ్ స్యాతి ఇతి సః.** తనను గురించిన జ్ఞానమును వ్యాపింపజేయువాడు 'సః'.

సర్వేషు కృష్ణరూపేషు అకుమార ప్రసిద్ధతః అజ్ఞానం యస్య విషయం స్యత్యసా స ఇతీరితః కృష్ణుని రూపంలో అనేకవిధాలుగా తన మహాత్మ్యాన్ని తెలియజేసినవాడు 'సః'. కాళీయుని చంపినవాడు. గోవర్ధనగిరి నెత్తినవాడు. కంసుని చంపినవాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఏదైనా జ్ఞానము, తత్వము, పని, ఏ విషయంలో అయినా తుదినిర్ణయం భగవంతునిదే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **స్యాతి వినాశయతి స్వజన విపదా ఇతి సః.** తన భక్తుల విపత్తులను వినాశనం చేసేవాడు గనుక 'సః'.

శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య స్వామి – 'సః' అనగా 'వాడు'. అలా అలా అని స్తుతింపదగినవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – గోపబాలకులు 'వీడు కృష్ణుడు' అని వేలెత్తి చూపేంత చనువు ఇచ్చిన భక్తసులభుడు 'సః'.

సవః

శ్రీ భట్టులు 'సః', 'వః' అనే రెండు నామాలను చెప్పగా, శ్రీ శంకరులు 'సవః' అనే ఒకే నామముగా చెప్పారు.

- సోమయాగము రూపంలో ఉండేవాడు.
- తనను గురించి భక్తులకు సంపూర్ణ జ్ఞానం ఇచ్చువాడు, మరియు అంతటా వసించువాడు.

ఓం సవాయ నమః

సవః - సూయతే అభిషూయతే సోమః అత్ర ఇతి సవః. సోమరసమును సమర్పించే క్రతువు 'సవః'. సోమయాగము విష్ణురూపమే గనుక విష్ణువు 'సవః' అనబడెనని శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య. **అహం క్రతురహం యజ్ఞః** (గీత 9.16)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య – **సవః - యో హి స్యాతి - అంతయతి - నిశ్చయతి - స్వవిషయమ్ జ్ఞానమ్, వసతి చ సర్వత్ర, ఇతి సవః.** తనను గురించిన అంతిమ జ్ఞానమును భక్తులకు ఇచ్చేవాడు మరియు అంతటా ఉండేవాడు 'సవః'.

733. వః

- వసించేవాడు. సర్వాంతర్యామి.

ఓం వాయ నమః

వస్ - నివాసే - వసతి ఇతి వః. వసించేవాడు 'వః'. అంతకూ అంతర్యామి.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (6.5.76)నుండి ఉదాహరించారు –

వసంతి తత్ర భూతాని భూతాత్మన్యఖిలాత్మని స చ భూతేష్వశేషేషు వకారార్థస్తతో మునే

సకల భూతములు ఆయనయందుండును. మరియు అన్ని భూతములు ఆయనే. మరియు అన్నింటికి ఆత్మ ఆయనే. ఇంకా ఆయన అన్ని భూతములందు వసించును. కనుక మునులు ఆయనను 'వ'కారముతో స్తుతించారు. (విష్ణుపురాణంలో 'భ-గ-వ' పదంలోని అక్షరాలకు అర్థం చెప్పే సందర్భంలో ఈ స్తోత్రం వస్తుంది.)

తిరువైమొళి 1.1.10 – ఆయన అంతటా వ్యాపించిన నీటిలోని ప్రతి కణంలోనూ ఉన్నాడు. భూమి, ఆకాశం, విశ్వం అంతటా వ్యాపించాడు. సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన వస్తువులలోనూ ఉన్నాడు. మరియు అన్నింటి ఆత్మ ఆయనే. అంతటినీ మ్రింగి తన కడుపులో ఉంచుకొన్న ఆయన అన్నింటిలోనూ దాగిఉన్నాడు.

కలడంబోధి కలండు గాలి గలడాకాశంబునన్ గుంభినిన్
గలడగ్నిన్ దిశలం బగళ్ళ నిశలన్ ఖద్యోత చంద్రాత్మలన్
గలడోంకారమునం త్రిమూర్తుల త్రిలింగ వ్యక్తులం దంతటన్
గలడీశుండు గలండు తండ్రి! వెదుకంగా నేల యీ యా యెడన్ – పోతన భాగవతము

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – వాతి - గచ్ఛతి - వెళ్ళువాడు. **వాతి గచ్ఛతి స్వజనాయోజిత భజన భవనం ఇతి వః.** తనను భజించేవారి నివాసమునకు వెళ్ళువాడు 'వః'.

734. కః

- ఆనంద స్వరూపుడు.
- ప్రకాశించువాడు.
- భక్తులచే స్మరింపబడువాడు, స్తుతింపబడువాడు.
- మేధస్సుద్వారా ప్రయత్నిస్తే ప్రశ్నార్థకంగా ఉండిపోయేవాడు.

ఓం కాయ నమః

కాన్ - దీప్తి కాంతి గతిషు; కః - కనతి - ప్రకాశించునది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **మలీమశేషు వసన్నపి కనతి ఇతి కః.** భగవంతుడు సర్వాంతర్యామి. అపరిశుద్ధము, పాపమయము అయినవాని ఆత్మలలో కూడా ఉన్నాగాని భగవంతుని ప్రకాశము పరమపవిత్రము.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుని ప్రకాశము సహజమైనది. వస్త్రాభరణాలతో నిమిత్తం లేనిది.

శ్రీ వాసిష్ఠ – 'కన్' - దీప్తి, కాంతి, గతౌ. భగవంతుడు ప్రతిచోటా ప్రకాశించును (కాంతి). అన్నిచోట్లా ఉండును (గతి). అన్నింటినీ ప్రకాశింపజేయును, అనగా చైతన్యపరచును (దీప్తి). కనుక భగవంతుడు 'కః'. జీవి ఆత్మకు ఆత్మయై దేహంలో దేవుడున్నంతవరకే జీవికి ప్రకాశం ఉంటుంది. ఆత్మ లేకుంటే ప్రకాశం ఉండదు. భగవంతుడు అంతటా, అన్నింటా ఉండి వెలిగిస్తున్నాడు గనుకనే జగత్తు ప్రకాశిస్తున్నది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కై - శబ్దే, కాయతే శబ్ద్యతే ఆహూయతే భక్తైః ఇతి కః.** భక్తుల శబ్దములు (జపములు, తపములు, కీర్తనలు, మంత్రములు) వలన కీర్తింపబడువాడు, పిలువబడువాడు 'కః'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కమ్ - సుఖేऽపి విజానీయాత్.** భగవంతుడు ఆనందస్వరూపుడు గనుక 'కః'.
ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 4.10 – **కమ్ బ్రహ్మ** – ఆనందము బ్రహ్మము.

గీత 9.33 – **అనిత్యమసుఖమ్ లోకం, ఇమం ప్రాప్య భజస్వ మాం.** ఈ లోకము సుఖరహితమైనది. అనిత్యమైనది. కనుక నన్ను భజించి పరమానంద సుఖములను పొందుము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – అహంకార మమకారములను త్యజించుట ఆనందమునకు హద్దు. భగవంతునకు అహంకార మమకారములు లేనందున ఆయన ఆనంద స్వరూపుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఎక్కువమంది ఆశించే భౌతిక ఆనందము దుఃఖానికి దారి తీస్తుంది. భౌతిక సుఖాలను త్యజిస్తే ఆత్మానందం లభిస్తుంది. ఈ నామమును ధ్యానించుట ద్వారా ఆత్మానందమును పొందవచ్చును.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'కః' అనగా 'ఎవరు?'. భగవంతుడు ఎవరో తెలిసికోవాలని మేధస్సు, తర్కము ద్వారా ప్రయత్నిస్తే మిగిలేది ప్రశ్న మాత్రమే. (భక్తి ద్వారానే భగవంతుని తెలిసికొనవచ్చును.)

735. కిమ్

- సత్యాన్వేషకులు ఎవరిని గురించి సకల ప్రశ్నలు వేస్తారో అతను.
- భక్తులు ఎవరిని కీర్తిస్తారో అతను.
- తెలిసికొనబడదగినవాడు, కోరబడదగినవాడు.

ఓం కిమే నమః

ఓం కస్మై నమః (శ్రీ శంకరుల పాఠము)

'కిం' అనగా 'ఏమిటి?' అన్న ప్రశ్న. ప్రచ్ఛా - జ్ఞీప్సాయామ్ - అడుగుట, తెలిసికొనుట. ఇక్కడ 'కిం' అనే ప్రశ్నవాచక పదము పరమాత్మకు నామవాచకముగా చెప్పబడుట విశేషము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **పృచ్ఛతి ఇతి కిమ్, పృచ్ఛయతా ఇతి కిమ్.** అడిగేవాడు 'కిమ్'. ఎవరిని గురించి అడగడం జరుగుతుందో అతను కూడా 'కిమ్'. పరమాత్మ ఏమిటి? ఎలా ఉంటుంది? ఎక్కడ ఉంటుంది? వంటి అనేక ప్రశ్నలు అన్నీ ఆ దేవుని గురించే. అన్నింటికీ జవాబు ఆ దేవుడే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తత్ తత్ సర్వేప్సితుః బుభుత్సూనామ్ నిరుపాధిక పృష్టవ్యత్వాత్ కిమ్.** కామరహితులైనవారు తమ పరమార్థము కొరకు ఎవరిని గురించి అన్ని ప్రశ్నలూ అడుగుతారో ఆయనే 'కిం'. ఇందుకు శ్రీభట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (8.7.1)నుండి ఉదాహరించారు. **స అన్వేష్టవ్యః స విజింజాసితవ్యః.** అతడే వెదుకదగినవాడు, గాఢంగా కోరదగినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వ పురుషార్థ రూపత్వాత్ బ్రహ్మైవ విచార్యమ్ ఇతి బ్రహ్మ కిమ్.** సకల పురుషార్థములకు (జీవిత గమ్యములకు) రూపము బ్రహ్మమే. కనుక బ్రహ్మమును గురించి విచారింపవలసి యున్నది గాన బ్రహ్మము 'కిమ్'. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత (8.1)నుండి ఉదాహరించారు.

కిం తద్బ్రహ్మ కిమధ్యాత్మం కిం కర్మ పురుషోత్తమ
అధిభూతం చ కిం ప్రోక్త మధిదైవం కిముచ్యతే

ఓ పురుషోత్తమా! 'బ్రహ్మ' అనగా ఏమి? (కిం?), అధ్యాత్మము అనగానేమి? కర్మ అనగానేమి? అధిభూతము అని దేనికి పేరు? అధిదైవము అని దేనిని అందురు?

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఋగ్వేదమునుండి కొన్ని ఉదాహరణలు ఇచ్చారు –

10.29.1 – **అంబుః కిం ఆసీత్ గహనమ్ గంభీరమ్.** లోతైన, గంభీరమైన నీరు అక్కడ ఉన్నదా?

1.129.6 – **కుతః ఆజాతా కుత ఇయమ్ విసృష్టిః.** అది ఎప్పుడు జన్మించినది? ఈ సృష్టి ఎప్పుడు ఆరంభమైనది?

10.129.7 – **యోऽస్యాధ్యక్షః పరమే వ్యోమన్.** ఎవరి కనుసన్నలలో ఈ అత్యుత్తమ స్వర్గము మెదులుతుంది? ఇలాంటి ప్రశ్నలన్నింటికీ కడపటి జవాబు గనుక పరమేశ్వరుడు 'కం'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – కూంగ్-శబ్దే-శబ్దము చేయుట. **కూయతే - ఆహూయతే స్వజనైః భజమానైః ఇతి కిం.** భక్తులు ఎవరిని స్తుతిస్తారో ఆయన 'కిం'.

శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య స్వామి – ఉపనిషత్తులు ఆయనను 'అన్వేష్టవ్యుడు' అని వర్ణించాయి. ఎవరిని గురించి అన్వేషింపదగునో ఆయన 'కిం'.

ధర్మచక్రము రచయిత – సత్యము నెరుగదలచినవారు భగవంతుని ధ్యానింతురు. కాల, దేశాతీతమ్మైనది, ఎన్నడూ మారనిది, శాశ్వతమ్మైనది, ఇంద్రియాలకు అందనిది, నిజమ్మైన భక్తి మరియు ధ్యానము వల్లనే పొందదగునది, అన్నింటా అంతటా ఉండునది అయినది మాత్రమే అన్ని ప్రశ్నలకు చివరి జవాబు.

736. యత్

- (భక్తుల పరిరక్షణకు) అన్ని యత్నములు చేయువాడు.
- అప్పటికే ఉండినది ఏదైతే అది (బ్రహ్మము).
- దేనినుండి సృష్టిలో అంతా ఉద్భవించిందో...

ఓం యతే నమః

ఓం యస్మై నమః (శంకర పాఠము. ఇక్కడ 'యత్' అను పదము సర్వనామముగా చూడడమ్మైనది)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – యత్ - ప్రయత్నే- ప్రయత్నించుట, కష్టించుట. **తేషామ్ రక్షాయై యతతే ఇతి యత్. రక్షాయై పుచ్ఛకానామ్ సః యతతే యత్ ఇతి స్మృతః.** తనను వేడుకున్న భక్తుల రక్షణ కొరకు సకల యత్నములు చేసేవాడు 'యత్'.

కృష్ణ కృష్ణేతి యో మాం స్మరతి నిత్యశః జలం భిత్వా యథా పద్మం నరకాత్ ఉద్ధరామ్యహమ్
కృష్ణ, కృష్ణ, కృష్ణ అని నన్ను ఎవరైతే స్మరిస్తారో వారిని, నీటినుండి తామరపూవును తీసినట్లుగా, నరకమునుండి ఉద్ధరిస్తాను.

వరాహ చరమశ్లోకము – **అహం స్మరామి మద్భక్తమ్ నయామి పరమామ్ గతిమ్.** నా భక్తుని నేను గుర్తు ఉంచుకొని పరమపదమునకు తీసికొని వెళతాను. (భక్తుడు తన అంతిమ సమయంలో భగవంతుని తలచుకొనలేకపోయినాగాని, భగవానుడు అతనిని గుర్తుంచుకొని తన ధామమునకు తీసికొని వెళతాడు.)

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 5.8.9 – తనలాంటి ఇంద్రియలోలునికి, అల్పునికి, అహంకారికి కూడా భగవంతుడు ఆత్మజ్ఞానము ప్రసాదించాడని శ్రీ నమ్మాళ్వారు స్తుతించారు. (ఇక్కడ శ్రీ నమ్మాళ్వారువారి నైచ్యభావం తెలియవస్తున్నది.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – యత్ - ఏదైతే; తనంతట తానుగానే సిద్ధించియున్నది పరబ్రహ్మమగుటచేత 'యత్' (ఏదో) అనే నామముతో ఉపనిషత్తులు ఈశ్వరుని వర్ణించినవి. **యత్ శబ్దేన స్వతః సిద్ధ వస్తు ఉద్దేశ వాచినా బ్రహ్మ నిర్దిశ్యత ఇతి బ్రహ్మయత్.** 'యత్' అను పదము స్వయంసిద్ధమ్మైన వస్తువును ఉద్దేశించినది. కనుక ఇది బ్రహ్మమే అవుతుంది. ఎందుకంటే బ్రహ్మము ఎప్పుడూ ఉంటుంది. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణము. తైత్తరీయోపనిషత్తు 3.1 – **యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంతే.** దేనినుండి అయితే అన్ని భూతములు ఉద్భవించినవో.....

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పైన చెప్పిన శ్రుతి వాక్యం ఆధారంగానే శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వేరొక అర్థం చెప్పారు. సృష్టిలో దేనినుండి సకలము ఉద్భవించినదో అది 'యత్'.

శ్రీ చిన్మయానంద ఉదాహరించినది – తైత్తరీయోపనిత్తు 2.9.1 – **యతో వాచే నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సః.** దేనిని గురించి చెప్పడానికి మాటలు, మనసు చాలవో.....

737. తత్

- తన భక్తులకు జ్ఞానమును, భక్తిని పెంపొందించువాడు.
- తన భక్తుల కీర్తిని అధికము చేయువాడు.
- జగత్తును సూక్ష్మరూపమునుండి స్థూలరూపమునకు విస్తరింపజేయువాడు.
- ఇంద్రియములకు అందనివాడు.

ఓం తతే నమః

ఓం తస్మై నమః (శ్రీ శంకరుల పాఠము)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తను - విస్తారే - విస్తరించుట (తనోతి - విస్తృణతి). **స్వజ్ఞానం భక్తిం భక్తానామ్ తనోతి ఇతి తత్.** భక్తితో తనను అర్చించేవారికి ఆ భక్తిని పెంపొందింపజేసి, తనను తెలిసికొనే జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించేవాడు 'తత్'. శ్రీ భట్టులు తన వ్యాఖ్యకు ప్రమాణముగా చెప్పిన ఉదాహరణ. తైత్తరీయ నారాయణీయము 27 – **తత్ సవితుర్ వరేణియమ్.** ఆ పరమాత్ముని అద్భుత ప్రకాశమే సృష్టికి మూలము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **తనోతి ఇతి తత్.** అది పరబ్రహ్మము.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – 'తత్' అనగా 'అది' అని శబ్దార్థము. తత్ శబ్దవాచ్యుడు పరమాత్మ. 'తత్-త్వం-అసి' – 'తత్వమసి' అను మహావాక్యములో 'తత్' అనగా పరబ్రహ్మము అని అర్థము. శ్రవణ, మనన, చింతనల చేత, పరమార్థసాధకుడు 'తత్' శబ్దవాచ్యుడగు ఆ పరమాత్మనే అనుభవపూర్వకముగా తెలియును.

ఓం తత్సదితి నిర్దేశో బ్రహ్మణస్త్రివిధః స్మృతః
బ్రాహ్మణాస్తేన వేదాశ్చ యజ్ఞాశ్చ విహితాః పురా – గీత 17.23
ఓం, తత్, సత్ – అని ఈ మూడు విధములగు పేర్లు సచ్చిదానంద ఘనపరబ్రహ్మకు నిర్దేశించబడినవి. ఆ పరమాత్మనుండియే సృష్ట్యాదియందు బ్రాహ్మణులు, వేదములు, యజ్ఞములు ఏర్పడుట జరిగినది.

తదిత్యభిసంధాయ ఫలం యజ్ఞ తపః క్రియా
దాన క్రియాశ్చ వివిధాః క్రియన్తే మోక్షకాంక్షిభిః – గీత 17.25
మోక్షకాంక్ష గలవారు స్వలాభాపేక్ష లేశమైనను లేకుండ లోకహితార్థమై యజ్ఞ దాన తపః చర్యలను 'ఇది యంతయు (తత్ - ఇత్ - అభిసంధాయ) పరమాత్మదే' అను భావముతో 'తత్' అను నామమును ఉచ్చరించుచు చేయుదురు.

అనేక పూజాది కార్యక్రమములను 'హరిః ఓమ్ తత్' అనుచు ప్రారంభిస్తారు (సంకల్పము).

గీతాశ్లోకము (17.25)పై శ్రీ భగవద్రామానుజుల వ్యాఖ్యలో 'తత్' అనగా బ్రహ్మము అని చెప్పారు. వేదపఠనము, యజ్ఞములు, దానములు చేసేవారు లౌకిక ఫలములను కోరకుండా మోక్షమును మాత్రమే కోరుతూ ఆ పనులు చేసేట్లయితే వాటిని 'తత్' అనగా

'బ్రహ్మము' అని అనుకోవాలి. ఎందుకంటే అవి బ్రహ్మమును పొందే సాధనాలు కనుక. ఈ సందర్భంలో శ్రీ రామానుజులు విష్ణుసహస్రనామములోని ఈ (78వ) శ్లోకాన్ని ప్రస్తావించి, 'తత్' అనగా 'బ్రహ్మము' అని చెప్పారు. **సః వః కః కిం యత్ తత్ పదమనుత్తమమ్ – ఇతి శబ్దో హి బ్రహ్మవాచీ ప్రసిద్ధః.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఇంతకుముందటి నామము 'యత్' (యతతే – రక్షించ యత్నించును), ఈ నామము 'తత్' (తనోతి – భక్తిని పెంపొందించును) కలిపి ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – రక్షించడానికి భక్తిని పెంపొందించును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **తనోతి - విస్తారయతి స్వజనానామ్ కీర్తిమ్ ఇతి తత్.** తన భక్తుల కీర్తిని పెంపొందించేవాడు 'తత్'.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుని తత్-గుణము వలన ఆయన అంతటా విస్తరించి ప్రవేశించును. అలా జీవులను చైతన్యపరచి భగవంతుని చేరుకొనే అవకాశము కల్పించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **తనోతి విశ్వమ్ ఇతి తత్.** భగవంతుడు విశ్వమును సూక్ష్మరూపమునుండి స్థూలరూపమునకు (కనుపించే రూపమునకు) విస్తరింపజేయును గనుక 'తత్'. అలాగే భగవంతుడు జ్ఞానమును, భక్తిని విస్తరింపజేయును. అందరిలోనూ అంతర్యామియై వర్తించును.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – ఈయన మాధ్వసంప్రదాయానికి చెందిన ఆచార్యులు. ఏదైతే కంటికి కానరాదో అది 'తత్'. అలాంటిదానిని గురించి పరోక్షశబ్దవాచ్యము ద్వారానే చెబుతాము. ప్రత్యక్షముగా హరిని తెలియజాలము. వేదము ద్వారానే ఆయన తెలియవచ్చును. కనుక ఆయనను 'తత్' తత్వము ద్వారా చెప్పనగును. **పరోక్షమ్ వస్తు తత్ శబ్ద వాచ్యమ్, హరిస్తు ప్రత్యక్షాత్ అవేద్యత్వేన ముఖ్యైతో వేదైక గమ్యత్వాత్ గుణైః తత్తత్వాద్-వా ఇతి ఉచ్యతే.**

738. పదమనుత్తమమ్

- అత్యుత్తమమైన గమ్యము. పరమపదము. ప్రపన్నులకు పరమప్రాప్యము.
- భక్తులకు అత్యుత్తమమైన రక్షకుడు.
- అత్యుత్తమమైన మార్గము, గమ్యము, స్థానము.

ఓం అనుత్తమాయ పదాయ నమః

ఓం పదాయ అనుత్తమాయ నమః

పద్ - గతౌ - వెళ్ళుట; **పద్యతే - గమ్యతే, జ్ఞాయతే, ప్రాప్యతే, యత్యతే తత్ పదమ్, న ఉత్తమమ్ తస్మాత్ ఇతి అనుత్తమమ్** – వెళ్ళవలసినది, తెలియవలసినది, పొందవలసినది, ప్రయత్నింపవలసినది పదము. దానికంటె ఉత్తమమైనది మరిలేదు గనుక అది అనుత్తమము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషామ్ పరమ ప్రాప్యత్వాత్ పదమ్ అనుత్తమమ్.** ప్రపన్నులైన తన భక్తులకు పొందదగినవానిలో అత్యుత్తముడు. వారికి అంతకంటే కావలసింది మరొకటి లేదు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 5.9.1 – నాకు శ్రీవైకుంఠం కూడా అవుసరం లేదు. కేవలం నీ పాదపద్మాలను నా తలపై ఉంచితే చాలును; తిరువైమొళి 3.7.6 – భగవంతుడు సాటిలేని రక్షకుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – అమరకోశము (3.3.93) ప్రకారము – **పదమ్ వ్యవసితి త్రాణ స్థాన లక్ష్మాంఘ్రి వస్తుః.** ఇక్కడ పదము అనగా 'రక్షణ'. పదమ్ **త్రాణమ్ – అనుత్తమమ్ సర్వోత్తమమ్ – ఇతి** పదమనుత్తమమ్ **అర్థాత్** సర్వోత్తమో రక్షకః **శ్రీ భగవానేవ సర్వోత్తమః త్రాతా స్వజనానామ్.** తన భక్తులకు సర్వోత్తముడైన రక్షకుడు గనుక శ్రీ భగవానుడు 'పదమనుత్తమమ్'.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీ త్వాత్మైవ మే మతమ్

ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాంగతిమ్ – గీత 7.18

ఈ చతుర్విధ భక్తులందరును ఉదారులే (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసమునుంచి అతనినే సేవించుచు ఉండువారు). కాని జ్ఞానియైనవాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా (ఉత్తమాం గతిం) భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

ఈ శ్లోకాన్ని ఉదాహరిస్తూ శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా చెప్పారు – శ్రీమహావిష్ణువు మార్గము (పదము), గమ్యము (పదము), స్థానము (పదము) అయినందున ఆయన 'అనుత్తమమ్ పదమ్'.

739. లోకబంధుః

- సకల లోకములకును బంధువు.
- అంతటికినీ ఆయన ఆధారము గనుక అంతా ఆయనతో బంధింపబడియున్నది.
- అందరికీ ఆయన నెచ్చెలి, తండ్రి, బంధువు.
- శాస్త్రములద్వారా మంచిచెడులను ఒక బంధువులా తెలియజేప్పేవాడు.
- జీవితంలో అన్నింటికీ పరిమితులు విధించేవాడు.

ఓం లోకబంధవే నమః

మనకు, భగవంతునికి ఉన్న విడదీయరాని పరస్పర బాంధవ్యము ఈ నామములో తెలుపబడినది.

నీవే తల్లివి తండ్రివి

నీవే నా తోడు నీడ నీవే సఖుడౌ

నీవే గురుడవు దైవము

నీవే నా పతియు గతియు నిజముగ కృష్ణా

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఏవమ్ అవిశేషేణ అశేష అనుగ్రహే అవర్జనీయమ్ బాంధవమ్ నిబంధనమ్ ఆహ - లోకబంధుః.** ఈ లోకంలో అందరికీ ఆయన బంధువే. భేదం లేకుండా అందరినీ ఆశీర్వదిస్తాడు గనుక ఆయన లోకబంధువు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు సుబాలోపనిషత్తు (6)నుండి ఉదాహరించారు. **మాతా పితా భ్రాతా నివాసః శరణం సుహృత్ గతిః నారాయణః.** తల్లి, తండ్రి, సోదరుడు, నివాసము, ఆశ్రయము, మిత్రుడు, గమ్యము అన్నీ నారాయణుడే. ఈ జగత్తులోని ఆదిత్యులు, రుద్రులు, మరుత్తులు, వసువులు, అశ్వినీ దేవతలు, ఋక్కులు, సామములు, అగ్ని, ఆజ్యము – ఒకటేమిటి, అన్నీ నారాయణుడే. అందుకే ఆయన అందరికీ కావలసినవాడు.

పితామహస్య జగతో మాతా ధాతా పితామహః

వేద్యం పవిత్ర మోంకార ఋక్సామయజురేవ చ – గీత 9.17

ఈ సమస్త జగత్తునకు ధాతను, అనగా ధరించువాడను, అట్లే కర్మఫలము ఇచ్చువాడను నేనే. తల్లియును, తండ్రియును, తాతయును నేనే. తెలిసికొనదగినవాడను కూడా నేనే. పవిత్రుడను, ఓంకారమును నేనే. ఋక్, సామ, యజుర్వేదములును నేనే.

సమోऽహం సర్వభూతేషు న మేద్వేషోऽసి న ప్రియః

యే భజన్తి తు మాం భక్త్యా మయి తే తేషు చాప్యహమ్ – గీత 9.29

నేను సకల భూతముల (ప్రాణుల)యందును సమభావముతో వ్యాపించియుందును. నాకు అప్రియుడు గాని, ప్రియుడుగాని ఎవ్వడును లేడు. కాని నన్ను భక్తితో భజించువారు నాయందే యుందురు. నేనును వారియందు ప్రత్యక్షముగా ఉందును.

శ్రీ ఆండాళ్ తిరుప్పావై 28 – **ఉన్దన్నోడు ఉఱవేల్ నమక్కింగొళిక్కి వొళియాదు.** ఇది వద్దంటే వీడిపోయే బంధంకాదు. ఈ పాశురానికి చిత్రకవి శ్రీ ఆత్రేయ అనువాదము –

ఆలమందలతోడి అడవులలో పడి తినెడి కుడియడమ తెలియని గోప కులజాలము

నీవు తోడ పుట్టిన పుణ్యమే మా పుణ్యము కొరత కొంచెము లేని గోవిందా! నీ తోడి

సంబంధము కాదన్న పోవునది కాదురా!

లోక మర్యాదల లోతెరుంగని లేమలము చిన్న పేరున నిన్ను ప్రేమతో పిలిచేము

కోపగించక స్వామీ! కరుణించి పర నిమ్ము! జగతికే మంగళము కూర్చు మన శ్రీవ్రతము.

నాన్ముగమ్ తిరు. 7 – నీవు తప్ప నాకు వేరు శరణు లేదు. నీవు కాచవలసిన వారిలో మొదటిస్థానం నాదే.

తిరువైమోళి 7.8.1 – నీవే నా తల్లివి, తండ్రివి, బిడ్డవు, సకల బంధుడవు. అంతకంటే ఎక్కువగా సకల లోకమూ నీవే. ఐనా నీ సుందరమైన రూపంపైనే నాకు మక్కువ ఎక్కువ. ఇందులో అద్భుతం ఏమిటి? నాకు విపరీతమైన తర్కాలు అర్థం కావు గదా!

శ్రీకృష్ణుడు గోపాలకులతో కూడి భుజించుట. 1760 కాలపు బషోలి చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_and_the_Cowherds_on_a_Picnic,_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_LACMA_M.2011.156.5.jpg

శ్రీ శంకరులు మూడు విధాలైన అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **ఆధారభూతేऽస్మిన్ సకల లోకా బధ్యంతా ఇతి లోకానాం బంధుః లోకబంధుః.** భగవంతుడు సకల లోకాలకు ఆధారము. కనుక అన్ని లోకాలు ఆయనచే బంధింపబడి ఉన్నాయి. అందువలన ఆయన లోకబంధువు.

(2) భగవంతుడు సకల లోకాలను సృష్టించాడు. కనుక ఆయన సకల లోకాలకూ తండ్రి. తండ్రికంటె దగ్గరి బంధువెవరు? అందుచే ఆయన లోకబంధువు. **లోకానామ్ జనకత్వాత్ జనకోపమో బంధుర్నాస్తీతి వా.**

(3) **లోకానామ్ బంధుకృత్యమ్ హితాహితుపదేశమ్ శృతి స్మృతి లక్షణమ్ కృతవాన్ ఇతి వా.** శృతులు, స్మృతుల ద్వారా ఏది మంచో, ఏది చెడో ఒక దగ్గరి బంధువులా భగవంతుడు లోకానికి తెలియజేస్తున్నాడు గనుక ఆయన లోకబంధువు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – బంధ్ - కట్టివేయుట; **బధ్నాతి ప్రేమపాశేన ఇతి బంధుః, లోకానామ్ బంధుః ఇతి లోకబంధుః.** తన ప్రేమతో లోకాలను బంధించి ఉంచేవాడు లోకబంధువు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – లోక్-దర్శనే-చూచుట, తెలిసికొనుట; బంధ్-బంధించుట, ఆకర్షించుట; **బధ్నాతి ఇతి బంధుః.** (1) లోకంలో అన్నింటికీ భగవంతుడు బంధాలను (మితులను) ఏర్పరచాడు. ఉదాహరణకు మనిషి ఆయుర్దాయానికి ఒక పరిమితి ఉంది. ఇలా భగవంతుడు లోకబంధువు. (2) ఏదైనా తాడువంటిది లేకుండానే కర్మతో జీవులన్నింటినీ బంధించినవాడు లోకబంధువు. (3) భగవంతుడు వేదములలోని నియమాలద్వారా మనుష్యుల వ్యవహారాలను బంధించాడు గనుక లోకబంధువు.

ధర్మచక్రము రచయిత – మన కోరికలు రెండు విధాలు (1) ఐహికమైన సౌఖ్యము (ప్రేయస్సు) (2) నిజమైన జ్ఞానము (శ్రేయస్సు). భగవంతుడు తల్లి, తండ్రి, భార్య, బిడ్డలు, సహోదరుల రూపాలలో ప్రేయస్సును సమకూరుస్తాడు. గురువుగా శ్రేయస్సును అనుగ్రహిస్తాడు. రెండు విధాలుగానూ ఆయన లోకబంధువే.

740. లోకనాథః

- లోకములను రక్షించేవాడు.
- అనంత ఐశ్వర్యవంతుడు కావడంచేత అందరికీ ఐశ్వర్యం ప్రసాదించేవాడు.
- లోకాలచేత ప్రార్థింపబడేవాడు, కోరబడేవాడు.
- లోకములను ప్రకాశింపజేసేవాడు. శక్తిమంతం చేసేవాడు.
- లోకములను శాంతిపరచి ఆశీర్వదించేవాడు.
- లోకములను శాసించేవాడు.
- ధర్మం తప్పినవారిని కష్టాలపాలు చేసి శిక్షించేవాడు.

ఓం లోకనాథాయ నమః

లోక్ - దర్శనే - చూచుట, అనుభవించుట;

లోక్ - భాషాయామ్ దీప్తౌ చ - వెలిగించుట, తెలిసికొనుట, కోరుట;

నాథ్ -యాచ్, ఉపతాపైః, ఐశ్వర్యాశీఃషు - అడుగుట, శ్రమపెట్టుట, శాసించుట, పాలించుట

లోకము - చూపులకందేది, జగత్తు

పైని వివిధ భావాలనుబట్టి వివిధ వ్యాఖ్యలు లభిస్తున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తన్మూలమ్ అసాధారణమ్ స్వాభావికమ్ చ సంబంధమ్ ఆహ - లోకనాథః.** భగవంతునికి, సకల జీవులకు అసాధారణమైన, స్వభావసిద్ధమైన సంబంధం ఉన్నది. సకల లోకాలకు భగవంతుడు ప్రభువు, రక్షకుడు ఐనందున లోకనాథుడు. కనుక సహజంగానే భగవంతునికి సకల లోకాలతోనూ విడదీయరాని సంబంధం ఉంది. **లోకబంధుత్వ మూలాద్ధి లోకస్వామిత్వమిత్యతః స్వాభావికాచ్చ సంబంధాత్ లోకనాథ ఇతీరితః.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ దివ్య ప్రబంధాలనుండి ఉదాహరించారు –

తిరువైమొళి 7.10.1 – ఈ ఏడు లోకాలూ క్షేమంగా ఉండడం కోసమై భగవంతుడు శ్రీ అమ్మవారితో కూడి దివ్యదేశాలలో ఆసీనుడై యున్నాడు.

తిరువైమొళి 6.9.3 – నీ సృష్టిలోని జీవులను రక్షించడానికే నీవు అనేకమార్లు వివిధ రూపాలలో అవతరించావు.

తిరువైమొళి 6.10.10 – నా స్వామీ! ఈ మూడు లోకాలూ నీవే (మూడు చేతనములు – బద్ధ, నిత్య, ముక్త; మూడు అచేతనములు – కాలము, ప్రకృతి, శుద్ధసత్వము)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **లోకమ్ నాథతి - స్వ ఐశ్వర్య యోగేన ఐశ్వర్యవంతమ్ కరోతి ఇతి లోకనాథః.** ఆయన అనంత ఐశ్వర్య సంపన్నుడు అవడం చేత అందరికీ ఐశ్వర్యమును ప్రసాదించేవాడు. లోకనాథుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు నాలుగు రకాల అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **లోకైః నాథ్యతే యాచ్యతే** – కామితార్థముల కొరకు లోకములచే ప్రార్థింపబడువాడు, యాచింపబడువాడు లోకనాథుడు.

(2) **లోకానామ్ ఉపతపతి**. లోకములను ప్రకాశింపజేయువాడు (తపింపజేయువాడు), శక్తినిచ్చువాడు లోకనాథుడు.

(3) **ఆశాస్తే.** లోకములను నెమ్మదింపజేసి (శమింపజేసి) దీవించువాడు లోకనాథుడు.

(4) **లోకానామ్ ఈష్టే.** లోకములను శాసించువాడు, దీవించువాడు లోకనాథుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'ఉపతపతి' అన్న పదాన్ని తీసికొని ఇలా వ్యాఖ్యానించారు – అవుసరమైనట్లుగా శిక్షించి లోకాలను అదుపులో ఉంచేవాడు లోకనాథుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత పై వ్యాఖ్యలను ఇలా సమన్వయపరచారు – భగవంతుడు లోకములకు ప్రభువు గనుక అందరినీ రక్షించేవాడు, శాసించేవాడు, అవుసరమైనపుడు శిక్షించేవాడు ఆ లోకనాథుడే. ధర్మాన్ని ఆచరించేవారు శాంతిగా జీవిస్తారు. అధర్మాన్ని ఆచరించేవారు అశాంతిలో మగ్గుతారు. లోకనాథుని పాలనలో ఇది సత్యము.

741. మాధవః

- 'మా' అనగా శ్రీలక్ష్మీదేవికి పతియైనవాడు.
- తనను గురించిన జ్ఞానమును ప్రసాదించువాడు.
- మధువిద్యద్వారా తెలియవచ్చువాడు.
- మౌనము, ధ్యానము, యోగము ద్వారా తెలియవచ్చువాడు.
- మధు (యాదవ) వంశములో జన్మించినవాడు.
- ఈ నామముద్వారా జగన్మాతాపితరులకు విశ్వముతో ఉన్న సంబంధం సూచింపబడింది.

- ఆయనకంటె పై ప్రభువు లేడు.

ఓం మాధవాయ నమః

ఈ నామము 73, 169, 741వ నామములుగా మూడుమార్లు స్తుతింపబడినది.

8వ శ్లోకము. 73వ నామము. మాధవః – **హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః**

18వ శ్లోకము. 169వ నామము. మాధవః – **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**

78వ శ్లోకము. 741వ నామము. మాధవః – **లోకబంధుః లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః**

లోకనాథత్వ సంబంధః శ్రీమతశ్చేతి మాధవః మధోర్వంశోద్భవత్వాచ్చ మాధవః పరికీర్తితః ఈతడు లక్ష్మీపతి కాబట్టి లోకనాథుడయ్యాడు. మధువంశంలో ఉద్భవించాడు. కనుక మాధవునిగా కీర్తింపబడుచున్నాడు.

మాయా ధవః మాధవః. 'మా'కు భర్త మాధవుడు. 'శ్రీ' మరియు 'హరి' సదా కలసి ఉంటారు. ఆయమ్మ నిత్యానపాయిని. ఈ విషయాన్ని నొక్కి వక్కాణించడం కొఱకు శ్రీ భట్టులు ఈ నామవివరణలో భగవంతుని గుణాలను గురించి ఎక్కువగా ప్రస్తావించకుండా శ్రీమహాలక్ష్మి గుణాలను విశేషంగా వర్ణించారు. మరియు వర్ణనను ఇలా ముగించారు – శ్రీమహావిష్ణువు లక్ష్మీవల్లభుడైనందున జగత్ప్రభువయ్యాడు. ఇదే శ్రీమహాలక్ష్మి తత్త్వరహస్యము. ఈ వివరణ అంతా 8వ శ్లోకంలోని 73వ నామము వ్యాఖ్యలో శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్య వివరణను ఈ శ్రుతివాక్యాలతో ఆరంభించారు.

హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ – పురుష సూక్తము. భూమి మరియు లక్ష్మి నీ పత్నులు.

అస్యేశానా జగతో విష్ణుపత్నీ – నీలా సూక్తము. ఈమె (లక్ష్మి) జగత్తునకు అధినేత్రి. విష్ణుపత్ని.

తరువాత శ్రీ భట్టులు లక్ష్మీదేవి గుణగణాలను వర్ణించారు. **అస్యః స్వరూపత్వాత్ నిత్య - నిర్మల - రూపత్వమ్, నిరుపాధిక పరమైశ్వర్యాది జగన్మాతృత్వమ్, ఔత్పత్తికో భగవత్ సంబంధో నిత్య అనపాయశ్చ ఇత్యాది తత్త్వపరేషు శాస్త్రేషు అమర్యాదమ్, వేదేషు తావత్ శ్రీసూక్తమ్, మేధాసూక్తమ్, ఉత్తర నారాయణమ్, కౌషీతకీ బ్రాహ్మణమ్ ఇత్యాదౌ.** శ్రీలక్ష్మీదేవి పరతత్త్వము శాస్త్రాలలో చెప్పబడినది. ఆమె నిత్య నిర్మల స్వరూపిణి. జగములనేలే తల్లి. సాటిలేని జగదధినేత్రి. సదా శ్రీవారితో కూడియుండే నిత్యానపాయిని. ఈ గుణాలు వేదాలలోను, శ్రీసూక్తము, మేధాసూక్తము, ఉత్తర నారాయణము, కౌషీతకీ బ్రాహ్మణము వంటి గ్రంథాలలో చెప్పబడినవి.

తరువాత శ్రీ భట్టులు పురాణాలనుండి ఉదాహరించారు –

విష్ణుపురాణము 1.8.17 – **నిత్యైవ ఏష విష్ణోః శ్రీరనపాయినీ యథా సర్వగతో విష్ణుః తథైవేయమ్ ద్విజోత్తమ.** ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆ లక్ష్మీదేవి నిత్యమైనది (సదా ఉండునది). జగన్మాత. సదా విష్ణువుతో కూడియుండును. విష్ణువులాగానే ఆమె కూడా అంతటా వ్యాపించియున్నది.

బ్రహ్మ పురాణము – **తత్ శక్తిః దుర్జయా భీమా విష్ణుశక్తిః ఇతి స్మృతా సర్వభూత హృదబ్జస్థా నానారూపధరా పరా ప్రాణాఖ్యా మంత్రమాతా చ విశ్వస్య జననీ ధ్రువా దేవీ భిన్నాంజన శ్యామా నిర్గుణా వ్యోమ ఏవ హి.** ఆ శక్తి జయింపరానిది. భీకరమైనది. ఆమెయే విష్ణువునకు శక్తిగా చెప్పబడినది. ఆ పరాశక్తియే అందరి హృదయకమలములందును స్థితమైయున్నది. నానారూపములు ధరించినది. ఆమె పేరే ప్రాణము. ఆమె అన్ని మంత్రములకును తల్లి. జగన్మాత.

వసంతోత్సవంలో శ్రీ దేవీ భూ దేవీ సమేతులైన శ్రీ మలయప్ప స్వామి. **వికీపీడియా చిత్రం.**

Photo by Vimalkalyan. https://en.wikipedia.org/wiki/File:Malayappa_in_Vasanthotsavam.jpg

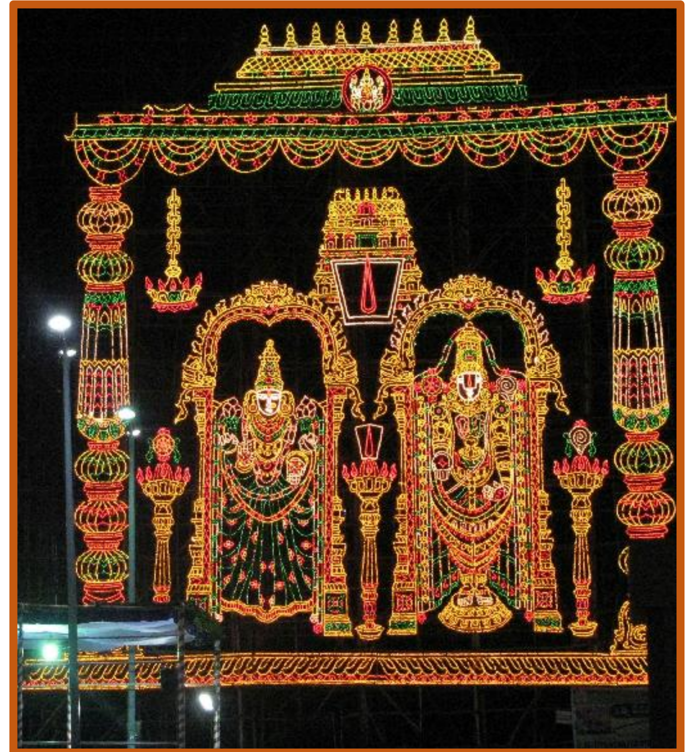
తథైవైక పరాశక్తిః శ్రీః తస్య కరుణాశ్రయా
జ్ఞానాది షడ్గుణ్య మయీ ప్రోక్తా ప్రకృతిః పరా
ఏకైవ శక్తిః శ్రీః తస్య ద్వితీయా పరివర్తతే .....
పరావరేణ రూపేన సర్వాకారా సనాతనీ
అనంత నామధేయా చ శక్తి చక్రస్య నాయికా
జగత్ చరాచరమ్ ఇదమ్ సర్వమ్ వ్యాప్య వ్యవస్థితా

ఇంకా, లక్ష్మియే పరాశక్తి. కరుణామయి. ఆమెయే షడ్గుణ్యమయమైన పరాప్రకృతి అని పిలువబడినది. ఆ శక్తియే భగవతుని శాశ్వతమైన ఏకైక శక్తి. ఆ శ్రీశక్తియే భగవంతుని ద్వితీయరూపము మరియు అనేక రూపములు దాల్చునది. అనేకములైన పేర్లు కలిగినది. శక్తిచక్రమునకు నాయిక. సకల చరాచర జగత్తునందు వ్యాపించియున్నది.

శ్రీ లక్ష్మీసహస్ర నామము –

మహావిభూతేః సంపూర్ణ షడ్గుణ్య వపుషః ప్రభోః
భగవద్వాసుదేవస్య నిత్యైవ ఏష అనపాయినీ
ఏకైవ వర్తతే భిన్నా జ్యోత్స్నేవ హిమదీధితేః
సర్వ శక్త్యాత్మికా చైవ విశ్వమ్ వ్యాప్య వ్యవస్థితా
సర్వైశ్వర్య గుణోపేతా నిత్యమ్ తద్ధర్మ ధర్మిణీ
ప్రాణశక్తిః పరాహ్యేషా సర్వేషామ్ ప్రాణినామ్ భువి
శక్తీనామ్ చైవ సర్వాసామ్ యోనిభూతా పరాకళా

ఆమె సంపూర్ణ షడ్గుణ్య పరిపూర్ణుడైన వాసుదేవ భగవానునకు నిత్యానపాయిని. చల్లని వెన్నెలవలె ప్రకాశించునది. భగవంతునితో ఐక్యమైకూడా వేరుగా కనుపిస్తుంది. జగత్తంతా వ్యాపించినది. సకలశక్తి స్వరూపిణి. సర్వైశ్వర్య గుణోపేత. భగవద్ధర్మమే ఆమె ధర్మము. సకల జీవులకును ప్రాణశక్తి ఆమెయే. పరాకళ.

శ్రీ అలమేలుమంగా వెంకటేశ్వరస్వామి వార్ల విద్యుద్దీపాలంకరణ

Creative Commons Photo from Flickr – by Kiran Jagarlapudi

యస్మాత్ లక్ష్మ్యంశ సంభూతాః శక్తయో విశ్వగః సదా
కారణ్యత్వేన తిష్ఠంతి జగత్యస్మిన్ తదాజ్ఞయా
తస్మాత్ ప్రీతా జగన్మాతా శ్రీః యస్య అచ్యుతవల్లభా
సుప్రీతాః శక్తయః తస్య సిద్ధిమ్ ఇష్టామ్ దిశంతి చ

శ్రీలక్ష్మి అంశనుండి ఉద్భవించిన శక్తులు విశ్వమంతా వ్యాపించియున్నవి. ఆమె ఆజ్ఞానుసారం వర్తిస్తున్నాయి. అచ్యుతవల్లభయైన జగన్మాత శ్రీలక్ష్మి గనుక ప్రీతినొందితే ఆ శక్తులు కూడా ప్రీతినంది మనకు ఇష్టమైన సిద్ధులను ప్రాదించును.

ఇలా శ్రీలక్ష్మి గుణాలను గురించి వివరంగా వ్రాసిన తరువాత శ్రీ భట్టులు మరింత సమాచారం వైష్ణవస్మృతిలోనూ, ఇతర ధర్మశాస్త్రాలలోనూ ఉన్నదని వ్రాశారు.

రామాయణం. బాలకాండ 4.7 – **రామాయణమ్ కావ్యమ్ కృత్స్నమ్ సీతాయాః చరితమ్ మహత్.** రామాయణ కావ్యము సీతాదేవియొక్క మహత్తర చరితమును తెలుపుచున్నది.

ఇలా శ్రీ భట్టులు తమ 73వ నామము (8వ శ్లోకము) వ్యాఖ్యలో శ్రీమహాలక్ష్మి గుణాలను విపులంగా వర్ణించారు. తమ వ్యాఖ్య ముగింపులో 'మాధవ' నామము గురించి ఒక్క వాక్యం మాత్రం వ్రాశారు.

శ్రద్ధయా దేవో దేవతమ్ ఆశ్నుతే. లక్ష్మీదేవితో కూడియున్నందున భగవంతునికి జగత్పతిత్వము లభించినది. ఇదే 'శ్రీ' తత్వము యొక్క రహస్యము.

8వ శ్లోకంలోని 73వ నామమునకు ఇలా శ్రీ భట్టులు విస్తారమైన వ్యాఖ్యను వ్రాశారు. అయితే 169వ, 741వ నామములకు చాలా క్లుప్తంగా వ్యాఖ్యానించారు. 'మాధవ' నామంలో శ్రీమహాలక్ష్మి తత్వానికి శ్రీ భట్టులు అత్యధిక ప్రాధాన్యత ఇచ్చారు.

మా – హరిని గురించిన విద్య.

ధవ – ప్రభువు, ప్రసాదించేవాడు.

మాధవుడు – తనను గురించిన జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించేవాడు.

18వ శ్లోకంలోని 169వ నామమునకు శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా 'హరిని గురించిన విద్యను అనుగ్రహించేవాడు మాధవుడు' అన్న అర్థం చెప్పారు. ఇద్దరూ హరివంశము (3.69.4)నుండి ఉదాహరించారు.

మా విద్యా చ హరేః ప్రోక్తా తస్యా ఈశో యతో భవాన్ తస్మాత్ మాధవ నామాసి ధవః స్వామీతి శబ్దితః

శ్రీ చిన్మయానంద – ముముక్షువులలో ఆత్మవివేచన, ధ్యానములను పెంపొందించేవాడు మాధవుడు.

శ్రీ భట్టులు మహాభారతం (3.69.4)నుండి కూడా ఉదాహరించారు,

మధువిద్యా అవబోధత్వాత్ ధావత్వాత్-వా శ్రియోఽనిశమ్

మౌనాత్ ధ్యానాచ్చ యోగాచ్చ విద్ధి భారత మాధవమ్

ఈ శ్లోకంలో 'మాధవ' నామమునకు మూడు అర్థాలు చెప్పబడ్డాయి. (1) మధువిద్యద్వారా తెలియవచ్చువాడు మాధవుడు. (2) శ్రీని ధరించినవాడు మాధవుడు. (3) ధ్యానము, మౌనము, యోగములద్వారా తెలియవచ్చువాడు మాధవుడు.

(1) మధువిద్యద్వారా తెలియవచ్చువాడు మాధవుడు. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (3.1), బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (2.51)లలో మధువిద్యగురించి ఉన్నది.

(డా. క్రోవి పార్థసారథి రచించిన 'శ్రీకైవల్యసారథి' నుండి) ఆదిత్యునియందు మధువును ఆరోపించి, ఆవిధంగా ఆదిత్యుని ఉపాసించడమే మధువిద్య. ఈ విద్య హిరణ్యగర్భునినుండి ప్రజాపతికి, అతను మనువునకు, మనువు ఇక్ష్వాకునికి చెప్పారు. అరుణుని జ్యేష్ఠపుత్రుడైన ఉద్దాలకుడికి అతని తండ్రి ఈ బ్రహ్మ విజ్ఞానాన్ని చెప్పాడు.

సూర్యుడు దేవతలకు మధువువలె తృప్తిపరచేవాడు స్వర్గలోకం తేనెపట్టుకు కర్రలాంటిది. అంతరిక్షం తేనెపట్టులా వ్రేలాడుతుంది. ఋక్కులే తేనెటీగలు. ఆదిత్యుని మధ్య చలిస్తున్నట్లు కనిపించే భాగమే మధువు. వేదాదులే అమృతాలు. మొదటి అమృతాన్ని అగ్నిదేవునిద్వారా వసువులు అనుభవిస్తారు. రెండవ అమృతం ఇంద్రుడు ప్రధానంగాగల రుద్రగణం చేత అనుభవింపబడుతుంది.

మూడవ అమృతం వరుణుడు ప్రధానుడుగా ఆదిత్యగణంచేత అనుభవింపబడుతుంది. నాల్గవ అమృతం సోముడు ప్రధానంగా మరుద్గణం చేత అనభవింపబడుతుంది. ఐదవ అమృతం బ్రహ్మ ప్రధానుడుగా సాధ్యులచే అనుభవింపబడుతుంది.

సూర్యుడు ఉదయాస్తమయాలద్వారా జీవులకు వాటి కర్మఫలాలు అందిస్తూ, ఆ కర్మలు క్షయం అయిన తరువాత తనలో లీనం చేసుకుంటాడు. జ్ఞానులైనవారు పైన చెప్పిన వసు, రుద్ర, ఆదిత్య, మరుత్ గణాలులాగా అమృతాన్ని అనుభవించి సూర్యునితో అభేదాన్ని పొందుతారు.

(2) శ్రీని ధరించినవాడు మాధవుడు. ఈ అర్థానికి వివరణ ముందుగా చెప్పడమైనది.

(3) ధ్యానము, మౌనము, యోగము ద్వారా తెలియవచ్చువాడు మాధవుడు. ధర్మచక్రము రచయిత ఈ విషయాన్ని మరింత వివరించారు. మౌనమువలన ఇంద్రియాలు అదుపులో ఉంటాయి. ధ్యానమువలన ఆత్మతత్త్వముపై మనసు కేంద్రీకృతమౌతుంది. యోగమువలన ఈ నిగ్రహము స్థిరపడుతుంది.

ఈ 741వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా 'మధువంశములో పుట్టినవాడు మాధవుడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. **మధుకులోద్భవత్వాత్ మాధవః.** లేదా, **మధుకులే జాతత్వాత్ మాధవః.**

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక వివరణ ప్రకారం లక్ష్మీనారాయణులు లోకములకు తల్లిదండ్రులు అనీ, లోకాలను రక్షించేవారు అనీ ఈ నామము సూచిస్తున్నది. వారికి ఈ లోకాలతో ఉన్న ప్రత్యేకమైన అనుబంధం ఈ అర్థం ద్వారా వ్యక్తమౌతున్నది. అమ్మవారు తోడుగా ఉండడంవల్లనే బద్ధచేతనులు ఒనరించే అనేకములైన అపచారములను శ్రీదేవుడు మన్నిస్తుంటాడు.

శ్రీ తిరుక్కళ్ళమ్ నృసింహరాఘవాచార్య గీతాభాష్యములో – **మా ధవః యస్య స మాధవః** – అని చెప్పారు. ఆయనకు ప్రభువు లేడు గనుక మాధవుడు. ఎందుకంటే అందరికీ ఆయనే ప్రభువు.

742. భక్తవత్సలః

- భక్తులపట్ల విశేషముగా ప్రేమ కలిగినవాడు.
- యజ్ఞములో భక్తులు సమర్పించినవాని కొఱకు తానై వారివద్దకు వెళ్ళేవాడు.
- భక్తులను తనవద్దకు కొనిపోయేవాడు. ఆవుకు దూడవలె భగవంతునికి భక్తులు ప్రియమైనవారు.

ఓం భక్తవత్సలాయ నమః

భజ్ - సేవాయామ్ - సేవించుట, గౌరవించుట. **భజతి భజతే సేవతే ఇతి భక్తః** (కాశకృత్స్నధాతువ్యాఖ్యానము 1.695)
వత్స - లేగదూడ; వత్సల - **వత్స అంశాభ్యామ్ కామబలే** (పాణిని 5.2.98)
వత్సల - కామవత్, స్నేహవత్ - ప్రేమ, స్నేహ సూచకము; భక్తవత్సల - భక్తులయెడల ప్రేమకలవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునికి భక్తులపట్ల ఉన్న వాత్సల్యము అనన్యము. ఈ నామముద్వారా భగవంతునికి భక్తులయెడ ఉన్న విశేష భావము తెలియవస్తున్నది. భక్తులు లభించినపుడు భగవానుడు ఎంతగా సంతోషిస్తాడంటే ఆయనకు వేరేమీ గుర్తు రావు **(తల్లాభ సంభ్రమ విస్మృత అన్య కామః)**. కనుక ఆయన భక్తవత్సలుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఈ భావాన్ని ఉదాహరణలతో మరింత వివరించారు – 'వత్సము' అనగా లేగదూడ. దూడపై ఉన్న మాలిన్యాన్ని ఆవు నాలుకతో నాకి శుభ్రం చేస్తుంది. అంటే ఆ మాలిన్యముకూడా భోగ్యముగా భావిస్తుంది. అలాగే భగవంతునికి భక్తులపై ఉన్న ప్రేమ ఎలాంటిదంటే భక్తుల అపరాధాలను నిరంతరం భగవంతుడు మన్నిస్తూనే ఉంటాడు. విదురుని ఆతిథ్యాన్ని శ్రీకృష్ణుడు

స్వీకరించినపుడు, భక్తపారవశ్యంలో విదురుడు చూచుకొనకుండా అరటిపండి తొక్కనే నైవేద్యంగా సమర్పించాడట. స్వామి కూడా వేరాలోచించకుండా ఆ తొక్కనే స్వీకరించాడు. ఎందుకంటే అది భక్తితో సమర్పించినది. తినదగినదా కాదా అని భగవంతునికి భేదం లేదు. భీష్ముడు అంపశయ్యపై ఉన్నప్పటి సంగతి. ఒకమారు శ్రీకృష్ణుడు పాండవులతో, పురుషసింహమైన భీష్ముడు నన్ను తలచుచున్నాడు – అని ఒక్కసారి మైమరచిపోయాడట.

భక్తులపట్ల వాత్సల్యం కలవాడు – అనే ఈ అర్థానికి తోడుగా శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ మరో రెండు అర్థాలను చెప్పారు –

(1) భక్త - ఉడికిన అన్నము, యజ్ఞములో సమర్పించినది; సలతి - వెళ్ళుట, అందుకొనుట; భక్తవత్-సలః - యజ్ఞములో సమర్పించినదాని కొరకు వెళ్ళేవాడు. **భక్తమ్ అన్నమ్ యేషామ్ అస్తి ఇతి భక్తవంతో యజ్ఞకర్తారో బ్రాహ్మణాన్, తన్ ప్రతి సలతి గచ్ఛతి ఇతి భక్తవత్సలః.** యజ్ఞముద్వారా భక్తులు తనకు అర్పించినదానిని అందుకోవడానికి భగవంతుడు స్వయంగా భక్తులవద్దకు వెళతాడు గనుక భక్తవత్సలుడు.

(2) **భక్త ఏవ వత్సః, తాన్ లాతి ఇతి భక్తవత్స-లః**; లా - ఆదానే దానేచ - తీసికొనుట, లాగుట. ఆవునకు దూడవలె భగవంతునకు భక్తులు ప్రియమైనవారు. వారిని భగవంతుడు తనవద్దకు తీసికొనును. కనుక ఆయన భక్తవత్సలుడు.

సింగపూర్ శ్రీ మరియమ్మ ఆలయం గోపురంపై శ్రీ సీతా రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్న హనుమంతుల శిల్పాలు.
Photo by Shesmax.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Singapore._Sri_Mariamman._Gopuram._South_East-5.JPG

సువర్ణవర్ణో హేమాంగో వరాంగశ్చందనాంగదీ |
వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః || (79)

743. సువర్ణవర్ణః

- బంగారు రంగు కలవాడు.

ఓం సువర్ణవర్ణాయ నమః

గుణవత్స్వర్ణ నికష నిర్దోషోజ్వల వర్ణతః సువర్ణవర్ణ ఇత్యుక్తః నవార్ణో భక్తకామదః. గుణాలకు తగినట్లుగానే బంగారములాగా మెరిసే దేహము కలవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. అభీష్టప్రదము. ఓం సువర్ణవర్ణాయ నమః.

శోభన వర్ణ సువర్ణ, సువర్ణమివ వర్ణమ్ యస్య స సువర్ణవర్ణః. స్వచ్ఛత, కాంతి, ఇతరులచే కోరబడుట – ఇవన్నీ బంగారపు లక్షణాలు. ఈ నామము ద్వారా భగవంతుని శుద్ధ సాత్వికత, ఆయన కాంతిమత్వము, భక్తులచే కోరబడుట వంటి గుణాలు తెలుపబడినవి.

తమ పారవశ్యంలో భగవంతుని వర్ణించడానికి ఆళ్వారులు ఈ నామమువంటి వర్ణనలు ఎన్నో వాడారు –

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు. తిరుక్కుమ్ దండకము (6) – మధురమైన గీతం, క్రొత్త తేనె, మెరిసే బంగారము, నిత్యసూరులు తమ తలపై ధరించే పూవు .....

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువిరుత్తమ్ (85) – మూడులోకాలను కొలిచిన మాణిక్యము! నా ప్రియమైన మరకతము. సాటిలేని స్వచ్ఛమైన పసిడి!.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు. పెరియతిరుమొళి (4.9.8) – (త్రేతాయుగంలో) నీది బంగారురంగు! (ద్వాపర యుగంలో) నీలం!.

శ్రీ భట్టులు శ్రుతులు, స్మృతులనుండి ఆధారాలు చెప్పారు –

యదా పశ్యః పశ్యతే రుక్మవర్ణమ్ కర్తారమ్ ఈశమ్ పురుషమ్ బ్రహ్మయోనిమ్ – ముండకోపనిషత్తు 3.3

ద్రష్టయగు ఏ జీవుడు తనయందున్న బంగారువర్ణముగల నిజరూపమును దర్శించుచున్నాడో అప్పుడాతడు పుణ్యపాపవర్జితుడై అద్వైతసిద్ధిని పొందుచున్నాడు.

ప్రశసితారమ్ సర్వేషామ్ అణీయాంసమ్ అణోరపి

రుక్మాభమ్ స్వపన ధీగమ్యమ్ విద్యాత్తమ్ పురుషమ్ పరమ్ – మనుస్మృతి 12.122

అందరినీ శాసించే పరమపురుషుడు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మరూపుడై బంగారురంగులో ప్రకాశించుచున్నాడు. ధ్యానమగ్నులైన విజ్ఞులు మాత్రమే ఆ పరమపురుషుని ధ్యానించగలరు.

ఆదిత్యవర్ణమ్ – పురుషసూక్తము 20

య ఏషోన్తరాదియే హిరణ్మయః పురుషోదృశ్యతే హిరణ్యస్మశ్రుః హిరణ్యకేశ ఆ ప్రణకాత్ సర్వ ఏవ సువర్ణః – ఛాందోగ్య. 1.6.6

సూర్యమండలము మధ్య దర్శనమిచ్చే సువర్ణపురుషుడు బంగారురంగు గడ్డము, బంగారు కేశములు, మొత్తం గోళ్లవరకూ కూడా బంగారురంగు కలిగియున్నాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఈ ప్రకాశవంతమైన పరమపురుషుని దర్శించిన ముని అన్ని విధములైన మాలిన్యములనుండి విముక్తుడై సమభావత్వమును పొందును.

శ్రీసూక్తంలో అమ్మవారినికూడా **'హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం'** అని ప్రస్తుతించారు. సుందరకాండము (36.28)లో సీతమ్మవారు శ్రీరాముని ముఖాన్ని ఇలా వర్ణించారు – **కచ్చిన్న తద్-హేమ సమాన వర్ణమ్ తస్యాననమ్ పద్మసమానగంధి...** బంగారువన్నెతో పద్మపరిమళములతో ఆహ్లాదకరమైన ఆ శ్రీరాముని ఆననము...

744. హేమాంగః

- బంగారురంగు గల అవయవములతో శోభిల్లువాడు.

ఓం హేమాంగాయ నమః

వర్ణాశ్రయం తు యస్యాంగం దివ్యసత్త్వమయం యతః తతో హేమాంగ ఇత్యుక్తః సప్తార్ణో హేమవర్ణతః బంగారు వర్ణానికి ఆధారమై, దివ్యమైన శుద్ధసత్త్వమయమై ప్రకాశించే శరీరము కలవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. బంగారురంగు నిస్తుంది. ఓం హేమాంగాయ నమః.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ చెప్పిన నిర్వచనము – **హిన్వన్తి వర్ధయన్తి శోభామితి హేమాని తదృశాని అంగాని యస్య ఇతి హేమాంగః** బంగారు రంగుతో ఉండి తన అందాన్ని, తిరుమేణి శోభను వర్ధిల్లజేసే శరీరావయవములు కలవాడు హేమాంగుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం ఈ నామము భగవంతునియొక్క శాశ్వత, దివ్య, శుద్ధ సత్త్వదేహమును సూచిస్తుంది. **నిత్యమ్, దివ్యమ్, సత్త్వమయమ్ అంగమ్ అస్య ఇతి హేమాంగః.**

ఇంతకు ముందటి నామము **'సువర్ణవర్ణః'** మరియు ఈ నామము **'హేమాంగః'** అనుబంధ నామములు అనుకొనవచ్చును. కనుక ప్రమాణములు కూడా రెండింటికీ వర్తిస్తాయి. ఇంతకుముందు చెప్పినవే కాక మరొక ప్రమాణం సంధ్యావందనమంత్రంలో ఉంది – **ధ్యేయస్సదా సవితృమండల మధ్యవర్తీ నారాయణ ... హిరణ్మయవపుః ధృతశంఖచక్రః.**

య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయవపుః – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు – సూర్యమండలం మధ్యవర్తియై భాసించుచున్న సువర్ణమయ దివ్యపురుషుడే పరమాత్మ.

745. వరాంగః

- దేవకీ వసుదేవుల కోరికను తీర్చడానికి తన దివ్యమంగళ విగ్రహముగా సాక్షాత్కరించినవాడు.
- శ్రేష్ఠమైన, సుందరమైన ఉత్తమ సాముద్రికములైన అంగములు కలవాడు.
- తనను ధ్యానించేవారికి ఆనందం కలిగించే రమణీయమైన రూపం కలిగినవాడు.

ఓం వరాంగాయ నమః

వర = ఉత్తమమైన, శ్రేష్ఠమైన, అతి సుందరమైన

వర = వరము (ఇచ్చుట)

వర = కోరిక (కోరుట), ప్రార్థన

ఈ అర్థాలనుబట్టి వ్యాఖ్యలలోని వైవిధ్యాన్ని చూడవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'వర' అనగా 'ప్రార్థన' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **తదేతత్ ఔపనిషదమ్ దేవక్యా ప్రియమానమ్ అతినిహ్నుత దివ్యచిహ్నమ్ ఆవిష్కృతమ్ ఇతి వరాంగః.** దేవకీదేవి ప్రార్థనలను కరుణించి, సామాన్యచక్షువులకు కనిపించని దివ్యచిహ్నాలతో సాక్షాత్కరించినవాడు వరాంగుడు.

దేవతా ప్రీతయే గుప్త దివ్య లాంఛన మంగళమ్

ఆవిష్కృతమ్ స్వతో యేన వరాంగ స్స తు కథ్యతే

దేవతలయందలి ప్రీతిచేత వారి కోరికలు తీర్చడంకోసం, తన దివ్యలక్షణాలతో కూడిన దివ్యమంగళ విగ్రహముగా దేవకీవసుదేవులకు సాక్షాత్కరించినవాడు వరాంగుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (5.3.8)నుండి ఉదాహరించారు –

ఫుల్లేందీవర పత్రాభం చతుర్బాహుమ్ ఉదీక్ష్య తమ్

శ్రీవత్స వక్షసమ్ జాతమ్ తుష్టావ ఆనక దుందుభిః

వికసించిన నల్లకలువవంటి వర్ణము కలవాడై, చతుర్బాహువులతోను, శ్రీవత్సముతోను అవతరించిన ఆ బిడ్డను చూచి దేవకీవసుదేవులు పరిపరివిధాల స్తోత్రం చేశారు (ఆనక దుందుభి = వసుదేవుడు?). నీలమేఘచ్ఛాయతో, చతుర్భుజాలతో, గదా శంఖ చక్ర పద్మాలు గల హస్తాలతో, కౌస్తుభమణితో, కమనీయమైన సూత్రంతో శ్రీవత్సలాంఛనంతో శ్రీహరి జన్మించాడు.

(పోతన భాగవతము)

బాలు బూర్ణేందు రుచిజాలు భక్తలోక
పాలు సుగుణాలవాలు గృపావిశాలు
జూచి తిలకించి పులకించి చోద్యమంది
యుబ్బి చెలరేగి వసుదేవుడుత్సహించె

అపుడు దేవకీదేవి స్వామిని ఇలా స్తుతించింది –

ఒంటి నిల్చి పురాణయోగులు యోగమార్గ నిరూఢులై
కంటిమందురు గాని నిక్కము గానరీ భవదాకృతిన్
గంటి భద్రముగంటి మాంసపు గన్నులు గనబోలదీ
తొంటిరూపు దొలంగబెట్టుము తోయజేక్షణ మ్రొక్కెదన్

వసుదేవుని స్తుతి –

సర్వము నీలోనిదిగా
సర్వాత్ముడవాది వస్తు సంపన్నుడవై
సర్వమయుడవగు నీకును
సర్వేశ్వర! లేవు లోను సంధులు వెలియున్

శ్రీ కృష్ణ జననం. నారాయణ తిరుమలలో పటం. వికీ పీడియా నుండి . రాజశేఖర్ చిత్రం.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'వర' అనగా 'అందమైన, శ్రేష్ఠమైన' అనే అర్థాన్నిబట్టి వ్యాఖ్యానించారు. **వరాణి శోభనాని అంగాని అస్య ఇతి వరాంగః.** సుందరమైన అంగములు కలవాడు వరాంగుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – (వర = ఆనందము కలిగించే) తనను ధ్యానించేవారికి ఆనందము కలిగించే రూపు కలవాడు వరాంగుడు.

భగవానుని సౌందర్యాన్ని వర్ణించే మూడు నామములు ఇక్కడ వరుసగా వచ్చాయి – **సువర్ణవర్ణః, హేమాంగః, వరాంగః.** ఈ మూడు నామాలలోని సున్నితమైన భేదాలను శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా వివరించారు.

సువర్ణవర్ణః – సహజంగా నిర్మల దీప్తిమంతమైన రూపం కలిగినవాడు.

హేమాంగః – అందరినీ ఆకర్షించే సుందరమైన అవయవములు కలవాడు.

వరాంగః – శ్రేష్ఠమైన సాముద్రిక లక్షణాలు అన్ని ఒకేరూపంలో కలిగినవాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – సామాన్యమైన సౌందర్యమువలన కామం కలుగుతుంది. భగవానుని దివ్యసౌందర్యంవలన భక్తి కలుగుతుంది. శ్రీమహావిష్ణువు దివ్యసౌందర్యాన్ని వర్ణించే ఈ మూడు దివ్యనామములు స్మరించి భక్తితో ఆయనను ధ్యానింపనగును.

746. చందనాంగదీ

- ఆహ్లాదకరమైన, సుందరమైన కేయూరమును ధరించినవాడు.
- ఆహ్లాదకరమైన చందనమును పూసికొనియున్నవాడు.
- మనందరికీ సంతోషమును కలిగించే మార్గాలు ప్రసాదించేవాడు.
- తనకు సంతోషం కలిగంచే 'అంగదుడు' అనే భక్తుని కలిగినవాడు.

ఓం చందనాంగదినే నమః

చంద్ – ఆహ్లాదే, దీప్తౌచ – సంతోషం కలిగించు, ప్రకాశించు

చందన – చందత్యే అనేన, చందయతి వా యత్ తత్ చందనమితి – ఆనందం కలిగించేది

అంగద – అంగం దయతే, దాయతి, ద్యాతి వా – అంగమును రక్షించేది, శుద్ధి పరచేది, విభజించేది

పైచేయి (భుజము, మోచేయి మధ్యభాగము)ను రక్షించుకోవడానికి వాడే ఆభరణవిశేషమును 'అంగదము' లేదా 'కేయూరము' అంటారు.

చందన - అంగది – ఆనందం కలిగించే అంగదమును ధరించినవాడు.

భూషణాన్యంగదాదీని సదాహ్లాదకరాణి చ సంతి యస్య చ నిత్యస్తు స స్మృత శ్చందనాంగదీ ఆనందప్రదమైన అంగదాధి ఆభరణములు ధరించినవాడు చందనాంగది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము భగవంతుని శరీరమే అనంతసౌందర్యము కలిగిన ఆభరణము. భగవంతుని శరీరమును అలంకరించిన కారణముగా అంగదము (కేయూరము)వంటి ఆభరణాలు ఆహ్లాదకరమైన గుణాన్ని సంతరించుకుంటాయి. ఇక్కడ అంగదము (కేయూరము) ఒక ఉదాహరణ మాత్రమే. శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.5.6 – భగవంతుని శరీరంపైనున్న ఆభరణాలను లెక్కించలేము. ఇంకా శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురము 8.8.1లో భగవానుని ఆభరణాల అనంతసౌందర్యమును ఎంతో చక్కగా వర్ణించారు.

శ్రీ వైకుంఠగద్యములో శ్రీ భగవద్రామానుజులు భగవంతుని తిరుమేణిని ఇలా వర్ణించారు – **అతి మనోహర కిరీట చూడావతంసక మకరకుండల గ్రైవేయక హార కేయూర కటక శ్రీవత్స కౌస్తుభ ముక్తాదామ ఉదరబంధన పీతాంబర కాంచీగుణ నూపురాదిభిః అత్యంత సుఖస్పర్శైః దివ్యగంధైః భూషితమ్.**

శ్రీ అనంతరామకృష్ణ శాస్త్రి – చందనము = గోపీచందనము, గంధము. భగవంతుడు తన శరీరముపై ఆహ్లాదకరమైన చందనమును ధరించియున్నాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – చందన - సంతోషము కలిగించే; అంగద - (అంగ్) వెళ్ళుట; **ఆహ్లాదకరీమ్ గతిమ్ యో దదాతి.** సంతోషంగా ఉండే అవకాశాలను కలిగించేవాడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – చందన = సంతోషము కలిగించే, భక్తి కలిగిన; అంగదుడు = వాలికొడుకు; సంతోషము కలిగించే అంగదుడు తన భక్తునిగా కలిగినవాడు చందనాంగది.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుని ధ్యానించడంవల్ల మానసికశాంతి లభిస్తుంది.

747. వీరహా

- బలవంతులైన రాక్షసులను సంహరించినవాడు.
- వ్యర్థవాదాలు చేసి భక్తుల ధ్యానాన్ని కలతపరచేవారిని నశింపజేయువాడు.
- యమపాశములను నాశనము చేయువాడు.
- జీవులను మోక్షంవైపు నడిపించువాడు.
- రాక్షస సంహారంలో గరుడుడు, వాయువు తనకు తోడుగా కలిగినవాడు.
- పునర్జన్మను హరింపజేయువాడు.

ఓం వీరఘ్నే నమః

ఈ నామము 168, 747, 927వ నామములుగా మూడుమార్లు వస్తుంది.
18వ శ్లోకము. 168వ నామము. వీరహా – **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**
79వ శ్లోకము. 747వ నామము. వీరహా – **వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః**
99వ శ్లోకము. 927వ నామము. వీరహా – **వీరహా రక్షణస్సంతో జీవనః పర్యవస్థితః**

వీరయతి ఇతి వా వీరః. శత్రువులపై యుద్ధంలో బలాన్ని, పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించేవాడు వీరుడు. అమరకోశం ప్రకారం – **విరుద్ధాని రాతి హన్తి ఇతి వీరః.** శత్రువులను నాశనం చేసేవాడు వీరుడు. అయితే వీరులంతా ధర్మపరులు కారు. అధర్మాన్ని ఆచరించే వీరులను సంహరించే వీరఘ్నుడు భగవంతుడు. బలంకలిగి, అమాయకులను బాధించేవాడు అపరాధి. అటువంటి అపరాధి భగవంతునిచేత హతం అవుతాడు. వ్యాకరణపరంగా 'వీరహా'. 'కామహా' వంటి పదాలలో 'హా' భూతకాలాన్ని సూచిస్తుంది. నాశనం చేసినవాడు అని (పాణిని సూత్రం 3.2.87).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సమూలం పూతనాదీన్వై యో జఘాన వీరహా.** పూతన, శకటాసురుడు వంటి రాక్షసులను సంహరించినవాడు. బాలకృష్ణుడు. వీరఘ్నుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 5.3.8 – పూతన, శకటాసురుడు, జంటవృక్షాలు, బకాసురుడు, కువలయాపీడము వంటివానిని సంహరించి, ఆపై బాలకృష్ణుడు తన ఎర్రని పెదాలమధ్య తెల్లని పలువరుస చూపుతూ చిద్విలాసంగా నవ్వాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన నిర్వచనము – **విరుద్ధ గతీన్ హన్తి ఇతి వీరహా.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విశేషేణ ఈరయన్తి క్షిపన్తి ధర్మమార్గమ్ ఇతి వీరాః కంస రావణ ప్రభృతయః; తాన్ వీరాన్ హన్తి ఇతి వీరహా.** ధర్మమార్గాన్ని విడచి చరించే కంస రావణాదులను సంహరించేవాడు 'వీరహా'.

బాలకృష్ణుని లీలలు - శకటాసుర వధ, పూతన వధ, తృణావర్త వధ, ధేనుకాసుర వధ – వికీపీడియా పురాతన చిత్రాల సంకలనం.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – **స్వవేదన విహంత్యాన్ హైతుక - వీరాన్ హతవాన్ ఇతి వీరహా**. భాషలో ప్రావీణ్యం కలిగి ఉండి, తమ పాండిత్యాన్ని వ్యర్థవాదాలకు వినియోగిస్తూ, భక్తుల ధ్యానక్రియను భంగపరచేటటువంటి శుష్కపండితులను నాశనం చేసేవాడు 'వీరహా'.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య (927వ నామమునకు) – గజేంద్రునకు యమపాశములను తొలగించినవాడు 'వీరహా'. **మోక్షయామాస నాగేంద్రమ్ పాశేభ్యః శరణాగతమ్** (విష్ణుధర్మము 69).

నిరుక్తి – **వీరమ్ తద్బాధకమ్ మృత్యుమ్ హతవాన్ వీరహా మతః.**

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఒక వ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు అసురవీరులను సంహరించేవాడు గనుక 'వీరహా'. ఇది ఇంతకుముందు వ్రాసిన శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు సరిపోతుంది.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – **వివిధాః సంసారిణామ్ గతీః ముక్తిప్రదానేన హన్తి ఇతి వీరహా** (హన్-వెళ్ళుట). సంసారులు అధర్మమార్గము పట్టకుండా వారిని మోక్షగాములు చేసేవాడు 'వీరహా'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఈర్-గతౌ-వెళ్ళుట; హమ్-గతౌ-వెళ్ళుట. **వివిధమ్ ఈరతి ఇతి వీరః**. వివిధరకాలుగా చలించే జీవులు 'ఈర'. **తాన్ శ్చ హన్తి గమయతి వీరహా**. వాటికి చలించే సదుపాయం కల్గించినవాడు 'వీరహా'. **సర్వేషామ్ బహుధా ఈరాణామ్ జంతూనామ్ గమయితా విష్ణుః**. అన్ని జంతువులకు చలనం ఇచ్చేవాడు విష్ణువు.

శ్రీ చిన్మయానంద – వీ-వివిధమార్గములు; జనన మరణ మార్గమును అంతం చేసేవాడు 'వీరహా'.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఈ నామమును ధ్యానించుటవలన కామక్రోధాది బలమైన అంతఃశత్రువులు నశించును.

748. విషమః

- భక్తులపట్ల ఒకవిధమైన, శత్రువులపట్ల మరొకవిధమై భావము (భేద భావము, వైషమ్యము) కలవాడు.
- -తనతో సములైనవారు వేరెవరూ లేరు. విలక్షణుడు.
- -క్షీరసాగరమథన సమయంలో రుద్రుడు సేవించిన విషంవలన రుద్రునికి హాని కలుగకుండా చేసినవాడు.

ఓం విషమాయ నమః

వి-సమః, విషమః – **విగతో సమో యస్య ఇతి విషమః**.సమమైనవాడు లేనివాడు విషముడు.

పాణిని అష్టాధ్యాయి సూత్రము 8.3.88 ప్రకారం 'సు, వి, నిర్, దుర్' ప్రత్యయాలు చేరినపుడు 'స్వప్, సూతి, సమ' పదాలలోని 'స'కారం 'ష'కారం అవుతుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – మంచివారిపట్ల, చెడువారిపట్ల తన ప్రవర్తనలో వైషమ్యము (భేదభావము) కనబరచేవాడు విషముడు. **భీతి క్షేమ కరత్వాది కుటిలా కుటిలాత్మసు విషమస్సతు ఖ్యాతా.** దుష్టులకు భయము, శిష్టులకు ప్రేమ కలిగించేవాడు. దుష్టశిక్షణ, శిష్టరక్షణ చేస్తూ ఈ విధంగా భేదభావం కలిగి ఉండేవాడు. సమమైన భావము లేనివాడు 'వి-సమ' లేదా 'విషమః'. భక్తులపట్ల కారుణ్యవరదుడు. దుర్మార్గులపట్ల భీతావహుడు. భక్తపక్షపాతి.

భగవానుని విషమగుణాన్ని (విడమన్గళ్) శ్రీ నమ్మాళ్వారు తమ తిరువైమోళి పాశురములు 2.6.1 మరియు 78.3లలో వర్ణించారని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించారు . భీష్మునితో అర్జునుడు యుద్ధం చేసేటపుడు అర్జునుని సారధిగా భగవానుడు తమ రధాన్ని కొంచెం కొంచెం పైకి లేపేవాడు లేదా క్రిందికి అణచేవాడట. ఈ విధంగా భీష్ముని బాణాలు గురి తప్పడానికీ, అర్జునుని బాణాలు గురి తప్పకుండా ఉండడానికి సాధ్యం చేశాడట. అలాగే అర్జునుడు జయద్రధునితో యుద్ధం చేసేటపుడు భగవానుడు తన చక్రాన్ని ప్రయోగించి, సూర్యాస్తమయం అని భ్రమ కలిగించి, జయద్రధుడు బయటకువచ్చి అర్జునుని బాణాలకు బలి అయ్యేలా చేశాడట.

ఇదే భావాన్ని, అనగా భగవానుడు భక్షపక్షపాతి గనుక విషముడు అని, శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ వివరించారు. **భక్త పక్షపాతిత్వాత్ విషమః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సమో న అస్య విద్యతే సర్వ-విలక్షణాత్ ఇతి విషమః**. భగవంతునికి సమమైనవారెవరూ లేరు. అన్నివిధాలా ఆయన విలక్షణుడు. అధికుడు. శ్రీ శంకరులు గీత (11.43)నుండి ఉదాహరించారు.

పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చగురుర్ గరీయాన్

న త్వత్ సమోఽస్తి అభ్యధికః కుతోఽన్యో లోకత్రయేఽపి అప్రతిమప్రభావ – గీత 11.43

ఓ సర్వేశ్వరా! ఈ చరాచర జగత్తుకూ నీవే తండ్రివి. నీవు పూజ్యుడవు. నీవే గురుడవు. సర్వశ్రేష్ఠుడవు. ముల్లోకాలలోనూ నీతో సమానులెవరూ లేరు. ఇంకా నీకన్న అధికులు ఎలా ఉంటారు?

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని సృష్టిలో ఈ విషమగుణము స్పష్టంగా కానవస్తుంది. ప్రతిజీవిలోనూ వైవిధ్యమున్నది. ప్రవర్తనలో విలక్షణత ఉన్నది.

శ్రీ వాసిష్ఠ ప్రతినామానికీ విపులమైన వ్యాకరణ విశ్లేషణ ఇవ్వడమే కాకుండా ఒక్కో నామమునకూ ఒక్కో శ్లోకం రచించారు. ఈ 'విషమః' నామమునకు ఆయన చెప్పిన శ్లోకము –

స విష్ణురేకో విషమః పురాణః కరోతి విశ్వం విషమం స్వభావాత్
తమానుకుర్వన్ విషమం ప్రవృత్తా సంపత్ విపచ్చాపి జగత్ ప్రస్పష్టా
పూర్ణపురుషుడైన విష్ణువు ఒక్కడే అందరికంటె విలక్షణుడు. మరియు తన స్వభావం ప్రకారం సృష్టిలో ప్రతిఒక్కదానినీ విలక్షణంగా చేస్తాడు. వివిధజాతుల మధ్యనే కాదు. ఒకేజాతికి చెందిన వివిధ జీవులు కూడా విలక్షణమైనవి.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **విషమ్ రుద్ర పీతమ్ మీనాతి హన్తి స్వ-నామ-స్మరణేన ఇతి విషమః.** (మీ - హింసాయామ్ - తొలగించుట, చంపుట). క్షీరసాగర మథన సమయంలో రుద్రుడు మ్రింగిన విషంయొక్క ప్రభావాన్ని హరించినవాడు విషముడు.

ధర్మచక్రము రచయిత భగవంతుని అసమానత్వము, విలక్షణతగురించి అనేక ఉదాహరణలు ఇచ్చారు –

(1) **హృషీకేశుడు** – ఇంద్రియాలను నిగ్రహించుటలో సాటిలేనివాడు. మరియు మన ఇంద్రియములు ఆయన అధీనంలోనే ఉంటాయి.

(2) **కేశవుడు, మధుసూదనుడు** – అసురులబారినుండి దేవతలను రక్షించుటలో సాటిలేనివాడు.

(3) **గోవిందుడు** – జీవుల స్వభావాన్ని ఎరగడంలో సాటిలేనివాడు.

(4) **జనార్దనుడు** – దుష్టులను శిక్షించడంలో సాటిలేనివాడు.

(5) **విష్ణువు** – అంతటా వ్యాపించినవాడు. ఆయన లేకుండా మరేదీ ఉండదు, పని చేయదు.

(6) **యోగీశుడు, యోగవిదాంనేత** – యోగులలోను, యోగము తెలిసినవారిలోను సాటిలేనివాడు.

(7) **భగవంతుడు** – షడ్గుణ్యపరిపూర్ణుడు గనుక ఆయనకు సాటి వేరెవరూ లేరు.

(8) **అచ్యుతుడు** – తన మాటను వృధా కానీయడు మరియు భక్తులను చేజారనీయనివాడు గనుక ఆయనకు వేరెవరూ సాటి లేరు

ఇవన్నీ శ్రీమన్నారాయణుని విషమత్వానికి ఉదాహరణలు. కనుక ఆయన విషముడు.

769. శూన్యః

- మానవుల మధ్య అవతరించినాగాని ఏ విధమైన దోషములు లేనివాడు.
- నిర్గుణుడు (అద్వైత వ్యాఖ్య).
- అన్ని చోట్లకూ వెళ్ళేవాడు. అంతటా ఉండేవాడు.
- ప్రళయకాలంలో అంతటినీ తుడిచివేసేవాడు.
- ఇంద్రియముల ద్వారా యత్నిస్తే అందనివాడు.

ఓం శూన్యాయ నమః

శూన్యము (సున్నా) అంటే ఏమీ లేకపోవడం (ఖాళీ). దోషములు లేనివాడనీ, గుణములు లేనివాడనీ, ప్రళయంలో అంతా ఖాళీ చేసేవాడని, శత్రువులను తుడిచివేస్తాడనీ – ఇలా ఈ నామానికి వివిధ వ్యాఖ్యలు మనకు లభిస్తున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు మనిషిగా అవతరించినాగానీ ఏ విధమైన దోషములు లేదా అవగుణములు ఆయన అవతారంలో ఉండవు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురం (3.10.6)ను ప్రస్తావించారు. భగవంతుడు సర్వ సద్గుణ పరిపూర్ణుడు, దోషరహితుడు అనేది అంతా అంగీకరించే విషయమే. అయితే కర్మదోషబద్ధులైన మానవులమధ్య మానవునిగా అవతరించినప్పటికీ ఆయన సంపూర్ణ పరత్వము ఆయనతోనే ఉంటుంది. ఏ విధమైన దోషగుణాలూ ఆయన దరిచేరవు. ప్రజలకు అందుబాటులో ఉండడానికే ఆయన అవతరిస్తాడు. తాను విధించే శిక్షలద్వారా శత్రువులను, తన స్వల్పవియోగంద్వారా భక్తులను పీడిస్తూనే ఉంటాడు. అయితే శ్రీ నమ్మాళ్వారుకు ఎలాంటి వియోగక్లేశమూ లేదు. ఎందుకంటే ఆయన మనసుకు నిరంతరాయంగా భగవదనుభవం లభిస్తూనే ఉంది.

శ్రీ స్వామిదేశికన్ శరణాగతి దీపిక 17వ శ్లోకంలో భగవదవతారాలకు సంబంధించి ఆరు రహస్యగుణాలను వర్ణించారు –

(1) **నానావిధైః** – భగవదవతారములు అనేక విధములు. ఉదాహరణకు మత్స్య, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, రామ, రామ, రామ, కృష్ణ, కల్కి అవతారములు .

(2) **అకపటైః** – భగవదవతారములు భగవంతుని నిజమైన దర్శనములు. మాయ లేదా భ్రాంతివల్ల కన్పించేవి కాదు.

(3) **అజహత్ స్వభావైః** – సంపూర్ణ స్వభావము కలిగినవి. అవతార సమయంలో కూడా భగవంతుని పరత్వము సంపూర్ణంగా ఉండును.

(4) **అప్రాకృతైః** – ఇతరజీవుల శరీరములు పాంచభౌతికములు. కాని భగవంతుని అవతార తిరుమేణి శుద్ధసత్వమయము.

(5) **నిజ విహార వసేన సిద్ధైః** – ఇతర జీవుల జననం వాని పూర్వకర్మల మూలంగా జరుగుతుంది. కాని భగవంతుడు కర్మరహితుడు. ఆయన లీల, సంకల్పానుసారంగా అవతరిస్తాడు.

(6) **ఆత్మీయ రక్షక, విపక్ష వినాశనార్థైః** – భగవదవతారములు తన భక్తులను రక్షించడానికి, వారి శత్రువులను శిక్షించడానికి సంభవించును.

ఇలా భగవంతుడు మనుష్యరూపంలో అవతరించినాగాని, మానవులకుండే దోషాల విషయంలో ఆయన శూన్యుడని పైన చెప్పిన అవతార లక్షణాలవల్ల తెలుస్తుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రకృత గుణ విరహితత్వాత్ శూన్యః**. ఈ వివరణ పైన చెప్పిన 4వ అంశానికి సరిపోతుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వ విశేష రహితత్వాత్ శూన్యవత్ శూన్యః.** భగవంతుడు గుణరహితుడు కనుక శూన్యుడు. ఈ వ్యాఖ్య అద్వైత సిద్ధాంతానికి సరిపోతుంది.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు వివరణ – శారీరిక, మానసిక, బుద్ధి, అహంకారములు లేనివాడు, కర్తృత్వ భోక్తృత్వములు లేనివాడు, గుణములు కాని, ఆకారములుగాని లేనివాడు అగుటచే పరబ్రహ్మము 'శూన్యః' అను సుందర నామమున ప్రసిద్ధుడగుచున్నాడు. పరబ్రహ్మము నిర్మలము, నిష్కళంకము, స్వప్రకాశము అయియున్నందున 'శూన్యః' అని చెప్పబడెను. ఇది బౌద్ధులు వచించునట్టి సర్వశూన్యము కాదనియు, మనోబుద్ధుల కతీతమైన తేజోమయ స్వప్రకాశ పరిపూర్ణమయమనియు భావింపదగును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శూన్ - గతౌ - వెళ్ళుట; **శునతి ప్రాప్తో భవతి సర్వత్ర ఇతి శూన్యో విష్ణుః.** అన్ని చోట్లకు వెళ్ళేవాడు, అంతటా ఉండేవాడు శూన్యుడు. 'ఖాళీ' అనే అర్థాన్ని తెలిపే మరొక పదము 'ఖం' అనగా ఆకాశము, ఖాళీ, వార్తాహరుడు. ఖాళీ, కదలిక – ఈ రెండింటికీ అవినాభావ సంబంధము ఉన్నది. ఖాళీ ఉంటేనే కదలిక సాధ్యము. కదలికవల్లనే క్రొత్తఖాళీ ఏర్పడుతుంది.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **ప్రళయకాలే సర్వపదార్థ శూన్యత్వాత్ శూన్యః.** ప్రళయకాలంలో అన్నింటినీ ఖాళీచేసేవాడు (తనలో ఇముడ్చుకునేవాడు), అంతం చేసేవాడు 'శూన్యః'.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనకు ఇంద్రియాలద్వారా గోచరమైనది మాత్రమే నిజమని మనం భావిస్తాము. ఇంద్రియాలకు అందనివాడు కనుక 'శూన్యః'.

750. ఘృతాశీ

- లోకాలలో ఐశ్వర్యాన్ని వెదజల్లేవాడు.
- వ్రేపల్లెలోని గోపికల ఇండ్లలోని నేతిని ఆశించినవాడు.
- అన్ని కోర్కెలను త్యజించినవాడు. ఆశారహితుడు.
- హోమంలో అర్పించిన నేతిని కోరువాడు.

ఓం ఘృతాశిషే నమః

ఘృతమ్ – సేచనమ్, క్షరణమ్, దీపనమ్ వా ఘృతమ్ – చల్లుట, ప్రవహించుట, వెలుగుట.
ఘృతమ్ – నేయి, వెన్న.
ఆశీః – శాసు - ఇచ్ఛాయామ్, కోరుట, ఆశీర్వదించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఘృ - సేచనే - వెదజల్లుట; **ఘృతమ్ - సేచనమ్, స్వ-గుణైః జగత్ ఆప్యాయనమ్.** తన కరుణను లోకాలపై వెదజల్లి దీవించేవాడు ఘృతాశి.

బాలకృష్ణుడు వెన్న దొంగిలించుట. 1750 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indischer_Maler_um_1750_(I)_001.jpg

శ్రీ భట్టుల మరొక వ్యాఖ్య – ఘృతమ్ - నేయి, ఆశీ - కోరినవాడు; **గోప గృహ గవ్యే ఆశాస్తిః అస్య ఘృతాశీ.** గోపికల ఇండ్లలో నేతిని ఆశించినవాడు ఘృతాశి.

గోపానామ్ సద్మ గవ్యే వా జగదాప్యాయనేన వా ఘృతేత్వా శ్యాహి యస్యాస్తి ఘృతాశీః పరికీర్తితః గొల్లభామల ఇండ్లలో దూరి పాలు, వెన్న, నెయ్యి ఆశించినవాడు ఘృతాశి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఘృతాః విగలితాః ఆసీషః ప్రార్థనాః అస్య ఇతి ఘృతాశీ.** ఏ విధమైన కోరికలు లేనివాడు. వెన్న కరిగి నేతిలా మారి కారిపోయినట్లే అన్ని కోరికలు భగవానునినుండి జారిపోయాయి. భగవంతుడు తృష్ణారహితుడు, పూర్ణకాముడు, పరిపూర్ణుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – హోమంలో అర్పించిన నేతిని ఆశించేవాడు ఘృతాశి. దీపంలో ఉంచిన నేతిని ఆశించేవాడు.

751. అచలః

- శత్రువుల యత్నాలకు చలించనివాడు.
- తన స్వరూప సామర్థ్యములనుండి చలనము పొందనివాడు.
- అంతటా ఉన్నందున ఇంక కదలనివాడు.

ఓం అచలాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **దుర్యోధనాదిభిః దురాత్మభిః అభేద్యః అచలః.** దుర్యోధనాదులు ఎంత యత్నించినాగాని చలించనివాడు అచలుడు. (పాండవుల పక్షము వీడనివాడు).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **న స్వరూపాత్ న సామర్థ్యాత్ న చ జ్ఞానాదికాత్ గుణాత్ చలనం న విద్యతే అస్య ఇతి అచలః.** పరమేశ్వరుడు స్థిరమైనవాడు. ఆయన శక్తి, స్వరూపము, జ్ఞానమువంటివి ఎన్నడూ తరగవు. కనుక ఆయన అచలుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో భగవంతుని సౌశీల్య సౌలభ్యత్వాలు, శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలో భగవంతుని పరత్వ అనంతత్వాలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపిస్తాయనడానికి పై వ్యాఖ్యలు మరొక ఉదాహరణ.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు అంతటా ఉన్నాడు. ఆయన లేని చోటు లేదు. కనుక ఆయన ఒక చోటునుండి మరొక చోటుకు వెళ్ళడం అనేది జరగదు. ఇలా ఆయన అచలుడు. **స్థాణు రచలోऽయమ్** (గీత 2.24).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అచలుడైన భగవానుడు ఈ అచలత్వ గుణమును సృష్టిలో చాలా చోట్ల అమర్చాడు. ఉదాహరణకు ఒక జాతి విత్తనంలోనుండి అదే జాతి మొక్క వస్తుంది. నిప్పు పైకి ఎగుస్తుంది. ఇలా చాలా గుణాలు అచలాలు అని మనం గమనింపవచ్చును.

ధర్మచక్రము రచయిత – చిన్న గాలికి మొక్క కదులుతుంది కాని పెద్ద చెట్టు కదలదు. పెద్ద గాలికి చెట్టు కదులుతుంది కాని పర్వతం కదలదు. ఇలా శక్తినిబట్టి అచలత్వం వర్తిస్తుంది. అర్జునుడంతటివాడే కురుక్షేత్రంలో వ్యాకుల చిత్తుడయ్యాడు. కాని అనంత శక్తి సంపన్నుడైన భగవానుడు సదా అచలుడు.

ఇంద్రియాల అధీనంలో ఉన్న వ్యక్తులు తరచు చలిస్తూ ఉంటారు. భగవంతుని ధ్యానించి మనస్సును, ఇంద్రియాలను నిగ్రహిస్తే శాంతి, స్థిరత్వము లభిస్తాయి.

752. చలః

- చలించినవాడు. తన ప్రతినను భంగపరచుకొన్నవాడు.
- వాయురూపంలో చలించువాడు.
- గజేంద్రుని కాపాడడానికి పరుగులు తీసినవాడు.
- అనేక లీలలు కలిగినవాడు.

ఓం చలాయ నమః

ఇంతకుముందు నామము **'అచలః'** అనగా చలించనివాడు భగవంతుడు. అంతే కాకుండా చలించేవాడు కూడా భగవంతుడేనని ప్రస్తుతనామము **'చలః'** తెలుపుతుంది. శత్రువులపట్ల అచలత్వము, భక్తులపట్ల చలత్వము ప్రదర్శిస్తాడు భగవంతుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సత్యాద్యః పాండవార్థేహి చలతీతి చల స్మృతః.** మహాభారత యుద్ధంలో తాను ఆయుధం ధరించనని కృష్ణుడు చెప్పియున్నాడు. కాని మూడవనాటి యుద్ధంలో భీష్ముని రణధాటికి పాండవులు తాళలేకున్నారు. అప్పుడు కృష్ణుడు రోషంతో, పగ్గములను వదలి, సూర్యప్రభాభాసమానమైన చక్రమును త్రిప్పుచు ముందుకు దుమికెను. ఇందుకు రెండు కారణాలు చెబుతారు (1) పాండవులను రక్షించడానికి (2) కృష్ణునితో రేపు ఆయుధం పట్టిస్తానని అంతకుముందురోజు భీష్ముడు ప్రతిన పూనియుండడం. అంటే భక్తుని (భీష్ముని) మాట చెల్లించడంకోసం భగవానుడు తనమాటను స్వయంగా జవదాటాడన్నమాట. ఇలా ఆయన చలుడు.

భీష్మునిపై కృష్ణుడు విజృంభించిన విధానాన్ని శ్రీ పోతన ఇలా వర్ణించాడు (భాగవతము 1.222) –

కుప్పించి యెగసిన కుండలంబుల కాంతి
గగన భాగంబెల్ల గప్పి కొనగ
ఉఱికిన నోర్వక ఉదరంబులోనున్న
జగముల వ్రేగున జగతి కదల
చక్రంబు చేపట్టి చనుదెంచు రయమున
పైనున్న పచ్చని పుటము జార
నమ్మితి నా లావు నగుబాటు సేయక
మన్నింపుమని క్రీడి మఱల దిగువ

కరికి లంఘించు సింగంబు కరణి మెఱసి,
"నేడు భీష్ముని జంపుదు నిన్ను గాతు
విడువు మర్జున"యంచు మద్విశిఖ వృష్టి
తెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు

భీష్మునిపై లంఘిస్తున్న శ్రీకృష్ణుడు. నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో పటం. వికీపీడియా నుండి . రాజశేఖర్ చిత్రం.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వాయురూపేణ చలతి ఇతి చలః.** వాయురూపంలో చలించేవాడు చలుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణ శాస్త్రి – గజేంద్రుని కాచడానికి ఒక్క ఉదుటున పరుగులు తీసినవాడు చలుడు.

ఈ ఘట్టాన్ని శ్రీ పోతన ఇలా వర్ణించాడు (ఆంధ్రమహాభాగవతము. 8వ స్కంధము) –

సిరికిం జెప్పడు శంఖ చక్రయుగముం జేదోయి సంధింప డే
పరివారంబు జీర డభ్రగపతిం బన్నింప డాకర్ణ కాం
తర ధమ్మిల్లము జక్కనొత్తడు వివాదప్రోత్థిత శ్రీ కుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – చల్ - విలాసనే - క్రీడించుట, ఆనందించుట. **చలతి విలసతి ఇతి చలః విలాసలీలా సంపన్నః.** లీలామానుషమూర్తి యైనందున భగవంతుడు చలుడు.

అమానీ మానదో మాన్యో లోకస్వామీ త్రిలోకధృత్ |
సుమేధా మేధజో ధన్యః సత్యమేధా ధరాధరః || (80)

753. అమానీ

- అహంకారము, గర్వము లేనివాడు.
- శరీరమును ఆత్మ అని భ్రమింపకుండువాడు.
- ఎలాగైనా కొలువజాలనివాడు. కొలతలకు అతీతుడు.

ఓం అమానినే నమః

మాన్ – పూజాయామ్ – గౌరవించుట, పూజించుట

మానము – గర్వము, అహంకారము (గర్వో అభిమానో అహంకారః – అమరకోశము 1.7.22)

న మానో గర్వో యస్య ఇతి అమానః. గర్వము, అహంకారము లేనివాడు అమాని.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భక్తుల విషయంలో ఏమాత్రమూ అహంకారము లేనివాడు అమాని. భగవంతుడు బ్రహ్మాదులచేత కూడా పూజలందుకుంటాడు. కాని పాండవులకు రాయబారిగా వెళ్ళి దుర్యోధనాదులచే మాటలు పడినవాడు. అర్జునునికి సారధియై పగ్గములు పట్టినవాడు. లోకరక్షణార్థమై పందిగాను, చేపగాను, సింహం ముఖంతోను అవతరించినవాడు. అమాని.

అండాళ్. నాచియార్ తిరుమోళి 11.8 – మురికితోనిండి, నీరుకారే వరాహావతారం ధరించి నీటి అడుగున బాధపడుతున్న భూదేవిని రక్షించినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అనాత్మ వస్తుషు ఆత్మాభిమానో న అస్తి ఇతి అమానీ.** ఆత్మ కానివానిని ఆత్మగా భ్రమింపనివాడు అమాని.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – (1) **ఆత్మ సమ్మాన భావరహితః.** అహంకారం లేనివాడు (2) మా-మానే-కొలుచుట. బలము, శక్తి అన్ని మంగళగుణాలలోను భగవంతుని కొలవడం సాధ్యం కాదు. ఎందుకంటే ఆయన అప్రమేయుడు. ఇంతింతని చెప్పరానివాడు.

754. మానదః

- తన భక్తులకు గౌరవమిచ్చేవాడు.
- భక్తులకు సన్మానము లభించేలాగును, అధర్మపరులకు సన్మానము లభింపకుండాను చేసేవాడు.
- తన మాయవలన నిజమైన ముముక్షువులకు ఆత్మజ్ఞానం కలిగేలాగును, కపటులకు ఆత్మేతర పదార్థములయందు ఆత్మభావం కలిగేలాగును చేసేవాడు.
- తన భక్తులకు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం కలిగించేవాడు.

- జగత్తులో అన్నింటికీ ప్రమాణములు ఏర్పరచినవాడు.

ఓం మానదాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అర్జున, ఉగ్రసేన, యుధిష్ఠిరాదిభ్యో రథిత్వ, అధిరాజ్య, బహుమానమ్ దత్తవాన్ మానదః.** భగవానుడు సారధిగా ఉంటే అర్జునుడు రధికుడయ్యాడు. భగవానుడు పౌరునిగా ఉంటే ఉగ్రసేనుడు రాజయ్యాడు. భగవంతుని దయవలన యుధిష్ఠిరుడు కూడా రాజ్యాన్నిపొంది సన్మానాలందుకొన్నాడు. ఇలా భగవంతుడు తన భక్తులకు గౌరవ మర్యాదలు కలిగించాడు గనుక మానదుడు (మాన=గౌరవము).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు నాలుగు రకాల అర్థాలు చెప్పారు.

(1) మానము - ఆత్మాభిమానము, ఆత్మభావము; **స్వమాయయా సర్వేషామ్ అనాత్మసు మానమ్ ఆత్మాభిమానమ్ దదాతి ఇతి మానదః.** తన మాయవలన భగవంతుడు అందరిలోను ఆత్మ కానివానిపట్ల ఆత్మ అనే అభిమానము కలిగిస్తాడు గనుక మానదుడు.

(2) మానము - సత్కారము, ద - ఇచ్చుట; **భక్తానామ్ మానమ్ సత్కారమ్ దదాతి ఇతి వా.** భక్తులకు గౌరవ సత్కారములు కలిగించువాడు మానదుడు.

(3) మానము - సత్కారము, ద - నాశనము చేయుట (ద్యాతి); **అధర్మిష్ఠానామ్ మానమ్ సత్కారమ్ ద్యాతి ఇతి వా.** అధర్మపరులకు గౌరవము దక్కకుండా చేసేవాడు మానదుడు.

(4) మానము - (ఆత్మేతరముల పట్ల) ఆత్మ భావము, ద - ద్యాతి - నాశనము చేయుట; **తత్త్వవిదామ్ అనాత్మసు మానమ్ ఆత్మాభిమానమ్ ద్యాతి ఖండయతి ఇతి వా మానదః.** తత్త్వవిదులైనవారికి అనాత్మలపట్ల ఆత్మభావమును నాశనము చేసి ఆత్మజ్ఞానము కలిగించువాడు మానదుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – (అమరకోశము ప్రకారము) మానము - చిత్త సమున్నతి, బుద్ధి వృద్ధి చెందుట. **మానమ్ చిత్త సమన్నతమ్ దదాతి ఇతి మానదః.** తన భక్తుల బుద్ధిని పెంపొందించువాడు మానదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – మానము - పరిమాణము, దద్ - దానే - ఇచ్చుట, దౌ - అవఖండనే - ముక్కలు చేయుట. **మాన దదాతి ఆకర్షణేన, మాన ద్యాతి ఖండయతి వికర్షణేన.** ఆకర్షణ, వికర్షణల ద్వారా జగత్తులో ప్రతిదానికీ ఒక పరిమాణము ఏర్పరచేవాడు మానదుడు. ఇలా అన్నింటికీ రూపము, గుణము ఇత్యాదులు ఏర్పడినాయి. సంబంధాలు నెలకొన్నాయి. ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ అనేక ఉదాహరణలు చెప్పారు. భగవంతుడు ఏర్పరచిన ప్రమాణమువల్లనే గ్రహ నక్షత్రాదులు, వివిధ వస్తువులు తమ తమ ఆకారములను, పరిమాణములను, గుణములను కలిగి ఉన్నాయి. ప్రతివస్తువునకూ నిర్దిష్టమైన ఆకారం ఉంది. ఈ విధంగా పక్షుల రూపంనుండి ఎగిరే విమానాలకూ, చేపల రూపంనుండి నీటిలో పయనించే పడవలకూ రూపకల్పనచేసే అవకాశం మనకు లభించింది. అలాగే నీరు నిప్పును ఆర్పడంవంటి అనేక గుణాలు భగవంతుడు ఏర్పరచిన మానములు (ప్రమాణముల)వలన సంభవిస్తున్నది.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు భక్తులకు గౌరవము కలిగిస్తాడు. మనం కూడా ఈ నామము ద్వారా భగవంతుని గౌరవించడం, భగవద్భక్తులను గౌరవించడం నేర్చుకోవాలి. జీవితాన్ని వ్యర్థం చేయకుండా, నీచ విషయాలజోలికి పోకుండా, ఆత్మ విషయంపై లగ్నం చేయాలి.

755. మాన్యః

- గౌరవింపదగినవాడు, పూజనీయుడు.

ఓం మాన్యాయ నమః

మాన్-పూజాయామ్-గౌరవించుట, పూజించుట; **మానయితుమ్ యోగ్యో మాన్యః పూజనీయః ఇతి మాన్యః.** పూజించుటకు, గౌరవించుటకు అర్హుడైనవాడు మాన్యుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తదీయత్వేన సన్మానితవ్యో మాన్యః.** భక్తులకు, భగవంతునికి ఉన్న బంధం ఎలాంటిదంటే ఆ భక్తులు తనవారిగా ఉండడం తనకు గౌరవంగా భగవంతుడు భావిస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతంలోని – **న సారథేః సాత్వత కౌరవాణాం కృద్ధస్య ముచ్యతే రణేऽద్య కశ్చిత్** – అనే శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. రథికుడైన అర్జునుడు కృద్ధుడై ఉన్నందున కౌరవులలోగాని, సాత్త్వతులలోగాని ఎవరూ మరణంనుండి తప్పించుకోలేరని కృష్ణుడన్నాడట.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. పెరియ తిరువంతాడి 53 – భక్తులకోసం ఏమి చేయాలన్నదే నిరంతరం నీ ఆలోచన.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వైః మాననీయః పూజనీయః సర్వేశ్వరత్వాత్ ఇతి మాన్యః.** భగవంతుడు సర్వేశ్వరుడైనందున అందరిచేత పూజింపదగినవాడు, గౌరవింపదగినవాడు గనుక మాన్యుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని కారణంగా సకలం ఉంది, నడుస్తుంది. కనుక భగవంతుని పూజించాలి. ఈశావాస్యోపనిషత్తు 1 – **ఈశావాస్యమిదమ్ సర్వం యత్కించ జగత్యామ్ జగత్.** ఆ ఈశ్వరుడే సకల జగత్తునకు సృష్టికర్త, రక్షకుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద శ్రీ శంకరాచార్యుల వివేకచూడామణినుండి ఉదాహరించారు – **ధన్యః స మాన్యో భువి.** ఇక్కడ పరమాత్మను తెలిసికొన్నవారే భూమిపై ధన్యులు, మాన్యులు అని చెప్పబడినది. ఇలా పరమాత్ముని గురించి తెలిసికొన్నవారు మాన్యులైతే ఇంక సాక్షాత్తు పరమాత్ముని గురించి ఏమి చెప్పాలి?

ఈ నామం వ్యాఖ్యానంలో శ్రీ భట్టుల మరియు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానాలలో తేడాను ఇంకోమారు గ్రహింపవచ్చును. శ్రీ భట్టులు భగవంతుని భక్తవాత్సల్యాన్ని ప్రస్తుతించారు. శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరత్వమును, పరమేశ్వరత్వాన్ని కొనియాడారు.

శ్రీ శాస్త్రి – **అమానీ, మానదః, మాన్యః** - ఈ మూడు నామముల ద్వారా భగవంతుడు అందరికంటే గౌరవనీయుడు అని కాదు చెప్పబడింది. భగవంతుడు తన భక్తులకు గౌరవ సత్కారాలు లభించేలా చూస్తాడని (**మానదః**), మరియు భగవంతునికి భక్తుల గౌరవం ఎంతో ప్రియమైనదని (**మాన్యః**).

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవంతుడు మాన్యుడు (పూజనీయుడు) అయినప్పటికీ ఆ సంగతి ఆయన నిజమైన భక్తులకే తెలుస్తుంది. వారే తమ ఐహికవాంఛలను అధిగమించి భగవంతుని అన్వేషించగలరు.

ఈ నామము వ్యాఖ్యానంలో మరొక విషయం కూడా గమనించవచ్చును. విష్ణు సహస్ర నామమునకు వివిధ వ్యాఖ్యానాలు ఉండడానికి రెండు కారణాలు గోచరిస్తున్నాయి (1) ఆయా వ్యాఖ్యానకర్తలు మహా భక్తులు, జ్ఞానులు. కనుక తమ తమ భగవదనుభవాలను తమ వ్యాఖ్యానాలద్వారా మనకు ప్రసాదించారు (2) వారు శ్రుతి, స్మృతి, ఇతిహాస, పురాణాదులను తమదైన దృక్పథంలో వివరించి తమ తమ సిద్ధాంతాలకు ఆధారములు, విశ్వసనీయత సమకూర్చుకున్నారు.

ఈ నామమునకు ద్వైత వ్యాఖ్యానంలో ఈ విషయం అర్థమవుతుంది. ద్వైత సంప్రదాయం ప్రకారం శ్రీ అమ్మవారి గురించి ఇలా చెబుతారు. (1) ఆమె జీవుడు. కాని తక్కిన అందరు జీవులకంటె అధికురాలు (2) ఆమె విభువు, కాని విష్ణువుకంటె పరత్వములో తక్కువ. ద్వైతాచార్యులైన శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ ఈ **'మాన్యః'** నామమును 'మా+అన్య'గా పరిగణించి రెండు భావాలు చెప్పారు. **(1) మాయా రమాయా అన్యా చేష్టనీయా అస్య ఇతి మాన్యః (2) మాయా రమా ఉపలక్షిత జీవరాశేః అన్యో భిన్న ఇతి మాన్యః.** ఈ రెండు వివరణలూ ద్వైత సిద్ధాంతాలకు సరిపోతాయి.

శ్రీ శంకరులూ, శ్రీ భట్టులూ **'మాన్యః'** నామమును 'మాన్' అనే ధాతువు ఆధారంగా వివరించారు. అనగా గౌరవింపదగినవాడు అని. ద్వైతాచార్యులు మాత్రము ఈ నామమును 'మా-అన్య' అని గ్రహించారు.

756. లోకస్వామీ

- లోకములకు ప్రభువు. లోకమలే ఆయనవి.

ఓం లోకస్వామినే నమః

స్వామ్ - ఐశ్వర్యము; **స్వామ్ ఐశ్వర్యమ్ అస్య అస్తి ఇతి స్వామీ** (అమరకోశము) – అనగా ఐశ్వర్యము కలిగినవాడు స్వామి; **స్వామిన్ ఐశ్వర్యే** (పాణిని సూత్రము 5.2.126) కూడా ఇదే అర్థం చెబుతున్నది. ఇలా లోకస్వామి అనగా లోకములకు ప్రభువు అని అర్థము

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తసులభుడైనందున లోకస్వామి. ఇక్కడ నాలుగు వరుస నామములకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాలు ఇలా ఉన్నాయి.

753 – **అమానీ** – అహంకారము, గర్వము లేనివాడు.

754 – **మానదః** – తన భక్తులకు గౌరవమునిచ్చేవాడు.

755 – **మాన్యః** – భక్తులు తనవారిగా ఉండడం తనకు గౌరవంగా తలచేవాడు.

756 – **లోకస్వామీ** – ఆయన అమాని, మానదుడు, మాన్యుడు అయినందున, తన సౌలభ్యం కారణంగా, లోకస్వామి. **క ఏవం కర్మకరః? లోకస్వామీ.**

భగవంతునికి భక్తులపై ఉన్న ప్రేమ శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానంలో ప్రముఖంగా కనిపించే అంశము. అంటే భగవంతుని పరత్వం కారణంగా కాదు, ఆయ సౌలభ్యం కారణంగా లోకస్వామి. ఆయన మానుష రూపావతారాలలో కూడా ఆయన పరత్వము పూర్తిగా ఆయనతో ఉంటుంది. కాని ఆయన ఒక మానవునిగా కనుపించి ప్రవర్తిస్తాడు. ఎందుకంటే ఆయన భక్తులకు అందుబాటులో ఉడడానికి. **అహమ్ మానుషమ్ మన్యే.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **చతుర్దశానామ్ లోకానామ్ ఈశ్వరత్వాత్ లోకస్వామీ.** పదునాలుగు లోకములకు ప్రభువైనందున లోకస్వామి. కౌషీతకి ఉపనిషత్తు 3.9 – **ఏష లోకాధిపః.**

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడే లోకాలకు అన్నింటికీ సృష్టికర్త, ప్రవర్తకుడు, నిర్దేశకుడు. జీవులలోని అన్ని విధాలైన అనుభవాలకు సదా అధిపతి. వస్తువులలో చైతన్యము. కనుక ఆయన లోకస్వామి.

శ్రీ వాసిష్ఠ – లోకములే తనకు ఐశ్వర్యముగా కలవాడు లోకస్వామి.

757. త్రిలోకధృత్

- మూడు లోకములను ధారణ చేసినవాడు.
- అవస్థాత్రయమునకు అధినేత.

ఓం త్రిలోకధృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అశేషాణామపి ధారణ పోషకయోః భారకత్వాత్ త్రిలోకధృత్.** (ధృ - ధారణే - భరించుట, ఆధారము అగుట). మూడు లోకములకు ఆధారమైనవాడు త్రిలోకధృత్. మూడు లోకములను సృజించినవాడే వానిని పోషించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **త్రీన్ లోకాన్ ధారయతి ఇతి త్రిలోకధృత్.** మూడు లోకములను ధరించువాడు త్రిలోకధృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద – త్రిలోకములనగా జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి అను మూడు అవస్థలు. జీవులలో చైతన్యరూపుడైన భగవంతుడు ఈ మూడు అవస్థలకును అధిపతి. ఎందుకంటే మూలమైన ప్రాణము లేకుండా ఈ మూడు అవస్థలూ ఉండవు.

త్రిలోకధృక్

ఓం త్రిలోకధృజే నమః

కొందరు వ్యాఖ్యాతలు ఈ నామమునకు 'త్రిలోక ధృక్' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. ఈ పాఠానికి కూడా ఇంచుమించుగా 'త్రిలోక ధృత్' నామానికి చెప్పిన అర్థమే చెప్పారు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **త్రిలోక ధృగ్ ఇతి ధారకతయా పాలకతయాశ్చ త్రిలోకీమ్ ధర్జతి గచ్ఛతి ఇతి తస్య స్వాభావికోऽయమ్ ధర్మః.** మూడు లోకములనూ నడపడం ఆయన స్వభావము (ధృజ్-గతౌ-వెళ్ళుట).

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **త్రి లోకాన్ ద్యు పృథ్వీ అంతరిక్షాన్ ధరతి ఇతి త్రిలోక ధృత్.**

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు 'త్రిలోక ధృత్' అనే పాఠాన్ని, శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ 'త్రిలోక ధృక్' అనే పాఠాన్ని తమ తమ వ్యాఖ్యానాలలో చెప్పారు.

758. సుమేధాః

- మంచి తలంపు, బుద్ధి, జ్ఞాపకశక్తి కలవాడు.

ఓం సుమేధసే నమః

మేధ = జ్ఞాపకశక్తి, తెలివి; సు-మేధ = గొప్ప, మంచి జ్ఞాపకశక్తి, తెలివి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆరాధక సుసాధు బుద్ధిః సుమేధా.** భగవంతుడు సదా తన భక్తుల క్షేమము గురించి తలుస్తూ ఉంటాడు గనుక ఆయన 'సుమేధాః'

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శోభనా మేధా ధారణవతీ ధీః అస్య ఇతి సుమేధాః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శోభనా మేధా ప్రజ్ఞా అస్య ఇతి సుమేధాః.** గొప్ప బుద్ధి, తెలివి కలవాడు 'సుమేధాః'

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'గొప్ప తెలివి' అనగా జరుగబోయేవి అన్నీ తెలిసి ఉండడంచేత ఏ ఘటనవల్లా కూడా కలత చెందకుండుట.

శ్రీ చిన్మయానంద – మనుషుల విషయంలో 'సుమేధస్సు' అనగా ఆత్మను గురించిన జ్ఞానమును సాధించే ప్రజ్ఞ. ఇది క్రొత్త విషయం కాదుగాని ప్రస్తుతం మనకు అందుబాటులో లేనిది. కనుక 'సుమేధస్సు' అనగా దివ్యమైన జ్ఞాపకశక్తి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – మేధ - రక్షణ, ఆధారము కలిగించగలిగే తెలివి. భగవంతునికి మూడు కాలాలలోను జరిగే విషయాలు తెలుసు. కనుక ఆయనది సుమేధస్సు. ఈ విషయం తెలుసుకొన్న మానవుల మేధ ఉత్తమమైనది అవుతుంది.

ధర్మచక్రము రచయిత – జ్ఞానం సాధించే శక్తి మనలో ఉంది కాని శ్రద్ధాభక్తులు లేక అది మరుగున పడింది. భగవధ్యానంతో దానిని మేల్కొలిపి, మనస్సును, మాటను, చేతలను నియంత్రించడం సాధ్యమౌతుంది.

759. మేధజః

- యాగఫలముగా జన్మించినవాడు.
- యాగఫలముగా తెలియవచ్చువాడు.
- భక్తుల సత్సంగములో ఉండేవాడు.

ఓం మేధజాయ నమః

దేవకీ కృత పుత్రీయవ్రత యజ్ఞేచ యస్య వైః జనిత్సు మేధజ స్స స్యాత్ సప్తార్ణః పుత్రదాయకః - ఈ నామమునందు 'మేధ' అనగా యజ్ఞము. గత జన్మలలో కుమారులకోసం దేవకి చేసిన వ్రతముల ఫలంగా జన్మించినవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరి. పుత్ర సంతానమునిచ్చును. ఓం మేధజాయ నమః.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అతో మేధే దేవకీ పుత్రీయవ్రతరూపే యజ్ఞే జాతః ఇతి మేధజః.** దేవకి ఒనరించిన పుత్రవ్రతముల ఫలితంగా జన్మించినవాడు మేధజుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణము –

స్తుతోऽహమ్ యత్ త్వయా పూర్వమ్ పుత్రార్థిన్యా తదద్యతే
సఫలమ్ దేవీ! సంజాతమ్ జాతోऽహమ్ యత్తవోదరాత్

దేవీ! నన్ను కొడుకుగా కోరి పూర్వము నీవు నన్ను స్తుతించావు. అందుకు ఫలముగా నేను నీ గర్భమున జన్మించాను – అని భగవానుడు దేవకీదేవితో అన్నాడు.

విష్ణుధర్మము 33.9 – **సద్యాగార్థితేశోక్తమ్ యత్ ప్రసన్నేన తే శుభే! తత్కృతమ్ సఫలమ్ దేవీ......** మంగళప్రదమైన దేవీ! నీవు ఇదివరకు నన్ను అర్చించినపుడు నేనొసగిన వరము ఫలముగా జన్మించాను.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ మరికొన్ని ఉదాహరణలు చెప్పారు. అదితి ఆచరించిన పయోవ్రతం ఫలితంగా ఆమె గర్భమున శ్రీనివాసుడు వామనావతారుడై జన్మించాడు. దశరధుడు పుత్రకామేష్టియాగం చేయగా శ్రీరాముడు జన్మించాడు. తాము చేసిన తపస్సుమూలంగా యశోదా నందగోపులకు శ్రీకృష్ణుని పెంచే భాగ్యం కలిగింది. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించిన విషయం – కంచిలో బ్రహ్మ చేసిన తపస్సు కారణంగా శ్రీ వరదరాజస్వామి వెలిశాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ప్రతియజ్ఞంలోనూ భగవానుడు దర్శనమిస్తాడు గనుక ఆయన మేధజుడు. గీత ప్రకారం ఏదైనా సత్కార్యం కొరకు భగవంతుని పూజిస్తూ సమిష్టిగా నిర్వహించేది యజ్ఞము. భగవంతుడిచ్చే వరమే ఆ యజ్ఞఫలము. ఒక వ్యక్తి తన వ్యక్తిత్వాన్ని పూర్తిగా భగవంతునికి సమర్పిస్తే ఆత్మజ్ఞానం లభిస్తుంది. వేదాంతాన్ని అభ్యసించేవారికి దీనిలో అనేక అంతరార్థాలు స్ఫురిస్తాయి.

ధర్మచక్రము రచయిత – భూత యజ్ఞము, పితృయజ్ఞము, నరయజ్ఞము, ఋషియజ్ఞము, దేవయజ్ఞము అనే పంచమహాయజ్ఞాలను ఆచరిస్తే భగవంతుని సాన్నిధ్యం, ఆత్మసాక్షాత్కారం లభిస్తాయి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – మేధ్ - సంగమే - కలియుట; **మేధ - భక్త సంగమే జాయతే ప్రాదుర్భవతి ఇతి మేధజః.** భక్తుల సమావేశములలోనికి ఏతెంచువాడు మేధజుడు.

760. ధన్యః

- ధన్యుడు, అదృష్టము కలిసివచ్చినవాడు.

ఓం ధన్యాయ నమః

ధనము - సంపద; **ధన ధర్మ సాధుః ధన్యః** (అమరకోశము); **ధన గణం లబ్ధా, యత్** - పొందినవాడు, **ధన్యః** - ధనము పొందినవాడు (పాణిని 4.4.84)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ధన్యస్తు దేవకీ జన్మ ధన లాభాది స్మృతః.** దేవకీ గర్భాన జన్మించడమే తన అదృష్టంగా భావించినవాడు ధన్యుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుడు జన్మ లేనివాడు. అజుడు. కనుక ఒక తల్లి కడుపున పుట్టడం ఆయనకు ఆనందం కలిగించింది. (కంచి పూర్వమఠాధిపతి శ్రీ చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతి తన పదవ యేటనే మఠాధిపతి అయ్యారు. కనుక తాను పెద్దల కాళ్ళకు సాష్టాంగప్రమాణం చేసే అదృష్టానికి దూరమయ్యానని ఒకమారు అన్నారట).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కృతార్థో ధన్యః.** భగవంతుడు పూర్ణకాముడు. కృతార్థుడు. పరిపూర్ణుడు. ఆయనకు ఇంక తీరవలసిన కోరికలు లేవు. కనుక ఆయన ధన్యుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సుకృతి పుణ్యవాన్ ధన్యః.** భగవంతుడు తన భక్తులు సమర్పించే పుష్పాదులను స్వీకరిస్తూ భక్తుల యోగక్షేమములను వహించును. ఇది ఆయన సుకృతి, పుణ్యకార్యము. కనుక ధన్యుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ధన్యుడనగా క్రిందటి జన్మల పుణ్యఫలాన్ని అనుభవించేవాడు. అంతిమస్మృతి వలన తరువాతి జన్మ నిర్ణయమౌతుంది. జీవితమంతా సత్కార్యాలు ఆచరిస్తే ఉత్తమ అంతిమస్మృతి కలుగుతుంది. అపుడు వచ్చే జన్మలో మనం ధన్యులము అవుతాము. ఈ నామాన్ని ధ్యానించి ఆ విషయాన్ని గ్రహించాలి.

761. సత్యమేధాః

- సత్యమైన వర్తన (నటన కానిది, వాస్తవమైనది) కలిగినవాడు.
- సత్యమైన జ్ఞానము (అనంతము) కలిగినవాడు.
- వేదములకు నిజమైన అర్థము తెలిసినవాడు.

ఓం సత్యమేధసే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **మేధా సత్య అస్య, న నటనామాత్రమ్ ఇతి సత్యమేధాః.** ఆయన చేష్టలు నటన కావు. అవన్నీ దాపరికంలేని నిజాలు. ఈ భగవద్గుణాన్ని 'ఆర్జవము' అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వర్ణించారు.

పల్లవీ వసుదేవాది పాజాత్య స్వాభిమానినీ మేధా యస్యాపి సత్యా సః సత్యమేధాః ప్రకీర్తితః. గోపికలతోను, వసుదేవుడు మొదలయినవారితోను నటన కాకుండా నిజంగానే స్వజాతీయుడై చరించే వాస్తవబుద్ధి కలవాడు. అవతారమునందలి చేష్టలు సత్యముగా ఉండేవాడు 'సత్యమేధాః'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణలు –

విష్ణుపురాణము 5.13.11, 12 –

యదివోఽస్తి మయి ప్రీతిః శ్లాఘ్యోఽహమ్ భవతామ్ యది తదాదమ్ బుద్ధిః సదృశీ బుద్ధిర్వః క్రియతామ మయి

నాఽహం దేవో న గంధర్వో న యక్షో న చ దానవః అహం వో బాంధవో జాతః నవశ్చింత్యమ్ అతోఽన్యథా
నేనంటే మీకు నిజమైన ప్రేమ ఉంటే గనుక, నన్ను మీరు పొగడాలనుకుంటే గనుక, నన్ను మీలో ఒక గోపబాలునిగా భావించండి. నేను దేవుడిని కాను, యక్షుడను కాను, దానవుడిని కాను. మీ బంధువుగా జన్మించినవాడను. మరేమీ కాను.

రామాయణం. యుద్ధకాండ. రాముడు ఇలా అన్నాడు – **ఆత్మానమ్ మానుషమ్ మన్యే రామమ్ దశరథాత్మజమ్.** దశరధుని కుమారుడను, మానవుని అయిన రాముడిని అని నన్ను నేను భావిస్తాను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్యా అవితథా మేధా యస్య ఇతి సత్యమేధాః.** ఎన్నడూ విఫలముకాని నిజమైన మేధస్సు కలిగినవాడు. అకుంఠితము, అద్భుతము అయిన తెలివి కలవాడు. భగవానుని మేధాశక్తిని ఎవరు వర్ణింపగలరు?

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – వేదములు, వేదాంగముల గురించి నిజమైన జ్ఞానము భగవానునకు మాత్రమే ఉన్నది. కనుక ఆయన 'సత్యమేధాః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కల్పాదినుండి కల్పాంతమువరకు సకల చరాచరముల గురించిన జ్ఞానము, వానిని సృష్టించి, జీవము నిలిపే శక్తి ఉన్నందున భగానుడు 'సత్యమేధాః'.

ధర్మచక్రము రచయిత – భగవానుడు ధర్మము ఆచరించేవారికి నిజమైన జ్ఞానమును కలుగజేయును.

762. ధరాధరః

- కొండనెత్తినవాడు (గోవర్ధనగిరిధారి).
- భూమిని ధరించినవాడు.

ఓం ధరాధరాయ నమః

ధర - కొండ; ధరా - భూమి; ధర+ఆధారః, ధరా+ధరః, ధరా+ఆధారః – అని ఈ నామమును మూడు విధములుగా భావింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'ధరమ్' అనగా కొండ అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ధరమ్ ధృతవాన్ ధరాధరః** – అని నిరుక్తిలో ఉన్నది. గోపకులపై కోపంతో ఇంద్రుడు రాళ్ళ(వడగళ్ళ) వాన కురిపించాడు. అప్పుడు గోకులాన్ని రక్షించడానికి కృష్ణుడు గోవర్ధనగిరిని ఎత్తిపట్టాడు. అలా ఆయన ధరాధరుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణంనుండి ఉదాహరించారు –

గోవర్ధనగిరి నెత్తిన శ్రీకృష్ణుడు. నారాయణ తిరుమలలో పటం. వికీపీడియా నుండి . రాజశేఖర్ చిత్రం.

తదేతద్ అఖిలమ్ గోష్ఠం త్రాతవ్యమ్ అధునా మయా
ఇమమ్ అద్రిమ్ అహం ధైర్యాత్ ఉత్పాట్యాఽఽసు శిలామయమ్
ధారయిష్యామి గోష్ఠస్య పృథుచ్ఛత్రమివాపరమ్
ఈ గోశాలను, గోవులను కాపాడవలసిన బాధ్యత నాపై యున్నది. పెద్ద శిలలతో కూడి ఈ కొండను గొడుగువలె ఎత్తిపట్టగలను – అని కృష్ణుడన్నాడు.

శ్రీ అన్నమయ్య – **కొండ గొడుగుగా గోవుల గాచిన కొండొక శిశువుకు గొబ్బిళ్ళో.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఆళ్వారుల రచనలనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'ధరా' అనగా 'భూమి' (ధరామ్ ధారయన్ ధరాధరః) అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు., **అంశైః అశేషైః శేషాద్యైః అశేషామ్ ధరామ్ ధారయన్ ధరాధరః.** తన విభూతులైన అష్టదిగ్గజములు, ఆదిశేషుడు మొదలగువానిద్వారా సమస్త ధారుణీమండలమును ధరించిన శ్రీహరియే ధరాధరుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శృతినుండి ఉదాహరించారు – **యే నే మే విధృతే ఉభే, విష్ణునా విధృతే భూమి, దాధర్తమ్ పృథ్వీమభితో మయూఖైః.**

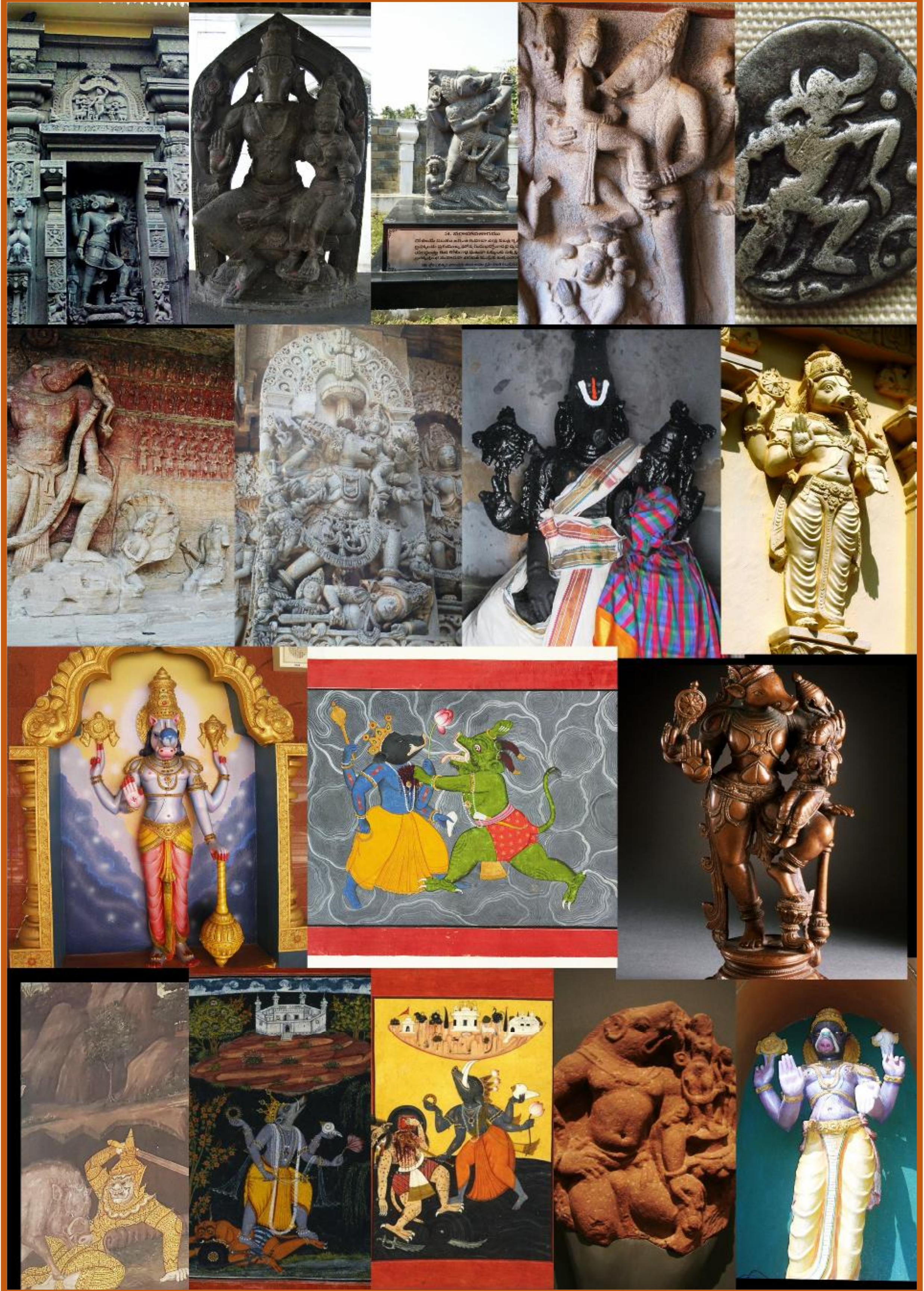
శ్రీ చిన్మయానంద 'భూమిని ధరించేవాడు ధరాధరుడు' అనే భావాన్నే మరొక కోణంలో వివరించారు. 'భూమి' అంటే పదార్థము అనుకోవచ్చును. ఈ పదార్థము తన సూక్ష్మ, మరియు స్థూల రూపాలలో కూడా భగవంతునిద్వారానే వ్యక్తమవుతుంది. భౌగోళికంగా చూచినట్లయితే భూమికి నీరు ఆధారము. నీటికి వాతావరణము, వాతావరణానికి అంతరిక్షము ఆధారములు. అంతరిక్షము అనే భావమును మన మనసుద్వారా అర్థం చేసుకోవాలి. మనసుకు అర్థమవ్వడం అంటే చేతనవల్ల కలుగుతుంది. ఇలా సకలజగత్తుకూ నారాయణుడే ఆధారము.

ధర్మచక్రము రచయిత – సూక్ష్మరూపంలో ఉన్న పంచభూతాలు స్థూలరూపంలో దృశ్యమైన జగత్తును ఏర్పరుస్తాయి. పంచభూతాలకు సృష్టికర్త, ఆధారము భగవంతుడే. ఆయన ధరాధరుడు. 'ఓం ధరాధరాయనమః' అనే మంత్రంలో అనేక అంతరార్థాలు నిబిడీకృతమై ఉన్నాయి.

శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు – శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్య

శ్రీ పురుషోత్తమా! కరిరాజుం గాచితివి. కొలువు లోపల ద్రౌపది మానంబు నిల్పితివి. ప్రహ్లాదుని మాటలాలించితివి. శరణుసొచ్చిన విభీషణుని రక్షించితివి. రావణ కుంభకర్ణాదుల వధియించి లంక నేలించితివి. పాతాళంబు బలికి నొసగితివి. ధ్రువునికి ధ్రువంబుగాఁ బట్టంబు గృపచేసితివి. నిన్నెవ్వరెఱింగి నుతింతురు వారికి నీ పదవులిచ్చి రక్షింతువు. శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

శ్రీ వరాహస్వామి. వివిధములైన చిత్రీకరణలు,శిల్పాలు సంకలనం.

తేజోవృషో ద్యుతిధరః సర్వశస్త్రభృతాంవరః |
ప్రగ్రహో నిగ్రహో వ్యగ్రో నైకశృంగో గదాగ్రజః || (81)

763. తేజోవృషః

- రక్షణ అనే తన వైభవాన్ని భక్తులపై వర్షించేవాడు.
- సూర్యునిరూపంలో వర్షమునకు మూలమైనవాడు.
- తన కాంతిని అన్నింటిపై వర్షించువాడు.
- తన భక్తుల రక్షణకై తన భీకరాయుధములను శత్రువులపై వర్షించువాడు.

ఓం తేజోవృషాయ నమః

తిజ్ - నిశానే - తడుపుట; తేజ్ - నిశానే, పాలనే చ - తడుపుట, రక్షించుట;

తేజస్ - కాంతి, ప్రకాశము, వైభవము

వృష్ - సేచనే - వర్షించుట, చల్లుట; వర్షతి ఇతి వృషః - వర్షించునది వృషః

ఈ ధాతువుల ఆధారముగా వివిధ వ్యాఖ్యలు ఉన్నాయి.

బృందావవనంలో రాసలీల. వికీపీడియా చిత్రం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ras_Leela_of_Lord_Krishna.jpg

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'తేజ్' అనగా 'రక్షణ' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఏవమ్ సుహృత్ పాలన లక్షణమ్ తేజో వర్షతి ఇతి తేజోవృషః.** ఇలా ఆయన తన రక్షణ అనే వైభవాన్ని సజ్జనులపై వర్షిస్తాడు గనుక ఆయన తేజోవృషుడు. శ్రీ భట్టులు కృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించిన నామాలలో ఈ నామం వస్తుంది. కనుక గోపుల, గోపబాలుర రక్షణ ఈ వ్యాఖ్యలో సూచింపబడింది. **తేజోఽభి వర్షతి యతః సుహృత్పాలన లక్షణమ్ తేజోవృష స్సమాఖ్యాతః వస్వర్ణో మిత్రవృద్ధిదః -** తన మిత్రులను, సజ్జనులను కాపాడటము అనే తేజస్సును వర్షించువాడు తేజోవృషుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. మిత్రులను పెంపొందించును. ఓం తేజోవృషాయ నమః.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుడు తన భక్తులపై తన రక్షణ అనే తేజస్సు లేదా శక్తిని వెదజల్లును. గోకులంలోని అమాయకులు కన్నయ్యను మనసారా ప్రేమించారు. తల్లి ఆవు తన దూడకు పాదుగునిచ్చినట్లుగా శ్రీకృష్ణుడు గోకులవాసులపై తన కటాక్షాన్ని, రక్షణను వెదజల్లినాడు.

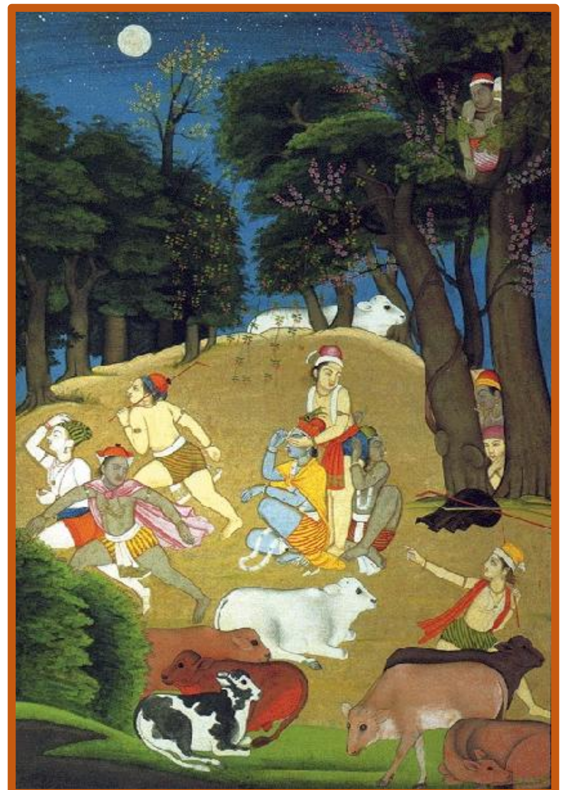
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'తేజస్సు' అనగా 'నీరు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **తేజసామ్ అంభసామ్ ఆదిత్యరూపేణ వర్షణాత్ తేజోవృషః.** సూర్యునిద్వారా వర్షమును కురిపించేవాడు తేజోవృషుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – **తేజాంసి ఆదాయ ఆదిత్యరూపేణ వర్షతివా.**

ధర్మచక్రము రచయిత – సముద్రంలో నీరు సూర్యునిద్వారా మంచినీరుగా మారి వర్షిస్తుంది. అలాగే భగవంతుని కారణంగా మనలోని మాలిన్యాలు నశించి మనసు పరిశుద్ధమవుతుంది. నీరు లేకుండానూ, దేవుడు లేకుండానూ జీవించడం అసాధ్యం.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – (తేజస్ - కాంతి). **శ్రీవిగ్రహాత్ తేజస్వినః ప్రభాకిరణాః సర్వతః ప్రసరన్తి.** ఆయన దివ్యమంగళ స్వరూపంనుండి అన్నింటిపైనా తేజస్సు ప్రసరిస్తుంది. అన్ని జీవులలోని చైతన్యము, కాంతి కూడా భగవంతుని కారణమువల్లనే కలుగుతుంది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **స్వ-బంధు రక్షాయై చక్రాది దుఃసహాని తేజాంసి వర్షతి ఇతి తేజోవృషః.** తన బంధువులను (భక్తులను) కాపాడడంకోసం చక్రమువంటి తీవ్రమైన ఆయుధాలను (శత్రువులపై) వర్షించేవాడు తేజోవృషుడు.

గోపబాలకులతో దాగుడుమూతలు. 1750 కాలపు బషోలీ శైలి చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Gopas_Play_Blindman%27s_Buff.jpg

శ్రీ పోతన భాగవతము. శ్రీ కృష్ణుడు దావాగ్ని భక్షించి గోపకులను కాచుట.

అడవిలో దావాగ్ని వ్యాపించి తమను చుట్టుముట్టగా గోపకులు భయంతో కలతపొంది శ్రీ బలరామసహితుడైన శ్రీకృష్ణునికి సాగిలపడి ఇలా మ్రొక్కారు.

అభ్రంకష ధూమాయిత
విభ్రాంత మహాస్ఫులింగ విసరోగ్ర శిఖా
విభ్రష్ట దగ్ధలోకా
దభ్రంబై వచ్చెఁజూడు దవశిఖి కృష్ణా!

నీ చుట్టాలకు నాపదల్ గలుగునే! మేమెల్ల నీవార; మ
న్యాచారంబు లెఱుంగ, మీఁశుడవు మా; కాభీలదావాగ్ని నేఁ
డే చందంబున నింక దాఁటుదుము? మమ్మీక్షించి రక్షింప వ
న్నా! చంద్రాభ! విపన్నులస్ శిఖివితానచ్ఛన్నులస్ ఖిన్నులస్

అపుడు శ్రీకృష్ణుడు

బంధుజనంబు చేత నిటు ప్రార్థితుఁడై హరి విశ్వరూపుఁ డో
బంధువులార! మీ నయన పంకజముల్ ముకుళింపుఁ డగ్ని నీ
సంధినడంతు నే ననినఁ జక్కన వాఱలు నట్ల చేయుడున్
బంధురదావపావకముఁ బట్టి ముఖంబునఁ ద్రావె లీలతోన్

764. ద్యుతిధరః

- దివ్యప్రకాశము కలవాడు.

ఓం ద్యుతిధరాయ నమః

'ద్యుతిధరః' అనేపదము **'ఓజస్తేజోద్యుతిధరః'** అనే 276వ నామములో ఒక భాగంగా ఇంతకుముందు వచ్చింది. ద్యుతి - దీప్తౌ - ప్రకాశించుట. దేవతలకుండే దివ్యమైన కాంతిని వర్ణించడానికి ఈ పదాన్ని వాడుతారు. ధరః - ధరించుట, రక్షించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – చిన్నికృష్ణునిగా ఉన్నప్పుడే ఇంద్రునికూడా విస్మయపరచే కాంతి కలిగినవాడు ధ్యుతిధరుడు. **అమానుషీం యో ధృతవాన్ ద్యుతిమైంద్రాది భావుకామ్ ఖ్యాత స్స హి ద్యుతిధరః వస్వర్ణః కాంతిదో మనుః -** ఇంద్రాదిదేవతలనుకూడ మోహింపజేయగలది, మానవులకెవరికీ లేనిది అయిన కాంతిని ధరించిఉండేవాడు ధ్యుతిధరుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. కాంతిప్రదము. ఓం ద్యుతిధరాయ నమః.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **అతిశయ కాంతి సంపన్నః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని సర్వాంగములు కాంతితో ప్రకాశించుచున్నవి గనుక ఆయన ద్యుతిధరుడు. (79వ శ్లోకములో **'సువర్ణవర్ణః హేమాంగః వరాంగః చందనాంగదీ'** అని భగవంతుని సౌందర్యమును, కాంతిని వర్ణించారు.)

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సూర్యుడు, చంద్రుడు, దేవతలు, మెరుపు, రత్నాలు ఇలా అన్నింటిలోని కాంతి భగవంతునివల్లనే కలుగుచున్నది. మనందరిలోని కాంతియును భగవంతుని అంశయే.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని అంశవలన మనలో కలిగిన కాంతియే మనకు చైతన్యమును, తెలివిని, ఆలోచనలను, భావోద్వేగములను కలిగించుచున్నవి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ద్యుతి - ప్రకాశము కలవాడు; ధర - రక్షించువాడు. **స్వయం ప్రకాశమానః సర్వమ్ ధరతి ఇతి, వాస్తవిక అర్థః ప్రకాశమానః సర్వస్య ఆధారశ్చ ఇతి.** కాంతి కలిగినవాడు, అన్నింటినీ అందరినీ రక్షించేవాడు ద్యుతిధరుడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – ఇక్కడ 'ద్యుతి' అంటే కేవలం శారీరిక కాంతి కాదు. ఆత్మప్రకాశము. బాహ్యసౌందర్యం కారణంగా కామాది లక్షణాలు పెరుగుతాయి. ఆత్మప్రకాశంవలన భక్తి పెరుగుతుంది. ఇది ద్యుతిధరుని లక్షణము. 'రాముడుండే చోట కామము ఉండదు. కామముండే చోట రాముడుండడు.'

భగవంతుని ప్రతి అవయవము ప్రకాశమానము. భక్తిని పెంపొందించును. శ్రీ స్వామిదేశికన్ శ్రీ భగవధ్యాన సోపానము, శ్రీ దేవనాయక పంచశతి వంటి స్తోత్రాలలో ఈ విషయం తెలియవస్తుంది.

765. సర్వశస్త్రభృతాంవరః

- అన్ని అస్త్రములు ధరించినవారిలో శ్రేష్ఠుడు.

ఓం సర్వశస్త్రభృతాంవరాయ నమః

శస్ - హింసాయామ్ - ఖండించుట, బాధించుట; శస్త్రము - ఆయుధము.

భృ - ధారణ పోషణయోః - భరించుట, ధరించుట; భృత్ - ధరించినవాడు

వృ - వరణే - ఎన్నుకొనుట; వారితుమ్ అర్హః వరః - ఎన్నుకొనుటకు తగినవాడు, శ్రేష్ఠుడు వరుడు.

సర్వేషామ్ శస్త్ర భృతామ్ మధ్యే వరః శ్రేష్ఠః – ఆయుధములు ధరించినవారిలో శ్రేష్ఠుడు .

శ్రీహరి దుష్టరాక్షసుల సంహరణార్థము అనేక అవతారములలో వివిధ శస్త్రములను ధరించిన కారణమున ఆయన సర్వశస్త్రభృతాంవరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నరకుడు, జరాసంధుడు వంటి అసురులతో యుద్ధము చేసినపుడు గొప్పగా ఆయుధములు ప్రయోగించినవాడు సర్వశస్త్రభృతాంవరుడు. మానుషరూపంలో అవతరించినపుడు వివిధ ఆయుధాలు ప్రయోగించడం భగవంతునకొక లీల.

నరకాసుర వధ. 1520 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Narakasura.jpg

మనుష్య ధర్మ లీలస్య లీలాసా జగత్పతేః అస్త్రాణ్యనేక రూపాణి యదరాతిషు ముంచతి – విష్ణుపురాణము 5.22.14

మనుష్యని రూపంలో క్రీడిస్తున్న జగత్పతికి అనేక అస్త్రాలు ప్రయోగించడం కేవలం ఒక క్రీడ.

పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్

ఝుషాణామ్ మకరశ్చాస్మి స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ – గీత 10.31

పవిత్రమొనర్చువానిలో (లేదా వేగము కలవానిలో) నేను వాయువును. శస్త్రధారులలో శ్రీరామచంద్రుడను నేను. మత్స్యములలో మొసలిని నేను. నదులలో గంగానదిని నేను.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఆయుధధారులలో భగవంతుడు శ్రేష్ఠుడు అనడానికి కారణం ఆయన ధర్మరక్షణకు, లోకముల పునరుద్ధరణ (constructive destruction) కు ఆయుధములు వాడుతాడు. అందుకే ఆయన చక్రము పేరు 'సు-దర్శనము'. అంతే కాక సాధనలలో ప్రగతిని పొందినకొలదీ భక్తుల బంధనములను తెంచివేసేవాడు నారాయణుడు. ఇలా అన్ని విధాలా ఆయన సర్వశస్త్రభృతాంవరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు అన్ని జీవులకు స్వీయరక్షణార్థము కొన్ని ఆయుధములనిచ్చాడు (ఉదాహరణకు గోళ్ళు, కోరలు, కొమ్ములు). ఈ శస్త్రాలు మాత్రమే కాకుండా భగవంతుడు తన ఇచ్ఛానుసారము భూకంపమువంటి మహోత్పాతాలను కూడా వాడుతాడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – రామకృష్ణాదులు శిష్టరక్షణ కొఱకు తమ ఆయుధములను వాడారు. ఇలా మంచి పనులకోసం శస్త్రాలను వాడినందున వారు శ్రేష్ఠులు. ప్రజాక్షయంకోసం శస్త్రాలు వాడకూడదు.

766. ప్రగ్రహః

- అర్జునుని స్వాధీనపరచుకొన్నవాడు.
- విశ్వాన్ని తన స్వాధీనంలో ఉంచుకొన్నవాడు.
- భక్తులు సమర్పించిన పత్రపుష్పాదులను ప్రీతితో స్వీకరించువాడు.
- భక్తుల మనస్సును, ఇంద్రియాలను తన అదుపులో ఉంచుకొనువాడు.
- భక్తుల శరణాగతిని స్వీకరించి, వారినెన్నడును వీడనివాడు.

ఓం ప్రగ్రహాయ నమః

ప్ర (ప్రత్యయము) - బాగుగా, ప్రత్యేకముగా; గ్రహ్ - ఉపాదానే - పట్టుకొనుట, తీసికొనుట.

ప్రకర్షణేన గృహ్ణాతి ఇతి ప్రగ్రహః. విశిష్టమైన, ఉత్తమమైన, ప్రత్యేకమైన విధముగా గ్రహించువాడు ప్రగ్రహుడు. 'గ్రహించుట' అనగా 'అదుపులో ఉంచుకొనుట' అని శ్రీ భట్టులు, 'తీసికొనుట' అని శ్రీ శంకరులు అర్థం చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 697 నుండి 786వ నామమువరకు కృష్ణావతారపరముగా వ్యాఖ్యానించారు. వాటిలోనిదే అయిన ఈ నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – భగవానుడు అర్జునునికి సారథి అయినాగాని అర్జునుని తన అధీనంలో ఉంచుకొని తన మాట ప్రకారం నడిపించాడు. పగ్గములతో లాగినట్లుగా అర్జునుని తన ప్రేమతో స్వాధీనము చేసుకున్నవాడు ప్రగ్రహుడు. **పార్థసారథినానేన రశ్మిభిర్య ప్రగృహ్యతే స ప్రగ్రహస్సమాఖ్యాతః సప్తవర్ణ ఉదాహృతః -** పగ్గాలు వేసి గుర్రాలను స్వాధీనం చేసుకున్నట్లే, శ్రీ కృష్ణపరమాత్ముడు అర్జునుని స్వాధీనపరచుకొన్నందున 'ప్రగ్రహః' అని పిలువబడ్డాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. ఓం ప్రగ్రహాయ నమః.

ప్రగ్రహము అనగా 'కళ్ళెము' అనే అర్థం కూడా ఉంది. కఠోపనిషత్తులో చెప్పిన ఆధ్యాత్మికోదాహరణం ప్రకారం – మానవశరీరమే రథము. దానికి కట్టబడిన గుఱ్ఱములే ఇంద్రియములు. గుఱ్ఱములను నియంత్రించునట్టి కళ్ళెము మనస్సు (**మనః ప్రగ్రహమేవ చ**).

కళ్ళెమును బిగించువాడే బుద్ధియను సారథి. సారథిని శాసించు యజమానుడే ఆత్మ **(ఆత్మానామ్ రథమ్ విద్ధి, శరీరమ్ రథమేవ చ, బుద్ధిం తు సారథిమ్ విద్ధి, మనః ప్రగ్రహమేవ చ).**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **ప్రకర్షణేన గృహ్ణాతి విశ్వమ్ ఇతి.** విశ్వములో అన్నింటినీ తన అధీనంలో ఉంచుకొనేవాడు ప్రగ్రహుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (గ్రహ - తీసికొనుట) **భక్తైః ఉపహృతమ్ పత్ర పుష్పాదికమ్ ప్రగృహ్ణాతి ఇతి ప్రగ్రహః.** భక్తితో సమర్పించిన పత్రపుష్పాదులను స్వీకరించేవాడు 'ప్రగ్రహః'.

శ్రీ చిన్మయానంద – అన్ని విధముల జాతులు, పశుపక్ష్యాదులు, వృక్షములు, అన్నింటి పూజలను చివరికి స్వీకరించేవాడు గనుక భగవంతుడు ప్రగ్రహుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థం శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్యకు దగ్గరగా ఉన్నది.

ధావతో విషయారణ్యే దుర్దాంత ఇంద్రియ వాజినః తత్ప్రసాదేన అశ్మినేవ బధ్నాతి ఇతి వా ప్రగ్రవత్ ప్రగ్రహః. విషయారణ్యంలో పరుగులు తీసే ఇంద్రియాలనే గుర్రాలను అదుపులో ఉంచేవాడు ప్రగ్రహుడు. ఆయన అనుగ్రహంవలన భక్తులు ఇంద్రియలోలత్వాన్ని అధిగమించి ఆత్మజ్ఞానంవైపు పురోగమిస్తారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – ప్ర - ప్రకృష్ట - ప్రత్యేకమైన, ఉన్నత, దివ్య. **ప్రకృతో గ్రహః స్వీకారో యస్య ఇతి ప్రగ్రహః.** ఆయన స్వీకరణ చాలా ప్రత్యేకమైనది, విశిష్టమైనది.

స్వజనమ్ సకృదపి శరణాగతమ్ స్వీకృత్య పునః కదాపి తమ్ న పరిత్యజతి ఇతి ప్రకృష్ట ఏవ గ్రహః ప్రభోః
భగవంతుడు భక్తుల శరణాగతిని మొదటిసారే దయతో స్వీకరిస్తాడు. తరువాత ఎన్నడూ ఆయన వారిని విడువడు.

767. నిగ్రహః

- శత్రువులను నాశనము చేయువాడు.
- సృష్టి అంతటినీ తన అధీనంలో పెట్టుకున్నవాడు.
- భక్తుల అహంకారమును అంతము చేయువాడు.

ఓం నిగ్రహాయ నమః

'నిగ్రహము' అనగా అదుపు చేయుట, అణచివేయుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అర్జునునితో సంబంధం లేకుండానే కురుక్షేత్ర సంగ్రామంలో తన సారథ్యంలో శత్రువులను నాశనం చేసినవాడు నిగ్రహుడు. **యేన సారథి వైచిత్ర్యాత్ నిగ్రహం తేऽత్ర శత్రవః స నిగ్రహ స్సమాఖ్యాతః సప్తార్ణ శ్శత్రునాశనః.** పార్థసారథియొక్క సారథ్యనైపుణ్యంచేత అర్జునుడు శత్రువులను జయించగలిగాడు. అందుచేత భగవానుడు 'నిగ్రహః' అనబడుతున్నాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. శత్రునాశకరము. ఓం నిగ్రహాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వమ్ స్వవశేన నిగృహ్ణాతి ఇతి నిగ్రహః.** అంతటిని తన వశంలో ఉంచుకొని నిగ్రహించేవాడు నిగ్రహుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **నిగృహ్ణాతి దైత్యాన్ ఇతి నిగ్రహః.** రాక్షసులను అణచివేసేవాడు నిగ్రహుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **నిగృహ్ణాతి విపథ గామినః ఇతి నిగ్రహః.** ధర్మమార్గము వదలి నడచేవారిని అదుపుచేయువాడు నిగ్రహుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **నిగృహ్ణాన్తే పార్థశాత్రవః కక దృష్టినా ఇతి నిగ్రహః.** పాండవుల శత్రువులపాలిటి యముడు నిగ్రహుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **నిశ్చయేన గృహ్యతే యేన ఇతి నిగ్రహః విష్ణుః.** విశ్వంలో అంతటినీ తన అధీనంలో ఉంచుకొని, సృష్టింపవలసినవానిని సృష్టిస్తూ, అంతం చేయవలసినవానిని అంతం చేసే విష్ణువే నిగ్రహుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – నిగ్రహ - చంపేవాడు, ఖండించేవాడు. భక్తులలోని అహంకారమును చంపేవాడు. వారి మనస్సులోని అహంకార మమకారాది దుర్గుణములను నాశనము చేసి ఆధ్యాత్మిక స్థితికి దోహదము చేయువాడు నిగ్రహుడు.

మరొక వివరణ – నిగ్రహః - తనలోనికి స్వీకరించువాడు. భగవంతుని ధ్యానించే భక్తులను తనలో లీనము చేసుకొనే దయాస్వరూపుడు నిగ్రహుడు.

768. వ్యగ్రః

అవ్యగ్రః

- తొందరపడువాడు (మహాభారత యుద్ధంలో తన భక్తుని శత్రువులను అంతం చేయడానికి).
- ఆది, అంతము లేనివాడు.
- అనేక విధములుగా చలించువాడు.
- అ-వ్యగ్రః (ద్వైత పాఠము) – సంశయం లేనివాడు.
- గరుడుని తన వాహనంగా కలిగినవాడు.
- భక్తుల మనోరథాలు తీర్చడంలో సదా నిమగ్నుడైనవాడు.

ఓం వ్యగ్రాయ నమః

ఓం అవ్యగ్రాయ నమః

శ్రీకృష్ణుడు భీష్మునిపై లంఘించుట. వికీపీడియా చిత్రం.

Photo by : Richard Friedericks – at Arpana Ashram, Madhuban, Karnal, Haryana
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arjuna_Krishna_Bhisma_Mahabharata.jpg

అగి - గతౌ - వెళ్ళుట, అగ్ర - ముందు ఉండుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – మహాభారతయుద్ధంలో అర్జునుని శత్రుసంహారంలో జాప్యాన్ని సహింపలేనివాడు వ్యగ్రుడు. **యుద్ధ క్రమా సహిష్ణుత్వాత్ పార్థ విద్విడ్వినిగ్రహే యోऽసౌ వ్యగ్ర స్సమాఖ్యాతః షడర్ణో వైరి నాశకః -** యుద్ధంలో శత్రుసంహారంకోసం అర్జునుడు పడే శ్రమను సహింపలేనివాడు వ్యగ్రుడు. ఈ నామము షడక్షరి. శత్రునాశకము. ఓం వ్యగ్రాయ నమః.

యే యాన్తి యాన్త్యేవ శిని ప్రవీర! యేऽవస్థితాః సత్వర తేऽపి యాంతు
భీష్మం రథాత్ పశ్యతపాత్యమానమ్ ద్రోణం చ సంఖ్యే సగణం మయాऽద్య
......రథాత్ అవప్లుత్య విసృజ్య వాహన్ – మహాభారతము. భీష్మపర్వము 59.86

ఓ శినిప్రవీరా (సాత్యకీ)! పోయినవారు పోయారు. మిగిలిన వాళ్ళను, (లేదా ... పారిపోయేవాళ్ళను), అందరినీ ఒక్కపెట్టున తుదముట్టిస్తాను. రథంనుండి ఇప్పుడు భీష్ముడు నేలకొరగాలి. ద్రోణుడు సైన్యసమేతంగా నశించాలి. ... ఇలా అని కృష్ణుడు గుర్రాలను వదలి, రథం దిగి, భీష్మునివైపు సాగాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.2.10 – దేవతలను రక్షించడానికి నీవేమైనా చేసి రాక్షసులను కడతేరుస్తావు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – అగ్రమ్ - కొన, అంతము, వినాశము. **విగతమ్ అగ్రమ్ అస్య ఇతి వ్యగ్రః.** అంతము లేనవాడు వ్యగ్రుడు. నాశనరహితుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వివిధమ్ గమనమ్ యో విధత్తే స వ్యగ్ర ఉచ్యతే.** అనేక విధాలుగా కదిలేవాడు వ్యగ్రుడు. సృష్టిలో అన్నింటి చలనంలోనూ భగవంతుని వ్యగ్రత్వమును దర్శించవచ్చును.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – ఈయన **'అవ్యగ్రః'** మరియు **'వ్యగ్రః'** అనే రెండు పాఠాలనూ పరిగణించారు.

అవ్యగ్రః – వ్యగ్రో న భవతి ఇతి అవ్యగ్రః. వ్యగ్రుడనగా ఏ మార్గం తీసుకోవాలో తెలియక సంశయాత్మకుడైనవాడు. అవ్యగ్రుడు అనగా సంశయం లేనివాడు.

వ్యగ్రః – విః గరుడో అగ్రే అస్య స వ్యగ్రః. గరుత్మంతుని (వి)పైనుండి విహరించేవాడు వ్యగ్రుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – విసుగు, విరామము లేక తన భక్తుల మనోరథములను సదా ఇచ్చుచునుండువాడు వ్యగ్రుడు.

769. నైకశృంగః

- తన భక్తుల శత్రువులను అనేక విధాలుగా, అనేక ఉపాయాలతో హింసించేవాడు.
- నాలుగు వేదములు అనే కొమ్ములద్వారా పట్టుబడేవాడు (తెలియవచ్చువాడు).
- అకారము, ఉకారము, మకారము, నాదము అనే నాలుగు కొమ్ములు కలిగిన ప్రణవంద్వారా అందేవాడు.
- నాలుగు వేదములు అనే కొమ్ములద్వారా ధర్మమును ప్రవర్తింపజేసేవాడు.
- అనేక విధములుగా (జగత్)ప్రభుత్వమును నెరపువాడు.
- తన భక్తులకు కామితార్థములను అనేక విధములుగా ప్రసాదించువాడు.
- ఏకశృంగః – ఒక కొమ్ముగల శ్రీవరాహమూర్తిగా అవతరించినవాడు.
- అనేక కిరణములతో ప్రకాశించువాడు.
- ఆత్మరక్షణ కొఱకు, శత్రువులను బాధించడానికీ, వివిధ జీవులకు వివిధ అంగములు ఇచ్చినవాడు.

ఓం నైకశృంగాయ నమః

ఓం ఏకశృంగాయ నమః

శృ - హింసాయామ్ - చీల్చివేయుట, బాధించుట, చంపుట;

శృంగమ్ ఇతి దీప్తేర్నామ, హింసా సాధనమ్ తథా పరకృత బాధానివారణ సాధనామపి శృంగమ్. 'శృంగము' అనగా ప్రకాశము, శిక్షించే సాధనము, ఇతరులు కలుగజేసే బాధనుండి రక్షించే సాధనము. శృంగము అంటే 'కొమ్ము' అనేది సాధారణ అర్థము. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థం గ్రహించారు. న - ఏకశృంగః – **నైక శృంగః.** ఒకటికంటే ఎక్కువ కొమ్ములు కలిగినవాడు నైకశృంగుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'శృంగము' అనగా 'హింసా సాధనము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. న -ఏక - శృంగః – **నైకశృంగః,** అని చెబుతూ శ్రీ భట్టులు మహాభారతయుద్ధంలో శ్రీకృష్ణుని పాత్రను ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. **బుద్ధి యోగః సారధ్యమ్**

అనాయుధ గ్రహణ వ్యాజః ప్రాప్తకాలే తద్గ్రహణమ్ ఇతి బహువైరి బాధకమ్ అస్య ఇతి నైకశృంగః. శత్రువులను బాధించడానికి ఆయన ఉపయోగించిన ఆయుధాలు – సరైన సలహా ఇచ్చుట, రథం నడుపుట, ఆయుధం పట్టనని నియమం ఉన్నాగాని సమయం వచ్చినపుడు ఆయుధమును ధరించుట, పగటిని రాత్రిగా మార్చుట - ఇలా అనేక ఉపాయాలతో శత్రువుల పతనానికి కారణమైనవాడు నైకశృంగుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 6.4.10 – ప్రజల అహంకారంతో భారమైన భూమిని తేలికపరచడానికి భగవంతుడు మహాభారతయుద్ధం కలిగించాడు. అనేక అద్భుతాలు చూపాడు. అడుగడుగునా ఏదో మంత్రం వేసినట్లు నడిపాడు. చివరికి తన సంకల్పం నెరవేర్చుకొన్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – '**నైకశృంగః**' అనగా అనేక కొమ్ములు కలవాడు. ఇక్కడ అనేక కొమ్ములు అనగా నాలుగు వేదాలు నాలుగు కొమ్ములు. కొమ్ములను పట్టుకొంటే ఎద్దు అదుపులోనికి వచ్చినట్లుగా వేదాలద్వారా భగవంతుడు పట్టుచిక్కుతాడట – అని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు. శ్రీ శంకరులు ఋగ్వేదమునుండి ఉదాహరించారు.

చత్వారిశృంగా త్రయోఽస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తాసోఽస్య
త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరర్వీతి మహాదేవో మర్త్యాగ్ం అవివేశ – ఋగ్వేదము 4.58.3
నాలుగు కొమ్ములు, మూడు పాదాలు, రెండు శిరస్సులు, ఏడు చేతులు కలవాడై మూడుచోట్ల బంధింపబడిన వృషభరూపుడైన భగవానుడు (జీవుడు) మనుష్యులలో ప్రవేశించి శబ్దం చేస్తున్నాడు – ఒక వివరణ ప్రకారం ఇక్కడ నాలుగు కొమ్ములు అంటే నాలుగు వేదాలు. మూడు పాదాలు అంటే దైనిక యజ్ఞాలు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – శాయనభాష్యం ప్రకారం, **అకార ఉకార మకార నాదరూప శృంగ చతుష్టయోపేతః** – నాలుగు కొమ్ములు అంటే ఓంకారంలో ఉండే అకారము, ఉకారము, మకారము, నాదము.

ఇంకోవ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు నాలుగు వేదాలద్వారా ధర్మమును ప్రవర్తింపజేయుచు లోకములను నియంత్రించుచున్నాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – పై ఋగ్వేద శ్లోకంలో 'చత్వారిశృంగా' అంటే నాలుగు అవస్థలు - జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయము. (మూడు పాదములు అంటే స్థూల శరీరము, సూక్ష్మ శరీరము, కారణ శరీరము). మాండుక్యోపనిషత్తులో ఆత్మకు నాలుగు పాదాలు అని చెప్పారు. అవి ఈ నాలుగు అవస్థలు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – శృంగము - ఆధిక్యము, ప్రభుత్వము. **నైకమ్ వివిధమ్ శృంగమ్ ప్రభుత్వమ్ యస్య ఇతి నైకశృంగః.** అనేక విధాలుగా భగవంతుడు జగత్ప్రభువు. (**శృంగమ్ ప్రభుత్వే శిఖరే** - మేదిని).

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **న ఏక శృంగో, న ఏకాని - అనేకాని శృంగాణి యస్య వృషరూపీ స నైకశృంగః** (వృష-ధర్మము). ధర్మమును ప్రవర్తింపజేయుటలో అనేకరూపములు ధరించువాడు నైకశృంగుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ మరొక వ్యాఖ్య – నా - ఏకశృంగః, నా - **పరమపురుషత్వాత్ నా** – 'నా' శబ్దము భగవంతుని పరమపురుషత్వమును సూచించును. ఏకశృంగః - ఒకే కొమ్ము కలవాడు - శ్రీవరాహమూర్తి.
ఏకశృంగః తతో భూత్వా వరాహో నందివర్ధనః ఇమాంచ ఉధృత్వాత్ భూమిమ్ ఏకశృంగః – మోక్షధర్మము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మూడు వివరణలిచ్చారు –
(1) శృంగ - దీప్తి. అనేక కిరణాలు ప్రకాశించువాడు ఏకశృంగుడు.
(2) అనేకవిధములుగా (దుష్టులను) హింసించువాడు ఏకశృంగుడు.

(3) హింసనుండి అనేకవిధములుగా రక్షించువాడు ఏకశృంగుడు. ఉదాహరణకు సింహం గోళ్ళు, గేదెకొమ్ములు, ఏనుగు దంతాలు – ఇవన్నీ శత్రువులను బాధించడానికీ, తమతమను శత్రువులనుండి కాపాడుకోవడానికీ ఉపయోగపడుతాయి.

770. గదాగ్రజః

- గదునికి అన్న (గద+అగ్రజః).
- మంత్రముగా పుట్టునవాడు (ని-గదాగ్రజః).
- నడచే, మాట్లాడే వారందరియందును వ్యాపించినవాడు (గద+అగ్ర+జ).
- శబ్దము చేయువారిలో అగ్రగణ్యుడు (వేదముల మూలము).
- బ్రాహ్మణులను ఆరోగ్యముగా నుంచువాడు (అగదాగ్రజః).

ఓం గదాగ్రజాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'గదుడు' అనేవాని అన్న అయినందున కృష్ణుడు గదాగ్రజుడు. వసుదేవునికి 'సునామ' అనే భార్యయందు 'గదుడు' అనే పుత్రుడు జన్మించాడు. (డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన శ్రీ కైవల్యసారథి నుండి – వసుదేవుడు ఉగ్రసేనుని తమ్ముడైన దేవకునియొక్క ఏడుగురు కుమార్తెలను – దేవకి, శాంతి, దేవ, ధృతదేవ, ... అనేవారిని వివాహం చేసుకొన్నాడు. అంతే కాకుండా ఇతనికి రోహిణి, కౌసల్య, పౌరవి అనే భార్యలున్నారు. వసుదేవునికి రోహిణియందు బలరాముడు, గదుడు, సారణుడు అనే కుమారులు కలిగారు. కృష్ణునికంటె గదుడు చిన్నవాడు).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ని-గదాగ్రజః, నిగదము - మంత్రము. **నిగదేన మంత్రేణ అగ్రే జాయత ఇతి 'ని' శబ్దలోపం కృత్వా గదాగ్రజః.** నిగదము అనగా మంత్రము. ఇందులో 'ని' అక్షరం లోపించినందువలన **'గదాగ్రజః'** అయినది. అనగా మంత్రమునకు ముందుగా (మంత్రమువలన ముందుగా) జన్మించినవాడు గదాగ్రజుడు.

(శ్రీ కైవల్యసారథి నుండి – **గద్యతే ఇతి గదః.** ఈ గదుడు మంత్రములనుండి ఆవిర్భవించాడు. మంత్రముగా ముందే జన్మించినవాడు వాసుదేవుడు).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – రుక్మిణీదేవి తన లేఖలో శ్రీకృష్ణుని **'గదాగ్రజా!'** అని సంబోధించినది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – గద+అగ్ర+జః = గదాగ్రజః. గద - వ్యక్తాయామ్ వాచీ - మాట్లాడుట; అగ్ర - అగి, గతౌ - వెళ్ళుట, జః - జాత - అనుపవిష్ట - వ్యాపించుట, ప్రవేశించుట. **గదేషు గదనశీలేషు, అగ్రేషు గమన శీలేషు, అనుప్రవిష్టో జాత ఇవ ప్రతీయమానో గదాగ్రజ ఇతి విష్ణోర్నామ. శబ్దాయమానే గమనశీలేషు చ జీవిత శరీర ఏవ జీవాత్మానోఽవభాసః ఇతి ప్రకాశ ఇత్యర్థః.** నడచేవి, మాట్లాడేవి (అనగా అన్ని జీవుల)యుందు (ఆత్మరూపంలో) ప్రవేశించి ప్రకాశించేవాడు (అనగా చైతన్యస్వరూపుడు) అయన విష్ణువు గదాగ్రజుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ మరొక వ్యాఖ్య – **గదానామ్ వ్యక్తమ్ శబ్దమ్ కుర్వతామ్ ముష్యాణామ్ అగ్రజః జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః.** శబ్దముచేయు వారందరిలోను శ్రేష్ఠుడు గదాగ్రజుడు. ఇక్కడ వేదములను తెలియజేయుట సూచింపబడినది. కనుకనే ఆయనను **'వాచస్పతి'** అని కూడ అందురు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – గదాగ్రజుడు అనగా గదునకు అన్న. ఈ భావమే కాకుండా శ్రీ యతిరాజులు **'అగదాగ్రజః'** అనే పాఠాన్ని కూడా పరిగణించారు. అగద - ఆరోగ్యవంతమైన, రోగము లేని; అగ్రజ - బ్రాహ్మణులు. **అగద నిరోగిణో అగ్రజా బ్రాహ్మణా ఇతి అగదాగ్రజః.** ఇక్కడ ఆరోగ్యంగా ఉండడమంటే వేదపఠనంద్వారా ఆధ్యాత్మికంగా పరిశుద్ధులై ఉండుట అని గ్రహింపవచ్చును.

చతుర్మూర్తి శ్చతుర్బాహు శ్చతుర్వ్యూహ శ్చతుర్గతిః |
చతురాత్మా చతుర్భావ శ్చతుర్వేదవిదేకపాత్ || (82)

771. చతుర్మూర్తిః

- నాలుగు రూపములు కలవాడు.
- వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములు.
- విరాట్, సూత్రమాన, అవ్యాకృత, తురీయ రూపములు.
- కృతయుగంలో తెల్లగా, త్రేతాయుగంలో ఎర్రగా, ద్వాపరయుగంలో (పసుపు)పచ్చగా, కలియుగంలో నల్లగా ఉండేవాడు.
- విశ్వ, తైజస, ప్రజ్ఞా, తురీయ రూపములు.
- శ్రీవైకుంఠము, సత్యలోకము, శ్వేతదీపము, క్షీరాబ్ధిలలో ఉండేవాడు.

ఓం చతుర్మూర్తయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – నాలుగు రూపములు అనగా భగవానుని నాలుగు వ్యూహములు – వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు. ఈ వ్యూహావతారములు విభవావతారములకంటె ముందునుండి ఉన్నవి (రామకృష్ణాదులు విభవావతారములు). శ్రీకృష్ణ విభవావతారములో కూడ భగవానుడు నాలుగు మూర్తులలలో అవతరించాడు – బలభద్రుడు (కృష్ణుని అన్న), వాసుదేవుడు (కృష్ణుడు), ప్రద్యుమ్నుడు (కృష్ణుని కొడుకు), అనిరుద్ధుడు (కృష్ణుని మనుమడు). శ్రీరామ విభవావతారంలోకూడ భగవంతుడు రామ లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులుగా పుత్రకామేష్ఠి యాగము పాయసమునుండి ఉద్భవించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – చతుర్మూర్తులనగా విరాట్, సూత్రమాన, అవ్యాకృత, తురీయ మూర్తులు. ఈ మూర్తులను గురించి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా వివరించారు – సృష్టిలో అన్నింటికంటె ముందుగా ఉన్న మూలప్రకృతి (అవ్యాకృత) అవ్యక్త మూర్తితత్వము. ఈ మూలప్రకృతియొక్క స్థూలరూపము (అనగా భగవానుడు అంతర్యామిగా మూలప్రకృతిలో ప్రవేశించకముందు రూపము)ను 'విరాట్'మూర్తి అంటారు. మన బుద్ధిలోను, మనసులోను (సూక్ష్మరూపముగా) భగవానుడు అంతస్థితుడైయున్న ప్రాణశక్తియే 'సూత్ర'రూపము లేదా హిరణ్యగర్భుడు. పై మూడు రూపములకంటె భిన్నమైనది పరమపురుషుడు లేదా పురుషోత్తముడు. ఈ రూపములో అంతా భగవంతునియందే స్థితమైయున్నది. భగవంతుడొకడే యున్నాడు. ఇంకా జీవులు సంభవించలేదు.

శ్రీ చిన్మయానంద – నాలుగు యుగములలో నాలుగు రూపములు, వర్ణములు కలవాడు చతుర్మూర్తి. కృతయుగములో తెలుపు, త్రేతాయుగములో ఎరుపు, ద్వాపరయుగములో పీతవర్ణము (పసుపుపచ్చ), కలియుగములో నలుపురంగు ఉన్నవాడు. మరొక విధంగా – జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్త, తురీయ అవస్థలు. సూక్ష్మరూపంలో విశ్వ, తైజస, ప్రజ్ఞా, తురీయ స్థితులు. స్థూలరూపంలో విరాట్, హిరణ్యగర్భ, ఈశ్వర, పరమాత్మ రూపములు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – చతుర్మూర్తులనగా విశ్వ, తైజస, ప్రజ్ఞా, తురీయ రూపములు. శరీరములు స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములు అని మూడు విధములు.

స్థూల శరీరము – బయటకు కనిపించే రూపము – విశ్వ రూపము.
సూక్ష్మ శరీరము – మనసు, ప్రాణము – తైజస రూపము.
కారణ శరీరము – పాత జన్మల జ్ఞాపకాలతో కూడినది – ప్రజ్ఞారూపము.

ఈ మూడు స్థితులలోను జీవుడు శరీరమును 'నేను' అనుకొంటాడు. వీటిని అధిగమించినది తురీయ స్థితి.

విశ్వమూర్తి – స్థూల శరీరము – జాగ్రత్ అవస్థ
తైజస మూర్తి – సూక్ష్మ శరీరము – స్వప్న అవస్థ
ప్రజ్ఞామూర్తి – కారణ శరీరము – సుషుప్త అవస్థ
తురీయమూర్తి – తురీయము – తురీయావస్థ.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ –

వైకుంఠం ప్రథమ మూర్తిః సత్యలోకే తథాऽపరా శ్వేతద్వీపే తృతీయ చ చతుర్థీ క్షీరసాగరే.
శ్రీవైకుంఠములోను, సత్యలోకములోను, శ్వేతద్వీపములోను, క్షీరసాగరములోను ఉన్న భగవానుని రూపములు చతుర్మూర్తులు.

772. చతుర్బాహుః

నాలుగు చేతులు కలవాడు.

- దేవకికి నాలుగు చేతుల రూపంలో దర్శనమిచ్చినవాడు.
- వాసుదేవుడు. శంఖ, చక్ర, గదా, పద్మములు ధరిచినవాడు.
- మనసు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము అనే నాలుగు చేతులతో జీవులను నియంత్రించువాడు.
- ధర్మార్థకామమోక్షములనే నాలుగు పురుషార్థములను ప్రసాదించువాడు.
- నాలుగు వేదములద్వారా తెలియవచ్చువాడు.

ఓం చతుర్బాహవే నమః

15వ శ్లోకంలో 142వ నామముగా **'చతుర్భుజః'** అని చెప్పబడినది. **చతురాత్మా చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్భుజః.** ప్రస్తుతము 82వ శ్లోకములో 772వ నామముగా **'చతుర్బాహుః'** అని చెప్పబడినది. **చతుర్మూర్తిః చతుర్బాహుః చతుర్వ్యూహః చతుర్గతిః.** ఈ 'చతుర్బాహుః' మరియు 'చతుర్భుజః' నామములు ఇంచుమించుగా ఒకేవిధంగా అనిపిస్తాయి.

శ్రీ భట్టులు భగవంతుని వ్యూహావతారములను వర్ణించే సందర్భంలో 142వ నామము 'చతుర్భుజః' వచ్చింది. కనుక శ్రీ భట్టులు ఆ నామమును 'శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధారియైన శ్రీవాసుదేవుడు' అని వ్యాఖ్యానించారు.

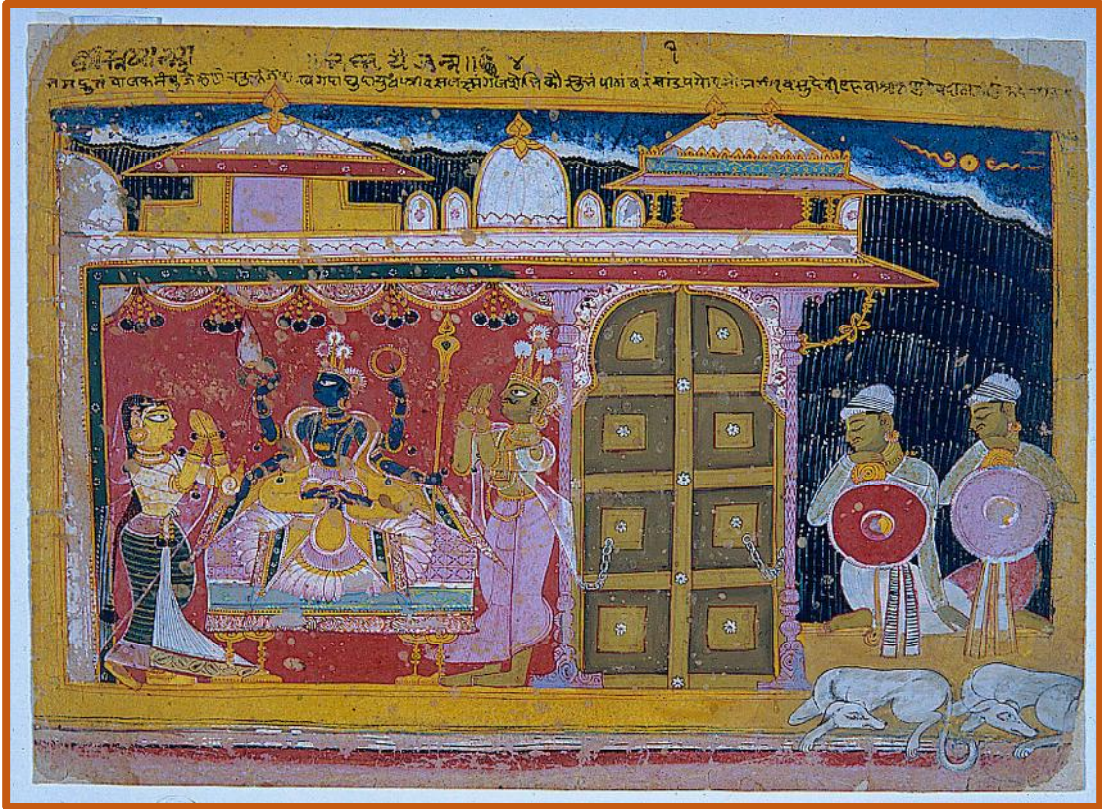
ఈ 772వ నామము 'చతుర్బాహుః' ను శ్రీ భట్టులు శ్రీకృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఇది విభవావతారము. భగవంతుడు దేవకీదేవికి నాలుగు చేతులతో జన్మించాడు గనుక చతుర్బాహువు. **వ్యూహమూలా పరావస్థా నిరుపాధిక రూపతః చత్వారో బాహవో యస్య స చతుర్బాహురుచ్యతే.** పరా వాసుదేవునిగా దేవకి గర్భాన నాలుగు భుజములతో అవతరించినవాడు చతుర్బాహువు.

15వ శ్లోకము 142వ నామము 'చతుర్భుజః'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణములు –

చతుర్భుజమ్ ఉదారాంగమ్ చక్రాద్యాయుధ భూషణమ్ – విష్ణుపురాణము.
తమసః పరమో ధాతా శంఖ చక్ర గదాధరః – రామాయణము. యుద్ధకాండ 114.15
భుజైర్చతుర్భిః సమేతమ్ – మహాభారతము. మోక్షపర్వము 5.34

ఈ 82వ శ్లోకము 772వ నామము 'చతుర్బాహుః' కు ప్రమాణములు –

తమద్భుతమ్ బాలకమ్ అంబుజేక్షణమ్ చతుర్భుజమ్ – భాగవతము 10.3.9
ఉపసంహార సర్వాత్మన్ రూపమేతచ్చతుర్భుజమ్
జానాతు మాఽవతారమ్ తే కంసోఽయమ్ దితి జన్మజః – విష్ణుపురాణము 5.3.13
ఓ పరమాత్మా! నాలుగు భుజాలతో ఉన్న ఈ రూపాన్ని ఉపసంహరించుకో. దైత్యజాతికి చెందిన కంసుడు నీ అవతారాన్ని గురించి తెలిసికొనకూడదు.

చతుర్భుజుడై అవతరించిన శ్రీకృష్ణుని స్తుతిస్తున్న దేవకీ వసుదేవులు. 1560 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Worship_of_Vishnu_at_the_Birth_of_Krishna_(6124513249).jpg

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 8.8.1 – ఆళ్వారును కౌగిలించుకోవడంకోసమే భగవంతునికి రెండు బదులు నాలుగు చేతులున్నాయి.

అదృష్ట పూర్వమ్ హృషితోఽస్మి దృష్ట్వా భయేన చ ప్రవ్యథితం మనో మే
తదేవ మే దర్శయ దేవరూపమ్ ప్రసీద దేవేశ జగన్నివాస – గీత 11.45
కిరీటినమ్ గదినమ్ చక్రహస్తమ్ ఇచ్ఛామి త్వా ద్రష్టుమహం తథైవ
తేనైవ రూపేణ చతుర్భుజేన సహస్రబాహో! భవ విశ్వమూర్తే – గీత 11.46

మునుపు ఎన్నడును చూడని ఆశ్చర్యకరమైన ఈ రూపమును కాంచి మిక్కిలి సంతసించితిని. కాని భయముచే నా మనసు కలవరపాటు పొందినది. కనుక, దేవేశ! చతుర్భుజయుక్తుడవై నాకు దర్శనమిమ్ము. ఓ దేవేశ! జగన్నివాస! ప్రసన్నుడవు కమ్ము. కిరీటమును, గదను, శంఖ చక్రములను ధరించిన నీ రూపమును చూడగోరుచున్నాను. ఓ సహస్రబాహో! విరాడ్రూపా! నీ చతుర్భుజ రూపమును నాకు చూపుము.

శ్రీ ఆండాళ్. తిరుప్పావై 30 – క్షీరసాగరమును మథించి దేవతలకు అమృతమొసంగిన మాధవుని, కేశవుని, సంపూర్ణ చంద్రునివంటి ముఖముగల గోపకన్యలు కీర్తించి వ్రేపల్లెలో వ్రతపరికరములు పొందిన విధమును, శ్రీవిల్లిపుత్తూరులో వసించుచు వికసించిన పద్మముల మాలను ధరించిన శ్రీ విష్ణుచిత్తుల కుమార్తెయుగు గోదాదేవి శబ్దార్థరసభరితములయిన ముప్పది పాశురములలో వివరించెను. దీనిని విడువక అనుసంధానమొనర్చువారు **గొప్ప పర్వతముల బోలిన నాలుగు భుజములును**, ఎఱ్ఱని కన్నులును, లక్ష్మీకరమగు ముఖమును, సర్వైశ్వర్యములును గలవాడైన శ్రియఃపతియగు నారాయణునివలన ఏచోటను సాటిలేని కృపను బడసినవారలై, బ్రహ్మానందానుభవమును కలవారైయుందురు (శ్రీ ఎన్. విజయరాఘవాచార్యులు, శ్రీ సంపన్నుడుంబై రంగకృష్ణమాచార్యులు అనువాదం, కూర్పు నుండి).

శ్రీ పెరుక్కారణై శ్రీచక్రవర్త్యాచార్యులు – భగవంతుని నాలుగు బాహువులు నాలుగు పురుషార్థములను అనుగ్రహించడానికి ఉన్నాయి. భక్తుల రక్ష అవుసరాలనుబట్టి చేతులు పెరుగుతాయి. గజేంద్రుని రక్షించడానికి ఎనిమిది చేతులతో వచ్చాడు. శ్రీ సుదర్శనాళ్వారులు ఎనిమిది చేతులతో ఎనిమిది ఆయుధాలతో విరాజిల్లుతున్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని చతుర్బాహురూపము సంప్రదాయకంగా వాసుదేవుని సూచిస్తుంది. శ్రీమహావిష్ణువును నాలుగు భుజాలతో – శంఖము, చక్రము, గద మరియు పద్మము లేదా ధనుస్సులతో – భావిస్తారని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరించారు.

శంఖచక్రగదాపాణే ద్వారకానిలయాచ్యుత గోవింద పుండరీకాక్ష రక్షమామ్ శరణాగతమ్ – నిత్య ప్రార్థన

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతంనుండి ఉదాహరించారు.

చతుర్భుజః శంఖ గదాబ్జ చక్రః పిశంగవాసా నలినాయతేక్షణః – భాగవతము 8.18.1
తమద్భుతమ్ బాలకమ్ అంబుజేక్షణమ్ చతుర్భుజమ్ శంఖ చక్ర గదాయుదార్యుధమ్ – భాగవతము 10.3.9

15వ శ్లోకంలో 'చతుర్భుజః' నామానికి శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవానుని శంఖ చక్ర గదా పద్మములు లోకంలో ధర్మాన్ని నిలపడానికి, మోక్షమార్గం చూపడానికి ఉన్నాయి.

ప్రస్తుత 'చతుర్బాహుః' నామానికి శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – భగవంతుని నాలుగు చేతులు మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారములను సూచించును. వీనిద్వారా అన్ని కార్యములు భగవంతుని అధీనంలో ఉంటాయి. మరోవిధంగా పద్మము చిత్తమును, శంఖము బుద్ధిని, గద అహంకారమును, చక్రము మనస్సును సూచించును.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ –

(1) **భుంక్తే భునక్తి ఇతి భుజః, చతుర్ణామ్ ధర్మ అర్థ కామ మోక్షాణామ్ భుజః చతుర్భుజః**. అర్హులైనవారికి ధర్మార్థకామమోక్షములను ప్రసాదించును గనుక చతుర్భుజుడు.

(2) **చతుర్భ్యః వేదేభ్యః భవతి ఇతి చతుర్భుగ్ జ్ఞానమ్ తేన జాయతే అభిత్యాజ్యతే ఇతి చతుర్భుజః**. నాలుగు వేదాలద్వారా తెలియవచ్చువాడు విష్ణువు చతుర్భుజుడు.

శంఖ చక్ర గదా పద్మ ధారియైన శ్రీమహావిష్ణువు. ఢిల్లీ మ్యూజియంలోని విగ్రహం. గుప్తుల కాలం నాటిది. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stone_sculpt_NMND_-29.JPG

773. చతుర్వ్యూహః

- నాలుగు వ్యూహములు కలవాడు – వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు అను నాలుగు వ్యూహావతారములు.
- విభవావతారములో నాలుగు రూపములలోనున్నవాడు – శ్రీకృష్ణుడు, బలరాముడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు.
- నలుగురు పురుషుల విభూతులు కలవాడు – శరీరరూపుడగు పురుషుడు, ఛందోరూపుడగు పురుషుడు, వేదరూపుడగు పురుషుడు, మహద్రూపుడగు పురుషుడు.
- నాలుగు వేదములద్వారా ఆయన ఆధిపత్యము తెలియును.
- మూడు వేదములు, వాక్కు అను నాల్గు శబ్దముల రూపములో ఉన్నవాడు.
- నాల్గు విధములైన మహిమలు (వ్యూహములు) చూపినవాడు.

ఓం చతుర్వ్యూహాయ నమః

సమస్త వ్యస్త షాడ్గుణ్య వ్యూహావస్థా చతుష్టయమ్ చతుర్వ్యూహ ఇతి ఖ్యాతః చతుర్వర్గప్రదోమనుః - సకల షడ్గుణములతో వాసుదేవునిగను, రెండు రెండు గుణాతిశయములతో సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు అనే రూపాలను, ఈ రకంగా చతుర్వ్యూహాలను ధరించినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమహామంత్రము. చతుర్విధ పురుషార్థప్రదము. ఓం చతుర్వ్యూహాయ నమః.

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
15వ శ్లోకము. 140వ నామము. చతుర్వ్యూహః – **చతురాత్మా చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్భుజః**
82వ శ్లోకము. 773వ నామము. చతుర్వ్యూహః – **చతుర్మూర్తిః చతుర్బాహుః చతుర్వ్యూహః చతుర్గతిః**

ఊహ్ - వితర్కే - వివరించుట, తర్కించుట, అనుగ్రహించుట. **విశిష్టా ఊహా వ్యూహా.** ప్రత్యేకమైన పనుల కొరకు నాలుగు రూపములు ధరించినవాడు 'చతుర్వ్యూహః'.

ఆగమకోశము 4వ భాగము (శ్రీ ఎస్.కె. రామచంద్రరావు – కల్పతరు పరిశోధన అకాడమీ)నుండి – 'వ్యూహ' అనగా విభజించుట, పంచుట, అమర్చుట. పరవాసుదేవుడైన నారాయణుడు సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములను నిర్వహించుటకై తనను తాను నాలుగు వ్యూహావతారములుగా సృజించుకొనెను. పాంచరాత్రాగమములో ఇది చాలా ముఖ్యమైన సిద్ధాంతము. వైకుంఠములోని పరవాసుదేవుడు నిశ్చలమైన, అలలు లేని, అంతు తెలియని, లోతు తెలియని, కాలస్థలాదులచే పరిచ్ఛిన్నముగాని, విభజింపరాని స్వరూపము. వైకుంఠములో ఈయన సమక్షములో అనంతజ్ఞానానందము విలసిల్లును. ఈయనచెంత నిత్యసూరులు (వారెన్నడును పునర్జన్మ పొందరు), ముక్తులును ఉందురు. ఈ పరవాసుదేవమూర్తి జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజములనే షడ్గుణములను పరిపూర్ణముగా కలిగియుండును. భగవంతుని వ్యూహావతారములు వివిధ కార్యముల నిర్వహణార్థము ఆయా గుణములు ప్రధానముగా కలిగి సంభవించును. ఇట్టివి నాలుగు వ్యూహములు – (వ్యూహ)వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు.

వాసుదేవుడు – జ్ఞాన, బల, ఐశ్వర్య, వీర్య, శక్తి, తేజోమయము.
సంకర్షణుడు – జ్ఞాన, బల మయము.
ప్రద్యుమ్నుడు – ఐశ్వర్య, వీర్య మయము.

అనిరుద్ధుడు – శక్తి, తేజో మయము.

ప్రతి వ్యూహావతారమునందును షడ్గుణములు సంపూర్ణముగానుండును. కాని కొన్ని గుణములు ఆయా వ్యూహములకు ప్రధానమైనవి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

15వ శ్లోకములో 'చతుర్వ్యూహః' – వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములు.

82వ శ్లోకములో 'చతుర్వ్యూహః' – కృష్ణావతారము అనే విభవావతారములో నాలుగు రూపములు – కృష్ణుడు (వాసుదేవుడు), బలరాముడు (కృష్ణుని అన్న, సంకర్షణుడు), ప్రద్యుమ్నుడు (కృష్ణుని కుమారుడు, ప్రద్యుమ్నుడు), అనిరుద్ధుడు (కృష్ణుని మనుమడు, అనిరుద్ధుడు). భగవంతుని వివిధ వ్యూహావతారములకు వివిధ వాహనములు, రంగులు, అంగములు, ఆభరణములు, ఆయుధములు, ధ్వజములు చెందియున్నవి. ఇవన్నీ భక్తుల ధ్యానారాధనకు అనుకూలంగా భగవంతుడు ధరించాడు.

నమస్తే వాసుదేవాయ నమః సంకర్షణాయ చ ప్రద్యుమ్నాయ అనిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః – భాగవతము 10/40.21

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

15వ శ్లోకంలో 'చతుర్వ్యూహః' – వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు వేదవ్యాసుని రచనను ఉదాహరించారు –

వ్యూహాత్మానమ్ చతుర్ధావై, వాసుదేవాది మూర్తిభిః సృష్ట్యాదీన్ ప్రకరోత్యేష, విశ్రుతాత్మా జనార్దనః
విశృతాత్ముడు, జనార్దనుడు అనబడే ఆయనే సృష్ట్యాది కార్యక్రమాలు నిర్వహించుకొనడానికి తనను తాను వాసుదేవాది నాలుగు వ్యూహాలుగా విభజించుకొన్నాడు.

82వ శ్లోకంలో 'చతుర్వ్యూహః' – అనగా 'విభూతులు' అన్న అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. అనగా నాలుగు పురుషులు. **శరీరపురుషః ఛందఃపురుషో వేదపురుషో మహాపురుషః** (ఐతరేయారణ్యకము 3.2.9). ఈ దేహంలో నాలుగు విధాలైన పురుషులు (వ్యూహాలు) ఉండును.

శరీర పురుషుడు – చేతనుల శరీరంలోని ఆత్మ.
ఛందః పురుషుడు – సరిగ్గా ఉచ్ఛరించిన మంత్రాలు అనే ఆత్మ.
వేద పురుషుడు – వేదముల రూపంలోని ఆత్మ.
మహాపురుషుడు – కాలంరూపంలోని ఆత్మ.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **చతుర్భిః వేదైః వ్యూహ్యతే పరేశత్వేన వృధ్యతే యం ఇతి చతుర్వ్యూహః.** ఋగ్, యజుర్, సామ, అధర్వణములనే నాలుగు వేదముల రూపంలో ఆయన పరమేశ్వరత్వం నిరూపితమైనది గనుక ఆయన చతుర్వ్యూహుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **చత్వారి వాక్ పరిమితా పదాని** (ఋగ్వేదము 1.164.45). ఇవి వాక్కులో నాలుగు విభాగములను సూచించును. తరువాతి ఉక్తిలో 'గ్రహించే బ్రాహ్మణులు వానిని ఎరుగుదురు' అని ఉంది. ఈ నాలుగు విభాగములు అనగా మూడు వేదములు, సామాన్యమైన భాష (మాటలు) అని శ్రీ రాల్ఫ్ గ్రిఫిత్ వివరించారు.

ధర్మచక్రము రచయిత పూర్తిగా భిన్నమైన వివరణ ఇచ్చారు – నాలుగు వ్యూహములు అనగా నాలుగు గొప్పతనములు లేదా నాలుగు మహిమలు. అవి ఏవనగా

(1) లీలామాత్రంగా సృష్టిలయాది కార్యములు చేయుట.

(2) రాసక్రీడద్వారా పరాభక్తి మహాత్మ్యమును తెలియజేయుట.

(3) లెక్కలేనంతమంది గోపికలకు ఒకేమారు నాధునిగా ఉండి జీవాత్మ, పరమాత్మల మధ్య సంబంధము చూపుట.

(4) గాంధారి శాపాన్ని మౌనంగా స్వీకరించి వృష్ణివంశం నాశనాన్ని జరుగనిచ్చుట.

774. చతుర్గతిః

- ధర్మము, అధర్మము, కామము, మోక్షము అను నాలుగు పురుషార్థములను ప్రసాదించువాడు.
- ఇంద్రపదవి, బ్రహ్మపదము, కైవల్యము, మోక్షము అను నాలుగు పదములను భక్తులకు ప్రసాదించేవాడు.
- వృషభగతి, గజగతి, వ్యాఘ్రగతి, సింహగతి అనే నాలుగు విధాలయిన నడకలు కలవాడు.
- నాలుగు వర్ణములకు (బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణములు), నాలుగు ఆశ్రమములకు (బ్రహ్మచర్య, గృహస్థ, వానప్రస్థ, సన్యాస ఆశ్రమములు) గమ్యము.
- ఆర్తులు, జిజ్ఞాసులు, అర్థార్థులు, జ్ఞానులు అను నాలుగు విధములైన భక్తులకు ఆశ్రయమైనవాడు.

ఓం చతుర్గతయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఉపాసక అభియోగ తారతమ్య కృత క్రమాత్ చతుస్రః ప్రాప్తయః అస్మిన్ ఇతి చతుర్గతిః.** ఉపాసకుల అర్హతనుబట్టి నాలుగు విధాలైన ఫలాలను (గతులను) ప్రసాదించేవాడు చతుర్గతి. ఈ నాలుగు గతులు ఏవో శ్రీ భట్టులు చెప్పలేదు. తరువాతి వ్యాఖ్యాతలు ఈ నాలుగు గతులు ఏవి అనే విషయంలో రెండు అభిప్రాయాలు చెప్పారు (1) ధర్మ, అర్థ, కామ, మోక్షములనే నాలుగు పురుషార్థాలు (2) (శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య స్వామి) ఇంద్రపదవి, బ్రహ్మ పదవి, కైవల్యము, మోక్షము అనే నాలుగు పదములు.

శ్రీ సుందరకాండము 35.19 – హనుమంతుడు సీతమ్మవారికి శ్రీరాముని వర్ణిస్తూ ఇలా అన్నాడు.

చతుర్దశ సమద్వంద్వః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్గతిః మహోష్ఠహనునాసశ్చ పంచస్నిగ్ధోఽష్టవంశవాన్. శ్రీరాముడు పదునాలుగు జతలు అవయవములు సమప్రమాణములో కలవాడు. నాలుగు దంష్ట్రలు (సూదివలె మొనదేలిన దంతములు) కలవాడు. **నాలుగు మృగముల (సింహము, పెద్దపులి, ఏనుగు, వృషభము) నడకవంటి నడక కలవాడు.** అందమైన పెదవులు, చుబుకము, నాసిక కలవాడు. ఓ దేవీ! ఆ రాముడు నిగనిగలాడు ఐదు భాగములు (నేత్రములు, పలువరుస, చర్మము, పాదములు, కేశములు) కలవాడు. జానకీ! ఆయన శరీరము చేతివ్రేళ్ళు, కాలివ్రేళ్ళు, కరములు, నాసిక, నయనములు, కర్ణములు, ప్రజనము అను అష్టవంశములు తగిన ప్రమాణములో కలవాడు (గీతాప్రెస్ ప్రచురణలోని అనువాదము).

నాలుగు నడకలను సూచిస్తూ శ్రీమద్రామాయణంలో రాముని నడకనిలా వర్ణించారు – **గజ సింహ గతి వీరౌ శార్దూల వృషభోపమౌ.** శ్రీరంగం ఉత్సవంలో ఎంపెరుమాన్ ఊరేగింపులో నాలుగు విధాలైన నడకలుంటాయి – వృషభ గతి (గర్వము, విజయానందము సూచించు ఎద్దు నడక) , మత్తగజగతి (రాజసం ఉట్టిపడే ఏనుగు నడక), వ్యాఘ్రగతి (పులిలా బెదురులేని నడక), సింహగతి (అన్ని మృగములకు రాజైన, ఎదురు లేని సింహం నడక).

శ్రీ ఆండాళ్ తిరుప్పావై 23వ పాశురములో భగవానుని సింహగతిని ఇలా వర్ణించినది. (భావశ్రీ అనువాదము)

వర్షర్తునందు పర్వత కుహరమందునన్ నిశ్చలస్థితిని నిదురించు శౌర్యపు సింహ

మదియె మేల్కొని, తీవ్రమగు దృష్టి నీక్షించి వాసించు మేని రోమములు నిగుడగ జేసి
ద్రొర్లి ద్రొర్లియు మేని దులుపుకొని, మెయి సాచి గర్జించి, గుహనుండి గడగి వెల్వడ వచ్చు
పగిది గానుగ పూవువంటి మెయి చాయతో నీదు భవనమునుండి నేర్పునన్ విచ్చేసి
అపురూప సింహాసనమున కొలువున్నావు కరుణించి మా కార్యమెరుగ ప్రార్థించెదము

Creative Commons Photo from Flickr - Photo by : Richard Friedericks
at Arpana Ashram, Madhuban, Karnal, Haryana.
https://www.flickr.com/photos/shantaraj/10166194135/in/album-72157636346695635/

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'గతి' అనగా 'లక్ష్యము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఆశ్రమానామ్ వర్ణానామ్ చతుర్ణామ్ యథోక్తకారిణామ్ గతిః చతుర్గతిః.** నాలుగు ఆశ్రమములకు, నాలుగు వర్ణములకు గతియైనవాడు చతుర్గతి. నాలుగు ఆశ్రమములనగా బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్యాసము. చతుర్వర్ణములనగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు సక్రమంగా పాటించినట్లయితే భగవత్ప్రాప్తి కలుగుతుంది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ, శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – నాలుగు విధాలైన భక్తులకు ఆశ్రయమైనవాడు చతుర్గతి.

చతుర్విధా భజంతే మాం జనాః సుకృతినోఽర్జున ఆర్తో జిజ్ఞాసు రర్థార్థీ జ్ఞానీ చ భరతర్షభ – గీత 7.16

ఓ భరతశ్రేష్ఠ! అర్జున! శుభకర్మలను ఆచరించుచు సుఖసంపదలను కోరుకొనువారు (అర్థార్థులు), శారీరిక మానసిక సంతాపములకు గురియైన ఆర్తులు, ఐహిక విషయములపై ఆసక్తిని వీడి పరమాత్మ తత్వజ్ఞానమును పొందుటకు ఇచ్ఛగలవారు (జిజ్ఞాసువులు), పరమాత్మ ప్రాప్తించిన జ్ఞానులు అను చతుర్విధ భక్తులు నన్ను భజింతురు.

ఉదాహరణలు: అర్థార్థులు – సుగ్రీవుడు, విభీషణుడు, ధ్రువుడు; ఆర్తులు – గజేంద్రుడు, జరాసంధునిచే బంధింపబడిన రాజులు, ద్రౌపది; జిజ్ఞాసులు – పరీక్షిత్తు, ఉద్ధవుడు; జ్ఞానులు – శుకుడు, సనకాదులు, నారదుడు, భీష్ముడు. (ఈ రచన అంతటా గీతాశ్లోకాల అనువాదం గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ వారి ప్రచురణనుండి తీసుకొనడమైనది. శ్రీ మద్భగవద్గీత తత్వవివేచనీ హిందీ వ్యాఖ్య – రచన: శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా – తెలుగు అనువాదము: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య)

775. చతురాత్మా

- వ్యూహావతారములుగా నాలుగు రూపములు కలవాడు – వాసుదేవుడు, సంకర్షణుడు, ప్రద్యుమ్నుడు, అనిరుద్ధుడు.
- రామ, కృష్ణ విభవావతారములలో నాలుగేసి రూపములు కలవాడు.
- సృష్టి, స్థితి, లయ కార్యములలో నాలుగేసి విభూతులు కలవాడు.
- చాతుర్య ఆత్మా చతురాత్మా – ఏ విధమైన బంధములు లేకుండా అతి పరిశుద్ధమైన ఆత్మ కలవాడు.
- మనసు, చిత్తము, బుద్ధి, అహంకారముల కార్యములకు కారణమైనవాడు.
- విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ, తురీయములనే నాలుగు రూపములలో జీవునకు ఆధారమైనవాడు.
- ఆర్తుడు, అర్థార్ది, జిజ్ఞాసువు, జ్ఞాని అనే నాలుగు విధముల భక్తులకు అంతర్యామి.
- (చతుర = కుశల, తయారు) నాలుగు ముఖముల బ్రహ్మను సృష్టించినవాడు.
- జీవ, అంతరాత్మ, పరమాత్మ, జ్ఞానాత్మ అనే నాల్గు విధములయిన ఆత్మలుగానున్నవాడు.

ఓం చతురాత్మనే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్తుతింపబడినది.

15వ శ్లోకము. 139వ నాము. చతురాత్మా – **చతురాత్మా చతుర్వ్యూహః చతుర్దంష్ట్రః చతుర్భుజః**

82వ శ్లోకము. 775వ నామము. చతురాత్మా – **చతురాత్మా చతుర్భావః చతుర్వేదవిదేకపాత్**

'ఆత్మ' అనే పదం ఒక్కో జీవుని ఆత్మగురించి సాధారణంగా వాడుతారు. కాని ఒక్కోమారు పరమాత్మగురించి కూడ చెబుతారు. **చతుర్మూర్తిః** (82-771), **చతురాత్మా** (15-139, 82-775), **చతుర్వ్యూహః** (15-140, 82-773) –

అనే ఈ మూడు నామముల అర్థాలలోను కొంత సారూప్యం ఉంది. కనుక ఈ వ్యాఖ్యానాలగురించి కొంత పునరాలోకన ఇక్కడ ఇవ్వబడింది.

ఇంతకుముందు చెప్పినట్లుగా శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో 1000 నామములను 44 సమూహాలుగా విభజించారు. ఒక్కో సమూహంలోనూ భగవంతుని ఒక్కోగుణానుభవానికి ప్రాధాన్యతనిచ్చారు. వాటిలో 123 నుండి 146 వరకు నామములు భగవంతుని వ్యూహావతార వర్ణన పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. కనుక 139 వ నామము 'చతురాత్మా', 140వ నామము 'చతుర్వ్యూహః' లు భగవంతుని నాలుగు వ్యూహముల గురించి వర్ణిస్తున్నాయి. ఇక 775వ నామము 'చతురాత్మా' మరియు 773వ నామము 'చతుర్వ్యూహః'లను శ్రీకృష్ణావతారపరంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇలా ఒక్కో నామమునకు సందర్భానుసారంగా

ఒక్కో గుణాన్ని విశదీకరించారు. ఇలా భగవంతుని వివిధ గుణానుభవాలు మనకు లభిస్తున్నాయి. అంతేగాక ఈ స్తోత్రంలో పునరుక్తిదోషం లేదని నిరూపితమౌతున్నది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానంలో అటువంటి సమూహాలు లేవు. కనుక ఒక నామానికి దాని ముందు వెనుక నామములతో ప్రత్యేకమైన సంబంధం కనిపించదు. అయితే శ్రీ శంకరులుకూడా పునరుక్తి దోషం లేకుండా వ్యాఖ్యానించారు. ఒకేనామం పలుమార్లు వచ్చినపుడు ఒకోమారు ఒకో క్రొత్త అర్థం చెప్పారు. ఉదాహరణకు – 'చతురాత్మా' నామము మొదటిసారి వచ్చినపుడు 'చతుర్' అంటే 'నాలుగు' అనే అర్థంలో, సృష్టి స్థితి లయ కార్యాలలో నాలుగేసి విభూతులు కలవాడు – అని వ్యాఖ్యానించారు. రెండవమారు ఇదే 'చతురాత్మా' నామమును 'చతుర-ఆత్మా' (చాతుర్యమ్ చతుర్) అనే అర్థంలో, ఆత్మను పరిశుద్ధంగా ఉంచుకొనేవాడు – అని వ్యాఖ్యానించారు శ్రీ శంకరులు. ఇక 'చతుర్మూర్తి' అనగా నాలుగు యుగాలలో నాలుగు రంగులు కలవాడు – అని వ్యాఖ్యానించారు.

ఇక ప్రస్తుత 'చతురాత్మా' నామమును గురించి –

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

15వ శ్లోకము. 139వ నామము. చతురాత్మా – **వాసుదేవాది రూపత్వాత్ చతురాత్మా ఇతి కథ్యతే.** ఇక్కడ 'ఆత్మ' అనగా రూపము. వాసుదేవ, సంకర్షణ, ప్రద్యుమ్న, అనిరుద్ధ వ్యూహములుగానున్నవాడు చతురాత్మ.

82వ శ్లోకము. 775వ నామము. చతురాత్మా – **స్థూల సూక్ష్మే జాగ్రదాదౌ చాతురాత్మ్య ప్రకాశనాత్ చతురాత్మా స విజ్ఞేయః వస్వర్ణో మనురుత్తమః.** జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయము అనే నాల్గు అవస్థలలోను భగవంతుడు స్థూల మరియు సూక్ష్మ రూపములలో భక్తులకొరకు ప్రకాశించుచుండును గనుక చతురాత్మ. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. మహత్తరమైనది. ఓం చతురాత్మనే నమః. అనగా భగవంతుడు అన్నివేళలా అన్నియెడలా భక్తులకు అందుబాటులో ఉండును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

15వ శ్లోకము. చతురాత్మా – భగవంతుడు సృష్టి, స్థితి, లయము అనే మూడు కార్యములలోను నాలుగేసి విభూతులుగా ఒప్పుచుండును.

సృష్టియందు (హరి) – బ్రహ్మ, దక్షాదులు, కాలము, సకల జీవులు.
స్థితియందు (విష్ణువు) – విష్ణువు, మన్వాదులు, కాలము, సకల జీవులు.
లయయందు (జనార్దనుడు) – రుద్రుడు, యమాదులు, కాలము, సకల జీవులు.

బ్రహ్మ దక్షాదయః కాలః తథైవ అఖిల జంతవః విభూతయా హరిరేతా జగతః సృష్టిహేతవః
విష్ణుర్మన్వాదయః కాలః సర్వభూతాని చ ద్విజ స్థితేర్నిమిత్త భూతస్య విష్ణోరేతా విభూతయః
రుద్రః కాలః అంతకాద్యశ్చ సమస్తాశ్చైవ జంతవః చతుర్ధా ప్రళయాయైతా జనార్దన విభూతయః – విష్ణుపురాణము 1.22, 30.32

82వ శ్లోకము. చతురాత్మా – **రాగద్వేషాది రహితాత్ చతుర ఆత్మా మనో అస్య ఇతి చతురాత్మా.** ఇక్కడ చతురమైన ఆత్మ అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. రాగద్వేషములు లేని పరిశుద్ధమైన ఆత్మ, ఆలా ఉంచుకొనే చాతుర్యం కలిగినవాడు చతురాత్మ.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – **మనో బుద్ధి అహంకార చిత్తాఖ్యాంతఃకరణ చతుష్టయ ఆత్మకత్వాత్ చతురాత్మా.** మనసు, బుద్ధి, అహంకారము, చిత్తము అనే నాలుగు అంతఃకరణలకు ఆధారమైనవాడు చతురాత్మ.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – **మనో బుద్ధిరహంకారః చిత్తమ్ కరణమ్ అంతరమ్ సంశయో నిశ్చయో గర్వస్మరణమ్ విషయానీ.**

మనసు – సంశయము – ఏదో చేయాలనుకొనేది.

బుద్ధి – నిశ్చయము – ముందు వెనుకలు ఆలోచించేది.

చిత్తము – స్మరణము – పాత జ్ఞాపకాల అనుభవాన్ని పరిగణించేది.

అహంకారము – గర్వము – చేసినందుకు గర్వించేది.

శ్రీ చిన్మయానంద 'చత్వారాత్మా' అనే పాఠాంతరాన్ని గ్రహించారు. అంతఃకరణ చతుష్టయము అనే నాలుగు రూపాలలో వ్యక్తమయ్యే అనంత ప్రకాశమే చత్వారాత్మ.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'నృసింహతాపిని' ఆధారంగా మరొక వివరణ ఇచ్చారు – **ఓత, అనుజ్ఞాత, అనుజ్ఞైకరస, అవికల్ప - అథ తురీయశ్చతురాత్మా తురీయావసిత్వాత్ ఏకైకస్య ఓతానుజ్ఞాత్రనుజ్ఞవైకల్పైః**.. పరమాత్ముడు నాలుగు రూపాలలో ప్రకాశిస్తున్నాడు.

(1) జీవుల స్థూల శరీరము (విశ్వ శరీరము)నకు ఆధారమైన 'విరాట్ రూపము'. విశ్వ శరీరమును, విరాట్ రూపమును కలిపి 'ఓత ప్రోత స్వరూపము' అంటారు.

(2) జీవుల సూక్ష్మ శరీరము (తైజస శరీరము)నకు ఆధారమైన 'సూత్ర రూపము'. తైజస శరీరము, సూత్ర రూపములు కలిపి 'అనుజ్ఞాత రూపము'.

(3) జీవుల మరో శరీరము పేరు కారణ శరీరము. ఇది పాత జన్మల జ్ఞాపకాలను కలిగి ఉంటుంది (ఉదాహరణ: పసిబిడ్డ పాలకోసం ఏడవాలని తెలుసుకోవడం). కారణ శరీరమునే 'ప్రాజ్ఞాశరీరము' అని కూడా అంటారు. ప్రాజ్ఞాశరీరమునకు ఆధారమైన పరమాత్మ రూపమును 'అనుజ్ఞైక రసము' అంటారు.

(4) ఈ మూడు రూపాలకంటే పరమైనది, బ్రహ్మజ్ఞానంవల్ల మాత్రమే తెలియవచ్చే పరమాత్మ రూపమును 'అవికల్పము' అంటారు.

ఇలా ఓత, అనుజ్ఞాత, అనుజ్ఞైకరస, అవికల్పములనే నాలుగు రూపములు కలిగిన పరమాత్మ చతురాత్మ.

శ్రీ టి.ఎస్. రాఘవన్ – మార్కండేయపురాణం ఆధారంగా, పరమాత్ముడు సకల జీవుల శరీరములందును విశ్వ, తైజస, ప్రాజ్ఞ, తురీయములనే నాలుగు రూపములలో ప్రవేశిస్తున్నాడు.

పరమాత్మా చతుర్రూపః సర్వప్రాణి శరీరగః విశ్వశ్చ తైజసః ప్రాజ్ఞా స్తురీయశ్చేతి కథ్యతే.

జాగ్రదవస్థలో విశ్వరూపము, స్వప్నావస్థలో తైజసరూపము, సుషుప్నావస్థలో ప్రాజ్ఞారూపము, వీటన్నంటిని మించి తురీయావస్థలో తురీయరూపములోను పరమాత్ముడుంటాడు.

మాండూక్యోపనిషత్తులో ఈ అవస్థల గురించి చెప్పారు. ఆత్మకు నాలుగు పాదాలున్నాయి –

(1) జాగ్రదవస్థ మొదటి పాదం. దీనికి అధిపతి వైశ్వానరుడు. ఇతడికి ఏడు అంగములు, 19 నోళ్ళు ఉన్నాయి.

(2) స్వప్నావస్థ రెండవ పాదం. దీనికి అధిపతి తైజసుడు. వీనికి ఏడు అంగములు, 19 నోళ్ళు ఉన్నాయి.

(3) సుషుప్తి మూడవ దశ. అధిపతి ప్రాజ్ఞుడు.

(4) నాల్గవ దశ తురీయము. అధిపతి ఆత్మ. ఈ దశ అంతరము కాదు, బాహ్యము కాదు. అచేతన కాదు. ఇంకోదానితో సంబంధం పెట్టి చెప్పలేనిది. మనస్సు గ్రహించలేదు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **చతుర్ణామ్ ఆర్త అర్థార్థీ జిజ్ఞాసు ముముక్షుణామ్ ఆత్మా అంతర్యామీ ప్రియ ఇతి చతురాత్మా.** భగవంతుని అర్చించే నాలుగు విధాల భక్తులకు – దుఃఖమునుండి ఉపశమనము కోరువారు, సుఖము ధనము వంటివానిని కోరువారు, జ్ఞానము కోరువారు, మోక్షము కోరు జ్ఞానులు – ఈ నాలుగు విధాల భక్తులకు అంతర్యామి గనుక చతురాత్మ.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **చతుర్షు ధర్మ అర్థ కామ మోక్షేషు జనానామ్ యోగ్యతానుసారేణ ఆత్మా మనో యస్మాత్ స చతురాత్మా.** జనుల యోగ్యతనుబట్టి వారికి ధర్మార్థకామమోక్షములను పురుషార్థములను ప్రసాదించువాడు చతురాత్మ.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ మరొక వివరణ – **చత్వార ఆత్మానః ఆత్మా, అంతరాత్మా, పరమాత్మా, జ్ఞానాత్మా లక్షణా యస్య ఇతి చతురాత్మా.** భగవంతునిలో నాలుగువిధాలైన ఆత్మల లక్షణాలున్నాయి. ఆత్మ, అంతరాత్మ, పరమాత్మ, జ్ఞానాత్మల సంపూర్ణ గుణములు కలిగినవాడు చతురాత్మ.

పరమాత్ముడు ఆత్మరూపంలో మన హృదయాలలో వసించును. అంతరాత్మరూపంలో ఆత్మలో వసించును. తైత్తరీయోపనిషత్తులో **'సత్యం జ్ఞానం అనంతం బ్రహ్మ'** అని ఉంది. భగవంతుడు ప్రాణమయుడు, మనోమయుడు, అన్నమయుడు, విజ్ఞానమయుడు, ఆనందమయుడు. ఇందులో మనోమయ, ఆనందమయ విభూతులు జ్ఞానాత్మ స్వరూపములు. బృహత్ సంహితలో ఇలా ఉన్నది.

ఆత్మా అంతరాత్మా హరిరేక ద్వి-విధా స్థితః
నివిష్టో హృదయే నిత్యమ్ రసం పిబతి కర్మజమ్.

776. చతుర్భావః

- సృష్టి, స్థితి, రక్షణ, శాస్త్ర ప్రదానాది స్థూల సూక్ష్మ కార్యాలను తన నాలుగు వ్యూహముల ద్వారా ప్రకటింపజేయువాడు.
- నాలుగు వర్ణములు, నాలుగు ఆశ్రమములు, నాలుగు పురుషార్థములు, ఇలా నాలుగేసి సమూహములకు మూలము.
- నాలుగు విధములైన జీవులను సృష్టించినవాడు.

ఓం చతుర్భావాయ నమః

భూ - సత్తాయామ్ - ఉండుట, నివసించుట, జన్మించుట;

భావ - ఉండువాడు - ఉండుటకు కారణమైనవాడు, స్వయముగా ఆవిర్భవించినవాడు, ఇతరుల ఆవిర్భావానికి కారణమైనవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భావ - భావన - వ్యక్తపరచుట. ఇంతకుముందు నామమువలెనే ఈ నామమునకు కూడా శ్రీ భట్టులు వ్యూహావతారములతో సంబంధము చూపారు. సృష్టి, స్థితి, రక్షణ, శాస్త్రముల ప్రాచుర్యము అనేవి నాలుగు కార్యములు. ఇవి వ్యూహావతారములలో ఇలా వ్యక్తమవుతున్నవి. (అభివ్యంజనము = వ్యక్తము). వాసుదేవ – సృష్టి; సంకర్షణ – స్థితి; ప్రద్యుమ్న – రక్షణ; అనిరుద్ధ – శాస్త్రప్రదానము.

శాస్త్రదానాది పంచాభివ్యంజనాత్ స్థూలసూక్ష్మయోః చతుర్భావస్సమాఖ్యాత మున్యర్ణశ్చ గతిప్రదః. సృష్టి, స్థితి, రక్షణ, శాస్త్ర ప్రదానాది కార్యాలను తన నాలుగు వ్యూహముల ద్వారా ప్రకటింపజేయువాడు చతుర్భావుడు. ఓం చతుర్భావాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య పురుషార్థ చతుష్టయమ్ భవతి - ఉత్పాద్యతే అస్మాత్ ఇతి చతుర్భావః.** నాలుగు విధాలైన పురుషార్థములకు ఆధారమైనవాడు చతుర్భావుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'నాల్గింటికి మూలము' అనే భావాన్ని మరింత విస్తరించారు – నాలుగు వర్ణములు, నాలుగు పురుషార్థములు, నాలుగు ఆశ్రమములు వంటివానికి మూలమైనవాడు చతుర్భావుడు.

చాతుర్వర్ణ్యం మయాసృష్టం గుణకర్మవిభాగశః
తస్య కర్తారమపి మాం విద్ధ్య కర్తారమవ్యయమ్ – గీత 4.13
బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణములవారిని వారి గుణకర్మలననుసరించి నేను సృష్టించితిని. ఈ సృష్టి కార్యక్రమమునకు నేనే కర్తనైనను, శాశ్వతుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్ను వాస్తవముగ 'అకర్త'గా తెలిసికొనుము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **స్వకృత వ్యవస్థయా చతుర్విధమ్ సృష్టిమ్ ఉత్పాదయతి**. తన సంకల్పమాత్రమున నాలుగు విధములైన జీవులను సృష్టించినవాడు చతుర్భావుడు. ఆ నాల్గు విధాల జీవులు (1) గ్రుడ్డునుండి జనించేవి. ఉదా:పక్షులు, పాములు (2) ఝుంకారము చేసేవి. ఉదా: ఈగలు, దోమలు, తేనెటీగలు. (3) చెట్లు (4) మానవులు.

777. చతుర్వేదవిత్

- నాలుగు వేదములు తెలిసినవారు ఆయననెరుగుదురు.
- నాలుగు వేదములు పూర్తిగా తెలిసినవాడు భగవంతుడు మాత్రమే.
- నాలుగు వేదములు తెలియునట్లు అనుగ్రహించువాడు.

ఓం చతుర్వేదవిదే నమః.

'చతుర్-వేద-విత్' అనగా నాలుగు వేదములు పూర్తిగా తెలిసినవాడు. 14వ శ్లోకంలో ఇలాంటిదే 'వేదవిత్' అనే నామం వచ్చింది.

భగవంతుడొక్కడు మాత్రమే పూర్తిగా నాలుగు వేదములు తెలిసినవాడు. తక్కిన వేదజ్ఞానులంతా భగవానుని అనంత వ్యూహ, విభవములలో లేశమాత్రమే అనుభవిస్తారు.

పరావర విభాగానాం కో విదా స్వయమేవయే చతుర్వేదవిదిత్యుక్తః వస్వర్ణో నిగమప్రదః - నాలుగు వేదముల సారమూ స్వయంగా తెలిసినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. వేదజ్ఞానప్రదము. ఓం చతుర్వేదవిదే నమః. (ఈ శ్లోకం, దాని భావంలో అచ్చుతప్పులున్నాయనిపించింది. కనుక కొంచెం మార్చాను – కా.సు.బాబు.)

చతుర్వేదైః విద్యతే కణికామా తతయా జ్ఞాయతే ఇతి చతుర్వేదవిత్. నాలుగు వేదాలు తెలిసినవారుకూడా ఆ పరమేశ్వరుని మహిమను కొద్దిగానే తెలుసుకోగలుగుతారు.

సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిర్ జ్ఞానమపోహనం చ
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవవేద్యో వేదాన్తకృత్ <u>వేదవిదేవ</u> చాహమ్ – గీత 15.15
సమస్త ప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగానున్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదములద్వారా తెలిసికొనదగినవాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదవిజ్ఞుడను కూడా నేనే.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (1.3.10)లో – **మఱైమాయ నాల్ వేదత్తుళ్ నిన్హ మలర్ చ్చుడారే** – అన్నారు. శ్రీ వేదాంతదేశికన్ ఈ పాశురంలో 'మఱై', 'వేదం' అనే రెండు పదాల వాడకాన్ని విశ్లేషించారు. 'మఱై' అనగా భక్తులుకానివారినుండి దాచిపెట్టబడిన గొప్ప రహస్యము. 'వేదము' అనగా గొప్ప భక్తులకు తెలియజేయబడిన ఆ రహస్యము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యథావత్ వేత్తి చతుర్ణామ్ వేదానామ్ అర్థమ్ ఇతి చతుర్వేదవిత్.** నాలుగు వేదముల అర్థము ఉన్నదున్నట్లుగా తెలిసినవాడు ఆయనొక్కడేగనుక ఆయన 'చతుర్వేదవిత్'. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **చత్వారో వేదా ఋుగాదయః తాన్ అవశేషాన్ వేత్తి ఇతి చతుర్వేదవిత్.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు నాలుగు వేదములను పూర్తిగా తెలిసినవాడు మాత్రమే కాదు. స్వయముగా నాలుగు వేదములు ఆయనే. కనుక వేదములను, వాని అర్థములను బాగుగా అధ్యయనము చేసినవారికి మాత్రమే భగవంతుని తెలిసికొనుట సాధ్యము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ భిన్నమైన అనుభవాన్ని చెప్పారు – **చతురో వేదాన్ వేదయతి భక్తాన్ ఇతి చతుర్వేదవిత్**. తన భక్తులకు నాలుగు వేదములు తెలిసికొనుటను సాధ్యం చేసేవాడు 'చతుర్వేదవిత్'. అనగా భగవంతునిపట్ల గాఢమైన భక్తివలన మాత్రమే వేదములను అభ్యసించేవారికి వేదములు అవగతమగును.

778. ఏకపాత్

- మానవులలో ఒకనిగా అవతరించినపుడు తన మహిమలో ఒక భాగము (అంశ)ను మాత్రమే వ్యక్తపరచేవాడు.
- విశ్వరూపంలో ఆయన విభూతి ఆయనలో నాల్గవ భాగమే.
- (ఏకపా-అత్) ఏకైక రక్షకునిగా సదా కాపు కాచేవాడు.

ఓం ఏకపదే నమః

ఓం ఏకపాదే నమః (శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ)

పాదము అంటే మూడు అర్థాలున్నాయి (1) నాల్గవ భాగము (2) కాలి పాదము (3) భాగము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఏకాంశేనా వశీర్ణత్వాత్ ఏకపాదితి కథ్యతే.** ఒకే అంశతో అవతరించినవాడు ఏకపాత్ భగవంతుడు మనలో ఒకనిగా అవతరించినపుడు తన మహిమలో కొద్ది భాగమును మాత్రమే వ్యక్తపరచును (అంటే అర్థం అవతార సమయంలో భగవంతుని గొప్పతనంలో ఒక భాగం మాత్రమే ఉంటుందని కాదు. ఆయన తన సంపూర్ణమైన గుణాలు కలిగియుండును కాని వానిలో కొద్దిభాగమును మాత్రమే బయటకు వ్యక్తపరచును. శ్రీమద్రామాయణములో శ్రీరాముడు **'అహం మానుషం మన్యే'** – నేను మానవునిగా అనుకొంటున్నాను – అనడం ఇందుకొక ఉదాహరణ. శ్రీ స్వామిదేశికన్ తమ శరణాగతి దీపిక 17వ శ్లోకంలో విభవావతాముల పరిపూర్ణతను వివరించారు. శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణములు –

అంశావతారో బ్రహ్మర్షే! యోఽయం యదుకులోద్భవ – విష్ణుపురాణము 5.1.2 – ఓ బ్రహ్మర్షీ! యదుకులంలో శ్రీకృష్ణుని అవతారం ఆయనలోని ఒక అంశ మాత్రమే.

అంశాంశేన అవతీర్య ఉర్వ్యామ్ – విష్ణుపురాణము 5.1.3 – తన అంశలో ఒక అంశగా ఈ జగత్తులో అవతరించాడు.

విష్ణోరర్ధమ్ మహాభాగమ్ పుత్రమ్ ఇక్ష్వాకు నందనమ్ – బాలకాండ 18.12 – విష్ణువుయొక్క అర్ధమహాబాగము ఇక్ష్వాకువంశంలో పుత్రుడు రామునిగా అవతరించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య పురుషసూక్తంలో ఉన్న విషయానికి సరిపోతుంది.

ఏతావాన్ అస్య మహిమా అతో జ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః

పాదోఽస్య విశ్వభూతాని త్రిపాదస్యామృతమ్ దివి

త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదయత్పురుషః పాదోఽస్యేహా భవాత్ పునః

తతో విశ్వంగ వ్యక్రామత్ సాశనానశనే అభి

భగవంతుని మహిమలో నాల్గవభాగం మాత్రమే వ్యక్తమయ్యింది. తక్కిన మూడు వంతులు ఆయన పరమపదమునందలి నిత్యవిభూతి. ఇక్కడ నాల్గవ భాగము, మూడు భాగాలు అనగా అనంతంలో కొద్దిభాగము, అధికభాగము అని అర్థం చేసుకోవాలి.

శ్రీ శంకరులు గీతనుండి ఉదాహరించారు –

అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున
విష్టభ్యామహమిదం కృత్స్నమేకాంశేన స్థితో జగత్ – గీత 10.42
అథవా, ఓ అర్జున! ఇంతకంటెను విపులముగా తెలిసికొని ప్రయోజనమేమి? ఈ సంపూర్ణ జగత్తును కేవలము నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోడనే ధరించుచున్నాను.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ స్మృతులనుండి ఉదాహరించారు.

అండానామ్ తు సహస్రానామ్ సహస్రాన్యయుతాని చ ఈ దృశానామ్ తథా తత్ర కోటి కోటి శతాని చ
ఈ కనిపించే వేలాది బ్రహ్మాండములు ఆయనయందలి చాలా చాలా కొద్ది భాగం మాత్రమే.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – 'ఏకపా-అత్ - ఏకపాత్' అని గ్రహించారు. అత్ - సాతాత్యగమనే - సదా వెళ్ళుచుండుట - అతతి. **ఏకపో ముఖ్యపాలకః సన్ అతతి.** ఆయన ఒక్కడే రక్షకుడు. కనుక మనలను సదా కనిపెట్టియుండును.

పా - రక్షణే, పాతి - రక్షించుట, అనే ధాతువునుండి కూడ 'ఏకపాత్' అనగా 'ఏకైక రక్షకుడు' అనే అర్థం వస్తుంది.

శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్య – శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు

వాసుదేవా! దేవకీ నందనా! గోపాలమూర్తీ! లక్ష్మీమనోహరా! భూకాంతాప్రియా! గోపికావల్లభా! రుక్మిణీ ప్రాణనాయకా! సత్యభామా మనోహరా! జాంబవతీ సుముఖా! కాళిందీ సరససల్లాపా! మిత్రవిందా భోగలోకైకరతా! భద్రా కుచకుంభవిహారా! నీ రాసగ్రహాది సరస సత్కథా ప్రసంగంబులు భాగవత పురాణంబులు. ఈ కథలు విన్నవారికిఁ బుణ్యంబు లనంతంబులై పరలోక సాధనంబులగునటే! యివి యెటువంటి విచిత్రంబులు! నీ కౌతుక క్రీడలు మోక్ష సాధనంబులట! శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

అన్నమయ్య కీర్తన

అలమేలుమంగ నీ వభినవ రూపము
జలజాక్షు కన్నులకు చవులిచ్చేవమ్మా

గరుడాచలాధీశు ఘనవక్షముననుండి
పరమానంద సంభరితవై
నెరతనములు చూపి నిరంతరము నాథుని
హరుషించగ జేసితి గదమ్మా

శశికిరణములకు చలువల చూపులు
విశదముగా మీద వెదజల్లుచు
రసికత పెంపున కరగించి యెప్పుడు నీ
వశము చేసుకొంటి వల్లభునోయమ్మా

వేలూరు శ్రీమహాలక్ష్మి చిత్రీకరణ by Smartmga
https://commons.wikimedia.org/wiki/ File:Mahalakshmi_vellur.jpg వికీపీడియా నుండి

సమావర్తోనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః |
దుర్లభో దుర్గమో దుర్గో దురావాసో దురారిహా || (83)

779. సమావర్తః

- భక్తులకొరకు మరల మరల అవతరించువాడు.
- సంసార చక్రమును బాగుగా త్రిప్పువాడు. మరల మరల సృష్టికార్యము చేయువాడు.
- తన భక్తులకు సహాయం చేయడం గురించి సదా యోచించువాడు.

ఓం సమావర్తాయ నమః

ఇక్కడ 'సమ్' అనునది ఉపసర్గ. సమ్ - బాగుగా, అన్ని ప్రక్కలనుండి; వృత్ - వర్తనే - ఉండుట, ఆక్రమించుట, కొనసాగుట. **ఆవర్తతే చక్రవత్ భ్రామయతి ఇతి ఆవర్తః.** చక్రంలాగా తిరిగేది 'ఆవర్తః'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు జన్మరహితుడైనాగాని భక్తులకోసం మరల మరల అవతరిస్తుంటాడు గనుక 'సమావర్తః'. **ఏతాదృశం హి సర్వత్ర సర్వదా సర్వథాపి చ వ్యూహస్య విభవస్యాపి యస్యాస్త్యావర్తనంత్వితి సమావర్త స్సమాఖ్యాతః వస్వర్ణో జన్మనాశకః** - ఈ రకంగా వ్యూహావతారాలు, విభవావతారాలు అన్ని చోట్ల, అన్నివిధాలా, ఎల్లప్పుడూ ధరిస్తూనే ఉండేవాడు 'సమావర్తః'. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. జన్మరాహిత్యమును ప్రసాదించును. ఓం సమావర్తాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సంసారచక్రస్య సమ్యగ్ ఆవర్తకః ఇతి సమావర్తః.** సంసారచక్రమును బాగుగా త్రిప్పువాడు 'సమావర్తః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సమ్యగ్ ఆవర్తయతి సంసారచక్రమ్ ఇతి సమావర్తః.**

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సమ్యగ్ తాన్ ఆవర్తయతి పునః పునః సృజతి ఇతి సమావర్తః.**

ఈశ్వరః సర్వభూతానామ్ హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా – గీత 18.61
అర్జునా! శరీరరూప యంత్రములను అధిరోహించి సర్వప్రాణుల హృదయములందును అంతర్యామిగానున్న పరమేశ్వరుడు తన మాయచేత వారివారి కర్మలననుసరించి వారిని భ్రమింపజేయుచున్నాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ మరొక వ్యాఖ్య – **సమీచీనః ఆవర్తనశ్చింతనమ్ స్వజన అవనమయమ్ యస్య ఇతి సమావర్తః.** భక్తుల మేలుకోసం ఏమి చేయాలన్న విషయంచుట్టూ భగవంతుని ఆలోచనలు తిరుగుతుంటాయి.

780. నివృత్తాత్మా

అనివృత్తాత్మా

- భగవంతుని స్వభావము దివ్యము. అన్నింటికంటె ఉత్తమము. అది ప్రాకృతము కాదు.
- నరనారాయణావతారము. నివృత్తిధర్మమును నరునకు బోధించిన నారాయణుడు. సన్యాసమార్గము చేకొన్నవాడు.
- నివృత్తిధర్మము పాటించేవారి ఆత్మ. కర్మఫలములను ప్రసాదించువాడు.
- ('అనివృత్తాత్మా' - శ్రీ శంకరుల పాఠము) అంతటా ఉన్నవాడు గనుక దేనినుండి వెనుదిరుగడు.
- ప్రళయకాలంలో జీవులను తనయందు ఇముడ్చుకొనువాడు.
- అంతటా, అన్నింటా సంపూర్ణంగా వ్యాపించినవాడు.
- అర్హతలేనివారు చేయు యాగములపట్ల విముఖుడు.
- ప్రళయము, సృష్టివంటివాని ప్రభావము ఆయనపై యుండదు.
- తన యశస్సు, కీర్తనలపట్ల విముఖుడు.

ఓం నివృత్తాత్మనే నమః

ఓం అనివృత్తాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం ప్రకారం ఈ నామము నాలుగుసార్లు వస్తుంది. ఇలా నాల్గుసార్లు వచ్చే ఇంకొక్క నామము **'ప్రాణదః'** మాత్రమే.

శ్లోకము	నామము	శ్రీ భట్టుల పాఠము	శ్రీ శంకరుల పాఠము
25	231	నివృత్తాత్మా	నివృత్తాత్మా
48	453	నివృత్తాత్మా	విముక్తాత్మా
64	604	నివృత్తాత్మా	నివృత్తాత్మా
83	780	నివృత్తాత్మా	అనివృత్తాత్మా / నివృత్తాత్మా

25వ శ్లోకము. 231వ నామము. నివృత్తాత్మా – **ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః**

48వ శ్లోకము.453వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: నివృత్తాత్మా – **సర్వదర్శీ నివృత్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్**

శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: విముక్తాత్మా – **సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమమ్**

64వ శ్లోకము. 604వ నామము. నివృత్తాత్మా – **అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః**

83వ శ్లోకము. 780వ నామము.

శ్రీ భట్టుల పాఠము ప్రకారము: నివృత్తాత్మా – **సమావర్తో నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః**

శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము: అనివృత్తాత్మా – **సమావర్తోऽనివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః**

48వ శ్లోకము 453వ నామము, 64వ శ్లోకము 604వ నామము వివరణలో ఈ నామమునకు చెప్పబడిన వివిధ అర్థములు ఇవ్వడమైనది. మరికొన్ని విషయములు ఇక్కడ చర్చిస్తున్నాము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో రెండు విశేష లక్షణములున్నాయి. (1) శ్రీ భట్టులు ప్రధానంగా భగవంతుని సౌలభ్యాన్ని, సౌశీల్యాన్ని ప్రస్తుతించారు. భక్తుని దృక్పథంలో ఇవి ప్రధానలక్షణాలని శ్రీ భట్టుల భావన. శ్రీ శంకరులు ప్రధానంగా భగవంతుని పరత్వము (సర్వాధిక్యత)ను తమ వ్యాఖ్యలో తెలియజేశారు. (2) శ్రీ భట్టులు 1000 నామములను 44 సమూహాలుగా విభజించారు. ఒక్కో సమూహంలోను ఒక్కొక్క విభూతి లేదా అవతారము లేదా గుణము ప్రధాన విషయము. ఈ రెండవ లక్షణం పరంగా 'నివృత్తాత్మా' నామము చెప్పబడిన సందర్భాలు ఇవి.

25వ శ్లోకము 231వ నామము 'నివృత్తాత్మా' – శ్రీ భట్టులు 226నుండి 247వ నామము వరకు 'పురుషసూక్తంలో ప్రతిపాదించిన విరాట్ స్వరూపం' పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. నివృత్తాత్మ = దివ్య, అప్రాకృత స్వరూపుడు.

48వ శ్లోకము 453వ నామము 'నివృత్తాత్మా' – శ్రీ భట్టులు 451 నుండి 463వ నామము వరకు భగవంతుని నరనారాయణావతార పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. నివృత్తాత్మ = నివృత్తిధర్మమును పాటించువాడు.

64వ శ్లోకము 604వ నామము 'నివృత్తాత్మా' – శ్రీ భట్టులు 590 నుండి 606వ నామము వరకు భగవంతుని కర్మఫలప్రదానగుణం పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. నివృత్తాత్మ = నివృత్తిధర్మం పాటించేవారి ఆత్మ.

83వ శ్లోకము 780వ నామము 'నివృత్తాత్మా' – శ్రీ భట్టులు 697నుండి 786వ నామము వరకు శ్రీకృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. నివృత్తాత్మ = ప్రవృత్తి ధర్మము పాటించేవారి మధ్యలో ఉన్నప్పటికీ తానుమాత్రం నివృత్తిధర్మము పాటించును.

కఠోపనిషత్తులో యమధర్మరాజు నచికేతునికి బ్రహ్మవిద్య బోధిస్తూ వేదంలోని రెండు మార్గాలను చెప్పాడు.

(1) ప్రవృత్తి మార్గము - లౌకికము. (2) నివృత్తి మార్గము - మోక్షదాయకము. ఈ రెండింటిలోనూ మానవుడు ఏదో ఒక మార్గాన్ని ఎన్నుకోవాలి. శ్రీకృష్ణుడు మానవుల మధ్యలో ఉన్నాగాని ఆయనకు కర్మబంధాలు వర్తించవు. విషయవాసనలు అంటవు. కనుక ఆయన నివృత్తాత్మ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

25వ శ్లోకములో 'నివృత్తాత్మా' – **సంసార బంధన నివృత్త ఆత్మా స్వరూపమ్ అస్య ఇతి నివృత్తాత్మా**. ఇహలోక బంధములు ఆయనకు వర్తించవు గనుక నివృత్తాత్మ. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య కూడా ఇందుకు సరిపోతుంది.

48వ శ్లోకములో 'విముక్తాత్మా' – **స్వభావసిద్ధేన విముక్త ఆత్మా యస్య ఇతి విముక్తాత్మా**. స్వభావసిద్ధంగా, అనగా ఏ విధమైన కర్మఫలంగా కాకుండా, విముక్తుడైన ఆత్మ విముక్తాత్మ.

64వ శ్లోకములో 'నివృత్తాత్మా' – **స్వభావతో విషయేభ్యో నివృత్త ఆత్మా మనః అస్య ఇతి నివృత్తాత్మా**. తన స్వభావం ప్రకారం ప్రాపంచిక విషయాలనుండి విముఖుడైనవాడు నివృత్తాత్మ. శ్రీ భట్టులు కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారుగాని నరనారాయణావతారానికి అన్వయించారు.

83వ శ్లోకములో 'అనివృత్తాత్మా' – **సర్వత్ర వర్తమానత్వాత్ స నివృత్తః కుతోऽపి అనివృత్తాత్మా**. భగవంతుడు అన్నిచోట్లా ఉంటాడు. కనుక దేనినుండైనా వెనుదిరగడం అనేది ఆయనకు వర్తించదు. అలా ఆయన అనివృత్తాత్మ.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ మూడు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **నివృత్తాత్మనో యేన ప్రలయ ఇతి.** ప్రళయకాలంలో జీవులను తనయందు ఇముడ్చుకొనేవాడు నివృత్తాత్మ.

(2) ని - నితారమ్ - పూర్తిగా, వృత్తః - సకలవిషయే ప్రవృత్తః. అన్నింటా ఉండేవాడు, అనగా అంతటా వ్యాపించినవాడు నివృత్తాత్మ.

(3) **అయోగ్య కృత యజ్ఞాదిభ్యో నివృత్తో వా ఆత్మా మనో యస్య స నివృత్తాత్మా.** అయోగ్యులు ఒనరించిన యజ్ఞములపట్ల విముఖుడైనవాడు నివృత్తాత్మ.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 64వ శ్లోకము 'నివృత్తాత్మా' – నివృత్త - అసంగ - సంబంధము లేనివాడు. **భగవాన్ విష్ణుః సృష్టికాలే ప్రళయకాలే చ సృష్టిమ్ ప్రళయౌ యథాక్రమమ్ విదధదపి, స్వస్వరూపవతో నివృత్తాత్మా భవతి అసంగః, ప్రళయకాలే వా సృష్టేర్ నివర్తత ఇతి నివృత్తాత్మా విష్ణురుక్తో భవతి.** భగవంతుడు విష్ణువుకు ప్రళయకాలంలో అంతం లేదు. సృష్టిలో జన్మ లేదు. అనగా ప్రళయము, సృష్టితో సంబంధము లేనివాడు గనుక నివృత్తాత్మ.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – అనేక బ్రహ్మాండములు, జీవులు, చరాచరములతో కూడిన సృష్టి చేసిన భగవానుడు అన్నింటికిని స్వామి. కాని ఆయనకు దీనిపట్ల మమకారము, గర్వమువంటివి లేవు. సృష్టిని కాపాడుటే ఆయన లక్ష్యము. కనుక భగవంతుడు నివృత్తాత్మ. ఈ నామముద్వారా మనము ఇంద్రియనిగ్రహము నేర్చుకొని భగవంతుని ధ్యానించాలని శ్రీ చిన్మయానంద వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఒడ్డున ఉన్నవాడే ఊబిలోచిక్కుకున్నవానిని బయటకు లాగగలడు. అలాగే పూర్తిగా బంధవిముక్తుడైన భగవంతుడే మనలను భవబంధములనుండి తప్పించగలడు.

ధర్మచక్రము రచయిత – శ్రీమహావిష్ణువును 'నివృత్తాత్మ'యని ధ్యానము చేయుటద్వారా మనము విషయలోలత్వము, అహంకార మమకారాది బంధములనుండి విముక్తులము కాగలము. శ్రీరాముని జీవితం నివృత్తాత్ముని వర్తనమునకు స్పష్టమైన ఉదాహరణ.

శ్రీ శంకరుల పాఠం గురించి – ఇంతకుముందు చెప్పినట్లుగా శ్రీ భట్టులు 'నివృత్తాత్మా' అని చెప్పిన ఈ నాలుగు నామములకు శ్రీ శంకరుల పాఠం ఇలా ఉంది. 25, 64వ శ్లోకములు – నివృత్తాత్మా; 48వ శ్లోకము – విముక్తాత్మా; 83వ శ్లోకము – అనివృత్తాత్మా. ఇలా వ్యాఖ్యానకర్తలు పాఠాంతరాలు చెప్పడానికి మూడు కారణాలు ఉండవచ్చును.

(1) ఆయా వ్యాఖ్యానకర్తలకు కలిగిన ప్రత్యేక భగవదనుభవములు.

(2) తమ తమ సిద్ధాంతాలకు బలం చేకూర్చే వివరణలకు మరింత అవకాశం.

(3) పునరుక్తిదోష నివారణ.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఈ పాఠాలను పరిశీలిస్తే వానిలో ప్రత్యేకించి అద్వైతవాదం పెద్దగా కనుపించదు. కనుక 1వ మరియు 3వ కారణాలవల్ల ఈ పాఠాంతరాలు సంభవించి ఉండవచ్చును.

విముక్తాత్మా

- స్వభావసిద్ధంగా బంధాలు లేని (ముక్తుడైన) ఆత్మ. ఎందుకంటే ఆయన జన్మరహితుడు. కర్మప్రభావ రహితుడు.
- ఆత్మలను (జీవులను) విముక్తులు చేసేవాడు.

ఓం విముక్తాత్మనే నమః

శ్రీ శంకరులు 48వ శ్లోకంలో 'విముక్తాత్మా' అనే పాఠం చెప్పారు. ముచ్ - మోక్షణే - విడిపించుట, వదలుట, వి- (ఉపసర్గ). **స్వభావసిద్ధేన విముక్త ఆత్మా యస్య ఇతి విముక్తాత్మా.** స్వభావసిద్ధంగా, అనగా ఏ విధమైన కర్మఫలంగా కాకుండా, విముక్తుడైన ఆత్మ విముక్తాత్మ. భగవంతుడు జన్మరహితుడు. ఆయనకు కర్మఫలములంటవు. ఆయన త్రిగుణాతీతుడు. కనుక సదా విముక్తుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ ద్వైతసిద్ధాంతావలంబి. ఈయన కూడా 'విముక్తాత్మా' అనే పాఠం గ్రహించారు. కాని ఈయన చెప్పిన అర్థం భిన్నంగా ఉంది. **విముక్తా ఆత్మానో జీవా యేన ఇతి విముక్తాత్మా.** ఎవనివలనైతే జీవులు విముక్తులగునో అతడు (భగవంతుడు) విముక్తాత్మ.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'నివృత్తాత్మా', 'విముక్తాత్మా' అనే నామములకు భేదం లేదు. రెండింటి భావము ఒక్కటే.

ధర్మచక్రము రచయిత వివరణ – నాలుగు విధాలైన కర్మలున్నాయి: నిత్య, నైమిత్తిక, కామ్య, నిషిద్ధ కర్మలు.

(1) నిత్యకర్మలు: ఉదాహరణకు త్రికాల సంధ్యావందనం. ఇవి తప్పక చేయాలి. వీటిని ఆచరిస్తే పుణ్యం రాదు. కాని ఆచరించకపోవడం పాపం. (2) నైమిత్తిక కర్మలు: ఉదాహరణకు ఏకాదశి ఉపవాసము. వీనిని ఆచరించడంవలన నిర్దిష్టమైన ఫలాలు లభిస్తాయి. (3) కామ్యకర్మలు: ఉదాహరణకు వ్రతాలు, యజ్ఞాలు. ప్రత్యేకమైన ఫలాన్ని ఆశించి చేసేవి. (4) నిషిద్ధ కర్మలు: చేయగూడనివి. భగవంతునికి ఏ విధమైన కర్మఫలాలు అంటవు. ఎందుకంటే ఆయనకు కావలసిన ప్రయోజనాలు లేవు. ఆయన అన్నిపనులనూ జీవులకొరకే చేస్తాడు.

అనివృత్తాత్మా

- దేనినుండీ మరలనివాడు.

ఓం అనివృత్తాత్మనే నమః

శ్రీ శంకరులు 83వ శ్లోకంలో ఈ పాఠాన్ని గ్రహించారు. **సర్వత్ర వర్తమానత్వాత్ స నివృత్తః కుతోऽపి అనివృత్తాత్మా.** భగవంతుడు అన్నిచోట్లా ఉంటాడు. కనుక ఆయన దేనినుండైనా దూరం కావడం లేదా వెనుదిరగడం అనేది ఎలా జరుగుతుంది? కనుక ఆయన అనివృత్తాత్మ.

781. దుర్జయః

- భక్తివల్ల తప్ప మరి దేనిద్వారాను జయింపరానివాడు.
- జయింపరానివాడు.
- దుఃఖమును జయించడానికి మనకు సాధ్యం చేసేవాడు.
- సమాధివంటి కష్టమైన ఆచరణలద్వారా చిక్కేవాడు.

ఓం దుర్జయాయ నమః

దుస్ (ఉపసర్గ); జీ - జయే - జయించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తివలన, భక్తిలో ఒక అంగమైన శరణాగతివలన మాత్రమే వశమగును. మరేవిధంగాను మనుషులకుగాని, దేవతలకుగాని లొంగడు. **శక్త్యా దేవ మనుష్యాద్యైః వశీకర్తుం న శక్యతే అన్వేష్టుం వాపి యస్యస్యాత్ దుర్జయ స్తప్తవర్ణకః.** దేవతలుగాని, మనుష్యులుగాని తమ శక్తిసామర్థ్యాలచేత ఆయనను వెతకడానికి, వశంచేసుకోవడానికి సాధ్యంకాదు గనుక ఆయన దుర్జయుడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. ఓం దుర్జయాయ నమః.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శాస్త్రానుసారము భగవంతుని ఆదేశానుసారము వర్తించేవారి హృదయములందు భగవంతుడు దుర్జయరూపంలో స్థితుడైయుండును. కనుక అలాంటి సదాచారపరులు తప్పక విజయం సాధిస్తారు.

ఈ నామానికి, మరికొన్ని నామాలకు ఉన్న సారూప్యాన్ని మనం గమనించదగును.

అపరాజితః	–	721వ నామము, 76వ శ్లోకము
అపరాజితః	–	866వ నామము, 92వ శ్లోకము
అజితః	–	553వ నామము, 59వ శ్లోకము
దుర్జయః	–	ఈ 781వ నామము, 83వ శ్లోకము

ఈ నామములకు శ్రీ భట్టులు సందర్భానుసారంగా ఇచ్చిన వ్యాఖ్యలను పరిశీలించుదాము.

(59-553) **అజితః** – ఈ నామము శ్రీ భట్టులు భగవంతుని శుద్ధసత్వస్వరూపునిగా వర్ణించే సందర్భంలో వచ్చింది. భగవంతుడు పరమపదంలో ఉంటాడు. పరమపదమునకు అజితా, అపరాజితా, అయోధ్యా వంటి పేర్లు కూడా ఉన్నాయి. అక్కడ సమస్తమూ శుద్ధసత్వమయమే. అక్కడ నశించే పదార్థము ఉండదు గనుక చావు పుట్టుకలు ఉండవు. కనుక భగవంతునికి అజితుడనే పేరు ఉంది.

(76-721) **అపరాజితః**, (83-781) **దుర్జయః** – ఈ రెండు నామములు శ్రీ భట్టులు భగవంతుని శ్రీకృష్ణ విభవావతారమును కీర్తించే సమూహంలో వస్తున్నాయి. కనుక శ్రీ భట్టులు 'అపరాజితః' అనగా 'పరాజయము రానీయనివాడు' అని అర్థం చెప్పి మహాభారత యుద్ధానికి సంబంధించిన ఉదాహరణలు చెప్పారు. ఇక ప్రస్తుత నామము 'దుర్జయః' అనగా, భగవంతుడు భక్తివల్ల మాత్రమే వశమౌతాడు. అదికూడా ఆయన దర్శనమివ్వాలనుకొన్నప్పుడే. అనగా మనంతట మనం ఆయనను వెదకాలంటే అది సాధ్యం కాదు. **యన్ న దర్శితవాన్ ఏష కస్తదన్వేష్టుమ్ అర్హతి**.

(92-866) **అపరాజితః** – ఈ నామము శ్రీ భట్టులు భగవంతుని 'దుష్టనిగ్రహ గుణము'ను కీర్తించే సమూహంలో వస్తుంది. అనగా భగవంతుడు దుష్టులను శిక్షించేగుణం గురించిన నామములు. ఇక్కడ 'అపరాజితః' నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థము – భగవంతుడు అందరికీ, అన్నింటికీ ప్రభువు. ఆయనను ఎలాగైనా, ఎపుడైనా నిగ్రహించడం సాధ్యం కాదు. కేవలం భగవంతుని ఆశీస్సు ఉంటే మనకు ఎదురుండదు.

యస్య మంత్రీ చ గోప్తా చ సుహృచ్చైవ జనార్దనః హైః త్రైలోక్యనాథః సన్ కిమ్ ను తస్య నిర్జితమ్ – మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము. ఎవరికైతే శ్రీహరి రక్షకుడు, మిత్రుడు, శ్రేయోభిలాషిగా ఉంటాడో అలాంటివారికి జయించరానిది ఏముంటుంది?

ఇలా ఈ నాలుగు నామాలు భగవంతుని అపరాజితత్వాన్నే వివిధగుణానుభవాలతో నిరూపిస్తున్నాయి.

ఇక ఈ నామాలకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థాలు –

59వ శ్లోకము. **అజితః – కేనాప్యవతారేషు న జితః ఇతి అజితః**. ఏ అవతారములోను జయింపబడనివాడు అజితుడు.

76వ శ్లోకము. **అపరాజితః** – అంతఃశత్రువులైన కామాదులను, బాహ్యశత్రువులైన రాక్షసులను పూర్తిగా జయించినవాడు అపరాజితుడు.

ప్రస్తుత 83వ శ్లోకము. **దుర్జయః – జేతుమ్ న శక్యత ఇతి దుర్జయః**. ఎవరివల్లను ఆయనను జయించడం సాధ్యంకాదు కనుక ఆయన దుర్జయుడు.

92వ శ్లోకము. **అపరాజితః – శత్రుభిః న పరాజితః ఇతి అపరాజితః.** దేవతలుగాని, మానవులుగాని ఆయనను జయించలేరుగనుక ఆయన అపరాజితుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ ప్రస్తుత 'దుర్జయః' నామమునకు, **జేతుమ్ న శక్యః దుర్జయః –** అన్న భావమే కాకుండా మరొక వ్యాఖ్య కూడా ఇచ్చారు. **దుఃఖస్య జయో యస్మాత్ ఇతి దుర్జయః.** మనం దుఃఖాన్ని జయించడం సాధ్యం చేసేవాడు గనుక దేవుడు దుర్జయుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దుః సాధేన సమాధినా జీయతే హృది వశీ క్రియతే ఇతి దుర్జయః.** సమాధివంటి క్లిష్టమైన సాధనలద్వారా వశమగువాడు దుర్జయుడు.

782. దురతిక్రమః

- అతిక్రమింప వీలుకానివాడు.
- సంసారదుఃఖమునుండి బయటపడడానికి భగవంతుడు తప్ప వేరే ఉపాయం లేదు.
- ఆయన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘిస్తే కలిగే ఫలితాలగురించిన భయంవల్ల ఎవరూ ఆయన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించరు.
- దుఃఖములు ఆయన జోలికి పోవు.
- ఆయన ఆజ్ఞను అతిక్రమిస్తే దుఃఖం కలుగుతుంది.

ఓం దురతిక్రమాయ నమః

క్రమ - పదవిక్షేపే - అడుగువేయుట; అతిక్రమ - దాటుట, ఉల్లంఘించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సంసారదుఃఖాన్ని దాటడానికి శ్రీమహావిష్ణువుతప్ప వేరే ఉపాయం లేదు. **అతిక్రమ్య స్వపన్మూలం సర్వేషాం ప్రాపకాంతరమ్ నాస్తీతి సర్వపాపఘ్నం స స్మృతో దురతిక్రమః.** దేవతలకు, మానవులకు కూడా సకలపాపాలను హరించే తన పాదాలుతప్ప వేరొక గత్యంతరం లేదు అని ఆయన గురించి చెప్పబడినందున ఆయన దురతిక్రముడు. ఓం దురతిక్రమాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు –

యదా చర్మవదాకాశమ్ వేష్టయిష్యన్తి మానవః తదా దేవమ్ అవిజ్ఞాయ దుఃఖస్యాన్తమ్ నిగచ్ఛతి – శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 6.20
ఆకాశాన్ని చుట్టుముట్టి ఒక చిన్న తోలుసంచిలో ఉంచడం ఎంత అసంభవమో, దేవుడిని తెలుసుకోకుండా దుఃఖాన్ని దాటడం అంతే అసంభవం.
వాసుదేవమ్ అనారాధ్య కో మోక్షమ్ సమవాప్నుయాత్ – వాసుదేవుని ఆరాధించకుండా మోక్షము ఎవరికి లభిస్తుంది?
ని హి విష్ణుమృతే కాచిత్ గతిరన్యావిధీయతే ఇత్యేవమ్ సతతమ్ వేదా గాయంతే నాత్ర సంశయః – లింగపురాణము 24.43
మోక్షానికి విష్ణువుతప్ప వేరుగతి లేదు అని వేదములు ఘోషిస్తున్నాయి. ఇందులో సందేహం లేదు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ కాకాసురవృత్తాంతాన్ని ఉదాహరించారు. ముల్లోకాలూ తిరిగినా కాకాసురునికి రాముడే గతి అయ్యాడు. హనుమంతుడిలా చెప్పాడు – శ్రీరాముడు ఎవరినైనా చంపాలని తలిస్తే ఇక వానికి ఇంద్రుడు కాని, బ్రహ్మకాని, రుద్రుడుకాని ముల్లోకాలలోనూ ఎవరూ రక్షణనివ్వలేరు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుని శాసనానికి ఎదురులేదు. ఆయన ఆజ్ఞను అతిక్రమించే ధైర్యం ఎవరికీ లేదు. శ్రీ శంకరులు అందుకు చెప్పిన ఉదాహరణ –

భయాత్ అస్య అగ్నిస్తపతి భయాత్ తపతీ సూర్యః భయైరింద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమః
ఆయన అంటే ఉన్న భయంవలన అగ్ని జ్వలించును. సూర్యుడు మండును. ఇంద్రుడు, వాయువు, ఐదవవాడైన యముడు ఆయన అంటే భయంతోనే తమతమ కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తారు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **దుఃఖస్య అతిక్రమో యస్య స దురతిక్రమః.** దుఃఖమును అతిక్రమించినవాడు దురతిక్రముడు. అనగా దుఃఖము ఆయనజోలికి పోదు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యో భాగవతమ్ నియమమ్ ఉల్లంఘతే స శాశ్వత దుఃఖమేవ ఆప్నోతి ఇతి దురతిక్రమః.**

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దుఃఖాదః అతిక్రమః శాసన ఉల్లంఘనమ్ అస్య ఇతి దురతిక్రమః.**

పైరెండు వ్యాఖ్యల అర్థమూ ఇంచుమించు ఒక్కటే. భగవంతుని శాసనాన్ని ఉల్లంఘించినందుకు దుఃఖం ఫలితం.

783. దుర్లభః

784. దుర్గమః

785. దుర్గః

786. దురావాసః

ఈ నాలుగు నామముల భావం ఇంచుమించు ఒకేలా ఉంటుంది.

దుర్లభః – అందడానికి కష్టమైనవాడు.
దుర్గమః – అందరానివాడు, కనరానివాడు, తెలియరానివాడు.
దుర్గః – ప్రవేశింప వీలులేనివాడు.
దురావాసః – ఆయన నివాసం మన కందడం కష్టం.

కనుక ఈ నాలుగు నామముల వ్యాఖ్యానంలోను శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు పునరుక్తిలేకుండా చెప్పినవైనం ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది.

ఓం దుర్లభాయ నమః
ఓం దుర్గమాయ నమః
ఓం దుర్గాయ నమః
ఓం దురావాసాయ నమః

శ్రీ ధన్వంతరి. గుజరాత్‌లోని ఒక ఆయుర్వేదనిలయంలో శిల్పం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dhanwantari_Bhagwan.jpg

783. దుర్లభః

- జితేంద్రియులైన భక్తులకు, తీవ్రమైన సాధనవలన మాత్రమే లభించువాడు.

ఓం దుర్లభాయ నమః

784. దుర్గమః

- ఆయన తీవ్రమైన ప్రకాశం కారణంగా ఆయనను సమీపించలేరు, చూడలేరు.
- ఆయన నిజస్వరూపాన్ని ఎంతో కష్టంద్వారానే తెలియవచ్చును.
- ఉపనిషత్తులు తదితర శాస్త్రాలలో చెప్పిన కష్టమైన అన్వేషణవల్లనే తెలియవచ్చువాడు.

ఓం దుర్గమాయ నమః

785. దుర్గః

- అవిద్య అనే దృఢమైన కోటవల్ల మనకు దూరమైనవాడు.
- సాధనలో ఎదురైయ్యే అనుకోని అనేక అవరోధాల కారణంగా మనకు తెలియడం కష్టమైనవాడు.
- దుష్టులైన రాక్షసులకు దుఃఖము, బాధ కలిగించేవాడు.
- మనం నేర్చుకోవడానికి కష్టమైన సామగానం ఆయనను కీర్తిస్తుంది.

ఓం దుర్గాయ నమః

786. దురావాసః

- ఆయన నివాసమైన శ్రీవైకుంఠం మనకు అందరానిది.
- ధ్యానమగ్నులైన యోగులకు కూడా ఆయన స్వరూపం మనస్సులో ఎక్కువసేపు నిలవదు.
- ఆయన అన్నిచోట్లా, అన్నింటా ఉన్నాడు గనుక ఆయన ప్రత్యేకంగా ఇక్కడుంటాడని చెప్పలేము.
- కనీస జీవనావసరాలు కూడా అందుబాటులో లేవనిపించే జీవుల ప్రాణాలుకూడా నిలిపేవాడు.

ఓం దురావాసాయ నమః

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఈ నాలుగు నామములనుగురించి సంక్షిప్తంగా ఇలా చెప్పారు – భగవంతుని ఆరాధించి కాంక్షించే భక్తులకు ఆయన అవరోధాలు తొలగించి ఎలాగో తన అక్కున చేర్చుకొంటాడు. దుష్టులకు మాత్రం ఆయన అందరానివాడు.

ఇప్పుడు ఈ నామములకు వివిధ వ్యాఖ్యాతల అనుభవాలను పరిశీలించుదాము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు – భగవంతుడు అందడానికి కష్టమనేది ప్రధానమైన అర్థం. ఏదైనా వస్తువు లేదా స్థానాన్ని అందుకోవడానికి ఎలాంటి అవరోధాలు ఉండవచ్చును?

(1) ప్రయత్నించేవానిలో లోపాలు.

(2) దేనికోసం ప్రయత్నిస్తున్నామో ఆ వస్తువుయొక్క విశిష్ఠగుణాలు.

(3) యత్నించేవానికి, గమ్యానికి మధ్యనున్న అడ్డంకులు.

(4) గమ్యం అయిన స్థానంవల్ల కలిగిన పరిమితులు.

ఈ నాల్గువిధాలైన పరిమితులు ఆధారంగా శ్రీ భట్టులు ఈ నాల్గు నామాలను వ్యాఖ్యానించారు.

783. దుర్లభః

లభ్ – ప్రాప్తౌ - అందుకొనుట. **అజితేంద్రియ దుష్ప్రాప్తో దుర్లభః స చ కథ్యతే.** ఇంద్రియాలను జయించనివారికి అందనివాడు దుర్లభుడు. అనగా జితేంద్రియులకు మాత్రమే దేవుడు అందుతాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణలు:

తస్యాప్యన్యమనస్కస్య సులభో న జనార్దనః (విష్ణుధర్మము 73.6). భగవంతుడు కాక ఇతర విషయాలపై మనసు పెట్టినవారికి జనార్దనుడు సులభుడు కాడు.

అప్రాప్యః కేశవో రాజన్! ఇంద్రియైః అజితై నృణామ్ (మహాభారతము. ఉద్యోగపర్వము 7.8.21). ఓ రాజా! ఇంద్రియములను అదుపులో పెట్టుకోలేని మానవులకు కేశవుడు లభించడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ చెప్పిన ఉదాహరణ – **జన్మాంతర సహస్రేషు తపోదాన సమాధిభిః నరాణామ్ క్షీణపాపానామ్ కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే.** అనేక జన్మల అనంతరం, తపస్సు, దానము, సమాధివంటి సాధనలవలన, పాపములు క్షీణించుటవలన నరులకు కృష్ణునిపై భక్తి కలుగుతుంది.

784. దుర్గమః

నేత్రదుర్బలానామ్ ఇవ మధ్యాహ్నభాస్కరః అప్రదృశ్య తేజః దండా పూపికయో దుర్గమః - బలహీనమైన కన్నులున్నవాడు మధ్యాహ్నసూర్యబింబాన్ని చూడలేనట్లే, బలహీనమైన మనస్సున్నవారు వేలసూర్యుల తేజస్సుగల భగవంతుని తెలుసుకొనలేరు. ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు 'దండపూపికా న్యాయము'ను ప్రస్తావించారు. ఒక గదిలో పుల్లకు మిఠాయి గ్రుచ్చిఉందనుకోండి. ఎలుకలు ఆ పుల్లను తినివేశాయంటే ఇక మిఠాయినికూడా ఎలుకలు తినివేసి ఉంటాయని వేరే చెప్పనక్కరలేదు.

నేత్రదుర్బల వృత్తీనాం మధ్యాహ్న ద్యుమణేర్యథా ప్రాప్తిర్దుష్కర తేజస్త్వాత్ దుర్గమః పరికీర్తితః - నేత్రదృష్టి బలంగా లేనివారు మధ్యాహ్నపు సూర్యుని చూడలేరు. అలాగే అత్యంత కాంతివంతుడైన సర్వేశ్వరుని ఎవరూ చూడలేరు. అలా ఆయన దుర్గముడు.

785. దుర్గః

అవిద్యాః ఆవరణైః దుష్ప్రవేశ్చ దుర్గః. కోటచుట్టూ అగడ్తలు ఉన్న కారణంగా మనకు కోటలో ప్రవేశించడం కష్టం అవుతుంది. అలాగే భగవంతునికీ, మనకూ మధ్య అడ్డంకిగా అవిద్య ఉంది. దాన్ని ఛేదించి భగవంతుని చెంత చేరడం చాల కష్టం.

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే – గీత 7.14
నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమైనది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నన్నే నిరంతరము భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి సంసార సముద్రమునుండి బయటపడగలరు.

సత్యమును ఇంద్రియములద్వారాను, మనస్సుద్వారాను, బుద్ధిద్వారాను తెలిసికొనలేమని ఉపనిషత్తులు చెబుతున్నాయి. **యతో వాచో నివర్తన్తే** (తైత్తరీయ 2.9.1)

786. దురావాసః

భగవంతుని పరమపదము మనకు అందరానిదని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **ఏవం చ దూరే దుష్కరః తత్పద ఆవాస ఇతి దురావాసః.**

దుష్కరావాసభూమిత్వాత్ దురావాస ఇతీరితః దురారిణస్తు దుర్మార్గా మనస్తాన్నిహంతి యః. పాపులకు దుర్లభమైన నివాసము కలవాడు దురావాసుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

783. దుర్లభః

దుర్లభయా భక్త్యా లభ్యత ఇతి దుర్లభః. ఎంతో అసాధారణమైన భక్తిద్వారా మాత్రమే లభించువాడు దుర్లభుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఉదాహరణలు –

జన్మాంతర సహస్రేషు తపో జ్ఞాన సమాధిభిః నరాణామ్ క్షీణపాపానామ్ కృష్ణే భక్తిః ప్రజాయతే

వేలాది జన్మలో సాగించిన తపస్సు, జ్ఞానము, సమాధివంటి వానివలన పాపము క్షీణించి నరులలో కృష్ణునిపట్ల భక్తి జనించును.

పురుషః స పరః పార్థ భక్త్యా లభ్యస్త్వనన్యయా

యస్యాతఃస్థాని భూతాని యేన సర్వమిదం తతమ్ – గీత 8.22

ఓ పార్థ! సమస్త భూతములు (ప్రాణులు) ఆ పరమాత్మయందే అంతర్గతములైయున్నవి. ఆ సచ్చిదానంద ఘన పరమాత్మ చేతనే ఈ జగత్తంతయు వ్యాప్తమై (పూర్ణమై)యున్నది. అట్టి సనాతన, అవ్యక్త పురుషుడు అనన్య భక్తి ద్వారా మాత్రమే లభ్యుడగును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కఠోపనిషత్తు (1.2.7)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః శృణ్వతోపి బహవో యమ్ న విద్యః

ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలోఽస్య లబ్ధా ఆశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలాఽనుశిష్టః

దానిని గురించి వినడంకూడా ఎందరికో సాధ్యం కాదు. విన్నవాళ్ళలో కూడా కొద్దిమందే దానిని అర్థం చేసుకోగలరు. అది ఉపదేశించడానికి మంచి గురువు కానీ, ఉత్తముడైన శిష్యుడు కానీ దొరకడం చాలా కష్టం. తగిన గురువునుండి దానిని తెలిసికోవడం అద్భుతం.

784. దుర్గమః

దుఃఖేన ఆయాసేన గమ్యతే, జ్ఞాయతే, జ్ఞాప్యతే వా దుర్గమః. చాలా కష్టంమీద తెలియవచ్చేవాడు దుర్గముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలో గమనించదగిన విషయం – 'దుర్లభః' నామమునకు 'లభ్యత' (అనగా, లభించేవాడు) అనే పదాన్ని, 'దుర్గమః' నామానికి 'జ్ఞాయత' (అనగా, తెలియవచ్చేవాడు) అనే పదాన్ని వాడారు. భగవంతుడు భక్తిద్వారా లభిస్తాడు. శాస్త్రపఠనాదుల ద్వారా తెలియవస్తాడు. రెండూ కష్టమైనవే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని గురించి శ్రవణం, మననం, నిధిద్యాసనం అన్నీ కష్టమైనవే. **నాఽయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహుధ్నా శ్రుతేన** (కఠోపనిషత్తు 1.2.23).

785. దుర్గః

అంతరాయ ప్రతిహతైః దుఃఖాత్ అవాపయత ఇతి దుర్గః. భగవంతుని చేరుకోవడానికి అనేక అంతరాయములు ఉంటాయి. వాటిని అధిగమిస్తేనే ఆయనను చేరుకోవచ్చును.

786. దురావాసః

దుఃఖేన ఆవాసయతే చిత్తే యోగిభిః సమాధౌ ఇతి దురావాసః. యోగులకు కూడా ఆయనను ఎప్పుడూ చిత్తంలో నిలుపుకోవడం సాధ్యం కాదు. అలా ఆయన దురావాసుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (6.33)నుండి ఉదాహరించారు –

యోఽయం యోగస్త్వయా ప్రోక్తః సామ్యేన మధుసూదన ఏతస్యాహం న పశ్యామి చంచలత్వాత్ స్థితిం స్థిరామ్. ఓ మధుసూదనా! సమభావమునుగూర్చి నీవు చెప్పిన ఈ యోగముయొక్క స్థిరస్థితిని మనశ్చాంచల్య కారణమున తెలిసికొనలేకున్నాను.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దుస్సాధ్యా ప్రపత్యా వాస్యతే హృది ఇతి దురావాసః.** కష్టమార్గమైన ప్రపత్తి ద్వారానే మనసులో నిలిచేవాడు దురావాసుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – భగవంతుడు పొందడానికీ, తెలుసుకోవడానికీ, చేరుకోవడానికీ, నిలుపుకోవడానికీ కష్టమైనవాడు. కాని నిజమైన భక్తునికి సులభుడు. ఈ భావంలో శ్రీ కృష్ణదత్తభరద్వాజ ఈ నాలుగు నామాలనూ ఇలా వ్యాఖ్యానించారు.

783. <u>దుర్లభః</u> – **దుఃఖేన లభ్యో మృదువేగ ఆరాధకైః ఇతి దుర్లభః.** కొద్దిపాటి యత్నంతో ఆయనను ఆరాధించేవారికి లభించడం కష్టమైనవాడు దుర్లభుడు.

784. <u>దుర్గమః</u> – **దుఃఖేన ఆయాసేన గమ్యతే జ్ఞాయయతే మంతమతిమాద్భిః ఇతి దుర్గమః.** బుద్ధిమంతులు కాకుండా ఆయనను అన్వేషించేవారికి ఆయన తెలియరాడు గనుక దుర్గముడు.

785. <u>దుర్గః</u> – **దుఃఖేన గమ్యతే ప్రాపయతే అ-తీవ్ర సంవేగైః ఇతి దుర్గః.** తీవ్రమైన ఉద్వేగం లేకుండా ఆయనకోసం యత్నించేవారికి అందరానివాడు దుర్గుడు.

786. <u>దురావాసః</u> – **దుఃఖేన ఆవాసయతే హృద్యే అసమాహితైః ఇతి దురావాసః.** ధ్యానంలో నిమగ్నులు కానివారికి హృదయంలో నిలవడు గనుక ఆయన దురావాసుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, ఇతరుల వ్యాఖ్యలు –

<u>783. దుర్లభః</u>

శ్రీ వాసిష్ఠ – భగవానుడు అన్నింటా, అంతటా ఉన్నాడు. మనందరిలో ఉన్నాడు. మన ప్రతిపని వెనుకా అసలు శక్తి ఆయనే. అయినాగాని ఆయన స్వరూపం తెలుసుకోవడం అసాధ్యం. జీవుడికి తన జనన మరణాల గురించే తెలియదు. ఇక భగవంతునిగురించి ఏమి తెలుస్తుంది? మార్కండేయునివంటి చిరంజీవులకే భగవంతునిగురించి సంపూర్ణంగా తెలియలేదు. కనుక భగవంతుడు దుర్లభుడు.

<u>784. దుర్గమః</u>

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని గుణాలు ఆయన సృష్టిలో ప్రతిబింబిస్తుంటాయి. భగవంతుడు మనందరిలోను మనతో ఉన్నాగాని అందనంత దూరంలో ఉన్నాడు. అలా ఆయన దుర్గముడు. ఈ శరీరంనుండి జీవుడు బయటకు పోయేటపుడు శరీరాన్ని వెంట తీసికొని వెళ్ళలేడు. దుర్గమత్వానికి ఇది ఒక ఉదాహరణ.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దుః సాధేన ఉపనిషద్ విచారేణ గమ్యతే బుధ్యతే ఇతి దుర్గమః.** ఉపనిషత్తుల అధ్యయనం, విచారణ అనే కష్టమైన మార్గంద్వారా తెలియవచ్చేవాడు దుర్గముడు.

<u>785. దుర్గః</u>

శ్రీ వాసిష్ఠ – భగవంతుడు అనంతుడు. ప్రయత్నించే శక్తినిబట్టి ఆయనగురించి మరికొంత తెలిసికోవచ్చును గాని సంపూర్ణంగా తెలుసుకోవడం సాధ్యం కాదు. మానవుల అంతఃకరణలే వారి పరిమితులు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **దుర్గో దుఃఖమ్ గమయతి దైత్యాన్ ప్రతి ఇతి దుర్గః.** దుష్టులైన రాక్షసులకు దుఃఖం కలిగించేవాడు 'దుర్గః'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – గై - శబ్దే - పాడుట. తెలుసుకోవడానికి కష్టమైన సామగానం ఆ దేవునిగురించి కీర్తిస్తుంది.

786. దురావాసః

శ్రీ వాసిష్ఠ – భగవంతుడు అన్నిచోట్లా, అన్నింటా ఉంటాడు. కనుక ఆయన నివాసం ఇది అని చెప్పడం సాధ్యం కాదు. **అంతరిక్షమ్ ఉతోదరమ్ దివమ్ యశ్చక్రే మూర్ధానమ్ తస్మై జ్యేష్ఠాయ బ్రహ్మణే నమః** (అధర్వ వేదము 10.7.32). బ్రహ్మమునకు భూమియే పీఠము. గాలి ఉదరము. ఆకాశమే శిరస్సు. అట్టి బ్రహ్మమునకు నమస్కారము.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – **దుర్గతమపి ప్రాణివర్గమ్ యథావ్యవస్థమ్ దుఃఖమ్ అనుభవంతమ్ ఆవాస్యతి ఇతి దురావాసః.** నీరు, గాలివంటి కనీస జీవనావసరాలుకూడా అందుబాటులో లేని ప్రాణుల జీవనానికి కూడా తగు వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేసినవాడు దురావాసుడు.

787. దురారిహా

- దుష్టులైన శత్రువులను నశింజేయువాడు.
- భక్తులమనస్సులలో దురాలోచనలను నశింపజేయువాడు.

ఓం దురారిఘ్నే నమః

787నుండి 810వరకు నామములను శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు.

దుర్ - ఆ - అరి - హా = చెడు - సంపూర్ణముగా - శత్రువులను - నాశనం చేయుట.

దుఃఖమ్ సమంతాత్ అర్పయతి ప్రాపయతి ఇతి దురారి, దురారిః తాన్ హన్తి ఇతి దురారిహా. దుఃఖము కలిగించేవారు చెడుశత్రువులు. అలాంటి చెడుశత్రువులను పూర్తిగా నాశనం చేసేవాడు 'దురారిహా'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు దుష్టులైన అసురులను వేదవిముఖులను చేసి వారిని బలహీనులను చేస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (3.18.34)నుండి ఉదాహరించారు.

మాయామోహేన తే దైత్యాః ప్రకారైః బహుభిః సదా వ్యుత్థాపితా యథా నైషాం త్రయీమ్ కశ్చిత్ అరోచయత్ హతాశ్చ తేऽసురా దేవైః సన్మార్గ పరిపంథినః. అసురులను అనేక రకాలుగా మోహింపజేయగా వారందరూ వేదమార్గమును వదలి భ్రష్టులయ్యారు. సాధుమార్గ విరోధులయ్యారు. అప్పుడు వారు సులభంగా దేవతలచే చంపబడ్డారు.

ఇక్కడ అర్థం చేసుకోవలసిన విషయం – వేదానుష్ఠానంవలన రాక్షసులు కూడా సత్ఫలితాలను పొంది బలవంతులౌతారు. రావణాదులు తపస్సు, యాగమువంటి కార్యములద్వారా శక్తిమంతులై లోకాలను బాధించారు. అలాంటప్పుడు భగవంతుడు యుక్తితో వారిని పెడత్రోవ పట్టించి వేదాలనుండి విముఖులను చేశాడు.

మాయామోహోయోऽయమ్ అఖిలాన్ దైత్యాన్స్తాన్ మోహయిష్యతి
తతోవధ్యా భవిష్యన్తి వేదమార్గ బహిష్కృతః స్థితౌ స్థితస్య మే వధ్యా యావంతః పరిపంథినః
బ్రహ్మణో యేऽధికారస్య దేవదైత్యాదికాః సురాః – విష్ణుపురాణము 3.17.42,43

నా మాయామోహమయమ్మైన రూపము దైత్యులను మోహితులను చేస్తుంది. వారు వేదమార్గమునుండి వైదొలగుతారు. అప్పుడు వారిని తేలికగా హతం చేయవచ్చును. ఎందుకంటే రాక్షసులుగానీ, దేవతలుగానీ, ఇతరులుగానీ వేదములకు వ్యతిరేకమ్మైనవారు నా శక్తికారణంగా నశిస్తారు. లోకరక్షణార్థం నేనిలా చేస్తాను.

ఈ వ్యాఖ్య సందర్భంగా శ్రీ భట్టులు ప్రత్యేకంగా బుద్ధావతారాన్ని పేర్కొన్నారు. **ఇదమ్ దౌర్లత్యమ్ అప్రాపిసు పాపవిషయే ప్రయచ్ఛన్ బుద్ధావతారమ్ నియచ్ఛతి దురారి-హా.** (787నుండి 810వరకు నామములను శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు.)

థాయిలాండ్ చియాంగ్ మాయ్ లో శ్రీ బుద్ధ విగ్రహం.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరువైమొళి (5.10.4)నుండి ఉదాహరించారు – నీవు బుద్ధాది అవతారాలలో అవైదిక ధర్మాన్ని బోధించడం, అమృతాన్ని పంచే విషయంలో మోహినిగా సురులను మోహింపజేయడం – ఇవన్నీ నా హృదయాన్ని కరిగిస్తాయి. స్వామీ! నీవీ పనులను ఎందుకు చేస్తున్నావు?

స్వామి దేశికన్ దయాశతకము 47 – **మాయాశాస్త్రాణ్యపి దమయితుమ్ త్వత్ప్రపన్న ప్రతీపాన్.** నీ భక్తుల శత్రువులను అదుపులో ఉంచడంకోసం నీవు మాయా శాస్త్రాన్ని కూడా పుట్టించావు.

కౌషీతకీ ఉపనిషత్ 3.9 – **ఏష ఉ ఏవైనమ్ అసాధుకర్మ కారయతి తమ్ యమధో నినీషతే.** ఆయన వారిని సత్కర్మలనుండి దూరంచేసి వారి నాశనానికి కారణమౌతాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దురారి అనగా మన మనస్సులో ఉన్న దురాలోచనలు. **దుర్మతిః తామ్ హన్తి ఇతి దురారిహా.** భగవంతుని శరణుజొచ్చితే దురాలోచనలను నాశనం చేస్తాడు. **తత్సవితుర్వరేణ్యమ్ భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యో నః ప్రచోదయాత్.** అనే మంత్రం ద్వారా మనం మన దురాలోచనలను హరించేలా పూజ జరుపుతున్నామని శ్రీ వాసిష్ఠ సూచించారు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు కరుణామయుడై మనలోని రాక్షస భావాలను నాశనం చేస్తాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **డోలయతే ఉత్క్షేపయతే ధర్మమార్గోయైః తే దులాః, దేలా ఏవ దురాః, తే ష అరయః ఇతి దురారయః, తాన్ హన్తి దురారిహా.** (దులా - ఉత్క్షేపే - చలించుట, ఊగుట). ధర్మమార్గమును భ్రష్టుపట్టించేవారు శత్రువులు. అలాంటి శత్రువులను నాశనం చేసేవాడు 'దురారిహా'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దుష్టారిమ్ ప్రతిగచ్ఛన్తి ఇతి దురారిణః కామాదయః తాన్ హతవాన్ ఇతి తత్ర సాహాయ్యకారిత్వాత్ న అతికష్టమ్ ఇతి అర్థః.** భగవంతుని దయవలన కామాది శత్రువులను జయించడం కష్టంకాదు అని అర్థం.

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణులు శేషపాన్పునధిరోహించి భక్తుల భజనలను స్వీకరిస్తున్నారు.

ఢిల్లీ మ్యూజియంలోని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. Photo by YANN

https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Sheshsayi_Vishnu_and_Lakshmi_ enjoying_festivity, National_Museum,_New_Delhi.jpg

శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుస్తంతువర్ధనః |
ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః || (84)

788. శుభాంగః

- అసురులను మోహించి, వంచించేంత సమ్మోహనకరమైన రూపం కలిగినవాడు.
- నిజమైన భక్తులు ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని ధ్యానిస్తారు.
- భక్తితో సాధన చేసేవారికి అష్టాంగయోగమును సఫలం చేసేవాడు.
- అందమైన నడక కలవాడు.
- తన సుందర మంగళ రూపంతో అంతటా సదా వ్యాపించినవాడు.
- విశ్వంలో అన్నింటినీ అందంగా నడిపేవాడు.
- శాస్త్రములపట్ల, గురువచనములపట్ల విశ్వాసంలాంటి శుభగుణాలను తన భక్తులకు కలుగజేసేవాడు.

ఓం శుభాంగాయ నమః

ఈ నామం రెండుమార్లు వస్తుంది.

63వ శ్లోకము. 593వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

84వ శ్లోకము. 788వ నామము. శుభాంగః – **శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుః తంతువర్ధనః**

'అంగము' అనగా ఏదైనా విషయంలో ఒక భాగం, శరీరంలోని ఒక అవయవము, ముఖ్యమైన విషయం – ఇలా అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు –

63వ శ్లోకము. 593వ నామము. **శుభాంగః** – భక్తుల అర్హతలనుబట్టి వారికి భగవంతుడు ఫలములను ప్రసాదించు గుణమును కీర్తించే నామముల సందర్భంలో శ్రీ భట్టులు ఈ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించారు. ఇక్కడ 'అంగము' అనగా 'భాగము' అన్న అర్థంలో, భక్తులకు భక్తిసాఫల్యం నిమిత్తం అష్టాంగయోగ మార్గమును ప్రసాదించినవాడు శుభాంగుడు.

84వ శ్లోకము. 788వ నామము. **శుభాంగః** – ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా చెప్పారు. అసురులను సమ్మోహనపరచి, వారిని పెడమార్గంలో నడిపించడం ఎలా? **కథమ్ తాన్ అనుప్రవిష్టః? శుభాంగః.** అన్నివిధాల వారిని నమ్మించే రూపంతో. **మాయామోహన వేషేణ విప్రలభ్యాసురానపి అనుప్రవిష్టస్తాక్యోసౌ శుభాంగ ఇతి కథ్యతే** రాక్షసులతో నమ్మదగినవాడు అనిపించుకొని, మంచివేషంలో వారిని వంచించి, వారిలో ప్రవేశించివారిని మోసము చేసేవాడు. శుభాంగుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

63వ శ్లోకములో **శుభాంగః – సుందరీమ్ తనుమ్ ధారయన్ శుభాంగః.** సుందరమైన శరీరము ధరించినవాడు శుభాంగుడు.

84వ శ్లోకములో **శుభాంగః – శోభనైః అంగైః ధ్యేయత్వాత్ శుభాంగః.** శుభకరమైన అంగములు కలిగియున్న రూపముతో ధ్యానింపబడువాడు శుభాంగుడు.

ఇలా 84వ శ్లోకంలోని 'శుభాంగః' నామమును శ్రీ భట్టులు కపటవేషంగాను, శ్రీ శంకరులు భక్తులు ధ్యానించే రూపంగాను వ్యాఖ్యానించారు. భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయడానికొకటి, భక్తుల ధ్యానంకొరకు మరొకటి అనుకోవచ్చును.

రామాయణం బాలకాండలో వాల్మీకి నారదుడిని ఇలా అడిగాడు – ఈ ప్రపంచంలో గుణవంతుడు, వీర్యవంతుడు, ధర్మజ్ఞుడు, కృతజ్ఞుడు, సత్యవాక్యము కలవాడు, దృఢవ్రతుడు ఎవరు? అందుకు జవాబుగా నారదుడు చెప్పిన మూడు శ్లోకాలు. బాలకాండ 1-9, 10, 11:

బుద్ధిమాన్ నీతిమాన్ వాగ్మీ శ్రీమాన్ శత్రుబర్హణః
విపులాంసో మహాబాహుః కంబుగ్రీవో మహాహనుః
మహోరస్కో మహేష్వాసో గూఢజత్రుః అరిదమనః
ఆజానుబాహుః సుశిరః సులలాటః సువిక్రమః
సమస్సమవిభక్తాంగః స్నిగ్ధవర్ణః ప్రతాపవాన్
పీనవక్షా విశాలాక్షో లక్ష్మీవాన్ శుభలక్షణః

(శ్రీమాన్ ఎస్.టి.పి.వి. కోనప్పాచార్యులుగారి అనువాదము): అతడు ప్రశస్తమయిన బుద్ధి గలవాడు. నీతి గలవాడు. ఉత్తమమయిన మాటలు గలవాడు. అఖండమైన ఐశ్వర్యము గలవాడు. శత్రువులను వధించువాడు. ఉన్నతములగు మూపులు గలవాడు. గొప్ప చేతులు గలవాడు. శంఖమువంటి కంఠము గలవాడు. ఉన్నతమయిన చెక్కిళ్ళు గలవాడు. అతడు విశాలమగు రొమ్ము గలవాడు. గొప్ప ధనుస్సు గలవాడు. కండచే బలిసి కనబడనట్టి మూపుల సంధి ఎముకలు కలవాడు. శత్రువుల నణగద్రొక్కువాడు. మోకాలివరకు పొడవయిన చేతులు గలవాడు. మంచి లక్షణములతో కూడిన శిరస్సు కలవాడు. శుభలక్షణములు గల నుదురు గలవాడు. శోభనమగు నడక గలవాడు. అతడు మిక్కిలి పొడుగుగాని, పొట్టిగాని కాక సమమయిన శరీరము గలవాడు. హెచ్చుతగ్గులు లేక సమముగా విభజింపబడిన అవయవములు గలవాడు. మెరుగుతోకూడిన వన్నెగలవాడు. గొప్ప పరాక్రమము కలవాడు. బలిసిన రొమ్ముగలవాడు. విశాలమగు నేత్రములు గలవాడు. ప్రశస్తమయిన కాంతిగలవాడు. మంగళకరమగు లక్షణములు గలవాడు. గుజరాత్ పటాన్ లో శ్రీరాముని శిల్పం. చుట్టూ ఉన్న శిల్పాలు దశావతారాలను తెలుపుతున్నాయి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rani_ki_Vav_-_Vishnu.jpg

సుందరకాండము 35వ సర్గము 9నుండి 22వ శ్లోకము వరకు హనుమంతుడు శ్రీశుభాంగుడైన శ్రీరాముని అందమును సీతమ్మకు వర్ణించి చెప్పెను. ఇందుకు ఒక కారణము తాను నిజమైన రామదూతనని సీతకు నమ్మకము కలిగించుటకు. మరొక కారణము శ్రీరాముని వర్ణనము సీతమ్మకు ఆనందకరము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ –

శుభాని దర్శకానామ్ మంగళోత్పాదకాని అంగాని చరణ వదన నయనాదీని యస్య ఇతి శుభాంగః. భగవంతుని పాదములు, ముఖము, కన్నులు, సమస్త అంగములు ఆయనను ధ్యానించేవారికి శుభకరములు గనుక ఆయన శుభాంగుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'అగ' - గతౌ - వెళ్ళుట – అనే ధాతువు ఆధారంగా మూడు అర్థాలు చెప్పారు –

(1) **శోభమానో అంగతి - గచ్ఛతి యః స శుభాంగః.** సుందరమైన నడక గలవాడు శుభాంగుడు. (శ్రీరంగం పెరుమాళ్ళు ఉత్సవంలో సింహగతి, గజగతివంటి నడకల ప్రదర్శన ఉంటుంది.)

(2) **అంగనమ్ - సర్వకాలికమ్ సార్వదేశికమ్ చ వ్యాపనమ్; శుభమ్ అంగనమ్ యస్య స శుభాంగః.** తన శుభకరమైన రూపంతో అంతటా వ్యాపించి ఉండేవాడు శుభాంగుడు.

(3) **శోభాయన్ జగత్ గమయతి ఇతి శుభాంగః.** జగత్తును చక్కగా నడిపించువాడు శుభాంగుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – అంగయతి - కలిగించును, అనే అర్థంలో,
శుభాని గురుశాస్త్రోక్త విశ్వాస స్వప్న ఆస్వాసన లక్షణాని అంగయతి ఉత్పలంభయతి ఇతి శుభాంగః. శాస్త్రములపట్ల విశ్వాసము, గురువులపట్ల విశ్వాసమువంటి శుభలక్షణాలను తన భక్తులకు భగవంతుడు కలిగించును గనుక ఆయన శుభాంగుడు.

789. లోకసారంగః

- లోకంలో మనడానికి పైపై మార్గాలు (భోగ, మోక్ష మార్గాలు) ఉపదేశించినవాడు (లోకసారము చెప్పినవాడు).
- పూవులలోని మకరందాన్ని తుమ్మెద (సారంగము) గ్రహించినట్లుగా లోకసారము తెలిసినవాడు.
- వేదముల సారమైన ప్రణవముద్వారా పొందదగినవాడు.
- భక్తిచే ఆకర్షితుడైనవాడు.
- మోక్షమునిచ్చువాడు. జ్ఞానులు ఆయనను కోరుకుంటారు.
- భక్తులు ఆయన శుభగుణములను కీర్తించెదరు.

ఓం లోకసారంగాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **లోకే యత్ సారమ్ తత్ గచ్ఛతి ఇతి లోకసారంగః.** వేదాలకు దూరమైనది, మరియు లోకజీవనానికి తగినది అయిన తాత్కాలికవిధానము (లోకసారము – భోగము, మోక్షము) బోధించినవాడు లోకసారంగుడు. రెండే విషయాలు ముఖ్యమని ఆయన (బుద్ధావతారంలో) బోధించాడు. (1) జీవితం ఆనందంగా గడపడం (2) చివరిలో మోక్షం పొందడం. **కురుష్వమ్ మమ వాక్యాని యది ముక్తిమ్ అభీష్ట థ** (విష్ణుపురాణము 3.18.5). ముక్తి కావాలంటే నా మాటల ప్రకారం నడవండి. బుద్ధావతారం గురించి పూర్తి అవగాహన కొరకు విష్ణుపురాణము 3.17, 318 అధ్యాయాలు చదవాలి (అని శ్రీ కృష్ణమాచారి వ్రాశారు)

న్యాయానపేతం యత్సారం భోగ నిర్వాణ వర్త్మ చ లోకే తదచ్ఛతి సదా లోకసారంగ ఈరితః రాక్షస సంహారానికి తగినటువంటి న్యాయమైన భోగ, మోక్ష సాధనాలు తెలిసినవాడు లోకసారంగుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువిరుత్తమ్ 96 – నిన్ను ఆరాధించుట కొరకు నీవే అనేక మార్గాలు ప్రసాదించావు. వాటిలో కొన్ని పరస్పర విరుద్ధమైనవి కూడాను. నీవే అనేక దేవతలను సృష్టించావు. కాని ఎవరూ నీకు సరిరారు.

శ్రీ వెంకటస్వామి రెడ్డియార్ – ఈ అనేక మార్గాలలో కొన్ని ప్రత్యేకించి రాజస తామస ప్రవృత్తి కలిగినవారికోసం ఉద్దేశింపబడ్డాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు – శ్రీ శంకరులు 'లోక-సార-అంగ' అనే పదవిభజన ఆధారంగా రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **లోకానామ్ సారమ్ సారంగవత్ భృంగవత్ గృహ్ణాతి ఇతి లోకసారంగః.** లోకముల సారమును సారంగము అనగా తుమ్మెదవలె గ్రహించువాడు లోకసారంగుడు.

(2) **లోక సారః ప్రణవః, తేన ప్రతిపత్తవ్య ఇతి లోకసారంగః.** లోకముల సారము ప్రణవము (వేదముల సారము). అట్టి ప్రణవము ద్వారా అందువాడు లోకసారంగుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలు చెప్పారు – లోక్ - దర్శనే - చూచుట; శ్ర - గతౌ - వెళ్ళుట; అంగ - వెళ్ళుట. పాణిని సూత్రము 3.3.17 ప్రకారము 'సారః' అనగా ఒకేచోట ఉంటూ (కదలకుండా ఉంటూ) వెళ్ళేది (శ్ర-స్థిరౌ). ఉదాహరణకు చందన సారము. **స్థిరో భవతి ఇతి సారః.** కాలంతో కదలనిది సారము, అనగా భక్తి అని శ్రీ వాసిష్ఠ వివరించారు. **లోకే సారో భగవతి ప్రేమా.** ఇలాంటి నిశ్చలమైన భక్తి భగవంతునివైపే వెళుతుంది. **లోకసారంగః, లోక సారః తద్ గచ్ఛతి - ప్రాప్నోతి, తత్ ప్రతి ఆకృష్టో భవతి ఇతి లోకసారంగో విష్ణుః.**

(1) లోకసారమైన భక్తికి లక్ష్యమైన విష్ణుభగవానుడు లోకసారంగుడు.

(2) భక్తిపట్ల ఆకర్షింపబడే విష్ణుభగవానుడు లోకసారంగుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – లోక - సః - రంగః లోకసారంగః; సన్ - దానే - ఇచ్చుట; రంజ్ - రాగే ఇష్టపడుట. **లోకమ్ వైకుంఠాది లోకమ్ సనోతి దదాతి ఇతి లోక సాః, రంజయతే జ్ఞానినః అత్ర ఇతి రంగః, లోక సాః అసౌ రంగశ్చ ఇతి లోకసారంగః.** లోకము అనగా వైకుంఠమును ఇచ్చువాడు 'లోక సాః'. మరియు జ్ఞానులు అట్టి ఎవరిపట్ల భక్తి కలిగియుందురో అతడు లోకసారంగుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – 'సారంగము' అనగా శంఖము, ఒక సంగీత వాయిద్యము అనే అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి. **లోకాః హరిభక్తజనాః సారంగా మోనోద్వతద్ గుణా గాయకా యస్య స లోకసారంగః.** హరిభక్తులు (లోకులు) ఎవరి మంగళగుణాలను కీర్తిస్తారో అతడు లోకసారంగుడు.

790. సుతన్తుః

- అసురులను పట్టి బంధించి ఉంచడానికోసం బలమైన త్రాళ్ళున్న వల కలిగియున్నవాడు.
- తననుండి విశ్వమును విస్తరింపజేసినవాడు.
- బ్రహ్మవంటి ఉత్తమ సంతానము కలిగినవాడు.
- యాదవవంశంలో పుట్టి ఆ వంశాన్ని వర్ధిల్లజేసినవాడు.

ఓం సుతన్తవే నమః

'సు' అనేది ఉపసర్గ. 'తన్తు' పదము 'తను' అనే ధాతువునుండి వచ్చింది. తను - విస్తారే - వ్యాపించుట, వెళ్ళుట. 'తన్తు' అనగా దారము, తీగ వంటి అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'తన్తు' అనగా 'దారముల వల' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. దుష్టులను వశపరచుకోవడానికి, వారిని పట్టియుంచడానికి అందమైన మరియు బలమైన వల (భగవంతుని నిర్మలమైన ధ్యానరూపము) కలిగియున్నవాడు సుతన్తువు. శ్రీ భట్టులు 787నుండి 810వ నామము వరకు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారని గమనించదగును.

తంతుః కృత్రిమ శాంత్యాది రూపస్తద్రహణాయ వై సుతన్తుః శోభనస్యేతి సప్తార్ణో దోషనాశకః రాక్షసులను వశపరచుకోవడానికి అనేక రూపములు ధరించినవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీమంత్రము. దోషనాశకము. ఓం సుతన్తవే నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శోభనః తన్తుః విస్తీర్ణః ప్రపంచోऽస్య ఇతి సుతన్తుః.** దీనికి అనువాదకులు రెండు విధాల అర్థాలు చెప్పారు. (1) విశ్వమంతటా అందముగా విస్తరిల్లినవాడు (2) ఆయననుండి సమస్త జగత్తు విస్తరిల్లినది (ఉండనుండి దారపుప్రోగు విస్తరిల్లినట్లుగా).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – (తను - విస్తారే) **తన్యత ఇతి తన్తుః, శోభన తన్తుః యస్య స సుతన్తుః విష్ణుః, శోభనమ్ తన్యతే విశ్వమ్ యేన స సుతన్తు ఇతి అర్థః.** సృష్టినుండి ప్రళయందాకా సమస్తము ఆయననుండి విస్తరిస్తూనే ఉంటుంది. ఉదాహరణకు ముసలి జీవులు మరణించడానికి ముందు క్రొత్త జీవులు పుట్టడము. ఇలా ఆయననుండి విశ్వం విస్తరిల్లుతుంటుంది. అలా విశ్వమంతా చక్కగా వ్యాపింపజేసిన విష్ణువే సుతన్తువు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **శోభనః తన్తుః చతుర్ముఖాది సంతానో యస్య స సుతన్తుః.** బ్రహ్మవంటివారు తన చక్కనైన సంతానముగా కలిగినవాడు 'సుతన్తుః'.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – వసుదేవుని సుతునిగా జన్మించి యదువంశమును వర్ధిల్లజేసినవాడు సుతన్తువు.

791. తన్తువర్ధనః

- సంసారబంధనాలను (తంతువులను) మరింత దృఢంగా చేసేవాడు.
- తననుండి విస్తరించిన జగత్తును కాపాడేవాడు.
- తాను సృజించిన జగత్తును తనయందే విలీనం చేసుకొనేవాడు.
- వసుదేవుని వంశమును ప్రద్యుమ్నాదులద్వారా వృద్ధిచేసినవాడు.

ఓం తన్తువర్ధనాయ నమః

'వర్ధన' అనే పదం 'వృధ్' (వృద్ధౌ) అనగా 'పెరుగుట' అనే ధాతువునుండి వచ్చింది. కనుక ఈ నామమును ఇంతకుముందు నామము 'సుతన్తుః'కు పొడిగింపుగా భావింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఏవం పాపరూచిభిః అంసుభిరువ సంసార తన్తుమ్ సన్తనోతి ఇతి తన్తువర్ధనః.** ఈ విధంగా సంసారబంధనాలను (తంతువులను) వృద్ధిచేసేవాడు. అలా పాపకృత్యాలపట్ల మక్కువను పెంచి, దుష్టులను, అసుర స్వభావీకులను నాశనం చేసేవాడు తంతువర్ధనుడు.

అంశుభిః పాపరుచిభిః తంతుః సంసార నామకమ్ యస్సంతనోతి సదా తంతువర్ధన ఈరితః పాపకర్మలయందు మక్కువను పెంచుతూ, సంసారబంధనాలను మరింత దృఢం చేసేవాడు. వైదికకర్మలకన్నా అవైదికకర్మలను చేసినట్లయితే ఫలితము ఎక్కువగా ఉంటుందని నమ్మించి సంసారబంధనాలను బాగా పెంచేవాడు తంతువర్ధనుడు.

(ఈ రచనలో కొన్ని నామాలకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను వివరిస్తూ సుమారు ఒకే విధమైన రెండు శ్లోకాలు ఇవ్వబడ్డాయి. వానిలో ఒకటి డా. క్రోవి పార్థసారథి 'శ్రీకైవల్య సారథి'లో ఉదాహరించినది. మరొకటి శ్రీ కృష్ణమాచారి తమ ఆంగ్ల వ్యాఖ్యలో ఉదాహరించినది)

శ్రీ భట్టులు గీతనుండి, విష్ణుపురాణమునుండి ఉదాహరించారు. **తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ క్షిపామ్యజస్రమశుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు** – గీత 16.19. అట్లు ఇతరులను ద్వేషించు పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను మాటిమాటికిని ఈ సంసారమునందు అసురీయోనులలోనే నేను పడవేయుచుందును.

త్రయీమార్గ సముత్సర్గమ్ మాయామోహేన తేऽసురాః కారితాస్తన్మయా హ్యాసన్ తథాऽన్యే తత్ప్రచోదితాః

త్రైరప్యన్యేఽపరే త్రైశ్చ త్రైరప్యన్యే పరే చతే – విష్ణుపురాణము 3.18.32
అలా మాయామోహితులైన అసురులు వేదవిముఖులై, వారే గురువులై, ఇతరులనుకూడా పెడత్రోవ పట్టిస్తారు. ఆ క్రమంలో అందరూ వేదాలకు దూరమౌతారు. ఇలా భగవంతుడు తంతువర్ధనుడై బంధాలు పెంచుతాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **తమేవ తంతుమ్ వర్ధయతి ఇతి** – తననుండి విస్తరించిన జగత్తును కాపాడేవాడు (వర్ధిల్లజేసేవాడు) తంతువర్ధనుడు.

(2) **వర్ధయతి - ఛేదయతి ఇతి వా తన్తువర్ధనః.** ప్రళయకాలంలో జగత్తును తనయందు విలీనం చేసుకొనేవాడు (ఛేదయతి) తంతువర్ధనుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – 'సుతన్తుః' నామము వ్యాఖ్యను కొనసాగిస్తూ – ప్రద్యుమ్నాదులద్వారా వసుదేవుని వంశాన్ని వర్ధిల్లజేసినవాడు తంతువర్ధనుడు.

792. ఇంద్రకర్మా

- దేవతలు, ఇంద్రుని కొరకు ఈ పనులన్నీ చేసినవాడు.
- ఇంద్రుని శక్తికి కారణమైనవాడు.
- తన పరమేశ్వరత్వము ప్రతిఫలించే పనులు చేయువాడు.

ఓం ఇంద్రకర్మణే నమః

ఇంద్ - పరమైశ్వర్యే - గొప్ప శక్తి కలిగియుండుట; ఇంద్ - ప్రథమ ('రాన్' ప్రత్యయము చేర్చుటవల్ల). 'ఇంద్రుడు' అనగా దేవతలలో ఇంద్ర పదవి కలిగినవాడు. శ్రీ భట్టులు 'ఇంద్రుడు' అనే అర్థంలోనూ, ఇతరులు 'ప్రథమ' అనే అర్థంలోనూ వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంద్రాది దేవతల మొరలను ఆలకించి భగవానుడు బుద్ధావతారం ధరించాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (3.17.36)నుండి ఉదాహరించారు –

తమ్ ఊచుః సకల దేవాః ప్రణిపాత పురస్సరమ్ ప్రసీద నాథ! దైత్యే భయః త్రాహి ఇతి శరణార్థినః. దేవతలంతా ఆయనకు ప్రణమిల్లి ఇలా కోరారు – నాథా! మమ్ములను అసురులనుండి రక్షించుము. నీవే శరణు. ఈ భాగం విష్ణుపురాణంలో బుద్ధావతారానికి ఉపోద్ఘాతంగా వస్తుంది. **ప్రపన్నేంద్రాద్యర్థతయా దైత్యసంహార రూపకమ్ కర్మ యస్యాస్తీంద్రకర్మా హ్యష్టార్ణో మనురుత్తమః** ఇంద్రాది దేవతలు తనను శరణుజొచ్చినపుడు వారిని రక్షించడంకోసం దైత్యసంహారం చేసేవాడు ఇంద్రకర్మ. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. శ్రేష్ఠమైనది. ఓం ఇంద్రకర్మణే నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఇంద్రస్య కర్మేవ కర్మా అస్య ఇతి ఇంద్రకర్మా, ఐశ్వర్య కర్మేత్యర్థః.** ఇంద్రునివలె గొప్ప గొప్ప కార్యములు చేసేవాడు ఇంద్రకర్మ.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడు ఇంద్రుని అంతర్యామి గనుక ఇంద్రుని కర్మలు భగవంతుని కర్మలే.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఇంద్ - పరమైశ్వర్యే; **ఇంద్రాణి కర్మాణి యస్య, పరమైశ్వర్యశాలిని కర్మాణి యస్య స ఇంద్రకర్మా.** భగవంతుని కార్యములు ఆయన పరమైశ్వర్యత్వమును సూచించును. గ్రహగతులను నిర్దిష్ట మార్గములోనుంచుట, సూర్యునికి శక్తినొసంగుట వంటివి. అలా ఆయన ఇంద్రకర్మ.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఎల్లప్పుడూ గొప్ప మంగళకరమైన కార్యములొనరించువాడు ఇంద్రకర్మ.

793. మహాకర్మా

- గొప్ప పనులు చేసేవాడు.

ఓం మహాకర్మణే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తున్నది.

72వ శ్లోకము. 677వ నామము. మహాకర్మా – **మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః**
84వ శ్లోకము. 793వ నామము. మహాకర్మా – **ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః**

72వ శ్లోకములోని 'మహాకర్మా' –

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – క్రిమికీటకాదులను కూడా క్రమముగా ఉద్ధరించి శ్రీహరి తన సన్నిధానమున చేర్చుకొనును. ఇది గొప్ప పని. కనుక ఆయన 'మహాకర్మా'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – మహాజగత్తువంటి సృష్టికార్యాలు చేసేవాడు 'మహాకర్మా'.

84వ శ్లోకములోని 'మహాకర్మా' – **మహన్తి కర్మాణి యస్య స మహాకర్మా.** గొప్పగొప్ప పనులు చేసేవాడు మహాకర్మ. అయితే ఈ గొప్ప పనులు ఏమిటి అనేది చెప్పడంలో వ్యాఖ్యాతల అనుభవం మనకు అందుతుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు కరుణామయుడు. అయితే ప్రపన్నులను కాపాడడంకోసము ఒకోమారు భగవంతుడు మోసపూరితము అనిపించే కార్యాలు చేస్తుంటాడు. కాని ఇవన్నీ భక్తుల సంరక్షణార్థము చేసే న్యాయమైన గొప్ప పనులే. **ఏవమ్ ప్రపన్న పరిపాలనార్థత్వాత్ దురాచార దండనార్థత్వాత్ పరమ కారుణికస్యైవ విప్రలంభ సంభవః, ఏవమ్ న్యాయ వృతత్త్వాత్ మహాకర్మా.**

పరిత్రాణాయ సాధూనామ్ వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే – గీత 4.8
సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును.

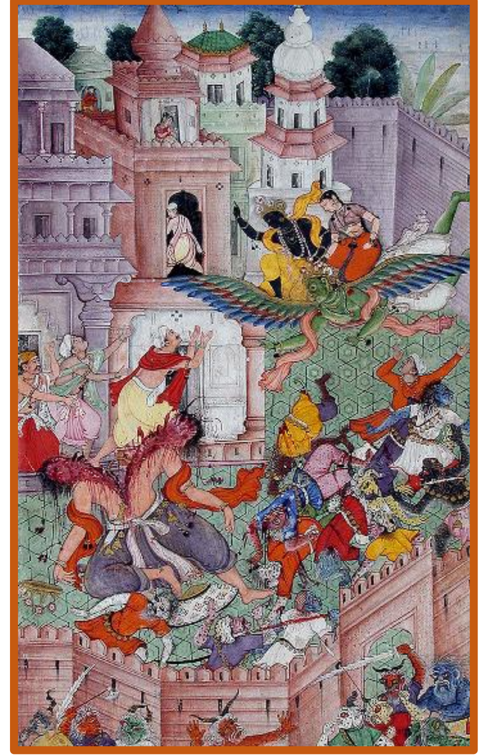
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మహాన్తి వియదాదీని భూతాని కర్మాణి కార్యాణి అస్య ఇతి మహాకర్మా.** ఆకాశమువంటి (పంచ) భూతములను సృష్టించుట అనే గొప్ప కార్యమును చేసినందున ఆయన మహాకర్మ.

శ్రీ చిన్మయానంద – పంచభూతములతో ఈ మహాజగత్తును సృష్టించుట, దానిని నిర్దిష్ట విధానములో నడుపుట, సదా పునఃసృష్టి కొరకు ఉన్నవానిని అంతం చేయుట, ఇవన్నీ మహాద్భుతమైన కార్యాలు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **మహత్ మహనీయమ్ దివ్యమ్ కర్మ యస్య ఇతి మహాకర్మా.** ఆయన పనులన్నీ దివ్యమైనవి గనుక ఆయన మహాకర్మ.

జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమేవం యో వేత్తి తత్త్వతః త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున – గీత 4.9

ఓ అర్జున! నా జన్మ (అవతారము)లు, కర్మములు దివ్యములు. అనగా నిర్మలములు, అలౌకికములు. ఈ తత్త్వరహస్యమును తెలిసికొనినవాడు తనువును చాలించిన పిమ్మట మరల జన్మింపడు సరిగదా! నన్నే చేరును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ భాగవతంలో కృష్ణుడు ఇంద్రుని ఛత్రాన్ని, అదితి కుండలాలను వారికి అందజేయడంగురించి ప్రస్తావించారు. **మహాన్తి భౌమ వధ మణి పర్వ ఛత్ర అదితి కుండల ఆనయనాని కర్మాణి యస్య సా మహాకర్మా.** ఈ విషయం భాగవతం దశమస్కంధము 59వ అధ్యాయంలో వస్తుంది. (నరకాసురవధ వృత్తాంతము 10.59.2)

ఇంద్రేణ హృతచ్ఛత్రేణ హృతకుండల బంధునా హృత అమర అద్రిస్థానేన
ఇంద్రేణ జ్ఞాపితో భౌమచేష్టితమ్ సభార్యో గరుడారూఢః ప్రాగ్జ్యోతిషపురం యయౌ.

తననుండి నరకాసురుడు బలవంతంగా లాగుకొన్న తన రాజఛత్రాన్ని, తన తల్లి కుండలాలను, సుమేరు పర్వతాలలో తన ఆసనమైన మణిపర్వతాన్ని తిరిగి లభింపజేయమని ఇంద్రుడు కృష్ణుని ప్రార్థించాడు. అప్పుడు కృష్ణుడు సత్యభామాసమేతుడై గరుత్మంతుని అధిరోహించి నరకాసురుడుండే ప్రాగ్జ్యోతిషపురంవైపు వెళ్ళాడు. ఈ అధ్యాయంలో నరకాసురవధ వర్ణింపబడింది. తరువాత 43వ శ్లోకంలో కృష్ణుని 'అతర్క్యకృత్', అనగా తర్కానికి అందని గొప్పపనులు చేసేవాడు, అని వర్ణించారు. 'మహాకర్మా', 'అతర్క్యకృత్' నామములు ఒకే అర్థాన్ని ఇస్తాయి.

నరకాసు వధ – 1590 అక్బర్ కాలపు చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Cleaves_the_Demon_Narakasura_with_his_Discus.jpg

794. కృతకర్మా

- అసురులకు తాను బోధించిన విషయాన్ని తానుకూడా స్వయంగా ఆచరించినవాడు (వారిని నమ్మించడానికి).
- సాధింపవలసినదంతా సాధించినవాడు.
- సృష్ట్యాది కార్యక్రమాలను చక్కగా సాగించువాడు.
- వేరెవ్వరూ సాధింపలేని కార్యాలను చేసినవాడు.

ఓం కృతకర్మణే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వయమ్ అనుష్ఠితా తదాచారః.** తాను అసురులకు ఏవైతే (అవైదిక కర్మలను) బోధించాడో, వాటిని తానుకూడా స్వయంగా ఆచరించినవాడు ఇలా ఆయన అసురులు వేదవిముఖులు అవ్వడానికి, అలా నాశనమవ్వడానికి కారణమయ్యాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **న కర్తవ్యమ్ కించిదపి కర్మ అస్య విద్యత్ ఇతి కృతకర్మా.** ఆయన అన్నీ సాధించినవాడు. ఇంక ఆయన చేయవలసిన పనులేవీ లేవు. ఇందుకు శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ గీత (3.22)నుండి ఉదాహరించారు.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి – గీత 3.22. ఓ అర్జునా! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో నేను పొందనిదియు లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **కృతమేవ జత లక్షణమ్ పునః పునః కరోతి.** సృష్టి, రక్షణ, వినాశమువంటి కార్యాలను మళ్ళీ మళ్ళీ చేసేవాడు కృతకర్మ. **యథా పూర్వమ్ అకల్పయత్** (ఋగ్వేదము 10.190.3). పూర్వము ఎలా ఉండేదో అలానే సృష్టించాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు – **అన్యైః కర్తుమ్ అనర్హమ్ బహుభిరపి యత్కర్మ, తత్ కరోతి ఇతి కృతకర్మా.** ఇతరులు చేయలేని అనేక పనులను తాను చేసేవాడు కృతకర్మ. శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన ఉదాహరణలు: ప్రతిదినం క్రమం తప్పకుండా సూర్యోదయాస్తమయాలు, సృష్టిరచనా విధానము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ తమ చైతన్యసంప్రదాయానుసారంగా ఈ నామమును శ్రీకృష్ణలీలాపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఇంకెవ్వరూ చేయలేని కర్మలను చేయువాడు కృతకర్మ. ఉదాహరణకు నరకాసుర సంహారము, పదహారువేలమంది రాజకన్యల విముక్తి, సత్యభామ కొరకు పారిజాత వృక్షాన్ని తెచ్చుట, బాణాసురునిపై యుద్ధంలో రుద్రుని జయించుట, ఉషా అనిరుద్ధులను విడిపించుట వంటివి.

795. కృతాగమః

- బౌద్ధము, జైనము వంటి ఆగమములను కూడా బోధించినవాడు.
- ఋగ్యజుస్సామఅథర్వణ వేదములకు మూలము.
- పాంచరాత్రాగమమును బోధించినవాడు.
- వివిధ అవతారాలద్వారా మరల మరల ప్రత్యక్షము అయ్యేవాడు.

ఓం కృతాగమాయ నమః

గమ్ - గతౌ - వెళ్ళుట, వచ్చుట; ఆగమము - వచ్చినది; **ఆగమ్యతే అనేన ఇతి ఆగమో వేదః.** జ్ఞానమును తెలియజేయునది ఆగమము, వేదము. **కృత ఆగమో యస్య స కృతాగమః.** ఆగమమును చేసినవాడు కృతాగముడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **బుద్ధ అర్హత సామయిక ఆగమః కృతాగమః.** తన బోధనలపట్ల విశ్వాసం కలిగించడానికి బౌద్ధ, జైన ఆగమములను బోధించినవాడు కృతాగముడు. (శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – ఈ ఆగమములు సామాన్యబుద్ధికి ఆకర్షణీయంగా ఉండి ప్రజలను తమవైపునకు తిప్పుకొన్నాయి.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కృతో వేదాత్మక ఆగమో యేన కృతాగమః.** వేదాది ఆగమములను నిర్మించినవాడు కృతాగముడు. బాదరాయణ ఉపనిషత్తునుండి శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. **అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమ్ ఏతత్ ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదో అథర్వాంగీరస ఇతిహాసః పురాణమ్ విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకాః సూత్రాణ్యనువ్యాఖ్యానాని వ్యాఖ్యానాని..........** ఋక్ యజుర్ సామ అథర్వణ వేదములు పరమేశ్వరుని నిశ్వాసము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **పాంచరాత్రస్య కృత్స్నస్య కర్తా నారాయణః స్వయమ్.** పాంచరాత్రాగమమునకు స్వయముగా నారాయణుడే కర్త. అలా ఆయన కృతాగముడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – ఆగమ - ప్రవేశము; **కృతస్తత్ చరితాని ప్రకాశ్య ద్వారకాయామ్ ఆగమో యేన స కృతాగమః.** శ్రీకృష్ణభగవానుడు అనేక లీలలు చూపిన అనంతరం ద్వారకలో ప్రవేశించాడు గనుక కృతాగముడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఆగమము - ప్రత్యక్షమగుట. భగవంతుడు సూర్యుని రూపంలోను, వివిధ అవతారాలుగాను మరల మరల ప్రత్యక్షమగును గనుక కృతాగముడు.

గోపికా వస్త్రాపహరణం. మూడు పురాతన చిత్రాల సంకలనం

పైన. ఎడమవైపు. 1800 నాటి కాంగ్రా శైలి - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Delhi-National_Museum-Gopies_demanding_theirs_clothes_from_Krishna-20131006.jpg

పైన కుడివైపు. 1800 నాటి గర్వాల్ శైలి - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indian_-_Krishna_Taunting_the_Gopi_-_Walters_W863.jpg

క్రింద.1600 నాటి రాజస్థాన్ శైలి -

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Gopis_Plead_with_Krishna_to_Return_Their_Clothing_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_(Ancient_Stories_of_Lord_Vishnu)_series._1610_Metmuseum.jpg

ఉద్భవః సుందరః సుందో రత్ననాభస్సులోచనః |
అర్కో వాజసనః (వాజసనిః) శృంగీ జయంతః సర్వవిజ్జయీ || (85)

796. ఉద్భవః

- మోక్షమార్గము ఉపదేశిస్తున్నట్లు నటిస్తూ సంసారబంధములనుండి బయటపడినవాడు.
- తన ఇష్టానుసారము, ఇచ్చవచ్చినపుడు, ఇచ్చమైనచోట జన్మించే ఉత్కృష్ట జన్మము కలవాడు.
- ఉన్నతమైన స్థానంలో ఉండేవాడు (సూర్యమండలము, శ్రీవైకుంఠము).
- అత్యున్నతులైన దేవతలను సృజించినవాడు.
- ధర్మరక్షణ కొరకు మరల మరల ఉద్భవించినవాడు.

ఓం ఉద్భవాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు స్మరింపబడినది.

41వ శ్లోకము. 375వ నామము. ఉద్భవః – **ఉద్భవః క్షోభణో దేవః శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః**

85వ శ్లోకము. 796వ నామము. ఉద్భవః – **ఉద్భవః సుందరః సుందో రత్ననాభః సులోచనః**

శ్రీ భట్టులు పరవాసుదేవుడైన లక్ష్మీపతిపరంగా వ్యాఖ్యానించే సందర్భంలో 375వ నామము, మరియు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించే సందర్భంలో 796వ నామము వచ్చాయి.

'ఉత్' ఒక ఉపసర్గ. భూ - సత్తాయామ్ - ఉండుట, జీవించుట, జనించుట; ఉద్భవ - మూలము, ఆధారము, సృష్టి. 'ఉత్' అనే ఉపసర్గకు గ్రహించిన అర్థాన్నిబట్టి వివిధ వ్యాఖ్యాతల వ్యాఖ్యానాలలో వైవిధ్యం వస్తుంది. ఉత్ - ఉద్గత - పైకి లేచుట; ఉత్ - ఉత్కర్ష - గొప్ప; ఉత్ - ఉత్తమ - శ్రేష్ఠమైన; ఉత్ - ఉచ్చై - ఎత్తైన, అధికమైన, ఉన్నతమైన

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు రెండుమార్లూ 'ఉత్' అనగా 'ఉద్గత' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఉద్గతః భవాత్ ఇతి ఉద్భవః.** సంసారచక్రమునుండి రక్షించువాడు ఉద్భవుడు.

41వ శ్లోకములో 'ఉద్భవః' – భగవంతుడు తన నిజమైన భక్తులను సంసారమునుండి లేవనెత్తును గనుక ఉద్భవుడు. ఇక్కడి 'ఉద్భవః' నామం గురించి ఇంకా శ్రీ భట్టులు చెప్పిన విషయం – యశోదచే రోటికి కట్టబడిన చిన్నికృష్ణుని ధ్యానించడంవలన మనం సంసారబంధంనుండి విముక్తులము కావచ్చును. **దామోదరమ్ బంధహరమ్.**

85వ శ్లోకములో 'ఉద్భవః' – భగవంతుడు బుద్ధునిగా అసురులను సంసారతరణోపాయం విషయంలో పెడమార్గం పట్టించిన ఉద్భవుడు. **ముక్త్యుపదేశ నాటకేన భవాత్ ఉద్గత ఇతి ఉద్భవః.** ముక్తి గురించి ఆయన తప్పుమార్గం ఉపదేశించాడు మరియు తాను ఆ విధానంలో ముక్తుడయినట్లు నటించాడు. **మోక్షోపదేశ నటనాత్ భవాదుద్భవ స్థితః ఉద్భవ స్స చ విజ్ఞేయః సప్తార్ణః పాపనాశకః**

మోక్షమార్గము ఉపదేశిస్తున్నట్లుగా నటిస్తూ, సంసార బంధనాలనుండి బయటపడ్డట్లుగా కనిపించేవాడు ఉద్భవుడు. పునర్జన్మ లేనట్లుగా ఉండేవాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరి. పాపాలను హరిస్తుంది. ఓం ఉద్భవాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 41వ శ్లోకంలోని 'ఉద్భవః'కు శ్రీ శంకరులు రెండు వ్యాఖ్యలు ఇచ్చారు.

(1) **ప్రపంచ ఉత్పత్తి ఉపాదాన కారణత్వాత్ ఉద్భవః.** భగవంతుడు జగత్తునకు సృష్టికర్త. దానికి ముఖ్యకారణము. కనుక ఆయన ఉద్భవుడు.

(2) **ఉద్గతో భవాత్ ఇతి ఉద్భవః.** పుట్టుక, ఐహిక జీవనమువంటివి లేనివాడు ఉద్భవుడు. **ఉద్గతమ్ అపగతమ్ జన్మ అస్య, సర్వ కారణత్వాత్.** అన్నింటికీ ఆయనే కారణము. కనుక ఆయనకు జన్మముగాని, మూలముగాని లేవు. కనుక ఆయన ఉద్భవుడు.

85వ శ్లోకంలోని 'ఉద్భవః' – **ఉత్కృష్టమ్ భవమ్ జన్మ స్వేచ్ఛయా భజతి ఇతి ఉద్భవః.** ఆయన జన్మ ఉత్కృష్టమైనది. ఎందుకంటే ఆయన ఇచ్ఛానుసారము ఎప్పుడైనా, ఎక్కడైనా, ఎలాగైనా జన్మించును. కనుక ఆయన ఉద్భవుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **ఉత్తమో భవో యస్య స ఉద్భవః.** ఆయన జన్మ ఉత్తమ (ఉత్కృష్ట)మైనది గనుక ఆయన ఉద్భవుడు. (భాగవతము 10.3) శ్రీ కృష్ణుని జన్మ సమయంలో అనేక అద్భుతాలు జరిగాయి. ఆయన పద్మాల్లాంటి కన్నులు తెరచుకొని ఉన్నాయి. బిడ్డకూ, తల్లికీ బొడ్డు కలిసి లేదు. అప్పుడే ప్రసవమైన బిడ్డలా కాకుండా ఆయన స్వచ్ఛంగా, శంఖచక్రాధులు ధరించియున్నాడు. ఆ సమయంలో సముద్రపు అలలు తీరాన్ని తాకుతూ భేరీధ్వనులు చేస్తున్నాయి. జన్మములేని ఆ పరమపురుషుడు దేవకికి జనించినపుడు అనేక శుభసూచకాలు పొడగట్టాయి.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **భవాత్ సంసారాత్ ఉత్పత్తేర్ వా ఉద్గత ఇతి ఉద్భవః.** సంసారము, జన్మము వంటివానికి అతీతుడు గనుక ఉద్భవుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ చెప్పిన మరొక అర్థము – **ఉత్కృష్టః పార్వత్యాదిభ్యో భవో యేన ఇతి ఉద్భవః.** పార్వతివంటి గొప్ప గొప్ప దేవతలకు సృష్టికర్త గనుక ఆయన ఉద్భవుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఉద్భవ - మూలము, కారణము. అన్నింటికీ మూలకారణమైనందున భగవంతుడు ఉద్భవుడు.

సర్వయోనిషు కౌంతేయ మూర్తయః సంభవంతి యాః తా సాం బ్రహ్మ మహద్యోనిః అహం బీజప్రదః పితా – గీత 14.14
ఓ అర్జున! నానా యోనులందు జన్మించు ప్రాణులను తన గర్భమున ధరించు మూలప్రకృతియే ఆ ప్రాణులకు తల్లి. బీజ స్థాపనము చేయు నేను వాటికి తండ్రిని. అనగా సర్వప్రాణులకును ప్రకృతియే తల్లి. నేనే జనకుడను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఉత్ - ఉద్ ఉపసర్గ ఉచ్చై అర్థే - 'ఉత్' అనగా ఉన్నతమైన, బాగా పైన అని అర్థము. భూ - సత్తాయామ్ - ఉండుట; **ఉచ్చైః భవనమ్ యస్య స ఉద్భవః.** బాగా పైన తన స్థానమును కలిగియున్నవాడు ఉద్భవుడు. ఉదాహరణకు సూర్యమండలము, శ్రీ వైకుంఠము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – ధర్మ సంరక్షణ కొరకు మరల మరల అవతరించు (జన్మించు)వాడు ఉద్భవుడు. **ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే** (గీత 4.8).

797. సుందరః

- అందమైనవాడు.

- ఉపసుందుని ద్వారా సుందుని చంపినవాడు (సుంద-రః).
- ఎంతగానో ఆరాధింపబడేవాడు.
- అందమైన శంఖము పాంచజన్యము కలిగినవాడు (సున్-దరః).
- వివిధ జీవులను, జీవుల భాగాలను చక్కగా విభజించినవాడు.

ఓం సుందరాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తద్ దృష్టి మనోహరః సుందరః** (బుద్ధుడు). అసురుల దృష్టిలో అందంగా ఉండి వారిని ఆకర్షించినవాడు సుందరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విశ్వాతిశాయి సౌభాగ్యశాలిత్వాత్ సుందరః.** లోకాలను మించిన అందం భగవంతుని సహజ లక్షణం కనుక ఆయన సుందరుడు.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు పెరియతిరుమోళి (9.2)లో భగవంతుని – ఓహో! ఎంతటి మనోహరమైన అందము? దీనినెలా వర్ణించను? – అన్నారు. శ్రీ నారసింహుని అందం ఎక్కడా పట్టక పొంగి పొరలుతున్నదని శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారు నాన్ముగన్ తిరుమోళి (21)లో అన్నారు. అయ్యో! ఎలాంటి అందం? – అని శ్రీ తిరుప్పాన్ ఆళ్వారు అన్నారు (అమలనాడి పిరాన్ 9).

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇక్కడ 'అందం' అంటే చిత్తమునకు లభించే శాంతి. ధ్యానంద్వారా సమాధి స్థితికి చేరుకున్నపుడు ఇలాంటి శాంతి లభిస్తుంది. అది శ్రీమన్నారాయణుని రూపమే. అందుకే ఆయనను ఉపనిషత్తులలో **'శాంతమ్ శివమ్ సుందరమ్'** అన్నారు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ రెండు అర్థాలు చెప్పారు –

(1) **సుందరః సౌందరవాన్.** అందమైనవాడు సుందరుడు. దర-శంఖము; **శోభనం దరః శంఖో యస్య ఇతి సుందరః.** అందమైన పాంచజన్యము అనే శంఖాన్ని కలిగినవాడు సుందరుడు.

(2) **సుందమ్ ఉపసుందేన రేపయతి నాశయతి సుంద-రః.** ఉపసుందునిద్వారా సుందుని చంపించినవాడు సుందరుడు. సుందోపసుందులు నికుంభుని కొడుకులు. తమకు బయటివారితో చావులేకుండా వరం పొందారు. అప్పుడు వారు లోకాలను బాధింపసాగారు. ఇంద్రుడు పంపిన తిలోత్తమ కారణంగా వారిద్దరూ పరస్పరం పోరి మరణించారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సుతరామ్ ద్రియతే ప్రశస్యత ఇతి సుందరః.** సుతరామ్ - సదా; దృయతే - దృ - పూజించుట, ఆరాధించుట. సదా పూజింపబడువాడు సుందరుడు.

ప్రసాదాభిముఖమ్ శాశ్వత ప్రసన్న వదనేక్షణమ్
సునాసమ్ సుభ్రువమ్ చారుకపోలమ్ సురసుందరమ్ – భాగవతము 4.8.45
సదా భక్తులను అనుగ్రహించుటకు ఇచ్ఛగించేవాడు, ప్రసన్నముఖం, కన్నులు కలవాడు, చక్కని ముక్కు, చెక్కిళ్ళు కలవాడు, దేవతలందరిలోను సుందరుడు అయిన భగవంతుని భక్తితో ధ్యానింపవలెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దృ - విదారణే - చింపుట, విడదీయుట; సు (ఉపసర్గ) - చక్కగా; **సు - సుష్టు నిర్దోషమ్ విదారణమ్ యః కురుతే స సు-దరః, సన్నేవ వర్ణాగమేన సుందర ఇత్యుక్తో భవతి.** భగవంతుడు వివిధ జీవుల శరీర భాగాలను చక్కగా విభజించాడు గనుక సుందరుడు. శ్రీ వాసిష్ఠ వ్రాసిన శ్లోకంలోని భాగం – **స సుందరో విష్ణు రనంతరూపో యోనిః సమగ్రమ్ వివిధమ్ దృణాతి.** అనంతమైన రూపములుగల విష్ణువు వివిధ జీవులను వివిధ రకాలుగా విభజించాడు.

శ్రీ మేప్పత్తూర్ నారాయణ భట్టాత్రి రచించిన శ్రీమన్నారాయణీయము లోని శ్లోకాలు – (తెలుగు తాత్పర్యము రచన - ??)

సూర్యస్పర్ధికిరీట మూర్ధ్వతిలక - ప్రోద్భాసి ఫాలాంతరం
కారుణ్యాఽఽకుల నేత్ర మార్ద్రహసితో - ల్లాసం సునాసాపుటమ్
గండోద్యన్మ కరాభకుండలయుగం - కంఠోజ్వలత్ కౌస్తుభం
త్వద్రూపం వనమాల్యహారపటల - శ్రీవత్సదీప్రం భజే

శ్రీకృష్ణపరమాత్ముడు సూర్యునికన్న దివ్యమైన తేజస్సుతో ప్రకాశించే కిరీటముతోను, కస్తూరితిలకము దిద్దిన ఫాలమధ్యముతోను, అందమైన కనులు, దయార్ద్రమైన చిరునగవు, చెక్కిళ్ళపై ప్రకాశించే కుండలములు, కంఠమందు ప్రేలాడే కౌస్తుభరత్నము, వనమాల, ఇతర ఆభరణములు కలిగి మిక్కిలి సౌందర్యవంతుడై యున్నాడు.

కేయూరాంగద కంకణోత్తమ మహా - రత్నాంగుళీయాంకిత
శ్రీమద్బాహుచతుష్క సంగత గదా - శంఖారి పంకేరుహామ్
కాంచిత్కాంచన కాంచి లాంఛిత లసత్ - పీతాంబరాలంబనీ
మాలంబే విమలాంబుజద్యుతిపదాం - మూర్తిం తవార్తిచ్ఛిదమ్

భుజములపైన ధరించిన కేయూరములు, భుజంమీద మోచేతిపైభాగాన ధరించే అంగదములు, రత్నపు ఉంగరాలతో అలంకరింపబడి శోభిల్లుతూ శంఖము, చక్రము, గద, పద్మము అనే ఆయుధాలను చేతులయందు ధరించి, బంగారు మొలనూలుతో అలంకరించబడిన పట్టుపీతాంబరమును ధరించి, దీనుల ఆర్తిని పోగొట్టే ఆ దేవదేవునకు ప్రణామాలు అర్పిస్తున్నాను.

గోపికావస్త్రాపహరణం. 1560 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:6_Master_of_the_Isarda_Bhagavata_Purana._The_Gopis_Plead_with_Krishna_to_Return_Their_Clothing._Folio_from_Isarda_Bhagavata_Purana._1560-65,_Metmuseum.jpg

798. సుందః

- చాలా మృదుహృదయునిగా కనుపించి అసురులని నమ్మించినవాడు.
- భక్తులపట్ల కరుణ కలవాడు.
- భక్తులకు సుఖసంతోషాలు ప్రసాదించేవాడు.
- జీవులన్నింటికీ అవుసరమైన ద్రవములను (జలములను) ప్రసాదించువాడు.

ఓం సుందాయ నమః

సు (ఉపసర్గ); ఉన్ద్ - క్లేదనే - తడుపుట, మెత్తబరచుట; **సుష్ఠు ఉనత్తి ఇతి సుందః**. చక్కగా తడి చేయువాడు సుందుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తన సుందర రూపముచేతను, నడవడికచేతను అసురుల హృదయములను కరిగించి, వారు తన మోసమును నమ్మేలా చేశాడు గనుక సుందుడు. ఈ భావము బుద్ధావతారానికి, మోహిని అవతారానికి కూడా వర్తిస్తుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఆయన కరుణామయుడు గనుక అందరిని కరిగించును. అందువలన ఆ దయార్ద్ర హృదయుని సుందుడు అంటారు.

ఒక్కమారు ఆయనవైపు తిరిగితే మనలోని దుర్వాసలను హరించి, పాపములను క్షమించి తన అక్కున చేర్చుకొనును అని శ్రీ చిన్మయానంద వివరించారు. **తన్నొక్కసారి ప్రేమతో పిలచిన తన్నైన నిచ్చున్ –** భాగవతము.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ **– సుమ్ సుఖమ్ దదాతి ఇతి సుం-దః.** తన భక్తులకు సుఖమును ఇచ్చువాడు సుందుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ **– యో వృష కర్మణా సమ్యగ్ ఉన్నతి, లోకేऽపి చ పశ్యామః, మనుష్యా జలేన క్వచిత్ బహుకృత్వః సించతి, క్వచిచ్చ అల్పశః, ఏషా యో నియమో స తస్యైవ వ్యాపకస్య విష్ణోః.** ప్రతి జీవికి తగినంత జలమును, ఇతర ద్రవములను ఇచ్చువాడు, మొక్కల కొరకు వర్షమును కురిపించువాడు అగు విష్ణువు సుందుడు.

జపాన్‌లో షింటో బుద్ధమందిరం. ఫొటో సౌజన్యం – భావరాజు కృష్ణమోహన్

799. రత్ననాభః

- రత్నమువంటి బొడ్డు గలవాడు.
- ఆయన బొడ్డునుండి జన్మించిన బ్రహ్మ మనుష్యులలో రత్నమువంటివాడు.
- 'అరత్ననాభః' – అసురులను నాశనము చేయువాడు.
- సాగరరూపంలో తన బొడ్డుయందు రత్నములు కలవాడు.

ఓం రత్ననాభాయ నమః

ఇక్కడ 'రత్నము' అందమును సూచించును. రము - క్రీడాయామ్ - ఆడుట, ఆనందించుట - అనే ధాతువునుండి 'రత్న' శబ్దము వచ్చినది. 'నాః' - బంధనే - కట్టుట - అనే ధాతువునుండి 'నాభి' శబ్దము వచ్చినది. 'నాభి' అనగా బొడ్డు. నాభి కలిగినవాడు 'నాభః'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– పాండిత్య విడంబన మృష్టోదర వ్యక్త రమ్య నాభీ రత్ననాభః.** అసురులను నమ్మించడంకోసం తన పాండిత్యాన్ని వ్యక్తపరచడానికి తన చక్కని బొడ్డు (పొట్ట)ను చూపినవాడు రత్ననాభుడు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్, శ్రీ వేదాంతదేశికన్ ల అనువాదం ప్రకారం, బుద్ధావతారంలో భగవంతుడు వాదాలలో తన పాండిత్యాన్ని చూపే సందర్భాలలో పొట్ట నిమురుకొన్నాడు. అప్పుడు ఆయన నాభి అందమైన రత్నంవలె కనిపించింది. **సురత్ననాభ ఇత్యుక్తః యః పాండిత్య విడంబనాత్ మృష్టోదర రమ్య సత్ఫలదో మనుః.** సకల శాస్త్రాలు నిండియున్న ఆ బొజ్జయందు అలరారుచున్న రత్నమువంటి నాభి కలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. శాస్త్రపాండిత్యప్రదము. ఓం రత్ననాభాయ నమః. (శ్రీ కైవల్యసారథిలో ఇచ్చినది).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **రత్న శబ్దేన శోభా లక్ష్యతే, రత్నవత్ సుందరా నాభిః అస్య ఇతి రత్ననాభః**. సుందరము, మంగళప్రదము అయిన నాభి ప్రదేశము కలవాడు రత్ననాభుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – ధ్యానము చేసే భక్తుల ఆలోచనలకు మూలస్థానము నాభి. ఆలోచనల గురించి కొందరు సిద్ధులు ఇలా చెప్పారు. అన్ని ఆలోచనలూ అనంతంనుండి ఉద్భవిస్తాయి. అలా బీజప్రాయంలో వాటిని 'పరా' అంటారు. అక్కడినుండి అవి ఆయా వ్యక్తులకు కొంచెం కొంచెం కనబడతాయి (అవగతమవుతాయి). వాటిని 'పశ్యన్తీ' అంటారు. తరువాతి దశలో అవి వ్యక్తమైనపుడు వానిని 'మధ్యమా' అంటారు. చివరిదశలో అవి కార్యరూపం దాల్చినపుడు 'వైఖరీ' అంటారు. ఇలా పరిణామక్రమంలో 'పశ్యన్తీ' దశలో ఆలోచనలు నాభి ఆధారంగా ఉంటాయి. అందరి ఆలోచనలకూ మూలం భగవంతుని 'రత్ననాభి'. కనుక భగవంతుడు రత్ననాభుడు. విష్ణువు నాభినుండి బ్రహ్మ జనించాడు అనడంలో అంతరార్థం ఇదే కావచ్చును.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ 'రత్ననాభః', 'అరత్ననాభః' అనే రెండు పాఠాలనూ గ్రహించి రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) రత్ననాభః – **రత్నం పుం రత్నమ్ చతుర్ముఖో నాభౌ యస్య**. పురుషులలో రత్నమైన బ్రహ్మ ఎవని నాభినుండి జన్మించాడో ఆ పరమపురుషుడు రత్ననాభుడు.

(2) అరత్ననాభః – నాభ - హింసాయామ్ అభావేపి - చంపుట, బాధించుట. **అరత్నాన్ అరత్ - దైత్యాన్ నభతి ఇతి అరత్ననాభః**. అసురులను నాశనం చేసేవాడు అరత్ననాభుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **రత్నమ్ నాభౌ యస్య ఇతి రత్ననాభః**. నాభియందు రత్నము కలవాడు రత్ననాభుడు. భగవంతుడు సాగరంలో రత్నాలు సృష్టించాడు. అవి ఆయనకు నాభివలె ఉన్నవి. **స రత్ననాభో భగవాన్ వరేణ్యో లోకే సముద్రే విదధాతి రత్నమ్.**

800. సులోచనః

- అందమైన కనులు గలవాడు.
- శ్రేష్ఠమైన జ్ఞానము కలవాడు.
- సంపూర్ణమైన జ్ఞానము, దృష్టి కలవాడు.
- సకల జీవులకు దృష్టినిచ్చేవాడు.

ఓం సులోచనాయ నమః

'సు' (ఉపసర్గ); లోచ్ - దర్శనే - దృష్టిః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తథా హృదయాణు చోర లోచనః సు-లోచనః**. అందరి హృదయాలను దొంగిలించే (ఆకర్షించే) సమ్మోహనకరమైన కనులు కలవాడు సులోచనుడు. శ్రీ భట్టులు ఈ వ్యాఖ్యను కూడా బుద్ధావతారపరంగా చెబుతూ విష్ణుపురాణం (3.18.16)నుండి ఉదాహరించారు. **పునశ్చ రక్తాంబర ధృక్ మాయామోహః అజితేక్షణః**. ఆయన ఎఱ్ఱని దుస్తులు ధరించియున్నాడు. ఎన్నడూ ఓడిపోని కన్నులు గలవాడు. తన మాయచే అందరినీ మోహింపజేశాడు.

ఆయన కన్నుల అందం అసురులను మోహింపజేయడానికి మాత్రమే కాదు. భక్తులను తనయెడకు తీసికోవడానికీ ఉపయోగపడుతుంది. నాచియార్ తిరుమొళి (11.2)లో ఆండాళ్ తల్లి ఇలా అన్నది – శ్రీరంగంలో ఉన్న నా అమృతమూర్తీ! అందమైన శిరోజాలు, అందమైన నోరు, అందమైన కన్నులు కలవాడా! అందమైన నాభియందు అందమైన పద్మం కలవాడా! నీ

అందంతో నన్ను నీ వశం చేసుకున్నావుగదా!. – ఇలా భగవంతుని కన్నులు, తిరుమేని అందం గురించిన ప్రస్తావనలు నాలాయిరంలో అనేకంగా ఉన్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'లోచన' అనగా కన్నులు, జ్ఞానము అనే రెండు అర్థాలను గ్రహించారు. **శోభనమ్ లోచనమ్ నయనమ్ జ్ఞానమ్ వా అస్య ఇతి సులోచనః.** శోభనమైన కన్నులు, జ్ఞానము కలిగినవాడు సులోచనుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – ఇక్కడ అందము అనగా శరీరసౌందర్యమనే గాదు. భగవంతుడు తన సృష్టి అంతటిని, దాని లక్ష్యమును స్పష్టముగా చూచును అని కూడా గ్రహించవలసియున్నది. భగవంతుడు సకల భువనాలలోనూ ఇప్పుడు జరుగుచున్నది, ఇదివరకు జరిగినది, ముందు జరుగబోవునది కూడా చూచును. అనగా ఆత్మజ్ఞానము కలిగినవాడు గనుక ఆయన సులోచనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుడు (1) అందమైన కనులు గలవాడు (2) సకల జీవులకు దృష్టినిచ్చువాడు (సూర్యుడు) (3) ఆయనకు సూర్యచంద్రులే కన్నులు. కనుక ఆయన సులోచనుడు. **సమ్యగ్ లోచన్తే ప్రాణినో యస్మిన్ ఉదితే సతి ఇతి సులోచనః సూర్యః – చంద్ర సూర్యౌ చ నేత్రే**

801. అర్కః

- స్తుతింపబడినవాడు, ఆరాధింపబడినవాడు.
- సూర్యునిరూపంలో ఉన్నవాడు.

ఓం అర్కాయ నమః

అర్క - తాపనే, స్తవనే చ - వేడిచేయుట, స్తుతించుట. **అర్చ్యత స్తూయత ఇతి అర్కః.** ఋచ్ - స్తుతౌ - స్తుతించుట; అర్చ్ - పూజాయామ్ - పూజించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అత్యంత ధార్మిక ఇతి స్తుతస్తైః అర్కః ఈరితః.** తన భక్తులచేత మిక్కిలి ధార్మికుడని స్తుతి చేయబడ్డవాడు 'అర్కః'. **అర్చ్యతే స్తూయత్ ఇతి అర్కః.** బుద్ధావతారంలో విరోధులచేత కూడా ఇంతవాడు అంతవాడు అని స్తుతింపబడినవాడు అర్కుడు.

థాయిలాండ్ బ్యాంగ్‌కాక్ ఆలయంలో శ్రీ బుద్ధ విగ్రహం

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బ్రహ్మాదిభిః పూజ్యతమైరపి అర్చనీయత్వాత్ అర్కః.** బ్రహ్మాదులచేతకూడా పూజింపబడినవాడు అర్కుడు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజకూడా ఇదే భావాన్ని చెబుతూ భాగవతం (!2.13.1)నుండి ఉదాహరించారు. **యమ్ బ్రహ్మ వరుణేంద్ర మరుతః స్తువన్తి దివ్యైః స్తవైః.** బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు, వరుణుడు, వాయువువంటివారు ఆయనను దివ్యస్తుతులతో స్తుతిచేయుదురు.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'అర్క' అనగా సూర్యుడు. శ్రీమన్నారాయణుడు సూర్యునిరూపంలో ప్రత్యక్షదైవమై యున్నాడు. లోకమునకు కాంతి, వేడిమి ప్రసాదిస్తున్నాడు. అన్ని జీవులందును అంతర్యామియై యున్నాడు. ఆయన లేకుంటే జీవం లేదు.

802. వాజసనః

వాజసనిః

- అన్నమువంటివానిపై (ఐహిక విషయములందు) రుచిని (ఆసక్తిని) కలిగించినవాడు.
- అన్నము కోరినవారికి అన్నమును ప్రసాదించువాడు.
- సకల జీవులకు ఆహారము లభింపజేయువాడు.

ఓం వాజసనాయ నమః

ఓం వాజసనియే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'వాజసనిః' అనీ, శ్రీ శంకరులు 'వాజసనః' అనీ చెప్పారు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు పాఠములను ఇచ్చారు. మరియు 'వాజసనిః' అనేది 'వైదిక పాఠము' అన్నారు. బహుశా ఇందుకు కారణం వేదాలలో 'వాజసనిః' అని చెప్పబడి ఉండడం కావచ్చును. ఉదాహరణకు ఋగ్వేదము 9.110.11, 3.51.2, 10.91.15.

వాజ - అన్నము, ఆహారము; సన్ - సంభక్తౌ, దానే - ఇచ్చుట, విభజించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నాస్తిక్య వాదేన ఐహికమ్ అన్నాదికమేవ సంభజతి ఇతి వాజసనిః.** తన నాస్తిక వాదముతో అన్నమువంటి ఐహిక భోగములపట్ల రుచిని కలిగించినవాడు (బుద్ధావతారంలో). **క్షపణకః వ్రతమ్ హేదమ్ యత్ ప్రాతః ప్రాతః దధ్యోదన కబళాన్ గృహ్ణతే ఇతి.** క్షపణకులు (బౌద్ధ భిక్షువులు) ప్రొద్దున్నే పెరుగన్నం తింటారు. **అన్నాదీన్యైహికాన్యేయ యస్మాన్మహ్యం భవంతి హి**

స వాజసనిరిత్యుక్తః వస్వర్ణోఽన్నప్రదో మనుః అన్నము మొదలగు ఐహిక ఫలములయందు రుచిని పుట్టించినవాడు 'వాజసని'. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అన్నమును ఇస్తుంది. ఓం వాజసనియే నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వాజమ్ - అన్నమ్ అర్థినామ్ సనోతి - దదాతి ఇతి వాజసనః.** కోరినవారికి అన్నమును ఇచ్చువాడు వాజసనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు జీవులకు జన్మమునకు ముందే అన్నమును సిద్ధము చేయును. ఉదాహరణకు బిడ్డ పుట్టేసరికి తల్లి రొమ్ములో పాలు సిద్ధంగా ఉంటాయి.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు సకలజీవుల శరీరమునకు, మనస్సుకు, బుద్ధికిని కూడా పౌష్టికత కలుగజేయును.

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా
పుష్ణామి చౌషధీః సర్వా సోమో భూత్వా రసాత్మకః – గీత 15.13
పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తిద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రస స్వరూపుడనై, అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు, అనగా వనస్పతులన్నింటికి పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను.

803. శృంగీ

- కొమ్ములు కలవాడు.
- నెమలి పింఛము చేత ధరించి , కొమ్ము ఉన్నవానిలా కనుపించినవాడు.

- మత్స్య, వరాహ అవతారాలలో కొమ్ము కలిగినవాడు.
- చేత గోవర్ధనగిరి శిఖరము ధరించినవాడు.
- ప్రతి జీవికీ తన శృంగము (శక్తి) ప్రదర్శించుకొనే అవకాశం కలిగించినవాడు.
- తన భక్తులకు పునర్జన్మ భయాన్ని నాశనం చేసేవాడు.

ఓం శృంగిణే నమః

గుజరాత్ పాటన్ లో శ్రీవరాహమూర్తి శిల్పం. వికీపీడియానుండి.

Photo by Nagarjuna Kandukuru

'శృంగము' అనగా కొమ్ము. కొండ శిఖరము (కొండ కొమ్ము), ఆధిపత్యము, గర్వము (శృంగభంగము) వంటి అర్థాలను కూడా సూచిస్తుంది. 'శృంగ' అనే పదము ఇంతకు ముందు కొన్ని నామాలలో వచ్చినది. **మహాశృంగః** (57వ శ్లోకము, 540వ నామము), **నైకశృంగః** (81వ శ్లోకము, 869వ నామము).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – బుద్ధావతారంలో భగవంతుడు అహింసాసూచకంగా చేత నెమలిపింఛము ధరించి, ఒక కొమ్ము కలవానిలా అగుపించాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (18.2)నుండి ఉదాహరించారు.

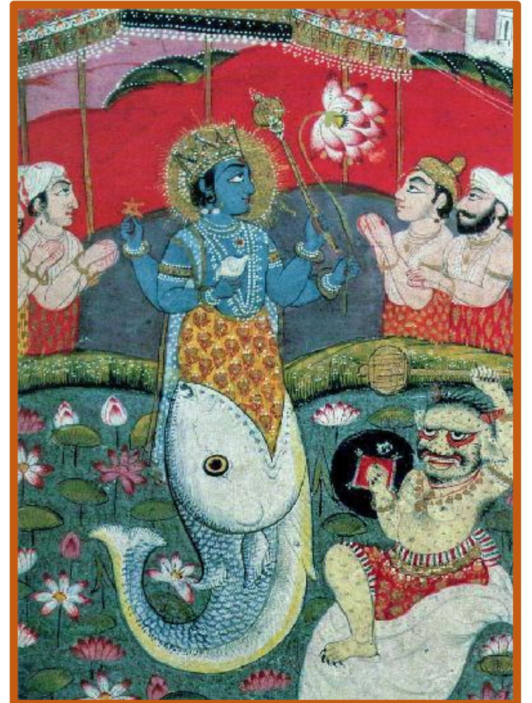
తతో దిగంబరో ముండో బర్హిపత్రధరో ద్విజ మాయామోహోఽసురాన్ శ్లక్ష్ణమ్ ఇద వచనమబ్రవీత్

అతడు దిగంబరుడై, బోడిగుండుతో, చేత నెమలిపింఛము ధరించి, మృదువుగా ఇట్లు పలికెను. (చేత నెమలి పింఛము ధరించుట జైన భిక్షువుల ఆచారాలలో ఒకటి. 'పృథురాయ్ చరిత్ర' అనే హిందీ కవిత ప్రకారం అమరసింహుడనే బౌద్ధుడు నెమలిపింఛం ధరించాడు. – శ్రీ హెచ్. హెచ్. విల్సన్ తమ అనువాదంలో ఇచ్చిన పాదపీఠిక).

కరేఽస్తి పింఛికా యస్య శృంగీ హంస విడంబనాత్ సర్వ ప్రపంచ మిధ్యాత్వ సంవిదాత్మత్వ వాదినః

ప్రపంచం మిధ్య, జ్ఞానమే ఆత్మ అని వాదించే బుద్ధుడు తాను అహింసావాదినని తెలియజెయ్యడానికి నెమలిపింఛాన్ని చేత ధరించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రళయ అంభసి శృంగవాన్ మత్స్యవిశేషరూపః శృంగీ.** ప్రళయాంభోనిధిలో శ్రీమత్స్యావతారుడై తన కొమ్మునకు తగిలించిన నావయందు సత్యవ్రతాదులను సాగరము దాటించినవాడు శృంగి.

మత్స్యావతార చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Matsya_painting.jpg

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – ఈ నామమును శ్రీవరాహావతారమునకు కూడా అన్వయింపవచ్చును. పాతాళాంతర్గతయైన భూమిని శ్రీవరాహమూర్తి తన కొమ్ముతో లేవనెత్తెను. 58వ శ్లోకము, 542వ నామము '**మహావరాహః**'.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **శృంగాణి గోవర్ధన శృంగాని అస్య సన్తి ఇతి శృంగీ.** గోవర్ధనగిరి శిఖరాన్ని తన చేత ధరించినవాడు శృంగి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శృంగ - శక్తి, ప్రవాహము. భగవంతుడు సకల జీవులకు తమ శక్తిని ప్రదర్శించే విధానం ఇచ్చాడు. ఉదాహరణకు పాములు కోరలు, తేలుకు తోక శృంగములుగా నున్నవి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – శృ - హింసాయామ్ - బాధించుట, చంపుట. **శృణతి భవభయమ్ ఇతి శృంగమ్ అవిచింత్య సామర్థ్యమ్ తదస్య ఇతి శృంగీ.** తన భక్తులలో పునర్జన్మ అనే భయాన్ని నాశనం చేసేవాడు శృంగి.

804. జయంతః

- జయించువాడు.

ఓం జయంతాయ నమః

జీ - జయే - గెలుచుట. **జితవాన్ ఇతి జయంతః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – మాయాశాస్త్రముల సృష్టికూడ భగవానుని లీలయే. మంచి చెడులు ఒక కారణంచేత ఆయనవల్ల ఏర్పడుతాయి. **ఆస్తిక్యవాదినః సంవిదాత్మత్వ ప్రపంచమిధ్యత్వవాదైః జితవాన్ ఇతి జయంతః.** ప్రపంచము మిధ్య అనే మాయావాదంతో ఆస్తికులను ఓడించినవాడు జయంతుడు. దీనికి కారణాన్ని జాగ్రత్తగా అర్థం చేసుకోవాలి. ఎందుకంటే అసురులలో కొందరు ఆస్తికకర్మలద్వారా గొప్ప శక్తులు సాధించి లోకులకు కీడు చేస్తారు (ఉదాహరణకు – శుక్రాచార్యుడు, రావణుడు). అలాంటివారిని తన నాస్తికవాదనలతో పెడమార్గం పట్టించి నిజమైన భక్తులను ఉద్ధరించేవాడు గనుక భగవానుడు జయంతుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అరీన్ అతిశయేన జయతి, జయహేతుర్వా జయంతః.** తన శత్రువులపై జయం పొందేవాడు జయంతుడు. ఇలా భగవంతుడు దేవతల పక్షాన, పాండవుల పక్షాన ఉండి వారి శత్రువుల పరాజయానికి కారణమయ్యాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని జయంతగుణమువలన మనం తుచ్ఛమైన కోరికలను జయింపవచ్చును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **జయతి సఖాన్ బహుయుద్ధే వాగ్యుద్ధే వా ఇతి జయంతః.** మాటలలోను, ఆటలపోటీలలోను శ్రీకృష్ణుడు ఎల్లప్పుడూ తన మిత్రులలో జయం పొందేవాడు గనుక జయంతుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యోహో సర్వదా జయతి, న కదాచిత్ పరాజయమ్ లభత ఇతి జయంతః.** ఎల్లప్పుడూ జయించేవాడు, ఎప్పుడూ పరాజయం పొందనివాడు జయంతుడు. భగవంతుని అధీనంలో సమస్త విశ్వమూ నడుస్తుంది. భగవంతుడు ఎవరి పక్షాన ఉంటాడో వారు తప్పక జయం పొందుతారు.

ఏవమ్ హి యో వేత్తి జయంతమగ్ర్యయమ్ విష్ణుమ్ స సర్వమ్ జయతీతి బోధ్యమ్
యస్యాస్తి సవ్యే భగవాన్ జయంతః కిమ్ శాత్రవస్తస్య నరస్య కుర్యుః
భగవంతుని అండ, ఆశీస్సులు ఉంటే ఎన్ని ఆయుధాలైనా, ఏమైనా గాని వారి విజయాన్ని ఆపలేవు.

శ్రీ వేదాంతదేశికుల కామాసికాష్టకము 6 – **త్వయి రక్షతి రక్షకైః కిం అన్యైః త్వయి చారక్షతి రక్షకైః కిం అన్యైః**
నీవు రక్షకుడవైతే ఇతర రక్షకులతో పని ఏమిటి? నీవు రక్షింపకుంటే ఇంక ఇతర రక్షకులేమి చేయగలరు?
స్వామిదేశికన్ అభీతిస్తవము 5 – **కదాచన కుతశ్చన క్వచ న తస్య నస్యాత్ భయమ్.** భగవంతుని భక్తులకు ఎప్పుడూ, ఎక్కడా, ఎలాగూ భయం లేదు.
ఋగ్వేదము 1.91 21 – **జయంతమ్ త్వమ్ అనుమదే సోమ.**
ఋగ్వేదము 10.103.8 – **దేవసేనానామ్ అభిభంజతీనామ్ జయంతీనామ్ మరుతో యంత్వగ్రమ్.**

805. సర్వవిజ్జయీ

- అన్నీ నేర్చుకున్నవారిని జయించినవాడు.
- అంతా తెలిసినవాడు మరియు సదా జయించువాడు.
- అంతా తెలిసిన మునులకు ప్రియమైనవాడు.

ఓం సర్వవిజ్జయినే నమః

సర్వ - మొత్తము (సరతి ఇతి సర్వః); విద్ - జ్ఞానే - తెలిసికొనుట; విద్ - విచారణే - ఆలోచించుట, వాదించుట; జీ - జయే - గెలుచుట; సర్వ-విద్-జయీ – సర్వవిజ్జయీ.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – తన మధురమైన భాషణముతోను, ఒప్పించే వాదంతోనూ పండితులనందరినీ ఓడించినవాడు 'సర్వవిజ్జయీ'. ఇలా తన (నాస్తిక) వాదంతో అందరినీ ఓడించి, తద్వారా వేదవిదులైన దుష్టులను నాస్తికులుగా చేశాడు. అలా కాకుంటే అలాంటి అసురులు గొప్ప శక్తులు సంపాదించి ధార్మికులను బాధిస్తారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును 'సర్వవిత్' మరియు 'జయీ' అనే నామముల జంటగా పరిగణించారు. **సర్వవిషయమ్ జ్ఞానమ్ అస్య ఇతి సర్వవిత్.** అన్ని విషయాలు తెలిసినవాడు 'సర్వవిత్' **అభ్యంతరాన్ బాహ్యాన్ హిరణ్యాక్షాదిన్ శ్చ దుర్జయాన్ జేతుమ్ శీలమ్ అస్య ఇతి జయీ.** (కామాది) అంతఃశ్శత్రువులను, హిరణ్యాక్షునివంటి బాహ్యశత్రువులను జయించే గుణం కలిగినవాడు 'జయీ'. కనుక 'సర్వవిజ్జయీ'.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ రెండు నామములను ఇలా జోడించారు. భగవంతుడు 'సర్వవిత్' కనుక కామక్రోధాది అంతఃశత్రువులను జయింపగలడు. ముండకోపనిషత్తు 1.1.9, 2.2.7 – **యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శత్రువు రహస్యాలు తెలిస్తే శత్రువును జయించడం సాధ్యం. భగవానుడు అన్నీ తెలిసినవాడు 'సర్వవిత్' గనుక అందరినీ జయించే 'జయీ'. అలా ఆయన 'సర్వవిజ్జయీ'.

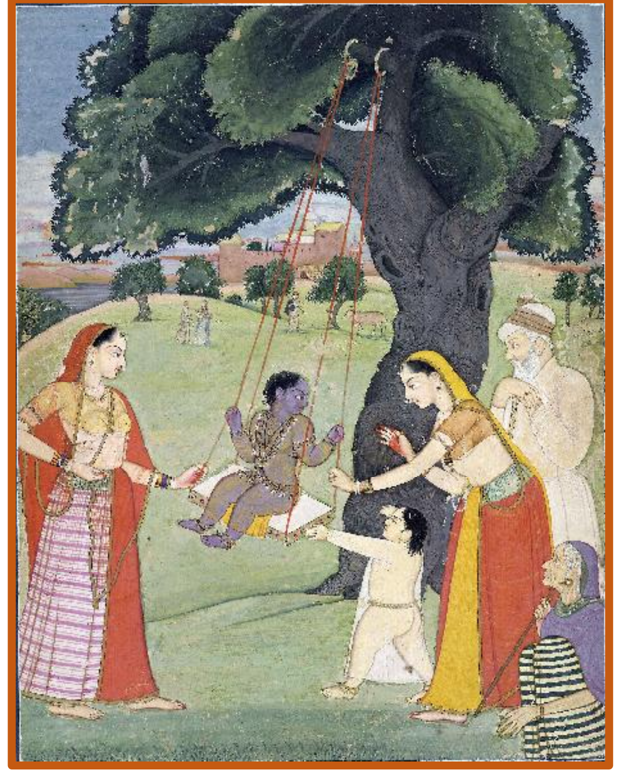
శ్రీ చిన్మయానంద – తమ పాండిత్యంగురించి గొప్పగా చెప్పుకునేవారు కూడా సమాధిస్థితిలో శ్రీమన్నారాయణుని సన్నిధానంలో నిశ్శబ్దంగా ఉంటారు. కనుక ఆయన సర్వవిజ్జయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'సర్వవిత్' అనగా అన్నీ తెలిసిన బ్రహ్మవంటివారిని సూచించును. వారందరికంటె గొప్పవాడు గనుక భగవంతుడు సర్వవిజ్జయి.

సర్వమ్ విదన్తి ఇతి సర్వవిదో బ్రహ్మాదయః తానపి నిరతిశయ సర్వజ్ఞతాయ జయతి ఇతి సర్వవిజ్జయీ

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ 'సర్వవిత్' అనగా 'అన్నీ తెలిసినవాడు' అని ఇతరులు చెప్పిన అర్థాన్నే చెప్పారు. కాని ఆయన 'జయీ' అనగా 'గౌరవింపబడువాడు' అని అర్థం చెప్పారు. సర్వవిత్సు వసిష్ఠ వామదేవాదిషు జయో మహోత్కర్షోऽస్య నిత్యమ్ అస్తి ఇతి సర్వవిజ్జయీ. అంతా తెలిసిన జ్ఞానులైన వసిష్ఠుడు, వామదేవుడు వంటివారిచే కూడా గొప్పగా గౌరవింపబడువాడు గనుక భగవంతుడు సర్వవిజ్జయి.

శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు – శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యులు.

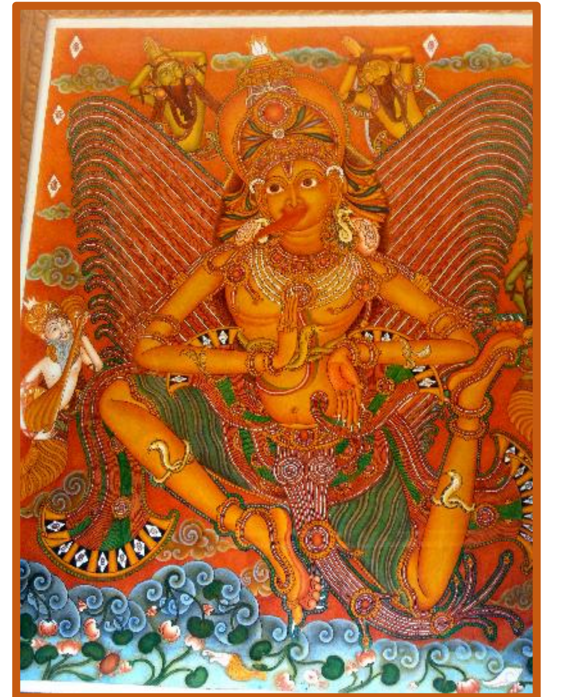

వైకుంఠనాథా! హిరణ్యగర్భాదులకుఁ దండ్రివైన నిన్ను, సనకాదులకును ఏలికవైన నిన్ను, దివిజులకు రక్షకుండవైన నిన్ను, మునులకు వరదుండవైన నిన్ను, జ్ఞానులకుఁ బరదైవతంబైన నిన్ను, జగంబులకు మూలకారణమవైన నిన్ను యశోదా నందగోపులు పుత్త్రుండవని పెంచిరి; గోపికా జనంబులు పతివని తలంచిరి; పాండవులు బావమఱఁదివని భావించిరి. వీరలటువంటి మమకారంబులనుభవించిరి. మఱికొందరు ముచికుంద దధిభాండ కమలాకర భీష్మాదులు పరతత్త్వమైన నారాయణుండవని భజియించి బ్రహ్మపదమునుం బొందిరి. ఇన్ని విధంబుల వారికి నీవొక్కండవే గుఱి. ఎటువలె భావించిన నటువలె నౌదువు. వివేకింప నేర్చినవారి పాలిటి నిధానమవుదువు; శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

శ్రీ బలరామ కృష్ణులను ఆడిస్తున్న యశోదా నందులు.
1755 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indischer_Maler_um_1755_002.jpg

హిరణ్యగర్భా! నీకుఁ బాన్పైన శేషుండు బ్రహ్మాండంబెత్తుకొనియె; నీకు వాహనంబయిన గరుత్మంతుం డమృతంబుఁ గొని చనియె; నీ కూఁతురైన గంగాభవాని హరు శిరస్సునెక్కె; ధ్రువుండు బ్రహ్మలోకం బతిక్రమించె; నారదుండు సురలకుఁ బోరువెట్టుచున్నాడు; రుక్మాంగదుండు యమలోకంబుం బాడుచేసె; శుకుండు వైరాగ్యంబు చూఱఁగొనియె; ఇందుచేతను నీ దాసులు నీకంటె నధికులౌట తేటపడియె; శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

కేరళ తిరువళ్ళా శ్రీవల్లభాలయంలో శ్రీ గరుత్మంతుని చిత్రం.

Photo by : Dvellakat

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_picture_sreevallabha_temple.JPG

సువర్ణబిందురక్షోభ్యః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః |
మహాహ్రదో మహాగర్తో మహాభూతో మహానిధిః || (86)

806. సువర్ణబిందుః

- తన చతురమైన వాదనతో వైదికమతమును మరుగుపరచినవాడు (బుద్ధుడు).
- బంగారురంగు అవయవములు కలిగిన సుందరుడు.
- మంగళప్రదమైన ప్రణవమంత్రస్వరూపుడు.
- సుందరమైన స్వరూపము కలవాడు మరియు సృష్టిలో అన్నింటిని చక్కగా విభజించినవాడు.
- శుభకరమైన అక్షరములున్న వేదములనెరిగినవాడు.
- నుదుటిపైన, కపోలములపైన బంగారు రంగుగల చందన చిహ్నములు కలిగినవాడు.

ఓం సువర్ణబిందవే నమః

సు (ఉపసర్గ); వృ - వరణే - ఏరుకొనుట; వర్ణము అనగా రంగు, అక్షరము అనే అర్థాలున్నాయి. బింద్ - అవయవే - విడదీయుట; విద్ - జ్ఞానే - తెలిసికొనుట. **'బ', 'వ'యోరభేదః** – అనే వ్యాకరణసూత్రము ప్రకారము 'విందు' మరియు 'బిందు' అనే పదాలకు ఒకే అర్థం తీసికొనవచ్చును. శ్రీ భట్టులు 'బిది' - అపలాపే - దాచివేయుట - అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. 'బిందు' అంటే ఇంకా తిలకము (నుదుటిపై బొట్టు), అనుస్వరము (ॐ లో చుక్క), జింక వంటి పైని చుక్కలు – వంటి అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **ఆస్తికత్వాపలాపేన పటుభిః పదకాక్షరైః సువర్ణబిందుర్కృథితః నవార్ణః పాపనాశనః.** తనయొక్క నేర్పుతో, వాదనాపటిమతో, అందమైన పదజాలం (సువర్ణములు)తో వైదకమతాన్ని అపలపించి (మరుగుపరచి), నాస్తికమతమునందు ఆసక్తిని పెంపొందించువాడు సువర్ణబిందువు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. పాపములను హరించును. ఓం సువర్ణబిందవే నమః. ఈ విధంగా వేదముల ధర్మాన్ని మరుగుపరచడంద్వారా దుష్టులకు ఆ మతంవల్ల కలిగే లాభాలను నివారించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'బిందు' అనగా 'అవయవములు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **బిందవః అవయవాః సు-వర్ణ సదృశౌ అస్య ఇతి సువర్ణబిందుః.** బంగారురంగు అవయవాలు కలిగినవాడు సువర్ణబిందువు. 79వ శ్లోకంలో 743నుండి 746వరకు నామములు – **సువర్ణవర్ణః, హేమాంగః, వరాంగః, చందనాంగదీ** – కూడా భగవానుని శరీరసౌందర్యాన్ని కీర్తిస్తున్నాయి.

శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా ఈ అర్థంలో ఒక వ్యాఖ్య చెప్పారు. **సు-శోభనమ్, వరణీయమ్ దృశ్యమ్ రూపమ్ యస్య స సువర్ణః, సువర్ణ బిందవః అవయవః యస్య స సు-వర్ణ-బిందుః.** శోభనకరమైన రంగు, అందమైన అవయవములు కలవాడు సువర్ణబిందువు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భక్తులు ఒనరించిన యజ్ఞాలలో అగ్నికుండంనుండి బంగారువర్ణంలో అవతరించువాడు సువర్ణబిందువు. బ్రహ్మదేవుడు కాంచీపురంలో యజ్ఞం చేసినపుడు భగవంతుడు కంచిపెరుమాళ్ళు అర్చామూర్తిగా ఉద్భవించాడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – వర్ణము - అక్షరము; బిందువు - అనుస్వరము. **శోభనో వర్ణః అక్షరమ్ బిందుసా యస్మిన్ మంత్రే తన్-మంత్రాత్మా వా సువర్ణబిందుః.** ఏ మంత్రమునందు సుందరమగు అక్షరమును మరియు బిందువు (అనుస్వరము) కలదో అట్టి మంత్రము అనగా ఓంకారము గలవాడు, అనగా ప్రణవ స్వరూపుడు.

తైత్తరీయోపనిషత్తు 1.81 – **ఓం ఇతి బ్రహ్మ.**
కఠోపనిషత్తు 1.2.15 – **తత్ తే పదమ్ సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యోమిత్యేతత్.**

శ్రీ వాసిష్ఠగారి మరొక వివరణ – బింద్ - అవయవే - విడదీయుట; బిందతి - అవయవాన్ కరోతి - విభజించువాడు. చక్కని రూపము కలవాడు (సువర్ణ) మరియు సకల జీవులను చక్కగా విభజించువాడు, కాని అవి కలిసి జీవించునట్లు చేయువాడు. ఉదాహరణకు – చెట్లను కొమ్మలు, ఆకులు, పూలు – ఇలా విభజించును. సౌరమండలమును గ్రహములుగా విభజించును. **యథాయమ్ సూర్యస్తథాయమ్ సమస్త ప్రపంచః పరస్పరమ్ అవయవ-అవయవ విభావమ్ ఆపన్నః, పత్ర-ఫల-పుష్ప-శాఖాదీని వృక్షస్యేవ.**

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – బిందు - అక్షరము; విద్ - జ్ఞానే; సువర్ణ - వేదములు. **శోభనా వర్ణా యస్మిన్ స సువర్ణో వేదః, తస్య బిందుః జ్ఞాతా సువర్ణబిందుః.** వేదములు తెలిసినవాడు సువర్ణబిందువు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సు-వర్ణో లలాటస్థో బిందుః అస్య ఇతి.** నుదుటిపై బంగారురంగు బొట్టు కలవాడు. లేదా బంగారురంగు నుదుటిపై బొట్టు కలవాడు సువర్ణబిందువు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సువర్ణమివ పీతాభా బిందవః చందన బిందవో యస్య చిబుక, కపోల మస్తకే స సు-వర్ణ బిందుః.** బుగ్గలు, తల, చిబుకముపై చందనపు అలంకరణ కలవాడు సువర్ణబిందువు.

థాయిలాండ్ మందిరంలో శ్రీ బుద్ధుని విగ్రహాలు

807. అక్షోభ్యః

- గంభీరమ్మైన చిత్తము కలవాడు, కలతచెందనివాడు.
- రాగద్వేషములు లేనివాడు.
- మారీచుని భయపెట్టినవాడు.

ఓం అక్షోభ్యాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది –
86వ శ్లోకము. 807వ నామము. అక్షోభ్యః – **సువర్ణబిందుః అక్షోభ్యః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః**
107వ శ్లోకము. 999వ నామము. అక్షోభ్యః – **రథాంగపాణిః అక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః**

క్షుభ్ - సంచలనే - కలతనొందుట, క్షోభించుట, చలించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **గంభీరాశయత్వేన అవికార్యః.** బుద్ధునిగా భగవంతుడు వాదించినపుడు ఎవరూ ఆయనను ఎదుర్కొనలేరు. ఎందుకంటే ఆయన గాంభీర్యం అలాంటిది. **గంభీరాశయత్వేన వ్యాధికారతయా చ సః అక్షోభ్యః సప్తవర్ణస్యాత్ అక్షోభ్యత్వ ప్రదాయకః.** గంభీరమ్మైన హృదయం కలవాడు. అధికారము కలవాడు. పరులచే కలతనొందింప తగనివాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. కలతలు లేకుండా చేస్తుంది. ఓం అక్షోభ్యాయ నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **రాగాదిభిః శబ్దాది విషయ్మైశ్చ, త్రి-దశ-అరిభిశ్చ, న క్షోభత ఇతి అక్షోభ్యః.** రాగద్వేషములు, శబ్దాది విషయములు, మూడులోకములలోని శత్రువులు, ఎవరూ ఇతనిని కలతనొందింపలేరు గనుక ఆయన అక్షోభ్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద గీతలోని స్థితప్రజ్ఞ లక్షణములను (2.54నుండి 2.61వరకు) ప్రస్తావించారు. ఈ స్థితప్రజ్ఞస్వభావమే అక్షోభ్యుడైన భగవానుని స్వభావము.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ మరొక క్రొత్త అనుభవాన్ని మన ముందుంచారు. ఆయన 'సువర్ణబిందుః' మరియు 'అక్షోభ్యః' అనేవి రెండూ కలిపి **'సువర్ణ-బిందు-రక్ష-భ్యః'** అనే ఒకే నామంగా పరిగణించారు.. **సువర్ణ బిందవో యస్మిన్ తత్ సువర్ణ బిందు - సువర్ణ బిందువత్ రక్షశ్చ సువర్ణబిందు - రక్షో మారీచః, తమ్ భ్యాసయతి భీషయతి ఇతి సువర్ణబిందు-రక్షో-భ్యః.** సువర్ణబిందువులు, అనగా వంటిపై బంగారుచుక్కలు కలిగిన లేడి. 'రక్ష' అనగా అలాంటి రాక్షసుడు మారీచుడు. భ్య - భయ - భయపెట్టినవాడు. ఇలా మారీచుని భీతావహుని చేసినవాడు సువర్ణబిందురక్షోభ్యుడు, అనగా శ్రీరాముడు.

808. సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః

- వాక్పతులందరికి ప్రభువు.
- వాక్చాతుర్యము కలవారిలో అత్యున్నతుడు.

ఓం సర్వవాగీశ్వరేశ్వరాయ నమః

వాక్కుపై ఆధిపత్యము కలవారందరికీ అధిపతియైనవాడు సర్వవాగీశ్వరేశ్వరుడు. సర్వ-వాక్-ఈశ్వర-ఈశ్వర. ఈ సర్వవాగీశ్వరులు ఎవరు అనే విషయంపై వివిధ వ్యాఖ్యానాలు ఆధారపడినాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. వాదాలలో ఇతర పండితులందరిపైనా బుద్ధునిదే పైచేయి.

వాద వాఙ్మయత్వోః పారం యో గచ్ఛతి స విశ్రుతః రవ్యర్థో వాక్ప్రద ఇతి సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః. ప్రతివాదులతో వాదించుటయందుగాని, ఇతరుల హృదయాలను ఆకర్షించేటట్లు మాట్లాడడంలోగాని తనకు మించినవాడు లేడు అని పేరుపొందినవాడు. ఈ నామము ద్వాదశాక్షరి. వాక్పటుత్వమునిస్తుంది. ఓం సర్వవాగీశ్వరేశ్వరాయ నమః. అయితే ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం ఏమంటే భగవంతుడు బుద్ధావతారంలో నాస్తికత్వాన్ని సమర్థిస్తూ, శాస్త్రవిరుద్ధంగా వాదించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సర్వవాగీశ్వరుడనగా బ్రహ్మ. అట్టి బ్రహ్మకు ప్రభువు గనుక నారాయణుడు సర్వవాగీశ్వరేశ్వరుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – సర్వవాగీశ్వరుడనగా రుద్రుడు. అట్టి రుద్రునకు ప్రభువు సర్వవాగీశ్వరేశ్వరుడు. **సర్వేషామ్ వాచః సర్వవాచః తా సామ్ ఈశ్వరస్య రుద్రస్య చ ఈశ్వరత్వాత్ సర్వ-వాగ్-ఈశ్వర-ఈశ్వరః.**

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సర్వః శ్రుత్యాది లక్షణా వాచో యత్ర స సర్వవాక్, నిఖిలశాస్త్ర ప్రతిపాద్య ఇత్యర్థః, యత్ ఈశ్వర - ఈశ్వరవిధి - రుద్రాది నియామకః.** బ్రహ్మ, రుద్రుడు మరియు శాస్త్రపండితులు సర్వవాగీశ్వరులు. వారికి ఈశ్వరుడు సర్వవాగీశ్వరేశ్వరుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – కేనోపనిషత్తునుండి: **కేనేషితామ్ వాచమ్ ఇమమ్ వదన్తి?** ఎవరివలన మాటలు వెలువడును? **తదేవ బ్రహ్మమ్ తద్విద్ధి.** బ్రహ్మము కారణంగా. మాటలు అంటే కేవలం శబ్దాలు, ఇంద్రియాలు కాదు. వానికి కారణమైనవాడు నారాయణుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – వాచస్పతి, అగ్ని, విద్యుత్ వంటివారు వాక్పతులు. వారందరికీ ప్రభువు సర్వవాగీశ్వరేశ్వరుడు. అనేకవిధాల జీవులున్నాయి. వాటికి శబ్దాలు చేసే శరీరభాగాలు వివిధంగా ఉన్నాయి. వీటన్నింటికీ కారణం నారాయణుడే.

809. మహాహ్రదః

- గొప్ప సరస్సు - పాపులను ముంచివేసేది. పుణ్యపురుషులు మరల మరల స్నానం చేసేది.
- లోతైన నీటితో సంబంధంకలవాడు - కాళీయమర్దనము, క్షీరసాగరశయనము సూచింపబడినవి.
- భూమి ఎండిపోకుండా ఉండేందుకుగాను మహాసాగరములను సృష్టించినవాడు.

ఓం మహాహ్రదాయ నమః

హ్రాద - అవ్యక్తే శబ్దే - గర్జించు ధ్వని, అర్థం కాని శబ్దము చేసేది హ్రదము. **హృదతే ఇతి హ్రదః;** మహాహ్రదము-గొప్ప హ్రదము (సాగరము).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – బుద్ధావతారపరంగా, **యత్ర పాపకర్మణః అ-పునరుత్థానమ్ నిమజ్జన్తి పుణ్యకృతో గాహమ్ గాహమ్ తృప్యన్తి స మహాహ్రదః.** పాపులు మరల లేవకుండా మునిగిపోయే సరస్సు. పుణ్యాత్ములు మరల మరల స్నానం చేసి ఆనందించే సరస్సు మహాహ్రదము. అలా భగవంతుడు మహాహ్రదుడు.

తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్
క్షిపామ్యజస్రమ్ శుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు – గీత 16.9
అట్లు ఇతరులను ద్వేషించు పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను మాటిమాటికిని ఈ సంసారమునందు ఆసురీయోనులలోనే నేను పడవేయుచుందును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – ప్రవాహం మధ్యలోసుడిగుండాలు ఎలాంటివో పాపాత్ములైన అసురులకు భగవానుడు అలాంటివాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అవగాహ్య తదానందమ్ విశ్రమ్య సుఖమ్ ఆస్తే యోగిన ఇతి మహాహ్రదః.** ఎవనియందు మునిగి యోగులు పరమానందమును అనుభవింతురో అట్టి చల్లని సరోవరము గనుక ఆ మహాత్ముడు మహాహ్రదుడు. శ్రీహరి శరణాగతి సర్వతాపహరణము.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **మహాన్ హ్రదో యస్య కాళీయమర్దన కాలే వా సముద్రశయన కాలే వా స మహాహ్రదః.** కాళీయ మర్దన కాలములోను, సాగరశయన కాలములోను లోతైన నీటితో సంబంధము కలవాడు మహాహ్రదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **మహాహ్రదో విష్ణురమోఘ కర్మా కరోతి విశ్వమ్ బహు సాధనాప్తమ్ మహాహ్రదమ్ స కురుతే సముద్రమ్ శుష్యేన భూః సూర్య ఖరాంశుపాతైః.** సూర్యుని తాపమువలన భూమి ఎండిపోకుండా గొప్ప సాగరములను సృష్టించినవాడు విష్ణువు. అలాంటి అమోఘమైన పనులను చేసినవాడు మహాహ్రదుడు.

810. మహాగర్తః

- పాపులను సంసారమనే గొప్ప కందకములో (గోతిలో) పడద్రోయువాడు.
- మహాభారతంలో గొప్ప సారథి, రధికుడు.
- గరుడధ్వజముగల గొప్ప రథముపై పయనించువాడు.
- శేషాచలంవంటి గొప్ప పర్వతాలపై నివసించేవాడు.
- విశ్వమంతా దేనినుండి ఉద్భవించి, దేనియందు నివసించి, దేనిలో విలీనమౌతుందో ఆ పెద్ద కందకము.

ఓం మహాగర్తాయ నమః

గృర్ - నిగరణే - మ్రింగివేయుట, బయటకు తెచ్చుట. 'గర్త' అంటే పెద్ద గోయి (కందకము, అగడ్త), రథము అనే అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'గర్త' అంటే అగడ్త (గోయి) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఏవమ్ బాహ్య కుదృష్టి వినిష్విష్ట నష్టాత్మనామ్ రౌరవాది గర్తా అస్మాత్ ఇతి మహాగర్తా.** దుర్మార్గులైనవారిని భగవంతుడు రౌరవాది నరకాలలో పడవేస్తాడు. ఆ నరకాలే మహాగర్తలు. అలా వాటిలో పడద్రోసేవాడు మహాగర్త. **పాపాక్రాంత తయానష్ట ప్రజ్ఞానామ్ రౌరవాదయః గర్తా యస్మాన్మహాగర్తః స స్మృతో వసువర్ణకః.** ధర్మవిరుద్ధమైన మార్గమునవలంబించిన పాపకర్ములను, జ్ఞానము లేనివారిని రౌరవాది నరకాలలో పడవేసేవాడు మహాగర్త. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఓం మహాగర్తాయ నమః.

శ్రీ భట్టులు గీత (9.3)నుండి ఉదాహరించారు – **అశ్రద్ధధానాః పురుషా ధర్మస్యాస్య పరంతప అప్రాప్య మాం నివర్తంతే మృత్యుసంసార వర్త్మని.** ఓ పరంతప! ఈ ధర్మమార్గమునందు విశ్వాసములేని పురుషులు నన్ను పొందజాలరు. కనుక వారు మృత్యురూప సంసారచక్రమునందు పరిభ్రమించుచుందురు.

శ్రీ భగవద్రామానుజుల గీతాభాష్యంలో ఈ శ్లోకం వ్యాఖ్యానం ప్రకారం – ధర్మమార్గంలో చరించడానికి అర్హత పొంది, మరల అశ్రద్ధ, అవిశ్వాసాల కారణంగా ఆ మార్గాన్ని విడచినవారిని గురించి ఈ గీతాశ్లోకంలో చెప్పబడింది. **"అహో! మహదిదం ఆశ్చర్యం!"** ఇది చాలా ఆశ్చర్యం గదా! (ధర్మం తెలిసి ఉండీ నరకంలో పడడం) అని భగవద్రామానుజులు చివరిలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'గర్తా' అనగా కందకము, రథము అనే రెండు అర్థాలలోనూ వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని మాయ దాటరాని కందకము (అగడ్త) గనుక ఆయన మహాగర్త. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత (7.14)నుండి ఉదాహరించారు –

దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే

నా మాయ త్రిగుణాత్మకమైనది. అలౌకికమయినది. ఇది అధిగమించుటకు సాధ్యము కానిది. కాని కేవలము నిరంతరము నన్నే భజించువారు ఈ మాయను అధిగమించి సంసార సముద్రమునుండి బయటపడగలరు.

శ్రీ శంకరులు 'గర్త' అనగా 'రథము' అనే అర్థంలో కూడా నిరుక్తము (3.5) ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు.

రథోఽపి గర్తా ఉచ్యతే, గృణాతేః స్తుతి కర్మణః స్తుత తమమ్ యానమ్, 'అరోహథో వరుణమిత్ర గర్తమ్' – నిరుక్తము 3.5

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **గర్తా శబ్దో రథ పర్యాయో నైరుక్తైరుక్తః, తస్మాత్ మహారథః మహాగర్తః.** అర్జునుని రథసారథిగా మహాభారతయుద్ధంలో రాణించిన భగవంతుడు మహాగర్త.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా 'రథికుడు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు **– మహాన్ గర్తో గరుడధ్వజ రథో యస్య ఇతి మహాగర్తా.** గరుడధ్వజంతో కూడిన గొప్ప రథం కలిగినవాడు మహాగర్త.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – మహా-అగ-ర్ – మహాగర్త. అగ-కొండ; ర్-గతువా కర్తారి క్తః - వెళ్ళువాడు. **మహాన్తశ్చ తే అగాశ్చ శేషాచలాదయః తత్ర ఋచ్ఛతి ఇతి మహాగర్తః.** శేషాచలంవంటి గొప్ప పర్వతాలకు వెళ్ళువాడు (నివసించువాడు) మహాగర్త.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భగవంతుడు మహాగర్త, అనగా పెద్ద గొయ్యి. ఎందుకంటే అంతా ఆయనలోనే ఉంటుంది.

ఇహైకస్థం జగత్కృత్స్నం పశ్యాద్య స చరాచరమ్ మమ దేహే గుడాకేశ యచ్చాన్యద్రష్టుమిచ్ఛసి – గీత 11.7
ఓ అర్జున! నా ఈ రూపమునందు ఒకేచోట స్థితమైయున్న సమస్త చరాచర జగత్తును చూడుము. అంతేగాక ఇంకను నీవు చూడదలచుకొనిన వాటినన్నింటినీ చూడుము.

భగవంతుడు బుద్ధావతారం ధరించి దుష్టులైన అసురులను పెడత్రోవన పట్టించాడన్న అర్థంలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించిన నామాలలో ఈ 'మహాగర్తా' నామము చివరిది. ధర్మం తప్పినవారిని భగవంతుడు శిక్షించే విధానం గురించి కంటెను భక్తులపట్ల భగవంతుని సౌశీల్యము, సౌలభ్యము అనే గుణాలను స్మరించి గానం చేయడం మరింత ఆనందదాయకము. కాని ఇక్కడ మనం గమనింపవలసిన విషయము ఏమంటే సృష్టిలోని సమస్త కార్యములు భగవంతుని ఇచ్ఛానుసారమే జరుగుతాయి. ఈ ప్రస్తావనలో బుద్ధావతారమును అర్థం చేసుకోవాలి. కర్మఫలాలను అందింపజేయడంలో ఇదొక ఘట్టము.

ఇక్కడినుండి కొన్ని నామములు భగవానుని శిష్టపరిపాలనను కీర్తిస్తాయి.

811. మహాభూతః

- మహాత్ములను తనవారిగా గ్రహించేవాడు.
- త్రికాలములచేత అవిచ్ఛిన్నముగాని స్వరూపము కలవాడు.
- పంచభూతములు తనయందు కలవాడు.

ఓం మహాభూతాయ నమః

భూ - సత్తాయామ్ - ఉండుట, సంభవించుట. భూతము అనగా ఉండునది. నేల, నీరు, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము అనే పంచభూతములనుకూడా భూతములు అంటారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నిగ్రాహకత్వం కథితం స్వస్యైవాజ్ఞాతం ఘనాత్ స్వాజ్ఞానువర్తినాం పుంసా మనుగ్రాహస్తథోచ్యతే మహాభూతో మహాత్మానః స్వభూతా స యస్యచోచ్యతే.** ఇంతవరకు తన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించువారి విషయము, వారిని శిక్షించే విషయము

చెప్పారు. ఇప్పుడు తన ఆజ్ఞను పాలించేవారిని తాను (భగవంతుడు) ఎలా అనుగ్రహించేదీ చెప్పబడుచున్నది. మహాత్ములను అందరినీ తనవారిగా గ్రహించేవాడు 'మహాభూతః'. **మహాన్తః భూతాః యస్య స మహాభూతః.** లోకంలో గొప్పవారు, మహనీయులు అతని సొత్తు గనుక ఆయన మహాభూతము. ఇక్కడ మహాత్ములు అనగా భగవంతునియందే మనసు లగ్నము చేసిన భక్తులు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 2.3.6 – శ్రీహరి తన భక్తులనుండి ఎడబాటును భరించలేడు. భక్తులు కూడా ఆయననుండి వేరు కాలేరు. కనుక వారిని బాధ పెట్టకుండా ఉండడానికి భగవంతుడు సదా భక్తుల హృదయంలో దీపంలా వెలుగుతుంటాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కాలత్రయా నవచ్ఛిన్న స్వరూపత్వాత్ మహాభూతః.** భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలములచే పరిమితము కానివాడు మహాభూతము.

ఇక్కడ మళ్ళీ మనం గమనించవచ్చును – శ్రీ శంకరులు భగవంతుని పరతత్వమును, శ్రీ భట్టులు భగవంతుని సౌలభ్య సౌశీల్యతను ప్రముఖంగా కీర్తించారు. రెండూ శ్రీనివాసుని కళ్యాణగుణములే. కాని ఎన్నో పాపములు తెలిసీ తెలియక చేసే మనలాంటివారికి ఆ దేవుని సౌలభ్య సౌశీల్యతలు ఎంతో ఆశను, ఊరటను ఇస్తాయి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – పంచభూతములు ఆయనయందే జనించినవి. ఆయనయందే ఉన్నవి. కనుక ఆయన మహాభూతము. **మహాన్తి భూతాని ఆకాశాదీని యస్మాత్ ఇతి మహాభూతః.**

812. మహానిధిః

- తన భక్తులను అధికప్రేమతో నిధివలె ఆదరించువాడు.
- తన భక్తులకు ఆయనే పెన్నిధి.
- విశ్వమునందు అన్నింటికీ ఆశ్రయమైనవాడు.
- భక్తులు అవుసరంకొద్దీ దోచుకొనే నిధి.

ఓం మహానిధయే నమః

ని (ఉపసర్గ); ధా - ధారణ పోషణయో ర్దానే చ – ధరించుట, పోషించుట, ఇచ్చుట. **నితరామ్ ధీయతే పుష్యత ఇతి, నిధీయతే అత్ర ఇతి నిధిః.** నిలువ చేయునది నిధి. నితరామ్ - పూర్తిగా, ఎల్లపుడూ; నిధి - ఆశ్రయము, నివాసస్థలము.

ముంబై మందిరంలో శ్రీ రుక్మిణి విఠలుల విగ్రహాలు. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Shreeram Ghaiasas

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తే నిధివత్ అతి-ప్రియ అస్య ఇతి మహా-నిధిః.** భక్తులను ఎంతో ప్రేమతో, తన నిధివలె చూచుకొనువాడు మహానిధి.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 10.7.8 – భగవంతునికి పాలకడలి అంటే ఎంత ఇష్టమో, వైకుంఠం అంటే ఎంత ఇష్టమో, నా శరీరమన్నా అంతే ఇష్టము. ఆయనకూ, దివ్యదేశాలకూ ఉన్న సంబంధమే ఆయనకూ, నా దేహానికీ ఉంది. ఆయన నాపై ఆధారపడియున్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వభూతాని అస్మిన్ నిధీయన్త ఇతి మహానిధిః.** అన్ని భూతములు ఆయనయందు స్థితమైయున్నాయి. ప్రళయకాలమునందు అన్ని భూతములను తనయందు నిధివలె దాచుకొనును గనుక ఆయన మహానిధి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **మహాన్తః సూర్యాదయోఽపి గ్రహా యత్ర పక్షిణా ఇవ నిహితా ఇతి మహతామ్ నిధిత్వాత్ స మహా-నిధిః.** సూర్యుడు, గ్రహములు మొదలగునవన్నియు ఆయనయందు పక్షులవలె ఒదిగియుండును గనుక ఆయన మహానిధి.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతునినుండే అన్నీ వెలువడుతాయి. ఆయనయందే అన్నీ నిలుస్తాయి. మరియు భక్తులు తమ ఇష్టానుసారము దోచుకొనదగిన నిధి ఆయన.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు తిరుక్కురమ్ తాండకమ్ 1 – మన అవసరానికి తప్పక లభించే నిధి. మనకు ఆధారంగా నిలిచే స్తంభము ఆయన.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు పెరియతిరుమోళి 7.1.7 – నీ కరుణకంటె నాకు వేరుదిక్కు లేదు. నాకు అవుసరానికి దాచుకొన్న నిధి నీవు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి 6.7.11 – ముందు అవుసరాలకు దాచుకొన్న నిధి మధుసూదనుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఈ నామును రెండు గుణాల మేలుకలయికగా వివరించారు – **శ్రీ భగవాన్ హి భక్తైః ప్రథమమ్ పూజ్యతే తతశ్చ తస్య మనోమయీ ప్రతిమా హృదయే నిధీయతే ధ్యాయతే చ.** భక్తులు ప్రథమంగా పూజించే మహాత్ముడు (మహా) శ్రీ భగవానుడు. మరియు భక్తులు ఆయను నిధివలె హృదయంలో దాచుకొందురు. ఓం మహానిధయే నమః.

శ్రీ బలరామ కృష్ణులు గోపబాలురతో కలిసి మందలను అడవికి తీసికొని వెళ్ళుట. 1500 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:5_Masters_of_the_Dispersed_Bhagavata_Purana._Krishna_and_Balarama_Taking_the_Cattle_to_Graze_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_Manuscript_1520-40._Museum_Rietberg,_Zurich.jpg

కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః
అమృతాశోఽమృతవపుస్సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః || (87)

813. కుముదః

- ప్రకృతిమండలములో మహాత్ములతో (భక్తులతో) కలిసి ఆనందించేవాడు.
- దుష్టులను సంహరించి భూమికి ఆనందము కలిగించేవాడు.
- మంగళకరమైన పరమపదమును ప్రసాదించేవాడు.
- నీలికలువల దండను ధరించేవాడు.

ఓం కుముదాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

63వ శ్లోకము. 596వ నామము. కుముదః – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**

87వ శ్లోకము. 813వ నామము. కుముదః – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః**

కు-ముదః – కుముదః. కై - శబ్దే - ధ్వనించుట. **కౌతు ధన్వతి ఇతి కుః**. ధ్వని చేసేది 'కుః'. **కుః పృథివీ పృథ్వీ** (అమరకోశము). ముద - హర్షే - సంతోషించుట. **మోదత ఇతి ముదః, మోదయతి ఇతి ముదః**. సంతోషించునది, సంతోషింపజేయువాడు;

కు-ము-దః – కుముదః. కు - భూమి, ము - ముక్తి, ద - ఇచ్చువాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కౌ - ప్రకృతిమండలే- ప్రాకృతలోకం (భూమి)యందు కూడా, ముద - మోదతే - సంతోషించువాడు (భక్తుల సాంగత్యంలో). **ప్రాకృతే మండలే భూమౌ మోదనాచ్చ మహాత్మభిః ముక్తి భూమి ప్రదానాద్వా కుముదః పరికీర్తితః.** ప్రకృతి మండలమునందు మహాత్ములతో ఆనందించువాడు. భూమిమీద మోక్షమునిచ్చువాడు. పరలోకానికి సంబంధించిన మోక్షమునుకూడా ఇచ్చువాడు (ఇహపరములను ప్రసాదించువాడు) కుముదుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరణ – భగవానుడు మానవజన్మమెత్తినందువలన ఎన్నో కష్టాలు అనుభవించాలి. అరణ్యకాండము (67.24)లో రాముడు ఇలా అన్నాడు – **రాజ్యాత్ భ్రంశః వనే వాసః సీతా నష్టః హతో ద్విజః.** నేను రాజ్యాన్ని కోల్పోయాను. అడవులలో ఉంటున్నాను. సీత దూరమైంది. ఇప్పుడు ఈ పక్షి (జటాయువు) కూడా చంపబడింది – ఇన్ని కష్టాలు ఉన్నా భగవంతుడు రామునిగా అత్రి, భరద్వాజుడు, అగస్త్యుడు వంటి మునుల సాంగత్యంలో సంతోషించాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఈ సృష్టిని చేయడం, దానిని నడపడం అనే బృహత్తర, అనితర కార్యాలు భగవంతునికి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తాయి ఎందుకంటే ఇవి ఆయనకు మాత్రమే సాధ్యమయ్యే పనులు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కుమ్ ధరణీమ్ భార అవతరణమ్ కుర్వన్ మోదయతి ఇతి కు-ముదః.** భూమి భారాన్ని తగ్గించి (దుష్టులను నాశనం చేసి) సంతోషించేవాడు కుముదుడు. ఈ దుష్టనిగ్రహణ కొరకే ఆయన అవతరిస్తాడు. భక్తులను రక్షిస్తాడు.

ఇక్కడ కూడా శ్రీ శంకరులు మరియు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాలలో అనుభవ భేదాన్ని మనం గమనింపవచ్చును. ఇద్దరూ 'ముదము' అనగా 'ఆనందము' గురించే చెప్పారు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు దుష్టులను శిక్షించి, భూభారం తగ్గించి సంతోషం పొందుతాడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు భూమిపై భక్తుల సాన్నిహిత్యంలో ఆనందం పొందుతాడు. శ్రీ శంకరులు భగవంతుని శక్తిని ప్రధానంగా చెప్పగా శ్రీ భట్టులు భగవంతుని భక్త సౌలభ్య సౌశీల్య గుణాలను వర్ణించారు.

శ్రీ ఎమ్. వి. రామానుజాచార్య – కు - భూమి, ము - ముక్తి, దః - ఇచ్చువాడు. ముక్తి లోకము, అనగా పరమపదమును ఇచ్చువాడు కుముదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కు - ఆకాశము (కై-శబ్దే). **శబ్దవత్ ఆకాశే మోదయతి ఇతి కుముదః, శబ్దాశ్రయే ఖే మోదత ఇతి కుముదః సూర్యః.** సూర్యునిగా ఆకాశంలో వెలుగుతూ సంతోషించేవాడు కుముదుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **ఉత్పలధరో కుముదః.** నీలికలువ పూలమాలను ధరించువాడు కుముదుడు.

814. కున్దరః

- (కుంద-రః) పరతత్వ జ్ఞానమును ప్రసాదించేవాడు.
- (కున్-దరః) అనేక జన్మలలో పేరుకుపోయిన పాపములను తొలగించువాడు.
- (కుంద-రః) కుంద పుష్పములువంటి స్వచ్ఛమైన, పరిశుద్ధమైన ఫలములను ప్రసాదించేవాడు.
- (కుమ్-దరః) హిరణ్యాక్షుని వెతుకుతూ వరాహరూపంలో భూమిని పెకలించినవాడు.
- కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు.
- (కుమ్-దరః) భూమిని పెకలించి సముద్రములను సృష్టించినవాడు.
- (కుంద-రః) భక్తులు సమర్పించే కుంద పుష్పములను స్వీకరించి ఆనందించువాడు.

ఓం కున్దరాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామము '**కుముదః**'లో 'కు' అనగా 'భూమి' అన్న అర్థం చెప్పడమైనది. ఇప్పుడు '**కుందరః**' నామంలో శ్రీ భట్టులు 'కు' అంటే 'భూమి'కి బదులు 'ముక్తిభూమి' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. 'కుందము' అనగా ముక్తిభూమి నిచ్చేది. అనగా పరతత్వ జ్ఞానము. అలాంటి పరతత్వ జ్ఞానమును ప్రసాధించువాడు కుందరుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి 2.3.2 – నాకు నిజమైన జ్ఞానమును ప్రసాదించిన ఆచార్యుడవు నీవే.

తేషాం సతత యుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్ దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే – గీత 10.10
అట్లు నిరంతర ధ్యానాదులద్వారా నాయందే లగ్నమనస్కులై భక్తిశ్రద్ధలతో నన్నే భజించువారికి నేను బుద్ధియోగమును ప్రసాధించెదను. దానిద్వారా నన్నే పొందుదురు.

నిరుక్తి రచయిత ఈ నామమునకు ఇచ్చిన వ్యాఖ్య – **కుమ్ అవ్యయమ్ పాప-వాచి, తస్య దారణాత్ కున్దరః.** 'కు' అనగా పాపమును సూచించును. దానిని ఛేదించువాడు కున్దరుడు. అనేక జన్మలలో ప్రోగుపడిన పాపములను పటాపంచలు చేయువాడు కున్దరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమునకు చెప్పిన మూడు అర్థాలలో ఇదికూడా ఒకటి. **త్యజేత్ కు-జన సంగమమ్** – అని అమరకోశ వ్యాఖ్యానం ఉంది. పాపుల తోడు కూడదని దాని అర్థము. శ్రీ వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య – **కుమ్ - పాపమ్ దృణాతి స్వ-సేవానామ్ ఇతి కుమ్-దరః.** తన భక్తుల పాపములను చీల్చివేసేవాడు కుందరుడు. స **ఏవ బుద్ధిమ్ జరితుర్-విశోధ్య సు-మేధసమ్ తమ్ కురుతే స విష్ణుః.** అలా వారి పాపములను తొలగించి బుద్ధికి జ్ఞానమును కలుగజేయువాడు విష్ణువు. (మిగిలిన రెండు అర్థాలు తరువాత చెప్పబడినవి).

శ్రీ శంకరులు కూడా ఈ నామమునకు మూడు అర్థాలు చెప్పారు

(1) **కుంద పుష్పాని శుద్ధాని ఫలాని రాతి దదాతి ఇతి కుంద-రః.** కుందపుష్పములు (మల్లెలు? మొల్లలు?) వలె పరిశుద్ధమైన ఫలములను ప్రసాదించువాడు కుందరుడు.

(2) **కుందపుష్ప తుల్యాని శుద్ధాని ఫలాని లాతి ఆదత్తే ఇతి కుందరః.** (లా-ఆదానే దానేచ – గ్రహించుట). కుందపుష్పముల వంటి పరిశుద్ధమైన నివేదనలను స్వీకరించువాడు కుందరుడు. ఇక్కడ 'ల' మరియు 'ర' ధాతువులను ఒకదానిబదులు మరొకటి వాడవచ్చునన్న సూత్రమును గ్రహించాలి (ర-ల-యోః ఏకత్వాత్ స్మరణాత్).

(3) శ్రీవరాహావతారపరంగా (కుమ్-భూమి, దార-చీల్చుట) **కుమ-ధరామ్ దారయామాస హిరణ్యాక్ష జిఘంశయా వారాహమ్ రూపమ్ ఆస్థాయ ఇతి వా కున్-దరః.** శ్రీవరాహమూర్తియై హిరణ్యాక్షుని వెదుకుతూ భూమిని పెకలించినందున కుందరుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'కము - కాంతౌ - కోరుకొనుట' అనే అర్థంలో కూడా వ్యాఖ్యానించారు. (ఉనాది సూత్రము 4.98 అబ్దాదయశ్చ) **కామయత ఇతి కుందః కమనీయః.** ప్రీతితో కోరుకొనబడునది కుందము. **కమనీయమ్ వాంఛితమ్ దదాతి ఇతి కుంద-రః.** ఇష్టంగా కోరుకున్నదానిని ప్రసాదించేవాడు కుందరుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – **కుమ్-పృథ్వీమ్ దారయతి ఇతి కుందరః. స కుందరో నామ విదార్య భూమిమ్ స ఆత్మశక్త్యా కురుతే సముద్రమ్.** భూమిని చీల్చి సాగరములను సృష్టించినవాడు కుందరుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **భక్త సమర్పిత కుందపుష్పేణ రమతి ఇతి కుంద-రః.** భక్తులు సమర్పించిన కుందపుష్పములు స్వీకరించి సంతోషించువాడు కుందరుడు.

815. కుందః

- పరతత్వ జ్ఞానమును అంచెలంచెలుగా ప్రసాదించువాడు.- భక్తుల పాపములను శుభ్రపరచి, అవి తిరిగిరాకుండా చేసేవాడు.
- కుంద (మల్లె) పుష్పములవలె స్వచ్ఛమైన, సుందరమైనవాడు.
- కుంద పుష్పములవంటి స్వచ్ఛతను భక్తులకు ఇచ్చేవాడు.
- 'కుంతః' – 'కుంత' అనే శూలమును ధరించినవాడు.
- కుంత శూలమువలె పదునుగా భక్తుల పాపములను తొలగించేవాడు.
- కశ్యప ఋషికి భూమిని దానమిచ్చినవాడు.
- భూమిపైనుండి దుష్టులైన క్షత్రియులను నాశనము చేసినవాడు.
- సూర్యకాంతి, వర్షమువంటివానిద్వారా భూమిని పరిశుద్ధము చేయువాడు.

ఓం కుందాయ నమః

ఇంతకుముందు నామము 'కుందరః' వివరణలో చెప్పినట్లుగా 'కు' అంటే భూమి, పాపము అనే రెండు అర్థాలున్నాయి. 'కుందము' అనగా మల్లెపూవు. '**కుందరః**', '**కుందః**'నామములమధ్య కొంత సారూప్యత ఉన్నది. 'ద' అనే శబ్దనికి 'దదాతి' (ఇచ్చును), 'దాయతి' (శుభ్రము చేయును), 'ద్యాతి' (తొలగించును) అనే అర్థాలు చెప్పుకొనవచ్చును. ఇలా వివిధ అర్థాలు వస్తాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'కుంద' అనగా 'పరతత్వ జ్ఞానము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. 'కుందః' అనగా అలాంటి జ్ఞానాన్ని ప్రసాదించేవాడు. ఇంతకుముందరి నామము 'కుందరః'కు కూడా ఇదే అర్థాన్ని చెప్పారు. కాని తేడా ఏమిటంటే – ధ్యాన యోగాది సాధనలద్వారా జ్ఞానమును సంపాదించడం మొదలుపెట్టినవారికి పరాభక్తి, పరాజ్ఞానము, చివరిగా పరమభక్తి, ఇలా అంచెలంచెలుగా ప్రసాదించేవాడు 'కుందః'.

శ్రీ భట్టులు 'కు' అనగా 'పాపము' అనే అర్థంలో మరొక వ్యాఖ్యానంకూడా చెప్పారు. (దైప్ - శోధనే - శుద్ధి చేయుట). **పాపమ్ దాయతి శోధయతి ఇతి కుందః.** ఇక్కడ కూడా 'కుందరః' మరియు 'కుందః' నామములకు చెప్పిన స్వల్ప అంతరాన్ని గమనించాలి. **పాపమ్ దారయతి ఇతి కుందరః, అపి చ విదారితమ్ పాపమ్ శోధయతి ఇతి కుందః.** భక్తుల పాపములను తొలగించువాడు కుందరుడు. అలా తొలగించిన పాపములు తిరిగిరాకుండా వాటిని (పాపాలను) శుద్ధి చేసేవాడు కుందుడు. **కుమవ్యయం పాపవాచి కుందరస్తస్య దారణాత్ భక్తేభ్యః పరభక్త్యాది ప్రదానాత్కుంద ఉచ్యతే విదారితుం పాపజితం కుందశ్శోధయతీతివా**

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన అర్థాలలో ఇదికూడా ఒకటి. **కుమ్ ఇతి పాపార్థకమ్ అవ్యయమ్, తద్ ఖండయతి ఇతి కుందః. యద్ వా కుమ=పాపమ్ దాయతి+శోధయతి ఇతి కుందః** (దో - అవఖండనే, దైప్ - శోధన).

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురము (2.6.1)లో 'కుంద' అనే నామమును వాడారు. శ్రీదేవుడు భక్తుల పాపములను తొలగించి, వాటిని దుర్మార్గులకు కర్మఫలంగా ఇస్తాడట. ఇక్కడ 'కుందము' అనగా మల్లెపూవు అనే అర్థాన్ని గ్రహింపవచ్చును. మల్లెపూవువలె స్వచ్ఛమైనవాడు లేదా మల్లెవంటి స్వచ్ఛతను ప్రసాదించేవాడు కుందుడు.

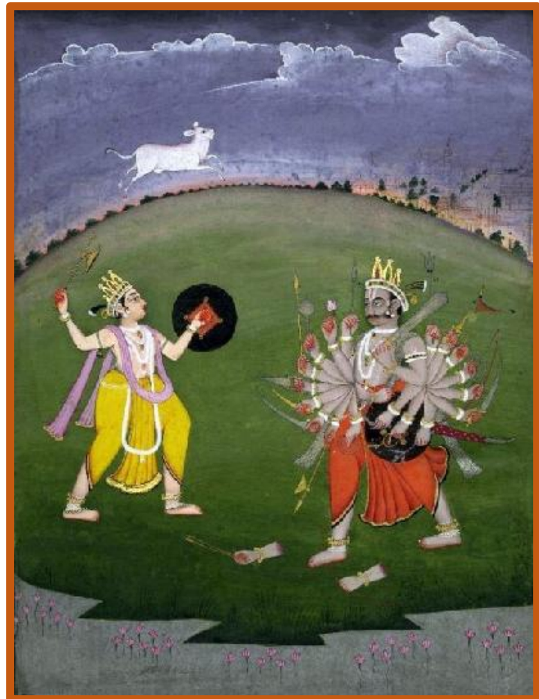
శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు కూడా ఈ నామమునకు బహుళ వ్యాఖ్యలు చెప్పారు

కుందోపమ సుందరాంగత్వాత్ స్వచ్ఛతయా స్ఫటికనిర్మలః కుందః. కుందపుష్పమువలె అందమైనవాడు, స్వచ్ఛమైనవాడు కుందుడు.

కశ్యపునికి భూమి ('కు')ని దానముగా ఇచ్చినవాడు గనుక భగవంతుడు కుందుడు.

సర్వపాప విశుధ్యార్థమ్ వాజిమేధేన చేష్టవాన్
తస్మిన్ యజ్ఞే మహాదానే దక్షిణామ్ భృగునందనః
మారీచాయ దదౌ ప్రీతః కశ్యపాయ వసుంధరామ్ – హరివంశము 31.106

తన పాపములను పోగొట్టుకోవడానికి భృగునందనుడు (పరశురాముడు) అశ్వమేధయాగం చేశాడు. ఆ యాగంలో మహాదానంలో భాగంగా ప్రీతితో భూమినంతటినీ కశ్యపునికి (మరీచుని కుమారుని) దానమిచ్చాడు.

కార్తవీర్యుని చేతులు ఖండిస్తున్న శ్రీ పరశురాముడు. 1870 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Parasurama_killing_Sahasrarjuna.jpg

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మూడవ అర్థము – **కుమ్ పృథ్వీమ్ ద్యాతి ఖండయతి వా కుందః.** భూమిపై దుష్టక్షత్రియులను నాశనం చేసినవాడు కుందుడు.

నిః క్షత్రియామ్ యశ్చ చకార మేదినీమ్ అనేకశో బాహువనమ్ తథాంచినత్
యః కార్తవీర్యస్య స భార్గవోత్తమో మమాస్తు మాంగల్య వివృద్ధయే హరిః – విష్ణుధర్మము 43.37

భూమిపై దుష్ట క్షత్రియులను అనేకమార్లు సంహరించినవాడు, కార్తవీర్యుని బాహువులను ఖండించినవాడు అయిన భార్గవరాముడు నాకు శుభములు ప్రసాదించుగాక.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ తిరుప్పావై పాశురము (**నిన్ కైయిల్ వేల్ పోట్రి**) ఆధారంగా ఈ నామమునకు –'కుంత' అనే శూలమును ధరించినవాడు – అని అర్థం చెప్పారు. అలాగే శ్రీ ఉత్తమూర్ వీరర్వాచార్యస్వామి శ్రీ నమ్మాళ్వారు పాశురంలో 'కుంత' అనే పదాన్ని ఉదాహరించారు. ఈ ప్రకారంగా ఈ నామమును '**కుందః**' బదులుగా '**కుంతః**' అని పరిగణింపవచ్చును. భక్తుల పాపాలను హరించడంలో శూలంవలె పదునైనవాడు అని అర్థము.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – కు - భూమి; ద - దాయతి - శోధయతి - శుద్ధి చేయువాడు. **పృథ్వీమ్ వర్షణేన శోధయతి ఇతి కుందః.** భూమిని వర్షమువంటివానితో పరిశుద్ధము చేయువాడు కుందుడు.

816. పర్జన్యః

- మేఘమువలె తన అనుగ్రహాన్ని వర్షించి, భక్తుల తాపత్రయములను దూరముచేయువాడు.
- ఆయన కారణంగా ఉత్తమ జన్మలు సంప్రాప్తించును.
- రక్షించువాడు.

ఓం పర్జన్యాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అజ - అర్దనే - చెడగొట్టుట. **స్వ తత్త్వ జ్ఞాన దానేన నిత్యం తాపత్రయాపహ పర్జన్యస్స స్స్మమాఖ్యాతః.** భక్తులకు తనను గురించిన తత్వాన్ని ప్రసాదించి తాపత్రయములనుండి కాపాడువాడు పర్జన్యుడు.

తాపత్రయములనగా మూడు విధములైన తాపములు – (1) ఆధ్యాత్మిక తాపము : తన శరీరము, ఆత్మలవలన కలిగే తాపము. వ్యాధులు, మానసిక బాధలవంటివి. (2) ఆధిదైవిక తాపము : దేవతల కారణంగాను, కర్మలవలన, యక్ష రాక్షస పిశాచాదులవలనను కలిగే బాధలు. (3) ఆధిభౌతిక తాపము : ఇతర జంతువులు, వ్యక్తులు, ప్రకృతి కారణాలు వంటివానివలన కలిగే బాధలు. ఈ మూడు విధములైన తాపములను తన అనుగ్రహంతో వర్షించి చెదరగొట్టే కరుణామయుడు పర్జన్యుడు. భగవంతుని ఆళ్వారులు పలుమార్లు మేఘంతో పోల్చారు.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు తిరునేడుమ్ దండకము 30 – నీవు కొందరికి వర్షమేఘం వంటివాడవు. మరికొందరికి అగ్నిలాంటివాడవు. అనేకులకు చల్లని వర్షంవంటివాడవు.

స్వామిదేశికన్ శరణాగతి దీపిక 23 – **తాపత్రయేణ విహితమ్ న భజన్తి సంతః సంసార ఘర్మ జనితేన సమాధిమన్తః.** నీ పట్ల భక్తియోగంలో మగ్నులైనవారు సంసారమనే అగ్నియందు జనించిన తాపత్రయములవలన బాధపడరు.

శ్రీ శంరుల వ్యాఖ్య – **పర్జన్యత్వాత్ ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయమ్ సమయతి ఇతి.** మేఘములు తమ వర్షముతో భూమిని చల్లబరచినట్లుగానే భగవంతుడు ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయములను శమింపజేయును గనుక ఆయన పర్జన్యుడు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – **సర్వాన్ కామాన్ అభివర్షతి ఇతి పర్జన్యః.** కోరుకున్నవాటిని వర్షించేవాడు పర్జన్యుడు. కొండలంత వరములు గుప్పెడువాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'పరిజన్యః' అని చెప్పారు. **పరిత ఆసీనా జనాః పరిజనాః, తేభ్యో హిత-తమః ఇతి పరిజన్యః, 'ఇ'కార లోపే పర్జన్యః.** ఆయనను ఆశ్రయించుకొని ఉన్నవారు (భక్తులు) పరిజనులు. వారికి, అనగా పరిజనులకు హితము చేయువాడు పరిజన్యుడు. 'ఇ'కార లోపము వలన పర్జన్యుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – పృష్ - సేచనే - చల్లుట. **పర్షతి - సించతి ఇతి పర్జన్యః.** వర్షించువాడు పర్జన్యుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **తస్యామ్ చింతభూమౌ వర్షతి నిజరూప అమృతమ్ ఇతి పర్జన్యః.** తన భక్తుల మనస్సులలో తన స్వరూపామృతాన్ని వర్షించేవాడు పర్జన్యుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **పరమ్ జన్యమ్ యస్మాత్ పర్జన్యః.** ఎవని కారణంగా ఉత్తమ జన్మలు లభిస్తాయో ఆయన పర్జన్యుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ ఈ నామమునకు ఆరు రకాల వ్యుత్పత్తులను సూచించారు. వాటిలో ఒకటి – 'పృ'-పాలన పోషణయోః - రక్షించుట, నింపుట. దీనికి 'అన్య' ప్రత్యయము కలిసినప్పుడు 'పర్జన్యః' అవుతుంది. అనగా 'రక్షించువాడు'.

817. పావనః

పవనః

- వాయువురూపంలో ఉన్నవాడు.
- భక్తుల కష్టములు బాపుటకై స్వయముగ వారివద్దకు వచ్చువాడు.
- గాలి, అగ్ని, నీరువంటి రూపములలో పవిత్రము చేయువాడు.
- రక్షించేవారిని (అనగా రాజులను) రక్షించేవాడు (పా-అవనః)

ఓం పవనాయ నమః

ఓం పావనాయ నమః

32వశ్లోకము – **భూతభవ్య భవన్నాథః పవనః పావనోఽనలః**

87వ శ్లోకము – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽనిలః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము 32వ శ్లోకంలోని 292వ నామము 'పవనః' మరియు 293వ నామము 'పావనః'. ఇక ఈ 87వ శ్లోకములోని ఈ 817వ నామమును 'పవనః'గాను, 'పావనః' గాను కూడా పరిగణించినట్లు కనిపిస్తున్నది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'పవి' - వెళ్ళుట - అనే ధాతువు ఆధారంగా వ్యాఖ్యానించారు. అమరకోశం వ్యాఖ్యానం ప్రకారం 'పూంగ్'-పవనే; **పవత ఇతి పవనః, పునీతే వా.** వెళ్ళునది, ప్రవహించునది, పునీతము చేయునది అనే అర్థాలున్నాయి.

292వ నామము 'పవనః'కు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తన శక్తిలో అదికొద్దిపాటి భాగంతోనే వాయువుగా సంచరిస్తుంటాడు.

ప్రస్తుత 817వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – (పవి-వెళ్ళుట) **పవతే ఇతి పవనః**. భగవంతుడు స్వయంగా తన భక్తులవద్దకు వెళ్ళి వారి కష్టాలు తొలగిస్తుంటాడు.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు పెరియతిరుమొళి 1.10.9 – నీవు నీ ఇష్టానుసారం వచ్చి నా హృదయంలో నెలకొనియున్నావు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 5.7.7 – భగవంతుడా! దయతో నీవు నా హృదయంలో ప్రవేశించావు. కరుణించి ఇక్కడే ఉండు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 32వ శ్లోకంలోని 'పవనః' నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య: భగవంతుడు వాయువుగా పవిత్రము చేయును గనుక పవనుడు. ఇందుకు ప్రమాణంగా శ్రీ శంకరులు గీత (10.31)నుండి ఉదాహరించారు. **పవనః పవతామస్మి రామః శస్త్రభృతామహమ్**. చలించువానిలో (పవిత్రము చేయువానిలో) నేను వాయువును. ఆయుధధారులలో రాముడను.

ప్రస్తుత (87వ శ్లోకంలోని) నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్మృతిమాత్రేణ పునాతి ఇతి పవనః**. స్మరించినంతనే పవిత్రము చేయువాడు పవనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – శ్రీ విష్ణుసహస్రనామము పూర్వపీఠికలో **'పవిత్రాణామ్ పవిత్రమ్ యః'** అని ఉంది. భగవంతుని స్మరించుట, ఆయన దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని అర్చించుట, ఆయనను కీర్తించుట, పూజించుట, ధ్యానించుట, ప్రణామము చేయుట – ఇవన్నీ కూడా మన పాపములను తొలగించుకొనే మార్గాలు. పవిత్రజలాలలో స్నానం చేయుట, పుణ్యక్షేత్రాలు దర్శించుట కూడా ఇలాంటి కార్యాలే.

శ్రీ చిన్మయానంద 87వ శ్లోకంలోని నామాన్ని 'పావనః' అని పరిగణించారు. అహంకారము, కామము, ప్రలోభములు పాపములకు కారణాలు. అలాంటి మాలిన్యాలను తొలగించుకోవడానికి మనం సదా భగవంతుని మనసులో నిలుపుకోవాలి. సదా పవిత్రం చేసేవాడు పావనుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా 'పావనః' అనే నామాన్ని పరిగణించారు. కాని 'పవనః' అన్నా, 'పావనః' అన్నా ఒకే అర్థం వస్తుందని వ్యాఖ్యానించారు.

స పావనో విష్ణు రమర్త్యకర్మా పునాతి విశ్వమ్ వివిధ ప్రభేదైః
స ఏవ సూర్య స హి వాస్తి వాయౌ జలే స్థలే వా సవితా స ఏవ
భగవంతుడైన విష్ణువు గాలిగా వీచి, అగ్నిగా కాల్చి, నీటిగా కడిగి, భూమిగా లోగొని తన పవిత్రముచేసే తత్వమును అంతటా తెలియజేస్తున్నాడు.
ఋగ్వేదము 1.160.3 – **పునాతి ధీరో భువనాని మాయయా.**
నిరుక్తము 5.6 – **వాయుః పవిత్రమ్ స మా పునాతు అగ్నిః పవిత్రమ్ స మా పునాతు.**

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – పా-అవనః = పావనః; **పాన్తి ఇతి పా రాజానః, తేషామ్ అవనమ్ యస్మాత్ ఇతి పావనః**. రక్షించేవారు రాజులు. అలాంటి రాజులను రక్షించేవాడు పావనుడు.

818. అనిలః

- మరెవ్వరి ప్రేరణ (ప్రోత్సాహము) లేకుండానే భక్తులకు దీవెనలు ప్రసాదించువాడు (అన్-ఇలః).
- ఆయనకు ఆదేశము ఇచ్చేవారుండరు.
- తన భక్తులకు తేలికగా అందుబాటులో ఉండేవాడు (అ-నిలః).
- అన్నింటికీ ప్రాణమైన ఊపిరినిచ్చేవాడు.

- సదా జాగరూకుడై ఉండేవాడు.
- ఆధారము అవుసరం లేనివాడు.
- స్థిరమైన ఆవాసము లేనివాడు. వాయురూపమున సంచరించేవాడు.
- అంతము లేనివాడు.
- పాపపుణ్యములకు కట్టబడనివాడు.
- (**కం**సుని వధించి, ఉగ్రసేనునకు) రాజ్యమునిచ్చినవాడు.
- (రుక్మిణిని రక్షించుటకొరకు) నిదురలేని రాత్రులు గడిపినవాడు.

ఓం అనిలాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చినది.
25వ శ్లోకము. 236వ నామము. అనిలః – **అహః సంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః**
87వ శ్లోకము. 818 నామము. అనిలః – **కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనః అనిలః**

ఈ నామములో 'ఇల' శబ్దమునకు 'ప్రేరేపించుట' అని అర్థము. ఆప్టే నిఘంటువులో నిదురించుట, వెళ్ళుట, కదలుట, విసురుట అనే అర్థాలుకూడా ఇవ్వబడ్డాయి. (ఇల - స్వప్న క్షపణయోః - నిదురించుట, వెళ్ళుట). శ్రీ భట్టులు ఈ నామము వివరణను 'అన - ప్రాణనే - బ్రతుకుట' అనే ధాతువు ఆధారంగా కూడా చెప్పారు. 'ఇల' అంటే భూమి అనే అర్థంకూడా ఉంది.

శ్రీ భట్టులు ప్రస్తుత (818వ) నామము 'అనిలః'ను 'ఇల - ప్రేరణే' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. ఒక పని కొరకు ఎవరైనా వ్యక్తిని ప్రేరేపించే వ్యక్తిని 'ఇల' అని ప్రస్తావిస్తారు. భగవంతుడు ఎవరిచేతను ప్రేరేపింపబడడు గనుక ఆయన అనిలుడు. అందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణ. విష్ణుధర్మము 74.42 – **తదస్య ప్రార్థితమ్ ధ్యాతో దదాతి మధుసూదనః** మధుసూదనుని ధ్యానించినట్లయితే తన భక్తులపై వరాలు వర్షిసాడు. **స్వస్య స్వస్మాత్ప్రేరకోఽస్య ప్రపన్నానుగ్రహే సదా నాస్తీతి సోఽనిలః ప్రోక్తో మున్వర్ణో మనురుత్తమః.** ప్రపన్నులను అనుగ్రహించడానికి తనకన్న మరియొక ప్రేరకుడు లేనివాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరి. ఉత్తమమైనది. ఓం అనిలాయ నమః.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన అర్థాలలో ఒక్కటి – **ఇలతి ప్రేరణమ్ కరోతి ఇతి ఇలః, తద్ రహితత్వాత్ అనిలః**. ప్రేరణము చేయువాడు 'ఇలః'. అలాంటి ప్రేరకుడు లేనివాడు అనిలుడు. భగవంతునికి చెప్పేవారూ, ఆదేశించేవారూ ఎవరూ ఉండరు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థం భగవంతుని భక్త సౌలభ్యాన్ని సూచిస్తుంది. (అ-నిలః) నిల్ - గహనే - లోతైనది, మందమైనది, అర్థం కానిది 'నిలః'. **అ-గహనః అ-నిలః భక్తేభ్యః సులభః.** భక్తులకు అందుబాటులో ఉండేవాడు అనిలుడు.

25వ శ్లోకం 236వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – అన్ - ప్రాణనే - జీవించుట, శ్వాసించుట. **అననాత్ ఉజ్జీవనాత్ అనిలః**. ఆయన అందరియందు ఊపిరిగా ఉండి వారిని బ్రతికిస్తున్నాడు గనుక అనిలుడు.

తిరువైమొళి 5.6.2 – మనచుట్టూ ఉన్న వాయువంతా ఆయనయందు చిన్న భాగమే.
తైత్తరీయ నారాయణము 7 – **కో హ్యేవాన్యాత్ కః ప్రాణ్యాత్?** ఆకాశం (పరమాత్మ) లేకుండా ఎవరు శ్వాసించగలరు? ఎవరు జీవింపగలరు?
పురుష సూక్తము 14 – **ప్రాణాత్ వాయుర్ అజాయత్**. ఆయన శ్వాసనుండి వాయువు జన్మించినది.

ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం – ఈ వ్యాఖ్యానంలో 'అనిలః' అంటే 'గాలి' అని అర్థం ఉన్నదనుకోరాదు. భగవంతుని శ్వాస (ప్రాణము)వల్ల గాలి మరియు సమస్త జీవులు ఆధారపడి ఉన్నాయి.

శ్రీ శంకరులు మరికొన్ని వ్యాఖ్యానాలు ఇచ్చారు. (అన్-ఇలః). ఇల - నిదుర. **ఇలతి స్వపితి ఇతి అజ్ఞః ఇలః, తద్ విపరీతో నిత్యప్రబుద్ధ స్వరూపత్వాత్ ఇతి వా అనిలః.** 'ఇలతి' అనగా 'నిదురించును' అనగా అజ్ఞాని. అలా కాకుండా సంపూర్ణజ్ఞాని అయినవాడు అనిలుడు.

25వ శ్లోకంలోని నామానికి శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – ఇల - భూమి - అనగా ఆధారము. అన-ఇలః - అనిలః - ఆధారము అవుసరంలేనివాడు. **అవిద్యమానా ఇలా ఆశ్రయతయా అన్-ఇలః**. భూమి, గాలి వంటి ఆధారములు లేనివాడు అనిలుడు.

అమరకోశము వ్యాఖ్యానము – **న విద్యతే నిలః నిలయమ్ స్థానమ్ యస్య ఇతి అనిలః.** స్థిరమైన స్థానము (నిలయము) లేనివాడు అనిలుడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – **అనాదిత్వాత్ అనిలః**. ఆది, అంతము లేనివాడు అనిలుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ 'అనిలః' బదులు **'నిలః'** అనే పాఠం గ్రహించినట్లు అనిపిస్తున్నది. **నితరామ్ లాతి గృహ్ణాతి ఐకాంతినో భక్తాన్ ఇతి.** తదేక ధ్యానమగ్నులైన భక్తులను పూర్తిగా తనవైపు ఆకర్షించేవాడు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – **అనాదానాత్ అనిలః**. బంధింపబడనివాడు అనిలుడు. అనగా శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి ఇలా వివరించారు. **నిలాతి ఆదత్తే పుణ్యమ్ పాపమ్ వా.** పుణ్యము గాని, పాపముగాని ఆయనను అంటవు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ మరొక వ్యాఖ్య – **కంసవధ నిర్జితాయా ఇలాయా భూమేః ఉగ్రసేన దానాత్**. కంసుని వధించిన తరువాత భూమిని (రాజ్యాన్ని) ఉగ్రసేనునకిచ్చినవాడు అనిలుడు.

శ్రీ విద్యాభూషణ మరొక వ్యాఖ్య – ఇల - నిదుర; అనిలః - నిదుర లేనివాడు; **రుక్మిణీ స్పృహయా నిద్రా పరిత్యాగాత్ అనిలః.** రుక్మిణిని (రక్షించడం) గురించి ఆలోచిస్తూ నిదురలేని రాత్రులు గడిపినవాడు అనిలుడు. అందుకు ఆయన కృష్ణుడన్న ఈ మాటలను ఉదాహరించారు – **తథాహమపి తచ్చిత్తో నిద్రామ్ న లభే నిశితి**.

ధర్మచక్రము రచయిత – గాలి లేకుండా మనం జీవించలేము. భగవంతుని స్మరింపకుండానూ జీవించలేను. తాను నీరు, అన్నం లేకుండా అనేక దినాలు ఉండగలనని, కాని ప్రార్థన చేయకుండా ఒక్కరోజుకూడా గడపలేనని మహాత్మా గాంధీ అన్నారు. వాయురూపుడై మనచుట్టూ ఉండి మనలను బ్రతికించే భగవంతుని అనిలునిగా ధ్యానింపవలయును.

819. అమృతాశః

- తన భక్తులచే తన గుణములనే అమృతమును ఆస్వాదింపజేయువాడు.
- క్షీరసాగరమథనము అనంతరము అమృతమును సేవించినవాడు.
- ఫలములను ప్రసాదించుట కొరకు అమృతమైన (అంతులేని) వాంఛ గలవాడు.
- మొక్కవోని, సదా ఫలించెడి, సంకల్పము కలవాడు.
- ముక్తులకు అత్యంత ప్రియమైనవాడు.
- తాను సృష్టించిన సకల జీవులకు జీవనానికి అవుసరమైనవాటిని లభింపజేయువాడు.

ఓం అమృతాశాయ నమః

అ-మృత-ఆశః – అమృతాశః. అమృతము - మరణము లేనిది; అశ్ - భోజనే - తినుట; **అశ్నాతి ఆశయతి వా ఆశః –** భుజించువాడు. 'ఆశ' అనగా కోరిక అనే అర్థం కూడా ఉన్నది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తాన్ స్వగుణ అమృతమ్ ఆశయతి ఇతి అమృతాశః.** తన గుణములు అనే అమృతమును తన భక్తులకు తినిపించువాడు 'అమృతాశః'. **యశ్చాశయతి భక్తాన్యై స్వగుణామృత మాదరాత్ అమృతాశ స ఇత్యుక్తః శృత పీయూషదో మనుః**

తన భక్తులకు తన కళ్యాణగుణములను ఆదరముతో అమృతమువలె అనుభవింపజేయువాడు అమృతాశుడు. ఈ నామము చెవులకు అమృతము వంటిది. ఓం అమృతాశాయ నమః.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 8.8.4 – ఆయనను నేను నా శరీరంలోను, రక్తమాంసాలలోను, ఊపిరిలోను, ఆలోచనలలోను అనుభవిస్తున్నాను. ఆయన తేనెవలె, పాలవలె, చక్కెరవలె, మిఠాయివలె మధురమైనవాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 2.5.5 – భగవంతుడు స్వయంగా నాలో ప్రవేశించి అంతులేని అమృతంలాగా ఆనందాన్ని ఇచ్చాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **అమృతమ్ అయాచితమ్ మోక్షమ్ ఆశయతి భోజయతి భక్తాన్ ఇతి అమృతాశః.** అడుగకుండానే భక్తులకు మోక్షమనే అమృతమును భుజింపజేయవాడు అమృతాశుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు అనేక వ్యాఖ్యలు ఇచ్చారు. **స్వరూప అమృతమ్ అశ్నాతి ఇతి.** తన స్వరూపము అనే అమృతాన్ని ఆస్వాదింపజేయువాడు 'అమృతాశః'.

క్షీరసాగర మథనానంతరము అమృతమును దేవతలకు ఒసంగుటయేగాక తానును పానము చేసినవాడు అమృతాశుడు.

అమృత అవినశ్వర ఫలత్వాత్ ఆశా వాంఛా అస్య ఇతి అమృతాశః. ఫలములను ప్రసాదించుటకూ అమృతములైన (వినాశం లేని) ఆశ గలవాడు అమృతాశుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఆయన ఆశలు (సంకల్పము) అమృతములు (సదా నెరవేరును).

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – ఆశ - కోరిక, ఆసక్తి; అమృత - ముక్తులైనవారు. **అమృతానామ్ ముక్తానామ్ ఆశా ఇచ్ఛా యస్మిన్ విషయ ఇతి అమృతాశః.** ముక్తులైనవారికి ఆయనయందే ఆసక్తి ఉండును గనుక భగవంతుడు 'అమృతాశః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ప్రవాహతో నిత్య స్థాయీదమ్ చతుర్విధ భేద విభక్తమ్ యథా తదర్హః జీవన సాధనాని ఆశయతి - భోజయతి ఇతి అమృతాశో విష్ణుః.** తాను సృజించిన అన్ని విధములైన జీవులకు అవుసరమైన జీవన సాధనములను సమకూర్చువాడు 'అమృతాశః'.

820. అమృతవపుః

- అమృతమువంటి శరీరము కలవాడు.
- మృతము కాని (మరణము లేని) శరీరము కలవాడు.
- విశ్వములో జీవులను పుట్టించి, మరల సమయము వచ్చినపుడు మరణింపజేయువాడు.

ఓం అమృతవపుషే నమః

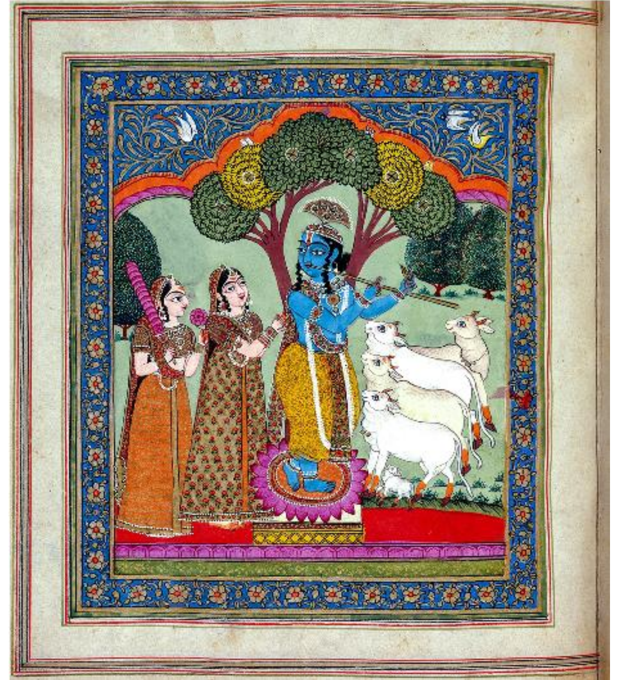
'అమృతము' అనగా మృతము కానిది, అనగా మరణము లేనిది, క్షీణించనిది. అమృతము అనగా ఒక దివ్య పానీయము కూడ. 'వపుః' అనగా దేహము, స్వరూపము. (వప్ - బీజసంతానే ఛేదనే చ - విత్తుట, కోయుట, చల్లుట, నేయుట). శ్రీ భట్టులు అమృతము అనగా దివ్యపానీయము అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు 'మరణము లేని' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అమృతమువంటి దేహము కలవాడు 'అమృతవపుః'. ఆయన తిరుమేణి – దివ్యమంగళ విగ్రహము – గురించి భక్తులు ఎంత ధ్యానించినా వారి తనివి తీరదు. ఆళ్వారులు భగవంతుని 'ఆరావముదన్' అని ఎన్నో సందర్భాలలో కీర్తించారు. ఉదా: (తిరువైమొళి 5.8.1 నుండి 5.8.11 వరకు, 2.5.4, 2.5.5, 10.10.5, 10.10.6). ఎంబెరుమానార్ శ్రీ భగవద్రామానుజులు శ్రీవైకుంఠగద్యంలో – **అమృత సాగరాంతర్నిమగ్నః సర్వావయవః సుఖమాసిత్** – అని శ్రీ భగవంతుని వర్ణించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మృతమ్ మరణమ్ తద్ రహితమ్ వపుః అస్య ఇతి అమృతవపుః**. మరణము లేని శరీరము గలవాడు 'అమృతవపుః'. భగవంతుని శరీరము భౌతికము కాదు. శుద్ధ సత్వమయము, శాశ్వతము. ఆయనకు క్షీణాది స్వభావములు లేవు.

శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి – వేల సంవత్సరాల క్రితం కృష్ణునిగా అవతరించిన భగవంతుడు నేటికీ అలా దర్శనమివ్వడంలో అర్థం ఇదే. (దేవాలయాలలో అర్చామూర్తిగా పెరుమాళ్ళు దర్శనమివ్వడంలో అంతరార్థం కూడా ఇదే).

తన వేణుగానంతో జగత్తును సమ్మోహపరుస్తున్న శ్రీకృష్ణుడు. ప్రాచీన పంజాబీ గ్రంథంలోని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krsna_enchants_the_natural_and_human_worlds_Wellcome_L0030642.jpg

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – 'వపుః' వా - బీజ సంతానే ఛేదనే చ - విత్తుట, కోయుట. **భగవాన్ ప్రవాహ నిత్యమ్ ఇదమ్ విశ్వమ్ వపతి సంతనోతి తథా సర్వమ్ అంతకాలే ఛిన్నతి**. భగవంతుడు విశ్వములో జీవులను పుట్టించును. సమయం వచ్చినపుడు నాశనం చేయును. విస్తార ధర్మము, అనగా ఒక జాతిలో జీవులనుండి అదే ధర్మముగల ఇతర జీవుల పుట్టించుట – జరిపించును.

821. సర్వజ్ఞః

- అంతా తెలిసినవాడు.
- తన భక్తుల అవుసరాలను పూర్తిగా తెలిసినవాడు.

ఓం సర్వజ్ఞాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు చ్చినది.

48వ శ్లోకము. 454వ నామము. సర్వజ్ఞః – **సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞోజ్ఞానముత్తమమ్**

87వ శ్లోకము. 821వ నామము. సర్వజ్ఞః – **అమృతాశోऽమృతవపుః సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

48వ శ్లోకములోని 454వ నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తథా సర్వాత్మనా ఆత్మాన్ జానాతి ఇతిసర్వజ్ఞః**. అన్నింటా తానే అంతరాత్మయని తెలిసినవాడు గనుక సర్వజ్ఞుడు. ఇందుకు శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి శ్రుతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు –

బృహదారణ్యక 6.5.7 – **ఇదమ్ సర్వమ్ యద్ అయమ్ ఆత్మా.**
ముండకోపనిషత్తు 1.1.9 – **యః సర్వజ్ఞః సర్వవిత్.**
ప్రశ్నోపనిషత్తు 4.10 – **స సర్వజ్ఞః సర్వో భవతి.**
మాండూక్యోపనిషత్తు 6 – **ఏష సర్వేశ్వర ఏష సర్వజ్ఞః.**

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 2.6.2,16 – **స విశ్వకృత్ విశ్వవిద్ ఆత్మయోనిః సర్వజ్ఞః కాలకాలో గుణీ సర్వవిద్యః.**

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – అంతా భగవంతుని సృష్టియే గనుక ఆయనకు తెలియనిది ఏమీ లేదు. ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలిచ్చారు –

అథర్వ 17.1.111 – **త్వమ్ ఇంద్ర అసి విశ్వజిత్ సర్వవిత్ పురుహూత స్త్వం ఇంద్రః.**

యజుర్ 3.2.10 – **స నో బంధుర్జనిత స విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వా.**

ఋగ్ 10.82.3 – **యో నః పితా జనితా యో విధాతా ధామాని వేద భువనాని విశ్వ.**

యస్తిష్ఠతి చరతి యశ్చవంచతి యోనిలాయమ్ చరతి యః ప్రతంకమ్

ద్వౌ సన్నిషద్య యన్మంత్రయేతే రజతద్ వేద వరుణ స్తృతీయః – అథర్వ 4.26.2

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శ్రీ భగవాన్ హి సర్వమ్ సర్వత్ర సర్వదా సర్వథా చ జానాతి.** అంతా, అంతటా, ఎల్లవేళలా, అన్నివిధాలా తెలిసినవాడు శ్రీ భగవంతుడే. భూత భవిష్యద్వర్తమానాలుతెలిసినవాడు ఆయన మాత్రమే. అందరిలోనూ, అన్నింటిలోనూ ఉన్నవాడు ఆయన మాత్రమే. ఆయనకు అందనిది ఏదీ లేదు. తెలిసిందీ, తెలియాల్సిందీ అంతా ఆయనకు తెలుసు.

ప్రస్తుత (821వ) నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషామ్ శక్య, అశక్య సాధ్య, అసాధ్యాదికమ్ అనుసంధత్తే ఇతి సర్వజ్ఞః.** తన భక్తులకు అవసరమైనది ఏది? వారి చేతనైది ఏది? వారివల్ల కానిది ఏది? అన్నీ తెలిసినవాడై భగవంతుడు తన భక్తులకు అవుసరమైన పనులను చేసి వారిని కాపాడుచుండును గనుక ఆయన సర్వజ్ఞుడు. **శక్యాశక్యాదికం సర్వం సాధ్యాసాధ్యాదికం చ యః భక్తానా మనుసంధత్తే సర్వజ్ఞ ఇతీరితః.**

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు పెరియతిరుమోళి 4.9.6 – నీ ఎడబాటును భరించలేని భక్తులెవరో నీకు తెలుసు. నీ సాన్నిహిత్యం విలువ తెలియనివారెవరో నీకు తెలుసు. ఈ విశ్వంలో నీకు తెలియనిది ఏదీ లేదు. కాని నీకోసం తపిస్తున్న నా బాధ నీకు తెలిసినట్లు లేదు. అందుకే నీ దర్శనాన్ని నాకు ఇవ్వకున్నావు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

48వ శ్లోకంలో 'సర్వజ్ఞః' – సర్వ-జ్ఞః – **సర్వశ్చ అసౌ జ్ఞశ్చ ఇతి సర్వజ్ఞః.** అంతా తానైనవాడు మరియు అంతా తెలిసినవాడు సర్వజ్ఞుడు.

87వ శ్లోకంలో 'సర్వజ్ఞః' – సర్వమ్-జ్ఞః – **సర్వమ్ జానాతి ఇతి సర్వజ్ఞః.** అంతా తెలిసినవాడు సర్వజ్ఞుడు. 'సర్వ' పదం మొదటి అర్థంలో నామవాచకము మరియు రెండవ అర్థంలో విశేషణము.

శ్రీ చిన్మయానంద – అన్ని ఆలోచనలను, భావాలను, ఉద్దేశ్యాలను, జ్ఞానాన్ని వెలిగించేవాడు సర్వజ్ఞుడు.

822. సర్వతోముఖః

- అనేకవిధాలుగా పొందదగినవాడు.
- అన్ని దిక్కులా ముఖము కలిగినవాడు.

ఓం సర్వతోముఖాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యేన కేనాపి వ్యాజేన సుప్రవేశత్వాత్ సర్వతోముఖః.** భగవంతుని అనేకవిధాలుగా పొందవచ్చును. ఇదే మార్గం అనే నియమం లేదు. కనుక ఆయన సర్వతోముఖుడు. **తత్తన్నియమ ముత్సృజ్య యో జ్ఞాతు శక్యతే బుద్ధైః వ్యాజేన యేన కేనాపి స స్మృత సర్వతోముఖః.** ఇంత గొప్పవాడు కాబట్టి ఈ ఉపాయాలతో మాత్రమే తెలుసుకోవాలి అని కాకుండా తన భక్తులైన జ్ఞానులకు ఏదో ఒక రకంగా తెలుసుకోదగినవాడు గనుక సర్వతోముఖుడు.

శరణాగతి గద్యము 17 – **యేన కేనాపి ప్రకారేణ ద్వయ వక్తా త్వమ్ కేవలమ్ మదీయయ్యైవ దయాయా –** ద్వయమంత్రంతో భగవంతునికి శరణాగతులైనవారిని భగవంతుడు ఏదో ఒక విధంగా కాపాడుతాడు. సహృదయులైనవారు, కపటులైనవారు, కష్టంలో ఉన్న ఆర్తులు, ముందు ముందు రక్షణ అవుసరమ్మైనవారు, మిత్రులు, శత్రువులు, ఎవరైనా సరే భగవంతుని శరణుజొచ్చి ఆయన రక్షణ పొందవచ్చును.

ఆర్తోవా యది వా దృప్తః పరేషామ్ శరణాగతః
అరిః ప్రాణాన్ పరిత్యజ్య రక్షితవ్యః కృతాత్మనా – యుద్ధకాండ 18.28

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు సర్వవ్యాపి. అంతటను ముఖములు కలవాడు. కనుక సర్వతోముఖుడు.

సర్వతః పాణిపాదమ్ తత్ సర్వతోఽక్షి శిరోముఖమ్
సర్వతః శ్రుతి ముల్లోకే సర్వమావృత్య తిష్ఠతి – గీత 13.13
ఆ పరమాత్మని చేతులు, పాదములు, నేత్రములు, చెవులు, శిరస్సులు, ముఖములు సర్వత్ర స్థితములై యున్నవి. అతడు సర్వమును ఆవరించియున్నాడు.

తైత్తరీయారణ్యకము 10.1 – **విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖః.**
శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 2.16 – **ప్రత్యంగ జనాస్తిష్ఠతి సర్వతోముఖః.**
తైత్తరీయారణ్యకము 10.1 – **ప్రత్యంగ ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః.**

శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన ఉదాహరణ – సూర్యుని కాంతి అన్నివైపుల ప్రసరించును. అలాగే భగవంతుని ముఖం అన్నియెడలా ఉండును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సర్వాసు దిశాసు భజమాన్యైః భక్తైర్హి శ్రీమద్ భగవతో ముఖమ్ అవలోక్యతే.** భక్తులు అన్నియెడలనుండీ భగవంతుని భజించుచున్నారు. భగవంతుడు అందరినీ ఒకేమారు చూస్తున్నాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **అతః సర్వతోముఖః సర్వదిగ్దేశ వర్తిషు భక్తేషు ముఖమ్ అస్య ఇతి సర్వతోముఖః.**

శ్రీకూర్మం ఆలయంలో శ్రీ పరశురాముని విగ్రహం.
వికీపీడియా చిత్రం. రహ్మానుద్దీన్ తీసినది

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Parashurama_avataram,_Srikurmam.jpg

సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః |
న్యగ్రోధోదుంబరోఽశ్వత్థశ్చాణూరాంధ్రనిషూదనః || (88)

823. సులభః

- తేలికగా లభించువాడు.
- -సుఖము కలిగించువాడు.

ఓం సులభాయ నమః

సు - సుఖము, సౌకర్యము; లభ్ - ప్రాప్తౌ - పొందుట. శ్రీ విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయములో భక్తులు అనుభవించి కీర్తించే రెండు ముఖ్య భగవద్గుణాలు (1) సౌలభ్యము (2) సౌశీల్యము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అనఽర్ఘోపి మూల్య-భాసేన స్వీకర్తుమ్ శక్యః సు-లభః.** భగవంతుడు వెలలేనివాడు అయినా తేలికగా లభిస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు భాగవతంలోని కుబ్జ వృత్తాంతాన్ని ఉదాహరించారు. ఆమె కురూపి. అయినా ఆమె ఇచ్చిన చందనాన్ని స్వీకరించి భగవంతుడు ఆమెను అనుగ్రహించాడు. **వస్త్రే ప్రగృహ్య గోవిందమ్ మమ గేహమ్ వ్రజేతి వై** (విష్ణుపురాణము 5.20.11). ఆమె గోవిందుని వస్త్రాన్ని పట్టుకొని తన ఇంటికి రమ్మంది.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి మూడవ దశకం మొదటి పాశురంలో భగవంతుని యశోద రోట బంధించిన వైనాన్ని వర్ణించారు. మహాయోగీశ్వరులకు అందరాని పురాణపురుషోత్తముడు ఆ తల్లి ప్రేమకు కట్టుబడెను. ఈ ఎంపెరుమాన్ భక్త సౌలభ్యాన్ని తలచినంతనే శ్రీ నమ్మాళ్వారు ఆనంద పరవశులై ఆరునెలల కాలంపాటు మైమరచి స్పృహలేకుండా ఉన్నారట. శ్రీ ఆండాళ్ నాచియార్ తిరువైమోళిలో కూడా ఇదే భావం తెలియవస్తుంది.

తిరువైమోళి 1.10.2 – మనం యదాలాపంగా అంకెలు లెక్కపెడుతూ 25 తరువాత 26 అనగానే భగవంతుడు తనను పిలుస్తున్నామనుకొని పరుగున వస్తాడు. (తత్వాలలో 25వది జీవము. 26వది పరమాత్మ.)

శ్రీరాముడు సుగ్రీవునితో ఇలా అన్నాడు (శ్రీ వేదాంత దేశికన్ ఉదాహరించిన విషయం): **త్వయి కంచిత్ సమాపన్నే కిమ్ కార్యమ్ సీతాయా మమ భరతేన మహాబాహో లక్ష్మణేన యవీయసా శత్రుఘ్నేన చ శత్రుఘ్న స్వశరీరేణ వా పునః** (రామాయణం. యుద్ధకాండ 41.5). ఓ వీరుడా! నీకు ఏమైనా ఆపద సంభవించినట్లయితే ఇక నాకు సీత, లక్ష్మణుడు, భరతుడు, శత్రుఘ్నుడు, చివరికి స్వయంగా నేను కూడా ఉన్నాగాని ఎవరూ లేనట్లే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పత్ర పుష్పాదిభిః భక్తిమాత్ర సమర్పితైః సుఖేన లభ్యత ఇతి సు-లభః.** భక్తితో సమర్పించిన పూలు, ఆకులు వంటివానితో తేలికగా లభించువాడు సులభుడు. ఇక్కడ 'భక్తితో' అనే మాట చాలా ముఖ్యమైనది. శ్రీ శంకరులు మహాభారతంనుండి ఉదాహరించారు.

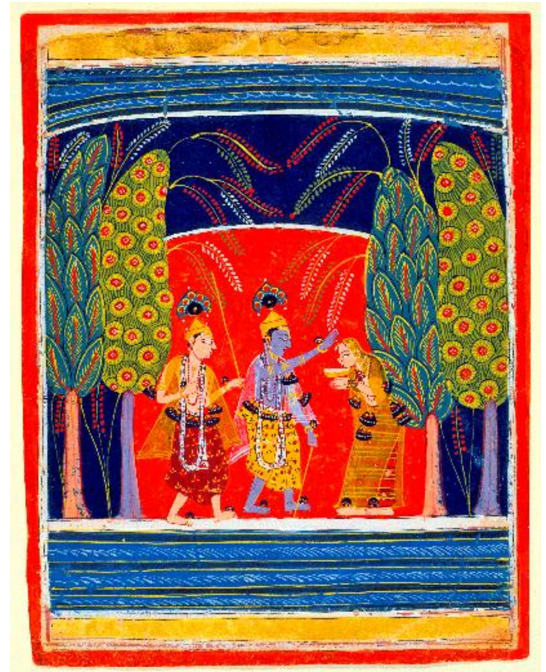
పత్రేషు పుష్పేషు ఫలేషు తోయేషు అక్రీత-లభ్యేషు సదైవ సత్సు
భక్త్యైక-లభ్యే పురుషే పురాణే ముక్త్యై కథమ్ న క్రియతే ప్రయత్నః
పురాణ పురుషుడు భక్తిమాత్రంచేత సమర్పించిన ఆకులు, పూలు, పండ్లు, నీరు వంటివానిచేత సులభంగా లభిస్తాడు. అయినా ఆయనకోసం ప్రజలు యత్నించకపోవడం విచిత్రం కదా!

అనన్య చేతాః సతతం యో మాం స్మరతి నిత్యశః
తస్యాహం సులభః పార్థ నిత్య యుక్తస్య యోగినః – గీత 8.14
పార్థా! నిత్యము నిరంతరము అనన్య భావముతో చిత్తమును నాయందే నిలిపి, పురుషోత్తముడనైన నన్ను స్మరించుచు, సంతతము మత్పరాయణుడైన యోగికి నేను సులభుడను. అనగా అతనికి సహజముగానే నేను లభింతును.
శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **సుఖమ్ లభత ఇతి సులభః.** సుఖమును కలిగించేవాడు సులభుడు.

శ్రీ మద్భాగవతంలో కుబ్జ వృత్తాంతము (శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచననుండి) –

రాజేంద్రా! భగవానుడంతట సుదాముని భక్తిభావాన్ని స్మరిస్తూ పురవీధిని సాగుతుండగా మార్గంలో ఒక గూని స్త్రీ సుగంధద్రవ్యపాత్రలను మోస్తూ ఎదురు వచ్చింది. కృష్ణుడామెను చూసి, 'సుందరీమణీ! నీవెవ్వతెవు? ఈ గంధాలు ఎవరికోసం? మాకు కొంచెం ఇస్తావా? నీకు మేలవుతుంది' అని పలకరించాడు. ఆ మాటలు విని కుబ్జ 'సుందరాకారా! చక్కదనం అందరికీ సమకూడే భాగ్యం కాదు. నేను దాసిని. నాకు గ్రీవోరఃకటాలు మూడూ వక్రంగా ఉన్నందున నన్ను 'త్రివక్ర' అంటారు. కంసరాజుకు అనులేపనాలు కూర్చడం నా పని. మా రాజుకు ఇవి ఎంతో ప్రియమైనవి. మీవంటివారు తప్ప తక్కినవారు వీటికి తగరు' అంటూ వారికి మైపూత ద్రవ్యం ఇచ్చింది.

రాజేంద్రా! రామకృష్ణులు సితాసిత శరీరులు. ఆ అనులేపాలను వారు పూసికొన్నంతనే సితాసితులు అసిత సితులవలె కాన్పించారు. కృష్ణుడప్పుడు ఆమెయెడ కరుణ వహించి ఆమె పాదాలమీద తన పాదాలు నిలిపి ఆమె గడ్డంక్రింద చేతినుంచి రెండువేళ్ళయెత్తుకు ఆమె శరీరాన్ని పైకెత్తాడు. ఆ దాసియొక్క కటి వక్షః కంఠ స్థలాలు మూడింటి కుంటు అప్పటికప్పుడే తొలగిపోయింది. ఆమె అమిత సౌందర్యవతియై కృష్ణుని ఉత్తరీయాన్ని ఒడిసిపట్టి 'పురుషాగ్రణీ! మా యింటికి దయసేయుము. నిన్ను చూసినంతనే నా మనసు నీయందు లగ్నమయింది. నీదాననయ్యాను; నన్ను అనుగ్రహించు. నిన్ను విడువలేను' అంటూ ప్రార్థించింది.

కుబ్జనుండి మైపూతలు స్వీకరిస్తున్న శ్రీ రామ కృష్ణులు.
1650 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Making_Kubja_Beautiful,_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_(Ancient_Stories_of_the_Lord)_LACMA_M.72.1.27.jpg

824. సువ్రతః

- శరణాగతులను కాపాడుట అనే చక్కని, దృఢమైన వ్రతము కలవాడు.
- తన భక్తులు భక్తితో, అహంకారము లేకుండా సమర్పించిన స్వచ్ఛమైన నైవేద్యమును మాత్రమే స్వీకరించువాడు.
- తన నర-నారాయణ అవతారములో నియమముగా ఆహారమును గ్రహించినవాడు.
- సృష్టిలో అంతటినీ నియమము ప్రకారము తన అధీనములోనుంచుకొనువాడు.
- తాను పరమాత్ముడైనప్పటికీ శ్రీకృష్ణావతారములో అన్ని వ్రతములను నియమముగా ఆచరించినవాడు.

ఓం సువ్రతాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

49వ శ్లోకము. 456వ నామము. సువ్రతః – **సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్**

88వ శ్లోకము. 824వ నామము. సువ్రతః – **సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'సు-వ్రతము' అంటే 'దృఢ వ్రతము' అని వ్యాఖ్యానించారు. **యథా కథంచిత్ ప్రవిష్టానామ్ సర్వథా పరిపాలన దృఢవ్రతః సు-వ్రతః.** ఏ విధంగానైనా తన చెంతకు వచ్చినవారిని ఎలాగైనా రక్షించడం అనే దృఢమైన నియమం పాటించేవాడు సు-వ్రతుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు రామాయణం యుద్ధకాండ (18.33)నుండి ఉదాహరించారు.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి యాచతే
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ.
'నేను నీవాడను. రక్షింపుము' అని ఒక్కమారైనను నన్ను వేడుకొన్నట్లయితే వానికి సర్వభూతములనుండి అభయమును ప్రసాదింతును. ఇది నా వ్రతము.

శరణాగతిగద్యంలో భగవానుడు భగవద్రామానుజులకు తన వ్రతాన్ని ఇలా చెప్పాడు – **అనృతమ్ నోక్త పూర్వమ్ మే న చ వక్ష్యామి కదాచన.** నేనేప్పుడూ అసత్యమాడలేదు. నా మాటలు ఎప్పుడూ అసత్యం కావు.

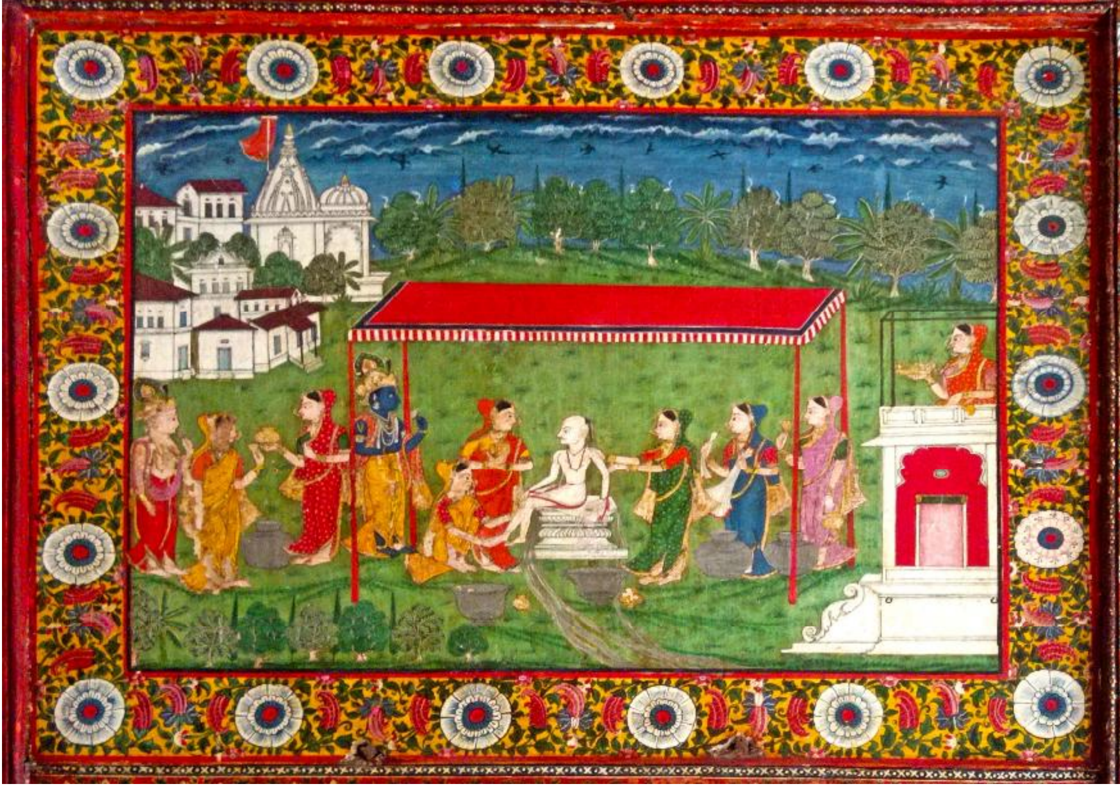
సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచ – గీత 18.66
సర్వ ధర్మములను, అనగా సమస్త కర్తవ్య కర్మలను నాకు సమర్పించి సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని కావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

రామో ద్విర్ న అభిభాషతే. రాముడు రెండు విధములుగా మాటలాడడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.10.5 – తనను శరణుజొచ్చినవారెవరికైనా వారి అంత్యకాలంలో శ్రీ భగవానుడు వారికి శ్రీవైకుంఠమును ప్రసాదించును.

శ్రీ వచనభూషణము 381 – అనాలోచితంగా, అదేంటో తెలియకుండాకూడా ఎవరైనాగాని ఒక దివ్యదేశం పేరు ఉచ్చరిస్తే, భగవంతుడు వారికి అందుకు సరిపడా పుణ్యం ప్రసాదిస్తాడు. అలా అనేక జన్మలలో ప్రోగుపడిన పుణ్యాన్నంతటినీ కలిపి, దానిని పదిరెట్లు చేసి, అందుకు తగిన ప్రతిఫలాన్ని అందిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'వ్రతము' అనగా ఆహారవిషయంలో నియమాన్ని ప్రస్తావించారు. **శోభనమ్ వ్రతయతి భుంక్తే.** ఈ వ్యాఖ్యకు వివిధాలైన వివరణలు ఉన్నాయి. శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి ఇలా వివరించారు: కుచేలునివంటి మోహరహితులైన భక్తులు సమర్పించే స్వచ్ఛమైన నైవేద్యాన్ని పరిగ్రహించేవాడు గనుక భగవానుడు సువ్రతుడు.

శ్రీకృష్ణుని పరివారము సుదాముని ఆదరించుట. వికీపిడియా చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Fresco_Rooms_in_Bhau_Tambekar%27s_Wada_05_KRISHNA_SUDAMA.jpg

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – **భోజనాత్ నివర్తయతి ఇతి సువ్రతః.** తాను భుజించే ఆహారంపట్ల నియమం కలిగినవాడు సువ్రతుడు. ఉదాహరణకు నరనారాయణావతారంలో కఠినమైన నియమాలతో తపమునాచరించిన సువ్రతుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – వ్రతము అనగా నియమము. **సువ్రతయతి నియమయతి ఇతి సువ్రతః.** విశ్వంలో అన్నింటినీ నియమానుసారం నడిపేవాడు సువ్రతుడు. వాయువు, అగ్ని వంటివారు కూడ ఆయన ఆజ్ఞను జవదాటరు. **భీషాస్మాద్ వాతః పవతే.** ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు.

యస్య వ్రతే పృథ్వీ నన్నమీతి యస్య వ్రతే శఫవజ్జర్భురీతి
యస్య వ్రతే ఓషధీర్విశ్వరూపః స నః పర్జన్యమహి శర్మ యచ్ఛ – ఋగ్వేదము 5.83.5

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **శోభనాని పరమోత్సవ రూపాని జన్మాష్టమీ కార్తీక నియమాదీని వ్రతాని యస్య స సు-వ్రతః.** (శ్రీకృష్ణావతారంలో) తాను పరమేశ్వరుడైయుండి కూడా జన్మాష్టమి, కార్తీకమాసము వంటి వ్రతాలను నియమముగా ఆచరించినవాడు సువ్రతుడు.

825. సిద్ధః

- భక్తులు ఏ విధమైన ప్రత్యేక యత్నాలు చేయకుండానే వారిని రక్షిస్తూ వారికి అందివచ్చేవాడు.

- మోక్షము పొందడానికి సిద్ధముగా ఉన్న ఉపాయము.
- వేరెవరి సహాయమూ, దేని సహాయమూ లేకుండానే సకలసిద్ధులు పొందియున్న పరిపూర్ణుడు.
- భక్తులు ఆచరించే తపస్సు, ప్రయత్నాలలో ఫలాన్ని సిద్ధింపజేసేవాడు.
- మనకు శాస్త్రాలనూ, శుభాలనూ కలిగించేవాడు.
- అన్ని విధాలైన శోధనలకూ, తర్కాలకూ కూడా చిట్టచివరి ప్రమాణము.
- తాను చేసే అన్ని కార్యాలనూ పరిపూర్ణంగా, లోపాలు లేకుండా సాధించేవాడు.

ఓం సిద్ధాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

11వ శ్లోకము. 98వ నామము. సిద్ధః – **అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిః అచ్యుతః**

88వ శ్లోకము. 825వ నామము. సిద్ధః – **సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః**

ఈ నామమునకు మూలశబ్ధము **సిధ్** - సమృద్ధౌ -లక్ష్యము చేరుకొనుట, విజయము పొందుట, సాధించుట. ఇంతకుముందు 27వ శ్లోకములోని 253 నుండి 256వరకు, **సిద్ధార్థః, సిద్ధసంకల్పః, సిద్ధిదః, సిద్ధిసాధనః** నామములు ఇదే ధాతువుపై ఆధారపడినవి. ప్రస్తుత సందర్భములో ఈ నామమునకు చెప్పిన వివరణలు – మనలను రక్షించడానికి వేంచేసియున్నవాడు, మన లక్ష్యాలను సాధిండానికి చేయూతనిచ్చేవాడు, దోషరహిత పరిపూర్ణుడు, మనలను దోషరహితులుగా చేసేవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అస్య గోప్తృత్వమ్ అనుపాధికమ్, సదా స్వత ఏవ సర్వగోప్తృత్వాత్, అయత్నసాధ్యః సిద్ధః.** పరమేశ్వరుడు అయత్నసాధ్యుడు. అంటే ప్రయత్నం లేకుండానే సాధింపబడేవాడు. ఇతరుల అధీనంలో లేనివాడు. తాను తనయొక్క అధీనంలోనే ఉన్నవాడు. భక్తులు ఆయనకోసం ఏమీ కష్టపడకుండానే ఆయన వారికి సిద్ధిస్తాడు గనుక సిద్ధుడు. ఇది ఆయన తత్వము.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 5.7.10 – నీ చరణాలే నా లక్ష్యము. వానిని సాధించడానికి నాకున్నమార్గం నీ పాదాలను అంటిపెట్టుకొని ఉండడమే. ఆ పాదాలు మనకు అందుబాటులో వేంచేసిఉన్నాయి. వాటిని చేరుకోవడానికి శ్రమించనక్కరలేదు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 10.6.3 – మేము ఆయన గుణగాణం చేసే నామాలను స్మరిస్తూ నారాయణుని చేరుకొన్నాము. ఆ దేవదేవుడు మనకు శ్రీవైకుంఠాన్ని అనుగ్రహించడంకోసం పరుగున వేంచేసి తిరువట్టాయంలో కొలువైయున్నాడు. భక్తులను కరుణించడంకోసం ఆయన తొందరపడుతున్నాగాని మనకోసం ఓపికతో వేచియున్నాడు. ఓ మనసా! నీ సహాయంతోనే ఇదంతా జరుగుతున్నది.

స్వామి దేశికన్ – **సిద్ధోపాయస్తు ముక్తౌ నిరవధిక దయః శ్రీసఖః సర్వశక్తిః.** శ్రీమన్నారాయణుడు ముముక్షువుల కొరకు సిద్ధోపాయము. అంతులేని దయగలవాడు. సర్వశక్తిమంతుడు (న్యాయవింశతి 17). అంటే ఆయనకోసం మనం క్రొత్త ఉపాయాలు (సాధనాలు, ప్రయత్నాలు) వెతుక్కోనక్కరలేదు. భక్తి లేదా ప్రపత్తి మార్గాలు అనే సాధ్యోపాయాలద్వారా మోక్షాన్నిచ్చే సిద్ధోపాయము శ్రీమన్నారాయణుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అనన్యాధీన సిద్ధిత్వాత్ సిద్ధః.** ఆయన ఇంకెవరిపైనా ఆధారపడనివాడు. తాను తనయొక్క అధీనంలోనే ఉన్నవాడు. అలా పరిపూర్ణసిద్ధిని కలిగియున్నవాడు సిద్ధుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని అర్చించే భక్తులు తమ యత్నాలకు సత్ఫలితాలు పొంది పరిపూర్ణతను పొందుతారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి నృసింహతాపిని (9.9)నుండి ఉదాహరించారు. **సదేవ పురస్తాత్ సిద్ధమ్ హి బ్రహ్మ.** భగవంతుడు సద్వ్రతములను ఆచరించేవారికి తగు సిద్ధులు ప్రసాదిస్తాడు. మరియు భగవంతుడు సకల సిద్ధులు కలిగియున్న పరిపూర్ణుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – షిధు - శాస్త్రే మాంగల్యేచ - బోధించుట, ఉపదేశించుట, శుభము కలిగించుట; ధా - ధారణ పోషణయో దానే చ - ఇచ్చుట, పుట్టించుట, పోషించుట. **సిధమ్ మంగళమ్ శాస్త్రమ్ వా ధత్త ఇతి సిద్ధః.** మనకు శాస్త్రములను ఇచ్చినవాడు, శుభములను కలిగించువాడు సిద్ధుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సిధ్యతి స్మ సిద్ధః, భగవాన్ హి సకలైః ప్రమాణైః సిద్ధః, తత్ర ప్రత్యక్ష ప్రమాణమ్ భక్తానామ్, అనుమాన ప్రమాణమ్ తార్కికానామ్, శబ్ద ప్రమాణమ్ చ శ్రుతి శాస్త్రానామ్, ఏవమ్ ప్రమాణ త్రయమపి శ్రీ భగవంతమ్ సాధయతి.** భక్తులకు ఆయన ప్రత్యక్ష ప్రమాణము. తార్కికులకు హేతుప్రమాణము. శ్రుతి శాస్త్రాలలో ఉన్న శబ్దప్రమాణము. ఇలా పరమసత్యాన్ని తెలుసుకోవడానికి అన్నివిధాలుగా చివరిప్రమాణము ఆయనే.

శ్రీ నరనారాయణుల మూర్తులు. స్వామినారాయణ మందిరం. కొలోనియా, న్యూ జెర్సీ, అమెరికా. వికీపీడియా చిత్రం
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NarNarayan_Dev.JPG

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **శ్రమ క్లంతంద్రాభిః వర్జితో యత్నాపేక్షా సిద్ధిశ్చ సిద్ధః.** సాధించవలసినదంతా ఆయన ఏమీ శ్రమ లేకుండానే సాధించేశాడు గనుక సిద్ధుడు. **సర్వతో భావినీ శాశ్వతీ సిద్ధిః అస్య ఇతి సిద్ధః.** ఆయన చేసేదంతా పరిపూర్ణంగా దోషరహితంగా చేస్తాడు గనుక సిద్ధుడు. ఇందుకు ఉదాహరణగా శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పినది – భగవంతుడు తగుపాళ్ళలో గాలి, నీరు, నిప్పు, వివిధ జీవులు వంటివానిని ఉంచి విశ్వాన్ని సృష్టించాడు.

ఇంతవరకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం భగవంతుని ప్రత్యక్ష (నేరు) అవతారాలపరంగా సాగింది. ఇంకముందు కొన్ని నామాల వ్యాఖ్యానంలో భగవంతుని పరోక్ష అవతారాలు, అనగా ఆయన ఇతరులలో ప్రవేశించే అవతారాలుగా, చెప్పబడినాయి.

826. శత్రుజిత్

శత్రుతాపనః

శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః

శ్రీ భట్టులు, ఆయన వ్యాఖ్యను అనుసరించేవారు **'శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః'** అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు, ఇతర వ్యాఖ్యాతలు **'శత్రుజిత్', 'శత్రుతాపనః'** అనే రెండు నామములను పరిగణించారు. అయితే రెండువిధాల వ్యాఖ్యానాలలోనూ భావం ఇంచుమించు ఒకటే అని గ్రహించాలి. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు స్వయంగా, అనగా రాముడు, కృష్ణుడువంటి అవతారాలలో శత్రువులను జయిస్తాడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం భగవంతుడు తన శక్తిని ఇతరులలో ప్రవేశపెట్టి **(స్వతేజసా అప్యాయితైః)** భగవంతుని శత్రువులను నశింపజేస్తాడు.

శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః

- శత్రుజిత్తులైనవారిలో తన అంశను ప్రవేశపెట్టి, వారిద్వారా తన భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయువాడు.

ఓం శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనాయ నమః

భగవంతుడు తాను స్వయంగా తన భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయడమే కాకుండా, తన తేజస్సును ఇతరులలో ప్రవేశపెట్టి, వారిద్వారా (శత్రుజిత్తులద్వారా) తన భక్తుల శత్రువులను తపింపజేయును గనుక ఆయన శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనుడు. **పురుకుత్స కకుత్స్థాద్యైః శత్రుజిద్భి స్వతేజసా ఆధ్యే యత్నై రరిగణాన్ యస్తాపయతి నిత్యశః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపన ఇతి విద్యర్థణోదితః.** పురుకుత్సుడు, కకుత్స్థుడు మొదలైన రాజశ్రేష్ఠులయందు తన అంశను ప్రవేశపెట్టి శత్రునాశనము చేసినవాడు శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనుడు. పురుకుత్సుడు బిందుమతి, మాంధాతల కుమారుడు. ఇతడిని నాగకుమారులు తమ లోకానికి తీసుకొనిపోయి తమ చెల్లెలు నర్మదనిచ్చి వివాహం చేశారు. అంగీరసులనే గంధర్వులు నాగలోకానికి వెళ్ళి అక్కడి నాగులను బాధపెడుతున్నారు. ఈ సంగతి విన్న పురుకుత్సుడు వారితో యుద్ధంచేసి అంగీరసులను వధించాడు. శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణంలోని ఈ ఉదంతాన్ని ఉదాహరించారు.

పరంజయో హి నామ శశాదస్య చ రాజర్షేష్ఠనయః క్షత్రియవర్యః
తచ్ఛరీరే అహం అంశేన స్వయమేవ అవతీర్య తానశేషానసురాన్ నిహనిష్యామి – విష్ణుపురాణము 4.2.8
కకుత్స్థః భగవతః చరాచరగురోః అచ్యుతస్య తేజసా ఆప్యాయితో
దేవాసుర సంగ్రామే సమస్తానేవ అసురాన్ నిజఘాన – విష్ణుపురాణము 4.2.11
నా అంశతో నేను పరంజయులనే రాజశ్రేష్ఠుల శరీరంలో ప్రవేశించి స్వయంగా అసురులను సంహరిస్తాను.... అప్పుడు కకుత్స్థుడు (పరంజయుడు), సమస్త చరాచరములకు ప్రభువైన అచ్యుతుని శక్తితో, యుద్ధంలో దేవతల శత్రువులను సంహరించాడు.

..... **అథ భగవాన్ ఆదిపురుషః పురుషోత్తమో యౌవనాశ్వస్య మాంధాతుః పురుకుత్సనామపుత్రస్తమ్ అనుప్రవిశ్య ఏతాన్ అశేష దుష్ట గంధర్వాన్ ఉపశమమ్ నయిష్యామి** – విష్ణుపురాణము 4.3.7
ఆదిపురుషుడైన పురుషోత్తముడు ఇలా అన్నాడు. నేను యువనాశ్వ, మాంధాతల పుత్రుడైన పురుకుత్సునిలో ప్రవేశించి గంధర్వులను అణచివేస్తాను.

రసాతల గతశ్చ అసౌ భగవత్ తేజసా ఆప్యాయిత ఆత్మవీర్య సకల గంధర్వాన్ జఘాన – 4.3.9
భగవంతుని తేజస్సుతో నిండిన పురుకుత్సుడు రసాతలం ప్రవేశించి సకల గంధర్వులను నాశనం చేశాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా **'శత్రుతాపనః'** నామానికి ఈ అర్థాన్ని చెప్పారు. **సర్వ సుహృదః సాధూన్ ద్విషన్తి త ఏవ శత్రవః తాన్ శ్చ యః స్వ-పరదత్త-శక్తిభిః మహాపురుషైః తాపయతి ఇతి శత్రుతాపనః.** భగవంతుడు తన శక్తిని మహాపురుషులకు ఇస్తాడు. ఆ మహాపురుషులు భగవద్భక్తులను పీడించే శత్రువులను నాశనం చేస్తారు. ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ అథర్వ వేదము (19.28.2)నుండి ఉదాహరించారు –

ద్విషస్తాపయన్ హృదః శత్రూణామ్ తాపయన్ మనః
దుర్హార్దః సర్వాస్త్వమ్ దర్భ ధర్మ ఇవాభీన్త్సమ్ తాపయన్

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఈ నామమును **'శత్రుజిత్ శత్రుతాపనః'** అనే ఒకే నామంగా పరిగణించారు. కాని జంట అర్థాలు, శత్రుజిత్తు మరియు శత్రుతాపనుడు, కలిసినట్లుగా వ్యాఖ్యానించారు.

శతయన్తి ఉత్పీడయన్తి ధార్మికాన్ ఇతి శత్రవః

తాన్ జయతి ఇతి శత్రుజిత్

శత్రూన్ తాపయతి ఇతి శత్రుతాపనః

శత్రుజిత్ చ అసౌ శత్రుతాపనన్ ఇతి శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః

ధార్మికులను పీడించేవారు శత్రువులు, అలాంటి శత్రువులను జయించేవాడు శత్రుజిత్తు. మరియు శత్రువులను బాధించేవాడు శత్రుతాపనుడు. వెరసి శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనుడు.

ఇక శ్రీ శంకరులు, ఇతరులు పరిగణించినట్లుగా రెండు వేరువేరు నామముల అర్థం క్రింద ఇవ్వడమైనది.

శత్రుజిత్

- తన శత్రువులను జయించేవాడు.
- అన్నింటికంటే పెద్ద శత్రువైన 'శరీరమే ఆత్మ అనే భావము'ను జయించడానికి తోడ్పడేవాడు.
- సృష్టిలో జీవులకు తమ శత్రువులను ఎదుర్కొనే సదుపాయాన్ని కల్పించినవాడు.

ఓం శత్రుజితే నమః

శత్రువులను జయించేవాడు శత్రుజిత్తు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సుర శత్రవ ఏవ అస్య శత్రవ, తాన్ జయతి ఇతి శత్రుజిత్**. దేవతల శత్రువులే ఆయన శత్రువులు. అలాంటి శత్రువులను జయించేవాడు శత్రుజిత్తు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ప్రతి మనిషి హృదయంలోను అతని శరీరంపై వ్యామోహం ఉంటుంది. తద్వారా కలిగే కోర్కెలు ఎంత బలమైనవంటే వాటిని అణచడం మనిషికి కష్టం. ఇలాంటి శత్రువును జయించాలంటే నారాయణుని శరణు వేడుకొనడమే మార్గము. ఇలా నారాయణ ధ్యానం అన్నింటికంటే పెద్దశత్రువును జయించడానికి తోడ్పడుతుంది గనుక నారాయణుడు శత్రుజిత్తు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సృష్టిలో జీవులకు తమ శత్రువులను ఎదుర్కోవడానికి గోళ్ళు, కోరలు, కొమ్ములు వంటి ఆయుధాలను దేవుడు సమకూర్చాడు. ఈ అమరికలో భగవంతుని 'శత్రుజిత్' గుణం మనకు కనిపిస్తుంది.

శత్రుతాపనః

- తన భక్తుల శత్రువులను హింసించేవాడు.
- భక్తుల హృదయాలలో దురాలోచనలను నాశనం చేసేవాడు.

ఓం శత్రుతాపనాయ నమః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సురశత్రూణామ్ తాపనాత్ శత్రుతాపనః**. దేవతల శత్రువులను తపింపజేయువాడు శత్రుతాపనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు దుష్టులకు అనేక కష్టములు కలిగించును.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని పాదములను శరణుజొొచ్చిన భక్తుల హృదయములలో అన్ని దురాలోచనలు దగ్ధమగును. కనుక భగవంతుడు శత్రుతాపనుడు.

827. న్యగ్రోధోదుంబరః

న్యగ్రోధః

ఉదుంబరః

శ్రీ పరాశరభట్టులు, ఆయన మార్గమును అనుసరించినవారు ఈ నామమును **'న్యగ్రోధోదుంబరః'** అనే ఒకే నామంగా పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు మరియు ఇతర వ్యాఖ్యాతలు **'న్యగ్రోధః', 'ఉదుంబరః'** అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు. ఈ నామవివరణను శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానంలోని ప్రత్యేకతకు ఒక ఉదాహరణగా గ్రహింపవచ్చును.

ముందుగా 'న్యగ్రోధః', 'ఉదుంబరః' అనే వేరు వేరు నామముల అర్థాలను పరిశీలించుదాము.

న్యగ్రోధః

- ఆయనకంటే అతినీచులైె కూడా, ఆయనకు (భగవంతునికి) అంజలి ఘటించే వారివారి ఇష్టానుసారం నడచుకొనేవాడు.
- తన క్రిందివారిని నియంత్రించేవాడయ.
- అందరికంటె సనాతనుడు. అందరికంటె పైన ఉన్నవాడు.
- స్థిరముగా వేళ్ళూనుకొని అన్నిదిశల వ్యాపించిన విశ్వరూపుడు.
- భక్తులు తమ కామితార్థముల కొరకు పైనున్న ఆయనను వేడుకొందురు.
- తన భక్తుల శత్రువులను శిక్షించేవాడు.
- భగవంతుని పూజించే భక్తులు తమ హృదయాలలో ఆయననే కోరుకొంటారు.

ఓం న్యగ్రోధాయ నమః

అంచ్ - గతి పూజనయో - వెళ్ళుట, పూజించుట; **నీచై అంచతి ఇతి న్యక్.** క్రిందికి వంగేవాడు న్యక్.
రుధ్ - కామే - అనుసరించుట; రుధ్ - ఆవరణే - ప్రతిఘటించుట.
న్యగ్రోధము అంటే 'వటవృక్షము' అనే అర్థం కూడా ఉన్నది.

కొందరు వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ నామమును **'న్యగ్రోహః'** అని కూడా గ్రహించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **న్యగ్భూతైః, అధ-కృతాంజలిభిః, రుధ్యతే స్వప్రసాదౌన్ముఖ్యేన వ్యస్థాప్యతే ఇత్ న్యగ్-రోధః.** తనకంటే ఎంతో క్రింద ఉన్నవారు కూడా అంజలి ఘటించి తనకు ప్రియం కలుగజేయగానే వారియందు అనుగ్రహం చూపేవాడు న్యగ్రోధుడు. ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు భగవంతునికి 'అంజలి' ఘటించడంయొక్క ప్రభావాన్ని వక్కాణించారు. **అంజలిః పరమాముద్రా క్షిప్రమ్ దేవప్రసాదినీ.** అంజలిముద్రను చూడగానే భగవంతుడు ప్రసన్నుడౌతాడు (విష్ణుధర్మోత్తర 33.105).

త్వదంఘ్రిమ్ ఉద్దిశ్య కదాపి కేనచిత్ యథా తథా వాపి సకృత్ కృతోऽంజలిః
తదైవ ముష్ణాత్యశుభాన్యశేషతః శుభాని పుష్ణాతి న జాతు హీయతే – అళవందార్. స్తోత్రరత్నము 28

ఎవరైనా, ఎప్పుడైనా, ఏ కారణంచేతనైనాగాని ఒక్కమారు చేతులు జోడించి నీ పాదములను అర్చించినట్లయితే ఆ క్షణమే వారి పాపాలన్నీ నశిస్తాయి. వారికి ఎనలేని శుభములు కలుగుతాయి.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ యశోద చేత పరమాత్ముడు రోట బంధింపబడిన వైనాన్ని ఉదాహరించారు. అంటే భగవానుడు భక్తికి, ప్రేమకు లొంగిపోతాడన్నమాట.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **న్యగ్ రుణద్ధి ఇతి న్యగ్-రోధః.** తన క్రింద ఉండేవారిని ఆదేశించువాడు న్యగ్రోధుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'న్యక్-రోహతి' అని విశ్లేషించారు. **పృషోదరాదిత్వాత్ హకారస్య ధకారాదేశః** – అనే వ్యాకరణసూత్రం ప్రకారం ఈ నామమును **'న్యగ్రోహః'** అని కూడా గ్రహింపవచ్చునని చెప్పారు. **న్యక్ అర్వాక్ రోహతి సర్వేషామ్ ఉపరివర్తత ఇతి న్యగ్రోధః.** క్రింది భాగమున పుట్టి (సర్వస్వమునకు మూలమై యుండి) అందరికంటె పైనున్నవాడు (సర్వేశ్వరుడు) గనుక న్యగ్రోధుడు. రుహ్ - బీజ జన్మాని ప్రాదుర్భావేచ - పుట్టుట, పెరుగుట, వర్ధిల్లుట – అనే మూలం ప్రకారం ఈ అర్థ వస్తుంది.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ కూడా **'న్యగ్రోహః'** అని పరిగణించారు కాని వేరే అర్థాన్ని చెప్పారు (రుహ్ - పెరుగుట). **సర్వాణి భూతాని న్యకృత్య రోహతి వర్ధతి ఇతి.** అన్ని భూతములను పుట్టించి, వాని వృద్ధికి కారణమగువాడు న్యగ్రోధుడు.

న్యక్ - క్రింద; రోధః - చిత్తగించుట (రుధ్ - కామే). 1948లో ముద్రింపబడిన శ్రీ కామకోటి కోశస్థానం (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యకు తమిళ అనువాదం)లో ఇచ్చిన అర్థం. తన క్రింద ఉన్న సమస్త భూతములను తన మాయచే అడ్డగించినవాడు, వారిని నియంత్రించువాడు న్యగ్రోధుడు.

'న్యగ్-రోహతి' అనగా క్రిందికి పెరుగునది, అనగా వటవృక్షము. ఎందుకంటే మర్రిచెట్టు భూమిపైన ఎంత విస్తరించి ఉంటుందో భూమిలోపల కూడా అలానే విస్తరించియుంటుంది (**నీచైర్గతౌ పరోహైర్వర్ధతే**). ఇలా స్థిరంగా ఉండి విశ్వమంతటా విస్తరించినవాడు న్యగ్రోధుడు. కొందరు వ్యాఖ్యాతలు మఱ్ఱిచెట్టు భగవద్విభూతి గనుక భగవంతుడు న్యగ్రోధుడు అని వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – **న్యగ్భిః అనురుధ్యతే - ప్రార్థయతే ఈప్సితాప్తయ ఇతి న్యగ్రోధః.** క్రిందనున్నవారు తమ కోర్కెలు తీర్చుకోవడానికి పైనున్న భగవంతుని ప్రార్థిస్తారు గనుక భగవంతుడు న్యగ్రోధుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – రుధ్ - ఆవరణే - ఎదిరించుట, అణచివేయుట. న్యక్ - కృత్య - అణచివేయుట. **న్యక్-కృత్య రుణద్ధి నిరయే నిక్షిపతి స్వ-భక్త-ద్రోహిణా ఇతి న్యగ్-రోధః.** తన భక్తుల శత్రువులను శిక్షించి అణచివేయువాడు న్యగ్రోధుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – రుధ్ - కామే - కోరుట. న్యగ్భిః **ప్రణతైః రుధ్యతే హృదయ ప్రదేశే ఇతి న్యగ్-రోధః.** భగవంతుని అర్చించే భక్తులు తమ హృదయంలో ఆ భగవంతునే కోరుకుంటారు గనుక భగవంతుడు న్యగ్రోధుడు.

ఉదుంబరః

- సర్వోత్తమ పరంధామము శ్రీ వైకుంఠము తన స్థానముగా గలవాడు.
- ఆకాశముకంటె పై స్థాయిలో, అనగా అందరికంటె గొప్పవాడైయున్నవాడు.
- అన్నాదులచే విశ్వమంతయును పోషించువాడు.
- సర్వోత్తమ శబ్దాలైన వేదములే తన స్వరూపముగా గలవాడు.
- భజన, నామ, సంకీర్తనాది శ్రేష్ఠమైన శబ్దములద్వారా కీర్తింపబడువాడు.
- ఉత్కృష్టమైన అంబరము, అనగా పీతాంబరమును ధరించువాడు

ఓం ఉదుంబరాయ నమః

ఉత్-అంబరః - ఉదుంబరః; అమ్ - గతిశబ్ద సంభక్తిషు - వెళ్ళుట, తినుట, ధ్వనించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వగుణైః ఉద్గతమ్ అంబరమ్ - పరమ్ ధామ అస్య ఇతి ఉదుంబరః.** శ్రీలక్ష్మీనిలయమై, అన్నింటికంటె గొప్ప వైభవము (ఉత్) కలిగిన పరంధామము (శ్రీ వైకుంఠము) తన నివాసముగా కలిగినవాడు ఉదుంబరుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అంబరాత్ ఉద్గత ఉదుంబరః.** ఆకాశముకంటె మిక్కిలి పై స్థాయిలో ఉండువాడు, అనగా అందరికంటె అధికుడు ఉదుంబరుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఫలితముకంటె కారణము గొప్పది మరియు సూక్ష్మమైనది. అన్నింటికి మూలమైన నారాయణుడు ఆకాశమునకు కూడ అందనివాడు. ఉదుంబరుడు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – ఉర్క్ అనగా అన్నము అనే భావమునుండి; **ఉర్క్-అన్నమ్, తదాత్మనా విశ్వమ్ పోషయన్ ఉదుంబరః.** అన్నము మొదలైనవానిద్వారా విశ్వమును పోషించువాడు ఉదుంబరుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఉదాహరణ. **ఊర్గవా అన్నద్ యద్ ఉదుంబరమ్** (తైత్తరీయ బ్రాహ్మణము 1.2.7, 1.3.8).

శ్రీ వాసిష్ఠ – అమ్ - శబ్దే - ధ్వనించుట; **ఉచ్చైః సర్వతః ఉత్తమో వేదరూపః శబ్దో యస్య స ఉదుంబరః సర్వేశ్వరో విష్ణుః.** సర్వోత్తమ శబ్దములైన వేదములే తన స్వరూపముగా కలిగినవాడు సర్వేశ్వరుడైన విష్ణువు ఉదుంబరుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠగారి మరొక వ్యాఖ్య – **ఉత్ సర్వత ఉత్కృష్టత్వేన అంబ్యతే - శబ్ద్యతే సంకీర్త్యత ఇతి ఉదుంబరః.** ఉత్కృష్ట శబ్దములైన సంకీర్తనలచే కీర్తింపబడువాడు ఉదుంబరుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ఉత్ - ఉత్కృష్టమ్ అంబరమ్ - పీతాంబరమ్ యస్య సః ఉదుంబరః.** సర్వోత్తమమైన పీతాంబరమును ధరించువాడు ఉదుంబరుడు.

న్యగ్రోధోదుంబరః

- భగవానుడు శ్రీలక్ష్మీసమేతుడై అత్యంతవైభవముగా పరమపదమున ఉండి, సకల దేవతలచేత పూజలు అందుకొంటూఉండి కూడా, అతి నీచులతో కూడా సేవింపబడేవాడు. అత్యల్పజీవులకు కూడా అందుబాటులో ఉన్నవాడు.

ఓం న్యగ్రోధోదుంబరాయ నమః

ఇంతకు ముందు 'న్యగ్రోధః', 'ఉదుంబరః' అనే నామములకు వేరువేరుగా అర్థాలు చూశాము. ఇప్పుడు ఆ రెండింటినీ ఒకేనామంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించిన విధం చూద్దాము.

'న్యగ్రోధః'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థం – భగవంతుడు తనముందు చేతులు జోడించి ఉండే భక్తులకు అందుబాటులో ఉంటాడు (చెప్పుచేతలలో).

'ఉదుంబరః'కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థం – సకలవైభవయుతము, శ్రీ లక్ష్మీనిలయము అయిన పరమపదము తన నివాసంగా గలవాడు.

ఈ రెండింటినీ కలిపితే వచ్చే అర్థం – భగవంతుడు సర్వోత్తమమైనవి అన్నీ కలిగియున్నాగాని, తన భక్తులు చేతులు జోడించి ఎదుట నిలిస్తే వారి ఆనతి పాటిస్తాడు. **అత్యుచ్ఛ్రిత సేవ్యోఽపి అత్యంత నీచానామపి అనువర్తన సాధ్యః.** ఎందుకంటే భగవంతుడు భక్తసులభుడు. ఎంపెరుమాన్ యొక్క ఈ సౌలభ్యాన్ని భాషతో వర్ణించ సాధ్యం కాదు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలోని వైశిష్ట్యాన్ని చెప్పడానికి ఈ నామము వ్యాఖ్య ఒక చక్కని ఉదాహరణ. అందుకే శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానానికి 'భగవద్గుణ దర్పణము' అని పేరు పెట్టారు. ఎందుకంటే ఆ వ్యాఖ్యానంలో భగవంతుని సౌశీల్యము, సౌలభ్యము అనే గుణాలు మరల మరల ప్రస్తావింపబడ్డాయి.

న్యగ్భూతైః ప్రణతైః స్వానుగ్రహౌన్ముఖ్యేన రుధ్యతే యో వ్యవస్థాప్యతే నిత్యం న్యగ్రోధ స్స ఉదాహృతః
గుణ త్రయాదుద్గతం యత్ పరంధామ చాంబరం లక్ష్మీపరిజనాధిశ్చ యస్యాస్తి స ఉదుంబరః
న్యగ్రోధోదుంబర ఇతి హ్యేక నామ ప్రకీర్తితమ్
అత్యుచ్ఛ్రితానామ్ సేవ్యో యోఽప్యత నీచానువర్తనాత్
న్యగ్రోధోదుంబర స్సస్యాత్ దశార్ణ సర్వసిద్ధిద

ఉదంబరుడు అనగా గుణత్రయముతో కలియక వాటిని దాటియుండు పరమపదము తనకు నివాసస్థానముగా గలవాడు. పరమపదములో లక్ష్మీదేవితో కూడియున్నవాడు. మహాత్ములచేతనేగాక అతి నీచులతో కూడా సేవింపబడువాడు. న్యగ్రోధోదుంబరుడు అను ఇది ఒకేనామము. దశాక్షరి. సర్వసిద్ధిప్రదము. ఓం న్యగ్రోధోదుంబరాయ నమః.

శ్రీ వల్లభాచార్యులు 1506 సంవత్సరంలో సాధుపాండే వద్ద గోవర్ధనగిరి ప్రాంతములో శ్రీనాధుని విగ్రహమునకు వందనమొనర్చుట. పుష్టిమార్గ సంప్రదాయానికి ఇది ఆద్యము.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shrinathji_discovered.jpg

828. అశ్వత్థః

- అనిత్యములైన ఇంద్రాది దేవతలను ఏర్పరచి, వారిద్వారా సకల కార్యములను నిర్వర్తించువాడు.
- సంసారమనే అవ్యయమైన అశ్వత్థవృక్షము (రావిచెట్టు) తన స్వరూపముగా కలవాడు.
- సదా మారుతూ ఉండే జగత్తును శాశ్వతంగా ఏలేవాడు.
- పంచభూతములుగా విశ్వమంతా వ్యాపించినవాడు.

ఓం అశ్వత్థాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అ+శ్వ+స్థః – అశ్వస్థః – అశ్వత్థః. పృషోదరాది వ్యాకరణసూత్రం ప్రకారం 'స'బదులు 'త' వస్తుంది. శ్వ-రేపు; అశ్వ-రేపు లేనిది, అనగా శాశ్వతమైనది; స్థః-నియమించువాడు; **న శ్వః, అనిత్యమ్, ఇంద్రాదిత్యాది పదమ్ ఏషామ్, తేషు నియామకతయా తిష్ఠతి ఇతి అశ్వస్థః.** అనిత్యములైన ఇంద్రుడు, బ్రహ్మ, ఆదిత్యుడు వంటి పదవులను నియమించువాడు అశ్వత్థుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణమునుండి ఉదాహరించారు.

మూర్తిమ్ రజోమయీం బ్రాహ్మీమ్ ఆశ్రిత్య సృజతి ప్రజాః
ఆశ్రిత్య పౌరుషీమ్ మూర్తిమ్ సాత్వికీమ్ యః స పాలయన్
కాలాఖ్యామ్ తామసీమ్ మూర్తిమ్ ఆశ్రిత్య గ్రసతే జగత్
రజోగుణాత్మకుడైన బ్రహ్మయందుండి భగవానుడు జగత్తును సృష్టిస్తాడు. సత్వగుణాత్మకుడైన విష్ణువుగా లోకములను పాలిస్తాడు. తమోగుణమూర్తియైన కాలునిగా (శివునిగా) విశ్వమును కబళిస్తాడు.

అనిత్యమింద్రాది పదం యేషాం తేష్వపి నిత్యశః
నియామకత్వేనాశ్వత్థః తిష్ఠతీతి స కీర్తితః
ఇంద్రాది దేవతల స్థానములు నిత్యమైనవి కావు. అటువంటి పదవులందున్నవారిని తాను నిత్యుడైయుండి శాశించేవాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 5.2.8 – అనేక ఐహిక భాగ్యాలకై మీరు పూజించే దేవతలు పన్ను వసూలు చేసే అధికారులవంటివారు. దేవదేవుడైన నా దేవుడువారిని నియమించువాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా ఒక వ్యాఖ్యలో 'శ్వస్-రేపు' అనగా 'కాలము' అనే అర్థాన్ని వాడారు. **శ్వః - కాలే, తిష్ఠతి ఇతి శ్వత్థః, న శ్వత్థః అశ్వత్థః, కాల బాహిర్భూతో భగవాన్ విష్ణుః.** కాలముకు అతీతుడైన భగవానుడు విష్ణువు అశ్వత్థుడు. శాశ్వతుడు. ఇందుకు శ్రీ వాసిష్ఠ కఠోపనిషత్తు (2.3.1)నుండి ఉదాహరించారు –

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్ శాఖ ఏషోఽశ్వత్థ సనాతనః
తదేవ శుక్రమ తద్ బ్రహ్మ తదేవామృతముచ్యతే
శాశ్వతమైన రావిచెట్టుకు వ్రేళ్ళు పైకి, కొమ్మలు క్రిందికి ఉంటాయి. అది ప్రకాశవంతమైనది. బ్రహ్మము. అంతము లేనిది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అశ్వత్థ ఇవ తిష్ఠతి ఇతి అశ్వత్థః.** రావిచెట్టురూపంలో ఉన్నవాడు అశ్వత్థుడు. ఇలా తల్లక్రిందులుగా ఉన్న అశ్వత్థవృక్షం గురించి గీతలోను, ఉపనిషత్తులలోను ప్రస్తావించారు.

ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థమ్ ప్రాహురవ్యయమ్
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని య స్తం వేద స వేదవిత్ – గీత 15.1

ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే (పైనుండు) మూలముగా, బ్రహ్మయే ముఖ్యశాఖ (కాండము)గా, వేదములే ఆకులుగా గల ఈ సంసారరూప అశ్వత్థ వృక్షము నాశరహితమైనది (శాశ్వతమైనది). ఈ సంసారవృక్ష తత్వమును మూలసహితముగా తెలిసినవాడు నిజముగా వేదార్థములను ఎఱిగినవాడు. ఈ సంసారమనెడు అశ్వత్థవృక్షము వివిధ జీవుల రూపములో అన్నియెడల విస్తరించియున్నది. దానియందు ఆకుల రూపములో జ్ఞానము ప్రవర్తిల్లుచున్నది. ఈ జ్ఞానము (వేదము) రెండు విధములు (1) సంసారమును పొడిగించే కామ్యకర్మలు, పూజాదికములు (2) కామాదులవలన విస్తరించే ఈ వృక్షమును ఛేదించే జ్ఞానము. శ్రుతులలో కూడ సంసారమును అశ్వత్థవృక్షముతో పోల్చారు.

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్ శాఖ ఏషోఽశ్వత్థ సనాతనః – కఠోపనిషత్తు 2.3.1
ఊర్ధ్వమూల మవాక్ శాఖమ్ వృక్షమ్ యో వేద సంప్రతి – (?)అరణ్యకము 1.11.5

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – అశ్వత్థము - ప్రపంచము. **శ్వస్తాద్ రూపేణ న స్థాతేతి అశ్వత్థః ప్రపంచః; స అస్య అస్తి నిత్యమ్ నియమ్యత ఇతి అర్థః.** స్థిరముగానుండక, ఎప్పుడూ మారుతూనే ఉండే ప్రపంచమును పాలించేవాడు అశ్వత్థుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – అశ్ - వ్యాప్తౌ సంఘాతే చ - వ్యాపించుట, పోగుపడుట. **అశ్నువతే - వ్యాప్నువంతి విశ్వమ్ ఇతి అశ్వాని - పంచమహాభూతాని, తేషు వ్యాపకత్వేన అస్థితః అశ్వత్థః.** పంచమహాభూతముల రూపంలో విశ్వమంతటా వ్యాపించినవాడు అశ్వత్థుడు.

829. చాణూరాంధ్ర నిషూదనః

- చాణూరుడు అనే మల్లయోధుని సంహరించినవాడు.
- సాత్వికులను పీడించేవారిని కఠినంగా శిక్షించేవాడు.
- చాణూరుడు, దుర్యోధనుడు మొదలగువారిని పరిమార్చినవాడు.

ఓం చాణూరాంధ్ర నిషూదనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తద్విరోధినమ్ చాణూర నామానామ్ మల్లమ్ నిషూదితవాన్ ఇతి చాణూరాంధ్ర నిషూదనః.** ఆంధ్రజాతి (తక్కువ జాతికి)కి చెందిన, ఇంద్రాదులకు శత్రువైన, చాణూరుడు అనే మల్లుని హతమార్చినవాడు చాణూరాంధ్ర నిషూదనుడు. (ఈ చాణూరుడు, కంసుడు కృష్ణుని చంపడానికి పంపిన చాణూరుడు వేరు వేరు అని, ఇద్దరూ మల్లులేనని, శ్రీ వి.ఎన్. వేదాంతదేశికన్ వ్యాఖ్యానించారు.)

చాణూరాఖ్యాసురం యోఽరిం మల్లం సూదితవాంశ్చవః
ప్రోచ్యతే మునిభిర్నిత్యం చాణూరాంధ్ర నిషూదనః

ఈ నామంలో 'ఆంధ్ర' అనే పదానికి వివిధ వ్యాఖ్యాతలు వివిధ అర్థాలు చెప్పారు. ఆంధ్రజాతి, ఆంధ్రదేశము, తక్కువజాతి – ఇలా.

శ్రీశంకరుల వ్యాఖ్యకు కొందరు చెప్పిన వివరణ ప్రకారం ఆంధ్రదేశానికి చెందిన చాణూరుని కంసుడు పంపాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – చణ్ - దానే గతౌ చ - ఇచ్చుట. **చణతి - దదాతి దానశీల సాత్విక వృత్తయః చాణూరః.** దానమువంటి కార్యములు చేయు సాత్వికులు చాణూరులు.

చై - పూజా నిశామనయోః - పూజించుట, పరిశీలించుట. **చాయ్యంతే పూజయన్తే ఇతి చాణూరః, ప్రశస్త హృదయ సాధవః.** పూజాదులు చేసే సాధువులు చాణూరులు.

అంధ - దృష్ట్యుపఘాతే దృశ్యుపసంహారే - కళ్ళు మూసుకొనుట, గ్రుడ్డివారగుట. **అంధయతి ఇతి అంధ్ర.** గ్రుడ్డివారు, అంధ్రులు, అనగా మోసము చేయువారు.

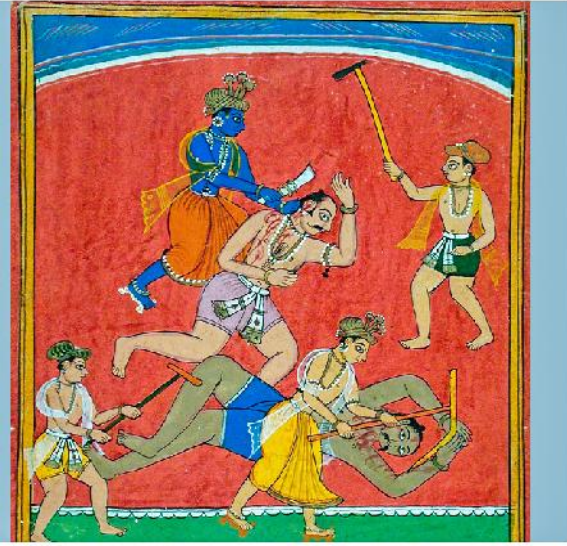
చాణూరాంధ్రులు – సాధువులను మోసము చేయువారు.

సూద్ - క్షరణే - నాశనము చేయుట.

నిషూదన - అనేకవిధాలుగా నొప్పిని కలిగించువాడు.

చాణూరాంధ్రనిషూదనః – సాత్వికులను హింసించేవారిని కఠినంగా శిక్షించేవాడు చాణూరాంధ్రనిషూదనుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ **'చాణూరాంధ నిషూదనః'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. **చాణూరశ్చ అంధాశ్చ దుర్యోధనాదయః, తాన్ నిషూదయతి ఇతి.** సత్యాన్ని, ధర్మాన్ని చూడలేని గ్రుడ్డివారు దుర్యోధనాదులు (ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులు అని కూడ). అట్టి అంధులను, చాణూరుని నాశనం చేసినవాడు చాణూరాంధనిషూదనుడు.

శ్రీ బలరామ కృష్ణులు కంసుని మల్లులతో పోరాడి మట్టుపెట్టుట. 1550, 1600 కాలాల రెండు చిత్రాల సంకలనం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_and_Balarama_Fight_the_Evil_King_Kamsa%E2%80%99s_Wrestlers.jpg
https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Krishna_Killing_King_Kamsa_and_Balarama_Slaying_a_Wrestler_LACMA_AC1995.163.1.jpg

శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు – శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యుడు.

గోపికా వల్లభా! నేఁదలపోయంగా ఫలియించిన మేలు, మఱియు నే వెదకంగా దొరకెడు పదార్థంబులు, నేఁగోరంగా వచ్చు లాభంబు, నేఁజదువంగా దెలిసిన యర్థంబు, నే గడియించుకొనంగా సిద్ధించిన ధనంబు, నా నేర్పువలనఁ దెచ్చుకొనియెడి సుఖంబు, నా చేతులఁ జేసిన పుణ్యంబు, నా తపోబలిమిం గైకొను లోకంబు, నా పురాకృతఫలంబు, నా మనోరథంబు, నీవే. నా నుదుట బ్రహ్మదేవుండు వ్రాసిన వ్రాలు, నే జన్మించిన జన్మకారణము, నా యంతరంగంబులో నున్న మూర్తి నీవే సుమీ! నా కలిమి విన్నవించితి శ్రీ వేంకటేశ్వరా!.

సహస్రార్చిః సప్తజిహ్వః సప్తైధాః సప్తవాహనః |
అమూర్తిరనఘోऽచింత్యో భయకృద్భయనాశనః || (89)

830. సహస్రార్చిః

- వేలాది (అనంతమైన) కిరణములు కలిగి విశ్వమునంతనూ ప్రకాశింపజేసేవాడు.
- ఆయన దివ్యమంగళవిగ్రహము (తిరుమేణి) ఎంతగా వెలిగిపోతున్నదంటే, వేలాది కాంతికిరణాలు ఆయననుండి వెలువడుతున్నట్లున్నాయి.

ఓం సహస్రార్చిషే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునినుండి (అంతులేని) కాంతికిరణాలు వెలువడుతున్నాయి. సూర్యచంద్రాదులనుండి వచ్చే కాంతికూడా భగవంతుని కాంతియే. భగవంతుడు ఇచ్చిన కాంతి కారణంగా సూర్యుడు నాలుగు కార్యములు – పచనము (వండుట, పండించుట), శోషణము (ఎండించుట), ప్రతాపనము (వేడి చేయుట), ప్రకాశనము (వెలుగునిచ్చుట) – అనేవి చేయగలుగుతున్నాడు. **సూర్యే సహస్రమర్చీషి శోషణాదిషు హేతవః అనివిష్టాని యేనాసౌ సహస్రార్చిరితి స్మృతః**

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు పౌష్కరసంహితమునుండియు, గీత (15.12)నుండియు ఉదాహరించారు.

అగ్నీషోమాత్మ సంజ్ఞస్య దేవస్య పరమాత్మనః
సూర్యచంద్రాంసౌ విద్ధి స ఆకారౌ లోచనేశ్వరః – శ్రీ పౌష్కరము
అగ్నిషోమాత్ముడనే పరమాత్మునికి సూర్యుడు, చంద్రుడు అనే దేవతలు రెండు కన్నుల స్వరూపములు అని తెలిసికొనుము.

యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేऽఖిలమ్
యచ్చన్ద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి మామకమ్ – గీత 15.12
సమస్త జగత్తును ప్రకాశింపజేయు సూర్యుని తేజస్సును, అటులనే చంద్రుని తేజస్సును, అగ్ని తేజస్సును నా తేజస్సేయని యెఱుంగుము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సహస్రాణి అనంతాని అర్చీషి యస్య సః సహస్రార్చిః**. వేలకొలది, అనగా అనంతమైన కిరణములు కలిగినవాడు సహస్రార్చి. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీతనుండి ఉదాహరించారు.

దివి సూర్య సహస్రస్య భవేద్యుగపదుత్థితా
యది భాః సదృశీ సా స్యాత్, భాసస్తస్య మహాత్మనః – గీత 11.12
ఆకాశమున వేలకొలది సూర్యులు ఒక్కుమ్మడిగా ఉదయించినచో వచ్చు కాంతిపుంజములును ఆ విరాట్-రూప తేజస్సులకు సరికావు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (3.4.7)లో ఎంపెరుమాన్ ను **'ఒళి మణివణ్ణన్'** (రత్నమువలె ప్రకాశించుచున్నవాడు) అని వర్ణించారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సహస్రాణి అర్చీషి శ్రీవిగ్రహోద్గత కాంతికిరణ యస్య ఇతి సహస్రార్చిః**. ఎవని దివ్య తిరుమేని వేలాది కాంతిపుంజములతో వెలుగుచున్నదో అతడు సహస్రార్చి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఇదే అర్థంతో ఉన్న ఇతర నామములను గమనింపదగును – **దీప్తమూర్తిః** (77వ శ్లోకము, 724వ నామము), **సహస్రాంశుః** (51వ శ్లోకము, 484వ నామము).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భూమిపై ఇసుక రేణువులు, సూర్యుని కిరణాలు లెక్కించలేము. ఇంక అనంతమైన భగవద్వైభవమును ఎలా కొలువగలము? ఎలా వర్ణింపగలము? సూర్యునికాంతి భగవంతుని కాంతిలో కొద్ది భాగము అని మాత్రము గ్రహింపనగును. శ్రుతులలో భగవంతుని విభవమును 'సహస్ర' పదంతో అనేకమార్లు వర్ణించారు – **సహస్రయాజసః, సహస్రపర్ణః, సహస్రపాత్, సహస్రశీర్షః, సహస్రాక్షః, సహస్రసోషమ్, సహస్రపోషిణమ్, సహస్రభావః, సహస్రమృష్టిః, సహస్రభరః, సహస్రయామా, సహస్రవీరమ్, సహస్రశృంగః, సహస్రస్థూణమ్, సహస్రకేతుమ్, సహస్రచక్షసమ్,........**

(శ్రీ కైవల్యసారథినుండి) భైరవ యామళము – పరమేశ్వరినుండి అనేక కోట్ల కిరణాలు ప్రకాశిస్తున్నాయి. అందులో 11 కిరణములను సూర్యుడు, 108 కిరణములను అగ్ని, 136 కిరణములను చంద్రుడు తీసుకొన్నారు. వీరివల్లనే జగద్వ్యాపారము జరుగుతున్నది.

831. సప్తజిహ్వః

- ఏడు నాల్కలు గలవాడు. అగ్నిస్వరూపుడు.

ఓం సప్తజిహ్వాయ నమః

జిహ్వ అంటే నాలుక. అగ్నికి ఏడు నాల్కలు ఉంటాయని పురాణకథనం. ఈ 'సప్తజిహ్వః' నామమును వ్యాఖ్యాతలు అగ్నిపరంగా వివరించారు. **యస్మాత్కాళ్యాది జిహ్వాశ్చ అగ్నేర్భవతి సప్త చ స సప్తజిహ్వాఖ్యాతః లోకసంతర్పణేంతః.** లోకాలను అనందింపజేయడంకోసం పరమేశ్వరుడు అగ్నిదేవుడికి ఏడు నాలుకలనిచ్చాడు (అగ్నిరూపంలో పరమేశ్వరుడు ఏడు నాల్కలు కలిగియున్నాడు). అగ్నిహోత్రుని ఏడు నాల్కల పేర్లు –

1. కాళి – నల్లనిది.
2. కరాళి – భయంకరమైనది.
3. మనోజవ – మనసువంటి వేగము గలది.
4. సులోహిత – ఎరుపురంగు గలది.
5. సుధూమ్రవర్ణ – దట్టమైన పొగరంగు గలది.
6. విస్ఫులింగిని – రవ్వలు ఎగజిమ్మునది.
7. విశ్వరుచి – (దేవీ వేలాయమానా) అనేకరూపములు కలిగిన దేవత.

శ్రీ భట్టులు పౌష్కరసంహితనుండి కూడా ఉదాహరించారు.

తద్వక్త్ర దేవతానాంచ హుతభుక్ పరమేశ్వరః
మంత్రపూతం యదాదాయ హుతమాజ్య పురస్సరమ్
బ్రహ్మాండభువనం సర్వం సంతర్పయత స్సర్వదా

అగ్నిని ముఖంగా గల దేవతల రూపంలో హవిస్సును తీసుకునేవాడు పరమేశ్వరుడు. మంత్రసహితముగా నేయి, హోమద్రవ్యాలు అగ్నిముఖంగా ఆరగిస్తాడు. విశ్వమునకు సంతోషం కలిగిస్తాడు.

శ్రీ శంకరులు ముండకోపనిషత్తు (1.2.4)నుండి ఉదాహరించారు –

కాళీ కరాళీచ మనోజవాచ సులోహితాయాచ సుధూమ్రవర్ణా
స్ఫులింగినీ విశ్వరుచీచ దేవీ వేలాయమానా ఇతి సప్తజిహ్వాః

ఇతర శ్రుతివాక్యాలలో కూడా ఏడు నాల్కల గురించి ఉన్నది

ఋగ్వేదము 3.6.2 – **దివశ్చదగ్నే మహినా పృథివ్యా వచయన్తామ్ తే వహనాయః సప్తజిహ్వాః**
తైత్తరీయ సంహితము 1.5.3 – **సప్తతే అగ్నే సామిధః సప్తజిహ్వాః**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సాత్విక, రాజసిక, తామసిక కర్మలనుబట్టి ఈ సప్తజిహ్వాలు మారుతుంటాయి.

సాత్విక కర్మలో – హిరణ్యా, కనక, రక్తా, సుప్రభా, అతిర్కృతా, బహురూపా.
రాజసిక కర్మలో – పద్మరాగా, సువర్ణా, భద్రలోహితా, శ్వేతా, ధూమినీ, కాళికా.
తామసిక కర్మలో – కాళీ, కరాళీ .. మొదలగునవి.
ఈ ఏడు జిహ్వాలకు సంబంధించిన దేవతలు – దేవతలు, పితరులు, గంధర్వులు, యక్షులు, నాగులు, పిశాచములు, రాక్షసులు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'సప్తజిహ్వ' అంటే 'ఏడు నాల్కలు' అనే అర్థంలో మాత్రమే కాకుండా, 'సప్త' అంటే 'అనేక' అనే అర్థంలో మరొక వ్యాఖ్య చెప్పారు. **సప్త ఇతి అనేక ఉపలక్షణమ్ అనేక ప్రకార జిహ్వామ్ విధత్త ఇతి**. జీవులకు అనేక విధములైన నాలుకలను భగవంతుడు ప్రసాదిచాడు. మనం తిన్న అన్నం నాలుకద్వారా ప్రాణవాయువును కలుపుకొని జఠరాగ్నిలోనికి ప్రవేశిస్తుంది. అంటే ఇక్కడకూడా మనం అగ్నికి అహారాన్ని సమర్పిస్తున్నామన్నమాట. అంటే వేదాలలో చెప్పింది, నిజరీతిలో జరిగేదీ ఒకటే. **భవతి లోకేన సమో వేదో వేదేన చ సమోలోకః.**

శ్రీ చిన్మయానంద – మన ముఖంలో ఏడు జ్ఞానద్వారాలున్నాయ – రెండు కళ్ళు, రెండు చెవులు, రెండు నాసికారంధ్రాల, ఒక నోరు. బాహ్యప్రపంచాన్ని గురించిన జ్ఞానభావన వీనిద్వారా కలుగను. అంటే ఒకవిధంగా ఏడు అగ్ని నాలుకలు ఏడు జ్ఞానద్వారాలద్వారా బయటకు వెడలుచున్నాయి. మన హృదయంలో ఉన్న శ్రీమన్నారాయణుని సప్తజిహ్వాలుగా వీటిని అలంకారికముగా చెప్పవచ్చును.

832. సప్తైధాః

- ఏడు విధములైన సమిధలచే ప్రజ్వలింపబడువాడు.
- ఏడు విధములైన వైదిక క్రియలచే ఆరాధింపబడువాడు.
- ఏడు దీప్తులచే ప్రకాశించువాడు.
- సప్తర్షులకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం సప్తైధసే నమః

ఇంతకుముందు నామము 'సప్తజిహ్వః'ను ఏడు విధాలైన మంటలు (అగ్నికీలలు లేదా నాలుకలు) పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. వాటి రంగులు లేదా గుణాలు, మరియు వానిద్వారా హవిస్సును స్వీకరించే దేవతల గురించి కూడా చెప్పారు. ప్రస్తుతనామము 'సప్తైధాః'ను ఆ మంటలను వివిధ యజ్ఞాలలో ప్రజ్వలింపజేసే సమిధల పరంగా వ్యాఖ్యానించారు.

ఎధ్ - వృద్ధౌ - పెరుగుట, వర్ధిల్లుట; ఏధాస్ - మంటలను పెంచే పదార్థము, సమిధ. సప్త ఏధాః యస్య సన్తి సః సప్తైధాః (నిరుక్తి).

ఏధాస్ - సమిధ (అష్టే నిఘంటువు). **యథైధాంసి సమిధోగ్నిర్భస్మాత్ కురుతేऽర్జున** (గీత 4.37).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఏడు విధాల సమిధలద్వారా ప్రజ్వలింపబడిన అగ్నివలె ప్రకాశించువాడు 'సప్తైధాః'. వివిధ యజ్ఞాలలో అగ్ని వివిధ సమిధలద్వారా ప్రజ్వలింపబడుతుంది. యజ్ఞాలలో రకాలను శ్రీ శ్రీనివాస రాఘవన్ మరింత వివరించారు.

- పాకయజ్ఞములు (వంటలతో కూడినవి): 1. ఔపాసనము 2. వైశ్వదేవము 3. స్థాలీపాకము 4. అష్టకశ్రాద్ధము 5. మాసికము 6. ఈశానబలి 7. సర్పబలి.
- హవిర్యజ్ఞములు (మంటలో హవిస్సు వేయునవి): 1. అగ్నిహోత్రము 2. దర్శపూర్ణమాసము 3. పిండపితృయజ్ఞము 4. పశుబంధము 5. అగ్రాయణము 6. చాతుర్మాస్యము 7. సౌత్రామణి.
- సోమసంస్థలు (యాగములు): 1. అగ్నిష్టోమము 2. అత్యగ్నిష్టోమము 3. ఉక్థ్యము 4. షోడశము 5. వాజపేయము 6. అతిరాత్రము 7. అప్తోర్యామము.

వివిధ యజ్ఞాలలో వాడబడే సమిధలు వివిధ వృక్షాలనుండి తీసికొనబడుతాయి. ఈ వృక్షాలలో పూలు కనిపించవుగాని పండ్లు కనబడుతాయి (1) పలాశవృక్షము (2) మఱ్ఱిచెట్టు (3) Fig Tree (మేడి?) (4) పనసచెట్టు (5) శమీవృక్షము (6) అశనిహతము (7) పుష్కరపర్ణము.

శ్రీ కైవల్యసారథినుండి –

వనస్పత్యోశ్చ సమిధః సప్త సంస్థాని వా తథా ఇష్టాపూర్తాది కర్మాణి సప్తైధా స్సంతి యస్య సః
(1) అశ్వత్థః (2) ఉదుంబర (3) పర్ణ (4) శమీ (5) వైకంతక (6) అశనిహత (7) పుష్కరపర్ణ – అనే ఏడురకాలయిన వృక్షములకు సంబంధించిన సమిధలు గలవాడు. ఇష్టా, పూర్తి కర్మలు కలవాడు.
ఇష్టాకర్మలు – అగ్నిహోత్రము, తపస్సు, సత్యము, వేదానుపాలన, ఆతిథ్యము, వైశ్వదేవము.
పూర్తములు – వాపీకూపతటాకాలు, దేవాలయాల ప్రతిష్ట, సత్రవులు కట్టించడము, అన్నదానము మొదలైనవి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సప్త ఏధాంసి దీప్తయోऽస్య ఇతి సప్తైధాః**. ఏడు మంటలతో ప్రకాశించు అగ్ని సప్తైధ. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు. **సప్త తే అగ్నే సమిధః సప్తజిహ్వః** (తైత్తరీయ సంహితము 1.5.3). ఓ అగ్నిదేవా! నీకు ఏడుమంటలు, ఏడు నాల్కలు ఉన్నాయి.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **సప్తర్షీన్ ఏధయతి వర్ధయతి ఇతి సప్తైధాః**. సప్తర్షులకు ఆధారముగానుండి, వారికి ఆనందము కలిగించువాడు సప్తైధ. సప్తర్షులు అనగా మరీచి, అత్రి, అంగిరసుడు, పౌలస్త్యుడు, పులహుడు, క్రతువు, వసిష్ఠుడు.

533. సప్తవాహనః

- ఏడు వేదమంత్రములకు రూపములైన ఏడు గుర్రములుగల వాహనము గలవాడు.
- ఏడు సూర్యుల రూపములో జగత్తునకు ఆధారమైనవాడు.

- ఏడు వాయుమండలములద్వారా ముల్లోకములకు ఆధారమైనవాడు.
- 'సప్త' అనే పేరుగల గుఱ్ఱము పూన్చిన రథము గలవాడు.
- జీవుల శరీరంలో ఏడు ద్రవములు, ముఖంలో ఏడు జ్ఞానద్వారములు – ఇలా ఏడు సంఖ్యలో జీవుల రక్షణకు కారణమైనవాడు.
- ఏడు లోకములకు సమృద్ధి కూర్చువాడు.

ఓం సప్తవాహనాయ నమః

వాహ్ - ప్రాపనే - లాగుట, మోయుట, ప్రవహించుట. వాహనము అంటే బండి లేదా దానిని లాగే జంతువు. ఏడు వాహనములు గలవాడు సప్తవాహనుడు.

సప్తాశ్వ రథమారూఢం ప్రచండం కశ్యపాత్మజమ్
శ్వేతపద్మధరం దేవం తం సూర్యం ప్రణమామ్యహమ్

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఏడు గుఱ్ఱములు పూన్చిన రథముగల సూర్యుడు తన వాహనముగా గలవాడు సప్తవాహనుడు. ఈ ఏడు గుఱ్ఱములు ఏడు వేదమంత్రములకు అధిష్ఠానదేవతలుగా భావింపబడుతున్నవి.

ఆ ఏడు మంత్రములు – 1. భూః 2. భువః 3. సువః 4. మహః 5. జనః 6. తపః 7. సత్యమ్. ఈ ఏడు మంత్రములకు సంబంధించిన ఛందస్సులు – 1. గాయత్రి 2. ఉష్ణిక్ 3. అనుష్టుప్ 4. బృహతి 5. పంక్తి 6. త్రిష్టుప్ 7. జగతి. ఈ ఏడు మంత్రములకు అధిష్ఠాన దేవతలు – 1. అగ్ని 2. వాయువు 3. అర్క (సూర్యుడు) 4. వాగీశ (బృహస్పతి) 5. వరుణ 6. ఇంద్ర 7. విశ్వేదేవ. ఈ ఏడుగురు దేవతలు సూర్యుని మార్గములో ముందుగా నడచుదురు. ఈ ఏడుగురు దేవతలు, సంబంధిత ఏడు మంత్రములు, ఏడు ఛందస్సులద్వారా సూర్యునికి ఆధారమైనవాడు గనుక భగవంతుడు సప్తవాహనుడు. సూర్యమండల మధ్యస్థుడైన ఆయనను మనము ఈ ఏడు ఛందస్సులలో నిక్షిప్తమైన ఏడు మంత్రములద్వారా ఆరాధిస్తున్నాము.

యోవహత్య విలస్కందాన్ సప్తాసౌ సప్తవాహనః
వాహనానిచ సన్న్యస్య సప్తవా సప్తవాహనః

హయశ్చ సప్త ఛ్చందాంసి తేషామ్ నానాని మే శ్రుణు
గాయత్రి బృహత్ ఉష్ణిగ్ జగతీ త్రిష్టుపేవచ
అనుష్టుప్ పంక్తిరిత్యుక్తాశ్ఛందాంసి హరయో రవేః – విష్ణుపురాణము 2.8.5

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shri_Surya_Bhagvan_bazaar_art,_c.1940%27s.jpg

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **సప్తవాహా అశ్వా యస్య స సప్తవాహః, సూర్యస్తం నయతి ఇతి సప్తవాహనః.** ఏడు గుఱ్ఱములు కలిగిన సూర్యుని నడిపించువాడు సప్తవాహనుడు.

శ్రీ శంకరులు – **సప్త అశ్వా వాహనాని అస్య ఇతి సప్తవాహనః.** ఏడు గుఱ్ఱములు కలిగిన సూర్యుని రూపంలో ఉన్న భగవానుడు సప్తవాహనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **ఆరోగో భ్రాజః పటరః పతంగః స్వర్ణరో జ్యోతిషీమాన్ విభాసః** (అరుణ ప్రశ్నమ్ 20)
ఆరోగః, భ్రాజః, పటరః, పతంగః, స్వర్ణరః, జ్యోతిషీమాన్, విభాసః అనే ఏడుగురు సూర్యులున్నారు. వీరిలో ముగ్గురు మేరుపర్వతం పైభాగాన, ముగ్గురు మేరుపర్వతం క్రిందిభాగాన ప్రకాశిస్తున్నందున మనకు కనుపించరు. ఆరోగుడు అనే సూర్యుడు మాత్రం మనకు కనుపిస్తున్నాడు. ఇలా ఏడుగురు సూర్యులద్వారా జగత్తునకు ఆధారమైన భగవంతుడు సప్తవాహనుడు.
శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు – **ఏకోఽశ్వో వహతి సప్త నామా** (తైత్తరీయారణ్యకము 3.11.9, ఋగ్వేద సంహితము (1.164.2) సూర్యుని రథానికి ఒకే చక్రం, ఒకే గుఱ్ఱం ఉంటాయి. ఆ గుఱ్ఱం పేరు 'సప్త'. కనుక సూర్యరూపుడైన భగవంతుడు సప్తవానుడు.

శ్రీ భట్టులు కూడా మరొక వ్యాఖ్య చెప్పారు – ఏడు వాయుమండలముల ద్వారా జగత్తులోని ప్రాణశక్తిని కాపాడువాడు గనుక భగవంతుడు సప్తవాహనుడు. ఈ ఏడు వాయుమండలములు (1) ఆవాహ (2) ప్రవాహ (3) సంవాహ (4) ఉద్వహ (5) పరివహ (6) వివహ (7) పరావహ.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – మన శరీరంలో అనేక విషయాలలో 'ఏడు' సంఖ్య కనిపిస్తుంది. ఏడు ధాతువులు (రస, శృంగ, మాంస, మేధ, అస్తి, మజ్జా, శుక్లములు), ముఖంలో ఏడు ద్వారాలు (రెండు కళ్ళు, రెండు చెవులు, రెండు ముక్కు రంధ్రాలు, ఒక నోరు.). వీని ద్వారా జీవుల మనుగడ సాగుతుంది.

సప్త ప్రాణాః ప్రభవన్తి తస్మాత్ సప్తార్చిష సమిధః సప్తహోమః (జిహ్వాః)
సప్తే మే లోకా ఏషు చరన్తి ప్రాణా గుహాశయా నిహితాః సప్త సప్త – ముండకోపనిషత్తు 2.1.8
(ఈ శ్లోకానికి వివిధ వివరణలున్నాయి). అక్షర పురుషునినుండి ఏడు జ్ఞానేంద్రియాలు, ఏడు నాల్కలు, ఏడు విధాల సమిధలు, ఏడు హోమములు వెలువడ్డాయి. భగవంతుడు ఏడు ఏడు జ్ఞానేంద్రియాలను ప్రాణమనే గుహాశయంలో భద్రపరచాడు. అవి ఏడేడు లోకాలలో తిరుగుతుంటాయి. ఇలా ఏడేడు విధాలుగా జీవాన్ని పరిరక్షిస్తున్నందున భగవంతుడు సప్తవాహనుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సప్తభువనాని వాహయతి ప్రాపయతి అభ్యుదయమ్ ఇతి సప్తవాహనః**. ఏడు లోకాలకు సమృద్ధిని కూర్చువాడు సప్తవాహనుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – శ్రీమద్భాగవతం ప్రకారం భగవంతునికి ఏడు వాహనాలున్నాయి. నాలుగు గుఱ్ఱములు, ఒక రథము, గరుత్మంతుడు, ఆంజనేయుడు. కనుక ఆయన సప్తవాహనుడు.

తత్ర అశ్వాః శైబ్య సుగ్రీవ మేఘ పుష్ప బలాహకాః స్యందనమ్ చైవ పంచమమ్ – భాగవతము 10.89.49
ఛందోమయేన గరుడేన సమూహ్యమానః చక్రాయుధో అయగమదాశు యతో గజేంద్రః – భాగవతము 8.3.31
భిక్షురూపమ్ పరిత్యజ్య వానర రూపమాస్థితః
పృష్టమారోప్య తౌ వీరౌ జగామ కపికుంజరః – రామాయణము 4.4.34

శ్రీ చిన్మయానంద – సూర్యుని రథానికి ఏడు గుఱ్ఱములు. ఇవి వారములో ఏడు రోజులను సూచించును.

36వ శ్లోకము 333వ నామము, 90వ శ్లోకము 860వ నామము అయిన **'వాయువాహనః'** నామానికి, ప్రస్తుత నామము **'సప్తవాహనః'**కు కొన్ని పోలికలు గమనించవచ్చును.

834. అమూర్తిః

- అప్రాకృత దివ్యమంగళ విగ్రహము. కర్మఫలమైన దేహము లేనివాడు.
- ప్రణవంలో అకారంచే సూచింపబడువాడు.

ఓం అమూర్తయే నమః

భగవంతుడు కర్మబద్ధులైన జీవులకంటే ఎలా భిన్నమైనవాడో తరువాతి కొద్ది నామాలలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్థూల భౌతిక మూర్తి వ్యావృత్తః అమూర్తిః.** జీవుల దేహము పాంచభౌతికమైనది. కాని భగవంతుని మూర్తి లేదా దేహము పూర్తిగా విలక్షణమైనది. దివ్యమైనది. అలా ఆయన అమూర్తి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ ఉదాహరించినది – ఈశావాస్య ఉపనిషత్తు 8 – **స పర్యగాత్ శుక్రమ్ అకాయమ్ అవ్రణమ్.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మూర్తిః ఘనరూపమ్ ధారణ సమర్థమ్ చరాచర లక్షణమ్, తద్ రహిత ఇతి అమూర్తిః.** 'మూర్తి' అనగా ఘనమైన రూపము కలిగినది. కదులుతుంది లేదా కదలదు. వ్రేలితో తాకడానికి వీలైనది. ఇలాంటి స్థూలరూపము పరమేశ్వరునకు లేదు. కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు అమూర్తి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'మూర్తి' లేదా 'రూపము' లేదా 'దేహము' మనకు కర్మఫలాలను అనుభవించడంకోసం సంక్రమించింది. భగవంతునికి అలాంటి రూపం లేనందున ఆయన అమూర్తి.

శ్రీ వాసిష్ఠ – బ్రహ్మమనేది స్థిరమైన రూపం లేని అగ్ని వంటిది. ఋగ్వేదము 3.19.1 – **అగ్నిమ్ హోతారమ్ ప్రవృణే మియేధే గృత్సమ్ కవిమ్ విశమ్ ఇదమ్ అమూరమ్** (అమూరమ్ = అమూర్తమ్)

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **అకారో మూర్తిః యస్య ఇతి అమూర్తిః.** అకారముద్వారా సూచింపబడిన రూపము గలవాడు అమూర్తి.

స్వామి దేశికన్ – రహస్యత్రయ సారమ్ – అష్టశ్లోకి – **అకారార్థో విష్ణుః జగదుదయ రక్షా ప్రళయ కృత్.** అకారమునకు అర్థము విష్ణువు. ఆయనే జగత్తునకు సృష్టి, రక్ష, ప్రళయము కలిగించుచున్నాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ఆత్మాహి అమూర్తిర్వహతే చ మూర్తమ్ గాత్రమ్ యథా నామ తథా భుపైతి విష్ణూర్హి అమూర్తిః సకలమ్ చ విశ్వమ్ వహన్ తథా నామభిరుచ్యతే సః.** రూపములేని ఆత్మవలనే ఈ దేహము నిలచియున్నది. అలాగే రూపరహితుడైన విష్ణువు నామరూపాత్మకమైన సకల విశ్వమునకు ఆధారమైయున్నందున ఆయనను 'అమూర్తి' అన్నారు.

835. అనఘః

- పాపము లేనివాడు.
- పాపమునకు వ్యతిరేకి.
- దోషము, మాలిన్యము లేనివాడు.
- దుఃఖమునకు అతీతుడు.

ఓం అనఘాయ నమః

'అఘము' అనగా పాపము. అఘ్ - పాపకరణే - చెడు జరుగుట, పాపము చేయుట. **అఘో నాస్తి యస్మిన్ సోऽనఘః.** పాపము లేనివాడు అనఘుడు. పాపమునకు విరోధి అనఘుడు. 'అఘము' అంటే దుఃఖము అనే అర్థంకూడా ఉంది. దుఃఖము చెందనివాడు అనఘుడు.

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

16వ శ్లోకము. 148వ నామము. అనఘః – **అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః**

89వ శ్లోకము. 835వ నామము. అనఘః – **అమూర్తిః అనఘోఽచింత్యో భయకృత్ భయనాశనః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

148వ నామము. అనఘః – **సంసార మధ్యే జనిత్వాఽపి అనఘః**. భగవంతుడు సంసారంలో జన్మించినా గాని ఆయన జన్మ కర్మలకు అతీతమైనది కనుక ఆయనకు పాపములంటవు. ఆయన కార్యములు ఆయన లీలలే. కనుక ఆయన అనఘుడు. అంతే కాకుండా ఆయన ఇతరుల పాపములను హరించేవాడు.

835వ నామము. అనఘః – **అకర్మ వశత్వేన తన్ మగ్న జీవ విలక్షణః అనఘః**. భవంతుడు కర్మలకు అతీతుడు. జీవులు కర్మలకు లోబడి ఉంటారు. ఇలా భగవంతుడు జీవులకంటే విలక్షణమైనవాడు. పాపములు ఆయనను అంటవు. కనుక ఆయన అనఘుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుని శరీరము శుద్ధసత్వమయము. ఆయనకు వయసు, క్షీణత, అనారోగ్యము వంటివి వర్తించవు. అలాగే పాపములు అంటవు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 3.3.5 – భగవంతుడు దోషరహితుడు. ఎన్నో పాపాలు చేసిన భక్తులను కూడా అపారమైన కరుణతో ఆశీర్వదిస్తాడు.

శ్రీ వి.ఎన్. వేదాంతదేశికన్ – తనను శరణు వేడినవారిని దరిచేర్చడంకోసం భగవంతుడు తిరువైకుంఠంలో ఓపికగా వేచియున్నాడు. వారి లోపాలతో నిమిత్తం లేకుండా అందరినీ కాపాడేవాడు. కరుణామయుడు. భక్తసులభుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'అఘము' అనగా 'పాపము', 'దుఃఖము' అనే రెండు అర్థాలనూ పరిగణించి రెండు నామములకు వ్యాఖ్యలనిచ్చారు.

16వ శ్లోకములో 'అనఘః' – **అఘమ్ న విద్యతే అస్య ఇతి అనఘః**. పాపము లేనివాడు అనఘుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (8.1)నుండి **'అపహత పాప్మా'** అన్న పదాన్ని ఉదాహరించారు.

89వ శ్లోకంలో 'అనఘః' – **అఘమ్ దుఃఖమ్ పాపమ్ చ ద్వయమ్ అస్య న విద్యత ఇతి అనఘః**. పాపము, దుఃఖము లేనివాడు అనఘుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా శ్రీ శంకరులలాగానే వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతునికి దుష్కర్మలు, తద్వారా సంక్రమించు పాపము, తద్వారా సంభవించు దుఃఖము, ఇవేవీ వర్తింపవు. అన్నింటికీ మూలము పాపపు ఆలోచన. భగవంతునికి అలాంటి భావం ఉండజాలదు. కనుక ఆయనకు దుష్కర్మలు, పాపము, దుఃఖము వర్తింపవు. అలా ఆయన అనఘుడు.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు 8 – **శుద్ధమ్ అపాప విద్ధమ్**......

బృహత్.ఉపనిషత్తు 4.3.21 – **అపహత పాప్మా అభయమ్ రూపమ్ .... తదాప్త కామమ్ ఆత్మ కామమ్ అకామమ్ రూపమ్ శోకాంతరమ్....**

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 8.7.1 – **ఆత్మా అపహత పాప్మా విజరజ్**....

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 8.4.1 – **న జరా న మృత్యుర్నశోకో న సుకృతమ్ న దుష్కృతమ్ సర్వే పాప్మానోఽతో నివర్తన్తే అపహత పాప్మా**....

శ్రీ చిన్మయానంద – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 8.1.5నుండి – **ఏష ఆత్మా అపహత పాప్మా విజరో విమృత్యుర్విశోకో విజిఘత్సోఽపిపాసః సత్యకామ సత్యసంకల్పః.** ఈ ఆత్మకు పాపము, ముసలితనము, మరణము, దుఃఖము, ఆకలి, దప్పిక అంటవు. ఈ ఆత్మకు నిజమైన కోరిక, నిజమైన సంకల్పము ఉన్నాయి. మన శాంతి, అశాంతి ఆత్మకు అంటవు. కనుక భగవంతుడు అనఘుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భీష్ముడు భగవంతుని **'పవిత్రాణామ్ పవిత్రమ్ యః'** అని వర్ణించాడు.

836. అచింత్యః

- ఉపమానము లేనివాడు. మరిదేనితోనూ భగవంతుని పోల్చలేము.
- ఆయన శక్తిని ఊహించలేము.
- విశ్వమునకు విలక్షణముగానున్నవాడు గనుక మనస్సుచేత ఆయనను చింతింపజాలము.

ఓం అచింత్యాయ నమః

చిత్ - సంజ్ఞానే - గుర్తించుట, అర్థం చేసుకొనుట. అచింత్యుడు అనగా ఆయనను తెలిసికొనలేము. ఆయన లీలలు అర్థం కావు. ఆయన శక్తికి, అందానికి, సౌశీల్య సౌలభ్యాలకు ఉపమానం లేదు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుని మరిదేనితోనూ, మరెవరితోనూ పోల్చలేము. **అచింత్యో దుర్నిరూపస్స్యాత్ ముక్తాద్యుపమయాపి సః.** ముక్తులను, నిత్యులను చూసైనా ఇతడు అసామాన్యుడు అని చెప్పవచ్చును.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులో భగవంతుని వర్ణన – **య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః దృశ్యతే, హిరణ్మయః స్మశ్రుః, హిరణ్యకేశ అప్రణఖాత్ సర్వ ఏవ సువర్ణః, తస్య యథా కప్యాసమ్ పుణ్డరీకమేవమ్ అక్షిణీ.** ఆయన సూర్యమండలం మధ్య బంగారువర్ణంతో, బంగారు మీసాలు, కేశాలు కలిగి, అప్పుడే విరిసిన తామరపూవువంటి కన్నులు కలిగి సువర్ణమయుడై యున్నాడు. కాని అదే శ్రుతి (తైత్తరీయోపనిషత్తు)లో ఆయనను వర్ణించడం సాధ్యం కాదని ఉంది. **యతో వాచే నివర్తన్తే, అప్రాప్య మనసా సః.**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 1.3.2 – ఓ పరంజ్యోతీ! నిన్ను అనుభవించాలేకాని మాటలలో వర్ణించడం అసాధ్యం. నీ కళ్ళనూ, కాళ్ళనూ, చేతులనూ పద్మాలతో పోల్చడం, నీ కాంతిని బంగారంతో పోల్చడం ఎందుకంటే ఇంకే మాటలూ అందక, నిన్ను మాటలలో వర్ణించడమూ, ప్రాపంచిక వస్తువులతో పోల్చడమూ అందరాని విషయాలు – ఆ తరువాతి పాశురాలలో శ్రీ నమ్మాళ్వారు భగవంతుని దివ్యమంగళరూపము, అనితర సౌశీల్యము, సౌలభ్యములను తలచి తలచి పరవశించారు. ఇంక నిన్ను వర్ణించే పని మానుకుంటానన్నారు. ఎందుకంటే భగవానుడు అచింత్యుడు. ఆవులతో కలసి ఆడే పాడే గోవిందుడు. 'వెన్నదొంగ' అని పేరుపడ్డ సర్వలోకేశ్వరేశ్వరుడు.

బాలకృష్ణుడు వెన్న దొంగిలించుట. 1950 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Baby_thief_Krishna_(bazaar_art,_c.1950%27s).jpg

తిరువైమొళి 1.9.6 – భగవంతుడు మన శరీరము, శరీరంలోని ఆత్మ, పంచమహాభూతాలకు ఆత్మ. (అణియన్) భక్తులకు తేలికగా అందివచ్చేవాడు. (శేయన్) శరణాగతులు కానివారికి అందరానివాడు. (యావరుక్కుమ్ శిందైక్కుమ్ గోచరన్ అల్లన్) అచింత్యుడు, మహాజ్ఞానులకు కూడా గోచరింపనివాడు. (తూయన్) అయినాగాని నా హృదయంలో నెలకొని నన్ను ఆశీర్వదించేవాడు. (తూయన్) నాతో ఉండడమే ఆయనకు కావాలి. (తూయక్కన్) తన గుణముల ప్రభావంతో నన్ను ఆకర్షించేవాడు. (మాయక్కన్) ఆయన గురించి ఆలోచించే ఆనందమే మనలను ఆయన దగ్గరకు చేరుస్తుంది. (ఎన్నుడైత్ తోళ్ ఇణైయాన్) అలాంటి మహానుభావుడు (నన్ను గరుడునిగా భావించి) నా భుజాలపై కూర్చుండి నన్ను తనవానిగా చేసుకొన్నాడు. ఆయన ఆశ్చర్యాలకే ఆశ్చర్యము. మాయామయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రమాత్రాది సాక్షిత్వేన సర్వప్రమాణ అగోచరత్వాత్ అచింత్యః**. దేనిని గురించి అయినా తెలిసికోవడానికి భగవానుడే కారణము. మనం కంటితో దేనినయినా చూస్తాము. కాని కంటిని చూడలేము. అలాగే భగవానుని గురించి జ్ఞానేంద్రియాలతో తెలిసికొనలేము.

శ్రీ శంకరులు మరొక వ్యాఖ్య కూడా చెప్పారు – **అయమ్ ఈదృశ ఇతి విశ్వప్రపంచ విలక్షణత్వేన చిన్తయితుమ్ అశక్యాద్ వా అచిన్త్యః.** భగవానుడు ప్రాపంచిక విశ్వముకంటె పూర్తిగా విలక్షణుడు. ఈ ప్రపంచంలో మనం తెలుసుకొనేది అంతా ఆయన విభూతిలో కొద్దిభాగమే. కనుక ఆయన అనంత విభూతులు బుద్ధికి అందరానివి.

నాంతోऽస్తి మమ దివ్యానాం విభూతీనాం పరంతప
ఏషతూద్దేశతః ప్రోక్తో విభూతేర్విస్తరో మయా – గీత 10.40
యద్యద్విభూతి మత్సత్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా
తత్తదేవావగచ్ఛ త్వం మమ తేజోऽంశ సంభవమ్ – గీత 10.41
అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞాతేన తవార్జున
విష్టభ్యాహమిదం కృత్స్నమేకాంశేన స్థితో జగత్ – గీత 10.42

ఓ పరంతప! నా దివ్య విభూతులకు అంతమే లేదు నా విభూతుల విస్తృతిని గురించి నీకు చాలా సంక్షిప్తముగా వివరించితిని. విభూతియుక్తమైన, అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుతము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువేదైనను నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము. అథవా ఓ అర్జున! ఇంతకంటెను విపులముగా తెలిసికొని ప్రయోజనమేమి? ఈ సంపూర్ణ జగత్తును కేవలము నా యోగశక్తియొక్క ఒక్క అంశతోనే ధరించుచున్నాను.

ఇలా భగవంతుడు తన ఒక్క అంశతోనే చరాచర సమస్త జగత్తునూ ధరించుచున్నాడు. కనుక ఆయన సంపూర్ణ శక్తి గురించి ఊహించడం సాధ్యం కాదు. అనగా ఆయన అచింత్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (8.9)నుండి ఉదాహరించారు –

కవిం పురాణ మనుశాసితారమ్ అణోరణీయాంస మనుస్మరేద్యః
సర్వస్య ధాతార మచింత్యరూపమ్ ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ – గీత 8.9

సర్వజ్ఞుడును, సనాతనుడును, అందరిని శాసించువాడును, అణువుకంటెను సూక్ష్మమైనవాడును, అందరిని ధరించి పోషించువాడును, అచింత్యరూపుడును, సూర్యునివలె నిత్యచేతనప్రకాశరూపుడును, అజ్ఞానాంధకారమును పారద్రోలువాడును ఐన సచ్చిదానంద ఘన పరమేశ్వరుని స్మరించువాడగు (పరమభక్తుడు) ....

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **తర్కః అగోచరః శ్రుత్యేక గమ్యః.** తర్కమునకు అందరానివాడు. శ్రుతివాక్యముల ద్వారా మాత్రమే తెలియవచ్చువాడు గనుక భగవానుడు అచింత్యుడు.

837. భయకృత్

838. భయనాశనః

- తన ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించేవారికి భయం కలుగజేస్తాడు. తన ఆజ్ఞలను పాలించే భక్తుల భయాన్ని పోగొడతాడు.

ఓం భయకృతే నమః

ఓం భయనాశనాయ నమః

భీ - భయే - భయపడుట, కలత చెందుట. అనే ధాతువునుండి ఈ రెండు నామములను వివరింపవచ్చును. శ్రీ భట్టులు ఈ రెండు నామములకు కలిపి వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు విడివిడిగా వ్యాఖ్యానించారు.
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తన ఆజ్ఞలను ఉల్లంఘించేవారికి భయం కలిగిస్తాడు.తన ఆజ్ఞలను పాటించేవారి భయాన్ని తొలగిస్తాడు.

ఆజ్ఞాతిలఙ్ఘినాం పుంసాం నరకాది భయంకరః భయకృత సమాఖ్యాతః సప్తార్ణోకభవవర్ధనః. పరమేశ్వరుని ఆజ్ఞలే శ్రుతులు, స్మృతులు. వాటిని ధిక్కరించి స్వేచ్ఛగా విహరించేవారిని నరకలోకాలకు పంపి కఠినంగా శిక్షించి భయపెడతాడు గనుక భయకృత్. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. సంసార బంధనాలను త్రెంచివేస్తుంది. ఓం భయకృతే నమః.

ఆజ్ఞానువర్తినాం స్వస్య భయం నాశయతీతి యః భయనాశన ఇత్యుక్తో నవార్ణః కర్మకారకః. తన ఆజ్ఞలను పాలించే భక్తులయొక్క భయాన్ని ఫోగొట్టేవాడు భయనాశనుడు. ఈ నామము నవాక్షరి. పుణ్యకర్మలను చేయిస్తుంది. ఓం భయనాశనాయ నమః.

మహాభారతం – **భయ అభయం కరః కృష్ణః సర్వలోకేశ్వరః ప్రభుః.**

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ – రామాయణం. యుద్ధకాండ 18.34

తిరువైమొళి 6.3.8 – ఒప్పిలప్పన్ కోవెల లోని కణ్ణన్ తన భక్తులకు, దేవతలకు నిశ్చయమైన రక్షకుడు. అసురులకు మృత్యువు. శరణాగతులకు తన పాదాలవద్ద ఆశ్రయమిస్తాడు. శరణు వేడనివారు ఆయన దరిదాపులకు కూడా చేరలేరు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు –

భయకృత్

'కృత్ - కరణే - చేయుట' అనే అర్థంలో – **అసన్మార్గ వర్తినామ్ భయం కరోతి ఇతి భయకృత్.** చెడుమార్గంలో చరించేవారికి భయం కలుగజేసేవాడు భయకృత్.

శ్రీ శంకరులే 'కృత్ - ఛేదనే - ఛేదించుట' అనే అర్థంలో మరొక వ్యాఖ్య చెప్పారు. **భక్తానామ్ భయం కృన్తతి వా భయకృత్.** భక్తుల భయాన్ని తొలగించేవాడు భయకృత్.

శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా ఈ రెండు అర్థాలనూ చెప్పారు. మొదటి అర్థానికి ఋగ్వేదం (2.12.13)నుండి ఉదాహరించారు.

ద్యావా చిదస్మై పృథ్వీ నమన్తే, సుష్మాచిదస్య పర్వతా భయన్తే
యః సోమసా నిచితో వజ్రబాహుర్యో వజ్రహస్తః సజనాస ఇంద్రః
భూమి, ఆకాశం కూడా ఆయనకు ప్రణమిల్లుతాయి. ఆయన ఊపిరికి పర్వతాలు వణుకుతాయి. వజ్రహస్తుడైన ఆ సోమపానం చేసేవాడే ఇంద్రుడు. ఇంద్రుడు కూడా భగవానునిముందు భయపడతాడు గనుక భగవానుడు భయకృత్.

భీష్మాస్మాద్ వాతః పవతే, భీషోదేతి సూర్యః
భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ, మృత్యుర్ధావతి పంచయ ఇతి – తైత్తరీయోపనిషత్తు
ఆయనపట్ల భయంతో గాలి వీస్తుంది. సూర్యుడు ఉదయిస్తాడు. అగ్ని, ఇంద్రుడు తమ పనులు చేస్తారు. ఆయనంటే భయంతో మృత్యువు పరుగెడతాడు.

భయనాశనః

ఈ నామం వ్యాఖ్యలో శ్రీ శంకరులు వర్ణాశ్రమధర్మాలను పాటించవలసిన అవుసరాన్ని పేర్కొన్నారు.

వర్ణ ఆశ్రమ ఆచారవతామ్ భయం నాశయతి ఇతి భయనాశనః. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను ఆచరించేవారి భయాన్ని నాశనం చేసేవాడు భయనాశనుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు విష్ణుపురాణము (3.8.9)నుండి ఉదాహరించారు.

వర్ణాశ్రమాచారవతా పురుషేణ పరః పుమాన్
విష్ణురారాధ్యతే పంథానాऽన్యస్తత్ తోష కారకః
వర్ణాశ్రమధర్మాలను సరిగ్గా ఆచరించేవారే విష్ణువును ఆరాధిస్తున్నట్లు. ఆయనను సంతోషపరచడానికి వేరుమార్గం లేదు.

ద్వారకా తిరుమల శ్రీ సంతాన జగన్నాధ వెంకటేశ్వరస్వామి ఆలయం గోపురంపై గీతోపదేశము మరియు ఇతర శిల్పాలు.

అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్ |
అధృతస్స్వధృతస్స్వాస్యః ప్రాగ్వంశో వంశవర్ధనః || (90)

తరువాతి కొన్ని నామములను శ్రీ భట్టులు అష్టసిద్ధులు (లేదా అష్టైశ్వర్యములు) పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. పరమేశ్వరునివద్ద ఈ సిద్ధులన్నీ సహజంగా ఉన్నాయి. మరియు ఆయన తన భక్తులకు ఈ సిద్ధులను ప్రసాదిస్తాడు. అష్టసిద్ధులు ఏవనగా –

1. అణిమ – శరీరాన్ని అతిచిన్నదిగా చేయడం.
2. మహిమ – శరీరాన్ని అతిపెద్దదిగా చేయడం.
3. గరిమ – శరీరం బరువును విపరీతంగా పెంచడం.
4. లఘిమ – శరీరాన్ని అతి తేలికగా చేయడం.
5. ప్రాప్తి – కావలసిన వస్తువును పొందడం.
6. ప్రాకామ్యము – ఆకాశ గమనము.
7. ఈశిత్వము – అధికారమును పొందడం.
8. వశిత్వము – లోబరచుకోవడం.

839. అణుః

- అతి సూక్ష్మమైనవాడు. సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన మహదాకాశమందు, అంతకన్న సూక్ష్మమైన జీవునియందు ప్రవేశించువాడు.
- (అణు-శబ్దే) అంతటా, అన్నింటా వ్యాపించే శబ్దమునకు కారణమైనవాడు.
- (అణు-శబ్దే) వేద స్వరూపుడు. వేదములను, శాస్త్రములను మనకు ప్రసాదించినవాడు.

ఓం అణవే నమః

అష్టసిద్ధులలో మొదటిదైన ‘అణిమ’గురించి ఈ నామంలో భగవంతుని శక్తిగా సూచింపబడినది. అణు - శబ్దము చేయుట; అణువు - అతి సూక్ష్మమైన పదార్ధము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అతి సూక్ష్మమైన హృదయాకాశమందును, అంతకన్నా సూక్ష్మమైన జీవునియందును ప్రవేశించు శక్తి గలవాడు. **అతి సూక్ష్మ హృదాకాశాదవ్యక్తజీవ ప్రవేశనే శక్తిమానణురిత్యుక్తః షడర్ణ స్సర్వశక్తిదః.** ఈ నామము షడక్షరి. సర్వశక్తులను ఇస్తుంది. ఓం అణవే నమః. శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయోపనిషత్తునుండి **‘అణోరణీయాన్’** అనే వర్ణనను ఉదాహరించారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – ఈ శక్తులు భగవంతునికి సహజములైనవి. భగవంతుని అనుగ్రహంవల్ల కొన్ని శక్తులు ఇతరులకు లభించును. ఉదాహరణకు సుందరకాండలో హనుమంతుడు అంగుష్ఠమాత్రుడై సురస నోటిలో ప్రవేశించెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ముండకోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు. **ఏష అణురాత్మా చేతసా వేదితవ్యా.** ఈ ఆత్మ (పరమాత్మ) సూక్ష్మమైనది. బుద్ధిద్వారా మాత్రమే తెలిసికొనదగినది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – మన కంటి చూపుకు కొన్ని పరిమితులు (పెద్దవి, చిన్నవి కూడ) ఉన్నాయి. భగవంతుడు ఈ పరిమితులకు ఆవల ఉన్నాడు గనుక ఆయన ఇంద్రియములకు తెలియరాడు. శ్రీ శాస్త్రి శ్రుతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు ఇచ్చారు.

కఠోపనిషత్తు 2.20, తైత్తరీయారణ్యకము 10.1 – **అణోరణీయాన్.**
కఠోపనిషత్తు 1.21 – **న హి సుజ్ఞేయమ్ అణురేషా ధర్మః.** సత్యము అణువువలె సూక్ష్మమైనది. తెలియడం కష్టము.
ముండకోపనిషత్తు 2.2.2 - **యదణుభ్యాऽణుచ.** అణువుకంటె చిన్నది.
కఠోపనిషత్తు 2.8 – **అణీయాన్ హ్యతర్క్యయమ్ అణు పరమాణాత్.** అణువుకంటె సూక్ష్మమైనది. తర్కమునకు అందనిది.
ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 3.14.3 – **ఏష స ఆత్మా అంతర్హృదయే అణీయాన్ వ్రీహేర్వా యవ వాద్వా సర్షపాదా శ్యామాకాద్వా శ్యామాక తండూలాద్వా.** నా హృదయంలో ఉన్న ఈ పరమాత్మ బియ్యపుగింజకంటెను, ఆవగింజకంటెను చిన్నది.
ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 6.8.7 – **స య ఏషో అణిమా.** ఈ (సత్) సూక్ష్మమైనది.

శ్రీ చిన్మయానంద గీతనుండి ఉదాహరించారు. **సర్వస్య చాహమ్ హృదిసన్నివిష్టః.** నేను అందరి హృదయాలలోను స్థితుడనైయున్నాను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భగవంతుని అణుత్వము కారణంగా ఆయన అన్నింటా, అంతటా, మరియు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమైన జీవునియందును వ్యాపించియున్నాడు. అంతేగాక 'అణ్' అనే ధాతువునకు 'శబ్దము' అనే అర్థం ఉంది. అంతటా వ్యాపించే శబ్దము రూపంలో కూడా భగవంతుడున్నాడు. మరియు జీవులనుండి వెలువడే శబ్దాలకుకూడా కారణం భగవంతుడే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – అణతి - శబ్దయతి - ప్రకటించును, తెలియజేయును. **అణతి శబ్దయతి వేదాది శాస్త్రమ్ ఇతి అణుః.** వేదాది శాస్త్రములను ప్రసాదించిన (ప్రకటించిన)వాడు అణువు. శ్రీ భరద్వాజ ఈ నామాలకు అష్టసిద్ధులపరంగా కాక, స్వతంత్రంగా వ్యాఖ్యలు ఇచ్చారని గ్రహించాలి.

840. బృహత్

- చాలా పెద్దవాడు. విశ్వమునకంటే మూడురెట్లు పెద్దదైన పరమపదమును తన అరచేతనుంచుకొన్నవాడు.
- చాలా పెద్దవాడు. ఇచ్ఛానుసారము పెరుగగలవాడు.
- ప్రతిచోటా సౌందర్యాన్ని పెంపొందించువాడు.
- వృద్ధిచెందిన మంగళగుణములు కలవాడు.

ఓం బృహతే నమః

ఈ నామంలో భగవానుని 'మహిమ' అనే సిద్ధి (ఐశ్వర్యం) సూచింపబడింది. 'అణిమ' అనగా సూక్ష్మత్వము. 'మహిమ' అనగా గురుత్వము. బృహ్ - వృద్ధౌ - పెరుగుట, వృద్ధి చెందుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అంతటా వ్యాపించియున్నాడు. భౌతికమైన జగత్తుకు మూడురెట్లు పెద్దదైన పరమపదము (త్రిపాద్విభూతి) కూడా ఆయన చేతిలో గోళీకాయ అంత ఉంది. **విపులం పరమం వ్యోమ మహిమ్నా చుళుకీకృతమ్ యేన నామ్నా**

బృహత్ స స్యాత్ షడర్ణశ్చ బృహత్వదః. అవధులు లేని పరమాకాశమును అరచేత ధరించినవాడు. ఈ నామము షడక్షరీమంత్రము. గొప్ప దశనిచ్చును. ఓం బృహతే నమః.

శ్రీ భట్టులు శ్రుతులనుండి చెప్పన ఉదాహరణలు –

పురుషసూక్తము – **స భూమిమ్ విశ్వతో వృత్వా అత్య తిష్టాత్ దశాంగుళమ్.** ఆయన భూమి మొత్తాన్ని ఆవరించి పదిరెట్లు పెద్దగా ఉన్నాడు.

తైత్తరీయోపనిషత్తు 6.10 – **మహతో మహీయాన్.** పెద్దవానికంటే పెద్దది. **వర్షీయాంశ్చ పృథివ్యా.** భూమికంటె పెద్దవాడు.

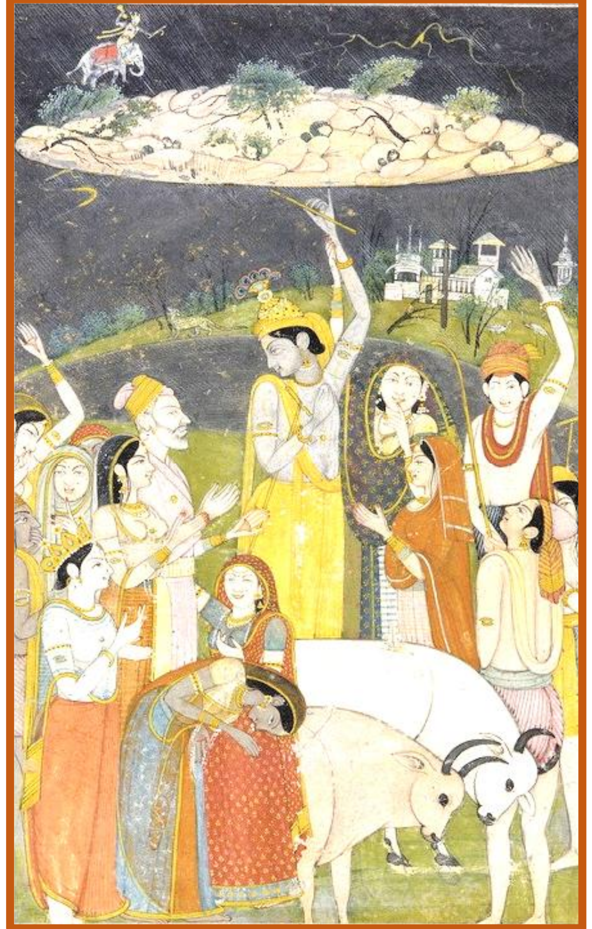
శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన శ్రుతి ఉదాహరణలు –

కఠోపనిషత్తు 2.2.2 – **అబ్జా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతుమ్ బృహత్.** నీటినుండి పుట్టినవాడు, భూమినుండి పుట్టినవాడు, యాగంనుండి పుట్టినవాడు, కొండనుండి పుట్టినవాడు, నిజమైనవాడు, పెద్దయైనవాడు.

శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 3.7 –**తతః పరమ్ బ్రహ్మ పరమ్ బృహన్తమ్.** అలా పెద్దవాడైన పరబ్రహ్మను ప్రార్థించి, ధ్యానించి తెలుసుకోవాలి.

మహిమ ఐశ్వర్యము, అణిమ ఐశ్వర్యము పరస్పరం వ్యతిరేకాలుగా కనిపిస్తాయి. తరువాత వచ్చే మరికొన్ని నామాలలో కూడా ఇలాంటి వ్యతిరేకమనిపించే శబ్దాలను గమనింపవచ్చును. అంటే భగవంతునికి అన్నీ సాధ్యమే అని, ఎలాంటి పరిమితులూ ఆయనకు వర్తింపవనీ గమనించాలి.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇవి రెండూ పరస్పర విరుద్ధాలుగా అనిపించవచ్చును. కాని తరచి చూస్తే మనకు ఇలాంటి నామాలలో భగవంతుని పరమైశ్వర్యముయొక్క వెలుగు సోకుతుంది. కఠోపనిషత్తులో చెప్పినట్లుగా – **అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్ ఆత్మాకస్య జన్తోర్నిహితమ్ గుహాయామ్.** చిన్నదానికంటే చిన్నది, పెద్దదానికంటె పెద్దది అయిన ఆత్మ హృదయం అనే గుహలో ఉన్నది.

గోవర్ధనగిరినెత్తిన శ్రీకృష్ణుడు.
1800 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Holding_Mount_Govardhan.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బృహత్వాత్ బృంహణత్వాత్ చ బ్రహ్మ బృహత్.** బ్రహ్మము చాలా పెద్దది. మరియు అనంతముగా పెరుగగలది గనుక బృహత్.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ సిద్ధులతో అన్వయం లేకుండా తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **బర్హతి వర్ధతే ప్రతిపదమ్ శోభాయామ్ ఇతి బృహత్.** ప్రతిచోటా సౌందర్యాన్ని వర్ధిల్లజేసేవాడు బృహత్.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **గుణైః వృద్ధః.** దివ్యమంగళ గుణములు సమృద్ధిగా కలిగినవాడ బృహత్.

841. కృశః

- తేలికైనవానికంటే తేలికైనవాడు.
- సన్నమైనవానికంటే సన్నమైనవాడు.
- తన భక్తుల కష్టాలను క్షీణింపజేసి తొలగించేవాడు.
- జీవులు సౌకర్యంగా ఉండడంకోసం వారిని తగు పరిమాణంలో రూపొందించువాడు.
- అసురులను తేలికజేయువాడు (నాశనం చేయువాడు).

ఓం కృశాయ నమః

ఈ నామము 'లఘిమ' అనగా చాలా తేలిక అగుట అనే ఐశ్వర్యాన్ని (సిద్ధిని) సూచిస్తుంది. కృష్ - తనూకరణే - సన్నగా అగుట (కృశించుట). శ్రీ భట్టులు 'తేలికగా ఉండుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు 'సన్నగా ఉండుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వత్ర అవ్యాహత గతిః లఘిమ్నా కృశ ఈరిత.** లఘిమ కారణంగా భగవంతుడు ఎంత తేలికగా (దూదికంటె, గాలికంటె తేలికగా) ఉన్నాడంటే అయన ఎక్కడికైనా వెళ్ళవచ్చును. (అన్నిచోట్లా ఉన్నాడు). ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతంనుండి ఉదాహరించారు. **యత్ర కామ గతో వశీ.**

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భగవంతుడు ఎంత సన్నగా (కృశించి) ఉన్నాడంటే ఆయన ఒక రాయి లోపల కూడా ఉండవచ్చును. **శిలాస్వపి అప్రతిహత ప్రవేశత్వాత్ కృశః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అస్థూలమ్ ఇత్యాదినా దృశ్యత్వాత్ ప్రతిషేధాత్ కృశః.** భగవంతుడు ఎంత సన్నగా (అస్థూలంగా) ఉన్నాడంటే ఆయన అసలు కనిపించడు. ఒకరు ఈ వ్యాఖ్యను **'ద్రవ్యత్వ ప్రతిషేధాత్'** అని కూడా వ్రాశారు. అంటే భగవంతునికి అసలు ఆకారమే లేదు (ద్రవ్యత్వము). శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (3.8.8)నుండి 'అస్థూలమ్' అనే పదాన్ని ఉదాహరించారు. అనగా 'స్థూలము కాని శరీరము'. తరువాతి నామము 'స్థూలః' గనుక బహుశా శ్రీ శంకరులు ఈ 'కృశః' నామమునకు 'అస్థూలమ్' అనే వివరణను ఎన్నుకొని ఉండవచ్చును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు చిన్నా, పెద్దా వంటి విషయాలు ఆయనను చూసినవారే చెప్పగలరు. కాని భగవంతుడు ఎంత పెద్దవాడంటే ఆయనను చూడడానికి మన కన్నులు చాలవు. ఎంత చిన్నవాడంటే ఆయన మన కన్నులకు ఆనడు. కనుక ఆయన చిన్నా, పెద్దా – కృశః, స్థూలః – అనే ప్రశ్నకు జవాబు లేదు. ఇది భగవంతుని లక్షణము. శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తునుండి 'అస్థూలమ్' అని ఉదాహరించారు. ఆ పదం తరువాతే 'అనణు' అని ఉంది. (**అస్థూలమ్ అనణు**). అనగా భగవంతుడు తన సంకల్పానుసారము ఎలాగైనా ఉండవచ్చును. అలా ఎప్పుడైనా ఉండవచ్చును. ఈ నామంలో మాత్రం భగవంతుని కృశత్వము (తేలికగా ఉండుట లేదా సన్నగా ఉండుట) చెప్పబడింది.

ఇదే శ్లోకంలో ఇంతకుముందు ఒక నామంలో భగవంతుని '**అణుః**' అని వర్ణించారు. తరువాతి నామంలో అందుకు తేడాగా '**బృహత్**' అని చెప్పారు. అలాగే ప్రస్తుత నామం '**కృశః**'. దీని తరువాతి నామం ఇందుకు భిన్నంగా '**స్థూలః**' అని వస్తుంది. ఇలా వైరుధ్యమనిపించే భావన గురించి శ్రీ చిన్మయానంద – 'ధ్యానాన్ని అభ్యసించేవారి అవగాహనకు భగవంతుని గురించి ఋషులు ఇలా పరస్పర వ్యతిరేక భావాలను సూచించే పదాలు వాడారు' అని అన్నారు. ఇంతకుముందు ఉదాహరించిన ఉపనిషద్వాక్యాలు ఇలాంటివే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **కృశ్యతి తనూకరోతి స్వజన విపదమ్ ఇతి కృశః.** తన భక్తుల కష్టాలను సన్నబరచేవాడు (తగ్గించేవాడు, తొలగించేవాడు) కృశః.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా అష్టైశ్వర్యములు (అష్టసిద్ధులు)తో అన్వయం లేకుండా ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. కృశ్ - సన్నముగా చేయుట. భగవంతుడు సకల జీవులను తగువిధంగా, తగు పరిమాణంలో రూపొందిస్తాడు. అది ఆయా జీవుల మనుగడకు, సౌకర్యానికి అవుసరం. ఈ విషయంలో శ్రీ వాసిష్ఠ వ్యాఖ్య '**త్వష్టా**' (6వ శ్లోకము, 52వ నామము) అనే నామం అర్థానికి పోలి ఉంది.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **దైత్యాన్ కర్శయతి ఇతి కృశః.** దైత్యులను కృశింపజేయువాడు, అనగా వారిని నాశనము చేయువాడు కృశః.

842. స్థూలః

- చాలా పెద్దవాడు. కావలసిన వస్తువును స్పృశింప (పొంద)గలవాడు. ప్రాప్తి గలవాడు.
- తన భక్తుల సంపదను ఎన్నోరెట్లు పెంచేవాడు.
- అందరికీ ఆత్మ అయినవాడు.

ఓం స్థూలాయ నమః

స్థూల్ - పరిభ్రమణే - లావుగా, పెద్దగా అగుట. అనే శబ్దంనుండి ఈ నామమును వివరింపవచ్చును. ఇంతకు ముందు నామము 'కృశః' అనగా కావలసినంత సన్నగా లేదా తేలికగా అగుట అని వివరింపబడినది. ప్రస్తుత నామము 'స్థూలః' అనగా కావలసినంత పెద్దదిగా అగుట అనే భగవదైశ్వర్యం పరముగా వివరింపబడినది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు కదలకుండానే బ్రహ్మాండంలో ఏ వస్తువునైనా స్పృశింపగలడు (పొందగలడు) గనుక 'స్థూలః' ఈ నామంలో సూచించిన 'ప్రాప్తి' ఐశ్వర్యానికి శ్రీత్రివిక్రమావతారము చక్కని ఉదాహరణ. **స్థిత్వైకత్రాఖిలం స్పృష్టుం శక్తిర్యామహతీ సదా తయా ప్రకృష్టయా శక్త్యా విశిష్ట స్థూల ఉచ్యతే.**

ఆండాళ్. తిరుప్పావై 3 (శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ ఉదాహరించినది) – **ఓంగియుల గళన్ద వుత్తమున్ పేర్ పాడి**. పెరిగి లోకాలు కొలిచిన పురుషోత్తముని కీర్తించి.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు.

అనేజదేకమ్ మనసోజవీయో నైనద్దేవ ఆప్నువన్ పూర్వమర్షత్
తద్ధావతోఽన్యానత్యేతి తిష్ఠత్ తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతి – ఈశావాస్యోపనిషత్తు 4.

పరమాత్మ కదలడు. ఆయనకు సమమైనది లేదు. ఆయన వేగం మనసుకంటే ఎక్కువ. (ఆయన దేవతలవద్దకు చేరుకున్నాగాని దేవతలకు ఆయన అందడు.) కదలకుండానే ఆయన పరుగెత్తేవారిని అధిగమిస్తాడు. ఆయన కారణంగా వాయువు జలాన్ని మోసుకెళతాడు.

సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్
స భూమిమ్ విశ్వతో వృత్వా అత్య తిష్ఠత్ దశాంగులమ్ – పురుషసూక్తము.

ఆయన అంతులేని తలలు, కన్నులు, పాదములు కలిగినవాడు. విశ్వమంతా ఆవరించియున్నవాడు. మనకున్న జ్ఞానంతో ఆయనను కొలవడం సాధ్యం కాదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వః ఆత్మకత్వాత్ స్థూలః ఇతి ఉపచర్యతే**. అందరికీ ఆత్మ అయినందున ఆయనను 'స్థూలః' అన్నారు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **కోటి బ్రహ్మాండ విగ్రహత్వాత్ స్థూలః.** అనంతమైన బ్రహ్మాండములు ఆయన స్వరూపమే గనుక భగవానుడు స్థూలః.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుడు **అణుః, బృహత్, కృశః, స్థూలః** వంటి ఐశ్వర్యములు కలిగియున్నందున ఆయన ఏ క్షణంలో ఎలా ఉంటాడో ఎవరూ తెలిసికొనలేరు.

6వ శ్లోకం 53వ నామము '**స్థవిష్ఠః**'. 47వ శ్లోకం 437వ నామము '**స్థవిష్ఠః**' ఈ '**స్థవిష్ఠః**' నామము '**స్థూలః**', '**ఇష్ట**' అనే పదాలు కలిసి ఏర్పడినట్లుగా చెప్పుకోవచ్చును. అనగా సంకల్పానుసారము చాలా పెద్దగా ఉన్నవాడు అని. ఇంకా '**స్థవిష్ఠః**' అనగా భగవంతుడు బ్రహ్మాండము రూపంలోను, నక్షత్రమండలాల రూపంలోను ఉన్నాడు అని కూడా అర్థాలు చెప్పారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **స్థూలయతి బృంహయతి స్వజన సంపదమ్ ఇతి స్థూలః.** తన భక్తుల సంపదను ఎన్నోరెట్లు పెంచేవాడు 'స్థూలః' ఇక్కడ సంపద అంటే భౌతికమైన ధనాదులు మాత్రమే కాదు. భగవంతునికి, భాగవతులకు కైంకర్యము చేయడంలో ఉన్న ఆనందమే ఆ సంపద.

తిరుప్పావై. 3వ పాశురము. చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగు సేత మరియు వివరణ

పెరిగి లోకాలు కొలిచిన పురుషోత్తముని కీర్తించి
నోము పేరునకలసి మేము నీరాడితే, దేశమంతా
నెల మూడు వానలు కురిసీ ఈతి బాధలు తొలుగు
పెరిగిన ఎఱ్ఱని వరిచేల పైకెగురు చేపలు
నీరజముల మెరసి నిదురించు తుమ్మెదలు
స్థిరమున కూర్చుండి సిరములను లాగ
కలశములను నింపు కామధేనువులు
నిత్య సంపదలతో నిండుగానుండు
జగతికే మంగళము కూర్చు మన శ్రీవ్రతము

ఇది ఆశీర్వచన పాశురం. ఎక్కడ ఏ శుభకార్యం జరిగినా ఈ విశేష పాశురమును పెద్దలు చదువుతారు. త్రివిధ తాపములు (తాపత్రయము) తొలగి, అన్నీ సమృద్ధిగా ఉండాలని పెద్దలు మంగళాశాసనం చేస్తారు. శుభప్రదమైన వామనావతారకథ ఈ గేయంలో వస్తుంది.

శ్రీ వామనావతార శిల్పం. Creative Commons photo from Flickr by Andrea Kirkby

843. గుణభృత్

- ఈశిత్వము గలవాడు. అనగా అన్నింటిమీద అధికారము గలవాడు. మరియు అన్నింటికి ఆధారమైనవాడు.
- రజోగుణముతో సృష్టిని, సత్త్వగుణముతో వృద్ధిని (పాలనను), తమోగుణముతో లయమును నిర్వహించువాడు.
- జ్ఞానానంద మాధుర్య వాత్సల్యాది అనంత కళ్యాణ గుణములు కలవాడు.

ఓం గుణభృతే నమః

గుణములు అనగా దయాదాక్షిణ్యాది లక్షణములు మరియు సత్వరజస్తమోగుణములు కూడ. భృ - ధారణ పోషణయోః - కలిగియుండుట, నిర్వహించుట. **గుణ దయాదాక్షిణ్యాదయః సత్వరజస్తమ ఆదయశ్చ, తేషామ్ భృత్-ధారక ఇత్యర్థః** (శ్రీ వాసిష్ఠ).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తన సంకల్పమాత్రమున అన్ని జీవులను, అన్ని స్థితుల (గుణముల) యందును, తన అధీనములో ఉంచుకొని వానికి ఆధారమై యున్నాడు. ఈ నామము ఆయన ఈశిత్వము అనే ఐశ్వర్యమును సూచించును. **సంకల్పాత్వ గుణీభూత సర్వావస్థమిదం జగత్ కుర్వన్ బిభర్తి నిత్యం యః గుణభృత్ స స్మృతో బుధైః.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయోపనిషత్తు (6.1)నుండి ఉదాహరించారు. **సర్వస్య వశీ సర్వస్య ఈశానః.** ఆయన అన్నింటినీ తన అధీనంలో ఉంచుకొని వానికి ప్రభువైయున్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్వరజస్తమసామ్ సృష్టి స్థితి లయ కర్మసు అధిష్ఠానతృత్వాత్ గుణభృత్.** భగవంతుడు సత్వరజస్తమో గుణముల ద్వారా సృష్టిస్థితిలయాది కార్యములకు అధికారియై ఆయా గుణములకు ఆధారమై యున్నాడు గనుక గుణభృత్.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా మించు ఇదే అర్థం చెప్పారు. **గుణాన్ సత్వాదీన్ బిభర్తి ఇతి గుణభృత్.**

శ్రీ కృష్ణత్త భరద్వాజ – **గుణాన్ జ్ఞాన ఆనంద మాధుర్య వాత్సల్యాదీన్ బిభర్తి ఇతి గుణభృత్.** భూతభవిష్యద్వర్తమానములను గురించి సదా సంపూర్ణజ్ఞానము, సచ్చిదానంద పరిపూర్ణత్వము, శత్రువులపట్ల కూడామాధుర్యము, భక్తులయెడ దూడపట్ల ఆవుకుండే వాత్సల్యము ఇలాంటి అనంత కళ్యాణగుణములు కలిగినవాడు గుణభృత్.

శ్రీ సత్యసంధయతిరాజ కూడా ఇలాంటి అర్థమే చెప్పారు. **గుణాన్ ఆనందాదీన్ బిభర్తి ఇతి గుణభృత్.**

శ్రీ బలరామ కృష్ణులు అరణ్యంలో ప్రవేశించుట. 1800 కాలపు చిత్రం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_and_Balarama_Arrive_in_the_Forest,_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_(Ancient_Stories_of_the_Lord)_LACMA_M.79.51.jpg

844. నిర్గుణః

- అన్ని జీవులతోను సదా స్పర్శతో ఉన్నప్పటికీ వాని గుణములు ఆయనకు అంటవు. ఆయన గుణరహితుడు. వశిత్వము కలిగి అన్నింటినీ లోబరచుకొన్నవాడు.
- ఎట్టి గుణములు లేనివాడు.

ఓం నిర్గుణాయ నమః

'గుణము' అనగా ప్రకృతి లక్షణములైన సత్వరజస్తమో గుణములు. ఈ గుణములు గాని, వాని ప్రభావములు గాని భగవంతుని అంటవు. కనుక ఆయన నిర్గుణుడు. '**గుణభృత్**' నామంలో చెప్పిన ప్రకారము అన్ని గుణములకూ ఆయనే ఆధారము అయినా గాని ఆయన మాత్రం నిర్గుణుడు. ఈ రెండు నామములు – **గుణభృత్, నిర్గుణః** – పరస్పరం విరుద్ధములు అనిపిస్తాయిగాని ఇవి రెండూ భగవదైశ్వర్యములను సూచిస్తాయి. '**గుణభృత్**' నామము ఈశిత్వమును, '**నిర్గుణః**' నామము వశిత్వమును తెలియజేస్తున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అతత్వశ్యతయా తత్ సంస్పర్శేఽపి అస్పృష్ట తద్గుణః నిర్గుణః**. భగవంతుడు అన్ని జీవులతోను కలసిఉన్నాగాని ఆయా జీవుల గుణములు, లక్షణములు, ప్రభావములు భగవంతుని అంటవు. ఎందుకంటే ఆయన నిర్గుణుడు. వానికి వేటికీ ఆయన లోబడడు. అన్నీ ఆయనకు వశమైయుంటాయి. భగవంతుని 'వశిత్వము' అనే ఐశ్వర్యము ఈ నామంలో చెప్పబడింది.

స్థితోఽపి నీ క్షీరవత్ జగతోఽస్పర్శనాద్గుణైః ఉక్త స నిర్గుణః ఇతి సప్తార్ణ పావనత్వదః. చేతాచేతనములన్నింటిలోనూ పాలలో కలిసిన నీటివలె కలిసి ఉంటాడు. ఈ రకంగా అన్ని భూతాలను లోబరచుకొని ఉంటాడు. అన్ని గుణాలతో ఉన్నప్పటికీ అన్నింటినీ లోబరచుకొని ఉంటాడు. కాని ఆయనకు గుణాలు అంటవు. కనుక ఆయన నిర్గుణుడు. ఇది సప్తాక్షరి. పావనకరము. ఓం నిర్గుణాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ప్రమాణములు –
తైత్తరీయోపనిషత్తు 3.6.1 – **విశ్వస్య మిషతో వశీ.** తన చక్కని చూపుతో ఆయన లోకాలను వశం చేసుకొంటాడు.
విష్ణుపురాణము 1.9.44 – **సత్వాదయో న సన్తీశే యత్ర చ ప్రాకృతగుణాః**. ప్రకృతిలో ఉండే సత్వమువంటి గుణములు ఈశునియందు ఉండవు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రకృత గుణత్రయ విరహితత్వాత్ నిర్గుణః.**

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **సత్వాది గుణరహితత్వాత్ నిర్గుణః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వస్తుతో గుణ అభావాత్ నిర్గుణః**. ఏ విధమైన గుణములు లేనివాడు నిర్గుణుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.11)నుండి ఉదాహరించారు. **సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ**. అందరిలోనూ సాక్షిగా ఉండేవాడు. కాని వారిలోని త్రిగుణములు అంటనివాడు. నిర్గుణుడు.

845. మహాన్

- అన్ని విషయాలలోను అధికుడు. ఇచ్ఛానుసారము ఎక్కడికైనా వెళ్ళగలవాడు. ప్రాకామ్యము గలవాడు.
- ఊహకు, తర్కానికి అందనంతవాడు.

- పూజ్యనీయుడు. ఇంద్రాదులచే పూజలందుకొనేవాడు.

ఓం మహతే నమః.

మహ - పూజాయామ్ - గౌరవించుట, ఆనందించుట, పెంచుట; మహాన్ - పూజింపదగినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పరమ ప్రకర్షాత్ మహాన్.** అన్ని విషయాలలోను అత్యున్నతుడు మహాన్. ఆయనకు సాధ్యంకానిది లేది. ఆయన వెళ్ళలేని చోటు లేదు. మనం నీళ్ళలో మునిగి తేలినట్లుగానే భగవంతుడు భూమిలోకూడా మునిగి తేలగలడు. అష్టైశ్వర్యములపరంగా 'మహాన్' అనే నామము భగవంతుని ప్రాకామ్యమును (ఎదిరించరాని ఇచ్ఛను) సూచిస్తుందని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకము –

సంప్రయోజ్య వియోజ్యాయమ్ కామకారకరః ప్రభుః యద్ యద్ ఇచ్ఛేత్ అయం శౌరిః తత్ తత్ కుర్యాత్ అయత్నతః
శౌరి తన ఇచ్ఛానుసారం ఏమైనా చేస్తాడు. అందుకోసం ఆయన కష్టపడనక్కరలేదు. ఆయన వేనినైనా కలపగలడు లేదా విడదీయగలడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఇక్కడ ప్రాకామ్యము అనగా ఇచ్ఛానుసారము ఎవరి మనసులోనైనా ప్రవేశించుట, వారేదైనా గుర్తుంచుకొనేలాగా లేదా దానిని మరచిపోయేలాగా చేయడంవంటివి. **భూమ్యాసహ మహావీరే హ్యున్మజ్జన నిమజ్జనాత్ మహానితి చ విఖ్యాతః షడర్ణస్తు మహత్వదః.** ప్రళయకాలంలో భూమితోబాటుగా తనుకూడా మహాసముద్రంలో మునుగుతూ తేలుతూ ఉంటాడు. అన్నింటికీ ఉత్కృష్టమైన ఆకాశగమనం కలవాడు. ఈ నామము షడక్షరీమంత్రము. మహత్వమును ప్రసాదిస్తుంది. ఓం మహతే నమః. (శ్రీ కైవల్యసారథినుండి)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **తర్కతోऽపి యతో వక్తుమ్ న శక్యమ్.** తర్కం కోసం కూడా ఆయనను ఇలా అని వర్ణించడం సాధ్యం కాదు. ఆయనకు శబ్దాది విషయాలు వర్తించవు. ఆయన కొలవరానంత సూక్ష్మమైనవాడు. శుద్ధసత్వమూర్తి. అంతటా వ్యాపించినవాడు. ఆయనకు అవరోధం అనేది ఏదీ వర్తించదు. ఆయన మహాన్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని గురించి మాటలలోను, ఊహలలోను, మరేవిధంగాను అర్థం చేసుకొనలేము. ఇంతకుముందు ఆరు నామాలను పరిశీలించినట్లయితే పరిశీలించినట్లయితే భగవంతుడు **అణుః** (సూక్ష్మమైనవాడు), **బృహత్** (చాలా పెద్దవాడు), **కృశః** (చాలా సన్నినివాడు), **స్థూలః** (చాలా లావైనవాడు), **గుణభృత్** (గుణములతో నిండినవాడు), **నిర్గుణః** (గుణములు లేనివాడు). ఇలా ఆయన పరస్పర వ్యతిరేక పదాలతో వర్ణింపబడుచున్నాడు. ఎందుకంటే ఆయన కాలానికి, స్థలానికి, రూపానికి అతీతుడు. పంచభూతముల పరిమితులు ఆయనకు లేవు. శ్రీ చిన్మయానంద కూడా ఇదే వివరణ ఇచ్చారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – మహ్యతే - పూజ్యతే; శ్రీ భరద్వాజ ఈ శ్లోకంలో ఇతర నామాలకు, ఈ నామానికి కూడా అష్టైశ్వర్యాలకు లంకె పెట్టకుండా వివరణ ఇచ్చారు. **మహ్యతే పూజ్యతే బ్రహ్మాదిభిః ఇతి మహాన్.** బ్రహ్మాదులు కూడా ఈ భగవంతుని పూజిస్తారు. కనుక భగవంతుడు మహాన్. పూజింపదగినవాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సర్వైః అభ్యర్చ్యయత్వాత్ మహాన్.** అందరిచేత అర్చింపబడువాడు మహాన్.

846.అధృతః

- పరిమితులు లేనివాడు, కట్టుపడనివాడు
- ఆధారము లేనివాడు

ఓం అధృతాయ నమః

ధృ - ధారణే - పట్టుకొనుట, ఆధారముగానుండుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామము **'మహాన్'** అనగా భగవంతుడు ఏదైనా చేయగలడు అని. ప్రస్తుత నామము **'అధృతః'** అనగా ఏదైనా చేయడానికి భగవంతునికి ఎలాంటి నియమాలుగాని, పరిమితులుగాని లేవని. రెండు నామాలు కలిపితే – భగవంతుడు తన ఇచ్ఛానుసారము ఎలాంటి పరిమితులు లేకుండా ఏమైనా చేయగలవాడు. **యశ్చా నియమ్యః కేనాపి హ్యధృతః స్సతు కీర్తితః.** అతడు ఎవరిచేతా నియమింపబడడు కాబట్టి 'అధృతః' అనబడుతాడు.

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఉదాహరణ – భగవంతుడు వైదిక బ్రాహ్మణుని కుమారునికి పరమపదం ప్రసాదించాడు. తరువాత ఆ పిల్లవానికి పునర్జన్మ ఇవ్వడంకోసం ఇహలోకానికి తెచ్చాడు. సాధారణంగా పరమపదాన్ని చేరుకొన్నవారికి పునర్జన్మ ప్రాప్తించదు. కాని భగవానుడు తన ఇచ్ఛానుసారం ఏమైనా చేయగలడు. ఈ నామంలో భగవంతుని 'ప్రాప్తి' (ఏదైనా చేయగలడు) అనే ఐశ్వర్యం సూచింపబడిందని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పృథివ్యాదీనామ్ ధారకాణామపి ధారకత్వాత్ న కేనచిత్ ధ్రియత ఇతి అధృతం.** భూమివంటి అన్నింటికీ ఆధారమైనవాడు భగవంతుడు. ఆయనకు మాత్రం వేరు ఆధారం లేదు కనుక ఆయన అధృతుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యో హి సర్వస్య ధాతా స కేన ధృతః స్యాత్?** అన్నింటికీ ఆయన ఆధారం అయినప్పుడు ఆయనకు ఆధారం ఏముంటుంది?

శ్రీ చిన్మయానంద – వస్త్రానికి దూది, ఆభరణానికి బంగారం, కుండకు మట్టి ఆధారాలు. అలాగే సమస్త విశ్వానికి భగవంతుడు ఆధారం. మనకు ఆయనే ఆధారం అని గ్రహించి అధృతుడైన శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానింపవలెను.

శ్రీ కైవల్యసారథి నుండి –

1. ఇతరులయందు ప్రవేశించి వారిని వశం చేసుకోవడము.
2. తనను ధ్యానించేవారి హృదయాలలో ఉండడము.
3. జీవునితో కూడినది, కూడనిది అయిన దేహమందు ప్రవేశించడము.
4. ఇష్టాపూర్తి కర్మలయందు ఉండడము

ఈ కర్మలు వేటిలోనూ కట్టుపడకుండా యథేచ్ఛగా ఉండేవాడు అధృతుడు.

847. స్వధృతః

848. స్వాస్యః

849. ప్రాగ్వంశః

850. వంశవర్ధనః

847, 848, 849వ నామములు భగవంతుని ఐశ్వర్యోన్నతిని సూచించునవిగా **శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.**

స్వధృతః – బద్ధులకంటె భగవానుడు ఉన్నతుడు. బద్ధులకు కూడా తపోధ్యానాదుల ద్వారా కొన్ని ఐశ్వర్యములు సంప్రాప్తించవచ్చును.

స్వాస్యః – ముక్తులకంటె భగవానుడు ఉన్నతుడు. ముక్తులు కూడా భగవంతునివంటి లక్షణములు అనేకములు కలిగి ఉండవచ్చును. కాని ముక్తులు ఒకప్పుడు అజ్ఞానంచే ఆవరింపబడ్డారు.

ప్రాగ్వంశః – నిత్యులకంటె భగవానుడు ఉన్నతుడు. నిత్యులనగా శ్రీవైకుంఠములో ఉండే శాశ్వత జీవాత్మలు. కాని నిత్యులకు మూలము, ఆధారము శ్రీమన్నారాయణుడే.

శ్రీ భట్టులు ఈ మూడు నామముల వివరణను తరువాతి నామమైన 'వంశవర్ధనః' నామం వివరణలో సంక్షిప్తపరచారు. మూడు విధములైన జీవులు – బద్ధులు, ముక్తులు, నిత్యులు – వర్ధిల్లుటకు కారణమైనవాడు వంశవర్ధనుడు.

యుద్ధానంతరం సకల వానరులనూ, భల్లూకాలనూ పునరుజ్జీవులను చేయించిన శ్రీ రామ లక్ష్మణులకు ప్రణామం చేస్తున్న వానరులు. 1800 కాలంనాటి చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_with_Laksman_and_monkeys.jpg

847. స్వధృతః

- స్వభావసిద్ధంగా మహదైశ్వర్యము గలవాడు. తపోధ్యానాదులచే ఐశ్వర్యము (సిద్ధులు) పొందే బద్ధజీవులకంటే భిన్నమైనవాడు.
- తనకు తానే ఆధారమైనవాడు (స్వ - స్వయంగా)
- భక్తులు భగవంతుని తమ మనస్సులో నిలుపుకొందురు (స్వ - స్వజనులు - భక్తులు).
- తన భక్తుల ఐశ్వర్యమును నిలుపువాడు (స్వమ్ - ధనమ్).

ఓం స్వధృతాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామము **'అధృతః'** అనగా మరెవరిచేత నియమములు లేనివాడు. ప్రస్తుత నామము **'స్వధృతః'** అనగా తనకు తానే నిలుపుకొనువాడు. స్వయంగా మహదైశ్వర్యం గలవాడు. **స్వభావతో ధృతైశ్వర్యః స్వధృతః పరికీర్తితః.** అనగా ఆయన అధికారము, ఐశ్వర్యము మరెవరిపైనో, దేనిపైనో ఆధరపడియుండవు. అది ఆయన సహజత్వము. బద్ధజీవులు తపోధ్యానాదులద్వారా పొందే సిద్ధులకూ, పరమాత్ముని ఐశ్వర్య సిద్ధులకూ భేదం ఇది.

మిగిలిన దేవుళ్ళందరూ ఆయా కార్యముల నిర్వహణకై ఆయనచే నియమింపబడ్డారు. కనుక వారికి ఆయన నియామకుడు, ఆధారము. అలా నియమింపబడని, పోలికలేని పరమాత్ముడు శ్రీమన్నారాయణుడు ఒక్కడే (తిరువైమొళి 5.10.8).

ఏకోహి వై నారాయణ ఆసీత్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు. **స భగవః కస్మిన్ ప్రతిష్ఠిత ఇతి, స్వే మహిమ్ని.** ఆ పరబ్రహ్మ దేనిచే ప్రతిష్ఠితమైయున్నది? అది తన మహిమ చేతనే నిలిచియున్నది. ఒక వస్తువునకు ఆధారమైనదానికి మరియొక ఆధారం ఉంటుంది. కాని మరే ఆధారం లేకుండా తనకుతానే నిలచియున్నది పరబ్రహ్మము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – స్వ - స్వజనః - తన భక్తులు; **స్వైః స్వజనైః ధృతః చిత్తే ఇతి స్వధృతః.** తనవారైన భక్తులు తమ మనసులలో నిలుపుకొని ఉండేవాడు స్వధృతుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – స్వమ్ - ధనమ్ - సంపద; **స్వమ్ ధనమ్ ధృతమ్ యేన ఇతి స్వధృతః.** అన్నింటియందూ ఐశ్వర్యమును నిలుపువాడు, పెంచువాడు స్వధృతుడు.

848. స్వాస్యః

- శోభనకరమైన స్థానం సహజంగా గలవాడు. స్థిరమైన ఐశ్వర్యం కలవాడు.
- తామరపూవు మధ్యభాగంవలె ఎర్రని అందమైన ముఖం కలవాడు.
- చతుర్వేదాలు ఉపదేశించిన అందమైన ముఖం కలవాడు.

ఓం స్వాస్యాయ నమః

ఆస్ - ఉపవేశనే - కూర్చొనుట (ఉదా. ఆసనము). 'ఆస్యము' అంటే 'పదవి' లేదా 'స్థానము' అనే అర్థాన్ని శ్రీ భట్టులు గ్రహించారు. 'ఆస్యము' అంటే 'ముఖము' అనే అర్థాన్ని శ్రీ శంకరులు గ్రహించారు. (అమరకోశము వ్యాఖ్యానము అసు - క్షేపణే – విసురుట; **అస్యతే క్షిప్యతే నవనీతాది అస్మిన్ ఇతి ఆస్యమ్.**)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – (సు-ఆస్యః) స్థిరమైన, శోభనమైన స్థానము (పదవి) గలవాడు 'స్వాస్యః'. **సు-శోభనా, శోభనా ఆస్య యస్య స స్వాస్యః.** గొప్ప స్థానము కలవాడు 'స్వాస్యః.' సహజంగా గొప్ప స్థానం కలవాడు. **ఆసనం శోభనం యస్య స స్వాస్యః ఇతి చోచ్యతే.** శ్రీ భట్టుల వివరణ – ముక్తులు కూడా శ్రీవైకుంఠంలో భగవంతునితో సామ్యము కలిగిఉంటారు. కాని తేడా ఏమంటే ముక్తులు ఒకప్పుడు అజ్ఞానంలో ఉండి తరువాత ముక్తులయ్యారు. భగవంతుడు మాత్రం ఎప్పుడూ అజ్ఞానానికి లోబడడు. ఇలా ఈయన ముక్తజీవులకంటే భిన్నుడు 'స్వాస్యః'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సు-శోభనమ్ పద్మోదరం తలవత్ తామ్రమ్ అభిరూపతమమ్ అస్య అస్యమ్ ఇతి స్వాస్యః.** తామరపూవు మధ్యభాగంవలె అందమైన ముఖము కలవాడు స్వాస్యః.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శోభనమ్ అస్యమ్ వదనమ్ యస్య ఇతి స్వాస్యః.**

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థం కూడా చెప్పారు – **వేదాత్మకో మహాన్ శబ్దరాశిః తస్య ముఖాత్ నిర్గతః పురుషార్థ ఉపదేశార్థమ్ ఇతి స్వాస్యః.** చతుర్విధ పురుషార్థములను సాధించడానికి ఉపదేశించిన అందమైన నోరు గలవాడు స్వాస్యః. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (2.4.10)నుండి ఉదాహరించారు –

అస్య మహతో భూతస్య నిశ్వాసితమ్ ఏతత్ ఋగ్వేదో యజుర్వేదః సామవేదః అథర్వాంగిరస ఇతిహాసః పురాణమ్ విద్యా ఉపనిషదః శ్లోకః అనువ్యాఖ్యాని వ్యాఖ్యాని అస్యైవ ఏతాని సర్వాణి నిశ్వాసితాని
వేదములు, ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, సూత్రములు వంటివి అన్నీ ఆయన ఊపిరినుండి ఉద్భవించాయి.

849. ప్రాగ్వంశః

- అనాదిగా ముక్తులైన నిత్యసూరులయొక్క ఉత్పత్తి, స్థితి అన్నీ ఇతని అధీనంలోనే ఉంటాయి.
- సనాతన వంశము గలవాడు, అనగా విశ్వమునకు ఆది అయినవాడు.
- అందరికంటె ముందుగా ఆయననుండి బ్రహ్మ ఉద్భవించాడు.
- ప్రకర్షణతో (రాజసంతో) సంచరించేవాడు మరియు ఆయన గొప్పతనం స్పష్టంగా, గట్టిగా చెప్పబడింది.

ఓం ప్రాగ్వంశాయ నమః

'ప్రాక్' అనగా మొదటి, ముందటి. వంశము అనగా జాతి. 'ప్రాక్' అనగా నిత్యసూరులు అని శ్రీ భట్టులు, విశ్వము అని శ్రీ శంకరులు, బ్రహ్మ అని శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ అర్థాలను తీసుకొన్నారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ప్రాక్ - అనాదిగా ముక్తులై శ్రీవైకుంఠంలో ఉండే నిత్యసూరులు. వంశ - ఆధారము. ప్రాక్ వంశ - అనగా అట్టి నిత్యసూరుల స్థితి, అష్టైశ్వర్యములు, శక్తులు అన్నీ కూడా భగవానుని దయ, సంకల్పము వల్లనే సంభవిస్తున్నాయి. **అనాది ముక్తాః ప్రాంచో యే తేషాం ఉద్భవ భూమిదః ప్రాగ్వంశ ఇతి విఖ్యాతః సప్తార్ణో మనురుత్తమః.** అనాదిగా ముక్తులైన నిత్యసూరులయొక్క ఉత్పత్తి, స్థితి అన్నీ ఇతని అధీనంలోనే ఉంటాయి. ఈ నామము సప్తాక్షరీమహామంత్రము. ఉత్తమ ఫలప్రదము. ఓం ప్రాగ్వంశాయ నమః. (శ్రీ కైవల్య సారథి).

ప్రాచాం వంశః ప్రాగ్వంశః. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు పురుషసూక్తంనుండి ఉదాహరించారు. **యత్ర పూర్వే సాధ్యాః సన్తి దేవాః.** విష్ణువు నివాస స్థలమైన పరమపదంలో అనాదిగా సాధ్యదేవతలు (సదా ముక్తులైన దేవతలు) ఉంటారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సూర్యవంశము, చంద్రవంశము, రఘువంశము, ఇలా ఏదైనా వంశంలో ప్రముఖుని పేరుమీద ఆయా వంశాల పేర్లు వస్తుంటాయి. అలాగే ప్రాగ్వంశానికి, అనగా నిత్యుల వంశానికి మూలమైనవాడు భగవానుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'ప్రాక్' అనగా అన్నింటికంటె ముందు ఉన్నది. **అస్య వంశః ప్రాగేవ, న పాశ్చాత్య ఇతి ప్రాగ్-వంశః.** అన్నింటికంటె ముందు ఆయన వంశము, అనగా జగత్తు ఉద్భవించింది. తరువాతే అన్నీ వచ్చాయి. సనాతనమైన వంశము గలవాడు అనగా విశ్వమునకు ఆదియైనవాడు (అనాది) గనుక భగవానుడు 'ప్రాగ్వంశః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'ప్రాగ్' అనగా అన్నింటికంటె ముందు సృష్టింపబడిన చతుర్ముఖబ్రహ్మ. **ప్రాంచతి ఇతి ప్రాగ్ బ్రహ్మా, స వంశః సనాతనో యస్య ఇతి ప్రాగ్-వంశః.** చతుర్ముఖ బ్రహ్మను తన వంశంలో కలిగిన సనాతనుడు 'ప్రాగ్వంశః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – అంచ్ - గతి పూజనయోః - వెళ్ళుట, పూజించుట. ప్ర - అంచు - క్విన్ = ప్రాంచ్ (పాణిని 3.2.59). అనగా ముందున్నవాడు. వన్ - శబ్దే సంభక్తౌ చ - ధ్వనించుట, గౌరవించుట. **ప్రకర్షేణ అంచతి-గచ్ఛతి, వనతి-శబ్దయతే సంబహుజతే చ ప్రాగ్**

వంశః. రాజసంతో పయనిస్తూ చలిస్తూ ఉండేవాడు. ఎవనియొక్క ఔన్నత్యం గొప్పగా ధ్వనించిందో (చెప్పబడిందో) ఆయన 'ప్రాగ్వంశః'.

850. వంశవర్ధనః

- బద్ధులు, ముక్తులు, నిత్యసూరులు, దేవతలు, తన భక్తులు, ఇలా అందరి సంతానాన్నీ వృద్ధిచేసేవాడు.
- జగత్తును వృద్ధిపొందించువాడు (వర్ధ్ - పెంచుట).
- సమయం వచ్చినపుడు జగత్తును పరిసమాప్తం చేసేవాడు (వర్ధ్ - ఖండించుట).

ఓం వంశవర్ధనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఇంతకు ముందు చెప్పిన మూడు నామములను ఈ నామ వివరణలో సంక్షిప్తపరచారు.

847. **స్వధృతః** – బద్ధ జీవులకంటే భిన్నంగా, స్వభావసిద్ధంగా, మహదైశ్వర్యం గలవాడు.

848. **స్వాస్యః** – ముక్తులకంటే భిన్నంగా, ఎప్పుడూ సహజంగా, శోభనస్థానం కలవాడు.

849. **ప్రాగ్వంశః** – నిత్యసూరులకు కూడా ఆధారమైనవాడు.

850. **వంశవర్ధనః** – పైన చెప్పిన బద్ధజీవులు, ముక్తులు, నిత్యులు – ఈ ముగ్గురు జీవుల వంశాలనూ వృద్ధిపరచేవాడు. ఈ మూడు విధాలైన జీవులు అనుభవించే కైంకర్యరసము (భగవత్సేవానందము) మరింతగా వర్ధిల్లడమే శ్రీ భట్టులు ప్రస్తావించిన వృద్ధి. కనుక భగవంతుడు వంశవర్ధనుడు.

నిత్య సిద్ధస్య వర్గో యః వంశం సంతాన లక్షణమ్ తం వర్ధయతి యశ్చాసౌ వంశవర్ధన ఉచ్యతే. తన భక్తులను, జ్ఞానులను తన సంతానముగా భావించి వృద్ధిపొందించువాడు వంశవర్ధనుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.3.4 – దేవతలు, నిత్యసూరులు మొదలైనవారు తడబడే మాటలలో భగవంతుని స్తుతిస్తున్నారు. ఎందుకంటే వారు భగవంతుని తలచుకొన్నపుడల్లా వారి హృదయం ఆనందపరవశం అవుతుంది. వారికి భోగాన్నిచ్చే ఔషధమూ, ఆనందాన్నిచ్చే పానీయమూ, జీవితాధారమూ, ఆనందహేతువూ ఆయనే అని వారంటున్నారు.

ఇలా భగవంతునికి కైంకర్యం చేయడంలో నానాటికి ప్రవృద్ధమయ్యే ఆనందాన్ని మనం కోరుకోవాలి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **వంశం భక్తానామ్ వర్ధయతే ఇతి వంశవర్ధనః.** తన భక్తులకు వృద్ధిని చేకూర్చేవాడు వంశవర్ధనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – వృధ్ - పెంపొందించుట. **వంశమ్ ప్రపంచమ్ వర్ధయన్ వంశవర్ధనః.** వంశము, అనగా ప్రపంచమును వృద్ధిచేయువాడు వంశవర్ధనుడు. **'ప్రాగ్వంశః'** నామము వ్యాఖ్యలో కూడా శ్రీ శంకరులు 'వంశము' అనగా 'ప్రపంచము' అనే అర్థాన్ని తీసుకొన్నారని గమనింపవచ్చును.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **పరీక్షిత సంరక్షణేన పాండుకులమ్ వర్ధయతి ఇతి వంశవర్ధనః.** పరీక్షిత్తును కాపాడడంద్వారా పాండవుల వంశాన్ని వర్ధిల్లజేసినవాడు వంశవర్ధనుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **వంశం యదోః వర్ధయతి ఇతి వంశవర్ధనః యత్ర షట్ పంచాశత్ కోటయః ప్రధాన భూతా బభూవుః.** యదువంశం వృద్ధికి కారణమైనవాడు వంశవర్ధనుడు.

శ్రీ శంకరులు మరొక అర్థంకూడా చెప్పారు. వర్ధ్ - ఛేదనే - నరుకుట. **ప్రపంచమ్ ఛేదయన్ వా వంశవర్ధనః.** సమయం వచ్చినపుడు జగత్తును తనలో లీనం చేసుకొనేవాడు వంశవర్ధనుడు.

తన అవతార పరిసమాప్తి సమయంలో శ్రీకృష్ణుడు యాదవవంశమునుకూడా నాశనం చేయడాన్ని శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించారు.

శ్రీ అళవందార్ (యమునాచార్యులు) వారి స్తోత్ర రత్నము నుండి 36వ శ్లోకము

స్ఫురత్కిరీటాంగద హార కంఠికా
మణీంద్ర కాంచీగుణ నూపురాదిభిః
రథాంగ శంఖాసి గదా ధనుర్వరైః
లసత్తులస్యా వనమాల యోజ్వలమ్

శ్రీమహావిష్ణువు ప్రకాశమానమగు కిరీటమును, ముత్యాల హారమును, కౌస్తుభమణిని, దివ్యాభరణములను ధరించియున్నాడు. శంఖ, చక్ర, ఖడ్గ, గదా ధనుష్పాణి. తులసీ వనమాలతో వెలుగొందుచున్నాడు.

శ్రీ పరశురాముడు శ్రీరామలక్ష్మణులకు ఎదురుపడుట. 1649 కాలపు. అజ్ఞాత చిత్రకారుని చిత్రం . వికీపీడియా నుండి.

Chhatrapati Shivaji Maharaj Vastu Sangrahalaya, Mumbai
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Parshurama_rama.jpg

భారభృత్కథితో యోగీ యోగీశః సర్వకామదః |
ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః || (91)

851. భారభృత్

- భారమును మోసేవాడు. జీవులకు ముక్తినొసగే భారమును మోసేవాడు.
- భక్తుల యోగక్షేమములు వహించేవాడు.
- అనంతాది రూపములలో జగత్తును మోసేవాడు.

ఓం భారభృతే నమః

'భార', 'భృత్' అనే రెండు పదములు ఒకే ధాతువునుండి వచ్చాయి. భృ - ధారణ పోషణయో - పట్టుకొనుట, నిలుపుట. **భారం బిభర్తి ఇతి భారభృత్**. భారమును మోసేవాడు భారభృత్తు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు జీవులకు సంబంధించిన అర్థంలో తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **స్వధృతః, స్వాస్యః, ప్రాగ్వంశః** అనే ఇంతకు ముందటి నామాలను కూడా శ్రీ భట్టులు జీవులపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయం ప్రకారం జీవులు మూడు విధాలు.

(1) బద్ధ జీవులు – సంసారబంధంలో చిక్కుకొన్నవారు.

(2) ముక్త జీవులు – బద్ధజీవులు మోక్షాన్ని పొంది ముక్తులవుతారు. వారు అప్పుడు శ్రీవైకుంఠంలో ఉండి భగవంతునికి నిత్యకైంకర్యం చేస్తారు.

(3) నిత్య జీవులు – వీరెప్పుడూ బద్ధులు కాలేదు. అనాదిగా పరమపదంలోనే ఉన్నారు.

బద్ధజీవులు ఆత్మజ్ఞానం ద్వారా భగవంతుని పొంది ముక్తులుగా అయ్యే భారాన్ని భగవంతుడే వహిస్తాడు గనుక భగవంతుడు 'భారభృత్' అని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య. **ముక్తానాం బంధ మోక్షాది భారస్య భరణాద్ధి సః భారభృత్ సప్తవర్ణస్యాత్ కార్యనిర్వాహ శక్తిదః.** ముక్తిమార్గంలో ప్రయాణించేవారిని సంసారబంధనాలనుండి వేరు చేస్తాడు. వారికి స్వస్వరూప జ్ఞానము కలుగజేస్తాడు. ఇటువంటి భారం వహిస్తాడు కాబట్టి 'భారభృత్' అనబడుతున్నాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. కార్యనిర్వాహక శక్తినిస్తుంది. ఓం భారభృతే నమః. (శ్రీ కైవల్య సారధి).

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గీత (9.22)నుండి ఉదాహరించారు.

అనన్యాశ్చింతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహమ్
పరమేశ్వరుడనైన నన్ను నిరంతరము అనన్య భక్తితో చింతన చేయుచు, నిష్కామభావముతో సేవించువారి యోగక్షేమములను నేనే వహించుదును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **భారమ్ భక్తరక్షాయా బిభర్తి ఇతి భారభృత్.** భక్తుల రక్షణాభారమును వహించువాడు భారభృత్.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – ఒక్కసారి మనం 'నమః' అంటే చాలు. ఇంక భగవంతుడు మన పనిని పెద్దభారంగా పరిగణించి దానిని ఎలాగోలా సఫలం చేస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ రామానుజన్ ఉదాహరించినది: శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 3.3.6 – తిరువేంకటత్తాన్ కు 'నమః' అని చెప్పడమే మన బాధ్యత. మిగిలి బాధ్యత అంతా ఆయన భుజాలపైనుంది.

ద్రౌపది వస్త్రాపహరణ సమయంలో తనను కాపాడమని ఆమె శ్రీకృష్ణుని వేడుకుంది. అప్పటికి ఆయన ఆమెను కాపాడాడు గాని ద్రౌపది ఆక్రందన జీవితాంతం శ్రీకృష్ణుని వెంటాడుతూనే ఉంది. తన భక్తురాలికి తగినంత సహాయం చేయలేకపోయానని, ఆమె ఋణం తీర్చుకోలేకపోయాని ఆయన భావిస్తూనే ఉన్నాడు. తనకు శరణాగతులైనవారిపట్ల భగవంతుడు ఇంతటి బాధ్యత నెత్తిన పెట్టుకుంటాడన్నమాట.

గీతా ప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Drauapadi_Disrobing.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అనంతాది రూపేణ భువో భారమ్ బిభర్తి ఇతి భారభృత్.** అనంతుడు, (ఆదిశేషుడు)వంటి రూపాలలో భువనముల భారాన్ని భరించేవాడు భారభృత్.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **భారమ్ భారభూతమ్ బ్రహ్మాండమ్ కూర్మరూపేణ బిభర్తి ఇతి భారభృత్.** ఆదికూర్మం రూపంలో బ్రహ్మాండాన్ని మోసేవాడు భారభృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఇక్కడ 'భరించడం' అంటే ఒక మనిషి తన తలపై బరువును మోయడం అనుకోరాదు. సకల జగత్తుకు కారణము, దానిని నడిపేవాడు భగవంతుడు. ఈ విధంగా ఆయన భారభృత్.

852. కథితః

- వేదములు, పురాణములు సకల శాస్త్రములు, నారదాదులు ఎవనిగురించి చెప్పారో మరియు కీర్తించారో ఆయన.

ఓం కథితాయ నమః

కథ్ - వాక్య ప్రబంధే - చెప్పుట, వినిపించుట. కథితుడు - చెప్పబడినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **కథితః ఉక్తః వక్ష్యమాణ గుణవత్తయా సర్వశాస్త్రేషు.** ఇప్పటివరకూ చెప్పినవి, ఇంక చెప్పబోయేవి అయిన అన్ని గుణమలందును ఆయన పరిపూర్ణత్వము గురించి సకల శాస్త్రములందును చెప్పబడినది గాన ఆయన కథితుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు 'జితంతే స్తుతి' (1.7)నుండి ఉదాహరించారు. **వచసమ్ వాచ్యమ్ ఉత్తమన్.** సకల పదాలు (శ్రుతులు, స్మృతులు) ఆ ఉత్తముని గురించే కీర్తిస్తున్నాయి.

శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారు. తిరుచ్చంద. 11 – వేదముల పరమ గమ్యము నీవే. పరబ్రహ్మమని వేదములు చెప్పింది నీ గురించే. మాటలలో చెప్పరాని దివ్యప్రకాశము నీవే. నీవు సృష్టించిన బ్రహ్మయే వేదముల సాయంతో సృష్టికార్యాన్ని నిర్వహిస్తున్నాడు. ఆ బ్రహ్మ కూడా నిన్ను మాటలలో ఏమాత్రం వర్ణించలేడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 3.1.10 – నాస్తికులకు అగుపించనివి, నీ భక్తులకు తెరచియున్నవి అయిన నాలుగు వేదముల సారము నీవే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వేదాదిభిః అయమేక ఏవ పరత్వేన కథిత ఇతి కథితః; సర్వైర్వేదైః కథిత ఇతి వా కథితః.** ఆయనే పరబ్రహ్మమని వేదాదులు చెబుతున్నాయి. మరియు వేదములు ఆయననే కీర్తిస్తున్నాయి. కనుక ఆయన కథితుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు అనేక ప్రమాణములు ఉదాహరించారు.

శ్రీ కృష్ణుని గానం చేస్తున్న శ్రీ మీరాబాయి. ఉదయపూర్ సౌధంలోని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

Photo by ArishG https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mirabai_and_Krishna.jpg

కఠోపనిషత్తు 2.15 – **సర్వే వేదా యత్పదమ్ ఆమనన్తి.** సకల వేదములు ఆయన పదమును (పరమపదమని) చెబుతున్నాయి.

గీత 15.15 – **వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః వేదాన్తకృత్ వేదవిదేవచాహమ్.** వేదముల ద్వారా తెలిసికోదగినవాడను, వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను కూడా నేనే.

భవిష్యత్ పురాణము 132.95 – **వేదే రామాయణే పుణ్యే భారతే భరతర్షభ అదౌ మధ్యే తథాచాఽంతే విష్ణుః సర్వత్ర గీయతే.** ఓ భరతవంశ శ్రేష్ఠుడా! వేదములు, పవిత్ర రామాయణము, భారతము, వీటన్నింటిలో అన్నింటా అంతటా శ్రీమహావిష్ణువే కీర్తింపబడ్డాడు.

కఠోపనిషత్తు 3.9 – **సోధ్వనః పరమాప్నోతి తద్ విష్ణోః పరమం పదమ్.** (సూక్ష్మమైన బుద్ధియే సారధిగా కలిగి, కళ్ళెమువలె మనస్సును అదుపులో ఉంచుకొన్న) అతను మార్గం చివరివరకూ చేరుకుంటాడు. అదే విష్ణువుయొక్క పరమపదము.

ఇతర వ్యాఖ్యాతలు 'కథితః' అనగా 'ఫలానివారిచే కీర్తింపబడినవాడు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **నారద వాల్మీకి ప్రభృతిభిః సంకీర్తత యశో విస్తారత్వాత్ కథితః.** నారదుడు, వాల్మీకి వంటివారిచే కీర్తింపబడిన విస్తారమైన యశస్సు కలవాడు కథితుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **కథితః సద్-ఆగమ్యైః ప్రతిపాదితః.** ఆగమములచే చెప్పబడినవాడు కథితుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ –

విష్ణుర్హి లోకే కథితః పురాణః తస్యాన్తమ్ ఆప్నోతి న వాగ్ వచోభిః

తస్మాత్ సనాదేన చ వర్తమానా వాగస్తి వక్తుమ్ ప్రతిజన్తు నిష్ఠా

భగవంతుని మాటలలో చెప్పలేము. వేదాదులు కూడా ఆయనను పూర్తిగా వర్ణించలేకపోతున్నాయి. ఆయనను స్తుతించడానికే మనకు మాట్లడే శక్తి ఉన్నది. ఆయనే కథితుడు (చెప్పదగినవాడు), దర్శతుడు (అంతా చూసేవాడు. అంతటా అయనను చూసేందుకే మనకు చూపు ఉన్నది), శ్రవణుడు, స్పర్శనుడు, రూపుడు, ఘ్రాణుడు....

853. యోగీ

- అసాధారణ, అతిమానుష శక్తులు, అష్టైశ్వర్యములు సమృద్ధిగా, పరిపూర్ణముగా గలవాడు.
- యోగసాధనద్వారా ఎరుగదగినవాడు.
- ఘటనాఘటన సమర్థుడు. పరస్పర వ్యతిరేకమైనవానిని కూడా జోడించే యోగీశ్వరుడు.
- తన చిత్తంపై సంపూర్ణమైన నియంత్రణ గలవాడు.
- భక్తుల కోరికలను తీర్చి వారిని ఏకం చేసేవాడు.

ఓం యోగినే నమః

3వ శ్లోకములో **'యోగః'** నామము, ఈ శ్లోకంలో **'యోగీ'** నామము వచ్చాయి.

3వ శ్లోకము. 18వ నామము. యోగః – **యోగో యోగవిదాంనేతా ప్రధానపురుషేశ్వరః**
91వ శ్లోకము. 853వ నామము. యోగీ – **భారభృత్ కథితో యోగీ యోగీశః సర్వకామదః**

ఈ నామముల పదములకు మూలధాతువు 'యుజ్' అనగా కలయిక, ఏకమగుట. అమరకోశములో 'యోగః' అన్న పదమునకు (3.3.22) **'యోగః సన్నాహః ఉపాయ ధ్యాన సంగతి ముక్తిషి'** అని అనేక అర్థాలు చెప్పారు. 18వ నామము వివరణలో చెప్పిన అర్థాల సారాంశము ఇక్కడ మళ్ళీ ఇవ్వబడింది.

యోగః - ఉపాయము (శ్రీ భట్టులు) – ముక్తి ప్రాప్తికి ఏకైక స్వతంత్ర సాధనము భగవంతుడు.
యోగః - ఉపాయము (శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ) – భవతరణోపాయము భగవంతుడే.
యోగః - ఉపాయము (శ్రీ కృష్ణదత్త భర్వాజ) – కోర్కెలు తీరుటకు తిరుగులేని ఉపాయము భగవంతుడే.
యోగః - ఏకమగుట (శ్రీ శంకరులు) – యోగసాధనవలన పొందబడువాడు భగవంతుడు.
యోగః - ధ్యానము, సమైక్యత (శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ) – యోగధ్యానమువలన భక్తులు భగవంతునిలో లీనమవుతారు.
యోగః - ధ్యానము (శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ) – యోగులచే ధ్యానింపబడువాడు భగవంతుడు.
యోగః - ధ్యానము (శ్రీ చిన్మయానంద) – ధ్యానమువలన, సమత్వభావమువలన తెలియబడువాడు భగవంతుడు.

ఇక ప్రస్తుత నామము 'యోగీ' గురించి –

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –
యుజ్యతే అనేనేన ఇతి యోగః, అఘటితార్థ ఘటనమ్ మహాప్రభావః స అస్య అతిశయేన నిత్యయోగేన, సర్వమ్ ఏతత్ సంభావయతి ఇతి యోగీ. 'యోగము' అంటే కలుపుట. జరుగనివానిని జరిపించేవాడు యోగి. కూడనివానిని కూర్చడము, లేనివానిని పొందడము – ఇలాంటివానిని అతిశయంగా సంభవింపజేసే గుణము కలవాడు యోగి.

ఇంతకుముందు నామములు పరిశీలిస్తే భగవానుని ఘటనాఘటన సామర్థ్యం అవగతమవుతుంది. కూడనివానిని కూర్చగల సంపూర్ణశక్తిమంతుడు ఆయన. ఆయనలో అష్టైశ్వర్యములు సంపూర్ణంగా ఉన్నాయి. కనుకనే ఆయన **అణువు** (చిన్నవాడు), **బృహత్** (పెద్దవాడు), **కృశః** (సన్ననివాడు), **స్థూలుడు** (లావైనవాడు), **గుణభృత్, నిర్గుణుడు, మహాత్ముడు**. ఇలా కనుక భగవానుని 'యోగి' అని కీర్తించవచ్చును. **యోగోహ్యఘటితార్థస్య ఘటనం తేన సర్వా యస్యాస్తి నిత్యసంబంధః స యోగీ పరికీర్తితః.**

'యోగము' అంటే కూడనివానిని కూర్చడము, లేనివానిని పొందడము. అటువంటి గుణముతో ఎడతెగని (నిత్యమైన) సంబంధము కలవాడు యోగి. (శ్రీ కైవల్యసారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యోగః జ్ఞానమ్, తేనైవ గమ్యత్వాత్ యోగీ**. యోగము అనగా జ్ఞానము. జ్ఞానము ద్వారా మాత్రమే పొందబడువాడు యోగి. ఈ వ్యాఖ్య అద్వైత సిద్ధాంతానికి అనుగుణంగా ఉన్నదని గ్రహింపవచ్చును. విశిష్టాద్వైతంలో మాత్రం భగంతుని భక్తియోగము లేదా ప్రపత్తి ద్వారా పొందవచ్చును. ఇందుకు జ్ఞానము, కర్మలు సాధనములు మాత్రమే.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – వివిధ విషయాలపై తగులుకొనే చిత్తాన్ని అంతర్ముఖం చేసే ప్రక్రియయే యోగము. అలా చిత్తవృత్తి నిరోధం ద్వారా భగవంతుని పొందవచ్చును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **యుజ్యతే సంబంధ్యతే ఇతి యోగీ.** కలిపి ఉంచేవాడు యోగి. **యోగైర్యుక్తమ్ చ ఇదమ్ శరీరమ్ యోగీ. సకలమ్ చ విశ్వమ్ పరస్పరమ్ బద్ధమ్ యోగీ. ఏష చ యోగరూపో గుణో భగవతో విష్ణురేవ సర్వత్ర వ్యాప్తః.** విశ్వములో అన్నింటిని ఒకటిగా కలిపియుంచగలవాడు విష్ణువొక్కడే గనుక ఆయన యోగి.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య – **యోగః సమాధిః, స హి స్వాత్మని సర్వదా సమాధత్తే స్వాత్మానమ్ తేన వా యోగీ.** యోగమనగా సమాధి. తన ఆత్మను పూర్తిగా తన అధీనంలో ఉంచుకొన్నవాడు యోగి.

శ్రీ చిన్మయానంద – యోగమనగా చిత్తవృత్తి నిరోధము. భగవంతుడు తన మనసును పూర్తిగా తన అధీనంలో ఉంచుకొన్న యోగి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **యోజయతి స్వజనాన్ తదభీష్టేన ఇతి యోగీ**. భక్తులు కోరినవాటిని ప్రసాదించి వారిని ఏకం చేసేవాడు యోగి.

854. యోగీశః

- యోగులందరికి ప్రభువు.
- యోగమును నెరవేర్చువాడు.
- అంతటినీ కలిపి ఉంచేవాడు.

ఓం యోగీశాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **శ్రీ భట్టులు 'స్వధృతః' (847వ) నామమునుండి మూడు రకాల జీవులుపరంగా వ్యాఖ్యానించారు.** ఈ నామము **'యోగీశః'** వ్యాఖ్య కూడా అలాగే కొనసాగించారు. భగవానుడు యోగులందరికీ ప్రభువు. బద్ధజీవులమధ్య నున్నవారిలోను, సనకాది మహాత్ములలోను కూడా యోగసాధనను సఫలం చేసి వారికి శ్రీవైకుంఠము ప్రాప్తించేలా చేస్తాడు. **యోగీశః సనకాదీనాం యోగినాం ధుర్య ఉచ్యతే.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణంనుండి ఉదాహరించారు. **సనందాదీన్ అప-కల్మషాన్ మునీన్ చకార భూయః అతి పవిత్రమ్ పదమ్.** కల్మషరహితులైన సనకసనందనాది మునులకు అతిపవిత్ర పరమపదమును (శ్రీ వైకుంఠమును) ప్రాప్తింపజేసినవాడు యోగీశుడు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురము (8.3.10)ను ఉదాహరించారు. నిజమైన తపస్సు, భక్తి కారణంచేత జ్ఞానదృష్టిని సాధించిన సనక సనందనాది మునులు, భగవంతుని అపరిమిత దివ్యమంగళ గుణాలను తనివితీరా అనుభవించి ఆనందించిన ముక్తులు, సంసారభయం ఇసుమంతైనా లేని నిత్యులు – వీరందరూ ఆయనను ఆనందపరవశులై సేవిస్తారు. ఇక్కడ ముముక్షువులు, ముక్తులు, నిత్యులు అనే మూడు విధాల జీవులగురించి చెప్పబడింది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – యోగులలో శ్రేష్ఠుడు యోగీశుడు. సామాన్యయోగులు కొందరు విఘ్నముల కారణంగా తమ యోగసాధననుండి ఎడబాటు చెందుతుంటారు (యోగభ్రష్టులవుతుంటారు). కాని ఆత్మతత్త్వమును పరిపూర్ణముగా నెరిగిన శ్రీహరి తన స్వరూపానందమునందే నిమగ్నుడైయుండును. కనుక ఆయన యోగీశుడు.

హంపిలో శ్రీ యోగనారసింహుడు. Creative Commons Photo from Flickr by Venkataramesh Kommoju

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – కర్మయోగులు, జ్ఞానయోగులు, భక్తియోగులు – అందరూ ఆయననే ధ్యానింతురు, పూజింతురు. కనుక భగవంతుడు యోగీశుడు. గీత (6.47)నుండి శ్రీ భరద్వాజ ఉదాహరించారు.

యోగినామపి సర్వేషామ్ మద్గతేనాంతరాత్మనా
శ్రద్ధావాన్ భజతే యో మాం స మే యుక్తతమో మతః

యోగులందరిలోను శ్రద్ధాళువై, అంతరాత్మను నాయందే లగ్నమొనర్చి, అనగా భక్తి విశ్వాసములతో నిశ్చలమైన, దృఢమైన అనన్యభావముతో నాయందే స్థిరమైయున్న మనోబుద్ధిరూప అంతఃకరణమును గలిగి నిరంతరము నన్నే భజించువాడు నాకు పరమశ్రేష్ఠుడు. (యోగులలో ఉత్తమమైనవారు ఆయననే ధ్యానిస్తారు అని ఇక్కడ గ్రహించాలి).

శ్రీ చిన్మయానంద – యోగి అనగా సంసారమధ్యంలో ఉండి కూడా ఐహికములైన బంధాలకు అతీతంగా ఉండేవాడు. ఈ విధంగా చూస్తే భగవానుడే యోగీశ్వరుడౌతాడు.

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ చెప్పిన అర్థం కొంత భిన్నంగా ఉంది. **యోగినామ్ సమ్ (సుఖమ్) యస్మాత్ ఇతి యోగీశః**. ఎవని వలన (ఎవరిని ధ్యానించడం వలన) యోగులు పరమసుఖం అనుభవిస్తారో అతడే యోగీశుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'యోగము' అంటే 'కలయిక' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. అంతటినీ కలిపి ఉంచేవాడు యోగీశుడు. ఉదాహరణకు అనేక భాగాలను కలిపి శరీరంగా పనిచేయించువాడు. గ్రహనక్షత్రాది బ్రహ్మాండములను కలిపి జగత్తును నిలిపియుంచేవాడు యోగీశుడు.

855. సర్వకామదః

- అన్ని కోరికలను తీర్చేవాడు.

ఓం సర్వకామదాయ నమః

సర్వాన్ కామాన్ దదాతి ఇతి సర్వకామదః. కోరినవానినన్నింటినీ ప్రసాదించేవాడు సర్వకామదుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అణిమాది సిద్ధులు మోక్షప్రాప్తికి అవరోధాలు అగుగాక. అయినా సరే అలాంటివానిని కూడా యోగులకు ప్రసాదించేవాడు సర్వకామదుడు. అనగా భక్తులు ముక్తిమార్గంనుండి చలించి, సామాన్యమైన సుఖాలు, సిద్ధులు కోరుకుంటే గనుక వానినికూడా భగవంతుడు ప్రసాదిస్తాడు. **అణిమాదీన్ సర్వకామాన్ యోగస్ఖలిత యోగినామ్ అన్తరాయతయా ముక్తేః దదత్ స్యాత్ సర్వకామదః.** ఏ కారణంచేతనయినా యోగభ్రష్టులయినప్పటికీ వారికికూడా యోగఫలంగా అణిమవంటి సిద్ధులను ప్రసాదించేవాడు గనుక భగవానుడు సర్వకామదుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (6.41)నుండి ఉదాహరించారు.

ప్రాప్యపుణ్యకృతాం లోకానుషిత్వా శాశ్వతీః సమాః శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే
యోగభ్రష్టుడు పుణ్యాత్ములు పొందు లోకములను, అనగా స్వర్గాది ఉత్తమ లోకములను పొంది, ఆయా లోకములలో పెక్కు సంవత్సరములు గడిపి, పిదప పవిత్రులైన సంపన్నుల గృహమున జన్మించును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – బ్రహ్మసూత్రము (3.2.38)లో **'ఫలమత ఉపపత్తేః'** అని ఉంది. ఏ విధమైన యోగమునకు కానీ, ప్రయత్నానికి కానీ తగు ఫలములు ఇచ్చేవాడు భగవంతుడు మాత్రమే. కనుక ఆయన సర్వకామదుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతము (2.3.10)నుండి ఉదాహరించారు.
అకామః సర్వకామో వా మోక్షకామ ఉదారధీః తీవ్రేణ భక్తియోగేన యజేతా పురుషమ్ పరమ్
ఏ విధమైన కోర్కెలు లేనివాడు, అనేక కోర్కెలున్నవాడు కూడ, మరియు తగు జ్ఞానము సాధించి మోక్షముపై ఇష్టమున్నవాడు కూడ, తీవ్రమైన భక్తితో పరమపురుషుని పూజింపవలెను. అనగా, ధర్మార్థకామమోక్షాలలో వేనిని ఆశించినాగాని మనం సర్వకామదుడైన ఆ దేవదేవునే పూజింపవలెను. సామాన్య ఫలాలకోసం అన్యదేవతలను పూజించడం గురించి శుకమహర్షి పరీక్షిత్తునకు వివరించిన పిదప చివరలో ఇలా చెప్పాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (4.5.3)నుండి ఉదాహరించారు.
ఏష ఉ ఏవ వామనీరేష సర్వాణి వామాని నయతి సర్వాణి వామాని నయతి య ఏవం వేద
తననాశ్రయించినారికి సకల శుభాలను ప్రసాదించే ఆయనే వామని. ఇక్కడ 'వామని' అనే పదము వామనీత్వము (**స్వ ఆశ్రితేషు శోభన ప్రాపకత్వమ్** - ఆశ్రితులకు శుభములనిచ్చే గుణము)ను సూచించునని శ్రీ ఎన్.ఎస్. అనంతరంగాచార్య వివరించారు. 'సర్వాణీ వామాని నయతి' అని రెండుమార్లు వచ్చింది. ఒక విషయాన్ని మరింత దృఢంగా చెప్పడానికి వేదపరిభాషలో ఇలా రెండుమార్లు చెబుతారు.

32వ శ్లోకం 299వ నామము **'కామప్రదః'** కూడా **'సర్వకామదః'**లాంటి భావాన్నే కలిగి ఉంది – **కామహా కామకృత్ కాన్తః కామః కామప్రదః ప్రభుః.**

856. ఆశ్రమః

- విశ్రాంతినొసగువాడు. ఆశ్రయమిచ్చువాడు.

ఓం ఆశ్రమాయ నమః

శ్రము - తపసి ఖేదేచ - కష్టపడుట, అలసిపోవుట; ఆశ్రమ - విశ్రాంతి పొందుట, విరామము పొందుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు **'సర్వకామదః'** వివరణలో శ్రీ భట్టులు యోగభ్రష్టులైనవారిని కూడా భగవానుడెలా అనుగ్రహిస్తాడో చెప్పారు. ఈ నామం **'ఆశ్రమః'** వివరణకూడా అదే భావంలో సాగింది. **తతో వివృత్య సుభిక్ష పరవిద్యేషు వైష్ణవ గృహేషు తేషామ్ విశ్రాంతి హేతుః ఆశ్రమః.**

తేషాంతు యోగభ్రష్టానాం హేతుర్వైష్ణవ సద్మను సుభిక్ష పరవిద్యేషు విశ్రాంతేరాశ్రమ స్మృతః. యోగభ్రష్టులైనవారు ఆ విధంగా సుఖాలు అనుభవించి, అనంతరం ఆధ్యాత్మికవిద్యావేత్తలైన వైష్ణవుల గృహాలలో మళ్ళీ జన్మిస్తారు. అంటే ఇక్కడ ఉత్తమజన్మవలన వారికి భోగలాలసతనుండి విరామం లభించి, తిరిగి యోగసాధనను కొనసాగించే అవకాశం లభిస్తుంది. ఇదే వారికి ఆశ్రయము. భగవంతుని పావన దివ్య చరణాలను ధ్యానించుటే ఆశ్రమము.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురం (10.1.2)లో ఇదే భావం చెప్పబడింది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఆశ్రమత్వాత్ సర్వేషామ్ సంసార అరణ్యే భ్రమతామ్ విశ్రమ స్థానత్వాత్ ఆశ్రమః.** సంసారమనే అరణ్యంలో దారితప్పి తిరుగుతూ దుఃఖానికి లోబడిన జీవులకు విశ్రాంతినొసగువాడు గనుక భగవానుడు 'ఆశ్రమః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **భవాటవ్యామ్ భ్రమతామ్ సర్వేషామ్ భక్తానామ్ విశ్రమ దాయిత్వాత్ ఆశ్రమః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సంసారమనే అడవిలో పీడితులైనవారికి వివిధదశలలో వానప్రస్థము, సన్యాసము, నిద్ర, సమాధి, చివరకు మోక్షము వంటి విశ్రామములను ప్రసాదించువాడు 'ఆశ్రమః'.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **న విద్యతే శ్రమో ఏషామ్ తే అ-శ్రమా ముక్తాః, తేషామ్ అయమ్ స్వామి ఇతి ఆశ్రమః.** శ్రమ లేనివారికి ప్రభువు 'ఆశ్రమః'. అనగా భగవంతుని దాసులకు శ్రమయుండదు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – తత్వసారము (బృహత్ సహస్ర ఆధారంగా) **అ-సంయక్, శ్రమ్యతే-తప్యతే, గూహ్యతే ఇతి ఆ-శ్రమః.** తనను తాను చక్కగా మరుగుపరచుకొనియుండువాడు (అనగా తెలియరానివాడు) 'ఆశ్రమః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **ఆశ్రమ్యన్తే కర్మానురూపమ్ యోనిమ్ ప్రాపయ ఏన ఇతి ఆశ్రమః.** ఎవని కారణంగా జీవులు తమ కర్మానుసారము జన్మాది కష్టములు అనుభవిస్తారో, ఎవని కారణంగా తాపసులు అనేక శ్రమలకోర్చి ధ్యానాదులు కొనసాగిస్తారో అతడు 'ఆశ్రమః'. మిగిలిన వ్యాఖ్యాతలు 'ఆ' అనే ప్రత్యయాన్ని 'శ్రమ'కు వ్యతిరేకమైన భావాన్ని ఇచ్చేలా వ్యాఖ్యానించారు. కాని శ్రీ వాసిష్ఠ మాత్రం 'ఆ' అనే ప్రత్యయాన్ని 'శ్రమ'కు మరింత బలాన్ని చేకూర్చే అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు.

857. శ్రమణః

- అంతరాయం వలన ఆగిపోయిన యోగాన్ని మరుజన్మలో కొనసాగించేలా చేసేవాడు.
- వివేకహీనులకు (సంసార) తాపము కలిగించేవాడు.
- నరనారాయణావతారంలో లోకహితంకోసం తపస్సును ఆచరించినవాడు.
- సన్యాసులకు ఆధారమైనవాడు.
- స్తుతుల మూలంగా తెలియవచ్చేవాడు.

ఓం శ్రమణాయ నమః

శ్రమ్యతే ఇతి శ్రమణః. శ్రమించేవాడు లేదా శ్రమింపజేసేవాడు శ్రమణుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – యోగసాధకులకు భగవంతుడు చేసే సహాయం పరంగా **853**వ నామం **'యోగీ'**నుండి శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **యోగీ, యోగీశః. సర్వకామదః, ఆశ్రమః.** ప్రస్తుత నామము **'శ్రమణః'** వ్యాఖ్యను కూడా శ్రీ భట్టులు అదే రీతిలో కొనసాగించారు. **అనాయాసేన శ్రమ్యతే ఇతి శ్రమణః.** ఒక జన్మలో ఆగిపోయిన యోగసాధనను మరొక జన్మలో కొనసాగించడానికి అవకాశం కలిగించేవాడు శ్రమణుడు.

అక్షీణ పూర్వ సంస్కారైః జన్మానుభవేన చ శ్రమ్యతేఽభ్యస్యతేఽత్రేతి శ్రమణః పరికీర్తితః. ఈ రకంగా (యోగమునకు అంతరాయం కలిగి) మరొక జన్మనెత్తిన భక్తులకు పూర్వజన్మ సంస్కారం ఉంటుంది. గతజన్మలో వదిలివేసిన యోగమును ఈ జన్మలో అభ్యసిస్తారు (శ్రీకైవల్య సారథి). ఇలా సాధ్యమయ్యేలా చేసేవాడు గనుక భగవంతుని శ్రమణుడని కీర్తిస్తారు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (6.43)నుండి ఉదాహరించారు.

తత్ర సంబుద్ధి సంయోగం లభతే పౌర్వదేహికమ్ యు తతే చ తతో భూయః సంసిద్ధౌ కురునందన
అచట (యోగి కుటుంబమున పుట్టిన పిదప) పూర్వదేహమున సాధించిన బుద్ధిసంయోగమును అనగా సమబుద్ధిరూప యోగసంస్కారములను అతడు సులభముగనే పొందును. ఓ కురునందన! ఆ బుద్ధి సంయోగ ప్రభావమున అతడు మరల పరమాత్మ ప్రాప్తి సిద్ధించుటకై మునుపటికంటెను అధిక సాధన చేయును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అవివేకినః సర్వాన్ సంతాపయతి ఇతి శ్రమణః.** వివేకము లేనివారిని (సంసార) తాపము అనుభవించేలా చేయువాడు శ్రమణుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వివరణ – ముక్తికొరకు సరైన మార్గము కనిపిస్తున్నాగాని చాలామంది ఆ మార్గాన్ని అనుసరించకుండా విషయలోలులు అవుతారు. అలాంటివారికి జన్మ, కర్మ, కర్మఫలమువంటి సంసారతాపాలు తప్పవు. ఇలా వారిని (అవివేకులను) తపింపజేసేవాడు శ్రమణుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద వివరణ – ఆశ, మోహము, విషయలోలత వంటి వానికి లోబడే జనులకు చివరికి భంగపాటు, అశాంతి, దుఃఖము కలుగుతాయి. ఇలాంటి న్యాయాన్ని అమలుపరచే శ్రీమన్నారాయణుడు శ్రమణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'శ్రమ' అనే గుణాన్ని భగవానునికే వర్తించేలా వ్యాఖ్యానించారు. **శ్రామయతి తపస్ చరతి నరనారాయణ రూపేణ లోకసంగ్రహాయ ఇతి శ్రమణః.** లోకరక్షణార్థమై నరనారాయణావతారంలో తీవ్రమన తపస్సును (శ్రమను) ఆచరించినవాడు శ్రమణుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **శ్రమణాః సన్యాసినః అస్య దాసత్వేన సన్తి ఇతి శ్రమణః.** శ్రమణులనగా సన్యాసులు. వారు భగవంతుని దాసులై ఉందురు. అలా కాకుంటే సన్యాసులకు ఉనికి లేదు. కనుక భగవంతుడు శ్రమణుడు.

శ్రీ రఘునాధతీర్థ (తత్వసారము) – **శ్రమన్తి జానన్తి అనేన ఇతి శ్రమణమ్ స్తుతిః స్తుతిమాన్ స్తుతి విషయః శ్రమణః.**
స్తుతులు అయన గురించే చెబుతున్నవి. ఆయన స్తుతులద్వారా తెలియవచ్చుచున్నాడు. కనుక ఆయన అనగా భగవంతుడు శ్రమణుడు.

858. క్షామః

- క్షయమైన రూపం గలవాడు. భూమ్యాదులు అంతమయ్యే సమయంలో ఒంటరిగా, దూరంగా ప్రకాశిస్తున్న ధ్రువనక్షత్రము.
- మళ్ళీ యోగాభిముఖులైన యోగభ్రష్టులను క్షమించి, వారికి సాఫల్యతను కలుగజేసేవాడు.
- ప్రళయకాలంలో క్షయించి (ఒంటరిగా మిగిలి) ఉన్నవాడు.
- ప్రళయకాలంలో జగత్తును క్షీణం చేసి మూలస్థితికి తీసికొని వెళ్ళేవాడు.
- భగవంతుడు విశ్వంలోను, విశ్వం భగవంతునిలోను అంతర్లీనంగా దాగియుండెను.
- అంత్య (ప్రళయ) కాలంలో సకలమునకు నివాసస్థానము (క్షాయతి - నివసించును).
- విశ్వమును అన్ని హంగులతోను సృజించినవాడు (క్షా+మానే = భూమి+శబ్దము).
- రాక్షస స్వభావము కలవారిని అదుపులో పెట్టువాడు (క్షా+మువతే).
- శ్రీవరాహావతారములో భూమిని (క్షమను) ధరించినవాడు.
- గోవుల దారిలో అవరోధములను తొలగించువాడు (క్షమ్+ఆమ).

- ఎంతో ఓపికతో సహించువాడు (క్షమ - సహనము).

ఓం క్షామాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

47వ శ్లోకము. 444వ నామము. క్షామః – **నక్షత్రనేమిః నక్షత్రీ క్షమః క్షామః సమీహనః**

91వ శ్లోకము. 858వ నామము. క్షామః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

ఈ నామమును అనేక మూలశబ్దాలపరంగా వ్యాఖ్యాతలు వివరించారు.

క్షి –క్షయే – క్షీణించుట, తగ్గుట.

క్షి – హింసాయామ్ – బాధించుట, నాశనం చేయుట.

క్షి – నివాస గతయోః – నివసించుట, వెళ్ళుట.

క్షమ్ – సహనే – అనుమతించుట, ఓర్పు వహించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'క్షి - క్షియే - క్షీణించుట' అనే అర్థంలో 444వ నామాన్ని, 'క్షమ్ - సహనే - ఓర్పు' అనే అర్థంలో 858వ నామాన్ని వ్యాఖ్యానించి, పునరుక్తి లేకుండా చూపారు.

444వ నామము 'క్షామః'ను ధ్రువనక్షత్రపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **అవాంతర లయే కైశ్చిత్ క్షీణ స్తారాగణై స్మృతః క్షామో ధ్రువ సమీపస్థః చతుర్నక్షత్ర సంయుతః.** అవాంతర ప్రళయంలో శింశుమార చక్రమునకు సంబంధించిన నాలుగు నక్షత్రములు మాత్రమే మిగిలియుండును. భూమి, పంచభూతములు మొదలైనవన్నీ లయించును. మిగిలిన నక్షత్రాలన్నీ కొరవడగా ఆ నాలుగు నక్షత్రాలతో కలిసి ధ్రువమండలమునకు సమీపంలో ఉంటాడు కనుక భగవంతుడు 'క్షామః'.

యావన్మాత్రే ప్రదేశే తు మైత్రేయావస్థితో ధ్రువః
క్షయమాయాతి తావత్ తు భూమేరాభూత సంప్లవే – విష్ణుపురాణము 2.8.92

ప్రస్తుత 858వ నామము 'క్షామః'ను శ్రీ భట్టులు 'సహనము' అన్న అర్థంలో వివరించారు. (క్షమ్ - సహనే - ఒప్పుకొనుట, ఓర్పు). 855వ నామంనుండి 861వ నామంవరకు యోగసాధనపరంగా, ప్రత్యేకించి అంతరాయం కలిగిన యోగులకు తగు సహకారం భగవంతునినుండి లభిస్తుందని, శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **స్వ యోగాభిముఖ్య మాత్రేణ తే యోగభ్రష్టా అపి దుర్గమ్ తరితుమ్ క్షమన్తే అస్మాత్ ఇతి క్షామః.** గతంలో యోగభ్రష్టులయినప్పటికీ ఇప్పుడు మళ్ళీ యోగాభిముఖులు అయినారు కాబట్టి అలాంటివారిని క్షమించి, వారు సంసార సాగరాన్ని తరింపగలిగే శక్తినిస్తాడు గనుక భగవానుడు 'క్షామః' (శ్రీకైవల్యసారధి). ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (6.40)నుండి ఉదాహరించారు.

పార్థ నైవేహ నాముత్ర వినాశస్తస్య విద్యతే న హి కళ్యాణకృత్ కశ్చిద్దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి

ఓ పార్థా! అట్టి (యోగభ్రష్టుడైన) పురుషుడు ఈ లోకమున గాని, పరలోకమునగాని అధోగతి పాలుగాడు. ఏలనన, నాయనా! ఆత్మోద్ధరణమునకు, అనగా భగవత్ప్రాప్తికై కర్తవ్యకర్మలను ఆచరించువాడెవ్వడును దుర్గతి పాలుగాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 47వ శ్లోకములోని 'క్షామః' నామమును శ్రీ శంకరులు 'క్షయ' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సర్వ వికారేషు క్షపితేషు స్వాత్మనా అవస్థిత ఇతి క్షామః.** ప్రళయకాలంలో అంతా అంతరించిపోగా (క్షయింపగా) తాను మాత్రం మిగిలి ఉండేవాడు 'క్షామః'.

ప్రస్తుత 'క్షామః' నామమునుకూడా శ్రీ శంకరులు ప్రళయంపరంగానే వ్యాఖ్యానించారు కాని ఇందులో భగవానుని మరొక గుణం తెలియవస్తున్నది. **క్షామాః క్షీణాః సర్వాః ప్రజాః కరోతి ఇతి క్షామః.** సకల జీవులను వాని మూలస్థితికి క్షీణింపజేసేవాడు 'క్షామః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **క్షామాన్-క్షీణాన్ కరోతి దుర్జనాన్ ఇతి క్షామః.** దుర్జనులను నాశనం చేసేవాడు 'క్షామః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – క్షయ - దాగియుండుట. **య ఏతస్మిన్ విశ్వే అంతర్లీనః తిష్ఠతి సర్వమ్ వ్యాప్య, యస్మిన్ వా ఇదమ్ విశ్వమ్ ప్రలీయతే.** ఎవనియందు అంతర్లీనంగా ఈ విశ్వము దాగియుంటుందో, ఎవడు ఈ విశ్వంలో నెలకొనికూడా కనుపించడో అతడు 'క్షామః'. మన మధ్యలో ఉన్నాగాని కనుపించడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – క్షి - నివాస గతయోః - నివసించుట, ఉండుట. **క్షాయతి-నివాసయతి, గమయతి ఇతి క్షామః.** అంతిమ సమయంలో (ప్రళయకాలంలో) భగవానుడే అన్నింటికీ నివాసస్థానము గనుక ఆయన 'క్షామః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ మరొక అనుభవము – క్షా - పృథీ - భూమి లేదా విశ్వము. మాంగ్ - మానే శబ్దే - కొలుచుట, ధ్వనించుట. **క్షా ఇతి విశ్వ ఉపలక్షణమ్, ఏవమ్ చ విశ్వమ్ ఇదమ్ య ఇయత్తయా నిబధ్నాతి, గతి దానేన శబ్దవచ్చ కరోతి ఇతి క్షామః.** భగవంతుడు జగత్తును ఇలా ఇలా సృష్టించాడు. దానికి ఇలా వర్తించే స్వభావాన్ని, శబ్దాది లక్షణాలను ఏర్పరచాడు. కనుక ఆయన 'క్షామః'.

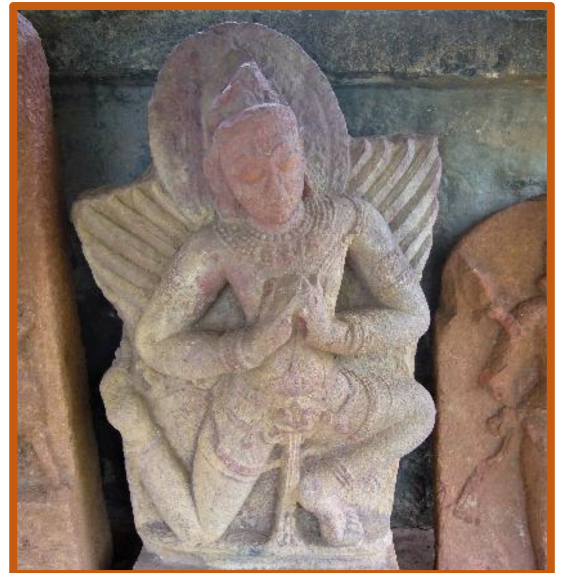
శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – క్షా - నరకాః - రాక్షసులు. మా - మవతే - బంధనే హింసాయాంచ - కట్టివేయుట, బాధించుట. **క్షా-నరకాః, తాన్ మతతే-బధ్నాతి ఇతి క్షామః.** రాక్షసులను అదుపులో ఉంచేవాడు 'క్షామః'.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ మరొక వివరణ – క్షమ - భూమి. **క్షమాయా అయం ధారకో వరాహాది రూపేణ ఇతి క్షామః.** శ్రీవరాహమూర్తిగా భూమిని ధరించినవాడు 'క్షామః'.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ –

47వ శ్లోకంలోని 'క్షామః' – (క్షమ్-ఆమ) **క్షమ్ గవామ్ సంరోధ విశేషమ్ ఆమినోతి కృన్తతి ఇతి క్షామః.** క్షమ అనగా ఆవులు. ఆవుల మార్గంలో అవరోధాలను తొలగించేవాడు 'క్షామః'.
ఈ 91వ శ్లోకంలో 'క్షామః' – **క్షమతే సహతే ఇతి క్షామః.** ఓర్పుతో సహించువాడు 'క్షామః'.

తూర్పు చాళుక్యులనాటి శ్రీ గరుత్మంతుని శిల్పం. పెదవేగి గ్రామం లోనిది.

859. సుపర్ణః

- చక్కనైన రెక్కలు గలవాడు. హంస, గరుత్మంతుడు.
- యోగులు సంసారము దాటడానికి సహకరించేవాడు.
- ఏదైనా కదలడానికి శక్తినిచ్చేవాడు.
- వేద స్వరూపుడు (సంసారమనే అశ్వత్థ వృక్షానికి వేదములే ఆకులు – గీత).
- పచ్చని తులసి ఆకులచే అలంకృతుడైనవాడు.
- శ్రీలక్ష్మీదేవి సాన్నిహిత్యం కారణంగా పచ్చని రంగు గలవాడు.
- శుద్ధమైన భక్తిచే సంతోషించువాడు.
- పరమానంద నిలయుడు (సు-పర్-ణః).
- ప్రళయకాలంలో చక్కని మఱ్ఱియాకుపై శయనించినవాడు.

- విశ్వమంతా పూర్తిగా వ్యాపించియున్నవాడు.
- సుపర్ణుడైన గరుడుని వాహనంగా కల్గినవాడు.

ఓం సుపర్ణాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

21వ శ్లోకము. 194వ నామము. సుపర్ణః – **మరీచిః దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగోత్తమః**

91వ శ్లోకము. 859వ నాము. సుపర్ణః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

శ్రీ భట్టులు ఈ (194వ) నామమును రెండు విధాలుగా వ్యాఖ్యానించారు (1) చక్కని రెక్కలు గలవాడు (హంసావతారము కావచ్చును) (2) సంసార సాగరమును దాటుటకు యోగులకు సాయం చేసేవాడు. **శోభన పర్ణత్వాత్, సంసార నయనాత్ వా సుపర్ణః.** శ్రీ భట్టులు ప్రత్యేకంగా హంసావతారమును పేర్కొనలేదు. గరుత్మంతుని కూడా పేర్కొనలేదు. అయితే శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాన్ని వివరించిన ఇతరులు 'సుపర్ణః' అనగా శోభనమైన పర్ణములు గలవాడు, అనగా చక్కని రెక్కలు గలవాడు, అనగా హంస లేదా గరుత్మంతుడు అని చెప్పారు.

శ్రీమద్భాగవతము (1.16.15) – **సిద్ధేశ్వరాణామ్ కపిలః సుపర్ణోఽహమ్ పతత్రిణామ్** – సిద్ధులలో నేను కపిల మహర్షిని. పక్షులలో నేను గరుత్మంతుడను.

భగవద్గీత (10.29) – **మృగాణామ్ మృగేంద్రోఽహమ్ వైనతేయశ్చ పక్షిణామ్** – మృగములలో రాజైన సింహమును నేను. పక్షులలో వినతాసుతుడగు గరుత్మంతుడను.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సుపర్ణునిగా మూర్తీభవించిన భగవానుని రెండు రెక్కలు ఇవి (1) వేదములు ఒక రెక్క. ఇది సన్మార్గమును చూపించును (2) వేదానుష్ఠానము చేసే ఆచార్యుల సదాచారము రెండవ రెక్క.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమును ముండకోపనిషత్తు (3.1) శ్లోకం పరంగా వ్యాఖ్యానించారు –

ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానమ్ వృక్షమ్ పరిష్వజాతే
తయోరన్యః పిప్పలమ్ స్వాదన్తి, అనశ్నమ్ అన్యో అభిచాకశీతి

ఒకే చెట్టుపై ఎంతో స్నేహం కలిగిన రెండు చక్కనైన పక్షులు (సుపర్ణములు) ఉన్నవి. అందు ఒక పక్షి (రావి)పండును భుజించుచున్నది. రెండవ పక్షి కేవలము చూచుచున్నది. ఇక్కడ శరీరమే వృక్షము. దానిపైన మొదటి పక్షి 'జీవుడు' (భోగి). రెండవ పక్షి 'ఈశ్వరుడు' (యోగి). సంసారమునందలి కర్మఫలమే పండు. జీవాత్మ కర్మఫలముననుభవించును. పరమాత్మ (సుపర్ణుడు) సంగరహితుడు, సాక్షిమాత్రుడు.

ప్రస్తుత (859వ) నామమునకు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థము – **ఏవమ్ ప్రత్యాపన్న సమాధీన్ సమాధి - విపాక - ద్వారా తమసః పారమ్ నయతి ఇతి సుపర్ణః.** యోగమార్గంనుండి విచలితులైన యోగులను కూడా మరల యోగమార్గంవైపు మళ్ళించి, వారు మరల సమాధి సాఫల్యము పొందేలా చేసి, వారిని అజ్ఞానాంధకారము (సంసారసాగరము)ను దాటేలా చేసేవాడు సుపర్ణుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మౌలసంహితనుండి, గీతనుండి ఉదాహరించారు.

మౌల సంహిత – **స్వ-పారమ్ భగవాన్ నయతి.** భగవంతుడు వారిని ఒడ్డుకు చేరుస్తాడు.

ప్రయత్నాద్యతమానస్తు యోగీ సంశుద్ధ కిల్బిషః
అనేకజన్మ సంసిద్ధః తతో యాతి పరాంగతిమ్ – గీత 6.45

కాని, ప్రయత్నపూర్వకముగ యోగసాధన చేయు యోగి అనేక జన్మల సంస్కారప్రభావమున ఈ జన్మయందే సిద్ధినిపొంది, సంపూర్ణముగా పాపరహితుడై, తత్క్షణమే పరమపదమును పొందును.

శ్రీ వాసిష్ఠ ఇచ్చిన మరొక అనుభవము – సృష్టిలో సూర్యచంద్రాదులతో సహా సమస్తమూ కదలడానికి తగు శక్తినిచ్చేవాడు సుపర్ణుడు. ఆయనయొక్క చక్కని రెక్కలవల్లనే అవి కదులుతున్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'పర్ణ' అంటే 'ఆకు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. సంసారమనే వృక్షానికి వేదములు (ఛందములు) ఆకులు. భగవంతుడు వేదస్వరూపుడు గనుక సుపర్ణుడు.

ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమ్ అశ్వత్థమ్ ప్రాహురవ్యయమ్
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని యస్తం వేద స వేదవిత్ – గీత 5.1
ఆదిపురుషుడైన పరమేశ్వరుడే మూలముగా, బ్రహ్మయే ముఖ్యశాఖ (కాండము)గా, వేదములే పర్ణములు (ఆకులు)గా గల ఈ సంసారరూప అశ్వత్థవృక్షము నాశరహితమైనది (శాశ్వతమైనది). ఈ సంసారవృక్షతత్వమును మూలసహితముగా తెలిసినవాడు నిజముగా వేదార్థములను ఎఱిగినవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – జీవులు తమ కర్మశేషమును అనుభవించుటకై సంసారక్లేశమును అనుభవించక తప్పదు. అలాంటప్పుడు భగవంతుడు జీవులకు ఈ అఖండమైన రావిచెట్టుయొక్క చల్లని నీడ కల్పిస్తాడు గనుక ఆయన సుపర్ణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శోభనాని పర్ణాని తులసీదళాని యన్మూర్తౌ స సుపర్ణః.** చక్కని పచ్చని తులసీదళాలతో అలంకృతమైన మూర్తి గలవాడు సుపర్ణుడు.

శ్రీ విద్యాభూషణ – విలువైన ఆభరణాలకంటే కూడా భగవంతునికి పచ్చని తులసి ఆకులపైనే ప్రీతి. **శోభనాని పర్ణాని తులసీపత్రాణ్యేవ న తు కనక రత్నాని యస్మిన్ స సుపర్ణః.** కనుక ఆయన సుపర్ణుడు.

శ్రీ భరద్వాజ మరొక వివరణ – **శోభనః పర్ణో హరిత భావో యస్య శ్రీలక్ష్మీదేవీ సాన్నిధ్యాత్ ఇతి సుపర్ణః.** తన వక్షస్థలంపైన వేంచేసియున్న శ్రీలక్ష్మీదేవి సాన్నిధ్యం కారణంగా ఆయనకు పచ్చరంగు అబ్బింది గనుక భగవంతుడు సుపర్ణుడు.

శ్రీ భరద్వాజ మరొక వివరణ – **శోభనమ్ పర్ణమ్ ప్రీణనమ్ యస్య ఇతి సుపర్ణః.** భక్తితో సమర్పించిన ఆకువల్లనైనా ప్రీతిచెందేవాడు సుపర్ణుడు.

పత్రం పుష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః – గీత 9.26
నిర్మల బుద్ధితో, నిష్కామ భావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమునుగాని, పుష్పమునుగాని, ఫలమునుగాని, జలమునుగాని నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును.

దళమైనను బుష్పమైనను
ఫలమైనను సలిలమైన బాయని భక్తిన్
గొలిచిన జనులర్పించిన
నెలమిన్ రుచిరాన్నముగనె యేను భుజింతున్ – పోతన. భాగవతము 10.10

శ్రీ టి.ఎస్. రాఘవేంద్రన్. శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ సంగ్రహార్థః – **సు-శోభన, పర-ఉత్తమ, ణః-ఆనందః, తాని సన్తి ఇతి సుపర్ణః.** పరమానందమునకు నిలయమైనవాడు సుపర్ణుడు. శ్రీ రఘునాథతీర్థ తత్వసాగరంలో కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థం చెప్పారు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **శోభనమ్ పర్ణమ్ వటపత్రమ్ శయ్యాత్వేన యస్య స సుపర్ణః.** ప్రళయకాలంలో చక్కని మఱ్ఱియాకుపై శయనించినవాడు సుపర్ణుడు.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **సు-సమ్యక్ భూమిన్ పూరయతి-వ్యాప్నోతి ఇతి సుపర్ణః.** భూమి అంతటా చక్కగా వ్యాపించియున్నవాడు సుపర్ణుడు.

ఆదికవి శ్రీ నన్నయ ఆంధ్రమహాభారతము. ఆదిపర్వము. గరుడోపాఖ్యానము. గరుత్మంతునికి సుపర్ణుడను పేరు వచ్చుట.

ఇంద్రుడు గరుత్మంతునిపై వజ్రాయుధం ప్రయోగించగా,

అదియును నంబరంబున నగ్నికణంబులు చెదరం బఱతెంచి పక్షిరాజు పక్షంబుల దాఁక వచ్చినం జూచి గరుడుండు నగి, 'నీ చేయు వేదన నన్నుం దాఁకనోపదు; నీవు మహాముని సంభవంబవగుటను, దేవేంద్రునాయుధంబవగుటను, నిన్ను నవమానింపంగాదు, గావున మదీయైకపర్ణ శకలచ్ఛేదంబు సేయుము; నాయందు నీ శక్తి యింతియ' యనిన సకల భూతసంఘంబెల్ల నాతని పర్ణంబుల సుస్థిరత్వంబునకు మెచ్చి సుపర్ణుండని పొగడిరి. సురేంద్రుడును నవ్విహగేంద్రు మాహాత్మ్యంబునకు మెచ్చి యచ్చెరువంది యట్లనియె.

గరుత్మంతుడు వజ్రాయుధంపై గౌరవంతో ఒక్క ఈకను మాత్రము రాల్చాడు. అప్పుడు ఇంద్రుడిలా అన్నాడు.

నిరుపమాన శౌర్య! నీతోడఁ జెలిమి సే
యంగ నా కభీష్టమైన యదియు;
నిట్టి విక్రమంబు, నిట్టి సామర్థ్యంబుఁ
గలదెయొరుల కిజ్జగంబు నందు

శ్రీవిల్లిపుత్తూరు ఆలయంలో శ్రీ గరుత్మంతుని మూర్తి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Srivilliputtur15,_a_part.JPG
Photo by: Prinzy555

860. వాయువాహనః

- జగత్తులో జీవనము నిలుపుటకై వాయువును సంచరింపజేసేవాడు.
- పతనమైనవారిని గరుత్మంతునిద్వారా వాయువేగంతో ఉద్ధరింపజేసేవాడు.
- వాయుసుతుడైన హనుమంతుని వాహనంగా కలవాడు.
- సప్తమారుతములను అన్ని మండలాంతరములందు చలింపజేయువాడు.

ఓం వాయువాహనాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

36వ శ్లోకము. 333వ నామము. వాయువాహనః – **స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయువాహనః**

91వ శ్లోకము. 860వ నామము. వాయువాహనః – **ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః**

వాహ్ - గతి గంధనయోః - వెళ్ళుట, వీచుట; వాహ్ - ప్రాపనే - తీసుకెళ్ళుట, ప్రవహించుట. **వాయుః వాహ్యతే - ప్రవర్త్యతే అనేన ఇతి వాయువాహనః.** ఎవరిద్వారా గాలి ప్రవహిస్తుందో అతడు వాయువాహనుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

36వ శ్లోకంలో **'వాయువాహనః'** – సమస్త ప్రాణుల జీవనమునకు ఆధారము వాయువు. ఆ వాయువును ప్రవహింపజేయువాడు వాయువాహనుడు.

యో వాయౌ తిష్ఠాన్ వాయోరంతరో యమ్ వాయుర్నవేద యస్య వాయుః శరీరమ్ యో వాయురంతరో యమయతి ఏష త ఆత్మాఅంతర్యామి అమృతః – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 3.7.11
ఆయన వాయువు లోపల ఉంటాడు. కాని వాయువు ఆయనను ఎరుగదు. ఆయన శరీరము వాయువు. ఆయన లోనుండి వాయువును నియంత్రిస్తాడు. ఆయనే నాశరహితుడైన అంతరాత్మ.

శ్రీ తిరుమంగయాళ్వారు – జీవుని నిలిపే పంచభూతముల వెనుకనున్న శక్తివి నీవే.

91వ శ్లోకంలో **'వాయువాహనః'** – ఈ నామం వివరణలో శ్రీ భట్టులు 'వాయువు' అనగా 'గరుత్మంతుడు' అన్న అర్థం తీసుకొన్నారు.
తాన్ శ్చ ప్రబల హేతుభిః పతితానపి, వాయునా - అనుపమ గత్వరేణ పతగపతినా, వాహయతి ఉత్తారయతి ఇతి వాయువాహనః.

వాయునా గత్వరేణైవ కర్మణా పతితాన్ సతః గరుత్మతా వాహయతి యస్సాద్వాయువాహనః
తన భక్తులు ఒకవేళ పాపకర్మలు చేసి పతితులైనట్లయితే, వాయుగతితో సంచరించే గరుత్మంతుని పంపి వారిని ఉద్ధరించేవాడు వాయువాహనుడు (శ్రీకైవల్యసారథి).

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుతత్వమునుండి ఉపరిచర వసువు వృత్తాంతమును ఉదాహరించారు. ఆ రాజు ఒక ముని శాపంవలన అధోగతి పాలయ్యాడు. అప్పుడు భగవంతుడు గరుత్మంతుని పంపి అతనిని ఉత్తమ లోకాలకు లేవనెత్తించాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – గజేంద్రుని ఉద్ధరించే తొందరలో భగవంతునికి గరుత్మంతుని వేగం కూడా చాలలేదేమో. వాయువే వాహనంగా పరుగులిడి గజేంద్రుని కాపాడాడు ఆ వాయువాహనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

36వ శ్లోకంలో **'వాయువాహనః' – వహతః సప్త అవహాదీన్ వాహయతి ఇతి వాయువాహనః.** సప్తమారుతములను చలింపజేయువాడు వాయువాహనుడు. కశ్యప, దితిల సంతానమైన సప్తమరుత్తులను వివిధ మండలములందు వ్యాపించిన వాయువులకు అధిపతిగా భగవంతుడు నియమించెను. ఈ వాయువుల ప్రభావము (ఒత్తిడి) వలన గ్రహ నక్షత్రాదులు తమ నిర్ణీత మార్గములందు సంచరించును. ఏడు విధములైన వాయువులు

(1) ఆవహ వయువు – మేఘమండలమునకు, భూమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(2) ప్రవహ వాయువు – సూర్యమండలమునకు, మేఘమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(3) అనువహ వాయువు – చంద్రమండలమునకు, సూర్యమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(4) సంవహ వాయువు – నక్షత్ర మండలమునకు, చంద్రమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(5) వివహ వాయువు – గ్రహమండలమునకు, నక్షత్రమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(6) పరావహ వాయువు – సప్తర్షి మండలమునకు, గ్రహమండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.
(7) పరివహ వాయువు – ధ్రువ మండలమునకు, సప్తర్షి మండలమునకు మధ్య ప్రసరించునది.

శ్రీ చిన్మయానంద – వాయువులకున్న అసాధారణమైన శక్తి, జీవమును నిలిపే లక్షణము భగవంతునివలన లభించినవి.

91వ శ్లోకంలోని **'వాయువాహనః'** – వాయువును చలింపజేసి జీవమును నిలిపేవాడు గనుక భగవంతుడు వాయువాహనుడు. **భీషాస్మాద్ వాతః పవతే** (తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.8) – పరమేశ్వరుడున్నాడన్న భయంతోనే వాయువు సరిగా వీచుచున్నది. దిక్పాలకులు వారి విధులను సక్రమంగా నిర్వర్తిస్తున్నారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – వాయువువలె వేగంగా భగవంతుడు తన భక్తులను ఉద్ధరిస్తాడు గనుక ఆయన వాయువాహనుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – భగవంతుడు ముందుగా వాయువును సృష్టించి, తరువాత జీవులను సృష్టించాడు. ఇలా ఆ జీవులు పీల్చడానికి గాలి సిద్ధంగా ఉంది. భగవానుని శక్తిని మనం ఊహించలేము. శ్రీ వాసిష్ఠ వేదములనుండి అనేక ఉదాహరణలిచ్చారు.

ఈశావాస్యోపనిషత్తు 4 – **తద్ ధావతోఽన్యాన్ అత్యేతి తిష్ఠాత్ తస్మిన్ అపో మాతరిశ్వా దధాతి.** అది కదలదు. కాని వెంటాడేవాళ్ళకు అందదు. దాని శక్తివల్ల సకల జీవులు నిలుస్తున్నాయి.

అధర్వణ వేదము 10.7.2 – **కస్మాదంగాత్ దీప్యతే అగ్నిరస్య కస్మాదంగాత్ పవతే మాతరిశ్వా.** ఆయన (శక్తి)వలన అగ్ని దీప్తిస్తింది. వాయువు చలిస్తుంది.

అధర్వణ వేదము 10.7.12 – **యత్రాగ్నిశ్చంద్రమాః సూర్యో వాతస్తిష్ఠన్త్యార్పితః. స్కంభమ్ తమ్ బ్రూహి కతమః స్విదేవ సః.** ఎవని ఆధారంగా భూమి, ఆకాశం తమ స్థానాలలో ఉన్నాయో, ఎవనిపై అగ్ని, చంద్రుడు, సూర్యుడు, గాలి ఆధారపడి ఉన్నాయో.

అధర్వణ వేదము 13.3.2 – **యస్మాద్ వాతా ఋతుధా పవన్తే యస్మాద్ సముద్రా అధి విక్షరన్తి.** ఎవనివలన గాలి ఋతువులకు అనుగుణంగా వీస్తుందో, ఎవనివలన సముద్రాలు అదుపులో ఉంటాయో..

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – వాయువనగా వాయుపుత్రుడైన హనుమంతుడు. శ్రీరామావతారంలో భగవంతుడు హనుమంతుని భుజాలపై ఆసీనుడై రావణునితో యుద్ధం చేశాడు గనుక వాయువాహనుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **వాతి - గంధయతే సూచయతి శ్రీ మద్భగవద్ ఆగమమ్ ఇతి వాయుః, తద్వాహనమ్ గరుత్మదాఖ్యమ్ యస్య ఇతి వాయువాహనః, గరుత్మతః సంచాలనే సామగీతిరుద్భవతి, సా చ శ్రీమన్నారాయణస్య ఆగమనమ్ సూచయతి.** భగవంతుని వాహనము గరుత్మంతుడు. గరుడుడు చలించేటపుడు సామగానం ధ్వనిస్తుంది. ఇది భగవంతుని ఆగమనాన్ని సూచిస్తుంది. కనుక భగవంతుడు వాయువాహనుడు.

కంచి బ్రహ్మోత్సవంలో శ్రీ వరదరాజ పెరుమాళ్ గరుడ సేవ. వికీపీడియా చిత్రం.

Photo by BalakrishnanVaradarajan. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Garuda_Sevai.jpg

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – (వాయువాహ-నః) **వాయుమ్ శ్వాసవాయుమ్ వహన్తి ఇతి వాయువాహ్ జీవః, తాన్ నయతి ఇతి వాయువాహ-నః.** ప్రాణవాయువును శ్వాసించు జీవులు 'వాయువాహ్'. వానిని నడిపించువాడు 'వాయువాహ-నుడు'.

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ మరొక వివరణ – వాయువాహ్+వృతు - వర్తన - ఉండుట, జరుగుట, జీవించుట. అహ-వ్యాప్తౌ - వ్యాపించుట. వాయువును ఉండేలాగు, వ్యాపించేలాగు చేసేవాడు వాయువాహనుడు (వాయువః + అహనః). **వాయువశ్చ అసౌ అహనశ్చ ఇతి వాయువాహనః.**

ధనుర్ధరో ధనుర్వేదో దండో దమయితా దమః |

అపరాజితస్సర్వసహో నియంతా నియమో యమః || (92)

పాఠాంతరము

ధనుర్ధరో ధనుర్వేదో దండో దమయితా దమః |

అపరాజితస్సర్వసహో నియంతాऽనియమోऽయమః || (92)

861. ధనుర్ధరః

- ధనుస్సును ధరించినవాడు.

ఓం ధనుర్ధరాయ నమః

ధన్ - శబ్దము చేయుట; ధన్ - ధాన్యే - ఫలమునొసగుట; ఈ నామమును శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడ 'ధనుస్సును ధరించినవాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు.

రామ రావణ యుద్ధం. 1820 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_and_Hanuman_fighting_Ravana,_an_album_painting_on_paper,_c1820.jpg

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – యోగసాధన పరంగా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య కొనసాగింది. భగవత్ప్రాప్తి కొరకు యోగసాధన సాగించే భక్తులకు అవరోధములు తొలగించేందుకు శార్ఙ్గము అనే గొప్ప ధనుస్సును చేబట్టినవాడు ధనుర్ధరుడు. **ఉపాసకానాం భక్తేభ్యః ప్రత్యూహ వినివృత్తయే ధనుషో ధారకో నిత్యం స్వయం స స్స్యాద్ధనుర్ధరః.** భక్తులయొక్క ప్రతిబంధకాలను పారద్రోలడానికి ఎప్పుడూ ధనుస్సును ధరించియుండేవాడు ధనుర్ధరుడు. **ఏతదహమ్ హి లోకేऽస్మిన్ క్షత్రియైర్ధార్యతే ధనుః.** తన వనవాస కాలంలో ఋషులు తమ తపస్సులకు ఎదుర్కొంటున్న విఘ్నాలను తొలగించడంకోసం శ్రీరాముడు ధనుస్సును చేతబట్టాడు. **ధార్యతే క్షత్రియైః చాప న ఆర్త శబ్దో భవేదతి.** ఎక్కడా ఆర్తశబ్దం వినబడకుండా ఉండడానికి ధనుస్సును చేబట్టడం క్షత్రియధర్మము.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమోళి (9.2.6)లో భగవంతుని ఆయుధాలను వ్యక్తులుగా వర్ణించారు. శత్రువులను చూడగానే ఆ ఆయుధాలు కోపం పూనుతాయట. తిరువైమోళి (8.8.1) – భగవంతుని ధనుస్సు శార్ఙ్గము మర్యాదతో వంగియున్నది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శ్రీమాన్ రామనామా మహద్ధనుర్ధారయామాస ఇతి ధనుర్ధరః.** (శిష్టరక్షణ కొరకు) శ్రీరామావతారంలో గొప్ప ధనుస్సును చేబట్టినవాడు ధనుర్ధరుడు.

ఇతరులు కూడా ధనుస్సును ధరించారుగాని వారెవరూ శ్రీరామునికి సాటిరారు. **రామః శస్త్రభృతామహమ్** – అని గీత (10.31)లో భగవంతుడు చెప్పాడు. శ్రీరాముడు ఒక గడ్డిపోచను కూడా బాణంగా చేసెనని కాకాసుర వృత్తాంతము ద్వారా తెలుస్తున్నది.

శ్రీ చిన్మయానంద ముండకోపనిషత్తు (2.2.3)శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు. ఇక్కడ 'ప్రణవము' అనే అర్థంలో 'ధనుస్సు' శబ్దాన్ని వాడారు.

ధనుర్గృహీత్వౌపనిషదమ్ మహాస్త్రమ్ శరమ్ హ్యుపాసానిశితమ్ సంధయీత్
ఆయమ్య తద్భావ గతేన చేతసా లక్ష్యమ్ తదేవాక్షరమ్ సోమ్యవిద్ధిః
ఉపనిషత్తులలో చెప్పిన (ప్రణవము అనే) ధనుస్సును చేతబట్టి, అందు ధ్యానముచే పదునెక్కిన (ఆత్మ అనే) బాణమును సంధించి, బ్రహ్మముపై గురిపెట్టి బాణమును విడువవలెను. దాని లక్ష్యము అక్షరపరబ్రహ్మమే. (తరువాతి మంత్రములో **'ప్రణవో ధనుః, శరోహ్యాత్మా, బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యతే'** అని స్పష్టంగా చెప్పారు).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ గౌడీయ వైష్ణవ సంప్రదాయ పండితులు. వీరు 'ధనుర్ధరః' నామమును శ్రీకృష్ణపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **లక్షణా స్వయంవరే మత్స్యవేధాయ ధనుషో ధరణాత్ ధనుర్ధరః.** లక్షణాదేవి స్వయంవరంలో మత్స్యమును ఛేదించడానికి ధనుస్సును ధరించినవాడు ధనుర్ధరుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఋగ్వేద మంత్రాన్ని ఉదాహరించారు.
అహమ్ రుద్రాయ ధనురాతనోమి బ్రహ్మద్విషే హన్తవావు
అహమ్ జనాయ సమదమ్ కృణోమ్యహమ్ ద్యావయవా పృథ్వీ ఆవివేశ
నేను రుద్రుని కొరకు విల్లును వంచుతాను. అందువల్ల బాణము భగవద్వేషులను కొట్టి చంపుతుంది. నేను ప్రజలకొరకు యుద్ధాన్ని సిద్ధం చేస్తాను. నేను భూమి, ఆకాశం అంతా విస్తరించాను.

862. ధనుర్వేదః

- ధనుర్విద్యను తెలియజెప్పువాడు.
- ధనుర్విద్య సంపూర్ణముగా తెలిసినవాడు (శ్రీరాముడు).
- తన సృష్టిలోని జీవులన్నింటికీ ఆత్మరక్షణోపాయములు సమకూర్చినవాడు.
- ఆత్మసాక్షాత్కారము కోసము ప్రణవధ్యానమును ప్రసాదించినవాడు.

ఓం ధనుర్వేదాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సురేంద్రాద్యాః ధనుశ్శాస్త్రం యస్మాద్విందంతి స శ్రుతః ధనుర్వేదో హ్యష్టవర్ణో ధనుర్వేదప్రదాయకః.** మహావీరులైన దేవేంద్రాదులు కూడా తన దగ్గర నేర్చుకొనవలసినంత ధనుర్విద్యా విశారదుడు గనుక ఆయన 'ధనుర్వేదః'. ఈ నామము అష్టాక్షరీమంత్రము. ధనుర్వేదాన్నిస్తుంది. ఓం ధనుర్వేదాయ నమః. (శ్రీకైవల్యసారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స ఏవ దాశరథిః ధనుర్వేదమ్ వేత్తి ఇతి ధనుర్వేదః.** దశరథతనయుడైన ఆ రాముడే ధనుర్విద్యను సంపూర్ణముగా ఎఱిగినవాడు గనుక 'ధనుర్వేదః'. ఇంతకుముందు 'ధనుర్ధరః' నామవివరణలో 'మహత్' అనే పదానికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత ఇవ్వాలి (మహత్ ధనుర్ధారః). అలాగే ఈ 'ధనుర్వేదః' నామ వివరణలో 'ఏవ' అనే పదాన్ని ప్రముఖంగా గమనించాలి. ధనుర్విద్య తెలిసినవారు చాలామంది ఉన్నాగాని రామునివంటివారు వేరెవరూ లేరు. రాముడు తన ఇష్టం వచ్చినట్లు బాణాన్ని ప్రయోగించగలడు. ఉపసంహరించగలడు. తన బాణాలతో ప్రకృతిని శాసించగలడు. అందుకే సముద్రంపై తన బాణాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **ధనుర్విందతి లభత ఇతి.** ధనుస్సు కలిగినవాడు.

(2) **ధనుర్వేదయతి స్వరక్షణార్థమ్ సర్వేభ్య ఇతి ధనుర్వేదః.** ఇక్కడ ధనుస్సు అంటే 'ఆత్మరక్షణా సాధనము' అని శ్రీ వాసిష్ఠ గ్రహించారు. భగవంతుడు జీవులకు ఆత్మరక్షణాసాధనాలను ప్రసాదించాడు. ఉదాహరణకు ఆవులకు కొమ్ములు (**గవాధికానామ్ ధనురస్తి శృంగమ్**), పులులకు, సింహాలకు గోళ్ళు (**సింహాది హింస్రస్య నఖాది రూపమ్**),మనుషులకు బుద్ధి (**ధనుశ్చ మర్త్యస్య సు-బుద్ధిః**).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ యజుర్వేదంనుండి ఉదాహరించారు.
అవతత్య ధనుష్ట్వగ్ం సహస్రాక్ష శతేషుధే నిశీర్య శల్యానామ్ శివో నః సుమనాభవః

శ్రీ చిన్మయానంద ఇంతకు ముందు నామము 'ధనుర్ధరః' వివరణలోలాగానే 'ధనుస్' అంటే 'ప్రణవం' అనే అర్థాన్ని గ్రహించారు. ఆత్మసాక్షాత్కారం కోసం ఓంకారాన్ని ధ్యానం చేసే విధానాన్ని ప్రసాదించినవాడు 'ధనుర్వేదః'.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **ధనూషి విదన్తి ఇతి ధనుర్వేదః అస్త్రజ్ఞః భృత్యాః తే అస్య భక్తానామ్ దాసాః సన్తి ఇతి ధనుర్వేదః**
భగవంతుని భక్తులకు అస్త్రవిద్యా విశారదులు సేవకులగుదురు.

863. దండః

- దుష్టులను శిక్షింపజేసేవాడు.
- యమదండము వెనుకనున్న నిజమైన శక్తి.
- **అదండః** – ఎవరిచేతను నియమింప (శిక్షింప)బడనివాడు.
- జీవులను ధర్మం అనుసరింపజేసే నియమకర్త.

ఓం దండాయ నమః

దమ్ - ఉపశమే - అదుపులో ఉంచుట. **దుష్టాన్ దండయతి ఇతి దండః.** దుష్టులను శిక్షించేది దండము. దండము అంటే 'కర్ర' అని కూడా అర్థం ఉంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **వేదధర్మారిష్ఠతాతి నృపాది ముఖతః ఖలాన్ దండనీత్యా దామ్యతీతి దండస్యాద్ృతువర్ణకః.** వైదికధర్మాన్ని రక్షించడానికి దక్షులైన రాజులద్వారా దుష్టులను శిక్షించేవాడు 'దండః'. ఈ నామము షడక్షరీమంత్రము. దుష్టులను శిక్షిస్తుంది. ఓం దండాయ నమః. (శ్రీ కైవల్యసారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు గీత (10.38)నుండి ఉదాహరించారు. **దండో దమయతామస్మి నీతిరస్మి జిగీషతామ్.** (దుష్టులను) శిక్షించువారిలో దండము అనగా దమనశక్తిని నేనే. జయేచ్ఛ కలవారి నీతిని నేనే.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 6.10.4 – దుష్టులైన అసురులు జనులను బాధిస్తారు. అలాంటివారిపై కరుణ లేకుండా భగవంతుడు అగ్నిలాంటి బాణాలను వర్షిస్తాడు. ఖరదూషణాదులపై రాముడు ఇలానే బాణవర్షం కురిపించాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – తిరుగులేని యమదండము వెనుక నిజమైన శక్తి భగవానుడే.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – దైత్యాన్ దండయతి ఇతి దండః. రాక్షసులను శిక్షించేవాడు 'దండః'.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ **'అదండః'** అనే పాఠ్యాంతరాన్ని కూడా పరిగణించారు. **అన్య కర్తృక శిక్షణ రహితః అదండః.** ఎవరిచేతను శిక్షింపబడనివాడు 'అదండః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దండ - దమన - నియమన - అదుపు. అందరినీ అదుపులో ఉంచి ఆయన నియమాల ప్రకారం వర్తించేలా చేసేవాడు 'దండః'.

864. దమయితా

- (తన భక్తుల శత్రువులను) దండించువాడు. దుష్టులను శిక్షించే స్వభావం కలవాడు.
- (తన భక్తుల కష్టాలను) తొలగించేవాడు.
- యమధర్మరాజు మున్నగువారి రూపంలో దుర్మార్గులను దండించేవాడు.

ఓం దమయిత్రే నమః

దమ - ఉపశమే - అదుపులో పెట్టుట. తృన్ - తాచ్ఛీల్య - అలాంటి గుణము కలిగియుండుట (పాణిని సూత్రము 3.2.125 ప్రకారము). **దమయతి - ఉపశమయతి తచ్ఛీలో దమయితా.** శిక్షించే స్వభావం కలవాడు దమయిత. ఇంతకు ముందునామము 'దండః' కూడా ఇదే మూలశబ్దంనుండి వివరింపబడింది. అయితే 'దండః' నామము శిక్షించే ఒక సాధనంగాను, 'దమయితా' నామము శిక్షించేవానిగాను భగవానుని సూచిస్తున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వయంచ రావణాదీన్ తాచ్ఛీల్యేన దమయితా.** రావణునివంటివారిని శిక్షించే స్వభావం కలవాడు దమయిత. (నిరుక్తి) **తాచ్ఛీల్యాత్ రావణాదీనామ్ హర్తా - దమయితా స్వయమ్.** ఇలాంటి స్వభావం ఉన్నందునే భగవంతుడు రాముడు, కృష్ణుడువంటి అవతారాలలో సంభవించి, భూమిలో దుష్టులను నాశనం చేసి, ధర్మాన్ని సంస్థాపిస్తుంటాడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 7.5.2 – భగవంతుడు మన మధ్య జన్మనెత్తి, (రామావతారంలో సీతాసమేతంగా లాగా) అనేక కష్టాలు అనుభవించి, దుష్టులను వెదకిపట్టుకొని, వారిని నాశనం చేస్తుంటాడు. ఎందుకోసం? భగవంతుని పాదాలను ఇసుమంతయినా తలచుకొనని ఈ మానవులకోసం.

ఈ విధమయిన భగవంతుని లక్షణమే 'దమయితా' నామంలో తెలుపబడింది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – యమధర్మరాజు, మున్నగువారి రూపంలో భగవంతుడు దుర్మార్గులను వారి అకృత్యముల కారణంగా దండించును గనుక ఆయన దమయిత. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత (10.29)నుండి ఉదాహరించారు. **పితౄణామార్యమాచాస్మి యమం సంయమతామహమ్.** పితరులలో ఆర్యముడను (పితృగణ ప్రభువును). శాసకులలో యమధర్మరాజును నేను.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **దైత్యాన్ దమయతి ఇతి దమయితా**. దుష్టులైన రాక్షసులను శిక్షించేవాడు దమయిత.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **జగతి జగదీశ కృతాయ జగద్వ్యవస్థాయా భంజకమ్ ఉపశమ్య స్వవశే స్థాపయతి**. ధర్మమును అతిక్రమించేవారిని శిక్షించేవాడు దమయిత.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **దమయతి ఉపశమయతి దైన్యమ్ స్వజనానామ్ ఇతి దమయితా.** తన భక్తుల కష్టాలను హరించేవాడు దమయిత.

21వ శ్లోకం 192వ నామము **'దమనః'**కు శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వ్యాఖ్య ఇందుకు దగ్గరగా ఉన్నది. **కాంతి మందాకినీభిః భవతాపమ్ దమయతి ఇతి దమనః.** మందాకినివంటి తన కాంతితో సంసారతాపమును హరించేవాడు దమనుడు.

తన భక్తుల శత్రువులను శిక్షించేవాడు దమయిత.

శ్రీ చిన్మయానంద – దుష్టులను శిక్షించి, పాపులను నాశనం చేసి, జగత్తు అనే వనంలో ఆధ్యాత్మిక పుష్పాలను పూయించేవాడు దమయిత.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ గౌడీయవైష్ణవ సంప్రదాయానికి చెందిన పండితులు. ఈయన దాదాపు అన్ని నామాలను శ్రీకృష్ణావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. ప్రస్తుత 'దమయతా' నామనకు ఆయన వ్యాఖ్య – **నాగ్నజితీ స్వయంవరే సప్తానాముక్షణామ్ దమనాత్ దమయితా.** నాగ్నజితి స్వయంవరంలో ఏడు ఎద్దులను అదుపుచేసినవాడు దమయిత.

865. అదమః

- ఎవరిచేతను దండింపబడనివాడు. ఎందుకంటే ఆయనకంటే ఎక్కువవారెవ్వరూ లేరు.
- (అద+మః) అందరికీ సంపదలు ప్రసాదించేవాడు.

దమః

- దుర్మార్గులను దండించు దండనక్రియాఫలము తానే అయినవాడు (దండనవలన కలిగే సత్ఫలితాలు).
- అన్నింటినీ (గ్రహాదులనూ, జీవులనూ వగైరా) నియమంలో పెట్టువాడు.
- (ద+మః) కల్పతరువువలె భక్తులకు సకలాభీష్టములు ప్రసాదించువాడు.

ఓం అదమాయ నమః

ఓం దమాయ నమః

శ్రీ పరాశరభట్టులు ఈ నామమును **'అదమః'** అని చెప్పగా, శ్రీ శంకరులు **'దమః'** అనే పాఠాన్ని చెప్పారు. ఇంతకుముందు రెండు నామములు **'దండః', 'దమయితా'** లాగానే ఈ 'దమః' నామము కూడా 'దమ్ - ఉపశమే - అదుపు చేయుట' అనే శబ్దంనుండి వివరింపబడింది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అదమః** – నిరుక్తిలో శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను ఇలా చెప్పారు. **కశ్చిత్ దమయితా నాస్తి యస్యాసౌ అదమః స్మృతః.** ఆయనను అణచువారెవ్వరూ లేరు గనుక ఆయనను 'అదముడు' అని ధ్యానిస్తారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరణ – **దామయతి ఇతి దమో దమనః పరాభవతా, న దమో యస్య కశ్చిత్ సః అదమః.**

శ్రీ భట్టులు మహాభారతం ఉద్యోగపర్వము (67.8)నుండి ఉదాహరించారు – **భస్మకుర్యాత్ జగత్సర్వమ్ మనసైవ జనార్దనః న తు కృత్స్నమ్ జగచ్చక్తమ్ కించిత్ కర్తుమ్ జనార్దనే.** సంకల్పమాత్రాన జనార్దనుడు సకల జగత్తును భస్మము చేయగలడు. కాని జగత్తు అంతా కలసినా ఆయనను ఏమీ చేయలేదు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ కూడా 'అదమః' అనే నామాన్ని పరిగణించారు (ఆద-మః). **సమ్యక్ దదాతి ఇతి ఆదః, తేషామ్ మా-సంపత్ యస్మాత్ ఇతి అదమః.** అందరికీ చక్కగా సంపదలు ఇచ్చేవాడు అదముడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **దమః – దమ్యేషు దండ కార్యమ్ ఫలమ్, తచ్చ స ఏవ ఇతి దమః.** భగవంతుడొనర్చే దండన కార్యమునకు ఫలం కూడా తానే అయినందున 'దమః' అనబడుచున్నాడు. అంటే శిక్షణ కారణంగా జరిగే మార్పు (సద్బుద్ధి కలుగుట, మోక్షము లభించుట వంటివి) కూడా భగవత్స్వరూపమే.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు కలిగించే శిక్షణవల్ల సత్ఫలితమే జరుగుతుంది. ఆత్మ పరిశుద్ధమవుతుంది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – దమనమునకు వాడే సాధనాలు, అనగా ఇంద్రియ నిగ్రహము వంటివి, కూడా దమములే.

శ్రీ వాసిష్ఠ –

దమోహి సర్వత్ర విరాజమానః, క్రియాసు సర్వమ్ స నియమ్య యంగ్తే
గ్రహాస్తమేవ దమమాత్ర విష్ణుమ్ నమన్తి సర్వే పరిధౌ భ్రమన్తః

భగవంతుని అదుపు (దమము)వలన అన్నీ తమతమ పనులు చేస్తున్నాయి. గ్రహములు తమ పరిధిలో చరిస్తున్నాయి. ఇంతకుముందు నామము 'దమయితా'ను దుష్టశిక్షణాపరంగాను, ఈ నామము 'దమః'ను కర్మపాలనాపరంగాను శ్రీ వాసిష్ఠ వివరించారు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – (ద-మః) **కల్పతరు శాఖా ఇవ భక్తానామ్ సర్వాభీష్టమ్ దదాతి ఇతి ద-మః.** కల్పతరువు కొమ్మలాగా భగవంతుడు భక్తులు అడిగినవన్నీ ఇస్తాడు. (శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ 'అదమః' నామమునకు చెప్పిన అర్థం కూడా ఇలానే ఉంది.)

866. అపరాజితః

- ఎదురు లేనివాడు. అపజయమెరుగనివాడు.
- భగవంతుని రక్షణలోనున్నవారికి అపజయము లేదు.
- భగవంతుని శక్తి ఎన్నటికీ తరుగదు.

ఓం అపరాజితాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

76వ శ్లోకము. 721వ నామము. అపరాజితః – **దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽథాపరాజితః**

92వ శ్లోకము. 866వ నామము. అపరాజితః – **అపరాజితస్సర్వసహో నియన్తాఽనియమోఽయమః**

జీ - జయే అభిభావే చ - జయించుట. **పరై ర్న పరాజీయతే, పరాభిభూయతే వా స అపరాజితో విష్ణుః.** భగవంతుడైన విష్ణువును ఎవరూ జయించలేరు. మరియు అవమానపరచలేరు. భగవంతుడు 'అపరాజితుడు' అన్న విషయాన్ని రెండు విధాలుగా అర్థం చేసుకోవచ్చును. (1) ఎవరూ, ఎప్పుడూ, ఎక్కడా భగవంతుని జయించలేరు. (2) భగవంతుని రక్షణలో ఉన్నవారికి అపజయం లేదు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 721వ నామము 'అపరాజితః'ను మొదటి అర్థంలోను, 866వ నామము 'అపరాజితః'ను రెండవ అర్థంలోను వ్యాఖ్యానించి, పునరుక్తిదోషం లేకుండా చెప్పారు.

721వ నామము. అపరాజితః – **క్వచిత్, కదాచిత్, కుతశ్చిత్ అప్రతిహతః అపరాజితః.** లోకంలో ఎవరూ, ఎప్పుడూ, ఎక్కడా భగవంతుని నిరోధించలేదు (ఓడించలేదు). కనుక భగవంతుడు అపరాజితుడు.

శ్రీ భట్టులు ఆయుర్వేద చరకసంహితమునుండి ఉదాహరించారు –

యథాऽహమ్ నాభిజానామి వాసుదేవే పరాజయమ్
మాతుశ్చ పాణిగ్రహణమ్ సముద్రస్య చ శోషణమ్
ఏతేన సత్యవాక్యేన సిచ్యతామ్ అగదోహ్యయమ్

వాసుదేవుని పరాజయము జరుగదు. నా తల్లి వివాహము నేను చూడలేదు, సముద్రము ఎండిపోవుట నేనెరుగను. ఈ వాక్యములు ఎంత నిజమో ఈ ఆయుర్వేద శాస్త్రము కూడ అంతే నిజమగుగాక.

మహాబలిపురంలో శ్రీ భూవరాహస్వామి శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం.
By Michael Clark
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Shore_Temple,_Relief_carvings_02_(2281609094).jpg

శ్రీ భట్టులు ఇంకా రామాయణ మహాభారతాలనుండి ఉదాహరించారు –

యుద్ధకాండ 114.15 – **అజయ్యః శాశ్వతో ధ్రువః.** అజేయుడు, శాశ్వతుడు, నిశ్చలుడు.
యుద్ధకాండ 120.14 – **అజితః ఖడ్గధృక్.** అజితుడు, ఖడ్గధారి
భారత. ఉద్యోగ. 6.79 – **యతో కృష్ణ స్తతో జయః.** (కృష్ణుడున్నచోట జయము ఉండును).
భారతము – **దాశార్హమ్ అపరాజితమ్.** కృష్ణుడు అపరాజితుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

76వ శ్లోకములో 'అపరాజితః' – **న అంతరై రాగాదిభిః పరాజిత ఇతి అపరాజితః.** అంతశ్శత్రువులైన రాగద్వేషాదులు భగవంతుని ఎన్నడూ జయించలేవు గనుక భగవంతుడు అపరాజితుడు.

92వ శ్లోకములో 'అపరాజితః' – **శత్రుభిః న పరాజిత ఇతి అపరాజితః.** (బాహ్య) శత్రువులు భగవంతుని ఎన్నడూ జయించలేరు గనుక భగవంతుడు అపరాజితుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ చెప్పిన మరొక అర్థము – అ-పః-రాజితః – **న విద్యతే పః - పాలకో యస్య స అపః, స చాసౌ రాజితశ్చ ఇతి అపరాజితః.** భగవంతునికి పాలకుడు ఉండడు. మరియు భగవంతుడు ప్రకాశమానుడు. కనుక అపరాజితుడు. అంతే కాకుండా భక్తుడు కానివాడు ఆయనను చేరలేడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'పర' అనగా 'అత్యంత' అనే అర్థంలో కూడా వ్యాఖ్యానించారు. ఒక వ్యాఖ్య ఇంచుమించు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యతో సరిపోతుంది. మరొక వ్యాఖ్య అద్వైత సిద్ధాంతానికి దగ్గరగా ఉంది. భగవంతునికంటే వేరే ఏదీ లేదు. కనుక భగవంతుడు పరాజితుడు కావడం అనేది అసంభవం. పర ఏవ **కశ్చిన్నాస్తి, న ద్వితీయో న తృతీయః. ఇతి అథర్వ వచనాత్, తస్మాత్ పరాజిత్వస్య అసంభవాత్ భగవతః అపరాజితః ఇతి నామ్నా సంకీర్తనమ్ ఉపపద్యతే.**

శ్రీ చిన్మయానంద మరొక అనుభవము – తక్కినదంతా అంతరించినపుడు పరమాత్ముడు మాత్రమే ఉండును గనుక ఆయన అపరాజితుడు.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **పరాజీయతే కాలతః నశ్వరః విభూతయః, న విద్యన్తే నశ్వరాహ విభూతయః యస్య సః అపరాజితః.** అన్ని విభూతులూ (శక్తులూ) కాలంతో క్షీణిస్తాయి. కాని భగవద్విభూతి నాశనరహితమైనది. కనుక భగవంతుడు అపరాజితుడు.

867. సర్వసహః

- ఇతర దేవతలు కూడా తానే ఆధారమైనవాడు.
- తన శత్రువులను జయించువాడు.
- సర్వ సమర్ధుడు, సకలశక్తి భాండారము.
- అందరి అపరాధములను మన్నించువాడు.

ఓం సర్వసహాయ నమః

'సహ' అనగా భరించుట, సహించుట, సమర్ధత కలిగియుండుట. శ్రీ భట్టులు, శ్రీ వాసిష్ఠ 'భరించుట, ఆధారమగుట' అనే అర్ధంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు 'సమర్ధత కలిగియుండుట, శక్తి కలిగియుండుట, జయించుట, నిలుపుట' అనే అర్ధాలు వాడారు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'సహించుట, ఓర్చుకొనుట' అనే అర్ధంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ శంకరులు 'సహస్' అనగా 'బలము' అనే అర్ధం కూడా వాడారు. **సహతే అనేన శత్రుమ్ ఇతి సహః.** (అమరకోశము).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వ-శాసనేన సర్వమ్ దేవతాంతరమపి మదాంధికారిణామ్ ఆరాధ్యతయా సహతే - బిభర్తి ఇతి సర్వసహః.** నారాయణుడే పరమదైవము అని తెలియని మందమతులు ఇతర దేవతలను పూజిస్తారు. అయినా అలాంటి అన్యదేవతలకు కూడా తానే ఆధారమైనవాడు 'సర్వసహః'.

మదాంధకారిణాం సర్వం ఆరాధ్యత్వేన దైవతమ్ బిభర్తి సహతే యస్తు స సర్వసహ ఈరితః.
మదాంధికారులచే ఆరాధింపబడే దేవతలను కూడా తనే భరించువాడు (భక్తులలో ఉత్తములు, మధ్యములు, మదాంధికారులు అని మూడు రకాలున్నారు. ఇందులో మూడవరకంవారు యక్షిణీ దేవతలను పూజిస్తారు..) (శ్రీ కైవల్యసారధి).

శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా 'ఆధారమగుట, భరించుట' అనే అర్థాన్ని మరొకరకంగా చెప్పారు. భూమి, ఆకాశము, సకల చరాచరములకు ఆధారము, రక్షణ అయినందున భగవంతుడు 'సర్వసహః'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు మూడు అర్థాలను చెప్పారు.

(1) **సర్వాన్ శత్రూన్ సహత ఇతి సర్వసహః.** సకల శత్రువులను జయించువాడు సర్వసహుడు.

(2) **సర్వ కర్మసు సమర్థ ఇతి సర్వసహః.** అన్ని కార్యములందు సమర్ధుడు సర్వసహుడు.

(3) **పృథివ్యాది రూపేణ వా సర్వసహః.** భూమివంటి రూపములలో అన్నింటికి ఆధారమైనవాడు సర్వసహుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సర్వేషామ్ స్వజన అపరాధానామ్ సహః ఇతి సర్వసహః.** తన భక్తులందరి అపరాధములను సహించువాడు సర్వసహుడు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ అర్థాన్ని మరింత పొడిగించారు. శత్రువుల అపరాధములను కూడ మన్నించువాడు సర్వసహుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'సహించుట' అనే అర్థంలో మరొక వ్యాఖ్య చెప్పారు. ఎన్ని నీర్లు కలిసినా సముద్రం తన తత్వాన్ని కోల్పోదు. శరీరంలో ఉన్న జీవుడు అనేక కర్మలను ఎదుర్కొన్నా చివరకు ఆ శరీరాన్ని వదలి మరొక శరీరానికి వెళతాడు. ఇది భగవంతుని సర్వసహత్వమునకు సూచిక.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సర్వాణి రుక్మ్యవజ్ఞా వదాంసి సహత ఇతి సర్వసహః.** రుక్మిణియొక్క సోదరుడు రుక్మి. రుక్మి, దుర్యోధనుడు, శిశుపాలుడు వంటివారి అనేక దుర్భాషలను సహించినవాడు సర్వసహుడు.

అమ్మలగన్నయమ్మ, ముగురమ్మల మూలపుటమ్మ, చాల బె
ద్దమ్మ, సురారులమ్మ కడుపారడి బుచ్చినయమ్మ, దన్నులో
నమ్మిన వేల్పుటమ్మల మనమ్ముల నుండెడి యమ్మ దుర్గ, మా
యమ్మ, కృపాబ్ధి ఇచ్చుట మహత్వ కవిత్వ పటుత్వ సంపదల్

నమ్మితి నా మనంబున సనాతను లైన యుమామహేశులన్
మిమ్ముఁ బురాణదంపతుల మేలు భజింతుఁ గదమ్మ! మేటి పె
ద్దమ్మ! దయాంబురాశివి గదమ్మ! హరిం బతిఁ జేయు మమ్మ! ని
న్నమ్మినవారి కెన్నటికి నాశము లేదు గదమ్మ! యీశ్వరీ!

శ్రీ అమ్మవారి ఆలయంనుండి శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీ దేవిని కొనిపోవుట. 1790 నాటి బషోలి శైలి చిత్రం. వికీపీడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krsna_Takes_Rukmini_Away_from_Devi_Shrine.jpg

868. నియన్తా

- నియమించువాడు. అన్యదేవతలను ఆరాధించేవారికి ఆయా దేవతలపట్ల భక్తి శ్రద్ధలు కలుగజేసేవాడు.
- అందరిని (దేవతలను) ఆయా కార్యములందు నియమించువాడు.
- అనియంత – ఆయనకు పైన అధికారి (నియంత) లేడు.

ఓం నియన్త్రే నమః

యము - ఉపరమే - లేవనెత్తుట, చూపుట, ప్రతిపాదించుట. ని (ఉపసర్గ) - ఆజ్ఞను సూచించును. తృచ్ - ఉప పదవిని సూచించును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకు ముందలి నామము 'సర్వసహః'ను శ్రీ భట్టులు అన్యదేవతారాధనాపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఈ 'నియన్తా' నామ వ్యాఖ్యను కూడా అదే భావంలో చెప్పారు. **తత్ర తత్ తత్ రుచీన్ ప్రరోచయన్ నియచ్ఛతి ఇతి నియన్తా.** అన్య దేవతలను ఆరాధించే భక్తులకు ఆయా దేవతలయందు భక్తి శ్రద్ధలు కలుగజేసి తద్వారా వారికి కామితార్థములను ప్రసాదించువాడు 'నియన్త'.

దైవతేషు చ సర్వేషు తత్తదిచ్ఛాం ప్రరోచయన్ మదాంధికారిణీ యో஽సౌ నియన్తాస్యాన్నియచ్ఛతి. భక్తులు ఆరాధించే దేవతలయందు వారికి ఆసక్తి, నమ్మకములను పెంచి, మదాంధికారులను కూడా నియంత్రించేవాడు నియంత. (శ్రీకైవల్యసారధి).

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (7.21)నుండి ఉదాహరించారు.

యో యో యాంయాం తనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి తస్య తస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్
సకామభక్తుడు ఏయే దేవతా స్వరూపమును భక్తి శ్రద్ధలతో పూజింప నిశ్చయించుకొనునో ఆయా దేవతయందే భక్తిశ్రద్ధలను స్థిరముగా కుదురుకొనునట్లు చేయుదును.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 1.1.5 – ప్రతివ్యక్తీ తన గుణము, స్థాయి, బుద్ధికి లోబడి ఒకో దేవతను ఆరాధించి కోరుకొన్న ఫలాలను పొందాలని యత్నించును. (మోక్షము కాకుండా) తగు ఫలములను వారి అర్హతను అనుసరించి ఆయా భక్తులు తాము ఆరాధించే దేవతలనుండి పొందుతారు. ఎందుకంటే ఆ దేవతలను నియమించినవాడు, వారి శక్తి, వారికి ఆదేశములిచ్చేవాడు భగవంతుడే (అనగా భగవంతుడు అన్యదేవతలకు నియంత.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వాన్ స్వేషు స్వేషు కృత్యేషు వ్యవస్థాపయతి ఇతి నియన్తా.** (ఉదాహరణకు దిక్పాలకులను) ఆయా కార్యములందు నియమించు భగవంతుడు నియన్త.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **నియచ్ఛతి - నిబధ్నన్తి సర్వమ్ వ్యవస్థిత వర్త్మనా గమనాయ ఇతి నియన్తా విష్ణుః.** సూర్యుడు, గ్రహములు, ఇలా అన్నీ విష్ణువు ఏర్పరచిన వ్యవస్థకు లోబడి వర్తిస్తున్నాయి. కనుక భగవంతుడు నియన్త.

శ్రీ చిన్మయ **'అనియన్తా'** అని గ్రహించారు. సూర్యాది గ్రహములను, పంచభూతములను, ఇలా అందరినీ నియమించిన భగవంతునికి పై అధికారి లేడు గనుక భగవంతుడు అనియన్త.

869. నియమః

అనియమః

- (మహాబలి వంటి) మహాబలురను కూడ అదుపులో పెట్టేవాడు. శాసించేవాడు.
- (అన్యదేవతారాధకులకు కూడ) తగు ఫలములు అందేలా నియమము చేసినవాడు.
- నియమము, యమము వంటి యోగసాధనలద్వారా లభించువాడు.
- అనియమః – ఆయనకంటె పైన శాసకులు (నియామకులు) ఎవ్వరూ లేరు.
- తనను గురించిన పవిత్రజ్ఞానమును భక్తులకు అందజేసేవాడు.
- అంతా వ్యాపించి, అంతనూ చుట్టి ఉండేవాడు.

ఓం నియమాయ నమః

ఓం అనియమాయ నమః

ఈ నామము రెండు శ్లోకములలో వస్తుంది.

17వ శ్లోకము. 163వ నామము. 'నియమః' – **అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమః**
92వ శ్లోకము. 869వ నామము. 'నియమః' లేదా 'అనియమః' – **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతా నియమో యమః'** లేదా **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతాऽనియమోऽయమః'**

'నియమము' అనగా అదుపులో పెట్టుట, ఏర్పాటు చేయుట, శాసించుట. ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు **'నియమః'** అని చెప్పగా శ్రీ శంకరులు **'నియమః'** మరియు **'అనియమః'** అనే రెండు పాఠాలనూ పరిగణించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

17వ శ్లోకము. 163వ నామము. **నియమః – బలి ప్రభృతయః అపి నియమ్యన్తే అనేన ఇతి నియమః.** బలివంటి బలవంతులను కూడా అపుచేయువాడు 'నియమః'. అంతే కాదు. సమస్త జగత్తు ఆయన శాసనానికి లోబడి ఉంటుంది. **నియమ్యతే జగత్ యేన నియమః స ఉదీరితః.** అని నిరుక్తి రచయిత చెప్పారు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ భగవానుని ఆశ్రిత రక్షణాగుణాన్ని ప్రత్యేకంగా చెప్పారు.

92వ శ్లోకము. 869వ నామము. **నియమః** – ఇంతకుముందు వచ్చిన 'సర్వసహః', 'నియన్తా' నామములను శ్రీ భట్టులు అన్యదేవతారాధనా సంబంధంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఈ 'నియమః' నామవ్యాఖ్య కూడా అదే విషయంలో చెప్పారు. **తత్ఫలమ్ చ జాతి, ఆయుః, భోగాదికమ్ నియమ్యతే అస్మిన్ ఇతి నియమః.** అన్యదేవతారాధన చేయువారికి తగు ఫలములు (జాతి, ఆయుపు, భోగము వంటివి) లభించేలా నియమము చేసినవాడు 'నియమః'. శ్రీ భట్టులు 'నియన్తా' నామమునకు గీత 7.21 శ్లోకమును ఉదాహరించారు. 'నియమః' నామమునకు గీత 7.22 శ్లోకమును ఉదాహరించారు.

స తయా శ్రద్ధయా యుక్తః తస్యారాధనమీహతే
లభతే చ తతః కామాన్ మయ్యైవ విహితాన్ హితాన్
అట్టి సకామ భక్తుడు తగిన భక్తి శ్రద్ధలతో ఆ దేవతనే ఆరాధించును. తత్ఫలితముగ నా అనుగ్రహమువలననే ఆ దేవత ద్వారా తాను కోరుకొనిన భోగములను అతడు తప్పక పొందగలడు.

ఇక్కడ గమనింపవలసిన విషయం ఏమంటే – (1) వారి వారి స్థాయిని బట్టి భక్తులు ఏదో ఒక దేవతను పూజకొరకు ఎంచుకొనేలా భగవంతుడు అనుమతిస్తాడు. (2) అలా ఎంచుకొన్న తరువాత, ఆ ఆరాధనలో భక్తునికి భగవంతుడు సహకరిస్తాడు. భక్తిశ్రద్ధలు కలుగజేస్తాడు. (3) భక్తుని అర్హతకు తగినట్లుగా ఫలములను ఆ దేవతద్వారా భక్తునికి లభించేటట్లు భగవానుడు ఏర్పరచాడు. ఈ మూడు విషయాలు 'సర్వసహః', 'నియన్తా', 'నియమః' అనే నామములద్వారా తెలియబరచబడినవి. జీవునికి ఇలా ఎంచుకొనే స్వాతంత్ర్యము శ్రీ రామానుజులవారి శ్రీభాష్యమునందు కూడా చెప్పబడింది. 2.3.41 సూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము – **కృత ప్రయత్నాపేక్షతు విహిత ప్రతిషిద్ధా అవై యర్థాదిభ్యః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

17వ శ్లోకము – **నియమః – స్వేషు స్వేషు అధికారేషు ప్రజా నియమతి ఇతి నియమః.** ఆయా అధికారముల (కార్యముల) యందు తగువారిని నియమించువాడు 'నియమః'. ఉదాహరణకు భగవంతుడు సూర్య చంద్ర నక్షత్ర గ్రహాదులను, దిక్పాలకులను నియమించి వారికి నియమిత కర్మలను శాసించి, పరిపాలనము చేయును.

92వ శ్లోకము – **నియమః** – నియమము, యమము అనే యోగసాధనలద్వారా లభించువాడు 'నియమః'.

పతంజలి యోగసూత్రము 2.32 – **శుచ సంతోష తపః స్వాధ్యాయ ఈశ్వర ప్రణి ప్రధానాని నియమః.**

నియమములు అనగా – 1. సంతోషము (సుఖ దుఃఖాది ద్వంద్వములయందు సమత్వము). 2. శౌచము (శరీరము, మనస్సుల శుద్ధి). 3. తపస్సు (శారీరిక, వాచిక, మానసిక నియమము). 4. స్వాధ్యాయము (పుణ్యగ్రంథ పఠనము). 5. ఈశ్వర ప్రణిధానము (భగవంతుని యెడ అచంచలమైన భక్తి).

యమములు అనగా – 1. అహింస (ఏ ప్రాణికిని హింస చేయకుండుట). 2. సత్యము (నిజము పలుకుట). 3. అస్తేయము (దొంగతనము చేయకుండుట). 4. బ్రహ్మచర్యము (ఇంద్రియ నిగ్రహము). 5. అసంగ్రహము (ఇతరులనుండి స్వీకరింపకుండుట).

92వ శ్లోకము – **అనియమః – నియమః నియతి తస్య న విద్యత ఇతి అనియమః, సర్వ నియన్తుః నియన్తన్తర అభావాత్.** భగవంతుని నియమించేవారు, శాసించేవారు ఎవరూ లేరు. ఆయన సర్వనియన్త. కనుక ఆయన 'నియమః'.

శ్రీ రఘునాథతీర్థ – తత్వసారము – **స్వవిషయ జ్ఞానాని భక్తేభ్యో నియమయతి ప్రయచ్ఛతి ఇతి నియమః.** తనను గురించిన జ్ఞానమును భక్తులకు చక్కగా తెలియబరచువాడు 'నియమః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ రెండు అర్థాలను చెప్పారు –

(1) యమ - పరివేష్టనే - చుట్టుముట్టుట. **నియమాన్ శక్త్యా సకలమ్ విశ్వమ్ వ్యాప్నోతి తస్మాత్ స నియమః.** సకల విశ్వమునందు వ్యాపించి, చుట్టుముట్టి యుండేవాడు గనుక 'నియమః'.

(2) యమ్ - ఉపరమే - సరిచూచుట. సకల చరాచరాలు భగవంతునియందు, ఆయన అదుపులో ఉంటాయి. ఆయన కారణంగానే చలిస్తాయి.

870. యమః

అయమః

- అందరు దేవతలను శాసించువాడు. యమాదులను నియమించువాడు.
- యమము, నియమము అనే యోగసాధనలద్వారా పొందవచ్చువాడు.
- అయమః – మృత్యువు లేనివాడు.
- అయమః – అయనకు పై శాసకులు లేరు.
- ప్రళయకాలమున సకల జీవరాశులను అంతము చేయువాడు.
- తన భక్తులకు భగవదనుభవం అనే రుచికరమైన భోజనము తినిపించువాడు.
- అయ-మః – సద్గుణములను, సదాచారములను తెలిసినవాడు, నేర్పువాడు.

ఓం యమాయ నమ

ఓం అయమాయ నమః

17వ శ్లోకంలోని 163, 164 నామములు. 'నియమః, యమః' – **అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమః**
92వ శ్లోకంలోని 869, 870 నామములు. 'నియమః, యమః' లేదా 'అనియమః, అయమః' – **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతా నియమో యమః'** లేదా **'అపరాజితః సర్వసహో నియంతాऽనియమోऽయమః'**

ఈ 92వ శ్లోకంలోని నామములను శ్రీ భట్టులు 'నియమః, యమః' అని చెప్పారు. శ్రీ శంకరులు 'అనియమః, అయమః' అనే పాఠంతోపాటు 'నియమః, యమః' అనే పాఠాంతరాన్ని కూడా చెప్పారు. అన్ని నామములూ 'యమ్' లేదా 'యమ' అనే ధాతువులనుండి వివరింపబడినవి. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం ఈ నాలుగు నామముల అర్థాన్ని ఇలా క్లుప్తంగా చెప్పవచ్చును.

(163) నియమః – మహాబలివంటివారిని కూడా అదుపు చేయువాడు.

(164) యమః – అందరికీ అంతర్యామియై అందరినీ అదుపు చేయువాడు.

(869) నియమః – అన్యదేవతలను ఆరాధించే భక్తులకు తగు ఫలములు ప్రసాదింపజేయువాడు.

(870) యమః – అందరు దేవతలను నియమించి, శాసించువాడు.

ఈ నామములన్నీ అనంతగుణసంపన్నుడైన భగవంతుని కొన్ని గుణములను కీర్తించేవిగా శ్రీ భట్టులు వివరించారు. ఇక్కడ వరుసగా వచ్చిన **'నియన్తా, నియమః, యమః, అనియమః, అయమః'** నామములన్నింటినీ కలిపి శ్రీ వాసిష్ఠ ఒక చక్కని శ్లోకాన్ని కూర్చారు.

విష్ణుర్నియన్తా నియమో యమోఽసౌ విష్ణుర్నియన్తా అనియమో అయమో సః
ప్రకాశతే విశ్వమిదమ్ సమస్తమ్ యన్మైర్నియామైశ్చ కృత వ్యవస్థమ్

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

17వ శ్లోకము. 164వ నామము. **యమః – యచ్ఛతీతి యమః. యమతీతి యమః.** అందరికీ అంతర్యామియై అందరినీ అదుపులో ఉంచువాడు యముడు.

92వ శ్లోకము. 870వ నామము. **యమః – తత్తత్ ఫల నియామకాన్ యమాదీన్ అపి యచ్ఛతి ఇతి యమః.** ఆయా ఫలములు ఇచ్చే యమాదులను అన్యదేవతలను శాసించువాడు యముడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణమునుండి (3.7.13) యముని మాటలనే ఉదాహరించారు. **ప్రభవతి సంయమనే మమాపి విష్ణుః.** నన్ను కూడా శాసించువాడు విష్ణువే.

వాయుర్యమోగ్నిర్వరుణః శశాంకః ప్రజాపతిస్త్వమ్ ప్రపితామహశ్చ
నమోనమస్తేఽస్తు సహస్రకృత్వః పునశ్చ భూయోఽపి నమో నమస్తే – గీత 11.39
నీవే వాయుదేవుడవు. యముడవు. అగ్నివి. వరుణుడవు. చంద్రుడవు. ప్రజాపతియైన బ్రహ్మవు. బ్రహ్మకును జనకుడవు. నీకు వేలకొలది నమస్కారములు. మరల మరల నమస్కారములు. ఇంకను నమస్కారములు.

శ్రీ బ్రహ్మ మరియు ఇతర లోకపాలకులు. శ్రీలంక అనూరాధపురాకు చెందిన 9వ శతాబ్దపు చిత్రాలు.
ఎడమవైపునుండి – అశ్వంపై శ్రీ వరుణుడు, సింహంపై గదాయుధం ధరించిన శ్రీ కుబేరుడు, మధ్యలో కూర్మంపై శ్రీ బ్రహ్మ, మహిషంపై శ్రీ యముడు, కుడివైపున గజంతో వజ్రాయుధుడైన శ్రీ ఇంద్రుడు.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brahma_and_the_Lokapalas.jpg

ఈశావాస్యోపనిషత్తు 16 – **పూషన్! ఏకర్షే! యమ! సూర్య! ప్రజాపత్య!**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 4.10.8 – తనకు శరణుజొచ్చిన మార్కండేయునికి పరమశివుడు శాశ్వతజీవనం ఇచ్చాడు. అది శ్రీమన్నారాయణుని సంకల్పంవల్లనే జరిగింది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

17వ శ్లోకము – **నియమః, యమః**

నియమః – సకల జీవులను (మరియు దేవతలను) ఆయా కార్యములలో నియమించువాడు.

యమః – అందరికీ అంతర్యామియై వారిని శాసించువాడు.

ఇక ఈ 92వ శ్లోకములోని నామములకు శ్రీ శంకరులు **'నియమః యమః'** మరియు **'అనియమః అయమః'** అనే రెండు పాఠాలనూ చెప్పారు. 'నియమః యమః' అనే పాఠం ప్రకారం భగవంతుడు **'అథవా యమ నియమౌ యోగాంగే, తద్గమ్యత్వాత్ స ఏవ నియమో యమః'**. నియమము, యమము అనే యోగాంగ సాధనలవలన లభించువాడు 'నియమః యమః'.

పతంజలి యోగసూత్రము 2.30 – **అహింసా సత్య అస్తేయ బ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహాయ యమః.** అహింస, సత్యము, దొంగతనము చేయకుండుట, బ్రహ్మచర్యము, మోహము లేకుండుట (అపరిగ్రహము) అనునవి యమములు.

అయమః – స అస్య విద్యతే యమః మృత్యు ఇతి అయమః. భగవంతుడు ఆదిమధ్యాంతరహితుడు. యముని సృజించినవాడు భగవంతుడే. యముని శాసించువాడు భగవంతుడే. భగవంతునికి యముడు (మృత్యువు) లేడు గనుక భగవంతుడు అయముడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ –

(1) యమ్ - ఉపరమే - పాలించుట, సరిచూచుట. **న విద్యతే యమః - నియామకః, సదృశో వా యస్య సః అయమః.** భగవంతునికి శాసకులు (నియామకులు) లేరు గనుక ఆయన అయముడు.

(2) మా - మానే - కొలుచుట. అయమ్ - శుభావహావిధిమ్ మాతి - జానాతి ఇతి అయమః. శుభగుణములను తెలిసినవాడు, ప్రసాదించువాడు అయముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – సకల జీవులను, వారి జీవనకాలమును నిర్ణయించువాడు అయముడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **యచ్ఛతి - ఉపసంహరతి సర్వమ్ సర్గాన్తే ఇతి యమః.** ప్రళయకాలంలో సకలమును తనయందు లీనము చేసికొనువాడు యముడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – యమ - తినిపించుట (యమయతి బ్రాహ్మణాన్ - బ్రాహ్మణులకు తినిపించుట). యమ - పరివేషనే, పరివేషణమ్ - భోజనమ్. **యమయతి భోజయతి స్వాదుభిః అన్నైః భక్తాన్ ఇతి యమః.** భక్తులకు స్వాదిష్టమైన భోజనము (అనగా భగవదనుభవము) తినిపించువాడు యముడు.

ఈ భాగం ముగింపులో శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మాట – ఇంతకుముందు **(851 నుండి 870 వరకు?)** నామములు భగవంతుని రజస్తమోగుణములను సూచించునవి. **871 నుండి 880**వ నామము వరకు భగవంతుని సత్వగుణమును సూచించునవి.

సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాయణః |
అభిప్రాయః ప్రియార్హోఽర్హః ప్రియకృత్ ప్రీతివర్ధనః || (93)

871. సత్త్వవాన్

- మోక్షమునకు మార్గమును సుగమము చేసే సత్వగుణమునకు అధిష్ఠాన దేవత.
- శౌర్య, వీర్యాది దివ్యగుణములు సమృద్ధిగా గలవాడు.
- భక్తులను అనుగ్రహించే లక్షణము నిశ్చయముగా గలవాడు.

ఓం సత్త్వవతే నమః

'సత్త్వ' అనే పదమును సత్వగుణాన్ని గురించి వాడుతారు. అయితే ఈ పదానికి ఇతర అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి. అమరకోశంలో ఇలా ఉంది. **ద్రవ్యే ప్రాణే బలే జంతౌ వ్యవసాయ స్వభావయోః గుణే విత్తే సతోభావో సత్త్వమ్ గుణిని తు త్రిషు** మంచితనము, ద్రవ్యము, బలము, కృషి, పట్టుదల వంటి అర్థాలున్నాయి. ఈ 'సత్త్వవాన్' నామమునకు కొందరు వ్యాఖ్యాతలు ఈ అర్థాలలో కొన్నింటిని పరిగణించారు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమునకు వ్యాకరణపరంగా వివరమైన అర్థం చెప్పారు.

'అస్ - భువి - ఉండుట' నుండి 'సత్' అనే శబ్దం వస్తుంది. పాణిని సూత్రము 5.1.119 **'తస్య భావస్-త్వ-తలౌ'** ప్రకారం 'సత్'కు 'త్వ' కలిపితే 'ఆ గుణం కలిగిన' అనే అర్థం వస్తుంది. అలా 'సత్త్వ' శబ్దం వస్తుంది.

తరువాత పాణిని సూత్రము 5.2.94 **'తత్-అస్య-అస్మిన్-అస్తి ఇతి మతుప్'** ప్రకారం 'మతుప్' ప్రత్యయం కలిపితే 'ఎవరియందు ఉండునో' అనే అర్థం వస్తుంది. అలా 'సత్-త్వ-మత్' అయ్యింది. తరువాతి సూత్రం 8.2.9 **'మ ఆత్ ఉపధాయాః చ మతో ధః అయవాదిభ్యః'** ప్రకారం 'మ' బదులు 'వ' వస్తుంది. అప్పుడు 'సత్త్వమత్' అల్లా 'సత్త్వవత్' అయ్యింది. ఈ పదంనుండి 'సత్త్వవాన్' వచ్చింది. ఇది ఒక ఉదాహరణ మాత్రమే. శ్రీ వాసిష్ఠ ప్రతి నామమునకూ ఇలాగే వ్యాకరణ వివరణ ఇచ్చారు. అంతేగాక ఆయన వ్యాకరణసూత్రాలనూ, శ్రుతులనూ విస్తారంగా ఉదాహరించారు సంస్కృత వ్యాకరణం తెలిసినవారికి శ్రీ వాసిష్ఠ వ్యాఖ్యానము ఒక అద్భుతమైన గ్రంథము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఈ 871వ నామమునుండి 880వ నామమువరకు భగవానుని సత్వగుణ అధిష్ఠానమును సూచించేవిగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

సత్వ, రజస్, తమో గుణాలలో సత్వగుణము ప్రకాశమానమైనది. సుఖమును, ఆనందమును, చివరికి మోక్షమును కలిగించేది. **పరమ ప్రకాశ లాఘవ, సుఖ సంపదా మోక్షమూలమ్, సత్త్వమ్ సాక్షాత్ అధిష్ఠేయమ్ అస్య ఇతి సత్త్వవాన్.** అలాంటి సత్త్వగుణ సంపన్నుడు, దాని అధిష్ఠానదైవము అయినందున భగవంతుడు 'సత్త్వవాన్'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు

(3.12)నుండి ఉదాహరించారు. **మహాన్ ప్రభుర్వై పురుషః సత్త్వస్య ఏష ప్రవర్తకః సు నిర్మలామ్ ఇమమ్ శాంతిమ్ ఈశానో జ్యోతిరవ్యయః.** ఈ మహాపురుషుడే మోక్షమునిచ్చువాడు. సత్త్వగుణ ప్రవర్తకుడు. మోక్షరూపమైన అవ్యయజ్యోతి.

శ్రీ భట్టులు వరాహపురాణం (3.7.13)నుండి కూడా ఉదాహరించారు. **సత్త్వేన ముచ్యతే జంతుః సత్త్వమ్ నారాయణాత్మకమ్.** సత్త్వము నారాయణాత్మకము. దానివల్లనే జీవులు బంధములనుండి విముక్తులగుదురు.

లింగపురాణము. 14వ అధ్యాయము –

హిరణ్యగర్భో రజసా తమసా శంకరః స్వయమ్
సత్త్వేన సర్వగో విష్ణుః సర్వాత్మా సదసన్మయః

24వ అధ్యాయము –

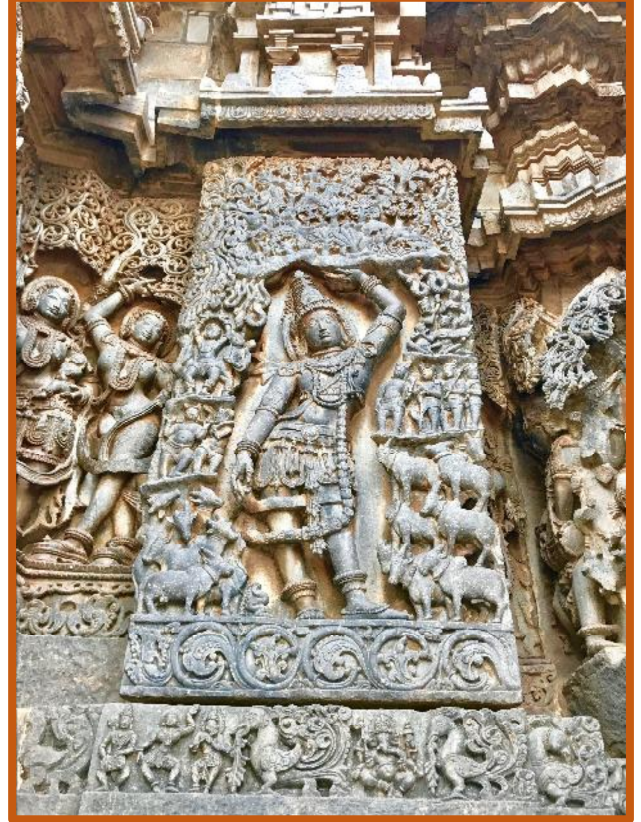
త్వత్-కోప సంభవో రుద్రః తమసా సమావృతః
త్వత్-ప్రసాదాత్ జగద్ధాతా రజసా చ పితామహః
త్వత్-స్వరూపాత్ స్వయమ్ విష్ణుః సత్త్వేన పురుషోత్తమః

తరువాతి అధ్యాయంలో నందికేశ్వరుడిలా అన్నాడు –

పరమాత్మానమ్ ఈశానమ్ తమసా రుద్రరూపిణమ్
రజసా సర్వలోకానామ్ సర్గలీలా ప్రవర్తకమ్
సత్త్వేన సర్వభూతానామ్ స్థాపకమ్ పరమేశ్వరమ్
సర్వాత్మానమ్ మహాత్మానామ్ పరమాత్మానామ్ ఈశ్వరమ్
తే దృష్ట్వా ప్రాహవై బ్రహ్మా భగవంతమ్ జనార్దనమ్

పాంచరాత్రము-భగవచ్ఛాస్త్రము

సాత్త్వికైః సేవ్యతే విష్ణుః తామసైరేవ శంకరః
రాజసైః సేవ్యతే బ్రహ్మా సంకీర్ణైస్తు సరస్వతీ

గోవర్ధనోద్ధరణము - బేలూరు శిల్పం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:12th-century_Vishnu_avatar_Krishna_holding_Goverdhan_mountain_to_shield_everyone_from_rains_at_Shaivism_Hindu_temple_Hoysaleswara_arts_Halebidu_Karnataka_India.jpg

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – బృహతి సహస్రము ఆధారంగా – **సతః సమీచీనస్య భావః సత్త్వమ్ విశిష్ట ప్రకృష్ట ఆనందాది గుణజాతమ్, తత్ అస్య అస్తి ఇతి సత్త్వవాన్.** ఆనందమువంటి విశిష్ట ఉత్తమ గుణములు కలిగినందున భగవంతుడు 'సత్త్వవాన్'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'సత్త్వము' అనగా ధైర్యము, బలము అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **శౌర్య వీర్యాదికమ్ సత్త్వమ్ అస్య అస్తి ఇతి సత్త్వవాన్.** వీర్యము, బలము, తేజస్సు, సౌశీల్యము వంటి దివ్యగుణములు విశేషము కలవాడు సత్త్వవాన్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఈ సత్త్వగుణములు సమృద్ధిగా కలిగినందున భగవానుడు చలించడు. యుద్ధములో భయమనునది ఆయనకు వర్తించదు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'సత్త్వము' అనగా 'వ్యవసాయః నిశ్చయః', అనగా 'స్థిరమైన గుణము' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సత్త్వమ్ వ్యవసాయః - నిశ్చయః భక్తానుగ్రహ సూచకో వర్తతే యస్మిన్ సః సత్త్వవాన్.** భక్తులను అనుగ్రహించే నిశ్చయమైన స్వభావము కలవాడు 'సత్త్వవాన్'.

872. సాత్త్వికః

- సత్వగుణమునకు తగు ఫలమునిచ్చేవాడు.
- ప్రధానముగా సత్వగుణమునందు స్థితుడైనవాడు.

ఓం సాత్త్వికాయ నమ

బ్యాంగ్‌కాక్ నగరం ఆలయంలో బుద్ధ విగ్రహం

ఇంతకు ముందు నామము 'సత్త్వవాన్' వలెనే ఈ 'సాత్త్వికః' నామము కూడా 'సత్' అనే శబ్దంనుండి వివరింపబడింది. పాణిని సూత్రము 5.1.63 ప్రకారము తథిత ప్రత్యయము 'ఇక' చేరిస్తే 'తద్-అర్హతి' అనగా 'ఆ అర్హత కలిగియుండును' అనే అర్థం వస్తుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ధర్మ జ్ఞాన వైరాగ్య ఐశ్వర్య రూప ఫల నియమనేన చ సత్త్వమ్ అర్హత ఇతి సాత్త్వికః.**

విజ్ఞానైశ్వర్య వైరాగ్య ధర్మరూప ఫలం స్వయం నియమ్యార్హతి సత్త్వం యః సాత్త్వికః పరికీర్తితః. సత్వగుణ ఫలములైన ధర్మము, జ్ఞానము, వైరాగ్యము, ఐశ్వర్యము వంటివానిని తన భక్తులకిచ్చేవాడు సాత్వికుడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ వాసిష్ఠ వివరణ – **తథా చ సర్వ మనుష్యాది వనస్పత్యాది వర్గశ్చ సత్త్వయుక్తః సత్త్వార్హః సత్త్వసంబంధీవా.** మనుష్యులు, మొక్కలు వంటివానికి సత్వగుణమును కలిగించేవాడు సాత్వికుడు.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – తత్త్వటీక – **సత్వగుణ జన్యత్వాత్ సాత్త్వమ్ జ్ఞానమ్, తద్వాన్ సాత్త్వీ స్వభక్తమ్ సాత్త్వినమ్ కరోతి ఇతి సాత్త్వికః.** తన భక్తులకు సత్వగుణమునుండి జన్మించిన జ్ఞానమును ప్రసాదించినవాడు సాత్వికుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్త్వే గుణే ప్రాధాన్యేన స్థిత ఇతి సాత్త్వికః.** ప్రధానముగా సత్వగుణమునందు స్థితుడైయుండువాడు సాత్త్వికుడు.

873. సత్యః

- పవిత్రాత్ముల (సాధుపురుషుల) పట్ల ప్రియము కలిగినవాడు.
- ఉన్నతమైన విధంగా సత్పురుషుడు (మంచివాడు).
- సత్యమును స్థిరపరచినవాడు.
- తాను మాత్రమే నిజమైన ఉనికి గలవాడు (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య).
- ప్రాణము, అన్నము, సూర్యుడు అనే రూపంలో ఉండువాడు (సత్-తి-యమ్).

ఓం సత్యాయ నమః

ఈ నామము మూడు మార్లు స్తుతింపబడింది.

12వ శ్లోకము. 107వ నామము. సత్యః – **వసుః వసుమనా సత్యః సమాత్మా సమ్మితః సమః**

23వ శ్లోకము. 218వ నామము. సత్యః – **గురుర్గురుతరో ధామః సత్యః సత్యపరాక్రమః**

93వ శ్లోకము. 873వ నామము. సత్యః – **సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాక్రమః**

'సత్' శబ్దమునకు తథిత ప్రత్యయము 'యత్' చేరిస్తే 'సత్య' అవుతుంది. పాణిని సూత్రము 4.4.98 'తత్ర సాధుః' ప్రకారం 'యత్' జత అయితే 'ఆ విషయంలో అత్యుత్తమం' అనే అర్థం వస్తుంది.

'గీత' 17.26, 17.27లో 'సత్' శబ్దం గురించి ఉంది –

సద్భావే సాధు భావే చ సదిత్యేతత్ప్రయుజ్యతే
ప్రశస్తే కర్మణి తథా సచ్ఛబ్దః పార్థ యుజ్యతే
యజ్ఞే తపసి దానే చ స్థితిః సదితి చోచ్యతే
కర్మ చైవ తదర్థీయం సదిత్యేవాభిధీయతే

ఓ పార్థ! 'సత్' అను పరమాత్మ నామము సత్య ప్రభావమునందును, శ్రేష్ఠ భావమునందును, అనగా పరమాత్మ నిత్యుడు, శ్రేష్ఠుడు అను భావమునందును ప్రయోగింపబడుచుండును. ఉత్తమ కర్మాచరణము నందును 'సత్' అను శబ్దము ప్రయుక్తమగుచుండును. యజ్ఞ దాన తపః క్రియలయందలి నిష్ఠ, ఆస్తిక భావమును 'సత్' అని యందురు. పరమాత్మనుద్దేశించి చేయబడు నిశ్చయాత్మక కర్మలను కూడడ 'సత్' అనియందురు. (**శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా** – శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్త్వవివేచనీ హిందీ వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాదము – అనువాదకులు: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య – గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ ప్రచురణ – భగవద్గీత నుండి ఉదాహరించిన శ్లోకాలకు అన్నిచోట్లా తెలుగు అనువాదం ఈ పుస్తకంనుండి యథాతథంగా వ్రాశాను.)

సత్యమనగా ఉనికి, మంచితనము, సద్వర్తన, సదాచారము, భక్తి, నిష్ఠ, బహుమతి, మరియు వీనికి సంబంధించిన కార్యములు. వీనిలో శ్రేష్ఠమైనది, వీనికి తోడ్పడునది సత్యము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

12వ శ్లోకము. 107వ నామము. సత్యః – 'సత్' శబ్దము సాధుపురుషులను సూచించును. **తేషు సత్సు సాధుః**. ఆ విధంగా సాధువులయందు ఆదరము గలవాడు 'సత్యః'.

23వ శ్లోకము. 213వ నామము. సత్యః – ఇక్కడ 'సత్' అనగా మంచితనము. మేలు చేయువాడు 'సత్యః'. **మన్వాదిషు తత్కాల సమాశ్రితేషు సత్సు సాధుః**. (మత్స్యావతార పరంగా) మనువు వంటివారి ప్రార్థనలను మన్నించి వారికి హితమొనర్చువాడు 'సత్యః'.

తిరువైమొళి 9.10.6, 9.10.7 – తన భక్తులనెన్నడూ వీడని సత్యము ఆయన. నిజమైన భక్తితో కాంక్షారహితంగా భగవంతునికి కైకర్యం చేసే భక్తులకు ఆయన ఎల్లప్పుడూ తగు భక్తిని ప్రసాదిస్తాడు (కోరికలతో భగవంతుని ఆరాధించేవారికి కూడా ఆయన కామితార్థాలు ప్రసాదిస్తాడు. కాని వారిని అంటిపెట్టుకొని ఉండడు.)

93వ శ్లోకము. 873వ నామము. సత్యః – **సాత్త్విక శాస్త్ర ప్రతిపాద్యతయా యథార్థవైభవః సత్యః.** సాత్త్విక శాస్త్రములు ప్రతిపాదించిన నిజమైన వైభవము ఆయనే. ఆయనే అసలు సత్యము. శ్రీ భట్టులు మహాభారతం ఉద్యోగపర్వము (69.12)నుండి ఉదాహరించారు (సంజయుని పలుకులు) –

సత్యే ప్రతిష్ఠితః కృష్ణః సత్యమ్ అస్మిన్ ప్రతిష్ఠితమ్
సత్తా సత్తే చ గోవిందః తస్మాత్ సత్యః సతామ్ మతః

శ్రీకృష్ణుడు సత్యమునందు ప్రతిష్ఠితుడై యున్నాడు. సత్యము ఆయనయందున్నది. సత్తు, అసత్తు (ఉనికి, భ్రమ) రెండూ కూడా గోవిందునియందున్నవి. కనుక ఆయనను 'సత్యః' అంటారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – 'తిరుమెయ్యమ్' దివ్యక్షేత్రంలో భగవంతుని తిరునామము 'సత్యమూర్తి'.

శ్రీ తిరుమంగయాళ్వారు. పెరియతిరుమొళి 5.6.9 – ఐహికమైన క్షణిక భోగభాగ్యాలను వదిలివేసి, ఇంద్రియ లోలత్వమును త్యజించి భగవంతునే ధ్యానించువారికి ఆయన తన నిజతత్వమును తప్పక తెలియజేస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు పలువిధాలుగా భావం చెప్పారు. వానిలో కొన్ని వివరణలు విశేషంగా అద్వైతసిద్ధాంతాన్ని వ్యక్తపరుస్తాయి.

భగవానుడు నిజము. కనుక సత్యము. ఆయన ఎన్నడూ అబద్ధం కాదు. **అవితథ రూపత్వాత్.** ఇందుకు శ్రీ శంకరులు తైత్తరీయ ఉపనిషత్తు (2.1) నుండి ఉదాహరించారు. **సత్యం జ్ఞానమ్ అనంతమ్ బ్రహ్మ.**

సత్-తి-యమ్ – 'సత్' అనగా ప్రాణము. 'తి' అనగా అన్నము. 'యమ్' అనగా సూర్యుడు. ప్రాణ, అన్న, సూర్య రూపములలో నున్నవాడగుటచే భగవానుడు 'సత్యము'. అని చెప్పబడెను. తైత్తరీయారణ్యకము 13 – **సదితి ప్రాణాస్తీత్యన్నమ్ యమిత్య సా వాదిత్యః.**

శ్రీ వాసిష్ఠ అథర్వ వేదము (14.1.1)నుండి ఉదాహరించారు. సత్యముపై భూమి ఆధారపడి (కూర్చుని) ఉన్నది. సూర్యునివలన ఆకాశము నిలిచియున్నది. నియమముల కారణంగా సూర్యుడు, చంద్రుడు దివియందు స్థిరముగానున్నారు.

సత్యేనోత్తభితా భూమిః సూర్యేణోత్తభితా చ ద్యౌః ఋతేన ఆదిత్యాస్తిష్ఠన్తి దివి సోమో అధిశ్రితః

సత్సు సాధుత్వాత్. సాధుపురుషులలో సత్ స్వభావము భగవంతుడే.

సత్య వచన ధర్మరూపత్వాత్ సత్యః. భగవంతుని మాటలు ఎప్పుడూ సత్యమే.

మహానారాయణోపనిషత్తు (221) **తస్మాత్ సత్యమ్ ఇతి ప్రాణావై సత్యమ్ తేషామ్ ఏష సత్యమ్.** ప్రాణములు సత్యము. వానిలోని భగవంతుడు సత్యమే.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **సద్భావమ్ యాపయతి ఇతి సత్యః.** తన భక్తులను సద్భావమువైపు మళ్ళించేవాడు 'సత్యః'.

ఈ 93వ శ్లోకములోని 'సత్యః' నామమునకు శ్రీ వాసిష్ఠ వివరణ – **సత్సు సాధు స్వభావేషు పరమహితకారిత్వేన మహాపురుష పూజ్య నిత్య పరమ హితకారీచ ఇత్యర్థః.** ఆయన మహాపురుషులచే పూజింపబడుతాడు. ఆయన ఇతరులకు సహాయం చేసే స్వభావం కలవవాడు. కనుక సాత్విక స్వభావం కలిగినవారిలో అత్యుత్తముడు. సత్యః.

శ్రీ టి.ఎస్. రాఘవన్ ఈ నామమునకు 34 వివిధ వివరణలు లేదా ప్రమాణాలను సమీకరించారు. వాటిలో కొన్ని –

తైత్తరీయోపనిషత్తు – **తత్ సత్యమ్ ఇత్యాచక్షసే.** కనుక బ్రహ్మము సత్యము (సత్కార్యములు చేయునది) అనబడును.

సత్యేశమ్ సత్య సంకల్పమ్ సత్యమ్ సత్యవ్రతమ్ హరిమ్
సత్యచర్యమ్ సత్యయోనిమ్ సత్యశీర్షమహం భజే – ఆదిత్య పురాణము 3.5

శ్రీ మధ్వాచార్యులు. భాగవత తాత్పర్యము 1.1.1 – **సత్యమ్ నిర్దుఃఖ నిత్య నిరతిశయ ఆనంద అనుభవ స్వరూపమ్** (భగవంతుని వర్ణన). భగవంతుని రూపము సత్యము. దుఃఖము లేనిది. శాశ్వతమైనది. పరమానంద అనుభవమునిచ్చునది.

శ్రీ మధ్వాచార్యులు – **సత్యోహి భగవాన్ విష్ణుః సద్గుణత్వాత్ ప్రకీర్తితః.** అనంత సద్గుణ సంపన్నత వలన విష్ణుభగవానుని 'సత్యము' అని కీర్తిస్తారు.

శ్రీ జయతీర్థ. కర్మనిర్ణయ టీక – **సత్యః స్వతంత్రః.**

సత్యమేవ జయతి నాऽనృతమ్, సత్యేన కథాః వితతో దేవయానః
యనాక్రమన్తి ఋషయో హ్యాప్తకామాః యత్ర తత్సత్యస్య నిధానమ్ – అధర్వణ ఉపనిషత్తు మంత్రము 2.6

ఏషమ్ అతివదతి యః సత్యేనతివదతి సోऽహమ్ భగవః సత్యేనావదాన్తి
సత్యమ్ త్వేవ విజిజ్ఞాసితవ్యమ్ ఇతి సత్యమ్ భగవో విజిజ్ఞాస ఇతి – ఛాందోగ్యోపనిషత్తు మంత్రము 7.16.1

తత్ సత్యమ్ సత్ ఇతి ప్రాణః తి ఇతి అన్నమ్ యమ్ ఇతి అసౌ ఆదిత్యమ్ తద్ ఏతత్ త్రివృత్.....
య ఏవమ్ ఏతత్ సత్యస్య సత్యత్వమ్ వేద – ఐతరేయోపనిషత్తు మంత్రము 2.1.7

874. సత్యధర్మపరాయణః

- తన భక్తులు నిష్కామంగా ఆచరించే నిజమైన ధర్మమువల్ల మిక్కిలి ప్రసన్నమగువాడు.
- సత్యమునందు, శాస్త్రములలో చెప్పిన ధర్మమునందు ఆసక్తి కలిగినవానియందే స్థితమైనవాడు.
- ఉత్తమమైన ధర్మము నాచరించువారికి తోడై దారి చూపువాడు.
- సత్యమును, ధర్మమును ఆచరించే యదువు, తుర్వశుడు (?) వంటివారికి ఆశ్రయమైనవాడు.

ఓం సత్యధర్మపరాయణాయ నమః

సత్యశ్చ అసౌ ధర్మః సత్యధర్మః సచ్చిదానంద లక్షణః స ఏవ పరః అయనమ్ - ఆశ్రయః స్వరూపమ్ వా సత్యధర్పరాయణః. సత్యము, ధర్మము ప్రకారము నడచుకొనేవాడు మరియు మరియు సత్యమునకు, ధర్మమునకు నిలయమైనవాడు సత్యధర్మపరాయణుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సత్యధర్మము - శాస్త్రములలో చెప్పిన సరియైన (నివృత్తి) ధర్మము. పరాయణమ్ - పరమ ప్రీణనమ్ - మిక్కిలి ప్రసన్నమగుట. సాత్విక శాస్త్రములలో చెప్పినట్లు నివృత్తిధర్మము పాటించువారి చర్యలకు భగవంతుడు మిక్కిలి సంతోషించును. అనగా ఇతర ప్రయోజనములను ఆశించక, సర్వమును **"శ్రీ భగవదాజ్ఞాయ శ్రీమన్నారాయణ ప్రీత్యర్థమ్"** ఆచరించవలెను.

ఉపాధిరహితస్సత్యముఖో ధర్మపరాయణమ్ పరమప్రీణనమ్ యస్య సత్యధర్మపరాయణః.. ఇతరమైన ఫలితాలు అపేక్షించని సత్వగుణ ప్రధానమైన ధర్మాచరణముతో మిక్కిలి ప్రసన్నమయ్యేవాడు సత్యధర్మపరాయణుడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ చిన్మయానంద – **కర్తవ్య అకర్తవ్య విధిరేవ ధర్మః.** శాస్త్రానుసారము చేయదగినవి, చేయకూడనివి అయిన కర్మల గురించిన నియమములే ధర్మము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సత్యే యథాభూతార్థ కథనే ధర్మ చ, చోదనా లక్షణే నియత ఇతి సత్యధర్మపరాయణః.** సత్యమునందు, శాస్త్రవిధానమునననుసరించు ధర్మమునందును నియతుడైనవాడు (అందు శ్రద్ధ కలిగి ఆచరించువాడు) సత్యధర్మపరాయణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **సత్యః సమీచీనో ధర్మాచారో ఏషామ్ తే సత్యధర్మాణః, తేషామ్** పరమ **పరమమ్ అయనమ్ గతిః ఆధారో వా యః సత్య ధర్మ పరాయణః.** సత్యమును, ధర్మమును ఆచరించువారికి తోడుండి వారికి తగు దారి చూపువాడు సత్యధర్మ పరాయణుడు.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – సత్య-ధర్మ-పర-అయనః.
సత్సు భవః సత్యః, స చ అసౌ ధర్మశ్చ సత్యధర్మః
సత్య-ధర్మేషు సాత్త్విక ధర్మేషు పరమ్ తాత్పర్యమ్
యేషామ్ తే సత్యధర్మపరాః, యదు, తుర్వశ ఆది భక్తజనాః

తేషామ్ అయనమ్ ఆశ్రయః ఇతి సత్యధర్మపరాయణః.

సాత్విక ధర్మమునాచరించేవారు సత్యధర్మపరులు. యదువు, తుర్వసుడు వంటి సత్యధర్మపరులకు అయనము (ఆశ్రయము) అయినవాడు సత్యధర్మపరాయణుడు.

ఇలాంటివే మరి రెండు నామములు:

31వ శ్లోకము. 290వ నామము. **సత్యధర్మపరాక్రమః** 56వ శ్లోకము. 532వ నామము. **సత్యధర్మః**

875. అభిప్రాయః

- సత్యధర్మనిష్ఠ గల సాత్వికులచే కోరబడువాడు.
- ప్రళయకాలంలో సకలజీవులు ఆయనకు అభిముఖంగా వెళ్ళి ఆయనలో కలిసిపోతాయి.
- పురుషార్థములు వాంఛించువారిచేత కోరబడువాడు.
- అందరి కార్యములకు ప్రేరణ అయినవాడు.

ఓం అభిప్రాయాయ నమః

'అభిప్రాయము' అంటే సాధారణమైన అర్థము – ఉద్దేశ్యము, లక్ష్యము, కోరిక. **అభిప్రీయతే కామయతే స్వజనహితో యేన ఇతి అభిప్రాయః.** తన భక్తుల హితము కోరేవాడు 'అభిప్రాయః'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సత్యధర్మనిష్ఠేన స్వచ్ఛేన నిరుపాధిక ఉద్దేశ్యతయా అభిప్రేతః ఇతి అభిప్రాయః.** సత్యధర్మనిష్ఠాపరులు, సాత్విక పరాయణులు అయినవారు ఎవరిని ఉద్దేశించి కోరుకుంటారో ఆయన 'అభిప్రాయః'.

స్వచ్ఛేన ధర్మనిష్ఠేన సత్యేన చ విశేషతః నిరుపాధికోద్దేశ్యత్వాదభితః ప్రేయతే చ యః అభిప్రాయ స్స విజ్ఞేయః వస్వర్ణో మనురుత్తమః. ధర్మముతోను, సత్యనిష్ఠలతోను, సర్వకాల సర్వావస్థలయందును, అందరిచేత సేవింపబడువాడు, అందరిచేతను పరమప్రయోజనము కొరకు కోరబడువాడు 'అభిప్రాయః'. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమ సాధనము. ఓం అభిప్రాయాయ నమః. (శ్రీకైవల్యసారధి).

పెరియతిరుమొళి 2.3.2 –ఉత్తమ సాధువులు ఆస్వాదించే తీయని, పిప్పిలేని పండు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అభిప్రేయతే పురుషార్థ కాంక్షిభిః.** ధర్మార్థకామమోక్షములనే పురుషార్థములను కోరేవారు ఇతనిని కోరుకుంటారు.

శ్రీ శంకరుల మరొక వ్యాఖ్య – **అభిముఖ్యేన ప్రళయే అస్మిన్ ప్రైతి ఇతి వా అభిప్రాయః.** ప్రళయకాలంలో ఈయనకు అభిముఖంగా వెళ్ళి (ప్రైతి) జీవులు ఈయనలో లీనమవుతాయి గనుక ఆయన 'అభిప్రాయః'

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – తత్వసారము – **అభి అభితః ప్రకర్షేణ ప్రాయః ప్రేరణక్రియా యస్య ఇతి అభిప్రాయః.** నేరుగా అందరి కార్యములను ప్రేరేపించువాడు 'అభిప్రాయః'.

876. ప్రియార్హః

- తన భక్తుల ప్రేమ పొందడానికి యోగ్యుడు. వారి ప్రేమను పొంది వారిపట్ల కృతజ్ఞత చూపువాడు.
- మనకిష్టమైనవానిని సమర్పించడానికి అర్హుడైనవాడు. వానిని స్వీకరించువాడు.

ఓం ప్రియార్హాయ నమః

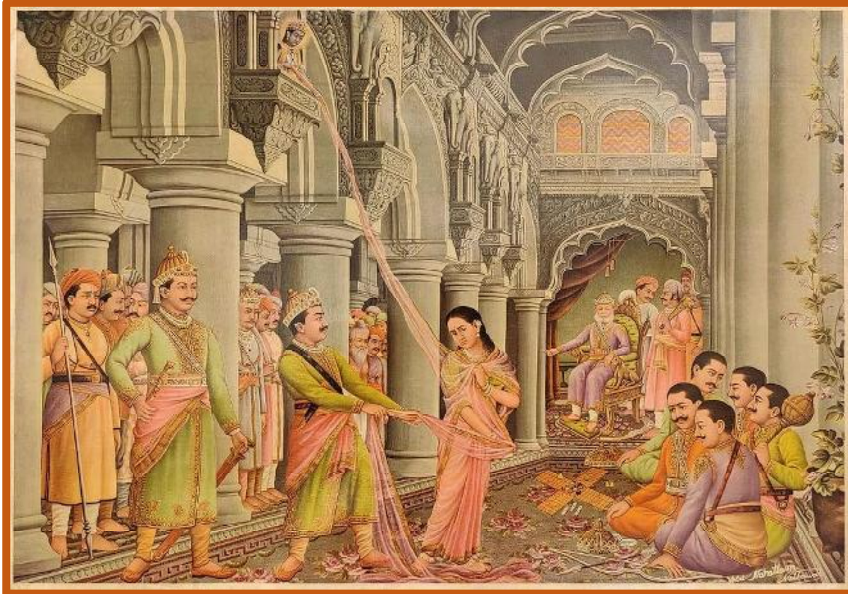
ప్రీ - తర్పణే, కాంతౌచ - సంతోషపెట్టుట, సంతోషించుట. అర్హ - పూజాయామ్, యోగ్యత్వే చ - పూజించుట, తగియుండుట (యోగ్యత కలిగియుండుట). **ప్రియమ్ అర్హతి ఇతి ప్రియార్హః**. ప్రేమను పొందడానికి యోగ్యమైనవాడు. **ప్రియేషు అర్హ-యోగ్యః ప్రియార్హః**. ప్రేమించడానికి అందరికంటే యోగ్యుడు ప్రియార్హుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు భక్తులను ఎంతో గాఢంగా ప్రేమిస్తాడు. భక్తులు తమ భక్తిని భగవంతునికి సమర్పించి, తమ అవుసరాలకోసం ఆయనపై ఆధారపడతాడు. ఇలాంటి భక్తుల ప్రవర్తన ఎంతో ఉదారమైనదని భగవంతుని ఉద్దేశ్యము. ఎందుకంటే అలాంటి భక్తులు తమ సర్వస్వాన్నీ భగవంతునికి అర్పించుతారు. ఆ భక్తులపట్ల భగవానుడు ఎంతో కృతజ్ఞుడైయుంటాడు. ఈ విధంగా భక్తుల ప్రేమను పొందానికి అర్హుడు గనుక భగంతుడు ప్రియార్హుడు.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవా నుత్తమాం గతిమ్ – గీత 7.18
ఈ చతుర్విధ భక్తులందరును ఉదారులే (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసమునుంచి ఎల్లప్పుడు అతనినే సేవించుచు ఉండువారు). కాని జ్ఞానియైనవాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు. ఇలా భక్తులు తమ సర్వస్వమును తనకు అర్పించినందున వారు 'ఉదారులు' (అనగా దాతృత్వము కలవారు) అని భగవంతుడు భావించును. అంతగా ఆయన తన భక్తులను గౌరవించును. కనుక ఆయన భక్తుల ప్రేమకు అర్హుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 7.5.11 – అనన్యభక్తితో తనను శరణుజొచ్చిన భక్తులకు కృష్ణభగవానుడు తన దివ్యపాదపద్మములపట్ల నిత్యశ్రద్ధను ప్రసాదిస్తాడు. అయినాగాని తన భక్తులకు ఇంకా తగు ప్రతిఫలం ఇవ్వలేదని ఆయన భావిస్తాడు. (అందుకే ద్రౌపది ఆర్తనాదానికి తగినంతగా స్పందింపలేకపోయానని శ్రీకృష్ణుడు తన వైకుంఠగమనకాలంలో కూడా అన్నాడు).

భక్తులపట్ల ఇంత ప్రేమ ఉన్న భగవానుడు భక్తులకు ప్రియార్హుడు.

ద్రౌపదీ మాన సంరక్షణం – 1920 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. by Narottam – Nathdwara
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Draupadi_Chirapaharan.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ప్రియమైనవి అనగా మనకు అత్యంత ఇష్టమైనవి. అలా మనకు అత్యంత ప్రియమైనవానిని ఎవరికైనా సమర్పించాలంటే అందుకు అర్హుడు భగవంతుడే. కనుక ఆయన ప్రియార్హుడు.

లోకమునందు తనకు మిక్కిలి ఇష్టమైన వస్తువును, దానియొక్క అక్షయఫలము కొరకు అర్హుడగువానికి ఆ వస్తువులను దానము చేయవలెనని శాస్త్రము చెబుతున్నది. అలాంటి వస్తువును స్వీకరించే అర్హత కలవాడు పరమేశ్వరుడే గనుక ఆయన ప్రియార్హుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు విష్ణుధర్మోత్తరమునుండి ఉదాహరించారు.

యద్యత్ ఇష్టతమమ్ లోకే యచ్చాస్య దయితుమ్ గృహే
తత్తత్ గుణవతే దేయమ్ తదేవ అక్షయమ్ ఇచ్ఛతా – మహాభారతము 13.58.7, విష్ణుధర్మోత్తరము 55.3
అక్షయ ఫలమును (బ్రహ్మమును) కోరేవారు తమకిష్టమైన వస్తువులను, మరియు ఇంటిలోని మంచి వస్తువులను తగు యోగ్యత కలవారికి సమర్పించాలి (ఇది భగవంతునికి సమర్పించినట్లగును.)

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – బృహదారణ్యక మంత్రము. **ఆత్మనస్తు కామాయ సర్వమ్ ప్రియమ్ భవతి.** ఎవరికైనా ఇష్టమైన వస్తువులలో అన్నింటికంటె ప్రధానమైనది ఆత్మయే.

శ్రీ వైష్ణవసంప్రదాయంలో ఎంతో ప్రాముఖ్యత కలిగిన ప్రపత్తి అనగా ఆత్మసమర్పణమునకు ఈ నామవివరణతో సంబంధము చెప్పవచ్చును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రియాణి స్రక్-చందనాని అర్హతి ఇతి ప్రియార్హః.** చక్కని పూలదండలతోను, చందనాదులోను పూజలందుకొనుటకు అర్హుడైనవాడు ప్రియార్హుడు.

యజుర్వేద మంత్రము 23.19 – **ప్రియాణామ్ ప్రియపతిమ్ హవామహే.**

877. అర్హః

- పూజింపదగినవాడు.

ఓం అర్హాయ నమః

అర్హతే - ప్రాప్తుమ్ యుజ్యత ఇతి అర్హః. పొందడానికి యోగ్యుడైనవాడు అర్హుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అనన్య స్పృహాణామ్ తేషామపి అయమేవ యోగ ఇతి అర్హః.** (మోక్షము తప్ప) ఇతర కాంక్షలు లేనివారిచే కోరబడుటకు అర్హుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (7.18)నుండి ఉదాహరించారు. **ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్.** (జ్ఞానియైన) భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **స్వాగత, ఆసన, ప్రశంసా, అర్ఘ్య, పాద్య, స్తుతి, నమస్కార ఆదిభిః పూజా సాధనైః పూజనీయ ఇతి అర్హః.** స్వాగతము, ఆసనము, ప్రశంస, అర్ఘ్యము, పాదప్రక్షాళనము, స్తుతి, నమస్కారము మున్నగు షోడశోపచారములతో పూజిందగినవాడు గనుక శ్రీహరి అర్హుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామములోని భావమును ఇలా చక్కగా చెప్పారు – **సర్వాంతర్గతాన్ సర్వాన్ భోగాన్ విహాయ శ్రేయోర్థినామ్ విదుషామ్ సర్వప్రకారైః సాధనైః సోపకరణైః పూజావిధానైః సర్వకర్మార్పణేన నిష్కామకర్మభిశ్చ స ఏవ ప్రాప్తుమ్ యోగ్య ఇతి అర్హః.** విద్వత్తు కలిగినవారు అన్ని భోగములను పరిత్యజించి, పరమానందమును మాత్రమే ఆశించి, తమ సమస్త సాధనలను, పూజాది

క్రియలను, ఆయా పనులవలన కలగే ఫలాలను, ఇలా అన్నింటినీ ఆ భగవానునికే సమర్పిస్తారు. కనుక భగవానుడే పూజార్హుడు. ఇక్కడ గమనించవలసిన విషయం ఏమంటే ఇతర కోరికలు లేనివారు విష్ణువును పూజించుదురు. వారికి విష్ణువు పూజార్హుడు.

తిరుమల తెప్పోత్సవం. Photo by Rameshbabu N

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Teppotsavam_(day_5_float).jpg

ఋగ్వేద మంత్రము 1.94.1

ఇమామ్ స్తోమమ్ అర్హతే జాతవేదసే రథమ్మివ సమ్ మహేమా మనీషయా

భద్రాహి నః ప్రమతిరస్య సంసద్యగ్నే సఖ్యే మా రిషామా వయమ్ తవ

ఇంకా శ్రీ వాసిష్ఠ ఇలా చెప్పారు – భగవానుని అర్హత్వము మనందరిలోనూ ఎంతోకొంత ప్రతిబింబిస్తుంది. కనుక ఎంతో కొంత అర్హులమే.

అన్నమయ్య కీర్తన

షోడశకళానిధికి షోడశోపచారములు - జాడతోడ నిచ్చలును సమర్పయామి

అలరు విశ్వాత్మకున కావాహన మిదె సర్వ - నిలయున కాసనము నెమ్మి నిదే
అలగంగా జనకున కర్ఘ్యపాద్యాచమనాలు - జలధి శాయికిని మజ్జనమిదే

వరపీతాంబరునకు వస్త్రాలంకారమిదె - సరి శ్రీమంతునకు భూషణము లివే
ధరణీధరునకు గంధపుష్ప ధూపములు - తిర మిదె కోటిసూర్యతేజునకు దీపము

అమృతమథనునకు నదివో నైవేద్యము - గమి(రవి)జంద్రునేత్రునకు కప్పురవిడెము
అమరిన శ్రీవేంకటాద్రి మీద దేవునికి - తమితో ప్రదక్షిణాలు దండములు నివిగో

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ **'అర్హః'**, **'ప్రియకృత్'** అనే రెండు నామాలనూ కలిపి **'అర్హప్రియకృత్'** అనే పాఠ్యాంతరాన్ని చెప్పారు.

ఓం అర్హప్రియకృతే నమః

అర్హేభ్యః - యోగేభ్యః భక్తేభ్యః ప్రియమ్ కరోతి ఇతి అర్హప్రియకృత్. యోగ్యులైన తన భక్తులపట్ల రక్షణాది ప్రియమైన కార్యములను నిర్వర్తించేవాడు **'అర్హప్రియకృత్'.**

878. ప్రియకృత్

- భక్తులకు ప్రియమును కూర్చువాడు. మోక్షమును మాత్రమే కాక అన్య కామితార్థములను కూడ ప్రసాదించువాడు.

ఓం ప్రియకృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అన్య పరానపి భజతః తచ్ఛందానువర్తనేన ప్రియాన్ కరోతి ఇతి ప్రియకృత్.** (మోక్షమే కాకుండా) ఇతర కోరికలు కోరే భక్తుల కోరికలు కూడా తీర్చువాడయ ప్రియకృత్.

భజతోऽప్యన్య భక్తాన్యః స్వప్రియాన్ కురుతే సదా చందానువర్తనేనేతి ప్రియకృత్ స చ కథ్యతే. ఇతర ప్రయోజనాలనాశ్రయించి తననాశ్రయించినవారిని కూడా, చివరకు తననే కోరునట్లు చేసేవాడు. అనగా ఒకవేళ భక్తుడు సిరిసంపదలు, భోగభాగ్యాలకోసం భగవంతుని ఆశ్రయించినప్పటికీ, ముందుగా వాటిని ఇచ్చి, చివరకు ఆ భక్తుని మోక్షంవైపు ఆకర్షించేవాడు ప్రియకృత్. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **న కేవలమ్ ప్రియార్హ ఏవ, కిన్తు స్తుత్యాదిభిః భజతామ్ ప్రియమ్ కరోతి ఇతి ప్రియకృత్.** భగవంతుడు కేవలం 'ప్రియార్హుడు' (876వ నామము) మాత్రమే కాదు. స్తుతివంటి కార్యాలద్వారా తనను ఆరాధించే భక్తుల కోరికలు తీర్చి వారికి ప్రియము చేకూర్చేవాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ భగవంతునికి ప్రీతి కలిగించేవిగా కొన్ని వైదిక మంత్రాలను ఉదాహరించారు. వానివల్ల సంతుష్టుడై భగవానుడు భక్తుల కోరికలను తీరుస్తాడు.

వషట్ తే విష్ణవాస అకృనోమి తన్ మే జుషస్వ శిపివిష్ట హవ్యమ్
వర్ధన్తు త్వా సుష్టుతయో గిరోమే యూయమ్ పాతవస్తిభిః సదా నః – ఋగ్వేదము 7.99.7
ఈ స్తుతి వాక్యములు నిన్ను సంతుష్టుని చేయుగాక. మాకు మరిన్ని దీవెనలనిమ్ము.

ఋగ్వేదము 1.189.1 – సన్మార్గంలో మమ్ములను సంపన్నులను చేయుము. మమ్మల్ని పెడత్రోవ పట్టించే పాపాలను తొలగించుము.

ఋగ్వేదము 3.62.10 – అంతనూ సృష్టించే భగవానుని దివ్యతేజస్సును మేము ధ్యానిస్తున్నాము. అది మమ్మల్ని చైతన్యులను చేయుగాక.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ **'అర్థప్రియకృత్'** అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు. భక్తులకు రక్షణను, ప్రేమను ప్రసాదించేవాడు అర్థప్రియకృత్.

879. ప్రీతివర్ధనః

- తన భక్తులలో సంతోషమును, భక్తిని వృద్ధి చేసేవాడు.
- తన భక్తుల ప్రేమను పూరించేవాడు.

ఓం ప్రీతివర్ధనాయ నమః

వృద్ - వృద్ధౌ - పెంచుట. వర్ధ్ - పూరణ - నింపుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు తన గుణముల అతిశయంతో తన భక్తులలోని ఆనందమును పెంపొందించును. కనుక ఆయన ప్రీతివర్ధనుడు.

గుణావిష్కరణాన్నిత్యం ఉత్తరోత్తరతోఽధికమ్ యస్తు ప్రీతమ్ వర్ధయతి ప్రీతివర్ధన ఈరితః.. ఈ రకంగా ఇతరదేవతల నారాధించే భక్తులకు తన మహిమలు చూపిస్తూ, వారికి తనయందు భక్తిని పెంపొందింపజేయువాడు ప్రీతివర్ధనుడు (శ్రీకైవల్యసారథి). శ్రీ భట్టులు గీత (10.10)నుండి ఉదాహరించారు.

తేషామ్ సతతయుక్తానామ్ భజతాం ప్రీతిపూర్వకమ్
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే

అట్లు నిరంతరము ధ్యానాదులద్వారా నాయందే లగ్నమనస్కులై నన్నే భజించువారికి నేను బుద్ధియోగమును, అనగా తత్త్వజ్ఞానరూపయోగమును ప్రసాదించెదను. దానిద్వారా వారు నన్నే పొందుదురు.

శ్రీ భగవద్రామానుజులు తమ గీతాభాష్యం ప్రవేశికలో శ్రీకృష్ణభగవానుని గురించి ఇలా చెప్పారు – శ్రీకృష్ణభగవానుడు తన నిరతిశయ (అంతులేని) సౌందర్య శీలాది గుణములచే అక్రూరుడు, మాలాకారుడు వంటివారిని కూడా పరమభాగవతులుగా చేశాడు. ఇలా భగవంతుడు భక్తుల ప్రీతి (భక్తి, ఆనందము)ను వర్ధిల్లజేయును గనుక ఆయన ప్రీతివర్ధనుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి (1.10.10) – భగవంతుడు తన సుందర నయన పద్మాల సహాయంతో నమ్మాళ్వారు హృదయంలో తిష్ఠ వేశాడు. కనుక ఆళ్వారు భగవంతుని మరచిపోలేదు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని గరించి అలోచించినకొద్దీ ఆయనపట్ల మన ప్రీతి వర్ధమానమవుతోంది. కనుక భగవంతుడు ప్రీతివర్ధనుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ప్రీతిమ్ భక్తేషు వర్ధయతి ప్రీత్వా భక్తాన్ వర్ధయతి ఇతి వా ప్రీతివర్ధనః.** భగవంతుడు భక్తులలో ప్రేమను పెంపొందించును. మరియు ప్రేమతో భక్తులను వృద్ధి చేయును. కనుక ఆయన ప్రీతివర్ధనుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – వర్ధ్ - ఛేదన పూరణయోః - ఖండించుట, నిలుపుట. **ప్రీతిమ్ వర్ధయతి పూరయతి ఇతి ప్రీతివర్ధనః.** తన భక్తుల ప్రేమను సఫలము చేయువాడు ప్రీతివర్ధనుడు.

విహాయసగతిర్జ్యోతిః సురుచిర్హుతభుగ్విభుః |
రవిర్విరోచనః సూర్యః సవితా రవిలోచనః || (94)

శ్రీ భట్టులు ఈ శ్లోకములో 'జ్యోతి' మొదలుకొని నామములను, మరియు తరువాతి శ్లోకములోని మొదటి నామమును అర్చిరాది మార్గములోని వివిధ దశలను సూచించునవిగా వ్యాఖ్యానించారు. అర్చిరాది మార్గములు అనగా ముక్తజీవుడు పరబ్రహ్మమును చేరుకొనే ప్రయాణంలో తారసపడే వివిధ సోపానములు (లోకములు). ఈ మార్గదశల పేర్లు వివిధ ఉపనిషత్తులలో కొంచెం తేడాగా ఉన్నాయి.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (4.15.5, 4.15.6, 5.10.1, 5.10.2) ప్రకారం

అర్చిస్ (అగ్ని), అహః (పగలు), శుక్లపక్షము, ఉత్తరాయణము, సంవత్సరము, ఆదిత్య, చంద్ర, విద్యుత్.

కౌషీతకి ఉపనిషత్తు (1.2.1) ప్రకారం

అగ్నిలోకము, వాయులోకము, వరుణలోకము, ఆదిత్యలోకము, ఇంద్రలోకము, ప్రజాపతి లోకము.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (8.2.15, 7.10.1) ప్రకారం

అర్చిస్, అహః, శుక్లపక్షము, ఉత్తరాయణము, దేవలోకము, ఆదిత్య, వైద్యుత.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తులోని మంత్రము (5.10.1)

తద్య ఇత్థమ్ విదుః యే చేమేऽరణ్యే శ్రద్ధా తప ఇత్యుపాసతే - తేऽర్చిషమ్
అభిసంభవన్తి, అర్చిషోऽహః అహ్న ఆపూర్యమాణ పక్షమ్
ఆపూర్యమాణ పక్షాత్ యాన్ షడుదఙ్ఞేతిమాసాన్స్తాన్

పంచాగ్నులగురించి తెలిసినవారు, అరణ్యాలలో బ్రహ్మమును గురించి శ్రద్ధతో తపస్సు చేసేవారు అగ్నిలో ఏకమౌతారు. అగ్నినుండి పగలుదేవత వద్దకు, అక్కడినుండి శుక్లపక్షదేవత వద్దకు, అక్కడినుండి ఉత్తరాయణదేవత వద్దకు వెళతారు.

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.10.2)

మాసేభ్యః సంవత్సరమ్, సంవత్సరాత్ ఆదిత్యమ్,
ఆదిత్యాత్ చంద్రమాసమ్, చంద్రమాసో విద్యుతమ్,
తత్ పురుషో అమానవః, స ఏవాన్ బ్రహ్మగమయతి
ఏష దేవపథో బ్రహ్మపథః
ఏతేన ప్రతిపద్యమానా ఇమామ్ ఆవర్తమ్ నావర్తన్తే నావర్తన్తే

ఉత్తరాయణమునుండి ఆ జీవుడు సంవత్సరమునకు, అక్కడినుండి ఆదిత్య లోకమునకు, అక్కడినుండి చంద్రమాస లోకమునకు, అక్కడినుండి విద్యుత్ లోకమునకు వెళ్ళును. అక్కడినుండి అమానవుడు ఆ జీవిని బ్రహ్మమార్గమునకు కొనిపోవును. ఇలా ఈ మార్గంలో వెళ్ళిన జీవుడు మరల సంసారమునకు తిరిగిరాడు.

శ్రీ భగవద్రామానుజులు శ్రీభాష్యము (4.3.1 సూత్రము)లో ఈ మార్గము గురించి విపులంగా చర్చించారు. ఆయన చెప్పిన ప్రకారం ఈ మూడు ఉపనిషత్తులలోను చెప్పిన దశలు ఆయా వర్ణనల ప్రకారం సరిగా అర్థం చేసుకొంటే ఒకే క్రమంలో చెప్పవచ్చును. ఆ 12 దశలు ఇలా ఉన్నాయి.

1. అర్చిస్ (అగ్ని)
2. అహః (పగలు)
3. శుక్లపక్షము (పూర్వపక్షము)
4. ఉత్తరాయణము
5. సంవత్సరము
6. వాయువు
7. ఆదిత్య
8. చంద్ర
9. వైద్యుత్
10. వరుణ
11. ఇంద్ర
12. ప్రజాపతి

ఈ 12 దశలు, వాని పేర్లు ఏదో ఒకటి అన్న పద్ధతిలో చెప్పబడినవి కావు. వివిధ ఉపనిషత్తులను క్షుణ్ణంగా విశ్లేషించి శ్రీ భగవద్రామానుజులు ఈ 12 పేర్లను ఈ క్రమంలో చెప్పారు. శ్రీభాష్యము 4.3.2లో ఈ విషయం గురించి మరిన్ని వివరాలున్నాయి. ముక్తులు ఈ భౌతికజీవనంనుండి పరమపదము చేరుకొనే మార్గంలో ఈ పన్నెండుగురు అధిష్ఠానదేవతలు దారిని సుగమం చేస్తారు. వారిని 'అతివాహికలు' అని కూడా అంటారు.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వివిధ నామములు, వానికి అర్చిరాది మార్గము దశలతో ఉన్న సంబంధము క్రింది జాబితాలో ఇవ్వడమైనది.

880. **విహాయసగతిః –** ముక్తజీవుని భగవంతుడు స్వయంగా తోడ్కొనిపోవునని సారాంశము.

881. **జ్యోతిః –** అగ్ని.

882. **హుత-భుగ్-విభుః –** శుక్లపక్షమునకు అధిష్ఠాన దేవత.

883. **రవిః –** ఉత్తరాయణకాలపు అధిష్ఠాన దేవత.

884. **విరోచనః –** సంవత్సరమునకు అధిష్ఠాన దేవత.

885. **సూర్యః –** వాయువు.

886. **సవితా –** సూర్యుడు.

887. **రవిలోచనః –** చంద్రుడు, మెరుపు మరియు వరుణుని సూచించును.

888. **అనంత హుతభుగ్ భోక్తా –** ఇంద్రలోకము, ప్రజాపతి లోకము.

ముక్తజీవుడు ఈ లోకంనుండి శ్రీవైకుంఠమును చేరుకునే విధాన్ని, ఆ మార్గంలో అతివాహికలు ఇచ్చే చేయూతను శ్రీ నమ్మాళ్వారు అతిమధురంగా, సుందరంగా వర్ణించారు –

ముందుగా వైద్యుత దేవుడు (దేవత) ముక్తజీవుని ఆగమనం గురించి ఉరుము ద్వారా తక్కిన అతివాహికలకు ప్రకటిస్తాడు. వరుణుడు ఆకాశాన్నంతటినీ బంగారుకుండలలోని నీటితో నింపిన మేఘాలు పరుస్తాడు. సముద్రాలు సంతోషించి తరంగాలతో ఎగసి ఎగసి పడుతున్నాయి. ఈ 12 అతివాహికలు మాత్రమే కాక, అన్ని లోకాలలోని అతివాహికలు మరియు తపోధ్యానులైన మునులు కూడా వరుసలో నిలబడి ముక్తజీవుని స్వాగతించి గౌరవిస్తారు.

తులసిమాలాలంకృతుడైన శ్రీ భగవానుడు శ్రీ అమ్మవారితో కలసి, చిరకాలంగా తమనుండి దూరమైన భక్తునికోసం ఎదురు చూస్తున్నారు. తన మార్గంలో ముక్తజీవుడు విశ్రమించడంకోసం సకల లోకాలలోని దేవతలు అందమైన పర్ణశాలలను నిర్మిస్తున్నారు. వరుణుడు, ఇంద్రుడు, ప్రజాపతి తమ తమ లోకాల ప్రవేశద్వారాలవద్ద నిలుచుండి ముక్తజీవుని స్వాగతిస్తూ, అతనినుండి ఆశీస్సులు

పొందాలని కోరుకొంటున్నారు. సనక నారదాదులు వేదాలను గానం చేస్తూ ముక్తజీవుని ఆహ్వానిస్తున్నారు. దారి అంతటా పండుగ వాతావరణం నెలకొన్నది. మంగళవాయిద్యాల ఘోషలు అంతటా వినబడుతున్నాయి. శ్వేతోన్నతమూర్తులైన నిత్యసూరులు పరమపదము ద్వారంవద్ద నిలబడి ముక్తజీవుని స్వాగతిస్తున్నారు. ఈ శుభసందర్భంలో భగవంతుడుకూడా విశేషంగా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

ఆ జీవుడు ఎట్టకేలకు తన శాశ్వత నిలయాన్ని చేరుకొన్నాడని నిత్యసూరులు సంతోషంతో పులకించిపోతున్నారు. ముక్తజీవుని వారు ఇంటింటా పాద్యోపచారాలతో సేవిస్తున్నారు. ముక్తుని వైకుంఠంలోనికి స్వాగతించడంకోసం భగవానుడు, అమ్మవారు ఎదురుచూస్తున్నారు.

880. విహాయస గతిః

- పరమపదమును పొందుటకు సాధనమైనవాడు.
- సూర్యుడై ఆకాశమున (అంతరిక్షంలో) సంచరించేవాడు.
- గరుడుని వాహనంగా చేసుకొని ఆకాశంలో సంచరించేవాడు.
- తాపసులు తమ తపస్సుద్వారా ఆయనను పొందుతారు.

ఓం విహాయస గతయే నమః

వి (ఉపసర్గ). హా - గతౌ - వెళ్ళుట, పొందుట, సాధించుట. హా - త్యాగే - వదలివేయుట. అసున్ (ప్రత్యయము)

విహాయస – దేనిద్వారా ప్రయాణిస్తామో అది, అనగా ఆకాశము, అంతరిక్షము.

విహాయస – త్యాగము, తపస్సు ఆచరించే సాత్వికులు.

అమరకోశము ప్రకారము – **విహాయస - వియద్ విష్ణుపదమ్ విహాయసీ,** అనగా ఆకాశము, పక్షి, విష్ణువు నివాసస్థానము అనే అర్థాలున్నాయి.

గతి - పొందునది, లక్ష్యము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'విహాయసము' అంటే 'విష్ణుపదము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **తథా నిరూఢ భక్తి పరకోటిభిః విహాయసమ్ - పరమవ్యోమ పదమేవ గమ్యతే అస్మాత్ ఇతి విహాయస గతిః.** ఆయన ద్వారానే పరమభక్తులు పరమపదమును చేరుకుంటారు కనుక భగవంతుడు 'విహాయస గతి'.

నిరూఢ భక్తియుక్తైర్హి నిత్యం యస్మాత్తు గమ్యతే విహాయసం పరంవ్యోమ విహాయసగతిస్తు సః. భక్తిలో పరాకాష్టను చేరినవారికి పునరావృతి లేని పరమాకాశమనే పరమపదాన్ని ఇచ్చేవాడు విహాయసగతి. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (5.19.26)నుండి ఉదాహరించారు.

భుక్త్వాంచ విపులాన్ భోగాన్ తమంతే మత్ప్రసాదాదజమ్
మమానుస్మరణమ్ ప్రాప్య దివ్యమ్ లోకమవాప్స్యసి

నా దయవల్ల అనేక భోగములు అనుభవించి, అనంతరం అవసానసమయంలో నన్ను స్మరిస్తావు. అలా దివ్యమైన పరమపదమును పొందుతావు.

మరియు బ్రహ్మసూత్రములు (4.2.16)కూడా ఉదాహరించారు.

తదోకః అగ్రజ్వలనమ్ తత్ప్రకాశితద్వారో విద్యా సామర్థ్యాత్ తచ్

ఛేషగత్యనుస్మృతి యోగాచ్చహార్దానుగృహీతః శతాధీకయా

తాను నిష్టతో ఆచరించిన భక్తియోగమువలనను, భగవంతుని పరంధామమును గురించి తదేకదృష్టితో సాగించిన ధ్యానమువలనను భక్తుడు తన అవసాన సమయములో తాను శరీరమును విడచి వెళ్ళవలసిన ద్వారమును చూడగలడు. మరియు మూర్ధాయనాడి లేదా సుషుమ్నానాడి ద్వారా జీవుడు శరీరమును వదలినచో ఆ మార్గము భగవంతుని పరంధామమునకు తీసికొని వెళ్ళును.

పెరియతిరుమొళి 5.8.5 – భగవంతుడు ముందుగా భక్తుడు ఇహలోక సౌఖ్యములు అనుభవించేలా చేస్తాడు. అనంతరం తన లోకానికి తీసికొని వెళతాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'గతి' అనగా 'నివాసము' లేదా 'నిలయము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **విహాయసః - విహాయసమ్ గతిః - ఆశ్రయః అస్య ఇతి విహాయసగతిః, విష్ణుపదమ్ ఆదిత్యో వా.** విహాయసము (ఆకాశము లేదా అంతరిక్షము) తన ఆశ్రయము (నిలయము)గా గలవాడు. ఈ అర్థము శ్రీమహావిష్ణువునకు లేదా సూర్యదేవుని రూపంలో ఉన్న శ్రీమహావిష్ణువునకు కూడ వర్తించును.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **విహాయసే అంతరిక్షే గతిః గమనమ్ యస్య స విహాయస గతిః - సూర్యః.** సూర్యునిరూపంలో అంతరిక్షంలో సంచరించేవాడు విహాయసగతి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి కూడా 'విహాయసము' అనగా 'ఆకాశము' అన్న భావాన్ని మరింత విపులీకరించారు. అడ్డంకులు లేని, ఆధారం అవసరంలేని, అంతులేని ఆకాశమే తన దారిగా కలిగినవాడు శ్రీసూర్యనారాయణమూర్తియైన భగవానుడు. తన సృష్టిపైనున్న మక్కువతో భగవంతుడు సూర్యరూపుడై దానిని సంరక్షించును. కనుక ఆయన ప్రియకృత్, ప్రీతివర్ధనుడు. తరువాతి 10 నామములను కూడా శ్రీసూర్యనారాయణ పరంగా శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'విహాయసము' అంటే 'ఆకాశము', 'పక్షి' అనే రెండు అర్థాలను గ్రహించారు. **విహాయసే - వ్యోమ్ని విహాయః పతినా గతిః యస్య ఇతి విహాయసగతిః.** విహాయసము (అంతరిక్షము)నందు విహాయపతి (గరుడుని)పై సంచరించేవాడు విహాయసగతి. శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థం చెప్పారు. **విహాయసో - గరుడః, తేన తేన గతిః యస్య స విహాయసగతిః.**

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – విహాయస - తపస్వి (హ్యా-త్యాగే). **విహాయసైః తపస్విభిః, అభిగమ్యతే ప్రాప్యత ఇతి విహాయసగతిః విష్ణుః.** తాపసులు తమ తపస్సుద్వారా ఎవరిని పొందుతారో ఆ శ్రీమహావిష్ణువే విహాయసగతి.

881. జ్యోతిః

- శ్రీవైకుంఠమునకు దారి చూపే కాంతి.
- స్వయంప్రకాశమానుడైన పరమాత్మ.
- సూర్యచంద్రాదులను కూడా వెలిగించే కాంతి.

ఓం జ్యోతిషే నమః

ఈ నామము మొదలు తరువాతి కొద్ది నామములను అర్చిరాది మార్గములో దశలను సూచించేవిగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. పరమపదమును చేరుటకు ముక్తులు ప్రయాణించే మార్గమే అర్చిరాది మార్గము.

ద్యుత్ - దీప్తౌ - వెలుగుట. **ద్యుతేరిసిన్ ఆదేశ్చ జః**, అనే ఉనాదిసూత్రం (2.110) ప్రకారం మొదట్లో జకారం వస్తుంది. అలా ఈ 'ద్యుత్' ధాతువునుండి 'జ్యోతి' అనే పదం వస్తుంది. **ద్యోతతే అస్మాత్ ఇతి జ్యోతిః.** ఆయన కారణంగా అన్నీ వెలుగుతాయి గనుక ఆయన జ్యోతి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – జీవుడు పరమపదమునకు వెళ్ళే మార్గంలో మొదటిదశను ఈ నామం సూచిస్తుంది. ఈ అర్చిరాది మార్గంలో మొదటి దేవత 'అర్చిః'. అనగా మొదటి అతివాహిక. ఈ దేవత జీవుని 'పగలు అధిష్ఠాన దేవత' వరకు తోడ్కొని పోవును.

స్వప్రాప్తే స్సాధనత్వాధ్యః స్వయం నిత్యం విశేషతః అర్చిరాదిగతేర్జ్యోతిః ప్రథమం సర్వకథ్యతే. తన భక్తులు సాయుజ్యం పొందడానికి సాధనమైన అర్చిరాది మార్గానికి ప్రథమ సోపానమైన 'అర్చిస్సు' అనగా అగ్నిని నియమించువాడు 'జ్యోతి'. ఆ మార్గాన్ని పరమేశ్వరునివల్లనే భక్తులు చూడగలుగుతారు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ భట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు మరియు బ్రహ్మసూత్రములనుండి ఉదాహరించారు..

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు 5.10.10 – **తే అర్చిషామ్ అభిసంభవన్తి.** అక్కడ వారు అర్చిస్సు (అగ్ని)తో ఏకమౌతారు. అగ్నినుండి పగటి దేవతవద్దకు, అక్కడినుండి శుక్లపక్షమునకు వెళతారు.

బ్రహ్మసూత్రములు 4.3.1 – **అర్చిరాదినా తత్ ప్రథితే.** కాంతి (అర్చిస్సు)తో ప్రారంభమయ్యే ఈ మార్గము సుపరిచితము. అనగా ముక్తజీవులు ప్రయాణించే ఈ అర్చిరాది మార్గము ఉపనిషత్తులలో విపులముగా చెప్పబడినది.

బ్రహ్మసూత్రములు 4.3.4 –**అతివాహికాః తల్లింగాత్.** అతివాహికలు అనగా దారి చూపే దేవతలు. వారు ధ్యానయోగులను బ్రహ్మమువద్దకు తీసికొని పోవుదురు, అనే సూచనలు లభిస్తున్నాయి. వారే ముక్తజీవులను పరంధామమునకు తీసికొని వెళతారు.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ గీత శ్లోకములు 8.24 నుండి 8.27 వరకు ఉదాహరించారు. బ్రహ్మజ్ఞానమును పొందినవారు బ్రహ్మము వద్దకు పోయే మార్గము ఈ శ్లోకాలలో వర్ణింపబడినది.

అగ్నిర్జ్యోతిరహః శుక్లః షణ్మాసా ఉత్తరాయణమ్
తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛన్తి బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదో జనాః (8.24)

బ్రహ్మవేత్తలైన యోగులు జ్యోతిర్మయ మార్గము ద్వారా బ్రహ్మపదప్రాప్తి నందుదురు. ఈ జ్యోతిర్మయ మార్గమునకు అధిదేవత అగ్ని. దేహత్యాగము చేసిన ఈ యోగులను క్రమముగా దిన (పగలు), శుక్లపక్ష, ఉత్తరాయణ అభిమాన దేవతలు కొనిపోయి పరమపదమునకు చేర్చుదురు (ఇది అర్చిరాది మార్గము).

ధూమో రాత్రిస్తథా కృష్ణః షణ్మాసా దక్షిణాయనమ్
తత్ర చాన్ద్రమసం జ్యోతిర్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే (8.25)

అట్లే సకామకర్మయోగులు ధూమ్రమార్గముద్వారా స్వర్గాదిలోకములను చేరుదురు. దేహత్యాగము చేసిన ఈ సకామకర్మయోగులను క్రమముగా రాత్రి, కృష్ణపక్ష, దక్షిణాయన అభిమాన దేవతలు కొనిపోయి, స్వర్గాది లోకములను చేర్చుదురు. వారు అచట చాంద్రమస జ్యోతిని పొంది, అనగా తమ శుభకర్మ ఫలములను అనుభవించి, తిరిగి భూలోకమును చేరుదురు.

శుక్లకృష్ణే గతీ హ్యేతే జగతః శాశ్వతే మతే
ఏకయా యాత్యనావృత్తిమన్యయావర్తతే పునః (8.26)

ఈ రెండు మార్గములకును శుక్ల, కృష్ణ మార్గములనియు, లేక దేవయాన, పితృయాన మార్గములనియు వ్యవహారప్రసిద్ధి గలదు. ఇవి సనాతనములు. దేవయాన మార్గమున వెళ్ళువారు పరమగతిని పొంది తిరిగిరారు. పితృయాన మార్గములో వెళ్ళువారు తిరిగివచ్చి జననమరణ చక్రములో పడుదురు.

ఇవి రెండూ (అర్చిరాది మార్గము, ధూమయాన మార్గము) కాక నరకమునకు పోవువారు యామయ మార్గంలో వెళతారని శాస్త్రాలలో చెప్పారు.

(ఈ రచన మొత్తంలో భగవద్గీత నుండి ఉదాహరించిన శ్లోకాలకు తెలుగు అనువాదం ఈ పుస్తకంనుండి యథాతథంగా వ్రాశాను. **శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా** – శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్వవివేచనీ హిందీ వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాదము – అనువాదకులు: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ ప్రచురణ.)

భగవద్గీతలో చెప్పిన ఈ అర్చిరాది మార్గమును ఆళ్వారులు తమ దివ్యప్రబంధాలలో సుందరంగా వర్ణించారు. శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (10.9)లోని పది పాశురాలలో ముక్తజీవుని వైకుంఠయాత్ర, అతనికి మార్గంలో లభించే స్వాగత ఆదరణలు వర్ణింపబడినాయి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా శ్రీ భట్టులలాగానే వ్యాఖ్యానించారు. **ద్యోతతే సుషుమ్నయా నిర్గతః తద్భక్తః అర్చిః ప్రాప్య యస్మాత్ స జ్యోతిః.** సుషుమ్నానాడిద్వారా దేహాన్ని వదలిన భక్తునికి దారి చూపే కాంతియే జ్యోతి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – నారాయణుడు స్వయముగా (ఇతరులతో నిమిత్తము లేకుండా) ప్రకాశించువాడు గనుక 'జ్యోతి'. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు మహానారాయణోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు. **నారాయణ పరో జ్యోతిరాత్మా నారాయణః పరః.**

ఇతర శ్రుతి వాక్యాలు –

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.3.9 – **అత్ర అయం పురుషః స్వయం జ్యోతిః.**
గీత 13.18 – **జ్యోతిషామపి తద్ జ్యోతిః.**
ముండకోపనిషత్తు 2.2.10 – **తమేవ భాన్తమ్ అనుభాతి సర్వమ్ తస్య భాసా సర్వమిదమ్ విభాతి.** తాను మాత్రము స్వయముగా ప్రకాశించును. మరియు అన్నింటిని ప్రకాశింపజేయును. ఆయన కాంతివల్లనే తక్కినవన్నీ ప్రకాశించును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ద్యోతతే దీప్యతి కాన్త్యా ఇతి జ్యోతిః.** తన కాంతి ద్వారా అన్నింటినీ వెలిగించేది 'జ్యోతి'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – సూర్యుని, అగ్నిని వెలిగించేవాడు భగవంతుడే. వేదాలలో సూర్యుని, అగ్నిని కూడా 'జ్యోతి' అని ప్రస్తావించారు. కనుక భగవంతుడు జ్యోతులకు జ్యోతి.

యజుర్వేదము 3.9 – **అగ్నిర్జ్యోతిః జ్యోతిరగ్నిః స్వాహా. సూర్యో జ్యోతిః జ్యోతిః సూర్యః స్వాహా.**

882. సురుచిః

- సుందరమైన కాంతి గలవాడు. అర్చిరాది మార్గములో దినాభిమాన దేవతగా ఉండువాడు.
- జగత్తును రక్షించుటయందు కాంక్ష గలవాడు.
- అన్నింటిలోని కాంతికిని కారణమైనవాడు.
- తన భక్తులయెడ ఎంతో అనురాగము కలవాడు.

ఓం సురుచయే నమః.

రుచ్ - దీప్తావభి ప్రీతౌ - వెలుగుట, అందముగానుండుట, సంతోషించుట. **సుష్ఠు రోచత ఇతి సురుచిః.** చక్కగా ప్రకాశించువాడు సురుచి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు అర్చిరాదిమార్గం పరంగా వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. కాంతి (జ్యోతి) తరువాత పగలు (దినాభిమాన దేవత) ముక్తజీవునికి శ్రీవైకుంఠమువైపు దారి చూపును. ఆ పగలు దేవతయే సురుచి. **సూర్యోదయాత్ రోచతే ఇతి రుచిః. సా అస్య శోభనా ఇతి సురుచిః.** సూర్యోదయమునుండి ప్రకాశించునది రుచి. మరియు సుందరమైనది సురుచి (పగలు). ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.10.1)నుండి **'అర్చిషో అహః'** అని ఉదాహరించారు. అగ్ని తరువాత పగలు దేవత బ్రహ్మమునకు పోవు దారి చూపును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **శోభనో రుచిః దివసః యస్మాత్ స సురుచిః.** ఎవనివల్లనైతే చక్కని పగలు సంభవిస్తుందో ఆయన సురుచి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

(1) ఆయన కాంతి అందమైనది. మంగళప్రదమైనది. ఆకర్షణీయమైనది.

(2) ఆయన ఇష్టము (సంకల్పము) అందమైనది, మంగళప్రదమైనది, ఆకర్షణీయమైనది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి 'రుచి' అంటే 'ఇష్టము' (కోరిక) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. జగత్తును రక్షించే చక్కని సంకల్పము కలవాడు సురుచి.

శ్రీ వాసిష్ఠ – అన్ని కాంతులకూ కారణమైన భగవానుడు సురుచి.

శ్రీ చిన్మయానంద – మంగళప్రదమైన వైభవము, సంకల్పము కలవాడు సురుచి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – అమరకోశము (3.3.29). **అభిష్వంగే స్పృహాయామ్ చ గభస్తౌ చ రుచిః త్రియమ్.** 'రుచి' అనగా అభిష్వంగము (దృఢమైన అనుబంధము) అనే అర్థం ఉన్నది. **శోభనా రుచిః అభిష్వంగః అనురాగః యస్మిన్ భక్తానామ్ ఇతి సురుచిః.** భక్తులయెడ గాఢమైన అనురాగము కలవాడు సురుచి.

883. హుతభుగ్విభుః

హుతభుక్

విభుః

శ్రీ భట్టులు **'హుతభుగ్విభుః'** అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు, శ్రీ సత్యసంధ తీర్థవంటివారు **'హుతభుక్', 'విభుః'** అనే రెండు నామములను పరిగణించారు.

హుతభుగ్విభుః

- శుక్లపక్షముగా ఉండేవాడు.

ఓం హుతభుగ్విభవే నమః

హు - దానాదనయోః - ఇచ్చుట, యజ్ఞము చేయుట, తినుట. భుజ్ - పాలన - అభ్యవహారయోః - రక్షించుట, భుజించుట. 'హు'నుండి 'హుతమ్' అనే పదము, 'భుజ్'నుండి 'భుక్' అనే పదము వచ్చాయి.

హుతమ్ భుంక్తే హుతభుక్. నివేదించినదానిని భుజించువాడు హుతభుక్. **వివిధో భవతి ఇతి విభుః.** అనేక విధాలుగా (రూపాలుగా) వ్యక్తమగువాడు విభువు. (భూః - సత్తాయామ్ - ఉండుట).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **హుతమ్ భుంజనః సోమః.** హుత - యజ్ఞములో సమర్పించినదానిని, భుక్ - భుజించును, మరియు, విభుః - పూర్ణో భవతి - నిండుగా అగును (శుక్లపక్ష చంద్రుడు).

హుతమ్ సుధా పరిణతమ్ భుంజానశ్చంద్రమాస్తథా విభుః పూర్ణో భవేత్ యస్మిన్ స వై స్యాత్ హుతభుగ్విభుః. హోమంలో వేసిన ద్రవ్యాలన్నీ అమృతంగా మారతాయి. ఆ అమృతాన్ని ఆరగించేవాడు చంద్రుడు. అతడు పూర్ణుడుగా ఉండే శుక్లపక్షమునకు అభిమానిగా ఉండేవాడు 'హుతభుగ్విభుః' (శ్రీకైవల్య సారధి). అర్చిరాది మార్గంలో మూడవ దశను ఈ నామము సూచించును. ఇందుకు కూడ శ్రీ భట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.10.1)నుండి ఉదాహరించారు. **అర్చిషః అహః అహ్న అపూర్యమాణ పక్షమ్...** అగ్నినుండి పగలు, పగటినుండి శుక్లపక్షము.....

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ వ్యాఖ్య శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు సమాంతరంగా, చంద్రునిపరంగా సాగింది. **హుతభుక్ - చంద్రః, విభుః - పూర్ణః, యత్ర స హుతభుగ్విభుః శుక్లపక్షః.** భగవంతుడు శుక్లపక్ష చంద్రునివలె సదా తన భక్తుల జీవితంనుండి అంధకారమును దూరము చేయును.

హుతభుక్ (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము)

- యజ్ఞములందు హోమము చేయబడు ద్రవ్యములను స్వీకరించువాడు.
- యజ్ఞములను రక్షించువాడు.

ఓం హుతభుజే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

94వ శ్లోము. 883వ నామము. హుతభుక్ – **విహాయసగతిః జ్యోతిః సురుచిః హుతభుక్ విభుః**

95వ శ్లోకము. 889వ నామము. హుతభుక్ – **అనంతో హుతభుక్ భోక్తా సుఖదో నైకదోగ్రజః**

ఈ రెండు శ్లోకాలలోను శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము 'హుతభుక్' నామము వచ్చుచున్నది. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారము ఆయా నామములు 'హుతభుగ్విభుః' మరియు 'అనంతో హుతభుక్ భోక్తా' నామములలో కలిసియున్నవి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య. 94వ శ్లోకములో. హుతభుక్ – **సమస్త దేవతోద్దేశేన ప్రవృత్తేష్వపి కర్మసు హుతమ్ భుంక్తే భునక్తి ఇతి వా హుతభుక్.** యజ్ఞాలలో వివిధ దేవతలనుద్దేశించి నివేదనలు చేసినప్పటికీ, ఆయా దేవతల రూపంలో చివరకు భగవంతుడే ఆ హోమద్రవ్యములను స్వీకరించును కనుక ఆయన 'హుతభుక్'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య. 95వ శ్లోకములో. హుతభుక్ – **హుతమ్ యజ్ఞమ్ భునక్తి ఇతి హుతభుక్.** యజ్ఞమును రక్షించువాడు 'హుతభుక్'.

శ్రీ వాసిష్ఠ వివరణ – **హుతమితి అగ్నౌ ప్రక్షిప్తమ్ స-మంత్రమ్.** మంత్రసహితముగా అగ్నియందు సమర్పించేది హుతము. యజుర్వేదము 17.79 – **సప్త తే అగ్నే సమిధః సప్తజిహ్వాః.** అగ్నికి ఏడు నాల్కలున్నవి (ఏడు విధములైన అగ్నులున్నవి). ఇవి 'సప్తజిహ్వాః' నామ వివరణలో వర్ణింపబడినవి.

ప్రాణస్వరూపుడైన భగవానుడే మనము ఆరగించిన అన్నమును కూడ భుజించుచున్నాడు. ఇది కూడ భగవంతుని 'హుతభుక్' లక్షణమును సూచించును.

విభుః

- అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు. అన్ని జగములకు ప్రభువు.
- ఆయన కారణంగా సకల వస్తువులు విడివిడిగా (విభజించి) వ్యక్తమవుతాయి.
- అనేక రూపములలో వ్యక్తమయ్యేవాడు.

ఓం విభవే నమః

26వ శ్లోకము. 241వ నామము. విశ్వభుగ్-విభుః – **సుప్రసాదః ప్రసన్నాత్మా విశ్వదృగ్ విశ్వభుగ్ విభుః**
(శ్రీ భట్టులు 'విశ్వభుగ్విభుః' అనీ, శ్రీ శంకరులు 'విశ్వభుక్' మరియు 'విభుః' అనీ చెప్పారు).
94వ శ్లోము. 883వ నామము. హుతభుక్-విభుః – **విహాయసగతిః జ్యోతిః సురుచిః హుతభుక్ విభుః**
(శ్రీ భట్టులు 'హుతభుగ్విభుః' అనీ, శ్రీ శంకరులు 'హుతభుక్' మరియు 'విభుః' అనీ చెప్పారు.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వత్ర వర్తమానత్వాత్ త్రయాణమ్ లోకానామ్ విభుత్వాత్ విభుః.** అంతటా ఉన్నవాడు, మరియు ముల్లోకములకు ప్రభువు అయినవాడు విభుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సర్వవ్యాపియైన నారాయణుడే విభుడు. కాలము చేతను, స్థలము చేతను పరిమితము కానివాడు. ఎలాంటి హద్దులు లేనివాడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ తీర్థ – **విశిష్టా భవన్తి అస్మాత్ విభుః.** ఆయన కారణంగా సకల చరాచరములు విశిష్టములు (వేరు వేరు) అగును గనుక ఆయన విభుడు.

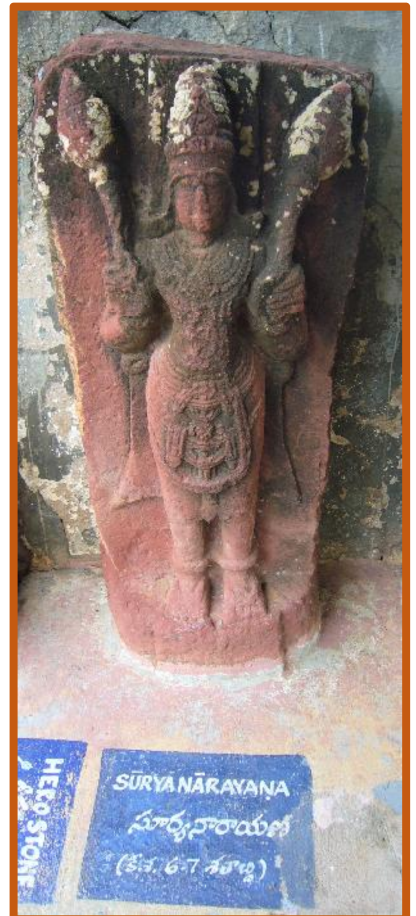
శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **వివిధో భవతి ఇతి విభుః.** అనేక రూపములలో వ్యక్తమగువాడు విభుడు.

884. రవిః

- ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలంలోని సూర్యుడు. ఉత్తరాయణ దేవతద్వారా స్తుతింపబడే సూర్యుడు.
- రసములను గ్రహించే సూర్యుని రూపం దాల్చినవాడు.
- సకల చేతన, అచేతనములకు శబ్దము కలిగించే శక్తినిచ్చువాడు.
- తన భక్తులచే స్తుతింపబడువాడు.

ఓం రవయే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – రూ - శబ్దే, ధ్వని చేయుట. రూయతే - ప్రశస్యత ఇతి రవిః - ప్రశంసింపబడువాడు. ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలంలో స్తుతింపబడు సూర్యుడు. సూర్యుడు మకరరాశిలో ప్రవేశించినప్పటి (జనవరి 14) నుండి కర్కాటక రాశిలో ప్రవేశించే (జూలై 7) వరకు ఉత్తరాయణ పుణ్యకాలము. ఈ కాలంలో దేవతలు మేల్కొంటారు. అర్చిరాది మార్గంలో 4వ దశ అయిన ఉత్తరాయణంతో ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు అనుసంధించారు.

తూర్పు చాళుక్యులనాటి శ్రీ సూర్యభగవానుని శిల్పం. పెదవేగి గ్రామం లోనిది

యశ్చోత్తరాయణ ద్వారా రూయతేఽత్ర ప్రకాశ్యతే స వై రవిస్సమాఖ్యాతః ప్రాశస్త్య ఫలదో మనుః. ఉత్తరాయణ దేవత ద్వారా స్తుతింపబడే సూర్యుడు. ప్రకాశించేవాడు. ఈ నామమంత్రము ప్రశస్తమైన గొప్ప ఫలితాన్నిస్తుంది. ఓం రవయే నమః (శ్రీకైవల్యసారథి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ చెప్పిన అర్థం కూడా షుమారుగా శ్రీ భట్టులు చెప్పిన అర్థంతో సరిపోతుంది. రు - గతి రేషణయోః - వెళ్ళుట, బాధించుట.

రవతే గచ్ఛతి ఉత్తరాయణేన యస్మాత్ రవిః యదనుకంపయా ఉత్తరాయేణ యాతి ఇతి అర్థః. ఎవని కృపవల్ల సూర్యుడు ఉత్తరాయణ మార్గంలో పయనిస్తాడో అతడు రవి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'రవి' అనగా ఆదిత్యునకు (సూర్యునకు) అధిష్ఠాన దేవత (ఆదిత్య ఆత్మా) అని వ్యాఖ్యానించారు. **రసాన్ ఆదిత్త ఇతి రవిః.** అన్ని రసములను గ్రహించేవాడు రవి. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు విష్ణుధర్మోత్తరము (1.30.16)నుండి ఉదాహరించారు. **రసానామ్ చ తథా ఆదానాత్ రవిః ఇత్యభిధీయత.**

భగవద్గీత (10.21)లో ఇలా ఉంది. **ఆదిత్యానామ్ అహమ్ విష్ణుః జ్యోతిషామ్ రవిరంశుమాన్.** అదితియొక్క ద్వాదశపుత్రులైన ఆదిత్యులలో విష్ణువును నేను. జ్యోతిర్మయ స్వరూపులలో నేను రవిని (సూర్యుడను).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – రు - శబ్దే - ధ్వని చేయుట, అరచుట, ఝుమ్మనుట. ఉనాదిసూత్రము (4.139) 'అచా ఇహ్' ప్రకారము 'ఇ' ప్రత్యయం చేరిస్తే 'రవి' అవుతుంది. 'ఇ' ప్రత్యయం వల్ల 'అలా చేసేవాడు, చేయుంచేవాడు' అనే అర్థం వస్తుంది (కర్తరి కరణే వా). కనుక 'రవి' అనగా శబ్దమునకు కారణమైనవాడు. ఆయన కారణంగానే సమస్తజీవరాసులు శబ్దమును చేయగలుగుచున్నాయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **రూయతే స్తూయతే భక్తజనైః ఇతి రవిః.** భక్తజనులచేత స్తుతింపబడువాడు రవి.

885. విరోచనః

- ప్రకాశమానమైనవాడు. ఉత్తరాయణ దక్షిణాయణ కాలములలో సూర్యుని ప్రకాశింపజేయువాడు.
- అనేక విధములుగా ప్రకాశించు వైభవము కలవాడు. సూర్యుడు, చంద్రుడు, పగలు, రాత్రి వంటివి.
- తన భక్తుల మనస్సులలో విశేషముగా ప్రకాశించుచున్నవాడు.
- 'విలోచనః' – అర్జునుడు, సంజయుడు వంటివారికి దివ్యనేత్రములను ఇచ్చినవాడు.

ఓం విరోచనాయ నమః

ఓం విలోచనాయ నమః

రుచ్ - దీప్తావభి ప్రీతౌ - ప్రకాశించుట, ఇష్టపడుట, సుందరముగ నుండుట. వి - ఉపసర్గ. వి-రుచ్-యుచ్ - విలోచనః. 'యుచ్' ప్రత్యయము చేర్చుటవలన పాణిని సూత్రము (3.2.149) **'అనుదాత్తేత్తః చ హలాదేః'**

ప్రకారము 'ఆ విధమైన లక్షణము కలవాడు' అనే అర్థం వస్తుంది. కనుక ప్రకాశించే, ప్రకాశింపజేసే సహజమైన స్వభావం కలవాడు విరోచనుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ద్వాభ్యామ్ అయన-గతిభ్యామ్ సంవత్సరో రథేన విరోచయతి ఇతి విరోచనః.** రెండు అయనములమధ్య రథంపై ప్రయాణించే సూర్యుని ప్రకాశింపజేసేవాడు విరోచనుడు. ఈ నామము సంవత్సర అధిష్ఠాన దేవతను తెలియజేయును. అర్చిరాది మార్గంలో ఇది ఐదవ దశ.

అయన ద్వయ గత్యాఽర్కం యో విరోచయతి స్వయం విరోచన ఇతి ఖ్యాతః ప్రకాశ ఫలదో మనుః. ఉత్తరాయణ, దక్షిణాయన మార్గాలలో రథాన్ని నడిపి ఇతనిని (సూర్యుని) ప్రకాశింపజేయువాడు, సంవత్సరాభిమాని అయినవాడు విరోచనుడు. ఈ నామజపము అమిత ప్రకాశమును ఇస్తుంది. ఓం విరోచనాయ నమః (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ వ్యాఖ్య కూడా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు సమాంతరంగా సాగింది. **విరోచయతి సంవత్సరేణ గచ్ఛన్తమ్ స్వోపాసనమ్ అభిప్రాతమ్ దీప్రంచ కరోతి ఇతి విరోచనః.** సంవత్సరమంతా సూర్యుని ప్రకాశింపజేసేవాడు విరోచనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వివిధమ్ రోచత ఇతి వి-రోచనః.** అనేక విధములుగా ప్రకాశములు (వైభవములు) కలవాడు విరోచనుడు. సూర్యచంద్రాదుల రూపంలో ప్రకాశించేవాడు విరోచనుడు. వృక్షాదుల వృద్ధికి కిరణములు అందించేవాడు విరోచనుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విశేషేణ రోచతే భక్తేభ్యః ఇతి విరోచనః.** భక్తుల మనస్సులలో విశేషముగా ప్రకాశించువాడు విరోచనుడు. **నమో రుచాయ బ్రహ్మయే** (యజుర్వేద మంత్రము 31.20).

శ్రీ చిన్మయానంద – భక్తులు ఏ రూపంలో భగవంతుని ధ్యానిస్తే ఆ రూపంలో వారికి అందివచ్చి వారికి సంతోషం కలుగజేసేవాడు విరోచనుడు. గీత 4.11 – **యే యథా మాం ప్రతిపద్యన్తే తాం స్తథైవ భజామ్యహమ్.**

శ్రీ సూర్య భగవానుని శిల్పం. వికీపిడియా చిత్రం By https://commons.wikimedia.org/wiki/User:Nomu420

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి చెప్పిన ఉదాహరణలు –

అథర్వ వేదము 9.10.2 – **తస్యా విరోచనః ప్రాహ్లోదిర్వత్స ఆసీదయస్పాత్రమ్.**

ఋగ్వేదము 5.44.2 – **శ్రియే సుదృశీ రూపరస్య యాః స్వర్విరోచమానః కకుభామచోదతే.**

ఋగ్వేదము 9.86.21 – **అయమ్ పునాత్ ఉషసో విరోచయత్.**

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ **'విలోచనః'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. **దివ్యమ్ లోచనమ్ పార్థస్య యస్మాత్ స విలోచనః.** అర్జునుడు, సంజయుడు వంటివారికి దివ్యదృష్టిని ఇచ్చినవాడు విలోచనుడు. ఇందుకు ఆయన గీత (11.8)నుండి ఉదాహరించారు. **దివ్యమ్ దదామి తే చక్షుః.**

886. సూర్యః

- వాయురూపములో చలనమునకు కారణమైనవాడు.
- ఏ దివ్యశక్తినుండి సమస్తము జనించుచున్నదో అట్టి శక్తినిధి.
- సూర్యునియందు, అగ్నియందు శ్రీ (తేజస్సు)నకు కారణమైనవాడు.
- జ్ఞానమునకు కారణమైనవాడు.

ఓం సూర్యాయ నమః

శ్రీ వాసిష్ఠ వివరణ – సృ - గతౌ - వెళ్ళుట; సూ - ప్రేరణే - ప్రేరేపించుట. పాణిని సూత్రము 3.1.114 **రాజ సూర్య సూర్య.... సరతి గచ్ఛతి ఇతి సూర్యః.** చలించువాడు సూర్యుడు. **సువతి కర్మాణి ప్రేరయతి లోకాన్ ఇతి సూర్యః.** సకల కర్మలను ప్రేరేపించువాడు సూర్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – వ్యాకరణపరంగా మూలకారణమైన శక్తియే సూర్యుడు. సాధారణంగా ఈ పదము ఆకాశంలోని సూర్యుని (రవి, ఆదిత్యుడు) సూచించును. ఎందుకంటే అందరికీ శక్తిని ప్రసాదించేవాడు సూర్యుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – సృ - చలించుట. 'కృత్' లేదా 'క్విప్' ప్రత్యయమువల్ల అనేక అర్థాలు వస్తాయి. ఇక్కడ సందర్భానుసారం 'వాయువు' అనే అర్థం తీసికొనవచ్చును. ఎందుకంటే వాయువు సదా భగవంతుని కారణంగా చలించును. **వాయుః సదా సరతి యస్మాత్ ఇతి సూర్యః.** ఇలా ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు అర్చిరాది మార్గంలో ఆరవ దశయైన వాయుదేవుని సూచిస్తూ వ్యాఖ్యానించారు.

వాయుస్సరతి యస్మాద్ధి తస్మాత్సూర్య షడక్షరి. సూర్యుడు అంటే అంతా సంచరించే వాయువు అంతర్యామి. ఈ నామము షడక్షరి. ఓం సూర్యాయ నమః (శ్రీకైవల్యసారధి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థం చెప్పారు. **వాయుమ్ సరతి స్వోపాసకమ్ నీత్వా ఇతి సూర్యః.**

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఆకాశములో సర్పమువలె చరించేది (సరతి) సూర్యుడు. ఈ వివరణ కూడా వాయువును సూచించవచ్చును.

కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు (1.3)లో వాయువును సంవత్సరం తరువాతి దశగా (అర్చిరాది మార్గాన్ని) చెప్పారు. **స వాయు లోకమ్.** అక్కడినుండి జీవుడు వాయులోకానికి వెళతాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సూతే సర్వమ్ ఇతి సూర్యః. సూతే శ్రియమ్ ఇతి సూర్యః.** అన్నింటికీ కారణమైనవాడు సూర్యుడు. ఏ దివ్యశక్తినుండి సమస్తము జనించుచున్నదో అట్టి శక్తినిధి సూర్య శబ్దముతో సూచింపబడుచున్నది. సర్వ చైతన్యమూర్తి, సర్వపోషణకర్తయునైన భగవానుడు 'సూర్య' నామమున భజనీయుడగును (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు). సూర్యునియందును, అగ్నియందును శ్రీ (ప్రకాశము) ఎవని కారణముగా కలుగుచున్నదో అతడే సూర్యుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **సూరి గమ్యత్వాత్ సూర్యః.** ఎవనివలన జ్ఞానము లభించునో అతడు సూర్యుడు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – **సూరిభిః జ్ఞానిభిః ప్రాప్యతే ఇతి సూర్యః.** జ్ఞానులైన మునులు ఎవరిని పొందుదురో అతడు సూర్యుడు.

887. సవితా

- సూర్యుని రూపములో వర్షమును, పంటలను కలుగజేయువాడు.
- సర్వజగత్తు సృష్టికి కారణమైనవాడు

ఓం సవిత్రే నమః

సూ - ప్రాణి గర్భవిమోచనే - జన్మనిచ్చుట, ఉత్పాదన చేయుట. **సూతే ఇతి సవితా.**

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

94వ శ్లోకము. 887వ నామము. సవితా – **రవిర్విరోచనః సూర్యః సవితా రవిలోచనః**
104వ శ్లోకము. 969వ నామము. సవితా – **భూర్భువస్స్వస్తరుస్తారః సవితా ప్రపితామహః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సూర్య ద్వారా వృష్టి సస్యాదికమ్ సూతే ఇతి సవితా.** సూర్యునిద్వారా వర్షమును, పంటలు మున్నగువానిని కలుగజేయువాడు సవిత లేదా ఆదిత్యుడు. అర్చిరాది మార్గములో ఇది ఏడవ దశ.

104వ శ్లోకంలో 'సవితా' నామమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వేషామ్ సాక్షాత్ జనయితా సవితా.** అంతటిని (సూర్యుని కూడ) సృష్టించువాడు సవిత.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వస్య జగతః ప్రసవితా సవితా.** సకల జగత్తునకు జన్మనిచ్చినవాడు సవిత. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు విష్ణుధర్మోత్తరము (1.30.15)నుండి ఉదాహరించారు.
రసానామ్ చ తథాదానాత్ రవిః ఇతి అభిధియతే
ప్రజానామ్ తు ప్రసవనాత్ సవితా ఇతి నిగద్యతే
ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (1.12.5) – **దేవో వరుణః ప్రజాపతిః సవితా.**
మైత్రాయణి (5.7) – అతడు తేజస్సుతో వెలుగును. వర్షములు కురిపించును. ప్రజలను రక్షించును. అతడే సవిత.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి ఇదే అర్థం ఇచ్చే 'సపితా' అనే పాఠాంతరాన్ని గ్రహించారు. అందరికీ తండ్రియైనవాడు 'స-పితా'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సూర్య ద్వారా వృష్టి సస్యాదికమ్ ఉత్పాదయ జగత్ జనయతి ఇతి సవితా.** సూర్యునిద్వారా వర్షములను, పంటలను కలిగించి, జగత్తులోని జీవనమునకు ఆధారమైనవాడు సవిత.

888. రవిలోచనః

- తన (సూర్య)కాంతి ద్వారా (చంద్ర, విద్యుత్, వరుణులను) ప్రకాశింపజేయువాడు.
- సూర్యుడే తన కన్నుగా కలవాడు.
- అయన కన్నులనుండి సూర్యుడు ఉద్భవించెను.
- స్తుతివల్ల ప్రీతి చెందువాడు.

ఓం రవిలోచనాయ నమః

రవినా - తత్ ప్రకాశేన. లోచయతి - దర్శయతి ఇతి రవిలోచనః. తన ప్రకాశంవల్ల తెలియవచ్చేవాడు రవిలోచనుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **రవి రశ్మి సంక్రాంత్యాది ముఖేన చంద్ర - విద్యుత్ - వరుణాన్ లోచయతి ఇతి రవిలోచనః.** సూర్యకాంతి ద్వారా చంద్రుని, విద్యుత్ (ఇంద్రుడు)ను, వరుణుని ప్రకాశింపజేయువాడు రవిలోచనుడు. ఈ నామము అర్చిరాది మార్గములో ఎనిమిదవ, తొమ్మిదవ, మరియు పదవ దశలైన చంద్ర, ఇంద్ర, వరుణ లోకములను తెలియజేయును.

సూర్యరశ్మి సంబంధాత్ విద్యుద్వరుణ చంద్రకాన్ నిరంతరం లోచయతి రవిలోచన ఈరితః. సూర్య కిరణముల ద్వారా ప్రకాశించునట్టి విద్యుత్తు, వరుణ, చంద్రులకు అంతర్యామియైన అభిమాన దేవత. (శ్రీకైవల్య సారధి).

ఛాందోగ్యోపనిషత్తు – **అదిత్యాత్ చంద్రమసమ్, చంద్రమసో విద్యుతమ్.**
కౌషితకీ పనిషత్తు (1.3) – **స వరుణమ్ లోకమ్.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **రవిః లోచనమ్ - చక్షుః అస్య ఇతి రవిలోచనః.** సూర్యుడే తన కన్నుగా కలవాడు రవిలోచనుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ముండకోపనిషత్తు (2.1.4)నుండి ఉదాహరించారు. **అగ్నిర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్ర సూర్యౌ.** అగ్నియే ఆయన కిరీటము. సూర్యచంద్రులేకన్నులు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **రవిః భాస్కరః లోచనాద్ యస్య ఇతి రవిలోచనః.** ఎవని కన్నులనుండి సూర్యుడు ఉద్భవించాడో ఆయన రవిలోచనుడు.

పురుష సూక్తము – **చక్షో సూర్యో అజాయత** (ఋగ్వేదము 10.90.13)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **రవినా లోచయతి సర్వస్వమ్ ఇతి రవిలోచనః.** సూర్యునిద్వారా సర్వమును వెలిగించేవాడు రవిలోచనుడు.

లోచయతే అనేన ఇతి లోచనః, రవిః లోచనమ్-చక్షుః యస్య స రవిలోచనః. ఆయన కన్నులే సూర్యుడు. వానిద్వారానే మనం చూస్తాము.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – రు - శబ్దే - ధ్వని చేయుట, రవి - స్తుతించుట, లోచ్ - వెలుగుట, లోచనః - సంతోషించువాడు. **రవిః స్తుతిః, లోచనీయత్వాత్ లోచనమ్ ప్రియమ్. రవిః స్తుతిః, లోచనమ్ ప్రియమ్ యస్య సః రవిలోచనః.** స్తుతివల్ల సంతోషించువాడు రవిలోచనుడు.

ఢిల్లీ మ్యూజియంలో శ్రీ సూర్యుని విగ్రహం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Surya_statue,_New_Delhi,_India_-_20051204.jpg

అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకదోఽగ్రజః (నైకజోఽగ్రజః)|
అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతః || (95)

889. అనంత హుతభుగ్భోక్తా

అనంతః

హుతభుక్

భోక్తా

శ్రీ భట్టులు **'అనంత హుతభుగ్భోక్తా'** అనే ఒకే నామముగా పరిగణించగా, శ్రీ శంకరులు **'అనంతః', 'హుతభుక్', 'భోక్తా'** అనే మూడు నామములుగా పరిగణించారు.

అనంత హుతభుగ్భోక్తా

- ఇంద్రుడు, బ్రహ్మలకు అంతర్యామియైనవాడు.
- అంతము లేనివాడు, మరియు అగ్నియందు సమర్పించిన హవ్యములను స్వీకరించువాడు.

ఓం అనంత హుతభుగ్భోక్త్రే నమః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును అర్చిరాది మార్గములో చివరి రెండు దశలను (పదకొండవ, పన్నెండవ దశలను) సూచించునవిగా వ్యాఖ్యానించారు. అర్చిరాది మార్గం చివరి దశలలో ఇంద్రుడు, బ్రహ్మ ముక్తజీవుని పరమపదమునకు చేర్చుదురు. (**స ఇంద్రలోకమ్, స ప్రజాపతి లోకమ్** – కౌషీతకీ).

హుతభుక్ – ఇంద్రుడు; భోక్తా – బ్రహ్మ. **సప్త తంతుషు హుతమ్ భుంక్తే ఇతి ఇంద్రో హుతభుక్.** ఏడు విధాలైన యజ్ఞాలలో సమర్పించిన హవ్యమును స్వీకరించువాడు ఇంద్రుడు హుతభుక్. **ప్రజాః భునక్తి పాలయతి ఇతి ప్రజాపతి భోక్తా.** ప్రజను (జన్మించువానిని, విస్తరించువానిని) రక్షించువాడు, పాలించువాడు ప్రజాపతి బ్రహ్మ భోక్తా. భగవానుని అధీనంలో వీరిద్దరూ అమితమైన మహత్తు కలిగినవారు గనుక 'అనంత హుతభుగ్భోక్తా'.

మరుత్వాన్ హుతభుక్ భోక్తా భునక్తీతి ప్రజానిధిః సోఽనంత హుతభుక్ భోక్తా మహాంతౌ యస్య తౌ సదా. హోమము చేసిన హవిస్సును భుజించేవాడు ఇంద్రుడు. ప్రజలను కాపాడేవాడు బ్రహ్మ. వీరి లోకాలను –అనగా ఇంద్రలోకాన్ని, ప్రజాపతి లోకాన్ని పొందజేసేవాడు 'అనంతోహుతభుగ్భోక్తా' (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఈ (అర్చిరాదిమార్గం) సందర్భంలోని నామాలకు ఇంచుమించు శ్రీ భట్టులవలెనే వ్యాఖ్యానం చెప్పారు. ఈ నామాన్ని శ్రీ బలదేవ **'అనంతః', 'హుతభుగ్భోక్తా'** అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు. 'హుతభుగ్భోక్తా'కు ఇద్దరి వ్యాఖ్య ఒకేవిధంగా ఉంది.

హుతభుగ్భిః అమృత పరిణామరూపమ్ హుతమ్ భుంజానైః

విద్యుత పర్యంత ఆగతేన అమానవేన పురుషేణ సహితైః

వరుణ ఇంద్ర ప్రజాపతిః స్వపదగామినమ్ భక్తమ్ భునక్తి పాలయతి ఇతి హుతభుగ్ భోక్తా.

అమానవ పురుషులచేత ఇంద్రలోకాదులద్వారా ముందుకు నడిపింపబడే భక్తులను రక్షించేవాడు. ఇక్కడ వరుణుడు, ఇంద్రుడు వంటివారు వెంటరాగా ముక్తజీవుడు పరమపదం చేరుకునే మార్గం చివరి దశలో ఉంటాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'అనంతహుతభుగ్భోక్తా'ను ఒకే నామంగా పరిగణించి, రెండు భాగాలుగా వ్యాఖ్యానించారు. **న అంతః యస్య ఇతి అనంతః.** అంతము లేనివాడు అనంతుడు. **హుత-భుజా పావకేన భుంక్తే ఇతి హుతభుగ్భోక్తా.** అగ్నియందు సమర్పించినదానిని భుజించువాడు 'హుతభుగ్భోక్తా'.

ఇప్పుడు **'అనంతః', 'హుతభుక్', 'భోక్తా'** అనే మూడు వేరువేరు నామములుగా వ్యాఖ్యలను పరిశీలించుదాము.

అనంతః

- అంతము లేనివాడు.
- దేశకాలాదుల చేత, మరి దేనిచేతను పరిచ్ఛిన్నుడు కానివాడు.
- ఎవరికీ అంతు తెలియని గుణసంపన్నుడు.
- పరిశుద్ధమైన మనసు లేనివారికి అందరానివాడు.
- ఆదిశేషుడు.

ఓం అనంతాయ నమః

70వ శ్లోకము. 665వ నామము. అనంతః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

95వ శ్లోకము. 889వ నామము. అనంతః (శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య ప్రకారము) – **అనంతః హుతభుక్ భోక్తా సుఖదో నైకదోऽగ్రజః**

న అంతమ్ యస్య స అనంతః. అంతము లేనివాడు అనంతుడు.

శేషరూపో వా. ఆదిశేషుని రూపంలో ఉన్నవాడు అనంతుడు.

దేశము, కాలము, వస్తువు వంటి అవధులు లేనివాడు అనంతుడు. ఆయన విభూతులకు అంతము లేదు. ఎవరైనా ఆయన గుణగణముల అంతమునుచూడలేదు. కనుక అవ్యయుడైన భగవంతుడు అనంతుడు. అన్నింటికంటే ఆద్యుడు. నిత్యుడు. సర్వవ్యాపి.

శ్రీమద్భాగవతము. దశమ స్కంధము. అక్రూరునికి భగవద్దర్శనం. మరియు అతడు చేసిన స్తుతి

శ్రీ ఏల్చూరి మురళీధరరావు రచన మరియు శ్రీ పోతన భాగవతం నుండి సంకలనం..

రాజేంద్రా! కృష్ణుని రథం వాయువేగాన ప్రయాణించి యమునాతీరం చేరుకొన్నది. భగవానుడు రథం ఆపి రామునితోపాటు దిగి కాళిందీ నిర్మల మధుతోయాలను ఆచమించి, జలాలను గ్రోలి చేరువనున్న వృక్షమూలాన కొంతసేపు కూర్చుండి రామునితో మళ్ళీ రథం ఎక్కాడు. అక్రూరుడు వారు రథంలో కూర్చున్న తర్వాత వారి అనుమతి గొని స్నానార్థం నదివద్దకు వెళ్ళాడు.

రాజేంద్రా! అక్రూరుడా విధంగా నదీజలాలను సమీపించి వేదమంత్రాలు జపిస్తూ నీటిలో మునిగాడు. అక్కడతనికి రామకృష్ణులు కానవచ్చారు. అక్రూరుడది చూసి, 'ఏమిటిది? రామకృష్ణులను రథంలో కూర్చుండబెట్టి కదా ఇక్కడికి వచ్చాను. ఇంతలో వారిక్కడికి ఎప్పుడు వచ్చారు?' అని ఆశ్చర్యపడుతూ నీటినుంచి లేచి రథంవంకకు చూశాడు. వారు రథంలో సుఖోపవిష్టులై ఉన్నారు. అతని ఆశ్చర్యం ఇనుమడించింది. అదంతా భ్రాంతి కాబోలునని అతను భావించి మళ్ళీ నీట మునిగాడు.

అక్రూరునికి శ్రీ రామ కృష్ణుల దివ్యదర్శనానుభూతి కలుగుట. 1760 కాలపు కాష్మీర్ చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

అక్రూరుడు నీట మునిగినంతనే, వేయి తలల వేయి పడగలు కలిగి, బిసశ్వేతశృంగాలతో కైలాసగిరిని తలపించుతున్న అనంతుడు, అతని ఉత్సంగాన కూర్చున్న మేఘశ్యామమూర్తి అతనికి కనిపించారు. ఆ దివ్యమూర్తి పీతాంబరం ధరించి, చారుప్రసన్నవదనంతో, పద్మదీర్ఘనేత్రాలతో, చతుర్భుజాలతో, శోభాయమానభ్రూయుగంతో, సమున్నత నాసికతో, చారుకర్ణ సుకపోలారుణాధరంతో వెలుగొందుతూ దరహాసనిరీక్షణాలను ప్రసరింపజేస్తున్నాడు. అతని ఉదరం రావి ఆకును మరపిస్తూ వళిత్రయంతో సొంపారుతున్నది.

మఱియుఁ జారు లక్షణలక్షిత నఖ పాద గుల్ఫ జాను జంఘోరు కటి నాభి మధ్యోదరుండును; సాదరుండును; శ్రీవత్స కౌస్తుభ వనమాలికా విరాజిత విశాలవక్షుండును; బుండరీకాక్షుండును; శంఖ చక్ర గదా పద్మ హస్తుండును; సత్వగుణ ప్రశస్తుండును; బ్రహ్మసూత్ర కటిసూత్ర హార కేయూర కటక కంకణ మకరకుండల కిరీటాది విభూషణుండును; భక్తజనపోషణుండును; సుందర కపోల ఫాల నాసాధర వదన కర్ణుండును; నీలనీరద వర్ణుండును గంబుకంధరుండును; గరుణాగుణ బంధురుండును; ప్రహ్లాద నారద సునంద నంద ప్రముఖ సంభావితుండును; శ్రీ పుష్టి తుష్టి కీర్తి కాంతీలోర్జా విద్యాశక్తి మాయాశక్త్యాది సేవితుండునునై యొప్పు నప్పరమేశ్వరునకు మ్రొక్కి భక్తిసంభ్రమంబు లగ్గంబులుగ గద్గదకంఠుండై దిగ్గనం గరంబులు ముకుళించి యిట్లని వినుతించె.

(శ్రీ మానినీ మానస చోర దండకము) శ్రీమానినీమానసచోరా! శుభాకార! వీరా! జగద్ధేతుహేతుప్రకారా! సమస్తంబు నస్తంగతంబై మహాలోలకల్లోల మాలాకులాభీల పాథోనిధిం గూలఁగా బాలకేళీగతిం దేలి నారాయణాఖ్యం బటుఖ్యాతిఁ శోభిల్లు నీ నాభికంజంబులో లోకపుంజంబులం బన్ను విన్నాణి యై మన్న యా బమ్మ యుత్పన్నుఁ డయ్యెం గదా పావ కాకాశ వాతావనీ వార్యహంకార మాయామహామానసాదుల్ హృషీకాదులున్ లోకముల్ లోకబీజంబులున్ నిత్యసందోహమై నీ మహాదేహమం దుల్లసించున్; వసించున్; నశించున్; జడత్వంబు లేకాత్మ యై యొప్పు నీ యొప్పిదం బెల్ల నోచెల్ల; చెల్లన్ విచారింపఁ దారెంత; వారెంత వారైన మాయాదులా మాయతోఁ గూడి క్రీడించు లోకానుసంధాత యా ధాత నిర్ణేతయే? నీ కళారాశికిం గొంద ఱంభోజగర్భాదు లధ్యాత్మ లందున్న శేషాధిభూతంబు లందు న్ననేకాధిదైవంబు లందున్ సదా సాక్షివై యుండువంచుం దదంతర్గతజ్యోతి వీశుండ వంచుం ద్రయీపద్ధతిం గొంద ఱింద్రాదిదేవాభిదానంబులన్, నిక్క మొక్కండ వంచున్ మఱిం గొంద ఱారూఢకర్మంబులం ద్రెంచి సంసారముం ద్రుంచి సన్యస్తులై మించి విజ్ఞానచక్షుండ వంచున్, మఱిం బాంచరాత్రానుసారంబునం దన్మయత్వంబుతోఁ గొందఱీ వాత్మ వంచున్, మఱిం గొంద ఱా వాసుదేవాది భేదంబులన్ నల్వురై చెల్వుబాటింతు వంచున్; మఱిన్ నీవు నారాయణాఖ్యుండ వంచున్; శివాఖ్యుండ వంచున్; మఱిం బెక్కుమార్గంబులన్ నిన్ను నగ్గింతు; రెగ్గేమి? యేఱుల్ పయోరాశినే రాసులై కూడు క్రీడన్ విశేషంబు లెల్లన్ విశేషంబులై డింది నీ యం దనూనంబు లీనంబులౌ; నేక రాకేందుబింబంబు కుంభాంతరంభంబులం బింబితంబైన వేఱున్నదే? యెన్ననేలా ఘటాంతర్గతాకాశముల్ దద్ఘటాంతంబులం దేకమౌ రేఖ లోకావధిన్ వీక నే పోకలం బోక; యేకాకివై యుండు; దీశా!

కృశానుండు నెమ్మోము, సోముండు భానుండు కన్నుల్ దిశల్ కర్ణముల్ భూమి పాదంబు లంభోనిధుల్ గుక్షి, శల్యంబు లద్రుల్, లతాసాలముల్ రోమముల్, గాలి ప్రాణంబు, బాహుల్ సురేంద్రుల్, ఘనంబుల్ కచంబుల్, నభోవీధి నాభిప్రదేశంబు, రేలుంబగళ్ళున్ నిమేషంబు, లంభోజగర్భుండు గుహ్యంబు, వర్షంబు వీర్యంబు, నాకంబు మూర్ధంబుగా నేకమై యున్న నీమేని దండం బయోజాత గర్భాండముల్ మండితోదుంబరానేకహానేక శాఖా ఫలాపూరి తానంత జంతు ప్రకాండంబు లీలం బ్రసిద్ధోదరాశిష్ట జంతుప్రకారంబుగా నిండి యుండున్; మహారూప! నీ రూపముల్ పెగ్గలం బుగ్గడింపన్; లయాంభోధిలో మీనుమేనన్ విరోధిన్ నిరోధించి సాధించి మున్ వేధకున్ వేదరాశిం బ్రసాదింపవే; ద్రుంపవే కైటభశ్రీమధుం జక్రిపై మొత్తవే; యెత్తవే మందరాగంబు రాగంబుతోఁ గూర్మలీలా పరిష్పందివై పందివై మేదినిన్ మీదికిం ద్రోచి దోషాచరుం గొమ్ములన్ నిమ్ములం జిమ్ముచుం గ్రువ్వవే త్రెవ్వవే ఘోరవైరిన్ నృసింహుండవై దండివై, దండి వైరోచనిం జూచి యాచింపవే, పెంపవే మేను బ్రహ్మాండము న్నిండఁ, బాఋుండవై రాజకోటిన్ విపాటింపవే, రాజవై రాజబింబాస్యకై దుర్మదారిన్ విదారింపవే నొంపవే క్రూరులన్ వాసుదేవాది రూపంబులన్, శుద్ధ బుద్ధుండవై వైరిదా రాంతరంగంబుల న్నంతరంగంబులుంగాఁ గరంగింపవే పెంపు దీపింపవే కల్కిమూర్తిం బ్రవర్తించు నిన్నెన్న నేనెవ్వఁడన్; నన్ను మాయావిపన్నున్ విషణ్ణుం బ్రపన్నుం బ్రసన్నుండవై ఖిన్నతం బాపి మన్నింపవే పన్నగాధీశతల్పా! కృపాకల్ప! వందారుకల్పా! నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః. (http://telugubhagavatam.org నుండి కాపీ చేసినది)

కలలం బోలెడి పుత్రమిత్ర వనితాగారాది సంయోగముల్
జలవాంఛారతి నెండమావులకు నాసల్ చేయు చందంబునం
దలఁతున్ సత్యములంచు; మూఢుఁడ వృథాతత్త్వజ్ఞుఁడన్నాకు నీ
విలసత్పాదయుగంబుఁ జూపి కరుణన్ వీక్షింపు లక్ష్మీపతీ!"

రాజేంద్రా! అక్రూరుడా విధంగా జలాంతరమందు తనకు సాక్షాత్కరించిన భగవత్స్వరూపాన్ని ప్రస్తుతిస్తుండగా ఆ రూపం తటాలున మాయమయింది. అతను విస్మయచకితుడై నీటిబయటికి వచ్చి మధ్యాహ్నిక క్రియలు ముగించుకొని వడివడిగా వచ్చి రథం ఎక్కి సారథ్యం వహించాడు. భగవానుడతనిని చూసి, 'అయ్యా! నీ ముఖలక్షణాలలో మార్పు కనిపిస్తున్నది. కారణమేమిటి? ఏదైనా వింత నీ బుద్ధిని ఆకర్షించి నిన్నింతసేపు నిలిపగందా?' అని అడిగాడు. అక్రూరుడా మాటలు విని, 'పరమేశ్వరా! సర్వాద్భుతాలకు స్థానమైన నిన్ను కన్నారా చూస్తుండగా భూనభోంతరాళాలలో కనుపించే చిత్రాలూ చిత్రాలేనా?' అని రథాన్ని కదిలించాడు.

హుతభుక్

- యజ్ఞములను రక్షించువాడు.
- యజ్ఞములోని హవ్యమును భుజించువాడు.

ఓం హుతభుజే నమః

94వ శ్లోకంలో శ్రీ భట్టులు **'హుతభుగ్విభుః'** అనే ఒకే నామమును పరిగణించగా, శ్రీ శంకరులు **'హుతభుక్', 'విభుః'** అనే రెండు నామాలను పరిగణించారు. 95వ శ్లోకంలో శ్రీ భట్టులు **'అనంతో హుతభుగ్భోక్తా'** అనే ఒకే నామముగా పరిగణించగా, శ్రీ శంకరులు **'అనంతః', 'హుతభుక్', 'భోక్తా'** అనే మూడు నామములుగా పరిగణించారు. ఇలా శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

హు – దానాదానయోః – అర్పించుట, యజ్ఞము చేయుట, భుజించుట.
భుజ్ – పాలనాభ్యవహారయోః – రక్షించుట.
భుజ్ – అనవనే – భుజించుట, వాడుట.

95వ శ్లోకంలోని 'హుతభుక్' – **హుతమ్ భునక్తి ఇతి హుతభుక్.** యజ్ఞములను రక్షించువాడు హుతభుక్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – యజ్ఞనిర్వహణలో అనివార్యంగా ఏవైనా లోపాలు జరిగినా గాని విజయవంతంగా యజ్ఞం ముగింపు కావడం కూడా యజ్ఞరక్షణలో భాగమే.

యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపో యాగ క్రియాదిషు న్యూనమ్ సంపూర్ణతామ్ యాతి సత్యో వందే తమచ్యుతమ్.

94వ శ్లోకంలోను 'హుతభుక్' – **హుతమ్ భుంక్తే ఇతి హుతభుక్.** యజ్ఞములో సమర్పించినదానిని భుజించువాడు హుతభుక్.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – యజ్ఞములో వివిధ దేవతలకు సమర్పణలు చేసినపుడు వానిని ముందుగా అగ్ని చేకొని సూర్యునకిచ్చును. సూర్యుడు ఆయా దేవతలకందజేయును. అందరు దేవతలు కడకు వానిని భగవానునికే సమర్పింతురు. ఇలా ఆయన 'హుతభుక్'.

భోక్తా

- భక్తులు ప్రేమతో సమర్పించినవానిని గైకొని ఆదరించేవాడు.
- అన్ని యజ్ఞములందును అర్పించిన హవ్యములను స్వీకరించేవాడు.
- పితృదేవతలకు సమర్పించినవానిని స్వీకరించేవాడు.
- అగ్ని, సూర్యుడు, కాలము వంటి రూపములలో చివరకు అన్నింటినీ అంతము చేసేవాడు.
- అంతటినీ రక్షించే, పాలించేవాడు.

ఓం భోక్త్రే నమః

16వ శ్లోకము. 145వ నామము. భోక్తా – **భ్రాజిష్ణుః భోజనం భోక్తా సహిష్ణుః జగదాదిజః**
53వ శ్లోకము. 502వ నామము. భోక్తా – **శరీరభూతభృత్ భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః**
95వ శ్లోకము. 888వ నామము. భోక్తా (శ్రీ శంకరుల పాఠము)– **అనన్తో హుతభుక్ భోక్తా సుఖదః నైకదోగ్రజః**

'భుక్', 'భోక్తా' అనే పదాలకు ధాతువు 'భుజ్' అనగా రక్షించుట, భుజించుట అనే అర్థాలున్నాయి.

భునక్తి ఇతి భోక్తా. రక్షించేవాడు భోక్త. **భుంక్తే ఇతి భోక్తా.** అనుభవించేవాడు భోక్త. (ఆస్వాదించేవాడు).

రక్షణో భక్షణశ్చ. భగవంతుడు జగత్తును సృజిస్తాడు, రక్షిస్తాడు మరియు ప్రళయకాలంలో దానిని లయం చేసుకొంటాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

145వ నామము 'భోక్తా' – భక్తులు ప్రేమతో నివేదించినవానిని అమృతమువలె ఆస్వాదించి సంతోషించువాడు భోక్త.
పత్రమ్ పుష్పమ్ ఫలమ్ తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః – గీత 9.26
నిర్మల బుద్ధితో, నిష్కామభావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమునుగాని, పుష్పమును గాని, ఫలమును గాని, జలమును గాని నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన మరొక వివరణ – ఏ దేవతకు నివేదించినాగాని, అవన్నీ చివరికి ఆయనకే చెందుతాయి గనుక ఆయన భోక్త.

భోక్తారం యజ్ఞ తపసాం సర్వలోక మహేశ్వరమ్ సుహృదం సర్వభూతానాం జ్ఞాత్వా మాం శాంతిమృచ్ఛతి – గీత 5.29
భగవంతుడు యజ్ఞములకును, తపస్సులకును భోక్త. సమస్త లోకములకును, లోకేశ్వరులకును అధిపతి. సమస్త ప్రాణులకును ఆత్మీయుడు. అనగా అవ్యాజ దయాళువు. పరమప్రేమస్వరూపుడు. ఈ భగవత్తత్వమును ఎఱిగిన భక్తునకు శాంతి లభించును.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవచ న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనా తశ్చ్యవంతి తే – గీత 9.24
ఏలనన, సకల యజ్ఞములకును భోక్తను, స్వామిని కూడా నేనే. వారు నా పరమేశ్వరతత్వమును ఎఱుంగరు. కావున పతనమగుదురు. అనగా పునర్జన్మను పొందుదురు.

502వ నామము 'భోక్తా' –

ఈ నామము వివరణలో శ్రీ భట్టులు భగవంతుని భోక్తృత్వ గుణమును మరింత విస్తరించి చెప్పారు. భగవంతుడు సమస్త హవ్యములకు (దేవతలకు అర్పించినవానికి) మాత్రమే కాక, సమస్త కవ్యములకు (పితరులకు అర్పించినవానికి) కూడా భోక్త.
మహాభారతము. శాంతిపర్వము 348.3 – **హవ్య కవ్య భుజో విష్ణుః ఉదకపూర్వే మహోదధౌ**. భగవంతుడు ఈశాన్యసాగరంలో స్థితుడై, నిష్ఠతో సమర్పించిన సమస్త హవ్య కవ్యములను భుజించును.
అహమన్నమ్ అహమన్నమ్ అహమన్నమ్ అహమన్నాదోఽహమన్నాదోఽహమన్నాదః – తైత్తరీయోపనిషత్తు
నా భక్తులు ఆస్వాదించే భోజనము నేను. నా భక్తులు సమర్పించేదానిని ఆస్వాదించేది కూడా నేనే.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.6.10 – ఆళ్వారు, భగవంతుడు ఒకరి సన్నిధానంలో ఉండి మరొకరు ఆనందించడంలో పరస్పరం పోటీ పడుతున్నారు. ఈ పోటీలో చివరకు భగవంతుడే గెలిచాడు.

తిరువైమొళి 10.10.11 – భగవంతుడు తనివితీరా తన భక్తులతో కలిసి ఆనందిస్తున్నాడు.

భోక్తయైన పరమేశ్వరుడు కుచేలుడిచ్చిన పిడికెడు అటుకులు తిని సంతృప్తుడయ్యాడు. దుర్యోధనుని మర్యాదలు వదలుకొని విదురుని ఇంటచేరి విందు ఆరగించాడు.

శ్రీ శంకరుల గీతావ్యాఖ్యానము (13.22 శ్లోకమునకు) ఆధారంగా ధర్మచక్రము రచయిత ఈ నామాన్ని మన నిత్యజీవనానికి ఆపాదించారు. భగవానుడు అందరిలోనూ అంతర్యామిగా ఉండి అన్నింటికీ సాక్షిగాను, మార్గదర్శకంగాను, అనుభవించేవానిగాను ఉంటాడు.

ఉపద్రష్టానుమంతా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్ పురుషః పరః – గీత 13.22
ఈ దేహమునందున్న ఆత్మ వాస్తవముగ పరమాత్మయే. అతడు సాక్షీభూతుడగుటవలన 'ఉపద్రష్ట' యనియు, యథార్థ సమ్మతినిచ్చువాడు అగుటవలన 'అనుమంత' అనియు, అన్నింటిని ధరించి, పోషించువాడగుటవలన 'భర్త'యనియు, జీవరూపములో 'భోక్త' అనియు, బ్రహ్మాదులకు స్వామి యగుట వలన 'మహేశ్వరుడు' అనియు, శుద్ధసచ్చిదానంద ఘనస్వరూపుడగుట వలన 'పరమాత్మ' అనియు పిలువబడుచున్నాడు.
*(భగవద్గీత నుండి ఉదాహరించిన శ్లోకాలకు అన్నిచోట్లా తెలుగు అనువాదం ఈ పుస్తకంనుండి యథాతథంగా వ్రాశాను: **శ్రీ జయదయాల్ గోయందకా** – శ్రీ మద్భగవద్గీత – తత్త్వవివేచనీ హిందీ వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాదము. అనువాదకులు: డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య .గీతాప్రెస్, గోరఖ్ పూర్ ప్రచురణ.)*

తాము అర్జించిన సంపదలను భగవంతునికి అర్పించేవారికి భగవంతుడు భోక్త. అలా ఏదైనా భగవంతునికి అర్పిస్తే మనకు అహంకార మమకారాదులు నశించి, నిజమైన ఆస్వాదనానందము కలుగుతుంది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – భుజ్ - తినుట. **కాలరూపో హి భగవాన్ కాలక్రమేణ సర్వమ్ భుంక్తే.** కాలరూపుడైన భగవానుడు కాలక్రమంలో సర్వమునూ భుజించును కనుక భోక్త. అగ్ని, సూర్యుడు, కాలుడు (యముడు), ఇలా వేర్వేరు రూపాలలో భగవంతుడు సర్వమునూ అంతమొందించును.

కఠోపనిషత్తు 2.25 – **యస్య బ్రహ్మశ్చ క్షత్రమ్ చ ఉభే భవత ఓదనః.** ఎవనికైతే బ్రహ్మ మరియు క్షత్రములు (చరాచరములు) అన్నము అవుతాయో....

సముద్రంనుండి పుట్టిన వర్షాలు నదులై తిరిగి సముద్రంలో కలిసినట్లే భగవంతుని సృష్టి తిరిగి భగవంతునిలో లీనమవుతుంది. **ఉత్పాదయతా, రక్షితా, భక్షితా చ భవతి.** కనుక భగవంతుడు భోక్త.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – భుజ్ - రక్షించుట. **భునక్తి పాలయతి ఇతి భోక్తా.** సదాచారపరులను రక్షించేవాడు భోక్త.

890. సుఖదః

- తన భక్తులకు సమస్త సుఖములను ప్రసాదించువాడు.
- దుర్మార్గుల ఆనందమును తొలగించువాడు.
- తన భక్తులకు అల్పసుఖములను తొలగించి (ద్యాతి-ఖండించుట), వారికి పరమానంద మార్గమును చూపువాడు.
- తన భక్తుల దుఃఖములను హరించువాడు (అ-సుఖ-దః, ద్యాతి - ఖండించుట).
- సకల జీవులకు నీటిని ప్రసాదించువాడు (సుఖమ్ - ఉదకమ్ - నీరు).
- జీవులకు చక్కని శరీరమును ఇచ్చినవాడు.

ఓం సుఖదాయ నమః

49వ శ్లోకము. 460వ నామము. సుఖదః – **సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్**
95వ శ్లోకము. 890వ నామము. సుఖదః – **అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకదోऽగ్రజః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

460వ నామము 'సుఖదః' – సదాచారపరులైనవారికి శాశ్వతమైన సుఖమునిచ్చువాడు సుఖదుడు. సామాన్యమైన ఆనందములే కాక మోక్షమును కూడ ప్రసాదించును.

890వ నామము 'సుఖదః' – ఇంతకుముందు నామములవలెనే ఈ నామమును కూడ శ్రీ భట్టులు జీవుని పరమపదానికి తీసుకొనివెళ్ళే అర్చిరాదిమార్గం పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **అమానవ ముఖేన స్పృష్ట్వా స-వాసనమ్ సంసారముత్సాయామ్ స్వాప్తి సుఖమ్ దదాతి ఇతి సుఖదః.** అర్చిరాదిమార్గం చివరిదశలో అమానవ పురుషుని స్పర్శ కారణంగా చిట్టచివరి విషయవాసనలు కూడా తొలగిపోతాయి. జీవుడు పరమానందమును పొందుతాడు. కనుక భగవంతుడు సుఖదుడు.

అమానవ కర స్పర్శాత్ భవముత్సార్య సత్వరమ్ స్వప్రాప్తి లక్షణ సఖం దదాతి సుఖదశ్చ సః. అతని (అమానవ) కరస్పర్శతో సంసారకరమయిన సూక్ష్మప్రకృతి బంధాన్ని కూడా విడిపించి తన సాయుజ్యము అనే అపారమైన, అవిచ్ఛిన్నమైన సుఖాన్ని ఒసంగుచున్నాడు గనుక భగవానుడు సుఖదుడు. అమానవుడు అంటే విరజానదీ తీరాన ఉండే పరమపావనుడు. ముక్తజీవులను తన చేతితో స్పృశిస్తాడు. దానివల్ల వారు సూక్ష్మశరీరం ధరించి దివ్యరూపం పొందుతారు. (శ్రీకైవల్యసారథి).

ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఛాందోగ్యోపనిషత్తు (5.10.2)నుండి ఉదాహరించారు. **తత్ పురుషః అమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయతి ఏష దేవయానః పంథా ఇతి.** అక్కడినుండి (చంద్ర, వైద్యుతాదులనుండి) అమానవ పురుషుడు జీవుని పరబ్రహ్మము కడకు తీసికొని పోవును. ఇది దేవయాన మార్గము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థం చెప్పారు.

తతో మానవేన స్వ-పార్షదేన ఆనీతాయ విధ్వస్త లింగదేహాయ

స్వ-భక్తాయ స్వ-పార్షద తను లాభరూపమ్ సుఖం దదాతి ఇతి సుఖదః

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'సుఖదః' నామమునకు రెండు అర్థాలు చెప్పారు.

- **సుఖమ్ దదాతి.** మంచివారికి ఆనందాన్ని ఇచ్చేవాడు.
- **సుఖమ్ ద్యాతి.** చెడువారి ఆనందాన్ని హరించేవాడు.

ఇవి రెండే గాక శ్రీ శంకరులు **'అసుఖదః'** అనే పాఠాంతరాన్ని కూడా గ్రహించారు. **అసుఖమ్ ద్యాతి.** భక్తుల కష్టాలను హరించేవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **సుఖమ్ ద్యాతి సుఖదః.** భక్తులయొక్క అల్పమైన (సంసారిక) సుఖాలను హరించి, తద్వారా వారిలోని వైరాగ్యమును పెంచి, వారిని శాశ్వతమైన సంతోషంవైపు నడిపించేవాడు సుఖదుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'సుఖమ్' అంటే 'ఉదకమ్' అనే అర్థాన్ని తీసుకొన్నారు (నిఘంటు 1.12). ఇందుకు మూలమైన ధాతువు 'ఖను' - అవధారణే - త్రవ్వుట – కావచ్చును. సకల జీవుల మనుగడ కొరకు బావులు, నదులు, చెఱువులు వంటివానిలో నీటిని ప్రసాదించువాడు సుఖదుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – **సువ్యవస్థిత ఖాతమ్ చ ఇదమ్ శరీరమ్ జీవేభ్యో దదాతి ఇతి సుఖదః.** 'సుఖము' అనగా శరీరము. అనగా చక్కగా ఏర్పాటు చేయబడిన అఖాతము. ఇలా అస్థికలు, మాంసము, రక్తము వంటివానితో చక్కని శరీరమును సృష్టించి జీవునికి ఇచ్చినవాడు సుఖదుడు.

891. నైకదః

నైకజః

- అనేకమైనవానిని ఇచ్చువాడు. ముక్తజీవునికి అనేకవిధములుగా స్వాగతము చెప్పించువాడు.
- అనేకమార్లు అవతరించినవాడు (నైకజః).
- తులసి, పద్మ వనములలో ఉండేవాడు. శ్రీమహాలక్ష్మికి పతి.

ఓం నైకదాయ నమః

ఓం నైకజాయ నమః

నాదియా జిల్లా అనూలియాలో శ్రీ మహావిష్ణువు విగ్రహం.

Photo by: SuvadipSanyal
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnu_2.jpg

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – న-ఏక-దః – నైకదః. **ఏకమ్ దదాతి ఇతి ఏకదః, తద్విరుద్ధః నైకదః.** ఒకటే ఇచ్చువాడు ఏకదుడు. అలా కాకుండా అనేకములు ఇచ్చువాడు నైకదుడు. అర్చిరాది మార్గంలో ప్రయాణించి పరమపదమును చేరుకొంటున్న ముక్తజీవునికి లభించే వైభవమైన స్వాగత సత్కారాల పరంగా ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

బ్రహ్మాలంకారదాయిన్యో ముక్తేభ్యశ్చ పదే పదే దివ్యాశ్చాప్సరసో యస్య నైకద స్స చ కథ్యతే. ముక్తి పొందినవారికి పరమపదమునందు దివ్యాలంకారములు చేయడానికి అనేకమంది అప్సరసాంగనలు కలవాడు నైకదుడు (శ్రీకైవల్య సారధి). ఇందుకు శ్రీ భట్టులు కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు (1.4)నుండి ఉదాహరించారు.

తమ్ పంచశతాని అప్సరసః ఉపధావన్తి శతమ్ మాలా హస్తః

శతమ్ అంజనహస్తాః తమ్ బ్రహ్మాలంకారేన అలంకుర్వతి

ఐదువందలు అప్సరసలు ముక్తజీవునికి స్వాగతం చెబుతారు. వారిలో వందమంది చేత పూలమాలలు, మరొక వందమంది చేత సుగంధ ద్రవ్యాలు సిద్ధంగా ఉంటాయి. వారు స్వయంగా ఆ జీవుని బ్రహ్మాలంకారములతో అలంకరిస్తారు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **న ఏకమ్ వస్తు దదాతి, అపి తు స్వ-పర్యన్తాని సర్వాణి వస్తూని దదాతి.** కేవలం ఒక్క వస్తువు మాత్రమే ఇచ్చేవాడు కాడు. అనేక వస్తువులను, చివరకు తనను తాను స్వయంగా ఇచ్చేవాడు నైకదుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **భక్తేభ్యో న ఏకాన్ అర్థాన్ బహూన్ ఏవ కామాన్ చతుర్వర్గ అంతర్వర్తినో దదాతి ఇతి నైకదః.** తన భక్తులకు నాలుగు విధాలైన పురుషార్థములను (ధర్మార్థకామమోక్షములను) ప్రసాదించువాడు నైకదుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు **'నైకజః'** పాఠాన్ని గ్రహించారు. **ధర్మగుప్తయే అసకృత్ జాయమానత్వాత్ నైక-జః.** ధర్మమును రక్షించడంకోసం అనేకమార్లు జన్మించినవాడు, అనగా అవతరించినవాడు నైకజుడు. ఇక్కడ 'జన్మ' అనగా తక్కిన జీవులవలె కర్మఫలమైన జన్మ కాదు. భగవానుడు తన ఇచ్ఛానుసారం అవతరిస్తాడు.

యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజామ్యహమ్ – గీత 4.7

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే – గీత 4.8

ఓ భారత! (అర్జున!) ధర్మమునకు హాని కలిగినప్పుడును, అధర్మము పెచ్చుపెరిగి పోవుచున్నప్పుడును నన్ను నేను సృజించుకొందును. అనగా సాకార రూపముతో లోకమున అవతరింతును. సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపు మాపుటకును నేను ప్రతి యుగమునందును అవతరించుచుందును.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – ఈయన **'నైకజః'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. కాని ఆయన చెప్పిన అర్థం పూర్తిగా భిన్నంగా ఉంది. ని (ఉపసర్గ), క-జ – **కే జాయన్తి ఇతి కమలాని** – నీటిలో జన్మించునవి (పద్మములు) కమలములు. ని-కజా – శ్రీమహాలక్ష్మి. నైకజః – శ్రీమహాలక్ష్మికి పతి.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ చెప్పిన మరొక అర్థము – 'నికజము' అనగా తులసి, పద్మ వనములు. **నితరామ్ కజాని యస్మిన్ తద్వనమ్ నికజమ్ తత్ర భవో నైకజ ఇతి.** తులసి వనములయందు, పద్మ వనములయందు ఉండేవాడు నైకజుడు. ఇందుకు ఆయన చెప్పిన ప్రమాణము – **తులసీ కాననమ్ యత్ర యత్ర పద్మవనాని చ వసన్తి వైష్ణవా యత్ర తత్ర సన్నిహితో హరిః.** తులసి వనములు, పద్మ వనములు, శ్రీ వైష్ణవులు ఉండేచోట హరి నివసించును.

అనేక అవతారములు ధరించినవాడు 'నైకజుడు' అని కూడా శ్రీ సత్యసంధతీర్థ ఒక అర్థం చెప్పారు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ మరొక ద్వైత సంప్రదాయ ఆచార్యులు. ఆయన **'అనేకదః'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. కాని అందుకు ఆయన చెప్పిన అర్థం **'నైకదః'** అర్థానికి సరిపోతుంది. **అనేకాని బహూని దదాతి ఇతి అనేక-దః.** అనేకములైన వానిని ప్రసాదించువాడు అనేకదుడు.

892. అగ్రజః

- తనముందు నిలచిన ముక్తజీవునిపట్ల ప్రసన్నుడై, శ్రీమహాలక్ష్మీ సమేతుడై, భోగ్యభూతుడై ప్రకాశించేవాడు.
- హిరణ్యగర్భుని రూపమున అందరికంటె ముందుగా జన్మించినవాడు.

ఓం అగ్రజాయ నమః

'అగ్ర' అనగా 'ముందు'. **అగ్రే జాయత ఇతి అగ్రజః.** అందరికంటె ముందుగా ఉన్నవాడు అగ్రజుడు. **పూర్వో యో దేవేభ్యో జాతః, నమో రుచాయ బ్రహ్మయే** (పురుష సూక్తము. యజుర్వేదము 31.20).

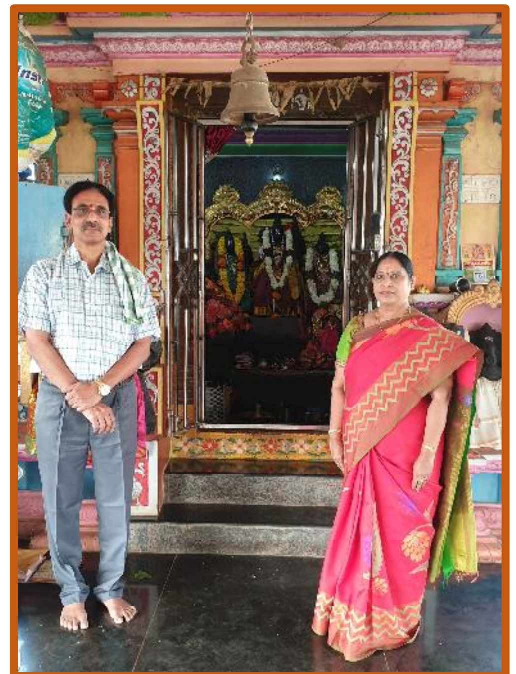
శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అగ్రజుడు అనగా ముందుకు వచ్చినవాడు. **ఏవమ్ ప్రాప్తానామ్ ముక్తానామ్ అగ్రే సహ సర్వేశ్వర్యా శ్రియా యథా, పర్యంక విద్యమ్ పరమభోగ్యో జాయతే ఇతి అగ్రజః.** అర్చిరాది మార్గంలో ప్రయాణించి తనవద్దకు వచ్చిన ముక్తజీవుని ఎదురుగా శ్రీమహాలక్ష్మీసమతుడై కరుణతో స్వాగతించేవాడు అగ్రజుడు.

స్వస్యాగ్రే ప్రాప్త ముక్తానాం సర్వైశ్వర్య శ్రియా సహ యథా పర్యంకవిద్యంచ కరుణానిష్ట చేతసా తద్భోగ్యో జాయతే యశ్చసోఽగ్రజః పరికీర్తితః. సకల భోగ సంపదలతోను తన ముందు నిలిచిన ముక్తులకోసం కరుణాంతరంగుడై, 'పర్యంకవిద్య'యందు చెప్పినట్లు భోగ్యభూతుడై ప్రకాశించువాడు అగ్రజుడు (శ్రీకైవల్య సారథి).

కౌషీతకీ ఉపనిషత్తు 1.5, 1.6 –

స ఆగచ్ఛతి అమితౌజసమ్ పర్యంకమ్ ఇతి ప్రభృతి
ఉపశ్రీరుపబృంహణమ్ తస్మిన్ బ్రహ్మాస్తే
తమిత్థమ్ విత్ పాదేనైవ అగ్రే ఆరోహతి
తమ్ బ్రహ్మ ఆహ 'కోఽసీతి' ఇతి ప్రభృతి చ
సాయా బ్రహ్మణి చితిః వ్యష్టిః తామ్ చితిమ్ జాయతి
తామ్ వ్యష్టి వ్యాశ్నుతే ఇతి ఇత్యేవమంతా హి పర్యంకవిద్యా

అమితమైన తేజస్సుతో వెలిగే పర్యంకము (మంచము)వద్దకు ముక్తజీవుడు వెళతాడు. శ్రీమహాలక్ష్మి తన ప్రక్కనుండగా, దివ్య సేవకులు సేవించుచుండగా, దానిపై పరబ్రహ్మము ఆసీనుడై యుంటాడు. ఇలా పరబ్రహ్మమును ధ్యానించిన ముక్తజీవుడు పర్యంకముపైకి ఎక్కుతాడు. నీవెవరవు అని పరబ్రహ్మము ముక్తజీవుని అడుగుతాడు. బ్రహ్మమునందుగల చైతన్యమును అని జీవుడు చెబుతాడు. అప్పుడు ముక్తజీవునికి పర్యంకవిద్య జ్ఞానం లభిస్తుంది. ఇలా అతను బ్రహ్మానందమును అనుభవిస్తాడు.

పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా చక్రాయగూడెంలో శ్రీరామాలయం

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అగ్రే జాయత ఇతి అగ్రజః.** హిరణ్యగర్భుని రూపమున మున్ముందుగా జన్మించినవాడు అగ్రజుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతం (2.9.9)నుండి ఉదాహరించారు.

తస్మై స్వలోకమ్ భగవాన్ స భాజితః సందర్శయామాస పరం న యత్పరమ్
వ్యాపేతన సంక్లేశ విమోహ సాధ్వసమ్ స్వ దృష్టవద్భిః అభిష్టుతమ్

బ్రహ్మదేవుడు తన సృష్టికి ముందు దేవమానం ప్రకారం వేయి సంవత్సరాలు ఘోరతపస్సు చేశాడు. భగవానుడు ఆ విధంగా సంపూజితుడై, బ్రహ్మ తపోదీక్షకు సంతోషించి, ఏది పరమశ్రేష్ఠమో, దేనికన్న పరమోత్కృష్టమైనది వేరొకటి లేదో, దేనిని గురించి ఆత్మజ్ఞానులు ధ్యానిస్తారో, ఆ తన లోకాన్ని పరమపదాన్ని వైకుంఠాన్ని సందర్శించే మహాభాగ్యాన్ని అతనికి కలుగజేశాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – అందరికంటె ముందు జన్మించినవాడు అగ్రజుడు. సహజంగా మిగిలినవన్నీ ఆయననుండే జన్మించాయి. ఎవనినుండి సమస్తమూ ఉద్భవిస్తుందో, ఎవనియందు సమస్తమూ నిలిచియుంటుందో, ఎవనిలో సమస్తం లయిస్తుందో అతడే అగ్రజుడు.

893. అనిర్విణ్ణః

- జీవులు సంసారబంధమునుండి బయటపడడానికి తనను ఆశ్రయించకపోయినాగాని విసుగు చెందకుండా సృష్టికార్యం సాగించేవాడు.
- జీవుడు తనను చేరి ముక్తుడైనపుడు భారము తీరినట్లుగా సంతోషించేవాడు.
- పూర్ణకాముడు గనుక నిరాశ పొందనివాడు.
- భక్తుల కోరికలు తీర్చడంలో విసుగు లేనివాడు.

ఓం అనిర్విణ్ణాయ నమః

47వ శ్లోకము. 436వ నామము. అనిర్విణ్ణః – **అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠోభూః ధర్మయూపో మహామఖః**
95వ శ్లోకము. 893వ నామము. అనిర్విణ్ణః – **అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతః**

ని (ఉపసర్గ); విద్ - సత్తాయామ్ - జరుగుట, ఉండుట; విద్ - విచారణే - ఆలోచించుట, భావించుట
అనిర్విణ్ణః - ఏ విధమైన చింతలు, క్లేశములు లేకుండుట.

నిర్వేదమ్ క్షోభమ్ క్లేశమ్ ఆలస్యమ్ వా న ప్రాప్నోతి స అనిర్విణ్ణో విష్ణుః. నిర్వేదము (చింత), క్షోభ, క్లేశము (చిత్త వ్యాకులత), ఆలస్యము (విసుగు, సోమరితనము) వంటివి పొందనివాడు అనిర్విణ్ణుడు. **యో న కదాచిదపి నిర్వేదమ్ (ఖిన్నతమ్) ప్రాప్నోతి స అనిర్విణ్ణః.** ఏ విధమైన ఖిన్నతను (నిర్వేదమును) పొందనివాడు అనిర్విణ్ణుడు. భగవానుడు ఎందుకు నిర్విణ్ణుడు (నిర్వేదము పొందువాడు) కాడో అనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యాతల వివరణలలో భేదాలను గమనించవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

436వ నామము 'అనిర్విణ్ణః' – జనులు సంసారబద్ధులై, లౌకిక వాంఛా ప్రీతిపరులై, పరమేశ్వరుని అలక్ష్యం చేసినాగాని విసుగు చెందక (అనిర్విణ్ణః - అనలసః - అలసత్వము లేనివాడు) మరల మరల సృష్టికార్యమును కొనసాగించువాడు అనిర్విణ్ణుడు. పంట పండినా పండకపోయినాగాని రైతు మరల మరల విత్తినట్లుగా, తననుండి విముఖులైన జీవులయందుకూడా భక్తి జనించేలా అవకాశం ఇచ్చేవాడు భగవంతుడు అనిర్విణ్ణుడు.

893వ నామము 'అనిర్విణ్ణః' – చింత లేనివాడు అనిర్విణ్ణుడు. 880వ నామము 'విహాయసగతి'నుండి చెప్పిన క్రమంలో ముక్తజీవుడు శ్రీవైకుంఠమునకు వచ్చి తనను చేరినందున భగవంతుడు ఒక భారము తీరినట్లుగా సంతోషించును. ఆ విధంగా ఆయన అనిర్విణ్ణుడు. (అంతవరకూ ఆ జీవునిపట్ల కరుణ కలిగిన భగవంతుడు అతని ముక్తికై చింత పొందియుండును.)

మహతా ప్రనిధానేనహృత్యార్య భవగర్తతః ప్రాపయ్య చ తమాత్మానం కృతకృత్యశ్చ విజ్వరః. ఈ రకంగా నిరంతరము కృషిచేసి, సంసారసాగరంలో పడి ఉన్నవారిని ఉద్ధరించి, వారిని మోక్షసామ్రాజ్యానికి అభిషిక్తులను కావించి, నిశ్చింతగా ఉండేవాడు అనిర్విణ్ణుడు (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ భట్టులు రామాయణంనుండి ఉదాహరించారు – విభీషణుడిని లంకకు అధిపతిగా పట్టంకట్టి, తన మాట చెల్లించుకొన్నందుకు, బాధ్యత తీరినందుకు శ్రీరాముడు ముదము పొందాడు. **కృతకృత్యస్తదా రామో విజ్వరః ప్రముమోద** (బాలకాండము 1.85).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

అవాప్త సర్వకామత్వాత్, అప్రాప్తహేత్యభావాత్ నిర్వేదః అస్య న విద్యత ఇతి అనిర్విణ్ణః. భగవానుడు నిస్పృహ, నిర్వేదము, దుఃఖము మున్నగునవి లేనివాడు. ఆయన అవాప్తకాముడు. పూర్ణుడు. పరిపూర్ణుడు. నిత్యతృప్తుడు. కనుక అనిర్విణ్ణుడు.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి – గీత 3.22

ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – భక్తుల కోరికలు తీర్చడంలో భగవంతుడు ఎన్నడూ విసుగు, విముఖత్వము, అలసత్వము పొందడు. కనుక ఆయన అనిర్విణ్ణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **న నిర్విందతి కదాపి స్వజన కామనాపరంపరా పూర్తిషు ఇతి అనిర్విణ్ణః.**

శ్రీ వాసిష్ఠ, శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – నిర్విణ్ణత (విరక్తి, వింత, విసుగు) అనేది కావలసినది పొందలేనివారికి, పొందినది చాలనివారికి వర్తిస్తుది. ఇవన్నీ పూర్వజన్మ కర్మఫలితాలు. కాని భగవానుడు పూర్ణకాముడు. మార్పు లేనివాడు. జన్మ కర్మ రహితుడు. కనుక ఆయన అనిర్విణ్ణుడు.

1840 కాలానికి చెందిన రాజస్థాన్ కోట శైలి చిత్రం. అన్నకూటోత్సవంలో అర్చకులు శ్రీనాధుని అర్చిస్తున్నారు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kota_school,_Rajasthan,_India_-_Priests_worshipping_Krishna_as_Shrinathji_for_Mountain_of_Food_festival_(Annakuta_utsava);_shrine_ha..._-_Google_Art_Project.jpg

894. సదామర్షీ

- ఎంతో సహనము కలవాడు (సదా-మర్షీ). అన్ని విధముల కైంకర్యములను స్వీకరించేవాడు.
- (సత్-ఆ-మర్షీ) సజ్జనులొనరించే అపరాధములపట్ల క్షమాగుణము కలవాడు.
- (సదా-ఆమర్షీ) దుర్మార్గుల కార్యముల పట్ల ఏమాత్రం సహనం లేనివాడు.

ఓం సదామర్షిణే నమః

మృష - తితీక్షాయామ్ - ఓర్పు వహించుట, క్షమించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ముక్తజీవుడు శ్రీవైకుంఠాన్ని చేరిన విషయాన్ని ఈ నామము వ్యాఖ్యలో కూడా శ్రీ భట్టులు కొనసాగించారు. భగవంతుడు ఎంతో ఓపికతో ముక్తజీవులు తనకొనరించే సకల కైంకర్యములను స్వీకరిస్తాడు (భగవంతునికి ఆ కైంకర్యము అవుసరం లేకున్నాగానీ సంతోషంతో స్వీకరిస్తాడు.)

సర్వకాలం తత్ప్రభృతి కృత ప్రతికృతం చ సః మర్షితుమ్ శీలమస్యేతి సదామర్షీతి కీర్తితః. ఆ విధంగా పరమపదము పొందిన తరువాత, పరమేశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు తమకు చేసిన మహోపకారానికి ప్రతిక్రియగా భక్తులు సమర్పించే వివిధరకాలైన నిత్యకైంకర్యములను (నివేదనలను) స్వీకరించేవాడు సదామర్షి (శ్రీకైవల్యసారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – సత్-ఆ-మర్షీ – సదామర్షీ. **సతః సాధూన్ అభిముఖ్యేన మృష్యతే క్షమత ఇతి సదామర్షీ.** సాధుజనులు (తెలియక) చేసిన అపరాధములను సదా క్షమించువాడు సదామర్షి. 'సత్' అనగా సాధువులు. 'ఆ' ప్రత్యయము ద్వారా 'అన్ని ప్రక్కల నుండి' అనే అర్థం వస్తుంది (శ్రీమాన్ ఆప్టే నిఘంటువు). 'మర్షీ' అనగా క్షమించువాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **సతః సాధూనా సమంతాత్ మర్షితుమ్ శీలమ్ యస్య ఇతి సదామర్షీ.**

కథంచిత్ ఉపకారేణ కృతేన ఏకేన తుష్యతి
న స్మరతి అపకారాణామ్ శతమపి ఆత్మవత్తయా – రామాయణం. అయోధ్యకాండ 1.11
శ్రీరాముడు తనకు ఇతరులొనర్చిన చిన్న ఉపకారంవల్ల కూడా ఎంతో సంతోషిస్తాడు. తనపట్ల చేసిన అపకారాలను కూడా పట్టించుకొనడు. ఇది ఆయన నైజము.

నాऽక్షస్తప్యతే భూరిభారః – ఋగ్వేదము 1.164.13 – జగములను నడిపే ఇరుసు ఎంత భారమైనాగాని వేడెక్కదు, విరిగిపోదు.

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ ఇందుకు విరుద్ధంగా అర్థం చెప్పారు. 'సదా-ఆమర్షః' అని. **సదా ఆమర్షః కోపో దైత్యేషు అస్య అస్తి ఇతి సదామర్షీ.** దైత్యులపట్ల సదా క్రోధము (అసహనము) కలిగినవాడు సదామర్షి. 'ఆ' ప్రత్యమువల్ల విరుద్ధమైన అర్థం వస్తుంది. (గమ్ - వెళ్ళుట, ఆగమ - వచ్చుట, మర్షీ - సహనము కలిగియుండుట, ఆమర్షీ - కోపముగా, సహనము లేకుండా ఉండుట.)

895. లోకాధిష్ఠానమ్

- సకల లోకములకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం లోకాధిష్ఠానాయ నమః

స్థా - గతి నివృత్తౌ - నిలుచుండుట, ఉండుట. అధి - ముఖ్యమైన, ప్రముఖ, ప్రధాన. లోకములు - జగత్తు. **లోకస్య అధిష్ఠానమ్ లోకాధిష్ఠానమ్.** లోకములకు ఆధారము లోకాధిష్ఠానము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ముక్తజీవులు శ్రీవైకుంఠము చేరి భగవత్సాన్నిధ్యాన్ని అనుభవించే విషయం పరంగా ఈ నామాన్ని కూడా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. భగవంతుని నిత్యవిభూతి కారణంగా ముక్తజీవులు పరమపదంలో శ్రీమన్నారాయణుని సేవించగలుగుచున్నారు. ఆ ఉత్తమ లోకాలకు ఆధారం ఆయనే.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **లోకానామ్ స్వాంతికమ్ ఆగతానామ్ స్వజనానామ్ నిత్యమ్ ఆశ్రయత్వాత్ లోకాధిష్ఠానమ్.** భక్తులు తమ ప్రయాణం చివరిలో చేరుకునే శాశ్వత శాంతిస్థానము శ్రీభగవానుడే.

తిరువైమోళి 3.9.9 – ముందుగా ఆయన మనకు అనేక సంపదలు ఇచ్చాడు. తరువాత మనను శ్రీవైకుంఠమునకు కొనిపోయి 'ఇదే నీ ఇల్లు, తీసుకో' అంటాడు. ఇక వైకుంఠం మనదే.

ఋగ్వేదము 1.164.13 – **తస్మిన్నాథ స్థుర్ భువనాని విశ్వా.**

ఋగ్వేదము 1.164.39 – **ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమాన్ యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః.**

తైత్తరీయారణ్యకము 10.1.1 – **యస్మిన్నిదమ్ సమ్ చ విచైతి సర్వమ్.**

యజుర్వేదము 17.30 – **యస్మిన్ విశ్వాని భువనాని తస్థుః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **తమ్ అనాధారమ్ అధిష్ఠాయ త్రయో లోకాః తిష్ఠన్తి లోకాధిష్ఠానమ్.** ఆయనకు ఆధారము అవుసరం లేదు. లోకములన్నీ ఆయనపై ఆధారపడి ఉన్నాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడు కూర్మ, వరాహ, ఆదిశేషాది అవతారములలో లోకమునకు ఆధారమై యున్నాడు.

896. అద్భుతః

- ఎంతో అద్భుతమైన, ఆశ్చర్యకరమైనవాడు.
- అప్పుడప్పుడూ మనమధ్య అవతరించేవాడు.
- (ఆద్యమ్ - ధాన్యములు) ఆయన కారణంగా ధాన్యములు, ఆహారము లభిస్తున్నాయి.

ఓం అద్భుతాయ నమః

భూ - ఉండుట. ఉనాది సూత్రము (5.1). **అది భువో దుతాచ్** – ప్రకారం 'అద్' అనగా తెలియరానిది, ఎప్పుడైనా హఠాత్తుగా జరిగేది. అద్భుతం అంటే ఆశ్చర్యం కూడాను.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వదా సర్వైః సర్వథా అనుభవేऽపి అపూర్వత్వాత్ అతి విస్మయనీయః.**

మనం (భక్తులు, నిత్య ముక్తులు) ఆయనను ఎల్లప్పుడూ, అందరూ, అన్ని విధాల అనుభవించినాగాని ఆయన తనివి తీరని అద్భుతము. ఉత్తమ లోకాలలోని భక్తులు పరమేశ్వరుని సదా అనుభవిస్తున్నప్పటికీ ఎప్పటికప్పుడు నిత్యనూతనంగా కనుపించేవాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **విచిత్రైః ప్రతిక్షణమ్ నీతనైః గుణరూప చరిత్రైః తైః తేషామ్ విస్మయ కరణాత్ అద్భుతః.** ముక్తులు ఆయన గుణరూప చరితములను సదా విస్మయంతో వర్ణిస్తుంటారు. ఇలా విచిత్రంగా ప్రతిక్షణం వారిని విస్మయపరచేవాడు అద్భుతము.

పెరియతిరుమొళి 8.1.9 – ఆయనను నేను ఇంతకుముందు ఎక్కడ చూచాను? ఏ దివ్యక్షేత్రంలో చూచాను? లేక ఎక్కడా చూడలేదా?

పెరియ తిరుమొళి 10.10.9 – తల్లీ! చేత దివ్యచక్రాన్ని, బంగారు సారంగ ధనుస్సును ధరించిన అతడెవరో నాకు తెలియరావడంలేదు.

తిరువైమొళి 8.6.10 – శ్రీమన్నారాయణుడు అద్భుతమైన చేష్టలు చేసి ఆనందిస్తాడు. అద్భుత చేష్టలంటే ఏమిటి? ఆయన తన భక్తులకే గాక, శత్రువులకు కూడా సాయం చేస్తాడు. పంది, తాబేలు ఇలా ఎన్నో రూపాలలో అవతరించి భక్తుల నుద్ధరిస్తాడు. ఆయన

అనుభవాలతో మనకు తనివి తీరదు. ఆయన వామనుడై వచ్చి, త్రివిక్రముడై మూడు లోకాను అతిక్రమించాడు. కాని నాహృదయంలో నెలకొని ఉన్నాడు. ఇవన్నీ ఆయన అద్భుత చేష్టలు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు భగవానుని అద్భుత లక్షణాన్ని గురించి చెబుతూ ఉపనిషత్తునుండి, గీతనుండి ఉదాహరించారు.

శ్రవణాయాపి బహుభిర్యో న లభ్యః శృణ్వంతోపి భవోऽయం న విద్యుః

ఆశ్చర్యోవక్తా కుశలోऽస్య లబ్ధా ఆశ్చర్యో జ్ఞాతా కుశలానుశిష్టః – కఠోపనిషత్తు 2.7

పరమాత్మము ఎలాంటిదంటే దానిని గురించి వినడంవలన అది లభించదు. వినడంవలన అర్థం కాదు. దానిని గురించి తెలిసినవారు, పొందినవారు, జ్ఞానియైన గురువుద్వారా తెలుసుకొన్నవారు అరుదు.

ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి కశ్చిదేన మాశ్చర్యవద్వదతి తథైవ చాన్యః

ఆశ్చర్యవచ్చైనమన్యః శృణోతి శ్రుత్వాప్యేనం వేద న చైవ కశ్చిత్ – గీత 2.29

ఎవరో ఒక మహాపురుషుడు మాత్రమే దీనిని (ఈ ఆత్మను) ఆశ్చర్యకరమైనదానిగా చూచును. మరియొక మహాత్ముడు దీని తత్వమును ఆశ్చర్యకరముగా వర్ణించును. వేరొక పురుషుడు దీనిని ఆశ్చర్యకరమైనదానిగా వినును. ఆ విన్నవారిలో కూడా కొందరు దీనిగురించి ఏమియు ఎఱుగరు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు, ఆయనను గూర్చి తెలిపే గురువు, ఆయనను అర్థం చేసుకొనే శిష్యుడు – అన్నీ అద్భుతాలే.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **అద్ - కదాచిత్ భవతి ఇతి అద్భుతమ్.** అప్పుడప్పుడూ ఆయన మనయందు అవతరించుట అద్భుతము. **సన్నాపి అభూతమ్ ఇవ ఇతి అర్థః.** ఆయన మనలో ఉండి కూడ మనలో లేరు అని అర్థము. భగవంతుడు మనందరిలో ఉన్నాగాని ఆ సంగతి తెలియక మనం భగవంతుడు లేనట్లుగా ప్రవర్తిస్తాము. ఇది అద్భుతము.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – **ఆద్యమ్ - భోగ్యమ్ అన్నాదికమ్ భవతి అస్మాత్ ఇతి అద్భుతః.** ఆద్యము అనగా తినేది (అన్నము, ధాన్యము). భగవంతుని కారణంగా ధాన్యము, ఆహారము లభించుచు జీవుల మనుగడ సాగుచున్నది. ఇలా జరిగేలా చేసేవాడు అద్భుతము.

సింహవాహనంపై ఊరేగుతున్న శ్రీ మలయప్ప స్వామి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malayappa_in_simha_vahanam.jpg

సనాత్సనాతనతమః కపిలః కపిరవ్యయః (కపిరప్యయః) |
స్వస్తిదః స్వస్తికృత్ స్వస్తి స్వస్తిభుక్ స్వస్తిదక్షిణః || (96)

897. సనాత్

- ముక్తులు ఆయనను భజించి, దర్శించి, అనుభవింతురు.
- కాలస్వరూపుడు.
- శాశ్వతము, ఆద్యంతరహితము ఐ, సదా అదే సుందరరూపములో ఉండేవాడు.
- భక్తులు సమర్పించినదానిని ఇష్టంగా స్వీకరించేవాడు.

ఓం సనాతే నమః

ఈ నామ వివరణకు రెండు విధాల అర్థాలు చెప్పబడినవి.

(1) సన్ - దానే - ఇచ్చుట, పూజించుట. **సనోతి - దదాతి స్వదర్శనమ్ భక్తేభ్యః ఇతి సనాత్.** భక్తులకు ఆయన తన దర్శనమును అనుగ్రహించును.

(2) అమరకోశములో 'సనా' అనగా 'నిత్య' అనే అర్థం ఉంది. అనగా సనాతనమైన, కాలంతో పతనం కాని, శాశ్వతమైన.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషామ్ సంభజనాత్ సనాత్.** ఆయనను భజించి, దర్శించి ముక్తులందరూ పరిపూర్ణ ఆనందమును పొందుదురు గనుక ఆయన సనాత్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సనాత్ ఇతి నిపాతః చిరార్థ వచనః.** సనాత్ అనగా పురాతన, చిరకాలమైనది. కాలంతో క్షీణించనిది. ఇది భగవంతుని కాలస్వరూపమును సూచించును. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించినది –

పరస్య బ్రహ్మణో రూపమ్ పురుషః ప్రథమం ద్విజ
వ్యక్తావ్యక్తే తథైవాన్యే రూపే కాలస్తథాపరమ్ – విష్ణుపురాణము 1.2.15

పరబ్రహ్మముయొక్క మొదటిరూపము పురుషుడు. వ్యక్తావ్యక్తములు తరువాతవి. తరువాతిది సమయము. భగవంతునివలెనే కాలము ఆద్యంతరహితము.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సనాత్ నిత్యః అవికారః ఏకరసః ఇత్యర్థః.** సనాత్ అనగా నిత్యమైన (శాశ్వతమైన)వాడు, మార్పు లేని (స్థిరమైన)వాడు, సదా ఒకే సుందరమైన రూపు కలిగినవాడు. ఋగ్వేదమునుండి ఉదాహరణలు –

2.16.1 – **సనాత్ యువానమసే హవామహే.**

4.20.6 – **సనాదేవ సహసే జాత ఉగ్రః.**

10.55.6 – **ఆ యో మహః శురః సనాత్ అనీడః.**

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సనమ్ తద్-దత్తమ్ రస గంధాది అత్తి ఇతి సనాత్.** తన భక్తులు సమర్పించిన ఉపచారములను ప్రేమతో సంతోషముగా స్వీకరించువాడు సనాత్. ఆప్టే నిఘంటువులో 'సన్' పదమునకు ఇచ్చిన ఒక అర్థము – కరుణతో స్వీకరించుట.

898. సనాతనతమః

- ప్రాచీనులందరిలోకి ప్రాచీనుడు.
- నిత్యమూ అనుభవిస్తున్నప్పటికీ నిత్యనూతనమైనవాడు.

ఓం సనాతనతమాయ నమః

'సనా' - నిత్యమైన, ప్రాచీనమైన. పాణిని సూత్రము (4.3.23) ప్రకారము 'తన' ప్రత్యయము కలిపితే 'ప్రాచీన కాలానికి చెందిన' అనే అర్థం వస్తుంది. దానికి 'తమప్' ప్రత్యయము కలిపితే 'అన్నింటికంటె' అనే భావం కలుస్తుంది. భగవానుడు అన్నింటికంటె ముందునుండి యున్నాడు. మరియు ప్రళయంలో అన్నీ లయమైనాగాని ఆయన మాత్రం అలాగే ఉంటాడు. కనుక ఆయన సనాతనతముడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వార్ - నాథముని మరియు మధురకవి ఆళ్వారులతో. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Swami_Nammaazhvar.jpg

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు అత్యంత ప్రాచీనుడైనప్పటికీ ఆయనను గురించిన అనుభవం ఎప్పుడూ క్రొత్తగానే ఉంటుంది. **పురా అపి నవః పురాణః.** సనా - పురాణ. తన - రూపము, మూర్తి (తను - శరీరము). తమ - అనుభవంలో ఎంతో ఆనందం కూర్చేది. **సదా తనత్వేఽపి తదా తనత్వాత్ నిత్యనూతన భోగ్యః.** ప్రాచీనమూర్తి యైనప్పటికీ అత్యంత నూతనమూర్తివలె మనకు అనుభవం కలుగజేసేవాడు. నిత్యనూతన భోగ్యుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **సనాతనానామ్ ముక్తానామ్ అయమ్ అతిశయేన సనాతనతమః. సనాతనత్వేఽపి తేషామ్ తదా-తనత్వాత్ ప్రతీయ ఇత్యర్థః.**

తిరువైమొళి 2.5.4 – నేను ఇంతకుముందు చెప్పినదే మళ్ళీ చెబుతున్నందుకు మన్నించండి. కాని ఎన్ని దినాలు, సంవత్సరాలు, యుగాలు అనుభవించినాగాని నాకు తనివి తీరని నిత్యనూతన అనుభవమది. అందులోని అనంతవైవిధ్యం కారణంగా ప్రతిక్షణం నేను ఆనందంతో పరవశిస్తుంటాను. సదా అది నాకు నూతనానుభవమే. అయితే నా బుద్ధి అభివృద్ధి చెందడంవల్ల నాకేదో క్రొత్త అనుభవం కలుగుతున్నదని అనుకొనవద్దండి. మొదటినుండీ నా బుద్ధి కుశలంగానే ఉన్నది భగవంతుని దయవల్ల. కాని భగవత్సాన్నిధ్యము అనేది పూర్తిగా వేరే తలానికి చెందినది. అందరికీ అంతర్యామి, ప్రభువు అయిన భగవంతుడు చల్లని పచ్చని అందపు కొండలాగా ఉంటాడు. ఆయన కనులు, పాదములు, చేతులు అప్పుడే విరిసిన పద్మాలలా ఉంటాయి. క్షణక్షణానికీ మాధుర్యం పెరుగుతున్నందువలన, ఎంత త్రాగినా తనివితీరని అమృతమే ఆయన.

తిరువైమొళి 2.6.1 – ప్రభూ! నీవు దేవాధిదేవుడవు. జీవితంలో ప్రతిదినం సేవించినాగాని తనివి తీరని అమృతానివి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వ కారణత్వాత్, విరించ్యాదీనామపి సనాతనానామ్ అతిశయేన సనాతనత్వాత్ సనాతనతమః.** అన్నివిధాలుగా, బ్రహ్మవంటివారికంటే కూడా సనాతనుడు గనుక సనాతనతముడు.

సనాతనమ్ ఏనమ్ ఆహురుతాద్యః స్యాత్ పునార్ణవః

అహోరాత్రే ప్రజాయేతే అన్యో అన్యస్య రూపయోః – అధర్వవేదము 10.8.23

పగలు, రాత్రి ఒకదానిరూపం ఒకటి దాల్చి, మరల మరల వచ్చినట్లు ఆయన ప్రాచీనుడైనా ఎప్పుడూ క్రొత్తగా ఉంటాడు.

899. కపిలః

- కపిలమహాముని అవతారము.
- అందమైన (కపిల) వర్ణము కలవాడు.
- జీవుల జీవనం కొరకు సూర్యుని తెచ్చేవాడు.
- సుగ్రీవ హనుమదాదులచే సేవింపబడినవాడు.

ఓం కపిలాయ నమః

57వ శ్లోకము. 535వ నామము. కపిలాచార్యః – **మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః**

96వ శ్లోకము. 899వ నామము. కపిలః – **సనాత్ సనాతనతమః కపిలః కపిరవ్యయః**

57వ శ్లోకంలోని 'కపిలాచార్యః' నామమును శ్రీ భట్టులు మరియు శ్రీ శంకరులు కూడా కపిలమహాముని అవతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు (శ్రీ భట్టులు 529 నుండి 538వ నామం వరకు కపిలముని పరంగా వ్యాఖ్యానించారు). సాంఖ్యయోగమును బోధించిన శ్రీ కపిలుడు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క అంశావతారము. 96వ శ్లోకంలోని 'కపిలః' నామమును శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా 'సుందరమైన రంగు కలవాడు' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించి, పునరుక్తి లేదని నిరూపించారు.

కమ్ - కాంతౌ - కాంతిరిచ్ఛా - కోరుకొనుట. కబ్ర్ - వర్ణే - రంగు కలిగియుండుట. ఉణాదిసూత్రము (1.,55) **'కామేః పశ్చ'** ప్రకారము 'కమ్'లోని 'మ' లేదా 'కబ్ర్' లోని 'బ్ర'లు 'ప'గా మారుతాయి. 'ఇలాచ్' ప్రత్యయము చేరిస్తే 'కపిలః' అనగా ఎరుపురంగు కలవాడు – అన్న అర్థం వస్తుంది (పొగ లేని మంట రంగు).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

57వ శ్లోకము. **కపిలాచార్యః** – వేదవిదుడైన శ్రీ కపిలుడు.

96వ శ్లోకము. **కపిలః** – సుందరమైన వర్ణము కలవాడు కపిలుడు. **మధ్యస్థ నీల తోయద విద్యుల్లేఖోజ్వల వర్ణః కపిలః.**

విద్యున్మండల మధ్యస్థ నీలమేఘవదుజ్వలః కపిల స్స స్సమాఖ్యాతః సప్తవర్ణో మహామనుః. మెరుపులతో అలరారే నీలమేఘములాగా మంచి తేజస్సుతో వెలుగొందేవాడు. ఇక్కడ మెరుపులు శ్రీమహాలక్ష్మికి సంకేతము. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. గొప్ప విశేషమైనది. ఓం కపిలాయ నమః (శ్రీ కైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

57వ శ్లోకము. **మహర్షిః కపిలాచార్యః** – వేదములకు ద్రష్టలైన మునులు మహర్షులు. మహర్షులలో తాను స్వయముగా కపిలాచార్యుడనని శ్రీకృష్ణ భగవానుడు గీత (10.26)లో తెలిపెను. **సిద్ధానాం కపిలో మునిః.** శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 5.2 – **ఋషిమ్ ప్రసూతమ్ కపిలమ్ మహాన్తమ్.**

96వ శ్లోకము. **కపిలః – బడబానలస్య కపిలో వర్ణ ఇతి తద్రూపీ కపిలః.** సముద్రములోని బడబానల స్వరూపుడైనందున భగవంతుడు కపిలుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – కొద్దిపాటి నల్లని ఛాయ కలిగిన బంగారురంగును కపిలవర్ణము అంటారు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – 'కపి' అనగా పింగళవర్ణము. **కపిమ్ - సూర్యమ్, లాతి - ఆదత్తే, సర్వస్య జగతః ప్రవర్తనాయ ఇతి కపిలః.** సకల జగత్తును ప్రవర్తింపజేయుటకై సూర్యుని తెచ్చేవాడు కపిలుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – 'కపి' అనగా కోతి. **కపీన్ సుగ్రీవ హనుమదాదీన్ లాతి సేవాయామ్ ఇతి కపిలః.** సుగ్రీవ, హనుమదాదులను తన సేవ నిమిత్తము కలిగినవాడు కపిలుడు.

900. కపిరవ్యయః

కపిః

అవ్యయః

అప్యయః

శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును 'కపిరవ్యయః' అనే ఒకే నామముగా పరిగణించారు. శ్రీ శంకరులు 'కపిః', 'అప్యయః' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు. కొందరు 'కపిః', 'అవ్యయః' అనే రెండు నామములుగా పరిగణించారు.

కపిరవ్యయః

- తరగని శాశ్వతమైన ఆనందము పొందేవాడు. ముక్తులతో కలిసి ఆనందించేవాడు.

ఓం కపయే అవ్యయాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'అవ్యయము' అనగా తరగనిది. శాశ్వతమైనది. కమ్ - సుఖము. **కమ్ పిబతి, పాతి వా కపిః.** ఆనందమును అనుభవించేవాడు, తన ఆనంద అనుభవమును ఇతరుల కొరకు కాపాడేవాడు 'కపి'. **స్వయమపి తద్-అనుభవ సుఖ నివృత్తిమ్ పాతి పిబతి వా కపిః అవ్యయః.** ముక్తులకొరకు తన తరుగులేని ఆనందానుభవమును జాగ్రత్త చేసేవాడు 'కపిరవ్యయః'. ముక్తబృందముతో కలిసి శాశ్వతమైన నిత్యానందమును అనుభవించేవాడు. అనగా ముక్తులు నిత్యమైన భగవత్సాన్నిధ్యమును పొంది ఆనందిస్తే, అందుకు ఎంతో సంతోషించేవాడు 'కపిరవ్యయః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా 'కపిరవ్యయః' అనే ఒకే నామంగా పరిగణించారు కాని, 'కపిః', 'అవ్యయః' అనే రెండు గుణముల మిశ్రమంగా ఈ నామమును వివరించారు. **కామ్ - జలమపి పిబతి స్వజనైః స ప్రేమ ఉపహృతమ్ ఇతి కపిః. సదైవ అవ్యయో-నిర్వికార ఇతి అవ్యయః.** ప్రేమతో భక్తులు అర్పించిన జలమునైనా సేవించేవాడు 'కపి'. తరుగు, మార్పు లేనివాడు 'అవ్యయః'. కనుక ఆయన 'కపిరవ్యయః'.

కపిః

- సూర్యునిగా జలములను త్రాగు (ఎండించు)వాడు.
- శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని జలములనుండి ఉద్ధరించినవాడు.
- భక్తితో సమర్పించిన జలమునైనా స్వీకరించువాడు.

ఓం కపయే నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కమ్ - జలమ్ రశ్మిభిః పిబన్ కపిః, సూర్యః.** సూర్యుని రూపంలో జలములను తన కిరణములచే త్రాగు (ఎండజేయు)వాడు కపి.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – **కాత్ - తోయాత్ భూమిమ్ అపాత్ ఇతి కపిః వరాహః.** జలములనుండి భూమిని కాపాడిన శ్రీవరాహమూర్తియే కపి. 'క' అనగా నీరు. 'పా' అనగా రక్షించుట. శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు కూడా 1వ శ్లోకము 102వ నామము 'వృషాకపి' వివరణలో 'కపి' అనగా వరాహావతారమును సూచించునని చెప్పారు. ఇందుకు వారు మహాభారతం శాంతిపర్వము (330.24)నుండి ఉదాహరించారు.

కపిర్వరాహః శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మశ్చ వృష ఉచ్యతే
తస్మాద్ వృషాకపిమ్ ప్రాహ కాశ్యపో మామ్ ప్రజాపతిః

శ్రీ వాసిష్ఠ 'కపిః' అన్న పదానికి మూడు విధాలుగా వ్యుత్పత్తులను చూపారు.

(1) కై - శబ్దే - ధ్వనించుట. (2) కృర్ - విక్షేపే - పారబోయుట, వెదజల్లుట. (3) కన్ - దీప్తి కాంతి గతిషు - వెలుగుట. శ్రీ వాసిష్ఠ 'కపిః' నామమునకు చెప్పిన అర్థములు – **కపిః స్తవః శబ్దరూపః తమ్ పిబతి ఇతి కపిః.** శబ్దరూపములో ఉన్న స్తుతిని భగవంతుడు త్రాగుతాడు (ఆనందంతో స్వీకరిస్తాడు) గనుక ఆయన కపి. **కమ్ - జలమ్, పాతి - పిబతి.** సూర్యునికి అంతర్యామి అయిన భగవానుడు నీటిని హరిస్తాడు గనుక కపి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **తద్ సేవారూపమ్ కమ్ పిబతి ఇతి కపిః.** భక్తితో సమర్పించిన జలాన్నయినా స్వీకరిస్తాడు గనుక ఆయన కపి.

పత్రమ్ పుష్పమ్ ఫలమ్ తోయమ్ యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః – గీత 9.26
నిర్మల బుద్ధితో, నిష్కామ భావముతో, పరమ భక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమును గాని, పుష్పమును గాని, ఫలమును గాని, జలమును గాని నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును.

అవ్యయః

- తనను చేరినవారిని మరల జనన మరణ చక్రములో పడనీయనివాడు.
- తరుగుదల (క్షీణత), నాశనము లేనివాడు. షడ్వికారములు లేనివాడు.
- తన భక్తులనుండి ఎన్నడును ఎడము కానివాడు.

ఓం అవ్యయాయ నమః

ఇంతకుముందు ఈ నామము 2వ శ్లోకంలో 13వ నామంగా ఉంది.

అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞో అక్షర ఏవ చ

13వ నామమునకు శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు చెప్పినవి మొదటి రెండు అర్థములు.

శ్రీ భట్టులు: తనను చేరినవారిని మరల జనన మరణ చక్రములో పడనీయనివాడు.

శ్రీ శంకరులు: తరుగుదల (క్షీణత), నాశనము లేనివాడు. షడ్వికారములు లేనివాడు.

ఇక ఈ 900వ నామమునకు శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ చెప్పిన అర్థము – **న వ్యేతి తేషామ్ సమాజాత్ ఇతి అవ్యయః.** తన భక్తులనుండి ఎన్నడూ దూరం కానివాడు అవ్యయుడు.

అప్యయః

- ప్రళయకాలమునందు సర్వమును తనయందే ఇముడ్చుకొనువాడు.

ఓం అప్యయాయ నమః

అపి - ఉపసర్గ (ఇంకా). అయ్ - వెళ్ళుట. అప+అయ్ - దగ్గరకు వెళ్ళుట, చేర్చుకొనుట, దగ్గర.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రళయే అస్మిన్ అపియన్తి జగన్తి ఇతి అప్యయః.** ప్రళయకాలమునందు సమస్తమును తనయందే ఇముడ్చుకొనువాడు అప్యయుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **అపియన్తి ఇతి అప్యయః, లీయన్తే అస్మిన్ భూతాని ప్రళయకాలే, అతః అప్యయః ఇతి ఉచ్యతే.** మహాప్రళయం జరిగినపుడు జీవజాలమంతా తమ కర్మను తమతో మూటగట్టుకొని ఇతనిలో ప్రవేశిస్తుంది. ఇతడు మాత్రం అలాగే ఉంటాడు. త్రికాలములయందు ఉంటాడు. అందుకే అప్యయుడు.

ఇక్కడికి 900 నామములకు వ్యాఖ్య పూర్తి అయ్యింది. హరేకృష్ణ.

ఇక్కడ గమనింపవలసిన ఒక చిన్న విషయం. 69వ నామమునుండి శ్రీ శంకరుల పాఠానికి, శ్రీ భట్టుల పాఠానికి మధ్య నామముల సంఖ్యలో వ్యత్యాసం ప్రారంభమవుతుంది. ఆ వ్యత్యాసం మళ్ళీ ఈ 900వ నామంతో ముగుస్తుంది. అనగా 901వ నామంనుండి శ్రీ శంకరుల పాఠము, శ్రీ భట్టుల పాఠములలో నామముల సంఖ్యలు ఒకే విధంగా ఉంటాయి.

హరే రామ హరే రామ రామ రామ హరే హరే హరే కృష్ణ హరే కృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే.

901. స్వస్తిదః

- గొప్ప శుభములను ఇచ్చువాడు.
- దివ్యజ్ఞానమును ఇచ్చువాడు.

ఓం స్వస్తిదాయ నమః

సు (ఉపసర్గ) - దీవెనను సూచించును (ఉనాది సూత్రము 4.180 – 'సావసేః'). అస్ - భువి - ఉండుట. సు - అస్తి - స్వస్తి. **స్వస్తిమ్ దదాతి ఇతి స్వస్తిదః కళ్యాణదః.** మంగళములను ప్రసాదించువాడు 'స్వస్తిదః' (శ్రీ వాసిష్ఠ).

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – అస - గతి దీప్త్యా దానేషు - వెళ్ళుట, ప్రకాశించుట, అంగీకరించుట. **శోభనః అస్తిః గతిః అర్థాత్ జ్ఞానమ్ గమనమ్ ప్రాప్తిః స్వస్తిః, తమ్ దదాతి భక్తేభ్యః ఇతి స్వస్తిదః.** భక్తులకు జ్ఞానమును ప్రసాదించువాడు 'స్వస్తిదః'

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఏవమ్ మహామంగళమ్ దదాతి ఇతి స్వస్తిదః.** ఈ విధముగా ఎల్లరకు మహాశుభములను ప్రసాదించువాడు స్వస్తిదుడు. ఇక్కడ 'మహాశుభము' అనగా శ్రీవైకుంఠమునకు మార్గము చూపే దివ్యజ్ఞానము అని శ్రీ రామానుజన్ వివరించారు. ఇది శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ వివరణకు కూడా సరిపోతుంది.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 1.7.4 – మోక్షానందమునకు దారి చూపే పరమజ్ఞానమును ప్రసాదించే కాంతిపుంజము.

శ్రీ పెరియాళ్వారు. తిరు 5.2.8 – భగవానుడు గురువుగా వచ్చి నాకు బ్రహ్మోపదేశము చేశాడు. నా మనసులో జ్ఞానపీఠాన్ని అధిరోహించాడు. ఒక్కసారి ఆయన పాదములు నా మనసులో చేరగానే నా సకల కల్మషాలు, లోటుపాట్లు, అజ్ఞానము నశించాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **భక్తానామ్ స్వస్తి మంగళమ్ దదాతి ఇతి స్వస్తిదః**. భక్తులకు శుభములు కలుగజేయువాడు స్వస్తిదుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – **ఆత్మ ధారణాయ, అర్థాత్ జీవనాయ జీవన ఉపయోగిని సాధనాని దదాతి స స్వస్తిదః**. జీవుల మనుగడకు అవుసరమైన సాధనాలు ఇచ్చేవాడు స్వస్తిదుడు.

902. స్వస్తికృత్

- సమస్త శుభములను, మంగళములను కలిగించేవాడు.

ఓం స్వస్తికృతే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు 'స్వస్తిదః'గా సకల శుభాలను ఇస్తాడు, మరియు 'స్వస్తికృత్'గా ఆ శుభాలను మనం నిరాటంకంగా అనుభవించే అవకాశం కలిగిస్తాడు. **స్వస్తి భోగాశిషం యః కరోతి స్వస్తికృచ్ఛ సః.** కళ్యాణగుణాలచేత తన భోగానికి విపత్తు రాకుండా చేసేవాడు స్వస్తికృత్. బ్రహ్మజ్ఞానమును ప్రసాదించేవాడు స్వస్తిదుడు, ముక్తులు తన కళ్యాణ గుణాలను అనుభవించేలా తానే స్వయంగా వారికి అందుబాటులోకి వచ్చేవాడు స్వస్తికృత్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు 'స్వస్తిదః'గా భక్తులకు శుభములు ఇవ్వడం మాత్రమే గాక, భక్తులకు మంచివైనవానిని చేసేవాడు గనుక స్వస్తికృత్.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – భక్తులచే మంచిపనులు చేయించేవాడు స్వస్తికృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద – 'కృత్ - ఛేదనే - ఖండించుట' అనే అర్థాన్ని శ్రీ శంకరులు 'కృత్'తో ముగిసే అనేక నామములకు వాడారు. ధర్మము తప్పినవారికి ఆనందములను హరించేవాడు స్వస్తికృత్.

903. స్వస్తి

- మంగళ స్వరూపుడు, సుఖనిధానము, పరమానందము.

ఓం స్వస్తినే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వయమేవ మహన్ - మంగళమ్ స్వస్తి.** తానే స్వయముగా మహామంగళ స్వరూపుడైనవాడు స్వస్తి.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ సత్సంగము (ఢిల్లీ) వారిచ్చిన అదనపు వివరణ – సమస్త జీవులూ ఐహిక విషయానురక్తులై, భోగలాలసులై జీవించడానికి ఆసక్తి చూపుతాయి. కాని ఇది నిజమైన ఆనందము కాదు. కనుక భక్తులు తనను (భగవంతుని) కోరి, పొంది, నిజమైన ఆనందము అనుభవించేలా చేసేవాడు గనుక స్వస్తి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **మంగళ స్వరూపమ్ ఆత్మీయమ్ పరమానంద లక్షణమ్ స్వస్తి.** పరమాత్ముడు మంగళ స్వరూపుడు. ఆత్మీయుడు. పరమానందము ఆయన గుణము. కనుక ఆయన స్వస్తి.

శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వారు – నా కన్నులు ఆ అమృతమూర్తిని చూచాయి. ఇంక అవి చూపును త్రిప్పుకొనలేవు. మరల దేనినీ చూడనిచ్చగించవు.

సనత్కుమారీయము – **యత్ర న అన్యత్ పశ్యతి, న అన్యత్ విజానాతి, న అన్యత్ శృణోతి, తద్ భూమా.** దేనినుండి కన్నులు మరలవో, మనసు చెదరదో, చెవులు వినకుండా ఉండలేవో అదే పరమానందము. శుభము. దానిని మించినదేదీ లేదు.

భగవంతుని పరమానంద శుభలక్షణములను గురించి ఆళ్వారులు లెక్కలేనన్నిసార్లు వర్ణించారు. భగవానుడు **'పవిత్రాణామ్ పవిత్రమ్', 'మంగళానామ్ చ మంగళమ్', 'మంగళమ్ పరమ్'**.

శ్రీ చిన్మయానంద – సచ్చిదానందము భగవంతుని తత్వము. అశుభములు ఆయన చెంత ఉండజాలవు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **సు అత్యన్తమ్ అస్తి ఇతి సకల దేశ కాలేషు వర్తత ఇతి స్వస్తి.** సదా, భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలములందు ఉండేవాడు స్వస్తి.

904. స్వస్తిభుక్

- మంగళములను కాపాడువాడు.
- మంగళములను, ఆనందమును అనుభవించేవాడు.
- భక్తులచే మంగళములను, ఆనందమును అనుభవింపజేయువాడు.
- భక్తులకు సుఖములనిచ్చేవాడు.

ఓం స్వస్తిభుజే నమః

భుజ్ - పాలనాభ్యవహారయోః - పాలించుట, రక్షించుట, భుజించుట, అనుభవించుట – ఇలా అనేక అర్థాలున్నాయి.

వికీపీడియా చిత్రం. తిరుచిరాపల్లి అమ్మ మంటపం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amma_Mandapam_Place_(Tiruchirapalli,_Inde)_(14104401583).jpg
by Jean-Pierre Dalbéra from Paris, France

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భుజ్ - రక్షించుట, పాలించుట. **సర్వమ్ ఏతత్ స్వస్తి భునక్తి - పాలయతి ఇతి స్వస్తిభుక్.** భగవానుడు సకల శుభములను, భక్తులను రక్షించును. భక్తులు మనసులో భగవానుని అనుభవించుట, అందువల్ల పరమానందము పొందుట, తద్వారా అనేక సేవలు చేయుట – ఇవన్నీ కూడా భగవంతుడు రక్షించును.

నిరుక్తి – **పాలనాత్ మంగళస్య ఇవ స్వస్తిభుక్ చ ఇతి గమ్యతే.** మంగళములన్నింటిని కాపాడును గనుక ఆయనను స్వస్తిభుక్ అని కీర్తింతురు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **స్వస్తి - కళ్యాణమ్ భునక్తి - పాలయతి సమ్రత్యాణామ్ ఇతి స్వస్తిభుక్.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భుజ్ - అనుభవించుట. **తదేవ భునక్త ఇతి స్వస్తిభుక్, భక్తానామ్ మంగళమ్ స్వస్తి భునక్తి ఇతి వా స్వస్తిభుక్.** స్వయముగా మంగళములను అనుభవించువాడు మరియు భక్తులచే మంగళములను అనుభవింపజేయువాడు స్వస్తిభుక్.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **స్వయమ్ స్వస్తి భునక్తే అనుభవతి ఇతి స్వస్తిభుక్.**

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **స్వస్తి సుఖమ్ భోజయతి ఇతి స్వస్తిభుక్.** భక్తులచే సుఖములను భుజింప (అనుభవింప) జేయువాడు స్వస్తిభుక్.

905. స్వస్తిదక్షిణః

- తన భక్తులకు మంగళములను దక్షిణగా ఇచ్చువాడు. తనకు కైంకర్యము చేయడానికి దివ్యశరీరము, శక్తి మొదలైనవానిని ఆత్మార్పణ అనే యజ్ఞంలో నిత్యముక్తులైన భక్తులకు దక్షిణగా ఇచ్చేవాడు.
- మంగళ స్వరూపమున వృద్ధిపొందువాడు. శుభదాతయై వర్ధిల్లువాడు.

ఓం స్వస్తిదక్షిణాయ నమః

దక్ష్ - వృద్ధౌ - పెరుగుట. దక్షిణ అనగా బహుమతి, శక్తి, సామర్థ్యము, వృద్ధి పొందుట అనే అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – దక్షిణ అనగా యజ్ఞయాగాదులలో పురోహితులకు ఇచ్చే బహుమతి. 'స్వస్తి' అనగా 'మంగళము'ను దక్షిణగా ఇచ్చేవాడు స్వస్తిదక్షిణుడు. **అన్యాదపి స్వ-పరిచర అనుగుణమ్ దివ్య శరీర శక్త్యాది స్వస్తి స్వాత్మ దాన దీర్ఘసత్రే ఋత్విగ్భ్యో దేయా దక్షిణా అస్య ఇతి స్వస్తిదక్షిణః.** భగవానుడు 'దీర్ఘసత్రము' అనే నిత్యయాగాన్ని నిర్వహిస్తున్నాడట. అందులో నిత్యులు, ముక్తులే ఋత్విక్కులు. భగవంతుడు తనను తాను భక్తుల ఆనందానికై సమర్పించుకోవడమే ఈ యాగంయొక్క ప్రయోజనం. ఇందులో భగవానుడు తనను తాను నిత్యులు, ముక్తుల కొరకు అర్పించుకొంటాడు. అంతే గాకుండా ఆయన నిత్యులు, ముక్తులకు శుద్ధసత్వమయమైన (శాశ్వతమైన, క్షీణత లేని) దివ్యశరీరమును, మరియు శక్తి జ్ఞానాదులను (స్వస్తి) ప్రసాదిస్తాడు. ఈ యాగంలో భగవానుడే యజమాని. ఆయన తన ఋత్విక్కులకు (నిత్యులకు, ముక్తులకు) ఇచ్చేదే దక్షిణ. కనుక ఆయన స్వస్తిదక్షిణుడు.

శక్త్యాద్యాః ప్రకృతిః స్వస్తి స్వాత్మదానం చ దక్షిణా ఆత్మార్పణాఖ్యయాగే తు యస్యాస్తి స్వస్తిదక్షిణః. తన కైంకర్యము చేయడానికి తగినటువంటి దివ్యశరీరము, శక్తి మొదలైనవి 'స్వస్తి' అనబడుతాయి. వాటిని 'ఆత్మార్పణ' అనే యజ్ఞంలో నిత్య ముక్తులయిన భక్తులకు దక్షిణగా ఇచ్చేవాడు స్వస్తిదక్షిణుడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ ఇలాంటి అర్థమే చెప్పారు.

స్వ-నిత్యమ్ ధామాదికమ్ కళ్యాణ రూపత్వాత్ స్వస్తి ఇత్యుచ్యతే
సా దక్షిణా స్వ-భక్తి-సత్ర ఋత్విగ్భ్యో దేయమ్ అస్య ఇతి స్వస్తిదక్షిణః
ఈ వ్యాఖ్య ప్రకారము శ్రీవైకుంఠము, మరియు ఆ పరంధామమునకు నిత్యమంగళగుణములు 'స్వస్తి' అనబడుతాయి. వాటిని యజ్ఞంలో దక్షిణగా ఋత్విక్కులకు ఇచ్చేవాడు స్వస్తిదక్షిణుడు.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ సత్సంగము, ఢిల్లీ – యజ్ఞములు చేసేవారికి భగవంతుడు తనవంతు దక్షిణగా మంగళములు కూర్చును గనుక స్వస్తిదక్షిణుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇలాంటి అర్థం చెప్పారు. **స్వస్తిభిః ఆశీర్భిః దక్షయతి వర్ధయతి స్వజనానాన్ ఇతి స్వస్తిదక్షిణః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమునకు మూడు అర్థాలు చెప్పారు.

(1) **స్వస్తిరూపేణ దక్షతే వర్ధతే.** దక్ష - వర్ధిల్లుట. మంగళస్వరూపుడై వర్ధిల్లువాడు. తన భక్తులకు మంగళములిచ్చి గొప్పగా భావించువాడు స్వస్తిదక్షిణుడు.

(2) **స్వస్తి దాతుమ్ సమర్థ ఇతి వా స్వస్తిదక్షిణః.** దక్షిణ - శక్తి, నైపుణ్యము. మంగళములను ప్రసాదించే శక్తి సామర్థ్యములు కలవాడు స్వస్తిదక్షిణుడు.

(3) **దక్షిణ శబ్ద ఆశుకారిణీ వర్తతే, శీఘ్రమ్ స్వస్తి దాతుమ్ అయమేవ సమర్థ ఇతి స్వస్తిదక్షిణః.** దక్షిణ - వేగంగా, వెంటనే. భక్తులకు వేగంగా, వెంటనే మంగళములను ఈయగలిగినవాడు స్వస్తిదక్షిణుడు.

వీనికి శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణములు – **స్మరాదేవ దేవస్య సిద్ధయన్తి సర్వసిద్ధయాః.**
స్మృతే సకలకళ్యాణ భాజనమ్ యత్ర జాయతే పురుషః తమ్ అజమ్ నిత్యమ్ వ్రజామి స్మరణమ్ హరిమ్. ఎవనిని స్మరించినంతమాత్రంచేత సకలశుభాలు లభిస్తాయో, అటువంటి నిత్యుడు, శాశ్వతుడు అయిన హరిని శరణు పొందుతున్నాను.
స్మరణాదేవ కృష్ణస్య పాపసంఘాత పంజరమ్ శతధా భేదమ్ ఆయాతి గిరిర్వజ్రహతో యథా. శ్రీకృష్ణపరమాత్ముని స్మరించినంతమాత్రాన పాపరాశి అంతా కూడా (ఇంద్రుని) వజ్రంతో కొట్టబడిన పర్వతంలా ముక్కలై పోతుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద – మంగళము అనేది శ్రీమన్నారాయణుని స్వరూపము. ఆయన తన భక్తులను చేరి తన మంగళగుణములను వారికి ప్రసాదించును.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **స్వస్తిమ్ దక్షతే వర్ధయతి ఇతి స్వస్తిదక్షిణః వరదహస్తో మంగళహస్త ఇతి.** ఆయన వరదహస్తమే మంగళహస్తము. ఆయన తన భక్తులకు మంగళములను, వరములను ప్రసాదించి మంగళమూర్తిగా వర్ధిల్లును. కనుక స్వస్తిదక్షిణుడు.

రథంలో శ్రీ రామ కృష్ణులను మధురకు తీసికొని వెళుతున్న అక్రూరుడు. 1900 కాలపు చిత్రం. వికీపిడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_and_Balarama_are_seated_in_a_chariot_driven_by_Akrura.jpg

అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః |
శబ్దాతిగః శబ్దసహః శిశిరః శర్వరీకరః || (97)

906. అరౌద్రః

- రౌద్రము లేనివాడు. సౌమ్యుడు.

ఓం అరౌద్రే నమః

రుధిర్ - అశ్రువిమోచనే - ఏడ్చుట, అరచుట. రుద్ర - రోదయతి ఇతి రుద్ర - ఇతరులను ఏడ్పించే (బాధించే) లక్షణము. రౌద్రము - రుద్రగుణము, కోపలక్షణము. భగవానుడు రౌద్రుడు కాడు గనుక అరౌద్రుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పరమైశ్వర్యేఽపి గుణ శీతలిమ్నా అరౌద్రః.** భగవానుడు సర్వేశ్వరుడు. అయినా చల్లనివాడు. కళ్యాణ గుణాఢ్యుడు.

శాంతాకారం భుజగశయనమ్ పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం .....
అనే ధ్యానశ్లోకము భగవానుని శాంతగుణస్తుతితో మొదలవుతుంది. భగవంతుని శాంతగుణంనుండి కరుణ, ప్రేమ ప్రకాశిస్తాయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **పరమశాంత సౌమ్య సుందరాకారః.**

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుడు అనన్య తేజస్సుతో ప్రకాశిస్తున్నాగాని ఆ తేజస్సు భక్తులకు ఏమాత్రం కష్టం కలిగించదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అవాప్త సర్వకామత్వేన ద్వేషాదేః అభావాత్ ఇతి అరౌద్రః.** భగవానుడు అవాప్త సర్వకాముడు. అనగా ఆయన కోరుకొనవలసినది ఏమీ లేదు. కామము లేనియెడల ద్వేషము, క్రోధము ఉండవు. కనుక ఆయన అరౌద్రుడు.

రౌద్రము మూడు విధములుగానుండును (1) కర్మరౌద్రము (2) రాగరౌద్రము (3) కోపరౌద్రము. ఈ మూడు రౌద్రములు లేనివాడు శ్రీహరి.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **రుదతి అనేన ఇతి రుద్రమ్ - దుఃఖమ్, తజ్జనకత్వేన తత్సంబంధిత్వాత్ రౌద్రమ్ కామక్రోధాది దుఃఖ సాధనమ్, తదస్య నాస్తి ఇతి అరౌద్రః.** కామక్రోధాదులచే దుఃఖము (రుద్రము) జనించును. అలాంటి దుఃఖముతో ఏమాత్రము సంబంధము లేనివాడు గనుక భగవంతుడు అరౌద్రుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **ఆనందపూర్ణత్వాత్ అరుద్రః ప్రసన్నమూర్తిః.** భగవానుడు పరమానంద ప్రశాంతమూర్తి. అరౌద్రుడు.

907. కుండలీ

- నిత్య దివ్యాభరణములైన కుండలములు ధరించినవాడు.
- సాంఖ్యము (జ్ఞానయోగము), యోగము (కర్మయోగము) అను రెండు కుండలములుగా ధరించినవాడు.
- సూర్యమండల సదృశములైన కుండలములు ధరించినవాడు.

ఓం కుండలినే నమః

కుండలములు అనగా చెవులకు ధరించే ఆభరణములు. కర్ణికా **తాలపత్రమ్ స్యాత్ కుండలమ్ కర్మవేష్టనమ్** (అమరకోశము 2.10.3)

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యథోచిత నిత్య దివ్య భూషణః కుండలీ.** నిత్యదివ్యభూషణములను తనకు తగినట్లుగా ధరించినవాడు కుండలి. ఇక్కడ కుండలములు అనేక ఆభరణములకు సంకేతముగా చెప్పబడినవి. ప్రత్యేకంగా చెప్పాలంటే మకరకుండలములు ధరించినవాడు కుండలి.

శ్రీ భగవద్రామానుజులు శరణాగతి గద్యములో భగవంతుని ఇలా వర్ణించారు. **నిరతిశయ ఔజ్వల్య కిరీట మకుట చూడావతంస మకర కుండల గ్రైవేయక హార కేయూర కటక శ్రీవత్స కౌస్తుభ ముక్త దామోదర పీతాంబర కాంచీగుణ నూపురాది అపరిమిత దివ్యభూషణ!.**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి 7.3.10, 8.8.1లో భగవంతుని మకరకుండలముల వర్ణన ఉన్నది. అవి ఎంతో సుందరంగా ప్రకాశిస్తూ కదులుతున్నవి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 'కుండలి' అంటే 'సర్పము' అనే అర్థం కూడా ఉన్నది. **కుండలాకార వపుః అస్య ఇతి కుండలీ.** చుట్టుకొని ఉన్న దేహము కలిగినది కుండలి (అమరకోశము వ్యాఖ్యానము). శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థం వాడుతూ, **శేష రూప భాక్ కుండలీ –** అని చెప్పారు. ఆదిశేషునిరూపంలో ఉన్నవాడు కుండలి.

కుండలి అంటే కర్ణాభరణం అనే అర్థంలో కూడా శ్రీ శంకరులు మరొక వ్యాఖ్య (రెండు అర్థాలు) చెప్పారు.

(1) సూర్యమండల సదృశములైన కుండలములు ధరించినవాడు కుండలి. ఆయన కుండలములు సూర్యునివలె ప్రకాశిస్తున్నాయి.

(2) సాంఖ్యము (జ్ఞానయోగము), యోగము (కర్మయోగము) అనేవానిని కుండలములుగా చెవులకు ధరించినవాడు కుండలి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి భాగవతం (12.11.12)నుండి ఉదాహరించారు.

బిభర్తి సాంఖ్యమ్ యోగమ్ చ దేవో మకరకుండలే
మౌళిమ్ పదమ్ పరమేష్ఠ్యమ్ సర్వలోకాఽభయంకరమ్

పరమాత్ముడు సాంఖ్యమును, యోగమును తన మకరకుండలములుగా ధరించాడు. బ్రహ్మలోకమే ఆయన కిరీటము.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు) రాజయోగమున కుండలినీశక్తిని మేల్కొల్పుటవలన పొందబడువాడు పరమాత్మ యగుటచేత 'కుండలీ'యనబడెను.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – కుడి - దాహే - దహించుట నుండి 'కుండ్' వచ్చును. కుడి - రక్షణే - రక్షించుట నుండి 'కుండ్' వచ్చును. ఉనాదిసూత్రము (1.104) **'కలస్తృపశ్చ'** ప్రకారము కుండ్ + అల - కుండల. **కుండలమ్ దాహో రక్షణమ్ వా, స అస్య అస్తి ఇతి కుండలీ.** దహించెడి, రక్షించెడి గుణము కలిగినది కుండలము. అలాంటి కుండలములు ధరించినవాడు 'కుండలీ'. భగవంతుడు

సృష్టించిన సూర్యుడు, అగ్ని – వీనికి దహన గుణము (కాల్చుట), రక్షణ గుణము (జీవ పోషణ) ఉన్నవి. అలాగే భగవంతుడు రక్షణ (సృష్టిపాలన), దహన (లయ) గుణములు కలిగియున్నాడు. కనుక ఆయన కుండలి.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **మకరకుండలవాన్ కుండలీ.**

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **కుండలమ్ దహనమ్ శత్రూణామ్ అస్మాత్ భవతి ఇతి కుండలీ.** శత్రువులను దహించే (నాశనం చేసే) వాడు కుండలి.

908. చక్రీ

- చక్రాయుధమును ధరించినవాడు.

ఓం చక్రిణే నమః

97వ శ్లోకము. 908వ నామము. చక్రీ – **అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జిత శాసనః**
107వ శ్లోకము. 995వ నామము. చక్రీ – **శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః**
ఇలాంటిదే మరొక నామము:
45వ శ్లోకము. 417వ నామము. సుదర్శనః – **ఋతుః సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః**

శ్రీ చక్రత్తాళ్వారు. 1825 కాలపు చిత్రం. వికీపిడియానుండి

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తాదృశః దివ్యాయుధః చక్రీ.** చక్రమువంటి దివ్యాయుధములను ధరించినవాడు చక్రి. ఇంతకుముందు 'కుండలీ' నామములో అనేక దివ్యాభరణములకు సంకేతముగా కుండలములను చెప్పినట్లే ఇప్పుడు అనేక దివ్యాయుధములకు సంకేతముగా చక్రమును చెప్పారు. ఇంకా భగవానుని సౌందర్యము అనేక దివ్యాభరణ దివ్యాయుధములతో ఎలా ప్రకాశిస్తున్నదో శ్రీ భట్టులు వివరించారు. 107వ శ్లోకము 995వ నామము 'చక్రీ' వివరణలో శ్రీ భట్టులు భగవంతుని భక్తరక్షకత్వమును విశేషంగా వివరించారు. ఇలా పునరుక్తి లేకుండా వ్యాఖ్యానించారు.

నిత్య సుదర్శనః స్వభృత్య ప్రతిభట రక్షః అసుర శోణిత కల్మాషిత జ్వాలాంచితమ్ చక్రమపి తథైవ ఇతి చక్రీ (995వ నామము వ్యాఖ్య). భగవానుడు సదా సుదర్శన చక్రమును ధరించియున్నాడు. భగవద్భక్తుల విరోధులైన రాక్షసుల రక్తంతో ఆ చక్రం తడిసియున్నది. మరియు అగ్ని జ్వాలలు వెదజల్లుతూ ఉన్నది.

శరణాగతి గద్యంలో శ్రీ భగవద్రామానుజులు భగవంతుని దివ్యాయుధాలను ఇలా వర్ణించారు. **స్వానురూప అచింత్య శక్తి శంఖ చక్ర గదాऽసి శార్ఙ్గాది అసంఖ్యేయ నిత్య నిరవద్య నిరతిశయ కల్యాణ దివ్యాయుధ!** అని. భగవంతుని దివ్యాయుధముల గురించి దివ్యప్రబంధములలో అనేక ప్రస్తావనలున్నాయి. ఆ చక్రం భగవంతుని ఆభరణము. మరియు సదా భక్తులను కాపాడడానికి సిద్ధంగా ఉన్నది.

శ్రీ వేలుక్కుడ కృష్ణన్. విష్ణు సహస్రనామ ఉపన్యాసము – చక్రము ఎంపెరుమాన్ యొక్క విశేషమైన చిహ్నము.

భాగవతము 8.20.30 – **సుదర్శనమ్ చక్రమ్ అసహ్య తేజ.**

రామాయణము 1.45.22 – **శంఖ చక్ర ధరో హరిః.**

విష్ణుపురాణము 5.30.22 – **నమస్తే చక్రహస్తాయ.**

భగవంతుడు గజేంద్రుని రక్షించడానికి చక్రాన్ని వాడాడు. కృష్ణావతారంలో చక్రాన్ని పలుమార్లు వాడాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సమస్త లోక రక్షణార్థమ్ మనస్తత్త్వాత్మకమ్ సుదర్శనాఖ్యమ్ చక్రమ్ ధత్తా ఇతి చక్రీ.** సమస్త లోకములను రక్షించుటకై మనస్సు అనే తత్త్వము కలిగిన, సుదర్శనము అనే పేరు కలిగిన చక్రమును ధరించినవాడు చక్రి. శ్రీ శంకరులు విష్ణుపురాణమునుండి ఉదాహరించారు.

చల స్వరూపమ్ అత్యంత జవేనాంతరితానిలమ్

చక్రరూపమ్ చ మనోధత్తే విష్ణుః కరే స్థితమ్

చలించే స్వభావము కలిగినది, వాయువుకంటె వేగము కలిగినది, మనస్సు తత్త్వము కలిగినది (అనగా నిలకడ లేనిది, అనగా ఎప్పుడూ తిరుగుతూ సిద్ధంగా ఉన్నది) అయిన చక్రమును విష్ణువు తన చేత ధరించియున్నాడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక వ్యాఖ్య . 107వ శ్లోకములోని 'చక్రీ' నామమునకు – **సంసార చక్రమ్ అస్య ఆజ్ఞయా పరివర్తత ఇతి వా.** సంసారమనే చక్రము ఇతని ఆజ్ఞవల్ల పరిభ్రమించుచున్నది. కనుక ఆయన చక్రి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – చక్రము అంటే 'సైన్యము' అనే అర్థం కూడా ఉన్నది. అమరకోశము 2.8.78 – **వరూధినీ బలం సైన్యం చక్రం.** వ్యాఖ్య – **చకతే హన్తి పరబలమ్ ఇతి చక్రమ్.** ఈ అర్థంలో – **చక్రమ్ అపరిమిత సైన్యమ్ అస్య అస్తి ఇతి చక్రీ.** ఆయనకు అపరిమితమైన సైన్యము ఉన్నది గనుక ఆయన చక్రి.

909. విక్రమీ

- గొప్ప పరాక్రమము కలిగినవాడు
- ప్రత్యేకమై, పెద్ద అడుగు (పద విక్షేపము) కలవాడు (త్రివిక్రమావతారములో).
- తన వివిధ అవతారములలో ఎట్టి భేదములును లేనివాడు.
- రక్షించుట అనే విశేషమైన లక్షణము కలవాడు.

ఓం విక్రమిణే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

9వ శ్లోకము – 76వ నామము – విక్రమీ – **ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః**

97వ శ్లోకము – 909వ నామము – విక్రమీ **– అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః**

'విక్రమ' అంటే 'పరాక్రమము', 'పెద్ద అడుగు' అనే అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 76వ నామము 'విక్రమీ' – **ఇచ్ఛా ప్రతిహంతృ ప్రసక్తి పరిపంథి స్వభావమ్ అస్య ఇతి విక్రమీ.** ఆయన ఇచ్ఛకు వ్యతిరేకంగా ఏదీ జరుగనీయని స్వభావం కల పరాక్రమశాలి 'విక్రమీ'.

శ్రీ మద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – ఎలాంటి అవరోధాలనైనా తేలికగా తొలగించే 'విశేష క్రమము' కలవాడు 'విక్రమీ'.

శ్రీరాముడు సుగ్రీవునితో ఇలా అన్నాడు –

పిశాచాన్ దానవాన్ యక్షాన్ పృథివ్యాం చైవ రాక్షసాన్

అంగుళ్యమాత్రేణ తాన్ హన్యామ్ ఇచ్ఛన్ హరిగణేశ్వర

ఓ వానరరాజా! నేను తలచుకొంటే పిశాచ దానవ యక్ష రాక్షస గణాలను వేనినైనా వ్రేలికొనతో నాశనం చేయగలను.

తిరువైమొళి 5.10.1 – నీవు జన్మించిన విధము, నీవు పడిన కష్టాలు, నీవు చూపిన మహిమలు, నీ లీలలు, నీవు చేసిన శత్రుసంహార లీల, నీవు పాండవుల ప్రక్కనుండి యుద్ధం చేయించిన తీరు – ఇవేవీ ఎవరికీ అర్థం కావు.

5.10.2 – నప్పిన్ని (నాగ్నజితి)ని పెండ్లాడడంకోసం నీవు ఏడు ఎద్దులను అదుపు చేశావు. పిల్లవానిగా ఉన్నప్పుడే నీవు బకాసురుని నోరు పగలదీసి వధించావు.

5.10.3 – తల్లిగా నటించి విషపు పాలీయబోయిన పూతన ప్రాణములు పీల్చివేశావు. నీ ఎఱ్ఱని చిన్ని పాదంతో శకటాసురుని తన్ని చంపావు.

909వ నామము 'విక్రమీ' – **గాంభీర్యానుకూల విలాసః విక్రమీ.** తన గాంభీర్యము (పరాక్రమము)నకు తగిన దివ్యచేష్టలు కలవాడు విక్రమీ.

శ్రీ పెరియాళ్వారు. తిరు 5.4.6 – నా భగవంతుడా! నీ దివ్య పరాక్రమ లీలలనన్నింటినీ నా మనోఫలకంపై ముద్రించుకొన్నాను. అవి గోడమీద బొమ్మలులా స్పష్టంగా కనుపిస్తున్నాయి.

శ్రీ మద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్, శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్ – తన పరాక్రమమునకు, శౌర్యమునకు తగిన 'విక్రమగతి' కలిగినవాడు 'విక్రమీ'. మహాబలిపురంలో శ్రీ త్రివిక్రమావతార శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం.

తిరుప్పావై 23 – పర్వత గుహలో వర్షాకాలములో చలనములేక పరుండి నిద్రించుచున్న సింహము మేలుకొని తీక్షణముగ చూచి, వాసన వేయు జూలును విదల్చి, అన్నివేపుల దొర్లి, దులుపుకొని, శరీరమును అటునిటు జాపి, గర్జించి, గుహ వెలుపలికి వచ్చునట్లుగా, ఓ అతసీపుష్ప సంకాశా! నీవు నీ అంతఃపురమునుండి అట్లే వెలుపలికి వేంచేసి, మనోహరము, శ్రేష్ఠము అగు సింహాసనమును అధిష్ఠించి, మేము వచ్చిన కార్యమును పరిశీలించి, కృపచేయ వేడుచున్నాము (చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగు అనువాదం).

అల ఇల కొలిచిన చరణాలకు మంగళం
ఆ లంకను గూల్చిన అతిబలునకు మంగళం
శకటాసురు కాల్ రాచిన యశస్వికి మంగళం
అసురద్వయమును అణచిన అడుగులకు మంగళం – తిరుప్పావై 24 (చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగుసేత).

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – క్రమ్ - పాద విక్షేపే - నడచుట, అడుగు వేయుట. **విశిష్టః క్రమ ఇతి విక్రమః స అస్య అస్తి ఇతి విక్రమీ.** లేదా, **విశిష్టమ్ క్రమణమ్ అస్య అస్తి ఇతి విక్రమీ.** విశిష్టమైన అడుగులు కలవాడు 'విక్రమీ'.

ఋగ్వేదము 1.22.17 – **ఇదమ్ విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదమ్ స-మూఢామస్య పాగ్ం సురే.**

ఋగ్వేదము 1.154.2 – **యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేషు అధిక్షియన్తి భువనాని విశ్వా.** ఆయన మూడు పెద్ద అడుగులలో సకల భువనాలు ఇమిడియున్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'విక్రమ' అనగా 'పదవిక్షేపము' (అడుగు) మరియు 'పరాక్రమము' అనే రెండు అర్థాలనూ కలిపి వ్యాఖ్యానించారు. **విక్రమః పదవిక్షేపః శౌర్యమ్ వా, ద్వయమ్ చ అశేష పురుషేభ్యో విలక్షణమ్ అస్య అస్తి ఇతి విక్రమీ.** విలక్షణములైన (వేరెవరికీ లేని) పదవిక్షేపము మరియు శౌర్యము కలిగినవాడు 'విక్రమీ'.

శ్రీ భగవద్రామానుజులు శరణాగతి గద్యంలో భగవానుని కళ్యాణ గుణాల వర్ణనలో శౌర్య విక్రమాలను కూడా చెప్పారు. **స్వాభావిక అనవతికాతిశయ జ్ఞాన బల ఐశ్వర్య వీర్య శక్తి తేజస్ సౌశీల్య వాత్సల్య మార్దవ ఆర్జవ సౌహార్ద సామ్య కారుణ్య మాధుర్య గాంభీర్య ఔదార్య చాతుర్య స్థైర్య ధైర్య శౌర్య పరాక్రమ సత్యకామ సత్యసంకల్ప కృతిత్వ కృతజ్ఞతాది అసంఖ్యేయ కళ్యాణగుణ గణౌఘ మహార్ణవ!.**

శ్రీ వేలుక్కుడి కృష్ణన్ – భగవంతుడు తన భక్తులకు వారు అడుగకుండానే, అంతులేకుండా, ప్రశ్నించకుండా, ఆలోచించకుండా అనేక వరములు కురిపిస్తాడు. ఈ విషయంలో ఆయన అవధులు లేని, లోతు తెలియని, అనంత మణిసంపన్నమైన సాగరమువంటివాడు. ఇలా అవధులు లేకుండా భక్తులకు వరాలిచ్చేవాడు గనుక ఆయన 'విక్రమీ'.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – 'క్రమము' అనగా తారతమ్యము. 'వి' వ్యతిరేకార్థము నిచ్చును. విక్రమ - తారతమ్యము లేకుండుట. **క్రమః తారతమ్యమ్ అస్య అస్తి ఇతి క్రమీ, న క్రమీ విక్రమీ, స్వ అవతారేషు తారతమ్య రహిత ఇతి విక్రమీ.** తన అవతారములందు తారతమ్యము లేనివాడు 'విక్రమీ'. ఆయన మానవరూపంలో అవతరించినా, వరాహరూపంలో అవతరించినా గాని ఆయన పరిపూర్ణ పరమాత్ముడే. ఆయన గుణములలో కొరవడునదేమీ లేదు. కనుక ఆయన 'విక్రమీ'.

శ్రీ స్వామిదేశికన్. శరణాగతి దీపిక (17వ శ్లోకంలో) దీని ఎంపెరుమాన్ అవతార రహస్యముగా వర్ణించారు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – క్రమ - పని, వృత్తి, కార్యము. **విశిష్టః క్రమః వ్యాపారః ఇతి విక్రమీ.** విశిష్టమైన వ్యాపారము (పని) కలిగినవాడు 'విక్రమీ'. జగన్నాథుడైన భగవానుడు నిరంతరం తన సృష్టిపోషణ గురించి నిమగ్నుడైయుండును. ఇది ఆయనకు మాత్రమే వర్తిస్తుంది.

910. ఊర్జితశాసనః

- ఎవరూ ఉల్లంఘింపజాలని ఆజ్ఞలనిచ్చువాడు.
- శ్రుతి, స్మృతులే తన ఆజ్ఞలుగా కలవాడు.

ఓం ఊర్జితశాసనాయ నమః

ఉర్జ్ - బల ప్రాణనయోః - బలపరచుట, జీవించుట. ఊర్జిత - బలమైన, తిరుగు లేని. శాస్ - అనుశిష్టౌ - బోధించుట, పాలించుట, సరిచేయుట. **అనుశాసనమ్ - ఆజ్ఞానువర్తనమ్ యస్య స ఊర్జిత శాసనః విష్ణుః అనతిక్రమణీయ నియమః.** ఉల్లంఘింపరాని శాసనము చేయువాడు అయిన విష్ణువు ఊర్జితశాసనుడు. ఆయన నియమములు అతిక్రమింపరానివి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **విరించి పురందరాది అలంఘ్యాజ్ఞః ఊర్జిత శాసనః.** బ్రహ్మేంద్రాదులు కూడా భగవంతుని ఆజ్ఞను ఉల్లంఘింపజాలరు గనుక భగవంతుడు ఊర్జిత శాసనుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **విధి రుద్రాది అలంఘ్య ఆజ్ఞత్వాత్ ఊర్జిత శాసనః.**

శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారు. నాన్ముగన్ తిరువంతాడి 38 – భగవానుని అభీష్టానికి విరుద్ధంగా దేవతలెవరూ కూడా కనీసం వ్రేలు కూడా ఎత్తలేరు.

భీష్మాద్ వాతః పవతే, భీషోదేతి సూర్యః భీషాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ మృత్యుర్ధ్వాతి పంచమేతి – తైత్తరీయోపనిషత్తు
ఆయనంటే ఉన్న భయంవల్లనే వాయువు వీస్తుంది. సూర్యుడు ఉదయిస్తాడు. అగ్ని, ఇంద్రులు తమ పనులు చేస్తారు. ఐదవవాడైన యముడు పరుగులు తీస్తారు.

ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి సూర్యచంద్రమసౌ విధృతౌ తిష్ఠతః
ఏతస్య వా అక్షరస్య ప్రశాసనే గార్గి గార్గి ద్యావా పృథివ్యౌ విధృతే తిష్ఠతః – బృహదారణ్యకోపనిషత్తు
యాజ్ఞవల్క్యుడు ఇలా అన్నాడు. ఓ గార్గీ, ఆయనయొక్క తిరుగులేని శాశనంవల్లనే బ్రహ్మ, సూర్య, చంద్రాదులు తమ తమ స్థానాలలో ఉన్నారు. భూమి, ఆకాశము తమ తమ స్థానాలలో నిలిచియున్నాయి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శ్రుతి స్మృతి లక్షణమ్ ఊర్జితమ్ శాసనమ్ అస్య ఇతి ఊర్జిత శాసనః.** శ్రుతులును, స్మృతులును భగవానునియొక్క బలమైన శాసనములు. కనుక ఆయన ఊర్జిత శాసనుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ప్రమాణము –
శ్రుతి స్మృతి మమైవాఽజ్ఞే యస్తే ఉల్లంఘ్య వర్తతే ఆజ్ఞాచ్ఛేధి మమ ద్వేషీ మద్భక్తోఽపి న వైష్ణవః
శ్రుతులు, స్మృతులు నా ఆజ్ఞలు. వానిని ఉల్లంఘించినవాడు నాకు శత్రువు. అటువంటివాడు నా భక్తుడైనా గాని నిజమైన వైష్ణవుడు కాదు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని శాసనమునకు మినహాయింపులు లేవు. నిబంధనలు లేవు.

911. శబ్దాతిగః

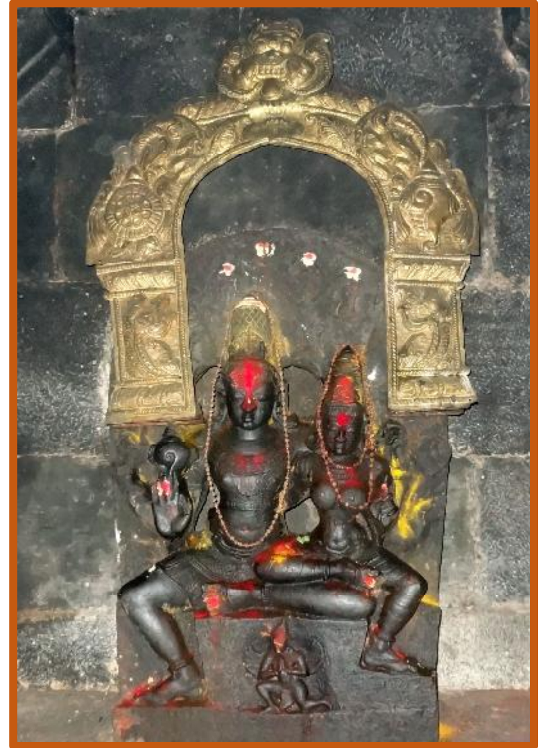
- మాటలకు అందనివాడు. వాక్కుచేత గాని, మనసుచేత గాని చెప్పరానివాడు.

ఓం శబ్దాతిగాయ నమః

శబ్దమ్ అతిగచ్ఛతి - వాచమ్ అతిక్రమ్య వర్తతే ఇతి శబ్దాతిగః. మాటలకు అతీమైనవాడు 'శబ్దాతిగః'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అనంత జిహ్వేన అనంతేన, అనంతశాఖైః ఆమ్నాయైః సాక్షాత్ సరస్వత్యా చ దురుదారహ మహిమా శబ్దాతిగః.**

అనంతమైన నాల్కలున్న అనంతుని (వేయి నాల్కలున్న ఆదిశేషుని) చేత గాని, అనంత శాఖలున్న వేదములవలన గాని, సాక్షాత్తు సరస్వతిచేత గాని వర్ణింప వీలుగానివాడు. అనంత కళ్యాణగుణ సంపన్నుడు. వానిలో కొద్ది భాగాన్ని మాత్రమే భీష్ముడు శ్రీవిష్ణుసహస్రనామంలో కీర్తించాడు.

పుష్పగిరి శ్రీ భీమేశ్వరాలయంలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణులు, గరుత్మంతుడు. వికీపిడియా చిత్రం.
Photo by S.v.madhav. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sri_lakshmi_narayana_swami_pushpagiri.JPG

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.5.8 – ఆయన శక్తి, సౌందర్యము, గుణములు, వైభవములు, లీలలు అనంతములు. ఆయన మెడలో తులసిమాలయే ఆయన పరమేశ్వరత్వానికి ఋజువు. నేను అనుభవించిన విషయాన్ని మాటలలో ఎలా చెప్పను? ఆయన మహత్వాన్ని మాటలలో చెప్పగలవారెవరైనా ఉంటే ప్రయత్నించండి.

తిరువైమొళి 8.5.4 – నీ కరుణార్ద్రమైన, తేనెలూరే, సమ్మోహనపరచే కన్నులు నా మనస్సును నింపివేశాయి. పాలకడలి మధ్యలో నీవు పవళించిన సుందరదృశ్యాన్ని తలచుకొన్నపుడెల్లా నేను ఆనందపరవశుడనౌతాను. ఈ అనుభవాలను నేను మాటలలో చెప్పలేను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శబ్దప్రవృత్తి హేతునామ్ జాత్యాదీనామ్ అసంభవాత్ శబ్దేన వక్తుమ్ శబ్దాతిగః.** ఆయనను మాటలలో వర్ణించడానికి అసాధ్యము. కనుక భగవంతుడు 'శబ్దాతిగః'. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు తైత్తరీయోపనిషత్తునుండి, విష్ణుపురాణమునుండి ఉదాహరించారు.

తైత్తరీయోపనిషత్తు 2.3 – **యతో వాచే నివర్తన్తే, అప్రాప్య మనసా సహ.** ఆయనను వర్ణింపజాలక మాటలు వెనుదిరుగుతాయి. ఆయన మనసుకు అందరాడు.

విష్ణుపురాణము 1.17.22 – **న శబ్ద గోచరో యస్య యోగి ధ్యేయమ్ పరంపదమ్.** మాటలకందని ఆయన పరమపదమును యోగులు ధ్యానింతురు.

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదములు సత్యమును నిర్వచింపలేవు. వివరింపలేవు. కేవలం సత్యంవైపు చూపెడతాయి. శాశ్వతమైన పరమసత్యము వేదములకు అతీతమైనది. మనసు, బుద్ధిలకు అందజాలనిది.

912నుండి 945వరకు నామములను శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు.

912. శబ్దసహః

- ఆర్తనాదమును ఆలకించువాడు. అస్పష్టమైన పిలుపు (గజేంద్రుని మొర)ను కూడా సహించువాడు.
- (శబ్దములు) వేదముల అర్థాన్ని అంగీకరించువాడు. వేదములయొక్క తాత్పర్యము, వేదసారము తానే అయినవాడు.

ఓం శబ్దసహాయ నమః

శప్ - ఆక్రోశే - బాధతో అరచుట, తిట్టుట. ఉణాది సూత్రము (4.97) **'శాసపిభ్యామ్ దదానౌ'** ప్రకారము 'శప్'కు 'దన్' ప్రత్యయము చేరిస్తే 'శబ్ద' అవుతుంది. అనగా ఆక్రోశించుట. సహ్ - మర్షణే - సహించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును గజేంద్రుని ఆర్తనాదము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. పశుపక్ష్యాదులు స్పష్టంగా మాట్లాడలేవు గనుక వాని పిలుపు అస్పష్టమైనది. **అస్పష్ట శబ్దానామ్ తిరశ్చామపి ఆర్తశబ్దమ్ అతి భారమివ సహతే ఇతి శబ్దసహః.** అస్పష్టంగా ఉన్న(గజేంద్రుని) ఆర్తనాదమును విని ఆ పిలుపును పెద్ద భారంగా (ఎంతో ముఖ్యమైన బాధ్యతగా) స్వీకరించినవాడు శబ్దసహుడు. అందుకే ఆయన సిరికిం జెప్పక, శంఖచక్రయుగముం జేదోయి సంధింపక, గజేంద్రుని కుయ్యాలించి, సంరంభంతో, గజప్రాణావనోత్సాహియై వేంచేసెను. ఆ గజేంద్రుని నోటనున్న ఒక పూవు చాలును అతని భక్తి తెలపడానికి.

అతిధారమివాऽస్పష్టం తిరశ్చాం శబ్దమానూర్తిజం సహతే యః శబ్దసహః వస్వర్ణో మనురుత్తమ

పశుపక్ష్యాదుల భాష స్పష్టంగా ఉండదు. అందుచేత సామాన్య మానవుడికి అది తెలియదు. అటువంటి భాషను కూడా ఆలకించువాడు శబ్దసహుడు. ఈ నామము అష్టాక్షరి. ఉత్తమమైనది. ఓం శబ్దసహాయ నమః. (శ్రీ కైవల్యసారధి).

శ్రీ పోతన భాగవతము. గజేంద్రుని ఆర్తనాదము.

లావొక్కింతయు లేదు, ధైర్యము విలోలంబయ్యె, బ్రాణంబులున్
ఠావుల్ దప్పెను, మూర్ఛ వచ్చె, దనువున్ డస్సెన్, శ్రమంబయ్యెడిన్,
నీవే తప్ప నితఃపరం బెఱుగ, మన్నింపందగున్ దీనునిన్,
రావే ఈశ్వర! కావవే వరద! సంరక్షింపు భద్రాత్మకా!

వినుదట జీవుల మాటలు
చనుదట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యనుదట పిలిచిన సర్వము
గనుదట సందేహమయ్యె గరుణావార్ధీ!

ఓ కమలాప్త! యోవరద! యో ప్రతిపక్ష విపక్షదూర! కు
య్యో కవి యోగివంద్య! సుగుణోత్తమ! యో శరణాగతామరా
నోకహ! యో మునీశ్వర మనోహర! యో విపులప్రభావ! రా
వే కరుణింపవే తలపవే శరణార్థిని నన్ను గావవే.

1790 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Indian_School,_late_18th_century_-_Vishnu_saves_the_elephant_Gajendra_from_the_clutches_of_the_crocodile_Makara._-_RCIN_1005113.o_-_Royal_Collection.jpg

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శబ్దము అంటే మంచి మాట కావచ్చును, చెడు మాట కావచ్చును. శ్రీ వాసిష్ఠ ఈ నామంలో 'శబ్ద' అంటే 'తిట్లు' అనే అర్థం తీసుకొన్నారు. **క్షమా విభూష సకలస్య లోకే, సర్వమ్ క్షమావాన్ సహతే క్షమాయామ్.** భగవానుని క్షమాగుణం కారణంగానే శత్రువుల తిట్లు కూడా భరిస్తాడు గనుక ఆయన 'శబ్దసహః'. శ్రీరాముని **'క్షమయా పృథ్వీ సమః'** అని వర్ణించారు. భగవంతుని ఈ క్షమాగుణమే విష్ణుభక్తులలో సాత్త్వికగుణంగా ప్రస్ఫుటమౌతుంది.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ – **భృగ్వాది భక్తకృత తర్జనరూప శబ్దమ్ సహత ఇతి శబ్దసహః.** భృగువు వంటి భక్తులు చేసి అవమానములను (దూషణములను) సహించినవాడు శబ్దసహుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వే వేదాః తాత్పర్యేణ తమేవ వదన్తి ఇతి శబ్దసహః.** సకల వేదములు సారముగా ఆయననే చెప్పును గనుక ఆయన శబ్దసహుడు.

సర్వస్య చాహం హృదిసన్నివిష్టో మత్తః స్మృతి జ్ఞాన మపోహనం చ
వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యో వేదాంతకృద్వేదవిదేవ చాహమ్ – గీత 15.15
సమస్త ప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి. వేదముల ద్వారా తెలిసికొనదగినవాడను నేనే. వేదాంతకర్తను, వేదజ్ఞుడను కూడా నేనే.

శ్రీ చిన్మయానంద – వేదములద్వారా తనను ప్రకటించే అవకాశం కల్పించినవాడు 'శబ్దసహః'

913. శిశిరః

- (గజేంద్రుని కాపాడడానికి) అతి వేగంగా వచ్చినవాడు.

- తన భక్తుల తాపత్రయములను చల్లార్చేవాడు.

ఓం శిశిరాయ నమః

శశ - ప్లుత గతౌ - దూకుట, గెంతుట. ఉణాది సూత్రము (1.5.3) ప్రకారము 'శశ'కు 'కిరచ్' ప్రత్యయం చేరిస్తే 'శిశిరః' పదం వస్తుంది. **శశతి, శీఘ్రమ్ ఉత్ప్లుల్య గచ్ఛతి ఇత శిశిరః.** వేగంగా దూకుతూ వెళ్లేవాడు శిశిరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆర్త శబ్ద శ్రవణానంతరమ్ అతి త్వరయా గతః శిశిరః.** గజేంద్రుని ఆర్తనాదము విని అతి త్వరగా అతనిని రక్షించడానికి పరుగులు తీసినవాడు శిశరుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించినది – **శ్రుత్వా చక్రగదాధరః, సాన్నిధ్యమ్ కల్పయామాస తస్మిన్ సరసి.** గజేంద్రుని ఆర్తనాదం వినగానే శ్రీమన్నారాయణుడు శంఖచక్రగదాధారియై అతివేగంతో ఆ సరసువద్దకు వచ్చాడు.

ఈ ఘట్టాన్ని అనేకులు వ్యాఖ్యాతలు, కవులు వివిధాలుగా, రమణీయంగా వర్ణించారు. భగవంతుడు శ్రీమహాలక్ష్మి అమ్మవారికి కూడా చెప్పలేదట. గరుడుని వేగం చాలదని తానే గరుడుని చేత ధరించి సరస్సువద్దకు వెళ్ళాడట.

తిరుమొళి 2.3.9 – గరుడునిపై వేంచేసి, చక్రాయుధంతో మొసలిని పరిమార్చి, గజేంద్రుని రక్షించినవాడు.

శిఱియ తిరుమడల్ – నారాయణా! మణివణ్ణా! అనంత శయనా! నా ఇక్కట్లను తొలగించు. అని గజేంద్రుడు మొరపెట్టుకొనగానే భగవానుడు మొసలిపై కోపించి, సరస్సువద్దకు పరుగులు తీసి, చక్రంతో మొసలిని రెండుగా ఖండించి, గజేంద్రుని కాపాడాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శశతి, ద్రుతమ్ గచ్ఛతి స్వజనానామ్ అవనాయ ఇతి శిశిరః.** తన భక్తులను రక్షించడానికి అతివేగంగా వెళ్లేవాడు శిశిరుడు.

గజేంద్రుని రక్షణ . 1910 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gajendra_Moksha_print.jpg

శ్రీ పోతన భాగవతము – భగవానుని తొందరపాటు.

అల వైకుంఠ పురంబులో నగరిలో నామూల సౌధంబు దా
పల మందార వనాంతరామృత సరః ప్రాంతేందుకాంతోపలో
త్పల పర్యంక రమావినోది యగు నాపన్న ప్రసన్నుండు వి
హ్వల నాగేంద్రము 'పాహి పాహి' యన గుయ్యాలించి సంరంభియై

సిరికిం జెప్పడు శంఖ చక్ర యుగముంజేదోయి సంధింపడే
పరివారంబును జీర డభ్రగపతిం బన్నింప డాకర్ణికాం
తర ధమ్మిల్లము జక్క నొత్తడు వివాదప్రోత్థిత శ్రీ కుచో
పరి చేలాంచలమైన వీడడు గజ ప్రాణావనోత్సాహియై.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **శిశిరము అంటే చల్లని ఋతువు. శ్రీ శంకరులు ఈ అర్థం తీసుకొన్నారు. తాపత్రయాభి తప్తానామ్ విశ్రమ స్థానత్వాత్ శిశిరః.** తాపత్రయములను చల్లార్చేవాడు శిశిరుడు. తాపములు మూడు విధములు.

(1) ఆధ్యాత్మిక తాపములు – దైవముచే కలుగజేయబడేవి.

(2) అధిభౌతిక తాపములు – అగ్ని, వరద, భూకంపం వంటివి.

(3) అధిదైవిక తాపములు – అలసత్వము, కపటము, అశ్రద్ధ వంటివి.
ఈ మూడు రకాల తాపములను చల్లబరచేవాడు శిశిరుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సంసారం అనే అగ్నిలో కాలుతున్నవారికి చల్లని విశ్రాంతి స్థలము శిశిరుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ 'వేగంగా వెళ్ళుట', 'చల్లని ఋతువు' అనే రెండు అర్థాలనూ కలిపారు. సకాలంలో ఋతువులు మారుస్తూ జీవుల మనుగడకు ఆధారమైనవాడు శిశిరుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దృష్టామాత్రః తేషామ్ సంతాపమ్ నివర్తయతి ఇతి శిశిరః.** భగవంతుని దర్శనమాత్రముననే భక్తుల సంతాపములు, కష్టములు దూరమగును గనుక ఆయన శిశిరుడు.

914. శర్వరీకరః

- ఆర్తులను రక్షించడానికి, దుష్టులను శిక్షించడానికి చేత పంచాయుధములను ధరించినవాడు.
- సంసారులకు మాయను (చీకటిని) కలిగించేవాడు. జ్ఞానులకు మాయ ఆవరించకుండా చేస్తాడు.
- అందరకు విశ్రాంతి సమయముగా రాత్రిని కలిగించేవాడు.
- రాత్రి సమయంలో చల్లని చంద్రకిరణాల రూపంలో ప్రకాశించేవాడు.
- తన శత్రువులకు వినాశనం కలిగించేవాడు.

ఓం శర్వరీకరాయ నమః

శృ - హింసాయామ్ - బాధించుట, ఖండించుట, చంపుట. శ + ష్వరచ్ (ప్రత్యయము) - శర్వరి (ఉణాది సూత్రము 2.122). కరః - చేత ఆయుధములు ధరించినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరంగా వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **హింసాపర విదారిణీ పంచాయుధీ కరే అస్య ఇతి శర్వరీకరః.** భగవానుడు గజేంద్రుని కాపాడడానికి వచ్చినపుడు ఆయన శర్వరీకరుడు. పంచాయుధములనగా పాంచజన్యము (శంఖము), సుదర్శనము (చక్రము), కౌమోదకి (గద), శార్ఙ్గము (ధనుస్సు), నందకము (ఖడ్గము).

శ్రీ పోతన భాగవతము – శ్రీమహావిష్ణువు వేంచేసిన విధము

ఇట్లు భక్తజనపాలన పరాయణుండును, నిఖిల జంతు హృదయారవింద సదన సంస్థితుండును నగు నారాయణుండు, కరికులేంద్ర విజ్ఞాపిత నానావిధ దీనాలాపంబు లాకర్ణించి, లక్ష్మీకాంతా వినోదంబులం దనివి సాలించి, సంభ్రమించి, దిశలు నిరీక్షించి, గజేంద్ర రక్షాపరత్వంబు నంగీకరించి, నిజ పరికరంబును మరల నవధరించి, గగనంబున కుద్గమించి, వేంచేయు నప్పుడు

తనవెంటన్ సిరి, లచ్చి వెంట నవరోధవ్రాతమున్, దాని వె
న్కను బక్షీంద్రుడు, వాని పొంతను ధను: కౌమోదకీ శంఖ చ
క్ర నికాయంబును, నారదుండు, ధ్వజినీకాంతుండు దా వచ్చిరో
య్యన వైకుంఠపురంబునం గలుగువారాబాలగోపాలమున్.

శ్రావణ బెళగొళలో శ్రీ గజలక్ష్మి శిల్పం. వికీపీడియా చిత్రం.

Photo by Vibhorjain. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sravanbelagola_Temple.jpg

తదనంతరంబ ముఖారవింద మకరంద బిందుసందోహ పరిష్యందమానానంద దిందిందిర యగు నయ్యిందిరాదేవి, గోవింద కరారవింద సమాకృష్యమాణ సంవాద చేలాంచలయై పోవుచు.

తన వేంచేయు పదంబు పేర్కొన డనాథ స్త్రీ జనాలాపముల్
వినెనో, మ్రుచ్చులు మ్రుచ్చిలించిరో ఖలుల్ వేద ప్రపంచంబులన్,
దనుజానీకము దేవతానగరిపై దండెత్తెనో, భక్తులం
గని చక్రాయుధుడు డేడి చూపుడని దిక్కారించిరో దుర్జనుల్.

వినువీధిం జనుదేర గాంచి రమరుల్ విష్ణున్ సురారాతి జీ
వనసంపత్తి నిరాకరిష్ణు గరుణావర్ధిష్ణు యోగీంద్ర హృ
ద్వన వర్తిష్ణు సహిష్ణు భక్తజనబృంద ప్రాభవాలంకరి
ష్ణు నవోఢోల్లస దిందిరా పరిచరిష్ణున్ జిష్ణు రోచిష్ణున్.

ఇట్లు వొడగని
చనుదెంచెన్ ఘనుడల్లవాడె, హరిపజ్జం గంటిరే లక్ష్మి? శం
ఖ నినాదం బదే, చక్ర మల్లదె, భుజంగధ్వంసియున్ వాడె క్ర
న్నన నేతెంచె నటంచు వేల్పులు **నమోనారాయణా**యేతి ని
స్వనులై మ్రొక్కిరి మింట హస్తిదురవస్థావక్రికిం జక్రికిన్.

17వ శతాబ్దపు నేపాల్ కు చెందిన విగ్రహం. వికీపీడియానుండి. Photo by: Wonderlane
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%22God_Vishnu_Riding_on_His_Mount,_Garuda,_Nepal,_16th_-_17th_century,_Schist%22_-_Tibetan_Buddhist_art_at_Art_Institute_of_Chicago_-_DSC_8260.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – (అమరకోశ వ్యాఖ్యానము. **శృణాయామ్ చక్షూంసి ఇతి శర్వరీ.** జీవుల చూపును మూసివేసేది శర్వరి.) శ్రీ శంకరులు 'శర్వరి' అనగా 'రాత్రి' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. రాత్రిని కలుగజేసేవాడు శర్వరీకరుడు. అంధకారము అజ్ఞానమును సూచించును. సాంసారిక జీవులకు ఆత్మజ్ఞానము అంధకారమయము (అందరానిది, కానరానిది) అయిన శర్వరి. మరియు జ్ఞానులకు సంసారమే ఒక చీకటి (వెళ్ళరానిది, కోరరానిది). ఈ రకంగా శ్రీమన్నారాయణుడు శర్వరీకరుడు. సంసారులకు అవిద్యను కమ్ముకునేలా చేసి తన తత్వాన్ని వారికి తెలియనీయడు. ఆయనే జ్ఞానులకు మాయ ఆవరించకుండా చేస్తాడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత (2.69)నుండి ఉదాహరించారు.

యా నిశా సర్వభూతానాం తస్యాం జాగర్తి సంయమీ
యస్యాం జాగ్రతి భూతాని సా నిశా పశ్యతో మునేః

నిత్యజ్ఞానస్వరూప పరమానందప్రాప్తియందు స్థితప్రజ్ఞుడైన యోగి మేల్కొనియుండును. అది ఇతర ప్రాణులు అన్నింటికి రాత్రితో సమానము. నశ్వరమైన ప్రాపంచిక సుఖప్రాప్తికై ప్రాకులాడుచు ప్రాణులన్నియును మేల్కొనియుండును. అది పరమాత్మ తత్వమునెఱిగిన మునికి (మనన శీలునకు) రాత్రితో సమానము.

కాబట్టి సంసారులు అజ్ఞానంతో నిద్రపోయే కాలము, యోగి జ్ఞానసముపార్జనకు మేల్కొని ఉండే కాలము ఒకటే. అందుచేతనే పరమేశ్వరుడు సంసారులకు అజ్ఞానము, యోగులకు జ్ఞానము ఇస్తాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పగలు రజోగుణమును (క్రియాతత్పరతను), రాత్రి సమయం తమోగుణమును (కార్యహీనతను) సూచించును. ఈ పగలు రాత్రి మార్పులు మన జీవితమునకు గొప్ప సదుపాయములు. అన్ని సమస్యలు విస్మరించి మనం రాత్రివేళ విశ్రాంతి

పొందవచ్చును. జ్ఞానికి పగటిసమయంలో కూడా (రాత్రివంటి) ప్రశాంతత లభిస్తుంది. కాని అజ్ఞానికి రాత్రి మాత్రమే ఆ ప్రశాంతత లభిస్తుంది. ఇలా విశ్రాంతికి అవకాశం కల్పించేవాడు శర్వరీకరుడు (శర్వరి-రాత్రి).

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శర్వరీ నిశా లోకవిశ్రామదాయిన్, తస్య కరః సంపాదకః ఇతి శర్వరీకరః.** అందరికీ విశ్రాంతి సమయంగా రాత్రిని కలిగించేవాడు శర్వరీకరుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – శర్వరి - రాత్రి. కరః - కిరణములు. **శర్వాయామ్ - రాత్రౌ, కరః - కిరణా యస్య చంద్రార్గత రూపేణ ఇతి శర్వరీకరః.** రాత్రివేళల వెన్నెల అనే చల్లని చంద్రకిరణాల రూపంలో ప్రకాశించేవాడు శర్వరీకరుడు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – శర్వరి - హింస, నాశనము. కరః - చేయువాడు. **శర్వరీ - హింసా, తమ్ కరోతి ఇతి శర్వరీకరః.** తన శత్రువులకు నాశనం కలిగించేవాడు శర్వరీకరుడు.

శ్రీ తాళ్ళపాక పెదతిరుమలాచార్యులు – శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనములు

గరుడధ్వజా! యేమని చెప్పెడిది నీ ప్రభావంబు? నీ నాభి కమలమునం బుట్టెనట విరించి మీ మహిమం దెలియ శక్తుండు గాడట! నానా వేదంబుల నీ మహిమలు చెప్పునట; నీ మూర్తి కడ గుఱుతుం గానవట! రవిచంద్రులు నీ నయనంబులట; నీయపార తేజో మహిమంబు లెఱుంగలేరట! ఇంద్రాది దేవతలు నీ యాజ్ఞాధారులట; యొక్కొక్కమాఱును నీతో గినిసి నిన్నెదిరించలేక నీ శరణంబు వేడుకొందురట! పంచమహాభూతంబులు నీ ప్రకృతిగుణంబులట; నీ స్వభావంబు అట్టివి యని తెలుపజాలవట! సముద్రంబు నీ పాన్పట; నీ గుణంబుల లోతెఱుంగవట! మునులు భవదీయ స్వరూప సూచక వాదులట; నీ మాయ దాటనోపరట! చరాచర జగత్తు నీ సృష్టియట; నిన్నుం జూపి చెప్పనోపదట! నా శక్తియెంత? నేనెంత? నే నీ శ్రీపాదంబులు గతియని యుండగా నీవే దయదలంచెదవు గాక! శ్రీ వేంకటేశ్వరా!

అరగొండ శ్రీ ఆంజనేయస్వామి మందిరం

హనుమాన్ జంక్షన్ ఆలయం

అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాం వరః |
విద్వత్తమో వీతభయః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః || (98)

915. అక్రూరః

- క్రూరుడు కానివాడు (గజేంద్రుని రక్షించుటలో).
- అవాప్తకాముడగుట చేత క్రోధము లేనివాడు. కనుక క్రౌర్యము లేనివాడు.

ఓం అక్రూరాయ నమః

కృత్ - ఛేదనే - ఖండించుట. ఉణాది సూత్రము (2.21) '**కృతేచ్ఛః క్రూ చ**' ప్రకారము కృత్ + రక్ (ప్రత్యయము) నుండి 'క్రూరః' వచ్చును. క్రూరుడు కానివాడు అక్రూరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతునిలో క్రూరత లేదు. తనపట్ల ఎంతో అపరాధం చేసిన రావణుడు యుద్ధంలో అలసిపోయినపుడు రాఘవుడు రావణుని సంహరించలేదు. విశ్రాంతి తీసికొని మరునాడు రమ్మని యుద్ధరంగంనుండి పంపివేశాడు.

ఇక గజేంద్ర సంరక్షణ విషయంలో – **గజ పరిజిగీర్షయా కరస్థైరపి ఆయుధైః గ్రాహమపి ఝుటితి అకృత్తవాన్ అక్రూరః.** భగవంతుడు ఆయుధాలు కలిగి ఉన్నప్పటికీ, వెంటనే మొసలిని చంపలేదు. ముందుగా గజరాజును, మొసలిని కూడా ఒడ్డుకు లాగాడు. అప్పటికీ మొసలి తన పట్టును వీడనందున భగవంతుడు తన చక్రాన్ని మొసలిపై ప్రయోగించాడు. అది కూడా క్రౌర్యం లేకుండా దానిని ఒక్కసారి ఖండించాడు. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకము –

గ్రాహగ్రస్తమ్ గజేంద్రమ్ చ తం గ్రాహమ్ చ జలాశయాత్ ఉజ్జహార అప్రమేయాత్మా తరసా మధుసూదనః

అప్రమేయాత్ముడైన మధుసూదనుడు మొసలి నోట చిక్కిన గజేంద్రుని, మరియు మొసలిని జలాశయంనుండి పైకెత్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అవాప్త సమస్త కామత్వాత్ కామ అభావాదేవ, తస్మాత్ క్రౌర్యమ్ అస్య న అస్తి ఇతి అక్రూరః.** భగవానుడు అవాప్త కాముడు. అన్ని కోరికలూ తీరినవాడు గనుక ఆయనకు ఇంక కోరికలు ఉండవు. కోరికలు లేనిచోట క్రోధము, క్రౌర్యము ఉండవు. కనుక ఆయన అక్రూరుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – హిరణ్యకశిపుని వధ సమయంలో భగవంతుడు కోపాన్ని తెచ్చిపెట్టుకున్నాడు. ప్రహ్లాదుని చూడగానే కరుణాప్రేమమూర్తి అయ్యాడు. శుద్ధసత్వమూర్తి అయిన శ్రీనారసింహుడు క్రూరుడు కానేరడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **పాండవ క్లేశ కారకమ్ దుర్వాసమ్ న కృతవాన్ ఇతి అక్రూరః**. పాండవులకు వనవాస సమయంలో దుర్వాసుడు క్లేశం కలిగించాడు (ద్రౌపది అక్షయపాత్రను తొలిచివేసిన తరువాత దుర్వాసుడు తన శిష్యగణంతో భోజనానికై వెళ్ళాడు). అయినాగాని దూర్వాసుని శిక్షించనివాడు అక్రూరుడు.

శ్రీ పోతన భాగవతము – శ్రీమహావిష్ణువు మకరిని సంహరించిన విధము.

అయ్యవసరంబున గుంజరేంద్రపాలన పారవశ్యంబున దేవతానమస్కారంబు లంగీకరింపక, మనస్సమాన సంచారుండై, పోయి పోయి, కొంతదూరంబున శింశుమార చక్రంబునుంబోలె గురు మకర కుళీర మీన మిథునంబై, కిన్న రేంద్రుని భాండాగారంబునుంబోలె స్వచ్ఛ వర కచ్ఛపంబై, భాగ్యవంతుని భాగధేయంబునుం బోలె సరాగ జీవనంబై, వైకుంఠపురంబునుంబోలె శంఖ చక్ర కమలాలంకృతంబై, సంసారచక్రంబునుంబోలె ద్వంద్వ సంకుల పంక సంకీర్ణంబై యొప్పు నప్పంకజాకరంబుఁ బొడగని.

గజేంద్ర మోక్షము.
శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో చిత్రం.
వికీపీడియా నుండి. Rajasekhar1961

కరుణాసింధుడు శౌరి వారిచరమున్ ఖండింపగా బంపె స
త్వరితాకంపిత భూమిచక్రము మహోద్యద్విస్ఫులింగ చ్ఛటా
పరిభూతాంబుర శుక్రమున్ బహువిధ బ్రహ్మాండభాండ చ్ఛటాం
తర నిర్వక్రము బాలితాఖిల సుధాంధ శ్చక్రముం జక్రమున్.

ఇట్లు పంచిన.
అంభోజాకర మధ్య నూతన నళిన్యాలింగన క్రీడనా
రంభుండైన వెలుంగుఱేని చెలు వారన్ వచ్చి నీటన్ గుభుల్
గుంభ ధ్వానముతో గొలంకువు గలంకం బొందగా జొచ్చి దు
ష్టాంభోవర్తి వసించు చక్కటికి డాయంబోయి హృద్వేగమై.

భీమంబై తల ద్రుంచి ప్రాణముల బాపెం జక్ర మాశు క్రియన్
హేమక్ష్మాధర దేహముం జకితవన్యేభేంద్ర సందోహముం
గామ క్రోధన గేహమున్ గరటి రక్త స్రావ గాహంబు ని
స్సీమోత్సాహము వీత దాహము జయశ్రీ మోహమున్ గ్రాహమున్.

ఇట్లు నిమిష స్పర్శనంబున సుదర్శనంబు మకరి తల ద్రుంచు నవసరంబున.

మకర మొకటి రవి జొచ్చెను
మకరము మఱియొకటి ధనదు మాటున డాగెన్;
మకరాలయమున దిరిగెడు
మకరంబులు కూర్మరాజు మఱువున కరిగెన్.

తమముం బాసిన రోహిణీ విభుక్రియన్ దర్పించి సంసారదు:
ఖము వీడ్కొన్న విరక్త చిత్తుని గతిన్ గ్రాహంబు పట్టూడ్చి, పా
దము లల్లార్చి, కరేణుకావిభుడు సౌందర్యంబుతో నొప్పె, సం
భ్రమదాశాకరిణీ కరోజ్ఝిత సుధాంభస్స్నాన విశ్రాంతుడై.

పూరించెన్ హరి పాంచజన్యము గృపాంభోరాశి సౌజన్యమున్
భూరిధ్వాన చలాచలీకృత మహాభూత ప్రచైతన్యమున్
సారోదారసిత ప్రభాచకిత పర్జన్యాది రాజన్యమున్
దూరీభూత విపన్నదైన్యమును, నిర్ధూతద్విషత్సైన్యమున్.

మెరసెన్ నిర్జరదుందుభుల్, జలరుహామోదంబులై వాయువుల్
దిరిగెన్ బువ్వుల వాన జల్లు గురిసెన్, దేవాంగనా లాస్యముల్
పరగెన్, దిక్కులయందు జీవజయశబ్దధ్వానముల్ నిండె, సా
గర ముప్పొంగె దరంగ చుంబిత నభోగంగా ముఖాంభోజమై.

916. పేశలః

- మనోహరమైన రూపము గలవాడు.
- మృదుమధుర స్వభావముగల కారుణ్యమూర్తి.
- సృష్టిని అనేక విధాలుగా విభజించినవాడు.
- రుద్రుడు ఆయనపట్ల భక్తుడు.

ఓం పేశలాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సంభ్రమాత్ ఆయుధాయుధ స్రగ్ భూషాంబర రమణీయః పేశలః**

త్వరాతిశయతః ప్రస్త స్రగ్భూషాంబర సుందరః గజేంద్ర రక్షా సమయే యోఽసౌ పేశల స్మృతః. గజేంద్రుని రక్షించే సంరంభంలో త్వరిత గతిన వెళుతున్న శ్రీమహావిష్ణువు ధరించిన ఆభరణాలు, పూలమాలలు, వస్త్రాలు అన్నీ చెదిరిపోయి ఉన్నాయి. అలాంటి స్థితిలో అతిసుందరంగా, మనోహరంగా ఉన్నందున ఆయన పేశలుడు. (శ్రీకైవల్యసారధి)

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 3.5.1 – కొలనులో తామరపూవు తెంచుతున్న గజేంద్రుడు మొసలి పట్టులో చిక్కాడు. అలాంటి గజేంద్రుని వద్దకు నల్లని మేఘంలా ఉన్న శ్రీకృష్ణుడు భక్తవరదుడై వడివడిగా వచ్చాడు.

గజేంద్రుని రక్షణకు త్వరపడుతున్న భగవంతునికీ, 'పేశలః' నామమునకూ సంబంధం ఏమిటి? ఇందుకు శ్రీ కృష్ణన్ చెప్పిన వివరణ – ఆపన్నుడైన తన భక్తుని రక్షించడానికి శ్రీదేవుడు వడివడిగా వస్తున్నాడు. తన భక్తుని కాపాడడంలో ఆయనకు ఎంతో సంతోషం ఉన్నది. మరియు ఆ వేగంలో ఆయన వస్త్రాభరణాలు చెదిరి ఉన్నాయి. భగవంతుని సాన్నిధ్యంవలన ఆ వస్త్రాభరణాలకు అందం వస్తున్నది (వస్త్రాభరణాల వలన ఆయనకు అందం రాదు).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కర్మణా, మనసా, వాచా, వపుషా చ శోభనత్వాత్ పేశలః.** భగవానుని చేతలు, మనస్సు, మాటలు, రూపము అన్నీ రమణీయమైనవి గనుక ఆయన పేశలుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పూవువలె సుతిమెత్తని, కరుణాపూరితమైన హృదయము, మాటలు, చేతలు కలవాడు పేశలుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవానుడు అనంత దయార్ద్రమూర్తి. ఆయన హృదయం భక్తులయెడ ప్రేమ, సౌకుమార్యంతో పొంగి పొరలుతున్నది. భక్తులు ఆయన రక్షణ కొరకు మ్రొక్కగానే ఆయన వారిని ఐహిక బంధాలనుండి విముక్తులను చేస్తాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – పిశ్ - అవయవే - ఏర్పడుట. **పింశతి, అవయమ్ కరోతి, ఇతి పేశలః.** భగవంతుడు సృష్టిని అనేక భాగాలుగా విభజించాడు. ఉదాహరణకు శరీరాన్ని అవయవాలుగా విభజించాడు. నక్షత్ర మండలమును అనేక గ్రహ నక్షత్రాదులుగా విభజించాడు. కాలమును క్షణాలు, నిముషాలు, ఘంటలు, దినాలు, సంవత్సరాలుగా విభజించాడు. కనుక ఆయన పేశలుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – ప-ఈశ-ల - పేశల. **ఈశమ్ - రుద్రమ్, లాతి - భక్తత్వేన గృహ్ణాతి, ఇతి ఈశలః, పాతి ఇతి పః, పశ్చ అసౌ ఈశలశ్చ ఇతి పేశలః.** రుద్రుని తనకు భక్తునిగా కలిగినవాడు మరియు ఆయనను రక్షించువాడు పేశలుడు.

917. దక్షః

- దుష్ట శక్తులను వేగంగా రూపుమాపువాడు.
- గజేంద్రుని రక్షణ కొఱకు త్వరితగతిని వచ్చినవాడు (దక్ష్ - శీఘ్రార్థే).

- గజేంద్రుని రక్షణ కొఱకు త్వరితగతిని వచ్చే శక్తి కలిగినవాడు (దక్ష్ - శక్తిశాలీ).
- విశ్వరూపంలో ప్రవృద్ధుడైనవాడు (దక్ష్ - పెరుగుట).
- సృష్టి, పాలన, లయము కార్యములలో నిపుణుడు అయినవాడు (దక్ష్ - నైపుణ్యము).
- శత్రువులను నాశనం చేసేవాడు (దక్ష్ - హింసనయోః)

ఓం దక్షాయ నమః

45వ శ్లోకము. 424వ నామము. దక్షః – **ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః**

98వ శ్లోకము. 917వ నామము. దక్షః – **అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాంవరః**

'దక్ష' అంటే పెరుగుట, వేగముగా పని చేయుట, వృద్ధి చెందుట, శక్తి కలిగియుండుట, బాధించుట వంటి అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

45వ శ్లోకం. 424వ నామము. **దక్షః** – ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు శ్రీ కల్క్యావతారము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **దస్యు వధే దక్షతే - శీఘ్రకారీ ఇతి దక్షః.** అతి వేగంగా దుష్టులను సంహరించేవాడు దక్షుడు. కల్కి.

ఈ నామమునకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన ఒక అర్థం – **సర్వ కర్మాణి క్షిప్రమ్ కరోతి వా దక్షః.** అన్ని పనులూ అతి వేగంగా చేసేవాడు దక్షుడు. అందుకే భగవంతుని గుణగణాల వర్ణనలో 'సంకల్పమాత్రేణ' అనే విశేషం తరచు కన్పిస్తుంది.

98వ శ్లోకం. 917వ నామము. **దక్షః – క్షిప్రమ్ ఆగంతా దక్షః.** గజేంద్రుని పిలుపు విని అతి వేగంగా వచ్చినవాడు దక్షుడు. 'దక్ష' అనగా 'శీఘ్రకారీ' అన్న భావాన్ని పెక్కు అనువాదకులు గ్రహించారు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **స్మృతిమాత్రః త్వరయా గతవాన్ ఇతి దక్షః**. భక్తులు స్మరించినంతనే వెంటనే వచ్చేవాడు దక్షుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **దక్షతే - శీఘ్రతామ్ కురుతే స్వజన అవనే ఇతి దక్షః.**

913వ నామము 'శిశిరః'కు, మరియు 917వ నామము 'దక్షః'కు కూడా శ్రీ భట్టులు 'గజేంద్రుని ఆర్తనాదం విని వేగంగా వచ్చినవాడు'అనే అర్థమే చెప్పారు. అయితే (1) రెండు అర్థాలు ఒకటి అయినా, నామములు వేరు గనుక పునరుక్తి దోషం లేదు. (2) శ్రీ శంకరులు కూడా 917, 918 నామములు 'దక్షః' మరియు 'దక్షిణః' కు ఒకే విధమైన అర్థం చెప్పారు. ఇక్కడ కూడా నామములు వేరు గనుక పునరుక్తి దోషం లేదు. (3) శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో ఉన్న స్వల్ప అంతరాన్ని శ్రీ మద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ ఇలా వివరించారు. దక్షః – వేగంగా రావడానికి తగిన శక్తి సామర్థ్యములు కలవాడు. శిశిరః – వేగంగా వచ్చినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య

45వ శ్లోకములో **'దక్షః'** – దక్ష - వృద్ధి చెందుట. **జగద్రూపేణ వర్ధమానత్వాత్ దక్షః.** సకల జగత్తు రూపంలో వర్ధిల్లువాడు దక్షుడు.

98వ శ్లోకములో **'దక్షః' – ప్రవృద్ధః శక్తః శీఘ్రకారీ చ దక్షః.** వృద్ధి, శక్తి, వేగము అనే లక్షణములున్నవాడు దక్షుడు. సమర్థత, ప్రతిభ, కార్యనిర్వహణ చాతుర్యము, శక్తి సంపద, శీఘ్రకారిత్వము, పట్టుదల, అప్రమత్తత మున్నగు దివ్య లక్షణములు కలవాడు దక్షుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – **శీఘ్రకారీ చ దక్షః, త్రయమ్ చైతాత్ పరస్మిన్ నియతియమ్ ఇతి దక్షః.** తన సృష్టియందు నైపుణ్యము కలవాడు దక్షుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సృష్టి, పాలన, లయము అనే కార్యములను నియమంగా, నైపుణ్యంగా, సమయబద్ధంగా చేసేవాడు దక్షుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – దక్ష్ - హింసాయామ్ - బాధించుట. **శత్రూణామ్ హన్తా దక్షః.** శత్రువులను నాశనం చేసేవాడు దక్షుడు.

సంస్కృత వ్యాఖ్యానాలను ఇతర భాషలలోనికి అనువదించడంలోను, మరింత వివరించడంలోను వచ్చే సమస్యలు, తద్వారా ఉత్పన్నమయ్యే భావభేదాలు ఇక్కడ 'శిశిరః', 'దక్షః' నామములలో (913, 917 నామములలో) గమనించవచ్చును.

సంస్కృతంలో శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం ఇలా ఉంది.

(913) శిశిరః – **ఆర్త శబ్ద శ్రవణానంతరమ్ అతిత్వరయా** గతః **శిశిరః** (శాశ - ప్లుతగతౌ, సాన్నిధ్యమ్ కల్పయామాస తస్మిన్ సారసి).
(917) దక్షః – **క్షిప్రమ్ ఆగన్తా దక్షః.**

913వ నామంలోను, 917వ నామంలోను కూడా శ్రీ భట్టులు భగవానుని 'త్వరితగతి'ని స్తుతిస్తున్నారని అనుకోవచ్చును. అయితే ఈ రెండు నామముల అర్థాలలో ఉన్న స్వల్ప భేదాన్ని శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ ఇలా చెప్పారు (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు ఆయన వివరణ).

(913) శిశిరః – మొసలి నోట చిక్కిన గజేంద్రుని వద్దకు అతివేగంగా వచ్చినవాడు (శీఘ్రకారీ).
(917) దక్షః – అతివేగంగా గజేంద్రుని వద్దకు రావడానికి సామర్థ్యము కలవాడు (శక్తిశాలీ).
ఇలా చూస్తే శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానంలో పునరుక్తి లేదు. 425వ నామమును కూడా శ్రీ భట్టులు 'వేగంగా' అనే అర్థంలో చెప్పారు కాని అది శ్రీ కల్క్యవతార పరంగా.

శ్రీ శంకరులు ఈ 'శిశిరః', 'దక్షః' నామములకు పూర్తిగా భిన్నమైన వ్యాఖ్యలు చెప్పారు గనుక పునరుక్తి సమస్య అసలు లేదు.

శిశిరః – (చల్లని ఋతువు) **తాపత్రయ అభితప్తానామ్ విశ్రమ స్థానత్వాత్ శిశిరః.** తాపత్రయము వలన తప్తులనవారికి చల్లని ఆశ్రయము.

దక్షః – **ప్రవృద్ధః, శక్తః, శీఘ్రకారీ చ.** వృద్ధి,శక్తి, వేగము అనే లక్షణములు కలవాడు.

918. దక్షిణః

- ప్రసన్నత, ప్రేమ, శరణాగత వాత్సల్యము అనే గుణములున్నవాడు.
- అంతటా వ్యాపించినవాడు.
- ప్రళయకాలంలో సర్వమునూ నాశనం చేయువాడు.
- ఎంతో దాతృగుణము, దాక్షిణ్యము, దయ గలవాడు.
- వేగం కలవాడు. నిపుణుడు.

ఓం దక్షిణాయ నమః

ఇంతకు ముందు నామము 'దక్షః' మరియు ఈ నామము 'దక్షిణః' ఒకే శబ్దంనుండి వచ్చాయి.

దక్ష్ - వృద్ధౌ, శీఘ్రార్థే - పెరుగుట, త్వరపడుట. ఉణాది సూత్రము (2.50) **'ద్రు దక్షిభ్యామ్ ఇనన్'** ప్రకారము 'దక్ష్' శబ్దానికి 'ఇనన్' ప్రత్యయం చేరిస్తే 'దక్షిణ' పదం వస్తుంది. సిద్ధాంత కౌముదిలో 'దక్షిణః' పదానికి ఇచ్చిన అర్థం. **దక్షతే వర్ధతే శీఘ్రకారీ భవతి వా స దక్షిణః, సరళో వామభాగః పరతంత్రోऽనువర్తనమ్.** (సరళ స్వభావము. నిజాయితీ, మర్యాద, వినయము). 'దక్ష' మరియు 'దక్షిణ' పదాల అర్థం - నైపుణ్యత, త్వరగా రావడం, వేగంగా కార్యాచరణ చేయడం. ఇవే కాకుండా (శ్రీ ఆప్టే నిఘంటువు ప్రకారం) ప్రసన్న,

ఆహ్లాద స్వభావం, మృదువర్తన అనే అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి. కనుక 'దక్షిణ' అంటే త్వరగా వచ్చేవాడు, నాశనం చేసేవాడు, సరళ స్వభావం కలవాడు, భక్తులను వర్ధిల్లజేసేవాడు అనే అర్థాలను చెప్పవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు 'మృదు స్వభావం కలిగిన, కరుణాపూరితమైన' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **తథా ఆగత్య, ధిఙ్మామ్, దూరగతోఽహమ్ త్వామ్, ఇతి సాంత్వనైః, గజేంద్రస్య అనుకూలః దక్షిణః.** భగవానుడు పరుగు పరుగున గజేంద్రుని వద్దకు రావడమే కాదు. వచ్చి, అయ్యో, నేను సమీపంలో లేకపోయానే – అని సాంత్వనవచనాలు పలికి గజేంద్రుని ఓదార్చాడు. ఇందుకు శ్రీభట్టులు విష్ణుధర్మము (69.83 నుండి ఉదాహరించారు.

ప్రీతిమాన్ పుండరీకాక్షః శరణాగత వత్సలః భజన్తమ్ గజరాజానమ్ మధురమ్ మధుసూదనః – విష్ణుధర్మము 69.83
శరణాగత వత్సలుడు, పుండరీకాక్షుడు అయిన మధుసూదనుడు తనను భజించిన గజేంద్రునిపట్ల ప్రసన్నుడయ్యాడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ ఈ నామము భగవానుని దాక్షిణ్యమును, సౌశీల్యమును, వినయమును, సౌహార్ధతను సూచించేదిగా వర్ణించారు. అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండకోటికి సర్వేశ్వరుడైన శ్రీమహావిష్ణువు ఒక జంతువుపట్ల ప్రసన్నుడై తన ఆలస్యానికి చింతిస్తూ సాంత్వన వచనాలు పలికాడు.

శ్రీ కృష్ణన్ ఈ ఘట్టాన్ని ఇంకా మధురంగా వర్ణించారు. భగవానుడు గజరాజు చెంత మోకరిల్లి అతని గాయాలను పరీక్షించాడు. తన దివ్య తిరుమేని పైని ఉత్తరీయాన్ని తీసి, ఊది, గజరాజు కాలికి కట్టి, ఉపశమనం కలిగించాడు. అంతే కాక తన ఆలస్యానికి చింతిస్తూ సాంత్వన వచనాలు పలికాడు. శరణాగత వాత్సల్యతకు ఇంతకంటే మరేమి ఉదాహరణ కావాలి?

రామాయణం యుద్ధకాండ (19.7)లో విభీషణుడు శరణుజొచ్చినపుడు శ్రీరాముడు **'వచసా సాంత్వయిత్వైనమ్ లోచనాభ్యామ్ పిబన్నివ'** – తన సాంత్వన వచనాలతోను, మరియు కన్నులతోను విభీషణుని త్రాగుతున్నట్లు (కటాక్ష వీక్షణాలతో తడిపినట్లు) ఉన్నాడట.

శ్రీ పోతన భాగవతము

'సంసార దుఃఖమును వీడ్కొన్న విరక్త చిత్తుని గతి' కరేణుకా విభుడు సౌందర్యముతో నొప్పెను. హరి 'దూరీభూత విపన్న దైన్యమగు' పాంచజన్యమును పూరించెను.

నిడుద యగు కేల గజమును
మడువున వెడలంగ దిగిచి మదజల రేఖల్
దుడుచుచు మెల్లన పుణుకుచు
నుడిపెన్ విష్ణుండు దు:ఖ ముర్వీనాథా!

కరమున మెల్లన నివురుచు
గర మనురాగమున మెఱసి కలయం బడుచుం
గరి హరికతమున బ్రతుకుచు
గర పీడన మాచరించె గరిణుల మరలన్.

కెనడా మాంట్రియల్ ఆలయంలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణుల ప్రతిమలు.

Photo by : Ndoduc
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Temple_Sri_Sanatan_-_Montr%C3%A9al_-_QC_-_CA_-_Shiva_%26_Parvati.jpg

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

శ్రీ శంకరులు ఇంతకు ముందు నామము 'దక్షః' కు చెప్పిన అర్థము – **ప్రవృద్ధః శక్తః శీఘ్రకారీ చ దక్షః.** వృద్ధి, శక్తి, వేగము అనే లక్షణములున్నవాడు దక్షుడు. సమర్ధత, ప్రతిభ, కార్యనిర్వహణ చాతుర్యము, శక్తి సంపద, శీఘ్రకారిత్వము, పట్టుదల, అప్రమత్తత మున్నగు దివ్య లక్షణములు కలవాడు దక్షుడు.

ఇంతకుముందు నామము 'దక్షః' మరియు ఈ 'దక్షిణః' నామములకు ఒకే అర్థమున్నాగాని పునరుక్తి లేదని శ్రీ శంకరులు స్పష్టంగా చెప్పారు. ఎందుకంటే అర్థం ఒకటే అయినా నామములు వేరు. శ్రీ వేదవ్యాసుడు భగవానుని దక్షత గుణమును రెండు నామములలో ప్రస్తుతించాడు. **దక్షిణః శబ్దస్యాపి దక్ష ఏవ అర్థః, శబ్ద భేదాత్ న పునరుక్త్యమ్.**

అయితే శ్రీ శంకరులు ఈ 'దక్షిణః' నామమునకు మరొక అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు. దక్ష - గతి హింసనయోః - వెళ్ళుట, (చంపుట) బాధించుట అనే అర్థాల ప్రకారం, **అథవా గచ్ఛతి హింసతి ఇతి వా దక్షః (దక్షిణః).** అంతటా వ్యాపించియుండేవాడు, ప్రళయకాలంలో అంతనూ అంతం చేసేవాడు దక్షుడు (దక్షిణుడు) అని కొందరు అనువాదకులు ఈ వ్యాఖ్యను వివరించారు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **దంశతి దుర్యోధన ఉద్యమమ్ ఇతి దక్షిణః.** దుర్యోధనుని పురోగతిని నాశనం చేసినవాడు దక్షిణుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – దక్షిణలనగా యజ్ఞ యాగ వ్రతానుష్ఠాదులు పూర్తియైన యజమానుడు వానిని నిర్వర్తించిన ఋత్విక్కులకు, పురోహితులకు ఇచ్చునట్టి కానుకలు, ధన కనక వస్త్రాదులు, వివిధ సత్కారాలు. ఇవి అన్నియును భగవానుని తృప్తి కొరకు చేయు ఆరాధనమే అగుటవలన భగవానుడు 'దక్షిణః' అను నామమున ఆరాధ్యుడగుచున్నాడని భావన. మరియు భగవానుడు తననాశ్రయించిన భక్తులకు వారి వారి యర్హతలనుబట్టి దక్షిణలను (భూ, ధన, గృహ, పుత్ర, సుఖ భోగాదులను) ఇచ్చుచుండువాడు గాన దక్షిణ శబ్దముతో కీర్తింపబడుచున్నాడని భావము. 96వ శ్లోకము 905వ నామము 'స్వస్తిదక్షిణః' ఈ భావంలో వ్యాఖ్యానింపబడినది. ఇది భగవానుని దాక్షిణ్యగుణమును సూచించును.

పై భావమే శ్రీ చిన్మయానంద వివరణలో ఉన్నది.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **క్షిప్రమ్ ఆగచ్ఛతి ఆహూత, ఆగత్య చ సంతుష్టో ముక్త హస్తమ్ దదాతి ఇతి ఉదారః స దక్షిణ ఉచ్యతే.** ఆర్తనాదము విన్నపుడు భగవానుడు త్వరత్వరగా వస్తాడు. వచ్చి వరములనిచ్చే ఉదారుడు. అలా ఆయన మనోహరంగా ఉంటాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ –

(1) **దక్షయతి వర్ధయతి ఇతి దక్షిణః.** తన భక్తులను వర్ధిల్లజేసేవాడు దక్షిణుడు (దక్షిణ - అభివృద్ధి).

(2) **విశ్వరంగే ఉదారతమో నాయకః.** సమస్త జగత్తులోను అత్యంత ఔదార్యం కలిగిన భగవానుడు దక్షిణుడు. (అమరకోశము 3.1.8. దక్షిణ - సరళ, ఉదారౌ చ)

919. క్షమిణాంవరః

- తన భక్తులను రక్షించడంలో అందరికంటె ముందుండేవాడు. భక్తరక్షణకై ఎంతో ఆతురత కలిగినవాడు.
- భూమి, తదితర బ్రహ్మాండముల భారమును మోసేవారిలో శ్రేష్ఠుడు.
- అత్యధిక శక్తిశాలి.
- భక్తుల అపరాధములను మన్నించేవాడు. శ్రేష్ఠమైన క్షమాగుణం కలిగినవాడు.

ఓం క్షమిణాంవరాయ నమః

క్షమ్ - సహనే - సహించుట, ఓర్చుకొనుట. వృణ్ - వరణే - ఏరుకొనుట, శ్రేష్ఠమైన. క్షమిణాంవరః - ఓర్పుగలవారిలో ఉత్తముడు. **సహనశీలాయామ్, క్షమావతామ్ మధ్యే వరః - శ్రేష్ఠః ఇత్యర్థః.** క్షమ అంటే శక్తిగల, సమర్థమైన అనే అర్థాలు కూడా ఉన్నాయి. మరియు క్షమ అంటే సహనము, క్షమాగుణము అనేవి సాధారణంగా తెలిసిన అర్థాలు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తద్ దర్శనేన ధృతాత్మా, అభవత్ తత్ర దేవేశః.** భగవానుడు గజేంద్రుని మొర విని పరుగు పరుగున వచ్చాడు. ఆయన మనసు కల్లోలంగా ఉంది. గజేంద్రుని రక్షించడంలోని జాప్యాన్ని ఆయన తాళలేకపోయాడు. వచ్చి, గజేంద్రుని చూచిన తరువాత ఆయన మనసు కుదుటపడింది. భక్తుల రక్షణకై భగవంతుడెంత ఆతురుడో ఇక్కడ తెలుస్తుంది. ఇలా భక్తరక్షణలో ఆయన శ్రేష్ఠుడు. క్షమిణాంవరుడు.

ఇలాగే సుగ్రీవుడు తొందరపాటులో రావణునిపై లంఘించి మల్లయుద్ధం చేసినపుడు, సుగ్రీవుడు తిరిగివచ్చేదాకా రాముడు ఎంతో ఆతురపడ్డాడు. తనవారి రక్షణకై భగవంతుడు ఇంత శ్రద్ధ చూపిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు మూడు అర్థాలను చెప్పారు.

క్షమవతామ్ యోగినామ్ ఇతి క్షమిణాంవరః. క్షమాగుణము కలిగిన యోగులందరిలో శ్రేష్ఠుడు క్షమిణాంవరుడు.

పృథివ్యాదీనామ్ భారధారకాణామ్ శ్రేష్ఠ ఇతి క్షమిణాంవరః. భారమును ధరించే భూమివంటివానిలో శ్రేష్ఠుడు క్షమిణాంవరుడు.

క్షమిణాః శక్తిః, అయం తు సర్వ శక్తిమత్వాత్ సకలాః క్రియాః కర్తుమ్ క్షమత ఇతి వా క్షమిణాంవరః. 'క్షమిణా' అనగా శక్తి కలిగినవారు. పరమేశ్వరుడు సర్వశక్తిమంతుడు గనుక క్షమిణాంవరుడు.

శ్రీ శంకరులు రామాయణము (1.1.8)నుండి ఉదాహరించారు. శ్రీరాముడు **'క్షమయా పృథ్వీ సమః'**.

శ్రీ చిన్మయానంద – జీవుల అనేకానేక పాపములను క్షమించుటలో భగవానుడు ఎంతో సహనము కలవాడు. హిరణ్యాక్ష, హిరణ్యకశిపు, రావణాదులకు కూడా సన్మార్గంలో నడవడానికి ఆయన ఎంతో అవకాశం ఇచ్చాడు. చివరకు స్వయంగా దర్శనమిచ్చి, వారిని అంతం చేసి, వారికి పరమపదాన్ని చేరే అవకాశమిచ్చాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇలాంటి అర్థమే చెప్పారు. **క్షమితుమ్ సోఢుమ్ భక్త అపరాధాన్ శీలమ్ యేషామ్ తే క్షమిణః, తేషామ్ వరః ఇతి క్షమిణామ్ వరః.**

భగవానుని సహన (క్షమా) గుణానికి మరొక ఉదాహరణ – ఆయన శ్రీరామావతారంలో సీతమ్మతో కలిసి పెక్కు కష్టాలను సహించాడు. ఇంకా భృగుమహర్షి తన వక్షస్థలంపై తన్నినా కోపగించుకొనలేదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – వనవాస సమయంలో పాండవులను కష్టపెట్టిన దూర్వాసుని శ్రీకృష్ణుడు క్షమించాడు. కాకాసుర వృత్తాంతంలో శ్రీరాముడు కాకాసురుని కొద్దిశిక్షతో వదిలివేశాడు. సీతమ్మతల్లి రాక్షసుని తలను శ్రీరాముని పాదములవైపు ఉండేలా చేసి అతని క్షమకు అవకాశం కల్పించింది. భగవానుని క్షమాగుణం అసమానమైనది. మాటలలో చెప్పరానిది.

920. విద్వత్తమః

- ఆర్తుల, భక్తుల దుఃఖాన్ని నివారించడం బాగా తెలిసినవాడు.
- సర్వవిద్యా పారంగతుడు. ఆయనకు తెలియనిది ఏదీ లేదు.

ఓం విద్వత్తమాయ నమః

విదన్తి ఇతి విద్వాంసో జ్ఞానినః, తేషు అతిశయేన శ్రేష్ఠః సర్వజ్ఞాత్ ఇతి విద్వత్తమ విష్ణుః. తెలిసినవారు విద్వాంసులు. అలాంటి జ్ఞానులలో శ్రేష్ఠుడు, సర్వజ్ఞుడు గనుక విష్ణువు విద్వత్తముడు. సకల జ్ఞానము, వేదాదులు ఆయన నుండియే ఉద్భవించినవి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరంగా తమ వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **తచ్చికిత్సా యామ్ విద్వత్తమః.** భగవానుడు గజేంద్రుని వద్దకు వచ్చి మొసలిని చంపాడు. తరువాత గజేంద్రుని ఆర్తిని నివారించడానికి ఏమి చేయాలో ఆయనకు తెలుసును. ఆయన గజేంద్రుని సాంత్వన వచనాలతో ఓదార్చాడు. చేతులతో నిమిరాడు. భగవానుని దర్శనమే గజేంద్రునికి అతిపెద్ద చికిత్స. భగవానుని భక్త వాత్సల్యము, భక్తుల క్షేమం పట్ల ఆయనకున్న ఆతురత శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో మరల మరల కనుపిస్తాయి. భగవంతుని ఈ గుణమాధుర్యమును శ్రీ భట్టులు చెప్పిన తీరు మాటలలో వివరింపలేనిది. దానిని అనుభవింపవలయును.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – భగవానుడు వైద్యులందరియందు శ్రేష్ఠుడు. వేయి సంవత్సరములు మకరి నోట బాధపడిన గజరాజుకేమి చికిత్స చేయాలో భగవంతునికి తెలియును. కనుక ఆయన విద్వత్తముడు.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మము (69.89)నుండి ఉదాహరించారు. **ఏవముక్త్వా కురుశ్రేష్ఠ! గజేంద్రమ్ మధుసూదనః స్పర్శయామాస హస్తేన.....**భగవానుని దివ్యకరస్పర్శయే గజేంద్రునికి అత్యుత్తమ ఔషధము. అది సకలాపన్నహరము. పాపహరము. భగవానుని ఎర్రని పెదవులనుండి వచ్చిన మాటలు, గాలి గజేంద్రునికి సర్వవిధములు సాంత్వన కూర్చెను.

శ్రీ వేలుక్కుడి కృష్ణన్ మరొక ఉదాహరణ ఇచ్చారు. జనస్థానంలో శ్రీరాముడు ఖరదూషణాదులను, పదునాల్గువేలమంది రాక్షసులను నాశనం చేసి గాయాలతో తిరిగి వచ్చినపుడు సీతమ్మ తల్లి చేసిన దివ్యవైద్యము – ఆయనను ఆమె ప్రేమతో కౌగిలించుకున్నది. సకల వైద్యములకును నిలయమైన శ్రీమహాలక్ష్మియే ఆమె.

తమ్ దృష్ట్వా శత్రుహన్తారమ్ మహర్షిణామ్ సుఖావహమ్ బభూవ హృష్టా వైదేహీ భర్తారమ్ పరిషస్వజే
మహర్షులను పీడించే రాక్షసులను వధించి రాముడు మహర్షులకు సుఖం కలుగజేశాడు. తన భర్తయైన ఆ రాముని చూచి వైదేహి ఎంతో సంతోషించి అతనిని ఆలింగనం చేసుకొన్నది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **అథ గజేంద్ర ఉద్ధారకతామ్ సూచయన్ ఆహస్వైక శరణ్యాస్య గజేంద్రస్య విపద్ వినాశే అతి నిపుణత్వాత్ విద్వత్తమః.** గజేంద్రుని శరణాగతిని స్వీకరించి, ఎంతో నిపుణతతో అతని విపత్తును తొలగించినవాడు విద్వత్తముడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి మరింత విస్తారంగా చెప్పారు. భక్తుల సకల సమస్యలను పరిష్కరించడం తెలిసినవాడు విద్వత్తముడు.

శ్రీ పోతన భాగవతము

శ్రీ హరి కర సంస్పర్శను
దేహము దాహంబు మాని ధృతి గరిణీ సం
దోహంబును దాను గజపతి
మోహన ఘీంకార శబ్దములతో నొప్పెన్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **నిరస్తాతిశయమ్ జ్ఞానమ్ సర్వదా సర్వ గోచారమ్ అస్య ఇతి అస్తి, న ఇతరేషామ్ ఇతి విద్వత్తమః.** భగవంతుడు మాత్రమే సర్వవిద్యా పారంగతుడు. సర్వ శాస్త్రనిధి. సకల శ్రుతి సాగరుడు. సకల విద్యలును, యోగములును, కళలును ఆయననుండియే జనించినవి కనుక ఆయన విద్వత్తముడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – సృష్టికి ముందు, తరువాత, మరియు భవిష్యత్తులోను సమస్తమూ తెలిసినవాడు భగవంతుడే. వేరెవరూ కాదు.

921. వీతభయః

- ఆయన కారణంగా భక్తుల భయం దూరమౌతుంది. గజేంద్రుని భయాన్ని పారద్రోలినవాడు ఆయన.
- సర్వభయరహితుడు.

ఓం వీతభయాయ నమః

వి - విశేషేణ, ఇతమ్ - గతమ్, భయమ్ - భీతిః, యస్య ఇతి వీతభయః. ఆయననుండి భయం దూరమౌతుంది. ఆయన ఎలాంటి భయమూ లేనివాడు. శ్రీ శంకరులు, మరియు ఆయన వ్యాఖ్యను అనుసరించినవారు ఈ అర్థం ఇచ్చారు.

వీతమ్ భయమ్ యస్మాత్ స వీతభయః. ఆయన కారణంగా భక్తుల భయాలు తొలగుతాయి. ఈ విధమైన భక్తవాత్సల్యతను శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో పొందుపరచారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తత్ సమాగతమ్ తుముల ఉపలంభాత్ వీతమ్ భయమ్ గజేంద్రస్య ఇతి వీతభయః.** భగవానుడు సంరంభంతో రావడం చూసి గజేంద్రుని భయం మాయమయ్యింది.

శ్రీ వేలుక్కుడి కృష్ణన్ – తాను తెంపిన తామరపూవు సకాలంలో భగవంతునికి సమర్పింపలేకపోతానేమోనని గజేంద్రుని భయం. కనుక భగవానుని రాక చూచి అతని భయం తొలగింది.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – గజేంద్రుడు మొరపెట్టుకొన్నాడు. కనుక సకాలంలో భగవంతుడు రాకపోతే భగవంతుని ఆశ్రితరక్షా గుణమునకు వంక వస్తుంది. ఇదే గజేంద్రుని భయం. భగవానుని రాకతో తొలగినది ఆ భయం.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **వీతమ్ - వినష్టమ్ గజేంద్రస్య గ్రాహాత్ భయమ్ యేన స వీతభయః.** ఎవని కారణంగా గజేంద్రునికి మొసలివల్ల కలిగిన భయం తొలగిందో అతడు 'వీతభయః'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వీతమ్ - విగతమ్, భయమ్ సాంసారికమ్ సంసార లక్షణమ్ వా అస్య ఇతి వీతభయః, సర్వేశ్వరత్వాత్ నిత్యముక్తత్వాత్ చ.** భగవంతునికి సంసారభయం లేదు. ఆయన సర్వేశ్వరుడు. నిత్యముక్తుడు. కనుక ఆయనకు ఏ విధములైన భయములు వర్తించవు. ఆయన సర్వభయరహితుడు. వీతభయుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ (ద్వైతాచార్యులు) – **భయః శూన్యః వీతభయః.** భయము లేనివాడు వీతభయుడు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ (ద్వైతాచార్యులు) – **భక్తేభ్యో వీతమ్ - విగతమ్ భయమ్ యస్మాత్ సః వీతభయః.** భక్తులకు భయం లేకుండా చేసేవాడు వీతభయుడు.

శ్రీ పోతన భాగవతము – గజరాజును కాచిన గోవిందుని శ్రీమహాలక్ష్మి ఇట్లు స్తుతించెను.

అరవింద మందిర యగు నయ్యిందిరాదేవి మందస్మిత చంద్రికా వదనారవింద యగుచు ముకుందున కిట్లనియె.

దీనుల కుయ్యాలింపను
దీనుల రక్షింప మేలు దీవనఁ బొందన్
దీనావన! నీ కొప్పును
దీనపరాధీన! దేవదేవ! మహేశా!

922. పుణ్య శ్రవణ కీర్తనః

- శ్రీహరిని గురించిన స్మరణ, చింతన, కీర్తన, అర్చన, ధ్యాన, శ్రవణాదులు సమస్త పాపములను నశింపజేసి మహాపుణ్యమను ప్రసాదించును.

ఓం పుణ్య శ్రవణ కీర్తనాయనమః

పుణ్య - పావతే, పూయతే వా అనేన ఇతి పుణ్యమ్. పవిత్రము చేయునది పుణ్యము. **పుణ్యమ్ - పవిత్రీకరణమ్, నామ్నామ్ శ్రవణమ్ కీర్తనమ్ చ యస్య స పుణ్య శ్రవణ కీర్తనః.** ఎవని నామములు విన్నా, అన్నా గాని, పుణ్యము లభించునో ఆయన పుణ్యశ్రవణకీర్తనుడు. **యస్య విష్ణోర్నామ్నామ్ అన్యతః శ్రవణమ్, తథా స్వముఖతః ఉచ్చార్య కీర్తనమ్, ఇత్యుభయతా పవిత్రీకరణమ్ భవతి, స ఏతన్నామ్నామ్ అభిధీయతే.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరంగా వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. గజేంద్రుని మోక్షము కథను విన్నా, చెప్పినా గాని పాపములు హరించును గనుక ఆయన పుణ్యశ్రవణకీర్తనుడు.

గజేంద్ర మోక్షణం శ్రుత్వా సద్య పాపాత్రుముచ్యతే యస్మాత్తత్కీర్తనం పుణ్యం శ్రవణం చేతి స స్మృతః ద్వాదశార్ణో మనుశ్రేష్టః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః. గజేంద్రమోక్షణము కథను విన్నట్లైతే పాపాలన్నీ పటాపంచలయిపోతాయి. కాబట్టి దీనిని విన్నా చదివినా పుణ్యముగానే పరిగణిస్తాడు శ్రీమన్నారాయణుడు. ఈ నామము ద్వాదశాక్షరీ మహామంత్రము. ఉత్తమోత్తమమైనది. ఓం పుణ్యశ్రవణకీర్తనాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మము (69.79)నుండి ఉదాహరించారు. **శ్రుతేన హి కురుశ్రేష్ఠ! స్మృతేన కథితేన వా గజేంద్ర మోక్షణైవ సద్యః పాపాత్ విముచ్యతే.** అర్జునా! ఈ గజేంద్ర మోక్షము వృత్తాంతమును విన్నా, స్మరించినా, చెప్పినా గాని ఆ వ్యక్తికి సమస్త పాపములు నశించును.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – భగవంతుని నామములు, గాథలు వినదగినవి. కీర్తింపదగినవి. వానివలన పాపములు నశించును. అందువలననే గజేంద్ర మోక్షమును చెప్పే ఈ శ్లోకమును ప్రతినిత్యం ఉదయం మనం అనుసంధానం (అర్థంతో సహా మననం) చేస్తాము.

కంబోడియా అంగకార్ వాట్ కు చెందిన గజేంద్ర మోక్ష శిల్పం. పారిస్ మ్యూజియం లోనిది. Photo by Jean-Pierre Dalbéra https://commons.wikimedia.org/wiki/FileL'exposition "Angkor - la naissance d'un mythe" (musée Guimet) (11804396084).jpg

గ్రాహమ్ గ్రస్తే గజంద్రే సరభసమ్ తార్క్ష్యమ్
ఆరుహ్య ధావన్ వ్యాఘూర్ణన్ మాల్య భూషా
వసన్ పరికరో మేఘ గంభీర ఘోషః
విభ్రాణో రథాంగమ్ శరమసిమ్ అభయం శంఖ చాపౌ చ
ఖేటౌ హస్తైః కౌమోదకీమ్ అపి
అవతు హరిరసావంహసామ్ సంహతేర్ణః

(ఈ శ్లోకము శ్రీమద్ అళగియ సింగర్ ఆహ్నిక గ్రంథంలో లభించింది.)
మొసలి నోట చిక్కిన గజేంద్రుని మొర విని భగవానుడు సంరంభంతో

గరుడునిపైనెక్కి, వేగిరంగా వచ్చాడు. ఆయన వస్త్ర భూషణాదులు చెల్లాచెదురై ఉన్నాయి. ఆయన వస్తుంటే గంభీర మేఘ ధ్వని వినిపిస్తున్నది. ఆయన చేత శంఖ, ఖడ్గ, చాప, గదాది ఆయుధాలు సిద్ధంగా ఉన్నాయి. ఈ వృత్తాంతాన్ని అనుసంధానం చేస్తే గాని, విన్నా గాని, చెప్పినా గాని వారికి భగవంతుని రక్షణ తప్పక లభిస్తుంది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **పాపహారి గజేంద్ర సంబంధి శ్రవణాదిత్వాత్ పుణ్యశ్రవణకీర్తనః.**

శ్రీ పోతన భాగవతము

అని మఱియు, నప్పరమేశ్వరుండిట్లని యానతిచ్చె. ఎవ్వరేనియు నపరరాత్రంబున మేల్కాంచి, సమాహిత మనస్కులై, శ్వేతద్వీపంబును, నాకుం బ్రియంబైన సుధాసాగరంబును, హేమనగరంబును, నిగ్గిరికందర కాననంబులను, వేత్ర కీచక వేణులతా గుల్మ సురపాదపంబులను, ఏనును బ్రహ్మయు ఫాలలోచనుండును నివసించి యుండు నక్కొండశిఖరంబులను, కౌమోదకీ కౌస్తుభ సుదర్శన పాంచజన్యంబులను, శ్రీదేవిని, శేష గరుడ వాసుకి ప్రహ్లాద నారదాది ఋషులను, మత్స్య కూర్మ వరాహాద్యవతారంబులను, దదవతార కృత కార్యంబులను, సూర్య సోమ పావకులనుఁ, బ్రణవంబును, ధర్మ తప స్సత్యంబులను, వేదంబును, వేదాంగంబులను, శాస్త్రంబులను, గో భూసుర సాధు పతివ్రతాజనంబులను, జంద్రకాశ్యపజాయా సముదయంబును, గౌరీ గంగా సరస్వతీ కాళిందీ సునందా ప్రముఖ పుణ్యతరంగిణీ నిచయంబును, నమరులను, నమరతరువులను, నైరావతంబును, నమృతంబును, ధ్రువుని, బ్రహ్మర్షి నివహంబును, బుణ్యశ్లోకులైన మానవులను, సమాహిత చిత్తులై తలంచువారలకుఁ బ్రాణావసానకాలంబున మదీయంబగు విమలగతి నిత్తు. అని హృషీకేశుండు నిర్దేశించి, శంఖంబు పూరించి, విహగపరివృఢ వాహనుండై వేంచేసె. విబుధానీకంబు సంతోషించె.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పుణ్యమ్ పుణ్యకరమ్ శ్రవణమ్ కీర్తనమ్ చ అస్య ఇతి పుణ్యశ్రవణకీర్తనః.** ఎవని నామము విన్నా, కీర్తించినా పుణ్యం లభిస్తుందో అతడు పుణ్యశ్రవణకీర్తనుడు.

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ వాసిష్ఠ ఈ ఫలశ్రుతి శ్లోకమును ఉదాహరించారు.

యు ఇదం శ్రుణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్
నాఽశుభం ప్రాప్నుయాత్ కించిత్ సోఽముత్రేహ, చ మానవః

పరమ మంగళకరములగు ఈ సహస్ర నామములను శ్రద్ధగా శ్రవణము చేయునట్టి గాని, కీర్తనము చేయునట్టి గాని మానవులకు ఇహలోకమునందును, పరలోకమునందును ఎట్టి అశుభములును కలుగవు (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

శ్రీ చిన్మయానంద – కీర్తనము అంటే యాంత్రికంగా వల్లెవేయడం కాదు. భగవానుని వైభవాన్ని మననం చేయాలి. భగవంతునికిష్టమైన పనులయెడ నిమగ్నమవ్వాలి. మనసా వాచా కర్మణా ప్రతిక్షణం భగవత్సాన్నిధ్యాన్ని అనుభవించాలి. అటువంటి భక్తుని జీవితమే పూజ, అఖండ కీర్తన, ఆనంద ప్రేమమయము.

శ్రీ వాసిష్ఠ ఈ నామము సారాంశముగా చెప్పిన శ్లోకము –

యస్యాతి నామ్నామ్ శ్రవణమ్ పవిత్రమ్ సంకీర్తనమ్ చాప్యమలం హి తస్య
సోఽనంత నామా భగవాన్ హి విష్ణుః, స్వనామభిర్విశ్వమిదమ్ పునాతి.

విష్ణుభగవానుని నామములు విన్నా, కీర్తించినా గాని దోషములు హరించి పవిత్రత చేకూరును. ఆయన (అనంత కళ్యాణ గుణములను తెలిపే) అనంత నామములు జగత్తును పావనం చేస్తున్నాయి.

రోటికి కట్టబడిన బాలకృష్ణుడు మద్దిచెట్లను కూలదోసి గంధర్వులను శాపముక్తులను చేయుట. 1720 కాలపు చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_Splits_the_Double_Arjuna_Tree.jpg

ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుఃస్వప్ననాశనః |
వీరహా రక్షణస్సంతో జీవనః పర్యవస్థితః || (99)

923. ఉత్తారణః

- ఉద్ధరించువాడు. దరిజేర్చువాడు.

ఓం ఉత్తారణాయ నమః

ఉ (ఉపసర్గ) - తీవ్రంగా, తృ - ప్లవన సంతరణయోః - దాటుట, ఈదుట. **ఉత్తారయతి ఇతి ఉత్తారణః.** చక్కగా దాటించువాడు ఉత్తారణుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **–** శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము పరంగా వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. **తౌ సరసా ఉత్తారితవాన్.** వానినిద్దరిని (గజేంద్రుని, మొసలిని) నీటినుండి లేవనెత్తినవాడు. ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు **'తౌ'** పదమును ప్రయోగంచుట గమనించదగిన విషయము. భగవానుడు ఇద్దరినీ రక్షించాడు. మొసలిబారినుండి ఏనుగును, శాపంనుండి మొసలిని రక్షించాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **సరోవరాత్ గజేంద్రమ్ ఉత్తారయామాస ఇతి ఉత్తారణః.**

ఇతర వ్యాఖ్యాతలు భగవంతుడు భక్తులను సంసారసాగరంనుండి లేవనెత్తడం పరంగా అర్థం చెప్పారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– సంసార సాగరాత్ ఉత్తారయతి ఇతి ఉత్తారణః.** తన్నాశ్రయించిన భక్తులను మాధవుడు భయంకరమైన మృత్యుసంసార సాగరమునుండి ఉద్ధరించును గనుక ఉత్తారణుడు అయ్యాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద **–** మనం శరీరం, మనస్సు, బుద్ధిల ద్వారా మనచుట్టూ జరిగే భౌతికమైన మార్పులను మనకు ఆపాదించుకుంటాము. సకల జీవులను ప్రకాశింపజేసే మనలోని చైతన్యమును భగవన్ముఖం చేస్తే మనం ఈ మార్పులకు అతీతంగా నిశ్చల నిర్మల పరమానంద జరామరణరహిత స్థితిని సాధింపవచ్చును. కనుక శ్రీమన్నారాయణుడు ఉత్తారణుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ **– భవార్తి సంతప్తానామ్ భవచ్చరణ ఆగంతానామ్ ఉత్తితీర్షూణామ్ ఉత్తారణో నావికో నావేవ ఇత్యర్థః.** సంసార తాపంనుండి రక్షణ కావాలని అనుకుంటే భగవంతుని ఆశ్రయించాలి. అప్పుడు ప్రయాణికులను పడవలో నది దాటించే నావికునిలా భగవంతుడు తన భక్తులను సంసారసాగరం దాటిస్తాడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ ఈ నామమును సన్యాసులకు సుఖాన్నిచ్చే ప్రణవమంత్రము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **ఉత్కృష్టః తారః ప్రణవో యేషామ్ త ఉత్తారాః సన్న్యాసినః తేషామ్ సుఖమ్ యస్మాత్ స ఉత్తారణః.**

924. దుష్కృతిహా

- దుష్కార్యములు చేయువారిని నాశనము చేయువాడు. భాగవతులను బాధించేవారిని నాశనం చేయువాడు.
- శరణాగతులైనవారి పాపములను నశింపజేయువాడు.

ఓం దుష్కృతిఘ్నే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును గజేంద్రమోక్షము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. భగవత్కైంకర్య కార్యక్రమంలో ఉన్న గజేంద్రునికి అపకారం తలపెట్టిన మొసలిని సంహరించినవాడు 'దుష్కృతిహా'. **గ్రాహం విదారయామాస యస్మాత్ దుష్కృతిహా చ సః.** ఈ వ్యాఖ్యకు కూడా శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మము (69)నుండి ఉదాహరించారు. **స్థలస్థం దారయామాస గ్రాహం చక్రేణ మాధవః.** తీరము చేరిన మొసలిని మాధవుడు తన చక్రాయుధముతో చీల్చివేశాడు.

శ్రీ పోతన భాగవతము

భీమంబై తలఁ ద్రుంచి ప్రాణములఁ బాపెం జక్ర మాశుక్రియన్
హేమక్ష్మాధర దేహముం జకిత వన్యేభేంద్ర సందోహమున్
గామ క్రోధన గేహమున్ గరటి రక్తస్రావ గాహంబు ని
స్సీమోత్సాహము వీతదాహము జయశ్రీమోహమున్ గ్రాహమున్

భగవంతుని ఈ గుణమే గీత (4.8)లో స్తుతింపబడింది.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే

సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపుమాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియగమునందును అవతరించుచుందును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇలానే అర్థం చెప్పారు. భాగవతునిపట్ల అపచారమొనర్చినవానిని హతము చేసినవాడు 'దుష్కృతిహా'. **దుష్కృతిమ్ గ్రాహమ్ హతవాన్ ఇతిదుష్కృతిహా.**

ఆండాళ్. తిరుప్పావై 13 – బకాసురుని నోటిని చీల్చిన శ్రీకృష్ణుని, దుష్టరావణుని పది తలలను గిల్లిపారవేసిన శ్రీరాముని నామమును గానము చేయుచు పోయి మన తోడిపిల్లలందరును వ్రతక్షేత్రమును చేరినారు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – భాగవతులపట్ల చేసే అపచారములు భగవంతునికి అత్యంతకోపం తెప్పిస్తాయి. శ్రీరామావతారంలోను, శ్రీనృసింహావతారంలోను ఈ గుణాన్ని స్పష్టంగా చూడవచ్చును. పూజారులు శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వారు పట్ల అపచారం చేసినపుడు శ్రీరంగనాథుడు తన కోపాన్ని ప్రదర్శించాడు. భాగవతాపచారము అన్నింటికంటె పెద్ద పాపము. అది ఎప్పుడూ చేయరానిది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **దుష్కృతిః పాపసంజ్ఞితః హన్తి ఇతి దుష్కృతిహా. యే పాపకారిణః తాన్ హన్తి ఇతి వా.** పాపములను నాశనము చేయువాడు లేదా పాపులను నాశనము చేయువాడు 'దుష్కృతిహా'.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడే కాదు. భగవంతుని నామము కూడా పాపములనుండి మనలను కాపాడును. కురుసభలో దుర్యోధనాదులచేత ద్రౌపది పరాభవింపబడినపుడు ఆమె శ్రీకృష్ణుని ప్రార్థించినది. అప్పుడు కృష్ణుడక్కడికి రావడానికి ముందే కృష్ణనామము ద్రౌపదిని రక్షించినది. అని శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణితో చెప్పాడు. తీవ్రమైన పాపులను నాశనం చేయడమే కాక, తెలియక చేసిన పాపములు పరిహారమయ్యేలాగ భగవంతుడు అవకాశమిస్తాడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఎవరైనా విషయలోలురై దష్కార్యములు చేసినపుడు, ఆ పనుల వాసనలు వారితో ఉండి మళ్ళీ మళ్ళీ అలాంటి పనులకు ప్రేరేపిస్తాయి. మనసును శ్రీమన్నారాయణునిపట్ల లగ్నం చేసినట్లయితే అలాంటి వాసనలు నశిస్తాయి. కనుక నారాయణుడు 'దుష్కృతిహా'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **దుష్కృతీః హన్తి ప్రపన్నానామ్ ఇతి దుష్కృతిహా**. ప్రపన్నుల పాపములను నాశనం చేసేవాడు 'దుష్కృతిహా'.

925. పుణ్యః

- పవిత్రము చేయువాడు.
- పుణ్యకార్యములు ఆచరించుటయందు శ్రేష్ఠుడు.

ఓం పుణ్యాయ నమః

73వ శ్లోకము. 692వ నామము. పుణ్యః – **పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిః అనామయః**
99వ శ్లోకము. 925వ నామము. పుణ్యః – **ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుస్స్వప్ననాశనః**

పు - పావనే - పవిత్రము చేయుట. పుణ్ - శుభకర్మాణి - మంగళ కార్యములయందు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

692వ నామము. **పుణ్యః –** పావనము చేయువాడు 'పుణ్యః'. అతి నీచులైన పాపులు కూడా భగవన్నామస్మరణం చేసి పవిత్రులయ్యే అవకాశం కలిగించినవాడు 'పుణ్యః'.

925వ నామము. **పుణ్యః –** భగవంతుడు తన భక్తులను ఉద్ధరించిన గజేంద్రమోక్షాది ఉదంతాలను మననం చేసుకొన్నంతమాత్రాన మనం పరిశుద్ధులమౌతాము.

కీర్త్యాస్మదాదీనపియో గజేంద్ర త్రాణ రూపయా పుణ్యస్సస్యాత్పునాతీతి షడర్ణః పావనత్వతః. గజేంద్రమోక్షము అనబడే ఈ కీర్తిచేత మనలను కూడా పాపరహితులుగా చేయువాడు 'పుణ్యః'. ఈ నామము షడక్షరీమంత్రము. పాపనాశకరి. ఓం పుణ్యాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

692వ నామము. **పుణ్యః –** భగవంతుని స్మరించినంత మాత్రమున కల్మషములు నశించును గనుక భగవంతుడు 'పుణ్యః'.

925వ నామము. **పుణ్యః –** శ్రుతి, స్మృతుల బోధనల ద్వారా పుణ్యమార్గములను ఉపదేశించినవాడు 'పుణ్యః'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – కంసునివంటి దుర్మార్గులను నాశనం చేసినవాడు 'పుణ్యః'.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – ఏ విధమైన లోపములు, అధర్మములు లేనివాడు మరియు పవిత్రము చేయవాడు 'పుణ్యః'. భగవంతుడు సూర్యుని రూపంలో తాను స్వయంగా పవిత్రుడు అగుటయే గాక, అన్నింటిని పవిత్రము చేయుచున్నాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – స్వయముగా శుభకర్మలు ఆచరించేవాడు 'పుణ్యః'.

శ్రీ పోతన భాగవతము

అని చెప్పి శుక యోగీంద్రుండిట్లనియె.

నరనాథ! నీకును నాచేత వివరింపఁ బడిన యీ కృష్ణానుభావమైన గజరాజ మోక్షణ కథ వినువారికి యశము లిచ్చును గల్మషాపహంబు దుస్స్వప్ననాశంబు దుఃఖసంహారంబుఁ బ్రొద్దుల మేల్కాంచి పూతవృత్తి నిత్యంబుఁ బఠియించు నిర్మలాత్మకులైన విప్రులకును బహువిభవ మమరు. సంపదలు గల్గుఁ బీడలు శాంతిఁ బొందు సుఖము సిద్ధించు వర్ధిల్లు శోభనములు మోక్ష మఱచేతిదై యుండు ముదము చేరు ననుచు విష్ణుండు ప్రీతుఁడై యానతిచ్చె.

గజరాజ మోక్షణంబును
నిజముగఁ బఠియించునట్టి నియతాత్ములకున్
గజరాజవరదుఁ డిచ్చును
గజతురగ స్యందనములుఁ గైవల్యంబున్.

(పై భాగములోని శ్రీ పోతన భాగవతము పద్యములను ఆంధ్ర భారతి **(**http://www.andhrabharati.com**)** మరియు తెలుగు వికిసోర్సు నుండి కాపీ చేశాను. – కా.సు. బాబు).

926. దుస్స్వప్ననాశనః

- చెడు కలలను నాశనం చేసేవాడు.

ఓం దుస్స్వప్ననాశనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు నామములనువలనే ఈ నామమును కూడా శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షం పరంగా వ్యాఖ్యానించి, అందుకు విష్ణుధర్మమునుండి ఉదాహరించారు.

గజేంద్రమోక్షణాధ్యాయ జాపాద్దుస్స్వప్నజం ఫలం నాశయత్యం చ యోऽసౌ ఇతి దుస్స్వప్ననాశనః. గజేంద్రమోక్షము అనే అధ్యాయమును భక్తితో పఠించినట్లయితే దుస్వప్నాలు ఒక్కక్షణంలో పటాపంచలౌతాయి గనుక శ్రీహరి దుస్వప్ననాశనుడు. (శ్రీకైవల్యసారధి)

విష్ణుధర్మములో అధ్యాయము ఫలశ్రుతి –
యే మామ్ త్వామ్ చ సరశ్చైవ గ్రాహస్య చ విమోక్షణమ్
యే స్మరిష్యన్తి మనుజాః ప్రయతాః స్థిరబుద్ధయః
దుఃస్వప్నో నశ్యతే తేషామ్ సు-స్వప్నశ్చ భవిష్యతి

సంస్కృతభాగవతములో ఫలశ్రుతి (8.4.14) –
ఏతన్ మహారాజ తవేరితో మయా కృష్ణానుభవో గజరాజ మోక్షణమ్
స్వర్గ్యమ్ యశస్యమ్ కలికల్మషాపహమ్ దుస్స్వప్ననాశనమ్ కురువర్య శృణ్వతామ్

శ్రీ పోతన భాగవతము నుండి సంగ్రహపరచినది – ఓ రాజా! ఈ కృష్ణానుభవమైన గజరాజమోక్షణ కథ వినువారికి యశములిచ్చును. కలికల్మషములపహరించును. దుస్వప్ననాశనమొనర్చును. దుఃఖము సంహరించును. విభవమమరును. సంపదలు కలుగును. పీడలు శాంతించును. సుఖము సిద్ధించును. శోభనములు వర్ధిల్లును. మోక్షము అందివచ్చును. ముదము చేరును. అని విష్ణుడు ప్రీతుడై యానతిచ్చెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీహరియొక్క స్మరణ కీర్తనాదులచేత (భవిష్యత్తులో అనర్థములను సూచించు) దుస్స్వప్నములన్నియునునశించును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని భక్తులకు ఆపదలు సంభవింపవు. కనుక ఆపదలను సూచించు దుస్వప్నములు కలగవు. భగవంతుని నామమును శ్రద్ధగా ధ్యానించినచో ఏవిధమైన చెడు కలలు రావు.

శ్రీ చిన్మయానంద – పునర్జన్మే అన్నింటికంటె చెడు స్వప్నము. నారాయణ నామస్మరణాదీక్ష పూనినవారికి మనసులో చెడు ఆలోచనలు, భయములు, భ్రమలు దరిజేరవు కనుక వారికి దుస్వప్నములు కలుగవు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – ప్రార్థనవల్ల చెడు స్వప్నములు తొలగునని వేదములోనున్నది.

అథర్వవేదము 16.6.9 – **జాగ్రద్ దుష్ స్వప్న్యమ్ స్వనే దుష్-స్వప్న్యమ్.**

ఋగ్వేదము 10.86.21 – **పునరేహి వృషాకపే సువితా కల్పయావహై య ఏష స్వప్ననంశనోఽస్తమేషి పథా పునర్-విశ్వమాద్-ఇంద్ర ఉత్తరః.**

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – స్వప్నములనగా మనస్సులోని అంతరాంతరములలో దాగియున్న తృప్తితీరని వాంఛలయొక్కయు, వాసనలయొక్కయు బహిర్గతములగు ఛాయలు మాత్రమే. హరి కీర్తనము సకలవాంఛా వాసనా రాహిత్యము కలిగించి, చిత్తశుద్ధిని ప్రసాదించును. వాస్తవముగా ఆలోచించినచో, జననమరణ జరావ్యాధి దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ జన్మమే దుస్వప్నమని బుద్ధిమతులు తలచెదరు. జన్మరాహిత్యమును ప్రసాదించువాడు శ్రీహరియే గాన దుస్వప్ననాశనుడని అర్చనీయుడగుచున్నాడు.

927. వీరహా

- గజేంద్రునకు యమపాశములు తొలగించినవాడు.
- బలవంతులైన రాక్షసులను సంహరించినవాడు.
- వ్యర్థవాదాలు చేసి భక్తుల ధ్యానాన్ని కలతపరచేవారిని (శుష్కపండితులను) నాశనం చేసేవాడు.
- సంసారులు అధర్మమార్గం పట్టకుండా, వారిని మోక్షంవైపు నడిపించేవాడు.
- జీవులకు వివిధ చలనములు కలిగించేవాడు.
- రాక్షస సంహారంలో గరుడుడు, వాయువులు తనకు తోడుగా కలిగినవాడు.
- పునర్జన్మను హరింపజేయువాడు.

ఓం వీరఘ్నే నమః

ఈ నామము 168, 747, 927వ నామములుగా మూడుమార్లు వస్తుంది.

18వ శ్లోకము. 168వ నామము. వీరహా – **వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః**

79వ శ్లోకము. 747వ నామము. వీరహా – **వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః**

99వ శ్లోకము. 927వ నామము. వీరహా – **వీరహా రక్షణస్సంతో జీవనః పర్యవస్థితః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

- పూతన, శకటాసురుడు వంటి రాక్షసులను సంహరించిన బాలకృష్ణుడు వీరఘ్నుడు.

- భాషలో ప్రావీణ్యం కలిగియుండి, తమ పాండిత్యాన్ని వ్యర్థవాదాలకు వినియోగిస్తూ, భక్తుల ధ్యానక్రియను భంగపరచే శుష్కపండితులను నాశనం చేసేవాడు వీరఘ్నుడు.
- గజేంద్రునకు యమపాశములను తొలగించినవాడు (మృత్యువునుండి రక్షించినవాడు) 'వీరహా'. **మోక్షయామాస నాగేంద్రమ్ పాశేభ్యః శరణాగతమ్** (విష్ణుధర్మము 69). **వీరం తద్బాధకం మృత్యుం హతవాన్ సః వీరహా.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **–** బలవంతులు మరియు దుష్టులు అయిన రాక్షసులను సంహరించినవాడు **'**వీరహా**'**.

సంసారులు అధర్మమార్గం పట్టకుండా వారిని మోక్షమువైపు నడిపించేవాడు **'**వీరహా**'**.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ **–** అన్ని జంతువులకు చలనం ఇచ్చేవాడు **'**వీరహా**'**.

శ్రీ చిన్మయానంద **–** జనన మరణ చక్రమును ఛేదించేవాడు **'**వీరహా**'**.

928. రక్షణః

- గజేంద్రుని రక్షించినవాడు.
- ముల్లోకములను రక్షించువాడు.

ఓం రక్షణాయ నమః

రక్ష - పాలనే - కాపాడుట. **రక్షతి - పాలతి సకలమ్ విశ్వమ్ ఇతి రక్షణః.** విశ్వమును రక్షించువాడు రక్షణుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– తమ్ స్పర్శన పరిరంభణ సాంత్వనాదిభిః రక్షితవాన్.** భగవానుడు గజేంద్రుని స్పర్శించి (నిమిరి), కౌగిలించుకొని, సాంత్వన వచనములు పలికి రక్షించాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మమునుండి ఉదాహరించారు.

ఏవముక్త్వా మహారాజ గజేంద్రమ్ మధుసూదనః స్పర్శయామాస హస్తేన గజమ్ గంధర్వమేవ చ

నిడుదయగు కేల గజమును
మడువున వెడలంగ దిగిచి మదజలరేఖల్
దుడుచుచు మెల్లన పుణుకుచు
నుడిపెన్ విష్ణుండు దుఃఖ మూర్వీనాథా! **–** శ్రీ పోతన భాగవతము

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– సత్వమ్ గుణమ్ అధిష్ఠాయ జగత్రయమ్ రక్షన్ ఇతి రక్షణః.** సత్వగుణమును ధరించి ముల్లోకములను రక్షించువాడు రక్షణుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.2.9 **–** రక్షించుటయే శ్రీ విష్ణుని గుణము. ఆయన రుద్రునకు, బ్రహ్మకును అంతర్యామియై లయము, సృష్టి కార్యములు చేయుట కూడ రక్షణకే. లయ ద్వారా జీవులకు (కృశించిన దేహములు వదిలించి) ఆయన క్రొత్త శరీరమును ఇస్తాడు. మరియు సృష్టి ద్వారా ఇంద్రియాదులనిచ్చి పరమాత్మని కొరకు సాధన చేసే అవకాశం కలిగిస్తాడు. ఇలా ఆయన సృష్టి, లయ కార్యములు కూడా రక్షణలో భాగమే.

శ్రీ చిన్మయానంద గీత (4.8)నుండి ఉదాహరించారు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్ ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే

ఇక్కడ కూడా 'పరిత్రాణాయ' అనగా 'రక్షించుట కొరకు' అనే పదాన్ని ముందుగా వాడారు. రక్షణయే ఆయనకు ప్రధాన అవతార లక్ష్యము. దుష్టశిక్షణ కూడా అందులో భాగమే.

శ్రీ వాసిష్ఠ భగవానుని రక్షణార్ధం పఠించే వేదమంత్రాన్ని ఉదాహరించారు. ఋగ్వేదము 4.3.14 –
రక్షా నో అగ్నే తవ రక్షణేభీ రారక్షాణః సుముఖః ప్రీణానః ప్రతిష్ఫుట విరుజ వీడ్వహో జహి రక్షో మహిచిద్ వావృధానమ్

929. సంతః

- తన ఆశ్రితులను అనేక విధములుగా వృద్ధిచేయువాడు.
- తన భక్తుల కొరకే ఉన్నవాడు.
- విద్యా వినయ సంపన్నులైన సజ్జనులయందు ఉండేవాడు.
- అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు.
- పూజింపబడువాడు.
- జగత్తును చక్కగా విస్తరింపజేయువాడు.

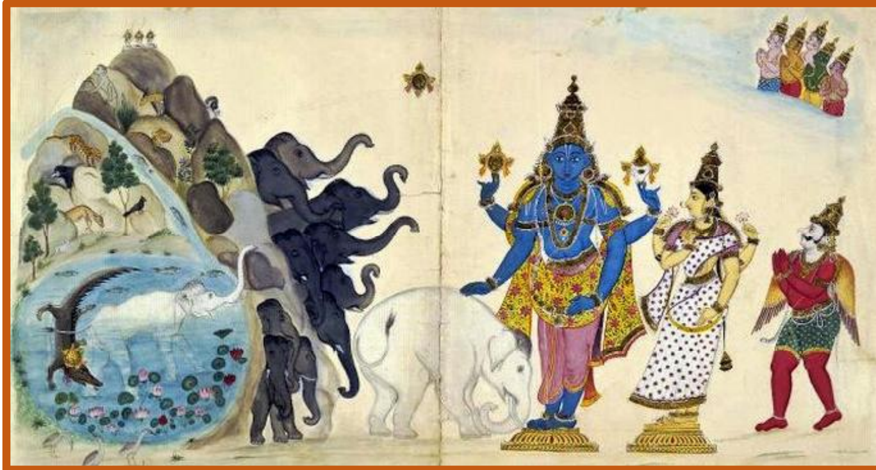
ఓం సంతాయ నమః

ఓం సద్భ్యో నమః

సమ్ (ఉపసర్గ). తను - విస్తారే - వ్యాపించుట, పొడిగించుట, ఇచ్చుట (ఆష్టే నిఘంటువు ప్రకారం).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆశ్రితాన్ సన్తనోతి (సమ్యక్ తనోతి) ఇతి సన్తః.** తనను ఆశ్రయించినవారు చక్కగా వర్ధిల్లేలాగాను, తన పట్ల ధ్యాసవల్ల సంతోషించేలాగానూ చేయువాడు 'సన్తః'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **ఏవమ్ గజేంద్రమ్ శరణాగతమ్ సన్తనోతి ఇతి సన్తః.** శరణాగతుడైన గజేంద్రుని వర్ధిల్లజేసినవాడు 'సన్తః'.

గజేంద్ర మోక్షము. 1820 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gajendra_moksha.jpg

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – భగవానుడు మనను తప్పక రక్షించుననే నమ్మకమే మనలను వర్ధిల్లజేయును. ఊరేగింపులో దేవుని ఉత్సవమూర్తి దర్శనము ఉద్దేశ్యం ఇదే.

శ్రీ భట్టులు ఇచ్చిన మరి రెండు వ్యాఖ్యలు –

తేషామ్ అస్తి ఇతి సన్తః. తన భక్తుల కొరకు అండగా ఉండేవాడు 'సన్తః'.

తేభ్య ఇష్టం దత్తవాన్ ఇతి సన్తః. తన భక్తులు కోరుకున్నవి ఇచ్చేవాడు 'సన్తః'

న తే రూపమ్ న చక్రో నాయుధాని న చాస్పదమ్ తథాऽపి పురుషాకారో భక్తానామ్ ప్రకాశసే – జితన్తే స్తోత్రము

నీ దివ్యాత్మ స్వరూపము, నీ దివ్యమంగళ విగ్రహము, నీ ఆయుధాలు, నీ వైకుంఠధామము – అన్నీ నీ కొరకు కాదు. నీ భక్తుల కొరకే (నీవు స్వతంత్రుడవు కావు). అయినా నీవు పరమాత్ముడవై భక్తుల కొరకు ప్రకాశిస్తున్నావు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సన్మార్గవర్తినః సన్తః, తద్రూపేణ విద్యా వినయ వృద్ధయే స ఏవ వర్తత ఇతి సన్తః.** సన్మార్గంలో చరించేవారు సన్తులు అనగా సజ్జనులు. విద్యా వినయాది గుణ సంపదల నభివృద్ధి పరచు సజ్జనులయందున్నవాడుటచేత 'సన్తః' అను శబ్దముచే ఆరాధ్యుడగుచున్నాడు. ఈ నామము బహువచనాంతముగా నిర్దేశింపబడినది. సజ్జన సమాజము కూడ భగవంతుడే (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – తను - విస్తారే. **సంపూర్ణత్వాత్ తనోతేః వ్యాప్తః.** అంతటా ఉండి, అన్నింటా వ్యాపించినవాడు 'సన్తః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – సన్ - సంభక్తౌ - పూజించుట. **సన్యతే ఆరాధ్యతే స్మ ఇతి సన్తః.** ఎవరినైతే ఆరాధిస్తారో, పూజిస్తారో అతడు 'సన్తః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సమ్యక్ తనోతి విస్తారయతి జగత్ ఇతి సన్తః.** జగత్తును చక్కగా (క్రమ విధానంలో) విస్తరింపజేయువాడు 'సన్తః'.

930. జీవనః

- మొసలి శాపమును తొలగించి తిరిగి గంధర్వునిగా జీవింపజేసినవాడు.
- ప్రాణరూపంలో ఉండి సకల జీవులను బ్రతికిస్తున్నవాడు.

ఓం జీవనాయ నమః

జీవన్ - ప్రాణ ధారణే - బ్రతుకుట. **జీవయతి - ప్రాణయతి జీవన ఉపయోగ సాధనైః ఇతి జీవనః.** జీవించడానికి అవుసరమైన సాధనములను సమకూర్చి జీవుల జీవనమును నిలిపేవాడు జీవనుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.2.9 – రక్షించుట అనేది భగవంతుని లక్షణము. ప్రళయకాలంలో సమస్తమునూ కబళించడం ఎందుకంటే వారికి పునఃసృష్టిలో క్రొత్త శరీరములు ఇచ్చి రక్షించడం కోసము. శిథిలమైన శరీరములు బదులు క్రొత్త శరీరం ఇవ్వడం కోసమే ఆయన మృత్యువును కలిగిస్తున్నాడు. భగవానుని సృష్టి, స్థితి, లయ కార్యములన్నీ రక్షణ కొరకే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వహస్తేన హననాత్ గ్రాహమపి గంధర్వత్వేన జీవయన్ - జీవనః.** భగవంతునిచేత మరణించిన మొసలికి శాపవిమోచనం కలిగి గంధర్వరూపం తిరిగివచ్చింది. ఇలా పునర్జీవనమును ప్రసాదించినవాడు '**జీవనః**'. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (69)నుండి ఉదాహరించారు.

స హి దేవల శాపేన హూహూః గంధర్వసత్తమః గ్రాహత్వమ్ అగమత్ కృష్ణాత్ వధమ్ ప్రాప్య దివంగతః

దేవలుడు అనే ఋషి శాపంవలన హూహూ అనే గంధర్వుడు మొసలిగా అయినాడు. శ్రీకృష్ణుని చేత మరణించిన ఆ మొసలి తిరిగి గంధర్వునిగా మారినది.

శ్రీ పోతన భాగవతము

జననాథ! దేవలశాప విముక్తుఁడై పటుతర గ్రాహరూపంబు మాని
ఘనుఁడు హూహూనామ గంధర్వుఁ డప్పుడు తన తొంటి నిర్మలతనువుఁ దాల్చి
హరికి నవ్యయునకు నతిభక్తితో మ్రొక్కి తవిలి కీర్తించి గీతములు వాడి
యా దేవు కృప నొంది యందంద మఱియును వినతశిరస్కుఁడై పేడ్కతోడ

దళితపాపుఁ డగుచుఁ దనలోకమున కేఁగె నపుడు శౌరి కేల నంటఁ దడవ
హస్తిలోకనాథుఁ డజ్ఞానరహితుఁడై విష్ణురూపుఁ డగుచు వెలుఁగుచుండె.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **గ్రాహమపి గంధర్వత్వేన జీవతి ఇతి జీవనః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వాః ప్రజాః ప్రాణరూపేణ జీవయతి ఇతి జీవనః.** ప్రాణముల రూపంలో ఉండి శ్రీమన్నారాయణుడే సకల జీవులను జీవింపజేస్తున్నాడు గనుక జీవనుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'సకల జీవులలోనూ ప్రధాన చైతన్య రూపము' అని చెబుతూ గీత (15.13)నుండి ఉదాహరించారు.

గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమ్ ఓజసా పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః

పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తిద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రసస్వరూపుడనై, అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు, అనగా వనస్పతులకు అన్నింటికిని పుష్టి చేకూర్చుచున్నాను.

931. పర్యవస్థితః

- ప్రక్కన నిలిచియున్నవాడు. గజేంద్రునిచుట్టూ తిరిగి లాలించినవాడు.
- విశ్వమంతా వ్యాపించియున్నవాడు.

ఓం పర్యవస్థితాయ నమః

పరి (ప్రత్యయము) - చుట్టూరా, సమీపంలో. స్థ - గతి నివృత్తౌ - నిలుచుండుట, వేచియుండుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **వాత్సల్యాత్ గజేంద్రమ్ పరి - పరితః అవస్థితః ఇతి పర్యవస్థితః.** భగవానుడు వాత్సల్యంతో గజేంద్రుని దగ్గర ఉండి, అతనిని చుట్టుముట్టి యున్నాడు. భగవానుని భక్తవాత్సల్యత విష్ణుధర్మంలో **'ప్రీతిమాన్ పుండరీకాక్షః శరణాగతవత్సలః'** అని చెప్పబడిందని శ్రీ ట్టులు ఉదాహరించారు.

వాత్సల్యాద్యో గజేంద్రంతు పరితో వసనాచ్చ సః పర్యవస్థితః అఖ్యాతో వస్వర్ణో హ్యమితప్రదః. గజేంద్రునిపట్ల ప్రేమాతిశయములతో ఉండబట్టలేక అతనికి అన్నివైపుల నిలిచి లాలించినవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అమిత ఫలాన్నిస్తుంది. ఓం పర్యవస్థితాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

కరమున మెల్లన నివురుచు
గర మనురాగమున మెఱసి కలయం బడుచుం
గరి హరికతమున బ్రతుకుచు
గర పీడన మాచరించె గరిణుల మరలన్.

భక్తులంటే భగవానునకెంత ప్రేమయో ఆళ్వారులు అనేక సందర్భాలలో వర్ణించారు. (తిరువైమొళి 10.10.1, 8.3.6, 1.9 వంటివి) నారాయణుడు ఎంతో ప్రేమతోను, ఇష్టంతోను తన భక్తులలో కలిసిపోతాడు. ఆయన చల్లని నీలమణి దేహంతో భక్తుల మనస్సులను ఆక్రమించి అక్కడే తిష్ట వేస్తాడు. క్రమంగా భక్తుల సర్వేంద్రియాలనూ తన స్వాధీనంలోకి తెచ్చుకుంటాడు.

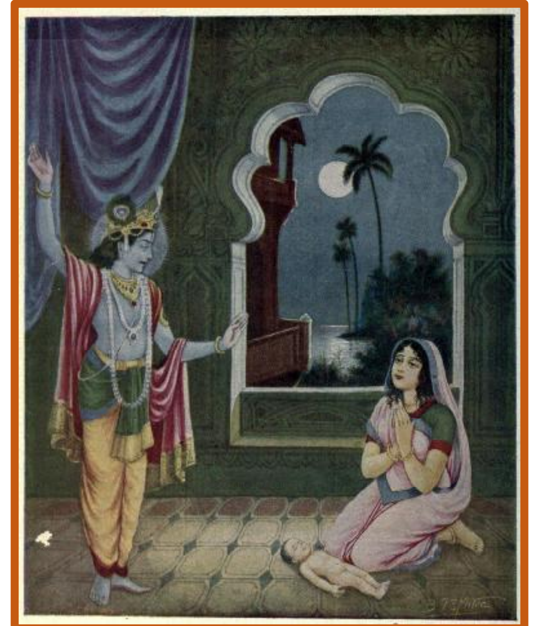
శ్రీ కృష్ణన్ – గజేంద్రునికి ఎక్కడెక్కడ గాయాలున్నాయో తెలుసుకోవడానికి భగవంతుడు గజేంద్రుని చుట్టూ తిరిగాడు. కనుక ఆయన పర్యవస్థితుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **వాత్సల్య భరేణ గజేంద్రస్య పరితః స్థితవాత్ పర్యవస్థితః.**

పై వ్యాఖ్యలు ప్రధానంగా భగవానుని భక్తవత్సలతను చెబుతున్నాయి. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భక్తుల క్షేమంపట్ల భగవానునకున్న ఆతురతను ప్రధానంగా వ్యాఖ్యానించారు. **పరితో భక్తమ్ అవస్థితః తస్య రక్షాయై ఇతి పర్యవస్థితః.** భక్తులను రక్షించడంకోసం సదా వారిని చుట్టియుండేవాడు పర్యవస్థితుడు. ఇందుకు శ్రీ భరద్వాజ భాగవతం (1.12.9,10) నుండి ఉదాహరించారు. తల్లిగర్భంలో ఉండగానే పరీక్షిత్తును బ్రహ్మాస్త్రంనుండి భగవంతుడు కాపాడాడు.

క్షతజాక్షమ్ గదాపాణిమ్ ఆత్మనః సర్వతో దిశమ్
పరిభ్రమన్తమ్ ఉల్కాభామ్ భ్రామయన్తమ్ గదాముహుః
అస్త్రతేజః స్వగదయా నీహారమివ గోపతి
విధమన్తమ్ సన్నికర్షే పర్యైక్షత క ఇత్యాసౌ

భగవానుడు క్రోధారుణ నేత్రుడై గదను చేతబట్టి, ఉత్తర గర్భంలోని శిశువు చుట్టూ సుడిగాలిలా తిరుగుతున్నాడు. ఆయన చేత గదాయుధము ప్రజ్వలిస్తూ, మంచును సూర్యకిరణాలు హరించినట్లుగా, బ్రహ్మాస్త్రముయొక్క తేజస్సును హరిస్తున్నది. ఈ పురుషుడెవరు? ఒక్కమారు తన ప్రక్కకు ఎక్కడినుండి వచ్చాడని ఆ శిశువు ఆశ్చర్యముతో పరీక్షించెను.

ఉత్తర గర్భాన్ని కాపాడిన శ్రీకృష్ణుడు.
గీతా ప్రెస్ ప్రచురణ నుండి. వికీపీడియా చిత్రం.
by Ramanarayanadatta Sastry
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_give_life_to_dead_child_of_Uttara.jpg

శ్రీ పోతన భాగవతము – ఉత్తర గర్భాన్ని రక్షించిన శ్రీకృష్ణుని కుంతి ఇలా స్తుతించింది.

శ్రీకృష్ణా! యదుభూషణా! నరసఖా! శృంగార రత్నాకరా!
లోకద్రోహి నరేంద్రవంశ దహనా! లోకేశ్వరా! దేవతా
నీక బ్రాహ్మణ గోగణార్తిహరణా! నిర్వాణ సంధాయకా!
నీకున్ మ్రొక్కెద ద్రుంపవే భవలతల్ నిత్యానుకంపానిధీ!

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పరితః సర్వతో విశ్వమ్ వ్యాప్య ఇతి పర్యవస్థితః.** విశ్వమంతా వ్యాపించియుండేవాడు పర్యవస్థితుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి నారాయణసూక్తమునుండి ఉదాహరించారు. నారాయణుడు అంతటా లోపల, బయట కూడ వ్యాపించియున్నాడు. **అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వమ్ వ్యాప్య నారాయణః స్థితః.**

శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **పరితః - సర్వత ఊర్ధ్వ, అధః, తిర్యక్ చ అవస్థితః ఇతి పర్యవస్థితః.**

అనన్తరూపోऽనంతశ్రీర్జితమన్యుర్భయాపహః |
చతురశ్రో గభీరాత్మా విదిశో వ్యాదిశో దిశః || (100)

932. అనన్తరూపః

- అనంతములైన (లెక్క లేనన్ని) రూపములు ధరించువాడు.
- అంతము లేని (క్షయించని, నాశనము లేని) రూపము గలవాడు.
- వర్ణింపనలవిగాని, అన్ని దిశలా అంతు లేకుండా వ్యాపించిన రూపము గలవాడు.

ఓం అనన్తరూపాయ నమః

ఈ నామమును మూడు విధములుగా వివరింపవచ్చును.

(1) తన అనేక అవతారములు మరియు వ్యూహములు మరియు విభవములు ద్వారా లెక్కలేనన్ని రూపములు గలవాడు.

(2) వర్ణింప వీలుగాని, సమస్త దిశలందు అంతులేకుండా వ్యాపించిన రూపము గలవాడు. ఇది భగవానుని విశ్వరూపమును సూచించును.

(3) అంతము లేని, అనగా ఎన్నడూ క్షీణించని, నశించని, ఏ విధమైన మార్పులు లేని శాశ్వతమైన రూపము గలవాడు.

అనంతాని రూపాని యస్య సః అనంతరూపః. అనంతమైన రూపములు గలవాడు అనంతరూపుడు. భగవానుని అనేక అవతారములగురించి ఆయనయే గీత (4.8)లో చెప్పాడు.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే

సత్పురుషులను పరిరక్షించుటకును, దుష్టులను రూపు మాపుటకును, ధర్మమును సుస్థిరమొనర్చుటకును నేను ప్రతియుగమునందును అవతరించుచుందును.

ఇక్కడ భగవదవతారములకు మూడు కారణములు చెప్పినాగాని, వానిలో 'భక్తులను రక్షించుట' ముఖ్య కారణము. మిగిలిన రెండు కారణాలు తద్వారా సంభవించేవి. గజేంద్ర రక్షణార్థం ఆయన దర్శనమిచ్చిన రూపం ఆయన అనంతరూపాలలో ఒక్కటి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఈదృశీ సద్యః సంపాద్యాని అనంతాని రూపాణి అస్య ఇతి అనంతరూపః.** సంకల్పానుసారం, అవసరాన్నిబట్టి, నేరుగా ఈ విధంగా అనంతములైన రూపములు ధరించినవాడు అనంతరూపుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 1.3.2 – అవసరాన్నిబట్టి భగవానుడు సరళమైన అనేక రూపములలో అవతరించాడు. ఈ అవతారాలలో ఆయన సమస్త కళ్యాణగుణ సంపన్నుడు. భక్తులకు మోక్షానుభవాన్ని ఇచ్చువాడు. ఆయా రూపాలలో భక్తులకు

అందివచ్చినవాడు మరియు తన భక్తుల శత్రువులకు అందరానివాడు. అవతార ప్రయోజనం కొరకు ఆయన చేప, పంది, అర్ధమృగము (నరసింహము) – ఇలా ఏ రూపాన్నైనా ధరిస్తాడు.

తిరువైమొళి 2.5.6 – క్షీరసాగరంలో ఆదిశేషునిపై శయనించిన స్వామి అన్నివిధాలా అనంతసంపన్నుడు. ఆయనను అలంకరించిన దివ్యాభరణాలకు అంతులేదు. ఆయన నామములు అనంతములు. కొన్ని ఆయన శౌర్యమును, కొన్ని ఇతర కళ్యాణగుణములను సూచించును. ఆయన దివ్యప్రకాశ రూపములు పర, వ్యూహాది రూపములకంటె భిన్నమైనవి మరియు అనంతమైనవి. గాన, ధ్యాన, దర్శన, శ్రవణాది అనేక మాధ్యముల ద్వారా ఆయనను అనుభవించవచ్చును. అనంతునిపై శయనించిన ఆయన రూపాది సకల కళ్యాణగుణములలోను అనంతుడే.

శ్రీ కృష్ణన్ – భగవానుడు పర, వ్యూహ, విభవ, అర్చావతారములలో అనంతరూపములు కలిగియున్నాడు. రామ, కృష్ణాది విభవావతారములు, అనేకములైన అర్చావతారములు, అనేకములైన అంతర్యామి రూపములు, ఇలా అన్నీ భక్తుల రక్షణకు ఉద్దేశించినవే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అనంతాని రూపాణి అస్య విశ్వప్రపంచ రూపేణ స్థితస్య ఇతి అనంతరూపః.** ఈ నామరూపాత్మకమైన అనంత విశ్వమంతా ఆ అనంతుని రూపములే గనుక ఆయన అనంతరూపుడు అను శబ్దమున వాచ్యుడగుచున్నాడు (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

శ్రీ కృష్ణదత్త రద్వాజ – **అనంతమ్ శాశ్వతమ్ రూపమ్ అస్య ఇతి అనంతరూపః.** ఆయన రూపములు అంతులేనివి మాత్రమే కాదు. శాశ్వతములైనవి కూడాను. అనగా వానికి క్షయము లేదు. కాలముతో అంతరించవు. మరియు ప్రత్యేక లక్ష్యము కొరకు సంభవించిన (రామ, కృష్ణాది) విభవావతారములు కూడా మనకు శాశ్వతముగా అనుభవింప వీలు కలిగినవి.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా 'అనంత' అనగా 'శాశ్వత' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **అ-నాశాని రూపాణి యస్య స అనంతరూపః.** నాశనము లేని రూపములు కలిగినవాడు అనంతరూపుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – భగవానుని రూపము అన్నిదిశలా, అన్నియెడలా అంతము లేనిది. ఇది ఆయన విశ్వరూపమును సూచించును.

కైవల్యోపనిషత్తు – **అచింత్యమ్ అవ్యక్తమ్ అనంతరూపమ్.** మనసుకు అందనిది, మాటలకు అందనిది, అన్నియెడలా అంతము లేనిది.

ఋగ్వేదము 10.81.3, యజుర్వేదము 17.19 –

విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతోముఖో విశ్వతో బాహురుత విశ్వతస్పాత్

సం-బాహుభ్యాంధమతి సంపతత్రైర్ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవేకః

అన్నియెడలా కన్నులు కలిగినవాడు, అన్నియెడలా ముఖములు (నోళ్ళు), కాళ్ళు, చేతులు కలిగినవాడు ఒక్కడే దేవుడు. ఆయనే తన చేతులతో భూమ్యాకాశములను సృష్టించి నిలిపియుంచుచున్నాడు.

అనేక బాహూదరవక్త్రనేత్రమ్ పశ్యామి త్వాం సర్వతోऽనంతరూపమ్

నాంతం న మధ్యం న పునస్తవాదిం పశ్యామి విశ్వేశ విశ్వరూప – గీత 11.16

ఓ విశ్వేశ్వర! విశ్వరూప! నీ బాహువులు, ఉదరములు, ముఖములు, నేత్రములు అసంఖ్యాకములు. నీ అనంతరూపము సర్వతోముఖముగ విలసిల్లుచున్నది. నీవు ఆదిమధ్యాంతరహితుడవు. మహత్వపూర్ణమైన నీ దివ్యరూపమునకు ఆదిమధ్యాంతములను తెలిసికొనలేకున్నాను.

933. అనన్తశ్రీః

- అనంతమైన (లెక్కలేనన్ని) ఐశ్వర్య విభూతులు (సంపద, యశస్సు, శక్తి వంటివి) కలవాడు.
- ఎన్నడూ తరుగని ఐశ్వర్య విభూతులు కలవాడు.

ఓం అనన్తశ్రియే నమః.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – **అనంతాః శ్రియః యస్య సః అనంతశ్రీః.** అంతులేని, లెక్క లేని ఐశ్వర్యము కలవాడు 'అనంతశ్రీ'. ఈ సంపదలతో ఆయన ఏమి చేస్తాడు? భక్తులు కోరినవన్నీ ఇస్తాడు, ఆఖరుకు తనను తానే భక్తులకు ప్రసాదిస్తాడు. గజేంద్రుని ఉదంతంలో ఆయన మొసలికి శాపవిమోచనం కలిగించి గంధర్వునిగా స్వర్గాన్నిచ్చాడు. గజేంద్రునికి శ్రీవైకుంఠప్రాప్తిని కలుగజేశాడు. ఇలా అందరికీ ఇవ్వడానికున్న అంతులేని సంపద 'అనంతశ్రీ' నామములో చెప్పబడింది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేభ్యో దేయాః స్వ-ప్రాప్తి-పర్యంతః అనంతాః శ్రియోऽపి అస్య ఇతి అనంతశ్రీః.** భక్తులకు ఇవ్వడానికి, చివరకు తనను తానే ఇచ్చేయడానికి అంతులేని 'శ్రీ'లు కలవాడు అనంతశ్రీ. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుధర్మము (69)నుండి ఉదాహరించారు. **తతో దివ్య వపోర్భూత్వా హస్తిరాత్ పరమం పదమ్ జగామ.** అప్పుడు దివ్య శరీరము ధరించి గజేంద్రుడు పరమపదమునకేగెను.

దేయాః స్వప్రాప్తి పర్యంతాః శ్రియోऽనంతాశ్చ నిత్యశః ప్రసన్నేభ్యో యస్య సంతి సోऽనంతశ్రీరితిస్మృతః.. తన భక్తులకు ఇవ్వడం కోసం అనంతమైన సంపదలు కలవాడు. భక్తులకు తనను తాను సమర్పించుకోవడానికి కూడాసిద్ధపడేవాడు (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుని విభూతులు రెండు విధములు. ప్రాపంచికములైనవి లీలా విభూతులు. శ్రీవైకుంఠములోనివి నిత్యవిభూతులు. ఇవి రెండూ కూడా కేవలం భక్తుల కొరకే. భగవంతుడు సుసంపన్నుడైన మహాపురుషుడు (సెల్వార్ పెరియార్), అని శ్రీ ఆండాళ్ నాచియార్ తిరుమొళి (10.10)లో వర్ణించింది. సంపదలో పెరిగిన పిల్లవాడని శ్రీకృష్ణుని శ్రీ పెరియాళ్వారు వర్ణించారు (2.8.8).

శ్రీ తిరుమంగయాళ్వారు. పెరియతిరుమొళి 7.7.1 – సిరిసంపదలకు దేవతయైన లక్ష్మికి ఐశ్వర్యమెవరు? సకల దేవతలకు దేవుడైనవాడే.

కః శ్రీః శ్రియః పరమసత్త్వ సమాశ్రయః
కః పుండరీక నయనః పురుషోత్తమః కః
కస్యాయౌతాయుట శత ఏక కలాంశక అంశే విశ్వమ్
విచిత్ర చితచిత్ ప్రవిభాగవృత్తమ్ – శ్రీ ఆళవందార్. స్తోత్తరరత్నము 12
లక్ష్మీదేవికే 'శ్రీ' అయిన దేవుడెవ్వరు? పరమ సత్వగుణమునకు మూర్తీభవించిన స్వరూపమెవ్వడు? సకల పురుషులకు పరమపురుషుడైన దేవుడెవ్వడు? ఆ పద్మములవంటి కనులు కలిగిన దేవుని శక్తిలో కించిన్మాత్రము చేతనే చేతనాచేతనామయమైన ఈ సకల విశ్వముయొక్క సృష్టి, పాలన, లయము జరుగుచున్నవి (ఆ దేవుడు శ్రీమన్నారాయణుడే).

శ్రీ శకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'శ్రీ' అనగా 'శక్తి' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **అనంత - అపరిమిత, శ్రీః - పరాశక్తిః అస్య ఇతి అనంతశ్రీః.** పరిమితులు లేని పరాశక్తులకు నిలయమైనవాడు అనంతశ్రీ. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు. **పరా అస్య శక్తి వివిధైశ్చ శ్రూయతే** (శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు 6.8). ఆయన పరాశక్తి వివిధములుగా చెప్పబడును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'అనంత' అనగా 'నాశనము లేని' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **అనంతా - అవినాశినీ శ్రీః - శోభా సంపత్ యస్య ఇతి అనంతశ్రీః.** శాశ్వతమైన సంపద, సౌందర్యము కలవాడు అనంతశ్రీ.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **అనంతా - నాశరహితా, శ్రీః అపరూపశ్రీః యస్య స అనంతశ్రీః.**

శ్రీ చిన్మయానంద **–** శక్తి మూడు విధములు. ఇచ్ఛాశక్తి, క్రియాశక్తి, జ్ఞానశక్తి. ఈ శక్తులన్నీ భగవానునినుండి ఉద్భవించును.

934. జితమన్యుః

- కోపమును జయించినవాడు.

ఓం జితమన్యవే నమః

జీ - జయే, అభిభవేచ - జయించుట. మన్ - జ్ఞానే - తెలిసికొనుట, ఆలోచించుట. ఉణాది సూత్రము (3.20) ప్రకారము 'మన్'కు 'యుచ్' ప్రత్యయము చేరిస్తే 'మన్యుః' వస్తుంది. దాని అర్థం కోపము, కష్టము, త్యాగము. 'జితామన్యుః' అనగా కోపమును జయించినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **–** శ్రీ భట్టులు గజేంద్రమోక్షము వృత్తాంతము పరంగా వ్యాఖ్యను కొనసాగించారు. తనపట్ల శరణాగతుడైన గజేంద్రుని పట్టి బాధిస్తున్న మొసలివంటి జలకీటకం పట్ల ఆయనకు కోపం లేదు. కనుకనే మొసలిని ఇంకా శపించకుండా శాపవిమోచనం కలిగించాడు. **గజేంద్ర ద్వేషిణో యే చ కీటకాద్యాః జలవాసినః యస్తేషు మన్యం జితవాన్ జితమన్యుః స కథ్యతే**

ఆ మడుగులో ఉన్న గజేంద్రునియందు ద్వేషంతో ఉన్న మొసలి మొదలైన కీటకములపై కోపమును జయించినవాడు జితమన్యుడు (శ్రీకైవల్య సారధి).

భగవంతుని జితమన్యతకు మరొక దృష్టాంతము భృగుమహర్షి వృత్తాంతము. భృగువు తన వక్షస్థలంపై తన్నినా గాని భగవానుడు కోపం ధరించకుండా భృగువు పట్ల వినయంతో ప్రవర్తించి, పాదసేవ చేసి, అలా భృగువుయొక్క అహంకారాన్ని అణచివేశాడు.

కోపమును అదుపులో పెట్టులొనకపోతే ఏమవుతుందో భగవానుడు గీత (2.62, 63)లో చెప్పాడు **–**

ధ్యాయతో విషయాన్ పుంసః సంగస్తేషూపజాయతే
సంగాత్ సంజాయతే కామః కామాత్ క్రోధోऽభిజాయతే.

విషయచింతన చేయు పురుషునకు ఆ విషయములందు ఆసక్తి ఏర్పడును. ఆసక్తివలన ఆ విషయములను పొందుటకై కోరికలు కలుగును. ఆ కోరికలు తీరనప్పుడు క్రోధము కలుగును.

క్రోధాద్భవతి సమ్మోహః సమ్మోహాత్ స్మృతివిభ్రమః
స్మృతిభ్రంశాత్ బుద్ధినాశో బుద్ధినాశాత్ ప్రణస్యతి

అట్టి క్రోధము వలన వ్యామోహము కలుగును. దాని ప్రభావమున స్మృతి ఛిన్నాభిన్నమగును. స్మృతి భ్రష్టము అయినందున బుద్ధి అనగా జ్ఞానశక్తి నశించును. బుద్ధినాశము వలన మనుష్యుడు తన స్థితినుండి పతనమగును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి **–** కొన్నిమార్లు భగవానుడు కోపమును ధరించును. ఇది కేవలం అపరాధులను శిక్షించడానికి ఒక ఆయుధం మాత్రమే. ఆ కోపము భగవంతుని బుద్ధిని ఏమాత్రం ప్రభావితం చేయదు.

సాగరాన్ని దాటే ఉపాయం తెలుపమని శ్రీరాముడు సముద్రం ఒడ్డున దీక్షలో కూర్చున్నాడు. సాగరునినుండి ఎలాంటి స్పందన రాకపోవడంతో రాముడు కోపగించి సాగరంపై బాణాన్ని ఎక్కుపెట్టాడు. మరొక వృత్తాంతము . యుద్ధంలో రాముడు హనుమంతుని

భుజాలపై కూర్చుని యుద్ధం చేస్తున్నాడు. రావణుని బాణాలు హనుమంతుని తీవ్రంగా గాయపరచాయి. రక్తసిక్తమైన హనుమ దేహాన్ని చూసి రాముడు 'కోపమా, నన్నావహించు' అని కోపము పూనాడు. నిజానికి కోపం ఎప్పుడూ భగవంతుని అధీనంలో ఉంటుంది. దుష్టులను శిక్షించడానికి, భక్తులను రక్షించడానికి భగవంతుడు కోపాన్ని ధరిస్తాడు.

వినమ్య ధనుర్భీమమ్ తూణ్యోశ్చోద్ధృత్యసాయకాన్
క్రోధమాహారయత్ తీవ్రమ్ వధార్థమ్ సర్వరక్షసామ్ – రామాయణం 3.24.33
రాక్షసులనందరినీ వధించడం కోసం రాముడు తన గొప్ప ధనుస్సు వంచి, బాణాన్ని ఎక్కుపెట్టి, క్రోధాన్ని ధరించాడు.

తిరుమల వసంతోత్సవంలో శ్రీ సీతారామ లక్ష్మణులు మరియు హనుమంతుడు. వికీపీడియా చిత్రాలు.

Photo by : Vimalkalyan https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rama_in_Tirumala.jpg

49వ శ్లోకములోని 463వ నామము '**జితక్రోధః**' కూడా ఇంచుమించు ఇదే అర్థాన్ని కలిగిఉంది. మన్యు, కోపము, క్రోధము అనే ఈ మూడు పదాలమధ్య ఉన్న స్వల్ప వ్యత్యాసాన్ని శ్రీ శాస్త్రి వివరించారు. 'మన్యు' అనగా బయటకు కనిపించని కోపం మనస్సులోనే ఇమిడి ఉంటుంది. 'కోపం' అనగా కనులు ఎర్రబడడం వంటి ముఖలక్షణాలు కనిపిస్తాయి. 'క్రోధం' అనగా కోపాన్ని తెలిపే మాటలు, చేతలు వెలివడుతాయి. భగవానుడు అవుసరార్థం ఈ మూడు దశలలోని ఏదో ఒక కోపాన్ని పూనుతాడు కాని అది ఎప్పుడూ ఆయన అధీనంలోనే ఉంటుంది. కనుక ఆయన 'జితామన్యుః'.

463వ నామము 'జితాక్రోధః' ను శ్రీ భట్టులు 'ఇతరులలోని క్రోధాన్ని జయించినవాడు' అని వ్యాఖ్యానించారు. ('తన క్రోధాన్ని జయించినవాడు' అని కాదు). మోహిని రూపంలో అసురులకు అమృతం అందకుండా చేసినపుడు ఆ రాక్షసులు కోపగించడం బదులుగా ఆమె అందాన్ని చూసి సమ్మోహితులయ్యారు.

రావణ వధ అనంతరము రాముడు విభీషణుని పిలిచి రావణుని దహనసంస్కారాలు చేయమని చెప్పాడు. రావణుని మరణంతో అతనితో వైరం అంతరించిందట.

మరణాంతాని వైర్యాణి నివృత్తమ్ నః ప్రయోజనమ్ క్రియతామ్ అస్య సంస్కారో మమాప్యేప యథా తవ. యుద్ధకాండ 59.147 – **కోపస్య వాసామ్ ఏ ఇవాన్.** రాముడు తీవ్రమైన కోపాన్ని ధరించి రావణునిపై భీకరంగా యుద్ధం చేశాడు. అలసిపోయిన రావణుని చూసి, సేదదీరి మరునాడు రమ్మని పంపేశాడు.

తస్మాత్ పరిశ్రాంత ఇవ వ్యవస్య న త్వామ్ శరైర్మృత్యువశమ్ నయామీ – 59.153
గచ్ఛానుజానామి రణార్ది తస్త్వం ప్రవిశ్య రాత్రించర రాజా లంకామ్
అస్వాస్య నిర్యాహి రథీ చ ధన్వీ తదా బలం ద్రక్ష్యసి మే రథస్థః – 59.154

శ్రీ వాసిష్ఠ **–** మనకంటె బలవంతులు శక్తివంతులు అయినవారితో వైరం ఉంటే కోపం వస్తుంది. భగవంతునికంటే బలవంతులెవరూ లేరు. కనుక ఆయనకు కోపం వచ్చే పరిస్థితి లేదు.

935. భయాపహః

- (సంసార) భయమును తొలగించేవాడు.

ఓం భయాపహాయ నమః

భయ - భయము. అపహన్ - చంపుట, నాశనము చేయుట (**"**హ**"**). భయ అపహః - భయమును నాశనము చేయువాడు. పాణిని సూత్రము (3.2.49) **'**ఆశిషి హనః**'** ప్రకారము **'**డ**'** ప్రత్యయము చేరినపుడు **'**ఆశీర్వపూరకముగా నాశనము చేయుట**'** అనే అర్థం వస్తుంది (అతడు మన భయమును హరించుగాక).

హ - చంపుట, నాశనము చేయుట (**'**హన్**'** నుండి). పాణిని సూత్రము (3.2.50) **'**అపె క్లేశ తమసో**'** ప్రకారము **'**హన్**'** తరువాత **'**డ**'** ప్రత్యయము వస్తే, మరియు ముందుగా **'**అప్**'** వస్తే, **'**క్లేశాపహః**'** అనే అర్థం వస్తుంది. **'**భయాపహః**'** అంటే భయమును, బాధను, చీకటిని తొలగించేవాడు అని అర్థము.

89వ శ్లోకము, 838వ నామము '**భయనాశనః**' కూడా ఇలాంటి అర్థాన్నే కలిగివుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– అస్మాదాదీనామపి స్వ-వాత్సల్యేన తాదృశ అనాధత్వ భయమ్ వధ్యాత్ ఇతి ఆశంసనర్థః.** ఆయన వాత్సల్యము కారణంగా దిక్కు లేదనుకొనే అనాథలు కూడా భగవంతుడు తమను కాపాడునని విశ్వసింపవచ్చును. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించినది **– భయేమహతి మగ్నాన్శ్చ త్రాతి నిత్యమ్ జనార్దనః.** గొప్ప (సంసార) భయంలో మునిగి ఉన్నవారిని జనార్దనుడు రక్షించును.

అనాధత్వ భయం హన్తి వాత్సల్యేన మాదృశామ్ భయాపహ స్సమాఖ్యాతః వస్వర్ణో మనురుత్తమః. అనాథలకు కూడా అమితమైన వాత్సల్యంతో తానే దిక్కై నిలిచి, భయాన్ని పోగొట్టేవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. శ్రేష్టమైనది. ఓం భయాపహాయ నమః (శ్రీకైవల్య సారధి). భగవంతుని రక్షణయందు మహావిశ్వాసము కలిగి ఉండవలెనని ఈ నామము బోధించుచున్నది.

శ్రీ పెరియాళ్వారు. తిరుమొళి 4.4.9 **–** శ్రీ నరసింహదేవుని మనం (రక్షణ కొరకు) నమ్ముకొనవచ్చును.
శ్రీ పెరియాళ్వారు. 5.1.9 **–** భక్తులను రక్షించడానికి ఆయనను నమ్ముకుంటే చాలును. ఆయన చక్రం చేతబట్టి వచ్చి గజేంద్రుని రక్షించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– భయమ్ సంసారజమ్ పుంసామ్ అపఘ్నమ్ భయాపహః.** తన భక్తులకు సంసార భయమును నాశనము చేయువాడు **'**భయాపహః**'**.

89వ శ్లోకంలోని **'**భయనాశనః**'** నామమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **–** ధర్మమార్గంలో చరించేవారికి భయం లేకుండా చేసేవాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఏదైనా సమస్య ఎదురైనపుడు భయం కలుగుతుంది. చాలామార్లు ఆ సమస్యకంటే భయంయొక్క తీవ్రత, ప్రభావం ఎక్కువగా ఉంటాయి. భగవానుని నమ్ముకున్నవారికి భయం ఉండదు. నిజమైన భక్తుడు సుఖదుఃఖాలను ఒకేవిధంగా చూస్తాడు.

గీత 2.38 – **సుఖ దుఃఖ సమే కృత్వా.**

గీత 2.56 – **దుఃఖేష్వనుద్విగ్నమనాః సుఖేషు విగత స్పృహః.**

శ్రీ కృష్ణన్ – భగవంతుడు గజేంద్రుని భయాన్ని మాత్రమే పోగొట్టలేదు. మొసలికి శాపభయాన్ని పోగొట్టాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ 'భయావహః' అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. కాని ఆయన చెప్పిన అర్థం మాత్రం 'భయాపహః' అన్న నామము అర్థానికి సరిపోతుంది. (అవహన్ - పోగొట్టుట, పడగొట్టుట.)

936. చతురశ్రః

- అన్ని విషయములలోను నైపుణ్యము (చాతుర్యము) కలవాడు.
- అందరిపట్ల సమన్యాయము కలవాడు. వారి వారి కర్మానుసారము ఫలములు ప్రసాదించువాడు.
- ఎవరినైతే కోర్కెలు కోరుతామో అతడు.
- నాలుగు దిశలందు వ్యాపించినవాడు.
- జ్ఞానులైనవారిచే అర్చింపబడువాడు.

ఓం చతురశ్రాయ నమః

చతుర - నాలుగు సంఖ్య. అశ్ర, అశ్రి - మూల, కోణము. చతురశ్రము అనగా రేఖాగణితములో చతురస్రము. ఇందులో అన్ని భుజములు, కోణములు సమానముగా నుండును. కనుక 'చతురశ్రుడు' అనగా అందరి పట్ల సమన్యాయము కలవాడు అని కొందరి వ్యాఖ్య. 'చతుర' అనగా నిపుణత (చాతుర్యము) కల్గిన అనే అర్థం కూడా ఉంది. 'చతురశ్రః' అనగా అన్నింటి యందును నైపుణ్యము కలిగిన అని కొందరు వివరించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'చతురశ్రః' అనగా అన్ని విధముల చాతుర్యము కలవాడు అన్న అర్థంలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. యుక్తములైన పనులు చేసినవాడు చతురుడు.

శ్రీమద్ ఆండవన్ వివరణ – భగవానుడు అన్ని సందర్భములలోను భక్తులను ఉద్ధరించడానికి యుక్తమైన అన్ని పనులు చేస్తాడు. గజేంద్ర మోక్షము సందర్భములో ఆయన మొసలిని శాపం బారినుంచి విముక్తుని చేశాడు. గజేంద్రుడు త్రుంచిన పూవును భగవత్కైంకర్యము చేసే అవకాశం కలిగించి సత్ఫలము ప్రసాదించాడు. భక్తులు మొరపెట్టుకుంటే తాను రయమున వచ్చి వారిని కాపాడుతానని నిరూపించాడు. తాను వైకుంఠమునుండే మొసలిని శిక్షించగలడు కాని ఆయన అలా చేయలేదు. ఉన్నపళంగా వైకుంఠంనుండి ఒక్కమారు గజరాజు, మొసలి ఉన్న సరస్సువద్దకు వచ్చాడు. ఆభరణాలన్నీ అస్తవ్యస్తంగా ఉన్నాయి. **గర్జతే గజాయ జగామ.** మరియు ఆయన క్షుద్రజలకీటకమైన మొసలిపై క్రోధాన్ని తెచ్చిపెట్టుకున్నాడు. ఇవన్నీ ఆయన భక్తవాత్సల్యతకు, భక్తులను రక్షించే గుణానికి యుక్తమైనవి.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ భగవానుని **'చాతుర్యం'** గురించి చెబుతూ రామాయణంలోని వాలి వధ సంఘటనను ఉదాహరించారు. ముందుగా వాలి రాముని అధర్మపరుడని తూలనాడాడు. కాని రాముని వివరణ విన్న తరువాత శ్రీరాముని ధర్మగుణాన్ని కీర్తించాడు. భగవానుని చాతుర్యమునకు ఇది మరొక ఉదాహరణ.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– న్యాయ సమవేతః చతురశ్రః.** అందరియందును సమానముగా వర్తించువాడు. జీవులకు వారవారి కర్మానుసారముగా ఫలములను ప్రసాదించువాడు. కనుక అలంకారికముగా **'చతురశ్ర'** అని కీర్తింపబడును.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి **'చతుర'** అనగా **'నాలుగు'** అన్న అర్థంలో భగవానుని నాలుగు విధాల రక్షణను చెప్పారు.

- ధర్మార్థకామమోక్షములనే పురుషార్థములను జీవులకు వారి కర్మానుసారము ప్రసాదించువాడు.
- ఆహవనీయము, గార్హపత్యము, దక్షిణము మరియు (నాల్గవది?) అనే నాలుగు విధాలైన యాగాగ్నుల రూపంలో ఉన్నవాడు.
- గర్భమునుండి, అండమునుండి, స్వేదమునుండి, భూమినుండి – ఇలా నాలుగు విధములుగా జన్మించే జీవుల మనుగడకు ఆధారమైనవాడు.
- ఆర్తులు, జిజ్ఞాసులు, అర్థార్థులు, జ్ఞానులు అనే నాలుగు విధములైన భక్తులను రక్షించేవాడు.
- నాలుగు వేదముల శిరస్సులు (ఉపనిషత్తులు) ద్వారా తెలియవచ్చేవాడు.
- ఆయన ఆజ్ఞ జగత్తులో నాలుగు దిశలందు పాలింపబడుతుంది.

శ్రీ వాసిష్ఠ **–** చద్ - యాచనే - అడుగుట. **'**చద్**'**కు **'**ఉరన్**'** అనే ప్రత్యయం చేరిస్తే ఉణాదిసూత్రము (5.58) **'**చతేరురన్**'** ప్రకారం **'**చతుర్**'** అనే పదం వస్తుంది. **చతతి చత్యతే వా ఇతి చతుర్.** ఏదైనా అడిగేవాడు లేదా ఆయనను మనం ఏమైనా కోరుతాము.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరో రెండు అర్థాలు **–**

అశ్ - వ్యాప్తౌ సంఘాతే చ - వ్యాపించుట, ప్రోగుపడుట. అశ్ - భోజనే - తినుట.

చతస్రో దిశో అశ్నుతే చతురశ్రః. నాలుగు దిశలందు వ్యాపించినవాడు చతురశ్రుడు.

చతసృషు దిక్షు స్థితానామ్ ప్రాణినామ్ భోజనస్య దాతా ఇతి విష్ణుః. నాలుగు దిశలలో ఉన్న జీవులకు ఆహారమును ప్రసాదించు విష్ణువే చతురశ్రుడు.

శ్రీకృష్ణదత్త భరద్వాజ **– చతురైః శ్రీయతే - సేవ్యతే ఇతి చతురశ్రః.** ఆయన గొప్పతనము నెరిగినవారు ఆయనను పూజింతురు గనుక ఆయన చతురశ్రుడు.

937. గభీరాత్మా

- గంభీరమైన స్వభావము కలవాడు.
- అన్నింటి ప్రాప్తికి, చలనమునకు కారణమైనవాడు.

ఓం గభీరాత్మనే నమః

ఉణాది సూత్రము 4.35 గభీర గంభీరౌ. గమ్ - గతౌ - వెళ్ళుట. 'గమ్'కు 'ఇరన్' ప్రతయయము చేర్చినపుడు 'మ్' శబ్దము 'భ్' శబ్దముగా మారుతుంది. అలా 'గభీర' పదం వస్తుంది. 'గభీర', 'గంభీర' పదాల అర్థం ఒకటే. అమరకోశంలో 'నిమ్నమ్ గంభీరమ్' అని ఉంది. 'గభీరాత్మా' లో 'ఆత్మ' అంటే స్వరూపము లేదా స్వభావము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అన్యేషామ్ చతుర్ముఖ ముఖానామప్రధృష్య గాంభీర్యః గభీరాత్మా.** బ్రహ్మాదులకు కూడా తెలియరాని గంభీరమైన (లోతైన) స్వభావము కలవాడు గభీరాత్మ.

ధాత్రాదీనా మప్రదృష్యం గాంభీర్యం యస్య విద్యతే గభీరాత్మా స విజ్ఞేయః పస్తార్ణో మనురుత్తమః. బ్రహ్మాదులకు కూడా నిర్ణయించలేని గాంభీర్యము కలవాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. శ్రేష్ఠమైనది. ఓం గభీరాత్మనే నమః. (శ్రీ కైవల్యసారథి).

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – ఆయన స్వభావము ఎంత లోతైనదంటే దానిని ఎవరూ కల్లోలపరచలేరు.

శ్రీ కృష్ణన్ – శ్రీపాద తీర్థము (గంగ)ను శిరస్సుపై ధరించిన శివుడు, జ్ఞానులలో ఉత్తముడైన బ్రహ్మ కూడా చిరకాలం తపస్సు చేసినా ఆయన నిజస్వరూపమును, స్వభావమును తెలిసికొనలేరు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 1.1.8 – బ్రహ్మకు తను సృష్టించినవాని గురించి తెలుసు కాని తనకంటె ముందువాని గురించి తెలియదు.

తిరువైమోలి 7.71 – బ్రహ్మ, శివుడు, ఇంద్రుడు వంటివారిని మనం సామాన్యమైన నేత్రాలతో చూడలేము. అలాగే వారు కూడా నా కృష్ణభగవానుని చూడలేరు.

నాన్ముగమ్ తిరువన్ 73 – ప్రళయసమయంలో జగత్తును మ్రింగివేసి, సృష్టిసమయంలో వానిని వెలిగ్రక్కిన ఎంపెరుమాన్ గంభీరతను మనం అర్థంచేసుకొనలేము. ఎనిమిది కళ్ళ (నాల్గు ముఖాల) బ్రహ్మకు, నీలకంఠుడైన శివునికి కూడా కూడా ఆయనను అందుకొనే సులభమార్గం (చరమశ్లోకం) తెలియదు.

సముద్ర ఇవ గాంభీర్యే – అని శ్రీరాముని వాల్మీకి మహర్షి వర్ణించాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మా స్వరూపమ్ చిత్తమ్ వా గభీరమ్ పరిచ్ఛేత్తుమశక్యమ్ అస్య ఇతి గభీరాత్మా.** ఎవని నిజస్వరూపము, చిత్తము అందరానంత గంభీరమో అతడు గభీరాత్మ. ఆయన సాగరమువలె మహా గంభీరుడు. ఆయన నెవ్వరూ కల్లోలపరచలేరు. విశ్వమంతా వ్యాపించియున్న ఆయన వైశిష్ట్యము, వైభవము, గంభీరతలను ఎవరూ మనసుతో ఊహింపలేరు. మాటలలో చెప్పలేరు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – గమ్ - గతౌ - వెళ్ళుట. **గచ్ఛతి గమ్యతే - ప్రాప్యతే అనేన.** ఆయన కారణంగా సమస్తము ప్రాప్తించును. **గచ్ఛతి - ప్రాప్నువన్తి, ధ్యాయన్తి, ప్రార్థయన్తే వా స గభీరః.** అందరూ ఎవరిని పొందడానికి ధ్యానము, ప్రార్థన చేస్తారో ఆయన గభీరుడు.

గచ్ఛతి గమనశీలః. అన్నింటిలోను చలనము కలిగించేవాడు గభీరాత్మ. ఆయన స్థావరములైన వృక్షాదులయందు కూడ మరణము, క్షీణత వంటి ప్రక్రియలద్వారా చలనము కలిగించేవాడు.

938. విదిశః

- అనంతములైన ఆయన తత్త్వము, రూపములు, గుణములు అన్ని దిశలందును వ్యాపించియున్నవి.
- అన్ని దిశలనుండి ఆయన అందివచ్చును.
- విశేష దాతృత్వము కలవాడు. యోగ్యతలనుబట్టి ఫలములను ప్రసాదించువాడు.
- (విద్ - తెలియుట) జ్ఞానులకు ఆనంద కారణము.
- శాస్త్రములను వివరముగా తెలియజేసినవాడు.
- అంతటా, అన్నింటా, అన్నిదిశలా వ్యాపించియున్నవాడు.

ఓం విదిశాయ నమః

ఈ నామము 'విదిశః', మరియు తరువాతి రెండు నామములు 'వ్యాదిశః', 'దిశః'లు 'దిశ్' అనే ధాతువును కలిగియున్నవి. 'దిశ్' అంటే దిక్కు, ఆజ్ఞ, దానము, సమర్పణ వంటి అర్థాలున్నాయి. 'వి' అనే ఉపసర్గకు 'వివిధ' అని అర్థం వస్తుంది. దిశ్ - అతిసర్జనే - దానమిచ్చుట, అంగీకరించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషమ్ వినయ గద్గద స్తుతి గిరామ్ అస్య దూరే వివిధా దిశాః దేసాః ఇతి విదిశః.** ఆయన మాటలకు, దేనికీ అందనివాడు. ఆయన తత్వము, స్వరూపము, గుణములు అన్నీ అనంతములై అన్నియెడల వ్యాపించియున్నవి. ఆయన కళ్యాణగుణములన్నీ ఆయనను స్తుతించే దేవతలకు కూడా తెలియవు.

వినయాద్గద్గద స్తోత్ర ధాత్రీనామ్ విశేషః దూరేశ్య వివిధా దేశాః విదిశః పరికీర్తితః. వినయంతో, తత్పరతతో, గద్గద స్తోత్రంతో ఆయనను స్తుతించే బ్రహ్మాదులకు కూడా అగోచరుడు 'విదిశః'. (శ్రీకైవల్య సారథి).

పెరియ తిరుమొళి 1.7.8 – చతుర్ముఖుడైన బ్రహ్మ మరియు శివుడు తమ నాలుకలు అరిగిపోయేలా ఆయనను స్తుతిస్తారు. (అయినా ఆయన వారికి తన దర్శనమివ్వడు. కాని ప్రహ్లాదునివంటి భక్తుల ఎదుట ప్రత్యక్షమవుతాడు).

తిరువైమొళి 2.7.12 – అనేక యుగాలలో సృష్టింపబడిన బ్రహ్మ శివాదులు దామోదరుని శరీరములే. వారికి కూడా ఆయన సంపూర్ణ మహత్యము తెలియదు. కాని అవుసరమైనపుడు అలాంటి దేవదేవుడు వారిని రక్షిస్తాడు. గజేంద్రుని ఆర్తనాదం విని పరుగున వచ్చి కాపాడాడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – **వివిధాః దిశాదేశః యస్య స విదిశః.** ఎక్కడెక్కడినుండైనా, ఏ దిక్కునుండైనా భగవానుని పిలిచి ఆయనను పొందవచ్చును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వివిధాని ఫలాని అధికారిభ్యో విశేషేణ దిశతి ఇతి విదిశః.** (దిశ్ - అతిసర్జనే - ప్రసాదించుట). విశేష దాతృత్వము కలవాడు. వివిధ ఫలములకు అధికారము (యోగ్యత) కలవారికి వారి వారి కర్మానుసారము ఫలములనిచ్చేవాడు 'విదిశః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు. **విశేషేణ దిశతి - దదాతి భక్తేభ్యః అభీష్టమ్ ఇతి విదిశః.** భక్తుల అభీష్టములను విశేషంగా సిద్ధింపజేసేవాడు 'విదిశః'. శ్రీ చిన్మయానంద కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – భగవానుడు అంతటా అన్నిదిశలా అన్నింటా వ్యాపించియున్నాడని, ఆయన లేని చోటు లేదని ఈ నామము సూచించును.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – (విది-శః) విద్ - తెలియుట. శమ్ - సుఖమ్. విదిశీ – జ్ఞానిని, **శమ్ - సుఖమ్ యస్మాత్ స విదిశః.** (బ్రహ్మ) జ్ఞానము తెలిసినవారి ఆనందమునకు కారణము 'విదిశః'.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **వి - అతిశయేన దిశతి - ఉపదిశతి ఇతి విదిశః. అతిశయేన యజ్ఞక్రియా ప్రకారాన్ ఉపదిశతి ఇతి విదిశః.** చక్కగా యజ్ఞ యాగాది కార్యములను తెలియజేయు (ఉపదేశించు)వాడు 'విదిశః'. ఈ అర్థమును శాస్త్రముల జ్ఞానమునకు కూడ అన్వయించవచ్చును. శాస్త్రములను, విధులను చక్కగా తెలియజేసినవాడు 'విదిశః'.

939. వ్యాదిశః

- వివిధ దేవతలను ఆయా పదవులలో నియమించినవాడు.

- భక్తులకు వారి కర్మానుసారము తగు ఫలములనిచ్చువాడు.
- ఇంద్రాది దేవతలకును తగు ఆదేశములిచ్చువాడు.

ఓం వ్యాదిశాయ నమః

వ్యాదిశ్ - పంచుట, నియమించుట, ఆజ్ఞాపించుట. ఆదేశ - ఆదేశము. ఈ రెండు శబ్దములపైనను ఈ నామమును వివరించారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషామ్ అభిమతమ్ తత్తత్ పదమ్ అతిసృజతి ఇతి వ్యాదిశః.** వారిని (అనగా బ్రహ్మ, రుద్రాదులను, ఇంతకుముందు నామములో చెప్పినట్లు) ఆయా పదములయందు తగు స్థాయిని కల్పించువాడు '**వ్యాదిశః**'.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 5.2.8 – జనులు వారి వారి అభిరుచుల ప్రకారం పూజించుకునేందుకు వీలుగా భగవంతుడు తన శరీరంనుండి అన్యదేవతలను సృజించాడు. వారికి యథోచిత పదవులు కల్పించాడు. భక్తులు ఆయా దేవతలకు సమర్పించినవి కూడా కడకు ఆయనకే చేరతాయి.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – **విశేషేణ ఆదిశతి ఇతి వ్యాదిశః.** వివిధ దేవతలకు తగు ఆదేశములు, ఫలములు కూర్చువాడు '**వ్యాదిశః**'.

శ్రీ కృష్ణన్ – భగవానుడు ఒకే కార్యంలో అందరికీ తగు ఫలములు ఎలా ప్రసాదిస్తాడో చెబుతూ శ్రీ కృష్ణన్ గజేంద్రమోక్షమునుండి, వామనావతారమునుండి ఉదాహరించారు. (శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను శ్రీ కృష్ణన్ కొంత భిన్నంగా వివరించారు.) **తత్తత్ అభిమత దేశమ్ సృజతి ఇతి వ్యాదిశః.** తన భక్తులు కోరిన కోర్కెలు వారి అభిమతముల ప్రకారము తీర్చేవాడు '**వ్యాదిశః**'.

గజేంద్రమోక్షంలో గజేంద్రునికి భగవత్కైంకర్య భాగ్యం లభించింది. తాను తెంచిన పూవును శ్రీమహావిష్ణువు పాదములవద్ద సమర్పించగలిగాడు. మొసలికి శాపంనుండి విముక్తి లభించింది. భగవానుడు భక్తజన సంరక్షకుడనే విషయం స్పష్టంగా ప్రకటితమైనది. మరియు వృత్తాంతమును విన్నా గాని, స్మరించినా గాని మనకు పాపములు తొలగి, కష్టములు తొలగి, శుభములు చేకూరుతాయి. అలా అందరికీ వారి వారి అభిమతములు సిద్ధించాయి.

ఇక వామనావతారంలో భగవానుడు అదితి కోర్కెను, ఇంద్రుని కోర్కెను తీర్చి సంతోషించాడు. ఇంద్రునికి రాజ్యం లభించింది. శ్రీమహావిష్ణువుకు దానమిచ్చిన భాగ్యం బలికి దక్కింది. సమస్త లోకములకు శ్రీనివాసుని పదములను పూజించే అవకాశం ఒనగూడింది (బ్రహ్మ కడిగిన పాదము, బ్రహ్మము తానైన పాదము). ఈ వృత్తాంతమును తనివితీరా గానం చేసే భాగ్యం ఆళ్వారులకు లభించింది. ఆయన సకల జగత్పతి అని శాస్త్రములో చెప్పిన విషయం నిరూపణమయ్యింది.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – దిశ్ - అతిసర్జనే - ఇచ్చుట, దానము చేయుట. **వివిధమ్ ఆసమంతాథ్ దిశతి - దదాతి ఇతి వ్యాదిశః.** అన్ని దిశల భక్తులకు అనేక ఫలములు కూర్చిఆడు '**వ్యాదిశః**'.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **వివిధామ్ ఆజ్ఞామ్ శక్రాదీనామ్ కుర్వన్ వ్యాదిశః.** ఇంద్రాది సమస్త దేవతలను ఘనముగా శాసించి వారి వారి కర్తవ్యములను సక్రమముగా నిర్వర్తింపజేయువాడు వ్యాదిశః.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **విశేషేణ ఆదిశతి - ఆజ్ఞాపయతి ఇతి వ్యాదిశః.** విశేషముగా ఆజ్ఞాపించువాడు '**వ్యాదిశః**'. ఇక్కడ '**విశేషముగా**' అనగా ఆయన జగత్ప్రభువు గనుక ఆయన ఆజ్ఞకు తిరుగు లేదు. అది అందరి ఆజ్ఞలవంటిది కాదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **వివిధాన్ అధికారాన్ తస్య ఆదిశతి - ఆజ్ఞాపయతి అధికారిణి తస్మిన్ ఏవమ్ ఏవ ఉచితమితి భవః.** తగు విధముగా వివిధ దేవతలను ఆజ్ఞాపించువాడు '**వ్యాదిశః**'.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని ఆజ్ఞలు అందరి ఆజ్ఞలవంటివి కావు. ప్రాకృతిక శక్తులు, దేవతలు, దేవుళ్ళు అందరూ ఆయన ఆజ్ఞానుసారము వర్తిస్తారు.

940. దిశః

- (బ్రహ్మాది దేవతలను తమ తమ కార్యములయందు) ఆజ్ఞాపించువాడు.
- వేదముల రూపములో సమస్త వైదిక కర్మల ఫలములను ఇచ్చువాడు. యుక్తాయుక్తములను తెలియజేయువాడు.

ఓం దిశాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – బ్రహ్మాది దేవతలను తమ తమ స్థానములు, విధుల గురించి ఆజ్ఞాపించువాడు దిశ. ఇక్కడ శ్రీ భట్టులు 'దిశ్' అనగా 'ఆజ్ఞ' అనే అర్థాన్ని వాడారు. న **తాన్ గజేంద్రత్వాత్ అంతరంగీ కరోతి, కిన్తు ఆజ్ఞాపయతీతి దిశః.** భగవంతుడు గజేంద్రునివంటి ప్రపన్నులను వాత్సల్యంతో తన అంతరంగికులుగా చేసుకుంటాడు. కాని బ్రహ్మాది దేవతలకు తగు స్థానములనిచ్చి వారిని ఆజ్ఞాపిస్తాడు కనుక ఆయన దిశ.

ధాత్రాదీన్ సర్వకృత్యేషు స్వాజ్ఞాపయతి యస్సదా దిశస్సతు సమాఖ్యాతః సప్తార్ణో మనురుత్తమః. బ్రహ్మాదులకు అర్హమైన స్థానాలిచ్చి, వారిని తన ఆజ్ఞానువర్తులుగా చేయువాడు దిశ. ఈ నామము సప్తాక్షరి. ఉత్తమమైనది. ఓం దిశాయ నమః. గజేంద్రుని మోక్షము చూసి ఇంద్రాది దేవతలంతా బ్రహ్మను ముందు నిలబెట్టి శ్రీమన్నారాయణునికి నమస్కరించారు. తమకు కూడా మోక్షాన్ని ప్రసాదిస్తాడేమో? అని వారి ఆశ. కాని వారికి మోక్షమివ్వలేదు. (శ్రీ కైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సమస్తానామ్ కర్మణామ్ ఫలాని వేదాత్మనా దిశః.** ఈ వ్యాఖ్యను అనువాదకులు రెండు రకాలుగా వివరించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – (దిశ్ - చూపుట) భగవానుడు వేదముల రూపములో ఏది మంచి, ఏది చెడువంటి విషయాలను తెలియజేయును గనుక దిశ.

శ్రీ టి.ఎస్. కృష్ణమూర్తి – (దిశ్ - అతిసర్జనే - ఇచ్చుట, దానము చేయుట) వేదముల రూపములో భగవంతుడు వివిధ కర్మల ఫలములను ప్రసాదించును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **దిశతి - దదాతి కర్మఫలమ్ ఇతి దిశః.** కర్మఫలములను ఇచ్చువాడు దిశ.

శ్రీ చిన్మయానంద – నారాయణుడు శ్రుతుల రూపంలో ఆత్మజ్ఞానమును ప్రసాదించును. జ్ఞానము నిచ్చువాడు దిశ.

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **దిశ్యతే - భక్తైః పృచ్ఛయతేతి దిశః.** భక్తులు ఆయనను గురించి తెలుసుకోవాలని అడుగుతుంటారు గనుక ఆయన దిశ.

938, 939, 940 నామములు **విదిశః, వ్యాదిశః, దిశః** – ఈ మూడు నామములు ఒకే ధాతువు ఆధారంగా వివరింపబడినాయి. అయితే వాటిలో పునరుక్తి లేకుండా వ్యాఖ్యాతలు ఎలా వ్యాఖ్యానించారో పరిశీలిస్తే ఆసక్తికరంగా ఉంటుంది.

<u>శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలు</u>

విదిశః – భగవంతుని తత్త్వము, స్వరూపములు, గుణములు అన్ని దిక్కులందు వ్యాపించియున్నవి (దిశ - దిక్కు).

వ్యాదిశః – భగవంతుడు వివిధ దేవతలను వివిధ పదములయందు నియమించెను (వ్యాదిశ్ - నియమించుట).

దిశః – భగవంతుడు సమస్త దేవతలను ఆజ్ఞాపించును (దిశ్ - ఆజ్ఞాపించుట).

<u>శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలు</u>

విదిశః – కర్మానుసారము జీవులకు తగు ఫలములు ఇచ్చువాడు (దిశతి - దదాతి. దిశ్ - దానము).

వ్యాదిశః – ఇంద్రాదులకు వారి విధుల ప్రకారము ఆదేశములు ఇచ్చువాడు.

దిశః – వైదిక కర్మలకు తగు ఫలములిచ్చు వేదస్వరూపుడు.

<u>శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ వ్యాఖ్యలు</u>

విదిశః – బ్రహ్మ జ్ఞానులకు పరమానందమును ఇచ్చువాడు (విద్ - తెలియుట, జ్ఞానుల గురించి).

వ్యాదిశః – విశేషమైన ఆదేశములు ఇచ్చువాడు (అంతా ఆయన ఆజ్ఞానువర్తులే).

దిశః – ధర్మమును గురించిన జ్ఞాన

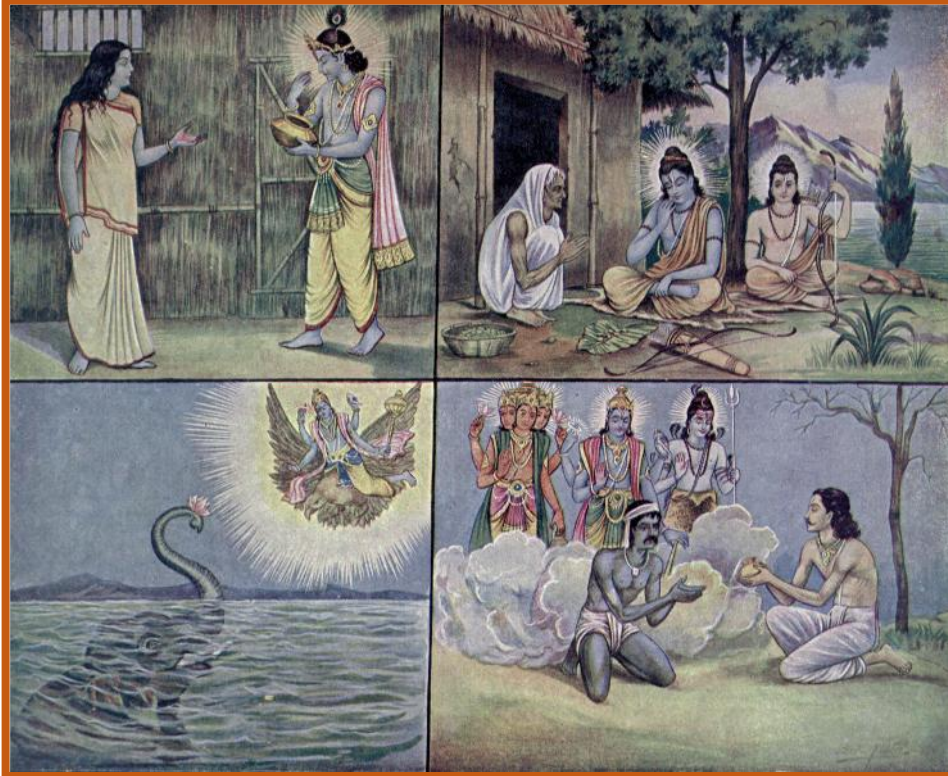
మును దృష్టాంతముల ద్వారా తెలియజేయువాడు (**ధర్మజ్ఞాన అతిదేశనాత్ దిశః**).

<u>శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ వ్యాఖ్యలు</u>

విదిశః – అంతటా, అన్నిటా, అన్ని దిక్కులా వ్యాపించినవాడు.

వ్యాదిశః – అన్నియెడలా వివిధ ఫలములను ఇచ్చువాడు.

దిశః – వేదోక్తులద్వారా మంచి చెడులను ఉపదేశించినవాడు.

భగవంతుడు భక్తులనుండి ఏమైనా గ్రహించి అనుగ్రహిస్తాడు. పత్రం, పుష్పం, ఫలం, తోయమ్.

గీతాప్రెస్ వారి ప్రచురణలోని చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

Author Ramanarayanadatta Sastri
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:God_take_anything_from_his_followers.jpg

టోక్యో మ్యూజియంలో శ్రీ సూర్యుని విగ్రహం

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Surya,_East_India,_19th_century_AD,_chlorite,_view_2_-_Matsuoka_Museum_of_Art_-_Tokyo,_Japan_-_DSC07163.JPG. Photo by Daderot

అనాదిర్భూర్భువో లక్ష్మీస్సువీరో రుచిరాంగదః |
జననో జనజన్మాదిర్భీమో భీమపరాక్రమః || (101)

941. అనాదిః

- అనేకులు (బ్రహ్మ రుద్రాదులు కూడ) తమ పరిమిత జ్ఞానమువలన ఆయననెరుగరు, పొందలేరు.
- మొదలు లేనివాడు.

ఓం అనాదయే నమః

దా - దానే - ఇచ్చుట. **న ఆదీయతే ఇతి అనాదిః.** అందరానివాడు అనాది. 'ఆది' అంటే 'మొదలు' అనే అర్థం కూడా ఉన్నది. మొదలు లేనివాడు అనాది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– తైః అన్యపరైః న స్వామిత్వేన ఆదీయతే ఇతి అనాదిః.** వారిచే (బ్రహ్మరుద్రాదులచే) కూడా తెలియబడనివాడు, స్వీకరింపబడనివాడు అనాది. **ఏవమ్ తిర్యక్ష్వపి భక్తేషు వివశః, బ్రహ్మాదిషు ఫల్గు ఫలమేవ ప్రయచ్ఛతి.** మరియు ఆయన గజేంద్రునివంటి భక్తులపట్ల పూర్తిగా వివశుడై తనను తానే ఇచ్చివేసుకొనును. కాని బ్రహ్మరుద్రాదులకు అంత స్వాతంత్ర్యము ఇవ్వడు. భక్తులకు ఇచ్చినంత (మోక్షాది) ఫలములను దేవతలకు ఇవ్వడు గనుక అనాది.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ **–** బ్రహ్మరుద్రాదులు ప్రీతితో కాక భీతితో ఆయన ఆజ్ఞను పాలింతురు. ఆయన పరమేశ్వరత్వమును వారెరుగరు.

శ్రీ వాసిష్ఠ **– న ఆదీయతే ఇతి అనాదిః. న ఆదీయతే - గృహ్యతే స మనస్కైః జ్ఞానేంద్రియైః కర్మేంద్రియైశ్చ ఇతి అనాదిః.** మనస్సు ద్వారాను, ఇంద్రియముల ద్వారాను అందరానివాడు అనాది.

దేవతాంతర భక్తైర్యః కుత్సితైశ్చాపి సర్వదా నాదీయతే స్వాభిమతం అనాదిః పరికీర్తితః. దేవతాంతర భక్తులచేత, అనగా ఇతర దేవతలను ఆరాధించువారిచేత తమకు ప్రభువుగా స్వీకరింపబడనివాడు **'అనాదిః'** (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **–** శ్రీ శంకరులు **'ఆది'** అనగా **'మొదలు, కారణము'** అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **ఆదిః - కారణమ్ అస్య న విద్యత ఇతి అనాదిః, సర్వకారణత్వాత్.** అన్నింటికీ ఆయనే కారణము (మొదలు). ఆయనకు కారణము లేదు గనుక ఆయన అనాది.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము **– న ఆదీయతే - స్వీకృత్యతే స్వోద్భవాయ కించిత్ అపరమ్ నిమిత్త కారణమ్ అనేన సో అనాదిః.** భగవంతుని ఉనికికి కారణము ఉండదు. ఆయన అనాది. అనగా అన్నింటికంటె ముందు ఉన్నవాడు.

942. భూర్భువః

- భగవంతునకు తాము దాసులము అని నిజ జ్ఞానమును తెలుసుకొన్న నిజమైన జీవనము కలవారికి ప్రాప్తిస్థానము.

- సకల భూతములకు ఆశ్రయమైన భూమికి ఆధారము.
- తనయందే తానున్నవాడు (వేరు ఆధారము లేకుండా).
- సమస్త జ్ఞానమునకు మూలమైనవాడు.

ఓం భువోభువే నమః

భూ - సత్తాయామ్ - ఉండుట, నివసించుట, ఆధారము. ఈ నామములో రెండు 'భూ' పదములున్నవి.

మొదటి **'భూ' –** నామవాచకము **–** ఆధారము.

రెండవ **'భూ' –** భువః **–** షష్టీవిభక్తి **–** ఆధారమునకు, భూమి.

ప్రథమో భూ శబ్ద ఆధార వాచకః ప్రథమాంతో, ద్వితీయశ్చ షష్ట్యంతః పృథ్వీ వాచకః. కనుక ఈ నామమును 'భువః భూః' అనగా 'ఆధారమునకు ఆధారము' లేదా 'భూమికి ఆధారము' అని వివరింపవచ్చును.

101వ శ్లోకము. 942వ నామము. భూర్భువః **– అనాదిః భూర్భువో లక్ష్మీ సువీరో రుచిరాంగదః**

104వ శ్లోకము. 967వ నామము. భూర్భువస్స్వస్తరుస్తరు **– భూర్భువస్స్వస్తరుస్తరుః తారః సవితా ప్రపితామహః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– భవతి ఇతి భూః స్వదాస్య జ్ఞానేన ఆత్మలాభవాన్, తస్య భువః స్వయమేవ భూః పదమ్ ఇతి భూర్భువః.** 'స్వదాస్యజ్ఞానము' అనగా తాను భగవంతునికి దాసుడనని, భగవంతుడు తన ప్రభువని తెలియుట. ఇలాంటి ఆత్మజ్ఞానము కలిగినవాడు **'భూః'** అనగా నిజమైన జీవనము కలిగినవాడు (ఉనికి ఉన్నవాడు). అటువంటివానికి నిలయము (భువః, ఆధారము, నివాస స్థానము) భగవంతుడు. కనుక ఆయన 'భూర్భువః'.

తస్య స్వదాస్యజ్ఞానేన ఆత్మలాభవతః పదమ్ భవతి స్వయమ్ వేతి భూర్భువ స్స చ కథ్యతే. భగవంతునికి తాము దాసులము అని తెలుసుకొన్నటువంటివారై ఆత్మసాక్షాత్కారము కోరే భక్తులకు తానే ప్రాప్తిస్థానమైనవాడు (శ్రీకైవల్యసారథి).

మయ్యేవ మన అధత్స్వ మయి బుద్ధిం నివేశయ
నివసిష్యసి మయ్యేవ అత ఊర్ధ్వం న సంశయః – గీత 12.8
నాయందే మనస్సును నిలుపుము. నాయందే బుద్ధిని లగ్నము చేయుము. పిమ్మట నాయందే స్థిరముగానుందువు. ఇందు ఏమాత్రమూ సందేహమునకు తావు లేదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– భువోऽపి భూః.** భూమికి ఆధారమైనవాడు. సకల భూతములకు ఆశ్రయమైన భూమికి కూడ ఆధారమైనవాడు. భువికి భూ అనగా 'భూర్భువః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ **– భవన్తి అస్యామ్ ఇతి భూః - పృథ్వీ, తస్య భూః ఆధారః.** ఉండునది భూమి. ఆ భూమికి ఆధారము 'భూర్భువః'. మరియు ఆయన అన్నింటికీ సృష్టికర్త, పాలనకర్త. **భువయోర్భావయితా - ఉత్పాదకో మూలాధారః స భూర్భువః ఉచ్యతే.**

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము **– స్వయమ్ స్వస్మిన్ భవతి ఇతి భూర్భువః.** స్వయముగా తనయందు తానే ఉండువాడు 'భూర్భువః'. అనగా ఆయన సృష్టికి, ఉనికి వేరు కారణము, ఆధారము లేవు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ **– భువః - ప్రపంచస్య, భూః - ఉద్గమః (సృష్టి, పోషణ), భువోః భూః.** ప్రపంచమునకు సృష్టి, పాలన చేయువాడు 'భూర్భువః'.

శ్రీ భరద్వాజ చెప్పిన మరొక అర్థము – **భువ ఇతి జ్ఞానమ్, తస్య భూః - ఉద్భవః ఇతి భువో భూః.** సకల జ్ఞానమునకు మూలమైనవాడు 'భూర్భువః'.

సర్వస్య చాహం హృదిసన్నివిష్టో మత్తః స్మృతిః జ్ఞానమపోహనంచ – గీత 15.15. సమస్త ప్రాణుల హృదయములలో అంతర్యామిగా ఉన్నవాడను నేనే. నానుండియే స్మృతి, జ్ఞానము, అపోహనము (సందేహమును తొలగించుట) కలుగుచున్నవి.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – భూర్భువోలక్ష్మీ – 'భువః' అను పదమునకు 'లక్ష్మి'యను అర్థము కూడ కలదు. పరమాత్మ భూమికి ఆధారము మాత్రమే కాక గొప్ప అలంకారముగా నున్నవాడనియును భావము.

943. లక్ష్మీః
భువోలక్ష్మీ
భూర్భువో లక్ష్మీ

- భక్తులందరికీ తానే సకల సంపదలు అయినవాడు.
- భువోలక్ష్మీ. భూమికి ఆధారము మాత్రమే కాక శోభ కూడా అయినవాడు.
- భూర్భువో లక్ష్మీ. భూమికి సౌందర్యము మరియు నిలయము (Firmament, భువః) అయినవాడు.
- భూర్భువో లక్ష్మీ. భూమి, భువము మరియు ఆత్మవిద్య.
- సదా శ్రీలక్ష్మీ సమేతుడై యుండువాడు. సకల సంపదలు, సకల కళ్యాణగుణములు పరిపూర్ణముగా కలవాడు.
- భక్తులయెడ ఎనలేని వాత్సల్యము చూపువాడు. వారికి కష్టముల నధిగమించు మార్గము చూపువాడు.
- సదాచారపరులను తన నిధిగా భావించువాడు.

ఓం లక్ష్మై నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషాం లక్ష్మీ - సర్వ సంపత్ చ. ఆత్మ లాభవతాం సర్వ సంపత్ లక్ష్మీ స్స యతస్మృతః.** ఆత్మజ్ఞానము కలిగిన భక్తులందరికీ సకల సంపదలు తానే అయినవాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు రామాయణమునుండి, మహాభారతమునుండి ఉదాహరించారు.

రామాయణము. యుద్ధకాండ 19.6 – **భవద్గతమ్ చ మే రాజ్యమ్ జీవితమ్ సుఖాని చ.** విభీషణుడు శ్రీరామునితో ఇలా అన్నాడు. నా రాజ్యము, జీవితము, సుఖములు అన్నీ నీయందే ఉన్నవి.

కృష్ణాశ్రయః కృష్ణబలాః కృష్ణనాథాశ్చ పాండవాః
కృష్ణపరాయణమ్ తేషామ్ జ్యోతిషామివ చంద్రమా – మహాభారతము. ద్రోణపర్వము 183.24
చుక్కలకు చంద్రునివలె పాండవులకు శ్రీకృష్ణుడే సర్వము. వారికి అతడే ఆశ్రయము, బలము, రక్షణ, ప్రభువు.

తిరువైమోళి 5.1.8 – నాకు భగవంతుడే సర్వస్వము. ఇంకముందు ఆయనే నాకు సుందరకాంతలు, ధనము, వైభవము, బిడ్డలు, తల్లిదండ్రులు.

శ్రీ కృష్ణన్ – భగవానుని వక్షస్థలంపై శ్రీమహాలక్ష్మి నెలకొనియున్నది. ఆయన సంపదలకు తరుగు లేదు. భక్తులకివ్వడానికి అంతులేదు. అంతే కాక భక్తులకు నిజమైన సంపద ఆయనే.

న దేవ లోకాక్రమణమ్ న అమరత్వమ్ అహం వృణే ఐశ్వర్యమ్ వా విలోకానామ్ రామయే న త్వయా వినా – రామాయణం.

లక్ష్మణుడు శ్రీరామునితో ఇలా అన్నాడు **–** రామా, నీవు తప్ప నాకింకేమీ అక్కరలేదు. స్వర్గాధిపత్యము, అమరత్వము, ఐశ్వర్యము, ఇవన్నీ అవుసరం లేదు.

స్నేహో మే పరమో రాజన్ త్వయీ నిత్యం ప్రతిష్ఠితః భక్తిశ్చ నిత్యతా వీరా భావో నాన్యత్ర గచ్ఛతి

హనుమంతుడు శ్రీరామునితో ఇలా అన్నాడు **–** నీపట్ల నిశ్చలమైన, శాశ్వతమైన భక్తిని తప్ప వేరేమీ నా మనస్సు కోరడంలేదు. నీపట్ల సేవాభక్తియే నాకు నిరంతరం కావాలి.

శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వారు **–** శ్రీరంగనాధుని అమృతరూపమును చూచిన నా కనులు మరి దేనినీ చూడకుండును గాక.

శ్రీ తొండరాడిప్పొడియాళ్వారు **–** శ్రీరంగనాథా! నిన్ను నేను ఇక్కడే, ఇప్పుడే దర్శించుకొనగా ఇంకా నాకు శ్రీవైకుంఠం ఎందుకు?

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **–** శ్రీ శంకరులు '**భూః**', '**భువః**', '**లక్ష్మీ**' అనే మూడు పదముల కలయికతో నామములను వ్యాఖ్యానించారు.

942వ నామము **– భూర్భువః –** సకలభూతములకు ఆధారమైన భూమికి ఆధారమైనవాడు.

భువోలక్ష్మీః –

లక్ష్మీ - శోభ, సౌందర్యము. భువ - భూమి. **న కేవలమ్ అసౌ భూః భువః, లక్ష్మీః శోభా చ ఇతి భువో లక్ష్మీ.** భూమికి ఆధారము, అనగా **'**భూర్భువః**'** మాత్రమే కాకుండా, భూమికి శోభ కూడా అయినవాడు భువోలక్ష్మీః**'**.

భూర్భువోలక్ష్మీః –

(1) భూః - భూలోకము, భువః - భువర్లోకము, లక్ష్మీ - ఆత్మవిద్య. భూమికి, భువర్లోకమునకు శోభ అయినవాడు భూర్భువోలక్ష్మీ.
(2) భూః - భూమి, భువః - భువర్లోకము, లక్ష్మీ - శోభ. భూమి, భువర్లోకము, ఆత్మవిద్య తానే అయినవాడు భూర్భువోలక్ష్మీ.
విష్ణుపురాణము (1.9.11.8)లో లక్ష్మీదేవిని **'**ఆత్మవిద్య**'** అని స్తుతించారు. **ఆత్మవిద్యా చ దేవి త్వమ్.** శ్రీమహాలక్ష్మి, శ్రీమహావిష్ణువుల కారణంగానే ఆత్మవిద్య సిద్ధిస్తుందని ఇక్కడ అర్థము.

శ్రీరాధాకృష్ణశాస్త్రి ఈ నామమును స్త్రీవాచకంగా పరిగణించారు. శ్రీలక్ష్మీదేవి నిత్యానపాయినియై సదా ఆయన వక్షస్థలాన నెలకొని ఉంది. ఆయన రామునిగా అవతరిస్తే ఆమె సీతగాను, ఆయన కృష్ణునిగా అవతరిస్తే ఆమె రుక్మిణిగాను అవతరించింది. వారిద్దరూ ఒకరినుండి మరొకరు వేరుగాదు.

తిరువైమొళి 6.6.10 **–** ఓ తిరువేంకటనాథా! నీవు నా ప్రభువువు. ముల్లోకాలకూ నీవే ప్రభువువు. నీ కీర్తి తులలేనిది. మాయమ్మ అలమేలుమంగ (మహాలక్ష్మి) నీ దివ్యవక్షస్థలమున ఆసీనయై ఎన్నడూ నిన్నెడబాయకయున్నది.

శ్రీలక్ష్మీదేవి నామముచే సూచించబడే సౌందర్యము, యశస్సు, వైభవము, సంపత్తువంటి సకల సంపూర్ణ కళ్యాణగుణములు ఈ నామముచే తెలుపబడుచున్నవి.

శ్రీ సీతారామ స్తోత్రము

అయోధ్యాపుర-నేతారం మిథిలాపుర-నాయికాం .
రాఘవాణామలంకారం వైదేహానామలంక్రియాం .. 1..
రఘూణాం కులదీపం చ నిమీనాం కులదీపికాం .
సూర్యవంశ-సముద్భూతం సోమవంశ-సముద్భవాం .. 2..
పుత్రం దశరథస్యాద్యం పుత్రీం జనకభూపతేః .
వశిష్ఠానుమతాచారం శతానందమతానుగాం .. 3..
కౌసల్యాగర్భ-సంభూతం వేదిగర్భోదితాం స్వయం .

పుండరీక-విశాలాక్షం స్ఫురదిందీవరేక్షణాం .. 4..
చంద్రకాంతాననాంభోజం చంద్రబింబోపమాననాం .
మత్త-మాతంగ-గమనం మత్త-హంస-వధూ-గతాం .. 5..
చందనార్ద్ర-భుజామధ్యం కుంకుమార్ద్ర-కుచస్థలీం .
చాపాలంకృత-హస్తాబ్జం పద్మాలంకృత-పాణికాం .. 6..
శరణాగత-గోప్తారం ప్రణిపాద-ప్రసాదికాం .
కాలమేఘనిభం రామం కార్తస్వర-సమ-ప్రభాం .. 7..
దివ్య-సింహాసనాసీనం దివ్య-స్రగ్వస్త్ర-భూషణాం .
అనుక్షణం కటాక్షాభ్యాం అన్యోన్యేక్షణ-కాంక్షిణౌ .. 8..
అన్యోన్య-సదృశాకారౌ త్రైలోక్యగృహదంపతీ.
ఇమౌ యువాం ప్రణమ్యాహం భజామ్యద్య కృతార్థతాం .. 9..
అనేన స్తౌతి యః స్తుత్యం రామం సీతాం చ భక్తితః .
తస్య తౌ తనుతాం పుణ్యాస్సంపదః సకలార్థదాః .. 10..
ఏవం శ్రీరామచంద్రస్య జానక్యాశ్చ విశేషతః .
కృతం హనూమతా పుణ్యం స్తోత్రం సద్యో విముక్తిదం .
యః పఠేత్ప్రాతరుత్థాయ సర్వాన్ కామానవాప్నుయాత్ .. 11..
.. ఇతి శ్రీమత్ హనూమత్కృత-శ్రీ సీతారామ స్తోత్రం సంపూర్ణం ..

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Devotional_offering_of_food_to_Hindu_Deity_Shri_Sita-Rama.jpg

Photo by Bizmadhav1

శ్రీ చిన్మయానంద – సృష్టిలో సుందరము, శుభకరము అయినవన్నీ భగవానునివల్లనే కలుగుచున్నవి. ఆ పరమాత్ముని ప్రమేయం లేకుంటే సకలం అచేతనమై, శిథిలమై, జీవరహితమైయుండేది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – లక్ష - దర్శనాంకనయోః - గమనించుట, లక్ష్యపెట్టుట. లక్ష - ఆలోచనే - భావించుట.

(1) **లక్షయతి - దర్శయతి నిరతిశయ వాత్సల్యమ్ ఇతి లక్ష్మీః.** తన భక్తులపట్ల అంతులేని ప్రేమ చూపేవాడు లక్ష్మి.

(2) **లక్షయతి అంకమ్ ఆరోప్యతి భక్తపుత్రాన్ ఇతి లక్ష్మీః జగన్మాతా.** భక్తులు భగవానుని అంకంపై క్షేమంగా ఉండేలా జగన్మాత లక్ష్మి అనుగ్రహిస్తుంది.

(3) **లక్షయతి - ఆలోచయతి స్వజనానామ్ విపత్ సరిత ఉద్ధారస్య ఉపాయాన్ ఇతి లక్ష్మీః.** సంసారంలో ఎదురయ్యే కష్టాలను అధిగమించి భగవంతుని చేరే మార్గమును తన భక్తులకు తెలియజేసేవాడు లక్ష్మి.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – 'లక్ష్' అనగా 'దర్శనాంకయోః' అనే అర్థాన్ని వాడారు. **లక్షయతి పుణ్యకృతో, లక్ష్యతే పుణ్యకృత్భిః ఇతి వా లక్ష్మీః.** సదాచారపరులు భగవంతుని తమ ప్రభువుగా భావిస్తారు. మరియు ఆయన సదాచారపరులను తన నిధిగా భావించును. అలా ఆయన '**లక్ష్మి**'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **లక్ష్యతి - దర్శయతి ఇతి లక్ష్మీః.** అందము, ఐశ్వర్యము వంటి లక్ష్మీసంపన్నులైనవారిని ప్రకాశింపజేయువాడు. నిజానికి భగవానుడే లక్ష్మీస్వరూపుడై అంతటా వ్యాపించి, ఆయా వస్తువులను లేదా జీవులను కనిపించేలా చేస్తున్నాడు. ఉదాహరణకు సూర్యుని శోభాయమానముగా వెలిగిస్తున్నాడు.

944. సువీరః

- గొప్ప వీరుడు.
- అనేక ప్రశస్తములగు, మంగళకరములగు నడకలు (ప్రవర్తనములు) కలవాడు.

- అనేక మార్గములద్వారా మనకు లభించువాడు.
- -తన కృష్ణావతారములో గొప్ప, అనేక మంగళకరమైన వీరులతో కలసియున్నవాడు.

ఓం సువీరాయ నమః

ఈ '**సువీరః**' నామమును రెండు శబ్దముల ఆధారముగా వివరించారు. (1) వీర - ప్రతాము కలవాడు. (2) ఈర - గతౌ - వెళ్ళుట. ఇక '**సు**' అనే ఉపసర్గకు '**మంచి**' అనే అర్థమున్నది. '**వి**' అనే ప్రత్యయానికి '**వివిధ**' అనే అర్థముంది. ఈ నామమునకు సంబంధించిన మరొక నామము '**వీరః**' రెండు లేదామూడు మార్లు వచ్చింది.

43వ శ్లోకము. 402వ నామము. వీరః – **వీరః శక్తిమతాంశ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః**
67వ శ్లోకము. 649వ నామము. వీరః – **కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః** (శ్రీ శంకరుల పాఠము ప్రకారము)
70వ శ్లోకము. 64వ నామము. వీరః – **అనిర్దేశ్యవపుః విష్ణుః వీరః అనంతో ధనంజయః**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'సువీరుడు' అనగా 'మంచి శక్తిమంతుడు' అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. భక్తుల పతనాన్ని నివారించే వీరుడు మరియు పతనమైనవారిని ఉద్ధరించే సువీరుడు. **తేషాం వినిపాత ప్రతీకారః.**

తేషాం యో వినిపాతస్య ప్రతీకారం కరోతి సః సువీర ఇతి విఖ్యాతః సప్తార్ణో మనురుత్తమః. అటువంటివారికి (భక్తులకు) ఎదురయ్యే ఆపదలను అడ్డుకునేవాడు సువీరుడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. ఉత్తమము. ఓం సువీరాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – **శోభనః వీరః యః సః సువీరః.** శోభనమైన (చక్కని, కోరదగిన, సంతోషము కలిగించే) వీరుడు సువీరుడు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 3.2.3 – రథాశ్వాలను త్రోలే చర్నాకోలును చేతబట్టి భగవానుడు అర్జుననిద్వారా తన కార్యాన్ని చేయించి, భూబారాన్ని తగ్గించాడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **శోభనా - సరళా, వివిధా చ ఈరః గతిః యస్య స సువీరః.** వివిధములైన చక్కని గతులు (వర్తనములు) కలవాడు సువీరుడు. ఇందుకు శ్రీవాసిష్ఠ (సూర్య) భగవానుని ఉత్తరాయణ, దక్షిణాయన గతులను ఉదాహరించారు. శ్రీవాసిష్ఠ ఉదాహరించనప్పటికీ మనము ఈ అర్థంలో శ్రీరంగం ఊరేగింపులో ఎంపెరుమాన్ యొక్క గజగతి, సింహగతి, వ్యాఘ్రగతి, సర్పగతులను స్మరించుకోవచ్చును.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – వీరులు మూడు రకాలు. వీరుడు, శూరుడు, పరాక్రమవంతుడు. వీరుడనగా ఎంత శక్తి ఎదురు నిలిచినా చలించడు. శూరుడనగా శత్రుసేన మధ్యలోకి చొచ్చుకొనిపోయి వారినందరినీ మట్టుపెట్టేవాడు. పరాక్రమశాలియనగా యుద్ధంలో ఏమాత్రం గాయం కాకుండా యుద్ధం చేసే నిపుణుడు. ఈ మూడు లక్షణాలూ ఈ 'సువీరః' నామంలో సూచింపబడినాయి. మరి మొసలివంటి అల్పజీవిని చంపే ఉదంతం సందర్భంలో 'సువీరః' అనే పెద్ద నామమును ఎందుకు చెప్పారు? ఎందుకంటే తన భక్తులకు కష్టం కలిగించేవారెవరైనా భగవానునికి ముఖ్యశత్రువులే! భక్తరక్షణలో భగవానుని సువీరత కానవస్తుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **శోభనో వీరః పరాక్రమీ ఇతి సువీరః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'ఈర్' అనగా 'వెళ్ళుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **శోభనః వివిధా ఈరాః - గతయోః యస్య స సువీరః.** అనేక ప్రశస్తమైన, మంగళకరమైన గతులు (వర్తనములు) కలవాడు సువీరుడు.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – భగవానుడు యోగుల హృదయములందు ఆసీనుడైయుండుట, సూర్యమండల మధ్యవర్తియై యుండుట, క్షీరసాగరమున శయనించియుండుట వంటి అనేక స్థితులను ఈ నామము సూచించును.

శ్రీ చిన్మయానంద – అనేక విధములైన దివ్యవైభవములతోను, విభూతులతోను విలసిల్లువాడు సువీరుడు. తన అనేక అవతారములలో అద్భుత కార్యములద్వారా వీరత్వమును చాటినవాడు సువీరుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భక్తి, ప్రపత్తి వంటి అనేక సాధనములద్వారా అందువాడు సువీరుడు, (ఈర్ - గతి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **తతః సమాగతేషు సఖిషు సువీరః శోభనాః శ్రీదామ సుభద్రాదయః స్వతుల్యా వీరా యస్య సువీరః.** శ్రీకృష్ణావతారమున అనేకమంది వీరులతో సాన్నిహిత్యము కలిగినవాడు సువీరుడు.

శ్రీ భగవానుని వీర్యగుణమును భీష్ముడు ఇంతకుముందే (43, 70 శ్లోకాలలోని) 'వీరః' నామముద్వారా స్తుతించాడు. మరి మళ్ళీ 'సువీరః' నామమును ఎందుకు స్తుతించాడు? వీరులు అనేక విధములు. అందులో మంచివారు, చెడువారు ఉంటారు. చెడు వీరులను భగవానుడు ఎలానిర్మూలిస్తాడో 'వీరహా' నామము (168, 747, 927 నామములు) ద్వారా చెప్పడమైనది. ఇక ప్రస్తుత సందర్భములో 'సువీరః' నామము భగవానుని భక్తవాత్సల్య గుణాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. తన భక్తుల కష్టాలను పారద్రోలే వీరుడు 'సువీరుడు'.

945. రుచిరాంగదః

- తన భక్తులు అనుభవించడం కోసం తన దివ్యమంగళ సుందర రూపమును వారికి ప్రసాదించే (దర్శనమిచ్చే)వాడు.
- భక్తులైనవారికి చక్కని శరీరము (రూపము)ను ప్రసాదించేవాడు. (ఉదాహరణకు, కుబ్జకు).
- మనోహరములు, శుభకరములు అయిన అంగదములు (భుజకీర్తులు) ధరించినవాడు.
- అన్ని జంతువులు చలించుటకు చక్కని సాధనములను ఇచ్చినవాడు.

ఓం రుచిరాంగదాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – రుచిర-అంగ-దః - రుచిరాంగదః. **రుచిరమ్ - అతిమనోహరమ్, అనుభవ భోగ్యమ్ అంగమ్ దదాతి ఇతి రుచిరాంగదః.** తన భక్తులు అనుభవించడానికి తన అతిసుందర రూపమును (దర్శనమును) ప్రసాదించేవాడు రుచిరాంగదుడు. భగవానుని రూపము, ఆయుధములు, ఆభరణములు, నివాసము అన్నీ భక్తుల కొరకే,

ప్రపన్నేభ్యః స్వానుభవయోగ్యమంగం మనోహరమ్ అప్రాకృతమ్ సదాదత్తే యోऽసౌ రుచిరాంగదః. తన భక్తులు, తత్పరులు, ప్రపన్నులు అన్నివేళలయందు అనుభవించదగిన సుందరమయిన దివ్యమంగళ విగ్రహాన్ని వారికి ప్రసాదించేవాడు రుచిరాంగదుడు (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ భట్టులు జితంతే స్తోత్రమునుండి ఉదాహరించారు.**న తే రూపమ్ నచాకారో నాయుధాని నచాస్పదమ్ తథాऽపి పురుషాకారో భక్తానామ్ ప్రకాశసే.** నీ దివ్యాత్మ స్వరూపము, నీ దివ్యమంగళ విగ్రహము, నీ ఆయుధాలు, నీ నివాసమైన శ్రీవైకుంఠము, ఇవేవీ నీకోసం కాదు. (ఆవన్నీ నీ భక్తుల కోసమే. నీవు అసలు స్వతంత్రుడవు కావు. నీ భక్తుల అధీనంలో ఉన్నావు). అయినాగాని భక్తుల కొరకు పరమపురుషుడవై ప్రకాశిస్తున్నావు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 8.7.7 – ఆ ఎర్రని పెదాలు, సుందరమైన నాభి, మెరిసే కర్ణాభరణాలు, ఇవన్నీ ఒకదానితో ఒకటి పోటీపడి నన్ను చుట్టుముట్టి తమ వశం చేసుకొంటున్నాయి. కాని ఇవేవీ ఆ పెదాలపై విరిసిన చిరునవ్వుకు సాటిరావు. ఆ నవ్వుద్వారా భగవంతుడు నా హృదయంనుండి మాట్లాడుతాడు.

శ్రీ తిరువైమోళి 8.8.1 – ఒకే ఒక్కడైన ప్రభువు నా ఆత్మలో ఆత్మయై ప్రకాశిస్తున్నాడు. ఆయనను నాలోనే చూచుకొంటున్నాను. ఎరుపెక్కిన అందమైన పెద్ద కన్నులు, ఎర్రని పండ్లవంటి పెదాలు, మధ్య కొంచెంగా మెరుస్తున్న తెల్లని పలువరుస, చేపల ఆకారంలో ఉన్న కర్ణాభరణాలు, నీలిమేఘ దేహము, ప్రకాశిస్తున్న కిరీటము, నాలుగు పొడవైన చేతులు, సుందరంగా ప్రకాశించే ఐదు శక్తివంతమైన ఆయుధాలు, ఇవన్నీ నాలోనే ఉన్నాయి.

ఈ పాశురంలో భగవానుని సౌందర్యవర్ణనంతోపాటు, అవన్నీ ఆళ్వారు అనుభవంకొరకే ఉన్నాయని గమనింపవచ్చును. ఇంకా, అనేక సందర్భాలలో ఆళ్వారులు, సద్గురువులు భగవంతుని తిరుమేనిని అనుభవించి పరవశించారు. శ్రీ తిరుప్పాణాళ్వారు అమలనాదిపిరాన్, శ్రీ భగవద్రామానుజుల గద్యత్రయము, శ్రీ స్వామిదేశికన్ భగవధ్యాన సోపానము, శ్రీ దేవనాయక పంచశతి ఇలాంటి రచనలే.

శ్రీ కృష్ణన్ గజేంద్రమోక్షము వృత్తాంతాన్ని ఉదాహరించారు. గజేంద్రునివంటి భక్తుని ఆలింగనం చేసుకొని భగవంతుడు తన తిరుమేనిని అనుభవించే అవకాశం కల్పించాడు. తిరువైమోళి 1.9లోని పది పాశురాలలోను భగవంతుడు తనను గురించిన ఆనందానుభవాన్ని దశలు దశలుగా ఎలా ఇస్తాడో వర్ణింపబడింది. ఎందుకంటే ఒక్కమారుగా ఆ దివ్యానుభూతిని అందజేస్తే ఆళ్వారుగారు తట్టుకొనలేడని.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలాగానే వ్యాఖ్యానించారు. **రుచిరమ్ అంగమ్ తేభ్యో దదాతి తద్విధేయస్తాన్ ఆలింగత్వాత్ ఇతి అర్థః.** అర్హులైన భక్తులకు తన దివ్యాలింగనము అనే భాగ్యాన్ని ప్రసాదించేవాడు రుచిరాంగదుడు. సీత గురించిన సమాచారాన్ని తెచ్చిన హనుమంతుని శ్రీరాముడు కౌగిలించుకొనిన వృత్తాంతమును ఇక్కడ స్మరించుకొనవచ్చును. తాను అంతకంటె బహుమతిని ఈయలేనని శ్రీరాముడు వచించెను.

(క్రింది శ్లోకములలోని తెలుగు తాత్పర్యములు గీతాప్రెస్ వారి 'సుందరకాండము' నుండి.)

వాల్మీకి రామాయణము. యుద్ధకాండము - 12, 13, 14

ఇదంతు మమ దీనస్య మనోభూయః ప్రకర్షతి యదిహాస్యప్రియాఖ్యాతుః న కుర్మి సదృశమ్ ప్రియమ్
ఏష సర్వస్య భూతస్తు పరిష్వంగో హనూమతః మయా కాలమిమం ప్రాప్య దత్తస్తస్య మహాత్మనః
ఇత్యుక్త్వా ప్రీతిహృష్టాంగో రామస్తం పరిషస్వజే హనూమంతం మహాత్మానం కృతకార్యముపాగతమ్

సీతాదేవి కుశలవార్తలను తెలిపి, మహోపకారమొనర్చిన ఈ మారుతికి తగిన ప్రత్యుపకారము చేయలేక దీనుడనైయుంటిని. అందువలన నా మనస్సు మిక్కిలి పరితపించుచున్నది. ఈ సందర్భమున మహాత్ముడైన ఈ హనుమంతునకు గాఢాలింగన సౌఖ్యమును మాత్రమే ఇయ్యగలను. ఇదియే అతనికి పరమసుఖానుభవమును కలిగింపగలదు. ప్రస్తుతము నేను ఈయగలిగిన నా సర్వస్వమిదియే. ఇట్లు పలికి శ్రీరాముడు పులకితగాత్రుడై, తాను అప్పగించిన కార్యమును సఫలమొనర్చి పవిత్రాత్ముడై వచ్చిన హనుమంతుని తన హృదయమునకు హత్తుకొనెను.

శ్రీ రామచరిత మానసము –3, 4

సును కపి తొహి సమాన ఉపకారీ
నహిఁ కొఉ సుర నర ముని తనుధారీ

ప్రతి ఉపకార కరౌం కా తోరా
సనముఖ హోఇ న సకత మన మోరా
సును సుత తోహి ఉరిన మైం నాహీ
దేఖెఉం కరి బిచార మన మాహీం
పుని పుని కపిహి చితవ సురత్రాతా
లోచన నీర పులక అతి గాతా

1730 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియానుండి.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anonymous - Hanuman before Rama and Lakshmana, Folio from the dispersed "Mankot" Ramayana series - 1976.16 - Metropolitan Museum of Art.jpg

శ్రీరామచంద్రుడు వచించెను – హనుమా! వినుము. దేవతలలో గాని, మునీశ్వరులలో గాని, మానవులలో గాని నాకు నీవంటి ఉపకారి లేనేలేడు. నేను నీకేమి ప్రత్యుపకారము చేయగలను? నా మనస్సుగూడ నీ ముందుకు వచ్చుటకు జంకుచున్నది. నీ ఋణమునుండి విముక్తుడను కాలేనని తోచుచున్నది – దేవతల రక్షకుడైన శ్రీరామచంద్రుడు మాటిమాటికిని హనుమంతునివైపు చూచుచుండెను. అతని నేత్రములు సజలములై, శరీరము పులకితమగుచుండెను.

ఆధ్యాత్మ రామాయణము. సుందరకాండము 5-64

యత్పాదపద్మయుగళం తులసీదళాద్యైః సంపూజ్య విష్ణుపదవీమ్ అతులామ్ ప్రయాతి
తేనైవ కిం పునరసౌ పరిరబ్ధమూర్తీ రామేణ వాయుతనయః కృతపుణ్యపుంజః

శ్రీరాముని పాదపద్మములను తులసీదళాదులతో పూజించినవారు సాటిలేని పరమపదమును పొందుదురు. అట్టి శ్రీరామచంద్రుడే పుణ్యముల రాశియైన హనుమంతుని అనుగ్రహించి స్వయముగా ఆయనకు తన ఆలింగన సుఖమును ప్రసాదించెను. ఆ మారుతి భాగ్యమును ఎంతని కొనియాడగలము?

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి చెప్పిన అర్థం కొంచెం భిన్నంగా ఉంది. ఆయన ఈ నామంలోని పదాలకు ఇతరులు వాడిన అర్థమే వాడారు కాని ఇలా వివరించారు. భగవంతుడు తన భక్తులకు సుందరమైన దేహమును ప్రసాదించును గనుక రుచిరాంగదుడు. ఇందుకు శ్రీ శాస్త్రి భాగవతంలోని కుబ్జ వృత్తాంతమును ఉదాహరించారు.

శ్రీ పోతన భాగవతము. కుబ్జ వృత్తాంతము.

ఎవ్వరిదానవు? లేపము
లెవ్వరికిం గోరికొనుచు నేగెదు? నీ పే
రెవ్వరు మా కిమ్మిన్నియు
నివ్వటిలెదు చక్కనగుచు నీరజనేత్రా!

చక్కనివాఁడ వౌదు; సరసంబుల నొంపకు; మెల్లవారికిం
జక్కఁదనంబు లెక్కడివి; చారుశరీర! త్రివక్ర యండ్రు; నే
నిక్కము కంసుదాసిని; వినిర్మల లేపన విద్యదాన; నన్
మిక్కిలి రాజుమెచ్చుఁ; దగ మీరు విలేపనముల్ ధరింపరే!

అని పలికి యా కుమారుల
తనువులు నగవులును వీక్షితమ్ములు మాటల్
తన చిత్తముఁ గరఁగించిన
ననులేపము లిచ్చె వారి కబల ప్రియముతోన్.

1610 కాలపు చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_meets_Kubja.jpg

ఇవ్విధంబునఁ గుబ్జ యిచ్చిన లేపంబు - లన్నియుఁ దాను దేహమున నలఁది
కొని ప్రసన్నత నొంది కుబ్జ ముఁవ్వంకల - యొడలు చక్కఁగ నొత్తి యునుపఁ దలఁచి
తత్పదంబుల మీఁదఁ దన పదంబులు ద్రొక్కి - హస్తాంగుళద్వయ మబల గవుద
క్రింద విప్పుగ నిడి కృష్ణుఁడు మీఁదికి - నెత్తఁగ వక్రత లెల్ల మాని
చక్కనైన చిత్తజన్ముబాణము క్రియఁ
గొమరుమిగిలి పిఱుఁదుఁ గుచయుగంబు
నొంపుఁ జేయఁ దరుణి సుందరమూర్తి యై
కమలనయనుఁ జూచి కాంక్షతోడ.

వేంచేయుము నా యింటికిఁ
బంచశరాకార"! యనుచుఁ బైకొం గాక
ర్షించి హరిఁ దిగిచెఁ గామిని
పంచాశుగబాణజాల భగ్నహృదయయై.
(http://telugubhagavatam.org నుండి కాపీ చేసినది)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – రుచిరే - కళ్యాణే అంగదే యస్య ఇతి రుచిరాంగదః. మనోహరములు, శుభకరములు అయిన అంగదములు, అనగా భుజకీర్తులు ధరించినవాడు రుచిరాంగదుడు.

ఇక్కడ గమనింపదగును. 545వ నామము 'కనకాంగదీ' – దివ్యమైన బంగారు భుజకీర్తులు, అనగా ఆభరణములు ధరించినవాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇలాంటి అర్థమే చెప్పారు. **రుచిరాణి దర్శనీయతమాని బాహుభూషణాని చత్వారి అంగదాని యస్య ఇతి రుచిరాంగదః.** చూపులకు ఆనందమునిచ్చే అందమైన బాహుభూషణములను (అంగదములను) కలిగినవాడు రుచిరాంగదుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ ఈ నామమును 'అంగ్' అనగా 'గతౌ' అనగా 'వెళ్ళుట' అన్న భావంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సుందరగతియుక్తమ్ శరీరమ్, సుందరమ్ గమనమ్ వా యో దదాతి స రుచిరాంగదః.** అన్ని జీవులు చక్కగా చలించడానికి కావలసిన సాధనములను వాని వాని శరీరములలో కూర్చినవాడు రుచిరాంగదుడు.

946. జననః

- జనింపజేయువాడు. సృష్టికర్త

ఓం జననాయ నమః

జన్ - ప్రాదుర్భావే - పుట్టుట. **జనయతి ఇతి జననః, సర్వస్య జగతో జననః, స్వయమ్ అజోఽపి.** తాను స్వయముగా పుట్టుక లేనివాడు అయినప్పటికీ అన్నింటినీ సృష్టించువాడు జననుడు. పాణిని సూత్రము 3.3.113 ప్రకారం **'జన్'** ధాతువుకు **'ల్యుట్**

(అన)' ప్రత్యయము చేర్చితే 'జననః' అనే పదం వస్తుంది. దీనివల్ల ఆ కార్యము, లేదా సాధనము, లేదా స్థలము సూచింపబడుతాయి. 'జననః' అనే పురుషవాచకము 'కర్తారి' అనగా 'చేయువాడు' అనే అర్థంలో చెప్పబడింది.

ఈ 946వ నామమునుండి 992వ నామము వరకు (అనగా దాదాపు స్తోత్రం చివరివరకు) శ్రీమన్నారాయణుని వ్యాపారములకు (కార్యములకు) ప్రయోజనములు (ఫలితములు) పరంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

అథ సర్వ భగవద్ వ్యాపారాణామ్ ప్రయోజనమ్. భగవంతుని సకల వ్యాపారములు జీవుల కొరకే అని మనం గ్రహించవచ్చును. ఈ భగవద్వ్యాపారాలలో ముందుగా సృష్టికార్యం గురించి చెప్పబడింది. ఇందుకు శ్రీ భట్టుల అనుభవము – **తదనుభవ క్షమ కరణి యుక్తాన్ అన్యానపి జనయతి ఇతి జననః.** భగవంతుని అనుభవించడానికి కావలసిన దేహము, ఇంద్రియాలతో సకల జీవులను సృజించినవాడు.

విచిత్ర దేహ సంపత్తిః ఈశ్వరాయ నివేదితుమ్ పూర్వమేవ కృతా బ్రహ్మన్ హస్తపాదాది సంయుతః
భగవంతుని సేవలో తరించడంకోసం బ్రహ్మ మనకు కాళ్ళు, చేతులు వంటి ఇంద్రియాలు ఇచ్చాడు.

పోతన భాగవతము 7-169

కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు - శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకునిఁ జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు - శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము
విష్ణు నాకర్ణించు వీనులు వీనులు - మధువైరిఁ దవిలిన మనము మనము
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు - పురుషోత్తముని మీఁది బుద్ధి బుద్ధి;
దేవదేవుని చింతించు దినము దినము
చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
తండ్రి! హరిఁ జేరు మనియెడి తండ్రి తండ్రి.

భగవంతుడు కృపతో జీవులకు వారి కర్మానుసారము శరీరమును, ఇంద్రియములను, రూపమును ఇచ్చెను. వానిద్వారా జీవులు సత్కార్యములు చేసి భగవంతునికి దగ్గర కావచ్చును. అలా సత్కార్యములు చేయకుంటే మరో జన్మలో ఆ అవకాశం లభిస్తుంది.

(బ్రహ్మయే సృష్టికర్త అని సాధారణంగా అంటుంటాము. అసలైన సృష్టికర్త శ్రీమన్నారాయణుడు అని శ్రీ నమ్మాళ్వారు అనేకమార్లు స్తుతించారు. భగవానుడు మహత్ ను, పంచమహాభూతములను, బ్రహ్మాండమును సృజించి, అప్పుడు బ్రహ్మను సృజించి తక్కిన సృష్టికార్యానికి కావలసిన శక్తిని బ్రహ్మకు ఇచ్చాడు. బ్రహ్మకు కూడా అంతర్యామియైన శ్రీమహావిష్ణువే అసలు సృష్టికర్త.)

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల విశ్వము నారాయణునినుండియే వచ్చింది. సకల జీవులకును జనకుడు నారాయణుడే. సృష్టికి ముందున్నది ఆయనే. అంతా ఆయననుండి వచ్చి ఆయనయందే ఉంటుంది. కనుక జగదీశ్వరుడైన శ్రీమన్నారాయణుడే 'జననః'.

అహం సర్వస్య ప్రభవో మత్తః సర్వం ప్రవర్తతే
ఇతి మత్వా భజంతే మాం బుధా భావసమన్వితాః – గీత 10.8
ఈ సమస్త జగత్తుయొక్క ఉత్పత్తికి వాసుదేవుడనైన నేనే మూలకారణము. నావలననే ఈ జగత్తంతయు నడుచుచున్నది. ఈ విషయము బాగుగా ఎఱింగిన జ్ఞానులైన భక్తులు భక్తిశ్రద్ధలతో నిరంతరము నన్నే సేవింతురు.
పితాఽసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురుర్గరీయాన్

న త్వత్సమోఽస్త్యభ్యధికః కుతోఽన్యో లోకత్రయేఽప్యప్రతిమప్రభావ – గీత 11.43
ఓ అనుపమ ప్రభావా! ఈ సమస్త చరాచ జగత్తునకు నీవే తండ్రివి. నీవే పూజ్యుడవు. గురుడవు. సర్వ శ్రేష్ఠుడవు. ఈ ముల్లోకములయందు నీతో సమానుడెవ్వడను లేడు. ఇంక నీకంటె అధికుడెట్లుండును?

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ – **జనమ్ నయతి ఇతి జననః.** సకల జనులకు దారి చూపువాడు జననుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **జనయతి ముదమ్ స్వజనానామ్ హృదయేషు ఇతి జననః.** తన భక్తుల హృదయములలో ఆనందము జనింపజేయువాడు జననుడు.

947. జనజన్మాది

- సకల జీవులకును తానే మూలకారణము అయినవాడు.
- సకల జీవుల జన్మలకు తానే పరమ ప్రయోజనము (లక్ష్యము) అయినవాడు.

ఓం జనజన్మాదయే నమః

జన-జన్మ-ఆదిః – జనజన్మాదిః. జాయంతే ఇతి జనాః; జన్మ - జననమ్; ఆదిః - దదాతేః, ఇచ్చువాడు, మూలకారణము. అన్ని జీవులకు (జన్మలకు) మూలకారణము జనజన్మాది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'మూలకారణము', మరియు 'ప్రయోజనము' అనే రెండు అర్థాలను కలిపి చెప్పారు. **తేషామ్ జనానామ్ జన్మనః ఆదిః - నిమిత్తమ్, ప్రయోజనమ్ ఇతి జనజన్మాదిః.** సకల జీవుల జన్మలకు నిమిత్త కారణము, మరియు పరమ గమ్యము అయినవాడు జనజన్మాది.

మన జన్మకు పరమోత్తమ గమ్యము నారాయణుడే అన్న అర్థానికి శ్రీ భట్టులు పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు.

అద్య మే సఫలమ్ జన్మ – విష్ణుధర్మము 5.7.3 – ఈ రోజు నా జన్మ సఫలమౌతున్నది. ఈ రాత్రి శుభకరమైన ఉదయంగా మారనున్నది. ఈ నాడు నేను శ్రీకృష్ణభగవానుని దర్శింపనున్నాను. అని అక్రూరుడు అనుకొన్నాడు.

జన్మస్య విఫలాన్యైకాయ గోవిందాశ్రయా క్రియా. గోవిందునితో సంబంధము లేని పనులన్నీ ఈ జన్మలో వ్యర్థమైన పనులే.

సుజన్మ దేహమత్యంతం తదేవాऽశేష జంతుషు యదేవ పులకోద్భాసి విష్ణునామని కీర్తతే.
ఈ జన్మ ఎత్తినందుకు ఫలము ఏమంటే గోవిందుని గురించి చెప్పడమే. విష్ణునామము చెప్పినంతనే గగుర్పాటు చెందేదే అన్ని జన్మలలోకి శ్రేష్ఠమైనది (శ్రీకైవల్య సారధి). **జననో జనజన్మాదిః నవార్ణో జన్మనాశకః.** ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. జన్మరాహిత్యమును ఇస్తుంది. ఓం జనజన్మాదయే నమః.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **జనస్య జని మతః జన్మ ఉద్భవః, తస్య ఆదిః మూలకారణమ్ ఇతి జనజన్మాదిః.** సకల జీవుల జన్మలకు మూలకారణమైనవాడు జనజన్మాది.

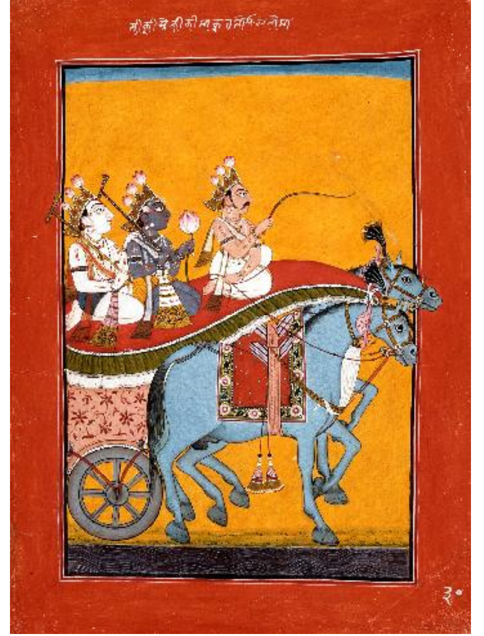
శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **జనానామ్ - ప్రాణినామ్ జన్మనః ఆదిః ఇతి జనజన్మాదిః.**

శ్రీమద్భాగవతము. అక్రూరుని తలపులు. శ్రీ ఏల్చూరు మురళీధరరావు రచన.

దేవా! ఏమి పుణ్యం చేసుకున్నానో, ఎట్టి తపస్సుకు నోచుకున్నానో, ఏ సత్పాత్రునికి ఎటువంటి దానం ఇచ్చానో నేడు నాకు నిన్ను సందర్శించే మహాభాగ్యం కలిగింది. శూద్రునికి వేదోచ్చారణవలె విషయాత్మునికి భగవద్దర్శనం దుర్లభం....... విషయాతురులు కూడా

కాలగతి మూలాన యాదృచ్ఛికంగా భగవద్దర్శన భాగ్యాన్ని పొందగలుగుతారు. నేటితో నా అమంగళాలన్నీ నశించాయి. యోగిజనధ్యేయమైన నీ పాదపద్మాలకు ఇదే నమస్కారం.

...... ఏ నీ చరణారవిందనఖ కిరణాలు సోకినందువలన అంబరీషాదులు సంసృతి సాగరాన్ని తరింపగలిగారో, ఏ నీ పాదారవిందాలు బ్రహ్మాదులకు పూజనీయాలు, సిరికి ఆశ్రయాలు, మునీంద్రులకు భక్తినిధానాలు అయి పరమైశ్వర్య సౌభాగ్య పరమపురుషార్థప్రదములన్న మాటను ప్రకటిస్తున్నవో, ఏ నీ చరణారవిందాలు గోపాలన నిమిత్తం వనసంచార రూపాన భూదేవికి సంతాపాన్ని తీరుస్తున్నవో, ఆ నీ పవిత్ర పాదారవిందాలను కన్నులార చూసుకొని చేతులారా పూజించుకొంటాను. సుకపోల నాసికము, స్మితావలోకారుణకంజలోచన దీప్తిమంతము, నీలకుటిల కుంతలావృతము, సకలకళాపరిపూర్ణము అయిన నీ ముఖచంద్రమండలాన్ని తిలకించి ధన్యధన్యుడనవుతాను.

1730 కాలపు చిత్రం. శ్రీ బలరామ కృష్ణులు అక్రూరుని రథంలో వెళుతున్నారు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/ File:Krishna_and_Balarama_Being_Driven_by_Akrura_to_Mathura,_Folio_from_a_Bhagavata_Purana_(Ancient_Stories_of_the_Lord)_LACMA_M.**71.49.1**.jpg

948. భీమః

- ధర్మమార్గమును అతిక్రమించినవారికి భయంకరుడు. వారికి పునర్జన్మమనే శిక్షను కలిగించువాడు.

ఓం భీమాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

39వ శ్లోకము. 359వ నామము. భీమః – **అతులః శరభో భీమః సమయజ్ఞో హవిర్హరిః**

101వ శ్లోకము. 948వ నామము. భీమః – **జననో జనజన్మాదిః భీమో భీమపరాక్రమః**

భీ - భయే - భయపడుట. అనే ధాతువునుండి ఈ నామమును వివరించారు.

జగత్తు అంతా భగవంతుని అధీనంలో నడుస్తుంది గనుక సకల జగత్తుకు ఆయన భీముడు. ఇక భక్తుల విషయానికి వస్తే, నిజమైన భక్తులను ఆయన ఎంతగా ప్రేమిస్తాడంటే భక్తులు చెప్పినట్లుగా ఆయన నడచుకుంటాడు. భక్తులు కానివారు కూడా భయంవల్ల భగవంతుని ఆదేశానుసారం వర్తిస్తారు. కనుక భగవంతుడు భీముడు. ఈ విషయం 359వ నామ వివరణలో చెప్పబడింది. భగవంతుని ఆజ్ఞను అతిక్రమించడానికి అందరూ భయపడుతారు. **వాయ్వంబరాగ్న్యప్ క్షితయ స్త్రిలోకా బ్రహ్మాదయో యే వయముద్విజంతః.** మహాభాగవతం 6.9.21. **హరామ యస్మై బలిమ్ అంతకోసా బిభేతి యస్మాదరణమ్ తతోనః.** పంచమహాభూతములు, వానిద్వారా ఏర్పడిన ముల్లోకాలు, అన్నీ మహాంతకునికి భయపడును. అతడు పరబ్రహ్మకు భయపడును. అట్టి పరబ్రహ్మము మనలను రక్షించుగాక.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇక ఈ 948వ నామము వ్యాఖ్యలో మరొక కోణంలో చూశారు. ధర్మమార్గాన్ని విడచి చరించే జీవులకు నరకము, పునర్జన్మ వంటి శిక్షలు విధించేవాడు భీముడు. భగవంతుని కరుణను సదుపయోగం చేసుకోలేనివారికి తిరిగి అలాంటి అవకాశం ఇవ్వడంకోసం ఈ శిక్షను విధిస్తాడు. **మహా అనుగ్రహ విముఖానామ్ భీమః.**

ఏవం విధానుగ్రహస్య విముఖానామ్ నిరంతరమ్ గర్భ జన్మాది హేతుత్వాత్ భీమ ఇత్యుచ్యతే బుధైః. భగవంతుని అనుగ్రహమునకు నోచుకోనివారికి నిరంతర గర్భవాసమునకు కారణమైనవాడు భీముడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ భట్టులు గీత (16.19)నుండి ఉదాహరించారు. **తానహం ద్విషతః క్రూరాన్ సంసారేషు నరాధమాన్ క్షిపామ్యజస్రమ శుభాన్ ఆసురీష్వేవ యోనిషు.** అట్లు ఇతరులను ద్వేషించు పాపాత్ములను, క్రూరులైన నరాధములను మాటిమాటికిని ఈ సంసారమునందు ఆసురీయోనులలోనే నేను పడవేయుదును.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.9.7 – నిజమైన భక్తి కలిగి భగవంతునికే అంకితమైనవారికిని, భగవత్ప్రాప్తి తప్ప వేరు కోరిక లేకుండా ఆయనను అర్చించేవారికి, మరేమీ వాంఛించనివారికి భగవంతుని తెలుసుకొనుట సులభము. ఇతర కోరికలతో ఆయనను అర్చించేవారికి ఆయన ఆ కామితార్థములను ప్రసాదిస్తాడు. కాని వారినుండి దూరమౌతాడు. వారికి అందరాడు.

శ్రీ భట్టులు ఈ భాగంలో భగవానుని వ్యాపారముల ప్రయోజనం పరంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్నారని గుర్తుంచుకోవాలి. భగవానుడు భీముడై భక్తులు కానివారికి భయం కలిగించడానికి, అధర్మపరులను శిక్షించడానికి ప్రయోజనం ఏమిటి? జగత్తును ఒక పద్ధతిలో ఉంచడము, భక్తులను రక్షించడము, పెడమార్గం పట్టినవారిని తిరిగి సన్మార్గములోనికి తీసుకొని రావడము భీమ వ్యాపార ప్రయోజనములు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– భయ హేతుత్వాత్ భీమః**. భయమును కలిగించువాడు భీముడు. అధర్మపరుల హృదయాలలో భీతిని కలిగించేవాడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు కఠోపనిషత్తు మంత్రము (2.3.2)ను ఉదాహరించారు. **మహద్ భయమ్ వజ్రముద్యతమ్.** ఎత్తబడిన వజ్రాయుధమువంటి భయము.

39వ శ్లోకంలోని 'భీమః' నామమునకు శ్రీ శంకరులు **'అభీమః'** అనే పాఠాంతరాన్ని కూడా పరిగణించారు. ధర్మమార్గమున చరించేవారికి భయం లేకుండా చేసేవాడు అభీముడు.

నృసింహోత్తర పురాణం (6.1)లో **'భీషణమ్ అభీషణమ్'** అని ఉన్నది. శ్రీ నృసింహస్వామి హిరణ్యకశిపునకు భీకరంగా భయంకలిగించేలాగానూ, ప్రహ్లాదునకు సౌమ్యమూర్తిగానూ కనిపించాడట.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ **– భృత మాః ప్రమాణాని తేన వ్యాసాది రూపేణ ఇతి భీమః.** వేదవ్యాసుని అవతారంలో భగవంతుడు వేదముల ద్వారా ప్రమాణములను ప్రకటించాడు గనుక భీముడు.

భియమ్ భక్త భయమ్ మినాతి హినస్తి ఇతి భీమః. తన భక్తుల భయములను రూపుమాపి వారిని కాపాడువాడు భీముడు.

949. భీమపరాక్రమః

- భీకరమైన పరాక్రము కలవాడు.

ఓం భీమపరాక్రమాయ నమః

భగవంతుని పరాక్రమము తులలేనిది. అసురులను భీతావహులుగా చేసేది. అలా ఆయన పరాక్రమము భక్తులను రక్షిస్తుంది. దుష్టులను రూపుమాపి వారిని కూడా ఇంకా దుష్కార్యాలు చేయకుండా రక్షిస్తుంది.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 9.2.10 **–** దేవతలను బాధించే అసురులకు భగవంతుడు విరుగులేని కాలకూటవిషం లాంటివాడు.

శ్రీ కృష్ణన్ విశ్లేషణ **–**

948వ నామము. **భీమః –** ధర్మమార్గమును వదలినవారికి భయం కలిగించేవాడు.

949వనామము. **భీమపరాక్రమః –** ఇంకా దుష్టులై సత్పురుషులను, లోకములను బాధించేవారిపట్ల భీకరమైన పరాక్రమం కలిగి, వారిని భీతావహులుగా చేయువాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అన్యేష్వపి జగదహిత నిరత్రేషు హిరణ్యాదిషు భీమపరాక్రమః.** జగత్తునకు హానికలిగించే హిరణ్య(కశిపు)ని వంటి వారియందు భయంకరమైన పరాక్రమం కలవాడు. **లోకాకహితేషు నితరాం హిరణ్యాదిషు సర్వదా భీమః పరాక్రమో యస్య సస్యాద్భీమపరాక్రమః**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **భయహేతుః పరాక్రమః అస్య ఇతి భీమపరాక్రమః.** భగవంతుడు తన వివిధ అవతారాలలో శత్రువులకు భయం కలిగించే పరాక్రమాన్ని ప్రదర్శించినందువలన ఆయన భీమపరాక్రముడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతునిగురించి సదా భయంతో ఆయనను తలచుకోవడంకూడా అసురులకు మంచినే చేస్తుంది. భాగవతం (7.1.30)లో ఈ విషయం నారద, ధర్మజుల మధ్య జరిగిన సంభాషణల ద్వారా తెలుస్తుంది. కామోత్కంఠతచే గోపికలు, వైరంచే శిశుపాలాదులు, భయంచే కంసుడు, బంధుత్వంచే యాదవులు, భక్తిచే సదా గోవిందుని తలచి ఆయనను పొందారు.

గోప్యః కామాత్ భయాత్ కంసః ద్వేషాత్ చైద్యాదయో నృపః
సంబంధాత్ వృష్ణయః స్నేహాత్ యూయమ్ భక్త్యా వయం విభో – భాగవతము 7.1.30

పోతన భాగవతము

అలుకనైన జెలిమినైన గామంబున
నైన బాంధవములనైన భీతి
నైన దగిలి తలప నఖిలాత్ముడగు
హరి జేరవచ్చు వేఱుసేయడతడు.

కామోత్కంఠత గోపికల్ భయమునన్ గంసుండు వైరక్రియా
సామగ్రిన్ శిశుపాల ముఖ్యనృపతుల్ సంబంధులై వృష్ణులున్
బ్రేమన్ మీరలు భక్తినేము నిదే చక్రిం గంటిమెట్లైన ను
ద్ధామ ధ్యాన గరిష్ఠుడైన హరిజెందన్ వచ్చు ధాత్రీశ్వరా

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **భీమస్య ద్రౌపదీపతే, రుద్రస్య వా పరాక్రమో యస్మాద్ స భీమపరాక్రమః.** (ద్రౌపది పతియైన) భీముడు, రుద్రుడు వంటివారి పరాక్రమమునకు కారణమైనవాడు భీమపరాక్రముడు.

శ్రీ విల్లిపుత్తూరు శ్రీ ఆండాళ్ ఆలయం. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Ssriram mt

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Srivilliputhur_Andal_temple_(17).jpg

ఆధారనిలయో ధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః |

ఊర్ధ్వగస్సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః || (102)

950. ఆధారనిలయః

- ఈ జగత్తునకు ఆధారమైన మహాభక్తులు, ధార్మికులకు ఆధారమైనవాడు..
- ఈ జగత్తునకు ఆధారమైన పృథివ్యాది పంచమహాభూతములకు ఆధారమైనవాడు.

ఓం ఆధారనిలయాయ నమః

ఆ (ప్రత్యయము) - అన్ని విధాలుగా, అన్ని ప్రక్కలనుండి. దృ - ధారణే - నిలబెట్టుట, భరించుట – నుండి 'ధారా' వచ్చును. లీ - శ్లేషణే - అతుకుకొనుట, పైన పరుండుట. దీనికి ముందు 'ని' ప్రత్యయము చేరిస్తే 'నిలయ' పదము వస్తుంది. **జగద్ధారణమ్ అపి ధారక ఇతి ఆధారనిలయః.** జగత్తుకు ఆధారమని వేనిని భావిస్తామో వానికి ఆధారమైనవాడు ఆధారనిలయుడు. అనగా బ్రహ్మ, రుద్రుడు, ఇంద్రుడు, సూర్యుడు, సకల గ్రహములు, ఉపగ్రహములు, పంచమహాభుతములు – వీటన్నింటికీ ఆధారమైనవాడు. అంతే కాకుండా ఆయన సకల ప్రాణులలోను అంతర్యామియై వానికన్నింటికీ కూడా ఆధారమైనవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ధార్మికతయా జగదాధారః ప్రహ్లాద విభీషణ పాండవ ఆదయః, తేషామ్ నిలయః ఆధారనిలయః.** ప్రహ్లాదుడు, విభీషణుడు, పాండవులు వంటి భక్తులు జగత్తునకు ఆధారమైన ధార్మికులు. అనగా వారి ధర్మమువలన జగత్తు నిలబడియున్నది. అలాంటివారికి ఆధారమైనవాడు ఆధారనిలయుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు విష్ణుస్మృతినుండి ఉదాహరించారు.

వర్ణాశ్రమ ఆచారపరాః సంతః శాస్త్రైక తత్పరాః త్వామ్ ధరే! ధారయిష్యన్తి తేషు త్వద్భారమాహితమ్

ఓ భూమాతా! వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు, ఆచారములు, శాస్త్ర విధానాలు ఖచ్చితంగా అనుసరించేవారు నీకు ఆధారమై యున్నారు. వారిపై నీ భారమున్నది. (ఇక్కడ ధర్మాచరణకిచ్చిన ప్రాధాన్యతను గమనించనగును). ఇలాంటి సత్పురుషులకు ఆధారము భగవంతుడు కనుక ఆయన ఆధార నిలయుడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ ఈ నామమును రెండు విధాలుగా వివరించారు (1) **ఆధారభూతాః సాత్వికాః తేషామ్ నిలయః** (2) **ఆధారభూతః నిలయః యస్య స ఆధారనిలయః**. ఇందులో మొదటి అర్థం శ్రీ భట్టులు చెప్పినదానికి సరిపోతుంది. రెండవ అర్థం ప్రకారం ధార్మికతత్పరులే భగవంతునికి నిలయము. అనగా భగవంతుడు ధర్మపరులైన భక్తులయందుండును. ఇది విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయాన్ని చక్కగా ప్రతిబింబించే వివరణ.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. పెరియ తిరువంతాడి 75 – నీవు జగత్తును, భూమ్యాకాశాదులను ధరిస్తున్నావన్నది నిజమే. కాని నీవు నా చెవులనుండి నాలో ప్రవేశించి నా హృదయంలో స్థితుడవైయున్నావు. కనుక నాకు ఆధారం నీవా? లేక నీకు ఆధారం నేనా? నీవు పెద్దవాడివా? నేను పెద్ద వాడినా? శత్రువులరక్తాన్ని త్రాగివేసే చక్రాన్ని ధరించిన పరమాత్ముడా? ఈ సంగతి చెప్పు.

ఉదారాః సర్వ ఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్
ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్ – గీత 7.18

ఈ చతుర్విధ భక్తులందరును ఉదారులే (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసముంచి, ఎల్లప్పుడు అతనినే సేవించుచు ఉండువారు). కాని జ్ఞానియైనవాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగా ఉంచి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పృథివ్యాదీనామ్ పంచభూతానామ్ ఆధారత్వాత్ ఆధారనిలయః.** భూమివంటి పంచమహాభూతములకు ఆధారమైనవాడు ఆధారనిలయుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పారు.

యజుర్వేదము 32.7 – **యత్రాధి సూర ఉదితో విభాతి కస్మై దేవాయ హవిషా విధేమ.**

ఋగ్వేదము 1.154.2 – **యస్యోరుషు త్రిషు విక్రమణేషు అధిక్షియన్తి భువనాని విశ్వా.** ఆయనయొక్క మూడు విశాలమైన అడుగులలో సకలభువనములు నిలిచియున్నవి.

అధర్వవేదము 10.8.16 – **యతః సూర్య ఉదేత్యస్తమ్ యత్ర చ గచ్ఛతి తదేవ మన్యేऽహమ్ జ్యేష్ఠమ్ తదునాత్యేతి కించన**
ఏ పరబ్రహ్మము కారణంగా సూర్యుడు ఉదయిస్తాడు, అస్తమిస్తాడు, విశ్రమిస్తాడో, ఎవని సంకల్పం లేకుండా ఏదీ జరుగదో అట్టి పరబ్రహ్మమునకు వందనము.

ఋగ్వేదము 7.99.2 –
న తే విష్ణో జాయమానో న జాతో దేవ మహిమ్నః పరమన్తమాప
ఉదస్తభ్నా నాకమృష్యమ్ బృహన్తమ్ దాధర్థ ప్రాచీమ్ కకుభమ్ పృథివ్యాః
ఓ మహావిష్ణూ! పుట్టినవాడు, పుట్టేవాడు ఎవరూ కూడా నీ మహిమను పూర్తిగా తెలిసికొనలేడు. భూమి తూర్పు చివరను నీవు భద్రంగా బంధించావు. మరియు బృహదాకాశమును నీవు నిలబెడుతున్నావు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – పంచభూతములయందు నివసించియుండువాడు ఆధారనిలయుడు. ఇలా వానియందు ఉండడంవలన అవి భగవద్వ్యాపారములను సక్రమంగా నిర్వహిస్తున్నాయి.
గామావిశ్య చ భూతాని ధారయామ్యహమోజసా
పుష్ణామి చౌషధీః సర్వాః సోమో భూత్వా రసాత్మకః – గీత 15.13
అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః
ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్ – గీత 15.14
పృథ్వియందు ప్రవేశించి, నేను నా శక్తిద్వారా సకల భూతములను ధరించి, పోషించుచున్నాను. రసస్వరూపుడనై, అనగా అమృతమయుడైన చంద్రుడనై ఓషధులకు, అనగా వనస్పతులన్నింటికి పుష్టిని చేకూర్చుచున్నాను. నేనే ప్రాణాపాన సంయుక్తమైన వైశ్వానరాగ్ని రూపములో సర్వప్రాణులయందుండి నాలుగు విధములైన ఆహారములను జీర్ణము చేయుచుందును.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 3.7.19 –
యః సర్వేషు భూతేషు తిష్ఠన్ సర్వేభ్యో భూతేభ్యోऽన్తరో యం సర్వాణి, భూతాని న విదుర్యస్య సర్వాణి భూతాని
శరీరం యః సర్వాణి, భూతాన్యన్తరో యమయత్యేష త అంతర్యామ్యమృతః ఇత్యాధిభూతమ్ అతాధ్యాత్మమ్
ఎవరైతే సర్వభూతాలయందును స్థితుడైయుండునో, సకల భూతముల లోపల ఉన్నా ఆయనగురించి భూతములు ఎఱుగవో, ఎవని శరీరము సకలభూతములై యున్నదో, అన్ని భూతములు ఎవని అధీనంలో వర్తించునో, ఆ శాశ్వత అమృత అంతర్యామియే నీ అంతరాత్మ.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – ధార - గోకులంలో ఇంద్రుడు కురిపించిన కుంభవృష్టి. **అ-సమంతాత్ ధారా - దేవేంద్రకృత వృష్టిధారా యేషామ్ త ఆధారా గోపాలాః, తేషామ్ గోవర్ధన ధారణేన నిలయాశ్రయ ఇతి ఆధారనిలయః.** 'ధార' అనగా ఇంద్రుడు కురిపించిన కుండపోత. అలాంటి వర్షాన్నుంచి గోపకులను, గోవులను కాపాడడంకోసం గోవర్ధనగిరినెత్తి, వారికి ఆశ్రయము (నిలయము)ను ఇచ్చినవాడు ఆధారనిలయుడు.

951. ధాతా

అధాతా

- జగత్తును సృష్టించినవాడు (ధా - జన్మనిచ్చుట).
- ఆధారమై పోషించువాడు (ధా - ధారణ పోషణయోశ్చ).
- తాను స్వయంగా ధర్మానికి ఆచార్యస్థానమును అలంకరించేవాడు.
- అధాతా – తనకు తాను తప్ప వేరు ఆధారము లేనివాడు.
- ప్రళయకాలమున సమస్తమును పానము చేయువాడు (ధేట్ - పానే - త్రాగుట).
- చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు అంతర్యామియైనవాడు.

ఓం ధాత్రే నమః

ఓం అధాత్రే నమః

5వ శ్లోకము. 43వ నామము. ధాతా – **అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః**

102వ శ్లోకము. 951వ నామము. ధాతా / అధాతా – '**ఆధారనిలయో ధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః**' లేదా '**ఆధారనిలయోఽధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః**'

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

5వ శ్లోకములో **'ధాతా'** – ధా - ఉంచుట, పైన కూర్చుండుట (ఆప్టే నిఘంటువు). **'ధాతా'** అనగా సృష్టికర్త. క్షేత్రము (ప్రకృతి)యందు అండము (జీవము)ను ఉంచి సృష్టి కార్యమునకు మూలమైనవాడు ధాత.

102వ శ్లోకములో **'ధాతా' – స్వయమ్ చ ధర్మాచార్యకేణ ధాతా.** తాను స్వయముగా ధర్మమును ఆచరించుచూ, ధర్మమునకు ఆచార్యస్థానమును అలంకరించేవాడు ధాత.

శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య వివరణ – **'ధా'** అన్న ధాతువునకు **'ధారణ పోషణయోః'** అన్న అర్థాన్ని పరిగణిస్తే, భగవంతుడు స్వయముగా ధర్మాచరణ చేస్తూ భూమికి ఆధారమైయున్నాడు. భగవంతుని చూచి ఇతరులు కూడా ధర్మాన్ని ఆచరిస్తారు.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన నానవాప్త మవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి – గీత 3.22

ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియు లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య వివరణ – వేదములు, గీత వంటి ప్రవచనములద్వారా, మరియు వివిధ అవతారములలో తన కార్యములద్వారా జగత్తునకు ఆధారమై పోషించువాడు ధాత.

శ్రీ కృష్ణన్ వివరణ – భగవానుడు శ్రీరామావతారములో సకల ధర్మమును చక్కగా ఆచరించి చూపెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

5వ శ్లోకములో **'ధాతా' – అనంతాది రూపేణ విశ్వమ్ బిభర్తి ఇతి ధాతా.** అనంతునివంటి రూపములలో విశ్వమును భరించువాడు ధాత. శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా ఇదే అర్థం చెప్పారు.

102వ శ్లోకంలో **'అధాతా' –** శ్రీ శంకరులు ఈ శ్లోకంలోని ఈ నామమును ముఖ్యంగా **'అధాతా'** అని పరిగణించారు. **స్వాత్మనా ధృతస్య అస్య అస్యో ధాతా న అస్తి ఇతి అధాతా.** తనను తానే ధరించును. ఆయనను ధరించేవారు వేరెవరూ లేరు గనుక ఆయన **'అధాత'**. శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా **'అధాత'** అనే పాఠాన్ని పరిగణించారు.

శ్రీ శంకరులు **'ధాతా'** అనే పాఠాంతరాన్ని కూడా పరిగణించారు. ధేట్ - పానే - త్రాగుట. **సంహారసమయే సర్వాః ప్రజా ధయతి - పిబతి ఇతి ధాతా.** ప్రళయకాలంలో సకలమును పానం చేసేవాడు ధాత. శ్రీ వాసిష్ఠ ఈ అర్థాన్ని కూడా చెప్పారు. **ధయతి - పిబతి విశ్వమ్ ఇతి ధాతా.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ **– దధాతి పోషయతి స్వజనాన్ ఇతి ధాతా.** తన భక్తులను రక్షించి పోషించువాడు ధాత.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – 5వ శ్లోకంలో **'ధాతా' – ఉత్పత్తి వినాశ విరహాదనాది నిధనః కారణత్వే విరించాదిభ్యో విశేషమ్ ఆహ ధాతా ఇతి.** బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర రూపములలో సృష్టి స్థితి లయాది కార్యములు నిర్వహించువాడు ధాత.

శ్రీ అణ్ణంగారాచార్య – భగవానుని శరీరంలో ఒక భాగమై భగవత్కార్యాన్ని నిర్వహించే చతుర్ముఖబ్రహ్మ ధాత.

952. పుష్పహాసః

- వికసించిన పూవువలె మృదువైనాడు. తన భక్తులకు భోగ్యమైన శక్తి కలిగినవాడు.
- పుష్పము వికసించినట్లే పరమాత్ముడు విశ్వమంతటా విస్తరించాడు.

ఓం పుష్పహాసాయ నమః

పుష్ప - వికాసనే - విస్తరించుట, తెరచుకొనుట. హస్ - హసనే - నవ్వుట, వికసించుట. ఈ నామము భగవంతుని లాలిత్యమును సూచించును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఏవమ్ **నిష్పాదిత స్వానుభవ శక్తీనామ్ సాయమివ పుష్పస్య హాసో భోగ్యత ఉల్లాసః అస్య ఇతి పుష్పహాసః.** ఆయన తన శక్తిని భక్తులు అనుభవించడం కోసం మృదువుగా, సాయంకాలం వికసించిన పుష్పంలాగా వెలయిస్తాడు గనుక పుష్పహాసుడు.

స్వానుభవ శక్తినామ్ సాయం పుష్పవదనస్య వై హాసోఽస్తి భోగ్యతోల్లాసః పుష్పహాస ఇతి స్మృతః. భక్తులు తనను అనుభవించడానికి తగిన శక్తిసామర్థ్యములను పుట్టించి, అటువంటివారికి తన భోగ్యాతిశయములను సాయంకాలము వికసించు పుష్పములాగా ప్రకాశింపజేయువాడు పుష్పహాసుడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – భక్తుల రక్షణకోసం భగవంతుని శక్తులు పూవు వికసించినట్లుగా ప్రకాశిస్తాయి. ఆయన శక్తులు భక్తులకు అనుభవభోగ్యములు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ **–** భగవంతుని తిరుమేని అంతా కూడా మృదువైన పూవులాంటిది. కనుక భక్తులు దానిని అనుభవించి పరవశిస్తారు. ఇది ఆయన అవతార ప్రయోజనము. శ్రీ భట్టులు ఈ నామములను భగవంతుని అవతార ప్రయోజనాలపరంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్నారు.

శ్రీ తిరుమంగయాళ్వారు. పెరియ తిరుమొళి 8.1.5 **–** భగవంతుని పాదములు మృదువైన పూవులవంటివి. ఆ పాదాలవద్ద మనం శరణాగతులమైనపుడు ఆయన తన మెత్తని పద్మాలవంటి చేతులతో మనలను లేవనెత్తుతాడు. ఆయన మనను ప్రేమతో ఆలింగనం చేసుకొన్నపుడు ఆయన దివ్య సుందర తిరుమేని మరియు దివ్యాభరణాల స్పర్శానుభూతి మనలను ఎన్నటికీ వదలదు. ఆయన వక్షస్థలమున నెలకొన్న విశాలాక్షి లక్ష్మీదేవి అనుగ్రహం కోసం ప్రార్థించి మనం వారితో ఐక్యమయ్యే భాగ్యాన్ని కోరుతాము. మధురమైన మకరందం జాలువారే పరిమళపుష్పాలతో శోభిల్లుచున్న తిరుక్కణ్ణపురం దివ్యక్షేత్రంలో ఈ పరమాత్ముడు మనకోసం వేచియున్నాడు.

వికీపిడియా చిత్రం. Photo by Siva301in

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lord_Krishna_with_his_head_on_the_lap_of_the_Alvar_saint,_Andal.JPG

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమోళి 3.1.2 – భగవానుని కన్నులు, పాదములు, కరములు అన్నింటినీ మృదువైన, పరిమళభరితమైన, సుందరమైన పద్మాలతో పోలుస్తాము. కాని అది పేలవమైన పోలిక. ఎందుకంటే పరమాత్ముని అందాన్ని దేనితోనూ పోల్చలేము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ కూడా ఇలాంటి వ్యాఖ్యనే చెప్పారు. **పుష్పమివ మృదుః స్వజన మనోహారీ హాసో యస్య స పుష్పహాసః.** పుష్పమువలె మనోహరమైన నవ్వుతో తన భక్తుల మనస్సులను పరవశింపజేయువాడు పుష్పహాసుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– ముకులాత్మనా స్థితానామ్ పుష్పాణామ్ హాసవత్ ప్రపంచ రూపేణ వికాసః అస్య ఇతి పుష్పహాసః.** మొగ్గలు వికసించి పూలైనట్లుగా భగవంతుడు విశ్వముగా విస్తరిల్లెను గనుక పుష్పహాసుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – అవ్యక్తమగు పరబ్రహ్మము మొగ్గగా సూచింపబడెను. వికసించిన పుష్పము నామరూపాత్మకమగు సుందర విశ్వముగా తెలుపబడినది. ఇది అలంకారభాషలో గానము చేయబడిన మధురమగు భగవన్నామము.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని తలపుతో భక్తుల మనసులు ఆనందంతో వికసిస్తాయి. మరియు భక్తుల హృదయాలలో ఆయన వికసించి వారిని పరిమళింపజేస్తాడు. కనుక ఆయన పుష్పహాసుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **యో సదా ప్రసన్నముఖః శోకరహితశ్చ భవతి, తస్మిన్ నిష్పాపే శోకమోహరహితే స్వయమ్ భగవాన్ విరాజతే స విష్ణుః పుష్పహాసః.** శ్రీమహావిష్ణువుసదా ప్రసన్నమూర్తి. శోకము, మోహము వంటి కల్మషములు ఆయున చెంతకు రావు. అలా పరిమళించే భగవంతుడు పుష్పహాసుడు.

953. ప్రజాగరః

- ఆశ్రితులను, భక్తులను రక్షించడంకోసం సదా మేల్కొని (జాగరూకుడై) ఉండువాడు.
- తమోగుణము లేనివాడు గనుక నిద్రకు వశం కానివాడు.
- శ్రీవేంకటాచలంలో ఉండి భక్తుల సాంగత్యాన్ని ఆనందించేవాడు.

ఓం ప్రజాగరాయ నమః

తిరుమల వసంతోత్సవం ఊరేగింపు. ఎడమవైపు పల్లకీలో శ్రీ సీతారామలక్ష్మణులున్నారు. మధ్య పల్లకీలో శ్రీ దేవీ భూదేవీ సమేతులైన శ్రీ మలయప్పస్వామి, కుడివైపున శ్రీ రుక్మిణీ కృష్ణులు ఊరేగుతున్నారు.

Photo by: Vimalkalyan https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vasanthotsavam_Procession.jpg

ప్ర (ఉపసర్గ). జాగృ - నిద్రాక్షయే - నిద్రించకుండా (మెలకువగా) ఉండుట. **ప్రకర్షేణ జాగర్తి ఇతి ప్రజాగరః.** విశేషముగా మేల్కొని ఉండువాడు ప్రజాగరుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– రాత్రిం దివం ప్ర-జాగర్తి ఇతి ప్రజాగరః.**

రాత్రిం దినం ప్రజాగర్తి సస్యేష్వివ కృషీవలః భక్తేషు నితరాం యోఽసౌ ప్రజాగర ఇహోచ్యతే. రైతు తన పంటలను కాపాడుకోవడానికి రేయింబవళ్ళు ఎలా జాగ్రత్తగా (మెలకువగా) ఉంటాడో, అదే విధంగా పరమాత్మ కూడా తన భక్తులను రక్షించడానికి సర్వదా మేలుకొని ఉంటాడు (శ్రీకైవల్య సారథి). శ్రీ భట్టులు ఇందుకు కఠోపనిషత్తు మంత్రాన్ని (5.8) ఉదాహరించారు. **య ఏషు సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో నిర్మిమాణః.** జీవులు నిదురించే సమయంలో ఈ పరమపురుషుడు మేల్కొని యుండి తన ఇచ్ఛాశక్తిద్వారా సృష్టిని చేస్తున్నాడు.

శ్రీ కృష్ణన్ – మన అంతులేని కోర్కెలు తీర్చడానికి భగవంతుడు మనం నిదురించే సమయంలో తాను మెలకువగా ఉంటున్నాడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – మనం ఆదమరచి నిదురపోతాము. మనం క్షేమంగా నిదుర లేవడానికి భగవంతుని జాగరూకతయే కారణము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **నిత్య ప్రబుద్ధ స్వరూపత్వాత్ జాగర్తి ఇతి ప్రజాగరః.** భగవానుడు నిత్యప్రబుద్ధ స్వరూపుడు. అనగా స్వభావసిద్ధంగానే జ్ఞానాన్ని పొందిఉన్నవాడు. మాయకు అతీతుడు. తమోగుణము ఆయన దరిచేరదు. కనుక ఆయన సదా జాగృతియందే ఉండును. అలా ప్రజాగరుడు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – **ప్రకాశేణ భక్తాన్ జాగ్రయతి-నిద్రరహితాన్ ముక్తా కరోతి ఇతి ప్రజాగరః.** భగవంతుడు భక్తులను మేల్కొలిపి ముక్తులను చేయును గనుక ఆయన ప్రజాగరుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – ప్రజ-అగ-ర – ప్రజాగర. ప్రజ - సృష్టించువాడు. అగ - వేంకటాచలం కొండలలో నివసించువాడు. ర - రమతి - ఆనందించువాడు. **ప్రకర్షేణ జనయతి లోకాన్ ఇతి ప్రజా. అగేషు వెంకటాద్రి పర్వతేషు రమత ఇతి అగ-రః. ప్రజశ్చ అసౌ అగరశ్చ ఇతి ప్రజాగరః.** శ్రీ వేంకటాచలంవంటి పర్వతాలలో నివసిస్తూ తన భక్తుల సాన్నిహిత్యాన్ని అనుభవించి ఆనందించేవాడు ప్రజాగరుడు.

భూమి, వాయువు, అగ్ని, నీరు, ఆకాశము అనే పంచభూతములు ఎన్నడూ నిదురించవు. అలాగే ఆత్మ, సూర్యుడు, ప్రాణము వంటివి నిదురించవు. వీటన్నింటికీ అంతర్యామియై భగవంతుడు జీవుల మనుగడకోసం సదా జాగరూకుడై యున్నాడు.

954. ఊర్ధ్వగః

- అన్ని విధములుగా ఉన్నత ప్రమాణములు కలవాడు.
- జీవుల పరమగమ్యమైన శ్రీవైకుంఠమునకు దారి చూపువాడు.
- అందరికంటె ఉన్నతోన్నతుడు.

ఓం ఊర్ధ్వగాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యోసౌ స్వభావస్తుంగః ఊర్ధ్వగః పరికీర్తితః.** స్వభావసిద్ధంగానే ఉన్నతమైనవాడు 'ఊర్ధ్వగః'. ఈ నామము ఇంతకు ముందు నామము 'ప్రజాగరః' లోని గుణమునకు పొడిగింపుగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. తన సృష్టిని రక్షిచడం కోసం భగవానుడు నిద్రకూడా పోడు. కనుక 'ఊర్ధ్వగః'.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 10.8.8 – తన లక్ష్యాన్ని సాధించడంలో పెట్టే శ్రద్ధ విషయంలో ఆయనకెవరూ సాటి రారు. రక్షణే ఆయన లక్ష్యము.

తిరువైమొళి 1.1.1 – దివ్యమంగళ కళ్యాణ గుణములలో ఆయనకు సాటి లేరు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వేషామ్ ఉపరి తిష్ఠన్ ఊర్ధ్వగః.** అందరికంటె మహోన్నత స్థానమునందున్నవాడు 'ఊర్ధ్వగః'.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి – మనలను శ్రీవైకుంఠమునకు తీసుకొని పోయేవాడు విష్ణువేనని ఈ నామము తెలుపుతున్నది.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సర్వేషామ్ ఊర్ధ్వ స్థితిశాలిత్వాత్, సర్వతః శ్రేష్ఠత్వాత్ వా ఊర్ధ్వగః.** అన్ని విధములుగా అందరికంటె ఉన్నతమైనవాడు '**ఊర్ధ్వగః**'. శరీరంలో జ్ఞానస్థానమైన మెదడు అన్ని అవయవాలకంటే పైన ఉండడాన్ని ఈ సందర్భంలో గమనించాలి.

955. సత్పథాచారః

- భక్తులు తనకు కైంకర్యము చేయుట అనే సన్మార్గములో ప్రవర్తింపజేసేవాడు.
- తన అవతారములయందు నిరంతరము సదాచారములను, ధర్మమును ఆచరించేవాడు.

ఓం సత్పథాచారాయ నమః

సత్ - మంచి. పథ - దారి. చర్ - గతౌ - వెళ్ళుట. ఆచార - ప్రవర్తన, నడవడిక.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సత్పథే - స్వాభావిక దాస్యమార్గే, ఆచరణమ్ - తేషామ్ ప్రవర్తనమ్, అస్య ఇతి సత్పథాచారః.** భగవంతునికి దాస్యము చేయుట అనేది భక్తునకు స్వభావసిద్ధమైన సదాచారము. అలా భగవంతునకు కైంకర్యము చేయుట అనే మార్గంలో భక్తులను ప్రవర్తింపజేయువాడు సత్పథాచారుడు. ఇది ఆయన అవతార ప్రయోజనములలో ఒకటి. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (9.33)నుండి ఉదాహరించారు. **అనిత్యమసుఖం లోకమిమం ప్రాప్య భజస్వ మామ్.** ఈ మానవ శరీరము క్షణభంగురము. సుఖరహితము. ఐనను దుర్లభము. కనుక దీనిని పొంది నిరంతరము నన్నే భజింపుము.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా శ్రీ భట్టులవలెనే వ్యాఖ్యానించారు. **సత్పథే - సన్మార్గే, ఆచరయతి యోగ్యానితి సత్పథాచారః.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సతామ్ పంథానః కర్మాణి సత్పథాః, తాన్ ఆచరతి ఇతి సత్పథాచారః.** తన అవతారములయందు భగవంతుడు సదాచారములను ఆచరించును గనుక సత్పథాచారుడు.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన
నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి – గీత 3.22
ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే నేను పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియు లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సత్పథే ఆచారో యః సః సత్పథాచారః.** సన్మార్గములో చరించువాడు సత్పథాచారుడు.

956. ప్రాణదః

- ప్రాణములను ఇచ్చువాడు. శక్తిని ఇచ్చువాడు. ఆత్మను ఉద్దీపింపజేయువాడు. చైతన్యమునకు కారకుడు.
- మృతుడైన పరీక్షిత్తును బ్రతికించినవాడు.
- అన్నింటికీ పరిపూర్ణతను ఇచ్చువాడు.
- దేవతలకు బలమునిచ్చువాడు. సంసారికి భోగాసక్తులై చెడిపోయిన జ్ఞానులకు ఆత్మోజ్జీవనము ఇచ్చువాడు.
- చివరకు ప్రాణములను హరించి వానిని పరిశుద్ధము చేయువాడు.
- అందరికీ ఇంద్రియములను ఇచ్చువాడు.
- దుఃఖమును హరించువాడు.

ఓం ప్రాణదాయ నమః

ఈ నామము నాలుగుమార్లు వచ్చింది. శ్రీ భట్టుల పాఠం ప్రకారం ఇలా నాలుగు మార్లు వచ్చిన మరొక నామము 'నివృత్తాత్మా'.
8వ శ్లోకము . 66వ నామము – ప్రాణదః – **ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః**

35వ శ్లోకము . 323వ నామము – ప్రాణదః – **అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః**
44వ శ్లోకము . 409వ నామము – ప్రాణదః – **వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః**
102వ శ్లోకము . 965వ నామము – ప్రాణదః – **ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

అణ్ - ప్రాణనే - శ్వాసించుట, జీవించుట, కదలుట. ప్ర (ఉపసర్గ) - విశేషముగా. '**ప్రాణ**' అనగా '**గాలి**' అనే అర్థం ఉంది. ప్రాణ్యతే - జీవయతే అనేన ఇతి ప్రాణః - వాయుః. '**ప్రాణదః**' నామంలో చివరి భాగమైన '**ద**'కు అనేక అర్థాలున్నాయి. ద - దదాతి - ఇచ్చునది. దో - అవఖండయతి - ఖండించునది (**ద్యాతి - కాలాత్మనా అవఖండయతి - ప్రాణో మృత్యుః**). దై - శోధనే - పరిశుద్ధము చేయునది (**ప్రాణానాన్ దాపయతి శోధయతి శుధ్యన్నివ**). దా - లవనే - నరుకుట (**ప్రాణాన్ దాతి లునాతి ఇతి ప్రాణదః.**)

క్లుప్తంగా చెప్పాలంటే భగవంతుని కారణంగానే జీవులు శ్వాసిస్తాయి మరియు శ్వాస ఆపివేస్తాయి. '**ప్రాణదః**' నామము సారాంశంగా శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన శ్లోకము –
ప్రాణాన్ దదాతి, కిము వా ద్యాతి, దాతి కిం వా
ప్రాణాన్ విశోధయతి, దాపయతి ఇతి కిం వా
సర్వత్ర సర్వవిధినా స హి విష్ణురేకో
యః ప్రాణదోఽస్తి కథితః శ్రుతిభిః పురాణః
ప్రాణములను ఇచ్చువాడు ఆయనే. ప్రాణములను తీసికొనిపోవువాడు ఆయనే. ప్రాణములను పరిశుద్ధము చేయునది ఆయనే. ప్రాణములను ఉద్దీపింపజేయునది ఆయనే. ఆ శ్రీమహావిష్ణువే ప్రాణముల రూపంలో అన్నింటిలోనూ, అంతటా ఉన్నాడు. అట్టి పరమాత్ముని శ్రుతులు '**ప్రాణదః**' అని కీర్తించుచున్నవి.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి మరికొన్ని ఉదాహరణలు చెప్పారు –

యజుర్వేదము 17.15 – **ప్రాణదా అపానదా వ్యానదా వర్చోదా వరి వో దాః అన్యాన్స్తే అస్మాత్తపన్తు హేతయః పావకో అస్మభ్యమ్ శివోభవ.**
అథర్వణ వేదము 4.35.5 – **యః ప్రాణదః ప్రాణదవాన్ బభూవ యస్మై లోకాః ఘృతవంతః క్షరన్తి.**
అథర్వణ వేదము 11.4.11 – **ప్రాణో మృత్యుః తక్మా ప్రాణమ్ దేవా ఉపాసతే ప్రాణో హ సత్యవాదినమ్ ఉత్తమో లోక ఆదధత్.**

శ్రీ వాసిష్ఠ మరొక స్వతంత్ర వ్యాఖ్య కూడా చెప్పారు. ప్రా - పూరణే - నింపుట. **ప్రాణః - పూర్ణః, పూర్ణస్య దాతా ప్రాణదః.** అన్నింటికీ పూర్ణత్వమునిచ్చేవాడు ప్రాణదుడు. ఉదాహరణకు మన శరీరంలో అనేక ధాతువులు అంతటా వ్యాపించి ఉన్నాయి. కొన్ని మొక్కలకు ఏ భాగం కత్తిరించినా పాలు కారతాయి. భగవంతుడు జీవుల మనుగడకొరకు అనేక సదుపాయాలిస్తాడు.

'**ప్రాణము**' అనగా '**ప్రాణవాయువు**' అనే అర్థంలో – **ప్రాణమ్ - జీవనమ్ దదాతి ఇతి ప్రాణదః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

8వ శ్లోకము. 66వ నామము. ప్రాణదః – **అస్య ఐశ్వర్యస్య ప్రథమమ్ విషయమ్ ప్రాణమ్ దదాతి.** ఇక్కడ '**ప్రాణము**' అనే శబ్దము '**బలము, శక్తి**' అనే అర్థంలో వాడబడింది. తనయొక్క భక్తులకు తనను సేవించుకొనడానికి తగిన బలము, శక్తి ఇచ్చేవాడు ప్రాణదుడు. శ్రీ భట్టులు ప్రత్యేకంగా నిత్యసూరులు నిరంతరాయంగా భగవంతునికి కైంకర్యము చేసికోవడాన్ని ఉదాహరించారు. **సూరిభ్యః సదా దర్శన రూప స్వానుభవ పరిచరణానుకూల బలదః.** నిత్యసూరులు భగవంతుని సేవించే శక్తి కలిగియుండడమే కాకుండా ఆయనను దర్శించుకొంటూ ఆయన రూపమును అనుభవించే భాగ్యము కలిగియున్నారు.
తైత్తరీయ యజుర్వేదము 4.1.8 – **య ఆత్మా-దాః బల-దాః.** అతడు ఆత్మను, బలమును ఇచ్చును.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.1.8 – **సదైవ ప్రాణ ఆవిశతి.** సృష్టింపబడిన శరీరంలోకి ప్రాణవాయువులు పరమాత్మునితో కలిసి ప్రవేశిస్తాయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – మరొక అర్థంలో కూడా భగవంతుడు ప్రాణదుడు. తన నిజమైన భక్తులకు ఆయన తనను తానే వారికి ప్రసాధించి, వారి ఆనందమునకు కారణము అగును. తన భక్తులకు ఆయనే ప్రాణము. **ప్రాణాన్ - జీవనమ్ దదాతి భక్తేభ్యః ఆత్మాన్ దర్శయిత్వా ఇతి ప్రాణదః.**

35వ శ్లోకము. 323వ నామము. ప్రాణదః – శ్రీ భట్టులు కూర్మావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించిన నామములమధ్య ఈ 'ప్రాణదః' నామము ఉన్నది. ఇక్కడ కూడా 'ప్రాణ' అనగా 'బలము' అనే అర్థంలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

మరుతాం బలదానాద్ధి సముద్రమథనే భృశమ్ ప్రాణదశ్చ సముద్దిష్ట కూర్మరూపతయా హి సః

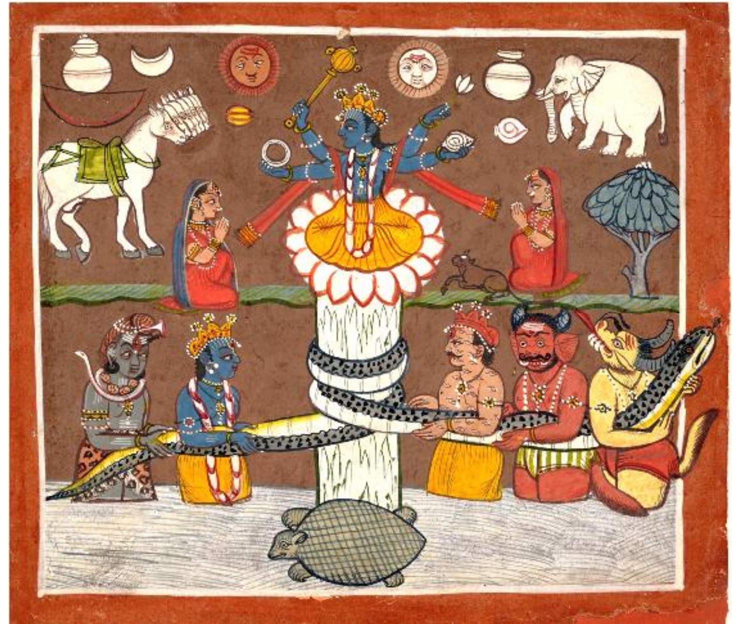
క్షీరసాగర మథనం చేసేటప్పుడు తాను కూర్మరూపం ధరించి దేవతలకు ఎక్కువ బలాన్ని ఇచ్చినవాడు ప్రాణదుడు. అయితే భగవానుడు వారికి శక్తిని ఇచ్చి ఊరుకోలేదు. స్వయంగా శ్రీకూర్మరూపియై మందరగిరిని తన వీపుపై మోసి ఆ కార్యాన్ని విజయవంతం చేశాడు. అందయకే ఆయనను 'అనంత బల శక్తి'గా ధ్యానిస్తారు. ఓం అనంతబలశక్తయే నమః.

పోతన. భాగవతము

సవరసైలక్షయోజనముల వెడలుపై కడుఁ గఠోరంబైన కర్పరమున
నదనైన బ్రహ్మాండమైన నాహారించు ఘనతరంబగు ముఖగహ్వరంబు
సకల చరాచర జంతురాసుల నెల్ల మ్రింగి లోఁగొనునట్టి మేటి కడుపు
విశ్వంబుపై వేఱు విశ్వంబు పైఁబడ్డ నాఁగినఁ గదలనియట్టి కాళ్ళు

వెలికి లోనికిఁ జనుదెంచు విపులతుండ
మంబుజంబులఁ బోలెడి యక్షియుగము
సుందరంబుగ విష్ణుండు సురలతోడి కూర్మి
చెలువొంద నొక మహాకూర్మమయ్యె

కమఠంబై జలరాశిఁజొచ్చి లఘుముక్తాశుక్తి చందంబునన్
నమదద్రీంద్రమునెత్తె వాసుకి మహానాగంబుతో లీలతో
నమరేంద్రాదులు మౌళి కంపములతో నౌ నౌఁగదే బాపురే
కమలాక్షా! శరణంచు భూదిశలు నాకాశంబునున్ మ్రోయఁగాన్.

1780 కాలపు చిత్రం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:MET_DP152318.jpg

44వ శ్లోకము. 409వ నామము. ప్రాణదః – **ప్రసిద్ధానపి ప్రాణాన్ దదాతి ఇతి ప్రాణదః.** అందరికీ ప్రాణములను, చైతన్యమును ఇచ్చువాడు ప్రాణదుడు. శ్రీ భట్టులు రామాయణము అయోధ్యకాండ (59.4, 59.5)నుండి ఉదాహరించారు. శ్రీరాముని ఎడబాటువల్ల పూవులు, మొగ్గలు, చివుళ్ళు ఎండిపోయాయి. అడవిలో చెట్లన్నీ ఎండుటాకులతో మిగిలాయి. అలాగే శ్రీరాముడు సీతాసమేతుడై వనవాసంనుండి అయోధ్యకు తిరిగి వచ్చినపుడు ఋతువు కాకున్నా పూవులు, పళ్ళు పుష్కలంగా పూచాయి, కాచాయి.

102వ శ్లోకము. 956వ నామము. ప్రాణదః – **కాంతాది విషయ వ్యాప్తా నష్టాత్మభ్యః కృపావశాత్ సదాత్మోజ్జీవనం యోऽసౌ దదాతీ ప్రాణదస్మృతః.** పరమేశ్వరుడు కడు కరుణామయుడు. కనుక క్షుద్రమైన సాంసారిక భోగాసక్తులై పతనమైనవారికి ఆత్మోజ్జీవన మార్గమును ప్రసాదించేవాడు ప్రాణదుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – 8వ శ్లోకములో. ప్రాణదః

(1) **ప్రాణాన్ దదాతిశ్చేష్టయతి ఇతి ప్రాణదః.** ప్రాణులకు ప్రాణశక్తిని ఇచ్చువాడు ప్రాణదుడు. **కోహ్యేవాన్యాత్ కః ప్రాణ్యాత్.** (ఇది లేకుండా) ఎవరు బ్రతుకగలరు? ఎవరు శ్వాసించగలరు? (తైత్తరీయ 2.7)

(2) **ప్రాణాన్ కాలాత్మనా ద్యాతి - ఖండయతి, ప్రాణాన్ దాయతి (దాపయతి) - శోధయతి వా, ప్రాణాన్ దాతి లునాతి ఇతి వా ప్రాణదః.** కాలుని (మృత్యువు) రూపంలో ప్రాణములు హరించువాడు, ప్రాణములను శోధించు (పరిశుద్ధపరచు) వాడు, దుష్ట (అసుర) ప్రాణులను నాశనము చేయువాడు ప్రాణదుడు.

44వ శ్లోకములో. ప్రాణదః – **సృష్ట్యాదౌ సర్వప్రాణినామ్ అంతర్యామితయా ప్రాణాన్ దదాతి ఇతి ప్రాణదః, ద్యాతి - ఖండయతి ప్రాణినామ్ ప్రాణాన్ ప్రళయకాల ఇతి వా ప్రాణదః.** సృష్టి సమయంలో సర్వభూతములకు ప్రాణములను ఇచ్చువాడును, మరియు ప్రళయకాలమున భూతముల ప్రాణశక్తులను ఖండించు (హరించు) వాడు ప్రాణదుడు.

35వ శ్లోకములో. ప్రాణదః – **సురాణామ్ అసురాణామ్ యథాసంఖ్యమ్ ప్రాణమ్ దదాతి ద్యాతి వా ఇతి ప్రాణదః.** సురులకు (దేవతలకు) ప్రాణములను ఇచ్చువాడు, అసురులకు (రాక్షసులకు) ప్రాణములను అంతము చేయువాడు ప్రాణదుడు.

102వ శ్లోకములో. ప్రాణదః – **మృతాన్ పరీక్షిత్ ప్రభృతీన్ జీవయన్ ప్రాణదః.** పరీక్షిత్తువంటివారిని బ్రతికించినవాడు ప్రాణదుడు. (శ్రీకృష్ణుడు గురుదక్షిణగా సాందీపని కుమారుని యమలోకంనుండి తెచ్చిన విషయాన్ని కూడా స్మరించుకొనవచ్చును).

నాలుగు మార్లు వచ్చిన ఈ నామమును శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా పునరుక్తి లేకుండా వ్యాఖ్యానించిన విధానాన్ని మనం గమనింపవచ్చును.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి –

అప్యహమ్ జీవితమ్ జహ్యామ్ త్వామ్ వాసితే సలక్ష్మణామ్
న తు ప్రతిజ్ఞామ్ సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః – రామాయణం. అరణ్యకాండ 10.19
శ్రీరాముడు సీతమ్మతో ఇలా అన్నాడు. నేను విశేషంగా బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చిన వచనాన్ని పాలించడంకోసం నా ప్రాణాలనూ, చివరికి నీవి మరియు లక్ష్మణుని ప్రాణాలనూ కూడా లెక్కచేయను.

మరికొన్ని వ్యాఖ్యలు – శ్రీ టి. రాఘవేంద్రన్ రచించిన పుస్తకంనుండి –

ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి దదాతి ఇతి ప్రాణదః. అందరికీ ఇంద్రియాలను ఇచ్చి వానిని పనిచేయించేవాడు ప్రాణదుడు.

ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి ద్యాతి ఖండయతి ఇతి ప్రాణదః. సాత్వికులైనవారికి ఇంద్రియభోగములపైని అనురక్తిని హరించేవాడు ప్రాణదుడు.

ప్రకర్షేణ అణమ్ సుఖవిరుద్ధ దుఃఖమ్ ద్యాతి ఖండయతి ఇతి ప్రాణదః. (ణః - సుఖమ్. తద్విరుద్ధాత్ అణః - శోకః, ప్రకర్షేణ తమ్ ద్యాతి - ఖండయతి ఇతి ప్రాణదః.). సుఖమునకు భంగము కలిగించే దుఃఖమును నాశనము చేయువాడు ప్రాణదుడు.

957. ప్రణవః

- భక్తులు తనకు ప్రేమతో ప్రణమిల్లునట్లు (వశమగునట్లు) చేయువాడు.
- ఓంకార స్వరూపుడు.
- భక్తులు ఆయనను స్తుతించెదరు (ప్రణుతింతురు).
- జగత్తును క్రమవిధానంలో ఉంచేవాడు.
- వేదములు ఆయనకు ప్రణమిల్లును.
- అందరిచే ప్రణామములు అందుకొనువాడు.

ఓం ప్రణవాయ నమః

44వ శ్లోకంలో 410వ నామమునకు **'**ప్రణవః**'** అనీ, **'**ప్రణమః**'** అనీ రెండు పాఠాలున్నాయి.

44వ శ్లోకము. 410వ నామము. ప్రణవః / ప్రణమః **–** '**వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః'** లేదా **'వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణమః పృథుః'**

102వ శ్లోకము. 957వ నామము. ప్రణవః **– ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః**

శ్రీ వాసిష్ఠ పదవివరణ **–** ప్ర (ప్రత్యయము) - విశేషమైన. ణు - స్తుతౌ - మెచ్చుకొనుట, స్తుతించుట. **ప్రణౌతి ఇతి ప్రణవః, ప్రణమయతి ఇతి వా.** స్తుతింపబడువాడు, పూజింపబడువాడు **'**ప్రణవః**'**. **'**భూ**'** శబ్దం **'**భవ్**'** అయినట్లే, **'**ణు**'** శబ్దం **'**ణవ్**'** అవుతుంది (పాణిని సూత్రం 3.3.57 **–** ఋదోరప్). ప్ర+ణవ్ **–** ప్రణవ. **'**న**'** అనే ధాతువు ఆధారంగా కొన్ని వివరణలున్నాయి. వాటిలో పాణిని సూత్రము 8.4.14 **– ఉపసర్గాత్ అసమాసేఽపి ణోపదేశస్య –** ప్రకారం **'**న**'** శబ్దం **'**ణ**'**గా మారుతుంది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **– ప్రణవేన ఈదృశ సంబంధమ్ ఉద్బోధ్య,** 'మామ్ నమస్కురు' **ఇతి స్వ-చరణారవిందయోః తాన్ ప్రణమయతి.** పవిత్రమైన ప్రణవమంత్రము ద్వారా భగవంతుడు **'**మామ్ నమస్కురు**'** అని బోధించి, తన భక్తులను తన పాదారవిందములకు ప్రణమిల్లేలా చేసేవాడు. ఇది భక్తులకు, భగవంతునికి ఉన్న నిజమైన సంబంధము.

ఆత్మోజ్జీవన సంబంధ ఉద్బోధ ప్రణవేనవై పాదారవిందమోస్తాస్యః ప్రణామయతి నిత్యశః ప్రణదన్న సమాఖ్యాతః సప్తార్ణో మోక్షదోమనుః ప్రణవోపదేశంనుండి ఆత్మోజ్జీవనం వరకు కావలసిన నవవిధ సంబంధం జ్ఞానమును పుట్టించి, వారిని ఎల్లపుడు తన పాదాక్రాంతులుగ చేసికొన్నవాడు **'**ప్రణవః**'** ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. ముక్తిప్రదము. ఓం ప్రణవాయ నమః. (శ్రీకైవల్య సారథి).

యోగసూత్రము 1.27 **– తస్య వాచకః ప్రణవః.** మాటలలో భగవంతుని స్వరూపము ప్రణవము. ఈ మంత్రమును తెలిసికొన్నట్లయితే భగవంతుని తెలిసికొనవచ్చును. ప్రణవ మంత్రము **'**అ**'**, **'**ఉ**'**, 'మ' అనే మూడు శబ్దముల కలయిక అయిన **'**ఓం**'**. ఈ మంత్రముయొక్క అర్థమును గురుముఖముగా తెలిసికొనవలెను. జీవాత్మకు, పరమాత్మకు ఉన్న అనుబంధమును ఈ మంత్రము తెలుపును.

ఈ **'**ప్రణవః**'** నామమునకు శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య వివరణ **–** భగవంతునికి, జీవాత్మలకు అనాదిగా ఉన్న సంబంధాన్ని భగవంతుడు జీవులకు తెలియజేస్తాడు. అయితే జీవులు అది కోరుకొని, అందుకొని, అర్థం చేసుకోవాలి. జీవాత్మ, పరమాత్మల సంబంధము ప్రణవ మంత్రంలో నిక్షిప్తమై యున్నది.

మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం నమస్కురు
మామేవైష్యసి సత్యం తే ప్రతిజానే ప్రియోఽసి మే – గీత 18.65

ఓ అర్జున! నీవు నాందే మనస్సును నిలుపుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నన్నే సేవించుము. నాకు ప్రణమిల్లుము. ఇట్లు చేయుటవలన నన్నే పొందగలవు. ఇది ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగా నేను చెప్పుచున్న మాట. ఏలనన నీవు నాకు అత్యంత ప్రియుడు.

'మామ్ నమస్కురు' – నాకే ప్రణమిల్లుము – అని భగవంతుడు చేసిన ఉపదేశమును మరింతగా అర్థం చేసుకోవడానికి భగవద్రామానుజులు ఈ శ్లోకానికి వ్రాసిన భాష్యాన్ని పరిశీలించుదాము.

'మద్-భక్తః భవ' – అత్యర్థమ్ మమ ప్రియః అత్యర్థమత్ ప్రియత్వేన చ నిరతిశయమ్ ప్రియామ్ స్మృతి సంతతిమ్ కురుష్వ ఇత్యర్థః. నీ మనసును నాపై నిలుపుము. నా భక్తుడవు కమ్ము. నేను నీకు అత్యంత ప్రియుడను అయ్యేలా ప్రవర్తించుము. ప్రియాతి ప్రియుడనైన న్ను ధ్యానించుము. అనగా సాటిలేని ప్రేమను నాపై చూపుము. అని అర్థము. శ్రీ రామానుజులు తమ వ్యాఖ్యలో **'ప్రియమ్'** అనే పదాన్ని మూడుమారులు ఉపయోగించిన వైనాన్ని ప్రత్యేకంగా గమనించాలి. భగవంతునికి, మనకు ఉన్న సంబంధంయొక్క తత్వము **'ప్రియము'**. భగవంతునికి మనపైనున్న అవ్యాజమైన ప్రేమ మరియు కరుణ కారణంగా మనము ఆయనకు ప్రణమిల్లి, ఆయనకు శరణాగతులం కావాలి. అప్పుడు మనలను తప్పక ఉద్ధరిస్తాడని ఆయన చెబుతున్నాడు.

'మద్-యాజీ భవ' – తత్రాపి మద్భక్త ఇతి అనుషజ్యతే, యజనమ్ పూజనమ్ అత్యర్థ ప్రియమద్ ఆరాధన భవ, ఆరాధనమ్ హి పరిపూర్ణ శేషవృత్తిః. నన్ను పూజించువాడవు (యాజీ) కమ్ము. ఇక్కడ కూడా **'నా భక్తుడవు కమ్ము'** అన్నఅర్థం తీసుకోవచ్చును. యజ్ఞము కూడా పూజయే. అనగా నీకు అత్యంత ప్రియమైనవానిగా నన్ను పూజింపుము. ఆరాధనము (పూజ) భగవంతునికి పరిపూర్ణ దాస్యము. మళ్ళీ ఇక్కడ **'అత్యర్థ ప్రియమ్'** అనే మాటలను గమనించాలి. **'ప్రేమతో'** (భయంతో కాదు) భగవంతుని ఆరాధించాలని భగవంతుడే చెబుతున్నాడు.

'మామ్ నమస్కురు' – నమో నమనమ్ మయి అతిమాత్ర ప్రహ్వీ. భావమ్ అత్యర్థ ప్రియమ్ కురు ఇత్యర్థః. నాకు ప్రమాణము చేయుము. అనగా ప్రేమతో నా ముందు మోకరిల్లుము. అని అర్థము. ఇక్కడ మళ్ళీ **'అత్యర్థ ప్రియమ్ కురు'** అని వ్రాశారు. అనగా ప్రేమతో నమస్కరించాలి.

అలా తనకు ప్రేమతో శరణాగతులైనవారికి భగవానుడిలా చెప్పాడు. **మామ్ ఏవ ఏష్యసి, సత్యమ్ తే ప్రతిజానే.** నేను ప్రతిజ్ఞ చేసి నిజం చెబుతున్నాను. నీవు నన్నే పొందుతావు. ఇక్కడితో భగవానుడు ఆగలేదు. **'ప్రియోఽసి మే'** నీవు నాకు ప్రియమైనవాడవు. అని అన్నాడు. అనగా భగవంతుడు తనను ప్రేమతో అర్చించాలని చెప్పడమే కాదు. ఆయనకు మనకు మధ్య ప్రేమ అనే దృఢమైన బంధం ఉంది. ఇంకోచోట (గీత 7.17లో) భగవానుడిలా చెప్పాడు – జ్ఞాని నాకు అత్యంత ప్రియమైనవాడు. అతడు నన్నే పొందుతాడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – ఈ గీతా శ్లోకాన్ని **'మన్మనా ఏవ భవ'** (నన్నే ధ్యానించుము), **'మద్భక్త ఏవ భవ'** (నాకే భక్తుడవు కమ్ము), **'మద్యాజీ ఏవ భవ', 'మామ్ ఏవ నమస్కురు', 'మామ్ ఏవ ఏష్యసి'** – నన్నే పూజించుము, నాకే నమస్కరించుము, నన్నే నిస్సందేహంగా పొందెదవు – అని అర్థం చేసుకోవాలి.

శ్రీ భట్టులు **'అథర్వ శీర్ష'** నుండి కూడా ఉదాహరించారు. **ప్రాణాన్ సర్వాన్ పరమాత్మని ప్రణమయతి, ఏతస్మాత్ ప్రణవః.** అన్ని జీవులు పరమాత్మునికి ప్రణామం చేసేలా చేయునది ప్రణవ మంత్రము. (అందుకే ప్రణవ మంత్రం తెలిసినవారు భగవంతునికి ప్రణామం చేయుటయే మహద్భాగ్యంగా భావిస్తారు.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

44వ శ్లోకములో **'ప్రణవః' – ప్రణౌతి ఇతి ప్రణవః.** స్తుతింపబడేవాడు 'ప్రణవః'. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు సనత్కుమారీయమునుండి ఉదాహరించారు. **ప్రణమంతీహ యమ్ వేదాః తస్మాత్ ప్రణవ ఉచ్యతే.** వేదములు ఆయనకు ప్రణమిల్లును. కనుక ఆయనను **'ప్రణవః'** అన్నారు.

102వ శ్లోకములో 'ప్రణవః' – **ప్రణవో నామ పరమాత్మనో వాచక ఓంకారః తత్ అభేదోపచారేణ అయమ్ ప్రణవః.** ప్రణవము అనగా పరమాత్మవాచకమగు ఓంకారము. పరమాత్మకును, ఓంకారమునకును భేదము లేదు. కనుక ఆయన 'ప్రణవః'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రకర్షేణ నూయతే స్తూయతే సద్భిః ఇతి ప్రణవః.** సజ్జనులైన భక్తులు ఆయనను విశేషంగా స్తుతింతురు, పూజింతురు. కనుక ఆయన 'ప్రణవః'.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ప్రకర్షేణ నయతి ఇతి ప్రణవః.** విష్ణువు సకల జగత్తును చక్కగా క్రమబద్ధంగా ఉంచును. కనుక ఆయన 'ప్రణవః'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **నిత్యనూతనత్వాత్ ప్రణవః.** (ప్ర-నవ-ప్రణవ. **ప్రకర్షేణ నూతనత్వాత్ ప్రణవః**). నిత్యనూతనుడు గనుక 'ప్రణవః'.

శ్రీ రాఘవేంద్రన్ మరికొన్ని అర్థాలు చెప్పారు – **ప్రణమన్తి ఇహ యమ్ వేదాః తస్మాత్ ప్రణవః ఉచ్యతే** – సనత్కుమారీయము. సకల వేదములు ఆయనకు ప్రణమిల్లును గనుక ఆయనను 'ప్రణవః' అంటారు.

రసోఽహమప్సు కౌంతేయ ప్రభాస్మి శశిసూర్యయోః
ప్రణవః సర్వ వేదేషు శబ్దః ఖే పౌరుషమ్ నృషు – గీత 7.8
ఓ అర్జునా! జలములలో రసతన్మాత్రను నేనే. సూర్య చంద్రులలో కాంతిని నేనే. వేదములన్నింటిలోను ఓంకారమును, ఆకాశమునందు శబ్దమును, పురుషులందు పౌరుషమును ననే.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి చెప్పిన కొన్ని ఉదాహరణలు –

కఠోపనిషత్తు 2.15, 2.16, 2.17
సర్వే వేదా యత్పదమ్ ఆమనన్నతి తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదన్తి
యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యమ్ చరన్తి తత్తే పదమ్ సంగ్రహేణ బ్రవీమి యోమిత్యేతత్
ఏతత్ ధ్యేవాక్షరమ్ బ్రహ్మ స్తద్ధ్యేవాక్షరమ్ పరమ్
ఏతద్ ధ్యేవాక్షరమ్ జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛన్తి తస్య తత్
ఏతద్ ఆలంబనమ్ శ్రేష్ఠమ్ ఏతద్ ఆలంబనమ్ పరమ్
ఏతద్ ఆలంబనమ్ జ్ఞాత్వాద్లోకే మహీయతే
సకల వేదములు, అరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు చెప్పేది, బ్రహ్మచర్య వ్రతమునకు లక్ష్యమైనది అయిన పరమపదము గురించి చెబుతాను. అదే 'ఓం'. అదే పరబ్రహ్మము. దానిని ధ్యానిస్తే అన్ని కోరికలు ఈడేరుతాయి. అదే అన్నింటికంటె గొప్ప ఆలంబనము (ఆధారము). దానిని గురించి తెలిసినవాడు బ్రహ్మలోకంలో గౌరవం పొందుతాడు.

యజుర్వేదము 3.13 – **విశ్వేదేవాస ఇహ మాదయన్త ఓమ్ ప్రతిష్ఠ.**
యజుర్వేదము 40.15 – **ఓమ్ క్రతో స్మర క్లివే స్మర కృతమ్ స్మర.**
యజుర్వేదము 40.17 – **ఓమ్ ఖమ్ బ్రహ్మ.**
ఋగ్వేదము 1.164.9 – **ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమాన్ అస్మిన్ దేవా అధివిశ్వే నిషేదుః.**

ప్రణవమంత్రముయొక్క అర్థాన్ని తెలుసుకొని, ఆ మంత్రాన్ని ధ్యానించి, సిద్ధిని పొందితే, మనకు, శ్రీమహావిష్ణు పరమాత్మకు ఉన్న నిత్య సంబంధం మనకు అవగతమవుతుంది. ఇది ప్రణవమంత్రముయొక్క ప్రాముఖ్యత.

958. పణః

- శేష శేషీ బంధము (భగవంతుడు ప్రభువు, ఆయనకు భక్తులు దాసులు)ను తారుమారు చేసి తాను తన భక్తులకు దాసునిగా వ్యవహరించేవాడు.
- వివిధ దేవతలకు అంతర్యామియై, వారికి అర్పించినవానిని స్వీకరించి, అందుకు ఫలములుగా భక్తులకు కామితార్థములను ప్రసాదించేవాడు.
- ప్రపంచములో సదా రూపములను (వస్తువులు, జీవులను) మరియు వానికి తగు పేర్లను సూచిస్తూ సదా కార్యశీలియై ఉండేవాడు.
- మానవులాచరించు కర్మలను పణము (మూల్యము)గా స్వీకరించి, వానికి తగిన రీతిలో ఫలములను ప్రసాదించువాడు.
- జగత్తులోని సకల వ్యవస్థలను, క్రియలను సక్రమముగా నడుపువాడు.
- వివిధ దేవతలకు తగు విధులను ఏర్పరచి వారి కార్యములను నియంత్రించువాడు.

ఓం పణాయ నమః

'పణ' శబ్దమునకు రెండు అర్థములున్నాయి. (1) పణ - వ్యవహారే - క్రయ విక్రయ కార్యములు, తగు మూల్యము చెల్లించుట. (2) పణ - స్తుతౌ - కీర్తించుట. ఎక్కువమంది **'పణము'** అనగా **'మూల్యము'** అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ సత్యసంధతీర్థ గార్లు 'స్తుతించుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **వ్యవహరతి, వ్యవహారయతి వా విశ్వమ్ సః పణః.** జగత్తులోని సకల కార్యములను ఆచరించువాడు లేదా ఆచరింపజేసేవాడు 'పణః'. (**'అపణ'** అనగా క్రయ విక్రయ వ్యవహారములు జరిగే వ్యాపారస్థలము. ఇక్కడ జరిగే వ్యాపారము ఏమిటి అనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యాతల అనుభవాలను మనం గమనింపవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య **–** శేషశేషీ భావము (ప్రభువు - దాసుల మధ్య సంబంధము) భగవంతునికి, భక్తులకు మధ్యనుండే సహజ తత్త్వము. అయితే ఒకోమారు భగవంతుడు ఈ సంబంధమును తారుమారు చేసి, అనగా ఇచ్చి పుచ్చుకొని, తానే తన భక్తునికి దాసునిగా వ్యవహరించును. అనగా ప్రభుత్వమును పణముగానొసగి, అందుకు ప్రతిఫలముగా దాస్యత్వమును స్వీకరించును. **ఏవమ్ తేషామ్ స్వామ్య - దాస్య వ్యతిహారేణ వ్యవహరతి ఇతి పణః.** 'వ్యతిహారేణ' అనగా **'తారుమారు చేయడం ద్వారా'**. ఇలా భగవంతునికి, భక్తునికి మధ్యనుండే సంబంధము తారుమారు కావడమే ఇక్కడ జరిగే వాణిజ్య వ్యాపారము.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ **–** శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారు వృత్తాంతములో ఈ గుణమే గోచరిస్తుంది. అందువలననే శ్రీ తిరుమళిశయాళ్వారును 'తిరుమశయిప్పిరాన్' అనీ, తిరుక్కుడంతై ప్రభువు ఆరావముధన్ ను 'శ్రీ ఆరావముధాళ్వారు' అనీ అన్నారు.

గీత 7.18లో ఈ వ్యవహారం సూచన ఉంది. **ఉదారాః** సర్వ **ఏవైతే జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతమ్ ఆస్థితః స హి యుక్తాత్మా మామేవానుత్తమాం గతిమ్.**ఈ చతుర్విధ భక్తులందరును ఉదారులే (అనగా భగవంతునియందు విశ్వాసమునుంచి, ఎల్లప్పుడును అతనినే సేవించుచు ఉండువారు). కాని జ్ఞానియైనవాడు నా స్వరూపమే. ఇది నా అభిప్రాయము. ఏలనన అట్టి భక్తుడు తన మనస్సును, బుద్ధిని నాయందే స్థిరముగానుండి, నన్నే పరమప్రాప్యునిగా భావించును. ఈ విధముగా అతడు నాయందే స్థితుడు.

ఈ శ్లోకమునకు భగవద్రామానుజుల వ్యాఖ్యానము **– అయమ్ మయా వినా ఆత్మధారణ అసంభావనయా మామేవ అనుత్తమమ్ ప్రాప్యమ్ ఆస్థితః, అతః తేన వినా మమ అపి ఆత్మధారణమ్ న సంభవతి, తతో మమ అప ఆత్మా హి సః.** ఈ జ్ఞాని నా ఆధారము లేకుండా తాను ఉండలేడు, మరియు అతని ఆధారము లేకుండా నేను ఉండలేను. కనుక అతనే నేను.

శ్రీ వాసిష్ఠ – మరొక విధమైన వ్యాపార వ్యవహారము. మనము వివిధ దేవతలకు యజ్ఞములలో హవిస్సులను అర్పిస్తాము. ఆయా దేవతలు ఆ పణమును గ్రహించి మనకు కామితార్థములిస్తారు. ఆయా దేవతల అంతర్యామి శ్రీమన్నారాయణుడే.

యో అగ్నీ షోమా హవిషా సపర్యాత్ దైవద్రీచా మనసా యో ఘృతేణ
తస్య వ్రతమ్ రక్షతమ్ పాతమమ్ హసో విశేజనాయ మహి శర్మయచ్ఛతమ్ – ఋగ్వేదము 1.93.8
నేను, మరియు హవిస్సులతో ఎవరు అగ్నిని, సోముని సేవిస్తారో, వారికి ఆ అగ్ని, సోముడు, యాగరక్షణను, కష్టముల నివారణను, గొప్ప వైభవమును ప్రసాదిస్తారు.
ఋగ్వేదము 1.1.2 **– అగ్నిః పూర్వేభిః ఋషిభిః ఈడ్యో నూతనైరుత సదేవామ్ ఏహ వక్షతి.** పూర్వ ఋషుల వలెనే ప్రస్తుత జనులు అగ్నిని స్తుతించాలి. ఆ అగ్ని దేవతలను భూమికి కొనివచ్చును.
ఋగ్వేదము 1.189.1 – **అగ్నేనయ సుపథా రాయే.** సమస్త సదాచారములను ఎఱిగిన అగ్నిదేవుడు మనకు సంపదలను ఇచ్చుగాక.

దవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః పరస్పరం భాయవంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ – గీత 3.11
ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞ భావితాః తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యో యో భుంక్తేస్తేన ఏవ సః – గీత 3.12
ఈ యజ్ఞములద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తి పఱచుడు. మఱియు ఆ దేవతలు మిమ్ములను అనుగ్రహింతురు. నిస్వార్థ భావముతో మీరు పరస్పరము సంతృప్తి పఱచుకొనుచు పరమశ్రేయస్సును పొందగలరు. యజ్ఞములద్వారా సంతృప్తి పొందిన దేవతలు మీకు (మానవులకు) అయాచితముగనే ఇష్టములైన భోగములను ప్రసాదించెదరు. ఈ విధముగ దేవతలచే అనుగ్రహింపబడిన ఈ భోగములను ఆ దేవతలకు నివేదన చేయక తానే అనుభవించువాడు నిజముగా దొంగయే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **–** భగవంతుడు జగత్తులో అనేక రూపాలను, వాని పేర్లను (వాని కర్మానుసారము?) సృజిస్తున్నాడు. ఇదే భగవంతుడు చేసే వాణిజ్యము. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు తైత్తరీయోపనిషత్తు (3.12)నుండి ఉదాహరించారు. **సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే.** సర్వజ్ఞుడైన ఆ పరమేశ్వరుడు అనేక రూపములను సృష్టించి వానికి తగు పేర్లు పెడుతూంటాడు.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము **– పుణ్యాణి సర్వాణి కర్మాణి పణమ్ సంగ్రహ్య అధికారిభ్యః, తత్ఫలమ్ ప్రయచ్ఛతి ఇతి లక్ష్యణా పణః.** భగవంతుడు జీవులు చేసిన పుణ్యకర్మలను ప్రోగుచేసి, వానిని పణము (మూల్యము)గా గ్రహించి, వారికి తగినరీతి ఫలములు ప్రసాదించును. ఈ గుణమువల్ల ఆయనకు **'**పణః**'** అనే పేరు వచ్చింది.

శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి – మనం చెల్లించిన మూల్యం (పణం) ప్రకారం భగవంతుడు ఫలాన్ని ఇస్తాడు. ఇలా ధర్మమార్గమునకు సుఖము, అధర్మమార్గమునకు దుఃఖము లభిస్తాయి.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు జగత్తుకు సర్వాధికారి అని ఈ 'పణః' నామము సూచించుచున్నది. ప్రతికార్యమునకు ఆయన తగు ఫలితమునిచ్చును. ఇలా సృష్టిలో సకల కార్యములు క్రమవిధానంలో జరుగుతున్నాయి.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – పణ్ - స్తుతౌ - కీర్తించుట. **పణ్యతే స్తూయతే సత్త్వగుణవద్భిః ఇతి పణః.** సత్వగుణము మెండుగా కలిగినవారు భగవంతుని స్తుతించెదరు. కనుక ఆయన 'పణః'. శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ కూడా ఇలాంటి అర్థమే చెప్పారు. **పణ్యతే జనైః స్తూయతే ఇతి పణః.**

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **పణ్యతి దేవాన్ వ్యవహారేషు ప్రవర్తయతి ఇతి పణః.** దేవతలకు తగు విధులనేర్పరచి, వారిచే తగువిధంగా వ్యవహరింపజేయువాడు 'పణః'. ఇక్కడ భగవంతుని వాణిజ్యము మరొక కోణంలో చెప్పబడింది.

ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ ప్రాణజీవనః |
తత్త్వం తత్త్వవిదేకాత్మా జన్మమృత్యుజరాతిగః || (103)

959. ప్రమాణమ్

- సకల ధర్మములకు, జ్ఞానమునకు, శాస్త్రములకును మౌలికమయిన ఋజువు, ఆధారము.
- కృతయుగంలోని జీవులకు మంచిచెడులు తెలియజేసి, స్థిరమైన ఏర్పాట్లు (ప్రమాణములు) సిద్ధము చేసినవాడు.
- వేదముల అర్థాన్ని నిస్సంశయంగా, యథాతథంగా ఉపదేశించి, వానియందు విశ్వాసము కలుగజేయువాడు.
- జ్ఞానస్వరూపుడు.
- సృష్టికి ముందే సమస్త విశ్వముయొక్క రూపగుణాదులను నిర్ణయము చేసినవాడు.
- పరబ్రహ్మమును గురించి తెలియజేయువాడు.
- బ్రహ్మాదులచే పూజింపబడువాడు.
- త్రివిక్రమావతారమునందు బ్రహ్మాండమైన ఆకారము (పరిమాణము) కలవాడు.
- సదా సత్యమునే చెప్పువాడు.

ఓం ప్రమాణాయ నమః

46వ శ్లోకము. 429వ నామము. ప్రమాణమ్ – **విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయం**
103వ శ్లోకము. 959వ నామము. ప్రమాణమ్ – **ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ ప్రాణజీవనః**
మాంగ్ - మానే - కొలుచుట, పోల్చుట, చూపుట. ప్ర (ఉపసర్గ). **ప్రకృష్టమ్ మానమ్ ప్రమాణమ్.** ఉన్నతమైన కొలమానము, ఋజువు ప్రమాణము.

46వ శ్లోకంలోని 429వ నామము 'ప్రమాణమ్'ను శ్రీ భట్టులు (422నుండి 436 వరకు నామములను) కల్క్యావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. ఇక్కడ ప్రమాణము అనగా 'వ్యవస్థాపన' అన్న అర్థంలో శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **అథ కార్త యుగానామ్ హితాహితయోః ప్రమాణమ్.** కలియుగం అంతమై కృతయుగం వచ్చినాక, కృతయుగంలో జీవులకు మంచి చెడులు తెలియజేసే స్థిరమైన ఏర్పాట్లు చేసినవాడు. భగవంతుని శక్తివల్లనే మనకు అవగాహన, జ్ఞానము కలుగుతున్నాయి. కనుక ఆయన తెలియజేసినట్లు నడచుకొనుటయే ఉత్తమవిధానము.

959వ నామము. ప్రమాణమ్ – **ఏవమ్ నిస్సంశయ విపర్యయ వేదరహస్య పరమార్థ ప్రత్యాయకత్వాత్ ప్రమాణమ్.** భగవానుడు వేదముల పరమార్థమును ఏమాత్రం సంశయం లేకుండానూ, వక్రీకరించకుండానూ, తెలియజేయును గనుక ఆయన 'ప్రమాణము'. అంతే గాదు. ఆయనే ప్రమేయము కూడాను (సాధించవలసిన లక్ష్యము).

పరమార్థ త్రయీసార ప్రత్యాయకతయా స్వయం ప్రమాణమితి విఖ్యాతః సప్తార్ణో మనురుత్తమః. తన భక్తులకు వేదంలోని అర్థాన్ని ఉపదేశించి, వానియందు విశ్వాసము కలుగజేయువాడు. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మహామంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం ప్రమాణాయ నమః (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ప్రకృష్టమ్ మానమ్ వేదాది ప్రమాణమ్ యస్మిన్ ఇతి ప్రమాణమ్.** వేదములవంటి అత్యున్నత ప్రమాణములను ప్రతిపాదించినవాడు 'ప్రమాణము'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – 'మానము'అనగా కొలుచునది. **యావత్ ప్రమాణకమ్, యద్గుణమ్, యదృగ్ ఆకృతిమ్ చ జగన్ నిర్మిత్సతి, తత్ప్రమాణమ్ తాన్ గుణాన్ తాన్ చ ఆకృతిమ్ జగదారంభాత్ పూర్వమేవ తన్నిర్మాతి పరిమితయత ఏవ తత్ప్రమాణమ్ అభిధీయతే.** సృష్టికి పూర్వమే భగవంతుడు సమస్త జగత్తు ఎలా ఎంత ఉండాలో, అందులో ఎలాంటి గుణాలు ఉండాలో, ఏ విధమైన జీవులు ఉండాలో వంటి విషయాలను నిర్ధారణ చేసినవాడు గనుక 'ప్రమాణము'. శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి అనేక ఉదాహరణలిచ్చారు.

అథర్వ వేదము 4.11.2 – **అనడ్వాన్ ఇంద్రః స పశుభ్యో విచష్టే త్రాన్ చకో వినిమీతే అధ్వనః.**

అథర్వ వేదము 5.28.1 – **నవ ప్రాణాన్ నవభిః సం మిమీతే దీర్ఘాయుత్వాయ శత శరదాయ.**

యజుర్వేదము 10.90.1 – **స భూమిమ్ సర్వతో వృత్వా అత్యతిష్టద్ దశాంగులమ్.**

యజుర్వేదము 31.3 – **ఏతావన్ అస్య మహిమా అతో జ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రకర్షేణ మిమీతే శబ్దయతి, ఆవిష్కరోతి జ్ఞానమ్ బ్రహ్మాదిభ్య ఇతి ప్రమాణమ్.** బ్రహ్మము గురించిన నిజమైన తత్వమును తెలియజేయును గనుక భగవంతుడు 'ప్రమాణము' (మాంగ్ - మానె, శబ్దే చ).

ప్రకర్షేణ మాన్యతే బ్రహ్మాదిభిః ఇతి ప్రమాణమ్. బ్రహ్మాదులచేత కూడ గొప్పగా పూజింపబడువాడు గనుక 'ప్రమాణము'. (మాన - పూజాయామ్).

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ చెప్పిన మరొక అర్థము – **ప్రకృష్టమ్ మానమ్ శరీరాది పరిమాణమ్ త్రివిక్రమాది రూపేణ యస్య ఇతి వా ప్రమాణమ్.** (మానే - కొలుచుట). త్రివిక్రమాది రూపములలో అత్యద్భుతమైన ఆకారము (పరిమాణము) కలిగినవాడు గనుక ఆయన 'ప్రమాణము'.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **సత్య భాషిత్వాత్ ప్రమాణమ్.** సదా సత్యమునే చెప్పువాడు గనుక 'ప్రమాణము'. **ప్రమాణమ్ నిత్య మర్యాద సత్యవాది ప్రమాతృషు.**

శ్రీ ఎ.వి. రామనాథన్ అమరకోశ వ్యాఖ్యానము – **ఇయత్తా హేతుశాస్త్రేషు ప్రమాణమ్ సత్యవాదినీ.** ప్రమాణము, సత్యవాదిని అనే పదాలకు ఒకే అర్థం ఉన్నది.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – 'ప్రమితః' అనగా 'జ్ఞానము' అని అర్థము. స్వయముగా ఇట్టి జ్ఞాన (ప్రమా) స్వరూపుడు అగుటచేత పరమాత్మ 'ప్రమాణమ్' అని గానము చేయబడెను. '**ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ**'యని శ్రుతి గానము చేయును. సకలేంద్రియములను ప్రకాశింపజేయు జ్ఞానశక్తియే ప్రజ్ఞానమని చెప్పబడుటచేత పరబ్రహ్మము 'ప్రమాణమ్' అని గానము చేయబడెను. పరమాత్మ యథార్థముగా పరమనిర్మలుడయి యుండియును భ్రాంతిదృష్టికి పదార్థరూపమున ఉండెనని విష్ణుపురాణ వర్ణనము.

960. ప్రాణనిలయః

- సకల ప్రాణులకు నిలయమైనవాడు, ఆధారమైనవాడు.

- ఇంద్రియములు జీవునియందు లీనమైయుండును. జీవరూపమగు పరమాత్మయే ప్రాణనిలయుడు.
- ప్రాణాపానాది పంచవాయువులు ఆయనయందు లయమగును.
- సకల జీవులు ఆయనయందు లీనమగును.

ఓం ప్రాణనిలయాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ప్రాణన్తి ఇతి ప్రాణః, అన్యేఽపి జీవః.** ప్రాణము కలిగినవి జీవులు. అట్టి జీవులన్నింటికి నిలయమైనవాడు ప్రాణనిలయుడు. సాయంకాలము పక్షులన్నీ తమ గూటికి చేరినట్లుగా, సకల జీవులు తుదకు భగవంతుని చేరును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదేవిధమైన ఉదాహరణ చెప్పారు. **ప్రాణన్తి తత్ స్నేహామృతేన సంబంధవతేతి ప్రాణాః తత్ ప్రేయసీ జనాః తే నిలీయన్తే అస్మిన్ శకున్త ఇవనీడే ఇతి ప్రాణనిలయః.** శకుంత పక్షులు తమ గూటిలో విశ్రమించే విధంగా గోపీజనులు భక్తి ప్రేమాతిశయముల కారణంగా ఆయనయందు విశ్రమించారు గనుక ఆయన ప్రాణనిలయుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'ప్రాణములు' అనగా ఐదు విధములైన వాయువులు అన్న అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. ప్రాణవాయువు మనం లోపలికి పీల్చే గాలి రూపంలో జీవులకు ఆధారమవుతుంది. అపానవాయువు మనం బయటకు వదిలే నిశ్వాసము. శరీరంలో చలనములకు ఆధారమైనది వ్యానవాయువు. కర్మేంద్రియముల చలనములకు ధారమైనది ఉదాన వాయువు. మలం రూపంలో మాలిన్యమును విసర్జింపజేసేది సమానవాయువు. ఇలా అన్ని జీవ, ఇంద్రియ వ్యాపారములకు ఆధారమైనవాడు గనుక భగవంతుడు ప్రాణనిలయుడు.

'నిలీన' అనగా 'లీనమగుట', అనే అర్థంలో శ్రీ శంకరులు, శ్రీ వాసిష్ఠ కూడా వ్యాఖ్యానించారు.

శ్రీ శంకరులు – **ప్రాణీతి ఇతి ప్రాణో జీవః పరే పుంసి నిలీయత ఇతి ప్రాణనిలయః.** సకల జీవులు ఆ పరమాత్మయందే లీనమగును గనుక ఆయన ప్రాణనిలయుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ప్రాణా నిలీయన్తే యస్మిన్ స ప్రాణనిలయః.** సకల జీవులు ఆయనయందే లీనమగును గనుక ఆయన ప్రాణనిలయుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **స సర్వేషామ్ స్థావర జంగమానామ్ చ యథా యోగ్యే సాధన ప్రదానేన వాసయిత అతః స ప్రాణనిలయః ఉచ్యతే.** కదిలేవి గాని, కదలనివి గాని అన్ని విధములైన జీవులకు వాని మనుగడకు అవసరమైన సాధనములను ఇచ్చి వానిని పోషించువాడు ప్రాణనిలయుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల జీవులలోను జరిగే అన్ని వ్యాపారములకు ఆధారమైనవాడు ప్రాణనిలయుడు. శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య కూడా ఇదే అర్థమును చెబుతున్నది.

961. ప్రాణధృత్
ప్రాణభృత్

- ప్రాణులను పోషించేవాడు, ప్రాణులకు ఆధారము.

ఓం ప్రాణధృతే నమః

ఓం ప్రాణభృతే నమః

ఈ నామమును శ్రీ భట్టులు **'ప్రాణధృత్'** అనీ, శ్రీ శంకరులు **'ప్రాణభృత్'** అనీ చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ప్రాణధృత్ – ధృ - ధారణే - నిలుపుట, ధరించుట. **తాన్ మాతృవత్ ధారయతి చ ఇతి ప్రాణధృత్.** వానిని (తనయందు లీనమైన జీవులను) తల్లివలె పోషించువాడు 'ప్రాణధృత్'. ఇంతకు ముందు నామము 'ప్రాణనిలయః'లో ప్రాణులు ఆయనయందు లీనమగుట తెలుపబడినదని గమనింపనగును.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (2.6.10)లో భగవంతుని 'మన తల్లి, మన తండ్రి, మన ఆత్మ' అని సంబోధించారు. ఈ ముగ్గురు త్రికాలాలలోనూ మనలను రక్షిస్తారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ప్రాణభృత్ – **పోషయన్ అన్న రూపేణ ప్రాణాన్ ప్రాణభృత్.** అన్నము రూపమున భగవంతుడు సకల ప్రాణులను పోషించును గనుక ఆయన 'ప్రాణభృత్'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **సర్వత్ర వ్యాప్తః సర్వేషామ్ ప్రాణినామ్ ప్రాణాన్ బిభర్తి - పోషయతి, ధారయతి వా సః ప్రాణభృత్.** అంతటా వ్యాపించియున్నవాడు మరియు సమస్త ప్రాణులను పోషిస్తూ వానికి ఆధారమైనవాడు ప్రాణభృత్.

శ్రీ చిన్మయానంద – సకల ప్రాణులకును ప్రభువు శ్రీహరి. ఆయన కారణంగానే ప్రాణులు తినుట, జీర్ణించుకొనుట, శక్తి కలిగియుండుట, కర్మలు చేయుట, వాని ఫలితములు అనుభవించుట, వయసు పెరుగుట, మరణించుట వంటి వ్యాపారములు నిర్వర్తించుచున్నవి. ఈ అన్ని పనులయందును అధిపతి శ్రీమన్నారాయణుడే ఎట్టి బంధములు లేకుండా ఆయా పనులు చేయించుచున్నాడు. ఆయన కారణంగానే అన్ని జీవులు మనగలుగుచున్నవి.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి బిభర్తి ఇతి ప్రాణభృత్.** ప్రాణములను, ఇంద్రియములను పోషించువాడు ప్రాణభృత్.

962. ప్రాణజీవనః

- ప్రాణులను జీవింపజేయువాడు.

ఓం ప్రాణజీవనాయ నమః

జీవ్ - ప్రాణ ధారణే - ప్రాణములకు ఆధారమగుట. **జీవయతి ఇతి జీవనః, ప్రాణానామ్ జీవనః ప్రాణజీవనః.** ప్రాణములను నిలుపువాడు ప్రాణజీవనుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తాన్ అన్నపానీయాదివత్ జీవయతి ఇతి ప్రాణజీవనః.** అన్నపానాదులవలె ప్రాణులను జీవింపజేయువాడు. తానే వారికి పోషక, ధారక, భోగవస్తువైనవాడు ప్రాణజీవనుడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – అన్నపానాదులకు ప్రాణములను నిలిపే శక్తి భగవంతునివల్లనే లభించుచున్నది.

తిరువైమొళి 6.7.1 – పరమాత్ముడైన కృష్ణుడే మనం భుజించే ఆహారము, త్రాగే నీరు, భోజనానంతరం సేవించే తమలపాకులు. ఆయనే ధారకము, పోషకము, భాగ్యము.

శ్రీ కృష్ణన్ – నిజమైన భక్తులకు భగవానుడే ఆహారమగును. భగవంతుని ఎడబాసి భక్తులు ఉండలేరు. కనుక ఆయన ప్రాణజీవనము. ఈ తత్వమే **'వాసుదేవః సర్వమ్'** అని గీతలో చెప్పబడినది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **ప్రాణాన్ జీవాన్ భజన పరాయణాన్ జీవయతి స్వ-దర్శన దానేన ఇతి ప్రాణజీవనః.** తనను భజించే భక్తులకు తన దర్శనమును ప్రసాదించి వారిని జీవింపజేయువాడు ప్రాణజీవనము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ప్రాణినో జీవయన్ ప్రాణాఖ్యైః పవనైః ప్రాణజీవనః.** ప్రాణవాయువులద్వారా ప్రాణులను జీవింపజేసేవాడు ప్రాణజీవనము. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు.

న ప్రాణేన న అపానేన మర్త్యో జీవతి కశ్చన ఇతరేన తు జీవన్తి యస్మిన్ ఏతావుపాశ్రితౌ – కఠోపనిషత్తు 5.5 మానవుడు ప్రాణ అపానములచేత మాత్రమే జీవించుటలేదు. ఈ రెండూ ఏ తత్వమునందు ఆశ్రయము పొంది ఉన్నాయో అటువంటి పరమాత్మచేతనే జీవిస్తున్నాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – జీవనము అంటే ప్రాణవాయువు గాని, శరీరం గాని, మనస్సు గాని మాత్రమే కాదు. వీటన్నింటియొక్క అవ్యక్తమైన సంయోగమువలన జీవము ఉద్భవించును. అందుకు కారణము భగవంతుడు మాత్రమే. కనుక భగవంతుడే నిజమైన ప్రాణజీవనము.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ప్రాణేన ముఖ్యప్రాణేన జీవయతి జనాన్ ఇతి ప్రాణజీవనః.** ప్రధానమైన ప్రాణవాయువుల చేత జీవమును నిలిపేవాడు (ఆధారము) ప్రాణజీవనము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **ప్రాణాః తే జీవనమ్ అస్య ఇతి ప్రాణజీవనః.** తన భక్తులకు ప్రాణమైనవాడు ప్రాణజీవనము. జ్ఞానియైన భక్తుడు సాక్షాత్తు భగవంతుని స్వరూపమే అని గీత (7.18)నందు చెప్పబడినది. 950వ నామము 'ఆధారనిలయః' వివరణలో ఈ శ్లోకమును ఉదాహరించడమైనది.

శ్రీ వాసిష్ఠ శ్రుతులనుండి పెక్కు ఉదాహరణలిచ్చారు.

యో అస్య సర్వజన్మన ఈశే సర్వస్య చేష్టతః అతంద్రో బ్రహ్మణా ధీరః ప్రాణో మా ను తిష్టతు – అధర్వ వేదము 11.4.24
జగత్ప్రభువైన ఆయన ఈ సృష్టిలో సకల చరాచరముల వ్యాపారములకు కారణము. ధీరుడైన అట్టి ప్రాణమునకు నా ప్రార్థనలు.
ప్రాణాయ నమో యస్య సర్వ ఇదమ్ వశీ. ఆధర్వవేదము 11.4.1 – ఈ సృష్టిలో సకలమును తన అధీనములో ఉంచుకొన్న అట్టి ప్రాణమునకు ప్రణామములు.

ప్రాణమ్ ఆహుర్మాతరిశ్వానమ్ వాతోహ ప్రాణ ఉచ్యతే
ప్రాణేహ భూతమ్ భవ్యమ్ చ ప్రాణే సర్వమ్ ప్రతిష్ఠితమ్ – అధర్వవేదము 11.4.15
వాయువు అని కూడా అనబడే మాతరిశ్వమును ప్రాణము అనే పేరుతో పిలుస్తారు. ఈ ప్రాణముపైనే సమస్త భూత భవిష్యత్ వర్తమానములు ఆధారపడియున్నవి.

ప్రాణమునకు ఆధారమగుటలో అనేక ప్రక్రియలను, దశలను మనము ఊహించుకోవచ్చును. ఒక జీవికి శరీరమునొసగుట, వానికి ప్రాణవాయువులిచ్చుట, మనుగడకొరకు అన్నపానాదులిచ్చుట, ఆలోచించుటకు మనసును ఇచ్చుట, కార్యనిర్వహణకు ఇంద్రియాలనిచ్చుట, ఇవన్నీ నియంత్రణలో పరస్పరము సహకరించుకొనుచు పనిచేయుట, చివరకు మరణముద్వారా శరీరమునుండి ఆత్మ వేరగుట – ఇవన్నీ వేరువేరు నామములలో ప్రతిఫలిస్తున్నాయి. **ప్రాణదః, ప్రాణధృత్ / ప్రాణభృత్, ప్రాణజీవనః** – వంటి నామములద్వారా భగవంతుడు సకల ప్రాణులకు సృష్టికర్త, పోషకుడు, అంతం చేయువాడు అని గ్రహించవచ్చును.

963. తత్త్వమ్

- అన్నింటియొక్క సారము, పరబ్రహ్మము.

ఓం తత్త్వాయ నమః

'తత్త్వము' అన్న పదం అర్థాన్ని శ్రీ వాసిష్ఠ ఇలా వివరించారు. తను - విస్తారే - వ్యాపించుట, వెళ్ళుట. ఉణాది సూత్రము (1.132) ప్రకారము తన్ + ఆది = తత్. పాణిని సూత్రము (5.1.119 – **తస్య భావః త్వతలౌ**) ప్రకారము షష్ఠీ విభక్తిలో 'దానియొక్క గుణము, దానికి సంబంధించినది' అన్న అర్థానికి 'త్వ, తత్' వస్తాయి. అందువలన 'తత్త్వమ్' అవుతుంది. (ఉదా. అశ్వస్య భావః అశ్వత్త్వమ్, గోత్త్వమ్). **తన్యత ఇతి తత్, స్థావర జంగమాత్మకమ్ జగత్, తస్య సార భూతమ్ వస్తు తత్త్వమ్ ఇత్యర్థః.** 'తత్' ద్వారా స్థావర జంగము సహితమైన సకల జగత్తు సూచితము. వాని గుణము, సారాంశమును 'తత్త్వము' అందురు.

యో విద్యాత్ సూత్రమ్ యస్మిన్నోతాః ప్రజా ఇమాః సూత్రమ్ సూత్రస్య యో విద్యాత్ స విద్యాత్ బ్రాహ్మణమ్ మహత్ – అథర్వ వేదము 10.8.37. సకల జీవులు ఏ దారము (సూత్రము)పై అల్లబడినవో, ఆ సూత్రమును తెలిసినవాడే బ్రహ్మమునెరిగినవాడు.

ఏదైనా వస్తువు లేదా పదార్థము లేదా జీవికి అతిముఖ్యమైన ఆధారము, కారణము, గుణము ఏదో, ఏది లేకుండా ఆ వస్తువు ఉనికి ఉండదో, అదే ఆ వస్తువుయొక్క తత్వము. సృష్టిలో ఏదీ భగవంతుడు లేకుండా ఉండదు. కనుక అన్నింటికీ తత్వము భగవంతుడే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'తత్వము' అనగా 'సారాంశము' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **దధి దుగ్ధయోరివ దధి సారః చిత్ అచితోః వ్యాప్తి ప్రయోజనాభ్యామ్ సారాంశః తత్త్వమ్** పాలు, మరియు పెరుగుయొక్క సారాంశము వెన్న. వెన్నవల్లనే పాలు, పెరుగులకు రుచి, గుణమువంటివి లభిస్తున్నాయి. అలాగే చిత్తు, అచిత్తు – వీటన్నింటికీ సారమైనవాడు 'తత్త్వము'. చేతనాచేతనమైన సంసారానికి సారభూతమై ప్రకాశించేవాడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన శ్లోకములు –

పరమార్థమ్ అశేషస్య జగతః ప్రభవాప్యయమ్ శరణ్యమ్ శరణమ్ గచ్ఛన్ గోవిందమ్ నావసీదతి. సర్వరక్షకుడైన గోవిందుని శరణుజొచ్చినవాడు ఎన్నడును దుఃఖమునకు లోనుగాడు. ఎందుకంటే సకల జగత్తుకు ఉత్పత్తి స్థానమైనవాడు, రక్షకుడు, లయస్థానము కూడ ఆ గోవిందుడే.

ఏకతోవా జగత్ కృత్స్నమ్ ఏకతో వా జనార్దనః సారతో జగతః కృత్స్నాత్ అతిరిక్తో జనార్దనః. త్రాసునకు ఒకవైపు సమస్త జగత్తును, మరొకవైపు భగవానుడైన జనార్దనుని ఉంచినట్లయితే, జనార్దనునివైపే మొగ్గు చూపుతుంది. ఎందుకంటే సమస్త జగత్తుయొక్క సారము జనార్దనుడే.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 8.1.7 – నా ప్రభువా! పచ్చిపాలలోని వెన్న నీవే. వెన్నలోని రుచి నీవే. సముద్రంలోని అమృతం నీవే. అమృతముయొక్క రుచి నీవే. కాదు, కాదు. అమృతాన్ని ఆస్వాదించినపుడు కలిగే ఆనందము నీవే.

నాచియార్ తిరుమొళి (5.6)లో అండాళ్ తల్లి భగవంతుని 'తత్తువన్' అని ప్రస్తావించినది. తన పరిస్థితిని తత్తువన్ కు వివరించి, ఆయనను తక్షణమే రమ్మని ఆమె ఒక పక్షిద్వారా సందేశాన్ని పంపినది. అలా చేస్తే తాను ఆ పక్షికి సదా ఋణపడి ఉంటానని ఆమె అంటున్నది. ఇక్కడ తత్తువన్ అనగా ఆమె జీవనానికి ఆధారమైనవాడు. ఆమెయొక్క జీవిత సారాంశము.

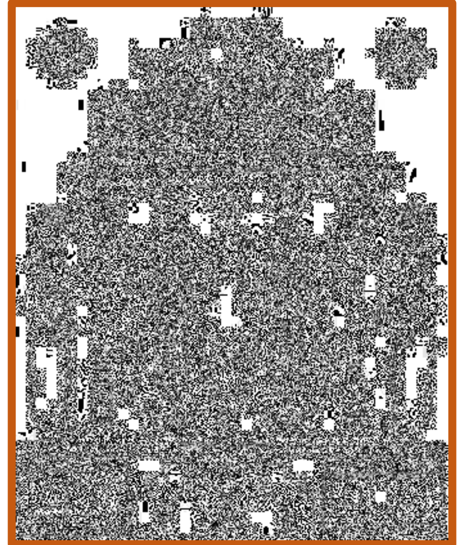
శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 6.9.7 – నీవే సకల కర్మలునూ, మరియు ఆ కర్మలను ఆచరించే జగత్తు నీవే, సకల జీవుల ఆత్మయును నీవే.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ గీత (10.41)నుండి ఉదాహరించారు. **యద్యద్విభూతి మత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవ వా తత్త దేవావ గచ్ఛ త్వం మమ తేజోఽంశ సంభవమ్.** విభూతియుక్తమైన, అనగా ఐశ్వర్యయుక్తము, కాంతియుక్తము, శక్తియుక్తము ఐన వస్తువు ఏదైనను నా తేజస్సుయొక్క అంశమునుండియే కలిగినదిగా తెలిసికొనుము.

శ్రీ రాధాకృష్ణమూర్తి మరొకవిధంగా వ్యాఖ్యానించారు. 'తత్త్వము' అనగా ఉనికికి కారణమైనది, మరియు ఆ వస్తువు నశించినాగాని తానుమాత్రం మిగిలియుండేది. 'తత్' అనగా బ్రహ్మము. అట్టి బ్రహ్మముయొక్క గుణము 'తత్త్వము'.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – నారాయణోపనిషత్తు. **తత్త్వమ్ నారాయణః పరః.** నారాయణుడే పరతత్త్వము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **తత్త్వమ్, అమృతమ్** పరమార్థః స **తత్త్వమ్ ఇతి** ఏతే ఏకార్థ వాచినః, పరమార్థ సతో బ్రహ్మణో వాచకః శబ్దః **తత్త్వమ్.** తత్త్వము, అమృతము, పరమార్థము, సతత్వము –ఇవన్నియూ ఒకే అర్థము గల పదములు. కనుక పరబ్రహ్మము 'తత్త్వమ్' అను దివ్యనామమున స్తుతింపబడును.

అహమ్మదాబాదు శ్రీ స్వామినారాయణ మందిరంలోని శ్రీనరనారాయణుల మూర్తుల చిత్రీకరణ. వికీపీడియా చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:NarNarayanDevTraditional.jpg

శ్రీ అన్నమయ్య కీర్తన

అంతయు నీవే హరి పుండరీకాక్ష | చెంత నాకు నీవే శ్రీరఘురామ ||

కులమును నీవే గోవిందుడా నా | కలిమియు నీవే కరుణానిధి
తలపును నీవే ధరణీధర నా | నెలవును నీవే నీరజనాభ ||

తనువును నీవే దామోదర నా | మనికియు నీవే మధుసూదన
వినికియు నీవే విట్ఠలుడా నా | వెనకముందు నీవే విష్ణు దేవుడా ||

పుట్టుగు నీవే పురుషోత్తమ | కొన నట్టనడుము నీవే నారాయణ
ఇట్టే శ్రీ వెంకటేశ్వరుడా నాకు | నెట్టన గతి ఇంక నీవే నీవే ||

964. తత్త్వవిత్

- తత్త్వమునెరిగినవాడు. స్వస్వరూపమును యథార్థముగా నెరింగినవాడు.

ఓం తత్త్వవిదే నమః

963వ నామము 'తత్త్వము' అనగా సకల జగత్తునకు సారాంశము, పరబ్రహ్మ స్వరూపము. 'విద్' అనగా తెలియుట. **తత్త్వమ్ తత్ స్వరూపమ్ వేత్తి ఇతి తత్త్వవిత్.** ఆ తత్త్వమును, అనగా తనను పూర్తిగా తెలిసినవాడు తత్త్వవిత్.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మనః తత్త్వమ్ వేత్తి ఇతి తత్త్వవిత్.** తన తత్త్వమును తాను ఎరిగినవాడు తత్త్వవిత్. బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదులకు కూడా శ్రీమన్నారాయణుని తత్వము పూర్తిగా తెలియదు. అది పూర్తిగా తెలిసినవాడు శ్రీమన్నారాయణుడే. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు గీత (10.15)నుండి ఉదాహరించారు.

స్వయమేవాత్మనాత్మానం వేత్థ త్వం పురుషోత్తమ భూతభావన భూతేశ దేవదేవ జగత్పతే.
ఓ జగదుత్పత్తి కారక! ఓ సర్వ భూతేశ! ఓ దేవాదిదేవా! ఓ జగన్నాధా! ఓ పురుషోత్తమా! నీ తత్త్వమును నీవే స్వయముగా ఎఱుంగుదువు.

శ్రుతివాక్యము **'త్వమేవ త్వాం వేత్థ'**ను కూడా శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించారు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – శ్రీమద్రామాయణంలో తార భగవంతుని అప్రమేయునిగా వర్ణించింది. 'ప్రమా' అనగా బుద్ధి. బుద్ధికి అందనివాడు అప్రమేయుడు. మనలాంటి సామాన్యమానవులకు మాత్రమే ఆయన అందరానివాడు కాడు. గొప్పగొప్ప శాస్త్రములు కూడ ఆయనను సరిగా చెప్పలేవు. తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లిలో **'యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ'** అని ఉంది. అంటే నిరవధిక పరబ్రహ్మమును గురించి తెలియజాలక మాటలు, మనస్సు వెనుదిరుగుతాయట.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 1.1.8, 1.3.6 – దేవాదులు కూడా ఆయన తత్త్వమును తెలియజాలరు. ఎంత తపస్సు చేసినా పరబ్రహ్మము తత్త్వమును తెలియజాలరు.

శ్రీ అళవందార్. స్తోత్రరత్నము. **యస్యాస్తే మహిమానమ్ ఆత్మన ఇవ తత్ వల్లభోऽపి ప్రభుః.** భగవంతుని గొప్పతనము, శ్రీ అమ్మవారి గొప్పతనము ఎంత అవధులు లేనివంటే అవి వారికే పూర్తిగా తెలియదు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – తత్త్వమ్ **స్వరూపమ్ యథావత్ వేత్తి ఇతి తత్త్వవిత్.** సత్యమును ఉన్నది ఉన్నట్లుగా తెలిసినవాడు తత్త్వవిత్. భగవంతునికి మాత్రమే యథార్థముగా సృష్టి, స్థితి, లయము, కర్మబంధనములు, జీవులు వంటివాని గురించిన రహస్యములు తెలియును.

965. ఏకాత్మా

- ఒకే ఒక ఆత్మ. చేతనాచేతనములన్నింటికీ తనొక్కడే శేషి అయినవాడు.

ఓం ఏకాత్మనే నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – అన్ని ఆత్మలకు అధిపతియైన, అన్ని ఆత్మలనూ నియంత్రించే ఒకే ఒక పరమాత్మ గనుక ఏకాత్మ.
సర్వస్య చిత్ అచిత్ వర్గస్య అయమేకేన శేషీ భోక్తా అభిమానౌ చ ఇతి ఏకాత్మా
శేషీ భోక్తాభిమానీ చ ఏకశ్చిద చితోశ్చయః ఏకాత్మేతి స సప్తార్ణః సర్వప్రాణప్రదో మనుః
చేతనాచేతనములన్నింటికీ తానొక్కడే శేషి (ప్రభువు), భోక్త (అనుభవించేవాడు), మరియు అభిమాని (మేలు కోరేవాడు) అయినందున ఆయన ఏకాత్మ. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. దీర్ఘాయువునిస్తుంది. ఓం ఏకాత్మనే నమః (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి పాశురము (8.1.5)ను ఉదాహరించారు. ఇందులో ఆళ్వారులు భగవంతుని **'ఒరు ఉయిరేయో'** అని సంబోధించారు. అనగా ఏకాత్ముడని చెప్పవచ్చును.

ఈ సకల జగత్తును ఒకప్పుడు నీవే ప్రళయజలాలనుండి వెలికి తీశావు (శ్రీవరాహావతారము). మరియు నీవే కబళించావు (ప్రళయము). వెలికి ఉమిశావు (సృష్టి). నీ అడుగులతో కొలిచావు (శ్రీ త్రివిక్రమావతారము). ఇవన్నీ నీ కృపవల్లనే జరిగాయి. సముద్రాలను నీవే సృజించావు. నీవే మంథించావు (శ్రీ కూర్మావతారము). నీవే అడ్డుకట్టలు వేశావు (శ్రీరామావతారము). మళ్ళీ నీవే ఆ కట్టలను ఛేదించావు. నీవు నాప్రాణాలకు అత్యంత ప్రియమైవానివి. సకలదేవతలకు ప్రభువువు. మానవులకు దేవతలు ఎలా అందనివారో అలా నీవు దేవతలకు అందనివాడివి. నీవు అన్ని ఆత్మలకూ పరమాత్మవు. జగత్తునకు సృష్టికర్తవు, రక్షకునివి, లయకారునివి. నిన్ను నేను ఎలా చేరుకోవాలో చెప్పవయ్యా.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ శ్రుతులనుండి ఉదాహరించారు. **నిత్యో నిత్యానామ్ చేతనశ్చేతనానామ్ ఏకో బహూనామ్ యో విదదాతి కామాన్.** నిత్యులందరికంటె శాశ్వతమైనవాడు, చేతనులందరికంటె అత్యధికుడు, తానొక్కడే అనేకముగా వ్యక్తమైనవాడు, అందరి కోర్కెలు తీర్చేవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య **– ఏకశ్చ అసౌ ఆత్మా చ ఇతి ఏకాత్మా.** ఒక్కటే అయిన ఆత్మ 'ఏకాత్మా'. సృష్టికి ముందు ఈ జగత్తు అంతా ఒకే ఆత్మగా ఉన్నది. ఆ పరమేశ్వరుడే ఏకాత్మ. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు ఐతరేయోపనిషత్తు నుండి, లింగపురాణమునుండి ఉదాహరించారు.

ఆత్మా వా ఇదమేక అగ్ర ఆసీత్ నాऽన్యత్ కించన మిషత్ స ఈక్షత లోకాన్ను సృజ ఇతి – ఐతరేయోపనిషత్తు. సృష్టి ప్రాంభమందు ఈ జగత్తులో ఒకే ఆత్మ (పరమేశ్వర తత్త్వము) ఉండేది. మరేదీ లేదు. అది లోకాలను సృష్టించాలని అనుకొన్నది.

యచ్చాప్నోతి యదాదత్తే యచ్చాత్తి విషయానిహ యచ్చాస్య సంతతో భావస్తస్మాద్ ఆత్మేతి గీయతే – లింగపురాణము 70.96. అంతటా వ్యాపించియున్నది, గ్రహించేది, అనుభవించేది, శాశ్వతంగా ఉండేది ఆత్మ.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **ఏవన్ చ స విష్ణురేవ సర్వస్య స్థావర జంగమ రూపస్య విశ్వస్య ఏకాత్మా సర్వత్ర వ్యాప్తత్వాత్ ఏకాత్మా.** స్థావర జంగములైన సమస్తములందూ విశ్వమంతటా వ్యాపించియున్న విష్ణువే ఏకాత్మ.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **ఏక ఆత్మా ముఖ్య స్వామీ.** ముఖ్యమైన దేవుడు ఏకాత్మ.

శ్రీకాకుళం నారాయణ తిరుమల ఆలయంలో దశావతార శిల్పాల సంకలనం. రాజశేఖర్ తీసిన చిత్రాలు. వికీపీడియా నుండి.

966. జన్మమృత్యుజరాతిగః

- జననము, మరణము, వృద్ధత్వము మున్నగునవి లేనివాడు. షడ్భావ వికారములు లేనివాడు.

ఓం జన్మమృత్యుజరాతిగాయ నమః

ఈ నామములో పదముల మూల శబ్దములు. జని - ప్రాదుర్భావే - పుట్టుట. మృంగ్ - ప్రాణత్యాగే - మరణ సంబంధము. జృష్ - వయో హానౌ - వయసు పెరుగుట, హాని కలుగుట. గమ్ - గచ్ఛతి - వెళ్ళుట. అతి (ప్రత్యయము) - దాటుకొని. **అతిగచ్ఛతి ఇతి**

అతిగః. దాటుకొని వెళ్లునది. **జన్మ మృత్యు జరా అతిగచ్ఛతి ఇతి జన్మమృత్యుజరాతిగః.** పుట్టుక, చావు, ముసలితనములకు లోబడనిది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తథాపి తద్ ఉభయ విధర్మాత్మా.** భగవానుడు సకల చేనాచేతనములకు అంతర్యామి అయినా గాని, వాని ధర్మాలు (రజస్సు, తమస్సు, పుణ్యము, పాపము వంటివి) ఏమాత్రము అంటనివాడు. సామాన్య ఆత్మలు తమ పుణ్యపాపముల ఫలితములకు లోబడి శరీరములో బద్ధులగును. కనుక వానికి పుట్టువు, ముసలితనము, మరణము వంటివి సంభవించును. కాని పరమేశ్వరునకు అవి వర్తించవు. ఆయన తన సంకల్పానుసారము అవతరించును. కర్మఫలితముగా కాదు.

ఇక్కడ శరీరమునకు, ఆత్మకు ఉన్న భేదాన్ని గ్రహించాలి. ఆత్మకు పుట్టువు, మరణము వంటివి లేవు కాని వాని కర్మఫలంగా ధరించే దేహాలకు జన్మ, మృత్యువు, ముసలితనము వంటి దశలు వర్తించును. వాని కర్మఫలములు పూర్తిగా నశించిన తరువాత (అనగా అనేక జనన మరణ చక్రముల తరువాత) అవి పరమాత్మ సాన్నిధ్యమును పొందును. కాని కర్మరహితుడైన భగవంతునికి సంసారచక్రములో పడే పరిస్థితి ఎన్నడును రాదు.

న మాం కర్మాణి లిమ్పన్తి న మే కర్మఫలే స్పృహా ఇతి మాం యోఽభిజానాతి కర్మభిర్న స బధ్యతే – గీత 4.14
నాకు కర్మఫలాసక్తి లేదు. కావున కర్మలు నన్నంటవు. ఇలా నా తత్వము తెలిసినవారు కర్మబద్ధులు కారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యానము – **జాయతే, అస్తి, వర్ధతే, విపరిణమతే, అపక్షీయతే, నాశ్యతి, ఇతి షడ్భావ వికారాన్ అతీయ గచ్ఛతి ఇతి జన్మమృత్యుజరాతిగః.** పుట్టుట, ఉండుట, వృద్ధిపొందుట, మార్పుచెందుట, క్షీణించుట, నశించుట అను ఆరు గుణములు (షడ్భావ వికారములు) లేనివాడు 'జన్మమృత్యుజరాతిగః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ ఉదాహరించిన ఋగ్వేద మంత్రము (10.8.44). **అకామో ధీరో అమృతః స్వయంభూ రసేన తృప్తో న కుతశ్చనోనః తమేవ విద్వాన్ న విభాయ మృత్యోరాత్మానామ్ ధీర్మ్ అజరమ్ యువానమ్**
కోరికలు లేనివాడు, ధీరుడు, మరణము లేనివాడు, స్వయముగా పొందినదానితో తృప్తి చెందినవాడు, లోటు లేనివాడు, మరణభయము లేనివాడు – ఇవి అజరామర ధీరమైన పరమాత్మను ఎరిగినవాని లక్షణములు.

బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 4.4.25 – **స వా ఏష మహాన్ అజ ఆత్మాజరః అమరః అమృతః అభయః బ్రహ్మ అభయం వై బ్రహ్మ అభయం హి వై బ్రహ్మ భవతి య ఏవం వేద.** అనంతమైనది, జన్మించనిది, నశించనిది, క్షీణించనిది, భయం లేనిది అయిన పరమాత్మమే పరబ్రహ్మము. అలాంటి నిర్భయమైన పరబ్రహ్మమును ఎరిగినవాడు పరబ్రహ్మమేయగును.

అండజ వాహన విను బ్ర
హ్మాండముల బంతులట్లు యాడెడు నీవా
కొండల నెత్తితి వందురు
కొండిక పని గాక దొడ్డ కొండా కృష్ణా
సకల బ్రహ్మాండములు భగవంతుని శక్తివలన బంతులవలె ఆడుచున్నవి. ఇక మంధర గిరిని, గోవర్ధన గిరిని ఎత్తుట ఎంతపని? ఇది ఆయనకు కేవలము ఆటకాయ తనమే.

1640 కాలపు రాజస్థాన్ ప్రాంత భాగవతపురాణ చిత్రం.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishna_raising_Mount_Govardhan,_Bhagavata_Purana,ca_1640.jpg

భూర్భువఃస్వస్తరుస్తారః సవితా ప్రపితామహః |
యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః || (104)

967. భూర్భువస్స్వస్తరుః

- ముల్లోకములలోని (భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకములలోని)వారందరికీ. ఆశ్రయమైనవాడు. పక్షులకు వృక్షము ఆశ్రయమైనట్లుగా.
- మూడులోకములయందు వృక్షమువలె వ్యాపించియున్నవాడు.
- భూః, భువః, సువః అనే మూడు పవిత్ర వేదమంత్ర వ్యాహృతులద్వారా హోమము చేయుటవలన ముల్లోకములలోనివారు తరించుచున్నారు.

ఓం భూర్భువస్స్వస్తరవే నమః

శ్రీ ఆప్టే నిఘంటువు ప్రకారం,

భూలోకము – మనం నివసించే ఈ లోకము. మొదటి వ్యాహృతి.

భువర్లోకము – రెండవ వ్యాహృతి. భూమిపైనున్న ఆకాశము.

సువర్లోకము – సూర్యుని అవతల, ధృవనక్షత్రమువరకు వ్యాపించిన స్వర్గలోకము. మూడవ వ్యాహృతి. ఇంద్రాది దేవతలకు నిలయమైనది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భూర్-భువస్-స్వర్-ఉపలక్షితైః పక్షి పథికైరివ ప్రాణిభిః ఉపజీవ్యమానచ్ఛాయ పత్రలపారిజాతః భూర్భువస్స్వస్తరుస్తరుః.** పక్షులకు, బాటసారులకు చెట్లు తమ పచ్చని ఆకులతోను, చల్లని నీడతోను ఆశ్రయాన్ని ఇస్తాయి. అలాగే మూడు లోకములలోని జీవులకు ఆశ్రయమైన తరువు (వృక్షము) భూర్భువస్స్వస్తరువు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – ఇక్కడ మూడు లోకములనే చెప్పినప్పటికీ, పదునాల్గు లోకములకు ఆశ్రయము శ్రీమహావిష్ణువే అని గ్రహింపవలెను. మరియు ఆశ్రయము అనగా నైమిత్తిక ప్రళయకాలమున ఇచ్చు ఆశ్రయము అని తెలియనగును.

శ్రీ భట్టులు విష్ణుపురాణము (1.17.91)నుండి ఉదాహరించారు. **సమాశ్రితాత్ బ్రహ్మతరోః అనంతాత్ నిస్సంశయః పక్వ ఫలప్రపాతః.** బ్రహ్మమనే శాశ్వత వృక్షాన్ని ఆశ్రయించినట్లయితే పండిన పండు (సంసారబంధమునుండి విముక్తి, మోక్షసాధన) తప్పక మన చేతిలో పడుతుంది.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.8.5 – తానొక్కడై భగవంతుడు ముల్లోకములలోనివారిని (బాధితులందరిని) కాచును. అందరికి సృష్టికర్తయైన ఆయన వారి రక్షణబాధ్యతను కూడ చేకొనును. అందులో ఎన్నడూ వెనుకాడడు.

ఇక్కడ 'తరు' (వృక్షము) అనే శబ్దము ముఖ్యంగా భగవంతుని రక్షణాగుణమును సూచించును. భగవానుడు సృష్టిస్థితిలయకారుడైనా గాని రక్షణ అనేది ఆయన ప్రధాన ధర్మము (తిరువైమోళి 2.2.9). శ్రీ మద్రామయణం కిష్కింధకాండ (15.19)లో తార శ్రీరాముని ఆశ్రయతత్వాన్ని వృక్షంతో పోల్చినది.

నివాస వృక్షః సాధూనామ్ ఆపన్నానామ్ పరాగతిః ఆర్తానామ్ సంశ్రయశ్చైవ యశశ్చ ఏక భాజనమ్

(శ్రీరాముడు) సాధువులకు నివాసవృక్షము. ఆపన్నులకు సురక్షిత స్థానము. వేరు రక్షణ లేనివారికి ఆయనే రక్షకుడు. స్తుతికి పాత్రుడైన ఏకైక వ్యక్తి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యను నిరుక్తిలో ఇలా క్లుప్తంగా చెప్పారు.

భూరాదిభిర్రక్షితానాం జీవానాం యస్సమాశ్రయః భూర్భువస్స్వస్తరు స్సస్యాత్ దశార్ణ స్సర్వదోమనుః భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకములలోనివారందరికీ, పక్షులకు వృక్షము ఆశ్రయమైనట్లుగా, ఆశ్రయమైనవాడు భూర్భువస్స్వస్తరువు. ఈ నామము దశాక్షరీమంత్రము. అధిక ఫలప్రదము. ఓం భూర్భువస్స్వస్తరవే నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు (1) తౄ - తరణయోః - దాటుట (2) తరు - వృక్షము అనే రెండు అర్థాలలోను వ్యాఖ్యానించారు.

తౄ - ప్లవన తరణయోః - ఈదుట, దాటుట. **భూర్-భువః-స్వః సమాఖ్యాని త్రీణి వ్యాహృతి రూపాణి శుక్రాణి త్రయీ శరాణి బహ్వృచ ఆహుః, తైర్ హోమాదినా జగత్త్రయమ్ తరతి ప్లవతే ఇతి భూర్-భువస్-స్వస్-తరుః.** భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకము అను మూడు వ్యాహృతులును వేదములందు గల పవిత్ర మంత్రములై యున్నవి. ఈ పవిత్ర మంత్రములచేత విధివిధానముగా హోమము చేయబడుటచేత ముల్లోకములవారును తరింపబడుచున్నారు. కనుక శ్రీహరి 'భూర్భువస్స్వస్తరుః' అని గానము చేయబడెను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యకు ఆధారమైన ఋగ్వేదమంత్రము (తైత్తరీయోపనిషత్తులో కూడా ఈ మంత్రం ఉంది).

భూర్-భువః-సువరితి ఏతాస్-తిస్రో వ్యాహృతయః .....

భూరితివా అయం లోకః,

భువరిత్యంతరిక్షమ్,

సువరిత్యాసౌ లోకః, ...

భూరితివా అగ్నిః, భువ ఇతి వాయుః, సువరిత్యాదిత్యః, ...

భూరితి వా ఋచః, భువ ఇతి సామాని, సువరితి యజూగ్ంషి, ...

భూరితి వై ప్రాణః, భువ ఇత్యపానః, సువరితి వ్యానః.......

భగవంతుడు ముల్లోకాలనూ సృష్టించాడు. తరువాత భూమిపై అగ్నిని, ఆకాశంలో వాయువును, మరియు స్వర్గంలో సూర్యుడిని సృష్టించాడు. వీనిలో అగ్నినుండి ఋగ్వేదము, వాయువునుండి యజుర్వేదము, సూర్యునినుండి సామవేదము ఉద్భవించాయి. మరల వీనినుండి మూడు వ్యాహృతులు (శబ్దములు) ఉద్భవించాయి. అగ్నినుండి 'భూః', వాయువునుండి 'భువః', సూర్యునినుండి 'స్వః'. ఈ మూడు వ్యాహృతులతోను హోమము చేయుటద్వారా ఈ మూడు లోకములను దాటవచ్చును.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము – తరుః - వృక్షము. **భూర్-భువః-స్వ రాఖ్యమ్ లోకత్రయమ్ వృక్షవత్ వ్యాప్య తిష్ఠతి ఇతి భూర్-భువః-స్వః-తరుః.** భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకము అను మూడు లోకముల యందును వృక్షరూపమున వ్యాపించియున్న పరమాత్మ గనుక శ్రీమహావిష్ణువు 'భూర్భువస్స్వస్తరుః'.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **భూః ఇతి భూలోకః, భువః ఇతి అంతరిక్షమ్, స్వః ఇతి ద్యులోకః, ఏతే త్రయో లోకాః త్రయః స్కంధా ఇవ యమాశ్రిత్య తిష్ఠన్తి, స ఏతేషామ్ ఆధారో మూలభూతః పరమేశ్వరః తరు-ఇవ-స్థితో భూర్-భువ-స్వస్-తరుః.** మూడు లోకములు ఆయన ఆశ్రయం పొందుతాయి. అలా భూమి, అంతరిక్షము, స్వర్గము అనే మూడు లోకాలకు ఆశ్రయం ఇచ్చేవాడు భూర్భువస్స్వస్తరువు.

968 తారః

- రక్షించువాడు.
- సంసారసాగరమును దాటించువాడు, తరింపజేయువాడు.
- ప్రణవము.

ఓం తారాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వచ్చినది.

37వ శ్లోకము. 340వ నామము. తారః – **అశోకః తారణః తారః శూరః శౌరిర్జనేశ్వరః**

404వ శ్లోకము. 968వ నామము. తారః – **భూర్భువస్స్వస్తరుస్తరుః తారః సవితా ప్రపితామహః**

తౄర్ - ప్లవన సంతరణయోః - దాటుట, ఈదుట. సంసారసాగరంలో పడి కొట్టుమిట్టాడుతున్న జీవులను ఆ సాగరం దాటించేవాడు 'తారః'.

గరుడ వాహనంపై ఊరేగుతున్న శ్రీ మలయప్పస్వామి. Creative Commons Photo from Flickr by Nagraj Salian

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

340వ నామము 'తారః'ను శ్రీ భట్టులు 'భయంనుండి కాపాడేవాడు' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సర్వసంసార భయాత్ తారయతే ఇతి తారః.** ఇందుకు శ్రీ భట్టులు అథర్వశీర్షము నుండి ఉదాహరించారు. **గర్భ జన్మ జరా మరణ సంసార సాగర మహాభయాత్ త్రాయతీతి తస్మాత్ తారః.** గర్భావాసము, జననము, ముసలితనము, మరణము అనే మహాభయాలతో కూడిన కూడిన సంసారసాగరమును దాటించువాడు 'తారః'. భగవంతుడు అజాయమానుడు (పుట్టుక లేనివాడు), అజరుడు, అమరుడు అయినందున ఆయనకు ఈ భయాలు వర్తించవు. జీవులకే ఈ భయములు వర్తించును.

శ్రీ తిరుమంగైయాళ్వారు. పెరియతిరుమొళి 11.8.10 – సంసారమనే నరకంలో మునిగిపోకుండా నీ భక్తులను నీవు కాపాడుతావు.

సంసారమును సాగరముతో పోల్చినందున అనేకమార్లు భగవంతుని నావతో పోల్చారు. ఈ భావాన్ని మరింత వివరిస్తూ శ్రీ కృష్ణన్ ఇలా చెప్పారు – ఒక చిన్న పురుగు ఒక కొండపైనుండి మరొక కొండపైకి వెళ్ళలేదు. కాని అది ఒక సింహం పైకెక్కితే ఆ పనిని సింహం చేసి పెడుతుంది. అలాగే జీవులు శ్రీనారసింహుని శరణు వేడితే చాలును. ఆయన వారిని సులభంగా సంసారసాగరం దాటించేస్తాడు. ఈ సాగరాన్ని దాటడానికి మనం భగవద్భక్తి అనే నావను ఎక్కితే చాలును. ఆ నావను నడిపే పని ఆయన చూచుకుంటాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య కూడా ఇలానే ఉంది. **సంసార సాగరమ్ తారయన్ తారః.** సంసార సాగరమును దాటించేవాడు 'తారః'.

శ్రీ శంకరులు చెప్పిన మరొక అర్థము. **తారః ప్రణవోవా.** అనగా ప్రణవమంత్రము. ఎందుకంటే ప్రణవమంత్ర ధ్యానము మనలను సంసారసాగరంనుండి ఉద్ధరిస్తుంది.

శ్రీ చిన్మయానంద – భక్తుడు అచంచలమైన విశ్వాసంతో మరియు నిజమైన భక్తితో నావికుని శరణుజొచ్చితే ఆ భగవంతుడే సంసారసాగరమును దాటిస్తాడు. కనుక ఆయన 'తారః'. జ్ఞానముతో జాగృతమైన మనస్సుతో సాధించే ధ్యానము మనలను ఉన్నత ఆధ్యాత్మిక స్థాయికి కొనిపోవును. అలా శాశ్వత పరబ్రహ్మమైన శ్రీహరి అనుభవము కలుగును.

ధర్మచక్రము రచయిత – మనము మన గుణములకు దాసులము కాకుండా భగవంతుని ఆలంబనగా చేసికొనవలెను. మనం చేసే అన్ని పనులను భగవత్సేవ నిమిత్తం చేయాలి. అప్పుడు భగవంతుడు మనలను కాపాడుతాడు. అందుకే రామనామమును 'తారక మంత్రము' అంటారు. ఆ నామమును స్మరిస్తూ హనుమంతుడు సముద్రాన్ని లంఘించాడు. ఆ నామమును స్మరిస్తూ మనం కూడా సంసార సాగరాన్ని తరింపవచ్చును. రాముడున్నచోట కామము ఉండదు. కనుక రామనామము మనలను పతనం కాపాకుండా కాపాడును. రామనామమును స్మరిస్తే మనం సంసారసాగరంలో మునగము.

969. సవితా

- సూర్యుని రూపములో వర్షమును, పంటలను కలుగజేయువాడు.
- సర్వజగత్తునకు సృష్టి నిచ్చుతండ్రి.

ఓం సవిత్రే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.

94వ శ్లోకము. 887వ నామము. సవితా – **రవిర్విరోచనః సూర్యః సవితా రవిలోచనః**

104వ శ్లోకము. 969వ నామము. సవితా – **భూర్భువస్స్వస్తరుః తారః సవితా ప్రపితామహః**

సూ - ప్రాణి గర్భవిమోచనే - జన్మను కలుగజేయుట. **సూతే సర్వ జగత్ ఇతి సవితా, సర్వస్య ఉత్పాదక ఇతి అర్థః.** సృష్టిలో సర్వమును సృష్టించువాడు సవిత.

94వ శ్లోకములో 887వ నామమునకు కూడా ఇదే అర్థం. కాని శ్రీ భట్టులు అర్చిరాదిమార్గం పరంగా వ్యాఖ్యానిస్తున్న సందర్భంలో ఆ నామం వచ్చింది. అర్చిరాది మార్గంలో ఏడవ దశ సూర్యుడు.

ప్రస్తుత నామమును శ్రీ భట్టులు 'సృష్టికర్త' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **సర్వేషామ్ సాక్షాత్ జనయితా సవితా.** సృష్టిలో సకలమును జనింపజేసినవాడు సవిత.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ తైత్తిరీయ ఉపనిషత్తు ఆనందవల్లి (6)నుండి ఉదాహరించారు. **సోఽకామ్యత, బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి.** అతడు సంకల్పించాడు – నేను అనేకములుగా అగుదునుగాక. నేను జన్మింతును గాక.

శ్రీ కృష్ణన్ వివరణ – శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యలో 'సాక్షాత్' అనే పదాన్ని మనం ప్రత్యేకంగా గమనించాలి. సాధారణంగా చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సృష్టికర్త అంటుంటాము. కాని ఆ చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సృష్టించినవాడు శ్రీహరియే.

సృష్టిలో 'అద్వారక సృష్టి', 'సద్వారక సృష్టి' అని రెండు దశలున్నాయి. అద్వారకసృష్టిలో భగవంతుడు ముందుగా 24 తత్వములను సృష్టించాడు. అవి – ప్రకృతి, మహత్, అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు (శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములు), పంచభూతములు (ఆకాశం, వాయువు, తేజస్సు, నీరు, భూమి), ఐదు కర్మేంద్రియములు (చేతులు, కాళ్ళు, నాలుక, గుదము, జననాంగము), ఐదు

జ్ఞానేంద్రియములు (చెవులు, కన్నులు, ముక్కు, నోరు, చర్మము) మరియు మనస్సు. అనంతరం ఆయన చతుర్ముఖ బ్రహ్మను సృష్టించాడు. ఆయనే బ్రహ్మకు అంతర్యామియై సృష్టికార్యమును అప్పగించాడు. అనంతరం చతుర్ముఖ బ్రహ్మ ద్వారా సద్వారకసృష్టి సాగింది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **సర్వస్య జగతః ప్రసవితా సవితా**. సకల జగత్తునకు జన్మనిచ్చినవాడు సవిత.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ **'స-పితా'** అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. మరియు **'స', 'పితా'** అనేవానిని రెండు నామములుగా పరిగణించారు. ఆయన 'పితా' అనే నామమునకు చెప్పిన వ్యాఖ్య ఇంచుమించుగా శ్రీ భట్టులు 'సవితా' నామమునకు చెప్పిన వ్యాఖ్య (తండ్రి)తో సరిపోతుంది. తరువాతి నామము 'ప్రపితామహః' (అనగా తాత) గనుక ఈ నామమును 'సపితా'గా తీసుకుంటే అన్వయం బాగుంటుంది కావచ్చును. **తేషామ్ జనకత్వాత్ పితా.** అందరికీ తండ్రి గనుక పిత.

శ్రీ అనంతకృష్ణశాస్త్రి 94వ శ్లోకములోని నామమును 'సపితా' గా గ్రహించారు.

970. ప్రపితామహః

- బ్రహ్మదేవునికి తండ్రి.

ఓం ప్రపితామహాయ నమః

పా - రక్షణే. పితృ - తండ్రి. పితామహ - తాత.
ప్ర-పితామహ – తాతకు పూర్వీకుడు. **పితామహీనామపి పితా ప్రపితామహః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – బ్రహ్మదేవుడు ప్రజాపతులను సృష్టించెను. ఆ ప్రజాపతులు ప్రజల ఉత్పత్తికి కారణమయ్యారు. కనుక బ్రహ్మదేవుని పితామహుడు (తాత) అంటారు. ఆ చతుర్ముఖ బ్రహ్మదేవునికి తండ్రియైనవాడు ప్రపితామహుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – **లోక పితౄణామ్ మరీచ్యాదీనామ్ పితా పితామహః చతుర్ముఖః, తస్య పితృత్వాత్ ప్రపితామహః.**

శ్రీ నమ్మాళ్వారు అనేక సందర్భాలలో భగవంతుడు బ్రహ్మను సృష్టించి, అతనిద్వారా తక్కిన సృష్టిని కావించినట్లు పేర్కొన్నారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పితామహస్య బ్రహ్మణోऽపి పితా ఇతి ప్రపితామహః.** పితామహుడైన బ్రహ్మకు పితయైనందున భగవంతుడు ప్రపితామహుడు.

ఇక వివిధ వ్యాఖ్యానకర్తల వైవిధ్యాన్ని గమనించడానికి ఇక్కడ శ్రీ రఘునాథ తీర్థ వ్యాఖ్యను చూడవచ్చును. **ప్రపీన్ తామయతి హన్తి చ ఇతి ప్రపితామహః. ప్రపీన్ మిథ్యాజ్ఞానాది రూప పాపవతః అసురాన్ తామయతి హన్తి చ ఇతి ప్రపి-తామ-హః.** మిథ్యాజ్ఞానులు, పాపులు అయిన అసురులను వధించి వారిని అంధకారంలో పడవేసేవాడు ప్రపితామహుడు.

971. యజ్ఞః

- యజ్ఞస్వరూపుడు, జపయజ్ఞమైనవాడు.

ఓం యజ్ఞాయ నమః

48వ శ్లోకము. 446వ నామము. యజ్ఞః – **యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాం గతిః**
104వ శ్లోకము. 971వ నామము. యజ్ఞః – **యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః**

యజ్ - దేవపూజ సంగతి కారణ యజన దానేషు. **యజనమ్ యజ్ఞః. య ఇజ్యే స యజ్ఞః. యజన్తి యత్ర ఇతి యజ్ఞః. ఇజ్యతే అనేన ఇతి యజ్ఞః సాధనమ్.** సమర్పించునది, పూజింపబడువాడు, సమర్పించు వస్తువు లేదా సాధనము, ఇవన్నీ యజ్ఞములే.

బ్రహ్మార్పణమ్ బ్రహ్మహవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్
బ్రహ్మైవతేన గంతవ్యమ్ బ్రహ్మకర్మ సమాధినా – గీత 4.24
యజ్ఞకార్యములందు ఉపయుక్తమగు స్రువాది సాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్నియు బ్రహ్మము. యజ్ఞమునాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవన క్రియయు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడైయుండు యోగిద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలము కూడ బ్రహ్మమే.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

48వ శ్లోకము. 446వ నామము. యజ్ఞః – **యజ్ఞః తత్ సాధనః, తత్ ఫలావధిత్వేన ప్రతిపాదితః, అతో యజ్ఞః.** యజ్ఞము, యజ్ఞసాధనము, యజ్ఞఫలము కూడ అయినందున భగవానుడు యజ్ఞము.

యజ్ఞో వై విష్ణుః – తైత్తరీయ సంహిత
తతశ్చ ఇజ్య ఆహుతిర్ద్వారా పోషితాస్తే హవిర్భుజః
వృష్టేః కారణతామ్ యాన్తి భూతానామ్ స్థితయే పునః – విష్ణుపురాణము 2.8.101
యజ్ఞములలో సమర్పించిన హవిస్సులను స్వీకరించిన దేవతలు ప్రజల పోషణ కొరకు వర్షములు కురిపించుచున్నారు.
అహం క్రతు రహం యజ్ఞః స్వధాహ మహమౌషధమ్
మంత్రోఽహ మహమేవాజ్య మహమగ్నిరహం హుతమ్ – గీత 9.16
నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును. స్వధయును నేనే. ఓషధులు నేనే. నేనే మంత్రమును. నేనే ఘృతమును. నేనే అగ్నిని. హోమరూపక్రియయును నేనే.
అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ
న తు మామభిజానంతి తత్త్వేనాతశ్చ్యవంతి తే – గీత 9.24
ఏలనన సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే. వారు నా పరమేశ్వర తత్త్వమును ఎఱుంగరు. కావున పతనమగుదురు. అనగా పునర్జన్మను పొందుదురు.

ప్రస్తుత (971వ) నామము. యజ్ఞః – **స్వారాధన ధర్మ సమృద్ధి రిక్తానామ్ తదర్థినామ్ స్వయమేవ యజ్ఞః.** భగవంతుని కోరుకొని ఆయనను ఆరాధించడానికి తగిన అవకాశము (సంభారములు, ధనము వంటివి) లేనివారికి, వారు కేవలం భగవన్నామ జపము చేస్తే చాలు, వారికి తానే యజ్ఞమయ్యేవాడు. అనగా నామజపమే యజ్ఞమగును.

మహర్షీణాం భృగురహం గిరామస్మ్యేకమక్షరమ్
యజ్ఞానాం జపయజ్ఞోస్మి స్థావరాణాం హిమాలయః – గీత 10.25
మహర్షులలో భృగువును నేను. శబ్దములలో ఏకాక్షరమును అనగా ఓంకారమును నేను. యజ్ఞములందు జపయజ్ఞమును నేను. స్థావరములలో హిమాలయమును నేను.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – ఇంతకుముందు చెప్పిన **'సప్తజిహ్వః', 'సప్తైధాః'** వంటి మరికొన్ని నామములు కూడా యజ్ఞమునకు సంబంధించినవే కాని అవి యజ్ఞములు చేసే శక్తి సామర్థ్యములు కలవారికి భగవంతుడు ఎలా తోడుంటాడో వివరిస్తాయి. కాని ఈ

సందర్భంలో వచ్చే యజ్ఞ సంబంధిత నామములు సామాన్యులకు, అనగా విధియుక్తంగా యజ్ఞాలు చేయలేనివారికి, భగవంతుడే తోడు అని వివరిస్తాయి.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ఏవం చ యుజ్యతే సంగమ్యతే దీయతే చ యస్మా ఇతి నానార్థో యజ్ఞ శబ్దః.** ఎవరినైతే మనం ఆరాధిస్తామో, ఎవరికైతే సమస్త కర్మలు అర్పింపబడతాయో, ఆయన యజ్ఞము. మనం ఆత్మప్రీతికోసం కర్మలు చేస్తాము. అన్ని ఆత్మలకూ అంతర్యామియైన భగవంతుడు అన్నింటినీ గ్రహిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యలకు అనేక పాఠాలున్నాయి.

<u>48వ శ్లోకంలోని 'యజ్ఞః'</u> –

సర్వ యజ్ఞ స్వరూపత్వాత్ యజ్ఞః. అన్ని యజ్ఞములు భగవంతుని స్వరూపములే.
సర్వేషామ్ దేవానామ్ తుష్టి కారకో యజ్ఞ ఆకారేణ ప్రవర్త ఇతి వా. దేవతలను తృప్తిపరచడానికి భగవంతుడే యజ్ఞస్వరూపుడయ్యాడు.

<u>104వ శ్లోకంలోని 'యజ్ఞః'</u> –

యజ్ఞ స్వరూపత్వాత్ యజ్ఞః. యజ్ఞ స్వరూపుడు.
యజ్ఞాత్మనా యజ్ఞః. యజ్ఞమే ఆత్మగా గలవాడు.
సంగంతా యజ్ఞః.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'యజ్' - సంగతి - సంబంధించిన. జీవులయొక్క కర్మలకు, వానికి తగు ఫలములకు తగు సంబంధము కలిగించువాడు యజ్ఞము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – 48వ శ్లోకములోని 'యజ్ఞః' – **రుచి పత్న్యామ్ ఆకూత్యామ్ యజ్ఞనామ ఆవిర్భూతత్వాత్ యజ్ఞః.** రుచి, ఆకూతులకు 'యజ్ఞః' అనే పేరుతో జన్మించిన భగవానుడు 'యజ్ఞః'.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ 48వ శ్లోకములో **'యజ్ఞఇజ్యః'** అనే ఒక నామముగా పరిగణించారు. **యజ్ఞే ఇజ్యః స్తుత్యః పూజ్యః ఇతి యజ్ఞఇజ్యః.** యజ్ఞములలో పూజింపబడువాడు 'యజ్ఞఇజ్యః'.

శ్రీ చిన్మయానంద – లోకం క్షేమాన్ని ఆశించి, నిర్మలమైన మనస్సుతో, అంకితభావంతో, సర్వుల సహకారంతో ఆచరించేదే యజ్ఞము. అలాంటి కార్యం జరిగేచోట శ్రీమన్నారాయణుడు స్థితుడైయుంటాడు. కనుక ఆయన యజ్ఞము.

972. యజ్ఞపతిః

- యజ్ఞమునకు ప్రభువు. ఫలప్రదాత. యజ్ఞమును రక్షించేవాడు.

ఓం యజ్ఞపతయే నమః

పా - రక్షణే - రక్షించుట, పాలించుట. పతి - ప్రభువు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వయజ్ఞ ఫలప్రదః యజ్ఞపతిః.** సకల యజ్ఞములకు తగు ఫలములనిచ్చేవాడు.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ (గీత 9.24). సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞానామ్ పాతా స్వామీ వా యజ్ఞపతిః.** సకల యజ్ఞములకు ప్రభువు మరియు రక్షకుడు యజ్ఞపతి. శ్రీ శంకరులు పైనచెప్పిన గీతాశ్లోకము (9.24)ను ఉదాహరించారు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **స్వయం యజ్ఞరూపో యజనీయో యజ్ఞసాధనమ్ చ భగవాన్ యజ్ఞం పాతీత్యతో యజ్ఞపతిః.** భగవంతుడు స్వయముగా యజ్ఞస్వరూపుడు. యజ్ఞములద్వారా ఆరాధింపబడువాడు. మరియు ఆయనే యజ్ఞములు చేయు సాధనము, యజ్ఞములకు రక్షకుడు. కనుక ఆయన యజ్ఞపతి.

గీతా శ్లోకము (9.16)లో ఇదే విషయమున్నది.

అహం క్రతు రహం యజ్ఞః స్వధాహ మహమౌషధమ్

మంత్రోఽహ మహమేవాజ్య మహమగ్నిరహం హుతమ్ – గీత 9.16

నేనే క్రతువును. నేనే యజ్ఞమును. స్వధయును నేనే. ఓషధులు నేనే. నేనే మంత్రమును. నేనే ఘృతమును. నేనే అగ్నిని. హోమరూపక్రియయును నేనే.

శ్రీ చిన్మయానంద 'యజ్ఞము'ను ఇంతకుమందులాగానే విస్తృతంగా అన్వయించారు. అంకితభావంతో, పరస్పర సహకారంతో, లోకక్షేమం కొఱకు చేసే అన్ని కార్యాలకు భగవంతుడే భోక్త. గీత 3వ అధ్యాయంలో ఈ భావం సూచింపబడింది.

యజ్ఞార్థాత్ కర్మణోఽన్యత్ర లోకోఽయం కర్మబంధనః

తదర్థం కర్మ కౌంతేయ ముక్తసంగః సమాచర – గీత 3.9

ఓ అర్జున! యజ్ఞము కొరకు చేయబడు కర్మలలో గాక ఇతర కర్మలయందు నిమగ్నులగుటవలన మనుష్యులు కర్మబంధములలో చిక్కుపడుదురు. కనుక నీవు ఆసక్తిరహితుడవై యజ్ఞార్థమే కర్తవ్యకర్మలను చక్కగా ఆచరింపుము.

యజ్ఞమనగా సేవాభావంతో, అంకితత్వంతో చేసే ఏదైనా సాంఘిక, సామాజిక, జాతీయ, వ్యక్తిగత కార్యము.

973. యజ్వా

- యజ్ఞమును చేయువాడు.

ఓం యజ్వనే నమః

పాణిని సూత్రము (3.2.103) ప్రకారము 'యజ్వా' అనే పదము భూతకాలమునకు (అనగా యజ్ఞము పూర్తి చేసినవానికి) వర్తించును. కాని భగవానునకు భూత, భవిష్యత్, వర్తమాన కాలపరిమితులు లేవు.

విశ్వనిర్మాణ రూపేణ తదర్థ సాధన సంపాదన రూపేణ చ యజ్ఞేనేష్టవాన్ యజతే, యక్షయతి ఇతి వా స యజ్వా విష్ణుః. విశ్వమును సృజించుట, దానిని పోషించుట అనే పనుల రూపంలో యజ్ఞమును చేసినవాడు, యజ్ఞము చేయుచున్నవాడు మరియు ఇంకముందు యజ్ఞము చేయువాడు అయిన విష్ణువే యజ్వ.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అశక్తం తు స్వయం యష్టా తం యజ్వేతి ప్రచక్షతే.** తన ఆరాధనారూపమైన యజ్ఞమును చేయజాలని అశక్తులకోసం తానే స్వయంగా యజ్ఞము చేయువాడు, యజ్ఞము చేయు యజమాని. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు మహాభారతంలోని కృష్ణుని మాటలను ఉదాహరించారు.

తేషాం తు పవనాయ అహం నిత్యమేవ యుధిష్ఠిర ఉభే సంధ్యే అనుతిష్ఠామి హి అస్కన్నమ్ తద్వ్రతం మమ

ఓ యుధిష్ఠిరా! అనుదినం దైనిక కార్యాలు ఆచరింపలేనివారి పాపములను తొలగించడం కోసం నేను ఉభయ సంధ్యలయందును యజ్ఞము చేయుచున్నాను. ఇది నా వ్రతము.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – ఈ శ్లోకము పరమైకాంతులకు, అనగా ఏవో వైకల్యాలకారణంగా నిత్యకర్మలు ఆచరింపజాలని వారికోసం వర్తిస్తుంది. కనుక శక్తి కలిగినవారు నిత్యకర్మలను అశ్రద్ధ చేయరాదు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ చెప్పిన వ్యాఖ్య కూడా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యతో సరిపోతుంది. **అశక్తమ్ అకించనమ్ ఆవిశ్య తత్ తదారాధనమ్ నివర్తయన్ స్వయమేవ యజ్వా.**

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజమానాత్మనా తిష్ఠన్ యజ్వా.** యజ్ఞములన్నింటికీ తానే యజమాని అయినవాడు యజ్వ. ఇక్కడ యజమాని అనగా యజ్ఞమునకు ప్రభువు. యజ్ఞమును ఆచరించువాడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు గీత (9.24)నుండి ఉదాహరించారు. **అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవ చ.** సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుడు సకల కార్యములను లోకశ్రేయస్సు కొఱకు ఆచరించును. అదియే నిజమైన యజ్ఞము. ఇలా వేదోక్తవిధుల ప్రకారం యజ్ఞము చేయువాడు యజ్వ.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'యజ' అనగా 'దానము చేయుట, ఇచ్చుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. యజ - దేవపూజా సంగతి కరణ యజన దానేషు. **యజతే దత్తే వరాన్ భక్తేభ్య ఇతి యజ్వా.** భక్తులకు వరములను ఇచ్చువాడు యజ్వ.

974. యజ్ఞాంగః

- సమర్థులైన భక్తులు ఆచరించే యజ్ఞాలన్నీ ఆయన చేసే యజ్ఞంలోని భాగములు, మరియును ఆయనను అందుకునే సాధనములు.
- పూజ్యనీయములైన దివ్య అవయవములు కలిగినవాడు.
- శ్రీవరాహావతారములో ఆయన శరీరభాగములన్నీ యజ్ఞోపకరణములను సూచించును. అనగా ఆయన యజ్ఞస్వరూపుడు.
- యజ్ఞమునకు అవుసరమైనవన్నీ సమకూరేలా చేసేవాడు. మరియు యజ్ఞహవ్యములను స్వీకరించువాడు. మరియు యజ్ఞముద్వారా లభించువాడు.

ఓం యజ్ఞాంగాయ నమః

'యజ్ఞ' పదమునకు వివరణ ఇంతకుముందు చెప్పబడింది. యజ్ - దేవపూజ సంగతి కారణ యజన దానేషు. సమర్పించునది, పూజింపబడువాడు, సమర్పించు వస్తువు లేదా సాధనము, ఇవన్నీ యజ్ఞములే.

'అంగ్' అనగా వెళ్ళుట - అనే ధాతువునుండి 'అంగ' పదము వచ్చును. దీనికి అవయవము, భాగము, ఉపకరణము అనే అర్థాలున్నాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సమర్థాన్ అనుష్ఠితమపి యజ్ఞాంతరమ్ అస్య శేషభూతమ్ ఇతి యజ్ఞాంగః.** శక్తిమంతులు ఆచరించే యజ్ఞాలన్నీ తాను చేసే కార్యానికి (యజ్ఞానికి) భాగములుగా ఉండేలా చేసేవాడు. అనగా మనం చేసే సమస్త యజ్ఞములూ భగవంతుని యజ్ఞమునకు లోబడి ఉంటాయి. మరియు అవన్నీ భగవంతుని పొందడానికి సాధనములు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – **యజ్ఞమ్ అంగమ్ అస్య ఇతి యజ్ఞాంగః.** మనం చేసే భగవదారాధన వంటి సమస్త యజ్ఞాలు ఆయనకు సమర్పించడానికి, తద్వారా ఆయనను పొందడానికి సాధనములు. అన్నింటికీ అంతిమ లక్ష్యము శ్రీమన్నారాయణుడే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **యజ్ఞాని పూజనీయాని అంగాని చరణాది మస్తకాంతాని యస్య ఇతి యజ్ఞాంగః.** భగవంతుని పాదపద్మములనుండి దివ్యశిరస్సువరకు సమస్త అంగములు పూజనీయములైన దివ్యాంగములు గనుక ఆయన యజ్ఞాంగుడు.

శ్రీశంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు ఈ నామమును శ్రీవరాహావతారము పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **యజ్ఞ అంగాని యస్య ఇతి వరాహమూర్తిః యజ్ఞాంగః.** శ్రీవరాహమూర్తి శరీరభాగములన్నీ యజ్ఞభాగములుగా వర్ణింపబడినవి. శ్రీ శంకరులు ఇందుకు హరివంశము (3.34 - 3.41)నుండి ఉదాహరించారు. శ్రీ మద్భాగవతము (3.13.34-39)లో కూడా ఈ వర్ణన ఉన్నది. విష్ణుపురాణంలో ఈ వర్ణన ఉన్నది.

శ్రీయజ్ఞవరాహమూర్తికి వేదములే పాదములుగా, యూపములు దంష్ట్రలుగా, క్రతువే హస్తముగను, చయనము ముఖముగను, అగ్ని జిహ్వగను, దర్భలు రోమములుగను, బ్రహ్మ శిరస్సుగను, అహోరాత్రములు నక్షత్రములుగాను, వేదాంగములు కర్ణాభరణములుగను, నాసిక స్రుక్కుగను, ముట్టెయే శ్రవణముగను, సామగానమే అరుపుగను హరివంశమునందు మనోహరముగ వర్ణింపబడియున్నందున శ్రీహరి 'యజ్ఞాంగః' అని భజింపబడుచున్నాడు (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి).

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ఇజ్యతే యః, ఇజ్యతే యేన, ఇజ్యతే యస్మై, ఇజ్యతే యత్ర వా ఇతి యజనీయః, యజన సాధనమ్ హవిరాది, యజన సంప్రదాయమ్ ఉద్దేశో, యజన స్థలాధికమ్ చ సర్వమ్ యజ్ఞ శబ్దేన గృహీతమ్ భవతి.** ఒక యజ్ఞమునకు సంబంధించినవన్నీ 'యజ్ఞము' అనవచ్చును. ఎవరికోసం యజ్ఞము చేస్తున్నామో ఆయన, ఎవరు యజ్ఞం చేస్తున్నాడో అతను, యజ్ఞముయొక్క ఉద్దేశ్యము, యజ్ఞము చేసే స్థలము, యజ్ఞమునందు వాడే సాధనములు (నెయ్యి వంటివి) – వీటన్నింటినీ 'యజ్ఞ' శబ్దము ద్వారా సూచింపవచ్చును. కనుక 'యజ్ఞాంగుడు' అనగా ఇవన్నీ సమకూరేలా చేసేవాడు. యజ్ఞములో అర్పించినవానిని స్వీకరించేవాడు (**స్వయం యజనయో యజ్ఞరూపః సన్ యజ్ఞ రూపాణి హవిరాదీని యజ్ఞస్థలం గత్వా ప్రాప్నోతి ఇతి యజ్ఞాంగః**), మరియు యజ్ఞముద్వారా లభించేవాడు (**యజ్ఞే అంగనమ్ - గతిః యస్య, స యజ్ఞాంగః, యజ్ఞైః - యజన కర్మభిః అంగః - ప్రాప్తిః యస్య స యజ్ఞాంగః**).

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము – 'అంగము' అనగా భాగము. యజ్ఞములో వాడే అన్నింటికీ (అనగా బ్రహ్మ, హోత, అధ్వర్యు, హవిస్సు వంటివానికి) అంతర్యామి అయినందున భగవంతుడు యజ్ఞాంగుడు.

శ్రీమద్భాగవతము. తృతీయ స్కంధము శ్రీ ఏల్చూరి నారాయణరావు, డా. ఆచార్య జోస్యుల సూర్యప్రకాశరావుల రచనలనుండి సంగ్రహించినది. **శ్రీవరాహావతార వర్ణన**

భగవానుని ధ్యానం చేస్తున్న బ్రహ్మ ముక్కు రంధ్రాలనుండి అంగుష్ఠమాత్రం ప్రమాణంకల వరాహం ఒకటి వెలువడి క్షణంలో మహాగజమంతయ్యింది. బ్రహ్మ, మరీచ్యాదులు అచ్చెరువందగా ఆ వరాహం కొండంత పెరిగి బృహద్రూపాన్ని ధరించింది. ఆ సూకరం దిక్కులు మార్మ్రోగేటట్లు ఘుర్ఘురించింది. ఆ ధ్వని విని జనలోక తపోలోక సత్యలోక వాసులు ఋగ్యజుస్సామ మంత్రాలతో ఆ మాయావరాహమూర్తియైన భగవంతుని ప్రస్తుతించారు. ఆ స్తుతులకు తన సంతోషాన్ని తెలియజేస్తున్నట్లుగా ఆ వేదమూర్తి తల పంకించి, ఘుర్ఘురించి, తోక యెత్తి, సటలు విదిల్చి, రోమాలు నిగుడించి, నింగిపైకెగసి, కాలిగిట్టలతో జలదమండలాన్ని తన్ని, తెల్లని కోరలని త్రిప్పుతూ, మూతి ముట్టెతో వాసనలానుతూ జలగర్భంలోనికి ప్రవేశించింది. ఆ మహోత్పాతానికి సాగరజలం పాయలుగా విడబారింది. ఆ మహావరాహం సాగరాంతంలో ఉన్న భూమిని నిజ దష్ట్రాగ్రంతో పైకెత్తి, రసాతలంనుండి వెలికి రాసాగింది. అప్పుడు

అడ్డం వచ్చిన హిరణ్యాక్షుడనే దైత్యుని ఆ వరాహమూర్తి చక్రంతో తెగటార్చాడు. ఆ శ్రీయజ్ఞవరాహమూర్తిని బ్రహ్మాదులు భక్తిశ్రద్ధలతో ఇలా సన్నుతించారు.

1800 కాలానికి చెందిన చిత్రం. ఇతర చిత్రాలు, శిల్పాలకు భిన్నంగా ఇందులో శ్రీ భూవరాహమూర్తి గరుడారూఢుడై యున్నాడు.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anonymous_-_Vishnu_as_Varaha,_the_Boar_Avatar,_Slays_Banasur,_A_Demon_General,_Page_from_an_Unknown_Manuscript_-_1974.221_-_Metropolitan_Museum_of_Art.jpg

దేవ! జిత, జితం తే పరమేశ్వర! జిత యజ్ఞభావన! శ్రుతిశరీర!
యనుచు గారణ సూకరాకారుడగు నీకు నతిభక్తి మ్రొక్కెదమయ్య, వరద!
భవదీయ రోమకూపములందు లీనంబు లైయుండు నంబుధు, లట్టి యధ్వ
రాత్మకమై తనరారు నీ రూపంబు గానంగరాదు దుష్కర్మపరుల
కట్టి నీకు బ్రణామంబు నాచరింతు
మఖిల జగదేకకీర్తి! దయానువర్తి
భవ్య చారిత్ర! పంకజపత్రనేత్ర!
చిర శుభాకార! యిందిరా చిత్తచోర!

దేవా! చర్మంలో సకల వేదాలు, రోమాలయందు బర్హిస్సులు, నీ కన్నులయందు నేయి, నీ నాల్గు పాదాలలోను బ్రహ్మ, హోత, ఉద్గాత, అధర్వులనబడేవారు చేసే యజ్ఞకర్మలు, ముట్టెయందు స్రుక్కు, నాసికయందు స్రువము, ఉదరంలో పాత్ర, చెవులు నోరు అనే రంధ్రములయందు చమస ప్రాశితములు, కంఠమందు ఇష్టిత్రికము, నాలుకయందు ప్రవర్గ్యము, నీ నమలుటయందు అగ్నిహోత్రములు, చయనములు కదా! అవసరమైనప్పుడెల్ల నీవు ఆవిర్భవించుట తీక్షణీయ ఇష్టియగును.

నీ కోరలు ప్రాయణీయం అనే దీక్షానంతర ఇష్ఠి, దయనీయం అనే సమాప్త ఇష్ఠి అవుతాయి. నీ రేతమే సోమం. నీ అవస్థానం ప్రాతస్సవనం మొదలైనవి. నీ చర్మం, మాంసం మొదలైన సప్తధాతువులు అగ్నిష్టోమ, ఉక్థ్య, షోడశి, వాజపేయ, అతిరాత్ర, అప్తోర్యాయములనే సప్తసంస్థా భేదములు. ద్వాదశ రూపమైన అనేక యజ్ఞసమూహాలు అయిన సర్వసత్రాలు నీ శరీరసంధులవుతాయి. సోమసహిత సోమరహితములైన యజ్ఞక్రతువులు అన్నీ నీవే. నీవు యజ్ఞబంధనాదులచేత ప్రకాశిస్తూ ఉంటావు.

సజ్జనుల హృదయం అనే నీటిపడియలో దిగిఉన్న ఓ సూకరసాదృశ్యము కలిగినవాడా! ఓ భూరమణా! ఓ లక్ష్మీపతీ! దేవోత్తమా! నీవు నాల్గువేదాలు మూర్తీభవించినవాడివి. నీ తెల్లని కోరపైన ఉన్న భూమి కులపర్వతంయొక్క ప్రకాశించే శిఖరంపై తగులుకొనియున్న మేఘంవలె ప్రకాశిస్తోంది. అధికమైన స్థావరజంగమైన ఈ భూచక్రాన్ని ఉద్ధరించు. ఈ తెల్లని కోరచివర తగిలిఉన్న ఈ పర్వతాలు, నదీనదాలు, అరణ్యాలతో కూడియున్న ఈ భూతలం, సరస్సులో మునిగి లేచిన గజరాజు దంతం చివర తగులుకొన్న నల్లకలువవలె శోభిల్లుతూంది.

దేవా! విశ్వానికే జనకుడవైన నీవు మాకు తండ్రిలాంటివాడవు. నీ పత్ని భూదేవి మాకు తల్లితో సమానం. మీ ఇరువురకూ చేతులు జోడించి మీ దయాభిక్షను అర్థిస్తున్నాము. నీ తేజాన్ని ధరించిన భూదేవి పవిత్రయై అలరారుచున్నది. నీవిప్పుడు ధర్మోద్ధరణ కావించి మాకు నివాసస్థానాన్ని కల్పింపగలవని అర్థార్థులమై వచ్చి చేరాము.

దేవా! నీవు రసాతలంనుండి భూమిని ఉద్ధరించి కొనితెచ్చే వేళ నీ మేని విదుర్పులకు నీ సటోచ్చలితమైన జలకణాలు సోకి జనలోక తపోలోక సత్యలోక వాసులమైన మేమందరమూ పవిత్రీకృతులమయ్యాము.

దేవా! నీ శక్తి అనంతమహిమోపేతం. లోకమంగళాన్ని కలిగించు. నీ యోగమాయలో మునిగి స్వరూపజ్ఞానాన్ని కోల్పోయిన మాకు అచింత్యమన నీ శక్తిని గ్రహించి, నిన్ను భజించడానికి తగినంత జ్ఞానాన్ని అనుగ్రహించు – అని బ్రహ్మాదులు స్తుతింపగా పరమేశ్వరుడు సంప్రీతస్వాంతుడై తన గోటిలో ఉన్న మున్నీటియందు భూమిని నిలిపి అంతర్హితుడైనాడు.

విదురా! ఈ వరాహచరిత్రను భక్తితో ఆకర్ణించినవారి హృదయాంతరంలో ప్రపన్నార్తిహరుడైన పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నుడౌతాడు.

975. యజ్ఞవాహనః

- యజ్ఞమును సంపూర్ణం చేసే అవకాశం కలిగించేవాడు.
- యజ్ఞములకు తగిన ఫలములను అందజేసేవాడు.
- పూజనీయుడైన గరుడుని వాహనంగా గలవాడు.

ఓం యజ్ఞవాహనాయ నమః

వహ - ప్రాపనే - మోయుట, తీసికొని వెళ్ళుట, ప్రవహించుట. 'వహ' ధాతువునుండి 'వాహన' అనే పదం వచ్చింది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తేషామ్ భక్తి శ్రద్ధా అధికార దానేన యజ్ఞమ్ వాహయతి ఇతి యజ్ఞవాహనః.** యజ్ఞములను ఆచరించే కర్తలకు తగిన భక్తి, శ్రద్ధ, అధికారములను ఇచ్చి వారు యజ్ఞములు పూర్తిచేసేలా అనుగ్రహించేవాడు యజ్ఞవాహనుడు.

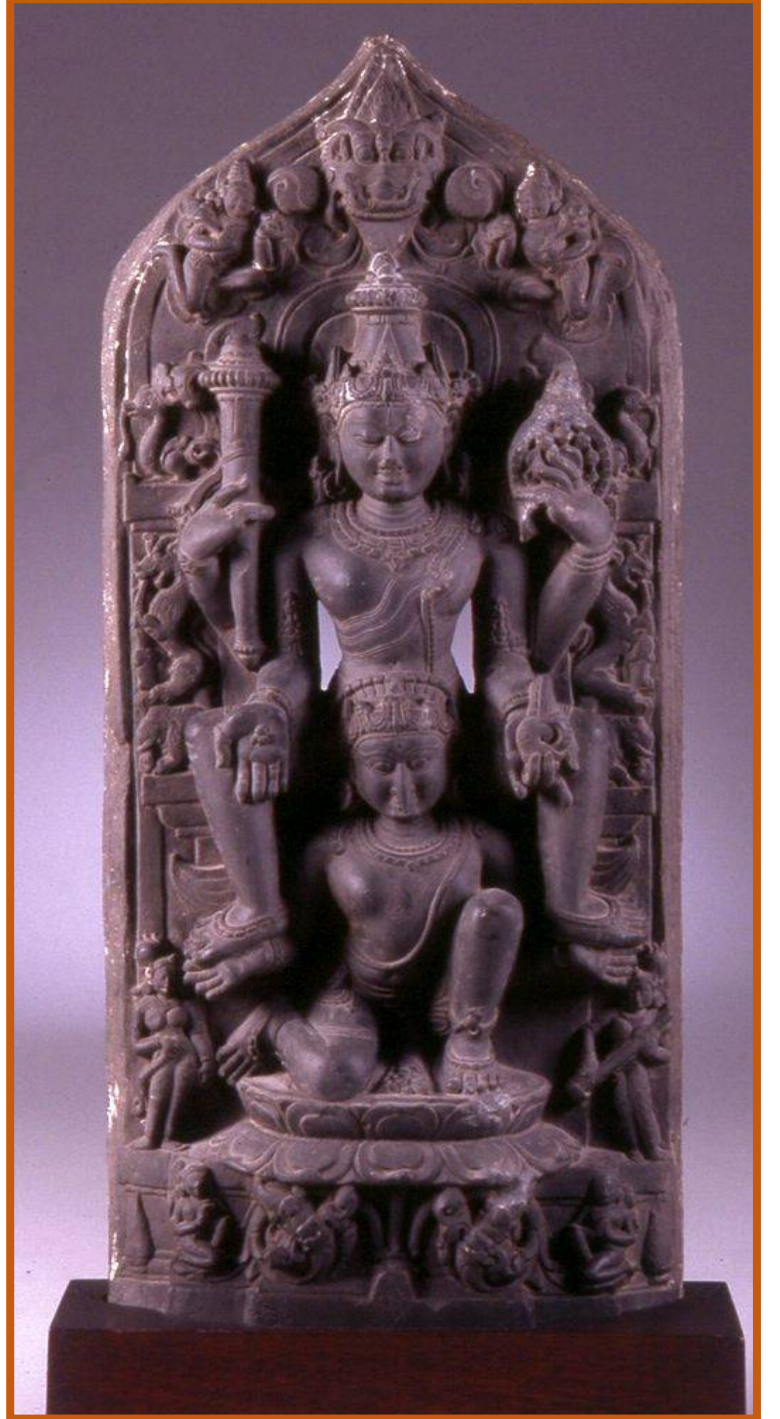
ఇలా ఇంతకుముందు నామములను – **యజ్ఞపతిః, యజ్వా, యజ్ఞాంగః, యజ్ఞవాహనః** – చూచినట్లయితే భగవానుడు స్వయంగా యజ్ఞములు చేయగలిగినవారికి తత్ఫలములనిచ్చే యజ్ఞపతి. అలా స్వయంగా యజ్ఞములనాచరింపలేని అశక్తుల పక్షాన తానే

యజ్ఞములు చేయు యజ్వ. యజ్ఞములద్వారా పొందబడు యజ్ఞాంగుడు. యజ్ఞములు చేసేవారికి అవుసరమైన శ్రద్ధ, శక్తి, అధికారము ఇచ్చే యజ్ఞవాహనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఫలహేతు భూతాన్ యజ్ఞాన్ వాహయతి ఇతి యజ్ఞవాహనః.** సత్ఫలితాలను (లోకశ్రేయస్సును) ఆశించి చేసే యజ్ఞములను విజయవంతంగా సంపూర్ణము చేయించేవాడు యజ్ఞవాహనుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – ఫలదాయకంబులగు యజ్ఞములే వాహనముగా కలిగియున్నందున పరమాత్మ 'యజ్ఞవాహనః' యని కీర్తింపబడెను.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'వాహన' అనగా వాహనము (బండి, రథము) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **యజ్ఞమ్ - పూజనీయమ్, వాహనమ్ - వైనతేయో యస్య ఇతి యజ్ఞవాహనః.** పూజనీయుడైన వైనతేయుడు (గరుత్మంతుడు) వాహనముగా కలిగినవాడు యజ్ఞవాహనుడు.

11వ శతాబ్దానికి చెందిన బంగ్లాదేశ్ ప్రాంతపు శిల్పం.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bangladeshi_-_Vishnu_Riding_Garuda_-_Walters_25242.jpg

యజ్ఞభృద్యజ్ఞకృద్యజ్ఞీ యజ్ఞభుగ్యజ్ఞసాధనః |
యజ్ఞాంతకృద్యజ్ఞగుహ్యమన్నమన్నాద ఏవ చ || (105)

976. యజ్ఞభృత్

- యజ్ఞమును విజయవంతంగా సంపూర్ణం చేసే భారము వహించువాడు (నిర్వహణలో ఏవైనా లోపములు ఉన్నప్పటికీ)

ఓం యజ్ఞభృతే నమః

భృ - పోషణ ధారణయోః - పోషించుట, ఆధారమగుట. యజ్ఞమ్ **బిభర్తి - పుష్ణాతి, ధారయతి ఇతి యజ్ఞభృత్.** యజ్ఞమునకు ఆధారమైనవాడు. యజ్ఞమును చక్కగా పూర్తి చేయించేవాడు యజ్ఞభృత్.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **వికల్పమపి యజ్ఞమ్ స్వ-స్మరణ పూర్ణాహుతిభ్యామ్ పుష్ణాతి ఇతి యజ్ఞభృత్.**

పూర్ణాహుతి స్వస్మృతిభ్యాం విఫలం యజ్ఞమప్యుత పుష్ణాతి యజ్ఞభృత్సస్యాత్ సప్తార్ణో మనురుత్తమః. యజ్ఞము చేసేటపుడు ఏదైనా లోపం జరిగినప్పటికీ, తనను తలచి పూర్ణాహుతి చెయ్యటంచేత, ఆ యజ్ఞంయొక్క ఫలితం పూర్తిగా ఇచ్చేవాడు యజ్ఞభృత్. ఈ నామము సప్తాక్షరీమహామంత్రము. ఉత్తమమైనది. ఓం యజ్ఞభృతే నమః (శ్రీకైవల్యసారధి).

శ్రీ భట్టులు శ్రుతినుండి ఉదాహరించారు. **ప్రమాదాత్ కుర్వతామ్ కర్మ ప్రచ్యవత్యధ్వరేషు యత్ స్మరణాదేవ తద్విష్ణోః సంపూర్ణమ్ స్యాదితి శ్రుతిః.** యజ్ఞనిర్వహణలో ప్రమాదవశాత్తు ఏవైనా దోషాలు సంభవించినప్పటికీ, అవి విష్ణుసంస్మరణవలన తొలగిపోయి యాగము సంపూర్ణం అవుతుందని శ్రుతి చెబుతున్నది.

శ్రీ వేలుక్కుడి కృష్ణన్ – యజ్ఞము చేయు వ్యక్తి ఏ కారణంచేతనైనాగాని అశక్తుడైనట్లయితే, ఆ యజ్ఞాన్ని చక్కగా పూర్తి చేయించే 'భారాన్ని' భగవంతుడే భరిస్తాడని 'భృత్' పదంవల్ల గ్రహించాలి. యజమాని చేయవలసిందల్లా, యజ్ఞం చివర పూర్ణాహుతి సమయంలో, శ్రీకృష్ణభగవానుని పాదపద్మాలను స్మరించి, మంత్ర, తంత్ర, విధి, విపర్యాసాదులలోని దోషములను మన్నించమని వేడుకోవాలి.

పూర్ణాహుతి సమయంలో పఠించే కొన్ని మంత్రాలు –

ప్రాయశ్చిత్తా న్యశేషాని తపః కర్మాన్యాత్మకాని వై యాని తేషామ్ అశేషాణామ్ శ్రీకృష్ణానుస్మరణమ్ పరమ్
ఉపచారాపదేశేన కృతాన్ అహరర్మయా అపచారాన్ ఇమాన్ సర్వాన్ క్షమస్వ పురుషోత్తమ
పూర్ణాహుతిమ్ ఉత్తమమ్ జుహోతి, కర్మమ్ వై పూర్ణాహుతిః ఆవిర్గీర్భిః యతతోన ఉనమ్ తేన ఉక్తిమ్ విధేమ

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞమ్ బిభర్తి పాతి ఇతి యజ్ఞభృత్.** యజ్ఞభర్తయును, యజ్ఞపాలకుడును పరమాత్మయే యగుటచేత 'యజ్ఞభృత్' అను మంగళవాచ్యుడగుచున్నాడు. పుణ్యప్రదములగు యజ్ఞములను జయప్రదముగా కొనసాగించువాడు పరమాత్మయే (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – యజ్ఞమును జయప్రదముగా సాగించుటకు ఏ యజ్ఞంలోనైనా హోత, ఉద్గాత, అధ్వర్యుడు, బ్రహ్మ అనే నలుగురు పురోహితులుంటారు. బాగా పెద్ద యజ్ఞాలలో 16మంది పురోహితులుంటారు.

శ్రీ చిన్మయానంద 'యజ్ఞము' అనగా లోకక్షేమం కొరకు చేసే అన్ని పనులూ అనే అర్థాన్ని కొనసాగించారు. స్వార్థం లేకుండా, అంకితభావంతో, సేవాదృక్పథంతో చేసే అన్ని కార్యాలనూ చక్కగా చేయించేవాడు 'యజ్ఞభృత్'.

977. యజ్ఞకృత్

- యజ్ఞమును సృష్టించినవాడు.

ఓం యజ్ఞకృతే నమః

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా ఈ నామమునకు 'లోక కళ్యాణార్థము యజ్ఞమును సృష్టించినవాడు' అనే అర్థాన్ని చెప్పారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **జగద్ హితాయ యజ్ఞమాది సృజతి ఇతి యజ్ఞకృత్.** లోకక్షేమం కొఱకు యజ్ఞమును సృష్టించినవాడు యజ్ఞకృత్.

సహయజ్ఞాః ప్రజాః సృష్ట్వా పురోవాచ ప్రజాపతిః
అనేన ప్రసవిష్యధ్వమేవ వోస్త్విష్ట కామధుక్ – గీత 3.10
దేవాన్ భావయతానేన తే దేవా భావయంతు వః
పరస్పరం భావయంతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ – గీత 3.11
ఇష్టాన్ భోగాన్ హి వో దేవా దాస్యంతే యజ్ఞభావితాః – గీత 3.12

కల్పాదియందు బ్రహ్మదేవుడు యజ్ఞసహితముగ ప్రజలను సృష్టించి, 'మీరు ఈ యజ్ఞములద్వారా వృద్ధి చెందుడు. ఈ యజ్ఞములు మీకు కామధేనువువలె కోర్కెలనెల్ల తీర్చును' అని పల్కెను. 'ఈ యజ్ఞముల ద్వారా మీరు దేవతలను తృప్తిపరచుడు. మరియు ఆ దేవతలు మిమ్ములను అనుగ్రహింతురు. నిస్వార్థ భావముతో మీరు పరస్పరము సంతృప్తి పరచుకొనుచు పరమశ్రేయస్సును పొందగలరు' అని పల్కెను. యజ్ఞములద్వారా సంతృప్తి పొందిన దేవతలు మీకు (మానవులకు) అయాచితముగనే ఇష్టమైన భోగములను ప్రసాదించెదరు.

'వషట్కారః' నామ వివరణలో శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి దేవతలకు, మనుష్యులకు యజ్ఞముద్వారా లభించిన పరస్పర సంబంధమును వివరించారు – మానవులొనరించిన యజ్ఞములద్వారా తమకు లభించు హవిర్భాగములపై దేవతలు ఆధారపడుదురు. దేవతలద్వారా లభించే వర్షాదులతో మానవుల మనుగడ కొనసాగును. ఇలా దేవతలకు, మనుష్యులకు మధ్య వారధిగా ఉండేలా భగవంతుడు యజ్ఞమును సృష్టించాడు. కనుక ఆయన 'యజ్ఞకృత్'.

'యజ్ఞకృత్' అనగా యజ్ఞములు చేయువాడు అనే అర్థం కూడా చెప్పవచ్చును. శ్రీ చిన్మయానంద ఇలా వ్యాఖ్యానించారు. యజ్ఞమును చేయును గనుక భగవంతుడు యజ్ఞకృత్. జీవుల కళ్యాణార్థము భగవంతుడు సృష్టి అనే యజ్ఞమును ఆచరించాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **యజ్ఞాన్ మఖాన్ స్వయమపి కరోతి అవతార విగ్రహే ఇతి యజ్ఞకృత్.** తన అవతారములలో భగవంతుడు స్వయంగా యజ్ఞములు ఆచరించాడు గనుక యజ్ఞకృత్.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఇంతకుముందు ('కృత్'తో వచ్చిన నామములకు వలె) కొన్ని నామాలకు చెప్పినట్లుగానే శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలు చెప్పారు (1) యజ్ఞములు సృష్టి చేయువాడు (2) యజ్ఞములను అంతం చేయువాడు (కృన్తతి - నాశనం చేయును).

జగదాదౌ యజ్ఞమ్ కరోతి, తదన్తే యజ్ఞమ్ కృన్తతి ఇతి వా యజ్ఞకృత్. సృష్టి ఆరంభ సమయంలో యజ్ఞమును సృష్టించినవాడు, ప్రళయకాలంలో యజ్ఞములను అంతం చేయువాడు 'యజ్ఞకృత్'.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – విశ్వకళ్యాణార్థము చేయబడు యజ్ఞములను జయప్రదం చేయువాడును, దుర్బుద్ధితో చేయు యజ్ఞములను ధ్వంసము చేయువాడును శ్రీహరియే యగుటచే 'యజ్ఞకృత్' నామవాచ్యుడగును.

డా. క్రోవి పార్థసారధి. శ్రీకైవల్యసారధి రచననుండి – జగత్తుయొక్క ఆదియందు, అంతమందు కూడా యజ్ఞమును ఆచరించేవాడు. ప్రళయకాలములో యజ్ఞమును ప్రవర్తిల్లకుండా చేసేవాడు 'యజ్ఞకృత్'.

978. యజ్ఞీ

- ఎవని కొఱకు సకలయజ్ఞములు ఆచరింపబడతాయో ఆయన. యజ్ఞములు ఇతని సొత్తు. సకల యజ్ఞములకు తానే ప్రభువైనవాడు.

ఓం యజ్ఞినే నమః

'యజ్ఞ' పదమునకు 'ఇని' ప్రత్యయము చేర్చుటద్వారా 'యజ్ఞీ' పదము వచ్చును. 'ఇనీ', 'మతుప్' ప్రత్యయములకు 'కలిగియుండుట, స్వంతదారు అగుట' అనే అర్థాలు వస్తాయి. **యజ్ఞః అస్య అస్తి ఇతి యజ్ఞీ.** యజ్ఞములద్వారా ఆరాధింపబడువాడు యజ్ఞి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **సర్వయజ్ఞానామ్ శేషీ యజ్ఞీ.** సకల యజ్ఞములకు అధిపతి (శేషి) అయినవాడు యజ్ఞి. ఆయన సంతృప్తి కొఱకే అన్ని యజ్ఞములు చేయబడును.

అహం హి సర్వయజ్ఞానాం భోక్తా చ ప్రభురేవచ
న తు మామభిజానంతి తత్వేనాతశ్చ్యవంతి తే – గీత 9.24
ఏలనన సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడ నేనే. వారు నా పరమేశ్వరతత్వమును ఎఱుంగరు. కావున పతనమగుదురు. అనగా పునర్జన్మను పొందుదురు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 5.6.4 – సకల జనులు ఆచరించే కార్యముల ఫలములు నావే.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – భగవంతుని కొరకు భక్తులు ఆచరించే కైంకర్యాది కార్యాలలో ఏమైనా లోపములున్నా గాని చివరకు భక్తునికి భగవత్ప్రాప్తి కలుగుతుంది. ఇందుకొరకు శ్రీ తొండరాడిపొడియాళ్వారు తిరుమాలై 25వ పాశురంనుండి 30వ పాశురం వరకు ఉదాహరింపవచ్చును. ఆళ్వారు భగవంతునితో ఇలా మొఱపెట్టుకొన్నాడు – నేను నా వర్ణమునకు నిర్దేశింపబడిన కర్మలను చేయలేదు. జ్ఞానయోగాన్ని గాని, భక్తియోగాన్ని గాని సాధన చేయలేదు. భగవంతుని భజిస్తూ కాలం గడుపలేదు. కనీసం గజేంద్రునిలా ఒక పువ్వును కూడా సమర్పించలేదు. ఉడుతలా నాలుగు ఇసుకరేణువులను స్వామి కైంకర్యంకోసం మోయలేదు. నేను చేసిందల్లా ప్రభువు అనుగ్రహం కోసం ఆక్రోశించడమే. దీనినే ఆ దేవదేవుడు యజ్ఞంలా భావంచి నన్ను తన పాదపద్మముల దరిని చేర్చుకున్నాడు. (భగవంతునిపట్ల తనకున్న నైచ్యానుబంధం ఆళ్వారుతో ఇలా పాడించింది.)

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞానామ్ తత్ సమారాధనాత్మనమ్ శేషీ ఇతి యజ్ఞీ.** అన్ని యజ్ఞములకు శేషి అయినవాడు యజ్ఞి. అనగా యజ్ఞములు ఆయనను ఆరాధించడానికే నిర్విపంబడుతున్నాయి.

979. యజ్ఞభుక్

- యజ్ఞమునకు భోక్తయై అందు సమర్పింపబడిన పదార్థములను ప్రీతితో భుజించువాడు.
- యజ్ఞమును రక్షించువాడు.

ఓం యజ్ఞభుజే నమః

భుజ్ - పాలన అభ్యవహారయోః - రక్షించుట, తినుట, అనుభవించుట. **యజ్ఞమ్ భుంక్తే, భునక్తి ఇతి వా యజ్ఞభుక్.** యజ్ఞమును అనుభవించువాడు, యజ్ఞమును రక్షించువాడు యజ్ఞభుక్.

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా రెండు అర్థాలనూ చెప్పారు. శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ 'భుక్తే - అశ్నాతి - భుజించుట' అనే అర్థాన్ని ప్రధానంగా చెప్పారు. **ఇజ్యన్తే దీయన్తే సమర్పయన్తే స్వజనైః ఇతి యజ్ఞః, అర్థాత్ నానావిధ రుచిరాః పదార్థాః తాన్ భుంక్తే అశ్నాతి ఇతి యజ్ఞభుక్.** యజ్ఞములో అర్పింపబడు వివిధ పదార్థములను ప్రీతితో స్వీకరించి భుజించి ఆనందించువాడు యజ్ఞభుక్. ఇందుకు శ్రీ భరద్వాజ గీతనుండి ఉదాహరించారు.

పత్రమ్ పుష్పమ్ ఫలమ్ తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి
తదహమ్ భక్త్యుపహృతమ్ అశ్నామి ప్రయతాత్మనః – గీత 9.26
నిర్మల బుద్ధితో, నిష్కామ భావముతో పరమభక్తునిచే సమర్పింపబడిన పత్రమును గాని, పుష్పమును గాని, ఫలమును గాని, జలమునుగాని నేను ప్రత్యక్షముగా (స్వయముగా) ప్రీతితో ఆరగింతును.

ఈ గీతాశ్లోకమునుండి, మరియు ఇంతకుముందు నామములో ఉదాహరించిన శ్రీ తొండరాడిప్పొడియాళ్వారు పాశురమునుండి మనము గ్రహింపవలసినది ఏమనగా – దీక్షతో, అంకిత భావముతో చేసినదేదైనా యజ్ఞము అవుతుంది. ప్రేమతో, భక్తితో ఎంత స్వల్పమైనదానిని సమర్పించినాగాని భగవంతుడు ప్రీతితో స్వీకరిస్తాడు.

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ గీత (9.24) శ్లోకమును ఉదాహరించారు. **అహం హి సర్వ యజ్ఞానామ్ భోక్తా చ ప్రభురేవ చ.** సకల యజ్ఞములకు భోక్తను, స్వామిని కూడా నేనే.

శ్రీ కృష్ణన్ – భగవంతుని యాగరక్షకత్వము శ్రీరామావతారంలో స్పష్టంగా కనుపిస్తుంది. రాక్షసులను వధించి ఆయన విశ్వామిత్రుని యాగాన్ని రక్షించాడు. అన్ని యజ్ఞములకూ భగవానుడే, లక్ష్యము, సాధనము, భోక్త, రక్షకుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – యజ్ఞంలో అనేక దేవతలను ఉద్దేశించి హవిస్సులను సమర్పించినా, అవన్నీ భగవంతునికే చెందుతాయి.

శ్రీకైవల్య సారథి – యజ్ఞముయొక్క భోక్త తానైయుండి, యజ్ఞకర్తకు ఆ ఫలమునిచ్చి అనుభవింపజేసేవాడు యజ్ఞభుక్.

980. యజ్ఞసాధనః

- యజ్ఞములకు భగవంతుడే సాధనము (ఉపకరణము).
- యజ్ఞము అనే సాధనము ద్వారా భగవంతుని పొందవచ్చును.
- శుభకరమైన ఫలితములనిచ్చువాడు.

ఓం యజ్ఞసాధనాయ నమః

సాధ్ - సంసిద్ధౌ - పూర్తి చేయుట, సాధించుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తే అస్య జ్ఞాన సిద్ధ్యుపాయా ఇతి యజ్ఞసాధనః.** భగవంతుని గురించిన జ్ఞానము కారణంగానే యజ్ఞము కామ్యార్థసిద్ధికి సాధనం అవుతుంది. కనుక ఆయన సిద్ధిసాధనుడు. ఇక్కడ ముఖ్యంగా గమనించవలసింది ఏమంటే భగవంతుని గురించిన జ్ఞానము. మనకు భగవంతునికి మధ్యనున్న సంబంధము శేషశేషీభావము (సేవకునికి, ప్రభువునకు మధ్యనుండే సంబంధము). అన్నింటికంటే ముఖ్యంగా భగవంతునికి ఏదైనా సమర్పించేటపుడు దానిని ప్రేమతో సమర్పించుట. ఇవన్నీ సత్ఫలితాలు పొందడానికి అత్యవుసరం. ఏమి అర్పించామన్నది అంత ప్రధానం కాదు. ఆ సమర్పణలో ఉండే అంకితభావం అతిముఖ్యం.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా కొంచెం ఇలానే వ్యాఖ్యానించారు. **జ్ఞాన దానేన యజ్ఞ ఉపకారిత్వాత్ యజ్ఞసాధనః.** యజ్ఞమును గురించి, దాని విధివిధానముల గురించి, అవుసరమైన జ్ఞానమును భగవంతుడే ప్రసాదిస్తాడు. ఆ విధంగా ఆయన యజ్ఞనిర్వహణకు సహాయపడ్డాడు. కనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – **ప్రాప్తి ఉపాయాః యజ్ఞమ్.** భగవంతుని పొందే ఉపాయము (సాధనము) యజ్ఞము. కనుక యజ్ఞమంటే కేవలం హోమకుండంలో చేసే ప్రక్రియ మాత్రమే కాదు. భగవంతునికి చేసే నిత్య ఆరాధనాది ఉపచారములన్నీ యజ్ఞములే. వీటిని శ్రద్ధాభక్తులతో ఆచరిస్తే వానినే భగవంతుడు తనను పొందే యజ్ఞములు అనే ఉపాయములు (సాధనములు)గా స్వీకరించును. కనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ – **యజ్ఞః సాధ్యతే అనేన, యజ్ఞమ్ సాధయతి వా యజ్ఞసాధనః.** ఆయన ద్వారా యజ్ఞములు సాధ్యమగును. యజ్ఞముల ఫలములు ఆయనద్వారా సిద్ధించుచున్నవి. కనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞః సాధనమ్ తత్ ప్రాప్తౌ ఇతి యజ్ఞసాధనః.** భగవంతుని పొందుటకు (సాధించుటకు) యజ్ఞములే సాధనములు (ఉపాయములు) గనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **యజ్ఞః పూజా ఆరాధనమ్ వా తమ్ భక్తానామ్ సాధయతి ఇతి యజ్ఞసాధనః, తథా యజ్ఞః పూజా సాధనమ్ ప్రాప్తయే యస్య ఇతి యజ్ఞసాధనః.** యజ్ఞమనగా భగవంతుని పొందు పూజ, ఆరాధనము. అలాంటి యజ్ఞములు చేసే శక్తిని, అవకాశమును భక్తులకు కలిగిస్తాడు గనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – యజ్ఞమనగా స్వార్థము లేకుండా లోకకళ్యాణం కొరకు ఆచరించే కార్యము. అలాంటి యజ్ఞాలు నిర్విఘ్నంగా విజయవంతమయ్యేలా చేసేవాడు యజ్ఞసాధనుడు.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ – సాధనము అనగా ఉపకరణము (ఉపయోగించే వస్తువు). **యజ్ఞస్య సాధనమ్ స్రుక్ స్రువాదికమ్ మంత్రాదికమ్ వా యస్మాత్ ఇతి యజ్ఞసాధనః.** యజ్ఞములో ఉపయోగించే సాధనములైన స్రుక్ (నేయిని హోమంలో వడ్డించే పెద్ద గరిటె), స్రువము (స్రుక్కులో నేతిని వడ్డించే చిన్న గరిటె), మంత్రములు వంటివన్నియు భగవంతునివల్లనే సమకూరుతున్నాయి. కనుక ఆయన యజ్ఞసాధనుడు.

బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్
బ్రహ్మైవ తేన గన్తవ్యం బ్రహ్మకర్మ సమాధినా – గీత 4.24
యజ్ఞకార్యములందు ఉపయుక్తమగు స్రువాది సాధనములు బ్రహ్మము. హోమము చేయబడు ద్రవ్యము బ్రహ్మము. అగ్నియు బ్రహ్మము. యజ్ఞమునాచరించు కర్తయు బ్రహ్మము. హవన క్రియయు బ్రహ్మము. ఈ బ్రహ్మకర్మయందు స్థితుడైయుండు యోగిద్వారా పొందదగిన యజ్ఞఫలము కూడ బ్రహ్మమే.

'బ్రహ్మార్పణము'నకు శ్రీ భగవద్రామానుజుల వ్యాఖ్య – **అర్ప్యతే అనేన ఇతి అర్పణమ్ స్రుగాది. తద్ బ్రహ్మ కార్యత్వాత్ బ్రహ్మ, బ్రహ్మ యస్య హవిషః అర్పణమ్ తద్ బ్రహ్మార్పణమ్.** దేనిద్వారా అర్పణము చేస్తామో (స్రుక్, స్రువాదులు) అది అర్పణము. సమస్త సృష్టికి కార్యకారణమైన బ్రహ్మమే ఆ అర్పణము కూడాను. బ్రహ్మముతో చేయు అర్పణము అనే కార్యము బ్రహ్మార్పణము. శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ వ్యాఖ్య ఈ శ్రీరామానుజుల వ్యాఖ్యతో సరిపోలుతుంది.

భగవదనుభవమును భక్తులు అనేకవిధాలుగా పొందుతారు. శ్రీ రఘునాథ తీర్థ వ్యాఖ్యను ఇందుకు ఉదాహరణగా చూడవచ్చును. **యజ్ఞ శబ్దః శుభవాచీ, తమ్ సాధయతి ఇతి యజ్ఞసాధనః**. 'యజ్ఞము' శుభసూచక పదము. అలాంటి శుభాలను ఇచ్చేవాడు గనుక భగవంతుడు యజ్ఞసాధనుడు.

981. యజ్ఞాన్తకృత్

- యజ్ఞమును చక్కగా పూర్తి చేయించువాడు.
- శ్రీమన్నారాయణుని గురించిన జ్ఞానమే యజ్ఞమునకు ఫలితము అనే సిద్ధాంతమును చేసినవాడు.
- మారీచ సుబాహువుల వంటివారిని నాశనం చేసినవాడు.

ఓం యజ్ఞాన్తకృతే నమః

యజ్ఞస్య అంతమ్ - సమాప్తిమ్ ఫలమ్ వా కరోతి ఇతి యజ్ఞాన్తకృత్. (1) యజ్ఞమును విజయవంతముగా సమాప్తము చేయించువాడు (2) యజ్ఞమునకు తగు ఫలము ఇచ్చువాడు – అనే రెండు అర్థాలనూ ఈ నామమునకు చెప్పుకొనవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞపర్యవసానమ్ స్వతత్వజ్ఞానమ్ కరోతి ఇతి యజ్ఞాంతకృత్.** అన్ని యజ్ఞములకు అంతిమ ఫలము తన (భగవంతుని) గురించిన జ్ఞానమే. అట్టి జ్ఞానమును అందించువాడు యజ్ఞాంతకృత్. (ఇక్కడ గుర్తుంచుకొనవలసిన విషయము – వేదముల పరిభాషలో దేనిని గురించయినా 'నిజమైన జ్ఞానము' అంటే కేవలం తెలిసికొని ఉండడం కాదు. ఆ జ్ఞానమును అనుసరించి సన్మార్గంలో జీవితాన్ని గడపడం). శ్రీ భట్టులు గీత (4.33)నుండి ఉదాహరించారు.

శ్రేయాన్ ద్రవ్య మయాద్యజ్ఞాత్ జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప
సర్వ కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే – గీత 4.33
హే పరంతప! అర్జున! ద్రవ్యమయ యజ్ఞము కంటెను జ్ఞానయజ్ఞము మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది. కర్మలన్నియును జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తమగును.

శ్రీ కైవల్యసారధినుండి – **సమాప్తించైవ యజ్ఞానాం స్వతత్త్వజ్ఞానతః క్షణాత్ నిరపేక్షణ యః కరోతి స యజ్ఞాంతకృదుచ్యతే** యజ్ఞం చేసినదాని ఫలితము – వెంటనే 'సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుని తెలుసుకోవటమే' అని సిద్ధాంతమును నెలకొల్పినవాడు గనుక భగవానుని 'యజ్ఞాంతకృత్' అంటారు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ ఉదాహరించిన శ్రుతివాక్యము – **తమేవమ్ విద్వాన్ అమృత ఇహ భవతి నా అన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే.** పరబ్రహ్మమును గురించి తెలుసుకొన్నవారికి మోక్షానందము లభిస్తుంది. వేరుమార్గం లేదు. అనగా భగవంతుని గురించిన జ్ఞానమువలన మోక్షము లభిస్తుంది. యజ్ఞఫలముగా భగవానుడు అట్టి జ్ఞానమును ఇస్తాడు. కనుక ఆయన యజ్ఞాంతకృత్.

శ్రీ శంకరులు రెండు అర్థాలను పేర్కొన్నారు –

(1) **యజ్ఞస్య అంతమ్ ఫలప్రాప్తిమ్ కుర్వన్ యజ్ఞాంతకృత్.** యజ్ఞము చేసిన పిదప దానికి తగు ఫలమును ప్రసాదించువాడు యజ్ఞాంతకృత్.

(2) **వైష్ణవీ ఋక్ శంసనేన పూర్ణాహుత్యా వా యజ్ఞసమాప్తిమ్ కరోతి ఇతి యజ్ఞాంతకృత్.** యజ్ఞం చివరిలో వైష్ణవీఋక్ **(విష్ణవే స్వాహా)** మంత్రం ద్వారా పూర్ణాహుతి చేస్తారు. ఆవిధంగా యజ్ఞమును పరిసమాప్తి చేయించువాడు యజ్ఞాంతకృత్. 976వ నామము 'యజ్ఞభృత్' ప్రకారం యజ్ఞం నిర్వహణలో ఏవైనా లోపాలున్నాగాని నిర్మలమైన మనస్సుతో విష్ణువును ధ్యానించి పూర్ణాహుతి చేస్తే ఆయన సంపూర్ణ యజ్ఞఫలమునిస్తాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి ఉదాహరించిన శ్లోకము –

యస్య స్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోయాఙ్క్రియాదిషు

న్యూనమ్ సంపూర్ణతామ్ యాతి సత్యో వందే తమచ్యుతమ్

అచ్యుతుని స్మరించి, ఆయన నామమును ఉచ్చరించినట్లయితే ఏదైనా సత్కార్యము సంపూర్ణమవుతుంది. అట్టి అచ్యుతునకు వందనములు.

శ్రీ చిన్మయానంద – అన్ని యజ్ఞములలోను చివరి కార్యము చేసి, యజ్ఞమును పూర్తిచేయువాడు యజ్ఞాంతకృత్. పూర్ణాహుతిద్వారా సమస్తమును భగవంతునికి అర్పించినట్లయితే అక్కడ సాక్షాత్తు శ్రీమన్నారాయణుడే తన దివ్యవైభవంతో అవతరిస్తాడు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **యజ్ఞానామ్ అంతో రమణీయో భగవద్ ఆవిర్భావవేలా, తమపి కృపయా కరోతి ఇతి యజ్ఞాంతకృత్.** యజ్ఞం చివరిలో భగవానుడు తన దివ్యమంగళ దర్శనాన్ని ఇచ్చి ఆశీర్వదిస్తాడు. కనుక ఆయన యజ్ఞాంతకృత్. ఇందుకు శ్రీ భరద్వాజ శ్రీమద్భాగవతము (4.19.3)నుండి ఉదాహరించారు.

యత్ర యజ్ఞపతిః సాక్షాత్ భగవాన్ హరిరీశ్వరః

అన్వభూయత్ సర్వాత్మా సర్వలోక గురుః ప్రభుః

సమస్త జగత్తును, జీవులను తన శరీరంలో ధరించిన పరమేశ్వరుడు శ్రీమహావిష్ణువును ఆరాధించారు. (తరువాతి శ్లోకములలో భగవంతుడు ప్రత్యక్షమగుట, ఆయనను సిద్ధులు, కపిలుడు, నారదుడు, దత్తుడు మొదలగువారు స్తుతించుట వర్ణింపబడినది.)

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **విఘ్నాన్ నిహృత్య యో యజ్ఞమ్ సమాపయతి, సంపాదితస్య తస్య యజ్ఞస్య యో అంతమ్ - ఫలమ్ చ దదాతి స యజ్ఞాంతకృత్ అభిధీయతే.** విఘ్నములు తొలగించి యజ్ఞములను విజయవంతంగా సమాప్తము చేయించువాడు, మరియు ఆ యజ్ఞములకు తగు ఫలములు ఇచ్చువాడు యజ్ఞాంతకృత్.

శ్రీ సత్యసంధ తీర్థ భిన్నంగా వ్యాఖ్యానించారు. కృ - హింసాయాం - బాధించుట, చంపుట. **యజ్ఞస్య అంతో నాశో యేభ్యః తే యజ్ఞాంతః సుబాహు మారీచాదయః, తాన్ కృణోతి ఇతి వా యజ్ఞాంతకృత్.** శ్రీరామావతారంలో విశ్వామిత్రుని యాగానికి రామలక్ష్మణులు రక్షకులుగా ఉన్నారు. ఆ యజ్ఞాన్ని అంతం చేయాలనుకొన్న సుబాహు మారీచాదులను నాశనం చేసినవాడు యజ్ఞాంతకృత్.

982. యజ్ఞగుహ్యమ్

- యజ్ఞమునందలి రహస్యము.

ఓం యజ్ఞగుహ్యాయ నమః

గుహ్ - సంవరణే - కప్పియుంచుట, దాచియుంచుట. గుహ్యము అనగా రహస్యము. యజ్ఞములలో రహస్యము భగవానుడే. ఆ రహస్యము ఏమిటనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యాతల అనుభవాన్ని మనం తెలిసికొనవచ్చును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – రెండు విధాలుగా భగవానుడు యజ్ఞములోని రహస్యము (1) భగవానుడే సకల యజ్ఞములకు పరమలక్ష్యమని చాలామందికి తెలియదు (2) భగవానునుకు ఏమీ అవుసరం లేకపోయినా గాని, మనం యజ్ఞంలో సమర్పించే కొద్దిపాటి ద్రవ్యములను ఆర్తిగొన్నవానివలె స్వీకరించి, అందుకు ప్రతిఫలంగా గొప్ప కామ్యార్థాలను ప్రసాదిస్తాడు. యజ్ఞమునకు సంబంధించిన విధివిధానములు, సిద్ధాంతములు గురించి మంచి జ్ఞానం ఉన్న కొద్దిమందికే ఈ విషయాలు తెలియును. కనుక ఆయన 'యజ్ఞగుహ్యుడు'. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన మహాభారత శ్లోకములు.

సర్వే వేదాః సర్వవేద్యాః స-శాస్త్రాః సర్వే యజ్ఞాః సర్వ ఇజ్యశ్చ కృష్ణః
విదుః కృష్ణమ్ బ్రాహ్మణాస్తత్త్వతో యే తేషామ్ రాజన్ సర్వయజ్ఞాః సమాప్తః
నేర్చుకోవలసిన సకల వేదములు, సకల శాస్త్రములు, సకల యజ్ఞములు, సకల పూజావిధానములు అన్నీ శ్రీకృష్ణుడే. ఈ విధంగా శ్రీకృష్ణుని గురించిన సత్యమునెరిగినవారు అన్ని యజ్ఞములను సక్రమంగా పూర్తిచేశారనుకోవచ్చును.
జ్యోతీగ్ంషి శుక్రాణి చ యాని లోకే త్రయోలోకాః లోకపాలస్త్రయీ చ
త్రయోఽగ్నశ్చ ఆహుతయశ్చ పంచసర్వేదేవా దేవకీపుత్ర ఏవ
సృష్టిలో వెలిగే సమస్త మండలాలు, ముల్లోకాలు, మూడు లోకముల పాలకులు, మూడు అగ్నులు, ఆ అగ్నులలో వేల్చే ఐదు హోమద్రవ్యాలు, సకల దేవతలు – అందరూకూడ దేవకీనందనుడైన శ్రీకృష్ణుడే.

డా. క్రోవి పార్థసారథి రచన శ్రీకైవల్యసారథి నుండి – **యస్తర్పయతి యజ్ఞేషు నిత్యతృప్తోస్య తృప్తవత్ పురోడాశాధికం భుక్త్వా తృప్యత్యనాన్విశేషతః తద్యజ్ఞవిధిగత్యాది విద ఏవ విదంతి హి స స్థూల బుద్ధయస్తస్మాత్ యజ్ఞగుహ్యమితి స్మృతః** తాను తృప్తుడై, హవిస్సును, యజ్ఞద్రవ్యాలను అతి ఆదరంతో తీసుకొని, వాటివల్ల పరితృప్తుడై యజ్ఞము చేసినవారిని కూడా తృప్తిపొందిస్తాడు. ఈ విషయము జ్ఞానులకు గాని, అజ్ఞానులకు గాని ఎవరికీ తెలియకుండా రహస్యంగా ఉంచుతాడు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – యజ్ఞంలో సమర్పించిన స్వల్పమునే భగవంతుడు ఎంతో ఆనందంతో గ్రహించి, ఆ యజ్ఞం చేసినవారికి మోక్షంతో సహా గొప్ప ఫలితాలనిస్తాడు భగవంతుడు. ఇలా యజ్ఞవిధులను, ఫలితాలను తెలిసినవారు చాలా కొద్దిమంది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – ఏ యజ్ఞానికి సంబంధించినవైనా రెండు అంశాలున్నాయి. (1) ప్రాపంచిక, భౌతిక అంశాలు, సంభారాలు, విధానాలు (2) యజ్ఞకర్మను చేయడంలో ఉన్న అంతర్గత భావాలు. 981వ నామము **'యజ్ఞాంతకృత్'** వివరణలోను, మరియు గీతాశ్లోకము (4.33) వివరణ ద్వారాను కర్మలకంటె ఆ కర్మల వెనుకనున్న ఆలోచనలు చాలా ముఖ్యమని చెప్పడమైనది. యజ్ఞమును ఆచరించేటపుడు మన ఆలోచనలను కామ్యార్థములనుండి మళ్ళించి భగవంతునిపై నుంచుట ఉత్తమము. అలాంటి యజ్ఞమే శ్రేష్ఠము. ఇదే రహస్యము. అలాంటి భావాలతో చేసిన యజ్ఞమే బ్రహ్మస్వరూపము. ఇదే యజ్ఞగుహ్యము.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **యజ్ఞానామ్ గుహ్యమ్ జ్ఞానయుక్తః ఫలాభిసంధిరహితో వా యజ్ఞః, తద్ అభేద ఉపచారాత్ బ్రహ్మ యజ్ఞగుహ్యమ్.** యజ్ఞములలో జ్ఞానయజ్ఞము రహస్యమైనది. ఫలాపేక్ష లేకుండా చేసిన కార్యమైనా యజ్ఞమే. దానికి, బ్రహ్మమునకు తేడా లేదు. అదే యజ్ఞగుహ్యము.

శ్రీ చిన్మయానంద – శరీరమనే హోమకుండమునందు ప్రాపంచిక విషయాలనే ద్రవ్యాలను చైతన్యమనే అగ్నిలో దహింపజేయాలి. ఇదే జ్ఞానయజ్ఞము. దీనినే వేదములు బ్రహ్మయజ్ఞము అనికూడా అన్నాయి. ఇదే యజ్ఞములకు సంబంధించిన రహస్యము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **తేన యజ్ఞేన తస్యైవ ముఖ్య ఉద్దేశ్యత్వాత్ యజ్ఞగుహ్యమ్.** అన్ని యజ్ఞములకు ముఖ్య ఉద్దేశ్యము భగవంతుడే. భగవంతునికొరకే యజ్ఞములను ఆచరించాలి కాని ప్రాపంచికమైన ప్రయోజనములను ఆశించికాదు. ఇందువలన అన్ని యజ్ఞములయందు దాగియున్న రహస్యమైన భగవంతుడు యజ్ఞగుహ్యము.

983. అన్నమ్

- భక్తులచే అనుభవింపబడువాడు.
- సకల ప్రాణులు భుజించు అన్నము పరబ్రహ్మస్వరూపము. తద్వారా జీవనము నిలుచును.
- ప్రళయకాలమున సమస్తమును భుజించువాడు.
- తన దర్శనమును ప్రసాదించి భక్తుల ప్రాణములు నిలుపువాడు.
- యజ్ఞము చేసిన భక్తులకు శ్రీవైకుంఠములో తనను తానే ప్రసాదించి వారికి పరమానందము కలిగించువాడు.

ఓం అన్నాయ నమః

అద్ - భక్షణే - తినుట. అత్తి - భక్షతి ఇతి అన్నమ్ - భుజించువాడు మరియు ఆనందించువాడు అన్నమ్.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక ర్థము. అన్న-ప్రాణనే-శ్వాసించుట, జీవించుట. అనీతి **ఇతి అన్నమ్, యద్వా అన్యతే - ప్రాణ్యతే యేన తద్ అన్నమ్.** ఎవని కారణముగా జీవులు జీవించునో అతడు అన్నము.

శ్రుతిలో 'అన్నమ్' అనే పదమును యజ్ఞములో అర్పించు సమస్త హవిస్సులకు (నేతితో సహా) వాడారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **భోక్తృ శక్తిభిః భుజ్యతే ఇతి అన్నమ్.** భగవంతుని అనుగ్రహం పొందినవారు భగవంతుని అనుభవించి ఆనందిస్తారు. నిజమైన భక్తునికి భగవంతునియందు తప్ప మరి దేనియందు ఆనందము లభింపదు.

ఏవం నిష్టారితానంత భోక్తృశక్తి సమన్వితైః భుజ్యతే య సదాకాలం సోఽన్నమిత్యుచ్యతే బుధైః ఈ రకంగా భగవంతుని అనుగ్రహంతో అవిచ్ఛిన్నమైన భోక్తృశక్తిని పొందిన భక్తులచేత నిరంతరము అనుభవింపబడువాడు. (శ్రీకైవల్య సారథి).

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 6.7.1 – తన భక్తులకు కృష్ణుడే సర్వస్వము. వారు ఆకలిగొని భుజించే ఆహారము, దాహం గొని స్వీకరించే నీరు, భోజనానంతరం తీసుకొనే తాంబూలము – అన్నీ వారికి కృష్ణుడే. కేవలం భగవంతుని నామం పలకడం ద్వారాను, ఆయన గుణములను కీర్తించడం ద్వారాను, ఆయనను తలచడం ద్వారాను, ఆ భక్తుల ఆకలి, దప్పికలు సమసిపోతాయి. కృష్ణచైతన్యము కలిగినవారికి వేరు ఆహారం రుచించదు. దారి పొడవునా భగవంతుని నామం స్మరించడంవల్లను. 'తిరుక్కోళూరు దారి ఇదేనా? ఇంకెంత దూరం ఉంది?' అని అడుగుతూ వెళ్ళడం వల్లను వారికి ఇంకే సహాయం అక్కరలేదు. భగవంతుని స్మరణమే భక్తులకు ఆహారము.

బహూనాం జన్మనామంతే జ్ఞానవాన్ మాం ప్రపద్యతే
వాసుదేవః సర్వమితి స మహాత్మా సుదుర్లభః – గీత 7.19
అనేక జన్మల పిదప జ్ఞానియైనవాడు (భగవత్తత్వమును ఎఱిగినవాడు) సర్వమూ వాసుదేవమయమే యని భావించి నన్ను శరణు పొందును. అట్టి మహాత్ముడు లభించుట అరుదు. ఇక్కడ 'సర్వమూ వాసుదేవమయము' అనగా 'అన్నము' అనగా 'అనుభవింపబడునది' అని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు.

తైత్తరీయోపనిషత్తులోని ప్రసిద్ధ వాక్యము.

అహమన్నమ్ అహమన్నమ్ అహమన్నమ్

అహమన్నాదోఽహమ్ అన్నాదోఽహమ్ అన్నాదః

భగవంతుని గురించి తెలుసుకొనే అర్హత కలిగినవారు కలిగినవారు భగవంతుని అనుభవించి ఆనందింతురు గనుక భగవంతుడు అన్నము. మరియు అలాంటివారిని ఆయన అనుభవించి ఆనందించును గనుక ఆయన (భగవంతుడు) అన్నాదుడు, అనగా అనుభవించువాడు.

తరువాతి నామము **'అన్నాదః'**.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ దివ్య ప్రబంధములలో ఆళ్వారుల దివ్య భగవదనుభవానందమును తెలిపే పెక్కు పాశురములను ఉదాహరించారు. తిరువైమోళి (5.10)లో పది పాశురములు ఇలాంటివే (తరువాతి నామ వివరణలో చర్చింపబడును). మరియు,

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. పెరియ తిరువంతాడి 34 – ఓ ప్రభువా! నీ మేని ఛాయ సాగరమువలె నల్లగా ప్రకాశించునది. సకల బ్రహ్మాండములకు ఆదికారణము నీవే. నావంటి వారిలో దోషములను హరించుటే నీ గుణము. పాలకడలిలో పవళించియున్న నీ సౌందర్యమును గురించి తలంచినంతనే నా ఒడలు పులకాంకితమగును, కాళ్ళు సత్వహీనమగును. నా మనసు, కనులు నీ సౌందర్యభావముతో ఆనంద పరవశమగును.

శ్రీ కులశేఖరాళ్వారు. పెరుమాళ్ తిరుమొళి 2.3 – భగవంతుడా! ఏడు మదించిన ఎద్దుల నణచుట, శ్రీవరాహమూర్తివై భూమిని ఉద్ధరించుట, శ్రీరామునివై రావణుని అంతమొందించుట – ఇలా నీ లీలలను స్మరించినంతనే నా కనులవెంట ఆనంద బాష్పములు ధారగా కారుచున్నవి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అద్యతే ఇతి అన్నమ్.** సకల జీవులు భుజించునది అన్నము. సకల ఆహారములందును ప్రాణమును నిలుపు శక్తి భగవంతుడే గనుక ఆయన అన్నము.

శ్రీ చిన్మయానంద – అన్ని ఇంద్రియములు అనుభవించు భోగ్యములు ఆహారమువంటివే. అవన్నియును అన్నమే.

అత్తి - భక్షతి ఇతి అన్నమ్. భుజించేవాడు అన్నము. ఈ అర్థంలో శ్రీ శంకరులు, శ్రీ చిన్మయానంద చెప్పిన వ్యాఖ్య – **అత్తి భూతాని ఇతి అన్నమ్.** ప్రళయకాలంలో సకల భూతములను భక్షించువాడు అన్నము.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – అన - ప్రాణనే - శ్వాసించుట, జీవించుట. **అన్యన్తే ఉపజీవ్యన్తే భక్తాః యేన స్వ-దర్శన-దాన ద్వారా ఇతి అన్నమ్.** తన దివ్యదర్శన భాగ్యమును ప్రసాదించి భక్తుల ప్రాణములను నిలుపువాడు అన్నము. (ఉణాది సూత్రము 3.10 ప్రకారము 'అన్' ధాతువునకు 'న' ప్రత్యయము చేరిస్తే అన్నము - ఆహారము - అగును.)

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – ఇంతకుముందు నామములు యజ్ఞసంబంధమైనవి. ఆ భావమునే ఈ 'అన్నమ్' నామమునకు అన్వయించవచ్చును. **యజ్ఞలభ్యే పరమవ్యోమ్ని యద్ దివ్య రస గంధాదిక మదనీయమ్ భోగ్యమ్.** యజ్ఞానంతరము ఫలముగా శ్రీవైకుంఠములో భక్తులకు తనను తానే భోగ్యముగా ప్రసాదించువాడు అన్నము.

984. అన్నాదః

ఏవ చ

- తనను అనుభవించేవారిని తాను అనుభవించువాడు. భోగ్యమైన భక్తులను అన్నములాగా ప్రేమతో పరిగ్రహించి ఆనందించువాడు.

- అన్నమును భక్షించువాడు. సకల జగత్తును అన్నములాగా భక్షించువాడు.
- భక్తులు సమర్పించినదానిని ఆనందముగా స్వీకరించువాడు.

ఓం అన్నాదాయ నమః

ఇంతకు ముందు నామము 'అన్నమ్' వివరణలో చెప్పినట్లుగా 'అన్నమ్' అనే పదమును రెండు మూల శబ్దములనుండి విశ్లేషించవచ్చును. (1) అద్ - భక్షణే - తినుట, అనుభవించుట. (2) అన - ప్రాణనే - జీవించుట, శ్వాసించుట. 'అన్న' శబ్దమునకు 'అద్' ప్రత్యయము చేరిస్తే 'అన్నాద' పదం వస్తుంది. 'అద్' అంటే కూడా (భక్షణే) తినుట అనే అర్థం. కనుక 'అన్నాదః' అంటే 'ఆహారమును తినువాడు' అని అర్థం.

ఇంతకుముందు నామము 'అన్నమ్' అనగా 'భక్తులచేత అనుభవింపబడువాడు' అని అర్థము. 'అన్నాదః' అంటే 'అలా తనను అనుభవించే భక్తులను అనుభవించేవాడు' అని అర్థము. **అన్నమ్ అత్తి ఇతి అన్నాదః.**

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **తాన్ శ్చ తథా భుంక్తే ఇతి అన్నాదః.** వారు (భక్తులు) ఆయనను (భగవంతుని) అనుభవించినట్లే (అన్నముగా), ఆయన కూడా భోగ్యమైన భక్తులను ప్రేమతో అన్నములాగా పరిగ్రహించి అనుభవించువాడు గనుక అన్నాదుడు.

యజ్ఞగుహ్య మన్న మన్నాద ఏవ చ. తరువాత శ్రీ భట్టులు ఈ శ్లోకములోని **'ఏవ', 'చ'** అనే పదాలను వివరించారు. ఈ రెండు పదములూ నేరుగా భగవన్నామములు కావు.

ఏవ – **కో అన్య ఈదృశః ఇతి ఏవ కారః.** ఈయనలాంటివాడు వేరెవరుంటారు? ఈయన మాత్రమే అలాంటివాడు, అని అర్థము.

చ – **'చ' శబ్దః సర్వముక్తమ్ ఏకత్ర అస్మిన్ సముచ్చినోతి.** ఇప్పటివరకూ చెప్పినవన్నీ (గుణాలు) సంపూర్ణంగా శ్రీకృష్ణభగవానునిలో ఉన్నాయని అర్థము.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా **'ఏవ', 'చ'** పదాలకు ఇవే అర్థాలు చెప్పారు. **నహ్యేతాదృక్ అన్యోఽస్తి ఇతి బోధయితుమ్ ఏవ-కారః, నిఖిల భోగ్య సముచ్చాయ చ-కారః.** భక్తునకు భగవంతుడు భోగ్యవస్తువు గనుక అన్నము. భగవంతునకు భక్తునకు భోగ్యవస్తువు గనుక భగవంతుడు అన్నాదుడు. వీరిద్దరిమధ్యా ఉన్న ప్రేమబంధము ఒకరినొకరు అనుభవించడానికి పోటీ పడినట్లుంది. దానిని శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (9.7.9)లో ఇలా చక్కగా వర్ణించారు (శ్రీ వి.వి. రామానుజన్, శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ ఉదాహరించారు).

భగవంతుని దర్శనం కోసం ఆళ్వారు వేచియున్నాడట. ఒకమారు ఆయనను చూడగానే ఇంకెవరికీ మిగల్చకుండా సమస్తం తానే మ్రింగివేయాలని ఆళ్వారు కోరిక. కాని భగవంతుని ప్రణాళిక వేరుగా ఉంది. తన దర్శనంతోపాటు ఆయన తన సంపూర్ణ సౌశీల్యాన్ని ఆళ్వారుకు వెలిబుచ్చాడు. ఆ దర్శనపు ఆనందపరవశంతో ఆళ్వారు కరిగిపోయాడట. వెంటనే ఆ ద్రవ్యాన్ని భగవంతుడు త్రాగివేశాడు. ఈ తిరుక్కాట్కరయ్యప్పన్ మరీ కొరకరాని కొయ్యగదా? ఈ ఆటలోగాని, మరెందులోగాని ఆయనను ఓడించడం సాధ్యం కాదు. భగవంతుని అన్నముగా చేయాలని ఆళ్వారు ఆలోచన. కాని తెలివిగా భగవంతుడు అన్నాదుడయ్యాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అన్నమ్ అత్తి ఇతి అన్నాదః.** అన్నమును భుజించువాడు అన్నాదుడు. శ్రీహరికి జగత్తు అంతయు అన్నరూపమున భోక్తృ భోగ్య రూపమై యున్నది గనుక ఆయన అన్నాదుడు.

శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి – అన్నము పరబ్రహ్మ స్వరూపము. దానిని భక్షించువాడును పరబ్రహ్మమేయని భావము.

శ్రీకైవల్య సారథినుండి – భక్తులయొక్క భక్తి, ప్రేమను భక్షించువాడు అన్నాదుడు.

తరువాత శ్రీ శంకరులు **'ఏవ', 'చ'** పదాలను వివరించారు.

ఏవ – సర్వమ్ జగత్ అన్నాది రూపేణ భోక్తృ భోగ్యాత్మకమ్ ఏవ ఇతి దర్శయితుమ్ 'ఏవ'కారః. శ్రీహరికి సకల జగత్తు భోగ్యము (అనుభవింబడునది), భోక్తము (అనుభవించునది) అని తెలియజేయడానికి 'ఏవ' శబ్దము చెప్పబడినది.

చ – 'చ' శబ్దః సర్వనామ్నామ్ ఏకస్మిన్ పరస్మిన్ పుంసి సముచ్చిత్యా వృత్తిమ్ దర్శయితుమ్. సమస్త నామములయొక్క ప్రవృత్తిని సమన్వయించి ఒక్క పరమాత్మయందే వర్తించుచున్నది. అనగా అన్ని నామములు ఆ పరమాత్మకే వర్తించును. అని తెలియజేయుటకు 'చ' శబ్దము చెప్పబడినది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – జగత్తులో సమస్తాన్ని రెండు విధాలుగా విభజించవచ్చును. (1) ఆహారము (అన్నము) (2) ఆహారమును తినేవాడు (అన్నాదుడు). దాదాపు ఈ స్తోత్రం చివరిభాగంలో భగవంతుని **'అన్నః', 'అన్నాదః'** నామాలతో భీష్ముడు ప్రస్తుతించాడు. ఆవిధంగా తమ ఎదురుగానున్న వాసుదేవుడే **'విశ్వము'**నుండి **'అన్నాదుడు'** వరకూ చెప్పిన నామములతో వర్ణింపబడినవాడని భీష్ముడు ధర్మపుత్రునికి తెలియబరచాడు. అలా ఈ శ్లోకాలలోను, వానిలోని నామాలలోను కీర్తింపబడిన దేవుడు సాక్షాత్తు దేవకీనందనుడైన కృష్ణుడేనని తరువాతి శ్లోకంలో భీష్ముడు చెబుతాడు.

తైత్తరీయోపనిషత్తు భృగువల్లి చివరిలో భగవంతుడు అన్నము, అన్నాదుడు కూడానని చెప్పబడింది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **అన్నమ్ స్వజనోపహృతమ్ మోదకాని అత్తి ఇతి అన్నాదః.** తన భక్తులు తనకు నివేదించినదానిని సంతోషంతో స్వీకరించును గనుక భగవంతుడు అన్నాదుడు.

బేలూరు శ్రీ చెన్న కేశవాలయంలో శ్రీ భూవరాహస్వామి శిల్పం. వికీపీడియా నుండి By Michael Gunther
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Belur_si1034.jpg

ఈ శిల్పంలో శ్రీస్వామివారి ముఖంలో క్రోధం కనిపించడంలేదు. ప్రసన్నత, ఆహ్లాదం కనిపిస్తున్నాయని ఛాయాగ్రాహకుడు వ్యాఖ్యానించారు.

భాగవతము. దశమ స్కంధము. భూదేవి శ్రీకృష్ణుని స్తుతించుట.

నమస్తే దేవదేవేశ! శంఖచక్రగదాధర!
భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోస్తుతే
నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలినే
నమః పంకజనేత్రాయ నమస్తే పంకజాంఘ్రయే
నమో భగవతే తుభ్యం వాసుదేవాయ విష్ణవే
పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయ తే నమః
అజాయ జనయిత్రేస్య బ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే
పరాపరాత్మన్ భూతాత్మన్ పరమాత్మన్నమోస్తుతే.

శ్రీ మేప్పత్తూర్ నారాయణ భట్టాత్రి ప్రణీత

శ్రీమన్నారాయణీయమ్

21వ సర్గ – జంబూద్వీపాదులలో భగవదారాధన

మూల వ్యాఖ్యాత: శ్రీ స్వామి తపస్యానంద

అనుసృజన: శ్రీ తాడేపల్లి పతంజలి

(శ్రీరామకృష్ణమఠం, మైలాపూర్, చెన్నై ప్రచురణ)

మధ్యోద్భవే భువ ఇలావృతనామ్ని వర్షే
గౌరీప్రధాన-వనితాజన-మాత్రభాజి
శర్వేణ మంత్రనుతిభిః సముపాస్యమానం
సంకర్షణాత్మక-మధీశ్వర సంశ్రయే త్వామ్ (1)

భూమండలానికి మధ్యన ఇలావృతమనే ప్రాంతం ఉంది. ఆ ప్రాంతంలో గౌరీదేవి నాయకురాలిగా స్త్రీలు మాత్రమే నివసిస్తూ ఉంటారు. అక్కడ వెలసిన శివుడు (అర్ధ నారీశ్వరుడు) నిన్ను వేదమంత్రాల, స్తోత్రాలతో సేవిస్తున్నాడు. అట్టి నీ సంకర్షణ రూపాన్ని నేను ఆశ్రయిస్తాను.

భద్రాశ్వనామక ఇలావృతపూర్వవర్షే
భద్రశ్రవోభిః ఋషిభిః పరిణూయమానమ్
కల్పాన్తగూఢ-నిగమోద్ధరణ-ప్రవీణం
ధ్యాయామి దేవ హయశీర్షతనుం భవన్తమ్ (2)

ఇలావృతానికి తూర్పున భద్రాశ్వమనే వర్షం (భూఖండం) ఉంది. అక్కడ భద్రశ్రవసులు అనే ఋషులు జలప్రళయంలో (కల్పాంతంలో) మునిగిన వేదరాశిని ఉద్ధరించిన హయగ్రీవరూపంలోని నిన్ను విశేషంగా స్తుతిస్తూ ఉంటారు. అట్టి హయగ్రీవరూపాన్ని నేను ధ్యానిస్తున్నాను.

ధ్యాయామి దక్షిణగతే హరివర్షవర్షే
ప్రహ్లాదముఖ్య పురుషైః పరిషేవ్యమాణమ్
ఉత్తుంగశాన్త-ధవలాకృతి-మేకశుద్ధ-
జ్ఞానప్రదం నరహరిం భగవన్ భవన్తమ్ (3)

ఓ భగవాన్! ఇలావృతానికి దక్షిణాన హరివర్షమనే ప్రాంతం ఉంది. ప్రహ్లాదుడు మొదలైన మహాపురుషులు సేవించే శాంతప్రవృత్తితో, తెల్లని రంగులో, శుద్ధజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించే నీ నరసింహాకృతి అక్కడ వెలసి ఉంది. అట్టి నీ రూపాన్ని నేను ధ్యానిస్తున్నాను.

వర్షే ప్రతీచి లలితాత్మని కేతుమాలే
లీలావిశేష-లలితాస్మిత శోభనాంగమ్

లక్ష్మ్యా ప్రజాపతిసుతైశ్చ నిషేవ్యమాణం
తస్యాః ప్రియాయ ధృతకామతనుం భజే త్వామ్ (4)

ఇలావృతానికి పశ్చిమాన కేతుమాల అనే ప్రాంతం ఉంది. ఆ ప్రాంతంలో లీలావిలాస లలిత మందహాస రూపుడవైన నిన్ను లక్ష్మి, ప్రజాపతి పుత్రులు (బ్రహ్మ మానస పుత్రులైన సనక సనందనాదులు) సదా సేవిస్తూ ఉంటారు. మహాలక్ష్మి ప్రత్యర్థం మన్మథ స్వరూపం దాల్చిన నిన్ను, ఓ దేవా! నేను కూడా సేవిస్తాను.

రమ్యేఽప్యుదీచి ఖలు రమ్యకనామ్ని వర్షే
తద్వర్షనాథ-మనువర్య-సపర్యమాణమ్
భక్తైకవత్సల-మమత్సరహృత్సు భాన్తం
మత్స్యాకృతిం భువననాథ భజే భవన్తమ్ (5)

ఇలావృతానికి ఉత్తరప్రాంతానగల రమ్యకమనే ప్రదేశానికి అధిపతి వైవస్వతమనువు. అక్కడ నువ్వు మత్స్యరూపంలో కొలువై ఆ మనువు సేవలు అందుకొంటూ ఉంటావు. పరిశుద్ధుల హృదయాలలో ప్రకాశిస్తూ, భక్తులను అనుగ్రహిస్తున్న ఓ భువననాథా! నేను నిన్ను సదా సేవిస్తూంటాను.

వర్షం హిరణ్మయసమాహ్వయ-మౌత్తరాహ-
మాసీన-మద్రిధృతి-కర్మఠ-కామఠాంగమ్
సంసేవతే పితృగణప్రవరోఽర్యమా యం
తం త్వాం భజామి భగవన్ పరచిన్మయాత్మన్ (6)

ఆ రమ్యకానికి ఉత్తరభాగంలో హిరణ్మయమనే ప్రదేశంలో నువ్వు మందరపర్వతాన్ని అలవోకగా మోసిన కూర్మరూపం దాల్చి కొలువై ఉన్నావు. పితృగణాలలో ఉత్కృష్టుడైన ఆర్యముడు సదా సర్వవేళలా నిన్ను అక్కడ కొలుచుచున్నాడు. విశుద్ధజ్ఞానస్వరూపుడవైన నిన్ను, ఓ భగవాన్, నేను కూడా ఆ రూపంలోని నిన్ను సేవిస్తాను.

కించోత్తరేషు కురుషు ప్రియయా ధరణ్యా
సంసేవితో మహితమన్త్ర-నుతిప్రభేదైః
దంష్ట్రాగ్రఘృష్ట-ఘనపృష్ఠగరిష్ఠవర్ష్మా
త్వం పాహి విజ్ఞనుత-యజ్ఞవరాహమూర్తే (7)

ఉత్తర కురుభూములలో నీ దేవియైన భూదేవి సేవిస్తూండగా, మహిమతో కూడుకొన్న మంత్రాలతో, వివిధ స్తుతులతో కొనియాడబడుతున్న నీ యజ్ఞవరాహ రూపపు దంష్ట్రాగ్రం మేఘాలను సైతం చూర్ణం చేయగల ఉన్నతమైనది. అటువంటి నీ రూపాన్ని సేవించే నన్ను పరిరక్షించు.

యామ్యాం దిశం భజతి కింపురుషాఖ్యవర్షే
సంసేవితో హనుమతా దృఢభక్తిభాజా
సీతాభిరామ-పరమాద్భుత-రూపశాలీ
రామాత్మకః-పరిలసన్ పరిపాహి విష్ణో (8)

ఓ విష్ణుమూర్తీ! దక్షిణ దిశలోనున్న కింపురుష సీమలో అద్భుతమైనదీ, సీతాదేవికి ప్రమోదం కలిగించేదీ అయిన శ్రీరాముని రూపంలో విరాజిల్లుతున్నావు. అక్కడ దృఢభక్తితో హనుమంతుడు నిన్ను సేవిస్తున్నాడు. అట్టి శ్రీరామ రూపు దాల్చిన నువ్వు నన్ను రక్షించు.

శ్రీనారదేన సహ భారతఖణ్డముఖ్యై-
స్త్వం సాంఖ్యయోగనుతిభిః సముపాస్యమానః
ఆకల్పకాలమిహ సాధుజనాభిరక్షీ
నారాయణో నరసఖః పరిపాహి భూమన్ (9)

ఓ ప్రభూ! భరతఖండంలో నువ్వు నరునకు సఖుడైన నారాయణునిగా అవతరించావు. అక్క సాధుజనాన్ని రక్షించడానికి కల్పాంతందాకా ఉంటావు. సాంఖ్యయోగతత్వ ప్రతిపాదకాలైన స్తోత్రాలతో నారదాది మహామునులు స్తుతిస్తూ నిన్ను సేవిస్తుంటారు. అట్టి నువ్వు నన్ను కాపాడు.

ప్లాక్షేऽర్కరూపమయి శాల్మల ఇందురూపం
ద్వీపే భజన్తి కుశనామని వహ్నిరూపమ్
క్రౌంచేऽమ్బురూపమథ వాయుమయం చ శాకే
త్వాం బ్రహ్మరూపమయి పుష్కరనామ్ని లోకా (10)

ఓ దేవా! ప్లక్షద్వీపంలో సూర్యుని రూపంలో, శాల్మలద్వీపంలో చంద్రుని రూపంలో, కుశద్వీపంలో అగ్నిరూపంలో, క్రౌంచద్వీపంలో జలరూపంలో, శాకద్వీపంలో వాయురూపంలో, పుష్కరద్వీపంలో బ్రహ్మరూపునిగా జనులు నిన్ను సేవిస్తూన్నారు.

సర్వైర్ధ్రువాదిభి-రుడుప్రకరై-ర్గ్రహైశ్చ
పుచ్ఛాదికేష్వవయవే-ష్వభికల్ప్యమానైః
త్వం శింశుమారవపుషా మహతాముపాస్యః
సన్ధ్యాసు రున్ధి నరకం మమ సిన్ధుశాయిన్ (11)

పాలసముద్రంలో పవళించిన దేవా! మహనీయులునిన్ను శింశుమారమనే గొప్ప చేపగా భావించి, ఆ శరీరంలోని అవయవాలందు అశ్వనీ మొలైన నక్షత్రాలను, మీనం మేషం ఇత్యాదులైన రాశులను, ధ్రువ మొదలైన మండలాలను, సూర్యాది గ్రహాలను కల్పించుకొని సదా త్రిసంధ్యలలో సేవిస్తూ, తరిస్తున్నారు. అట్టి నువ్వు నా నరకబాధలను తొలగించు,

పాతాలమూలభువి శేషతనుం భవన్తం
లోలైకకుణ్డలవిరాజి-సహస్రశీర్షమ్
నీలామ్బరం ధృతహలం భుజగాంగనాభి-
ర్జుష్టం భజే హర గదాన్ గురుగేహనాథ (12)

ఓ దేవా! గురువాయూరు పురాధీశా! పాతాళంలో నువ్వే అయిన ఆదిశేషుడు ప్రకాశిస్తున్నాడు. వేయి పడగలతో, ఒక కుండలంతో, నీలాంబరంతో, చేత నాగలి రూపంలోని ఆయుధంతో నాగకాంతలు సేవిస్తూండగా నువ్వు విరాజిల్లుతున్నావు. అట్టి నీ ఆదిశేషమూర్తిని నేనుకూడా సేవిస్తాను. నా రోగాలను బాపు!

శ్రీ మేప్పత్తూర్ నారాయణ భట్టాత్రి ప్రణీత శ్రీమన్నారాయణీయమ్
21వ సర్గ – జంబూద్వీపాదులలో భగవదారాధన
మూల వ్యాఖ్యాత: శ్రీ స్వామి తపస్యానంద. అనుసృజన: శ్రీ తాడేపల్లి పతంజలి
శ్రీరామకృష్ణమఠం, మైలాపూర్, చెన్నై ప్రచురణ. కాపీహక్కులు: శ్రీరామకృష్ణమఠం, చెన్నై

ఆత్మయోనిః స్వయంజాతో వైఖానః సామగాయనః |
దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః || (106)

985. ఆత్మయోనిః

- తన భక్తులలో తేలికగా కలిసిపోయేవాడు. పాలలో పంచదార కలసినట్లుగా తనను అనుభవించేవారిని తనతో చేర్చుకొనువాడు.
- ఈ అనంత విశ్వమునకు తానే ఉపాదాన కారణము అయినవాడు.
- స్వయంభువు.
- జీవాత్మ యందున్నవాడు.

ఓం ఆత్మయోనయే నమః

యు - మిశ్రణే అమిశ్రణే చ - కలుపుట, వేరుచేయుట. ఉణాదిసూత్రము (4.5.1) ప్రకారము 'ని' ప్రత్యయము చేర్చుటవల్ల 'యోని' అనగా 'గర్భము' అన్న అర్థం వస్తుంది. 'ఆత్మయోని' నామమునకు ఒక అర్థం – **ఆత్మా - స్వయమేవ, స్వస్య యోనిః - కారణమ్.** తనకు తానే కారణమైనవాడు ఆత్మయోని.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – యు - కలుపుట, చేర్చుట. **దుగ్ధేనేవ సితావలయమ్ ఆత్మనా భోక్తారమ్ మిశ్రయతి ఇతి ఆత్మయోనిః.** పాలు, పంచదారలాగా తనను అనుభవించేవారిని తనలో కలుపుకొనేవాడు ఆత్మయోని. ఈ నామం ద్వారా శ్రీ భట్టులు భగవంతుని సౌశీల్యమును విశేషంగా వివరించారు.

భోక్తారమాత్మానం నిత్యం యో యజయతి సర్వదా ఆత్మయోని స్వచైవోత్తో వస్స్వర్ణ స్సుఖభోగదః. జ్ఞానులను అన్నములాగా అనుభవించడానికి అన్నమువలె తనలో చేర్చుకొనువాడు. ఈ నామము అష్టాక్షరీ మంత్రము. అవిచ్ఛిన్నమైన సంసార సుఖభోగాలను ఇస్తుంది. ఓం ఆత్మయోనయే నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

ఇంతకు ముందు అనేక నామముల వివరణలో చెప్పినట్లుగా శ్రీ భట్టులు భగవానుని సౌలభ్యము, సౌశీల్యము అనే రెండు గుణాలను విశేషంగా తమ వ్యాఖ్యానంలో ప్రస్తుతించారు. ఈ 'ఆత్మయోనిః' నామము వ్యాఖ్యలో భగవానుని సౌశీల్యగుణవర్ణనయందు శ్రీ భట్టుల నైపుణ్యాన్ని గమనింపవచ్చును. భగవంతుడు ఎంతో యదాలాపంగా, ఇతరులకు శ్రమ లేకుండా, తేలికగా భక్తులలో కలిసిపోయి, వారు తనను సంపూర్ణంగా అనుభవించే భాగ్యాన్ని ప్రసాదిస్తాడు. ఇందుకు భక్తులకు కావలసిన అర్హత అచంచలమైన భక్తియే.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే భావాన్ని వ్యక్తీకరించారు. **ఆత్మానమ్ స్వమ్ యౌతి భక్తః సహవాస భోగే ఇతి ఆత్మయోనిః.** భక్తులను సంపూర్ణంగా, భేదం లేకుండా తనలో కలిపివేసుకొని, వారికి తనను అనుభవించేలా చేసేవాడు ఆత్మయోని. ఇందుకు శ్రీ విద్యాభూషణ తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లిలోని ఆనందమయవిద్య గురించిన శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు.

యో వేదనిహితమ్ గుహాయామ్ పరమే వ్యోమన్

సోऽశ్నుతే సర్వాన్ కామ్నాన్ సహ బ్రహ్మణా విపశ్చితేతి.

హృదయమనే గుహలో దాగియున్న బ్రహ్మమును ఎరిగినవారు పరమపదములో ఆ బ్రహ్మముతో కూడి బ్రహ్మముయొక్క సకల మంగళగుణములను అనుభవింతురు.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు. తిరువైమొళి 2.3.1 – ఓ నా మనసా! రక్తమాంసమయమైన ఈ భౌతిక శరీరంలో ఉన్నాగాని నీవు నా బంధాలనుండి విముక్తుని చేయడానికి సహకరించావు. శ్రీవైకుంఠంలో నిత్యసూరులు అనుభవించే ఆనందం నాకు గోచరమయ్యింది. నేను ఆయనను వదిలి పారిపోవాలని అనుకున్నాగాని భగవానుడు నన్ను జయించి తన దాసునిగా చేసుకున్నాడు. అంతేగాక నన్ను తనలో లీనం చేసుకొన్నాడు. ఈ అనుభవం తేనెలో తేనె, చక్కెరలో చక్కెర, అమృతంలో అమృతం కలిసినట్లుగా ఉన్నది. (శ్రీ భట్టులు పాలు, చక్కెర కలిపిన ఉపమానం చెప్పిన విషయాన్ని గమనింపదగును).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఆత్మైవ యోనిః ఉపాదాన కారణమ్ న అన్య ఇతి ఆత్మయోనిః**. సమస్తజగత్తుకు తానే ఉపాదాన కారణము. మరెవరును కాదు. కనుక భగవంతుడు ఆత్మయోని.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – **స్వయంభూత్వాత్ ఆత్మయోనిః.** భగవంతుడు తనంతట తానే జన్మించినవాడు గనుక ఆత్మయోని. ఇందుకు శ్రీ భరద్వాజ శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు (6.16)నుండి ఉదాహరించారు. **స విశ్వకృద్ విశ్వవిద్ ఆత్మయోనిః.** ఇక్కడ 'ఆత్మయోని' అనగా 'స్వయంభువు'.

శ్రీ అణ్ణాంగారాచార్య ఇదే ఉపనిషద్వాక్యమును తీసుకొని. అందులో 'ఆత్మయోనిః' పదమునకు 'జీవాత్మలో ఉండువాడు' అని అర్థం చెప్పారు. (శ్రీ రంగరాజముని వ్యాఖ్యను అనుసరించి).

986. స్వయంజాతః

- తనంత తానే జన్మించినవాడు. ఎవరూ ప్రార్థింపవలసిన అవుసరం లేకుండా జీవుల ఉద్ధరణ కొఱకు తానే స్వయంగా ధర్మరక్షణ కొఱకు అవతరించినవాడు.
- సకల జగత్తుకు తానే నిమిత్త కారణము అయినవాడు.

ఓం స్వయంజాతాయ నమః

స్వయం జాయతే అజనిష్ఠ ఇతి వా స్వయంజాతః. తాను స్వయముగా జన్మించినవాడు. వేరెవరూ ఆయనకు జన్మనీయలేదు (సృష్టించలేదు).

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ప్రార్థనా నిరపేక్షతయా జాతః స్వయంజాతః.** భగవంతుడు తన సంకల్పానుసారం ధర్మరక్షణ కొఱకు స్వయంగా అవతరిస్తాడు (**పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతామ్, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే**). అంటే కష్టాలలో ఉన్నవారు వచ్చి తనను ప్రార్థించేదాకా ఆయన ఆగడు. తన బిడ్డలైన జీవులను కాపాడడం ఆయన లక్షణము. కనుక ఆయన స్వయంజాతుడు.

భగవానుడు ఏది చేసినా అది తన భక్తుల శ్రేయస్సు కొఱకే అనే అర్థంలో శ్రీ భట్టులు ఈ స్తోత్రంలోని నామములను వ్యాఖ్యానించారని ఇంతకుముందు అనేకమార్లు చెప్పడమైనది. 'స్వయంజాతః' నామమునకు నేరు అర్థము – తనంత తానే జనించినవాడు (అనగా ఆయనను పుట్టించినవాడు లేడు). కాని శ్రీ భట్టులు ఈ నామమునకు వ్యాఖ్యలో– తన భక్తుల కష్టములను నివారించడానికి అవుసరమైనపుడల్లా భగవంతుడు స్వయంగా అవతరిస్తాడు – అని వివరించారు. ఇలా అనేక నామములను భగవంతుని భక్తవత్సలత పరంగా శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు.

తిరువిరుత్తమ్ 1 – మమ్ములను సంసారభారంనుండి విముక్తులను చేయడానికి నీవు స్వయంగా జన్మించావు.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – మనలను సంసారబంధంనుండి ముక్తులను చేయడంకొఱకు భగవంతుడు స్వయంగా సంసారంలో చిక్కుకుంటాడు. ఇందుకు ఉదాహరణగా గీత (3.22) శ్లోకమును చూడవచ్చును.

న మే పార్థాస్తి కర్తవ్యం త్రిషు లోకేషు కించన

నానవాప్తమవాప్తవ్యం వర్త ఏవ చ కర్మణి

ఓ అర్జున! ఈ ముల్లోకములయందును నాకు కర్తవ్యము అనునదియే లేదు. అట్లే నేను పొందదగిన వస్తువులలో ఏదియును నేను పొందనిదియును లేదు. ఐనను నేను కర్మలయందే ప్రవర్తిల్లుచున్నాను.

ఎందరో స్త్రీలను చెరనుండి విముక్తులను చేయుటకై సీతమ్మతల్లి పది నెలలు రావణుని బందీగా లంకలో గడిపినది. మనలను బంధవిముక్తులను చేయడానికి శ్రీకృష్ణుడు కంసుని చెరసాలలో జన్మించాడు. మనలను కష్టాలనుండి గట్టెంకించడంకోసం ఆ దివ్యదంపతులు కష్టాలపాలవుతున్నారు.

పై గీతా శ్లోకమునకు భగవద్రామానుజుల వ్యాఖ్య – **కర్మణా అవాప్తవ్యమ్ న కించిద్ అపి అస్తి, అథాపి లోక రక్షాయై కర్మణి ఏవ వర్తే.** తనకు ఏమీ అవసరం లేకున్నాగాని భగవంతుడు కర్మలయందు ప్రవర్తిల్లుచున్నాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **నిమిత్త కారణమపి స ఏవ ఇతి దర్శయితుమ్ స్వయంజాత ఇతి.** సకల జగత్తుకు నిమిత్త కారణము కూడ శ్రీహరియే అగుటచేత ఆయన స్వయంజాతుడు. ఉదాహరణకు – కుండలు చేయుటకు మట్టి, కుమ్మరి, నీరు, చక్రము, ఇలా అనేకములు అవుసరమవుతాయి. వీనిలో మట్టి ఉపాదాన కారణము (Material cause). మరియు కుమ్మరి నిమిత్త కారణము (Instrumental cause). ఇంకా నీరు, చక్రము వంటివి సహకార కారణములు. ఇంతకు ముందు నామము 'ఆత్మయోనిః' నామమునకు భగవంతుడు ఉపాదాన కారణమనియు, ప్రస్తుత 'స్వయంజాతః' నామమునకు భగవంతుడు నిమిత్త కారణమనియు శ్రీ శంకరులు వ్యాఖ్యానించారు. ఇందుకు ఆయన బ్రహ్మసూత్రము (1.4.23)నుండి ఉదాహరించారు. **ప్రకృతిశ్చ ప్రతిజ్ఞా దృష్టాంత అనుపరోధాత్.** భగవంతుడు ఉపాదాన కారణమును, నిమిత్త కారణమును ఐయున్నాడు. అంటే ఆయన మరే ఇతర సాధనములు, మూల పదార్థములు లేకుండా సకల సృష్టిని స్వయంగా తానే చేస్తాడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – తనంత తానే వ్యక్తమైనవాడు స్వయంజాతుడు. తైత్తరీయోపనిషత్తు ఆనందవల్లి – **తదాత్మానమ్ స్వయమ్ అకురుత.** బ్రహ్మము తనను తానే సృజించుకొన్నది.

దేవకీమాత శ్రీకృష్ణునికి జన్మనిచ్చినదని అంటారు. కాని శుకమహర్షి చెప్పిన ప్రకారం చంద్రుడు ఆకాశంలో ఉదయించినట్లుగా కృష్ణుడు దేవకి గర్భంనుండి ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

దేవక్యామ్ దేవరూపిణ్యామ్ విష్ణుః సర్వగుహాశయః

ఆవిరాసీత్ యథా ప్రాచ్యామ్ దిశీ ఇందురివ పుష్కలః – శ్రీ మద్భాగవతము 10.3.8

శ్రీకృష్ణుడు సంకల్పానుసారం దేవకి గర్భంలో ప్రవేశించి, మరల సంకల్పార్థం వెలికి వచ్చాడు. ఇక్కడ దేవకికి, కష్ణునికి ఉన్న బంధము తూర్పుదిక్కుకు, చంద్రునికి ఉన్నటువంటి సంబంధమే.

శ్రీకృష్ణావతరణము.

శ్రీమద్భాగవతము. దశమ స్కంధము. శ్రీ ఏల్చూరు మురళీధరరావు రచననుండి –

పరీక్షిన్నరేంద్రా! ఒకానొకనాడు ప్రకృతి సర్వగుణోల్లసితమై శోభాపూర్ణంగా అలరారింది. ఆనాటి రాత్రి రోహిణీ నక్షత్రయుక్తమై ప్రశాంత గ్రహ నక్షత్ర తారకంగా ప్రకాశించింది. దిక్కులన్నీ ప్రసన్నములై విభాసిల్లాయి..... మారుతాలు సుమవాసనా పూరితాలై మంద మంద గతుల చల్లగా వీచాయి. అగ్నిహోత్రాలు ప్రజ్వరిల్లాయి. సాధుజన హృదయాలు ప్రసన్నములయ్యాయి. దేవదుందుభి ధ్వనులతో కిన్నెర గంధర్వ సంగీతనాదాలతో, సిద్ధ చారణ ప్రస్తుతులతో, విద్యాధరాప్సరసల నాట్యాలతో నింగి మార్మోగసాగింది. పుష్పవర్షం కురిసింది. కారుమబ్బులు క్రమ్మి కటిక చీకట్లు ఆవరించాయి.

నాటి నిశీథ సమయంలో దేవకీగర్భంనుంచి నిఖిలాంతర్యామి అయిన భగవానుడు ఉదయించాడు. భగవదుదయం ప్రాకృత శిశూదయంవలె మాతృగర్భమలిన నిమజ్జనం కాక ప్రాచీదిశ పూర్ణచంద్రోదయాన్ని తలపింపజేస్తూండడమూ, పుట్టిన పాపడు నీలనీరద గాత్రంతో, పుండరీకనేత్రాలతో, శంఖ చక్ర గదాది సమంచిత చతుర్భుజాలతో, శ్రీవత్సవక్షంతో ఒప్పారుతూ, పీతాంబరం ధరించి, కిరీట కుండల కాంచీ కంకణ కేయూర నవరత్నకాంతికాంతుడై, మందిరాంతరమంతా ఉద్దీపించడం వసుదేవుడు చూసి ఆశ్చర్య సంభ్రమానందాలు ముప్పిరిగొనగా, కొంతసేపటికి తేరుకొని, స్నానం చేసి, బ్రాహ్మణులకు పదివేల గోవులను మనోదత్తం కావించి, పురిటింటిలోనికి ప్రవేశించి, నిజప్రభాసముద్భాసితుడై, అందున్న ఆ శిశురూప భగవానునికి కైమోడ్చి నిర్భయుడై ప్రస్తుతించాడు.

987. వైఖానః

- సంసార దుఃఖాలను, బంధాలను పెకలించివేయువాడు.
- శ్రీవరాహమూర్తియై భూమిని త్రవ్వి హిరణ్యాక్షుని సంహరించినవాడు.
- ప్రశాంతులైన ముక్తజీవులకు ప్రభువు.
- శత్రువులను ఖండించి నాశనము చేయువాడు.
- సాగరములను (త్రవ్వి) సృష్టించినవాడు.

ఓం వైఖానాయ నమః

వి (ఉపసర్గ) - విశేషంగా. ఖన - అవధారణే - త్రవ్వుట. ఈ 'త్రవ్వుట' అనే పనిని ఒకో వ్యాఖ్యాత ఒకోవిధంగా చూశారు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు 'ఖన' అనగా పెళ్ళగించుట, పెకలించుట (పీకివేయుట) అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. **జనిత్వా, భవదుఃఖ విఖననాత్ వైఖానః.** ఈవిధంగా సంకల్పానుసారుడై అవతరించిన స్వయంజాతుడు తన భక్తుల సంసార దుఃఖాలను, ముఖ్యంగా జనన మరణ క్లేశాలను పెకలించిపారవేయువాడు గనుక వైఖానుడు.

జనిత్వా భవదుఃఖయో వివిధం ఖనతి స్వతః వైఖాన స్స చ నిర్దిష్టః సప్తార్ణోऽఖిల దుఃఖహా. ఈరకంగా అవతరించి, సంసారంలో కలిగే దుఃఖాలను పెళ్ళగించి పారవేయువాడు గనుక వైఖానుడు అని చెప్పడమైనది. ఈ నామము సప్తాక్షరీ మంత్రము. సమస్త దుఃఖనాశనము. ఓం వైఖానాయ నమః (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇదే అర్థాన్ని చెప్పారు. **జనిత్వాశ్చ స్వభక్త దుఃఖ విఖననాత్ వైఖానః.**

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువిరుత్తమ్ నుండి ఉదాహరించారు – ఓ దేవదేవా! మేమిక్కడ సంసారసాగరంలో మునిగి అజ్ఞానాంధకారంలో కొట్టుమిట్టాడుతూ, దురాచారాల మధ్య తనువు, మనము మాలిన్యపూరితమై యున్నాము. మమ్ములను రక్షించగలిగినవాడవు నీవొక్కడవే. నీ ఇచ్ఛానుసారం అవతరించి మమ్ములను ఈ భవబంధాలనుండి రక్షించగలవు. కాపాడుము దేవదేవా!

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు 'ఖన' అనగా 'త్రవ్వుట' అనే అర్థంలో శ్రీవరాహావతార పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **ధరణీమ్ విశేషేణ ఖనిత్వా పాతాళ వాసినమ్ హిరణ్యాక్షమ్ వారాహరూపమ్ ఆస్థాయ జఘాన ఇతి పురాణే ప్రసిద్ధమ్.** శ్రీ ఆదివరాహావతారమున భూమిని చీల్చుకొని లోన ప్రవేశించి హిరణ్యాక్షుని సంహరించిన పురాణగాథను పురస్కరించుకొని శ్రీహరి 'వైఖానుడు' అనే నామమున ప్రసిద్ధుడాయెను.

శ్రీ చిన్మయానంద ఈ ఘటనకు ఆసక్తికరమైన అర్థం చెప్పారు. హిరణ్యమనగా బంగారము. 'అక్ష' అనగా కన్ను. 'హిరణ్యాక్ష' అనగా ఐహికమైన సంసార సౌఖ్యములపట్ల వ్యామోహము. భగవానుడు మనలోని అహంకారమును చీల్చివైచి, ఐహిక భోగములను నశింపజేయును గనుక ఆయన వైఖానుడు.

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ – ఖన - త్రవ్వుట, ముక్కలు చేయుట. **విశేషేణ శత్రుమ్ అవదారయతి ఇతి విఖానః, విఖాన ఏవ వైఖానః.** శత్రువులను ముక్కలుగా చేసి నాశనము చేయువాడు వైఖానుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ చెప్పిన మరొక అర్థము. ఖన-త్రవ్వుట.
తస్య చ విశిష్టః ఖానో సముద్రస్య నహీదృక్ ఖననం కేనచిత్ తదన్యేన కర్తుమ్ శక్యమ్
భూమిమీద సముద్రములను త్రవ్వినవాడు వైఖానుడు. ఈ పని ఆయనవల్ల తప్ప మరెవరివల్లా సాధ్యం కాదు.

988. సామగాయనః

- ఆయన ఎదురుగా ముక్తులు సామమును గానము చేయుచు ఆయనను స్తుతింతురు.
- తానే స్వయముగా సామమును గానము చేయువాడు.
- సామగానము చేయువారి అంతిమ లక్ష్యము.

ఓం సామగాయనాయ నమః

సో - అంతః కర్మాణి - నాశనము చేయుట, ముగించుట. ఉణాది సూత్రము (4.152) **'సాతిభ్యామ్ మనిన్ మనిణౌ'** ప్రకారము ఇందునుండి 'సామ' పదము వస్తుంది. దీని అర్థము 'ఆనందము కలిగించునది, ఇష్టమైనది'. ఇది సామ వేదమును కూడా సూచించును. 'గై - శబ్దే - పాడుట' నుండి 'గాయన' అనగా 'పాడువాడు' అనే పదం వచ్చింది. (పాణిని సూత్రము 3.1.153 **ణ్యుట్ చ**). సామగాయనుడు అనగా సామమును పాడువాడు. లేదా, సామగానము చేయువారిని కలిగినవాడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **స్వప్రాప్తి మధుపానేన 'హావు హావు హావు' ఇతి సామాని గాయమానో ముక్తః అస్య ఇతి సామగాయనః.**

స్వప్రాప్తి మధుపానేన నిరత స్సామగీతిషు నిత్యముక్తా స్యంతి యస్య స ఉక్త సామగాయనః. నిరంతరం సామగానము చేయుచున్న భగవత్ప్రాప్తినందిన నిత్యముక్తులు కలిగినవాడు సామగాయనుడు. ఇందుకు శ్రీ భట్టులు తైత్తరీయోపనిషత్తునుండి ఉదాహరించారు. **ఏతత్ సామ గయన్నాస్తే.**

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ శ్రీమద్భాగవతం (12.13.1)నుండి ఉదాహరించారు.

యమ్ బ్రహ్మ రుద్రేంద్ర స్తువన్తి దివ్యైః స్తవైః వేదైః
సాంగ పద క్రమోపనిషద్భిః గాయన్తి సామగాః
ధ్యానావస్థిత తద్గతేన మనసా పశ్యన్తి యమ్ యోగినః
యస్యాన్తమ్ న విదుః సురాసురగణ దేవాయ తస్మై నమః

బ్రహ్మ రుద్రేంద్ర వరుణ మరుత్తులవంటివారి స్తుతి వాక్యములచే పూజింపబడువాడును, అంగ క్రమ విధానాలలో వేదములచే స్తుతింపబడువాడును, సామగానముచే కీర్తింపబడువాడును, యోగుల నిశ్చలమైన ధ్యానముద్వారా తెలియవచ్చువాడును, దేవాసురులకును తన అనంత తత్వము తెలియనివాడును, సదా ప్రకాశించువాడును అగు పరబ్రహ్మమునకు నమస్సులు.

భగవద్గీత (10.22)లో శ్రీకృష్ణుడు సామవేదమును ప్రత్యేకముగా పేర్కొన్నాడు.

వేదానాం సామవేదోఽస్మి దేవానామస్మి వాసవః
ఇంద్రియాణాం మనశ్చాస్మి భూతానామస్మి చేతనా

వేదములలో నేను సామవేదమును. దేవతలలో ఇంద్రుడను నేను. ఇంద్రియములలో నేను మనస్సును. ప్రాణులలో చైతన్యమును (ప్రాణశక్తిని) నేను.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు సామగానమును శ్రీకృష్ణునికే ఆపాదించారు. **సామాని గాయన్తి ఇతి సామగాయనః.** సామగానము చేయువాడు సామగాయనుడు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – జ్ఞానమును పొందిన బ్రహ్మజ్ఞానులు పరవశంతో సామగానమును చేయుదురు. శ్రీకృష్ణుడు గోపాలుడై వేణుగాన రూపంలో సామగానం చేశాడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ - సామ-గ-అయనః - సామగాయనః. సామవేదమును గానము చేయువారు 'సామగాః'. అలాంటివారి గమ్యము (అయనము) సామగాయనుడు. **సామగానమ్ అయనమ్ - ఆశ్రయః పరమోలక్ష్యః సామగాయనః.**

శ్రీ రఘునాధ తీర్థ – **యజ్ఞవినాశకాన్ రాక్షసాన్ స్యతి హినస్తి ఇతి సామగీయన్తే అస్మిన్ ఇతి సామగాయనః. సామాని స్తోత్రవిశేషాః గీయన్తే అస్మిన్ ఇతి సామగాయనః.** యజ్ఞమునకు భంగము కలిగించే రాక్షసులను నాశనం చేసేవాడు – అని ఆయనను వేదస్తోత్రములు కీర్తించుచున్నవి. కనుక ఆయన సామగాయనుడు.

989. దేవకీనందనః

- దేవకికి ఆనందము కలిగించినవాడు.
- సోమరసమును స్వీకరించి ఆనందించువాడు.
- సూర్యుడు.

ఓం దేవకీనందనాయ నమః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీకృష్ణుని సమక్షంలో ఈ శ్రీవిష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రమును భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ఉపదేశించాడు. ఇప్పటివరకూ చెప్పిన నామములన్నీ ఎక్కడో ఉన్న దేవునిగురించి కాదనీ, అవి సాక్షాత్తు తమ ఎదురుగా ఉన్న దేవకీనందనుడైన శ్రీకృష్ణుని స్తుతించేవనీ భీష్ముడు ఈ నామము 'దేవకీనందనః' ద్వారా తెలియజేస్తున్నాడు. శ్రీ భట్టులు ఈ నామమును ఈ అర్థంలో వివరించారు. ఆ దేవకీనందనుడే యుధిష్ఠిరుని బంధువైన కృష్ణుడు.

దేవక్యాస్తనయత్వేన పరావస్థ ప్రజజ్ఞివాన్ వాత్సల్యాద్ధనరో యోऽసౌ దేవకీనందన స్మృతః. తాను పరాత్పరుడైయుండి కూడా వాత్సల్యము మొదలైన గుణాలతో అత్యంత పరతంత్రుడై దేవకి అష్టమ గర్భాన అవతరించినవాడు దేవకీనందనుడు. శ్రీ భట్టులు ఉదాహరించిన మహాభారత శ్లోకము –

స ఏష పృథు దీర్ఘాక్షః సంబంధీ తే జనార్దనః
ఏష భూతమ్ భవిష్యచ్చ భవచ్చ భరతర్షభ
ఓ భరతవంశ శ్రేష్ఠుడా! విశాలమైన నేత్రములు కలిగిన, నీ బంధువైన జనార్దనుడే భూత భవిష్య వర్తమాన కాలములన్నీ అయినవాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – శ్రీ శంకరులు కూడా ఇదే అర్థాన్ని చెప్పారు. దేవకీగర్భమున జన్మించిన శ్రీకృష్ణుడు సాక్షాత్తుగ భగవంతుడే గనుక ఆయన దేవకీనందనుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు మహాభారతమునుండి మరొక శ్లోకాన్ని (13.156.7) ఉదాహరించారు.

జ్యోతీంషి శుక్రాణి చ యాని లోకే త్రయో లోకా లోకపాలైస్త్రయీ చ
త్రయో అగ్న్యశ్చ ఆహుతయశ్చ పంచ సర్వే దేవా దేవకీపుత్ర ఏవ
లోకములోని జ్యోతులు (సూర్యచంద్రాదులు), మూడు లోకములు, లోకపాలకులు, వేదత్రయము, అగ్నిత్రయము, పంచాహుతులు – ఇవన్నీ దేవకీనందనుడే.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ భాగవతంలో శ్రీకృష్ణుడు అవతరించిన శ్లోకాన్ని (10.,3.8) ఉదాహరించారు.

శ్రీకృష్ణ జననం. మరియు వసుదేవుడు బిడ్డను తీసికొని వెళ్ళుట. అక్బర్ కాలంనాటి చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Birth_%26_escape_of_krishna_vmpa_musueum.jpg

దేవక్యామ్ దేవరూపిణ్యామ్ దేవకీనందనః శ్రీకృష్ణః
ఆవిరాసీత్ యథా ప్రాచ్యామ్ దిశీ రిందురివ పుష్కలః
పూర్ణిమనాడు తూర్పుదిక్కున పూర్ణచంద్రుడు ఉదయించినట్లుగా దేవరూపిణియైన దేవకియందు దేవకీనందనుడైన శ్రీకృష్ణుడు జనించాడు.

శ్రీ పోతన భాగవతము నుండి

(ఆచార్య డా. జోస్యుల సూర్యప్రకాశరావు రచననుండి గ్రహించిన తాత్పర్యములు)

సుతుగనె దేవకి నడురే
యతి శుభగతి దారలును గ్రహంబులు నుండన్
దితి సుత నిరాకరిష్ణున్
శ్రిత వదనాలంకరిష్ణు జిష్ణున్ విష్ణున్.

వెన్నుని నతిప్రసన్నునిఁ
గ్రన్నన గని మెఱుఁగుఁ బోఁడి గడు నొప్పారెం
బున్నమనాడు కళానిధి
గన్న మహేంద్రాశ చెలువు గలిగి నరేంద్రా!

ఈవిధంగా పూర్ణిమనాడు తూర్పుదిక్కు షోడశకళలతో నిండిన పూర్ణచంద్రుని కన్నట్లుగా ఆ దేవకీదేవి లోకరక్షకుడైన ఆ విష్ణుస్వరూపుని ప్రసవించింది. నీలమేఘచ్ఛాయతో చతుర్భుజాలతో శంఖచక్రపద్మాలు గల హస్తాలతో కౌస్తుభమణితో కమనీయమైన సూత్రంతో శ్రీవత్సలాంఛనంతో శ్రీహరి జన్మించాడు. అలా నిజరూపంతో వెలసిన బాలుని చూచి వసుదేవుడు 'నేటితో యాదవుల కడగండ్లు తీరాయి' అని సంతసించె.

బాలుఁ బూర్ణేందురుచిజాలు భక్తలోక
పాలు సుగుణాలవాలుఁ గృపావిశాలుఁ
జూచి తిలకించి పులకించి చోద్య మంది
యుబ్బి చెలరేఁగి వసుదేవు డుత్సహించె.

అప్పుడు దేవకీదేవి స్వామిని ఇలా స్తుతించింది.

మధుర లోని శ్రీ కేశవదేవ మందిరంలో మూల మూర్తి. వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Raghvendra Sharma

ఒంటి నిల్చి పురాణయోగులు యోగమార్గనిరూఢులై
'కంటి'మందురు గాని, నిక్కము గానరీ భవదాకృతిం
గంటి భద్రముఁ గంటి మాంసపుఁ గన్నులం గనబోలదీ
తొంటిరూపుఁ దొలంగఁ బెట్టుము తోయజేక్షణ! మ్రొక్కెదన్

దేవకీవసుదేవుల ప్రణతులు స్వీకరించి భగవంతుడు వారి పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును, తన జన్మ కారణమును తెలియజేశాడు.

నందనుడనియుం బరమా
నందంబగు బ్రహ్మమనియు నను దలంచుచు నా
పెందెరవు నొందెదరు నా
యందుల ప్రేమమున భవమునందరు మీరున్

కుమారుడననీ, పరమేశ్వరుడననీ నన్ను మీరు ప్రేమించి ధ్యానిస్తూ ఉంటే మీకు కూడా మరల జన్మ కలుగకుండా చేసి మీరు మోక్షం పొందేలా అనుగ్రహిస్తాను అన్నాడు స్వామి. ఇలా వారికి ఆనతిచ్చి, అపుడు వసుదేవుడు చేయవలసిన పనిని తెలియజేసి, ఆ శ్రీహరి చతుర్భుజాలుగల దివ్యరూపం ఉపసంహరించి, తన మాయ ప్రసరింపజేసి, నవజాత శిశువు రూపం ధరించి కొంతసేపు దేవకీవసుదేవులకు వేడుక జరిపాడు.

'దేవకీ నందనః' అనగా దేవకికి జన్మించిన కృష్ణుడు అని నేరుగా అర్థం గ్రహించవచ్చును. అయితే కొద్దిమంది వ్యాఖ్యాతలు ఈ వృత్తాంతానికి సంబంధం లేకుండా వేరే అర్థాలు చెప్పారు. ఉదాహరణకు –

శ్రీ రఘునాథ తీర్థ –

దేవానామ్ కమ్ సుఖమ్ అస్య ఇతి దేవకీ సోమః తేన దేవకినా సోమేన నందతే ఇతి దేవకీనందనః

దేవతలకు ఆనందమునిచ్చే సోమరసము దేవకి. అలాంటి సోమమును గ్రహించి ఆనందించేవాడు దేవకీనందనుడు.

మరొకవిధంగా,

దేవేన పాషాణేన క్రియతే సూయతే ఇతి దేవకీ దేవక్యా సోమేన నందతే ఇతి దేవకీనందనః

దేవము (రాతి)నుపయోగించి (రోలులాగా) తయారుచేసేది దేవకి అనగా సోమము. అలాంటి సోమమును గ్రహించి ఆనందించేవాడు దేవకీనందనుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ కూడా కృష్ణుని ప్రస్తావించకుండా, దేవకీనందనుడంటే సూర్యుడని అర్థం చెప్పారు.

ఇలా కొందరు వ్యాఖ్యాతలు 'దేవకియొక్క కుమారుడు' అనే అర్థం తీసుకొనకుండా వేరే అర్థాలు చెప్పడానికి కారణాలు పరిశీలించవలసియున్నది. (భగవద్రామానుజులు శ్రీభాష్యంలో **'తత్ త్వమ్ అసి'** అనే మహావాక్యం వివరణలో చెప్పిన విషయం – ఏదైనా వాక్యానికి లేదా పదానికి నేరుగా అర్థం తెలుస్తున్నపుడు దానికి పరోక్షమైన అర్థాన్ని వెదకడం ఆక్షేపణీయం.)

990. స్రష్టా

- సృజించువాడు.

ఓం స్రష్ట్రే నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది.
63వ శ్లోకము. 595వ నామము. స్రష్టా – **శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః**
106వ శ్లోకము. 90వ నామము. స్రష్టా – **దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః**

సృజతి ఇతి స్రష్టా. సృజించువాడు స్రష్ట. భగవంతుడు బ్రహ్మాండమును, అందులో బ్రహ్మను సృష్టించి, తక్కిన సృష్టిచేయుటకు అవుసరమైన శక్తిని, జ్ఞానమును, బాధ్యతను బ్రహ్మకు అప్పగించును. బ్రహ్మకు కూడా అంతర్యామి భగవంతుడే గనుక భగవంతుడు అసలు సృష్టికర్త.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **పరావస్థాం ప్రపన్నోఽసౌ స్రష్టేతి ప్రజనాత్ స్మృతః.** పరావస్థలో ఉండి సకల లోకాలు సృష్టించువాడు స్రష్ట. ఈ నామము వివరణలో కూడా శ్రీ భట్టులు భగవానుని సౌలభ్యమును, సౌశీల్యమును విశేషంగా పేర్కొన్నారు. ఈ నామం ద్వారా భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునకు చెప్పింది ఏమంటే, సమస్త సృష్టికర్తయైన పరవాసుదేవుడే తమకెదురుగానున్న దేవకీనందనుడైన కృష్ణుడు. అలాంటి పరవాసుదేవుడు భక్తులకు అందుబాటులో ఉన్నాడు. భగవంతుని కళ్యాణగుణాలను ఉపదేశిస్తున్న భీష్ముని అనుగ్రహించాడు.

శ్రీ శంకరుల భాష్యము – **స్రష్టా సర్వలోకస్య.** సకల లోకాలను సృష్టించినవాడు స్రష్ట.

శ్రీ చిన్మయానంద – చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు కూడా సృజనశక్తి తన అంతర్యామియైన శ్రీమన్నారాయణుని నుండియే లభించినది.

991. క్షితీశః

- తాను సకల లోకములకు అధినాయకుడైనప్పటికీ భూమిపైనున్న జీవులను ఉద్ధరించడానికి తరచు అవతరించేవాడు.
- భూమినేలిన దశరథరాముడు.
- భూమాతకు పతి.

ఓం క్షితీశాయ నమః

క్షి - నివాస గతయోః - నివసించుట. పాణిని సూత్రము (3.3.94) 'స్త్రియామ్ క్తిన్' ప్రకారము 'క్షితిః' అనగా భూమి. **తస్య ఈశః క్షితీశః**. భూమికి ప్రభువు క్షితీశుడు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవానుడు కేవలం భూమికే కాదు, సకల బ్రహ్మాండములకు ప్రభువు. **యో అనంతరూపో అఖిల విశ్వరూపో గర్భేఽపి లోకాన్ వపుషాభిః.** ఆయన అనంతరూపుడు, అఖిల విశ్వస్వరూపుడు. సమస్త లోకములను తన గర్భమున ధరించును. అయినాగాని దేవలోకాదులకంటె భూలోకంలో జీవులు ఎక్కు కష్టాలు అనుభవిస్తున్నారు గనుక వారిని ఉద్ధరించడానికి భగవంతుడు తరచు భూలోకంలో అవతరిస్తున్నాడు. అందువలన ఆయనను క్షితీశుడు అన్నారు. **సర్వ ఈశత్వేఽపి ఆర్తిభూయిష్ఠత్వాత్ భూయిష్ఠమ్ భూమే ఈశః ఇతి క్షితీశః.**

తిరువైమొళి 3.3.4 - తిరువేంకటత్తన్ దేవతలకు, ముక్తసూరులకు ప్రభువే. కాని ఆయన వైభవం అందువల్ల పెరగదు. నావంటి అల్పులతో కలుస్తూ నీచులకు కూడా అందుబాటులో ఉండడమే ఆయన నిజమైన వైభవం. ఇలా నాయెడల ఆయన చూపే వాత్సల్యము ఆయన వైభవాన్ని ఇనుమడింపజేస్తూ ఆయన సౌలభ్యాన్ని ప్రకాశింపజేస్తున్నది.

భగవంతుడు సకల లోకేశుడు అయినాగాని ఆయన భూమియెడ ప్రేమపాశాలతో బంధుడయ్యాడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **క్షితేర్ భారమ్ అపనీయతామ్ పాలయన్ క్షితీశః.** భూమిపైనున్న జీవుల బాధలు తొలగించి వారిని రక్షించువాడు క్షితీశుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **క్షితేః భూమేః ఈశః దశరథాత్మజః.** ఆ పరబ్రహ్మమే దశరథరాజనందనుడై శ్రీరామచంద్రుడై అవతరించి అనంత భూమండలముకెల్లను మహాసార్వభౌముడయ్యెను గనుక క్షితీశుడు (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు).

శ్రీ చిన్మయానంద – క్షితి అనగా భూమాత. భూమికి పతియైనందున ఆయన క్షితీశుడు.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – **క్షియన్తి - నివసన్తి, గచ్ఛన్తి వా నాశమ్ భూతాని యస్యామ్ సా క్షితిః - భూః, తస్య ఈశః క్షితీశః.** సమస్త జీవులు చివరిలో భూమియందే కలుస్తాయి. అలాంటి భూమికి ప్రభువు క్షితీశుడు.

992. పాపనాశనః

- పాపములను నశింపజేయువాడు. భగవంతుని దివ్యనామముయొక్క స్మరణ, చింతన, జప, కీర్తనల మాత్రము చేతనే సమస్త పాతకములు, సకల బంధనములు, సకల తాపములు, సకల వ్యాధులు, సంచిత ప్రారబ్దాది కర్మలు పూర్తిగా నశించును (శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు రచననుండి).
- అసురులను నాశనము చేయువాడు. వారి పాపములను కూడా తొలగించువాడు.
- దేవకీనందనుడుగా జన్మించినప్పటికీ, తన భక్తులయొక్క బాహ్యశత్రువులైన కంసాది రాక్షసులను, అంతశ్శత్రువులైన అరిషడ్వర్గాలను నాశనము చేసినవాడు.

ఓం పాపనాశనాయ నమః

పాపమ్ నాశయతి ఇతి పాపనాశనః. 'పాప' పదమునకు మూల ధాతువు 'పా', అనగా 'రక్షణే' (రక్షించుట). 'పః' ప్రత్యయము చేర్చుటవల్ల 'పాపః' అగును. అనగా దీనినుండి మనము మనలను రక్షించుకొనవలెను. **పాతి అస్మాత్ ఆత్మానమ్ ఇతి పాపః.** దేనినుండి మనము రక్షణ పొందవలెనో అది 'పాపము'.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అథ దధి నవనీతస్తైన్య రాసక్రీడాది కథామృతేన పరేషామ్ పాపనాశనః. అవతారేఽపి వైష్ణవానామ్ బాహ్యాభ్యంతర శత్రునాశనః.** భగవంతుని లీలలను స్మరించుట సకల పాపనాశకము. ఆయన పెరుగు, వెన్నలను దొంగిలించిన విధము, గోపికలతో రాసక్రీడలు సలిపిన లీలలు స్మరిస్తే మన మనసులోని పాపములు తొలగుతాయి. తన అవతారములలో ఆయన శ్రీవైష్ణవుల అంతశ్శత్రువులను, బాహ్యశత్రువులను నాశనం చేయును. ఆయన కళ్యాణగుణ ధ్యానమువలన అంతశ్శత్రువులు, ఆయన ఆయుధములవలన బాహ్యశత్రువులు నాశనం పొందును. (తరువాతి శ్లోకములో ఆయన ఆయుధములు చెప్పబడును).

దేవకీతనయత్వేఽపి ప్రపన్నానాం విశేషతః బాహ్యాంతశ్శత్రుసంహారీ యస్సస్యాత్ పాపనాశనః

దేవకీనందనుడుగా జన్మించినప్పటికీ తన భక్తులయొక్క బాహ్యశత్రువులైన కంసాది రాక్షసులను, అంతశ్శత్రువులైన అరిషడ్వర్గాలను నాశనము చేసినవాడు గనుక పాపనాశనుడు. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ – సామాన్యమైన దొంగలు వస్తువులను హరిస్తారు. కాని శ్రీహరి మన మనస్సులోని చోరభావములను హరిస్తాడు. ఆ వెన్నదొంగను, గోపీమానసచోరుని లీలలను ధ్యానిస్తే భక్తుల మనస్సులోని పాపములు తొలగుతాయి.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు తమ తిరువైమొళి (3.6.2)లో భగవంతుని 'పాపనాశన్' అని ప్రస్తావించారు. త్రిమూర్తులలో ముఖ్యుడు, రుద్రునికి, బ్రహ్మకును కూడా అంతర్యామి మరియు సృష్టికర్త అయినవాడును, పద్మాక్షుడును అయిన ప్రభువును ధ్యానించండి. బ్రహ్మకును, రుద్రునికిని, దేవతలకును కూడా కష్టాలను తొలగించేది ఆయనే. రావణుని హతమార్చి, లంకను ధ్వంసంచేసి, సీతమ్మతల్లిని విడిపించింది ఆయనే. కేవలం స్మరించినంతనే మనందరి పాపాలనూ హరించే కమలనేత్రుడు ఆయనే.

శ్రీ పెరియాళ్వారు. తిరు 5.4.3 – నా దేవుడా! నీ కృపవలన కలిగిన మహాభాగ్యమును నేనెలా వర్ణించగలను? నిర్దాక్షిణ్యంగా పిశాచాలలా నన్ను అణగద్రొక్కే పాపాలన్నీ ఇప్పుడు కారాగారంనుండి పారిపోయి దాగుకునే దొంగల్లా నిశ్శబ్దంగా వెడలిపోయాయి.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ గీత (4.9)నుండి ఉదాహరించారు –

జన్మ కర్మ చ మే దివ్య యేవం యో వేత్తి తత్త్వతః త్యక్త్వా దేహం పునర్జన్మ నైతి మామేతి సోఽర్జున

ఓ అర్జున! నా జన్మ (అవతారము)లు, కర్మములు దివ్యములు. అనగా నిర్మలములు, అలౌకికములు. ఈ తత్త్వరహస్యమును తెలిసికొనినవాడు తనువును చాలించిన పిమ్మట మఱల జన్మింపడు సరికదా! నన్నే చేరును.

ఇంకా శ్రీ కృష్ణన్ ఇలా చెప్పారు – భగవంతుని జన్మగురించి ధ్యానిస్తే మనకు పునర్జన్మయుండదు. ఆయన తల్లిపాలు త్రావిన విషయాన్ని స్మరిస్తే మళ్ళీ మనం తల్లిపాలకోసం జన్మించము. ఆయన పెరుగును, వెన్నను దొంగిలించిన లీలను స్మరిస్తే ఆయన మన పాపాలను అన్నింటినీ దొంగిలించివేస్తాడు. ఆయనను యశోదాదేవి రోట బంధించిన వైనాన్ని స్మరిస్తే మనం మళ్ళీ సంసారబంధాల్లో చిక్కుకొనము. భగవంతుని లీలాస్మరణ మహాత్మ్యం ఇంతటిది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **కీర్తితః పూజితో ధ్యాయతః స్మృతః పాపరాశిమ్ నాశయన్ పాపనాశనః.** భగవంతుని కీర్తించుటవలన, పూజించుటవన, ధ్యానించుటవలన, స్మరించుటవలన పాపములు నాశనమగును. కనుక భగవంతుడు పాపనాశనుడు. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు 'వృద్ధశాత తపము'నుండి ఉదాహరించారు.

పక్షోపవాసాద్ యత్ పాపమ్ పూరుషస్య ప్రణశ్యతి
ప్రాణాయామ శతేనైవ తత్పాపమ్ నశ్యతే నృణమ్
ప్రాణాయామ సహస్రేణ యత్పాపమ్ నశ్యతే నృణమ్
క్షణమాత్రేణ తత్పాపమ్ హరేర్ధ్యానాత్ ప్రణశ్యతి

పక్షం రోజులు ఉపవాసం చేయడంవల్ల నశించే పాపాలు ఒక్క వంద ప్రాణాయామాలవల్ల నశించుతాయి. అలాంటి వెయ్యి ప్రాణాయామాల ద్వారా నశించే పాపాలు ఒక్క క్షణం హరిని ధ్యానించడంవల్ల నశించుతాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – భగవంతుని ధ్యానించడంవలన సదా భగవానుడు మన మనస్సులో నివాసముంటాడు. అందువలన మనస్సు నిర్మలంగా ఉంటుంది. ఈ శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రం ఆరంభంలో భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ఇలా చెప్పాడు.

తస్య లోకప్రధానస్య జగన్నాథస్య భూపతే విష్ణోర్నామసహస్రం మే శ్రుణు పాపభయాపహం

ఓ ధర్మరాజా! అట్టి సర్వలోక మహేశ్వరేశ్వరుండును, సర్వాంతర్యామియు, దేవదేవుడును అగు శ్రీవిష్ణుభగవానునియొక్క వేయి పుణ్యనామములను వినుము. ఇవి పాపములను, భయములను తొలగించును. తరువాతి శ్లోకం – **యాని నామాని గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః** – లో ఈ నామములు భగవంతుని కళ్యాణగుణములను కీర్తించునవని చెప్పాడు భీష్ముడు. కనుక విష్ణువుయొక్క గుణములనుగాని ధ్యానిస్తే మనస్సులోని పాపములు తొలగును.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ శ్రీమద్భాగవతము (12.13.23)నుండి ఉదాహరించారు.

నామసంకీర్తనమ్ యస్య సర్వపాపప్రణాశనమ్ ప్రణామో దుఃఖశమనః తం నమామి హరిం పరం

ఎవని నామమును స్మరిస్తే సర్వపాపములు నశించునో, ఎవనిని పూజిస్తే సకల దుఃఖములు శమించునో అట్టి హరికి నమస్కరించుచున్నాను. ఇది శ్రీమద్భాగవతములోని చివరి శ్లోకము. కనుక శ్రీ సూతముని ఈ శ్లోకం ద్వారా శ్రీమద్భాగవతం సారాంశాన్ని చెప్పినట్లు భావింపవచ్చును.

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవంతుని గురించిన ధ్యానంవల్ల అన్ని వాసనలు నశించును. భగవంతునికి పూర్తిగా శరణాగతుడై తన కార్యములను ధర్మానుసారం నిర్వహిస్తే ఉన్న వాసనలు నశిస్తాయి. క్రొత్త వాసనలు ఉత్పన్నం కావు. వేదములలోని కర్మయోగమునకిదే మూలము.

శ్రీ సత్యసంధ భిన్నంగా చెప్పిన అర్థాలలో ఒకటి – **పాపనాః అశ్నాతి పాపం నయతి ఇతి పాపనాః దైత్యాః, తాన్ అశ్నాతి ఇతి పాపనాశనః.** పాపములు చేసేవారు 'పాపనాః' అనగా దైత్యులు. వారిని భక్షించే (నాశనం చేసే)వాడు గనుక భగవానుడు పాపనాశనుడు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇలాంటి ఒక అర్థం చెప్పారు. **పవిత్రైః చరితైః శ్రోతౄణామ్ నిఖిల కర్మ్యరూపం పాపం వివర్తయన్, అసురానామపి నిహితాన్ ఆత్మవిద్యామ్ నివర్త్య ముక్తిమ్ తేభ్యో యచ్ఛత్ పాపనాశనః.** భగవంతుని లీలలను వినేవారి పాపములను నాశనం చేసేవాడు పాపనాశనుడు. మరియు రాక్షసులను హతం చేసేవారిలో ఆత్మవిద్యను నెలకొలిపి వారికి ముక్తిని సుగమం చేసేవాడు గనుక కూడా ఆయన పాపనాశనుడు.

శ్రీమద్భాగవతము – దశమస్కంధము. రాసక్రీడలు. శ్రీ ఏల్చూరు మురళీధరరావు రచననుండి

రాజేంద్రా! గోపవిలాసినులా విధంగా పాడుతూ పలుకుతూ శ్రీకృష్ణసందర్శన లాలసచిత్తలై పలవరింపగా భగవంతుడు కరుణించి వారియెదుట నిలిచాడు..... గోపకామినులు ఒక్కుమ్మడిని లేచి కృష్ణుని చుట్టుముట్టారు. ఒకతె కేల్దోయిని కూర్చుని అతనికి కయిదండనిచ్చింది. ఒకతె అతని భుజం పట్టుకొని తన ఒడిలోకి లాగికొన్నది. ఒకతె అతని విడియానికై దోయిలించింది. ఒకతె అతని అంఘ్రికమలాన్ని తన కుచంపైని ఉంచుకొన్నది...... రాజేంద్రా! ఆ కాంతామణులా విధంగా శ్రీకృష్ణదర్శన పరమోత్సవ నిర్వృతలై పరమేశ్వరుని పొందిన ముముక్షువులవలె విరహతాపవిముక్తిని పొందారు. .... యమునాతీరాన గోపాంగనలు కృష్ణదర్శనాభావం వలన ఆప్తసమస్త కామలై తమ పయ్యెద చెరగులను కోమలాసనంగా పరిచారు. ఆ భగవానుడు యోగీశ్వర హృదయాంతరమందువలె ఆ ఆసనాన్ని అధివసించాడు.

పరీక్షిన్నరేంద్రా! ఆ గోపకామినులప్పుడు సంతోషిత స్వాంతులై రాసక్రీడకు ఉపక్రమించారు. పెక్కుమంది సుందరీమణులు కూడ వలయాకారంగా కావించే నృత్తవిశేషాన్ని రాసక్రీడ అంటారు.

వ్రజకలకంఠులు క్రీడార్థం మండలాకారంలో నిలిచారు. భగవానుడిద్దరిద్దరు మందగమనల మధ్య తాను నిలిచి ఆ యిరువురి కంఠాలపైని ఒక్కొక్క చేతిని ఆనించాడు. అందుమూలాన ప్రతి గోపాంగన తన ప్రక్కనే శ్రీకృష్ణుడున్నాడని భావించడం జరిగింది. భగవానుడు ఆ లలితాంగనల మధ్య నిలిచి ఉండటాన్ని చూడగా సువర్ణాల నడుమ మరకతాలను పొదిగిన్లు శోభిల్లింది. శ్రీకృష్ణుడొక్కడే అలా అందరితో ఉండడం ఎలా సాధ్యమనిపించవచ్చును. అచింత్య శక్తిసంపన్నుడైన భగవానుడొక్కడే పెక్కు భక్తులకు వారివారి విశ్వాసాలనుబట్టి వేర్వేరు రూపాలలో కనిపించడంలేదా?.....

గోపభామినులు క్రీడామగ్నలై తాళలయాలకు తగినట్లుగా అడుగులు వేస్తూ కరముద్రలు పట్టుతూ లేనవ్వు తేటలను గ్రుమ్మరిస్తూ బొమలు కదిలిస్తూ అభినయింపసాగారు. వారి నెన్నడుములు కుచభారానికి కంపించాయి. కట్టు కోకలు చెదిరాయి. నెమ్మోములు చెమర్చాయి. కొప్పుముడులు వీడాయి. ఒడ్డాణాలు జారిపడ్డాయి. ఆ విధంగా వారు ఆడుతూ పాడుతూ లీలాకృష్ణరూపాలమధ్య నిలిచి మేఘమండలాంతరాన తళతళలాడే మెరుపుతీగెలవలె ప్రకాశించారు. ఆ హంసయానలకు శ్రీకృష్ణస్పర్శ మైమరపును కలిగించింది. వారు పరమానంద వివశలై ఎలుగెత్తి వివిధరాగాలను ఆలపించారు. గగనాంగణం దివ్య సంగీత నాదాలతో మారుమ్రోగింది......

తంజావూరు పటచిత్రం. వికీపీడియానుండి

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tanjore_mural_painting_on_cloth1.JPG

రాజేంద్రా! ఈ క్రీడలు స్థూలకాయికమైనవి కావు. గోపికల స్థూలదేహాలు ఆ క్రీడాసమయాల్లో వారి భర్తలచెంతనే ఉండేవి. అవి ఇంద్రియ కామోద్దీపితాలు కావు. కేవల పరాభక్తి రసోద్దీపితాలు. ఆ ఆత్మపరమాత్మలు ఒకదానితోనొకటి ఆనందించడమే ఇందులోని రహస్యం. భగవానుడు రాసక్రీడా వ్యాజాన గోపికలకు కామజయాన్ని అనుగ్రహించాడు. వారికి ఏకాంత భక్తి సుస్థిరమయ్యింది. ఆత్మానందానికి ఏకాంతభక్తి ఉత్తమోత్తమ సాధనం.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః |
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః || (107)

శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క వేయి నామాలను చెప్పే దివ్యశ్లోకాలలో ఇది చివరి శ్లోకము. తరువాత ఫలశ్రుతి ఆరంభమవుతుంది. ఈ శ్లోకంలో భగవానుని దివ్య పంచాయుధములు వర్ణింపబడినవి. ఈ దివ్యాయుధాలను ధరించిన మంగళమూర్తిగా భగవానుని భక్తులు అనేక విధాలుగా ప్రస్తుతించారు.

(1) భక్తులు వీనిని దివ్యాయుధాలుగా కీర్తిస్తారు.

(2) ఈ ఆయుధాలు భగవంతుని శత్రువులకు భయానకాలు. భగవానుని ఆయుధాలు అనేకములు (**దివ్యానేకోద్యతాయుధమ్** – గీత) అని చెప్పారు. స్వామిదేశికన్ షోడశాయుధస్తోత్రంలో సుదర్శనభగవానుని 16 ఆయుధములను స్తుతించారు. ఈ 'శంఖభృన్నందకీ....' శ్లోకంలో ఐదు ఆయిధాలు ధరించినవానిగా భగవానుని ప్రస్తుతించారు. ఈ ఐదు ఆయుధాల స్తుతియే పంచాయుధస్తోత్రంలో ఉన్నది.

(3) ఇలా భక్తులు ఈ ఆయుధాలను భగవంతుని అలంకారములుగాను, తమను రక్షించేవిగాను భావించారు. శ్రీ నమ్మాళ్వారు అనుభవం మరోలా ఉంది. (తిరువైమొళి 8.3.3) భక్తులకోసం భగవంతుడు ఈ ఆయుధాలన్నీ సదా మోస్తూ ఉండాలి. ఇందులో ఆయనకు సాయపడేవారెవరూ లేరని శ్రీ నమ్మాళ్వారు ఆందోళన చెందారు. కేవలం మన కోరికలను భగవంతునికి చెప్పుకోవడమే మన పనిగా భావిస్తాము. మనం కోరవలసినది ఆయననే అని మనకు తెలియదు కదా? అలాగే శ్రీ పెరియాళ్వారు భగవంతుని చల్లగా ఉండమని 'పళ్ళాండు' మంగళాశాసనం పలికారు.

(4) శ్రీ విష్ణుభగవానుడు తన తిరుమేనిపై ధరించే ఆయుధముల మరొక విశిష్ట లక్షణము – ప్రతి ఆయుధము సృష్టికి మూలమైన ఒక తత్వమును సూచించును. విష్ణుపురాణంలో చెప్పిన ప్రకారము

చక్రము – చంచలమైన మనస్సును సూచించును. వాయువేగము, మనోవేగము కలది.
శంఖము – తామస అహంకారమును సూచించును. ఇందుండి పంచభూతములు ఉద్భవించెను. ఉదాహరణకు ఆకాశమందున్న శబ్దతన్మాత్ర శంఖధ్వనియే.
గద – స్థిరమైన బుద్ధిని సూచించును.
శార్ఙ్గము – సాత్వికను సూచించును. ఐదు కర్మేంద్రియములకు, ఐదు జ్ఞానేంద్రియములకు ఇది నియంత్రణ కారకము.
నందకి – ఇది బ్రహ్మవిద్యను సూచించును. కత్తియొక్క ఒర అవిద్యను సూచించును.

విష్ణుపురాణము (1.22)లో ఇవి వర్ణింపబడినవి.

ప్రధానమ్ బుద్ధిరప్యాస్తే గదారూపేణ మాధవే (68)
భూతాదిమ్ ఇంద్రియాదిశ్చ ద్విధాహంకార ఈశ్వరః

బిభర్తి శంఖరూపేణ శార్ఙ్గరూపేణ చ స్థితమ్ (69)
బలస్వరూపమ్ అత్యంత జవేనాంతరివానలమ్
చక్రస్వరూపశ్చ మనోధత్తే విష్ణుః కరే స్థితమ్ (70)
బిభర్తి యచ్చాసి రత్నమ్ అచ్యుతోऽత్యంత నిర్మలమ్
విద్యామయన్తు తద్ జ్ఞానమ్ అవిద్యాకోశ సంస్థితమ్ (73)
మాధవునియందు గదారూపంలో బుద్ధి స్థితమైనది. పంచభూతములకు, ఇంద్రియములకు నిలయమైన అహంకారము రెండువిధములుగా ఆయన శంఖమునందును, ధనుస్సు రూపమునను ఉన్నది. గాలికంటే వేగం కలిగిన మనస్సును చక్రరూపంలో ఆయన ధరించియున్నాడు. ప్రకాశించే ఆయన ఖడ్గము విద్యామయము. అవిద్య అనే ఒరలో దాగియున్నది.
ఇలా నిరాకారమైన తత్వములు ఆయుధాలుగా విష్ణుభగవానుడు తన చేత ధరిచియున్నాడు.

(5) పంచాయుధముల మరొక విశిష్ట లక్షణము – అవి భగవంతుని అసాధారణ లక్షణములుగా చెప్పబడినవి. అనగా ఈ ఆయుధములు ఇలా ఈయనకే ఉన్నవి. రావణుని భార్య మండోదరి శ్రీరాముని **'తమసః పరమో ధాతా శంఖ చక్ర గదాధరః'** అని ప్రస్తావించినది.

ద్వారకా తిరుమల గోపురం పైని శిల్పం

పరమాత్ముని విశ్వరూపమును చూచి కలత చెందిన అర్జునుడు భగవానుని చతుర్భుజ రూపమును చూపమని ప్రార్థించాడు (గీత 11.46)
కిరీటినం గదినం చక్రహస్తమ్ ఇచ్ఛామి త్వాం ద్రష్టుమహం తథైవ
తేనైవ చతుర్భుజేన సహస్రబాహో! భవ విశ్వమూర్తే!
కిరీటమును, గదను, శంఖచక్రములను ధరించిన నీ రూపమును చూడగోరుచున్నాను. ఓ సహస్రబాహో! విరాడ్రూపా! నీ చతుర్భుజ రూపమును నాకు చూపుము.

శ్రీమద్భాగవతంలో పంచాయుధముల వర్ణన –

సర్వాత్మనీదమ్ భువనమ్ నిరీక్ష్య సర్వేऽసురాః కశ్మలమాపురాంగః

సుదర్శనమ్ చక్రమ్ అసహాయతేజో ధనుశ్చ శార్ఙ్గమ్ స్తనయిత్ను ఘోషమ్
పర్జన్యఘోషో జలజః పాంచజన్యః కౌమోదకీ విష్ణుగదా తరస్వినీ
విద్యాధరోఽసి శతచంద్రయుక్తః తూరోత్తమా అక్షయసాయకౌచ

ఓ రాజా! విశ్వమంతా వ్యాపించియున్న శ్రీహరి శరీరాన్ని దర్శించి అసురులు భయభ్రాంతులయ్యారు. అసామాన్య తేజోపూరితమైన సుదర్శన చక్రము, ఉరుమువలే ధ్వనించే శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు, వర్షించే మేఘంలా గర్జించే పాంచజన్య శంఖము, సాటిలేని బలం కల కౌమోదకి గద, నూరు వాడి అంచులతో ప్రజ్వలిస్తూ విద్యను తెలిపే నందక ఖడ్గము ఆయనకు ప్రణమిల్లుతున్నాయి.

శ్రీ పంచాయుధ స్తోత్రము

Picture by Alwargiridhar
https://commons.wikimedia.org/wiki/
File:Vekata_viran_moorthy_-_Dasavatharas.jpg

సశంఖ చక్ర సగదాపి శార్ఙ్గం
పీతాంబరం కౌస్తుభవత్సచిహ్నం
శ్రియాసమేతోజ్వల శోభితాంగం
విష్ణుం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

స్ఫురత్సహస్రార శిఖాతి తీవ్రం
సుదర్శనం భాస్కరకోటితుల్యం
సురద్విషాం ప్రాణవినాశి విష్ణో
శ్చక్రం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

విష్ణోర్ముఖోత్థానిల పూరితస్య
యస్య ధ్వని ర్దానవ దర్పహంతా
తం పాంచజన్యం శశికోటి శుభ్రం
శంఖం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

యజ్జ్యానినాద శ్రవణాత్సురాణాం
భీతాంశు నిర్ముక్త భయాని సద్యః
పతంతి దైత్యాశని బాణవర్షైః
శార్ఙ్గం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

హిరణ్మయీం మేరుసమాన సారాం
కౌమోదకీం దైత్యకులైక హంత్రీం
వైకుంఠ వామాగ్ర కరాభిమృష్టాం
గదాం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

రక్షోఽసురాణాం కఠినోగ్రకంఠ
చ్ఛేద క్షరత్ క్షోణిత దిగ్ధధారాం
తం నందకం నామ హరేః ప్రదీప్తం
ఖడ్గం సదాఽహం శరణం ప్రపద్యే

ఇదం హరేః పంచమహాయుధానాం
స్తవం పఠేద్యోఽనుదినం ప్రభాతే
సమస్త దుఃఖాని భయాని సద్యః
పాపాని నశ్యంతి సుఖాని సంతి

993. శంఖభృత్

- పరమైశ్వర్య లక్షణము గల పాంచజన్యము అనే శంఖమును ధరించువాడు.
- పాంచజన్యమును తన అధరామృతముతో పోషించువాడు.
- అహంకార తత్త్వము గల పాంచజన్యమును ధరించువాడు.

ఓం శంఖభృతే నమః

శమ - ఉపశమే - శాంతించుట, ముగించుట ('శాంతి' శబ్దము కూడా ఇదే మూలమునుండి వచ్చింది). ఉణాది సూత్రము (1.102) **'శమేః ఖః'** ప్రకారము 'శమ' శబ్దమునకు 'ఖ' ప్రత్యయము చేర్చుట ద్వారా 'శంఖ' పదము వస్తుంది. భృ - ధారణ పోణయోః - ధరించుట, పోషించుట. **శంఖం బిభర్తి ఇతి, శంఖం పుష్ణాతి ఇతివా శంఖభృత్.** శంఖమును ధరించువాడు లేదా శంఖమును పోషించువాడు 'శంఖభృత్'. శ్రీ భట్టులు 'పోషించుట' అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. శ్రీ ఆండాళ్ తల్లి కూడా ఈ భావాన్ని ఒక పాశురంలో ప్రస్తుతించింది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు ఇంతకు ముందలి 991 నామములను భగవంతుని సౌలభ్య సౌశీల్య గుణములను విశేషంగా సూచించేవిగా వ్యాఖ్యానించారు. చివరి 8 నామములు **'పరమైశ్వర్య చిహ్న దివ్య ఆయుధత్వాత్',** భగవంతుడు పరమైశ్వర్య సూచకములైన దివ్యాయుధములను ధరించినందున, ఆయనే సకల లోకములకును పరమేశ్వరుడు – అనే అర్థంలో వ్యాఖ్యానించారు. అదే సమయంలో భగవంతుని దివ్యాయుధ ధారణ స్మరణం ద్వారా భక్తులయందు భక్తిరసం పెంపొందించే దిశలో శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం సాగింది. భగవంతుడు తన అధరామృతం ద్వారా శంఖమును పోషించుచున్నాడని శ్రీ భట్టులు 'శంఖభృత్' నామమునకు వ్యాఖ్యానం చెప్పారు.

ఇదే భావాన్ని అండాళ్ తల్లి నాచియార్ తిరుమొళి పాశురం (7.7)లో చక్కగా చెప్పింది. చక్రం (చక్రత్తాళ్వార్) అప్పుడప్పుడూ శ్రీనివాసుని స్పర్శను వదలి భక్తుల రక్షణ కొఱకు దూరంగా వెళ్ళవలసివస్తుందట. కాని శంఖం సదా ఆయనను అంటిపెట్టుకొని ఉండి, అప్పుడప్పుడూ ఆయన అధరామృతమును పొందే అదృష్టం కలిగియుంది. దానిదెంతటి భాగ్యమో కదా!

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **పాంచజన్యాఖ్యమ్ భూతాన్ అహంకారాత్మకమ్ శంఖం బిభర్తి శంఖభృత్.** తామస అహంకార తత్త్వము గల పాంచజన్యము అనే శంఖమును ధరించినవాడు 'శంఖభృత్'. ఈ తామస అహంకారమునుండే పంచభూతములు జనించినవి. ఈ చిహ్నముయొక్క విశేషము విష్ణుపురాణంలో వివరంగా చెప్పబడినది.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – 'పాంచజన్యము' అనే పేరే పంచభూతములకు మూలమైన అహంకార తత్త్వమును సూచించుచున్నది. మరొక ప్రసిద్ధ వృత్తాంతము – భగవంతుడు పంచజనుడు అనే రాక్షసుని వధించి, అతని రూపంనుండి గ్రహించిన శంఖమే పాంచజన్యము. పాంచజన్యమునుండి వెలువడే ధ్వని భక్తుల మనస్సులలోని అంతశ్శత్రువైన అజ్ఞానాన్ని, బాహ్యశత్రువులైన దుష్టులను నాశనం చేస్తుంది. ఇలా రెండు విధాలుగా అది భక్తులను రక్షిస్తుంది.

శ్రీ వాసిష్ఠ ఋగ్వేదం (4.10)లోని పది మంత్రాలను ఉదాహరించారు. ఇవి శంఖముయొక్క మహిమను చెప్పేవి. శంఖమును తాయెత్తుగా ధరిస్తే ఇవి వర్తిస్తాయని రాల్ఫ్ గ్రిఫిత్ అనువాదంలో ఉన్నది.

994. నందకీ

- విజయానందమును కలిగించే నందకము అను ఖడ్గమును ధరించినవాడు.

- సంతోషముతోనుండుమని భక్తులను దీవించువాడు.
- విద్యామయమై అనందవర్ధకమైన నందకము అనే ఖడ్గమును ధరించినవాడు.

ఓం నందకినే నమః

నంద్ - సమృద్ధౌ - ఆనందించుట, వర్ధిల్లుట. పాణిని సూత్రము (3.1.150) 'ఆనిషి చ' ప్రకారం క్రియకు 'వున్' ప్రత్యయము చేర్చుటద్వారా దీవెనాపరమైన అర్థం వస్తుంది. అలా 'నందకః' అనగా 'ఆనందముగా ఉండుము' అని యనుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – 'నన్ను క్షేమంగా, సంతోషంగా ఉంచుము'. అని దేనిని ప్రార్థిస్తామో ఆ 'నందకము' అనే ఖడ్గమును తనదిగా కలిగినవాడు 'నందకి'. **నందక అస్యాస్తీతి నందకీ.** శ్రీమన్నారాయణుడు కూడా 'ఇది నన్ను సంతసింపజేయగలదు' అని ప్రార్థింపదగి ఉండడంచేత 'నందకము' అనే పేరుపొందిన ఖడ్గాన్ని ధరించినవాడు నందకి.

నంద్యాన్మయ మిత్యేవం ప్రార్థ్యో భగవతాపి యః స నందకో నిత్యయోగీ యస్యాసౌ నందక స్మృతః పరమేశ్వరుని సన్నిధిని ప్రాప్తింపజేసే నందకము అనే దివ్యఖడ్గాన్ని ధరించినవాడు నందకి (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ వాసిష్ఠ – **ఆశంసనార్థమ్ ప్రియమ్ వస్తు నిత్యమ్ అస్య అస్తి ఇతి నందకీ.** సంతోషంగా ఉండమని దీవించడానికి ప్రియమైనవారిని సదా కలిగినవాడు నందకి. అనగా భగవంతుడు తన భక్తులను సదా సంతోషంగా ఉండమని దీవిస్తాడు. దివ్యాయుధమైన ఖడ్గంతో నిమిత్తం లేకుండా శ్రీ వాసిష్ఠ తమ వ్యాఖ్యను చెప్పడం గమనించదగినది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **విద్యామయో నదంకాఖ్యః అసిః అస్య ఇతి నందకీ.** విద్యామయమైన నందకము అనే ఖడ్గమును కలిగినవాడు నందకి. నందకము ఆనందవర్ధకమగు జ్ఞానతత్వమును తెలుపును. శ్రీవిష్ణుపురాణంలో ఒకో దివ్యాయుధానికీ ఒకో తత్వమును ఆపాదించిన విధానికి ఈ వ్యాఖ్య సరిపోతుంది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభుషణ కూడా ఇదే అర్థాన్ని చెప్పారు. **విజ్ఞానాత్మకో నందకో అసిః అస్య ఇతి నందకీ.**

శ్రీ చిన్మయానంద – భగవానుని ఖడ్గము పేరు నందకము. దానిని ధరించువాడు నందకి. 'నంద-కమ్' అనగా ఆనందమును కలిగించునది. శాస్త్రములలో కీర్తించిన ప్రకారము శ్రీహరి పావన దివ్యహస్తమునందలి దివ్యఖడ్గము విద్యాతత్వమును సూచించును. దీనిద్వారా సాధకుడు తనలోని అజ్ఞానమును ఖండింపవచ్చును.

995. చక్రీ

- తన భక్తులకు శత్రువులైన రాక్షసుల రక్తంతో తడిసిన సుదర్శనము అనే చక్రమును ధరించినవాడు.
- వర్తులాకారంలో భ్రమించేవానితో (గ్రహ నక్షత్రాదులు, సంసారము వంటివానితో) కూడిన విశ్వమును సృష్టించినవాడు.
- శుభదృష్టిని ప్రసాదించే సుదర్శనము అనే చక్రమును ధరించినవాడు.
- తేజోతత్త్వమయమైన సుదర్శనము అనే చక్రమును ధరించినవాడు.
- తన ఆజ్ఞచే గిరగిరా తిరిగే సంసారచక్రమును తన అధీనమందు గలవాడు.

ఓం చక్రిణే నమః

97వ శ్లోకము. 908వ నామము. చక్రీ – **అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జిత శాసనః**
107వ శ్లోకము. 995వ నామము. చక్రీ – **శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః**
ఇలాంటిదే మరొక నామము:

45వ శ్లోకము. 417వ నామము. సుదర్శనః – **ఋతుః సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః**

భగవానుడు ధరించే చక్రము పేరు సుదర్శనము. ఇది ఆయనకు అలంకారముగాను, ఆయన భక్తులకు రక్షణగాను భాసిల్లే దివ్యాయుధము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య –

908వ నామము. చక్రీ – **తాదృశ దివ్యాయుధః చక్రీ.** చక్రమువంటి దివ్యాయధములను ధరించినవాడు చక్రి. భగవానుని సౌందర్యము అనేక దివ్యాయుధములతో ప్రకాశిస్తున్నది.

995వ నామము. చక్రీ – **నిత్య సుదర్శనః స్వభృత్య ప్రతిభట రక్షః అసుర శోణిత కల్మాషిత జ్వాలాంచితమ్ చక్రమపి తథైవ ఇతి చక్రీ.** తన భక్తులైన దేవతల శత్రువులగు రాక్షసుల రక్తముచే తడిసిన తేజోవంతమైన సుదర్శన చక్రమును చేతియందు ధరించినవాడు చక్రి. ఇక్కడ భగవంతుని రక్షకత్వమును విశేషముగా వివరించారు.

సర్వరక్షోऽసురచ్ఛేత్తా నిత్యం చక్రేణ యోగతః చక్రీతి కథ్యతే సమ్యక్ ఋత్విర్జః శత్రునాశకః రాక్షస సంహారం చేసి లోకాలను రక్షించడంకోసం సుదర్శనమనే చక్రాయుధాన్ని ధరించినవాడు చక్రి. ఈ నామము షడక్షరీమహామంత్రము. శత్రుసంహారి. ఓం చక్రిణే నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –

908వ నామము. చక్రీ - **సమస్త లోక రక్షణార్థమ్ మనస్తత్వాత్మకమ్ సుదర్శనాఖ్యమ్ చక్రమ్ ధత్తా ఇతి చక్రీ.** సమస్త లోకములను రక్షించుటకై మనస్సు అనే తత్వము కలిగిన, సుదర్శనము అనే పేరు కలిగిన చక్రమును ధరించినవాడు చక్రి.

995వ నామము. చక్రీ – **సంసార చక్రమ్ అస్య ఆజ్ఞయా పరివర్తత ఇతి వా.** సంసారము అనే చక్రము ఇతని ఆజ్ఞవలన పరిభ్రమించుచున్నది. కనుక ఆయన చక్రి.

శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ – శ్రీ వాసిష్ఠ 'చక్రము' అనగా 'గుండ్రముగా తిరుగునది' అనే సామాన్య అర్థంలో (ఆయుధాన్ని ప్రత్యేకంగా పేర్కొనకుండా) వ్యాఖ్యానించారు. మరల మరల పునరావృతమయ్యే విశేషాలు కలిగిన లోకాన్ని సృష్టించాడు గనుక భగవంతుడు చక్రి. ఉదాహరణకు సూర్య చంద్రోదయాలు.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ శ్రీమద్భాగవతము (8.20.30), శ్రీ విష్ణుపురాణము (5.30.22) నుండి ఉదాహరించారు **సుదర్శనమ్ చక్రమ్ అసహ్య తేజః. నమస్తే చక్రహస్తాయ.**

శ్రీ చిన్మయానంద – 'సు-దర్శనము' అనగా శుభకరమైన దృష్టి. అలాంటి చక్రమును ధరించినవాడు చక్రి. దివ్య చక్రాయుధము మనస్సును సూచించునని శాస్త్రములు చెబుతున్నవి.

శ్రీ విష్ణువునకు సుదర్శన చక్రాన్ని ప్రసాదిస్తున్న శ్రీ పరమేశ్వరుడు. 1820 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **తేజస్-తత్త్వమ్ సుదర్శన చక్రమ్ అస్య అస్తి ఇతి చక్రీ.** తేజో తత్వమును సూచించే సుదర్శన చక్రమును ధరించినవాడు చక్రి.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ – శంఖ చక్రములు ధరించి వెలుగొందుతున్న భగవానునికి భక్తులు కానివారినుండి దృష్టిదోషం తగులకుండా ఉండడంకోసం భీష్ముడు శంఖము, చక్రము అనేవానికి సంబంధించిన నామములను చెప్పాడు. 993. శంఖభృత్. 994. నందకీ. 995. చక్రీ.

చక్రమునకు ఉన్న ఇతర నామములు **హేతిరాజన్, రథాంగః, సుదర్శన.** 417వ నామము **'సుదర్శనః'**. మరియు 998వ నామము **'రథాంగపాణిః'**.

996. శార్ఙ్గధన్వా

- తన ధనుష్టంకారము చేత, శరపరంపరల చేత, శత్రువులను నాశనం చేసే శార్ఙ్గము అనే పేరుగల ధనుస్సును ధరించినవాడు.
- ఇంద్రియాది అహంకార తత్వము రూపమైన శార్ఙ్గము అనే పేరు గల ధనుస్సును ధరించినవాడు.
- క్రియాతత్వరూపమైన శార్ఙ్గము అనే పేరు గల ధనుస్సును ధరించినవాడు.

ఓం శార్ఙ్గధన్వనే నమః

శార్ఙ్గమ్ ధనుః అస్య ఇతి శార్ఙ్గధన్వా. శార్ఙ్గము అనే పేరుగల ధనుస్సును కలిగినవాడు 'శార్ఙ్గధన్వా'.

శౄ - హింసాయామ్ - చీల్చివేయుట, బాధించుట, చంపుట. ధన్ - శబ్దే - శబ్దము చేయుట.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కేవలం తన అల్లెత్రాడు ధ్వని ద్వారా శత్రువులను, వారి నామములను, వారి పదవులను ధ్వంసం చేయగల ధనుస్సు శార్ఙ్గము. దీనికి తోడు ఆ ధనుస్సునుండి వచ్చే శరపరంపర కూడా శత్రువులను నాశనం చేస్తుంది. **జ్యా ఘోష శరవర్ష నాశిత.** ఇలా రెండు విధాలుగా శత్రువులను నాశనము చేసే శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సును ధరించినవాడు 'శార్ఙ్గధన్వా'. ఇలా ఆ శార్ఙ్గధారి శత్రువుల సంకల్పాలను వమ్ము చేసి, ఆశ్రితులను పునరుజ్జీవింపజేయును.

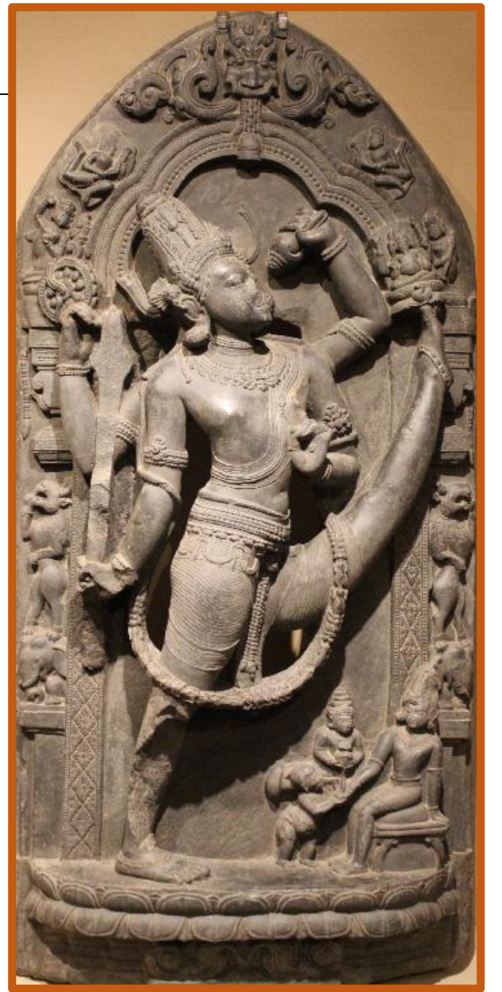
ఆండాళ్. తిరుప్పావై 4.

భావశ్రీ తెలుగు సేత.

వర్ష నిర్వాహకా! గంభీర భావుకా!
నీ త్యాగమందు సంకోచింపవలదయ్యా
జలధి మధ్యను జొచ్చి, జలమంతటిని బీల్చి
గర్జించి గర్జించి గగనమధిరోహించి
కాలాది సకల కారణభూతుడైనట్టి
నారాయణుని దివ్య శ్యామలాకృతితోడ
అరుదైన అతని సుందర బాహుయుగ్మమున
చక్రమ్ము వలె మెరిసి, శంఖమ్ము వలె ఉరిమి
శార్ఙమ్ము గురియించు శరవర్షమన్నట్లు
లోకమెల్ల సుఖింప మేము సంతోషాన
మార్గశీర్ష స్నానమాచరించెడునట్లు
ఆలసింపక వర్షమందింప గోరెదము.

శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి శిల్పం- వికీపీడియా చిత్రం.
Photo by Palagiri Ramakrishna Reddy

<u>ఆదర్శాచార్య చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగు సేత</u>

పర్జన్య దేవ! పాలింప రావా!

సంద్రమ్ముపై వ్రాలి సలిలములు త్రావి

ఆదిదేవునివోలె ఆతసీదేవుడవై

ఆకసము పైకెక్కి గర్జించుమా!

సుందరబాహు అరవిందనాభు హస్తాన

చక్రమ్ము వలె మెరిసి, శంఖమ్ము వలె ఉరిమి

శార్ఙ్గ నిర్ముక్త శరపరంపరగా

లోకమ్ము హర్షింప వర్షమ్ము కురియుమా!

మార్గశిర స్నానమ్ము చేసి తరించెదము

జగతికే మంగళము కూర్చు మన శ్రీవతము

ఇక్కడ ఆండాళ్ళు తల్లి వానదేవుని 'ఆ పద్మనాభుని సుందర విశాల బాహుయుగళిలో, దక్షిణ భుజమునందలి సుదర్శనచక్రమువలె మెరియుము! ఆయన వామహస్తములోని పాంచజన్య శంఖమువలె ఉరుముము. శ్రీమహావిష్ణువు విల్లు శార్ఙ్గమునుండి వెలువడిన బాణవర్షము వలె ఆలసింపక వర్షించుము' అని కోరినది. ఆండాళ్ళు శ్రీమహావిష్ణువు శార్ఙ్గ ధనుశరపరంపరను తెలిసిన విషయము (ఉపమానము)గాను, అలా పడవలసిన వర్షమును ఉపమేయముగాను వాడడం మనము గమనింపదగిన విషయము.

శ్రీ త్రివిక్రమమూర్తి – వికీపీడియా చిత్రం. Photo by Nomu420. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Trivikrama.JPG

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ – భాగవతం (8.20.30)నుండి. **ధనుశ్చ శార్ఙ్గమ్ స్తనయిత్ను ఘోషమ్.** ఉరుమువలె ధ్వనించే శార్ఙ్గ ధనుస్సు – అని ఉదాహరించారు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఇంద్రియాది అహంకారాత్మకమ్ శార్ఙ్గమ్ నామ ధనుః అస్య ఇతి శార్ఙ్గధన్వా** . ఇంద్రియముల అహంకారతత్వరూపమైన శార్ఙ్గము అనే పేరు గల ధనుస్సును కలిగినవాడు 'శార్ఙ్గధన్వా'.

శ్రీ చిన్మయానంద – ఎన్నడూ గురితప్పని శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సును ధరించినాడు గనుక భగవానుడు 'శార్ఙ్గధన్వా'. నారాయణుని ధనుస్సు అహంకార తత్వరూపమని శాస్త్రములు చెబుతున్నవి. ఈ చివరి శ్లోకంలో శ్రీమన్నారాయణుని చేతనుండి మనను ఆశీర్వదించే దివ్యాయుధములను భక్తితో స్మరింపనగును.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **క్రియా తత్త్వమ్ శార్ఙ్గమ్ ధనుః అస్య ఇతి శార్ఙ్గధన్వా.** క్రియాతత్వమును సూచించే శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సును ధరించినాడు గనుక భగవానుడు 'శార్ఙ్గధన్వా'.

997. గదాధరః

- ప్రళయాగ్నిలా నిప్పులు చిమ్ముతూ ఆయనకు ఆనందము కలిగించే కౌమోదకి అనే గదను ధరించినవాడు.
- బుద్ధితత్వరూపమగు కౌమోదకి అనే గదను ధరించినవాడు.

ఓం గదాధరాయ నమః

గద - వ్యక్తాయామ్ వాచీ - మాట్లాడుట. గదతి - శబ్దమ్ కరోతి ఇతి గదా - ధ్వని చేయునది. ధృంజ్ - ధారణే - ధరించుట, పట్టుకొనుట, ఆధారమగుట. **గదాయాః ధరః గదాధరః.** గదను ధరించినవాడు గదాధరుడు. శ్రీమహావిష్ణువు గద పేరు కౌమోదకి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – కౌమోదకి గద ఎదురు లేని శక్తి గలది. ఇది ప్రళయాగ్నివలె నిప్పులు చిమ్ముచు భగవంతునికి ఆనందము కలిగించును. అట్టి గదను ధరించినవాడు గదాధరుడు.

శ్రీ వాసిష్ఠ కౌమోదకి ప్రయోగంలో వచ్చే ధ్వని మెరుపుతో కూడిన ఉరుమువంటిదని వర్ణించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – మహాభారతంలో ఖాండవదహన సమయంలో వరుణుడు కృష్ణునికి ఈ గదనిచ్చాడు.

కౌమోదకికి మరొక అర్థం – కుముదః - భూదేవి సన్నిధిలో ఆనందించువాడు. కుమోదకః - భూమిని ఆనందపరచేవాడు. ఆయనకు చెందినది**, కుమోదకస్య ఇదమ్**, కౌమోదకి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **బుద్ధి తత్త్వాత్మికమ్ కౌమోదకి నామ గదామ్ వహన్ గదారః**. బుద్ధితత్త్వరూపమగు కౌమోదకి అనే గదను ధరించినవాడు గదాధరుడు. విష్ణుపురాణంలో చెప్పిన వర్ణనకు ఈ అర్థం సరిపోతుంది.

శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ శ్రీమద్భాగవతము (8.20.31)నుండి ఉదాహరించారు – **కౌమోదకీ విష్ణుగదా తరస్వినీ.** విష్ణువుయొక్క గదయైన కౌమోదకి సాటిలేనిది.

998. రథాంగపాణిః

- చక్రమును చేతబట్టి దుష్టశిక్షణకు సిద్ధముగానున్నవాడు.
- రథచక్రమును చేతబట్టి భీష్మునిపై లంఘించినవాడు.

ఓం రథాంగపాణయే నమః

రథాంగమ్ చక్రమ్ పాణౌ యస్య ఇతి రథాంగపాణిః. చక్రమును చేతబట్టినవాడు రథాంగపాణి.

రము - క్రీడాయామ్ - ఆడుట, వినోదించుట. ఉణాది సూత్రము (2.2) ప్రకారము 'క్థన్' ప్రత్యయము జోడిస్తే 'రథ' శబ్దము వస్తుంది. **రమతే - క్రీడతి యస్మిన్ యేన వా రథః.** 'అగి'-వెళ్ళుట నుండి 'అంగ' శబ్దము వస్తుంది. **రథః అంగతి యేన తద్ రథాంగమ్.** రథమును సాగేలా చేసేది రథాంగము, అనగా రథచక్రము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఇంతకు ముందలి 995వ నామము 'చక్రీ' అంటేకూడా 'చక్రము ధరించినవాడు' అని అర్థము. మరియు ఈ 'రథాంగపాణిః' అంటే కూడా అదే అర్థము. కనుక ఇక్కడ పునరుక్తి వచ్చిందని కొందరు భావింపవచ్చును. అయితే 'చక్రీ' నామములో భగవంతుడు చక్రాయధమును కలిగియుండుట తెలుపబడినది. ప్రస్తుత 'రథాంగపాణిః' నామము ద్వారా ఆయన చక్రమును ప్రయోగించుటకు సంసిద్ధునిగా ఉండుట తెలుపబడినది. భక్తరక్షణకు ఆయన సదా సంసిద్ధుడు. కనుక పునరుక్తి లేదు.

యథోచిత రథాంగం చ పాణౌ యస్యాస్తి నిత్యశః రథాంగపాణిరాఖ్యాత్ నవార్ణో భయాశకః తనకు తగినట్లు ప్రకాశించే చక్రమును నిత్యము చేతబట్టినవాడు. ఈ నామము నవాక్షరీ మంత్రము. భయనాశకము. ఓం రథాంగపాణయే నమః. (శ్రీకైవల్య సారధి).

మరొక వివరణ (శ్రీ శంకరులు?) – మహాభారతయుద్ధంలో భీష్ముని ప్రతిన చెల్లించడంకోసం శ్రీకృష్ణుడు చక్రాన్ని (రథచక్రాన్ని) చేతబట్టి భీష్మునిపైకి ఉరికాడు. దీనివల్ల భగవానుడు స్వయంగా తన స్వంత ప్రతిజ్ఞను (ఆయుధము చేత ధరింపను అనే మాటను) ఉల్లంఘించాడు.

స్వనిగమమ్ అపహాయ మత్ ప్రతిజ్ఞామ్ ఋతమ్ అధికర్తుమ్ అవప్లుతో రథస్థః
ధృత రథ చరణః అభ్యయాత్ చలత్ గుః హరిరివ హన్తుమ్ ఇభమ్ గతోత్తరీయః – భాగవతం 1.9.37
ఆయుధము పట్టనన్న తన మాటను స్వయంగా తప్పుతూ, భగవానునితో ఆయుధం పట్టిస్తానన్న నా ప్రతిజ్ఞను నిలపడంకోసం, భగవానుడు రథంనుండి దూకి నావైపు పరుగెత్తాడు. ఏనుగును చంపడానికి గుహనుండి లంఘించిన సింహంలా ఆయన వస్తుంటే భూమండలం చలించింది.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ – **భక్తప్రతిజ్ఞా ప్రతిపాలకతామ్ అతిశ్లాఘ్యత్వాత్ పునరాహ రథాంగపాణిరితి భీష్మమ్ ప్రతి ప్రదర్శితమ్ ఏతత్** భక్తుని ప్రతిజ్ఞ నిలపడంకోసం భీష్మునిపైకి వేగంగా దూకినవాడు రథాంగపాణి.

<u>శ్రీ జయదల్ గోయందకా రచన. శ్రీమద్భగవద్గీత-తత్త్వ వివేచనీ వ్యాఖ్య నుండి.</u>

అనువాదం – డా. ఎమ్. కృష్ణమాచార్యులు, డా. గోలి వెంకటరామయ్య.

శ్రీకృష్ణుడు మహాభారతయుద్ధమున ఆయుధము చేతబట్టనని ప్రతిజ్ఞ చేసియుండెను. భగవానునిచే శస్త్రగ్రహణము చేయించెదనని భీష్ముడు ప్రతిన పూనినట్లు భక్తకవి సూరదాసు వర్ణించెను – నేడు శ్రీకృష్ణభగవానునిచే ఆయుధము పట్టింపకున్నచో నా తల్లియైన గంగాదేవికిని, తండ్రి శంతనునకును అప్రతిష్ఠ తెచ్చినవాడనగుదును. ఈ దివ్యమైన మహారథమును కపిధ్వజముతో కూడ భగ్నమొనర్చెదను. ఇట్లు చేయనిచో నేను క్షత్రియగతిని పొందను. ఇది భగవంతునిపైన ఆన. (సూరదాసు చేసిన ఈ వర్ణన సంస్కృత మహాభారతమున లేదు).

మహాభారతమున ఈ ఘట్టము ఈ విధముగా చెప్పబడినది – యుద్ధము మూడవ దినమున భీష్మపితామహుడు రణమున మిక్కిలి విజృంభించి పోరాడసాగెను. అప్పుడు కృష్ణభగవానుడు రోషమును పూని, పగ్గములు వదలి, చక్రమును చేత ధరించి త్రిప్పుచు భూమిపైకి దుమికెను. అచటనున్నవారందరును ఆ దృశ్యమునకు భయకంపితులై, ఉచ్చస్వరముతో హాహాకారములు గావించిరి. భగవానుడు ప్రళయకాలాగ్నివలె భీష్మునిపైకి లంఘించెను..... అర్జునుడు భగవంతునివెంట పరుగిడి, ప్రణమిల్లి ఎట్టకేలకు ఆయనను మఱలించెను.

9వ దినమున – భీష్ముడు పాండవసేనను అల్లకల్లోలము ఒనర్చెను. శ్రీకృష్ణుడు చేతి పగ్గమును వీడి, కొఱడా చేతబట్టి భీష్మునిపైకి పరుగెత్తెను. భగవానుని పాదముల తాకిడికి భూమి కంపించెను..... అర్జునుడు పరుగెత్తికొనిపోయి కృష్ణుని చేతులు పట్టుకొనెను. శ్రీకృష్ణునకు ఆయనయొక్క పూర్వప్రతిజ్ఞను జ్ఞప్తికి తెచ్చి, భీష్ముని తాను (అర్జునుడు) చంపెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసిన పిమ్మట భగవానుడు వెనుకకు మరలెను. ఈ ఘట్టమును శ్రీ పోతనామాత్యుడు ఆంధ్రమహాభాగవతమునందు (10.222) అతి రమణీయముగ వర్ణించెను.

కుప్పించి యెగసిన కుండలంబుల కాంతి - గగన భాగంబెల్ల గప్పి కొనగ
ఉఱికిన నోర్వక ఉదరంబులోనున్న - జగముల వ్రేగున జగతి కదల
చక్రంబు చేపట్టి చనుదెంచు రయమున - పైనున్న పచ్చని పుటము జాఱ
నమ్మితి నా లావు నగుబాటు సేయక - మన్నింపుమని క్రీడి మఱల దిగువ

కరికి లంఘించు సింగంబు కరణి మెఱసి,
'నేడు భీష్ముని జంపుదు నిన్ను గాతు
విడువు మర్జునా' యని మద్విశిఖ వృష్టి
తెరలి చనుదెంచు దేవుండు దిక్కు నాకు

శ్రీ కృష్ణుడు భీష్మునిపై లంఘించుట. వికీపీడియా నుండి. By T Sujatha

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Krishnudu_bhishminipai_agrahincuta.jpg

999. అక్షోభ్యః

- దేనిచేతను సంక్షోభము పొందనివాడు. పరమశాంతమూర్తి. ప్రసన్న పరమానంద గంభీరమూర్తి.
- తనను ఆశ్రయించినవారిని రక్షించడం అనే దీక్షపూని, ఎన్ని ఆటంకములు వచ్చినాగాని చలించనివాడు.
- ఈ విధంగా దివ్యాయుధములు పూని ఎవరికైనా అశక్యుడైనవాడు.

ఓం అక్షోభ్యాయ నమః

ఈ నామము రెండుమార్లు వస్తుంది –

86వ శ్లోకము. 807వ నామము. అక్షోభ్యః – **సువర్ణబిందుః అక్షోభ్యః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః**

107వ శ్లోకము. 999వ నామము. అక్షోభ్యః – **రథాంగపాణిః అక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః**

86వ శ్లోకములోని 807వ నామము. అక్షోభ్యః

ఈ నామమును శ్రీభట్టులు బుద్ధావతారపరంగా వ్యాఖ్యానించారు. బుద్ధునిగా భగవంతుడు వాదించినపుడు ఎవరూ ఆయను ఎదుర్కొనలేరు. ఎందుకంటే ఆయన గాంభీర్యం అలాంటది కనుక ఆయన అక్షోభ్యుడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – రాగద్వేషములు, శబ్దాది విషయములు, మూడు లోకములలోని శత్రువులు – ఎవరూ ఇతనిని కలతనొందింపలేరు. కనుక ఆయన అక్షోభ్యుడు.

శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ 'సువర్ణబిందురక్షోభ్యః' అనే ఒకే నామమును పరిగణించారు. వంటిపై బంగారు చుక్కలు కలిగిన లేడిరూపంలో ఉన్న మారీచుని భీతావహుని చేసినవాడు సువర్ణబిందురక్షోభ్యుడు.

107వ శ్లోకంలోని 999వ నామము. అక్షోభ్యః

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – శ్రీ భట్టులు భగవంతుని శరణాగతవత్సలత పరంగా వ్యాఖ్యానించారు. **ప్రసన్న అభయదాన దార్ఢ్యాత్ స్వమహిమ్నాऽపి అక్షోభ్యః.**

అభయప్రదాన నియమ దార్ఢ్యారపి చ నిత్యశః అచాల్య స్వమహిమ్నాऽపిః అక్షోభ్యః ఇతి కీర్తితః తనను ఆశ్రయించినవారిని రక్షించడం అనే దీక్షబూని, ఎన్ని ఆటంకములు వచ్చినా చలించనివాడు. మహామహిమోపేతుడు కాబట్టి శ్రీమన్నారాయణుడు అక్షోభ్యుడు అనబడుచున్నాడు (శ్రీకైవల్య సారధి).

భగవద్రామానుజుల శరణాగతి గద్యము – **అనృతమ్ నోక్త పూర్వమ్ న చ వక్ష్యే కదాచన.** నేనింతకు పూర్వమెప్పుడును అసత్యము వచింపలేదు. ఎప్పుడును వచింపను.

రామాయణము. యుద్ధకాండ 18.33 – **రామో ద్విర్నభిభాషతే.** రాముడు రెండు విధాలుగా మాటలాడడు.

శ్రీరాముని శరణు జొచ్చిన విభీషణుడు. 1916 కాలపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి. By Ramachandra Madhwa Mahishi https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vibhishana_Meets_Rama.jpg

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి యాచతే

అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ – రామాయణము. యుద్ధకాండ.

ఎవరైనను 'నేను నీవాడను' అని ఒక్కమారు శరణు వేడితే, వానికి సకల భూతములనుండి అభయమును ప్రసాదింతును. ఇది నా వ్రతము.

సర్వ ధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ

అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచ – గీత 18.6

సర్వధర్మములను, అనగా సమస్త కర్తవ్యకర్మలను నాకు సమర్పించి, శక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని కావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ రామాయణం అరణ్యకాండ (10.19)నుండి ఉదాహరించారు. వనవాస తపోధర్మంలో నున్నందున రామలక్ష్మణులు ఆయుధాలను ధరించడం ఉత్తమం కాదని సీత భావించింది. అప్పుడు రాముడు తాను రాక్షసులనుండి మునులను రక్షించే దీక్ష పూనానని, కనుక ఆ విషయంలో ఎట్టి పరిస్థితిలోను వెనుకాడనని అన్నాడు.

అప్యహమ్ జీవితమ్ జహ్యామ్ త్వామ్ వా సీతే స-లక్ష్మణమ్

న తు ప్రతిజ్ఞామ్ సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః

సీతా! నేను ఇచ్చిన మాట, ప్రత్యేకించి బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చిన మాట తప్పుటకంటె, నా జీవితమును, చివరకు నిన్ను, లక్ష్మణుని కూడా పోగొట్టుకొనుటకు సిద్ధముగా నున్నాను.

యుద్ధకాండము 18.3 – విభీషణ శరణాగతి సమయం.

మిత్రభావేన సంప్రాప్తమ్ న త్యాజేయం కథంచన

దోషో యద్యపి తస్యస్యాత్ స తామ్ ఏతత్ అగర్హితమ్

నన్ను నిజమైన ప్రేమతో చేరినవానిని ఎన్నడూ వదిలిపెట్టను. అతనిలో ఏవైనా దోషాలున్నా సరే. ఈ విధానం ఉత్తమమైనదని పెద్దలు చెబుతారు.

'సత్యసంధః', 'అచ్యుతః' వంటి నామములు వివరణలో కూడా భగవంతుని అక్షోభ్యత్వమునకు పెక్కు ఉదాహరణలు చెప్పడమైనది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **అత ఏవ అశక్య క్షోభణ ఇతి అక్షోభ్యః.** ఈ విధంగా, అనేక దివ్యాయుధములు ధరించినవాడై, క్షోభింపరానివాడు (ఎవరును ఆయనను కలతనొందింపలేరు) గనుక ఆయన అక్షోభ్యుడు. ఇంతకుముందు నామములలో చెప్పిన దివ్యాయుధ ధారణను ఈ నామముతో శ్రీ శంకరులు అనుసంధించారు.

శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి – తాను గడచిన పది రోజుల యుద్ధంలో చూసిన భగవదనుభవాన్ని భీష్ముడు ఈ చివరి నామములలో చెబుతున్నాడు. **'రథాంగపాణిః', 'అక్షోభ్యః'** ఇటువంటి నామములు.

శ్రీ బలదేవ విద్యాభూషణ కూడా ఇలాంటి భావాన్నే చెప్పారు. **త్యక్త శస్త్రోऽపి క్షోభయితుమ్ ఘర్షితుమ్ అశక్యత్వాత్ అక్షోభ్యః.** భగవంతుడు ఆయుధాలను వదిలివేసినాగాని ఆయనను ఓడించుటకు, క్షోభించుటకు ఎవరి శక్యం కాదు. కనుక ఆయన అక్షోభ్యుడు.

శ్రీ చిన్మయానంద – అంతులేని సహనము, ప్రేమ, కరుణ కలవాడు. మానవుల అనేక దోషములను, అపచారములను సహించువాడు. ఎంత ఉత్పాతం జరిగినా చలించనివాడు అక్షోభ్యుడు.

విభీషణ శరణాగతి – రంగనాథ రామాయణము

రంగనాథ రామాయణములో విభీషణ శరణాగతి భాగము. ఇక్కడ విభీషణుడు శ్రీరామచంద్రుని నుతించిన విధములో అనేక విష్ణుసహస్రనామములు ధ్వనిస్తున్నాయి. (ఈ స్తుతి వాల్మీకి రామాయణంలో లేదు)

శ్రీరాముడిలా అన్నాడు.

ఈ విభీషణుఁడేల యేచినయట్టి – రావణుండైన గర్వము దక్కివచ్చి
శరణన్నఁ గాతు నే చందమునైన – మరియాదలిట్టివి మా కులంబునకు
నభయమిచ్చితి వేగ నర్కజ! పోయి – సభయుని నవజవిభీషణుఁ దోడి తెమ్ము

శ్రీరాముని శరణుజొచ్చిన విభీషణుడు – 1790 కాలపు కాంగ్రా / గులెర్ శైలి చిత్రం. వికీపీడియానుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vibhishana_bows_before_Rama.jpg

విభీషణుడు శ్రీరామునిలా నుతించాడు

నిత్య సత్య త్రాణ! నిత్య కళ్యాణ! – నిత్య జగత్త్రాణ! నిత్య గీర్వాణ!
జగదన్వయాకార! జగదేక వీర! – జగదుదయాకార! జగదబ్ధిపూర!
సర్వసంగాతీత! సర్వానుభూత! – సర్వజగత్పూత! సర్వసమేత!
గురులఘుక్రమరూప! గురుబోధదీప! – గురుమధురాలాప! గురుచారచాప!
పద్మసన్నిభనేత్ర! బహుజీవసూత్ర! – పద్మాకలితగాత్ర! పరమపవిత్ర!
కవిమనస్సంవేద్య! కరుణానవద్య! – వివిధశాస్త్రాపాద్య! వేదాంతవేద్య!
పరమాత్ముడఁవు నీవ, పరమంబు నీవ – పరమ విద్యయు నీవ, పరికింపనెందు
భువనకర్తవు నీవ భువనంబు నీవ – భువనహరత్వు నీవ, భువనైక వీర!
యాగభోక్తవు నీవ, యాగంబు నీవ – యాగఫలప్రదుఁడరయంగ నీవ,
చంద్రార్కులును నీవ, జలధులు నీవ- యింద్రాదులును నీవ, యిలయును నీవ,
శబ్దార్థములు నీవ, శబ్దముల్ నీవ – శబ్దముల్ భేదించు శ్రవణముల్ నీవ,

మూఁడు మూర్తులు నీవ, మూఁడు మూర్తులకుఁ – బోడిమి నవ్వలి పొడవును నీవ,
క్షరమును నీవ, యక్షరమును నీవ – క్షరసాక్షి వీవ, యక్షరసాక్షివీవఁ
ద్రిభువనవందిత! దేవాది దేవ! – యభయమీ దేవ! నా కఖిలాధినాథ!
జయజయ శతకోటి జలజాప్త తేజ! – జయజయ సంసారసర్ప సుపర్ణ!
లలితాగమ స్తోత్ర! లక్ష్మీకళత్ర! – విలసద్దయాపాత్ర! విబుధారి జైత్ర!
దినకర శశినేత్ర! దివ్యచారిత్ర! – యనుపమ శుభగాత్ర! యఖిలైక సూత్ర!
వేయినోరుల భోగివిభుఁడైన నుతులు – సేయంగ నోపునే శ్రీరామ నిన్ను?
నప్పద్మ సంభవుండైన నీ మహిమ – యొప్పెల్ల నుతియింప నోపునే తెలియ?
నే నిన్ను నుతియింప నెంతటివాఁడ – దానవుండను వృథా తరళచిత్తుఁడను!
భూనాథ! నీ వాదిపురుషోత్తముఁడవు – కాన నిన్నితరులు గానఁగలేరు
నరనాథ! యార్తుని నన్ను రక్షింపు – పరమ దుర్జన దైత్యపతి ద్రుంచిపైవు
మఖిల శరణ్యండవైన నీ మఱుఁగు – సుఖమని యే వచ్చి చొచ్చితిఁబ్రీతి

శ్రీరామచంద్రుడు విభీషణుననుగ్రహించుట

ననవుఁడు నతని కృపాంబుధిలోన – మనుజేశ్వరుండు క్రమ్మఱ నోలలార్చి
నమ్ము విబీషణ! నా కేశవైరి – తమ్ముఁడవా? నాకుఁదమ్ముఁడ వింతె
మఱువకుమింక; లక్ష్మణుకంటె నిన్ను నఱలేనివానిఁగా నాత్మ గైకొంటి
నని భయంబుడిపి దయార్ద్ర వాక్యముల – జననాయకుఁడు విభీషణు నాదరించి
నెయ్యంబుతోడ నా నృపుఁడప్పుఁడతని – చెయ్యాదుకొని వార్ధిఁ జేరంగ బోయి...

ఇదే ఘట్టము – థాయిలాండ్ రాజప్రాసాదంలోని చిత్రీకరణ – వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wat_Phra_Kaeo_mural_2008-09-06_(007).jpg

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః |
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః || (107)

1000. సర్వప్రహరణాయుధః

- ప్రహరణమునకు (యుద్ధము చేయుటకు, శిక్షించుటకు) తగిన సమస్తాయుధములతో విరాజిల్లినవాడు.
- తన శరణార్థుల కష్టములను తీర్చువాడు.
- లెక్కకు మించిన దివ్యాభరణములు, దివ్యాయుధములు ధరించినవాడు.
- ఆశ్రితరక్షణ అనే దీక్ష కలిగినవాడు.
- సకలైశ్వర్య సంపన్నుడు. సర్వేశ్వరుడు.

ఓం సర్వప్రహరణాయుధాయ నమః

ప్రహరణము - కొట్టుట, దాడి చేయుట, గాయపరచుట. **సర్వాణి ప్రహరణాని ఆయుధాని యస్య ఇతి సర్వప్రహరణాయుధః.** అన్ని విధములుగా దాడి చేసే ఆయుధములు కలిగనవాడు సర్వప్రహరణాయుధుడు.

ఈ పుణ్య స్తోత్రంలోని చివరి (107వ) శ్లోకంలో 993 నుండి 999వ నామము వరకు భీష్ముడు భగవంతుని ఆయుధములను కీర్తించాడు. ఆ ఆయుధములు

1. శంఖభృత్ – పాంచజన్యము అనే శంఖము.
2. నందకీ – నందకము అనే ఖడ్గము.
3. చక్రీ – సుదర్శన చక్రము.
4. శార్ఙ్గధన్వా – శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సు
5. గదాధరః – కౌమోదకి అనే గద.

ఈ ఐదు ఆయుధములు పంచాయుధ స్తోత్రంలో స్తుతింపబడినాయి. ఇంకా సుదర్శన స్తోత్రంలో (చక్రత్తాళ్వార్ యొక్క) షోడశాయుధముల స్తోత్రం ఉన్నది. ఇంతమాత్రం చేత ఆయన ఆయుధాలు ఐదుకో, పదహారుకో పరిమితం కాదు. శత్రువును శిక్షించడానికి ఆయనవద్ద అనంతమైన ఆయుధములున్నవని ఈ 'సర్వప్రహరణాయుధః' నామం ద్వారా చెప్పడమైనది. ఆయన ఎందుకు ఈ ఆయుధాలను ధరిస్తున్నాడనే విషయంలో వివిధ వ్యాఖ్యాతల అనుభవాలు మనకు గోచరిస్తాయి.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవంతుడు ధరించిన అనంత దివ్యాయుధములు ఎంతో శక్తి కలిగినవి. ప్రపన్నుల కష్టాలను హరించేవి. భగవద్భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేసేవి. భగవానునికి ఆయుధాలుగాను, ఆభరణాలుగాను ఉన్నాయి. అవి కేవలం భౌతిక ఆయుధాలు కావు. ఒక్కొక్క దివ్యాయుధమునకు అనంతశక్తి కలదు. ఆ ఆయుధములు భాగవతుల రక్షణ కొరకు అన్ని వేళలా, అన్నిచోట్లా అన్నివిధాలా సిద్ధంగా ఉన్నాయి. **స్వవిష్ఠానామ్ సర్వ అనిష్ట ఉన్మూలయిత్రూణి....... సదా, సర్వత్రా, సర్వథా, సర్వప్రకార, సమాశ్రిత.......** ఈ ఆయుధముల ద్వారా శ్రీభగవానుడు సృష్టిపాలన, భక్తరక్షణ అనే సుదీర్ఘ సత్రయాగములను నిర్వర్తించుచున్నాడు. ఇలా భగవంతుని సకల గుణములు, ఆయన ఆయుధాలతో సహా – తన భక్తుల రక్షణ కొఱకేనని శ్రీ భట్టులు వివరించారు.

పాదమూలం ప్రపన్నానాం భక్తానాం చాపి నిత్యశః
అసంఖ్యేయాన్యమర్యాద సామర్థ్యా న్యాత్మనస్సదా
సర్వత్ర సర్వదా సర్వప్రకారాశ్రిత రక్షణే
దీక్షితాన్యుచితాన్యన్యా న్యనంతాన్యాయుధాని హి
యస్య సంతి వై నిత్యం సర్వప్రహరణాయుధః
ద్వాదశార్ణో మహామంత్రః సర్వదుఃఖవినాశకః

తన శరణార్థుల కష్టములను తీర్చువాడు. లెక్కుమించిన ఆభరణములు, శక్తివంతములైన ఆయుధములు ధరించినవాడు. ఆశ్రితరక్షణ అనే దీక్షగలవాడు. సకలైశ్వర్యసంపన్నుడైన శ్రీమన్నారాయణుడు అన్నిరకాల ఆయుధములను ధరించి ఆశ్రితులను రక్షిస్తున్నాడు గనుక ఆయన సర్వప్రహరణాయుధుడు. ఈ నామము ద్వాదశాక్షరీ మహామంత్రము. సకల దుఃఖములను హరిస్తుంది. ఓం సర్వప్రహరణాయుధాయ నమః. (శ్రీకైవల్యసారధి).

'సర్వ', 'ప్రహరణ' అనే విశేషణ పదములవలన ఇంతకుముందు చెప్పిన ఐదు ఆయుధములే కాక భగవానునివద్ద సమస్తములైన దివ్యాయుధములు ఉన్నవని, ఆయన దివ్యవైభవంలో ఇవి ఒక భాగమనీ గ్రహింపవలెను.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – భగవంతుడు కేవలం సంకల్పమాత్రమున తన శత్రువులను నాశనం చేయగలడు. ఐతే దుష్టుల గుండెల్లో భయాన్ని నెలకొల్పడంకోసం ఆయన ఆయుధాలు ధరిస్తాడు.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఏతాన్యేవ ఆయుధాని అస్య ఇతి న నియమ్యతే, అపి తు సర్వాణ్యేవ ప్రహరణాని ఆయుధాని అస్య ఇతి సర్వప్రహరణాయుధః.** ఇవి మాత్రమే అయనవద్ద ఉన్న ఆయుధాలని పరిమితి లేదు. ప్రహరణమునకు తగిన సమస్త ఆయుధములతో విరాజిల్లినవాడు గనుక శ్రీహరి సర్వప్రహరణాయుధుడు. ఉదాహరణకు వేలి గోళ్ళను సాధారణంగా ఆయుధంగా పరిగణింపము. కాని ఆయన హిరణ్యకశిపుని వధించడానికి వేలి గోళ్ళను ఆయుధముగా వాడినాడు. **ఆయుధత్వేన అప్రసిద్ధాన్యపి కరజాదీని అస్య అస్య ఆయుధాని భవన్తి ఇతి.** ఇలా ఏదైనా ఆయుధం కావచ్చుననీ, ఆయన సమస్త దివ్యాయుధాలను ధరించియున్నాడనీ ఈ చివరి నామంలో చెప్పడంవలన భగవంతుని సర్వేశ్వరత్వము మరియు సత్యసంకల్పము విశేషంగా చెప్పడమైనది. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు (4.4.22)నుండి **'ఏష సర్వేశ్వరః'** అని ఉదాహరించారు.

ఓం నృసింహాయ విద్మహే వజ్రనఖాయ ధీమహి తన్నృసింహః ప్రచోదయాత్

ఓం నమో శ్రీ నారసింహాయ

శ్రీ పోతన భాగవతము. శ్రీ భండారు పర్వతరావు సంకలనంనుండి **హిరణ్యకశిపు వధ**

విహగేంద్రుం డహి వ్రచ్చు కైవడి మహోద్వృత్తిన్ నృసింహుండు సా
గ్రహుడై యూరువులందు జేర్చి నఖ సంఘాతములన్ వ్రచ్చె దు
స్సహదంభోళి కఠోరదేహు నచలోత్సాహున్ మహాబాహు నిం
ద్రహుతాశాంతక భీకరున్ ఘనకరున్ దైత్యాన్వయశ్రీకరున్

సహింపని వజ్రాయుధంవంటి శరీరం కలవాడు, చలించని పట్టుదల కలవాడు, గొప్ప భుజాలు కలవాడు, ఇంద్రాగ్నియమాదులకు భీకరుడు, బలిష్ఠమైన రాక్షసరాజు అయిన హిరణ్యకశిపుని తన తొడలమీద వేసుకొన్నాడు హరి. గరుత్మంతుడు సర్పాన్ని పట్టినట్లుగా పట్టుకొని.

చించున్ హృత్కమలంబు శోణితము వర్షించున్ ధరామండలిన్
ద్రెంచున్ గర్కశ నాడికావళులు భేదించున్ మహావక్షముం
ద్రుంచున్ మాంసము సూక్ష్మ ఖండములుగా దుష్టాసురున్ వ్రచ్చి ద
ర్పించున్ ప్రేవులు కంఠమాలికలుగ గల్పించున్ నఖోద్భాసియై

హిరణ్యకశిపుని గుండె నరహరి చీలుస్తాడు. నేలనిండా నెత్తురు చల్లుతాడు. కఠినములైన నరాలను తెంపుతాడు, రొమ్మును పగులగొడుతాడు, మాంసాన్ని చిన్నచిన్న ముక్కలుగా చేస్తాడు. ప్రేగులు హారాలుగా మెడలో వేసుకొంటాడు. ఒక్క ఆయుధాన్ని కూడా ప్రయోగించకుండా తొడలపై వేసికొని హరి రాక్షసుని చీలుస్తుంటే, నరహరి గోళ్ళు గొడ్డళ్ళవలె ఉన్నాయి. లోతైన గుండెను బద్దలు కొట్టేటపుడు గుద్దళ్ళవలె నున్నాయి. నరాలను త్రెంచేటప్పుడు గట్టి కొడవళ్ళవలెనున్నాయి. కడుపులోని ప్రేవులను తెంచేటప్పుడు రంపాలలా ఉన్నాయి.

నరసింహుని గోళ్ళను చూసి దేవతాముఖాలు వికసిస్తున్నాయి. రాక్షసరాజు శరీరాన్ని చీలుస్తున్నాయవి. అగ్నిజ్వాలలకన్న ప్రకాశమానంగా ఉండి, నరహరికి మ్రొక్కేవారికి అభయదానం చేస్తున్నాయి.

ఉగ్రం, వీరం, మహావిష్ణుం, జ్వలంతం, సర్వతోముఖం
నృసింహం, భీషణం, భద్రం, మృత్యుమృత్యుం నమామ్యహం

ఇంతకుముందు అనేక నామముల వ్యాఖ్యలో వివరించినట్లుగా, శ్రీ శంకరులు తమ వ్యాఖ్యయందు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క పరత్వమును (పరమేశ్వరత్వమును, అనంతశక్తిని) విశేషంగా ప్రస్తావించారు. శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యయందు ఆ జగన్నాధుని సౌలభ్యమును, సౌశీల్యమును, ముఖ్యంగా తన భక్తుల క్షేమం పట్ల భగవంతునికున్న ఆతురతను కీర్తించారు. ఈ వెయ్యవ నామము 'సర్వప్రహరణాయుధః'కు వారి వ్యాఖ్యలు కూడా ఈ విషయంలోని భిన్నత్వాన్ని తెలియజేస్తున్నాయి. శ్రీ శంకరులు భగవంతుని సర్వేశ్వరత్వమును - అనంత దివ్యాయుధ సంపన్నుడు, అనంత శక్తిమంతుడు, సర్వేశ్వరుడు - అని ప్రస్తావించారు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం భక్తరక్షణార్థం శ్రీ భగవానుడు సకలాయుధాలతో సిద్ధంగా ఉన్నాడు.

భగవానుని నఖములనే ఆయుధములుగా ఉపయోగించిన వైనాన్ని శ్రీ శంకరులు ఉదాహరించారు. శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి మరి కొంచెం ముందుకు వెళ్ళి వివరించారు. కాకాసురునిపై శ్రీరాముడు దర్భను ఆయుధంగా ప్రయోగించాడు. పూతన పాలు త్రాగడమే శ్రీకృష్ణుని ఆయుధము. శుక్రాచార్యుని కంటిని దర్భతో పొడిచి శ్రీవామనుడు బలిచక్రవర్తినుండి మూడడుగుల నేల పొందాడు. ఇలా ఆయన సత్యసంకల్పుడు. భక్తసంరక్షణకు ఏదైనా ఆయన ఆయుధమే. సంకల్పమాత్రాన ఆయన ఏదైనా చేయగలడు.

మరి సంకల్పమాత్రాన ఏదైనా చేయగలిగితే ఆయనకు ఆయుధములు ఎందుకు? శ్రీరాముడు యుద్ధకాండ (6.8.122)లో ఇలా అన్నాడు –

పిశాచాన్ దానవాన్ యక్షాన్ పృథివ్యామ్ చైవ రాక్షసామ్
అంగుళ్యగ్రేణ తాన్ హన్యామ్ ఇచ్ఛవ హరిగణేశ్వర!

ఓ వానరరాజా (సుగ్రీవా)! పిశాచములను గాని, దానవులను గాని, యక్షులను గాని, ఈ రాక్షసులను గాని నేను తలచుకొంటే వ్రేలికొనతో నాశనము చేయగలను.

మరయితే ఆయుధములు ఎందుకు? కనీసం కొన్నిచోట్ల అవి దుష్టులలో భయాన్ని రేకెత్తించి, భాగవతులకు హానిచేయకుండా ఆపుతాయని కొందరు వివరించారు.

శ్రీ ఆండాళ్. తిరుప్పావై 25. చిత్రకవి ఆత్రేయ తెలుగు సేత.

నిన్నేమార్చి పరిమార్చ పన్ని పన్నాగముల
తలక్రిందులుగ జేసి, కలకలము రేపావు
కుమతి కంసుని గుండె బడబాగ్నివయినావు! ఓ ఆశ్రిత వ్యామోహశీలీ!....

మరొక అనుభవము – భగవంతుడు తన శత్రువులను తన సంకల్పశక్తితో పరిమార్చును. కాని తన భక్తులకు కీడు తలపెట్టినవారిపై ఆయన తన ఆయుధములను ప్రయోగించి వారిని నాశనము చేయును.

భగవానుని దివ్యాయుధములకు సంబంధించిన మరొక విషయము – వారు నిత్యసూరులు. సదా భగవంతుని క్షేమం కాంక్షించేవారు, నిజానికి ఆయనకు రక్షణ అవుసరం లేకపోయినాగాని, ఆ దివ్యాయుధములు భగవంతునిపట్ల కలిగిన సేవాప్రేమభావంవల్ల ఆయనను రక్షించే ఉద్దేశంతో సదా ఆయన తిరుమేనిని అంటిపెట్టుకొని ఉన్నారు. ఈ విధమైన రక్షణ సేవాభావంతోనే శ్రీ పెరియాళ్వారు భగవంతుని క్షేమంగా వర్ధిల్లమని **'పల్లాండు'** పాశురం మంగళాశాసనం చేశారు.

ఓం నమో శ్రీ సర్వప్రహరణాయుధాయ.

ఈ పుణ్యదివ్యనామముతో వేయి దివ్యనామముల వివరణ పూర్తయ్యింది. **ఓం నమో వేంకటేశాయ.** ఇంకా ఫలశ్రుతి గురించి వివరణ వ్రాయాలి.

ఇంతేగాక ఈ (శ్రీ కృష్ణమాచారిగారి) ప్రయత్నాన్ని ఎంతో ప్రోత్సహించిన భాగవతులొకరు అడిగిన ప్రశ్న – ఋషులచే ప్రస్తుతింపబడిన **(ఋషిభిః పరిగీతాని)** శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క ముఖ్యమైన వేయి నామముల **(యాని నామాని గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః)** చివరిలో భగవానుని దివ్యాయుధముల ధారణను తెలిపే నామములతో ముగించడానికి విశేషమైన కారణమేమైనా ఉన్నదా? దీనిని గురించి తరువాత చర్చించుదాము.

ఓం సర్వప్రహరణాయుధాయ నమః

దూర్వాసుని ఆగ్రహాన్నుండి అంబరీషుని రక్షిస్తున్న శ్రీ సుదర్శన చక్రము . 19వ శతాబ్దపు చిత్రం. వికీపీడియా నుండి
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ambarisha_and_Durvasa.jpg

శ్రీమతే శ్రీరంగరామానుజ మహాదేశికాయ నమః

శ్రీ సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి

మరొక్కమారు 107వ శ్లోకమును మననం చేసుంకొందాము.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః |
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః || (107)

ఈ శ్లోకమునకు పాఠాంతరాలున్నాయి. కొన్ని పాఠాలలో ఈ శ్లోకం చివర **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అని ఉంది. మరికొన్ని పాఠాలలో **'సర్వప్రహరణాయుధః'** అనే నామం మరొకమారు వచ్చి, తరువాతి పంక్తిలో **'ఓం నమ ఇతి'** అని వస్తుంది. తరువాత ఫలశ్రుతి వస్తుంది. కొందరు వ్యాఖ్యాతలు **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'**కి కూడా వ్యాఖ్య వ్రాశారు. మరి కొందరు ఆ తరువాత ఫలశ్రుతికి కూడా వ్యాఖ్యలు వ్రాశారు. శ్రీ సత్యదేవో వాసిష్ఠ, శ్రీ కృష్ణదత్త భరద్వాజ, శ్రీ ఎమ్.వి. రామానుజాచార్య, శ్రీ చిన్మయానంద వంటివారు తమ వ్యాఖ్యలను 107వ శ్లోకంతో ఆపివేశారు. శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరాచార్యులు, శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వంటివారు ఫలశ్రుతికి కూడా (కొంత క్లుప్తంగా) వ్యాఖ్యను వ్రాశారు.

సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి

కొంతకాలం భండార్కర్ ఓరియంటల్ రిసెర్చి సంస్థ ద్వారా మహాభారతం సంశోధిత పరిష్కరణ ముద్రణ అనే బృహత్కార్యక్రమం నడిచింది. ఇది అనేక దశబ్దాలపాటు సాగింది. అనేక వేల సంవత్సరాలలో జరిగిన మార్పులను తొలగించి, వేదవ్యాసుడు రచించిన మహాభారతం సంశోధిత ప్రతిని తయారు చేయడం కోసం వారు అనేక వ్రాత ప్రతులను పరిశోధించారు. 1925లో ప్రారంభమై 60వ దశకం వరకూ సాగిన ఈ సంశోధిత ప్రతిలో **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అనే పాఠం లేదు. బహుశా కొందరు వ్యాఖ్యాతలు ఈ **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** గురించి వ్యాఖ్యానించకపోవడానికి ఇది ఒక కారణం కావచ్చును. ఐతే శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము మొదటి వ్యాఖ్యాత ఐన శ్రీ శంకరాచార్యులు **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అనే వాక్యాన్ని తమ పాఠంలో ఉంచి, దానిపై వ్యాఖ్యానించారు.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః
సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి

నావద్ద (శ్రీ కృష్ణమాచార్యులవద్ద) ఉన్న శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం మూడు పుస్తకాలలో ఈ వాక్యం లేదు. నా (శ్రీ కృష్ణమాచార్యుల) గురువు శ్రీమద్ శ్రీముష్ణమ్ ఆండవన్ గారు తమ ఉపన్యాసాలలో ఈ వాక్యాన్ని ప్రస్తావించకుండా నేరుగా ఫలశ్రుతి గురించి చెప్పారు. కాని, శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానాన్ని అనువదించిన ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాస రాఘవన్, మరియు ఢిల్లీ శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ సత్సంగంవారు మాత్రం **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** గురించిన వ్యాఖ్యను చేర్చారు. ఐతే వారు చేర్చిన విషయం శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యతో సరిపోతుంది.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య –
ద్విర్-వచనమ్ సమాప్తిమ్ ద్యోతయతి ఓంకారశ్చ మంగళార్థః.

'సర్వప్రహరణాయుధః' అనే నామమును రెండుమార్లు చెప్పడం ఈ స్తోత్రం సమాప్తమైనదని సూచిస్తుంది. ఓంకారము మంగళ సూచకము. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు బృహన్నారదీయ పురాణము (51.10)నుండి ఉదాహరించారు.

ఓంకారశ్చాథ శబ్దశ్చ ద్వావేతా బ్రహ్మణః పురా
కంఠం భిత్వా వినిర్యాత్ తస్మాన్ మాంగళికావు భౌ
ఆదిలో బ్రహ్మ గొంతునుండి 'ఓం'కారము, మరియు 'అథ' అనే శబ్దము వెలువడినాయి. ఇవి మంగళప్రదములు.

మరియు 'నమః' అనే పదం ద్వారా ప్రణామము చేయబడుతున్నది. ఇందుకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన శ్రుతివాక్యము – **భూయిష్ఠామ్ తే నమ ఉక్తిమ్ విధేమ** (ఈశావాస్యోపనిషత్తు 18). 'నమ' అని చెబుతూ నీకు మా ప్రణామములను అర్పించుచున్నాము.

అంతేऽపి నమస్కారస్య శిష్టైః ఆచరణాత్. చివరిలో నమస్కారము చేయుట సదాచారము. అని కూడా శ్రీ శంకరులు చెప్పారు. తమ పదనూరవనామం వ్యాఖ్యను ముగిస్తూ శ్రీ శంకరులు శ్రీకృష్ణునికి ప్రణామం చేశారు.

ఏకోऽపి కృష్ణే సుకృతః ప్రణామో దశాశ్వమేధావభృతేన తుల్యః
దశాశ్వమేధీ పునరేతి జన్మ కృష్ణప్రణామి న పునర్భవాయ
కృష్ణునకు భక్తితో చేసిన ఒక్క ప్రణామము పది అశ్వమేధయాగములకు సమానము. అశ్వమేధయాగం చేసినవానికైనా పునర్జన్మ ఉండవచ్చునుగాని కృష్ణునికి ప్రణామం చేసినవానికి మరుజన్మ ఉండదు.

అతసీపుష్ప సంకాశమ్ పీతవాసమ్ అచ్యుతమ్
యే నమస్యన్తి గోవిందమ్ న తేషామ్ విద్యతే భయమ్
అతసీపుష్పమువలె ప్రకాశించువాడు, పీతాంబరములను ధరించినవాడు, ఎన్నడూ తన భక్తులను పతనం కానీయని అచ్యుతుడు అయిన గోవిందునికి నమస్కరించేవానికి భయం లేదు.

లోకత్రయాధిపమ్ అప్రతిమ ప్రభావమ్ ఈషత్ ప్రణమ్య శిరసా ప్రభవిష్ణుమ్
జన్మాంతర ప్రళయ కల్ప సహస్రజాతమ్ ఆసుప్రణాశమ్ ఉపయాతి నరస్య పాపమ్
ముల్లోకములకు అధిపతి, అప్రతిమంగా ప్రకాశించేవాడును అయిన శ్రీమహావిష్ణువునకు ఒక్కమారు తలవంచి నమస్కరిస్తే వేయి కల్పముల ప్రళయముల కాలం చేసిన పాపములు నశిస్తాయి.

గీత (8.13)లో **'ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ'** అని ఉన్నదని శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ వివరించారు. ఇంకా,
తస్మాత్ ఓం ఇతి ఉదాహృత్య యజ్ఞ దాన తపః క్రియాః ప్రవర్తంతే విధానోక్తాః సతతం బ్రహ్మవాదినామ్ – గీత 17.24
కనుక వేదమంత్రములను పఠించువారు శాస్త్రవిహితములైన యజ్ఞ దాన తపశ్చర్యలను సర్వదా 'ఓం' అను పరమాత్మ నామమును ఉచ్చరించుచునే ప్రారంభించెదరు.

సత్కార్యముల ముగింపులో కూడ ఓంకారమును ఉచ్చరించుట సంప్రదాయము.

శ్రీ సత్యసంధతీర్థ గ్రహించిన పాఠము ప్రకారము **'సర్వప్రహరణాయుధః'** అనే నామం రెండుమార్లు వచ్చి, తరువాతి పంక్తిలో **'ఓం నమ ఇతి'** అని వస్తుంది.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః సర్వప్రహరణాయుధః
ఓం నమ ఇతి

ఇలా చివరి మాటను రెండుమార్లు చెప్పడంద్వారా ఈ కార్యం (స్తోత్రం) ముగింపును సూచిస్తున్నదని శ్రీ సత్యసంధ యతిరాజ వ్యాఖ్యానించారు. **అధ్యాయాంతే ద్విరుక్తిః స్యాత్ వేదే వా వైదికేऽపి వా.**

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ పాఠం ప్రకారం చివరి శ్లోకం తరువాత **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అని వస్తుంది.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః
సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి

ఇందుకు శ్రీ కృష్ణన్ చెప్పిన వ్యాఖ్య శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యతో సరిపోలుతుంది. మరియు శ్రీ కృష్ణన్ బ్రహ్మసూత్రముల అధ్యాయాంతములలో పదాలను రెండుమార్లు చెప్పడం ఉదాహరించారు.

1వ అధ్యాయం చివర – **ఏతేన సర్వే వ్యాఖ్యాతా వ్యాఖ్యాతాః**
2వ అధ్యాయం చివర – **వైశేష్యాత్తు తద్వాదస్తద్వాదః**
3వ ధ్యాయం చివర – **ఏవమ్ ముక్తిఫలా నియమ తదవస్థావధృతేః తదవస్థావధృతేః**
4వ అధ్యాయం చివర – **అనావృత్తి శబ్దాత్ అనావృత్తి శబ్దాత్**

శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు, శ్రీ భగవద్రామానుజాచార్యులు కూడా తమ తమ భాష్యాలలో బ్రహ్మసూత్రములకు ఈ పాఠాన్ని గ్రహించారు. కనుక ఇలా రచన అంతంలో చివరి పదాలను రెండుమార్లు చెప్పడం బాదరాయణుని రచనలో ఉన్నదని మనం భావించవచ్చును.

సంక్షిప్తంగా చెప్పాలంటే, **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అనే పదాలు మహాభారతం సంశోధిత పరిష్కృత ముద్రణలో లేవు. కాని శ్రీ శంకరాచార్యులు, శ్రీ భట్టులు తమ తమ వ్యాఖ్యలలో స్తోత్రాంతంలో **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అనే ముగింపును గ్రహించి, వ్యాఖ్యానించారు. వారి సంప్రదాయాన్ని అనుసరించిన ఇతర వ్యాఖ్యాతలు కూడా స్తోత్రాంతంలో **'సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి'** అనే పదాలను కలిపి వ్యాఖ్యానించారు. చివరి పదాన్ని రెండు మార్లు చెప్పడము, **'ఓం నమః'** అనే పదాలతో ముగించడము అనే వైదిక సంప్రదాయానికి అనుగుణంగా ఈ విధానం ఉన్నది.

శ్రీ సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి.

ధన్యం తదేవ లగ్నం తన్నక్షత్రం తదేవ
పుణ్యమహః కరణస్య చ సా సిద్ధిః యత్ర హరిః ప్రాక్ నమస్క్రియతే
శ్రీహరికి నమస్కరించిన సమయమే ప్రశస్తమగు లగ్నము. అదియే పవిత్ర నక్షత్రము. పుణ్యదినమదియే. అదియే శుభకరణము.

1770 కాలానికి చెందిన దశావతార చిత్రం. వికీపీడియా నుండి.

.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము. 107వ శ్లోకము. మరికొన్ని విశేషములు.

107వ శ్లోకమును మరొక్కమారు మననం చేసుకొందాము.

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః
సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి

ఒక భక్తుడు (శ్రీ కృష్ణమాచారి గారిని) అడిగిన ప్రశ్న – ఒక క్రమబద్ధంగా అమర్చిన (అనగా కలగాపులగం కాని) రచనలలో చివరి భాగాన్ని సాధారణంగా ఆ రచనయొక్క సారాంశంగా లేదా ముగింపుగా చెబుతారు. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామం యొక్క చివరి శ్లోకంలోని నామములు శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క ఆయుధాలను తెలుపుతున్నాయి. దీనికి వ్యాఖ్యాతలు ఏమైనా కారణం చెప్పారా? లేకుంటే ఈ నామములు వేయీ కూడా ప్రత్యేక క్రమం లేకుండా అమర్చినవా? అలాగయితే ఈ చివరి నామములకు (శ్లోకానికి) ప్రత్యేకమైన విశేషం లేదని, మిగిలిన శ్లోకాలలాగానే ఇది కూడా మరొక పుణ్యశ్లోకమనీ అని మనం అనుకోవచ్చును. అందుకు సమాధానంగా ఈ రచనకు పీఠికలో వ్రాసిన విషయాన్ని మరొకమారు గుర్తు చేసుకుందాము.

శ్రీ పరాశరభట్టులు తమ శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము వ్యాఖ్యానంలో వేయి నామాలనూ ఒకదానితో ఒకదానిని అనుసంధించారు. పాంచరాత్రాగమంలో భగవంతుని ఐదు విధాలైన అవతారాలను వర్ణించారు. అవి పర, వ్యూహ, విభవ, అర్చ, అంతర్యామి అవతారములు. ఈ ఐదు విధాలైన అవతారములకూ అనుగుణంగా ఈ స్తోత్రంలోని భగవన్నామములు ఒక క్రమంలో చెప్పబడినాయనీ, ఒక్కోనామసమూహం ఒక్కో అవతారం లేదా గుణాన్ని సూచిస్తుందనీ శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఉదాహరణకు మొదటి 122 నామములు భగవంతుని పరవాసుదేవ స్వరూపమును సూచించునవి. తరువాతివి వ్యూహములను సూచించునవి. ఈ విధంగా శ్రీ భట్టులు మొత్తం 44 స్వరూపములను సూచించే సమూహాలుగా ఈ నామములను వర్గీకరించారు. ఈ 44 నామవర్గములు 44 పొరలుగా ఉన్న గులాబీ రేకులవంటివనీ, భగవత్సాన్నిధ్యానికి 44 మెట్లతో ఉన్న నిచ్చెనవంటివనీ శ్రీ శ్రీనివాసాచారియర్ వ్యాఖ్యానించారు (LIFCO ప్రచురణ. 1967. శ్రీ విష్ణు సహస్రనామములు. పీఠిక). ఇలా ఈ నామములను భీష్ముడు ఒక క్రమంలో చెప్పాడనీ (కలగా పులగంగా కాదనీ), ప్రతి వర్గానికీ ఒక విశేషం ఉన్నదనీ శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ద్వారా మనం గ్రహించవచ్చును (ఇతర వ్యాఖ్యాతలు నామములను ఈ విధంగా వర్గీకరించలేదు).

ఇక 107వ శ్లోకం విషయం. ఈ శ్లోకంలోని నామాలు భగవంతుని ఆయుధధారణను సూచించేవిగా ఉన్నాయి. ఈ స్తోత్రాన్ని అనేక విధాలుగా ముగించే అవకాశం ఉండగా శ్రీ భీష్ములు ఈ విధంగానే ఎందుకు ముగించారు?

ఈ చివరి శ్లోకంలో భగవంతుని ఆయుధధారణ గురించిన నామములు ఉండడానికి కారణం అర్థం చేసుకోవాలి. అంటే ముందుగా ఆయన ఆయుధాలు ఎందుకు ధరిస్తున్నాడో తెలుసుకోవాలి. విశిష్టాద్వైత సంప్రదాయంలో భగవంతుని ఆయుధధారణ గురించి రెండు అనుభవాలను చెప్పారు. ఒకటి – ఆ దివ్యాయుధాలు ఆయన ఆభరణాలలో భాగములు. రెండవది – తన భక్తులను అసురులనుండి రక్షించడానికి భగవంతుడు ఆయుధాలను ధరిస్తాడు. భగవంతుని సౌశీల్య, సౌలభ్య గుణములను 992 నామములలో కీర్తించిన తరువాత శ్రీ భీష్మాచార్యులు ఈ భగవద్గుణాలన్నీ భక్తుల రక్షణకోసమేనని చెప్పినట్లు అనుకోవచ్చును. అందుకే చివరి 8 నామములు భగవంతుని ఆయుధధారణను సూచిస్తున్నాయి. భక్తజన రక్షణే ఆ ఆశ్రితవత్సలుని ముఖ్యలక్షణము. అందుకే ఆయన భీకర దివ్యాయుధములు ధరించి సిద్ధంగా ఉన్నాడు. జీవులను ఉద్ధరించడానికే ఆయన సృష్ట్యాది కార్యక్రమములు చేస్తున్నాడు. ఈ ఆయుధములను భగవంతుని దివ్య తిరుమేనికి అలంకరణములుగా ఆయన భక్తులు అనుభవిస్తారు. ఆ ఆయుధములే భక్తుల భయంకర శత్రువులను (హిరణ్యకశిపు, రావణ, శిశుపాలాదులను) భీతావహులను చేయుచున్నాయి.

'అక్షోభ్యః' నామము వ్యాఖ్యలో శ్రీ భట్టులు భగవంతుని భక్తపాలనా వ్రతమును ప్రస్తావించారు. భక్తరక్షణా కర్తవ్యంలో తన కత్యంత ప్రియమైన లక్ష్మణుని, సీతను కూడా వదులుకోవడానికి తాను సిద్ధంగా ఉన్నానని శ్రీరాముడు చెప్పాడు. **ప్రపన్న అభయదాన దార్ఢ్యాత్ స్వమహిమ్నాఽపి అక్షోభ్యః.** తనకు ప్రపన్నులైనవారికి అభయం ఇచ్చే వ్రతంనుండి ఏమాత్రమూ చలించనివాడు అక్షోభ్యుడు. భగవద్రామానుజులు శరణాగతి గద్యములో ఇలా చెప్పారు. **అనృతమ్ నోక్త పూర్వమ్ మే న చ వక్ష్యసే కదాచన.** నేనెప్పుడూ అసత్యము పలుకలేదు. ఎప్పుడూ పలుకను.

రామో ద్విర్నాభిభాషతే. రాముడు రెండు నాల్కలతో మాట్లాడడు – యుద్ధకాండ.

సకృదేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీ చ యాచతే
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదామ్యేతద్ వ్రతం మమ – యుద్ధకాండ18.33
నేను నీవాడను అని ఎవరైనా ప్రపన్నులయితే వానికి సర్వభూతములనుండి అభయము ప్రసాదించెదను. ఇది నా వ్రతము.

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మా శుచః – గీత 18.66
సర్వ ధర్మములను, అనగా సమస్త కర్తవ్యకర్మలను నాకు సమర్పించి, సర్వశక్తిమంతుడను, సర్వాధారుడను, పరమేశ్వరుడను ఐన నన్నే శరణుజొచ్చుము. అన్ని పాపములనుండియు నిన్ను నేను విముక్తుని గావించెదను. నీవు శోకింపకుము.

శ్రీ వేళుక్కుడి కృష్ణన్ ఉదాహరించిన విషయము – వనవాస సమయంలో ఆయుధధారణను వదలి తపోజీవనమును ఆరంభింపమని ఒకమారు సీత రామునకు నచ్చజెప్పడానికి యత్నించింది. అప్పుడు రాముడు మునిగణ సంరక్షణ తన కర్తవ్యమనీ, ఆ ధర్మాన్ని త్యజింపలేననీ అన్నాడు.

అప్యహమ్ జీవితమ్ జహ్యామ్ త్వామ్ వా సీతే స-లక్ష్మణమ్
న తు ప్రతిజ్ఞామ్ సంశ్రుత్య బ్రాహ్మణేభ్యో విశేషతః
ఓ సీతా! నేను నా ప్రాణాన్ని, చివరకు నిన్ను, లక్ష్మణుని కూడా వదులుకోగలను. కాని ఇచ్చిన మాటను, విశేషంగా బ్రాహ్మణులకిచ్చిన మాటను జవదాటలేను.

విభీషణశరణాగతి సమయంలో కూడా రాముడు ఇదే విషయాన్ని చెప్పాడు.
మిత్రభావేన సంప్రాప్తమ్ న త్యజేయమ్ కథంచన
దోషో యద్యపి తస్య స్యాత్ ఏతత్ అగర్హితమ్ – యుద్ధకాండ 18.3
మిత్రభావంతోను, నిజమైన ప్రేమతోను నన్ను చేరినవానిలో ఏవైనా దోషాలున్నాగాని వానిని వదలుకొనను. ఇదే సత్పువర్తన అని పెద్దలు చెబుతారు.

ఈ ఉదాహరణలన్నీ భక్తుల రక్షణపట్ల భగవంతునికున్న దీక్షను తెలియజేస్తున్నాయి.

శ్రీ నమ్మాళ్వారు, ఇతర పూర్వాచార్యులు భగవంతుని భక్తరక్షణాగుణాన్ని అనేకవిధాలుగా కీర్తించారు. భగవంతుడే సృష్టి, రక్షణ, లయ కర్త. కాని రక్షణ అనేది ఆయన ప్రధానలక్షణము. అందుకొఱకే ఆయన సృష్టి, సంహార కార్యములు కూడా నిర్వహిస్తాడు. శ్రీ నమ్మాళ్వారు తిరువైమొళి (2.2.9)లో భగవంతుని '**కాక్కుమ్ ఇయల్విననే కణ్ణపిరాన్'** అని అన్నారు. రక్షణ అనేది భగవంతుని ప్రధాన గుణము. అందువల్లనే ప్రళయకాలంలో ఆయన సమస్త జీవులనూ తన ఉదరంలో నిలుపుకుంటాడు. ప్రళయం కూడా సృష్టికొఱకు అవుసరమైన కార్యము. పునఃసృష్టి ద్వారా భగవంతుడు జీవులకు మరల దేహములను, సౌఖ్యసాధనములను ఇచ్చి, వారు తిరిగి తనను చేరుకునే అవకాశం ఇస్తాడు. భగవానుడు తన నాభినుండి ఉద్భవించిన బ్రహ్మాండంలో బ్రహ్మను సృష్టించి,

ఆయనకు (చతుర్ముఖ బ్రహ్మకు) సృష్టికార్యాన్ని, అందుకు కావలసిన శక్తిని ఇస్తాడు. ఆ బ్రహ్మ రుద్రుని సృజిస్తాడు. రుద్రుడు లయకర్త. ఇలా బ్రహ్మకూ, రుద్రునికీ కూడా అంతర్యామి విష్ణువే. భగవంతుని ప్రధాన గుణము జీవుల రక్షణమే. సృష్టి, లయ కార్యములు కూడా రక్షణార్థమే జరుగుచున్నాయి. తద్వారా జీవులు క్రమంగా మోక్షం పొంది శ్రీవైకుంఠంలో భగవంతుని సాన్నిధ్యాన్ని చేరే అవకాశం లభిస్తుంది. జీవుల రక్షణ కోసమే పెరుమాళ్లు అవతరిస్తాడు. **పరిత్రాణాయ సాధూనామ్, వినాశాయ చ దుష్కృతామ్** – అన్నపుడు కూడా శ్రీకృష్ణుడు ముందుగా సాధుసంరక్షణనే పేర్కొన్నాడు. దుష్టశిక్షణ కూడా సాధుసంరక్షణలో భాగమే. పొలంలో కలుపుమొక్కలు పీకివేసే విధంగా.

రక్షణ తరువాత భగవంతుడొనర్చే కార్యక్రమం లయము. ప్రళయకాలంలో జీవులు భద్రంగా ఉండేందుకు భగవంతుడు జీవులను తన ఉదరంలో దాచుకుంటాడు. మూడవ కార్యక్రమం సృష్టి. ఇది కూడా ప్రళయానంతరం జీవుల రక్షణ కోసం భగవంతుడొనర్చే కార్యక్రమము.

ఈ పాశురంలోని విషయాన్ని శ్రీ స్వామిదేశికన్ క్లుప్తంగా **'రక్షణాయ అవతీర్ణమ్'** అని చెప్పారు. ఈ విషయంలో భగవంతుడు భక్తులను కాపాడడమే కాకుండా రావణ హిరణ్యకశిపునివంటివారికి కూడా మోక్షాన్ని ఇచ్చాడు. ఇలా కూడా ఇది రక్షణా కార్యక్రమమే.

న తే రూపమ్ నచాకారో నాయుధాని నచాస్పదమ్

తథాऽపి పురుషాకారో భక్తానామ్ ప్రకాశసే – జితంతే స్తోత్రము 1.5

నీ దివ్యాత్మ స్వరూపము, నీ దివ్యమంగళ విగ్రహము, నీ దివ్యాయుధాలు, చివరికి నీవుండే శ్రీవైకుంఠము – ఇవేవీ నీ కొఱకు కాదు. అవన్నీ నీ భక్తుల కొఱకు మాత్రమే. ఈ విధంగా స్వతంత్రుడవు కావు. నీవు భక్తపరాధీనుడవు. అయినాగాని నీవు సర్వేశ్వరునివలె ప్రకాశిస్తున్నావు.

ఇలా ఈ పుణ్యస్తోత్రం చివరి శ్లోకంలోని నామములు వివిధ దివ్యాయుధములు ధరించిన ఆయన దివ్యస్వరూపమును వర్ణించడంద్వారా ఆయనయొక్క భక్తజన పరిరక్షణాతురతను తెలియజేస్తున్నాయని మనం గ్రహించవచ్చును.

తరువాతి ప్రశ్న – భగవంతుడు కేవలం తన సంకల్పమాత్రముననే తన భక్తుల శత్రువులను నాశనం చేయగలడు గదా? మరి ఆయన ఆయుధాలను ఎందుకు ధరిస్తున్నాడు? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానంగా మనం శ్రీ నమ్మాళ్వారు పాశురం తిరువైమొళి 4.8.1 ను పరిశీలించవచ్చును. ఈ పాశురంలో అనేక భగవద్గుణాలను ఆయన స్తుతించారు. ప్రస్తుత సందర్భంలో గమనింపదగినవి –

భగవంతుడు తన భక్తుల శత్రువులైన అసంఖ్యాక దుష్ట అసురులు నాశనం కావాలని సంకల్పించాడు. ఆపై తన ఆయుధాలతో వారిని నాశనం చేశాడు. ఇక్కడ 'సంకల్పించి' (నిరుమిత్తు) మరియు 'అప్పుడు తన ఆయుధాలతో వారిని నాశనం చేశాడు' (పడాయి తొట్ట) అనేవి ముఖ్యపదాలు. అంటే భగవానుడు అసురుల నాశనాన్ని సంకల్పించి, ఆపై ఆయుధాల వినియోగంతో (సంకల్పంతో కాక) దానిని సాధించాడు. ఈ విషయాన్ని పుర్వాచార్యులు ఇలా వివరించారు – భగవంతుడు కేవలం తన సంకల్పంతోనే అసురులను నాశనం చేయగలడు. కాని ఆయన అందుకొఱకు తన ఆయుధాలను వినియోగించాడు. స్వయంగా తన శత్రువులైనవారిని భగవంతుడు కేవలం తన సంకల్పంతోనే నాశనం చేస్తాడు. కాని తన భక్తుల శత్రువులైనవారిని నాశనం చేయడానికి ఆయన తన ఆయుధాలను ప్రయోగిస్తాడు. భాగవతులపట్ల అపచారాన్ని భగవంతుడు ఏమాత్రం క్షమించడు. మరియు ఇదే పాశురంలో భగవంతుని పరిపూర్ణ షడ్గుణాలలో ఒకటైన వీర్యమును కూడా ఆళ్వారు ప్రస్తుతించారు.

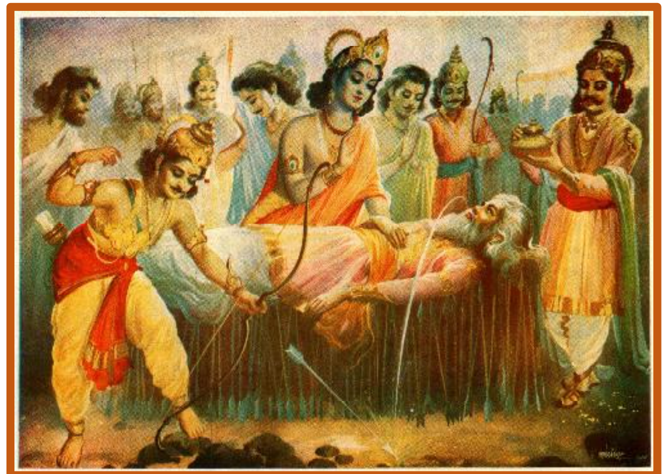
భగవంతుడు తన భక్తుల శత్రువులను స్వయంగా తన శత్రువులుగా పరిగణిస్తాడు. ఈ కారణం చేతనే శ్రీకృష్ణుడు దుర్యోధనుని ఆతిథ్యమును తిరస్కరించాడు. ఎందుకంటే పాండవుల శత్రువు శ్రీకృష్ణుని శత్రువేనట.

ద్విషద్ అన్నమ్ నో భోక్తవ్యమ్ ద్విషన్తమ్ నైవ భోజయేత్
పాండవాన్ ద్విషసే రాజన్ మమ ప్రాణాహి పాండవాః
ఇలా భగవంతుని దివ్యాయుధములు భక్తుల రక్షణపట్ల ఆయనకున్న నియతికి సంకేతములు – అని భీష్ముడు ఈ చివరి శ్లోకంలో తెలియజేశాడు.

శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యానంలో వాడిన పదాలద్వారా భక్తరక్షణకై భగవంతుడెంత సంసిద్ధుడో నొక్కి వక్కాణించారు. **'అన్ని సమయాలలోనూ, అన్ని చోట్లా, అన్ని విధాలా'** భగవంతుడు భక్తరక్షణకు కృతనిశ్చయుడని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. అంతే కాదు. ఈ రక్షణాగుణమును శ్రీ భట్టులు భగవంతునికే కాక, భగవంతుని దివ్యాయుధాలకు కూడా ఆపాదించారు. వీరంతా ఆయుధరూపం ధరించిన నిత్యసూరులు. భాగవతరక్షణా దీక్షాపరులు.

శ్రియై నమః
ఓం నమో వేంకటేశాయ

చివరి నామమైన **'సర్వప్రహరణాయుధః'** వ్యాఖ్యలో – దుష్టులను పరిమార్చడానికి కావలసిన సకలాయుధములు భగవంతునివద్ద నున్నవి. అని శ్రీ భట్టులు చెప్పారు. ఇంకా శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ఇలా సాగింది – మరియు భగవంతుడు అసంఖ్యాకములైన అనేక దివ్యాయుధములు ధరించాడు. ఈ దివ్యాయుధములు భాగవతుల కష్టములను పూర్తిగా హరింపగలరు. భగవంతుని శరణుజొచ్చినవారిని అన్ని వేళలా, అన్ని చోట్లా, అన్ని విధాలుగా రక్షించడానికి ఈ దివ్యాయుధములు వ్రతము పూనియున్నారు. ఈ దివ్యాయుధముల శక్తి అనంతము. వారు భగవంతునికి ఆభరణాలై భాసిస్తూ భగవంతుని పరమేశ్వరత్వ నిర్వహణకు తమ కర్తవ్యాన్ని నిర్వహిస్తూ ఉంటారు.

భగవంతుని లీలలో ముఖ్యగుణము జీవుల రక్షణ. ఆయన సకల కళ్యాణ గుణములు, సకలైశ్వర్యములు భక్తుల రక్షణ కొఱకే. భగవంతుని కళ్యాణగుణములకు అంతు లేనట్లే ఆయా గుణములను అనుభవించే విధములకు అంతులేదు. మరియు భక్తుల రక్షణ కొరకు ఆయన ఎంతకైనా వెళతాడు. భగవంతుని దివ్యాయుధధారణను స్తుతించడం ద్వారా ఆయన అన్ని వేళలా, అన్ని చోట్లా, అన్ని విధాలుగా, అన్ని సందర్భాలలో, ఎంతకైనాగాని తన భక్తులను కాపాడుకొంటాడని శ్రీ భీష్ములు చెప్పారని శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యానం ద్వారా మనం గ్రహించవచ్చును. (అంపశయ్యపై భీష్ముడు. వికీపీడియా నుండి . by Mahavir Prasad Mishra)

అని శ్రీ కృష్ణమాచారి వ్రాశారు.

హరేరామ హరేరామ రామ రామ హరే హరే
హరేకృష్ణ హరేకృష్ణ కృష్ణ కృష్ణ హరే హరే.

వనమాలీ గదీ శార్ఙ్గీ శంఖీ చక్రీ చ నందకీ
శ్రీమాన్ నారాయణో విష్ణుర్వాసుదేవోఽభిరక్షతు
శ్రీ వాసుదేవోఽభిరక్షతు ఓం నమః ఇతి

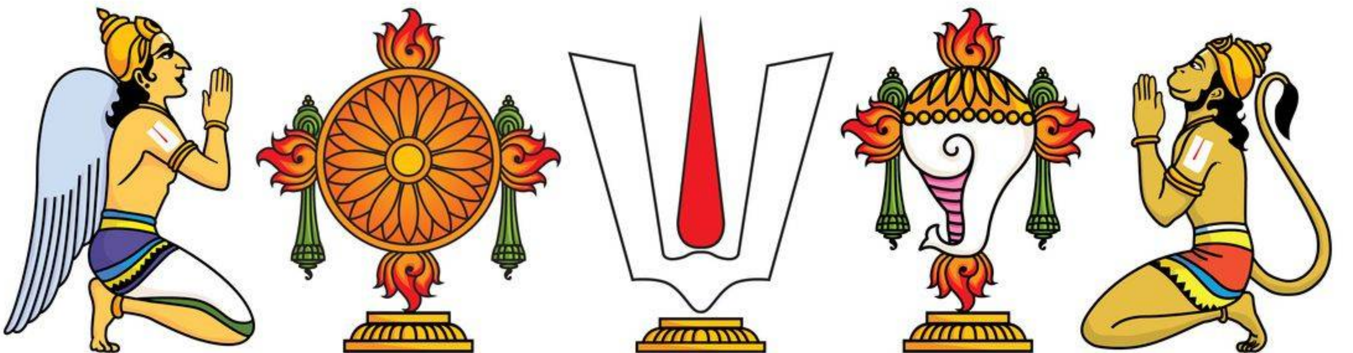
వనమాల అనే దండను ధరించి, గదను, శార్ఙ్గము అనే ధనుస్సును, శంఖమును, చక్రమును, నందకము అనే ఖడ్గమును ధరించినవాడును, శ్రీమహావిష్ణువును (అంతటను వ్యాపించినవాడును), శ్రీ వాసుదేవుడును (అందరికిని అంతర్యామియైనవాడును) అయిన శ్రీమన్నారాయణుడు మనలను సదా రక్షించుగాక. అట్టి వాసుదేవుడు మనలను సదా రక్షించుగాక.

ఈ శ్లోకము మహాభారతము సంశోధితముద్రణలో లేదు. కాని సంప్రదాయంగా అనేకులు స్తోత్రపారాయణంలో ఈ శ్లోకమును కూడా కలిపి స్తుతిస్తారు. శ్రీ భట్టులు, శ్రీ శంకరులు ఈ శ్లోకమును తమ వ్యాఖ్యలలో కలపలేదు. ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాస రాఘవన్ ఆంగ్లవ్యాఖ్యలోను, శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి తమిళవ్యాఖ్యలోను ఈ శ్లోకం ఉంది. కాని శ్రీ భట్టులు దీనిపై వ్యాఖ్యానించలేదన్న విషయాన్ని వారు వ్రాశారు.

శ్రీ నల్లాన్ చక్రవర్తి రఘునాథాచార్యుల రచన (ముద్ర ఆఫ్ సెట్ ప్రింటర్స్, విజయవాడ) శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్యకు తెలుగు అనువాదము. అందులో ఈ శ్లోకము విష్ణుగాయత్రియొక్క సారాంశమని రచయిత వ్యాఖ్యానించారు. చాలా దేవతల స్తోత్రాలు ఆయా దేవ గాయత్రితో ముగించే సంప్రదాయం ఉన్నందున ఈ శ్లోకము శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రమునకు సముచితమైన ముగింపు అని రచయిత అభిప్రాయపడ్డారు.

కనుక ఈ శ్లోకం మహాభారతంలోని విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రంలోని భాగం కాదనీ, శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు, శ్రీ రఘునాధ తీర్థులు వంటి వ్యాఖ్యానకర్తలు ఈ శ్లోకాన్ని వ్యాఖ్యానించలేదనీ గమనించాలి. అయితే శ్రీమన్నారాయణుని స్తుతించే ఏ శ్లోకాన్నయినా భక్తితో పారాయణం చేయవచ్చు. తద్వారా ఫలశ్రుతిలో చెప్పిన అనేక సత్ఫలితాలు తప్పక లభిస్తాయి.

అని శ్రీ కృష్ణమాచారి వ్రాశారు.

ఫలశ్రుతి

(ఫలశ్రుతి భాగములో శ్లోకముల తాత్పర్యములు అధికంగా శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు, శ్రీ వారణాసి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి, శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యులు రచనలనుండి తీసుకొన్నాను. వ్యాఖ్యానము శ్రీ కృష్ణమాచారి రచననుండి అనువదించాను – కా.సు. బాబు)

ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః |
నామ్నాం సహస్రం దివ్యానామశేషేణ ప్రకీర్తితం || (1)

ఈ విధముగా కీర్తింపదగినవాడును, కేశవుడును, మహాత్ముడును ఐన శ్రీమహావిష్ణువుయొక్క వేయి దివ్యనామములు సంపూర్ణముగా సంకీర్తనము చేయబడినవి.

వేయి దివ్య భగవన్నామములు కూర్చిన 107 పుణ్యశ్లోకముల తరువాత భీష్ముడు యుధిష్ఠిరునికి ఇలా చెప్పాడు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం **'కీర్తనీయస్య'** అనే పదం ద్వారా భగవానుని నిరంతరం కీర్తించాలనీ, కనుక యుధిష్ఠిరుడు భగవన్నామ సంకీర్తనను వెంటనే ఆరంభించాలనీ భీష్ముడు చెబుతున్నాడు. **'కేశవః'** (బ్రహ్మకును, శివునకును ఆద్యుడు), మరియు **'మహాత్మనః'** అనే నామములద్వారా కూడా భీష్ముడు ఇందుకు కారణం తెలియజేశాడు. **'దివ్యానామ్'** అనే పదం వలన ఈ నామములు భూమిపైన మరియు శ్రీవైకుంఠములోను కూడ గానము చేయదగినవని తెలియుచున్నది. **'అశేషేణ'** అనే పదం ద్వారా భీష్ముడు ముఖ్యమైన నామములేవీ వదలకుండా సంపూర్ణంగా యుధిష్ఠిరునికి ఉపదేశించాడని గ్రహింపవలెను.

శ్రీ శంకరులు **'అశేషేణ'** అనగా 'అన్యూన, అనతిరిక్త' అనగా తక్కువ గాని, ఎక్కువ గాని కాకుండా సరిగ్గా వేయి నామములు అని అర్థం చెప్పారు. దాని భావం ఏమంటే ఏవో కొన్ని నామములు కాకుండా భీష్ముడు అతిముఖ్యమైన వేయి నామములు బోధించాడని. శ్రీ శంకరులు ఆదిలో ధర్మరాజు అడిగిన ఆరు ప్రశ్నలలో ఒక ప్రశ్నను (**'కిమ్ జపన్ ముచ్యతే జంతుః'**) కూడా ప్రస్తావించారు. ఆ ప్రశ్నకు సమాధానముగా ఈ వేయి నామములను జపించాలని అర్థము. మరియు శ్రీ శంకరులు మూడు విధాలైన జపములను – **త్రివిధ జపో లక్ష్యతే – ఉచ్చా, ఉపాంశు, మానస లక్షణ త్రివిధో జపః** – గట్టిగా పలుకుట, మెల్లగా అనుకొనుట, మనసులో స్మరించుట – ఈ మూడు విధములుగానూ కీర్తన చేయవచ్చునని **'ప్రకీర్తితమ్'** ద్వారాగ్రహింపవచ్చును.

ఈ శ్లోకము ద్వారా ఈ నామములు దివ్యములనీ, శ్రీవైకుంఠములో నిత్యసూరులు స్వయంగా దీనిని గానం చేస్తారనీ తెలుసుకోవాలి. ఋషులు ఈ దివ్యనామములను ఏరి కూర్చి గానం చేశారు (ఋషిభిః పరిగీతాని). మనకు తెలిసిన ఇతర స్తోత్రాలకంటే ఈ స్తోత్రము భిన్నమైనది. ఇది శ్రీకృష్ణభగవానుని సమక్షంలో ఉపదేశించబడినది.

య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్ |
నాऽశుభం ప్రాప్నుయాత్ కించిత్ సోऽముత్రేహ చ మానవః || (2)

ఈ సహస్రనామములను శ్రద్ధగా వినువారికి గాని, కీర్తనము చేయునట్టిగాని మానవులకు ఇహలోకమునందును, పరలోకమునందును ఎట్టి అశుభములు కలుగవు.

ఈ శ్లోకంలో ఈ స్తోత్రాన్ని చదవడంవల్ల కలిగే ఫలములను క్లుప్తంగా, సాధారణంగా చెప్పారు. శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య ప్రకారం ఈ శ్లోకాన్ని విన్నా గాని, పఠించినా గాని ఇహ పర లోకాలలో ఎలాంటి అశుభాలు కలుగవు. ఇక్కడ 'విన్నా గాని, చదివినా గాని' ఫలితాలు లభిస్తాయన్న విషయాన్ని గమనించాలి.

ఇక్కడ **'అముత్రే చ'** (పరలోకంలో) అనగా శ్రీవైకుంఠముకంటే దిగువన ఉండే స్వర్గలోకము, బ్రహ్మలోకము వంటివి అని గ్రహింపవచ్చును. శ్రీ శంకరులు ఈ శ్లోకం వ్యాఖ్యానంలో చెప్పిన విషయం. యయాతి మరియు నహుషుడు బ్రాహ్మణులపట్ల అపరాధములు చేసి ఇడుముల పాలయ్యారు. ఈ దివ్యస్తోత్రమును విన్నాగాని, చదివినాగాని అలాంటి అశుభములు కలుగనేరవు. **యయాతి నహుషాదివత్ అశుభప్రాప్తి అభావమ్.**

వేదాంతగో బ్రాహ్మణః స్యాత్ క్షత్రియో విజయీ భవేత్ |
వైశ్యో ధనసమృద్ధః స్యాత్ శూద్రస్సుఖమవాప్నుయాత్ || (3)

(ఫలము కోరకనే)ఈ సహస్రనామ పారాయణము చేత బ్రాహ్మణునికి వేదాంత పరిజ్ఞానము లభిస్తుంది. క్షత్రియునికి విజయ పరంపరలు లభిస్తాయి. వైశ్యుడు ధనసంపన్నుడు అవుతాడు. శూద్రునకు సకల సుఖములు లభిస్తాయి.

(శ్రీ పెమ్మరాజు రాజారావు – అనగా బ్రహ్మ జ్ఞానాభిలాషతో, అద్వైత సిద్ధిని కోరి పారాయణము చేసినచో బ్రహ్మస్వరూపుడే యగును. లౌకికకార్య విజయకాంక్ష గలవానికి అదియే సిద్ధించును. ధన సంపన్నతను అభిలషించువానికి ధనరాశులు సిద్ధించును. లౌకిక భోగసుఖములు కాంక్షించువానికి అవియే లభించునని భావము)

ఈ శ్లోకము, తరువాతి శ్లోకములు ఈ స్తోత్రమును పారాయణము చేయుటవలన మరియు శ్రవణము చేయుటవలన ఒకో వర్గమువారికి కలిగే ఆయా ఫలితములను తెలుపుతున్నాయి. వీనిని శ్రీ భట్టులు ఈ విధంగా వర్గీకరించారు.

ప్రస్తుత (3వ) శ్లోకము – ప్రత్యేకమైన ఫలితాలను ఆశించకుండా, మరియు ప్రత్యేకమైన నియమాలు పాటించకుండా ఈ స్తోత్రమును పఠించినా, విన్నాగాని నాలుగు వర్ణములవారికి ఏయే ఫలితాలు లభిస్తాయో తెలుపుతుంది. తరువాతి (4వ) శ్లోకము – ప్రత్యేకమైన ఫలితాలు ఆశించి ఈ స్తోత్రమును చదివే, వినే వారికి లభించే ఫలితాలను తెలుపుతుంది. 5, 6, 7, 8వ శ్లోకములు – నియమాలు పాటిస్తూ (ఉదయాన్నే లేవడం, స్నానం చేయడం వంటివి ఆచరిస్తూ) ఈ స్తోత్రాన్ని చదివే, వినే వారికి లభించే ఫలితాలను తెలుపుతున్నాయి.

ఇలా నియమాలు పాటిస్తూ గాని, పాటించకుండా గాని, ప్రత్యేకమైన కోరికలు ఉండిగాని, లేకున్నాగాని, ఎవరికైనాగాని, కొన్ని సత్ఫలితాలు తప్పక లభిస్తాయి. (మరియు 2వ శ్లోకం ప్రకారం, పఠిస్తే లభించే ఫలితాలు విన్నాగాని లభిస్తాయి). ప్రస్తుత (3వ) శ్లోకము ఏయే వర్ణాలవారికి ఎలాంటి ఫలితాలు లభిస్తాయో తెలుపుతున్నది.

శ్రీ శంకరులు **'వేదాంత-గో బ్రాహ్మణస్య'** అనే పదాలను విపులంగా వివరించారు. ఆయన చెప్పిన వివరణ – **జపకర్మణా సాక్షాత్ ముక్తి శంకాయామ్, కర్మణామ్ సాక్షాత్ ముక్తిహేతుత్వమ్ నాస్తి, అపి తు జ్ఞానేనైవ మోక్ష ఇతి దర్శయితుమ్ 'వేదాంతగో బ్రాహ్మణస్యాత్' ఇత్యుక్తమ్.** బ్రాహ్మణులకు వేదాంత జ్ఞానము లభిస్తుందని చెప్పడం ద్వారా వేదవ్యాసుడు కేవలం స్తోత్రజపంతో మోక్షం రాదని, జ్ఞానమువలనే మోక్షం సిద్ధిస్తుందని చెప్పాడు. దీనిని గురించి ఇక్కడ చర్చించడంలేదు. కాని వ్యాఖ్యానకర్తలు తమ తమ సిద్ధాంతాలకు అనుగుణంగా తమ వ్యాఖ్యానాలను ఎలా మలుస్తారో ఇక్కడ గమనించవచ్చును.

శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ – ఈ స్తోత్ర పారాయణం ద్వారా ఆత్మను గురించి, పరమాత్మను గురించి, ఆ రెండింటి మధ్యనున్న సేవక-ప్రభు సంబంధము గురించిన జ్ఞానం లభిస్తుంది. (బ్రహ్మము తప్ప మిగిలినదంతా మిథ్య అనే శ్రీ శంకరులు బోధించిన జ్ఞానం కాదు).

నాలుగు వర్ణములవారికి లభించే ఫలితాలను ఈ శ్లోకంలో చెప్పడంద్వారా ఈ స్తోత్రాన్ని అందరూ (అన్ని వర్ణాలవారూ) పారాయణం చేయవచ్చునని తెలుస్తున్నదని కొందరు వివరించారు. కొందరు ఆచార్యులు తమ శిష్యులలో మహిళలకు ఈ స్తోత్రపారాయణానికి సంబంధించి కొన్ని నిబంధనలను సూచించారు. కొంత భాగాన్ని చదువవద్దని కొందరూ, అసలు చదువవద్దని కొందరూ చెప్పినట్లు అనిపిస్తున్నది. నామముల భాగము మాత్రమే – '**విశ్వం విష్ణుః.......**'తో ప్రారంభమయ్యే మొదటి శ్లోకంనుండి '**శంఖభృన్నందకీ....**' అనే 107వ శ్లోకం వరకు మాత్రమే – చదువమని కొందరన్నారు. నాకు (శ్రీ కృష్ణమాచార్యులకు) తెలిసినంతవరకూ ఈ స్తోత్రం వినడం విషయంలో ఇలాంటి పరిమితులు లేవు. మరియు చదివితే లభించే ఫలితాలన్నీ వింటే కూడా లభిస్తాయి. ఏమైనా ఇలాంటి విషయాలలో ఎవరైనాగాని తమ తమ ఆచార్యులు చెప్పినట్లుగా ఖచ్చితంగా పాటించాలి.

ఇక ఫలితమునాశించి పారాయణం చేసేవారికి లభించే ఫలితాలగురించి చెబుతున్నారు.

ధర్మార్థీ ప్రాప్నుయాద్ధర్మం అర్థార్థీ చార్థమాప్నుయాత్ |
కామానవాప్నుయాత్ కామీ ప్రజార్థీ చాప్నుయాత్ ప్రజామ్ || (4)

ఈ దివ్యస్తోత్ర పారాయణము చేత ధర్మమును కోరువారికి ధర్మపరంపరలు లభించును. అర్థము (ధనము) కోరువానికి సకల సంపదలు లభించును. వివిధ వాంఛలు (భోగాభిలాష) కలవానికి ఆయా మనోవాంఛలును, భోగములును సిద్ధించును. సంతానమును కోరుకొనేవారికి సత్సంతానము కలుగును. (ధర్మార్థకామమోక్షములను చతుర్విధ పురుషార్థములును సిద్ధించునని భావము).

భక్తిమాన్ యః సదోత్థాయ శుచిస్తద్గతమానసః |
సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నామేతత్ ప్రకీర్తయేత్ || (5)

భక్తుడు నిరంతరము ప్రాతఃకాలమునందు మేల్కొని, శుచియై, వేరు ఆలోచన లేకుండా, సర్వమంగళకరుడైన వాసుదేవుని ఈ సహస్రనామములను పారాయణ చేయవలెను.

శ్రీ భట్టులు 5, 6, 7, 8 శ్లోకములను ఒక సమితిగా పరిగణించారు. సదాచారములను పాటిస్తూ నియమబద్ధంగా ఈ పుణ్యనామములను జపిస్తే కలిగే ఫలితములు ఈ (5 నుండి 8 వరకు) శ్లోకములలో చెప్పడమైనది. శ్రీ భట్టులు చెప్పిన వివరణ – **అథ నియమ విశేషత్వాత్ జప రూప సంకీర్తనే భక్తస్య సమృద్ధిమ్ ఆహ.** ఇంతకు ముందు (3,4) శ్లోకముల ద్వారా ఈ పావన నామములను మనసులో స్మరించినా, మెల్లగా ఉచ్చరించినా, గట్టిగా కీర్తించినా, కేవలం విన్నాగాని సత్ఫలితాలు లభిస్తాయని తెలుసుకున్నాము. ఇప్పుడు వ్యాసుడు చెప్పేదేమంటే, నిరంతరం ఉదయమే మేల్కొని శుచియై ఏకాగ్ర భక్తితో వాసుదేవుని వేయి నామములు జపిస్తే మోక్షం లభిస్తుంది. **అనుత్తమమ్ శ్రేయః ప్రాప్నోతి** (6వ శ్లోకము).

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **భక్తిమాన్ ఇత్యాదినా భక్తిమతః శుచేః సతతమ్ ఉద్యుక్తస్య ఏకాగ్ర చిత్తస్య శ్రద్ధాళోర్విశిష్టాధికారిణః ఫల విశేషమ్ దర్శయతి.** భక్తి కలిగి, శుచియై, ఎల్లప్పుడూ ఏకాగ్రచిత్తంతో, శ్రద్ధతో చేసే పారాయణ ఫలితాలు ఇప్పుడు చెప్పబడుతున్నాయి.

శ్రీ రాధాకృష్ణ శాస్త్రి – ఇప్పుడు చెప్పబోయే ఫలితములు నిశ్చలమైన భక్తితో, నిర్మలమైన మనస్సు, మాటలు, చేతలతో, నిరంతర ధ్యానంతో శ్రీవాసుదేవుని సహస్రనామములను జపించేవానికి లభిస్తాయి.

ఈ శ్లోకంలో కొన్ని పదాల అర్థాలను విశేషంగా చెప్పుకొనవచ్చును.

భక్తిమాన్ – భక్తుడు, విశేషంగా శ్రీవాసుదేవుని భక్తుడు (**వాసుదేవస్య నామ్నాన్**). ఏకాగ్రమైన భక్తి అవసరం. అన్యదేవతారాధనను విడువవలెను.

సదా ఉత్థాయ – ప్రతిదినము ప్రాతః కాలమున మేల్కొనాలి.

శుచిః – స్నానాదికముల ద్వారా శరీరము శుభ్రమగును. శాస్త్రాలలో చెప్పిన విధంగా వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను నియమంతో ఆచరించడం కూడా శుచిలో భాగమే. నిత్యకర్మలు చక్కగా ఆచరించని దీక్ష వ్యర్థమౌతుందని ఆచార్యులు పెక్కుమార్లు చెప్పారు.

తద్-గత-మానసః – భక్తుని మనసు వాసుదేవుని పైననే ఉండాలి. ఇదే విషయం 'భక్తిమాన్' పదంలో కూడా చెప్పబడినది.

పరికీర్తయేత్ – చక్కగా కీర్తించవలెను. అనగా ఇక్కడ జపము, పారాయణము సూచింపబడినవి.

యశః ప్రాప్నోతి విపులం యాతి ప్రాధాన్యమేవ చ |
అచలాం శ్రియమాప్నోతి శ్రేయః ప్రాప్నోత్యనుత్తమం || (6)

ఈ విధముగా శ్రీ విష్ణు సహస్రనామమును సంకీర్తన చేయుటవలన గొప్ప కీర్తి, జ్ఞాతులందు ప్రాధాన్యత, తరగని సంపద, మరియు సాటిలేని శ్రేయస్సు లభించును.

న భయం క్వచిదాప్నోతి వీర్యం తేజశ్చ విందతి |
భవత్యరోగో ద్యుతిమాన్ బలరూపగుణాన్వితః || (7)

ఈ పుణ్యస్తోత్రమును పఠించు పుణ్యాత్మునకు ఎట్టి భయమును కలుగదు. అతడు ప్రతిభా సంపన్నుడును, గొప్ప తేజశ్శాలియు నగును. రోగములు కలుగవు. గొప్ప దీప్తి కలవాడును, చక్కని ఆరోగ్యము, బలము, రూపము, సద్గుణములును కలవాడగును.

రోగార్తో ముచ్యతే రోగాత్ బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్ |
భయాన్ముచ్యేత భీతస్తు ముచ్యేతాపన్న ఆపదః || (8)

రోగములతో బాధపడేవానికి రోగములనుండి విముక్తి లభించును. బంధములలో చిక్కుకున్నవారు బంధవిముక్తులగుదురు. భయముతో కలతచెందువారికి సమస్త భయములను హరించును. ఆపదలలోనున్నవారి ఆపదలు దూరమగును.

శ్రీ భట్టులు ఈ మూడు శ్లోకములకు క్లుప్తంగా రెండు వాక్యాలలో వ్యాఖ్యానించారు. **అనుత్తమమ్ శ్రేయః ముక్తిః, అన్యే అభ్యుదయ విశేషాః.** (6వ శ్లోకంలో చెప్పిన) 'అనుత్తమమైన శ్రేయము' అనగా ముక్తి. మరియు ఇతర ఫలములు ఈ లోకములో లభించు జయ సంపదలు. శ్రీ శంకరులు కూడా ఈ శ్లోకములను వ్యాఖ్యానించలేదు. వీని అర్థం స్పష్టంగా తెలుస్తుందని శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా భావించినట్లున్నారు.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన 'అనుత్తమ శ్రేయము' అనగా ముక్తినే నిజమైన భక్తుడు కోరుకుంటాడు. ఇతర ఫలములు కూడా ఈ ముక్తికి మార్గమును సుగమం చేసేవే. ఉదాహరణకు 'భయమునుండి విముక్తి' అనగా భగవంతుడు మనలను సంసార సాగరమునుండి తప్పక రక్షిస్తాడనే మహావిశ్వాసము.

అచలాం శ్రియమ్ – తరగని సంపద – శ్రీనివాసునికి సదా కైంకర్యము చేసే మహాభాగ్యము. కైంకర్యశ్రీ.

రోగార్తో ముచ్యతే రోగాత్ – ఈ శరీరముపైన, ఇహలోక భోగములపైన ఉన్న వ్యామోహమే అతిపెద్ద రోగము. దానినుండి విముక్తి లభించును.

భయాన్ముచ్యేత భీతః – మరల మరల జన్మించాలనే భయమే పెద్ద భయము. అట్టి పునర్జన్మ భయమునుండి రక్షణ లభించును.

యశః ప్రాప్నోతి – శ్రీవాసుదేవుని భక్తునిగా గొప్ప కీర్తి లభించును.

ద్యుతిమాన్, తేజశ్చ విందతి – అట్టి భక్తుని తేజస్సు గొప్పగా ప్రకాశించును. ఆచార్యునివద్ద ఇటువంటి తేజస్సు శిష్యునికి అవగతమగును.

దుర్గాణ్యతితరత్యాశు పురుషః పురుషోత్తమం |
స్తువన్నామసహస్రేణ నిత్యం భక్తిసమన్వితః || (9)

భక్తితో నిరంతరమును పురుషోత్తముని మంగళకరమైన సహస్రనామములను స్తుతించినచో అట్టివానికి సమస్తములగు భయంకర క్లేశములు, కష్టములు, మహాదుఃఖములును హరించును.

ఎవరైనా శ్రీకృష్ణునిపట్ల నిశ్చలమైన భక్తి కలిగియుండి, శ్రీకృష్ణుని పొందటయే లక్ష్యముగా స్తుతించినట్లయితే ఆ భక్తుని కష్టాలన్నీ తప్పక తొలగిపోతాయి. ఆ భక్తుడు ప్రత్యేకంగా కష్టనివారణ కొఱకు ప్రార్థన చేయనక్కరలేదు.

వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవపరాయణః |
సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా యాతి బ్రహ్మ సనాతనం || (10)

శ్రీవాసుదేవుని ఆశ్రయించి, వాసుదేవుడే పరమగతియని భావించిన మనుష్యుడు సకల పాపముల నుండియు విముక్తమైన అంతఃకరణము కలవాడై సనాతన పరబ్రహ్మమునే **(మోక్షమునే)** పొందును.

న వాసుదేవభక్తానామశుభం విద్యతే క్వచిత్ |
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిభయం నైవోపజాయతే || (11)

వాసుదేవుని భక్తులకు ఎన్నడును అశుభములు కలుగనే కలుగవు. వారికి జననము (పునర్జన్మ), మరణము, ముసలితనము, వ్యాధులు వంటివాని గురించిన భయములెంతమాత్రమును కలుగవు.

ఈ రెండు (10, 11) శ్లోకములలో శ్రీ భట్టులు భక్తునికి పరమాత్మప్రాప్తి ఎలా లభిస్తుందో చెప్పారు.

ఇమం స్తవమధీయానః శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః |
యుజ్యేతాత్మాసుఖక్షాంతిశ్రీధృతిస్మృతికీర్తిభిః || (12)

శ్రద్ధ, భక్తులతోటి ఈ పవిత్ర స్తవమును పారాయణము చేయు భక్తులకు అంతఃకరణశుద్ధి కలుగును. వారికి గొప్ప సౌఖ్యము (ఆత్మసుఖము), సహనము, మహైశ్వర్యము, చిత్తస్థైర్యము, మేధాసంపద, సత్కీర్తి లభించును. ఏకాగ్రచిత్తము, సదాచార సంపద, శుచిత్వము, భగవానునియందు పూర్ణవిశ్వాసము, అనురాగమును కలిగి పారాయణము చేసినవారికి పైన వివరించిన మహాఫలములన్నియును కలుగునని భావము.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నియమవతో భక్తస్య అనుషంగిణీమ్ అభ్యుదయ సిద్ధిమ్ ఆహ.** నియమములతో శాస్త్రానుసారంగా పారాయణం చేసే భక్తులకు సకలైశ్వర్యములు తేలికగా (అయాచితంగా) నేరుగా లభిస్తాయి. 'శ్రద్ధా' అనగా 'సగౌరవ త్వరా' అనగా గౌరవంతో (వినయంతో) కూడుకున్న ఉత్సాహము – అని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. **భగవతి భక్తః మహతః సుకృతస్య ఫలమ్.** భగవంతునిపట్ల భక్తి అనేక సత్కార్యములు చేసినందువలన ఫలితముగా లభించును. కనుక నిజమైన భక్తుడు శ్రద్ధాభక్తులతో ఈ స్తోత్రమును పారాయణ చేయాలి. మరియు సదా సత్కార్యములను ఆచరిస్తూ ఉండాలి. **గోవింద భక్త్యభ్యధికమ్ శ్రేయశ్చ అన్యత్ న విద్యతే.** గోవిందునిపట్ల భక్తికంటె అధికమైన శ్రేయస్సు వేరేమీ ఉండదని కూడా శ్రీ భట్టులు చెప్పారు.

5 నుండి 8వ శ్లోకములకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **అథ నియమ విశేషత్వాత్ జప రూప సంకీర్తనే భక్తస్య సర్వసమృద్ధిమ్ ఆహ.** ప్రస్తుత (12వ) శ్లోకమునకు శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **నియమవతః భక్తస్య అనుషంగిణీమ్ అభ్యుదయ సిద్ధిమ్ ఆహ.** ఇలా రెండు సందర్భాలలోనూ 'నియమము' ప్రకారం పారాయణం చేసే భక్తులకు కలిగే ఫలితాలను వివరించారు. 5వ శ్లోకంలో నియమము ప్రకారం 'ప్రకీర్తన' (విశేషంగా చక్కగా స్తుతించుట, కీర్తించుట, శ్లాఘించుట) చేసే భక్తులకు కలిగే ఫలితాలను గురించి చెప్పారు. 12వ

శ్లోకంలో నియమం ప్రకారం 'అధీయానులు' అయి (శిష్యునిగా గాని, గురువుగా గాని) స్తోత్రం చేసేవారికి కలిగే ఫలితాలను గురించి చెప్పారు. శ్రీ వి.వి. రామానుజన్ 'అనుసంధానము' అనే పదాన్ని వాడారు. '

కనుక మనం తరచి చూడాలనుకుంటే, ఫలశ్రుతిలోని 5, 6, 7, 8వ శ్లోకములు – భక్తితో నియమానుసారం ఈ స్తోత్రమును పారాయణం చేసేవారికి కలిగే ఫలితములను గురించి. ఫలశ్రుతిలోని 12వ శ్లోకము – శ్రద్ధాభక్తులతో నియమానుసారం ఈ స్తోత్రమును, దాని అర్థములను విశేషంగా పఠించి, అర్థం చేసుకొని, ప్రచారం చేస్తూ భక్తితో పారాయణం చేసేవారికి కలిగే ఫలితములను గురించి.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యకు అనువాదం వ్రాసినవారొకరు 5వ శ్లోకము (భక్తిమాన్.....) నుండి 12వ శ్లోకము (ఇమమ్ స్తవమ్.......) వరకు ఒక సమితిగా వర్గీకరించారు. ఈ శ్లోకములకు శ్రీ శంకరులు చెప్పిన వ్యాఖ్య – **భక్తిమాన్ ఇత్యాదినా భక్తిమతః శుచేః సతతముద్యుక్తస్యైకాగ్రచిత్తస్య శ్రద్ధాళోర్విశిష్ట అధికారిణః ఫలవిశేషమ్ దర్శయతి.** 'భక్తిమాన్'తో ప్రారంభమయ్యే ఈ శ్లోకాలలో భక్తితో, శుచితో, శ్రద్ధతో, ఏకాగ్రతతో, విశ్వాసంతో స్తోత్రం చేయువారికి లభించే ఫలములు చెప్పబడినవి.

ఇంకా శ్రీ శంకరులు ఇలా చెప్పారు – **శ్రద్ధా ఆస్తిక్య బుద్ధిః, భక్తిః భజనమ్ తాత్పర్యమ్, ఆత్మనః సుఖమ్ ఆత్మసుఖమ్, తేన చ క్షాన్యతిభిశ్చ ఉచ్యతే.** శ్రద్ధ అనగా భగవంతునిపట్ల నమ్మకము. భక్తి పూజను సూచించును. ఆత్మసుఖము అనగా ఆత్మానందము. వీని (ఈ గుణముల) ద్వారా సహనము, కరుణ వంటి ఉత్తమ గుణములు కూడా సూచింపబడినవి.

న క్రోధో న చ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభామతిః |
భవంతి కృతపుణ్యానాం భక్తానాం పురుషోత్తమే || (13)

పురుషోత్తముడైన శ్రీహరియందు భక్తి కలిగిన పుణ్యాత్ములకు కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యాది దుర్గుణములుండవు (వారు అరిషడ్వర్గములను జయించినవారగుదురు). అట్టి పవిత్రులకు అశుభ భావములే యుండవు.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – భగవద్భక్తులనుండి దుర్గుణములు సహజముగానే దూరముగానుండును.

శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – ఈ శ్లోకములో 'న క్రోధ, న లోభ, న అశుభామతి' అనే పదములు నకారముతో వచ్చినవి. కనుక పురుషోత్తమ భక్తులకు క్రోధముండదు, లోభ బుద్ధియుండదు, అశుభము కలుగదు, అని నొక్కి చెప్పారు. 'మాత్సర్యము' పదమునకు మాత్రము 'చ' ఉన్నది. దీని భావము – భక్తులలో క్రోధ, లోభ, దురాలోచనలు మాత్రమే కాక మాత్సర్యము (అసూయ, ద్వేషము) కూడా నశించును.

ద్యౌః సచంద్రార్క నక్షత్రా ఖం దిశో భూర్మహోదధిః |
వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః || (14)

సూర్య చంద్ర నక్షత్రములతో కూడిన స్వర్గలోకమును, ఆకాశము, దిక్కులు, భూమి, మహాసాగరములు మున్నగునవన్నియును మహాత్ముడగు వాసుదేవుని బలవీర్యములచేత ధరింపబడియున్నవి.

ఇంతకుముందు శ్లోకాలలో ఈ పుణ్యస్తవ పారాయణం వలన లభించే అనేక సత్ఫలితాలు చెప్పబడ్డాయి. వాటితోపాటు మోక్షం కూడా లభిస్తుందని చెప్పడమైనది. ఎవరైనా దురదృష్టవంతులు ఇదంతా నిజం కాదని తమ స్వంతతర్కం ద్వారా భావించవచ్చును. అలాంటి అభిప్రాయం తప్పనీ, భగవంతుని శక్తి, మహాత్మ్యము ముందు ఇవన్నీ (పైన చెప్పిన ఫలితాలన్నీ) చాలా అల్పవిషయాలనీ ప్రస్తుత శ్లోకంద్వారా తెలియవస్తున్నదని శ్రీ భట్టులు వివరించారు. న **అయమ్ ఫల అర్థవాదః శంక్యః నిర్భాగ్యైః కుతార్కికైః భగవత్ప్రభావస్య అసంభవస్య అభావేన అతివాద అపవాదయోః అసంభవాత్ ఇతి అభిప్రాయాన్, తస్య తమ్ ప్రభావన్ ఆహ.**

ఈ శ్లోకాన్ని గురించి శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ద్యౌః స చంద్రార్క నక్షత్రా ఇత్యాదినా స్తుతస్య వాసుదేవస్య మహాత్మ్య కథనేన ఉక్తానామ్ ఫలానామ్ ప్రాప్తి వచనమ్ యథార్థ కథనమ్ న అర్థవాద దర్శయతి.** స్వర్గము, చంద్రసూర్యులు, నక్షత్రములు వంటివానిగురించి చెప్పడంద్వారా పైన చెప్పిన ఫలితములు యథార్థమైనవనీ, అతిశయోక్తులు కానీ, వట్టిమాటలు కానీ కావనీ తెలియవచ్చుచున్నది.

శ్రీ శంకరులు, శ్రీ భట్టులు కూడా ఒకేవిధమైన వ్యాఖ్యలు చేయడం గమనించదగిన విషయం. ఈ స్తోత్ర మాహాత్మ్యమును సంశయించేవారికి ఈ ఫలశ్రుతిలో చెప్పినవన్నీ నిజాలనీ, భగవంతునికి అసంభవం లేదనీ తమ వ్యాఖ్యలద్వారా వారు చెబుతున్నారు.

శ్రీ భట్టులు చెప్పిన ఒక వ్యాకరణ విశేషము – **విధృతాని నానాలింగానామ్ 'నపుంసకమ్ - అనపుంసకేన ఏకత్వాత్' చ అస్య అన్యతరస్యామ్** (అష్టాధ్యాయి 1.2.69). ఈ శ్లోకంలో ద్యులోకము, చంద్రుడు, సూర్యుడు వంటివి వివిధ లింగములకు చెందిన పదములు. ఇలా పుంసక, నపుంసక లింగములను కలిపి చెప్పినపుడు క్రియాపదము నపుంసకలింగంలో ఉండాలి. 'విధృతాణి' అనే పదం నపుంసక లింగము.

ఇలా సమస్తము భగవంతుని కారణంగా నిలిచి ఉన్నాయని పై శ్లోకంలో చెప్పారు. మరియు అన్నీ, అందరూ కూడా భగవంతునికి లోబడి వర్తిస్తారని తరువాతి శ్లోకంలో చెప్పబడును.

ససురాసురగంధర్వం సయక్షోరగరాక్షసం |
జగద్వశే వర్తతేదం కృష్ణస్య స చరాచరం || (15)

దేవ దానవ గంధర్వులు, యక్షులు, నాగులు, రాక్షసులతో కూడిన సమస్త చరాచర జగత్తును భగవానుడగు శ్రీకృష్ణునికి వశవర్తియై యున్నది.

ఇక్కడ 'వర్తత', 'ఇదమ్' అనే పదములు కలిపి 'వర్తతేదమ్' అని చెప్పబడినది. ఇది 'అర్థప్రయోగము' అనగా పాతకాలపు పద్ధతి అని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఖచ్చితమైన వ్యాకరణసూత్రాల ప్రకారము 'వర్తత ఇదమ్' అని లేదా 'అవర్తత ఇదమ్' (ఉండియున్నది) అని చెప్పాలి.

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీ శంకరులు వేరుగా వ్యాఖ్యను చెప్పలేదు.

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః సత్త్వం తేజో బలం ధృతిః |
వాసుదేవాత్మకాన్యాహుః క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ ఏవ చ || (16)

సర్వేంద్రియములు, మనస్సు, బుద్ధి, సత్త్వగుణము, తేజస్సు, బలము, ధారణ ప్రతిభా సంపత్తి, క్షేత్రము (శరీరము), క్షేత్రజ్ఞుడు (దేహి) మున్నగు సమస్తమును వాసుదేవుని స్వరూపములేయని (శాస్త్రములలో) తెలుపబడినది.

వాసుదేవస్య ఆత్మకాని – సమస్తము ఆయన శరీరములే. శరీరమునకు ఆత్మకు ఉండే సంబంధమే సకల వస్తువులకు, భగవానునికి మధ్య ఉంటుందని, అలా సమస్తము భగవానుని అధీనంలో ఉంటుందని ఈ శ్లోకం చెబుతున్నదని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఆత్మకు, పరమాత్మకు ఉన్నసంబంధము శరీరానికి, ఆత్మకు ఉన్న సంబంధం వంటిదేనన్న సారూప్యము విశిష్టాద్వైత సిద్ధాంతంలో చాలా ముఖ్యమైన అంశము.

అన్ని తత్వములు భగవానుని అధీనంలో ఉన్నాయని శాస్త్రాలు చెబుతున్నాయని ఈ శ్లోకం తెలియబరచునని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. ఆ శాస్త్రాలు కూడా భగవానుని అధీనంలోనే ఉన్నాయి. వివిధ ఆచారములను తెలియజేప్పే శాస్త్రములు కూడా భగవానుని అధీనంలో ఉన్నాయని తరువాతి (17వ) శ్లోకంలో ఉంది. కనుక 16, 17 శ్లోకాలు కలిపి చూస్తే, తత్వశాస్త్రములు మరియు అనుష్ఠాన శాస్త్రములు కూడా భగవంతుని అధీనంలో ఉన్నాయి.

సర్వాగమానామాచారః ప్రథమం పరికల్పతే |
ఆచారప్రభవో ధర్మో ధర్మస్య ప్రభురచ్యుతః || (17)
సర్వశాస్త్రములందును సదాచారమే ప్రధానముగా చెప్పబడియున్నది. సదాచారమునుండియే ధర్మము ప్రభవించును. అట్టి ధర్మమునకు అచ్యుతుడే ప్రభువు.

ఋషయః పితరో దేవా మహాభూతాని ధాతవః |
జంగమాజంగమం చేదం జగన్నారాయణోద్భవం || (18)
ఋషులు, పితరులు, సమస్త దేవతలు, మహాభూతములు, (సువర్ణాది) ధాతువులు – ఒకటేమిటి? జంగమ స్థావరములగు ఈ అనంతవిశ్వమంతయును నారాయణునినుండియే ఉద్భవించినది.

సృష్టిలో ఇదివరకు ఉన్నది, ఇప్పుడు ఉంటున్నది, ఇకముందు ఉండబోవునది ఏదైనా గాని శ్రీమన్నారాయణునినుండియే ఉద్భవించునని ఈ (18వ)శ్లోకము, తరువాతి (19వ)శ్లోకము చెప్పుచున్నవి. ధర్మమునకు లోబడి ఉండునవన్నీ భగవంతునినుండియే జనించినవని శ్రీ భట్టులు వ్యాఖ్యానించారు. **ధర్మానుబంధినామపి తద్ ఉద్భవమ్ ఆహ.**

ఇంకా శ్రీ భట్టులు ప్రతిపదార్థం కూడా చెప్పారు.

ఋషయః – మన్వాదయః, తస్య స్మర్తారః, అనుష్ఠారశ్చ – స్మృతులను వ్రాసిన మనువువంటివారు, స్మృతులను అనుసరించేవారు.
పితరః, దేవః – అవాంతర, ఆరాధ్యాః – పూజింపదగిన ఇతర (తక్కువ) దేవతలు.
మహాభూతాని – వియదాదీని – పంచభూతములు.
ధాతవః – తత్కార్యాణి, త్వక్ చర్మాదీని ఏతాని కర్మఫలభోగోపకరణాని – కర్మఫలములు అనుభవించడానికి ఉపయోగపడే చర్మమువంటి ధాతువులు.
జంగమ్, అజంగమ్ చ ఇదమ్ జగత్ – కదిలే, మరియు కదలనివానితో కూడిన ఈ జగత్తు.
నారాయణ ఉద్భవమ్ – నారాయణునినుండి జనించినవి.

యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యాః శిల్పాదికర్మ చ |
వేదాశ్శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్సర్వం జనార్దనాత్ || (19)
యోగము, జ్ఞానము, సాంఖ్యము, సకల విద్యలు, శిల్పములు (కళలు), కర్మలు, వేదములు, శాస్త్రములు – ఇటువంటి విజ్ఞానమంతయును జనార్దన భగవానునినుండియే కలుగుతున్నాయి.

మహాభారత సంశోధితముద్రణలో 'శిల్పాని' అని ఉన్నది. శ్రీ భట్టులు 'శిల్పాది' అనే పాఠమును గ్రహించారు. అలాగే శ్రీ భట్టులు 'యోగో జ్ఞానమ్' (యోగము మరియు జ్ఞానము) అనే పాఠం బదులు 'యోగ జ్ఞానమ్' (యోగమును గురించిన జ్ఞానము) అనే పాఠాన్ని గ్రహించారు. ఇంతకుముందు (18వ)శ్లోకంలో సమస్త చేతనాచేతనములకు (జంగమ్ అజంగమ్ చ ఇదమ్) మూలము భగవంతుడే అని చెప్పడమైనది. ప్రస్తుత (19వ)శ్లోకంలో సమస్త విజ్ఞానమునకు (విజ్ఞానమ్ ఏతత్ సర్వమ్) కూడా మూలము భగవంతుడేనని తెలుపుతున్నారు. ఈ శ్లోకానికి కూడా శ్రీ భట్టులు ప్రతిపదార్థము చెప్పారు.

యోగజ్ఞానమ్ – యోగస్య జ్ఞానమ్, జ్ఞానమ్, శాస్త్రమ్ – యోగో ద్వివిధః సమాధియోగ కర్మయోగశ్చ – యోగము రెండు విధాలు. భక్తియోగము, కర్మయోగము. ఈ రెండింటి గురించిన శాస్త్రజ్ఞానము యోగజ్ఞానము.
సాంఖ్యమ్ – సంఖ్యయా తత్త్వానామ్ అవధారణమ్ సాంఖ్యమ్ – సంఖ్యా (బుద్ధి ద్వారా) తత్వమును గురించి నిజము తెలుపు శాస్త్రము సాంఖ్యము.

విద్యాః – వ్యాకరణాది అంగవిద్యాః, ధనుర్, ఆయుర్, గాంధర్వ ప్రభృతీని దృష్టార్థాని ఉపవిద్యాః – (వేదములు ప్రధాన విద్యలు). ఉపవిద్యమైన వ్యాకరణాదులు, ధనుర్విద్య, ఆయుర్వేదము, సంగీత నృత్యాదులు వంటివి.

శిల్ప ఆది – శిల్పము, వాస్తు వంటివి.

కర్మ – సర్వత్ర అనుష్ఠేయమ్ కర్మ – అన్ని చోటుల ఆచరింపదగినది కర్మ.

వేదాః – ప్రధానవిద్యా – అన్నింటికంటెను ముఖ్యమైన విద్య.

శాస్త్రాణి – స్మృతి, ఇతిహాస, పురాణాని – స్మృతులు, ఇతిహాసములు, పురాణములు.

సర్వమ్ ఏతత్ విజ్ఞానమ్ – ఈ శాస్త్రముల విజ్ఞానమంతా.

జనార్దనాత్ (ఉద్భవతి) – జనార్దనునిండియే ఉద్భవించినవి.

నిత్యవిభూతి (శ్రీవైకుంఠము)నందును, లీలావిభూతి (తక్కిన సకల జగత్తుల)యందును సమస్తము భగవంతునిదేనను తరువాతి శ్లోకములో శ్రీమహావిష్ణువు మాహాత్మ్యము తెలియవచ్చుచున్నది.

ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః |
త్రీన్‌లోకాన్ వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః || (20)

ఈ జగత్తులో విష్ణువొక్కడే మాటలకును మనస్సునకును అందరానివాడును, అద్వితీయుండును అయిన పరమేశ్వరుడు. అతడే ముల్లోకములలోను వ్యాపించి సమస్త నానావిధ భూతజాలమునకు అంతర్యామియై సమస్తమును రక్షించుచు అనుభవించుచున్నను అవ్యయుడై (వాని సాంగత్యము లేనివాడై) యున్నాడు.

ఈ శ్లోకమునకు కూడా శ్రీ భట్టులు ప్రతిపదార్థము చెప్పారు.

ఏకః – స్వయమ్ ఏకమ్ సన్ – అందరికంటెను అధికుడైన దేవుడు (దేవదేవుడు) అయినందున.

వ్యాప్య – తేషామ్ నియమ శేషిత్వాదిభిః ఆత్మభవన్ – వాని అన్నింటియందును వ్యాపించి వాని అంతర్యామియై, వానికన్నింటికిని ప్రభువును, చాలకుడును అయినందున.

అనేకశః పృథక్ భూతాన్ – అసంఖ్యేయతయా రూపప్రకార పరిణామ ప్రయోజన భేదేన పృథక్ చ స్థితాని మహాన్తి భూతాని – నానావిధములైన రూపములు, తత్వములు, విధానములు, ప్రయోజనములు ఉండి, ఒకదానికంటె మరొకటి భిన్నముగానున్న అనేకవిధములైన గొప్ప భూతములు.

త్రీన్ లోకాన్ – బద్ధ ముక్త నిత్యాన్ చేతనాన్ – బద్ధులు, ముక్తులు, నిత్యులు అనే మూడువిధములైన జీవులు (ఆత్మలు) ఉండే లోకములు.

విశ్వభుక్ – సర్వథా పరిపాలకః – జగత్తులో అన్నింటికి తానొక్కడే రక్షకుడైయుండి.

తథాఽపి – అయినా గాని.

అవ్యయః – తద్ దోషైః అపరామృష్టః, పునశ్చ పర విభూత్యా – వాని అన్నింటికి అంతరాత్మయైయుండి కూడా వాని (ఆ జీవుల) దోషములు అంటనివాడు.

మహద్ భూతమ్ – అవాఙ్మానస గోచరశ్చ భవన్ – మాటలకును, మనసునకును అందనంత మహాత్మ్యము కలిగినవాడు.

భుంక్తే – లీలాభోగరసమ్ అనుభవతి – దివ్య లీలను, దివ్యానందమును అనుభవించువాడు.

శ్రీ శంకరులు ఈ శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానము చెప్పలేదు. శ్రీ శంకరుల అద్వైతమును ప్రతిబింబించేలా శ్రీ రాధాకృష్ణశాస్త్రి వ్రాసిన తాత్పర్యము – అంతటా వ్యాపించియున్న విష్ణుభగవానుడు మూడులోకములకును మూలమైన 'మహత్' అయ్యాడు. అనంతరము ఆయన అనేక రూపములు ధరించి సకల లోకములను నిండిపోయాడు. అలా ఉద్భవించిన సకలములకును ఆయనే

అంతరాత్మ. ఈ సకల లోకములకంటెను భిన్నుడు కాకుండ ఆయన ఈ లోకములను అనుభవించుచున్నాడు. తుదకు అంతటినీ ఆయన తనలో కలుపుకుంటాడు. (శ్రీమహావిష్ణువే సృష్టి స్థితి లయ కారకుడు, కర్త).

(శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ ఫలస్తుతి చివరిభాగానికి ముందుగా శ్రీ కృష్ణమాచార్యులు వ్రాసిన సమర్పణను యథాతథంగా ఇక్కడ వ్రాస్తున్నాను – కా.సు. బాబు)

1997 మే 7వ తేదీన అడియేన్ (కృష్ణమాచార్యులు) ఆరంభించిన శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ప్రాజెక్టు ఈనాటి రచనతో పూర్తి అవుతున్నది. ఈ ప్రాజెక్టు దాదాపు 10 సంవత్సరములు పడుతుందని అప్పట్లో అడియేన్ ఊహించలేదు. మన సంప్రదాయం గురించి ఏ కొంచెమైనా అడియేన్ తెలుసుకొని ఉంటే అది కేవలం ఈ పది సంవత్సరాల కృషి కారణంగానే. జీవితపు పరమలక్ష్యానికి మరింత దగ్గఱగా ఈ కృషి నన్ను (కృష్ణమాచార్యులను) తీసుకొని వెళ్లింది. మన సంప్రదాయం ప్రకారం మన నిత్యజీవితంలో ప్రభువు మన ఆచార్యుడే.

ఈనాడు (తేదీ?) మన పరమాచార్యులు శ్రీమద్ తిరుకుడంతై ఆండవన్ గారి శతమానోత్సవము. నా (కృష్ణమాచార్యుల) జీవితంలో ఆయన కటాక్షానికి సంబంధించిన మధురస్మృతులను జ్ఞాపకం చేసుకొంటూ ఈ శ్రీ విష్ణు సహస్రనామము ప్రాజెక్టు చివరి రచనను సమర్పించడం అడియేన్ కు ఎంతో ఆనందకరము. అస్మదాచార్యులు శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్ గారి పాదపద్మాలవద్ద ఈ రచనను అడియేన్ సవినయంగా సమర్పిస్తున్నాడు.

ఇమం స్తవం భగవతో విష్ణోర్వ్యాసేన కీర్తితం |
పఠేద్య ఇచ్ఛేత్పురుషః శ్రేయః ప్రాప్తుం సుఖాని చ || (21)

పరమ శ్రేయస్సు (మోక్షము)ను, (ఇహలోకమందలి) సుఖములను పొందాలని కోరుకొనేవారు వ్యాసమహర్షిచే ప్రణీతమైన ఈ శ్రీ విష్ణుభగవానుని స్తోత్రమును పఠింపవలయును.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – ఈ స్తోత్రము అనంతగుణ సంపన్నుడైన శ్రీవిష్ణుభగవానుని మహాత్మ్యమును కీర్తించుచున్నది. ఈ స్తోత్రముద్వారా భగవానుని స్తుతించిన వేదవ్యాసమహర్షి భగవంతుని మహాత్మ్యము పూర్తిగా తెలిసినవాడు. మరియు ఆయనను కీర్తింపగలిగినంత భాషాజ్ఞానము పూర్తిగా కలిగినవాడు. ఇలా ఈ స్తవరాజము ద్వారా కీర్తింపబడినవాడు, కీర్తన చేయుచున్నవాడు – ఇరువురూ మహాత్ములే. వారిరువురి గొప్పతనము ఈ స్తవములో పొందుపరుపబడినది. దుఃఖముచే నిండియున్న ఈ లోకములో ఈ స్తవరాజ పారాయణమే అత్యుత్తమ దుఃఖవిమోచన మార్గము. కనుక మోక్షార్థులు, సుఖార్థులూ కూడా ఈ స్తవమును పారాయణం చేసి సత్ఫలితాలను పొందవచ్చును.

శ్రీ భట్టులు తమ వ్యాఖ్యలో వాడిన కొన్ని పదములు –

స్తవరత్నమ్ – విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము.
మహాదారిద్ర్యమ్ ఇదమ్ జగత్ – ఈ జగత్తు ధర్మమునకు దూరమై దుఃఖభూయిష్టమై యున్నది.
నిర్విశంకః సేవతామ్ – ఈ స్తోత్రముద్వారా భగవంతుని సేవించినవారికి ఫలములు తప్పక, నిస్సందేహంగా కలుగుతాయి. మరియు ఈ శ్లోకంలో చెప్పిన ప్రకారం ఈ స్తోత్రాన్ని జపించేవారికి శ్రేయస్సు (మోక్షము) మరియు సుఖములు (ఇహలోక సౌఖ్యములు) కూడా లభిస్తాయి.

ఈ శ్లోకమునకు శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్య – **ఇమమ్ స్తవమ్ ఇత్యాదినా సహస్రశాఖాజ్ఞేన భగవతా కృష్ణద్వైపాయనేన సాక్షాత్ నారాయణేన కృతమ్ ఇతి సర్వైరేవ అర్థిభిః సాదరమ్ పఠితవ్యమ్ సర్వఫలసిద్ధయః ఇతి దర్శయతి.** 'ఇమమ్ స్తవమ్'తో ఆరంభమయ్యే ఈ శ్లోకం

ద్వారా భీష్ముడు చెప్పిన విషయము – సర్వజ్ఞుడును, సాక్షాత్తు నారాయణస్వరూపుడును అయిన శ్రీ కృష్ణద్వైపాయనుడు ఈ స్తోత్రమును రచించాడు. కనుక ఈ స్తోత్రమును శ్రద్ధతో, భక్తితో పఠించేవారికి అందరికీ సర్వఫలములును సిద్ధించును.

విశ్వేశ్వరమజం దేవం జగతః ప్రభుమవ్యయం |
భజంతి యే పుష్కరాక్షం న తే యాంతి పరాభవం || (22)

శ్రీమహావిష్ణువు జగదీశ్వరుడు, జన్మరహితుడు, సృష్టి స్థితి లయ కారకుడు. పద్మనేత్రుడైన ఆ దేవదేవుని భజించువారికి ఎట్టి అపజయములు గాని, దుఃఖములుగాని కలుగవు.

ముందుగా ఈ శ్లోకానికి శ్రీ శంకరుల వ్యాఖ్యను పరిశీలించుదాము – శ్రీ శంకరులు తమ వ్యాఖ్యానంలో సకల కామితార్థములను పొందడానికీ, ఫలితాన్ని ఆశించి నిర్వహించే సకల కర్మలలోని దోషాలను పరిహరించడానికీ, మరియు సంసారబంధమునుండి విముక్తిని పొంది మోక్షమును పొందడానికీ హరిని అర్చించడం అత్యంతముఖ్యమని వివరించారు. తరువాత శ్రీ శంకరులు తమ భాష్యమును శ్రీహరి పాదపద్మములకు అంకితం చేశారు.

తమ వ్యాఖ్యానానికి శ్రీశంకరులు ఉదాహరించిన శ్లోకము.

ప్రమాదాత్ కుర్వతామ్ కర్మ ప్రచ్యవేతాధ్వరేషు చ
స్మరణాదేవ తద్ విష్ణోః సంపూర్ణమ్ స్యాత్ ఇతి శ్రుతిః – గరుడపురాణము 230.50

అజ్ఞానంవల్ల గాని, మరేకారణంవల్ల కాని, యజ్ఞాది కర్మలయందు, ఇతర కార్యములందుగాని, అసంపూర్ణముగా గాని, అక్రమంగా గాని చేసిన పనులేవైనా గాని విష్ణునామమును ధ్యానించగనే సంపూర్ణమగునని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి.

(సంప్రదాయానుసారంగా ఈ స్తోత్రం చివరిలో **'కాయేన మనసా ...... నారాయణేతి సమర్పయామి'** అనే శ్లోకాన్ని చదవడం గమనింపదగును.)

శ్రీ శంకరులు శ్రీ వ్యాసభగవానుని మరొక శ్లోకాన్ని ఉదాహరించారు.

ఆదరణేన యథా స్తౌతి ధనవన్తమ్ ధనేచ్ఛయా
తథా చేద్ విశ్వకర్తారమ్ కో న ముచ్యేత్ బంధనాత్

డబ్బున్నవానిని ధనంకోసం స్తుతించేటటువంటి దీక్షతో విశ్వసృష్టిచేసిన భగవంతుని స్తుతిస్తే ఎవరు సంసారబంధంనుండి విముక్తులు కారు?

శ్రీ శంకరులు తమ విష్ణుసహస్రనామ భాష్యమును ముగిస్తూ ఈ శ్లోకాన్ని చెప్పారు.

సహస్రనామ సంబంధి వ్యాఖ్యా సర్వసుఖావహా
శ్రుతి స్మృతి న్యాయ మూల రచితా హరిపాదయోః

శ్రుతి, స్మృతి, న్యాయములకు అనుగుణంగా చెప్పబడిన ఈ సహస్రనామవ్యాఖ్య అందరికీ సుఖమును కలిగించునది. ఇది శ్రీహరి పాదములయెడ అంకితము చేయబడినది.

శ్రీ భట్టుల వ్యాఖ్య – **ఏవం స్వభావత ఏవ సమస్త ద్వంద్వ ప్రతిద్వంద్వి సకల కళ్యాణగుణాకరమ్, ప్రపన్న పారిజాతమ్, పుండరీకాక్షమ్, లక్ష్మీపతిమ్, భగవంతమ్ భజమానామ్ స ఏవ సర్వస్వమ్ ఇతి, తద్ సంపదో వాచామ్ అగోచరాః కుతః సాంసారిక పరిభవ ప్రసంగః ఇతి పర్యాప్తయతి విశ్వేశ్వరమ్ ఇతి.** లక్ష్మీపతియును, పుండరీకాక్షుడును అయిన భగవన్నారాయణుడు సమస్త ద్వంద్వములకును (సంతోషము, దుఃఖము – మంచి, చెడు వంటి ద్వంద్వములకు), అశుభములకును వ్యతిరేకి మరియు సమస్త

కళ్యాణగుణములకును నిలయము. ఆయన ప్రపన్నులకు పారిజాతము. ఆశ్రితులు ఆయననే తమ సమస్తముగా నెంచుదురు. కనుక అటువంటి ప్రపన్నుల సంపద, సౌఖ్యము మాటలకు అందనంతటివి. అటువంటివారికి పరాభవం అనేది ఎప్పుడైనా ఎలా జరుగుతుంది?

శ్రీమహావిష్ణువును ధ్యానించినవారు ఎన్నడూ పరాభవము పొందరు.

శ్రీ వేదవ్యాస మహర్షి స్తోత్రాంతములో ఈ విషయాన్ని రెండుమార్లు చెప్పి భక్తులకు అభయం ఇచ్చారు.

న తే యాంతి పరాభవమ్

న తే యాంతి పరాభవమ్

వారికెన్నడూ పరాభవము జరుగదు.

వారికెన్నడూ పరాభవము జరుగదు.

శ్రీ భట్టులు తమ 'భగవద్గుణ దర్పణము' రచనను ఇలా ముగించారు.

అస్మాకమ్ అత్ర చ పరత్రం చ సర్వదుఃఖమ్ ఉన్మీల్య సంపదమ్ అశేషవిధామ్ విధాయ
శ్రీరంగరాజమహిషీ స చ వైష్ణవానామ్ సంగాత్ సుఖమ్ సహజ యేన సదా క్రియాస్తామ్
తన దేవేరియైన శ్రీరంగనాయకీ సమేతుడైన శ్రీరంగరాయుడు ఇప్పుడు, తరువాత (ఈ లోకంలోను, పరలోకమందును) సర్వదుఃఖములను తొలగించుగాక. మనకు అశేష సమస్త సంపదలను ప్రసాదించుగాక. మనకు సదా శ్రీవైష్ణవభక్తుల సాంగత్యమును, సంతోషమును, జయమును ప్రసాదించుగాక.

|| న తే యాంతి పరాభవం ఓం నమ ఇతి ||

వారికెన్నడూ పరాభవము జరుగదు అని నమస్కరిస్తున్నాను.

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

(ఇక్కడితో శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి గారి రచన పూర్తి అయినది – కా.సు. బాబు)

శ్రీకృష్ణుని పాదములు, పాదరక్షలు.
భువనేశ్వర్ మ్యూజియం శిల్పం.
వికీపీడియా చిత్రం.
Photo by
Steve Browne & John Verkleir

శ్రీ కృష్ణమాచారి ఆంగ్లరచనలు. www.sadagopan.org లో లభిస్తున్నాయి.

SlOkam 1

विश्वं विष्णुर्वषट्कारो भूतभव्यभवत्प्रभुः ।

भूतकृद्भूतभृद्भावो भूतात्मा भूतभावनः ॥

visvam vishNurvashaTkArO bhUtabhavya bhavatprabhuh |

bhUtakrudbhUtabhrudbhAvO bhUtAtmA bhUuta bhAvanah ||

[PLEASE ADD PRANAVAM BEFORE EACH NAAMA]

nAma 1. विश्वं - visvam

a) Universe or Cause of Universe

b) One who is full in all respects.

viSvAya namah.

The nAma is derived from the root viS - to enter. ViSvam means "Universe". SrI BhaTTar gives the reference to the following verse from moksha dharma:

veSanAt viSvamityAhu: lokAnAm kASisattama |

lokAnSca viSvameva iti pravadanti narAdhipa ||

They say BhagavAn is viSvam because He enters all the worlds. (The worlds themselves are called viSvam because of this). SrI BhaTTar interprets the term "Worlds" or "Universe" here to denote entirety. He points out that it is quite fitting that the first name of vishNu in SrI vishNu sahasranAmam suggests His immense glory, the fullness to the brim of His essential nature, form, qualities, etc., which are all natural, unexcelled, auspicious and superior. SrI v.v. rAmAnujan adds that this completeness is in respect of His rUpam, svarUpam, guNam, and everything else. He quotes nammAzhvAr - uvaryaRa uyar nalam uDaiyavan (tiruvAimozhi 1.1.1). It is to explain this aspect of the fullness of bhagavAn in every aspect that the remaining 999 nAma-s follow the

31

sadagopan.org

sadagopan.org

three worlds; and being the undecaying Self and enjoyer of all, He experiences everything (and also protects)". He has essentially echoed the translation provided by SrI R. Anantakrishna Sastry.

An interpretation that is more reflective of the advaitic philosophy is given by SrI rAdhAkRshNa SAstri, a rough translation of which follows:

"Lord vishNu who permeates everywhere, became mahat, the basis for all the three worlds. Then He became many, took different forms, and filled all the worlds with these forms; He is the soul of all things that appeared thus. He is enjoying these worlds without being distinct from them in the slightest way. He ultimately contains everything within Himself. (He is the One who performs creation, protection, and destruction)".

Conclusion

This posting formally concludes this project on SrI vishNu sahasra nAma that adiyEn started on May 7, 1997. Little did aDiyEn expect at that time that it would take close to 10 years to complete. Whatever little adiyEn knows about our sampradAyam, is completely owed to this effort over a period of 10 years. It was of immense benefit to me in taking me a tiny bit closer to the life's ultimate goal. In our sampradAyam, our AcAryan is our Lord in real life.

Today is the SatamAna utsavam (centenary celebration) of our great AcAryan SrImad tirukuDanthai ANDavan, and aDiyEn is delighted to present this concluding write-up with the sweet memories of the few moments in my life when aDiyEn was blessed with his kaTAksham, and place this work at the Lotus feet of asmad AcAryan SrI ra'nga rAmAnuja mahA deSikan.

इमं स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ।

पठेद्य इच्छेत् पुरुषः श्रेयः प्राप्तुं सुखानि च ॥ २१

imam stavam bhagavato vishNor-vyAsena kIrtitam |

paThed-ya-icchet purushah Sreyah prAptum sukhAni ca || (21)

"That person, who desires to obtain supreme bliss and the pleasures of the world, should read this stotra of bhagavAn vishNu sung by the great sage

272

ఉత్తర పీఠిక

(సంప్రదాయానుసారంగా శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రము చివర పారాయణం చేసే క్రింది భాగము తాత్పర్యమును డా. క్రోవి పార్థసారథి రచించిన 'శ్రీకైవల్య సారథి', మరియు శ్రీ పెరుంబూదూరు కిడాంబి రామానుజాచార్యుల పరాశరభట్టభాష్యము అనువాదము ఆధారంగా వ్రాస్తున్నాను – కా.సు. బాబు)

అర్జున ఉవాచ

పద్మపత్ర విశాలాక్ష పద్మనాభ సురోత్తమ |

భక్తానామనురక్తానాం త్రాతా భవ జనార్దన ||

అర్జునుడు ఇలా అన్నాడు. పద్మపత్రములవలె విశాలమైన కనులు గలిగిన ఓ పద్మనాభా! దేవతలందరిలోకి శ్రేష్ఠుడవైన ఓ జనార్దనా! దయతో నీ భక్తులను కాపాడవలసింది.

శ్రీ భగవానువాచ

యో మాం నామసహస్రేణ స్తోతుమిచ్ఛతి పాండవ |

సోఽహమేకేన శ్లోకేన స్తుత ఏవ న సంశయః ||

|| స్తుత ఏవ న సంశయ ఓం నమ ఇతి ||

శ్రీకృష్ణభగవానుడు ఇలా అన్నాడు. నన్ను సహస్రనామములతో స్తుతించాలని కోరుకునేవారికి, నేను ఒక్క శ్లోకంతోనే వారి ప్రార్థనలను ఆలకించి కరుణిస్తాను. ఇందులో సంశయము లేదు. ఇందులో సంశయము లేదు.

వ్యాస ఉవాచ

వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం భువనత్రయం |

సర్వభూతనివాసోఽసి వాసుదేవ నమోస్తు తే ||

|| శ్రీవాసుదేవ నమోస్తుత ఓం నమ ఇతి ||

వేదవ్యాసుడిలా అన్నాడు. ఓ వాసుదేవా! నీవు మూడు లోకాలకు నివాస స్థానమగుటచే వాసుదేవుడవు. సర్వ భూతములకు నీవు నివాసము (అంతర్యామి)గా నున్నావు. వాసుదేవా (వసుదేవ సుతా)! నీకు నా నమస్కారములు. వాసుదేవా! నీకు నా నమస్కారములు.

పార్వత్యువాచ

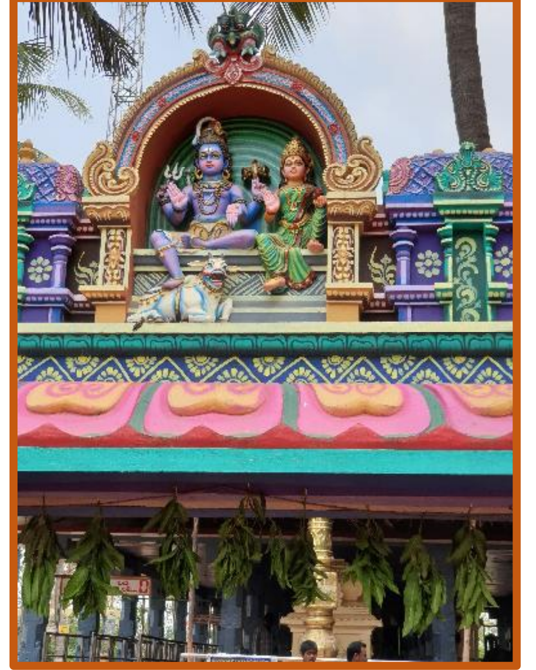
కేనోపాయేన లఘునా విష్ణోర్నామసహస్రకం |

పఠ్యతే పండితైర్నిత్యం శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో ||

పార్వతీదేవి ఇలా అన్నది. మహేశ్వరా! ప్రభూ! పండితులు అనునిత్యము ఏ ఉపాయంచేత క్లుప్తంగా శ్రీ విష్ణు సహస్రనామమును పారాయణ చేస్తారో తెలిసికొనగోరుతున్నాను.

(ఇక్కడ శ్రీ కిడాంబి రామానుజాచార్యులు ఉదాహరించిన ఐతిహ్యాము – శ్రీ అమ్మవారు ప్రతిదినము శ్రీవిష్ణుసహస్రనామమును పారాయణము చేయుచుండెడిది. ఒకనాడు పతి శుశ్రూషకై ఆమె శీఘ్రముగా పారాయణము ముగించవలసి వచ్చెను. అప్పుడు ఆమె శ్రీ విష్ణు సహస్రనామమును లఘువుగా ఎలా పారాయణం చేయాలని శ్రీ పరమేశ్వరుని అడిగినది. శ్రీ పరమేశ్వరుడు 'శ్రీ రామ రామ రామ' అని స్తుతించినచో ఒక్కొక్క రామనామము వేయి విష్ణునామముల పారాయణకు సమమగునని చెప్పెను)

ద్వారకా తిరుమల శివాలయం

ఈశ్వర ఉవాచ

శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రామే మనోరమే |
సహస్రనామతత్తుల్యం రామనామ వరాననే ||

|| శ్రీ రామనామ వరానన ఓం నమ ఇతి ||

శ్రీ ఈశ్వరుడు ఇలా అన్నాడు. దేవీ! అందమైన ముఖము కలిగినదానా (వరాననా)! మనోరముడైన శ్రీరామచంద్రుని నేను మనసులోనే 'రామ రామ' అని ప్రార్థిస్తూ ఆనందిస్తున్నాను (రమే). రామనామము వేయి విష్ణునామములకు సమానము. రామనామము వేయి (విష్ణు)నామములకు సమానము.

బ్రహ్మోవాచ

నమోఽస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే
సహస్రపాదాక్షిశిరోరుబాహవే |
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే
సహస్రకోటియుగధారిణే నమః ||

|| సహస్రకోటియుగధారిణే నమ ఓం నమ ఇతి ||

శ్రీ బ్రహ్మ ఇలా అన్నాడు. అంతము లేనివానికి నమస్కారము. (వేయి = అనంతమైన) వేల రూపములు, వేల పాదములు, వేల కన్నులు, వేల శిరస్సులు, వేల చేతులు గలవానికి నమస్కారములు. వేల నామములు కలిగిన శాశ్వత పురుషునికి నమస్కారములు. వేయికోటి యుగములు ధరించిన వానికి నమస్కారములు. వేయికోటి యుగములు ధరించిన వానికి నమస్కారములు.

శ్రీ గోపాలకృష్ణుని స్తుతిస్తున్న శ్రీ బ్రహ్మ.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Brahma_extols_the_Lord_(6124583617).jpg

సంజయ ఉవాచ

యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః |
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ ||

సంజయుడు ఇలా అన్నాడు. ఎక్కడైతే యోగీశ్వరుడైన శ్రీకృష్ణుడును, ధనుర్ధారియైన అర్జునుడును ఉంటారో అక్కడ సంపదలు (శ్రీ), విజయము, మంగళము మరియు ఐశ్వర్యము (భూతి), ధర్మము (నీతి) ఉంటాయని నా నిశ్చయము.

శ్రీభగవానువాచ

అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే |
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం ||

శ్రీకృష్ణభగవానుడిలా అన్నాడు. ఇతర చింతనలు లేక త్రికరణశుద్ధిగా నన్నే నమ్మి ఉపాసన చేసేవారి యోగక్షేమముల బాధ్యత నేనే వహిస్తాను.

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం |
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే ||

సాధుసజ్జనులను పరిరక్షించడానికి, దుష్టులను నాశనం చేయడానికి, ధర్మమును నిలబెట్టడానికి ప్రతియుగంలోనూ నేను అవతరిస్తుంటాను. (అని భగవానుడన్నాడు)

ఆర్తా విషణ్ణాః శిథిలాశ్చ భీతాః ఘోరేషు చ వ్యాధిషు వర్తమానాః |
సంకీర్త్య నారాయణశబ్దమాత్రం విముక్తదుఃఖాః సుఖినో భవంతి ||

ఆర్తులైనవారు, విషణ్ణులైనవారు, దెబ్బతిన్నవారు (ఇష్టసిద్ధినుండి దూరమైనవారు), భయము చెందినవారు, భయంకరమైన కష్టాలు, వ్యాధులతో బాధపడేవారు కేవలము 'నారాయణ' అన్నంత మాత్రముననే దుఃఖములనుండి విముక్తులై సకల సుఖాలు పొందుతారు.

శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రము. 1690 కాలపు ప్రచురణ ముఖచిత్రం. వికీపీడియా నుండి.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vishnu_sahasranama_manuscript,_c1690.jpg

యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రా హీనం చ యద్భవేత్
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోస్తుతే

నారాయణా, నా స్తోత్రములో జరిగిన అక్షర దోషాలను, శబ్ద లోపాలను మన్నించ వలయును దేవా, నారాయణా, నీకు నమస్సులు.

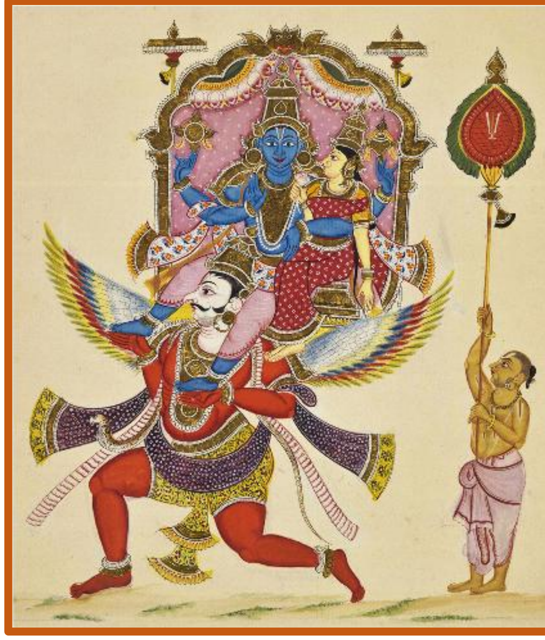
కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ |
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ||

శరీరముచేత గాని, వాక్కుచేతగాని, ఇంద్రియాలచేత గాని, బుద్ధిచేతగాని, స్వభావంచేతగాని, చేసే కర్మలన్నింటినీ శ్రీమన్నారాయణునికి సమర్పిస్తున్నాననే భావం ఉన్నట్లైతే అతడు సర్వసుఖాలు అనుభవిస్తాడు.

|| ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః ||

ఓం తత్ సత్

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు

హరికిం బట్టపు దేవి, పున్నెముల ప్రో వర్థంబుఁబెన్నిక్క చం
దురు తోఁబుట్టువు భారతీ గిరిసుతల్ దోనాడు పూఁబోఁడి, తా
మరలందుండెడు ముద్దరాలు, జగముల్ మన్నించు నిల్లాలు, భా
సురతన్ లేములు వాపు తల్లి , సిరియిచ్చున్ నిత్యకళ్యాణముల్.

పరుఁడై, యీశ్వరుఁడై, మహామహిముఁడై, ప్రాదుర్భవస్థాన సం
హరణ క్రీడనుఁడై, త్రిశక్తియుతుఁడై యంతర్గత జ్యోతియై,
పరమేష్ఠి ప్రముఖామరాధిపులకుం బ్రాపింపరాకుండు దు
స్తర మార్గంబునఁ దేజరిల్లు హరికిం దత్త్వార్థినై మ్రొక్కెదన్ - శ్రీ బమ్మెర పోతన

కడు దివ్యరూపమా గరుడవాహనమా
శ్రీహరి సేవాదీక్ష జ్ఞానవైరాగ్య పక్ష

పుట్టీ పుట్టగనె అపూర్వయుక్తియుక్తుడవై
అమర లోకములనుండి అమృతము తెచ్చితివి
వినత దాస్యము బాపి విష్ణుదాసుడైనావు
అన్ని కల్పాలలో వైకుంఠు సేవలో

శ్రీ తులసీ మాలికలు వరలక్ష్మీ హారాలు
వనమాలి ఎదదాల్చి శ్రీనివాసుడయ్యాడు
నీ తనువుపై నిలిచి నిఖిల లోకాలు బ్రోచు
పెరియ తిరువడి నీది పెరుమాళ్ళు కొలువులో

నానా మహిమాన్వితుడా నాగాలంకృత దేహ
పూని ఉపరిచర వసువును బ్రోచిన మహానుభావ
పన్నగ కాళేంద్రుని పారద్రోలినావు, ఆ
మిన్నేరును ఈ వసుధన మిన్నగా నిలిపావు

శ్రీ ఆకెళ్ళ విభీషణశర్మ.

Picture source: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lakshmi_Vishnu.jpg

మ్రొక్కెద వసు రుద్రులకును, మ్రొక్కెద నాదిత్యులకును మొగి మరుతులకున్
మ్రొక్కి, చని యశ్వులకు నేఁగ్రక్కించెద సోఁకు కండగరువంబెల్లన్

మ్రొక్కెద రామచంద్రునకు మోడ్చెదఁగేలు సుమిత్ర పట్టికిన్
మ్రొక్కెదఁ దద్విదేహప తనూజకు శ్రీ రఘురాము దేవికిన్
మ్రొక్కెద ధర్మ వాసవ మరుద్గణ మారుత రుద్రపాళికిన్
మ్రొక్కెద సూర్యచంద్రులకు మ్రొక్కెదఁదామరసాప్తు సూతికిన్

మునులును వేల్పులున్ దివిజ ముఖ్యుఁడు వజ్రి స్వభుండు బ్రహ్మ వా
య్వనల శశి ప్రభాకర జలాధిప శర్వ మరుత్తు లశ్వులున్
గనులకుఁ దోఁచువారు మఱి కాననివారును సర్వభూతముల్
ఘనతర భూతనాయకుఁడుఁ గార్యము సిద్ధియొనర్తురియ్యెడన్.

శ్రీ రఘురామపాద సరసీరుహయుగ్మము నాత్మ నిల్ప, కూ
పారము దాఁటి, విఘ్నములఁ బాఱఁగ దోలుచు, లంకఁజొచ్చి, సీ
తా రమణీమణిం గని, ముదంబును గూర్చి, రఘూత్తమాంఘ్రి సే
వారతి మీఱు పావని శివంకరుఁడై వెలయించు మత్కృతిన్.

శ్రీ వాసుదాస స్వామి (మందరము)

ఈ రచనకై నేను అధికంగా సంప్రదించిన పుస్తకాల ముఖచిత్రాలు

నా వ్రాతపతులలోని పేజీలు

నా వ్రాతపతులలోని పేజీలు

ముగింపు

5/2/2005న ప్రారంభించిన ఈ శ్రీ విష్ణుసహస్రనామ స్తోత్రం వ్యాఖ్యానం అనువాదం వ్రాసే కార్యక్రమం 17/9/2011న ముగిసింది. తరువాత 6/10/2011న కంప్యూటరులో టైపు చేయడం మొదలుపెట్టగా 17/9/2014 నాటికి ఆ పని పూర్తయ్యింది. తల్లిదండ్రుల ఆశీర్వచనము వలన, భగవంతుని దయవలన నాకు ఈ సంకల్పము, శక్తి కలిగినవి.

శ్రీ భీష్మునకు, శ్రీ వేదవ్యాసునకు నమస్కారములు. శ్రీ శంకర భగవత్పాదులకు, శ్రీ పరాశరభట్టులకు, ఇతర వ్యాఖ్యాతలకు నమస్కారములు. ఆంగ్లంలో ఈ రచన చేసిన శ్రీ నరసింహన్ కృష్ణమాచారి గారికి నమస్కారములు. నా ఈ ప్రయత్నంలోని దోషములను మన్నింపమని వేడుకొంటూ ఈ అనువాదాన్ని నా తల్లిదండ్రులైన కాజ సరోజినీదేవి, రామానుజరావు గార్లకు అంకితం చేస్తున్నాను.

కాజ సుధాకరబాబు.
మస్కట్, ఒమన్ 17/9/2014

మరల 2020లో ఈ రచనను కొంచెం కుదించి, కొన్ని చిత్రాలను మార్చి, కూర్చి, ఒకే భాగంగా ముద్రించేలా రూపొందిస్తున్నాను. ఈ సందర్భంలో ప్రత్యేకంగా ప్రస్తావించవలసిన రెండు విషయాలు.

(1) నేను అంకితం ఇచ్చిన ఈ రచనను నా తండ్రిగారు ఎంతో ప్రేమగా, భక్తితో చదివారు. ఆయన గత సంవత్సరం 2019 డిసెంబరులో నిర్యాణం చెందారు.

(2) గడచిన 28 సంవత్సరాలు నేను సకుటుంబంగా మస్కట్ నగరంలో ఉంటున్నాను. ఈ సంవత్సరం చివరకు మస్కట్ నగరానికి వీడ్కోలు పలికి భారతదేశం వెళ్ళాల్సి ఉన్నది. నా లౌకిక జీవనానికీ, వృత్తి నిర్వహణకు, ఆధ్యాత్మిక సాధనకు ఈ నగరం ఎంతో ఆలంబన ఇచ్చింది. ఈ దేశానికి, నగరానికి, ప్రజలకు నా కృతజ్ఞతలు.

కాజ సుధాకర బాబు
మస్కట్, ఒమన్ 31/10/2020

శ్రీ కృష్ణార్పణమస్తు
శ్రియై నమః. శ్రీ ఆండాళ్ తల్లికి నమస్కారము. ఓం నమో వేంకటేశాయ.
శ్రీ పంచాయుధములకు నమస్కారము. శ్రీ ఆదిశేషునికి నమస్కారము.
శ్రీ గరుత్మంతునికి నమస్కారము. శ్రీ హనుమంతునికి నమస్కారము.

అనుబంధం

సహస్రనామ స్తోత్రములు

ఈ భాగం కేవలం ఆన్‌లైన్ పుస్తకంకోసం జత చేశాను.

ముద్రించిన పుస్తకంలో ఈ భాగం లేదు.

https://sanskritdocuments.org/ నుండి తీసికొన్న స్తోత్రాలు

స్తోత్రముల పట్టిక

శ్రీలక్ష్మీ సహస్రనామ స్తోత్రం 1

అస్య శ్రీమహాలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
శ్రీమహావిష్ణుర్భగవాన్ ఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః,
శ్రీమహాలక్ష్మీః దేవతా . శ్రీం బీజం హ్రీం శక్తిః, హ్రైం కీలకం .
శ్రీమహాలక్ష్మీప్రసాదసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ..

పద్మాననే పద్మకరే సర్వలోకైకపూజితే .
సాన్నిధ్యం కురు మే చిత్తే విష్ణువక్షఃస్థలస్థితే .. 1..

భగవద్దక్షిణే పార్శ్వే శ్రియం దేవీమవస్థితాం .
ఈశ్వరీం సర్వభూతానాం జననీం సర్వదేహినాం .. 2..

చారుస్మితాం చారుదతీం చారునేత్రాననభ్రువం .
సుకపోలాం సుకర్ణాగ్రన్యస్తమౌక్తికకుండలాం .. 3..

సుకేశాం చారుబింబోష్ఠీం రత్నతుంగఘనస్తనీం .
అలకాగ్రైరలినిభైరలంకృతముఖాంబుజం .. 4..

లసత్కనకసంకాశాం పీనసుందరకంధరాం .
నిష్కకంఠీం స్తనాలంబిముక్తాహారవిరాజితాం .. 5..

నీలకుంతలమధ్యస్థమాణిక్యమకుటోజ్జ్వలాం .
శుక్లమాల్యాంబరధరాం తప్తహాటకవర్ణినీం .. 6..

అనన్యసులభైస్తైస్తైర్గుణైః సౌమ్యముఖైర్నిజైః .
అనురూపానవద్యాంగీం హరేర్నిత్యానపాయినీం .. 7..

శ్రీర్వాసుదేవమహిషీ పుంప్రధానేశ్వరేశ్వరీ .
అచింత్యానంతవిభవా భావాభావవిభావినీ .. 1..

అహంభావాత్మికా పద్మా శాంతానంతచిదాత్మికా .
బ్రహ్మభావం గతా త్యక్తభేదా సర్వజగన్మయీ .. 2..

షాడ్గుణ్యపూర్ణా త్రయ్యంతరూపాత్మానపగామినీ .
ఏకయోగ్యాఽశూన్యభావాకృతిస్తేజః ప్రభావినీ .. 3..

భావ్యభావకభావాత్మభావ్యా కామధుగాఽఽత్మభూః .
భావాభావమయీ దివ్యా భేద్యభేదకభావనీ .. 4..

జగత్కుటుంబిన్యఖిలాధారా కామవిజృంభిణీ .
పంచకృత్యకరీ పంచశక్తిమయ్యాత్మవల్లభా .. 5..

భావాభావానుగా సర్వసమ్మతాఽఽత్మోపగూహినీ .
అపృథక్చారిణీ సౌమ్యా సౌమ్యరూపవ్యవస్థితా .. 6..

ఆద్యంతరహితా దేవీ భవభావ్యస్వరూపిణీ .
మహావిభూతిః సమతాం గతా జ్యోతిర్గణేశ్వరీ .. 7..

స్వాతంత్ర్యరూపా దేవోరఃస్థితా తద్ధర్మధర్మిణీ .
సర్వభూతేశ్వరీ సర్వభూతమాతాఽఽత్మమోహినీ .. 9..

సర్వాంగసుందరీ సర్వవ్యాపినీ ప్రాప్తయోగినీ .
విముక్తిదాయినీ భక్తిగమ్యా సంసారతారిణీ .. 10..

ధర్మార్థసాధినీ వ్యోమనిలయా వ్యోమవిగ్రహా .
పంచవ్యోమపదీ రక్షవ్యావృతిః ప్రాప్యపూరిణీ .. 11..

ఆనందరూపా సర్వాప్తిశాలినీ శక్తినాయికా .
హిరణ్యవర్ణా హైరణ్యప్రాకారా హేమమాలినీ .. 12..

ప్రత్నరత్నా భద్రపీఠా వేశినీ రజతస్రజా .
స్వాజ్ఞాకార్యమరా నిత్యా సురభిర్వ్యోమచారిణీ .. 13..

యోగక్షేమవహా సర్వసులభేచ్ఛాక్రియాత్మికా .
కరుణాగ్రానతముఖీ కమలాక్షీ శశిప్రభా .. 14..

కల్యాణదాయినీ కల్యా కలికల్మషనాశినీ .
ప్రజ్ఞాపరిమితాఽఽత్మానురూపా సత్యోపయాచితా .. 15..

మనోజ్ఞేయా జ్ఞానగమ్యా నిత్యముక్తాత్మసేవినీ .
కర్తృశక్తిః సుగహనా భోక్తృశక్తిర్గుణప్రియా .. 16..

జ్ఞానశక్తిరనౌపమ్యా నిర్వికల్పా నిరామయా .
అకలంకాఽమృతాధారా మహాశక్తిర్వికాసినీ .. 17..

మహామాయా మహానందా నిఃసంకల్పా నిరామయా .
ఏకస్వరూపా త్రివిధా సంఖ్యాతీతా నిరంజనా .. 18..

ఆత్మసత్తా నిత్యశుచిః పరశక్తిః సుఖోచితా .
నిత్యశాంతా నిస్తరంగా నిర్భిన్నా సర్వభేదినీ .. 19..

అసంకీర్ణాఽవిధేయాత్మా నిషేవ్యా సర్వపాలినీ .
నిష్కామనా సర్వరసాఽభేద్యా సర్వార్థ సాధినీ .. 20..

అనిర్దేశ్యాఽపరిమితా నిర్వికారా త్రిలక్షణా .
భయంకరీ సిద్ధిరూపాఽవ్యక్తా సదసదాకృతిః .. 21..

అప్రతర్క్యాఽప్రతిహతా నియంత్రీ యంత్రవాహినీ .
హార్దమూర్తిర్మహామూర్తిః అవ్యక్తా విశ్వగోపినీ .. 22..

వర్ధమానాఽనవద్యాంగీ నిరవద్యా త్రివర్గదా .
అప్రమేయాఽక్రియా సూక్ష్మా పరనిర్వాణదాయినీ .. 23..

అవిగీతా తంత్రసిద్ధా యోగసిద్ధాఽమరేశ్వరీ .
విశ్వసూతిస్తర్పయంతీ నిత్యతృప్తా మహౌషధిః .. 24..

శబ్దాహ్వయా శబ్దసహా కృతజ్ఞా కృతలక్షణా .
త్రివర్తినీ త్రిలోకస్థా భూర్భువఃస్వరయోనిజా .. 25..

అగ్రాహ్యాఽగ్రాహికాఽనంతాహ్వయా సర్వాతిశాయినీ .
వ్యోమపద్మా కృతధురా పూర్ణకామా మహేశ్వరీ .. 26..

సువాచ్యా వాచికా సత్యకథనా సర్వపాలినీ .
లక్ష్యమాణా లక్షయంతీ జగజ్జ్యేష్ఠా శుభావహా .. 27..

జగత్ప్రతిష్ఠా భువనభర్త్రీ గూఢప్రభావతీ .
క్రియాయోగాత్మికా మూర్తిః హృదబ్జస్థా మహాక్రమా .. 28..

పరమద్యౌః ప్రథమజా పరమాప్తా జగన్నిధిః .
ఆత్మానపాయినీ తుల్యస్వరూపా సమలక్షణా .. 29..

తుల్యవృత్తా సమవయా మోదమానా ఖగధ్వజా .
ప్రియచేష్టా తుల్యశీలా వరదా కామరూపిణీ .. 30..

సమగ్రలక్షణాఽనంతా తుల్యభూతిః సనాతనీ .
మహర్ద్ధిః సత్యసంకల్పా బహ్వృచా పరమేశ్వరీ .. 31..

జగన్మాతా సూత్రవతీ భూతధాత్రీ యశస్వినీ .
మహాభిలాషా సావిత్రీ ప్రధానా సర్వభాసినీ .. 32..

నానావపుర్బహుభిదా సర్వజ్ఞా పుణ్యకీర్తనా .
భూతాశ్రయా హృషీకేశ్వర్యశోకా వాజివాహికా .. 33..

బ్రహ్మాత్మికా పుణ్యజనిః సత్యకామా సమాధిభూః .
హిరణ్యగర్భా గంభీరా గోధూలిః కమలాసనా .. 34..

జితక్రోధా కుముదినీ వైజయంతీ మనోజవా .
ధనలక్ష్మీః స్వస్తికరీ రాజ్యలక్ష్మీర్మహాసతీ .. 35..

జయలక్ష్మీర్మహాగోష్ఠీ మఘోనీ మాధవప్రియా .
పద్మగర్భా వేదవతీ వివిక్తా పరమేష్ఠినీ .. 36..

సువర్ణబిందుర్మహతీ మహాయోగిప్రియాఽనఘా .
పద్మే స్థితా వేదమయీ కుముదా జయవాహినీ .. 37..

సంహతిర్నిర్మితా జ్యోతిః నియతిర్వివిధోత్సవా .
రుద్రవంద్యా సింధుమతీ వేదమాతా మధువ్రతా .. 38..

విశ్వంభరా హైమవతీ సముద్రేచ్ఛావిహారిణీ .
అనుకూలా యజ్ఞవతీ శతకోటిః సుపేశలా .. 39..

ధర్మోదయా ధర్మసేవ్యా సుకుమారీ సభావతీ .
భీమా బ్రహ్మస్తుతా మధ్యప్రభా దేవర్షివందితా .. 40..

దేవభోగ్యా మహాభాగా ప్రతిజ్ఞాపూర్ణశేవధిః .
సువర్ణరుచిరప్రఖ్యా భోగినీ భోగదాయినీ .. 41..

వసుప్రదోత్తమవధూః గాయత్రీ కమలోద్భవా .
విద్వత్ప్రియా పద్మచిహ్నా వరిష్ఠా కమలేక్షణా .. 42..

పద్మప్రియా సుప్రసన్నా ప్రమోదా ప్రియపార్శ్వగా .
విశ్వభూషా కాంతిమతీ కృష్ణా వీణారవోత్సుకా .. 43..

రోచిష్కరీ స్వప్రకాశా శోభమానవిహంగమా .
దేవాంకస్థా పరిణతిః కామవత్సా మహామతిః .. 44..

ఇల్వలోత్పలనాభాఽ ధిశమనీ వరవర్ణినీ .
స్వనిష్ఠా పద్మనిలయా సద్గతిః పద్మగంధినీ .. 45..

పద్మవర్ణా కామయోనిః చండికా చారుకోపనా .
రతిస్నుషా పద్మధరా పూజ్యా త్రైలోక్యమోహినీ .. 46..

నిత్యకన్యా బిందుమాలిన్యక్షయా సర్వమాతృకా .
గంధాత్మికా సురసికా దీప్తమూర్తిః సుమధ్యమా .. 47..

పృథుశ్రోణీ సౌమ్యముఖీ సుభగా విష్టరశ్రుతిః .
స్మితాననా చారుదతీ నిమ్ననాభిర్మహాస్తనీ .. 48..

స్నిగ్ధవేణీ భగవతీ సుకాంతా వామలోచనా .
పల్లవాంఘ్రిః పద్మమనాః పద్మబోధా మహాప్సరాః .. 49..

విద్వత్ప్రియా చారుహాసా శుభదృష్టిః కకుద్మినీ .
కంబుగ్రీవా సుజఘనా రక్తపాణిర్మనోరమా .. 50..

పద్మినీ మందగమనా చతుర్దంష్ట్రా చతుర్భుజా .
శుభరేఖా విలాసభ్రూః శుకవాణీ కలావతీ .. 51..

ఋజునాసా కలరవా వరారోహా తలోదరీ .
సంధ్యా బింబాధరా పూర్వభాషిణీ స్త్రీసమాహ్వయా .. 52..

ఇక్షుచాపా సుమశరా దివ్యభూషా మనోహరా .
వాసవీ పాండరచ్ఛత్రా కరభోరుస్తిలోత్తమా .. 53..

సీమంతినీ ప్రాణశక్తిః విభీషణ్యసుధారిణీ .
భద్రా జయావహా చంద్రవదనా కుటిలాలకా .. 54..

చిత్రాంబరా చిత్రగంధా రత్నమౌలిసముజ్జ్వలా .
దివ్యాయుధా దివ్యమాల్యా విశాఖా చిత్రవాహనా .. 55..

అంబికా సింధుతనయా సుశ్రేణిః సుమహాసనా .
సామప్రియా నమ్రితాంగీ సర్వసేవ్యా వరాంగనా .. 56..

గంధద్వారా దురాధర్షా నిత్యపుష్టా కరీషిణీ .
దేవజుష్టాఽ ఽ దిత్యవర్ణా దివ్యగంధా సుహృత్తమా .. 57..

అనంతరూపాఽ నంతస్థా సర్వదానంతసంగమా .
యజ్ఞాశినీ మహావృష్టిః సర్వపూజ్యా వషట్క్రియా .. 58..

యోగప్రియా వియన్నాభిః అనంతశ్రీరతీంద్రియా .
యోగిసేవ్యా సత్యరతా యోగమాయా పురాతనీ .. 59..

సర్వేశ్వరీ సుతరణిః శరణ్యా ధర్మదేవతా .
సుతరా సంవృతజ్యోతిః యోగినీ యోగసిద్ధిదా .. 60..

సృష్టిశక్తిర్ద్యోతమానా భూతా మంగలదేవతా .
సంహారశక్తిః ప్రబలా నిరుపాధిః పరావరా .. 61..

ఉత్తారిణీ తారయంతీ శాశ్వతీ సమితింజయా .
మహాశ్రీరజహత్కీర్తిః యోగశ్రీః సిద్ధిసాధనీ .. 62..

పుణ్యశ్రీః పుణ్యనిలయా బ్రహ్మశ్రీర్బ్రాహ్మణప్రియా .
రాజశ్రీ రాజకలితా ఫలశ్రీః స్వర్గదాయినీ .. 63..

దేవశ్రీరద్భుతకథా వేదశ్రీః శ్రుతిమార్గిణీ .
తమోఽ పహాఽ వ్యయనిధిః లక్షణా హృదయంగమా .. 94..

మృతసంజీవినీ శుభ్రా చంద్రికా సర్వతోముఖీ .
సర్వోత్తమా మిత్రవిందా మైథిలీ ప్రియదర్శనా .. 65..

సత్యభామా వేదవేద్యా సీతా ప్రణతపోషిణీ .
మూలప్రకృతిరీశానా శివదా దీప్రదీపినీ .. 66..

అభిప్రియా స్వైరవృత్తిః రుక్మిణీ సర్వసాక్షిణీ .
గాంధారిణీ పరగతిః తత్వగర్భా భవాభవా .. 67..

అంతర్వృత్తిర్మహారుద్రా విష్ణుదుర్గా మహాబలా .
మదయంతీ లోకధారిణ్యదృశ్యా సర్వనిష్కృతిః .. 68..

దేవసేనాఽ ఽత్మబలదా వసుధా ముఖ్యమాతృకా .
క్షీరధారా ఘృతమయీ జుహ్వతీ యజ్ఞదక్షిణా .. 69..

యోగనిద్రా యోగరతా బ్రహ్మచర్యా దురత్యయా .
సింహపింఛా మహాదుర్గా జయంతీ ఖంగధారిణీ .. 70..

సర్వార్తినాశినీ హృష్టా సర్వేచ్ఛాపరిపూరికా .
ఆర్యా యశోదా వసుదా ధర్మకామార్థమోక్షదా .. 71..

త్రిశూలినీ పద్మచిహ్నా మహాకాలీందుమాలినీ .
ఏకవీరా భద్రకాలీ స్వానందిన్యుల్లసద్గదా .. 72..

నారాయణీ జగత్పూరిణ్యుర్వరా ద్రుహిణప్రసూః .
యజ్ఞకామా లేలిహానా తీర్థకర్యుగ్రవిక్రమా .. 73..

గరుత్మదుదయాఽ త్యుగ్రా వారాహీ మాతృభాషిణీ .
అశ్వక్రాంతా రథక్రాంతా విష్ణుక్రాంతోరుచారిణీ .. 74..

వైరోచనీ నారసింహీ జీమూతా శుభదేక్షణా .
దీక్షావిదా విశ్వశక్తిః బీజశక్తిః సుదర్శనీ .. 75..

ప్రతీతా జగతీ వన్యధారిణీ కలినాశినీ .
అయోధ్యాఽ చ్ఛిన్నసంతానా మహారత్నా సుఖావహా .. 76..

రాజవత్యప్రతిభయా వినయిత్రీ మహాశనా .
అమృతస్యందినీ సీమా యజ్ఞగర్భా సమేక్షణా .. 77..

ఆకూతిఋుగ్యజుస్సామఘోషాఽ ఽ రామవనోత్సుకా .
సోమపా మాధవీ నిత్యకల్యాణీ కమలార్చితా .. 78..

యోగారూఢా స్వార్థజుష్టా వహ్నివర్ణా జితాసురా .
యజ్ఞవిద్యా గుహ్యవిద్యాఽ ధ్యాత్మవిద్యా కృతాగమా .. 79..

ఆప్యాయనీ కలాతీతా సుమిత్రా పరభక్తిదా .
కాంక్షమాణా మహామాయా కోలకామాఽ మరావతీ .. 80..

సువీర్యా దుఃస్వప్నహరా దేవకీ వసుదేవతా .
సౌదామినీ మేఘరథా దైత్యదానవమర్దినీ .. 81..

శ్రేయస్కరీ చిత్రలీలైకాకినీ రత్నపాదుకా .
మనస్యమానా తులసీ రోగనాశిన్యురుప్రదా .. 82..

తేజస్వినీ సుఖజ్వాలా మందరేఖాఽ మృతాశినీ .
బ్రహ్మిష్ఠా వహ్నిశమనీ జుషమాణా గుణాత్యయా .. 83..

కాదంబరీ బ్రహ్మరతా విధాత్ర్యుజ్జ్వలహస్తికా .
అక్షోభ్యా సర్వతోభద్రా వయస్యా స్వస్తిదక్షిణా .. 84..

సహస్రాస్యా జ్ఞానమాతా వైశ్వానర్యక్షవర్తినీ .
ప్రత్యగ్వరా వారణవత్యనసూయా దురాసదా .. 85..

అరుంధతీ కుండలినీ భవ్యా దుర్గతినాశినీ .
మృత్యుంజయా త్రాసహరీ నిర్భయా శత్రుసూదినీ .. 86..

ఏకాక్షరా సత్పురంధ్రీ సురపక్షా సురాతులా .
సకృద్విభాతా సర్వార్తిసముద్రపరిశోషిణీ .. 87..

బిల్వప్రియాఽ వనీ చక్రహృదయా కంబుతీర్థగా .
సర్వమంత్రాత్మికా విద్యుత్సువర్ణా సర్వరంజినీ .. 88..

ధ్వజఛత్రాశ్రయా భూతిర్వైష్ణవీ సద్గుణోజ్జ్వలా .
సుషేణా లోకవిదితా కామసూర్జగదాదిభూః .. 89..

వేదాంతయోనిర్జిజ్ఞాసా మనీషా సమదర్శినీ .
సహస్రశక్తిరావృత్తిః సుస్థిరా శ్రేయసాం నిధిః .. 90..

రోహిణీ రేవతీ చంద్రసోదరీ భద్రమోహినీ .
సూర్యా కన్యాప్రియా విశ్వభావనీ సువిభావినీ .. 91..

సుప్రదృశ్యా కామచారిణ్యప్రమత్తా లలంతికా .
మోక్షలక్ష్మీర్జగద్యోనిః వ్యోమలక్ష్మీః సుదుర్లభా .. 92..

భాస్కరీ పుణ్యగేహస్థా మనోజ్ఞా విభవప్రదా .
లోకస్వామిన్యచ్యుతార్థా పుష్కలా జగదాకృతిః .. 93..

విచిత్రహారిణీ కాంతా వాహినీ భూతవాసినీ .
ప్రాణినీ ప్రాణదా విశ్వా విశ్వబ్రహ్మాండవాసినీ .. 94..

సంపూర్ణా పరమోత్సాహా శ్రీమతీ శ్రీపతిః శ్రుతిః .
శ్రయంతీ శ్రీయమాణా క్ష్మా విశ్వరూపా ప్రసాదినీ .. 95..

హర్షిణీ ప్రథమా శర్వా విశాలా కామవర్షిణీ .
సుప్రతీకా పృశ్నిమతీ నివృత్తిర్వివిధా పరా .. 96..

సుయజ్ఞా మధురా శ్రీదా దేవరాతిర్మహామనాః .
స్థూలా సర్వాకృతిః స్థేమా నిమ్నగర్భా తమోనుదా .. 97..

తుష్టిర్వాగీశ్వరీ పుష్టిః సర్వాదిః సర్వశోషిణీ .
శక్త్యాత్మికా శబ్దశక్తిః విశిష్టా వాయుమత్యుమా .. 98..

ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దండనీతిర్నయాత్మికా .
వ్యాలీ సంకర్షిణీ ద్యోతా మహాదేవ్యపరాజితా .. 99..

కపిలా పింగలా స్వస్థా బలాకీ ఘోషనందినీ .
అజితా కర్షిణీ నీతిర్గరుడా గరుడాసనా .. 100..

హ్లాదిన్యనుగ్రహా నిత్యా బ్రహ్మవిద్యా హిరణ్మయీ .
మహీ శుద్ధవిధా పృథ్వీ సంతానిన్యంశుమాలినీ .. 101..

యజ్ఞాశ్రయా ఖ్యాతిపరా స్తవ్యా వృష్టిస్త్రికాలగా .
సంబోధిణి శబ్దపూర్ణా విజయాంఽశుమతీ కలా .. 102..

శివా స్తుతిప్రియా ఖ్యాతిః జీవయంతీ పునర్వసుః .
దీక్షా భక్తార్తిహా రక్షా పరీక్షా యజ్ఞసంభవా .. 103..

ఆర్ద్రా పుష్కరిణీ పుణ్యా గణ్యా దారిద్ర్యభంజినీ .
ధన్యా మాన్యా పద్మనేమిః భార్గవీ వంశవర్ధనీ .. 104..

తీక్ష్ణప్రవృత్తిః సత్కీర్తిః నిషేవ్యాఽఘవినాశినీ .
సంజ్ఞా నిఃసంశయా పూర్వా వనమాలా వసుంధరా .. 105..

పృథుర్మహోత్కటాఽహల్యా మండలాఽఽశ్రితమానదా .
సర్వా నిత్యోదితోదారా జృంభమాణా మహోదయా .. 106..

చంద్రకాంతోదితా చంద్రా చతురశ్రా మనోజవా .
బాలా కుమారీ యువతిః కరుణా భక్తవత్సలా .. 107..

మేదిన్యుపనిషన్మిశ్రా సుమవీరుద్ధనేశ్వరీ .
దుర్మర్షణీ సుచరితా బోధా శోభా సువర్చలా .. 108..

యమునాఽక్షౌహిణీ గంగా మందాకిన్యమరాలయా .
గోదా గోదావరీ చంద్రభాగా కావేర్యుదన్వతీ .. 109..

సినీవాలీ కుహూ రాకా వారణా సింధుమత్యమా .
వృద్ధిః స్థితిర్ధ్రువా బుద్ధిః త్రిగుణా గుణగహ్వరా .. 110..

పూర్తిర్మాయాత్మికా స్ఫూర్తిర్వ్యాఖ్యా సూత్రా ప్రజావతీ .
విభూతిర్నిష్కలా రంభా రక్షా సువిమలా క్షమా .. 111..

ప్రాప్తిర్వాసంతికాలేఖా భూరిబీజా మహాగదా .
అమోఘా శాంతిదా స్తుత్యా జ్ఞానదోత్కర్షిణీ శిఖా .. 112..

ప్రకృతిర్గోమతీ లీలా కమలా కామధుగ్విధిః .
ప్రజ్ఞా రామా పరా సంధ్యా సుభద్రా సర్వమంగలా .. 113..

నందా భద్రా జయా రిక్తా తిథిపూర్ణాఽమృతంభరా .
కాష్ఠా కామేశ్వరీ నిష్ఠా కామ్యా రమ్యా వరా స్మృతిః .. 114..

శంఖినీ చక్రిణీ శ్యామా సమా గోత్రా రమా దితిః .
శాంతిర్దాంతిః స్తుతిః సిద్ధిః విరజాఽత్యుజ్జ్వలాఽవ్యయా .. 115..

వాణీ గౌరీందిరా లక్ష్మీః మేధా శ్రద్ధా సరస్వతీ .
స్వధా స్వాహా రతిరుషా వసువిద్యా ధృతిః సహా .. 116..

శిష్టేష్టా చ శుచిర్ధాత్రీ సుధా రక్షోఘ్న్యజాఽమృతా .
రత్నావలీ భారతీడా ధీరధీః కేవలాఽఽత్మదా .. 117..

యా సా శుద్ధిః సస్మితా కా నీలా రాధాఽమృతోద్భవా .
పరధుర్యాస్పదా హ్రీర్భూః కామినీ శోకనాశినీ .. 118..

మాయాకృతీ రసఘనా నర్మదా గోకులాశ్రయా .
అర్కప్రభా రథేభాశ్వనిలయేందుప్రభాఽద్భుతా .. 119..

శ్రీః కృశానుప్రభా వజ్రలంభనా సర్వభూమిదా .
భోగప్రియా భోగవతీ భోగీంద్రశయనాసనా .. 120..

అశ్వపూర్వా రథమధ్యా హస్తినాదప్రబోధినీ .
సర్వలక్షణలక్షణ్యా సర్వలోకప్రియంకరీ .. 121..

సర్వోత్కృష్టా సర్వమయీ భవభంగాపహారిణీ .
వేదాంతస్థా బ్రహ్మనీతిః జ్యోతిష్మత్యమృతావహా .. 122..

భూతాశ్రయా నిరాధారా సంహితా సుగుణోత్తరా .
సర్వాతిశాయినీ ప్రీతిః సర్వభూతస్థితా ద్విజా .
సర్వమంగలమాంగల్యా దృష్టాదృష్టఫలప్రదా .. 123..

ఇతి శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం .

```
Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Text title            : lakShmIsahasranAmastotram 1
% File name             : lakShmIsahasranAmastotram.itx
% itxtitle              : lakShmIsahasranAmastotram 1
% engtitle              : lakShmIsahasranAmastotram 1
% Category              : sahasranAma, devii, lakShmI, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : lakShmI
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description-comments  : Edited by S. V. Radhakrishna Shastriji
% Indexextra            : (Scanned book)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update         : October 6, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ లక్ష్మీ సహస్రనామస్తో త్రం 2 (నారదీయోపపురాణము)

శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం 2
(నారదీయోపపురాణతః)

మిత్రసహ ఉవాచ-
భగవన్ సర్వధర్మజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద .
పావనానాం హి మహసాం నిదానం త్వం మహామునే .. 1..

అతర్కితేనాగమేన తవ తుష్టోఽస్మి సర్వదా .
హృదయం నిర్వృతం మేఽద్య మహాదుఃఖౌఘపీడితం .. 2..

దేవా గృహేషు సంతుష్టాః తారితాః పితరశ్చ యే .
చిరాయ మే మనస్యస్తి సంశయో బలవత్తరః .. 3..

పృచ్ఛామి త్వామహం తం వై ఉత్తరం దాతుమర్హసి .
ఇష్టం మయా చ బహుభిః యజ్ఞైస్సంపూర్ణదక్షిణైః .. 4..

దానాని చ మహార్హాణి పాత్రేషు స్పర్శితాని చ .
అనృతం నోక్తపూర్వం మే ప్రజా ధర్మేణ పాలితాః .. 5..

పతివ్రతా మహాభాగా నిత్యం సుస్నిగ్ధభాషిణీ .
పూజ్యాన్ గృహాగతాన్ సర్వానారాధయతి నిత్యదా .. 6..

తథా హి సేవతే దేవాన్ యథాఽహమపి నాశకం .
భార్యాఽనుకూలా మే దేవీ మదయంతీ మనస్వినీ .. 7..

తథాపి దుఃఖం సంప్రాప్తం మయా ద్వాదశవార్షికం .
రాక్షసత్వం మహాఘోరం సంపూర్ణనరకోపమం .. 8..

తత్ర వృత్తాని కార్యాణి స్మృత్వా మే వేపతే మనః .
భక్షితాః కతి వా తత్ర ద్విపదాశ్చ చతుష్పదాః .. 9..

తత్సర్వమస్తు తన్నైవ చింత్యతే శాపహేతుకం .
గురుపుత్రే గురుసమః శక్తిః సంభక్షితో మయా .. 10..

బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం కథం మే న భవిష్యతి .
శాపాద్రాక్షసతా కాలే ప్రాప్తా యద్యపి తన్మయా .. 11..

రాత్రిందివం మే దహతి హృదయం హి సబంధనం .
న రోచతే మే భుక్తిర్వా సుప్తిర్వాపి గతిర్బహిః .. 12..

మహాబంధనమేతన్మే రాజ్యం హి మనుతే మనః .
కిన్ను తత్కారణం యేన ప్రాప్తోఽహం తాదృశం శుచం .. 13..

వక్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ తత్ప్రాయశ్చిత్తవిస్తరం .
ఉపాదిశ మహామంత్రతంత్రజ్ఞ ప్రణతాయ మే .. 14..

శ్రీనారద ఉవాచ-
శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి ప్రాగ్జన్మచరితం తవ .
యేనేదృశం త్వయా ప్రాప్తం దుఃఖమత్యంతదుస్సహం .. 15..

పురాభూద్బ్రాహ్మణః కశ్చిత్తామ్రపర్ణినదీతటే .
దరిద్రోఽత్యంతదుర్భాగ్యః బహుపుత్రకుటుంబవాన్ .. 16..

కృష్ణశర్మేతి విఖ్యాతః వేదవేదాంగతత్త్వవిత్ .
తవ భార్యాఽభవత్పుణ్యా సదా చండీ కురూపిణీ .. 17..

కింతు శక్తివ్రతాచారేఽప్రతిమా శుద్ధమానసా .
కటువాజ్మానినీ నామ్నా క్షుత్పిపాసార్దితా సదా .. 18..

దారిద్ర్యశమనార్థం త్వం సర్వలక్షణలక్షితం .
కల్పయిత్వ శ్రియో మూర్తిం భక్త్యా పూజితవాన్నృపే .. 19..

మానిన్యప్యన్వహం భక్త్యా గోమయాలేపనాదిభిః .
రంగవల్ల్యాప్యలంకృత్య పూజాస్థానం గృహే తవ .. 20..

పాయసాపూపనైవేద్యైః సా త్వాం పర్యచరన్ముదా .
ఏకదా భృగువారే త్వాం సహస్రకమలార్చనం .. 21..

విధాతుం విష్ణుపత్న్యాస్తు పద్మాన్యానయితుం గతః .
గతేఽ ర్ధదివసే గేహం ప్రాప్య ఖిన్నోఽ నయోదితః .. 22..

హంతార్ధదివసోఽ తీతః కదా దేవానసంఖ్యకాన్ .
అభ్యర్చ్యాథ శ్రియో దేవ్యాః సహస్రకమలార్చనం .. 23..

కృత్వా భుక్త్వా కదాఽ న్నం నో దర్శయిష్యసి తామ్యతాం .
బాలా రుదంతి క్షుధితాః పక్వం భవతి శీతలం .. 24..

ఇతి తస్యాం భర్త్సయంత్యాం తూష్ణీం పూజామథాద్భవాన్ .
సహస్రపద్మపూజాయాం చలంత్యాం మధ్యతస్తు సా .. 25..

అసమర్థా క్షుధం సోఢుం బాలైస్సహ బుభోజ హ .
తదా త్వం కుపితోఽ ప్యేనాం న చ కించిదపి బ్రువన్ .. 26..

గృహాన్నిర్గత్య శాంతాత్మా కిం కృత్యమితి చింతయన్ .
నిర్యాంతం త్వాం తు సా ప్రాహ క్వ గచ్ఛసి సుదుర్మతే .. 27..

అనిర్వర్త్య శ్రియః పూజాం ప్రారబ్ధాం సుమహాదరం .
పృథఙ్నైవేద్యమస్తీహ నాస్మాభిర్భక్షితం హి తత్ .. 28..

కాలాత్యయాత్క్షుధార్తానాం భుక్తిం దేవీ సహిష్యతే .
తద్విధేహి శ్రియః పూజాం మా స్మ నిష్కారణం క్రుధః .. 29..

నరకే మా పతో బుద్ధ్యా మాం చ పాతయ మా వృథా .
ఇతి తస్యాం బ్రువాణాయాం త్వం గృహాన్నిరగాః క్రుధా .. 30..

సద్యః సన్యస్య విపినేఽ వాత్సీస్త్వం విధినా కిల .
యతిత్వేఽ పి సదా బుద్ధ్యా పూర్వాశ్రమకథాం స్మరన్ .. 31..

దారిద్ర్యం సర్వధర్మాణాం ప్రత్యూహాయ ప్రవర్తతే .
సత్యప్యస్మింధర్మపత్నీ అనుకూలా భవేద్యది .. 32..

నరస్య జన్మ సుఖితం నాన్యథాఽ ర్థశతైరపి .
వంధ్యాజానిస్స భవతు అనుకూలకలత్రవాన్ .. 33..

లభతే జన్మసాఫల్యమేతద్దేవ్యాః ప్రసాదజం .
ఇత్యేవం చింతయన్నేవ త్యక్త్వా దేహం తరోస్తలే .. 34..

ఇక్ష్వాకువంశే జాతస్త్వం రాజా మిత్రసహాభిధః .
రుషా పరవశో యస్మాదసమాప్య శ్రియోఽ ర్చనం .. 35..

నిర్గతోఽ సి గృహాత్తస్మాద్దుఃఖమేతదుపస్థితం .
సాపి త్వయి వినిర్యాతే పశ్చాత్తాపవతీ భృశం .. 36..

ప్రక్షాలితాంఘ్రిహస్తాఽ థ ప్రయతాఽ ఽ చమ్య సత్వరం .
నైవేద్యం స్వయమీశ్వర్యై ప్రణమ్య చ నివేద్య చ .. 37..

అంబ సర్వస్య లోకస్య జనన్యసి సహస్వ తత్ .
ఆగాంసి మమ నాగారికేతనోరఃస్థలాలయే .. 38..

యస్యాం జాతౌ తు మే భర్తా తత్పూజాపుణ్యతో భవేత్ .
భవేయమహమప్యత్ర జాతౌ తం చాప్నుయాం యథా .. 39..

కామక్రోధాదిహీనా స్యాం తథాంబానుగ్రహం కురు .
ఇతి దేవీం ప్రార్థయంతీ జీవంతీ కృచ్ఛ్రతో భువి .. 40..

త్యక్త్వా దేహం పునర్జాతా రాజవంశే సుపావనే .
మదయంతీతి నామ్నా వై తవ భార్యాఽ భవత్పునః .. 41..

అభుక్తే త్వయి భుక్త్వా సా వంధ్యా జాతా వధూమణిః .
ఉభయోర్భవతోర్లక్ష్మీపూజాయామపరాధతః .. 42..

ఉభావపి మహాదుఃఖం ప్రాప్తౌ ద్వాదశవర్షికం .
త్యక్త్వా రాజ్యం చ కోశంచ దరిద్రావతిదుఃఖితౌ .. 43..

మా బ్రహ్మహత్యాదోషాత్త్వం భైషీ రాజన్ కథంచన .
యాం జాతిమనువిష్టో హి తాదృశీం త్వం క్రియామధాః .. 44..

కింతు భూయశ్చ్యుతే రాజ్యాద్భేతవ్యం శ్రీప్రకోపతః .
నామ్నాం తదద్య శ్రీదేవ్యాః సహస్రేణ శతేన చ .. 45..

అష్టోత్తరేణ పద్మానాం పుంజతస్తాం ప్రపూజయ .
భవేత్తవ స్థిరం రాజ్యం దుఃఖం నాణ్వపి తే భవేత్ .. 46..

భార్యా తే సాపి శుశ్రూషాం స్వయమేవ కరోతు తే .
వర్షమాత్రం పూజితా సా లక్ష్మీర్నారాయణప్రియా .. 47..

యువయోస్సర్వకామానాం దాత్రీ స్యాన్నాత్ర సంశయః .
స్త్రీసంగప్రతిహంతాఽ స్తి శాపో యద్యపి తే ప్రభో .. 48..

ప్రసోష్యతే చ తనయం తవ భార్యా కథంచన .
పుత్రపౌత్రాభివృద్ధ్యా త్వం మోదిష్యసి మహేంద్రవత్ .. 49..

యథా పృష్టం మహాభాగ దుఃఖహేతుస్తవోదితః .
ఉక్తస్తత్పరిహారోఽ పి కిమిచ్ఛసి పునర్వద .. 50..

రాజోవాచ-
ధన్యోఽ స్మ్యనుగృహీతోఽ స్మి మహర్షే కృపయా తవ .
మత్తో న విద్యతే కశ్చిల్లోకేఽ స్మిన్ భాగ్యవత్తరః .. 51..

తవ పాదాబ్జయుగలే ప్రణామానాం శతం శతం .
కరోమి పాహి మాం విప్ర కులోత్తంస దయానఘ .. 52..

నామ్నాం సహస్రం శ్రీదేవ్యా అష్టోత్తరశతాధికం .
ప్రబ్రూహి మే మునిశ్రేష్ఠ పూజాయా విధిమప్యథ .. 53..

జపస్య చ విధిం తేషాం నామ్నాం శుశ్రూషవే వద .
సూత ఉవాచ-
ఇతి రాజ్ఞా మునిశ్రేష్ఠః పృష్టస్సవినయం తతః .. 54..

నమస్కృత్య శ్రియై పశ్చాద్ధ్యాత్వోవాచ మహీపతిం .
శ్రీనారద ఉవాచ-
సమ్యక్ పృష్టం మహారాజ సర్వలోకహితం త్వయా .. 55..

వక్ష్యామి తాని నామాని పూజాంచాపి యథాక్రమం .
పలమానసువర్ణేన రజతేనాథ తామ్రతః .. 56..

చతుర్భుజాం పద్మధరాం వరాభయవిశోభినీం .
నిషణ్ణాం ఫుల్లకమలే చతుర్దంతైః సితైర్గజైః .. 57..

సువర్ణఘంటాముఖరైః కృతక్షీరాభిషేచనాం .
కటకాంగదమంజీరరశనాది విభూషణైః .. 58..

విభూషితాం క్షౌమవస్త్రాం సిందూరతిలకాంచితాం .
ప్రసన్నవదనాంభోజాం ప్రపన్నార్తివినాశినీం .. 59..

ఛత్రచామరహస్తాఢ్యైః సేవితామప్సరోగణైః .
కృత్వైవం ప్రతిమాం తాం చ ప్రతిష్ఠాప్య యథావిధి .. 60..

శ్రీం లక్ష్మ్యై నమ ఇత్యేవ ధ్యానావాహనపూర్వకాన్ .
ఉపచారాంశ్చతుష్షష్టిం కల్పయేత గృహే సుధీః .. 61..

ప్రతిమాయా అలాభే తు లక్ష్మ్యాస్సంప్రాప్య చాలయం .
కారయేదుపచారాంస్తు యథావిధ్యర్చకైర్ముదా .. 62..

తస్యాప్యభావే త్వాలేఖ్యే లిఖితాం వర్ణకైస్తథా .
పూజయేత్తస్య చాభావే కృతాం చందనదారుణా .. 63..

తదభావే చందనేన రచితాం పూజయేద్రమాం .
ఏషామభావే వికచే కమలే కర్ణికాగతాం .. 64..

ధ్యాత్వా తథావిధాం దేవీమాదరేణ ప్రపూజయేత్ .
కమలానాం సహస్రేణాప్యష్టోత్తరశతేన చ .. 65..

అర్చయేదిందిరాపాదౌ ధ్యాత్వాభీష్టాని చేతసి .
శ్రీదేవ్యా నామసాహస్రం అష్టోత్తరశతాధికం .. 66..

అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి శృణు నాన్యమనా నృప .
పారాయణప్రకారః ..

ఓం అస్య శ్రీమహాలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
నారద ఋషిః .
అనుష్టుపఛందః . శ్రీమహాలక్ష్మీర్దేవతా .
హ్రాం బీజం . హ్రీం శక్తిః . హ్రూం కీలకం .
శ్రీమహాలక్ష్మీప్రసాదసిద్ధ్యర్థే
శ్రీమహాలక్ష్మీసహస్రనామమంత్రజపే వినియోగః ..

ఓం హ్లాం హిరణ్యవర్ణాం హరిణీం సువర్ణరజతస్రజాం . అంగుష్ఠాభ్యాం
నమః .
మం హ్లీం చంద్రాం హిరణ్మయీం లక్ష్మీం జాతవేదో మ ఆవహ .
తర్జనీభ్యాం నమః .
హం హ్లూం తాం మ ఆవహ జాతవేదో లక్ష్మీమనపగామినీం .
మధ్యమాభ్యాం నమః .
లం హ్లైం యస్యాం హిరణ్యం విందేయం గామశ్వంపురుషానహం .
అనామికాభ్యాం నమః .

క్ల్యూం హ్లౌం శ్రియం దేవీముపహ్వయే శ్రీర్మా దేవీ జుషతం .
కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

ఓం హ్లాం కాంసోస్మితాం హిరణ్యప్రాకారామార్ద్రాం జ్వలంతీం తృప్తాం
తర్పయంతీం .
హృదయాయ నమః .
మం హ్లీం పద్మే స్థితాం పద్మవర్ణాం తామిహోపహ్వయే శ్రియం .
శిరసే స్వాహా .
హాం హ్లూం చంద్రాం ప్రభాసాం యశసా జ్వలంతీం శ్రియం లోకే
దేవజుష్టాముదారాం .
శిఖాయై వషట్ .
లం హ్లైం తాం పద్మినీమీం శరణమహం ప్రపద్యేఽ లక్ష్మీర్మే
నశ్యతాం త్వాం వృణే .
కవచాయ హుం .
క్ల్యూం హ్రౌం ఆదిత్యవర్ణే తపసోఽ ధిజాతో వనస్పతిస్తవ
వృక్షోఽ థ బిల్వః . నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
నమః హ్లః తస్య ఫలాని తపసా నుదాంతు మాయాంతరాయాశ్చ
బాహ్యా అలక్ష్మీః .
అస్త్రాయ ఫట్ . భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ..

ధ్యానం-
లక్ష్మీదేవీం ద్విపద్మాభయవరదకరాం తప్తకార్తస్వరాభాం
శుభ్రాభ్రాభేభయుగ్మద్వయకరధృతకుంభాద్భిరాసిచ్యమానాం .
రత్నౌఘాబద్ధమౌలిం విమలతరదుకూలార్తవాలేపనాఢ్యాం
పద్మాక్షీం పద్మనాభోరసి కృతవసతిం పద్మగాం చింతయామి ..

లం పృథివ్యాత్మికాయై గంధం సమర్పయామి .
హం ఆకాశాత్మికాయై పుష్పాణి సమర్పయామి .
యం వాయ్వాత్మికాయై ధూపమాఘ్రాపయామి .
రం వహ్న్యాత్మికాయై . దీపం దర్శయామి .
వం అమృతాత్మికాయై . అమృతం నివేదయామి .
సం సర్వాత్మికాయై సర్వోపచారాన్ సమర్పయామి .
పారాయణాంతే ఓం హ్లాం ఉపైతు మాం దేవసఖః కీర్తిశ్చ మణినా సహ .
హృదయాయ నమః .
మం హ్లీం ప్రాదుర్భూతోఽ స్మి రాష్ట్రేఽ స్మిన్కీర్తిమృద్ధిం దదాతు మే .
శిరసే స్వాహా .
హాం హ్లూం క్షుత్పిపాసామలాం జ్యేష్ఠాం అలక్ష్మీం నాశయామ్యహం .
శిఖాయై వషట్ .
లం హ్లైం అభూతిమసమృద్ధించ సర్వాం నిర్ణుద మే గృహాత్ .
కవచాయ హుం .

క్ల్యూం హ్రౌం గంధద్వారాం దురాధర్షాం నిత్యపుష్టాం కరీషిణీం .
నైత్రత్రయాయ వౌషట్ .
నమః హ్లః ఈశ్వరీం సర్వభూతానాం తామిహోపహ్నయే శ్రియం .
అస్త్రాయ ఫట్ ..

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్విమోకః .

ధ్యానం .
లమిత్యాది పంచపూజా .

అథ శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం ..

శ్రీనారద ఉవాచ -
మహాలక్ష్మీర్మహేశానా మహామాయా మలాపహా .
విష్ణుపత్నీ విధీశార్చ్యా విశ్వయోనిర్వరప్రదా .. 1..

ధాత్రీ విధాత్రీ ధర్మిష్ఠా ధమ్మిల్లోద్భాసిమల్లికా .
భార్గవీ భక్తిజననీ భవనాథా భవార్చితా .. 2..

భద్రా భద్రప్రదా భవ్యా భక్తాభీష్టఫలప్రదా .
ప్రళయస్థా ప్రసిద్ధా మా ప్రకృష్టైశ్వర్యదాయినీ .. 3..

విష్ణుశక్తిర్విష్ణుమాయా విష్ణువక్షఃస్థలస్థితా .
వాగ్రూపా వాగ్విభూతిజ్ఞా వాక్ప్రదా వరదా వరా .. 4..

సంపత్ప్రదా సర్వశక్తిః సంవిద్రూపా సమాఽ సమా .
హరిద్రాభా హరిన్నాథపూజితా హరిమోహినీ .. 5..

హతపాపా హతఖలా హితాహితవివర్జితా .
హితాహితపరాఽ హేయా హర్షదా హర్షరూపిణీ .. 6..

వేదశాస్త్రాలిసంసేవ్యా వేదరూపా విధిస్తుతా .
శ్రుతిః స్మృతిర్మతిః సాధ్వీ శ్రుతాఽ శ్రుతధరా ధరా .. 7..

శ్రీః శ్రితాఘధ్వాంతభానుః శ్రేయసీ శ్రేష్ఠరూపిణీ .
ఇందిరా మందిరాంతస్థా మందురావాసినీ మహీ .. 8..

ధనలక్ష్మీర్ధనకరీ ధనిప్రీతా ధనప్రదా .
ధానాసమృద్ధిదా ధుర్యా ధుతాఘా ధౌతమానసా .. 9..

ధాన్యలక్ష్మీర్ధారితాఘా దారిద్ర్యవినివారిణీ .
వీరలక్ష్మీర్వీరవంద్యా వీరఖడ్గాగ్రవాసినీ .. 10..

అక్రోధనాఽలోభపరా లలితా లోభినాశినీ .
లోకవంద్యా లోకమాతా లోచనాధఃకృతోత్పలా .. 11..

హస్తిహస్తోపమానోరుః హస్తద్వయధృతాంబుజా .
హస్తికుంభోపమకుచా హస్తికుంభస్థలస్థితా .. 12..

రాజలక్ష్మీ రాజరాజసేవితా రాజ్యదాయినీ .
రాకేందుసుందరీ రస్యా రసాలరసభాషణా .. 13..

కోశవృద్ధిః కోటిదాత్రీ కోటికోటిరవిప్రభా .
కర్మారాధ్యా కర్మగమ్యా కర్మణాం ఫలదాయినీ .. 14..

ధైర్యప్రదా ధైర్యరూపా ధీరా ధీరసమర్చితా .
పతివ్రతా పరతరపురుషార్థప్రదాఽపరా .. 15..

పద్మాలయా పద్మకరా పద్మాక్షీ పద్మధారిణీ .
పద్మినీ పద్మదా పద్మా పద్మశంఖాదిసేవితా .. 16..

దివ్యా దివ్యాంగరాగాఢ్యా దివ్యాదివ్యస్వరూపధృత్ .
దయానిధిర్దానపరా దానవారాతిభామినీ .. 17..

దేవకార్యపరా దేవీ దైత్యేంద్రపరిపూజితా .
నారాయణీ నాదగతా నాకరాజసమర్చితా .. 18..

నక్షత్రనాథవదనా నరసింహప్రియాఽనలా .
జగద్రూపా జగన్నాథా జంగమాజంగమాకృతిః .. 19..

కవితా కంజనిలయా కమ్రా కలినిషేధినీ .
కారుణ్యసింధుః కమలా కమలాక్షీ కుచోన్నతా .. 20..

బలిప్రియా బలిహరీ బలినీ బలిసంస్తుతా .
హీరభూషా హీనదోషా హానిహర్త్రీ హతాసురా .. 21..

హవ్యకవ్యార్చితా హత్యాదికపాతకనాశిణీ .
విశుద్ధసత్త్వా వివశా విశ్వబాధాహరీ వధూః .. 22..

బ్రహ్మణీ బ్రహ్మజననీ బ్రహ్మరూపా బృహద్వపుః .
బందీకృతామరవధూమోచినీ బంధురాలకా .. 23..

బిలేశయాంగనావంద్యా బీభత్సరహితాఽబలా .
భోగినీ భువనాధీశా భోగిభోగశయాఽభయా .. 24..

దామోదరప్రియా దాంతా దాశేశపరిసేవితా .
జామదగ్న్యప్రియా జహ్నుతనయా పావనాంఘ్రికా .. 25..

క్షీరోదమథనోద్భూతా క్షీరాక్తా క్షితిరూపిణీ .
క్షేమంకరీ క్షయకరీ క్షేత్రజ్ఞా క్షేత్రదాయినీ .. 26..

స్వయంవృతాచ్యుతా స్వీయరక్షిణీ స్వత్వదాయినీ .
తారకేశముఖీ తార్క్ష్యస్వామినీ తారితాశ్రితా .. 27..

గుణాతీతా గుణవతీ గుణ్యా గరుడసంస్థితా .
గేయా గయాక్షేత్రగతా గానతుష్టా గతిప్రదా .. 28..

శేషరూపా శేషశాయిభామినీ శిష్టసమ్మతా .
శేవధిః శోషితాశేషభువనా శోభనాకృతిః .. 29..

పాంచరాత్రార్చితా పాంచజన్యధార్యంకవాసినీ .
పాషండద్వేషిణీ పాశమోచనీ పామరప్రియా .. 30..

భయంకరీ భయహరీ భర్తృభక్తా భవాపహా .
హ్రీర్హ్రీమతీ హృతతమాః హతమాయా హతాశుభా .. 31..

రఘువంశస్నుషా రామా రమ్యా రామప్రియా రమా .
సీరధ్వజసుతా సీతా సీమాతీతగుణోజ్జ్వలా .. 32..

జానకీ జగదానందదాయినీ జగతీభవా .
భూగర్భసంభవా భూతిః భూషితాంగీ భృతానతా .. 33..

వేదస్తవా వేదవతీ వైదేహీ వేదవిత్ప్రియా .
వేదాంతవేద్యా వీర్యాఢ్యా వీరపత్నీ విశిష్టధీః .. 34..

శివచాపారోపపణా శివా శివపరార్చితా .
సాకేతవాసినీ సాధుస్వాంతగా స్వాదుభక్షిణీ .. 35..

గుహాగతా గుహానతా గుహాగతమునిస్తుతా .
దరస్మితా దనుజసంహర్త్రీ దశరథస్నుషా .. 36..

దాయప్రదా దానఫలా దక్షా దాశరథిప్రియా .
కాంతా కాంతారగా కామ్యా కారణాతీతవిగ్రహా .. 37..

వీరా విరాధసంహర్త్రీ విశ్వమాయావిధాయినీ .
వేద్యా వైద్యప్రియా వైద్యా వేధోవిష్ణుశివాకృతిః .. 38..

ఖరదూషణకాలాగ్నిః ఖరభానుకులస్నుషా .
శూరా శూర్పణఖాభంగకారిణీ శ్రుతవల్లభా .. 39..

సువర్ణమృగతృష్ణాఢ్యా సువర్ణసదృశాంగకా .
సుమిత్రాసుఖదా సూతసంస్తుతా సుతదారదా .. 40..

సుమిత్రానుగ్రహపరా సుమంత్రా సుప్రతిష్ఠితా .
శ్యామా శ్యామలనేత్రాంతా శ్యామన్యగ్రోధసేవినీ .. 41..

తుంగస్థానప్రదా తుంగా గంగాప్రార్థనతత్పరా .
గతిప్రియా గర్భరూపా గతిర్గతిమతీ చ గౌః .. 42..

గర్వదూరా గర్వహరీ గతినిర్జితహంసికా .
దశాననవధోద్యుక్తా దయాసింధుర్దశాతిగా .. 43..

సేతుహేతుర్హేతుహీనా హేతుహేతుమదాత్మికా .
హనూమత్స్వామినీ హృష్టా హృష్టపుష్టజనస్తుతా .. 44..

వామకేశీ వామనేత్రీ వాద్యా వాదిజయప్రదా .
ధనధాన్యకరీ ధర్మ్యా ధర్మాధర్మఫలప్రదా .. 45..

సముద్రతనయా స్తుత్యా సముద్రా సద్రసప్రదా .
సామప్రియా సామనుతా సాంత్వోక్తిః సాయుధా సతీ .. 46..

శీతీకృతాగ్నిః శీతాంశుముఖీ శీలవతీ శిశుః .
భస్మీకృతాసురపురా భరతాగ్రజభామినీ .. 47..

రాక్షసీదుఃఖదా రాజ్ఞీ రాక్షసీగణరక్షిణీ .
సరస్వతీ సరిద్రూపా సన్నుతా సద్గతిప్రదా .. 48..

క్షమావతీ క్షమాశీలా క్షమాపుత్రీ క్షమాప్రదా .
భర్తృభక్తిపరా భర్తృదైవతా భరతస్తుతా .. 49..

దూషణారాతిదయితా దయితాలింగనోత్సుకా .
అల్పమధ్యాఽ ల్పధీదూరా కల్పవల్లీ కలాధరా .. 50..

సుగ్రీవవంద్యా సుగ్రీవా వ్యగ్రీభావావితానతా .
నీలాశ్మభూషా నీలాదిస్తుతా నీలోత్పలేక్షణా .. 51..

న్యాయ్యా న్యాయపరాఽ ఽ రాధ్యా న్యాయాన్యాయఫలప్రదా .
పుణ్యదా పుణ్యలభ్యా చ పురుషోత్తమభామినీ .. 52..

పురుషార్థప్రదా పుణ్యా పణ్యా ఫణిపతిస్తుతా .
అశోకవనికాస్థానాఽ శోకా శోకవినాశినీ .. 53..

శోభారూపా శుభా శుభ్రా శుభ్రదంతా శుచిస్మితా .
పురుహూతస్తుతా పూర్ణా పూర్ణరూపా పరేశయా .. 54..

దర్భాగ్రధీర్దహరగా దర్భబ్రహ్మాస్త్రభామినీ .
త్రైలోక్యమాతా త్రైలోక్యమోహినీ త్రాతవాయసా .. 55..

త్రాణైకకార్యా త్రిదశా త్రిదశాధీశసేవితా .
లక్ష్మణా లక్ష్మణారాధ్యా లక్ష్మణాగ్రజనాయికా .. 56..

లంకావినాశినీ లక్ష్యా లలనా లలితాశయా .
తారకాఖ్యప్రియా తారా తారికా తార్క్ష్యగా తరిః .. 57..

తాటకారాతిమహిషీ తాపత్రయకుఠారికా .
తామ్రాధరా తార్క్ష్యనుతా తామ్రాక్షీ తారితానతా .. 58..

రఘువంశపతాకా శ్రీరఘునాథసధర్మిణీ .
వనప్రియా వనపరా వనజాక్షీ వినీతిదా .. 59..

విద్యాప్రియా విద్వదీడ్యా విద్యాఽ విద్యావినాశినీ .
సర్వాధారా శమపరా శరభంగమునిస్తుతా .. 60..

బిల్వప్రియా బలిమతీ బలిసంస్తుతవైభవా .
బలిరాక్షససంహర్త్రీ బహుకా బహువిగ్రహా .. 61..

క్షత్రియాంతకరారాతిభార్యా క్షత్రియవంశజా .
శరణాగతసంరక్షా శరచాపాసిపూజితా .. 62..

శరీరభాజితరతిః శరీరజహరస్తుతా .
కల్యాణీ కరుణామూర్తిః కలుషఘ్నీ కవిప్రియా .. 63..

అచక్షురశ్రుతిరపాదాప్రాణా చామనా అధీః .
అపాణిపాదాఽ ప్యవ్యక్తా వ్యక్తా వ్యంజితవిష్టపా .. 64..

శమీప్రియా సకలదా శర్మదా శర్మరూపిణీ .
సుతీక్ష్ణవందనీయాంఘ్రిః సుతవద్వత్సలా సుధీః .. 65..

సుతీక్ష్ణదండా సువ్యక్తా సుతీభూతజగత్త్రయా .
మధురా మధురాలాపా మధుసూదనభామినీ .. 66..

మాధ్వీ చ మాధవసతీ మాధవీకుసుమప్రియా .
పరా పరభృతాలాపా పరాపరగతిప్రదా .. 67..

వాల్మీకివదనాంభోధిసుధా బలిరిపుస్తుతా .
నీలాంగదాదివినుతా నీలాంగదవిభూషితా .. 68..

విద్యాప్రదా వియన్మధ్యా విద్యాధరకృతస్తవా .
కుల్యా కుశలదా కల్యా కలా కుశలవప్రసూః .. 69..

వశినీ విశదా వశ్యా వంద్యా వందారువత్సలా .
మాహేంద్రీ మహదా మహ్యా మీనాక్షీ మీనకేతనా .. 70..

కమనీయా కలామూర్తిః కుపితాఽ కుపితా కృపా .
అనసూయాంగరాగాంకాఽ నసూయా సూరివందితా .. 71..

అంబా బింబాధరా కంబుకంధరా మంథరా ఉమా .
రామానుగాఽ ఽ రామచరీ రాత్రించరభయంకరీ .. 72..

ఏకవేణీధరా భూమిశయనా మలినాంబరా .
రక్షోహరీ గిరిలసద్వక్షోజా జ్ఞానవిగ్రహా .. 73..

మేధా మేధావినీ మేధ్యా మైథిలీ మాతృవర్జితా .
అయోనిజా వయోనిత్యా పయోనిధిసుతా పృథుః .. 74..

వానరర్క్షపరీవారా వారిజాస్యా వరాన్వితా .
దయార్ద్రాఽ భయదా భద్రా నిద్రాముద్రా ముదాయతిః .. 75..

గృధ్రమోక్షప్రదా గృధ్నుః గృహీతవరమాలికా .
శ్వశ్రేయసప్రదా శశ్వద్భవా శతధృతిప్రసూః .. 76..

శరత్పద్మపదా శాంతా శ్వశురార్పితభూషణా .
లోకాధారా నిరానందా నీరాగా నీరజప్రియా .. 77..

నీరజా నిస్తమా నిఃస్వా నీరీతిర్నీతినైపుణా .
నారీమణిర్నరాకారా నిరాకారాఽ నిరాకృతా .. 78..

కౌమారీ కౌశలనిధిః కౌశికీ కౌస్తుభస్వసా .
సుధాకరానుజా సుభ్రూః సుజాతా సోమభూషణా .. 79..

కాలీ కలాపినీ కాంతిః కౌశేయాంబరమండితా .
శశక్షతజసంరక్తచందనాలిప్తగాత్రకా .. 80..

మంజీరమండితపదా మంజువాక్యా మనోరమా .
గాయత్ర్యర్థస్వరూపా చ గాయత్రీ గోగతిప్రదా .. 81..

ధన్యాఽ క్షరాత్మికా ధేనుః ధార్మికా ధర్మవర్ధినీ .
ఏలాలకాఽ ప్యేధమానకృపా కృసరతర్పితా .. 82..

కృష్ణా కృష్ణాలకా కృష్టా కష్టఘ్నీ ఖండితాశరా .
కలాలాపా కలహకృద్దూరా కావ్యాబ్ధికౌముదీ .. 83..

అకారణా కారణాత్మా కారణావినివర్తినీ .
కవిప్రియా కవనదా కృతార్థా కృష్ణభామినీ .. 84..

రుక్మిణీ రుక్మిభగినీ రుచిరా రుచిదా రుచిః .
రుక్మప్రియా రుక్మభూషా రూపిణీ రూపవర్జితా .. 85..ప్ర
అభీష్మా భీష్మతనయా భీతిహృద్భూతిదాయినీ .
సత్యా సత్యవ్రతా సహ్యా సత్యభామా శుచివ్రతా .. 86..

సంపన్నా సంహితా సంపత్ సవిత్రీ సవితృస్తుతా .
ద్వారకానిలయా ద్వారభూతా ద్విపదగా ద్విపాత్ .. 87..

ఏకైకాత్మైకరూపైకపత్నీ చైకేశ్వరీ ప్రసూః .
అజ్ఞానధ్వాంతసూర్యార్చిః దారిద్ర్యాగ్నిఘనావలీ .. 88..

ప్రద్యుమ్నజననీ ప్రాప్యా ప్రకృష్టా ప్రణతిప్రియా .
వాసుదేవప్రియా వాస్తుదోషఘ్నీ వార్ధిసంశ్రితా .. 89..

వత్సలా కృత్స్నలావణ్యా వర్ణ్యా గణ్యా స్వతంతిరకా .
భక్తా భక్తపరాధీనా భవానీ భవసేవితా .. 90..

రాధాపరాధసహనీ రాధితాశేషసజ్జనా .
కోమలా కోమలమతిః కుసుమాహితశేఖరా .. 91..

కురువిందమణిశ్రేణీభూషణా కౌముదీరుచిః .
అమ్లానమాల్యా సమ్మానకారిణీ సరయూరుచిః .. 92..

కటాక్షనృత్యత్కరుణా కనకోజ్జ్వలభూషణా .
నిష్టప్తకనకాభాంగీ నీలకుంచితమూర్ధజా .. 93..

విశృంఖలా వియోనిస్థా విద్యమానా విదాంవరా .
శృంగారిణీ శిరీషాంగీ శిశిరా శిరసి స్థితా .. 94..

సూర్యాత్మికా సూరినమ్యా సూర్యమండలవాసినీ .
వహ్నిశైత్యకరీ వహ్నిప్రవిష్టా వహ్నిశోభితా .. 95..

నిర్హేతురక్షిణీ నిష్కాభరణా నిష్కదాయినీ .
నిర్మమా నిర్మితజగన్నిస్తమస్కా నిరాశ్రయా .. 96..

నిరయార్తిహరీ నిఘ్నా నిహితా నిహతాసురా .
రాజ్యాభిషిక్తా రాజ్యేశీ రాజ్యదా రాజితాశ్రితా .. 97..

రాకేందువదనా రాత్రిచరఘ్నీ రాష్ట్రవల్లభా .
శ్రితాచ్యుతప్రియా శ్రోత్రీ శ్రీదామసఖవల్లభా .. 98..

రమణీ రమణీయాంగీ రమణీయగుణాశ్రయా .
రతిప్రియా రతికరీ రక్షోఘ్నీ రక్షితాండకా .. 99..

రసరూపా రసాత్మైకరసా రసపరాశ్రితా .
రసాతలస్థితా రాసతత్పరా రథగామినీ .. 100..

అశ్వారూఢా గజారూఢా శిబికాతలశాయినీ .
చలత్పాదా చలద్వేణీ చతురంగబలానుగా .. 101..

చంచచ్చంద్రకరాకారా చతుర్థీ చతురాకృతిః .
చూర్ణీకృతాశరా చూర్ణాలకా చూతఫలప్రియా .. 102..

శిఖాశీఘ్రా శిఖాకారా శిఖావిధృతమల్లికా .
శిక్షాశిక్షితమూర్ఖాలిః శీతాऽశీతా శతాకృతిః .. 103..

వైష్ణవీ విష్ణుసదృశీ విష్ణులోకప్రదా వృషా .
వీణాగానప్రియా వీణా వీణాధరమునిస్తుతా .. 104..

వైదికీ వైదికాచారప్రీతా వైదూర్యభూషణా .
సుందరాంగీ సుహృత్ప్రీతా సాక్షిణీ సాక్షమాలికా .. 105..

క్రియా క్రియాపరా క్రూరా క్రూరరాక్షసహారిణీ .
తల్పస్థా తరణిస్థానా తాపత్రయనివారిణీ .. 106..

తీర్ణప్రతిజ్ఞా తీర్థేశీ తీర్థపాదా తిథిప్రియా .
చర్యా చరణదా చీర్ణా చీరాంకా చత్వరస్థితా .. 107..

లతా లతాంగీ లావణ్యా లక్ష్మీ లక్ష్యాశరాలయా .
లీలా లీలాహతఖలా లీనా లీఢా శుభావలిః .. 108..

లూతోపమానా లూనాఘా లోలాऽలోలవిభూతిదా .
అమర్త్యా మర్త్యసులభా మానుషీ మానవీ మనుః .. 109..

సుగంధా సుహితా సూక్ష్మా సూక్ష్మమధ్యా సుతోజ్జ్వలా .
మణిర్మణిమతీ మంజుగమనా మహితా మునిః .. 110..

మితాऽమితసుఖాకారా మీలితా మీనలోచనా .
గోమతీ గోకులస్థానా గోదా గోకులవాసినీ .. 111..

గజేంద్రగామినీ గమ్యా మాద్రీ మాయావినీ మధుః .
త్రిలోచననుతా త్రిష్టుబనష్టుప్పంక్తిరూపిణీ .. 112..

ద్విపాత్త్రిపాదష్టపదీ నవపాచ్చ చతుష్పదీ .
పంక్త్యాననోపదేష్ట్రీ చ శారదా పంక్తిపావనీ .. 113..

శేఖరీభూతశీతాంశుః శేషతల్పాధిశాయినీ .
శేముషీ ముషితాశేషపాతకా మాతృకామయీ .. 114..

శివవంద్యా శిఖరిణీ హరిణీ కరిణీ సృణిః .
జగచ్చక్షుర్జగన్మాతా జంగమాజంగమప్రసూః .. 115..

సర్వశబ్దా సర్వముక్తిః సర్వభక్తిస్సమాహితా .
క్షీరప్రియా క్షాలితాఘా క్షీరాంబుధిసుతాఽ క్షయా .. 116..

మాయినీ మథనోద్భూతా ముగ్ధా దుగ్ధోపమస్థితా .
వశగా వామనయనా హంసినీ హంససేవితా .. 117..

అనంగాఽ నంగజననీ సుతుంగపదదాయినీ .
విశ్వా విశ్వేడితా విశ్వధాత్రీ విశ్వాధికార్థదా .. 118..

గద్యపద్యస్తుతా గంత్రీ గచ్ఛంతీ గరుడాసనా .
పశ్యంతీ శృణ్వతీ స్పర్శకర్త్రీ రసనిరూపిణీ .. 119..

భృత్యప్రియా భృతికరీ భరణీయా భయాపహా .
ప్రకర్షదా ప్రసిద్ధేశా ప్రమాణం ప్రమితిః ప్రమా .. 120..

ఆకాశరూపిణ్యధ్యస్థా మధ్యస్థా మధ్యమా మితిః .
తలోదరీ తలకరీ తటిద్రూపా తరంగిణీ .. 121..

అకంపా కంపితరిపుః జంభారిసుఖదాయినీ .
దయావిష్టా శిష్టసుహృత్ విష్టరశ్రవసఃప్రియా .. 122..

హృషీకసుఖదా హృద్యాఽ భీతా భీతార్తిహారిణీ .
మాతా మనుముఖారాధ్యా మాతంగీ మానితాఖిలా .. 123..

భృగుప్రియా భృగుసుతా భార్గవేడ్యా మహాబలా .
అనుకూలాఽ మలతనుః లోపహీనా లిపిస్తుతా .. 124..

అన్నదాఽ న్నస్వరూపాఽ న్నపూర్ణాఽ పర్ణా ఋణాపహా .
వృందా వృందావనరతిః బందీభూతామరీస్తుతా .. 125..

తేజస్వినీ తుర్యపూజ్యా తేజస్త్రితయరూపిణీ .
షడాస్యజయదా షష్ఠీ షడూర్మిపరివర్జితా .. 126..

షడ్జప్రియా సత్త్వరూపా సవ్యమార్గప్రపూజితా .
సనాతనతనుస్సన్నా సంపన్మూర్తిః సరీసృపా .. 127..

జితాశా జన్మకర్మాదినాశినీ జ్యేష్ఠరూపిణీ .
జనార్దనహృదావాసా జనానందా జయాఽ జనిః .. 128..

వాసనా వాసనాహంత్రీ వామా వామవిలోచనా .
పయస్వినీ పూతతనుః పాత్రీ పరిషదర్చితా .. 129..

మహామోహప్రమథినీ మహాహర్షా మహాధృతిః .
మహావీర్యా మహాచర్యా మహాప్రీతా మహాగుణా .. 130..

మహాశక్తిర్మహాసక్తిః మహాజ్ఞానా మహారతిః .
మహాపూజ్యా మహేజ్యా చ మహాలాభప్రదా మహీ .. 131..

మహాసంపన్మహాకంపా మహాలక్ష్యా మహాశయా .
మహారూపా మహాధూపా మహామతిర్మహామహా .. 132..

మహారోగహరీ ముక్తా మహాలోభహరీ మృడా .
మేదస్వినీ మాతృపూజ్యా మేయా మా మాతృరూపిణీ .. 133..

నిత్యముక్తా నిత్యబుద్ధా నిత్యతృప్తా నిధిప్రదా .
నీతిజ్ఞా నీతిమద్వంద్యా నీతా ప్రీతాచ్యుతప్రియా .. 134..

మిత్రప్రియా మిత్రవిందా మిత్రమండలశోభినీ .
నిరంకుశా నిరాధారా నిరాస్థానా నిరామయా .. 135..

నిర్లేపా నిఃస్పృహా నీలకబరీ నీరజాసనా .
నిరాబాధా నిరాకర్త్రీ నిస్తులా నిష్కభూషితా .. 136..

నిరంజనా నిర్మథనా నిష్క్రోధా నిష్పరిగ్రహా .
నిర్లోభా నిర్మలా నిత్యతేజా నిత్యకృపాన్వితా .. 137..

ధనాఢ్యా ధర్మనిలయా ధనదా ధనదార్చితా .
ధర్మకర్త్రీ ధర్మగోప్త్రీ ధర్మిణీ ధర్మదేవతా .. 138..

ధారా ధరిత్రీ ధరణిః ధుతపాపా ధుతాశరా .
స్త్రీదేవతాఽ క్రోధనాథాఽ మోహాఽ లోభాఽ మితార్థదా .. 139..

కాలరూపాఽ కాలవశా కాలజ్ఞా కాలపాలినీ .
జ్ఞానిధ్యేయా జ్ఞానిగమ్యా జ్ఞానదానపరాయణా .. 140..

ఇతి శ్రీనారదీయోపపురాణాంతర్గతం శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం 2
సంపూర్ణం ..

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

% Text title   : lakShmIsahasranAmastotram 2
% File name   : lakShmIsahasranAmastotram2.itx
% itxtitle   : lakShmIsahasranAmastotram 2 (nAradIyopapurANAntargatam)
% engtitle   : lakShmIsahasranAmastotram 2
% Category   : sahasranAma, devii, lakShmI, devI
% Location   : doc_devii
% Sublocation   : devii
% SubDeity   : lakShmI
% Language   : Sanskrit
% Subject   : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by   : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description-comments : Edited by S. V. Radhakrishna Shastriji
% Indexextra   : (Scanned book)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update   : October 6, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access   : https://sanskritdocuments.org

శ్రీ లక్ష్మీ సహస్రనామ స్తోత్రం 3 (స్కాంద పురాణము)

శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం 3

శ్రీస్కందపురాణే సనత్కుమారసంహితాయాం .

శ్రీగణేశాయ నమః .

హరిః ఓం .
నామ్నాం సాష్టసహస్రంచ బ్రూహి గార్గ్య మహామతే .
మహాలక్ష్మ్యా మహాదేవ్యా భుక్తిముక్త్యర్థసిద్ధయే .. 1..

గార్గ్య ఉవాచ-
సనత్కుమారమాసీనం ద్వాదశాదిత్యసన్నిభం .
అపృచ్ఛన్యోగినో భక్త్యా యోగినామర్థసిద్ధయే .. 2..

సర్వలౌకికకర్మభ్యో విముక్తానాం హితాయ వై .
భుక్తిముక్తిప్రదం జప్యమనుబ్రూహి దయానిధే .. 3..

సనత్కుమార భగవన్సర్వజ్ఞోఽసి విశేషతః .
ఆస్తిక్యసిద్ధయే నృణాం క్షిప్రధర్మార్థసాధనం .. 4..

ఖిద్యంతి మానవాస్సర్వే ధనాభావేన కేవలం .
సిద్ధ్యంతి ధనినోఽన్యస్య నైవ ధర్మార్థకామనాః .. 5..

దారిద్ర్యధ్వంసినీ నామ కేన విద్యా ప్రకీర్తితా .
కేన వా బ్రహ్మవిద్యాఽపి కేన మృత్యువినాశినీ .. 6..

సర్వాసాం సారభూతైకా విద్యానాం కేన కీర్తితా .
ప్రత్యక్షసిద్ధిదా బ్రహ్మన్ తామాచక్ష్వ దయానిధే .. 7..

సనత్కుమార ఉవాచ-
సాధు పృష్టం మహాభాగాస్సర్వలోకహితైషిణః .
మహతామేష ధర్మశ్చ నాన్యేషామితి మే మతిః .. 8..

బ్రహ్మవిష్ణుమహాదేవమహేంద్రాదిమహాత్మభిః .
సంప్రోక్తం కథయామ్యద్య లక్ష్మీనామసహస్రకం .. 9..

యస్యోచ్చారణమాత్రేణ దారిద్ర్యాన్ముచ్యతే నరః .
కిం పునస్తజ్జపాజ్జాపీ సర్వేష్టార్థానవాప్నుయాత్ .. 10..

అస్య శ్రీలక్ష్మీదివ్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
ఆనందకర్దమచిక్లీతేందిరాసుతాదయో మహాత్మానో మహర్షయః
అనుష్టుప్ఛందః .
విష్ణుమాయా శక్తిః మహాలక్ష్మీః పరాదేవతా .
శ్రీమహాలక్ష్మీప్రసాదద్వారా సర్వేష్టార్థసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః .

శ్రీమిత్యాది షడంగన్యాసః .

ధ్యానం-
పద్మనాభప్రియాం దేవీం పద్మాక్షీం పద్మవాసినీం .
పద్మవక్త్రాం పద్మహస్తాం వందే పద్మామహర్నిశం .. 1..

పూర్ణేందువదనాం దివ్యరత్నాభరణభూషితాం .
వరదాభయహస్తాఢ్యాం ధ్యాయేచ్చంద్రసహోదరీం .. 2..

ఇచ్ఛారూపాం భగవతస్సచ్చిదానందరూపిణీం .
సర్వజ్ఞాం సర్వజననీం విష్ణువక్షస్స్థలాలయాం .. 3..

దయాలుమనిశం ధ్యాయేత్సుఖసిద్ధిస్వరూపిణీం .

యథోపదేశం జపిత్వా, యథాక్రమం దేవ్యై సమర్ప్య,
తతశ్శాంభవీముద్రయా లక్ష్మీమనుసంధాయ, నామసహస్రం జపేత్ .
హరిః ఓం ..

నిత్యాగతానంతనిత్యా నందినీ జనరంజనీ .
నిత్యప్రకాశినీ చైవ స్వప్రకాశస్వరూపిణీ .. 1..

మహాలక్ష్మీర్మహాకాలీ మహాకన్యా సరస్వతీ .
భోగవైభవసంధాత్రీ భక్తానుగ్రహకారిణీ .. 2..

ఈశావాస్యా మహామాయా మహాదేవీ మహేశ్వరీ .
హృల్లేఖా పరమా శక్తిర్మాతృకాబీజరూపిణీ .. 3..

నిత్యానందా నిత్యబోధా నాదినీ జనమోదినీ .
సత్యప్రత్యయనీ చైవ స్వప్రకాశాత్మరూపిణీ .. 4..

త్రిపురా భైరవీ విద్యా హంసా వాగీశ్వరీ శివా .
వాగ్దేవీ చ మహారాత్రిః కాలరాత్రిస్త్రిలోచనా .. 5..

భద్రకాలీ కరాలీ చ మహాకాలీ తిలోత్తమా .
కాలీ కరాలవక్త్రాంతా కామాక్షీ కామదా శుభా .. 6..

చండికా చండరూపేశా చాముండా చక్రధారిణీ .
త్రైలోక్యజయినీ దేవీ త్రైలోక్యవిజయోత్తమా .. 7..

సిద్ధలక్ష్మీః క్రియాలక్ష్మీర్మోక్షలక్ష్మీః ప్రసాదినీ .
ఉమా భగవతీ దుర్గా చాంద్రీ దాక్షాయణీ శివా .. 8..

ప్రత్యంగిరా ధరావేలా లోకమాతా హరిప్రియా .
పార్వతీ పరమా దేవీ బ్రహ్మవిద్యాప్రదాయినీ .. 9..

అరూపా బహురూపా చ విరూపా విశ్వరూపిణీ .
పంచభూతాత్మికా వాణీ పంచభూతాత్మికా పరా .. 10..

కాలీ మా పంచికా వాగ్మీ హవిఃప్రత్యధిదేవతా .
దేవమాతా సురేశానా దేవగర్భాఽమ్బికా ధృతిః .. 11..

సంఖ్యా జాతిః క్రియాశక్తిః ప్రకృతిర్మోహినీ మహీ .
యజ్ఞవిద్యా మహావిద్యా గుహ్యవిద్యా విభావరీ .. 12.. var విభావతీ
జ్యోతిష్మతీ మహామాతా సర్వమంత్రఫలప్రదా .
దారిద్ర్యధ్వంసినీ దేవీ హృదయగ్రంథిభేదినీ .. 13..

సహస్రాదిత్యసంకాశా చంద్రికా చంద్రరూపిణీ .
గాయత్రీ సోమసంభూతిస్సావిత్రీ ప్రణవాత్మికా .. 14..

శాంకరీ వైష్ణవీ బ్రాహ్మీ సర్వదేవనమస్కృతా .
సేవ్యదుర్గా కుబేరాక్షీ కరవీరనివాసినీ .. 15..

జయా చ విజయా చైవ జయంతీ చాఽ పరాజితా .
కుబ్జికా కాలికా శాస్త్రీ వీణాపుస్తకధారిణీ .. 16..

సర్వజ్ఞశక్తిశ్శ్రీశక్తిర్బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికా .
ఇడాపింగలికామధ్యమృణాలీతంతురూపిణీ .. 17..

యజ్ఞేశానీ ప్రథా దీక్షా దక్షిణా సర్వమోహినీ .
అష్టాంగయోగినీ దేవీ నిర్బీజధ్యానగోచరా .. 18..

సర్వతీర్థస్థితా శుద్ధా సర్వపర్వతవాసినీ .
వేదశాస్త్రప్రమా దేవీ షడంగాదిపదక్రమా .. 19..

శివా ధాత్రీ శుభానందా యజ్ఞకర్మస్వరూపిణీ .
వ్రతినీ మేనకా దేవీ బ్రహ్మాణీ బ్రహ్మచారిణీ .. 20..

ఏకాక్షరపరా తారా భవబంధవినాశినీ .
విశ్వంభరా ధరాధారా నిరాధారాఽ ధికస్వరా .. 21..

రాకా కుహూరమావాస్యా పూర్ణిమాఽ నుమతిర్ద్యుతిః .
సినీవాలీ శివాఽ వశ్యా వైశ్వదేవీ పిశంగిలా .. 22..

పిప్పలా చ విశాలాక్షీ రక్షోఘ్నీ వృష్టికారిణీ .
దుష్టవిద్రావిణీ దేవీ సర్వోపద్రవనాశినీ .. 23..

శారదా శరసంధానా సర్వశస్త్రస్వరూపిణీ .
యుద్ధమధ్యస్థితా దేవీ సర్వభూతప్రభంజనీ .. 24..

అయుద్ధా యుద్ధరూపా చ శాంతా శాంతిస్వరూపిణీ .
గంగా సరస్వతీవేణీయమునానర్మదాపగా .. 25..

సముద్రవసనావాసా బ్రహ్మాండశ్రోణిమేఖలా .
పంచవక్త్రా దశభుజా శుద్ధస్ఫటికసన్నిభా .. 26..

రక్తా కృష్ణా సితా పీతా సర్వవర్ణా నిరీశ్వరీ .
కాలికా చక్రికా దేవీ సత్యా తు వటుకాస్థితా .. 27..

తరుణీ వారుణీ నారీ జ్యేష్ఠాదేవీ సురేశ్వరీ .
విశ్వంభరాధరా కర్త్రీ గలార్గలవిభంజనీ .. 28..

సంధ్యారాత్రిర్దివాజ్యోత్స్నా కలాకాష్ఠా నిమేషికా .
ఉర్వీ కాత్యాయనీ శుభ్రా సంసారార్ణవతారిణీ .. 29..

కపిలా కీలికాఽశోకా మల్లికానవమల్లికా . var కౌలికా
దేవికా నందికా శాంతా భంజికా భయభంజికా .. 30..

కౌశికీ వైదికీ దేవీ సౌరీ రూపాధికాఽతిభా .
దిగ్వస్త్రా నవవస్త్రా చ కన్యకా కమలోద్భవా .. 31..

శ్రీస్సౌమ్యలక్షణాఽతీతదుర్గా సూత్రప్రబోధికా .
శ్రద్ధా మేధా కృతిః ప్రజ్ఞా ధారణా కాంతిరేవ చ .. 32..

శ్రుతిః స్మృతిర్ధృతిర్ధన్యా భూతిరిష్టిర్మనీషిణీ .
విరక్తిర్వ్యాపినీ మాయా సర్వమాయాప్రభంజనీ .. 33..

మాహేంద్రీ మంత్రిణీ సింహీ చేంద్రజాలస్వరూపిణీ .
అవస్థాత్రయనిర్ముక్తా గుణత్రయవివర్జితా .. 34..

ఈషణాత్రయనిర్ముక్తా సర్వరోగవివర్జితా .
యోగిధ్యానాంతగమ్యా చ యోగధ్యానపరాయణా .. 35..

త్రయీశిఖా విశేషజ్ఞా వేదాంతజ్ఞానరూపిణీ .
భారతీ కమలా భాషా పద్మా పద్మవతీ కృతిః .. 36..

గౌతమీ గోమతీ గౌరీ ఈశానా హంసవాహనీ .
నారాయణీ ప్రభాధారా జాహ్నవీ శంకరాత్మజా .. 37..

చిత్రఘంటా సునందా శ్రీర్మానవీ మనుసంభవా .
స్తంభినీ క్షోభిణీ మారీ భ్రామిణీ శత్రుమారిణీ .. 38..

మోహినీ ద్వేషిణీ వీరా అఘోరా రుద్రరూపిణీ .
రుద్రైకాదశినీ పుణ్యా కల్యాణీ లాభకారిణీ .. 39..

దేవదుర్గా మహాదుర్గా స్వప్నదుర్గాఽష్టభైరవీ .
సూర్యచంద్రాగ్నిరూపా చ గ్రహనక్షత్రరూపిణీ .. 40..

బిందునాదకలాతీతా బిందునాదకలాత్మికా .
దశవాయుజయాకారా కలాషోడశసంయుతా .. 41..

కాశ్యపీ కమలాదేవీ నాదచక్రనివాసినీ .
మృడాధారా స్థిరా గుహ్యా దేవికా చక్రరూపిణీ .. 42..

అవిద్యా శార్వరీ భుంజా జంభాసురనిబర్హిణీ .
శ్రీకాయా శ్రీకలా శుభ్రా కర్మనిర్మూలకారిణీ .. 43..

ఆదిలక్ష్మీర్గుణాధారా పంచబ్రహ్మాత్మికా పరా .
శ్రుతిర్బ్రహ్మముఖావాసా సర్వసంపత్తిరూపిణీ .. 44..

మృతసంజీవినీ మైత్రీ కామినీ కామవర్జితా .
నిర్వాణమార్గదా దేవీ హంసినీ కాశికా క్షమా .. 45..

సపర్యా గుణినీ భిన్నా నిర్గుణా ఖండితాశుభా .
స్వామినీ వేదినీ శక్యా శాంబరీ చక్రధారిణీ .. 46..

దండినీ ముండినీ వ్యాఘ్రీ శిఖినీ సోమసంహతిః .
చింతామణిశ్చిదానందా పంచబాణాగ్రబోధినీ .. 47.. var
పంచబాణప్రబోధినీ
బాణశ్రేణిస్సహస్రాక్షీ సహస్రభుజపాదుకా .
సంధ్యావలిస్త్రిసంధ్యాఖ్యా బ్రహ్మాండమణిభూషణా .. 48..

వాసవీ వారుణీసేనా కులికా మంత్రరంజనీ .
జితప్రాణస్వరూపా చ కాంతా కామ్యవరప్రదా .. 49..

మంత్రబ్రాహ్మణవిద్యార్థా నాదరూపా హవిష్మతీ .
ఆథర్వణీ శ్రుతిశూన్యా కల్పనావర్జితా సతీ .. 50..

సత్తాజాతిః ప్రమాఽమేయాఽప్రమితిః ప్రాణదా గతిః .
అవర్ణా పంచవర్ణా చ సర్వదా భువనేశ్వరీ .. 51..

త్రైలోక్యమోహినీ విద్యా సర్వభర్త్రీ క్షరాఽక్షరా .
హిరణ్యవర్ణా హరిణీ సర్వోపద్రవనాశినీ .. 52..

కైవల్యపదవీరేఖా సూర్యమండలసంస్థితా .
సోమమండలమధ్యస్థా వహ్నిమండలసంస్థితా .. 53..

వాయుమండలమధ్యస్థా వ్యోమమండలసంస్థితా .
చక్రికా చక్రమధ్యస్థా చక్రమార్గప్రవర్తినీ .. 54..

కోకిలాకులచక్రేశా పక్షతిః పంక్తిపావనీ .
సర్వసిద్ధాంతమార్గస్థా షడ్వర్ణావరవర్జితా .. 55..

శరరుద్రహరా హంత్రీ సర్వసంహారకారిణీ .
పురుషా పౌరుషీ తుష్టిస్సర్వతంత్రప్రసూతికా .. 56..

అర్ధనారీశ్వరీ దేవీ సర్వవిద్యాప్రదాయినీ .
భార్గవీ యాజుషీవిద్యా సర్వోపనిషదాస్థితా .. 57..

వ్యోమకేశాఖిలప్రాణా పంచకోశవిలక్షణా .
పంచకోశాత్మికా ప్రత్యక్పంచబ్రహ్మాత్మికా శివా .. 58..

జగజ్జరాజనిత్రీ చ పంచకర్మప్రసూతికా .
వాగ్దేవ్యాభరణాకారా సర్వకామ్యస్థితస్థితిః .. 59..

అష్టాదశచతుష్షష్ఠిపీఠికా విద్యయా యుతా .
కాలికాకర్షణశ్యామా యక్షిణీ కిన్నరేశ్వరీ .. 60..

కేతకీ మల్లికాశోకా వారాహీ ధరణీ ధ్రువా .
నారసింహీ మహోగ్రాస్యా భక్తానామార్తినాశినీ .. 61..

అంతర్బలా స్థిరా లక్ష్మీర్జరామరణనాశినీ .
శ్రీరంజితా మహాకాయా సోమసూర్యాగ్నిలోచనా .. 62..

అదితిర్దేవమాతా చ అష్టపుత్రాఽ ష్టయోగినీ .
అష్టప్రకృతిరష్టాష్టవిభ్రాజద్వికృతాకృతిః .. 63..

దుర్భిక్షధ్వంసినీ దేవీ సీతా సత్యా చ రుక్మిణీ .
ఖ్యాతిజా భార్గవీ దేవీ దేవయోనిస్తపస్వినీ .. 64..

శాకంభరీ మహాశోణా గరుడోపరిసంస్థితా .
సింహగా వ్యాఘ్రగా దేవీ వాయుగా చ మహాద్రిగా .. 65..

అకారాదిక్షకారాంతా సర్వవిద్యాధిదేవతా .
మంత్రవ్యాఖ్యాననిపుణా జ్యోతిశ్శాస్త్రైకలోచనా .. 66..

ఇడాపింగలికామధ్యాసుషుమ్నా గ్రంథిభేదినీ .
కాలచక్రాశ్రయోపేతా కాలచక్రస్వరూపిణీ .. 67..

వైశారదీ మతిశ్రేష్ఠా వరిష్ఠా సర్వదీపికా .
వైనాయకీ వరారోహా శ్రోణివేలా బహిర్వలిః .. 68..

జంభినీ జృంభిణీ జృంభకారిణీ గణకారికా .
శరణీ చక్రికాఽ నంతా సర్వవ్యాధిచికిత్సకీ .. 69..

దేవకీ దేవసంకాశా వారిధిః కరుణాకరా .
శర్వరీ సర్వసంపన్నా సర్వపాపప్రభంజినీ .. 70..

ఏకమాత్రా ద్విమాత్రా చ త్రిమాత్రా చ తథాపరా .
అర్ధమాత్రా పరా సూక్ష్మా సూక్ష్మార్థాఽ ర్థపరాఽ పరా .. 71..

ఏకవీరా విశేషాఖ్యా షష్ఠీదేవీ మనస్వినీ .
నైష్కర్మ్యా నిష్కలాలోకా జ్ఞానకర్మాధికా గుణా .. 72..

సబంధ్వానందసందోహా వ్యోమాకారాఽ నిరూపితా .
గద్యపద్యాత్మికా వాణీ సర్వాలంకారసంయుతా .. 73..

సాధుబంధపదన్యాసా సర్వౌకో ఘటికావలిః .
షట్కర్మా కర్కశాకారా సర్వకర్మవివర్జితా .. 74..

ఆదిత్యవర్ణా చాపర్ణా కామినీ వరరూపిణీ .
బ్రహ్మాణీ బ్రహ్మసంతానా వేదవాగీశ్వరీ శివా .. 75..

పురాణన్యాయమీమాంసాధర్మశాస్త్రాగమశ్రుతా .
సద్యోవేదవతీ సర్వా హంసీ విద్యాధిదేవతా .. 76..

విశ్వేశ్వరీ జగద్ధాత్రీ విశ్వనిర్మాణకారిణీ .
వైదికీ వేదరూపా చ కాలికా కాలరూపిణీ .. 77..

నారాయణీ మహాదేవీ సర్వతత్త్వప్రవర్తినీ .
హిరణ్యవర్ణరూపా చ హిరణ్యపదసంభవా .. 78..

కైవల్యపదవీ పుణ్యా కైవల్యజ్ఞానలక్షితా .
బ్రహ్మసంపత్తిరూపా చ బ్రహ్మసంపత్తికారిణీ .. 79..

వారుణీ వారుణారాధ్యా సర్వకర్మప్రవర్తినీ .
ఏకాక్షరపరాఽ ఽ యుక్తా సర్వదారిద్ర్యభంజినీ .. 80..

పాశాంకుశాన్వితా దివ్యా వీణావ్యాఖ్యాక్షసూత్రభృత్ .
ఏకమూర్తిస్త్రయీమూర్తిర్మధుకైటభభంజినీ .. 81..

సాంఖ్యా సాంఖ్యవతీ జ్వాలా జ్వలంతీ కామరూపిణీ .
జాగ్రంతీ సర్వసంపత్తిస్సుషుప్తాన్స్వేష్టదాయినీ .. 82.. var స్వేష్టదాయినీ
కపాలినీ మహాదంష్ట్రా భ్రుకుటీ కుటిలాననా .
సర్వావాసా సువాసా చ బృహత్యష్టిశ్చ శక్వరీ .. 83..

ఛందోగణప్రతిష్ఠా చ కల్మాషీ కరుణాత్మికా .
చక్షుష్మతీ మహాఘోషా ఖడ్గచర్మధరాఽ శనిః .. 84..

శిల్పవైచిత్ర్యవిద్యోతా సర్వతోభద్రవాసినీ .
అచింత్యలక్షణాకారా సూత్రభాష్యనిబంధనా .. 85..

సర్వవేదార్థసంపత్తిస్సర్వశాస్త్రార్థమాతృకా .
అకారాదిక్షకారాంతసర్వవర్ణకృతస్థలా .. 86..

సర్వలక్ష్మీస్సదానందా సారవిద్యా సదాశివా .
సర్వజ్ఞా సర్వశక్తిశ్చ ఖేచరీరూపగోచ్ఛ్రితా .. 87..

అణిమాదిగుణోపేతా పరా కాష్ఠా పరా గతిః .
హంసయుక్తవిమానస్థా హంసారూఢా శశిప్రభా .. 88..

భవానీ వాసనాశక్తిరాకృతిస్థాఖిలాఽ ఖిలా .
తంత్రహేతుర్విచిత్రాంగీ వ్యోమగంగావినోదినీ .. 89..

వర్షా చ వార్షికా చైవ ఋగ్యజుస్సామరూపిణీ .
మహానదీనదీపుణ్యాఽ గణ్యపుణ్యగుణక్రియా .. 90..

సమాధిగతలభ్యార్థా శ్రోతవ్యా స్వప్రియా ఘృణా .
నామాక్షరపరా దేవీ ఉపసర్గనఖాంచితా .. 91..

నిపాతోరుద్వయీజంఘా మాతృకా మంత్రరూపిణీ .
ఆసీనా చ శయానా చ తిష్ఠంతీ ధావనాధికా .. 92..

లక్ష్యలక్షణయోగాఢ్యా తాద్రూప్యగణనాకృతిః .
సైకరూపా నైకరూపా సేందురూపా తదాకృతిః .. 93..

సమాసతద్ధితాకారా విభక్తివచనాత్మికా .
స్వాహాకారా స్వధాకారా శ్రీపత్యర్ధాంగనందినీ .. 94..

గంభీరా గహనా గుహ్యా యోనిలింగార్ధధారిణీ .
శేషవాసుకిసంసేవ్యా చషాలా వరవర్ణినీ .. 95..

కారుణ్యాకారసంపత్తిః కీలకృన్మంత్రకీలికా .
శక్తిబీజాత్మికా సర్వమంత్రేష్టాక్షయకామనా .. 96..

ఆగ్నేయీ పార్థివా ఆప్యా వాయవ్యా వ్యోమకేతనా .
సత్యజ్ఞానాత్మికాఽ ఽ నందా బ్రాహ్మీ బ్రహ్మ సనాతనీ .. 97.. var నందా
అవిద్యావాసనా మాయాప్రకృతిస్సర్వమోహినీ .
శక్తిర్ధారణశక్తిశ్చ చిదచిచ్ఛక్తియోగినీ .. 98..

వక్త్రారుణా మహామాయా మరీచిర్మదమర్దినీ .
విరాడ్ స్వాహా స్వధా శుద్ధా నీరూపాస్తిస్సుభక్తిగా .. 99.. via విరాట్
నిరూపితాద్వయీవిద్యా నిత్యానిత్యస్వరూపిణీ .
వైరాజమార్గసంచారా సర్వసత్పథదర్శినీ .. 100..

జాలంధరీ మృడానీ చ భవానీ భవభంజనీ .
త్రైకాలికజ్ఞానతంతుస్త్రికాలజ్ఞానదాయినీ .. 101..

నాదాతీతా స్మృతిః ప్రజ్ఞా ధాత్రీరూపా త్రిపుష్కరా .
పరాజితావిధానజ్ఞా విశేషితగుణాత్మికా .. 102..

హిరణ్యకేశినీ హేమబ్రహ్మసూత్రవిచక్షణా .
అసంఖ్యేయపరార్ధాంతస్వరవ్యంజనవైఖరీ .. 103..

మధుజిహ్వా మధుమతీ మధుమాసోదయా మధుః .
మాధవీ చ మహాభాగా మేఘగంభీరనిస్వనా .. 104..

బ్రహ్మవిష్ణుమహేశాదిజ్ఞాతవ్యార్థవిశేషగా .
నాభౌ వహ్నిశిఖాకారా లలాటే చంద్రసన్నిభా .. 105..

భ్రూమధ్యే భాస్కరాకారా సర్వతారాకృతిర్హృది .
కృత్తికాదిభరణ్యంతనక్షత్రేష్ట్యర్చితోదయా .. 106..

గ్రహవిద్యాత్మికా జ్యోతిర్జ్యోతిర్విన్మతిజీవికా .
బ్రహ్మాండగర్భిణీ బాలా సప్తావరణదేవతా .. 107..

వైరాజోత్తమసామ్రాజ్యా కుమారకుశలోదయా .
బగలా భ్రమరాంబా చ శివదూతీ శివాత్మికా .. 108..

మేరువింధ్యాదిసంస్థానా కాశ్మీరపురవాసినీ .
యోగనిద్రా మహానిద్రా వినిద్రా రాక్షసాశ్రితా .. 109..

సువర్ణదా మహాగంగా పంచాఖ్యా పంచసంహతిః .
సుప్రజాతా సువీరా చ సుపోషా సుపతిశ్శివా .. 110..

సుగృహా రక్తబీజాంతా హతకందర్పజీవికా .
సముద్రవ్యోమమధ్యస్థా సమబిందుసమాశ్రయా .. 111..

సౌభాగ్యరసజీవాతుస్సారాసారవివేకదృక్ .
త్రివల్యాదిసుపుష్టాంగా భారతీ భరతాశ్రితా .. 112..

నాదబ్రహ్మమయీవిద్యా జ్ఞానబ్రహ్మమయీపరా .
బ్రహ్మనాడీ నిరుక్తిశ్చ బ్రహ్మకైవల్యసాధనం .. 113..

కాలికేయమహోదారవీర్యవిక్రమరూపిణీ .
వడబాగ్నిశిఖావక్త్రా మహాకబలతర్పణా .. 114..

మహాభూతా మహాదర్పా మహాసారా మహాక్రతుః .
పంజభూతమహాగ్రాసా పంచభూతాధిదేవతా .. 115..

సర్వప్రమాణా సంపత్తిస్సర్వరోగప్రతిక్రియా .
బ్రహ్మాండాంతర్బహిర్వ్యాప్తా విష్ణువక్షోవిభూషణీ .. 116..

శాంకరీ విధివక్త్రస్థా ప్రవరా వరహేతుకీ .
హేమమాలా శిఖామాలా త్రిశిఖా పంచమోచనా .. 117.. var లోచనా
సర్వాగమసదాచారమర్యాదా యాతుభంజనీ . var సదాచార మర్యాదాయాతు
పుణ్యశ్లోకప్రబంధాఢ్యా సర్వాంతర్యామిరూపిణీ .. 118..

సామగానసమారాధ్యా శ్రోత్రకర్ణరసాయనం .
జీవలోకైకజీవాతుర్భద్రోదారవిలోకనా .. 119..

తటిత్కోటిలసత్కాంతిస్తరుణీ హరిసుందరీ .
మీననేత్రా చ సేంద్రాక్షీ విశాలాక్షీ సుమంగలా .. 120..

సర్వమంగలసంపన్నా సాక్షాన్మంగలదేవతా .
దేహహృద్దీపికా దీప్తిర్జిహ్మపాపప్రణాశినీ .. 121..

అర్ధచంద్రోల్లసద్దంష్ట్రా యజ్ఞవాటీవిలాసినీ .
మహాదుర్గా మహోత్సాహా మహాదేవబలోదయా .. 122..

డాకినీడ్యా శాకినీడ్యా సాకినీడ్యా సమస్తజుట్ .
నిరంకుశా నాకివంద్యా షడాధారాధిదేవతా .. 123..

భువనజ్ఞానినిశ్రేణీ భువనాకారవల్లరీ .
శాశ్వతీ శాశ్వతాకారా లోకానుగ్రహకారిణీ .. 124..

సారసీ మానసీ హంసీ హంసలోకప్రదాయినీ .
చిన్ముద్రాలంకృతకరా కోటిసూర్యసమప్రభా .. 125..

సుఖప్రాణిశిరోరేఖా సదదృష్టప్రదాయినీ . var నద
సర్వసాంకర్యదోషఘ్నీ గ్రహోపద్రవనాశినీ .. 126..

క్షుద్రజంతుభయఘ్నీ చ విషరోగాదిభంజనీ .
సదాశాంతా సదాశుద్ధా గృహచ్ఛిద్రనివారిణీ .. 127..

కలిదోషప్రశమనీ కోలాహలపురస్స్థితా .
గౌరీ లాక్షణకీ ముఖ్యా జఘన్యాకృతివర్జితా .. 128.. var లాక్షణికీ
మాయా విద్యా మూలభూతా వాసవీ విష్ణుచేతనా .
వాదినీ వసురూపా చ వసురత్నపరిచ్ఛదా .. 129..

ఛాందసీ చంద్రహృదయా మంత్రస్వచ్ఛందభైరవీ .
వనమాలా వైజయంతీ పంచదివ్యాయుధాత్మికా .. 130..

పీతాంబరమయీ చంచత్కౌస్తుభా హరికామినీ .
నిత్యా తథ్యా రమా రామా రమణీ మృత్యుభంజనీ .. 131.. var భంజినీ
జ్యేష్ఠా కాష్ఠా ధనిష్ఠాంతా శరాంగీ నిర్గుణప్రియా .
మైత్రేయా మిత్రవిందా చ శేష్యశేషకలాశయా .. 132..

వారాణసీవాసరతా చార్యావర్తజనస్తుతా .
జగదుత్పత్తిసంస్థానసంహారత్రయకారణం .. 133..

త్వమంబ విష్ణుసర్వస్వం నమస్తేఽస్తు మహేశ్వరి .
నమస్తే సర్వలోకానాం జనన్యై పుణ్యమూర్తయే .. 134..

సిద్ధలక్ష్మీర్మహాకాలి మహాలక్ష్మి నమోఽస్తు తే .
సద్యోజాతాదిపంచాగ్నిరూపా పంచకపంచకం .. 135..

యంత్రలక్ష్మీర్భవత్యాదిరాద్యాద్యే తే నమో నమః .
సృష్ట్యాదికారణాకారవితతే దోషవర్జితే .. 136..

జగల్లక్ష్మీర్జగన్మాతర్విష్ణుపత్ని నమోఽ స్తు తే . var లక్ష్మి జగన్
నవకోటిమహాశక్తిసముపాస్యపదాంబుజే .. 137..

కనత్సౌవర్ణరత్నాఢ్యే సర్వాభరణభూషితే .
అనంతానిత్యమహిషీప్రపంచేశ్వరనాయకి .. 138..

అత్యుచ్ఛ్రితపదాంతస్థే పరమవ్యోమనాయకి .
నాకపృష్ఠగతారాధ్యే విష్ణులోకవిలాసిని .. 139..

వైకుంఠరాజమహిషి శ్రీరంగనగరాశ్రితే .
రంగనాయకి భూపుత్రి కృష్ణే వరదవల్లభే .. 140..

కోటిబ్రహ్మాదిసంసేవ్యే కోటిరుద్రాదికీర్తితే .
మాతులుంగమయం ఖేటం సౌవర్ణచషకం తథా .. 141..

పద్మద్వయం పూర్ణకుంభం కీరంచ వరదాభయే .
పాశమంకుశకం శంఖం చక్రం శూలం కృపాణికాం .. 142..

ధనుర్బాణౌ చాక్షమాలాం చిన్ముద్రామపి బిభ్రతీ .
అష్టాదశభుజే లక్ష్మీర్మహాష్టాదశపీఠగే .. 143..

భూమినీలాదిసంసేవ్యే స్వామిచిత్తానువర్తిని.
పద్మే పద్మాలయే పద్మి పూర్ణకుంభాభిషేచితే .. 144..

ఇందిరేందిందిరాభాక్షి క్షీరసాగరకన్యకే . var ఇందిరేందీవరాభాక్షి
భార్గవి త్వం స్వతంత్రేచ్ఛా వశీకృతజగత్పతిః .. 145..

మంగలం మంగలానాం త్వం దేవతానాం చ దేవతా .
త్వముత్తమోత్తమానాంచ త్వం శ్రేయః పరమామృతం .. 146..

ధనధాన్యాభివృద్ధిశ్చ సార్వభౌమసుఖోచ్ఛ్రయా .
ఆందోలికాదిసౌభాగ్యం మత్తేభాదిమహోదయః .. 147..

పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిశ్చ విద్యాభోగబలాదికం .
ఆయురారోగ్యసంపత్తిరష్టైశ్వర్యం త్వమేవ హి .. 148..

పదమేవ విభూతిశ్చ సూక్ష్మాసూక్ష్మతరాగతిః . var పరమేశవిభూతిశ్చ
సదయాపాంగసందత్తబ్రహ్మేంద్రాదిపదస్థితిః .. 149..

అవ్యాహతమహాభాగ్యం త్వమేవాక్షోభ్యవిక్రమః .
సమన్వయశ్చ వేదానామవిరోధస్త్వమేవ హి .. 150..

నిఃశ్రేయసపదప్రాప్తిసాధనం ఫలమేవ చ .
శ్రీమంత్రరాజరాజ్ఞీ చ శ్రీవిద్యా క్షేమకారిణీ .. 151..

శ్రీబీజజపసంతుష్టా ఐం హ్రీం శ్రీం బీజపాలికా .
ప్రపత్తిమార్గసులభా విష్ణుప్రథమకింకరీ .. 152..

క్లీంకారార్థసవిత్రీ చ సౌమంగల్యాధిదేవతా .
శ్రీషోడశాక్షరీవిద్యా శ్రీయంత్రపురవాసినీ .. 153..

సర్వమంగలమాంగల్యే శివే సర్వార్థసాధికే .
శరణ్యే త్ర్యంబకే దేవి నారాయణి నమోఽ స్తు తే .. 154..

పునః పునర్నమస్తేఽ స్తు సాష్టాంగమయుతం పునః .

సనత్కుమార ఉవాచ-
ఏవం స్తుతా మహాలక్ష్మీర్బ్రహ్మరుద్రాదిభిస్సురైః .
నమద్భిరార్తైర్దీనైశ్చ నిస్స్వత్వైర్భోగవర్జితైః .. 1.. var నిస్సత్త్వై
జ్యేష్ఠా జుష్టైశ్చ నిశ్శ్రీకైస్సంసారాత్స్వపరాయణైః .
విష్ణుపత్నీ దదౌ తేషాం దర్శనం దృష్టితర్పణం .. 2..

శరత్పూర్ణేందుకోట్యాభధవలాపాంగవీక్షణైః .
సర్వాత్సత్త్వసమావిష్టాంశ్చక్రే హృష్టా వరం దదౌ .. 3..

మహాలక్ష్మీరువాచ-
నామ్నాం సాష్టసహస్రం మే ప్రమాదాద్వాపి యస్సకృత్ .
కీర్తయేత్తత్కులే సత్యం వసామ్యాచంద్రతారకం .. 4..

కిం పునర్నియమాజ్జప్తుర్మదేకశరణస్య చ .
మాతృవత్సానుకంపాహం పోషకీ స్యామహర్నిశం .. 5..

మన్నామ స్తవతాం లోకే దుర్లభం నాస్తి చింతితం . var స్తువ
మత్ప్రసాదేన సర్వేఽ పి స్వస్వేష్టార్థమవాప్స్యథ .. 6..

లుప్తవైష్ణవధర్మస్య మద్వ్రతేష్వవకీర్ణినః . var కీర్తినః
భక్తిప్రపత్తిహీనస్య వంద్యో నామ్నాం జరాపి మే .. 7..

తస్మాదవశ్యం తైర్ధ్యోషైర్విహీనః పాపవర్జితః .
జపేత్సాష్టసహస్రం మే నామ్నాం ప్రత్యహమాదరాత్ .. 8..

సాక్షాదలక్ష్మీపుత్రోఽపి దుర్భాగ్యోఽప్యలసోఽపి వా .
అప్రయత్నోఽపి మూఢోఽపి వికలః పతితోఽపి చ .. 9..

అవశ్యాత్ప్రాప్నుయాద్భాగ్యం మత్ప్రసాదేన కేవలం .
స్పృహేయమచిరాద్దేవాః వరదానాయ జాపినః .. 10..

దదామి సర్వమిష్టార్థం లక్ష్మీతి స్మరతాం ధ్రువం .

సనత్కుమార ఉవాచ-
ఇత్యుక్త్వాఽన్తర్దధే లక్ష్మీర్వైష్ణవీ భగవత్కలా .. 11..

ఇష్టాపూర్తం చ సుకృతం భాగధేయం చ చింతితం .
స్వం స్వం స్థానం చ భోగం చ విజయం లేభిరే సురాః .. 12..

తదేతత్ ప్రవదామ్యద్య లక్ష్మీనామసహస్రకం . var తదేతద్వో దదామద్య
యోగినః పఠత క్షిప్రం చింతితార్థానవాప్స్యథ .. 13..

గార్గ్య ఉవాచ-
సనత్కుమారోయోగీంద్ర ఇత్యుక్త్వా స దయానిధిః . var సనత్కుమార
అనుగృహ్య యయౌ క్షిప్రం తాంశ్చ ద్వాదశయోగినః .. 14..

తస్మాదేతద్రహస్యంచ గోప్యం జప్యం ప్రయత్నతః .
అష్టమ్యాం చ చతుర్దశ్యాం నవమ్యాం భృగువాసరే .. 15..

పౌర్ణమాస్యామమాయాం చ పర్వకాలే విశేషతః .
జపేద్వా నిత్యకార్యేషు సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్ .. 16..

.. ఇతి శ్రీస్కందపురాణే సనత్కుమారసంహితాయాం లక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

Proofread by DPD

```
% Text title            : Lakshmisahasranamastotram from Skandapurana
% File name             : lakShmIsahasranAmastotraskanda.itx
% itxtitle              : lakShmIsahasranAmastotram (skandapurANAntargatam)
% engtitle              : Lakshmisahasranamastotram from Skandapurana
% Category              : sahasranAma, devii, lakShmI, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : lakShmI
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : DPD
% Proofread by          : DPD
% Description/comments  : Stotraratnakara II, 1929 Madras, Vishnustutimanjari 1
% Source                : shrIskandapurANe sanatkumArasaMhitAyAM
% Indexextra            : (nAmAvaliH)
% Latest update         : February 27, 2015, October 29, 2016
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ మహాలక్ష్మీ సహస్రనామ స్తోత్రం అథవా కమలా సహస్రనామ స్తోత్రం (పద్మ పురాణం)

ఓం తామాహ్వయామి సుభగాం లక్ష్మీం త్రైలోక్యపూజితాం .
ఏహ్యేహి దేవి పద్మాక్షి పద్మాకరకృతాలయే .. 1..

ఆగచ్ఛాగచ్ఛ వరదే పశ్య మాం స్వేన చక్షుషా .
ఆయాహ్యాయాహి ధర్మార్థకామమోక్షమయే శుభే .. 2..

ఏవంవిధైః స్తుతిపదైః సత్యైః సత్యార్థసంస్తుతా .
కనీయసీ మహాభాగా చన్ద్రేణ పరమాత్మనా .. 3..

నిశాకరశ్చ సా దేవీ భ్రాతరౌ ద్వౌ పయోనిధేః .
ఉత్పన్నమాత్రౌ తావాస్తాం శివకేశవసంశ్రితౌ .. 4..

సనత్కుమారస్తమృషిం సమాభాష్య పురాతనం .
ప్రోక్తవానితిహాసం తు లక్ష్మ్యాః స్తోత్రమనుత్తమం .. 5..

అథేదృశాన్మహాఘోరాద్ దారిద్ర్యాన్నరకాత్కథం .
ముక్తిర్భవతి లోకేఽస్మిన్ దారిద్ర్యం యాతి భస్మతాం .. 6..

సనత్కుమార ఉవాచ -
పూర్వం కృతయుగే బ్రహ్మా భగవాన్ సర్వలోకకృత్ .
సృష్టిం నానావిధాం కృత్వా పశ్చాచ్చి న్తాముపేయివాన్ .. 7..

కిమాహారాః ప్రజాస్త్వేతాః సంభవిష్యంతి భూతలే .
తథైవ చాసాం దారిద్ర్యాత్కథముత్తరణం భవేత్ .. 8..

దారిద్ర్యాన్మరణం శ్రేయస్తివ్తి సంచిన్త్య చేతసి .
క్షీరోదస్యోత్తరే కూలే జగామ కమలోద్భవః .. 9..

తత్ర తీవ్రం తపస్తప్త్వా కదాచిత్పరమేశ్వరం .
దదర్శ పుండరీకాక్షం వాసుదేవం జగద్గురుం .. 10..

సర్వజ్ఞం సర్వశక్తీనాం సర్వావాసం సనాతనం .
సర్వేశ్వరం వాసుదేవం విష్ణుం లక్ష్మీపతిం ప్రభుం .. 11..

సోమకోటిప్రతీకాశం క్షీరోద విమలే జలే .
అనంతభోగశయనం విశ్రాంతం శ్రీనికేతనం .. 12..

కోటిసూర్యప్రతీకాశం మహాయోగేశ్వరేశ్వరం .
యోగనిద్రారతం శ్రీశం సర్వావాసం సురేశ్వరం .. 13..

జగదుత్పత్తిసంహారస్థితికారణకారణం .
లక్ష్మ్యాది శక్తికరణజాతమండలమండితం .. 14..

ఆయుధైర్దేహవద్భిశ్చ చక్రాద్యైః పరివారితం .
దుర్నిరీక్ష్యం సురైః సిద్ధైః మహాయోనిశతైరపి .. 15..

ఆధారం సర్వశక్తీనాం పరం తేజః సుదుస్సహం .
ప్రబుద్ధ ిం దేవమీశానం దృష్ట్వా కమలసంభవః .. 16..

శిరస్యంజలిమాధాయ స్తోత్రం పూర్వమువాచ హ .
మనోవాంఛితసిద్ధి ిం త్వం పూరయస్వ మహేశ్వర .. 17..

జితం తే పుండరీక్ష నమస్తే విశ్వభావన .
నమస్తేఽస్తు హృషీకేశ మహాపురుషపూర్వజ .. 18..

సర్వేశ్వర జయానంద సర్వావాస పరాత్పర .
ప్రసీద మమ భక్తస్య ఛింధి సందేహజం తమః .. 19..

ఏవం స్తుతః స భగవాన్ బ్రహ్మ ణాఽ వ్యక్తజన్మనా .
ప్రసాదాభిముఖః ప్రాహ హరిర్విశ్రాంతలోచనః .. 20..

శ్రీభగవానువాచ -
హిరణ్యగర్భ తుష్టోఽస్మి బ్రూహి యత్తేఽభివాంఛితం .
తద్వక్ష్యామి న సందేహో భక్తోఽసి మమ సువ్రత .. 21..

కేశవాద్వచనం శ్రుత్వా కరుణావిష్టచేతసః .

ప్రత్యువాచ మహాబుద్ధిర్భగవంతం జనార్దనం .. 22..

చతుర్విధం భవస్యాస్య భూతసర్గస్య కేశవ .
పరిత్రాణాయ మే బ్రూహి రహస్యం పరమాద్భుతం .. 23..

దారిద్ర్యశమనం ధన్యం మనోజ్ఞం పావనం పరం .
సర్వేశ్వర మహాబుద్ధ స్వరూపం భైరవం మహత్ .. 24..

శ్రియః సర్వాతిశాయిన్యాస్తథా జ్ఞానం చ శాశ్వతం .
నామాని చైవ ముఖ్యాని యాని గౌణాని చాచ్యుత .. 25..

త్వద్వక్త్రకమలోత్థాని శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః .
ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా ప్రతివాక్యమువాచ సః .. 26..

శ్రీభగవానువాచ -
మహావిభూతిసంయుక్తా షాడ్గుణ్యవపుషః ప్రభో .
భగవద్వాసుదేవస్య నిత్యం చైషాఽ నపాయినీ .. 27..

ఏకైవ వర్తతేఽ భిన్నా జ్యోత్స్నేవ హిమదీధితేః .
సర్వశక్త్యాత్మికా చైవ విశ్వం వ్యాప్య వ్యవస్థితా .. 28..

సర్వైశ్వర్యగుణోపేతా నిత్యశుద్ధస్వరూపిణీ .
ప్రాణశక్తిః పరా హ్యేషా సర్వేషాం ప్రాణినాం భువి .. 29..

శక్తీనాం చైవ సర్వాసాం యోనిభూతా పరా కలా .
అహం తస్యాః పరం నామ్నాం సహస్రమిదముత్తమం .. 30..

శృణుష్వావహితో భూత్వా పరమైశ్వర్యభూతిదం .
దేవ్యాఖ్యాస్మృతిమాత్రేణ దారిద్ర్యం యాతి భస్మతాం .. 31..

అథ మహాలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం అథవా కమలాసహస్రనామస్తోత్రం .

శ్రీః పద్మా ప్రకృతిః సత్త్వా శాంతా చిచ్ఛక్తిరవ్యయా .
కేవలా నిష్కలా శుద్ధా వ్యాపినీ వ్యోమవిగ్రహా .. 1..

వ్యోమపద్మకృతాధారా పరా వ్యోమామృతోద్భవా .
నిర్వ్యోమా వ్యోమమధ్యస్థా పంచవ్యోమపదాశ్రితా .. 2..

అచ్యుతా వ్యోమనిలయా పరమానందరూపిణీ .
నిత్యశుద్ధా నిత్యతృప్తా నిర్వికారా నిరీక్షణా .. 3..

జ్ఞానశక్తిః కర్తృశక్తిర్భోక్తృశక్తిః శిఖావహా .
స్నేహాభాసా నిరానందా విభూతిర్విమలాచలా .. 4..

అనంతా వైష్ణవీ వ్యక్తా విశ్వానందా వికాసినీ .
శక్తిర్విభిన్నసర్వార్తిః సముద్రపరితోషిణీ .. 5..

మూర్తిః సనాతనీ హార్దీ నిస్తరంగా నిరామయా .
జ్ఞానజ్ఞేయా జ్ఞానగమ్యా జ్ఞానజ్ఞేయవికాసినీ .. 6..

స్వచ్ఛందశక్తిర్గహనా నిష్కంపార్చిః సునిర్మలా .
స్వరూపా సర్వగా పారా బృంహిణీ సుగుణోర్జితా .. 7..

అకలంకా నిరాధారా నిఃసంకల్పా నిరాశ్రయా .
అసంకీర్ణా సుశాంతా చ శాశ్వతీ భాసురీ స్థిరా .. 8..

అనౌపమ్యా నిర్వికల్పా నియంత్రీ యంత్రవాహినీ .
అభేద్యా భేదినీ భిన్నా భారతీ వైఖరీ ఖగా .. 9..

అగ్రాహ్యా గ్రాహికా గూఢా గంభీరా విశ్వగోపినీ .
అనిర్దేశ్యా ప్రతిహతా నిర్బీజా పావనీ పరా .. 10..

అప్రతర్క్యా పరిమితా భవభ్రాంతివినాశినీ .
ఏకా ద్విరూపా త్రివిధా అసంఖ్యాతా సురేశ్వరీ .. 11..

సుప్రతిష్ఠా మహాధాత్రీ స్థితిర్వృద్ధిర్ధ్రువా గతిః .
ఈశ్వరీ మహిమా ఋద్ధిః ప్రమోదా ఉజ్జ్వలోద్యమా .. 12..

అక్షయా వర్ద్ధమానా చ సుప్రకాశా విహంగమా .
నీరజా జననీ నిత్యా జయా రోచిష్మతీ శుభా .. 13..

తపోనుదా చ జ్వాలా చ సుదీప్తిశ్చాంశుమాలినీ .
అప్రమేయా త్రిధా సూక్ష్మా పరా నిర్వాణదాయినీ .. 14..

అవదాతా సుశుద్ధా చ అమోఘాఖ్యా పరంపరా .
సంధానకీ శుద్ధవిద్యా సర్వభూతమహేశ్వరీ .. 15..

లక్ష్మీస్తుష్టిర్మహాధీరా శాంతిరాపూరణానవా .
అనుగ్రహా శక్తిరాద్యా జగజ్జ్యేష్ఠా జగద్విధిః .. 16..

సత్యా ప్రహ్వా క్రియా యోగ్యా అపర్ణా హ్లాదినీ శివా .
సంపూర్ణాహ్లాదినీ శుద్ధా జ్యోతిష్మత్యమృతావహా .. 17..

రజోవత్యర్కప్రతిభాఽఽ కర్షిణీ కర్షిణీ రసా .
పరా వసుమతీ దేవీ కాంతిః శాంతిర్మతిః కలా .. 18..

కలా కలంకరహితా విశాలోద్దీపనీ రతిః .
సంబోధినీ హారిణీ చ ప్రభావా భవభూతిదా .. 19..

అమృతస్యందినీ జీవా జననీ ఖండికా స్థిరా .
ధూమా కలావతీ పూర్ణా భాసురా సుమతీరసా .. 20..

శుద్ధా ధ్వనిః సృతిః సృష్టిర్వికృతిః కృష్టిరేవ చ .
ప్రాపణీ ప్రాణదా ప్రహ్వా విశ్వా పాండురవాసినీ .. 21..

అవనిర్వజ్రనలికా చిత్రా బ్రహ్మాండవాసినీ .
అనంతరూపానంతాత్మానంతస్థానంతసంభవా .. 22..

మహాశక్తిః ప్రాణశక్తిః ప్రాణదాత్రీ ఋతంభరా .
మహాసమూహా నిఖిలా ఇచ్ఛాధారా సుఖావహా .. 23..

ప్రత్యక్షలక్ష్మీర్నిష్కంపా ప్రరోహాబుద్ధిగోచరా .
నానాదేహా మహావర్తా బహుదేహవికాసినీ .. 24..

సహస్రాణీ ప్రధానా చ న్యాయవస్తుప్రకాశికా .
సర్వాభిలాషపూర్ణేచ్ఛా సర్వా సర్వార్థభాషిణీ .. 25..

నానాస్వరూపచిద్ధాత్రీ శబ్దపూర్వా పురాతనీ .
వ్యక్తావ్యక్తా జీవకేశా సర్వేచ్ఛాపరిపూరితా .. 26..

సంకల్పసిద్ధా సాంఖ్యేయా తత్త్వగర్భా ధరావహా .
భూతరూపా చిత్స్వరూపా త్రిగుణా గుణగర్వితా .. 27..

ప్రజాపతీశ్వరీ రౌద్రీ సర్వాధారా సుఖావహా .
కల్యాణవాహికా కల్యా కలికల్మషనాశినీ .. 28..

నీరూపోద్భిన్నసంతానా సుయంత్రా త్రిగుణాలయా .
మహామాయా యోగమాయా మహాయోగేశ్వరీ ప్రియా .. 29..

మహాస్త్రీ విమలా కీర్తిర్జయా లక్ష్మీర్నిరంజనా .
ప్రకృతిర్భగవన్మాయా శక్తిర్నిద్రా యశస్కరీ .. 30..

చింతా బుద్ధిర్యశః ప్రజ్ఞా శాంతిః సుప్రీతివర్ద్ధినీ .
ప్రద్యుమ్నమాతా సాధ్వీ చ సుఖసౌభాగ్యసిద్ధిదా .. 31..

కాష్ఠా నిష్ఠా ప్రతిష్ఠా చ జ్యేష్ఠా శ్రేష్ఠా జయావహా .
సర్వాతిశాయినీ ప్రీతిర్విశ్వశక్తిర్మహాబలా .. 32..

వరిష్ఠా విజయా వీరా జయంతీ విజయప్రదా .
హృద్గృహా గోపినీ గుహ్యా గణగంధర్వసేవితా .. 33..

యోగీశ్వరీ యోగమాయా యోగినీ యోగసిద్ధిదా .
మహాయోగేశ్వరవృతా యోగా యోగేశ్వరప్రియా .. 34..

బ్రహ్మేంద్రరుద్రనమితా సురాసురవరప్రదా .
త్రివర్త్మగా త్రిలోకస్థా త్రివిక్రమపదోద్భవా .. 35..

సుతారా తారిణీ తారా దుర్గా సంతారిణీ పరా .
సుతారిణీ తారయంతీ భూరితారేశ్వరప్రభా .. 36..

గుహ్యవిద్యా యజ్ఞవిద్యా మహావిద్యా సుశోభితా .
అధ్యాత్మవిద్యా విఘ్నేశీ పద్మస్థా పరమేష్ఠినీ .. 37..

ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దండనీతిర్నయాత్మికా .
గౌరీ వాగీశ్వరీ గోప్త్రీ గాయత్రీ కమలోద్భవా .. 38..

విశ్వంభరా విశ్వరూపా విశ్వమాతా వసుప్రదా .
సిద్ధిః స్వాహా స్వధా స్వస్తిః సుధా సర్వార్థసాధినీ .. 39..

ఇచ్ఛా సృష్టిర్ద్యుతిర్భూతిః కీర్తిః శ్రద్ధా దయామతిః .
శ్రుతిర్మేధా ధృతిర్హ్రీః శ్రీర్విద్యా విబుధవందితా .. 40..

అనసూయా ఘృణా నీతిర్నిర్వృతిః కామధుక్కరా .
ప్రతిజ్ఞా సంతతిర్భూతిర్ద్యౌః ప్రజ్ఞా విశ్వమానినీ .. 41..

స్మృతిర్వాగ్విశ్వజననీ పశ్యంతీ మధ్యమా సమా .
సంధ్యా మేధా ప్రభా భీమా సర్వాకారా సరస్వతీ .. 42..

కాంక్షా మాయా మహామాయా మోహినీ మాధవప్రియా .
సౌమ్యాభోగా మహాభోగా భోగినీ భోగదాయినీ .. 43..

సుధౌతకనకప్రఖ్యా సువర్ణకమలాసనా .
హిరణ్యగర్భా సుశ్రోణీ హారిణీ రమణీ రమా .. 44..

చంద్రా హిరణ్మయీ జ్యోత్స్నా రమ్యా శోభా శుభావహా .
త్రైలోక్యమండనా నారీ నరేశ్వరవరార్చితా .. 45..

త్రైలోక్యసుందరీ రామా మహావిభవవాహినీ .
పద్మస్థా పద్మనిలయా పద్మమాలావిభూషితా .. 46..

పద్మయుగ్మధరా కాంతా దివ్యాభరణభూషితా .
విచిత్రరత్నముకుటా విచిత్రాంబరభూషణా .. 47..

విచిత్రమాల్యగంధాఢ్యా విచిత్రాయుధవాహనా .
మహానారాయణీ దేవీ వైష్ణవీ వీరవందితా .. 48..

కాలసంకర్షిణీ ఘోరా తత్త్వసంకర్షిణీకలా .
జగత్సంపూరణీ విశ్వా మహావిభవభూషణా .. 49..

వారుణీ వరదా వ్యాఖ్యా ఘంటాకర్ణవిరాజితా .
నృసింహీ భైరవీ బ్రాహ్మీ భాస్కరీ వ్యోమచారిణీ .. 50..

ఐంద్రీ కామధేనుః సృష్టిః కామయోనిర్మహాప్రభా .
దృష్టా కామ్యా విశ్వశక్తిర్బీజగత్యాత్మదర్శనా .. 51..

గరుడారూఢహృదయా చాంద్రీ శ్రీర్మధురాననా .
మహోగ్రరూపా వారాహీ నారసింహీ హతాసురా .. 52..

యుగాంతహుతభుగ్జ్వాలా కరాలా పింగలాకలా .
త్రైలోక్యభూషణా భీమా శ్యామా త్రైలోక్యమోహినీ .. 53..

మహోత్కటా మహారక్తా మహాచండా మహాసనా .
శంఖినీ లేఖినీ స్వస్థా లిఖితా ఖేచరేశ్వరీ .. 54..

భద్రకాలీ చైకవీరా కౌమారీ భవమాలినీ .
కల్యాణీ కామధుగ్జ్వాలాముఖీ చోత్పలమాలికా .. 55..

బాలికా ధనదా సూర్యా హృదయోత్పలమాలికా .
అజితా వర్షిణీ రీతిర్భరుండా గరుడాసనా .. 56..

వైశ్వానరీ మహామాయా మహాకాలీ విభీషణా .
మహామందారవిభవా శివానందా రతిప్రియా .. 57..

ఉద్రీతిః పద్మమాలా చ ధర్మవేగా విభావనీ .
సత్క్రియా దేవసేనా చ హిరణ్యరజతాశ్రయా .. 58..

సహసావర్తమానా చ హస్తినాదప్రబోధినీ .
హిరణ్యపద్మవర్ణా చ హరిభద్రా సుదుర్ద్ధరా .. 59..

సూర్యా హిరణ్యప్రకటసదృశీ హేమమాలినీ .
పద్మాననా నిత్యపుష్టా దేవమాతా మృతోద్భవా .. 60..

మహాధనా చ యా శృంగీ కర్ద్దమీ కంబుకంధరా .
ఆదిత్యవర్ణా చంద్రాభా గంధద్వారా దురాసదా .. 61..

వరార్చితా వరారోహా వరేణ్యా విష్ణువల్లభా .
కల్యాణీ వరదా వామా వామేశీ వింధ్యవాసినీ .. 62..

యోగనిద్రా యోగరతా దేవకీ కామరూపిణీ .
కంసవిద్రావిణీ దుర్గా కౌమారీ కౌశికీ క్షమా .. 63..

కాత్యాయనీ కాలరాత్రిర్నిశితృప్తా సుదుర్జయా .
విరూపాక్షీ విశాలాక్షీ భక్తానాంపరిరక్షిణీ .. 64..

బహురూపా స్వరూపా చ విరూపా రూపవర్జితా .
ఘంటానినాదబహులా జీమూతధ్వనినిఃస్వనా .. 65..

మహాదేవేంద్రమథినీ భ్రుకుటీకుటిలాననా .
సత్యోపయాచితా చైకా కౌబేరీ బ్రహ్మచారిణీ .. 66..

ఆర్యా యశోదా సుతదా ధర్మకామార్థమోక్షదా .
దారిద్ర్యదుఃఖశమనీ ఘోరదుర్గార్తినాశినీ .. 67..

భక్తార్తిశమనీ భవ్యా భవభర్గాపహారిణీ .
క్షీరాబ్ధితనయా పద్మా కమలా ధరణీధరా .. 68..

రుక్మిణీ రోహిణీ సీతా సత్యభామా యశస్వినీ .
ప్రజ్ఞాధారామితప్రజ్ఞా వేదమాతా యశోవతీ .. 69..

సమాధిర్భావనా మైత్రీ కరుణా భక్తవత్సలా .
అంతర్వేదీ దక్షిణా చ బ్రహ్మచర్యపరాగతిః .. 70..

దీక్షా వీక్షా పరీక్షా చ సమీక్షా వీరవత్సలా .
అంబికా సురభిః సిద్ధా సిద్ధవిద్యాధరార్చితా .. 71..

సుదీక్షా లేలిహానా చ కరాలా విశ్వపూరకా .
విశ్వసంధారిణీ దీప్తిస్తాపనీ తాండవప్రియా .. 72..

ఉద్భవా విరజా రాజ్ఞీ తాపనీ బిందుమాలినీ .
క్షీరధారాసుప్రభావా లోకమాతా సువర్చసా .. 73..

హవ్యగర్భా చాజ్యగర్భా జుహ్వతోయజ్ఞసంభవా .
ఆప్యాయనీ పావనీ చ దహనీ దహనాశ్రయా .. 74..

మాతృకా మాధవీ ముఖ్యా మోక్షలక్ష్మీర్మహర్ద్ధిదా .
సర్వకామప్రదా భద్రా సుభద్రా సర్వమంగలా .. 75..

శ్వేతా సుశుక్లవసనా శుక్లమాల్యానులేపనా .
హంసా హీనకరీ హంసీ హృద్యా హృత్కమలాలయా .. 76..

సితాతపత్రా సుశ్రోణీ పద్మపత్రాయతేక్షణా .
సావిత్రీ సత్యసంకల్పా కామదా కామకామినీ .. 77..

దర్శనీయా దృశా దృశ్యా స్పృశ్యా సేవ్యా వరాంగనా .
భోగప్రియా భోగవతీ భోగీంద్రశయనాసనా .. 78..

ఆర్ద్రా పుష్కరిణీ పుణ్యా పావనీ పాపసూదనీ .
శ్రీమతీ చ శుభాకారా పరమైశ్వర్యభూతిదా .. 79..

అచింత్యానంతవిభవా భవభావవిభావనీ .
నిశ్రేణిః సర్వదేహస్థా సర్వభూతనమస్కృతా .. 80..

బలా బలాధికా దేవీ గౌతమీ గోకులాలయా .
తోషిణీ పూర్ణచంద్రాభా ఏకానందా శతాననా .. 81..

ఉద్యాననగరద్వారహర్మ్యోపవనవాసినీ .
కూష్మాండా దారుణా చండా కిరాతీ నందనాలయా .. 82..

కాలాయనా కాలగమ్యా భయదా భయనాశినీ .
సౌదామనీ మేఘరవా దైత్యదానవమర్దినీ .. 83..

జగన్మాతా భయకరీ భూతధాత్రీ సుదుర్లభా .
కాశ్యపీ శుభదాతా చ వనమాలా శుభావరా .. 84..

ధన్యా ధన్యేశ్వరీ ధన్యా రత్నదా వసువర్ద్ధినీ .
గాంధర్వీ రేవతీ గంగా శకునీ విమలాననా .. 85..

ఇడా శాంతికరీ చైవ తామసీ కమలాలయా .
ఆజ్యపా వజ్రకౌమారీ సోమపా కుసుమాశ్రయా .. 86..

జగత్ప్రియా చ సరథా దుర్జయా ఖగవాహనా .
మనోభవా కామచారా సిద్ధచారణసేవితా .. 87..

వ్యోమలక్ష్మీర్మహాలక్ష్మీస్తేజోలక్ష్మీః సుజాజ్వలా .
రసలక్ష్మీర్జగద్యోనిర్గంధలక్ష్మీర్వనాశ్రయా .. 88..

శ్రవణా శ్రావణీ నేత్రీ రసనాప్రాణచారిణీ .
విరించిమాతా విభవా వరవారిజవాహనా .. 89..

వీర్యా వీరేశ్వరీ వంద్యా విశోకా వసువర్ద్ధినీ .
అనాహతా కుండలినీ నలినీ వనవాసినీ .. 90..

గాంధారిణీంద్రనమితా సురేంద్రనమితా సతీ .
సర్వమంగల్యమాంగల్యా సర్వకామసమృద్ధిదా .. 91..

సర్వానందా మహానందా సత్కీర్తిః సిద్ధసేవితా .
సినీవాలీ కుహూ రాకా అమా చానుమతిర్ద్యుతిః .. 92..

అరుంధతీ వసుమతీ భార్గవీ వాస్తుదేవతా .
మాయూరీ వజ్రవేతాలీ వజ్రహస్తా వరాననా .. 93..

అనఘా ధరణిర్ధీరా ధమనీ మణిభూషణా .
రాజశ్రీ రూపసహితా బ్రహ్మశ్రీర్బ్రహ్మవందితా .. 94..

జయశ్రీర్జయదా జ్ఞేయా సర్గశ్రీః స్వర్గతిః సతాం .
సుపుష్పా పుష్పనిలయా ఫలశ్రీర్నిష్కలప్రియా .. 95..

ధనుర్లక్ష్మీస్త్వమిలితా పరక్రోధనివారిణీ .
కద్రూర్ధ్ధనాయుః కపిలా సురసా సురమోహినీ .. 96..

మహాశ్వేతా మహానీలా మహామూర్తిర్విషాపహా .
సుప్రభా జ్వాలినీ దీప్తిస్తృప్తిర్వ్యాప్తిః ప్రభాకరీ .. 97..

తేజోవతీ పద్మబోధా మదలేఖారుణావతీ .
రత్నా రత్నావలీ భూతా శతధామా శతాపహా .. 98..

త్రిగుణా ఘోషిణీ రక్ష్యా నర్ద్దినీ ఘోషవర్జితా .
సాధ్యా దితిర్దితిదేవీ మృగవాహా మృగాంకగా .. 99..

చిత్రనీలోత్పలగతా వృషరత్నకరాశ్రయా .
హిరణ్యరజతద్వంద్వా శంఖభద్రాసనాస్థితా .. 100..

గోమూత్రగోమయక్షీరదధిసర్పిర్జలాశ్రయా .
మరీచిశ్చీరవసనా పూర్ణా చంద్రార్కవిష్టరా .. 101..

సుసూక్ష్మా నిర్వృతిః స్థూలా నివృత్తారాతిరేవ చ .
మరీచిజ్వాలినీ ధూమ్రా హవ్యవాహా హిరణ్యదా .. 102..

దాయినీ కాలినీ సిద్ధిః శోషిణీ సంప్రబోధినీ .
భాస్వరా సంహతిస్తీక్ష్ణా ప్రచండజ్వలనోజ్జ్వలా .. 103..

సాంగా ప్రచండా దీప్తా చ వైద్యుతిః సుమహాద్యుతిః .
కపిలా నీలరక్తా చ సుషుమ్నా విస్ఫులింగినీ .. 104..

అర్చిష్మతీ రిపుహరా దీర్ఘా ధూమావలీ జరా .
సంపూర్ణమండలా పూషా స్రంసినీ సుమనోహరా .. 105..

జయా పుష్టికరీచ్ఛాయా మానసా హృదయోజ్జ్వలా .
సువర్ణకరణీ శ్రేష్ఠా మృతసంజీవినీరణే .. 106..

విశల్యకరణీ శుభ్రా సంధినీ పరమౌషధిః .
బ్రహ్మిష్ఠా బ్రహ్మసహితా ఐందవీ రత్నసంభవా .. 107..

విద్యుత్ప్రభా బిందుమతీ త్రిస్వభావగుణాంబికా .
నిత్యోదితా నిత్యహృష్టా నిత్యకామకరీషిణీ .. 108..

పద్మాంకా వజ్రచిహ్నా చ వక్రదండవిభాసినీ .
విదేహపూజితా కన్యా మాయా విజయవాహినీ .. 109..

మానినీ మంగలా మాన్యా మాలినీ మానదాయినీ .
విశ్వేశ్వరీ గణవతీ మండలా మండలేశ్వరీ .. 110..

హరిప్రియా భౌమసుతా మనోజ్ఞా మతిదాయినీ .
ప్రత్యంగిరా సోమగుప్తా మనోఽభిజ్ఞా వదన్మతిః .. 111..

యశోధరా రత్నమాలా కృష్ణా త్రైలోక్యబంధనీ .
అమృతా ధారిణీ హర్షా వినతా వల్లకీ శచీ .. 112..

సంకల్పా భామినీ మిశ్రా కాదంబర్యమృతప్రభా .
అగతా నిర్గతా వజ్రా సుహితా సంహితాక్షతా .. 113..

సర్వార్థసాధనకరీ ధాతుర్ధారణికామలా .
కరుణాధారసంభూతా కమలాక్షీ శశిప్రియా .. 114..

సౌమ్యరూపా మహాదీప్తా మహాజ్వాలా వికాశినీ .
మాలా కాంచనమాలా చ సద్వజ్రా కనకప్రభా .. 115..

ప్రక్రియా పరమా యోక్త్రీ క్షోభికా చ సుఖోదయా .
విజృంభణా చ వజ్రాఖ్యా శృంఖలా కమలేక్షణా .. 116..

జయంకరీ మధుమతీ హరితా శశినీ శివా .
మూలప్రకృతిరీశానీ యోగమాతా మనోజవా .. 117..

ధర్మోదయా భానుమతీ సర్వాభాసా సుఖావహా .
ధురంధరా చ బాలా చ ధర్మసేవ్యా తథాగతా .. 118..

సుకుమారా సౌమ్యముఖీ సౌమ్యసంబోధనోత్తమా .
సుముఖీ సర్వతోభద్రా గుహ్యశక్తిర్గుహాలయా .. 119..

హలాయుధా చైకవీరా సర్వశస్త్రసుధారిణీ .
వ్యోమశక్తిర్మహాదేహా వ్యోమగా మధుమన్మయీ .. 120..

గంగా వితస్తా యమునా చంద్రభాగా సరస్వతీ .
తిలోత్తమోర్వశీ రంభా స్వామినీ సురసుందరీ .. 121..

బాణప్రహరణావాలా బింబోష్ఠీ చారుహాసినీ .
కకుద్మినీ చారుపృష్ఠా దృష్టాదృష్టఫలప్రదా .. 122..

కామ్యాచరీ చ కామ్యా చ కామాచారవిహారిణీ .
హిమశైలేంద్రసంకాశా గజేంద్రవరవాహనా .. 123..

అశేషసుఖసౌభాగ్యసంపదా యోనిరుత్తమా .
సర్వోత్కృష్టా సర్వమయీ సర్వా సర్వేశ్వరప్రియా .. 124..

సర్వాంగయోనిః సావ్యక్తా సంప్రధానేశ్వరేశ్వరీ .
విష్ణువక్షఃస్థలగతా కిమతః పరముచ్యతే .. 125..

పరా నిర్మహిమా దేవీ హరివక్షఃస్థలాశ్రయా .
సా దేవీ పాపహంత్రీ చ సాన్నిధ్యం కురుతాన్మమ .. 126..

ఇతి నామ్నాం సహస్రం తు లక్ష్మ్యాః ప్రోక్తం శుభావహం .
పరావరేణ భేదేన ముఖ్యగౌణేన భాగతః .. 127..

యశ్చైతత్ కీర్తయేన్నిత్యం శృణుయాద్ వాపి పద్మజ .
శుచిః సమాహితో భూత్వా భక్తిశ్రద్ధాసమన్వితః .. 128..

శ్రీనివాసం సమభ్యర్చ్య పుష్పధూపానులేపనైః .
భోగైశ్చ మధుపర్కాద్యైర్యథాశక్తి జగద్గురుం .. 129..

తత్పార్శ్వస్థాం శ్రియం దేవీం సంపూజ్య శ్రీధరప్రియాం .
తతో నామసహస్రేణ తోషయేత్ పరమేశ్వరీం .. 130..

నామరత్నావలీస్తోత్రమిదం యః సతతం పఠేత్ .
ప్రసాదాభిముఖీలక్ష్మీః సర్వం తస్మై ప్రయచ్ఛతి .. 131..

యస్యా లక్ష్మ్యాశ్చ సంభూతాః శక్తయో విశ్వగాః సదా .
కారణత్వే న తిష్ఠంతి జగత్యస్మింశ్చరాచరే .. 132..

తస్మాత్ ప్రీతా జగన్మాతా శ్రీర్యస్యాచ్యుతవల్లభా .
సుప్రీతాః శక్తయస్తస్య సిద్ధిమిష్టాం దిశంతి హి .. 133..

ఏక ఏవ జగత్స్వామీ శక్తిమానచ్యుతః ప్రభుః .
తదంశశక్తిమంతోఽన్యే బ్రహ్మేశానాదయో యథా .. 134..

తథైవైకా పరా శక్తిః శ్రీస్తస్య కరుణాశ్రయా .
జ్ఞానాదిషాంగుణ్యమయీ యా ప్రోక్తా ప్రకృతిః పరా .. 135..

ఏకైవ శక్తిః శ్రీస్తస్యా ద్వితీయాత్మని వర్తతే .
పరా పరేశీ సర్వేశీ సర్వాకారా సనాతనీ .. 136..

అనంతనామధేయా చ శక్తిచక్రస్య నాయికా .
జగచ్చరాచరమిదం సర్వం వ్యాప్య వ్యవస్థితా .. 137..

తస్మాదేకైవ పరమా శ్రీర్జ్ఞేయా విశ్వరూపిణీ .
సౌమ్యా సౌమ్యేన రూపేణ సంస్థితా నటజీవవత్ .. 138..

యో యో జగతి పుంభావః స విష్ణురితి నిశ్చయః .
యా యా తు నారీభావస్థా తత్ర లక్ష్మీర్వ్యవస్థితా .. 139..

ప్రకృతేః పురుషాచ్చాన్యస్తృతీయో నైవ విద్యతే .
అథ కిం బహునోక్తేన నరనారీమయో హరిః .. 140..

అనేకభేదభిన్నస్తు క్రియతే పరమేశ్వరః .
మహావిభూతిం దయితాం యే స్తువంత్యచ్యుతప్రియాం .. 141..

తే ప్రాప్నువంతి పరమాం లక్ష్మీం సంశుద్ధచేతసః .
పద్మయోనిరిదం ప్రాప్య పఠన్ స్తోత్రమిదం క్రమాత్ .. 142..

దివ్యమష్టగుణైశ్వర్యం తత్ప్రసాదాచ్చ లబ్ధవాన్ .
సకామానాం చ ఫలదామకామానాం చ మోక్షదాం .. 143..

పుస్తకాఖ్యాం భయత్రాత్రీం సితవస్త్రాం త్రిలోచనాం .
మహాపద్మనిషణ్ణాం తాం లక్ష్మీమజరతాం నమః .. 144..

కరయుగలగృహీతం పూర్ణకుంభం దధానా
క్వచిదమలగతస్థా శంఖపద్మాక్షపాణిః .
క్వచిదపి దయితాంగే చామరవ్యగ్రహస్తా
క్వచిదపి సృణిపాశం బిభ్రతీ హేమకాంతిః .. 145..

.. ఇత్యాదిపద్మపురాణే కాశ్మీరవర్ణనే హిరణ్యగర్భహృదయే
సర్వకామప్రదాయకం పురుషోత్తమప్రోక్తం

శ్రీలక్ష్మీసహస్రనామస్తోత్రం సమాప్తం ..

Corrected by Kirk Wortman kirkwort@hotmail.com

pUrvapIThikA is included from text entitled kamalAsahasranAmastotra devIstutimanjarI edited by Radhakrishnasastri from Mahaperiaval trust


```
% Text title            : mahaalaxmii sahasranaama stotra from brahmapuraaNa
% File name             : mahaalaxmisahasra.itx
% itxtitle              : mahAlakShmIsahasranAmastotram athavA kamalAsahasranAmastotram
% engtitle              : mahAlaxmI sahasranAma stotram
% Category              : sahasranAma, devii, lakShmI, stotra, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : lakShmI
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : hinduism/religion
% Proofread by          : Kirk Wortman
% Description-comments  : from Devistutimanjari edited by Radhakrishnasastri
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval trust
% Latest update         : August 13, 2002, May 8, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ తులసీ సహస్ర నామావలిః

ఓం తులస్యై నమః .
ఓం శ్రీప్రదాయై నమః .
ఓం భద్రాయై నమః .
ఓం శ్రీవిష్ణుప్రియకారిణ్యై నమః .
ఓం క్షీరవారిధిసంభూతాయై నమః .
ఓం భూతానామభయంకర్యై నమః .
ఓం మహేశ్వరాప్లవాయై నమః .
ఓం సిద్ధయే నమః .
ఓం సిద్ధిదాయై నమః .
ఓం సిద్ధపూజితాయై నమః .
ఓం సిద్ధాంతగమ్యాయై నమః .
ఓం సిద్ధేశప్రియాయై నమః .
ఓం సిద్ధజనార్థదాయై నమః .
ఓం నారదానుగ్రహాయై నమః .
ఓం దేవ్యై నమః .
ఓం భక్తాభద్రప్రణాశిన్యై నమః .
ఓం శ్యామజాయై నమః .
ఓం చపలాయై నమః .
ఓం శ్యామాయై నమః .
ఓం శ్యామాంగ్యై నమః .. 20
ఓం సర్వసుందర్యై నమః .
ఓం కామదాయై నమః .
ఓం చాముండ్యై నమః .
ఓం త్రైలోక్యవిజయప్రదాయై నమః .
ఓం కృష్ణరోమాయై నమః .
ఓం కృష్ణవేణ్యై నమః .
ఓం వృందావనవిలాసిన్యై నమః .
ఓం హృద్ధ్యేయాయై నమః .
ఓం పంచమహిష్యై నమః .
ఓం ఈశ్వర్యై నమః .
ఓం సరస్వత్యై నమః .
ఓం కరాలవిక్రమాయై నమః .
ఓం కామాయై నమః .
ఓం గౌర్యై నమః .
ఓం కాల్యై నమః .
ఓం శాంభవ్యై నమః .
ఓం నిత్యాయై నమః .
ఓం నిగమవేద్యాయై నమః .
ఓం నిఖిలాగమరూపిణ్యై నమః .
ఓం నిరంజనాయై నమః .. 40
ఓం నిత్యసుఖాయై నమః .
ఓం చంద్రవక్త్రాయై నమః .
ఓం మత్యై నమః .
ఓం మహ్యై నమః .
ఓం చంద్రహాసాయై నమః .
ఓం చంద్రలిప్తాయై నమః .
ఓం చందనాక్తస్తనద్వయాయై నమః .
ఓం వైష్ణవ్యై నమః .
ఓం విష్ణువనితాయై నమః .
ఓం విష్ణ్వారాధనలాలసాయై నమః .
ఓం ఉమాయై నమః .
ఓం చండ్యై నమః .
ఓం బ్రహ్మవిద్యాయై నమః .
ఓం మారమాత్రే నమః .
ఓం వరద్యుతయే నమః .
ఓం ద్వాదశీపూజితాయై నమః .
ఓం రమ్యాయై నమః .
ఓం ద్వాదశీసుప్రియాయై నమః .
ఓం రత్యై నమః .
ఓం ధృత్యై నమః .. 60
ఓం కృత్యై నమః .
ఓం నత్యై నమః .
ఓం శాంత్యై నమః .
ఓం శాంతిదాయై నమః .
ఓం త్రిఫలాయై నమః .
ఓం శుచయే నమః .
ఓం శుభానురాగాయై నమః .
ఓం హరిద్వర్ణాయై నమః .
ఓం శుభావహాయై నమః .
ఓం శుభాయై నమః .
ఓం శుభాననాయై నమః .
ఓం సుభ్రువే నమః .
ఓం భూర్భువఃస్వఃస్థవందితాయై నమః .
ఓం పంజికాయై నమః .
ఓం కాశికాయై నమః .
ఓం పంక్త్యై నమః .
ఓం ముక్త్యై నమః .
ఓం ముక్తిప్రదాయై నమః .
ఓం వరాయై నమః .
ఓం దివ్యశాఖాయై నమః .. 80
ఓం భవ్యరూపాయై నమః .
ఓం మీమాంసాయై నమః .
ఓం భవ్యరూపిణ్యై నమః .
ఓం దివ్యవేణ్యై నమః .
ఓం హరిద్రూపాయై నమః .
ఓం సృష్టిదాత్ర్యై నమః .
ఓం స్థితిప్రదాయై నమః .
ఓం కాల్యై నమః .
ఓం కరాలనేపథ్యాయై నమః .
ఓం బ్రహ్మరూపాయై నమః .
ఓం శివాత్మికాయై నమః .
ఓం పర్వమానాయై నమః .
ఓం పూర్ణతారాయై నమః .
ఓం రాకాయై నమః .
ఓం రాకాస్వవర్ణభాసే నమః .
ఓం సువర్ణవేద్యై నమః .
ఓం సౌవర్ణరత్నపీఠసమాశ్రితాయై నమః .
ఓం విశాలాయై నమః .
ఓం నిష్కలాయై నమః .
ఓం వృష్ట్యై నమః .. 100
ఓం వృక్షవేద్యాయై నమః .
ఓం పదాత్మికాయై నమః .

ఓం విష్ణుపాదాశ్రితాయై నమః .
ఓం వేద్యై నమః .
ఓం విధిసూతాయై నమః .
ఓం మహాలికాయై నమః .
ఓం సూతికాయై నమః .
ఓం సుహితాయై నమః .
ఓం సూరిగమ్యాయై నమః .
ఓం సూర్యప్రకాశికాయై నమః .
ఓం కాశిన్యై నమః .
ఓం కాశితనయాయై నమః .
ఓం కాశిరాజవరప్రదాయై నమః .
ఓం క్షీరాబ్ధిపూజావిరతాయై నమః .
ఓం ఆద్యాయై నమః .
ఓం క్షీరప్రియాయై నమః .
ఓం అమృతాయై నమః .
ఓం క్షీరకంఠ్యై నమః .
ఓం సహస్రాక్ష్యై నమః .
ఓం శోణాయై నమః .. 120
ఓం భుజగపాదుకాయై నమః .
ఓం ఉషసే నమః .
ఓం బుద్ధాయై నమః .
ఓం త్రియామాయై నమః .
ఓం శ్యామలాయై నమః .
ఓం శ్రీప్రదాయై నమః .
ఓం తనవే నమః .
ఓం సరస్వతీడ్యాయై నమః .
ఓం శర్వాణ్యై నమః .
ఓం శర్వాణీశప్రియంకర్యై నమః .
ఓం ఆద్యలక్ష్మ్యై నమః .
ఓం అంత్యలక్ష్మ్యై నమః .
ఓం సుగుణాయై నమః .
ఓం నిర్గుణాయై నమః .
ఓం సత్యై నమః .
ఓం నిర్వాణమార్గదాయై నమః .
ఓం దేవ్యై నమః .
ఓం క్షీరిణ్యై నమః .
ఓం హసిన్యై నమః .
ఓం క్షమాయై నమః .. 140
ఓం క్షమావత్యై నమః .
ఓం క్షమానాథాయై నమః .
ఓం నిర్విద్యాయై నమః .
ఓం నీరజాయై నమః .
ఓం విద్యకాయై నమః .
ఓం క్షిత్యై నమః .
ఓం బ్రహ్మేణ్యై నమః .
ఓం రాత్రిరూపాయై నమః .
ఓం శాఖాయై నమః .
ఓం బాలాత్మికాయై నమః .
ఓం బలాయై నమః .
ఓం భారత్యై నమః .
ఓం విశిఖాయై నమః .
ఓం పద్మాయై నమః .
ఓం గరిష్ఠే నమః .
ఓం హంసగామిన్యై నమః .
ఓం గౌర్యై నమః .
ఓం భూత్యై నమః .
ఓం విరక్తాయై నమః .
ఓం భూధాత్ర్యై నమః .
ఓం భూతిదాయై నమః .. 160
ఓం భృత్యై నమః .
ఓం ప్రభంజన్యై నమః .
ఓం సుపుష్టాంగ్యై నమః .
ఓం మాహేంద్ర్యై నమః .
ఓం జాలరూపిణ్యై నమః .
ఓం పద్మార్చితాయై నమః .
ఓం పద్మజేడ్యాయై నమః .
ఓం పథ్యాయై నమః .
ఓం పద్మాననాయై నమః .
ఓం అద్భుతాయై నమః .
ఓం పుణ్యాయై నమః .
ఓం పుణ్యప్రదాయై నమః .
ఓం వేద్యాయై నమః .
ఓం లేఖ్యాయై నమః .
ఓం వృక్షాత్మికాయై నమః .
ఓం స్థిరాయై నమః .
ఓం గోమత్యై నమః .
ఓం జాహ్నవ్యై నమః .
ఓం గమ్యాయై నమః .
ఓం గంగాయై నమః .. 180
ఓం సప్తశిఖాత్మికాయై నమః .
ఓం లక్షణాయై నమః .
ఓం సర్వవేదార్థసంపత్త్యై నమః .
ఓం కల్పకాయై నమః .
ఓం అరుణాయై నమః .
ఓం కలికాయై నమః .
ఓం కుడ్మలాగ్రాయై నమః .
ఓం మాయాయై నమః .
ఓం అనంతాయై నమః .
ఓం విరాధికాయై నమః .
ఓం అవిద్యావాసనానాగ్న్యై (శ్యై) నమః .
ఓం నాగకన్యాయై నమః .
ఓం కలాననాయై నమః .
ఓం బీజాలీనాయై నమః .
ఓం మంత్రఫలాయై నమః .
ఓం సర్వలక్షణలక్షితాయై నమః .
ఓం వనే స్వవృక్షరూపేణరోపితాయై నమః .
ఓం నాకివందితాయై నమః .
ఓం వనప్రియాయై నమః .
ఓం వనచరాయై నమః .. 200
ఓం సద్వరాయై నమః .
ఓం పర్వలక్షణాయై నమః .
ఓం మంజరీభిర్విరాజంత్యై నమః .
ఓం సుగంధాయై నమః .
ఓం సుమనోహరాయై నమః .
ఓం సత్యై నమః .
ఓం ఆధారశక్త్యై నమః .
ఓం చిచ్ఛక్త్యై నమః .
ఓం వీరశక్తికాయై నమః .
ఓం ఆగ్నేయ్యై తన్వై నమః .
ఓం పార్థివాయై తన్వై నమః .
ఓం ఆప్యాయై తన్వై నమః .
ఓం వాయవ్యై తన్వై నమః .
ఓం స్వరిన్యై తన్వై నమః .
ఓం నిత్యాయై నమః .
ఓం నియతకల్యాణాయై నమః .
ఓం శుద్ధాయై నమః .
ఓం శుద్ధాత్మికాయై నమః .
ఓం పరాయై నమః .
ఓం సంసారతారికాయై నమః .. 220
ఓం భైమ్యై నమః .

ఓం క్షత్రియాంతకర్త్ర్యై నమః .
ఓం క్షత్ర్యై నమః .
ఓం సత్యగర్భాయై నమః .
ఓం సత్యరూపాయై నమః .
ఓం సవ్యాసవ్యపరాయై నమః .
ఓం అద్భుతాయై నమః .
ఓం సవ్యార్థిన్యై నమః .
ఓం సర్వదాత్ర్యై నమః .
ఓం సవ్యేశానప్రియాయై నమః .
ఓం అంబికాయై నమః .
ఓం అశ్వకర్ణాయై నమః .
ఓం సహస్రాంశుప్రభాయై నమః .
ఓం కైవల్యతత్పరాయై నమః .
ఓం యజ్ఞార్థిన్యై నమః .
ఓం యజ్ఞదాత్ర్యై నమః .
ఓం యజ్ఞభోక్త్ర్యై నమః .
ఓం దురుద్ధరాయై నమః .
ఓం పరశ్వథధరాయై నమః .
ఓం రాధాయై నమః .. 240
ఓం రేణుకాయై నమః .
ఓం భీతిహారిణ్యై నమః .
ఓం ప్రాచ్యై నమః .
ఓం ప్రతీచ్యై నమః .
ఓం గరుడాయై నమః .
ఓం విష్వక్సేనాయై నమః .
ఓం ధనంజయాయై నమః .
ఓం కామాక్ష్యై నమః .
ఓం క్షీరకంఠాయై నమః .
ఓం కామదాయై నమః .
ఓం ఉద్దామకాండగాయై నమః .
ఓం చాముండాయై నమః .
ఓం లోకమాత్రే నమః .
ఓం పార్వత్యై నమః .
ఓం పరమాద్భుతాయై నమః .
ఓం బ్రహ్మవిద్యాయై నమః .
ఓం మంత్రవిద్యాయై నమః .
ఓం మోక్షవిద్యాయై నమః .
ఓం మహాచిత్యై నమః .
ఓం కాముకాయై నమః .. 260
ఓం కామదాత్ర్యై నమః .
ఓం కామ్యకశఫాయై నమః .
ఓం దివాయై నమః .
ఓం నిశాయై నమః .
ఓం ఘటికాయై నమః .
ఓం కలాయై నమః .
ఓం కాష్ఠాయై నమః .
ఓం మాసరూపాయై నమః .
ఓం శరద్వరాయై నమః .
ఓం రుద్రాత్మికాయై నమః .
ఓం రుద్రధాత్ర్యై నమః .
ఓం రౌద్ర్యై నమః .
ఓం రుద్రప్రభాధికాయై నమః .
ఓం కరాలవదనాయై నమః .
ఓం దోషాయై నమః .
ఓం నిర్దోషాయై నమః .
ఓం సాకృత్యై నమః .
ఓం పరాయై నమః .
ఓం తేజోమయ్యై నమః .
ఓం వీర్యవత్యై నమః .. 280
ఓం వీర్యాతీతాయై నమః .
ఓం పరాయణాయై నమః .
ఓం క్షురప్రవారిణ్యై నమః .
ఓం అక్షుద్రాయై నమః .
ఓం క్షురధారాయై నమః .
ఓం సుమధ్యమాయై నమః .
ఓం ఔదుంబర్యై నమః .
ఓం తీర్థకర్త్ర్యై నమః .
ఓం వికృతాయై నమః .
ఓం అవికృతాయై నమః .
ఓం సమాయై నమః .
ఓం తోషిణ్యై నమః .
ఓం తుకారేణవాచ్యాయై నమః .
ఓం సర్వార్థసిద్ధిదాయై నమః .
ఓం ఉద్దామచేష్టాయై నమః .
ఓం ఆకారవాచ్యాయై నమః .
ఓం సర్వాయై నమః .
ఓం ప్రభాకర్త్ర్యై నమః .
ఓం లక్ష్మీరూపాయై నమః .
ఓం లకారేణవాచ్యాయై నమః .. 300
ఓం నృణాం లక్ష్మీప్రదాయై నమః .
ఓం శీతలాయై నమః .
ఓం సీకారవాచ్యాయై నమః .
ఓం సుఖరూపిణ్యై నమః .
ఓం గుకారవాచ్యాయై నమః .
ఓం శ్రీరూపాయై నమః .
ఓం శ్రుతిరూపాయై నమః .
ఓం సదాశివాయై నమః .
ఓం భవ్యాయై నమః .
ఓం భవస్థితాయై నమః .
ఓం భావాధారాయై నమః .
ఓం భవహితంకర్త్ర్యై నమః .
ఓం భవాయై నమః .
ఓం భావుకదాత్ర్యై నమః .
ఓం భవాభవవినాశిన్యై నమః .
ఓం భవవంద్యాయై నమః .
ఓం భగవత్యై నమః .
ఓం భగవద్వాసరూపిణ్యై నమః .
ఓం దాతాభావం భూజనీలాయై (దాతృభావే పూజనీయాయై) నమః .
ఓం శాంత్యై నమః .. 320
ఓం భాగవత్యై నమః .
ఓం ప్రియాయై నమః .
ఓం మహాదేవ్యై నమః .
ఓం మహేశానాయై నమః .
ఓం మహీపాలాయై నమః .
ఓం మహేశ్వర్యై నమః .
ఓం గహనాదిస్థితాయై నమః .
ఓం శక్త్యై నమః .
ఓం కమలాయై నమః .
ఓం కలినాశిన్యై నమః .
ఓం కాలకేయప్రహర్త్ర్యై నమః .
ఓం సకలాకలనక్షమాయై నమః .
ఓం కలధౌతాకృత్యై నమః .
ఓం కాల్యై నమః .
ఓం కాలకాలప్రవర్తిన్యై నమః .
ఓం కల్యగ్రాయై నమః .
ఓం సకలాయై నమః .
ఓం భద్రాయై నమః .
ఓం కాలకాలగలప్రియాయై నమః .
ఓం మంగలాయై నమః .. 340

ఓం జృంభిణ్యై నమః .
ఓం జృంభాయై నమః .
ఓం భంజిన్యై నమః .
ఓం కర్ణికాకృతయే నమః .
ఓం మంత్రారాధ్యాయై నమః .
ఓం వారుణ్యై నమః .
ఓం శారదాయై నమః .
ఓం పరిఘాయై నమః .
ఓం సరితే నమః .
ఓం వైనాయక్యై నమః .
ఓం రత్నమాలాయై నమః .
ఓం శరభాయై నమః .
ఓం వర్తికాననాయై నమః .
ఓం మైత్రేయాయై నమః .
ఓం కామిన్యై నమః .
ఓం భైష్మ్యై నమః .
ఓం ధనుర్బాణచధారిణ్యై నమః .
ఓం కమనీయాయై నమః .
ఓం రంభోరవే నమః .
ఓం రంభారాధ్యపదాయై నమః .. 360
ఓం శుభాతిథ్యాయై నమః .
ఓం పండితకాయై నమః .
ఓం సదానందాయై నమః .
ఓం ప్రపంచికాయై నమః .
ఓం వామమల్లస్వరూపాయై నమః .
ఓం (....) నమః . ?
ఓం సద్యోజాతాయై నమః .
ఓం శాకభక్షాయై నమః .
ఓం అదిత్యై నమః .
ఓం దేవతామయ్యై నమః .
ఓం బ్రహ్మణ్యాయై నమః .
ఓం బ్రహ్మణాగమ్యాయై నమః .
ఓం వేదవాచే నమః .
ఓం సురేశ్వర్యై నమః .
ఓం గాయత్ర్యై నమః .
ఓం వ్యాహృత్యై నమః .
ఓం పుష్ట్యై నమః .
ఓం తాటంకద్వయశోభిన్యై నమః .
ఓం భైరవ్యై నమః .
ఓం చారురూపాయై నమః.. 380
ఓం స్వర్ణస్వచ్ఛకపోలికాయై నమః .
ఓం సుపర్వ (వర్ణ)జ్యాయై నమః .
ఓం యుద్ధశూరాయై నమః .
ఓం చారుభోజ్యాయై నమః .
ఓం సుకామిన్యై నమః .
ఓం భృగువాసరసంపూజ్యాయై నమః .
ఓం భృగుపుత్ర్యై నమః .
ఓం నిరామయాయై నమః .
ఓం త్రివర్గదాయై నమః .
ఓం త్రిసుఖదాయై నమః .
ఓం తృతీయసవనప్రియాయై నమః .
ఓం భాగ్యప్రదాయై నమః .
ఓం భాగ్యరూపాయై నమః .
ఓం భగవద్భక్తిదాయిన్యై నమః .
ఓం స్వాహాయై నమః .
ఓం స్వధాయై నమః .
ఓం క్షుధారూపాయై నమః .
ఓం స్తోత్రాక్షరనిరూపికాయై నమః .
ఓం మార్త్యై నమః .
ఓం కుమార్యై నమః .. 400
ఓం మారారిభంజన్యై నమః .
ఓం శక్తిరూపిణ్యై నమః .
ఓం కమనీయతరశ్రోణ్యై నమః .
ఓం రమణీయస్తన్యై నమః .
ఓం కృశాయై నమః .
ఓం అచింత్యరూపాయై నమః .
ఓం విశ్వాక్ష్యై నమః .
ఓం విశాలాక్ష్యై నమః .
ఓం విరూపాక్ష్యై నమః .
ఓం ప్రియంకర్యై నమః .
ఓం విశ్వస్యై నమః .
ఓం విశ్వప్రదాయై నమః .
ఓం విశ్వభోక్త్ర్యై నమః .
ఓం విశ్వాధికాయై నమః .
ఓం శుచయే నమః .
ఓం కరవీరేశ్వర్యై నమః .
ఓం క్షీరనాయక్యై నమః .
ఓం విజయప్రదాయై నమః .
ఓం ఉష్ణిగే నమః .
ఓం త్రిష్టుభే నమః .. 420
ఓం అనుష్టుభే నమః .
ఓం జగత్యై నమః .
ఓం బృహత్యై నమః .
ఓం క్రియాయై నమః .
ఓం క్రియావత్యై నమః .
ఓం వేత్రవత్యై నమః .
ఓం సుభగాయై నమః .
ఓం ధవలాంబరాయై నమః .
ఓం శుభ్రద్విజాయై నమః .
ఓం భాసురాక్ష్యై నమః .
ఓం దివ్యకంచుకభూషితాయై నమః .
ఓం నూపురాఢ్యాయై నమః .
ఓం ఝణఝణచ్ఛింజానమణిభూషితాయై నమః .
ఓం శచీమధ్యాయై నమః .
ఓం బృహద్బాహుయుగాయై నమః .
ఓం మంథరగామిన్యై నమః .
ఓం మందరోద్ధారకరణ్యై నమః .
ఓం ప్రియకారివినోదిన్యై నమః .
ఓం బ్రాహ్మ్యై నమః .
ఓం సుధాత్ర్యై నమః .. 440
ఓం బ్రహ్మణ్యై నమః .
ఓం అపర్ణాయై నమః .
ఓం వారుణ్యై నమః .
ఓం ప్రభా (మా) యై నమః .
ఓం సౌపర్ణ్యై నమః .
ఓం శేషవినుతాయై నమః .
ఓం గారుడ్యై నమః .
ఓం గరుడాసనాయై నమః .
ఓం ధనంజయాయై నమః .
ఓం విజయాయై నమః .
ఓం పింగాయై నమః .
ఓం లీలావినోదిన్యై నమః .
ఓం కౌశాంబ్యై నమః .
ఓం కాంతిదాత్ర్యై నమః .
ఓం కుసుంభాయై నమః .
ఓం లోకపావన్యై నమః .
ఓం పింగాక్ష్యై నమః .
ఓం పింగరూపాయై నమః .
ఓం పిశంగవదనాయై నమః .

ఓం వసవే నమః .. 460
ఓం త్ర్యక్షాయై నమః .
ఓం త్రిశూలాయై నమః .
ఓం ధరణ్యై నమః .
ఓం సింహారూఢాయై నమః .
ఓం మృగేక్షణాయై నమః .
ఓం ఈషణాత్రయనిర్ముక్తాయై నమః .
ఓం నిత్యముక్తాయై నమః .
ఓం సర్వార్థదాయై నమః .
ఓం శివవంద్యాయై నమః .
ఓం శాంకర్యై నమః .
ఓం హరేః పదసువాహికాయై నమః .
ఓం హారిణ్యై నమః .
ఓం హారకేయూరకనకాంగదభూషణాయై నమః .
ఓం వారాణస్యై నమః .
ఓం దానశీలాయై నమః .
ఓం శోభాయై నమః .
ఓం అశేషకలాశ్రయాయై నమః .
ఓం వారాహ్యై నమః .
ఓం శ్యామలాయై నమః .
ఓం మహాసుందరప్రపూజితాయై నమః .. 480
ఓం అణిమావత్యై నమః .
ఓం త్రయీవిద్యాయై నమః .
ఓం మహిమోపేతలక్షణాయై నమః .
ఓం గరిమాయుతాయై నమః .
ఓం సుభగాయై నమః .
ఓం లఘిమాలక్షణైర్యుతాయై నమః .
ఓం జిహ్మాయై నమః .
ఓం జిహ్వాగ్రరమ్యాయై నమః .
ఓం శ్రుతిభూషాయై నమః .
ఓం మనోరమాయై నమః .
ఓం రంజన్యై నమః .
ఓం రంగనిత్యాయై నమః .
ఓం చాక్షుష్యై నమః .
ఓం శ్రుతికృద్బలాయై నమః .
ఓం రామప్రియాయై నమః .
ఓం శ్రోత్రియాయై నమః .
ఓం ఉపసర్గభృతాయై నమః .
ఓం భుజ్యై నమః .
ఓం అరుంధత్యై నమః .
ఓం శచ్యై నమః .. 500
ఓం భామాయై నమః .
ఓం సర్వవంద్యాయై నమః .
ఓం విలక్షణాయై నమః .
ఓం ఏకరూపాయై నమః .
ఓం అనంతరూపాయై నమః .
ఓం త్రయీరూపాయై నమః .
ఓం సమాకృత్యై నమః .
ఓం సమాసాయై నమః .
ఓం తద్ధితాకారాయై నమః .
ఓం విభక్త్యై నమః .
ఓం వ్యంజనాత్మికాయై నమః .
ఓం స్వరాకారాయై నమః .
ఓం నిరాకారాయై నమః .
ఓం గంభీరాయై నమః .
ఓం గహనోపమాయై నమః .
ఓం గుహాయై నమః .
ఓం గుహ్యాయై నమః .
ఓం జ్యోతిర్మయ్యై నమః .
ఓం తంత్ర్యై నమః .
ఓం శక్కర్యై నమః .. 520
ఓం బలాబలాయై నమః .
ఓం సద్రూపాయై నమః .
ఓం సూక్తిపరాయై నమః .
ఓం శ్రోతవ్యాయై నమః .
ఓం వంజులాయై నమః .
ఓం అధ్వరాయై నమః .
ఓం విద్యాధరీప్రియాయై నమః .
ఓం సార్యై నమః .
ఓం సూరిగమ్యాయై నమః .
ఓం సురేశ్వర్యై నమః .
ఓం యంత్రవిద్యాయై నమః .
ఓం ప్రదాత్ర్యై నమః .
ఓం మోహితాయై నమః .
ఓం శ్రుతిగర్భిణ్యై నమః .
ఓం వ్యక్త్యై నమః .
ఓం విభావర్యై నమః .
ఓం జాత్యై నమః .
ఓం హృదయగ్రంథిభేదిన్యై నమః .
ఓం దారిద్ర్యధ్వంసిన్యై నమః .
ఓం కాశాయై నమః .. 540
ఓం మాతృకాయై నమః .
ఓం చండరూపిణ్యై నమః .
ఓం నవదుర్గాయై నమః .
ఓం విశాలాక్ష్యై నమః .
ఓం విపంచ్యై నమః .
ఓం కుబ్జికాయై నమః .
ఓం కామాయై నమః .
ఓం ఇడారూపాయై నమః .
ఓం మృణాల్యై నమః .
ఓం దక్షిణాయై నమః .
ఓం పింగలాస్థితాయై నమః .
ఓం దూతిన్యై నమః .
ఓం మౌనిన్యై నమః .
ఓం మాయాయై నమః .
ఓం యామాతాకరసంజ్ఞికాయై నమః .
ఓం కృతాంతతాపిన్యై నమః .
ఓం తారాయై నమః .
ఓం తారాధిపనిభాననాయై నమః .
ఓం రక్షోఘ్న్యై నమః .
ఓం విరూపాక్ష్యై నమః .. 560
ఓం పూర్ణిమాయై నమః .
ఓం అనుమత్యై నమః .
ఓం కుహ్వై నమః .
ఓం అమావాస్యాయై నమః .
ఓం సినీవాల్యై నమః .
ఓం వైజయంత్యై నమః .
ఓం మరాలికాయై నమః .
ఓం క్షీరాబ్ధితనయాయై నమః .
ఓం చంద్రసౌందర్యై నమః .
ఓం అమృతసేవిన్యై నమః .
ఓం జ్యోత్స్నానామధికాయై నమః .
ఓం గుర్వ్యై నమః .
ఓం యమునాయై నమః .
ఓం రేవత్యై నమః .
ఓం జ్యేష్ఠాయై నమః .
ఓం జనో (లో)దర్యై నమః .
ఓం విశ్వంభరాయై నమః .

ఓం శబరసూదిన్యై నమః .
ఓం ప్రబోధిన్యై నమః .
ఓం మహాకన్యాయై నమః .. 880
ఓం కమఠాయై నమః .
ఓం ప్రసూతికాయై నమః .
ఓం మిహిరాభాయై నమః .
ఓం తటిద్రూపాయై నమః .
ఓం భూత్యై నమః .
ఓం హిమవతీకరాయై నమః .
ఓం సునందాయై నమః .
ఓం మానవ్యై నమః .
ఓం ఘంటాయై నమః .
ఓం ఛాయాదేవ్యై నమః .
ఓం మహేశ్వర్యై నమః .
ఓం స్తంభిన్యై నమః .
ఓం భ్రమర్యై నమః .
ఓం దూత్యై నమః .
ఓం సప్తదుర్గాయై నమః .
ఓం అష్టభైరవ్యై నమః .
ఓం బిందురూపాయై నమః .
ఓం కలారూపాయై నమః .
ఓం నాదరూపాయై నమః .
ఓం కలాత్మికాయై నమః .. 600
ఓం అజరాయై నమః .
ఓం కలశాయై నమః .
ఓం పుణ్యాయై నమః .
ఓం కృపాఢ్యాయై నమః .
ఓం చక్రవాసిన్యై నమః .
ఓం శుంభాయై నమః .
ఓం నిశుంభాయై నమః .
ఓం దాశాహ్వాయై నమః .
ఓం హరిపాదసమాశ్రయాయై నమః .
ఓం త్రిసంధ్యాయై నమః .
ఓం సహస్రాక్ష్యై నమః .
ఓం శంఖిన్యై నమః .
ఓం చిత్రిణ్యై నమః .
ఓం శ్రితాయై నమః .
ఓం అశ్వత్థధారిణ్యై నమః .
ఓం ఈంశానాయై నమః .
ఓం పంచపత్రాయై నమః .
ఓం వరూథిన్యై నమః .
ఓం వాయుమండలమధ్యస్థాయై నమః .
ఓం పదాతయే నమః .. 620
ఓం పంక్తిపావన్యై నమః .
ఓం హిరణ్యవర్ణాయై నమః .
ఓం హరిణ్యై నమః .
ఓం లేఖాయై నమః .
ఓం కోశాత్మికాయై నమః .
ఓం తతాయై నమః .
ఓం పదవ్యై నమః .
ఓం పంక్తివిజ్ఞానాయై నమః .
ఓం పుణ్యపంక్తివిరాజితాయై నమః .
ఓం నిస్త్రింశాయై నమః .
ఓం పీఠికాయై నమః .
ఓం సోమాయై నమః .
ఓం పక్షిణ్యై నమః .
ఓం కిన్నరేశ్వర్యై నమః .
ఓం కేతక్యై నమః .
ఓం అష్టభుజాకారాయై నమః .
ఓం మల్లికాయై నమః .
ఓం అంతర్బహిష్కృతాయై నమః .
ఓం తపస్విన్యై నమః .
ఓం శనైష్కర్యై నమః .. 640
ఓం గద్యపద్యాత్మికాయై నమః .
ఓం క్షరాయై నమః .
ఓం తమఃపరాయై నమః .
ఓం పురాణజ్ఞాయై నమః .
ఓం జాడ్యహంత్ర్యై నమః .
ఓం ప్రియంకర్యై నమః .
ఓం నారాయణ్యై నమః .
ఓం మూర్తిమయ్యై నమః .
ఓం తత్పదాయై నమః .
ఓం పుణ్యలక్షణాయై నమః .
ఓం కపాలిన్యై నమః .
ఓం మహాదంష్ట్రాయై నమః .
ఓం సర్వాంవాసాయై నమః .
ఓం సుందర్యై నమః .
ఓం బ్రాహ్మణ్యై నమః .
ఓం బ్రహ్మసంపత్త్యై నమః .
ఓం మాతంగ్యై నమః .
ఓం అమృతాకరాయై నమః .
ఓం జాగ్రతే నమః .
ఓం సుప్తాయై నమః .. 660
ఓం సుషుప్తాయై నమః .
ఓం మూర్చ్ఛాయై నమః .
ఓం స్వప్నప్రదాయిన్యై నమః .
ఓం సాంఖ్యాయన్యై నమః .
ఓం మహాజ్వాలాయై నమః .
ఓం వికృత్యై నమః .
ఓం సాంప్రదాయికాయై నమః .
ఓం లక్ష్యాయై నమః .
ఓం సానుమత్యై నమః .
ఓం నీత్యై నమః .
ఓం దండనీత్యై నమః .
ఓం మధుప్రియాయై నమః .
ఓం ఆఖ్యాధికాయై నమః .
ఓం ఆఖ్యాతవత్యై నమః .
ఓం మధువిదే నమః .
ఓం విధివల్లభాయై నమః .
ఓం మాధ్వ్యై నమః .
ఓం మధుమదాస్వాదాయై నమః .
ఓం మధురాస్యాయై నమః .
ఓం దవీయస్యై నమః .. 680
ఓం వైరాజ్యై నమః .
ఓం వింధ్యసంస్థానాయై నమః .
ఓం కాశ్మీరతలవాసిన్యై నమః .
ఓం యోగనిద్రాయై నమః .
ఓం వినిద్రాయై నమః .
ఓం ద్వాసుపర్ణాశ్రుతిప్రియాయై నమః .
ఓం మాతృకాయై నమః .
ఓం పంచసామేడ్యాయై నమః .
ఓం కల్యాణ్యై నమః .
ఓం కల్పనాయై నమః .
ఓం కృత్యై నమః .
ఓం పంచస్తంభాత్మికాయై నమః .
ఓం క్షౌమవస్త్రాయై నమః .
ఓం పంచాగ్నిమధ్యగాయై నమః .
ఓం ఆదిదేవ్యై నమః .
ఓం ఆదిభూతాయై నమః .
ఓం అశ్వాత్మనే నమః .

ఓం ఖ్యాతిరంజితాయై నమః .
ఓం ఉద్దామన్యై నమః .
ఓం సంహితాఖ్యాయై నమః .. 700
ఓం పంచపక్షాయై నమః .
ఓం కలావత్యై నమః .
ఓం వ్యోమప్రియాయై నమః .
ఓం వేణుబంధాయై నమః .
ఓం దివ్యరత్నగలప్రభాయై నమః .
ఓం నాడీదృష్టాయై నమః .
ఓం జ్ఞానదృష్టిదృష్టాయై నమః .
ఓం తద్భాజిన్యై నమః .
ఓం దృఢాయై నమః .
ఓం ద్రుతాయై (హుతాయై) నమః .
ఓం పంచవట్యై నమః .
ఓం పంచగ్రాసాయై నమః .
ఓం ప్రణవసంయత్యై నమః .
ఓం త్రిశిఖాయై నమః .
ఓం ప్రమదారత్నాయ (క్తాయై) నమః .
ఓం సపంచాస్యాయై నమః .
ఓం ప్రమాదిన్యై నమః .
ఓం గీతజ్ఞేయాయై నమః .
ఓం చంచరీకాయై నమః .
ఓం సర్వాంతర్యామిరూపిణ్యై నమః .. 720
ఓం సమయాయై నమః .
ఓం సామవల్లభ్యాయై నమః .
ఓం జ్యోతిశ్చక్రాయై నమః .
ఓం ప్రభాకర్యై నమః .
ఓం సప్తజిహ్వాయై నమః .
ఓం మహాజిహ్వాయై నమః .
ఓం మహాదుర్గాయై నమః .
ఓం మహోత్సవాయై నమః .
ఓం స్వరసాయై నమః .
ఓం మానవ్యై నమః .
ఓం పూర్ణాయై నమః .
ఓం ఇష్టికాయై నమః .
ఓం వరూథిన్యై నమః .
ఓం సర్వలోకానాం నిర్మాత్ర్యై నమః .
ఓం అవ్యయాయై నమః .
ఓం శ్రీకరాంబరాయై నమః .
ఓం ప్రజావత్యై నమః .

ఓం ప్రజాదక్షాయై నమః .
ఓం శిక్షారూపాయై నమః .
ఓం ప్రజాకర్త్యై నమః .. 740
ఓం సిద్ధలక్ష్మ్యై నమః .
ఓం మోక్షలక్ష్మ్యై నమః .
ఓం రంజనాయై నమః .
ఓం నిరంజనాయై నమః .
ఓం స్వయంప్రకాశాయై నమః .
ఓం మాయై నమః .
ఓం ఆశాస్యదాత్ర్యై నమః .
ఓం అవిద్యావిదారిణ్యై నమః .
ఓం పద్మావత్యై నమః .
ఓం మాతులంగధారిణ్యై నమః .
ఓం గదాధరాయై నమః .
ఓం ఖేయాత్రాయై నమః .
ఓం పాత్రసంవిష్టాయై నమః .
ఓం కుష్ఠామయనివర్తిన్యై నమః .
ఓం కృత్స్నం వ్యాప్య స్థితాయై నమః .
ఓం సర్వప్రతీకాయై నమః .
ఓం శ్రవణక్షమాయై నమః .
ఓం ఆయుష్యదాయై నమః .
ఓం విముక్త్యై నమః .
ఓం సాయుజ్యపదవీప్రదాయై నమః .. 760
ఓం సనత్కుమార్యై నమః .
ఓం వైధాత్ర్యై నమః .
ఓం ఘృతాచ్యాస్తు వరప్రదాయై నమః .
ఓం శ్రీసూక్తసంస్తుతాయై నమః .
ఓం బాహ్యోపాసనాశ్చ ప్రకుర్వత్యై నమః .
ఓం జగత్సఖ్యై నమః .
ఓం సఖ్యదాత్ర్యై నమః .
ఓం కంబుకంఠాయై నమః .
ఓం మహోర్మిణ్యై నమః .
ఓం యోగధ్యానరతాయై నమః .
ఓం విష్ణుయోగిన్యై నమః .
ఓం విష్ణుసంశ్రితాయై నమః .
ఓం నిఃశ్రేయస్యై నమః .
ఓం నిఃశ్రేయఃప్రదాయై నమః .
ఓం సర్వగుణాధికాయై నమః .
ఓం శోభాఢ్యాయై నమః .
ఓం శాంభవ్యై నమః .

ఓం శంభువంద్యాయై నమః .
ఓం వందారుబంధురాయై నమః .
ఓం హరేర్గుణానుధ్యాయంత్యై నమః .. 780
ఓం హరిపాదార్చనే రతాయై నమః .
ఓం హరిదాసోత్తమాయై నమః .
ఓం సాధ్వ్యై నమః .
ఓం హర్యధీనాయై నమః .
ఓం సదాశుచయే నమః .
ఓం హరిణ్యై నమః .
ఓం హరిపత్న్యై నమః .
ఓం శుద్ధసత్వాయై నమః .
ఓం తమోతిగాయై నమః .
ఓం శునాసీరపురారాధ్యాయై నమః .
ఓం సునాసాయై నమః .
ఓం త్రిపురేశ్వర్యై నమః .
ఓం ధర్మదాయై నమః .
ఓం కామదాయై నమః .
ఓం అర్థదాత్ర్యై నమః .
ఓం మోక్షప్రదాయిన్యై నమః .
ఓం విరజాయై నమః .
ఓం తారిణ్యై నమః .
ఓం లింగభంగదాత్ర్యై నమః .
ఓం త్రిదశేశ్వర్యై నమః .. 800
ఓం వాసుదేవం దర్శయంత్యై నమః .
ఓం వాసుదేవపదాశ్రయాయై నమః .
ఓం అమ్లానాయై నమః .
ఓం అవనసర్వజ్ఞాయై నమః .
ఓం ఈశాయై నమః .
ఓం సావిత్రికప్రదాయై నమః .
ఓం అవృద్ధిహ్రాసవిజ్ఞానాయై నమః .
ఓం లోభత్యక్తసమీపగాయై నమః .
ఓం దేవేశమౌలిసంబద్ధపాదపీఠాయై నమః .
ఓం తమో ఘ్నత్యై నమః .
ఓం ఈశభోగాధికరణాయై నమః .
ఓం యజ్ఞేశ్యై నమః .
ఓం యజ్ఞమానిన్యై నమః .
ఓం హర్యంగాయై నమః .
ఓం వక్షఃస్థాయై నమః .
ఓం శిరఃస్థాయై నమః .

ఓం దక్షిణాత్మికాయై నమః .
ఓం స్ఫురచ్ఛక్తిమయ్యై నమః .
ఓం గీతాయై నమః .
ఓం పుంవికారాయై నమః .. 820
ఓం పుమాకృత్యై నమః .
ఓం ఈశావియోగిన్యై నమః .
ఓం పుంసా సమాయై నమః .
ఓం అతులవపుర్ధరాయై నమః .
ఓం వటపత్రాత్మికాయై నమః .
ఓం బాహ్యైకృత్యై నమః .
ఓం కీలాలరూపిణ్యై నమః .
ఓం తమోభిదే నమః .
ఓం మానవ్యై నమః .
ఓం దుర్గాయై నమః .
ఓం అల్పసుఖార్థిభిరగమ్యాయై నమః .
ఓం కరాగ్రవారినీకాశాయై నమః .
ఓం కరవారిసుపోషితాయై నమః .
ఓం గోరూపాయై నమః .
ఓం గోష్ఠమధ్యస్థాయై నమః .
ఓం గోపాలప్రియకారిణ్యై నమః .
ఓం జితేంద్రియాయై నమః .
ఓం విశ్వభోక్త్ర్యై నమః .
ఓం యంత్ర్యై నమః .
ఓం యానాయై నమః .. 840
ఓం చికిత్స్యై నమః .
ఓం పుణ్యకీర్త్యై నమః .
ఓం చేతయిత్ర్యై నమః .
ఓం మర్త్యాపస్మారహారిణ్యై నమః .
ఓం స్వర్గవర్త్మకర్త్యై నమః .
ఓం గాథాయై నమః .
ఓం నిరాలంబాయై నమః .
ఓం గుణాకరాయై నమః .
ఓం శశ్వద్రూపాయై నమః .
ఓం శూరసేనాయై నమః .
ఓం వృష్ట్యై నమః .
ఓం వృష్టిప్రవర్షిణ్యై నమః .
ఓం ప్రమదాత్తాయై నమః .
ఓం అప్రమత్తాయై నమః .
ఓం ప్రమాదఘ్న్యై నమః .
ఓం ప్రమోదదాయై నమః .
ఓం బ్రాహ్మణ్యై నమః .
ఓం క్షత్రియాయై నమః .
ఓం వైశ్యాయై నమః .
ఓం శూద్రాయై నమః .. 860
ఓం జాత్యై నమః .
ఓం మసూరికాయై నమః .
ఓం వానప్రస్థాయై నమః .
ఓం తీర్థరూపాయై నమః .
ఓం గృహస్థాయై నమః .
ఓం బ్రహ్మచారిణ్యై నమః .
ఓం ఆత్మక్రీడాయై నమః .
ఓం ఆత్మరత్యై నమః .
ఓం ఆత్మవత్యై నమః .
ఓం అసితేక్షణాయై నమః .
ఓం అనీహాయై నమః .
ఓం మౌనిన్యై నమః .
ఓం హానిశూన్యాయై నమః .
ఓం కాశ్మీరవాసిన్యై నమః .
ఓం అవ్యథాయై నమః .
ఓం విజయాయై నమః .
ఓం రాజ్ఞ్యై నమః .
ఓం మృణాలతులితాంశుకాయై నమః .
ఓం గుహాశయాయై నమః .
ఓం ధీరమత్యై నమః .. 880
ఓం అనాథాయై నమః .
ఓం అనాథరక్షిణ్యై నమః .
ఓం యూపాత్మికాయై నమః .
ఓం వేదిరూపాయై నమః .
ఓం స్రుగ్రూపాయై నమః .
ఓం స్రువరూపిణ్యై నమః .
ఓం జ్ఞానోపదేశిన్యై నమః .
ఓం పట్టసూత్రాంకాయై నమః .
ఓం జ్ఞానముద్రికాయై నమః .
ఓం విధివేద్యాయై నమః .
ఓం మంత్రవేద్యాయై నమః .
ఓం అర్థవాదప్రరోచితాయై నమః .
ఓం క్రియారూపాయై నమః .
ఓం మంత్రరూపాయై నమః .
ఓం దక్షిణాయై నమః .
ఓం బ్రాహ్మణాత్మికాయై నమః .
ఓం అన్నేశాయై నమః .
ఓం అన్నదాయై నమః .
ఓం అన్నోపాసిన్యై నమః .
ఓం పరమాన్నభుజే నమః .. 900
ఓం సభాయై నమః .
ఓం సభావత్యై నమః .
ఓం సభ్యాయై నమః .
ఓం సభ్యానాం జీవనప్రదాయై నమః .
ఓం లిప్సాయై నమః .
ఓం బడబాయై నమః .
ఓం అశ్వత్థాయై నమః .
ఓం జిజ్ఞాసాయై నమః .
ఓం విషయాత్మికాయై నమః .
ఓం స్వరరూపాయై నమః .
ఓం వర్ణరూపాయై నమః .
ఓం దీర్ఘాయై నమః .
ఓం హ్రస్వాయై నమః .
ఓం స్వరాత్మికాయై నమః .
ఓం ధర్మరూపాయై నమః .
ఓం ధర్మపుణ్యాయై నమః .
ఓం ఆద్యాయై నమః .
ఓం ఈశాన్యై నమః .
ఓం శార్ఙ్గవల్లభాయై నమః .
ఓం చలంత్యై నమః .. 920
ఓం ఛత్రిణ్యై నమః .
ఓం ఇచ్ఛాయై నమః .
ఓం జగన్నాథాయై నమః .
ఓం అజరాయై నమః .
ఓం అమరాయై నమః .
ఓం ఝషాంకసుప్రియాయై నమః .
ఓం రమ్యాయై నమః .
ఓం రత్యై నమః .
ఓం రతిసుఖప్రదాయై నమః .
ఓం నవాక్షరాత్మికాయై నమః .
ఓం కాదిసర్వవర్ణాత్మికాయై నమః .
ఓం లిప్యై నమః .
ఓం రత్నకుంకుమఫాలాఢ్యాయై నమః .
ఓం హరిద్రాంచితపాదుకాయై నమః .
ఓం దివ్యాంగరాగాయై నమః .
ఓం దివ్యాంగాయై నమః .

ఓం సువర్ణలతికోపమాయై నమః .
ఓం సుదేవ్యై నమః .
ఓం వామదేవ్యై నమః .
ఓం సప్తద్వీపాత్మికాయై నమః .. 940
ఓం భృత్యై నమః .
ఓం గజశుండాద్వయభృతసువర్ణకలశప్రియాయై నమః .
ఓం తపనీయప్రభాయై నమః .
ఓం లికుచాయై నమః .
ఓం లికుచస్తన్యై నమః .
ఓం కాంతారసుప్రియాయై నమః .
ఓం కాంతాయై నమః .
ఓం అరాతివ్రాతాంతదాయిన్యై నమః .
ఓం పురాణాయై నమః .
ఓం కీటకాభాసాయై నమః .
ఓం బింబోష్ఠ్యై నమః .
ఓం పుణ్యచర్మిణ్యై నమః .
ఓం ఓంకారఘోషరూపాయై నమః .
ఓం నవమీతిథిపూజితాయై నమః .
ఓం క్షీరాబ్ధికన్యకాయై నమః .
ఓం వన్యాయై నమః .
ఓం పుండరీకనిభాంబరాయై నమః .
ఓం వైకుంఠరూపిణ్యై నమః .
ఓం హరిపాదాబ్జసేవిన్యై నమః .
ఓం కైలాసపూజితాయై నమః .. 960
ఓం కామరూపాయై నమః .
ఓం హిరణ్మయ్యై నమః .
ఓం కంఠసూత్రస్థితాయై నమః .
ఓం సౌమంగల్యప్రదాయిన్యై నమః .
ఓం కామ్యమానాయై నమః .
ఓం ఉపేంద్రదూత్యై నమః .
ఓం శ్రీకృష్ణతులస్యై నమః .
ఓం ఘృణాయై నమః .
ఓం శ్రీరామతులస్యై నమః .
ఓం మిత్రాయై నమః .
ఓం ఆలోలవిలాసిన్యై నమః .
ఓం సర్వతీర్థాయై నమః .
ఓం ఆత్మమూలాయై నమః .
ఓం దేవతామయమధ్యగాయై నమః .
ఓం సర్వవేదమయాగ్రాయై నమః .
ఓం శ్రీమోక్షతులస్యై నమః .
ఓం దృఢాయై నమః .
ఓం శివజాడ్యాపహంత్ర్యై నమః .
ఓం శైవసిద్ధాంతకాశిన్యై నమః .
ఓం కాకాసురర్ప్యతిహంత్ర్యై నమః .. 980
ఓం మహిషాసురమర్దిన్యై నమః .
ఓం పీయూషపాణ్యై నమః .
ఓం పీయూషాయై నమః .
ఓం కామంవాదివినోదిన్యై నమః .
ఓం కమనీయశ్రోణితటాయై నమః .
ఓం తటిన్నిభవరద్యుత్యై నమః .
ఓం భాగ్యలక్ష్మ్యై నమః .
ఓం మోక్షదాత్ర్యై నమః .
ఓం తులసీతరురూపిణ్యై నమః .
ఓం వృందావనశిరోరోహత్పాదద్వయసుశోభితాయై నమః .
ఓం సర్వత్రవ్యాప్తతులస్యై నమః .
ఓం కామధుక్తులస్యై నమః .
ఓం మోక్షతులస్యై నమః .
ఓం భవ్యతులస్యై నమః .
ఓం సదా సంస్మృతితారిణ్యై నమః .
ఓం భవపాశవినాశిన్యై నమః .
ఓం మోక్షసాధనదాయిన్యై నమః .
ఓం స్వదలైఃపరమాత్మనః పదద్వంద్వం శోభయిత్ర్యై నమః .
ఓం రాగబంధాదసంసక్తరజోభిః కృతదూతికాయై నమః .
ఓం భగవచ్ఛబ్దసంసేవ్యపాద సర్వార్థదాయిన్యై నమః .. 1000

ఓం నమో నమో నమస్తస్యై సదా తస్యై నమో నమః ..

https//archive.org/stream/S.V.RadhakrishnaSastriBooks/S.%20V.%20Radhakrishna%20Sastri/Spiritual/Tulasi%20Puja

```
% Text title            : tulasI sahasra nAmAvali
% File name             : tulasii1000.itx
% itxtitle              : tulasI sahasrashatanAmAvalI
% engtitle              : tulasI sahasra nAmAvali
% Category              : sahasranAmAvalI, devii, tulasI, nAmAvalI, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : tulasI
% Texttype              : nAmAvalI
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Vaidya S.V. Radhakrishna Sastri
% Proofread by          : Shree, Sunder Hattangadi
% Source                : Tulasi Pooja book
% Latest update         : May 23, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

నారాయణ సహస్రనామ స్తోత్రం (శ్రీలక్ష్మీనారాయణీయ సంహితాయాం)

ఓం శ్రీ గణేశాయ నమః
శ్రీకృష్ణ ఉవాచ
శృణు త్వం రాధికే చాన్యం చమత్కారం శ్రియఃపతేః .
కుంకుమవాపికాక్షేత్రే జాతం యోగేశ్వరం ప్రతి .. 1..

వీతిహోత్రో మహాయోగీ వనే యోగేశ్వరోఽ భవత్ .
హిమాచలే బదర్యాం స తపస్తేపేఽ తిదారుణం .. 2..

సర్వయోగకలాః ప్రాప యథా శంభుస్తథాఽ భవత్ .
తేన యోగప్రతాపేన దృష్టా వై దివ్యచక్షుషా .. 3..

కేతుమాలే కృతా యజ్ఞాః కేనాటేఽ పి కృతా మఖాః .
అమరీణాం ప్రదేశేషు కృతం యద్ధరిణా తు తత్ .. 4..

ఊర్జాకృష్ణాష్టమీజన్మమహోత్సవశ్చ యః కృతః .
శారదాపూజనాద్యం చ హ్యన్నకూటమహోత్సవః .. 5..

ఏతత్సర్వం దివ్యదృష్ట్యా విజ్ఞాయ పరమేశ్వరం .
కాంభరేయం బాలకృష్ణం ద్రష్టుం సాక్షాదుపాయయౌ .. 6..

ఆయయౌ కుంకుమవాపీక్షేత్రే కృష్ణనారాయణం .
సహస్రరూపధర్తాఽ సౌ వీతిహోత్రః సమాధిమాన్ .. 7..

మార్గశీర్షతృతీయాయామశ్వపట్టసరస్తటే .
సేతుమాశ్రిత్య చ న్యగ్రోధస్యాఽ ధోఽ ధాన్నిజాసనం .. 8..

సహస్రరూపధర్తాఽ సౌ సంకల్ప్య నిషసాద హ .
మమ మూలస్వరూపం చాగత్యాఽ ఽ శ్లిష్యేత్ రమాపతిః .. 9..

తతః సహస్రరూపైశ్చాఽ ఽ శ్లిష్యేన్మాం స ప్రభుః పునః .
ఋషభస్య కారయేన్యే సద్గురోర్దర్శనం యది .. 10..

తదాఽ హం శ్రీహరేరగ్రే నివత్స్యేఽ త్ర సదాఽ నుగః .
మోక్షం ప్రసాధయిష్యేఽ త్ర బదర్యా న ప్రయోజనం .. 11..

న గురోరపరస్యాపి మోక్షదో హి గురుర్యతః .
యత్రాత్మనో భవేత్పుష్టిర్యేన తరతి సాగరం .. 12..

యస్మాచ్చాత్మమహాశాంతిస్తం గురుం త్వాశ్రయేజ్జనః .
యస్మాత్పాపవినాశశ్చ యస్మాదజ్ఞాననాశనం .. 13..

యస్మాద్ వృత్తినిరోధశ్చ వాసనాక్షపణం యతః .
యస్మాదాత్మప్రకాశశ్చ తం గురుం త్వాశ్రయేజ్జనః .. 14..

యస్మాచ్ఛిక్షామవాప్యైతైశ్వర్యం చమత్కృతిం తథా .
దివ్యభావమధితిష్ఠేత్తం గురుం త్వాశ్రయేజ్జనః .. 15..

గురవో బహవః సంతి లౌకికాశ్చాప్యలౌకికాః .
లౌకికేన హి లోకస్థాః కార్యా వై గురవో యథా .. 16..

అలౌకికేన శిష్యేణాఽ లౌకికా గురవో ధృతాః .
మయాఽ ప్యలౌకికః సోఽ యం కర్తవ్యో భగవాన్ గురుః .. 17..

యత్ర సర్వం హి కర్తవ్యం హరౌ పరిసమాప్యతే .
మాతా గురుర్హి జనుదా పితా గురుర్హి బీజదః .. 18..

అన్యే రక్షాకరాః సంతి దేహస్య గురవో హి తే .
భాషాజ్ఞానకరాశ్చాన్యే బాంధవాద్యాశ్చ యోషితః .. 19..

తథా శిక్షాకరాశ్చాన్యే విద్యాదానకరా అపి .
కలాకౌశల్యశిక్షాయా దాతారో గురవోఽ పి చ .. 20..

త ఏతే దేహయాత్రాయా భవంతి గురవః ఖలు .
ఆత్మజ్ఞానప్రదో యస్తు విష్ణుమంత్రప్రదశ్చ యః .. 21..

ధర్మవృత్తిప్రదో యశ్చ గురుః శ్రేష్ఠో హి సమ్మతః .

బ్రహ్మస్థితిప్రదో యశ్చ యోగసిద్ధిప్రదశ్చ యః .. 22..

వైశారద్యప్రదో బుద్ధో గురుః శ్రేష్ఠతరో హి సః .
నిర్మూలాం వాసనాం కృత్వా పరమేశప్రదర్శకః .. 23..

ఆత్మనా పరమాత్మానం ప్రాపకో దివ్యమోక్షదః .
బ్రహ్మలోకప్రేషకశ్చ గురుః శ్రేష్ఠతమో హి సః .. 24..

గకారస్త్వంధమజ్ఞానం రకారో జ్ఞానముజ్జ్వలం .
అజ్ఞానహా జ్ఞానదశ్చ గురుర్గౌరవవాన్మతః .. 25..

గమయత్యక్షరం ధామ రమయత్యపి ధామినా .
గురుః సోఽ యం మోక్షదాతా నాన్యః శ్రేష్ఠస్తతో గురుః .. 26..

గురుర్యోగీ బ్రహ్మచారీ ధర్మీ జ్ఞానీ విరాగవాన్ .
సాధుశీలో గురుశ్చాపి నారాయణః పరో గురుః .. 27..

భుక్తి_దాతా మోక్షదాతా సర్వస్వదో హరిర్గురుః .
గురోః సాక్షాత్కారయితా గురోర్గురుర్యతోఽ త్ర సః .. 28..

స ఏవ శ్రీహరిశ్చాఽ యం ముక్తా_నాం పరమో గురుః .
గురుః సర్వావతారాణాం సతీనాం చ సతాం గురుః .. 29..

ఈశ్వరాణాం తథా ధామ్నాం యోగినాం సర్గసంవిదాం .
పూర్వేషాం సృష్టికర్తౄణాం మహర్షీణాం ద్యువాసినాం .. 30..

ప్రజేశానాం కర్మఠానాం భక్తానాం చ పరో గురుః .
గురూణాం యావతామగ్ర్యో నారాయణగురోర్గురుః .. 31..

అనాది శ్రీకృష్ణనారాయణః శ్రీకృష్ణవల్లభః .
శ్రీకృష్ణవల్లభః స్వామీ కాంభరేయః పరాత్పరః .. 32..

శ్రీమద్గోపాలబాలోఽ యం స్వామీ వై సర్వదేహినాం .
మయా లబ్ధః స మే పూర్ణం కరిష్యత్యేవ మానసం .. 33..

నివత్స్యామి చరణేఽ స్య ప్రాప్స్యామి ధామ చాక్షరం .
సంచింత్యేతి వీతిహోత్రో ధ్యానమగ్నః సహస్రధా .. 34..

సహస్రరూపవాన్ జాతో దృష్ట్వా తం మానవాస్తటే .
స్నాతారోఽ గుః పరశ్చర్యం కస్యైమాని సమాని వై .. 35..

రూపాణి, కే చాగతా వై యోగినోఽ త్ర సహస్రశః .
సమవేషాః సమదేహాః సమాంగాః సంతి సదృశాః .. 36..

సమకేశాః సమధ్యానాః సమానపరిమాణకాః .
భ్రాతరో వా భవంత్యేతే ధామముక్తా భవంతి వా .. 37..

బదరీవాసినో వాఽ పి శ్వేతముక్తాః కిమాగతాః .
శంకరస్య గణాః కింవా దేవాస్తాపసరూపిణః .. 38..

సాధ్యా వా దేవతా యద్వా మేరువాసా హి తాపసాః .
క ఏతే తు భవేయుర్వై చంద్రాస్యా భాస్కరప్రభాః .. 39..

ధ్యానయోగా యోగినో వా యోగీశ్వరాః సహస్రశః .
న వదంతి న పశ్యంతి న ప్రాణాన్ చాలయంత్యపి .. 40..

స్థిరమౌనాః స్థిరచితా ఈశ్వరాః స్యుశ్చ కేన్వమే .
ఇత్యేవం తర్కయంతో వై కుంకుమవాపికాజనాః .. 41..

సంఘశో వై సమాయాంతి ద్రష్టుం కుతూహలాన్వితాః .
కేచిన్నమంతి దృష్ట్వైవ ప్రశంసంతి వదంతి చ .. 42..

ప్రతాపోఽ యం బాలకృష్ణకృపానాథస్య వర్తతే .
అస్య దర్శనలాభార్థం నిత్యమాయాంతి యోగినః .. 43..

అదృశ్యా ఈదృశాః సర్వేఽ ధునా తే దృశ్యతాం గతాః .
రుద్రాః సహస్రశశ్చాపి విష్ణవశ్చ సహస్రశః .. 44..

సహస్రశోఽ పి బ్రహ్మాణో ద్రష్టుమాయాంతి సద్వరం .
తథా మహర్షయో నిత్యం పితరో దేవతాస్తథా .. 45..

సాధ్యా విశ్వే చ మరుతో ద్రష్టుమాయాంతి నిత్యశః .
తీర్థాన్యపి సమాయాంతి దిక్పాలాః సృష్టిపాలకాః .. 46..

అథవా పార్షదా దివ్యా గోలోకాదినివాసినః .
సమాయాంతి చ వైకుంఠపార్షదా అపి నిత్యశః .. 47..

గ్రహనక్షత్రతారాశ్చ సూర్యాశ్చంద్రాః సహస్రశః .
వైమానికాః సమాయాంతి లోకాంతరేభ్య ఆదృతాః .. 48..

వాలఖిల్యాః సమాయాంతి యద్వా బ్రహ్మసభాద్విజాః .
కిం వా భవేయుర్గాంధర్వా యక్షా వా ధనదాశ్చ వా .. 49..

చారణాః పర్వతవాసా మునయో వా వనస్థితాః .
పరం సాదృశ్యమేవైషామపూర్వత్వం విగాహతే .. 50..

లలాటే వైష్ణవం పుండ్రం మస్తకే తాపసీ జటా .
నేత్రముద్రా యోగపుష్టాః ఖ్యాపయంత్యంశమాచ్యుతం .. 51..

యే వా కే వా భవేయుస్తే సాక్షాత్కృతా యదత్ర తే .
అస్మాభిర్దైవయోగేన పుణ్యవద్భిః సుభాగ్యకైః .. 52..

అవశ్యమేషాం విజ్ఞానం క్షణేఽత్రైవ భవిష్యతి .
ఇత్యేవం తే వదంతశ్చ ప్రజాః సంఘశ ఏవ హ .. 53..

ప్రపశ్యంతి సరస్తీరే సహస్రయోగినస్తదా .
అథ శ్రీమద్బాలకృష్ణో నారాయణగురోర్గురూ .. 54..

సమాయయౌ సరస్తీరే సన్నిధౌ యోగినాం తదా .
హార్దం జానఀస్తదా తూర్ణం ప్రవీక్ష్య మూలరూపిణం .. 55..

సముత్తోల్య సమాహూయ నామ్నా తం వీతిహోత్రక ! .
ఉత్తిష్ఠేతి కరౌ ధృత్వా కృత్వా వక్షసి యోగినం .. 56..

సమాశ్లిష్యద్ధసఀస్తూర్ణం స్వయం సహస్రధాఽభవత్ .
సముత్థితైః సహస్రస్వరూపైరాశ్లిష్యదచ్యుతః .. 57..

తతస్తూర్ణం హరిశ్చైకస్వరూపః సంబభూవ హ .
వీతీహోత్రోఽపి సహసా త్వేకరూపో వ్యజాయత .. 58..

ఆశ్చర్యచకితా లోకా జయశబ్దాన్ ప్రచక్రిరే .
తావచ్ఛ్రీబాలకృష్ణోఽపి బభూవ ఋషభో గురుః .. 59..

వృద్ధః శ్వేతజటాయుక్తో వివస్త్రో ధూలిధూసరః .
విచిత్త ఇవ చోన్మత్తో జితసర్వేంద్రియో యతిః .. 60..

స్వభావతేజసా వ్యాప్తో బ్రహ్మనిష్ఠాపరః పుమాన్ .
అప్రాకృత ఇవ త్వాస్తే విమనా ఇవ దేహిషు .. 61..

వీతిహోత్రోఽపి చ గురుమృషభం వీక్ష్య దండవత్ .
చకార బహుధా తత్ర తుష్టావ పరమేశ్వరం .. 62..

త్వం గురుస్త్వం చాంతరాత్మా ఋషభస్త్వం చ యోగిరాట్ .
యోగేశ్వరో భవానేవ త్వం చేశస్త్వం పరేశ్వరః .. 63..

త్వం ముక్తస్త్వం మహాముక్తో ముక్తేశ్వరో భవానపి .
అక్షరం త్వం భవాన్ బ్రహ్మ పరబ్రహ్మ భవానపి .. 64..

భగవాన్ కృష్ణ ఏవాసి కృష్ణనారాయణోఽసి చ .
అనాదిశ్రీకృష్ణనారాయణస్త్వం పరమేశ్వరః .. 65..

అవతారాః ఋషభాద్యాస్తవైవ శ్రీపతే విభో .
రాధాపతిస్త్వమేవాఽసి లక్ష్మీపతిస్త్వమేవ చ .. 66..

వాసుదేవీపతిస్త్వం చ నారాయణీపతిస్తథా .
ముక్తపతిర్బ్రహ్మపతిర్ధామపతిస్త్వమేవ చ .. 67..

మహాకాలస్య హేతుస్త్వం మహావిష్ణోశ్చ కారణం .
సదాశివస్య హేతుస్త్వం వైరాజస్య చ కారణం .. 68..

భూమా త్వం పూరుషసంజ్ఞః పురుషోత్తమ ఇత్యపి .
బ్రహ్మవిష్ణుమహేశానాం రుద్రాణాం సర్జకో భవాన్ .. 69..

దేవానాం లోకపాలానాం పితౄణాం సర్జకో భవాన్ .
మహర్షీణాం యతీనాం చ సాధూనాం సర్జకః సతాం .. 70..

సతీనాం కమలాద్యానాం పతిః పాతా చ వై భవాన్ .
సురాణాం మానవానాం చ పశూనాం పక్షిణాం తథా .. 71..

వల్లీనాం చ ద్రుమాణాం చ సర్జకస్త్వం రసప్రదః .
కామధేనుకామవల్లీచింతామణ్యాదిసర్జకః .. 72..

యక్షరక్షఃపిశాచానాం సర్జకస్త్వం ఖచారిణాం .
వారిజానాం వనస్థానాం భూగర్భాణాం ప్రసర్జకః .. 73..

దైత్యానాం దానవానాం చ సర్జకస్త్వం జనార్దనః .
దీనానాథదరిద్రాణాం రక్షకః పోషకో భవాన్ .. 74..

ఆశ్రితానామన్నదాతా శరణ్యశ్చార్తిదేహినాం .
కాముకానాం కామదాతా సకామానాం ప్రపూరకః .. 75..

త్వం నారీ త్వం నరశ్చాస్సే త్వం గర్భస్త్వం కుమారకః
త్వం బీజం త్వం సస్యరూపస్త్వం పుష్పం ఫలమిత్యపి .. 76..

త్వమిన్ద్రస్త్వమిన్ద్రియస్త్వం నిద్రా త్వం జాగరో భవాన్ .
త్వం సుషుప్తిర్మహానన్దస్త్వం ప్రీతిస్త్వం రతిస్తథా .. 77..

మన్మథస్త్వం మనోజన్యో మనఃసంస్థో భవానపి .
జ్ఞానం జ్ఞాతా జ్ఞేయమేవ త్వమేవాఽసి పరేశ్వర .. 78..

త్వం ఋతుస్త్వం దినం రాత్రిస్త్వముద్యోగో విరామకః .
త్వం విశ్వాసశ్చాశ్రయశ్చ త్వం మాతా చ పితా గురుః .. 79..

ధనం ధాన్యం త్వమేవాఽసిం శక్తిర్బలం త్వమేవ చ .
నీతిర్భక్తిర్వృషో రాగో వైరాగ్యం చ త్వమేవ హ .. 80..

త్వం ప్రాణస్త్వం జీవనం చ నైకధా చైకధా భవాన్ .
ప్రకాశస్త్వం ప్రవృత్తిస్త్వం నిరోధస్త్వం గుణాత్మకః .. 81..

గుణాతీతస్త్వమేవాఽసి సర్వసిద్ధిగుణాశ్రయః .
ఆశ్చర్యం త్వం చమత్కారస్త్వమైశ్వర్యం ప్రభుత్వకం .. 82..

త్వం భూర్జలం భవాꣳస్తేజోఽనిలస్త్వం త్వం తథాఽనలః .
త్వం ఖం త్వం మాత్రకం త్వం చ బుద్ధిస్త్వం చైషణాత్రయం .. 83..

త్వం పరీక్షా తితిక్షా త్వం త్వం బుభుక్షా ముముక్షతా .
త్వం స్నేహస్త్వం ధ్యానవృత్తిస్త్వం సమాధిః పరాత్పరః .. 84..

ఉపాస్తిస్త్వం చిత్తచైత్యం త్వం జాడయం త్వం తథాఽణుతా .
త్వం సామ్యం త్వం చ వైషమ్యం త్వమేవ సర్వమేవ హ .. 85..

అహం త్వం వీతిహోత్రస్త్వం త్వం గురుః ఋషభస్తథా .
తవైవాంఽశకలాఽఽవేశవిభూతిసృష్టిజం త్విదం .. 86..

యత్ కించిద్ దృశ్యతే చాపి భుజ్యతే లీయతేఽపి చ .
యస్మాద్ యత్ర చ యేనాపి యదర్థం చ త్వమేవ సః .. 87..

తస్మై కృష్ణాయ నాథాయ బ్రహ్మణే పరబ్రహ్మణే .
సమర్పయామి చాత్మానం వీతిహోత్రాభిధం సదా .. 88..

దానమేవ న తు న్యాసం నాపి కుసీదకం తథా .
యథేష్టవినియోగార్థం సమర్పయామి మాం త్వహం .. 89..

ఇతి స్తుత్వా రాధికే సంపపాత పాదయోర్హరేః .
వీతిహోత్రశ్చాఽథ కృష్ణస్తముత్థాపయదూర్ధ్వకం .. 90..

సమాశ్లిష్య పునర్హస్తౌ దత్వా తస్య చ మూర్ధని .
న్యయుంక్త వరలాభార్థం వీతిహోత్రం హరిర్యదా .. 91..

వీతిహోత్రస్తదా ప్రాహ స్థాస్యేఽత్ర తవపాదయోః .
అంతే మోక్షం గమిష్యస్యక్షరం ధామ తవ ప్రభో .. 92..

దేహి వాసం సదా చాత్ర తథాస్త్వావాచ వై హరిః .
రాధికే తన్మహత్తీర్థం ఋషభాఖ్యం సరోవరే .. 93..

వీతిహోత్రాభిధం తీర్థం సహస్రయోగితీర్థకం .
ఏవం నామ్నా తదేవాసీత్ ప్రసిద్ధం మోక్షదం శుభం .. 94..

హరిర్బభూవ సహసా బాలకృష్ణస్వరూపధృక్ .
ప్రయయౌ చ నిజావాసం వీతిహోత్రస్తటే స్థితః .. 95..

వటవృక్షం సమాశ్లిష్య తాపసో జనదర్శనః .
తత్ర తీర్థే కృతస్నానాః ప్రాప్స్యంతి పరమాం గతిం .. 96..

యోగసిద్ధిమవాప్స్యంతి యోగాభ్యాసం వినాఽపి చ .
రాధికే తత్ర సంస్నాన్నాశమేష్యంతి పాతకం .. 97..

ఆర్ద్రం శుష్కం మహత్స్వల్పం పరపీడాకరం చ యత్ .
సర్వం నశ్యతి పాపం తజ్జలపానాదపి ద్రుతం .. 98..

తత్రాఽన్నదానతః స్యాత్తు వాజిమేధసమం ఫలం .
ఋషభస్యాఽఽలయకర్తుర్మమ ధామాఽక్షరం భవేత్ .. 99..

ఇత్యేవం భగవానాహ రాధికే తీర్థవైభవం .
పఠనాచ్ఛ్రవణాచ్చాస్య భవేత్తత్తీర్థజం ఫలం .. 100..

.. ఇతిశ్రీలక్ష్మీనారాయణీయసంహితాయాం ద్వితీయే త్రేతాసంతానే వీతిహోత్రయోగేశ్వరాయ ఋషభరూపేణ సహస్రరూపేణ చ హరేర్దర్శనం, ఋషభతీర్థీకరణం, స్తుతిశ్చేత్యాదినిరూపణనామా చత్వారింశదధికద్విశతతమోఽధ్యాయః ..

From Laxminarayaniyasamhita khaNDa 2 adhyAya 240

This does not really have 1000 names but perhaps with the mention of ``sahasrarUpeNa harerdarshanam'' in the end it is considered /referenced in Purana Index for sahasranAmastotra.

Encoded by Sivakumar Thyagarajan shivakumar24 at gmail.com

Proofread by Sahana Sivakumar, Sivakumar Thyagarajan, NA

```
% Text title            : nArAyaNasahasranAmastotra lakShmInArAyaNIyasaMhitA adyAya 2.240
% File name             : nArAyaNasahasranAmastotraLNsaMhitA.itx
% itxtitle              : nArAyaNasahasranAmastotram (lakShmInArAyaNIyasaMhitAyAntargatam)
% engtitle              : Narayanasahasranamastotra from LakShminarayaniyasamhita
% Category              : sahasranAma, vishhnu, narayana, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : vishnu
% Subcategory           : narayana
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : hinduism/religion
% Transliterated by     : Sivakumar Thyagarajan shivakumar24 at gmail.com
% Proofread by          : Sahana Sivakumar. Sivakumar Thyagarajan shivakumar24 at gmail.com, NA
% Description-comments  : Second book Adhyaya 20.  This nArAyaNasahasranAma stotra is referenced in
Purana Index for sahasranAmastotra.
% Latest update         : September 3, 2014
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రం (గరుడపురాణాంతర్గతం)

రుద్ర ఉవాచ .
సంసారసాగరాద్ఘోరాన్ముచ్యతే కిం జపన్ప్రభో .
నరస్తన్మే పరం జప్యం కథయ త్వం జనార్దన .. 1..

హరిరువాచ .
పరేశ్వరం పరం బ్రహ్మ పరమాత్మానమవ్యయం . var ఈశ్వరం పరమం
విష్ణుం నామసహస్రేణ స్తువన్ముక్తో భవేన్నరః .. 2..

యత్పవిత్రం పరం జప్యం కథయామి వృషధ్వజ ! .
శృణుష్వావహితో భూత్వా సర్వపాపవినాశనం .. 3..

ఓం వాసుదేవో మహావిష్ణుర్వామనో వాసవో వసుః .
బాలచంద్రనిభో బాలో బలభద్రో బలాధిపః .. 4..

బలిబంధనకృద్వేధా (11) వరేణ్యో వేదవిత్కవిః .
వేదకర్తా వేదరూపో వేద్యో వేదపరిప్లుతః .. 5..

వేదాంగవేత్తా వేదేశో (20) బలాధారో బలార్దనః . var బలధారో
అవికారో వరేశశ్చ వరుణో వరుణాధిపః .. 6..

వీరహా చ బృహద్వీరో వందితః పరమేశ్వరః (30) .
ఆత్మా చ పరమాత్మా చ ప్రత్యగాత్మా వియత్పరః .. 7..

పద్మనాభః పద్మనిధిః పద్మహస్తో గదాధరః .
పరమః (40) పరభూతశ్చ పురుషోత్తమ ఈశ్వరః .. 8..

పద్మజంఘః పుండరీకః పద్మమాలాధరః ప్రియః .
పద్మాక్షః పద్మగర్భశ్చ పర్జన్యః (50) పద్మసంస్థితః .. 9..

అపారః పరమార్థశ్చ పరాణాం చ పరః ప్రభుః .
పండితః పండితేడ్యశ్చ పవిత్రః పాపమర్దకః .. 10.. var పండితేభ్యశ్చ
శుద్ధః (60) ప్రకాశరూపశ్చ పవిత్రః పరిరక్షకః .
పిపాసావర్జితః పాద్యః పురుషః ప్రకృతిస్తథా .. 11..

ప్రధానం పృథివీపద్మం పద్మనాభః (70) ప్రియప్రదః .
సర్వేశః సర్వగః సర్వః సర్వవిత్సర్వదః సురః .. 12.. var పరః
సర్వస్య జగతో ధామ సర్వదర్శీ చ సర్వభృత్ (80) .
సర్వానుగ్రహకృద్దేవః సర్వభూతహృదిస్థితః .. 13..

సర్వపూజ్యశ్చ సర్వాద్యః సర్వదేవనమస్కృతః . var సర్వపః సర్వపూజ్యశ్చ
సర్వస్య జగతో మూలం సకలో నిష్కలోఽనలః (90) .. 14..

సర్వగోప్తా సర్వనిష్ఠః సర్వకారణకారణం .
సర్వధ్యేయః సర్వమిత్రః సర్వదేవస్వరూపధృక్ .. 15..

సర్వాధ్యక్షః సురాధ్యక్షః సురాసురనమస్కృతః . var సర్వాధ్యాయః
దుష్టానాం చాసురాణాం చ సర్వదా ఘాతకోఽన్తకః (101) .. 16..

సత్యపాలశ్చ సన్నాభః సిద్ధేశః సిద్ధవందితః .
సిద్ధసాధ్యః సిద్ధసిద్ధః సాధ్యసిద్ధో హృదీశ్వరః .. 17.. var సిద్ధిసిద్ధో
శరణం జగతశ్చైవ (110) శ్రేయః క్షేమస్తథైవ చ .
శుభకృచ్ఛోభనః సౌమ్యః సత్యః సత్యపరాక్రమః .. 18..

సత్యస్థః సత్యసంకల్పః సత్యవిత్సత్యదస్తథా (121) . var సత్ప్రదస్తథా
ధర్మో ధర్మీచ కర్మీచ సర్వకర్మవివర్జితః .. 19..

కర్మకర్తా చ కర్మైవ క్రియా కార్యం తథైవ చ .
శ్రీపతిర్నృపతిః (131) శ్రీమాన్సర్వస్య పతిరూర్జితః .. 20..

స దేవానాం పతిశ్చైవ వృష్ణీనాం పతిరీడితః . var పతిరీరితః
పతిర్హిరణ్యగర్భస్య త్రిపురాంతపతిస్తథా .. 21..

పశూనాం చ పతిః ప్రాయో వసూనాం పతిరేవ చ (140) .
పతిరాఖండలస్యైవ వరుణస్య పతిస్తథా .. 22..

వనస్పతీనాం చ పతిరనిలస్య పతిస్తథా .

అనలస్య పతిశ్చైవ యమస్య పతిరేవ చ .. 23..

కుబేరస్య పతిశ్చైవ నక్షత్రాణాం పతిస్తథా .
ఓషధీనాం పతిశ్చైవ వృక్షాణాం చ పతిస్తథా (150) .. 24..

నాగానాం పతిరర్కస్య దక్షస్య పతిరేవ చ .
సుహృదాం చ పతిశ్చైవ నృపాణాం చ పతిస్తథా .. 25..

గంధర్వాణాం పతిశ్చైవ అసూనాం పతిరుత్తమః .
పర్వతానాం పతిశ్చైవ నిమ్నగానాం పతిస్తథా .. 26..

సురాణాం చ పతిః శ్రేష్ఠః (160) కపిలస్య పతిస్తథా .
లతానాం చ పతిశ్చైవ వీరుధాం చ పతిస్తథా .. 27..

మునీనాం చ పతిశ్చైవ సూర్యస్య పతిరుత్తమః .
పతిశ్చంద్రమసః శ్రేష్ఠః శుక్రస్య పతిరేవ చ .. 28..

గ్రహాణాం చ పతిశ్చైవ రాక్షసానాం పతిస్తథా .
కిన్నరాణాం పతిశ్చైవ (170) ద్విజానాం పతిరుత్తమః .. 29..

సరితాం చ పతిశ్చైవ సముద్రాణాం పతిస్తథా .
సరసాం చ పతిశ్చైవ భూతానాం చ పతిస్తథా .. 30..

వేతాలానాం పతిశ్చైవ కూష్మాండానాం పతిస్తథా .
పక్షిణాం చ పతిః శ్రేష్ఠః పశూనాం పతిరేవ చ .. 31..

మహాత్మా (180) మంగలో మేయో మందరో మందరేశ్వరః .
మేరుర్మాతా ప్రమాణం చ మాధవో మలవర్జితః .. 32.. var మనువర్జితః
మాలాధరో (190) మహాదేవో మహాదేవేన పూజితః .
మహాశాంతో మహాభాగో మధుసూదన ఏవ చ .. 33..

మహావీర్యో మహాప్రాణో మార్కండేయర్షివందితః (200) . var ప్రవందితః
మాయాత్మా మాయయా బద్ధో మాయయా తు వివర్జితః .. 34..

మునిస్తుతో మునిర్మైత్రో (210) మహానాసో మహాహనుః . var మహారాసో
మహాబాహుర్మహాదాంతో మరణేన వివర్జితః .. 35.. var మహాదంతో
మహావక్త్రో మహాత్మా చ మహాకాయో మహోదరః . var మహాకారో
మహాపాదో మహాగ్రీవో మహామానీ మహామనాః .. 36..

మహాగతిర్మహాకీర్తిర్మహారూపో (222) మహాసురః .
మధుశ్చ మాధవశ్చైవ మహాదేవో మహేశ్వరః .. 37..

మఖేజ్యో మఖరూపీ చ మాననీయో (230) మఖేశ్వరః . var మఖేష్టో మహేశ్వరః
మహావాతో మహాభాగో మహేశోఽతీతమానుషః .. 38..

మానవశ్చ మనుశ్చైవ మానవానాం ప్రియంకరః .
మృగశ్చ మృగపూజ్యశ్చ (240) మృగాణాం చ పతిస్తథా .. 39..

బుధస్య చ పతిశ్చైవ పతిశ్చైవ బృహస్పతేః .
పతిః శనైశ్చరస్యైవ రాహోః కేతోః పతిస్తథా .. 40..

లక్ష్మణో లక్షణశ్చైవ లంబోష్ఠో లలితస్తథా (250) .
నానాలంకారసంయుక్తో నానాచందనచర్చితః .. 41..

నానారసోజ్జ్వలద్వక్త్రో నానాపుష్పోపశోభితః .
రామో రమాపతిశ్చైవ సభార్యః పరమేశ్వరః .. 42..

రత్నదో రత్నహర్తా చ (260) రూపీ రూపవివర్జితః .
మహారూపోగ్రరూపశ్చ సౌమ్యరూపస్తథైవ చ .. 43..

నీలమేఘనిభః శుద్ధః సాలమేఘనిభస్తథా . var కాలమేఘ
ధూమవర్ణః పీతవర్ణో నానారూపో (270) హ్యవర్ణకః .. 44..

విరూపో రూపదశ్చైవ శుక్లవర్ణస్తథైవ చ .
సర్వవర్ణో మహాయోగీ యజ్ఞో యజ్ఞకృదేవ చ .. 45.. var యాజ్యో
సువర్ణవర్ణవాంశ్చైవ సువర్ణాఖ్యస్తథైవ చ (280) . var సువర్ణో వర్ణ
సువర్ణావయవశ్చైవ సువర్ణః స్వర్ణమేఖలః .. 46..

సువర్ణస్య ప్రదాతా చ సువర్ణేశస్తథైవ చ .
సువర్ణస్య ప్రియశ్చైవ (290) సువర్ణాఢ్యస్తథైవ చ .. 47..

సుపర్ణీ చ మహాపర్ణో సుపర్ణస్య చ కారణం (290) .
వైనతేయస్తథాదిత్య ఆదిరాదికరః శివః .. 48..

కారణం మహతశ్చైవ ప్రధానస్య చ కారణం . var పురాణస్య
బుద్ధీనాం కారణం చైవ కారణం మనసస్తథా .. 49..

కారణం చేతసశ్చైవ (300) అహంకారస్య కారణం .
భూతానాం కారణం తద్వత్కారణం చ విభావసోః .. 50..

ఆకాశకారణం తద్వత్పృథివ్యాః కారణం పరం .
అండస్య కారణం చైవ ప్రకృతేః కారణం తథా .. 51..

దేహస్య కారణం చైవ చక్షుషశ్చైవ కారణం .
శ్రోత్రస్య కారణం (310) తద్వత్కారణం చ త్వచస్తథా .. 52..

జిహ్వాయాః కారణం చైవ ప్రాణస్యైవ చ కారణం .
హస్తయోః కారణం తద్వత్పాదయోః కారణం తథా .. 53..

వాచశ్చకారణం తద్వత్పాయోశ్చైవ తు కారణం .
ఇంద్రస్య కారణం చైవ కుబేరస్య చ కారణం .. 54..

యమస్య కారణం చైవ (320) ఈశానస్య చ కారణం .
యక్షాణాం కారణం చైవ రక్షసాం కారణం పరం .. 55..

నృపాణాం కారణం శ్రేష్ఠం ధర్మస్యైవ తు కారణం . var భూషాణాం
జంతూనాం కారణం చైవ వసూనాం కారణం పరం .. 56..

మనూనాం కారణం చైవ పక్షిణాం కారణం పరం .
మునీనాం కారణం శ్రేష్ఠ (330) యోగినాం కారణం పరం .. 57..

సిద్ధానాం కారణం చైవ యక్షాణాం కారణం పరం .
కారణం కిన్నరాణాం చ (340) గంధర్వాణాం చ కారణం .. 58..

నదానాం కారణం చైవ నదీనాం కారణం పరం .
కారణం చ సముద్రాణాం వృక్షాణాం కారణం తథా .. 59..

కారణం వీరుధాం చైవ లోకానాం కారణం తథా .
పాతాలకారణం చైవ దేవానాం కారణం తథా .. 60..

సర్పాణాం కారణం చైవ (350) శ్రేయసాం కారణం తథా .
పశూఅనాం కారణం చైవ సర్వేషాం కారణం తథా .. 61..

దేహాత్మా చేంద్రియాత్మా చ ఆత్మా బుద్ధేస్తథైవ చ .
మనసశ్చ తథైవాత్మా చాత్మాహంకారచేతసః .. 62..

జాగ్రతః స్వపతశ్చాత్మా (360) మహదాత్మా పరస్తథా .
ప్రధానస్య పరాత్మా చ ఆకాశాత్మా హ్యపాం తథా .. 63..

పృథివ్యాః పరమాత్మా చ రసస్యాత్మా తథైవ చ . var వయస్యాత్మా
గంధస్య పరమాత్మా చ రూపస్యాత్మా పరస్తథా .. 64..

శబ్దాత్మా చైవ (370) వాగాత్మా స్పర్శాత్మా పురుషస్తథా .
శ్రోత్రాత్మా చ త్వగాత్మా చ జిహ్వాయాః పరమస్తథా .. 65..

ఘ్రాణాత్మా చైవ హస్తాత్మా పాదాత్మా పరమస్తథా (380) .
ఉపస్థస్య తథైవాత్మా పాయ్వాత్మా పరమస్తథా .. 66..

ఇంద్రాత్మా చైవ బ్రహ్మాత్మా రుద్రాత్మా చ మనోస్తథా . var శాంతాత్మా
దక్షప్రజాపతేరాత్మా సత్యాత్మా పరమస్తథా .. 67..

ఈశాత్మా (390) పరమాత్మా చ రౌద్రాత్మా మోక్షవిద్యతిః .
యత్నవాంశ్చ తథా యత్నశ్చర్మీ ఖడ్గీ మురాంతకః .. 68.. var
ఖడ్గ్యసురా
హ్రీప్రవర్తనశీలశ్చ యతీనాం చ హితే రతః .
యతిరూపీ చ (400) యోగీ చ యోగిధ్యేయో హరిః శితిః .. 69..

సంవిన్మేధా చ కాలశ్చ ఊష్మా వర్షా మతిస్తథా (410) . var నతిస్తథా
సంవత్సరో మోక్షకరో మోహప్రధ్వంసకస్తథా .. 70..

మోహకర్తా చ దుష్టానాం మాండవ్యో వడవాముఖః .
సంవర్తః కాలకర్తా చ గౌతమో భృగురంగిరాః (420) .. 71.. var
సంవర్తకః కాలకర్తా
అత్రిర్వసిష్ఠః పులహః పులస్త్యః కుత్స ఏవ చ .
యాజ్ఞవల్క్యో దేవలశ్చ వ్యాసశ్చైవ పరాశరః .. 72..

శర్మదశ్చైవ (430) గాంగేయో హృషీకేశో బృహచ్ఛ్రవాః .
కేశవః క్లేశహంతా చ సుకర్ణః కర్ణవర్జితః .. 73..

నారాయణో మహాభాగః ప్రాణస్య పతిరేవ చ (440) .
అపానస్య పతిశ్చైవ వ్యానస్య పతిరేవ చ .. 74..

ఉదానస్య పతిః శ్రేష్ఠః సమానస్య పతిస్తథా .
శబ్దస్య చ పతిః శ్రేష్ఠః స్పర్శస్య పతిరేవ చ .. 75..

రూపాణాం చ పతిశ్చాద్యః ఖడ్గపాణిర్హలాయుధః (450) .

చక్రపాణిః కుండలీ చ శ్రీవత్సాంకస్తథైవ చ .. 76..

ప్రకృతిః కౌస్తుభగ్రీవః పీతాంబరధరస్తథా .
సుముఖో దుర్ముఖశ్చైవ ముఖేన తు వివర్జితః .. 77..

అనంతోఽ నంతరూపశ్చ (461) సునఖః సురమందరః .
సుకపోలో విభుర్జిష్ణుర్భ్రాజిష్ణుశ్చేషుధీస్తథా .. 78..

హిరణ్యకశిపోర్హంతా హిరణ్యాక్షవిమర్దకః (470) .
నిహంతా పూతనాయాశ్చ భాస్కరాంతవినాశనః .. 79..

కేశినో దలనశ్చైవ ముష్టికస్య విమర్దకః .
కంసదానవభేత్తా చ చాణూరస్య ప్రమర్దకః .. 80..

అరిష్టస్య నిహంతా చ అక్రూరప్రియ ఏవ చ .
అక్రూరః క్రూరరూపశ్చ (480) అక్రూరప్రియవందితః .. 81..

భగహా భగవాన్భానుస్తథా భాగవతః స్వయం .
ఉద్ధవశ్చోద్ధవస్యేశో హ్యుద్ధవేన విచింతితః .. 82..

చక్రధృక్చంచలశ్చైవ (490) చలాచలవివర్జితః .
అహంకారో మతిశ్చిత్తం గగనం పృథివీ జలం .. 83..

వాయుశ్చక్షుస్తథా శ్రోత్రం (500) జిహ్వా చ ఘ్రాణమేవ చ .
వాక్పాణిపాదజవనః పాయూపస్థస్తథైవ చ .. 84..

శంకరశ్చైవ శర్వశ్చ క్షాంతిదః క్షాంతికృన్నరః (511) .
భక్తప్రియస్తథా భర్తా భక్తిమాన్భక్తివర్ధనః .. 85..

భక్తస్తుతో భక్తపరః కీర్తిదః కీర్తివర్ధనః .
కీర్తిర్దీప్తిః (520) క్షమా కాంతిర్భక్తశ్చైవ (530) దయాపరా .. 86..

దానం దాతా చ కర్తా చ దేవదేవప్రియః శుచిః .
శుచిమాన్సుఖదో (531) మోక్షః కామశ్చార్థః సహస్రపాత్ .. 87..

సహస్రశీర్షా వైద్యశ్చ మోక్షద్వారస్తథైవ చ .
ప్రజాద్వారం సహస్రాక్షః సహస్రకర ఏవ చ (540) .. 88.. var
సహస్రాంతః
శుక్రశ్చ సుకిరీటీ చ సుగ్రీవః కౌస్తుభస్తథా .
ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ హయగ్రీవశ్చ సూకరః .. 89..

మత్స్యః పరశురామశ్చ (550) ప్రహ్లాదో బలిరేవచ .
శరణ్యశ్చైవ నిత్యశ్చ బుద్ధో ముక్తః శరీరభృత్ .. 90..

ఖరదూషణహంతా చ రావణస్య ప్రమర్దనః .
సీతాపతిశ్చ (560) వర్ధిష్ణుర్భరతశ్చ తథైవ చ .. 91..

కుంభేంద్రజిన్నిహంతా చ కుంభకర్ణప్రమర్దనః .
నరాంతకాంతకశ్చైవ దేవాంతకవినాశనః .. 92..

దుష్టాసురనిహంతా చ శంబరారిస్తథైవ చ .
నరకస్య నిహంతా చ త్రిశీర్షస్య వినాశనః (570) .. 93..

యమలార్జునభేత్తా చ తపోహితకరస్తథా .
వాదిత్రశ్చైవ వాద్యం చ బుద్ధశ్చైవ వరప్రదః .. 94..

సారః సారప్రియః సౌరః కాలహంతా నికృంతనః (580) .
అగస్త్యో దేవలశ్చైవ నారదో నారదప్రియః .. 95..

ప్రాణోఽ పానస్తథా వ్యానో రజః సత్త్వం తమః (590) శరత్ .
ఉదానశ్చ సమానశ్చ భేషజం చ భిషక్తథా .. 96..

కూటస్థః స్వచ్ఛరూపశ్చ సర్వదేహవివర్జితః .
చక్షురింద్రియహీనశ్చ వాగింద్రియవివర్జితః (600) .. 97..

హస్తేంద్రియవిహీనశ్చ పాదాభ్యాం చ వివర్జితః .
పాయూపస్థవిహీనశ్చ మరుతాపవివర్జితః .. 98.. var
మహాతపోవిసర్జితః
ప్రబోధేన విహీనశ్చ బుద్ధ్యా చైవ వివర్జితః .
చేతసా విగతశ్చైవ ప్రాణేన చ వివర్జితః .. 99..

అపానేన విహీనశ్చ వ్యానేన చ వివర్జితః (610) .
ఉదానేన విహీనశ్చ సమానేన వివర్జితః .. 100..

ఆకాశేన విహీనశ్చ వాయునా పరివర్జితః .
అగ్నినా చ విహీనశ్చ ఉదకేన వివర్జితః .. 101..

పృథివ్యా చ విహీనశ్చ శబ్దేన చ వివర్జితః .
స్పర్శేన చ విహీనశ్చ సర్వరూపవివర్జితః (620) .. 102..

రాగేణ విగతశ్చైవ అఘేన పరివర్జితః .
శోకేన రహితశ్చైవ వచసా పరివర్జితః .. 103..

రజోవివర్జితశ్చైవ వికారైః షడ్భిరేవ చ .
కామేన వర్జితశ్చైవ క్రోధేన పరివర్జితః .. 104..

లోభేన విగతశ్చైవ దంభేన చ వివర్జితః .
సూక్ష్మశ్చైవ (630) సుసూక్ష్మశ్చ స్థూలాత్స్థూలతరస్తథా .. 105..

విశారదో బలాధ్యక్షః సర్వస్య క్షోభకస్తథా .
ప్రకృతేః క్షోభకశ్చైవ మహతః క్షోభకస్తథా .. 106..

భూతానాం క్షోభకశ్చైవ బుద్ధేశ్చ క్షోభకస్తథా .
ఇంద్రియాణాం క్షోభకశ్చ (640) విషయక్షోభకస్తథా .. 107..

బ్రహ్మణః క్షోభకశ్చైవ రుద్రస్య క్షోభకస్తథా .
అగమ్యశ్చక్షురాదేశ్చ శ్రోత్రాగమ్యస్తథైవ చ .. 108..

త్వచా న గమ్యః కూర్మశ్చ జిహ్వాగ్రాహ్యస్తథైవ చ .
ఘ్రాణేంద్రియాగమ్య ఏవ వాచాగ్రాహ్యస్తథైవ చ (650) .. 109..

అగమ్యశ్చైవ పాణిభ్యాం పదాగమ్యస్తథైవ చ . var పాదాగమ్య
అగ్రాహ్యో మనసశ్చైవ బుద్ధ్యా గ్రాహ్యో హరిస్తథా .. 110..

అహంబుద్ధ్యా తథా గ్రాహ్యశ్చేతసా గ్రాహ్య ఏవ చ .
శంఖపాణిరవ్యయశ్చ గదాపాణిస్తథైవ చ (660) .. 111..

శార్ఙ్గపాణిశ్చ కృష్ణశ్చ జ్ఞానమూర్తిః పరంతపః .
తపస్వీ జ్ఞానగమ్యో హి జ్ఞానీ జ్ఞానవిదేవ చ .. 112..

జ్ఞేయశ్చ జ్ఞేయహీనశ్చ (670) జ్ఞప్తిశ్చైతన్యరూపకః .
భావో భావ్యో భవకరో భావనో భవనాశనః .. 113..

గోవిందో గోపతిర్గోపః (680) సర్వగోపీసుఖప్రదః .
గోపాలో గోగతిశ్చైవ గోమతిర్గోధరస్తథా .. 114.. var గోపతి
ఉపేంద్రశ్చ నృసింహశ్చ శౌరిశ్చైవ జనార్దనః .
ఆరణేయో (690) బృహద్భానుర్బృహద్దీప్తిస్తథైవ చ .. 115..

దామోదరస్త్రికాలశ్చ కాలజ్ఞః కాలవర్జితః .
త్రిసంధ్యో ద్వాపరం త్రేతా ప్రజాద్వారం (700) త్రివిక్రమః .. 116..

విక్రమో దండహస్తశ్చ హ్యేకదండీ త్రిదండధృక్ . var దరహస్తశ్చ
సామభేదస్తథోపాయః సామరూపీ చ సామగః .. 117..

సామవేదోః (710) హ్యథర్వశ్చ సుకృతః సుఖరూపకః .
అథర్వవేదవిచ్చైవ హ్యథర్వాచార్య ఏవ చ .. 118..

ఋగ్రూపీ చైవ ఋగ్వేదః ఋగ్వేదేషు ప్రతిష్ఠితః .
యజుర్వేత్తా యజుర్వేదో (720) యజుర్వేదవిదేకపాత్ .. 119..

బహుపాచ్చ సుపాచ్చైవ తథైవ చ సహస్రపాత్ .
చతుష్పాచ్చ ద్విపాచ్చైవ స్మృతిర్న్యాయో యమో బలీ (730) .. 120..

సన్న్యాసీ చైవ సన్న్యాసశ్చతురాశ్రమ ఏవ చ .
బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ వానప్రస్థశ్చ భిక్షుకః .. 121..

బ్రాహ్మణః క్షత్రియో వైశ్యః (740) శూద్రో వర్ణస్తథైవ చ .
శీలదః శీలసంపన్నో దుఃశీలపరివర్జితః .. 122..

మోక్షోఽ ధ్యాత్మసమావిష్టః స్తుతిః స్తోతా చ పూజకః .
పూజ్యో (750) వాక్కరణం చైవ వాచ్యశ్చైవ తు వాచకః .. 123..

వేత్తా వ్యాకరణశ్చైవ వాక్యం చైవ చ వాక్యవిత్ .
వాక్యగమ్యస్తీర్థవాసీ (760) తీర్థస్తీర్థీ చ తీర్థవిత్ .. 124..

తీర్థాదిభూతః సాంఖ్యశ్చ నిరుక్తం త్వధిదైవతం .
ప్రణవః ప్రణవేశశ్చ ప్రణవేన ప్రవందితః (770) .. 125..

ప్రణవేన చ లక్ష్యో వై గాయత్రీ చ గదాధరః .
శాలగ్రామనివాసీ చ (780) శాలగ్రామస్తథైవ చ .. 126..

జలశాయీ యోగశాయీ శేషశాయీ కుశేశయః .
మహీభర్తా చ (790) కార్యం చ కారణం పృథివీధరః .. 127..

ప్రజాపతిః శాశ్వతశ్చ కామ్యః కామయితా విరాట్ .
సమ్రాట్పూషా (800) తథా స్వర్గో రథస్థః సారథిర్బలం .. 128..

ధనీ ధనప్రదో ధన్యో యాదవానాం హితే రతః .
అర్జునస్య ప్రియశ్చైవ హ్యర్జునో (810) భీమ ఏవ చ .. 129..

పరాక్రమో దుర్విషహః సర్వశాస్త్రవిశారదః .
సారస్వతో మహాభీష్మః పారిజాతహరస్తథా .. 130..

అమృతస్య ప్రదాతా చ క్షీరోదః క్షీరమేవ చ (820) .
ఇంద్రాత్మజస్తస్య గోప్తా గోవర్ధనధరస్తథా .. 131..

కంసస్య నాశనస్తద్వద్ధస్తిపో హస్తినాశనః .
శిపివిష్టః ప్రసన్నశ్చ సర్వలోకార్తినాశనః .. 132..

ముద్రో (830) ముద్రాకరశ్చైవ సర్వముద్రావివర్జితః .
దేహీ దేహస్థితశ్చైవ దేహస్య చ నియామకః .. 133..

శ్రోతా శ్రోత్రనియంతా చ శ్రోతవ్యః శ్రవణస్తథా .
త్వక్స్థితశ్చ (840) స్పర్శయితా స్పృశ్యం చ స్పర్శనం తథా .. 134..

రూపద్రష్టా చ చక్షుఃస్థో నియంతా చక్షుషస్తథా .
దృశ్యం చైవ తు జిహ్వాస్థో రసజ్ఞశ్చ నియామకః (850) .. 135..

ఘ్రాణస్థో ఘ్రాణకృద్ఘ్రాతా ఘ్రాణేంద్రియనియామకః .
వాక్స్థో వక్తా చ వక్తవ్యో వచనం వాఙ్నియామకః .. 136..

ప్రాణిస్థః (860) శిల్పకృచ్ఛిల్పో హస్తయోశ్చ నియామకః .
పదవ్యశ్చైవ గంతా చ గంతవ్యం గమనం తథా .. 137..

నియంతా పాదయోశ్చైవ పాద్యభాక్చ విసర్గకృత్ (870) .
విసర్గస్య నియంతా చ హ్యుపస్థస్థః సుఖస్తథా .. 138..

ఉపస్థస్య నియంతా చ తదానందకరశ్చ హ .
శత్రుఘ్నః కార్తవీర్యశ్చ దత్తాత్రేయస్తథైవ చ .. 139..

అలర్కస్య హితశ్చైవ కార్తవీర్యనికృంతనః (880) .
కాలనేమిర్మహానేమిర్మేఘో మేఘపతిస్తథా .. 140..

అన్నప్రదోఽ న్నరూపీ చ హ్యన్నాదోఽ న్నప్రవర్తకః .
ధూమకృద్ధూమరూపశ్చ (890) దేవకీపుత్ర ఉత్తమః .. 141..

దేవక్యా నందనో నందో రోహిణ్యాః ప్రియ ఏవ చ .
వసుదేవప్రియశ్చైవ వసుదేవసుతస్తథా .. 142..

దుందుభిర్హాసరూపశ్చ పుష్పహాసస్తథైవ చ (900) .
అట్టహాసప్రియశ్చైవ సర్వాధ్యక్షః క్షరోఽ క్షరః .. 143..

అచ్యుతశ్చైవ సత్యేశః సత్యాయాశ్చ ప్రియో వరః .
రుక్మిణ్యాశ్చ పతిశ్చైవ రుక్మిణ్యా వల్లభస్తథా .. 144..

గోపీనాం వల్లభశ్చైవ (910) పుణ్యశ్లోకశ్చ విశ్రుతః .
వృషాకపిర్యమో గుహ్యో మంగలశ్చ బుధస్తథా .. 145..

రాహుః కేతుర్గ్రహో గ్రాహో (920) గజేంద్రముఖమేలకః .
గ్రాహస్య వినిహంతా చ గ్రామీణీ రక్షకస్తథా .. 146..

కిన్నరశ్చైవ సిద్ధశ్చ ఛందః స్వచ్ఛంద ఏవ చ .
విశ్వరూపో విశాలాక్షో (930) దైత్యసూదన ఏవ చ .. 147..

అనంతరూపో భూతస్థో దేవదానవసంస్థితః .
సుషుప్తిస్థః సుషుప్తిశ్చ స్థానం స్థానాంత ఏవ చ .. 148..

జగత్స్థశ్చైవ జాగర్తా స్థానం జాగరితం తథా (940) .
స్వప్నస్థః స్వప్నవిత్స్వప్నస్థానం స్వప్నస్తథైవ చ .. 149..

var స్వప్నస్థః స్వప్నవిత్స్వప్నం స్థానస్థః సుస్థ ఏవ చ
జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తేశ్చ విహీనో వై చతుర్థకః .
విజ్ఞానం వేద్యరూపం చ జీవో జీవయితా తథా (950) .. 150.. var చైత్రరూపశ్చ
భువనాధిపతిశ్చైవ భువనానాం నియామకః .
పాతాలవాసీ పాతాలం సర్వజ్వరవినాశనః .. 151..

పరమానందరూపీ చ ధర్మాణాం చ ప్రవర్తకః .
సులభో దుర్లభశ్చైవ ప్రాణాయామపరస్తథా (960) .. 152..

ప్రత్యాహారో ధారకశ్చ ప్రత్యాహారకరస్తథా .
ప్రభా కాంతిస్తథా హ్యర్చిః శుద్ధస్ఫటికసన్నిభః .. 153..

అగ్రాహ్యశ్చైవ గౌరశ్చ సర్వః (970) శుచిరభిష్టుతః .
వషట్కారో వషడ్వౌషట్స్వధా స్వాహా రతిస్తథా .. 154..

పక్తా నందయితా (980) భోక్తా బోద్ధా భావయితా తథా .
జ్ఞానాత్మా చైవ దేహాత్మా భూమా సర్వేశ్వరేశ్వరః .. 155.. var ఊహాత్మా
నదీ నందీ చ నందీశో (990) భారతస్తరునాశనః .

చక్రపః శ్రీపతిశ్చైవ నృపాణాం చక్రవర్తినాం .. 156.. var నృపశ్చ
ఈశశ్చ సర్వదేవానాం ద్వారకాసంస్థితస్తథా . var స్వావకాశం స్థిత
పుష్కరః పుష్కరాధ్యక్షః పుష్కరద్వీప ఏవ చ (1000) .. 157..

భరతో జనకో జన్యః సర్వాకారవివర్జితః .
నిరాకారో నిర్నిమిత్తో నిరాతంకో నిరాశ్రయః (1008) .. 158..

ఇతి నామసహస్రం తే వృషభధ్వజ కీర్తితం .
దేవస్య విష్ణోరీశస్య సర్వపాపవినాశనం .. 159..

పఠంద్విజశ్చ విష్ణుత్వం క్షత్రియో జయమాప్నుయాత్ .
వైశ్యో ధనం సుఖం శూద్రో విష్ణుభక్తిసమన్వితః .. 160..

ఇతి శ్రీగారుడే మహాపురాణే పూర్వఖండే ప్రథమాంశాఖ్యే ఆచారకాండే శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రనిరూపణం నామ పంచదశోఽధ్యాయః ..

Garuda Purana 1,15.1-160

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : viShNusahasranAmastotra from garuDapurANa
% File name             : viShNusahasranAmastotragaruDapurANa.itx
% itxtitle              : viShNusahasranAmastotram (garuDapurANAntargatam)
% engtitle              : Vishnusahasranamastotram from Garudapurana
% Category              : sahasranAma, vishhnu, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Latest update         : November 24, 2016
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రం నారద పంచరాత్రే

శ్రీనారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారే చతుర్థరాత్రే

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
బ్రహ్మహత్యాసహస్రాణాం పాపం శామ్యేత్ కథంచన .
న పునస్త్వయ్యవిజ్ఞాతే కల్పకోటిశతైరపి .. 1..

యస్మాన్న యా కృతా స్పర్ధా పవిత్రం స్యాత్కృథం హరే .
నశ్యంతి సర్వపాపాని తన్మాం వద సురేశ్వర .
తదాహ దేవో గోవింద మమ ప్రీత్యా యథాయథం .. 2..

శ్రీభగవానువాచ-
సదా నామసహస్రం మే పావనం మత్పదావహం .
తత్పరోఽ నుదినం శంభో సర్వైశ్వర్యం యదీచ్ఛసి .. 3..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
తమేవ తపసా నిత్యం భజామి స్తౌమి చింతయే .
తేనాద్వితీయమహిమో జగత్పూజ్యోఽ స్మి పార్వతి ! .. 4..

శ్రీపార్వత్యువాచ-
తన్మే కథయ దేవేశ యథాహమపి శంకర ! .
సర్వేశ్వరీ నిరూపమా తవ స్యాం సదృశీ ప్రభో ! .. 5..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
సాధు ! సాధు ! త్వయా పృష్టో విష్ణోర్భగవతః శివే ! .
నామ్నాం సహస్రం వక్ష్యామి ముఖ్యం త్రైలోక్యమంగలం .. 6..

ఓం నమోనారాయణాయ పురుషోత్తమాయ చ మహాత్మనే .
విశుద్ధసద్మాధిష్ఠాయ మహాహంసాయ ధీమహి .. 7..

వినియోగః
ఓం అస్య శ్రీవిష్ణోః సహస్రనామమంత్రస్య మహాదేవ ఋషిః .
అనుష్టుప్ఛందః .
పరమాత్మా దేవతా . సూర్యకోటిప్రతీకాశ ఇతి బీజం . గంగాతీర్థోత్తమా శక్తిః .
ప్రపన్నాశనిపంజర ఇతి కీలకం . దివ్యాస్త్ర ఇత్యస్త్రం . సర్వపాపక్షయార్థం సర్వాభీష్టసిద్ధ్యర్థం శ్రీవిష్ణోర్నామసహస్రజపే వినియోగః .

ఋష్యాదిన్యాసః
ఓం మహాదేవాయ ఋషయే నమః ఇతి శిరసి .. 1..
అనుష్టుప్ ఛందసే నమః ముఖే .. 2..
పరమాత్మదేవతాయై నమః హృది .. 3..
సూర్యకోటిప్రతీకాశబీజాయ నమః గుహ్యే .. 4..
గంగాతీర్థోత్తమశక్త్యై నమః పాదయోః .. 5..
ప్రసన్నాశనిపంజరకీలకాయ నమః నాభౌ .. 6..
వినియోగాయ నమః సర్వాంగే .. 7..

కరన్యాసః
ఓం వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ ఇత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః .. 1..
ఓం మూలప్రకృతిరితి తర్జనీభ్యాం నమః .. 2..
ఓం భూమహావరాహ ఇతి మధ్యమాభ్యాం నమః .. 3..
ఓం సూర్యవంశధ్వజో రామ ఇతి అనామికాభ్యాం నమః .. 4..
ఓం బ్రహ్మాదికమలాదిగదాసూర్యకేశవమితి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .. 5..
శేష ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .
ఇతి కరన్యాసః .

షడంగన్యాసః
ఓం వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ ఇతి హృదయాయ నమః .. 1..
ఓం మూలప్రకృతి శిరసే స్వాహా .. 2..
ఓం భూమహావారాహ ఇతి శిఖాయై వషట్ .. 3..
ఓం సూర్యవంశధ్వజో రామః ఇతి కవచాయ హుం .. 4..
బ్రహ్మాదికమలాదిగదాసూర్యకేశవః నేత్రత్రయాయ వౌషట .. 5..
ఓం దివ్యాస్త్ర ఇత్యస్త్రాయ ఫట్ .. 6..
ఇతి హదయాదిషడంగాన్యాసః .. 7..

.. ధ్యానం ..

విష్ణుం భాస్వత్కిరీటాంగదవలయగణాకల్పహారోదరాంఘ్రి-
శ్రోణీభూషం సువక్షోమణిమకరమహాకుండలం మండితాంసం .
హస్తోద్యచ్చక్రశంఖాంబుజగదలమలం పీతకౌశయవాసో -
విద్యుద్భాసం సముద్యద్దినకరసదృశం పద్మహస్తం నమామి .. 8..

ఓం వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ పరమాత్మా పరాత్పరం .
పరం ధామ పరం జ్యోతిః పరం తత్త్వం పరం పదం .. 9..

పరం శివం పరో ధ్యేయః పరం జ్ఞానం పరా గతిః .
పరమార్థః పరం శ్రేయః పరానందః పరోదయః .. 10..

పరో వ్యక్తః పరం వ్యోమ పరార్ధః పరమేశ్వరః .
నిరామయో నిర్వికారో నిర్వికల్పో నిరాశ్రయః .. 11..

నిరంజనో నిరాలంబో నిర్లేపో నిరవగ్రహః .
నిర్గుణోనిష్కలోఽ నంతోఽ చింత్యోఽ సావచలోఽ చ్యుతః .. 12..

అతీంద్రియోఽ మితోఽ రోధ్యోఽ నీహోఽ నీశోఽ వ్యయోఽ క్షయః .
సర్వజ్ఞః సర్వగః సర్వః సర్వదః సర్వభావనః .. 13..

శర్వః శంభుః సర్వసాక్షీ పూజ్యః సర్వస్య సర్వదృక్ .
సర్వశక్తిః సర్వసారః సర్వాత్మా సర్వతోముఖః .. 14..

సర్వావాసః సర్వరూపః సర్వాది సర్వదుఃఖహా .
సర్వార్థః సర్వతోభద్రః సర్వకారణకారణం .. 15..

సర్వాతిశాయకః సర్వాధ్యక్షః సర్వేశ్వరేశ్వరః .
షడ్వింశకో మహావిష్ణుర్మహాగుహ్యో మహాహరిః .. 16..

నిత్యోదితో నిత్యయుక్తో నిత్యానందః సనాతనః .
మాయాపతిర్యోగపతిః కైవల్యపతిరాత్మభూః .. 17..

జన్మమృత్యుజరాతీతః కాలాతీతో భవాతిగః .
పూర్ణః సత్యః శుద్ధబుద్ధస్వరూపో నిత్యచిన్మయః .. 18..

యోగిప్రియో యోగమయో భవబంధైకమోచకః .
పురాణః పురుషః ప్రత్యక్ చైతన్యం పురుషోత్తమః .. 19..

వేదాంతవేద్యో దుర్జ్ఞేయస్తాపత్రయవివర్జితః .
బ్రహ్మవిద్యాశ్రయోఽ లంఘ్యః స్వప్రకాశః స్వయంప్రభః .. 20..

సర్వోపేయ ఉదాసీనః ప్రణవః సర్వతః సమః .
సర్వానవద్యో దుష్ప్రాపస్తురీయస్తమసః పరః .. 21..

కూటస్థః సర్వసంశ్లిష్టో వాంగమనోగోచరాతిగః .
సంకర్షణః సర్వహరః కాలః సర్వభయంకరః .. 22..

అనుల్లఘ్యం సర్వగతిర్మహారుద్రో దురాసదః .
మూలప్రకృతిరానందః ప్రజ్ఞాతా విశ్వమోహనః .. 23..

మహామాయో విశ్వబీజః పరాశక్తిసుఖైకభుక్ .
సర్వకామ్యోఽ నంతశీలః సర్వభూతవశంకరః .. 24..

అనిరుద్ధః సర్వజీవో హృషీకేశో మనఃపతిః .
నిరుపాధిః ప్రియో హంసోఽ క్షరః సర్వనియోజకః .. 25..

బ్రహ్మే ప్రాణేశ్వరః సర్వభూతభృద్దేహనాయకః .
క్షేత్రజ్ఞః ప్రకృతిస్వామీ పురుషో విశ్వసూత్రధృక్ .. 26..

అంతర్యామీ త్రిధామాఽ న్తఃసాక్షీ త్రిగుణ ఈశ్వరః .
యోగీ మృగ్యః పద్మనాభః శేషశాయీ శ్రియః పతిః .. 27..

శ్రీసత్యోపాస్యపాదాబ్జోఽ నంతః శ్రీః శ్రీనికేతనః .
నిత్యవక్షఃస్థలస్థశ్రీః శ్రీనిధిః శ్రీధరో హరిః .. 28..

రమ్యశ్రీర్నిశ్చయశ్రీదో విష్ణుః క్షీరాబ్ధిమందిరః .
కౌస్తుభోద్భాసితోరస్కో మాధవో జగదార్తిహా .. 29..

శ్రీవత్సవక్షా నిఃసీమః కల్యాణగుణభాజనం .
పీతాంబరో జగన్నాథో జగద్ధాతా జగత్పితా .. 30..

జగద్బంధుర్జగత్స్రష్టా జగత్కర్తా జగన్నిధిః .
జగదేకస్ఫురద్వీర్యో నాహంవాదీ జగన్మయః .. 31..

సర్వాశ్చర్యమయః సర్వసిద్ధార్థః సర్వవీరజిత్ .
సర్వామోఘోద్యమో బ్రహ్మరుద్రాద్యుత్కృష్టచేతనః .. 32..

శంభోః పితామహో బ్రహ్మపితా శక్రాద్యధీశ్వరః .
సర్వదేవప్రియః సర్వదేవవృత్తిరనుత్తమః .. 33..

సర్వదేవైకశరణం సర్వదేవైకదైవతం .
యజ్ఞభుగ్ యజ్ఞఫలదో యజ్ఞేశో యజ్ఞభావనః .. 34..

యజ్ఞత్రాతా యజ్ఞపుమాన్ వనమాలీ ద్విజప్రియః .
ద్విజైకమానదోఽ హింస్రః కులదేవోఽ సురాంతకః .. 35..

సర్వదుష్టాంతకృత్ సర్వసజ్జనానందపాలకః .
సర్వలోకైకజఠరః సర్వలోకైకమండలః .. 36..

సృష్టిస్థిత్యంతకృచ్చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః .
శంఖభృన్నందకీ పద్మపాణిర్గరుడవాహనః .. 37..

అనిర్దేశ్యవపు సర్వః సర్వలోకైకపావనః .
అనంతకీర్తిర్నిః శ్రీశః పౌరుషః సర్వమంగలః .. 38..

సూర్యకోటిప్రతీకాశో యమకోటివినాశనః .
బ్రహ్మకోటిజగత్స్రష్టా వాయుకోటిమహాబలః .. 39..

కోటీందుజగదానందీ శంభుకోటిమహేశ్వరః .
కుబేరకోటిలక్ష్మీవాన్ శత్రుకోటివినాశనః .. 40..

కందర్పకోటిలావణ్యో దుర్గకోటివిమర్ద్దనః .
సముద్రకోటిగంభీరస్తీర్థకోటిసమాహ్వయః .. 41..

హిమవత్కోటినిష్కంపః కోటిబ్రహ్మాండవిగ్రహః .
కోట్యశ్వమేధపాపఘ్నో యజ్ఞకోటిసమార్చనః .. 42..

సుధాకోటిస్వాస్థ్యహేతుః కామధుక్కోటికామదః .
బ్రహ్మవిద్యాకోటిరూపః శిపివిష్టః శుచిశ్రవాః .. 43..

విశ్వంభరస్తీర్థపాదః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .
ఆదిదేవో జగజ్జైత్రో ముకుందః కాలనేమిహా .. 44..

వైకుంఠోఽ నంతమాహాత్మ్యో మహాయోగీశ్వరేశ్వరః .
నిత్యతృప్తోఽ థ సద్భావో నిఃశంకో నరకాంతకః .. 45..

దీనానాథైకశరణం విశ్వైకవ్యసనాపహా .
జగత్కృపాక్షమాకృతో నిత్యో కృపాలుః సజ్జనాశ్రయః .. 46..

యోగేశ్వరః సదోదీర్ణో వృద్ధిక్షయవివర్జితః .
అధోక్షజో విశ్వరేతా ప్రజాపతిసభాధిపః .. 47..

శక్రబ్రహ్మార్చితపదః శంభుబ్రహ్మోర్ధ్వధామగః .
సూర్యసోమేక్షణో విశ్వభోక్తా సర్వస్య పారగః .. 48..

జగత్సేతుర్ధర్మసేతుర్ధీరోఽ రిష్టధురన్ధరః .
నిర్మమోఽ ఖిలలోకేశో నిఃసంగోఽ ద్భుతభోగవాన్ .. 49..

రమ్యమాయో విశ్వవిశ్వో విష్వక్సేనో నగోత్తమః .
సర్వాశ్రయః పతిర్దేవ్యా సర్వభూషణభూషితః .. 50..

సర్వలక్షణలక్షణ్యః సర్వదైత్యేంద్రదర్పహా .
సమస్తదేవసర్వజ్ఞః సర్వదైవతనాయకః .. 51..

సమస్తదేవతాదుర్గః ప్రపన్నాశనిపంజరః .
సమస్తదేవకవచం సర్వదేవశిరోమణిః .. 52..

సమస్తభయనిర్భిన్నో భగవాన్ విష్టరశ్రవాః .
విభుః సర్వహితోదర్కో హతారిః సుగతిప్రదః .. 53..

సర్వదైవతజీవేశో బ్రాహ్మణాదినియోజకః .
బ్రహ్మశంభుపరార్ధాఢ్యో బ్రహ్మజ్యేష్ఠః శిశుః స్వరాట్ .. 54..

విరాట్ భక్తపరాధీనః స్తుత్యః సర్వార్థసాధకః .
సర్వార్థకర్తా కృత్యజ్ఞః స్వార్థకృత్యమదోజ్ఝితః .. 55..

సదా నవః సదా భద్రః సదా శాంతః సదా శివః .
సదా ప్రియః సదా తుష్టః సదా పుష్టః సదార్చితః .. 56..

సదా పూతః పావనాగ్రో వేదగుహ్యో వృషాకపిః .
సహస్రనామా త్రియుగశ్చతుమూర్తిశ్చతుర్భుజః .. 57..

భూతభవ్యభవన్నాథో మహాపురుషపూర్వజః .
నారాయణో ముంజకేశః సర్వయోగవినిస్సృతః .. 58..

వేదసారో యజ్ఞసారః సామసారస్తపోనిధిః .
సాధ్యశ్రేష్ఠః పురాణర్షిర్నిష్ఠాశాంతిపరాయణః .. 59..

శివస్త్రిశూలవిధ్వంసీ శ్రీకంఠైకవరప్రదః .
నరకృష్ణో హరిర్ధర్మనందనో ధర్మజీవనః .. 60..

ఆదికర్తా సర్వసత్యః సర్వస్త్రీరత్నదర్పహా .
త్రికాలో జితకందర్ప ఉర్వశీదృఙ్మునీశ్వరః .. 61..

ఆద్యః కవిర్హయగ్రీవః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః .
సర్వదేవమయో బ్రహ్మ గురుర్వాగీశ్వరీపతిః .. 62..

అనంతవిద్యాప్రభవో మూలావిద్యావినాశకః .
సర్వార్థణో జగజ్జాడ్యనాశకో మధుసూదనః .. 63..

అనంతమంత్రకోటీశః శబ్దబ్రహ్మైకపావకః .
ఆదివిద్వాన్ వేదకర్తా వేదాత్మా శ్రుతిసాగరః .. 64..

బ్రహ్మార్థవేదాభరణః సర్వవిజ్ఞానజన్మభూః .
విద్యారాజో జ్ఞానరాజో జ్ఞానసింధురఖండధీః .. 65..

మత్స్యదేవో మహాశృంగో జగద్బీజవహిత్రధృక్ .
లీలావ్యాప్తానిలాంభోధిశ్చతుర్వేదప్రవర్తకః .. 66..

ఆదికూర్మోఽఖిలాధారస్తృణీకృతజగద్భవః .
అమరీకృతదేవౌఘః పీయూషోత్పత్తికారణం .. 67..

ఆత్మాధారో ధరాధారో యజ్ఞాంగో ధరణీధరః .
హిరణ్యాక్షహరః పృథ్వీపతిః శ్రాద్ధాదికల్పకః .. 68..

సమస్తపితృభీతిఘ్నః సమస్తపితృజీవనం .
హవ్యకవ్యైకభుగ్ఘవ్యో గుణభవ్యైకదాయకః .. 69..

లోమాంతలీనజలధిః క్షోభితాశేషసాగరః .
మహావరాహో యజ్ఞఘ్నధ్వంసనో యాజ్ఞికాశ్రయః .. 70..

నరసింహో దివ్యసింహః సర్వారిష్టార్తిదుఃఖహా .
ఏకవీరోఽద్భుతబలో యంత్రమంత్రైకభంజనం .. 71..

బ్రహ్మాదిదుఃసహజ్యోతిర్యుగాంతాగ్న్యతిభీషణః .
కోటివజ్రాధికనఖో గజదుష్ప్రేక్ష్యమూర్తిధృక్ .. 72..

మాతృచక్రప్రమథనో మహామాతృగణేశ్వరః .
అచింత్యోఽమోఘవీర్యాఢ్యః సమస్తాసురఘస్మరః .. 73..

హిరణ్యకశిపుచ్ఛేదీ కాలః సంకర్షణః పతిః .
కృతాంతవాహనః సద్యః సమస్తభయనాశనః .. 74..

సర్వవిఘ్నాంతకః సర్వసిద్ధిదః సర్వపూరకః .
సమస్తపాతకధ్వంసీ సిద్ధమంత్రాధికాహ్వయః .. 75..

భైరవేశో హరార్తిఘ్నః కాలకల్పో దురాసదః .
దైత్యగర్భస్రావినామా స్ఫురద్బ్రహ్మాండవర్జితః .. 76..

స్మృతిమాత్రాఖిలత్రాతా భూతరూపో మహాహరిః .
బ్రహ్మచర్మశిరఃపట్టా దిక్పాలోఽర్ధాంగభూషణః .. 77..

ద్వాదశార్కశిరోదామా రుద్రశీర్షైకనూపురః .
యోగినీగ్రస్తగిరిజాత్రాతా భైరవతర్జకః .. 78..

వీరచక్రేశ్వరోఽత్యుగ్రో యమారిః కాలసంవరః .
క్రోధేశ్వరో రుద్రచండీపరివాదీ సుదుష్టభాక్ .. 79..

సర్వాక్షః సర్వమృత్యుశ్చ మృత్యుర్మృత్యునివర్తకః .
అసాధ్యః సర్వరోగఘ్నః సర్వదుర్గ్రహసౌమ్యకృత్ .. 80..

గణేశకోటిదర్పఘ్నో దుఃసహోఽశేషగోత్రహా .
దేవదానవదుర్దర్శో జగద్భక్ష్యప్రదః పితా .. 81..

సమస్తదుర్గతిత్రాతా జగద్భక్షకభక్షకః .
ఉగ్రేశోఽసురమార్జారః కాలమూషకభక్షకః .. 82..

అనంతాయుధదోర్దండో నృసింహో వీరభద్రజిత్ .
యోగినీచక్రగుహ్యేశః శక్రారిః పశుమాంసభుక్ .. 83..

రుద్రో నారాయణో మేషరూపశంకరవాహనః .
మేషరూపీ శివత్రాతా దుష్టశక్తిసహస్రభుక్ .. 84..

తులసీవల్లభో వీరోఽ చింత్యమాయోఽ ఖిలేష్టదః .
మహాశివః శివారుద్రో భైరవైకకపాలభూత్ .. 85..

భిల్లశ్చక్రేశ్వరః శక్రో దివ్యమోహనరూపధృక్ .
గౌరీసౌభాగ్యదో మాయానిధిర్మాయాభయాపహః .. 86..

బ్రహ్మతేజోమయో బ్రహ్మ శ్రీమయశ్చ త్రయీమయః .
సుబ్రహ్మణ్యో బలిధ్వంసీ వామనోఽ దితిదుఃఖహా .. 87..

ఉపేంద్రో నృపతిర్విష్ణుః కశ్యపాన్వయమండనః .
బలిస్వారాజ్యదః సర్వదేవవిప్రాత్మదోఽ చ్యుతః .. 88..

ఉరుక్రమస్తీర్థపాదస్త్రిదశశ్చ త్రివిక్రమః .
వ్యోమపాదః స్వపాదాంభఃపవిత్రితజగత్త్రయః .. 89..

బ్రహ్మేశాద్యభివంద్యాంఘ్రిర్ధుతకర్మాద్రిధారణః .
అచింత్యాద్భుతవిస్తారో విశ్వవృక్షో మహాబలః .. 90..

బహుమూర్ధా పరాచ్ఛిద్రభృగుపత్నీశిరోహరః .
పాపస్తేయః సదాపుణ్యో దైత్యేశో నిత్యఖండకః .. 91..

పూరితాఖిలదేవేశో విశ్వార్థైకావతారకృత్ .
అమరో నిత్యగుప్తాత్మా భక్తచింతామణిః సదా .. 92..

వరదః కార్తవీర్యాదిరాజరాజ్యప్రదోఽ నఘః .
విశ్వశ్లాఘ్యోఽ మితాచారో దత్తాత్రేయో మునీశ్వరః .. 93..

పరాశక్తిసమాయుక్తో యోగానందమదోన్మదః .
సమస్తేంద్రారితేజోహృత్ పరమానందపాదపః .. 94..

అనసూయాగర్భరత్నో భోగమోక్షసుఖప్రదః .
జమదగ్నికులాదిత్యో రేణుకాద్భుతశక్తిహృత్ .. . 95..

మాతృహత్యఘనిర్లేపః స్కందజిద్విప్రరాజ్యదః .
సర్వక్షత్రాంతకృద్వీరదర్పహా కార్తవీర్యజిత్ .. 96..

యోగీ యోగావతారశ్చ యోగీశో యోగవత్పరః .
పరమానందదాతా చ శివాచార్యయశఃప్రదః .. 97..

భీమః పరశురామశ్చ శివాచార్యైకవిశ్వభూః .
శివాఖిలజ్ఞానకోషో భీష్మాచార్యోఽ గ్నిదైవతః .. 98..

ద్రోణాచార్యగురుర్విశ్వజైత్రధన్వా కృతాంతకృత్ .
అద్వితీయతమోమూర్తిర్బ్రహ్మచర్యైకదక్షిణః .. 99..

మనుశ్రేష్ఠః సతాం సేతుర్మహీయాన్ వృషభో విరాట్ .
ఆదిరాజః క్షితిపితా సర్వరత్నైకదోహకృత్ .. 100..

పృథుజన్మాద్యేకదక్షో హ్రీః శ్రీః కీర్తిః స్వయంధృతిః .
జగద్వృత్తిప్రదశ్చక్రవర్తిశ్రేష్ఠో దురస్త్రధృక్ .. 101..

సనకాదిమునిప్రాప్తభగవద్భక్తివర్ధనః .
వర్ణాశ్రమాదిధర్మాణాం కర్తా వక్తా ప్రవర్తకః .. 102..

సూర్యవంశధ్వజో రామో రాఘవః సద్గుణార్ణవః .
కాకుత్స్థవీరతాధర్మో రాజధర్మధురంధరః .. 103..

నిత్యసుస్థాశయః సర్వభద్రగ్రాహీ శుభైకదృక్ .
నవరత్నం రత్ననిధిః సర్వాధ్యక్షో మహానిధిః .. 104..

సర్వశ్రేష్ఠాశ్రయః సర్వశస్త్రాస్త్రగ్రామవీర్యవాన్ .
జగద్వశీ దాశరథిః సర్వరత్నాశ్రయో నృపః .. 105..

ధర్మః సమస్తధర్మస్థో ధర్మద్రష్టాఖిలార్తిహృత్ .
అతీంద్రో జ్ఞానవిజ్ఞానపారదృశ్వా క్షమాంబుధిః .. 106..

సర్వప్రకృష్టః శిష్టేష్టో హర్షశోకాద్యనాకులః .
పిత్రాజ్ఞాత్యక్తసామ్రాజ్యః సపత్నోదయనిర్భయః .. 107..

గుహాదేశార్పితైశ్వర్యః శివస్పర్ధాజటాధరః .
చిత్రకూటాప్తరత్నాద్రిజగదీశో రణేచరః .. 108..

యథేష్టామోఘశస్త్రాస్త్రో దేవేంద్రతనయాక్షిహా .
బ్రహ్మేంద్రాదినతైషీకో మారీచఘ్నో విరాధహా .. 109..

బ్రహ్మశాపహతాశేషదండకారణ్యపావనః .
చతుర్దశసహస్రోగ్రరక్షోఘ్నైకశరైకభృత్ .. 110..

ఖరారిస్త్రిశిరోహంతా దూషణఘ్నో జనార్దనః .
జటాయుషోఽగ్నిగతిదో కబంధస్వర్గదాయకః .. 111..

లీలాధునఃకోట్యాపాస్తదుందుభ్యస్థిమహాచయః .
సప్తతాలవ్యథాకృష్టధ్వజపాతాలదానవః .. 112..

సుగ్రీవే రాజ్యదో ధీమాన్ మనసైవాభయప్రదః .
హనూమద్రుద్రముఖ్యేశః సమస్తకపిదేహభృత్ .. 113..

అగ్నిదైవత్యబాణైకవ్యాకులీకృతసాగరః .
సమ్లిచ్ఛకోటిబాణైకశుష్కనిర్దగ్ధసాగరః .. 114..

సనాగదైత్యధామైకవ్యాకులీకృతసాగరః .
సముద్రాద్భుతపూర్వైకబద్ధసేతుర్యశోనిధిః .. 115..

అసాధ్యసాధకో లంకాసమూలోత్కర్షదక్షిణః .
వరదృప్తజనస్థానపౌలస్త్యకలకృంతనః .. 116..

రావణఘ్నః ప్రహస్తచ్ఛిత్ కుంభకర్ణభిదుగ్రహా .
రావణైకముఖచ్ఛేత్తా నిఃశంకేంద్రైకరాజ్యదః .. 117..

స్వర్గాస్వర్గత్వవిచ్ఛేదీ దేవేంద్రాదింద్రతాహరః .
రక్షోదేవత్వహృద్ధర్మా ధర్మహర్త్యః పురుష్టుతః .. 118..

నాతిమాత్రదశాస్యారిర్దత్తరాజ్యవిభీషణః .
సుధాస్పృష్టిభృతాశేషస్వసైన్యజీవనైకకృత్ .. 119..

దేవబ్రాహ్మణనామైకధాతా సర్వామరార్చితః .
బ్రహ్మసూర్యేంద్రరుద్రాదివంద్యోఽర్చితసతాం ప్రియః .. 120..

అయోధ్యాఖిలరాజాగ్ర్య సర్వభూతమనోహరః .
స్వామ్యతుల్యకృపాదత్తో హీనోత్కృష్టైకసత్ప్రియః .. 121..

స్వపక్షాదిన్యాయదర్శీ హీనార్థోఽధికసాధకః .
బాధవ్యాజానుచితకృత్తావకోఽఖిలతుష్టికృత్ .. 122..

పార్వత్యధికయుక్తాత్మా ప్రియాత్యక్తః సురారిజిత్ .
సాక్షాత్కుశలవత్సద్మేంద్రాగ్నినాతోఽపరాజితః .. 123..

కోశలేంద్రో వీరబాహుః సత్యార్థత్యక్తసోదరః .
యశోదానందనో నందీ ధరణీమండలోదయః .. 124..

బ్రహ్మాదికామ్యసాన్నిధ్యసనాథీకృతదైవతః .
బ్రహ్మలోకాప్తచాండాలాద్యశేషప్రాణిసార్థపః .. 125..

స్వర్ణీతగర్దభశ్వాదిచిరాయోధ్యాబలైకకృత్ .
రామాద్వితీయః సౌమిత్రిలక్ష్మణప్రహతేంద్రజిత్ .. 126..

విష్ణుభక్తాశివాంహఃఛిత్పాదుకారాజ్యనిర్వృతః .
భరతోఽసహ్యగంధర్వకోటిఘ్నో లవణాంతకః .. 127..

శత్రుఘ్నో వైద్యరాడాయుర్వేదగర్భౌషధీపతిః .
నిత్యానిత్యకరో ధన్వంతరిర్యజ్ఞో జగద్ధరః .. 128..

సూర్యవిఘ్నః సురాజీవో దక్షిణేశో ద్విజప్రియః .
ఛిన్నమూర్ధోపదేశార్కతనూజకృతమైత్రికః .. 129..

శేషాంగస్థాపితనరః కపిలః కర్దమాత్మజః .
యోగాత్మకధ్యానభంగసగరాత్మజభస్మకృత్ .. 130..

ధర్మో విశ్వేంద్రసురభీపతిః శుద్ధాత్మభావితః .
శంభుస్త్రిపురదాహైకస్థైర్యవిశ్వరథోద్ధతః .. 131..

విశ్వాత్మాశేషరుద్రార్థశిరశ్ఛేదాక్షతాకృతిః .
వాజపేయాదినామాగ్నిర్వేదధర్మాపరాయణః .. 132..

శ్వేతద్వీపపతిః సాంఖ్యప్రణేతా సర్వసిద్ధిరాట్ .
విశ్వప్రకాశితధ్యానయోగో మోహతమిస్రహా .. 133..

భక్తశంభుజితో దైత్యామృతవాపీసమస్తపః .
మహాప్రలయవిశ్వైకోఽద్వితీయోఽఖిలదైత్యరాట్ .. 134..

శేషదేవః సహస్రాక్షః సహస్రాంఘ్రిశిరోభుజః .
ఫణీ ఫణిఫణాకారయోజితాబ్ధ్యంబుదక్షితిః .. 135..

కాలాగ్నిరుద్రజనకో ముసలాస్త్రో హలాయుధః .
నీలాంబరో వారుణీశో మనోవాక్కాయదోషహా .. 136..

స్వసంతోషతృప్తిమాత్రః పాతితైకదశాననః .
బలిసంయమనో ఘోరో రౌహిణేయః ప్రలంబహా .. 137..

ముష్టికఘ్నో ద్వివిదహా కాలిందీభేదనో బలః .
రేవతీరమణః పూర్వభక్తిఖేదాచ్యుతాగ్రజః .. 138..

దేవకీవసుదేవోత్థోఽ దితికశ్యపనందనః .
వార్ష్ణేయః సాత్వతాం శ్రేష్ఠః శౌరిర్యదుకులోద్వహః .. 139..

నరాకృతిః పూర్ణబ్రహ్మ సవ్యసాచీ పరంతపః .
బ్రహ్మాదికామనానిత్యజగత్పర్యేతశైశవః .. 140..

పూతనాఘ్నః శకటభిద్యమలార్జునభంజనః .
వత్సాసురారిః కేశిఘ్నో ధేనుకారిర్గవీశ్వరః .. 141..

దామోదరో గోపదేవో యశోదానందకారకః .
కాలీయమర్ద్దనః సర్వగోపగోపీజనప్రియః .. 142..

లీలాగోవర్ధనధరో గోవిందో గోకులోత్సవః .
అరిష్టమథనః కామోన్మత్తగోపీవిముక్తిదః .. 143..

సద్యః కువలయాపీడఘాతీ చాణూరమర్దనః .
కంసారిరుగ్రసేనాదిరాజ్యస్థాప్యరిహాఽ మరః .. 144..

సుధర్మాంకితభూలోకో జరాసంధబలాంతకః .
త్యక్తభక్తజరాసంధభీమసేనయశఃప్రదః .. 145..

సాందీపనిమృతాపత్యదాతా కాలాంతకాదిజిత్ .
రుక్మిణీరమణో రుక్మిశాసనో నరకాంతకృత్ .. 146..

సమస్తనరకత్రాతా సర్వభూపతికోటిజిత్ .
సమస్తసుందరీకాంతోఽ సురారిర్గరుడధ్వజః .. 147..

ఏకాకీజితరుద్రార్కమరుదాపోఽ ఖిలేశ్వరః .
దేవేంద్రదర్పహా కల్పద్రుమాలంకృతభూతలః .. 148..

బాణబాహుసహస్రచ్ఛిత్స్కందాదిగణకోటిజిత్ .
లీలాజితమహాదేవో మహాదేవైకపూజితః .. 149..

ఇంద్రార్థార్జుననిర్మత్సుర్జయదః పాండవైకధృక్ .
కాశీరాజశిరశ్ఛేత్తా రుద్రశక్త్యేకమర్దనః .. 150..

విశ్వేశ్వరప్రసాదాఢ్యః కాశీరాజసుతార్దనః .
శంభుప్రతిజ్ఞాపాతా చ స్వయంభుగణపూజకః .. 151..

కాశీశగణకోటిఘ్నో లోకశిక్షాద్విజార్చకః .
శివతీవ్రతపోవశ్యః పురా శివవరప్రదః .. 152..

గయాసురప్రతిజ్ఞాధృక్ స్వాంశశంకరపూజకః .
శివకన్యావ్రతపతిః కృష్ణరూపశివారిహా .. 153..

మహాలక్ష్మీవపుర్గౌరీత్రాణో దేవలవాతహా .
వినిద్రముచుకుందైకబ్రహ్మాస్త్రయువనాశ్వహృత్ .. 154..

అక్రూరోఽ క్రూరముఖ్యైకభక్తస్వచ్ఛందముక్తిదః .
సబాలస్త్రీజలక్రీడాకృతవాపీకృతార్ణవః .. 155..

యమునాపతిరానీతపరిణీతద్విజాత్మకః .
శ్రీదామశంకుభక్తార్థభూమ్యానీతేంద్రభైరవః .. 156..

దుర్వృత్తశిశుపాలైకముక్తికోద్ధారకేశ్వరః .
ఆచాండాలాదికం ప్రాప్య ద్వారకానిధికోటికృత్ .. 157..

బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధగర్భస్థపరీక్షిజ్జీవనైకకృత్ .
పరిణీతద్విజసుతానేతాఽ ర్జునమదాపహః .. 158..

గూఢముద్రాకృతిగ్రస్తభీష్మాద్యఖిలగౌరవః .
పార్థార్థఖండితాశేషదివ్యాస్త్రః పార్థమోహహృత్ .. 159..

బ్రహ్మశాపచ్ఛలధ్వస్తయాదవో విభవావహః .
అనంగే జితగౌరీశో రతికాంతః సదేప్సితః .. 160..

పుష్పేషుర్విశ్వవిజయీ స్మరః కామేశ్వరీపతిః .
ఉషాపతిర్విశ్వహేతుర్విశ్వతృప్తోఽ ధిపూరుషః .. 161..

చతురాత్మా చతుర్వర్ణశ్చతుర్వేదవిధాయకః .
చతుర్విశ్వైకవిశ్వాత్మా సర్వోత్కృష్టాసు కోటిషు .. 162..

ఆశ్రయాత్మా పురాణర్షిర్వ్యాసః శాస్త్రసహస్రకృత్ .
మహాభారతనిర్మాతా కవీంద్రో వాదరాయణః .. 163..

కృష్ణద్వైపాయనః సర్వపురుషార్థకబోధకః .
వేదాంతకర్తా బ్రహ్మైకవ్యంజకః పురువంశకృత్ .. 164..

బుద్ధో ధ్యానజితాశేషదేవదేవో జగత్ప్రియః .
నిరాయుధో జగజ్జైత్రః శ్రీధనో దుష్టమోహనః .. 165..

దైత్యవేదబహిష్కర్తా వేదార్థశ్రుతిగోపకః .
శుద్ధోదనిర్దృష్టదిష్టః సుఖదః సదసత్పతిః .. 166..

యథాయోగ్యాఖిలకృపః సర్వశూన్యోఽఖిలేష్టదః .
చతుష్కోటిపృథక్తత్త్వం ప్రజ్ఞాపారమితేశ్వరః .. 167..

పాషండశ్రుతిమార్గేణ పాషండశ్రుతిగోపకః .
కల్కీ విష్ణుయశః పూతః కలికాలవిలోపకః .. 168..

సమస్తమ్లేచ్ఛహంతఘ్నః సర్వశిష్టద్విజాతికృత్ .
సత్యప్రవర్తకో దేవద్విజదీర్ఘక్షుధాపహః .. 169..

అవగవాదివేదేన పృథ్వీదుర్గతినాశనః .
సద్యః క్ష్మానంతలక్ష్మీకృత్ నష్టనిః శేష ధర్మకృత్ .. 170..

అనంతస్వర్ణయాగైకహేమపూర్ణాఖిలద్విజః .
అసాధ్యైకజగచ్ఛాస్తా విశ్వవంద్యో జయధ్వజః .. 171..

ఆత్మతత్త్వాధిపః కర్తృశ్రేష్ఠో విధిరుమాపతిః .
భర్తుః శ్రేష్ఠః ప్రజేశాగ్ర్యో మరీచిజనకాగ్రణీః .. 172..

కశ్యపో దేవరాడింద్రః ప్రహ్లాదో దైత్యరాట్ శశీ .
నక్షత్రేశో రవిస్తేజః శ్రేష్ఠః శుక్రః కవీశ్వరః .. 173..

మహర్షిరాట్ భృగుర్విష్ణురాదిత్యేశో బలిః స్వరాట్ .
వాయుర్వహ్నిః శుచిశ్రేష్ఠః శంకరో రుద్రరాట్ గురుః .. 174..

విద్వత్తమశ్చిత్రరథో గంధర్వాగ్ర్యో వసూత్తమః .
వర్ణాదిరగ్ర్యా స్త్రీ గౌరీ శక్త్యగ్ర్యా శ్రీశ్చ నారదః .. 175..

దేవర్షిరాట్ పాండవాగ్ర్యోఽర్జునో నారదవాదరాట్ .
పవనః పవనేశానో వరుణో యాదసాంపతిః .. 176..

గంగాతీర్థోత్తమోద్భూతం ఛత్రకాగ్ర్యవరౌషధం .
అన్నం సుదర్శనాస్త్రాగ్ర్యో వజ్రప్రహరణోత్తమం .. 177..

ఉచ్చైఃశ్రవా వాజిరాజః ఐరావత ఇభేశ్వరః .
అరుంధత్యేకపత్నీశో హ్యశ్వత్థోఽశేషవృక్షరాట్ .. 178..

అధ్యాత్మవిద్యావిద్యాత్మా ప్రణవశ్ఛందసాం వరః .
మేరుర్గిరిపతిర్మార్గో మాసాగ్ర్యః కాలసత్తమః .. 179..

దినాద్యాత్మా పూర్వసిద్ధిః కపిలః సామవేదరాట్ .
తార్క్ష్యః ఖగేంద్రో ఋత్వగ్ర్యో వసంతః కల్పపాదపః .. 180..

దాతృశ్రేష్ఠః కామధేనురార్తిఘ్నాగ్ర్యః సురోత్తమః .
చింతామణిర్గురుశ్రేష్ఠో మాతా హితతమః పితా .. 181..

సింహో మృగేంద్రో నాగేంద్రో వాసుకిర్భూధరో నృపః .
వణశో బ్రాహ్మణశ్చాంతః కరణాగ్ర్యం నమో నమః .. 182..

ఇత్యేతద్వాసుదేవస్య విష్ణోర్నామసహస్రకం .
సర్వాపరాధశమనం పరం భక్తివివర్ద్ధనం .. 183..

అక్షయబ్రహ్మలోకాదిసర్వార్థాప్త్యేకసాధనం .
విష్ణులోకైకసోపానం సర్వదుఃఖవినాశనం .. 184..

సమస్తసుఖదం సత్యం పరం నిర్వాణదాయకం .
కామక్రోధాదినిఃశేషమనోమలవిశోధనం .. 185..

శాంతిదం పావనం నృణాం మహాపాతాకినామపి .
సర్వేషాం ప్రాణినామాశు సర్వాభీష్టఫలప్రదం .. 186..

సర్వవిఘ్నప్రశమనం సర్వారిష్టవినాశనం .
ఘోరదుఃస్వప్నశమనం తీవ్రదారిద్ర్యనాశనం .. 187..

తాపత్రయాపహం గుహ్యం ధనధాన్యయశస్కరం .
సర్వైశ్వర్యప్రదం సర్వసిద్ధిదం సర్వకామదం .. 188..

తీర్థయజ్ఞతపోదానవ్రతకోటిఫలప్రదం .
అప్రజ్ఞజాడ్యశమనం సర్వవిద్యాప్రవర్త్తకం .. 189..

రాజ్యదం రాజ్యకామానాం రోగిణాం సర్వరోగనుత్ .
వంధ్యానాం సుతదం చాశు సర్వశ్రేష్ఠఫలప్రదం .. 190..

అస్త్రగ్రామవిషధ్వంసీ గ్రహపీడావినాశనం .
మాంగల్యం పుణ్యమాయుష్యం శ్రవణాత్ పఠనాజ్జపాత్ .. 191..

సకృదస్యాఖిలా వేదాః సాంగా మంత్రాశ్చ కోటిశః . .
పురాణశాస్త్రం స్మృతయః పఠితాః పఠితాస్తథా .. 192..

జప్త్వాస్య శ్లోకం శ్లోకార్ధం పాదం వా పఠతః ప్రియే .
నిత్యం సిధ్యతి సర్వేషామచిరాత్క్రముతోఽఖిలం .. 193..

ప్రాణేన సదృశం సద్యః ప్రత్యహం సర్వకర్మసు .
ఇదం భద్రే త్వయా గోప్యం పాఠ్యం స్వార్థైకసిద్ధయే .. 194..

నావైష్ణవాయ దాతవ్యం వికల్పోపహృతాత్మనే .
భక్తిశ్రద్ధావిహీనాయ విష్ణుసామాన్యదర్శినే .. 195..

దేయం పుత్రాయ శిష్యాయ శుద్ధాయ హితకామ్యయా .
మత్ప్రసాదాదృతే నేదం గ్రహిష్యంత్యల్పమేధసః .. 196..

కలౌ సద్యః ఫలం కల్పగ్రామమేష్యతి నారదః .
లోకానాం భాగ్యహీనానాం యేన దుఃఖం వినశ్యతి .. 197..

క్షేత్రేషు వైష్ణవేష్వేతదార్యావర్త్తే భవిష్యతి .
నాస్తి విష్ణోః పరం సత్యం నాస్తి విష్ణోః పరంపదం .. 198..

నాస్తి విష్ణో పరం జ్ఞానం నాస్తి మోక్షో హ్యవైష్ణవః .
నాస్తి విష్ణోః పరో మంత్రో నాస్తి విష్ణోః పరం తపః .. 199..

నాస్తి విష్ణో పరం ధ్యానం నాస్తి మంత్రో హ్యవైష్ణవః .
కిం నాస్య బహుభిర్మంత్రైః కిం జపైర్బహువిస్తరైః .. 200..

వాజపేయసహస్రైః కిం భక్తిర్యస్య జనార్దనే .
సర్వతీర్థమయో విష్ణుః సర్వశాస్త్రమయః ప్రభు .. 201..

సర్వక్రతుమయో విష్ణుః సత్యం సత్యం వదామ్యహం .
ఆబ్రహ్మాసారసర్వస్య సర్వమేతన్మయోదితం .. 202..

శ్రీపార్వత్యువాచ-
ధన్యాస్మ్యనుగృహితాస్మి కృతార్థాస్మి జగత్పతే .
యన్మయేదం శ్రుతం స్తోత్రం త్వద్రహస్యం సుదుర్లభం .. 203..

అహో బత మహత్కష్టం సమస్త సుఖదే హరౌ .
విద్యమానేఽపి సర్వేశే మూఢాః క్లిశ్యంతి సంసృతౌ .. 204..

యముద్దిశ్యసదా నాథో మహేశోఽపి దిగంబరః .
జటిలో భస్మలిప్తాంగస్తపస్వీ వీక్షితో జనైః .. 205..

అతోఽధికో న దేవోఽస్తి లక్ష్మీకాంతాన్మధుద్విషః .
యతత్త్వం చింత్యతే నిత్యం త్వయా యోగీశ్వరేణ హి .. 206..

అతఃపరం కిమధికం పదం శ్రీపురుషోత్తమాత్ .
తమవిజ్ఞాయ తాన్ మూఢా యజంతే జ్ఞానమానినః .. 207..

ముషితాస్మి త్వయా నాథ చిరం యదయమీశ్వరః .
ప్రకాశితో న మే యస్య దత్తాద్యా దివ్యశక్తయః .. 208..

అహో సర్వేశ్వరో విష్ణుః సర్వదేవోత్తమోత్తమః .
భవదాదిగురుర్మూఢైః సామాన్య ఇవ లక్ష్యతే .. 209..

మహీయసాం హి మాహాత్మ్యం భజమానాన్ భజంతి చేత్ .
ద్విషతోఽపి తథా పాపానుపేక్ష్యంతే క్షమాలయాః .. 210..

మయాపి బాల్యే స్వపితుః ప్రజ్ఞా దృష్టా బుభుక్షితాః .
దుఖాదశక్తాః స్వం పోష్టుం శ్రియా నాధ్యాసితాః పురా .. 211..

త్వయా సంవర్ధితాభిశ్చ ప్రజాభిర్విబుధాదయః .
విససద్భిః స్వశక్త్యాద్యాః సముహ్యన్మిత్రబాంధవాః .. 212..
త్వయా వినా క్వ దేవత్వం క్వ ధైర్యం క్వ పరిగ్రహః .
సర్వే భవంతి జీవంతో యాతనాః శిరసి స్థితాః .. 213..

నామృతే నైవ ధర్మార్థౌ కామో మోక్షోఽపి దుర్లభః .
క్షుధితానాం దుర్గతానాం కుతో యోగసమాధయః .. 214..

సా చ సంసారసారైకా సర్వలోకైకపాలికా .
వశ్యా సా కమలా యస్య త్యక్త్వా త్వామపి శంకరః .. 215..

శ్రియా ధర్మేణ శౌర్యేణ రూపేణార్చ్వసంపదా .
సర్వాతిశయవీర్యేణ సంపూర్ణస్య మహాత్మనః .. 216..

కస్తేన తుల్యతామేతి దేవదేవేన విష్ణునా .
యస్యాంశాంశకభాగేన వినా సర్వ విలీయతే .. 217..

జగదేతత్తథా ప్రాహుర్ద్వోషాయ్తెతద్విమోహితాః .
నాస్య జన్మ జరా మృత్యుర్నాప్రాప్యం వార్ధమేవ వా .. 218..

తథాపి కురుతే ధర్మాన్ పాలనాయ సతాం కృతే .
విజ్ఞాపయ మహాదేవ ప్రణమ్యైకం మహేశ్వరం .. 219..

అవధార్య తథా సాహం కాంత కామద శాశ్వత .
కామాద్యాసక్తచిత్తత్వాత్ కిం తు సర్వేశ్వర ప్రభో .. 220..

త్వన్మయత్వాత్ప్రసాదాద్వా శక్నోమి పఠితుం న చేత్ .
విష్ణోః సహస్రనామైతత్ప్రత్యహం వృషభధ్వజ ..
నామ్నైకేన తు యేన స్యాత్తత్ఫలం బ్రూహి మే ప్రభో .. 221..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
రామ రామేతి రామేతి రమేరామే మనోరమే .
సహస్రనామభిస్తుల్యం రామనామ వరాననే .. 222..

అథ సర్వాణి తీర్థాని జలంచైవ ప్రయాగజం .
విష్ణోర్నామసహస్రస్య కలాం నార్హంతి షోడశీం .. 223..

.. ఇతి శ్రీనారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారే చతుర్థరాత్రే
పార్వతీశివసంవాదే శ్రీవిష్ణోర్నామసహస్రం సంపూర్ణం ..

Proofread by DPD, PSA Easwaran

% Text title : viShNusahasranAmastotram from nAradapancharAtra
% File name : viShNusahasranAmastotranAradapancharAtra.itx
% itxtitle : viShNusahasranAmastotram (nAradapancharAtrAntargatam)
% engtitle : viShNusahasranAmastotram from nAradapancharAtra
% Category : sahasranAma, vishhnu, vishnu
% Location : doc_vishhnu
% Sublocation : vishhnu
% Language : Sanskrit
% Subject : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by : DPD, help from Alex
% Proofread by : DPD, PSA Easwaran
% Description/comments : From nArada paNcharAtra similar to one in padmapurANa
% Source : nArada paNcharAtra
% Latest update : February 15, 2015, December 6, 2016
% Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com
% Site access : https://sanskritdocuments.org

శ్రీ విష్ణు సహస్రనామ స్తోత్రం (మహాభారతం. అనుశాసనిక పర్వము)

నారాయణం నమస్కృత్య నరం చైవ నరోత్తమం .
దేవీం సరస్వతీం వ్యాసం తతో జయముదీరయేత్ ..

ఓం అథ సకలసౌభాగ్యదాయక శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రం .

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం .
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్ సర్వవిఘ్నోపశాంతయే .. 1..

యస్య ద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరః శతం .
విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే .. 2..

వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్రమకల్మషం .
పరాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోనిధిం .. 3..

వ్యాసాయ విష్ణురూపాయ వ్యాసరూపాయ విష్ణవే .
నమో వై బ్రహ్మనిధయే వాసిష్ఠాయ నమో నమః .. 4..

అవికారాయ శుద్ధాయ నిత్యాయ పరమాత్మనే .
సదైకరూపరూపాయ విష్ణవే సర్వజిష్ణవే .. 5..

యస్య స్మరణమాత్రేణ జన్మసంసారబంధనాత్ .
విముచ్యతే నమస్తస్మై విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే .. 6..

ఓం నమో విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే .

శ్రీవైశంపాయన ఉవాచ ---

శ్రుత్వా ధర్మానశేషేణ పావనాని చ సర్వశః .
యుధిష్ఠిరః శాంతనవం పునరేవాభ్యభాషత .. 7..

యుధిష్ఠిర ఉవాచ ---

కిమేకం దైవతం లోకే కిం వాప్యేకం పరాయణం .
స్తువంతః కం కమర్చంతః ప్రాప్నుయుర్మానవాః శుభం .. 8..

కో ధర్మః సర్వధర్మాణాం భవతః పరమో మతః .
కిం జపన్ముచ్యతే జంతుర్జన్మసంసారబంధనాత్ .. 9..

భీష్మ ఉవాచ ---

జగత్ప్రభుం దేవదేవమనంతం పురుషోత్తమం .
స్తువన్ నామసహస్రేణ పురుషః సతతోత్థితః .. 10..

తమేవ చార్చయన్నిత్యం భక్త్యా పురుషమవ్యయం .
ధ్యాయన్ స్తువన్ నమస్యంశ్చ యజమానస్తమేవ చ .. 11..

అనాదినిధనం విష్ణుం సర్వలోకమహేశ్వరం .
లోకాధ్యక్షం స్తువన్నిత్యం సర్వదుఃఖాతిగో భవేత్ .. 12..

బ్రహ్మణ్యం సర్వధర్మజ్ఞం లోకానాం కీర్తివర్ధనం .
లోకనాథం మహద్భూతం సర్వభూతభవోద్భవం .. 13..

ఏష మే సర్వధర్మాణాం ధర్మోఽధికతమో మతః .
యద్భక్త్యా పుండరీకాక్షం స్తవైరర్చేన్నరః సదా .. 14..

పరమం యో మహత్తేజః పరమం యో మహత్తపః .
పరమం యో మహద్బ్రహ్మ పరమం యః పరాయణం .. 15..

పవిత్రాణాం పవిత్రం యో మంగలానాం చ మంగలం .
దైవతం దైవతానాం చ భూతానాం యోఽవ్యయః పితా .. 16..

యతః సర్వాణి భూతాని భవంత్యాదియుగాగమే .
యస్మింశ్చ ప్రలయం యాంతి పునరేవ యుగక్షయే .. 17..

తస్య లోకప్రధానస్య జగన్నాథస్య భూపతే .
విష్ణోర్నామసహస్రం మే శృణు పాపభయాపహం .. 18..

యాని నామాని గౌణాని విఖ్యాతాని మహాత్మనః .
ఋషిభిః పరిగీతాని తాని వక్ష్యామి భూతయే .. 19..

ఋషిర్నామ్నాం సహస్రస్య వేదవ్యాసో మహామునిః ..

ఛందోఽ నుష్టుప్ తథా దేవో భగవాన్ దేవకీసుతః .. 20..

అమృతాంశూద్భవో బీజం శక్తిర్దేవకినందనః .
త్రిసామా హృదయం తస్య శాంత్యర్థే వినియోజ్యతే .. 21..

విష్ణుం జిష్ణుం మహావిష్ణుం ప్రభవిష్ణుం మహేశ్వరం ..
అనేకరూప దైత్యాంతం నమామి పురుషోత్తమం .. 22 ..

పూర్వన్యాసః .
శ్రీవేదవ్యాస ఉవాచ ---
ఓం అస్య శ్రీవిష్ణోర్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య .
శ్రీ వేదవ్యాసో భగవాన్ ఋషిః .
అనుష్టుప్ ఛందః .
శ్రీమహావిష్ణుః పరమాత్మా శ్రీమన్నారాయణో దేవతా .
అమృతాంశూద్భవో భానురితి బీజం .
దేవకీనందనః స్రష్టేతి శక్తిః .
ఉద్భవః క్షోభణో దేవ ఇతి పరమో మంత్రః .
శంఖభృన్నందకీ చక్రీతి కీలకం .
శార్ఙ్గధన్వా గదాధర ఇత్యస్త్రం .
రథాంగపాణిరక్షోభ్య ఇతి నేత్రం .
త్రిసామా సామగః సామేతి కవచం .
ఆనందం పరబ్రహ్మేతి యోనిః .
ఋతుః సుదర్శనః కాల ఇతి దిగ్బంధః ..

శ్రీవిశ్వరూప ఇతి ధ్యానం .
శ్రీమహావిష్ణుప్రీత్యర్థే సహస్రనామస్తోత్రపాఠే వినియోగః ..

అథ న్యాసః .
ఓం శిరసి వేదవ్యాసఋషయే నమః .
ముఖే అనుష్టుప్ఛందసే నమః .
హృది శ్రీకృష్ణపరమాత్మదేవతాయై నమః .
గుహ్యే అమృతాంశూద్భవో భానురితి బీజాయ నమః .
పాదయోర్దేవకీనందనః స్రష్టేతి శక్తయే నమః .
సర్వాంగే శంఖభృన్నందకీ చక్రీతి కీలకాయ నమః .
కరసంపూటే మమ శ్రీకృష్ణప్రీత్యర్థే జపే వినియోగాయ నమః ..
ఇతి ఋషయాదిన్యాసః ..

అథ కరన్యాసః .
ఓం విశ్వం విష్ణుర్వషట్కార ఇత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
అమృతాంశూద్భవో భానురితి తర్జనీభ్యాం నమః .
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మేతి మధ్యమాభ్యాం నమః .
సువర్ణబిందురక్షోభ్య ఇత్యనామికాభ్యాం నమః .
నిమిషోఽ నిమిషః స్రగ్వీతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
రథాంగపాణిరక్షోభ్య ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .
ఇతి కరన్యాసః .
అథ షడంగన్యాసః .
ఓం విశ్వం విష్ణుర్వషట్కార ఇతి హృదయాయ నమః .
అమృతాంశూద్భవో భానురితి శిరసే స్వాహా .
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మేతి శిఖాయై వషట్ .
సువర్ణబిందురక్షోభ్య ఇతి కవచాయ హుం .
నిమిషోఽ నిమిషః స్రగ్వీతి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
రథాంగపాణిరక్షోభ్య ఇత్యస్త్రాయ ఫట్ .
ఇతి షడంగన్యాసః ..

శ్రీకృష్ణప్రీత్యర్థే విష్ణోర్దివ్యసహస్రనామజపమహం
కరిష్యే ఇతి సంకల్పః .

అథ ధ్యానం .
క్షీరోదన్వత్ప్రదేశే శుచిమణివిలసత్సైకతేర్మౌక్తికానాం
మాలాక్ళప్తాసనస్థః స్ఫటికమణినిభైర్మౌక్తికైర్మండితాంగః .
శుభ్రైరభ్రైరదభ్రైరుపరివిరచితైర్ముక్తపీయూష వర్షైః
ఆనందీ నః పునీయాదరినలినగదా శంఖపాణిర్ముకుందః .. 1..

భూః పాదౌ యస్య నాభిర్వియదసురనిలశ్చంద్ర సూర్యౌ చ నేత్రే
కర్ణావాశాః శిరో ద్యౌర్ముఖమపి దహనో యస్య వాస్తేయమబ్ధిః .
అంతఃస్థం యస్య విశ్వం సురనరఖగగోభోగిగంధర్వదైత్యైః
చిత్రం రంరమ్యతే తం త్రిభువన వపుషం విష్ణుమీశం నమామి .. 2..

ఓం శాంతాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాధారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం .
లక్ష్మీకాంతం కమలనయనం యోగిభిర్ధ్యానగమ్యం var
యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథం .. 3..

మేఘశ్యామం పీతకౌశేయవాసం
శ్రీవత్సాంకం కౌస్తుభోద్భాసితాంగం .
పుణ్యోపేతం పుండరీకాయతాక్షం

విష్ణుం వందే సర్వలోకైకనాథం .. 4..

నమః సమస్తభూతానామాదిభూతాయ భూభృతే .
అనేకరూపరూపాయ విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే .. 5..

సశంఖచక్రం సకిరీటకుండలం
సపీతవస్త్రం సరసీరుహేక్షణం .
సహారవక్షఃస్థలకౌస్తుభశ్రియం var స్థలశోభికౌస్తుభం
నమామి విష్ణుం శిరసా చతుర్భుజం .. 6..

ఛాయాయాం పారిజాతస్య హేమసింహాసనోపరి
ఆసీనమంబుదశ్యామమాయతాక్షమలంకృతం .
చంద్రాననం చతుర్బాహుం శ్రీవత్సాంకిత వక్షసం
రుక్మిణీ సత్యభామాభ్యాం సహితం కృష్ణమాశ్రయే .. 7..

స్తోత్రం .

హరిః ఓం .

విశ్వం విష్ణుర్వషట్కారో భూతభవ్యభవత్ప్రభుః .
భూతకృద్భూతభృద్భావో భూతాత్మా భూతభావనః .. 1..

పూతాత్మా పరమాత్మా చ ముక్తానాం పరమా గతిః .
అవ్యయః పురుషః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞోఽక్షర ఏవ చ .. 2..

యోగో యోగవిదాం నేతా ప్రధానపురుషేశ్వరః .
నారసింహవపుః శ్రీమాన్ కేశవః పురుషోత్తమః .. 3..

సర్వః శర్వః శివః స్థాణుర్భూతాదిర్నిధిరవ్యయః .
సంభవో భావనో భర్తా ప్రభవః ప్రభురీశ్వరః .. 4..

స్వయంభూః శంభురాదిత్యః పుష్కరాక్షో మహాస్వనః .
అనాదినిధనో ధాతా విధాతా ధాతురుత్తమః .. 5..

అప్రమేయో హృషీకేశః పద్మనాభోఽమరప్రభుః .
విశ్వకర్మా మనుస్త్వష్టా స్థవిష్ఠః స్థవిరో ధ్రువః .. 6..

అగ్రాహ్యః శాశ్వతః కృష్ణో లోహితాక్షః ప్రతర్దనః .
ప్రభూతస్త్రికకుబ్ధామ పవిత్రం మంగలం పరం .. 7..

ఈశానః ప్రాణదః ప్రాణో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః ప్రజాపతిః .
హిరణ్యగర్భో భూగర్భో మాధవో మధుసూదనః .. 8..

ఈశ్వరో విక్రమీ ధన్వీ మేధావీ విక్రమః క్రమః .
అనుత్తమో దురాధర్షః కృతజ్ఞః కృతిరాత్మవాన్ .. 9..

సురేశః శరణం శర్మ విశ్వరేతాః ప్రజాభవః .
అహః సంవత్సరో వ్యాలః ప్రత్యయః సర్వదర్శనః .. 10..

అజః సర్వేశ్వరః సిద్ధః సిద్ధిః సర్వాదిరచ్యుతః .
వృషాకపిరమేయాత్మా సర్వయోగవినిఃసృతః .. 11..

వసుర్వసుమనాః సత్యః సమాత్మాఽసమ్మితః సమః .
అమోఘః పుండరీకాక్షో వృషకర్మా వృషాకృతిః .. 12..

రుద్రో బహుశిరా బభ్రుర్విశ్వయోనిః శుచిశ్రవాః .
అమృతః శాశ్వతస్థాణుర్వరారోహో మహాతపాః .. 13..

సర్వగః సర్వవిద్భానుర్విష్వక్సేనో జనార్దనః .
వేదో వేదవిదవ్యంగో వేదాంగో వేదవిత్ కవిః .. 14..

లోకాధ్యక్షః సురాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షః కృతాకృతః .
చతురాత్మా చతుర్వ్యూహశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్భుజః .. 15..

భ్రాజిష్ణుర్భోజనం భోక్తా సహిష్ణుర్జగదాదిజః .
అనఘో విజయో జేతా విశ్వయోనిః పునర్వసుః .. 16..

ఉపేంద్రో వామనః ప్రాంశురమోఘః శుచిరూర్జితః .
అతీంద్రః సంగ్రహః సర్గో ధృతాత్మా నియమో యమః .. 17..

వేద్యో వైద్యః సదాయోగీ వీరహా మాధవో మధుః .
అతీంద్రియో మహామాయో మహోత్సాహో మహాబలః .. 18..

మహాబుద్ధిర్మహావీర్యో మహాశక్తిర్మహాద్యుతిః .
అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీమానమేయాత్మా మహాద్రిధృక్ .. 19..

మహేష్వాసో మహీభర్తా శ్రీనివాసః సతాం గతిః .
అనిరుద్ధః సురానందో గోవిందో గోవిదాం పతిః .. 20..

మరీచిర్దమనో హంసః సుపర్ణో భుజగోత్తమః .
హిరణ్యనాభః సుతపాః పద్మనాభః ప్రజాపతిః .. 21..

అమృత్యుః సర్వదృక్ సింహః సంధాతా సంధిమాన్ స్థిరః .
అజో దుర్మర్షణః శాస్తా విశ్రుతాత్మా సురారిహా .. 22..

గురుర్గురుతమో ధామ సత్యః సత్యపరాక్రమః .
నిమిషోఽ నిమిషః స్రగ్వీ వాచస్పతిరుదారధీః .. 23..

అగ్రణీర్గ్రామణీః శ్రీమాన్ న్యాయో నేతా సమీరణః .
సహస్రమూర్ధా విశ్వాత్మా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 24..

ఆవర్తనో నివృత్తాత్మా సంవృతః సంప్రమర్దనః .
అహః సంవర్తకో వహ్నిరనిలో ధరణీధరః .. 25..

సుప్రసాదః ప్రసన్నాత్మా విశ్వధృగ్విశ్వభుగ్విభుః .
సత్కర్తా సత్కృతః సాధుర్జహ్నుర్నారాయణో నరః .. 26..

అసంఖ్యేయోఽ ప్రమేయాత్మా విశిష్టః శిష్టకృచ్ఛుచిః .
సిద్ధార్థః సిద్ధసంకల్పః సిద్ధిదః సిద్ధిసాధనః .. 27..

వృషాహీ వృషభో విష్ణుర్వృషపర్వా వృషోదరః .
వర్ధనో వర్ధమానశ్చ వివిక్తః శ్రుతిసాగరః .. 28..

సుభుజో దుర్ధరో వాగ్మీ మహేంద్రో వసుదో వసుః .
నైకరూపో బృహద్రూపః శిపివిష్టః ప్రకాశనః .. 29..

ఓజస్తేజోద్యుతిధరః ప్రకాశాత్మా ప్రతాపనః .
ఋద్ధః స్పష్టాక్షరో మంత్రశ్చంద్రాంశుర్భాస్కరద్యుతిః .. 30..

అమృతాంశూద్భవో భానుః శశబిందుః సురేశ్వరః .
ఔషధం జగతః సేతుః సత్యధర్మపరాక్రమః .. 31..

భూతభవ్యభవన్నాథః పవనః పావనోఽ నలః .
కామహా కామకృత్కాంతః కామః కామప్రదః ప్రభుః .. 32..

యుగాదికృద్యుగావర్తో నైకమాయో మహాశనః .
అదృశ్యో వ్యక్తరూపశ్చ సహస్రజిదనంతజిత్ .. 33..

ఇష్టోఽ విశిష్టః శిష్టేష్టః శిఖండీ నహుషో వృషః .
క్రోధహా క్రోధకృత్కర్తా విశ్వబాహుర్మహీధరః .. 34..

అచ్యుతః ప్రథితః ప్రాణః ప్రాణదో వాసవానుజః .
అపాంనిధిరధిష్ఠానమప్రమత్తః ప్రతిష్ఠితః .. 35..

స్కందః స్కందధరో ధుర్యో వరదో వాయువాహనః .
వాసుదేవో బృహద్భానురాదిదేవః పురందరః .. 36..

అశోకస్తారణస్తారః శూరః శౌరిర్జనేశ్వరః .
అనుకూలః శతావర్తః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః .. 37..

పద్మనాభోఽ రవిందాక్షః పద్మగర్భః శరీరభృత్ .
మహర్ద్ధిరృద్ధో వృద్ధాత్మా మహాక్షో గరుడధ్వజః .. 38..

అతులః శరభో భీమః సమయజ్ఞో హవిర్హరిః .
సర్వలక్షణలక్షణ్యో లక్ష్మీవాన్ సమితింజయః .. 39..

విక్షరో రోహితో మార్గో హేతుర్దామోదరః సహః .
మహీధరో మహాభాగో వేగవానమితాశనః .. 40..

ఉద్భవః క్షోభణో దేవః శ్రీగర్భః పరమేశ్వరః .
కరణం కారణం కర్తా వికర్తా గహనో గుహః .. 41..

వ్యవసాయో వ్యవస్థానః సంస్థానః స్థానదో ధ్రువః .
పరర్ద్ధిః పరమస్పష్టస్తుష్టః పుష్టః శుభేక్షణః .. 42..

రామో విరామో విరజో మార్గో నేయో నయోఽ నయః . or విరామో
విరతో
వీరః శక్తిమతాం శ్రేష్ఠో ధర్మో ధర్మవిదుత్తమః .. 43..

వైకుంఠః పురుషః ప్రాణః ప్రాణదః ప్రణవః పృథుః .
హిరణ్యగర్భః శత్రుఘ్నో వ్యాప్తో వాయురధోక్షజః .. 44..

ఋతుః సుదర్శనః కాలః పరమేష్ఠీ పరిగ్రహః .
ఉగ్రః సంవత్సరో దక్షో విశ్రామో విశ్వదక్షిణః .. 45..

విస్తారః స్థావరస్థాణుః ప్రమాణం బీజమవ్యయం .
అర్థోఽ నర్థో మహాకోశో మహాభోగో మహాధనః .. 46..

అనిర్విణ్ణః స్థవిష్ఠోఽ భూర్ధర్మయూపో మహామఖః .

నక్షత్రనేమిర్నక్షత్రీ క్షమః క్షామః సమీహనః .. 47..

యజ్ఞ ఇజ్యో మహేజ్యశ్చ క్రతుః సత్రం సతాం గతిః .
సర్వదర్శీ విముక్తాత్మా సర్వజ్ఞో జ్ఞానముత్తమం .. 48..

సువ్రతః సుముఖః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్ .
మనోహరో జితక్రోధో వీరబాహుర్విదారణః .. 49..

స్వాపనః స్వవశో వ్యాపీ నైకాత్మా నైకకర్మకృత్ .
వత్సరో వత్సలో వత్సీ రత్నగర్భో ధనేశ్వరః .. 50..

ధర్మగుబ్ధర్మకృద్ధర్మీ సదసత్క్షరమక్షరం .
అవిజ్ఞాతా సహస్రాంశుర్విధాతా కృతలక్షణః .. 51..

గభస్తినేమిః సత్త్వస్థః సింహో భూతమహేశ్వరః .
ఆదిదేవో మహాదేవో దేవేశో దేవభృద్గురుః .. 52..

ఉత్తరో గోపతిర్గోప్తా జ్ఞానగమ్యః పురాతనః .
శరీరభూతభృద్భోక్తా కపీంద్రో భూరిదక్షిణః .. 53..

సోమపోఽమృతపః సోమః పురుజిత్పురుసత్తమః .
వినయో జయః సత్యసంధో దాశార్హః సాత్త్వతాంపతిః .. 54..

జీవో వినయితా సాక్షీ ముకుందోఽమితవిక్రమః .
అంభోనిధిరనంతాత్మా మహోదధిశయోఽన్తకః .. 55..

అజో మహార్హః స్వాభావ్యో జితామిత్రః ప్రమోదనః .
ఆనందో నందనో నందః సత్యధర్మా త్రివిక్రమః .. 56..

మహర్షిః కపిలాచార్యః కృతజ్ఞో మేదినీపతిః .
త్రిపదస్త్రిదశాధ్యక్షో మహాశృంగః కృతాంతకృత్ .. 57..

మహావరాహో గోవిందః సుషేణః కనకాంగదీ .
గుహ్యో గభీరో గహనో గుప్తశ్చక్రగదాధరః .. 58..

వేధాః స్వాంగోఽజితః కృష్ణో దృఢః సంకర్షణోఽచ్యుతః .
వరుణో వారుణో వృక్షః పుష్కరాక్షో మహామనాః .. 59..

భగవాన్ భగహాఽఽనందీ వనమాలీ హలాయుధః .
ఆదిత్యో జ్యోతిరాదిత్యః సహిష్ణుర్గతిసత్తమః .. 60..

సుధన్వా ఖండపరశుర్దారుణో ద్రవిణప్రదః .
దివస్పృక్ సర్వదృగ్వ్యాసో వాచస్పతిరయోనిజః .. 61.. var దివిస్పృక్
త్రిసామా సామగః సామ నిర్వాణం భేషజం భిషక్ .
సంన్యాసకృచ్ఛమః శాంతో నిష్ఠా శాంతిః పరాయణం .. 62..

శుభాంగః శాంతిదః స్రష్టా కుముదః కువలేశయః .
గోహితో గోపతిర్గోప్తా వృషభాక్షో వృషప్రియః .. 63..

అనివర్తీ నివృత్తాత్మా సంక్షేప్తా క్షేమకృచ్ఛివః .
శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసః శ్రీపతిః శ్రీమతాంవరః .. 64..

శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీనిధిః శ్రీవిభావనః .
శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః శ్రీమాఁల్లోకత్రయాశ్రయః .. 65..

స్వక్షః స్వంగః శతానందో నందిర్జ్యోతిర్గణేశ్వరః .
విజితాత్మాఽవిధేయాత్మా సత్కీర్తిశ్ఛిన్నసంశయః .. 66..

ఉదీర్ణః సర్వతశ్చక్షురనీశః శాశ్వతస్థిరః .
భూశయో భూషణో భూతిర్విశోకః శోకనాశనః .. 67..

అర్చిష్మానర్చితః కుంభో విశుద్ధాత్మా విశోధనః .
అనిరుద్ధోఽప్రతిరథః ప్రద్యుమ్నోఽమితవిక్రమః .. 68..

కాలనేమినిహా వీరః శౌరిః శూరజనేశ్వరః .
త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశః కేశవః కేశిహా హరిః .. 69..

కామదేవః కామపాలః కామీ కాంతః కృతాగమః .
అనిర్దేశ్యవపుర్విష్ణుర్వీరోఽనంతో ధనంజయః .. 70..

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్ బ్రహ్మా బ్రహ్మ బ్రహ్మవివర్ధనః .
బ్రహ్మవిద్ బ్రాహ్మణో బ్రహ్మీ బ్రహ్మజ్ఞో బ్రాహ్మణప్రియః .. 71..

మహాక్రమో మహాకర్మా మహాతేజా మహోరగః .
మహాక్రతుర్మహాయజ్వా మహాయజ్ఞో మహాహవిః .. 72..

స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోత్రం స్తుతిః స్తోతా రణప్రియః .
పూర్ణః పూరయితా పుణ్యః పుణ్యకీర్తిరనామయః .. 73..

మనోజవస్తీర్థకరో వసురేతా వసుప్రదః .

వసుప్రదో వాసుదేవో వసుర్వసుమనా హవిః .. 74..

సద్గతిః సత్కృతిః సత్తా సద్భూతిః సత్పరాయణః .
శూరసేనో యదుశ్రేష్ఠః సన్నివాసః సుయామునః .. 75..

భూతావాసో వాసుదేవః సర్వాసునిలయోఽ నలః .
దర్పహా దర్పదో దృప్తో దుర్ధరోఽ థాపరాజితః .. 76..

విశ్వమూర్తిర్మహామూర్తిర్దీప్తమూర్తిరమూర్తిమాన్ .
అనేకమూర్తిరవ్యక్తః శతమూర్తిః శతాననః .. 77..

ఏకో నైకః సవః కః కిం యత్ తత్పదమనుత్తమం .
లోకబంధుర్లోకనాథో మాధవో భక్తవత్సలః .. 78..

సువర్ణవర్ణో హేమాంగో వరాంగశ్చందనాంగదీ .
వీరహా విషమః శూన్యో ఘృతాశీరచలశ్చలః .. 79..

అమానీ మానదో మాన్యో లోకస్వామీ త్రిలోకధృక్ .
సుమేధా మేధజో ధన్యః సత్యమేధా ధరాధరః .. 80..

తేజోవృషో ద్యుతిధరః సర్వశస్త్రభృతాం వరః .
ప్రగ్రహో నిగ్రహో వ్యగ్రో నైకశృంగో గదాగ్రజః .. 81..

చతుర్మూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్వ్యూహశ్చతుర్గతిః .
చతురాత్మా చతుర్భావశ్చతుర్వేదవిదేకపాత్ .. 82..

సమావర్తోఽ నివృత్తాత్మా దుర్జయో దురతిక్రమః .
దుర్లభో దుర్గమో దుర్గో దురావాసో దురారిహా .. 83..

శుభాంగో లోకసారంగః సుతంతుస్తంతువర్ధనః .
ఇంద్రకర్మా మహాకర్మా కృతకర్మా కృతాగమః .. 84..

ఉద్భవః సుందరః సుందో రత్ననాభః సులోచనః .
అర్కో వాజసనః శృంగీ జయంతః సర్వవిజ్జయీ .. 85..

సువర్ణబిందురక్షోభ్యః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః .
మహాహ్రదో మహాగర్తో మహాభూతో మహానిధిః .. 86..

కుముదః కుందరః కుందః పర్జన్యః పావనోఽ నిలః .
అమృతాశోఽ మృతవపుః సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః .. 87..

సులభః సువ్రతః సిద్ధః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః .
న్యగ్రోధోఽ దుంబరోఽ శ్వత్థశ్చాణూరాంధ్రనిషూదనః .. 88..

సహస్రార్చిః సప్తజిహ్వః సప్తైధాః సప్తవాహనః .
అమూర్తిరనఘోఽ చింత్యో భయకృద్భయనాశనః .. 89..

అణుర్బృహత్కృశః స్థూలో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్ .
అధృతః స్వధృతః స్వాస్యః ప్రాగ్వంశో వంశవర్ధనః .. 90..

భారభృత్ కథితో యోగీ యోగీశః సర్వకామదః .
ఆశ్రమః శ్రమణః క్షామః సుపర్ణో వాయువాహనః .. 91..

ధనుర్ధరో ధనుర్వేదో దండో దమయితా దమః .
అపరాజితః సర్వసహో నియంతాఽ నియమోఽ యమః .. 92..

సత్త్వవాన్ సాత్త్వికః సత్యః సత్యధర్మపరాయణః .
అభిప్రాయః ప్రియార్హోఽ ర్హః ప్రియకృత్ ప్రీతివర్ధనః .. 93..

విహాయసగతిర్జ్యోతిః సురుచిర్హుతభుగ్విభుః .
రవిర్విరోచనః సూర్యః సవితా రవిలోచనః .. 94..

అనంతో హుతభుగ్భోక్తా సుఖదో నైకజోఽ గ్రజః .
అనిర్విణ్ణః సదామర్షీ లోకాధిష్ఠానమద్భుతః .. 95..

సనాత్సనాతనతమః కపిలః కపిరవ్యయః .
స్వస్తిదః స్వస్తికృత్స్వస్తి స్వస్తిభుక్స్వస్తిదక్షిణః .. 96..

అరౌద్రః కుండలీ చక్రీ విక్రమ్యూర్జితశాసనః .
శబ్దాతిగః శబ్దసహః శిశిరః శర్వరీకరః .. 97..

అక్రూరః పేశలో దక్షో దక్షిణః క్షమిణాంవరః .
విద్వత్తమో వీతభయః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .. 98..

ఉత్తారణో దుష్కృతిహా పుణ్యో దుఃస్వప్ననాశనః .
వీరహా రక్షణః సంతో జీవనః పర్యవస్థితః .. 99..

అనంతరూపోఽ నంతశ్రీర్జితమన్యుర్భయాపహః .
చతురశ్రో గభీరాత్మా విదిశో వ్యాదిశో దిశః .. 100..

అనాదిర్భూర్భువో లక్ష్మీః సువీరో రుచిరాంగదః .
జననో జనజన్మాదిర్భీమో భీమపరాక్రమః .. 101..

ఆధారనిలయోఽ ధాతా పుష్పహాసః ప్రజాగరః .
ఊర్ధ్వగః సత్పథాచారః ప్రాణదః ప్రణవః పణః .. 102..

ప్రమాణం ప్రాణనిలయః ప్రాణభృత్ప్రాణజీవనః .
తత్త్వం తత్త్వవిదేకాత్మా జన్మమృత్యుజరాతిగః .. 103..

భూర్భువఃస్వస్తరుస్తారః సవితా ప్రపితామహః .
యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యజ్వా యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః .. 104..

యజ్ఞభృద్ యజ్ఞకృద్ యజ్ఞీ యజ్ఞభుగ్ యజ్ఞసాధనః .
యజ్ఞాంతకృద్ యజ్ఞగుహ్యమన్నమన్నాద ఏవ చ .. 105..

ఆత్మయోనిః స్వయంజాతో వైఖానః సామగాయనః .
దేవకీనందనః స్రష్టా క్షితీశః పాపనాశనః .. 106..

శంఖభృన్నందకీ చక్రీ శార్ఙ్గధన్వా గదాధరః .
రథాంగపాణిరక్షోభ్యః సర్వప్రహరణాయుధః .. 107..

సర్వప్రహరణాయుధ ఓం నమ ఇతి .
వనమాలీ గదీ శార్ఙ్గీ శంఖీ చక్రీ చ నందకీ .
శ్రీమాన్ నారాయణో విష్ణుర్వాసుదేవోఽ భిరక్షతు .. 108..

శ్రీ వాసుదేవోఽ భిరక్షతు ఓం నమ ఇతి .

ఉత్తరన్యాసః .

భీష్మ ఉవాచ ---
ఇతీదం కీర్తనీయస్య కేశవస్య మహాత్మనః .
నామ్నాం సహస్రం దివ్యానామశేషేణ ప్రకీర్తితం .. 1..

య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్ .
నాశుభం ప్రాప్నుయాత్కించిత్సోఽ ముత్రేహ చ మానవః .. 2..

వేదాంతగో బ్రాహ్మణః స్యాత్క్షత్రియో విజయీ భవేత్ .
వైశ్యో ధనసమృద్ధః స్యాచ్ఛూద్రః సుఖమవాప్నుయాత్ .. 3..

ధర్మార్థీ ప్రాప్నుయాద్ధర్మమర్థార్థీ చార్థమాప్నుయాత్ .
కామానవాప్నుయాత్కామీ ప్రజార్థీ ప్రాప్నుయాత్ప్రజాం .. 4..

భక్తిమాన్ యః సదోత్థాయ శుచిస్తద్గతమానసః .
సహస్రం వాసుదేవస్య నామ్నామేతత్ప్రకీర్తయేత్ .. 5..

యశః ప్రాప్నోతి విపులం జ్ఞాతిప్రాధాన్యమేవ చ .
అచలాం శ్రియమాప్నోతి శ్రేయః ప్రాప్నోత్యనుత్తమం .. 6..

న భయం క్వచిదాప్నోతి వీర్యం తేజశ్చ విందతి .
భవత్యరోగో ద్యుతిమాన్బలరూపగుణాన్వితః .. 7..

రోగార్తో ముచ్యతే రోగాద్బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్ .
భయాన్ముచ్యేత భీతస్తు ముచ్యేతాపన్న ఆపదః .. 8..

దుర్గాణ్యతితరత్యాశు పురుషః పురుషోత్తమం .
స్తువన్నామసహస్రేణ నిత్యం భక్తిసమన్వితః .. 9..

వాసుదేవాశ్రయో మర్త్యో వాసుదేవపరాయణః .
సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా యాతి బ్రహ్మ సనాతనం .. 10..

న వాసుదేవభక్తానామశుభం విద్యతే క్వచిత్ .
జన్మమృత్యుజరావ్యాధిభయం నైవోపజాయతే .. 11..

ఇమం స్తవమధీయానః శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః .
యుజ్యేతాత్మసుఖక్షాంతిశ్రీధృతిస్మృతికీర్తిభిః .. 12..

న క్రోధో న చ మాత్సర్యం న లోభో నాశుభా మతిః .
భవంతి కృత పుణ్యానాం భక్తానాం పురుషోత్తమే .. 13..

ద్యౌః సచంద్రార్కనక్షత్రా ఖం దిశో భూర్మహోదధిః .
వాసుదేవస్య వీర్యేణ విధృతాని మహాత్మనః .. 14..

ససురాసురగంధర్వం సయక్షోరగరాక్షసం .
జగద్వశే వర్తతేదం కృష్ణస్య సచరాచరం .. 15..

ఇంద్రియాణి మనో బుద్ధిః సత్త్వం తేజో బలం ధృతిః .
వాసుదేవాత్మకాన్యాహుః క్షేత్రం క్షేత్రజ్ఞ ఏవ చ .. 16..

సర్వాగమానామాచారః ప్రథమం పరికల్ప్యతే . var?? కల్పతే
ఆచారప్రభవో ధర్మో ధర్మస్య ప్రభురచ్యుతః .. 17..

ఋషయః పితరో దేవా మహాభూతాని ధాతవః .

జంగమాజంగమం చేదం జగన్నారాయణోద్భవం .. 18..

యోగో జ్ఞానం తథా సాంఖ్యం విద్యాః శిల్పాది కర్మ చ .
వేదాః శాస్త్రాణి విజ్ఞానమేతత్సర్వం జనార్దనాత్ .. 19..

ఏకో విష్ణుర్మహద్భూతం పృథగ్భూతాన్యనేకశః .
త్రీంల్లోకాన్వ్యాప్య భూతాత్మా భుంక్తే విశ్వభుగవ్యయః .. 20..

ఇమం స్తవం భగవతో విష్ణోర్వ్యాసేన కీర్తితం .
పఠేద్య ఇచ్ఛేత్పురుషః శ్రేయః ప్రాప్తుం సుఖాని చ .. 21..

విశ్వేశ్వరమజం దేవం జగతః ప్రభుమవ్యయం .
భజంతి యే పుష్కరాక్షం న తే యాంతి పరాభవం .. 22..

న తే యాంతి పరాభవం ఓం నమ ఇతి .
అర్జున ఉవాచ ---
పద్మపత్రవిశాలాక్ష పద్మనాభ సురోత్తమ .
భక్తానామనురక్తానాం త్రాతా భవ జనార్దన .. 23..

శ్రీభగవానువాచ ---
యో మాం నామసహస్రేణ స్తోతుమిచ్ఛతి పాండవ .
సోఽహ మేకేన శ్లోకేన స్తుత ఏవ న సంశయః .. 24..

స్తుత ఏవ న సంశయ ఓం నమ ఇతి .
వ్యాస ఉవాచ ---
వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం భువనత్రయం .
సర్వభూతనివాసోఽసి వాసుదేవ నమోఽస్తు తే .. 25..

శ్రీ వాసుదేవ నమోఽస్తుత ఓం నమ ఇతి .
పార్వత్యువాచ ---
కేనోపాయేన లఘునా విష్ణోర్నామసహస్రకం .
పఠ్యతే పండితైర్నిత్యం శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం ప్రభో .. 26..

ఈశ్వర ఉవాచ ---
శ్రీరామ రామ రామేతి రమే రామే మనోరమే .
సహస్రనామ తత్తుల్యం రామ నామ వరాననే .. 27..

శ్రీరామనామ వరానన ఓం నమ ఇతి .
బ్రహ్మోవాచ ---
నమోఽస్త్వనంతాయ సహస్రమూర్తయే
సహస్రపాదాక్షిశిరోరుబాహవే .
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే
సహస్రకోటియుగధారిణే నమః .. 28..

సహస్రకోటియుగధారిణే ఓం నమ ఇతి .

ఓం తత్సదితి శ్రీమహాభారతే శతసాహస్ర్యాం సంహితాయాం
వైయాసిక్యామానుశాసనికే
పర్వణి భీష్మయుధిష్ఠిరసంవాదే శ్రీవిష్ణోర్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రం ..

సంజయ ఉవాచ ---
యత్ర యోగేశ్వరః కృష్ణో యత్ర పార్థో ధనుర్ధరః .
తత్ర శ్రీర్విజయో భూతిర్ధ్రువా నీతిర్మతిర్మమ .. 29..

శ్రీభగవానువాచ ---
అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యే జనాః పర్యుపాసతే .
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం .. 30..

పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయ చ దుష్కృతాం .
ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే .. 31..

ఆర్తాః విషణ్ణాః శిథిలాశ్చ భీతాః ఘోరేషు చ వ్యాధిషు వర్తమానాః .
సంకీర్త్య నారాయణశబ్దమాత్రం విముక్తదుఃఖాః సుఖినో భవంతి .. 32..
var భవంతు

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్ .
var ప్రకృతిస్వభావాత్ .
కరోమి యద్యత్ సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ..
33..

ఇతి శ్రీవిష్ణోర్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం .
ఓం తత్ సత్ .

మహాభారతే అనుశాసనపర్వణి

Additional Concluding Shlokas
ఓం ఆపదామపహర్తారం దాతారం సర్వసంపదాం .
లోకాభిరామం శ్రీరామం భూయో భూయో నమామ్యహం ..

ఆర్తానామార్తిహంతారం భీతానాం భీతినాశనం .

ద్విషతాం కాలదండం తం రామచంద్రం నమామ్యహం ..

నమః కోదండహస్తాయ సంధీకృతశరాయ చ .
ఖండితాఖిలదైత్యాయ రామాయాఽఽపన్నివారిణే ..

రామాయ రామభద్రాయ రామచంద్రాయ వేధసే .
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః ..

అగ్రతః పృష్ఠతశ్చైవ పార్శ్వతశ్చ మహాబలౌ .
ఆకర్ణపూర్ణధన్వానౌ రక్షేతాం రామలక్ష్మణౌ ..

సన్నద్ధః కవచీ ఖడ్గీ చాపబాణధరో యువా .
గచ్ఛన్ మమాగ్రతో నిత్యం రామః పాతు సలక్ష్మణః ..

అచ్యుతానంతగోవింద నామోచ్చారణభేషజాత్ .
నశ్యంతి సకలా రోగాస్సత్యం సత్యం వదామ్యహం ..

సత్యం సత్యం పునస్సత్యముద్ధృత్య భుజముచ్యతే .
వేదాచ్ఛాస్త్రం పరం నాస్తి న దేవం కేశవాత్పరం ..

శరీరే జర్ఝరీభూతే వ్యాధిగ్రస్తే కళేవరే .
ఔషధం జాహ్నవీతోయం వైద్యో నారాయణో హరిః ..

ఆలోడ్య సర్వశాస్త్రాణి విచార్య చ పునః పునః .
ఇదమేకం సునిష్పన్నం ధ్యేయో నారాయణో హరిః ..

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం తు యద్భవేత్ .
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తు తే ..

విసర్గబిందుమాత్రాణి పదపాదాక్షరాణి చ .
న్యూనాని చాతిరిక్తాని క్షమస్వ పురుషోత్తమ ..

Alternate Concluding Shlokas

నమః కమలనాభాయ నమస్తే జలశాయినే .
నమస్తే కేశవానంత వాసుదేవ నమోఽస్తుతే ..

నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణహితాయ చ .
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః ..

ఆకాశాత్పతితం తోయం యథా గచ్ఛతి సాగరం .
సర్వదేవనమస్కారః కేశవం ప్రతి గచ్ఛతి ..

ఏష నిష్కంటకః పంథా యత్ర సంపూజ్యతే హరిః .
కుపథం తం విజానీయాద్ గోవిందరహితాగమం ..

సర్వవేదేషు యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు యత్ఫలం .
తత్ఫలం సమవాప్నోతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనం ..

యో నరః పఠతే నిత్యం త్రికాలం కేశవాలయే .
ద్వికాలమేకకాలం వా క్రూరం సర్వం వ్యపోహతి ..

దహ్యంతే రిపవస్తస్య సౌమ్యాః సర్వే సదా గ్రహాః .
విలీయంతే చ పాపాని స్తవే హ్యస్మిన్ ప్రకీర్తితే ..

యేనే ధ్యాతః శ్రుతో యేన యేనాయం పఠ్యతే స్తవః .
దత్తాని సర్వదానాని సురాః సర్వే సమర్చితాః ..

ఇహ లోకే పరే వాపి న భయం విద్యతే క్వచిత్ .
నామ్నాం సహస్రం యోఽధీతే ద్వాదశ్యాం మమ సన్నిధౌ ..

శనైర్దహంతి పాపాని కల్పకోటీశతాని చ .
అశ్వత్థసన్నిధౌ పార్థ ధ్యాత్వా మనసి కేశవం ..

పఠేన్నామసహస్రం తు గవాం కోటిఫలం లభేత్ .
శివాలయే పఠేనిత్యం తులసీవనసంస్థితః ..

నరో ముక్తిమవాప్నోతి చక్రపాణేర్వచో యథా .
బ్రహ్మహత్యాదికం ఘోరం సర్వపాపం వినశ్యతి ..

విలయం యాంతి పాపాని చాన్యపాపస్య కా కథా .
సర్వపాపవినిర్ముక్తో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి ..

.. హరిః ఓం తత్సత్ ..

NA
Encoded and proofread by Kirk Wortman kirkwort at hotmail.com
The verse numbering differ between prints used for chanting.

```
% Text title            : viShNusahasranaama stotra from Mahabharat
% File name             : vsahasranew.itx
% itxtitle              : viShNusahasranAmastotram (mahAbhAratAntargatam)
% engtitle              : viShNusahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, stotra, vyAsa, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : vishnu
% Texttype              : stotra
% Author                : Maharshi Vyasa
% Language              : Sanskrit
% Subject               : hinduism/religion
% Transliterated by     : NA
% Proofread by          : NA, Kirk Wortman kirkwort at hotmail.com
% Description-comments  : mahAbhArate anushAsanaparvaM
% Indexextra            : (Meaning 1, 2, 3, Marathi, Namollasa)
% Latest update         : March 17, 2020
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ విష్ణు అపర నామ వాసుదేవ సహస్రనామ స్తోత్రం (పద్మపురాణము)

పద్మపురాణే ఉత్తరఖండే - వాసుదేవసహస్రనామస్తోత్రం
నారదపంచరాత్రే విష్ణుసహస్రనామం చ
బ్రహ్మనారద - పార్వతీశివసంవాదాత్మకం

వినియోగః
ఓం అస్య శ్రీవిష్ణోస్సహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య శ్రీమహాదేవ ఋషిః .
అనుష్టుప్ఛందః . శ్రీవిష్ణుః పరమాత్మా దేవతా. హ్రీం బీజం.
శ్రీం శక్తిః . క్లీం కీలకం.
ధర్మార్థకామమోక్షప్రాప్త్యర్థే నామపారాయణే వినియోగః .

కరన్యాసః .
ఓం వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ ఇత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః .. 1..
ఓం మూలప్రకృతిరితి తర్జనీభ్యాం నమః .. 2..
ఓం మహావరాహ ఇతి మధ్యమాభ్యాం నమః .. 3..
సూర్యవంశధ్వజ ఇతి అనామికాభ్యాం నమః .. 4..
బ్రహ్మాదికామ్యలలితజగదాశ్చర్యశైశవ ఇతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .. 5..
యథార్థఖండితాశేష ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..
ఏవం హృదయాదిన్యాసః .. ఓం నమో నారాయణాయేతి దిగ్బంధః..

.. ధ్యానం ..

ఓం నమో నారాయణాయ పురుషాయ మహాత్మనే .
విశుద్ధసత్త్వధిష్ణ్యాయ మహాహంసాయ ధీమహి ..

లమిత్యాది పంచపూజా . ఓం నమో నారాయణాయ ఇతి (2)
ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః
క్లీం కృష్ణాయ విష్ణవే హ్రీం రామాయ ధీమహి .
తన్నో దేవః ప్రచోదయాత్ ఇతి ..

క్ష్రౌం నృసింహాయ విద్మహే శ్రీం శ్రీకంఠాయ ధీమహి .
తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ఇతి ..

ఓం వాసుదేవాయ విద్మహే దేవకీసుతాయ ధీమహి .
తన్నః కృష్ణః ప్రచోదయాత్ ఇతి ..

ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః .
క్లీం కృష్ణాయ గోవిందాయ గోపీజనవల్లభాయ స్వాహా ఇతి
వా మంత్రం యథోచితం జప్త్వా ధ్యాయేత్ .

.. ధ్యానం ..

విష్ణుం భాస్వత్కిరీటాంగదవలయగణాకల్పహారోదరాంఘ్రిం
శ్రీభూషం శ్రీసువక్షోమణి మకరమహాకుండలం మండితాశం .
హస్తోద్యచ్చక్రశంఖాంబుజగలమమలం పీతకౌశయవాసం
విద్యోతద్భాసముద్యద్దినకరసదృశం పద్మసంస్థం నమామి ..

ఓం వాసుదేవః పరం బ్రహ్మ పరమాత్మా పరాత్పరః .
పరం ధామ పరం జ్యోతిః పరం తత్త్వం పరం పదం .. 1..

పరం శివః పరో ధ్యేయః పరం జ్ఞానం పరా గతిః .
పరమార్థః పరం శ్రేయః పరానందః పరోదయః .. 2..

పరోఽవ్యక్తాత్పరం వ్యోమ పరమర్ద్ధిః పరేశ్వరః .
నిరామయో నిర్వికారో నిర్వికల్పో నిరాశ్రయః .. 3..

నిరంజనో నిరాతంకో నిర్లేపో నిరవగ్రహః .
నిర్గుణో నిష్కలోఽనంతోఽభయోఽచింత్యో బలోచితః .. 4..

అతీంద్రియోఽమితోఽపారోఽనీశోఽనీహోఽవ్యయోఽక్షయః .
సర్వజ్ఞః సర్వగః సర్వః సర్వదః సర్వభావనః .. 5..

సర్వశాస్తా సర్వసాక్షీ పూజ్యః సర్వస్య సర్వదృక్ .
సర్వశక్తిః సర్వసారః సర్వాత్మా సర్వతోముఖః .. 6..

సర్వావాసః సర్వరూపః సర్వాదిః సర్వదుఃఖహా .
సర్వార్థః సర్వతోభద్రః సర్వకారణకారణం .. 7..

సర్వాతిశాయితః సర్వాధ్యక్షః సర్వసురేశ్వరః .
షడ్వింశకో మహావిష్ణుర్మహాగుహ్యో మహావిభుః .. 8..

నిత్యోదితో నిత్యయుక్తో నిత్యానందః సనాతనః .
మాయాపతిర్యోగపతిః కైవల్యపతిరాత్మభూః .. 9..

జన్మమృత్యుజరాతీతః కాలాతీతో భవాతిగః .
పూర్ణః సత్యః శుద్ధబుద్ధస్వరూపో నిత్యచిన్మయః .. 10..

యోగిప్రియో యోగమయో భవబంధైకమోచకః .
పురాణః పురుషః ప్రత్యక్చైతన్యం పురుషోత్తమః .. 11..

వేదాంతవేద్యో దుర్జ్ఞేయస్తాపత్రయవివర్జితః .
బ్రహ్మవిద్యాశ్రయోఽ నాద్యః స్వప్రకాశః స్వయంప్రభుః .. 12..

సర్వోపేయ ఉదాసీనః ప్రణవః సర్వతః సమః .
సర్వానవద్యో దుష్ప్రాప్యస్తురీయస్తమసః పరః .. 13..

కూటస్థః సర్వసంశ్లిష్టో వాంగమనోగోచరాతిగః .
సంకర్షణః సర్వహరః కాలః సర్వభయంకరః .. 14..

అనుల్లంఘ్యశ్చిత్రగతిర్మహారుద్రో దురాసదః .
మూలప్రకృతిరానందః ప్రద్యుమ్నో విశ్వమోహనః .. 15..

మహామాయో విశ్వబీజం పరాశక్తిసుఖైకభుక్ .
సర్వకామ్యోఽ నంతశీలః సర్వభూతవశంకరః .. 16..

అనిరుద్ధః సర్వజీవో హృషీకేశో మనః పతిః .
నిరుపాధిప్రియో హంసోఽ క్షరః సర్వనియోజకః .. 17..

బ్రహ్మ ప్రాణేశ్వరః సర్వభూతభృద్దేహనాయకః .
క్షేత్రజ్ఞః ప్రకృతిస్వామీ పురుషో విశ్వసూత్రధృక్ .. 18..

అంతర్యామీ త్రిధామాఽ న్తఃసాక్షీ త్రిగుణ ఈశ్వరః .
యోగిగమ్యః పద్మనాభః శేషశాయీ శ్రియః పతిః .. 19..

శ్రీసదోపాస్యపాదాబ్జో నిత్యశ్రీః శ్రీనికేతనః .
నిత్యం వక్షఃస్థలస్థశ్రీః శ్రీనిధిః శ్రీధరో హరిః .. 20..

వశ్యశ్రీర్నిశ్చలః శ్రీదో విష్ణుః క్షీరాబ్ధిమందిరః .
కౌస్తుభోద్భాసితోరస్కో మాధవో జగదార్తిహా .. 21..

శ్రీవత్సవక్షా నిఃసీమకల్యాణగుణభాజనం .
పీతాంబరో జగన్నాథో జగత్త్రాతా జగత్పితా .. 22..

జగద్బంధుర్జగత్స్రష్టా జగద్ధాతా జగన్నిధిః .
జగదేకస్ఫురద్వీర్యోఽ నహంవాదీ జగన్మయః .. 23..

సర్వాశ్చర్యమయః సర్వసిద్ధార్థః సర్వరంజితః .
సర్వామోఘోద్యమో బ్రహ్మరుద్రాద్యుత్కృష్టచేతనః .. 24..

శంభోః పితామహో బ్రహ్మపితా శక్రాద్యధీశ్వరః .
సర్వదేవప్రియః సర్వదేవమూర్తిరనుత్తమః .. 25..

సర్వదేవైకశరణం సర్వదేవైకదైవతం .
యజ్ఞభుగ్యజ్ఞఫలదో యజ్ఞేశో యజ్ఞభావనః .. 26..

యజ్ఞత్రాతా యజ్ఞపుమాన్ వనమాలీ ద్విజప్రియః .
ద్విజైకమానదో విప్రకులదేవోఽ సురాంతకః .. 27..

సర్వదుష్టాంతకృత్సర్వసజ్జనానన్యపాలకః .
సప్తలోకైకజఠరః సప్తలోకైకమండనః .. 28..

సృష్టిస్థిత్యంతకృచ్చక్రీ శార్‌ఙ్గధన్వా గదాధరః .
శంఖభృన్నందకీ పద్మపాణిర్గరుడవాహనః .. 29..

అనిర్దేశ్యవపుః సర్వపూజ్యస్త్రైలోక్యపావనః .
అనంతకీర్తిర్నిఃసీమపౌరుషః సర్వమంగలః .. 30..

సూర్యకోటిప్రతీకాశో యమకోటిదురాసదః .
మయకోటిజగత్స్రష్టా వాయుకోటిమహాబలః .. 31..

కోటీందుజగదానందీ శంభుకోటిమహేశ్వరః .
కందర్పకోటిలావణ్యో దుర్గాకోటివిమర్దనః .. 32..

సముద్రకోటిగంభీరస్తీర్థకోటిసమాహ్వయః .
కుబేరకోటిలక్ష్మీవాన్ శక్రకోటివిలాసవాన్ .. 33..

హిమవత్కోటినిష్కంపః కోటిబ్రహ్మాండవిగ్రహః .
కోట్యశ్వమేధపాపఘ్నో యజ్ఞకోటిసమార్చనః .. 34..

సుధాకోటిస్వాస్థ్యహేతుః కామధుక్కోటికామదః .
బ్రహ్మవిద్యాకోటిరూపః శిపివిష్టః శుచిశ్రవాః .. 35..

విశ్వంభరస్తీర్థపాదః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .
ఆదిదేవో జగజ్జైత్రో ముకుందః కాలనేమిహా .. 36..

వైకుంఠేశ్వరమాహాత్మ్యో మహాయోగేశ్వరోత్సవః .
నిత్యతృప్తో లసద్భావో నిఃశంకో నరకాంతకః .. 37..

దీనానాథైకశరణం విశ్వైకవ్యసనాపహః .
జగత్కృపాక్షమో నిత్యం కృపాలుః సజ్జనాశ్రయః .. 38..

యోగేశ్వరః సదోదీర్ణో వృద్ధిక్షయవివర్జితః .
అధోక్షజో విశ్వరేతా ప్రజాపతిశతాధిపః .. 39..

శక్రబ్రహ్మార్చితపదః శంభుబ్రహ్మోర్ధ్వధామగః .
సూర్యసోమేక్షణో విశ్వభోక్తా సర్వస్య పారగః .. 40..

జగత్సేతుధర్మసేతుధరో విశ్వధురంధరః .
నిర్మమోఽ ఖిలలోకేశో నిఃసంగోఽ ద్భుతభోగవాన్ .. 41..

వశ్యమాయో వశ్యవిశ్వో విష్వక్సేనో సురోత్తమః .
సర్వశ్రేయః పతిర్దివ్యానర్ఘ్యభూషణభూషితః .. 42..

సర్వలక్షణలక్షణ్యః సర్వదైత్యేంద్రదర్పహా .
సమస్తదేవసర్వస్వం సర్వదైవతనాయకః .. 43..

సమస్తదేవకవచం సర్వదేవశిరోమణిః .
సమస్తదేవతాదుర్గః ప్రపన్నాశనిపంజరః .. 44..

సమస్తభయహృన్నామా భగవాన్విష్టరశ్రవాః .
విభుః సర్వహితోదర్కో హతారిః స్వర్గతిప్రదః .. 45..

సర్వదైవతజీవేశో బ్రాహ్మణాదినియోజకః .
బ్రహ్మా శంభుః శతార్ధాయుర్బ్రహ్మజ్యేష్ఠః శిశుః స్వరాట్ .. 46..

విరాడ్ భక్తపరాధీనః స్తుత్యః స్తోత్రార్థసాధకః .
పరార్థకర్తా కృత్యజ్ఞః స్వార్థకృత్యసదోజ్ఝితః .. 47..

సదానదః సదాభద్రః సదాశాంతః సదాశివః .
సదాప్రియః సదాతుష్టః సదాపుష్టః సదార్చితః .. 48..

సదాపూతః పావనాగ్రో వేదగుహ్యో వృషాకపిః .
సహస్రనామా త్రియుగశ్చతుమూర్తిశ్చతుర్భుజః .. 49..

భూతభవ్యభవన్నాథో మహాపురుషపూర్వజః .
నారాయణో ముంజకేశః సర్వయోగవినిఃసృతః .. 50..

వేదసారో యజ్ఞసారః సామసారస్తపోనిధిః .
సాధ్యః శ్రేష్ఠః పురాణర్షిర్నిష్ఠాశాంతిః పరాయణం .. 51..

శివత్రిశూలవిధ్వంసీ శ్రీకంఠైకవరప్రదః .
నరః కృష్ణో హరిర్ధర్మనందనో ధర్మజీవనః .. 52..

ఆదికర్తా సర్వసత్యః సర్వస్త్రీరత్నదర్పహా .
త్రికాలజితకందర్ప ఉర్వశీదృఙ్మునీశ్వరః .. 53..

ఆద్యః కవిర్హయగ్రీవః సర్వవాగీశ్వరేశ్వరః .
సర్వదేవమయో బ్రహ్మా గురుర్వాగీశ్వరీపతిః .. 54..

అనంతవిద్యాప్రభవో మూలావిద్యావినాశకః .
సర్వజ్ఞదో జగజ్జాడ్యనాశకో మధుసూదనః .. 55..

అనంతమంత్రకోటీశః శబ్దబ్రహ్మైకపారగః .
ఆదివిద్వాన్ వేదకర్తా వేదాత్మా శ్రుతిసాగరః .. 56..

బ్రహ్మార్థవేదహరణః సర్వవిజ్ఞానజన్మభూః .
విద్యారాజో జ్ఞానమూర్తిర్జ్ఞానసింధురఖండధీః .. 57..

మత్స్యదేవో మహాశృంగో జగద్బీజవహిత్రదృక్ .
లీలావ్యాప్తానిలాంభోధిశ్చతుర్వేదప్రవర్తకః .. 58..

ఆదికూర్మోఽ ఖిలాధారస్తృణీకృతజగద్భరః .
అమరీకృతదేవౌఘః పీయూషోత్పత్తికారణం .. 59..

ఆత్మాధారో ధరాధారో యజ్ఞాంగో ధరణీధరః .

హిరణ్యాక్షహరః పృథ్వీపతిః శ్రాద్ధాదికల్పకః .. 60..

సమస్తపితృభీతిఘ్నః సమస్తపితృజీవనం .
హవ్యకవ్యైకభుక్ హవ్యకవ్యైకఫలదాయకః .. 61..

రోమాంతర్లీనజలధిః క్షోభితాశేషసాగరః .
మహావరాహో యజ్ఞఘ్నస్య ధ్వంసకో యాజ్ఞికాశ్రయః .. 62..

శ్రీనృసింహో దివ్యసింహః సర్వానిష్టార్థదుఃఖహా .
ఏకవీరోఽద్భుతబలో యంత్రమంత్రైకభంజనః .. 63..

బ్రహ్మాదిదుఃసహజ్యోతిర్యుగాంతాగ్న్యతిభీషణః .
కోటివజ్రాధికనఖో జగద్దుష్ప్రేక్ష్యమూర్తిధృక్ .. 64..

మాతృచక్రప్రమథనో మహామాతృగణేశ్వరః .
అచింత్యామోఘవీర్యాఢ్యః సమస్తాసురఘస్మరః .. 65..

హిరణ్యకశిపుచ్ఛేదీ కాలః సంకర్షిణీపతిః .
కృతాంతవాహనాసహ్యః సమస్తభయనాశనః .. 66..

సర్వవిఘ్నాంతకః సర్వసిద్ధిదః సర్వపూరకః .
సమస్తపాతకధ్వంసీ సిద్ధమంత్రాధికాహ్వయః .. 67..

భైరవేశో హరార్తిఘ్నః కాలకల్పో దురాసదః .
దైత్యగర్భస్రావినామా స్ఫుటద్బ్రహ్మాండవర్జితః .. 68..

స్మృతిమాత్రాఖిలత్రాతాద్భుతరూపో మహాహరిః .
బ్రహ్మచర్యశిరఃపిండీ దిక్పాలోఽర్ధాంగభూషణః .. 69..

ద్వాదశార్కశిరోదామా రుద్రశీర్షైకనూపురః .
యోగినీగ్రస్తగిరిజాత్రాతా భైరవతర్జకః .. 70..

వీరచక్రేశ్వరోఽత్యుగ్రోఽపమారిః కాలశంబరః .
క్రోధేశ్వరో రుద్రచండీపరివారాదిదుష్టభుక్ .. 71..

సర్వాక్షోభ్యో మృత్యుమృత్యుః కాలమృత్యునివర్తకః .
అసాధ్యసర్వదేవఘ్నః సర్వదుర్గ్రహసౌమ్యకృత్ .. 72..

గణేశకోటిదర్పఘ్నో దుఃసహాశేషగోత్రహా .
దేవదానవదుర్దర్శో జగద్భయదభీషణః .. 73..

సమస్తదుర్గతిత్రాతా జగద్భక్షకభక్షకః .
ఉగ్రశాంబరమార్జారః కాలమూషకభక్షకః .. 74..

అనంతాయుధదోర్దండీ నృసింహో వీరభద్రజిత్ .
యోగినీచక్రగుహ్యేశః శక్రారిపశుమాంసభుక్ .. 75..

రుద్రో నారాయణో మేషరూపశంకరవాహనః .
మేషరూపశివత్రాతా దుష్టశక్తిసహస్రభుక్ .. 76..

తులసీవల్లభో వీరో వామాచారోఽఖిలేష్టదః .
మహాశివః శివారూఢో భైరవైకకపాలధృక్ .. 77..

ఝిల్లీచక్రేశ్వరః శక్రదివ్యమోహనరూపదః .
గౌరీసౌభాగ్యదో మాయానిధిర్మాయాభయాపహః .. 78..

బ్రహ్మతేజోమయో బ్రహ్మశ్రీమయశ్చ త్రయీమయః .
సుబ్రహ్మణ్యో బలిధ్వంసీ వామనోఽదితిదుఃఖహా .. 79..

ఉపేంద్రో నృపతిర్విష్ణుః కశ్యపాన్వయమండనః .
బలిస్వరాజ్యదః సర్వదేవవిప్రాన్నదోఽచ్యుతః .. 80..

ఉరుక్రమస్తీర్థపాదస్త్రిపదస్థస్త్రివిక్రమః .
వ్యోమపాదః స్వపాదాంభఃపవిత్రితజగత్త్రయః .. 81..

బ్రహ్మేశాద్యభివంద్యాంఘ్రిర్ధృతధర్మాంఘ్రిధావనః .
var ర్ధుతకర్మాద్రిధారణః
అచింత్యాద్భుతవిస్తారో విశ్వవృక్షో మహాబలః .. 82..

రాహుమూర్ధాపరాంగచ్ఛిద్ భృగుపత్నీశిరోహరః .
పాపత్రస్తః సదాపుణ్యో దైత్యాశానిత్యఖండనః .. 83..

పూరితాఖిలదేవేశో విశ్వార్థైకావతారకృత్ .
స్వమాయానిత్యగుప్తాత్మా భక్తచింతామణిః సదా .. 84..

వరదః కార్తవీర్యాదిరాజరాజ్యప్రదోఽనఘః .
విశ్వశ్లాఘ్యామితాచారో దత్తాత్రేయో మునీశ్వరః .. 85..

పరాశక్తిసదాశ్లిష్టో యోగానందః సదోన్మదః .
సమస్తేంద్రారితేజోహృత్పరమామృతపద్మపః .. 86..

అనసూయాగర్భరత్నం భోగమోక్షసుఖప్రదః .
జమదగ్నికులాదిత్యో రేణుకాద్భుతశక్తికృత్ .. 87..

మాతృహత్యాదినిర్లేపః స్కందజిద్విప్రరాజ్యదః .
సర్వక్షత్రాంతకృద్వీరదర్పహా కార్తవీర్యజిత్ .. 88..

సప్తద్వీపవతీదాతా శివాచార్యయశఃప్రదః .
భీమః పరశురామశ్చ శివాచార్యైకవిప్రభుక్ .. 89..

శివాఖిలజ్ఞానకోషో భీష్మాచార్యోఽగ్నిదైవతః .
ద్రోణాచార్యగురుర్విశ్వజైత్రధన్వా కృతాంతజిత్ .. 90..

అద్వితీయతపోమూర్తిర్బ్రహ్మచర్యైకదక్షిణః .
మనుః శ్రేష్ఠః సతాం సేతుర్మహీయాన్ వృషభో విరాట్ .. 91..

ఆదిరాజః క్షితిపితా సర్వరత్నైకదోహకృత్ .
పృథుర్జన్మాద్యేకదక్షో గీఃశ్రీకీర్తిస్స్వయంవృతః .. 92..

జగద్వృత్తిప్రదశ్చక్రవర్తిశ్రేష్ఠోఽద్వయాస్త్రధృక్ .
సనకాదిమునిప్రాప్యో భగవద్భక్తివర్ధనః ... 93..

వర్ణాశ్రమాదిధర్మాణాం కర్తా వక్తా ప్రవర్తకః .
సూర్యవంశధ్వజో రామో రాఘవః సద్గుణార్ణవః .. 94..

కాకుత్స్థో వీరరాడ్ రాజా రాజధర్మధురంధరః .
నిత్యస్వఃస్థాశ్రయః సర్వభద్రగ్రాహీ శుభైకదృక్ ... 95..

నరరత్నం రత్నగర్భో ధర్మాధ్యక్షో మహానిధిః .
సర్వశ్రేష్ఠాశ్రయః సర్వశాస్త్రార్థగ్రామవీర్యవాన్ .. 96..

జగద్వశో దాశరథిః సర్వరత్నాశ్రయో నృపః .
సమస్తధర్మసూః సర్వధర్మద్రష్టాఽఖిలాఘహా .. 97..

అతీంద్రో జ్ఞానవిజ్ఞానపారదశ్చ క్షమాంబుధిః .
సర్వప్రకృష్టశిష్టేష్టో హర్షశోకాద్యనాకులః .. 98..

పిత్రాజ్ఞాత్యక్తసామ్రాజ్యః సపత్నోదయనిర్భయః .
గుహాదేశార్పితైశ్వర్యః శివస్పర్ధీ జటాధరః ... 99..

చిత్రకూటాప్తరత్నాద్రిర్జగదీశో వనేచరః .
యథేష్టామోఘసర్వాస్త్రో దేవేంద్రతనయాక్షిహా .. 100..

బ్రహ్మేంద్రాదినతైషీకో మారీచఘ్నో విరాధహా .
బ్రహ్మశాపహతాశేషదండకారణ్యపావనః .. 101..

చతుర్దశసహస్రోగ్రరక్షోఘ్నైకశరైకధృక్ .
ఖరారిస్త్రిశిరోహంతా దూషణఘ్నో జనార్దనః .. 102..

జటాయుషోఽగ్నిగతిదో కబంధస్వర్గదాయకః .
లీలాధనుఃకోట్యాపాస్తదుందుభ్యస్థిమహాచయః .. 103..

సప్తతాలవ్యధాకృష్టధ్వజపాతాలదానవః .
సుగ్రీవరాజ్యదోఽహీనమనసైవాభయప్రదః .. 104..

హనూమద్రుద్రముఖ్యేశః సమస్తకపిదేహభృత్ .
సనాగదైత్యబాణైకవ్యాకులీకృతసాగరః .. 105..

సమ్లేచ్ఛకోటిబాణైకశుష్కనిర్దగ్ధసాగరః .
సముద్రాద్భుతపూర్వైకబద్ధసేతుర్యశోనిధిః .. 106..

అసాధ్యసాధకో లంకాసమూలోత్కర్షదక్షిణః .
వరదృప్తజగచ్ఛల్యపౌలస్త్యకులకృంతనః .. 107..

రావణిఘ్నః ప్రహస్తచ్ఛిత్ కుంభకర్ణభిదుగ్రహా .
రావణైకశిరచ్ఛేత్తా నిఃశంకేంద్రైకరాజ్యదః .. 108..

స్వర్గాస్వర్గత్వవిచ్ఛేదీ దేవేంద్రాదింద్రతాహరః .
రక్షోదేవత్వహృద్ధర్మాధర్మఘ్నశ్చ పురుష్టుతః .. 109..

నతిమాత్రదశాస్యారిర్దత్తరాజ్యవిభీషణః .
సుధావృష్టిభృతాశేషస్వసైన్యోజ్జీవనైకకృత్ .. 110..

దేవబ్రాహ్మణనామైకధాతా సర్వామరార్చితః .
బ్రహ్మసూర్యేంద్రరుద్రాదివృందార్పితసతీప్రియః .. 111..

అయోధ్యాఖిలరాజన్యః సర్వభూతమనోహరః .
స్వామితుల్యకృపాదండో హీనోత్కృష్టైకసత్ప్రియః .. 112..

స్వపక్షాదిన్యాయదర్శీ హీనార్థాధికసాధకః .

వ్యాధవ్యాజానుచితకృత్తారకోఽ ఖిలతుల్యకృత్ .. 113..

పార్వత్యాఽ ధికయుక్తాత్మా ప్రియాత్యక్తః స్మరారిజిత్ .
సాక్షాత్కుశలవచ్ఛద్మేంద్రాగ్నితాతోఽ పరాజితః .. 114..

కోశలేంద్రో వీరబాహుః సత్యార్థత్యక్తసోదరః .
శరసంధాననిర్ధూతధరణీమండలోదయః .. 115..

బ్రహ్మాదికామ్యసాన్నిధ్యసనాథీకృతదైవతః .
బ్రహ్మలోకాప్తచాండాలాద్యశేషప్రాణిసార్థకః .. 116..

స్వర్నీతగర్దభాశ్వాదిః చిరాయోధ్యావనైకకృత్ .
రామాద్వితీయః సౌమిత్రిర్లక్ష్మణః ప్రహతేంద్రజిత్ .. 117..

విష్ణుభక్త్యాప్తరామాంఘ్రిః పాదుకారాజ్యనిర్వృతః .
భరతోఽ సహ్యగంధర్వకోటిఘ్నో లవణాంతకః .. 118..

శత్రుఘ్నో వైద్యరాజాయుర్వేదగర్భౌషధీపతిః .
నిత్యామృతకరో ధన్వంతరిర్యజ్ఞో జగద్ధరః .. 119..

సూర్యారిఘ్నః సురాజీవో దక్షిణేశో ద్విజప్రియః .
ఛిన్నమూర్ధోపదేశార్కః శేషాంగస్థాపితామరః .. 120..

విశ్వార్థాశేషకృద్రాహుశిరశ్ఛేదాక్షతాకృతిః .
వాజపేయాదినామాగ్నిర్వేదధర్మాపరాయణః .. 121..

శ్వేతద్వీపపతిః సాంఖ్యప్రణేతా సర్వసిద్ధిరాట్ .
విశ్వప్రకాశితజ్ఞానయోగో మోహతమిస్రహా .. 122..

దేవహూత్యాత్మజః సిద్ధః కపిలః కర్దమాత్మజః .
యోగస్వామీ ధ్యానభంగసగరాత్మజభస్మకృత్ .. 123..

ధర్మో విశ్వేంద్రసురభీపతిః శుద్ధాత్మభావితః .
శంభుస్త్రిపురదాహైకస్థైర్యవిశ్వరథోద్ధతః .. 124..

భక్తశంభుజితో దైత్యామృతవాపీసమస్తపః .
మహాప్రలయవిశ్వైకోఽ ద్వితీయోఽ ఖిలనాగరాట్ .. 125..

శేషదేవః సహస్రాక్షః సహస్రాస్యశిరోభుజః .
ఫణామణికణాకారయోజితాబ్ధ్యంబుదక్షితిః .. 126..

కాలాగ్నిరుద్రజనకో ముసలాస్త్రో హలాయుధః .
నీలాంబరో వారుణీశో మనోవాక్కాయదోషహా .. 127..

అసంతోషదృష్టిమాత్రపాతితైకదశాననః .
బలిసంయమనో ఘోరో రౌహిణేయః ప్రలంబహా .. 128..

ముష్టికఘ్నో ద్వివిదహా కాలిందీకర్షణో బలః .
రేవతీరమణః పూర్వభక్తిఖేదాచ్యుతాగ్రజః .. 129..

దేవకీవసుదేవాహ్వకశ్యపాదితినందనః .
వార్ష్ణేయః సాత్వతాం శ్రేష్ఠః శౌరిర్యదుకులోద్వహః .. 130..

నరాకృతిః పరం బ్రహ్మ సవ్యసాచీవరప్రదః .
బ్రహ్మాదికామ్యలాలిత్యజగదాశ్చర్యశైశవః .. 131..

పూతనాఘ్నః శకటభిద్ యమలార్జునభంజనః .
వాతాసురారిః కేశిఘ్నో ధేనుకారిర్గవీశ్వరః .. 132..

దామోదరో గోపదేవో యశోదాఽ ఽ నందకారకః .
కాలీయమర్దనః సర్వగోపగోపీజనప్రియః .. 133..

లీలాగోవర్ధనధరో గోవిందో గోకులోత్సవః .
అరిష్టమథనః కామోన్మత్తగోపీవిముక్తిదః .. 134..

సద్యః కువలయాపీడఘాతీ చాణూరమర్దనః .
కంసారిరుగ్రసేనాదిరాజ్యవ్యాపారితాపరః .. 135..

సుధర్మాంకితభూలోకో జరాసంధబలాంతకః .
త్యక్తభక్తజరాసంధభీమసేనయశఃప్రదః .. 136..

సాందీపనిమృతాపత్యదాతా కాలాంతకాదిజిత్ .
సమస్తనారకిత్రాతా సర్వభూపతికోటిజిత్ .. 137..

రుక్మిణీరమణో రుక్మిశాసనో నరకాంతకః .
సమస్తసుందరీకాంతో మురారిర్గరుడధ్వజః .. 138..

ఏకాకీజితరుద్రార్కమరుదాద్యఖిలేశ్వరః .
దేవేంద్రదర్పహా కల్పద్రుమాలంకృతభూతలః .. 139..

బాణబాహుసహస్రచ్ఛిన్నంద్యాదిగణకోటిజిత్ .
లీలాజితమహాదేవో మహాదైవేకపూజితః .. 140..

ఇంద్రార్థార్జుననిర్భంగజయదః పాండవైకధృక్ .
కాశీరాజశిరశ్ఛేత్తా రుద్రశక్త్యేకమర్దనః .. 141..

విశ్వేశ్వరప్రసాదాక్షః కాశీరాజసుతార్దనః .
శంభుప్రతిజ్ఞావిధ్వంసీ కాశీనిర్దగ్ధ నాయకః .. 142..

కాశీశగణకోటిఘ్నః లోకశిక్షాశివార్చకః .
యువతీవ్రతపోవశ్యః పురా శివవరప్రదః .. 143..

శంకరైకప్రతిష్ఠాధృక్ స్వాంశశంకరపూజకః .
శివకన్యావ్రతపతిః కృష్ణరూపశివారిహా .. 144..

మహాలక్ష్మీవపుర్గౌరీత్రాతా వైదలవృత్రహా .
స్వధామముచుకుందైకనిష్కాలయవనేష్టకృత్ .. 145..

యమునాపతిరానీతపరిలీనశివాత్మజః .
శ్రీదామరంకభక్తార్థభూమ్యానీతేంద్రవైభవః .. 146..

దుర్వృత్తశిశుపాలైకముక్తికోద్ధారకేశ్వరః .
ఆచాండాలాదికప్రాప్యద్వారకానిధికోటికృత్ .. 147..

అక్రూరోద్ధవముఖ్యైకభక్తస్వచ్ఛందముక్తిదః .
సబాలస్త్రీజలక్రీడోఽ మృతవాపీకృతార్ణవః .. 148..

బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధగర్భస్థపరీక్షిజ్జీవనైకకృత్ .
పరిలీనద్విజసుతానేతాఽ ర్జునమదాపహః .. 149..

గూఢముద్రాకృతిగ్రస్తభీష్మాద్యఖిలగౌరవః .
పార్థార్థఖండితాశేషదివ్యాస్త్రః పార్థమోహహృత్ .. 150..

గర్భశాపచ్ఛలధ్వస్తయాదవోర్వీభయాపహః .
జరావ్యాధారిగతిదః స్మృతిమాత్రాఖిలేష్టదః .. 151..

కామదేవో రతిపతిర్మన్మథః శంబరాంతకః .
అనంగో జితగౌరీశో రతికాంతః సదేప్సితః .. 152..

పుష్పేషుర్విశ్వవిజయీ స్మరః కామేశ్వరీపతిః .
ఉషాపతిర్విశ్వకేతుర్విశ్వతృప్తోఽ ధిపూరుషః .. 153..

చతురాత్మా చతుర్వ్యూహశ్చతుర్యుగవిధాయకః .
చతుర్వేదైకవిశ్వాత్మా సర్వోత్కృష్టాంశకోటికః .. 154..

ఆశ్రయాత్మా పురాణర్షిర్వ్యాసః శాఖాసహస్రకృత్ .
మహాభారతనిర్మాతా కవీంద్రో బాదరాయణః .. 155..

కృష్ణద్వైపాయనః సర్వపురుషార్థైకబోధకః .
వేదాంతకర్తా బ్రహ్మైకవ్యంజకః పురువంశకృత్ .. 156..

బుద్ధో ధ్యానజితాశేషదేవదేవో జగత్ప్రియః .
నిరాయుధో జగజ్జైత్రః శ్రీధరో దుష్టమోహనః .. 157..

దైత్యవేదబహిఃకర్తా వేదార్థశ్రుతిగోపకః .
శౌద్ధోదనిర్దృష్టదిష్టః సుఖదః సదసస్పతిః .. 158..

యథాయోగ్యాఖిలకృపః సర్వశూన్యోఽ ఖిలేష్టదః .
చతుష్కోటిపృథక్తత్త్వం ప్రజ్ఞాపారమితేశ్వరః .. 159..

పాఖండవేదమార్గేశః పాఖండశ్రుతిగోపకః .
కల్కీ విష్ణుయశఃపుత్రః కలికాలవిలోపకః .. 160..

సమస్తమ్లేచ్ఛదుష్టఘ్నః సర్వశిష్టద్విజాతికృత్ .
సత్యప్రవర్తకో దేవద్విజదీర్ఘక్షుధాపహః .. 161..

అశ్వవారాదిరేవాంతః పృథ్వీదుర్గతినాశనః .
సద్యః క్ష్మానంతలక్ష్మీకృత్ నష్టనిఃశేషధర్మవిత్ .. 162..

అనంతస్వర్ణయాగైకహేమపూర్ణాఖిలద్విజః .
అసాధ్యైకజగచ్ఛాస్తా విశ్వవంద్యో జయధ్వజః .. 163..

ఆత్మతత్త్వాధిపః కర్తృశ్రేష్ఠో విధిరుమాపతిః .
భర్తృశ్రేష్ఠః ప్రజేశాగ్ర్యో మరీచిజనకాగ్రణీః .. 164..

కశ్యపో దేవరాజేంద్రః ప్రహ్లాదో దైత్యరాట్ శశీ .
నక్షత్రేశో రవిస్తేజఃశ్రేష్ఠః శుక్రః కవీశ్వరః .. 165..

మహర్షిరాడ్ భృగుర్విష్ణురాదిత్యేశో బలిః స్వరాట్ .
వాయుర్వహ్నిః శుచిశ్రేష్ఠః శంకరో రుద్రరాడ్ గురుః .. 166..

విద్వత్తమశ్చిత్రరథో గంధర్వాగ్ర్యోఽ క్షరోత్తమః .
వర్ణాదిరగ్ర్యః స్త్రీ గౌరీ శక్త్యాగ్ర్యః శ్రీశ్చ నారదః .. 167..

దేవర్షిరాట్ పాండవాగ్ర్యోఽ ర్జునో వాదప్రవాదరాట్ .
పవనః పవనేశానో వరుణో యాదసాం పతిః .. 168..

గంగాతీర్థోత్తమోద్భూతం ఛత్రకాగ్ర్యవరౌషధం .
అన్నం సుదర్శనాస్త్రాగ్ర్యం వజ్రం ప్రహరణోత్తమం .. 169..

ఉచ్చైఃశ్రవా వాజిరాజః ఐరావత ఇభేశ్వరః .
అరుంధత్యేకపత్నీశో హ్యశ్వత్థోఽ శేషవృక్షరాట్ .. 170..

అధ్యాత్మవిద్యా విద్యాగ్ర్యః ప్రణవశ్ఛందసాం వరః .
మేరుర్గిరిపతిర్మార్గో మాసాగ్ర్యః కాలసత్తమః .. 171..

దినాద్యాత్మా పూర్వసిద్ధిః కపిలః సామవేదరాట్ .
తార్క్ష్యః ఖగేంద్రో ఋత్వగ్ర్యో వసంతః కల్పపాదపః .. 172..

దాతృశ్రేష్ఠః కామధేనురార్తిఘ్నాగ్ర్యః సుహృత్తమః .
చింతామణిర్గురుశ్రేష్ఠో మాతా హితతమః పితా .. 173..

సింహో మృగేంద్రో నాగేంద్రో వాసుకిర్నృవరో నృపః .
వర్ణేశో బ్రాహ్మణశ్చేతః కరణాగ్ర్యో నమో నమః .. 174..

ఇత్యేతద్వాసుదేవస్య విష్ణోర్నామసహస్రకం .
సర్వాపరాధశమనం పరం భక్తివివర్ధనం .. 175..

అక్షయబ్రహ్మలోకాదిసర్వార్థాప్త్యేకసాధనం .
విష్ణులోకైకసోపానం సర్వదుఃఖవినాశనం .. 176..

సమస్తసుఖదం సద్యః పరనిర్వాణదాయకం .
కామక్రోధాది నిఃశేషమనోమలవిశోధనం .. 177..

శాంతిదం పావనం నృణాం మహాపాతాకినామపి .
సర్వేషాం ప్రాణినామాశు సర్వాభీష్టఫలప్రదం .. 178..

సమస్తవిఘ్నశమనం సర్వారిష్టవినాశనం .
ఘోరదుఃఖప్రశమనం తీవ్రదారిద్ర్యనాశనం .. 179..

ఋణత్రయాపహం గుహ్యం ధనధాన్యయశస్కరం .
సర్వైశ్వర్యప్రదం సర్వసిద్ధిదం సర్వధర్మదం .. 180..

తీర్థయజ్ఞతపోదానవ్రతకోటిఫలప్రదం .
జగజ్జాడ్యప్రశమనం సర్వవిద్యాప్రవర్త్తకం .. 181..

రాజ్యదం భ్రష్టరాజ్యానాం రోగిణాం సర్వరోగహృత్ .
వంధ్యానాం సుతదం చాయుఃక్షీణానాం జీవితప్రదం .. 182..

భూతగ్రహవిషధ్వంసి గ్రహపీడావినాశనం .
మంగల్యం పుణ్యమాపుష్యం శ్రవణాత్ పఠనాజ్జపాత్ .. 183..

నాస్తి విష్ణోః పరం ధామ నాస్తి విష్ణోః పరంతపః .
నాస్తి విష్ణో పరో ధర్మో నాస్తి మంత్రో హ్యవైష్ణవః .. 184..

నాస్తి విష్ణోః పరం ధ్యానం నాస్తి విష్ణోః పరా గతిః .
సర్వతీర్థమయో విష్ణుః సర్వశాస్త్రమయః ప్రభుః .
సర్వక్రతుమయో విష్ణుః సత్యం సత్యం వదామ్యహం .. 185..

పార్వత్యువాచ
ధన్యాస్మ్యనుగృహితాస్మి కృతార్థాస్మి జగత్పతే .
యన్మయేదం శ్రుతం స్తోత్రం త్వద్రహస్యం సుదుర్లభం .. 186..

కామాద్యాసక్తచిత్తత్వాత్కిం తు సర్వేశ్వర ప్రభో .
త్వన్మయత్వాత్ప్రమాదాద్వా శక్నోమి పఠితుం న చేత్ .. 187..

విష్ణోః సహస్రనామైతత్ ప్రత్యహం వృషభధ్వజ .
నామ్నైకేన తు యేన స్యాత్తత్ఫలం బ్రూహి మే ప్రభో .. 188..

మహాదేవ ఉవాచ
రామ రామేతి రామేతి రమే రామే మనోరమే .
సహస్రనామ తత్తుల్యం రామనామ వరాననే .. 189..

.. ఇతి శ్రీపద్మపురాణే ఉత్తరఖండే పార్వతీశివసంవాదే
శ్రీవిష్ణోర్నామసహస్రం చ వాసుదేవసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

var = Also almost same Vishnusahasranamastotram as from Narada pancharatra

Proofread by DPD, PSA Easwaran

```
% Text title            : shrIviShNu or vAsudevasahasranAmastotram
% File name             : viShNusahasranAmastotrapadmapurana.itx
% itxtitle              : viShNusahasranAmastotram vAsudevasahasranAmastotram cha (padmapurANAntargatam)
% engtitle              : shrIviShNu or vAsudevasahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : DPD, help from Alex
% Proofread by          : DPD, PSA Easwaran
% Source                : padmapuraNe uttarakhande evaM nAradapancharAtre
% Indexextra            : (Kannada)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update         : January 29, 2016
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రం (స్కందపురాణోక్త)

శ్రీగణేశాయ నమః .
శ్రీలక్ష్మీనారాయణాభ్యాం నమః .

దేవా ఊచుః -
బ్రహ్మన్కేన ప్రకారేణ విష్ణుభక్తిః పరా భవేత్ .
తత్సర్వం శ్రోతుమిచ్ఛామస్త్వత్తో బ్రహ్మవిదాం వర .. 1..

బ్రహ్మోవాచ -
శ్రూయతాం భోః సురశ్రేష్ఠా విష్ణుభక్తిమనుత్తమాం .
శుక్లాంబరధరం దేవం శశివర్ణం చతుర్భుజం .. 2..

ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే .
లాభస్తేషాం జయస్తేషాం కుతస్తేషాం పరాజయః .. 3..

యేషామిందీవరశ్యామో హృదయస్థో జనార్దనః .
అభీప్సితార్థసిద్ధ్యర్థం పూజ్యతే యః సురైరపి .. 4..

సర్వవిఘ్నహరస్తస్మై గణాధిపతయే నమః .
కల్పాదౌ సృష్టికామేన ప్రేరితోఽహం చ శౌరిణా .. 5..

న శక్తో వై ప్రజాః కర్తుం విష్ణుధ్యానపరాయణః .
ఏతస్మిన్నంతరే సద్యో మార్కండేయో మహాఋషిః .. 6..

సర్వసిద్ధేశ్వరో దాంతో దీర్ఘాయుర్విజితేంద్రియః .
మయాదృష్టోఽ భగత్వాంతం తదాహం సముపస్థితః .
తతః ప్రఫుల్లనయనౌ సత్కృత్య చేతరేతరం .. 7..

పృచ్ఛమానౌ పరం స్వాస్థ్యం సుఖాసీనౌ సురోత్తమాః .
తదా మయా స పృష్టో వై మార్కండేయో మహామునిః .. 8..

భగవన్కేన ప్రకారేణ ప్రజా మేఽ నామయా భవేత్ .
తత్సర్వం శ్రోతుమిచ్ఛామి భగవన్మునివందిత .. 9..

శ్రీమార్కండేయ ఉవాచ -
విష్ణుభక్తిః పరా నిత్యా సర్వార్తిదుఃఖనాశినీ .
సర్వపాపహరా పుణ్యా సర్వసుఖప్రదాయినీ .. 10..

ఏషా బ్రాహ్మీ మహావిద్యా న దేయా యస్య కస్యచిత్ .
కృతఘ్నాయ హ్యశిష్యాయ నాస్తికాయానృతాయ చ .. 11..

ఈర్ష్యకాయ చ రూక్షాయ కామికాయ కదాచన .
తద్గతం సర్వం విఘ్నంతియత్తద్ధర్మం సనాతనం .. 12..

ఏతద్గుహ్యతమం శాస్త్రం సర్వపాపప్రణాశనం .
పవిత్రం చ పవిత్రాణాం పావనానాం చ పావనం .. 13..

విష్ణోర్నామసహస్రం చ విష్ణుభక్తికరం శుభం .
సర్వసిద్ధికరం నృణాం భుక్తిముక్తిప్రదం శుభం .. 14..

అస్య శ్రీవిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య మార్కండేయ ఋషిః .
విష్ణుర్దేవతాః . అనుష్టుప్ఛందః . సర్వకామానవాప్త్యర్థే జపే వినియోగః
..

అథ ధ్యానం .
సజలజలదనీలం దర్శితోదారశీలం
 కరతలధృతశైలం వేణువాద్యే రసాలం .
వ్రజజన కులపాలం కామినీకేలిలోలం
 తరుణతులసిమాలం నౌమి గోపాలబాలం .. 15..

ఓం విశ్వం విష్ణుర్హృషీకేశః సర్వాత్మా సర్వభావనః .
సర్వగః శర్వరీనాథో భూతగ్రామాఽ ఽ శయాశయః .. 16..

అనాదినిధనో దేవః సర్వజ్ఞః సర్వసంభవః .
సర్వవ్యాపీ జగద్ధాతా సర్వశక్తిధరోఽ నఘః .. 17..

జగద్బీజం జగత్స్రష్టా జగదీశో జగత్పతిః .
జగద్గురుర్జగన్నాథో జగద్ధాతా జగన్మయః .. 18..

సర్వాఽ ఽ కృతిధరః సర్వవిశ్వరూపీ జనార్దనః .
అజన్మా శాశ్వతో నిత్యో విశ్వాధారో విభుః ప్రభుః .. 19..

బహురూపైకరూపశ్చ సర్వరూపధరో హరః .
కాలాగ్నిప్రభవో వాయుః ప్రలయాంతకరోఽ క్షయః .. 20..

మహార్ణవో మహామేఘో జలబుద్బుదసంభవః .
సంస్కృతో వికృతో మత్స్యో మహామత్స్యస్తిమింగిలః .. 21..

అనంతో వాసుకిః శేషో వరాహో ధరణీధరః .
పయఃక్షీర వివేకాఢ్యో హంసో హైమగిరిస్థితః .. 22..

హయగ్రీవో విశాలాక్షో హయకర్ణో హయాకృతిః .
మంథనో రత్నహారీ చ కూర్మో ధరధరాధరః .. 23..

వినిద్రో నిద్రితో నందీ సునందో నందనప్రియః .
నాభినాలమృణాలీ చ స్వయంభూశ్చతురాననః .. 24..

ప్రజాపతిపరో దక్షః సృష్టికర్తా ప్రజాకరః .
మరీచిః కశ్యపో దక్షః సురాసురగురుః కవిః .. 25..

వామనో వామమార్గీ చ వామకర్మా బృహద్వపుః .
త్రైలోక్యక్రమణో దీపో బలియజ్ఞవినాశనః .. 26..

యజ్ఞహర్తా యజ్ఞకర్తా యజ్ఞేశో యజ్ఞభుగ్విభుః .
సహస్రాంశుర్భగో భానుర్వివస్వాన్రవిరంశుమాన్ .. 27..

తిగ్మతేజాశ్చాల్పతేజాః కర్మసాక్షీ మనుర్యమః .
దేవరాజః సురపతిర్దానవారిః శచీపతిః .. 28..

అగ్నిర్వాయుసఖో వహ్నిర్వరుణో యాదసాంపతిః .
నైరృతో నాదనోఽ నాదీ రక్షయక్షోధనాధిపః .. 29..

కుబేరో విత్తవాన్వేగో వసుపాలో విలాసకృత్ .
అమృతస్రవణః సోమః సోమపానకరః సుధీః .. 30..

సర్వౌషధికరః శ్రీమాన్నిశాకరదివాకరః .
విషారిర్విషహర్తా చ విషకంఠధరో గిరిః .. 31..

నీలకంఠో వృషీ రుద్రో భాలచంద్రో హ్యుమాపతిః .
శివః శాంతో వశీ వీరో ధ్యానీ మానీ చ మానదః .. 32..

కృమికీటో మృగవ్యాధో మృగహా మృగలాంఛనః .
బటుకో భైరవో బాలః కపాలీ దండవిగ్రహః .. 33..

స్మశానవాసీ మాంసాశీ దుష్టనాశీ వరాంతకృత్ .
యోగినీత్రాసకో యోగీ ధ్యానస్థో ధ్యానవాసనః .. 34..

సేనానీః సైన్యదః(సేనదః) స్కందో మహాకాలో గణాధిపః .
ఆదిదేవో గణపతిర్విఘ్నహా విఘ్ననాశనః .. 35..

ఋద్ధిసిద్ధిప్రదో దంతీ భాలచంద్రో గజాననః .
నృసింహ ఉగ్రదంష్ట్రశ్చ నఖీ దానవనాశకృత్ .. 36..

ప్రహ్లాదపోషకర్తా చ సర్వదైత్యజనేశ్వరః .
శలభః సాగరః సాక్షీ కల్పద్రుమవికల్పకః .. 37..

హేమదో హేమభాగీచ హిమకర్తా హిమాచలః .
భూధరో భూమిదో మేరుః కైలాసశిఖరో గిరిః .. 38..

లోకాలోకాంతరో లోకీ విలోకీ భువనేశ్వరః .
దిక్పాలో దిక్పతిర్దివ్యో దివ్యకాయో జితేంద్రియః .. 39..

విరూపో రూపవాన్రాగీ నృత్యగీతవిశారదః .
హాహా హూహూశ్చిత్రరథో దేవర్షిర్నారదః సఖా .. 40..

విశ్వేదేవాః సాధ్యదేవా ధృతాశీశ్చ చలోఽ చలః .
కపిలో జల్పకో వాదీ దత్తో హైహయసంఘరాట్ .. 41..

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ సప్తర్షిప్రవరో భృగుః .
జామదగ్న్యో మహావీరః క్షత్రియాంతకరో హ్యృషిః .. 42..

హిరణ్యకశిపుశ్చైవ హిరణ్యాక్షో హరప్రియః .
అగస్తిః పులహో దక్షః పౌలస్త్యో రావణో ఘటః .. 43..

దేవారిస్తాపసస్తాపీ విభీషణహరిప్రియః .
తేజస్వీ తేజదస్తేజీ ఈశో రాజపతిః ప్రభుః .. 44..

దాశరథీ రాఘవో రామో రఘువంశవివర్ధనః .
సీతాపతిః పతిః శ్రీమాన్బ్రహ్మణ్యో భక్తవత్సలః .. 45..

సన్నద్ధః కవచీ ఖడ్గీ చీరవాసా దిగంబరః .
కిరీటీ కుడలీ చాపీ శంఖచక్రీ గదాధరః .. 46..

కౌసల్యానందనోదారో భూమిశాయీ గుహప్రియః .
సౌమిత్రో భరతో బాలః శత్రుఘ్నో భరతాఽగ్రజః .. 47..

లక్ష్మణః పరవీరఘ్నః స్త్రీసహాయః కపీశ్వరః .
హనుమాన్నృక్షరాజశ్చ సుగ్రీవో వాలినాశనః .. 48..

దూతప్రియో దూతకారీ హ్యంగదో గదతాం వరః .
వనధ్వంసీ వనీ వేగో వానరధ్వజ లాంగులీ .. 49..

రవిదంష్ట్రీ చ లంకాహా హాహాకారో వరప్రదః .
భవసేతుర్మహాసేతుర్బద్ధసేతూ రమేశ్వరః .. 50.. (var రామేశ్వరః)
జానకీవల్లభః కామీ కిరీటీ కుండలీ ఖగీ .
పుండరీకవిశాలాక్షో మహాబాహుర్ఘనాకృతిః .. 51..

చంచలశ్చపలః కామీ వామీ వామాంగవత్సలః .
స్త్రీప్రియః స్త్రీపరః స్త్రైణః స్త్రియో వామాఙ్గవాసకః .. 52..

జితవైరీ జితకామో జితక్రోధో జితేంద్రియః .
శాంతో దాంతో దయారామో హ్యేకస్త్రీవ్రతధారకః .. 53..

సాత్త్వికః సత్త్వసంస్థానో మదహా క్రోధహా ఖరః .
బహురాక్షస సమ్వీతః సర్వరాక్షసనాశకృత్ .. 54..

రావణారీ రణక్షుద్ర దశమస్తకచ్ఛేదకః .
రాజ్యకారీ యజ్ఞకారీ దాతా భోక్తా తపోధనః .. 55..

అయోధ్యాధిపతిః కాంతో వైకుంఠోఽ కుంఠవిగ్రహః .
సత్యవ్రతో వ్రతీ శూరస్తపీ సత్యఫలప్రదః .. 56..

సర్వసాక్షీ సర్వగశ్చ సర్వప్రాణహరోఽ వ్యయః .
ప్రాణశ్చాథాప్యపానశ్చ వ్యానోదానః సమానకః .. 57..

నాగః కృకలః కూర్మశ్చ దేవదత్తో ధనంజయః .
సర్వప్రాణవిదో వ్యాపీ యోగధారకధారకః .. 58..

తత్త్వవిత్తత్త్వదస్తత్త్వీ సర్వతత్త్వవిశారదః .
ధ్యానస్థో ధ్యానశాలీ చ మనస్వీ యోగవిత్తమః .. 59..

బ్రహ్మజ్ఞో బ్రహ్మదో బహ్మజ్ఞాతా చ బ్రహ్మసంభవః .
అధ్యాత్మవిద్విదో దీపో జ్యోతీరూపో నిరంజనః .. 60..

జ్ఞానదోఽ జ్ఞానహా జ్ఞానీ గురుః శిష్యోపదేశకః .
సుశిష్యః శిక్షితః శాలీ శిష్యశిక్షావిశారదః .. 61..

మంత్రదో మంత్రహా మంత్రీ తంత్రీ తంత్రజనప్రియః .
సన్మంత్రో మంత్రవిన్మంత్రీ యంత్రమంత్రైకభంజనః .. 62..

మారణో మోహనో మోహీ స్తంభోచ్చాటనకృత్ఖలః .
బహుమాయో విమాయశ్చ మహామాయావిమోహకః .. 63..

మోక్షదో బంధకో బందీ హ్యాకర్షణవికర్షణః .
హ్రీంకారో బీజరూపీ చ క్లీంకారః కీలకాధిపః .. 64..

సౌంకార శక్తిమాంచ్ఛక్తిః సర్వశక్తిధరో ధరః . (var శక్తియాంచ్ఛక్తిః)
అకారోకార ఓంకారశ్ఛందోగాయత్రసంభవః .. 65..

వేదో వేదవిదో వేదీ వేదాధ్యాయీ సదాశివః .
ఋగ్యజుఃసామాథర్వేశః సామగానకరోఽ కరీ .. 66..

త్రిపదో బహుపాదీ చ శతపథః సర్వతోముఖః .
ప్రాకృతః సంస్కృతో యోగీ గీతగ్రంథప్రహేలికః .. 67..

సగుణో విగుణశ్ఛందో నిఃసంగో విగుణో గుణీ .
నిర్గుణో గుణవాన్సంగీ కర్మీ ధర్మీ చ కర్మదః .. 68..

నిష్కర్మా కామకామీ చ నిఃసంగః సంగవర్జితః .
నిర్లోభో నిరహంకారీ నిష్కించనజనప్రియః .. 69..

సర్వసంగకరో రాగీ సర్వత్యాగీ బహిశ్చరః .
ఏకపాదో ద్విపాదశ్చ బహుపాదోఽ ల్పపాదకః .. 70..

ద్విపదస్త్రిపదోఽ పాదీ విపాదీ పదసంగ్రహః .
ఖేచరో భూచరో భ్రామీ భృంగకీటమధుప్రియః .. 71..

క్రతుః సమ్వత్సరో మాసో గణితార్కో హ్యహర్నిశః .
కృతం త్రేతా కలిశ్చైవ ద్వాపరశ్చతురాకృతిః .. 72..

దివాకాలకరః కాలః కులధర్మః సనాతనః .
కలా కాష్ఠా కలా నాడ్యో యామః పక్షః సితాసితః .. 73..

యుగో యుగంధరో యోగ్యో యుగధర్మప్రవర్తకః .
కులాచారః కులకరః కులదైవకరః కులీ .. 74..

చతురాఽఽశ్రమచారీ చ గృహస్థో హ్యతిథిప్రియః .
వనస్థో వనచారీ చ వానప్రస్థాశ్రమోఽఽశ్రమీ .. 75..

బటుకో బ్రహ్మచారీ చ శిఖాసూత్రీ కమండలీ .
త్రిజటీ ధ్యానవాంధ్యానీ బద్రికాశ్రమవాసకృత్ .. 76..

హేమాద్రిప్రభవో హైమో హేమరాశిర్హిమాకరః .
మహాప్రస్థానకో విప్రో విరాగీ రాగవాన్గృహీ .. 77..

నరనారాయణోఽనాగో కేదారోదారవిగ్రహః .
గంగాద్వారతపః సారస్తపోవన తపోనిధిః .. 78..

నిధిరేష మహాపద్మః పద్మాకరశ్రియాలయః . (var నిధిరేవ)
పద్మనాభః పరీతాత్మా పరివ్రాట్ పురుషోత్తమః .. 79..

పరానందః పురాణశ్చ సమ్రాడ్రాజ విరాజకః . (var సమ్రాట్ రాజ)
చక్రస్థశ్చక్రపాలస్థశ్చక్రవర్తీ నరాధిపః .. 80..

ఆయుర్వేదవిదో వైద్యో ధన్వంతరిశ్చ రోగహా .
ఔషధీబీజసంభూతో రోగీ రోగవినాశకృత .. 81..

చేతనశ్చేతకోఽచింత్యశ్చిత్తచింతావినాశకృత్ .
అతీంద్రియః సుఖస్పర్శశ్చరచారీ విహంగమః .. 82..

గరుడః పక్షిరాజశ్చ చాక్షుషో వినతాత్మజః .
విష్ణుయానవిమానస్థో మనోమయతురంగమః .. 83..

బహువృష్టికరో వర్షీ ఐరావణవిరావణః .
ఉచ్చైఃశ్రవాఽరుణో గామీ హరిదశ్వో హరిప్రియః .. 84..

ప్రావృషో మేఘమాలీ చ గజరత్నపురందరః .
వసుదో వసుధారశ్చ నిద్రాలుః పన్నగాశనః .. 85..

శేషశాయీ జలేశాయీ వ్యాసః సత్యవతీసుతః .
వేదవ్యాసకరో వాగ్మీ బహుశాఖావికల్పకః .. 86..

స్మృతిః పురాణధర్మార్థీ పరావరవిచక్షణః .
సహస్రశీర్షా సహస్రాక్షః సహస్రవదనోజ్జ్వలః .. 87..

సహస్రబాహుః సహస్రాంశుః సహస్రకిరణో నరః .
బహుశీర్షైకశీర్షశ్చ త్రిశిరా విశిరాః శిరీ .. 88..

జటిలో భస్మరాగీ చ దివ్యాంబరధరః శుచిః .
అణురూపో బృహద్రూపో విరూపో వికరాకృతిః .. 89..

సముద్రమాథకో మాథీ సర్వరత్నహరో హరిః .
వజ్రవైడూర్యకో వజ్రీ చింతామణిమహామణిః .. 90..

అనిర్మూల్యో మహామూల్యో నిర్మూల్యః సురభిః సుఖీ .
పితా మాతా శిశుర్బంధుర్ధాతా త్వష్టార్యమా యమః .. 91..

అంతఃస్థో బాహ్యకారీ చ బహిఃస్థో వై బహిశ్చరః .
పావనః పావకః పాకీ సర్వభక్షీ హుతాశనః .. 92..

భగవాన్భగహా భాగీ భవభంజో భయంకరః .
కాయస్థః కార్యకారీ చ కార్యకర్తా కరప్రదః .. 93..

ఏకధర్మా ద్వ్యధర్మా చ సుఖీ దూత్యోపజీవకః .
బాలకస్తారకస్త్రాతా కాలో మూషకభక్షకః .. 94..

సంజీవనో జీవకర్తా సజీవో జీవసంభవః .
షడ్వింశకో మహావిష్ణుః సర్వవ్యాపీ మహేశ్వరః .. 95..

దివ్యాంగదో ముక్తమాలీ శ్రీవత్సో మకరధ్వజః .
శ్యామమూర్తిర్ఘనశ్యామః పీతవాసాః శుభాననః .. 96..

చీరవాసా వివాసాశ్చ భూతదానవవల్లభః .
అమృతోఽమృతభాగీ చ మోహినీరూపధారకః .. 97..

దివ్యదృష్టిః సమదృష్టిర్దేవదానవవంచకః .
కబంధః కేతుకారీ చ స్వర్భానుశ్చంద్రతాపనః .. 98..

గ్రహరాజో గ్రహీ గ్రాహః సర్వగ్రహవిమోచకః .

దానమానజపో హోమః సానుకూలః శుభగ్రహః .. 99..

విఘ్నకర్తాఽపహర్తా చ విఘ్ననాశో వినాయకః .
అపకారోపకారీ చ సర్వసిద్ధిఫలప్రదః .. 100..

సేవకః సామదానీ చ భేదీ దండీ చ మత్సరీ .
దయావాందానశీలశ్చ దానీ యజ్వా ప్రతిగ్రహీ .. 101..

హవిరగ్నిశ్చరుస్థాలీ సమిధశ్చానిలో యమః .
హోతోద్గాతా శుచిః కుండః సామగో వైకృతిః సవః .. 102..

ద్రవ్యం పాత్రాణి సంకల్పో ముశలో హ్యరణిః కుశః .
దీక్షితో మండపో వేదిర్యజమానః పశుః క్రతుః .. 103..

దక్షిణా స్వస్తిమాన్స్వస్తి హ్యాశీర్వాదః శుభప్రదః .
ఆదివృక్షో మహావృక్షో దేవవృక్షో వనస్పతిః .. 104..

ప్రయాగో వేణుమాన్వేణీ న్యగ్రోధశ్చాఽక్షయో వటః .
సుతీర్థస్తీర్థకారీ చ తీర్థరాజో వ్రతీ వతః .. 105..

వృత్తిదాతా పృథుః పుత్రో దోగ్ధా గౌర్వత్స ఏవ చ .
క్షీరం క్షీరవహః క్షీరీ క్షీరభాగవిభాగవిత్ .. 106..

రాజ్యభాగవిదో భాగీ సర్వభాగవికల్పకః .
వాహనో వాహకో వేగీ పాదచారీ తపశ్చరః .. 107..

గోపనో గోపకో గోపీ గోపకన్యావిహారకృత్ .
వాసుదేవో విశాలాక్షః కృష్ణోగోపీజనప్రియః .. 108..

దేవకీనందనో నందీ నందగోపగృహాఽఽశ్రమీ .
యశోదానందనో దామీ దామోదర ఉలూఖలీ .. 109..

పూతనారిః పదాకారీ లీలాశకటభంజకః .
నవనీతప్రియో వాగ్మీ వత్సపాలకబాలకః .. 110..

వత్సరూపధరో వత్సీ వత్సహా ధేనుకాంతకృత్ .
బకారిర్వనవాసీ చ వనక్రీడావిశారదః .. 111..

కృష్ణవర్ణాకృతిః కాంతో వేణువేత్రవిధారకః .
గోపమోక్షకరో మోక్షో యమునాపులినేచరః .. 112..

మాయావత్సకరో మాయీ బ్రహ్మమాయాపమోహకః .
ఆత్మసారవిహారజ్ఞో గోపదారకదారకః .. 113..

గోచారీ గోపతిర్గోపో గోవర్ధనధరో బలీ .
ఇంద్రద్యుమ్నో మఖధ్వంసీ వృష్టిహా గోపరక్షకః .. 114..

సురభిత్రాణకర్తా చ దావపానకరః కలీ .
కాలీయమర్దనః కాలీ యమునాహ్రదవిహారకః .. 115..

సంకర్షణో బలశ్లాఘ్యో బలదేవో హలాయుధః .
లాంగలీ ముసలీ చక్రీ రామో రోహిణినందనః .. 116..

యమునాకర్షణోద్ధారో నీలవాసా హలో హలీ .
రేవతీ రమణో లోలో బహుమానకరః పరః .. 117..

ధేనుకారిర్మహావీరో గోపకన్యావిదూషకః .
కామమానహరః కామీ గోపీవాసోఽపతస్కరః .. 118..

వేణువాదీ చ నాదీ చ నృత్యగీతవిశారదః .
గోపీమోహకరో గానీ రాసకో రజనీచరః .. 119..

దివ్యమాలీ విమాలీ చ వనమాలావిభూషితః .
కైటభారిశ్చ కంసారిర్మధుహా మధుసూదనః .. 120..

చాణూరమర్దనో మల్లో ముష్టీ ముష్టికనాశకృత్ .
మురహా మోదకా మోదీ మదఘ్నో నరకాంతకృత్ .. 121..

విద్యాధ్యాయీ భూమిశాయీ సుదామా సుసఖా సుఖీ .
సకలో వికలో వైద్యః కలితో వై కలానిధిః .. 122..

విద్యాశాలీ విశాలీ చ పితృమాతృవిమోక్షకః .
రుక్మిణీరమణో రమ్యః కాలిందీపతిః శంఖహా .. 123..

పాంచజన్యో మహాపద్మో బహునాయకనాయకః .
ధుంధుమారో నికుంభఘ్నః శంబరాంతో రతిప్రియః .. 124..

ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చ సాత్వతాం పతిరర్జునః .
ఫాల్గునశ్చ గుడాకేశః సవ్యసాచీ ధనంజయః .. 125..

కిరీటీ చ ధనుష్పాణిర్ధనుర్వేదవిశారదః ..

శిఖండీ సాత్యకిః శైబ్యో భీమో భీమపరాక్రమః .. 126..

పాంచాలశ్చాభిమన్యుశ్చ సౌభద్రో ద్రౌపదీపతి .
యుధిష్ఠిరో ధర్మరాజః సత్యవాదీ శుచివ్రతః .. 127..

నకులః సహదేవశ్చ కర్ణో దుర్యోధనో ఘృణీ .
గాంగేయోఽథ గదాపాణిర్భీష్మో భాగీరథీసుతః .. 128..

ప్రజ్ఞాచక్షుర్ధృతరాష్ట్రో భారద్వాజోఽథ గౌతమః .
అశ్వత్థామా వికర్ణశ్చజహ్నుర్యుద్ధవిశారదః .. 129..

సీమంతికో గదీ గాల్వో విశ్వామిత్రో దురాసదః .
దుర్వాసా దుర్వినీతశ్చ మార్కండేయో మహామునిః .. 130..

లోమశో నిర్మలోఽలోమీ దీర్ఘాయుశ్చ చిరోఽచిరీ .
పునర్జీవీ మృతో భావీ భూతో భవ్యో భవిష్యకః .. 131..

త్రికాలోఽథ త్రిలింగశ్చ త్రినేత్రస్త్రిపదీపతిః .
యాదవో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ యదువంశవివర్ధనః .. 132..

శల్యక్రీడీ విక్రీడశ్చ యాదవాంతకరః కలిః .
సదయో హృదయో దాయో దాయదో దాయభాగ్దయీ .. 133..

మహోదధిర్మహీపృష్ఠో నీలపర్వతవాసకృత .
ఏకవర్ణో వివర్ణశ్చ సర్వవర్ణబహిశ్చరః .. 134..

యజ్ఞనిందీ వేదనిందీ వేదబాహ్యో బలో బలిః .
బౌద్ధారిర్బాధకో బాధో జగన్నాథో జగత్పతిః .. 135..

భక్తిర్భాగవతో భాగీ విభక్తో భగవత్ప్రియః .
త్రిగ్రామోఽథ నవారణ్యో గుహ్యోపనిషదాసనః .. 136..

శాలిగ్రామః శిలాయుక్తో విశాలో గండకాశ్రయః .
శ్రుతదేవః శ్రుతః శ్రావీ శ్రుతబోధః శ్రుతశ్రవాః .. 137..

కల్కిః కాలకలః కల్కో దుష్టమ్లేచ్ఛవినాశ కృత్ .
కుంకుమీ ధవలో ధీరః క్షమాకరో వృషాకపిః .. 138..

కింకరః కిన్నరః కణ్వః కేకీ కింపురుషాధిపః .
ఏకరోమా విరోమా చ బహురోమా బృహత్కవిః .. 139..

వజ్రప్రహరణో వజ్రీ వృత్రఘ్నో వాసవానుజః .
బహుతీర్థకరస్తీర్థః సర్వతీర్థజనేశ్వరః .. 140..

వ్యతీపాతోపరాగశ్చ దానవృద్ధికరః శుభః .
అసంఖ్యేయోఽప్రమేయశ్చ సంఖ్యాకారో విసంఖ్యకః .. 141..

మిహికోత్తారకస్తారో బాలచంద్రః సుధాకరః .
కిమ్వర్ణః కీదృశః కించిత్కింస్వభావః కిమాశ్రయః .. 142..

నిర్లోకశ్చ నిరాకారీ బహ్వాకారైకకారకః .
దౌహిత్రః పుత్రికః పౌత్రో నప్తా వంశధరో ధరః .. 143..

ద్రవీభూతో దయాలుశ్చ సర్వసిద్ధిప్రదో మణిః .. 144..

ఆధారోఽపి విధారశ్చ ధరాసూనుః సుమంగలః .
మంగలో మంగలాకారో మాంగల్యః సర్వమంగలః .. 145..

నామ్నాం సహస్రం నామేదం విష్ణోరతులతేజసః .
సర్వసిద్ధికరం కామ్యం పుణ్యం హరిహరాత్మకం .. 146..

యః పఠేత్ప్రాతరుత్థాయ శుచిర్భూత్వా సమాహితః .
యశ్చేదం శృణుయాన్నిత్యం నరో నిశ్చలమానసః .. 147..

త్రిసంధ్యం శ్రద్ధయా యుక్తః సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే .
నందతే పుత్రపౌత్రైశ్చ దారైర్భృత్యైశ్చ పూజితః .. 148..

ప్రాప్నుతే విపులాం లక్ష్మీం ముచ్యతే సర్వసంకటాత్ .
సర్వాన్కామానవాప్నోతి లభతే విపులం యశః .. 149..

విద్యావాంజాయతే విప్రః క్షత్రియో విజయీ భవేత్ .
వైశ్యశ్చ ధనలాభాఢ్యః శూద్రః సుఖమవాప్నుయాత్ .. 150..

రణే ఘోరే వివాదే చ వ్యాపారే పారతంత్రకే .
విజయీ జయమాప్నోతి సర్వదా సర్వకర్మసు .. 151..

ఏకధా దశధా చైవ శతధా చ సహస్రధా .
పఠతే హి నరో నిత్యం తథైవ ఫలమశ్నుతే .. 152..

పుత్రార్థీ ప్రాప్నుతే పుత్రాంధనార్థీ ధనమవ్యయం .
మోక్షార్థీ ప్రాప్నుతే మోక్షం ధర్మార్థీ ధర్మసంచయం .. 153..

కన్యార్థీ ప్రాప్నుతే కన్యాం దుర్లభాం యత్నురైరపి .
జ్ఞానార్థీ జాయతే జ్ఞానీ యోగీ యోగేషు యుజ్యతే .. 154..

మహోత్పాతేషు ఘోరేషు దుర్భిక్షే రాజవిగ్రహే .
మహామారీసముద్భూతే దారిద్ర్యే దుఃఖపీడితే .. 155..

అరణ్యే ప్రాంతరే వాఽ పి దావాగ్నిపరివారితే .
సింహవ్యాఘ్రాభిభూతేఽ పి వనే హస్తిసమాకులే .. 156..

రాజ్ఞా క్రుద్ధేన చాజ్ఞప్తే దస్యుభిః సహ సంగమే .
విద్యుత్పాతేషు ఘోరేషు స్మర్తవ్యం హి సదా నరైః .. 157..

గ్రహపీడాసు చోగ్రాసు వధబంధగతావపి .
మహార్ణవే మహానద్యాం పోతస్థేషు న చాపదః .. 158..

రోగగ్రస్తో వివర్ణశ్చ గతకేశనఖత్వచః .
పఠనాచ్ఛ్రవణాద్వాపి దివ్యకాయా భవంతి తే .. 159..

తులసీవనసంస్థానే సరోద్వీపే సురాలయే .
బద్రికాశ్రమే శుభే దేశే గంగాద్వారే తపోవనే .. 160..

మధువనే ప్రయాగే చ ద్వారకాయాం సమాహితః .
మహాకాలవనే సిద్ధే నియతాః సర్వకామికాః .. 161..

యే పఠంతి శతావర్తం భక్తిమంతో జితేంద్రియాః .
తే సిద్ధాః సిద్ధిదా లోకే విచరంతి మహీతలే .. 162..

అన్యోన్యభేదభేదానాం మైత్రీకరణముత్తమం .
మోహనం మోహనానాం చ పవిత్రం పాపనాశనం .. 163..

బాలగ్రహవినాశాయ శాంతీకరణముత్తమం .
దుర్వృత్తానాం చ పాపానాం బుద్ధినాశకరం పరం .. 164..

పతద్గర్భా చ వంధ్యా చ స్రావిణీ కాకవంధ్యకా .
అనాయాసేన సతతం పుత్రమేవ ప్రసూయతే .. 165..

పయఃపుష్కలదా గావో బహుధాన్యఫలా కృషిః .
స్వామిధర్మపరా భృత్యా నారీ పతివ్రతా భవేత్ .. 166..

అకాలమృత్యునాశాయ తథా దుఃస్వప్నదర్శనే .
శాంతికర్మణి సర్వత్ర స్మర్తవ్యం చ సదా నరైః .. 167..

యః పఠత్యన్వహం మర్త్యః శుచిష్మాన్విష్ణుసన్నిధౌ .
ఏకాకీ చ జితాహారో జితక్రోధో జితేంద్రియః .. 168..

గరుడారోహసంపన్నః పీతవాసాశ్చతుర్భుజః .
వాంఛితం ప్రాప్య లోకేఽ స్మిన్విష్ణులోకే స గచ్ఛతి .. 169..

ఏకతః సకలా విద్యా ఏకతః సకలం తపః .
ఏకతః సకలో ధర్మో నామ విష్ణోస్తథైకతః .. 170..

యో హి నామసహస్రేణ స్తోతుమిచ్ఛతి వై ద్విజః .
సోఽ యమేకేన శ్లోకేన స్తుత ఏవ న సంశయః .. 171.. (var
సోఽ హమేకేన)
సహస్రాక్షః సహస్రపాత్సహస్రవదనోజ్జ్వలః .
సహస్రనామానంతాక్షః సహస్రబాహుర్నమోఽ స్తు తే .. 172..

విష్ణోర్నామసహస్రం వై పురాణం వేదసమ్మతం .
పఠితవ్యం సదా భక్తైః సర్వమంగలమంగలం .. 173..

ఇతి స్తవాభియుక్తానాం దేవానాం తత్ర వై ద్విజ .
ప్రత్యక్షం ప్రాహ భగవాన్వరదో వరదార్చితః .. 174..

శ్రీభగవానువాచ -
ప్రియతాం భోః సురాః సర్వైర్వరోఽ స్మత్తోఽభివాంఛితః .
తత్సర్వం సంప్రదాస్యామి నాఽ త్ర కార్యా విచారణా .. 175..

ఇతి శ్రీస్కందమహాపురాణే ఆవంత్యఖండేఽ వంతీక్షేత్రమాహాత్మ్యే
విష్ణుసహస్రనామోఽ ధ్యాయః ..

Encoded and proofread by Gopal Upadhyay gopal.j.upadhyay at gmail.com

```
% Text title            : viShNusahasranAmastotram from skandapurANa
% File name             : viShNusahasranAmastotramskandapurANa.itx
% itxtitle              : viShNusahasranAmastotram (skandapurANAntargatam)
% engtitle              : viShNusahasranAmastotram from skandapurANa
% Category              : vishhnu, sahasranAma
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Gopal Upadhyay gopal.j.upadhyay at gmail.com
% Proofread by          : Gopal Upadhyay gopal.j.upadhyay at gmail.com
% Latest update         : November 28, 2018
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ హయగ్రీవ సహస్రనామ స్తోత్రం

.. శ్రీః ..

శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నోపశాంతయే .
యస్య ద్విరదవక్త్రాద్యాః పారిషద్యాః పరశ్శతం
విఘ్నం నిఘ్నంతి సతతం విష్వక్సేనం తమాశ్రయే ..

శ్రీకాశ్యపః -
తాత మే శ్రీహయగ్రీవనామ్నాం సాహస్రముత్తమం .
అధ్యేతుం జాయతే కాంక్షా తత్ప్రసీద మయి ప్రభో .. 1..

ఇతిపృష్టస్తతోవాచ బ్రహ్మా లోక పితామహః .
శ్రేయసామపి చ శ్రేయః కాశ్యపేహ విశాంపతే .. 2..

అమత్యా విహితం పాపం మూలతో హి వినశ్యతి .
రహస్యానాం రహస్యం చ పావనానాం చ పావనం .. 3..

ప్రాయశ్చిత్తే కృతే తస్య కర్తాన నిరయీ భవేత్ .
కామతస్తు కృతే పాపే ప్రాయశ్చిత్తశతేన చ .. 4..

తన్న నశ్యతి తత్కర్తా వ్యవహార్యస్తు జాయతే .
ఏవం దురపనోదానాం బుద్ధిపూర్వమహోంహసాం .. 5..

ఆవర్జనకరాణామప్యంతే నిష్కృతిరీరితా .
ప్రణమ్య మానవతయా మంత్రరత్నానుకీర్తనం .. 6..

హంసనామసహస్రస్యపఠనం శిరసాన్వహం .
ప్రణమ్య భగవద్భక్తపాదోదక నిషేవణం .. 7..

తదేతత్త్రితయం సర్వపాపసంఘాతనాశనం .
ఇతీదం పరమం గుహ్యం హంసో హయశిరాహరిః .. 8..

వేదోపదేశసమయే మాం నిబోధ్యోపదిష్టవాన .
అనేన మంత్రరత్నేన మహాశ్వశిరసో హరేః .. 9..

సహస్రనామభిస్తుల్యా నిష్కృతిర్నేతరాంహసాం .
అనన్యభగవద్భక్తపాదోదకనిషేవణం .. 10..

ఏతద్ద్వయోపదేశాంగమాదౌ స్వీకార్యమిష్యతే .
ఇత్యుక్త్వాఽ నంతగరుడవిష్వక్సేనపదోదకం .. 11..

ఆదౌ మాం ప్రాశయన్నంతే పరిశోష్యైకృతాంహసి .
ఆత్మనో నామసాహస్రం సర్షిచ్ఛందోఽ ధిదైవతం .. 12..

సన్యాసముద్రికాభేదం మహ్యం సాంగముపాదిశత్ .
యథావత్తదిదం వత్స దద్యాం తే శృణు తత్త్వతః .. 13..

యత్ప్రాప్యాత్యంతికీ వృత్త్యా నివృత్త్యా మోక్షమేష్యతి .
హయాస్యనామసాహస్రస్తోత్రరాజస్య వైభవం .. 14..

ఋషిశ్శ్రీమాన్ హయగ్రీవో విద్యామూర్తిస్స్వయం హరిః .
దేవతా చ స ఏవాస్య ఛందోనుష్టుబితి శ్రుతం .. 15..

హంసో హంసోఽ హమిత్యేతే బీజం శక్తిస్తుకీలకం .
హంసీం హంసోఽ హమిత్యేతే ప్రాగ్వప్యా మనవస్త్రయః .. 16..

ఏకైకస్య దశావృత్తిరితిసంఖ్యావిధీయతే .
ప్రణవత్రయమంత్రం స్యాత్కవచం శ్రీశ్శ్రియో భవేత్ .. 17..

శ్రీవిభూషణ ఇత్యేతద్ధృదయం పరికీర్తితం .
పరోరజాః పరం బ్రహ్మేత్యపి యోనిరుదాహృతా .. 18..

విద్యామూర్తిరితి ధ్యానం విశ్వాత్మేతి చ గద్యతే .
విశ్వమంగలనామ్నోఽ స్య వినియోగో యథారుచి .. 19..

భ్రూనేత్రశ్రోత్రనాసాహన్వోష్ఠతాలూరదే క్రమాత్ .
షోడశస్వరవిన్యాసో దక్షిణారంభమిష్యతే .. 20..

జిహ్వాతలేఽ పి తన్మూలే స్వరావంత్యౌ చ విన్యసేత్ .
తదా తాలుద్వయన్యాససఖాయోస్తు పరిత్యజేత్ .. 21..

అయం హి విద్యాకామానామాద్యస్త్వన్య ఫలైషిణాం .
దోఃపత్సక్థ్యంగులీశీర్షే వర్గాన్కచటతాన్న్యసేత్ .. 22..

పార్శ్వయోస్తు వఫౌ పృష్ఠోదరయోస్తు బభౌ న్యసేత్ .
మకారం హృదయే న్యస్య జీవే వా పంచవింశకే .. 23..

నాభిపాయూదరే గుహ్యే యరలవాన్వినిక్షిపేత్ .
శషౌ కుండలయోశ్శీర్షం హారే చ కటిసూత్రకే .. 24..

సహౌ హృదబ్జే హార్దే చ లమాపాదశిఖే న్యసేత్ .
క్షంచ శీర్షాది పాదాంతం మాతృకాన్యాస ఏష తు .. 25..

అస్య శ్రీహయగ్రీవసహస్రనామ స్తోత్రమహామంత్రస్య
శ్రీహయగ్రీవ ఋషిః .
అనుష్టుప్ ఛందః .
శ్రీహయగ్రీవ పరమాత్మా దేవతా .
హంస ఇతి బీజం .
హంసోహమితి శక్తిః .
హంసాం హంసీమితి కీలకం .
ఓం ఓం ఓమిత్యస్త్రం .
శ్రీః శ్రియః ఇతి కవచం .
శ్రీవిభూషణ ఇతి హృదయం .
పరోరజాః పరం బ్రహ్మేతి యోనిః .
విద్యామూర్తిర్విశ్వాత్మా ఇతి ధ్యానం .

హంసామంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
హంసీం తర్జనీభ్యాం నమః .
హంసూం మధ్యమాభ్యాం నమః .
హంసోం అనామికాభ్యాం నమః .
హంసౌం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
హంసః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .
ఏవం హృదయాదిన్యాసః ..

హంసాం జ్ఞానాయ హృదయాయ నమః .
హంసీం ఐశ్వర్యాయ శిరసే స్వాహా .
హంసూం శక్త్యై శిఖాయై వషట్ .
హంసోం బలాయ కవచాయ హుం .
హంసౌం తేజసే నేత్రాభ్యాం వౌషట్ .
హంసః వీర్యాయాస్త్రాయ ఫట్ ఓమితి దిగ్బంధః ..

అథ మాతృకాన్యాసః -
ఓం అం ఆం భ్రువోః . ఇం ఈం నేత్రయోః .
ఉం ఊం శ్రోత్రయోః . ఋం ౠం నాసికయోః .
ఌం ౡం కపోలయోః . ఏం ఐం ఓష్ఠయోః .
ఓం ఔం దంతపంక్త్యోః .
అం జిహ్వాతలే . అః జిహ్వామూలే .
కవర్గం దక్షిణే బాహూమూలే కూర్పరే మణిబంధే కరతలే హస్తాగ్రే .
చవర్గం వామే బాహూమూలే కూర్పరే మణిబంధే కరతలే హస్తాగ్రే .
టవర్గం దక్షిణే పాదమూలే జానుని పాదపార్శ్వే పాదతలే పాదాగ్రే .
తవర్గం వామే పాదమూలే జానుని పాదపార్శ్వే పాదతలే పాదాగ్రే .
పఫౌ పార్శ్వయోః . బభౌ పృష్ఠోదరయోః . మం హృది .
యం రం లం వం నాభౌ పాయౌ ఉదరే గుహ్యే . శషౌ హస్తయోః .
సహౌ శీర్షే కట్యాం . లక్షౌ హృదబ్జే హార్దే ఉతి మాతృకాన్యాసః ..

అథ ధ్యానం ..

విద్యామూర్తిమఖండచంద్రవలయశ్వేతారవిందస్థితం
హృద్యాభం స్ఫటికాద్రినిర్మలతనుం విద్యోతమానంశ్రియా .
వామాంకస్థితవల్లభాం ప్రతి సదావ్యాఖ్యాంతమామ్నాయవా-
గర్థానాదిమపూరుషం హయముఖం ధ్యాయామి హంసాత్మకం .. 1..

విశ్వాత్మా విశదప్రభాప్రతిలసద్వాగ్దేవతామండలో
దేవో దక్షిణపాణియుగ్మవిలసద్బోధాంకచక్రాయుధః .
వామోదగ్రకరే దరం తదితరేణాశ్లిష్య దోష్ణా రమాం
హస్తాగ్రే ధృతపుస్తకస్స దయతాం హంసో హిరణ్యచ్ఛదః .. 2..

అథ సహస్రనామస్తోత్రప్రారంభః .
ఓం - శ్రీం హంసో హస్మై మోం క్లీం శ్రీశ్శ్రియశ్శ్రీవిభూషణః .
పరోరజాః పరం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరాదిమః .. 1..

భాస్వాన్భగశ్చ భగవాన్స్వస్తిస్వాహా నమస్స్వధా .
శ్రౌషడ్వౌషడలం హుం ఫట్ హుం హ్రీం క్రోం హ్లౌం యథా తథా .. 2..

కర్కగ్రీవః కలానాథః కామదః కరుణాకరః .
కమలాధ్యుషితోత్సంగః క్షయే కాలీవశానుగః .. 3..

నిషచ్ఛోపనిషచ్ఛాథ నీచైరుచ్చైస్సమం సహ .
శశ్వద్యుగపదహ్వాయ శనైరేకో బహుధ్రువః .. 4..

భూతభృద్భూరిదస్సాక్షీ భూతాదిః పుణ్యకీర్తనః .
భూమా భూమిరధోన్నద్ధః పురుహూతః పురుష్టుతః .. 5..

ప్రఫుల్లపుండరీకాక్షః పరమేష్ఠీ ప్రభావనః .
ప్రభుర్భగఃసతాం బంధుర్భయధ్వంసీ భవాపనః .. 6..

ఉద్యన్నురుశయాహలం కృదురుగాయ ఉరుక్రమః .
ఉదారస్త్రియుగస్త్ర్యాత్మా నిదానం నలయో హరిః .. 7..

హిరణ్యగర్భో హేమాంగో హిరణ్యశ్మశ్రురీశితా .
హిరణ్యకేశో హిమహా హేమవాసా హితైషణః .. 8..

ఆదిత్యమండలాంతస్థో మోదమానస్సమూహనః .
సర్వాత్మా జగదాధారస్సన్నిధిస్సారవాన్స్వభూః .. 9..

గోపతిర్గోహితో గోమీ కేశవః కిన్నరేశ్వరః .
మాయీ మాయావికృతికృన్మహేశానో మహామహాః .. 10..

మమా మిమీ ముమూ మృమ్రూం ఘ్లుమ్లూం మేమైం తథైవ చ .
మోమౌం బిందుర్విసర్గశ్చ హ్రస్వోదీర్ఘః ప్లుతస్స్వరః .. 11..

ఉదాత్తశ్చానుదాత్తశ్చ స్వరితః ప్రచయస్తథా .
కం ఖం గం ఘం ఙం చ చం ఛం జం ఝం ఞం టం ఠమేవ చ .. 12..

డం ఢం ణం తం థం చ దం చ ధం నం పం ఫం బమేవ చ
భం మం యం రం లం చ వం చ శం షం సం హం ళమేవ చ .. 13..

క్షం యమోం వ్యంజనో జిహ్వామూలీయోఽ ర్ధవిసర్గవాన్ .
ఉపధ్మానీయ ఇతి చ సంయుక్తాక్షర ఏవ చ .. 14..

పదం క్రియా కారకశ్చ నిపాతో గతిరవ్యయః .
సన్నిధిర్యోగ్యతాఽ ఽ కాంక్షా పరస్పరసమన్వయః .. 15..

వాక్యం పద్యం సంప్రదాయో భావశ్శబ్దార్థలాలితః .
వ్యంజనా లక్షణా శక్తిః పాకో రీతిరలంకృతిః .. 16..

శయ్యా ప్రౌఢధ్వనిస్తద్వత్కావ్యం సర్గః క్రియా రుచిః .
నానారూపప్రబంధశ్చ యశః పుణ్యం మహద్ధనం .. 17..

వ్యవహారపరిజ్ఞానం శివేతరపరిక్షయః .
సదః పరమనిర్వాణం ప్రియపథ్యోపదేశకః .. 18..

సంస్కారః ప్రతిభా శిక్షా గ్రహణం ధారణం శ్రమః .
ఆసుతాస్వాదిమా చిత్రం విస్తారశ్చిత్రసంవిధిః .. 19..

పురాణమితిహాసశ్చ స్మృతిసూత్రం చ సంహితా .
ఆచార ఆత్మనా తుష్టిరాచార్యాజ్ఞానతిక్రమః .. 20..

శ్రీమాన్శ్రీగీఃశ్రియః కాంతశ్శ్రీనిధిశ్శ్రీనికేతనః .
శ్రేయాన్హయాననశ్రీదశ్శ్రీమయశ్శ్రితవత్సలః .. 21..

హంసశ్శుచిషదాదిత్యో వసుశ్చంద్రోఽ న్తరిక్షసత్ .
హోతా చ వేదిషద్యోనిరతిథిర్ద్రోణసద్ధవిః .. 22..

నృషన్నృత్యశ్చ వరసదమృతం చర్తసద్వృషః .
వ్యోమసద్వివిధస్ఫోటశబ్దార్థవ్యంగ్యవైభవః .. 23..

అబ్జా రసస్వాదుతమో గోజా గేయో మనోహరః .
ఋతజాస్సకలం భద్రమద్రిజాస్థైర్యముత్తమం .. 24..

ఋతం సమజ్ఞాత్వనృతం బృహత్సూక్ష్మవశానుగః .
సత్యం జ్ఞానమనంతం యత్తత్సద్బ్రహ్మమయోఽ చ్యుతః .. 25..

అగ్రేభవన్నగో నిత్యః పరమః పురుషోత్తమః .
యోగనిద్రాపరస్స్వామీ నిధ్యానవరనిర్వృతః .. 26..

రసో రస్యో రసయితా రసవాన్ రసికప్రియః .
ఆనందో నందయన్సర్వానానందీ హయకంధరః .. 27..

కాలః కాల్యశ్చ కాలాత్మా కాలాభ్యుత్థితజాగరః .
కలాసాచివ్యకృత్కాంతాకథితవ్యాధికార్యకః .. 28..

దృజ్యుంచనోదంచనోద్యల్లయసర్గో లఘుక్రియః .
విద్యాసహాయో వాగీశో మాతృకామండలీకృతః .. 29..

హిరణ్యం హంసమిథునమీశానశ్శక్తిమాన్ జయీ .
గ్రహమేధీ గుణీ శ్రీభూనీలాలీలైకలాలస .. 30..

అంకేనోదూహ్య వాగ్దేవీమాచార్యకముపాశ్రయః .
వేదవేదాంతశాస్త్రార్థతత్త్వవ్యాఖ్యానతత్పరః .. 31..

హ్లౌం హ్లాం హం హం హయో హం సూం హంసాం హంసీం హసూం హసాం .
హసూం హం హరిణో హారీ హరికేశో హరేడితః .. 32..

సనాతనో నిర్బీజస్సన్నవ్యక్తో హృదయేశయః .
అక్షరః క్షరజీవేశః క్షమీ క్షయకరోఽ చ్యుతః .. 33..

కర్తాకారయితాఽ కార్యం కారణం ప్రకృతిః కృతిః .
క్షయక్షయమనామార్థో విష్ణుర్జిష్ణుర్జగన్మయః .. 34..

సంకుచన్వికచన్స్థాణునిర్వికారో నిరామయః .
శుద్ధో బుద్ధః ప్రబుద్ధశ్చ స్నిగ్ధో ముగ్ధస్సముద్ధతః .. 35..

సంకల్పదో బహుభవత్సర్వాత్మా సర్వనామభృత్ .
సహస్రశీర్షస్సర్వజ్ఞస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ .. 36..

వ్యక్తోవిరాట్స్వరాట్సమ్రాడ్విష్వగ్రూపవపుర్విధుః .
మాయావీ పరమానందో మాన్యో మాయాతిగో మహాన్ .. 37..

వటపత్రశయో బాలో లలన్నామ్నాయసూచకః .
ముఖన్యస్తకరగ్రస్తపాదాగ్రపటలః ప్రభుః .. 38..

నైద్రీహాసాశ్వసంభూతజ్ఞాజ్ఞసాత్వికతామసః .
మహార్ణవాంబుపర్యంకః పద్మనాభః పరాత్పరః .. 39..

బ్రహ్మభూర్బ్రహ్మభయహృద్ధరిరోముపదేశకృత్ .
మధుకైటభనిర్మాతా మత్తబ్రహ్మమదాపహః .. 40..

వేధోవిలాసవాగానిర్దయాసారో మృషార్థదః .
నారాయణాస్త్రనిర్మాతామధుకైటభమర్దనః .. 41..

వేదకర్తా వేదభర్తా వేదహర్తా విదాంవరః .
పుంఖానుపుంఖహేషాఢ్యః పూర్ణషాడ్గుణ్యవిగ్రహః .. 42..

లాలామృతకణవ్యాజవాంతనిర్దోషవర్ణకః .
ఉల్లోలస్వానధీరోద్యదుచ్చైర్గలహలధ్వనిః .. 43..

కర్ణాదారభ్య కల్ప్యాత్మా కవిః క్షీరార్ణవోపమః .
శంఖ చక్రగదీ ఖడ్గీ శార్ఙ్గీ నిర్భయముద్రకః .. 44..

చిన్ముద్రాచిహ్నితో హస్తతలవిన్యస్తపుస్తకః .
విద్యానామ్నీం శ్రియం శిష్యాం వేదయన్నిజవైభవం .. 45..

అష్టార్ణ్యమ్యోఽ ష్టభుజోవ్యష్టిస్సృష్టికరః పితా .
అష్టైశ్వర్యప్రదోహ్యష్యదష్టమూర్తిపితృస్తుతః .. 46..

అనీతవేదపురుషో విధివేదోపదేశకృత్ .
వేదవేదాంగవేదాంతపురాణస్మృతిమూర్తిమాన్ .. 47..

సర్వకర్మసమారాధ్యస్సర్వవేదమయో విభుః .
సర్వార్థతత్త్వవ్యాఖ్యాతా చతుష్షష్టికలాధిపః .. 48..

శుభయుక్సుముఖశ్శుద్ధస్సురూపస్సుగతస్సుధీః .
సువ్రతిస్సంహృతిశ్శూరస్సుతపాః సుష్టుతిస్సుహృత్ .. 49..

సుందరస్సుభగస్స్వామ్యస్సుఖదస్సుహృదాం ప్రియః .
సుచరిత్రస్సుఖతరశ్శుద్ధసత్త్వప్రదాయకః .. 50..

రజస్తమోహరో వీరోవిశ్వరక్షాధురంధరః .
నరనారాయణాకృత్యా గురుశిష్యత్వమాస్థితః .. 51..

పరావరాత్మా ప్రబలః పావనః పాపనాశనః .
దయాఘనః క్షమాసారో వాత్సల్యైకవిభూషణః .. 52..

ఆదికూర్మో జగద్భర్తా మహాపోత్రీ మహీధరః .
స్తద్భిత్స్వామీ హరిర్యక్షో హిరణ్యరిపురైచ్ఛికః .. 53..

ప్రహ్లాదపాలకస్సర్వభయహర్తా ప్రియంవదః .
శ్రీముఖాలోకనస్రంసత్క్రౌంచకః కుహకాంచనః .. 54..

ఛత్రీ కమండలుధరో వామనో వదతాం వరః .
పిశునాత్మా శనోదృష్టిలోపనో బలిమర్దనః .. 55..

ఉరుక్రమో బలిశిరోన్యస్తాంఘ్రిర్బలిమర్దనః .
జామదగ్న్యః పరశుభృత్కృత్తక్షత్రకులోత్తమః .. 56..

రామోఽ భిరామశ్శాంతాత్మా హరకోదండఖండనః .
శరణాగతసంత్రాతా సర్వాయోధ్యకముక్తిదః .. 57..

సంకర్షణోమదోదగ్రో బలవాన్ముసలాయుధః .
కృష్ణక్లేశహరః కృష్ణో మహావ్యసనశాంతిదః .. 58..

అంగారితోత్తరాగర్భప్రాణదః పార్థసారథిః .
గీతాచార్యో ధరాభారహారీ షట్పురమర్దనః .. 59..

కల్కీ విష్ణుయశస్సూనుః కలికాలుష్యనాశనః .
సాధుదుష్కృత్పరిత్రాణవినాశవిహితోదయః .. 60..

వైకుంఠే పరమే తిష్ఠన్ సుకుమారయువాకృతిః .
విశ్వోదయస్థితిధ్వంససంకల్పేన స్వయం ప్రభుః .. 61..

మదనానాం చ మదనో మణికోటీరమానితః .
మందారమాలికాపీడో మణికుండలమండితః .. 62..

సుస్నిగ్ధనీలకుటిలకుంతలః కోమలాకృతిః .
సులలాటస్స్త్తిలకస్సుభ్రూకస్సుకపోలకః .. 63..

సిద్ధాసదసదాలోకసుధాస్యందీరదచ్ఛదః .
తారకాకోరకాకారవినిర్మితరదచ్ఛదః .. 64..

సుధావర్తిపరిస్ఫూర్తిశోభమానరదచ్ఛదః .
విష్టబ్ధోవిపులగ్రీవోనిభృతోచ్చైశ్శ్రవస్థితిః .. 65..

సమావృత్తావదాతోరుముక్తాప్రాలంబభూషణః .
రత్నాంగదీ వజ్రనిష్కీ నీలరత్నాంకకంకణః .. 66..

హరిన్మణిగణాబద్ధశృంఖలాకంకణోర్మికః .
సితోపవీతసంశ్లిష్యత్పద్మాక్షమణిమాలికః .. 67..

శ్రీచూర్ణవద్ద్వాదశోర్ధ్వపుండ్రరేఖాపరిష్కృతః .
పట్టతంతుగ్రథనవత్పవిత్రసరశోభితః .. 68..

పీనవక్షామహాస్కంధో విపులోరుకటీతటః .
కౌస్తుభీ వనమాలీ చ కాంత్యాచంద్రాయుతోపమః .. 69..

మందారమాలికామోదీ మంజువాగమలచ్ఛవిః .
దివ్యగంధో దివ్యరసో దివ్యతేజా దివస్పతిః .. 70..

వాచాలో వాక్పతిర్వక్తా వ్యాఖ్యాతా వాదినాం ప్రియః .
భక్తహృన్మధురో వాదిజిహ్వాభద్రాసనస్థితిః .. 71..

స్మృతిసన్నిహితస్స్నిగ్ధస్సిద్ధిదస్సిద్ధిసన్నుతః .
మూలకందోముకుందోగ్లౌస్స్వయంభూశంభురైందవః .. 72..

ఇష్టో మనుర్యమః కాలకాల్యః కంబుకలానిధిః .
కల్యః కామయితా భీమః కాతర్యహరణః కృతిః .. 73..

సంప్రియః పక్కణస్తర్కచర్చానిర్ధారణాదయః .
వ్యతిరేకో వివేకశ్చ ప్రవేకః ప్రక్రమః క్రమః .. 74..

ప్రమాణ ప్రతిభూః ప్రాజ్ఞః ప్రజ్ఞాపత్థ్యాచధారణః .
విధిర్విధాతా వ్యవధిరుద్భవః ప్రభవస్థితిః .. 75..

విషయస్సంశయః పూర్వః పక్షః కక్ష్యోపపాదకః .
రాద్ధాంతో విహితో న్యాయఫలనిష్పత్తిరుద్భవః .. 76..

నానారూపాణి తంత్రాణి వ్యవహార్యో వ్యవస్థితిః .
సర్వసాధారణో దేవస్సాధ్వసాధుహితే రతః .. 77..

సంధా సనాతనో ధర్మో ధర్మైరర్చ్యో మహాత్మభిః .
ఛందోమయస్త్రిధామాత్మా స్వచ్ఛందశ్ఛాందసేడితః .. 78..

యజ్ఞో యజ్ఞాత్మకో యష్టా యజ్ఞాంగోఽ పఘనోహవిః .
సమిదాజ్యం పురోడాశశ్శాలా స్థాలీ స్రువస్స్రుచా .. 79..

ప్రాగ్వంశో దేవయజనః పరిధిశ్చ పరిస్తరః .
వేదిర్విహరణం త్రేతా పశుః పాశశ్చ సంస్కృతిః .. 80..

విధిర్మంత్రోఽ ర్థవాదశ్చ ద్రవ్యమంగం చ దైవతం .
స్తోత్రం శస్త్రం సామ గీతిరుద్గీథస్సర్వసాధనం .. 81..

యాజ్యా పురోనుకావ్యా చ సామిధేనీ సమూహనం .
ప్రయోక్తారః ప్రయోగశ్చ ప్రపంచః ప్రాశుభా శ్రమః .. 82..

శ్రద్ధా ప్రధ్వంసనా తుష్టిః పుష్టిః పుణ్యం ప్రతిర్భవః .
సదస్సదస్యసంపాతః ప్రశ్నః ప్రతివచస్థితిః .. 83..

ప్రాయశ్చిత్తం పరిష్కారో ధృతిర్నిర్వహణం ఫలం .
నియోగో భావనా భావ్యం హిరణ్యం దక్షిణా నుతిః .. 84..

ఆశీరభ్యుపపత్తిశ్చ తృప్తిస్స్వం శర్మ కేవలమ .
పుణ్యక్షయః పునః పాతభయం శిక్షాశుగర్దనః .. 85..

కార్పణ్యం యాతనాం చింతా నిర్వేదశ్చ విహస్తతా .
దేహభృత్కర్మసంపాతః కించిత్కర్మానుకూలకః .. 86..

అహేతుకతయా ప్రేమ సామ్ముఖ్యం చాప్యనుగ్రహః .

శుచిశ్శ్రీమత్కులజనో నేతా సత్త్వాభిమానవాన్ .. 87..

అంతరాయహరః పిత్రోరదుష్టాహారదాయకః .
శుద్ధాహారానురూపాంగపరిణామవిధాయకః .. 88..

స్రావపాతాదివిపదాం పరిహర్తా పరాయణః .
శిరఃపాణ్యాదిసంధాతా క్షేమకృత్ప్రాణదః ప్రభు .. 89..

అనిర్ఘృణశ్చావిషమశ్శక్తిత్రితయదాయకః .
స్వేచ్ఛాప్రసంగసంపత్తివ్యాజహర్షవిశేషవాన్ .. 90..

సంవిత్సంధాయకస్సర్వజన్మక్లేశస్మృతిప్రదః .
వివేకశోకవైరాగ్యభవభీతివిధాయకః .. 91..

గర్భస్యాప్యనుకూలాదినాసాంతాధ్యవసాయదః .
శుభవైజననోపేతసదనేహోజనిప్రదః .. 92..

ఉత్తమాయుఃప్రదో బ్రహ్మనిష్ఠానుగ్రహకారకః .
స్వదాసజననిస్తీర్ణతద్వంశజపరంపరః .. 93..

శ్రీవైష్ణవోత్పాదకృతస్వస్తికావనిమండలః .
అథర్వణోక్తైకశతమృత్యుదూరక్రియాపరః .. 94..

దయాదృష్టగుణాధాతా తత్తత్సంస్కృతిసాధకః .
మేధావిధాతా శ్రద్ధాకృత్ సౌస్థ్యదో జామితాహరః .. 95..

విఘ్నునుద్విజయీ ధాతా దేశకాలానుకూల్యకృత్ .
వినేతా సత్పథానేతా దోషహృచ్ఛుభదస్సఖా .. 96..

హ్రీదో భీదో రుచికరో విశ్వో విశ్వహితే రతః .
ప్రమాదహృత్ప్రాప్తకారీ ప్రద్యుమ్నో బలవత్తరః .. 97..

సాంగవేదసమాయోక్తా సర్వశాస్త్రార్థవిత్తిదః .
బ్రహ్మచర్యాంతరాయఘ్నః ప్రియకృద్ధితకృత్పరః .. 98..

చిత్తశుద్ధిప్రదశ్ఛిన్నాక్షచాపల్యః క్షమావహః .
ఇంద్రియార్థారతిచ్ఛేత్తా విద్యైకవ్యసనావహః .. 99..

ఆత్మానుకూల్యరుచికృదఖిలార్తివినాశకః .
తితీర్షుహృత్త్వరావేదీ గురుసద్భక్తితేజసః .. 100..

గురుసంబంధఘటకో గురువిశ్వాసవర్ధనః .
గురూపాసనసంధాతా గురుప్రేమప్రవర్ధనః .. 101..

ఆచార్యాభిమతైర్యోక్తా పంచసంస్కృతిభావనః .
గురూక్తవృత్తినైశ్చల్యసంధాతాఽవహితస్థితిః .. 102..

ఆపన్నాఖిలరక్షార్థమాచార్యకముపాశ్రితః .
శాస్త్రపాణిప్రదానేన భవమగ్నాన్సముద్ధరన్ .. 103..

పాంచకాలికధర్మేషు నైశ్చల్యం ప్రతిపాదయన్ .
స్వదాసారాధనాద్యర్థశుద్ధద్రవ్యప్రదాయకః .. 104..

న్యాసవిద్యావినిర్వోఢా న్యస్తాత్మభరరక్షకః .
స్వకైంకర్యైకరుచిదస్స్వదాస్యప్రేమవర్ధనః .. 105..

ఆచార్యార్థాఖిలద్రవ్యసంభృత్యర్పణరోచకః .
ఆచార్యస్య స్వసచ్ఛిష్యోజ్జీవనైకరుచిప్రదః .. 106..

ఆగత్యయోజయనాసహితైకకృతిజాగరః .
బ్రహ్మవిద్యాసమాస్వాదసుహితః కృతిసంస్కృతిః .. 107..

సత్కారే విషధీదాతా తరుణ్యాం శవబుద్ధిదః .
సభాంప్రత్యాయయన్వ్యాలీం సర్వత్ర సమబుద్ధిదః .. 108..

సంభావితాశేషదోషహృత్పునర్న్యాసరోచకః .
మహావిశ్వాససంధాతా స్థైర్యదాతా మదాపహః .. 109..

నాదవ్యాఖ్యాస్వసిద్ధాంతరక్షాహేతుస్వమంత్రదః .
స్వమంత్రజపసంసిద్ధిజంఘాలకవితోదయః .. 110..

అదుష్టగుణవత్కావ్యబంధవ్యాముగ్ధచేతనః .
వ్యంగ్యప్రధానరసవద్గద్యపద్యాదినిర్మితిః .. 111..

స్వభక్తస్తుతిసంతుష్టో భూయోభక్తిప్రదాయకః .
సాత్త్వికత్యాగసంపన్నసత్కర్మకృదతిప్రియః .. 112..

నిరంతరానుస్మరణనిజదాసైవాదాస్యకృత్ .
నిష్కామవత్సులో నైచ్యభావనేషు వినిర్వృశన్ .. 113..

సర్వభూతభవద్భావం సంపశ్యత్సుసదాస్థితః .
కరణత్రయసారూప్యకల్యాణపతిసాదరః .. 114..

కదా కదేతి కైంకర్యకామినాం శేషితాంభజన .
పరవ్యూహాదినిర్దోషశుభాశ్రయపరిగ్రహః .. 115..

చంద్రమండలమధ్యస్య శ్వేతాంభోరుహవిష్టరః .
జ్యోత్స్నాయమానాంగరుచినిర్ధూతాంతర్బహిస్తమాః .. 116..

భావ్యో భావయితా భద్రం పారిజాతవనాలయః .
క్షీరాబ్ధిమధ్యమద్వీపపాలకః ప్రపితామహః .. 117..

నిరంతరనమోవాకశుద్ధయాజిహదాశ్రయః .
ముక్తిదశ్వేతమృద్రూపశ్వేతద్వీపవిభావనః .. 118..

గరుడాహారితశ్వేతమృత్పూతయదుభూధరః .
భద్రాశ్వవర్షనిలయో భయహారీ శుభాశ్రయః .. 119..

భద్రశ్రీవత్సహారాఢ్యః పంచరాత్రప్రవర్తకః .
భక్తాత్మభావభవనో హార్దోఽఙ్గుష్ఠప్రమాణవాన్ .. 120..

స్వదాససత్కృతాకృత్యే తన్మిత్రారిషు యోజయన్ .
ప్రాణానుత్క్రామయన్నూరీకృతప్రారబ్ధలోపనః .. 121..

లబ్ధ్వైవ శిక్షయాపాపమశేషమపి నిర్ణుదన్ .
త్రిస్థూణక్షోభతో భూతసూక్ష్మైస్సూక్ష్మవపుస్సృజన్ .. 122..

నిరంకుశకృపాపూరో నిత్యకల్యాణకారకః .
మూర్ధన్యనాడ్యా స్వందాసాన్బ్రహ్మరంధ్రాదుదంచయన్ .. 123..

ఉపాసనపరాన్సర్వాన్ ప్రారబ్ధమనుభావయన్ .
సర్వప్రారబ్ధదేహాంతేఽ ప్యంతిమస్మరణం దిశన్ .. 124..

ప్రపేయుషాం భేజుషాం చ యమదృష్టిమభావయన్ .
దివ్యదేహప్రదస్సూర్యం ద్వారయన్మోక్షమేయుషాం .. 125..

ఆతివాహికసత్కారానధ్వన్యాపాద్య మానయన్ .
సార్వాన్క్రతుభుజశ్శశ్వత్ప్రాభృతాని ప్రదాపయన్ .. 126..

దురంతమాయాకాంతారం ద్రుతం యోగేన్ లంఘయన్ .
స్వాయతస్సుదర్శవివిధవీథ్యంతేనాధ్వనా నయన్ .. 127..

సీమాంతసింధువిరజాం యోగేనోత్తారయన్వశీ .
అమానవస్య దేవస్య కరం శిరసి ధారయన్ .. 128..

అనాదివాసనాం ధూన్వన్ వైకుంఠాప్త్యా సలోకయన్ .
అహేయమంగలోదారతనుదానాత్సరూపయన .. 129..

సూరిజుష్టం సుఖైకాంతం పరమం పదమాపయన్ .
అరారణ్యామృతాంభోధీ దర్శయన్ శ్రమనాశనః .. 130..

దివ్యోద్యానసరోవాపీసరిన్మణినగాన్నయన .
ఐరమ్మదామృతసరోగమయన్నూపబృంహణః .. 131..

అశ్వత్థం సోమసవనం ప్రాపయన్విష్టరశ్రవాః .
దివ్యాప్సరస్సమానీతబ్రహ్మాలంకారదాయకః .. 132..

దివ్యవాసోఽఙ్గనక్షౌమమాల్యైస్స్వాన్బహుమానయన్ .
స్వీయామయోధ్యాం నగరీం సాదరం సంప్రవేశయన్ .. 133..

దాసాందివ్యరసాలోకగంధాంసలశరీరయన్ .
స్వదాసాన్సూరివర్గేణ సస్నేహం బహుమానయన్ .. 134..

సూరిసేవోదితానందవైచ్యాన్స్వానతిశాయయన్ .
వాచయన్స్వం నమోవీప్సాం కుర్వన్బ్రహ్వాన్కృతాంజలీన్ .. 135..

ప్రాకారగోపురారామప్రాసాదేభ్యః ప్రణామయన్ .
ఇంద్రప్రజాపతిద్వారపాలసమ్మానమాపయన్ .. 136..

మాలికాంచన్మహారాజవీథీమధ్యం నివాసయన్ .
శ్రీవైకుంఠపురంధ్రీభిర్నానాసత్కారకారకః .. 137..

దివ్యం విమానం గమయన్ బ్రహ్మకాంత్యాభిపూరయన్ .
మహానందాత్మకశ్రీమన్మణిమండపమాపయన్ .. 138..

హృష్యత్కుముదచండాద్యైర్విష్వక్సేనాంతికం నయన్ .
సేనేశచోదితాస్థాననాయకో హేతినాయకః .. 139..

ప్రాపయందివ్యమాస్థానం వైనతేయం ప్రణామయన్ .
శ్రీమత్సుందరసూరీంద్రదివ్యపంక్తిం ప్రణామయన్ .. 140..

భాస్వరాసనపర్యంకప్రాపణేన కృతార్థయన్ .
పర్యంకవిద్యాసంసిద్ధసర్వవైభవసంగతః .. 141..

స్వాత్మానమేవ శ్రీకాంతం సాదరం భూరి దర్శయన్ .
శేషత్వైకరతిం శేషం శయ్యాత్మానం ప్రణామయన్ .. 142..

అనంతాక్షిద్విసాహస్రసాదరాలోకపాత్రయన్ .
అకుమారయువాకారం శ్రీకాంతం సంప్రణామయన్ .. 143..

అతటానందతో హేతో రంచయన్కిలికించితం .
దాసానత్యుత్థితముహుఃకృతిసృష్టిప్రసన్నహృత్ .. 144..

శ్రియాం ప్రాపస్వయం తాతం జీవం పుత్రం ప్రహర్షయన్ .
మజ్జయన్ స్వముఖాంభోధౌ స్వకాం కీర్తిరుచిం దిశన్ .. 145..

దయార్ద్రగంగావలనాకృతప్లోద్యైః కృతార్థయన్ .
పర్యంకారోహణప్రహ్వం సముం లక్ష్మ్యోపపాదయన్ .. 146..

కస్త్వమిత్యనుయుంజానో దాసోఽస్మీత్యుక్తివిస్మితః .
అపృథక్స్వప్రకారోఽస్మి వాచాస్వాశ్రితవద్భవన్ .. 147..

విదుషాం తత్క్రతునయాద్ధయాస్యవపుషాభవన్ .
వాసుదేవాత్మనా భూయో భవన్వైకుంఠనాయకః .. 148..

యథా తథైవ స్వం రూపం జగన్మోహనమూర్తిమాన్ .
ద్విమూర్తీ బహుమూర్తీశ్చ ఆత్మనశ్చ ప్రకాశయన్ .. 149..

యుగపత్సకలం సాక్షాత్స్వతః కర్తుం సమర్థయన్ .
కవీనామాదిశన్నిత్యం ముక్తానామాదిమః కవిః .. 150..

షడర్ణమనునిష్ఠానాం శ్వేతద్వీపస్థితిం దిశన్ .
ద్వాదశాక్షరనిష్ఠానాం లోకం సాంతానికం దిశన్ .. 151..

అష్టాక్షరైకనిష్ఠానాం కార్యం వైకుంఠమర్పయన్ .
శరణాగతినిష్ఠానాం సాక్షాద్వైకుంఠమర్పయన్ .. 152..

స్వమంత్రరాజనిష్ఠానాం స్వస్మార్ధాతేశయం దిశన్ .
శ్రియా గాఢోపగూఢాత్మా భూతధాత్రీరుచిం దిశన్ .. 153..

నీలావిభూతివ్యాముగ్ధో మహాశ్వేతాశ్వమస్తకః .
త్ర్యక్షస్త్రిపురసంహారీ రుద్రస్స్కందో వినాయకః .. 154..

అజో విరించో ద్రుహిణో వ్యాప్తమూర్తిరమూర్తికః .
అసంగోఽనన్యధీసంగవిహంగోవైరిభంగదః .. 155..

స్వామీ స్వం స్వేన సంతుష్యన్ శక్రస్సర్వాధికస్వదః .
స్వయంజ్యోతిస్స్వయంవైద్యశ్శూరశ్శూరకులోద్భవః .. 156..

వాసవో వసురణ్యోగ్నిర్వాసుదేవస్సుహృద్వసుః .
భూతో భావీ భవన్భవ్యో విష్ణుస్థానస్సనాతనః .. 157..

నిత్యానుభావో నేదీయాందవీయాందుర్విభావనః .
సనత్కుమారస్సంధాతా సుగంధిస్సుఖదర్శనః .. 158..

తీర్థం తితిక్షుస్తీర్థాంఘ్రిస్తీర్థస్వాదుశుభశ్శుచిః .
తీర్థవద్దీధితిస్తిగ్మతేజాస్తీవ్రమనామయః .. 159..

ఈశాద్యుపనిషద్వేద్యః పంచోపనిషదాత్మకః .
ఈడంతఃస్థోఽపి దూరస్థః కల్యాణతమరూపవాన్ .. 160..

ప్రాణానాం ప్రాణనః పూర్ణజ్ఞానైరపి సుదుర్గ్రహః .
నాచికేతోపాసనార్చ్యస్త్రిమాత్రప్రణవోదితః .. 161..

భూతయోనిశ్చ సర్వజ్ఞోఽక్షరోఽక్షరపరాత్పరః .
అకారాదిపదజ్ఞేయవ్యాహతారార్థపూరుషః .. 162..

మనోమయామృతో నందమయో దహరరూపధృత్ .
న్యాసవిద్యావేద్యరూపః ఆదిత్యాంతర్హిరణ్మయః .. 163..

ఇదంద్ర ఆత్మోద్గీథాది ప్రతీకో పాసనాన్వయీ .
మధువిద్యోపాసనీయో గాయత్రీధ్యానగోచరః .. 164..

దివ్యకౌక్షేయసజ్జ్యోతిః శాండిల్యోపాస్తివీక్షితః .
సంవర్గవిద్యావేద్యాత్మా తత్ షోడశకలం పరం .. 165..

ఉపకోసలవిద్యైక్యః పంచాగ్న్యాత్మశరీరకః .
వైశ్వానరః సదఖేభూమా చ జగత్కర్మాఽఽదిపూరుషః .. 166..

మూర్తామూర్తబ్రహ్మ సర్వప్రేష్ఠోఽన్యప్రియతాకరః .
సర్వాంతరశ్చాపరోక్షశ్చాంతర్యామ్యమృతోఽనఘః .. 167..

అహర్నామాదిత్యరూపశ్చాహన్నామాక్షిసంశ్రితః .
సతుర్యగాయత్ర్యర్థశ్చ యథోపాస్త్యాప్యసద్వపుః .. 168..

చంద్రాదిసాయుజ్యపూర్వమోక్షదన్యాసగోచరః .

న్యాసనాశ్యానభ్యుపేతప్రారబ్ధాంశో మహోదయః .. 169..

అవతారరహస్యాదిజ్ఞానిప్రారబ్ధనాశనః .
స్వేన స్వార్థం పరేణాపి కృతే న్యాసే ఫలప్రదః .. 170..

అసాహసోఽ నపాయశ్రీస్సహాయస్స శ్రియై వసన్ .
శ్రీమాన్నారాయణో వాసుదేవోఽ వ్యాద్విష్ణురుత్తమః .. 171..

.. ఓం ..

ఇతీదం పరమం గుహ్యం సర్వపాపప్రణాశనం .
వాగీశనామసాహస్రం వత్స తేఽ భిహితం మయా .. 1..

య ఇదం శృణుయాద్భక్త్యా శ్రావయేద్వా స్వయం పఠత్ .
నాసౌ ప్రాప్నోతి దురితమిహాముత్ర చ కించన .. 2..

తదిదం ప్రజపన్ స్వామీ విద్యాధీశో హయాననః .
క్షత్రియశ్చేన్మహారుద్రో విక్రమాక్రాంతసర్వభూః .. 3..

మహోదారో మహాకీర్తిర్మహితో విజయీ భవేత్ .
ఊరుజశ్చేదురుయశోధనధాన్యసమృద్ధిమాన్ .. 4..

అశేషభోగసంభూతో ధనాధిపసమో భవేత్ .
శృణుయాదేవ వృషలస్స్వయం విప్రాత్సుపూజితాత్ .. 5..

మహిమానమవాప్నోతి మహితైశ్వర్యభాజనం .
శ్రీమతో హయశీర్షస్య నామ్నాం సాహస్రముత్తమం .. 6..

శృణ్వన్పఠన్నపి నరస్సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్ .
ధర్మార్థకామసంతానభాగ్యారోగ్యోత్తమాయుషాం .. 7..

ప్రాపణే పరమో హేతుః స్తవరాజోఽ యమద్భుతః .
హయగ్రీవే పరా భక్తిముద్వహన్ య ఇమం పఠేత్ .. 8..

త్రిసంధ్యం నియతశ్శుద్ధస్సోఽ పవర్గాయ కల్పతే .
త్రిః పఠన్నామసాహస్రం ప్రత్యహం వాగధీశితుః .. 9..

మహతీం కీర్తిమాప్నోతి నిస్సీమాం ప్రేయసీం ప్రియాం .
వీర్యం బలం పతిత్వం చ మేధాశ్రద్ధావలోన్నతీః .. 10..

సారస్వతసమృద్ధిం చ భవ్యాన్భోగ్యాన్నతాన్సుతాన్ .
అభిరూపాం వధూం సాధ్వీం సుహృదశ్చ హితైషిణః .. 11..

బ్రహ్మవిద్యాప్రవచనైః కాలక్షేపం చ సంతతం .
హయగ్రీవపదాంభోజ సలిలస్యానుకూలతః .. 12..

లభేత నిర్మలం శాంతో హంసోపాసనతత్పరః .
శ్రీమత్పరమహంసస్య చిత్తోల్లాసనసద్విధౌ .. 13..

ఇదం తు నామ్నాం సాహస్రమిష్టసాధనముత్తమం .
పాపీ పాపాద్విముక్తస్స్యాద్రోగీ రోగాద్విముచ్యతే .. 14..

బద్ధో బంధాద్విముచ్యేత భీతే భీతిర్విముచ్యతే .
ముక్తో దరిద్రో దారిద్ర్యాద్భవేత్పూర్ణమనోరథః .. 15..

ఆపన్న ఆపదా ముక్తో భవత్యేవ న సంశయః .
హంసార్చనపరో నిత్యం హంసార్చనపరాయణః .. 16..

నిర్ధూతకల్మషో నిత్యం బ్రహ్మసాయుజ్యమాప్నుయాత్ .
యే భక్త్యా పరమే హంసే శ్రియా మిథునితాంగితే .. 17..

జన్మవ్యాధిజరానాశభయభాజో న తే జనాః .
ఆచార్యాత్తదిదం స్తోత్రమధిగత్య పఠేన్నరః .. 18..

తస్యేదం కల్పతే సిద్ధ్యై నాన్యథా వత్స కాశ్యప .
ఆచార్యం లక్షణైర్యుక్తమన్యం వాఽ ఽ త్మవిదుత్తమం .. 19..

వృత్వాచార్యం సదా భక్త్యా సిద్ధ్యై తదిదమశ్నుయాత్ .
స యాతి పరమాం విద్యాం శకునిబ్రహ్మహర్షణీం .. 20..

హయాస్యనామసాహస్రస్తుతిరంహోవినాశినీ .
పరమో హంస ఏవాదౌ ప్రణవం బ్రహ్మణే దిశత్ .. 21..

ఉపాదిశత్తతో వేదాన్ శ్రీమాన హయశిరో హరిః .
తేనాసౌ స్తవరాజో హి హంసాఖ్యహయగోచరః .. 22..

విద్యాసామ్రాజ్యసంపత్తిమోక్షైకఫలసాధనం .
సర్వవిత్స్వాత్మభావేన పరమం పదమాప్నుయాత్ .. 23..

న తత్ర సంశయః కశ్చిన్నిపుణం పరిపశ్యతి .

తథాపి స్వాత్మని ప్రేమసింధుసంధుక్షణక్షమః .. 24..

ఇతీదం నామసాహస్రం సంగృహీతం తథోత్తరం .
ఏవం సంగృహ్య దేవేన హయగ్రీవేణ పాలనం .. 25..

స్తోత్రరత్నమిదం దత్తం మహ్యం తత్ కథితం తవ .
హంసనామసహస్రస్య వైభవం పరమాద్భుతం .. 26..

వక్తుం యథావత్కశ్శక్తో వర్షకోటిశతైరపి .
హయాస్యః పరమో హంసో హరిర్నారాయణోఽవ్యయః .. 27..

కారణం శరణం మృత్యురమృతం చాఖిలాత్మనాం .
సత్యం సత్యం పునస్సత్యం ధ్యేయో నారాయణో హరిః .. 28..

సమానమధికం వేదాన్న దైవం కేశవాత్పరం .
తత్త్వం విజ్ఞాతుకామానాం ప్రమాణైస్సర్వతోముఖైః .. 29..

తత్త్వం స పరమో హంస ఏక ఏవ జనార్దనః .
ఇదం రహస్యం పరమం మహాపాతకనాశనం .. 30..

న చాశుశ్రూషవే వాచ్యం నాభక్తాయ కదాచన .
నాప్యన్యదేవతాయాపి న వాచ్యం నాస్తికాయ చ .. 31..

అధీత్యైతద్గురుముఖాదన్వహం యః పఠేన్నరః .
తద్వంశ్యా అపి సర్వే స్యుస్సంపత్సారస్వతోన్నతాః .. 32..

ఇతి హయవదనాననారవిందాన్మధులహరీవ నిరర్గలా గలంతీ .
జగతి దశశతీతదీయనామ్నాం జయతి జడానపి గీర్షు యోజయంతీ .. 33..

.. ఇతి శ్రీహయగ్రీవసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

Proofread by DPD, NA

```
% Text title            : shrI hayagrIva sahasranAmastotra
% File name             : hayagrIvasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : hayagrIvasahasranAmastotram
% engtitle              : shrI hayagrIva sahasranAmastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, vishnu_misc, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : vishnu_misc
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : DPD, NA
% Source                : Stotraratnakaram I, Madras 1927, p 305-327
% Indexextra            : (vaibhavam 1, lakShmIhayagrIva, article)
% Latest update         : November 6, 2015
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ సుదర్శన నామ స్తోత్రం

(సహస్రనామస్తోత్రమితి వ్యాసనారదసంవాదే .
పరం 575 నామాన్యేవ సంతి .)

ప్రణమ్య శిరసా దేవం నారాయణమశేషగం .
రమావక్షోజకస్తూరీపంకముద్రితవక్షసం .. 1..

సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః పారాశర్యస్తపోధనః .
హితాయ సర్వజగతాం నారదం మునిమబ్రవీత్ .. 2..

జ్ఞానవిద్యావిశేషజ్ఞం కర్పూరధవలాకృతిం .
వీణావాదనసంతుష్టమానసం మరుతాం పరం .. 3..

హిరణ్యగర్భసంభూతం హిరణ్యాక్షాదిసేవితం .
పుణ్యరాశిం పురాణజ్ఞం పావనీకృతదిక్తటం .. 4..

వ్యాస ఉవాచ-
దేవర్షే నారద శ్రీమన్సాక్షాద్బ్రహ్మాంగసంభవ .
భవానశేషవిద్యానాం పారగస్తపసాం నిధిః .. 5..

వేదాంతపారగః సర్వశాస్త్రార్థప్రతిభోజ్జ్వలః .
పరబ్రహ్మణి నిష్ణాతః సచ్చిదానందవిగ్రహః .. 6..

జగద్ధితాయ జనితః సాక్షాదేవ చతుర్ముఖాత్ .
హన్యంతే భవతా దైత్యా దైత్యారిభుజవిక్రమైః .. 7..

కాలోఽ నుగ్రహకర్తా త్వం త్రైలోక్యం త్వద్వశేఽ నఘ .
మనుష్యా ఋషయో దేవాస్త్వయా జీవంతి సత్తమ .. 8..

కర్తృత్వే లోకకార్యాణాం వరత్వే పరినిష్ఠిత .
పృచ్ఛామి త్వామశేషజ్ఞం నిదానం సర్వసంపదాం .. 9..

సర్వసంసారనిర్ముక్తం చిద్ఘనం శాంతమానసం .
యః సర్వలోకహితకృద్యం ప్రశంసంతి యోగినః .. 10..

ఇదం చరాచరం విశ్వం ధృతం యేన మహామునే .
స్పృహయంతి చ యత్ప్రీత్యా యస్మై బ్రహ్మాదిదేవతాః .. 11..

నిర్మాణస్థితిసంహారా యతో విశ్వస్య సత్తమ .
యస్య ప్రసాదాద్బ్రహ్మాద్యా లభంతే వాంఛితం ఫలం .. 12..

దారిద్ర్యనాశో జాయేత యస్మిన్ శ్రుతిపథం గతే .
వివక్షితార్థనిర్వాహా ముఖాన్ సరతీహ గిః .. 13..

నృపాణాం రాజ్యహీనానాం యేన రాజ్యం భవిష్యతి .
అపుత్రః పుత్రవాన్యేన వంధ్యా పుత్రవతీ భవేత్ .. 14..

శత్రూణామచిరాన్నాశో జ్ఞానం జ్ఞానైషిణామపి .
చతుర్వర్గఫలం యస్య క్షణాద్భవతి సువ్రత .. 15..

భూతప్రేతపిశాచాద్యా యక్షరాక్షసపన్నగాః .
భూతజ్వరాదిరోగాశ్చ యస్య స్మరణమాత్రతః .. 16..

ముచ్యంతే మునిశార్దూల యేనాఖిలజగద్ధృతం .
తదేతదితి నిశ్చిత్య సర్వశాస్త్రవిశారద .. 17..

సర్వలోకహితార్థాయ బ్రూహి మే సకలం గురో .
ఇత్యుక్తస్తేన మునినా వ్యాసేనామితతేజసా .. 18..

బద్ధాంజలిపుటో భూత్వా సాదరం నారదో మునిః .
నమస్కృత్య జగన్మూలం లక్ష్మీకాంతం పరాత్పరం .. 19..

ఉవాచ పరమప్రీతః కరుణామృతధారయా .
ఆప్యాయయన్మునీన్సర్వాన్ వ్యాసావాదీన్ బ్రహ్మతత్పరాన్ .. 20..

నారదః -
బహిరంతస్తమచ్ఛేది జ్యోతిర్వందే సుదర్శనం .
యేనావ్యాహతసంకల్పం వస్తు లక్ష్మీధరం విదుః .. 21..

ఓం అస్య శ్రీసుదర్శనరసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
అహిర్బుధ్న్యో భగవానృషిః
అనుష్టుప్ ఛందః
శ్రీసుదర్శన-మహావిష్ణుర్దేవతా
రం బీజం, హుం శక్తిః, ఫటంచకలికం,
రాం రీం రూం రైం రౌం రః ఇతి మంత్రః,
శ్రీసుదర్శనప్రసాదసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః .
ఓం రాం అంగుష్ఠాభ్యాం నమః,
ఓం రీం తర్జనీభ్యాం నమః,
ఓం రూం మధ్యమాభ్యాం నమః,
ఓం రైం అనామికాభ్యాం నమః,
ఓం రౌం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః,
ఓం రః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .

ఏవం హృదయాదిన్యాసః -
ఓం రాం జ్ఞానాయ హృదయాయ నమః
ఓం రీం ఐశ్వర్యాయ శిరసే స్వాహా,
ఓం రూం శక్త్యై శిఖాయై వషట్
ఓం రైం బలాయ కవచాయ హుం,
ఓం రౌం వీర్యాయాస్త్రాయ ఫట్,
ఓం రః తేజసే నేత్రాభ్యాం వౌషట్ ఇతి వా .

అథ దిగ్బంధః –
ఓం ఠంఠం పూర్వాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి
నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం ఠంఠం ఆగ్నేయీాం దిశం,
ఓం ఠంఠం యామ్యాం దిశం,
ఓం ఠంఠం నైరృత్యాం దిశం,
ఓం ఠంఠం వారుణీం దిశం,
ఓం ఠంఠం వాయవీం దిశం,
ఓం ఠంఠం కౌబేరీం దిశం,
ఓం ఠంఠం ఐశానీం దిశం,
ఓం ఠంఠం ఊర్ధ్వాం దిశం,
ఓం ఠంఠం అధరాం దిశం,
ఓం ఠంఠం సర్వా దిశః
చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా .
ఇతి దిగ్బంధః .

ధ్యానం-
కల్పాంతార్కప్రకాశం త్రిభువనమఖిలం తేజసా పూరయంతం
రక్తాక్షం పింగకేశం రిపుకులభయదం భీమదంష్ట్రాట్టహాసం .
శంఖం చక్రం గదాబ్జం పృథుతరముసలం చాపపాశాంకుశాదీన్
బిభ్రాణం దోర్భిరాద్యం మనసి మురరిపోర్భావయే చక్రరాజం ..

శంఖం చక్రం గదాబ్జం శరమసిమిషుధిం చాపపాశాంకుశాదీన్
బిభ్రాణం వజ్రఖేటం హలముసలలసకుంతమత్యుగ్రదంష్ట్రం .
జ్వాలాకేశం త్రినేత్రం జ్వలదనలనిభం హారకేయూరభూషం
ధ్యాయేత్షట్కోణసంస్థం సకలరిపుజనప్రాణసంహారచక్రం ..

కల్యాణగుణసంపన్నః కల్యాణవసనోజ్జ్వలః .
కల్యాణాచలగంభీరః కల్యాణజనరంజకః .. 1..

కల్యాణదోషనాశశ్చ కల్యాణరుచిరాంగకః .
కల్యాణాంగదసంపన్నః కల్యాణాకారసన్నిభః .. 2..

కరాలవదనోఽత్రాసీ కరాలాంగోఽభయంకరః .
కరాలతనుజోద్దామః కరాలతనుభేదకః .. 3..

కరంజవనమధ్యస్థః కరంజదధిభోజనః .
కరంజాసురసంహర్తా కరంజమధురాంగకః .. 4..

ఖంజనానందజనకః ఖంజనాహారజూషితః .
ఖంజనాయుధభృద్దివ్యఖంజనాఖండగర్వహృత్ .. 5..

ఖరాంతకః ఖరరుచిః ఖరదుఃఖైరసేవితః .
ఖరాంతకః ఖరోదారః ఖరాసురవిభంజనః .. 6..

గోపాలో గోపతిర్గోప్తా గోపస్త్రీనాథరంజకః .
గోజారుణతనుర్గోజో గోజారతికృతోత్సవః .. 7..

గంభీరనాభిర్గంభీరో గంభీరార్థసమన్వితః .
గంభీరవైద్యమరుతో గంభీరగుణభూషితః .. 8..

ఘనరావో ఘనరుచిర్ఘనగంభీరనిఃస్వనః .
ఘనాధనౌఘనాశీ చ ఘనసంతానదాయకః .. 9..

ఘనరోచిర్ఘనచరో ఘనచందనచర్చితః .
ఘనహేతిర్ఘనభుజో ఘనోఽఖిలసురార్చితః .. 10..

జకారావధివిభవో జకారో మునిసమ్మతః .
జకారవీతసహితో జకారాకారభూషితః .. 11..

చక్రరాజశ్చక్రపతిశ్చక్రాధీశః సుచక్రభూః .
చక్రసేవ్యశ్చక్రధరశ్చక్రభూషణభూషితః .. 12..

చక్రరాజరుచిశ్చక్రశ్చక్రపాలనతత్పరః .
చక్రధృచ్చక్రవరదశ్చక్రభూషణభూషితః .. 13..

సుచక్రధీః సుచక్రాఖ్యః సుచక్రగుణభూషితః .
విచక్రశ్చక్రనిరతశ్చక్రసంపన్నవైభవః .. 14..

చక్రదోశ్చక్రదశ్చక్రశ్చక్రరాజపరాక్రమః .
చక్రనాదశ్చక్రచరశ్చక్రగశ్చక్రపాశకృత్ .. 15..

చక్రవ్యాపీ చక్రగురుశ్చక్రహారీ విచక్రభృత్ .
చక్రాంగశ్చక్రమహితశ్చక్రవాకగుణాకరః .. 16..

ఆచక్రశ్చక్రధర్మజ్ఞశ్చక్రకశ్చక్రమర్దనః .
ఆచక్రనియమశ్చక్రః సర్వపాపవిధూననః .. 17..

చక్రజ్వాలశ్చక్రధరశ్చక్రపాలితవిగ్రహః .
చక్రవర్తీ చక్రదాయీ చక్రకారీ మదాపహః .. 18..

చక్రకోటిమహానాదశ్చక్రకోటిసమప్రభః .
చక్రరాజావనచరశ్చక్రరాజాంతరోజ్జ్వలః .. 19..

చశ్చలారాతిదమనశ్చంచలస్వాంతరోమకృత్ .
చశ్చలో మానసోల్లాసీ చంచలాచలభాసురః .. 20..

చంచలారాతినిరతశ్చంచలాధికచంచలః .
ఛాయయాఖిలతాపఘ్నశ్ఛాయామదవిభంజనః .. 21..

ఛాయాప్రియోఽ ధికరుచిచ్ఛాయావృక్షసమాశ్రయః .
ఛాయాన్వితశ్ఛాయయార్చ్యశ్ఛాయాధికసుఖప్రదః .. 22..

ఛాయాంబరపరీధానశ్ఛాయాత్మజనముంచితః .
జలజాక్షిప్రియకరో జలజానందదాయకః .. 23..

జలజాసిద్ధిరుచిరో జలజాలసమో భరః .
జలజాలాపసంస్తుత్యో జలజాతాయ మోదకృత్ .. 24..

జలజాహారచతురో జలజారాధనోత్సుకః .
జనకస్తుతిసంతుష్టో జనకారాధితాధికః .. 25..

జనకామోదనపరో జనకానందదాయకః .
జనకాధ్యానసంతుష్టహృదయో జనకార్చితః .. 26..

జనకానందజననో జనకృద్ధృదయాంబుజః .
ఝంఝామారుతవేగాఢ్యో ఝంఝామారుతసంగరః .. 27..

ఝంఝామారుతసరావో ఝంఝామారుతవిక్రమః .
ఞకారాంబుజమధ్యస్థో ఞకారకృతసన్నిధిః .. 28..

టంకధారీ టంకవపుష్టంకసంహారకారకః .
టంకచ్ఛిన్నసువర్ణాభష్టంకారధనురుజ్జ్వలః .. 29..

టంకారాగ్నిసమాకారష్టంకారరవమేదురః .
టంకారకీర్తిభరితష్టంకారానందవర్ధనః .. 30..

డంభసంహతిసంహర్తా డంభసంతతివర్ధనః .
డంభధృగ్డంభహృదయో డంభదండనతత్పరః .. 31..

డింభధృగ్డింభకృడ్డింభో డింభసూదనతత్పరః .
డింభపాపహరో డింభసంభావితపదాంబుజః .. 32..

డింభరోద్యత్కటంబాజో డమరుధ్యానతత్పరః .
డమరూద్భవసంహర్తా డమరూద్భవనందనః .. 33..

డాడిమీవనమధ్యస్థో డాడిమీకుసుమప్రియః .
డాడిమీఫలసంతుష్టో డాడిమీఫలవర్జితః .. 34..

ఢక్కామనోహరవపుర్ఢక్కారవవిరాజితః .
ఢక్కావాద్యేషు నిరతో ఢకాధారణతత్పరః .. 35..

ఢకారబీజసంపన్నో ఢకారాక్షరమేదురః .
ఢకారమధ్యసదనో ఢకారవిహితాంత్రకః .. 36..

ణకారబీజవసతిర్ణకారవసనోజ్జ్వలః .
ణకారాతిగభీరాంగో ణకారారాధనప్రియః .. 37..

తరలాక్షీమహాహర్తా తారకాసురహృత్తరిః .
తరలోజ్జ్వలహారాఢ్యస్తరలస్వాంతరంజకః .. 38..

తారకాసురసంసేవ్యస్తారకాసురమానితః .
తురంగవదనస్తోత్రసంతుష్టహృదయాభ్యుజః .. 39..

తురంగవదనః శ్రీమాంస్తురంగవదనస్తుతః .
తమఃపటలసంఛన్నస్తమఃసంతతిమర్దనః .. 40..

తమోనుదో జలశయస్తమఃసంవర్ధనో హరః .
థవర్ణమధ్యసంవాసీ థవర్ణవరభూషితః .. 41..

థవర్ణబీజసంపన్నస్థవర్ణరుచిరాలయః .
దరభృద్దరసారాక్షో దరహృద్దరవంచకః .. 42..

దరపుల్లాంబుజరుచిర్దరచక్రవిరాజితః .
దధిసంగ్రహణవ్యగ్రో దధిపాండరకీర్తిభృత్ .. 43..

దధ్యన్నపూజనరతో దధివామనమోదకృత్ .
ధన్వీ ధనప్రియో ధన్యో ధనాధిపసమంచితః .. 44..

ధరో ధరావనరతో ధనధాన్యసమృద్ధిదః .
ధనన్వయో ధనాధ్యక్షో ధనదో ధనవర్జితః .. 45..

ధనగ్రహణసంపన్నో ధనసమ్మతమానసః .
ధనరాజవనాసక్తో ధనరాజయశోభరః .. 46..

ధనరాజమదాహర్తా ధనరాజసమీడితః .
ధర్మకృద్ధర్మభృద్ధర్మీ ధర్మనందనసన్నుతః .. 47..

ధర్మరాజో ధనాసక్తో ధర్మజ్ఞాకల్పితస్తుతిః .
నరరాజావనాయత్తో నరరాజాయ నిర్భరః .. 48..

నరరాజస్తుతగుణో నరరాజసముజ్జ్వలః .
నవతామరసోదారో నవతామరసేక్షణః .. 49..

నవతామరసాహారో నవతామరసారుణః .
నవసావర్ణవసనో నవనాథదయాపరః .. 50..

నవనాథస్తుతనదో నవనాథసమాకృతిః .
నాలికానేత్రమహితో నాలికావలిరాజితః .. 51..

నాలికాగతిమధ్యస్థో నాలికాసనసేవితః
పుండరీకాక్షరుచిరః పుండరీకమదాపహః .. 52..

పుండరకిమునిస్తుత్యః పుండరీకసుహృద్ద్యుతిః .
పుండరీకప్రభారమ్యః పుండరీకనిభాననః .. 53..

పుండరీకాక్షసన్మానః పుండరీకదయాపరః .
పరః పరాగతివపుః పరానందః పరాత్పరః .. 54..

పరమానందజనకః పరమాన్నాధికప్రియః .
పుష్కరాక్షకరోదారః పుష్కరాక్షః శివంకరః .. 55..

పుష్కరవ్రాతసహితః పుష్కరారవసంయుతః .
ఫట్కారతః స్తూయమానః ఫట్కారాక్షరమధ్యగః .. 56..

ఫట్కారధ్వస్తదనుజః ఫట్కారాసనసంగతః .
ఫలాహారః స్తుతఫలః ఫలపూజాకృతోత్సవః .. 57..

ఫలదానరతోఽ త్యంతఫలసంపూర్ణమానసః .
బలస్తుతిర్బలాధారో బలభద్రప్రియంకరః .. 58..

బలవాన్బలహారీ చ బలయుగ్వైరిభంజనః .
బలదాతా బలధరో బలరాజితవిగ్రహః .. 59..

బలాద్వలో బలకరో బలాసురనిషూదనః .
బలరక్షణనిష్ణాతో బలసమ్మోదదాయకః .. 60..

బలసంపూర్ణహృదయో బలసంహారదీక్షితః .
భవస్తుతో భవపతిర్భవసంతానదాయకః .. 61..

భవధ్వంసీ భవహరో భవస్తంభనతత్పరః .
భవరక్షణనిష్ణాతో భవసంతోషకారకః .. 62..

భవసాగరసంఛేత్తా భవసింధుసుఖప్రదః .
భద్రదో భద్రహదయో భద్రకార్యసమాశ్రితః .. 63..

భద్రశ్రీచర్చితతనుర్భద్రశ్రీదానదీక్షితః .
భద్రపాదప్రియో భద్రో హ్యభద్రవనభంజనః .. 64..

భద్రశ్రీగానసరసో భద్రమండలమండితః .

భరద్వాజస్తుతపదో భరద్వాజసమాశ్రితః .. 65..

భరద్వాజాశ్రమరతో భరద్వాజదయాకరః .
మసారనీలరుచిరో మసారచరణోజ్జ్వలః .. 66..

మసారసారసత్కార్యో మసారాంశుకభూషితః .
మాకందవనసంచారీ మాకందజనరంజకః .. 67..

మాకందానందమందారో మాకందానందబంధురః .
మండలో మండలాధీశో మండలాత్మా సుమండలః .. 68..

మండలేశో మండలాంతర్మండలార్చితమండలః .
మండలావననిష్ణాతో మండలావరణీ ఘనః .. 69..

మండలస్థో మండలాగ్ర్యో మండలాభరణాంకితః .
మధుదానవసంహర్తా మధుమంజులవాగ్భరః .. 70..

మధుదానాధికరతో మధుమంగలవైభవః .
మధుజేతా మధుకరో మధురో మధురాధిపః .. 71..

మధువారణసంహర్తా మధుసంతానకారకః .
మధుమాసాతిరుచిరో మధుమాసవిరాజితః .. 72..

మధుపుష్టో మధుతనుర్మధుగో మధుసంవరః .
మధురో మధురాకారో మధురాంబరభూషితః .. 73..

మధురానగరీనాథో మధురాసురభంజనః .
మధురాహారనిరతో మధురాహ్లాదదక్షిణః .. 74..

మధురాంభోజనయనో మధురాధిపసంగతః .
మధురానందచతురో మధురారాతిసంగతః .. 75..

మధురాభరణోల్లాసీ మధురాంగదభూషితః .
మృగరాజవనీసక్తో మృగమండలమండితః .. 76..

మూగాదరో మృగపతిర్మృగారాతివిదారణః .
యజ్ఞప్రియో యశవపుర్యశసంప్రీతమానసః .. 77..

యజ్ఞసంతాననిరతో యజ్ఞసంభారసంభ్రమః .
యజ్ఞయజ్ఞో యజ్ఞపదో యజ్ఞసంపాదనోత్సుకః .. 78..

యజ్ఞశాలాకృతావాసో యజ్ఞసంభావితాన్నకః .
రసేంద్రో రససంపన్నో రసరాజో రసోత్సుకః .. 79..

రసాన్వితో రసధరో రసచేలో రసాకరః .
రసజేతా రసశ్రేష్ఠో రసరాజాభిరంజితః .. 80..

రసతత్త్వసమాసక్తో రసదారపరాక్రమః .
రసరాజో రసధరో రసేశో రసవల్లభః .. 81..

రసనేతా రసావాసో రసోత్కరవిరాజితః .
లవంగపుష్పసంతుష్టో లవంగకుసుమోచితః .. 82..

లవంగవనమధ్యస్థో లవంగకుసుమోత్సుకః .
లతావలిసమాయుక్తో లతారససమర్చితః .. 83..

లతాభిరామతనుభృల్లతాతిలకభూషితః .
వీరస్తుతపదాంభోజో విరాజగమనోత్సుకః .. 84..

విరాజపత్రమధ్యస్థో విరాజరససేవితః .
వరదో వరసంపన్నో వరో వరసమున్నతః .. 85..

వరస్తుతిర్వర్ధమానో వరధృద్వరసంభవః .
వరదానరతో వర్యో వరదానసముత్సుకః .. 86..

వరదానార్ద్రహృదయో వరవారణసంయుతః .
శారదాస్తుతపాదాబ్జః శారదాంభోజకీర్తిభృత్ .. 87..

శారదాంభోజ్జనయనః శారదాధ్యక్షసేవితః .
శారదాపీఠవసతిః శారదాధిపసన్నుతః .. 88..

శారదావాసదమనః శారదావాసభాసురః .
శతక్రతుస్తూయమానః శతక్రతుపరాక్రమః .. 89..

శతక్రతుసమైశ్వర్యః శతక్రతుమదాపహః .
శరచాపధరః శ్రీమాన్ శరసంభవవైభవః .. 90..

శరపాండరకీర్తిశ్రీః శరత్సారసలోచనః .
శరసంగమసంపన్నః శరమండలమండితః .. 91..

శరాతిగః శరధరః శరలాలనలాలసః .
శరోద్భవసమాకారః శరయుద్ధవిశారదః .. 92..

శరవృందావనరతిః శరసమ్మతవిక్రమః .
షట్పదః షట్పదాకారః షట్పదావలిసేవితః .. 93..

షట్పదాకారమధురః షట్పదీ షట్పదోద్ధతః .
షడంగవేదవినుతః షడంగపదమేదురః .. 94..

షట్పద్మకవితావాసః షడ్బిందురచితద్యుతిః .
షడ్బిందుమధ్యవసతిః షడ్బిందువిశదీకృతః .. 95..

షడామ్నాయసమ్నూయమానః షడామ్నాయాంతరస్థితః .
షట్ఛక్తిమంగలవృతః షట్చక్రకృతశేఖరః .. 96..

సారసారసరక్తాంగః సారసారసలోచనః .
సారదీప్తిః సారతనుః సారసాక్షకరప్రియః .. 97..

సారదీపీ సారకృపః సారసావనకృజ్జ్వలః .
సారంగసారదమనః సారకల్పితకుండలః .. 98..

సారసారణ్యవసతిః సారసారవమేదురః .
సార(సామ)గానప్రియః సారః సారసారసుపండితః .. 99..

సద్రక్షకః సదామోదీ సదానందనదేశికః .
సద్వైద్యవంద్యచరణః సద్వైద్యోజ్జ్వలమానసః .. 100..

హరిజేతా హరిరథో హరిసేవాపరాయణః .
హరివర్ణో హరిచరో హరిగో హరివత్సలః .. 101..

హరిద్రో హరిసంస్తోతా హరిధ్యానపరాయణః .
హరికల్పాంతసంహర్తాహరిసారసముజ్జ్వలః .. 102..

హరిచందనలిప్తాంగో హరిమానససమ్మతః .
హరికారుణ్యనిరతో హంసమోచనలాలసః .. 103
హరిపుత్రాభయకరో హరిపుత్రసమంచితః .
హరిధారణసాన్నిధ్యో హరిసమ్మోదదాయకః .. 104
హేతిరాజో హేతిధరో హేతినాయకసంస్తుతః .
హేతిర్హరిర్హేతివపుర్హేతిహా హేతివర్ధనః .. 105
హేతిహంతా హేతియుద్ధకరో హేతివిభూషణః .
హేతిదాతా హేతిపరో హేతిమార్గప్రవర్తకః .. 106..

హేతిసంతతిసంపూర్ణో హేతిమండలమండితః .
హేతిదానపరః సర్వహేత్యుగ్రపరిభూషితః .. 107
హంసరూపీహంసగతిర్హంసనసన్నుతవైభవః .
హంసమార్గరతో హంసరక్షకో హంసనాయకః .. 108..

హసద్భృగ్గోచరతనుర్హంసనసంగీతతోషితః .
హంసజేతా హంసపతిర్హంసగో హంసవాహనః .. 109..

హంసజో హంసగమనో హంసరాజసుపూజితః .
హంసవేగో హంసధరో హంససుందరవిగ్రహః .. 110..

హంసవత్సుందరతనుర్హంసనసంగతమానసః .
హంసస్వరూపసారజ్ఞో హంససన్నతమానసః .. 111..

హంససంస్తుతసామర్థ్యో హరిరక్షణతత్పరః .
హససంస్తుమాహాత్మ్యో హరపుత్రపరాక్రమః .. 112..

క్షీరార్ణవసముద్భూతః క్షీరసంభవభావితః .
క్షీరాబ్ధినాథసంయుక్తః క్షీరకీర్తివిభాసురః .. 113..

క్షణదారవసంహర్తా క్షణదారవసమ్మతః .
క్షణదాధీశసంయుక్తః క్షణదానకృతోత్సవః .. 114..

క్షీరాభిషేకసంతుష్టః క్షీరపానాభిలాషుకః .
క్షీరాజ్యభోజనాసక్తః క్షీరసంభవవర్ణకః .. 115..

ఇత్యేతత్కథితం దివ్యం సర్వపాపప్రణాశనం .
సర్వశత్రుక్షయకరం సర్వసంపత్ప్రదాయకం .. 116..

సర్వసౌభాగ్యజనకం సర్వమంగలకారకం .
సర్వదారిద్ర్యశమనం సర్వోపద్రవనాశనం .. 117..

సర్వశాంతికరం గుహ్యం సర్వరోగనివారణం .
అతిబంధగ్రహహరం సర్వదుఃఖనివారకం .. 118..

నామ్నాం సహస్రం దివ్యానాం చక్రరాజస్య సత్పతేః .
నామాని హేతిరాజస్య యే పఠంతీహ మానవాః .
తేషాం భవంతి సకలాః సంపదో నాత్రసంశయః .. 119..

ఇతి అహిర్బుధ్న్యసంహితాంతర్గతం సుదర్శననామస్తోత్రం సంపూర్ణం .

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : sudarshananAmastotram
% File name             : sudarshananAmastotram.itx
% itxtitle              : sudarshananAmastotram (ahirbudhnyasaMhitAntargataM)
% engtitle              : sudarshananAmastotram
% Category              : vishhnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psawaswaran at gmail.com
% Description/comments  : Edited by S. V. Radhakrishna Shastriji
% Indexextra            : (VSM 2)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update         : April 12, 2018
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

.

శ్రీ సుదర్శన సహస్రనామ స్తోత్రం 2 (అహిర్బుధ్న్యసంహితాపరిశిష్టతః)

ప్రణమ్య శిరసా దేవం నారాయణమశేషగం .
రమావక్షోజకస్తూరీపంకముద్రితవక్షసం .. 1..

సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞః పారాశర్యస్తపోధనః .
హితాయ సర్వజగతాం నారదం మునిమబ్రవీత్ .. 2..

జ్ఞానవిద్యావిశేషజ్ఞం కర్పూరధవలాకృతిం .
వీణావాదనసంతుష్టమానసం మరుతాం పరం .. 3..

హిరణ్యగర్భసంభూతం హిరణ్యాక్షాదిసేవితం .
పుణ్యరాశిం పురాణజ్ఞం పావనీకృతదిక్తటం .. 4..

వ్యాస ఉవాచ -
దేవర్షే నారద శ్రీమన్ సాక్షాద్ బ్రహ్మాంగసంభవ .
భవానశేషవిద్యానాం పారగస్తపసాం నిధిః .. 5..

వేదాంతపారగః సర్వశాస్త్రార్థప్రతిభోజ్జ్వలః .
పరబ్రహ్మణి నిష్ణాతః సచ్చిదానందవిగ్రహః .. 6..

జగద్ధితాయ జనితః సాక్షాదేవ చతుర్ముఖాత్ .
హన్యంతే భవతా దైత్యా దైత్యారిభుజవిక్రమైః .. 7..

కాలోఽనుగ్రహకర్తా త్వం త్రైలోక్యం త్వద్వశేఽనఘ .
మనుష్యా ఋషయో దేవాస్త్వయా జీవంతి సత్తమ .. 8..

కర్తృత్వే లోకకార్యాణాం వరత్వే పరినిష్ఠిత .
పృచ్ఛామి త్వామశేషజ్ఞం నిదానం సర్వసంపదాం .. 9..

సర్వసంసారనిర్ముక్తం చిద్ఘనం శాంతమానసం .
యః సర్వలోకహితకృద్యం ప్రశంసంతి యోగినః .. 10..

ఇదం చరాచరం విశ్వం ధృతం యేన మహామునే .
స్పృహయంతి చ యత్ప్రీత్యా యస్మై బ్రహ్మాదిదేవతాః .. 11..

నిర్మాణస్థితిసంహారా యతో విశ్వస్య సత్తమ .
యస్య ప్రసాదాద్ బ్రహ్మాద్యా లభంతే వాంఛితం ఫలం .. 12..

దారిద్ర్యనాశో జాయేత యస్మిన్ శ్రుతిపథం గతే .
వివక్షితార్థనిర్వాహా ముఖాన్నిఃసరతీహ గీః .. 13..

నృపాణాం రాజ్యహీనానాం యేన రాజ్యం భవిష్యతి .
అపుత్రః పుత్రవాన్ యేన వంధ్యా పుత్రవతీ భవేత్ .. 14..

శత్రూణామచిరాన్నాశో జ్ఞానం జ్ఞానైషిణామపి .
చాతుర్వర్గఫలం యస్య క్షణాద్ భవతి సువ్రత .. 15..

భూతప్రేతపిశాచాద్యా యక్షరాక్షసపన్నగాః .
భూతజ్వరాదిరోగాశ్చ యస్య స్మరణమాత్రతః .. 16..

ముచ్యంతే మునిశార్దూల యేనాఖిలజగద్ధృతం .
తదేతదితి నిశ్చిత్య సర్వశాస్త్రవిశారద .. 17..

సర్వలోకహితార్థాయ బ్రూహి మే సకలం గురో .
ఇత్యుక్తస్తేన మునినా వ్యాసేనామితతేజసా .. 18..

బద్ధాంజలిపుటో భూత్వా సాదరం నారదో మునిః .
నమస్కృత్య జగన్మూలం లక్ష్మీకాంతం పరాత్ పరం .. 19..

ఉవాచ పరమప్రీతః కరుణామృతధారయా .
ఆప్యాయయన్ మునీన్ సర్వాన్ వ్యాసాదీన్ బ్రహ్మతత్పరాన్ .. 20..

నారదః ఉవాచ -
బహిరంతస్తమశ్ఛేది జ్యోతిర్వందే సుదర్శనం .
యేనావ్యాహతసంకల్పం వస్తు లక్ష్మీధరం విదుః .. 21..

ఓం అస్య శ్రీసుదర్శనసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
అహిర్బుధ్న్యో భగవానృషిః,
అనుష్టుప్ ఛందః,

శ్రీసుదర్శన మహావిష్ణుర్దేవతా,
రం బీజం, హుం శక్తిః, ఫట్ కీలకం,
రాం రీం రూం రైం రౌం రః ఇతి మంత్రః,
శ్రీసుదర్శనప్రసాదసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ..

ఓం రాం అంగుష్ఠాభ్యాం నమః,
ఓం రీం తర్జనీభ్యాం నమః,
ఓం రూం మధ్యమాభ్యాం నమః,
ఓం రైం అనామికాభ్యాం నమః,
ఓం రౌం కనిష్ఠికాభ్యాం,
ఓం రః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

ఏవం హృదయాదిన్యాసః
ఓం రాం జ్ఞానాయ హృదయాయ నమః,
ఓం రీం ఐశ్వర్యాయ శిరసే స్వాహా,
ఓం రూం శక్త్యై శిఖాయై వషట్,
ఓం రైం బలాయ కవచాయ హుం,
ఓం రౌం వీర్యాయాస్త్రాయ ఫట్,
ఓం రః తేజసే నేత్రాభ్యాం వౌషట్ ..

అథ దిగ్బంధః
ఓం రం రం పూర్వాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం ఆగ్నేయీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం యామ్యాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం నైరృతీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం వారుణీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం వాయవీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం కౌబేరీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం ఐశానీం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం ఊర్ధ్వాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం అధరాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా,
ఓం రం రం సర్వాం దిశం చక్రేణ బధ్నామి నమశ్చక్రాయ హుం ఫట్ స్వాహా .
ఇతి దిగ్బంధః .

.. ధ్యానం ..

కల్పాంతార్కప్రకాశం త్రిభువనమఖిలం తేజసా పూరయంతం
రక్తాక్షం పింగకేశం రిపుకులభయదం భీమదంష్ట్రాట్టహాసం .
శంఖం చక్రం గదాబ్జం పృథుతరముసలం చాపపాశాంకుశాదీన్
బిభ్రాణం దోర్భిరాద్యం మనసి మురరిపోర్భావయే చక్రరాజం ..

శంఖం చక్రం గదాబ్జం శరమసిమిషుధిం చాపపాశాంకుశాదీన్
బిభ్రాణం వజ్రఖేటం హలముసలలసత్కుంతమత్యుగ్రదంష్ట్రం .
జ్వాలాకేశం త్రినేత్రం జ్వలదనలనిభం హారకేయూరభూషం
ధ్యాయేత్ షట్కోణసంస్థం సకలరిపుజనప్రాణసంహారచక్రం ..

కకారాదీని షోడశ నామాని
కల్యాణగుణసంపన్నః కల్యాణవసనోజ్జ్వలః .
కల్యాణాచలగంభీరః కల్యాణజనరంజకః .. 1..

కల్యాణదోషనాశశ్చ కల్యాణరుచిరాంగకః .
కల్యాణాంగదసంపన్నః కల్యాణాకారసన్నిభః .. 2..

కరాలవదనోఽ త్రాసీ కరాలాంగోఽ భయంకరః .
కరాలతనుజోద్దామః కరాలతనుభేదకః .. 3..

కరంజవనమధ్యస్థః కరంజదధిభోజనః .
కరంజాసురసంహర్తా కరంజమధురాంగకః .. 4..

ఖకారాదీని దశ
ఖంజనానందజనకః ఖంజనాహారజాషితః .
ఖంజనాయుధభృద్ దివ్యఖంజనాఖండగర్వహృత్ .. 5..

ఖరాంతకః ఖరరుచిః ఖరదుఃఖైరసేవితః .
ఖరాంతకః ఖరోదారః ఖరాసురవిభంజనః .. 6..

గకారాదీని ద్వాదశ
గోపాలో గోపతిర్గోప్తా గోపస్త్రీనాథరంజకః .
గోజారుణతనుర్గోజో గోజారతికృతోత్సవః .. 7..

గంభీరనాభిర్గంభీరో గంభీరార్థసమన్వితః .
గంభీరవైద్యమరుతో గంభీరగుణభూషితః .. 8..

ఘకారాదీన్యేకాదశ
ఘనరావో ఘనరుచిర్ఘనగంభీరనిస్వనః .
ఘనాఘనౌఘనాశీ చ ఘనసంతానదాయకః .. 9..

ఘనరోచిర్ఘనచరో ఘనచందనచర్చితః .
ఘనహేతిర్ఘనభుజో ఘనోఽ ఖిలసురార్చితః .. 10..

జకారాదీని చత్వారి
జకారావధివిభవో జకారో మునిసమ్మతః .
జకారవీతసహితో జకారాకారభూషితః .. 11..

చకారాదీని షట్పంచాశత్
చక్రరాజశ్చక్రపతిశ్చక్రాధీశః సుచక్రభూః .
చక్రసేవ్యశ్చక్రధరశ్చక్రభూషణభూషితః .. 12..

చక్రరాజరుచిశ్చక్రశ్చక్రపాలనతత్పరః .
చక్రధృచ్చక్రవరదశ్చక్రభూషణభూషితః .. 13..

సుచక్రధీః సుచక్రాఖ్యః సుచక్రగుణభుషితః .
విచక్రశ్చక్రనిరతశ్చక్రసంపన్నవైభవః .. 14..

చక్రదోశ్చక్రదశ్చక్రశ్చక్రరాజపరాక్రమః .
చక్రనాదశ్చక్రచరశ్చక్రగశ్చక్రపాశకృత్ .. 15..

చక్రవ్యాపీ చక్రగురుశ్చక్రహారీ విచక్రభృత్ .
చక్రాంగశ్చక్రమహితశ్చక్రవాకగుణాకరః .. 16..

ఆచక్రశ్చక్రధర్మజ్ఞశ్చక్రకశ్చక్రమర్దనః .
ఆచక్రనియమశ్చక్రః సర్వపాపవిధూననః .. 17..

చక్రజ్వాలశ్చక్రధరశ్చక్రపాలితవిగ్రహః .
చక్రవర్తీ చక్రదాయీ చక్రకారీ మదాపహః .. 18..

చక్రకోటిమహానాదశ్చక్రకోటిసమప్రభః .
చక్రరాజావనచరశ్చక్రరాజాంతరోజ్జ్వలః .. 19..

చంచలారాతిదమనశ్చంచలస్వాంతరోమకృత్ .
చంచలో మానసోల్లాసీ చంచలాచలభాసురః .. 20..

చంచలారాతినిరతశ్చంచలాధికచంచలః .

ఛకారాదీని నవ
ఛాయయాఖిలతాపఘ్నశ్ఛాయామదవిభంజనః .. 21..

ఛాయాప్రియోఽధికరుచిశ్ఛాయావృక్షసమాశ్రయః .
ఛాయాన్వితశ్ఛాయయార్చ్యశ్ఛాయాధికసుఖప్రదః .. 22..

ఛాయాంబరపరీధానశ్ఛాయాత్మజనముంచితః .

జకారాదీని షోడశ
జలజాక్షీప్రియకరో జలజానందదాయకః .. 23..

జలజాసిద్ధిరుచిరో జలజాలసమో భరః .
జలజాలాపసంస్తుత్యో జలజాతాయ మోదకృత్ .. 24..

జలజాహారచతురో జలజారాధనోత్సుకః .
జనకస్తుతిసంతుష్టో జనకారాధితాధికః .. 25..

జనకామోదనపరో జనకానందదాయకః .
జనకాధ్యానసంతుష్టహృదయో జనకార్చితః .. 26..

జనకానందజననో జనకృద్ధృదయాంబుజః .

ఝకారాదీని చత్వారి
ఝుంఝూమారుతవేగాఢ్యో ఝుంఝూమారుతసంగరః .. 27..

ఝుంఝూమారుతసంరావో ఝుంఝూమారుతవిక్రమః .

ఞకారాదీనీ ద్వే
ఞకారాంబుజమధ్యస్థో ఞకారకృతసన్నిధిః .. 28..

టకారాదీని నవ
టంకధారీ టంకవపుష్టంకసంహారకారకః .
టంకచ్ఛిన్నసువర్ణాభష్టంకారధనురుజ్జ్వలః .. 29..

టంకారాగ్నిసమాకారష్టంకారరవమేదురః .
టంకారకీర్తిభరితష్టంకారానందవర్ధనః .. 30..

డకారాదీన్యేకోనవింశతిః
డంభసంహతిసంహర్తా డంభసంతతివర్ధనః .
డంభధృగ్ డంభహృదయో డంభదండనతత్పరః .. 31..

డింభధృగ్ డింభకృడ్డింభో డింభసూదనతత్పరః .
డింభపాపహరో డింభసంభావితపదాంబుజః .. 32..

డింభరోద్యత్కటంబాజో డమరుధ్యానతత్పరః .
డమరూద్భవసంహర్తా డమరూద్భవనందనః .. 33..

డాడిమీవనమధ్యస్థో డాడిమీకుసుమప్రియః .
డాడిమీఫలసంతుష్టో డాడిమీఫలవర్జితః .. 34..

ఢకారాదీన్యష్టౌ
ఢక్కామనోహరవపుర్ఢక్కారవవిరాజితః .
ఢక్కావాద్యేషు నిరతో ఢక్కాధారణతత్పరః .. 35..

ఢకారబీజసంపన్నో ఢకారాక్షరమేదురః .
ఢకారమధ్యసదనో ఢకారవిహితాంత్రకః .. 36..

ణకారాదీని చత్వారి
ణకారబీజవసతిర్ణకారవసనోజ్జ్వలః .
ణకారాతిగభీరాంగో ణకారారాధనప్రియః .. 37..

తకారాదీని చతుర్దశ
తరలాక్షీమహాహర్తా తారకాసురహృత్తరిః .
తరలోజ్జ్వలహారాఢ్యస్తరలస్వాంతరంజకః .. 38..

తారకాసురసంసేవ్యస్తారకాసురమానితః .
తురంగవదనస్తోత్రసంతుష్టహృదయాంబుజః .. 39..

తురంగవదనః శ్రీమాంస్తురంగవదనస్తుతః .
తమః పటలసంఛన్నస్తమః సంతతిమర్దనః .. 40..

తమోనుదో జలశయస్తమఃసంవర్ధనో హరః .

థకారాదీని చత్వారి
థవర్ణమధ్యసంవాసీ థవర్ణవరభూషితః .. 41..
థవర్ణబీజసంపన్నస్థవర్ణరుచిరాలయః .

దకారాదీని దశ
దరభృద్ దరసారాక్షో దరహృద్ దరవంచకః .. 42..

దరఫుల్లాంబుజరుచిర్దరచక్రవిరాజితః .
దధిసంగ్రహణవ్యగ్రో దధిపాండరకీర్తిభృత్ .. 43..

దధ్యన్నపూజనరతో దధివామనమోదకృత్ .

ధకారాదీని చతుర్వింశతిః
ధన్వీ ధనప్రియో ధన్యో ధనాధిపసమంచితః .. 44..

ధరో ధరావనరతో ధనధాన్యసమృద్ధిదః .
ధనంజయో ధానాఢ్యక్షో ధనదో ధనవర్జితః .. 45..

ధనగ్రహణసంపన్నో ధనసమ్మతమానసః .
ధనరాజవనాసక్తో ధనరాజయశోభరః .. 46..

ధనరాజమదాహర్తా ధనరాజసమీడితః .
ధర్మకృద్ధర్మఘృద్ధర్మీ ధర్మనందనసన్నుతః .. 47..

ధర్మరాజో ధనాసక్తో ధర్మజ్ఞాకల్పితస్తుతిః .

నకారాదీని షోడశ
నరరాజవనాయత్తో నరరాజాయ నిర్భరః .. 48..

నరరాజస్తుతగుణో నరరాజసముజ్జ్వలః .
నవతామరసోదారో నవతామరసేక్షణః .. 49..

నవతామరసాహారో నవతామరసారుణః .
నవసౌవర్ణవసనో నవనాథదయాపరః .. 50..

నవనాథస్తుతనదో నవనాథసమాకృతిః .
నాలికానేత్రమహితో నాలికావలిరాజితః .. 51..

నాలికాగతిమధ్యస్థో నాలికాసనసేవితః .

పకారాదీనిన్యష్టాదశ
పుండరీకాక్షరుచితః పుండరీకమదాపహః .. 52..

పుండరీకమునిస్తుత్యః పుండరీకసుహృద్ద్యుతిః .
పుండరీకప్రభారమ్యః పుండరీకనిభాననః .. 53..

పుండరీకాక్షసన్మానః పుండరీకదయాపరః .
పరః పరాగతివపుః పరానందః పరాత్ పరః .. 54..

పరమానందజనకః పరమాన్నాధికప్రియః .
పుష్కరాక్షకరోదారః పుష్కరాక్షః శివంకరః .. 55..

పుష్కరవ్రాతసహితః పుష్కరారవసంయుతః .

అథ ఫకారాదీని నవ

ఫట్కారతః స్తూయమానః ఫట్కారాక్షరమధ్యగః .. 56..

ఫట్కారధ్వస్తదనుజః ఫట్కారాసనసంగతః .
ఫలహారః స్తుతఫలః ఫలపూజాకృతోత్సవః .. 57..

ఫలదానరతోఽ త్యంతఫలసంపూర్ణమానసః .

బకారాదీని షోడశ

బలస్తుతిర్బలాధారో బలభద్రప్రియంకరః .. 58..

బలవాన్ బలహారీ చ బలయుగ్వైరిభంజనః .
బలదాతా బలధరో బలరాజితవిగ్రహః .. 59..

బలాద్బలో బలకరో బలాసురనిషూదనః .
బలరక్షణనిష్ణాతో బలసమ్మోదదాయకః .. 60..

బలసంపూర్ణహృదయో బలసంహారదీక్షితః .

భకారాదీని చతుర్వింశతిః

బహ్వాస్తుతో భవపతిర్భవసంతానదాయకః .. 61..

భవధ్వంసీ భవహరో భవస్తంభనతత్పరః .
భవరక్షణనిష్ణాతో భవసంతోషకారకః .. 62..

భవసాగరసంఛేత్తా భవసింధుసుఖప్రదః .
భద్రదో భద్రహృదయో భద్రకార్యసమాశ్రితః .. 63..

భద్రశ్రీచర్చితతనుర్భద్రశ్రీదానదీక్షితః .
భద్రపాదప్రియో భద్రో హ్యభద్రవనభంజనః .. 64..

భద్రశ్రీగానసరసో భద్రమండలమండితః .
భరద్వాజస్తుతపదో భరద్వాజసమాశ్రితః .. 65..

భరద్వాజాశ్రమరతో భరద్వాజదయాకరః .

మకారాదీని త్రిపంచాశత్

మసారనీలరుచిరో మసారచరణోజ్జ్వలః .. 66..

మసారసారసత్కార్యో మసారాంశుకభూషితః .
మాకందవనసంచారీ మాకందజనరంజకః .. 67..

మాకందానందమందారో మాకందానందబంధురః .
మండలో మండలాధీశో మండలాత్మా సుమండలః .. 68..

మండేశో మండలాంతమండలార్చితమండలః .
మండలావనసన్నాణతో మండలావరణీ ఘనః .. 69..

మండలస్థో మండలాగ్ర్యో మండలాభరణాంకితః .
మధుదానవసంహర్తా మధుమంజులవాగ్భరః .. 70..

మధుదానాధికరతో మధుమంగలవైభవః .
మధుజేతా మధుకరో మధురో మధురాధిపః .. 71..

మధువారణసంహర్తా మధుసంతానకారకః .
మధుమాసాతిరుచిరో మధుమాసవిరాజితః .. 72..

మధుపుష్టో మధుతనుర్మధుగో మధుసంవరః .
మధురో మధురాకారో మధురాంబరభూషితః .. 73..

మధురానగరీనాథో మధురాసురభంజనః .
మధురాహారనిరతో మధురాహ్లాదదక్షిణః .. 74..

మధురాంభోజనయనో మధురధిపసంగతః .
మధురానందచతురో మధురారాతిసంగతః .. 75..

మధురాభరణోల్లాసీ మధురాంగదభూషితః .
మృగరాజవనీసక్తో మృగమండలమండితః .. 76..

మృగాదరో మృగపతిర్మృగారాతివిదారణః .

యకారాదీని దశ

యజ్ఞప్రియో యజ్ఞవపుర్యజ్ఞసంప్రీతమానసః .. 77..

యజ్ఞసంతాననిరతో యజ్ఞసంభారసంభ్రమః .
యజ్ఞయజ్ఞో యజ్ఞపదో యజ్ఞసంపాదనోత్సుకః .. 78..

యజ్ఞశాలాకృతావాసో యజ్ఞసంభావితాన్నకః .

రేఫాదీని వింశతిః
రసేంద్రో రససంపన్నో రస రాజో రసోత్సుకః .. 79..

రసాన్వితో రసధరో రసచేలో రసాకరః .
రసజేతా రసశ్రేష్ఠో రసరాజాభిరంజితః .. 80..

రసతత్త్వసమాసక్తో రసదారపరాక్రమః .
రసరాజో రసధరో రసేశో రసవల్లభః .. 81..

రసనేతా రసావాసో రసోత్కరవిరాజితః .

లకారాదీన్యష్టౌ
లవంగపుష్పసంతుష్టో లవంగకుసుమోచితః .. 82..

లవంగవనమధ్యస్థో లవంగకుసుమోత్సుకః .
లతావలిసమాయుక్తో లతారసమర్చితః .. 83..

లతాభిరామతనుభృల్లతాతిలకభూషితః .

వకారాదీని సప్తదశ
వీరస్తుతపదాంభోజో విరాజగమనోత్సుకః .. 84..

విరాజపత్రమధ్యస్థో విరాజరససేవితః .
వరదో వరసంపన్నో వరసమున్నతః .. 85..

వరస్తుతిర్వర్ధమానో వరధృద్ వరసంభవః .
వరదానరతో వర్యో వరదానసముత్సుకః .. 86..

వరదానార్ద్రహృదయో వరవారణసంయుతః .

శకారాదీని పంచవింశతిః
శారదాస్తుతపాదాబ్జః శారదాంభోజకీర్తిభృత్ .. 87..

శారదాంభోజనయనః శారదాధ్యక్షసేవితః .
శారదాపీఠవసతిః శారదాధిపసన్నుతః .. 88..

శారదావాసదమనః శారదావాసభాసురః .
శతక్రతుస్తూయమానః శతక్రతుపరాక్రమః .. 89..

శతక్రతుసమైశ్వర్యః శతక్రతుమదాపహః .
శరచాపధరః శ్రీమాన్ శరసంభవవైభవః .. 90..

శరపాండరకీర్తిశ్రీః శరత్సారసలోచనః .
శరసంగమసంపన్నః శరమండలమండితః .. 91..

శరాతిగః శరధరః శరలాలనలాలసః .
శరోద్భవసమాకారః శరయుద్ధవిశారద .. 92..

శరబృందావనరతిః శరసమ్మతవిక్రమః .

షకారాదీని షోడశ
షట్పదః షట్పదాకారః షట్పదావలిసేవితః .. 93..

షట్పదాకారమధురః షట్పదీ షట్పదోద్ధతః .
షడంగవేదవినుతః షడంగపదమేదురః .. 94..

షట్పద్మకవితావాసః షడ్బిందురచితద్యుతిః .
షడ్బిందుమధ్యవసతిః షడ్బిందువిశదీకృతః .. 95..

షడామ్నాయస్తూయమానః షడామ్నాయాంతరస్థితః .
షట్చక్రిమంగలవృతః షట్చక్రకృతశేఖరః .. 96..

సకారాదీని వింశతిః
సారసారసరక్తాంగః సారసారసలోచనః .
సారదీప్తిః సారతనుః సారసాక్షకరప్రియః .. 97..

సారదీపీ సారకృపః సారసావనకృజ్జ్వలః .
సారంగసారదమనః సారకల్పితకుండలః .. 98..

సారసారణ్యవసతిః సారసారవమేదురః .
సారగానప్రియః సారః సారసారసుపండితః .. 99..

సద్రక్షకః సదామోదీ సదానందనదేశికః .
సద్వైద్యవంద్యచరణః సద్వైద్యోజ్జ్వలమానసః .. 100..

హకారాదీని చతుఃషష్టిః
హరిజేతా హరిరథో హరిసేవాపరాయణః .
హరివర్ణో హరిచరో హరిగో హరివత్సలః .. 101..

హరిద్రో హరిసంస్తోతా హరిధ్యానపరాయణః .
హరికల్పాంతసంహర్తా హరిసారసముజ్జ్వలః .. 102..

హరిచందనలిప్తాంగో హరిమానససమ్మతః .
హరికారుణ్యనిరతో హంసమోచనలాలసః .. 103..

హరిపుత్రాభయకరో హరిపుత్రసమంచితః .
హరిధారణసాన్నిధ్యో హరిసమ్మోదదాయకః .. 104..

హేతిరాజో హేతిధరో హేతినాయకసంస్తుతః .
హేతిర్హరిర్హేతివపుర్హేతిహా హేతివర్ధనః .. 105..

హేతిహంతా హేతియుద్ధకరో హేతివిభూషణః .
హేతిదాతా హేతిపరో హేతిమార్గప్రవర్తకః .. 106..

హేతిసంతతిసంపూర్ణో హేతిమండలమండితః .
హేతిదానపరః సర్వహేత్యుగ్రపరిభూషితః .. 107..

హంసరూపీ హంసగతిర్హంససన్నుతవైభవః .
హంసమార్గరతో హంసరక్షకో హంసనాయకః .. 108..

హంసదృగ్గోచరతనుర్హంససంగీతతోషితః .
హంసజేతా హంసపతిర్హంసగో హంసవాహనః .. 109..

హంసజో హంసగమనో హంసరాజసుపూజితః .
హంసవేగో హంసధరో హంససుందరవిగ్రహః .. 110..

హంసవత్ సుందరతనుర్హంససంగతమానసః .
హంసస్వరూపసారజ్ఞో హంససన్నుతమానసః .. 111..

హంససంస్తుతసామర్థ్యో హరిరక్షణతత్పరః .
హంససంస్తుతమాహాత్మ్యో హరపుత్రపరాక్రమః .. 112..

క్షకారాదీని ద్వాదశ నామాని
క్షీరార్ణవసముద్భూతః క్షీరసంభవభావితః .
క్షీరాబ్ధినాథసంయుక్తః క్షీరకీర్తివిభాసురః .. 113..

క్షణదారవసంహర్తా క్షణదారవసమ్మతః .
క్షణదాధీశసంయుక్తః క్షణదానకృతోత్సవః .. 114..

క్షీరాభిషేకసంతుష్ట క్షీరపానాభిలాషుకః .
క్షీరాజ్యభోజనాసక్తః క్షీరసంభవవర్ణకః .. 115..

ఫలశ్రుతిః

ఇత్యేతత్ కథితం దివ్యం సర్వపాపప్రణాశనం .
సర్వశత్రుక్షయకరం సర్వసంపత్ప్రదాయకం .. 116..

సర్వసౌభాగ్యజనకం సర్వమంగలకారకం .
సర్వాదారిద్ర్యశమనం సర్వోపద్రవనాశనం .. 117..

సర్వశాంతికరణ్ గుహ్యం సర్వరోగనివారణం .
అతిబంధగ్రహహరం సర్వదుఃఖనివారకం .. 118..

నామ్నాం సహస్రం దివ్యానాం చక్రరాజస్య తత్పతేః .
నామాని హేతిరాజస్య యే పఠంతీహ మానవాః .
తేషాం భవంతి సకలాః సంపదో నాత్ర సంశయః .. 119..

ఇత్యహిర్బుధ్న్యసంహితాయాం తంత్రరహస్యే వ్యాసనారదసంవాదే
శ్రీసుదర్శనసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం .

Encoded and proofread at Digital Library at http://muktalib5.org

Reproofread by DPD.

```
% Text title            : Shri Sudarshana SahasranAma stotram 2
% File name             : sudarshanasahasranAmastotram.itx
% itxtitle              : sudarshanasahasranAmastotram 2 (ahirbudhnyasaMhitAntargatam)
% engtitle              : Shri Sudarshana SahasranAma stotram 2
% Category              : sahasranAma, vishhnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
```

```
% Subject                : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by      : From http://muktalib5.org with permission, DPD
% Proofread by           : DPD
% Description/comments   : ahirbudhnyasaMhitAyAM tantrarahasye
% Acknowledge-Permission: Marjorie Woollacott, Digital Library Coordinator muktabodha.org
% Latest update          : November 2, 2014, July 17, 2016
% Send corrections to    : Sanskrit@cheerful.com
% Site access            : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ సుదర్శన సహస్రనామ స్తోత్రం

శ్రీ గణేశాయ నమః ..

శ్రీసుదర్శన పరబ్రహ్మణే నమః ..

అథ శ్రీసుదర్శన సహస్రనామ స్తోత్రం ..

కైలాసశిఖరే రమ్యే ముక్తామాణిక్య మండపే .
రక్తసింహాసనాసీనం ప్రమథైః పరివారితం .. 1..

బద్ధాంజలిపుటా భూత్వా పప్రచ్ఛ వినయాన్వితా .
భర్తారం సర్వధర్మజ్ఞం పార్వతీ పరమేశ్వరం .. 2..

పార్వతీ --
యత్ త్వయోక్తం జగన్నాథ సుభ్రుశం క్షేమమిచ్ఛతాం .
సౌదర్శనం ఋతే శాస్త్రం నాస్తిచాన్యదితి ప్రభో .. 3..

తత్ర కాచిత్ వివక్షాస్తి తమర్థం ప్రతి మే ప్రభో .
ఏవముక్తస్త్వహిర్బుధ్న్యః పార్వతీం ప్రత్యువాచ తాం .. 4..

అహిర్బుధ్న్య --
సంశయో యది తే తత్ర తం బ్రూహి త్వం వరాననే .
ఇత్యేవముక్తా గిరిజా గిరిశేన మహాత్మనా .. 5..

పునః ప్రోవాచ సర్వజ్ఞం జ్ఞానముద్రాధరం పతిం ..

పార్వత్యువాచ --
లోకే సౌదర్శనం మంత్రం యంత్రంతత్తత్ ప్రయోగవత్ .. 6..

సర్వం విజ్ఞాతుమభ్యత్ర యథావత్ సమనుష్ఠితుం .
అతివేలమశక్తానాం తం మార్గం భృశమిచ్ఛాం .. 7..

కో మార్గః కా కథిస్తేషాం కార్యసిద్ధిః కథం భవేత్ .
ఏతన్మే బ్రూహి లోకేశ త్వదన్యః కో వదేతముం .. 8..

ఈశ్వర ఉవాచ --
అహం తే కథయిశ్యామి సర్వ సిద్ధికరం శుభం .
అనాయాసేన యజ్జప్త్వా నరస్సిద్ధిమవాప్నుయాత్ .. 9..

తశ్చ సౌదర్శనం దివ్యం గుహ్యం నామసహస్రకం .
నియమాత్ పఠతాం నృణాం చింతితార్థ ప్రదాయకం .. 10..

తస్య నామసహస్రస్య సోఽ హమేవ ఋషిః స్మృతః .
ఛందోనుష్టుప్ దేవతా తు పరమాత్మా సుదర్శనః .. 11..

శ్రీం బీజం హ్రీం తు శక్తిస్స్యా క్లీం కీలకముదాహృతం .
సమస్తాభీష్ట సిధ్యర్థే వినియోగ ఉదాహృతః .. 12..

శంఖం చక్రం చ చాపాది ధ్యానమస్య సమీరితం ..

ధ్యానం --
శంఖం చక్రం చ చాపం పరశుమసిమిశుం శూల పాశాంకుశాబ్జం
బిభ్రాణం వజ్రఖేటౌ హల ముసల గదా కుందమత్యుగ్ర దంష్ట్రం .
జ్వాలా కేశం త్రినేత్రం జ్వల దలననిభం హార కేయూర భూషం
ధ్యాయేత్ షట్కోణ సంస్థం సకల రిపుజన ప్రాణ సంహారి చక్రం ..

.. హరిః ఓమ్ ..

శ్రీచక్రః శ్రీకరః శ్రీశః శ్రీవిష్ణుః శ్రీవిభావనః .
శ్రీమదాంత్య హరః శ్రీమాన్ శ్రీవత్సకృత లక్షణః .. 1..

శ్రీనిధిః శ్రీవరః స్రగ్వీ శ్రీలక్ష్మీ కరపూజితః .
శ్రీరతః శ్రీవిభుః సింధుకన్యాపతిః అధోక్షజః .. 2..

అచ్యుతశ్చాంబుజగ్రీవః సహస్రారః సనాతనః .
సమర్చితో వేదమూర్తిః సమతీత సురాగ్రజః .. 3..

షట్కోణ మధ్యగో వీరః సర్వగోఽ ష్టభుజః ప్రభుః .
చండవేగో భీమరవః శిపివిష్టార్చితో హరిః .. 4..

శాశ్వతః సకలః శ్యామః శ్యామలః శకటార్ధనః .
దైత్యారిః శారదస్కంధః సకటాక్షః శిరీషగః .. 5..

శరపారిర్భక్తవశ్యః శశాంకో వామనోవ్యయః .
వరూథీవారిజః కంజలోచనో వసుధాదిపః .. 6..

వరేణ్యో వాహనోఽ నంతః చక్రపాణిర్గదాగ్రజః .
గభీరో గోలకాధీశో గదాపణిస్సులోచనః .. 7..

సహస్రాక్షః చతుర్బాహుః శంఖచక్ర గదాధరః .
భీషణో భీతిదో భద్రో భీమాభీష్ట ఫలప్రదః .. 8..

భీమార్చితో భీమసేనో భానువంశ ప్రకాశకః .
ప్రహ్లాదవరదః బాలలోచనో లోకపూజితః .. 9..

ఉత్తరామానదో మానీ మానవాభీష్ట సిద్ధిదః .
భక్తపాలః పాపహారీ బలదో దహనధ్వజః .. 10..

కరీశః కనకో దాతా కామపాల పురాతనః .
అక్రూరః క్రూరజనకః క్రూరదంష్ట్రః కులాదిపః .. 11..

క్రూరకర్మా క్రూరరూపి క్రూరహారీ కుశేశయః .
మందరో మానినీకాంతో మధుహా మాధవప్రియః .. 12..

సుప్రతప్త స్వర్ణరూపీ బాణాసుర భుజాంతకృత్ .
ధరాధరో దానవారిర్దనుజేంద్రారి పూజితః .. 13..

భాగ్యప్రదో మహాసత్త్వో విశ్వాత్మా విగతజ్వరః .
సురాచార్యార్చితో వశ్యో వాసుదేవో వసుప్రదః .. 14..

ప్రణతార్తిహరః శ్రేష్ఠః శరణ్యః పాపనాశనః .
పావకో వారణాద్రీశో వైకుంఠో విగతకల్మషః .. 15..

వజ్రదంష్ట్రో వజ్రనఖో వాయురూపీ నిరాశ్రయః .
నిరీహో నిస్పృహో నిత్యో నీతిజ్ఞో నీతిపావనః .. 16..

నీరూపో నారదనుతో నకులాచల వాసకృత్ .
నిత్యానందో బృహద్భానుః బృహదీశః పురాతనః .. 17..

నిధినామధిపోఽ నందో నరకార్ణవ తారకః .
అగాధోఽ విరలో మర్త్యో జ్వాలాకేశః కకార్చ్చితః .. 18..

తరుణస్తనుకృత్ భక్తః పరమః చిత్తసంభవః .
చింత్యస్సత్త్వనిధిః సాగ్రస్చిదానందః శివప్రియః .. 19..

శిన్శుమారశ్శతమఖః శాతకుంభ నిభప్రభః .
భోక్తారుణేశో బలవాన్ బాలగ్రహ నివారకః .. 20..

సర్వారిష్ట ప్రశమనో మహాభయ నివారకః .
బంధుః సుబంధుః సుప్రీతస్సంతుష్టస్సురసన్నుతః .. 21..

బీజకేశ్యో బకో భానుః అమితార్చిర్పాంపతిః .
సుయజ్ఞో జ్యోతిషశ్శాంతో విరూపాక్షః సురేశ్వరః .. 22..

వహ్నిప్రాకార సంవీతో రక్తగర్భః ప్రభాకరః .
సుశీలః సుభగః స్వక్షః సుముఖః సుఖదః సుఖీ .. 23..

మహాసురః శిరచ్ఛేత్తా పాకశాసన వందితః .
శతమూర్తి సహస్రారో హిరణ్య జ్యోతిరవ్యయః .. 24..

మండలీ మండలాకారః చంద్రసూర్యాగ్ని లోచనః .
ప్రభంజనః తీక్ష్ణధారః ప్రశాంతః శారదప్రియః .. 25..

భక్తప్రియో బలిహరో లావణ్యోలక్షణప్రియః .
విమలో దుర్లభస్సోమ్యస్సులభో భీమవిక్రమః .. 26..

జితమన్యుః జితారాతిః మహాక్షో భృగుపూజితః .
తత్త్వరూపః తత్త్వవేదిః సర్వతత్వ ప్రతిష్ఠితః ..27..

భావజ్ఞో బంధుజనకో దీనబంధుః పురాణవిత్ .
శస్త్రేశో నిర్మతో నేతా నరో నానాసురప్రియః .. 28..

నాభిచక్రో నతామిత్రో నదీశ కరపూజితః .
దమనః కాలికః కర్మీ కాంతః కాలార్ధనః కవిః .. 29..

వసుంధరో వాయువేగో వరాహో వరుణాలయః .
కమనీయకృతిః కాలః కమలాసన సేవితః .

కృపాలుః కపిలః కామీ కామితార్థ ప్రదాయకః .. 30..

ధర్మసేతుర్ధర్మపాలో ధర్మీ ధర్మమయః పరః .
జ్వాలాజిహ్వః శిఖామౌళిః సురకార్య ప్రవర్తకః .. 31..

కలాధరః సురారిఘ్నః కోపహా కాలరూపదృక్ .
దాతాఽఽనందమయో దివ్యో బ్రహ్మరూపీ ప్రకాశకృత్ .. 32 .
సర్వయజ్ఞమయో యజ్ఞో యజ్ఞభుక్ యజ్ఞభావనః .
వహ్నిధ్వజో వహ్నిసఖో వంజుళద్రుమ మూలకః .. 33..

దక్షహా దానకారీ చ నరో నారాయణప్రియః .
దైత్యదండధరో దాంతః శుభ్రాంగః శుభదాయకః .. 34..

లోహితాక్షో మహారౌద్రో మాయారూపధరః ఖగః .
ఉన్నతో భానుజః సాంగో మహాచక్రః పరాక్రమీ .. 35..

అగ్నీశోఽగ్నిమయః ద్వగ్నిలోచనోగ్ని సమప్రభః .
అగ్నిమానగ్నిరసనో యుద్ధసేవీ రవిప్రియః .. 36..

ఆశ్రిత ఘౌఘ విధ్వంసీ నిత్యానంద ప్రదాయకః .
అసురఘ్నో మహాబాహుర్భీమకర్మా శుభప్రదః .. 37..

శశాంక ప్రణవాధారః సమస్తాశీ విషాపహః .
తర్కో వితర్కో విమలో బిలకో బాదరాయణః .. 38..

బదిరగ్నస్చక్రవాళః షట్కోణాంతర్గతస్శిఖీః .
దృతధన్వా శోడషాక్షో దీర్ఘబాహూర్దరీముఖః .. 39..

ప్రసన్నో వామజనకో నిమ్నో నీతికరః శుచిః .
నరభేది సింహరూపీ పురాధీశః పురందరః .. 40..

రవిస్తుతో యూతపాలో యుతపారిస్సతాంగతిః .
హృషికేశో ద్విత్రమూర్తిః ద్విరష్టాయుదభృత్ వరః .. 41..

దివాకరో నిశానాథో దిలీపార్చిత విగ్రహః .
ధన్వంతరిస్శ్యామళారిర్భక్తశోక వినాశకః .. 42..

రిపుప్రాణ హరో జేతా శూరస్చాతుర్య విగ్రహః .
విధాతా సచ్చిదానందస్సర్వదుష్ట నివారకః .. 43..

ఉల్కో మహోల్కో రక్తోల్కస్సహస్రోల్కస్శతార్చిషః .
బుద్ధో బౌద్ధహరో బౌద్ధ జనమోహో బుధాశ్రయః .. 44 ..

పూర్ణబోధః పూర్ణరూపః పూర్ణకామో మహాద్యుతిః .
పూర్ణమంత్రః పూర్ణగాత్రః పూర్ణషాడ్గుణ్య విగ్రహః .. 45..

పూర్ణనేమిః పూర్ననాభిః పూర్ణాశీ పూర్ణమానసః .
పూర్ణసారః పూర్ణశక్తిః రంగసేవి రణప్రియః .. 46..

పూరితాశోఽరిష్టదాతి పూర్ణార్థః పూర్ణభూషణః .
పద్మగర్భః పారిజాతః పరమిత్రస్శరాకృతిః .. 47..

భూబృత్వపుః పుణ్యమూర్తి భూభృతాం పతిరాశుకః .
భాగ్యోదయో భక్తవశ్యో గిరిజావల్లభప్రియః .. 48..

గవిష్ఠో గజమానీశో గమనాగమన ప్రియః .
బ్రహ్మచారి బంధుమానీ సుప్రతీకస్సువిక్రమః .. 49..

శంకరాభీష్టదో భవ్యః సాచివ్యస్సవ్యలక్షణః .
మహాహంసస్సుఖకరో నాభాగ తనయార్చితః .. 50..

కోటిసూర్యప్రభో దీప్తో విద్యుత్కోటి సమప్రభః .
వజ్రకల్పో వజ్రసఖో వజ్రనిర్ఘాత నిస్వనః .. 51..

గిరీశో మానదో మాన్యో నారాయణ కరాలయః .
అనిరుద్ధః పరామర్షీ ఉపేంద్రః పూర్ణవిగ్రహః .. 52..

ఆయుధేశస్శతారిఘ్నః శమనః శతసైనికః .
సర్వాసుర వధోద్యుక్తః సూర్య దుర్మాన భేదకః .. 53..

రాహువిప్లోషకారీ చ కాశీనగర దాహకః .
పీయుషాంశు పరంజ్యోతిః సంపూర్ణ క్రతుభుక్ ప్రభుః .. 54..

మాంధాతృ వరదస్శుద్ధో హరసేవ్యస్శచీష్టదః .
సహిష్ణుర్బలభుక్ వీరో లోకభృల్లోకనాయకః ..55..

దుర్వాసోముని దర్పఘ్నో జయతో విజయప్రియః .
పురాధీశోఽసురారాతిః గోవింద కరభూషణః .. 56..

రథరూపీ రథాధీశః కాలచక్ర కృపానిధిః .

చక్రరూపధరో విష్ణుః స్థూలసూక్ష్మశ్శిఖిప్రభః .. 57..

శరణాగత సంత్రాతా వేతాళారిర్మహాబలః .
జ్ఞానదో వాక్పతిర్మానీ మహావేగో మహామణిః .. 58..

విద్యుత్ కేశో విహారేశః పద్మయోనిః చతుర్భుజః .
కామాత్మా కామదః కామీ కాలనేమి శిరోహరః .. 59..

శుభ్రస్శుచిస్సునాసీరః శుక్రమిత్రః శుభాననః .
వృషకాయో వృషారాతిః వృషభేంద్ర సుపూజితః .. 60..

విశ్వంభరో వీతిహోత్రో వీర్యో విశ్వజనప్రియః .
విశ్వకృత్ విశ్వభో విశ్వహర్తా సాహసకర్మకృత్ .. 61..

బాణబాహూహరో జ్యోతిః పరాత్మా శోకనాశనః .
విమలాదిపతిః పుణ్యో జ్ఞాతా జ్ఞేయః ప్రకాశకః .. 62..

మ్లేచ్ఛ ప్రహారీ దుష్టఘ్నః సూర్యమండలమధ్యగః .
దిగంబరో వృశాద్రీశో వివిధాయుధ రూపకః .. 63..

సత్త్వవాన్ సత్యవాగీశః సత్యధర్మ పరాయణః .
రుద్రప్రీతికరో రుద్ర వరదో రుగ్విభేదకః .. 64..

నారాయణో నక్రభేదీ గజేంద్ర పరిమోక్షకః .
ధర్మప్రియః షడాధారో వేదాత్మా గుణసాగరః .. 65..

గదామిత్రః పృథుభుజో రసాతల విభేదకః .
తమోవైరీ మహాతేజాః మహారాజో మహాతపాః .. 66..

సమస్తారిహరః శాంత క్రూరో యోగేశ్వరేశ్వరః .
స్థవిరస్స్వర్ణ వర్ణాంగః శత్రుసైన్య వినాశకృత్ .. 67..

ప్రాజ్ఞో విశ్వతనుత్రాతా శృతిస్మృతిమయః కృతి .
వ్యక్తావ్యక్త స్వరూపాంసః కాలచక్రః కలానిధిః .. 68..

మహాధ్యుతిరమేయాత్మా వజ్రనేమిః ప్రభానిధిః .
మహాస్ఫులింగ ధారార్చిః మహాయుద్ధ కృతచ్యుతః .. 69..

కృతజ్ఞస్సహనో వాగ్మీ జ్వాలామాలా విభూషణః .
చతుర్ముఖనుతః శ్రీమాన్ భ్రాజిష్ణుర్భక్తవత్సలః .. 70..

చాతుర్యగమనశ్చక్రీ చాతుర్వర్గ ప్రదాయకః .
విచిత్రమాల్యాభరణః తీక్ష్ణధారః సురార్చితః .. 71..

యుగకృత్ యుగపాలశ్చ యుగసంధిర్యుగాంతకృత్ .
సుతీక్ష్ణారగణో గమ్యో బలిధ్వంసీ త్రిలోకపః .. 72..

త్రినేత్రస్త్రిజగద్వంధ్యః తృణీకృత మహాసురః .
త్రికాలజ్ఞస్త్రిలోకజ్ఞః త్రినాభిః త్రిజగత్ప్రియః .. 73..

సర్వయంత్రమయో మంత్రస్సర్వశత్రు నిబర్హణః .
సర్వగస్సర్వవిత్ సౌమ్యస్సర్వలోకహితంకరః ..74..

ఆదిమూలః సద్గుణాఢ్యో వరేణ్యస్త్రిగుణాత్మకః .
ధ్యానగమ్యః కల్మషఘ్నః కలిగర్వ ప్రభేదకః .. 75..

కమనీయ తనుత్రాణః కుండలీ మండితాననః .
సుకుంఠీకృత చండేశః సుసంత్రస్థ షడాననః .. 76..

విషాధీకృత విఘ్నేశో విగతానంద నందికః .
మథిత ప్రమథవ్యూహః ప్రణత ప్రమదాధిపః .. 77..

ప్రాణభిక్షా ప్రదోఽ నంతో లోకసాక్షీ మహాస్వనః .
మేధావీ శాశ్వథోఽ క్రూరః క్రూరకర్మాఽ పరాజితః .. 78..

అరీ దృష్టోఽ ప్రమేయాత్మా సుందరశ్శత్రుతాపనః .
యోగ యోగీశ్వరాధీశో భక్తాభీష్ట ప్రపూరకః .. 79..

సర్వకామప్రదోఽ చింత్యః శుభాంగః కులవర్ధనః .
నిర్వికారోఽ న్తరూపో నరనారాయణప్రియః .. 80..

మంత్ర యంత్ర స్వరూపాత్మా పరమంత్ర ప్రభేదకః .
భూతవేతాళ విధ్వంసీ చండ కూష్మాండ ఖండనః .. 81..

యక్ష రక్షోగణ ధ్వంసీ మహాకృత్యా ప్రదాహకః .
సకలీకృత మారీచః భైరవ గ్రహ భేదకః .. 82..

చూర్ణీకృత మహాభూతః కబలీకృత దుర్గ్రహః .
సుదుర్గ్రహో జంభభేదీ సూచీముఖ నిషూదనః .. 83..

వృకోదరబలోద్ధర్తా పురందర బలానుగః .
అప్రమేయ బలః స్వామీ భక్తప్రీతి వివర్ధనః .. 84..

మహాభూతేశ్వరశ్శూరో నిత్యస్సారదవిగ్రహః .
ధర్మాధ్యక్షో విధర్మఘ్నః సుధర్మస్థాపకశ్శివః .. 85..

విధూమజ్వలనో భానుర్భానుమాన్ భాస్వతాం పతిః .
జగన్మోహన పాటీరస్సర్వోపద్రవ శోధకః .. 86..

కులిశాభరణో జ్వాలావృతస్సౌభాగ్య వర్ధనః .
గ్రహప్రధ్వంసకః స్వాత్మరక్షకో ధారణాత్మకః .. 87..

సంతాపనో వజ్రసారస్సుమేధాఽమృత సాగరః .
సంతాన పంజరో బాణతాటంకో వజ్రమాలికః .. 88..

మేఖాలగ్నిశిఖో వజ్ర పంజరస్ససురాంకుశః .
సర్వరోగ ప్రశమనో గాంధర్వ విశిఖాకృతిః .. 89..

ప్రమోహ మండలో భూత గ్రహ శృంఖల కర్మకృత్ .
కలావృతో మహాశంఖు ధారణస్సల్య చంద్రికః .. 90..

ఛేదనో ధారకస్సల్య క్షాత్రోన్మూలన తత్పరః .
బంధనావరణస్సల్య కృంతనో వజ్రకీలకః .. 91..

ప్రతీకబంధనో జ్వాలా మండలస్సస్తధారణః .
ఇంద్రాక్షీమాలికః కృత్యా దండస్చిత్తప్రభేదకః .. 92..

గ్రహ వాగురికస్సర్వ బంధనో వజ్రభేదకః .
లఘుసంతాన సంకల్పో బద్ధగ్రహ విమోచనః .. 93..

మౌలికాంచన సంధాతా విపక్ష మతభేదకః .
దిగ్బంధన కరస్సూచీ ముఖాగ్నిస్చిత్తపాతకః .. 94..

చోరాగ్ని మండలాకారః పరకంకాళ మర్దనః .
తాంత్రీకస్సత్రువంశఘ్నో నానానిగళ మోచనః .. 95..

సమస్తలోక సారంగః సుమహా విషదూషణః .
సుమహా మేరుకోదండః సర్వ వశ్యకరేశ్వరః .. 96..

నిఖిలాకర్షణపటుః సర్వ సమ్మోహ కర్మకృత్ .
సంస్థంబన కరః సర్వ భూతోచ్చాటన తత్పరః .. 97..

అహితామయ కారీ చ ద్విషన్మారణ కారకః .
ఏకాయన గదామిత్ర విద్వేషణ పరాయణః .. 98..

సర్వార్థ సిద్ధిదో దాతా విధాతా విశ్వపాలకః .
విరూపాక్షో మహావక్షాః వరిష్ఠో మాధవప్రియః .. 99..

అమిత్రకర్శన శాంతః ప్రశాంతః ప్రణతార్తిహా .
రమణీయో రణోత్సాహో రక్తాక్షో రణపండితః .. 100..

రణాంతకృత్ రతాకారః రతాంగో రవిపూజితః .
వీరహా వివిధాకారః వరుణారాధితో వశీ .
సర్వ శత్రు వధాకాంక్షీ శక్తిమాన్ భక్తమానదః .. 101..

సర్వలోకధరః పుణ్యః పురుషః పురుషోత్తమః .
పురాణః పుండరీకాక్షః పరమర్మ ప్రభేదకః .. 102..

వీరాసనగతో వర్మీ సర్వాధారో నిరంకుశః .
జగత్రక్షో జగన్మూర్తిః జగదానంద వర్ధనః .. 103..

శారదః శకటారాతిః శంకరస్సకటాకృతిః .
విరక్తో రక్తవర్ణాఢ్యో రామసాయక రూపధృత్ .. 104..

మహావరాహ దంష్ట్రాత్మా నృసింహ నగరాత్మకః .
సమదృఙ్మోక్షదో వంధ్యో విహారీ వీతకల్మషః .. 105..

గంభీరో గర్భగో గోప్తా గభస్తిర్గుహ్యగోగురుః .
శ్రీధరః శ్రీరతస్శ్రాంతః శత్రుఘ్నస్సృతిగోచరః .. 106..

పురాణో వితతో వీరః పవిత్రస్చరణాహ్వయః .
మహాధీరో మహావీర్యో మహాబల పరాక్రమః .. 107..

సువిగ్రహో విగ్రహఘ్నః సుమానీ మానదాయకః .
మాయీ మాయాపహో మంత్రీ మాన్యో మానవివర్ధనః .. 108..

శత్రుసంహారకస్సూరః శుక్రారిశ్శంకరార్చితః .
సర్వాధారః పరంజ్యోతిః ప్రాణః ప్రాణభృతచ్యుతః .. 109..

చంద్రధామాఽప్రతిద్వంద్వః పరమాత్మా సుదుర్గమః .

విశుద్ధాత్మా మహాతేజాః పుణ్యశ్లోకః పురాణవిత్ .. 110..

సమస్త జగదాధారో విజేతా విక్రమః క్రమః .
ఆదిదేవో ధ్రువో దృశ్యః సాత్త్వికః ప్రీతివర్ధనః .. 111..

సర్వలోకాశ్రయస్సేవ్యః సర్వాత్మా వంశవర్ధనః .
దురాధర్షః ప్రకాశాత్మా సర్వదృక్ సర్వవిత్సమః .. 112..

సద్గతిస్సత్వసంపన్నః నిత్యసంకల్ప కల్పకః .
వర్ణీ వాచస్పతిర్వాగ్మీ మహాశక్తిః కలానిధిః .. 113..

అంతరిక్షగతిః కల్యః కలికాలుష్య మోచనః .
సత్యధర్మః ప్రసన్నాత్మా ప్రకృష్టో వ్యోమవాహనః .. 114..

శితధారస్శిఖి రౌద్రో భద్రో రుద్రసుపూజితః .
దరిముఖాగ్నిజంభఘ్నో వీరహా వాసవప్రియః .. 115..

దుస్తరస్సుదురారోహో దుర్జ్ఞేయో దుష్టనిగ్రహః .
భూతావాసో భూతహంతా భూతేశో భూతభావనః .. 116..

భావజ్ఞో భవరోగఘ్నో మనోవేగీ మహాభుజః .
సర్వదేవమయః కాంతః స్మృతిమాన్ సర్వపావనః .. 117..

నీతిమన్ సర్వజిత్ సౌమ్యో మహర్షిరపరాజితః .
రుద్రాంబరీష వరదో జితమాయః పురాతనః .. 118..

అధ్యాత్మ నిలయో భోక్తా సంపూర్ణస్సర్వకామదః .
సత్యోఽ క్షరో గభీరాత్మా విశ్వభర్తా మరీచిమాన్ .. 119..

నిరంజనో జితభ్రాంశుః అగ్నిగర్భోఽ గ్ని గోచరః .
సర్వజిత్ సంభవో విష్ణుః పూజ్యో మంత్రవితక్రియః .. 120..

శతావర్త్తః కలానాథః కాలః కాలమయో హరిః .
అరూపో రూపసంపన్నో విశ్వరూపో విరూపకృత్ .. 121..

స్వామ్యాత్మా సమరశ్లాఘీ సువ్రతో విజయాంవితః .
చండ్ఘ్నస్చండకిరణః చతురస్చారణప్రియః .. 122..

పుణ్యకీర్తిః పరామర్షీ నృసింహో నాభిమధ్యగః .
యజ్ఞాత్మ యజ్ఞసంకల్పో యజ్ఞకేతుర్మహేశ్వరః .. 123..

జితారిర్యజ్ఞనిలయశ్శరణ్యశ్శకటాకృతిః .
ఉత్త్మోఽ నుత్త్మోనంగస్సాంగస్సర్వాంగ శోభనః .. 124..

కాలాగ్నిః కాలనేమిఘ్నః కామి కారుణ్యసాగరః .
రమానందకరో రామో రజనీశాంతరస్థితః .. 125..

సంవర్ధన సమరాంవేషీ ద్విషత్ప్రాణ పరిగ్రహః .
మహాభిమానీ సంధాతా సర్వాధీశో మహాగురుః .. 126
సిద్ధః సర్వజగద్యోనిః సిద్ధార్థస్సర్వసిద్ధిదః .
చతుర్వేదమయశ్శాస్తా సర్వశాస్త్ర విశారదః .. 127 ..

తిరస్కృతార్క తేజస్కో భాస్కరారాధితశ్శుభః .
వ్యాపీ విశ్వంభరో వ్యగ్రః స్వయంజ్యోతిరనంతకృత్ .. 128..

జయశీలో జయాకాంక్షీ జాతవేదో జయప్రదః .
కవిః కల్యాణదః కామ్యో మోక్షదో మోహనాకృతిః .. 129..

కుంకుమారుణ సర్వాంగ కమలాక్షః కవీశ్వరః .
సువిక్రమో నిష్కళంకో విశ్వక్సేనో విహారకృత్ .. 130..

కదంబాసుర విధ్వంసీ కేతనగ్రహ దాహకః .
జుగుప్సాగ్నస్తీక్ష్ణధారో వైకుంఠ భుజవాసకృత్ .. 131..

సారజ్ఞః కరుణామూర్తిః వైష్ణవో విష్ణుభక్తిదః .
సుకృతజ్ఞో మహోదారో దుష్కృతఘ్నస్సువిగ్రహః .. 132..

సర్వాభీష్ట ప్రదోఽ నన్తో నిత్యానందో గుణాకరః .
చక్రీ కుందధరః ఖడ్గీ పరశ్వత ధరోఽ గ్నిభృత్ .. 133..

దృతాంకుశో దండధరః శక్తిహస్తస్సుశంఖభ్రుత్ .
ధన్వీ దృతమహాపాశో హలి ముసలభూషణః .. 134..

గదాయుధధరో వజ్రీ మహాశూల లసత్భుజః .
సమస్తాయుధ సంపూర్ణస్సుదర్శన మహాప్రభుః .. 135..

.. ఫలశ్రుతిః ..

ఇతి సౌదర్శనం దివ్యం గుహ్యం నామసహస్రకం .
సర్వసిద్ధికరం సర్వ యంత్ర మంత్రాత్మకం పరం .. 136..

ఏతన్నామ సహస్రం తు నిత్యం యః పఠేత్ సుధీః .
శృణోతి వా శ్రావయతి తస్య సిద్ధిః కరస్థితా .. 137..

దైత్యానాం దేవశత్రూణాం దుర్జయానాం మహౌజసాం .
వినాశార్థమిదం దేవి హరో రాసాధితం మయా .. 138..

శత్రుసంహారకమిదం సర్వదా జయవర్ధనం .
జల శైల మహారణ్య దుర్గమేషు మహాపతి .. 139..

భయంకరేషు శాపత్సు సంప్రాప్తేషు మహత్సుచ .
యస్సకృత్ పఠనం కుర్యాత్ తస్య నైవ భవేత్ భయం .. 140..

బ్రహ్మఘ్నశ్చ పశుఘ్నశ్చ మాతాపితృా వినిందకః .
దేవానాం దూషకశ్చాపి గురుతల్పగతోఽపి వా .. 141..

జప్త్వా సకృతిదం స్తోత్రం ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః .
తిష్ఠన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ భుంజన్ జాగ్రన్నపి హసన్నపి .. 142..

సుదర్శన నృసింహేతి యో వదేత్తు సకృన్నరః .
స వై న లిప్యతే పాపైః భుక్తిం ముక్తిం చ విందతి .. 143..

ఆదయో వ్యాదయస్సర్వే రోగా రోగాదిదేవతాః .
శీఘ్రం నశ్యంతి తే సర్వే పఠనాత్తస్య వై నృణాం .. 144..

బహూనాత్ర కిముక్తేన జప్త్వేదం మంత్ర పుష్కలం .
యత్ర మర్త్యశ్చరేత్ తత్ర రక్షతి శ్రీసుదర్శనః .. 145..

ఇతి శ్రీ విహగేశ్వర ఉత్తరఖండే ఉమామహేశ్వరసంవాదే
మంత్రవిధానే శ్రీ సుదర్శన సహస్రనామ స్తోత్రం నామ
షోడశ ప్రకాశః ..

Encoded and proofread by Usha K.Iyer iyerku at gmail.com


```
% Text title            : sudarshana sahasranAma stotra
% File name             : sudarshana1000.itx
% itxtitle              : sudarshanasahasranAmastotram (vihageshvarasaMhitAntargatam)
% engtitle              : sudarshana sahasranAma stotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, stotra
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Usha Iyer iyerku at gmail.com
% Proofread by          : Usha Iyer iyerku at gmail.com
% Latest update         : January 15, 2011
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ పురుషోత్తమ సహస్రనామ స్తోత్రం

వినియోగః
పురాణపురుషో విష్ణుః పురుషోత్తమ ఉచ్యతే .
నామ్నాం సహస్రం వక్ష్యామి తస్య భాగవతోద్ధృతం .. 1..

యస్య ప్రసాదాద్వాగీశాః ప్రజేశా విభవోన్నతాః .
క్షుద్రా అపి భవంత్యాశు శ్రీకృష్ణం తం నతోఽ స్మ్యహం .. 2..

అనంతా ఏవ కృష్ణస్య లీలా నామప్రవర్తికాః .
ఉక్తా భాగవతే గూఢాః ప్రకటా అపి కుత్రచిత్ .. 3..

అతస్తాని ప్రవక్ష్యామి నామాని మురవైరిణః .
సహస్రం యైస్తు పఠితైః పఠితం స్యాచ్ఛుకామృతం .. 4..

కృష్ణనామసహస్రస్య ఋషిరగ్నిర్నిరూపితః .
గాయత్రీ చ తథా ఛందో దేవతా పురుషోత్తమః .. 5..

వినియోగః సమస్తేషు పురుషార్థేషు వై మతః .
బీజం భక్తప్రియః శక్తిః సత్యవాగుచ్యతే హరిః .. 6..

భక్తోద్ధరణయత్నస్తు మంత్రోఽ త్ర పరమో మతః .
అవతారితభక్తాంశః కీలకం పరికీర్తితం .. 7..

అస్త్రం సర్వసమర్థశ్చ గోవిందః కవచం మతం .
పురుషో ధ్యానమత్రోక్తః సిద్ధిః శరణసంస్మృతిః .. 8..

అధికారలీలా
శ్రీకృష్ణః సచ్చిదానందో నిత్యలీలావినోదకృత్ .
సర్వాగమవినోదీ చ లక్ష్మీశః పురుషోత్తమః .. 9..

ఆదికాలః సర్వకాలః కాలాత్మా మాయయావృతః .
భక్తోద్ధారప్రయత్నాత్మా జగత్కర్తా జగన్మయః .. 10..

నామలీలాపరో విష్ణుర్వ్యాసాత్మా శుకమోక్షదః .
వ్యాపివైకుంఠదాతా చ శ్రీమద్భాగవతాగమః .. 11..

శుకవాగమృతాబ్ధీందుః శౌనకాద్యఖిలేష్టదః .
భక్తిప్రవర్తకస్త్రాతా వ్యాసచింతావినాశకః .. 12..

సర్వసిద్ధాంతవాగాత్మా నారదాద్యఖిలేష్టదః .
అంతరాత్మా ధ్యానగమ్యో భక్తిరత్నప్రదాయకః .. 13..

ముక్తోపసృప్యః పూర్ణాత్మా ముక్తానాం రతివర్ధనః .
భక్తకార్యైకనిరతో ద్రౌణ్యస్త్రవినివారకః .. 14..

భక్తస్మయప్రణేతా చ భక్తవాక్పరిపాలకః .
బ్రహ్మణ్యదేవో ధర్మాత్మా భక్తానాం చ పరీక్షకః .. 15..

ఆసన్నహితకర్తా చ మాయాహితకరః ప్రభుః .
ఉత్తరాప్రాణదాతా చ బ్రహ్మాస్త్రవినివారకః .. 16..

సర్వతః పాణవపతిః పరీక్షిచ్ఛుద్ధికారణం .
గూఢాత్మా సర్వవేదేషు భక్తైకహృదయంగమః .. 17..

కుంతీస్తుత్యః ప్రసన్నాత్మా పరమాద్భుతకార్యకృత్ .
భీష్మముక్తిప్రదః స్వామీ భక్తమోహనివారకః .. 18..

సర్వావస్థాసు సంసేవ్యః సమః సుఖహితప్రదః .
కృతకృత్యః సర్వసాక్షీ భక్తస్త్రీరతివర్ధనః .. 19..

సర్వసౌభాగ్యనిలయః పరమాశ్చర్యరూపధృక్ .
అనన్యపురుషస్వామీ ద్వారకాభాగ్యభాజనం .. 20..

బీజసంస్కారకర్తా చ పరీక్షిజ్జ్ఞానపోషకః .
సర్వత్రపూర్ణగుణకః సర్వభూషణభూషితః .. 21..

సర్వలక్షణదాతా చ ధృతరాష్ట్రవిముక్తిదః .
సన్మార్గరక్షకో నిత్యం విదురప్రీతిపూరకః .. 22..

లీలావ్యామోహకర్తా చ కాలధర్మప్రవర్తకః .
పాణవానాం మోక్షదాతా పరీక్షిద్భాగ్యవర్ధనః .. 23..

కలినిగ్రహకర్తా చ ధర్మాదీనాం చ పోషకః .
సత్సంగజానహేతుశ్చ శ్రీభాగవతకారణం .. 24..

ప్రాకృతాదృష్టమార్గశ్చ............ continued

జ్ఞాన-సాధన-లీలా

.... శ్రోతవ్యః సకలాగమైః .
కీర్తితవ్యః శుద్ధభావైః స్మర్తవ్యశ్చాత్మవిత్తమైః .. 25..

అనేకమార్గకర్తా చ నానావిధగతిప్రదః .
పురుషః సకలాధారః సత్త్వైకనిలయాత్మభూః .. 26..

సర్వధ్యేయో యోగగమ్యో భక్త్యా గ్రాహ్యః సురప్రియః .
జన్మాదిసార్థకకృతిర్లీలాకర్తా పతిః సతాం .. 27..

ఆదికర్తా తత్త్వకర్తా సర్వకర్తా విశారదః .
నానావతారకర్తా చ బ్రహ్మావిర్భావకారణం .. 28..

దశలీలావినోదీ చ నానాసృష్టిప్రవర్తకః .
అనేకకల్పకర్తా చ సర్వదోషవివర్జితః .. 29..

సర్గలీలా

వైరాగ్యహేతుస్తీర్థాత్మా సర్వతీర్థఫలప్రదః .
తీర్థశుద్ధైకనిలయః స్వమార్గపరిపోషకః .. 30..

తీర్థకీర్తిర్భక్తగమ్యో భక్తానుశయకార్యకృత్ .
భక్తతుల్యః సర్వతుల్యః స్వేచ్ఛాసర్వప్రవర్తకః .. 31..

గుణాతీతోఽ నవద్యాత్మా సర్గలీలాప్రవర్తకః .
సాక్షాత్సర్వజగత్కర్తా మహదాదిప్రవర్తకః .. 32..

మాయాప్రవర్తకః సాక్షీ మాయారతివివర్ధనః .
ఆకాశాత్మా చతుర్మూర్తిశ్చతుర్ధా భూతభావనః .. 33..

రజఃప్రవర్తకో బ్రహ్మా మరీచ్యాదిపితామహః .
వేదకర్తా యజ్ఞకర్తా సర్వకర్తాఽ మితాత్మకః .. 34..

అనేకసృష్టికర్తా చ దశధాసృష్టికారకః .
యజ్ఞాంగో యజ్ఞవారాహో భూధరో భూమిపాలకః .. 35..

సేతుర్విధరణో జైత్రో హిరణ్యాక్షాంతకః సురః .
దితికశ్యపకామైకహేతుసృష్టిప్రవర్తకః .. 36..

దేవాభయప్రదాతా చ వైకుంఠాధిపతిర్మహాన్ .
సర్వగర్వప్రహారీ చ సనకాద్యఖిలార్థదః .. 37..

సర్వాశ్వాసనకర్తా చ భక్తతుల్యాహవప్రదః .
కాలలక్షణహేతుశ్చ సర్వార్థజ్ఞాపకః పరః .. 38..

భక్తోన్నతికరః సర్వప్రకారసుఖదాయకః .
నానాయుద్ధప్రహరణో బ్రహ్మశాపవిమోచకః .. 39..

పుష్టిసర్గప్రణేతా చ గుణసృష్టిప్రవర్తకః .
కర్దమేష్టప్రదాతా చ దేవహూత్యఖిలార్థదః .. 40..

శుక్లనారాయణః సత్యకాలధర్మప్రవర్తకః .
జ్ఞానావతారః శాంతాత్మా కపిలః కాలనాశకః .. 41..

త్రిగుణాధిపతిః సాంఖ్యశాస్త్రకర్తా విశారదః .
సర్గదూషణహారీ చ పుష్టిమోక్షప్రవర్తకః .. 42..

లౌకికానందదాతా చ బ్రహ్మానందప్రవర్తకః .
భక్తిసిద్ధాంతవక్తా చ సగుణజ్ఞానదీపకః .. 43..

ఆత్మప్రదః పూర్ణకామో యోగాత్మా యోగభావితః .
జీవన్ముక్తిప్రదః శ్రీమానన్యభక్తిప్రవర్తకః .. 44..

కాలసామర్థ్యదాతా చ కాలదోషనివారకః .
గర్భోత్తమజ్ఞానదాతా కర్మమార్గనియామకః .. 45..

సర్వమార్గనిరాకర్తా భక్తిమార్గైకపోషకః .
సిద్ధిహేతుః సర్వహేతుః సర్వాశ్చర్యైకకారణం .. 46..

చేతనాచేతనపతిః సముద్రపరిపూజితః .
సాంఖ్యాచార్యస్తుతః సిద్ధపూజితః సర్వపూజితః .. 47..

విసర్గలీలా
విసర్గకర్తా సర్వేశః కోటిసూర్యసమప్రభః .
అనంతగుణగంభీరో మహాపురుషపూజితః .. 48..

అనంతసుఖదాతా చ బ్రహ్మకోటిప్రజాపతిః .
సుధాకోటిస్వాస్థ్యహేతుః కామధుక్కోటికామదః .. 49..

సముద్రకోటిగంభీరస్తీర్థకోటిసమాహ్వయః .
సుమేరుకోటినిష్కంపః కోటిబ్రహ్మాండవిగ్రహః .. 50..

కోట్యశ్వమేధపాపఘ్నో వాయుకోటిమహాబలః .
కోటీందుజగదానందీ శివకోటిప్రసాదకృత్ .. 51..

సర్వసద్గుణమాహాత్మ్యః సర్వసద్గుణభాజనం .
మన్వాదిప్రేరకో ధర్మో యజ్ఞనారాయణః పరః .. 52..

ఆకూతిసూనుర్దేవేంద్రో రుచిజన్మాఽ భయప్రదః .
దక్షిణాపతిరోజస్వీ క్రియాశక్తిః పరాయణః .. 53..

దత్తాత్రేయో యోగపతిర్యోగమార్గప్రవర్తకః .
అనసూయాగర్భరత్నమృషివంశవివర్ధనః .. 54..

గుణత్రయవిభాగజ్ఞశ్చతుర్వర్గవిశారదః .
నారాయణో ధర్మసూనుర్మూర్తిపుణ్యయశస్కరః .. 55..

సహస్రకవచచ్ఛేదీ తపఃసారో నరప్రియః .
విశ్వానందప్రదః కర్మసాక్షీ భారతపూజితః .. 56..

అనంతాద్భుతమాహాత్మ్యో బదరీస్థానభూషణం .
జితకామో జితక్రోధో జితసంగో జితేంద్రియః .. 57..

ఉర్వశీప్రభవః స్వర్గసుఖదాయీ స్థితిప్రదః .
అమానీ మానదో గోప్తా భగవచ్ఛాస్త్రబోధకః .. 58..

బ్రహ్మాదివంద్యో హంసశ్రీర్మాయావైభవకారణం .
వివిధానంతసర్గాత్మా విశ్వపూరణతత్పరః .. 59..

యజ్ఞజీవనహేతుశ్చ యజ్ఞస్వామీష్టబోధకః .
నానాసిద్ధాంతగమ్యశ్చ సప్తతంతుశ్చ షడ్గుణః .. 60..

ప్రతిసర్గజగత్కర్తా నానాలీలావిశారదః .
ధ్రువప్రియో ధ్రువస్వామీ చింతితాధికదాయకః .. 61..

దుర్లభానంతఫలదో దయానిధిరమిత్రహా .
అంగస్వామీ కృపాసారో వైన్యో భూమినియామకః .. 62..

భూమిదోగ్ధా ప్రజాప్రాణపాలనైకపరాయణః .
యశోదాతా జ్ఞానదాతా సర్వధర్మప్రదర్శకః .. 63..

పురంజనో జగన్మిత్రం విసర్గాంతప్రదర్శకః .
ప్రచేతసాం పతిశ్చిత్రభక్తిహేతుర్జనార్దనః .. 64..

స్మృతిహేతుబ్రహ్మభావసాయుజ్యాదిప్రదః శుభః .
విజయీ .... continued

స్థానలీలా
.... స్థితిలీలాబ్ధిరచ్యుతో విజయప్రదః .. 65..

స్వసామర్థ్యప్రదో భక్తకీర్తిహేతురధోక్షజః .
ప్రియవ్రతప్రియస్వామీ స్వేచ్ఛావాదవిశారదః .. 66..

సంఖ్యగమ్యః స్వప్రకాశః సర్వసంగవివర్జితః .
ఇచ్ఛాయాం చ సమర్యాదస్త్యాగమాత్రోపలంభనః .. 67..

అచింత్యకార్యకర్తా చ తర్కాగోచరకార్యకృత్ .
శృంగారరసమర్యాదా ఆగ్నీధ్రరసభాజనం .. 68..

నాభీష్టపూరకః కర్మమర్యాదాదర్శనోత్సుకః .
సర్వరూపోఽ ద్భుతతమో మర్యాదాపురుషోత్తమః .. 69..

సర్వరూపేషు సత్యాత్మా కాలసాక్షీ శశిప్రభః .
మేరుదేవీవ్రతఫలమృషభో భగలక్షణః .. 70..

జగత్సంతర్పకో మేఘరూపీ దేవేంద్రదర్పహా .
జయంతీపతిరత్యంతప్రమాణాశేషలౌకికః .. 71..

శతధాన్యస్తభూతాత్మా శతానందో గుణప్రసూః .

వైష్ణవోత్పాదనపరః సర్వధర్మోపదేశకః .. 72..

పరహంసక్రియాగోప్తా యోగచర్యాప్రదర్శకః .
చతుర్థాశ్రమనిర్ణేతా సదానందశరీరవాన్ .. 73..

ప్రదర్శితాన్యధర్మశ్చ భరతస్వామ్యపారకృత్ .
యథావత్కర్మకర్తా చ సంగానిష్టప్రదర్శకః .. 74..

ఆవశ్యకపునర్జన్మకర్మమార్గప్రదర్శకః .
యజ్ఞరూపమృగః శాంతః సహిష్ణుః సత్పరాక్రమః .. 75..

రహూగణగతిజ్ఞశ్చ రహూగణవిమోచకః .
భవాటవీతత్త్వవక్తా బహిర్ముఖహితే రతః .. 76..

గయస్వామీ స్థానవంశకర్తా స్థానవిభేదకృత్ .
పురుషావయవో భూమివిశేషవినిరూపకః .. 77..

జంబూద్వీపపతిర్మేరునాభిపద్మరుహాశ్రయః .
నానావిభూతిలీలాఢ్యో గంగోత్పత్తినిదానకృత్ .. 78..

గంగామాహాత్మ్యహేతుశ్చ గంగారూపోఽతిగూఢకృత్ .
వైకుంఠదేహహేత్వంబుజన్మకృత్ సర్వపావనః .. 79..

శివస్వామీ శివోపాస్యో గూఢః సంకర్షణాత్మకః .
స్థానరక్షార్థమత్స్యాదిరూపః సర్వైకపూజితః .. 80..

ఉపాస్యనానారూపాత్మా జ్యోతీరూపో గతిప్రదః .
సూర్యనారాయణో వేదకాంతిరుజ్జ్వలవేషధృక్ .. 81..

హంసోఽన్తరిక్షగమనః సర్వప్రసవకారణం .
ఆనందకర్తా వసుదో బుధో వాక్పతిరుజ్జ్వలః .. 82..

కాలాత్మా కాలకాలశ్చ కాలచ్ఛేదకృదుత్తమః .
శిశుమారః సర్వమూర్తిరాధిదైవికరూపధృక్ .. 83..

అనంతసుఖభోగాఢ్యో వివరైశ్వర్యభాజనం .
సంకర్షణో దైత్యపతిః సర్వాధారో బృహద్వపుః .. 84..

అనంతనరకచ్ఛేదీ స్మృతిమాత్రార్తినాశనః .
సర్వానుగ్రహకర్తా చ .... continued

పోషణ-పుష్టి-లీలా

.... మర్యాదాభిన్నశాస్త్రకృత్ .. 85 ..

కాలాంతకభయచ్ఛేదీ నామసామర్థ్యరూపధృక్ .
ఉద్ధారానర్హగోప్తాత్మా నామాదిప్రేరకోత్తమః .. 86..

అజామిలమహాదుష్టమోచకోఽఘవిమోచకః .
ధర్మవక్తాఽక్లిష్టవక్తా విష్ణుధర్మస్వరూపధృక్ .. 87..

సన్మార్గప్రేరకో ధర్తా త్యాగహేతురధోక్షజః .
వైకుంఠపురనేతా చ దాససంవృద్ధికారకః .. 88..

దక్షప్రసాదకృద్ధంసగుహ్యస్తుతివిభావనః .
స్వాభిప్రాయప్రవక్తా చ ముక్తజీవప్రసూతికృత్ .. 89..

నారదప్రేరణాత్మా చ హర్యశ్వబ్రహ్మభావనః .
శబలాశ్వహితో గూఢవాక్యార్థజ్ఞాపనక్షమః .. 90..

గూఢార్థజ్ఞాపనః సర్వమోక్షానందప్రతిష్ఠితః .
పుష్టిప్రరోహహేతుశ్చ దాసైకజ్ఞాతహృద్గతః .. 91..

శాంతికర్తా సుహితకృత్ స్త్రీప్రసూః సర్వకామధుక్ .
పుష్టివంశప్రణేతా చ విశ్వరూపేష్టదేవతా .. 92..

కవచాత్మా పాలనాత్మా వర్మోపచితికారణం .
విశ్వరూపశిరశ్ఛేదీ త్వాష్ట్రయజ్ఞవినాశకః .. 93..

వృత్రస్వామీ వృత్రగమ్యో వృత్రవ్రతపరాయణః .
వృత్రకీర్తిర్వృత్రమోక్షో మఘవత్ప్రాణరక్షకః .. 94..

అశ్వమేధహవిర్భోక్తా దేవేంద్రామీవనాశకః .
సంసారమోచకశ్చిత్రకేతుబోధనతత్పరః .. 95..

మంత్రసిద్ధిః సిద్ధిహేతుః సుసిద్ధిఫలదాయకః .
మహాదేవతిరస్కర్తా భక్త్యై పూర్వార్థనాశకః .. 96..

దేవబ్రాహ్మణవిద్వేషవైముఖ్యజ్ఞాపకః శివః .
ఆదిత్యో దైత్యరాజశ్చ మహత్పతిరచింత్యకృత్ .. 97..

మరుతాం భేదకస్త్రాతా వ్రతాత్మా పుంప్రసూతికృత్ .

ఊతిలీలా

కర్మాత్మా వాసనాత్మా చ ఊతిలీలాపరాయణః .. 98..

సమదైత్యసురః స్వాత్మా వైషమ్యజ్ఞానసంశ్రయః .
దేహాద్యుపాధిరహితః సర్వజ్ఞః సర్వహేతువిద్ .. 99..

బ్రహ్మావాక్స్థాపనపరః స్వజన్మావధికార్యకృత్ .
సదసద్వాసనాహేతుస్త్రిసత్యో భక్తమోచకః .. 100..

హిరణ్యకశిపుద్వేషీ ప్రవిష్టాత్మాఽతిభీషణః .
శాంతిజ్ఞానాదిహేతుశ్చ ప్రహ్లాదోత్పత్తికారణం .. 101..

దైత్యసిద్ధాంతసద్వక్తా తపఃసార ఉదారధీః .
దైత్యహేతుప్రకటనో భక్తిచిహ్నప్రకాశకః .. 102..

సద్ద్వేషహేతుః సద్ద్వేషవాసనాత్మా నిరంతరః .
నైష్ఠుర్యసీమా ప్రహ్లాదవత్సలః సంగదోషహా .. 103..

మహానుభావః సాకారః సర్వాకారః ప్రమాణభూః .
స్తంభప్రసూతిర్నృహరిర్నృసింహో భీమవిక్రమః .. 104..

వికటాస్యో లలజ్జిహ్వో నఖశస్త్రో జవోత్కటః .
హిరణ్యకశిపుచ్ఛేదీ క్రూరదైత్యనివారకః .. 105..

సింహాసనస్థః క్రోధాత్మా లక్ష్మీభయవివర్ధనః .
బ్రహ్మాద్యత్యంతభయభూరపూర్వాచింత్యరూపధృక్ .. 106..

భక్తైకశాంతహృదయో భక్తస్తుత్యః స్తుతిప్రియః .
భక్తాంగలేహనోద్ధూతక్రోధపుఞ్జః ప్రశాంతధీః .. 107..

స్మృతిమాత్రభయత్రాతా బ్రహ్మబుద్ధిప్రదాయకః .
గోరూపధార్యమృతపాః శివకీర్తివివర్ధనః .. 108..

ధర్మాత్మా సర్వకర్మాత్మా విశేషాత్మాఽఽశ్రమప్రభుః .
సంసారమగ్నస్వోద్ధర్తా సన్మార్గాఖిలతత్త్వవాక్ .. 109..

ఆచారాత్మా సదాచారః .... continued

మన్వంతరలీలా

....................మన్వంతరవిభావనః .
స్మృత్యాఽశేషాశుభహరో గజేంద్రస్మృతికారణం .. 110..

జాతిస్మరణహేత్వైకపూజాభక్తిస్వరూపదః .
యజ్ఞో భయాన్మనుత్రాతా విభుర్బ్రహ్మవ్రతాశ్రయః .. 111..

సత్యసేనో దుష్టఘాతీ హరిర్గజవిమోచకః .
వైకుంఠో లోకకర్తా చ అజితోఽమృతకారణం .. 112..

ఉరుక్రమో భూమిహర్తా సార్వభౌమో బలిప్రియః .
విభుః సర్వహితైకాత్మా విష్వక్సేనః శివప్రియః .. 113..

ధర్మసేతుర్లోకధృతిః సుధామాంతరపాలకః .
ఉపహర్తా యోగపతిర్బృహద్భానుః క్రియాపతిః .. 114..

చతుర్దశప్రమాణాత్మా ధర్మో మన్వాదిబోధకః .
లక్ష్మీభోగైకనిలయో దేవమంత్రప్రదాయకః .. 115..

దైత్యవ్యామోహకః సాక్షాద్గరుడస్కంధసంశ్రయః .
లీలామందరధారీ చ దైత్యవాసుకిపూజితః .. 116..

సముద్రోన్మథనాయత్తోఽవిఘ్నకర్తా స్వవాక్యకృత్ .
ఆదికూర్మః పవిత్రాత్మా మందరాఘర్షణోత్సుకః .. 117..

శ్వాసైజదబ్ధివార్వీచిః కల్పాంతావధికార్యకృత్ .
చతుర్దశమహారత్నో లక్ష్మీసౌభాగ్యవర్ధనః .. 118..

ధన్వంతరిః సుధాహస్తో యజ్ఞభోక్తాఽఽర్తినాశనః .
ఆయుర్వేదప్రణేతా చ దేవదైత్యాఖిలార్చితః .. 119..

బుద్ధివ్యామోహకో దేవకార్యసాధనతత్పరః .
స్త్రీరూపా మాయయా వక్తా దైత్యాంతఃకరణప్రియః .. 120..

పాయితామృతదేవాంశో యుద్ధహేతుస్మృతిప్రదః .
సుమాలిమాలివధకృన్మాల్యవత్ప్రాణహారకః .. 121..

కాలనేమిశిరశ్ఛేదీ దైత్యయజ్ఞవినాశకః .
ఇంద్రసామర్థ్యదాతా చ దైత్యశేషస్థితిప్రియః .. 122..

శివవ్యామోహకో మాయీ భృగుమంత్రస్వశక్తిదః .
బలిజీవనకర్తా చ స్వర్గహేతుర్వ్రతార్చితః .. 123..

అదిత్యానందకర్తా చ కశ్యపాదితిసంభవః .
ఉపేంద్ర ఇంద్రావరజో వామనబ్రహ్మరూపధృక్ .. 124..

బ్రహ్మాదిసేవితవపుర్యజ్ఞపావనతత్పరః .
యాచ్ఞోపదేశకర్తా చ జ్ఞాపితాశేషసంస్థితిః .. 125..

సత్యార్థప్రేరకః సర్వహర్తా గర్వవినాశకః .
త్రివిక్రమస్త్రిలోకాత్మా విశ్వమూర్తిః పృథుశ్రవాః .. 126..

పాశబద్ధబలిః సర్వదైత్యపక్షోపమర్దకః .
సుతలస్థాపితబలిః స్వర్గాధికసుఖప్రదః .. 127..

కర్మసంపూర్తికర్తా చ స్వర్గసంస్థాపితామరః .
జ్ఞాతత్రివిధధర్మాత్మా మహామీనోఽబ్ధిసంశ్రయః .. 128..

సత్యవ్రతప్రియో గోప్తా మత్స్యమూర్తిధృతశ్రుతిః .
శృంగబద్ధధృతక్షోణిః సర్వార్థజ్ఞాపకో గురుః .. 129..

ఈశానుకథాలీలా

ఈశసేవకలీలాత్మా సూర్యవంశప్రవర్తకః .
సోమవంశోద్భవకరో మనుపుత్రగతిప్రదః .. 130..

అంబరీషప్రియః సాధుర్దుర్వాసోగర్వనాశకః .
బ్రహ్మశాపోపసంహర్తా భక్తకీర్తివివర్ధనః .. 131..

ఇక్ష్వాకువంశజనకః సగరాద్యఖిలార్థదః .
భగీరథమహాయత్నో గంగాధౌతాంఘ్రిపంకజః .. 132..

బ్రహ్మస్వామీ శివస్వామీ సగరాత్మజముక్తిదః .
ఖట్వాంగమోక్షహేతుశ్చ రఘువంశవివర్ధనః .. 133..

రఘునాథో రామచంద్రో రామభద్రో రఘుప్రియః .
అనంతకీర్తిః పుణ్యాత్మా పుణ్యశ్లోకైకభాస్కరః .. 134..

కోశలేంద్రః ప్రమాణాత్మా సేవ్యో దశరథాత్మజః .
లక్ష్మణో భరతశ్చైవ శత్రుఘ్నో వ్యూహవిగ్రహః .. 135..

విశ్వామిత్రప్రియో దాంతస్తాడకావధమోక్షదః .
వాయవ్యాస్త్రాబ్ధినిక్షిప్తమారీచశ్చ సుబాహుహా .. 136..

వృషధ్వజధనుర్భంగప్రాప్తసీతామహోత్సవః .
సీతాపతిర్భృగుపతిగర్వపర్వతనాశకః .. 137..

అయోధ్యాస్థమహాభోగయుక్తలక్ష్మీవినోదవాన్ .
కైకేయీవాక్యకర్తా చ పితృవాక్పరిపాలకః .. 138..

వైరాగ్యబోధకోఽనన్యసాత్త్వికస్థానబోధకః .
అహల్యాదుఃఖహారీ చ గుహస్వామీ సలక్ష్మణః .. 139..

చిత్రకూటప్రియస్థానో దండకారణ్యపావనః .
శరభంగసుతీక్ష్ణాదిపూజితోఽగస్త్యభాగ్యభూః .. 140..

ఋషిసంప్రార్థితకృతిర్విరాధవధపండితః .
ఛిన్నశూర్పణఖానాసః ఖరదూషణఘాతకః .. 141..

ఏకబాణహతానేకసహస్రబలరాక్షసః .
మారీచఘాతీ నియతసీతాసంబంధశోభితః .. 142..

సీతావియోగనాట్యశ్చ జటాయుర్వధమోక్షదః .
శబరీపూజితో భక్తహనుమత్ప్రముఖావృతః .. 143..

దుందుభ్యస్థిప్రహరణః సప్తతాలవిభేదనః .
సుగ్రీవరాజ్యదో వాలిఘాతీ సాగరశోషణః .. 144..

సేతుబంధనకర్తా చ విభీషణహితప్రదః .
రావణాదిశిరశ్ఛేదీ రాక్షసాఘౌఘనాశకః .. 145..

సీతాఽభయప్రదాతా చ పుష్పకాగమనోత్సుకః .
అయోధ్యాపతిరత్యంతసర్వలోకసుఖప్రదః .. 146..

మథురాపురనిర్మాతా సుకృతజ్ఞస్వరూపదః .
జనకజ్ఞానగమ్యశ్చ ఐలాంతప్రకటశ్రుతిః .. 147..

హైహయాంతకరో రామో దుష్టక్షత్రవినాశకః .
సోమవంశహితైకాత్మా యదువంశవివర్ధనః .. 148..

నిరోధలీలా

పరబ్రహ్మావతరణః కేశవః క్లేశనాశనః .
భూమిభారావతరణో భక్తార్థాఖిలమానసః .. 149..

సర్వభక్తనిరోధాత్మా లీలానంతనిరోధకృత్ .
భూమిష్ఠపరమానందో దేవకీశుద్ధికారణం .. 150..

వసుదేవజ్ఞాననిష్ఠసమజీవనివారకః .
సర్వవైరాగ్యకరణస్వలీలాధారశోధకః .. 151..

మాయాజ్ఞాపనకర్తా చ శేషసంభారసంభృతిః .
భక్తక్లేశపరిజ్ఞాతా తన్నివారణతత్పరః .. 152..

ఆవిష్టవసుదేవాంశో దేవకీగర్భభూషణం .
పూర్ణతేజోమయః పూర్ణః కంసాధృష్యప్రతాపవాన్ .. 153..

వివేకజ్ఞానదాతా చ బ్రహ్మాద్యఖిలసంస్తుతః .
సత్యో జగత్కల్పతరుర్నానారూపవిమోహనః .. 154..

భక్తిమార్గప్రతిష్ఠాతా విద్వన్మోహప్రవర్తకః .
మూలకాలగుణద్రష్టా నయనానందభాజనం .. 155..

వసుదేవసుఖాబ్ధిశ్చ దేవకీనయనామృతం .
పితృమాతృస్తుతః పూర్వసర్వవృత్తాంతబోధకః .. 156..

గోకులాగతిలీలాప్తవసుదేవకరస్థితిః .
సర్వేశత్వప్రకటనో మాయావ్యత్యయకారకః .. 157..

జ్ఞానమోహితదుష్టేశః ప్రపంచాస్మృతికారణం .
యశోదానందనో నందభాగ్యభూగోకులోత్సవః .. 158..

నందప్రియో నందసూనుర్యశోదాయాః స్తనంధయః .
పూతనాసుపయఃపాతా ముగ్ధభావాతిసుందరః .. 159..

సుందరీహృదయానందో గోపీమంత్రాభిమంత్రితః .
గోపాలాశ్చర్యరసకృత్ శకటాసురఖండనః .. 160..

నందవ్రజజనానందీ నందభాగ్యమహోదయః .
తృణావర్తవధోత్సాహో యశోదాజ్ఞానవిగ్రహః .. 161..

బలభద్రప్రియః కృష్ణః సంకర్షణసహాయవాన్ .
రామానుజో వాసుదేవో గోష్ఠాంగణగతిప్రియః .. 162..

కింకిణీరవభావజ్ఞో వత్సపుచ్ఛావలంబనః .
నవనీతప్రియో గోపీమోహసంసారనాశకః .. 163..

గోపబాలకభావజ్ఞశ్చౌర్యవిద్యావిశారదః .
మృత్స్నాభక్షణలీలాస్యమాహాత్మ్యజ్ఞానదాయకః .. 164..

ధరాద్రోణప్రీతికర్తా దధిభాండవిభేదనః .
దామోదరో భక్తవశ్యో యమలార్జునభంజనః .. 165..

బృహద్వనమహాశ్చర్యో వృందావనగతిప్రియః .
వత్సఘాతీ బాలకేలిర్బకాసురనిషూదనః .. 166..

అరణ్యభోక్తాఽ ప్యథవా బాలలీలాపరాయణః .
ప్రోత్సాహజనకశ్చైవమఘాసురనిషూదనః .. 167..

వ్యాలమోక్షప్రదః పుష్టో బ్రహ్మమోహప్రవర్ధనః .
అనంతమూర్తిః సర్వాత్మా జంగమస్థావరాకృతిః .. 168..

బ్రహ్మమోహనకర్తా చ స్తుత్య ఆత్మా సదాప్రియః .
పౌగండలీలాభిరతిర్గోచారణపరాయణః .. 169..

వృందావనలతాగుల్మవృక్షరూపనిరూపకః .
నాదబ్రహ్మప్రకటనో వయఃప్రతికృతిస్వనః .. 170..

బర్హినృత్యానుకరణో గోపాలానుకృతిస్వనః .
సదాచారప్రతిష్ఠాతా బలశ్రమనిరాకృతిః .. 171..

తరుమూలకృతాశేషతల్పశాయీ సఖిస్తుతః .
గోపాలసేవితపదః శ్రీలాలితపదాంబుజః .. 172..

గోపసంప్రార్థితఫలదాననాశితధేనుకః .
కాలీయఫణిమాణిక్యరంజితశ్రీపదాంబుజః .. 173..

దృష్టిసంజీవితాశేషగోపగోగోపికాప్రియః .
లీలాసంపీతదావాగ్నిః ప్రలంబవధపండితః .. 174..

దావాగ్న్యావృతగోపాలదృష్ట్యాచ్ఛాదనవహ్నిపః .
వర్షాశరద్విభూతిశ్రీర్గోపీకామప్రబోధకః .. 175..

గోపీరత్నస్తుతాశేషవేణువాద్యవిశారదః .
కాత్యాయనీవ్రతవ్యాజసర్వభావాశ్రితాంగనః .. 176..

సత్సంగతిస్తుతివ్యాజస్తుతవృందావనాంఘ్రిపః .
గోపక్షుచ్ఛాంతిసంవ్యాజవిప్రభార్యాప్రసాదకృత్ .. 177..

హేతుప్రాప్తేంద్రయాగస్వకార్యగోసవబోధకః .
శైలరూపకృతాశేషరసభోగసుఖావహః .. 178..

లీలాగోవర్ధనోద్ధారపాలితస్వవ్రజప్రియః .
గోపస్వచ్ఛందలీలార్థగర్గవాక్యార్థబోధకః .. 179..

ఇంద్రధేనుస్తుతిప్రాప్తగోవిందేంద్రాభిధానవాన్ .
వ్రతాదిధర్మసంసక్తనందక్లేశవినాశకః .. 180..

నందాదిగోపమాత్రేష్టవైకుంఠగతిదాయకః .
వేణువాదస్మరక్షోభమత్తగోపీవిముక్తిదః .. 181..

సర్వభావప్రాప్తగోపీసుఖసంవర్ధనక్షమః .
గోపీగర్వప్రణాశార్థతిరోధానసుఖప్రదః .. 182..

కృష్ణభావవ్యాప్తవిశ్వగోపీభావితవేషధృక్ .
రాధావిశేషసంభోగప్రాప్తదోషనివారకః .. 183..

పరమప్రీతిసంగీతసర్వాద్భుతమహాగుణః .
మానాపనోదనాక్రందగోపీదృష్టిమహోత్సవః .. 184..

గోపికావ్యాప్తసర్వాంగః స్త్రీసంభాషావిశారదః .
రాసోత్సవమహాసౌఖ్యగోపీసంభోగసాగరః .. 185..

జలస్థలరతివ్యాప్తగోపీదృష్ట్యభిపూజితః .
శాస్త్రానపేక్షకామైకముక్తిద్వారవివర్ధనః .. 186..

సుదర్శనమహాసర్పగ్రస్తనందవిమోచకః .
గీతమోహితగోపీధృక్షంఖచూడవినాశకః .. 187..

గుణసంగీతసంతుష్టిర్గోపీసంసారవిస్మృతిః .
అరిష్టమథనో దైత్యబుద్ధివ్యామోహకారకః .. 188..

కేశిఘాతీ నారదేష్టో వ్యోమాసురవినాశకః .
అక్రూరభక్తిసంరాద్ధపాదరేణుమహానిధిః .. 189..

రథావరోహశుద్ధాత్మా గోపీమానసహారకః .
హ్రదసందర్శితాశేషవైకుంఠాక్రూరసంస్తుతః .. 190..

మథురాగమనోత్సాహో మథురాభాగ్యభాజనం .
మథురానగరీశోభాదర్శనోత్సుకమానసః .. 191..

దుష్టరంజకఘాతీ చ వాయకార్చితవిగ్రహః .
వస్త్రమాలాసుశోభాంగః కుబ్జాలేపనభూషితః .. 192..

కుబ్జాసురూపకర్తా చ కుబ్జారతివరప్రదః .
ప్రసాదరూపసంతుష్టహరకోదండఖండనః .. 193..

శకలాహతకంసాప్తధనూరక్షకసైనికః .
జాగ్రత్స్వప్నభయవ్యాప్తమృత్యులక్షణబోధకః .. 194..

మథురామల్ల ఓజస్వీ మల్లయుద్ధవిశారదః .
సద్యః కువలయాపీడఘాతీ చాణూరమర్దనః .. 195..

లీలాహతమహామల్లః శలతోశలఘాతకః .
కంసాంతకో జితామిత్రో వసుదేవవిమోచకః .. 196..

జ్ఞాతతత్త్వపితృజ్ఞానమోహనామృతవాఙ్మయః .
ఉగ్రసేనప్రతిష్ఠాతా యాదవాధివినాశకః .. 197..

నందాదిసాంత్వనకరో బ్రహ్మచర్యవ్రతే స్థితః .
గురుశుశ్రూషణపరో విద్యాపారమితేశ్వరః .. 198..

సాందీపనిమృతాపత్యదాతా కాలాంతకాదిజిత్ .
గోకులాశ్వాసనపరో యశోదానందపోషకః .. 199..

గోపికావిరహవ్యాజమనోగతిరతిప్రదః .
సమోద్ధవభ్రమరవాక్ గోపికామోహనాశకః .. 200..

కుబ్జారతిప్రదోఽక్రూరపవిత్రీకృతభూగృహః .
పృథాదుఃఖప్రణేతా చ పాండవానాం సుఖప్రదః .. 201..

దశమస్కంధోత్తరార్ధనామాని నిరోధలీలా

జరాసంధసమానీతసైన్యఘాతీ విచారకః .
యవనవ్యాప్తమథురాజనదత్తకుశస్థలిః .. 202..

ద్వారకాద్భుతనిర్మాణవిస్మాపితసురాసురః .
మనుష్యమాత్రభోగార్థభూమ్యానీతేంద్రవైభవః .. 203..

యవనవ్యాప్తమథురానిర్గమానందవిగ్రహః .
ముచుకుందమహాబోధయవనప్రాణదర్పహా .. 204..

ముచుకుందస్తుతాశేషగుణకర్మమహోదయః .
ఫలప్రదానసంతుష్టిర్జన్మాంతరితమోక్షదః .. 205..

శివబ్రాహ్మణవాక్యాప్తజయభీతివిభావనః .
ప్రవర్షణప్రార్థితాగ్నిదానపుణ్యమహోత్సవః .. 206..

రుక్మిణీరమణః కామపితా ప్రద్యుమ్నభావనః .
స్యమంతకమణివ్యాజప్రాప్తజాంబవతీపతిః .. 207..

సత్యభామాప్రాణపతిః కాలిందీరతివర్ధనః .
మిత్రవిందాపతిః సత్యాపతిర్వృషనిషూదనః .. 208..

భద్రావాంఛితభర్తా చ లక్ష్మణావరణక్షమః .
ఇంద్రాదిప్రార్థితవధనరకాసురసూదనః .. 209..

మురారిః పీఠహంతా చ తామ్రాదిప్రాణహారకః .
షోడశస్త్రీసహస్రేశః ఛత్రకుండలదానకృత్ .. 210..

పారిజాతాపహరణో దేవేంద్రమదనాశకః .
రుక్మిణీసమసర్వస్త్రీసాధ్యభోగరతిప్రదః .. 211..

రుక్మిణీపరిహాసోక్తివాక్తిరోధానకారకః .
పుత్రపౌత్రమహాభాగ్యగృహధర్మప్రవర్తకః .. 212..

శంబరాంతకసత్పుత్రవివాహహతరుక్మికః .
ఉషాపహృతపౌత్రశ్రీర్బాణబాహునివారకః .. 213..

శీతజ్వరభయవ్యాప్తజ్వరసంస్తుతషడ్గుణః .
శంకరప్రతియోద్ధా చ ద్వంద్వయుద్ధవిశారదః .. 214..

నృగపాపప్రభేత్తా చ బ్రహ్మస్వగుణదోషదృక్ .
విష్ణుభక్తివిరోధైకబ్రహ్మస్వవినివారకః .. 215..

బలభద్రాహితగుణో గోకులప్రీతిదాయకః .
గోపీస్నేహైకనిలయో గోపీప్రాణస్థితిప్రదః .. 216..

వాక్యాతిగామియమునాహలాకర్షణవైభవః .
పౌండ్రకత్యాజితస్పర్ధః కాశీరాజవిభేదనః .. 217..

కాశీనిదాహకరణః శివభస్మప్రదాయకః .
ద్వివిదప్రాణఘాతీ చ కౌరవాఖర్వగర్వనుత్ .. 218..

లాంగలాకృష్టనగరీసంవిగ్నాఖిలనాగరః .
ప్రపన్నాభయదః సాంబప్రాప్తసన్మానభాజనం .. 219..

నారదాన్విష్టచరణో భక్తవిక్షేపనాశకః .
సదాచారైకనిలయః సుధర్మాధ్యాసితాసనః .. 220..

జరాసంధావరుద్ధేన విజ్ఞాపితనిజక్లమః .
మంత్ర్యుద్ధవాదివాక్యోక్తప్రకారైకపరాయణః .. 221..

రాజసూయాదిమఖకృత్ సంప్రార్థితసహాయకృత్ .
ఇంద్రప్రస్థప్రయాణార్థమహత్సంభారసంభృతిః .. 222..

జరాసంధవధవ్యాజమోచితాశేషభూమిపః .
సన్మార్గబోధకో యజ్ఞక్షితివారణతత్పరః .. 223..

శిశుపాలహతివ్యాజజయశాపవిమోచకః .
దుర్యోధనాభిమానాబ్ధిశోషబాణవృకోదరః.. 224..

మహాదేవవరప్రాప్తపురశాల్వవినాశకః .
దంతవక్త్రవధవ్యాజవిజయాఘౌఘనాశకః .. 225..

విదూరథప్రాణహర్తా న్యస్తశస్త్రాస్త్రవిగ్రహః .
ఉపధర్మవిలిప్తాంగసూతఘాతీ వరప్రదః .. 226..

బల్వలప్రాణహరణపాలితర్షిశ్రుతిక్రియః .
సర్వతీర్థాఘనాశార్థతీర్థయాత్రావిశారదః .. 227..

జ్ఞానక్రియావిభేదేష్టఫలసాధనతత్పరః .
సారథ్యాదిక్రియాకర్తా భక్తవశ్యత్వబోధకః .. 228..

సుదామారంకభార్యార్థభూమ్యానీతేంద్రవైభవః .
రవిగ్రహనిమిత్తాప్తకురుక్షేత్రైకపావనః .. 229..

నృపగోపీసమస్తస్త్రీపావనార్థాఖిలక్రియః .
ఋషిమార్గప్రతిష్ఠాతా వసుదేవమఖక్రియః .. 230..

వసుదేవజ్ఞానదాతా దేవకీపుత్రదాయకః .
అర్జునస్త్రీప్రదాతా చ బహులాశ్వస్వరూపదః .. 231..

శ్రుతదేవేష్టదాతా చ సర్వశ్రుతినిరూపితః .
మహాదేవాద్యతిశ్రేష్ఠో భక్తిలక్షణనిర్ణయః .. 232..

వృకగ్రస్తశివత్రాతా నానావాక్యవిశారదః .
నరగర్వవినాశార్థహృతబ్రాహ్మణబాలకః .. 233..

లోకాలోకపరస్థానస్థితబాలకదాయకః .
ద్వారకాస్థమహాభోగనానాస్త్రీరతివర్ధనః .. 234..

మనస్తిరోధానకృతవ్యగ్రస్త్రీచిత్తభావితః .

ముక్తిలీలా

ముక్తిలీలావిహరణో మౌశలవ్యాజసంహృతిః .. 235..

శ్రీభాగవతధర్మాదిబోధకో భక్తినీతికృత్ .
ఉద్ధవజ్ఞానదాతా చ పంచవింశతిధా గురుః .. 236..

ఆచారభక్తిముక్త్యాదివక్తా శబ్దోద్భవస్థితిః .
హంసో ధర్మప్రవక్తా చ సనకాద్యుపదేశకృత్ .. 237..

భక్తిసాధనవక్తా చ యోగసిద్ధిప్రదాయకః .
నానావిభూతివక్తా చ శుద్ధధర్మావబోధకః .. 238..

మార్గత్రయవిభేదాత్మా నానాశంకానివారకః .
భిక్షుగీతాప్రవక్తా చ శుద్ధసాంఖ్యప్రవర్తకః .. 239..

మనోగుణవిశేషాత్మా జ్ఞాపకోక్తపురూరవాః .
పూజావిధిప్రవక్తా చ సర్వసిద్ధాంతబోధకః .. 240..

లఘుస్వమార్గవక్తా చ స్వస్థానగతిబోధకః .
యాదవాంగోపసంహర్తా సర్వాశ్చర్యగతిక్రియః .. 241..

ఆశ్రయలీలా

కాలధర్మవిభేదార్థవర్ణనాశనతత్పరః .
బుద్ధో గుప్తార్థవక్తా చ నానాశాస్త్రవిధాయకః .. 242..

నష్టధర్మమనుష్యాదిలక్షణజ్ఞాపనోత్సుకః .
ఆశ్రయైకగతిజ్ఞాతా కల్కిః కలిమలాపహః .. 243..

శాస్త్రవైరాగ్యసంబోధో నానాప్రలయబోధకః .
విశేషతః శుకవ్యాజపరీక్షిజ్జ్ఞానబోధకః .. 244..

శుకేష్టగతిరూపాత్మా పరీక్షిద్దేహమోక్షదః .
శబ్దరూపో నాదరూపో వేదరూపో విభేదనః .. 245..

వ్యాసః శాఖాప్రవక్తా చ పురాణార్థప్రవర్తకః .
మార్కండేయప్రసన్నాత్మా వటపత్రపుటేశయః .. 246..

మాయావ్యాప్తమహామోహదుఃఖశాంతిప్రవర్తకః .
మహాదేవస్వరూపశ్చ భక్తిదాతా కృపానిధిః .. 247..

ఆదిత్యాంతర్గతః కాలః ద్వాదశాత్మా సుపూజితః .
శ్రీభాగవతరూపశ్చ సర్వార్థఫలదాయకః .. 248..

ఇతీదం కీర్తనీయస్య హరేర్నామసహస్రకం .
పంచసప్తతివిస్తీర్ణం పురాణాంతరభాషితం .. 249..

య ఏతత్ప్రాతరుత్థాయ శ్రద్ధావాన్ సుసమాహితః .
జపేదర్థాహితమతిః స గోవిందపదం లభేత్ .. 250..

సర్వధర్మవినిర్ముక్తః సర్వసాధనవర్జితః .
ఏతద్ధారణమాత్రేణ కృష్ణస్య పదవీం వ్రజేత్ .. 251..

హర్యావేశితచిత్తేన శ్రీభాగవతసాగరాత్ .
సముద్ధృతాని నామాని చింతామణినిభాని హి .. 252..

కంఠస్థితాన్యర్థదీప్త్యా బాధంతేఽజ్ఞానజం తమః .
భక్తిం శ్రీకృష్ణదేవస్య సాధయంతి వినిశ్చితం .. 253..

కింబహూక్తేన భగవాన్ నామభిః స్తుతషడ్గుణః .

ఆత్మభావం నయత్యాశు భక్తిం చ కురుతే దృఢాం .. 254..

యః కృష్ణభక్తిమిహ వాంఛతి సాధనౌఘైర్-
నామాని భాసురయశాంసి జపేత్స నిత్యం .
తం వై హరిః స్వపురుషం కురుతేఽ తిశీఘ్రం-
ఆత్మార్పణం సమధిగచ్ఛతి భావతుష్టః .. 255..

శ్రీకృష్ణ కృష్ణసఖ వృష్ణివృషావనిధ్రుగ్-
రాజన్యవంశదహనానపవర్గవీర్య .
గోవింద గోపవనితావ్రజభృత్యగీత
తీర్థశ్రవః శ్రవణమంగల పాహి భృత్యాన్ .. 256..

.. ఇతి శ్రీభాగవతసారసముచ్చయే వైశ్వానరోక్తం
శ్రీవల్లభాచార్యవిరచితం
శ్రీపురుషోత్తమసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

This sahasranAmastotra was composed by Shri Vallabhacharya.
There is a short story narrated on http://sk-pushti.blogspot.com about the composition. There is an incident in the life of Shri Gopinathji, elder son of Shri Vallabhacharya, connected with his zeal towards Bhagavata Purana. It was a practice with him, right from his youth, to read Shri Bhagavata Purana regularly. He was so obsessed with its reading that he would not even eat unless he would complete Shri Bhagavata. Very much worried about this adamant attitude of Gopinathji, Shri Vallabhacharya had composed one Stotra (a poem praising the greatness) containing one thousand names of Purna Purushottama, all extracted from Shri Bhagavata Purana, and advised his son to read this work daily so that he could have the same complete effect of reading Shri Bhagavata Purana.
This Purushottama Sahasranama Stotra, is one of the original works of Shri Vallabhacharya and is much venerated.

Proofread by Sunderh Hattangadi sunderh at hotmail.com

```
% Text title            : puruShottamasahasranAmastotra
% File name             : puruShottamasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : puruShottamasahasranAmastotram (vallabhAchAryavirachitam)
% engtitle              : Shri Purushottamasahasranamastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, vishnu_misc, stotra, vallabhaachaarya, vishnu, puShTimArgIya
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : vishnu_misc
% Texttype              : stotra
% Author                : Vallabhacharya
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Sunderh Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Description-comments  : http://www.parikhparivar.com
% Indexextra            : (parikhparivar, pushti margiya stotraratnAkara, preamble)
% Latest update         : March 5, 2013
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

భగవన్నామ సహస్రం

.. శ్రీః ..
.. భగవత్సహస్రనామావలిః ..

పరః

ఓం నిస్సీమోద్యద్గుణాయ నమః .
ఓం అమితరసాయ నమః .
ఓం అనంతలీలాస్పదాయ నమః .
ఓం స్వాయత్తాశేషసత్తాయ నమః .
ఓం స్వాయత్తాశేషస్థితయే నమః .
ఓం స్వాయత్తాశేషయతనభిదావైభవాయ నమః .
ఓం విశ్వరూపాయ నమః .
ఓం త్ర్యక్షబ్రహ్మాత్మనే నమః .
ఓం సదసదవగతాయ నమః .
ఓం సర్వతత్త్వేషు పూర్ణాయ నమః . 10.

అఖిలసమః

ఓం స్వామినే నమః .
ఓం సుస్థిరాయ నమః .
ఓం నిఖిలనిర్వధిస్వాత్మవిగ్రహాయ నమః .
ఓం తాదృక్సర్వానుకూలాయ నమః .
ఓం చ్యవనవదితరప్రాప్యవైషమ్యవతే నమః .
ఓం సర్వత్రాపక్షపాతాయ నమః .
ఓం శుభవిభవాయ నమః .
ఓం మానసాద్యర్చ్యాయ నమః .
ఓం సంకోచోన్మోచకాయ నమః .
ఓం జగదవనాయ నమః . 20.

భక్తసులభః

ఓం స్వభక్తైర్బంధార్హాయ నమః .
ఓం అధికతరగుణానంతదివ్యావతారాయ నమః .
ఓం సర్వేష్వాసక్తిమతే నమః .
ఓం నతసుగమాయ నమః .
ఓం స్వప్రబోధప్రదాయ నమః .
ఓం ఖ్యాతాభిఖ్యాదిచిహ్నాయ నమః .
ఓం స్వరుచివితరణాయ నమః .
ఓం సర్వకాలాశ్రయాయ నమః .
ఓం శర్వాదేః స్వాంగదాత్రే నమః .
ఓం ప్రహితప్రదాయ నమః . 30.

నిఃశేషాగస్సహః

ఓం త్రాణే బద్ధధ్వజాయ నమః .
ఓం శుభనయనాయ నమః .
ఓం స్వార్తలాభేఽర్థినే నమః .
ఓం తిమ్యన్నేహస్వభావాయ నమః .
ఓం జగదుపజననస్థాపనాతిప్రియాయ నమః .
ఓం కారుణ్యాప్తత్వయోగాయ నమః .
ఓం అనుగతమహిషీసంనిధయే నమః .
ఓం దీర్ఘసంగాయ నమః .

ఓం నానాబంధాయ నమః .
ఓం స్వరక్షావహితతమాయ నమః . 40.

సుశీలః

ఓం క్షుద్రాహ్వానాభిముఖ్యాయ నమః .
ఓం నిజమహిమతిరస్కారకార్చాప్రియాయ నమః .
ఓం సర్వత్రాప్యంఘ్రిదాత్రే నమః .
ఓం సవిధశయనాయ నమః .
ఓం స్వాంఘ్రిసక్తైకరసాయ నమః .
ఓం గోపాద్యాప్తాయ నమః .
ఓం అశేషేక్షణవిషయాయ నమః .
ఓం భక్తవస్తుప్రసక్తాయ నమః .
ఓం శ్లిష్యన్నాశవ్యపోహాయ నమః .
ఓం తదహితశమనాయ నమః . 50.
ఓం అకీత్తైరర్చ్యాయ నమః .
ఓం అనియతవివిధాభ్యర్చనాయ నమః .
ఓం అల్పతుష్టాయ నమః .
ఓం ప్రహ్వోర్వేశాయ నమః .
ఓం స్వవిషయనియతేష్వాదరవతే నమః .
ఓం స్వాదుభూమ్నే నమః .
ఓం పాదాసక్తప్రసన్నాయ నమః .
ఓం సకృదుపసదనే మోక్షణాయ నమః .
ఓం ధర్మసుస్థాయ నమః .
ఓం క్షిప్రక్ష్ప్ర్తహితాయ నమః . 60.

సరసభజనః

ఓం సచ్చిత్తాకర్షహేతయే నమః .
ఓం అఘశమనవిధయే నమః .
ఓం నిత్యభోగ్యామృతాయ నమః .
ఓం త్యాగే హేతూజ్ఝితాయ నమః .
ఓం ప్రబహదుపకృతయే నమః .
ఓం దుస్త్యజస్వానుభూతయే నమః .
ఓం త్యాగాకాంక్షానిరోద్ధ్రే నమః .
ఓం శ్రితహృదయపృథక్కారనిత్యాక్షమాయ నమః .
ఓం స్వాత్మశ్లిష్టాయ నమః .
ఓం గయచ్ఛ్రమహరయశసే నమః . 70.

ప్రకృతి ఋజుః

ఓం సూరీణాం స్వైరసేవ్యాయ నమః .
ఓం స్వయమవతరతే నమః .
ఓం క్షుద్రదివ్యైకనేత్రాయ నమః .
ఓం గోపాద్యర్థఘృతాద్రయే నమః .
ఓం క్షితతనురసికాయ నమః .
ఓం వామనీభావదృశ్యాయ నమః .
ఓం సచ్చిత్తానన్యవృత్తయే నమః .
ఓం విభవసమతనవే నమః .
ఓం స్వాయుధారూఢహస్తాయ నమః .
ఓం నీచోచ్చగ్రాహ్యపాదాయ నమః . 80.

సాత్మ్యభోగప్రదః

ఓం పర్యంతే దృష్టాయ నమః .
ఓం అత్కే దృష్టాయ నమః .
ఓం స్వవిరహవిధురాయ నమః .
ఓం డింభవత్ పార్శ్వలీనాయ నమః .
ఓం చిత్తే క్లృప్తప్రవేశాయ నమః .
ఓం భుజశిఖరగతాయ నమః .
ఓం తాలుసింహాసనస్థాయ నమః .
ఓం చక్షుర్మధ్యే నివిష్టాయ నమః .
ఓం అలికతటే స్థితాయ నమః .
ఓం మస్తకే తస్థుషే నమః . 90.

అవ్యాజోదారః

ఓం విష్వగ్విక్రాంతిదృశ్యాయ నమః .
ఓం విగణనసులభాయ నమః .
ఓం వ్యక్తపూర్వోపకారాయ నమః .
ఓం స్వాంతస్యైకాగ్ర్యహేతవే నమః .
ఓం స్వయముదయజుషే నమః .
ఓం బంధమాత్రోపయాతాయ నమః .
ఓం చింతాస్తుత్యాదిలక్ష్యాయ నమః .
ఓం నతజనసతతశ్లేషిణే నమః .
ఓం దర్శితార్చాయ నమః .
ఓం స్మృత్యై చిత్తే మిషతే నమః . 100.

అసహ్యక్షణవిరహః

ఓం నిద్రావిచ్ఛేదకాయ నమః .
ఓం అరతిజనకాయ నమః .
ఓం అజస్రసంక్షోభకాయ నమః .
ఓం అన్వేష్టుం ప్రేరకాయ నమః .
ఓం విలయవితరణాయ నమః .
ఓం కార్శ్యదైన్యాదికృతే నమః .
ఓం చిత్తాక్షేపకాయ నమః .
ఓం విసంజ్ఞీకరణాయ నమః .
ఓం ఉపసంశోషకాయ నమః .
ఓం ఆవర్జకాయ నమః . 110.

ఉత్తుంగ లలితః

ఓం పూర్ణైశ్వర్యావతారాయ నమః .
ఓం భవదురితహరాయ నమః .
ఓం వామనత్వే మహతే నమః .
ఓం నాభీపద్మోత్థవిశ్వాయ నమః .
ఓం తదనుగుణదృశే నమః .
ఓం కల్పతల్పీకృతాబ్ధయే నమః .
ఓం న్యగ్రోధపత్రే సుప్తాయ నమః .
ఓం జగదవనధియే నమః .
ఓం రక్షణాయావతీర్ణాయ నమః .
ఓం రుద్రాదిస్తుత్యలీలాయ నమః . 120.

సర్వాస్వాదః

ఓం చిత్రాస్వాదానుభూతయే నమః .
ఓం ఉపకృతిభిః నమః .
ఓం దాస్యసారస్యహేతవే నమః .
ఓం స్వాత్మన్యాస్వార్థకృత్యాయ నమః .
ఓం భజదమృతరసాయ నమః .
ఓం భక్తచిత్తైకభోగ్యాయ నమః .
ఓం సర్వాక్షప్రీణనార్హాయ నమః .
ఓం సప్తి బహుఫలస్నేహాయ నమః .
ఓం ఆస్వాద్యశీలాయ నమః .
ఓం సభ్యైస్సాధ్యైస్సమేతాయ నమః . 130.

వ్యసనహరః

ఓం ప్రహ్లాదార్థే నృసింహాయ నమః .
ఓం క్షపితవిపదుషావల్లభాయ నమః .
ఓం క్షిప్తలంకాయ నమః .
ఓం క్ష్వేలప్రత్యర్థికేతవే నమః .
ఓం శ్రమహరతులసీమాలినే నమః .
ఓం ధైర్యహేతవే నమః .
ఓం త్రాణే దత్తావధానాయ నమః .
ఓం స్వరిపుహతికృతాశ్వాసనాయ నమః .
ఓం దీప్తహేతయే నమః .
ఓం సత్ప్రేక్షారక్షిత్రే నమః . 140.

స్వాప్తిసంప్రీతిమాన్

ఓం స్వప్రాప్త్యా సిద్ధకాంతయే నమః .
ఓం సుఘటితదయితాయ నమః .
ఓం విస్ఫురత్తుంగమూర్తయే నమః .
ఓం ప్రీత్యుమేషాతిభోగ్యాయ నమః .
ఓం నవఘనసురసాయ నమః .
ఓం నైకభూషాదిదృశ్యాయ నమః .
ఓం ప్రఖ్యాతప్రీతిలీలాయ నమః .
ఓం దురధిలపరసాయ నమః .
ఓం సద్గుణామోదహృద్యాయ నమః .
ఓం విశ్వవ్యావృత్తిచిత్రాయ నమః . 150.

స్వవిరహచకితః

ఓం స్వాస్వాదఖ్యాపకాయ నమః .
ఓం శ్రితనియతదృశయే నమః .
ఓం నైకభోగప్రదాయ నమః .
ఓం త్యాగానర్హప్రకాశాయ నమః .
ఓం స్థిరపరిచరణస్థాపకాయ నమః .
ఓం పాపభంజకాయ నమః .
ఓం దుస్సాధార్థసాధకాయ నమః .
ఓం విరహాభయకృతే నమః .
ఓం దుర్విభేదాత్మయోగాయ నమః .
ఓం నిత్యానేకోపకారాయ నమః . 160.

స్వజనహితః

ఓం సర్వాదయే నమః .
ఓం సర్వనాథాయ నమః .
ఓం త్రిభువనజననీవల్లభాయ నమః .
ఓం స్వాశ్రితార్థినే నమః .
ఓం విష్వగ్వ్యాప్త్యాతిదీప్తాయ నమః .
ఓం విమతనిరసనాయ నమః .
ఓం స్వాంఘ్రిసద్భక్తిదాయినే నమః .
ఓం విశ్వాప్త్యై వామనాంగాయ నమః .
ఓం స్వవిభవరసదాయ నమః .
ఓం స్వాంతనిర్వాహయోగ్యాయ నమః . 170.
ఓం స్వార్థేహాయ నమః .
ఓం బంధమోక్త్రే నమః .

ముక్తిరసదః

ఓం ప్రాప్యాకారోపపన్నాయ నమః .
ఓం జనిపరిహరణాయ నమః .
ఓం విశ్వసృష్ట్యాదిశక్తయే నమః .
ఓం నిస్సీమానందదేశన్వితాయ నమః .
ఓం రక్షణార్థావతారాయ నమః .
ఓం సుప్రఖ్యాతానుభవాయ నమః .
ఓం వివిధవిహరణాయ నమః .
ఓం వ్యాప్తివైచిత్ర్యవతే నమః . 180.
ఓం భక్తైర్గ్రాహ్యస్పృశ్యాయ నమః .
ఓం అఖిలఫలకృతే నమః .

స్వకైంకర్యోద్దేశ్యః

ఓం శ్రద్ధేయస్వాంఘ్రిఓగాయ నమః .
ఓం శుభమతికరదాయ నమః .
ఓం స్తోత్రసామర్థ్యహేతవే నమః .
ఓం స్వార్థీకారోపకారాయ నమః .
ఓం స్మృతిరసశమితాన్యాదరాయ నమః .
ఓం ప్రీతివశ్యాయ నమః .
ఓం ప్రాప్తౌ కాలాక్షమత్వప్రదాయ నమః .
ఓం అమృతరసధ్యానాయ నమః . 190.
ఓం ఆత్మార్పణార్హాయ నమః .
ఓం వైముఖ్యాద్వారయతే నమః .

సుభసవిధగిరిస్థః

ఓం దీప్తాశ్చర్యస్వభావాయ నమః .
ఓం ముఖరితజలజాయ నమః .
ఓం వర్షుకాంభోదవర్ణాయ నమః .
ఓం శైలచ్ఛత్రాభిగుప్తాశ్రితాయ నమః .
ఓం అతివిలసద్ధేతయే నమః .
ఓం ఆపీతగవ్యాయ నమః .
ఓం సంరంభోత్క్షిప్తభూమయే నమః .
ఓం ప్రణమదనుగుణాయ నమః . 200.
ఓం పూతనాచేతనాంతాయ నమః .
ఓం శ్రుతీనాం పూర్వాచార్యాయ నమః .

విచిత్రసౌందర్యయుక్తః

ఓం అంగైః సుశ్లిష్టాకల్పాయ నమః .
ఓం అనుపమసుషమాయ నమః .
ఓం నిస్సీమదీప్తయే నమః .
ఓం స్వాంతస్వాదుస్వదేహాయ నమః .
ఓం సుఖభజనపదాయ నమః .
ఓం మహిమ్నా మండితాంగాయ నమః .
ఓం స్తోత్రాతిక్రాంతకీర్తయే నమః .
ఓం మలినిమరహితౌజ్జ్వలాయ నమః . 210.
ఓం ఇష్టాపవాహ్యాయ నమః .
ఓం వీతాశ్చర్యత్రిణేత్రప్రభృతిసురనుతయే నమః .

తనువిహితసర్గాదిసుభగః

ఓం లోకస్రష్ట్రే నమః .
ఓం లోకక్రాంత్రే నమః .
ఓం హృతధరణిభరాయ నమః .
ఓం అనన్యభోగ్యాంఘ్రియుగ్మాయ నమః .
ఓం చిత్తోద్యన్నీలరూపాయ నమః .
ఓం నిరవధిరసదస్వాంఘ్రయే నమః .
ఓం అధ్యక్షమూర్తయే నమః .
ఓం నిత్యోపాస్యస్వపాదాయ నమః . 220.
ఓం నిఖిలవసుమతీగోపనస్వాంఘ్రివృత్తయే నమః .
ఓం మూర్తిప్రతీత్యా యమపరవశతాం ముష్ణతే నమః .

స్వేచ్ఛాసేవ్యాకృతిః

ఓం స్థానోత్కర్షాత్ సుదీప్తాయ నమః .
ఓం శ్రమహరవపుషే నమః .
ఓం స్వాంగపర్యాప్తభూషాయ నమః .
ఓం నీచయోగాత్ తేజిష్ఠాయ నమః .
ఓం ప్రణమితభువనాయ నమః .
ఓం సంనతానాం పావనాయ నమః .
ఓం ప్రాప్యర్ధస్థానాయ నమః .
ఓం అంహఃప్రశమనవిష్యాయ నమః . 230.
ఓం బంధవిచ్ఛేదపాదాయ నమః .
ఓం శీఘ్రాభియానక్షమశుభవసతయే నమః .

నిఖిలతనుః

ఓం భూతజుష్టాయ నమః .
ఓం భూతకార్యజుష్టాయ నమః .
ఓం శుభనిజవపుషే నమః .
ఓం దీప్తిమత్పదార్థజుష్టాయ నమః .
ఓం పథ్యాస్వాదోపపన్నాయ నమః .
ఓం శ్రుతిముఖసుభగాశేషశబ్దప్రపంచాయ నమః .
ఓం నానాకార్పుమర్థజుష్టాయ నమః .
ఓం జగదధిపతిజుష్టాయ నమః . 240.
ఓం చేతనాచేతనౌఘజుష్టాయ నమః .
ఓం దోషైరదుష్టాయ నమః .

శుభతనుసుభగః

ఓం గ్రాహగ్రస్తేభమోక్షాయ నమః .
ఓం సురరిపుదమనాయ నమః .
ఓం గోకులత్రాణకార్యాయ నమః .
ఓం గోదార్థోక్షావమర్దాయ నమః .
ఓం సదహితమథనాయ నమః .
ఓం సింధుపర్యంకయుక్తాయ నమః .
ఓం క్షోణీభారవ్యపోహాయ నమః .
ఓం క్షితిధరవసతయే నమః . 250.
ఓం నిర్జరారాధ్యాయ నమః .
ఓం విశ్వారంభాయ నమః .

హరితనువిభవః

ఓం పద్మాక్షాయ నమః .
ఓం పాపహంత్రే నమః .
ఓం మణిరుచయే నమః .
ఓం అమరాధీశచింత్యాంఘ్రిపద్మాయ నమః .
ఓం తత్తాదృక్కుంతలశ్రీసుఘటితమకుటాయ నమః .
ఓం భావుకప్రాప్యపాదాయ నమః .
ఓం శుద్ధాస్వాద్యస్వభావాయ నమః .
ఓం యమభటమథనాయ నమః . 260.
ఓం భక్తధీవృత్తిభావ్యాయ నమః .
ఓం నీచోచ్చాభీష్టవృత్తయే నమః .

స్వబహుమతజనస్వామీ

ఓం స్ఫీతాలోకాతిభూమ్నే నమః .
ఓం పృథుబహుభుజాయ నమః .
ఓం దివ్యమాల్యాస్త్రభాజే నమః .
ఓం సద్వస్త్రాకల్పాయ నమః .
ఓం త్రిదశరసకృతే నమః .
ఓం రక్షణౌన్ముఖ్యవతే నమః .
ఓం ముక్తైరుత్తంసితాంఘ్రయే నమః .
ఓం స్థిరధృతరమాయ నమః . 270.
ఓం శ్యామకాంతయే నమః .
ఓం నిత్యసత్కాంతయే నమః .

నిత్యదృశ్యాంగః

ఓం చిత్తాకృష్టిప్రవీణాయ నమః .
ఓం అఖిలపనసుఖాయ నమః .
ఓం స్పర్శవాంఛాం దుహానాయ నమః .
ఓం దిదృక్షామాతత్వానాయ నమః .
ఓం శ్రుతిహితసహితాయ నమః .
ఓం ఆత్మనిత్యాదరార్హాయ నమః .
ఓం విశ్లేషాక్రోశ్కృతే నమః .
ఓం స్మరదరతికరాయ నమః . 280.
ఓం దత్తసాయుజ్యసంగాయ నమః .
ఓం బాలలౌల్యం కుర్వాణాయ నమః .

స్తుతివిషయతనుః

ఓం రమ్యస్థానాదియుక్తాయ నమః .
ఓం అమితవిభవాయ నమః .
ఓం సత్పథప్రాపకాయ నమః .
ఓం సమ్యక్సాయుజ్యదాతాయ నమః .
ఓం అనఘవితరణాయ నమః .
ఓం సర్వశేషిత్వచిహ్నాయ నమః .
ఓం ప్రఖ్యాతాల్పాసహస్రాయ నమః .
ఓం అవతరణరసికాయ నమః . 290.
ఓం భుక్తిముక్తిప్రదానాభిముఖాయ నమః .
ఓం త్రైలోక్యోత్పాదకాయ నమః .

అఘశమనతనుః

ఓం ప్రాదుర్భావానుభావవతే నమః .
ఓం పావనాలంక్రియాయ నమః .
ఓం జైత్రవ్యాపారయుక్తాయ నమః .
ఓం అఘటితఘటనాయ నమః .
ఓం దేవభావప్రసిద్ధాయ నమః .
ఓం ఆశ్చ్యక్రీడనాయ నమః .
ఓం సరసిజనిలయానందనాయ నమః . 300.
ఓం ఛందవృత్తయే నమః .
ఓం ఐశ్వర్యవ్యక్తిమతే నమః .

సుస్థిరైశ్వర్యసీమా

ఓం శ్రీమతే నారాయణాయ నమః .
ఓం స్వామ్యనుగుణమకుటాయ నమః .
ఓం వీరదామాంకమౌలయే నమః .
ఓం దుర్దాంతారాతిహంత్రే నమః .
ఓం అద్భుతనియతతనవే నమః .
ఓం కల్పపాథోధితల్పాయ నమః .
ఓం విశ్వాద్యజ్యోతిషే నమః .
ఓం ఉర్వీధరఫణిశయనాయ నమః . 310.
ఓం వేదరూపస్వకేతవే నమః .
ఓం నిర్ధూతాశేషదోషాయ నమః .

సంపన్నానేకభోగ్యః

ఓం శైత్యమహితతులసీమాలాయ నమః .
ఓం వటదలశయనాద్యర్హణీయాపదానాయ నమః .
ఓం సౌగంధ్యమహితతులసీమాలాయ నమః .
ఓం రిచిరుచిరతులసీమాలాయ నమః .
ఓం పోషణమహితతులసీమాలాయ నమః .
ఓం ఆభిరూప్యమహితతులసీమాలాయ నమః .
ఓం సందర్భమహితతులసీమాలాయ నమః .
ఓం పుష్పసంగ్మహితతులసీమాలాయ నమః . 320.
ఓం శంఖచక్రాధీశయుక్తాయ నమః .
ఓం మహితతులసీమాలాయ నమః .

ఆన్యోన్యాత్మత్వయోగవాన్

ఓం చేతోగంధానులేపాయ నమః .
ఓం స్తుతివచనకృతస్రజే నమః .
ఓం స్తుతివచనకృతపటాయ నమః .
ఓం అంజల్యుపాతాలంకారాయ నమః .
ఓం ప్రాణవాసినే నమః .
ఓం చేతనేన కలితవరశిరోభూషణాయ నమః .
ఓం భక్త్యా కలితకిరీటముఖ్యాయ నమః .
ఓం శీర్ష్ణా సత్పాద్పీఠాయ నమః . 330.
ఓం స్వతనుసదనతామాత్మరూపే వితన్వతే నమః .
ఓం అన్యోన్యాత్మత్వయుక్తాయ నమః .
ఓం ప్రభవే నమః .

నిఖిలతనుః

ఓం (వియోగే) భూయ్యద్యైర్వస్తుభిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం సాగరాద్యైర్వస్తుభిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం జ్వలనముఖైర్వస్తుభిః భక్తా వ్యథయతే నమః .
ఓం శశిముఖైర్వస్తుభిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం వత్సపూర్వైర్వస్తుభిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం నృత్యద్భిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం స్వైః లోకాదిభిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః . 340.
ఓం పృథివీక్షిద్భిః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం ఆత్మీయదాసైః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .
ఓం సౌలభ్యైశ్వర్యవర్గైః గుణగణైః భక్తాన్ వ్యథయతే నమః .

స్వజనకృతకృతార్థీకృతిః

ఓం ఆపన్నానన్యబంధవే నమః .
ఓం సరసిజనిలయావల్లభాయ నమః .
ఓం సాంద్రమోదాయ నమః .
ఓం భ్కా్తఘధ్వంసశీలాయ నమః .
ఓం తదుచితసమయాశ్వాసదానప్రవీణాయ నమః .
ఓం కర్పూరాలేపశోభాయ నమః .
ఓం సమాధికరహితాయ నమః . 350.
ఓం తోషకాయ నమః .
ఓం సర్వపూర్ణాయ నమః .
ఓం కృష్ణాయ నమః .

స్నేహవైద్యః

ఓం ఇచ్ఛాసారథ్యయుక్తాయ నమః .
ఓం ప్ర్హరణనవయుతే నమః .
ఓం శ్రీతులస్యాఢ్యమౌలయే నమః .
ఓం స్తుత్యాంఘ్రియుక్తాయ నమః .
ఓం నామసంకీర్తనప్రణయిభిషజే నమః .
ఓం పాదధూలిప్రణయిభిషజఏ నమః .
ఓం స్వజనభజనతత్పాదధూలిప్రణయిభిషజే నమః . 360.
ఓం స్వజననమఃప్రణీయిభిషజే నమః .
ఓం స్వజనమూలస్వాంఘ్రిస్తుతిప్రణయిభిషజే నమః .
ఓం తదితరభజనత్యాగపూర్వోపసత్తిప్రణయిభిషజే నమః .

సద్గుణౌఘసంయుక్తః

ఓం ఆపద్బంధుత్వదీప్తాయ నమః .
ఓం నిరవధికమహానందదాయ నమః .
ఓం క్రాంతలోకాయ నమః .
ఓం దేవతానాం దుర్దర్శయ నమః .
ఓం అనుపధిపిత్రే నమః .
ఓం సర్వభూతాంతరస్థాయ నమః .
ఓం పూర్ణజ్ఞానైకమూర్తయే నమః . 370.
ఓం ధృతశుభతులసయే నమః .
ఓం చక్రనాథాయ నమః .
ఓం శ్రుతీనాం విశ్రాంతిస్థానాయ నమః .

స్వజనపరిహృతోపేక్ష్యః

ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్ష్యసౌందర్యాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్ష్యహృదయాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్ష్యపూర్ణత్వాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్ష్యకాంతయే నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వానాదృతజ్ఞానాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వానాదృతప్రకాశాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వానాదృతవలయాయ నమః . 380.
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్ష్యరశనాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వానాదృతవర్ష్మణే నమః .
ఓం ఆశ్రితపరిహరణీయస్వోపేక్షితాత్మస్వరూపాయ నమః .

ఇష్టార్థరూపః

ఓం కారుణ్యాదబ్ధిమాథినే నమః .
ఓం తదుపరిశయితాయ నమః .
ఓం తత్సమానాంగవర్ణాయ నమః .
ఓం స్వదానే ఖ్యాతౌదార్యాయ నమః .
ఓం రుచిరమణిరుచయే నమః .
ఓం వేషతోఽతీవ భోగ్యాయ నమః .
ఓం ఆత్మత్వేనానుభావ్యాయ నమః . 390.
ఓం దురధిగమపదాయ నమః .
ఓం బంధమోక్షస్వతంత్రాయ నమః .
ఓం స్వాన్యప్రేమోపరోధినే నమః .

సర్వామరోచ్చః

ఓం కల్పాంతేఽ పి స్థితాయ నమః .
ఓం సకలసురగణస్రష్ట్రే నమః .
ఓం జనానాం రక్షాద్యాపాదకాయ నమః .
ఓం శివవిధిభరణాయ నమః .
ఓం సర్వదేవాత్మనే నమః .
ఓం తత్తత్కర్మానురూపఫలవితరణాయ నమః .
ఓం వైనతేయధ్వజాయ నమః . 400.
ఓం మార్కండేయావనాయ నమః .
ఓం అపరిచ్ఛిన్నాయ నమః .
ఓం చిదచిద్వర్గేష్వప్యజహత్స్వభావాయ నమః .

కారుణ్యాధీనవృత్తిః

ఓం చక్రస్ఫాయత్కరాయ నమః .
ఓం స్వజనవశాయ నమః .
ఓం రక్షణోద్యుక్తాయ నమః .
ఓం భవ్యాయ నమః .
ఓం స్వాత్మదాత్రే నమః .
ఓం అమలతనవే నమః .
ఓం శ్రీగజేంద్రావనాయ నమః . 410.
ఓం నానాబంధుత్వయుక్తాయ నమః .
ఓం విపత్సఖాయ నమః .
ఓం వ్యాజమాత్రాభిలాషాయ నమః .

స్వభక్తైః జగదఘశమనః

ఓం పాథోధిప్రౌఢకాంతయే నమః .
ఓం సరసతులసికాలంకృతాయ నమః .
ఓం దాత్రే నమః .
ఓం వైకుంఠాయ నమః .
ఓం చక్రప్రహరణాయ నమః .
ఓం వశినే నమః .
ఓం దేవతాస్థాపకాయ నమః . 420.
ఓం స్వానామచ్యావకాయ నమః .
ఓం సకలనియమనాయ నమః .
ఓం సర్వకర్మేజ్యాయ నమః .

స్వానాం ప్రేమజనకః

ఓం జ్యోతీరూపాంగకాయ నమః .
ఓం సరసిజనయనాయ నమః .
ఓం అనిష్టవిధ్వంసకాయ నమః .
ఓం మేఘౌఘశ్యామలాయ నమః .
ఓం శ్రితసరసాయ నమః .
ఓం ఉత్కృష్టసైలభ్యాయ నమః .
ఓం రక్షాయాం సావధానాయ నమః . 430.
ఓం సుభగతనవే నమః .
ఓం సోపకారాయ నమః .
ఓం అస్త్రవతే నమః .

జగదవనమహాదీక్షితః

ఓం ఆపద్బంధుత్వకీర్తయే నమః .
ఓం యదుకులజననాయ నమః .
ఓం ధీరవీరత్వకీర్తయే నమః .
ఓం లోకవిక్రాంతాయ నమః .
ఓం ఆశ్రితదురితహర్త్రే నమః .
ఓం అద్భుతచేష్టితాయ నమః .
ఓం చక్రాద్యస్త్రాన్వితాయ నమః . 440.
ఓం కమలనయనతాసంపన్నాయ నమః .
ఓం వామనాయ నమః .
ఓం క్షీరాబ్ధౌ శేషశాయినే నమః .

స్వానామజస్రం స్మృతివిషయః

ఓం శంఖాద్యైర్మనోజ్ఞాయ నమః .
ఓం యజ్ఞసూత్రాదిభూషితాయ నమః .
ఓం శార్ఙ్గముఖ్యైర్మనోజ్ఞాయ నమః .
ఓం తులసీమాలాఽల్ఙ్కృతాయ నమః .
ఓం బింబోష్ఠాద్యైర్మనోజ్ఞాయ నమః .
ఓం సునాసాప్రతతిమనోజ్ఞాయ నమః .
ఓం నిరవధిజ్యోతిరూర్జస్విమూర్తయే నమః . 450.
ఓం నేత్రాబ్జాద్యైర్విభూషితాయ నమః .
ఓం అశేషాభరణసుషమాయ నమః .
ఓం స్వైర్భక్తైర్మనోజ్ఞాయ నమః .

అహంబుద్ధిబోధ్యః

ఓం జగత్యాః స్రష్ట్రే నమః .
ఓం సకలవిధకలావర్తకాయ నమః .
ఓం భూతాంతర్యామిణే నమః .
ఓం కృత్యుద్ధరణపరాయ నమః .
ఓం భూభరాపాకర్త్రే నమః .
ఓం శైలేంద్రోద్ధారణాయ నమః .
ఓం స్వజనహితాయ నమః . 460.
బ్రహ్మరుద్రేంద్రరూపిణే నమః .
ఓం దుష్కర్మోన్మూలనాయ నమః .
ఓం శుభాశుభఫలప్రదాయ నమః .

దీనానాం శరణ్యః

ఓం సర్పాధీశేశాయ నమః .
ఓం అరిదరభరణాయ నమః .
ఓం సానుకంపాయ నమః .
ఓం సత్సహాయాయ నమః .
ఓం అశేషాంతరనిలయాయ నమః .
ఓం భూసముద్ధర్త్రే నమః .
ఓం సర్వేషాం తాతాయ నమః . 470.
ఓం ఇతరజనదురాధర్షాయ నమః .
ఓం దీనశరణ్యాయ నమః .
ఓం దేవతాసార్వభౌమాయ నమః .

స్వరసకృతనిజప్రేష్యతావాంఛః

ఓం నిస్సాహిత్యామృతాయ నమః .
ఓం స్వవశజనయే నమః .
ఓం అనన్యభావప్రదాయ నమః .
ఓం మర్యాదాతీతకీర్తయే నమః .
ఓం నలిననయనాయ నమః .
ఓం సురాణాం నాయకాయ నమః .
ఓం సర్వశైశ్యాదియుక్తయ నమః . 480.
ఓం అనితరగతితాద్యావహాయ నమః .
ఓం ఆసన్నాయ నమః .
ఓం స్వాన్ దాస్యే స్వే స్థాపయిత్రే నమః .

శ్రితానామత్యాసన్నః

ఓం స్వామినే నమః .
ఓం సంశ్రితానాముపకరణరసాయ నమః .
ఓం నిత్యసేవ్యపదాయ నమః .
ఓం స్వేష్టసంశ్లేషకాయ నమః .
ఓం సర్వాస్వాదభూమ్నే నమః .
ఓం కపటవటవే నమః .
ఓం దారుణాపత్సఖాయ నమః . 490.
ఓం దివ్యస్థానోపపన్నాయ నమః .
ఓం భ్రమదరిభరణాయ నమః .
ఓం నారాయణాయ నమః .

శక్తిప్రదః

ఓం ప్రాదుర్భావాదివృత్తైః స్వీవహృదయం శిథిలయతే నమః .
ఓం వృషగణదమనాయ నమః .
ఓం పూతనాశాతనాయ నమః .
ఓం మోహార్థం బుద్ధకృత్యాయ నమః .
ఓం గిరివరభజనస్వీకర్త్రే నమః .
ఓం స్థానభేదవతే నమః .
ఓం తేజోధ్వాంతాదిభావాయ నమః . 500.
ఓం జలనిధిశయనాయ నమః .
ఓం త్రిపదీభిక్షుకాయ నమః .
ఓం పీయూషస్పర్శాన్నాయ నమః .

దేశికద్వారగమ్యః

ఓం చక్రిణే నమః .
ఓం విపది సఖ్యే నమః .
ఓం బింబదృశ్యాధరాయ నమః .
ఓం అబ్ధిశ్యామాత్మకాంతయే నమః .
ఓం ధృతతులసయే నమః .
ఓం నిర్జరాధీశాయ నమః .
ఓం రక్తాభాస్యాంఘ్రయే నమః . 510.
ఓం పృథుమకుటాయ నమః .
ఓం ఆశ్చర్యచర్యావిశేషాయ నమః .
ఓం లంకాధ్వంసినే నమః .

స్వయమభిసరణకృత్

ఓం పూర్ణాయ నమః .
ఓం గోపనారీజనసులభాయ నమః .
ఓం అంబురాశివిలోడనాయ నమః .
ఓం న్యగ్రోధగ్రేశయాయ నమః .
ఓం అరిసుభగాయ నమః .
ఓం శ్రీమహీవల్లభాయ నమః .
ఓం నిర్దోషోత్తుంగాయ నమః . 520.
ఓం నిరవధికయశసే నమః .
ఓం సద్వశీకారిదృశే నమః .
ఓం మోక్షస్పర్శేచ్ఛ్వా స్వయమభిసరణాయ నమః .

అఘటితఘటకః

ఓం సంపద్దారిద్ర్యభావాయ నమః .
ఓం అసుఖసుఖకృతే నమః .
ఓం పత్తనగ్రామభావాయ నమః .
ఓం కపటఋజవే నమః .
ఓం సర్వలోకాదిభావాయ నమః .
ఓం దివ్యాదివ్యాంగవతే నమః .
ఓం సురదితిజగణస్నిగ్ధశత్రుత్వకీర్తయే నమః .
ఓం మాతాపిత్రాదివదుపకారకాయ నమః .
ఓం ఛాయాచ్ఛాయాదిభావాయ నమః .

చరిత్రైః సర్వచిత్తాకర్షకః

ఓం రాసక్రీడాదికృతే నమః .
ఓం వివిధమురలికావాదనాయ నమః .
ఓం మల్లభంగకృతే నమః .
ఓం గోపీబంధార్హాయ నమః .
ఓం వ్రజజననముఖైః చరితైః సర్వచిత్తాకర్షకాయ నమః .
ఓం కంసదైత్యాదిభంజకాయ నమః .
ఓం నిహీనేషు ప్రాదుర్భావకృతే నమః . 540.
ఓం అసురభుజవనచ్ఛేదనాయ నమః .
ఓం వైదికపుత్రానయనకృతే నమః .
ఓం మహాభారతయుద్ధప్రవర్తకాయ నమః .

విఘటితవిజనః

ఓం శంఖచక్రాదివిశిష్టాయ నమః .
ఓం త్రిదశసురాయ నమః .
ఓం సింధుశాయినే నమః .
ఓం తద్వదుదారాయ ఓం
ఓం అరుణసరసిజాక్షాయ నమః .
ఓం దివ్యాభిధానాయ నమః .
ఓం దివ్యచిహ్నాయ నమః . 550.
ఓం దేవీసంశ్లిష్టాయ నమః .
ఓం అతిసులభాయ నమః .
ఓం స్వష్వతిస్నిగ్ధాయ నమః .

స్వానివితస్తేయదక్షః

ఓం పారమ్యవతే నమః .
ఓం పంచాయుధ్ద్విహరణాయ నమః .
ఓం వటదలశయనాయ నమః .
ఓం బ్రహ్మణః స్రష్ట్రే నమః .
ఓం దేవానాం (వేదానాం) స్రష్ట్రే నమః .
ఓం అతిసుభగాయ నమః .
ఓం అలంకృతాయ నమః . 560.
ఓం కుందభంజకాయ నమః .
ఓం రామాదిప్రాదుర్భావకృతే నమః .
ఓం సర్వాంతరనిలయాయ నమః .

ధృత్యాదేః ఆదిహేతుః

ఓం పరమాయ నమః .
ఓం భవ్యాయ నమః .
ఓం ప్రగభిహితముఖైః సేవ్యాయ నమః .
ఓం శ్రీశాయ నమః .
ఓం ఐశ్వర్యాయ నమః .
ఓం భూమ్నే నమః .
ఓం స్నేహినే నమః . 570.
ఓం ఆభిరూప్యవతే నమః .
ఓం శ్రితపరవశాయ నమః .
ఓం సర్వలోకేశాయ నమః .

స్వీయాయత్తస్వవిభూతిద్వయః

ఓం లోకస్రష్టృత్వశక్తిమతే నమః .
ఓం ఆయుధసుభగాయ నమః .
ఓం జిష్ణుసారథయే నమః .
ఓం స్రగ్భృడ్ దేవేశాయ నమః .
ఓం గరుడరథాయ నమః .
ఓం స్వాశ్రితే పక్షపాతినే నమః .
ఓం కాంతిమతే నమః . 580.
ఓం సామ్రాజ్యయోగినే నమః .
ఓం అవతరణద్యాస్పష్టపారమ్యాయ నమః .
ఓం శ్రియః పతయే నమః .

అనర్ఘద్వియోగః

ఓం సర్వాత్మనే నమః .
ఓం జగతీక్రమణాయ నమః .
ఓం విష్టపానాం సంరక్షకాయ నమః .
ఓం శత్రుధ్వంసకాయ నమః .
ఓం పరత్వాద్యభిమతదశయా పంచధవస్థితాయ నమః .
ఓం ఆశ్చర్యభూతాయ నమః .
ఓం అండకోట్యాః నిర్వాహకాయ నమః . 590.
ఓం బుధదయితాయ నమః .
ఓం సర్వశీర్ష్ణి అంఘ్రిదాత్రే నమః .
ఓం మోక్షేచ్ఛోత్పాదకాయ నమః .

శరణ్యః

ఆపత్సంరక్షకాయ నమః .
ఓం అర్ఘ్యపకరణాయ నమః .
ఓం మేఘసామ్యభూమ్నే నమః .
ఓం నిరతిశయదీప్తిమతే నమః .
ఓం స్వానాం విశ్వాసదాత్రే నమః .
ఓం సురగణసమాశ్రితాయ నమః .
ఓం దివ్యదేశోపసన్నాయ నమః . 600.
ఓం ఆభిరూప్యేణ వ్యామోహజనకాయ నమః .
ఓం స్వజనవిజనయోః నమః .
ఓం సత్త్వపత్త్వాయ నమః .

శాఠ్యాశంకాసహః

ఓం నిస్సంఖ్యాశ్చర్యయోగాయ నమః .
ఓం అతిమధురాయ నమః .
ఓం జగత్కారణాయ నమః .
ఓం న్యగ్రోధార్ఘత్వభూమ్నే నమః .
ఓం త్రిదశపతయే నమః .
ఓం వాఙ్మనస్సంనిహితాయ నమః .
ఓం పీయూషస్పర్శనాయ నమః . 610.
ఓం అఖిలపతయే నమః .
ఓం లోకసంరక్షకాయ నమః .
ఓం త్రితనవే నమః .

ప్రశమితజనతాగర్హణః

ఓం శ్రీరంగే కృతసంనిధానాయ నమః .
ఓం నిఖిలజగదనుస్రష్ట్రే నమః .
ఓం రక్షణార్థావతారాయ నమః .
ఓం శుచయే నమః .
ఓం విధ్వస్తానిష్టాయ నమః .
ఓం ఉరగశయనాయ నమః .
ఓం పుంసు కర్మానురూపం శర్మాశర్మప్రదానాయ నమః . 620.
ఓం ఉపక్రియాతత్పరాయ నమః .
ఓం శ్రీభూమిదేవీనాయకాయ నమః .
ఓం జలదతనవే నమః .

స్వగోప్తృత్వం ప్రకటయన్

ఓం పద్మాక్షత్వేన హృత్స్థాయ నమః .
ఓం పరమఖనిలయాయ నమః .
ఓం స్వోపకారిణే నమః .
ఓం విగర్జచ్ఛంఖాయ నమః .
ఓం అనిష్టప్రహర్త్రే నమః .
ఓం ఆదరవిలసనకృతే నమః .
ఓం రక్షకాయ నమః . 630.
ఓం అబ్ధిదృశ్యాయ నమః .
ఓం ఆపత్సంరక్షకాయ నమః .
ఓం శ్రీమకరవరలసత్కుండలాయ నమః .

స్ఫుటజగదవనప్రక్రియః

ఓం విష్టపవిక్రాంతికృతే నమః .
ఓం అమృతమథనకృతే నమః .
ఓం భూతధాత్ర్యుద్ధర్త్రే నమః .
ఓం కల్పే లోకాదనాయ నమః .
ఓం క్షితిభరహరణాయ నమః .
ఓం దైత్యరాజప్రహర్త్రే నమః .
ఓం లంకసంకోచకాయ నమః . 640.
ఓం అసురభుజవనచ్ఛేత్రే నమః .
ఓం లోకస్రష్ట్రే నమః .
ఓం గోవర్ధనాద్రిధర్త్రే నమః .

సర్వాశ్రయం స్వం స్నేహం ప్రకటయన్

ఓం సాకేతే స్థిరచరజనుషాం ముక్తిదాయకాయ నమః .
ఓం సర్వశో రక్షకాయ నమః .
ఓం చైద్యే సాయుజ్యదాత్రే నమః .
ఓం జగదుదయకృతే నమః .
ఓం భూమిదేవ్యుద్ధర్త్రే నమః .
ఓం యాంచార్థం వామనాయ నమః .
ఓం శివభజకమునేర్మోక్షదాత్రే నమః . 650.
ఓం విరోధినివర్తకాయ నమః .
ఓం పాండవసారథయే నమః .
ఓం మోక్షదాయకాయ నమః .

స్వీయాక్రందాపహారీ

ఓం నాభీపద్మోజ్జ్వలాయ నమః .
ఓం విధిశివభజనీయాంఘ్ర్యే నమః .
ఓం గవాం త్రాత్రే నమః .
ఓం సర్వభూతాంతరనియమనాయ నమః .
ఓం సంశ్రితే భవ్యాయ నమః .
ఓం లక్ష్మీవక్షసే నమః .
ఓం బ్రహ్మాద్యాపద్విమోచకాయ నమః . 660.
ఓం అసురనిరసనాయ నమః .
ఓం త్రాతరక్షోనుజాయ నమః .
ఓం పాండవరక్షకాయ నమః .

స్మృతివిశదతనుః

ఓం పద్మాకృతిదృశే నమః .
ఓం అమరతరులతానాసికాయ నమః .
ఓం లతికాఖండసదృశ అధరాయ నమః .
ఓం ఇక్షు కోదండసదృశభ్రువే నమః .
ఓం ధవలవిద్యుదాకార స్మితాయ నమః .
ఓం మకరలసత్కుండలాయ నమః .
ఓం అర్ధేందువద్భాసమానఫాలాయ నమః . 670.
ఓం అమలముఖశశినే నమః .
ఓం ప్రలయాంధలారవదతినీలస్నిగ్ధకోమలసూక్ష్మకేశాయ నమః .
ఓం కిరీటినే నమః .

విస్మయార్హద్విభూతిః

ఓం పంచభూతాత్మనే నమః .
ఓం చంద్రార్యమాదివిభవాయ నమః .
ఓం సకలయుగగతవస్త్వాత్మనే నమః .
ఓం చేతనాచేతనాత్మనే నమః .
ఓం నానాలోకనియతివిభవాయ నమః .
ఓం స్మరణతదితరోత్పాదకాయ నమః .
ఓం మానసాదిక్షితే నమః . 680.
ఓం దుర్జ్ఞేయాయ నమః .
ఓం స్వభాజాం బహుశుభకరణాయ నమః .
ఓం వేదసంవేద్యాయ నమః .

స్తుతికృత్

ఓం స్వామినే నమః .
ఓం ఆశ్చర్యాయ నమః .
ఓం కరుణయా దత్తవాగ్జృంభణాయ నమః .
ఓం ఉజ్జీవాపాదకాయ నమః .
ఓం అఘటితఘటనాశక్తయే నమః .
ఓం వైకుంఠయోగాయ నమః .
ఓం శుద్ధస్వాంతాయ నమః . 690.
ఓం చక్రాయుధాయ నమః .
ఓం జలధిసుతావల్లభాయ నమః .
ఓం పిత్రే నమః .

స్తుతికృదఘహరః

ఓం వైకుంఠే నిత్యయోగాయ నమః .
ఓం శ్రితవివశాయ నమః .
ఓం గరుడారూఢాయ నమః .
ఓం అనంతకీర్త్యుజ్జ్వలాయ నమః .
ఓం శేషశాయినే నమః .
ఓం రుక్మిణ్యభిమతాయ నమః .
ఓం సురజిద్బాణదోఃఖండనాయ నమః . 700.
ఓం గ్రాహగ్రస్తేభరక్షకాయ నమః .
ఓం అభిరుచితవిషయే సంనిహితాయ నమః .
ఓం శుచయే నమః .

దర్శనేచ్ఛోః సుదృశ్యః

ఓం శ్యాద్యైః పత్న్యాదిమతే నమః .
ఓం రఘుయదుకులోద్భవాయ నమః .
ఓం స్వాశ్రితేచ్ఛాధీనేహాయ నమః .
ఓం స్వాశ్రితేచ్ఛాధీనవిగ్రహాయ నమః .
ఓం సకలచిదచితామంతరాత్మత్వభూమ్నే నమః .
ఓం స్వామినే నమః .
ఓం ఆనందరూపాయ నమః . 710.
ఓం స్వాశ్రితావేద్యఖిలగుణాయ నమః .
ఓం జ్ఞానినామప్యదుఃఖస్థానేచ్ఛాపాదకాయ నమః .
ఓం సహస్రభుజనయనచరణనామ్నే నమః .

నిస్సంగసులభః

ఓం తార్క్ష్యేదృద్వాహనాయ నమః .
ఓం శుభనయనాయ నమః .
ఓం నీలమేఘాకృతయే నమః .
ఓం ఆశ్చర్యోచ్చేష్టితాయ నమః .
ఓం యోగిభిర్నిర్జరైశ్చ దురవధరాయ నమః .
ఓం స్వేషు వ్యాలుగ్ధాయ నమః .
ఓం ప్రతిహతిరహితాయ నమః . 720.
ఓం దుర్జనాదృశ్యాయ నమః .
ఓం లజ్జాపహారకాయ నమః .
ఓం నిస్సంగజనసులభతమాయ నమః .

విశ్లేషభోగ్యః

ఓం శ్రీభూమీనాయకాయ నమః .
ఓం అరిసుకరాయ నమః .
ఓం స్వవిశ్లేషైకాకినే నమః .
ఓం కల్పసింధౌ శిశవే నమః .
ఓం శ్రీస్థానే సంనిహితాయ నమః .
ఓం సురహితకరణాయ నమః .
ఓం శ్రీనివాసాయ నమః . 730.
ఓం విష్టపానాం విక్రాంతికృతే నమః .
ఓం విధిదురధిగమాయా నమః .
ఓం స్వేషు సౌలభ్యభూమ్నే నమః .

శ్రితవిహితసమగ్రస్వభూమా

ఓం దుర్ద్దంతేభేంద్రభంజకాయ నమః .
ఓం శుభనిలయాయ నమః .
ఓం ఇతరేషాం సాయ్యాయ నమః .
ఓం స్వాయత్తయ నమః .
ఓం సర్వదివ్యస్థానసంనిహితాయ నమః .
ఓం స్వేనాపి దురవబోధస్వమహిమ్నే నమః .
ఓం శ్రితహృది సతతం భాతాయ నమః . 740.
ఓం దేవతద్ద్వేషిసంగే మిత్రామిత్రత్వయోగాయ నమః .
ఓం జగదుదయకృతే నమః .
ఓం దేవతాత్మనే నమః .

జీవాపేక్షాప్రతీక్షః

ఓం ఆశ్చర్యైహాన్వితాయ నమః .
ఓం శుభమకుటాయ నమః .
ఓం స్వామ్యవతే నమః .
ఓం అబ్ధౌ శాయినే నమః .
ఓం జీమూతశ్యామలాయ నమః .
ఓం శ్రితసులభాయ నమః .
ఓం పద్మసూర్యోపమాంగాయ నమః . 750.
ఓం పాండుసూనోః సారథయే నమః .
ఓం అవనిభరహర్త్రే నమః .
ఓం అంతరాత్మత్వయోగాయ నమః .

స్వపదవితరణే సజ్జః

ఓం శ్రీతులస్యా భాతాయ నమః .
ఓం శ్రితహృది శయితాయ నమః .
ఓం శ్రీద్ధవక్షస్కాయ నమః .
ఓం ఆశ్చర్యోపక్రియాయ నమః .
ఓం సురగణసేవితాయ నమః .
ఓం వైరివిధ్వంసకాయ నమః .
ఓం గోవిందాయ నమః . 760.
ఓం అశేషాభిమతవిషయతోఽ భీష్టసచ్చిత్తకాయ నమః .
ఓం సర్వాకారాద్భుతాయ నమః .
ఓం హరివామనశబ్దవాచ్యాయ నమః .

స్వజనహృది రతః

ఓం భవ్యాయ నమః .
ఓం రక్షకాయ నమః .
ఓం త్రిజగదధికకారుణ్యాయ నమః .
ఓం గోపాయ నమః .
ఓం నీలాశ్మాద్రిప్రభాయ నమః .
ఓం స్వజనకృతనిజాత్మప్రదానప్రభవే నమః .
ఓం మందస్మిత్యా హృది స్థితాయ నమః . 770.
ఓం సుకృతిషు అతర్క్యితానుగ్రహాయ నమః .
ఓం ప్రలయకాలే స్వోదరధృతసమస్తజగతే నమః .
ఓం స్వానాం చిత్తానపేతాయ నమః .

స్వదాస్యం ప్రకటయన్

ఓం ప్రసాధన్యైన హృది భాతాయ నమః .
ఓం విభుతయాలం నమః .
ఓం పరాయ నమః .
ఓం మధురాయ నమః .
ఓం దేహదేహ్యాదిషు గతాయ నమః .
ఓం స్వస్వరూపప్రకాశకాయ నమః .
ఓం నిస్సంగ్రాప్యాయ నమః . 780. .
ఓం అంత్యస్మృత్యాప్యాయ నమః .
ఓం స్వపరమపురుషైక్యభ్రమధ్వంసకాయ నమః .
ఓం జ్ఞానాజ్ఞానప్రదాయ నమః .

స్వదాస్యనిష్ఠాం ప్రకటయన్

ఓం స్వమూర్తివిలక్షణాయ నమః .
ఓం మకుటముఖమహాభూషణైర్భూషితాయ నమః .
ఓం స్వార్థానేకాయుధాయ నమః .
ఓం ప్రలయసఖాయ నమః .
ఓం ఉజ్జీవనే కర్షకాయ నమః .
ఓం సంపన్నిరవధికాయ నమః . 790.
ఓం అనంతశయనాయ నమః .
ఓం నీరస్మానవర్ణాయ నమః .
ఓం ఆశ్చర్యచేష్టాయ నమః .

స్వదాస్యవిధిం ప్రకటయన్

ఓం స్వకీయేషు వ్యాముగ్ధాయ నమః .
ఓం అమలఘనరుచే నమః .
ఓం వామనాయ నమః .
ఓం ఆపద్బంధవే నమః .
ఓం ఆశ్చర్యభావాయ నమః .
ఓం అహితనిరసనాయ నమః .
ఓం లోకసృష్ట్యాదిశక్తాయ నమః . 800.
ఆబ్ధౌ శాయినే నమః .
ఓం శ్రితదురితహృతే నమః .
ఓం అతసీపుష్పకాంత్యాకర్షకాయ నమః .

హితః - ఏకబంధుః

ఓం ఆపద్బంధుత్వకీర్తయే నమః .
ఓం దృఢమతిజనకాయ నమః .
ఓం దైత్యనాశాయ భూమౌ జ్ఞానాయ నమః .
ఓం అజత్వేషి జానాయ నమః .
ఓం ఉత్తరస్యాం పురి మధురపదాలంకృత్జాం జాతాయ నమః .
ఓం భూమౌ జాతాయ నమః .
ఓం బంధవే నమః . 810.
డయాబ్ధయే నమః .
ఓం ఏకసహాయాయ నమః .
ఓం పుమర్థభూతపాదాయ నమః .

సుచిరకృతదయః

ఓం లక్ష్మీసంబంధభూమ్నే నమః .
ఓం మితధరణయే నమః .
ఓం పద్మనేత్రత్వయోగాయ నమః .
ఓం స్థిత్యాద్యైః స్వైః చరిత్రైః శ్రితహృదపహరణాయ నమః .
ఓం శ్రీగజేంద్రావనాయ నమః .
ఓం తార్క్ష్యసావధిరుహ్యారిగణనిరాసకాయ నమః .
ఓం దేవదుష్ప్రాపాయ నమః . 820.
ఓం దీప్తిమతే నమః .
ఓం క్రూరచేష్టితదివ్యాయుధాయ నమః .
ఓం దుష్కర్మోన్మూలనాయ నమః .

శీలరత్నాకరః

ఓం నైకశ్రీనామవతే నమః .
ఓం జగదుదయసుసంస్థాపకాయ నమః .
ఓం హరయే నమః .
ఓం మోక్షస్య దాత్రే నమః .
ఓం హేయప్రతిభటాయ నమః .
ఓం ఘటకశ్రేణిసంపత్తిమతే నమః .
ఓం ప్రహ్లాదాహ్లాదకాయ నమః . 830.
ఓం వృషగిరికటకే సంనిధానాకృతే నమః .
ఓం శేషశాయినే నమః .
ఓం శర్వాదేః స్వాంగదాత్రే నమః .

స్వస్వామిత్వాదిబంధాత్ జగదవనకృత్య

ఓం లక్ష్మీవక్షస్కాయ నమః .
ఓం స్వజనసులభాయ నమః .
ఓం పర్వతోద్ధారకాయ నమః .
ఓం సురాదేః దుర్జ్ఞేయాయ నమః .
ఓం అఖిలపతయే నమః .
ఓం నకినాం వృద్ధాయ నమః .
ఓం స్వేషాం హృద్వాసినే నమః . 840.
ఓం స్వజనవశాయ నమః .
ఓం స్వజనాసక్తిభూమ్నే నమః .
ఓం స్వస్వామిత్వాదిబంధాత్ రక్షకాయ నమః .

స్వగుణగరిమసంస్మారకః

ఓం ప్రాణాయ నమః .
ఓం అద్భుతాయ నమః .
ఓం సువిదితాయ నమః .
ఓం భవ్యత్వయోగాయ నమః .
ఓం లక్ష్మీవక్షస్కాయ నమః .
ఓం రఘుకులజననాయ నమః .
ఓం నీలరత్నాభమూర్తయే నమః .
ఓం కృష్ణాయ నమః .
ఓం అబ్జదృశే నమః .
ఓం పరమపతయే నమః .

విస్మర్తుమశక్యః

ఓం ఆశ్చర్యైహాన్వితాయ నమః .
ఓం అఖిలపతయే నమః .
ఓం అంతరాత్మనే నమః .
ఓం అశక్యే శక్తత్వభూమ్నే నమః .
ఓం జలదతనవే నమః .
ఓం భవ్యతాకర్షకాయ నమః .
ఓం ఔదార్యాదేర్వైశిష్ట్యాయ నమః . 860.
ఓం నీలజలపూర్ణవలాహకసదృశాయ నమః .
ఓం దోశ్చతుష్కవతే నమః .
ఓం భవభృతాం రక్షణే తీవ్రసంగాయ నమః .

ఘటకముఖవిస్రంభణీయః

ఓం శ్రీతులస్యా రమ్యాయ నమః .
ఓం శ్రితజనసహితాయ నమః .
ఓం పద్మాక్షాయ నమః .
ఓం స్వామినే నమః .
ఓం సత్పరంజ్యోతిరితి కథితాయ నమః .
ఓం శ్రీధరాయ నమః .
ఓం అతికీర్తయే నమః . 870.
ఓం పుష్పశ్యామలాయ నమః .
ఓం రథచరణముఖస్వాయుధాయ నమః .
ఓం ఆసన్నాయ నమః .

సుమజ్జానిః

ఓం స్మాసన్నభావాయ నమః .
ఓం వల్లీమధ్యసుమజ్జానయే నమః .
ఓం జగతి సువిదితశ్రీవచోవాచ్యాయ నమః .
ఓం నీలావల్లభాయ నమః .
ఓం భూమాద్యైశ్వర్యయుక్తాయ నమః .
ఓం అవతరణదశాసహవరాయ నమః .
ఓం దురితహరాయ నమః . 880.
ఓం సుబోధప్రదాయ నమః .
ఓం బ్రహ్మాదిదుర్దర్శాయ నమః .
ఓం సంధాతృసుమజ్జానయే నమః .

సిద్ధ్యున్ముఖసమయః

ఓం పద్మాక్షత్వప్రసిద్ధాయ నమః .
ఓం జగదవనాయ నమః .
ఓం భవ్యాయ నమః .
ఓం సారగ్రాహిణే నమః .
ఓం వేణునాదైః హృషితజనాయ నమః .
ఓం అజాదేః స్వాంగదానాయ నమః .
ఓం శ్యామాయ నమః . 890.
ఓం గవ్యచోరాయ నమః .
ఓం సరసస్మేరచేష్టత్వభూమ్నే నమః .
ఓం దుస్సహవిరహాయ నమః .

వేలాప్రతీక్షః

ఓం సర్వశ్రేష్ఠాయ నమః .
ఓం స్వకీయైరపి జగదవనాయ నమః .
ఓం అండషండాధిపతయే నమః .
ఓం నీలావల్లభాయ నమః .
ఓం అమృతవితరణాయ నమః .
ఓం భక్తసుస్నిగ్ధాయ నమః .
ఓం దాసానాం సత్యాయ నమః . 900.
ఓం అతిసుజనాయ నమః .
ఓం జగత్కారణాయ నమః .
ఓం శ్రీమతే నమః .

సద్గతిః

ఓం దైత్యానాం నాశకాయ నమః .
ఓం విధృతతులసికామౌలయే నమః .
ఓం జయినే నమః .
ఓం సర్వాధీశేశయాయ నమః .
ఓం నిరవధికపరంజ్యోతిషే నమః .
ఓం ఉల్లాస్యభావాయ నమః .
ఓం లోకస్రష్టృత్వయోగాయ నమః . 910.
ఓం దశరథసుతాయ నమః .
ఓం శ్రాంతిహారిణే నమః .
ఓం కామరూపాయ నమః .

ఆధ్వక్లేశాపహర్తా

ఓం శ్రీకేశవాయ నమః .
ఓం అద్భుతచరితాయ నమః .
ఓం ఖగాధీశకేతవే నమః .
ఓం ఆసన్నాయ నమః .
ఓం పత్యై నమః .
ఓం అమరపరిషదామాదిభూతాయ నమః .
ఓం సృష్టిముఖ్యవ్యాపారాయ నమః . 920.
ఓం భుజగశాయినే నమః .
ఓం వామనాయ నమః .
ఓం మాధవాయ నమః .

అస్థానస్నేహశంకాస్పదరసః

ఓం అంభోజాక్షత్వకీర్తిమతే నమః .
ఓం యదుకులజననాయ నమః .
ఓం ప్రియోద్యద్వచనపరాయ నమః .
ఓం చక్రరాజాయుధాయ నమః .
ఓం శ్రీనీలాశ్మప్రభాయ నమః . 930.
ఓం అతిసుభగాయ నమః .
ఓం గోపనిర్వాహకాయ నమః .
ఓం గోపనిర్వాహకాయ నమః .

భజద్భిః సుగమః

ఓం శ్రీమద్దామోదరాయ నమః .
ఓం అమరపరిషదామప్యగమ్యత్వభూమ్నే నమః .
ఓం చక్రాధీశాయుధాయ నమః .
ఓం వటదలశయనాయ నమః .
ఓం నాగరాజేశయాయ నమః .
ఓం మోక్షస్పర్శోన్ముఖాయ నమః .
ఓం పరమపురుషాయ నమః . 940.
ఓం దుష్ప్రాపాయ నమః .
ఓం ఉపాయోపదేష్ట్రే నమః .
ఓం మాధవత్వాదియోగాయ నమః .

బహువిధభజనప్రక్రియః

ఓం నామ్నాం సంకీర్తనేన భువిధభజనప్రక్రియాయ నమః .
ఓం స్వపరిబృఢతయా భావనాతో భజనీయాయ నమః .
ఓం సృష్ట్యాదిబహువిధరక్షణాయ నమః .
ఓం అనువేలం సంస్మృత్యా భజనీయాయ నమః .
ఓం పుష్పదానైః భజనీయాయ నమః .
ఓం వేంకటాచలవాసినే నమః .
ఓం అధ్యయనభజనీయాయ నమః . 950.
ఓం నిర్వచనభజనీయాయ నమః .
ఓం స్తోత్రనృత్యాదికృత్యైః వర్ణాశ్రమధర్మైశ్చ
బహువిధభజనప్రక్రియాయ నమః .
ఓం దీర్ఘబంధవే నమః .

స్వపదవితరణే తీవ్రోద్యమః

ఓం చక్రిణే నమః .
ఓం కేశవాయ నమః .
ఓం శ్రీశనారాయణాయ నమః .
ఓం పాండవానాం స్నేహినే నమః .
ఓం అభిమతతులసీపూజనీయాయ నమః .
ఓం అంభోజాక్షాయ నమః .
ఓం గోవిందాయ నమః . 960.
ఓం సుయశసే నమః .
ఓం శ్రీపతయే నమః .
ఓం అలభ్యలాభప్రదాయ నమః .

స్వజనతనుకృతాత్యాదరః

ఓం హృదయగతతయా అత్యాశ్చర్యస్వభావాయ నమః .
ఓం స్వస్తుతౌ ప్రేరకాయ నమః .
ఓం స్వామినే నమః .
ఓం సర్వభూతాంతరమిలయాయ నమః .
ఓం వస్తుతౌ కర్త్రే నమః .
ఓం ఆపద్బంధయే నమః .
ఓం బ్రహ్మరుద్రాదిసర్వదేవస్తుతాయ నమః . 970.
ఓం బహువిధసవిధస్థానవతే నమః .
ఓం కాలాదీనామేకకారణాయ నమః .
ఓం మాయానివర్తకాయ నమః .

స్వయమనుపధితః తుష్టః

ఓం లక్ష్మీకాంతాయ నమః .
ఓం విపది సఖ్యే నమః .
ఓం దివ్యదేశస్థితాయ నమః .
ఓం మోక్షోద్యుక్తాయ నమః .
ఓం మోక్షార్థం కృతశపథాయ నమః .
ఓం సర్వతః సంనిహితాయ నమః .
ఓం దృష్ట్యంతఃసంనివాసాయ నమః . 980.
ఓం అతివితరణాయ నమః .
ఓం స్వస్వభావప్రకాశకాయ నమః .
ఓం స్వామినే నమః .

సుఖార్చిర్ముఖసరణిముఖః

ఓం స్వామినే నమః .
ఓం శ్రీశనారాయణ ఇతి యశస్వినే నమః .
ఓం విష్టపానాం విక్రాంత్రే నమః .
ఓం శ్రీశ ఇతి యశస్వినే నమః .
ఓం చక్రవతే నమః .
ఓం జలనిధిశయనాయ నమః .
ఓం గోవిందాయ నమః ంఅమః . 990.
ఓం వైకుంఠస్వామినే నమః .

మోక్షదో ముక్తభోగ్యః

ఓం బ్రహ్మేశాంతఃప్రవిష్టాయ నమః .
ఓం జలనిధిసుతయా సంనిరోద్ధవ్యాయ నమః .
ఓం దివ్యశ్రీవిగ్రహాయ నమః .
ఓం అఖిలతనవే నమః .
ఓం అతృప్తపీయూషభావాయ నమః .
ఓం పద్మాబంధవే నమః .
ఓం భూమ్యుద్ధరణకర్త్రే నమః .
ఓం పుణ్యపాపేశిత్రే నమః .
ఓం ముక్తేర్దాత్రే నమః . 1000.
ఓం అనుభావ్యాయ నమః .

The twin works dramiDopaniShad sAra and dramiDopaniShad tAtparya ratnAvali by Sri Vedanta Desika are the essence and summary of 1102 verses or pasurams of Sri Nammazhwar celebrated under the name of Thiruvaimozhi.

Sri Nammazhwar in his Thiruvaimozhi has brought out the innumerable auspicious attributes of God. Sri Vedanta Desika has culled 1001 auspicious attributes from the verses sung by Sri Nammazhwar and put them in dramiDopaniShad sAra and dramiDopaniShad tAtparya ratnAvali.

The main body of 20 slokas of dramiDopaniShad sAra consisting of 26 slokas in all, present the quintessence of the ten shatakas or centuriums of Thiruvaimozhi. The 100 verses of dramiDopaniShad tAtparya ratnAvali summarize the thousand plus pasurams by Sri Nammazhwar. The essence and philosophy contained in each Thiruvaimozhi as a dashaka or decadium of ten stanzas is summarized in a single shloka by Sri Vedanta Desika.

A new collection of thousand names (sahasranama) has been culled and coined from this by extracting one appropriate name of God from each of the ten stanzas forming the dashaka.

(Source: DLI book - bhaghavan nama sahasram., 5010010079089. sri vedanta desika. 1951.)

Encoded and proofread by Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com

% Text title : bhagavannAmasahasram
% File name : bhagavannaamasahasram.itx
% itxtitle : bhagavannAmasahasram
% engtitle : Bhagavan Nama Sahasram
% Category : sahasranAmAvalI, vishhnu, vedAnta-deshika, vishnu
% Location : doc_vishhnu
% Sublocation : vishhnu
% SubDeity : vishnu
% Author : Shri Vedanta Deshika
% Language : Sanskrit
% Subject : philosophy/hinduism/religion/theology
% Transliterated by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Proofread by : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Indexextra : (also see bhagavannaamashatakam)
% Latest update : Feb 16, 2015, Feb 2, 2014
% Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com
% Site access : https://sanskritdocuments.org

శ్రీ వరాహ సహస్రనామ స్తోత్రం

శంకర ఉవాచ
యః పూజయేత్పరాత్మానం శ్రీముష్ణేశం మహాప్రభుం .
వరాహస్య సహస్రేణ నామ్నాం పుష్పసహస్రకైః .. 1..

హతకంటకసామ్రాజ్యం లభాతే నాత్ర సంశయః .
పార్వత్యువాచ
కిం తన్నామసహస్రం మే యేన సామ్రాజ్యమాప్నుయాత్ .. 2..

బ్రూహి శంకర తత్ప్రీత్యా వరాహస్య మహాత్మనః .
శ్రుత్వా వరాహమాహాత్మ్యం న తృప్తిర్జాయతే క్వచిత్ .. 3..

కో ను తృప్యేత తనుభృద్గుణసారవిదాం వర .
శంకర ఉవాచ
శృణు దేవి ప్రవక్ష్యామి పవిత్రం మంగలం పరం .. 4..

ధన్యం యశస్యమాయుష్యం గోప్యాద్గోప్యతరం మహత్ .
ఇదం పురా న కస్యాపి ప్రోక్తం గోప్యం తవాపి చ .. 5..

తథాఽ పి చ ప్రవక్ష్యామి మదంగార్ధశరీరిణి .
సదాశివ ఋషిస్తస్య వరాహో దేవతా స్మృతః .. 6..

ఛందోఽ నుష్టుప్ విశ్వనేతా కీలకం చ శరాగ్రభృత్ .
హ్రీం బీజమస్తం క్లీంకారః కవచం శ్రీమిహోచ్యతే .. 7..

విశ్వాత్మా పరమో మంత్రో మంత్రరాజముదీరయేత్ .
హుంకారం హృదయే న్యస్య వరాహాయేతి మూర్ధని .. 8..

భూర్భువః స్వః శిఖాయాం చ నేత్రయోర్భూపతిం న్యసేత్ .
సర్వజ్ఞాయ నమోఽ స్త్రం చ శ్రీం హ్రీం క్లీం హుం చ భూమపి .. 9..

హాం హీం హూం హైం హౌం హ ఇతి స్వీయాంగుష్ఠద్వయాదికః .
ఏవం స్వాంగకృతన్యాసో మంత్రమేతముదీరయేత్ .. 10..

నమః శ్వేతవరాహాయ నమస్తే పరమాత్మనే .
లక్ష్మీనాథాయ నాథాయ శ్రీముష్ణ బ్రహ్మణే నమః .. 11..

ఓం శ్రీవరాహో భూవరాహః పరం జ్యోతిః పరాత్పరః .
పరమః పురుషః సిద్ధో విభుర్వ్యోమచరో బలీ .. 12..

అద్వితీయః పరం బ్రహ్మ సచ్చిదానందవిగ్రహః .
నిర్ద్వంద్వో నిరహంకారో నిర్మాయో నిశ్చయలోఽ మలః .. 13..

విశిఖో విశ్వరూపశ్చ విశ్వదృగ్విశ్వభావనః .
విశ్వాత్మా విశ్వనేతా చ విమలో వీర్యవర్ధనః .. 14..

విశ్వకర్మా వినోదీ చ విశ్వేశో విశ్వమంగలః .
విశ్వో వసుంధరానాథో వసురేతా విరోధహృత్ .. 15..

హిరణ్యగర్భో హర్యశ్వో దైత్యారిర్హరిసేవితః .
మహాతపా మహాదర్పో మనోజ్ఞో నైకసాధనః .. 16..

సర్వాత్మా సర్వవిఖ్యాతః సర్వసాక్షీ సతాం పతిః .
సర్వగః సర్వభూతాత్మా సర్వదోషవివర్జితః .. 17..

సర్వభూతహితోఽ సంగః సత్యః సత్యవ్యవస్థితః .
సత్యకర్మా సత్యపతిః సర్వసత్యప్రియో మతః .. 18..

ఆధివ్యాధిభియో హర్తా మృగాంగో నియమప్రియః .
బలవీరస్తపః శ్రేష్ఠో గుణకర్తా గుణీ బలీ .. 19..

అనంతః ప్రథమో మంత్రః సర్వభావవిదవ్యయః .
సహస్రనామా చానంతోఽ నంతరూపో రమేశ్వరః .. 20..

అగాధనిలయోఽ పారో నిరాకారో నిరాయుధః .

అమోఘదృగమేయాత్మా వేదవేద్యో విశాం పతిః .. 21..

విహృతిర్విభవో భవ్యో భవహీనో భవాంతకః .
భక్తప్రియః పవిత్రాంఘ్రిః సునాసః పవనార్చితః .. 22..

భజనీయగుణోఽ దృశ్యో భద్రో భద్రయశా హరిః .
వేదాంతకృద్వేదవంద్యో వేదాధ్యయనతత్పరః .. 23..

వేదగోప్తా ధర్మగోప్తా వేదమార్గప్రవర్తకః .
వేదాంతవేద్యో వేదాత్మా వేదాతీతో జగత్ప్రియః .. 24..

జనార్దనో జనాధ్యక్షో జగదీశో జనేశ్వరః .
సహస్రబాహుః సత్యాత్మా హేమాంగో హేమభూషణః .. 25..

హరిద(తా)శ్వప్రియో నిత్యో హరిః పూర్ణో హలాయుధః .
అంబుజాక్షోఽ మ్బుజాధారో నిర్జరశ్చ నిరంకుశః .. 26..

నిష్ఠురో నిత్యసంతోషో నిత్యానందపదప్రదః .
నిర్జరేశో నిరాలంబో నిర్గుణోఽ పి గుణాన్వితః .. 27..

మహామాయో మహావీర్యో మహాతేజా మదోద్ధతః .
మనోఽ భిమానీ మాయావీ మానదో మానల(ర)క్షణః .. 28..

మందో మానీ మనః కల్పో మహాకల్పో మహేశ్వరః .
మాయాపతిర్మానపతిర్మనసః పతిరీశ్వరః .. 29..

అక్షోభ్యో బాహ్య ఆనందీ అనిర్దేశ్యోఽ పరాజితః .
అజోఽ నంతోఽ ప్రమేయశ్చ సదానందో జనప్రియః .. 30..

అనంతగుణగంభీర ఉగ్రకృత్పరివేష్టనః .
జితేంద్రియో జితక్రోధో జితామిత్రో జయోఽ జయః .. 31..

సర్వారిష్టార్తిహా సర్వహృదంతరనివాసకః .
అంతరాత్మా పరాత్మా చ సర్వాత్మా సర్వకారకః .. 32..

గురుః కవిః కిటిః కాంతః కంజాక్షః ఖగవాహనః .
సుశర్మా వరదః శార్ఙ్గీ సుదాసాభీష్టదః ప్రభుః .. 33..

ఝిల్లికాతనయః ప్రేషీ ఝిల్లికాముక్తిదాయకః .
గుణజిత్కథితః కాలః క్రోడః కోలః శ్రమాపహః .. 34..

కిటిః కృపాకరః స్వామీ సర్వదృక్సర్వగోచరః .
యోగాచార్యో మతో వస్తు బ్రహ్మణ్యో వేదసత్తమః ..35..

మహాలంబోష్ఠకశ్చైవ మహాదేవో మనోరమః .
ఊర్ధ్వబాహురిభస్థూలః శ్యేనః సేనాపతిః ఖనిః .. 36..

దీర్ఘాయుః శంకరః కేశీ సుతీర్థో మేఘనిఃస్వనః .
అహోరాత్రః సూక్తవాకః సుహృన్మాన్యః సువర్చలః .. 37..

సారభృత్సర్వసారశ్చ సర్వగ్ర(గ్రా)హః సదాగతిః .
సూర్యశ్చంద్రః కుజో జ్ఞశ్చ దేవమంత్రీ భృగుః శనిః .. 38..

రాహుః కేతుర్గ్రహపతిర్యజ్ఞభృద్యజ్ఞసాధనః .
సహస్రపాత్సహస్రాక్షః సోమకాంతః సుధాకరః .. 39..

యజ్ఞో యజ్ఞపతిర్యాజీ యజ్ఞాంగో యజ్ఞవాహనః .
యజ్ఞాంతకృద్యజ్ఞగుహ్యో యజ్ఞకృద్యజ్ఞసాధకః .. 40..

ఇడాగర్భః స్రవత్కర్ణో యజ్ఞకర్మఫలప్రదః .
గోపతిః శ్రీపతిర్ఘోణస్త్రికాలజ్ఞః శుచిశ్రవాః .. 41..

శివః శివతరః శూరః శివప్రేష్ఠః శివార్చితః .
శుద్ధసత్త్వః సురార్తిఘ్నః క్షేత్రజ్ఞోఽ క్షర ఆదికృత్ .. 42..

శంఖీ చక్రీ గదీ ఖడ్గీ పద్మీ చండపరాక్రమః
చండః కోలాహలః శార్ఙ్గీ స్వయంభూరగ్ర్యభుగ్విభుః .. 43..

సదాచారః సదారంభో దురాచారనివర్తకః .
జ్ఞానీ జ్ఞానప్రియోఽ వజ్ఞో జ్ఞానదోఽ జ్ఞానదో యమీ .. 44..

లయోదకవిహారీ చ సామగానప్రియో గతిః .
యజ్ఞమూర్తిస్త్రిలోకేశస్త్రిధామా కౌస్తుభోజ్జ్వలః .. 46..

శ్రీవత్సలాంఛనః శ్రీమాన్శ్రీధరో భూధరోఽ ర్భకః .
వరుణో వారుణో వృక్షో వృషభో వర్ధనో వరః .. 47..

యుగాదికృద్యుగావర్తః పక్షో మాస ఋతుర్యుగః .
వత్సరో వత్సలో వేదః శిపివిష్టః సనాతనః .. 48..

ఇంద్రత్రాతా భయత్రాతా క్షుద్రకృత్క్షుద్రనాశనః .
మహాహనుర్మహాఘోరో మహాదీప్తిర్మహావ్రతః .. 49..

మహాపాదో మహాకాలో మహాకాయో మహాబలః .
గంభీరఘోషో గంభీరో గభీరో ఘుర్ఘురస్వనః .. 50..

ఓంకారగర్భో న్యగ్రోధో వషట్కారో హుతాశనః .
భూయాన్బహుమతో భూమా విశ్వకర్మా విశాంపతిః .. 51..

వ్యవసాయోఽ ఘమర్షశ్చ విదితోఽ భ్యుత్థితో మహః .
బలబిద్బలవాందండీ వక్రదంష్ట్రో వశో వశీ .. 52..

సిద్ధః సిద్ధిప్రదః సాధ్యః సిద్ధసంకల్ప ఊర్జవాన్ .
ధృతారిరసహాయశ్చ సుముఖో బడవాముఖః .. 53..

వసుర్వసుమనాః సామశరీరో వసుధాప్రదః .
పీతాంబరీ వాసుదేవో వామనో జ్ఞానపంజరః .. 54..

నిత్యతృప్తో నిరాధారో నిఃసంగో నిర్జితామరః .
నిత్యముక్తో నిత్యవంద్యో ముక్తవంద్యో మురాంతకః .. 55..

బంధకో మోచకో రుద్రో యుద్ధసేనావిమర్దనః .
ప్రసారణో నిషేధాత్మా భిక్షుర్భిక్షుప్రియో ఋజుః .. 56..

మహాహంసో భిక్షురూపీ మహాకందో మహాశనః .
మనోజవః కాలకాలః కాలమృత్యుః సభాజితః .. 57..

ప్రసన్నో నిర్విభావశ్చ భూవిదారీ దురాసదః .
వసనో వాసవో విశ్వవాసవో వాసవప్రియః .. 58..

సిద్ధయోగీ సిద్ధకామః సిద్ధికామః శుభార్థవిత్ .
అజేయో విజయీంద్రశ్చ విశేషజ్ఞో విభావసుః .. 59..

ఈక్షామాత్రజగత్స్రష్టా భ్రూభంగనియతాఖిలః .
మహాధ్వగో దిగీశేశో మునిమాన్యో మునీశ్వరః .. 60..

మహాకాయో వజ్రకాయో వరదో వాయువాహనః .
వదాన్యో వజ్రభేదీ చ మధుహృత్కలిదోషహా .. 61..

వాగీశ్వరో వాజసనో వానస్పత్యో మనోరమః .
సుబ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మధనో బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మవర్ధనః .. 62..

విష్టంభీ విశ్వహస్తశ్చ విశ్వాహో విశ్వతోముఖః .
అతులో వసువేగోఽ ర్కః సమ్రాట్ సామ్రాజ్యదాయకః .. 63..

శక్తిప్రియః శక్తిరూపో మారశక్తివిభంజనః .
స్వతంత్రః సర్వతంత్రజ్ఞో మీమాంసితగుణాకరః .. 64..

అనిర్దేశ్యవపుః శ్రీశో నిత్యశ్రీర్నిత్యమంగలః .
నిత్యోత్సవో నిజానందో నిత్యభేదీ నిరాశ్రయః .. 65..

అంతశ్చరో భవాధీశో బ్రహ్మయోగీ కలాప్రియః .
గోబ్రాహ్మణహితాచారో జగద్ధితమహావ్రతః .. 66..

దుర్ధ్యేయశ్చ సదాధ్యేయో దుర్వాసాదివిబోధనః .
దురాపో దుర్ధియాం గోప్యో దూరాద్దూరః సమీపగః .. 67..

వృషాకపిః కపిః కార్యః కారణః కారణక్రమః .
జ్యోతిషాం మథనజ్యోతిః జ్యోతిశ్చక్రప్రవర్తకః .. 68..

ప్రథమో మధ్యమస్తారః సుతీక్ష్ణోదర్కకార్యవాన్ .
సురూపశ్చ సదావేత్తా సుముఖః సుజనప్రియః .. 69..

మహావ్యాకరణాచార్యః శిక్షాకల్పప్రవర్తకః .
స్వచ్ఛశ్ఛందోమయః స్వేచ్ఛాస్వాహితార్థవినాశనః .. 70..

సాహసీ సర్వహంతా చ సమ్మతోఽ నిందితోఽ సకృత్ .
కామరూపః కామపాలః సుతీర్థ్యోఽ థ క్షపాకరః .. 71..

జ్వాలీ విశాలశ్చ పరో వేదకృజ్జనవర్ధనః .
వేద్యో వైద్యో మహావేదీ వీరహా విషమో మహః .. 72..

ఈతిభానుర్గ్రహశ్చైవ ప్రగ్రహో నిగ్రహోఽ గ్రహః .
ఉత్సర్గః సన్నిషేధశ్చ సుప్రతాపః ప్రతాపధృత్ .. 73..

సర్వాయుధధరః శాలః సురూపః సప్రమోదనః .
చతుష్కిష్కుః సప్తపాదః సింహస్కంధస్త్రిమేఖలః .. 74..

సుధాపానరతోఽ రిఘ్నః సురమేద్యః సులోచనః .
తత్త్వవిత్తత్త్వగోప్తా చ పరతత్త్వం ప్రజాగరః .. 75..

ఈశాన ఈశ్వరోఽ ధ్యక్షే మహామేరురమోఘదృక్ .
భేదప్రభేదవాదీ చ స్వాద్వైతపరినిష్ఠితః .. 76..

భాగహారీ వంశకరో నిమిత్తస్థో నిమిత్తకృత్ .
నియంతా నియమో యంతా నందకో నందివర్ధనః .. 77..

షడ్వింశకో మహావిష్ణుర్బ్రహ్మజ్ఞో బ్రహ్మతత్పరః .
వేదకృన్నామ చానంతనామా శబ్దాతిగః కృపః .. 78..

దంభో దంభకరో దంభవంశో వంశకరో వరః .
అజనిర్జనికర్తా చ సురాధ్యక్షే యుగాంతకః .. 79..

దర్భరోమా బుధాధ్యక్షే మానుకూలో మదోద్ధతః .
శంతనుః శంకరః సూక్ష్మః ప్రత్యయశ్చండశాసనః .. 80..

వృత్తనాసో మహాగ్రీవః కుంబుగ్రీవో మహాన్నృణః .
వేదవ్యాసో దేవభూతిరంతరాత్మా హృదాలయః .. 81..

మహాభాగో మహాస్పర్శో మహామాత్రో మహామనాః .
మహోదరో మహోష్ఠశ్చ మహాజిహ్వో మహాముఖః .. 82..

పుష్కరస్తుంబురుః ఖేటీ స్థావరః స్థితిమత్తరః .
శ్వాసాయుధః సమర్థశ్చ వేదార్థః సుసమాహితః .. 83..

వేదశీర్షః ప్రకాశాత్మా ప్రమోదః సామగాయనః .
అంతర్భావ్యో భావితాత్మా మహీదాసో దివస్పతిః .. 84..

మహాసుదర్శనో విద్వానుపహారప్రియోఽ చ్యుతః .
అనలో ద్విశఫో గుప్తః శోభనో నిరవగ్రహః .. 85..

భాషాకరో మహాభర్గః సర్వదేశవిభాగకృత్ .
కాలకంఠో మహాకేశో లోమశః కాలపూజితః .. 86..

ఆసేవనోఽ వసానాత్మా బుద్ధ్యాత్మా రక్తలోచనః .
నారంగో నరకోద్ధర్తా క్షేత్రపాలో దురిష్టహా .. 87..

హుంకారగర్భో దిగ్వాసాః బ్రహ్మేంద్రాధిపతిర్బలః .
వర్చస్వీ బ్రహ్మవదనః క్షత్రబాహుర్విదూరగః .. 88..

చతుర్థపాచ్చతుష్పాచ్చ చతుర్వేదప్రవర్తకః .
చాతుర్హోత్రకృదవ్యక్తః సర్వవర్ణవిభాగకృత్ .. 89..

మహాపతిర్గృహపతిర్విద్యాధీశో విశాంపతిః .
అక్షరోఽ ధోక్షజోఽ ధూర్తో రక్షితా రాక్షసాంతకృత్ .. 90..

రజఃసత్త్వతమోహంతా కూటస్థః ప్రకృతేః పరః .
తీర్థకృత్తీర్థవాసీ చ తీర్థరూపో హ్యపాం పతిః .. 91..

పుణ్యబీజః పురాణర్షిః పవిత్రః పరమోత్సవః .
శుద్ధికృచ్ఛుద్ధిదః శుద్ధః శుద్ధసత్త్వనిరూపకః .. 92..

సుప్రసన్నః శుభార్హోఽ థ శుభదిత్సుః శుభప్రియః .
యజ్ఞభాగభుజాం ముఖ్యో యక్షగానప్రియో బలీ .. 93..

సమోఽ థ మోదో మోదాత్మా మోదదో మోక్షదస్మృతిః .
పరాయణః ప్రసాదశ్చ లోకబంధుర్బృహస్పతిః .. 94..

లీలావతారో జననవిహీనో జన్మనాశనః .
మహాభీమో మహాగర్తో మహేష్వాసో మహోదయః .. 95..

అర్జునో భాసురః ప్రఖ్యో విదోషో విష్టరశ్రవాః .
సహస్రపాత్సుభాగ్యశ్చ పుణ్యపాకో దురవ్యయః .. 96..

కృత్యహీనో మహావాగ్మీ మహాపాపవినిగ్రహః .
తేజోఽ పహారీ బలవాన్ సర్వదాఽ రివిదూషకః .. 97..

కవిః కంఠగతిః కోష్ఠో మణిముక్తాజలాప్లుతః .
అప్రమేయగతిః కృష్ణో హంసశ్చైవ శుచిప్రియః .. 98..

విజయీంద్రః సురేంద్రశ్చ వాగింద్రో వాక్పతిః ప్రభుః .
తిరశ్చీనగతిః శుక్లః సారగ్రీవో ధరాధరః .. 99..

ప్రభాతః సర్వతోభద్రో మహాజంతుర్మహౌషధిః .
ప్రాణేశో వర్ధకస్తీవ్రప్రవేశః పర్వతోపమః .. 100..

సుధాసిక్తః సదస్యస్థో రాజరాట్ దండకాంతకః .
ఊర్ధ్వకేశోఽ జమీఢశ్చ పిప్పలాదో బహుశ్రవాః .. 101..

గంధర్వోఽ భ్యుదితః కేశీ వీరపేశో విశారదః .

హిరణ్యవాసాః స్తబ్ధాక్షో బ్రహ్మాలాలితశైశవః .. 102..

పద్మగర్భో జంబుమాలీ సూర్యమండలమధ్యగః .
చంద్రమండలమధ్యస్థః కరభాగగ్నిసంశ్రయః .. 103..

అజీగర్తః శాకలాగ్ర్యః సంధానః సింహవిక్రమః .
ప్రభావాత్మా జగత్కాలః కాలకాలో బృహద్రథః .. 104..

సారాంగో యతమాన్యశ్చ సత్కృతిః శుచిమండలః .
కుమారజిద్వనేచారీ సప్తకన్యామనోరమః .. 105..

ధూమకేతుర్మహాకేతుః పక్షికేతుః ప్రజాపతిః .
ఊర్ధ్వరేతా బలోపాయో భూతావర్తః సజంగమః .. 106..

రవిర్వాయుర్విధాతా చ సిద్ధాంతో నిశ్చలోఽచలః .
ఆస్థానకృదమేయాత్మాఽనుకూలశ్చాధికో భువః .. 107..

ప్రస్వః పితామహోఽనర్ఘః కాలవీర్యో వృకోదరః .
సహిష్ణుః సహదేవశ్చ సర్వజిచ్ఛాత్రుతాపనః .. 108..

పాంచరాత్రపరో హంసీ పంచభూతప్రవర్తకః .
భూరిశ్రవాః శిఖండీ చ సుయజ్ఞః సత్యఘోషణః .. 109..

ప్రగాఢః ప్రవణో హారీ ప్రమాణం ప్రణవో నిధిః .
మహోపనిషదో వాక్ చ వేదనీడః కిరీటధృత్ .. 110..

భవరోగభిషగ్భావో భావసాధ్యో భవాతిగః .
షడ్ ధర్మవర్జితః కేశీ కార్యవిత్కర్మగోచరః .. 111..

యమవిధ్వంసనః పాశీ యమివర్గనిషేవితః .
మతంగో మేచకో మేధ్యో మేధావీ సర్వమేలకః .. 112..

మనోజ్ఞదృష్టిర్మారారినిగ్రహః కమలాకరః .
నమద్గణేశో గోపీడః సంతానః సంతతిప్రదః .. 113..

బహుప్రదో బలాధ్యక్షో భిన్నమర్యాదభేదనః .
అనిర్ముక్తశ్చారుదేష్ణః సత్యాషాఢః సురాధిపః .. 114..

ఆవేదనీయోఽవేద్యశ్చ తారణస్తరుణోఽరుణః .
సర్వలక్షణలక్షణ్యః సర్వలోకవిలక్షణః .. 115..

సర్వదక్షః సుధాధీశః శరణ్యః శాంతవిగ్రహః .
రోహిణీశో వరాహశ్చ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపధృత్ .. 116..

స్వర్గద్వారః సుఖద్వారో మోక్షద్వారస్త్రివిష్టపః .
అద్వితీయః కేవలశ్చ కైవల్యపతిరర్హణః .. 117..

తాలపక్షస్తాలకరో యంత్రీ తంత్రవిభేదనః .
షడ్రసః కుసుమాస్త్రశ్చ సత్యమూలఫలోదయః .. 118..

కలా కాష్ఠా ముహూర్తశ్చ మణిబింబో జగద్ఘృణిః .
అభయో రుద్రగీతశ్చ గుణజిద్గుణభేదనః ..119..

దేవాసురవినిర్మాతా దేవాసురనియామకః .
ప్రారంభశ్చ విరామశ్చ సామ్రాజ్యాధిపతిః ప్రభుః ..120..

పండితో గహనారంభః జీవనో జీవనప్రదః .
రక్తదేవో దేవమూలః వేదమూలో మనఃప్రియః ..121..

విరోచనః సుధాజాతః స్వర్గాధ్యక్షో మహాకపిః .
విరాడ్రూపః ప్రజారూపః సర్వదేవశిఖామణిః ..122..

భగవాన్ సుముఖః స్వర్గః మంజుకేశః సుతుందిలః .
వనమాలీ గంధమాలీ ముక్తామాల్యచలోపమః ..123..

ముక్తోఽసృహ్యః సుహృద్భ్రాతా పితా మాతా పరా గతిః .
సత్వధ్వనిః సదాబంధుర్బ్రహ్మరుద్రాధిదైవతం ..124..

సమాత్మా సర్వదః సాంఖ్యః సన్మార్గధ్యేయసత్పదః .
ససంకల్పో వికల్పశ్చ కర్తా స్వాదీ తపోధనః ..125..

విరజా విరజానాథః స్వచ్ఛశృంగో దురిష్టహా .
ఘోణో బంధుర్మహాచేష్టః పురాణః పుష్కరేక్షణః ..126..

అహిర్బుధ్న్యో మునిర్విష్ణుర్ధర్మయూపస్తమోహరః .
అగ్రాహ్యశ్శాశ్వతః కృష్ణః ప్రవరః పక్షివాహనః ..127..

కపిలః ఖపథిస్థశ్చ ప్రద్యుమ్నోఽమితభోజనః .
సంకర్షణో మహావాయుస్త్రికాలజ్ఞస్త్రివిక్రమః ..128..

పూర్ణప్రజ్ఞః సుధీర్హృష్టః ప్రబుద్ధః శమనః సదః .
బ్రహ్మాండకోటినిర్మాతా మాధవో మధుసూదనః ..129..

శశ్వదేకప్రకారశ్చ కోటిబ్రహ్మాండనాయకః .
శశ్వద్భక్తపరాధీనః శశ్వదానందదాయకః ..130..

సదానందః సదాభాసః సదా సర్వఫలప్రదః .
ఋతుమానృతుపర్ణశ్చ విశ్వనేతా విభూత్తమః ..131..

రుక్మాంగదప్రియోఽవ్యంగో మహాలింగో మహాకపిః .
సంస్థానస్థానదః స్రష్టా జాహ్నవీవాహధృక్ప్రభుః ..132..

మాండుకేష్టప్రదాతా చ మహాధన్వంతరిః క్షితిః .
సభాపతిసేసిద్ధమూలశ్చరకాదిర్మహాపథః ..133..

ఆసన్నమృత్యుహంతా చ విశ్వాస్యః ప్రాణనాయకః .
బుధో బుధేజ్యో ధర్మేజ్యో వైకుంఠపతిరిష్టదః ..134..

ఫలశ్రుతిః -
ఇతి శ్వేతవరాహస్య ప్రోక్తం హే గిరికన్యకే .
సమస్తభాగ్యదం పుణ్యం భూపతిత్వప్రదాయకం ..135..

మహాపాతకకోటిఘ్నం రాజసూయఫలప్రదం .
య ఇదం ప్రాతరుత్థాయ దివ్యం నామసహస్రకం ..136..

పఠతే నియతో భూత్వా మహాపాపైః ప్రముచ్యతే .
సహస్రనామభిర్దివ్యైః ప్రత్యహం తులసీదలైః ..137..

పూజయేద్యో వరాహం తు శ్రద్ధయా నిష్ఠయాన్వితః .
ఏవం సహస్రనామభిః పుష్పైర్వాథసుగంధిభిః ..138..

అభిజాతకులే జాతో రాజా భవతి నిశ్చితం .
ఏవం నామసహస్రేణ వరాహస్య మహాత్మనః ..139..

న దారిద్ర్యమవాప్నోతి న యాతి నరకం ధ్రువం .
త్రికాలమేకకాలం వా పఠన్ నామసహస్రకం .. 140..

మాసమేకం జపేన్మర్త్యో భవిష్యతి జితేంద్రియః .
మహతీం శ్రియమాయుష్యం విద్యాం చైవాధిగచ్ఛతి .. 141..

యో వా శ్వేతవరాహస్య దివ్యైర్నామసహస్రకైః .
ప్రవర్తయేన్నిత్యపూజాం దత్వా నిర్వాహముత్తమం .. 142..

భవేజ్జన్మసహస్రైస్తు సామ్రాజ్యాధిపతిర్ధ్రువం .
రాత్రౌ శ్వేతవరాహస్య సన్నిధౌ య ఇదం పఠేత్ .. 143..

క్షయాపస్మారకుష్ఠాద్యైర్మహారోగైస్తథాఽపరైః .
మాసాదేవ వినిర్ముక్తః స జీవేచ్ఛరదాం శతం .. 144..

సర్వేషు పుణ్యకాలేషు పఠన్నామసహస్రకం .
సర్వపాపవినిర్ముక్తో లభతే శాశ్వతం పదం .. 145..

సహస్రనామపఠనాద్వరాహస్య మహాత్మనః .
న గ్రహోపద్రవం యాతి యాతి శత్రుక్షయం తథా .. 146..

రాజా చ దాసతాం యాతి సర్వే యాంతి చ మిత్రతాం .
శ్రియశ్చ స్థిరతాం యాంతి యాంతి సర్వేఽపి సౌహృదం .. 147..

రాజదస్యుగ్రహాదిభ్యో వ్యాధ్యాధిభ్యశ్చ కించన .
న భయం జాయతే క్వాపి వృద్ధిస్తస్య దినే దినే .. 148..

విప్రస్తు విద్యామాప్నోతి క్షత్రియో విజయీ భవేత్ .
వార్ధుష్యవిభవం యాతి వైశ్యః శూద్రః సుఖం వ్రజేత్ .. 149..

సకామః కామమాప్నోతి నిష్కామో మోక్షమాప్నుయాత్ .
మహారాక్షసవేతాలభూతప్రేతపిశాచకాః .. 150..

రోగాః సర్పవిషాద్యాశ్చ నశ్యంత్యస్య ప్రభావతః .
య ఇదం శృణుయాన్నిత్యం యశ్చాపి పరికీర్తయేత్ .
నామంగలమవాప్నోతి సోఽముత్రేహ చ మానవః .. 151..

నమః శ్వేతవరాహాయ నమస్తే పరమాత్మనే .
లక్ష్మీనాథాయ నాథాయ శ్రీముష్ణబ్రహ్మణే నమః .. 152..

యః పఠేచ్ఛృణుయాన్నిత్యం ఇమం మంత్రం నగాత్మజే .
స పాపపాశనిర్ముక్తః ప్రయాతి పరమాం గతిం .. 153..

ఇతి శ్రీవరాహసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం .

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com


```
% Text title            : varAhasahasranAmastotram
% File name             : varAhasahasranAmastotram.itx
% itxtitle              : varAhasahasranAmastotram
% engtitle              : varAhasahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, dashAvatAra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : dashAvatara
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description-comments  : Edited by S. V. Radhakrishna Shastriji
% Indexextra            : (Scanned book)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update         : October 6, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహ సహస్రనామ స్తోత్రం

దివ్యలక్ష్మీనృసింహసహస్రనామస్తోత్రం

.. స్తోత్రస్య పూర్వపీఠికా ..

ఓం మార్కండేయ ఉవాచ -
ఏవం యుద్ధమభూద్ఘోరం రౌద్రం దైత్యబలైః సహ .
నృసింహస్యాంగసంభూతైర్నారసింహైరనేకశః .. 1..

దైత్యకోటిహతాస్తత్ర కేచిద్భీతాః పలాయితాః .
తం దృష్ట్వాతీవ సంక్రుద్ధో హిరణ్యకశిపుః స్వయం .. 2..

భూతపూర్వైరమృత్యుర్మే ఇతి బ్రహ్మవరోద్ధతః .
వవర్ష శరవర్షేణ నారసింహో భృశం బలీ .. 3..

ద్వంద్వయుద్ధమభూదుగ్రం దివ్యవర్షసహస్రకం .
దైత్యేంద్రసాహసం దృష్ట్వా దేవాశ్చేంద్రపురోగమాః .. 4..

శ్రేయః కస్య భవేదత్ర ఇతి చింతాపరాభవన్ .
తదా క్రుద్ధో నృసింహస్తు దైత్యేంద్రప్రహితాన్యపి .. 5..

విష్ణుచక్రం మహాచక్రం కాలచక్రం తు వైష్ణవం .
రౌద్రం పాశుపతం బ్రాహ్మం కౌబేరం కులిశాసనం .. 6..

ఆగ్నేయం వారుణం సౌమ్యం మోహనం సౌరపార్వతం .
భార్గవాదిబహూన్యస్త్రాణ్యభక్షయత కోపనః .. 7..

సంధ్యాకాలే సభాద్వారే స్వాంకే నిక్షిప్యభైరవః .
తతః ఖడ్గధరం దైత్యం జగ్రాహ నరకేసరీ .. 8..

హిరణ్యకశిపోర్వక్షో విదార్యాతీవ రోషితః .
ఉద్ధృత్య చాంత్రమాలాని నఖైర్వజ్రసమప్రభైః .. 9..

మేనే కృతార్థమాత్మానం సర్వతః పర్యవైక్షత .
హర్షితా దేవతాః సర్వాః పుష్పవృష్టిమవాకిరన్ .. 10..

దేవదుందుభయో నేదుర్విమలాశ్చ దిశోఽభవన్ .
నరసింహ మతీవోగ్రం వికీర్ణవదనం భృశం .. 11..

లేలిహానం చ గర్జంతం కాలానలసమప్రభం .
అతిరౌద్రం మహాకాయం మహాదంష్ట్రం మహారుతం .. 12..

మహాసింహం మహారూపం దృష్ట్వా సంక్షుభితం జగత్ .
సర్వదేవగణైః సార్ధం తత్రాగత్య పితామహః .. 13..

ఆగంతుకైర్భూతపూర్వైర్వర్ధమానైరనుత్తమైః .
గుణైర్నామసహస్రేణ తుష్టావ శ్రుతిసమ్మితైః .. 14..

.. అథ శ్రీనృసింహసహస్రనామస్తోత్రం ..

ఓం నమః శ్రీమద్దివ్యలక్ష్మీనృసింహసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య
బ్రహ్మా ఋషిః శ్రీలక్ష్మీనృసింహోదేవతా . అనుష్టుప్ఛందః
శ్రీనృసింహఃపరమాత్మా బీజం లక్ష్మీర్మాయాశక్తిః జీవోబీజం
బుద్ధిః శక్తిః ఉదానవాయుః బీజం సరస్వతీ శక్తిః వ్యంజనాని
బీజాని స్వరాః శక్తయః ఓం క్ష్రౌం హ్రీం ఇతి బీజాని ఓం శ్రీం
అం ఆం ఇతి శక్తయః వికీర్ణనఖదంష్ట్రాయుధాయేతి కీలకం
అకారాదితి బోధకం శ్రీలక్ష్మీనృసింహప్రసాదసిద్ధ్యర్థే
శ్రీలక్ష్మీనృసింహసహస్రనామస్తోత్రమంత్రజపే వినియోగః -

బ్రహ్మోవాచ -
ఓం శ్రీలక్ష్మీనృసింహాయ నమః . అంగుష్ఠాభ్యాం నమః
ఓం వజ్రనఖాయ నమః . తర్జనీభ్యాం నమః
ఓం మహారుద్రాయ నమః . మధ్యమాభ్యాం నమః
ఓం సర్వతోముఖాయ నమః . అనామికాభ్యాం నమః
ఓం వికటాస్యాయ నమః . కనిష్ఠికాభ్యాం నమః

ఓం వీరాయ నమః . కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః
ఏవం హృదయాదిన్యాసః - ఇతి దిగ్బంధః
ఓం ఐంద్రీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం ఆగ్నేయీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం యామ్యాం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం నైఋతిం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం వారుణీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం వాయవీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం కౌబేరీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం ఈశానీం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం ఊర్ధ్వాం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం అధస్తాద్దిశం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .
ఓం అంతరిక్షాం దిశం సుదర్శనేన బధ్నామి నమశ్చక్రాయ స్వాహా .

అథ ధ్యానం -
సత్యజ్ఞానసుఖస్వరూపమమలం క్షీరాబ్ధిమధ్యే స్థితం
యోగారూఢమతిప్రసన్నవదనం భూషాసహస్రోజ్వలం .
త్ర్యక్షం చక్రపినాకసాభయకరాన్బిభ్రాణమర్కచ్ఛవిం
ఛత్రీభూతఫణీంద్రమిందుధవలం లక్ష్మీనృసింహం భజే .. 1..

ఉపాస్మహే నృసింహాఖ్యం బ్రహ్మ వేదాంతగోచరం .
భూయోలాలితసంసారచ్ఛేదహేతుం జగద్గురుం .. 2..

బ్రహ్మోవాచ -
ఓం హ్రీం శ్రీం ఐం క్ష్రౌం

బ్రహ్మోవాచ -
ఓం నమో నారసింహాయ వజ్రదంష్ట్రాయ వజ్రిణే .
వజ్రదేహాయ వజ్రాయ నమో వజ్రనఖాయ చ .. 1..

వాసుదేవాయ వంద్యాయ వరదాయ వరాత్మనే .
వరదాభయహస్తాయ వరాయ వరరూపిణే .. 2..

వరేణ్యాయ వరిష్ఠాయ శ్రీవరాయ నమో నమః .
ప్రహ్లాదవరదాయైవ ప్రత్యక్షవరదాయ చ .. 3..

పరాత్పరపరేశాయ పవిత్రాయ పినాకినే .
పావనాయ ప్రసన్నాయ పాశినే పాపహారిణే .. 4..

పురుష్టుతాయ పుణ్యాయ పురుహూతాయ తే నమః .
తత్పురుషాయ తథ్యాయ పురాణపురుషాయ చ .. 5..

పురోధసే పూర్వజాయ పుష్కరాక్షాయ తే నమః .
పుష్పహాసాయ హాసాయ మహాహాసాయ శార్ఙ్గిణే .. 6..

సింహాయ సింహరాజాయ జగద్వశ్యాయ తే నమః .
అట్టహాసాయ రోషాయ జలవాసాయ తే నమః .. 7..

భూతావాసాయ భాసాయ శ్రీనివాసాయ ఖడ్గినే .
ఖడ్గజిహ్వాయ సింహాయ ఖడ్గవాసాయ తే నమః .. 8..

నమో మూలాధివాసాయ ధర్మవాసాయ ధన్వినే .
ధనంజయాయ ధన్యాయ నమో మృత్యుంజయాయ చ .. 9..

శుభంజయాయ సూత్రాయ నమః శత్రుంజయాయ చ .
నిరంజనాయ నీరాయ నిర్గుణాయ గుణాయ చ .. 10..

నిష్ప్రపంచాయ నిర్వాణప్రదాయ నిబిడాయ చ .
నిరాలంబాయ నీలాయ నిష్కలాయ కలాయ చ .. 11..

నిమేషాయ నిబంధాయ నిమేషగమనాయ చ .
నిర్ద్వంద్వాయ నిరాశాయ నిశ్చయాయ నిరాయ చ .. 12..

నిర్మలాయ నిబంధాయ నిర్మోహాయ నిరాకృతే .
నమో నిత్యాయ సత్యాయ సత్కర్మనిరతాయ చ .. 13..

సత్యధ్వజాయ ముంజాయ ముంజకేశాయ కేశినే .
హరీశాయ చ శేషాయ గుడాకేశాయ వై నమః .. 14..

సుకేశాయోర్ధ్వకేశాయ కేశిసంహారకాయ చ .
జలేశాయ స్థలేశాయ పద్మేశాయోగ్రరూపిణే .. 15..

కుశేశయాయ కూలాయ కేశవాయ నమో నమః .
సూక్తికర్ణాయ సూక్తాయ రక్తజిహ్వాయ రాగిణే .. 16..

దీప్తరూపాయ దీప్తాయ ప్రదీప్తాయ ప్రలోభినే .
ప్రచ్ఛిన్నాయ ప్రబోధాయ ప్రభవే విభవే నమః .. 17..

ప్రభంజనాయ పాంథాయ ప్రమాయాప్రమితాయ చ .
ప్రకాశాయ ప్రతాపాయ ప్రజ్వలాయోజ్వలాయ చ .. 18..

జ్వాలామాలాస్వరూపాయ జ్వలజ్జిహ్వాయ జ్వాలినే .
మహోజ్జ్వలాయ కాలాయ కాలమూర్తిధరాయ చ .. 19..

కాలాంతకాయ కల్పాయ కలనాయ కృతే నమః .
కాలచక్రాయ శక్రాయ వషట్చక్రాయ చక్రిణే .. 20..

అక్రూరాయ కృతాంతాయ విక్రమాయ క్రమాయ చ .
కృత్తినే కృత్తివాసాయ కృతఘ్నాయ కృతాత్మనే .. 21..

సంక్రమాయ చ క్రుద్ధాయ క్రాంతలోకత్రయాయ చ .
అరూపాయ స్వరూపాయ హరయే పరమాత్మనే .. 22..

అజయాయాదిదేవాయ అక్షయాయ క్షయాయ చ .
అఘోరాయ సుఘోరాయ ఘోరాఘోరతరాయ చ .. 23..

నమోఽ స్త్వఘోరవీర్యాయ లసద్ఘోరాయ తే నమః .
ఘోరాధ్యక్షాయ దక్షాయ దక్షిణార్యాయ శంభవే .. 24..

అమోఘాయ గుణౌఘాయ అనఘాయాఘహారిణే .
మేఘనాదాయ నాదాయ తుభ్యం మేఘాత్మనే నమః .. 25..

మేఘవాహనరూపాయ మేఘశ్యామాయ మాలినే .
వ్యాలయజ్ఞోపవీతాయ వ్యాఘ్రదేహాయ వై నమః .. 26..

వ్యాఘ్రపాదాయ చ వ్యాఘ్రకర్మిణే వ్యాపకాయ చ .
వికటాస్యాయ వీరాయ విష్టరశ్రవసే నమః .. 27..

వికీర్ణనఖదంష్ట్రాయ నఖదంష్ట్రాయుధాయ చ .
విశ్వక్సేనాయ సేనాయ విహ్వలాయ బలాయ చ .. 28..

విరూపాక్షాయ వీరాయ విశేషాక్షాయ సాక్షిణే .
వీతశోకాయ విస్తీర్ణవదనాయ నమో నమః .. 29..

విధానాయ విధేయాయ విజయాయ జయాయ చ .
విబుధాయ విభావాయ నమో విశ్వంభరాయ చ .. 30..

వీతరాగాయ విప్రాయ విటంకనయనాయ చ .
విపులాయ వినీతాయ విశ్వయోనే నమో నమః .. 31..

విడంబనాయ విత్తాయ విశ్రుతాయ వియోనయే .
విహ్వలాయ వివాదాయ నమో వ్యాహృతయే నమః .. 32..

విలాసాయ వికల్పాయ మహాకల్పాయ తే నమః .
బహుకల్పాయ కల్పాయ కల్పాతీతాయ శిల్పినే .. 33.
కల్పనాయ స్వరూపాయ ఫణితల్పాయ వై నమః .
తడిత్ప్రభాయ తార్యాయ తరుణాయ తరస్వినే .. 34..

తపనాయ తరక్షాయ తాపత్రయహరాయ చ .
తారకాయ తమోఘ్నాయ తత్త్వాయ చ తపస్వినే .. 35..

తక్షకాయ తనుత్రాయ తటినే తరలాయ చ .
శతరూపాయ శాంతాయ శతధారాయ తే నమః .. 36..

శతపత్రాయ తార్క్ష్యాయ స్థితయే శతమూర్తయే .
శతక్రతుస్వరూపాయ శాశ్వతాయ శతాత్మనే .. 37..

నమః సహస్రశిరసే సహస్రవదనాయ చ .
సహస్రాక్షాయ దేవాయ దిశశ్రోత్రాయ తే నమః .. 38..

నమః సహస్రజిహ్వాయ మహాజిహ్వాయ తే నమః .
సహస్రనామధేయాయ సహస్రాక్షిధరాయ చ .. 39..

సహస్రబాహవే తుభ్యం సహస్రచరణాయ చ .
సహస్రార్కప్రకాశాయ సహస్రాయుధధారిణే .. 40..

నమః స్థూలాయ సూక్ష్మాయ సుసూక్ష్మాయ నమో నమః .
సుక్షుణ్యాయ సుభిక్షాయ సురాధ్యక్షాయ శౌరిణే .. 41..

ధర్మాధ్యక్షాయ ధర్మాయ లోకాధ్యక్షాయ వై నమః .
ప్రజాధ్యక్షాయ శిక్షాయ విపక్షక్షయమూర్తయే .. 42..

కలాధ్యక్షాయ తీక్ష్ణాయ మూలాధ్యక్షాయ తే నమః .
అధోక్షజాయ మిత్రాయ సుమిత్రవరుణాయ చ .. 43..

శత్రుఘ్నాయ అవిఘ్నాయ విఘ్నకోటిహరాయ చ .
రక్షోఘ్నాయ తమోఘ్నాయ భూతఘ్నాయ నమో నమః .. 44..

భూతపాలాయ భూతాయ భూతవాసాయ భూతినే .
భూతబేతాలఘాతాయ భూతాధిపతయే నమః .. 45..

భూతగ్రహవినాశాయ భూతసంయమతే నమః .
మహాభూతాయ భృగవే సర్వభూతాత్మనే నమః .. 46..

సర్వారిష్టవినాశాయ సర్వసంపత్కరాయ చ .
సర్వాధారాయ సర్వాయ సర్వార్తిహరయే నమః .. 47..

సర్వదుఃఖప్రశాంతాయ సర్వసౌభాగ్యదాయినే .
సర్వజ్ఞాయాప్యనంతాయ సర్వశక్తిధరాయ చ .. 48..

సర్వైశ్వర్యప్రదాత్రే చ సర్వకార్యవిధాయినే .
సర్వజ్వరవినాశాయ సర్వరోగాపహారిణే .. 49..

సర్వాభిచారహంత్రే చ సర్వైశ్వర్యవిధాయినే .
పింగాక్షాయైకశృంగాయ ద్విశృంగాయ మరీచయే .. 50..

బహుశృంగాయ లింగాయ మహాశృంగాయ తే నమః .
మాంగల్యాయ మనోజ్ఞాయ మంతవ్యాయ మహాత్మనే .. 51..

మహాదేవాయ దేవాయ మాతులింగధరాయ చ .
మహామాయాప్రసూతాయ ప్రస్తుతాయ చ మాయినే .. 52..

అనంతానంతరూపాయ మాయినే జలశాయినే .
మహోదరాయ మందాయ మదదాయ మదాయ చ .. 53..

మధుకైటభహంత్రే చ మాధవాయ మురారయే .
మహావీర్యాయ ధైర్యాయ చిత్రవార్యాయ తే నమః .. 54..

చిత్రకూర్మాయ చిత్రాయ నమస్తే చిత్రభానవే .
మాయాతీతాయ మాయాయ మహావీరాయ తే నమః .. 55..

మహాతేజాయ బీజాయ తేజోధామ్నే చ బీజినే .
తేజోమయ నృసింహాయ నమస్తే చిత్రభానవే .. 56..

మహాదంష్ట్రాయ తుష్టాయ నమః పుష్టికరాయ చ .
శిపివిష్టాయ హృష్టాయ పుష్టాయ పరమేష్ఠినే .. 57..

విశిష్టాయ చ శిష్టాయ గరిష్ఠాయేష్టదాయినే .
నమో జ్యేష్ఠాయ శ్రేష్ఠాయ తుష్టాయామితతేజసే .. 58..

అష్టాంగన్యస్తరూపాయ సర్వదుష్టాంతకాయ చ .
వైకుంఠాయ వికుంఠాయ కేశికంఠాయ తే నమః .. 59..

కంఠీరవాయ లుంఠాయ నిఃశఠాయ హఠాయ చ .
సత్త్వోద్రిక్తాయ రుద్రాయ ఋగ్యజుస్సామగాయ చ .. 60..

ఋతుధ్వజాయ వజ్రాయ మంత్రరాజాయ మంత్రిణే .
త్రినేత్రాయ త్రివర్గాయ త్రిధామ్నే చ త్రిశూలినే .. 61..

త్రికాలజ్ఞానరూపాయ త్రిదేహాయ త్రిధాత్మనే .
నమస్త్రిమూర్తివిద్యాయ త్రితత్త్వజ్ఞానినే నమః .. 62..

అక్షోభ్యాయానిరుద్ధాయ అప్రమేయాయ భానవే .
అమృతాయ అనంతాయ అమితాయామితౌజసే .. 63..

అపమృత్యువినాశాయ అపస్మారవిఘాతినే .
అన్నదాయాన్నరూపాయ అన్నాయాన్నభుజే నమః .. 64..

నాద్యాయ నిరవద్యాయ విద్యాయాద్భుతకర్మణే .
సద్యోజాతాయ సంఘాయ వైద్యుతాయ నమో నమః .. 65..

అధ్వాతీతాయ సత్త్వాయ వాగతీతాయ వాగ్మినే .
వాగీశ్వరాయ గోపాయ గోహితాయ గవాంపతే .. 66..

గంధర్వాయ గభీరాయ గర్జితాయోర్జితాయ చ .
పర్జన్యాయ ప్రబుద్ధాయ ప్రధానపురుషాయ చ .. 67..

పద్మాభాయ సునాభాయ పద్మనాభాయ మానినే .
పద్మనేత్రాయ పద్మాయ పద్మాయాః పతయే నమః .. 68..

పద్మోదరాయ పూతాయ పద్మకల్పోద్భవాయ చ .
నమో హృత్పద్మవాసాయ భూపద్మోద్ధరణాయ చ .. 69..

శబ్దబ్రహ్మస్వరూపాయ బ్రహ్మరూపధరాయ చ .
బ్రహ్మణే బ్రహ్మరూపాయ పద్మనేత్రాయ తే నమః .. 70..

బ్రహ్మదాయ బ్రాహ్మణాయ బ్రహ్మబ్రహ్మాత్మనే నమః .
సుబ్రహ్మణ్యాయ దేవాయ బ్రహ్మణ్యాయ త్రివేదినే .. 71..

పరబ్రహ్మస్వరూపాయ పంచబ్రహ్మాత్మనే నమః .

నమస్తే బ్రహ్మశిరసే తదాఽ శ్వశిరసే నమః .. 72..

అథర్వశిరసే నిత్యమశనిప్రమితాయ చ .
నమస్తే తీక్ష్ణదంష్ట్రాయ లోలాయ లలితాయ చ .. 73..

లావణ్యాయ లవిత్రాయ నమస్తే భాసకాయ చ .
లక్షణజ్ఞాయ లక్షాయ లక్షణాయ నమో నమః .. 74..

లసద్దీప్తాయ లిప్తాయ విష్ణవే ప్రభవిష్ణవే .
వృష్ణిమూలాయ కృష్ణాయ శ్రీమహావిష్ణవే నమః .. 75..

పశ్యామి త్వాం మహాసింహం హారిణం వనమాలినం .
కిరీటినం కుండలినం సర్వాంగం సర్వతోముఖం .. 76..

సర్వతః పాణిపాదోరం సర్వతోఽ క్షి శిరోముఖం .
సర్వేశ్వరం సదాతుష్టం సమర్థం సమరప్రియం .. 77..

బహుయోజనవిస్తీర్ణం బహుయోజనమాయతం .
బహుయోజనహస్తాంఘ్రిం బహుయోజననాసికం .. 78..

మహారూపం మహావక్త్రం మహాదంష్ట్రం మహాభుజం .
మహానాదం మహారౌద్రం మహాకాయం మహాబలం .. 79..

ఆనాభేర్బ్రహ్మణో రూపమాగలాద్వైష్ణవం తథా .
ఆశీర్షాద్రంధ్రమీశానం తదగ్రే సర్వతః శివం .. 80..

నమోఽ స్తు నారాయణ నారసింహ నమోఽ స్తు నారాయణ వీరసింహ
.
నమోఽ స్తు నారాయణ క్రూరసింహ నమోఽ స్తు నారాయణ దివ్యసింహ .. 81..

నమోఽ స్తు నారాయణ వ్యాఘ్రసింహ నమోఽ స్తు నారాయణ పుచ్ఛసింహ .
నమోఽ స్తు నారాయణ పూర్ణసింహ నమోఽ స్తు నారాయణ రౌద్రసింహ .. 82..

నమో నమో భీషణభద్రసింహ నమో నమో విహ్వలనేత్రసింహ .
నమో నమో బృంహితభూతసింహ నమో నమో నిర్మలచిత్రసింహ .. 83..

నమో నమో నిర్జితకాలసింహ నమో నమః కల్పితకల్పసింహ .
నమో నమో కామదకామసింహ నమో నమస్తే భువనైకసింహ .. 84..

ద్యావాపృథివ్యోరిదమంతరం హి వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశశ్చ సర్వాః .
దృష్ట్వాద్భుతం రూపముగ్రం తవేదం లోకత్రయం ప్రవ్యథితం మహాత్మన్ .. 85..

అమీ హిత్వా సురసంఘా విశంతి కేచిద్భీతాః ప్రాంజలయో గృణంతి .
స్వస్తీత్యుక్త్వా మునయః సిద్ధసంఘాః స్తువంతి త్వాం స్తుతిభిః పుష్కలాభిః .. 86..

రుద్రాదిత్యావసవో యే చ సాధ్యా విశ్వేదేవా మరుతశ్చోష్మపాశ్చ .
గంధర్వయక్షాసురసిద్ధసంఘా వీక్షంతి త్వాం విస్మితాశ్చైవ సర్వే .. 87..

లేలిహ్యసే గ్రసమానః సమంతాల్లోకాన్సమగ్రాన్వదనైర్జ్వలద్భిః .
తేజోభిరాపూర్య జగత్సమగ్రం భాసస్తవోగ్రాః ప్రతపంతి విష్ణో .. 88..

భవిష్ణుస్త్వం సహిష్ణుస్త్వం భ్రజిష్ణుర్జిష్ణురేవ చ .
పృథివీమంతరిక్షం త్వం పర్వతారణ్యమేవ చ .. 89..

కలాకాష్ఠా విలిప్తస్త్వం ముహూర్తప్రహరాదికం .
అహోరాత్రం త్రిసంధ్యా చ పక్షమాసర్తువత్సరాః .. 90..

యుగాదిర్యుగభేదస్త్వం సంయుగో యుగసంధయః .
నిత్యం నైమిత్తికం దైనం మహాప్రలయమేవ చ .. 91..

కరణం కారణం కర్తా భర్తా హర్తా త్వమీశ్వరః .
సత్కర్తా సత్కృతిర్గోప్తా సచ్చిదానందవిగ్రహః .. 92..

ప్రాణస్త్వం ప్రాణినాం ప్రత్యగాత్మా త్వం సర్వదేహినాం .
సుజ్యోతిస్త్వం పరంజ్యోతిరాత్మజ్యోతిః సనాతనః .. 93..

జ్యోతిర్లోకస్వరూపస్త్వం త్వం జ్యోతిర్జ్యోతిషాం పతిః .
స్వాహాకారః స్వధాకారో వషట్కారః కృపాకరః .. 94..

హంతకారో నిరాకారో వేగకారశ్చ శంకరః .
అకారాదిహకారాంత ఓంకారో లోకకారకః .. 95..

ఏకాత్మా త్వమనేకాత్మా చతురాత్మా చతుర్భుజః .
చతుర్మూర్తిశ్చతుర్దంష్ట్రశ్చతుర్వేదమయోత్తమః .. 96..

లోకప్రియో లోకగురుర్లోకేశో లోకనాయకః .
లోకసాక్షీ లోకపతిర్లోకాత్మా లోకలోచనః .. 97..

లోకాధారో బృహల్లోకో లోకాలోకమయో విభుః .
లోకకర్తా విశ్వకర్తా కృతావర్తః కృతాగమః .. 98..

అనాదిస్త్వమనంతస్త్వమభూతోభూతవిగ్రహః .
స్తుతిః స్తుత్యః స్తవప్రీతః స్తోతా నేతా నియామకః .. 99..

త్వం గతిస్త్వం మతిర్మహ్యం పితా మాతా గురుః సఖా .
సుహృదశ్చాత్మరూపస్త్వం త్వాం వినా నాస్తి మే గతిః .. 100..

నమస్తే మంత్రరూపాయ అస్త్రరూపాయ తే నమః .
బహురూపాయ రూపాయ పంచరూపధరాయ చ .. 101..

భద్రరూపాయ రూఢాయ యోగరూపాయ యోగినే .
సమరూపాయ యోగాయ యోగపీఠస్థితాయ చ .. 102..

యోగగమ్యాయ సౌమ్యాయ ధ్యానగమ్యాయ ధ్యాయినే .
ధ్యేయగమ్యాయ ధామ్నే చ ధామాధిపతయే నమః .. 103..

ధరాధరాయ ధర్మాయ ధారణాభిరతాయ చ .
నమో ధాత్రే చ సంధాత్రే విధాత్రే చ ధరాయ చ .. 104..

దామోదరాయ దాంతాయ దానవాంతకరాయ చ .
నమః సంసారవైద్యాయ భేషజాయ నమో నమః .. 105..

సీరధ్వజాయ శీతాయ వాతాయాప్రమితాయ చ .
సారస్వతాయ సంసారనాశనాయాక్ష మాలినే .. 106..

అసిధర్మధరాయైవ షట్కర్మనిరతాయ చ .
వికర్మాయ సుకర్మాయ పరకర్మవిధాయినే .. 107..

సుశర్మణే మన్మథాయ నమో వర్మాయ వర్మిణే .
కరిచర్మవసానాయ కరాలవదనాయ చ .. 108..

కవయే పద్మగర్భాయ భూతగర్భఘృణానిధే .
బ్రహ్మగర్భాయ గర్భాయ బృహద్గర్భాయ ధూర్జటే .. 109..

నమస్తే విశ్వగర్భాయ శ్రీగర్భాయ జితారయే .
నమో హిరణ్యగర్భాయ హిరణ్యకవచాయ చ .. 110..

హిరణ్యవర్ణదేహాయ హిరణ్యాక్షవినాశినే .
హిరణ్యకశిపోర్హంత్రే హిరణ్యనయనాయ చ .. 111..

హిరణ్యరేతసే తుభ్యం హిరణ్యవదనాయ చ .
నమో హిరణ్యశృంగాయ నిఃశృంగాయ శృంగిణే .. 112..

భైరవాయ సుకేశాయ భీషణాయాంత్రిమాలినే .
చండాయ రుండమాలాయ నమో దండధరాయ చ .. 113..

అఖండతత్త్వరూపాయ కమండలుధరాయ చ .
నమస్తే ఖండసింహాయ సత్యసింహాయ తే నమః .. 114..

నమస్తే శ్వేతసింహాయ పీతసింహాయ తే నమః .
నీలసింహాయ నీలాయ రక్తసింహాయ తే నమః .. 115..

నమో హారిద్రసింహాయ ధూమ్రసింహాయ తే నమః .
మూలసింహాయ మూలాయ బృహత్సింహాయ తే నమః .. 116..

పాతాలస్థితసింహాయ నమః పర్వతవాసినే .
నమో జలస్థసింహాయ అంతరిక్షస్థితాయ చ .. 117..

కాలాగ్నిరుద్రసింహాయ చండసింహాయ తే నమః .
అనంతసింహసింహాయ అనంతగతయే నమః .. 118..

నమో విచిత్రసింహాయ బహుసింహస్వరూపిణే .
అభయంకరసింహాయ నరసింహాయ తే నమః .. 119..

నమోఽస్తు సింహరాజాయ నారసింహాయ తే నమః .
సప్తాబ్ధిమేఖలాయైవ సత్యసత్యస్వరూపిణే .. 120..

సప్తలోకాంతరస్థాయ సప్తస్వరమయాయ చ .
సప్తార్చీరూపదంష్ట్రాయ సప్తాశ్వరథరూపిణే .. 121..

సప్తవాయుస్వరూపాయ సప్తచ్ఛందోమయాయ చ .
స్వచ్ఛాయ స్వచ్ఛరూపాయ స్వచ్ఛందాయ చ తే నమః .. 122..

శ్రీవత్సాయ సువేధాయ శ్రుతయే శ్రుతిమూర్తయే .

శుచిశ్రవాయ శూరాయ సుప్రభాయ సుధన్వినే .. 123..

శుభ్రాయ సురనాథాయ సుప్రభాయ శుభాయ చ .
సుదర్శనాయ సూక్ష్మాయ నిరుక్తాయ నమో నమః .. 124..

సుప్రభాయ స్వభావాయ భవాయ విభవాయ చ .
సుశాఖాయ విశాఖాయ సుముఖాయ ముఖాయ చ .. 125..

సునఖాయ సుదంష్ట్రాయ సురథాయ సుధాయ చ .
సాంఖ్యాయ సురముఖ్యాయ ప్రఖ్యాతాయ ప్రభాయ చ .. 126..

నమః ఖట్వాంగహస్తాయ ఖేటముద్గరపాణయే .
ఖగేంద్రాయ మృగేంద్రాయ నాగేంద్రాయ దృఢాయ చ .. 127..

నాగకేయూరహారాయ నాగేంద్రాయాఘమర్దినే .
నదీవాసాయ నగ్నాయ నానారూపధరాయ చ .. 128..

నాగేశ్వరాయ నాగాయ నమితాయ నరాయ చ .
నాగాంతకరథాయ్యైవ నరనారాయణాయ చ .. 129..

నమో మత్స్యస్వరూపాయ కచ్ఛపాయ నమో నమః .
నమో యజ్ఞవరాహాయ నరసింహాయ నమో నమః .. 130..

విక్రమాక్రాంతలోకాయ వామనాయ మహౌజసే .
నమో భార్గవరామాయ రావణాంతకరాయ చ .. 131..

నమస్తే బలరామాయ కంసప్రధ్వంసకారిణే .
బుద్ధాయ బుద్ధరూపాయ తీక్ష్ణరూపాయ కల్కినే .. 132..

ఆత్రేయాయాగ్నినేత్రాయ కపిలాయ ద్విజాయ చ .
క్షేత్రాయ పశుపాలాయ పశువక్త్రాయ తే నమః .. 133..

గృహస్థాయ వనస్థాయ యతయే బ్రహ్మచారిణే .
స్వర్గాపవర్గదాత్రే చ తద్భోక్త్రే చ ముముక్షవే .. 134..

శాలగ్రామనివాసాయ క్షీరాబ్ధిశయనాయ చ .
శ్రీశైలాద్రినివాసాయ శిలావాసాయ తే నమః .. 135..

యోగిహృత్పద్మవాసాయ మహాహాసాయ తే నమః .
గుహావాసాయ గుహ్యాయ గుప్తాయ గురవే నమః .. 136..

నమో మూలాధివాసాయ నీలవస్త్రధరాయ చ .
పీతవస్త్రాయ శస్త్రాయ రక్తవస్త్రధరాయ చ .. 137..

రక్తమాలావిభూషాయ రక్తగంధానులేపినే .
ధురంధరాయ ధూర్తాయ దుర్ధరాయ ధరాయ చ .. 138..

దుర్మదాయ దురంతాయ దుర్ధరాయ నమో నమః .
దుర్నిరీక్ష్యాయ నిష్ఠాయ దుర్దర్శాయ ద్రుమాయ చ .. 139..

దుర్భేదాయ దురాశాయ దుర్లభాయ నమో నమః .
దృష్టాయ దృష్టవక్త్రాయ అదృష్టనయనాయ చ .. 140..

ఉన్మత్తాయ ప్రమత్తాయ నమో దైత్యారయే నమః .
రసజ్ఞాయ రసేశాయ అరక్తరసనాయ చ .. 141..

పథ్యాయ పరితోషాయ రథ్యాయ రసికాయ చ .
ఊర్ధ్వకేశోర్ధ్వరూపాయ నమస్తే చోర్ధ్వరేతసే .. 142..

ఊర్ధ్వసింహాయ సింహాయ నమస్తే చోర్ధ్వబాహవే .
పరప్రధ్వంసకాయ్యైవ శంఖచక్రధరాయ చ .. 143..

గదాపద్మధరాయ్యైవ పంచబాణధరాయ చ .
కామేశ్వరాయ కామాయ కామపాలాయ కామినే .. 144..

నమః కామవిహారాయ కామరూపధరాయ చ .
సోమసూర్యాగ్నినేత్రాయ సోమపాయ నమో నమః .. 145..

నమః సోమాయ వామాయ వామదేవాయ తే నమః .
సామస్వనాయ సౌమ్యాయ భక్తిగమ్యాయ వై నమః .. 146..

కూష్మాండగణనాథాయ సర్వశ్రేయస్కరాయ చ .
భీష్మాయ భీషదాయ్యైవ భీమవిక్రమణాయ చ .. 147..

మృగగ్రీవాయ జీవాయ జితాయాజితకారిణే .
జటినే జామదగ్న్యాయ నమస్తే జాతవేదసే .. 148..

జపాకుసుమవర్ణాయ జప్యాయ జపితాయ చ .
జరాయుజాయాండజాయ స్వేదజాయోద్భిజాయ చ .. 149..

జనార్దనాయ రామాయ జాహ్నవీజనకాయ చ .
జరాజన్మాదిదూరాయ ప్రద్యుమ్నాయ ప్రమోదినే .. 150..

జిహ్వారౌద్రాయ రుద్రాయ వీరభద్రాయ తే నమః .
చిద్రూపాయ సముద్రాయ కద్రుద్రాయ ప్రచేతసే .. 151..

ఇంద్రియాయేంద్రియజ్ఞాయ నమోఽస్త్వింద్రానుజాయ చ .
అతీంద్రియాయ సారాయ ఇందిరాపతయే నమః .. 152..

ఈశానాయ చ ఈడ్యాయ ఈశితాయ ఇనాయ చ .
వ్యోమాత్మనే చ వ్యోమ్నే చ నమస్తే వ్యోమకేశినే .. 153..

వ్యోమాధారాయ చ వ్యోమవక్త్రాయాసురఘాతినే .
నమస్తే వ్యోమదంష్ట్రాయ వ్యోమవాసాయ తే నమః .. 154..

సుకుమారాయ రామాయ శిశుచారాయ తే నమః .
విశ్వాయ విశ్వరూపాయ నమో విశ్వాత్మకాయ చ .. 155..

జ్ఞానాత్మకాయ జ్ఞానాయ విశ్వేశాయ పరాత్మనే .
ఏకాత్మనే నమస్తుభ్యం నమస్తే ద్వాదశాత్మనే .. 156..

చతుర్వింశతిరూపాయ పంచవింశతిమూర్తయే .
షడ్వింశకాత్మనే నిత్యం సప్తవింశతికాత్మనే .. 157..

ధర్మార్థకామమోక్షాయ విరక్తాయ నమో నమః .
భావశుద్ధాయ సిద్ధాయ సాధ్యాయ శరభాయ చ .. 158..

ప్రబోధాయ సుబోధాయ నమో బుధిప్రియాయ చ .
స్నిగ్ధాయ చ విదగ్ధాయ ముగ్ధాయ మునయే నమః .. 159..

ప్రియంవదాయ శ్రవ్యాయ స్రుక్స్రువాయ శ్రితాయ చ .
గృహేశాయ మహేశాయ బ్రహ్మేశాయ నమో నమః .. 160..

శ్రీధరాయ సుతీర్థాయ హయగ్రీవాయ తే నమః .
ఉగ్రాయ ఉగ్రవేగాయ ఉగ్రకర్మరతాయ చ .. 161..

ఉగ్రనేత్రాయ వ్యగ్రాయ సమగ్రగుణశాలినే .
బాలగ్రహవినాశాయ పిశాచగ్రహఘాతినే .. 162..

దుష్టగ్రహనిహంత్రే చ నిగ్రహానుగ్రహాయ చ .
వృషధ్వజాయ వృష్ణ్యాయ వృషాయ వృషభాయ చ .. 163..

ఉగ్రశ్రవాయ శాంతాయ నమః శ్రుతిధరాయ చ .
నమస్తే దేవదేవేశ నమస్తే మధుసూదన .. 164..

నమస్తే పుండరీకాక్ష నమస్తే దురితక్షయ .
నమస్తే కరుణాసింధో నమస్తే సమితింజయ .. 165..

నమస్తే నరసింహాయ నమస్తే గరుడధ్వజ .
యజ్ఞనేత్ర నమస్తేఽస్తు కాలధ్వజ జయధ్వజ .. 166..

అగ్నినేత్ర నమస్తేఽస్తు నమస్తే హ్యమరప్రియ .
మహానేత్ర నమస్తేఽస్తు నమస్తే భక్తవత్సల .. 167..

ధర్మనేత్ర నమస్తేఽస్తు నమస్తే కరుణాకర .
పుణ్యనేత్ర నమస్తేఽస్తు నమస్తేఽభీష్టదాయక .. 168..

నమో నమస్తే దయాసింహరూప నమో నమస్తే నరసింహరూప .
నమో నమస్తే రణసింహరూప నమో నమస్తే నరసింహరూప .. 169..

ఉద్ధృత్య గర్వితం దైత్యం నిహత్యాజౌ సురద్విషం .
దేవకార్యం మహత్కృత్వా గర్జసే స్వాత్మతేజసా .. 170..

అతిరుద్రమిదం రూపం దుస్సహం దురతిక్రమం .
దృష్ట్వా తు శంకితాః సర్వాదేవతాస్త్వాముపాగతాః .. 171..

ఏతాన్పశ్య మహేశానం బ్రహ్మాణం మాం శచీపతిం .
దిక్పాలాన్ ద్వాదశాదిత్యాన్ రుద్రానురగరాక్షసాన్ .. 172..

సర్వాన్ ఋషిగణాన్సప్తమాతృగౌరీం సరస్వతీం .
లక్ష్మీం నదీశ్చ తీర్థాని రతిం భూతగణాన్యపి .. 173..

ప్రసీద త్వం మహాసింహ ఉగ్రభావమిమం త్యజ .
ప్రకృతిస్థో భవ త్వం హి శాంతిభావం చ ధారయ .. 174..

ఇత్యుక్త్వా దండవద్భూమౌ పపాత స పితామహః .
ప్రసీద త్వం ప్రసీద త్వం ప్రసీదేతి పునః పునః .. 175..

మార్కండేయ ఉవాచ-
దృష్ట్వా తు దేవతాః సర్వాః శ్రుత్వా తాం బ్రహ్మణో గిరం .
స్తోత్రేణాపి చ సంప్రృష్టః సౌమ్యభావమధారయత్ .. 176..

అబ్రవీన్నారసింహస్తు వీక్ష్య సర్వాన్సురోత్తమాన్ .
సంత్రస్తాన్ భయసంవిగ్నాన్ శరణం సముపాగతాన్ .. 177..

శ్రీనృసింహ ఉవాచ-
భో భో దేవవరాః సర్వే పితామహపురోగమాః .
శృణుధ్వం మమ వాక్యం చ భవంతు విగతజ్వరాః .. 178..

యద్ధితం భవతాం నూనం తత్కరిష్యామి సాంప్రతం .
ఏవం నామసహస్రం మే త్రిసంధ్యం యః పఠేత్ శుచిః .. 179..

శృణోతి వా శ్రావయతి పూజాం తే భక్తిసంయుతః .
సర్వాన్కామానవాప్నోతి జీవేచ్చ శరదాం శతం .. 180..

యో నామభిర్నృసింహాద్యైరర్చయేత్క్రమశో మమ .
సర్వతీర్థేషు యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు యత్ఫలం .. 181...

సర్వ పూజాసు యత్ప్రోక్తం తత్సర్వం లభతే భృశం .
జాతిస్మరత్వం లభతే బ్రహ్మజ్ఞానం సనాతనం .. 182..

సర్వపాపవినిర్ముక్తః తద్విష్ణోః పరమం పదం .
మన్నామకవచం బధ్వా విచరేద్విగతజ్వరః .. 183..

భూతభేతాలకూష్మాండ పిశాచబ్రహ్మరాక్షసాః .
శాకినీడాకినీజ్యేష్ఠా నీలీ బాలగ్రహాదికాః .. 184..

దుష్టగ్రహాశ్చ నశ్యంతి యక్షరాక్షసపన్నగాః .
యే చ సంధ్యాగ్రహాః సర్వే చాండాలగ్రహసంజ్ఞికాః .. 185..

నిశాచరగ్రహాః సర్వే ప్రణశ్యంతి చ దూరతః .
కుక్షిరోగం చ హృద్రోగం శూలాపస్మారమేవ చ .. 186..

ఐకాహికం ద్వ్యాహికం చాతుర్థికమధజ్వరం .
ఆధయో వ్యాధయః సర్వే రోగా రోగాధిదేవతాః .. 187..

శీఘ్రం నశ్యంతి తే సర్వే నృసింహస్మరణాత్సురాః .
రాజానో దాసతాం యాంతి శత్రవో యాంతి మిత్రతాం .. 188..

జలాని స్థలతాం యాంతి వహ్నయో యాంతి శీతతాం .
విషాణ్యప్యమృతా యాంతి నృసింహస్మరణాత్సురాః .. 189..

రాజ్యకామో లభేద్రాజ్యం ధనకామో లభేద్ధనం .
విద్యాకామో లభేద్విద్యాం బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్ .. 190..

వ్యాలవ్యాఘ్రభయం నాస్తి చోరసర్పాదికం తథా .
అనుకూలా భవేద్భార్యా లోకైశ్చ ప్రతిపూజ్యతే .. 191..

సుపుత్రం ధనధాన్యం చ భవంతి విగతజ్వరాః .
ఏతత్సర్వం సమాప్నోతి నృసింహస్య ప్రసాదతః .. 192..

జలసంతరణే చైవ పర్వతారణ్యమేవ చ .
వనేఽపి విచరన్మర్త్యో దుర్గమే విషమే పథి .. 193..

కలిప్రవేశనే చాపి నారసింహం న విస్మరేత్ .
బ్రహ్మఘ్నశ్చ పశుఘ్నశ్చ భ్రూణహా గురుతల్పగః .. 194..

ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః కృతఘ్న స్త్రీవిఘాతకః .
వేదానాం దూషకశ్చాపి మాతాపితృ వినిందకః .. 195..

అసత్యస్తు తేథా యజ్ఞ నిందకో లోకనిందకః .
స్మృత్వా సకృన్నృసింహ తు ముచ్యతే సర్వకిల్బిషైః .. 196..

బహునాత్ర కిముక్తేన స్మృత్వా మాం శుద్ధమానసః .
యత్ర యత్ర చరేన్మర్త్యో నృసింహస్తత్ర రక్షతి .. 197..

గచ్ఛన్ తిష్ఠన్ శ్వపన్భుంజన్ జాగ్రన్నపి హసన్నపి .
నృసింహేతి నృసింహేతి నృసింహేతి సదా స్మరన్ .. 198..

పుమాన్నలిప్యతే పాపైర్భుక్తిం ముక్తిం చ విందతి .
నారీ సుభగతామేతి సౌభాగ్యం చ స్వరూపతాం .. 199..

భర్తుః ప్రియత్వం లభతే న వైధవ్యం చ విందతి .
న సపత్నీం చ జన్మాంతే సమ్యక్ జ్ఞానీ భవేద్విజః .. 200..

భూమిప్రదక్షిణాన్మర్త్యో యత్ఫలం లభతే చిరాత్ .
తత్ఫలం లభతే నారసింహమూర్తిప్రదక్షిణాత్ .. 201..

మార్కండేయ ఉవాచ -
ఇత్యుక్త్వా దేవదేవేశో లక్ష్మీమాలిఙ్గ్య లీలయా .
ప్రహ్లాదస్యాభిషేకం తు బ్రహ్మణే చోపదిష్టవాన్ .. 202..

శ్రీశైలస్య ప్రదాసే తు లోకానాం చ హితాయ వై .
స్వరూపం స్థాపయామాస ప్రకృతిస్థోఽ భవత్తదా .. 203..

బ్రహ్మాపి దైత్యరాజానం ప్రహ్లాదమభ్యషేచయత్ .
దైవతైః సహ సుప్రీతో హ్యాత్మలోలం యయౌ స్వయం .. 204..

హిరణ్యకశిపోర్భీత్యా ప్రపలాయ శచీపతిః .
స్వర్గరాజ్యపరిభ్రష్టో యుగానామేకవింశతిః .. 205..

నృసింహేన హతే దైత్యే స్వర్గలోకమవాప సః .
దిక్పాలశ్చ సుసంప్రాప్తః స్వస్వస్థానమనుత్తమం .. 206..

ధర్మే మతిః సమస్తానాం ప్రజానామభవత్తదా .
ఏవం నామసహస్రం మే బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా .. 207..

పుత్రానధ్యాపయామాస సనకాదీన్మహామతిః .
ఊచుస్తే చ తతః సర్వలోకానాం హితకామ్యయా .. 208..

దేవతా ఋషయః సిద్ధా యక్షవిద్యాధరోరగాః .
గంధర్వాశ్చ మనుష్యాశ్చ ఇహాముత్రఫలైషిణః .. 209..

యస్య స్తోత్రస్య పాఠాద్ధి విశుద్ధమనసోఽ భవన్ .
సనత్కుమారః సంప్రాప్తో భారద్వాజా మహామతిః .. 210..

తస్మాదాంగిరసః ప్రాప్తస్తస్మాత్ప్రాప్తో మహాక్రతుః .
జగ్రాహ భార్గవస్తస్మాత్ అగ్నిమిత్రాయ సోఽ బ్రవీత్ .. 211..
జైగీషవ్యాయ సప్రాహ సోఽ బ్రవీచ్చ్యవనాయ చ .
తస్మాదువాచ శాండిల్యో గర్గాయ ప్రాహ వై మునిః .. 212..

క్రతుంజయాయ స ప్రాహ జతుకర్ణ్యాయ సంయమీ .
విష్ణువృద్ధాయ సోఽ ప్యాహ సోఽ పి బోధాయనాయ చ .. 213..

క్రమాత్స విష్ణవే ప్రాహ స ప్రాహోద్ధామకుక్షయే .
సింహ తేజాశ్చ తస్మాచ్చ శ్రీప్రియాయ దదౌ చ నః .. 214..

ఉపదిష్టోస్మి తేనాహమిదం నామసహస్రకం .
తత్ప్రసాదాదమృత్యుర్మే యస్మాత్కస్మాద్భయం న హి .. 215..

మయా చ కథితం నారసింహస్తోత్రమిదం తవ .
త్వం హి నిత్యం శుచిర్భూత్వా తమారాధయ శాశ్వతం .. 216..

సర్వభూతాశ్రయం దేవం నృసింహం భక్తవత్సలం .
పూజయిత్వా స్తవం జప్త్వా హుత్వా నిశ్చలమానసః .. 217..

ప్రాప్యసే మహతీం సిద్ధిం సర్వాన్కామాన్వరోత్తమాన్ .
అయమేవ పరోధర్మస్త్విదమేవ పరం తపః .. 218..

ఇదమేవ పరం జ్ఞానమిదమేవ మహద్వ్రతం .
అయమేవ సదాచారస్త్వయమేవ సదా మఖః .. 219..

ఇదమేవ త్రయో వేదాః సచ్ఛాస్త్రాణ్యాగమాని చ .
నృసింహమంత్రాదన్యచ్చ వైదికం తు న విద్యతే .. 220..

యదిహాస్తి తదన్యత్ర యన్నేహాస్తి న తత్క్వచిత్ .
కథితం తే నృసింహస్య చరితం పాపనాశనం .. 221..

సర్వమంత్రమయం తాపత్రయోపశమనం పరం .
సర్వార్థసాధనం దివ్యం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి .. 222..

ఇతి శ్రీనృసింహపురాణే నృసింహప్రాదుర్భావే సర్వార్థ సాధనం దివ్యం శ్రీమద్దివ్యలక్ష్మీనృసింహసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

Corrected and proofread by Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com


```
% Text title            : nRisiMhasahasranAmastotra
% File name             : nRisiMhasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : nRisiMhasahasranAmastotram athavA divyalakShmInRisiMhasahasranAmastotram
% engtitle              : nRisiMhasahasranAmastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, dashAvatAra, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : dashAvatAra
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : hinduism
% Proofread by          : Sunder Hattangadi sunderh at hotmail.com
% Description-comments  : Stotra Ratnakara Vol1 1927, PDF page 429, print page 418 with little
variation.
% Indexextra            : (scanned, meaning, video)
% Latest update         : April 13, 2012, May 6, 2020
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీపరశురామసహస్రనామస్తోత్రం

శ్రీగణేశాయ నమః .

పురా దాశరథీ రామః కృతోద్వాహః సబాంధవః .
గచ్ఛన్నయోధ్యాం రాజేంద్రః పితృమాతృసుహృద్ వృతః .. 1..

దదర్శ యాంతం మార్గేణ క్షత్రియాంతకరం విభుం .
రామం తం భార్గవం దృష్ట్వాభితస్తుష్టావ రాఘవః .
రామః శ్రీమాన్మహావిష్ణురితి నామ సహస్రతః .. 2..

అహం త్వత్తః పరం రామ విచరామి స్వలీలయా .
ఇత్యుక్తవంతమభ్యర్చ్య ప్రణిపత్య కృతాంజలిః .. 3..

శ్రీరాఘవ ఉవాచ -

యన్నామగ్రహణాజ్జంతుః ప్రాప్నుయాత్ర భవాపదం .
యస్య పాదార్చనాత్సిద్ధిః స్వేప్సితాం నౌమి భార్గవం .. 4..

నిఃస్పృహో యః సదా దేవో భూమ్యాం వసతి మాధవః .
ఆత్మబోధోదధిం స్వచ్ఛం యోగినం నౌమి భార్గవం .. 5..

యస్మాదేతజ్జగత్సర్వం జాయతే యత్ర లీలయా .
స్థితిం ప్రాప్నోతి దేవేశం జామదగ్న్యం నమామ్యహం .. 6..

యస్య భ్రూ భంగమాత్రేణ బ్రహ్మాద్యాః సకలాః సురాః .
శతవారం భవన్త్యత్ర భవంతి న భవంతి చ .. 7..

తప ఉగ్రం చచారాదౌ యముద్దిశ్య చ రేణుకా .
ఆద్యా శక్తిర్మహాదేవీ రామం తం ప్రణమామ్యహం .. 8..

.. అథ వినియోగః ..

ఓం అస్య శ్రీజామదగ్న్యసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య శ్రీరామ ఋషిః .
జామదగ్న్యః పరమాత్మా దేవతా .
అనుష్టుప్ ఛందః . శ్రీమదవినాశరామప్రీత్యర్థం
చతుర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం జపే వినియోగః ..

.. అథ కరన్యాసః ..

ఓం ప్రాం గోవిందాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
ఓం ప్రీం మహీధరాత్మనే తర్జనీభ్యాం నమః .
ఓం ప్రూం హృషీకేశాత్మనే మధ్యమాభ్యాం నమః .
ఓం ప్రైం త్రివిక్రమాత్మనే అనామికాభ్యాం నమః .
ఓం ప్రౌం విష్ణవాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
ఓం ప్రః మాధవాత్మనే కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

.. అథ హృదయన్యాసః ..

ఓం ప్రాం గోవిందాత్మనే హృదయాయ నమః .
ఓం ప్రీం మహీధరాత్మనే శిరసే స్వాహా .
ఓం ప్రూం హృషీకేశాత్మనే శిఖాయై వషట్ .
ఓం ప్రైం త్రివిక్రమాత్మనే కవచాయ హుం .
ఓం ప్రౌం విష్ణవాత్మనే నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
ఓం ప్రః మాధవాత్మనే అస్త్రాయ ఫట్ .

.. అథ ధ్యానం ..

శుద్ధజాంబూనదనిభం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకం .
సర్వాభరణసంయుక్తం కృష్ణాజినధరం విభుం .. 9..

బాణచాపౌ చ పరశుమభయం చ చతుర్భుజైః .
ప్రకోష్ఠశోభి రుద్రాక్షైర్దధానం భృగునందనం .. 10..

హేమయజ్ఞోపవీతం చ స్నిగ్ధస్మితముఖాంబుజం .
దర్భాంచితకరం దేవం క్షత్రియక్షయదీక్షితం .. 11..

శ్రీవత్సవక్షసం రామం ధ్యాయేద్వై బ్రహ్మచారిణం .
హృత్పుండరీకమధ్యస్థం సనకాద్యైరభిష్టుతం .. 12..

సహస్రమివ సూర్యాణామేకీ భూయ పురః స్థితం .
తపసామివ సన్మూర్తిం భృగువంశతపస్వినం .. 13..

చూడాచుంబితకంకపత్రమభితస్తూణీద్వయం పృష్ఠతో
భస్మస్నిగ్ధపవిత్రలాంఛనవపుర్ధత్తే త్వచం రౌరవీం .
మౌంజ్యా మేఖలయా నియంత్రితమధోవాసశ్చ మాంజిష్ఠకం
పాణౌ కార్ముకమక్షసూత్రవలయం దండం పరం పైప్పలం .. 14..

రేణుకాహృదయానందం భృగువంశతపస్వినం .
క్షత్రియాణామంతకం పూర్ణం జామదగ్న్యం నమామ్యహం .. 15..

అవ్యక్తవ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే .
సమస్తజగదాధారమూర్తయే బ్రహ్మణే నమః .. 16..

.. శ్రీపరశురామ ద్వాదశ నామాని ..

హరిః పరశుధారీ చ రామశ్చ భృగునందనః .
ఏకవీరాత్మజోవిష్ణుర్జామదగ్న్యః ప్రతాపవాన్ .. 17..

సహ్యాద్రివాసీ వీరశ్చ క్షత్రజిత్పృథివీపతిః .
ఇతి ద్వాదశనామాని భార్గవస్య మహాత్మనః .
యస్త్రికాలే పఠేన్నిత్యం సర్వత్ర విజయీ భవేత్ .. 18..

.. అథ శ్రీపరశురామసహస్రనామస్తోత్రం ..

ఓం రామః శ్రీమాన్మహావిష్ణుర్భార్గవో జమదగ్నిజః .
తత్త్వరూపీ పరం బ్రహ్మ శాశ్వతః సర్వశక్తిధృక్ .. 1..

వరేణ్యో వరదః సర్వసిద్ధిదః కంజలోచనః .
రాజేంద్రశ్చ సదాచారో జామదగ్న్యః పరాత్పరః .. 2..

పరమార్థైకనిరతో జితామిత్రో జనార్దనః .
ఋషి ప్రవరవంధశ్చ దాంతః శత్రువినాశనః .. 3..

సర్వకర్మా పవిత్రశ్చ అదీనో దీనసాధకః .
అభివాద్యో మహావీరస్తపస్వీ నియమః ప్రియః .. 4..

స్వయంభూః సర్వరూపశ్చ సర్వాత్మా సర్వదృక్ప్రభుః .
ఈశానః సర్వదేవాదిర్వరీయన్సర్వగోఽ చ్యుతః .. 5..

సర్వజ్ఞః సర్వవేదాదిః శరణ్యః పరమేశ్వరః .
జ్ఞానభావ్యోఽ పరిచ్ఛేద్యః శుచిర్వాగ్మీ ప్రతాపవాన్ .. 6..

జితక్రోధో గుడాకేశో ద్యుతిమానరిమర్దనః .
రేణుకాతనయః సాక్షాదజితోఽ వ్యయ ఏవ చ .. 7..

విపులాంసో మహోరస్కోఽ తీంద్రో వంద్యో దయానిధిః .
అనాదిర్భగవానింద్రః సర్వలోకారిమర్దనః .. 8..

సత్యః సత్యవ్రతః సత్యసంధః పరమధార్మికః .
లోకాత్మా లోకకృల్లోకవంద్యః సర్వమయో నిధిః .. 9..

వశ్యో దయా సుధీర్గోప్తా దక్షః సర్వైకపావనః .
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మచారీ చ బ్రహ్మ బ్రహ్మప్రకాశకః .. 10..

సుందరోఽ జినవాసాశ్చ బ్రహ్మసూత్రధరః సమః .
సౌమ్యో మహర్షిః శాంతశ్చ మౌంజీభృద్దండధారకః .. 11..

కోదండీ సర్వజిత్ఛత్రదర్పహా పుణ్యవర్ధనః . var సర్వజిచ్ఛత్రుదర్పహా
కవిర్బ్రహ్మర్షి వరదః కమండలుధరః కృతీ .. 12..

మహోదారోఽ తులో భావ్యో జితషడ్వర్గమండలః .
కాంతః పుణ్యః సుకీర్తిశ్చ ద్విభుజశ్చాది పూరుషః .. 13..

అకల్మషో దురారాధ్యః సర్వావాసః కృతాగమః .
వీర్యవాన్స్మితభాషీ చ నివృత్తాత్మా పునర్వసుః .. 14..

అధ్యాత్మయోగకుశలః సర్వాయుధవిశారదః .
యజ్ఞస్వరూపీ యజ్ఞేశో యజ్ఞపాలః సనాతనః .. 15..

ఘనశ్యామః స్మృతిః శూరో జరామరణవర్జితః .
ధీరో దాంతః సురూపశ్చ సర్వతీర్థమయో విధిః .. 16.. ధీరోదాత్తః
స్వరూపశ్చ
వర్ణీ వర్ణాశ్రమగురుః సర్వజిత్పురుషోఽ వ్యయః .
శివశిక్షాపరో యుక్తః పరమాత్మా పరాయణః .. 17..

ప్రమాణ రూపో దుర్జ్ఞేయః పూర్ణః క్రూరః క్రతుర్విభుః .
ఆనందోఽ థ గుణశ్రేష్ఠోఽ నంతదృష్టిర్గుణాకరః .. 18..

ధనుర్ధరో ధనుర్వేదః సచ్చిదానందవిగ్రహః .
జనేశ్వరో వినీతాత్మా మహాకాయస్తపస్విరాట్ .. 19..

అఖిలాద్యో విశ్వకర్మా వినీతాత్మా విశారదః .
అక్షరః కేశవః సాక్షీ మరీచిః సర్వకామదః .. 20..

కల్యాణః ప్రకృతి కల్పః సర్వేశః పురుషోత్తమః .
లోకాధ్యక్షో గభీరోఽ థ సర్వభక్తవరప్రదః .. 21..

జ్యోతిరానందరూపశ్చ వహ్నిరక్షయ ఆశ్రమీ .
భూర్భువఃస్వస్తపోమూర్తీ రవిః పరశుధృక్ స్వరాట్ .. 22..

బహుశ్రుతః సత్యవాదీ భ్రాజిష్ణుః సహనో బలః .
సుఖదః కారణం భోక్తా భవబంధ విమోక్షకృత్ .. 23..

సంసారతారకో నేతా సర్వదుఃఖవిమోక్షకృత్ .
దేవచూడామణిః కుందః సుతపా బ్రహ్మవర్ధనః .. 24..

నిత్యో నియతకల్యాణః శుద్ధాత్మాథ పురాతనః .
దుఃస్వప్ననాశనో నీతిః కిరీటీ స్కందదర్పహృత్ .. 25..

అర్జునః ప్రాణహా వీరః సహస్రభుజజిద్ధరిః .
క్షత్రియాంతకరః శూరః క్షితిభారకరాంతకృత్ .. 26..

పరశ్వధధరో ధన్వీ రేణుకావాక్యతత్పరః .
వీరహా విషమో వీరః పితృవాక్యపరాయణః .. 27..

మాతృప్రాణద ఈశశ్చ ధర్మతత్త్వవిశారదః .
పితృక్రోధహరః క్రోధః సప్తజిహ్వసమప్రభః .. 28..

స్వభావభద్రః శత్రుఘ్నః స్థాణుః శంభుశ్చ కేశవః .
స్థవిష్ఠః స్థవిరో బాలః సూక్ష్మో లక్ష్యద్యుతిర్మహాన్ .. 29..

బ్రహ్మచారీ వినీతాత్మా రుద్రాక్షవలయః సుధీః .
అక్షకర్ణః సహస్రాంశుర్దీప్తః కైవల్యతత్పరః .. 30..

ఆదిత్యః కాలరుద్రశ్చ కాలచక్రప్రవర్తకః .
కవచీ కుండలీ ఖడ్గీ చక్రీ భీమపరాక్రమః .. 31..

మృత్యుంజయో వీర సింహో జగదాత్మా జగద్గురుః .
అమృత్యుర్జన్మరహితః కాలజ్ఞానీ మహాపటుః .. 32..

నిష్కలంకో గుణగ్రామోఽ నిర్విణ్ణః స్మరరూపధృక్ .
అనిర్వేద్యః శతావర్తో దండో దమయితా దమః .. 33..

ప్రధానస్తారకో ధీమాంస్తపస్వీ భూతసారథిః .
అహః సంవత్సరో యోగీ సంవత్సరకరో ద్విజః .. 34..

శాశ్వతో లోకనాథశ్చ శాఖీ దండీ బలీ జటీ .
కాలయోగీ మహానందః తిగ్మమన్యుః సువర్చసః .. 35..

అమర్షణో మర్షణాత్మా ప్రశాంతాత్మా హుతాశనః .
సర్వవాసాః సర్వచారీ సర్వాధారో విరోచనః .. 36..

హైమో హేమకరో ధర్మో దుర్వాసా వాసవో యమః .
ఉగ్రతేజా మహాతేజా జయో విజయః కాలజిత్ .. 37..

సహస్రహస్తో విజయో దుర్ధరో యజ్ఞభాగభుక్ .
అగ్నిర్జ్వాలీ మహాజ్వాలస్త్వతిధూమో హుతో హవిః .. 38..

స్వస్తిదః స్వస్తిభాగశ్చ మహాన్భర్గః పరో యువా . మహాన్భర్గపరోయువా
మహత్పాదో మహాహస్తో బృహత్కాయో మహాయశాః .. 39..

మహాకటిర్మహాగ్రీవో మహాబాహుర్మహాకరః .
మహానాసో మహాకంబుర్మహామాయః పయోనిధిః .. 40..

మహావక్షా మహౌజాశ్చ మహాకేశో మహాజనః .
మహామూర్ధా మహామాత్రో మహాకర్ణో మహాహనుః .. 41..

వృక్షాకారో మహాకేతుర్మహాదంష్ట్రో మహాముఖః .
ఏకవీరో మహావీరో వసుదః కాలపూజితః .. 42..

మహామేఘనినాదీ చ మహాఘోషో మహాద్యుతిః .
శైవః శైవాగమాచారీ హైహయానాం కులాంతకః .. 43..

సర్వగుహ్యమయో వజ్రీ బహులః కర్మసాధనః .
కామీ కపిః కామపాలః కామదేవః కృతాగమః .. 44..

పంచవింశతితత్త్వజ్ఞః సర్వజ్ఞః సర్వగోచరః .
లోకనేతా మహానాదః కాలయోగీ మహాబలః .. 45..

అసంఖ్యేయోఽ ప్రమేయాత్మా వీర్యకృద్వీర్యకోవిదః .
వేదవేద్యో వియద్గోప్తా సర్వామరమునీశ్వరః .. 46..

సురేశః శరణం శర్మ శబ్దబ్రహ్మ సతాం గతిః .
నిర్లేపో నిష్ప్రపంచాత్మా నిర్వ్యగ్రో వ్యగ్రనాశనః .. 47..

శుద్ధః పూతః శివారంభః సహస్రభుజజిద్ధరిః .
నిరవద్యపదోపాయః సిద్ధిదః సిద్ధిసాధనః .. 48..

చతుర్భుజో మహాదేవో వ్యూఢోరస్కో జనేశ్వరః .
ద్యుమణిస్తరణిర్ధన్యః కార్తవీర్య బలాపహా .. 49..

లక్ష్మణాగ్రజవంద్యశ్చ నరో నారాయణః ప్రియః .
ఏకజ్యోతిర్నిరాతంకో మత్స్యరూపీ జనప్రియః .. 50..

సుప్రీతః సుముఖః సూక్ష్మః కూర్మో వారాహకస్తథా .
వ్యాపకో నారసింహశ్చ బలిజిన్మధుసూదనః .. 51..

అపరాజితః సర్వసహో భూషణో భూతవాహనః .
నివృత్తః సంవృత్తః శిల్పీ క్షుద్రహా నిత్య సుందరః .. 52..

స్తవ్యః స్తవప్రియః స్తోతా వ్యాసమూర్తిరనాకులః .
ప్రశాంతబుద్ధిరక్షుద్రః సర్వసత్త్వావలంబనః .. 53..

పరమార్థగురుర్దేవో మాలీ సంసారసారథిః .
రసో రసజ్ఞః సారజ్ఞః కంకణీకృతవాసుకిః .. 54..

కృష్ణః కృష్ణస్తుతో ధీరో మాయాతీతో విమత్సరః .
మహేశ్వరో మహీభర్తా శాకల్యః శర్వరీపతిః .. 55..

తటస్థః కర్ణదీక్షాదః సురాధ్యక్షః సురారిహా .
ధ్యేయోఽ గ్రధుర్యో ధాత్రీశో రుచిస్త్రిభువనేశ్వరః .. 56..

కర్మాధ్యక్షో నిరాలంబః సర్వకామ్యః ఫలప్రదః .
అవ్యక్తలక్షణో వ్యక్తో వ్యక్తావ్యక్తో విశాంపతిః .. 57..

త్రిలోకాత్మా త్రిలోకేశో జగన్నాథో జనేశ్వరః .
బ్రహ్మ హంసశ్చ రుద్రశ్చ స్రష్టా హర్తా చతుర్ముఖః .. 58..

నిర్మదో నిరహంకారో భృగువంశోద్వహః శుభః .
వేధా విధాతా ద్రుహిణో దేవజ్ఞో దేవచింతనః .. 59..

కైలాసశిఖరావాసీ బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణప్రియః .
అర్థోఽ నర్థో మహాకోశో జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః శుభాకృతిః .. 60..

బాణారిర్దమనో యజ్వా స్నిగ్ధప్రకృతిరగ్నియః .
వరశీలో వరగుణః సత్యకీర్తిః కృపాకరః .. 61..

సత్త్వవాన్ సాత్త్వికో ధర్మీ బుద్ధః కల్కీ సదాశ్రయః .
దర్పణో దర్పహా దర్పాతీతో దృప్తః ప్రవర్తకః .. 62..

అమృతాంశోఽ మృతవపుర్వాఙ్మయః సదసన్మయః .
నిధానగర్భో భూశాయీ కపిలో విశ్వభోజనః .. 63..

ప్రభవిష్ణుర్గ్రసిష్ణుశ్చ చతుర్వర్గఫలప్రదః .
నారసింహో మహాభీమః శరభః కలిపావనః .. 64..

ఉగ్రః పశుపతిర్భర్గో వైద్యః కేశినిషూదనః .
గోవిందో గోపతిర్గోప్తా గోపాలో గోపవల్లభః .. 65..

భూతావాసో గుహావాసః సత్యవాసః శ్రుతాగమః .
నిష్కంటకః సహస్రార్చిః స్నిగ్ధః ప్రకృతిదక్షిణః .. 66.. లక్షణః
అకంపితో గుణగ్రాహీ సుప్రీతః ప్రీతివర్ధనః .
పద్మగర్భో మహాగర్భో వజ్రగర్భో జలోద్భవః .. 67..

గభస్తిర్బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మ రాజరాజః స్వయంభవః . స్వయంభువః
సేనానీరగ్రణీ సాధుర్బలస్తాలీకరో మహాన్ .. 68..

పృథివీ వాయురాపశ్చ తేజః ఖం బహులోచనః .
సహస్రమూర్ధా దేవేంద్రః సర్వగుహ్యమయో గురుః .. 69..

అవినాశీ సుఖారామస్త్రిలోకీ ప్రాణధారకః .
నిద్రారూపం క్షమా తంద్రా ధృతిర్మేధా స్వధా హవిః .. 70..

హోతా నేతా శివస్త్రాతా సప్తజిహ్వో విశుద్ధపాత్ .
స్వాహా హవ్యశ్చ కవ్యశ్చ శతఘ్నీ శతపాశధృక్ .. 71..

ఆరోహశ్చ నిరోహశ్చ తీర్థః తీర్థకరో హరః .

చరాచరాత్మా సూక్ష్మస్తు వివస్వాన్ సవితామృతం .. 72..

తుష్టిః పుష్టిః కలా కాష్ఠా మాసః పక్షస్తు వాసరః .
ఋతుర్యుగాదికాలస్తు లింగమాత్మాథ శాశ్వతః .. 73..

చిరంజీవీ ప్రసన్నాత్మా నకులః ప్రాణధారణః .
స్వర్గద్వారం ప్రజాద్వారం మోక్షద్వారం త్రివిష్టపం .. 74..

ముక్తిర్లక్ష్మీస్తథా భుక్తిర్విరజా విరజాంబరః .
విశ్వక్షేత్రం సదాబీజం పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .. 75..

భిక్షుర్భైక్ష్యం గృహం దారా యజమానశ్చ యాచకః .
పక్షీ చ పక్షవాహశ్చ మనోవేగో నిశాచరః .. 76..

గజహా దైత్యహా నాకః పురుహూతః పురుష్టుతః . పురుభూతః
బాంధవో బంధువర్గశ్చ పితా మాతా సఖా సుతః .. 77..

గాయత్రీవల్లభః ప్రాంశుర్మాంధాతా భూతభావనః .
సిద్ధార్థకారీ సర్వార్థశ్ఛందో వ్యాకరణ శ్రుతిః .. 78..

స్మృతిర్గాథోపశాంతశ్చ పురాణః ప్రాణచంచురః . శాంతిశ్చ
వామనశ్చ జగత్కాలః సుకృతశ్చ యుగాధిపః .. 79..

ఉద్గీథః ప్రణవో భానుః స్కందో వైశ్రవణస్తథా .
అంతరాత్మా హృషీకేశః పద్మనాభః స్తుతిప్రియః .. 80..స్కందో
వైశ్రవణస్తథా
పరశ్వధాయుధః శాఖీ సింహగః సింహవాహనః .
సింహనాదః సింహదంష్ట్రో నగో మందరధృక్సురః .. 81.. శరః
సహ్యాచలనివాసీ చ మహేంద్రకృతసంశ్రయః .
మనోబుద్ధిరహంకారః కమలానందవర్ధనః .. 82..

సనాతనతమః స్రగ్వీ గదీ శంఖీ రథాంగభృత్ .
నిరీహో నిర్వికల్పశ్చ సమర్థోఽ నర్థనాశనః .. 83..

అకాయో భక్తకాయశ్చ మాధవోఽ థ సురార్చితః .
యోద్ధా జేతా మహావీర్యః శంకరః సంతతః స్తుతః .. 84..

విశ్వేశ్వరో విశ్వమూర్తిర్విశ్వారామోఽ థ విశ్వకృత్ .
ఆజానుబాహుః సులభః పరం జ్యోతిః సనాతనః .. 85..

వైకుంఠః పుండరీకాక్షః సర్వభూతాశయస్థితః .
సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 86..

ఊర్ధ్వరేతాః ఊర్ధ్వలింగః ప్రవరో వరదో వరః .
ఉన్మత్తవేశః ప్రచ్ఛన్నః సప్తద్వీపమహీప్రదః .. 87..

ద్విజధర్మప్రతిష్ఠాతా వేదాత్మా వేదకృచ్ఛ్రయః .
నిత్యః సంపూర్ణకామశ్చ సర్వజ్ఞః కుశలాగమః .. 88..

కృపాపీయూషజలధిర్ధాతా కర్తా పరాత్పరః .
అచలో నిర్మలస్తృప్తః స్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠితః .. 89..

అసహాయః సహాయశ్చ జగద్ధేతురకారణః .
మోక్షదః కీర్తిదశ్చైవ ప్రేరకః కీర్తినాయకః .. 90..

అధర్మశత్రురక్షోభ్యో వామదేవో మహాబలః .
విశ్వవీర్యో మహావీర్యో శ్రీనివాసః సతాం గతిః .. 91..

స్వర్ణవర్ణో వరాంగశ్చ సద్యోగీ చ ద్విజోత్తమః .
నక్షత్రమాలీ సురభిర్విమలో విశ్వపావనః .. 92..

వసంతో మాధవో గ్రీష్మో నభస్యో బీజవాహనః .
నిదాఘస్తపనో మేఘో నభో యోనిః పరాశరః .. 93..

సుఖానిలః సునిష్పన్నః శిశిరో నరవాహనః .
శ్రీగర్భః కారణం జప్యో దుర్గః సత్యపరాక్రమః .. 94..

ఆత్మభూరనిరుద్ధశ్చ దత్తాత్రేయస్త్రివిక్రమః .
జమదగ్నిర్బలనిధిః పులస్త్యః పులహోఽ ఙ్గిరాః .. 95..

వర్ణీ వర్ణగురుశ్చండః కల్పవృక్షః కలాధరః .
మహేంద్రో దుర్భరః సిద్ధో యోగాచార్యో బృహస్పతిః .. 96..

నిరాకారో విశుద్ధశ్చ వ్యాధిహర్తా నిరామయః .
అమోఘోఽ నిష్టమథనో ముకుందో విగతజ్వరః .. 97..

స్వయంజ్యోతిర్గురుతమః సుప్రసాదోఽ చలస్తథా .
చంద్రః సూర్యః శనిః కేతుర్భూమిజః సోమనందనః .. 98..

భృగుర్మహాతపా దీర్ఘతపాః సిద్ధో మహాగురుః .
మంత్రీ మంత్రయితా మంత్రో వాగ్మీ వసుమనాః స్థిరః .. 99..

అద్రిరద్రిశయో శంభుర్మాంగల్యో మంగలోవృతః .
జయస్తంభో జగత్స్తంభో బహురూపో గుణోత్తమః .. 100..

సర్వదేవమయోఽ చింత్యో దేవతాత్మా విరూపధృక్ .
చతుర్వేదశ్చతుర్భావశ్చతురశ్చతురప్రియః .. 101..

ఆద్యంతశూన్యో వైకుంఠః కర్మసాక్షీ ఫలప్రదః .
దృఢాయుధః స్కందగురుః పరమేష్ఠీ పరాయణః .. 102..

కుబేరబంధుః శ్రీకంఠో దేవేశః సూర్యతాపనః .
అలుబ్ధః సర్వశాస్త్రజ్ఞః శాస్త్రార్థః పరమఃపుమాన్ .. 103..

అగ్న్యాస్యః పృథివీపాదో ద్యుమూర్ధా దిక్ఛ్రుతిః పరః . ద్యుమూర్ధా
సోమాంతః కరణో బ్రహ్మముఖః క్షత్రభుజస్తథా .. 104..

వైశ్యోరుః శూద్రపాదస్తు నదీసర్వాంగసంధికః .
జీమూతకేశోఽ బ్ధికుక్షిస్తు వైకుంఠో విష్టరశ్రవాః .. 105..

క్షేత్రజ్ఞః తమసః పారీ భృగువంశోద్భవోఽ వనిః .
ఆత్మయోనీ రైణుకేయో మహాదేవో గురుః సురః .. 106..

ఏకో నైకోఽ క్షరః శ్రీశః శ్రీపతిర్దుఃఖభేషజం .
హృషీకేశోఽ థ భగవాన్ సర్వాత్మా విశ్వపావనః .. 107..

విశ్వకర్మాపవర్గోఽ థ లంబోదరశరీరధృక్ .
అక్రోధోఽ ద్రోహ మోహశ్చ సర్వతోఽ నంతదృక్తథా .. 108..

కైవల్యదీపః కైవల్యః సాక్షీ చేతాః విభావసుః .
ఏకవీరాత్మజో భద్రోఽ భద్రహా కైటభార్దనః .. 109..

విబుధోఽ గ్రవరః శ్రేష్ఠః సర్వదేవోత్తమోత్తమః .
శివధ్యానరతో దివ్యో నిత్యయోగీ జితేంద్రియః .. 110..

కర్మసత్యం వ్రతంచైవ భక్తానుగ్రహకృద్ధరిః .
సర్గస్థిత్యంతకృద్రామో విద్యారాశిర్గురూత్తమః .. 111..

రేణుకాప్రాణలింగం చ భృగువంశ్యః శతక్రతుః .
శ్రుతిమానేకబంధుశ్చ శాంతభద్రః సమంజసః .. 112..

ఆధ్యాత్మవిద్యాసారశ్చ కాలభక్షో విశృంఖలః .
రాజేంద్రో భూపతిర్యోగీ నిర్మాయో నిర్గుణో గుణీ .. 113..

హిరణ్మయః పురాణశ్చ బలభద్రో జగత్ప్రదః . var. reversed lines
వేదవేదాంగపారజ్ఞః సర్వకర్మా మహేశ్వరః .. 114..

.. ఫలశ్రుతిః ..

ఏవం నామ్నాం సహస్రేణ తుష్టావ భృగువంశజం .
శ్రీరామః పూజయామాస ప్రణిపాతపురఃసరం .. 1..

కోటిసూర్యప్రతీకాశో జటాముకుటభూషితః .
వేదవేదాంగపారజ్ఞః స్వధర్మనిరతః కవిః .. 2..

జ్వాలామాలావృతో ధన్వీ తుష్టః ప్రాహ రఘూత్తమం .
సర్వైశ్వర్యసమాయుక్తం తుభ్యం ప్రణతి రఘూత్తమం .. 3.. ప్రాదాం
స్వతేజో నిర్గతం తస్మాత్ప్రావిశద్రాఘవం తతః .
యదా వినిర్గతం తేజః బ్రహ్మాద్యాః సకలాః సురాః .. 4..

చేలుశ్చ బ్రహ్మసదనం చ కంపే చ వసుంధరా . చేలుశ్వచ బ్రహ్మమదనం
దదాహ భార్గవం తేజః ప్రాంతే వై శతయోజనాం .. 5..

అధస్తాదూర్ధ్వతశ్చైవ హాహేతి కృతవాంజనః .
తదా ప్రాహ మహాయోగీ ప్రహసన్నివ భార్గవః .. 6..

శ్రీభార్గవ ఉవాచ -
మా భైష్ట సైనికా రామో మత్తో భిన్నో న నామతః .
రూపేణాప్రతిమేనాపి మహదాశ్చర్యమద్భుతం .
సంస్తుత్య ప్రణయాద్రామః కృతాంజలిపుటో.బ్రవీత్ .. 7..

శ్రీరామ ఉవాచ -
యద్రూపం భవతో లబ్ధం సర్వలోకభయంకరం .
హితం చ జగతాం తేన దేవానాం దుఃఖనాశనం .. 8.. దుఃఖ శాతనం
జనార్దన కరోమ్యద్య విష్ణో భృగుకులోద్భవః .
ఆశిషో దేహి విప్రేంద్ర భార్గవస్తదనంతరం .. 9..

ఉవాచాశీర్వచో యోగీ రాఘవాయ మహాత్మనే .
పరం ప్రహర్షమాపన్నో భగవాన్ రామమబ్రవీత్ .. 10..

శ్రీభార్గవ ఉవాచ -
ధర్మే దృఢత్వం యుధి శత్రుఘాతో యశస్తథాద్యం పరమం బలంచ .
యోగప్రియత్వం మమ సన్నికర్షః సదాస్తు తే రాఘవ రాఘవేశః .. 11..

తుష్టోఽ థ రాఘవః ప్రాహ మయా ప్రోక్తం స్తవం తవ .
యః పఠేచ్ఛృణుయాద్వాపి శ్రావయేద్వా ద్విజోత్తమాన్ .. 12..

ద్విజేష్వకోపం పితృతః ప్రసాదం శతం సమానాముపభోగయుక్తం .
కులే ప్రసూతిం మాతృతః ప్రసాదం సమాం ప్రాప్తిం ప్రాప్నుయాచ్చాపి దాక్ష్యం .
ప్రీతిం చాగ్ర్యాం బాంధవానాం నిరోగం కులం ప్రసూతైః పౌత్రవర్గైః సమేతం .. 13..

అశ్వమేధ సహస్రేణ ఫలం భవతి తస్య వై .
ఘృతాద్యైః స్నాపయేద్రామం స్థాల్యాం వై కలశే స్థితం .. 14..

నామ్నాం సహస్రేణానేన శ్రద్ధయా భార్గవం హరిం .
సోఽ పి యజ్ఞసహస్రస్య ఫలం భవతి వాంఛితం .. 15..

పూజ్యో భవతి రుద్రస్య మమ చాపి విశేషతః .
తస్మాన్నామ్నాం సహస్రేణ పూజయేద్యో జగద్గురుం .. 16..

జపన్నామ్నాం సహస్రం చ స యాతి పరమాం గతిం .
శ్రీః కీర్తిర్ధృతిస్తుష్టిః సంతతిశ్చ నిరామయా .. 17..

అణిమా లఘిమా ప్రాప్తిరైశ్వర్యాద్యాశ్చ చ సిద్ధయః .
సర్వభూతసుహృత్త్వం చ లోకే వృద్ధిః పరా మతిః .. 18..

భవేత్ప్రాతశ్చ మధ్యాహ్నం సాయం చ జపతో హరేః .
నామాని ధ్యాయతో రామ సాన్నిధ్యం చ హరేర్భవేత్ .. 19..

అయనే విషువే చైవ జపంత్వాలిఖ్య పుస్తకం .
దద్యాద్వై యో వైష్ణవేభ్యో నష్టబంధో న జాయతే .. 20..

న భవేచ్చ కులే తస్య కశ్చిల్లక్ష్మీవివర్జితః .
వరదో భార్గవస్తస్య లభతే చ సతాం గతిం .. 21..

.. ఇతి శ్రీఅగ్నిపురాణే దాశరథిరామప్రోక్తం శ్రీపరశురామసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

శ్రీభార్గవార్పణమస్తు .
.. శ్రీరస్తు ..

Proofread by DPD, NA

```
% Text title            : parashurAmasahasranAmastotra
% File name             : parashurAmasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : parashurAmasahasranAmastotram
% engtitle              : Parashurama sahasranAmastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, dashAvatAra, stotra, vishnu
```

```
% Location               : doc_vishhnu
% Sublocation            : vishhnu
% SubDeity               : dashAvatAra
% Texttype               : stotra
% Language               : Sanskrit
% Subject                : hinduism
% Proofread by           : DPD, NA
% Source                 : bhagavAn parashurAma by vIrAchArya shAstrI, reNukAtantram
% Indexextra             : (agnipurANa)
% Latest update          : March 8, 2013, May 27, 2016
% Send corrections to    : Sanskrit@cheerful.com
% Site access            : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ సీతా సహస్రనామ స్తోత్రం (అద్భుత రామాయణము)

Chapter 25 of Adbhutaramayana contains Sita Sahasranama by Shrirama.

The gist of the episode is –

A group of Maharshis visited Shrirama, after His return to Ayodhya from Lanka after killing the 10-headed Ravana, and congratulated Him. They praised Him for killing the most dreadful Ravana. On hearing this, Sita, sitting beside Shrirama, smiled mockingly. The sages were surprised at this and asked Her to explain the reason for Her behaviour. She said that killing the 10-headed Ravana is not that praiseworthy, and that Shrirama's real praise can only be made if he can kill the 1000-headed Ravana – brother of the 10-headed Ravana.

As the story goes, before the marriage of Sita, a Brahmin had come to Her father's palace for Chaturmasya. Very satisfied with Sita's service, the Brahmin used to tell Her several stories. One of the stories was about this 1000-headed Ravana of Pushkara Dwipa, who had conquered all the gods and others in the three worlds. Hearing the story, Shrirama decided to kill the 1000-headed Ravana and started with all his brothers and friends like Sugriva, Hanuman, Vibhishana, etc with their armies. Ravana was so powerful that with his arrows, he drove out the entire army including the four brothers, Sugriva, Hanuman, Vibhishana and others, all of whom returned and reached their own homes in no time.

There remained only Shrirama and Sita in the Pushpaka Vimana, with gods, sages, etc. in the sky, witnessing the war below. After heavy fighting, Shrirama fell down wounded in the Pushpaka Vimana while Ravana was laughing aloud on his success. Sita then got down from the Vimana and immediately changed as Ugramurti Kali and killed Ravana and his entire army. When Shrirama was roused, he saw Kali and her troupe dancing and playing with the head of Ravana. Seeing all these, Shrirama became fearful and started praising Sita with 1008 names.

వాల్మీకివిరచితే అద్భుతరామాయణే పంచవింశతి సర్గాంతర్గతం
శ్రీరామకృతం సీతాసహస్రనామస్తోత్రం .

బ్రహ్మణో వచనం శ్రుత్వా రామః కమలలోచనః .
ప్రోన్మీల్య శనకైరక్షీ వేపమానో మహాభుజః .. 1..

ప్రణమ్య శిరసా భూమౌ తేజసా చాపి విహ్వలః .
భీతః కృతాంజలిపుటః ప్రోవాచ పరమేశ్వరీం .. 2..

కా త్వం దేవి విశాలాక్షి శశాంకావయవాంకితే .
న జానే త్వాం మహాదేవి యథావద్బ్రూహి పృచ్ఛతే .. 3..

రామస్య వచనం శ్రుత్వా తతః సా పరమేశ్వరీ .
వ్యాజహార రఘువ్యాఘ్రం యోగినామభయప్రదా .. 4..

మాం విద్ధి పరమాం శక్తిం మహేశ్వరసమాశ్రయాం .
అనన్యామవ్యయామేకాం యాం పశ్యంతి ముముక్షవః .. 5..

అహం వై సర్వభావానామాత్మా సర్వాంతరా శివా .
శాశ్వతీ సర్వవిజ్ఞానా సర్వమూర్తిప్రవర్తికా .. 6..

అనంతానంతమహిమా సంసారార్ణవతారిణీ .
దివ్యం దదామి తే చక్షుః పశ్య మే పదమైశ్వరం .. 7..

ఇత్యుక్త్వా విరరామైషా రామోఽపశ్యచ్చ తత్పదం .
కోటిసూర్యప్రతీకాశం విశ్వక్తేజోనిరాకులం .. 8..

జ్వాలావలీసహస్రాఢ్యం కాలానలశతోపమం .
దంష్ట్రాకరాలం దుర్ధర్షం జటామండలమండితం .. 9..

త్రిశూలవరహస్తం చ ఘోరరూపం భయావహం .
ప్రశామ్యత్సౌమ్యవదనమనంతైశ్వర్యసంయుతం .. 10..

చంద్రావయవలక్ష్మాఢ్యం చంద్రకోటిసమప్రభం .
కిరీటినం గదాహస్తం నూపురైరుపశోభితం .. 11..

దివ్యమాల్యాంబరధరం దివ్యగంధానులేపనం .
శంఖచక్రకరం కామ్యం త్రినేత్రం కృత్తివాససం .. 12..

అంతఃస్థం చాండబాహ్యస్థం బాహ్యాభ్యంతరతఃపరం .
సర్వశక్తిమయం శాంతం సర్వాకారం సనాతనం .. 13..

బ్రహ్మేంద్రోపేంద్రయోగీంద్రైరీడ్యమానపదాంబుజం .
సర్వతః పాణిపాదం తత్సర్వతోఽక్షిశిరోముఖం .. 14..

సర్వమావృత్య తిష్ఠంతం దదర్శ పదమైశ్వరం .
దృష్ట్వా చ తాదృశం రూపం దివ్యం మాహేశ్వరం పదం .. 15..

తథైవ చ సమావిష్టః స రామో హృతమానసః .
ఆత్మన్యాధాయ చాత్మానమోంకారం సమనుస్మరన్ .. 16..

నామ్నామష్టసహస్రేణ తుష్టావ పరమేశ్వరీం .

ఓం సీతోమా పరమా శక్తిరనంతా నిష్కలామలా .. 17..

శాంతా మాహేశ్వరీ చైవ శాశ్వతీ 10 పరమాక్షరా .
అచింత్యా కేవలానంతా శివాత్మా పరమాత్మికా .. 18..

అనాదిరవ్యయా శుద్ధా దేవాత్మా 20 సర్వగోచరా .
ఏకానేకవిభాగస్థా మాయాతీతా సునిర్మలా .. 19..

మహామాహేశ్వరీ శక్తా మహాదేవీ నిరంజనా .
కాష్ఠా 30 సర్వాంతరస్థా చ చిచ్ఛక్తిరతిలాలసా .. 20..

జానకీ మిథిలానందా రాక్షసాంతవిధాయినీ .
రావణాంతకరీ రమ్యా రామవక్షఃస్థలాలయా .. 21..

ఉమా సర్వాత్మికా 40 విద్యా జ్యోతిరూపాఽయుతాక్షరా .
శాంతిః ప్రతిష్ఠా సర్వేషాం నివృత్తిరమృతప్రదా .. 22..

వ్యోమమూర్తిర్వ్యోమమయీ వ్యోమధారాఽచ్యుతా 51 లతా .
అనాదినిధనా యోషా కారణాత్మా కలాకులా .. 23..

నందప్రథమజా నాభిరమృతస్యాంతసంశ్రయా .
ప్రాణేశ్వరప్రియా 60 మాతామహీ మహిషవాహనా .. 24..

ప్రాణేశ్వరీ ప్రాణరూపా ప్రధానపురుషేశ్వరీ .
సర్వశక్తిః కలా కాష్ఠా జ్యోత్స్నేందోర్మహిమాఽఽస్పదా .. 25.. 72
సర్వకార్యనియంత్రీ చ సర్వభూతేశ్వరేశ్వరీ .
అనాదిరవ్యక్తగుణా మహానందా సనాతనీ .. 26..

ఆకాశయోనిర్యోగస్థా సర్వయోగేశ్వరేశ్వరీ 80 .
శవాసనా చితాంతఃస్థా మహేశీ వృషవాహనా .. 27..

బాలికా తరుణీ వృద్ధా వృద్ధమాతా జరాతురా .
మహామాయా 60 సుదుష్పూరా మూలప్రకృతిరీశ్వరీ .. 28..

సంసారయోనిః సకలా సర్వశక్తిసముద్భవా .
సంసారసారా దుర్వారా దుర్నిరీక్ష్యా దురాసదా 100 .. 29..

ప్రాణశక్తిః ప్రాణవిద్యా యోగినీ పరమా కలా .
మహావిభూతిర్దుర్ధర్షా మూలప్రకృతిసంభవా .. 30..

అనాద్యనంతవిభవా పరాత్మా పురుషో బలీ 110 .
సర్గస్థిత్యంతకరణీ సుదుర్వాచ్యా దురత్యయా .. 31..

శబ్దయోనిశ్శబ్దమయీ నాదాఖ్యా నాదవిగ్రహా .
ప్రధానపురుషాతీతా ప్రధానపురుషాత్మికా .. 32..

పురాణీ 120 చిన్మయీ పుంసామాదిః పురుషరూపిణీ .
భూతాంతరాత్మా కూటస్థా మహాపురుషసంజ్ఞితా .. 33..

జన్మమృత్యుజరాతీతా సర్వశక్తిసమన్వితా .
వ్యాపినీ చానవచ్ఛిన్నా 130 ప్రధానా సుప్రవేశినీ .. 34..

క్షేత్రజ్ఞా శక్తిరవ్యక్తలక్షణా మలవర్జితా .
అనాదిమాయాసంభిన్నా త్రితత్త్వా ప్రకృతిర్గుణః 140 .. 35..

మహామాయా సముత్పన్నా తామసీ పౌరుషం ధ్రువా .
వ్యక్తావ్యక్తాత్మికా కృష్ణా రక్తశుక్లాప్రసూతికా .. 36..

స్వకార్యా 150 కార్యజననీ బ్రహ్మాస్యా బ్రహ్మసంశ్రయా .
వ్యక్తా ప్రథమజా బ్రాహ్మీ మహతీ జ్ఞానరూపిణీ .. 37..

వైరాగ్యైశ్వర్యధర్మాత్మా బ్రహ్మమూర్తిర్హృదిస్థితా . 161
జయదా జిత్వరీ జైత్రీ జయశ్రీర్జయశాలినీ .. 38..

సుఖదా శుభదా సత్యా శుభా 170 సంక్షోభకారిణీ .
అపాం యోనిః స్వయంభూతిర్మానసీ తత్త్వసంభవా .. 39..

ఈశ్వరాణీ చ సర్వాణీ శంకరార్ద్ధశరీరిణీ .
భవానీ చైవ రుద్రాణీ 180 మహాలక్ష్మీరథాంబికా .. 40..

మాహేశ్వరీ సముత్పన్నా భుక్తిముక్తిఫలప్రదా .
సర్వేశ్వరీ సర్వవర్ణా నిత్యా ముదితమానసా .. 41..

బ్రహ్మేంద్రోపేంద్రనమితా శంకరేచ్ఛానువర్తినీ 190 .
ఈశ్వరార్ద్ధాసనగతా రఘూత్తమపతివ్రతా .. 42..

సకృద్విభావితా సర్వా సముద్రపరిశోషిణీ .
పార్వతీ హిమవత్పుత్రీ పరమానందదాయినీ .. 43..

గుణాఢ్యా యోగదా 200 యోగ్యా జ్ఞానమూర్తిర్వికాసినీ .
సావిత్రీ కమలా లక్ష్మీ శ్రీరనంతోరసి స్థితా .. 44..

సరోజనిలయా శుభ్రా యోగనిద్రా 210 సుదర్శనా .
సరస్వతీ సర్వవిద్యా జగజ్జ్యేష్ఠా సుమంగలా .. 45..

వాసవీ వరదా వాచ్యా కీర్తిః సర్వార్థసాధికా 220 .
వాగీశ్వరీ సర్వవిద్యా మహావిద్యా సుశోభనా .. 46..

గుహ్యవిద్యాఽఽత్మవిద్యా చ సర్వవిద్యాఽఽత్మభావితా .
స్వాహా విశ్వంభరీ 230 సిద్ధిః స్వధా మేధా ధృతిః శ్రుతిః .. 47..

నాభిః సునాభిః సుకృతిర్మాధవీ నరవాహినీ 240 .
పూజా విభావరీ సౌమ్యా భగినీ భోగదాయినీ .. 48..

శోభా వంశకరీ లీలా మానినీ పరమేష్ఠినీ 250 .
త్రైలోక్యసుందరీ రమ్యా సుందరీ కామచారిణీ .. 49..

మహానుభావమధ్యస్థా మహామహిషమర్దినీ .
పద్మమాలా పాపహరా విచిత్రముకుటాననా .. 50..

కాంతా 260 చిత్రాంబరధరా దివ్యాభరణభూషితా .
హంసాఖ్యా వ్యోమనిలయా జగత్సృష్టివివర్ద్ధినీ .. 51..

నిర్యంత్రా మంత్రవాహస్థా నందినీ భద్రకాలికా .
ఆదిత్యవర్ణా 270 కౌమారీ మయూరవరవాహినీ .. 52..

వృషాసనగతా గౌరీ మహాకాలీ సురార్చితా .
అదితిర్నియతా రౌద్రీ పద్మగర్భా 280 వివాహనా .. 53..

విరూపాక్షీ లేలిహానా మహాసురవినాశినీ .
మహాఫలానవద్యాంగీ కామపూరా విభావరీ .. 54..

కౌశికీ కర్షిణీ రాత్రిస్త్రిదశార్త్తివినాశనీ .. 55..

విరూపా చ సరూపా చ భీమా మోక్షప్రదాయినీ .
భక్తార్త్తినాశినీ భవ్యా 300 భవభావవినాశినీ .. 56..

నిర్గుణా నిత్యవిభవా నిఃసారా నిరపత్రపా .
యశస్వినీ సామగీతిర్భావాంగనిలయాలయా .. 57..

దీక్షా 310 విద్యాధరీ దీప్తా మహేంద్రవినిపాతినీ .
సర్వాతిశాయినీ విద్యా సర్వశక్తిప్రదాయినీ .. 58..

సర్వేశ్వరప్రియా తార్క్ష్యా సముద్రాంతరవాసినీ .
అకలంకా నిరాధారా 320 నిత్యసిద్ధా నిరామయా .. 59..

కామధేనుర్వేదగర్భా ధీమతీ మోహనాశినీ .
నిఃసంకల్పా నిరాతంకా వినయా వినయప్రదా 320 .. 60..

జ్వాలామాలాసహస్రాఢ్యా దేవదేవీ మనోన్మనీ .
ఉర్వీ గుర్వీ గురుః శ్రేష్ఠా సగుణా షడ్గుణాత్మికా .. 61..

మహాభగవతీ 340 భవ్యా వసుదేవసముద్భవా .
మహేంద్రోపేంద్రభగినీ భక్తిగమ్యపరాయణా .. 62..

జ్ఞానజ్ఞేయా జరాతీతా వేదాంతవిషయా గతిః .
దక్షిణా 350 దహనా బాహ్యా సర్వభూతనమస్కృతా .. 63..

యోగమాయా విభావజ్ఞా మహామోహా మహీయసీ .
సత్యా సర్వసముద్భూతిర్బ్రహ్మవృక్షాశ్రయా 360 మతిః .. 64..

బీజాంకురసముద్భూతిర్మహాశక్తిర్మహామతిః .
ఖ్యాతిః ప్రతిజ్ఞా చిత్సంవిన్మహాయోగేంద్రశాయినీ .. 65..

వికృతిః 370 శంకరీ శాస్త్రీ గంధర్వా యక్షసేవితా .
వైశ్వానరీ మహాశాలా దేవసేనా గుహప్రియా .. 66..

మహారాత్రీ శివానందా శచీ 380 దుఃస్వప్ననాశినీ .
పూజ్యాపూజ్యా జగద్ధాత్రీ దుర్విజ్ఞేయస్వరూపిణీ .. 67..

గుహాంబికా గుహోత్పత్తిర్మహాపీఠా మరుత్సుతా .
హవ్యవాహాంతరా 360 గార్గీ హవ్యవాహసముద్భవా .. 68..

జగద్యోనిర్జగన్మాతా జగన్మృత్యుర్జరాతిగా .
బుద్ధిర్మాతా బుద్ధిమతీ పురుషాంతరవాసినీ 400 .. 69..

తపస్వినీ సమాధిస్థా త్రినేత్రా దివిసంస్థితా .
సర్వేంద్రియమనోమాతా సర్వభూతహృదిస్థితా .. 70..

బ్రహ్మాణీ బృహతీ 410 బ్రాహ్మీ బ్రహ్మభూతా భయావనీ .. 71..

హిరణ్మయీ మహారాత్రిః సంసారపరివర్తికా .
సుమాలినీ సురూపా చ తారిణీ భావినీ 420 ప్రభా .. 72..

ఉన్మీలనీ సర్వసహా సర్వప్రత్యయసాక్షిణీ .
తపినీ తాపినీ విశ్వా భోగదా ధారిణీ ధరా 430 .. 73..

సుసౌమ్యా చంద్రవదనా తాండవాసక్తమానసా .
సత్త్వశుద్ధికరీ శుద్ధిర్మలత్రయవినాశినీ .. 74..

జగత్ప్రియా జగన్మూర్తిస్త్రిమూర్తిరమృతాశ్రయా 440 .
నిరాశ్రయా నిరాహారా నిరంకుశరణోద్భవా .. 75..

చక్రహస్తా విచిత్రాంగీ స్రగ్విణీ పద్మధారిణీ .
పరాపరవిధానజ్ఞా మహాపురుషపూర్వజా .. 76..

విద్యేశ్వరప్రియాఽ విద్యా విద్యుజ్జిహ్వా జితశ్రమా . 453
విద్యామయీ సహస్రాక్షీ సహస్రశ్రవణాత్మజా .. 77..

జ్వాలినీ 460 సద్మనా వ్యాప్తా తైజసీ పద్మరోధికా .. 78..

మహాదేవాశ్రయా మాన్యా మహాదేవమనోరమా ..

వ్యోమలక్ష్మీశ్చ సింహస్థా చేకితాన్యమితప్రభా 470 .. 79..

విశ్వేశ్వరీ విమానస్థా విశోకా శోకనాశినీ .
అనాహతా కుండలినీ నలినీ పద్మవాసినీ .. 80..

శతానందా సతాం కీర్తిః 480 సర్వభూతాశయస్థితా .
వాగ్దేవతా బ్రహ్మకలా కలాతీతా కలావతీ .. 81..

బ్రహ్మర్షిర్బ్రహ్మహృదయా బ్రహ్మవిష్ణుశివప్రియా .
వ్యోమశక్తిః క్రియాశక్తిర్జనశక్తిః పరాగతిః .. 82.. 492
క్షోభికా రౌద్రికా భేద్యా భేదాభేదవివర్జితా .
అభిన్నా భిన్నసంస్థానా వంశినీ వంశహారిణీ 500 .. 83..

గుహ్యశక్తిర్గుణాతీతా సర్వదా సర్వతోముఖీ .
భగినీ భగవత్పత్నీం సకలా కాలకారిణీ .. 84..

సర్వవిత్సర్వతోభద్రా 510 గుహ్యాతీతా గుహాబలిః .
ప్రక్రియా యోగమాతా చ గంధా విశ్వేశ్వరేశ్వరీ .. 85..

కపిలా కపిలాకాంతా కనకాభా కలాంతరా 520 .
పుణ్యా పుష్కరిణీ భోక్త్రీ పురందరపురఃసరా .. 86..

పోషణీ పరమైశ్వర్యభూతిదా భూతిభూషణా ..

పంచబ్రహ్మసముత్పత్తిః పరమాత్మాత్ఽ ఽ మవిగ్రహా .. 87..

నర్మోదయా 530 భానుమతీ యోగిజ్ఞేయా మనోజవా .
బీజరూపా రజోరూపా వశినీ యోగరూపిణీ .. 88..

సుమంత్రా మంత్రిణీ పూర్ణా 540 హ్లాదినీ క్లేశనాశినీ .
మనోహరిర్మనోరక్షీ తాపసీ వేదరూపిణీ .. 89..

వేదశక్తిర్వేదమాతా వేదవిద్యాప్రకాశినీ .
యోగేశ్వరేశ్వరీ 550 మాలా మహాశక్తిర్మనోమయీ .. 90..

విశ్వావస్థా వీరముక్తిర్విద్యున్మాలా విహాయసీ .
పీవరీ సురభీ వంద్యా 560 నందినీ నందవల్లభా .. 91..

భారతీ పరమానందా పరాపరవిభేదికా .
సర్వప్రహరణోపేతా కామ్యా కామేశ్వరేశ్వరీ .. 92..

అచింత్యాచింత్యమహిమా 570 దుర్లేఖా కనకప్రభా .
కూష్మాండీ ధనరత్నాఢ్యా సుగంధా గంధదాయినీ .. 93..

త్రివిక్రమపదోద్భూతా ధనుష్పాణిః శిరోహయా .
సుదుర్లభా 580 ధనాధ్యక్షా ధన్యా పింగలలోచనా .. 94..

భ్రాంతిః ప్రభావతీ దీప్తిః పంకజాయతలోచనా .
ఆద్యా హృత్కమలోద్భూతా పరామాతా 560 రణప్రియా .. 95..

సత్క్రియా గిరిజా నిత్యశుద్ధా పుష్పనిరంతరా .
దుర్గా కాత్యాయనీ చండీ చర్చికా శాంతవిగ్రహా 600 .. 96..

హిరణ్యవర్ణా రజనీ జగన్మంత్రప్రవర్తికా .
మందరాద్రినివాసా చ శారదా స్వర్ణమాలినీ .. 97..

రత్నమాలా రత్నగర్భా పృథ్వీ విశ్వప్రమాథినీ 610 .
పద్మాసనా పద్మనిభా నిత్యతుష్టామృతోద్భవా .. 98..

ధున్వతీ దుష్ప్రకంపా చ సూర్యమాతా దృషద్వతీ .
మహేంద్రభగినీ మాయా 620 వరేణ్యా వరదర్పితా .. 99..

కల్యాణీ కమలా రామా పంచభూతవరప్రదా .
వాచ్యా వరేశ్వరీ నంద్యా దుర్జయా 630 దురతిక్రమా .. 100..

కాలరాత్రిర్మహావేగా వీరభద్రహితప్రియా .
భద్రకాలీ జగన్మాతా భక్తానాం భద్రదాయినీ .. 101..

కరాలా పింగలాకారా నామవేదా 640 మహానదా .
తపస్వినీ యశోదా చ యథాధ్వపరివర్తినీ .. 102..

శంఖినీ పద్మినీ సాంఖ్యా సాంఖ్యయోగప్రవర్తికా .
చైత్రీ సంవత్సరా 650 రుద్రా జగత్సంపూరణీంద్రజా .. 103..

శుంభారిః ఖేచరీ ఖస్థా కంబుగ్రీవా కలిప్రియా .
ఖరధ్వజా ఖరారూఢా 660 పరార్ధ్యా పరమాలినీ .. 104..

ఐశ్వర్యరత్ననిలయా విరక్తా గరుడాసనా .
జయంతీ హృద్గుహా రమ్యా సత్త్వవేగా గణాగ్రణీః .. 105..

సంకల్పసిద్ధా 670 సామ్యస్థా సర్వవిజ్ఞానదాయినీ .
కలికల్మషహంత్రీ చ గుహ్యోపనిషదుత్తమా .. 106..

నిత్యదృష్టిః స్మృతిర్వ్యాప్తిః పుష్టిస్తుష్టిః 680 క్రియావతీ .
విశ్వామరేశ్వరేశానా భుక్తిర్ముక్తిః శివామృతా .. 107..

లోహితా సర్వమాతా చ భీషణా వనమాలినీ 690 .
అనంతశయనానాద్యా నరనారాయణోద్భవా .. 108..

నృసింహీ దైత్యమథినీ శంఖచక్రగదాధరా .
సంకర్షణసముత్పత్తిరంబికోపాత్తసంశ్రయా .. 109..

మహాజ్వాలా మహామూర్తిః 700 సుమూర్తిః సర్వకామధుక్ .
సుప్రభా సుతరాం గౌరీ ధర్మకామార్థమోక్షదా .. 110..

భ్రూమధ్యనిలయాఽ పూర్వా ప్రధానపురుషా బలీ .
మహావిభూతిదా 710 మధ్యా సరోజనయనాసనా .. 111..

అష్టాదశభుజా నాట్యా నీలోత్పలదలప్రభా .
సర్వశక్తా సమారూఢా ధర్మాధర్మానువర్జితా .. 112..

వైరాగ్యజ్ఞాననిరతా నిరాలోకా 720 నిరింద్రియా .
విచిత్రగహనా ధీరా శాశ్వతస్థానవాసినీ .. 113..

స్థానేశ్వరీ నిరానందా త్రిశూలవరధారిణీ .
అశేషదేవతామూర్తిదేవతా పరదేవతా 730 .. 114..

గణాత్మికా గిరేః పుత్రీ నిశుంభవినిపాతిని .
అవర్ణా వర్ణరహితా నిర్వర్ణా బీజసంభవా .. 115..

అనంతవర్ణానన్యస్థా శంకరీ 740 శాంతమానసా .
అగోత్రా గోమతీ గోప్త్రీ గుహ్యరూపా గుణాంతరా .. 116..

గోశ్రీర్గవ్యప్రియా గౌరీ గణేశ్వరనమస్కృతా .
సత్యమాత్రా 750 సత్యసంధా త్రిసంధ్యా సంధివర్జితా .. 117..

సర్వవాదాశ్రయా సాంఖ్యా సాంఖ్యయోగసముద్భవా .
అసంఖ్యేయాప్రమేయాఖ్యా శూన్యా శుద్ధకులోద్భవా 760 .. 118..

బిందునాదసముత్పత్తిః శంభువామా శశిప్రభా .
విసంగా భేదరహితా మనోజ్ఞా మధుసూదనీ .. 119..

మహాశ్రీః శ్రీసముత్పత్తి 770 స్తమఃపారే ప్రతిష్ఠితా .
త్రితత్త్వమాతా త్రివిధా సుసూక్ష్మపదసంశ్రయా .. 120..

శాంత్యాతీతా మలాతీతా నిర్వికారా నిరాశ్రయా .
శివాఖ్యా చిత్రనిలయా 780 శివజ్ఞానస్వరూపిణీ .. 121..

దైత్యదానవనిర్మాత్రీ కాశ్యపీ కాలకర్ణికా .
శాస్త్రయోనిః క్రియామూర్తిశ్చతుర్వర్గప్రదర్శికా .. 122..

నారాయణీ నవోద్భూతా కౌముదీ 760 లింగధారిణీ .
కాముకీ లలితా తారా పరాపరవిభూతిదా .. 123..

పరాంతజాతమహిమా వాడవా వామలోచనా .
సుభద్రా దేవకీ 800 సీతా వేదవేదాంగపారగా .. 124..

మనస్వినీ మన్యుమాతా మహామన్యుసముద్భవా ..
అమృత్యురమృతాస్వాదా పురుహూతా పురుష్లుతా .. 125..

అశోచ్యా 810 భిన్నవిషయా హిరణ్యరజతప్రియా .
హిరణ్యా రాజతీ హైమీ హేమాభరణభూషితా .. 126..

విభ్రాజమానా దుర్జ్ఞేయా జ్యోతిష్టోమఫలప్రదా .
మహానిద్రా 820 సముద్భూతిర్బలీంద్రా సత్యదేవతా .. 127..

దీర్ఘా కకుద్మినీ విద్యా శాంతిదా శాంతివర్ద్ధినీ .
లక్ష్మ్యాదిశక్తిజననీ శక్తిచక్రప్రవర్తికా .. 128..

త్రిశక్తిజననీ 830 జన్యా షడూర్మిపరివర్జితా .
స్వాహా చ కర్మకరణీ యుగాంతదలనాత్మికా .. 129..

సంకర్షణా జగద్ధాత్రీ కామయోనిః కిరీటినీ .
ఐంద్రీ 840 త్రైలోక్యనమితా వైష్ణవీ పరమేశ్వరీ .. 130..

ప్రద్యుమ్నదయితా దాంతా యుగ్మదృష్టిస్త్రిలోచనా .
మహోత్కటా హంసగతిః ప్రచండా 850 చండవిక్రమా .. 131..

వృషావేశా వియన్మాత్రా వింధ్యపర్వతవాసినీ .
హిమవన్మేరునిలయా కైలాసగిరివాసినీ .. 132..

చాణూరహంత్రీ తనయా నీతిజ్ఞా కామరూపిణీ 860 .
వేదవిద్యా వ్రతరతా ధర్మశీలానిలాశనా .. 133..

అయోధ్యానిలయా వీరా మహాకాలసముద్భవా .
విద్యాధరక్రియా సిద్ధా విద్యాధరనిరాకృతిః .. 134..

ఆప్యాయంతీ 870 వహంతీ చ పావనీ పోషణీ ఖిలా .
మాతృకా మన్మథోద్భూతా వారిజా వాహనప్రియా .. 135..

కరీషిణీ స్వధా వాణీ 880 వీణావాదనతత్పరా .
సేవితా సేవికా సేవా సినీవాలీ గరుత్మతీ .. 136..

అరుంధతీ హిరణ్యాక్షీ మణిదా శ్రీవసుప్రదా 890 .
వసుమతీ వసోర్ధారా వసుంధరాసముద్భవా .. 137..

వరారోహా వరార్హా చ వపుఃసంగసముద్భవా .
శ్రీఫలీ శ్రీమతీ శ్రీశా శ్రీనివాసా 900 హరిప్రియా .. 138..

శ్రీధరీ శ్రీకరీ కంపా శ్రీధరా ఈశవీరణీ .
అనంతదృష్టిరక్షుద్రా ధాత్రీశా ధనదప్రియా 910 .. 139..

నిహంత్రీ దైత్యసింహానాం సింహికా సింహవాహినీ .
సుసేనా చంద్రనిలయా సుకీర్తిశ్ఛిన్నసంశయా .. 140..

బలజ్ఞా బలదా వామా 920 లేలిహానామృతాశ్రవా .
నిత్యోదితా స్వయంజ్యోతిరుత్సుకామృతజీవినీ .. 141..

వజ్రదంష్ట్రా వజ్రజిహ్వా వైదేహీ వజ్రవిగ్రహా 930 .
మంగల్యా మంగలా మాలా మలినా మలహారిణీ .. 142..

గాంధర్వీ గారుడీ చాంద్రీ కంబలాశ్వతరప్రియా .
సౌదామినీ 940 జనానందా భ్రుకుటీకుటిలాననా .. 143..

కర్ణికారకరా కక్షా కంసప్రాణాపహారిణీ .
యుగంధరా యుగావర్తా త్రిసంధ్యాహర్షవర్ద్ధినీ .. 144..

ప్రత్యక్షదేవతా 950 దివ్యా దివ్యగంధా దివాపరా .
శక్రాసనగతా శాక్రీ సాధ్వీ నారీ శవాసనా .. 145..

ఇష్టా విశిష్టా 960 శిష్టేష్టా శిష్టాశిష్టప్రపూజితా .
శతరూపా శతావర్తా వినీతా సురభిః సురా .. 146..

సురేంద్రమాతా సుద్యుమ్నా 970 సుషుమ్నా సూర్యసంస్థితా .
సమీక్షా సత్ప్రతిష్ఠా చ నిర్వృత్తిర్జ్ఞానపారగా .. 147..

ధర్మశాస్త్రార్థకుశలా ధర్మజ్ఞా ధర్మవాహనా .
ధర్మాధర్మవినిర్మాత్రీ 980 ధార్మికాణాం శివప్రదా .. 148..

ధర్మశక్తిర్ధర్మమయీ విధర్మా విశ్వధర్మిణీ .
ధర్మాంతరా ధర్మమధ్యా ధర్మపూర్వీ ధనప్రియా .. 149..

ధర్మోపదేశా 990 ధర్మాత్మా ధర్మలభ్యా ధరాధరా .
కపాలీ శాకలామూర్తిః కలాకలితవిగ్రహా .. 150..

ధర్మశక్తివినిర్ముక్తా సర్వశక్త్యాశ్రయా తథా .
సర్వా సర్వేశ్వరీ 1000 సూక్ష్మా సుసూక్ష్మజ్ఞానరూపిణీ .. 151..

ప్రధానపురుషేశానా మహాపురుషసాక్షిణీ .
సదాశివా వియన్మూర్తిర్దేవమూర్తిరమూర్తికా 1008 .. 152..

ఏవం నామ్నాం సహస్రేణ తుష్టావ రఘునందనః .
కృతాంజలిపుటో భూత్వా సీతాం హృష్టతనూరుహాం .. 153..

భారద్వాజ మహాభాగ యశ్చైతత్స్తోత్రమద్భుతం .
శృణుయాద్వా పఠేద్వాపి స యాతి పరమం పదం .. 154..

బ్రహ్మక్షత్రియవిడ్యోనిర్బ్రహ్మ ప్రాప్నోతి శాశ్వతం .
శూద్రః సద్గతిమాప్నోతి ధనధాన్యవిభూతయః .. 154..

భవంతి స్తోత్రమహాత్మ్యాదేతత్స్వస్త్యయనం మహత్ .
మారీభయే రాజభయే తథా చోరాగ్నిజే భయే .. 156..

వ్యాధీనాం ప్రభవే ఘోరే శత్రూత్థానే చ సంకటే .
అనావృష్టిభయే విప్ర సర్వశాంతికరం పరం .. 157..

యద్యదిష్టతమం యస్య తత్సర్వం స్తోత్రతో భవేత్ .
యత్రైతత్పఠ్యతే సమ్యక్ సీతానామసహస్రకం .. 158..

రామేణ సహితా దేవీ తత్ర తిష్ఠత్యసంశయం .
మహాపాపాతిపాపాని విలయం యాంతి సువ్రత .. 159..

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అద్భుతోత్తరకాండే
సీతాసహస్రనామస్తోత్రకథనం నామ పంచవింశతితమః సర్గః .. 25..

Encoded and proofread by Vishwas Bhide vrbhide at rediffmail.com

Reproofread and story by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : Sita Sahasranamastotram 1 from Adbhutaramayana
% File name             : sItAsahasranAmastotramadbhutarAmAyaNa.itx
% itxtitle              : sItAsahasranAmastotram 1 (adbhutarAmAyaNAntargatam)
% engtitle              : Sita Sahasranamastotram 1 from Adbhutaramayana
% Category              : sahasranAma, devii, sItA, devI
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Vishwas Bhide vrbhide at rediffmail.com
% Proofread by          : Vishwas Bhide, PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description-comments  : Also available in Sahasranama stotrasangraha, Gita Press
% Source                : adbhutarAmAyaNAntargatam adhyAya 25
% Latest update         : August 11, 2020
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

సీతా సహస్రనామ స్తోత్రం (భుషుండి రామాయణాంతర్గతం)

చతర్దశోఽ ధ్యాయః .
వసిష్ఠ ఉవాచ -
యా శ్రీరేతస్య సహజా సీతా నిత్యాంగసంగినో .
భవిత్రీ జనకస్యైవ కులే సర్వాంగసుందరీ .. 1..

తస్యాశ్చ నామసాహస్రం కథయిష్యామి భూపతే .
యథా రామస్తథైవేయం మహాలక్ష్మీః సనాతనీ .. 2..

నానయోః సంమతో భేదః శాస్త్రకోటిశతైరపి .
అస్యైవ నిత్యరమణో బహునామస్వరూపతః .. 3..

తస్యాస్తు నామసాహస్రం యథావదుపధారయ .
అం సహజానందినీ సీతా జానకీ రాధికా రతిః .. 4..

రుక్మిణీ కమలా కాంతా కాంతిః కమలలోచనా .
కిశోరీ రామలలనా కాముకీ కరుణానిధిః .. 5..

కందర్పవర్ద్ధినీ వీరా వరుణాలయవాసినో .
అశోకవనమధ్యస్థా మహాశోకవినాశినీ .. 6..

చంపకాంగీ తడిత్కాంతిర్హ్లాప్నవీ జనకాత్మజా .
జానకీ జయదా జప్యా జయినీ జైత్రపాలికా .. 7..

పరమా పరమానందా పూర్ణిమామృతసాగరా .
సూధాసూతిః సుధారశ్మిః సుధాదీపితవిగ్రహా .. 8..

సుస్మితా సుస్మితముఖీ తారకా సుఖదేక్షణా .
రక్షణీ చిత్రకూటస్థా వృందావనమహేశ్వరీ .. 9..

కందర్పకోటిజననీ కోటిబ్రహ్మాండనాయికా .
శరణ్యా శారదా శ్రీశ్చ శరత్కాలవినోదినీ .. 10..

హంసీ క్షీరాబ్ధివసతిర్వ్యాసుకీ స్థావరాంగనా .
వరాంగాసనసంస్థానా ప్రియభోగవిశారదా .. 11..

వసిష్ఠవిశ్వవసినీ విశ్వపత్నీ గుణోదయా .
గౌరీ చంపకగాత్రా చ దీపద్యోతా ప్రభావతీ .. 12..

రత్నమాలావిభూషా చ దివ్యగోపాలకన్యకా .
సత్యభామారతిః ప్రీతా మిత్రా చిత్తవినోదినీ .. 13..

సుమిత్రా చైవ కౌశల్యా కైకేయీకులవర్ద్ధినీ .
కులీనా కేలినీ దక్షా దక్షకన్యా దయావతీ .. 14..

పార్వతీ శైలకులజా వంశధ్వజపటీరుచిః .
రుచిరా రుచిరాపాంగా పూర్ణరూపా కలావతీ .. 15..

కోటిబ్రహ్మాండలక్ష్మీశా స్థానదాత్రీ స్థితిః సతీ .
అమృతా మోదినీ మోదా రత్నాచలవిహారిణీ .. 16..

నందభానుసుతా ధీరా వంశీరవవినోదినీ .
విజయా వీజినీ విద్యా విద్యాదానపరాయణా .. 17..

మందస్మితా మందగతిర్మదనా మదనాతురా .
వృంహిణీ వృహతీ వర్యా వరణీయా వరాంగనా .. 18..

రామప్రియా రమారూపా రాసనృత్యవిశారదా .
గాంధర్వికా గీతరమ్యా సంగీతరసవర్ద్ధినీ .. 19..

తాలదా తాలవక్షోజా తాలభేదనసుందరీ .
సరయూతీరసంతుష్టా యమునాతటసంస్థితా .. 20..

స్వామినీ స్వామినిరతా కౌసుంభవసనావృతా .
మాలినీ తుంగవక్షోజా ఫలినీ ఫలమాలినీ .. 21..

వైడూర్యహారసుభగా ముక్తాహారమనోహరా .
కిరాతీవేశసంస్థానా గుంజామణివిభూషణా .. 22..

విభూతిదా విభా వీణా వీణానాదవినోదినీ .
ప్రియంగుకలికాపాంగా కటాక్షా గతితోషితా .. 23..

రామానురాగనిలయా రత్నపంకజమాలినీ .
విభావా వినయస్థా చ మధురా పతిసేవితా .. 24..

శత్రుఘ్నవరదాత్రీ చ రావణప్రాణమోచినీ . var మోక్షిణీ
దండకావనమధ్యస్థా బహులీలా విలాసినీ .. 25..

శుక్లపక్షప్రియా శుక్లా శుక్లాపాంగస్వరోన్ముఖీ .
కోకిలస్వరకంఠీ చ కోకిలస్వరగాయినీ .. 26..

పంచమస్వరసంతుష్టా పంచవక్త్రప్రపూజితా .
ఆద్యా గుణమయీ లక్ష్మీః పద్మహస్తా హరిప్రియా .. 27..

హరిణీ హరిణాక్షీ చ చకోరాక్షీ కిశోరికా .
గుణహృష్టా శరజ్జ్యోత్స్నా స్మితస్నపితవిగ్రహా .. 28..

విరజా సింధుగమనీ గంగాసాగరయోగినీ .
కపిలాశ్రమసంస్థానా యోగినీ పరమాకలా .. 29..

ఖేచరీ భూచరీ సిద్ధా వైష్ణవీ వైష్ణవప్రియా .
బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరీ తిగ్మా దుర్వారబలవిభ్రమా .. 30..

రక్తాంశుకప్రియా రక్తా నవవిద్రుమహారిణీ .
హరిప్రియా హ్రీస్వరూపా హీనభక్తవివర్ద్ధినీ .. 31..

హితాహితగతిజ్ఞా చ మాధవీ మాధవప్రియా .
మనోజ్ఞా మదనోన్మత్తా మదమాత్సర్యనాశినీ .. 32..

నిఃసపత్నీ నిరుపమా స్వాధీనపతికా పరా .
ప్రేమపూర్ణా సప్రణయా జనకోత్సవదాయినీ .. 33..

వేదిమధ్యా వేదిజాతా త్రివేదీ వేదభారతీ .
గీర్వాణగురుపత్నీ చ నక్షత్రకులమాలినీ .. 34..

మందారపుష్పస్తవకా మందాక్షనయవర్ద్ధినీ .
సుభగా శుభరూపా చ సుభాగ్యా భాగ్యవర్ద్ధినీ .. 35..

సింధూరాంకితమాలా చ మల్లికాదామభూషితా .
తుంగస్తనీ తుంగనాసా విశాలాక్షీ విశల్యకా .. 36..

కల్యాణినీ కల్మషహా కృపాపూర్ణా కృపానదీ .
క్రియావతీ వేధవతీ మంత్రణీ మంత్రనాయికా .. 37..

కైశోరవేశసుభగా రఘువంశవివర్ద్ధినీ .
రాఘవేంద్రప్రణయినీ రాఘవేంద్రవిలాసినీ .. 38..

తరుణీ తిగ్మదా తన్వీ త్రాణా తారుణ్యవర్ద్ధినీ .
మనస్వినీ మహామోదా మీనాక్షీ మానినీ మనుః .. 39..

ఆగ్నేయీంద్రాణికా రౌద్రీ వారుణీ వశవర్తినీ . var అగ్రాహ్యా వారుణీ
వీతరాగా వీతరతిర్వీతశోకా వరోరుకా .. 40..

వరదా వరసంసేవ్యా వరజ్ఞా వరకాంక్షిణీ .
ఫుల్లేందీవరదామా చ వృందా వృందావతీ ప్రియా .. 41..

తులసీపుష్పసంకాశా తులసీమాల్యభూషితా .
తులసీవనసంస్థానా తులసీవనమందిరా .. 42..

సర్వాకారా నిరాకారా రూపలావణ్యవర్ద్ధినీ . var నిత్యాకారా
రూపిణీ రూపికా రమ్యా రమణీయా రమాత్మికా .. 43..

వైకుప్ఠపతిపత్నీ చ వైకుంఠప్రియవాసినీ .
వద్రికాశ్రమసంస్థా చ సర్వసౌభాగ్యమండితా .. 44..

సర్వవేదాంతగమ్యా చ నిష్కలా పరమాకలా .
కలాభాసా తురీయా చ తురీయాశ్రమమండితా .. 45..

రక్తోష్ఠీ చ ప్రియా రామా రాగినీ రాగవర్ద్ధినీ .
నీలాంశుకపరీధానా సువర్ణకలికాకృతిః .. 46..

కామకేలివినోదా చ సురతానందవర్ద్ధినీ .
సావిత్రీ వ్రతధర్త్రీ చ కరామలకనాయకా .. 47.. var వ్రతధాత్రీ

మరాలా మోదినీ ప్రాజ్ఞా ప్రభా ప్రాణప్రియా పరా .
పునానా పుణ్యరూపా చ పుణ్యదా పూర్ణిమాత్మికా .. 48..

పూర్ణాకారా వ్రజానందా వ్రజవాసా వ్రజేశ్వరీ .
వ్రజరాజసుతాధారా ధారాపీయూషవర్షిణీ .. 49..

రాకాపతిముఖీ మగ్నా మధుసూదనవల్లభా .
వీరిణీ వీరపత్నీ చ వీరచారిత్రవర్ద్ధినీ .. 50..

ధమ్మిల్లమల్లికాపుష్పా మాధురీ లలితాలయా .
వాసంతీ వర్ణభూషా చ వర్ణోత్తంసా విలాసినీ .. 51..

బర్హిణీ బహుదా బహ్వీ బాహువల్లీ మృణాలికా .
శుకనాసా శుద్ధరూపా గిరీశవరవర్ద్ధితా .. 51..

నందినీ చ సుదంతా చ వసుధా చిత్తనందినీ .
హేమసిహాసనస్థానా చామరద్వయవీజితా .. 52..

ఛత్రిణీ ఛత్రరమ్యా చ మహాసామ్రాజ్యసర్వదా .
సంపన్నదా భవానీ చ భవభీతివినాశినీ .. 54..

ద్రావిడీ ద్రవిడస్థానా ఆంధ్రీ కార్ణాటనాగరీ .
మహారాష్ట్రైకవిషయా ఉదగ్దేశనివాసినీ .. 55..

సుజంఘా పంకజపదా గుప్తగుల్ఫా గురుప్రియా .
రక్తకాంచీగుణకటిః సురూపా బహురూపిణీ .. 56..

సుమధ్యా తరుణశ్రీశ్చ వలిత్రయవిభూషితా .
గర్విణీ గుర్విణీ సీతా సీతాపాంగవిభోచనీ .. 57..

తాటంకినీ కుంతలినీ హారిణీ హీరకాన్వితా .
శైవాలమంజరీహస్తా మంజులా మంజులాపినీ ... 58..

కవరీకేశవిన్యాసా మందహాసమనోరథా .
మధురాలాపసంతోషా కౌబేరీ దుర్గమాలికా .. 59..

ఇందిరా పరమశ్రీకా సుశ్రీః శైశవశోభితా .
శమీవృక్షాశ్రయా శ్రేణీ శమినో శాంతిదా శమా .. 60..

కుంజేశ్వరీ కుంజగేహా కుంజగా కుంజదేవతా .
కలవింకకులప్రీతా పాదాంగులివిభూషితా .. 61..

వసుదా వసుపత్నీ చ వీరసూర్వీరవర్ద్ధినీ .
సప్తశృంగకృతస్థానా కృష్ణా కృష్ణప్రియా ప్రియా .. 62..

గోపీజనగణోత్సాహా గోపగోపాలమండితా .
గోవర్ద్ధనధరా గోపీ గోధనప్రణయాశ్రయా .. 63..

దధివిక్రయకర్త్రీ చ దానలీలావిశారదా .
విజనా విజనప్రీతా విధిజా విధుజా విధా .. 64..

అద్వైతా ద్వైతవిచ్ఛిన్నా రామతాదామ్యరూపిణీ .
కృపారూపా నిష్కలంకా కాంచనాసనసంస్థితా .. 65..

మహార్హరత్నపీఠస్థా రాజ్యలక్ష్మీ రజోగుణా .
రక్తికా రక్తపుష్పా చ తాంబూలీదలచర్విణీ .. 66..

బింబోష్ఠీ వ్రీడితా వ్రీడా వనమాలావిభూషణా .
వనమాలైకమధ్యస్థా రామదోర్దండసంగినీ .. 67..

ఖండితా విజితక్రోధా విప్రలబ్ధా సముత్సుకా .
అశోకవాటికాదేవీ కుంజకాంతివిహారిణీ .. 68.. var కుంతకాంతి

మైథిలీ మిథిలాకారా మైథిలైకహితప్రదా .
వాగ్వతీ శైలజా శిప్రా మహాకాలవనప్రియా .. 69..

రేవా కల్లోలసురతా సత్యరూపా సదాచితా .
సభ్యా సభావతీ సుభ్రూః కురంగాక్షీ శుభాననా .. 70..

మాయాపురీ తథాయోధ్యా రంగధామనివాసినీ .
ముగ్ధా ముగ్ధగతిర్మోవా ప్రమోదా పరమోన్నతా .. 71..

కామధేనుః కల్పవల్లీ చింతామణిగృహాంగణా .
హిందోలినీ మహాకేలిః సఖీగణవిభూషితా .. 72..

సుందరీ పరమోదారా రామసాన్నిధ్యకారిణీ .
రామార్ద్ధాంగా మహాలక్ష్మీః ప్రమోదవనవసినీ .. 73..

వికుంఠాపత్యముదితా పరదారప్రియాప్రియా . var
సహజావరదాప్రియా
రామకైంకర్యనిరతా జంభజిత్కరవీజితా .. 74..

కదంబకాననస్థా చ కాదంబకులవాసినీ .
కలహంసకులారావా రాజహంసగతిప్రియా .. 75..

కారండవకులోత్సాహా బ్రహ్మాదిసురసంస్థితా .
సరసీ సరసీకేలిః పంపాజలవినోదినో .. 76..

కరిణీయూథమధ్యస్థా మహాకేలివిధాయినీ .
జనస్థానకృతోత్సాహా కాంచనన్యంకువంచితా .. 77..

కావేరీజలసుస్నాతా తీర్థస్నానకృతాశ్రయా .
గుప్తమంత్రా గుప్తగతిర్గోప్యా గోపతిగోపితా .. 78..

గంభీరావర్తనాభిశ్చ నానారసబిలంబినీ .
శృంగారరససాలంబా కాదంబామోదమాదినో .
కాదంబినీ పానమత్తా ఘూర్ణితాక్షీ స్ఖలద్గతిః .. 80..

సుసాధ్యా దుఃఖసాధ్యా చ దంభినీ దంభవర్జితా .
గుణాశ్రయా గుణాకారా కల్యాణగుణయోగినీ .. 81..

సర్వమాంగల్యసంపన్నా మాంగల్యా మతవల్లభా .
సుఖితాత్మజనిప్రాణా ప్రాణేశీ సర్వచేతనా .. 82..

చైతన్యరూపిణో బ్రహ్మరూపిణీ మోదవర్ద్ధినీ .
ఏకాంతభక్తసులభా జయదుర్గా జయప్రియా .. 83..

హరచాపకృతక్రోధా భంగురోక్షణదాయినీ .
స్థిరా స్థిరగతిః స్థాత్రీ స్థావరస్థా వరాశ్రయా .. 84..

స్థావరేంద్రసుతా ధన్యా ధనినీ ధనదార్చితా .
మహాలక్ష్మీర్లోకమాతా లోకేశీ లోకనాయికా .. 85..

ప్రపంచాతీతగుణినీ ప్రపంచాతీతవిగ్రహా .
పరబ్రహ్మస్వరూపా చ నిత్యా భక్తిస్వరూపిణీ .. 86..

జ్ఞానభక్తిస్వరూపా చ జ్ఞానభక్తివివర్ద్ధినీ .
బ్రహ్మసాయుజ్యసాధుశ్చ రామసాయుజ్యసాధనా .. 87..

బ్రహ్మాకారా బ్రహ్మమయీ బ్రహ్మవిష్ణుస్వరూపిణో .
మహాధమ్మిల్లశోభా చ కవరీకేశపాశినీ .. 88..

చిన్మయానందరూపా చ చిన్మయానందవిగ్రహా .
కైవర్తకులసంపత్తిః శబరీపరివారిణీ .. 89..

కనకాచలసంస్థానా గంగా త్రిపథగామినీ .
త్రిపుటా త్రివృతా విద్యా ప్రణవాక్షరరూపిణీ .. 90..

గాయత్రీ మునివిద్యా చ సంధ్యా పాతకనాశినీ .
సర్వదోషప్రశమనీ సర్వకల్యాణదాయినీ .. 91..

రామరామామనోరమ్యా స్వయలక్ష్మ్యా స్వసాక్షిణీ . var స్వయలక్ష్మ్యా
అనంతకోటినామా చ అనంతకోటిరూపిణీ .. 92..

భూలీలా రుక్మిణీ రాధా రామకేలివిబోధినీ .
వీరా వృందా పౌర్ణమాసీ విశాఖా లలితా లతా .. 93..

లావణ్యదా లయాకారా లక్ష్మీర్లోకానుబంధినీ .
సృష్టిస్థితిలయాకారా తుర్యాతుర్యాతిగావధిః .. 94..

దుర్వాసావరలభ్యా చ విచిత్రబలవద్ధినీ .
రమణీ రామరమణీ సారాత్సారా పరాత్పరా .. 95..

ఇతి శ్రీజానకీదేవ్యాః నామసాహస్రకం స్తవం .
నామకర్మప్రసంగేన మయా తుభ్యం ప్రకాశితం .. 96..

గోపనీయం ప్రయత్నేన త్రైలోక్యేఽ ప్యతిదుర్లభం .
సీతాయాః శ్రీమహాలక్ష్మ్యాః సద్యః సంతోషదాయకం .. 97..

యః పఠేత్ప్రయతో నిత్యం స సాక్షాద్వైష్ణవోత్తమః .
నిత్యం గురుముఖాల్లబ్ధ్వా పఠనీయం ప్రయత్నతః .. 98..

సర్వసంపత్కరం పుణ్యం వైష్ణవానాం సుఖప్రదం .
కీర్తిదం కాంతిదం చైవ ధనదం సౌభగప్రదం .. 99..

ప్రముద్వనవిహారిణ్యాః సీతాయాః సుఖవర్ద్ధనం .
రామప్రియాయా జానక్యా నామసాహస్రకం పరం .. 100..

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుండసంవాదే
సీతానామసాహస్రకం నామ చతుర్దశోఽ ధ్యాయః .. 14..

Proofread by Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com

```
% Text title            : sItAsahasranAmastotram 2 from bhushuNDIrAmAyaNa
% File name             : sItAsahasranAmastotrambhushuNDIrAmAyaNa.itx
% itxtitle              : sItAsahasranAmastotram 2 (bhushuNDIrAmAyaNAntargatam yA shrIretasya sahajA
sItA)
% engtitle              : sItAsahasranAmastotram 2 from bhushuNDIrAmAyaNa
% Category              : raama, sahasranAma, devii, sItA, devI
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% SubDeity              : sItA
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com
% Source                : Bhushundi Ramayanam pUrvakhaNDa, adhyAYa 14
% Indexextra            : (Book 1)
% Latest update         : August 11, 2020
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీరామ సహస్రనామ స్తోత్రం

శ్రీరాఘవం దశరథాత్మజమప్రమేయం
సీతాపతిం రఘుకులాన్వయరత్నదీపం .
ఆజానుబాహుమరవిందదలాయతాక్షం
రామం నిశాచరవినాశకరం నమామి ..

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామండపే
మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సుస్థితం .
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలం ..

పార్వత్యువాచ-

శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం దేవ తదేవం సర్వకామదం .
నామ్నాం సహస్రం రామస్య బ్రూహి యద్యస్తి మే దయా .. 1

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
అథ వక్ష్యామి తే దేవి రామనామసహస్రకం .
శృణు చైకమనాః స్తోత్రం గుహ్యాదుహ్యతరం మహత్ .. 2
అస్య శ్రీరామశస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య, భగవాన్ ఈశ్వర ఋషిః .
అనుష్టుప్ఛందః . శ్రీరామః పరమాత్మా దేవతా .
శ్రీమాన్మహావిష్ణురితి బీజం . గుణభృన్నిర్గుణో మహానితి శక్తిః .
సంసారతారకో రామ ఇతి మంత్రః . సచ్చిదానందవిగ్రహ ఇతి కీలకం .
అక్షయః పురుషః సాక్షీతి కవచం . అజేయః సర్వభూతానాం ఇత్యస్త్రం .
రాజీవలోచనః శ్రీమానితి ధ్యానం .
శ్రీరామప్రీత్యర్థే దివ్యసహస్రనామజపే
వినియోగః .

కరన్యాసః -
శ్రీరామచంద్రాయేత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
సీతాపతయే ఇతి తర్జనీభ్యాం నమః .
రఘునాథాయేతి మధ్యమాభ్యాం నమః .
భరతాగ్రజాయేత్యనామికాభ్యాం నమః .
దశరథాత్మజాయేతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
హనుమత్ప్రభవే ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .

ఏవం హృదయాదిన్యాసః .

ధ్యానం-
విజ్ఞానహేతుం విమలాయతాక్షం ప్రజ్ఞానరూపం స్వసుఖైకహేతుం .
శ్రీరామచంద్రం హరిమాదిదేవం పరాత్పరం రామమహం భజామి ..

తత్త్వస్వరూపం పురుషం పురాణం స్వతేజసా పూరితవిశ్వమేకం .
రాజాధిరాజం రవిమండలస్థం విశ్వేశ్వరం రామమహం భజామి .

లమిత్యాదిపంచపూజాః .

ఓం రామః శ్రీమాన్ మహావిష్ణుర్జిష్ణుర్దేవహితావహః .
తత్త్వాత్మా తారకం బ్రహ్మ శాశ్వతః సర్వసిద్ధిదః ..

రాజీవలోచనః శ్రీమాన్ శ్రీరామో రఘుపుంగవః .
రామభద్రః సదాచారో రాజేంద్రో జానకీపతిః .. 1..

అగ్రగణ్యో వరేణ్యశ్చ వరదః పరమేశ్వరః .
జనార్దనో జితామిత్రః పరార్థైకప్రయోజనః .. 2..

విశ్వామిత్రప్రియో దాంతః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః .
సర్వజ్ఞః సర్వదేవాదిః శరణ్యో వాలిమర్దనః .. 3..

జ్ఞానభావ్యోఽపరిచ్ఛేద్యో వాగ్మీ సత్యవ్రతః శుచిః .
జ్ఞానగమ్యో దృఢప్రజ్ఞః ఖరధ్వంసీ ప్రతాపవాన్ .. 4..

ద్యుతిమానాత్మవాన్ వీరో జితక్రోధోఽరిమర్దనః .
విశ్వరూపో విశాలాక్షః ప్రభుః పరివృఢో దృఢః .. 5..

ఈశః ఖడ్గధరః శ్రీమాన్ కౌసలేయోఽనసూయకః .
విపులాంసో మహోరస్కః పరమేష్ఠీ పరాయణః .. 6..

సత్యవ్రతః సత్యసంధో గురుః పరమధార్మికః .
లోకజ్ఞో లోకవంద్యశ్చ లోకాత్మా లోకకృత్పరః .. 7..

అనాదిర్భగవాన్ సేవ్యో జితమాయో రఘూద్వహః .
రామో దయాకరో దక్షః సర్వజ్ఞః సర్వపావనః .. 8..

బ్రహ్మణ్యో నీతిమాన్ గోప్తా సర్వదేవమయో హరిః .
సుందరః పీతవాసాశ్చ సూత్రకారః పురాతనః .. 9..

సౌమ్యో మహర్షిః కోదండీ సర్వజ్ఞః సర్వకోవిదః .
కవిః సుగ్రీవవరదః సర్వపుణ్యాధికప్రదః .. 10..

భవ్యో జితారిషడ్వర్గో మహోదారోఽ ఘనాశనః .
సుకీర్తిరాదిపురుషః కాంతః పుణ్యకృతాగమః .. 11..

అకల్మషశ్చతుర్బాహుః సర్వావాసో దురాసదః .
స్మితభాషీ నివృత్తాత్మా స్మృతిమాన్ వీర్యవాన్ ప్రభుః .. 12..

ధీరో దాంతో ఘనశ్యామః సర్వాయుధవిశారదః .
అధ్యాత్మయోగనిలయః సుమనా లక్ష్మణాగ్రజః .. 13..

సర్వతీర్థమయః శూరః సర్వయజ్ఞఫలప్రదః .
యజ్ఞస్వరూపీ యజ్ఞేశో జరామరణవర్జితః .. 14..

వర్ణాశ్రమకరో వర్ణీ శత్రుజిత్ పురుషోత్తమః .
విభీషణప్రతిష్ఠాతా పరమాత్మా పరాత్పరః .. 15..

ప్రమాణభూతో దుర్జ్ఞేయః పూర్ణః పరపురంజయః .
అనంతదృష్టిరానందో ధనుర్వేదో ధనుర్ధరః .. 16..

గుణాకరో గుణశ్రేష్ఠః సచ్చిదానందవిగ్రహః .
అభివంద్యో మహాకాయో విశ్వకర్మా విశారదః .. 17..

వినీతాత్మా వీతరాగస్తపస్వీశో జనేశ్వరః .
కల్యాణప్రకృతిః కల్పః సర్వేశః సర్వకామదః .. 18..

అక్షయః పురుషః సాక్షీ కేశవః పురుషోత్తమః .
లోకాధ్యక్షో మహామాయో విభీషణవరప్రదః .. 19..

ఆనందవిగ్రహో జ్యోతిర్హనుమత్ప్రభురవ్యయః .
భ్రాజిష్ణుః సహనో భోక్తా సత్యవాదీ బహుశ్రుతః .. 20..

సుఖదః కారణం కర్తా భవబంధవిమోచనః .
దేవచూడామణిర్నేతా బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మవర్ధనః .. 21..

సంసారోత్తారకో రామః సర్వదుఃఖవిమోక్షకృత్ .
విద్వత్తమో విశ్వకర్తా విశ్వహర్తా చ విశ్వకృత్ .. 22..

నిత్యో నియతకల్యాణః సీతాశోకవినాశకృత్ .
కాకుత్స్థః పుండరీకాక్షో విశ్వామిత్రభయాపహః .. 23..

మారీచమథనో రామో విరాధవధపండితః .
దుఃస్వప్ననాశనో రమ్యః కిరీటీ త్రిదశాధిపః .. 24..

మహాధనుర్మహాకాయో భీమో భీమపరాక్రమః .
తత్త్వస్వరూపీ తత్త్వజ్ఞస్తత్త్వవాదీ సువిక్రమః .. 25..

భూతాత్మా భూతకృత్స్వామీ కాలజ్ఞానీ మహాపటుః .
అనిర్విణ్ణో గుణగ్రాహీ నిష్కలంకః కలంకహా .. 26..

స్వభావభద్రః శత్రుఘ్నః కేశవః స్థాణురీశ్వరః .
భూతాదిః శంభురాదిత్యః స్థవిష్ఠః శాశ్వతో ధ్రువః .. 27..

కవచీ కుండలీ చక్రీ ఖడ్గీ భక్తజనప్రియః .
అమృత్యుర్జన్మరహితః సర్వజిత్సర్వగోచరః .. 28..

అనుత్తమోఽ ప్రమేయాత్మా సర్వాదిర్గుణసాగరః .
సమః సమాత్మా సమగో జటాముకుటమండితః .. 29..

అజేయః సర్వభూతాత్మా విష్వక్సేనో మహాతపాః .
లోకాధ్యక్షో మహాబాహురమృతో వేదవిత్తమః .. 30..

సహిష్ణుః సద్గతిః శాస్తా విశ్వయోనిర్మహాద్యుతిః .
అతీంద్ర ఊర్జితః ప్రాంశురుపేంద్రో వామనో బలీ .. 31..

ధనుర్వేదో విధాతా చ బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ శంకరః .
హంసో మరీచిర్గోవిందో రత్నగర్భో మహామతిః .. 32..

వ్యాసో వాచస్పతిః సర్వదర్పితాసురమర్దనః .
జానకీవల్లభః పూజ్యః ప్రకటః ప్రీతివర్ధనః .. 33..

సంభవోఽ తీంద్రియో వేద్యోఽ నిర్దేశో జాంబవత్ప్రభుః .

మదనో మథనో వ్యాపీ విశ్వరూపో నిరంజనః .. 34..

నారాయణోఽ గ్రణీః సాధుర్జటాయుప్రీతివర్ధనః .
నైకరూపో జగన్నాథః సురకార్యహితః స్వభూః .. 35..

జితక్రోధో జితారాతిః ప్లవగాధిపరాజ్యదః .
వసుదః సుభుజో నైకమాయో భవ్యప్రమోదనః .. 36..

చండాంశుః సిద్ధిదః కల్పః శరణాగతవత్సలః .
అగదో రోగహర్తా చ మంత్రజ్ఞో మంత్రభావనః .. 37..

సౌమిత్రివత్సలో ధుర్యో వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపధృక్ .
వసిష్ఠో గ్రామణీః శ్రీమాననుకూలః ప్రియంవదః .. 38..

అతులః సాత్త్వికో ధీరః శరాసనవిశారదః .
జ్యేష్ఠః సర్వగుణోపేతః శక్తిమాంస్తాటకాంతకః .. 39..

వైకుంఠః ప్రాణినాం ప్రాణః కమఠః కమలాపతిః .
గోవర్ధనధరో మత్స్యరూపః కారుణ్యసాగరః .. 40..

కుంభకర్ణప్రభేత్తా చ గోపీగోపాలసంవృతః .
మాయావీ వ్యాపకో వ్యాపీ రైణుకేయబలాపహః .. 41..

పినాకమథనో వంద్యః సమర్థో గరుడధ్వజః .
లోకత్రయాశ్రయో లోకచరితో భరతాగ్రజః .. 42..

శ్రీధరః సద్గతిర్లోకసాక్షీ నారాయణో బుధః .
మనోవేగీ మనోరూపీ పూర్ణః పురుషపుంగవః .. 43..

యదుశ్రేష్ఠో యదుపతిర్భూతావాసః సువిక్రమః .
తేజోధరో ధరాధారశ్చతుర్మూర్తిర్మహానిధిః .. 44..

చాణూరమర్దనో దివ్యః శాంతో భరతవందితః .
శబ్దాతిగో గభీరాత్మా కోమలాంగః ప్రజాగరః .. 45..

లోకగర్భః శేషశాయీ క్షీరాబ్ధినిలయోఽ మలః .
ఆత్మయోనిరదీనాత్మా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 46..

అమృతాంశుర్మహాగర్భో నివృత్తవిషయస్పృహః .
త్రికాలజ్ఞో మునిః సాక్షీ విహాయసగతిః కృతీ .. 47..

పర్జన్యః కుముదో భూతావాసః కమలలోచనః .
శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసో వీరహా లక్ష్మణాగ్రజః .. 48..

లోకాభిరామో లోకారిమర్దనః సేవకప్రియః .
సనాతనతమో మేఘశ్యామలో రాక్షసాంతకృత్ .. 49..

దివ్యాయుధధరః శ్రీమానప్రమేయో జితేంద్రియః .
భూదేవవంద్యో జనకప్రియకృత్ప్రపితామహః .. 50..

ఉత్తమః సాత్త్వికః సత్యః సత్యసంధస్త్రివిక్రమః .
సువ్రతః సులభః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుధీః .. 51..

దామోదరోఽ చ్యుతః శార్ఙ్గీ వామనో మధురాధిపః .
దేవకీనందనః శౌరిః శూరః కైటభమర్దనః .. 52..

సప్తతాలప్రభేత్తా చ మిత్రవంశప్రవర్ధనః .
కాలస్వరూపీ కాలాత్మాకాలః కల్యాణదఃకవిః .
సంవత్సర ఋతుః పక్షో హ్యయనం దివసో యుగః .. 53..

స్తవ్యో వివిక్తో నిర్లేపః సర్వవ్యాపీ నిరాకులః .
అనాదినిధనః సర్వలోకపూజ్యో నిరామయః .. 54..

రసో రసజ్ఞః సారజ్ఞో లోకసారో రసాత్మకః .
సర్వదుఃఖాతిగో విద్యారాశిః పరమగోచరః .. 55..

శేషో విశేషో విగతకల్మషో రఘునాయకః .
వర్ణశ్రేష్ఠో వర్ణవాహ్యో వర్ణ్యో వర్ణ్యగుణోజ్జ్వలః .. 56..

కర్మసాక్ష్యమరశ్రేష్ఠో దేవదేవః సుఖప్రదః .
దేవాధిదేవో దేవర్షిర్దేవాసురనమస్కృతః .. 57..

సర్వదేవమయశ్చక్రీ శార్ఙ్గపాణీ రఘూత్తమః .
మనో బుద్ధిరహంకారః ప్రకృతిః పురుషోఽ వ్యయః .. 58..

అహల్యాపావనః స్వామీ పితృభక్తో వరప్రదః .
న్యాయో న్యాయీ నయీ శ్రీమాన్నయో నగధరో ధ్రువః .. 59..

లక్ష్మీవిశ్వంభరాభర్తా దేవేంద్రో బలిమర్దనః .
వాణారిమర్దనో యజ్వానుత్తమో మునిసేవితః .. 60..

దేవాగ్రణీః శివధ్యానతత్పరః పరమః పరః .
సామగేయః ప్రియోఽక్రూరః పుణ్యకీర్తిః సులోచనః .. 61..

పుణ్యః పుణ్యాధికః పూర్వః పూర్ణః పూరయితా రవిః .
జటిలః కల్మషధ్వాంతప్రభంజనవిభావసుః .. 62..

అవ్యక్తలక్షణోఽవ్యక్తో దశాస్యద్విపకేసరీ .
కలానిధిః కలానాథో కమలానందవర్ధనః .. 63..

జయీ జితారిః సర్వాదిః శమనో భవభంజనః .
అలంకరిష్ణురచలో రోచిష్ణుర్విక్రమోత్తమః .. 64..

ఆశుః శబ్దపతిః శబ్దాగోచరో రంజనో రఘుః .
నిఃశబ్దః ప్రణవో మాలీ స్థూలః సూక్ష్మో విలక్షణః .. 65..

ఆత్మయోనిరయోనిశ్చ సప్తజిహ్వః సహస్రపాత్ .
సనాతనతమః స్రగ్వీ పేశలో జవినాం వరః .. 66..

శక్తిమాఞ్శంఖభృన్నాథః గదాపద్మరథాంగభృత్ .
నిరీహో నిర్వికల్పశ్చ చిద్రూపో వీతసాధ్వసః .. 67..

శతాననః సహస్రాక్షః శతమూర్తిర్ఘనప్రభః .
హృత్పుండరీకశయనః కఠినో ద్రవ ఏవ చ .. 68..

ఉగ్రో గ్రహపతిః శ్రీమాన్ సమర్థోఽనర్థనాశనః .
అధర్మశత్రూ రక్షోఘ్నః పురుహూతః పురుష్టుతః .. 69..

బ్రహ్మగర్భో బృహద్గర్భో ధర్మధేనుర్ధనాగమః .
హిరణ్యగర్భో జ్యోతిష్మాన్ సులలాటః సువిక్రమః .. 70..

శివపూజారతః శ్రీమాన్ భవానీప్రియకృద్వశీ .
నరో నారాయణః శ్యామః కపర్దీ నీలలోహితః .. 71..

రుద్రః పశుపతిః స్థాణుర్విశ్వామిత్రో ద్విజేశ్వరః .
మాతామహో మాతరిశ్వా విరించో విష్టరశ్రవాః .. 72..

అక్షోభ్యః సర్వభూతానాం చండః సత్యపరాక్రమః .
వాలఖిల్యో మహాకల్పః కల్పవృక్షః కలాధరః .. 73..

నిదాఘస్తపనోఽమోఘః శ్లక్ష్ణః పరబలాపహృత్ .
కబంధమథనో దివ్యః కంబుగ్రీవశివప్రియః .. 74..

శంఖోఽనిలః సునిష్పన్నః సులభః శిశిరాత్మకః .
అసంసృష్టోఽతిథిః శూరః ప్రమాథీ పాపనాశకృత్ .. 75..

వసుశ్రవాః కవ్యవాహః ప్రతప్తో విశ్వభోజనః .
రామో నీలోత్పలశ్యామో జ్ఞానస్కంధో మహాద్యుతిః .. 76..

పవిత్రపాదః పాపారిర్మణిపూరో నభోగతిః .
ఉత్తారణో దుష్కృతిహా దుర్ధర్షో దుఃసహోఽభయః .. 77..

అమృతేశోఽమృతవపుర్ధర్మీ ధర్మః కృపాకరః .
భర్గో వివస్వానాదిత్యో యోగాచార్యో దివస్పతిః .. 78..

ఉదారకీర్తిరుద్యోగీ వాఙ్మయః సదసన్మయః .
నక్షత్రమాలీ నాకేశః స్వాధిష్ఠానః షడాశ్రయః .. 79..

చతుర్వర్గఫలో వర్ణీ శక్తిత్రయఫలం నిధిః .
నిధానగర్భో నిర్వ్యాజో గిరీశో వ్యాలమర్దనః .. 80..

శ్రీవల్లభః శివారంభః శాంతిర్భద్రః సమంజసః .
భూశయో భూతికృద్భూతిర్భూషణో భూతవాహనః .. 81..

అకాయో భక్తకాయస్థః కాలజ్ఞానీ మహావటుః .
పరార్థవృత్తిరచలో వివిక్తః శ్రుతిసాగరః .. 82..

స్వభావభద్రో మధ్యస్థః సంసారభయనాశనః .
వేద్యో వైద్యో వియద్గోప్తా సర్వామరమునీశ్వరః .. 83..

సురేంద్రః కరణం కర్మ కర్మకృత్కర్మ్యధోక్షజః .
ధ్యేయో ధుర్యో ధరాధీశః సంకల్పః శర్వరీపతిః .. 84..

పరమార్థగురుర్వృద్ధః శుచిరాశ్రితవత్సలః .
విష్ణుర్జిష్ణుర్విభుర్వంద్యో యజ్ఞేశో యజ్ఞపాలకః .. 85..

ప్రభవిష్ణుర్గ్రసిష్ణుశ్చ లోకాత్మా లోకభావనః .
కేశవః కేశిహా కావ్యః కవిః కారణకారణం .. 86..

కాలకర్తా కాలశేషో వాసుదేవః పురుష్టుతః .

ఆదికర్తా వరాహశ్చ మాధవో మధుసూదనః .. 87..

నారాయణో నరో హంసో విష్వక్సేనో జనార్దనః .
విశ్వకర్తా మహాయజ్ఞో జ్యోతిష్మాన్ పురుషోత్తమః .. 88..

వైకుంఠః పుండరీకాక్షః కృష్ణః సూర్యః సురార్చితః .
నారసింహో మహాభీమో వక్రదంష్ట్రో నఖాయుధః .. 89..

ఆదిదేవో జగత్కర్తా యోగీశో గరుడధ్వజః .
గోవిందో గోపతిర్గోప్తా భూపతిర్భువనేశ్వరః .. 90..

పద్మనాభో హృషీకేశో ధాతా దామోదరః ప్రభుః .
త్రివిక్రమస్త్రిలోకేశో బ్రహ్మేశః ప్రీతివర్ధనః .. 91..

వామనో దుష్టదమనో గోవిందో గోపవల్లభః .
భక్తప్రియోఽచ్యుతః సత్యః సత్యకీర్తిర్ధృతిః స్మృతిః .. 92..

కారుణ్యం కరుణో వ్యాసః పాపహా శాంతివర్ధనః .
సంన్యాసీ శాస్త్రతత్త్వజ్ఞో మందరాద్రినికేతనః .. 93..

బదరీనిలయః శాంతస్తపస్వీ వైద్యుతప్రభః .
భూతావాసో గుహావాసః శ్రీనివాసః శ్రియః పతిః .. 94..

తపోవాసో ముదావాసః సత్యవాసః సనాతనః .
పురుషః పుష్కరః పుణ్యః పుష్కరాక్షో మహేశ్వరః .. 95..

పూర్ణమూర్తిః పురాణజ్ఞః పుణ్యదః ప్రీతివర్ధనః .
శంఖీ చక్రీ గదీ శార్ఙ్గీ లాంగలీ ముసలీ హలీ .. 96..

కిరీటీ కుండలీ హారీ మేఖలీ కవచీ ధ్వజీ .
యోద్ధా జేతా మహావీర్యః శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః .. 97..

శాస్తా శాస్త్రకరః శాస్త్రం శంకరః శంకరస్తుతః .
సారథిః సాత్త్వికః స్వామీ సామవేదప్రియః సమః .. 98..

పవనః సంహతః శక్తిః సంపూర్ణాంగః సమృద్ధిమాన్ .
స్వర్గదః కామదః శ్రీదః కీర్తిదోఽకీర్తినాశనః .. 99..

మోక్షదః పుండరీకాక్షః క్షీరాబ్ధికృతకేతనః .
సర్వాత్మా సర్వలోకేశః ప్రేరకః పాపనాశనః .. 100..

సర్వవ్యాపీ జగన్నాథః సర్వలోకమహేశ్వరః .
సర్గస్థిత్యంతకృద్దేవః సర్వలోకసుఖావహః .. 101..

అక్షయ్యః శాశ్వతోఽనంతః క్షయవృద్ధివివర్జితః .
నిర్లేపో నిర్గుణః సూక్ష్మో నిర్వికారో నిరంజనః .. 102..

సర్వోపాధివినిర్ముక్తః సత్తామాత్రవ్యవస్థితః .
అధికారీ విభుర్నిత్యః పరమాత్మా సనాతనః .. 103..

అచలో నిర్మలో వ్యాపీ నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః .
శ్యామో యువా లోహితాక్షో దీప్తాస్యో మితభాషణః .. 104..

ఆజానుబాహుః సుముఖః సింహస్కంధో మహాభుజః .
సత్యవాన్ గుణసంపన్నః స్వయంతేజాః సుదీప్తిమాన్ .. 105..

కాలాత్మా భగవాన్ కాలః కాలచక్రప్రవర్తకః .
నారాయణః పరంజ్యోతిః పరమాత్మా సనాతనః .. 106..

విశ్వసృడ్ విశ్వగోప్తా చ విశ్వభోక్తా చ శాశ్వతః .
విశ్వేశ్వరో విశ్వమూర్తిర్విశ్వాత్మా విశ్వభావనః .. 107..

సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతః సర్వభూతానుకంపనః .
సర్వేశ్వరేశ్వరః సర్వః శ్రీమానాశ్రితవత్సలః .. 108..

సర్వగః సర్వభూతేశః సర్వభూతాశయస్థితః .
అభ్యంతరస్థస్తమసశ్ఛేత్తా నారాయణః పరః .. 109..

అనాదినిధనః స్రష్టా ప్రజాపతిపతిర్హరిః .
నరసింహో హృషీకేశః సర్వాత్మా సర్వదృగ్వశీ .. 110..

జగతస్తస్థుషశ్చైవ ప్రభుర్నేతా సనాతనః .
కర్తా ధాతా విధాతా చ సర్వేషాం ప్రభురీశ్వరః .. 111..

సహస్రమూర్తిర్విశ్వాత్మా విష్ణుర్విశ్వదృగవ్యయః .
పురాణపురుషః స్రష్టా సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 112..

తత్త్వం నారాయణో విష్ణుర్వాసుదేవః సనాతనః .
పరమాత్మా పరం బ్రహ్మ సచ్చిదానందవిగ్రహః .. 113..

పరంజ్యోతిః పరంధామః పరాకాశః పరాత్పరః .
అచ్యుతః పురుషః కృష్ణః శాశ్వతః శివ ఈశ్వరః .. 114..

నిత్యః సర్వగతః స్థాణురుగ్రః సాక్షీ ప్రజాపతిః .
హిరణ్యగర్భః సవితా లోకకృల్లోకభృద్విభుః .. 115..

రామః శ్రీమాన్ మహావిష్ణుర్జిష్ణుర్దేవహితావహః .
తత్త్వాత్మా తారకం బ్రహ్మ శాశ్వతః సర్వసిద్ధిదః .. 116..

అకారవాచ్యో భగవాన్ శ్రీర్భూ లీలాపతిః పుమాన్ .
సర్వలోకేశ్వరః శ్రీమాన్ సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః .. 117..

స్వామీ సుశీలః సులభః సర్వజ్ఞః సర్వశక్తిమాన్ .
నిత్యః సంపూర్ణకామశ్చ నైసర్గికసుహృత్సుఖీ .. 118..

కృపాపీయూషజలధిః శరణ్యః సర్వదేహినాం .
శ్రీమాన్నారాయణః స్వామీ జగతాం పతిరీశ్వరః .. 119..

శ్రీశః శరణ్యో భూతానాం సంశ్రితాభీష్టదాయకః .
అనంతః శ్రీపతీ రామో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్ .. 120..

.. ఇతి శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

Encoded by Sowmya Ramkumar
Proofread by Sowmya Ramkumar, PSA Easwaran, Kirt Wortman

```
% Text title            : rAma sahasranAmastotra from AnandarAmAyaNa but shorter
% File name             : rama1000.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmastotram 1 laghu (AnandarAmAyaNAntargatam rAmaH shrImAn)
% engtitle              : rAma sahasranAmastotra
% Category              : sahasranAma, raama, stotra
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Sowmya Ramkumar
% Proofread by          : Sowmya Ramkumar, PSA Easwaran, Kirk Wortman
% Description-comments  : Sri Vishnu Sthuthi Manjari Volume 1 page 426.  This is same as one from
AnandarAmAyaNa except end verses
% Indexextra            : (Scan)
% Latest update         : April 1, 2020
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

రామ సహస్రనామ స్తోత్రం (భుషుండి రామాయణాంతర్గతం)

త్రయోదశోఽ ధ్యాయః
బ్రహ్మోవాచ -
అథ త్రయోదశతమే దినే నామవిధిత్సయా .
కుమారాణాం సుజనుషాం పరమాయుశ్చికీర్షయా .. 1..

వసిష్ఠో వంశపారౌధాః ముదాయుక్తః సమాయయౌ .
రాజ్ఞో దశరథస్యాంతఃపురే సర్వసమర్ద్ధనే .. 2.. var సమృద్ధనే

సమాయాతం మునిశ్రేష్ఠం రాజా దశరథోఽ గ్రహీత్ .
అహో మే భాగ్యసంపత్యా సంగతోఽ ద్య పురోహితః .. 3..

ప్రాజాపత్యో మునిశ్రేష్ఠః పరమానందదర్శనః .
నమస్తే మునిశార్దూల ప్రాజాపత్య మహాప్రభ .. 4.. var మహాప్రభో

వసిష్ఠ ఉవాచ -
నరేంద్ర వత తే భాగ్యం జాతోఽ సి తను పుత్రవాన్ .. 5..

తేషామహం కుమారాణాం నామకృత్యం సుఖప్రదం .
తవాజ్ఞయా విధాస్యామి యద్గోప్యమమరైరపి .. 6..

అహో అమీ ప్రభోరంశా రామస్యామితతేజసః .
యోఽ సౌ తవ కుమారాణామగ్రణీ రామ ఏవ సః .. 7..

అస్య చత్వార ఏవాంశాః బ్రహ్మరూపాః సనాతనాః .
వాసుదేవః సంకర్షణః ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధకః .. 8..

చత్వార ఏతే పురుషాః స్వస్వకార్యవిధాయకాః .
ధర్మరూపాస్తు రామస్య పురుషోత్తమరూపిణః .. 9..

తతః సంస్నాతసంస్కారాన్ మంత్రితాన్ విధివర్త్మనా .
నామాని చక్రే బ్రహ్మర్షిః కోటికల్పవిదుత్తమః .. 10..

వసిష్ఠ ఉవాచ -
రామః శ్యామో హరిర్విష్ణుః కేశవః కేశినాశనః .
నారాయణో మాధవశ్చ శ్రీధరో మధుసూదనః .. 11..

రావణారిః కంసనిహా వకీప్రాణనివర్త్తనః .
తాడకాహననోద్యుక్తో విశ్వామిత్రప్రియః కృతీ .. 12..

వేదాంగో యజ్ఞవారాహో ధర్మజ్ఞో మేదినీపతిః .
వాసుదేవోఽ రవిందాక్షో గోవిందో గోపతిః ప్రభుః .. 13..

పద్మాకాంతో వికుంఠాభూః కీర్తికన్యాసుఖప్రదః .
జానకీప్రాణనాథశ్చ సీతావిశ్లేషనాశనః .. 14..

ముకుందో ముక్తిదాతా చ కౌస్తుభీ కరుణాకరః .
ఖరదూషణనాశీ చ మారీచప్రాణనాశకః .. 15..

సుబాహుమారణోత్సాహీ పక్షిశ్రాద్ధవిధాయకః .
విహంగపితృసంబంధీ క్షణతుష్టో గతిప్రదః .. 16..

పూతనామాతృగతిదో వినివృత్తతృణానిలః .
పావనః పరమానందః కాలిందీజలకేలికృత్ .. 17..

సరయూజలకేలిశ్చ సాకేతపురదైవతః .
మథురాస్థాననిలయో విశ్రుతాత్మా త్రయీస్తుతః .. 18..

కౌంతేయవిజయోద్యుక్తః సేతుకృత్ సింధుగర్వవిత్ .
సప్తతాలప్రభేదీ చ మహాస్థిక్షేపణోద్ధురః .. 19..

కౌశల్యానందనః కృష్ణః కిశోరీజనవల్లభః .
ఆభీరీవల్లభో వీరః కోటికందర్పవిగ్రహః .. 20..

గోవర్ద్ధనగిరిప్రాశీ గోవర్ద్ధనగిరీశ్వరః .
గోకులేశో వ్రజేశశ్చ సహజాప్రాణవల్లభః .. 21..

భూలీలాకేలిసంతోషీ వామాకోటిప్రసాదనః .
భిల్లపత్నీకృపాసింధుః కైవర్త్తకరుణాకరః .. 22..

జాంబవద్భక్తిదో భోక్తా జాంబవత్యంగనాపతిః .
సీతాప్రియో రుక్మిణీశః కల్యాణగుణసాగరః .. 23..

భక్తప్రియో దాశరథిః కైటభారిః కృతోత్సవః .
కదంబవనమధ్యస్థః శిలాసంతారదాయకః .. 24..

రాఘవో రఘువీరశ్చ హనుమత్సఖ్యవర్ద్ధనః .
పీతాంబరోఽచ్యుతః శ్రీమాన్ శ్రీగోపీజనవల్లభః .. 25..

భక్తేష్టో భక్తిదాతా చ భార్గవద్విజగర్వజిత్ .
కోదండరామః క్రోధాత్మా లంకావిజయపండితః .. 26..

కుంభకర్ణనిహంతా చ యువా కైశోరసుందరః .
వనమాలీ ఘనశ్యామో గోచారణపరాక్రమీ .. 27..

కాకపక్షధరో వేషో విటో ధృష్టః శఠః పతిః .
అనుకూలో దక్షిణశ్చ తారః కపటకోవిదః .. 28..

అశ్వమేధప్రణేతా చ రాజా దశరథాత్మజః .
రాఘవేంద్రో మహారాజః శ్రీరామానందవిగ్రహః .. 29..

క్షత్త్రః క్షత్త్రకులోత్తంసో మహాతేజాః ప్రతాపవాన్ .
మహాసైన్యో మహాచాపో లక్ష్మణైకాంతసుప్రియః .. 30..

కైకేయీప్రణనిర్మాతా వీతరాజ్యో వనాలయః .
చిత్రకూటప్రియస్థానో మృగయాచారతత్పరః .. 31..

కిరాతవేషః క్రూరాత్మా పశుమాంసైకభోజనః .
ఫలపుష్పకృతాహారః కందమూలనిషేవణః .. 32..

పయోవ్రతో విధానజ్ఞః సద్ధర్మప్రతిపాలకః .
గదాధరో యజ్ఞకర్తా శ్రాద్ధకర్తా ద్విజార్చకః .. 33..

పితృభక్తో మాతృభక్తో బంధుః స్వజనతోషకృత్ .
మత్స్యః కూర్మో నృసింహశ్చ వరాహో వామనస్తథా .. 34..

రఘురామః పరశురామో బలరామో రమాపతిః .
రామలింగస్థాపయితా శివభక్తిపరాయణః .. 35.. var రుద్రమాహాత్మ్యవర్ధనః

చండికార్చనకృత్యజ్ఞశ్చండీపాఠవిధానవిత్ .
అష్టమీవ్రతకర్మజ్ఞో విజయాదశమీప్రియః .. 36..

కపిసైన్యసమారంభీ సుగ్రీవప్రాణదః పరః .
సూర్యవంశధ్వజో ధీరో బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణప్రియః .. 37..

బ్రహ్మర్పణీ బ్రహ్మహోతా బ్రహ్మకర్మవిదుత్తమః .
బ్రహ్మజ్ఞో బ్రాహ్మణాచారః కృతకృత్యః సనాతనః .. 38..

సచ్చిదానందరూపశ్చ నిరీహో నిర్వికారకః .
నిత్యాకారో నిరాధారో రామో రమయతాం వరః .. 39..

రకారాదిర్మకారాదిః రామః కైవల్యమంగలః .
సందర్భో సంశయచ్ఛేత్తా శేషశాయీ సతాం గతిః .. 40..

పురుషః పురుషాకారః ప్రమేయః పురుషోత్తమః .
వశీధరో విహారజ్ఞో రసానందీజితస్మరః .. 41..

పూర్ణాతిథివినోదీ చ వృందావనవిలాసకృత్ .
రత్నకటకధరో వీరో ముక్తాహారవిభూషణః .. 42..

నృత్యప్రియో నృత్యకరో నిత్యసీతావిహారవాన్ .
మహాలక్ష్మీదృఢానందో ప్రమోదవననాయకః .. 43..

పరప్రేమా పరానందః పరభక్తిస్వరూపకః .
అగ్నిరూపః కాలరూపః ప్రలయాంతమహానలః .. 44.. var మహాబలః

సుప్రసన్నః ప్రసాదాత్మా ప్రసన్నాస్యః పరః ప్రభుః .
ప్రీతిః ప్రీతి మనాః ప్రీతిః శకటాసురభంజనః .. 45.. var ప్రీతః ప్రీత మనాః

ఖట్వాసురవధోద్యుక్తః కాలరూపో దురంతకః .
హంసః స్మరసహస్రాత్మా స్మరణీయో రుచిప్రదః .. 46..

పండా పండితమానీ చ వేదరూపః సరస్వతీ .
గుహ్యార్థదో గురుర్దేవో మంత్రజ్ఞో మంత్రదీక్షితః .. 47..

యోగజ్ఞో యోగవిన్నాథః స్వాత్మయోగవిశారదః .
అధ్యాత్మశాస్త్రసారజ్ఞో రసరూపో రసాత్మకః .. 48..

శృంగారవేశో మదనో మానినీమానవర్ద్ధనః .
చందనద్రవసశీతశ్చందనద్రవలేపనః .. 49..

శ్రీవత్సలాన్ఛనః శ్రీమాన్ మానీ మానుషవిగ్రహః .
కరణం కారణం కర్తాఽ ఽ ధారో విధరణో ధరః .. 50..

ధరిత్రీధరణో ధీరః స్మృధీశః సత్యవాక్ ప్రియః .
సత్యకృత్ సత్రకర్తా చ కర్మీ కర్మవివర్ద్ధనః .. 51..

కార్ముకీ విశిఖీ శక్తిధరో విజయదాయకః
ఊర్జ్జస్వలో బలీ జిష్ణుర్లంకేశప్రాణనాశకః .. 52..

శిశుపాలప్రహంతా చ దంతవక్త్రవినాశనః .
పరమోత్సాహనోఽ సహ్యః కలిదోషవినాశనః .. 53.. var పరమోత్సాహనో సత్త్వ

జరాసంధమహాయుద్ధో నిఃకించనజనప్రియః . var యోద్ధా
ద్వారకాస్థాననిర్మాతా మథురావాసశూన్యకృత్ .. 54..

కాకుత్స్థో వినయీ వాగ్మీ మనస్వీ దక్షిణాప్రదః .
ప్రాచ్యవాచీప్రతీచ్యుక్తదక్షిణో భూరిదక్షిణః .. 55..

దక్షయజ్ఞసమానేతా విశ్వకేలిః సురార్చితః .
దేవాధిపో దివోదాసో దివాస్వాపీ దివాకరః .. 56..

కమలాక్షః కృపావాసో ద్విజపత్నీమనోహరః .
విభీషణశరణ్యశ్చ శరణం పరమా గతిః .. 57..

చాణూరబలనిర్మాథీ మహామాతంగనాశనః .
బద్ధకక్షో మహామల్లీ మల్లయుద్ధవిశారదః .. 58..

అప్రమేయః ప్రమేయాత్మా ప్రమాణాత్మా సనాతనః .
మర్యాదావతరో విష్ణో మర్యాదాపురుషోత్తమః .. 59..

మహాక్రతువిధానజ్ఞః క్రతుకర్మా క్రతుప్రియః .
వృషస్కంధో వృషస్కందో వృషధ్వజమహాసఖః .. 60..

చక్రీ శార్ఙ్గీ గదాపాణిః శంఖభృత్ సుస్మితాననః .
యోగధ్యానీ యోగగమ్యో యోగాచార్యో దృఢాసనః .. 61..

జితాహారో మితాహారః పరహా దిగ్జయోద్ధురః .
సుపర్ణాసనసంస్థాతా గజాభో గజమోక్షణః .. 62..

గజగామీ జ్ఞానగమ్యో భక్తిగమ్యో భయాపహః .
భగవాన్ సుమహైశ్వర్యః పరమః పరమామృతః .. 63..

స్వానందీ సచ్చిదానందీ నందిగ్రామనికేతనః .
వర్ణోత్తంసః కలాకాంతః కాలరూపః కలాకరః .. 64..

కమనీయః కుమారాభో ముచుకుందగతిప్రదః .
ముక్తిభూరిఫలాకారః కారుణ్యధృతవిగ్రహః .. 65..

భూలీలారమణోద్యుక్తః శతధాకృతవిగ్రహః .
రసాస్వాదీ రసానందీ రసాతలవినోదకృత్ .. 66..

అప్రతర్క్యః పునీతాత్మా వినీతాత్మా విధానవిత్ .
భుజ్యః సభాజనః సభ్యః పండః పండుర్వ్యపణ్యజః .. 67..

చర్షణీ ఉత్కటో వీతో విత్తదః సవితాఽ వితా .
విభవో వివిధాకారో రామః కల్యాణసాగరః .. 68..

సీతాస్వయవరోద్యుక్తో హరకార్ముకభంజనః .
రావణోన్మాదశమనః సీతావిరహకాతరః .. 69..

కుమారకుశలః కామః కామదః కోతివర్ద్ధనః .
దుర్యోధనమహావైరీ యుధిష్ఠిరహితప్రదః .. 70..

ద్రౌపదీచీరవిస్తారీ కుంతీశోకనివారణః .
గాంధారీశోకసంతానః కృపాకోమలమానసః .. 71..

చిత్రకూటకృతావాసో గంగాసలిలపావనః .
బ్రహ్మచారీ సదాచారః కమలాకేలిభాజనః .. 72..

దురాసదః కలహకృత్ కలిః కలివినాశనః .
చారీ దండాజినీ ఛత్రీ పుస్తకీ కృష్ణమేఖలః .. 73.. var బ్రహ్మచారీ దండఛత్రీ

దండకారణ్యమధ్యస్థః పంచవట్యాలయస్థితః .
పరిణామజయానందీ నందిగ్రామసుఖప్రదః .. 74..

ఇంద్రారిమానమథనో బద్ధదక్షిణసాగరః .
శైలసేతువినిర్మాతా కపిసైన్యమహీపతిః .. 75..

రథారూఢో గజారూఢో హయారూఢో మహాబలీ .
నిషంగీ కవచీ ఖడ్గీ ఖలగర్వనివహణః .. 76..

వేదాంతవిజ్ఞో విజ్ఞానీ జానకీబ్రహ్మదర్శనః .
లంకాజేతా విమానస్థో నాగపాశవిమోచకః .. 77..

అనంతకోటిగణభూః కల్యాణః కేలినీపతిః .
దుర్వాసాపూజనపరో వనవాసీ మహాజవః .. 78..

సుస్మయః సుస్మితముఖః కాలియాహిఫణానటః .
విభుర్విషహరో వత్సో వత్సాసురవినాశనః .. 79..

వృషప్రమథనో వేత్తా మరీచిర్మునిరంగిరాః .
వసిష్ఠో ద్రోణపుత్రశ్చ ద్రోణాచార్యో రఘూత్తమః .. 80..

రఘువర్యో దుఃఖహంతా వనధావనసశ్రమః .
భిల్లగ్రామనివాసీ చ భిల్లభిల్లిహితప్రదః .. 81..

రామో రవికులోత్తంసః వృష్ణిగర్భో మహామణిః . var పృశ్నిగర్భో
యశోదాబంధనప్రాప్తో యమలార్జునభంజనః .. 82..

దామోదరో దురారాధ్యో దూరగః ప్రియదర్శనః .
మృత్తికాభక్షణక్రీడో బ్రహ్మాండావలివిగ్రహః .. 83..

బాలలీలావినోదీ చ రతిలీలావిశారదః .
వసుదేవసుతః శ్రీమాన్ భవ్యో దశరథాత్మజః .. 84..

వలిప్రియో వాలిహంతా విక్రమీ కేసరీ కరీ .
సనిగ్రహఫలానందీ సనిగ్రహనివారణః .. 85..

సీతావామాంగసంలిష్టః కమలాపాంగవీక్షితః .
స్యమంతపంచకస్థాయీ భృగువంశమహాయశాః .. 86..

అనంతోఽనంతమాతా చ రామో రాజీవలోచనః .
ఇత్యేవం నామసాహస్రం రాజేంద్ర తనయస్య తే .. 87..

యః పఠేత్ప్రాతరుత్థాయ ధౌతపాదః శుచివ్రతః .
స యాతి రామసాయుజ్యం భుక్త్వాంతే కేవలం పదం .. 88..

న యత్ర త్రిగుణగ్రాసో న మాయా న స్మయో మదః .
తద్యాతి విరజం స్థానం రామనామానుకీర్తయన్ .. 89..

న తే పుత్రస్య నామాని సంఖ్యాతుమహమీశ్వరః .
సంక్షేపేణ తు యత్ప్రోక్తం తన్మాత్రమవధారయ .. 90..

యావంతి సంతి రూపాణి విష్ణోరమితతేజసః .
తావంతి తవ పుత్రస్య పరబ్రహ్మస్వరూపిణః .. 91..

పాఞ్చభౌతికమేతద్ధి విశ్వం సముపధారయ .
తతః పరం పరబ్రహ్మ విద్ధి రామం సనాతనం .. 92..

నశ్వరం సకలం దృశ్యం రామం బ్రూమః సనాతనం .
ఏతద్ధి తవ పుత్రత్వం ప్రాప్తో రామః పరాత్పరః .. 93..

సద్వైదైరపి వేదాంతైర్నేతి నేతీతి గీయతే . var వేదాంతే
తమేవ జలదశ్యామం రామం భావయ భావయ .. 94..

య ఏతత్ పఠతే నిత్యం రామసాహస్రకం విభో .
స యాతి పరమాం ముక్తిం రామకైవల్యరూపిణీం .. 95..

మా శంకిష్ఠా నరాధీశః శ్రీరామరసికస్య చ .
అనంతకోటిరూపాణి రామస్తేషాం విభావకః .. 95..

త్రైలోక్యమేతదఖిలం రామవీర్యే ప్రతిష్ఠితం .
విజానంతి నరాః సర్వే నాస్య రూపం చ నామ చ .. 97..

య ఏతస్మిన్ మహాప్రీతిం కలయిష్యంతి మానవాః .
త ఏవ ధన్యా రాజేంద్ర నాన్యే స్వజనదూషకాః .. 98..

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుండసవాదే వసిష్ఠకృతనామ-
సహస్రకథనం నామ త్రయోదశోఽ ధ్యాయః .. 13..

Proofread by Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com


```
% Text title            : rAmasahasranAmastotram 4 from bhushuNDIrAmAyaNa
% File name             : rAmasahasranAmastotrambhushuNDIrAmAyaNa.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmastotram 4 (bhushuNDIrAmAyaNAntargatam)
% engtitle              : rAmasahasranAmastotram 4 from bhushuNDIrAmAyaNa
% Category              : raama, sahasranAma
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com
% Source                : Bhushundi Ramayanam pUrvakhaNDa, adhyAYa 13
% Indexextra            : (Book 1)
% Latest update         : February 25, 2018
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీరామ సహస్రనామం (శ్రీమదానంద రామాయణే)

శ్రీపార్వత్యువాచ
శ్రోతుమిచ్ఛామి దేవేశ తదహం సర్వకామదం .
నామ్నాం సహస్రం మాం బ్రూహి యదస్తి మయి తే దయా .. 28..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ
అథ వక్ష్యామి భో దేవి రామనామసహస్రకం .
శృణుష్వైకమనాః స్తోత్రం గుహ్యాద్గుహ్యతరం మహత్ .. 29..

ఋషిర్వినాయకశ్చాస్య హ్యనుష్టుప్ ఛంద ఉచ్యతే .
పరబ్రహ్మాత్మకో రామో దేవతా శుభదర్శనే .. 30..

ఓం అస్య శ్రీరామసహస్రనామమాలామంత్రస్య వినాయక ఋషిః .
అనుష్టుప్ ఛందః . శ్రీరామో దేవతా .
మహావిష్ణురితి బీజం . గుణభృన్నిర్గుణో మహానితి శక్తిః .
సచ్చిదానందవిగ్రహ ఇతి కీలకం .
శ్రీరామప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః ..

అంగులిన్యాసః
ఓం శ్రీరామచంద్రాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
సీతాపతయే తర్జనీభ్యాం నమః .
రఘునాథాయ మధ్యమాభ్యాం నమః .
భరతాగ్రజాయ అనామికాభ్యాం నమః .
దశరథాత్మజాయ కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
హనుమత్ప్రభవే కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

హృదయాదిన్యాసః
ఓం శ్రీరామచంద్రాయ హృదయాయ నమః .
సీతాపతయే శిరసే స్వాహా .
రఘునాథాయ శిఖాయై వషట్ .
భరతాగ్రజాయ కవచాయ హుం .
దశరథాత్మజాయ నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
హనుమత్ప్రభవే అస్త్రాయ ఫట్ ..

అథ ధ్యానం .

ధ్యాయేదాజానుబాహుం ధృతశరధనుషం బద్ధపద్మాసనస్థం
పీతం వాసో వసానం నవకమలస్పర్ధి నేత్రం ప్రసన్నం .
వామాంకారూఢసీతాముఖకమలమిలల్లోచనం నీరదాభం
నానాలంకారదీప్తం దధతమురుజటామండలం రామచంద్రం .. 31..

వైదేహీసహితం సురద్రుమతలే హైమే మహామండపే
మధ్యే పుష్పకమాసనే మణిమయే వీరాసనే సంస్థితం .
అగ్రే వాచయతి ప్రభంజనసుతే తత్త్వం మునిభ్యః పరం
వ్యాఖ్యాంతం భరతాదిభిః పరివృతం రామం భజే శ్యామలం .. 32..

సౌవర్ణమండపే దివ్యే పుష్పకే సువిరాజితే .
మూలే కల్పతరోః స్వర్ణపీఠే సింహాష్టసంయుతే .. 33..

మృదుశ్లక్ష్ణతరే తత్ర జానక్యా సహ సంస్థితం .
రామం నీలోత్పలశ్యామం ద్విభుజం పీతవాససం .. 34..

స్మితవక్త్రం సుఖాసీనం పద్మపత్రనిభేక్షణం .
కిరీటహారకేయూరకుండలైః కటకాదిభిః .. 35..

భ్రాజమానం జ్ఞానముద్రాధరం వీరాసనస్థితం .
స్పృశంతం స్తనయోరగ్రే జానక్యాః సవ్యపాణినా .. 36..

వసిష్ఠవామదేవాద్యైః సేవితం లక్ష్మణాదిభిః .
అయోధ్యానగరే రమ్యే హ్యభిషిక్తం రఘూద్వహం .. 37..

ఏవం ధ్యాత్వా జపేన్నిత్యం రామనామసహస్రకం .
హత్యాకోటియుతో వాపి ముచ్యతే నాత్ర సంశయః .. 38..

(అథ సహస్రనామ స్తోత్ర ప్రారంభః .)
ఓం రామః శ్రీమాన్మహావిష్ణుర్జిష్ణుర్దేవహితావహః .
తత్త్వాత్మా తారకబ్రహ్మ శాశ్వతః సర్వసిద్ధిదః .. 39..

రాజీవలోచనః శ్రీమాన్ శ్రీరామో రఘుపుంగవః .
రామభద్రః సదాచారో రాజేంద్రో జానకీపతిః .. 40..

అగ్రగణ్యో వరేణ్యశ్చ వరదః పరమేశ్వరః .
జనార్దనో జితామిత్రః పరార్థైకప్రయోజనః .. 41..

విశ్వామిత్రప్రియో దాతా శత్రుజిచ్ఛత్రుతాపనః .
సర్వజ్ఞః సర్వవేదాదిః శరణ్యో వాలిమర్దనః .. 42..

జ్ఞానభవ్యోఽ పరిచ్ఛేద్యో వాగ్మీ సత్యవ్రతః శుచిః .
జ్ఞానగమ్యో దృఢప్రజ్ఞః ఖరధ్వంసః ప్రతాపవాన్ .. 43..

ద్యుతిమానాత్మవాన్ వీరో జితక్రోధోఽ రిమర్దనః .
విశ్వరూపో విశాలాక్షః ప్రభుః పరివృఢో దృఢః .. 44..

ఈశః ఖడ్గధరః శ్రీమాన్ కౌసల్యేయోఽ నసూయకః .
విపులాంసో మహోరస్కః పరమేష్ఠీ పరాయణః .. 45..

సత్యవ్రతః సత్యసంధో గురుః పరమధార్మికః .
లోకేశో లోకవంద్యశ్చ లోకాత్మా లోకకృద్విభుః .. 46..

అనాదిర్భగవాన్ సేవ్యో జితమాయో రఘూద్వహః .
రామో దయాకరో దక్షః సర్వజ్ఞః సర్వపావనః .. 47..

బ్రహ్మణ్యో నీతిమాన్ గోప్తా సర్వదేవమయో హరిః .
సుందరః పీతవాసాశ్చ సూత్రకారః పురాతనః .. 48..

సౌమ్యో మహర్షిః కోదండః సర్వజ్ఞః సర్వకోవిదః .
కవిః సుగ్రీవవరదః సర్వపుణ్యాధికప్రదః .. 49..

భవ్యో జితారిషడ్వర్గో మహోదారోఽ ఘనాశనః .
సుకీర్తిరాదిపురుషః కాంతః పుణ్యకృతాగమః .. 50..

అకల్మషశ్చతుర్బాహుః సర్వావాసో దురాసదః . 100
స్మితభాషీ నివృత్తాత్మా స్మృతిమాన్ వీర్యవాన్ ప్రభుః .. 51..

ధీరో దాంతో ఘనశ్యామః సర్వాయుధవిశారదః .
అధ్యాత్మయోగనిలయః సుమనా లక్ష్మణాగ్రజః .. 52..

సర్వతీర్థమయః శూరః సర్వయజ్ఞఫలప్రదః .
యజ్ఞస్వరూపో యజ్ఞేశో జరామరణవర్జితః .. 53..

వర్ణాశ్రమగురుర్వర్ణీ శత్రుజిత్పురుషోత్తమః .
శివలింగప్రతిష్ఠాతా పరమాత్మా పరాపరః .. 54..

ప్రమాణభూతో దుర్జ్ఞేయః పూర్ణః పరపురంజయః .
అనంతదృష్టిరానందో ధనుర్వేదో ధనుర్ధరః .. 55..

గుణాకారో గుణశ్రేష్ఠః సచ్చిదానందవిగ్రహః .
అభివాద్యో మహాకాయో విశ్వకర్మా విశారదః .. 56..

వినీతాత్మా వీతరాగస్తపస్వీశో జనేశ్వరః .
కల్యాణః ప్రహ్వతిః కల్పః సర్వేశః సర్వకామదః .. 57..

అక్షయః పురుషః సాక్షీ కేశవః పురుషోత్తమః .
లోకాధ్యక్షో మహాకార్యో విభీషణవరప్రదః .. 58..

ఆనందవిగ్రహో జ్యోతిర్హనుమత్ప్రభురవ్యయః .
భ్రాజిష్ణుః సహనో భోక్తా సత్యవాదీ బహుశ్రుతః .. 59..

సుఖదః కారణం కర్తా భవబంధవిమోచనః .
దేవచూడామణిర్నేతా బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మవర్ధనః .. 60..

సంసారతారకో రామః సర్వదుఃఖవిమోక్షకృత్ .
విద్వత్తమో విశ్వకర్తా విశ్వకృద్విశ్వకర్మ చ .. 61..

నిత్యో నియతకల్యాణః సీతాశోకవినాశకృత్ .
కాకుత్స్థః పుండరీకాక్షో విశ్వామిత్రభయాపహః .. 62..

మారీచమథనో రామో విరాధవధపండితః .
దుఃస్వప్ననాశనో రమ్యః కిరీటీ త్రిదశాధిపః .. 63..

మహాధనుర్మహాకాయో భీమో భీమపరాక్రమః .
తత్త్వస్వరూపస్తత్త్వజ్ఞస్తత్త్వవాదీ సువిక్రమః .. 64..

భూతాత్మ భూతకృత్స్వామీ కాలజ్ఞానీ మహావపుః .
అనిర్విణ్ణో గుణగ్రామో నిష్కలంకః కలంకహా .. 65..

స్వభావభద్రః శత్రుఘ్నః కేశవః స్థాణురీశ్వరః .
భూతాదిః శంభురాదిత్యః స్థవిష్ఠః శాశ్వతో ధ్రువః .. 66..

కవచీ కుండలీ చక్రీ ఖడ్గీ భక్తజనప్రియః .

అమృత్యుర్జన్మరహితః సర్వజిత్సర్వగోచరః .. 67..

అనుత్తమోఽ ప్రమేయాత్మా సర్వాత్మా గుణసాగరః . 200
రామః సమాత్మా సమగో జటాముకుటమండితః .. 68..

అజేయః సర్వభూతాత్మా విష్వక్సేనో మహాతపాః .
లోకాధ్యక్షో మహాబాహురమృతో వేదవిత్తమః .. 69..

సహిష్ణుః సద్గతిః శాస్తా విశ్వయోనిర్మహాద్యుతిః .
అతీంద్ర ఊర్జితః ప్రాంశురుపేంద్రో వామనో బలిః .. 70..

ధనుర్వేదో విధాతా చ బ్రహ్మా విష్ణుశ్చ శంకరః .
హంసో మరీచిర్గోవిందో రత్నగర్భో మహద్ద్యుతిః .. 71.. var
మహాద్యుతిః
వ్యాసో వాచస్పతిః సర్వదర్పితాసురమర్దనః .
జానకీవల్లభః శ్రీమాన్ ప్రకటః ప్రీతివర్ధనః .. 72..

సంభవోఽ తీంద్రియో వేద్యో నిర్దేశో జాంబవత్ప్రభుః .
మదనో మన్మథో వ్యాపీ విశ్వరూపో నిరంజనః .. 73..

నారాయణోఽ గ్రణీ సాధుర్జటాయుప్రీతివర్ధనః .
నైకరూపో జగన్నాథః సురకార్యహితః ప్రభుః .. 74..

జితక్రోధో జితారాతిః ప్లవగాధిపరాజ్యదః .
వసుదః సుభుజో నైకమాయో భవ్యః ప్రమోదనః .. 75..

చండాంశుః సిద్ధిదః కల్పః శరణాగతవత్సలః .
అగదో రోగహర్తా చ మంత్రజ్ఞో మంత్రభావనః .. 76..

సౌమిత్రివత్సలో ధుర్యో వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపధృక్ .
వసిష్ఠో గ్రామణీః శ్రీమాననుకూలః ప్రియంవదః .. 77..

అతులః సాత్త్వికో ధీరః శరాసనవిశారదః .
జ్యేష్ఠః సర్వగుణోపేతః శక్తిమాంస్తాటకాంతకః .. 78..

వైకుంఠః ప్రాణినాం ప్రాణః కమలః కమలాధిపః .
గోవర్ధనధరో మత్స్యరూపః కారుణ్యసాగరః .. 79..

కుంభకర్ణప్రభేత్తా చ గోపిగోపాలసంవృతః . 300
మాయావీ వ్యాపకో వ్యాపీ రేణుకేయబలాపహః .. 80..

పినాకమథనో వంద్యః సమర్థో గరుడధ్వజః .
లోకత్రయాశ్రయో లోకభరితో భరతాగ్రజః .. 81..

శ్రీధరః సంగతిర్లోకసాక్షీ నారాయణో విభుః .
మనోరూపీ మనోవేగీ పూర్ణః పురుషపుంగవః .. 82..

యదుశ్రేష్ఠో యదుపతిర్భూతావాసః సువిక్రమః .
తేజోధరో ధరాధరశ్చతుర్మూర్తిర్మహానిధిః .. 83..

చాణూరమథనో వంద్యః శాంతో భరతవందితః .
శబ్దాతిగో గభీరాత్మా కోమలాంగః ప్రజాగరః .. 84..

లోకోర్ధ్వగః శేషశాయీ క్షీరాబ్ధినిలయోఽ మలః .
ఆత్మజ్యోతిరదీనాత్మా సహస్రార్చిః సహస్రపాత్ .. 85..

అమృతాంశుర్మహీగర్తో నివృత్తవిషయస్పృహః .
త్రికాలజ్ఞో మునిః సాక్షీ విహాయసగతిః కృతీ .. 86..

పర్జన్యః కుముదో భూతావాసః కమలలోచనః .
శ్రీవత్సవక్షాః శ్రీవాసో వీరహా లక్ష్మణాగ్రజః .. 87..

లోకాభిరామో లోకారిమర్దనః సేవకప్రియః .
సనాతనతమో మేఘశ్యామలో రాక్షసాంతకః .. 88..

దివ్యాయుధధరః శ్రీమానప్రమేయో జితేంద్రియః .
భూదేవవంద్యో జనకప్రియకృత్ప్రపితామహః .. 89..

ఉత్తమః సాత్వికః సత్యః సత్యసంధస్త్రివిక్రమః .
సువృత్తః సుగమః సూక్ష్మః సుఘోషః సుఖదః సుహృత్ .. 90..

దామోదరోఽ చ్యుతః శార్ఙ్గీ వామనో మధురాధిపః .
దేవకీనందనః శౌరిః శూరః కైటభమర్దనః .. 91..

సప్తతాలప్రభేత్తా చ మిత్రవంశప్రవర్ధనః .
కాలస్వరూపీ కాలాత్మా కాలః కల్యాణదః కలిః .. 92.. 400
సంవత్సరో ఋతుః పక్షో హ్యయనం దివసో యుగః .
స్తవ్యో వివిక్తో నిర్లేపః సర్వవ్యాపీ నిరాకులః .. 93..

అనాదినిధనః సర్వలోకపూజ్యో నిరామయః .

రసో రసజ్ఞః సారజ్ఞో లోకసారో రసాత్మకః .. 94..

సర్వదుఃఖాతిగో విద్యారాశిః పరమగోచరః .
శేషో విశేషో విగతకల్మషో రఘుపుంగవః .. 95..

వర్ణశ్రేష్ఠో వర్ణభావ్యో వర్ణో వర్ణగుణోజ్జ్వలః .
కర్మసాక్షీ గుణశ్రేష్ఠో దేవః సురవరప్రదః .. 96..

దేవాధిదేవో దేవర్షిర్దేవాసురనమస్కృతః .
సర్వదేవమయశ్చక్రీ శార్ఙ్గపాణీ రఘూత్తమః .. 97..

మనోగుప్తిరహంకారః ప్రకృతిః పురుషోఽవ్యయః .
న్యాయో న్యాయీ నయీ శ్రీమాన్ నయో నగధరో ధ్రువః .. 98..

లక్ష్మీవిశ్వంభరో భర్తా దేవేంద్రో బలిమర్దనః .
బాణారిమర్దనో యజ్వానుత్తమో మునిసేవితః .. 99..

దేవాగ్రణీః శివధ్యానతత్పరః పరమః పరః .
సామగేయః ప్రియః శూరః పూర్ణకీర్తిః సులోచనః .. 100..

అవ్యక్తలక్షణో వ్యక్తో దశాస్యద్విపకేసరీ .
కలానిధిః కలానాథః కమలానందవర్ధనః .. 101..

పుణ్యః పుణ్యాధికః పూర్ణః పూర్వః పూరయితా రవిః .
జటిలః కల్మషధ్వాంతప్రభంజనవిభావసుః .. 102..

జయీ జితారిః సర్వాదిః శమనో భవభంజనః .
అలంకరిష్ణురచలో రోచిష్ణుర్విక్రమోత్తమః .. 103..

ఆశుః శబ్దపతిః శబ్దగోచరో రంజనో లఘుః .
నిఃశబ్దపురుషో మాయో స్థూలః సూక్ష్మో విలక్షణః .. 104.. 500
ఆత్మయోనిరయోనిశ్చ సప్తజిహ్వః సహస్రపాత్ .
సనాతనతమః స్రగ్వీ పేశలో విజితాంబరః .. 105..

శక్తిమాన్ శంఖభృన్నాథో గదాధరరథాంగభృత్ .
నిరీహో నిర్వికల్పశ్చ చిద్రూపో వీతసాధ్వసః .. 106..

సనాతనః సహస్రాక్షః శతమూర్తిర్ఘనప్రభః .
హృత్పుండరీకశయనః కఠినో ద్రవ ఏవ చ .. 107..

సూర్యో గ్రహపతిః శ్రీమాన్ సమర్థోఽనర్థనాశనః .
అధర్మశత్రూ రక్షోఘ్నః పురుహూతః పురస్తుతః .. 108..

బ్రహ్మగర్భో బృహద్గర్భో ధర్మధేనుర్ధనాగమః .
హిరణ్యగర్భో జ్యోతిష్మాన్ సులలాటః సువిక్రమః .. 109..

శివపూజారతః శ్రీమాన్ భవానీప్రియకృద్వశీ .
నరో నారాయణః శ్యామః కపర్దీ నీలలోహితః .. 110..

రుద్రః పశుపతిః స్థాణుర్విశ్వామిత్రో ద్విజేశ్వరః .
మాతామహో మాతరిశ్వా విరించిర్విష్టరశ్రవాః .. 111..

అక్షోభ్యః సర్వభూతానాం చండః సత్యపరాక్రమః .
వాలఖిల్యో మహాకల్పః కల్పవృక్షః కలాధరః .. 112..

నిదాఘస్తపనో మేఘః శుక్రః పరబలాపహృత్ .
వసుశ్రవాః కవ్యవాహః ప్రతప్తో విశ్వభోజనః .. 113..

రామో నీలోత్పలశ్యామో జ్ఞానస్కందో మహాద్యుతిః .
కబంధమథనో దివ్యః కంబుగ్రీవః శివప్రియః .. 114..

సుఖీ నీలః సునిష్పన్నః సులభః శిశిరాత్మకః .
అసంసృష్టోఽతిథిః శూరః ప్రమాథీ పాపనాశకృత్ .. 115..

పవిత్రపాదః పాపారిర్మణిపూరో నభోగతిః .
ఉత్తారణో దుష్కృతిహా దుర్ధర్షో దుఃసహో బలః .. 116.. 600
అమృతేశోఽమృతవపుర్ధర్మీ ధర్మః కృపాకరః .
భగో వివస్వానాదిత్యో యోగాచార్యో దివస్పతిః .. 117..

ఉదారకీర్తిరుద్యోగీ వాఙ్మయః సదసన్మయః .
నక్షత్రమాలీ నాకేశః స్వాధిష్ఠానః షడాశ్రయః .. 118..

చతుర్వర్గఫలం వర్ణశక్తిత్రయఫలం నిధిః .
నిధానగర్భో నిర్వ్యాజో నిరీశో వ్యాలమర్దనః .. 119..

శ్రీవల్లభః శివారంభః శాంతో భద్రః సమంజయః .
భూశాయీ భూతకృద్భూతిర్భూషణో భూతభావనః .. 120..

అకాయో భక్తకాయస్థః కాలజ్ఞానీ మహాపటుః .
పరార్ధవృత్తిరచలో వివిక్తః శ్రుతిసాగరః .. 121..

స్వభావభద్రో మధ్యస్థః సంసారభయనాశనః .
వేద్యో వైద్యో వియద్గోప్తా సర్వామరమునీశ్వరః .. 122..

సురేంద్రః కారణం కర్మకరః కర్మీ హ్యధోక్షజః .
ధైర్యోఽ గ్రధుర్యో ధాత్రీశః సంకల్పః శర్వరీపతిః .. 123..

పరమార్థగురుర్దృష్టిః సుచిరాశ్రితవత్సలః .
విష్ణుర్జిష్ణుర్విభుర్యజ్ఞో యజ్ఞేశో యజ్ఞపాలకః .. 124..

ప్రభుర్విష్ణుర్గ్రసిష్ణుశ్చ లోకాత్మా లోకపాలకః .
కేశవః కేశిహా కావ్యః కవిః కారణకారణం .. 125..

కాలకర్తా కాలశేషో వాసుదేవః పురుష్టుతః .
ఆదికర్తా వరాహశ్చ వామనో మధుసూదనః .. 126..

నారాయణో నరో హంసో విష్వక్సేనో జనార్దనః .
విశ్వకర్తా మహాయజ్ఞో జ్యోతిష్మాన్పురుషోత్తమః .. 127.. 700
వైకుంఠః పుండరీకాక్షః కృష్ణః సూర్యః సురార్చితః .
నారసింహో మహాభీమో వజ్రదంష్ట్రో నఖాయుధః .. 128..

ఆదిదేవో జగత్కర్తా యోగీశో గరుడధ్వజః .
గోవిందో గోపతిర్గోప్తా భూపతిర్భువనేశ్వరః .. 129..

పద్మనాభో హృషీకేశో ధాతా దామోదరః ప్రభుః .
త్రివిక్రమస్త్రిలోకేశో బ్రహ్మేశః ప్రీతివర్ధనః .. 130..

సంన్యాసీ శాస్త్రతత్త్వజ్ఞో మందిరో గిరిశో నతః .
వామనో దుష్టదమనో గోవిందో గోపవల్లభః .. 131..

భక్తప్రియోఽ చ్యుతః సత్యః సత్యకీర్తిర్ధృతిః స్మృతిః .
కారుణ్యః కరుణో వ్యాసః పాపహా శాంతివర్ధనః .. 132..

బదరీనిలయః శాంతస్తపస్వీ వైద్యుతః ప్రభుః .
భూతావాసో మహావాసో శ్రీనివాసః శ్రియః పతిః .. 133..

తపోవాసో ముదావాసః సత్యవాసః సనాతనః .
పురుషః పుష్కరః పుణ్యః పుష్కరాక్షో మహేశ్వరః .. 134..

పూర్ణమూర్తిః పురాణజ్ఞః పుణ్యదః ప్రీతివర్ధనః .
పూర్ణరూపః కాలచక్రప్రవర్తనసమాహితః .. 135..

నారాయణః పరంజ్యోతిః పరమాత్మా సదాశివః .
శంఖీ చక్రీ గదీ శార్ఙ్గీ లాంగలీ ముసలీ హలీ .. 136..

కిరీటీ కుండలీ హారీ మేఖలీ కవచీ ధ్వజీ .
యోద్ధా జేతా మహావీర్యః శత్రుఘ్నః శత్రుతాపనః .. 137..

శాస్తా శాస్త్రకరః శాస్త్రం శంకరః శంకరస్తుతః .
సారథీ సాత్త్వికః స్వామీ సామవేదప్రియః సమః .. 138.. 800
పవనః సంహితః శక్తిః సంపూర్ణాంగః సమృద్ధిమాన్ .
స్వర్గదః కామదః శ్రీదః కీర్తిదః కీర్తిదాయకః .. 139..

మోక్షదః పుండరీకాక్షః క్షీరాబ్ధికృతకేతనః .
సర్వాత్మా సర్వలోకేశః ప్రేరకః పాపనాశనః .. 140..

వైకుంఠః పుండరీకాక్షః సర్వదేవనమస్కృతః .
సర్వవ్యాపీ జగన్నాథః సర్వలోకమహేశ్వరః .. 141..

సర్గస్థిత్యంతకృద్దేవః సర్వలోకసుఖావహః .
అక్షయః శాశ్వతోఽ నంతః క్షయవృద్ధివివర్జితః .. 142..

నిర్లేపో నిర్గుణః సూక్ష్మో నిర్వికారో నిరంజనః .
సర్వోపాధివినిర్ముక్తః సత్తామాత్రవ్యవస్థితః .. 143..

అధికారీ విభుర్నిత్యః పరమాత్మా సనాతనః .
అచలో నిశ్చలో వ్యాపీ నిత్యతృప్తో నిరాశ్రయః .. 144..

శ్యామీ యువా లోహితాక్షో దీప్త్యా శోభితభాషణః .
ఆజానుబాహుః సుముఖః సింహస్కంధో మహాభుజః .. 145..

సత్త్వవాన్ గుణసంపన్నో దీప్యమానః స్వతేజసా .
కాలాత్మా భగవాన్ కాలః కాలచక్రప్రవర్తకః .. 146..

నారాయణః పరంజ్యోతిః పరమాత్మా సనాతనః .
విశ్వకృద్విశ్వభోక్తా చ విశ్వగోప్తా చ శాశ్వతః .. 147..

విశ్వేశ్వరో విశ్వమూర్తిర్విశ్వాత్మా విశ్వభావనః .
సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతః సర్వభూతానుకంపనః .. 148..

సర్వేశ్వరః సర్వశర్వః సర్వదాఽ ఽ శ్రితవత్సలః .
సర్వగః సర్వభూతేశః సర్వభూతాశయస్థితః .. 149..

అభ్యంతరస్థస్తమసశ్ఛేత్తా నారాయణః పరః .
అనాదినిధనః స్రష్టా ప్రజాపతిపతిర్హరిః .. 150..

నరసింహో హృషీకేశః సర్వాత్మా సర్వదృగ్వశీ .
జగతస్తస్థుషశ్చైవ ప్రభుర్నేతా సనాతనః .. 151.. 900
కర్తా ధాతా విధాతా చ సర్వేషాం పతిరీశ్వరః .
సహస్రమూర్ధా విశ్వాత్మా విష్ణుర్విశ్వదృగవ్యయః .. 152..

పురాణపురుషః శ్రేష్ఠః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .
తత్త్వం నారాయణో విష్ణుర్వాసుదేవః సనాతనః .. 153..

పరమాత్మా పరంబ్రహ్మ సచ్చిదానందవిగ్రహః .
పరంజ్యోతిః పరంధామ పరాకాశః పరాత్పరః .. 154..

అచ్యుతః పురుషః కృష్ణః శాశ్వతః శివ ఈశ్వరః .
నిత్యః సర్వగతః స్థాణూ రుద్రః సాక్షీ ప్రజాపతిః .. 155..

హిరణ్యగర్భః సవితా లోకకృల్లోకభుగ్విభుః .
ఓంకారవాచ్యో భగవాన్ శ్రీభూలీలాపతిః ప్రభుః .. 156..

సర్వలోకేశ్వరః శ్రీమాన్ సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః .
స్వామీ సుశీలః సులభః సర్వగః సర్వశక్తిమాన్ .. 157..

నిత్యః సంపూర్ణకామశ్చ నైసర్గికసుహృత్సుఖీ .
కృపాపీయూషజలధిః శరణ్యః సర్వశక్తిమాన్ .. 158..

శ్రీమాన్నారాయణః స్వామీ జగతాం ప్రభురీశ్వరః .
మత్స్యః కూర్మో వరాహశ్చ నారసింహోఽథ వామనః .. 159..

రామో రామశ్చ కృష్ణశ్చ బౌద్ధః కల్కీ పరాత్పరః .
అయోధ్యేశో నృపశ్రేష్ఠః కుశబాలః పరంతపః .. 160..

లవబాలః కంజనేత్రః కంజాంఘ్రిః పంకజాననః .
సీతాకాంతః సౌమ్యరూపః శిశుజీవనతత్పరః .. 161..

సేతుకృచ్చిత్రకూటస్థః శబరీసంస్తుతః ప్రభుః .
యోగిధ్యేయః శివధ్యేయః శాస్తా రావణదర్పహా .. 162..

శ్రీశః శరణ్యో భూతానాం సంశ్రితాభీష్టదాయకః .
అనంతః శ్రీపతీ రామో గుణభృన్నిర్గుణో మహాన్ .. 163.. 1000
ఏవమాదీని నామాని హ్యసంఖ్యాన్యపరాణి చ .
ఏకైకం నామ రామస్య సర్వపాపప్రణాశనం .. 164..

సహస్రనామఫలదం సర్వైశ్వర్యప్రదాయకం .
సర్వసిద్ధికరం పుణ్యం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం .. 165..

మంత్రాత్మకమిదం సర్వం వ్యాఖ్యాతం సర్వమంగలం .
ఉక్తాని తవ పుత్రేణ విష్ణురాజేన ధీమతా .. 166..

సనత్కుమారాయ పురా తాన్యుక్తాని మయా తవ .
యః పఠేచ్ఛృణుయాద్వాపి స తు బ్రహ్మపదం లభేత్ .. 167..

తావదేవ బలం తేషాం మహాపాతకదంతినాం .
యావన్న శ్రూయతే రామనామపంచాననధ్వనిః .. 168..

బ్రహ్మఘ్నశ్చ సురాపశ్చ స్తేయీ చ గురుతల్పగః .
శరణాగతఘాతీ చ మిత్రవిశ్వాసఘాతకః .. 169..

మాతృహా పితృహా చైవ భ్రూణహా వీరహా తథా .
కోటికోటిసహస్రాణి హ్యుపపాపాని యాన్యపి .. 170..

సంవత్సరం క్రమాజ్జప్త్వా ప్రత్యహం రామసన్నిధౌ .
నిష్కంటకం సుఖం భుక్త్వా తతో మోక్షమవాప్నుయాత్ .. 171..

శ్రీరామనామ్నాం పరమం సహస్రకం పాపాపహం సౌఖ్యవివృద్ధికారకం .
భవాపహం భక్తజనైకపాలకం స్త్రీపుత్రపౌత్రప్రదమృద్ధిదాయకం ..

ఇతి శ్రీశతకోటిరామచరితాంతర్గతే శ్రీమదానందరామాయణే వాల్మీకీయే రాజ్యకాండే పూర్వార్ధే శ్రీరామసహస్రనామకథనం నామ ప్రథమః సర్గః ..

Encoded and poofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail

Verse numbers are as per the Ananda Ramayana and have not been reset to start with 1.

```
% Text title            : shrIrAmasahasranAmastotra 1 shrImadAnandarAmAyaNe
% File name             : rama1000Ananda.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmastotram 1 (AnandarAmAyaNAntargatam rAmaH shrImAn)
% engtitle              : Ramasahasranamastotram 1 from Anandaramayana
% Category              : sahasranAma, raama, vAlmIki
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Author                : Valmiki
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail
% Description/comments  : shrImadAnandarAmAyaNe rAjyakANDe pUrvArdhe prathamaH sargaH
% Indexextra            : (book)
% Latest update         : September 6, 2014
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీరామ సహస్రనామ స్తోత్రం (రుద్రయామల తంత్రము)

(అకారాదిజ్ఞకారాంత)

..శ్రీః ..

సంకల్పః -
యజమానః, ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, హస్తే
జలాఽ క్షతపుష్పద్రవ్యాణ్యాదాయ,
అద్యేత్యాది-మాస-పక్షాద్యుచ్చార్య ఏవం సంకల్పం కుర్యాత్ .
శుభపుణ్యతిథౌ అముకప్రవరస్య అముకగోత్రస్య అముకనామ్నో మమ
యజమానస్య సకుటుంబస్య శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తఫలప్రాప్త్యర్థం
త్రివిధతాపోపశమనార్థం సకలమనోరథసిద్ధ్యర్థం
శ్రీసీతారామచంద్రప్రీత్యర్థం చ శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రపాఠం
కరిష్యే . అథవా కౌశల్యానందవర్ద్ధనస్య
శ్రీభరతలక్ష్మణాగ్రజస్య స్వమతాభీష్టసిద్ధిదస్య శ్రీసీతాసహితస్య
మర్యాదాపురుషోత్తమశ్రీరామచంద్రస్య సహస్రనామభిః
శ్రీరామనామాంకిత-
తులసీదలసమర్పణసహితం పూజనమహం కరిష్యే . అథవా
సహస్రనమస్కారాన్
కరిష్యే ..

వినియోగః -
ఓం అస్య శ్రీరామచంద్రసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య భగవాన్ శివ ఋషిః,
అనుష్టుప్ ఛందః, శ్రీరామసీతాలక్ష్మణా దేవతాః,
చతుర్వర్గఫలప్రాప్త్యయర్థం పాఠే (తులసీదలసమర్పణే, పూజాయాం
నమస్కారేషు వా) వినియోగః ..

కరన్యాసః -
శ్రీరామచంద్రాయ, అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
శ్రీసీతాపతయే, తర్జనీభ్యాం నమః .
శ్రీరఘునాథాయ, మధ్యమాభ్యాం నమః .
శ్రీభరతాగ్రజాయ, అనామికాభ్యాం నమః .
శ్రీదశరథాత్మజాయ, కనిష్ఠికామ్యాం నమః .
శ్రీహనుమత్ప్రభవే, కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

అంగన్యాసః -
శ్రీరామచంద్రాయ, హృదయాయ నమః .
శ్రీసీతాపతయే, శిరసే స్వాహా .
శ్రీరఘునాథాయ శిఖాయై వషట్ .
శ్రీభరతాగ్రజాయ కవచాయ హుం .
శ్రీదశరథాత్మజాయ నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
శ్రీహనుమత్ప్రభవే, అస్త్రాయ ఫట్ ..

ధ్యానం -
ధ్యాయేదాజానుబాహుం ధృతశరధనుషం బద్ధపద్మాసనస్థం
పీతం వాసో వసానం నవకమలదలస్పర్ధినేత్రం ప్రసన్నం .
వామాంకారూఢసీతాముఖకమలమిలల్లోచనం నీరదాభం
నానాలంకారదీప్తం దధతమురుజటామండనం రామచంద్రం .. 1..
var మండలం
నమోఽ స్తు రామాయ సలక్ష్మణాయ దేవ్యై చ తస్యై జనకాత్మజాయై .
నమోఽ స్తు రుద్రేంద్రయమానిలేభ్యో నమోఽ స్తు
చంద్రార్కమరుద్గణేభ్యః .. 2..

మానస-పంచోపచార-పూజనం-
1 ఓం లం పృథివ్యాత్మనే గంధం పరికల్పయామి .
2 ఓం హం ఆకాశాత్మనే పుష్పం పరికల్పయామి .
3 ఓం యం వాయ్వాత్మనే ధూపం పరికల్పయామి .
4 ఓం రం వహ్న్యాత్మనే దీపం పరికల్పయామి .
5 ఓం వం అమృతాత్మనే నైవేద్యం పరికల్పయామి .

అథ శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రం .
ఓం అనాదిరధివాసశ్చాచ్యుత ఆధార ఏవ చ .
ఆత్మప్రచాలకశ్చాదిరాత్మభుఙ్నామకస్తథా .. 1..

ఇచ్ఛాచారీభబంధారీడానాడీశ్వర ఏవ చ .
ఇంద్రియేశశ్చేశ్వరశ్చ తథా చేతివినాశకః .. 2..

ఉమాప్రియ ఉదారజ్ఞ ఉమోత్సాహస్తథైవ చ .
ఉత్సాహ ఉత్కటశ్చైవ ఉద్యమప్రియ ఏవ చ .. 3..

ఊధాబ్ధిదానకర్తా చ ఊనసత్త్వబలప్రదః .
ఋణముక్తికరశ్చాథ ఋణదుఃఖవిమోచకః .. 4..

ఏకపత్నిశ్చైకబాణధృట్ తథా చైంద్రజాలికః .
ఐశ్వర్యభోక్తా ఐశ్వర్యమోషధీనాం రసప్రదః .. 5..

ఓండ్రపుష్పాభిలాషీ చౌత్తానపాదిసుఖప్రియః .
ఔదార్యగుణసంపన్న ఔదరశ్చౌషధస్తథా .. 6..

అంశాంశిభావసంపన్నశ్చాంసీ చాంకురపూరకః .
కాకుత్స్థః కమలానాథః కోదండీ కామనాశనః .. 7..

కార్ముకీ కాననస్థశ్చ కౌసల్యానందవర్ధనః .
కోదండభంజనః కాకధ్వంసీ కార్ముకభంజనః .. 8..

కామారిపూజకః కర్తా కర్బూరకులనాశనః .
కబంధారిః క్రతుత్రాతా కౌశికాహ్లాదకారకః .. 9..

కాకపక్షధరః కృష్ణః కృష్ణోత్పలదలప్రభః .
కంజనేత్రః కృపామూర్తిః కుంభకర్ణవిదారణః .. 10..

కపిమిత్రం కపిత్రాతా కపికాలః కపీశ్వరః .
కృతసత్యః కలాభోగీ కలానాథముఖచ్ఛవిః .. 11..

కాననీ కామినీసంగీ కుశతాతః కుశాసనః .
కైకేయీకీర్తిసంహర్తా కృపాసింధుః కృపామయః .. 12..

కుమారః కుకురత్రాతా కరుణామయవిగ్రహః .
కారుణ్యం కుమూదానందః కౌసల్యాగర్భసేవనః .. 13..

కందర్పనిందితాంగశ్చ కోటిచంద్రనిభాననః .
కమలాపూజితః కామః కమలాపరిసేవితః .. 14..

కౌసల్యేయః కృపాధాతా కల్పద్రుమనిషేవితః .
ఖంగహస్తః ఖరధ్వంసీ ఖరసైన్యవిదారణః .. 15..

ఖరపుత్రప్రాణహర్తా ఖండితాసురజీవనః .
ఖలాంతకః ఖస్థవిరః ఖండితేశధనుస్తథా .. 16..

ఖేదీ ఖేదహరః ఖేదదాయకః ఖేదవారణః .
ఖేదహా ఖరహా చైవ ఖడ్గీ క్షిప్రప్రసాదనః .. 17..

ఖేలత్ఖంజననేత్రశ్చ ఖేలత్సరసిజాననః .
ఖగచక్షుసునాసశ్చ ఖంజనేశసులోచనః .. 18..

ఖంజరీటపతిః ఖంజః ఖంజరీటవిచంచలః .
గుణాకరో గుణానందో గంజితేశధనుస్తథా .. 19..

గుణసింధుర్గయావాసీ గయాక్షేత్రప్రకాశకః .
గుహమిత్రం గుహత్రాతా గుహపూజ్యో గుహేశ్వరః .. 20..

గురుగౌరవకర్తా చ గరుగౌరవరక్షకః .
గుణీ గుణప్రియో గీతో గర్గాశ్రమనిషేవకః .. 21..

గవేశో గవయత్రాతా గవాక్షామోదదాయకః .
గంధమాదనపూజ్యశ్చ గంధమాదనసేవితః .. 22..

గౌరభార్యో గురుత్రాతా గరుయజ్ఞాధిపాలకః .
గోదావరీతీరవాసీ గంగాస్నాతో గణాధిపః .. 23..

గరుత్మతరథీ గుర్వీ గుణాత్మా చ గుణేశ్వరః ..
గరుడీ గండకీవాసీ గండకీతీరచారణః .. 24..

గర్భవాసనియంతాఽథ గురుసేవాపరాయణః .
గీష్పతిస్తూయమానస్తు గీర్వాణత్రాణకారకః .. 25..

గౌరీశపూజకో గౌరీహృదయానందవర్ధనః .
గీతప్రియో గీతరతస్తథా గీర్వాణవందితః .. 26..

ఘనశ్యామో ఘనానందో ఘోరరాక్షసఘాతకః .
ఘనవిఘ్నవినాశో వై ఘనానందవినాశకః .. 27..

ఘనానందో ఘనానాదీ ఘనగర్జినివారణః .
ఘోరకాననవాసీ చ ఘోరశస్త్రవినాశకః .. 28..

ఘోరబాణధరో ఘోరధన్వీ ఘోరపరాక్రమః .
ఘర్మబిందుముఖశ్రీమాన్ ఘర్మబిందువిభూషితః .. 29..

ఘోరమారీచహర్తా చ ఘోరవీరవిఘాతకః .

చంద్రవక్త్రశ్చంచలాక్షశ్చంద్రమూర్తిశ్చతుష్కలః .. 30..

చంద్రకాంతిశ్చకోరాక్షశ్చకోరీనయనప్రియః .
చండవాణశ్చండధన్వా చకోరీప్రియదర్శనః .. 31..

చతురశ్చాతురీయుక్తశ్చాతురీచిత్తచోరకః .
చలత్ఖడ్గశ్చలద్బాణశ్చతురంగబలాన్వితః .. 32..

చారునేత్రశ్చారువక్త్రశ్చారుహాసప్రియస్తథా .
చింతామణివిభూషాంగశ్చింతామణిమనోరథీ .. 33..

చింతామణిసుదీపశ్చ చింతామణిమణిప్రియః .
చిత్తహర్తా చిత్తరూపీ చలచ్చిత్తశ్చితాంచితః .. 34..

చరాచరభయత్రాతా చరాచరమనోహరః .
చతుర్వేదమయశ్చింత్యశ్చింతాసాగరవారణః .. 35..

చండకోదండధారీ చ చండకోదండఖండనః .
చండప్రతాపయుక్తశ్చ చండేషుశ్చండవిక్రమః .. 36..

చతుర్విక్రమయుక్తశ్చ చతురంగబలాపహః .
చతురాననపూజ్యశ్చ చతుఃసాగరశాసితా .. 37..

చమూనాథశ్చమూభర్తా చమూపూజ్యశ్చమూయుతః .
చమూహర్తా చమూభంజీ చమూతేజోవినాశకః .. 38..

చామరీ చారుచరణశ్చరణారుణశోభనః .
చర్మీ చర్మప్రియశ్చారుమృగచర్మవిభూషితః .. 39..

చిద్రూపీ చ చిదానందశ్చిత్స్వరూపీ చరాచరః .
ఛత్రరూపీ ఛత్రసంగీ ఛాత్రవృందవిభూషితః .. 40..

ఛాత్రశ్ఛత్రప్రియశ్ఛత్రీ ఛత్రమోహార్తపాలకః .
ఛత్రచామరయుక్తశ్చ ఛత్రచామరమండితః .. 41..

ఛత్రచామరహర్తా చ ఛత్రచామరదాయకః .
ఛత్రధారీ ఛత్రహర్తా ఛత్రత్యాగీ చ ఛత్రదః .. 42..

ఛత్రరూపీ ఛలత్యాగీ ఛలాత్మా ఛలవిగ్రహః .
ఛిద్రహర్తా_ ఛిద్రరూపీ ఛిద్రౌఘవినిషూదనః .. 43..

ఛిన్నశత్రుశ్ఛిన్నరోగశ్ఛిన్నధన్వా ఛలాపహః .
ఛిన్నఛత్రప్రదాతా చ ఛందశ్చారీ ఛలాపహా .. 44..

జానకీశో జితామిత్రో జానకీహృదయప్రియః .
జానకీపాలకో జేతా జితశత్రుర్జితాసురః .. 45..

జానక్యుద్ధారకో జిష్ణుర్జితసింధుర్జయప్రదః .
జానకీజీవనానందో జానకీప్రాణవల్లభః .. 46..

జానకీప్రాణభర్తా చ జానకీదృష్టిమోహనః .
జానకీచిత్తహర్తా చ జానకీదుఃఖభంజనః .. 47..

జయదో జయకర్తా చ జగదీశో జనార్దనః .
జనప్రియో జనానందో జనపాలో జనోత్సుకః .. 48..

జితేంద్రియో జితక్రోధో జీవేశో జీవనప్రియః .
జటాయుమోక్షదో జీవత్రాతా జీవనదాయకః .. 49..

జయంతారిర్జానకీశో జనకోత్సవదాయకః .
జగత్త్రాతా జగత్పాతా జగత్కర్తా జగత్పతిః .. 50..

జాడ్యహా జాడ్యహర్తా చ జాడ్యేంధనహుతాశనః .
జగత్స్థితిర్జగన్మూర్తిర్జగతాం పాపనాశనః .. 51..

జగచ్చింత్యో జగద్వంద్యో జగజ్జేతా జగత్ప్రభుః .
జనకారివిహర్తా చ జగజ్జాడ్యవినాశకః .. 52..

జటీ జటిలరూపశ్చ జటాధారీ జటాబహః .
ఝర్ఝరప్రియవాద్యశ్చ ఝుంఝూవాతనివారకః .. 53..

ఝుంఝూరవస్వనో ఝూంతో ఝూర్ణో ఝూర్ణవభూషితః .
టంకారిష్టంకదాతా చ టీకాదృష్టిస్వరూపధృట్ .. 54..

ఠకారవర్ణనియమో డమరుధ్వనికారకః .
ఢక్కావాద్యప్రియో ఢార్ణో ఢక్కావాద్యమహోత్సవః .. 55..

తీర్థసేవీ తీర్థవాసీ తరుస్తీర్థనివాసకః .
తాలభేత్తా తాలఘాతీ తపోనిష్ఠస్తపః ప్రభుః .. 56..

తాపసాశ్రమసేవీ చ తపోధనసమాశ్రయః .
తపోవనస్థితశ్చైవ తపస్తాపసపూజితః .. 57..

తన్వీభార్యస్తనూకర్తా త్రైలోక్యవశకారకః .
త్రిలోకీశస్త్రిగుణకస్త్రిగుణ్యస్త్రిదివేశ్వరః .. 58..

త్రిదివేశస్త్రిసర్గేశస్త్రిమూర్తిస్త్రిగుణాత్మకః .
తంత్రరూపస్తంత్రవిజ్ఞస్తంత్రవిజ్ఞానదాయకః .. 59..

తారేశవదనోద్యోతీ తారేశముఖమండలః .
త్రివిక్రమస్త్రిపాదూర్ధ్వస్త్రిస్వరస్త్రిప్రవాహకః .. 60..

త్రిపురారికృతభక్తిశ్చ త్రిపురారిప్రపూజితః .
త్రిపురేశస్త్రిసర్గశ్చ త్రివిధస్త్రితనుస్తథా .. 61..

తూణీ తూణీరయుక్తశ్చ తూణబాణధరస్తథా .
తాటకావధకర్తా చ తాటకాప్రాణఘాతకః .. 62..

తాటకాభయకర్తా చ తాటకాదర్పనాశకః .
థకారవర్ణనియమస్థకారప్రియదర్శనః .. 63..

దీనబంధుర్దయాసింధుర్దారిద్ర్యాపద్వినాశకః .
దయామయో దయామూర్తిర్దయాసాగర ఏవ చ .. 64..

దివ్యమూర్తిర్దివ్యబాహుర్దీర్ఘనేత్రో దురాసదః .
దురాధర్షో దురారాధ్యో దుర్మదో దుర్గనాశనః .. 65..

దైత్యారిర్దనుజేంద్రారిర్దానవేంద్రవినాశనః .
దూర్వాదలశ్యామమూర్తిర్దూర్వాదలఘనచ్ఛవిః .. 66..

దూరదర్శీ దీర్ఘదర్శీ దుష్టారిబలహారకః .
దశగ్రీవవధాకాంక్షీ దశకంధరనాశకః .. 67..

దూర్వాదలశ్యామకాంతో దూర్వాదలసమప్రభః .
దాతా దానపరో దివ్యో దివ్యసింహాసనస్థితః .. 68..

దివ్యదోలాసమాసీనో దివ్యచామరమండితః .
దివ్యచ్ఛత్రసమాయుక్తో దివ్యాలంకారమండితః .. 69..

దివ్యాంగనాప్రమోదశ్చ దిలీపాన్వయసంభవః .
దూషణారిర్దివ్యరూపీ దేవో దశరథాత్మజః .. 70..

దివ్యదో దధిభుగూ దానీ దుఃఖసాగరభంజనః .
దండీ దండధరో దాంతో దంతురో దనుజాపహః .. 71..

ధైర్యం ధీరో ధరానాథో ధనేశో ధరణీపతిః .
ధన్వీ ధనుష్మాన్ ధేనుష్కో ధనుర్భక్తా ధనాధిపః .. 72..

ధార్మికో ధర్మశీలశ్చ ధర్మిష్ఠో ధర్మపాలకః .
ధర్మపాతా ధర్మయుక్తో ధర్మనిందకవర్జకః .. 73..

ధర్మాత్మా ధరణీత్యాగీ ధర్మయూపో ధనార్థదః .
ధర్మారణ్యకృతావాసో ధర్మారణ్యనిషేవకః .. 74..

ధరోద్ధర్తా ధరావాసీ ధైర్యవాన్ ధరణీధరః .
నారాయణో నరో నేతా నందికేశ్వరపూజితః .. 75..

నాయకో నృపతిర్నేతా నేయో నరపతిర్నటః .
నటేశో నగరత్యాగీ నందిగ్రామకృతాశ్రమః .. 76..

నవీనేందుకలాకాంతిర్నోపతిర్నృపతేః పతిః .
నీలేశో నీలసంతాపీ నీలదేహో నలేశ్వరః .. 77..

నీలాంగో నీలమేఘాభో నీలాంజనసమద్యుతిః .
నీలోత్పలదలప్రఖ్యో నీలోత్పలదలేక్షణః .. 78..

నవీనకేతకీకుందో నూత్నమాలావిరాజితః .
నారీశో నాగరీప్రాణో నీలబాహుర్నదీ నదః .. 79..

నిద్రాత్యాగీ నిద్రితశ్చ నిద్రాలుర్నదబంధకః .
నాదో నాదస్వరూపచ్చ నాదాత్మా నాదమండితః .. 80..

పూర్ణానందో పరబ్రహ్మ పరంతేజాః పరాత్పరః .
పరం ధామ పరం మూర్తిః పరహంసః పరావరః .. 81..

పూర్ణః పూర్ణోదరః పూర్వః పూర్ణారివినిషూదనః .
ప్రకాశః ప్రకటః ప్రాప్యః పద్మనేత్రః పరోత్కటః .. 82..

పూర్ణబ్రహ్మ పూర్ణమూర్తిః పూర్ణతేజాః పరంవపుః .
పద్మబాహుః పద్మవక్త్రః పంచాననసుపూజితః .. 83..

ప్రపంచః పంచపూతశ్చ పంచామ్నాయః పరప్రభూః .
పద్మేశః పద్మకోశశ్చ పద్మాక్షః పద్మలోచనః .. 84..

పద్మాపతిః పురాణశ్చ పురాణపురుషః ప్రభుః .
పయోధిశయనః పాలః పాలకః పృథివీపతిః .. 85..

పవనాత్మజవంద్యశ్చ పవనాత్మజసేవితః .
పంచప్రాణః పంచవాయుః పంచాంగః పంచసాయకః .. 86..

పంచబాణః పూరకశ్చ ప్రపంచనాశకః ప్రియః .
పాతాలం ప్రమథః ప్రౌఢః పాశీ ప్రార్థ్యః ప్రియంవదః .. 87..

ప్రియంకరః పండితాత్మా పాపహా పాపనాశనః .
పాండ్యేశః పూర్ణశీలశ్చ పద్మీ పద్మసమర్చితః .. 88..

ఫణీశః ఫణిశాయీ చ ఫణిపూజ్యః ఫణాన్వితః .
ఫలమూలప్రభోక్తా చ ఫలదాతా ఫలేశ్వరః .. 89..

ఫణిరూపః ఫణేర్భర్తా ఫణిభుగ్వాహనస్తథా .
ఫల్గుతీర్థసదాస్నాయీ ఫల్గుతీర్థప్రకాశకః .. 90..

ఫలాశీ ఫలదః ఫుల్లః ఫలకః ఫలభక్షకః .
బుధో బోధప్రియో బుద్ధో బుద్ధాచారనివారకః .. 91..

బహుదో బలదో బ్రహ్మా బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మదాయకః .
భరతేశో భారతీశో భారద్వాజప్రపూజితః .. 92..

భర్తా చ భగవాన్ భోక్తా భీతిఘ్నో భయనాశనః .
భవో భీతిహరో భవ్యో భూపతిర్భూపవందితః .. 93..

భూపాలో భవనం భోగీ భావనో భువనప్రియః .
భారతారో భారహర్తా భారభృద్భరతాగ్రజః .. 94..

భూర్భుగ్భువనభర్తా చ భూనాథో భూతిసుందరః .
భేద్యో భేదకరో భేత్తా భూతాసురవినాశనః .. 95..

భూమిదో భూమిహర్తా చ భూమిదాతా చ భూమిపః .
భూతేశో భూతనాథశ్చ భూతేశపరిపూజితః .. 96..

భూధరో భూధరాధీశో భూధరాత్మా భయాపహః .
భయదో భయదాతా చ భయహర్తా భయావహః .. 97..

భక్ష్యో భక్ష్యో భవానందో భవమూర్తిర్భవోదయః .
భవాబ్ధిర్భారతీనాథో భరతో భూమిభూధరౌ .. 98..

మారీచారిర్మరుత్త్రాతా మాధవో మధుసూదనః .
మందోదరీస్తూయమానో మధుగద్గదభాషణః .. 99..

మందో మందారుమంతారౌ మంగలం మతిదాయకః .
మాయీ మారీచహంతా చ మదనో మాతృపాలకః .. 100..

మహామాయో మహాకాయో మహాతేజా మహాబలః .
మహాబుద్ధిర్మహాశక్తిర్మహాదర్పో మహాయశాః .. 101..

మహాత్మా మాననీయశ్చ మూర్తో మరకతచ్ఛవిః .
మురారిర్మకరాక్షారిర్మత్తమాతంగవిక్రమః .. 102..

మధుకైటభహంతా చ మాతంగవనసేవితః .
మదనారిప్రభుర్మత్తో మార్తండకులభూషణః .. 103..

మదో మదవినాశీ చ మర్దనో మునిపూజకః .
ముక్తిర్మరకతాభశ్చ మహిమా మననాశ్రయః .. 104..

మర్మజ్ఞో మర్మఘాతీ చ మందారకుసుమప్రియః .
మందరస్థో ముహూర్తాత్మా మంగల్యో మంగలాలకః .. 105..

మిహిరో మండలేశశ్చ మన్యుర్మాన్యో మహోదధిః .
మారుతో మారుతేయశ్చ మారుతీశో మరుత్తథా .. 106..

యశస్యశ్చ యశోరాశిర్యాదవో యదునందనః .
యశోదాహృదయానందో యశోదాతా యశోహరః .. 107..

యుద్ధతేజా యుద్ధకర్తా యోధో యుద్ధస్వరూపకః .
యోగో యోగీశ్వరో యోగీ యోగేంద్రో యోగపావనః .. 108..

యోగాత్మా యోగకర్తా చ యోగభృద్యోగదాయకః .
యోద్ధా యోధగణాసంగీ యోగకృద్యోగభూషణః .. 109..

యువా యువతిభర్తా చ యువభ్రాతా యువార్జకః .
రామభద్రో రామచంద్రో రాఘవో రఘునందనః .. 110..

రామో రావణహంతా చ రావణారీ రమాపతిః .
రజనీచరహంతా చ రాక్షసీప్రాణహారకః .. 111..

రక్తాక్షో రక్తపద్మాక్షో రమణో రాక్షసాంతకః .
రాఘవేంద్రో రమాభర్తా రమేశో రక్తలోచనః .. 112..

రణరామో రణాసక్తో రణో రక్తో రణాత్మకః .
రంగస్థో రంగభూమిస్థో రంగశాయీ రణార్గలః .. 113..

రేవాస్నాయీ రమానాథో రణదర్పవినాశనః .
రాజరాజేశ్వరో రాజా రాజమండలమండితః .. 114..

రాజ్యదో రాజ్యహర్తా చ రమణీప్రాణవల్లభః .
రాజ్యత్యాగీ రాజ్యభోగీ రసికోఽ థ రఘూద్వహః .. 115..

రాజేంద్రో రధునాయశ్చ రక్షోహా రావణాంతకః .
లక్ష్మీకాంతశ్చ లక్ష్మీపో లక్ష్మీశో లక్ష్మణాగ్రజః .. 116..

లక్ష్మణత్రాణకర్తా చ లక్ష్మణప్రీతిపాలకః .
లీలావతారో లంకారిర్లంకేశో లక్ష్మణేశ్వరః .. 117..

లక్ష్మణత్రాణకశ్చైవ లక్ష్మణప్రతిపాలకః .
లంగేశఘాతకశ్చాథ లంగేశప్రాణహారకః .. 118..

లంకేశవీర్యహర్తా చ లాక్షారసవిలోచనః .
లవంగకుసుమాసక్తో లవంగకుసుమప్రియః .. 119..

లలనాపాలనో లక్షో లింగరూపీ లసత్తనుః .
లావణ్యరామో లావణ్యం లక్ష్మీనారాయణాత్మకః .. 120..

లవణాంబుధిబంధశ్చ లవణాంబుధిసేతుకృత్ .
లీలామయో లవణజిత్ లోలో లవణజిత్ప్రియః .. 121..

వసుధాపాలకో విష్ణుర్విద్వాన్ విద్వజ్జనప్రియః .
వసుధేశో వాసుకీశో వరిష్ఠో వరవాహనః .. 122..

వేదో విశిష్టో వక్తా చ వదాన్యో వరదో విభుః .
విధిర్విధాతా వాసిష్ఠో వసిష్ఠో వసుపాలకః .. 123..

వసుర్వసుమతీభర్తా వసుమాన్ వసుదాయకః .
వార్తాధారీ వనస్థశ్చ వనవాసీ వనాశ్రయః .. 124..

విశ్వభర్తా విశ్వపాతా విశ్వనాథో విభావసుః .
విభుర్విభుజ్యమానశ్చ విభక్తో వధబంధనః .. 125..

వివిక్తో వరదో వన్యో విరక్తో వీరదర్పహా .
వీరో వీరగురుర్వీరదర్పధ్వంసీ విశాంపతిః .. 126..

వానరారిర్వానరాత్మా వీరో వానరపాలకః .
వాహనో వాహనస్థశ్చ వనాశీ విశ్వకారకః .. 127..

వరేణ్యో వరదాతా చ వరదో వరవంచకః .
వసుదో వాసుదేవశ్చ వసుర్వందనమేవ చ .. 128..

విద్యాధరో వేద్యవింధ్యో తథా వింధ్యాచలాశనః .
విద్యాప్రియో విశిష్టాత్మా వాద్యభాండప్రియస్తథా .. 129..

వంద్యశ్చ వసుదేవశ్చ వసుప్రియవసుప్రదా .
శ్రీదః శ్రీశః శ్రీనివాసః శ్రీపతిః శరణాశ్రయః .. 130..

శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రీలః శరణ్యః శరణాత్మకః .
శివార్జితః శివప్రాణః శివదః శివపూజకః .. 131..

శివకృత్ శివహర్తా చ శివాత్మా శివవాంఛకః .
శాయకీ శంకరాత్మా చ శంకఃరార్చనతత్పరః .. 132..

శంకరేశః శిశుః శౌరిః శాబ్దికః శబ్దరూపకః .
శబ్దభేదీ శబ్దహర్తా శాయకః శరణార్తిహా .. 133..

శర్వః శర్వప్రభుః శూలీ శూలపాణిప్రపూజితః .
శార్ఙ్గీ చ శంకరాత్మా చ శివః శకటభంజనః .. 134..

శాంతః శాంతిః శాంతిదాతా శాంతికృత్ శాంతికారకః .
శాంతికః శంఖధారీ చ శంఖీ శంఖధ్వనిప్రియః .. 135..

షట్చక్రభేదనకరః షడ్గుణశ్చ షడూర్మికః .
షడింద్రియః షడంగాత్మా షోడశః షోడశాత్మకః .. 136..

స్ఫురత్కుండలహారాఢ్యః స్ఫురన్మరకతచ్ఛవిః .
సదానందః సతీభర్తా సర్వేశః సజ్జనప్రియః .. 137..

సర్వాత్మా సర్వకర్తా చ సర్వపాతా సనాతనః .
సిద్ధః సాధ్యః సాధకేంద్రః సాధకః సాధకప్రియః .. 138..

సిద్ధేశః సిద్ధిదః సాధుః సత్కర్తా వై సదీశ్వరః .
సద్గతిః సంచిదానందః సద్బ్రహ్మ సకలాత్మకః .. 139..

సతీప్రియః సతీభార్యః స్వాధ్యాయశ్చ సతీపతిః .
సత్కవిః సకలత్రాతా సర్వపాపప్రమోచకః .. 140..

సర్వశాస్త్రమయః సూర్యః సర్వామ్నాయనమస్కృతః .
సర్వదేవమయః సాక్షీ సర్వయజ్ఞస్వరూపకః .. 141..

సర్వః సంకటహర్తా చ సాహసీ సగుణాత్మకః .
సుస్నిగ్ధః సుఖదాతా చ సత్త్వః సత్త్వగుణాశ్రయః .. 142..

సత్యః సత్యవ్రతశ్చైవ సత్యవాన్ సత్యపాలకః .
సత్యాత్మా సుభగశ్చైవ సౌభాగ్యం సగరాన్వయః .. 143..

సీతాపతిః ససీతశ్చ సాత్వతః సాత్వతాంపతిః .
హరిర్హలీ హలశ్చైవ హర-కోదండ-ఖండనః .. 144..

హుంకారధ్వనిపూరశ్చ హుంకారధ్వనిసంభవః .
హర్తా హరో హరాత్మా చ హారభూషణభూషితః .. 145..

హరకార్ముకభంక్తా చ హరపూజాపరాయణః .
క్షోణీశః క్షితిభుగ్ క్షోణీనేతా చైవ క్షమాపరః .. 146..

క్షమాశీలః క్షమాయుక్తః క్షోదీ క్షోదవిమోచనః .
క్షేమంకరస్తథా క్షేమదాయకో జ్ఞానదాయకః .. 147..

ఫలశ్రుతిః -
నామ్నామేతత్సహస్రం తు శ్రీరామస్య జగత్ప్రభోః .
రుద్రయామలతంత్రేఽస్మిన్ భుక్తిముక్తిప్రదాయకం .. 148..

శ్రీగౌర్యై శ్రావితం స్తోత్రం భక్త్యా శ్రీశమ్భునా స్వయం .
రామసాయుజ్యలక్ష్మీకం సర్వసౌఖ్యకరం నృణాం ..

పఠన్ శృణ్వన్ గృణన్ వాపి బ్రహ్మభూయాయ కల్పతే .. 149..

శ్రీరామనామ్నా పరమం సహస్రకం పాపాపహం పుణ్యసుఖావహం శుభం .
భక్తిప్రదం భక్తజనైకపాలకం స్త్రీపుత్రపౌత్రప్రదమిష్టదాయకం .. 150..

.. ఇతి శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..
.. ఓం తత్సత్ శ్రీసీతారామచంద్రార్పణమస్తు ..

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : rAmasahasranAmastotram 3
% File name             : rAmasahasranAmastotram3.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmastotram 3 (akArAdijnakArAnta anAdiradhivAsaH)
% engtitle              : rAmasahasranAmastotram 3
% Category              : raama, sahasranAma
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Indexextra            : (VSM 2, rAmapUjApaddhati scan)
% Latest update         : June 21, 2018
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

లక్ష్మణ సహస్రనామ స్తోత్రం (భుషుండి రామాయణాంతర్గతం)

పంచదశోఽధ్యాయః

వసిష్ఠ ఉవాచ -

ఇదానీం తవ పుత్రస్య ద్వితీయస్య మహాత్మనః .
నామసాహస్రకం వక్ష్యే సుగోప్యం దైవతైరపి .. 1..

ఏష సాక్షాద్ధరేరంశో దేవదేవస్య శార్ఙ్గిణః . var దేవరామస్య
యః శేష ఇతి విఖ్యాతః సహస్రవదనో విభుః .. 2..

తస్యైతన్నామసాహస్రం వక్ష్యామి ప్రయతః శృణు .
లక్ష్మణః శేషగః శేషః సహస్రవదనోఽనలః .. 3..

సంకర్షణః కాలరూపః సహస్రార్చిర్మహానలః .
కాలరూపో దురాధర్షో బలభద్రః ప్రలంబహా .. 4..

కృతాంతః కాలవదనో విద్యుజ్జిహ్వో విభావసుః .
కాలాత్మా కలనాత్మా చ కలాత్మా సకలోఽకలః .. 5..

కుమారబ్రహ్మచారీ చ రామభక్తః శుచివ్రతః .
నిరాహారో జితాహారో జితనిద్రో జితాసనః .. 6..

మహారుద్రో మహాక్రోధో ఇంద్రజిత్ప్రాణనాశకః .
సీతాహితప్రదాతా చ రామసౌఖ్యప్రదాయకః .. 7..

యతివేశో వీతభయః సుకేశః కేశవః కృశః .
కృష్ణాంశో విమలాచారః సదాచారః సదావ్రతః .. 8.. var కృశాంశో

బర్హావతంసో విరతిర్గుంజాభూషణభూషితః .
శేషాచలనివాసో చ శేషాద్రిః శేషరూపధృక్ .. 9..

అధోహస్తః ప్రశాంతాత్మా సాధూనాం గతిదర్శనః .
సుదర్శనః సురూపాంగో యజ్ఞదోషనివర్తనః .. 10..

అనంతో వాసుకిర్నాగో మహీభారో మహీధరః . var వాసుకీనాగో
కృతాంతః శమనత్రాతా ధనుర్జ్యాకర్షణోద్భటః .. 11..

మహాబలో మహావీరో మహాకర్మా మహాజవః .
జటిలస్తాపసః ప్రహ్వః సత్యసంధః సదాత్మకః .. 12..

శుభకర్మా చ విజయీ నరో నారాయణాశ్రయః .
వనచారీ వనాధారో వాయుభక్షో మహాతపాః .. 13..

సుమంత్రో మంత్రతత్త్వజ్ఞః కోవిదో రామమంత్రదః .
సౌమిత్రేయః ప్రసన్నాత్మా రామానువ్రత ఈశ్వరః .. 14..

రామాతపత్రభృద్ గౌరః సుముఖః సుఖవర్ద్ధనః .
రామకేలివినోదీ చ రామానుగ్రహభాజనః .. 15..

దాంతాత్మా దమనో దమ్యో దాసో దాంతో దయానిధిః .
ఆదికాలో మహాకాలః క్రూరాత్మా క్రూరనిగ్రహః .. 16..

వనలీలావినోదజ్ఞో విధేత్తా విరహాపహః .
భస్మాంగరాగధవలో యతీ కల్యాణమందిరః .. 17..

అమందో మదనోన్మాదీ మహాయోగీ మహాసనః .
ఖేచరీసిద్ధిదాతా చ యోగవిద్యోగపారగః .. 18..

విషానలో విషహ్యశ్చ కోటిబ్రహ్మాండదాహకృత్ . var విషయశ్చ
అయోధ్యాజనసంగీతో రామైకానుచరః సుధీః .. 19..

రామాజ్ఞాపాలకో రామో రామభద్రః పునీతపాత్ .
అక్షరాత్మా భువనకృద్ విష్ణుతుల్యః ఫణాధరః .. 20..

ప్రతాపీ ద్విసహస్రాక్షో జ్వలద్రూపో విభాకరః .
దివ్యో దాశరథిర్బాలో బాలానాం ప్రీతివర్ద్ధనః .. 21..

వాణప్రహరణో యోద్ధా యుద్ధకర్మవిశారదః .
నిషంగీ కవచీ దృప్తో దృఢవర్మా దృఢవ్రతః .. 22..

దృఢప్రతిజ్ఞః ప్రణయీ జాగరూకో దివాప్రియః .
తామసీ తపనస్తాపీ గుడాకేశో ధనుర్ద్ధరః .. 23..

శిలాకోటిప్రహరణో నాగపాశవిమోచకః .
త్రైలోక్యహింసకర్త్తా చ కామరూపః కిశోరకః .. 24..

కైవర్తకులవిస్తారః కృతప్రీతిః కృతార్థనః . var కులనిస్తారః
కౌపీనధారీ కుశలః శ్రద్ధావాన్ వేదవిత్తమః .. 25..

వ్రజేశ్వరో మహాసఖ్యః కుంజాలయమహాసఖః .
భరతస్యాగ్రణీర్నేతా సేవాముఖ్యో మహామహః .. 26..

మతిమాన్ ప్రీతిమాన్ దక్షో లక్ష్మణో లక్ష్మణాన్వితః .
హనుమత్ప్రియమిత్రశ్చ సుమిత్రాసుఖవర్ద్ధనః .. 27..

రామరూపో రామముఖో రామశ్యామో రమాప్రియః .
రమారమణసంకేతీ లక్ష్మీవాఀల్లక్ష్మణాభిధః .. 28..

జానకీవల్లభో వర్యః సహాయః శరణప్రదః .
వనవాసప్రకథనో దక్షిణాపథవీతభీః .. 29..

వినీతో వినయీ విష్ణుర్వైష్ణవో వీతభీః పుమాన్ .
పురాణపురుషో జైత్రో మహాపురుషలక్ష్మణః .. 30.. var లక్షణః

మహాకారుణికో వర్మీ రాక్షసౌఘవినాశనః .
ఆర్తిహా బ్రహ్మచర్యస్థః పరపీడానివర్త్తనః .. 31..

పరాశయజ్ఞః సుతపాః సువీర్యః సుభగాకృతిః .
వన్యభూషణనిర్మాతా సీతాసంతోషవర్ద్ధనః .. 32..

రాఘవేంద్రో రామరతిర్గుప్త సర్వపరాక్రమః . var రతిర్యుక్త
దుర్ద్ధర్షణో దుర్విషహః ప్రణేతా విధివత్తమః .. 33..

త్రయీమయోఽగ్నిమయః త్రేతాయుగవిలాసకృత్ .
దీర్ఘదంష్ట్రో మహాదంష్ట్రో విశాలాక్షో విషోల్వణః .. 34..

సహస్రజిహ్వోలలనః సుధాపానపరాయణః .
గోదాసరిత్తరంగార్చ్యో నర్మదాతీర్థపావనః .. 35..

శ్రీరామచరణసేవీ సీతారామసుఖప్రదః .
రామభ్రాతా రామసమో మార్త్తండకులమండితః .. 36..

గుప్తగాత్రో గిరాచార్యో మౌనవ్రతధరః శుచిః .
శౌచాచారైకనిలయో విశ్వగోప్తా విరాడ్ వసుః .. 37..

క్రుద్ధః సన్నిహితో హంతా రామార్చాపరిపాలకః .
జనకప్రేమజామాతా సర్వాధికగుణాకృతిః .. 38..

సుగ్రీవరాజ్యకాంక్షీ చ సుఖరూపీ సుఖప్రదః .
ఆకాశగామీ శక్తిశోఽనంతశక్తిప్రదర్శనః .. 39.. var శక్తిష్టో

ద్రోణాద్రిముక్తిదోఽచింత్యః సోపకారజనప్రియః .
కృతోపకారః సుకృతీ సుసారః సారవిగ్రహః .. 40..

సువంశో వంశహస్తశ్చ దండీ చాజినమేఖలీ .
కుండో కుంతలభృత్ కాండః ప్రకాండః పురుషోత్తమః .. 41..

సుబాహుః సుముఖః స్వంగః సునేత్రః సంభ్రమో క్షమీ .
వీతభీర్వీతసంకల్పో రామప్రణయవారణః .. 42..

వద్ధవర్మా మహేశ్వాసో విరూఢః సత్యవాక్తమః .
సమర్పణీ విధేయాత్మా వినేతాత్మా క్రతుప్రియః .. 43..

అజినీ బ్రహ్మపాత్రీ చ కమండలుకరో విధిః .
నానాకల్పలతాకల్పో నానాఫలవిభూషణః .. 44..

కాకపక్షపరిక్షేపీ చంద్రవక్త్రః స్మితాననః .
సువర్ణవేత్రహస్తశ్చ అజిహ్మో జిహ్మాగాపహః .. 45..

కల్పాంతవారిధిస్థానో బీజరూపో మహాంకురః .
రేవతీరమణో దక్షో వాభ్రవీ ప్రాణవల్లభః .. 46..

కామపాలః సుగౌరాంగో హలభృత్ పరమోల్వణః .
కృత్స్నదుఃఖప్రశమనో విరంజిప్రియదర్శనః .. 47..

దర్శనీయో మహాదర్శో జానకీపరిహాసదః .
జానకోనర్మసచివో రామచారిత్రవర్ద్ధనః .. 48..

లక్ష్మీసహోదరోదారో దారుణః ప్రభురూర్జితః .
ఊర్ధ్వస్వలో మహాకాయః కంపనో దండకాశ్రయః .. 49..

ద్వీపిచర్మపరీధానో దుష్టకుంజరనాశనః .
పురగ్రామమహారణ్యవటీద్రుమవిహారవాన్ .. 50..

నిశాచరో గుప్తచరో దుష్టరాక్షసమారణః .
రాత్రింజరకులచ్ఛేత్తా ధర్మమార్గప్రవర్తకః .. 51..

శేషావతారో భగవాన్ ఛందోమూతిర్మహోజ్జ్వలః .
అస్పృష్టో హ్యస్పృష్టవేదాంగో భాష్యకారః ప్రభాషణః .. 52..

భాష్యో భాషణకర్తా చ భాషణీయః సుభాషణః .
శబ్దశాస్త్రమయో దేవః శబ్దశాస్త్రప్రవర్త కః .. 53..

శబ్దశాస్త్రార్థవాదీ చ శబ్దజ్ఞః శబ్దసాగరః .
శబ్దపారాయణజ్ఞానః శబ్దపారాయణప్రియః .. 54..

ప్రాతిశాఖ్యో ప్రహరణో గుప్తవేదార్థసూచకః .
దృష్టవిత్తో దాశరథిః స్వాధీనః కేలిసాగరః .. 55..

గైరికాదిమహాధాతుమండితశ్చిత్రవిగ్రహః .
చిత్రకూటాలయస్థాయీ మాయీ విపులవిగ్రహః .. 56..

జరాతిగో జరాహంతా ఊర్ధ్వరేతా ఉదారధీః .
మాయూరమిత్రో మాయూరో మనోజ్ఞః ప్రియదర్శనః .. 57..

మధురాపురనిర్మాతా కావేరీతటవాసకృత్ .
కృష్ణాతీరాశ్రమస్థానో మునివేశో మునీశ్వరః .. 58..

మునిగమ్యో మునీశానో భువనత్రయభూషణః .
ఆత్మధ్యానకరో ధ్యాతా ప్రత్యక్సంధ్యావిశారదః .. 59..

వానప్రస్థాశ్రమాసేవ్యః సంహితేషు ప్రతాపధృక .
ఉష్ణీషవాన్ కంచుకీ చ కటిబంధవిశారదః .. 60..

ముష్టికప్రాణదహనో ద్వివిదప్రాణశోషణః . var ప్రానహననో
ఉమాపతిరుమానాథ ఉమాసేవనతత్పరః .. 61..

వానరవ్రాతమధ్యస్థో జాంబువద్గణసస్తుతః .
జాంబువద్భక్తసుఖదో జాంబుర్జాంబుమతీసఖః .. 62..

జాంబువద్భక్తివశ్యశ్చ జాంబూనదపరిష్కృతః .
కోటికల్పస్మృతివ్యగ్రో వరిష్ఠో వరణీయభాః .. 63..

శ్రీరామచరణోత్సంగమధ్యలాలితమస్తకః .
సీతాచరణసంస్పర్శవినీతాధ్వమహాశ్రమః .. 64..

సముద్రద్వీపచారీ చ రామకైంకర్యసాధకః .
కేశప్రసాధనామర్షీ మహావ్రతపరాయణః .. 65..

రజస్వలోఽతిమలినోఽవధూతో ధూతపాతకః .
పూతనామా పవిత్రాంగో గంగాజలసుపావనః .. 66..

హయశీర్షమహామంత్రవిపశ్చిన్మంత్రికోత్తమః .
విషజ్వరనిహంతా చ కాలకృత్యావినాశనః .. 67..

మదోద్ధతో మహాయానో కాలిందీపాతభేదనః .
కాలిందీభయదాతా చ ఖట్వాంగీ ముఖరోఽనలః .. 68..

తాలాంకః కర్మవిఖ్యాతిర్ధరిత్రీభరధారకః .
మణిమాన్ కృతిమాన్ దీప్తో బద్ధకక్షో మహాతనుః .. 69..

ఉత్తుంగో గిరిసంస్థానో రామమాహాత్మ్యవర్ధ్ధనః .
కీర్తిమాన్ శ్రుతికీర్తిశ్చ లంకావిజయమంత్రదః .. 70..

లంకాధినాథవిషహో విభీషణగతిప్రదః .
మందోదరీకృతాశ్చర్యో రాక్షసీశతఘాతకః .. 71..

కదలీవననిర్మాతా దక్షిణాపథపావనః .
కృతప్రతిజ్ఞో బలవాన్ సుశ్రీః సంతోషసాగరః .. 72..

కపర్దీ రుద్రదుర్దర్శో విరూపవదనాకృతిః .
రణోద్ధురో రణప్రశ్నీ రణఘంటావలంబనః .. 73..

క్షుద్రఘంటానాదకటిః కఠినాంగో వికస్వరః .
వజ్రసారః సారధరః శార్ఙ్గీ వరుణసంస్తుతః .. 74..

సముద్రలంఘనోద్యోగీ రామనామానుభావవిత్ .
ధర్మజుష్టో ఘృణిస్పృష్టో వర్మీ వర్మభరాకులః .. 75..

ధర్మయాజో ధర్మదక్షో ధర్మపాఠవిధానవిత్ .

రత్నవస్త్రో రత్నధౌత్రో రత్నకోపీనధారకః .. 76..

లక్ష్మణో రామసర్వస్వం రామప్రణయవిహ్వలః .
సబలోఽ పి సుదామాపి సుసఖా మధుమంగలః .. 77..

రామరాసవినోదజ్ఞో రామరాసవిధానవిత్ .
రామరాసకృతోత్సాహో రామరాససహాయాన్ .. 78..

వసంతోత్సవనిర్మాతా శరత్కాలవిధాయకః .
రామకేలీభరానందీ దూరోత్సారితకంటకః .. 79..

ఇతీదం తవ పుత్రస్య ద్వితీయస్య మహాత్మనః .
యః పఠేన్నామసాహస్రం స యాతి పరమం పదం .. 80..

పీడాయాం వాపి సంగ్రామే మహాభయ ఉపస్థితే .
యః పఠేన్నామసాహస్రం లక్ష్మణస్య మహౌ మేధయా .
స సద్యః శుభమాప్నోతి లక్ష్మణస్య ప్రసాదతః .. 81..

సర్వాన్ దుర్గాన్ తరత్యాశు లక్ష్మణేత్యేకనామతః .
ద్వితీయనామోజ్వారేణ దేవం వశయతి ధ్రువం .. 82..

పఠిత్వా నామసాహస్రం శతావృత్యా సమాహితః .
ప్రతినామాహుతిం దత్వా కుమారాన్ భోజయేద్దశ .. 83..

సర్వాన్ కామానవాప్నోతి రామానుజకృపావశాత్ .
లక్ష్మణేతి త్రివర్గస్య మహిమా కేన వర్ణ్యతే .. 84..

యచ్ఛ్రుత్వా జానకీజానేర్హృది మోదో వివర్ద్ధతే .
యథా రామస్తథా లక్ష్మీర్యథా శ్రీర్లక్ష్మణస్తథా .. 85.. var లక్ష్మ్యా యథా

రామద్వయోర్న భేదోఽ స్తి రామలక్ష్మణయోః క్వచిత్ .
ఏష తే తనయః సాక్షాద్రామేణ సహ సంగతః .. 86..

హరిష్యతి భువో భారం స్థానే స్థానే వనే వనే .
ద్రష్టవ్యో నిధిరేవాసౌ మహాకీర్తిప్రతాపయోః .. 87..

రామేణ సహితః క్రీడాం బహ్వీం విస్తారయిష్యతి . var బాహ్వీం
రామస్య కృత్వా సాహాయ్యం ప్రణయం చార్చయిష్యతి .. 88..

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుండసంవాదే
లక్ష్మణసహస్రనామకథనం నామ పంచదశోఽ ధ్యాయః .. 15..

Proofread by Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com

% Text title : lakShmaNasahasranAmastotram from bhushuNDIrAmAyaNa
% File name : lakShmaNasahasranAmastotrambhushuNDIrAmAyaNa.itx
% itxtitle : lakShmaNasahasranAmastotram (bhushuNDIrAmAyaNAntargatam)
% engtitle : lakShmaNasahasranAmastotram from bhushuNDIrAmAyaNa
% Category : raama, sahasranAma
% Location : doc_raama
% Sublocation : raama
% Language : Sanskrit
% Subject : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by : Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com
% Source : Bhushundi Ramayanam pUrvakhaNDa, adhyAYa 15
% Indexextra : (Book 1)
% Latest update : February 25, 2018
% Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com
% Site access : https://sanskritdocuments.org

సరయూనామ సహస్రనామ స్తోత్రం (భుషుండి రామాయణాంతర్గతం)

శుక ఉవాచ -
సాబ్రవీజ్జాతమాత్రైవ భూమానం పురుషం తతః .
రామప్రేమోద్గమోద్భూతరోమాంచవ్యాప్తవిగ్రహం .. 1..

సరయూరువాచ -
కి ను కుర్యామహే భూమన్ కిం చ మే నామ నిశ్చితం .
భవత్పార్శ్వేఽ భవాన్యత్ర కుత్ర మేఽ వాస్థితిర్భవేత్ .. 2..

రామప్రేమోద్భవానందాత్సుస్రుర్నేత్రాణి నః పృథక్ .
తుదత్థబాష్పవారిభ్యః సంభూతా త్వం తరంగిణీ .. 3..

సరయూరితి తే నామ తస్మాన్నిశ్చితమేవ మే .
నయనోత్థైర్జలైర్జాతా తస్మాన్నేత్రజలేతి చ .. 4..

వసిష్ఠశ్చ భవత్తీరే తపసా సిద్ధిమేష్యతి .
వాసిష్ఠీతి భువి ఖ్యాతం తవ నామ భవిష్యతి .. 5..

సాకేతనగరే గత్వా రామస్య సుఖవర్ద్ధనీ .
రామగంగేతి తే నామ భువి ఖ్యాతం భవిష్యతి .. 6..

పూర్వం తు తమసా జాతా ఐరావతరదాహతాత్ .
మహాశైలస్య శిఖరాత్పశ్చాత్త్వం విశ్వపావినీ .. 7..

ద్విర్వహేతి చ తే నామ లోకే ఖ్యాతం భవిష్యతి .
ప్రేమానందాత్సముద్భూతాం తస్మాత్ప్రేమజలేతి చ .. 8..

అథ తేఽ హం ప్రవక్ష్యామి నామసాహస్రకం శుభం .
యస్య శ్రవణమాత్రేణ ప్రేమానందః ప్రవర్ద్ధతే .. 9..

సరయూః ప్రేమసరయూః ప్రేమానందసరోజలా .
ప్రేమపూర్ణా ప్రేమమయీ ప్రేమతోయా మహోదకా .. 10..

రామగంగా రామనదీ రామప్రేమా మహానదీ .
సుధావర్ణా చంద్రవర్ణా ఘనసారరసోదకా .. 11..

రసాత్మికా రసమయీ రసపూర్ణా రసోదకా .
రసా రసప్రియా రస్యా రసారమ్యా రసావహా .. 12..

సుధామా వసుధా లక్ష్మీర్వసుధామా వసూద్భవా .
సరిద్వరా సరిచ్ఛ్రేష్ఠా సరిద్రూపా సరోమయీ .. 13..

రామకేలికరీ రామా రామచిత్తప్రసాదినీ .
లోకసంతాపహరిణీ హనుమత్సేవితోదకా .. 14..

మరీచిర్మరుదారాధ్యా రామచంద్రతనుప్రభా .
ద్రవదవ్యమయో దేవీ దోలారూఢామృతద్రవా .. 15..

ద్రావిణీ ద్రవిణావాసా ద్రవామృతమయీ సరిత్ .
సరణీ సారిణీ సారా సారరూపా సరోవరా .. 16..

పురుషాశ్రుమయీ మోదా ప్రమోదవనవాహినీ .
కల్లోలినీ కలిహరా కల్మషఘ్నీ కలాధరా .. 17..

కలామయీ కలాపూర్ణా చంద్రికా రామచంద్రికా .
వైకుంఠవాహినీ వర్యా వరేణ్యా వారిదేవతా .. 18..

గుడూచీ గుడసుస్వాదుర్గాఢీ గుడసముద్భవా .
వాసిష్ఠీ చ వశిష్ఠశ్రీర్వసిష్ఠారాధ్యదేవతా .. 19..

వసిష్ఠావశినీ వశ్యా వశ్యాకర్షణకారిణీ .
సువర్ణా చైవ సావర్ణీసువర్ణసికతావహా .. 20..

సువర్ణతటినీ చైవ సువర్ణస్రవణోదకా .
విధినేత్రజలా వైధీ విధిప్రేమా విధిప్రియా .. 21..

ఉత్తరంగా చ తరలా తారకాపతినిర్మలా .

తమసా తామసహరా తమోహర్త్రీ తమోవహా .. 22..

తీక్ష్ణా తోక్ష్ణగతిస్తుంగా తుంగవీచిర్వినోదినీ .
తుంగతీరా తుంగభవా తుంగతీరప్రసారిణీ .. 23..

తుంగతోయా తుంగవహా తుంగగా తుంగగామినీ .
తడిత్ప్రభా తడిద్రూపా తడిద్వీచిస్తడిజ్జ్వలా .. 24..

తప్తోదకా తప్తతనుస్తాపహా తాపసాశ్రయా .
తపఃసిద్ధికరీ తాపీ తపనాతాపహారిణీ .. 25..

తాపసంతాపహరిణీ తపనోత్థా తపోమయీ .
తాపినీ తపనాకారా తపర్తుః సుఖకారిణీ .. 26..

తరంగిణీ తరలినీ తరణీ తారిణీ తరిః .
స్థేమా స్థిరగతిః స్థాత్రీస్థావరోత్థా స్థిరోదకా .. 27..

స్థైర్యకర్త్రీ స్థిరాకారా స్థిరా స్థావరదేవతా .
పూతా పూతగతిః పూతలోకపావనకారిణీ .. 28..

పావినీ పవనాకారా పవమానగుణప్రదా .
శీతలా శీతసలిలా శీతలాకృతివాహినీ .. 29..

మందా మందగతిర్మందా మందలస్వరపూరణీ .
మందాకినీ మదాఘూర్ణీ మందమందగమోదకా .. 30..

మీనాఢ్యా మీనసుఖదా మీనకేలివిధాయినీ .
మహోర్మిమాలినీ మాన్యా మాననీయమహాగుణా .. 31..

మరుత్సేవ్యా మరుల్లోలా మరుత్తనృపసేవితా .
ఇక్ష్వాకుసేవితతటా ఈక్షాకృతమహోత్సవా .. 32..

ఈక్షణీయా ఇక్షుమతీ ఇక్షుఖండరసోదకా .
కర్పూరనీరా కర్పూరా కర్పూరధవలోదకా .. 33..

నాగకన్యా నగారూఢా నగరాజవిభేదినీ .
పాతాలగంగా పూతాంగీ పూజనీయా పరాపరా .. 34..

పారావారైకనిలయా పారావారవిహారిణీ .
పరిగతా పరప్రేమా పరప్రీతివివర్ద్ధినీ .. 35..

ఫల్గూజలా ఫల్గుజలా ఫాల్గునస్య వరప్రదా .
ఫేనావృతా ఫేనసితా ఫేనోద్వమనకారిణీ .. 36..
ఫలకారా ఫలకరీ ఫలినీ ఫలపూజితా .
ఫణీంద్రఫణసంసేవ్యా ఫణికంకణభూషితా .. 37..

ఖరాకారా ఖరతరా ఖరరాక్షసహారిణీ .
ఖగేంద్రభజనీయా చ ఖగవంశవివర్ద్ధినీ .. 38..

ఖగారూఢా ఖగైః స్తుత్యా ఖగజా చ ఖగామినీ .
ఖసారాధ్యా ఖసవృతా ఖసవంశైకజీవనా .. 39..

ఖేలాగతిః ఖలహరా ఖలతాపరిహారిణీ .
ఖదినీ ఖాదినీ ఖేద్యా ఖేదహా ఖేలకారిణీ .. 40..

గణనీయా గణైః పూజ్యా గాణపత్యమహాఫలా .
గణేశపూజితా గణ్యా గణదుఃఖనివారిణీ .. 41..

గుణాఢ్యా గుణసంపన్నా గుణగుంఫితవిగ్రహా .
గుణనీయా గురుగుణా గురుపూజ్యా గురుద్రవా .. 42..

గుర్వీ గీష్పతిసంసేవ్యా గిరాచార్యా గిరాశ్రయా .
గిరీంద్రకందరావాసా గిరీశసేవితోదకా .. 43..

కోటిచాంద్రమసజ్యోతిః కోటిచాంద్రిమహోజ్జ్వలా .
కటాహభేదనపరా కఠోరజవగామినీ .. 44..

కరశాఖాపాఠరతా కారకానాం వరప్రదా .
కాష్ఠాపరా కాష్ఠభేదా కాష్ఠాష్టకవినోదినీ .. 45..

కరవీరప్రసూనాఢ్యా కరవాలసితిచ్ఛవిః .
కంబుశ్వేతా కబుకంఠా కంబుభృత్ప్రాణవల్లభా .. 46..

ధర్మాఢ్యా ధర్మశమనీ ధర్మపాఠవినోదినీ .
ధర్మయోగసుసంతుష్టా ఘటాకారా ఘటోదకా .. 47..

ఘట్టినీ ఘట్టసుఖదా ఘట్టపాలవరప్రదా .
ఘటకోటిసుసంపన్నా ఘటాటోపజలోర్మిభృత్ .. 48..

చాంచల్యదారిణీంద్రాణీ చాండాలగతిదాయినీ .

చండాతపక్లేశహరా చండా చండిమమండితా .. 49..

చాంపేయకుసుమప్రీతా చపలా చపలాకృతిః .
చంపూగ్రంథవిధానజ్ఞా చంచూపుటహృతోదకా .. 50..

చ@క్రమా చ@క్రమకరీ చమత్కారవివర్ద్ధినీ .
చర్మకారకులోద్ధారా చర్మా చర్మణ్వతీ నదీ .. 51..

భూమేక్షణసముద్భూతా భూగతా భూమిపాపహా .
భూతలస్థా భయహరా విభీషణసుఖప్రదా .. 52..

భూతప్రేతపిశాచఘ్నీ దుర్గతిక్షయకారిణీ .
దుర్గమా దుర్గనిలయా దుర్గారాధనకారిణీ .. 53..

దురారాధ్యా దుఃఖహరా దుర్గభూమిజయప్రదా .
వన్యా వనప్రియా వాణీ వీణారవవినోదినీ .. 54..

వారాణసీవాసరతా వాసవీ వాసవప్రియా .
వసుధా వసుధామా చ వసుదాత్రీ వసుప్రియా .. 55..

వసుతేజా వసుపరా వసువాసవిధాయినీ .
వైశ్వానరీ విశ్వవంద్యా విశ్వపావనకారిణీ .. 56..

వైశ్వానరరుచిర్విశ్వా విశ్వదీప్తిర్విశాఖినీ .
విశ్వాసనా విశ్వసనా విశ్వవశ్యత్వకారిణీ .. 57..

విశ్వావసుప్రియజలా విశ్వామిత్రనిషేవితా .
విశ్వారాధ్యా విష్ణురూపా వషట్కారాక్షరప్రియా .. 58..

పానప్రియా పానకర్త్రీ పాతకౌఘప్రహారిణీ .
నానాయుధా నవజలా నవీనగతిభూషితా .. 59..

ఉత్తరంగగతిస్తారా స్వస్తరుప్రసవార్చితా .
తుహినాద్రిసముద్భూతా తుహితా తుహినోదకా .. 60..

కూలినీ కూలమిలితా కూలపాతనతత్పరా .
కాలాతిగామినీ కాలీ కాలికా కాలరూపిణీ .. 61..

కీలాలినీ కీలహరా కీలితాఖిలపాతకా .
కమలా కమలాకారా కమలార్చితవిగ్రహా .. 62..

కరాలకమలావేశా కలికోల్లాసకారిణీ .
కరిణీ కారిణీ కీర్ణా కీర్ణరూపా కృపావతీ .. 63..

కులీనా కులవంద్యా చ కలనాదా కలావతీ .
ఖగేంద్రగామిని ఖల్యా ఖలీనా ఖలతాపహా .. 64..

స్ఖలద్గతిః ఖమార్గస్థా ఖిలాఖిలకథానకా .
ఖేచరీముద్రికారూపా ఖఖేగాతిగామినీ .. 65.. syllable missing

గంగాజలా గీతగుణా గీతా గుప్తార్థబోధినీ .
గీయమానగుణగ్రామా గీర్వాణా చ గరీయసీ .. 66..

గ్రహాపహా గ్రహణకృద్ గృహ్యా గృహ్యార్థదాయినీ .
గేహినీ గిలితాఘౌఘా గవేంద్రగృహగామినీ .. 67..

గోపీజనగణారాధ్యా శ్రీరామగుణగాయినీ .
గుణానుబంధినీ గుణ్యా గుణగ్రామనిషేవితా .. 68..

గుహమాతా గుహాంతస్థా గూఢా గూఢార్థబోధినో .
ఘర్ఘరారావముదితా ఘర్ఘరాఘటనాకృతిః .. 69..

ఘటీబంధైకనిలయా ఘటా ఘంటాలవిగ్రహా .
ఘనాఘనస్వనా ఘోరా ఘనసారసమాకృతిః .. 70..

ఘోషా ఘోషవతీ ఘుష్యా ఘోషేశ్వరసుతప్రియా .
ఘోరాఘనాశనకరీ ఘర్మాతిభయహారిణీ .. 71..

ఘృణాకరీ ఘృణిమతీ ఘృణిర్ఘ్రాణేంద్రియప్రియా .
ఘ్రాతా ఘర్మాశుదుహితా ఘాతితాఘా ఘనాఘనా .. 72..

చాంద్రీ చంద్రమతీ చంద్రా చంద్రికా చంద్రికాకృతిః .
చంద్రకా చంద్రకాకారా చందనాలేపకారిణీ .. 73..

చందనద్రవసంశీతా చమత్కృతజగత్త్రయా .
చిత్తా చిత్తహరా చిత్యా చింతామణిసమాకృతిః .. 74..

చింతాహరా చింతనీయా చరాచరసుఖప్రదా .
చతురాశ్రమసంసేవ్యా చతురాననసేవితా .. 75..

చతురా చతురాకారా చీర్ణవ్రతసుఖప్రదా .
చూర్ణా చూర్ణౌషధసమా చపలా చపలాకృతిః .. 76..

ఛలినో ఛలహర్త్రీ చ ఛలితాశేషమానవా .
ఛద్మినీ ఛద్మహరిణీ ఛద్మసద్మవిధాయినీ .. 77..

ఛన్నా ఛన్నగతిశ్ఛిన్నా ఛిదాకర్త్రీ ఛిదాకృతిః .
ఛన్నాకారా ఛన్నజలా ఛన్నపాతకహారిణీ .. 78..

జయఘోషా జయాకారా జైత్రా జనమనోహరా .
జన్మినీ జన్మహరిణీ జగత్త్రయవినోదినీ .. 79..

జగన్నాథప్రియా లక్ష్మీర్జంబూద్వీపసుఖప్రదా .
జంబాలినీ జవగతిర్జపాకుసుమసుందరీ .. 80..

జంబీరరససంతుష్టా జాంబూనదవిభూషణా .
జటాధరా చ జటిలా జంభారికరపూజితా .. 81..

జంగమా జితదైతేయా జిత్వరా జయవర్ద్ధనీ .
జీవాంతరగతిర్జీవ్యా జీవాకర్షణతత్పరా .. 82..

జ్యానినాదైకముదితా జరానాశనతత్పరా .
జలాశ్రయా జలకరీ జాలినీ జాలవర్తినీ .. 83..

జీమూతవర్షిణీ జారా జారిణీ జారవల్లభా .
ఝుంఝూరవా ఝుణత్కారా ఝుఝుంరారావకారిణీ .. 84..

ఝిల్లీనినాదముదితా ఝల్లరీనాదతోషిణీ .
ఝరీ ఝర్ఝరికారూపా ఝూంకారరవకారిణీ .. 85..

టాంకారిణీ టంకహస్తా టాపినో టాపగామినీ .
టంటంనినాదముదితా ఠఠంశబ్దప్రబోధినీ .. 86..

ఠకురా ఠక్కురాజ్ఞా చ ఠంఠంనినదకారిణీ .
డమరూవాదనపరా డక్కాడాంకారకారిణీ .. 87..

డాకినీ డామరాచార్యా డమడుమరవోత్కటా .
ఢక్కా ఢక్కారవాఢ్యా చ ఢంఢాఢుంఢరవాసినీ .. 88..

ఢుంఢిపూరణదక్షా చ ఢుంఢిరాజప్రపూజితా .
తత్తాతతా మహాతాతా తేజినీ తేజసాన్వితా .. 82..

తోయాన్వితా తోయకరీ తటపాతనకారిణో .
తరుణీ తరుసఛన్నా తలశీతలనీరిణీ .. 90..

తులసీసౌరభాఢ్యా చ తులారహితరూపిణీ .
తన్వీ తవమమాకారా తపస్యా తపసి స్థితా .. 91..

థేఈథేఈశబ్దరతా థంథుశబ్దసుఖావహా .
దయావతీ దుఃఖహరా ద్రావిణీ ద్రవదేవతా .. 92..

దీనదారిద్ర్యహరిణీ దమినీ దమకారిణీ .
దూరాగతా దూరగతా దూరితాశేషపాతకా .. 93..

దుర్వృత్తఘ్నీ దైత్యహరా దారిణీ దావహారిణీ .
దేవదారువనప్రీతా దోషఘ్నీ దీప్తికారిణీ .. 94..

దీపమాలా ద్వీపచారా దురితా దురితాపహా .
ధన్యా ధనవతీ ధీరా ధామతీ ధేనుమండితా .. 95..

ధయినీ ధారిణీ ధాత్రీ ధాత్రీతరుఫలాశినీ .
ధారాధారా ధరాకారా ధరాధరవిచారిణీ .. 96..

ధావినీ ధావనకరీ ధనేశ్వరవరప్రదా .
ధర్మప్రదా ధర్మరతా ధార్మికా ధార్మికప్రియా .. 97..

ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యా ధమనీ ధమనీగతిః .
ధత్తూరఫలసంప్రీతా ధృతాధ్యానపరా ధృతిః .. 98..

ధారణా ధీర్ధరాధీశా ధీగమ్యా ధారణావతీ .
నమ్యా నమోనమఃప్రీతా నర్మా నర్మగతిర్నవా .. 99..

నీరజాక్షీ నీరవహా నిమ్నగా నిర్మలాకృతిః .
నారాయణీ నరప్రజ్ఞా నారీ నరకహారిణో .. 100..

నవీనా నవపద్మాభా నాభీష్టగతిదాపినీ .
నగోద్భవా నగారూఢా నాగలోకాతిపావినీ .. 101..

నందినీ నాదినీ నాదా నిందానాదవివర్జితా .
నాగరీ నాగరప్రీతా నాగరాజప్రపూజితా .. 102..

నాగకేసరమాలాఢ్యా నాగేంద్రమదగంధినీ .
పూర్ణిమా పరమాకారా పరాపరవివేకినీ .. 103..

ప్రభాతినీ ప్రభావంధా ప్రభాసా పురుషేష్టదా . var ప్రభావంధ్యా
పురుషార్థప్రదా పూతా పక్తిపావనకారిణీ .. 104..

ఫలాఢ్యా ఫలదాత్రీ చ ఫణీంద్రవరదాయినీ .
ఫాలినీ ఫలపుష్పాంకా ఫాల్గునస్ఫీతకీర్తిదా .. 105..

బలిపూజ్యా బలిహితా బలదేవప్రపూజితా .
బాలా బాలరవిప్రఖ్యా బాలరామగుణప్రదా .. 106..

బలాకినీ బహులగా బహులా బహులాభదా .
బాహుక్రీడామహోర్మిశ్చ బహ్వీబాహులమాసగా .. 107..

భావితా భాబుకకరీ భర్మదా భర్గపూజితా .
భవహత్రీం భవప్రీతా భవానీ భువనోద్ధతా .. 108..

భూతికర్త్రీ భూతిహత్రీం భూతినీ భూతసేవితా .
భూధరా భూధరోద్భేదా భూతనాథార్చితోదకా .. 109..

భూరితోయా భూచరీ చ భూపతిప్రియకారిణీ .
మనోరమా మహోత్సాహా మహనీయా మహాత్మికా .. 110..

మాహాత్మ్యవర్ద్ధినీ మోహా మోదినీ మోహనాశినీ .
ముగ్ధా ముగ్ధగతిర్మధ్యా మధ్యలోకప్రియావహా .. 111..

మధురా మధురాలాపా మధురాపతివల్లభా .
మాధుర్యవారిధిర్మాధ్వీ మాధ్వీకకుసుమోత్కటా .. 112..

మధూకపుష్పముదితా మదిరారసఘూర్ణితా .
మాదినీ మాలతోమాలామల్లీమాల్యప్రపూజితా .. 113..

మందారపుష్పపూజ్యా చ మందా మందాకినీప్రియా .
మందరాచలసంస్థానా మందిరాంతరమోదినీ .. 114..

యవసావలిసంభిన్నా యమునాజలకేలినీ .
యమభీతిప్రశమినీ యమినీయమినాం హితా .. 115..

యోగమార్గప్రదా యోగ్యా యోగాచార్య ప్రపూజితా .
యోక్త్రీ యోగబలప్రీతా యోగికార్థప్రకాశినో .. 116..

యాదయేత్తద్రమనోరమ్యా యాదోవరవిభూషితా .
యత్తత్పదార్థరూపా చ యాస్కాచార్యహితప్రదా .. 117..

యస్యా యశఃప్రదా యమ్యా యజ్ఞా యజ్ఞవివర్ద్ధినీ .
రమా రామా రతా రమ్యా రమణీ రమణీయభూః .. 118..

రామణీయకరాశిశ్చ రాశీశరుచిదాయినీ .
రామప్రియా రామరతా రామరామా రమారుచిః .. 119..

రుచ్యా రుచిప్రదా రోచిప్రదా రోచితవిగ్రహా .
రూపిణీ రూపనిరతా రూపకార్థసుఖావహా .. 120..

రంజినీ రజనీరూపా రజతాచలసుందరీ .
రజోగుణవతీ రక్షా రక్షోఘ్నీ రాజసీ రతిః .. 121..

లావణ్యకృల్లవణహా లక్ష్మీర్లక్ష్యానుబంధినీ .
లక్ష్మణస్య ప్రీతికరీ లక్ష్మణా లక్ష్మణాశ్రయా .. 122..

లలామా లోచనభవా లోలా లోలోర్మిమాలికా .
లీలావతీ లాభకరీ లోభనీయగుణావహా .. 123..

లజ్జావతీ లోకవతీ లోకాలోకపరస్థితా .
లోకనీయా లోకహితా లోకేశవరదాయినీ .. 124..

లాలిత్యకారిణీ లీలా లోపాముద్రాసుఖప్రదా .
వనజా వనరమ్యా చ వానీరవనగామినీ .. 125..

వానరేశ్వరసుప్రీతా వాగ్వతీ వింధ్యవాసినీ .
వారాణసీపుణ్యకరీ వారిగా వారివహినీ .. 126..

వారివాహగణశ్యామా వారణేంద్రసుఖప్రదా .
వాతరంహా వాతగతిర్వామారాజ్యసుఖప్రదా .. 127..

వలితా వనితా వాణీ వాణీల్లభవవల్లభా .
వాహినీ వహనౌద్ధత్యా వదావదవివాదభూః .. 128..

శమినీ శామినీ శ్యామా శ్యామాయామప్రబోధినీ .

శమీకమునిసంసేవ్యా శమీవృక్షోద్భవా శమా .. 129..

శనైశ్చరా శనిహరా శనిగ్రహభయాపహా .
శమనార్తిహరా శంపా శతప్రదహవిలాసినీ .. 130..

శేషాశేషగతిః శోష్యా శేషపుత్రీ శశిప్రభా .
శ్మశానచారిణీ శూన్యా శూన్యాకాశనివాసినీ .. 131..

శరార్తిహా శరీరార్తిహారిణీ శరభేశ్వరీ .
శల్యాపహా శలభహా శలదానవనాశినీ .. 132..

షణ్ముఖీ షణ్ముఖీహతా షడక్షిణా షడంగభూః .
షష్ఠీశనాథసంసేవ్యా షష్టీపూజనకారిణీ .. 133..

షడ్వర్గజాయినీ షట్కా షడ్ వషట్కప్రపూజితా .
సితా సీతా సుతా సూతా సతాం పూజ్యా సతాం గతిః .. 134..

సదాహాస్యక్రియా సత్యా సతీ సత్యార్థదాయినీ .
సరణిః సరయూః సీరా సలిలౌఘప్రవాహినీ .. 135..

సద్ధర్మచారిణో సూర్మిః సూపాస్యా సూపపాదితా .
సులభా సుఖదా సుస్థా సంగ్రామభయహారిణీ .. 136..

సూత్తరా సుతరా సోమా సోమనాథప్రపూజితా .
సామిధేనీ సమిత్ప్రీతా సమిధా చ సమేధినీ .. 137..

సమా సమానా సమగా సమ్మత్తా సుమతా సుభా .
సుమార్చ్యా సుషుమాధారా సరోజాబలిపూజితా .. 138..

హరిప్రియా హిమవహా హిమానీ హిమతోయగా .
హరిదష్టకసంకీర్త్యా హరిదశ్వప్రపూజితా .. 139..

హంభారవేకసుప్రీతా హిందోలాకేలికారిణీ .
హింసాదోషప్రశమినీ హింస్రముక్తిప్రదాయినీ .. 140..

హారిణీ హరసంస్తుత్యా హకారాక్షరసంస్తుతా .
హత్యాహరా హరరిపుర్హరచాపప్రభంజినీ .. 141..

క్షేమ్యా క్షేమకరీ క్షేమా క్షుధాక్షోభవినాశినీ .
క్షుణ్ణా క్షోదా క్షీరనిధిః క్షీరసాగరవాసినీ . . 142..

క్షీవా క్షుతిక్షురప్రఖ్యా క్షిప్రా క్షిప్రార్థకారిణో .
క్షోణిః క్షోణిహితా క్షామా క్షపాకరనిభోదకా .. 143..

క్షారా క్షారాంబునిధిగా క్షపాసంచారకారిణీ .
అమలా అమ్లసలిలా అదఃశబ్దార్థరూపిణీ .. 144..

అకారాక్షరరూపా చ హ్యకారాక్షరరూపిణీ .
ఆర్ద్రాంబరా ఆమజలా ఆషాఢీ ఆశ్వినాత్మికా .. 145..

ఆగ్రహాయణరూపా చ ఆతురత్వవినాశినీ .
ఆసురీ ఆసురిసుతా ఆశుతుష్టా ఇలేశ్వరీ .. 146..

ఇంద్రియా ఇంద్రసంపూజ్యా ఇషుసంహారకారిణీ .
ఇత్వరీ ఇనసంసేవ్యా ఇరా ఇనవరేందిరా .. 147..

ఈశ్వరో ఈతిహంత్రీ చ ఈరిణీ ఈస్వరూపిణీ .
ఉదకౌఘప్రవహిణీ ఉత్తంకమునిపూజితా .. 148..

ఉత్తరాద్రిసుతా ఉన్నా ఉత్తీర్ణా ఉత్తరప్రదా .
ఉత్తప్తకాంచననిభా ఊహినీ ఊహకారిణీ .. 149..

ఊషరా ఊషరక్షేత్రా ఊతిరూపా ఋభుస్తుతా .
ఋతప్రవర్తినీ ఋక్షా ఋక్షేంద్రకులపూజితా .. 150..

ౠకారాక్షరరూపా చ ౠకారీ ౠస్వరూపిణీ .
ఌతకా ఌతకాచార్యా ఌకారాక్షరవాసినీ .. 151..

ఏషా ఏషితవేదార్థా ఏవమేవార్థరూపదా .
ఏవకారార్థగమ్యా చ ఏతచ్ఛబ్దార్థరూపిణీ .. 152..

ఏతా ఐతా ఐకృతిశ్చ ఐంద్రీ ఐంకారరూపిణీ .
ఓతా ఓకారరూపా చ ఔషధీశప్రపూజితా .. 153..

ఔన్నత్యకారిణీ అంబా అంబికా అంకవర్జితా .
అంతకప్రేయసీ అంక్యా అంతకా అతవార్జితా .. 154..

అఃకారముదితా చైవ సర్వవర్ణస్వరూపిణీ .
సర్వశాస్త్రార్థరూపా చ సర్వకల్యాణకారిణీ .. 155..

ఇదం శ్రీసరయూదేవ్యా నామసాహస్రముత్తమం .
మయా నిగదితం శ్రుత్వా సర్వపాపైర్విముచ్యతే .. 156..

బహూని తవ నామాని అనంతాన్యేవ సర్వశః .
త్వ గంగా యమునా చైవ గోదా చైవ సరస్వతీ .. 157..

నర్మదా చైవ కావేరీ భీమా కృష్ణా చ పార్వతీ .
సింధుః సింధుసుతా చైవ సర్వదేవస్వరూపిణీ .. 158..

యస్త్వాం స్మరతి వై నిత్యం మనుజో రామసేవకః .
సర్వవిఘ్నహరా తస్య భవిష్యసి న సంశయః .. 159..

ప్రాతరుత్థాయ చ నరో యోఽవగాహేత వై త్వయి .
తస్య సర్వాఘహంత్రో త్వం రామభక్తిం ప్రవర్తయేః .. 160..

దర్శనాత్స్పర్శనాచ్చైవ స్మరణాన్నామకీర్తనాత్ .
రామప్రేమప్రదా నిత్యం త్వం సర్వశుభకారిణీ .. 161..

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుండసంవాదే పశ్చిమఖండే సీతాజన్మోత్సవే
ప్రమోదవనవర్ణనే సరయూనామసహస్రకం నామ షట్త్రింశోఽధ్యాయః .. 36..

Proofread by Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com

```
% Text title            : sarayUsahasranAmastotram from bhushuNDIrAmAyaNa
% File name             : sarayUsahasranAmastotrambhushuNDIrAmAyaNa.itx
% itxtitle              : sarayUsahasranAmastotram (bhushuNDIrAmAyaNAntargatam)
% engtitle              : sarayUsahasranAmastotram from bhushuNDIrAmAyaNa
% Category              : raama, sahasranAma, nadI, devii, devI
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% SubDeity              : nadI
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com
% Source                : Bhushundi Ramayanam pashchima-uttara khaNDa, adhyAYa 36
% Indexextra            : (Book 3)
% Latest update         : July 15, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీరామ సహస్రనామాక్షర పుష్పావలిః

ఓం
శ్రీరామజయమ్
ఓం సద్గురుశ్రీత్యాగరాజస్వామినే నమో నమః ।

నమః శ్రీత్యాగరాజాయ మదాచార్యవరాయ చ ।
శ్రీసీతారామభక్తాయ గురుదేవాయ తే నమః ॥

ఓం సీతావరాయ విద్మహే । త్యాగగేయాయ ధీమహి ।
తన్నో రామః ప్రచోదయాత్ ॥

అథ శ్రీరామసహస్రనామాక్షరపుష్పావలిః ।

అనన్యరామభక్తాయ అక్షరావలిశక్తయే ।
అనన్యగురుదేవాయ అక్షరాయ నమో నమః ॥ ౧॥

ఆనన్దనాదరూపాయ ఆత్మప్రకాశదీపినే ।
ఆదిదేవప్రగేయాయ ఆచార్యాయ నమో నమః ॥ ౨॥

శ్రీసీతారామగేయాయ పుష్పావలిప్రచోదినే ।
శ్రీత్యాగబ్రహ్మసన్నామ్నే సద్గురుస్వామినే నమః ॥ ౩॥

అమ్బాసీతామహాలక్ష్మ్యై అక్షరారమ్భహూతయే ।
అతిమఙ్గలధాత్ర్యై చ అతిభాయై నమో నమః ॥ ౪॥

అక్షరావలిపూజ్యాయ క్షరాన్తస్థాక్షరాత్మనే ।
అక్షరావలివాసాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౫॥

అద్వైతతత్త్వసారాయ అక్షరాజాన్తరాత్మనే ।
అచిన్త్యచిన్త్యరూపాయ సీతారామాయ తే నమః ॥ ౬॥

అయోధ్యానృపపుత్రాయ అవనీజాసుజానయే ।
అసమానప్రభావాయ అభిరామాయ తే నమః ॥ ౭॥

ఆనన్దకన్దమూలాయ ఆద్యన్తరహితార్చిషే ।
ఆశరాభావభావాయ ఆత్మారామాయ తే నమః ॥ ౮॥

ఇలాధిపాయ ఇష్టాయ ఇన్దుద్యుమణిచక్షుషే ।
ఇనవంశాబ్ధిచన్ద్రాయ ఇక్ష్వాకుభాతవే నమః ॥ ౯॥

ఈయసత్త్వప్రకాశాయ ఈరణాత్మజవన్దినే ।
ఈశసన్నూతసన్నామ్నే ఈశ్వరాయ నమో నమః ॥ ౧౦॥

ఉత్తమశ్లోకపూజ్యాయ ఉత్తమాసక్తిదాయినే ।
ఉత్తమోత్తమగుణ్యాయ ఉత్తమాయ నమో నమః ॥ ౧౧॥

ఊషప్రశాన్తిగేయాయ ఊషకధ్యాతృసేవినే ।
ఊషకస్తుతగీతాయ ఊషారామాయ తే నమః ॥ ౧౨॥

ఋషిపూజితపాదాయ ఋషిసన్నుతకీర్తయే ।
ఋషిమానసవాసాయ ఋతధామ్నే నమో నమః ॥ ౧౩॥

ఏకబ్రహ్మస్వరూపాయ ఏకవాక్యార్థకాయ చ ।
ఏకాన్తస్వానుభూతాయ ఏకాక్షరాయ తే నమః ॥ ౧౪॥

ఐకాగ్ర్యభక్తిగీతాయ ఐకాన్తికసుఖాయ చ ।
ఐకాత్మ్యైకార్థదాత్రే చ ఐకాన్తికాయ తే నమః ॥ ౧౫॥

ఓంకారవ్యక్తరూపాయ ఓంకారనాదశక్తయే ।
ఓంకారగుప్తసత్త్వాయ ఓంకారబ్రహ్మణే నమః ॥ ౧౬॥

ఔజస్యనామసారాయ ఔజ్జ్వల్యసత్యతేజసే ।
ఔషధీయసునామప్రభావరామాయ తే నమః ॥ ౧౭॥

కల్యాణగుణసాన్ద్రాయ కల్యాణకీర్తిదాయినే ।
కల్యాణరామచన్ద్రాయ కల్యాణీపతయే నమః ॥ ౧౮॥

కారుణ్యపూర్ణవీక్షాయ కామాదిరిపుదారిణే ।
కామితార్థప్రదాత్రే చ కాలాతీతాయ తే నమః ॥ ౧౯॥

కిరణావలిమాలాయ కీశసన్నుతతేజసే ।
కీర్తనౌఘనిమగ్నాయ కీర్తితాయ నమో నమః ॥ ౨౦॥

కున్దకుడ్మలదన్తాయ కుటిలాలకశోభినే ।
కుణ్డలీశసుశయ్యాయ కులదైవాయ తే నమః ॥ ౨౧॥

కూర్మమత్స్యావతారాయ కూవారశయనాయ చ ।
కూటశస్తోత్రమాలాయ కూటస్థాయ నమో నమః ॥ ౨౨॥

కృష్ణావతారలీలాయ కృపణోద్ధారణాయ చ ।
కృతాఞ్జలిప్రసాదాయ కృపాలవే నమో నమః ॥ ౨౩॥

కేదారనాథనూతాయ కేవలజ్ఞానదాయినే ।
కేదారసన్నివాసాయ కేశవాయ నమో నమః ॥ ౨౪॥

కైకేయీసుతపూజ్యాయ కైటభారిసుకీర్తయే ।
కైలాసనాథమోదాయ కైవల్యదాయినే నమః ॥ ౨౫॥

కోటిశాఙ్తనామ్నే చ కోపతాపప్రణాశినే ।
కోటిసూర్యప్రభాసాయ కోదణ్డపాణయే నమః ॥ ౨౬॥

కౌశల్యాప్రియపుత్రాయ కౌశికాహవరక్షిణే ।
కౌశేయపీతవాసాయ కౌస్తుభాఙ్కాయ తే నమః । ౨౭॥

క్రమకాక్షరగీతాయ క్రాన్తదర్శిప్రసాదినే ।
క్రియాయోగోపదేశాయ క్రీడావినోదినే నమః ॥ ౨౮॥

క్రూరరాక్షసహారాయ క్రోధమోహవిదారిణే ।
క్రోడీకృతాఞ్జనేయాయ క్లేశాపహాయ తే నమః ॥ ౨౯॥

క్వణద్వీణాస్వరస్థాయ క్షణక్షణస్మృతాయ చ ।
క్షమస్తోతృమనఃస్థాయ క్షాన్తిమతే నమో నమః ॥ ౩౦॥

క్షితిజావరనాథాయ క్షీరసాగరశాయినే ।
క్షుబ్ధమానసశామ్యాయ క్షేమంకరాయ తే నమః ॥ ౩౧॥

క్షేత్రజ్ఞాయాతిదైవాయ క్షైత్రజ్ఞక్షిప్రదాయ చ ।
క్షౌమసంమృదువాచాయ క్ష్మాపుత్రీపతయే నమః ॥ ౩౨॥

ఖగరాజతురఙ్గాయ ఖరదూషణహారిణే ।
ఖాణ్డవస్వాదుభాషాయ ఖ్యాతిదాత్రే నమో నమః ॥ ౩౩॥

గఙ్గాప్రభావపాదాయ గజేన్ద్రమోక్షకారిణే ।
గమ్భీరద్యుతిశోభాయ గరిష్ఠాయ నమో నమః ॥ ౩౪॥

గాన్ధర్వగానపూజ్యాయ గానమాధుర్యవాసినే ।
గానలోలాయ గేయాయ గాయత్రీగీతయే నమః ॥ ౩౫॥

గిరీశప్రియసన్నామ్నే గిరామాధుర్యభాషిణే ।
గీర్వాణమునివన్ద్యాయ గీతాచార్యాయ తే నమః ॥ ౩౬॥

గీతవాద్యాభినన్దాయ గీతసత్కృతిమోదినే ।
గురుదేవాభిగీతాయ గుహారామాయ తే నమః ॥ ౩౭॥

గుప్తాయ గుణసాన్ద్రాయ గుణాతీతస్వరూపిణే ।
గుప్తహృత్స్థలవన్ద్యాయ గూఢాత్మనే నమో నమః ॥ ౩౮॥

గృహదైవాయ గేయాయ గేయరాజస్తుతాయ చ ।
గైరికీభవపాదాయ గోధూలిశాన్తయే నమః ॥ ౩౯॥

గోవిన్దాయ సునన్దాయ గౌరీశముదితాత్మనే ।
గౌరాననాయ గౌరాయ గౌరవకృతయే నమః ॥ ౪౦॥

గ్మాపుత్రీమనఆభాయ గ్రథితాక్షరమాలినే ।
గ్రన్థనాథాయ గ్రన్థాయ గ్లానిచ్ఛిదే నమో నమః ॥ ౪౧॥

ఘటనాపరిపూర్ణాయ ఘనగానప్రసాదినే ।
ఘణ్టారవాభిపూజ్యాయ ఘనశ్యామాయ తే నమః ॥ ౪౨॥

ఘణ్టానాదసుగీతాయ ఘనీకృతాతిశక్తయే ।
ఘనాఘనఘాతాయ ఘనస్వరాయ తే నమః ॥ ౪౩॥

ఘుషితాద్భుతసన్నామ్నే ఘూర్ణమానససాన్త్వినే ।
ఘోరసంసారతారాయ ఘృణినే తే నమో నమః ॥ ౪౪॥

ఘృణాపాఙ్గసురక్షాయ ఘృణివంశాతిభాతయే ।
ఘృణాఘ్నఘృణసాన్ద్రాయ ఘృణాలవే నమో నమః ॥ ४५॥

చణ్డభాస్కరతేజాయ చన్ద్రభాస్కరచక్షుషే ।
చణ్డమారుతబాణాయ చన్ద్రాననాయ తే నమః ॥ ४६॥

చాపాలఙ్కృతపాణాయ చారిత్రాద్భుతకీర్తయే ।
చాయనీయప్రశాన్తాయ చారునేత్రాయ తే నమః ॥ ४७॥

చిరకాలసుగీతాయ చిన్తితార్చితచిత్తయే ।
చిరస్థాయిచరిత్రాయ చిత్స్వరూపాయ తే నమః ॥ ४८॥

చిద్విలాసాయ చిత్తాగోచరాయ చిన్తితాయ చ ।
చిత్తశోధననామ్నే చ చిన్మయాయ నమో నమః ॥ ४९॥

చేతోహరాతితేజాయ చేతనాచేతనాత్మనే ।
చేతోజార్చితదైవాయ చైతన్యబ్రహ్మణే నమః ॥ ५०॥

చైత్రావతారతారాయ చోదితానన్యభక్తయే ।
చౌక్షవ్యక్త్యకలఙ్కాయ చ్యుతశ్రాయాయ తే నమః ॥ ५१॥

ఛత్రచ్ఛాయాధిరాజాయ ఛన్దస్కృతస్తుతాయ చ ।
ఛన్దోవృత్తస్తుతిస్థాయ ఛన్దాయ తే నమో నమః ॥ ५२॥

ఛాయామణ్డలవృత్తాయ ఛిద్రహృచ్ఛమనాయ చ ।
ఛురితాక్షరమాలాయ ఛన్దకాయ నమో నమః ॥ ५३॥

జన్మమృత్యువివర్జాయ జరాధివ్యాధిఘాతినే ।
జగన్నాథాయ నీథాయ జయరామాయ తే నమః ॥ ५४॥

జగదానన్దకారాయ జానకీజయజానయే ।
జగన్మోహనరామాయ జనాధారాయ తే నమః ॥ ५५॥

జప్యతారకనామ్నే చ జపమన్త్రస్వరూపిణే ।
జపార్థాక్షరరూపాయ జప్తనామ్నే నమో నమః ॥ ५६॥

జలజారుణపాదాయ జగదాత్మస్వరూపిణే ।
జలజాప్తకులాప్తాయ జలేశాయినే నమః ॥ ५७॥

జానకీసుకలత్రాయ జాజీకుసుమధారిణే ।
జానకీజాపసారాయ జాగర్తయే నమో నమః ॥ ५८॥

జితగౌతమశాపాయ జితేన్ద్రియాయ జిత్వనే ।
జితశఙ్కరచాపాయ జితసీతాయ తే నమః ॥ ५९॥

జితరామాయ రామాయ జితశఙ్కరచేతసే ।
జితాత్మనే అజిత్యాయ జితకామాయ తే నమః ॥ ६०॥

జీవాధారాయ జీవాయ జీవనాధారభాసవే ।
జీవశక్త్యైకజీవాయ జీవనీయాయ తే నమః ॥ ६१॥

జీవన్ముక్తప్రగీతాయ జుష్టసద్గురుగీతయే ।
జూర్ణిశ్లోకాతిదైవాయ జుష్యరామాయ తే నమః ॥ ६२॥

జూర్ణిగఙ్గాప్రభావాయ జృమ్భపుష్పార్చితాయ చ ।
జృమ్భితావ్యక్తరూపాయ జేన్యాయ తే నమో నమః ॥ ६३॥

జేత్రాయ జైవసర్వస్మై జోషికార్చితతేజసే ।
జోటిఙ్గధ్యాతసన్నామ్నే జ్ఞప్త్యతీతాయ తే నమః ॥ ६४॥

జ్ఞానాయ జ్ఞానగమ్యాయ జ్ఞానానన్దస్వరూపిణే ।
జ్ఞానవృద్ధమనఃస్థాయ జ్ఞానతేజాయ తే నమః ॥ ६५॥

జ్ఞేయాయ జ్ఞాతసర్వస్మై జ్ఞీప్సాపూరణచక్షసే ।
జ్యాఘోషబాణకోదణ్డరామాయ తే నమో నమః ॥ ६६॥

ఝఙ్కారశ్రుతిగీతాయ టఙ్కారఘోషధన్వనే ।
ఝల్లరీనాదమోదాయ ఠక్కురాకృతయే నమః ॥ ६७॥

తన్త్రీసుస్వరలోలాయ తన్త్రీస్వరలయాయ చ ।
తన్త్రీసఙ్గీతమోదాయ తన్త్రీరాగాయ తే నమః ॥ ६८॥

తాలవాద్యాభినన్దాయ తారాధిపాననాయ చ ।
తారకారామనామ్నే చ తారణాయ నమో నమః ॥ ६९॥

తిష్యాయ తిష్యసన్నామ్నే తిష్యకేతుస్తుతాయ చ ।
తీర్థాతితీర్థనామ్నే చ తీర్ణభావాయ తే నమః ॥ ७०॥

తుమ్బుర్వానూతగీతాయ తూష్ణీంస్థప్రణవాయ చ ।
తృష్ణాక్షయాయ తృష్యాయ తృప్తకామాయ తే నమః ॥ ७१॥

తేజోజితాయుతార్కాయ తేజస్కరాయ తేజసే ।
తోయాలయగభీరాయ తోయాత్మనే నమో నమః ॥ ౭౨॥

తౌర్యత్రికాభివన్ద్యాయ తౌర్యత్రికప్రియాయ చ ।
త్యక్తసర్వసుహృత్స్థాయ త్యాగయుక్తాయ తే నమః ॥ ౭౩॥

త్యాగబ్రహ్మసుయుక్తాయ త్యాగరాజనుతాయ చ ।
త్యాగబ్రహ్మసువాక్స్థాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౭౪॥

త్యాగరాజేష్టదైవాయ త్యాగరాజార్చితాయ చ ।
త్యాగరాజనులోలాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౭౫॥

త్యాగబ్రహ్మసుపక్షాయ త్యాగరాజప్రియాయ చ ।
త్యాగబ్రహ్మసమక్షాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౭౬॥

త్యాగరాజకృతిస్థాయ త్యాగసఙ్కీర్తితాత్మనే ।
త్యాగబ్రహ్మాత్మలీనాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౭౭॥

త్రాణానన్యాతిదైవాయ త్రివిద్యాసారభాససే ।
త్రిగుణాతీతసత్యాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౭౮॥

త్రిలోకవన్దితేశాయ త్రితాపార్తివిదారిణే ।
త్రిలోకాతీతదేవాయ త్రివిక్రమాయ తే నమః ॥ ౭౯॥

దక్షశిక్షకనూతాయ దమాదిశమదాయినే ।
దహరాకాశవాసాయ దయాకూటాయ తే నమః ॥ ౮౦॥

దశావతారలీలాయ దశాశుభకరాయ చ ।
దశాననవిదారాయ దాశరథ్యర్కినే నమః ॥ ౮౧॥

దివ్యవంశాద్రిదీపాయ దిష్ణవే సర్వదిష్ణవే ।
దినాన్వయాబ్ధిచన్ద్రాయ దివ్యాయ తే నమో నమః ॥ ౮౨॥

దివ్యగఙ్గాసమక్షాయ దివ్యగఙ్గాభినన్దినే ।
దివ్యప్రయాగదైవాయ రఘునాథాయ తే నమః ॥ ౮౩॥

దీర్ఘాయుష్ప్రదదైవాయ దీనావనవ్రతాయ చ ।
దుఃఖశోకనివారాయ దురాసదాయ తే నమః ॥ ౮౪॥

దుర్గాభ్రాత్రే చ దుర్గాయ దుర్గహైమాద్రిరూపిణే ।
దుర్గాగఙ్గాసుమాలాయ దుర్గాఢ్యాయ నమో నమః ॥ ౮౫॥

దూరీకృతాఘసఙ్ఘాయ దృఢవ్రతాభయాయ చ ।
దేహమానసపోషాయ దృశానాయ నమో నమః ॥ ౮౬॥

దేవాదిమృగ్యపాదాయ దేవదేవార్చితాయ చ ।
దేవకుల్యాప్రభావాయ దేవేశాయ నమో నమః ॥ ౮౭॥

దైవాయ దైత్యదారాయ దోలారోపితమూర్తయే ।
దోలోత్సవసుగీతాయ దోషహాయ నమో నమః ॥ ౮౮॥

దౌర్బల్యక్లాన్త్యపోహాయ దౌర్గ్యవిద్రావణాయ చ ।
ద్యుసరిద్భావభావాయ ద్యుతిధారాయ తే నమః ॥ ౮౯॥

ద్యుతిమణ్డలవృత్తాయ ద్యోతితాన్తర్గుహాయ చ ।
ద్రుతసిద్ధిప్రదాత్రే చ ద్రుతబాణాయ తే నమః ॥ ౯౦॥

ద్వన్ద్వాతీతాయ ద్వన్ద్వాయ ద్వన్ద్వదుఃఖనివారిణే ।
ద్వికరేహపరార్థాయ ద్వైతాద్వైతాయ తే నమః ॥ ౯౧॥

ధరణీధరధీరాయ ధరాధిపనుతాయ చ ।
ధరణీతనయాపాయ ధర్మాత్మనే నమో నమః ॥ ౯౨॥

ధన్యాయ ధర్మపాలాయ   ధారాధరస్వరాయ చ ।
ధారాధరాభగాత్రాయ ధాత్రే తుభ్యం నమో నమః ॥ ౯౩॥

ధిష్ణ్యహృత్స్థలదైవాయ ధీమన్దిరనివాసినే ।
ధీతాయ ధీతిగీతాయ ధీరోదాత్తాయ తే నమః ॥ ౯౪॥

ధునినాథనివాసాయ ధూననాత్మజసేవినే ।
ధూపదీపాదిసేవ్యాయ ధురీణాయ నమో నమః ॥ ౯౫॥

ధృతకోదణ్డచాపాయ ధృతికారాయ ధృత్వనే ।
ధృతహస్తసునీథాయ ధృతాత్మనే నమో నమః ॥ ౯౬॥

ధేయనామసుపేయాయ ధైర్యధైవత్యధాయ చ ।
ధోరణీనామగేయాయ ధౌతాత్మనే నమో నమః ॥ ౯౭॥

ధ్యేయాయ ధ్యానగమ్యాయ ధ్యానస్థాన్తర్విలాసినే ।

ధ్యాయమానాయ రామాయ ధ్యాతోంకారాయ తే నమః ॥ ౯౮॥

ధ్రువసిద్ధిప్రదాత్రే చ ధ్రువాక్షరాన్తరాత్మనే ।
ధ్వనితోంకారనాదాయ ధ్వనిరూపాయ తే నమః ॥ ౯౯॥

నతజీవనజీవాయ నతమానససాన్వినే ।
నమస్కృతాయ నమ్యాయ నన్దనీయాయ తే నమః ॥ ౧౦౦॥

నతపోషణతోషాయ నవనవ్యసుగీతయే ।
నతరాజాభినూతాయ నరోత్తమాయ తే నమః ॥ ౧౦౧॥

నరవేషధరాపాయ నవమన్మథరూపిణే ।
నలినాక్షవిశాలాయ నరానన్దాయ తే నమః ॥ ౧౦౨॥

నాదసుస్వరపూజ్యాయ నాదానన్దలయాత్మనే ।
నాదోపాసనతుష్టాయ నాదరూపాయ తే నమః ॥ ౧౦౩॥

నారదానన్దగేయాయ నాగరాజసుశాయినే ।
నారదాగీతలోలాయ నారాయణాయ తే నమః ॥ ౧౦౪॥

నిగమాగమసారాయ నిశ్చలానన్దచేతసే ।
నిజదాససురక్షాయ నిరామయాయ తే నమః ॥ ౧౦౫॥

నిత్యనూతనరూపాయ నిత్యోత్సవసవాయ చ ।
నిత్యత్వవరదాత్రే చ నిత్యానన్దాయ తే నమః ॥ ౧౦౬॥

నిద్రాలస్యాతిదూరాయ నిగమాగమచారిణే ।
నిర్వాణఫలదాత్రే చ నిరఞ్జనాయ తే నమః ॥ ౧౦౭॥

నీలనిర్మలరూపాయ నీరజాహ్లాదకారిణే ।
నీరదశ్యామశోభాయ నీరజాక్షాయ తే నమః ॥ ౧౦౮॥

నుతిశ్రేష్ఠసుగీతాయ నూపురానాదగామినే ।
నూతనక్షీరభక్షాయ నూనంగోప్త్రే నమో నమః ॥ ౧౦౯॥

నృత్యవాద్యసుగీతాయ నృసింహావతరాయ చ ।
నృపోత్తమాయ నేత్రే చ నేత్రానన్దాయ తే నమః ॥ ౧౧౦॥

నేత్రోత్సవసురూపాయ నైత్యసఙ్గీతసిద్ధయే ।
నైగమాగమసత్త్వాయ నైఃశ్రేయసాయ తే నమః ॥ ౧౧౧॥

నైత్యనైర్మల్యరూపాయ నైష్ఠ్యనైష్కర్మ్యసిద్ధయే ।
నైకాయ ఏకవాచాయ నైకాత్మనే నమో నమః ॥ ౧౧౨॥

నోదితాఖ్యాతధర్మాయ నోధాభక్తిప్రగీతయే ।
నౌకాతారకనామ్నే చ న్యాయరూపాయ తే నమః ॥ ౧౧౩॥

పట్టాభిరామచన్ద్రాయ పఙ్కజాక్షీరతాయ చ ।
పవమానసుతాప్తాయ పరిపూర్ణాయ తే నమః ॥ ౧౧౪॥

పరబ్రహ్మస్వరూపాయ పరమానన్దధీధయే ।
పఞ్చాపగేశగీతాయ పరేశాయ నమో నమః ॥ ౧౧౫॥

పాపాభావాయ భావాయ పాపభావప్రణాశినే ।
పాపసన్తాపగఙ్గాయ పావనాయ నమో నమః ॥ ౧౧౬॥

పామరౌఘవిదూరాయ పాశబన్ధవిదారిణే ।
పామరాసురభీమాయ పార్థివీపతయే నమః ॥ ౧౧౭॥

పితృవాక్పరిపాలాయ పీతామ్బరాబ్జమాలినే ।
పీఠహృత్సన్నివాసాయ పీయూషనిధయే నమః ॥ ౧౧౮॥

పుణ్యతీర్థసునామ్నే చ పునర్జన్మనివారిణే ।
పురాణాయ సుపుణ్యాయ పుష్పార్చితాయ తే నమః ॥ ౧౧౯॥

పూర్ణావతారపూజ్యాయ పూర్ణేన్దుముఖభాతయే ।
పూర్ణత్వదాయ పూర్ణాయ పూర్ణానన్దాయ తే నమః ॥ ౧౨౦॥

పృథుకీర్తివిరాజాయ పృథుకీర్తిప్రదాయినే ।
పృషోదరాత్మజాప్తాయ పృథివీపతయే నమః ॥ ౧౨౧॥

పేలవాద్భుతపాదాయ పేయపేయూషవాణయే ।
పేశలారమ్యభాషాయ పోతనాయ నమో నమః ॥ ౧౨౨॥

పోతనోత్తమగేయాయ పౌరస్యధ్యాతమూర్తయే ।
పౌరస్యధృతపాదాయ పౌలస్త్యహారిణే నమః ॥ ౧౨౩॥

ప్రకృతివ్యక్తరూపాయ ప్రకృత్యవ్యక్తశక్తయే ।
ప్రపన్నైకశరణ్యాయ ప్రపఞ్చపాలినే నమః ॥ ౧౨౪॥

ప్రణతాత్మప్రబోధాయ ప్రకృష్టాద్భుతకీర్తయే ।
ప్రక్షీణనతపాపాయ ప్రశాన్తాయ నమో నమః ॥ ౧౨౫॥

ప్రాకృతాప్రాకృతాభాయ ప్రాంశులక్షణబాహవే ।
ప్రాచీనకావ్యనాథాయ ప్రాజ్ఞాయ తే నమో నమః ॥ ౧౨౬॥

ప్రాఞ్జలిప్రాణదాత్రే చ ప్రాణిసద్గతిదాయినే ।
ప్రాక్సన్ధ్యాచారుగీతాయ ప్రాణాత్మనే నమో నమః ॥ ౧౨౭॥

ప్రాప్తకామాయ కామాయ ప్రార్థితార్థప్రదాయినే ।
ప్రార్థనావరదైవాయ ప్రార్థనీయాయ తే నమః ॥ ౧౨౮॥

ప్రియాభిరామరామాయ ప్రీతసద్భక్తిగీతయే ।
ప్రేష్ఠాయ ప్రేక్షణీయాయ ప్రౌఢత్వసిద్ధయే నమః ॥ ౧౨౯॥

ఫణినాథసుశయ్యాయ ఫాలనేత్రస్తుతాయ చ ।
ఫుల్లారవిన్దనేత్రాయ ఫుల్లాననాయ తే నమః ॥ ౧౩౦॥

బదరీకాశ్రమస్థాయ నరనారాయణాయ చ ।
బదరీధామదైవాయ బదరీపాయ తే నమః ॥ ౧౩౧॥

బలరామావతారాయ బలరామానుజాయ చ ।
బలారోగ్యప్రదాత్రే చ బలిష్ఠాయ నమో నమః ॥ ౧౩౨॥

బాలార్కసత్సుతేజాయ బాలార్కాభసువాసినే ।
బాలలీలాభినన్దాయ బాలరామాయ తే నమః ॥ ౧౩౩॥

బాణత్రాణసుశౌర్యాయ బాష్పకణ్ఠాభిగీతయే ।
బాహుద్విరదతుల్యాయ బాధాన్తకాయ తే నమః ॥ ౧౩౪॥

బిల్వాదిపత్రపూజ్యాయ బిలహృత్స్థలవాసినే ।
బిమ్బోష్ఠస్మితవక్త్రాయ బిరవేష్టాయ తే నమః ॥ ౧౩౫॥

బీజప్రణవనామ్నే చ బీజాక్షరనివాసినే ।
బీజోంకారస్థనాదాయ బీజరూపాయ తే నమః ॥ ౧౩౬॥

బుద్ధ్యతీతాయ బుద్ధాయ బుధవృన్దావనాయ చ ।
బుద్ధావతారలీలాయ బుధానాయ నమో నమః ॥ ౧౩౭॥

బృహన్నాథాయ నాథాయ బైజికోంకారరూపిణే ।
బోధసద్గురురూపాయ బ్రహ్మతేజాయ తే నమః ॥ ౧౩౮॥

బ్రహ్మత్వతత్త్వరూపాయ బ్రహ్మానన్దప్రకాశినే ।
బ్రహ్మైకతథ్యబోధాయ బ్రహ్మబీజాయ తే నమః ॥ ౧౩౯॥

భక్తాధీనాయ భద్రాయ భక్తిస్తుతిప్రియాయ చ ।
భక్తాభీష్టప్రదాత్రే చ భక్తాధీతాయ తే నమః ॥ ౧౪౦॥

భగభవ్యప్రభావాయ భవరోగనివారిణే ।
భగీనిరతనామ్నే చ భయాపహాయ తే నమః ॥ ౧౪౧॥

భవశోకవిరామాయ భవభవ్యప్రదాయినే ।
భవతారకసన్నామ్నే చ భవాపహాయ తే నమః ॥ ౧౪౨॥

భవచాపవిదారాయ భవసన్నుతకీర్తయే ।
భవమానసభావాయ భవప్రియాయ తే నమః ॥ ౧౪౩॥

భావస్థధ్యాతదైవాయ భావాకూతస్తుతాయ చ ।
భావస్థిరాయ భావాయ భామణ్డలాయ తే నమః ॥ ౧౪౪॥

భావనావాయ భావాయ భావశుద్ధిప్రియాయ చ ।
భావాభావాయ భావాయ భావభావాయ తే నమః ॥ ౧౪౫॥

భిషజ్యనాదసారాయ భీతిచ్ఛిదే పరౌజసే ।
భీష్మశ్లోకితసన్నామ్నే భీమార్చితాయ తే నమః ॥ ౧౪౬॥

భువనాధారమూలాయ భువనత్రయపాలినే ।
భుక్తిముక్తిప్రదాత్రే చ భువనేశాయ తే నమః ॥ ౧౪౭॥

భూపాలార్చితభూపాయ భూమిజానన్దవర్ధినే ।
భూజాహ్లాదనశౌర్యాయ భూరిధామ్నే నమో నమః ॥ ౧౪౮॥

భృగుసూనుధనుర్జేత్రే భృగునన్దనరూపిణే ।
భృత్యవాత్సల్యభాషాయ భృత్యసంరక్షిణే నమః ॥ ౧౪౯॥

భేషజామోదసన్నామ్నే భైరవీరాగరాగిణే ।
భైషజ్యరాగధామ్నే చ భైషజాయ నమో నమః ॥ ౧౫౦॥

భోగరాజవిరాజాయ భోగతృష్ణాపహాయ చ ।
భోగిభోజిసువాహాయ భోగీన్ద్రశాయినే నమః ॥ ౧౫౧॥

భౌపాలసార్వభౌమాయ భౌలీరాగస్తుతాయ చ ।
భ్రమిమానససాన్త్వాయ భ్రూమధ్యస్థాయ తే నమః ॥ ౧౫౨॥

మఙ్గలానన్దరూపాయ మఙ్గలానన్దదాయినే ।
మఙ్గలానన్దనామ్నే చ మఙ్గలాయ నమో నమః ॥ ౧౫౩॥

మానితాఙ్కితగుణ్యాయ మామనోరమణాయ చ ।
మానిషాదాయ మాన్యాయ మామనోనిధయే నమః ॥ ౧౫౪॥

మిత్రపుత్రసుమిత్రాయ మిత్రవంశప్రభాతయే ।
మిత్రోదయప్రగీతాయ మిత్రరత్నాయ తే నమః ॥ ౧౫౫॥

మిష్టవాక్సు_తగీతాయ మిష్టసఙ్గీతతోషిణే ।
మిష్టసుస్వరభాషాయ మిష్టనామ్నే నమో నమః ॥ ౧౫౬॥

మిథ్యాపారైకసత్యాయ మీరపారప్రకీర్తయే ।
ముక్తికారకనామ్నే చ ముక్తిధామ్నే నమో నమః ॥ ౧౫౭॥

ముక్తసద్గురుగీతాయ ముముక్షుశ్రాయకీర్తయే ।
మునిభావితపాదాయ మునివన్ద్యాయ తే నమః ॥ ౧౫౮॥

మూకవాక్ప్రదదైవాయ మూకవాక్సంస్తుతాయ చ ।
మూలాధారోత్థనాదాయ మూలస్థానాయ తే నమః ॥ ౧౫౯॥

మృగణాత్మప్రబోధాయ మృగతృష్ణాపహాయ చ ।
మృత్యులోకభయాహన్త్రే మృతణ్డభాససే నమః ॥ ౧౬౦॥

మృదుసత్త్వసుభాషాయ మృదుమానసవాసినే ।
మృదుసఙ్గీతతోషాయ మృదుస్వరాయ తే నమః ॥ ౧౬౧॥

మృదుసుస్వరగీతాయ మృదఙ్గలయమోదినే ।
మృదుపల్లవపాదాయ మృద్వఙ్గాయ నమో నమః ॥ ౧౬౨॥

మేఘస్వనగభీరాయ మేధాశక్తివిలాసినే ।
మేఘశ్యామాభవీరాయ మేరుధీరాయ తే నమః ॥ ౧౬౩॥

మైథిలీప్రాణనాథాయ మైత్రావరుణగీతయే ।
మైత్రీమయాయ మైత్రాయ మైథిలీశాయ తే నమః ॥ ౧౬౪॥

మోహనాఙ్కాయ మోక్త్రే చ మోహకారాయ మోహినే ।
మోహనారామరామాయ మోహాపోహాయ తే నమః ॥ ౧౬౫॥

మౌనధ్యేయాయ గేయాయ మౌనిరాజస్తుతాయ చ ।
మౌనమానసవాసాయ మౌనార్చితాయ తే నమః ॥ ౧౬౬॥

యదుశ్రేష్ఠావతారాయ యాదవాయ యశస్వినే ।
యతిశ్రేష్ఠసుగీతాయ యాధవాయ నమో నమః ॥ ౧౬౭॥

యతమానససంస్థాయ యతిసజ్జనసేవినే ।
యాన్తభాన్తనిశాన్తాయ యాగసంరక్షిణే నమః ॥ ౧౬౮॥

యుక్తమానసపూజ్యాయ యుక్తపూజాభినన్దినే ।
యుక్తభూజాభిరామాయ యుక్తాయ తే నమో నమః ॥ ౧౬౯॥

యేష్ఠగఙ్గాసుమూలాయ యోగక్షేమావహాయ చ ।
యోగీన్ద్రహృన్నివాసాయ యోగారామాయ తే నమః ॥ ౧౭౦॥

యోగిశ్రేష్ఠాయ యోగ్యాయ యోగసఙ్గీతసిద్ధయే ।
యౌక్తికస్తుతిగీతాయ యౌవనాయ నమో నమః ॥ ౧౭౧॥

రఘువంశలలామాయ రమ్యశ్రీవాసచేతసే ।
రమణీయాననాభాయ రఘురామాయ తే నమః ॥ ౧౭౨॥

రాగరాగవివర్ణాయ రాగరాగసురూపిణే ।
రాగవిద్యాసుపూజ్యాయ రాగమూలాయ తే నమః ॥ ౧౭౩॥

రాగతాలగతిస్థాయ రాగస్వరయుతాయ చ ।
రాగసఙ్గీతలోలాయ రామచన్ద్రాయ తే నమః ॥ ౧౭౪॥

రాజరాజసునేత్రాయ రాజాధిరాజభానిధే ।
రాజరాజసుపూజ్యాయ రాజశ్రేష్ఠాయ తే నమః ॥ ౧౭౫॥

రిపుసూదనశౌర్యాయ రీతిగఙ్గాసుగీతయే ।
రుద్రప్రియాయ రుద్రాయ రూపహర్షాయ తే నమః ॥ ౧౭౬॥

రూపవద్భార్యరామాయ రేణుకాసుతరూపిణే ।
రైవతాజప్తనామ్నే చ రోగాపహాయ తే నమః ॥ ౧౭౭॥

రోచమానాయ రోచాయ రోమాఞ్చనకరాయ చ ।

రోహిణీసుతరూపాయ రోదోధిపతయే నమః ॥ ౧౭౮॥

రౌద్రాదిశత్రుదారాయ రౌద్రసంహతశత్రవే ।
రౌక్మపత్నీకరామాయ రౌక్మగుణ్యాయ తే నమః ॥ ౧౭౯॥

లక్ష్మీరమణపుణ్యాయ లక్షణాఙ్కితరూపిణే ।
లక్ష్మణానుజసేవ్యాయ లక్షణ్యాయ నమో నమః ॥ ౧౮౦॥

లక్ష్యాయ లగనీయాయ లఙ్కేశసంహరాయ చ ।
లలితామోదగుణ్యాయ లఘుగీతాయ తే నమః ॥ ౧౮౧॥

లాలసాపూర్ణరామాయ లావణ్యరామమూర్తయే ।
లాలితానన్దరామాయ లాస్యగీతాయ తే నమః ॥ ౧౮౨॥

లిపిరూపవిలాసాయ లిఙ్గరూపిప్రియాయ చ ।
లిప్తానురాగసారాయ లిప్యర్చితాయ తే నమః ॥ ౧౮౩॥

లీనమానసలీనాయ లీనసుస్వరగీతయే ।
లీలాచతురరామాయ లీలావతారిణే నమః ॥ ౧౮౪॥

లుప్తలోభాదిదోషాయ లుబ్ధార్థవరదాయినే ।
లులితాన్తఃప్రశాన్తాయ లుబ్ధార్థాయ నమో నమః ॥ ౧౮౫॥

లూనభక్తాఘసఙ్ఘాయ లూనపుష్పార్చితాయ చ ।
లూషశ్లోకాక్షరాభాయ లూషార్కమాలినే నమః ॥ ౧౮౬॥

లేఖితశ్లోకధారాయ లేఖనీయాయ లేఖినే ।
లేఖనాయ చ లేఖ్యాయ లేఖసంస్థాయ తే నమః ॥ ౧౮౭॥

లోకావనాయ లోక్యాయ లోకత్రాణావతారిణే ।
లోలుపాపరిపూర్ణాయ లోకనాథాయ తే నమః ॥ ౧౮౮॥

లౌక్యాతీతప్రభావాయ లౌకికాలౌకికాత్మనే ।
లౌకికార్తినివారాయ లోకంపృణాయ తే నమః ॥ ౧౮౯॥

వంశీసఙ్గీతలోలాయ వంశీధరావతారిణే ।
వంశప్రకాశదీపాయ వంశోద్ధారాయ తే నమః ॥ ౧౯౦॥

వనవాసాతితోషాయ వన్దారుగణవన్దినే ।
వన్దగేయాయ వన్ద్యాయ వనజాక్షాయ తే నమః ॥ ౧౯౧॥

వటపత్రసుశయ్యాయ వరాహావతరాయ చ ।
వరదాయ వరిష్ఠాయ వరానన్దాయ తే నమః ॥ ౧౯౨॥

వాక్పత్రామోదశయ్యాయ వాచామగోచరాయ చ ।
వాక్సమ్పత్తివిధాత్రే చ వాగమ్బరాయ తే నమః ॥ ౧౯౩॥

వాసవాద్యభిపూజ్యాయ వామనావతరాయ చ ।
వాసనాపరిధావాయ వాసుదేవాయ తే నమః ॥ ౧౯౪॥

వాయుభోజిసుశయ్యాయ వాయుపుత్రనుతాయ చ ।
వాతరాయణవీరాయ వాతాలయాయ తే నమః ॥ ౧౯౫॥

విరాజరాజపూజ్యాయ విజితాత్మకృపాలవే ।
విభీషణశరణ్యాయ విశ్రామాయ నమో నమః ॥ ౧౯౬॥

వినతాసుతవాహాయ విశ్వరూపాయ విష్ణవే ।
విషయాసక్తిదూరాయ విశ్వనాథాయ తే నమః ॥ ౧౯౭॥

వీతరాగవిరోధాయ విమలాయ విభాయ చ ।
వీతరాగైకరాగాయ వీతశోకాయ తే నమః ॥ ౧౯౮॥

వేదవేదాన్తసారాయ వేదవేద్యాయ వేధసే ।
వేఙ్కటాద్రినివాసాయ వేఙ్కటేశాయ తే నమః ॥ ౧౯౯॥

వైదేహీభాగ్యభోగ్యాయ వైభోగరఙ్గశాయినే ।
వైరాగ్యత్యాగరూపాయ వైకుణ్ఠపతయే నమః ॥ ౨౦౦॥

వ్యక్తావ్యక్తసురూపాయ వ్యాధ్యాధ్యార్త్యపహారిణే ।
వ్యాప్తసర్వస్వరూపాయ వ్యాసస్తుతాయ తే నమః ॥ ౨౦౧॥

శఙ్కరాలీనసన్నామ్నే శఙ్ఖచక్రాదిధారిణే ।
శస్తతారకనామ్నే చ శరదాభాయ తే నమః ॥ ౨౦౨॥

శరజాననశోభాయ శరనైపుణ్యకీర్తయే ।
శరణాగతరక్షాయ శరణ్యాయ నమో నమః ॥ ౨౦౩॥

శాపమోచనపాదాయ శాన్తసౌఖ్యావహాయ చ ।
శామ్భవీరతసన్నామ్నే శాన్తిభూషాయ తే నమః ॥ ౨౦౪॥

శివారామసునామ్నే చ శివప్రియశివాయ చ ।
శివరామాభిరామాయ శివంకరాయ తే నమః ॥ ౨౦౫॥

శికాగఙ్గాభిషిక్తాయ శీకరస్పర్శశాన్తినే ।
శీకారదృష్టిదీక్షాయ శీలవృత్తాయ తే నమః ॥ ౨౦౬॥

శుభాకరాయ శుభ్రాయ శుభాఙ్కితసురూపిణే ।
శుక్తిబీజస్మితాభాయ శుచివ్రతాయ తే నమః ॥ ౨౦౭॥

శూన్యాపహాయ శూరాయ శృఙ్గారశేఖరాయ చ ।
శృఙ్గారగుణధామ్నే చ శృఙ్గారపహరయే నమః ॥ ౨౦౮॥

శేషతుల్యసుపాణాయ శేషశ్వాసార్చితాయ చ ।
శేషతల్పసుశయ్యాయ శేషాచలాయ తే నమః ॥ ౨౦౯॥

శైలోత్తుఙ్గసుపుణ్యాయ శైలసారసుధర్మిణే ।
శైలోత్సఙ్గగభీరాయ శైథిల్యహాయ తే నమః ॥ ౨౧౦॥

శోకతౌషారసూర్యాయ శ్లోకితస్వసుకీర్తయే ।
శోకోద్భూతసుకావ్యాయ శ్లోకప్రియాయ తే నమః ॥ ౨౧౧॥

శౌభాయ శౌర్యగుణ్యాయ శ్యామమేఘస్వనాయ చ ।
శ్యామసున్దరగాత్రాయ శ్యామాభాయ నమో నమః ॥ ౨౧౨॥

శ్రద్ధాలుసిద్ధిదాత్రే చ శ్రాన్తసంవాహనాయ చ ।
శ్రావితస్వచరిత్రాయ శ్రితావనాయ తే నమః ॥ ౨౧౩॥

శ్రీహయగ్రీవరూపాయ శ్రీమానసవిలాసినే ।
శ్రీరఙ్గపురివాసాయ శ్రీలక్ష్మీపతయే నమః ॥ ౨౧౪॥

శ్రీరమ్యచిత్తరమ్యాయ శ్రీశసానన్దవాగ్మినే ।
శ్రీమణ్యఙ్కితవక్షాయ శ్రీనివాసాయ తే నమః ॥ ౨౧౫॥

శ్రుతితాలస్వరూపాయ శ్రుతిసఙ్కులవాసినే ।
శ్రుతిశుద్ధసుగీతాయ శ్రుత్యాధారాయ తే నమః ॥ ౨౧౬॥

శ్రేష్ఠాయ శ్రేష్ఠనామ్నే చ శ్రేష్ఠసఙ్గీతకీర్తయే ।
శ్రేష్ఠచారిత్రపుణ్యాయ శ్రేష్ఠోత్కృష్టాయ తే నమః ॥ ౨౧౭॥

శ్రైష్ఠ్యదైవత్యపూర్ణాయ శ్రోత్రాభిరామకణ్ఠినే ।
శ్రోత్రపేయూషభాషాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౨౧౮॥

షట్చక్రశక్తిమూలాయ షట్శత్రుసూదనాయ చ ।
షడ్జాధారశ్రుతిస్థాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౨౧౯॥

షాడవౌడవరాగాయ షోడశోపచరాయ చ ।
షోడశార్చితదైవాయ శ్రీరామాయ నమో నమః ॥ ౨౨౦॥

సకలాగమసారాయ సకలార్థప్రదాయినే ।
సకలాధారమూలాయ సకలార్థాయ తే నమః ॥ ౨౨౧॥

సకలావనదైవాయ సనకాదినుతాయ చ ।
సకలార్తినివారాయ సకలాప్తాయ తే నమః ॥ ౨౨౨॥

సత్కారుణ్యాయ సద్భాయ సద్గఙ్గాజనకాయ చ ।
సద్భక్తార్ణవసోమాయ సనాతనాయ తే నమః ॥ ౨౨౩॥

సదాగతిజదాసాయ సదానన్దస్వరూపిణే ।
సదాత్మానన్దభాసాయ సదారామాయ తే నమః ॥ ౨౨౪॥

సప్తస్వరసుభూషాయ సప్తస్వరసమష్టయే ।
సప్తస్వరసుభాషాయ సప్తస్వరధయే నమః ॥ ౨౨౫॥

సఙ్గీతస్వరనన్దాయ సఙ్గీతప్రాప్తిదాయినే ।
సఙ్గీతస్వరమిష్టాయ సఙ్గీతాయ నమో నమః ॥ ౨౨౬॥

సత్యసన్ధాయ సత్యాయ సత్యప్రకాశభాసినే ।
సత్యవాక్సత్యరూపాయ సత్యకామాయ తే నమః ॥ ౨౨౭॥

సత్త్వాయ సత్త్వరూపాయ సత్త్వతత్త్వప్రకాశినే ।
సత్త్వారిదైత్యదారాయ సత్త్వాతీతాయ తే నమః ॥ ౨౨౮॥

సర్వస్మై సర్వసారాయ సర్వమన్త్రస్వరూపిణే ।
సర్వాభీష్టప్రదాత్రే చ సర్వోన్నతాయ తే నమః ॥ ౨౨౯॥

సహస్రాతీతనామ్నే చ సహస్రశ్లోకకీర్తయే ।
సహస్రియకృతిస్థాయ సహస్రాకృతయే నమః ॥ ౨౩౦॥

సాధుమానసగేహాయ సాకేతపురివాసినే ।
సారసాక్షముఖాభాయ సారసారాయ తే నమః ॥ ౨౩౧॥

సాధురూపవనస్థాయ సాలసమ్పుటనాయ చ ।
సాధుసజ్జనజీవాయ సానన్దాయ నమో నమః ॥ ౨౩౨॥

సామాదినిగమార్థాయ సామగానప్రియాయ చ ।
సామానస్వర్ణవాజ్ఞాయ సారామాయ నమో నమః ॥ ౨౩౩॥

సిద్ధప్రియాయ సిద్ధాయ సిద్ధిసద్భుక్తిదాయినే ।
సిద్ధసద్గురుగేయాయ సిద్ధారామాయ తే నమః ॥ ౨౩౪॥

సీతాహృత్సారసార్కాయ సీతామనోహరాయ చ ।
సీతాసాధ్వీసుదారాయ సీతారామాయ తే నమః ॥ ౨౩౫॥

సుమనోజనమిత్రాయ సుధాసారసుభాషిణే ।
సుస్వరాజితకందాయ సురారామాయ తే నమః ॥ ౨౩౬॥

సూర్యవంశాద్రిదీపాయ సూర్యచన్ద్రప్రభాససే ।
సూత్రధారాయ సూరాయ సూరినామ్నే నమో నమః ॥ ౨౩౭॥

సృష్టిస్థిత్యన్తకారాయ సేవితస్తుతిమాలినే ।
సేవికానన్దదాత్రే చ సేవారామాయ తే నమః ॥ ౨౩౮॥

సోత్కృణ్టేష్టవరాధాత్రే సోత్కృష్టశక్తిదాయినే ।
సోహంల్లయాత్మలీనాయ సోహంభావాయ తే నమః ॥ ౨౩౯॥

సౌమిత్రిసుప్రియాప్తాయ సౌదామనీయభాససే ।
సౌమఙ్గలప్రదాత్రే చ సౌమ్యాయ తే నమో నమః ॥ ౨౪౦॥

స్నాతగఙ్గాసుఖాదాత్రే స్థావరాస్థావరాత్మనే ।
స్వీకృతానన్యభక్తాయ స్వరానన్దాయ తే నమః ॥ ౨౪౧॥

స్వరాన్తస్థస్వరాభాయ స్వరమాధుర్యసేవినే ।
స్వరాకాశప్రదీపాయ స్వరారామాయ తే నమః ॥ ౨౪౨॥

స్ఫురత్సహస్రనామ్నే చ స్వప్రకాశజితాగ్నయే ।
స్వతన్త్రాయ స్వమన్త్రాయ స్వాత్మారామాయ తే నమః ॥ ౨౪౩॥

హరిరామావతారాయ హరినారాయణాయ చ ।
హరిగోవిన్దకృష్ణాయ హరయే బ్రహ్మణే నమః ॥ ౨౪౪॥

హంసాయ హంసగుహ్యాయ హర్షోత్కృర్షప్రభావినే ।
హంసానన్దప్రకాశాయ హంసారామాయ తే నమః ॥ ౨౪౫॥

హిమాలయప్రశాన్తాయ హిమగఙ్గాప్రభూతయే ।
హిమాలయగభీరాయ హిమాలయాయ తే నమః ॥ ౨౪౬॥

హృజ్జగఙ్గాభిషిక్తాయ హృద్గభీరార్చితాయ చ ।
హృల్లసత్పుత్పుదీపాయ హృత్సేవితాయ తే నమః ॥ ౨౪౭॥

హృద్గుహాసన్నివాసాయ హృద్గుహాదీపనాయ చ ।
హృదన్తరఙ్గదైవాయ హృదారామాయ తే నమః ॥ ౨౪౮॥

హృదయాలయపూజ్యాయ హృదయాలయవాసినే ।
హృదయాలయదీపాయ హృదాలయాయ తే నమః ॥ ౨౪౯॥

హృత్స్థసద్గురురూపాయ హృత్సారసార్చితాయ చ ।
హృత్పుష్పామోదవాసాయ హృద్గతాయ నమో నమః ॥ ౨౫౦॥

పుష్పావలిసురాగాయ పుష్పామోదస్తుతాయ చ ।
పుష్పార్చితపదాబ్జాయ సీతారామాయ మఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౧॥

మఙ్గలమ్ అవనీజాయై మఙ్గలం రామమూర్తయే ।
మాత్రే సుమఙ్గలం పిత్రే సీతారామాయ మఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౨॥

మఙ్గలం రామభద్రాయ మఙ్గలశ్లోకకీర్తయే ।
మఙ్గలశ్రీనివాసాయ సీతారామాయ మఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౩॥

మఙ్గలం భూమిజాపాయ మఙ్గలం భూసుపాలినే ।
మఙ్గలం దివ్యగఙ్గాయ విష్ణవే శుభమఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౪॥

సీతారామాత్మలీనాయ పుష్పావలిప్రమోదినే ।
త్యాగబ్రహ్మగురుస్వామిపాదపుష్పాయ మఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౫॥

శ్రీరామనామసత్కీర్తిరక్షరావలిసంస్తుతిః ।
నామపుష్పార్చనప్రాప్తిర్భగభవ్యసుమఙ్గలమ్ ॥ ౨౫౬॥

ఇతి సద్గురుశ్రీత్యాగరాజస్వామినః శిష్యయా భక్తయా పుష్పయా అనురాగేణ కృతా శ్రీరామసహస్రనామాక్షరపుష్పావలిః గురౌ సమర్పితా ।

ఓం

శుభమస్తు ।

Source: Shri Tyagarama Pushpavali 2005
Encoded and proofread by N V Vathsan nvvathsan at gmail.com


```
% Text title            : rAmasahasranAmAkSharapuShpAvaliH
% File name             : rAmasahasranAmAkSharapuShpAvaliH.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmAkSharapuShpAvaliH (puShpA shrIvatsena virachitA)
% engtitle              : rAmasahasranAmAkSharapuShpAvaliH
% Category              : raama, puShpAshrIvatsan
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Texttype              : svara
% Author                : Pushpa Srivatsan
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : N V Vathsan nvvathsan at gmail.com
% Proofread by          : N V Vathsan nvvathsan at gmail.com
% Source                : SriTyagaramaPushpavali 2005
% Indexextra            : (Tamil-English Translation)
% Acknowledge-Permission: Copyright Pushpa Srivatsan
% Latest update         : November 25, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీరామ సహస్రనామ స్తోత్రం (అనంతసుత శ్రీదివాకర విరచితం)

అనంతసుతశ్రీదివాకరఘైసాసశాస్త్రివిరచితం

ప్రజ్ఞాగోదావరీతీరే చేతఃపర్ణకుటీకృతే .
వైదేహీశక్తిసంయుక్తం తపస్యాలక్ష్మణద్వయం ..

పంచేంద్రియపంచవటీనివాసస్థం ధనుర్ధరం .
ధ్యాయామ్యాత్మస్వరూపం తం రాఘవం భయనాశనం ..

వాల్మీకి-భరద్వాజ-దివాకరాః ఋషయః, అనుష్టుప్ ఛందః,
శ్రీరామచంద్రో దేవతా .
ప్రాతర్ధ్యేయః సదాభద్రో భయభంజనకోవిదః ఇతి బీజం .
సూక్ష్మబుద్ధిర్మహాతేజా అనాసక్తః ప్రియాహవః ఇతి శక్తిః .
వర్ధిష్ణుర్విజయీ ప్రాజ్ఞో రహస్యజ్ఞో విమర్శవిదితి కీలకం .
శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రస్య జపే వినియోగః .

కదాచిత్పూర్ణసంకల్పో వాల్మీకికవిరాత్మవాన్.
ధ్యాయన్ రామముపావిష్టః స్వాశ్రమే శాంతచేతసా .. 1..

అభిగమ్య భరద్వాజస్తమువాచాదరేణ భోః .
శ్రుతం దృష్టం చ చరితం రామచంద్రస్య పావనం .. 2..

లలితం విస్తరం సౌమ్యం కారుణ్యమధురం శుభం .
స్మృత్వా స్వానందభరితం హృదయం మే భవత్యహో .. 3..

తత్తథా ప్రాకృతైర్లోకైర్యథా సాంగం న గీయతే .
కలౌ స్వల్పాత్మధైర్యైర్భ్యో దురాపస్తం విశేషతః .. 4..

భవాన్ ప్రాతిభవిద్యాయాం ప్రవీణః పరమార్థతః .
తద్బ్రవీతు హి రామస్య సంక్షేపేణ మహాగుణాన్ .. 5..

కిం నిత్యం పఠనీయం కిం స్వల్పసారైర్జనైః శ్రుతం .
భవేత్కల్యాణకృల్లోకే ప్రేరణాదాయకం తథా .. 6..

తచ్ఛ్రుత్వా సాదరం వాక్యం వాల్మీకికవిరబ్రవీత్ .
శృణు నామాని రామస్య సహస్రాణి యథాక్రమం .. 7..

స్తోత్రమేతత్పఠిత్వా హి భక్తో జ్ఞాస్యతి సర్వథా .
రాఘవస్య గుణాన్ ముఖ్యాన్ ధ్యాత్వా శాంతిం నిగచ్ఛతి .. 8..

అథ స్తోత్రం .
ఓం ఆర్యశ్రేష్ఠో ధరాపాలః సాకేతపురపాలకః .
ఏకబాణో ధర్మవేత్తా సత్యసంధోఽ పరాజితః .. 1..

ఇక్ష్వాకుకులసంభూతో రఘునాథః సదాశ్రయః .
అఘధ్వంసీ మహాపుణ్యో మనస్వీ మోహనాశనః .. 2..

అప్రమేయో మహాభాగః సీతాసౌందర్యవర్ధనః .
అహల్యోద్ధారకః శాస్తా కులదీపః ప్రభాకరః .. 3..

ఆపద్వినాశీ గుహ్యజ్ఞః సీతావిరహవ్యాకులః .
అంతర్జ్ఞానీ మహాజ్ఞానీ శుద్ధసంజ్ఞోఽ నుజప్రియః .. 4..

అసాధ్యసాధకో భీమో మితభాషీ విదాం వరః .
అవతీర్ణః సముత్తారో దశస్యందనమానదః .. 5..

ఆత్మారామో విమానార్హో హర్షామర్షసుసంగతః .
అభిగమ్యో విశాలాత్మా విరామశ్చింతనాత్మకః .. 6..

అద్వితీయో మహాయోగీ సాధుచేతాః ప్రసాదనః .
ఉగ్రశ్రీరంతకస్తేజస్తారణో భూరిసంగ్రహః .. 7..

ఏకదారః సత్త్వనిధిః సన్నిధిః స్మృతిరూపవాన్ .
ఉత్తమాలంకృతః కర్తా ఉపమారహితః కృతీ .. 8..

ఆజానుబాహురక్షుబ్ధః క్షుబ్ధసాగరదర్పహా .
ఆదిత్యకులసంతానో వంశోచితపరాక్రమః .. 9..

అనుకూలః సతాం సద్భిర్భావబద్ధకరైః స్తుతః .

ఉపదేష్టా నృపోత్కృష్టో భూజామాతా ఖగప్రియః .. 10..

ఓజోరాశిర్నిధిః సాక్షాత్క్షణదృష్టాత్మచేతనః .
ఉమాపరీక్షితో మూకః సంధిజ్ఞో రావణాంతకః .. 11..

అలౌకికో లోకపాలస్త్రైలోక్యవ్యాప్తవైభవః .
అనుజాశ్వాసితః శిష్టో వరిష్ఠశ్చాపధారిషు .. 12..

ఉద్యమీ బుద్ధిమాన్ గుప్తో యుయుత్సుః సర్వదర్శనః .
ఐక్ష్వాకో లక్ష్మణప్రాణో లక్ష్మీవాన్ భార్గవప్రియః .. 13..

ఇష్టదః సత్యదిదృక్షుర్దిగ్జయీ దక్షిణాయనః .
అనన్యవృత్తిరుద్యోగీ చంద్రశేఖరశాంతిదః .. 14..

అనుజార్థసముత్కంఠః సురత్రాణః సురాకృతిః .
అశ్వమేధీ యశోవృద్ధస్తరుణస్తారణేక్షణః .. 15..

అప్రాకృతః ప్రతిజ్ఞాతా వరప్రాప్తో వరప్రదః .
అభూతపూర్వోఽద్భుతధ్యేయో రుద్రప్రేమీ సుశీతలః .. 16..

అంతఃస్పృక్ ధనుఃస్పృక్చైవ భరతాపృష్టకౌశలః .
ఆత్మసంస్థో మనఃసంస్థః సత్త్వసంస్థో రణస్థితః .. 17..

ఈర్ష్యాహీనో మహాశక్తిః సూర్యవంశీ జనస్తుతః .
ఆసనస్థో బాంధవస్థః శ్రద్ధాస్థానం గుణస్థితః .. 18..

ఇంద్రమిత్రోఽశుభహరో మాయావిమృగఘాతకః .
అమోఘేషుః స్వభావజ్ఞో నామోచ్చారణసంస్మృతః .. 19..

అరణ్యరుదనాక్రాంతో బాష్పసంకులలోచనః .
అమోఘాశీర్వచోఽమందో విద్వద్వంద్యో వనేచరః .. 20..

ఇంద్రాదిదేవతాతోషః సంయమీ వ్రతధారకః .
అంతర్యామీ వినష్టారిర్దంభహీనో రవిద్యుతిః .. 21..

కాకుత్స్థో గిరిగంభీరస్తాటకాప్రాణకర్షణః .
కందమూలాన్నసంతుష్టో దండకారణ్యశోధనః .. 22..

కర్తవ్యదక్షః స్నేహార్ద్రః స్నేహకృత్కామసుందరః .
కైకేయీలీనప్రవృత్తిర్నివృత్తిర్నామకీర్తితః .. 23..

కబంధఘ్నో భయత్రాణో భరద్వాజకృతాదరః .
కరుణః పురుషశ్రేష్ఠః పురుషః పరమార్థవిత్.. 24..

కేవలః సుతసంగీతాకర్ణితో ఋషిసంగతః .
కావ్యాత్మా నయవిన్మాన్యో ముక్తాత్మా గురువిక్రమః .. 25..

క్రమజ్ఞః కర్మశాస్త్రజ్ఞః సంబంధజ్ఞః సులక్షః .
కిష్కింధేశహితాకాంక్షీ లఘువాక్యవిశారదః .. 26..

కపిశ్రేష్ఠసమాయుక్తః ప్రాచీనో వల్కలావృతః .
కాకప్రేరితబ్రహ్మాస్త్రః సప్తతాలవిభంజనః .. 27..

కపటజ్ఞః కపిప్రీతః కవిస్ఫూర్తిప్రదాయకః .
కింవదంతీద్విధావృత్తిర్నిధారాద్రిర్విధిప్రియః .. 28..

కాలమిత్రః కాలకర్తా కాలదిగ్దర్శితాంతవిత్ .
క్రాంతదర్శీ వినిష్క్రాంతో నీతిశాస్త్రపురఃసరః .. 29..

కుండలాలంకృతశ్రోత్రో భ్రాంతిహా భ్రమనాశకః .
కమలాయతాక్షో నీరోగః సుబద్ధాంగో మృదుస్వనః .. 30..

క్రవ్యాదఘ్నో వదాన్యాత్మ సంశయాపన్నమానసః .
కౌసల్యాక్రోడవిశ్రామః కాకపక్షధరః శుభః .. 31..

ఖలక్షయోఽఖిలశ్రేష్ఠః పృథుఖ్యాతిపురస్కృతః .
గుహకప్రేమభాగ్దేవో మానవేశో మహీధరః .. 32..

గూఢాత్మా జగదాధారః కలత్రవిరహాతురః .
గూఢాచారో నరవ్యాఘ్రో బుధో బుద్ధిప్రచోదనః .. 33..

గుణభృద్గుణసంఘాతః సమాజోన్నతికారణః .
గృధ్రహృద్గతసంకల్పో నలనీలాంగదప్రియః .. 34..

గృహస్థో విపినస్థాయీ మార్గస్థో మునిసంగతః .
గూఢజత్రుర్వృషస్కంధో మహోదారః శమాస్పదః .. 35..

చారవృత్తాంతసందిష్టో దురవస్థాసహః సఖా .
చతుర్దశసహస్రఘ్నో నానాసురనిషూదనః .. 36..

చైత్రేయశ్చిత్రచరితః చమత్కారక్షమోఽలఘుః .
చతురో బాంధవో భర్తా గురురాత్మప్రబోధనః .. 37..

జానకీకాంత ఆనందో వాత్సల్యబహులః పితా .
జటాయుసేవితః సౌమ్యో ముక్తిధామ పరంతపః .. 38..

జనసంగ్రహకృత్సూక్ష్మశ్చరణాశ్రితకోమలః .
జనకానందసంకల్పః సీతాపీరణయోత్సుకః .. 39..

తపస్వీ దండనాధారో దేవాసురవిలక్షణః .
త్రిబంధుర్విజయాకాంక్షీ ప్రతిజ్ఞాపారగో మహాన్ .. 40..

త్వరితో ద్వేషహీనేచ్ఛః స్వస్థః స్వాగతతత్పరః .
జననీజనసౌజన్యః పరివారాగ్రణీర్గురుః .. 41..

తత్త్వవిత్తత్త్వసందేష్టా తత్త్వాచారీ విచారవాన్ .
తీక్ష్ణబాణశ్చాపపాణిః సీతాపాణిగ్రహీ యువా .. 42..

తీక్ష్ణాశుగః సరిత్తీర్ణో లంఘితోచ్చమహీధరః .
దేవతాసంగతోఽసంగో రమణీయో దయామయః .. 43..

దివ్యో దేదీప్యమానాభో దారుణారినిషూదనః .
దుర్ధర్షో దక్షిణో దక్షో దీక్షితోఽమోఘవీర్యవాన్ .. 44..

దాతా దూరగతాఖ్యాతిర్నియంతా లోకసంశ్రయః .
దుష్కీర్తిశంకితో వీరో నిష్పాపో దివ్యదర్శనః .. 45..

దేహధారీ బ్రహ్మవేత్తా విజిగీషుర్గుణాకరః .
దైత్యఘాతీ బాణపాణిర్బ్రహ్మాస్త్రాఢ్యో గుణాన్వితః .. 46..

దివ్యాభరణలిప్తాంగో దివ్యమాల్యసుపూజితః .
దైవజ్ఞో దేవతారాధ్యో దేవకార్యసముత్సుకః .. 47..

దృఢప్రతిజ్ఞో దీర్ఘాయుర్దుష్టదండనపండితః .
దండకారణ్యసంచారీ చతుర్దిగ్విజయీ జయః .. 48..

దివ్యజన్మా ఇంద్రియేశః స్వల్పసంతుష్టమానసః .
దేవసంపూజితో రమ్యో దీనదుర్బలరక్షకః .. 49..

దశాస్యహననోఽదూరః స్థాణుసదృశనిశ్చయః .
దోషహా సేవకారామః సీతాసంతాపనాశనః .. 50..

దూషణఘ్నః ఖరధ్వంసీ సమగ్రనృపనాయకః .
దుర్ధరో దుర్లభో దీప్తో దుర్దినాహతవైభవః .. 51..

దీననాథో దివ్యరథః సజ్జనాత్మమనోరథః .
దిలీపకులసందీపో రఘువంశసుశోభనః .. 52..

దీర్ఘబాహుర్దూరదర్శీ విచారీ విధిపండితః .
ధనుర్ధరో ధనీ దాంతస్తాపసో నియతాత్మవాన్ .. 53..

ధర్మసేతుర్ధర్మమార్గః సేతుబంధనసాధనః .
ధర్మోద్ధారో మనోరూపో మనోహారీ మహాధనః .. 54..

ధ్యాతృధ్యేయాత్మకో మధ్యో మోహలోభప్రతిక్రియః .
ధామముక్ పురముగ్వస్త్రా దేశత్యాగీ మునివ్రతీ .. 55..

ధ్యానశక్తిర్ధ్యానమూర్తిర్ధ్యాతృరూపో విధాయకః .
ధర్మాభిప్రాయవిజ్ఞానీ దృఢో దుఃస్వప్ననాశనః .. 56..

ధురంధరో ధరాభర్తా ప్రశస్తః పుణ్యబాంధవః .
నీలాభో నిశ్చలో రాజా కౌసల్యేయో రఘూత్తమః .. 57..

నీలనీరజసంకాశః కర్కశో విషకర్షణః .
నిరంతరః సమారాధ్యః సేనాధ్యక్షః సనాతనః .. 58..

నిశాచరభయావర్తో వర్తమానస్త్రికాలవిత్ .
నీతిజ్ఞో రాజనీతిజ్ఞో ధర్మనీతిజ్ఞ ఆత్మవాన్ .. 59..

నాయకః సాయకోత్సారీ విపక్షాసువికర్షణః .
నౌకాగామీ కుశేశాయీ తపోధామార్తరక్షణః .. 60..

నిఃస్పృహః స్పృహణీయశ్రీర్నిజానందో వితంద్రితః .
నిత్యోపాయో వనోపేతో గుహకః శ్రేయసాం నిధిః .. 61..

నిష్ఠావాన్నిపుణో ధుర్యో ధృతిమానుత్తమస్వరః .
నానాఋషిమఖాహూతో యజమానో యశస్కరః .. 62..

మైథిలీదూషితార్తాంతఃకరణో విబుధప్రియః .
నిత్యానిత్యవివేకీ సత్కార్యసజ్జః సదుక్తిమాన్ .. 63..

పురుషార్థదర్శకో వాగ్మీ హనుమత్సేవితః ప్రభుః .
ప్రౌఢప్రభావో భావజ్ఞో భక్తాధీనో ఋషిప్రియః .. 64..

పావనో రాజకార్యజ్ఞో వసిష్ఠానందకారణః .
పర్ణగేహీ విగూఢాత్మా కూటజ్ఞః కమలేక్షణః .. 65..

ప్రియార్హః ప్రియసంకల్పః ప్రియామోదనపండితః .
పరదుఃఖార్తచేతా దుర్వ్యసనేఽ చలనిశ్చయః .. 66..

ప్రమాణః ప్రేమసంవేద్యో మునిమానసచింతనః .
ప్రీతిమాన్ ఋతవాన్ విద్వాన్ కీర్తిమాన్ యుగధారణః .. 67..

ప్రేరకశ్చంద్రవచ్చారుర్జాగృతః సజ్జకార్ముకః .
పూజ్యః పవిత్రః సర్వాత్మా పూజనీయః ప్రియంవదః .. 68..

ప్రాప్యః ప్రాప్తోఽ నవద్యః స్వర్నిలయో నీలవిగ్రహీ .
పరతత్త్వార్థసన్మూర్తిః సత్కృతః కృతవిద్వరః .. 69..

ప్రసన్నః ప్రయతః ప్రీతః ప్రియప్రాయః ప్రతీక్షితః .
పాపహా శక్రదత్తాస్త్రః శక్రదత్తరథస్థితః .. 70..

ప్రాతర్ధ్యేయః సదాభద్రో భయభంజనకోవిదః .
పుణ్యస్మరణః సన్నద్ధః పుణ్యపుష్టిపరాయణః .. 71..

పుత్రయుగ్మపరిస్పృష్టో విశ్వాసః శాంతివర్ధనః .
పరిచర్యాపరామర్శీ భూమిజాపతిరీశ్వరః .. 72..

పాదుకాదోఽ నుజప్రేమీ ఋజూనామాభయప్రదః .
పుత్రధర్మవిశేషజ్ఞః సమర్థః సంగరప్రియః .. 73..

పుష్పవర్షావశుభ్రాంగో జయవానమరస్తుతః .
పుణ్యశ్లోకః ప్రశాంతార్చిశ్చందనాంగవిలేపనః .. 74..

పౌరానురంజనః శుద్ధః సుగ్రీవకృతసంగతిః .
పార్థివః స్వార్థసన్న్యాసీ సువృత్తః పరచిత్తవిత్ ..

పుష్పకారూఢవైదేహీసంలాపస్నేహవర్ధనః .
పితృమోదకరోఽ రూక్షో నష్టరాక్షసవల్గనః .. 76..

ప్రావృణ్మేఘసమోదారః శిశిరః శత్రుకాలనః .
పౌరానుగమనోఽ వధ్యో వైరివిధ్వంసనవ్రతీ .. 77..

పినాకిమానసాహ్లాదో వాలుకాలింగపూజకః .
పురస్థో విజనస్థాయీ హృదయస్థో గిరిస్థితః .. 78..

పుణ్యస్పర్శః సుఖస్పర్శః పదసంస్పృష్టప్రస్తరః .
ప్రతిపన్నసమగ్రశ్రీః సత్ప్రపన్నః ప్రతాపవాన్ .. 79..

ప్రణిపాతప్రసన్నాత్మా చందనాద్భుతశీతలః .
పుణ్యనామస్మృతో నిత్యో మనుజో దివ్యతాం గతః .. 80..

బంధచ్ఛేదీ వనచ్ఛందః స్వచ్ఛందశ్ఛాదనో ధ్రువః .
బంధుత్రయసమాయుక్తో హృన్నిధానో మనోమయః .. 81..

విభీషణశరణ్యః శ్రీయుక్తః శ్రీవర్ధనః పరః .
బంధునిక్షిప్తరాజ్యస్వః సీతామోచనధోరణీ .. 82..

భవ్యభాలః సమున్నాసః కిరీటాంకితమస్తకః .
భవాబ్ధితరణో బోధో ధనమానవిలక్షణః .. 83..

భూరిభృద్భవ్యసంకల్పో భూతేశాత్మా విబోధనః .
భక్తచాతకమేఘార్ద్రో మేధావీ వర్ధితశ్రుతిః .. 84..

భయనిష్కాసనోఽ జేయో నిర్జరాశాప్రపూరకః .
భవసారో భావసారో భక్తసర్వస్వరక్షకః .. 85..

భార్గవౌజాః సముత్కర్షో రావణస్వస్రుమోహనః .
భరతన్యస్తరాజ్యశ్రీర్జానకీసుఖసాగరః .. 86..

మిథిలేశ్వరజామాతా జానకీహృదయేశ్వరః .
మాతృభక్తో హ్యనంతశ్రీః పితృసందిష్టకర్మకృత్.. 87..

మర్యాదాపురుషః శాంతః శ్యామో నీరజలోచనః .
మేఘవర్ణో విశాలాక్షః శరవర్షావభీషణః .. 88..

మంత్రవిద్గాధిజాదిష్టో గౌతమాశ్రమపావనః .
మధురోఽ మందగః సత్త్వః సాత్త్వికో మృదులో బలీ .. 89..

మందస్మితముఖోఽ లుబ్ధో విశ్రామః సుమనోహరః .

మానవేంద్రః సభాసజ్ఞో ఘనగంభీరగర్జనః .. 90..

మైథిలీమోహనో మానీ గర్వఘ్నః పుణ్యపోషణః .
మధుజో మధురాకారో మధువాఙ్మధురాననః .. 91..

మహాకర్మా విరాధఘ్నో విఘ్నశాంతిరరిందమః .
మర్మస్పర్శీ నవోన్మేషః క్షత్రియః పురుషోత్తమః .. 92..

మారీచవంచితో భార్యాప్రియకృత్ప్రణయోత్కటః .
మహాత్యాగీ రథారూఢః పదగామీ బహుశ్రుతః .. 93..

మహావేగో మహావీర్యో వీరో మాతలిసారథిః .
మఖత్రాతా సదాచారీ హరకార్ముకభంజనః .. 94..

మహాప్రయాసః ప్రామాణ్యగ్రాహీ సర్వస్వదాయకః .
మునివిఘ్నాంతకః శస్త్రీ శాపసంభ్రాంతలోచనః .. 95..

మలహారీ కలావిజ్ఞో మనోజ్ఞః పరమార్థవిత్ .
మితాహారీ సహిష్ణుర్భూపాలకః పరవీరహా .. 96..

మాతృస్నేహీ సుతస్నేహీ స్నిగ్ధాంగః స్నిగ్ధదర్శనః .
మాతృపితృపదస్పర్శీ అశ్మస్పర్శీ మనోగతః .. 97..

మృదుస్పర్శ ఇషుస్పర్శీ సీతాసమ్మితవిగ్రహః .
మాతృప్రమోదనో జప్యో వనప్రస్థః ప్రగల్భధీః .. 98..

యజ్ఞసంరక్షణః సాక్షీ ఆధారో వేదవిన్నృపః .
యోజనాచతురః స్వామీ దీర్ఘాన్వేషీ సుబాహుహా .. 99..

యుగేంద్రో భారతాదర్శః సూక్ష్మదర్శీ ఋజుస్వనః .
యదృచ్ఛాలాభలఘ్వాశీ మంత్రరశ్మిప్రభాకరః .. 100..

యజ్ఞాహూతనృపవృందో ఋక్షవానరసేవితః .
యజ్ఞదత్తో యజ్ఞకర్తా యజ్ఞవేత్తా యశోమయః .. 101..

యతేంద్రియో యతీ యుక్తో రాజయోగీ హరప్రియః .
రాఘవో రవివంశాఢ్యో రామచంద్రోఽ రిమర్దనః .. 1 0 2..

రుచిరశ్చిరసంధేయః సంఘర్షజ్ఞో నరేశ్వరః .
రుచిరస్మితశోభాఢ్యో దృఢోరస్కో మహాభుజః .. 103..

రాజ్యహీనః పురత్యాగీ బాష్పసంకులలోచనః .
ఋషిసమ్మానితః సీమాపారీణో రాజసత్తమః .. 104..

రామో దాశరథిః శ్రేయాన్ పరమాత్మసమో భువి .
లంకేశక్షోభణో ధన్యశ్చేతోహారీ స్వయంధనః .. 105..

లావణ్యఖనిరాఖ్యాతః ప్రముఖః క్షత్రరక్షణః .
లంకాపతిభయోద్రేకః సుపుత్రో విమలాంతరః .. 106..

వివేకీ కోమలః కాంతః క్షమావాన్ దురితాంతకః .
వనవాసీ సుఖత్యాగీ సుఖకృత్సుందరో వశీ .. 107..

విరాగీ గౌరవో ధీరః శూరో రాక్షసఘాతకః .
వర్ధిష్ణుర్విజయీ ప్రాజ్ఞో రహస్యజ్ఞో విమర్శవిత్.. 108..

వాల్మీకిప్రతిభాస్రోతః సాధుకర్మా సతాం గతిః .
వినయీ న్యాయవిజ్ఞాతా ప్రజారంజనధర్మవిత్ .. 109..

విమలో మతిమాన్నేతా నేత్రానందప్రదాయకః .
వినీతో వృద్ధసాజన్యో వృక్షభిత్ చేతసా ఋజుః .. 110..

వత్సలో మిత్రహృన్మోదః సుగ్రీవహితకృద్విభుః .
వాలినిర్దలనోఽ సహ్యో ఋక్షసాహ్యో మహామతిః .. 111..

వృక్షాలింగనలీలావిన్మునిమోక్షపటుః సుధీః .
వరేణ్యః పరమోద్యోగో నిగ్రహీ చిరవిగ్రహీ .. 112..

వాసవోపమసామర్థ్యో జ్యాసంఘాతోగ్రనిఃస్వనః .
విశ్వామిత్రపరామృష్టః పూర్ణో బలసమాయుతః .. 113..

వైదేహీప్రాణసంతోషః శరణాగతవత్సలః .
వినమ్రః స్వాభిమానార్హః పర్ణశాలాసమాశ్రితః .. 114..

వృత్తగండః శుభ్రదంతీ సమభ్రూద్వయశోభితః .
వికసత్పంకజాభాస్యః ప్రేమదృష్టిః సులోచనః .. 115..

వైష్ణవో నరశార్దూలో భగవాన్ భక్తరక్షణః .
వసిష్ఠప్రియశిష్యశ్చిత్స్వరూపశ్చేతనాత్మకః .. 116..

వివిధాపత్పరాక్రాంతో వానరోత్కర్షకారణః .
వీతరాగీ శర్మదాయీ మునిమంతవ్యసాధనః .. 117..

విరహీ హరసంకల్పో హర్షోత్ఫుల్లవరాననః .
వృత్తిజ్ఞో వ్యవహారజ్ఞః క్షేమకారీ పృథుప్రభః .. 118..

విప్రప్రేమీ వనక్రాంతః ఫలభుక్ ఫలదాయకః .
విపన్మిత్రం మహామంత్రః శక్తియుక్తో జటాధరః .. 119..

వ్యాయామవ్యాయతాకారో విదాం విశ్రామసంభవః .
వన్యమానవకల్యాణః కులాచారవిచక్షణః .. 120..

విపక్షోరఃప్రహారజ్ఞశ్చాపధారిబహూకృతః .
విపల్లంఘీ ఘనశ్యామో ఘోరకృద్రాక్షసాసహః .. 121..

వామాంకాశ్రయిణీసీతాముఖదర్శనతత్పరః .
వివిధాశ్రమసంపూజ్యః శరభంగకృతాదరః .. 122..

విష్ణుచాపధరః క్షత్రో ధనుర్ధరశిరోమణిః .
వనగామీ పదత్యాగీ పాదచారీ వ్రతస్థితః .. 123..

విజితాశో మహావీరో దాక్షిణ్యనవనిర్ఝరః .
విష్ణుతేజోంఽ ససంభూతః సత్యప్రేమీ దృఢవ్రతః .. 124 ..

వానరారామదో నమ్రో మృదుభాషీ మహామనాః .
శత్రుహా విఘ్నహంతా సల్లోకసమ్మానతత్పరః .. 125..

శత్రుఘ్నాగ్రజనిః శ్రీమాన్ సాగరాదరపూజకః .
శోకకర్తా శోకహర్తా శీలవాన్ హృదయంగమః .. 126..

శుభకృచ్ఛుభసంకల్పః కృతాంతో దృఢసంగరః .
శోకహంతా విశేషార్హః శేషసంగతజీవనః .. 127.. .
శత్రుజిత్సర్వకల్యాణో మోహజిత్సర్వమంగలః .
శంబూకవధకోఽ భీష్టో యుగధర్మాగ్రహీ యమః .. 128..

శక్తిమాన్ రణమేధావీ శ్రేష్ఠః సామర్థ్యసంయుతః .
శివస్వః శివచైతన్యః శివాత్మా శివబోధనః .. 129..

శబరీభావనాముగ్ధః సర్వమార్దవసుందరః .
శమీ దమీ సమాసీనః కర్మయోగీ సుసాధకః .. 130..

శాకభుక్ క్షేపణాస్త్రజ్ఞో న్యాయరూపో నృణాం వరః .
శూన్యాశ్రమః శూన్యమనాః లతాపాదపపృచ్ఛకః .. 131..

శాపోక్తిరహితోద్గారో నిర్మలో నామపావనః .
శుద్ధాంతఃకరణః ప్రేష్ఠో నిష్కలంకోఽ వికంపనః .. 132..

శ్రేయస్కరః పృథుస్కంధో బంధనాసిః సురార్చితః .
శ్రద్ధేయః శీలసంపన్నః సుజనః సజ్జనాంతికః .. 133..

శ్రమికః శ్రాంతవైదేహీవిశ్రామః శ్రుతిపారగః .
శ్రద్ధాలుర్నీతిసిద్ధాంతీ సభ్యః సామాన్యవత్సలః .. 134..

సుమిత్రాసుతసేవార్హో భరతాదిష్టవైభవః .
సాధ్యః స్వాధ్యాయవిజ్ఞేయః శబ్దపాలః పరాత్పరః .. 135..

సంజీవనో జీవసఖా ధనుర్విద్యావిశారదః .
సూక్ష్మబుద్ధిర్మహాతేజాః అనాసక్తః ప్రియావహః .. 136..

సిద్ధః సర్వాంగసంపూర్ణః కారుణ్యార్ణవయోనిధిః .
సుశీలః శివచిత్తజ్ఞః శివధ్యేయః శివాస్పదః .. 137..

సమదర్శీ ధనుర్భంగీ సంశయోచ్ఛేదనః శుచిః .
సత్యవాదీ కార్యవాహశ్చైతన్యః సుసమాహితః .. 138..

సన్మిత్రో వాయుపుత్రేశో విభీషణకృతానతిః .
సగుణః సర్వథాఽ ఽ రామో నిర్ద్వంద్వః సత్యమాస్థితః .. 139..

సామకృద్దండవిద్దండీ కోదండీ చండవిక్రమః .
సాధుక్షేమో రణావేశీ రణకర్తా దయార్ణవః .. 140..

సత్త్వమూర్తిః పరంజ్యోతిః జ్యేష్ఠపుత్రో నిరామయః .
స్వకీయాభ్యంతరావిష్టోఽ వికారీ నభసందృశః .. 141..

సరలః సారసర్వస్వః సతాం సంకల్పసారభః .
సురసంఘసముద్ధర్తా చక్రవర్తీ మహీపతిః .. 142..

సుజ్ఞః స్వభావవిజ్ఞానీ తితిక్షుః శత్రుతాపనః .
సమాధిస్థః శస్త్రసజ్జః పిత్రాజ్ఞాపాలనప్రియః .. 143..

సమకర్ణః సువాక్యజ్ఞో గంధరేఖితభాలకః .
స్కంధస్థాపితతూణీరో ధనుర్ధారణధోరణీ .. 144..

సర్వసిద్ధిసమావేశో వీరవేషో రిపుక్షయః .
సంకల్పసాధకోఽక్లిష్టో ఘోరాసురవిమర్దనః .. 145..

సముద్రపారగో జేతా జితక్రోధో జనప్రియః .
సంస్కృతః సుషమః శ్యామః సముత్క్రాంతః సదా శుచిః .. 146..

సద్ధర్మప్రేరకో ధర్మో ధర్మసంరక్షణోత్సుకః .
భయనిష్కాసనే నః స సంభవేత్పునరాత్మని .. 147..

.. ఇతి శ్రీఅనంతసుత శ్రీదివాకరవిరచితం
శ్రీరామసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

From Vishnustutimanjari, Mahaperiaval Trust

The author Pandit Divakara Ghaisasaguruji has composed additional stotras available in the end of Brihatstotraratnakara, which was also compiled and edited by him. The book is published by Dhavale Prakashan, Mumbai and is different from others with same name.

Proofread by Psa Easwaran psaeaswaran at gmail.com


```
% Text title            : RamasahasranAmastotram 2 by D. A. Ghaisas
% File name             : rAmasahasranAmastotradivAkaraghaisAsa.itx
% itxtitle              : rAmasahasranAmastotram 2 (divAkaraghaisAsavirachitam AryashreShTho)
% engtitle              : RamasahasranAmastotram 2
% Category              : sahasranAma, raama
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Subcategory
% Author                : Pandit Divakar Anant Ghaisas
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Source                : Vishnustutimanjari and Brihatstotraratnakara Dhavele Prakashan
% Latest update         : May 29, 2015
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ రాధాకృష్ణ యుగల సహస్రనామ స్తోత్రం (బృహన్నారదీయ పురాణం)

సనత్కుమార ఉవాచ -
కిం త్వం నారద జానాసి పూర్వజన్మని యత్త్వయా .
ప్రాప్తం భగవతః సాక్షాచ్ఛూలినో యుగలాత్మకం .. 1..

కృష్ణమంత్రరహస్యం చ స్మర విస్మృతిమాగతం .
సూత ఉవాచ -
ఇత్యుక్తో నారదో విప్రాః కుమారేణ తు ధీమతా .. 2..

ధ్యానే వివేదాశు చిరం చరితం పూర్వజన్మనః .
తతశ్చిరం ధ్యానపరో నారదో భగవత్ప్రియః .. 3..

జ్ఞాత్వా సర్వం సువృత్తాంతం సుప్రసన్నాననోఽబ్రవీత్ .
భగవన్సర్వవృత్తాంతః పూర్వకల్పసముద్భవః .. 4..

మమ స్మృతిమనుప్రాప్తో వినా యుగలలంభనం ..

తచ్ఛ్రుత్వా వచనం తస్య నారదస్య మహాత్మనః .. 5..

సనత్కుమారో భగవాన్ వ్యాజహార యథాతథం .
సనత్కుమార ఉవాచ -
శృణు విప్ర ప్రవక్ష్యామి యస్మింజన్మని శూలినః .. 6..

ప్రాప్తం కృష్ణరహస్యం వై సావధానో భవాధునా .
అస్మాత్సారస్వతాత్కల్పాత్పూర్వస్మిన్పంచవింశకే .. 7..

కల్పే త్వం కాశ్యపో జాతో నారదో నామ నామతః .
తత్రైకదా త్వం కైలాసం ప్రాప్తః కృష్ణస్య యోగినః .. 8..

సంప్రష్టుం పరమం తత్త్వం శివం కైలాసవాసినం .
త్వయా పృష్టో మహాదేవో రహస్యం స్వప్రకాశితం .. 9..

కథయా మాస తత్త్వేన నిత్యలీలానుగం హరేః .
తతస్తదంతే తు పునస్త్వయా విజ్ఞాపితో హరః .. 10..

నిత్యాం లీలాం హరేర్ద్రష్టుం తతః ప్రాహ సదాశివః .
గోపీజనపదస్యాంతే వల్లభేతి పదం తతః .. 11..

చరణాచ్ఛరణం పశ్చాత్ప్రపద్యే ఇతి వై మనుః .
మంత్రస్యాస్య ఋషిః ప్రోక్తో సురభిశ్ఛంద ఏవ చ .. 12..

గాయత్రీ దేవతా చాస్య బల్లవీవల్లభో విభుః .
ప్రపన్నోఽస్మీతి తద్భక్తౌ వినియోగ ఉదాహృతః .. 13..

నాస్య సిద్ధాదికం విప్ర శోధనం న్యాసకల్పనం .
కేవలం చింతనం సద్యో నిత్యలీలాప్రకాశకం .. 14..

ఆభ్యంతరస్య ధర్మస్య సాధనం వచ్మి సాంప్రతం .. 15..

సంగృహ్య మంత్రం గురుభక్తియుక్తో
విచింత్య సర్వం మనసా తదీహితం .
కృపాం తదీయాం నిజధర్మసంస్థో
విభావయన్నాత్మని తోషయేద్గురుం .. 16..

సతాం శిక్షేత వై ధర్మాన్ప్రపన్నానాం భయాపహాన్ .
ఐహికాముష్మికీచింతావిధురాన్ సిద్ధిదాయకాన్ .. 17..

స్వేష్టదేవధియా నిత్యం తోషయేద్వైష్ణవాంస్తథా .
భర్త్సనాదికమేతేషాం న కదాచిద్విచింతయేత్ .. 18..

పూర్వకర్మవశాద్భవ్యమైహికం భోగ్యమేవ చ .
ఆయుష్యకం తథా కృష్ణః స్వయమేవ కరిష్యతి .. 19..

శ్రీకృష్ణం నిత్యలీలాస్థం చింతయేత్స్వధియానిశం .
శ్రీమదర్చావతారేణ కృష్ణం పరిచరేత్సదా .. 20..

అనన్యచింతనీయోఽ సౌ ప్రపన్నైః శరణార్థిభిః .
స్థేయం చ దేహగేహాదావుదాసీనతయా బుధైః .. 21..

గురోరవజ్ఞాం సాధూనాం నిందాం భేదం హరే హరౌ .
వేదనిందాం హరేర్నామబలాత్పాపసమీహనం .. 22..

అర్థవాదం హరేర్నామ్ని పాషండం నామసంగ్రహే .
అలసే నాస్తికే చైవ హరినామోపదేశనం .. 23..

నామవిస్మరణం చాపి నామ్న్యనాదరమేవ చ .
సంత్యజేద్ దూరతో వత్స దోషానేతాన్సుదారుణాన్ .. 24..

ప్రపన్నోఽ స్మీతి సతతం చింతయేద్ధృద్గతం హరిం .
స ఏవ పాలనం నిత్యం కరిష్యతి మమేతి చ .. 25..

తవాస్మి రాధికానాథ కర్మణా మనసా గిరా .
కృష్ణకాంతేతి చైవాస్మి యువామేవ గతిర్మమ .. 26..

దాసాః సఖాయః పితరః ప్రేయస్యశ్చ హరేరిహ .
సర్వే నిత్యా మునిశ్రేష్ఠ చింతనీయా మహాత్మభిః .. 27..

గమనాగమనే నిత్యం కరోతి వనగోష్ఠయోః .
గోచారణం వయస్యైశ్చ వినాసురవిఘాతనం .. 28..

సఖాయో ద్వాదశాఖ్యాతా హరేః శ్రీదామపూర్వకాః .
రాధికాయాః సుశీలాద్యాః సఖ్యో ద్వాత్రింశదీరితాః .. 29..

ఆత్మానం చింతయేద్వత్స తాసాం మధ్యే మనోరమాం .
రూపయౌవనసంపన్నాం కిశోరీం చ స్వలంకృతాం .. 30..

నానాశిల్పకలాభిజ్ఞాం కృష్ణభోగానురూపిణీం .
తత్సేవనసుఖాహ్లాదభావేనాతిసునిర్వృతాం .. 31..

బ్రాహ్మం ముహూర్తమారభ్య యావదర్ధనిశా భవేత్ .
తావత్పరిచరేత్తౌ తు యథాకాలానుసేవయా .. 32..

సహస్రం చ తయోర్నామ్నాం పఠేన్నిత్యం సమాహితః .
ఏతత్సాధనముద్దిష్టం ప్రపన్నానాం మునీశ్వర .. 33..

నాఖ్యేయం కస్యచిత్తుభ్యం మయా తత్త్వం ప్రకాశితం .

సనత్కుమార ఉవాచ -
తతస్త్వం నారద పునః పృష్టవాన్వై సదాశివం .. 34..

నామ్నాం సహస్రం తచ్చాపి ప్రోక్తవాంస్తచ్ఛృణుష్వ మే .
ధ్యాత్వా వృందావనే రమ్యే యమునాతీరసంగతం .. 35..

కల్పవృక్షం సమాశ్రిత్య తిష్ఠంతం రాధికాయుతం .
పఠేన్నామసహస్రం తు యుగలాఖ్యం మహామునే .. 36..

ఓం దేవకీనందనః శౌరిర్వాసుదేవో బలానుజః .
గదాగ్రజః కంసమోహః కంససేవకమోహనః .. 37..

భిన్నార్గలో భిన్నలోహః పితృబాహ్యః పితృస్తుతః .
మాతృస్తుతః శివధ్యేయో యమునాజలభేదనః .. 38..

వ్రజవాసీ వ్రజానందీ నందబాలో దయానిధిః .
లీలాబాలః పద్మనేత్రో గోకులోత్సవ ఈశ్వరః .. 39..

గోపికానందనః కృష్ణో గోపానందః సతాం గతిః .
బకప్రాణహరో విష్ణుర్బకముక్తిప్రదో హరిః .. 40..

బలదోలాశయశయః శ్యామలః సర్వసుందరః .
పద్మనాభో హృషీకేశః క్రీడామనుజబాలకః .. 41..

లీలావిధ్వస్తశకటో వేదమంత్రాభిషేచితః .
యశోదానందనః కాంతో మునికోటినిషేవితః .. 42..

నిత్యం మధువనావాసీ వైకుంఠః సంభవః క్రతుః .
రమాపతిర్యదుపతిర్మురారిర్మధుసూదనః .. 43..

మాధవో మానహారీ చ శ్రీపతిర్భూధరః ప్రభుః .
బృహద్వనమహాలీలో నందసూనుర్మహాసనః .. 44..

తృణావర్తప్రాణహారీ యశోదావిస్మయప్రదః .
త్రైలోక్యవక్త్రః పద్మాక్షః పద్మహస్తః ప్రియంకరః .. 45..

బ్రహ్మణ్యో ధర్మగోప్తా చ భూపతిః శ్రీధరః స్వరాట్ .
అజాధ్యక్షః శివాధ్యక్షో ధర్మాధ్యక్షో మహేశ్వరః .. 46..

వేదాంతవేద్యో బ్రహ్మస్థః ప్రజాపతిరమోఘదృక్ .

గోపీకరావలంబీ చ గోపబాలకసుప్రియః .. 47..

బాలానుయాయీ బలవాన్ శ్రీదామప్రియ ఆత్మవాన్ .
గోపీగృహాంగణరతిర్భద్రః సుశ్లోకమంగలః .. 48..

నవనీతహరో బాలో నవనీతప్రియాశనః .
బాలవృందీ మర్కవృందీ చకితాక్షః పలాయితః .. 49..

యశోదాతర్జితః కంపీ మాయారుదితశోభనః .
దామోదరోఽ ప్రమేయాత్మా దయాలుర్భక్తవత్సలః .. 50..

సుబద్ధోలూఖలే నమ్రశిరా గోపీకదర్థితః .
వృక్షభంగీ శోకభంగీ ధనదాత్మజమోక్షణః .. 51..

దేవర్షివచనశ్లాఘీ భక్తవాత్సల్యసాగరః .
వ్రజకోలాహలకరో వ్రజానదవివర్ద్ధనః .. 52..

గోపాత్మా ప్రేరకః సాక్షీ వృందావననివాసకృత్ .
వత్సపాలో వత్సపతిర్గోపదారకమండనః .. 53..

బాలక్రీడో బాలరతిర్బాలకః కనకాంగదీ .
పీతాంబరో హేమమాలీ మణిముక్తావిభూషణః .. 54..

కింకిణీకటకీ సూత్రీ నూపురీ ముద్రికాన్వితః .
వత్సాసురపతిధ్వంసీ బకాసురవినాశనః .. 55..

అఘాసురవినాశీ చ వినిద్రీకృతబాలకః .
ఆద్య ఆత్మప్రదః సంగీ యమునాతీరభోజనః .. 56..

గోపాలమండలీమధ్యః సర్వగోపాలభూషణః .
కృతహస్తతలగ్రాసో వ్యంజనాశ్రితశాఖికః .. 57..

కృతబాహుశృంగయష్టిర్గుంజాలంకృతకంఠకః .
మయూరపిచ్ఛముకుటో వనమాలావిభూషితః .. 58..

గైరికాచిత్రితవపుర్నవమేఘవపుః స్మరః .
కోటికందర్పలావణ్యో లసన్మకరకుండలః .. 59..

ఆజానుబాహుర్భగవాన్నిద్రారహితలోచనః .
కోటిసాగరగాంభీర్యః కాలకాలః సదాశివః .. 60..

విరంచిమోహనవపుర్గోపవత్సవపుర్ద్ధరః .
బ్రహ్మాండకోటిజనకో బ్రహ్మమోహవినాశకః .. 61..

బ్రహ్మా బ్రహ్మేడితః స్వామీ శక్రదర్పాదినాశనః .
గిరిపూజోపదేష్టా చ ధృతగోవర్ద్ధనాచలః .. 62..

పురందరేడితః పూజ్యః కామధేనుప్రపూజితః .
సర్వతీర్థాభిషిక్తశ్చ గోవిందో గోపరక్షకః .. 63..

కాలియార్తికరః క్రూరో నాగపత్నీడితో విరాట్ .
ధేనుకారిః ప్రలంబారిర్వృషాసురవిమర్దనః .. 64..

మాయాసురాత్మజధ్వంసీ కేశికంఠవిదారకః .
గోపగోప్తా ధేనుగోప్తా దావాగ్నిపరిశోషకః .. 65..

గోపకన్యావస్త్రహారీ గోపకన్యావరప్రదః .
యజ్ఞపత్న్యన్నభోజీ చ మునిమానాపహారకః .. 66..

జలేశమానమథనో నందగోపాలజీవనః .
గంధర్వశాపమోక్తా చ శంఖచూడశిరో హరః .. 67..

వంశీ వటీ వేణువాదీ గోపీచింతాపహారకః .
సర్వగోప్తా సమాహ్వానః సర్వగోపీమనోరథః .. 68..

వ్యంగధర్మప్రవక్తా చ గోపీమండలమోహనః .
రాసక్రీడారసాస్వాదీ రసికో రాధికాధవః .. 69..

కిశోరీప్రాణనాథశ్చ వృషభానుసుతాప్రియః .
సర్వగోపీజనానందీ గోపీజనవిమోహనః .. 70..

గోపికాగీతచరితో గోపీనర్తనలాలసః .
గోపీస్కంధాశ్రితకరో గోపికాచుంబనప్రియః .. 71..

గోపికామార్జితముఖో గోపీవ్యజనవీజితః .
గోపికాకేశసంస్కారీ గోపికాపుష్పసంస్తరః .. 72..

గోపికాహృదయాలంబీ గోపీవహనతత్పరః .
గోపికామదహారీ చ గోపికాపరమార్జితః .. 73..

గోపికాకృతసంనీలో గోపికాసంస్తుతప్రియః .
గోపికావందితపదో గోపికావశవర్తనః .. 74..

రాధాపరాజితః శ్రీమాన్నికుంజేసువిహారవాన్ .
కుంజప్రియః కుంజవాసీ వృందావనవికాసనః .. 75..

యమునాజలసిక్తాంగో యమునాసౌఖ్యదాయకః .
శశిసంస్తంభనః శూరః కామీ కామవిజోహనః .. 76..

కామాద్యాః కామనాథశ్చ కామమానసభేదనః .
కామదః కామరూపశ్చ కామినీ కామసంచయః .. 77..

నిత్యక్రీడో మహాలీలః సర్వః సర్వగతస్తథా .
పరమాత్మా పరాధీశః సర్వకారణకారణః (orమ్).. 78..

గృహీతనారదవచా హ్యక్రూరపరిచింతితః .
అక్రూరవందితపదో గోపికాతోషకారకః .. 79..

అక్రూరవాక్యసంగ్రాహీ మథురావాసకారణః (orమ్).
అక్రూరతాపశమనో రజకాయుఃప్రణాశనః .. 80..

మథురానందదాయీ చ కంసవస్త్రవిలుంఠనః .
కంసవస్త్రపరీధానో గోపవస్త్రప్రదాయకః .. 81..

సుదామగృహగామీ చ సుదామపరిపూజితః .
తంతువాయకసంప్రీతః కుబ్జాచందనలేపనః .. 82..

కుబ్జారూపప్రదో విజ్ఞో ముకుందో విష్టరశ్రవాః .
సర్వజ్ఞో మథురాలోకీ సర్వలోకాభినందనః .. 83..

కృపాకటాక్షదర్శీ చ దైత్యారిర్దేవపాలకః .
సర్వదుఃఖప్రశమనో ధనుర్భంగీ మహోత్సవః .. 84..

కువలయాపీడహంతా దంతస్కంధబలాగ్రణీః .
కల్పరూపధరో ధీరో దివ్యవస్త్రానులేపనః .. 85..

మల్లరూపో మహాకాలః కామరూపీ బలాన్వితః .
కంసత్రాసకరో భీమో ముష్టికాంతశ్చ కంసహా .. 86..

చాణూరఘ్నో భయహరః శలారిస్తోశలాంతకః .
వైకుంఠవాసీ కంసారిః సర్వదుష్టనిషూదనః .. 87..

దేవదుందుభినిర్ఘోషీ పితృశోకనివారణః .
యాదవేంద్రః సతాంనాథో యాదవారిప్రమర్ద్దనః .. 88..

శౌరిశోకవినాశీ చ దేవకీతాపనాశనః .
ఉగ్రసేనపరిత్రాతా ఉగ్రసేనాభిపూజితః .. 89..

ఉగ్రసేనాభిషేకీ చ ఉగ్రసేనదయాపరః .
సర్వసాత్వతసాక్షీ చ యదూనామభినందనః .. 90..

సర్వమాథురసంసేవ్యః కరుణో భక్తబాంధవః .
సర్వగోపాలధనదో గోపీగోపాలలాలసః .. 91..

శౌరిదత్తోపవీతీ చ ఉగ్రసేనదయాకరః .
గురుభక్తో బ్రహ్మచారీ నిగమాధ్యయనే రతః .. 92..

సంకర్షణసహాధ్యాయీ సుదామసుహృదేవ చ .
విద్యానిధిః కలాకోశో మృతపుత్రప్రదస్తథా .. 93..

చక్రీ పాంచజనీ చైవ సర్వనారకిమోచనః .
యమార్చితః పరో దేవో నామోచ్చారవశోఽచ్యుతః .. 94..

కుబ్జావిలాసీ సుభగో దీనబంధురనూపమః .
అక్రూరగృహగోప్తా చ ప్రతిజ్ఞాపాలకః శుభః .. 95..

జరాసంధజయీ విద్వాన్ యవనాంతో ద్విజాశ్రయః .
ముచుకుందప్రియకరో జరాసంధపలాయితః .. 96..

ద్వారకాజనకో గూఢో బ్రహ్మణ్యః సత్యసంగరః .
లీలాధరః ప్రియకరో విశ్వకర్మా యశఃప్రదః .. 97..

రుక్మిణీప్రియసందేశో రుక్మశోకవివర్ద్ధనః .
చైద్యశోకాలయః శ్రేష్ఠో దుష్టరాజన్యనాశనః .. 98..

రుక్మివైరూప్యకరణో రుక్మిణీవచనే రతః .
బలభద్రవచోగ్రాహీ ముక్తరుక్మీ జనార్దనః .. 99..

రుక్మిణీప్రాణనాథశ్చ సత్యభామాపతిః స్వయం .
భక్తపక్షీ భక్తివశ్యో హ్యక్రూరమణిదాయకః .. 100..

శతధన్వాప్రాణహారీ ఋక్షరాజసుతాప్రియః .
సత్రాజిత్తనయాకాంతో మిత్రవిందాపహారకః .. 101..
సత్యాపతిర్లక్ష్మణాజిత్పూజ్యో భద్రాప్రియంకరః .
నరకాసురఘాతీ చ లీలాకన్యాహరో జయీ .. 102..

మురారిర్మదనేశోఽపి ధరిత్రీదుఃఖనాశనః .
వైనతేయీ స్వర్గగామీ అదిత్య కుండలప్రదః .. 103..

ఇంద్రార్చితో రమాకాంతో వజ్రిభార్యాప్రపూజితః .
పారిజాతాపహారీ చ శక్రమానాపహారకః .. 104..

ప్రద్యుమ్నజనకః సాంబతాతో బహుసుతో విధుః .
గర్గాచార్యః సత్యగతిర్ధర్మాధారో ధరాధరః .. 105..

ద్వారకామండనః శ్లోక్యః సుశ్లోకో నిగమాలయః .
పౌండ్రకప్రాణహారీ చ కాశీరాజశిరోహరః .. 106..

అవైష్ణవవిప్రదాహీ సుదక్షిణభయావహః .
జరాసంధవిదారీ చ ధర్మనందనయజ్ఞకృత్ .. 107..

శిశుపాలశిరశ్ఛేదీ దంతవక్త్రవినాశనః .
విదూరథాంతకః శ్రీశః శ్రీదో ద్వివిదనాశనః .. 108..

రుక్మిణీమానహారీ చ రుక్మిణీమానవర్ద్ధనః .
దేవర్షిశాపహర్తా చ ద్రౌపదీవాక్యపాలకః .. 109..

దుర్వాసోభయహారీ చ పాంచాలీస్మరణాగతః .
పార్థదూతః పార్థమంత్రీ పార్థదుఃఖౌఘనాశనః .. 110..

పార్థమానాపహారీ చ పార్థజీవనదాయకః .
పాంచాలీవస్త్రదాతా చ విశ్వపాలకపాలకః .. 111..

శ్వేతాశ్వసారథిః సత్యః సత్యసాధ్యో భయాపహః .
సత్యసంధః సత్యరతిః సత్యప్రియ ఉదారధీః .. 112..

మహాసేనజయీ చైవ శివసైన్యవినాశనః .
బాణాసురభుజచ్ఛేత్తా బాణబాహువరప్రదః .. 113..

తార్క్ష్యమానాపహారీ చ తార్క్ష్యతేజోవివర్ద్ధనః .
రామస్వరూపధారీ చ సత్యభామాముదావహః .. 114..

రత్నాకరజలక్రీడో వ్రజలీలాప్రదర్శకః .
స్వప్రతిజ్ఞాపరిధ్వంసీ భీష్మాజ్ఞాపరిపాలకః .. 115..

వీరాయుధహరః కాలః కాలికేశో మహాబలః .
వర్వరీషశిరోహారీ వర్వరీషశిరఃప్రదః .. 116..

ధర్మపుత్రజయీ శూరదుర్యోధనమదాంతకః .
గోపికాప్రీతినిర్బంధనిత్యక్రీడో వ్రజేశ్వరః .. 117..

రాధాకుండరతిర్ధన్యః సదాందోలసమాశ్రితః .
సదామధువనానందీ సదావృందావనప్రియః .. 118..

అశోకవనసన్నద్ధః సదాతిలకసంగతః .
సదాగోవర్ద్ధనరతిః సదా గోకులవల్లభః .. 119..

భాండీరవటసంవాసీ నిత్యం వంశీవటస్థితః .
నందగ్రామకృతావాసో వృషభానుగ్రహప్రియః .. 120..

గృహీతకామినీరూపో నిత్యం రాసవిలాసకృత్ .
వల్లవీజనసంగోప్తా వల్లవీజనవల్లభః .. 121..

దేవశర్మకృపాకర్తా కల్పపాదపసంస్థితః .
శిలానుగంధనిలయః పాదచారీ ఘనచ్ఛవిః .. 122..

అతసీకుసుమప్రఖ్యః సదా లక్ష్మీకృపాకరః .
త్రిపురారిప్రియకరో హ్యుగ్రధన్వాపరాజితః .. 123..

షడ్ధురధ్వంసకర్తా చ నికుంభప్రాణహారకః .
వజ్రనాభపురధ్వంసీ పౌండ్రకప్రాణహారకః .. 124..

బహులాశ్వప్రీతికర్తా ద్విజవర్యప్రియంకరః .
శివసంకటహారీ చ వృకాసురవినాశనః .. 125..

భృగుసత్కారకారీ చ శివసాత్త్వికతాప్రదః .
గోకర్ణపూజకః సాంబకుష్ఠవిధ్వంసకారణః .. 126..

వేదస్తుతో వేదవేత్తా యదువంశవివర్ద్ధనః .
యదువంశవినాశీ చ ఉద్ధవోద్ధారకారకః .. 127..

(ఇతి కృష్ణనామావలిః-500 అథ రాధానామావలిః-500)

రాధా చ రాధికా చైవ ఆనందా వృషభానుజా .
వృందావనేశ్వరీ పుణ్యా కృష్ణమానసహారిణీ .. 128..

ప్రగల్భా చతురా కామా కామినీ హరిమోహినీ .
లలితా మధురా మాధ్వీ కిశోరీ కనకప్రభా .. 129..

జితచంద్రా జితమృగా జితసింహా జితద్విపా .
జితరంభా జితపికా గోవిందహృదయోద్భవా .. 130..

జితబింబా జితశుకా జితపద్మా కుమారికా .
శ్రీకృష్ణాకర్షణా దేవీ నిత్యం యుగ్మస్వరూపిణీ .. 131..

నిత్యం విహారిణీ కాంతా రసికా కృష్ణవల్లభా .
ఆమోదినీ మోదవతీ నందనందనభూషితా .. 132..

దివ్యాంబరా దివ్యహారా ముక్తామణివిభూషితా .
కుంజప్రియా కుంజవాసా కుంజనాయకనాయికా .. 133..

చారురూపా చారువక్త్రా చారుహేమాంగదా శుభా .
శ్రీకృష్ణవేణుసంగీతా మురలీహారిణీ శివా .. 134..

భద్రా భగవతీ శాంతా కుముదా సుందరీ ప్రియా .
కృష్ణక్రీడా కృష్ణరతిః శ్రీకృష్ణసహచారిణీ .. 135..

వంశీవటప్రియస్థానా యుగ్మాయుగ్మస్వరూపిణీ .
భాండీరవాసినీ శుభ్రా గోపీనాథప్రియా సఖీ .. 136..

శ్రుతినిఃశ్వసితా దివ్యా గోవిందరసదాయినీ .
శ్రీకృష్ణప్రార్థనీశానా మహానందప్రదాయినీ .. 137..

వైకుంఠజనసంసేవ్యా కోటిలక్ష్మీసుఖావహా .
కోటికందర్పలావణ్యా రతికోటిరతిప్రదా .. 138..

భక్తిగ్రాహ్యా భక్తిరూపా లావణ్యసరసీ ఉమా .
బ్రహ్మరుద్రాదిసంరాధ్యా నిత్యం కౌతూహలాన్వితా .. 139..

నిత్యలీలా నిత్యకామా నిత్యశృంగారభూషితా .
నిత్యవృందావనరసా నందనందనసంయుతా .. 140..

గోపికామండలీయుక్తా నిత్యం గోపాలసంగతా .
గోరసక్షేపణీ శూరా సానందానందదాయినీ .. 141..

మహాలీలా ప్రకృష్టా చ నాగరీ నగచారిణీ .
నిత్యమాఘూర్ణితా పూర్ణా కస్తూరీతిలకాన్వితా .. 142..

పద్మా శ్యామా మృగాక్షీ చ సిద్ధిరూపా రసావహా .
కోటిచంద్రాననా గౌరీ కోటికోకిలసుస్వరా .. 143..

శీలసౌందర్యనిలయా నందనందనలాలితా .
అశోకవనసంవాసా భాండీరవనసంగతా .. 144..

కల్పద్రుమతలావిష్టా కృష్ణా విశ్వా హరిప్రియా .
అజాగమ్యా భవాగమ్యా గోవర్ద్ధనకృతాలయా .. 145..

యమునాతీరనిలయా శశ్వద్గోవిందజల్పినీ .
శశ్వన్మానవతీ స్నిగ్ధా శ్రీకృష్ణపరివందితా .. 146..

కృష్ణస్తుతా కృష్ణవృతా శ్రీకృష్ణహృదయాలయా .
దేవద్రుమఫలా సేవ్యా వృందావనరసాలయా .. 147..

కోటితీర్థమయీ సత్యా కోటితీర్థఫలప్రదా .
కోటియోగసుదుష్ప్రాప్యా కోటియజ్ఞదురాశ్రయా .. 148..

మనసా శశిలేఖా చ శ్రీకోటిసుభగాఽనఘా .
కోటిముక్తసుఖా సౌమ్యా లక్ష్మీకోటివిలాసినీ .. 149..

తిలోత్తమా త్రికాలస్థా త్రికాలజ్ఞాప్యధీశ్వరీ .
త్రివేదజ్ఞా త్రిలోకజ్ఞా తురీయాంతనివాసినీ .. 150..

దుర్గారాధ్యా రమారాధ్యా విశ్వారాధ్యా చిదాత్మికా .
దేవారాధ్యా పరారాధ్యా బ్రహ్మారాధ్యా పరాత్మికా .. 151..

శివారాధ్యా ప్రేమసాధ్యా భక్తారాధ్యా రసాత్మికా .
కృష్ణప్రాణార్పిణీ భామా శుద్ధప్రేమవిలాసినీ .. 152..

కృష్ణారాధ్యా భక్తిసాధ్యా భక్తవృందనిషేవితా .
విశ్వాధారా కృపాధారా జీవధారాతినాయికా .. 153..

శుద్ధప్రేమమయీ లజ్జా నిత్యసిద్ధా శిరోమణిః .
దివ్యరూపా దివ్యభోగా దివ్యవేషా ముదాన్వితా .. 154..

దివ్యాంగనావృందసారా నిత్యనూతనయౌవనా .
పరబ్రహ్మావృతా ధ్యేయా మహారూపా మహోజ్జ్వలా .. 155..

కోటిసూర్యప్రభా కోటిచంద్రబింబాధికచ్ఛవిః .
కోమలామృతవాగాద్యా వేదాద్యా వేదదుర్లభా .. 156..

కృష్ణాసక్తా కృష్ణభక్తా చంద్రావలినిషేవితా .
కలాషోడశసంపూర్ణా కృష్ణదేహార్ద్ధధారిణీ .. 157..

కృష్ణబుద్ధిః కృష్ణసారా కృష్ణరూపవిహారిణీ .
కృష్ణకాంతా కృష్ణధనా కృష్ణమోహనకారిణీ .. 158..

కృష్ణదృష్టిః కృష్ణగోత్రీ కృష్ణదేవీ కులోద్వహా .
సర్వభూతస్థితావాత్మా సర్వలోకనమస్కృతా .. 159..

కృష్ణదాత్రీ ప్రేమధాత్రీ స్వర్ణగాత్రీ మనోరమా .
నగధాత్రీ యశోదాత్రీ మహాదేవీ శుభంకరీ .. 160..

శ్రీశేషదేవజననీ అవతారగణప్రసూః .
ఉత్పలాంకారవిందాంకా ప్రసాదాంకా ద్వితీయకా .. 161..

రథాంకా కుంజరాంకా చ కుండలాంకపదస్థితా .
ఛత్రాంకా విద్యుదంకా చ పుష్పమాలాంకితాపి చ .. 162..

దండాంకా ముకుటాంకా చ పూర్ణచంద్రా శుకాంకితా .
కృష్ణాన్నాహారపాకా చ వృందాకుంజవిహారిణీ .. 163..

కృష్ణప్రబోధనకరీ కృష్ణశేషాన్నభోజినీ .
పద్మకేసరమధ్యస్థా సంగీతాగమవేదినీ .. 164..

కోటికల్పాంతభ్రూభంగా అప్రాప్తప్రలయాచ్యుతా .
సర్వసత్త్వనిధిః పద్మశంఖాదినిధిసేవితా .. 165..

అణిమాదిగుణైశ్వర్యా దేవవృందవిమోహినీ .
సర్వానందప్రదా సర్వా సువర్ణలతికాకృతిః .. 166..

కృష్ణాభిసారసంకేతా మాలినీ నృత్యపండితా .
గోపీసింధుసకాశాహ్వా గోపమండపశోభినీ .. 167..

శ్రీకృష్ణప్రీతిదా భీతా ప్రత్యంగపులకాంచితా .
శ్రీకృష్ణాలింగనరతా గోవిందవిరహాక్షమా .. 168..

అనంతగుణసంపన్నా కృష్ణకీర్తనలాలసా .
బీజత్రయమయీ మూర్తిః కృష్ణానుగ్రహవాంఛితా .. 169..

విమలాదినిషేవ్యా చ లలితాద్యర్చితా సతీ .
పద్మవృందస్థితా హృష్టా త్రిపురాపరిసేవితా .. 170..

వృంతావత్యర్చితా శ్రద్ధా దుర్జ్ఞేయా భక్తవల్లభా .
దుర్లభా సాంద్రసౌఖ్యాత్మా శ్రేయోహేతుః సుభోగదా .. 171..

సారంగా శారదా బోధా సద్వృందావనచారిణీ .
బ్రహ్మానందా చిదానందా ధ్యానానందార్ద్ధమాత్రికా .. 172..

గంధర్వా సురతజ్ఞా చ గోవిందప్రాణసంగమా .
కృష్ణాంగభూషణా రత్నభూషణా స్వర్ణభూషితా .. 173..

శ్రీకృష్ణహృదయావాసముక్తాకనకనాలి(orసి)కా .
సద్రత్నకంకణయుతా శ్రీమన్నీలగిరిస్థితా .. 174..

స్వర్ణనూపురసంపన్నా స్వర్ణకింకిణిమండితా .
అశేషరాసకుతుకా రంభోరూస్తనుమధ్యమా .. 175..

పరాకృతిః పరానందా పరస్వర్గవిహారిణీ .
ప్రసూనకబరీ చిత్రా మహాసిందూరసుందరీ .. 176..

కైశోరవయసా బాలా ప్రమదాకులశేఖరా .
కృష్ణాధరసుధాస్వాదా శ్యామప్రేమవినోదినీ .. 177..

శిఖిపిచ్ఛలసచ్చూడా స్వర్ణచంపకభూషితా .
కుంకుమాలక్తకస్తూరీమండితా చాపరాజితా .. 178..

హేమహారాన్వితా పుష్పహారాఢ్యా రసవత్యపి .
మాధుర్యమధురా పద్మా పద్మహస్తా సువిశ్రుతా .. 179..

భ్రూభంగాభంగకోదండకటాక్షశరసంధినీ .
శేషదేవా శిరస్థా చ నిత్యస్థలవిహారిణీ .. 180..

కారుణ్యజలమధ్యస్థా నిత్యమత్తాధిరోహిణీ .
అష్టభాషవతీ చాష్టనాయికా లక్షణాన్వితా .. 181..

సునీతిజ్ఞా శ్రుతిజ్ఞా చ సర్వజ్ఞా దుఃఖహారిణీ .
రజోగుణేశ్వరీ చైవ శరచ్చంద్రనిభాననా .. 182..

కేతకీకుసుమాభాసా సదా సింధువనస్థితా .
హేమపుష్పాధికకరా పంచశక్తిమయీ హితా .. 183..

స్తనకుంభీ నరాఢ్యా చ క్షీణాపుణ్యా యశస్వినీ .
వైరాజసూయజననీ శ్రీశా భువనమోహినీ .. 184..

మహాశోభా మహామాయా మహాకాంతిర్మహాస్మృతిః .
మహామోహా మహావిద్యా మహాకీర్తిర్మహారతిః .. 185..

మహాధైర్యా మహావీర్యా మహాశక్తిర్మహాద్యుతిః .
మహాగౌరీ మహాసంపన్మహాభోగవిలాసినీ .. 186..

సమయా భక్తిదాశోకా వాత్సల్యరసదాయినీ .
సుహృద్భక్తిప్రదా స్వచ్ఛా మాధుర్యరసవర్షిణీ .. 187..

భావభక్తిప్రదా శుద్ధప్రేమభక్తివిధాయినీ .
గోపరామాభిరామా చ క్రీడారామా పరేశ్వరీ .. 188..

నిత్యరామా చాత్మరామా కృష్ణరామా రమేశ్వరీ .
ఏకానేకజగద్వ్యాప్తా విశ్వలీలాప్రకాశినీ .. 189..

సరస్వతీశా దుర్గేశా జగదీశా జగద్విధిః .
విష్ణువంశనివాసా చ విష్ణువంశసముద్భవా .. 190..

విష్ణువంశస్తుతా కర్త్రీ విష్ణువంశావనీ సదా .
ఆరామస్థా వనస్థా చ సూర్యపుత్ర్యవగాహినీ .. 191..

ప్రీతిస్థా నిత్యయంత్రస్థా గోలోకస్థా విభూతిదా .
స్వానుభూతిస్థితా వ్యక్తా సర్వలోకనివాసినీ .. 192..

అమృతా హ్యద్భుతా శ్రీమన్నారాయణసమీడితా .
అక్షరాపి చ కూటస్థా మహాపురుషసంభవా .. 193..

ఔదార్యభావసాధ్యా చ స్థూలసూక్ష్మాతిరూపిణీ .
శిరీషపుష్పమృదులా గాంగేయముకురప్రభా .. 194..

నీలోత్పలజితాక్షీ చ సద్రత్నకవరాన్వితా .
ప్రేమపర్యంకనిలయా తేజోమండలమధ్యగా .. 195..

కృష్ణాంగగోపనాఽభేదా లీలావరణనాయికా .
సుధాసింధుసముల్లాసామృతాస్యందవిధాయినీ .. 196..

కృష్ణచిత్తా రాసచిత్తా ప్రేమచిత్తా హరిప్రియా .
అచింతనగుణగ్రామా కృష్ణలీలా మలాపహా .. 197..

రాససింధుశశాంకా చ రాసమండలమండినీ .
నతవ్రతా సింహరీచ్ఛా సుమూర్తిః సురవందితా .. 198..

గోపీచూడామణిర్గోపీ గణేడ్యా విరజాధికా .
గోపప్రేష్ఠా గోపకన్యా గోపనారీ సుగోపికా .. 199..

గోపధామా సుదామాంబా గోపాలీ గోపమోహినీ .
గోపభూషా కృష్ణభూషా శ్రీవృందావనచంద్రికా .. 200..

వీణాదిఘోషనిరతా రాసోత్సవవికాసినీ .
కృష్ణచేష్టా పరిజ్ఞాతా కోటికందర్పమోహినీ .. 201..

శ్రీకృష్ణగుణనాగాఢ్యా దేవసుందరిమోహినీ .
కృష్ణచంద్రమనోజ్ఞా చ కృష్ణదేవసహోదరీ .. 202..

కృష్ణాభిలాషిణీ కృష్ణప్రేమానుగ్రహవాంఛితా .
క్షేమా చ మధురాలాపా భ్రువోమాయా సుభద్రికా .. 203..

ప్రకృతిః పరమానందా నీపద్రుమతలస్థితా .
కృపాకటాక్షా బింబోష్ఠీ రంభా చారునితంబినీ .. 204..

స్మరకేలినిధానా చ గండతాటంకమండితా .
హేమాద్రికాంతిరుచిరా ప్రేమాద్యా మదమంథరా .. 205..

కృష్ణచింతా ప్రేమచింతా రతిచింతా చ కృష్ణదా .
రాసచింతా భావచింతా శుద్ధచింతా మహారసా .. 206..

కృష్ణాదృష్టిత్రుటియుగా దృష్టిపక్ష్మివినిందినీ .
కందర్పజననీ ముఖ్యా వైకుంఠగతిదాయినీ .. 207..

రాసభావా ప్రియాశ్లిష్టా ప్రేష్ఠా ప్రథమనాయికా .
శుద్ధా సుధాదేహినీ చ శ్రీరామా రసమంజరీ .. 208..

సుప్రభావా శుభాచారా స్వర్ణదీ నర్మదాంబికా .
గోమతీ చంద్రభాగేడ్యా సరయూస్తామ్రపర్ణిసూః .. 209..

నిష్కలంకచరిత్రా చ నిర్గుణా చ నిరంజనా .
ఏతన్నామసహస్రం తు యుగ్మరూపస్య నారద .. 210..

పఠనీయం ప్రయత్నేన వృందావనరసావహే .
మహాపాపప్రశమనం వంధ్యాత్వవినివర్తకం .. 211..

దారిద్ర్యశమనం రోగనాశనం కామదం మహత్ .
పాపాపహం వైరిహరం రాధామాధవభక్తిదం .. 212..

నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే .
రాధాసంగసుధాసింధౌ నమో నిత్యవిహారిణే .. 213..

రాధాదేవీ జగత్కర్త్రీ జగత్పాలనతత్పరా .
జగల్లయవిధాత్రీ చ సర్వేశీ సర్వసూతికా .. 214..

తస్యా నామసహస్రం వై మయా ప్రోక్తం మునీశ్వర .
భుక్తిముక్తిప్రదం దివ్యం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి .. 215..

.. ఇతి శ్రీబృహన్నారదీయపురాణే పూర్వభాగే బృహదుపాఖ్యానే
తృతీయపాదే రాధాకృష్ణసహస్రనామకథనం నామ
ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః ..

Encoded by Kirk Wortman kirkwort@hotmail.com
Naradapurana Purvardha adhyAya 82

There are 500 nAmas for Krishna and 500 for Radha separated at verse 127

```
% Text title            : Radhakrishnasahasranamastotra from nAradapurANa
% File name             : rAdhAkRishNasahasra.itx
% itxtitle              : rAdhAkRiShNasahasranAmastotram rAdhAkRiShNayugalasahasranAmastotram
(nAradapurANAntargatam devakInandanaH shauriH)
% engtitle              : rAdhAkRiShNa or rAdhAkRiShNayugalasahasranAma stotram
% Category              : sahasranAma, devii, radha, stotra, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : radha
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : hinduism/religion
% Transliterated by     : Kirk Wortman kirkwort at hotmail.com
% Proofread by          : Kirk Wortman kirkwort at hotmail.com, Singanallur Ganesan
% Description-comments  : Naradapurana pUrvArdhe adhyAya 82, Vishnu Stuti Manjari Volume 1 p. 558
% Indexextra            : (Scan VSM 1)
% Latest update         : December 6, 2002, July 9, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

రాధా సహస్రనామ స్తోత్రం 1 అకారాది క్షకారాంతాని (రాధా మానస తంత్రము)

వందే వృందావనానందా రాధికా పరమేశ్వరీ .
గోపికాం పరమాం శ్రేష్ఠాం హ్లాదినీం శక్తిరూపిణీం ..

శ్రీరాధాం పరమారాజ్యాం కృష్ణసేవాపరాయణాం .
శ్రీకృష్ణాంగ సదాధ్యాత్రీ నవధాభక్తికారిణీ ..

యేషాం గుణమయీ-రాధా వృషభానుకుమారికా .
దామోదరప్రియా-రాధా మనోభీష్టప్రదాయినీ ..

తస్యా నామసహస్రం త్వం శ్రుణు భాగవతోత్తమా ..

మానసతంత్రే అనుష్టుప్ఛందసే అకారాది క్షకారాంతాని
శ్రీరాధికాసహస్రనామాని ..

అథ స్తోత్రం .
ఓం అనంతరూపిణీ-రాధా అపారగుణసాగరా .
అధ్యక్షరా ఆదిరూపా అనాదిరాశేశ్వరీ .. 1..

అణిమాది సిద్ధిదాత్రీ అధిదేవీ అధీశ్వరీ .
అష్టసిద్ధిప్రదాదేవీ అభయా అఖిలేశ్వరీ .. 2..

అనంగమంజరీభగ్నా అనంగదర్పనాశినీ .
అనుకంపాప్రదా-రాధా అపరాధప్రణాశినీ .. 3..

అంతర్వేత్రీ అధిష్ఠాత్రీ అంతర్యామీ సనాతనీ .
అమలా అబలా బాలా అతులా చ అనూపమా .. 4..

అశేషగుణసంపన్నా అంతఃకరణవాసినీ .
అచ్యుతా రమణీ ఆద్యా అంగరాగవిధాయినీ .. 5..

అరవిందపదద్వంద్వా అధ్యక్షా పరమేశ్వరీ .
అవనీధారిణీదేవీ అచింత్యాద్భుతరూపిణీ .. 6..

అశేషగుణసారాచ అశోకాశోకనాశినీ .
అభీష్టదా అంశముఖీ అక్షయాద్భుతరూపిణీ .. 7..

అవలంబా అధిష్ఠాత్రీ అకించనవరప్రదా .
అఖిలానందినీ ఆద్యా అయానా కృష్ణమోహినీ .. 8..

అవధీసర్వశాస్త్రాణామాపదుద్ధారిణీ శుభా .
ఆహ్లాదినీ ఆదిశక్తిరన్నదా అభయాపి చ .. 7..

అన్నపూర్ణా అహోధన్యా అతుల్యా అభయప్రదా .
ఇందుముఖీ దివ్యహాసా ఇష్టభక్తిప్రదాయినీ .. 10..

ఇచ్ఛామయీ ఇచ్ఛారూపా ఇందిరా ఈశ్వరీఽ పరా .
ఇష్టదాయీశ్వరీ మాయా ఇష్టమంత్రస్వరూపిణీ .. 11..

ఓంకారరూపిణీదేవీ ఉర్వీసర్వజనేశ్వరీ .
ఐరావతవతీ పూజ్యా అపారగుణసాగరా .. 12..

కృష్ణప్రాణాధికారాధా కృష్ణప్రేమవినోదినీ .
శ్రీకృష్ణాంగసదాధ్యాయీ కృష్ణానందప్రదాయినీ .. 13..

కృష్ణాఽ హ్లాదినీదేవీ కృష్ణధ్యానపరాయణా .
కృష్ణసమ్మోహినీనిత్యా కృష్ణానందప్రవర్ధినీ .. 14..

కృష్ణానందా సదానందా కృష్ణకేలి సుఖాస్వదా .
కృష్ణప్రియా కృష్ణకాంతా కృష్ణసేవాపరాయణా .. 15..

కృష్ణప్రేమాబ్ధిసఫరీ కృష్ణప్రేమతరంగిణీ .
కృష్ణచిత్తహరాదేవీ కీర్తిదాకులపద్మినీ .. 16..

కృష్ణముఖీ హాసముఖీ సదాకృష్ణకుతూహలీ .
కృష్ణానురాగిణీ ధన్యా కిశోరీ కృష్ణవల్లభా .. 17..

కృష్ణకామా కృష్ణవంద్యా కృష్ణాభ్దే సర్వకామనా .
కృష్ణప్రేమమయీ-రాధా కల్యాణీ కమలాననా ... 18..

కృష్ణసూన్మాదినీ కామ్యా కృష్ణలీలా శిరోమణీ .
కృష్ణసంజీవనీ-రాధా కృష్ణవక్షస్థలస్థితా .. 19..

కృష్ణప్రేమసదోన్మత్తా కృష్ణసంగవిలాసినీ .
శ్రీకృష్ణరమణీరాధా కృష్ణప్రేమాఽ కలంకిణీ .. 20..

కృష్ణప్రేమవతీకర్త్రీ కృష్ణభక్తిపరాయణా .
శ్రీకృష్ణమహిషీ పూర్ణా శ్రీకృష్ణాంగప్రియంకరీ .. 21..

కామగాత్రా కామరూపా కలికల్మషనాశినీ .
కృష్ణసంయుక్తకామేశీ శ్రీకృష్ణప్రియవాదినీ .. 22..

కృష్ణశక్తి కాంచనాభా కృష్ణాకృష్ణప్రియాసతీ .
కృష్ణప్రాణేశ్వరీ ధీరా కమలాకుంజవాసినీ .. 23..

కృష్ణప్రాణాధిదేవీ చ కిశోరానందదాయినీ .
కృష్ణప్రసాధ్యమానా చ కృష్ణప్రేమపరాయణా .. 24..

కృష్ణవక్షస్థితాదేవీ శ్రీకృష్ణాంగసదావ్రతా .
కుంజాధిరాజమహిషీ పూజన్నూపురరంజనీ .. 25..

కారుణ్యామృతపాథోధీ కల్యాణీ కరుణామయీ .
కుందకుసుమదంతా చ కస్తూరిబిందుభిః శుభా .. 26..

కుచకుటమలసౌందర్యా కృపామయీ కృపాకరీ .
కుంజవిహారిణీ గోపీ కుందదామసుశోభినీ .. 27..

కోమలాంగీ కమలాంఘ్రీ కమలాఽ కమలాననా .
కందర్పదమనాదేవీ కౌమారీ నవయౌవనా .. 28..

కుంకుమాచర్చితాంగీ చ కేసరీమధ్యమోత్తమా .
కాంచనాంగీ కురంగాక్షీ కనకాంగులిధారిణీ .. 29..

కరుణార్ణవసంపూర్ణా కృష్ణప్రేమతరంగిణీ .
కల్పద్రుమా కృపాధ్యక్షా కృష్ణసేవా పరాయణా .. 30..

ఖంజనాక్షీ ఖనిప్రేమ్ణా అఖండితా మానకారిణీ .
గోలోకధామినీ-రాధా గోకులానందదాయినీ .. 31..

గోవిందవల్లభాదేవీ గోపినీ గుణసాగరా .
గోపాలవల్లభా గోపీ గౌరాంగీ గోధనేశ్వరీ .. 32..

గోపాలీ గోపికాశ్రేష్ఠా గోపకన్యా గణేశ్వరీ .
గజేంద్రగామినీగన్యా గంధర్వకులపావనీ .. 33..

గుణాధ్యక్షా గణాధ్యక్షా గవోన్గతీ గుణాకరా .
గుణగమ్యా గృహలక్ష్మీ గోప్యైచూడాగ్రమాలికా ... 34..

గంగాగీతాగతిర్ధాత్రీ గాయత్రీ బ్రహ్మరూపిణీ .
గంధపుష్పధరాదేవీ గంధమాల్యాదిధారిణీ .. 35..

గోవిందప్రేయసీ ధీరా గోవిందబంధకారణా .
జ్ఞానదాగుణదాగమ్యా గోపినీ గుణశోభినీ .. 36..

గోదావరీ గుణాతీతా గోవర్ధనధనప్రియా .
గోపినీ గోకులేంద్రాణీ గోపికా గుణశాలినీ .. 37..

గంధేశ్వరీ గుణాలంబా గుణాంగీ గుణపావనీ .
గోపాలస్య ప్రియారాధా కుంజపుంజవిహారిణీ .. 38..

గోకులేందుముఖీ వృందా గోపాలప్రాణవల్లభా .
గోపాంగనాప్రియారాధా గౌరాంగీ గౌరవాన్వితా .. 39..

గోవత్సధారిణీవత్సా సుబలావేశధారిణీ .
గీర్వాణవంద్యా గీర్వాణీ గోపినీ గణశోభితా .. 40..

ఘనశ్యామప్రియాధీరా ఘోరసంసారతారిణీ .
ఘూర్ణాయమాననయనా ఘోరకల్మషనాశినీ .. 41..

చైతన్యరూపిణీదేవీ చిత్తచైతన్యదాయినీ .
చంద్రాననీ చంద్రకాంతీ చంద్రకోటిసమప్రభా .. 42..

చంద్రావలీ శుక్లపక్షా చంద్రాచ కృష్ణవల్లభా .
చంద్రార్కనఖరజ్యోతీ చారువేణీశిఖారుచిః .. 43..

చందనైశ్చర్చితాంగీ చ చతురాచంచలేక్షణా .
చారుగోరోచనాగౌరీ చతుర్వర్గప్రదాయినీ .. 44..

శ్రీమతీచతురాధ్యక్షా చరమాగతిదాయినీ .
చరాచరేశ్వరీదేవీ చింతాతీతా జగన్మయీ .. 45..

చతుఃషష్టికలాలంబా చంపాపుష్పవిధారిణీ .
చిన్మయీ చిత్శక్తిరూపా చర్చితాంగీ మనోరమా .. 46..

చిత్రలేఖాచ శ్రీరాత్రీ చంద్రకాంతిజితప్రభా .
చతురాపాంగమాధుర్యా చారుచంచలలోచనా .. 47..

ఛందోమయీ ఛందరూపా ఛిద్రఛందోవినాశినీ .
జగత్కర్త్రీ జగద్ధాత్రీ జగదాధారరూపిణీ .. 48..

జయంకరీ జగన్మాతా జయదాదియకారిణీ .
జయప్రదాజయాలక్ష్మీ జయంతీ సుయశప్రదా .. 49..

జాంబూనదా హేమకాంతీ జయావతీ యశస్వినీ .
జగహితా జగత్పూజ్యా జననీ లోకపాలినీ .. 50..

జగద్ధాత్రీ జగత్కర్త్రీ జగద్బీజస్వరూపిణీ .
జగన్మాతా యోగమాయా జీవానాం గతిదాయినీ .. 51..

జీవాకృతిర్యోగగమ్యా యశోదానందదాయినీ .
జపాకుసుమసంకాశా పాదాబ్జామణిమండితా .. 52..

జానుద్యుతిజితోత్ఫుల్లా యంత్రణావిఘ్నఘాతినీ .
జితేంద్రియా యజ్ఞరూపా యజ్ఞాంగీ జలశాయినీ .. 53..

జానకీజన్మశూన్యాచ జన్మమృత్యుజరాహరా .
జాహ్నవీ యమునారూపా జాంబూనదస్వరూపిణీ .. 54..

ఝుణత్కృతపదాంభోజా జడతారినివారిణీ .
టంకారిణీ మహాధ్యానా దివ్యవాద్యవినోదినీ .. 55..

తప్తకాంచనవర్ణాభా త్రైలోక్యలోకతారిణీ .
తిలపుష్పజితానాసా తులసీమంజరీప్రియా .. 56..

త్రైలోక్యాఽ కర్షిణీ-రాధా త్రివర్గఫలదాయినీ .
తులసీతోషకర్త్రీ చ కృష్ణచంద్రతపస్వినీ .. 57..

తరుణాదిత్యసంకాశా నఖశ్రేణిసమప్రభా .
త్రైలోక్యమంగలాదేవీ దిగ్ధమూలపదద్వయీ .. 58..

త్రైలోక్యజననీ-రాధా తాపత్రయనివారిణీ .
త్రైలోక్యసుందరీ ధన్యా తంత్రమంత్రస్వరూపిణీ .. 59..

త్రికాలజ్ఞా త్రాణకర్త్రీ త్రైలోక్యమంగలాసదా .
తేజస్వినీ తపోమూర్తీ తాపత్రయవినాశినీ .. 60..

త్రిగుణాధారిణీ దేవీ తారిణీ త్రిదశేశ్వరీ .
త్రయోదశవయోనిత్యా తరుణీనవయౌవనా .. 61..

హృత్పద్మేస్థితిమతి స్థానదాత్రీ పదాంబుజే .
స్థితిరూపా స్థిరా శాంతా స్థితసంసారపాలినీ .. 62..

దామోదరప్రియాధీరా దుర్వాసోవరదాయినీ .
దయామయీ దయాధ్యక్షా దివ్యయోగప్రదర్శినీ .. 63..

దివ్యానులేపనారాగా దివ్యాలంకారభూషణా .
దుర్గతినాశినీ-రాధా దుర్గా దుఃఖవినాశినీ .. 64..

దేవదేవీమహాదేవీ దయాశీలా దయావతీ .
దయార్ద్రసాగరారాధా మహాదారిద్ర్యనాశినీ .. 65..

దేవతానాం దురారాధ్యా మహాపాపవినాశినీ .
ద్వారకావాసినీ దేవీ దుఃఖశోకవినాశినీ .. 66..

దయావతీ ద్వారకేశా దోలోత్సవవిహారిణీ .
దాంతా శాంతా కృపాధ్యక్షా దక్షిణాయజ్ఞకారిణీ .. 67..

దీనబంధుప్రియాదేవీ శుభా దుర్ఘటనాశినీ .
ధ్వజవజ్రాబ్జపాశాంఘ్రి ధీమహీచరణాంబుజా .. 68..

ధర్మాతీతా ధరాధ్యక్షా ధనధాన్యప్రదాయినీ .
ధర్మాధ్యక్షా ధ్యానగమ్యా ధరణీభారనాశినీ .. 69..

ధర్మదాధైర్యదాధాత్రీ ధన్యధన్యధురంధరీ .
ధరణీధారిణీధన్యా ధర్మసంకటరక్షిణీ .. 70..

ధర్మాధికారిణీదేవీ ధర్మశాస్త్రవిశారదా .
ధర్మసంస్థాపనాధాగ్రా ధ్రువానందప్రదాయినీ .. 71..

నవగోరోచనా గౌరీ నీలవస్త్రవిధారిణీ .
నవయౌవనసంపన్నా నందనందనకారిణీ .. 72..

నిత్యానందమయీ నిత్యా నీలకాంతమణిప్రియా .
నానారత్నవిచిత్రాంగీ నానాసుఖమయీసుధా .. 73..

నిగూఢరసరాసజ్ఞా నిత్యానందప్రదాయినీ .
నవీనప్రవణాధన్యా నీలపద్మవిధారిణీ .. 74..

నందాఽ నందా సదానందా నిర్మలా ముక్తిదాయినీ .
నిర్వికారా నిత్యరూపా నిష్కలంకా నిరామయా .. 75..

నలినీ నలినాక్షీ చ నానాలంకారభూషితా .
నితంబిని నిరాకాంక్షా నిత్యా సత్యా సనాతనీ .. 76..

నీలాంబరపరీధానా నీలాకమలలోచనా .
నిరపేక్షా నిరూపమా నారాయణీ నరేశ్వరీ .. 77..

నిరాలంబా రక్షకర్త్రీ నిగమార్థప్రదాయినీ .
నికుంజవాసినీ-రాధా నిర్గుణాగుణసాగరా .. 78..

నీలాబ్జా కృష్ణమహిషీ నిరాశ్రయగతిప్రదా .
నిధూవనవనానందా నికుంజశీ చ నాగరీ .. 79..

నిరంజనా నిత్యరక్తా నాగరీ చిత్తమోహినీ .
పూర్ణచంద్రముఖీ దేవీ ప్రధానాప్రకృతిపరా .. 80..

ప్రేమరూపా ప్రేమమయీ ప్రఫుల్లజలజాననా .
పూర్ణానందమయీ-రాధా పూర్ణబ్రహ్మసనాతనీ .. 81..

పరమార్థప్రదా పూజ్యా పరేశా పద్మలోచనా .
పరాశక్తి పరాభక్తి పరమానందదాయినీ .. 82..

పతితోద్ధారిణీ పుణ్యా ప్రవీణా ధర్మపావనీ .
పంకజాక్షీ మహాలక్ష్మీ పీనోన్నతపయోధరా .. 83..

ప్రేమాశ్రుపరిపూర్ణాంగీ పద్మేలసదృషాననా .
పద్మరాగధరాదేవీ పౌర్ణమాసీసుఖాస్వదా .. 84..

పూర్ణోత్తమా పరంజ్యోతీ ప్రియంకరీ ప్రియంవదా .
ప్రేమభక్తిప్రదా-రాధా ప్రేమానందప్రదాయినీ .. 85..

పద్మగంధా పద్మహస్తా పద్మాంఘ్రి పద్మమాలినీ .
పద్మాసనా మహాపద్మా పద్మమాలా-విధారిణీ .. 86..

ప్రబోధినీ పూర్ణలక్ష్మీ పూర్ణేందుసదృషాననా .
పుండరీకాక్షప్రేమాంగీ పుండరీకాక్షరోహినీ .. 87..

పరమార్థప్రదాపద్మా తథా ప్రణవరూపిణీ .
ఫలప్రియా స్ఫూర్తిదాత్రీ మహోత్సవవిహారిణీ .. 88..

ఫుల్లాబ్జదివ్యనయనా ఫణివేణిసుశోభితా .
వృందావనేశ్వరీ-రాధా వృందావనవిలాసినీ .. 89..

వృషభానుసుతాదేవీ వ్రజవాసీగణప్రియా .
వృందా వృందావనానందా వ్రజేంద్రా చ వరప్రదా .. 90..

విద్యుత్గౌరీ సువర్ణాంగీ వంశీనాదవినోదినీ .
వృషభానురాధేకన్యా వ్రజరాజసుతప్రియా .. 91..

విచిత్రపట్టచమరీ విచిత్రాంబరధారిణీ .
వేణువాద్యప్రియారాధా వేణువాద్యపరాయణా .. 92..

విశ్వంభరీ విచిత్రాంగీ బ్రహ్మాండోదరీకాసతీ .
విశ్వోదరీ విశాలాక్షీ వ్రజలక్ష్మీ వరప్రదా .. 93..

బ్రహ్మమయీ బ్రహ్మరూపా వేదాంగీ వార్షభానవీ .
వరాంగనా కరాంభోజా వల్లవీ వృజమోహినీ .. 94..

విష్ణుప్రియా విశ్వమాతా బ్రహ్మాండప్రతిపాలినీ .
విశ్వేశ్వరీ విశ్వకర్త్రీ వేద్యమంత్రస్వరూపిణీ .. 95..

విశ్వమాయా విష్ణుకాంతా విశ్వాంగీ విశ్వపావనీ .
వ్రజేశ్వరీ విశ్వరూపా వైష్ణవీ విఘ్ననాశినీ .. 96..

బ్రహ్మాండజననీ-రాధా వత్సలా వ్రజవత్సలా .
వరదా వాక్యసిద్ధా చ బుద్ధిదా వాక్ప్రదాయినీ .. 97..

విశాఖాప్రాణసర్వస్వా వృషభానుకుమారికా .
విశాఖాసఖ్యవిజితా వంశీవటవిహారిణీ .. 98..

వేదమాతా వేదగమ్యా వేద్యవర్ణా శుభంకరీ .
వేదాతీతా గుణాతీతా విదగ్ధా విజనప్రియా .. 99.
భక్తభక్తిప్రియా-రాధా భక్తమంగలదాయినీ .
భగవన్మోహినీ దేవీ భవక్లేశవినాశినీ .. 100..

భావినీ భవతీ భావ్యా భారతీ భక్తిదాయినీ .
భాగీరథీ భాగ్యవతీ భూతేశీ భవకారిణీ .. 101..

భవార్ణవత్రాణకర్త్రీ భద్రదా భువనేశ్వరీ .
భక్తాత్మా భువనానందా భావికా భక్తవత్సలా .. 102..

భుక్తిముక్తిప్రదా-రాధా శుభా భుజమృణాలికా .
భానుశక్తిచ్ఛలాధీరా భక్తానుగ్రహకారిణీ .. 103..

మాధవీ మాధవాయుక్తా ముకుందాద్యాసనాతనీ .
మహాలక్ష్మీ మహామాన్యా మాధవస్వాంతమోహినీ .. 104..

మహాధన్యా మహాపుణ్యా మహామోహవినాశినీ .
మోక్షదా మానదా భద్రా మంగలాఽ మంగలాత్మదా .. 105..

మనోభీష్టప్రదాదేవీ మహావిష్ణుస్వరూపిణీ .
మాధవ్యాంగీ మనోరామా రమ్యా ముకురరంజనీ .. 106..

మనీశా వనదాధారా మురలీవాదనప్రియా .
ముకుందాంగకృతాపాంగీ మాలినీ హరిమోహినీ .. 107..

మానగ్రాహీ మధువతీ మంజరీ మృగలోచనా .
నిత్యవృందా మహాదేవీ మహేంద్రకృతశేఖరీ .. 108..

ముకుందప్రాణదాహంత్రీ మనోహరమనోహరా .
మాధవముఖపద్మస్యా మధుపానమధువ్రతా .. 109..

ముకుందమధుమాధుర్యా ముఖ్యావృందావనేశ్వరీ .
మంత్రసిద్ధికృతా-రాధా మూలమంత్రస్వరూపిణీ .. 110..

మన్మథా సుమతీధాత్రీ మనోజ్ఞమతిమానితా .
మదనామోహినీమాన్యా మంజీరచరణోత్పలా .. 111..

యశోదాసుతపత్నీ చ యశోదానందదాయినీ .
యౌవనాపూర్ణసౌందర్యా యమునాతటవాసినీ .. 112..

యశస్వినీ యోగమాయా యువరాజవిలాసినీ .
యుగ్మశ్రీఫలసువత్సా యుగ్మాంగదవిధారిణీ .. 113..

యంత్రాతిగాననిరతా యువతీనాంశిరోమణీ .
శ్రీరాధా పరమారాధ్యా రాధికా కృష్ణమోహినీ .. 114..

రూపయౌవనసంపన్నా రాసమండలకారిణీ .
రాధాదేవీ పరాప్రాప్తా శ్రీరాధాపరమేశ్వరీ .. 115..

రాధావాగ్మీ రసోన్మాదీ రసికా రసశేఖరీ .
రాధారాసమయీపూర్ణా రసజ్ఞా రసమంజరీ .. 116..

రాధికా రసదాత్రీ చ రాధారాసవిలాసినీ .
రంజనీ రసవృందాచ రత్నాలంకారధారిణీ .. 117..

రామారత్నారత్నమయీ రత్నమాలావిధారిణీ .
రమణీరామణీరమ్యా రాధికారమణీపరా .. 118..

రాసమండలమధ్యస్థా రాజరాజేశ్వరీ శుభా .
రాకేందుకోటిసౌందర్యా రత్నాంగదవిధారిణీ .. 119..

రాసప్రియా రాసగమ్యా రాసోత్సవవిహారిణీ .
లక్ష్మీరూపా చ లలనా లలితాదిసఖిప్రియా .. 120..

లోకమాతా లోకధాత్రీ లోకానుగ్రహకారిణీ .
లోలాక్షీ లలితాంగీ చ లలితాజీవతారకా .. 121..

లోకాలయా లజ్జారూపా లాస్యవిద్యాలతాశుభా .
లలితాప్రేమలలితానుగ్ధప్రేమలీలావతీ .. 122..

లీలాలావణ్యసంపన్నా నాగరీచిత్తమోహినీ .
లీలారంగీరతీ రమ్యా లీలాగానపరాయణా .. 123..

లీలావతీ రతిప్రీతా లలితాకులపద్మినీ .
శుద్ధకాంచనగౌరాంగీ శంఖకంకణధారిణీ .. 124..

శక్తిసంచారిణీ దేవీ శక్తీనాం శక్తిదాయినీ .
సుచారుకబరీయుక్తా శశిరేఖా శుభంకరీ .. 125..

సుమతీ సుగతిర్ధాత్రీ శ్రీమతీ శ్రీహరిపియా .
సుందరాంగీ సువర్ణాంగీ సుశీలా శుభదాయినీ .. 126..

శుభదా సుఖదా సాధ్వీ సుకేశీ సుమనోరమా .
సురేశ్వరీ సుకుమారీ శుభాంగీ సుమశేఖరా .. 127..

శాకంభరీ సత్యరూపా శస్తా శాంతా మనోరమా .
సిద్ధిధాత్రీ మహాశాంతీ సుందరీ శుభదాయినీ .. 128..

శబ్దాతీతా సింధుకన్యా శరణాగతపాలినీ .
శాలగ్రామప్రియా-రాధా సర్వదా నవయౌవనా .. 129..

సుబలానందినీదేవీ సర్వశాస్త్రవిశారదా .
సర్వాంగసుందరీ-రాధా సర్వసల్లక్షణాన్వితా .. 130..

సర్వగోపీప్రధానా చ సర్వకామఫలప్రదా .
సదానందమయీదేవీ సర్వమంగలదాయినీ .. 131..

సర్వమండలజీవాతు సర్వసంపత్ప్రదాయినీ .
సంసారపారకరణీ సదాకృష్ణకుతూహలా .. 132..

సర్వాగుణమయీ-రాధా సాధ్యా సర్వగుణాన్వితా .
సత్యస్వరూపా సత్యా చ సత్యనిత్యా సనాతనీ .. 133..

సర్వమాధవ్యలహరీ సుధాముఖశుభంకరీ .
సదాకిశోరికాగోష్ఠీ సుబలావేశధారిణీ .. 134..

సువర్ణమాలినీ-రాధా శ్యామసుందరమోహినీ .
శ్యామామృతరసేమగ్నా సదాసీమంతినీసఖీ .. 135..

షోడశీవయసానిత్యా షడరాగవిహారిణీ .
హేమాంగీవరదాహంత్రీ భూమాతా హంసగామినీ .. 136..

హాసముఖీ ప్రజాధ్యక్షా హేమాబ్జా కృష్ణమోహినీ .
హరివినోదినీ-రాధా హరిసేవాపరాయణా .. 137..

హేమారంభా మదారంభా హరిహారవిలోచనా .
హేమాంగవర్ణరమ్యా శ్రేషహృత్పద్మవాసినీ .. 138..

హరిపాదాబ్జమధుపా మధుపానమధువ్రతా .
క్షేమంకరీ క్షీణమధ్యా క్షమారూపా క్షమావతీ .. 139..

క్షేత్రాంగీ శ్రీక్షమాదాత్రీ క్షితివృందావనేశ్వరీ .
క్షమాశీలా క్షమాదాత్రీ క్షౌమవాసోవిధారిణీ .
క్షాంతినామావయవతీ క్షీరోదార్ణవశాయినీ .. 140..

రాధానామసహస్రాణి పఠేద్వా శ్రుణుయాదపి .
ఇష్టసిద్ధిర్భవేత్తస్యా మంత్రసిద్ధిర్భవేత్ ధ్రువం .. 141..

ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ లభతే నాత్ర సంశయః .
వాంఛాసిద్ధిర్భవేత్తస్య భక్తిస్యాత్ ప్రేమలక్షణ .. 142..

లక్ష్మీస్తస్యవసేత్గేహే ముఖేభాతిసరస్వతీ .
అంతకాలేభవేత్తస్య రాధాకృష్ణేచసంస్థితిః .. 143..

ఇతి శ్రీరాధామానసతంత్రే శ్రీరాధాసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

```
% Text title          : Radhasahasranamastotram 1 from Radha Manasa Tantra
% File name           : rAdhAsahasranAmastotram1.itx
% itxtitle            : rAdhAsahasranAmastotram 1 (rAdhAmAnasatantrAntargataM anantarUpiNI rAdhA)
% engtitle            : Radha Sahasranama Stotram 1
% Category            : sahasranAma, devii, radha, stotra, devI
% Location            : doc_devii
% Sublocation         : devii
```

```
% SubDeity               : radha
% Texttype               : stotra
% Language               : Sanskrit
% Subject                : hinduism/religion
% Transliterated by      : NA
% Proofread by           : NA
% Description-comments   : Radha Manasa Tantra.  See corresponding nAmAvalI
% Indexextra             : (nAmAvalI)
% Latest update          : May 29, 2020
% Send corrections to    : Sanskrit@cheerful.com
% Site access            : https://sanskritdocuments.org
```

రాధా సహస్రనామ స్తోత్రం 1 (అకారాది క్షకారాంతాని - రాధా మానస తంత్రము)

వందే వృందావనానందా రాధికా పరమేశ్వరీ .
గోపికాం పరమాం శ్రేష్ఠాం హ్లాదినీం శక్తిరూపిణీం ..

శ్రీరాధాం పరమారాధ్యాం కృష్ణసేవాపరాయణాం .
శ్రీకృష్ణాంగ సదాధ్యాత్రీ నవధాభక్తికారిణీ ..

యేషాం గుణమయీ-రాధా వృషభానుకుమారికా .
దామోదరప్రియా-రాధా మనోభీష్టప్రదాయినీ ..

తస్యా నామసహస్రం త్వం శ్రుణు భాగవతోత్తమా ..

మానసతంత్రే అనుష్టుప్ఛందసే అకారాది క్షకారాంతాని
శ్రీరాధికాసహస్రనామాని ..

అథ స్తోత్రం .
ఓం అనంతరూపిణీ-రాధా అపారగుణసాగరా .
అధ్యక్షరా ఆదిరూపా అనాదిరాశేశ్వరీ .. 1..

అణిమాది సిద్ధిదాత్రీ అధిదేవీ అధీశ్వరీ .
అష్టసిద్ధిప్రదాదేవీ అభయా అఖిలేశ్వరీ .. 2..

అనంగమంజరీభగ్నా అనంగదర్పనాశినీ .
అనుకంపాప్రదా-రాధా అపరాధప్రణాశినీ .. 3..

అంతర్వేత్రీ అధిష్ఠాత్రీ అంతర్యామీ సనాతనీ .
అమలా అబలా బాలా అతులా చ అనూపమా .. 4..

అశేషగుణసంపన్నా అంతఃకరణవాసినీ .
అచ్యుతా రమణీ ఆద్యా అంగరాగవిధాయినీ .. 5..

అరవిందపదద్వంద్వా అధ్యక్షా పరమేశ్వరీ .
అవనీధారిణీదేవీ అచింత్యాద్భుతరూపిణీ .. 6..

అశేషగుణసారాచ అశోకాశోకనాశినీ .
అభీష్టదా అంశముఖీ అక్షయాద్భుతరూపిణీ .. 7..

అవలంబా అధిష్ఠాత్రీ అకించనవరప్రదా .
అఖిలానందినీ ఆద్యా అయానా కృష్ణమోహినీ .. 8..

అవధీసర్వశాస్త్రాణామాపదుద్ధారిణీ శుభా .
ఆహ్లాదినీ ఆదిశక్తిరన్నదా అభయాపి చ .. 7..

అన్నపూర్ణా అహోధన్యా అతుల్యా అభయప్రదా .
ఇందుముఖీ దివ్యహాసా ఇష్టభక్తిప్రదాయినీ .. 10..

ఇచ్ఛామయీ ఇచ్ఛారూపా ఇందిరా ఈశ్వరీఽ పరా .
ఇష్టదాయీశ్వరీ మాయా ఇష్టమంత్రస్వరూపిణీ .. 11..

ఓంకారరూపిణీదేవీ ఉర్వీసర్వజనేశ్వరీ .
ఐరావతవతీ పూజ్యా అపారగుణసాగరా .. 12..

కృష్ణప్రాణాధికారాధా కృష్ణప్రేమవినోదినీ .
శ్రీకృష్ణాంగసదాధ్యాయీ కృష్ణానందప్రదాయినీ .. 13..

కృష్ణాఽ హ్లాదినీదేవీ కృష్ణధ్యానపరాయణా .
కృష్ణసమ్మోహినీనిత్యా కృష్ణానందప్రవర్ధినీ .. 14..

కృష్ణానందా సదానందా కృష్ణకేలి సుఖాస్వదా .
కృష్ణప్రియా కృష్ణకాంతా కృష్ణసేవాపరాయణా .. 15..

కృష్ణప్రేమాబ్ధిసఫరీ కృష్ణప్రేమతరంగిణీ .
కృష్ణచిత్తహరాదేవీ కీర్తిదాకులపద్మినీ .. 16..

కృష్ణముఖీ హాసముఖీ సదాకృష్ణకుతూహలీ .
కృష్ణానురాగిణీ ధన్యా కిశోరీ కృష్ణవల్లభా .. 17..

కృష్ణకామా కృష్ణవంద్యా కృష్ణాబ్దే సర్వకామనా .
కృష్ణప్రేమమయీ-రాధా కల్యాణీ కమలాననా ... 18..

కృష్ణసూన్మాదినీ కామ్యా కృష్ణలీలా శిరోమణీ .
కృష్ణసంజీవనీ-రాధా కృష్ణవక్షస్థలస్థితా .. 19..

కృష్ణప్రేమసదోన్మత్తా కృష్ణసంగవిలాసినీ .
శ్రీకృష్ణరమణీరాధా కృష్ణప్రేమాఽ కలంకిణీ .. 20..

కృష్ణప్రేమవతీకర్త్రీ కృష్ణభక్తిపరాయణా .
శ్రీకృష్ణమహిషీ పూర్ణా శ్రీకృష్ణాంగప్రియంకరీ .. 21..

కామగాత్రా కామరూపా కలికల్మషనాశినీ .
కృష్ణసంయుక్తకామేశీ శ్రీకృష్ణప్రియవాదినీ .. 22..

కృష్ణశక్తి కాంచనాభా కృష్ణాకృష్ణప్రియాసతీ .
కృష్ణప్రాణేశ్వరీ ధీరా కమలాకుంజవాసినీ .. 23..

కృష్ణప్రాణాధిదేవీ చ కిశోరానందదాయినీ .
కృష్ణప్రసాధ్యమానా చ కృష్ణప్రేమపరాయణా .. 24..

కృష్ణవక్షస్థితాదేవీ శ్రీకృష్ణాంగసదావ్రతా .
కుంజాధిరాజమహిషీ పూజన్నూపురరంజనీ .. 25..

కారుణ్యామృతపాథోధీ కల్యాణీ కరుణామయీ .
కుందకుసుమదంతా చ కస్తూరిబిందుభిః శుభా .. 26..

కుచకుటమలసౌందర్యా కృపామయీ కృపాకరీ .
కుంజవిహారిణీ గోపీ కుందదామసుశోభినీ .. 27..

కోమలాంగీ కమలాంఘ్రీ కమలాఽ కమలాననా .
కందర్పదమనాదేవీ కౌమారీ నవయౌవనా .. 28..

కుంకుమాచర్చితాంగీ చ కేసరీమధ్యమోత్తమా .
కాంచనాంగీ కురంగాక్షీ కనకాంగులిధారిణీ .. 29..

కరుణార్ణవసంపూర్ణా కృష్ణప్రేమతరంగిణీ .
కల్పద్రుమా కృపాధ్యక్షా కృష్ణసేవా పరాయణా .. 30..

ఖంజనాక్షీ ఖనిప్రేమ్ణా అఖండితా మానకారిణీ .
గోలోకధామినీ-రాధా గోకులానందదాయినీ .. 31..

గోవిందవల్లభాదేవీ గోపినీ గుణసాగరా .
గోపాలవల్లభా గోపీ గౌరాంగీ గోధనేశ్వరీ .. 32..

గోపాలీ గోపికాశ్రేష్ఠా గోపకన్యా గణేశ్వరీ .
గజేంద్రగామినీగన్యా గంధర్వకులపావనీ .. 33..

గుణాధ్యక్షా గణాధ్యక్షా గవోన్గతీ గుణాకరా .
గుణగమ్యా గృహలక్ష్మీ గోప్యేచూడాగ్రమాలికా ... 34..

గంగాగీతాగతిర్ధాత్రీ గాయత్రీ బ్రహ్మరూపిణీ .
గంధపుష్పధరాదేవీ గంధమాల్యాదిధారిణీ .. 35..

గోవిందప్రేయసీ ధీరా గోవిందబంధకారణా .
జ్ఞానదాగుణదాగమ్యా గోపినీ గుణశోభినీ .. 36..

గోదావరీ గుణాతీతా గోవర్ధనధనప్రియా .
గోపినీ గోకులేంద్రాణీ గోపికా గుణశాలినీ .. 37..

గంధేశ్వరీ గుణాలంబా గుణాంగీ గుణపావనీ .
గోపాలస్య ప్రియారాధా కుంజపుంజవిహారిణీ .. 38..

గోకులేందుముఖీ వృందా గోపాలప్రాణవల్లభా .
గోపాంగనాప్రియారాధా గౌరాంగీ గౌరవాన్వితా .. 39..

గోవత్సధారిణీవత్సా సుబలావేశధారిణీ .
గీర్వాణవంద్యా గీర్వాణీ గోపినీ గణశోభితా .. 40..

ఘనశ్యామప్రియాధీరా ఘోరసంసారతారిణీ .
ఘూర్ణాయమాననయనా ఘోరకల్మషనాశినీ .. 41..

చైతన్యరూపిణీదేవీ చిత్తచైతన్యదాయినీ .
చంద్రాననీ చంద్రకాంతీ చంద్రకోటిసమప్రభా .. 42..

చంద్రావలీ శుక్లపక్షా చంద్రాచ కృష్ణవల్లభా .
చంద్రార్కనఖరజ్యోతీ చారువేణీశిఖారుచిః .. 43..

చందనైశ్చర్చితాంగీ చ చతురాచంచలేక్షణా .
చారుగోరోచనాగౌరీ చతుర్వర్గప్రదాయినీ .. 44..

శ్రీమతీచతురాధ్యక్షా చరమాగతిదాయినీ .
చరాచరేశ్వరీదేవీ చింతాతీతా జగన్మయీ .. 45..

చతుఃషష్టికలాలంబా చంపాపుష్పవిధారిణీ .
చిన్మయీ చిత్శక్తిరూపా చర్చితాంగీ మనోరమా .. 46..

చిత్రలేఖాచ శ్రీరాత్రీ చంద్రకాంతిజితప్రభా .
చతురాపాంగమాధుర్యా చారుచంచలలోచనా .. 47..

ఛందోమయీ ఛందరూపా ఛిద్రఛందోవినాశినీ .
జగత్కర్త్రీ జగద్ధాత్రీ జగదాధారరూపిణీ .. 48..

జయంకరీ జగన్మాతా జయదాదియకారిణీ .
జయప్రదాజయాలక్ష్మీ జయంతీ సుయశప్రదా .. 49..

జాంబూనదా హేమకాంతీ జయావతీ యశస్వినీ .
జగహితా జగత్పూజ్యా జననీ లోకపాలినీ .. 50..

జగద్ధాత్రీ జగత్కర్త్రీ జగద్బీజస్వరూపిణీ .
జగన్మాతా యోగమాయా జీవానాం గతిదాయినీ .. 51..

జీవాకృతిర్యోగగమ్యా యశోదానందదాయినీ .
జపాకుసుమసంకాశా పాదాబ్జామణిమండితా .. 52..

జానుద్యుతిజితోత్ఫుల్లా యంత్రణావిఘ్నఘాతినీ .
జితేంద్రియా యజ్ఞరూపా యజ్ఞాంగీ జలశాయినీ .. 53..

జానకీజన్మశూన్యాచ జన్మమృత్యుజరాహరా .
జాహ్నవీ యమునారూపా జాంబూనదస్వరూపిణీ .. 54..

ఝణత్కృతపదాంభోజా జడతారినివారిణీ .
టంకారిణీ మహాధ్యానా దివ్యవాద్యవినోదినీ .. 55..

తప్తకాంచనవర్ణాభా త్రైలోక్యలోకతారిణీ .
తిలపుష్పజితానాసా తులసీమంజరీప్రియా .. 56..

త్రైలోక్యాఽ కర్షిణీ-రాధా త్రివర్గఫలదాయినీ .
తులసీతోషకర్త్రీ చ కృష్ణచంద్రతపస్వినీ .. 57..

తరుణాదిత్యసంకాశా నఖశ్రేణిసమప్రభా .
త్రైలోక్యమంగలాదేవీ దిగ్ధమూలపదద్వయీ .. 58..

త్రైలోక్యజననీ-రాధా తాపత్రయనివారిణీ .
త్రైలోక్యసుందరీ ధన్యా తంత్రమంత్రస్వరూపిణీ .. 59..

త్రికాలజ్ఞా త్రాణకర్త్రీ త్రైలోక్యమంగలాసదా .
తేజస్వినీ తపోమూర్తి తాపత్రయవినాశినీ .. 60..

త్రిగుణాధారిణీ దేవీ తారిణీ త్రిదశేశ్వరీ .
త్రయోదశవయోనిత్యా తరుణీనవయౌవనా .. 61..

హృత్పద్మేస్థితిమతి స్థానదాత్రీ పదాంబుజే .
స్థితిరూపా స్థిరా శాంతా స్థితసంసారపాలినీ .. 62..

దామోదరప్రియాధీరా దుర్వాసోవరదాయినీ .
దయామయీ దయాధ్యక్షా దివ్యయోగప్రదర్శినీ .. 63..

దివ్యానులేపనారాగా దివ్యాలంకారభూషణా .
దుర్గతినాశినీ-రాధా దుర్గా దుఃఖవినాశినీ .. 64..

దేవదేవీమహాదేవీ దయాశీలా దయావతీ .
దయార్ద్రసాగరారాధా మహాదారిద్ర్యనాశినీ .. 65..

దేవతానాం దురారాధ్యా మహాపాపవినాశినీ .
ద్వారకావాసినీ దేవీ దుఃఖశోకవినాశినీ .. 66..

దయావతీ ద్వారకేశా దోలోత్సవవిహారిణీ .
దాంతా శాంతా కృపాధ్యక్షా దక్షిణాయజ్ఞకారిణీ .. 67..

దీనబంధుప్రియాదేవీ శుభా దుర్ఘటనాశినీ .
ధ్వజవజ్రాబ్జపాశాంఘ్రి ధీమహీచరణాంబుజా .. 68..

ధర్మాతీతా ధరాధ్యక్షా ధనధాన్యప్రదాయినీ .
ధర్మాధ్యక్షా ధ్యానగమ్యా ధరణీభారనాశినీ .. 69..

ధర్మదాధైర్యదాధాత్రీ ధన్యధన్యధురంధరీ .
ధరణీధారిణీధన్యా ధర్మసంకటరక్షిణీ .. 70..

ధర్మాధికారిణీదేవీ ధర్మశాస్త్రవిశారదా .
ధర్మసంస్థాపనాధాగ్రా ధ్రువానందప్రదాయినీ .. 71..

నవగోరోచనా గౌరీ నీలవస్త్రవిధారిణీ .
నవయౌవనసంపన్నా నందనందనకారిణీ .. 72..

నిత్యానందమయీ నిత్యా నీలకాంతమణిప్రియా .
నానారత్నవిచిత్రాంగీ నానాసుఖమయీసుధా .. 73..

నిగూఢరసరాసజ్ఞా నిత్యానందప్రదాయినీ .
నవీనప్రవణాధన్యా నీలపద్మవిధారిణీ .. 74..

నందాఽనందా సదానందా నిర్మలా ముక్తిదాయినీ .
నిర్వికారా నిత్యరూపా నిష్కలంకా నిరామయా .. 75..

నలినీ నలినాక్షీ చ నానాలంకారభూషితా .
నితంబిని నిరాకాంక్షా నిత్యా సత్యా సనాతనీ .. 76..

నీలాంబరపరీధానా నీలాకమలలోచనా .
నిరపేక్షా నిరూపమా నారాయణీ నరేశ్వరీ .. 77..

నిరాలంబా రక్షకర్త్రీ నిగమార్థప్రదాయినీ .
నికుంజవాసినీ-రాధా నిర్గుణాగుణసాగరా .. 78..

నీలాబ్జా కృష్ణమహిషీ నిరాశ్రయగతిప్రదా .
నిధూవనవనానందా నికుంజశీ చ నాగరీ .. 79..

నిరంజనా నిత్యరక్తా నాగరీ చిత్తమోహినీ .
పూర్ణచంద్రముఖీ దేవీ ప్రధానాప్రకృతిపరా .. 80..

ప్రేమరూపా ప్రేమమయీ ప్రఫుల్లజలజాననా .
పూర్ణానందమయీ-రాధా పూర్ణబ్రహ్మసనాతనీ .. 81..

పరమార్థప్రదా పూజ్యా పరేశా పద్మలోచనా .
పరాశక్తి పరాభక్తి పరమానందదాయినీ .. 82..

పతితోద్ధారిణీ పుణ్యా ప్రవీణా ధర్మపావనీ .
పంకజాక్షీ మహాలక్ష్మీ పీనోన్నతపయోధరా .. 83..

ప్రేమాశ్రుపరిపూర్ణాంగీ పద్మేలసదృషాననా .
పద్మరాగధరాదేవీ పౌర్ణమాసీసుఖాస్వదా .. 84..

పూర్ణోత్తమో పరంజ్యోతీ ప్రియంకరీ ప్రియంవదా .
ప్రేమభక్తిప్రదా-రాధా ప్రేమానందప్రదాయినీ .. 85..

పద్మగంధా పద్మహస్తా పద్మాంఘ్రీ పద్మమాలినీ .
పద్మాసనా మహాపద్మా పద్మమాలా-విధారిణీ .. 86..

ప్రబోధినీ పూర్ణలక్ష్మీ పూర్ణేందుసదృషాననా .
పుండరీకాక్షప్రేమాంగీ పుండరీకాక్షరోహినీ .. 87..

పరమార్థప్రదాపద్మా తథా ప్రణవరూపిణీ .
ఫలప్రియా స్ఫూర్తిదాత్రీ మహోత్సవవిహారిణీ .. 88..

ఫుల్లాబ్జదివ్యనయనా ఫణివేణిసుశోభితా .
వృందావనేశ్వరీ-రాధా వృందావనవిలాసినీ .. 89..

వృషభానుసుతాదేవీ వ్రజవాసీగణప్రియా .
వృందా వృందావనానందా వ్రజేంద్రా చ వరప్రదా .. 90..

విద్యుత్గౌరీ సువర్ణాంగీ వంశీనాదవినోదినీ .
వృషభానురాధేకన్యా వ్రజరాజసుతప్రియా .. 91..

విచిత్రపట్టచమరీ విచిత్రాంబరధారిణీ .
వేణువాద్యప్రియారాధా వేణువాద్యపరాయణా .. 92..

విశ్వంభరీ విచిత్రాంగీ బ్రహ్మాండోదరీకాసతీ .
విశ్వోదరీ విశాలాక్షీ వ్రజలక్ష్మీ వరప్రదా .. 93..

బ్రహ్మమయీ బ్రహ్మరూపా వేదాంగీ వార్షభానవీ .
వరాంగనా కరాంభోజా వల్లవీ వృజమోహినీ .. 94..

విష్ణుప్రియా విశ్వమాతా బ్రహ్మాండప్రతిపాలినీ .
విశ్వేశ్వరీ విశ్వకర్త్రీ వేద్యమంత్రస్వరూపిణీ .. 95..

విశ్వమాయా విష్ణుకాంతా విశ్వాంగీ విశ్వపావనీ .
వ్రజేశ్వరీ విశ్వరూపా వైష్ణవీ విఘ్ననాశినీ .. 96..

బ్రహ్మాండజననీ-రాధా వత్సలా వ్రజవత్సలా .
వరదా వాక్యసిద్ధా చ బుద్ధిదా వాక్ప్రదాయినీ .. 97..

విశాఖాప్రాణసర్వస్వా వృషభానుకుమారికా .
విశాఖాసఖ్యవిజితా వంశీవటవిహారిణీ .. 98..

వేదమాతా వేదగమ్యా వేద్యవర్ణా శుభంకరీ .
వేదాతీతా గుణాతీతా విదగ్ధా విజనప్రియా .. 99.
భక్తభక్తిప్రియా-రాధా భక్తమంగలదాయినీ .
భగవన్మోహినీ దేవీ భవక్లేశవినాశినీ .. 100..

భావినీ భవతీ భావ్యా భారతీ భక్తిదాయినీ .
భాగీరథీ భాగ్యవతీ భూతేశీ భవకారిణీ .. 101..

భవార్ణవత్రాణకర్త్రీ భద్రదా భువనేశ్వరీ .
భక్తాత్మా భువనానందా భావికా భక్తవత్సలా .. 102..

భుక్తిముక్తిప్రదా-రాధా శుభా భుజమృణాలికా .
భానుశక్తిచ్ఛలాధీరా భక్తానుగ్రహకారిణీ .. 103..

మాధవీ మాధవాయుక్తా ముకుందాద్యాసనాతనీ .
మహాలక్ష్మీ మహామాన్యా మాధవస్వాంతమోహినీ .. 104..

మహాధన్యా మహాపుణ్యా మహామోహవినాశినీ .
మోక్షదా మానదా భద్రా మంగలాఽ మంగలాత్మదా .. 105..

మనోభీష్టప్రదాదేవీ మహావిష్ణుస్వరూపిణీ .
మాధవ్యాంగీ మనోరామా రమ్యా ముకురరంజనీ .. 106..

మనీశా వనదాధారా మురలీవాదనప్రియా .
ముకుందాంగకృతాపాంగీ మాలినీ హరిమోహినీ .. 107..

మానగ్రాహీ మధువతీ మంజరీ మృగలోచనా .
నిత్యవృందా మహాదేవీ మహేంద్రకృతశేఖరీ .. 108..

ముకుందప్రాణదాహంత్రీ మనోహరమనోహరా .
మాధవముఖపద్మస్యా మధుపానమధువ్రతా .. 109..

ముకుందమధుమాధుర్యా ముఖ్యావృందావనేశ్వరీ .
మంత్రసిద్ధికృతా-రాధా మూలమంత్రస్వరూపిణీ .. 110..

మన్మథా సుమతీధాత్రీ మనోజ్ఞమతిమానితా .
మదనామోహినీమాన్యా మంజీరచరణోత్పలా .. 111..

యశోదాసుతపత్నీ చ యశోదానందదాయినీ .
యౌవనాపూర్ణసౌందర్యా యమునాతటవాసినీ .. 112..

యశస్వినీ యోగమాయా యువరాజవిలాసినీ .
యుగ్మశ్రీఫలసువత్సా యుగ్మాంగదవిధారిణీ .. 113..

యంత్రాతిగాననిరతా యువతీనాంశిరోమణీ .
శ్రీరాధా పరమారాధ్యా రాధికా కృష్ణమోహినీ .. 114..

రూపయౌవనసంపన్నా రాసమండలకారిణీ .
రాధాదేవీ పరాప్రాప్తా శ్రీరాధాపరమేశ్వరీ .. 115..

రాధావాగ్మీ రసోన్మాదీ రసికా రసశేఖరీ .
రాధారాసమయీపూర్ణా రసజ్ఞా రసమంజరీ .. 116..

రాధికా రసదాత్రీ చ రాధారాసవిలాసినీ .
రంజనీ రసవృందాచ రత్నాలంకారధారిణీ .. 117..

రామారత్నారత్నమయీ రత్నమాలావిధారిణీ .
రమణీరామణీరమ్యా రాధికారమణీపరా .. 118..

రాసమండలమధ్యస్థా రాజరాజేశ్వరీ శుభా .
రాకేందుకోటిసౌందర్యా రత్నాంగదవిధారిణీ .. 119..

రాసప్రియా రాసగమ్యా రాసోత్సవవిహారిణీ .
లక్ష్మీరూపా చ లలనా లలితాదిసఖిప్రియా .. 120..

లోకమాతా లోకధాత్రీ లోకానుగ్రహకారిణీ .
లోలాక్షీ లలితాంగీ చ లలితాజీవతారకా .. 121..

లోకాలయా లజ్జారూపా లాస్యవిద్యాలతాశుభా .
లలితాప్రేమలలితానుద్ధప్రేమలీలావతీ .. 122..

లీలాలావణ్యసంపన్నా నాగరీచిత్తమోహినీ .
లీలారంగీరతీ రమ్యా లీలాగానపరాయణా .. 123..

లీలావతీ రతిప్రీతా లలితాకులపద్మినీ .
శుద్ధకాంచనగౌరాంగీ శంఖకంకణధారిణీ .. 124..

శక్తిసంచారిణీ దేవీ శక్తీనాం శక్తిదాయినీ .
సుచారుకబరీయుక్తా శశిరేఖా శుభంకరీ .. 125..

సుమతీ సుగతిర్ధాత్రీ శ్రీమతీ శ్రీహరిపియా .
సుందరాంగీ సువర్ణాంగీ సుశీలా శుభదాయినీ .. 126..

శుభదా సుఖదా సాధ్వీ సుకేశీ సుమనోరమా .
సురేశ్వరీ సుకుమారీ శుభాంగీ సుమశేఖరా .. 127..

శాకంభరీ సత్యరూపా శస్తా శాంతా మనోరమా .
సిద్ధిధాత్రీ మహాశాంతీ సుందరీ శుభదాయినీ .. 128..

శబ్దాతీతా సింధుకన్యా శరణాగతపాలినీ .
శాలగ్రామప్రియా-రాధా సర్వదా నవయౌవనా .. 129..

సుబలానందినీదేవీ సర్వశాస్త్రవిశారదా .
సర్వాంగసుందరీ-రాధా సర్వసల్లక్షణాన్వితా .. 130..

సర్వగోపీప్రధానా చ సర్వకామఫలప్రదా .
సదానందమయీదేవీ సర్వమంగలదాయినీ .. 131..

సర్వమండలజీవాతు సర్వసంపత్ప్రదాయినీ .
సంసారపారకరణీ సదాకృష్ణకుతూహలా .. 132..

సర్వాగుణమయీ-రాధా సాధ్యా సర్వగుణాన్వితా .
సత్యస్వరూపా సత్యా చ సత్యనిత్యా సనాతనీ .. 133..

సర్వమాధ్వ్యలహరీ సుధాముఖశుభంకరీ .
సదాకిశోరికాగోష్ఠీ సుబలావేశధారిణీ .. 134..

సువర్ణమాలినీ-రాధా శ్యామసుందరమోహినీ .
శ్యామామృతరసేమగ్నా సదాసీమంతినీసఖీ .. 135..

షోడశీవయసానిత్యా షడరాగవిహారిణీ .
హేమాంగీవరదాహంత్రీ భూమాతా హంసగామినీ .. 136..

హాసముఖీ ప్రజాధ్యక్షా హేమాబ్జా కృష్ణమోహినీ .
హరివినోదినీ-రాధా హరిసేవాపరాయణా .. 137..

హేమారంభా మదారంభా హరిహారవిలోచనా .
హేమాంగవర్ణరమ్యా శ్రేషహృత్పద్మవాసినీ .. 138..

హరిపాదాబ్జమధుపా మధుపానమధువ్రతా .
క్షేమంకరీ క్షీణమధ్యా క్షమారూపా క్షమావతీ .. 139..

క్షేత్రాంగీ శ్రీక్షమాదాత్రీ క్షితివృందావనేశ్వరీ .
క్షమాశీలా క్షమాదాత్రీ క్షౌమవాసోవిధారిణీ .
క్షాంతినామావయవతీ క్షీరోదార్ణవశాయినీ .. 140..

రాధానామసహస్రాణి పఠేద్వా శ్రుణుయాదపి .
ఇష్టసిద్ధిర్భవేత్తస్య మంత్రసిద్ధిర్భవేత్ ధ్రువం .. 141..

ధర్మార్థకామమోక్షాంశ్చ లభతే నాత్ర సంశయః .
వాంఛాసిద్ధిర్భవేత్తస్య భక్తిస్స్యాత్ ప్రేమలక్షణ .. 142..

లక్ష్మీస్తస్యవసేత్గేహే ముఖేభాతిసరస్వతీ .
అంతకాలేభవేత్తస్య రాధాకృష్ణేచసంస్థితిః .. 143..

ఇతి శ్రీరాధామానసతంత్రే శ్రీరాధాసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

```
% Text title            : Radhasahasranamastotram 1 from Radha Manasa Tantra
% File name             : rAdhAsahasranAmastotram1.itx
% itxtitle              : rAdhAsahasranAmastotram 1 (rAdhAmAnasatantrAntargataM anantarUpiNI rAdhA)
% engtitle              : Radha Sahasranama Stotram 1
% Category              : sahasranAma, devii, radha, stotra, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : radha
```

% Texttype : stotra
% Language : Sanskrit
% Subject : hinduism/religion
% Transliterated by : NA
% Proofread by : NA
% Description-comments : Radha Manasa Tantra. See corresponding nAmAvalI
% Indexextra : (nAmAvalI)
% Latest update : May 29, 2020
% Send corrections to : Sanskrit@cheerful.com
% Site access : https://sanskritdocuments.org

శ్రీ రాధికా సహస్రనామ స్తోత్రం (నారద పాంచరాత్రము)

నారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారతః

శ్రీపార్వత్యువాచ -
దేవదేవ జగన్నాథ భక్తానుగ్రహకారక .
యద్యస్తి మయి కారుణ్యం మయి యద్యస్తి తే దయా .. 1..

యద్యత్ త్వయా నిగదితం తత్సర్వం మే శ్రుతం ప్రభో .
గుహ్యాద్ గుహ్యతరం యత్తు యత్తే మనసి కాశతే .. 2..

త్వయా న గదితం యత్తు యస్మై కస్మై కదచన .
తస్మాత్ కథయ దేవేశ సహస్రం నామ చోత్తమం .. 3..

శ్రీరాధాయా మహదేవ్యా గోప్యా భక్తిప్రసాధనం .
బ్రహ్మాండకర్త్రీ హర్త్రీ సా కథం గోపీత్వమాగతా .. 4..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ -
శృణు దేవి విచిత్రార్థాం కథాం పాపహరాం శుభాం .
నాస్తి జన్మాని కర్మాణి తస్యా నూనం మహేశ్వరి .. 5..

యదా హరిశ్చరిత్రాణి కురుతే కార్యగౌరవాత్ .
తదా విధత్తే రూపాణి హరిసాన్నిధ్యసాధినీ .. 6..

తస్యా గోపీత్వభావస్యకారణం గదితం పురా .
ఇదానీం శృణు దేవేశి నామ్నాం చైవ సహస్రకం .. 7..

యన్మయా కథితం నైవ తంత్రేష్వపి కదాచన .
తవ స్నేహాత్ప్రవక్ష్యామి భక్త్యా ధార్యం ముముక్షుభిః .. 8..

మమ ప్రాణసమా విద్యా భవ్యతే మే త్వహర్నిశం .
శృణుష్వ గిరిజే నిత్యం పఠస్వ చ యథామతి .. 9..

యస్యాః ప్రసాదాత్ కృష్ణస్తు గోలోకేశః పరః ప్రభుః .
అస్యా నామసహస్రస్య ఋషిర్నారద ఏవ చ .
దేవీ రాధా పరా ప్రోక్తా చతుర్వర్గప్రసాధినీ .. 10..

..అథ సహస్రనామస్తోత్రం ..

శ్రీరాధా రాధికా కృష్ణవల్లభా కృష్ణసమ్యుతా .
వృందావనేశ్వరీ కృష్ణప్రియా మదనమోహినీ .. 11..

శ్రీమతీ కృష్ణకాంతా చ కృష్ణానందప్రదాయినీ .
యశస్వినీ యశోగమ్యా యశోదానందవల్లభా .. 12..

దామోదరప్రియా గోపీ గోపానందకరీ తథా .
కృష్ణాంగవాసినీ హృద్యా హరికాంతా హరిప్రియా .. 13..

ప్రధానగోపికా గోపకన్యా త్రైలోక్యసుందరీ .
వృందావనవిహారిణీ వికశితముఖాంబుజా .. 14..

గోకులానందకర్త్రీ చ గోకులానందదాయినీ .
గతిప్రదా గీతగమ్యా గమనాగమనప్రియా .. 15..

విష్ణుప్రియా విష్ణుకాంతా విష్ణోరంగనివాసినీ .
యశోదానందపత్నీ చ యశోదానందగేహినీ .. 16..

కామారికాంతా కామేశీ కామలాలసవిగ్రహా .
జయప్రదా జయా జీవా జీవానందప్రదాయినీ .. 17..

నందనందనపత్నీ చ వృషభానుసుతా శివా .
గణాధ్యక్షా గవాధ్యక్షా గవాం గతిరనుత్తమా .. 18..

కాంచనాభా హేమగాత్రా కాంచనాంగదధారిణీ .
అశోకా శోకరహితా విశోకా శోకనాశినీ .. 19..

గాయత్రీ వేదమాతా చ వేదాతీత విదుత్తమా .
నీతిశాస్త్రప్రియా నీతిగతిర్మతిరభీష్టదా .. 20..

వేదప్రియా వేదగర్భా వేదమార్గప్రవర్ధినీ .
వేదగమ్యా వేదపరా విచిత్రకనకోజ్జ్వలా .. 21..

తథోజ్జ్వలప్రదా నిత్యా తథైవోజ్జ్వలగాత్రికా .
నందప్రియా నందసుతారధ్యాఽ ఽ నందప్రదా శుభా .. 22..

శుభాంగీ విమలాంగీ చ విలసిన్యపరాజితా .
జననీ జన్మశూన్యా చ జన్మమృత్యుజరాపహా .. 23..

గతిర్గతిమతాం ధాత్రీ ధాత్ర్యానందప్రదాయినీ .
జగన్నాథప్రియా శైలవాసినీ హేమసుందరీ .. 24..

కిశోరీ కమలా పద్మా పద్మహస్తా పయోదదా .
పయస్వినీ పయోదాత్రీ పవిత్రీ సర్వమంగలా .. 25..

మహాజీవప్రదా కృష్ణకాంతా కమలసుందరీ .
విచిత్రవాసినీ చిత్రవాసినీ చిత్రరూపిణీ .. 26..

నిర్గుణా సుకులీనా చ నిష్కులీనా నిరాకులా .
గోకులాంతరగేహా చ యోగానందకరీ తథా .. 27..

వేణువాద్యా వేణురతిః వేణువాద్యపరాయణా .
గోపాలస్యప్రియా సౌమ్యరూపా సౌమ్యకులోద్వహా .. 28..

మోహామోహా విమోహా చ గతినిష్ఠా గతిప్రదా .
గీర్వాణవంద్యా గిర్వాణా గిర్వాణగణసేవితా .. 29..

లలితా చ విశోకా చ విశాఖా చిత్రమాలినీ .
జితేంద్రియా శుద్ధసత్త్వా కులీనా కులదీపికా .. 30..

దీపప్రియా దీపదాత్రీ విమలా విమలోదకా .
కాంతారవాసినీ కృష్ణా కృష్ణచంద్రప్రియా మతిః .. 31..

అనుత్తరా దుఃఖహంత్రీ దుఃఖకర్త్రీ కులోద్వహా .
మతిర్లక్ష్మీర్ధృతిర్లజ్జా కాంతిః పుష్టిః స్మృతిః క్షమా .. 32..

క్షీరోదశాయినీ దేవీ దేవారికులమర్దినీ .
వైష్ణవీ చ మహాలక్ష్మీః కులపూజ్యా కులప్రియా .. 33..

సంహర్త్రీ సర్వదైత్యానాం సావిత్రీ వేదగామినీ .
వేదాతీతా నిరాలంబా నిరాలంబగణప్రియా .. 34..

నిరాలంబజనైః పూజ్యా నిరాలోకా నిరాశ్రయా .
ఏకాంగీ సర్వగా సేవ్యా బ్రహ్మపత్నీ సరస్వతీ .. 35..

రాసప్రియా రాసగమ్యా రాసాధిష్ఠాతృదేవతా .
రసికా రసికానందా స్వయం రాసేశ్వరీ పరా .. 36..

రాసమండలమధ్యస్థా రాసమండలశోభితా .
రాసమండలసేవ్యా చ రాసక్రీడా మనోహరా .. 37..

పుండరీకాక్షనిలయా పుండరీకాక్షగేహినీ .
పుండరీకాక్షసేవ్యా చ పుండరీకాక్షవల్లభా .. 38..

సర్వజీవేశ్వరీ సర్వజీవవంద్యా పరాత్పరా .
ప్రకృతిః శంభుకాంతా చ సదాశివమనోహరా .. 39..

క్షుత్పిపాసా దయా నిద్రా భ్రాంతిః శ్రాంతిః క్షమాకులా .
వధూరూపా గోపపత్నీ భారతీ సిద్ధయోగినీ .. 40..

సత్యరూపా నిత్యరూపా నిత్యాంగీ నిత్యగేహినీ .
స్థానదాత్రీ తథా ధాత్రీ మహాలక్ష్మీః స్వయంప్రభా .. 41..

సింధుకన్యాఽ ఽ స్థానదాత్రీ ద్వారకావాసినీ తథా .
బుద్ధిః స్థితిః స్థానరూపా సర్వకారణకారణా .. 42..

భక్తప్రియా భక్తగమ్యా భక్తానందప్రదాయినీ .
భక్తకల్పద్రుమాతీతా తథాతీతగుణా తథా .. 43..

మనోఽ ధిష్ఠాతృదేవీ చ కృష్ణప్రేమపరాయణా .
నిరామయా సౌమ్యదాత్రీ తథా మదనమోహినీ .. 44..

ఏకానంశా శివా క్షేమా దుర్గా దుర్గతినాశినీ .
ఈశ్వరీ సర్వవంద్యా చ గోపనీయా శుభంకరీ .. 45..

పాలినీసర్వభూతానాం తథా కామాంగహారిణీ .
సద్యోముక్తిప్రదా దేవీ వేదసారా పరాత్పరా .. 46..

హిమాలయసుతా సర్వా పార్వతీ గిరిజా సతీ .
దక్షకన్యా దేవమాతా మందలజ్జా హరేస్తనుః .. 47..

వృందారణ్యప్రియా వృందా వృందావనవిలాసినీ .
విలాసినీ వైష్ణవీ చ బ్రహ్మలోకప్రతిష్ఠితా .. 48..

రుక్మిణీ రేవతీ సత్యభామా జాంబవతీ తథా .
సులక్ష్మణా మిత్రవిందా కాలిందీ జహ్నుకన్యకా .. 49..

పరిపూర్ణా పూర్ణతరా తథా హైమవతీ గతిః .
అపూర్వా బ్రహ్మరూపా చ బ్రహ్మాండపరిపాలినీ .. 50..

బ్రహ్మాండభాండమధ్యస్థా బ్రహ్మాండభాండరూపిణీ .
అండరూపాండమధ్యస్థా తథాండపరిపాలినీ .. 51..

అండబాహ్యాండసంహర్త్రీ శివబ్రహ్మహరిప్రియా .
మహావిష్ణుప్రియా కల్పవృక్షరూపా నిరంతరా .. 52..

సారభూతా స్థిరా గౌరీ గౌరాంగీ శశిశేఖరా .
శ్వేతచంపకవర్ణాభా శశికోటిసమప్రభా .. 53..

మాలతీ మాల్యభూషాఢ్యా మాలతీమాల్యధారిణీ .
కృష్ణస్తుతా కృష్ణకాంతా వృందావనవిలాసినీ .. 54..

తులస్యధిష్ఠాతృదేవీ సంసారార్ణవపారదా .
సారదాఽఽహారదాంభోదా యశోదా గోపనందినీ .. 55..

అతీతగమనా గౌరీ పరానుగ్రహకారిణీ .
కరుణార్ణవసంపూర్ణా కరుణార్ణవధారిణీ .. 56..

మాధవీ మాధవమనోహారిణీ శ్యామవల్లభా .
అంధకారభయధ్వస్తా మంగల్యా మంగలప్రదా .. 57..

శ్రీగర్భా శ్రీప్రదా శ్రీశా శ్రీనివాసాచ్యుతప్రియా .
శ్రీరూపా శ్రీహరా శ్రీదా శ్రీకామా శ్రీస్వరూపిణీ .. 58..

శ్రీదామానందదాత్రీ చ శ్రీదామేశ్వరవల్లభా .
శ్రీనితంబా శ్రీగణేశా శ్రీస్వరూపాశ్రితా శ్రుతిః .. 59..

శ్రీక్రియారూపిణీ శ్రీలా శ్రీకృష్ణభజనాన్వితా .
శ్రీరాధా శ్రీమతీ శ్రేష్ఠా శ్రేష్ఠరూపా శ్రుతిప్రియా .. 60..

యోగేశీ యోగమాతా చ యోగాతీతా యుగప్రియా .
యోగప్రియా యోగగమ్యా యోగినీగణవందితా .. 61..

జవాకుసుమసంకాసా దాడిమీకుసుమోపమా .
నీలాంబరధరా ధీరా ధైర్యరూపధరా ధృతిః .. 62..

రత్నసింహాసనస్థా చ రత్నకుండలభూషితా .
రత్నాలంకారసమ్యుక్తా రత్నమాలాధరా పరా .. 63..

రత్నేంద్రసారహారాఢ్యా రత్నమాలావిభూషితా .
ఇంద్రనీలమణిన్యస్తపాదపద్మశుభా శుచిః .. 64..

కార్త్తికీ పౌర్ణమాసీ చ అమావస్యా భయాపహా .
గోవిందరాజగృహినీ గోవిందగణపూజితా .. 65..

వైకుంఠనాథగృహిణీ వైకుంఠపరమాలయా .
వైకుంఠదేవదేవాఢ్యా తథా వైకుంఠసుందరీ .. 66..

మహాలసా వేదవతీ సీతా సాధ్వీ పతివ్రతా .
అన్నపూర్ణా సదానందరూపా కైవల్యసుందరీ .. 67..

కైవల్యదాయినీ శ్రేష్ఠా గోపీనాథమనోహరా .
గోపీనాథేశ్వరీ చండీ నాయికానయనాన్వితా .. 68..

నాయికా నాయకప్రీతా నాయకానందరూపిణీ .
శేషా శేషవతీ శేషరూపిణీ జగదంబికా .. 69..

గోపాలపాలికా మాయా జాయాఽఽనందప్రదా తథా .
కుమారీ యౌవనానందా యువతీ గోపసుందరీ .. 70..

గోపమాతా జానకీ చ జనకానందకారిణీ .
కైలాసవాసినీ రంభా వైరాగ్యాకులదీపికా .. 71..

కమలాకాంతగృహినీ కమలా కమలాలయా .
త్రైలోక్యమాతా జగతామధిష్ఠాత్రీ ప్రియాంబికా .. 72..

హరకాంతా హరరతా హరానందప్రదాయినీ .
హరపత్నీ హరప్రీతా హరతోషణతత్పరా .. 73..

హరేశ్వరీ రామరతా రామా రామేశ్వరీ రమా .
శ్యామలా చిత్రలేఖా చ తథా భువనమోహినీ .. 74..

సుగోపీ గోపవనితా గోపరాజ్యప్రదా శుభా .
అంగావపూర్ణా మాహేయీ మత్స్యరాజసుతా సతీ .. 75..

కౌమారీ నారసింహీ చ వారాహీ నవదుర్గికా .
చంచలా చంచలామోదా నారీ భువనసుందరీ .. 76..

దక్షయజ్ఞహరా దాక్షీ దక్షకన్యా సులోచనా .
రతిరూపా రతిప్రీతా రతిశ్రేష్ఠా రతిప్రదా .. 77..

రతిర్లక్ష్మణగేహస్థా విరజా భువనేశ్వరీ .
శంకాస్పదా హరేర్జాయా జామాతృకులవందితా .. 78..

బకులా బకులామోదధారిణీ యమునా జయా .
విజయా జయపత్నీ చ యమలార్జునభంజినీ .. 79..

వక్రేశ్వరీ వక్రరూపా వక్రవీక్షణవీక్షితా .
అపరాజితా జగన్నాథా జగన్నాథేశ్వరీ యతిః .. 80..

ఖేచరీ ఖేచరసుతా ఖేచరత్వప్రదాయినీ .
విష్ణువక్షఃస్థలస్థా చ విష్ణుభావనతత్పరా .. 81..

చంద్రకోటిసుగాత్రీ చ చంద్రాననమనోహరీ .
సేవాసేవ్యా శివా క్షేమా తథా క్షేమకరీ వధూః .. 82..

యాదవేంద్రవధూః సేవ్యా శివభక్తా శివాన్వితా .
కేవలా నిష్ఫలా సూక్ష్మా మహాభీమాఽ భయప్రదా .. 83..

జీమూతరూపా జైమూతీ జితామిత్రప్రమోదినీ .
గోపాలవనితా నందా కులజేంద్రనివాసినీ .. 84..

జయంతీ యమునాంగీ చ యమునాతోషకారిణీ .
కలికల్మషభంగా చ కలికల్మషనాశినీ .. 85..

కలికల్మషరూపా చ నిత్యానందకరీ కృపా .
కృపావతీ కులవతీ కైలాసాచలవాసినీ .. 86..

వామదేవీ వామభాగా గోవిందప్రియకారిణీ .
నరేంద్రకన్యా యోగేశీ యోగినీ యోగరూపిణీ .. 87..

యోగసిద్ధా సిద్ధరూపా సిద్ధక్షేత్రనివాసినీ .
క్షేత్రాధిష్ఠాతృరూపా చ క్షేత్రాతీతా కులప్రదా .. 88..

కేశవానందదాత్రీ చ కేశవానందదాయినీ .
కేశవా కేశవప్రీతా కేశవీ కేశవప్రియా .. 89..

రాసక్రీడాకరీ రాసవాసినీ రాససుందరీ .
గోకులాన్వితదేహా చ గోకులత్వప్రదాయినీ .. 90..

లవంగనామ్నీ నారంగీ నారంగకులమండనా .
ఏలాలవంగకర్పూరముఖవాసముఖాన్వితా .. 91..

ముఖ్యా ముఖ్యప్రదా ముఖ్యరూపా ముఖ్యనివాసినీ .
నారాయణీ కృపాతీతా కరుణామయకారిణీ .. 92..

కారుణ్యా కరుణా కర్ణా గోకర్ణా నాగకర్ణికా .
సర్పిణీ కౌలినీ క్షేత్రవాసినీ జగదన్వయా .. 93..

జటిలా కుటిలా నీలా నీలాంబరధరా శుభా .
నీలాంబరవిధాత్రీ చ నీలకంఠప్రియా తథా .. 94..

భగినీ భాగినీ భోగ్యా కృష్ణభోగ్యా భగేశ్వరీ .
బలేశ్వరీ బలారాధ్యా కాంతా కాంతనితంబినీ .. 95..

నితంబినీ రూపవతీ యువతీ కృష్ణపీవరీ .
విభావరీ వేత్రవతీ సంకటా కుటిలాలకా .. 96..

నారాయణప్రియా శైలా సృక్కణీపరిమోహితా .
దృక్పాతమోహితా ప్రాతరాశినీ నవనీతికా .. 97..

నవీనా నవనారీ చ నారంగఫలశోభితా .
హైమీ హేమముఖీ చంద్రముఖీ శశిసుశోభనా .. 98..

అర్ధచంద్రధరా చంద్రవల్లభా రోహిణీ తమిః .
తిమింగ్లకులామోదమత్స్యరూపాంగహారిణీ .. 99..

కారిణీ సర్వభూతానాం కార్యాతీతా కిశోరిణీ .
కిశోరవల్లభా కేశకారికా కామకారికా .. 100..

కామేశ్వరీ కామకలా కాలిందీకూలదీపికా .
కలిందతనయాతీరవాసినీ తీరగేహినీ .. 101..

కాదంబరీపానపరా కుసుమామోదధారిణీ .
కుముదా కుముదానందా కృష్ణేశీ కామవల్లభా .. 102..

తర్కాలీ వైజయంతీ చ నింబదాడిమరూపిణీ .
బిల్వవృక్షప్రియా కృష్ణాంబరా బిల్వోపమస్తనీ .. 103..

బిల్వాత్మికా బిల్వవపుర్బిల్వవృక్షనివాసినీ .
తులసీతోషికా తైతిలానందపరితోషికా .. 104..

గజముక్తా మహాముక్తా మహాముక్తిఫలప్రదా .
అనంగమోహినీ శక్తిరూపా శక్తిస్వరూపిణీ .. 105..

పంచశక్తిస్వరూపా చ శైశవానందకారిణీ .
గజేంద్రగామినీ శ్యామలతాఽ నంగలతా తథా .. 106..

యోషిచ్ఛక్తిస్వరూపా చ యోషిదానందకారిణీ .
ప్రేమప్రియా ప్రేమరూపా ప్రేమానందతరంగిణీ .. 107..

ప్రేమహారా ప్రేమదాత్రీ ప్రేమశక్తిమయీ తథా .
కృష్ణప్రేమవతీ ధన్యా కృష్ణప్రేమతరంగిణీ .. 108..

ప్రేమభక్తిప్రదా ప్రేమా ప్రేమానందతరంగిణీ .
ప్రేమక్రీడాపరీతాంగీ ప్రేమభక్తితరంగిణీ .. 109..

ప్రేమార్థదాయినీ సర్వశ్వేతా నిత్యతరంగిణీ .
హావభావాన్వితా రౌద్రా రుద్రానందప్రకాశినీ .. 110..

కపిలా శృంఖలా కేశపాశసంబంధినీ ఘటీ .
కుటీరవాసినీ ధూమ్రా ధూమ్రకేశా జలోదరీ .. 111..

బ్రహ్మాండగోచరా బ్రహ్మరూపిణీ భవభావినీ .
సంసారనాశినీ శైవా శైవలానందదాయినీ .. 112..

శిశిరా హేమరాగాఢ్యా మేఘరూపాతిసుందరీ .
మనోరమా వేగవతీ వేగాఢ్యా వేదవాదినీ .. 113..

దయాన్వితా దయాధారా దయారూపా సుసేవినీ .
కిశోరసంగసంసర్గా గౌరచంద్రాననా కలా .. 114..

కలాధినాథవదనా కలానాథాధిరోహిణీ .
విరాగకుశలా హేమపింగలా హేమమండనా .. 115..

భాండీరతాలవనగా కైవర్తీ పీవరీ శుకీ .
శుకదేవగుణాతీతా శుకదేవప్రియా సఖీ .. 116..

వికలోత్కర్షిణీ కోషా కౌషేయాంబరధారిణీ .
కోషావరీ కోషరూపా జగదుత్పత్తికారికా .. 117..

సృష్టిస్థితికరీ సంహారిణీ సంహారకారిణీ .
కేశశైవలధాత్రీ చ చంద్రగాత్రీ సుకోమలా .. 118..

పద్మాంగరాగసంరాగా వింధ్యాద్రిపరివాసినీ .
వింధ్యాలయా శ్యామసఖీ సఖీ సంసారరాగిణీ .. 119..

భూతా భవిష్యా భవ్యా చ భవ్యగాత్రా భవాతిగా .
భవనాశాంతకారిణ్యాకాశరూపా సువేశినీ .. 120..

రతిరంగపరిత్యాగా రతివేగా రతిప్రదా .
తేజస్వినీ తేజోరూప కైవల్యపథదా శుభా .. 121..

భక్తిహేతుర్ముక్తిహేతులంఘినీ లంఘనక్షమా .
విశాలనేత్రా వైసాలీ విశాలకులసంభవా .. 122..

విశాలగృహవాసా చ విశాలబదరీరతిః .
భక్త్యతీతా భక్తగతిర్భక్తికా శివభక్తిదా .. 123..

శివశక్తిస్వరూపా చ శివార్ధాంగవిహారిణీ .
శిరీషకుసుమామోదా శిరీషకుసుమోజ్జ్వలా .. 124..

శిరీషమృద్వీ శైరీషీ శిరీషకుసుమాకృతిః .
వామాంగహారిణీ విష్ణోః శివభక్తిసుఖాన్వితా .. 125..

విజితా విజితామోదా గణగా గణతోషితా .
హయాస్యా హేరంబసుతా గణమాతా సుఖేశ్వరీ .. 126..

దుఃఖహంత్రీ దుఃఖహరా సేవితేప్సితసర్వదా .
సర్వజ్ఞత్వవిధాత్రీ చ కులక్షేత్రనివాసినీ .. 127..

లవంగా పాండవసఖీ సఖీమధ్యనివాసినీ .
గ్రామ్యగీతా గయా గమ్యా గమనాతీతనిర్భరా .. 128..

సర్వాంగసుందరీ గంగా గంగాజలమయీ తథా .
గంగేరితా పూతగాత్రా పవిత్రకులదీపికా .. 129..

పవిత్రగుణశీలాఢ్యా పవిత్రానందదాయినీ .
పవిత్రగుణశీలాఢ్యా పవిత్రకులదీపినీ .. 130..

కల్పమానా కంసహరా వింధ్యాచలనివాసినీ .
గోవర్ధనేశ్వరీ గోవర్ధనహాస్యా హయాకృతిః .. 131..

మీనావతారా మినేశీ గగనేశీ హయా గజీ .
హరిణీ హరిణీ హారధారిణీ కనకాకృతిః .. 132..

విద్యుత్ప్రభా విప్రమాతా గోపమాతా గయేశ్వరీ .
గవేశ్వరీ గవేశీ చ గవీశీ గవివాసినీ .. 133..

గతిజ్ఞా గీతకుశలా దనుజేంద్రనివారిణీ .
నిర్వాణదాత్రీ నైర్వాణీ హేతుయుక్తా గయోత్తరా .. 134..

పర్వతాధినివాసా చ నివాసకుశలా తథా .
సంన్యాసధర్మకుశలా సంన్యాసేశీ శరన్ముఖీ .. 135..

శరచ్చంద్రముఖీ శ్యామహారా క్షేత్రనివాసినీ .
వసంతరాగసంరాగా వసంతవసనాకృతిః .. 136..

చతుర్భుజా షడ్భుజా ద్విభుజా గౌరవిగ్రహా .
సహస్రాస్యా విహాస్యా చ ముద్రాస్యా మదదాయినీ .. 137..

ప్రాణప్రియా ప్రాణరూపా ప్రాణరూపిణ్యపావృతా .
కృష్ణప్రీతా కృష్ణరతా కృష్ణతోషణతత్పరా .. 138..

కృష్ణప్రేమరతా కృష్ణభక్తా భక్తఫలప్రదా .
కృష్ణప్రేమా ప్రేమభక్తా హరిభక్తిప్రదాయినీ .. 139..

చైతన్యరూపా చైతన్యప్రియా చైతన్యరూపిణీ .
ఉగ్రరూపా శివక్రోడా కృష్ణక్రోడా జలోదరీ .. 140..

మహోదరీ మహాదుర్గకాంతారసుస్థవాసినీ .
చంద్రావలీ చంద్రకేశీ చంద్రప్రేమతరంగిణీ .. 141..

సముద్రమథనోద్భూతా సముద్రజలవాసినీ .
సముద్రామృతరుపా చ సముద్రజలవాసికా .. 142..

కేశపాశరతా నిద్రా క్షుధా ప్రేమతరంగికా .
దూర్వాదలశ్యామతనుర్దూర్వాదలతనుచ్ఛవిః .. 143..

నాగరా నాగరిరాగా నాగరానందకారిణీ .
నాగరాలింగనపరా నాగరాంగనమంగలా .. 144..

ఉచ్చనీచా హైమవతీ ప్రియా కృష్ణతరంగదా .
ప్రేమాలింగనసిద్ధాంగీ సిద్ధా సాధ్యవిలాసికా .. 145..

మంగలామోదజననీ మేఖలామోదధారిణీ .
రత్నమంజీరభూషాంగీ రత్నభూషణభూషణా .. 146..

జంబాలమాలికా కృష్ణప్రాణా ప్రాణవిమోచనా .
సత్యప్రదా సత్యవతీ సేవకానందదాయికా .. 147..

జగద్యోనిర్జగద్బీజా విచిత్రమణిభూషణా .
రాధారమణకాంతా చ రాధ్యా రాధనరూపిణీ .. 148..

కైలాసవాసినీ కృష్ణప్రాణసర్వస్వదాయినీ .
కృష్ణావతారనిరతా కృష్ణభక్తఫలార్థినీ .. 149..

యాచకాయాచకానందకారిణీ యాచకోజ్జ్వలా .
హరిభూషణభుషాఢ్యాఽఽనందయుక్తాఽఽర్ద్రపదగా .. 150..

హైహైతాలధరా థైథైశబ్దశక్తిప్రకాశినీ .
హేహేశబ్దస్వరుపా చ హిహివాక్యవిశారదా .. 151..

జగదానందకర్త్రీ చ సాంద్రానందవిశారదా .
పండితా పండితగుణా పండితానందకారిణీ .. 152..

పరిపాలనకర్త్రీ చ తథా స్థితివినోదినీ .
తథా సమ్హారశబ్దాఢ్యా విద్వజ్జనమనోహరా .. 153..

విదుషాం ప్రీతిజననీ విద్వత్ప్రేమవివర్ధినీ .
నాదేశీ నాదరూపా చ నాదబిందువిధారిణీ .. 154..

శూన్యస్థానస్థితా శూన్యరూపపాదపవాసినీ .
కార్త్తికవ్రతకర్త్రీ చ వసనాహారిణీ తథా .. 155..

జలశాయా జలతలా శిలాతలనివాసినీ .
క్షుద్రకీటాంగసంసర్గా సంగదోశవినాశినీ .. 156..

కోటికందర్పలావణ్యా కందర్పకోటిసుందరీ .
కందర్పకోటిజననీ కామబీజప్రదాయినీ .. 157..

కామశాస్త్రవినోదా చ కామశాస్త్రప్రకాశినీ .
కామప్రకాశికా కామిన్యణిమాద్యష్టసిద్ధిదా .. 158..

యామినీ యామినీనాథవదనా యామినీశ్వరీ .
యాగయోగహరా భుక్తిముక్తిదాత్రీ హిరణ్యదా .. 159..

కపాలమాలినీ దేవీ ధామరూపిణ్యపూర్వదా .
కృపాన్వితా గుణా గౌణ్యా గుణాతీతఫలప్రదా .. 160..

కుష్మాండభూతవేతాలనాశినీ శరదాన్వితా .
శీతలా శవలా హేలా లీలా లావణ్యమంగలా .. 161..

విద్యార్థినీ విద్యమానా విద్యా విద్యాస్వరూపిణీ .
ఆన్వీక్షికీ శాస్త్రరూపా శాస్త్రసిద్ధాంతకారిణీ .. 162..

నాగేంద్రా నాగమాతా చ క్రీడాకౌతుకరూపిణీ .
హరిభావనశీలా చ హరితోషణతత్పరా .. 163..

హరిప్రాణా హరప్రాణా శివప్రాణా శివాన్వితా .
నరకార్ణవసంహంత్రీ నరకార్ణవనాశినీ .. 164..

నరేశ్వరీ నరాతీతా నరసేవ్యా నరాంగనా .
యశోదానందనప్రాణవల్లభా హరివల్లభా .. 165..

యశోదానందనారమ్యా యశోదానందనేశ్వరీ .
యశోదానందనాక్రీడా యశోదాక్రోడవాసినీ .. 166..

యశోదానందనప్రాణా యశోదానందనార్థదా .
వత్సలా కౌశలా కాలా కరుణార్ణవరూపిణీ .. 167..

స్వర్గలక్ష్మీర్భూమిలక్ష్మీర్ద్రౌపదీ పాండవప్రియా .
తథార్జునసఖీ భౌమీ భైమీ భీమకులోద్భవా .. 168..

భువనా మోహనా క్షీణా పానాసక్తతరా తథా .
పానార్థినీ పానపాత్రా పానపానందదాయినీ .. 169..

దుగ్ధమంథనకర్మాఢ్యా దుగ్ధమంథనతత్పరా .
దధిభాండార్థినీ కృష్ణక్రోధినీ నందనాంగనా .. 170..

ఘృతలిప్తా తక్రయుక్తా యమునాపారకౌతుకా .
విచిత్రకథకా కృష్ణహాస్యభాషణతత్పరా .. 171..

గోపాంగనావేష్టితా చ కృష్ణసంగార్థినీ తథా .
రాసాసక్తా రాసరతిరాసవాసక్తవాసనా .. 172..

హరిద్రా హరితా హారిణ్యానందార్పితచేతనా .
నిశ్చైతన్యా చ నిశ్చేతా తథా దారుహరిద్రికా .. 173..

సుబలస్య స్వసా కృష్ణభార్యా భాషాతివేగినీ .
శ్రీదామస్య శఖీ దామదామినీ దామధారిణీ .. 174..

కైలాసినీ కేశినీ చ హరిదంబరధారిణీ .
హరిసాన్నిధ్యదాత్రీ చ హరికౌతుకమంగలా .. 175..

హరిప్రదా హరిద్వారా యమునాజలవాసినీ .
జైత్రప్రదా జితార్థీ చ చతురా చాతురీ తమీ .. 176..

తమిస్రాఽఽతాపరూపా చ రౌద్రరూపా యశోఽర్థినీ .
కృష్ణార్థినీ కృష్ణకలా కృష్ణానందవిధాయినీ .. 177..

కృష్ణార్థవాసనా కృష్ణరాగినీ భవభావినీ .
కృష్ణార్థరహితా భక్తా భక్తభక్తిశుభప్రదా .. 178..

శ్రీకృష్ణరహితా దీనా తథా విరహిణీ హరేః .
మథురా మథురారాజగేహభావనభావనా .. 179..

శ్రీకృష్ణభావనామోదా తథోఽన్మాదవిధాయినీ .
కృష్ణార్థవ్యాకులా కృష్ణసారచర్మధరా శుభా .. 180..

అలకేశ్వరపూజ్యా చ కువేరేశ్వరవల్లభా .
ధనధాన్యవిధాత్రీ చ జాయా కాయా హయా హయీ .. 181..

ప్రణవా ప్రణవేశీ చ ప్రణవార్థస్వరూపిణీ .
బ్రహ్మవిష్ణుశివార్ధాంగహారిణీ శైవశింశపా .. 182..

రాక్షసీనాశినీ భూతప్రేతప్రాణవినాశినీ .
సకలేప్సితదాత్రీ చ శచీ సాధ్వీ అరుంధతీ .. 183..

పతివ్రతా పతిప్రాణా పతివాక్యవినోదినీ .
అశేషసాధనీ కల్పవాసినీ కల్పరూపిణీ .. 184..

.. ఫలశ్రుతీ ..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ -
ఇత్యేతత్ కథితం దేవి రాధానామసహస్రకం .
యః పఠేత్ పాఠయద్వాపి తస్య తుష్యతి మాధవః .. 185..

కిం తస్య యమునాభిర్వా నదీభిః సర్వతః ప్రియే .
కురుక్షేత్రాదితీర్థైశ్చ యస్య తుష్టో జనార్దనః .. 186..

స్తోత్రస్యాస్య ప్రసాదేన కిం న సిధ్యతి భూతలే .
బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవర్చాః స్యాత్ క్షత్రియో జగతీపతిః .. 187..

వైశ్యో నిధిపతిర్భూయాత్ శూద్రో ముచ్యేత జన్మతః .
బ్రహ్మహత్యాసురాపానస్తేయాదేరతిపాతకాత్ .. 188..

సద్యో ముచ్యేత దేవేశి సత్యం సత్యం న సంశయః .
రాధానామసహస్రస్య సమానం నాస్తి భూతలే .. 189..

స్వర్గే వాప్యథ పాతాలే గిరౌ వ జలతోఽపి వా .
నాతః పరం శుభం స్తోత్రం తీర్థం నాతః పరం పరం .. 190..

ఏకాదశ్యాం శుచిర్భూత్వా యః పఠేత్ సుసమాహితః .
తస్య సర్వార్థసిద్ధిః స్యాచ్ఛృణుయాద్ వా సుశోభనే .. 191..

ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా తులసీసన్నిధౌ శివే .
యః పఠేత్ శృణుయాద్వాపి తస్య తత్తత్ ఫలం శృణు .. 192..

అశ్వమేధం రాజసూయం బార్హస్పత్యం తథాఽఽత్రికం .
అతిరాత్రం వాజపేయమగ్నిష్టోమం తథా శుభం .. 193..

కృత్వా యత్ ఫలమాప్నోతి శ్రుత్వా తత్ ఫలమాప్నుయాత్ .
కార్తికే చాష్టమీం ప్రాప్య పఠేద్వా శృణుయాదపి .. 194..

సహస్రయుగకల్పాంతం వైకుంఠవసతిం లభేత్ .
తతశ్చ బ్రహ్మభవనే శివస్య భవనే పునః .. 195..

సురాధినాథభవనే పునర్యాతి సలోకతాం .
గంగాతీరం సమాసాద్య యః పఠేత్ శృణుయాదపి .. 196..

విష్ణోః సారూప్యమాయాతి సత్యం సత్యం సురేశ్వరి .
మమ వక్త్రగిరేర్జాతా పార్వతీవదనాశ్రితా .. 197..

రాధానాథసహస్రాఖ్యా నదీ త్రైలోక్యపావనీ .
పఠ్యతే హి మయా నిత్యం భక్త్యా శక్త్యా యథోచితం .. 198..

మమ ప్రాణసమం హ్యన్యత్ తవ ప్రీత్యా ప్రకాశితం .
నాభక్తాయ ప్రదాతవ్యం పాఖండాయ కదాచన .. 199..

నాస్తికాయావిరాగాయ రాగయుక్తాయ సుందరి .
తథా దేయం మహాస్తోత్రం హరిభక్తాయ శంకరి .. 200..

వైష్ణవేషు యథాశక్తి దాత్రే పుణ్యార్థశాలినే .
రాధానామసుధావారి మమ వక్త్రసుధాంబుధేః .. 201..

ఉద్ధృతాసౌ త్వయా యత్నాత్ యతస్త్వం వైష్ణవాగ్రణీః .. 202..

విశుద్ధసత్త్వాయ యథార్థవాదినే ద్విజస్య సేవానిరతాయ మంత్రిణే .
దాత్రే యథాశక్తి సుభక్తిమానసే రాధాపదధ్యానపరాయ శోభనే .. 203..

హరిపాదాంకమధుపమనోభూతాయ మానసే .
రాధాపాదసుధాస్వాదశాలినే వైష్ణవాయ చ .. 204..

దద్యాత్ స్తోత్రం మహాపుణ్యం హరిభక్తిప్రసాధనం .
జన్మాంతరం న తస్యాస్తి రాధాకృష్ణపదార్థినః .. 205..

మమ ప్రాణా వైష్ణవా హి తేషాం రక్షార్థమేవ హి .
శూలం మయా ధర్యతే హి నాన్యథా మేఽత్ర కారణం .. 206..

హరిభక్తిద్విషామర్థే శూలం సంధర్యతే మయా .
శృణు దేవి యథార్థం మే గదితం త్వయి సువ్రతే .. 207..

భక్తాసి మే ప్రియాసి త్వమతః స్నేహాత్ ప్రకాశితం .
కదాపి నోచ్యతే దేవి మయా నామసహస్రకం .. 208..

ఇతి నారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారతః
శ్రీరాధికాసహస్రనామస్తోత్ర సంపూర్ణం .

....

Proofread by DPD From different sources including

Vishnustutimanjari, Mahaperiaval Publication

```
% Text title            : rAdhikAsahasranAmastotram
% File name             : rAdhikAsahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : rAdhikAsahasranAmastotram (nAradapancharAtrAntargatam))
% engtitle              : rAdhikAsahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, devii, radha, devI
% Location              : doc_devii
% Sublocation           : devii
% SubDeity              : radha
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : DPD
% Description-comments  : From Vishnustutimanjari, Mahaperiaval Publication
% Source                : nAradapancharAtre jnAnAmRitasArataH
% Indexextra            : (translation)
% Latest update         : October 18, 2014
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

కకారాది శ్రీకృష్ణసహస్రనామస్తోత్రం (బ్రహ్మాండ పురాణము)

వ్యాస ఉవాచ-
కృతార్థోఽహం మునిశ్రేష్ఠ త్వత్ప్రసాదాన్న సంశయః .
యతో మయా పరం జ్ఞానం బ్రహ్మగీతాత్మకం శ్రుతం .. 1..

పరం తు యేన మే జన్మ న భవేత్కర్హిచిన్మునే .
పూర్ణబ్రహ్మైకవిజ్ఞానవిరహో న చ జాయతే .. 2..

యేన మే దృఢవిశ్వాసో భక్తావుత్పద్యతే హరేః .
కాలపాశవినిర్ముక్తిః కర్మబంధవిమోచనం .. 3..

జన్మమృత్యుజరావ్యాధిక్లేశక్షోభనివారణం .
కలికాలభయధ్వంసో బ్రహ్మజ్ఞానం దృఢం హృది .. 4..

కీర్తిః శ్రీః సన్మతిః శాంతిర్భక్తిర్ముక్తిశ్చ శాశ్వతీ .
జాయతే తదుపాయం మే వద వేదవిదాం వర .. 5..

నారద ఉవాచ-
తత్త్వమేకం త్రిలోకేషు పూర్ణానందో జగద్గురుః .
దైవతం సర్వదేవానాం ప్రాణినాం ముక్తికారణం .. 6..

తారణం భవపాథోధేర్దుఃఖదారిద్ర్యహారణం .
తద్రూపం సర్వదా ధ్యేయం యోగిభిర్జ్ఞానిభిస్తథా .. 7..

జ్ఞేయమేవ సదా సిద్ధైః సిద్ధాంతేన దృఢీకృతం .
వేదాంతే గీతమాప్తానాం హితకృత్కష్టనాశనం .. 8..

సర్వేషామేవ జీవానాం కర్మపాశవిమోచనం .
సత్యజ్ఞానదయాసింధోః కాదినామసహస్రకం .. 9..

అతిగుహ్యతరం లోకే నాకేఽపి బ్రహ్మవాదినాం .
కాలపాశవినిర్ముక్తేర్హేతుభూతం సనాతనం .. 10..

కామార్తిశమనం పుంసాం దుర్బుద్ధిక్షయకారకం .
సర్వవ్యాధ్యాధిహరణం శరణం సాధువాదినాం .. 11..

కపటచ్ఛలపాఖండక్రోధలోభవినాశనం .
అజ్ఞానాధర్మవిధ్వంసి శ్రితానందవివర్ధనం .. 12..

విజ్ఞానోద్దీపనం దివ్యం సేవ్యం సర్వజనైరిహ .
పఠనీయం ప్రయత్నేన సర్వమంత్రైకదోహనం .. 13..

మోహమాత్సర్యమూఢానామగోచరమలౌకికం .
పూర్ణానందప్రసాదేన లభ్యమేతత్సుదుర్లభం .. 14..

పుర్ణానందః స్వయం బ్రహ్మ భక్తోద్ధారాయ భూతలే .
అక్షరాకారమావిశ్య స్వేచ్ఛయాఽనంతవిక్రమః .. 15..

కృష్ణనామ్నాత్ర విఖ్యాతః స్వయం నిర్వాణదాయకః .
అత ఏవాత్ర వర్ణానాం కకారస్తన్మయో మతః .. 16..

కాదినామాని లోకేఽస్మిందుర్లభాని దురాత్మనాం .
భక్తానాం సులభానీహ నిర్మలానాం యతాత్మనాం .. 17..

జ్ఞేయ ఏవ స్వయం కృష్ణో ధ్యేయ ఏవ నిరంతరం .
అమేయోఽప్యనుమానేన మేయ ఏవాత్మభావతః .. 18..

బ్రహ్మగీతాదిభిర్గేయః సేవనీయో ముముక్షుభిః .
కృష్ణ ఏవ గతిః పుంసాం సంసారేఽస్మిన్సుదుస్తరే .. 19..

కాలాస్యే పతితం సర్వం కాలేన కవలీకృతం .
కాలాధీనం కాలసంస్థం కాలోత్పన్నం జగత్త్రయం .. 20..

స కాలస్తస్య భృత్యోఽస్తి తదధీనస్తదుద్భవః .
తస్మాత్సర్వేషు కాలేషు కృష్ణ ఏవ గతిర్నృణాం .. 21..

అన్యే దేవాస్త్రిలోకేషు కృష్ణాశ్రయపరాయణాః .
కృష్ణమాశ్రిత్య తిష్ఠంతి కృష్ణస్యానుచరా హి తే .. 22..

యథా సూర్యోదయే సర్వాస్తారకాః క్షీణకాంతయః .
సర్వే దేవాస్తథా వ్యాస హతవీర్యా హతౌజసః .. 23..

న కృష్ణాదితరత్తత్త్వం న కృష్ణాదితరత్సుఖం .
న కృష్ణాదితరజ్జ్ఞానం న కృష్ణాదితరత్పదం .. 24..

కృష్ణ ఏవ జగన్మిత్రం కృష్ణ ఏవ జగద్గురుః .
కృష్ణ ఏవ జగత్త్రాతా కృష్ణ ఏవ జగత్పితా .. 25..

కృష్ణ కృష్ణేతి యే జీవాః ప్రవదంతి నిరంతరం .
న తేషాం పునరావృత్తిః కల్పకోటిశతైరపి .. 26..

కృష్ణే తుష్టే జగన్మిత్రం కృష్ణే రుష్టే హి తద్రిపుః .
కృష్ణాత్మకం జగత్సర్వం కృష్ణమాశ్రిత్య తిష్ఠతి .. 27..

యథా సూర్యోదయే సర్వే పదార్థజ్ఞానినో నరాః .
కృష్ణసూర్యోదయేఽస్మిన్హి తథాఽఽత్మజ్ఞానినో బుధాః .. 28..

తస్మాత్త్వం సర్వభావేన కృష్ణస్య శరణం వ్రజ .
నాన్యోపాయస్త్రిలోకేషు భవాబ్ధిం తరితుం సతాం .. 29..

శ్రీవ్యాస ఉవాచ-
కృతార్థోఽహం మునిశ్రేష్ఠ త్వత్ప్రసాదాదతంద్రితః .
యస్మాచ్ఛ్రుతం మయా జ్ఞానం శ్రీకృష్ణస్య మహాత్మనః .. 30..

పరం తు శ్రోతుమిచ్ఛామి త్వత్తో బ్రహ్మవిదాం వర .
నైవాస్తి త్వత్సమో జ్ఞానీ త్రిషు లోకేషు కుత్రచిత్ .. 31..

కథం మే కరుణాసింధుః ప్రసన్నో జాయతే హరిః .
కేనోపాయేన తద్భక్తిర్నిశ్చలా జాయతే మయి .. 32..

కేనోపాయేన తద్దాస్యం సఖిత్వం దేవదుర్లభం .
తదధీనత్వమేవాథ తత్స్వరూపైకతా తథా .. 33..

ఏతన్మే వద దేవర్షే సర్వశాస్త్రార్థదోహనం .
వినా కృష్ణం గతిర్నాఽస్తి కృష్ణ ఏవ గతిర్మమ .. 34..

నారద ఉవాచ-
శ్రీకృష్ణః కరుణాసింధుర్దీనబంధుర్జగద్గురుః .
కాదినామసహస్రేణ వినా నాన్యైశ్చ సాధనైః .. 35..

ప్రసన్నో జాయతే నూనం తస్మాత్తాని వదామి తే .
అవాచ్యాన్యపి తే వచ్మి త్రిషు లోకేషు కుత్రచిత్ .. 36..

న ప్రసిద్ధాని దుష్టానాం దుర్లభాని మహీతలే .
సులభానీహ భక్తానాం భావిష్యంతి తదాజ్ఞయా .. 37..

పురా సారస్వతే కల్పే రమ్యే వృందావనే నిశి .
నిజభక్తహితార్థాయ వేణునాదం హరిః స్వయం .. 38..

చకారోచ్చైర్మనోహారీ విహారీ వైరనాశనః .
తదా గోపీజనః సర్వః సహసోత్థాయ విహ్వలః .. 39..

నిశీథే సకలం త్యక్త్వాఽ గచ్ఛద్వేణువశీకృతః .
తేన సార్ధం కృతా క్రీడా స్వప్నవద్రాసమండలే .. 40..

తత్రాంతర్ధానమగమత్తచ్చిత్తమపహృత్య సః .
తదా తా గోపికాః సర్వాః దిఙ్మూఢా ఇవ గోగణాః .. 41..

సమీపస్థమపి భ్రాంత్యా తం నాపశ్యన్నరోత్తమం .
ఇతస్తతో విచిన్వంత్యః కస్తూరీమృగవద్వనే .. 42..

అత్యంతవ్యాకులీభూతాః ఖండితాః శ్రుతయో యథా .
బ్రహ్మజ్ఞానాద్యథా విప్రాః కాలమాయావశానుగాః .. 43..

తథైతా గోపికా వ్యాస కృష్ణదర్శనలాలసాః .
అత్యంతవిరహాక్రాంతాస్తచ్చిత్తాస్తత్పరాయణాః .. 44..

భ్రమరీకీటవల్లీనా నాన్యత్పశ్యంతి తద్వినా .
విరహానలదగ్ధాంగ్యః కామాంధా భయవిహ్వలాః .. 45..

స్వాత్మానం న విదుర్దీనా జ్ఞానహీనా నరా ఇవ .
తల్లీనమానసాకారా వికారాదివివర్జితాః .. 46..

తదాతికృపయా కృష్ణో భక్తాధీనో నిరంకుశః .
ఆవిర్బభూవ తత్రైవ యథా సూర్యో నిశాత్యయే .. 47..

తదా తా గోపికాః సర్వా దృష్ట్వా ప్రాణపతిం హరిం .
జన్మాంతరనిభం హిత్వా విరహాగ్నిం సుదుఃసహం .. 48..

తవావతారవన్మత్వా హర్షనిర్భరమానసాః .
పద్మిన్య ఇవ కృష్ణార్కం దృష్ట్వా వికసితాస్తదా .. 49..

పపుర్నేత్రపుటైరేనం న చ తృప్తిముపాయయుః .
క్రీడాయాః శాంతిమాపన్నా మత్వా కృష్ణం జగద్గురుం .. 50..

తం ప్రత్యూచుః ప్రీతియుక్తా విరక్తా విరహానలాత్ .
ఆసక్తాస్తత్పదే నిత్యం విరక్తా ఇవ యోగినః .. 51..

గోప్య ఊచుః-
హే నాథ యాహి నో దీనాస్త్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః .
తవాలంబేన జీవంత్యస్తవ దాస్యో వయం సదా .. 52..

కేనోపాయేన భో కృష్ణ న భవేద్విరహస్తవ .
న భవేత్పునరావృత్తిర్న చ సంసారవాసనా .. 53..

త్వయి భక్తిర్దృఢా కేన సఖీత్వం జాయతే తవ .
తదుపాయం హి నో బ్రూహి కృపాం కృత్వా దయానిధే .. 54..

శ్రీకృష్ణ ఉవాచ-
అత్యంతదుర్లభఃప్రశ్నస్త్వదీయః కలినాశనః .
న కదాపి మయా ప్రోక్తః కస్యాప్యగ్రే వ్రజాంగనాః .. 55..

తథాప్యత్యంతభావేన యుష్మద్భక్త్యా వశీకృతః .
రహస్యం కథయామ్యద్య మదీయం మద్గతిప్రదం .. 56..

కాదినామసహస్రాఖ్యమవిఖ్యాతం ధరాతలే .
గుహ్యాద్గుహ్యతరం గోప్యం వేదశాస్త్రార్థదోహనం .. 57..

అలౌకికమిదం పుంసాం సద్యః శ్రేయస్కరం సతాం .
శబ్దబ్రహ్మమయం లోకే సూర్యవచ్చిత్ప్రకాశనం .. 58..

సంసారసాగరే ఘోరే ప్లవతుల్యం మనీషిణాం .
సర్వసిద్ధిప్రదం పుంసామజ్ఞానార్ణవశోషణం .. 59..

జాతిస్మృతిప్రదం విద్యావర్ధనం మోహనాశనం .
బ్రహ్మజ్ఞానరహస్యం మే కాదినామసహస్రకం .. 60..

తదేవాహం ప్రవక్ష్యామి శృణుధ్వం భక్తిపూర్వకం .
యస్య స్మరణమాత్రేణ జీవన్ముక్తిః ప్రజాయతే .. 61..

ఓం అస్య శ్రీపురాణపురుషోత్తమశ్రీకృష్ణకాదిసహస్రనామమంత్రస్య
నారద ఋషిః అనుష్టుప్ఛందః, సర్వాత్మస్వరూపీ శ్రీపరమాత్మా దేవతా .
ఓం ఇతి బీజం, నమ ఇతి శక్తిః, కృష్ణాయేతి కీలకం,
ధర్మార్థకామమోక్షార్థే శ్రీకృష్ణప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః ..

అథ కరన్యాసః .
ఓం కాలాత్మేత్యంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
ఓం కీర్తివర్ధ్న ఇతి తర్జనీభ్యాం నమః .
ఓం కూటస్థసాక్షీతి మధ్యమాభ్యాం నమః .
ఓం కైవల్యజ్ఞానసాధన ఇతి అనామికాభ్యాం నమః .
ఓం కౌస్తుభోద్భాసితోరస్క ఇతి కనిష్ఠకాభ్యాం నమః .
ఓం కందర్పజ్వరనాశన ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

అథ అంగన్యాసః .
ఓం కాలాత్మేతి హృదయాయ నమః .

ఓం కీర్తివర్ధన ఇతి శిరసే స్వాహా .
ఓం కూటస్థసాక్షీతి శిఖాయై వషట్ .
ఓం కైవల్యజ్ఞానసాధన ఇతి కవచాయ హుం .
ఓం కౌస్తుభోద్భాసితోరస్క ఇతి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
ఓం కందర్పజ్వరనాశన ఇత్యస్త్రాయ ఫట్ .

అథ ధ్యానం .
వందే కృష్ణం కృపాలుం కలికులదలనం కేశవం కంసశత్రుం
ధర్మిష్ఠం బ్రహ్మనిష్ఠం ద్విజవరవరదం కాలమాయాతిరిక్తం .
కాలిందీకేలిసక్తం కువలయనయనం కుండలోద్భాసితాస్యం
కాలాతీతస్వధామాశ్రితనిజయువతీవల్లభం కాలకాలం .. 62..

శ్రీకృష్ణ ఉవాచ-
ఓం కృష్ణః కృష్ణాత్మకః కృష్ణస్వరూపః కృష్ణనామధృత్ .
కృష్ణాంగః కృష్ణదైవత్యః కృష్ణారక్తవిలోచనః .. 63..

కృష్ణాశ్రయః కృష్ణవర్త్మా కృష్ణాలక్తాభిరక్షకః .
కృష్ణేశప్రీతిజనకః కృష్ణేశప్రియకారకః .. 64..

కృష్ణేశారిష్టసంహర్తా కృష్ణేశప్రాణవల్లభః .
కృష్ణేశానందజనకః కృష్ణేశాయుర్వివర్ద్ధనః .. 65..

కృష్ణేశారిసమూహఘ్నః కృష్ణేశాభీష్టసిద్ధిదః .
కృష్ణాధీశః కృష్ణకేశః కృష్ణానందవివర్ద్ధనః .. 66..

కృష్ణాగరుసుగంధాఢ్యః కృష్ణాగరుసుగంధవిత్ .
కృష్ణాగరువివేకజ్ఞః కృష్ణాగరువిలేపనః .. 67..

కృతజ్ఞః కృతకృత్యాత్మా కృపాసింధుః కృపాకరః .
కృష్ణానందైకవరదః కృష్ణానందపదాశ్రయః .. 68..

కమలావల్లభాకారః కలిఘ్నః కమలాపతిః .
కమలానందసంపన్నః కమలాసేవితాకృతిః .. 69..

కమలామానసోల్లాసీ కమలామానదాయకః .
కమలాలంకృతాకారః కమలాశ్రితవిగ్రహః .. 70..

కమలాముఖపద్మార్కః కమలాకరపూజితః .
కమలాకరమధ్యస్థః కమలాకరతోషితః .. 71..

కమలాకరసంసేవ్యః కమలాకరభూషితః .
కమలాకరభావజ్ఞః కమలాకరసంయుతః .. 72..

కమలాకరపార్శ్వస్థః కమలాకరరూపవాన్ .
కమలాకరశోభాఢ్యః కమలాకరపంకజః .. 73..

కమలాకరపాపఘ్నః కమలాకరపుష్టికృత్ .
కమలారూపసౌభాగ్యవర్ద్ధనః కమలేక్షణః .. 74..

కమలాకలితాంఘ్ర్యబ్జః కమలాకలితాకృతిః .
కమలాహృదయానందవర్ద్ధనః కమలాప్రియః .. 75..

కమలాచలచిత్తాత్మా కమలాలంకృతాకృతిః .
కమలాచలభావజ్ఞః కమలాలింగితాకృతిః .. 76..

కమలామలనేత్రశ్రీః కమలాచలమానసః .
కమలాపరమానందవర్ద్ధనః కమలాననః .. 77..

కమలానందసౌభాగ్యవర్ద్ధనః కమలాశ్రయః .
కమలావిలసత్పాణిః కమలామలలోచనః .. 78..

కమలామలభాలశ్రీః కమలాకరపల్లవః .
కమలేశః కమలభూః కమలానందదాయకః .. 79..

కమలోద్భవభీతిఘ్నః కమలోద్భవసంస్తుతః .
కమలాకరపాశాఢ్యః కమలోద్భవపాలకః .. 80..

కమలాసనసంసేవ్యః కమలాసనసంస్థితః .
కమలాసనరోగఘ్నః కమలాసనపాపహా .. 81..

కమలోదరమధ్యస్థః కమలోదరదీపనః .
కమలోదరసంపన్నః కమలోదరసుందరః .. 82..

కనకాలంకృతాకారః కనకాలంకృతాంబరః .
కనకాలంకృతాగారః కనకాలంకృతాసనః .. 83..

కనకాలంకృతాస్యశ్రీః కనకాలంకృతాస్పదః .
కనకాలంకృతాంఘ్ర్యబ్జః కనకాలంకృతోదరః .. 84..

కనకాంబరశోభాఢ్యః కనకాంబరభూషణః .
కనకోత్తమభాలశ్రీః కనకోత్తమరూపధృక్ .. 85..

కనకాగారమధ్యస్థః కనకాగారకారకః .
కనకాచలమధ్యస్థః కనకాచలపాలకః .. 86..

కనకాచలశోభాఢ్యః కనకాచలభూషణః .
కనకైకప్రజాకర్తా కనకైకప్రదాయకః .. 87..

కలాననః కలరవః కలస్త్రీపరివేష్టితః .
కలహంసపరిత్రాతా కలహంసపరాక్రమః .. 88..

కలహంససమానశ్రీః కలహంసప్రియంకరః .
కలహంసస్వభావస్థః కలహంసైకమానసః .. 89..

కలహంససమారూఢః కలహంససమప్రభః .
కలహంసవివేకజ్ఞః కలహంసగతిప్రదః .. 90..

కలహంసపరిత్రాతా కలహంససుఖాస్పదః .
కలహంసకులాధీశః కలహంసకులాస్పదః .. 91..

కలహంసకులాధారః కలహంసకులేశ్వరః .
కలహంసకులాచారీ కలహంసకులప్రియః .. 92..

కలహంసకులత్రాతా కలహంసకులాత్మకః .
కవీశః కవిభావస్థః కవినాథః కవిప్రియః .. 93..

కవిమానసహంసాత్మా కవివంశవిభూషణః .
కవినాయకసంసేవ్యః కవినాయకపాలకః .. 94..

కవివంశైకవరదః కవివంశశిరోమణిః .
కవివంశవివేకజ్ఞః కవివంశప్రబోధకః .. 95..

కవివంశపరిత్రాతా కవివంశప్రభావవిత్ .
కవిత్వామృతసంసిద్ధః కవిత్వామృతసాగరః .. 96..

కవిత్వాకారసంయుక్తః కవిత్వాకారపాలకః .
కవిత్వాద్వైతభావస్థః కవిత్వాశ్రయకారకః .. 97..

కవీంద్రహృదయానందీ కవీంద్రహృదయాస్పదః .
కవీన్ద్రహృదయాంతఃస్థః కవీంద్రజ్ఞానదాయకః .. 98..

కవీంద్రహృదయాంభోజప్రకాశైకదివాకరః .
కవీంద్రహృదయాంభోజాహ్లాదనైకనిశాకరః .. 99..

కవీంద్రహృదయాబ్జస్థః కవీంద్రప్రతిబోధకః .
కవీంద్రానందజనకః కవీంద్రాశ్రితపంకజః .. 100..

కవిశబ్దైకవరదః కవిశబ్దైకదోహనః .
కవిశబ్దైకభావస్థః కవిశబ్దైకకారణః .. 101..

కవిశబ్దైకసంస్తుత్యః కవిశబ్దైకభూషణః .
కవిశబ్దైకరసికః కవిశబ్దవివేకవిత్ .. 102..

కవిత్వబ్రహ్మవిఖ్యాతః కవిత్వబ్రహ్మగోచరః .
కవివాణీవివేకజ్ఞః కవివాణీవిభూషణః .. 103..

కవివాణీసుధాస్వాదీ కవివాణీసుధాకరః .
కవివాణీవివేకస్థః కవివాణీవివేకవిత్ .. 104..

కవివాణీపరిత్రాతా కవివాణీవిలాసవాన్ .
కవిశక్తిప్రదాతా చ కవిశక్తిప్రవర్తకః .. 105..

కవిశక్తిసమూహస్థః కవిశక్తికలానిధిః .
కలాకోటిసమాయుక్తః కలాకోటిసమావృతః .. 106..

కలాకోటిప్రకాశస్థః కలాకోటిప్రవర్తకః .
కలానిధిసమాకారః కలానిధిసమన్వితః .. 107..

కలాకోటిపరిత్రాతా కలాకోటిప్రవర్ధనః .
కలానిధిసుధాస్వాదీ కలానిధిసమాశ్రితః .. 108..

కలంకరహితాకారః కలంకరహితాస్పదః .
కలంకరహితానందః కలంకరహితాత్మకః .. 109..

కలంకరహితాభాసః కలంకరహితోదయః .
కలంకరహితోద్దేశః కలంకరహితాననః .. 110..

కలంకరహితశ్రీశః కలంకరహితస్తుతిః .
కలంకరహితోత్సాహః కలంకరహితప్రియః .. 111..

కలంకరహితోచ్చారః కలంకరహితేందిరయః .
కలంకరహితాకారః కలంకరహితోత్సవః .. 112..

కలంకాంకితదుష్టఘ్నః కలంకాంకితధర్మహా .
కలంకాంకితకర్మారిః కలంకాంకితమార్గహృత్ .. 113..

కలంకాంకితదుర్ద్ధర్షః కలంకాంకితదుఃసహః .
కలంకాంకితదూరస్థః కలంకాంకితదూషణః .. 114..

కలహోత్పత్తిసంహర్తా కలహోత్పత్తికృద్రిపుః .
కలహాతీతధామస్థః కలహాతీతనాయకః .. 115..

కలహాతీతతత్త్వజ్ఞః కలహాతీతవైభవః .
కలహాతీతభావస్థః కలహాతీతసత్తమః .. 116..

కలికాలబలాతీతః కలికాలవిలోపకః .
కలికాలైకసంహర్తా కలికాలైకదూషణః .. 117..

కలికాలకులధ్వంసీ కలికాలకులాపహః .
కలికాలభయచ్ఛేత్తా కలికాలమదాపహః .. 118..

కలిక్లేశవినిర్ముక్తః కలిక్లేశవినాశనః .
కలిగ్రస్తజనత్రాతా కలిగ్రస్తనిజార్తిహా .. 119..

కలిగ్రస్తజగన్మిత్రః కలిగ్రస్తజగత్పతిః .
కలిగ్రస్తజగత్త్రాతా కలిపాశవినాశనః .. 120..

కలిముక్తిప్రదాతా కః కలిముక్తకలేవరః .
కలిముక్తమనోవృత్తిః కలిముక్తమహామతిః .. 121..

కలికాలమతాతీతః కలిధర్మవిలోపకః .
కలిధర్మాధిపధ్వంసీ కలిధర్మైకఖండనః .. 122..

కలిధర్మాధిపాలక్ష్యః కలికాలవికారహా .
కలికర్మకథాతీతః కలికర్మకథారిపుః .. 123..

కలికష్టైకశమనః కలికష్టవివర్జ్జితః .
కలిఘ్నః కలిధర్మఘ్నః కలిధర్మాధికారిహా .. 124..

కర్మవిత్కర్మకృత్కర్మీ కర్మకాండైకదోహనః .
కర్మస్థః కర్మజనకః కర్మిష్ఠః కర్మసాధనః .. 125..

కర్మకర్తా కర్మభర్తా కర్మహర్తా చ కర్మజిత్ .
కర్మజాతజగత్త్రాతా కర్మజాతజగత్పతిః .. 126..

కర్మజాతజగన్మిత్రః కర్మజాతజగద్గురుః .
కర్మభూతభవచ్ఛాత్రః కర్మభూతభవాతిహా .. 127..

కర్మకాండపరిజ్ఞాతా కర్మకాండప్రవర్త్తకః .
కర్మకాండపరిత్రాతా కర్మకాండప్రమాణకృత్ .. 128..

కర్మకాండవివేకజ్ఞః కర్మకాండప్రకారకః .
కర్మకాండవివేకస్థః కర్మకాండైకదోహనః .. 129..

కర్మకాండరతాభీష్టప్రదాతా కర్మతత్పరః .
కర్మబద్ధజగత్త్రాతా కర్మబద్ధజగద్గురుః .. 130..

కర్మబంధార్తిశమనః కర్మబంధవిమోచనః .
కర్మిష్ఠద్విజవర్యస్థః కర్మిష్ఠద్విజవల్లభః .. 131..

కర్మిష్ఠద్విజజీవాత్మా కర్మిష్ఠద్విజజీవనః .
కర్మిష్ఠద్విజభావజ్ఞః కర్మిష్ఠద్విజపాలకః .. 132..

కర్మిష్ఠద్విజజాతిస్థః కర్మిష్ఠద్విజకామదః .
కర్మిష్ఠద్విజసంసేవ్యః కర్మిష్ఠద్విజపాపహా .. 133..

కర్మిష్ఠద్విజబుద్ధిస్థః కర్మిష్ఠద్విజబోధకః .
కర్మిష్ఠద్విజభీతిఘ్నః కర్మిష్ఠద్విజముక్తిదః .. 134..

కర్మిష్ఠద్విజదోషఘ్నః కర్మిష్ఠద్విజకామధుక్ .
కర్మిష్ఠద్విజసంపూజ్యః కర్మిష్ఠద్విజతారకః .. 135..

కర్మిష్ఠారిష్టసంహర్తా కర్మిష్ఠాభీష్టసిద్ధిదః .
కర్మిష్ఠాదృష్టమధ్యస్థః కర్మిష్ఠాదృష్టవర్ధనః .. 136..

కర్మమూలజగద్ధేతుః కర్మమూలనికందనః .
కర్మబీజపరిత్రాతా కర్మబీజవివర్ద్ధనః .. 137..

కర్మద్రుమఫలాధీశః కర్మద్రుమఫలప్రదః .
కస్తూరీద్రవలిప్తాంగః కస్తూరీద్రవవల్లభః .. 138..

కస్తూరీసౌరభగ్రాహీ కస్తూరీమృగవల్లభః .
కస్తూరీతిలకానందీ కస్తూరీతిలకప్రియః .. 139..

కస్తూరీతిలకాశ్లేషీ కస్తూరీతిలకాంకితః .
కస్తూరీవాసనాలీనః కస్తూరీవాసనాప్రియః .. 140..

కస్తూరీవాసనారూపః కస్తూరీవాసనాత్మకః .
కస్తూరీవాసనాంతఃస్థః కస్తూరీవాసనాస్పదః .. 141..

కస్తూరీచందనగ్రాహీ కస్తూరీచందనార్చితః .
కస్తూరీచందనాగారః కస్తూరీచందనాన్వితః .. 142..

కస్తూరీచందనాకారః కస్తూరీచందనాసనః .
కస్తూరీచర్చితోరస్కః కస్తూరీచర్చితాననః .. 143..

కస్తూరీచర్చితశ్రీశః కస్తూరీచర్చితాంబరః .
కస్తూరీచర్చితాస్యశ్రీః కస్తూరీచర్చితప్రియః .. 144..

కస్తూరీమోదముదితః కస్తూరీమోదవర్ద్ధనః .
కస్తూరీమోదదీప్తాంగః కస్తూరీసుందరాకృతిః .. 145..

కస్తూరీమోదరసికః కస్తూరీమోదలోలుపః .
కస్తూరీపరమానందీ కస్తూరీపరమేశ్వరః .. 146..

కస్తూరీదానసంతుష్టః కస్తూరీదానవల్లభః .
కస్తూరీపరమాహ్లాదః కస్తూరీపుష్టివర్ద్ధనః .. 147..

కస్తూరీముదితాత్మా చ కస్తూరీముదితాశయః .
కదలీవనమధ్యస్థః కదలీవనపాలకః .. 148..

కదలీవనసంచారీ కదలీవనవల్లభః .
కదలీదర్శనానందీ కదలీదర్శనోత్సుకః .. 149..

కదలీపల్లవాస్వాదీ కదలీపల్లవాశ్రయః .
కదలీఫలసంతుష్టః కదలీఫలదాయకః .. 150..

కదలీఫలసంపుష్టః కదలీఫలభోజనః .
కదలీఫలవర్యాశీ కదలీఫలతోషితః .. 151..

కదలీఫలమాధుర్యవల్లభః కదలీప్రియః .
కపిధ్వజసమాయుక్తః కపిధ్వజపరిస్తుతః .. 152..

కపిధ్వజపరిత్రాతా కపిధ్వజసమాశ్రితః .
కపిధ్వజపదాంతస్థః కపిధ్వజజయప్రదః .. 153..

కపిధ్వజరథారూఢః కపిధ్వజయశఃప్రదః .
కపిధ్వజైకపాపఘ్నః కపిధ్వజసుఖప్రదః .. 154..

కపిధ్వజారిసంహర్తా కపిధ్వజభయాపహః .
కపిధ్వజమనోఽభిజ్ఞః కపిధ్వజమతిప్రదః .. 155..

కపిధ్వజసుహృన్మిత్రః కపిధ్వజసుహృత్సఖః .
కపిధ్వజాంగనారాధ్యః కపిధ్వజగతిప్రదః .. 156..

కపిధ్వజాంగనారిఘ్నః కపిధ్వజరతిప్రదః .
కపిధ్వజకులత్రాతా కపిధ్వజకులారిహా .. 157..

కపిధ్వజకులాధీశః కపిధ్వజకులప్రియః .
కపీంద్రసేవితాంఘ్ర్యబ్జః కపీంద్రస్తుతివల్లభః .. 158..

కపీంద్రానందజనకః కపీంద్రాశ్రితవిగ్రహః .
కపీంద్రాశ్రితపాదాబ్జః కపీంద్రాశ్రితమానసః .. 159..

కపీంద్రారాధితాకారః కపీంద్రాభీష్టసిద్ధిదః .
కపీంద్రారాతిసంహర్తా కపీంద్రాతిబలప్రదః .. 160..

కపీంద్రైకపరిత్రాతా కపీంద్రైకయశఃప్రదః .. 161..

కపీంద్రానందసంపన్నః కపీంద్రానందవర్ద్ధనః .
కపీంద్రధ్యానగమ్యాత్మా కపీంద్రజ్ఞానదాయకః .. 162..

కల్యాణమంగలాకారః కల్యాణమంగలాస్పదః .
కల్యాణమంగలాధీశః కల్యాణమంగలప్రదః .. 163..

కల్యాణమంగలాగారః కల్యాణమంగలాత్మకః .
కల్యాణానందసపన్నః కల్యాణానందవర్ధనః .. 164..

కల్యాణానందసహితః కల్యాణానందదాయకః .. 165..

కల్యాణానందసంతుష్టః కల్యాణానందసంయుతః .
కల్యాణీరాగసంగీతః కల్యాణీరాగవల్లభః .. 166..

కల్యాణీరాగరసికః కల్యాణీరాగకారకః .

కల్యాణీకేలికుశలః కల్యాణీప్రియదర్శనః .. 167..

కల్పశాస్త్రపరిజ్ఞాతా కల్పశాస్త్రార్థదోహనః .
కల్పశాస్త్రసముద్ధర్తా కల్పశాస్త్రపరిస్తుతః .. 168..

కల్పకోటిశతాతీతః కల్పకోటిశతోత్తరః .
కల్పకోటిశతజ్ఞానీ కల్పకోటిశతప్రభుః .. 169..

కల్పవృక్షసమాకారః కల్పవృక్షసమప్రభః .
కల్పవృక్షసమోదారః కల్పవృక్షసమస్థితః .. 170..

కల్పవృక్షపరిత్రాతా కల్పవృక్షసమావృతః .
కల్పవృక్షవనాధీశః కల్పవృక్షవనాస్పదః .. 171..

కల్పాంతదహనాకారః కల్పాంతదహనోపమః .
కల్పాంతకాలశమనః కల్పాంతాతీతవిగ్రహః .. 172..

కలశోద్భవసంసేవ్యః కలశోద్భవవల్లభః .
కలశోద్భవభీతిఘ్నః కలశోద్భవసిద్ధిదః .. 173..

కపిలః కపిలాకారః కపిలప్రియదర్శనః .
కర్దమాత్మజభావస్థః కర్దమప్రియకారకః .. 174..

కన్యకానీకవరదః కన్యకానీకవల్లభః .
కన్యకానీకసంస్తుత్యః కన్యకానీకనాయకః .. 175..

కన్యాదానప్రదత్రాతా కన్యాదానప్రదప్రియః .
కన్యాదానప్రభావజ్ఞః కన్యాదానప్రదాయకః .. 176..

కశ్యపాత్మజభావస్థః కశ్యపాత్మజభాస్కరః .
కశ్యపాత్మజశత్రుఘ్నః కశ్యపాత్మజపాలకః .. 177..

కశ్యపాత్మజమధ్యస్థః కశ్యపాత్మజవల్లభః .
కశ్యపాత్మజభీతిఘ్నః కశ్యపాత్మజదుర్లభః .. 178..

కశ్యపాత్మజభావస్థః కశ్యపాత్మజభావవిత్ .
కశ్యపోద్భవదైత్యారిః కశ్యపోద్భవదేవరాట్ .. 179..

కశ్యపానందజనకః కశ్యపానందవర్ద్ధనః .
కశ్యపారిష్టసంహర్తా కశ్యపాభీష్టసిద్ధిదః .. 180..

కర్తృకర్మక్రియాతీతః కర్తృకర్మక్రియాన్వయః .
కర్తృకర్మక్రియాలక్ష్యః కర్తృకర్మక్రియాస్పదః .. 181..

కర్తృకర్మక్రియాధీశః కర్తృకర్మక్రియాత్మకః .
కర్తృకర్మక్రియాభాసః కర్తృకర్మక్రియాప్రదః .. 182..

కృపానాథః కృపాసింధుః కృపాధీశః కృపాకరః .
కృపాసాగరమధ్యస్థః కృపాపాత్రః కృపానిధిః .. 183..

కృపాపాత్రైకవరదః కృపాపాత్రభయాపహః .
కృపాకటాక్షపాపఘ్నః కృతకృత్యః కృతాంతకః .. 184..

కదంబవనమధ్యస్థః కదంబకుసుమప్రియః .
కదంబవనసంచారీ కదంబవనవల్లభః .. 185..

కర్పూరామోదముదితః కర్పూరామోదవల్లభః .
కర్పూరవాసనాసక్తః కర్పూరాగరుచర్చితః .. 186..

కరుణారససంపూర్ణః కరుణారసవర్ధనః .
కరుణాకరవిఖ్యాతః కరుణాకరసాగరః .. 187..

కాలాత్మా కాలజనకః కాలాగ్నిః కాలసంజ్ఞకః .
కాలః కాలకలాతీతః కాలస్థః కాలభైరవః .. 188..

కాలజ్ఞః కాలసంహర్తా కాలచక్రప్రవర్తకః .
కాలరూపః కాలనాథః కాలకృత్కాలికాప్రియః .. 189..

కాలైకవరదః కాలః కారణః కాలరూపభాక్ .
కాలమాయాకలాతీతః కాలమాయాప్రవర్తకః .. 190..

కాలమాయావినిర్ముక్తః కాలమాయాబలాపహః .
కాలత్రయగతిజ్ఞాతా కాలత్రయపరాక్రమః .. 191..

కాలజ్ఞానకలాతీతః కాలజ్ఞానప్రదాయకః .
కాలజ్ఞః కాలరహితః కాలాననసమప్రభః .. 192..

కాలచక్రైక హేతుస్థః కాలరాత్రిదురత్యయః .
కాలపాశవినిర్ముక్తః కాలపాశవిమోచనః .. 193..

కాలవ్యాలైకదలనః కాలవ్యాలభయాపహః .
కాలకర్మకలాతీతః కాలకర్మకలాశ్రయః .. 194..

కాలకర్మకలాధీశః కాలకర్మకలాత్మకః .
కాలవ్యాలపరిగ్రస్తనిజభక్తైకమోచనః .. 195..

కాశిరాజశిరశ్ఛేత్తా కాశీశప్రియకారకః .
కాశీస్థార్తిహరః కాశీమధ్యస్థః కాశికాప్రియః .. 196..

కాశీవాసిజనానందీ కాశీవాసిజనప్రియః .
కాశీవాసిజనత్రాతా కాశీవాసిజనస్తుతః .. 197..

కాశీవాసివికారఘ్నః కాశీవాసివిమోచనః .
కాశీవాసిజనోద్ధర్తా కాశీవాసకులప్రదః .. 198..

కాశీవాస్యాశ్రితాంఘ్ర్యబ్జః కాశీవాసిసుఖప్రదః .
కాశీస్థాభీష్టఫలదః కాశీస్థారిష్టనాశనః .. 199..

కాశీస్థద్విజసంసేవ్యః కాశీస్థద్విజపాలకః .
కాశీస్థద్విజసద్బుద్ధిప్రదాతా కాశికాశ్రయః .. 200..

కాంతీశః కాంతిదః కాంతః కాంతారప్రియదర్శనః .
కాంతిమాన్కాంతిజనకః కాంతిస్థః కాంతివర్ధనః .. 201..

కాలాగరుసుగంధాఢ్యః కాలాగరువిలేపనః .
కాలాగరుసుగంధజ్ఞః కాలాగరుసుగంధకృత్ .. 202..

కాపట్యపటలచ్ఛేత్తా కాయస్థః కాయవర్ధనః .

కాయభాగ్యభయభీతిఘ్నః కాయరోగాపహారకః .. 203..

కార్యకారణకర్తృస్థః కార్యకారణకారకః .
కార్యకారణసంపన్నః కార్యకారణసిద్ధిదః .. 204..

కావ్యామృతరసాస్వాదీ కావ్యామృతరసాత్మకః .
కావ్యామృతరసాభిజ్ఞః కార్యామృతరసప్రియః .. 205..

కాదివర్ణైకజనకః కాదివర్ణప్రవర్తకః .
కాదివర్ణవివేకజ్ఞః కాదివర్ణవినోదవాన్ .. 206..

కాదిహాదిమనుజ్ఞాతా కాదిహాదిమనుప్రియః .
కాదిహాదిమనూద్ధారకారకః కాదిసంజ్ఞకః .. 207..

కాలుష్యరహితాకారః కాలుష్యైకవినాశనః .
కారాగృహవిముక్తాత్మా కారాగృహవిమోచనః .. 208..

కామాత్మా కామదః కామీ కామేశః కామపూరకః .
కామహృత్కామజనకః కామికామప్రదాయకః .. 209..

కామపాలః కామభర్తా కామకేలికలానిధిః .
కామకేలికలాసక్తః కామకేలికలాప్రియః .. 210..

కామబీజైకవరదః కామబీజసమన్వితః .
కామజిత్కామవరదః కామక్రీడాతిలాలసః .. 211..

కామార్తిశమనః కామాలంకృతః కామసంస్తుతః .
కామినీకామజనకః కామినీకామవర్ధనః .. 212..

కామినీకామరసికః కామినీకామపూరకః .
కామినీమానదః కామకలాకౌతూహలప్రియః .. 213..

కామినీప్రేమజనకః కామినీప్రేమవర్ధనః .
కామినీహావభావజ్ఞః కామినీప్రీతివర్ధనః .. 214..

కామినీరూపరసికః కామినీరూపభూషణః .
కామినీమానసోల్లాసీ కామినీమానసాస్పదః .. 215..

కామిభక్తజనత్రాతా కామిభక్తజనప్రియః .
కామేశ్వరః కామదేవః కామబీజైకజీవనః .. 216..

కాలిందీవిషసంహర్తా కాలిందీప్రాణజీవనః .
కాలిందీహృదయానందీ కాలిందీనీరవల్లభః .. 216..

కాలిందీకేలికుశలః కాలిందీప్రీతివర్ధనః .
కాలిందీకేలిరసికః కాలిందీకేలిలాలసః .. 218..

కాలిందీనీరసంఖేలద్గోపీయూథసమావృతః .
కాలిందీనీరమధ్యస్థః కాలిందీనీరకేలికృత్ .. 219..

కాలిందీరమణాసక్తః కాలినాగమదాపహః .
కామధేనుపరిత్రాతా కామధేనుసమావృతః .. 220..

కాంచనాద్రిసమానశ్రీః కాంచనాద్రినివాసకృత్ .
కాంచనాభూషణాసక్తః కాంచనైకవివర్ధనః .. 221..

కాంచనాభశ్రియాసక్తః కాంచనాభశ్రియాశ్రితః .
కార్తికేయైకవరదః కార్తవీర్యమదాపహః .. 222..

కిశోరీనాయికాసక్తః కిశోరీనాయికాప్రియః .
కిశోరీకేలికుశలః కిశోరీప్రాణజీవనః .. 223..

కిశోరీవల్లభాకారః కిశోరీప్రాణవల్లభః .
కిశోరీప్రీతిజనకః కిశోరీప్రియదర్శనః .. 224..

కిశోరీకేలిసంసక్తః కిశోరీకేలివల్లభః .
కిశోరీకేలిసంయుక్తః కిశోరీకేలిలోలుపః .. 225..

కిశోరీహృదయానందీ కిశోరీహృదయాస్పదః .
కిశోరీశః కిశోరాత్మా కిశోరః కింశుకాకృతిః .. 226..

కింశుకాభరణాలక్ష్యః కింశుకాభరణాన్వితః .
కీర్తిమాన్కీర్తిజనకః కీర్తనీయపరాక్రమః .. 227..

కీర్తనీయయశోరాశిః కీర్తిష్ఠః కీర్తనప్రియః .
కీర్తిశ్రీమతిదః కీశః కీర్తిజ్ఞః కీర్తివర్ధనః .. 228..

క్రియాత్మకః క్రియాధారః కిర్యాభాసః క్రియాస్పదః .
కీలాలామలచిద్వృత్తిః కీలాలాశ్రయకారణః .. 229..

కులధర్మాధిపాధీశః కులధర్మాధిపప్రియః .
కులధర్మపరిత్రాతా కులధర్మపతిస్తుతః .. 230..

కులధర్మపదాధారః కులధర్మపదాశ్రయః .
కులధర్మపతిప్రాణః కులధర్మపతిప్రియః .. 231..

కులధర్మపతిత్రాతా కులధర్మైకరక్షకః .
కులధర్మసమాసక్తః కులధర్మైకదోహనః .. 232..

కులధర్మసముద్ధర్తా కులధర్మప్రభావవిత్ .
కులధర్మసమారాధ్యః కులధర్మధురంధరః .. 233..

కులమార్గరతాసక్తః కులమార్గరతాశ్రయః .
కులమార్గసమాసీనః కులమార్గసముత్సుకః .. 234..

కులధర్మాధికారస్థః కులధర్మవివర్ధనః .
కులాచారవిచారజ్ఞః కులాచారసమాశ్రితః .. 235..

కులాచారసమాయుక్తః కులాచారసుఖప్రదః .
కులాచారాతిచతురః కులాచారాతివల్లభః .. 236..

కులాచారపవిత్రాంగః కులాచారప్రమాణకృత్ .
కులవృక్షైకజనకః కులవృక్షవివర్ధనః .. 237..

కులవృక్షపరిత్రాతా కులవృక్షఫలప్రదః .
కులవృక్షఫలాధీశః కులవృక్షఫలాశనః .. 238..

కులమార్గకలాభిజ్ఞః కులమార్గకలాన్వితః .

కుకర్మనిరతాతీతః కుకర్మనిరతాంతకః .. 239..

కుకర్మమార్గరహితః కుకర్మైకనిషూదనః .
కుకర్మరహితాధీశః కుకర్మరహితాత్మకః .. 240..

కుకర్మరహితాకారః కుకర్మరహితాస్పదః .
కుకర్మరహితాచారః కుకర్మరహితోత్సవః .. 241..

కుకర్మరహితోద్దేశః కుకర్మరహితప్రియః .
కుకర్మరహితాంతస్థః కుకర్మరహితేశ్వరః .. 242..

కుకర్మరహితస్త్రీశః కుకర్మరహితప్రజః .
కుకర్మోద్భవపాపఘ్నః కుకర్మోద్భవదుఃఖహా .. 243..

కుతర్కరహితాధీశః కుతర్కరహితాకృతిః .
కూటస్థసాక్షీ కూటాత్మా కూటస్థాక్షరనాయకః .. 244..

కూటస్థాక్షరసంసేవ్యః కూటస్థాక్షరకారణః .
కుబేరబంధుః కుశలః కుంభకర్ణవినాశనః .. 245..

కూర్మాకృతిధరః కూర్మః కూర్మస్థావనిపాలకః .
కుమారీవరదః కుష్ఠః కుమారీగణసేవితః .. 246..

కుశస్థలీసమాసీనః కుశదైత్యవినాశనః .
కేశవః క్లేశసంహర్తా కేశిదైత్యవినాశనః .. 247..

క్లేశహీనమనోవృత్తిః క్లేశహీనపరిగ్రహః .
క్లేశాతీతపదాధీశః క్లేశాతీతజనప్రియః .. 248..

క్లేశాతీతశుభాకారః క్లేశాతీతసుఖాస్పదః .
క్లేశాతీతసమాజస్థః క్లేశాతీతమహామతిః .. 249..

క్లేశాతీతజనత్రాతా క్లేశహీనజనేశ్వరః .
క్లేశహీనస్వధర్మస్థః క్లేశహీనవిముక్తిదః .. 250..

క్లేశహీననరాధీశఃక్లేశహీననరోత్తమః .
క్లేశాతిరిక్తసదనః క్లేశమూలనికందనః .. 251..

క్లేశాతిరిక్తభావస్థః క్లేశహీనైకవల్లభః .
క్లేశహీనపదాంతస్థః క్లేశహీనజనార్ద్దనః .. 252..

కేసరాంకితభాలశ్రీః కేసరాంకితవల్లభః .
కేసరాలిప్తహృదయః కేసరాలిప్తసద్భుజః .. 253..

కేసరాంకితవాసశ్రీః కేసరాంకితవిగ్రహః .
కేసరాకృతిగోపీశః కేసరామోదవల్లభః .. 254..

కేసరామోదమధుపః కేసరామోదసుందరః .
కేసరామోదముదితః కేసరామోదవర్ధనః .. 255..

కేసరార్చితభాలశ్రీః కేసరార్చితవిగ్రహః .
కేసరార్చితపాదాబ్జః కేసరార్చితకుండలః .. 256..

కేసరామోదసంపన్నః కేసరామోదలోలుపః .
కేతకీకుసుమాసక్తఃకేతకీకుసుమప్రియః .. 257..

కేతకీకుసుమాధీశఃకేతకీకుసుమాంకితః .
కేతకీకుసుమామోదవర్ధనః కేతకీప్రియః .. 258..

కేతకీశోభితాకారః కేతకీశోభితాంబరః .
కేతకీకుసుమామోదవల్లభః కేతకీశ్వరః .. 259..

కేతకీసారభానందీ కేతకీసారభప్రియః .
కేయూరాలంకృతభుజః కేయూరాలంకృతాత్మకః .. 260..

కేయూరాలంకృతశ్రీశఃకేయూరప్రియదర్శనః .
కేదారేశ్వరసంయుక్తః కేదారేశ్వరవల్లభః .. 261..

కేదారేశ్వరపార్శ్వస్థః కేదారేశ్వరభక్తపః .
కేదారకల్పసారజ్ఞః కేదారస్థలవాసకృత్ .. 262..

కేదారాశ్రితభీతిఘ్నః కేదారాశ్రితముక్తిదః .
కేదారావాసివరదః కేదారాశ్రితదుఃఖహా .. 263..

కేదారపోషకః కేశః కేదారాన్నవివర్ద్ధనః .
కేదారపుష్టిజనకః కేదారప్రియదర్శనః .. 264..

కైలాసేశసమాజస్థః కైలాసేశప్రియంకరః .
కైలాసేశసమాయుక్తః కైలాసేశప్రభావవిత్ .. 265..

కైలాసాధీశశత్రుఘ్నః కైలాసపతితోషకః .
కైలాసాధీశసహితః కైలాసాధీశవల్లభః .. 266..

కైవల్యముక్తిజనకః కైవల్యపదవీశ్వరః .
కైవల్యపదవీత్రాతా కైవల్యపదవీప్రియః .. 267..

కైవల్యజ్ఞానసంపన్నః కైవల్యజ్ఞానసాధనః .
కైవల్యజ్ఞానగమ్యాత్మా కైవల్యజ్ఞానదాయకః .. 268..

కైవల్యజ్ఞానసంసిద్ధః కైవల్యజ్ఞానదీపకః .
కైవల్యజ్ఞానవిఖ్యాతః కైవల్యైకప్రదాయకః .. 269..

క్రోధలోభభయాతీతః క్రోధలోభవినాశనః .
క్రోధారిః క్రోధహీనాత్మా క్రోధహీనజనప్రియః .. 270..

క్రోధహీనజనాధీశః క్రోధహీనప్రజేశ్వరః .
కోపతాపోపశమనః కోపహీనవరప్రదః .. 271..

కోపహీననరత్రాతా కోపహీనజనాధిపః .
కోపహీననరాంతఃస్థః కోపహీనప్రజాపతిః .. 272..

కోపహీనప్రియాసక్తః కోపహీనజనార్తిహా .
కోపహీనపదాధీశః కోపహీనపదప్రదః .. 273..

కోపహీననరస్వామీ కోపహీనస్వరూపధృక్ .
కోకిలాలాపసంగీతః కోకిలాలాపవల్లభః .. 274..

కోకిలాలాపలీనాత్మా కోకిలాలాపకారకః .
కోకిలాలాపకాంతేశః కోకిలాలాపభావవిత్ .. 275..

కోకిలాగానరసికః కోకిలావరవల్లభః .
కోటిసూర్యసమానశ్రీః కోటిచంద్రామృతాత్మకః .. 276..

కోటిదానవసంహర్తా కోటికందర్పదర్పహా .
కోటిదేవేంద్రసంసేవ్యః కోటిబ్రహ్మార్చితాకృతిః .. 277..

కోటిబ్రహ్మాండమధ్యస్థః కోటివిద్యుత్సమద్యుతిః .
కోట్యశ్వమేధపాపఘ్నః కోటికామేశ్వరాకృతిః .. 278..

కోటిమేఘసమోదారః కోటివహ్నిసుదుఃసహః .
కోటిపాథోధిగంభీరః కోటిమేరుసమస్థిరః .. 279..

కోటిగోపీజనాధీశః కోటిగోపాంగనావృతః .
కోటిదైత్యేశదర్పఘ్నః కోటిరుద్రపరాక్రమః .. 280..

కోటిభక్తార్తిశమనః కోటిదుష్టవిమర్దనః .
కోటిభక్తజనోద్ధర్తా కోటియజ్ఞఫలప్రదః .. 281..

కోటిదేవర్షిసంసేవ్యః కోటిబ్రహ్మర్షిముక్తిదః .
కోటిరాజర్షిసంస్తుత్యః కోటిబ్రహ్మాండమండనః .. 282..

కోట్యాకాశప్రకాశాత్మా కోటివాయుమహాబలః .
కోటితేజోమయాకారః కోటిభూమిసమక్షమీ .. 283..

కోటినీరసమస్వచ్ఛః కోటిదిగ్జ్ఞానదాయకః .
కోటిబ్రహ్మాండజనకః కోటిబ్రహ్మాండపాలకః .. 284..

కోటిబ్రహ్మాండసంహర్తా కోటిబ్రహ్మాండబోధకః .
కోటివాక్పతివాచాలః కోటిశుక్రకవీశ్వరః .. 285..

కోటిద్విజసమాచారః కోటిహేరంబవిఘ్నహా .
కోటిమానసహంసాత్మా కోటిమానససంస్థితః .. 286..

కోటిచ్ఛలకరారాతిః కోటిదాంభికనాశనః .
కోటిశూన్యపథచ్ఛేత్తా కోటిపాఖండఖండనః .. 287..

కోటిశేషధరాధారః కోటికాలప్రబోధకః .
కోటివేదాంతసంవేద్యః కోటిసిద్ధాంతనిశ్చయః .. 288..

కోటియోగీశ్వరాధీశః కోటియోగైకసిద్ధిదః .
కోటిధామాధిపాధీశః కోటిలోకైకపాలకః .. 289..

కోటియజ్ఞైకభోక్తా చ కోటియజ్ఞఫలప్రదః .
కోటిభక్తహృదంతస్థః కోటిభక్తాభయప్రదః .. 290..

కోటిజన్మార్తిశమనః కోటిజన్మాఘనాశనః .
కోటిజన్మాంతరజ్ఞానప్రదాతా కోటిభక్తపః .. 291..

కోటిశక్తిసమాయుక్తః కోటిచైతన్యబోధకః .
కోటిచక్రావృతాకారః కోటిచక్రప్రవర్తకః .. 292..

కోటిచక్రార్చనత్రాతా కోటివీరావలీవృతః .
కోటితీర్థజలాంతస్థః కోటితీర్థఫలప్రదః .. 293..

కోమలామలచిద్వృత్తిః కోమలామలమానసః .
కౌస్తుభోద్భాసితోరస్కః కౌస్తుభోద్భాసితాకృతిః .. 294..

కౌరవానీకసంహర్తా కౌరవార్ణవకుంభభూః .
కౌంతేయాశ్రితపాదాబ్జః కౌంతేయాభయదాయకః .. 295..

కౌంతేయారాతిసంహర్తా కౌంతేయప్రతిపాలకః .
కౌంతేయానందజనకః కౌంతేయప్రాణజీవనః .. 296..

కౌంతేయాచలభావజ్ఞః కౌంతేయాచలముక్తిదః .
కౌముదీముదితాకారః కౌముదీముదితాననః .. 297..

కౌముదీముదితప్రాణః కౌముదీముదితాశయః .
కౌముదీమోదముదితః కౌముదీమోదవల్లభః .. 298..

కౌముదీమోదమధుపః కౌముదీమోదవర్ధనః .
కౌముదీమోదమానాత్మా కౌముదీమోదసుందరః .. 299..

కౌముదీదర్శనానందీ కౌముదీదర్శనోత్సుకః .
కౌసల్యాపుత్రభావస్థః కౌసల్యానందవర్ధనః .. 300..

కంసారిః కంసహీనాత్మా కంసపక్షనికందనః .
కంకాలః కంకవరదః కంటకక్షయకారకః .. 301..

కందర్పదర్పశమనః కందర్పాభిమనోహరః .
కందర్పకామనాహీనః కందర్పజ్వరనాశనః .. 302..

కందర్పజ్వరనాశన ఓం నమ ఇతి
ఇతి శ్రీసర్వసౌభాగ్యవర్ధనం శ్రీపతిప్రియం .
నామ్నామక్షరకాదీనాం సహస్రం పరికీర్తితం .. 303..

సర్వాపరాధశమనం రహస్యం శ్రుతిగోచరం .
కలికాలైకదమనం క్రూరశత్రునికందనం .. 304..

క్రూరపాపసమూహఘ్నం క్రూరకర్మవినాశనం .
క్రూరాసురౌఘసంహారకారకం క్లేశనాశనం .. 305..

కుమార్గదలనం కష్టహరణం కల్మషాపహం .
కుబుద్ధిశమనం క్రోధకందనం కాంతివర్ద్ధనం .. 306..

కువిద్యాదమనం కామమర్దనం కీర్తిదాయకం .
కుతర్కనాశనం కాంతం కుపథార్ణవశోషణం .. 307..

కోటిజన్మార్జితారిష్టహరం కాలభయాపహం .
కోటిజన్మార్జితాజ్ఞాననాశనైకదివాకరం .. 308..

కాపట్యపటలధ్వంసికార్పణ్యైకహుతాశనం .
కాలుష్యభావశమనం కీర్తిశ్రీమతిదం సతాం .. 309..

కోపోపతాపశమనం కంసారిస్మృతిదాయకం .
కులాచారవిచారస్థం కులధర్మప్రవర్తకం .. 310..

కులధర్మరతాభీష్టసిద్ధిదం కులదీపకం .
కుత్సామార్గనిరాకర్తృ కుపథాచారవర్జితం .. 311..

కల్యాణమంగలాగారం కల్పవృక్షసమం సతాం .
కౌటిల్యభావశమనం కాశీవాసఫలప్రదం .. 312..

అతిగుహ్యతరం పుంసాం భోగమోక్షైకసాధనం .
అత్యంతస్నేహభావేన యుష్మదగ్రే ప్రకాశితం .. 313..

న వక్తవ్యం న వక్తవ్యం న వక్తవ్యం కదాచన .
పాప్యగ్రే కుటిలాగ్రే చ రాగ్యగ్రే పిశునాయ వై .. 314..

ద్రోహ్యగ్రే మలినాఘ్రే చ కపట్యగ్రే విశేషతః .
లంపటాగ్రేఽ భిమాన్యగ్రే కామ్యతే క్రోధినే తథా .. 315..

లోభ్యగ్రే తస్కరాగ్రే చ గర్వాహంకారభాజినే .
సంసారాసక్తచిత్తాగ్రే వాద్యగ్రే ఘాతినేఽ పి వా .. 316..

మతాభిమానినే గోప్యం మదీయం స్తోత్రముత్తమం .
వాచ్యం శాంతాయ భక్తాయ నిర్మలాయ దయాలవే .. 317..

సంతోషిణే సుశీలాయ సుపాత్రాయ ద్విజాతయే .
వివేకినే జ్ఞానినే చ మద్భక్తాయ విశేషతః .. 318..

య ఇదం శృణుతే నిత్యం పఠతేఽ హర్నిశం జనః .
మాహాత్మ్యం తస్య పుణ్యస్య మయా వక్తుం న శక్యతే .. 319..

ఏకవరమిదం స్తోత్రం యః శృణోతి నరోత్తమః .
భోగమోక్షప్రధానః స భవిష్యతి న సంశయః .. 320..

కిం పునః పఠనాదస్య సర్వసిద్ధిః కరే స్థితా .
భోగార్థీ లభతే భోగాన్యోగార్థీ యోగసాధనాం .. 321..

కామార్థీ లభతే కామాన్ప్రజార్థీ లభతే ప్రజాం .
విద్యార్థీ లభతే విద్యాం మోక్షార్థీ మోక్షమవ్యయం .. 322..

ద్రవ్యాథీ లభతే ద్రవ్యం ప్రియార్థీ లభతే ప్రియం .
మానార్థీ లభతే మానం రాజ్యార్థీ రాజ్యముత్తమం .. 323..

జ్ఞానార్థీ లభతే జ్ఞానం సుఖార్థీ లభతే సుఖం .
కీర్త్యర్థీ లభతే కీర్తిం బ్రహ్మార్థీ బ్రహ్మ నిర్గుణం .. 324..

పుష్ట్యర్థీ లభతే పుష్టిం తుష్ట్యర్థీ తుష్టిమాత్మని .
నిరీహో లభతే నూనం మత్పదం దేవదుర్లభం .. 325..

కిం దానైః కిం వ్రతైస్తీర్థైర్యజ్ఞయాగాదిభిస్తథా .
అస్య శ్రవణమాత్రేణ సర్వయజ్ఞఫలం లభేత్ .. 326..

నాతః పరతరం జ్ఞానం నాతః పరతరం తపః .
నాతః పరతరం ధ్యానం నాతః పరతరో జపః .. 327..

నాతః పరతరా సిద్ధిర్నాతః పరతరో మఖః .
నాతః పరతరం ద్రవ్యం నాతః పరతరా క్రియా .. 328..

య ఇదం పఠతే భక్త్యా శృణుయాద్వా సమాహితః .
స జ్ఞానీ స తపస్వీ చ స ధ్యానీ జయతత్పరః .. 329..

స సిద్ధో భాగ్యవాన్ శ్రీమాన్ క్రియావాన్బుద్ధిమానపి .
జితం తేన జగత్సర్వం యేనేదం పఠితం శ్రుతం .. 330..

కిం పునర్భక్తిభావేన భోగమోక్షప్రదం ధ్రుతం .
కోటిజన్మార్జితైః పుణ్యైర్లభ్యతే భాగ్యతో యదా .. 331..

తదా భాగ్యోదయః పుంసాం నాత్ర కార్యా విచారణా .
సారాత్సారతరం శాస్త్రం తత్రాపి జ్ఞానదాయకం .. 332..

జ్ఞానాద్ధ్యానం పరం శ్రేష్ఠం తత్రాపి లయతా యథా .
తథైవేదం మహాస్తోత్రం వినా మత్కృపయా కిల .. 333..

దుర్లభం త్రిషు లోకేషు సర్వసిద్ధిప్రదం సతాం .
యథా భక్తిస్త్రిలోకేషు దుర్లభా మమ దేహినాం .. 334..

తథైవేదం మహాస్తోత్రం సద్యః సాయుజ్యదాయకం .
సర్వాపరాధశమనం లోకే కల్పద్రుమప్రభం .. 335..

యథా సుదర్శనం లోకే దుష్టదైత్యనిబర్హణం .
తథైవేదం పరం స్తోత్రం కామాదికభయాపహం .. 336..

అస్యైకావర్తనాత్పాపం నశ్యత్యాజన్మసంచితం .
దశావర్తనతః పుంసాం శతజన్మాంతరార్జితం .. 337..

శతావర్తనమాత్రేణ దేవరూపో భవేన్నరః .
ఆవర్తనసహస్రైశ్చ మద్గతిం లభతేఽ చలాం .. 338..

లక్షతో మమ సాయుజ్యం దశలక్షాత్స్వయం హరిః .
తస్మాన్నైవ ప్రదాతవ్యం మదీయం స్తోత్రముత్తమం .. 339..

పుత్రకామోఽ యుతాన్పాఠాన్కారయిత్వా మమాలయే .
సహస్రనామభిర్దివ్యైర్హుహుయాద్ధృతపాయసైః .. 340..

శర్కరామధుసంయుక్తైర్బిల్వీదలసమన్వితః .
బ్రాహ్మణాన్పూజయేద్భక్త్యా నామసంఖ్యామితానిహ .. 341..

రాజ్యకామోఽ యుతాన్నిత్యం పఠేద్వా పాఠయేద్ద్విజాన్ .
శివాలయే సహస్రైశ్చ హోమయేదాజ్యపాయసైః .. 342..

బ్రాహ్మణాన్పూజయేన్నూనమయుతైకం యథావిధి .
దక్షిణాం దాపయేచ్ఛక్త్యా విత్తశాఠ్యం న కారయేత్ .. 343..

సహస్రమేకం కన్యార్థీ పఠేద్వా పాఠయేత్కిల .
దేవ్యాలయే తథా నిత్యం ధనకామోఽ పి పాఠయేత్ .. 344..

కీర్తికామోఽ యుతం భక్త్యా పఠేద్వృందావనే సదా .
జయకామో హి దుర్గాయాం శత్రుసంహారకారకః .
ఆయుః కామో నదీతీరే జ్ఞానార్థీ పర్వతోపరి .. 345..

మోక్షార్థీ భక్తిభావేన మందిరే మమ సన్నిధౌ .

పాఠసంఖ్యాంద్విజాన్భోజ్యాన్పాయసైః శర్కరాప్లుతైః .. 346..

జుహుయాద్ఘృతధారాభిర్మమ ప్రీతివివర్ద్ధనైః .
సర్వకామప్రదం నామ్నాం సహస్రం మమ దుర్లభం .. 347..

కామనారహితానాం చ ముక్తిదం భవసాగరాత్ .
ఇదం సహస్రనామాఖ్యం స్తోత్రమానందవర్ద్ధనం .. 348..

సర్వాపరాధశమనం పఠితవ్యమహర్నిశం .
అన్యథా న గతిర్నూనం త్రిషు లోకేషు కుత్రచిత్ .. 349..

వైష్ణవానాం విశేషేణ వైష్ణవా మామకా జనాః .
దుర్లభం దుష్టజీవానాం మదీయం స్తోత్రమద్భుతం .. 350..

లోకేఽస్మిందుర్లభో గోప్యో ముక్తిమార్గో మనీషిణం .
సులభో మమ భక్తానాం స్తోత్రేణానేన నిశ్చితం .. 351..

తావద్గర్జంతి పాపాని తావద్గర్జంతి శత్రవః .
తావద్గర్జతి దారిద్ర్యం యావత్స్తోత్రం న లభ్యతే .. 352..

కిమత్ర బహునోక్తేన త్వదగ్రే గోపికా మయా .
మమ ప్రాణాధికం స్తోత్రం సదాఽఽనందవివర్ధనం .. 353..

అత్యంతస్నేహభావేన త్వదీయేన వ్రజాంగనాః .
మయా ప్రకాశితం స్తోత్రం త్వద్భక్త్యాఽహం వశీకృతః .. 354..

ఏవముక్త్వా హృషీకేశః శరణాగతవత్సలః .
ప్రహసన్నహసోత్థాయ క్రీడాం చక్రే పునర్జలే .. 355..

నారద ఉవాచ-
ఏతద్గుహ్యతరం స్తోత్రం దుర్లభం దేహధారిణాం .
మయా తదాజ్ఞయా ప్రోక్తం తవాగ్రే వ్యాసభావన .. 356..

త్వయైతన్నైవ వక్తవ్యం కస్యాగ్రేఽపి వినాఽఽజ్ఞయా .
స్వశిష్యాగ్రే శుకాగ్రే వా గోపనీయం ధరాతలే .. 357..

ఏతదేవ స్వయం సాక్షాదగతీనాం గతిప్రదః .
బుద్ధ్యావిష్టనిజాంశేన పూర్ణానందః స్వలీలయా .. 358..

కలిగ్రస్తాన్ జనాన్స్వీయానుద్ధర్తుం కరుణానిధిః .
స్వయమేవాత్ర విఖ్యాతం కరిష్యతి న సంశయః .. 359..

ఏతద్దివ్యసహస్రనామ పరమానందైకసంవర్ధనం
లోకేస్మిన్కల కాదినామరచనాలంకారశోభాన్వితం .
యేషాం కర్ణపుటే పతిష్యతి మహాభాగ్యాదిహాలౌకికం
తేషాం నైవ కిమప్యలభ్యమచిరాత్కల్పద్రుమాభం సతాం .. 360..

ఇతి శ్రీబ్రహ్మాండపురాణేఽధ్యాత్మకభాగవతే శ్రుతిరహస్యే
కకారాది శ్రీకృష్ణసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం

Proofread by Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com, PSA Easwaran

```
% Text title            : kRRiShNasahasranAmastotram kakArAdi
% File name             : kRRiShNasahasranAmastotramkakArAdi.itx
% itxtitle              : kRRiShNasahasranAmastotram kakArAdi (brahmANDapurANAntargatam)
% engtitle              : kRRiShNasahasranAmastotram kakArAdi
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com, PSA Easwaran psaeaswaran at
gmail.com
% Description-comments  : Edited by S. V. Radhakrishna Shastriji
% Source                : brahmANDapurANe.adhyAtmakabhAgavate shrutirahasye
% Indexextra            : (Scan VSM 1)
% Acknowledge-Permission: Mahaperiaval Trust
% Latest update         : December 26, 2019
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

గర్గసంహితాంతర్గతం శ్రీకృష్ణసహస్రనామం

గర్గ ఉవాచ
అథోగ్రసేనో నృపతిః పుత్రస్యాశాం విసృజ్య చ .
వ్యాసం పప్రచ్ఛ సందేహం జ్ఞాత్వా విశ్వం మనోమయం .. 1..

ఉగ్రసేన ఉవాచ
బ్రహ్మన్ కేన ప్రకారేణ హిత్వా చ జగతః సుఖం .
భజేత్ కృష్ణం పరంబ్రహ్మ తన్మే వ్యాఖ్యాతుమర్హసి .. 2..

వ్యాస ఉవాచ
త్వదగ్రే కథయిష్యామి సత్యం హితకరం వచః .
ఉగ్రసేన మహారాజ శృణుష్వైకాగ్రమానసః .. 3..

సేవనం కురు రాజేంద్ర రాధాశ్రీకృష్ణయోః పరం .
నిత్యం సహస్రనామభ్యాముభయోర్భక్తితః కిల .. 4..

సహస్రనామ రాధాయా విధిర్జానాతి భూపతే .
శంకరో నారదశ్చైవ కేచిద్వై చాస్మదాదయః .. 5..

ఉగ్రసేన ఉవాచ
రాధికానామసాహస్రం నారదాచ్చ పురా శ్రుతం .
ఏకాంతే దివ్యశిబిరే కురుక్షేత్రే రవిగ్రహే .. 6..

న శ్రుతం నామసాహస్రం కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః .
వద తన్మే చ కృపయా యేన శ్రేయోఽహమాప్నుయాం .. 7..

గర్గ ఉవాచ
శ్రుత్వోగ్రసేనవచనం వేదవ్యాసో మహామునిః .
ప్రశస్య తం ప్రీతమనాః ప్రాహ కృష్ణం విలోకయన్ .. 8..

వ్యాస ఉవాచ
శృణు రాజన్ ప్రవక్ష్యామి సహస్రం నామ సుందరం .
పురా స్వధామ్ని రాధాయై కృష్ణేనానేన నిర్మితం .. 9..

శ్రీభగవానువాచ
ఇదం రహస్యం కిల గోపనీయం దత్తే చ హానిః సతతం భవేద్ధి .
మోక్షప్రదం సర్వసుఖప్రదం శం పరం పరార్థం పురుషార్థదం చ .. 10..

రూపం చ మే కృష్ణసహస్రనామ పఠేత్తు మద్రూప ఇవ ప్రసిద్ధః .
దాతవ్యమేవం న శఠాయ కుత్ర న దాంభికాయోపదిశేత్ కదాపి .. 11..

దాతవ్యమేవం కరుణావృతాయ గుర్వంఘ్రిభక్తిప్రపరాయణాయ .
శ్రీకృష్ణభక్తాయ సతాం పరాయ తథా మదక్రోధవివర్జితాయ .. 12..

ఓం అస్య శ్రీకృష్ణసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య నారాయణఋషిః .
భుజంగప్రయాతం ఛందః . శ్రీకృష్ణచంద్రో దేవతా .
వాసుదేవో బీజం . శ్రీరాధా శక్తిః . మన్మథః కీలకం .
శ్రీపూర్ణబ్రహ్మకృష్ణచంద్రభక్తిజన్మఫలప్రాప్తయే జపే వినియోగః ....

అథ ధ్యానం . (భుజంగప్రయాతం)
శిఖిముకుటవిశేషం నీలపద్మాంగదేశం
విధుముఖకృతకేశం కౌస్తుభాపీతవేశం .
మధురరవకలేశం శం భజే భ్రాతృశేషం
వ్రజజనవనితేశం మాధవం రాధికేశం .. 13..

ఇతి ధ్యానం ..

హరిర్దేవకీనందనః కంసహంతా పరాత్మా చ పీతాంబరః పూర్ణదేవః .
రమేశస్తు కృష్ణః పరేశః పురాణః సురేశోఽచ్యుతో వాసుదేవశ్చ దేవః .. 14..

ధరాభారహర్తా కృతీ రాధికేశః పరో భూవరో దివ్యగోలోకనాథః .
సుదామ్నస్తథా రాధికాశాపహేతుర్ఘృణీ మానినీమానదో దివ్యలోకః .. 15..

లసద్గోపవేషో హ్యజో రాధికాత్మా చలత్కుండలః కుంతలీ కుంతలస్రక్ .
రథస్థః కదా రాధయా దివ్యరత్నః సుధాసౌధభూచారణో దివ్యవాసాః .. 16..

కదా వృందకారణ్యచారీ స్వలోకే మహారత్నసింహాసనస్థః ప్రశాంతః .
మహాహంసభై(?)శ్చామరైర్వీజ్యమానశ్చలచ్ఛత్రముక్తావలీశోభమానః .. 17..

సుఖీ కోటికందర్పలీలాభిరామః క్వణన్నూపురాలఽ గృతాంఘ్రిః శుభాంఘ్రిః .
సుజానుశ్చ రంభాశుభోరుః కృశాంగః ప్రతాపీ భుశుండాసుదోర్దండఖండః .. 18..

జపాపుష్పహస్తశ్చ శాతోదరశ్రీర్మహాపద్మవక్షస్థలశ్చంద్రహాసః .
లసత్కుందదంతశ్చ బింబాధరశ్రీః శరత్పద్మనేత్రః కిరీటోజ్జ్వలాభః .. 19..

సఖీకోటిభిర్వర్తమానో నికుంజే ప్రియారాధయా రాససక్తో నవాంగః .
ధరాబ్రహ్మరుద్రాదిభిః ప్రార్థితః సద్ధరాభారదూరీకృతార్థం ప్రజాతః .. 20..

యదుర్దేవకీసౌఖ్యదో బంధనచ్ఛిత్ సశేషో విభుర్యోగమాయీ చ విష్ణుః .
వ్రజే నందపుత్రో యశోదాసుతాఖ్యో మహాసౌఖ్యదో బాలరూపః శుభాంగః .. 21..

తథా పూతనామోక్షదః శ్యామరూపో దయాలుస్త్వనోభంజనః పల్లవాంఘ్రిః .
తృణావర్తసంహారకారీ చ గోపో యశోదాయశో విశ్వరూపప్రదర్శీ .. 22..

తథా గర్గదిష్టశ్చ భాగ్యోదయశ్రీః లసద్బాలకేలిఃసరామః సువాచః .
క్వణన్నూపురైః శబ్దయుగ్రింగమాణస్తథా జానుహస్తైర్వ్రజేశాంగణే వా .. 23..

దధిస్పృక్చ హైయంగవీదుగ్ధభోక్తా దధిస్తేయకృద్దుగ్ధభుగ్భాండభేత్తా .
మృదం భుక్తవాన్ గోపజో విశ్వరూపః ప్రచండాంశుచండప్రభామండితాంగః .. 24..

యశోదాకరైర్బంధనం ప్రాప్త ఆద్యో మణిగ్రీవముక్తిప్రదో దామబద్ధః .
కదా నృత్యమానో వ్రజే గోపికాభిః కదా నందసన్నందకైర్లాల్యమానః .. 25..

కదా గోపనందాంకగోపాలరూపీ కలిందాంగజాకూలగో వర్తమానః .
ఘనైర్మారుతైశ్ఛన్నభాండీరదేశే గృహీతో వరో రాధయా నందహస్తాత్ .. 26..

నికుంజే చ గోలోకలోకాగతేఽపి మహారత్నసంఘైః కదంబావృతేఽపి .
తదా బ్రహ్మణా రాధికాసద్వివాహే ప్రతిష్ఠాం గతః పూజితః సామమంత్రైః .. 27..

రసీ రాసయుఙ్మాలతీనాం వనేఽపి ప్రియారాధయాఽ ఽ రాధితార్థో రమేశః .
variation ప్రియారాధయా రాధికార్థం
ధరానాథ ఆనందదః శ్రీనికేతో వనేశో ధనీ సుందరో గోపికేశః .. 28..

కదా రాధయా ప్రాపితో నందగేహే యశోదాకరైర్లాలితో మందహాసః .
భయీ క్వాపి వృందారకారణ్యవాసీ మహామందిరే వాసకృద్దేవపూజ్యః .. 29..

వనే వత్సచారీ మహావత్సహారీ బకారిః సురైః పూజితోఽఘారినామా .
వనే వత్సకృద్గోపకృద్గోపవేషః కదా బ్రహ్మణా సంస్తుతః పద్మనాభః .. 30..

విహారీ తథా తాలభుగ్ధేనుకారిః సదా రక్షకో గోవిషార్థిప్రణాశీ .
కలిందాంగజాకూలగః కాలియస్య దమీ నృత్యకారీ ఫణేష్వప్రసిద్ధః .. 31..

సలీలః శమీ జ్ఞానదః కామపూరస్తథా గోపయుగ్గోప ఆనందకారీ .
స్థిరీహ్యగ్నిభుక్పాలకో బాలలీలః సురాగశ్చ వంశీధరః పుష్పశీలః .. 32..

ప్రలంబప్రభానాశకో గౌరవర్ణో బలో రోహిణీజశ్చ రామశ్చ శేషః .
బలీ పద్మనేత్రశ్చ కృష్ణాగ్రజశ్చ ధరేశః ఫణీశస్తు నీలాంబరాభః .. 33..

మహాసౌఖ్యదో హ్యగ్నిహారో వ్రజేశః శరద్గ్రీష్మవర్షాకరః కృష్ణవర్ణః .
వ్రజే గోపికాపూజితశ్చీరహర్తా కదంబే స్థితశ్చీరదః సుందరీశః .. 34..

క్షుధానాశకృద్యజ్ఞపత్నీమనఃస్పృక్కృపాకారకః కేలికర్తావనీశః .
వ్రజే శక్రయాగప్రణాశీ మితాశీ శునాసీరమోహప్రదో బాలరూపీ .. 35..

గిరేః పూజకో నందపుత్రో హ్యగధృః కృపాకృచ్చ గోవర్ధనోద్ధారినామా .
తథా వాతవర్షాహరో రక్షకశ్చ వ్రజాధీశగోపాంగనాశంకితః సన్ .. 36..

అగేంద్రోపరి శక్రపూజ్యః స్తుతః ప్రాఙ్నృపాశిక్షకో దేవగోవిందనామా .
వ్రజాధీశరక్షాకరః పాశిపూజ్యోఽనుజైర్గోపజైర్దివ్యవైకుంఠదర్శీ .. 37..

చలచ్చారువంశీక్వణః కామినీశో వ్రజే కామినీమోహదః కామరూపః .
రసాక్తో రసీ రాసకృద్రాధికేశో మహామోహదో మానినీమానహారీ .. 38..

విహారీ వరో మానహృద్రాధికాంగో ధరాద్వీపగః ఖండచారీ వనస్థః .
ప్రియో హ్యష్టవక్రర్షిద్రష్టా సరాధో మహామోక్షదః పద్మహారీ ప్రియార్థః .. 39..

వటస్థః సురశ్చందనాక్తః ప్రసక్తో వ్రజం హ్యాగతో రాధయా మోహినీషు .
మహామోహకృద్గోపికాగీతకీర్తి రసస్థః పటీ దుఃఖితాకామినీశః .. 40..

వనే గోపికాత్యాగకృత్పాదచిహ్నప్రదర్శీ కలాకారకః కామమోహీ .
వశీ గోపికామధ్యగః పేశవాచః ప్రియాప్రీతికృద్రాసరక్తః కలేశః .. 41..

రసారక్తచిత్తో హ్యనంతస్వరూపః స్రజా సంవృతో వల్లవీమధ్యసంస్థః .
సుబాహుః సుపాదః సువేశః సుకేశో వ్రజేశః సఖా వల్లభేశః సుదేశః .. 42..

క్వణత్కింకిణీజాలభృన్నూపురాఢ్యో లసత్కంకణో హ్యంగదీ హారభారః .
కిరీటీ చలత్కుండలశ్చాంగులీయస్ఫురత్కౌస్తుభో మాలతీమండితాంగః .. 43..

మహానృత్యకృద్రాసరంగః కలాఢ్యశ్చలద్ధారభో భామినీనృత్యయుక్తః .
కలిందాంగజాకేలికృత్కుంకుమశ్రీః సురైర్నాయికానాయకైర్గీయమానః .. 44..

సుఖాఢ్యస్తు రాధాపతిః పూర్ణబోధః కటాక్షస్మితీవల్గితభ్రూవిలాసః .
సురమ్యోఽలిభిః కుంతలాలోలకేశః స్ఫురద్బర్హకుందస్రజా చారువేషః .. 45..

మహాసర్పతో నందరక్షాపరాంఘ్రిః సదా మోక్షదః శంఖచూడప్రణాశీ .
variation మహామోక్షదః
ప్రజారక్షకో గోపికాగీయమానః కకుద్మిప్రణాశప్రయాసః సురేజ్యః .. 46..

కలిః క్రోధకృత్కంసమంత్రోపదేష్టా తథాక్రూరమంత్రోపదేశీ సురార్థః .
బలీ కేశిహా పుష్పవర్షోఽమలశ్రీస్తథా నారదాద్దర్శితో వ్యోమహంతా .. 47..

తథాక్రూరసేవాపరః సర్వదర్శీ వ్రజే గోపికామోహదః కూలవర్తీ .
సతీరాధికాబోధదః స్వప్నకర్తా విలాసీ మహామోహనాశీ స్వబోధః .. 48..

వ్రజే శాపతస్త్యక్తరాధాసకాశో మహామోహదావాగ్నిదగ్ధాపతిశ్చ .
సఖీబంధనాన్మోహితాక్రూర ఆరాత్సుఖీకంకణైస్తాడితాక్రూరరక్షీ .. 49..

రథస్థో వ్రజే రాధయా కృష్ణచంద్రః సుగుప్తో గమీ గోపకైశ్చారులీలః .
జలేఽక్రూరసందర్శితో దివ్యరూపో దిదృక్షుః పురీమోహినీచిత్తమోహీ .. 50..

తథా రంగకారప్రణాశీ సువస్త్రఃస్రజీ వాయకప్రీతికృన్మాలిపూజ్యః .
మహాకీర్తిదశ్చాపి కుబ్జావినోదీ స్ఫురచ్చండకోదండరుగ్ణప్రచండః .. 51..

భటార్తిప్రదః కంసదుఃస్వప్నకారీ మహామల్లవేషః కరీంద్రప్రహారీ .
మహామాత్యహా రంగభూమిప్రవేశీ రసాఢ్యో యశఃస్పృగ్బలీ వాక్పటుశ్రీః .. 52..

మహామల్లహా యుద్ధకృత్స్త్రీవచోఽర్థీ ధరానాయకః కంసహంతా యదుఃప్రాక్ .
సదా పూజితో హ్యుగ్రసేనప్రసిద్ధో ధరారాజ్యదో యాదవైర్మండితాంగః .. 53..

గురోః పుత్రదో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మపాఠీ మహాశంఖహా దండధృక్పూజ్య ఏవ .
వ్రజే హ్యుద్ధవప్రేషితో గోపమోహీ యశోదాఘృణీ గోపికాజ్ఞానదేశీ .. 54..

సదా స్నేహకృత్కుబ్జయా పూజితాంగస్తథాక్రూరగేహంగమీ మంత్రవేత్తా .
తథా పాండవప్రేషితాక్రూర ఏవ సుఖీ సర్వదర్శీ నృపానందకారీ .. 55..

మహాక్షౌహిణీహా జరాసంధమానీ నృపో ద్వారకాకారకో మోక్షకర్తా .
రణీ సార్వభౌమస్తుతో జ్ఞానదాతా జరాసంధసంకల్పకృద్ధావదంఘ్రిః .. 56..

నగాదుత్పతద్ద్వారికామధ్యవర్తీ తథా రేవతీభూషణస్తాలచిహ్నః .
యదూ రుక్మిణీహారకశ్చైద్యవేద్యస్తథా రుక్మిరూపప్రణాశీ సుఖాశీ .. 57..

అనంతశ్చ మారశ్చ కార్ష్ణిశ్చ కామో మనోజస్తథా శంబరారీ రతీశః .
రథీ మన్మథో మీనకేతుః శరీ చ స్మరో దర్పకో మానహా పంచబాణః .. 58..

ప్రియః సత్యభామాపతిర్యాదవేశోఽథ సత్రాజితప్రేమపూరః ప్రహాసః .
మహారత్నదో జాంబవద్యుద్ధకారీ మహాచక్రధృక్ఖడ్గధృగ్రామసంధిః .. 59..

విహారస్థితః పాండవప్రేమకారీ కలిందాంగజామోహనః ఖాండవార్థీ .
సఖా ఫాల్గునప్రీతికృన్నగ్రకర్తా తథా మిత్రవిందాపతిః క్రీడనార్థీ .. 60..

నృపప్రేమకృద్గోజితః సప్తరూపోఽథ సత్యాపతిః పారిబర్హీ యథేష్టః .
నృపైః సంవృతశ్చాపి భద్రాపతిస్తు విలాసీ మధోర్మానినీశో జనేశః .. 61..

శునాసీరమోహావృతః సత్సభార్యః సతార్క్ష్యో మురారిః పురీసంఘభేత్తా .
సువీరఃశిరఃఖండనో దైత్యనాశీ శరీ భౌమహా చండవేగః ప్రవీరః .. 62..

ధరాసంస్తుతః కుండలచ్ఛత్రహర్తా మహారత్నయుగ్ రాజకన్యాభిరామః .
శచీపూజితః శక్రజిన్మానహర్తా తథా పారిజాతాపహారీ రమేశః .. 63..

గృహీ చామరైః శోభితో భీష్మకన్యాపతిర్హాస్యకృన్మానినీమానకారీ .
తథా రుక్మిణీవాక్పటుః ప్రేమగేహః సతీమోహనః కామదేవాపరశ్రీః .. 64..

సుదేష్ణః సుచారుస్తథా చారుదేష్ణోఽపరశ్చారుదేహో బలీ చారుగుప్తః .
సుతీ భద్రచారుస్తథా చారుచంద్రో విచారుశ్చ చారూ రథీ పుత్రరూపః .. 65..

సుభానుః ప్రభానుస్తథా చంద్రభానుర్బృహద్భానురేవాష్టభానుశ్చ సాంబః .
సుమిత్రః క్రతుశ్చిత్రకేతుస్తు వీరోఽశ్వసేనో వృషశ్చిత్రగుశ్చంద్రబింబః .. 66..

విశంకుర్వసుశ్చ శ్రుతో భద్ర ఏకః సుబాహుర్వృషః పూర్ణమాసస్తు సోమః .
వరః శాంతిరేవ ప్రఘోషోఽథ సింహో బలో హ్యూర్ధ్వగోవర్ధనోన్నాద ఏవ .. 67..

మహాశో వృకః పావనో వహ్నిమిత్రః క్షుధిర్హర్షకశ్చానిలోఽమిత్రజిచ్చ .
సుభద్రో జయః సత్యకో వామ ఆయుర్యదుః కోటిశః పుత్రపౌత్రప్రసిద్ధః .. 68..

హలీ దండధృగ్రుక్మిహా చానిరుద్ధస్తథా రాజభిర్హాస్యగో ద్యూతకర్తా .
మధుర్బ్రహ్మసూర్బాణపుత్రీపతిశ్చ మహాసుందరః కామపుత్రో బలీశః .. 69..

మహాదైత్యసంగ్రామకృద్యాదవేశః పురీభంజనో భూతసంత్రాసకారీ .
మృధీ రుద్రజిద్రుద్రమోహీ మృధార్థీ తథా స్కందజిత్కూపకర్ణప్రహారీ .. 70..

ధనుర్భంజనో బాణమానప్రహారీ జ్వరోత్పత్తికృత్సంస్తుతస్తు జ్వరేణ .
భుజాచ్ఛేదకృద్బాణసంత్రాసకర్తా మృడప్రస్తుతో యుద్ధకృద్భూమిభర్తా .. 71..

నృగం ముక్తిదో జ్ఞానదో యాదవానాం రథస్థో వ్రజప్రేమపో గోపముఖ్యః .
మహాసుందరీక్రీడితః పుష్పమాలీ కలిందాంగజాభేదనః సీరపాణిః .. 72..

మహాదంభిహా పౌండ్రమానప్రహారో శిరశ్ఛేదకః కాశిరాజప్రణాశీ .
మహాక్షౌహిణీధ్వంసకృచ్చక్రహస్తః పురీదీపకో రాక్షసీనాశకర్తా .. 73..

అనంతో మహీధ్రః ఫణీ వానరారిః స్ఫురద్గౌరవర్ణో మహాపద్మనేత్రః .
కురుగ్రామతిర్యగ్గతో గౌరవార్థః స్తుతః కౌరవైః పారిబర్హీ ససాంబః .. 74..

మహావైభవీ ద్వారకేశో హ్యనేకశ్చలన్నారదః శ్రీప్రభాదర్శకస్తు .
మహర్షిస్తుతో బ్రహ్మదేవః పురాణః సదా షోడశస్త్రీసహస్రస్థితశ్చ .. 75....

గృహీ లోకరక్షాపరో లోకరీతిః ప్రభుర్వ్యుగ్రసేనావృతో దుర్గయుక్తః .
తథా రాజదూతస్తుతో బంధభేత్తా స్థితో నారదప్రస్తుతః పాండవార్థీ .. 76..

నృపైర్మంత్రకృత్ హ్యుద్ధవప్రీతిపూర్ణో వృతః పుత్రపౌత్రైః కురుగ్రామగంతా .
ఘృణీ ధర్మరాజస్తుతో భీమయుక్తః పరానందదో మంత్రకృద్ధర్మజేన .. 77..

దిశాజిద్బలీ రాజసూయార్థకారీ జరాసంధహా భీమసేనస్వరూపః .
తథా విప్రరూపో గదాయుద్ధకర్తా కృపాలుర్మహాబంధనచ్ఛేదకారీ .. 78..

నృపైః సంస్తుతో హ్యాగతో ధర్మగేహం ద్విజైః సంవృతో యజ్ఞసంభారకర్తా .
జనైః పూజితశ్చైద్యదుర్వాక్క్షమశ్చ మహామోహదోఽరేః శిరశ్ఛేదకారీ .. 79..

మహాయజ్ఞశోభాకరశ్చక్రవర్తీ నృపానందకారీ విహారీ సుహారీ .
సభాసంవృతో మానహృత్కౌరవస్య తథా శాల్వసంహారకో యానహంతా .. 80..

సభోజశ్చ వృష్ణిర్మధుఃశూరసేనో దశార్హో యదుర్వ్యంధకో లోకజిచ్చ .
ద్యుమన్మానహా వర్మధృగ్దివ్యశస్త్రీ స్వబోధః సదా రక్షకో దైత్యహంతా .. 81..

తథా దంతవక్త్రప్రణాశీ గదాధృగ్జగత్తీర్థయాత్రాకరః పద్మహారః .
కుశీ సూతహంతా కృపాకృత్స్మృతీశోఽమలో బల్వలాంగప్రభాఖండకారీ .. 82..

తథా భీమదుర్యోధనజ్ఞానదాతాపరో రోహిణీసౌఖ్యదో రేవతీశః .
మహాదానకృద్విప్రదారిద్ర్యహా చ సదా ప్రేమయుక్ శ్రీసుదామ్నః సహాయః .. 83..

తథా భార్గవక్షేత్రగంతా సరామోఽథ సూర్యోపరాగశ్రుతః సర్వదర్శీ .
మహాసేనయా చాస్థితః స్నానయుక్తో మహాదానకృన్మిత్రసమ్మేలనార్థీ .. 84..

తథా పాండవప్రీతిదః కుంతిజార్థీ విశాలాక్షమోహప్రదః శాంతిదశ్చ .
వటే రాధికారాధనో గోపికాభిః సఖీకోటిభీ రాధికాప్రాణనాథః .. 85..

సఖీమోహదావాగ్నిహా వైభవేశః స్ఫురత్కోటికందర్పలీలావిశేషః .
సఖీరాధికాదుఃఖనాశీ విలాసీ సఖీమధ్యగః శాపహా మాధవీశః .. 86..

శతం వర్షవిక్షేపహృన్నందపుత్రస్తథా నందవక్షోగతః శీతలాంగః .
యశోదాశుచః స్నానకృద్దుఃఖహంతా సదాగోపికానేత్రలగ్నో వ్రజేశః .. 87..

స్తుతో దేవకీరోహిణీభ్యాం సురేంద్రో రహో గోపికాజ్ఞానదో మానదశ్చ .
తథా సంస్తుతః పట్టరాజ్ఞీభిరారాద్ధనీ లక్ష్మణాప్రాణనాథః సదా హి .. 88..

త్రిభిః షోడశస్త్రీసహస్రస్తుతాంగః శుకో వ్యాసదేవః సుమంతుః సితశ్చ .
భరద్వాజకో గౌతమో హ్యాసురిః సద్వసిష్ఠః శతానంద ఆద్యః సరామః .. 89..

మునిః పర్వతో నారదో ధౌమ్య ఇంద్రోఽసితోఽత్రిర్విభాండః ప్రచేతాః కృపశ్చ .
కుమారః సనందస్తథా యాజ్ఞవల్క్యః ఋభుర్హ్యంగిరా దేవలః శ్రీమృకండః ..
90..

మరీచీ క్రతుశ్చౌర్వకో లోమశశ్చ పులస్త్యో భృగుర్బ్రహ్మరాతో వసిష్ఠః .
నరశ్చాపి నారాయణో దత్త ఏవ తథా పాణినిః పింగలో భాష్యకారః .. 91..

సకాత్యాయనో విప్రపాతంజలిశ్చాథ గర్గో గురుర్గీష్పతిర్గౌతమీశః .
మునిర్జాజలిః కశ్యపో గాలవశ్చ ద్విజః సౌభరిశ్చర్ష్యశృంగశ్చ కణ్వః .. 92..

ద్వితశ్చైకతశ్చాపి జాతూద్భవశ్చ ఘనః కర్దమస్యాత్మజః కర్దమశ్చ .
తథా భార్గవః కౌత్సకశ్చారుణస్తు శుచిః పిప్పలాదో మృకండస్య పుత్రః .. 93..

సపైలఃస్తథా జైమినిః సత్సుమంతుర్వరో గాంగలః స్ఫోటగేహః ఫలాదః .
సదా పూజితో బ్రాహ్మణః సర్వరూపీ మునీశో మహామోహనాశోఽమరః ప్రాక్ ..
94..

మునీశస్తుతః శౌరివిజ్ఞానదాతా మహాయజ్ఞకృచ్చాభృతస్నానపూజ్యః .
సదా దక్షిణాదో నృపైః పారిబర్హీ వ్రజానందదో ద్వారికాగేహదర్శీ .. 95..

మహాజ్ఞానదో దేవకీపుత్రదశ్చాసురైః పూజితో హీంద్రసేనాదృతశ్చ .
సదా ఫాల్గునప్రీతికృత్ సత్సుభద్రావివాహే ద్విపాశ్వప్రదో మానయానః .. 96..

భువం దర్శకో మైథిలేన ప్రయుక్తో ద్విజేనాశు రాజ్ఞాస్థితో బ్రాహ్మణైశ్చ .
కృతీ మైథిలే లోకవేదోపదేశీ సదావేదవాక్యైః స్తుతః శేషశాయీ .. 97..

పరీక్షావృతో బ్రాహ్మణైశ్చామరేషు భృగుప్రార్థితో దైత్యహా చేశరక్షీ .
సఖా చార్జునస్యాపి మానప్రహారీ తథా విప్రపుత్రప్రదో ధామగంతా .. 98..

విహారస్థితో మాధవీభిః కలాంగో మహామోహదావాగ్నిదగ్ధాభిరామః .
యదుర్వ్యుగ్రసేనో నృపోఽక్రూర ఏవ తథా చోద్ధవః శూరసేనశ్చ శూరః .. 99..

హృదీకశ్చ సత్రాజితశ్చాప్రమేయో గదః సారణః సాత్యకిర్దేవభాగః .
తథా మానసః సంజయః శ్యామకశ్చ వృకో వత్సకో దేవకో భద్రసేనః .. 100..

నృపోఽజాతశత్రుర్జయో మాద్రిపుత్రోఽథ భీమః కృపో బుద్ధిచక్షుశ్చ పాండుః .
తథా శంతనుర్దేవబాహ్లీక ఏవాథ భూరిశ్రవాశ్చిత్రవీర్యో విచిత్రః .. 101..

శలశ్చాపి దుర్యోధనః కర్ణ ఏవ సుభద్రాసుతో విష్ణురాతః ప్రసిద్ధః .
సజన్మేజయః పాండవః కౌరవశ్చ తథా సర్వతేజా హరిః సర్వరూపీ .. 102..

వ్రజం హ్యాగతో రాధయా పూర్ణదేవో వరో రాసలీలాపరో దివ్యరూపీ .
రథస్థో నవద్వీపఖండప్రదర్శీ మహామానదో గోపజో విశ్వరూపః .. 103..

సనందశ్చ నందో వృషో వల్లభేశః సుదామార్జునః సౌబలస్తోక ఏవ .
సకృష్ణో శుకః సద్విశాలర్షభాఖ్యః సుతేజస్వికః కృష్ణమిత్రో వరూథః .. 104..

కుశేశో వనేశస్తు వృందావనేశస్తథా మథురేశాధిపో గోకులేశః .
సదా గోగణో గోపతిర్గోపికేశోఽథ గోవర్ధనో గోపతిః కన్యకేశః .. 105..

అనాదిస్తు చాత్మా హరిః పూరుషశ్చ పరో నిర్గుణో జ్యోతిరూపో నిరీహః .
సదా నిర్వికారః ప్రపంచాత్ పరశ్చ ససత్యస్తు పూర్ణః పరేశస్తు సూక్ష్మః .. 106..
సమత్య ??
ద్వారకాయాం తథా చాశ్వమేధస్య కర్తా నృపేణాపి పౌత్రేణ భూభారహర్తా .
పునః శ్రీవ్రజే రాసరంగస్య కర్తా హరీ రాధయా గోపికానాం చ భర్తా .. 107..

సదైకస్త్వనేకః ప్రభాపూరితాంగస్తథా యోగమాయాకరః కాలజిచ్చ .
సుదృష్టిర్మహత్తత్త్వరూపః ప్రజాతః సకూటస్థ ఆద్యాంకురో వృక్షరూపః .. 108..

వికారస్థితశ్చ హ్యహంకార ఏవ సవైకారికస్తైజసస్తామసశ్చ .
మనో దిక్సమీరస్సు సూర్యః ప్రచేతోఽశ్వివహ్నిశ్చ శక్రో హ్యుపేంద్రస్తు మిత్రః .. 109..

శ్రుతిస్త్వక్చ దృగ్ఘ్రాణజిహ్వాగిరశ్చ భుజామేఢ్రకః పాయురంఘ్రిః సచేష్టః .
ధరావ్యోమవార్మారుతశ్చైవ తేజోఽథ రూపం రసో గంధశబ్దస్పృశశ్చ .. 110..

సచిత్తశ్చ బుద్ధిర్విరాట్ కాలరూపస్తథా వాసుదేవో జగత్పృద్ధతాంగః .
తథాండే శయానః సశేషః సహస్రస్వరూపో రమానాథ ఆద్యోఽవతారః .. 111..

సదా సర్గకృత్పద్మజః కర్మకర్తా తథా నాభిపద్మోద్భవో దివ్యవర్ణః .
కవిర్లోకకృత్కాలకృత్సూర్యరూపో నిమేషో భవో వత్సరాంతో మహీయాన్ .. 112..

తిథిర్వారనక్షత్రయోగాశ్చ లగ్నోఽథ మాసో ఘటీ చ క్షణః కాష్ఠికా చ .
ముహూర్తస్తు యామో గ్రహో యామినీ చ దినం చర్క్షమాలాగతో దేవపుత్రః .. 113..

కృతో ద్వాపరస్తు త్రితస్తత్కలిస్తు సహస్రం యుగస్తత్ర మన్వంతరశ్చ .
లయః పాలనం సత్కృతిస్తత్పరార్ధం సదోత్పత్తికృద్వ్యక్షరో బ్రహ్మరూపః .. 114..

తథా రుద్రసర్గస్తు కౌమారసర్గో మునేః సర్గకృద్దేవకృత్ప్రాకృతస్తు .
శ్రుతిస్తు స్మృతిః స్తోత్రమేవం పురాణం ధనుర్వేద ఇజ్యాథ గాంధర్వవేదః .. 115..

విధాతా చ నారాయణః సత్కుమారో వరాహస్తథా నారదో ధర్మపుత్రః .
మునిః కర్దమస్యాత్మజో దత్త ఏవ సయజ్ఞోఽమరో నాభిజః శ్రీపృథుశ్చ .. 116..

సుమత్స్యశ్చ కూర్మశ్చ ధన్వంతరిశ్చ తథా మోహినీ నారసింహః ప్రతాపీ .
ద్విజో వామనో రేణుకాపుత్రరూపో మునిర్వ్యాసదేవః శ్రుతిస్తోత్రకర్తా .. 117..

ధనుర్వేదభాగ్రామచంద్రావతారః ససీతాపతిర్హారహృద్రావణారిః .
నృపః సేతుకృద్వానరేంద్రప్రహారీ మహాయజ్ఞకృద్రాఘువేంద్రః ప్రచండః .. 118..

బలః కృష్ణచంద్రస్తు కల్కిః కలేశస్తు బుద్ధః ప్రసిద్ధస్తు
హంసఃస్తథాశ్వః .
ఋషీంద్రోఽజితో దేవవైకుంఠనాథో హ్యమూర్తిశ్చ మన్వంతరస్యావతారః .. 119..

గజోద్ధారణః శ్రీమనుర్బ్రహ్మపుత్రో నృపేంద్రస్తు దుష్యంతజో దానశీలః .
సద్దృష్టః శ్రుతో భూత ఏవం భవిష్యద్భవత్స్థావరో జంగమోఽల్పం మహచ్చ .. 120..

ఇతి శ్రీభుజంగప్రయాతేన చోక్తం హరే రాధికేశస్య నామ్నాం సహస్రం .
పఠేద్భక్తియుక్తో ద్విజః సర్వదా హి కృతార్థో భవేత్కృష్ణచంద్రస్వరూపః .. 121..

మహాపాపరాశిం భినత్తి శ్రుతం యత్సదా వైష్ణవానాం ప్రియం మంగలం చ
ఇదం రాసరాకాదినే చాశ్వినస్య తథా కృష్ణజన్మాష్టమీమధ్య ఏవ .. 122..

తథా చైత్రమాసస్య రాకాదినే వాథ భాద్రే చ రాధాష్టమీ సద్దినే వా .
పఠేద్భక్తియుక్తస్త్విదం పూజయిత్వా చతుర్ధా సుముక్తిం తనోతి ప్రశస్తః .. 123..

పఠేత్కృష్ణపుర్యాం చ వృందావనే వా వ్రజే గోకులే వాపి వంశీవటే వా .
వటే వాక్షయే వా తటే సూర్యపుత్ర్యాః స భక్తోఽథ గోలోకధామ ప్రయాతి .. 124..

భజేద్భక్తిభావాచ్చ సర్వత్రభూమౌ హరిం కుత్ర చానేన గేహే వనే వా .
జహాతి క్షణం నో హరిస్తం చ భక్తం సువశ్యో భవేన్మాధవః కృష్ణచంద్రః .. 125..

సదా గోపనీయం సదా గోపనీయం సదా గోపనీయం ప్రయత్నేన భక్తైః .
ప్రకాశ్యం న నామ్నాం సహస్రం హరేశ్చ న దాతవ్యమేవం కదా లంపటాయ .. 126..

ఇదం పుస్తకం యత్ర గేహేఽపి తిష్ఠేద్వసేద్రాధికానాథ ఆద్యస్తు తత్ర .
తథా షడ్గుణాః సిద్ధయో ద్వాదశాపి గుణైస్త్రింశద్భిర్లక్షణైస్తు ప్రయాంతి .. 127..

ఇతి శ్రీమద్గర్గసంహితాయాం అశ్వమేధఖండే శ్రీకృష్ణసహస్రనామవర్ణనం నామైకోనషష్టితమోఽధ్యాయః .. దశమఖండే అధ్యాయ 59..

Encoded and proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : kRiShNasahasranAmam gargasaMhitAntargatam
% File name             : shrIkRiShNasahasranAmamgargasamhitA.itx
% itxtitle              : kRiShNasahasranAmastotram (gargasaMhitAntargatam)
% engtitle              : ShriKrishnasahasranAmstotra from Gargasamhita
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Vishwas Bhide vrbhide rediffmail.com, PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Indexextra            : (Scan), Text)
% Acknowledge-Permission: Vishwas Bhide http://satsangdhara.net
% Latest update         : September 28, 2019
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీకృష్ణ సహస్రనామస్తోత్రం (శ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరతః)

శ్రీమద్రుక్మిమహీపాలవంశరక్షామణిః స్థిరః .
రాజా హరిహరః క్షోణీం రక్షత్యంబుధిమేఖలాం .1..

స రాజా సర్వతంత్రజ్ఞః సమభ్యర్చ్య వరప్రదం .
దేవం శ్రియః పతిం స్తుత్వా సమస్తాద్వేదవేదితం .. 2..

తస్య హృష్టాశయః స్తుత్యా విష్ణుర్గోపాంగనావృతః .
స పింఛశ్యామలం రూపం పింఛోత్తంసమదర్శయత్ .. 3..

స పునః స్వాత్మవిన్యస్తచిత్తం హరిహరం నృపం .
అభిషిచ్య కృపావర్షైరభాషత కృతాంజలిం .. 4..

శ్రీభగవానువాచ .
మామవేహి మహాభాగ కృష్ణం కృత్యవిదాం వర .
పురఃస్థితోఽస్మి త్వద్భక్త్యా పూర్ణాస్సంతు మనోరథాః .. 5..

సంరక్షణాయ శిష్టానాం దుష్టానాం శిక్షణాయ చ .
సమృద్ధ్యై వేదధర్మాణాం మమాంశత్వమిహోదితః .. 6..

రాజన్నామసహస్రేణ రామో నామ్నాం స్తుతస్త్వయా .
సోఽహం సర్వవిదో తస్మాత్ప్రసన్నోఽస్మి విశేషతః .. 7..

మామపి త్వం మహాభాగ మదీయచరితాత్మనా .
సంప్రీణయ సహస్రేణ నామ్నాం సర్వార్థదాయినా .. 8..

పరాశరేణ మునినా వ్యాసేనామ్నాయదర్శినా .
స్వాత్మభాజా శుకేనాపి సూక్తేఽ ప్యేతద్విభావితం .. 9..

తం హి త్వమనుసంధేహి సహస్రశిరసం ప్రభుం .
దత్తాన్యేషు మయా న్యస్తం సహస్రం రక్షయిష్యతి .. 10..

ఇదం విశ్వహితార్థాయ రసనారంగగోచరం .
ప్రకాశయ త్వం మేదిన్యాం పరమాగమసమ్మతం .. 11..

ఇదం శఠాయ మూర్ఖాయ నాస్తికాయ వికీర్ణినే .
అసూయినేఽ హితాయాపి న ప్రకాశ్యం కదాచన .. 12..

వివేకినే విశుద్ధాయ వేదమార్గానుసారిణే .
ఆస్తికాయాత్మనిష్ఠాయ స్వాత్మన్యనుసృతోదయం .. 13..

కృష్ణనామసహస్రం వై కృతధీరేతదీరయేత్ .

వినియోగః
ఓం అస్య శ్రీకృష్ణసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య పరాశరఋషిః,
అనుష్టుప్ ఛందః, శ్రీకృష్ణః పరమాత్మా దేవతా,
శ్రీకృష్ణేతి బీజం, శ్రీవల్లభేతి శక్తిః, శార్ఙ్గీతి కీలకం,
శ్రీకృష్ణప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః ..

న్యాసః
పరాశరాయ ఋషయే నమః ఇతి శిరసి,
అనుష్టుప్ ఛందసే నమః ఇతి ముఖే,
గోపాలకృష్ణదేవతాయై నమః, ఇతి హృదయే,
శ్రీకృష్ణాయ బీజాయ నమః ఇతి గుహ్యే, శ్రీవల్లభాయ శక్త్యై నమః ఇతి పాదయోః,
శార్ఙ్గధరాయ కీలకాయ నమః ఇతి సర్వాంగే ..

కరన్యాసః
శ్రీకృష్ణ ఇత్యారభ్య శూరవంశైకధీరిత్యంతాని అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
శౌరిరిత్యారభ్య స్వభాసోద్భాసితవ్రజ ఇత్యంతాని తర్జనీభ్యాం నమః .
కృతాత్మవిద్యావిన్యాసేత్యారభ్య ప్రస్థానశకటారూఢ ఇతి మధ్యమాభ్యాం నమః,
వృందావనకృతాలయ ఇత్యారభ్య మధురాజనవీక్షిత
ఇత్యానామికాభ్యాం నమః,
రజకప్రతిఘాతక ఇత్యారభ్య ద్వారకాపురకల్పన ఇతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః
ద్వారకానిలయ ఇత్యారభ్య పరాశర ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః,

ఏవం హృదయాదిన్యాసః ..

ధ్యానం .
కేషాంచిత్ప్రేమపుంసాం విగలితమనసాం బాలలీలావిలాసం
కేషాం గోపాలలీలాంకితరసికతనుర్వేణువాద్యేన దేవం .
కేషాం వామాసమాజే జనితమనసిజో దైత్యదర్పాపహైవం
జ్ఞాత్వా భిన్నాభిలాషం స జయతి జగతామీశ్వరస్తాదృశోఽ భూత్ .. 1..

క్షీరాబ్ధౌ కృతసంస్తవస్సురగణైర్బ్రహ్మాదిభిః పండితైః
ప్రోద్భూతో వసుదేవసద్మని ముదా చిక్రీడ యో గోకులే .
కంసధ్వంసకృతే జగామ మధురాం సారామసద్వారకాం
గోపాలోఽ ఖిలగోపికాజనసఖః పాయాదపాయాత్ స నః .. 2..

ఫుల్లేందీవరకాంతిమిందువదనం బర్హావతంసప్రియం
శ్రీవత్సాంకముదారకౌస్తుభధరం పీతాంబరం సుందరం .
గోపీనాం నయనోత్పలార్చితతనుం గోగోపసంఘావృతం
గోవిందం కలవేణువాదనరతం దివ్యాంగభూషం భజే .. 3..

ఓం
కృష్ణః శ్రీవల్లభః శార్ఙ్గీ విష్వక్సేనః స్వసిద్ధిదః .
క్షీరోదధామా వ్యూహేశః శేషశాయీ జగన్మయః .. 1..

భక్తిగమ్యః త్రఈమూర్తిర్భారార్తవసుధాస్తుతః .
దేవదేవో దయాసింధుర్దేవదేవశిఖామణిః .. 2..

సుఖభావస్సుఖాధారో ముకుందో ముదితాశయః .
అవిక్రియః క్రియామూర్తిరధ్యాత్మస్వస్వరూపవాన్ .. 3..

శిష్టాభిలక్ష్యో భూతాత్మా ధర్మత్రాణార్థచేష్టితః .
అంతర్యామీ కలారూపః కాలావయవసాక్షికః .. 4..

వసుధాయాసహరణో నారదప్రేరణోన్ముఖః .
ప్రభూష్ణుర్నారదోద్గీతో లోకరక్షాపరాయణః .. 5..

రౌహిణేయకృతానందో యోగజ్ఞాననియోజకః .
మహాగుహాంతర్నిక్షిప్తః పురాణవపురాత్మవాన్ .. 6..

శూరవంశైకధీశ్శౌరిః కంసశంకావిషాదకృత్ .
వసుదేవోల్లసచ్ఛక్తిర్దేవక్యష్టమగర్భగః .. 7..

వసుదేవసుతః శ్రీమాందేవకీనందనో హరిః .
ఆశ్చర్యబాలః శ్రీవత్సలక్ష్మవక్షాశ్చతుర్భుజః .. 8..

స్వభావోత్కృష్టసద్భావః కృష్ణాష్టమ్యంతసంభవః .
ప్రాజాపత్యర్క్షసంభూతో నిశీథసమయోదితః .. 9..

శంఖచక్రగదాపద్మపాణిః పద్మనిభేక్షణః .
కిరీటీ కౌస్తుభోరస్కః స్ఫురన్మకరకుండలః .. 10..

పీతవాసా ఘనశ్యామః కుంచితాంచితకుంతలః .
సువ్యక్తవ్యక్తాభరణః సూతికాగృహభూషణః .. 11..

కారాగారాంధకారఘ్నః పితృప్రాగ్జన్మసూచకః .
వసుదేవస్తుతః స్తోత్రం తాపత్రయనివారణః .. 12..

నిరవద్యః క్రియామూర్తిర్న్యాయవాక్యనియోజకః .
అదృష్టచేష్టః కూటస్థో ధృతలౌకికవిగ్రహః .. 13..

మహర్షిమానసోల్లాసో మహీమంగలదాయకః .
సంతోషితసురవ్రాతః సాధుచిత్తప్రసాదకః .. 14..

జనకోపాయనిర్దేష్టా దేవకీనయనోత్సవః .
పితృపాణిపరిష్కారో మోహితాగారరక్షకః .. 15..

స్వశక్త్యుద్ఘాటితాశేషకపాటః పితృవాహకః .
శేషోరగఫణాచ్ఛత్రశ్శేషోక్తాఖ్యాసహస్రకః .. 16..

యమునాపూరవిధ్వంసీ స్వభాసోద్భాసితవ్రజః .
కృతాత్మవిద్యావిన్యాసో యోగమాయాగ్రసంభవః .. 17..

దుర్గానివేదితోద్భావో యశోదాతల్పశాయకః .
నందగోపోత్సవస్ఫూర్తిర్వ్రజానందకరోదయః .. 18..

సుజాతజాతకర్మ శ్రీర్గోపీభద్రోక్తినిర్వృతః .
అలీకనిద్రోపగమః పూతనాస్తనపీడనః .. 19..

స్తన్యాత్తపూతనాప్రాణః పూతనాక్రోశకారకః .
విన్యస్తరక్షాగోధూలిర్యశోదాకరలాలితః .. 20..

నందాఘ్రాతశిరోమధ్యః పూతనాసుగతిప్రదః .

బాలః పర్యంకనిద్రాలుర్ముఖార్పితపదాంగులిః .. 21..

అంజనస్నిగ్ధనయనః పర్యాయాంకురితస్మితః .
లీలాక్షస్తరలాలోకశ్శకటాసురభంజనః .. 22..

ద్విజోదితస్వస్త్యయనో మంత్రపూతజలాప్లుతః .
యశోదోత్సంగపర్యంకో యశోదాముఖవీక్షకః .. 23..

యశోదాస్తన్యముదితస్తృణావర్తాదిదుస్సహః .
తృణావర్తాసురధ్వంసీ మాతృవిస్మయకారకః .. 24..

ప్రశస్తనామకరణో జానుచంక్రమణోత్సుకః .
వ్యాలంబిచూలికారత్నో ఘోషగోపప్రహర్షణః .. 25..

స్వముఖప్రతిబింబార్థీ గ్రీవావ్యాఘ్రనఖోజ్జ్వలః .
పంకానులేపరుచిరో మాంసలోరూకటీతటః .. 26..

ఘృష్టజానుకరద్వంద్వః ప్రతిబింబానుకారకృత్ .
అవ్యక్తవర్ణవాగ్వృత్తిః స్మితలక్ష్యరదోద్గమః .. 27..

ధాత్రీకరసమాలంబీ ప్రస్ఖలచ్చిత్రచంక్రమః .
అనురూపవయస్యాఢ్యశ్చారుకౌమారచాపలః .. 28..

వత్సపుచ్ఛసమాకృష్టో వత్సపుచ్ఛవికర్షణః .
విస్మారితాన్యవ్యాపారో గోపగోపీముదావహః .. 29..

అకాలవత్సనిర్మోక్తా వ్రజవ్యాక్రోశసుస్మితః .
నవనీతమహాచోరో దారకాహారదాయకః .. 30..

పీఠోలూఖలసోపానః క్షీరభాండవిభేదనః .
శిక్యభాండసమాకర్షీ ధ్వాంతాగారప్రవేశకృత్ .. 31..

భూషారత్నప్రకాశాఢ్యో గోప్యుపాలంభభర్త్సితః .
పరాగధూసరాకారో మృద్భక్షణకృతేక్షణః .. 32..

బాలోక్తమృత్కథారంభో మిత్రాంతర్గూఢవిగ్రహః .
కృతసంత్రాసలోలాక్షో జననీప్రత్యయావహః ..33.
మాతృదృశ్యాత్తవదనో వక్త్రలక్ష్యచరాచరః .
యశోదాలాలితస్వాత్మా స్వయం స్వాచ్ఛంద్యమోహనః .. 34..

సవిత్రీస్నేహసంశ్లిష్టః సవిత్రీస్తనలోలుపః .
నవనీతార్థనాప్రహ్వో నవనీతమహాశనః .. 35..

మృషాకోపప్రకంపోష్ఠో గోష్ఠాంగణవిలోకనః .
దధిమంథఘటీభేత్తా కికింణీక్వణసూచితః .. 36..

హైయంగవీనరసికో మృషాశ్రుశ్చౌర్యశంకితః .
జననీశ్రమవిజ్ఞాతా దామబంధనియంత్రితః .. 37..

దామాకల్పశ్చలాపాంగో గాఢోలూఖలబంధనః .
ఆకృష్టోలూఖలోఽనంతః కుబేరసుతశాపవిత్ ... 38..

నారదోక్తిపరామర్శీ యమలార్జునభంజనః .
ధనదాత్మజసంఘుష్టో నందమోచితబంధనః .. 39..

బాలకోద్గీతనిరతో బాహుక్షేపోదితప్రియః .
ఆత్మజ్ఞో మిత్రవశగో గోపీగీతగుణోదయః .. 40..

ప్రస్థానశకటారూఢో వృందావనకృతాలయః .
గోవత్సపాలనైకాగ్రో నానాక్రీడాపరిచ్ఛదః .. 41..

క్షేపణీక్షేపణప్రీతో వేణువాద్యవిశారదః .
వృషవత్సానుకరణో వృషధ్వనివిడంబనః .. 42..

నియుద్ధలీలాసంహృష్టః కూజానుకృతకోకిలః .
ఉపాత్తహంసగమనస్సర్వజంతురుతానుకృత్ .. 43..

భృంగానుకారీ దధ్యన్నచోరో వత్సపురస్సరః .
బలీ బకాసురగ్రాహీ బకతాలుప్రదాహకః .. 44..

భీతగోపార్భకాహూతో బకచంచువిదారణః .
బకాసురారిర్గోపాలో బాలో బాలాద్భుతావహః .. 45..

బలభద్రసమాశ్లిష్టః కృతక్రీడానిలాయనః .
క్రీడాసేతునిధానజ్ఞః ప్లవంగోత్ప్లవనోఽద్భుతః .. 46..

కందుకక్రీడనో లుప్తనందాదిభవవేదనః .
సుమనోఽలంకృతశిరాః స్వాదుస్నిగ్ధాన్నశిక్యభృత్ .. 47..

గుంజాప్రాలంబనచ్ఛన్నః పింఛైరలకవేషకృత్ .

వన్యాశనప్రియః శృంగరవాకారితవత్సకః .. 48..

మనోజ్ఞపల్లవోత్తంసపుష్పస్వేచ్ఛాత్తషట్పదః .
మంజుశింజితమంజీరచరణః కరకంకణః .. 49..

అన్యోన్యశాసనః కీడాపటుః పరమకైతవః .
ప్రతిధ్వానప్రముదితః శాఖాచతురచంక్రమః .. 50..

అఘదానవసంహర్తా వ్రజవిఘ్నవినాశనః .
వ్రజసంజీవనః శ్రేయోనిధిర్దానవముక్తిదః .. 51..

కాలిందీపులినాసీనస్సహభుక్తవ్రజార్భకః .
కక్షాజఠరవిన్యస్తవేణుర్వల్లవచేష్టితః .. 52..

భుజసంధ్యంతరన్యస్తశృంగవేత్రః శుచిస్మితః .
వామపాణిస్థదధ్యన్నకబలః కలభాషణః .. 53..

అంగుల్యంతరవిన్యస్తఫలః పరమపావనః .
అదృశ్యతర్ణకాన్వేషీ వల్లవార్భకభీతిహా .. 54..

అదృష్టవత్సపవ్రాతో బ్రహ్మవిజ్ఞాతవైభవః .
గోవత్సవత్సపాన్వేషీ విరాట్-పురుషవిగ్రహః .. 55..

స్వసంకల్పానురూపార్థో వత్సవత్సపరూపధృక్ .
యథావత్సక్రియారూపో యథాస్థాననివేశనః .. 56..

యథావ్రజార్భకాకారో గోగోపీస్తన్యపస్సుఖీ .
చిరాద్వలోహితో దాంతో బ్రహ్మవిజ్ఞాతవైభవః .. 57..

విచిత్రశక్తిర్వ్యాలీనసృష్టగోవత్సవత్సపః .
బ్రహ్మత్రపాకరో ధాతృస్తుతస్సర్వార్థసాధకః .. 58..

బ్రహ్మ బ్రహ్మమయోఽ వ్యక్తస్తేజోరూపస్సుఖాత్మకః .
నిరుక్తం వ్యాకృతిర్వ్యక్తో నిరాలంబనభావనః .. 59..

ప్రభవిష్ణురతంత్రీకో దేవపక్షార్థరూపధృక్ .
అకామస్సర్వవేదాదిరణీయస్థూలరూపవాన్ .. 60..

వ్యాపీ వ్యాప్యః కృపాకర్తా విచిత్రాచారసమ్మతః .
ఛందోమయః ప్రధానాత్మా మూర్తామూర్తిద్వయాకృతిః .. 61..

అనేకమూర్తిరక్రోధః పరః ప్రకృతిరక్రమః .
సకలావరణోపేతస్సర్వదేవో మహేశ్వరః .. 62..

మహాప్రభావనః పూర్వవత్సవత్సపదర్శకః .
కృష్ణయాదవగోపాలో గోపాలోకనహర్షితః .. 63..

స్మితేక్షాహర్షితబ్రహ్మా భక్తవత్సలవాక్ప్రియః .
బ్రహ్మానందాశ్రుధౌతాంఘ్రిర్లీలావైచిత్ర్యకోవిదః .. 64..

బలభద్రైకహృదయో నామాకారితగోకులః .
గోపాలబాలకో భవ్యో రజ్జుయజ్ఞోపవీతవాన్ .. 65..

వృక్షచ్ఛాయాహతాశాంతిర్గోపోత్సంగోపబర్హణః .
గోపసంవాహితపదో గోపవ్యజనవీజితః ..66..
గోపగానసుఖోన్నిద్రః శ్రీదామార్జితసౌహృదః .
సునందసుహృదేకాత్మా సుబలప్రాణరంజనః .. 67..

తాలీవనకృతక్రీడో బలపాతితధేనుకః .
గోపీసౌభాగ్యసంభావ్యో గోధూలిచ్ఛురితాలకః .. 68..

గోపీవిరహసంతప్తో గోపికాకృతమజ్జనః .
ప్రలంబబాహురుత్ఫుల్లపుండరీకావతంసకః .. 69..

విలాసలలితస్మేరగర్భలీలావలోకనః .
స్రగ్భూషణానులేపాఢ్యో జనన్యుపహృతాన్నభుక్ .. 70..

వరశయ్యాశయో రాధాప్రేమసల్లాపనిర్వృతః .
యమునాతటసంచారీ విషార్తవ్రజహర్షదః .. 71..

కాలియక్రోధజనకః వృద్ధాహికులవేష్టితః .
కాలియాహిఫణారంగనటః కాలియమర్దనః .. 72..

నాగపత్నీస్తుతిప్రీతో నానావేషసమృద్ధికృత్ .
అవిష్వక్తదృగాత్మేశః ఖదృగాత్మస్తుతిప్రియః .. 73..

సర్వేశ్వరస్సర్వగుణః ప్రసిద్ధస్సర్వసాత్వతః .
అకుంఠధామా చంద్రార్కదృష్టిరాకాశనిర్మలః .. 74..

అనిర్దేశ్యగతిర్నాగవనితాపతిభైక్షదః .

స్వాంఘ్రిముద్రాంకనాగేంద్రమూర్ధా కాలియసంస్తుతః .. 75..

అభయో విశ్వతశ్చక్షుః స్తుతోత్తమగుణః ప్రభుః .
అహమాత్మా మరుత్ప్రాణః పరమాత్మా ద్యుశీర్షవాన్ .. 76..

నాగోపాయనహృష్టాత్మా హ్రదోత్సారితకాలియః .
బలభద్రసుఖాలాపో గోపాలింగననిర్వృతః .. 77..

దావాగ్నిభీతగోపాలగోప్తా దావాగ్నినాశనః .
నయనాచ్ఛాదనక్రీడాలంపటో నృపచేష్టితః .. 78..

కాకపక్షధరస్సౌమ్యో బలవాహకకేలిమాన్ .
బలఘాతితదుర్ధర్షప్రలంబో బలవత్సలః .. 79..

ముంజాటవ్యగ్నిశమనః ప్రావృట్కాలవినోదవాన్ .
శిలాన్యస్తాన్నభృద్దైత్యసంహర్తా శాద్వలాసనః .. 80..

సదాప్తగోపికోద్గీతః కర్ణికారావతంసకః .
నటవేషధరః పద్మమాలాంకో గోపికావృతః .. 81..

గోపీమనోహరాపాంగో వేణువాదనతత్పరః .
విన్యస్తవదనాంభోజశ్చారుశబ్దకృతాననః .. 82..

బింబాధరార్పితోదారవేణుర్విశ్వవిమోహనః .
వ్రజసంవర్ణితశ్రావ్యవేణునాదః శ్రుతిప్రియః .. 83..

గోగోపగోపీజన్మేప్సుర్బ్రహ్మేంద్రాద్యభివందితః .
గీతస్నుతిసరిత్పూరో నాదనర్తితబర్హిణః .. 84..

రాగపల్లవితస్థాణుర్గీతానమితపాదపః .
విస్మారితతృణగ్రాసమృగో మృగవిలోభితః .. 85..

వ్యాఘ్రాదిహింస్రసహజవైరహర్తా సుగాయనః .
గాఢోదీరితగోవృందప్రేమోత్కర్ణితతర్ణకః .. 86..

నిష్పందయానబ్రహ్మాదివీక్షితో విశ్వవందితః .
శాఖోత్కర్ణశకుంతౌఘశ్ఛత్రాయితబలాహకః .. 87..

ప్రసన్నః పరమానందశ్చిత్రాయితచరాచరః .
గోపికామదనో గోపీకుచకుంకుమముద్రితః .. 88..

గోపికన్యాజలక్రీడాహృష్టో గోప్యంశుకాపహృత్ .
స్కంధారోపితగోపస్త్రీవ్యాసాః కుందనిభస్మితః .. 89..

గోపీనేత్రోత్పలశశీ గోపికాయాచితాంశుకః .
గోపీనమస్క్రియాదేష్టా గోప్యేకకరవందితః .. 90..

గోప్యంజలివిశేషార్థీ గోపక్రీడావిలోభితః .
శాంతవాసస్ఫురద్గోపీకృతాంజలిరఘాపహః .. 91..

గోపీకేలివిలాసార్థీ గోపీసంపూర్ణకామదః .
గోపస్త్రీవస్త్రదో గోపీచిత్తచోరః కుతూహలీ .. 92..

వృందావనప్రియో గోపబంధుర్యజ్వాన్నయాచితా .
యజ్ఞేశో యజ్ఞభావజ్ఞో యజ్ఞపత్న్యభివాంఛితః .. 93..

మునిపత్నీవితీర్ణాన్నతృప్తో మునివధూప్రియః .
ద్విజపత్న్యభిభావజ్ఞో ద్విజపత్నీవరప్రదః .. 94..

ప్రతిరుద్ధసతీమోక్షప్రదో ద్విజవిమోహితా .
మునిజ్ఞానప్రదో యజ్వస్తుతో వాసవయాగవిత్ .. 95..

పితృప్రోక్తక్రియారూపశక్రయాగనివారణః .
శక్రాఽమర్షకరశ్శక్రవృష్టిప్రశమనోన్ముఖః .. 96..

గోవర్ధనధరో గోపగోవృందత్రాణతత్పరః .
గోవర్ధనగిరిఛత్రచండదండభుజార్గలః .. 97..

సప్తాహవిధృతాద్రీంద్రో మేఘవాహనగర్వహా .
భుజాగ్రోపరివిన్యస్తక్ష్మాధరక్ష్మాభృదచ్యుతః .. 98..

స్వస్థానస్థాపితగిరిర్గోపీదధ్యక్షతార్చితః .
సుమనస్సుమనోవృష్టిహృష్టో వాసవవందితః .. 99..

కామధేనుపయఃపూరాభిషిక్తస్సురభిస్తుతః .
ధరాంఘ్రిరోషధీరోమా ధర్మగోప్తా మనోమయః .. 100..

జ్ఞానయజ్ఞప్రియశ్శాస్త్రనేత్రస్సర్వార్థసారథిః .
ఐరావతకరానీతవియద్గంగాప్లుతో విభుః .. 101..

బ్రహ్మాభిషిక్తో గోగోప్తా సర్వలోకశుభంకరః .
సర్వవేదమయో మగ్ననందాన్వేషిపితృప్రియః .. 102..

వరుణోదీరితాత్మేక్షాకౌతుకో వరుణార్చితః .
వరుణానీతజనకో గోపజ్ఞాతాత్మవైభవః .. 103..

స్వర్లోకాలోకసంహృష్టగోపవర్గత్రివర్గదః .
బ్రహ్మహృద్గోపితో గోపద్రష్టా బ్రహ్మపదప్రదః .. 104..

శరచ్చంద్రవిహారోత్కః శ్రీపతిర్వశకో క్షమః .
భయాపహో భర్తృరుద్ధగోపికాధ్యానగోచరః .. 105..

గోపికానయనాస్వాద్యో గోపీనర్మోక్తినిర్వృతః .
గోపికామానహరణో గోపికాశతయూథపః .. 106..

వైజయంతీస్రగాకల్పో గోపికామానవర్ధనః .
గోపకాంతాసునిర్దేష్టా కాంతో మన్మథమన్మథః .. 107..

స్వాత్మాస్యదత్తతాంబూలః ఫలితోత్కృష్టయౌవనః .
వల్లవీస్తనసక్తాక్షో వల్లవీప్రేమచాలితః .. 108..

గోపీచేలాంచలాసీనో గోపీనేత్రాబ్జషట్పదః .
రాసక్రీడాసమాసక్తో గోపీమండలమండనః .. 109..

గోపీహేమమణిశ్రేణిమధ్యేంద్రమణిరుజ్జ్వలః .
విద్యాధరేందుశాపఘ్నశ్శంఖచూడశిరోహరః .. 110..

శంఖచూడశిరోరత్నసంప్రీణితబలోఽనఘః .
అరిష్టారిష్టకృద్దుష్టకేశిదైత్యనిషూదనః .. 111..

సరసస్సస్మితముఖస్సుస్థిరో విరహాకులః .
సంకర్షణార్పితప్రీతిరక్రూరధ్యానగోచరః .. 112..

అక్రూరసంస్తుతో గూఢో గుణవృత్త్యుపలక్షితః .
ప్రమాణగమ్యస్తన్మాత్రాఽవయవీ బుద్ధితత్పరః .. 113..

సర్వప్రమాణప్రమధీస్సర్వప్రత్యయసాధకః .
పురుషశ్చ ప్రధానాత్మా విపర్యాసవిలోచనః .. 114..

మధురాజనసంవీక్ష్యో రజకప్రతిఘాతకః .
విచిత్రాంబరసంవీతో మాలాకారవరప్రదః .. 115..

కుబ్జావక్రత్వనిర్మోక్తా కుబ్జాయౌవనదాయకః .
కుబ్జాంగరాగసురభిః కంసకోదండఖండనః .. 116..

ధీరః కువలయాపీడమర్దనః కంసభీతికృత్ .
దంతిదంతాయుధో రంగత్రాసకో మల్లయుద్ధవిత్ .. 117..

చాణూరహంతా కంసారిర్దేవకీహర్షదాయకః .
వసుదేవపదానమ్రః పితృబంధవిమోచనః .. 118..

ఉర్వీభయాపహో భూప ఉగ్రసేనాధిపత్యదః .
ఆజ్ఞాస్థితశచీనాథస్సుధర్మానయనక్షమః .. 119..

ఆద్యో ద్విజాతిసత్కర్తా శిష్టాచారప్రదర్శకః .
సాందీపనికృతాభ్యస్తవిద్యాభ్యాసైకధీస్సుధీః .. 120..

గుర్వభీష్టక్రియాదక్షః పశ్చిమోదధిపూజితః .
హతపంచజనప్రాప్తపాంచజన్యో యమార్చితః .. 121..

ధర్మరాజజయానీతగురుపుత్ర ఉరుక్రమః .
గురుపుత్రప్రదశ్శాస్తా మధురాజసభాసదః .. 122..

జామదగ్న్యసమభ్యర్చ్యో గోమంతగిరిసంచరః .
గోమంతదావశమనో గరుడానీతభూషణః .. 123..

చక్రాద్యాయుధసంశోభీ జరాసంధమదాపహః .
సృగాలావనిపాలఘ్నస్సృగాలాత్మజరాజ్యదః .. 124..

విధ్వస్తకాలయవనో ముచుకుందవరప్రదః .
ఆజ్ఞాపితమహాంభోధిర్ద్వారకాపురకల్పనః .. 125..

ద్వారకానిలయో రుక్మిమానహంతా యదూద్వహః .
రుచిరో రుక్మిణీజానిః ప్రద్యుమ్నజనకః ప్రభుః .. 126..

అపాకృతత్రిలోకార్తిరనిరుద్ధపితామహః .
అనిరుద్ధపదాన్వేషీ చక్రీ గరుడవాహనః .. 127..

బాణాసురపురీరోద్ధా రక్షాజ్వలనయంత్రజిత్ .
ధూతప్రమథసంరంభో జితమాహేశ్వరజ్వరః .. 128..

షట్చక్రశక్తినిర్జేతా భూతవేతాలమోహకృత్ .
శంభుత్రిశూలజిచ్ఛంభుజృంభణశ్శంభుసంస్తుతః .. 129..

ఇంద్రియాత్మేందుహృదయస్సర్వయోగేశ్వరేశ్వరః .
హిరణ్యగర్భహృదయో మోహావర్తనివర్తనః .. 130..

ఆత్మజ్ఞాననిధిర్మేధా కోశస్తన్మాత్రరూపవాన్ .
ఇంద్రోఽగ్నివదనః కాలనాభస్సర్వాగమాధ్వగః .. 131..

తురీయసర్వధీసాక్షీ ద్వంద్వారామాత్మదూరగః .
అజ్ఞాతపారో వశ్యశ్రీరవ్యాకృతవిహారవాన్ .. 132..

ఆత్మప్రదీపో విజ్ఞానమాత్రాత్మా శ్రీనికేతనః .
బాణబాహువనచ్ఛేత్తా మహేంద్రప్రీతివర్ధనః .. 133..

అనిరుద్ధనిరోధజ్ఞో జలేశాహృతగోకులః .
జలేశవిజయీ వీరస్సత్రాజిద్రత్నయాచకః .. 134..

ప్రసేనాన్వేషణోద్యుక్తో జాంబవద్ధృతరత్నదః .
జితర్క్షరాజతనయాహర్తా జాంబవతీప్రియః .. 135..

సత్యభామాప్రియః కామశ్శతధన్వశిరోహరః .
కాలిందీపతిరక్రూరబంధురక్రూరరత్నదః .. 136..

కైకేయీరమణో భద్రాభర్తా నాగ్నజితీధవః .
మాద్రీమనోహరశ్శైబ్యాప్రాణబంధురురుక్రమః .. 137..

సుశీలాదయితో మిత్రవిందానేత్రమహోత్సవః .
లక్ష్మణావల్లభో రుద్ధప్రాగ్జ్యోతిషమహాపురః .. 138..

సురపాశావృతిచ్ఛేదీ మురారిః క్రూరయుద్ధవిత్.
హయగ్రీవశిరోహర్తా సర్వాత్మా సర్వదర్శనః .. 139..

నరకాసురవిచ్ఛేత్తా నరకాత్మజరాజ్యదః.
పృథ్వీస్తుతః ప్రకాశాత్మా హృద్యో యజ్ఞఫలప్రదః .. 140..

గుణగ్రాహీ గుణద్రష్టా గూఢస్వాత్మా విభూతిమాన్ .
కవిర్జగదుపద్రష్టా పరమాక్షరవిగ్రహః .. 141..

ప్రపన్నపాలనో మాలీ మహద్ బ్రహ్మవివర్ధనః .
వాచ్యవాచకశక్త్యర్థస్సర్వవ్యాకృతసిద్ధిదః .. 142..

స్వయంప్రభురనిర్వేద్యస్స్వప్రకాశశ్చిరంతనః .
నాదాత్మా మంత్రకోటీశో నానావాదనిరోధకః .. 143..

కందర్పకోటిలావణ్యః పరార్థైకప్రయోజకః .
అమరీకృతదేవౌఘః కన్యకాబంధమోచనః .. 144..

షోడశస్త్రీసహస్రేశః కాంతః కాంతామనోభవః .
క్రీడారత్నాచలాహర్తా వరుణచ్ఛత్రశోభితః .. 145..

శక్రాభివందితశ్శక్రజననీకుండలప్రదః .
అదితిప్రస్తుతస్తోత్రో బ్రాహ్మణోద్ఘుష్టచేతనః .. 146..

పురాణస్సంయమీ జన్మాలిప్తః షడ్వింశకోఽర్థదః .
యశస్యనీతిరాద్యంతరహితస్సత్కథాప్రియః .. 147..

బ్రహ్మబోధః పరానందః పారిజాతాపహారకః .
పౌండ్రకప్రాణహరణః కాశిరాజనిషూదనః .. 148..

కృత్యాగర్వప్రశమనో విచక్రవధదీక్షితః .
కంసవిధ్వంసనస్సాంబజనకో డింభకార్దనః .. 149..

మునిర్గోప్తా పితృవరప్రదస్సవనదీక్షితః .
రథీ సారథ్యనిర్దేష్టా ఫాల్గునః ఫాల్గునిప్రియః .. 150..

సప్తాబ్ధిస్తంభనోద్భాతో హరిస్సప్తాబ్ధిభేదనః .
ఆత్మప్రకాశః పూర్ణశ్రీరాదినారాయణేక్షితః .. 151..

విప్రపుత్రప్రదశ్చైవ సర్వమాతృసుతప్రదః .
పార్థవిస్మయకృత్పార్థప్రణవార్థప్రబోధనః .. 152..

కైలాసయాత్రాసుముఖో బదర్యాశ్రమభూషణః .
ఘంటాకర్ణక్రియామౌఢ్యాత్తోషితో భక్తవత్సలః .. 153..

మునివృందాదిభిర్ధ్యేయో ఘంటాకర్ణవరప్రదః .
తపశ్చర్యాపరశ్చీరవాసాః పింగజటాధరః .. 154..

ప్రత్యక్షీకృతభూతేశశ్శివస్తోతా శివస్తుతః .
కృష్ణాస్వయంవరాలోకకౌతుకీ సర్వసమ్మతః .. 155..

బలసంరంభశమనో బలదర్శితపాండవః .
యతివేషార్జునాభీష్టదాయీ సర్వాత్మగోచరః .. 156..

సుభద్రాఫాల్గునోద్వాహకర్తా ప్రీణితఫాల్గునః .
ఖాండవప్రీణితార్చిష్మాన్మయదానవమోచనః .. 157..

సులభో రాజసూయార్హయుధిష్ఠిరనియోజకః .
భీమార్దితజరాసంధో మాగధాత్మజరాజ్యదః .. 158..

రాజబంధననిర్మోక్తా రాజసూయాగ్రపూజనః .
చైద్యాద్యసహనో భీష్మస్తుతస్సాత్వతపూర్వజః .. 159..

సర్వాత్మార్థసమాహర్తా మందరాచలధారకః .
యజ్ఞావతారః ప్రహ్లాదప్రతిజ్ఞాప్రతిపాలకః .. 160..

బలియజ్ఞసభాధ్వంసీ దృప్తక్షత్రకులాంతకః .
దశగ్రీవాంతకో జేతా రేవతీప్రేమవల్లభః .. 161..

సర్వావతారాధిష్ఠాతా వేదబాహ్యవిమోహనః .
కలిదోషనిరాకర్తా దశనామా దృఢవ్రతః .. 162..

అమేయాత్మా జగత్స్వామీ వాగ్మీ చైద్యశిరోహరః .
ద్రౌపదీరచితస్తోత్రః కేశవః పురుషోత్తమః .. 163..

నారాయణో మధుపతిర్మాధవో దోషవర్జితః .
గోవిందః పుండరీకాక్షో విష్ణుశ్చ మధుసూదనః .. 164..

త్రివిక్రమస్త్రిలోకేశో వామనః శ్రీధరః పుమాన్ .
హృషీకేశో వాసుదేవః పద్మనాభో మహాహ్రదః .. 165..

దామోదరశ్చతుర్వ్యూహః పాంచాలీమానరక్షణః .
సాల్వఘ్నస్సమరశ్లాఘీ దంతవక్త్రనిబర్హణః .. 166..

దామోదరప్రియసఖా పృథుకాస్వాదనప్రియః ..

ఘృణీ దామోదరః శ్రీదో గోపీపునరవేక్షకః .. 167..

గోపికాముక్తిదో యోగీ దుర్వాసస్తృప్తికారకః .
అవిజ్ఞాతవ్రజాకీర్ణపాండవాలోకనో జయీ .. 168..

పార్థసారథ్యనిరతః ప్రాజ్ఞః పాండవదూత్యకృత్ .
విదురాతిథ్యసంతుష్టః కుంతీసంతోషదాయకః .. 169..

సుయోధనతిరస్కర్తా దుర్యోధనవికారవిత్ .
విదురాభిష్టుతో నిత్యో వార్ష్ణేయో మంగలాత్మకః .. 170..

పంచవింశతితత్త్వేశశ్చతుర్వింశతిదేహభాక్ .
సర్వానుగ్రాహకస్సర్వదాశార్హసతతార్చితః .. 171..

అచింత్యో మధురాలాపస్సాధుదర్శీ దురాసదః .
మనుష్యధర్మానుగతః కౌరవేంద్రక్షయేక్షితా .. 172..

ఉపేంద్రో దానవారాతిరురుగీతో మహాద్యుతిః .
బ్రహ్మణ్యదేవః శ్రుతిమాన్ గోబ్రాహ్మణహితాశయః .. 173..

వరశీలశ్శివారంభస్సువిజ్ఞానవిమూర్తిమాన్ .
స్వభావశుద్ధస్సన్మిత్రస్సుశరణ్యస్సులక్షణః .. 174..

ధృతరాష్ట్రగతోదృష్టిప్రదః కర్ణవిభేదనః .
ప్రతోదధృగ్విశ్వరూపవిస్మారితధనంజయః .. 175..

సామగానప్రియో ధర్మధేనుర్వర్ణోత్తమోఽవ్యయః .
చతుర్యుగక్రియాకర్తా విశ్వరూపప్రదర్శకః .. 176..

బ్రహ్మబోధపరిత్రాతపార్థో భీష్మార్థచక్రభృత్ .
అర్జునాయాసవిధ్వంసీ కాలదంష్ట్రావిభూషణః .. 177..

సుజాతానంతమహిమా స్వప్నవ్యాపారితార్జునః .
అకాలసంధ్యాఘటనశ్చక్రాంతరితభాస్కరః .. 178..

దుష్టప్రమథనః పార్థప్రతిజ్ఞాపరిపాలకః .
సింధురాజశిరఃపాతస్థానవక్తా వివేకదృక్ .. 179..

సుభద్రాశోకహరణో ద్రోణోత్సేకాదివిస్మితః .
పార్థమన్యునిరాకర్తా పాండవోత్సవదాయకః .. 180..

అంగుష్ఠాక్రాంతకౌంతేయరథశ్శక్తో౽హిశీర్షజిత్ .
కాలకోపప్రశమనో భీమసేనజయప్రదః .. 181..

అశ్వత్థామవధాయాసత్రాతపాండుసుతః కృతీ .
ఇషీకాస్త్రప్రశమనో ద్రౌణిరక్షావిచారణః .182..

పార్థాపహారితద్రౌణిచూడామణిరభంగురః .
ధృతరాష్ట్రపరామృష్టభీమప్రతికృతిస్మయః .. 183..

భీష్మబుద్ధిప్రదశ్శాంతశ్శరచ్చంద్రనిభాననః .
గదాగ్రజన్మా పాంచాలీప్రతిజ్ఞాపరిపాలకః .. 184..

గాంధారీకోపదృగ్గుప్తధర్మసూనురనామయః .
ప్రపన్నార్తిభయచ్ఛేత్తా భీష్మశల్యవ్యథాపహః .. 185..

శాంతశ్శాంతనవోదీర్ణసర్వధర్మసమాహితః .
స్మారితబ్రహ్మవిద్యార్థప్రీతపార్థో మహాస్త్రవిత్ .. 186..

ప్రసాదపరమోదారో గాంగేయసుగతిప్రదః .
విపక్షపక్షక్షయకృత్పరీక్షిత్ప్రాణరక్షణః .. 187..

జగద్గురుర్ధర్మసూనోర్వాజిమేధప్రవర్తకః .
విహితార్థాప్తసత్కారో మాసకాత్పరివర్తదః .. 188..

ఉత్తంకహర్షదాత్మీయదివ్యరూపప్రదర్శకః .
జనకావగతస్వోక్తభారతస్సర్వభావనః .. 189..

అసోఢయాదవోద్రేకో విహితాప్తాదిపూజనః ..

సముద్రస్థాపితాశ్చర్యముసలో వృష్ణివాహకః .. 190..

మునిశాపాయుధః పద్మాసనాదిత్రిదశార్థితః .
వృష్టిప్రత్యవహారోత్కస్స్వధామగమనోత్సుకః .. 191..

ప్రభాసాలోకనోద్యుక్తో నానావిధనిమిత్తకృత్ .
సర్వయాదవసంసేవ్యస్సర్వోత్కృష్టపరిచ్ఛదః .. 192..

వేలాకాననసంచారీ వేలానిలహృతశ్రమః .
కాలాత్మా యాదవో౽నంతస్స్తుతిసంతుష్టమానసః .. 193..

ద్విజాలోకనసంతుష్టః పుణ్యతీర్థమహోత్సవః .
సత్కారాహ్లాదితాశేషభూసురస్సురవల్లభః .. 194..

పుణ్యతీర్థాప్లుతః పుణ్యః పుణ్యదస్తీర్థపావనః .
విప్రసాత్కృతగోకోటిశ్శతకోటిసువర్ణదః .. 195..

స్వమాయామోహితా౽శేషవృష్ణివీరో విశేషవిత్ .
జలజాయుధనిర్దేష్టా స్వాత్మావేశితయాదవః .. 196..

దేవతాభీష్టవరదః కృతకృత్యః ప్రసన్నధీః .
స్థిరశేషాయుతబలస్సహస్రఫణివీక్షణః .. 197..

బ్రహ్మవృక్షవరచ్ఛాయాసీనః పద్మాసనస్థితః .
ప్రత్యగాత్మా స్వభావార్థః ప్రణిధానపరాయణః .. 198..

వ్యాధేషువిద్ధపూజ్యాంఘ్రిర్నిషాదభయమోచనః .
పులిందస్తుతిసంతుష్టః పులిందసుగతిప్రదః .. 199..

దారుకార్పితపార్థాదికరణీయోక్తిరీశితా .
దివ్యదుందుభిసంయుక్తః పుష్పవృష్టిప్రపూజితః .. 200..

పురాణః పరమేశానః పూర్ణభూమా పరిష్టుతః .
పతిరాద్యః పరం బ్రహ్మ పరమాత్మా పరాత్పరః .. 201..

శ్రీపరమాత్మా పరాత్పరః ఓం నమః ఇతి-

ఫలశ్రుతిః
ఇదం సహస్రం కృష్ణస్య నామ్నాం సర్వార్థదాయకం .
అనంతరూపీ భగవాన్ వ్యాఖ్యాతాదౌ స్వయంభువే .. 202..

తేన ప్రోక్తం వసిష్ఠాయ తతో లబ్ధ్వా పరాశరః .
వ్యాసాయ తేన సంప్రోక్తం శుకో వ్యాసాదవాప్తవాన్ .. 203..

తచ్ఛిష్యైర్బహుభిర్భూమౌ ఖ్యాపితం ద్వాపరే యుగే .
కృష్ణాజ్ఞయా హరిహరః కలౌ ప్రఖ్యాపయద్విభుః .. 204..

ఇదం పఠతి భక్త్యా యః శృణోతి చ సమాహితః .
స్వసిద్ధ్యై ప్రార్థయంత్యేనం తీర్థక్షేత్రాదిదేవతాః .. 205..

ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి నాలం యాని వ్యపోహితుం .
తాని పాపాని నశ్యంతి సకృదస్య ప్రశంసనాత్ .. 206..

ఋణత్రయవిముక్తస్య శ్రౌతస్మార్తానువర్తినః .
ఋషేస్త్రిమూర్తిరూపస్య ఫలం విందేదిదం పఠన్ .. 207..

ఇదం నామసహస్రం యః పఠత్యేతచ్ఛృణోతి చ .
శివలింగసహస్రస్య స ప్రతిష్ఠాఫలం లభేత్ .. 208..

ఇదం కిరీటీ సంజప్య జయీ పాశుపతాస్త్రభాక్ .
కృష్ణస్య ప్రాణభూతస్సన్ కృష్ణం సారథిమాప్తవాన్ .. 209..

ద్రౌపద్యా దమయంత్యా చ సావిత్ర్యా చ సుశీలయా .
దురితాని జితాన్యేతజ్జపాదాప్తం చ వాంఛితం .. 210..

కిమిదం బహునా శంసన్మానవో మోదనిర్భరః .
బ్రహ్మానందమవాప్యాంతే కృష్ణసాయుజ్యమాప్నుయాత్ .. 211..

.. ఇతి కృష్ణసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

శ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరతః

Proofread by PSA EASWARAN psaeaswaran at gmail.com


```
% Text title            : kRiShNasahasranAmastotra
% File name             : krishnasahasra.itx
% itxtitle              : kRiShNasahasranAmastotram (viShNudharmottarAntargatam)
% engtitle              : kRiShNasahasranAmastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Texttype              : stotra
% Author                : Traditional
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : WD/NA
% Proofread by          : Proofread by PSA EASWARAN psaeaswaran at gmail.com
% Latest update         : May 16, 2012, December 12, 2014
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీకృష్ణ సహస్రనామ స్తోత్రం (సాత్వత తంత్రము)

శ్రీనారద ఉవాచ .
కథితం మే త్వయా దేవ హరినామానుకీర్తనం .
పాపాపహం మహాసౌఖ్యం భగవద్భక్తికారణం .. 1..

తత్రాహం యాని నామాని కీర్తయామి సురోత్తమ .
తాన్యహం జ్ఞాతుమిచ్ఛామి సాకల్యేన కుతూహలాత్ .. 2..

శ్రీశివ ఉవాచ .
భూమ్యంబుతేజసాం యే వై పరమాణూనపి ద్విజ .
శక్యంతే గణితుం భూయో జన్మభిర్న హరేర్గుణాన్ .. 3..

తథాపి ముఖ్యం వక్ష్యామి శ్రీవిష్ణోః పరమాద్భుతం .
నామ్నాం సహస్రం పార్వత్యై యదిహోక్తం కృపాలునా .. 4..

సమాధినిష్ఠం మాం దృష్ట్వా పార్వతీ వరవర్ణినీ .
అపృచ్ఛత్పరమం దేవం భగవంతం జగద్గురుం .. 5..

తదా తస్యై మయా ప్రోక్తో మత్పరో జగదీశ్వరః .
నామ్నాం సహస్రం చ తథా గుణకర్మానుసారతః .. 6..

తదహం తేఽభివక్ష్యామి మహాభాగవతో భవాన్ .
యస్యైకస్మరణేనైవ పుమాన్ సిద్ధిమవాప్నుయాత్ .. 7..

ఉద్యన్నవీనజలదాభమకుంఠధిష్ణ్యం విద్యోతితానలమనోహరపీతవాసం .
భాస్వన్మయూఖముకుటాంగదహారయుక్తం
కాంచీకలాపవలయాంగులిభిర్విభాతం .. 8..

బ్రహ్మాదిదేవగణవందితపాదపద్మం శ్రీసేవితం సకలసుందరసంనివేశం .
గోగోపవనితామునివృందజుష్టం కృష్ణం పురాణపురుషం మనసా స్మరామి
.. 9..

ఓం నమో వాసుదేవాయ కృష్ణాయ పరమాత్మనే .
ప్రణతక్లేశసంహర్త్రే పరమానందదాయినే .. 10..

ఓం శ్రీకృష్ణః శ్రీపతిః శ్రీమాన్ శ్రీధరః శ్రీసుఖాశ్రయః .
శ్రీదాతా శ్రీకరః శ్రీశః శ్రీసేవ్యః శ్రీవిభావనః .. 11..

పరమాత్మా పరం బ్రహ్మ పరేశః పరమేశ్వరః .
పరానందః పరం ధామ పరమానందదాయకః .. 12..

నిరాలంబో నిర్వికారో నిర్లేపో నిరవగ్రహః .
నిత్యానందో నిత్యముక్తో నిరీహో నిస్పృహప్రియః .. 13..

ప్రియంవదః ప్రియకరః ప్రియదః ప్రియసంజనః .
ప్రియానుగః ప్రియాలంబీ ప్రియకీర్తిః ప్రియాత్ప్రియః .. 14..

మహాత్యాగీ మహాభోగీ మహాయోగీ మహాతపాః .
మహాత్మా మహతాం శ్రేష్ఠో మహాలోకపతిర్మహాన్ .. 15..

సిద్ధార్థః సిద్ధసంకల్పః సిద్ధిదః సిద్ధసాధనః .
సిద్ధేశః సిద్ధమార్గాగ్రః సిద్ధలోకైకపాలకః .. 16..

ఇష్టో విశిష్టః శిష్టేష్టో మహిష్ఠో జిష్ణురుత్తమః .
జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠశ్చ సర్వేష్టో విష్ణుర్భ్రాజిష్ణురవ్యయః .. 17..

విభుః శంభుః ప్రభుర్భూమా స్వభూః స్వానందమూర్తిమాన్ .
ప్రీతిమాన్ ప్రీతిదాతా చ ప్రీతిదః ప్రీతివర్ధనః .. 18..

యోగేశ్వరో యోగగమ్యో యోగీశో యోగపారగః .
యోగదాతా యోగపతిర్యోగసిద్ధివిధాయకః .. 19..

సత్యవ్రతః సత్యపరః త్రిసత్యః సత్యకారణః .
సత్యాశ్రయః సత్యహరః సత్పాలిః సత్యవర్ధనః .. 20..

సర్వానందః సర్వహరః సర్వగః సర్వవశ్యకృత్ .
సర్వపాతా సర్వసుఖః సర్వశ్రుతిగణార్ణవః .. 21..

జనార్దనో జగన్నాథో జగత్త్రాతా జగత్పితా .

జగత్కర్తా జగద్ధర్తా జగదానందమూర్తిమాన్ .. 22..

ధరాపతిర్లోకపతిః స్వర్పతిర్జగతాంపతిః .
విద్యాపతిర్విత్తపతిః సత్పతిః కమలాపతిః .. 23..

చతురాత్మా చతుర్బాహుశ్చతుర్వర్గఫలప్రదః .
చతుర్వ్యూహశ్చతుర్ధామా చతుర్యుగవిధాయకః .. 24..

ఆదిదేవో దేవదేవో దేవేశో దేవధారణః .
దేవకృద్దేవభృద్దేవో దేవేడితపదాంబుజః .. 25..

విశ్వేశ్వరో విశ్వరూపీ విశ్వాత్మా విశ్వతోముఖః .
విశ్వసూర్విశ్వఫలదో విశ్వగో విశ్వనాయకః .. 26..

భూతకృద్భూతభృద్భావో భూతాత్మా భూతభావనః .
భూతిదో భూతివిస్తారో విభూతిర్భూతిపాలకః .. 27..

నారాయణో నారశాయీ నారసూర్నారజీవనః .
నారైకఫలదో నారముక్తిదో నారనాయకః .. 28..

సహస్రరూపః సాహస్రనామా సాహస్రవిగ్రహః .
సహస్రశీర్షా సాహస్రపాదాక్షిభుజశీర్షవాన్ .. 29..

పద్మనాభః పద్మగర్భః పద్మీ పద్మనిభేక్షణః .
పద్మశాయీ పద్మమాలీ పద్మాంకితపదద్వయః .. 30..

వీర్యవాన్ స్థైర్యవాన్ వాగ్మీ శౌర్యవాన్ ధైర్యవాన్ క్షమీ .
ధీమాన్ ధర్మపరో భోగీ భగవాన్ భయనాశనః .. 31..

జయంతో విజయో జేతా జయదో జయవర్ధనః .
అమానీ మానదో మాన్యో మహిమావాన్మహాబలః .. 32..

సంతుష్టస్తోషదో దాతా దమనో దీనవత్సలః .
జ్ఞానీ యశస్వాన్ ధృతిమాన్ సహ ఓజోబలాశ్రయః .. 33..

హయగ్రీవో మహాతేజా మహార్ణవవినోదకృత్ .
మధుకైటభవిధ్వంసీ వేదకృద్వేదపాలకః .. 34..

సనత్కుమారః సనకః సనందశ్చ సనాతనః .
అఖండబ్రహ్మవ్రతవానాత్మా యోగవివేచకః .. 35..

శ్రీనారదో దేవఋషిః కర్మాకర్మప్రవర్తకః .
సాత్వతాగమకృల్లోకహితాహితప్రసూచకః .. 36..

ఆదికాలో యజ్ఞతత్త్వం ధాతృనాసాపుటోద్భవః .
దంతాగ్రన్యస్తభూగోలో హిరణ్యాక్షబలాంతకః .. 37..

పృథ్వీపతిః శీఘ్రవేగో రోమాంతర్గతసాగరః .
శ్వాసావధూతహేమాద్రిః ప్రజాపతిపతిస్తుతః .. 38..

అనంతో ధరణీభర్తా పాతాలతలవాసకృత్ .
కామాగ్నిజవనో నాగరాజరాజో మహాద్యుతిః .. 39..

మహాకూర్మో విశ్వకాయః శేషభుక్సర్వపాలకః .
లోకపితృగణాధీశః పితృస్తుతమహాపదః .. 40..

కృపామయః స్వయం వ్యక్తిర్ధ్రువప్రీతివివర్ధనః .
ధ్రువస్తుతపదో విష్ణులోకదో లోకపూజితః .. 41..

శుక్లః కర్దమసంతప్తస్తపస్తోషితమానసః .
మనోఽభీష్టప్రదో హర్షబింద్వంచితసరోవరః .. 42..

యజ్ఞః సురగణాధీశో దైత్యదానవఘాతకః .
మనుత్రాతా లోకపాలో లోకపాలకజన్మకృత్ .. 43..

కపిలాఖ్యః సాంఖ్యపాతా కర్దమాంగసముద్భవః .
సర్వసిద్ధగణాధీశో దేవహూతిగతిప్రదః .. 44..

దత్తోఽత్రితనయో యోగీ యోగమార్గప్రదర్శకః .
అనసూయానందకరః సర్వయోగిజనస్తుతః .. 45..

నారాయణో నరఋషిర్ధర్మపుత్రో మహామనాః .
మహేశశూలదమనో మహేశైకవరప్రదః .. 46..

ఆకల్పాంతతపోధీరో మన్మథాదిమదాపహః .
ఊర్వశీసృగ్జితానంగో మార్కండేయప్రియప్రదః .. 47..

ఋషభో నాభిసుఖదో మేరుదేవీప్రియాత్మజః .
యోగిరాజద్విజస్రష్టా యోగచర్యాప్రదర్శకః .. 48..

అష్టబాహురధ్వక్షయజ్ఞపావనోఽఖిలసత్కృతః .
దక్షేశద్వేషశమనో దక్షజ్ఞానప్రదాయకః .. 49..

ప్రియవ్రతకులోత్పన్నో గయనామా మహాయశాః .
ఉదారకర్మా బహువిన్మహాగుణగణార్ణవః .. 50..

హంసరూపీ తత్త్వవక్తా గుణాగుణవివేచకః .
ధాతృలజ్జాప్రశమనో బ్రహ్మచారిజనప్రియః .. 51..

వైశ్యః పృథుః పృథ్విదోగ్ధా సర్వజీవనదోహకృత్ .
ఆదిరాజో జనావాసకారకో భూసమీకరః .. 52..

ప్రచేతోఽభిష్టుతపదః శాంతమూర్తిః సుదర్శనః .
దివారాత్రిగణాధీశః కేతుమానజనాశ్రయః .. 53..

శ్రీకామదేవః కమలాకామకేలివినోదకృత్ .
స్వపాదరతిదోఽభీష్టసుఖదో దుఃఖనాశనః .. 54..

విభుర్ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో వేదశీర్షో ద్విజాత్మజః .
అష్టాశీతిసహస్రాణాం మునీనాముపదేశదః .. 55..

సత్యసేనో యక్షరక్షోదహనో దీనపాలకః .
ఇంద్రమిత్రః సురారిఘ్నః సూనృతాధర్మనందనః .. 56..

హరిర్గజవరత్రాతా గ్రాహపాశవినాశకః .
త్రికూటాద్రివనశ్లాఘీ సర్వలోకహితైషణః .. 57..

వైకుంఠశుభ్రాసుఖదో వికుంఠాసుందరీసుతః .
రమాప్రియకరః శ్రీమాన్నిజలోకప్రదర్శకః .. 58..

విప్రశాపపరీఖిన్ననిర్జరార్తినివారణః .
దుగ్ధాబ్ధిమథనో విప్రో విరాజతనయోఽజితః .. 59..

మందారాద్రిధరః కూర్మో దేవదానవశర్మకృత్ .
జంబూద్వీపసమః స్రష్టా పీయూషోత్పత్తికారణం .. 60..

ధన్వంతరీ రుక్.గ్నమనోఽమృతధుక్రుక్పశాంతకః .
ఆయుర్వేదకరో వైద్యరాజో విద్యాప్రదాయకః .. 61..

దేవాభయకరో దైత్యమోహినీ కామరూపిణీ .
గీర్వాణామృతపో దుష్టదైత్యదానవవంచకః .. 62..

మహామత్స్యో మహాకాయః శల్కాంతర్గతసాగరః .
వేదారిదైత్యదమనో బ్రీహిబీజసురక్షకః .. 63..

పుచ్ఛాఘాతభ్రమత్సింధుః సత్యవ్రతప్రియప్రదః .
భక్తసత్యవ్రతత్రాతా యోగత్రయప్రదర్శకః .. 64..

నరసింహో లోకజిహ్వః శంకుకర్ణో నఖాయుధః .
సటావధూతజలదో దంతద్యుతిజితప్రభః .. 65..

హిరణ్యకశిపుధ్వంసీ బహుదానవదర్పహా .
ప్రహ్లాదస్తుతపాదాబ్జో భక్తసంసారతాపహా .. 66..

బ్రహ్మేంద్రరుద్రభీతిఘ్నో దేవకార్యప్రసాధకః .
జ్వలజ్జ్వలనసంకాశః సర్వభీతివినాశకః .. 67..

మహాకలుషవిధ్వంసీ సర్వకామవరప్రదః .
కాలవిక్రమసంహర్తా గ్రహపీడావినాశకః .. 68..

సర్వవ్యాధిప్రశమనః ప్రచండరిపుదండకృత్ .
ఉగ్రభైరవసంత్రస్తహరార్తివినివారకః .. 69..

బ్రహ్మచర్మావృతశిరాః శివశీర్షైకనూపురః .
ద్వాదశాదిత్యశీర్షైకమణిర్దిక్పాలభూషణః .. 70..

వామనోఽదితిభీతిఘ్నో ద్విజాతిగణమండనః .
త్రిపదవ్యాజయాంచాప్తబలిత్రైలోక్యసంపదః .. 71..

పన్నఖక్షతబ్రహ్మాండకటాహోఽమితవిక్రమః . pannagakShata?
స్వర్ధునీతీర్థజననో బ్రహ్మపూజ్యో భయాపహః .. 72..

స్వాంఘ్రివారిహతాఘౌఘో విశ్వరూపైకదర్శనః .
బలిప్రియకరో భక్తస్వర్గదోగ్ధా గదాధరః .. 73..

జామదగ్న్యో మహావీర్యః పరశుభృత్కార్తవీర్యజిత్ .
సహస్రార్జునసంహర్తా సర్వక్షత్రకులాంతకః .. 74..

నిఃక్షత్రపృథ్వీకరణో వీరజిద్విప్రరాజ్యదః .
ద్రోణాస్త్రవేదప్రవదో మహేశగురుకీర్తిదః .. 75..

సూర్యవంశాబ్జతరణిః శ్రీమద్దశరథాత్మజః .
శ్రీరామో రామచంద్రశ్చ రామభద్రోఽ మితప్రభః .. 76..

నీలవర్ణప్రతీకాశః కౌసల్యాప్రాణజీవనః .
పద్మనేత్రః పద్మవక్త్రః పద్మాంకితపదాంబుజః .. 77..

ప్రలంబబాహుశ్చార్వంగో రత్నాభరణభూషితః .
దివ్యాంబరో దివ్యధనుర్దిష్టదివ్యాస్త్రపారగః .. 78..

నిస్త్రింశపాణిర్వీరేశోఽ పరిమేయపరాక్రమః .
విశ్వామిత్రగురుర్ధన్వీ ధనుర్వేదవిదుత్తమః .. 79..

ఋజుమార్గనిమిత్తేషు సంఘతాడితతాడకః .
సుబాహుర్బాహువీర్యాఢ్యబహురాక్షసఘాతకః .. 80..

ప్రాప్తచండీశదోర్దండచండకోదండఖండనః .
జనకానందజనకో జానకీప్రియనాయకః .. 81..

అరాతికులదర్పఘ్నో ధ్వస్తభార్గవవిక్రమః .
పితృవాక్యక్తరాజ్యశ్రీవనవాసకృతోత్సవః .. 82..

విరాధరాధదమనశ్చిత్రకూటాద్రిమందిరః .
ద్విజశాపసముచ్ఛిన్నదండకారణ్యకర్మకృత్ .. 83..

చతుర్దశసహస్రోగ్రరాక్షసఘ్నః ఖరాంతకః .
త్రిశిరఃప్రాణశమనో దుష్టదూషణదూషణః .. 84..

ఛద్మమారీచమథనో జానకీవిరహార్తిహృత్ .
జటాయుషః క్రియాకారీ కబంధవధకోవిదః .. 85..

ఋష్యమూకగుహావాసీ కపిపంచమసఖ్యకృత్ .
వామపాదాగ్రనిక్షిప్తదుందుభ్యస్థిబృహద్గిరిః .. 86..

సకంటకారదుర్భేదసప్తతాలప్రభేదకః .
కిష్కింధాధిపవాలిఘ్నో మిత్రసుగ్రీవరాజ్యదః .. 87..

ఆంజనేయస్వలాంగూలదగ్ధలంకామహోదయః .
సీతావిరహవిస్పష్టరోషక్షోభితసాగరః .. 88..

గిరికూటసముత్క్షేపసముద్రాద్భుతసేతుకృత్ .
పాదప్రహారసంత్రస్తవిభీషణభయాపహః .. 89..

అంగదోక్తిపరిక్లిష్టఘోరరావణసైన్యజిత్ .
నికుంభకుంభధూమ్రాక్షకుంభకర్ణాదివీరహా .. 90..

కైలాససహనోన్మత్తదశాననశిరోహరః .
అగ్నిసంస్పర్శసంశుద్ధసీతాసంవరణోత్సుకః .. 91..

కపిరాక్షసరాజాంగప్రాప్తరాజ్యనిజాశ్రయః .
అయోధ్యాధిపతిః సర్వరాజన్యగణశేఖరః .. 92..

అచింత్యకర్మా నృపతిః ప్రాప్తసింహాసనోదయః .
దుష్టదుర్బుద్ధిదలనో దీనహీనైకపాలకః .. 93..

సర్వసంపత్తిజననస్తిర్యజ్న్యాయవివేచకః .
శూద్రఘోరతపఃప్లుష్టద్విజపుత్రైకజీవనః .. 94..

దుష్టవాక్క్లిష్టహృదయః సీతానిర్వాసకారకః .
తురంగమేధక్రతుయాట్స్త్రీమత్కుశలవాత్మజః .. 95..

సత్యార్థత్యక్తసౌమిత్రిః సూన్వీతజనసంగ్రహః .
సత్కర్ణపూరసత్కీర్తిః కీర్త్యాలోకాఘనాశనః .. 96..

భరతో జ్యేష్ఠపాదాబ్జరతిత్యక్తనృపాసనః .
సర్వసద్గుణసంపన్నః కోటిగంధర్వనాశకః .. 97..

లక్ష్మణో జ్యేష్ఠనిరతో దేవవైరిగణాంతకః .
ఇంద్రజిత్ప్రాణశమనో భ్రాతృమాన్ త్యక్తవిగ్రహః .. 98..

శత్రుఘ్నోఽ మిత్రశమనో లవణాంతకకారకః .
ఆర్యభ్రాతృజనశ్లాఘ్యః సతాం శ్లాఘ్యగుణాకరః .. 99..

వటపత్రపుటస్థాయీ శ్రీముకుందోఽ ఖిలాశ్రయః .
తనూదరార్పితజగన్మృకండతనయః ఖగః .. 100..

ఆద్యో దేవగణాగ్రణ్యో మితస్తుతినతిప్రియః .
వృత్రఘోరతనుత్రస్తదేవసన్మంత్రసాధకః .. 101..

బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణశ్లాఘీ బ్రహ్మణ్యజనవత్సలః .
గోష్పదాప్లుగలద్గాత్రవాలఖిల్యజనాశ్రయః .. 102..

దౌస్వస్తిర్యజ్వనాం శ్రేష్ఠో నృపవిస్మయకారకః .
తురంగమేధబహుకృద్వదాన్యగణశేఖరః .. 103..

వాసవీతనయో వ్యాసో వేదశాఖానిరూపకః .
పురాణభారతాచార్యః కలిలోకహితైషణః .. 104..

రోహిణీహృదయానందో బలభద్రో బలాశ్రయః .
సంకర్షణః సీరపాణిః ముసలాస్త్రోఽ మలద్యుతిః .. 105..

శంఖకుందేందుశ్వేతాంగస్తాలభిద్ధేనుకాంతకః .
ముష్టికారిష్టహననో లాంగలాకృష్టయామునః .. 106..

ప్రలంబప్రాణహా రుక్మీమథనో ద్వివిదాంతకః .
రేవతీప్రీతిదో రామారమణో బల్వలాంతకః .. 107..

హస్తినాపురసంకర్షీ కౌరవార్చితసత్పదః .
బ్రహ్మాదిస్తుతపాదాబ్జో దేవయాదవపాలకః .. 108..

మాయాపతిర్మహామాయో మహామాయానిదేశకృత్ .
యదువంశాబ్ధిపూర్ణేందుర్బలదేవప్రియానుజః .. 109..

నరాకృతిః పరం బ్రహ్మ పరిపూర్ణః పరోదయః .
సర్వజ్ఞానాదిసంపూర్ణః పూర్ణానందః పురాతనః .. 110..

పీతాంబరః పీతనిద్రః పీతవేశ్మమహాతపాః .
మహోరస్కో మహాబాహుర్మహార్ఘమణికుండలః .. 111..

లసద్గండస్థలీహైమమౌలిమాలావిభూషితః .
సుచారుకర్ణః సుభ్రాజన్మకరాకృతికుండలః .. 112..

నీలకుంచితసుస్నిగ్ధకుంతలః కౌముదీముఖః .
సునాసః కుందదశనో లసత్కోకనదాధరః .. 113..

సుమందహాసో రుచిరభ్రూమండలవిలోకనః .
కంబుకంఠో బృహద్బ్రహ్మ వలయాంగదభూషణః .. 114..

కౌస్తుభీ వనమాలీ చ శంఖచక్రగదాబ్జభృత్ .
శ్రీవత్సలక్ష్మ్యా లక్ష్యాంగః సర్వలక్షణలక్షణః .. 115..

దలోదరో నిమ్ననాభిర్నిరవద్యో నిరాశ్రయః .
నితంబబింబవ్యాలంబికింకిణీకాంచిమండితః .. 116..

సమజంఘాజానుయుగ్మః సుచారురుచిరాజితః .
ధ్వజవజ్రాంకుశాంభోజశరాంకితపదాంబుజః .. 117..

భక్తభ్రమరసంఘాతపీతపాదాంబుజాసవః .
నఖచంద్రమణిజ్యోత్స్నాప్రకాశితమహామనాః .. 118..

పాదాంబుజయుగన్యస్తలసన్మంజీరరాజితః .
స్వభక్తహృదయాకాశలసత్పంకజవిస్తరః .. 119..

సర్వప్రాణిజనానందో వసుదేవనుతిప్రియః .
దేవకీనందనో లోకనందికృద్భక్తభీతిభిత్ .. 120..

శేషానుగః శేషశాయీ యశోదానతిమానదః .
నందానందకరో గోపగోపీగోకులబాంధవః .. 121..

సర్వవ్రజజనానందీ భక్తవల్లభవల్లభః .
వల్యవ్యంగలసద్గాత్రో బల్లవీబాహుమధ్యగః .. 122..

పీతపూతనికాస్తన్యః పూతనాప్రాణశోషణః .
పూతనోరస్థలస్థాయీ పూతనామోక్షదాయకః .. 123..

సమాగతజనానందీ శకటోచ్చాటకారకః .
ప్రాప్తవిప్రాశిషోఽ ధీశో లఘిమాదిగుణాశ్రయః .. 124..

తృణావర్తగలగ్రాహీ తృణావర్తనిషూదనః .
జనన్యానందజనకో జనన్యా ముఖవిశ్వదృక్ .. 125..

బాలక్రీడారతో బాలభాషాలీలాదినిర్వృతః .
గోపగోపీప్రియకరో గీతనృత్యానుకారకః .. 126..

నవనీతవిలిప్తాంగో నవనీతలవప్రియః .
నవనీతలవాహారీ నవనీతానుతస్కరః .. 127..

దామోదరోఽర్జునోన్మూలో గోపైకమతికారకః .
వృందావనవనక్రీడో నానాక్రీడావిశారదః .. 128..

వత్సపుచ్ఛసమాకర్షీ వత్సాసురనిషూదనః .
బకారిరఘసంహారీ బాలాద్యంతకనాశనః .. 129..

యమునానిలసంజుష్టసుమృష్టపులినప్రియః .
గోపాలబాలపూగస్థః స్నిగ్ధదధ్యన్నభోజనః .. 130..

గోగోపగోపీప్రియకృద్ధనభృన్మోహఖండనః .
విధాతుర్మోహజనకోఽ త్యద్భుతైశ్వర్యదర్శకః .. 131..

విధిస్తుతపదాంభోజో గోపదారకబుద్ధిభిత్ .
కాలీయదర్పదలనో నాగనారీనుతిప్రియః .. 132..

దావాగ్నిశమనః సర్వవ్రజభృజ్జనజీవనః .
ముంజారణ్యప్రవేశాప్తకృచ్ఛ్రదావాగ్నిదారణః .. 133..

సర్వకాలసుఖక్రీడో బర్హిబర్హావతంసకః .
గోధుగ్వధూజనప్రాణో వేణువాద్యవిశారదః .. 134..

గోపీపిధానారుంధానో గోపీవ్రతవరప్రదః .
విప్రదర్పప్రశమనో విప్రపత్నీప్రసాదదః .. 135..

శతక్రతువరధ్వంసీ శక్రదర్పమదాపహః .
ధృతగోవర్ధనగిరిర్వ్రజలోకాభయప్రదః .. 136..

ఇంద్రకీర్తిలసత్కీర్తిర్గోవిందో గోకులోత్సవః .
నందత్రాణకరో దేవజలేశేడితసత్కథః .. 137..

వ్రజవాసిజనశ్లాఘ్యో నిజలోకప్రదర్శకః .
సువేణునాదమదనోన్మత్తగోపీవినోదకృత్ .. 138..

గోధుగ్వధూదర్పహరః స్వయశఃకీర్తనోత్సవః .
వ్రజాంగనాజనారామో వ్రజసుందరివల్లభః .. 139..

రాసక్రీడారతో రాసమహామండలమండనః .
వృందావనవనామోదీ యమునాకూలకేలికృత్ .. 140..

గోపికాగీతికాగీతః శంఖచూడశిరోహరః .
మహాసర్పముఖగ్రస్తత్రస్తనందవిమోచకః .. 141..

సుదర్శనార్చితపదో దుష్టారిష్టవినాశకః .
కేశిద్వేషీ వ్యోమహంతా శ్రుతనారదకీర్తనః .. 142..

అక్రూరప్రియకృత్క్రూరరజకఘ్నః సువేశకృత్ .
సుదామాదత్తమాలాఢ్యః కుబ్జాచందనచర్చితః .. 143..

మథురాజనసంహర్షీ చండకోదండఖండకృత్ .
కంససైన్యసముచ్ఛేదీ వణిగ్విప్రగణార్చితః .. 144..

మహాకువలయాపీడఘాతీ చాణూరమర్దనః . ?
రంగశాలాగతాపారనరనారీకృతోత్సవః .. 145..

కంసధ్వంసకరః కంసస్వసారూప్యగతిప్రదః .
కృతోగ్రసేనన్నృపతిః సర్వయాదవసౌఖ్యకృత్ .. 146..

తాతమాతృకృతానందో నందగోపప్రసాదదః .
శ్రితసాందీపనిగురుర్విద్యాసాగరపారగః .. 147..

దైత్యపంచజనధ్వంసీ పాంచజన్యదరప్రియః .
సాందీపనిమృతాపత్యదాతా కాలయమార్చితః .. 148..

సైరంధ్రీకామసంతాపశమనోఽ క్రూరప్రీతిదః .
శార్ఙ్గచాపధరో నానాశరసంధానకోవిదః .. 149..

అభేద్యదివ్యకవచః శ్రీమద్దారుకసారథిః .
ఖగేంద్రచిహ్నితధ్వజశ్చక్రపాణిర్గదాధరః .. 150..

నందకీయదుసేనాఢ్యోఽ క్షయబాణనిషంగవాన్ .
సురాసురాజేయరణ్యో జితమాగధయూథపః .. 151..

మాగధధ్వజినీధ్వంసీ మథురాపురపాలకః .
ద్వారకాపురనిర్మాతా లోకస్థితినియామకః .. 152..

సర్వసంపత్తిజననః స్వజనానందకారకః .
కల్పవృక్షాక్షితమహిః సుధర్మానీతభూతలః .. 153..

యవనాసురసంహర్తా ముచుకుందేష్టసాధకః .
రుక్మిణీద్విజసంమంత్రరథైకగతకుండినః .. 154..

రుక్మిణీహారకో రుక్మిముండముండనకారకః .
రుక్మిణీప్రియకృత్సాక్షాద్రుక్మిణీరమణీపతిః .. 155..

రుక్మిణీవదనాంభోజమధుపానమధువ్రతః .
స్యమంతకనిమిత్తాత్మభక్తర్క్షాధిపజిత్శుచిః .. 156..

జాంబవార్చితపాదాబ్జః సాక్షాజ్జాంబవతీపతిః .
సత్యభామాకరగ్రాహీ కాలిందీసుందరీప్రియః .. 157..

సుతీక్ష్ణశృంగవృషభసప్తజిద్రాజయూథభిద్ .
నగ్నజిత్తనయాసత్యానాయికానాయకోత్తమః .. 158..

భద్రేశో లక్ష్మణాకాంతో మిత్రవిందాప్రియేశ్వరః .
మురుజిత్పీఠసేనానీనాశనో నరకాంతకః .. 159..

ధరార్చితపదాంభోజో భగదత్తభయాపహా .
నరకాహృతదివ్యస్త్రీరత్నవాహాదినాయకః .. 160..

అష్టోత్తరశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీవిలాసవాన్ .
సత్యభామాబలావాక్యపారిజాతాపహారకః .. 161..

దేవేంద్రబలభిజ్జాయాజాతనానావిలాసవాన్ .
రుక్మిణీమానదలనః స్త్రీవిలాసావిమోహితః .. 162..

కామతాతః సాంబసుతోఽసంఖ్యపుత్రప్రపౌత్రవాన్ .
ఉశాయానితపౌత్రార్థబాణబాహుసహస్రభిత్ .. 163..

నంద్యాదిప్రమథధ్వంసీ లీలాజితమహేశ్వరః .
మహాదేవస్తుతపదో నృగదుఃఖవిమోచకః .. 164..

బ్రహ్మస్వాపహరక్లేశకథాస్వజనపాలకః .
పౌండ్రకారిః కాశిరాజశిరోహర్తా సదాజితః .. 165..

సుదక్షిణవ్రతారాధ్యశివకృత్యానలాంతకః .
వారాణసీప్రదహనో నారదేక్షితవైభవః .. 166..

అద్భుతైశ్వర్యమహిమా సర్వధర్మప్రవర్తకః .
జరాసంధనిరోధార్తభూభుజేరితసత్కథః .. 167..

నారదేరితసన్మిత్రకార్యగౌరవసాధకః .
కలత్రపుత్రసన్మిత్రసద్వృత్తాప్తగృహానుగః .. 168..

జరాసంధవధోద్యోగకర్తా భూపతిశర్మకృత్ .
సన్మిత్రకృత్యాచరితో రాజసూయప్రవర్తకః .. 169..

సర్వర్షిగణసంస్తుత్యశ్చైద్యప్రాణనికృంతకః .
ఇంద్రప్రస్థజనైః పూజ్యో దుర్యోధనవిమోహనః .. 170..

మహేశదత్తసౌభాగ్యపురభిచ్ఛత్రుఘాతకః .
దంతవక్త్రరిపుచ్ఛేత్తా దంతవక్త్రగతిప్రదః .. 171..

విదూరథప్రమథనో భూరిభారావతారకః .
పార్థదూతః పార్థహితః పార్థార్థః పార్థసారథిః .. 172..

పార్థమోహసముచ్ఛేదీ గీతాశాస్త్రప్రదర్శకః .
పార్థబాణగతప్రాణవీరకైవల్యరూపదః .. 173..

దుర్యోధనాదిదుర్వృత్తదహనో భీష్మముక్తిదః .
పార్థాశ్వమేధాహరకః పార్థరాజ్యప్రసాధకః .. 174..

పృథాభీష్టప్రదో భీమజయదో విజయప్రదః .
యుధిష్ఠిరేష్టసందాతా ద్రౌపదీప్రీతిసాధకః .. 175..

సహదేవేరితపదో నకులార్చితవిగ్రహః .
బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధగర్భస్థపూరువంశప్రసాధకః .. 176..

పౌరవేంద్రపురస్త్రీభ్యో ద్వారకాగమనోత్సవః .
ఆనర్తదేశనివసత్ప్రజేరితమహత్కథః .. 177..

ప్రియప్రీతికరో మిత్రవిప్రదారిద్ర్యభంజనః .
తీర్థాపదేశసన్మిత్రప్రియకృన్నందనందనః .. 178..

గోపీజనజ్ఞానదాతా తాతక్రతుకృతోత్సవః .
సద్వృత్తవక్తా సద్వృత్తకర్తా సద్వృత్తపాలకః .. 179..

తాతాత్మజ్ఞానసందాతా దేవకీమృతపుత్రదః .
శ్రుతదేవప్రియకరో మైథిలానందవర్ధనః .. 180..

పార్థదర్పప్రశమనో మృతవిప్రసుతప్రదః .
స్త్రీరత్నవృందసంతోషీ జనకేలికలోత్సవః .. 181..

చంద్రకోటిజనానందీ భానుకోటిసమప్రభః .
కృతాంతకోటిదుర్లంఘ్యః కామకోటిమనోహరః .. 182..

యక్షరాట్కోటిధనవాన్మరుత్కోటిస్వవీర్యవాన్ .
సముద్రకోటిగంభీరో హిమవత్కోట్యకంపనః .. 183..

కోట్యశ్వమేధాఘహరః తీర్థకోట్యధికాహ్వయః .
పీయూషకోటిమృత్యుఘ్నః కామధుక్కోట్యభీష్టదః .. 184..

శక్రకోటివిలాసాఢ్యః కోటిబ్రహ్మాండనాయకః .
సర్వామోఘోద్యమోఽ నంతకీర్తినిఃసీమపౌరుషః .. 185..

సర్వాభీష్టప్రదయశాః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .
బ్రహ్మాదిసురసంగీతవీతమానుషచేష్టితః .. 186..

అనాదిమధ్యనిధనో వృద్ధిక్షయవివర్జితః .
స్వభక్తోద్ధవముఖ్యైకజ్ఞానదో జ్ఞానవిగ్రహః .. 187..

విప్రశాపచ్ఛలధ్వస్తయదువంశోగ్రవిక్రమః .
సశరీరజరావ్యాధస్వర్గదః స్వర్గిసంస్తుతః .. 188..

ముముక్షుముక్తవిషయీజనానందకరో యశః .
కలికాలమలధ్వంసియశాః శ్రవణమంగలః .. 189..

భక్తప్రియో భక్తహితో భక్తభ్రమరపంకజః .
స్మృతమాత్రాఖిలత్రాతా యంత్రమంత్రప్రభంజకః .. 190..

సర్వసంపత్స్రావినామా తులసీదామవల్లభః .
అప్రమేయవపుర్భాస్వదనర్ఘ్యాంగవిభూషణః .. 191..

విశ్వైకసుఖదో విశ్వసజ్జనానందపాలకః .
సర్వదేవశిరోరత్నమద్భుతానంతభోగవాన్ .. 192..

అధోక్షజో జనాజీవ్యః సర్వసాధుజనాశ్రయః .
సమస్తభయభిన్నామా స్మృతమాత్రార్తినాశకః .. 193..

స్వయశఃశ్రవణానందజనరాగీ గుణార్ణవః .
అనిర్దేశ్యవపుస్తప్తశరణో జీవజీవనః .. 194..

పరమార్థః పరంవేద్యః పరజ్యోతిః పరాగతిః .
వేదాంతవేద్యో భగవాననంతసుఖసాగరః .. 195..

జగద్బంధధ్వంసయశా జగజ్జీవజనాశ్రయః .
వైకుంఠలోకైకపతిర్వైకుంఠజనవల్లభః .. 196..

ప్రద్యుమ్నో రుక్మిణీపుత్రః శంబరఘ్నో రతిప్రియః .
పుష్పధన్వా విశ్వజయీ ద్యుమత్ప్రాణనిషూదకః .. 197..

అనిరుద్ధః కామసుతః శబ్దయోనిర్మహాక్రమః .
ఉషాపతిర్వృష్ణిపతిర్హృషీకేశో మనఃపతిః .. 198..

శ్రీమద్భాగవతాచార్యః సర్వవేదాంతసాగరః .
శుకః సకలధర్మజ్ఞః పరీక్షిన్నృపసత్కృతః .. 199..

శ్రీబుద్ధో దుష్టబుద్ధిఘ్నో దైత్యవేదబహిష్కరః .
పాఖండమార్గప్రవదో నిరాయుధజగజ్జయః .. 200..

కల్కీ కలియుగాచ్ఛాదీ పునః సత్యప్రవర్తకః .
విప్రవిష్ణుయశోఽ పత్యో నష్టధర్మప్రవర్తకః .. 201..

సారస్వతః సార్వభౌమో బలిత్రైలోక్యసాధకః .
అష్టమ్యంతరసద్ధర్మవక్తా వైరోచనిప్రియః .. 202..

ఆపః కరో రమానాథోఽ మరారికులకృంతనః .
సురేంద్రహితకృద్ధీరవీరముక్తిబలప్రదః .. 203..

విష్వక్సేనః శంభుసఖో దశమాంతరపాలకః .
బ్రహ్మసావర్ణివంశాబ్ధిహితకృద్విశ్వవర్ధనః .. 204..

ధర్మసేతురధర్మఘ్నో వైద్యతంత్రపదప్రదః .
అసురాంతకరో దేవార్థకసూనుః సుభాషణః .. 205..

స్వధామా సూనృతాసూనుః సత్యతేజో ద్విజాత్మజః .
ద్విషన్మనుయుగత్రాతా పాతాలపురదారణః .. 206..

దైవహోత్రిర్వార్ధతోయో దివస్పతిరతిప్రియః .
త్రయోదశాంతరత్రాతా యోగయోగిజనేశ్వరః .. 207..

సత్త్రాయణో బృహద్బాహుర్వైనతేయో విదుత్తమః .
కర్మకాండైకప్రవదో వేదతంత్రప్రవర్తకః .. 208..

పరమేష్ఠీ సురజ్యేష్ఠో బ్రహ్మా విశ్వసృజాంపతిః .
అబ్జయోనిర్హంసవాహః సర్వలోకపితామహః .. 209..

విష్ణుః సర్వజగత్పాతా శాంతః శుద్ధః సనాతనః .
ద్విజపూజ్యో దయాసింధుః శరణ్యో భక్తవత్సలః .. 210..

రుద్రో మృడః శివః శాస్తా శంభుః సర్వహరో హరః .
కపర్దీ శంకరః శూలీ త్ర్యక్షోఽ భేద్యో మహేశ్వరః .. 211..

సర్వాధ్యక్షః సర్వశక్తిః సర్వార్థః సర్వతోముఖః .
సర్వావాసః సర్వరూపః సర్వకారణకారణం .. 212..

ఇత్యేతత్కథితం విప్ర విష్ణోర్నామసహస్రకం .
సర్వపాపప్రశమనం సర్వాభీష్టఫలప్రదం .. 213..

మనఃశుద్ధికరం చాశు భగవద్భక్తివర్ధనం .
సర్వవిఘ్నహరం సర్వాశ్చర్యైశ్వర్యప్రదాయకం .. 214..

సర్వదుఃఖప్రశమనం చాతుర్వర్గ్యఫలప్రదం .
శ్రద్ధయా పరయా భక్త్యా శ్రవణాత్పఠనాజ్జపాత్ .. 215..

ప్రత్యహం సర్వవర్ణానాం విష్ణుపాదాశ్రితాత్మనాం .
ఏతత్పఠన్ ద్విజో విద్యాం క్షత్రియః పృథివీమిమాం .. 216..

వైశ్యో మహానిధిం శూద్రో వాంఛితాం సిద్ధిమాప్నుయాత్ .
ద్వాత్రింశదపరాధాన్యో జ్ఞానాజ్ఞానాచ్చరేద్ధరేః .. 217..

నామ్నా దశాపరాధాంశ్చ ప్రమాదాదాచరేద్యది .
సమాహితమనా హ్యేతత్పఠేద్వా శ్రావయేజ్జపేత్ .. 218..

స్మరేద్వా శృణుయాద్వాపి తేభ్యః సద్యః ప్రముచ్యతే .
నాతః పరతరం పుణ్యం త్రిషు లోకేషు విద్యతే .. 219..

యస్యైకకీర్తనేనాపి భవబంధాద్విముచ్యతే .
అతస్త్వం సతతం భక్త్యా శ్రద్ధయా కీర్తనం కురు .. 220..

విష్ణోర్నామసహస్రం తే భగవత్ప్రీతికారణం .
శ్రీనారద ఉవాచ .
ధన్యోఽ స్మ్యనుగృహీతోఽ స్మి త్వయాతికరుణాత్మనా .
యతః కృష్ణస్య పరమం సహస్రం నామకీర్తితం .. 221..

యద్యాలస్యాత్ప్రమాదాద్వా సర్వం పఠితుమన్వహం .
న శక్నోమి తదా దేవ కిం కరోమి వద ప్రభో .. 222..

శ్రీశివ ఉవాచ .
యది సర్వం న శక్నోషి ప్రత్యహం పఠితుం ద్విజ .
తదా కృష్ణేతి కృష్ణేతి కృష్ణేతి ప్రత్యహం వద .. 223..

ఏతేన తవ విప్రర్షే సర్వం సంపద్యతే సకృత్ .
కిం పునర్భగవన్నామ్నాం సహస్రస్య ప్రకీర్తనాత్ .. 224..

యన్నామకీర్తనేనైవ పుమాన్ సంసారసాగరం .
తరత్యద్ధా ప్రపద్యే తం కృష్ణం గోపాలరూపిణం .. 225..

ఇతి సాత్వతతంత్రే శ్రీకృష్ణసహస్రనామషష్ఠః పటలః ..6..

From Satvatantra paTala 6
Encoded originally by Oliver Hellwig hellwig7@gmx.de for Gretil

Translation available in file Satvata Tantra 11.doc at
http://www.radha.name/digital-books/sastras-acharyas-and-swamis/tantra-and-pancaratra

Proofread by Singanallur Ganesan singanallur at gmail.com and

PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : kRiShNasahasranAmastotram sAtvatatantre
% File name             : kRiShNasahasranAmastotrasAtvatatantra.itx
% itxtitle              : kRiShNasahasranAmastotram (sAtvatatantrAntargatam)
% engtitle              : Shrikrishnasahasranamastotram from Satvatatantra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Originally Oliver Hellwig hellwig7 at gmx.de for Gretil
% Proofread by          : Singanallur Ganesan singanallur at gmail.com and PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Translated by         : Satvata Tantra 11.doc at http://www.radha.name/digital-books/sastras-acharyas-and-swamis/tantra-and-pancaratra
% Latest update         : June 18, 2013
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

గురువాయురప్ప అథవా నారాయణీయ తథా రోగహరసహస్రనామస్తోత్రం

అథ ధ్యానం .

సూర్యస్పర్ధికిరీటమూర్ధ్వతిలకప్రోద్భాసిఫాలాంతరం
కారుణ్యాకులనేత్రమార్ద్రహసితోల్లాసం సునాసాపుటం .
గండోద్యన్మకరాభకుండలయుగం కంఠోజ్జ్వలత్కౌస్తుభం
త్వద్రూపం వనమాల్యహారపటలశ్రీవత్సదీప్రం భజే ..

కేయూరాంగదకంకణోత్తమమహారత్నాంగులీయాంకిత-
శ్రీమద్బాహుచతుష్కసంగతగదాశంఖారిపంకేరుహాం .
కాంచిత్కాంచనకాంచిలాంఛితలసత్పీతాంబరాలంబినీ-
మాలంబే విమలాంబుజద్యుతిపదాం మూర్తిం తవార్తిచ్ఛిదం ..

యత్త్రైక్యమహీయసోఽపి మహితం సమ్మోహనం మోహనాత్
కాంతం కాంతినిధానతోఽపి మధురం మాధుర్యధుర్యాదపి .
సౌందర్యోత్తరతోఽపి సుందరతరం త్వద్రూపమాశ్చర్యతో-
ఽప్యాశ్చర్యం భువనే న కస్య కుతుకం పుష్ణాతి విష్ణో విభో ..

అథ స్తోత్రం .

గురువాయుపురాధీశో సాంద్రానందావబోధదః .
రుజాసాకల్యసంహర్తా దురితాటవిదాహకః .. 1..

వాయురూపో వాగతీతః సర్వబాధాప్రశామకః .
యుగంధరో యుగాతీతో యోగమాయాసమన్వితః .. 2..

పురుజిత్పురుషవ్యాఘ్రః పురాణపురుషః ప్రభుః .
రాధాకాంతో రమాకాంతః రతీరమణజన్మదః .. 3..

ధీరోఽధీశో ధనాధ్యక్షో ధరణీపతిరచ్యుతః .
శరణ్యః శర్మదః శాంతః సర్వశాంతికరః స్మృతః .. 4..

మతిమాన్మాధవో మాయీ మానాతీతో మహాద్యుతిః .
మతిమోహపరిచ్ఛేత్తా క్షయవృద్ధివివర్జితః .. 5..

రోగపావకదగ్ధానామమృతస్యందదాయకః .
గతిస్సమస్తలోకానాం గణనాతీతవైభవః .. 6..

మరుద్గణసమారాధ్యో మారుతాగారవాసకః .
పాలకస్సర్వలోకానాం పూరకస్సర్వకర్మణాం .. 7..

కురువిందమణీబద్ధదివ్యమాలావిభూషితః .
రుక్మహారావలీలోలవక్షఃశోభావిరాజితః .. 8..

సూర్యకోటిప్రభాభాస్వద్బాలగోపాలవిగ్రహః .
రత్నమాయూరపింఛోద్యత్స్వర్ణముకుటాంచితః .. 9..

కాళాంబుదరుచిస్పర్ధికేశభారమనోహరః .
మాలేయతిలకోల్లాసిఫాలబాలేందుశోభితః .. 10..

ఆర్తదీనకథాలాపదత్తశ్రోత్రద్వయాన్వితః .
భ్రూలతాచలనోద్భూతనిర్ధూతభువనావలిః .. 11..

భక్తతాపప్రశమనపీయుషస్యందిలోచనః .
కారుణ్యస్నిగ్ధనేత్రాంతః కాంక్షితార్థప్రదాయకః .. 12..

అనోపమితసౌభాగ్యనాసాభంగివిరాజితః .
మకరమత్స్యసమాకారరత్నకుండలభూషితః .. 13..

ఇంద్రనీలశిలాదర్శగండమండలమండితః .
దంతపంక్తిద్వయోద్దీప్తదరస్మేరముఖాంబుజః .. 14..

మందస్మితప్రభాముగ్ధసర్వదేవగణావృతః .
పక్వబింబఫలాధర ఓష్ఠకాంతివిలాసితః .. 15..

సౌందర్యసారసర్వస్వచిబుకశ్రీవిరాజితః .

కౌస్తుభాభాలసత్కంఠః వన్యమాలావలీవృతః .. 16..

మహాలక్ష్మీసమావిష్టశ్రీవత్సాంకితవక్షసః .
రత్నాభరణశోభాఢ్యో రామణీయకశేవధిః .. 17..

వలయాంగదకేయురకమనీయభుజాన్వితః .
వేణునాళీలసద్ధస్తః ప్రవాళాంగులిశోభితః .. 18..

చందనాగరుకాశ్మీరకస్తూరీకళభాంచితః .
అనేకకోటిబ్రహ్మాండసంగృహీతమహోదరః .. 19..

కృశోదరః పీతచేలాపరివీతకటీతటః .
బ్రహ్మావాసమహాపద్మావాలనాభిప్రశోభితః .. 20..

పద్మనాభో రమాకాంతః ఫుల్లపద్మనిభాననః .
రశనాదామసన్నద్ధహేమవస్త్రపరిచ్ఛదః .. 21..

గోపస్త్రీహృదయోన్మాథికోమళోరుద్వయాన్వితః .
నీలాశ్మపేటకాకారజానుద్వంద్వమనోహరః .. 22..

కామతుణీరసంకాశచారుజంఘావిశోభితః .
నమజ్జనసమస్తార్తిహారిపాదద్వయాన్వితః .. 23..

వైద్యనాథప్రణమితః వేదవేదాంగకారకః .
సర్వతాపప్రశమనః సర్వరోగనివారకః .. 24..

సర్వపాపప్రమోచకః దురితార్ణవతారకః .
బ్రహ్మరూపః సృష్టికర్తా విష్ణురూపః పరిత్రాతా .. 25..

శివరూపః సర్వభక్షః క్రియాహీనః పరంబ్రహ్మః .
వికుంఠలోకసంవాసీ వైకుంఠో వరదో వరః .. 26..

సత్యవ్రతతపఃప్రీతః శిశుమీనస్వరూపవాన్ .
మహామత్స్యత్వమాపన్నో బహుధావర్ధితః స్వభూః .. 27..

వేదశాస్త్రపరిత్రాతా హయగ్రీవాసుహారకః .
క్షీరాబ్ధిమథనాధ్యక్షః మందరచ్యుతిరోధకః .. 28..

ధృతమహాకూర్మవపుః మహాపతగరూపధృక్ .
క్షీరాబ్ధిమథనోద్భూతరత్నద్వయపరిగ్రహః .. 29..

ధన్వంతరీరూపధారీ సర్వరోగచికిత్సకః .
సమ్మోహితదైత్యసంఘః మోహినీరూపధారకః .. 30..

కామేశ్వరమనస్థైర్యనాశకః కామజన్మదః .
యజ్ఞవారాహరూపాఢ్యః సముద్ధృతమహీతలః .. 31..

హిరణ్యాక్షప్రాణహారీ దేవతాపసతోషకః .
హిరణ్యకశిపుక్రౌర్యభీతలోకాభిరక్షకః .. 32..

నారసింహవపుః స్థూలసటాఘట్టితఖేచరః .
మేఘారావప్రతిద్వంద్విఘోరగర్జనఘోషకః .. 33..

వజ్రక్రూరనఖోద్ఘాతదైత్యగాత్రప్రభేదకః .
అసురాసృగ్వసామాంసలిప్తభీషణరూపవాన్ .. 34..

సంత్రస్తదేవర్షిసంఘః భయభీతజగత్త్రయః .
ప్రహ్లాదస్తుతిసంతుష్టః శాంతః శాంతికరః శివః .. 35..

దేవహూతీసుతః ప్రాజ్ఞః సాంఖ్యయోగప్రవాచకః .
మహర్షిః కపిలాచార్యః ధర్మాచార్యకులోద్వహః .. 36..

వేనదేహసముద్భూతః పృథుః పృథులవిక్రమః .
గోరూపిణీమహీదోగ్ధా సంపద్దుగ్ధసమార్జితః .. 37..

ఆదితేయః కాశ్యపశ్చ వటురూపధరః పటుః .
మహాబలిబలధ్వంసీ వామనో యాచకో విభుః .. 38..

ద్విపాదమాతత్రైలోక్యః త్రివిక్రమస్త్రయీమయః .
జామదగ్న్యో మహావీరః శివశిష్యః ప్రతాపవాన్ .. 39..

కార్తవీర్యశిరచ్ఛేత్తా సర్వక్షత్రియనాశకః .
సమంతపంచకస్రష్టా పితృప్రీతివిధాయకః .. 40..

సర్వసంగపరిత్యాగీ వరుణాల్లబ్ధకేరళః .
కౌసల్యాతనయో రామః రఘువంశసముద్భవః .. 41..

అజపౌత్రో దాశరథిః శత్రుఘ్నభరతాగ్రజః .
లక్ష్మణప్రియభ్రాతా చ సర్వలోకహితే రతః .. 42..

వసిష్ఠశిష్యః సర్వజ్ఞః విశ్వామిత్రసహాయకః .
తాటకామోక్షకారీ చ అహల్యాశాపమోచకః .. 43..

సుబాహుప్రాణహంతా చ మారీచమదనాశనః .
మిథిలాపురిసంప్రాప్తః శైవచాపవిభంజకః .. 44..

సంతుషితసర్వలోకో జనకప్రీతివర్ధకః .
గృహీతజానకీహస్తః సంప్రీతస్వజనైర్యుతః .. 45..

పరశుధరగర్వహంతా క్షత్రధర్మప్రవర్ధకః .
సంత్యక్తయౌవరాజ్యశ్చ వనవాసే నియోజితః .. 46..

సీతాలక్ష్మణసంయుక్తః చీరవాసా జటాధరః .
గుహద్రోణీముపాశ్రిత్య గంగాపారమవాప్తవాన్ .. 47..

సంసారసాగరోత్తారపాదస్మరణపావనః .
రోగపీడాప్రశమనః దౌర్భాగ్యధ్వాంతభాస్కరః .. 48..

కాననావాససంతుష్టః వన్యభోజనతోషితః .
దుష్టరాక్షససంహర్తా మునిమండలపూజితః .. 49..

కామరూపాశూర్పణఖానాసాకర్ణవికృంతకః .
ఖరముఖాసురముఖ్యానామసంఖ్యబలనాశకః .. 50..

మాయామృగసమాకృష్టః మాయామానుషమూర్తిమాన్ .
సీతావిరహసంతప్తః దారాన్వేషణవ్యాపృతః .. 51..

జటాయుమోక్షదాతా చ కబంధగతిదాయకః .
హనూమత్సుగ్రీవసఖా బాలిజీవవినాశకః .. 52..

లీలానిర్మితసేతుశ్చ విభీషణనమస్కృతః .
దశాస్యజీవసంహర్తా భూమిభారవినాశకః .. 53..

ధర్మజ్ఞో ధర్మనిరతో ధర్మాధర్మవివేచకః .
ధర్మమూర్తిస్సత్యసంధః పితృసత్యపరాయణః .. 54..

మర్యాదాపురుషో రామః రమణీయగుణాంబుధిః .
రోహిణీతనయో రామః బలరామో బలోద్ధతః .. 55..

కృష్ణజ్యేష్ఠో గదాహస్తః హలీ చ ముసలాయుధః .
సదామదో మహావీరః రుక్మిసూతనికృంతనః .. 56..

కాళిందీదర్పశమనః కాలకాలసమః సుధీః . var కాళీయదర్పశమనః
ఆదిశేషో మహాకాయః సర్వలోకధురంధరః .. 57..

శుద్ధస్ఫటికసంకాశో నీలవాసో నిరామయః .
వాసుదేవో జగన్నాథః దేవకీసూనురచ్యుతః .. 58..

ధర్మసంస్థాపకో విష్ణురధర్మిగణనాశకః .
కాత్యాయనీసహజనీ నందగోపగృహే భృతః .. 59..

కంసప్రేరితపైశాచబాధాసంఘవినాశకః .
గోపాలో గోవత్సపాలః బాలక్రీడావిలాసితః .. 60..

క్షీరచోరో దధిచోరః గోపీహృదయచోరకః .
ఘనశ్యామో మాయూరపింఛాభూషితశీర్షకః .. 61..

గోధూళీమలినాకారో గోలోకపతిః శాశ్వతః .
గర్గర్షికృతసంస్కారః కృష్ణనామప్రకీర్తితః .. 62..

ఆనందరూపః శ్రీకృష్ణః పాపనాశకరః కృష్ణః .
శ్యామవర్ణతనుః కృష్ణః శత్రుసంహారకః కృష్ణః .. 63..

లోకసంకర్షకః కృష్ణః సుఖసందాయకః కృష్ణః .
బాలలీలాప్రముదితః గోపస్త్రీభాగ్యరూపకః .. 64..

దధిజప్రియః సర్పృశ్నీ దుగ్ధభక్షణతత్పరః .
వృందావనవిహారీ చ కాళిందీక్రీడనోత్సుకః .. 65..

గవలమురళీవేత్రః పశువత్సానుపాలకః .
అఘాసురప్రాణహారీ బ్రహ్మగర్వవినాశకః .. 66..

కాళియమదమర్దకః పరిపీతదవానలః .
దురితవనదాహకః ప్రలంబాసురనాశకః .. 67..

కామినీజనమోహనః కామతాపవినాశకః .
ఇంద్రయాగనిరోధకః గోవర్ధనాద్రిపూజకః .. 68..

ఇంద్రదర్పవిపాటకః గోవర్ధనో గిరిధరః .
సురభిదుగ్ధాభిషిక్తో గోవిందేతి ప్రకీర్తితః .. 69..

వరుణార్చితపాదాబ్జః సంసారాంబుధితారకః .
రాసలీలావిలాసితః శృంగారైకరసాలయః .. 70..

మురళీగానమాధుర్యమత్తగోపీజనావృతః .
రాధామానసతోషకః సర్వలోకసంతోషకః .. 71..

గోపికాగర్వశమనః విరహక్లేశనాశకః .
సుదర్శనచక్రధరః శాపముక్తసుదర్శనః .. 72..

శంఖచూడకృతాంతశ్చ అరిష్టాసురమర్దకః .
శూరవంశకులోద్భూతః కేశవః కేశిసూదనః .. 73..

వ్యోమాసురనిహంతా చ వ్యోమచారప్రణమితః .
దుష్టకంసవధోద్యుక్తః మధురాపురిమాప్తవాన్ .. 74..

బలరామసహవర్తీ యాగచాపవిపాటకః .
కువలయాపీడమర్దకః పిష్టచాణూరముష్టికః .. 75..

కంసప్రాణసమాహర్తా యదువంశవిమోచకః .
జరాసంధపరాభూతః యవనేశ్వరదాహకః .. 76..

ద్వారకాపురనిర్మాతా ముచుకుందగతిప్రదః .
రుక్మిణీహారకో రుక్మివీర్యహంతాఽ పరాజితః ... 77..

పరిగృహీతస్యమంతకః ధృతజాంబవతీకరః .
సత్యభామాపతిశ్చైవ శతధన్వానిహంతకః .. 78..

కుంతీపుత్రగుణగ్రాహీ అర్జునప్రీతికారకః .
నరకారిర్మురారిశ్చ బాణహస్తనికృంతకః .. 79..

అపహృతపారిజాతః దేవేంద్రమదభంజకః .
నృగమోక్షదః పౌండ్రకవాసుదేవగతిప్రదః .. 80..

కాశిరాజశిరచ్ఛేత్తా భస్మీకృతసుదక్షిణః .
జరాసంధమృత్యుకారీ శిశుపాలగతిప్రదః .. 81..

సాల్వప్రాణాపహారీ చ దంతవక్త్రాభిఘాతకః .
యుధిష్ఠిరోపదేష్టా చ భీమసేనప్రియంకరః .. 82..

అర్జునాభిన్నమూర్తిశ్చ మాద్రీపుత్రగురుస్తథా .
ద్రౌపదీరక్షకశ్చైవ కుంతీవాత్సల్యభాజనః .. 83..

కౌరవక్రౌర్యసందష్టపాంచాలీశోకనాశకః .
కౌంతేయదూతస్తేజస్వీ విశ్వరూపప్రదర్శకః .. 84..

నిరాయుధో నిరాతంకో జిష్ణుసూతో జనార్దనః .
గీతోపదేష్టా లోకేశః దుఃఖమౌఢ్యనివారకః .. 85..

భీష్మద్రోణద్రౌణికర్ణాద్యగ్నిజ్వాలాప్రశామకః .
కుచేలపత్నీదారిద్ర్యదుఃఖబాధావిమోచకః .. 86..

అజః కాలవిధాతా చ ఆర్తిఘ్నః సర్వకామదః .
అనలో అవ్యయో వ్యాసః అరుణానుజవాహనః .. 87..

అఖిలః ప్రాణదః ప్రాణః అనిలాత్మజసేవితః .
ఆదిభూత అనాద్యంతః క్షాంతిక్లాంతివివర్జితః .. 88..

ఆదితేయో వికుంఠాత్మా వైకుంఠో విష్టరశ్రవాః .
ఇజ్యః సుదర్శనో ఈడ్యః ఇంద్రియాణామగోచరః .. 89..

ఉత్తమః సత్తమో ఉగ్ర ఉదానః ప్రాణరూపకః .
వ్యానాపానో సమానశ్చ జీవమృత్యువిభాజకః .. 90..

ఊర్ధ్వగో ఊహితో ఊహ్యః ఊహాతీతప్రభావవాన్ .
ఋతంభరో ఋతుధరః సప్తర్షిగణసేవితః .. 91..

ఋషిగమ్యో ఋభుర్వృద్ధిః సనకాదిమునిస్తుతః .
ఏకనాథో ఏకమూర్తిరీతిబాధావినాశకః .. 92..

ఐంధనో ఏషణీయశ్చ అనుల్లంఘితశాసనః .
ఓజస్కరో ఓషధీశో ఓడ్రమాలావిభూషితః .. 93..

ఔషధః సర్వతాపానాం సమానాధిక్యవర్జితః .
కాలభృత్కాలదోషఘ్నః కార్యజ్ఞః కర్మకారకః .. 94..

ఖడ్గీ ఖండకః ఖద్యోతః ఖలీ ఖాండవదాహకః .
గదాగ్రజో గదాపాణీ గంభీరో గర్వనాశకః .. 95..

ఘనవర్ణో ఘర్మభానుః ఘటజన్మనమస్కృతః .
చింతాతీతః చిదానందః విశ్వభ్రమణకారకః .. 96..

ఛందకః ఛందనః ఛన్నః ఛాయాకారకః దీప్తిమాన్ .
జయో జయంతో విజయో జ్ఞాపకః జ్ఞానవిగ్రహః .. 97..

ఝర్ఝరాపన్నివారకః ఝణజ్ఝణితనూపురః .
టంకటీకప్రణమితః ఠక్కురో దంభనాశకః .. 98..

తత్త్వాతీతస్తత్త్వమూర్తిః తత్త్వచింతాప్రచోదకః .
దక్షో దాతా దయామూర్తిః దాశార్హో దీర్ఘలోచనః .. 99..

పరాజిష్ణుః పరంధామః పరానందసుఖప్రదః .
ఫాలనేత్రః ఫణిశాయీ పుణ్యాపుణ్యఫలప్రదః .. 100..

బంధహీనో లోకబంధుః బాలకృష్ణః సతాంగతిః .
భవ్యరాశిర్భిషగ్వర్యః భాసురః భూమిపాలకః .. 101..

మధువైరిః కైటభారిర్మంత్రజ్ఞో మంత్రదర్శకః .
యతివర్యో యజమానః యక్షకర్దమభూషితః .. 102..

రంగనాథో రఘువరః రసజ్ఞో రిపుకర్శనః .
లక్ష్యో లక్ష్యజ్ఞో లక్ష్మీకః లక్ష్మీభూమినిషేవితః .. 103..

వర్షిష్ఠో వర్ధమానశ్చ కరుణామృతవర్షకః .
విశ్వో వృద్ధో వృత్తిహీనః విశ్వజిద్విశ్వపావనః .. 104..

శాస్తా శంసితః శంస్తవ్యః వేదశాస్త్రవిభావితః .
షడభిజ్ఞః షడాధారపద్మకేంద్రనివాసకః .. 105..

సగుణో నిర్గుణః సాక్షీ సర్వజిత్సాక్షివర్జితః .
సౌమ్యః క్రూరః శాంతమూర్తిః క్షుబ్ధః క్షోభవినాశకః .. 106..

హర్షకః హవ్యభుక్ హవ్యః హితాహితవిభావకః .
వ్యోమ వ్యాపనశీలశ్చ సర్వవ్యాపిర్మహేశ్వరః .. 107..

నారాయణో నారశాయీ నరాయణో నరసఖః .
నందకీ చక్రపాణిశ్చ పాంచజన్యప్రఘోషకః .. 108..

కుమోదకః పద్మహస్తః విశ్వరూపో విధిస్తుతః .
ఆదిశేషోఽ ప్రమేయశ్చ అనంతః జ్ఞానవిగ్రహః .. 109..

భక్తిగమ్యః పరంధామః పరమో భక్తవత్సలః .
పరంజ్యోతిః పరబ్రహ్మ పరమేష్ఠిః పరాత్పరః .. 110..

విశ్వాధారో నిరాధారః సదాచారప్రచారకః .
మహాయోగీ మహావీరో మహారూపో మహాబలః .. 111..

మహాభోగీ హవిర్భోక్తా మహాయాగఫలప్రదః .
మహాసత్త్వో మహాశక్తిః మహాయోద్ధా మహాప్రభుః .. 112..

మహామోహో మహాకోపః మహాపాతకనాశకః .
శాంతః శాంతిప్రదః శూరః శరణాగతపాలకః .. 113..

పద్మపాదః పద్మగర్భః పద్మపత్రనిభేక్షణః .
లోకేశః శర్వః కామేశః కామకోటిసమప్రభః .. 114..

మహాతేజా మహాబ్రహ్మ మహాజ్ఞానో మహాతపాః .
నీలమేఘనిభః శ్యామః శుభాంగః శుభకారకః .. 115..

కమనః కమలాకాంతః కామితార్థప్రదాయకః .
యోగిగమ్యో యోగరూపో యోగీ యోగేశ్వరేశ్వరః .. 116..

భవో భయకరో భానుః భాస్కరో భవనాశకః .
కిరీటీ కుండలీ చక్రీ చతుర్బాహుసమన్వితః .. 117..

జగత్ప్రభుర్దేవదేవః పవిత్రః పురుషోత్తమః .
అణిమాద్యష్టసిద్ధీశః సిద్ధః సిద్ధగణేశ్వరః .. 118..

దేవో దేవగణాధ్యక్షో వాసవో వసురక్షకః .
ఓంకారః ప్రణవః ప్రాణః ప్రధానః ప్రక్రమః క్రతుః .. 119..

నందిర్నాందిదో నాభ్యశ్చ నందగోపతపఃఫలః .
మోహనో మోహహంతా చ మైత్రేయో మేఘవాహనః .. 120..

భద్రో భద్రంకరో భానుః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .
గదాధరో గదధ్వంసీ గంభీరో గానలోలుపః .. 121..

తేజసస్తేజసాం రాశిః త్రిదశస్త్రిదశార్చితః .
వాసుదేవో వసుభద్రో వదాన్యో వల్గుదర్శనః .. 122..

దేవకీనందనః స్రగ్వీ సీమాతీతవిభూతిమాన్ .
వాసవో వాసరాధీశః గురువాయుపురేశ్వరః .. 123..

యమో యశస్వీ యుక్తశ్చ యోగనిద్రాపరాయణః .
సూర్యః సురార్యమార్కశ్చ సర్వసంతాపనాశకః .. 124..

శాంతతేజో మహారౌద్రః సౌమ్యరూపోఽభయంకరః .
భాస్వాన్ వివస్వాన్ సప్తాశ్వః అంధకారవిపాటకః .. 125..

తపనః సవితా హంసః చింతామణిరహర్పతిః .
అరుణో మిహిరో మిత్రః నీహారక్లేదనాశకః .. 126..

ఆదిత్యో హరిదశ్వశ్చ మోహలోభవినాశకః .
కాంతః కాంతిమతాం కాంతిః ఛాయానాథో దివాకరః .. 127..

స్థావరజంగమగురుః ఖద్యోతో లోకబాంధవః .
కర్మసాక్షీ జగచ్చక్షుః కాలరూపః కృపానిధిః .. 128..

సత్త్వమూర్తిస్తత్త్వమయః సత్యరూపో దివస్పతిః .
శుభ్రాంశుశ్చంద్రమా చంద్రః ఓషధీశో నిశాపతిః .. 129..

మృగాంకో మాః క్షపానాథః నక్షత్రేశః కలానిధిః .
అంగారకో లోహితాంశుః కుజో భౌమో మహీసుతః .. 130..

రౌహిణేయో బుధః సౌమ్యః సర్వవిద్యావిధాయకః .
వాచస్పతిర్గురుర్జీవః సురాచార్యో బృహస్పతిః .. 131..

ఉశనా భార్గవః కావ్యః కవిః శుక్రోఽసురగురుః .
సూర్యపుత్రో శనిర్మందః సర్వభక్షః శనైశ్చరః .. 132..

విధుంతుదః తమో రాహుః శిఖీ కేతుర్వ్యామదః .
నవగ్రహస్వరూపశ్చ గ్రహకోపనివారకః .. 133..

దశానాథః ప్రీతికరః మాపకో మంగలప్రదః .
ద్విహస్తశ్చ మహాబాహుః కోటికోటిభుజైర్యుతః .. 134..

ఏకముఖో బహుముఖః బహుసాహస్రనేత్రవాన్ .
బంధకారీ బంధహీనః సంసారీ బంధమోచకః .. 135..

మమతారూపోఽహంబుద్ధిః కృతజ్ఞః కామమోహితః .
నానామూర్తిధరః శక్తిః భిన్నదేవస్వరూపధృక్ .. 136..

సర్వభూతహరః స్థాణుః శర్వో భీమః సదాశివః .
పశుపతిః పాశహీనః జటీ చర్మీ పినాకవాన్ .. 137..

వినాయకో లంబోదరః హేరంబో విఘ్ననాశకః .
ఏకదంతో మహాకాయః సిద్ధిబుద్ధిప్రదాయకః .. 138..

గుహః స్కందో మహాసేనః విశాఖః శిఖివాహనః .
షడాననో బాహులేయః కుమారః క్రౌంచభంజకః .. 139..

ఆఖండలో సహస్రాక్షః వలారాతిశ్శచీపతిః .
సుత్రామా గోత్రభిద్వజ్రీ ఋభుక్షా వృత్రహా వృషా .. 140..

బ్రహ్మా ప్రజాపతిర్ధాతా పద్మయోనిః పితామహః .
సృష్టికర్తా సురజ్యేష్ఠః విధాతా విశ్వసృట్ విధిః .. 141..

ప్రద్యుమ్నో మదనో కామః పుష్పబాణో మనోభవః .
లక్ష్మీపుత్రో మీనకేతురనంగః పంచశరః స్మరః .. 142..

కృష్ణపుత్రో శర్వజేతా ఇక్షుచాపో రతిప్రియః .
శంబరఘ్నో విశ్వజిష్ణుర్విశ్వభ్రమణకారకః .. 143..

బర్హిః శుష్మా వాయుసఖః ఆశ్రయాశో విభావసుః .
జ్వాలామాలీ కృష్ణవర్త్మా హుతభుక్ దహనః శుచీ .. 144..

అనిలః పవనో వాయుః పృషదశ్వః ప్రభంజనః .
వాతః ప్రాణో జగత్ప్రాణః గంధవాహః సదాగతిః .. 145..

పాశాయుధో నదీకాంతః వరుణో యాదసాంపతిః .
రాజరాజో యక్షరాజః పౌలస్త్యో నరవాహనః .. 146..

నిధీశః త్ర్యంబకసఖః ఏకపింగో ధనేశ్వరః .
దేవేశో జగదాధారః ఆదిదేవః పరాత్పరః .. 147..

మహాత్మా పరమాత్మా చ పరమానందదాయకః .
ధరాపతిః స్వర్పతిశ్చ విద్యానాథో జగత్పితా .. 148..

పద్మహస్తః పద్మమాలీ పద్మశోభిపదద్వయః .
మధువైరిః కైటభారిః వేదధృక్ వేదపాలకః .. 149..

చండముండశిరచ్ఛేత్తా మహిషాసురమర్దకః .
మహాకాళీరూపధరః చాముండీరూపధారకః .. 150..

నిశుంభశుంభసంహర్తా రక్తబీజాసుహారకః .
భండాసురనిషూదకో లళితావేషధారకః .. 151..

ఋషభో నాభిపుత్రశ్చ ఇంద్రదౌష్ట్యప్రశామకః .
అవ్యక్తో వ్యక్తరూపశ్చ నాశహీనో వినాశకృత్ .. 152..

కర్మాధ్యక్షో గుణాధ్యక్షః భూతగ్రామవిసర్జకః .
క్రతుర్యజ్ఞః హుతో మంత్రః పితా మాతా పితామహః .. 153..

వేద్యో వేదో గతిర్భర్తా సాక్షీ కారక వేదవిద్ .
భోక్తా భోజ్యః భుక్తికర్మ భోజ్యాభోజ్యవివేచకః .. 154..

సదాచారో దురాచారః శుభాశుభఫలప్రదః .
నిత్యోఽ నిత్యః స్థిరశ్చలః దృశ్యాదృశ్యః శ్రుతాశ్రుతః .. 155..

ఆదిమధ్యాంతహీనశ్చ దేహీ దేహో గుణాశ్రయః .
జ్ఞానః జ్ఞేయః పరిజ్ఞాతా ధ్యానః ధ్యాతా పరిధ్యేయః .. 156..

అవిభక్తో విభక్తశ్చ పృథగ్రూపో గుణాశ్రితః .
ప్రవృత్తిశ్చ నివృత్తిశ్చ ప్రకృతిర్వికృతిరూపధృక్ .. 157..

బంధనో బంధకర్తా చ సర్వబంధవిపాటకః .
పూజితః పూజకశ్చైవ పూజాకర్మవిధాయకః .. 158..

వైకుంఠవాసః స్వర్వాసః వికుంఠహృదయాలయః .
బ్రహ్మబీజో విశ్వబిందుర్జ్జడజీవవిభాజకః ... 159..

పిండాండస్థః పరంధామః శబ్దబ్రహ్మస్వరూపకః .
ఆధారషట్కనిలయః జీవవ్యాపృతిచోదకః .. 160..

అనంతరూపో జీవాత్మా తిగ్మతేజాః స్వయంభవః ..

అనాద్యంతః కాలరూపః గురువాయూపురేశ్వరః .. 161..

గూరుర్గురుతమో గమ్యో గంధర్వగణవందితః .
రుక్మిణీవల్లభః శౌరిర్బలరామసహోదరః .. 162..

పరమః పరమోదారః పన్నగాశనవాహనః .
వనమాలీ వర్ధమానః వల్లవీవల్లభో వశీ .. 163..

నందసూనుర్నిత్యతృప్తః నష్టలాభవివర్జితః .
పురందరః పుష్కరాక్షః యోగిహృత్కమలాలయః .. 164..

రేణుకాతనయో రామః కార్తవీర్యకులాంతకః .
శరణ్యః శరణః శాంతః శాశ్వతః స్వస్తిదాయకః .. 165..

రోగఘ్నః సర్వపాపఘ్నః కర్మదోషభయాపహః .
గభస్తిమాలీ గర్వఘ్నో గర్గశిష్యో గవప్రియః .. 166..

తాపసో తాపశమనః తాండవప్రియనందితః .
పంక్తిస్యందనపుత్రశ్చ కౌసల్యానందవర్ధనః .. 167..

ప్రథితః ప్రగ్రహః ప్రాజ్ఞః ప్రతిబంధనివారకః .
శత్రుంజయో శత్రుహీనః శరభంగగతిప్రదః .. 168..

మంగలో మంగలాకాంతః సర్వమంగలమంగలః .
యజ్ఞమూర్తిర్విశ్వమూర్తిరాయురారోగ్యసౌఖ్యదః .. 169..

యోగీంద్రాణాం త్వదంగేష్వధికసుమధురం ముక్తిభాజాం నివాసో
భక్తానాం కామవర్షద్యుతరుకిసలయం నాథ తే పాదములం .
నిత్యం చిత్తస్థితం మే పవనపురపతే ! కృష్ణ ! కారుణ్యసింధో !
హృత్వా నిశ్శేషపాపాన్ ప్రదిశతు పరమానందసందోహలక్ష్మీం ..

ఇతి గురువాయురప్పన్ సహస్రనామస్తోత్రం సమాప్తం .

Encoded and proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com


```
% Text title            : guruvAyurappansahasranAmastotram
% File name             : guruvAyurappansahasranAmastotram.itx
% itxtitle              : guruvAyurappan athavA nArAyaNIya tathA rogaharasahasranAmastotram
% engtitle              : guruvAyurappansahasranAmastotram
% Category              : vishhnu, krishna, sahasranAma
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Latest update         : July 10, 2018
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీగోపాలసహస్రనామస్తోత్రం 2 అథవా బాలకృష్ణసహస్రనామస్తోత్రం

నారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారే చతుర్థరాత్రే అష్టమోఽ ధ్యాయః

శ్రీపార్వత్యువాచ .
భగవన్ సర్వదేవేశ ! దేవదేవ ! జగద్గురో .
కథితం కవచం దివ్యం బాలగోపాలరూపిణం .. 1..

శ్రుతం మయా తవ ముఖాత్ పరం కౌతూహలం మమ .
ఇదానీం శ్రోతుమిచ్ఛామి గోపాలస్య పరమాత్మనః .. 2..

సహస్రం నామ్నాం దివ్యానామశేషేణానుకీర్త్తయ .
తమేవ శరణం నాథ త్రాహి మాం భక్తవత్సల .. 3..

యది స్నేహోఽ స్తి దేవేశ మాం ప్రతి ప్రాణవల్లభ .
కేన ప్రకాశితం పూర్వ కుత్ర కిం వా కదా క్వ ను .. 3..

పిబతోఽ చ్యుతపీయూషం న మేఽ త్రాస్తి నిరామతా .. 4..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ .
శ్రీబాలకృష్ణస్య సహస్రనామ్నః
స్తోత్రస్య కల్పాఖ్యసురద్రుమస్య .
వ్యాసో వదత్యఖిలశాస్త్రనిదేశకర్తా
శృణ్వన్ శుకం మునిగణేషు సురర్షివర్యః .. 5..

పురా మహర్షయః సర్వే నారదం దండకే వనే
జిజ్ఞాసాంతి స్మ భక్త్యా చ గోపాలస్య పరాత్మనః .. 6..

నామ్నః సహస్రం పరమం శృణు దేవి ! సమాసతః .
శ్రుత్వా శ్రీబాలకృష్ణస్య నామ్నః సాహస్రకం ప్రియే .. 7..

వ్యపైతి సర్వపాపాని బ్రహ్మహత్యాదికాని చ .
కలౌ బాలేశ్వరో దేవః కలౌ వృందావనం వనం .. 8..

కలౌ గంగౌ ముక్తిదాత్రీ కలౌ గీతా పరాగతిః .
నాస్తి యజ్ఞాదికార్యాణి హరేర్నామైవ కేవలం .
కలౌ విముక్తయే నృణాం నాస్త్యేవ గతిరన్యథా .. 9..

వినియోగః -
అస్య శ్రీబాలకృష్ణస్య సహస్రనామస్తోత్రస్య నారద ఋషిః
శ్రీబాలకృష్ణో దేవతా పురుషార్థసిద్ధయే జపే వినియోగః .

బాలకృష్ణః సురాధీశో భూతావాసో వ్రజేశ్వరః .
వ్రజేంద్రనందనో నందీ వ్రజాంగనవిహారణః .. 10..

గోగోపగోపికానందకారకో భక్తివర్ధనః .
గోవత్సపుచ్ఛసంకర్షజాతానందభరోఽ జయః .. 11..

రింగమాణగతిః శ్రీమానతిభక్తిప్రకాశనః .
ధూలిధూసర సర్వాంగో ఘటీపీతపరిచ్ఛదః .. 12..

పురటాభరణః శ్రీశో గతిర్గతిమతాం సదా .
యోగీశో యోగవంద్యాశ్చ యోగాధీశో యశఃప్రదః .. 13..

యశోదానందనః కృష్ణో గోవత్సపరిచారకః .
గవేంద్రశ్చ గవాక్షశ్చ గవాధ్యక్షో గవాం గతి .. 14..

గవేశశ్చ గవీశశ్చ గోచారణపరాయణః .
గోధూలిధామప్రియకో గోధూలికృతభూషణః .. 15..

గోరాస్యో గోరసాశోగో గోరసాంచితధామకః .
గోరసాస్వాదకో వైద్యో వేదాతీతో వసుప్రదః .. 16..

విపులాంశో రిపుహరో విక్షరో జయదో జయః .
జగద్వంద్యో జగన్నాథో జగదారాధ్యపాదకః .. 17..

జగదీశో జగత్కర్తా జగత్పూజ్యో జయారిహా .

జయతాం జయశీలశ్చ జయాతీతో జగద్బలః .. 18..

జగద్ధర్తా పాలయితా పాతా ధాతా మహేశ్వరః .
రాధికానందనో రాధాప్రాణనాథో రసప్రదః .. 19..

రాధాభక్తికరః శుద్ధో రాధారాధ్యో రమాప్రియః .
గోకులానందదాతా చ గోకులానందరూపధృక్ .. 20..

గోకులేశ్వరకల్యాణో గోకులేశ్వరనందనః .
గోలోకాభిరతిః స్రగ్వీ గోలోకేశ్వరనాయకః .. 21..

నిత్యం గోలోకవసతిర్నిత్యం గోగోపనందనః .
గణేశ్వరో గణాధ్యక్షో గణానాం పరిపూరకః .. 22..

గుణా గుణోత్కరో గణ్యో గుణాతీతౌ గుణాకరః .
గుణప్రియో గుణాధారో గుణారాధ్యో గణాగ్రణీ .. 23..

గణనాయకో విఘ్నహరో హేరంబః పార్వతీసుతః .
పర్వతాధినివాసీ చ గోవర్ధనధరో గురుః .. 24..

గోవర్ధనపతిః శాంతో గోవర్ధనవిహారకః .
గోవర్ధనో గీతగతిర్గవాక్షో గోవృక్షేక్షణః .. 25..

గభస్తినేమిర్గీతాత్మా గీతగమ్యో గతిప్రదః .
గవామయో యజ్ఞనేమిర్యజ్ఞాంగో యజ్ఞరూపధృక్ .. 26..

యజ్ఞప్రియో యజ్ఞహర్తా యజ్ఞగమ్యో యజుర్గతిః .
యజ్ఞాంగో యజ్ఞగమ్యశ్చ యజ్ఞప్రాప్యో విమత్సరః .. 27..

యజ్ఞాంతకృత్ యజ్ఞగుణో యజ్ఞాతీతో యజుఃప్రియః .
మనుర్మన్వాదిరూపీ చ మన్వంతరవిహారకః .. 28..

మనుప్రియో మనోర్వంశధారీ మాధవమాపతిః .
మాయాప్రియో మహామాయో మాయాతీతో మయాంతకః .. 29..

మాయాభిగామీ మాయాఖ్యో మహామాయావరప్రదః .
మహామాయాప్రదో మాయానందో మాయేశ్వరః కవిః .. 30..

కరణం కారణం కర్తా కార్యం కర్మ క్రియా మతిః .
కార్యాతీతో గవాం నాథో జగన్నాథో గుణాకరః .. 31..

విశ్వరూపో విరూపాఖ్యో విద్యానందో వసుప్రదః .
వాసుదేవో విశిష్టేశో వాణీశో వాక్యతిర్మహః .. 32..

వాసుదేవో వసుశ్రేష్ఠో దేవకీనందనోఽ రిహా
వసుపాతా వసుపతిర్వసుధాపరిపాలకః . 33..

కంసారిః కంసహంతా చ కంసారాధ్యో గతిర్గవాం .
గోవిందో గోమతాం పాలో గోపనారీజనాధిపః .. 34..

గోపీరతో రురునఖధారీ హారీ జగద్గురుః .
జానుజంఘాంతరాలశ్చ పీతాంబరధరో హరిః .. 35..

హైయంగవీనసంభోక్తా పాయసాశో గవాం గురుః .
బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్యణాఽ ఽ రాధ్యోనిత్యం గోవిప్రపాలకః .. 36..

భక్తప్రియో భక్తలభ్యో భక్త్యాతీతో భువాం గతిః .
భూలోకపాతా హర్తా చ భూగోలపరిచింతకః .. 37..

నిత్యం భూలోకవాసీ చ జనలోకనివాసకః .
తపోలోకనివాసీ చ వైకుంఠో విష్టసస్రవాః .. 38..

వికుంఠవాసీ వైకుంఠవాసీ హాసీ రసప్రదః .
రసికాగోపికానందదాయకో బాలఘృగ్వపుః .. 39..

యశస్వీ యమునాతీరపులినేఽ తీవమోహనః .
వస్త్రహర్తా గోపికానాం మనోహారీ వరప్రదః .. 40..

దధిభక్షో దయాధారో దాతా పాతా హృతాహృతః .
మండపో మండలాధీశో రాజరాజేశ్వరో విభుః .. 41..

విశ్వధృక్ విశ్వభుక్ విశ్వపాలకో విశ్వమోహనః .
విద్వత్ప్రియో వీతహవ్యో హవ్యగవ్యకృతాశనః .. 42..

కవ్యభుక్ పితృవర్తీ చ కావ్యాత్మా కవ్యభోజనః .
రామో విరామో రతిదో రతిభర్తా రతిప్రియః .. 43..

ప్రద్యుమ్నోఽ క్రూరదమ్యశ్చ క్రూరాత్మా కూరమర్దనః .
కృపాలుశ్చ దయాలుశ్చ శయాలుః సరితాం పతిః .. 44..

నదీనదవిధాతా చ నదీనదావిహారకః .
సింధుః సింధుప్రియోదాంతః శాంతః కాంతః కలానిధిః .. 45..

సంన్యాసకృత్సతాం భర్తా సాధూచ్ఛిష్టకృతాశనః .
సాధుప్రియః సాధుగమ్యో సాధ్వాచారనిషేవకః .. 46..

జన్మకర్మఫలత్యాగీ యోగీ భోగీ మృగీపతిః .
మార్గాతీతో యోగమార్గో మార్గమాణో మహారవిః .. 47..

రవిలోచనో రవేరంగభాగీ ద్వాదశరూపధృక్ .
గోపాలో బాలగోపాలోబాలకానందదాయకః .. 48..

బాలకానాం పతిః శ్రీశో విరతిః సర్వపాపినాం .
శ్రీలః శ్రీమాన్ శ్రీయుతశ్చ శ్రీనివాసః శ్రియః పతిః .. 49..

శ్రీదః శ్రీశః శ్రియఃకాంతో రమాకాంతో రమేశ్వరః .
శ్రీకాంతో ధరణీకాంత ఉమాకాంతప్రియః ప్రభుః .. 50..

ఇష్టఽ భిలాషీ వరదో వేదగమ్యో దురాశయః .
దుఃఖహర్తా దుఃఖనాశో భవదుఃఖనివారకః .. 51..

యథేచ్ఛాచారనిరతో యథేచ్ఛాచారసురప్రియః .
యథేచ్ఛాలాభసంతుష్టో యథేచ్ఛస్య మనోఽ న్తరః .. 52..

నవీననీరదాభాసో నీలాంజనచయప్రభః .
నవదుర్దినమేఘాభో నవమేఘచ్ఛవిః క్వచిత్ .. 53..

స్వర్ణవర్ణో న్యాసధారో ద్విభుజో బహుబాహుకః .
కిరీటధారీ ముకుటీ మూర్తిపంజరసుందరః .. 54..

మనోరథపథాతీతకారకో భక్తవత్సలః .
కణ్వాన్నభోక్తా కపిలో కపిశో గరుడాత్మక .. 55..

సువర్ణవర్ణో హేమాభః పూతనాంతక ఇత్యాపిః .
పూతనాస్తనపాతా చ ప్రాణాంతకరణో రిపుః .. 56..

వత్సనాశో వత్సపాలో వత్సేశ్వరవసూత్తమః .
హేమాభో హేమకంఠశ్చ శ్రీవత్సః శ్రీమతాం పతిః .. 57..

సనందనపథారాధ్యో పాతుర్ధాతుమతాం పతిః .
సనత్కుమారయోగాత్మా సనేకశ్వరరూపధృక్ .. 58..

సనాతనపదో దాతా నిత్యం చైవ సనాతనః .
భాండీరవనవాసీ చ శ్రీవృందావననాయకః .. 59..

వృందావనేశ్వరీపూజ్యో వృందారణ్యవిహారకః .
యమునాతీరగోధేనుపాలకో మేఘమన్మథః .. 60..

కందర్పదర్పహరణో మనోనయననందనః .
బాలకేలిప్రియః కాంతో బాలక్రీడాపరిచ్ఛదః .. 61..

బాలానాం రక్షకో బాలః క్రీడాకౌతుకకారకః .
బాల్యరూపధరో ధన్వీ ధానుష్కీ శూలధృక్ విభుః .. 62..

అమృతాంశోఽ మృతవపుః పీయూషపరిపాలకః .
పీయూషపాయీ పారవ్యానందనో నందివర్ధనః .. 63..

శ్రీదామాంశుకపాతా చ శ్రీదామపరిభూషణః .
వృందారణ్యప్రియః కృష్ణః కిశోర కాంతరూపధృక్ .. 64..

కామరాజః కలాతీతో యోగినాం పరిచింతకః .
వృషేశ్వరః కృపాపాలో గాయత్రీగతివల్లభః .. 65..

నిర్వాణదాయకో మోక్షదాయీ వేదవిభాగకః .
వేదవ్యాసప్రియో వైద్యో వైద్యానందప్రియః శుభః .. 66..

శుకదేవో గయానాథో గయాసురగతిప్రదః .
విష్ణుర్జిష్ణుర్గరిష్ఠశ్చ స్థవిష్టశ్చ స్థవీయసాం .. 67..

వరిష్ఠశ్చ యవిష్ఠశ్చ భూయిష్ఠశ్చ భువః పతిః .
దుర్గతేర్నాశకో దుర్గపాలకో దుష్టనాశకః .. 68..

కాలీయసర్పదమనో యమునానిర్మలోదకః .
యమునాపులినే రమ్యే నిర్మలే పావనోదకే .. 69..

వసంతుబాలగోపాలరూపధారీ గిరాం పతిః .
వాగ్దాతా వాక్ప్రదో వాణీనాథో బ్రాహ్మణరక్షకః .. 70..

బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మ బ్రహ్మకర్మప్రదాయకః .
వ్రహ్మణ్యదేవో బ్రహ్మణ్యదాయకో బ్రాహ్మణప్రియః .. 71..

స్వస్తిప్రియోఽ స్వస్థధరోఽ స్వస్థనాశో ధియాం పతిః .
క్వణన్నూపురధృగ్విశ్వరూపీ విశ్వేశ్వరః శివః .. 72..

శివాత్మకో బాల్యవపుః శివాత్మా శివరూపధృక్ .
సదాశివప్రియో దేవః శివవంద్యో జగత్శివః .. 73..

గోమధ్యవాసీ గోవాసీ గోపగోపీమనోఽ న్తరః .
ధర్మో ధర్మధురీణశ్చ ధర్మరూపో ధరాధరః .. 74..

స్వోపార్జితయశాః కీర్తివర్ధనో నందిరూపకః .
దేవహూతిజ్ఞానదాతా యోగసాంఖ్యనివర్తకః .. 75..

తృణావర్తప్రాణహారీ శకటాసురభంజనః .
ప్రలంబహారీ రిపుహా తథా ధేనుకమర్దనః .. 76..

అరిష్టానాశనోఽ చింత్యః కేశిహా కేశినాశనః .
కంకహా కంసహా కంసనాశనో రిపునాశనః .. 77..

యమునాజలకల్లోలదర్శీ హర్షీ ప్రియంవదః .
స్వచ్ఛందహారీ యమునాజలహారీ సురప్రియః .. 78..

లీలాధృతవపుః కేలికారకో ధరణీధరః .
గోప్తా గరిష్ఠో గదిదో గతికారీ గయేశ్వరః .. 79..

శోభాప్రియః శుభకరో విపులశ్రీప్రతాపనః .
కేశిదైత్యహరో దాత్రీ దాతా ధర్మార్థసాధన .. 80..

త్రిసామా త్రిక్కృత్సామః సర్వాత్మా సర్వదీపనః .
సర్వజ్ఞః సుగతో బుద్ధో బౌద్ధరూపీ జనార్దనః .. 81..

దైత్యారిః పుండరీకాక్షః పద్మనాభోఽ చ్యుతోఽ సితః .
పద్మాక్షః పద్మజాకాంతో గరుడాసనవిగ్రహః .. 82..

గారుత్మతధరో ధేనుపాలకః సుప్తవిగ్రహః .
ఆర్తిహా పాపహానేహా భూతిహా భూతివర్ధనః .. 83..

వాంఛాకల్పద్రుమః సాక్షాన్మేధావీ గరుడధ్వజః .
నీలశ్వేతః సితః కృష్ణో గౌరః పీతాంబరచ్ఛదః .. 84..

భక్తార్తినాశనో గీర్ణః శీర్ణో జీర్ణతనుచ్ఛదః .
బలిప్రియో బలిహరో బలిబంధనతత్పరః .. 85..

వామనో వామదేవశ్చ దైత్యారిః కంజలోచనః .
ఉదీర్ణః సర్వతో గోప్తా యోగగమ్యః పురాతనః .. 86 ..

నారాయణో నరవపుః కృష్ణార్జునవపుర్ధరః .
త్రినాభిస్త్రివృతాం సేవ్యో యుగాతీతో యుగాత్మకః .. 87..

హంసో హంసీ హంసవపుర్హంసరూపీ కృపామయః .
హరాత్మకో హరవపుర్హరభావనతత్పరః .. 88..

ధర్మరాగో యమవపుస్త్రిపురాంతకవిగ్రహః .
యుధిష్ఠిరప్రియో రాజ్యదాతా రాజేంద్రవిగ్రహః .. 89..

ఇంద్రయజ్ఞహరో గోవర్ధనధారీ గిరాం పతిః .
యజ్ఞభుగ్యజ్ఞకారీ చ హితకారీ హితాంతకః .. 90..

అక్రూరవంద్యో విశ్వధ్రుగశ్వహారీ హయాస్యకః .
హయగ్రీవః స్మితముఖో గోపీకాంతోఽ రుణధ్వధః .. 91..

నిరస్తసామ్యాతిశయః సర్వాత్మా సర్వమండనః .
గోపీప్రీతికరో గోపీమనోహారీ హరిర్హరిః .. 92..

లక్ష్మణో భరతో రామః శత్రుఘ్నో నీలరూపకః .
హనూమజ్జ్ఞానదాతా చ జానకీవల్లభో గిరిః .. 93..

గిరిరూపో గిరిముఖో గిరియజ్ఞప్రవర్త్తకః .. 94..

భవాబ్ధిపోతః శుభకృచ్ఛుభభుక్ శుభవర్ధనః .
వారారోహీ హరిముఖో మండూకగతిలాలసః .. 95..

నేత్రవద్ధక్రియో గోపబాలకో బాలకో గుణః .
గుణార్ణవప్రియో భూతనాథో భూతాత్మకశ్చ సః .. 96..

ఇంద్రజిద్భయదాతా చ యజుషాం పరిరప్పతిః .
గీర్వాణవంద్యో గీర్వాణగతిరిష్టోగురుర్గతిః .. 97..

చతుర్ముఖస్తుతిముఖో బ్రహ్మనారదసేవితః .
ఉమాకాంతధియాఽ ఽ రాధ్యో గణనాగుణసీమకః .. 98..

సీమాంతమార్గో గణికాగణమండలసేవితః .
గోపీదృక్పద్మమధుపో గోపీదృఙ్మండలేశ్వరః .. 99..

గోప్యాలింగనకృద్గోపీహృదయానందకారకః .
మయూరపిచ్ఛశిఖరః కంకణాంకదభూషణః .. 100..

స్వర్ణచంపకసందోలః స్వర్ణనూపురభూషణః .
స్వర్ణతాటంకకర్ణశ్చ స్వర్ణచంపకభూషితః .. 101..

చూడాగ్రార్పితరత్నేంద్రసారః స్వర్ణాంబరచ్ఛదః .
ఆజానుబాహుః సుముఖో జగజ్జననతత్పరః .. 102..

బాలక్రీడాఽ తిచపలో భాండీరవననందనః .
మహాశాలః శ్రుతిముఖో గంగాచరణసేవనః .. 103..

గంగాంబుపాదః కరజాకరతోయాజలేశ్వరః .
గండకీతీరసంభూతో గండకీజలమర్దనః .. 104..

శాలగ్రామః శాలరూపీ శశిభూషణభూషణః .
శశిపాదః శశినఖో వరార్హో యువతీప్రియః .. 105..

ప్రేమపదః ప్రేమలభ్యో భక్త్యాతీతో భవప్రదః .
అనంతశాయీ శవకృచ్ఛయనో యోగినీశ్వరః .. 106..

పూతనాశకునిప్రాణహారకో భవపాలకః .
సర్వలక్షణలక్షణ్యో లక్ష్మీమాన్ లక్ష్మణాగ్రజః .. 107..

సర్వాంతకృత్సర్వగుహ్య సర్వాతీతోఽ ఽ సురాంతకః .
ప్రాతరాశనసంపూర్ణో ధరణీరేణుగుంఠితః .. 108..

ఇజ్యో మహేజ్య సర్వేజ్య ఇజ్యరూపీజ్యభోజనః .
బ్రహ్మోర్పణపరో నిత్యం బ్రహ్మాగ్నిప్రీతిలాలసః .. 109..

మదనో మదనారాధ్యో మనోమథనరూపకః .
నీలాంచితాకుంచితకో బాలవృందవిభూషితః .. 110..

స్తోకక్రీడాపరో నిత్యం స్తోకభోజనతత్పరః .
లలితావిశఖాశ్యామలతావందిపాదకః .. 111..

శ్రీమతీప్రియకారీ చ శ్రీమత్యా పాదపూజితః .
శ్రీసంసేవితపాదాబ్జో వేణువాద్యవిశారదః .. 112..

శృంగవేత్రకరో నిత్యం శృంగవాద్యప్రియః సదా .
బలరామానుజః శ్రీమాన్ గజేంద్రస్తుతపాదకః .. 113..

హలాయుధః పీతవాసా నీలాంబరపరిచ్ఛదః .
గజేంద్రవక్త్రో హేరంబో లలనాకులపాలకః .. 114..

రాసక్రీడావినోదశ్చ గోపీనయనహారకః .
బలప్రదో వీతభయో భక్తార్తిపరినాశనః .. 115..

భక్తప్రియో భక్తిదాతా దామోదర ఇభస్పతిః .
ఇంద్రదర్పహరోఽ నంతో నిత్యానందశ్చిదాత్మకః .. 116..

చైతన్యరూపశ్చైతన్యశ్చేతనాగుణవర్జితః .
అద్వైతాచారనిపుణోఽ ద్వైతః పరమనాయకః .. 117..

శివభక్తిప్రదో భక్తో భక్తానామంతరాశయః .
విద్వత్తమో దుర్గతిహా పుణ్యాత్మా పుణ్యపాలకః .. 118..

జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠః కనిష్ఠశ్చ నిష్ఠోఽ తిష్ఠ ఉమాపతిః .
సురేంద్రవంద్యచరణో గోత్రహా గోత్రవర్జితః .. 119..

నారాయణప్రియో నారశాయీ నారదసేవితః .
గోపాలబాలసంసేవ్యః సదానిర్మలమానసః .. 120..

మనుమంత్రో మంత్రపతిర్ధాతా ధామవివర్జితః .
ధరాప్రదో ధృతిగుణో యోగీంద్ర కల్పపాదపః .. 121..

అచింత్యాతిశయానందరూపీ పాండవపూజితః .
శిశుపాలప్రాణహారీ దంతవక్రనిసూదనః .. 122..

అనాదిశాదిపురుషో గోత్రీ గాత్రవివర్జితః .
సర్వాపత్తారకోదుర్గో దృష్టదైత్యకులాంతకః .. 123..

నిరంతరః శుచిముఖో నికుంభకులదీపనః .
భానుర్వనూర్ద్ధనుః స్థాణుః కృశానుః కృతనుర్ధనుః .. 124..

అనుర్జన్మాదిరహితో జాతిగోత్రవివర్జితః .
దావానలనిహంతా చ దనుజారిర్బకాపహా .. 125..

ప్రహ్లాదభక్తో భక్తేష్టదాతా దానవగోత్రహా .
సురభిర్దుగ్ధయో దుగ్ధహారీ శౌరిః శుచాం హరిః .. 126..

యథేష్టదోఽతిసులభః సర్వజ్ఞః సర్వతోముఖః .
దైత్యారిః కైటభారిశ్చ కంసారిః సర్వతాపనః .. 127..

ద్విభుజః షడ్భుజో హ్యంతర్భుజో మాతలిసారథిః .
శేషః శేషాధినాథశ్చ శేషీ శేశాంతవిగ్రహః .. 128..

కేతుర్ధరిత్రీచారిత్రశ్చతుర్మూర్తిశ్చతుర్గతిః .
చతుర్ధా చతురాత్మా చ చతుర్వర్గప్రదాయకః .. 129..

కందర్పదర్పహారీ చ నిత్యః సర్వాంగసుందరః .
శచీపతిపతిర్నేతా దాతా మోక్షగురుర్ద్విజః .. 130..

హృతస్వనాథోఽనాథస్య నాథః శ్రీగరుడాసనః .
శ్రీధరః శ్రీకరః శ్రేయః పతిర్గతిరపాం పతిః .. 131..

అశేషవంద్యో గీతాత్మా గీతాగానపరాయణః .
గాయత్రీధామశుభదో వేలామోదపరాయణః .. 132..

ధనాధిపః కులపతిర్వసుదేవాత్మజోఽరిహా .
అజైకపాత్ సహస్రాక్షో నిత్యాత్మా నిత్యవిగ్రహః .. 133..

నిత్యః సర్వగతః స్థాణురజోఽగ్నిర్గిరినాయకః .
గోనాయకః శోకహంతాః కామారిః కామదీపనః .. 134..

విజితాత్మా విధేయాత్మా సోమాత్మా సోమవిగ్రహః .
గ్రహరూపీ గ్రహాధ్యక్షో గ్రహమర్దనకారకః .. 135..

వైఖానసః పుణ్యజనో జగదాదిర్జగత్పతిః .
నీలేందీవరభో నీలవపుః కామాంగనాశనః .. 136..

కామవీజాన్వితః స్థూలః కృశః కృశతనుర్ద్విజః .
నైగమేయోఽగ్నిపుత్రశ్చ షాణ్మాతురః ఉమాపతిః .. 137..

మండూకవేశాధ్యక్షశ్చ తథా నకులనాశనః .
సింహో హరీంద్రః కేశీంద్రహంతా తాపనివారణః .. 138..

గిరీంద్రజాపాదసేవ్యః సదా నిర్మలమానసః .
సదాశివప్రియో దేవః శివః సర్వ ఉమాపతిః .. 139..

శివభక్తో గిరామాదిః శివారాధ్యో జగద్గురూః .
శివప్రియో నీలకంఠః శితికంఠః ఉషాపతిః .. 140..

ప్రద్యుమ్నపుత్రో నిశఠః శఠః శఠధనాపహా .
ధూపాప్రియో ధూపదాతా గుగ్గుల్వగురుధూపితః .. 141..

నీలాంబరః పీతవాసా రక్తశ్వేతపరిచ్ఛదః .
నిశాపతిర్దివానాథో దేవబ్రాహ్మణపాలకః .. 142..

ఉమాప్రియో యోగిమనోహారీ హారవిభూషితః .
ఖగేంద్రవంద్యపాదాబ్జః సేవాతపపరాఙ్ముఖః .. 143..

పరార్ధదోఽపరపతిః పరాత్పరతరో గురుః .
సేవాప్రియో నిర్గుణశ్చ సగుణః శ్రుతిసుందరః .. 144..

దేవాధిదేవో దేవేశో దేవపూజ్యో దివాపతిః .
దివః పతిర్బృహద్భానుః సేవితేప్సితదాయకః .. 145..

గోతమాశ్రమవాసీ చ గోతమశ్రీనిషేవితః .
రక్తాంబరధరో దివ్యో దేవీపాదాబ్జపూజితః .. 146..

సేవితార్థప్రదాతా చ సేవాసేవ్యగిరీంద్రజః .
ధాతుర్మనోవిహారీ చ విధీతా ధాతురుత్తమః .. 147..

అజ్ఞానహంతా జ్ఞానేంద్రవంద్యో వంద్యధనాధిపః .
అపాం పతిర్జలనిధిర్ధరాపతిరశేషకః .. 148..

దేవేంద్రవంద్యో లోకాత్మా త్రిలోకాత్మా త్రిలోకపాత్ .
గోపాలదాయకో గంధద్రదో గుహ్యకసేవితః .. 149..

నిర్గుణః పురుషాతీతః ప్రకృతేః పర ఉజ్జ్వలః .
కార్తికేయోఽ మృతాహర్తా నాగారిర్నాగహారకః .. 150..

నాగేంద్రశాయీ ధరణీపతిరాదిత్యరూపకః .
యశస్వీ విగతాశీ చ కురుక్షేత్రాధిపః శశీ .. 151..

శశకారి శుభచారో గీర్వాణగణసేవితః .
గతిప్రదో నరసఖః శీతలాత్మా యశః పతిః .. 152..

విజితారిర్గణాధ్యక్షో యోగాత్మా యోగపాలకః .
దేవేంద్రసేవ్యో దేవంద్రపాపహారీ యశోధనః .. 153..

అకించనధనః శ్రీమానమేయాత్మా మహాద్రిధృక్ .
మహాప్రలయకారీ చ శచీసుతజయప్రదః .. 154..

జనేశ్వరః సర్వవిధిరూపీ బ్రాహ్మణపాలకః .
సింహాసననివాసీ చ చేతనారహితః శివః .. 155..

శివప్రదో దక్షయజ్ఞహంతా భృగునివారకః .
వీరభద్రభయావర్తః కాలః పరమనిర్వృణః .. 156..

ఉదూఖలనిబద్ధశ్చ శోకాత్మా శోకనాశనః .
ఆత్మయోనిష స్వయంజాతో వైఖానః పాపహారకః .. 157..

కీర్తిప్రదః కీర్తిదాతా గజేంద్రభుజపూజితః .
సర్వాంతరాత్మా సర్వాత్మా మోక్షరూపీ నిరాయుధః .. 158..

ఉద్ధవజ్ఞానదాతా చ యమలార్జునభంజనః .

ఫలశ్రుతిః .
ఇత్యేతత్కథితం దేవీ సహస్రం నామ చోత్తమం .. 159..

ఆదిదేవస్య వై విష్ణోర్బాలకత్వముపేయుషః .
యః పఠేత్ పాఠయేద్వాపి శ్రుణయాత్ శ్రావయీత వా .. 160..

కిం ఫలం లభతే దేవి వక్తుం నాస్తి మమ ప్రియే .
శక్తిర్గోపాలనామ్నశ్చ సహస్రస్య మహేశ్వరి .. 161..

బ్రహ్మహత్యాదికానీహ పాపాని చ మహాంతి చ .
విలయం యాంతి దేవేశి ! గోపాలస్య ప్రసాదతః .. 162..

ద్వాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా సప్తమ్యాం రవివాసరే .
పక్షద్వయే చ సంప్రాప్య హరివాసనమేవ వా . 163..

యః పఠేచ్ఛృణుయాద్వాపి న జనుస్తస్య విద్యతే .
సత్యం సత్యం మహేశాని సత్యం సత్యం న సంశయః .. 164..

ఏకాదశ్యాం శుచిర్భూత్వా సేవ్యా భక్తిర్హరేః శుభాః .
శ్రుత్వా నామ సహస్రాణి నరో ముచ్యేత పాతకాత్ .. 165..

న శఠాయ ప్రదాతవ్యం న ధర్మధ్వజినే పునః .
నిందకాయ చ విప్రాణాం దేవానాం వైష్ణవస్య చ . 166..

గురుభక్తివిహీనాయ శివద్వేషరతాయ చ .
రాధాదుర్గాభేదమతౌ సత్యం సత్యం న సంశయః .. 167..

యది నిందేన్మహేశాని గురుహా భవేద్ధ్రువం .
వైష్ణవేషు చ శాంతేషు నిత్యం వైరాగ్యరాగిషు .. 168..

బ్రాహ్మణాయ విశుద్ధాయ సంధ్యార్చనరతాయ చ .
అద్వైతాచారనిరతే శివభక్తిరతాయ చ . 169..

గురువాక్యరతాయైవ నిత్యం దేయం మహేశ్వరి .
గోపితం సర్వతంత్రేషు తవ స్నేహాత్ప్రకీర్తితం .. 170..

నాతః పరతరం స్తోత్రం నాతః పరతరో మనుః .
నాతః పరతరో దేవో యుగేష్వపి చతుర్ష్వపి .. 171..

హరిభక్తేః పరా నాస్తి మోక్షశ్రేణీ నగేంద్రజే .
వైష్ణవేభ్యః పరం నాస్తి ప్రాణేభ్యోఽపి ప్రియా మమ .. 172..

వైష్ణవేషు చ సంగో మే సదా భవతు సుందరి ! .
యస్య వంశే క్వచిద్దేవాత్వైష్ణవో రాగవర్జితః .. 173..

భవేత్తద్వంశకే యే యే పూర్వే స్యః పితరస్తథా .
భవంతి నిర్మలాస్తే హి యాంతి నిర్వాణతాం హరేః .. 174..

బహునా కిమిహోక్తేన వైష్ణవానాంతు దర్శనాత్ .
నిర్మలాః పాపరహితాః పాపినః స్యుర్న సంశయః .. 175..

కలౌ బాలేశ్వరో దేవః కలౌ గంగేవ కేవలా .
కలౌ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ నాస్త్యేవ గతిరన్యథా .. 176..

.. ఇతి శ్రీనారదపంచరాత్రే జ్ఞానామృతసారే చతుర్థరాత్రే
గోపాలసహస్రనామస్తోత్రమష్టమోఽధ్యాయః ..

Proofread by DPD, NA

```
% Text title            : gopAlasahasranAmastotram 2
% File name             : gopAlasahasranAmastotra2.itx
% itxtitle              : gopAlasahasranAmastotram 2 athavA bAlakRiShNasahasranAmastotram
(nAradapancharAtrAntargatam)
% engtitle              : gopAlasahasranAmastotram 2
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : DPD, help from Alex
% Proofread by          : DPD, NA
% Description-comments  : jnAnAmRitasAre chaturtharAtre aShTamo.adhyAyaH
% Indexextra            : (Naradapancharatra)
% Latest update         : February 19. 2015, July 3, 2016
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీగోపాలసహస్రనామస్తోత్రం

పార్వత్యువాచ-
కైలాసశిఖరే రమ్యే గౌరీ పృచ్ఛతి శంకరం .
బ్రహ్మాండాఖిలనాథస్త్వం సృష్టిసంహారకారకః .. 1..

త్వమేవ పూజ్యసే లోకైర్బ్రహ్మవిష్ణుసురాదిభిః .
నిత్యం పఠసి దేవేశ కస్య స్తోత్రం మహేశ్వర .. 2..

ఆశ్చర్యమిదమాఖ్యానం జాయతే మయి శంకర .
తత్ప్రాణేశ మహాప్రాజ్ఞ సంశయం ఛింధి మే ప్రభో .. 3..

శ్రీమహాదేవ ఉవాచ-
ధన్యాసి కృతపుణ్యాసి పార్వతి ప్రాణవల్లభే .
రహస్యాతిరహస్యం చ యత్పృచ్ఛసి వరాననే .. 4..

స్త్రీస్వభావాన్మహాదేవి పునస్త్వం పరిపృచ్ఛసి .
గోపనీయం గోపనీయం గోపనీయం ప్రయత్నతః .. 5..

దత్తే చ సిద్ధిహానిః స్యాత్తస్మాద్యత్నేన గోపయేత్ .
ఇదం రహస్యం పరమం పురుషార్థప్రదాయకం .. 6..

ధనరత్నౌఘమాణిక్యం తురంగం చ గజాదికం .
దదాతి స్మరణాదేవ మహామోక్షప్రదాయకం .. 7..

తత్తేఽహం సంప్రవక్ష్యామి శృణుష్వావహితా ప్రియే .
యోఽసౌ నిరంజనో దేవః చిత్స్వరూపీ జనార్దనః .. 8..

సంసారసాగరోత్తారకారణాయ నృణాం సదా .
శ్రీరంగాదికరూపేణ త్రైలోక్యం వ్యాప్య తిష్ఠతి .. 9..

తతో లోకా మహామూఢా విష్ణుభక్తివివర్జితాః .
నిశ్చయం నాధిగచ్ఛంతి పునర్నారాయణో హరిః .. 10..

నిరంజనో నిరాకారో భక్తానాం ప్రీతికామదః .
వృందావనవిహారాయ గోపాలం రూపముద్వహన్ .. 11..

మురలీవాదనాధారీ రాధాయై ప్రీతిమావహన్ .
అంశాంశేభ్యః సమున్మీల్య పూర్ణరూపకలాయుతః .. 12..

శ్రీకృష్ణచంద్రో భగవాన్ నందగోపవరోద్యతః .
ధరణీరూపిణీమాతృయశోదానందదాయకః .. 13..

ద్వాభ్యాం ప్రయాచితో నాథో దేవక్యాం వసుదేవతః .
బ్రహ్మణాఽభ్యర్థితో దేవో దేవైరపి సురేశ్వరి .. 14..

జాతోఽవన్యాం ముకుందోఽపి మురలోవేదరేచికా .
తయా సార్ధం వచః కృత్వా తతో జాతో మహీతలే .. 15..

సంసారసారసర్వస్వం శ్యామలం మహదుజ్జ్వలం .
ఏతజ్జ్యోతిరహం వేద్యం చింతయామి సనాతనం .. 16..

గౌరతేజో వినా యస్తు శ్యామతేజస్సమర్చయేత్ .
జపేద్వా ధ్యాయతే వాపి స భవేత్ పాతకీ శివే .. 17..

స బ్రహ్మహా సురాపీ చ స్వర్ణస్తేయీ చ పంచమః .
ఏతైర్దోషైర్విలిప్యేత తేజోభేదాన్మహేశ్వరి .. 18..

తస్మాజ్జ్యోతిరభూద్ ద్వేధా రాధామాధవరూపకం .
తస్మాదిదం మహాదేవి గోపాలేనైవ భాషితం .. 19..

దుర్వాససో మునేర్మోహే కార్తిక్యాం రాసమండలే .
తతః పృష్టవతీ రాధా సందేహభేదమాత్మనః .. 20..

నిరంజనాత్సముత్పన్నం మయాఽధీతం జగన్మయి .
శ్రీకృష్ణేన తతః ప్రోక్తం రాధాయై నారదాయ చ .. 21..

తతో నారదతస్సర్వే విరలా వైష్ణవా జనాః .

కలౌ జానంతి దేవేశి గోపనీయం ప్రయత్నతః .. 22..

శఠాయ కృపణాయాథ దాంభికాయ సురేశ్వరి .
బ్రహ్మహత్యామవాప్నోతి తస్మాద్యత్నేన గోపయేత్ .. 23..

పాఠ కరనే కీ విధి
ఓం అస్య శ్రీగోపాలసహస్రనామస్తోత్రమహామంత్రస్య శ్రీనారద ఋషిః .
అనుష్టుప్ ఛందః . శ్రీగోపాలో దేవతా . కామో బీజం . మాయా శక్తిః .
చంద్రః కీలకం శ్రీకృష్ణచంద్ర భక్తిరూపఫలప్రాప్తయే
శ్రీగోపాలసహస్రనామస్తోత్రజపే వినియోగః .
యా ఇసతరహ కరేం పాఠ
ఓం ఐం క్లీం బీజం . శ్రీం హ్రీం శక్తిః .
శ్రీవృందావననివాసః కీలకం .
శ్రీరాధాప్రియపరబ్రహ్మేతి మంత్రః .
ధర్మాదిచతుర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ..

అథ కరాదిన్యాసః
ఓం క్లాం అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
ఓం క్లీం తర్జనీభ్యాం నమః ..

ఓం క్లూం మధ్యమాభ్యాం నమః ..

ఓం క్లైం అనామికాభ్యాం నమః ..

ఓం క్లౌం కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ..

ఓం క్లః కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

అథ హృదయాదిన్యాసః
ఓం క్లాం హృదయాయ నమః .
ఓం క్లీం శిరసే స్వాహా ..

ఓం క్లూం శిఖాయై వషట్ ..

ఓం క్లైం కవచాయ హుం ..

ఓం క్లౌం నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ..

ఓం క్లః అస్త్రాయ ఫట్ ..

అథ ధ్యానం

కస్తూరీతిలకం లలాటపటలే వక్షఃస్థలే కౌస్తుభం
నాసాగ్రేవరమౌక్తికం కరతలే వేణుం కరే కంకణం ..

సర్వాంగే హరిచందనం సులలితం కంఠే చ ముక్తావలిం
గోపస్త్రీపరివేష్టితో విజయతే గోపాలచూడామణిః .. 1..

ఫుల్లేందీవరకాంతిమిందువదనం బర్హావతంసప్రియం
శ్రీవత్సాంకముదారకౌస్తుభధరం పీతాంబరం సుందరం ..

గోపీనాం నయనోత్పలార్చితతనుం గోగోపసంఘావృతం
గోవిందం కలవేణువాదనపరం దివ్యాంగభూషం భజే .. 2..

సహస్రనామ స్తోత్ర ఆరంభ-

ఓం క్లీం దేవః కామదేవః కామబీజశిరోమణిః .
శ్రీగోపాలో మహీపాలో సర్వవేదాంతపారగః .. 1.. var
సర్వవేదాంగపారగః
కృష్ణః కమలపత్రాక్షః పుండరీకః సనాతనః . var ధరణీపాలకోధన్యః
గోపతిర్భూపతిః శాస్తా ప్రహర్తా విశ్వతోముఖః .. 2..

ఆదికర్తా మహాకర్తా మహాకాలః ప్రతాపవాన్ .
జగజ్జీవో జగద్ధాతా జగద్భర్తా జగద్వసుః .. 3..

మత్స్యో భీమః కుహూభర్తా హర్తా వారాహమూర్తిమాన్ .
నారాయణో హృషీకేశో గోవిందో గరుడధ్వజః .. 4..

గోకులేంద్రో మహీచంద్రః శర్వరీప్రియకారకః .
కమలాముఖలోలాక్షః పుండరీకః శుభావహః .. 5..

దుర్వాసాః కపిలో భౌమః సింధుసాగరసంగమః .
గోవిందో గోపతిర్గోపః కాలిందీప్రేమపూరకః .. 6..

గోపస్వామీ గోకులేంద్రో గోవర్ధనవరప్రదః .
నందాదిగోకులత్రాతా దాతా దారిద్ర్యభంజనః .. 7..

సర్వమంగలదాతా చ సర్వకామప్రదాయకః .
ఆదికర్తా మహీభర్తా సర్వసాగరసింధుజః .. 8..

గజగామీ గజోద్ధారీ కామీ కామకలానిధిః .
కలంకరహితశ్చంద్రో బింబాస్యో బింబసత్తమః .. 9..

మాలాకారః కృపాకారః కోకిలస్వరభూషణః .
రామో నీలాంబరో దేవో హలీ దుర్దమమర్దనః .. 10..

సహస్రాక్షపురీభేత్తా మహామారీవినాశనః .
శివః శివతమో భేత్తా బలారాతిప్రపూజకః .. 11..

కుమారీవరదాయీ చ వరేణ్యో మీనకేతనః .
నరో నారాయణో ధీరో రాధాపతిరుదారధీః .. 12..

శ్రీపతిః శ్రీనిధిః శ్రీమాన్ మాపతిః ప్రతిరాజహా .
వృందాపతిః కులగ్రామీ ధామీ బ్రహ్మ సనాతనః .. 13..

రేవతీరమణో రామః ప్రియశ్చంచలలోచనః .
రామాయణశరీరోఽయం రామో రామః శ్రియఃపతిః .. 14..

శర్వరః శర్వరీ శర్వః సర్వత్ర శుభదాయకః .
రాధారాధయితారాధీ రాధాచిత్తప్రమోదకః .. 15..

రాధారతిసుఖోపేతః రాధామోహనతత్పరః .
రాధావశీకరో రాధాహృదయాంభోజషట్పదః .. 16..

రాధాలింగనసమ్మోహః రాధానర్తనకౌతుకః .
రాధాసంజాతసంప్రీతో రాధాకామ్యఫలప్రదః .. 17..

వృందాపతిః కోశనిధిః కోకశోకవినాశనః .
చంద్రాపతిః చంద్రపతిః చండకోదండభంజనః .. 18..

రామో దాశరథీ రామః భృగువంశసముద్భవః .
ఆత్మారామో జితక్రోధో మోహో మోహాంధభంజనః .. 19..

వృషభానుభవో భావః కాశ్యపిః కరుణానిధిః .
కోలాహలో హలీ హాలీ హేలీ హలధరప్రియః .. 20..

రాధాముఖాబ్జమార్తాండః భాస్కరో రవిజా విధుః .
విధిర్విధాతా వరుణో వారుణో వారుణీప్రియః .. 21..

రోహిణీహృదయానందో వసుదేవాత్మజో బలీ .
నీలాంబరో రౌహిణేయో జరాసంధవధోఽమలః .. 22..

నాగో నవాంభో విరుదో వీరహా వరదో బలీ .
గోపథో విజయీ విద్వాన్ శిపివిష్టః సనాతనః .. 23..

పరశురామవచోగ్రాహీ వరగ్రాహీ శృగాలహా .
దమఘోషోపదేష్టా చ రథగ్రాహీ సుదర్శనః .. 24..

వీరపత్నీయశస్త్రాతా జరావ్యాధివిఘాతకః .
ద్వారకావాసతత్త్వజ్ఞః హుతాశనవరప్రదః .. 25..

యమునావేగసంహారీ నీలాంబరధరః ప్రభుః .
విభుః శరాసనో ధన్వీ గణేశో గణనాయకః .. 26..

లక్ష్మణో లక్షణో లక్ష్యో రక్షోవంశవినాశనః .
వామనో వామనీభూతోఽవామనో వామనారుహః .. 27..

యశోదానందనః కర్తా యమలార్జునముక్తిదః .
ఉలూఖలీ మహామానీ దామబద్ధాహ్వయీ శమీ .. 28..

భక్తానుకారీ భగవాన్ కేశవో బలధారకః .
కేశిహా మధుహా మోహీ వృషాసురవిఘాతకః .. 29..

అఘాసురవినాశీ చ పూతనామోక్షదాయకః .
కుబ్జావినోదీ భగవాన్ కంసమృత్యుర్మహామఖీ .. 30..
అశ్వమేధో వాజపేయో గోమేధో నరమేధవాన్ .
కందర్పకోటిలావణ్యశ్చంద్రకోటిసుశీతలః .. 31..

రవికోటిప్రతీకాశో వాయుకోటిమహాబలః .
బ్రహ్మో బ్రహ్మాండకర్తా చ కమలావాంఛితప్రదః .. 32..

కమలా కమలాక్షశ్చ కమలాముఖలోలుపః .
కమలావ్రతధారీ చ కమలాభః పురందరః .. 33..

సౌభాగ్యాధికచిత్తోఽయం మహామాయీ మదోత్కటః .
తారకారిః సురత్రాతా మారీచక్షోభకారకః .. 34..

విశ్వామిత్రప్రియో దాంతో రామో రాజీవలోచనః .
లంకాధిపకులధ్వంసీ విభీషణవరప్రదః .. 35..

సీతానందకరో రామో వీరో వారిధిబంధనః .
ఖరదూషణసంహారీ సాకేతపురవాసవాన్ .. 36..

చంద్రావలీపతిః కూలః కేశికంసవధోఽ మలః .
మాధవో మధుహా మాధ్వీ మాధ్వీకో మాధవో విధుః .. 37..

ముంజాటవీగాహమానః ధేనుకారిర్ధరాత్మజః .
వంశీవటవిహారీ చ గోవర్ధనవనాశ్రయః .. 38..

తథా తాలవనోద్దేశీ భాండీరవనశంఖహా .
తృణావర్తకృపాకారీ వృషభానుసుతాపతిః .. 39..

రాధాప్రాణసమో రాధావదనాబ్జమధువ్రతః .
గోపీరంజనదైవజ్ఞః లీలాకమలపూజితః .. 40..

క్రీడాకమలసందోహః గోపికాప్రీతిరంజనః .
రంజకో రంజనో రంగో రంగీ రంగమహీరుహః .. 41..

కామః కామారిభక్తోఽ యం పురాణపురుషః కవిః .
నారదో దేవలో భీమో బాలో బాలముఖాంబుజః .. 42..

అంబుజో బ్రహ్మసాక్షీ చ యోగీ దత్తవరో మునిః .
ఋషభః పర్వతో గ్రామో నదీపవనవల్లభః .. 43..

పద్మనాభః సురజ్యేష్ఠీ బ్రహ్మా రుద్రోఽ హిభూషితః .
గణానాం త్రాణకర్తా చ గణేశో గ్రహిలో గ్రహీ .. 44..

గణాశ్రయో గణాధ్యక్షః క్రోడీకృతజగత్త్రయః .
యాదవేంద్రో ద్వారకేంద్రో మథురావల్లభో ధురీ .. 45..

భ్రమరః కుంతలీ కుంతీసుతరక్షో మహామఖీ .
యమునావరదాతా చ కాశ్యపస్య వరప్రదః .. 46..

శంఖచూడవధోద్దామో గోపీరక్షణతత్పరః .
పాంచజన్యకరో రామీ త్రిరామీ వనజో జయః .. 47..

ఫాల్గునః ఫాల్గునసఖో విరాధవధకారకః .
రుక్మిణీప్రాణనాథశ్చ సత్యభామాప్రియంకరః .. 48..

కల్పవృక్షో మహావృక్షః దానవృక్షో మహాఫలః .
అంకుశో భూసురో భావో భ్రామకో భామకో హరిః .. 49..

సరలః శాశ్వతో వీరో యదువంశీ శివాత్మకః .
ప్రద్యుమ్నో బలకర్తా చ ప్రహర్తా దైత్యహా ప్రభుః .. 50..

మహాధనీ మహావీరో వనమాలావిభూషణః .
తులసీదామశోభాఢ్యో జాలంధరవినాశనః .. 51..

శూరః సూర్యో మృతండశ్చ భాస్కరో విశ్వపూజితః .
రవిస్తమోహా వహ్నిశ్చ బాడవో వడవానలః .. 52..

దైత్యదర్పవినాశీ చ గరుడో గరుడాగ్రజః .
గోపీనాథో మహానాథో వృందానాథోఽ విరోధకః .. 53..

ప్రపంచీ పంచరూపశ్చ లతాగుల్మశ్చ గోపతిః .
గంగా చ యమునారూపా గోదా వేత్రవతీ తథా .. 54..

కావేరీ నర్మదా తాప్తీ గండకీ సరయూస్తథా .
రాజసస్తామసస్సత్త్వీ సర్వాంగీ సర్వలోచనః .. 55..

సుధామయోఽ మృతమయో యోగినీవల్లభః శివః .
బుద్ధో బుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠో విష్ణుర్జిష్ణుః శచీపతిః .. 56..

వంశీ వంశధరో లోకః విలోకో మోహనాశనః .
రవరావో రవో రావో బలో బాలబలాహకః .. 57..

శివో రుద్రో నలో నీలో లాంగలీ లాంగలాశ్రయః .
పారదః పావనో హంసో హంసారూఢో జగత్పతిః .. 58..

మోహినీమోహనో మాయీ మహామాయో మహామఖీ .
వృషో వృషాకపిః కాలః కాలీదమనకారకః .. 59..

కుబ్జాభాగ్యప్రదో వీరః రజకక్షయకారకః .
కోమలో వారుణో రాజా జలజో జలధారకః .. 60..

హారకః సర్వపాపఘ్నః పరమేష్ఠీ పితామహః .
ఖడ్గధారీ కృపాకారీ రాధారమణసుందరః .. 61..

ద్వాదశారణ్యసంభోగీ శేషనాగఫణాలయః .
కామః శ్యామః సుఖశ్రీదః శ్రీపతిః శ్రీనిధిః కృతీ .. 62..

హరిర్నారాయణో నారో నరోత్తమ ఇషుప్రియః .
గోపాలీచిత్తహర్తా చ కర్తా సంసారతారకః .. 63..

ఆదిదేవో మహాదేవో గౌరీగురురనాశ్రయః .
సాధుర్మధుర్విధుర్ధాతా త్రాతాఽక్రూరపరాయణః .. 64..

రోలంబీ చ హయగ్రీవో వానరారిర్వనాశ్రయః .
వనం వనీ వనాధ్యక్షః మహావంద్యో మహామునిః .. 65..

స్యామంతకమణిప్రాజ్ఞో విజ్ఞో విఘ్నవిఘాతకః .
గోవర్ద్ధనో వర్ద్ధనీయః వర్ద్ధనో వర్ద్ధనప్రియః .. 66..

వర్ద్ధన్యో వర్ద్ధనో వర్ద్ధీ వార్ద్ధిష్ణః సుముఖప్రియః .
వర్ద్ధితో వృద్ధకో వృద్ధో వృందారకజనప్రియః .. 67..

గోపాలరమణీభర్తా సాంబకుష్ఠవినాశకః .
రుక్మిణీహరణః ప్రేమప్రేమీ చంద్రావలీపతిః .. 68..

శ్రీకర్తా విశ్వభర్తా చ నరో నారాయణో బలీ .
గణో గణపతిశ్చైవ దత్తాత్రేయో మహామునిః .. 69..

వ్యాసో నారాయణో దివ్యో భవ్యో భావుకధారకః .
శ్వఃశ్రేయసం శివం భద్రం భావుకం భావికం శుభం .. 70..

శుభాత్మకః శుభః శాస్తా ప్రశాస్తా మేఘనాదహా .
బ్రహ్మణ్యదేవో దీనానాముద్ధారకరణక్షమః .. 71..

కృష్ణః కమలపత్రాక్షః కృష్ణః కమలలోచనః .
కృష్ణః కామీ సదా కృష్ణః సమస్తప్రియకారకః .. 72..

నందో నందీ మహానందీ మాదీ మాదనకః కిలీ .
మిలీ హిలీ గిలీ గోలీ గోలో గోలాలయో గులీ .. 73..

గుగ్గులీ మారకీ శాఖీ వటః పిప్పలకః కృతీ .
మ్లేచ్ఛహా కాలహర్తా చ యశోదాయశ ఏవ చ .. 74..

అచ్యుతః కేశవో విష్ణుః హరిః సత్యో జనార్దనః .
హంసో నారాయణో లీలో నీలో భక్తిపరాయణః .. 75..

జానకీవల్లభో రామః విరామో విఘ్ననాశనః .
సహభానుర్మహాభానుః వీరబాహుర్మహోదధిః .. 76..

సముద్రోఽబ్ధిరకూపారః పారావారః సరిత్పతిః .
గోకులానందకారీ చ ప్రతిజ్ఞాపరిపాలకః .. 77..

సదారామః కృపారామః మహారామో ధనుర్ధరః .
పర్వతః పర్వతాకారో గయో గేయో ద్విజప్రియః .. 78..

కంబలాశ్వతరో రామో రామాయణప్రవర్తకః .
ద్యౌర్దివో దివసో దివ్యో భవ్యో భావి భయాపహః .. 79..

పార్వతీభాగ్యసహితో భర్తా లక్ష్మీవిలాసవాన్ .
విలాసీ సాహసీ సర్వీ గర్వీ గర్వితలోచనః .. 80..

మురారిర్లోకధర్మజ్ఞః జీవనో జీవనాంతకః .
యమో యమాదియమనో యామీ యామవిధాయకః .. 81..

వసులీ పాంసులీ పాంసుః పాండురర్జునవల్లభః .
లలితా చంద్రికామాలీ మాలీ మాలాంబుజాశ్రయః .. 82..

అంబుజాక్షో మహాయజ్ఞః దక్షః చింతామణిః ప్రభుః .
మణిర్దినమణిశ్చైవ కేదారో బదరీశ్రయః .. 83..

బదరీవనసంప్రీతః వ్యాసః సత్యవతీసుతః .
అమరారినిహంతా చ సుధాసింధువిధూదయః .. 84..

చంద్రో రవిః శివః శూలీ చక్రీ చైవ గదాధరః .
శ్రీకర్తా శ్రీపతిః శ్రీదః శ్రీదేవో దేవకీసుతః .. 85..

శ్రీపతిః పుండరీకాక్షః పద్మనాభో జగత్పతిః .
వాసుదేవోఽప్రమేయాత్మా కేశవో గరుడధ్వజః .. 86..

నారాయణః పరం ధామ దేవదేవో మహేశ్వరః .
చక్రపాణిః కలాపూర్ణో వేదవేద్యో దయానిధిః .. 87..

భగవాన్ సర్వభూతేశో గోపాలః సర్వపాలకః .
అనంతో నిర్గుణో నిత్యో నిర్వికల్పో నిరంజనః .. 88..

నిరాధారో నిరాకారః నిరాభాసో నిరాశ్రయః .

పురుషః ప్రణవాతీతో ముకుందః పరమేశ్వరః .. 89..

క్షణావనిః సార్వభౌమో వైకుంఠో భక్తవత్సలః .
విష్ణుర్దామోదరః కృష్ణో మాధవో మథురాపతిః .. 90..

దేవకీగర్భసంభూతో యశోదావత్సలో హరిః .
శివః సంకర్షణః శంభుర్భూతనాథో దివస్పతిః .. 91..

అవ్యయః సర్వధర్మజ్ఞః నిర్మలో నిరుపద్రవః .
నిర్వాణనాయకో నిత్యో నీలజీమూతసన్నిభః .. 92..

కలాక్షయశ్చ సర్వజ్ఞః కమలారూపతత్పరః .
హృషీకేశః పీతవాసా వసుదేవప్రియాత్మజః .. 93..

నందగోపకుమారార్యః నవనీతాశనో విభుః .
పురాణపురుషః శ్రేష్ఠః శంఖపాణిః సువిక్రమః .. 94..

అనిరుద్ధశ్చక్రరథః శార్ఙ్గపాణిశ్చతుర్భుజః .
గదాధరః సురార్తిఘ్నో గోవిందో నందకాయుధః .. 95..

వృందావనచరః శౌరిర్వేణువాద్యవిశారదః .
తృణావర్తాంతకో భీమసాహసీ బహువిక్రమః .. 96..

శకటాసురసంహారీ బకాసురవినాశనః .
ధేనుకాసురసంహారీ పూతనారిర్నృకేసరీ .. 97..

పితామహో గురుస్సాక్షాత్ ప్రత్యగాత్మా సదాశివః .
అప్రమేయః ప్రభుః ప్రాజ్ఞోఽ ప్రతర్క్యః స్వప్నవర్ద్ధనః .. 98..

ధన్యో మాన్యో భవో భావో ధీరః శాంతో జగద్గురుః .
అంతర్యామీశ్వరో దివ్యో దైవజ్ఞో దేవసంస్తుతః .. 99..

క్షీరాబ్ధిశయనో ధాతా లక్ష్మీవాంల్లక్ష్మణాగ్రజః .
ధాత్రీపతిరమేయాత్మా చంద్రశేఖరపూజితః .. 100..

లోకసాక్షీ జగచ్చక్షుః పుణ్యచారిత్రకీర్తనః .
కోటిమన్మథసౌందర్యః జగన్మోహనవిగ్రహః .. 101..

మందస్మితాననో గోపో గోపికాపరివేష్టితః .
ఫుల్లారవిందనయనః చాణూరాంధ్రనిషూదనః .. 102..

ఇందీవరదలశ్యామో బర్హిబర్హావతంసకః .
మురలీనినదాహ్లాదః దివ్యమాల్యాంబరావృతః .. 103..

సుకపోలయుగః సుభ్రూయుగలః సులలాటకః .
కంబుగ్రీవో విశాలాక్షో లక్ష్మీవాంఛుభలక్షణః .. 104..

పీనవక్షాశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్మూర్తిస్త్రివిక్రమః .
కలంకరహితః శుద్ధః దుష్టశత్రునిబర్హణః .. 105..

కిరీటకుండలధరః కటకాంగదమండితః .
ముద్రికాభరణోపేతః కటిసూత్రవిరాజితః .. 106..

మంజీరరంజితపదః సర్వాభరణభూషితః .
విన్యస్తపాదయుగలో దివ్యమంగలవిగ్రహః .. 107..

గోపికానయనానందః పూర్ణచంద్రనిభాననః .
సమస్తజగదానందః సుందరో లోకనందనః .. 108..

యమునాతీరసంచారీ రాధామన్మథవైభవః .
గోపనారీప్రియో దాంతో గోపీవస్త్రాపహారకః .. 109..

శృంగారమూర్తిః శ్రీధామా తారకో మూలకారణం .
సృష్టిసంరక్షణోపాయః క్రూరాసురవిభంజనః .. 110..

నరకాసురసంహారీ మురారిరరిమర్దనః .
ఆదితేయప్రియో దైత్యభీకరో యదుశేఖరః .. 111..

జరాసంధకులధ్వంసీ కంసారాతిః సువిక్రమః .
పుణ్యశ్లోకః కీర్తనీయః యాదవేంద్రో జగన్నుతః .. 112..

రుక్మిణీరమణః సత్యభామాజాంబవతీప్రియః .
మిత్రవిందానాగ్నజితీలక్ష్మణాసముపాసితః .. 113..

సుధాకరకులే జాతోఽ నంతప్రబలవిక్రమః .
సర్వసౌభాగ్యసంపన్నో ద్వారకాపత్తనే స్థితః .. 114..

భద్రాసూర్యసుతానాథో లీలామానుషవిగ్రహః .
సహస్రషోడశస్త్రీశో భోగమోక్షైకదాయకః .. 115..

వేదాంతవేద్యః సంవేద్యో వైద్యో బ్రహ్మాండనాయకః .
గోవర్ద్ధనధరో నాథః సర్వజీవదయాపరః .. 116..

మూర్తిమాన్ సర్వభూతాత్మా ఆర్తత్రాణపరాయణః .
సర్వజ్ఞః సర్వసులభః సర్వశాస్త్రవిశారదః .. 117..

షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నః పూర్ణకామో ధురంధరః .
మహానుభావః కైవల్యదాయకో లోకనాయకః .. 118..

ఆదిమధ్యాంతరహితః శుద్ధసాత్త్వికవిగ్రహః .
అసమానః సమస్తాత్మా శరణాగతవత్సలః .. 119..

ఉత్పత్తిస్థితిసంహారకారణం సర్వకారణం .
గంభీరః సర్వభావజ్ఞః సచ్చిదానందవిగ్రహః .. 120..

విష్వక్సేనః సత్యసంధః సత్యవాక్ సత్యవిక్రమః .
సత్యవ్రతః సత్యరతః సర్వధర్మపరాయణః .. 121..

ఆపన్నార్తిప్రశమనః ద్రౌపదీమానరక్షకః .
కందర్పజనకః ప్రాజ్ఞో జగన్నాటకవైభవః .. 122..

భక్తివశ్యో గుణాతీతః సర్వైశ్వర్యప్రదాయకః .
దమఘోషసుతద్వేషీ బాణబాహువిఖండనః .. 123..

భీష్మభక్తిప్రదో దివ్యః కౌరవాన్వయనాశనః .
కౌంతేయప్రియబంధుశ్చ పార్థస్యందనసారథిః .. 124..

నారసింహో మహావీరః స్తంభజాతో మహాబలః .
ప్రహ్లాదవరదః సత్యో దేవపూజ్యోఽభయంకరః .. 125..

ఉపేంద్ర ఇంద్రావరజో వామనో బలిబంధనః .
గజేంద్రవరదః స్వామీ సర్వదేవనమస్కృతః .. 126..

శేషపర్యంకశయనః వైనతేయరథో జయీ .
అవ్యాహతబలైశ్వర్యసంపన్నః పూర్ణమానసః .. 127..

యోగేశ్వరేశ్వరః సాక్షీ క్షేత్రజ్ఞో జ్ఞానదాయకః .
యోగిహృత్పంకజావాసో యోగమాయాసమన్వితః .. 128..

నాదబిందుకలాతీతశ్చతుర్వర్గఫలప్రదః .
సుషుమ్నామార్గసంచారీ దేహస్యాంతరసంస్థితః .. 129..

దేహేంద్రియమనఃప్రాణసాక్షీ చేతఃప్రసాదకః .
సూక్ష్మః సర్వగతో దేహీ జ్ఞానదర్పణగోచరః .. 130..

తత్త్వత్రయాత్మకోఽవ్యక్తః కుండలీ సముపాశ్రితః .
బ్రహ్మణ్యః సర్వధర్మజ్ఞః శాంతో దాంతో గతక్లమః .. 131..

శ్రీనివాసః సదానందః విశ్వమూర్తిర్మహాప్రభుః .
సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 132..

సమస్తభువనాధారః సమస్తప్రాణరక్షకః .
సమస్తసర్వభావజ్ఞో గోపికాప్రాణవల్లభః .. 133..

నిత్యోత్సవో నిత్యసౌఖ్యో నిత్యశ్రీర్నిత్యమంగలః .
వ్యూహార్చితో జగన్నాథః శ్రీవైకుంఠపురాధిపః .. 134..

పూర్ణానందఘనీభూతః గోపవేషధరో హరిః .
కలాపకుసుమశ్యామః కోమలః శాంతవిగ్రహః .. 135..

గోపాంగనావృతోఽనంతో వృందావనసమాశ్రయః .
వేణువాదరతః శ్రేష్ఠో దేవానాం హితకారకః .. 136..

బాలక్రీడాసమాసక్తో నవనీతస్య తస్కరః .
గోపాలకామినీజారశ్చౌరజారశిఖామణిః .. 137..

పరంజ్యోతిః పరాకాశః పరావాసః పరిస్ఫుటః .
అష్టాదశాక్షరో మంత్రో వ్యాపకో లోకపావనః .. 138..

సప్తకోటిమహామంత్రశేఖరో దేవశేఖరః .
విజ్ఞానజ్ఞానసంధానస్తేజోరాశిర్జగత్పతిః .. 139..

భక్తలోకప్రసన్నాత్మా భక్తమందారవిగ్రహః .
భక్తదారిద్ర్యదమనో భక్తానాం ప్రీతిదాయకః .. 140..

భక్తాధీనమనాః పూజ్యః భక్తలోకశివంకరః .
భక్తాభీష్టప్రదః సర్వభక్తాఘౌఘనికృంతనః .. 141..

అపారకరుణాసింధుర్భగవాన్ భక్తతత్పరః .. 142..

.. ఇతి గోపాల సహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

ఫలశ్రుతిః

(.. గోపాలసహస్రనామ మాహాత్మ్యం ..)
స్మరణాత్ పాపరాశీనాం ఖండనం మృత్యునాశనం .. 1 ..

వైష్ణవానాం ప్రియకరం మహారోగనివారణం .
బ్రహ్మహత్యాసురాపానం పరస్త్రీగమనం తథా .. 2 ..

పరద్రవ్యాపహరణం పరద్వేషసమన్వితం .
మానసం వాచికం కాయం యత్పాపం పాపసంభవం .. 3 ..

సహస్రనామపఠనాత్ సర్వం నశ్యతి తత్క్షణాత్ .
మహాదారిద్ర్యయుక్తో యో వైష్ణవో విష్ణుభక్తిమాన్ .. 4 ..

కార్తిక్యాం సంపఠేద్రాత్రౌ శతమష్టోత్తరం క్రమాత్ .
పీతాంబరధరో ధీమాన్ సుగంధైః పుష్పచందనైః .. 5 ..

పుస్తకం పూజయిత్వా తు నైవేద్యాదిభిరేవ చ .
రాధాధ్యానాంకితో ధీరో వనమాలావిభూషితః .. 6 ..

శతమష్టోత్తరం దేవి పఠేన్నామసహస్రకం .
చైత్రశుక్లే చ కృష్ణే చ కుహూసంక్రాంతివాసరే .. 7 ..

పఠితవ్యం ప్రయత్నేన త్రైలోక్యం మోహయేత్ క్షణాత్ .
తులసీమాలయా యుక్తో వైష్ణవో భక్తితత్పరః .. 8 ..

రవివారే చ శుక్రే చ ద్వాదశ్యాం శ్రాద్ధవాసరే .
బ్రాహ్మణం పూజయిత్వా చ భోజయిత్వా విధానతః .. 9 ..

పఠేన్నామసహస్రం చ తతః సిద్ధిః ప్రజాయతే .
మహానిశాయాం సతతం వైష్ణవో యః పఠేత్ సదా .. 10 ..

దేశాంతరగతా లక్ష్మీః సమాయాతి న సంశయః .
త్రైలోక్యే చ మహాదేవి సుందర్యః కామమోహితాః .. 11 ..

ముగ్ధాః స్వయం సమాయాంతి వైష్ణవం చ భజంతి తాః .
రోగీ రోగాత్ ప్రముచ్యేత బద్ధో ముచ్యేత బంధనాత్ .. 12..

గుర్విణీ జనయేత్పుత్రం కన్యా విందతి సత్పతిం . var గర్భిణీ
రాజానో వశ్యతాం యాంతి కిం పునః క్షుద్రమానవాః .. 13..

సహస్రనామశ్రవణాత్ పఠనాత్ పూజనాత్ ప్రియే .
ధారణాత్ సర్వమాప్నోతి వైష్ణవో నాత్ర సంశయః .. 14..

వంశీవటే చాన్యవటే తథా పిప్పలకేఽ థ వా .
కదంబపాదపతలే గోపాలమూర్తిసంనిధౌ .. 15.
యః పఠేద్వైష్ణవో నిత్యం స యాతి హరిమందిరం .
కృష్ణేనోక్తం రాధికాయై మయా ప్రోక్తం తథా శివే .. 16..

నారదాయ మయా ప్రోక్తం నారదేన ప్రకాశితం .
మయా తుభ్యం వరారోహే ప్రోక్తమేతత్సుదుర్లభం .. 17..

గోపనీయం ప్రయత్నేన న ప్రకాశ్యం కథంచన .
శఠాయ పాపినే చైవ లంపటాయ విశేషతః .. 18..

న దాతవ్యం న దాతవ్యం న దాతవ్యం కదాచన .
దేయం శిష్యాయ శాంతాయ విష్ణుభక్తిరతాయ చ .. 19..

గోదానబ్రహ్మయజ్ఞాదేర్వాజపేయశతస్య చ .
అశ్వమేధసహస్రస్య ఫలం పాఠే భవేత్ ధ్రువం .. 20..

మోహనం స్తంభనం చైవ మారణోచ్చాటనాదికం .
యద్యద్వాంఛతి చిత్తేన తత్తత్ప్రాప్నోతి వైష్ణవః .. 21..

ఏకాదశ్యాం నరః స్నాత్వా సుగంధిద్రవ్యతైలకైః .
ఆహారం బ్రాహ్మణే దత్త్వా దక్షిణాం స్వర్ణభూషణం .. 22..

తత ఆరంభకర్తాస్య సర్వం ప్రాప్నోతి మానవః .
శతావృత్తం సహస్రం చ యః పఠేద్వైష్ణవో జనః .. 23..

శ్రీవృందావనచంద్రస్య ప్రసాదాత్సర్వమాప్నుయాత్ .
యద్గృహే పుస్తకం దేవి పూజితం చైవ తిష్ఠతి .. 24..

న మారీ న చ దుర్భిక్షం నోపసర్గభయం క్వచిత్ .
సర్పాద్యా భూతయక్షాద్యా నశ్యంతే నాత్ర సంశయః .. 25..

శ్రీగోపాలో మహాదేవి వసేత్తస్య గృహే సదా .
గృహే యత్ర సహస్రం చ నామ్నాం తిష్ఠతి పూజితం .. 26..

.. ఓం తత్సదితి శ్రీసమ్మోహనతంత్రే పార్వతీశ్వరసంవాదే
గోపాలసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

శ్రీరాధారమణః కృష్ణః గుణరత్నైస్సుగుంఫితాం .
స్వీకృత్యేమాం మితాం మాలాం స నో విష్ణుః ప్రసీదతు ..

Addendum for prayers

శ్రీ గోపాలసహస్రనామ శాపవిమోచనమహామంత్రం

ఓం అస్య శ్రీగోపాలసహస్రనామ శాపవిమోచనమహామంత్రస్య
వామదేవఋషిః .
శ్రీగోపాలో దేవతా పంక్తిః ఛందః .
శ్రీ సదాశివవాక్య శాపవిమోచనార్థం జపే వినియోగః .
ఋష్యాదిన్యాసః
వామదేవ ఋషయే నమః శిరసి .
గోపాల దేవతాయై నమః హృదయే .
పంక్తి ఛందసే నమః ముఖే .
సదాశివవాక్య శాపవిముక్త్యర్థం నమః సర్వాంగే ..

There are many words pAThabhedas/alternatives in print. Please check the scanned booklet linked in the html file.

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

అథ కరాదిన్యాసః
ఓం ఐం అంగుష్ఠాభ్యాం నమః ..
ఓం క్లీం తర్జనీభ్యాం నమః ..
ఓం హ్రీం మధ్యమాభ్యాం నమః ..
ఓం శ్రీం అనామికాభ్యాం నమః ..
ఓం వామదేవాయ కనిష్ఠికాభ్యాం నమః ..
ఓం నమః స్వాహా కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..
అథ హృదయాదిన్యాసః
ఓం ఐం హృదయాయ నమః ..
ఓం క్లీం శిరసి స్వాహా ..
ఓం హ్రీం శిఖాయై వషట్ ..
ఓం శ్రీం కవచాయ హుం ..
ఓం వామదేవాయ నేత్రత్రయాయ వౌషట్ ..
ఓం నమః స్వాహా అస్త్రాయ ఫట్ ..
అథ ధ్యానం
ఓం ధ్యాయేద్దేవం గుణాతీతం పీతకౌశేయవాససం .
ప్రసన్నం చారువదనం చ నిర్గుణం శ్రీపతిం ప్రభుం ..
మంత్రః
ఓం ఐం క్లీం హ్రీం శ్రీం వామదేవాయ నమః (స్వాహా).


```
% Text title            : gopAla sahasranAma stotra
% File name             : gopaalasahasra.itx
% itxtitle              : gopAlasahasranAmastotram
% engtitle              : gopAla sahasranAma stotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, krishna, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : krishna
% Texttype              : stotra
% Author                : Traditional
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Indexextra            : (Scan, meaning)
% Latest update         : NOvember 20, 2018
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీజగన్నాథసహస్రనామస్తోత్రం

.. ఓం శ్రీజగన్నాథాయ నమో నమః ..

ప్రార్థనా

దేవదానవగంధర్వయక్షవిద్యాధరోరగైః .
సేవ్యమానం సదా చారుకోటిసూర్యసమప్రభం .. 1..

ధ్యాయేన్నారాయణం దేవం చతుర్వర్గఫలప్రదం .
జయ కృష్ణ జగన్నాథ జయ సర్వాధినాయక .. 2..

జయాశేషజగద్వంద్యపాదాంభోజ నమోఽ స్తు తే .. 3..

యుధిష్ఠిర ఉవాచ

యస్య ప్రసాదాత్తు సర్వం యస్తు విష్ణుపరాయణః .
యస్తు ధాతా విధాతా చ యశ్చ సత్యం పరో భవేత్ .. 1..

యస్య మాయామయం జాలం త్రైలోక్యం సచరాచరం .
మర్త్యాంశ్చ మృగతృష్ణాయాం భ్రామయత్యపి కేవలం .. 2..

నమామ్యహం జగత్ప్రీత్యా నామాని చ జగత్పతిం.
బృహత్యా కథితం యచ్చ తన్మే కథయ సాంప్రతం .. 3..

భీష్మ ఉవాచ

యుధిష్ఠిర మహాబాహో కథయామి శృణుష్వ మే .
జగన్నాథస్య నామాని పవిత్రాణి శుభాని చ .. 1..

మాయయా యస్య సంసారో వ్యాప్తృతః సచరాచరః .
యస్య ప్రసాదాద్బ్రహ్మాణం సృష్ట్వా పాతి చ సర్వదా .. 2..

బ్రహ్మాదిదశదిక్పాలాన్ మాయావిమోహితాన్ ఖలు .
యస్య చేష్టావరోహశ్చ బ్రహ్మాండఖండగోచరః .. 3..

దయా వా మమతా యస్య సర్వభూతేషు సర్వగః .
సత్యధర్మవిభూషస్య జగన్నాథస్య సర్వతః .. 4..

కథయామి సహస్రాణి నామాని తవ చానఘ .. 5..

అథ శ్రీజగన్నాథస్య సహస్రనామస్తోత్రం .

అథ వినియోగః .
అస్య మాతృకా మంత్రస్య, వేదవ్యాసో ఋషిః, అనుష్టుప్ఛందః,
శ్రీజగన్నాథో దేవతా, భగవతః శ్రీజగన్నాథస్య ప్రీత్యర్థే
సహస్రనామ పఠనే వినియోగః .

ధ్యానం

నీలాద్రౌ శంఖమధ్యే శతదలకమలే రత్నసింహాసనస్థం
సర్వాలంకారయుక్తం నవఘనరుచిరం సంయుతం చాగ్రజేన .
భద్రాయా వామభాగే రథచరణయుతం బ్రహ్మరుద్రేంద్రవంద్యం
వేదానాం సారమీశం స్వజనపరివృతం బ్రహ్మదారు స్మరామి ..

శ్రీభగవానువాచ

చతుర్భుజో జగన్నాథః కంఠశోభితకౌస్తుభః .
పద్మనాభో వేదగర్భశ్చంద్రసూర్యవిలోచనః .. 1..

జగన్నాథో లోకనాథో నీలాద్రీశః పరో హరిః .
దీనబంధుర్దయాసింధుః కృపాలుః జనరక్షకః .. 2..

కంబుపాణిః చక్రపాణిః పద్మనాభో నరోత్తమః .
జగతాం పాలకో వ్యాపీ సర్వవ్యాపీ సురేశ్వరః .. 3..

లోకరాజో దేవరాజః శక్రో భూపశ్చ భూపతిః .
నీలాద్రిపతినాథశ్చ అనంతః పురుషోత్తమః .. 4..

తార్క్ష్యోధ్యాయః కల్పతరుః విమలాప్రీతివర్ద్ధనః . var?
తార్క్ష్యధ్వజః
బలభద్రో వాసుదేవో మాధవో మధుసూదనః .. 5..

దైత్యారిః పుండరీకాక్షో వనమాలీ బలప్రియః .

బ్రహ్మా విష్ణుః వృష్ణివంశో మురారిః కృష్ణకేశవః .. 6..

శ్రీరామః సచ్చిదానందో గోవిందః పరమేశ్వరః .
విష్ణుర్జిష్ణుర్మహావిష్ణుః ప్రభవిష్ణుర్మహేశ్వరః .. 7..

లోకకర్తా జగన్నాథో మహాకర్తా మహాయశాః .
మహర్షిః కపిలాచార్యో లోకచారీ సురో హరిః .. 8..

ఆత్మా చ జీవపాలశ్చ శూరః సంసారపాలకః .
ఏకోనైకో మమప్రియో బ్రహ్మవాదీ మహేశ్వరః .. 9.. var? సర్వప్రియో రమాప్రియో
ద్విభుజశ్చ చతుర్బాహుః శతబాహుః సహస్రకః .
పద్మపత్రవిశాలాక్షః పద్మగర్భః పరో హరిః .. 10..

పద్మహస్తో దేవపాలో దైత్యారిర్దైత్యనాశనః .
చతుర్మూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతురాననసేవితః .. 11..

పద్మహస్తశ్చక్రపాణిః శంఖహస్తో గదాధరః .
మహావైకుంఠవాసీ చ లక్ష్మీప్రీతికరః సదా .. 12..

విశ్వనాథః ప్రీతిదశ్చ సర్వదేవప్రియంకరః .
విశ్వవ్యాపీ దారురూపశ్చంద్రసూర్యవిలోచనః .. 13.. var ప్రియవ్యాపి
గుప్తగంగోపలబ్ధిశ్చ తులసీప్రీతివర్ద్ధనః .
జగదీశః శ్రీనివాసః శ్రీపతిః శ్రీగదాగ్రజః .. 14..

సరస్వతీమూలాధారః శ్రీవత్సః శ్రీదయానిధిః .
ప్రజాపతిః భృగుపతిర్భార్గవో నీలసుందరః .. 15..

యోగమాయాగుణారూపో జగద్యోనీశ్వరో హరిః .
ఆదిత్యః ప్రలయోద్ధారీ ఆదౌ సంసారపాలకః .. 16..

కృపావిష్టః పద్మపాణిరమూర్తిర్జగదాశ్రయః .
పద్మనాభో నిరాకారః నిర్లిప్తః పురుషోత్తమః .. 17..

కృపాకరః జగద్వ్యాపీ శ్రీకరః శంఖశోభితః .
సముద్రకోటిగంభీరో దేవతాప్రీతిదః సదా .. 18..

సురపతిర్భూతపతిర్బ్రహ్మచారీ పురందరః .
ఆకాశవాయుమూర్తిశ్చ బ్రహ్మమూర్తిర్జలేస్థితః .. 19..

బ్రహ్మా విష్ణుర్దృష్టిపాలః పరమోఽమృతదాయకః .
పరమానందసంపూర్ణః పుణ్యదేవః పరాయణః .. 20.. var పుణ్యదేహః

ధనీ చ ధనదాతా చ ధనగర్భో మహేశ్వరః .
పాశపాణిః సర్వజీవః సర్వసంసారరక్షకః .. 21..

దేవకర్తా బ్రహ్మకర్తా వశిష్ఠో బ్రహ్మపాలకః .
జగత్పతిః సురాచార్యో జగద్వ్యాపీ జితేంద్రియః .. 22..

మహామూర్తిర్విశ్వమూర్తిర్మహాబుద్ధిః పరాక్రమః .
సర్వబీజార్థచారీ చ ద్రష్టా వేదపతిః సదా .. 23..

సర్వజీవస్య జీవశ్చ గోపతిర్మరుతాం పతిః .
మనోబుద్ధిరహంకారకామాదిక్రోధనాశనః .. 24.. var క్రోధశాతనః
కామదేవః కామపాలః కామాంగః కామవల్లభః .
శత్రునాశీ కృపాసింధుః కృపాలుః పరమేశ్వరః .. 25..

దేవత్రాతా దేవమాతా భ్రాతా బంధుః పితా సఖా .
బాలవృద్ధస్తనూరూపో విశ్వకర్మా బలోఽబలః .. 26.. var బలోద్బలః
అనేకమూర్తిః సతతం సత్యవాదీ సతాంగతిః .
లోకబ్రహ్మ బృహద్బ్రహ్మ స్థూలబ్రహ్మ సురేశ్వరః .. 27..

జగద్వ్యాపీ సదాచారీ సర్వభూతశ్చ భూపతిః . var? సర్వభుఈఽపశ్చ
దుర్గపాలః క్షేత్రనాథో రతీశో రతినాయకః .. 28..

బలీ విశ్వబలాచారీ బలదో బలి-వామనః .
దర్పహాసః శరచ్చంద్రః పరమః పరపాలకః .. 29..

అకారాదిమకారాంతో మధ్యోకారః స్వరూపధృక్ .
స్తుతిస్థాయీ సోమపాశ్చ స్వాహాకారః స్వధాకరః .. 30..

మత్స్యః కూర్మో వరాహశ్చ నరసింహశ్చ వామనః .
పరశురామో మహావీర్యో రామో దశరథాత్మజః .. 31..

దేవకీనందనః శ్రేష్ఠో నృహరిః నరపాలకః .
వనమాలీ దేహధారీ పద్మమాలీ విభూషణః .. 32..

మల్లీకామాలధారీ చ జాతీయూథిప్రియః సదా .
బృహత్పితా మహాపితా బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణప్రియః .. 33..

కల్పరాజః ఖగపతిర్ద్రేవేశో దేవవల్లభః .
పరమాత్మా బలో రాజ్ఞాం మాంగల్యం సర్వమంగలః .. 34.. var రాజా
సర్వబలో దేహధారీ రాజ్ఞాం చ బలదాయకః .
నానాపక్షిపతంగానాం పావనః పరిపాలకః .. 35..

వృందావనవిహారీ చ నిత్యస్థలవిహారకః .
క్షేత్రపాలో మానవశ్చ భువనో భవపాలకః .. 36..

సత్త్వం రజస్తమోబుద్ధిరహంకారపరోఽపి చ .
ఆకాశంగః రవిః సోమో ధరిత్రీధరణీధరః .. 37..

నిశ్చింతో యోగనిద్రశ్చ కృపాలుః దేహధారకః . var శోకనిద్రశ్చ
సహస్రశీర్షా శ్రీవిష్ణుర్నిత్యో జిష్ణుర్నిరాలయః .. 38..

కర్తా హర్తా చ ధాతా చ సత్యదీక్షాదిపాలకః . var శక్రదీక్షాది
కమలాక్షః స్వయంభూతః కృష్ణవర్ణో వనప్రియః .. 39..

కల్పద్రుమః పాదపారిః కల్పకారీ స్వయం హరిః .
దేవానాం చ గురుః సర్వదేవరూపో నమస్కృతః .. 40..

నిగమాగమచారీ చ కృష్ణగమ్యః స్వయంయశః .
నారాయణో నరాణాం చ లోకానాం ప్రభురుత్తమః .. 41..

జీవానాం పరమాత్మా చ జగద్వంద్యః పరో యమః .
భూతావాసో పరోక్షశ్చ సర్వవాసీ చరాశ్రయః .. 42..

భాగీరథీ మనోబుద్ధిర్భవమృత్యుః పరిస్థితః .
సంసారప్రణయీ ప్రీతః సంసారరక్షకః సదా .. 43..

నానావర్ణధరో దేవో నానాపుష్పవిభూషణః .
నందధ్వజో బ్రహ్మరూపో గిరివాసీ గణాధిపః .. 44..

మాయాధరో వర్ణధారీ యోగీశః శ్రీధరో హరిః .
మహాజ్యోతిర్మహావీర్యో బలవాంశ్చ బలోద్భవః .. 45.. var బలోద్భవః

భూతకృత్ భవనో దేవో బ్రహ్మచారీ సురాధిపః .
సరస్వతీ సురాచార్యః సురదేవః సురేశ్వరః .. 46..

అష్టమూర్తిధరో రుద్ర ఇచ్ఛామూర్తిః పరాక్రమః .
మహానాగపతిశ్చైవ పుణ్యకర్మా తపశ్చరః .. 47..

దినపో దీనపాలశ్చ దివ్యసింహో దివాకరః .
అనభోక్తా సభోక్తా చ హవిర్భోక్తా పరోఽ పరః .. 48..

మంత్రదో జ్ఞానదాతా చ సర్వదాతా పరో హరిః .
పరర్ద్ధిః పరధర్మా చ సర్వధర్మనమస్కృతః .. 49..

క్షమాదశ్చ దయాదశ్చ సత్యదః సత్యపాలకః .
కంసారిః కేశినాశీ చ నాశనో దుష్టనాశనః .. 50..

పాండవప్రీతిదశ్చైవ పరమః పరపాలకః .
జగద్ధాతా జగత్కర్తా గోపగోవత్సపాలకః .. 51..

సనాతనో మహాబ్రహ్మ ఫలదః కర్మచారిణాం .
పరమః పరమానందః పరర్ద్ధిః పరమేశ్వరః .. 52..

శరణః సర్వలోకానాం సర్వశాస్త్రపరిగ్రహః .
ధర్మకీర్తిర్మహాధర్మో ధర్మాత్మా ధర్మబాంధవః .. 53..

మనఃకర్తా మహాబుద్ధిర్మహామహిమదాయకః .
భూర్భువః స్వో మహామూర్తిః భీమో భీమపరాక్రమః .. 54..

పథ్యభూతాత్మకో దేవః పథ్యమూర్తిః పరాత్పరః .
విశ్వాకారో విశ్వగర్భః సురామందో సురేశ్వరః .. 55.. var సురహా చ
భువనేశః సర్వవ్యాపీ భవేశః భవపాలకః .
దర్శనీయశ్చతుర్వేదః శుభాంగో లోకదర్శనః .. 56..

శ్యామలః శాంతమూర్తిశ్చ సుశాంతశ్చతురోత్తమః .
సామప్రీతిశ్చ ఋుక్ ప్రీతిర్యజుషోఽ థర్వణప్రియః .. 57..

శ్యామచంద్రశ్చతుమూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్గతిః .
మహాజ్యోతిర్మహామూర్తిర్మహాధామా మహేశ్వరః .. 58..

అగస్తిర్వరదాతా చ సర్వదేవపితామహః .
ప్రహ్లాదస్య ప్రీతికరో ధ్రువాభిమానతారకః .. 59..

మండితః సుతనుర్దాతా సాధుభక్తిప్రదాయకః .
ఓంకారశ్చ పరంబ్రహ్మ ఓం నిరాలంబనో హరిః .. 60..

సద్గతిః పరమో హంసో జీవాత్మా జననాయకః .

మనశ్చింత్యశ్చిత్తహారీ మనోజ్ఞశ్చాపధారకః .. 61..

బ్రహ్మణో బ్రహ్మజాతీనామింద్రియాణాం గతిః ప్రభుః .
త్రిపాదాదూర్ధ్వసంభూతో విరాట్ చైవ సురేశ్వరః .. 62.. var విరాటశ్చ
పరాత్పరః పరః పాదః పద్మస్థః కమలాసనః .
నానాసందేహవిషయస్తత్త్వజ్ఞానాభినివృతః .. 63..

సర్వజ్ఞశ్చ జగద్బంధుర్మనోజజ్ఞాతకారకః .
ముఖసంభూతవిప్రస్తు వాహసంభూతరాజకః .. 64..

ఊరోర్వైశ్యః పదోర్భూతః శూద్రో నిత్యోపనిత్యకః .
జ్ఞానీ మానీ వర్ణదశ్చ సర్వదః సర్వభూషితః .. 65..

అనాదివర్ణసందేహో నానాకర్మోపరిస్థితః .
శుద్ధాదిధర్మసందేహో బ్రహ్మదేహః స్మితాననః .. 66..

శంబరారిర్వేదపతిః సుకృతః సత్త్వవర్ద్ధనః .
సకలం సర్వభూతానాం సర్వదాతా జగన్మయః .. 67..

సర్వభూతహితైషీ చ సర్వప్రాణిహితే రతః .
సర్వదా దేహధారీ చ బటకో బటుగః సదా .. 68.. var బటుకో
సర్వకర్మవిధాతా చ జ్ఞానదః కరుణాత్మకః .
పుణ్యసంపత్తిదాతా చ కర్తా హర్తా తథైవ చ .. 69..

సదా నీలాద్రివాసీ చ నతాస్యశ్చ పురందరః .
నరో నారాయణో దేవో నిర్మలో నిరుపద్రవః .. 70..

బ్రహ్మశంభుః సురశ్రేష్ఠః కంబుపాణిర్బలోఽర్జునః .
జగద్ధాతా చిరాయుశ్చ గోవిందో గోపవల్లభః .. 71..

దేవో దేవో మహాబ్రహ్మ మహారాజో మహాగతిః .
అనంతో భూతనాథశ్చ అనంతభూతసంభవః .. 72..

సముద్రపర్వతానాం చ గంధర్వాణాం తథాఽఽశ్రయః .
శ్రీకృష్ణో దేవకీపుత్రో మురారిర్వేణుహస్తకః .. 73..

జగత్స్థాయీ జగద్వ్యాపీ సర్వసంసారభూతిదః .
రత్నగర్భో రత్నహస్తో రత్నాకరసుతాపతిః .. 74..

కందర్పరక్షాకారీ చ కామదేవపితామహః .
కోటిభాస్కరసంజ్యోతిః కోటిచంద్రసుశీతలః .. 75..

కోటికందర్పలావణ్యః కామమూర్తిర్బృహత్తపః .
మధురాపురవాసీ చ ద్వారికో ద్వారికాపతిః .. 76..

వసంతఋతునాథశ్చ మాధవః ప్రీతిదః సదా .
శ్యామబంధుర్ఘనశ్యామో ఘనాఘనసమద్యుతిః .. 77..

అనంతకల్పవాసీ చ కల్పసాక్షీ చ కల్పకృత్ . var అనంతః కల్పవాసీ
సత్యనాథః సత్యచారీ సత్యవాదీ సదాస్థితః .. 78..

చతుర్మూర్తిశ్చతుర్బాహుశ్చతుర్యుగపతిర్భవః .
రామకృష్ణో యుగాంతశ్చ బలభద్రో బలో బలీ .. 79..

లక్ష్మీనారాయణో దేవః శాలగ్రామశిలాప్రభుః .
ప్రాణోఽపానః సమానశ్చోదానవ్యానౌ తథైవ చ .. 80..

పంచాత్మా పంచతత్త్వం చ శరణాగతపాలకః .
యత్కించిత్ దృశ్యతే లోకే తత్సర్వం జగదీశ్వరః .. 81..

జగదీశో మహద్బ్రహ్మ జగన్నాథాయ తే నమః .
జగదీశో మహద్బ్రహ్మ జగన్నాథాయ తే నమః .
జగదీశో మహద్బ్రహ్మ జగన్నాథాయ తే నమః .

.. ఇతి శ్రీజగన్నాథసహస్రనామస్తోత్రం ..

అథ శ్రీజగన్నాథసహస్రనామ మాహాత్మ్యం .

ఏవం నామసహస్రేణ స్తవోఽయం పఠ్యతే యది .
పాఠం పాఠయతే యస్తు శృణుయాదపి మానవః .. 1..

సహస్రాణాం శతేనైవ యజ్ఞేన పరిపూజ్యతే .
యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు వేదేషు చ విశేషతః .. 2..

తత్పుణ్యం కోటిగుణితం అచిరాల్లభతే నరః .
జగన్నాథస్య నామాని పుణ్యాని సఫలాని చ .. 3..

విద్యార్థీ లభతే విద్యాం యోగార్థీ యోగమాప్నుయాత్ .
కన్యార్థీ లభతే కన్యాం జయార్థీ లభతే జయం .. 4..

కామార్థీ లభతే కామం పుత్రార్థీ లభతే సుతం .
క్షత్రియాణాం ప్రయోగేణ సంగ్రామే జయదః సదా .. 5..

వైశ్యానాం సర్వధర్మః స్యాచ్ఛూద్రాణాం సుఖమేధతే .
సాధూనాం పఠతో నిత్యం జ్ఞానదః ఫలదస్తథా .. 6..

నాఽపవాదం న దుఃఖం చ కదా చ లభతే నరః .
సర్వసౌఖ్యం ఫలం ప్రాప్య చిరంజీవీ భవేన్నరః .. 7..

శృణు రాజన్ మహాబాహో మహిమానం జగత్పతేః .
యస్య స్మరణమాత్రేణ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే .. 8..

జగన్నాథం లోకనాథం పఠతే యః సదా శుచిః .
కలికాలోద్భవం పాపం తత్క్షణాత్తస్య నశ్యతి .. 9..

ఇతి శ్రీబ్రహ్మపురాణే భీష్మ-యుధిష్ఠిర-సంవాదే
శ్రీజగన్నాథసహస్రనామస్తోత్రం సమాప్తం ..

Although referred, the text is not found in Brahmapurana

Encoded by Sudhanshu Dash sdash.sdash at yahoo.com
Proofread by Sudhanshu Dash, Jagannath Vedula.
Corrected and reproofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com


```
% Text title            : jagannAthasahasranAmastotra
% File name             : jagannAthasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : jagannAthasahasranAmastotram
% engtitle              : Jagannatha Sahasranamastotra
% Category              : sahasranAma, vishhnu, jagannatha, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : vishnu
% Subcategory           : jagannatha
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Sudhanshu Dash sdash.sdash at yahoo.com
% Proofread by          : Sudhanshu Dash, Jagannath Vedula. Corrected and  reproofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description-comments  : See you 1 and two part video at youtube.
% Indexextra            : (Youtube Videos 1, 2, 3)
% Latest update         : August 3, 2013
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ విఠ్ఠల సహస్రనామ స్తోత్రం

శౌనక ఉవాచ-
సూత వేదార్థతత్వజ్ఞ శ్రుతం సర్వం భవన్ముఖాత్ .
తథాపి శ్రోతుమిచ్ఛామి తీర్థం క్షేత్రంచ దైవతం .. 1..

స్తోత్రం చ జగతాం పూజ్య మూఢానామపి మోక్షదం .
స్నానాద్దర్శనతః స్మృత్యా పాఠమాత్రాచ్ఛుభప్రదం .. 2..

సూత ఉవాచ-
స్మారితోఽహం హరేస్తీర్థం స్తోత్రం క్షేత్రం చ దైవతం .
స క్షణః సఫలో యత్ర స్మర్యతే మధుసూదనః .. 3..

కయాపి వృత్యా విప్రేంద్ర తత్సర్వం కథయామి తే .
జనం కలిమలాక్రాంతం దృష్ట్వా విషయలాలసం .. 4..

జ్ఞానానధికృతం కర్మవిహీనం భక్తవత్సలః .
చంద్రభాగాసరస్తీరే పితృభక్తిపరం ద్విజం .. 5..

పుండరీకాభిధే క్షేత్రే భీమయాఽఽ ప్లావితే తతః .
పుండరీకాభిధం శాంతం నిమిత్తీకృత్య మాధవః .. 6..

ఆవిరాసీత్సముద్ధర్తుం జనం కలిమలాకులం .
తత్తీర్థం చంద్రభాగాఖ్యం స్నానమాత్రేణ మోక్షదం .. 7..

తత్క్షేత్రం పాండురంగాఖ్యం దర్శనాన్మోక్షదాయకం .
తద్దైవతం విఠ్ఠలాఖ్యం జగత్కారణమవ్యయం .. 8..

స్థితిప్రలయయోర్హేతుం భక్తానుగ్రహవిగ్రహం .
సత్యజ్ఞానానందమయం స్థానజ్ఞానాది యద్విదా .. 9..

యన్నామస్మరణాదేవ కామాక్రాంతోఽపి సంతరేత్ .
పుండరీకేణ మునినా ప్రాప్తం తద్దర్శనేన యత్ .. 10..

శౌనక ఉవాచ-
సహస్రనామభిః స్తోత్రం కృతం వేదవిదుత్తమ .
సకృత్పఠనమాత్రేణ కామితార్థశ్రుతప్రదం .. 11..

తీర్థం క్షేత్రం దైవతం చ త్వత్ప్రసాదాచ్ఛ్రుతం మయా .
ఇదానీం శ్రోతుమిచ్ఛామి స్తోత్రం తవ ముఖాంబుజాత్ .. 12..

సచ్చిత్సుఖస్వరూపోఽపి భక్తానుగ్రహహేతవే .
కీదృశం ధృతవాన్ రూపం కృపయాఽఽచక్ష్వ తన్మమ .. 13..

సూత ఉవాచ-
శృణుష్వావహితో బ్రహ్మన్భగవద్ధ్యానపూర్వకం .
సహస్రనామసన్మంత్రం సర్వమంత్రోత్తమోత్తమం .. 14..

అథ శ్రీవిఠ్ఠలసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య శ్రీపుండరీక ఋషిః .
శ్రీగురుః పరమాత్మా శ్రీవిఠ్ఠలో దేవతా .
అనుష్టుప్ ఛందః . పుండరీకవరప్రద ఇతి బీజం .
రుక్మిణీశో రమాపతిరితి శక్తిః . పాండురంగేశ ఇతి కీలకం .
శ్రీ విఠ్ఠలప్రీత్యర్థం విఠ్ఠలసహస్రనామస్తోత్రమంత్రజపే వినియోగః .

ఓం పుండరీక వరప్రద ఇతి అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
ఓం విఠ్ఠలః పాండురంగేశ ఇతి తర్జనీభ్యాం నమః .
ఓం చంద్రభాగాసరోవాస ఇతి మధ్యమాభ్యాం నమః .
ఓం వజ్రీ శక్తిర్దండధర ఇతి అనామికాభ్యాం నమః .
ఓం కలవంశరవాక్రాంత ఇతి కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
ఓం ఏనోఽన్తకృన్నామధేయ ఇతి కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః ..

ఏవం హృదయాదిన్యాసః .
ఓం పుండరీక వరప్రద ఇతి హృదయాయ నమః .
ఓం చంద్రభాగాసరోవాస ఇతి శిరసే స్వాహా .
ఓం వజ్రీ శక్తిర్దండధర ఇతి శిఖాయై వషట్ .
ఓం కలవంశరవాక్రాంత ఇతి కవచాయ హుం .
ఓం ఏనోఽన్తకృన్నామధేయ ఇతి నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
ఓం ఏనోఽన్తకృన్నామధేయ ఇతి అస్త్రాయ ఫట్ .. ఇతి దిగ్బంధః .

ధ్యానం -

ఇష్టికాయాం సమపదం తిష్ఠంతం పురుషోత్తమం .
జంఘజస్థకరద్వంద్వం క్షుల్లకాదామభూషణం .. 15..

సవ్యాసవ్యకరోద్భాసిపద్మశంఖవిభూషితం .
దరహాసస్మేరముఖం శిక్యస్కంధం దిగంబరం .. 16..

సర్వాలంకారసంయుక్తం బ్రహ్మాదిగణసేవితం .
జ్ఞానానందమయం దేవం ధ్యాయామి హృది విఠ్ఠలం .. 17..

అథ స్తోత్రం .
క్లీం విఠ్ఠలః పాండురంగేశ ఈశః శ్రీశో విశేషజిత్ .
శేషశాయీ శంభువంద్యః శరణ్యః శంకరప్రియః .. 1..

చంద్రభాగాసరోవాసః కోటిచంద్రప్రభాస్మితః .
విధాధృసూచితః సర్వప్రమాణాతీత అవ్యయః .. 2..

పుండరీకస్తుతో వంద్యో భక్తచిత్తప్రసాదకః .
స్వధర్మనిరతః ప్రీతో గోగోపీపరివారితః .. 3..

గోపికాశతనీరాజ్యః పులినాక్రీడ ఆత్మభూః .
ఆత్మాఽ ఽ త్మారామ ఆత్మస్థః ఆత్మారామనిషేవితః .. 4..

సచ్చిత్సుఖం మహామాయీ మహదవ్యక్తమద్భుతః .
స్థూలరూపః సూక్ష్మరూపః కారణం పరమంజనం .. 5..

మహాకారణమాధారః అధిష్ఠానం ప్రకాశకః .
కంజపాదో రక్తనఖో రక్తపాదతలః ప్రభుః .. 6..

సామ్రాజ్యచిహ్నితపదో నీలగుల్ఫః సుజంఘకః .
సజ్జానుః కదలీస్తంభనిభోరురురువిక్రమః .. 7..

పీతాంబరావృతకటిః క్షుల్లకాదామభూషణః .
కటివిన్యస్తహస్తాబ్జః శంఖీ పద్మవిభూషితః .. 8..

గంభీరనాభిర్బ్రహ్మాధిష్ఠితనాభిసరోరుహః .
త్రివలీమండితోదారోదరోమావలిమాలినః .. 9..

కపాటవక్షాః శ్రీవత్సభూషితోరాః కృపాకరః .
వనమాలీ కంబుకంఠః సుస్వరః సామలాలసః .. 10..

కంజవక్త్రః శ్మశ్రుహీనచుబుకో వేదజిహ్వకః .
దాడిమీబీజసదృశరదో రక్తాధరో విభుః .. 11..

నాసాముక్తాపాటలితాధరచ్ఛవిరరిందమః .
శుకనాసః కంజనేత్రః కుండలాక్రమితాంసకః .. 12..

మహాబాహూర్ఘనభుజః కేయూరాంగదమండితః .
రత్నభూషితభూషాఢ్యమణిబంధః సుభూషణః .. 13..

రక్తపాణితలః స్వంగః సన్ముద్రామండితాంగులిః .
నఖప్రభారంజితాబ్జః సర్వసౌందర్యమండితః .. 14..

సుభ్రూరర్ధశశిప్రఖ్యలలాటః కామరూపధృక్ .
కుంకుమాంకితసద్భాలః సుకేశో బర్హభూషణః .. 15..

కిరీటభావ్యాప్తనభో వికలీకృతభాస్కరః .
వనమాలీ పతివాసాః శార్ఙ్గచాపోఽ సురాంతకః .. 16..

దర్పాపహః కంసహంతా చాణూరమురమర్దనః .
వేణువాదనసంతుష్టో దధ్యన్నాస్వాదలోలుపః .. 17..

జితారిః కామజనకః కామహా కామపూరకః .
విక్రోధో దారితామిత్రో భూర్భువఃసువరాదిరాట్ .. 18..

అనాదిరజనిర్జన్యజనకో జాహ్నవీపదః .
బహుజన్మా జామదగ్న్యః సహస్రభుజఖండనః .. 99..

కోదండధారీ జనకపూజితః కమలాప్రియః .
పుండరీకభవద్వేషీ పుండరీకభవప్రియః .. 20..

పుండరీకస్తుతిరసః సద్భక్తపరిపాలకః .
సుషుమాలాసంగమస్థో గోగోపీచిత్తరంజనః .. 21..

ఇష్టికాస్థో భక్తవశ్యస్త్రిమూర్తిర్భక్తవత్సలః .
లీలాకృతజగద్ధామా జగత్పాలో హరో విరాట్ .. 22..

అశ్వత్థపద్మతీర్థస్థో నారదస్తుతవైభవః .
ప్రమాణాతీతతత్త్వజ్ఞస్తత్త్వంపదనిరూపితః .. 23..

అజాజనిరజాజానిరజాయో నీరజోఽమలః .
లక్ష్మీనివాసః స్వర్భూషో విశ్వవంద్యో మహోత్సవః .. 24..

జగద్యోనిరకర్తాఽఽద్యో భోక్తా భోగ్యో భవాతిగః .
షడ్గుణైశ్వర్యసంపన్నో భగవాన్ముక్తిదాయకః .. 25..

అధఃప్రాణో మనో బుద్ధిః సుషుప్తిః సర్వగో హరిః .
మత్స్యః కూర్మో వరాహోఽ త్రిర్వామనో హీరరూపధృత్ .. 26..

నారసింహో ఋషిర్వ్యాసో రామో నీలాంశుకో హలీ .
బుద్ధోఽర్హన్ సుగతః కల్కీ నరో నారాయణః పరః .. 27..

పరాత్పరః కరీడ్యేశో నక్రశాపవిమోచనః .
నారదోక్తిప్రతిష్ఠాతా ముక్తకేశీ వరప్రదః .. 28..

చంద్రభాగాప్సు సుస్నాతః కామితార్థప్రదోఽనఘః .
తులసీదామభూషాఢ్యస్తులసీకాననప్రియః .. 29..

పాండురంగః క్షేత్రమూర్తిః సర్వమూర్తిరనామయః .
పుండరీకవ్యాజకృతజడోద్ధారః సదాగతిః .. 30..

అగతిః సద్గతిః సభ్యో భవో భవ్యో విధీడితః .
ప్రలంబఘ్నో ద్రుపదజాచింతాహారీ భయాపహః .. 31..

వహ్నివక్త్రః సూర్యనుతో విష్ణుస్త్రైలోక్యరక్షకః .
జగద్భక్ష్యో జగద్గేహో జనారాధ్యో జనార్దనః .. 32..

జేతా విష్ణుర్వరారోహో భీష్మపూజ్యపదాంబుజః .
భర్తా భీష్ణకసంపూజ్యః శిశుపాలవధోద్యతః .. 33..

శతాపరాధసహనః క్షమావానాదిపూజనః .
శిశుపాలశిరచ్ఛేత్తా దంతవక్త్రబలాపహః .. 34..

శిశుపాలకృతద్రోహః సుదర్శనవిమోచనః .. 35..

సశ్రీః సమాయో దామేంద్రః సుదామక్రీడనోత్సుకః .
వసుదామకృతక్రీడః కింకిణీదామసేవితః .. 36..

పంచాంగపూజనరతః శుద్ధచిత్తవశంవదః .
రుక్మిణీవల్లభః సత్యభామాభూషితవిగ్రహః .. 37..

నాగ్నజిత్యా కృతోత్సాహః సునందాచిత్తమోహనః .
మిత్రవృందాఽఽలింగితాంగో బ్రహ్మచారీ వటుప్రియః .. 38..

సులక్షణాధౌతపదో జాంబవత్యా కృతాదరః .
సుశీలాశీలసంతుష్టో జలకేలికృతాదరః .. 39..

వాసుదేవో దేవకీడ్యో నందానందకరాంఘ్రియుక్ .
యశోదామానసోల్లాసో బలావరజనిఃస్వభూః .. 40..

సుభద్రాఽఽనందదో గోపవశ్యో గోపీప్రియోఽజయః .
మందారమూలవేదిస్థః సంతానతరుసేవితః .. 41..

పారిజాతాపహరణః కల్పద్రుమపురఃసరః .
హరిచందనలిప్తాంగ ఇంద్రవంద్యోఽగ్నిపూజితః .. 42..

యమనేతా నైరృతేయో వరుణేశః ఖగప్రియః .
కుబేరవంద్య ఈశేశో విధీడ్యోఽనంతవందితః .. 43..

వజ్రీ శక్తిర్దండధరః ఖడ్గీ పాశ్యంకుశీ గదీ .
త్రిశూలీ కమలీ చక్రీ సత్యవ్రతమయో నవః .. 44..

మహామంత్రః ప్రణవభూర్భక్తచింతాపహారకః .
స్వక్షేత్రవాసీ సుఖదః కామీ భక్తవిమోచనః .. 45..

స్వనామకీర్తనప్రీతః క్షేత్రేశః క్షేత్రపాలకః .
కామశ్చక్రధరార్ధశ్చ త్రివిక్రమమయాత్మకః .. 46..

ప్రజ్ఞానకరజిత్కాంతిరూపవర్ణః స్వరూపవాన్ .
స్పర్శేంద్రియం శౌరిమయో వైకుంఠః సానిరుద్ధకః .. 47..

షడక్షరమయో బాలః శ్రీకృష్ణో బ్రహ్మభావితః .
నారదాధిష్ఠితక్షేమో వేణువాదనతత్పరః .. 48..

నారదేశప్రతిష్ఠాతా గోవిందో గరుడధ్వజః .
సాధారణః సమః సౌమ్యః కలావాన్ కమలాలయః .. 49..

క్షేత్రపః క్షణదాధీశవక్త్రః క్షేమకరక్షణః .
లవో లవణిమాధామ లీలావాన్ లఘువిగ్రహః .. 50..

హయగ్రీవో హలీ హంసో హతకంసో హలిప్రియః .
సుందరః సుగతిర్ముక్తః సత్సఖో సులభః స్వభూః .. 51..

సామ్రాజ్యదః సామరాజః సత్తా సత్యః సులక్షణః .
షడ్గుణైశ్వర్యనిలయః షడృతుపరిసేవితః .. 52..

షడంగశోధితః షోఢా షడ్దర్శననిరూపితః .
శేషతల్పః శతమఖః శరణాగతవత్సలః .. 53..

సశంఖః సమితిః శంఖవహః శార్ఙ్గసుచాపధృత్ .
వహ్నితేజా వారిజాస్యః కవిర్వంశీధరో విగః .. 54..

వినీతో విప్రియో వాలిదలనో వజ్రభూషణః .
రుక్మిణీశో రమాజానీ రాజా రాజన్యభూషణః .. 55..

రతిప్రాణప్రియపితా రావణాంతో రఘూద్వహః .
యజ్ఞభోక్తా యమో యజ్ఞభూషణో యజ్ఞదూషణః .. 56..

యజ్వా యశోవాన్ యమునాకూలకుంజప్రియో యమీ .
మేరుర్మనీషీ మహితో ముదితః శ్యామవిగ్రహః .. 57..

మందగామీ ముగ్ధముఖో మహేశో మీనవిగ్రహః .
భీమో భీమాంగజాతీరవాసీ భీమార్తిభంజనః .. 58..

భూభారహరణో భూతభావనో భరతాగ్రజః .
బలం బలప్రియో బాలో బాలక్రీడనతత్పరః .. 59..

బకాసురాంతకో బాణాసురదర్పకవాడవః .
బృహస్పతిబలారాతిసూనుర్బలివరప్రదః .. 60..

బోద్ధా బంధువధోద్యుక్తో బంధమోక్షప్రదో బుధః .
ఫాల్గునానిష్టహా ఫల్గుకృతారాతిః ఫలప్రదః .. 69..

ఫేనజాతైరకావజ్రకృతయాదవసంక్షయః .
ఫాల్గునోత్సవసంసక్తః ఫణితల్పః ఫణానటః .. 62..

పుణ్యః పవిత్రః పాపాత్మదూరగః పండితాగ్రణీః .
పోషణః పులినావాసః పుండరీకమనోర్వశః .. 63..

నిరంతరో నిరాకాంక్షో నిరాతంకో నిరంజనః .
నిర్విణ్ణమానసోల్లాసో నయనానందనః సతాం .. 64..

నియమో నియమీ నమ్యో నందబంధనమోచనః .
నిపుణో నీతిమాన్నేతా నరనారాయణవపుః .. 65..

ధేనుకాసురవిద్వేషీ ధామ ధాతా ధనీ ధనం .
ధన్యో ధన్యప్రియో ధర్తా ధీమాన్ ధర్మవిదుత్తమః .. 66..

ధరణీధరసంధర్తా ధరాభూషితదంష్ట్రకః .
దైతేయహంతా దిగ్వాసా దేవో దేవశిఖామణిః .. 67..

దామ దాతా దీప్తిభానుః దానవాదమితా దమః .
స్థిరకార్యః స్థితప్రజ్ఞః స్థవిరస్థాపకః స్థితిః .
స్థితలోకత్రయవపుః స్థితిప్రలయకారణం .. 68..

స్థాపకస్తీర్థచరణస్తర్పకస్తరుణీరసః .
తారుణ్యకేలినిపుణస్తరణస్తరణిప్రభుః .. 69..

తోయమూర్తిస్తమోఽతీతః స్తంభోద్భూతస్తపఃపరః .
తడిద్వాసాస్తోయదాభస్తారస్తారస్వరప్రియః .. 70..

ణకారో ఢౌకితజగత్త్రితూర్యప్రీతభూసురః .
డమరూప్రియహృద్వాసీ డిండిమధ్వనిగోచరః .. 71..

ఠయుగస్థమనోర్గమ్యః ఠంకారి ధనురాయుధః .
టణత్కారితకోదండహతారిర్గణసౌఖ్యదః .. 72..

ఝాంకారిచాంచరీకాంకీ శ్రుతికల్హారభూషణః .
జరాసంధార్దితజగత్సుఖభూర్జంగమాత్మకః .. 73..

జగజ్జనిర్జగద్భూషో జానకీవిరహాకులః .
జిష్ణుశోకాపహరణో జన్మహీనో జగత్పతిః .. 74..

ఛత్రితాహీంద్రసుభగః ఛద్మీ ఛత్రితభూధరః .
ఛాయాస్థలోకత్రితయఛలేన బలినిగ్రహీ .. 75..

చేతశ్చమత్కారకరః చిత్రీ చిత్రస్వభావవాన్ .
చారుభూశ్చంద్రచూడశ్చ చంద్రకోటిసమప్రభః .. 76..

చూడారత్నద్యోతిభాలశ్చలన్మకరకుండలః .
చరుభుక్ చయనప్రీతశ్చంపకాటవిమధ్యగః .. 77..

చాణూరహంతా చంద్రాంకనాశనశ్చంద్రదీధితిః .
చందనాలిప్తసర్వాంగశ్చారుచామరమండితః .. 78..

ఘనశ్యామో ఘనరవో ఘటోత్కచపితృప్రియః .
ఘనస్తనీపరీవారో ఘనవాహనగర్వహా .. 79..

గంగాపదో గతక్లేశో గతక్లేశనిషేవితః .
గణనాథో గజోద్ధర్తా గాయకో గాయనప్రియః .. 80..

గోపతిర్గోపికావశ్యో గోపబాలానుగః పతిః .
గణకోటిపరీవారో గమ్యో గగననిర్మలః .. 81..

గాయత్రీజపసంప్రీతో గండకీస్థో గుహాశయః .
గుహారణ్యప్రతిష్ఠాతా గుహాసురనిషూదనః .. 82..

గీతకీర్తిర్గుణారామో గోపాలో గుణవర్జితః .
గోప్రియో గోచరప్రీతో గాననాట్యప్రవర్తకః .. 83..

ఖట్వాయుధః ఖరద్వేషీ ఖాతీతః ఖగమోచనః .
ఖగపుచ్ఛకృతోత్తంసః ఖేలద్బాలకృతప్రియః .. 84..

ఖట్వాంగపాథితారాతిః ఖంజనాక్షః ఖశీర్షకః .
కలవంశరవాక్రాంతగోపీవిస్మారితార్భకః .. 85..

కలిప్రమాథీ కంజాస్యః కమలాయతలోచనః .
కాలనేమిప్రహరణః కుంఠితార్తికిశోరకః .. 86..

కేశవః కేవలః కంఠీరవాస్యః కోమలాంఘ్రియుక్ .
కంబలీ కీర్తిమాన్ కాంతః కరుణామృతసాగరః .. 87..

కుబ్జాసౌభాగ్యదః కుబ్జాచందనాలిప్తగాత్రకః .
కాలః కువలయాపీడహంతా క్రోధసమాకులః .. 88..

కాలిందీపులినాక్రీడః కుంజకేలికుతూహలీ .
కాంచనం కమలాజానిః కలాజ్ఞః కామితార్థదః .. 89..

కారణం కరణాతీతః కృపాపూర్ణః కలానిధిః .
క్రియారూపః క్రియాతీతః కాలరూపః క్రతుప్రభుః .. 90..

కటాక్షస్తంభితారాతిః కుటిలాలకభూషితః .
కూర్మాకారః కాలరూపీ కరీరవనమధ్యగః .. 91..

కలకంఠీ కలరవః కలకంఠరుతానుకృత్ .
కరద్వారపురః కూటః సర్వేషాం కవలప్రియః .. 92..

కలికల్మషహా క్రాంతగోకులః కులభూషణః .
కూటారిః కుతుపః కీశపరివారః కవిప్రియః .. 93..

కురువంద్యః కఠినదోర్దండఖండితభూభరః .
కింకరప్రియకృత్కర్మరతభక్తప్రియంకరః .. 94..

అంబుజాస్యోఽ జ్గనాకేలిరంబుశాయ్యంబుధిస్తుతః .
అంభోజమాల్యంబువాహలసదంగోఽ న్త్రమాలకః .. 95..

ఔదుంబరఫలప్రఖ్యబ్రహ్మాండావలిచాలకః .
ఓష్ఠస్ఫురన్మురలికారవాకర్షితగోకులః .. 96..

ఐరావతసమారూఢ ఐంద్రీశోకాపహారకః .
ఐశ్వర్యావధిరైశ్వర్యమైశ్వర్యాష్టదలస్థితః .. 97..

ఏణశావసమానాక్ష ఏధస్తోషితపావకః .
ఏనోఽ న్తకృన్నామధేయస్మృతిసంస్మృతిదర్పహా .. 98..

లూనపంచక్లేశపదో లూతాతంతుర్జగత్కృతిః .
లుప్తదృశ్యో లుప్తజగజ్జయో లుప్తసుపావకః .. 99..

రూపాతీతో రూపనామరూపమాయాదికారణం .
ఋణహీనో ఋద్ధికారీ ఋణాతీతో ఋతంవదః .. 100..

ఉషానిమిత్తబాణఘ్న ఉషాహార్యూర్జితాశయః .
ఊర్ధ్వరూపోర్ధ్వాధరగ ఊష్మదగ్ధజగత్త్రయః .. 101..

ఉద్ధవత్రాణనిరత ఉద్ధవజ్ఞానదాయకః .
ఉద్ధర్త్రోద్ధవ ఉన్నిద్ర ఉద్బోధ ఉపరిస్థితః .. 102..

ఉదధిక్రీడ ఉదధితనయాప్రియ ఉత్సవః .
ఉచ్ఛిన్నదేవతారాతిరుదధ్యావృతిమేఖలః .. 103..

ఈతిఘ్న ఈశితా ఈజ్య ఈడ్య ఈహావివర్జితః .
ఈశధ్యేయపదాంభోజ ఇన ఈనవిలోచనః .. 104..

ఇంద్ర ఇంద్రానుజనట ఇందిరాప్రాణవల్లభః .
ఇంద్రాదిస్తుత ఇంద్రశ్రీరిదమిత్థమభీతకృత్ .. 105..

ఆనందాభాస ఆనంద ఆనందనిధిరాత్మదృక్ .
ఆయురార్తిఘ్న ఆయుష్య ఆదిరామయవర్జితః .. 106..

ఆదికారణమాధార ఆధారాదికృతాశ్రయః .
అచ్యుతైశ్వర్యమమిత అరినాశ అఘాంతకృత్ .. 107..

అన్నప్రదోఽ న్నమఖిలాధార అచ్యుత అబ్జభృత్ .
చంద్రభాగాజలక్రీడాసక్తో గోపవిచేష్టితః .. 108..

హృదయాకారహృద్భూషో యష్టిమాన్ గోకులానుగః .
గవాం హుంకృతిసంప్రీతో గవాలీఢపదాంబుజః .. 109..

గోగోపత్రాణసుశ్రాంత అశ్రమీ గోపవీజితః .
పాథేయాశనసంప్రీతః స్కంధశిక్యో ముఖాంబుపః .. 110..

క్షేత్రపారోపితక్షేత్రో రక్షోఽ ధికృతభైరవః .
కార్యకారణసంఘాతస్తాటకాంతస్తు రక్షహా .. 111..

హంతా తారాపతిస్తుత్యో యక్షః క్షేత్రం త్రయీవపుః .
ప్రాంజలిర్లోలనయనో నవనీతాశనప్రియః .. 112..

యశోదాతర్జితః క్షీరతస్కరో భాండభేదనః .
ముఖాశనో మాతృవశ్యో మాతృదృశ్యముఖాంతరః .. 113..

వ్యాత్తవక్త్రో గతభయో ముఖలక్ష్యజగత్త్రయః .
యశోదాస్తుతిసంప్రీతో నందవిజ్ఞాతవైభవః .. 114..

సంసారనౌకాధర్మజ్ఞో జ్ఞాననిష్ఠో ధనార్జకః .
కుబేరః క్షత్రనిధనం బ్రహ్మర్షిర్బ్రాహ్మణప్రియః .. 115..

బ్రహ్మశాపప్రతిష్ఠాతా యదురాజకులాంతకః .
యుధిష్ఠిరసఖో యుద్ధదక్షః కురుకులాంతకృత్ .. 196..

అజామిలోద్ధారకారీ గణికామోచనో గురుః .
జాంబవద్యుద్ధరసికః స్యమంతమణిభూషణః .. 117..

సుభద్రాబంధురక్రూరవందితో గదపూర్వజః .
బలానుజో బాహుయుద్ధరసికో మయమోచనః .. 118..

దగ్ధఖాండవసంప్రీతహుతాశో హవనప్రియః .
ఉద్యదాదిత్యసంకాశవసనో హనుమద్రుచిః .. 119..

భీష్మబాణవ్రణాకీర్ణః సారథ్యనిపుణో గుణీ .
భీష్మప్రతిభటశ్చక్రధరః సంప్రీణితార్జునః .. 120..

స్వప్రతిజ్ఞాహానిహృష్టో మానాతీతో విదూరగః .
విరాగీ విషయాసక్తో వైకుంఠోఽ కుంఠవైభవః .. 129..

సంకల్పః కల్పనాతీతః సమాధిర్నిర్వికల్పకః .
సవికల్పో వృత్తిశూన్యో వృత్తిర్బీజమతీగతః .. 122..

మహాదేవోఽ ఖిలోద్ధారీ వేదాంతేషు ప్రతిష్ఠితః .
తనుర్బృహత్తనూరణ్వరాజపూజ్యోఽ జరోఽ మరః .. 123..

భీమాహతజరాసంధః ప్రార్థితాయుధసంగరః .
స్వసంకేతప్రక్షప్తార్థో నిరర్థ్యోఽ ర్థీ నిరాకృతిః .. 124..

గుణక్షోభః సమగుణః సద్గుణాఢ్యః ప్రమాప్రజః .
స్వాంగజః సాత్యకిభ్రాతా సన్మార్గో భక్తభూషణః .. 125..

అకార్యకార్యనిర్వేదో వేదో గోపాంకనిద్రితః .
అనాథో దావపో దావో దాహకో దుర్ధరోఽ హతః .. 126..

ఋతవాగ్యాచకో విప్రః ఖర్వ ఇంద్రపదప్రదః .
బలిమూర్ధస్థితపదో బలియజ్ఞవిఘాతకృత్ .. 127..

యజ్ఞపూర్తిర్యజ్ఞమూర్తిర్యజ్ఞవిఘ్నమవిఘ్నకృత్ .
బలిద్వాఃస్థో దానశీలో దానశీలప్రియో వ్రతీ .. 128..

అవ్రతో జతుకాగారస్థితపాండవజీవనం .
మార్గదర్శీ మృదుర్వ్తైలాదూరీకృతజగద్భయః .. 129..

సప్తపాతాలపాదోఽ స్థిపర్వతో ద్రుమరోమకః .
ఉడుమాలీ గ్రహాభూషా దిక్ శ్రుతిస్తటినీశిరః .. 130..

వేదశ్వాసో జితశ్వాసశ్చిత్తస్థశ్చిత్తశుద్ధికృత్ .
ధీః స్మృతిః పుష్టిరజయః తుష్టిః కాంతిర్ధృతిస్త్రపా .. 131..

హలః కృషిః కలం వృష్టిర్వృష్టిర్గ్గోరవనం వనం .
క్షీరం హవ్యం హవ్యవాహో హోమో వేదీ సమిత్స్రువః .. 132..

కర్మ కర్మఫలం స్వర్గో భూష్యో భూషా మహాప్రభుః .
భూర్భువఃస్వర్మహర్లోకో జనోలోకస్తపోజనః .. 133..

సత్యో విధిర్దైవమధోలోకః పాతాలమండనః .
జరాయుజః స్వేదజనిరుద్భిజః కులపర్వతః .. 134..

కులస్తంభః సర్వకులః కులభూః కౌలదూరగః .
ధర్మతత్వం నిర్విషయో విషయో భోగలాలసః .. 135..

వేదాంతసారో నిర్మోక్తా జీవో బద్ధో బహిర్ముఖః .
ప్రధానం ప్రకృతిర్విశ్వద్రష్టా విశ్వనిషేధనః .. 136..

అంతశ్చతుర్ద్వారమయో బహిర్ద్వారచతుష్టయః .
భువనేశో క్షేత్రదేవోఽ నంతకాయో వినాయకః .. 137..

పితా మాతా సుహృద్బంధుర్భ్రాతా శ్రాద్ధం యమోఽ ర్యమా .
విశ్వేదేవాః శ్రాద్ధదేవో మనుర్నాందీముఖో ధనుః .. 138..

హేతిః ఖడ్గో రథో యుద్ధం యుద్ధకర్తా శరో గుణః .
యశో యశోరిపుః శత్రురశత్రుర్విజితేంద్రియః .. 139..

పాత్రం దాతా దాపయితా దేశః కాలో ధనాగమః .
కాంచనం ప్రేమ సన్మిత్రం పుత్రః కోశో వికోశకః .. 140..

అనీతిః శరభో హింస్రో ద్విపో ద్వీపీ ద్విపాంకుశః .
యంతా నిగడ ఆలానం సన్ననో గజశృంఖలః .. 141..

మనోఽ బ్జభృంగో విటపీ గజః క్రోష్టా వృశో వృకః .
సత్పథాచారనలినీషట్పదః కామభంజనః .. 142..

స్వీయచిత్తచకోరాబ్జః స్వలీలాకృతకౌతుకః .
లీలాధామాంబుభృన్నాథః క్షోణీ భర్తా సుధాబ్ధిదః .. 143..

మల్లాంతకో మల్లరూపో బాలయుద్ధప్రవర్తనః .
చంద్రభాగాసరోనీరసీకరగ్లపితక్లమః .. 144..

కందుకక్రీడనక్లాంతో నేత్రమీలనకేలిమాన్ .
గోపీవస్త్రాపహరణః కదంబశిఖరస్థితః .. 145..

బల్లవీప్రార్థితో గోపీనతిదేష్టాంజలిప్రియః .
పరిహాసపరో రాసే రాసమండలమధ్యగః .. 146..

బల్లవీద్వయసంవీతః స్వాత్మద్వైతాత్మశక్తికః .
చతుర్వింశతిభిన్నాత్మా చతుర్వింశతిశక్తికః .. 147..

స్వాత్మజ్ఞానం స్వాత్మజాతజగత్త్రయమయాత్మకః .

ఇతి విఠ్ఠలసంజ్ఞస్య విష్ణోర్నామసహస్రకం .. 148..

త్రికాలమేకకాలం వా శ్రద్ధయా ప్రయతః పఠేత్ .
స విష్ణోర్నాత్ర సందేహః కిం బహూక్తేన శౌనక .. 149..

కామీ చేన్నియతాహారో జితచిత్తో జితేంద్రియః .
జపన్ కామానవాప్నోతి ఇతి వై నిశ్చితం ద్విజ .. 150..

.. ఇతి శ్రీవిఠ్ఠలసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com

```
% Text title            : viThThalasahasranAmastotram
% File name             : viThThalasahasranAamstotra.itx
% itxtitle              : viThThalasahasranAmastotram
% engtitle              : viThThalasahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail
% Acknowledge-Permission: Mahaperiyaval Trust
% Latest update         : January 31, 2015
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ వేంకటేశ సహస్రనామ స్తోత్రం

శ్రీవసిష్ఠ ఉవాచ-
భగవన్ కేన విధినా నామభిర్వేంకటేశ్వరం .
పూజయామాస తం దేవం బ్రహ్మా తు కమలైః శుభైః .. 1..

పృచ్ఛామి తాని నామాని గుణ యోగపరాణి కిం .
ముఖ్యవృత్తీని కిం బ్రూహి లక్షకాణ్యథవా హరేః .. 2..

నారద ఉవాచ -
నామాన్యనంతాని హరేః గుణయోగాని కాని చిత్ .
ముఖ్య వృత్తీని చాన్యాని లక్షకాణ్యపరాణి చ .. 3..
పరమార్థైః సర్వశబ్దైరేకో జ్ఞేయః పరః పుమాన్ .
ఆదిమధ్యాంతరహితః త్వవ్యక్తోఽ నంతరూపభృత్ .. 4..
చంద్రార్క వహ్నివాయ్వాద్యా గ్రహర్క్షాణి నభో దిశః .
అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం సంతి నో సంతి యన్మతేః .. 5..

తస్య దేవస్య నామ్నాం హి పారం గంతుం హి కః క్షమః .
తథాఽ పి చాభిధానాని వేంకటేశస్య కానిచిత్ .. 6..

బ్రహ్మగీతాని పుణ్యాని తాని వక్ష్యామి సువ్రత .
యదుచ్చారణమాత్రేణ విముక్తాఘః పరం వ్రజేత్ .. 7..

వేంకటేశస్య నామ్నాం హి సహస్రస్య ఋషిర్విధిః .
ఛందోఽ నుష్టుప్ తథా దేవః శ్రీవత్సాంకో రమాపతిః .. 8..

బీజభూతస్తథోంకారో హ్రీం క్లీం శక్తిశ్చ కీలకం .
ఓం నమో వేంకటేశాయేత్యాదిర్మంత్రోఽ త్ర కథ్యతే .. 9..

బ్రహ్మాండగర్భః కవచమస్త్రం చక్రగదాధరః .
వినియోగోఽ భీష్టసిద్ధౌ హృదయం సామగాయనః ..

ధ్యానం -
భాస్వచ్చంద్రమసౌ యదీయనయనే భార్యా యదీయా రమా
యస్మాద్విశ్వసృడప్యభూద్యమికులం యద్ధ్యానయుక్తం సదా
నాథో యో జగతాం నగేంద్రదుహితుర్నాథోఽ పి యద్భక్తిమాన్
తాతో యో మదనస్య యో దురితహా తం వేంకటేశం భజే ..

ఊర్ధ్వౌ హస్తౌ యదీయౌ సురరిపుదళనే బిభ్రతౌ శంఖచక్రే
సేవ్యావంఘ్రీ స్వకీయావభిదధదధరో దక్షిణో యస్య పాణిః .
తావన్మాత్రం భవాబ్ధిం గమయతి భజతామూరుగో వామపాణిః
శ్రీవత్సాంకశ్చ లక్ష్మీర్యదురసి లసతస్తం భజే వేంకటేశం
ఇతి ధ్యాయన్ వేంకటేశం శ్రీవత్సాంకం రమాపతిం .
వేంకటేశో విరూపాక్ష ఇత్యారభ్య జపేత్క్రమాత్ .. 10..

వేంకటేశో విరూపాక్షో విశ్వేశో విశ్వభావనః .
విశ్వసృజ్ విశ్వసంహర్తా విశ్వప్రాణో విరాడ్వపుః .. 11..

శేషాద్రినిలయోఽ శేషభక్తదుఃఖప్రణాశనః .
శేషస్తుత్యః శేషశాయీ విశేషజ్ఞో విభుః స్వభూః .. 12..

విష్ణుర్జిష్ణుశ్చ వర్ధిష్ణురుత్సవిష్ణుః సహిష్ణుకః .
భ్రాజిష్ణుశ్చ గ్రసిష్ణుశ్చ వర్తిష్ణుశ్చ భరిష్ణుకః .. 13..

కాలయంతా కాలగోప్తా కాలః కాలాంతకోఽ ఖిలః .
కాలగమ్యః కాలకంఠవంద్యః కాలకలేశ్వరః .. 14..

శంభుః స్వయంభూరంభోజనాభిస్తంభితవారిధిః .
అంభోధినందినీజానిః శోణాంభోజపదప్రభః .. 15..

కంబుగ్రీవః శంబరారిరూపః శంబరజేక్షణః .
బింబాధరో బింబరూపీ ప్రతిబింబక్రియాతిగః .. 16..

గుణవాన్ గుణగమ్యశ్చ గుణాతీతో గుణప్రియః
దుర్గుణధ్వంసకృత్సర్వసుగుణో గుణభాసకః .. 17..

పరేశః పరమాత్మా చ పరంజ్యోతిః పరా గతిః .
పరం పదం వియద్వాసాః పారంపర్యశుభప్రదః .. 18..

బ్రహ్మాండగర్భో బ్రహ్మణ్యో బ్రహ్మసృడ్బ్రహ్మబోధితః .
బ్రహ్మస్తుత్యో బ్రహ్మవాదీ బ్రహ్మచర్యపరాయణః .. 19..

సత్యవ్రతార్థసంతుష్టస్సత్యరూపీ ఝషాంగవాన్ .
సోమకప్రాణహారీ చానీతామ్నాయోఽ బ్ధిసంచరః .. 20..

దేవాసురవరస్తుత్యః పతన్మందరధారకః .
ధన్వంతరిః కచ్ఛపాంగః పయోనిధివిమంథకః .. 21..

అమరామృతసంధాతా ధృతసమ్మోహినీవపుః .
హరమోహకమాయావీ రక్షఃసందోహభంజనః .. 22..

హిరణ్యాక్షవిదారీ చ యజ్ఞో యజ్ఞ విభావనః .
యజ్ఞీయోర్వీసగుద్ధర్తా లీలాక్రోడః ప్రతాపవాన్ .. 23..

దండకాసురవిధ్వంసీ వక్రదంష్ట్ర క్షమాధరః .
గంధర్వశాపహరణః పుణ్యగంధో విచక్షణః .. 24..

కరాలవక్త్రః సోమార్కనేత్రః షడ్గుణవైభవః .
శ్వేతఘోణీ ఘూర్ణితభ్రూర్ఘుర్ఘురధ్వనివిభ్రమః .. 25..
ద్రాఘీయాన్ నీలకేశీ చ జాగ్రదంబుజలోచనః .
ఘృణావాన్ ఘృణిసమ్మోహో మహాకాలాగ్నిదీధితిః .. 26..

జ్వాలాకరాలవదనో మహోల్కాకులవీక్షణః .
సటానిర్భిణ్ణమేఘౌఘో దంష్ట్రారుగ్వ్యాప్తదిక్తటః .. 27..

ఉచ్ఛ్వాసాకృష్టభూతేశో నిఃశ్వాసత్యక్తవిశ్వసృట్ .
అంతర్భ్రమజ్జగద్గర్భోఽ నంతో బ్రహ్మకపాలహృత్ .. 28..

ఉగ్రో వీరో మహావిష్ణుర్జ్వలనః సర్వతోముఖః .
నృసింహో భీషణో భద్రో మృత్యుమృత్యుః సనాతనః .. 29..

సభాస్తంభోద్భవో భీమః శిరోమాలీ మహేశ్వరః .
ద్వాదశాదిత్యచూడాలః కల్పధూమసటాచ్ఛవిః .. 30..

హిరణ్యకోరస్థలభిన్ననఖః సింహముఖోఽ నఘః .
ప్రహ్లాదవరదో ధీమాన్ భక్తసంఘ ప్రతిష్ఠితః .. 31..

బ్రహ్మరుద్రాదిసంసేవ్యః సిద్ధసాధ్యప్రపూజితః .
లక్ష్మీనృసింహో దేవేశో జ్వాలాజిహ్వాంత్రమాలికః .. 32..

ఖడ్గీ ఖేటీ మహేష్వాసీ కపాలీ ముసలీ హలీ .
పాశీ శూలీ మహాబాహుర్జ్వరఘ్నో రోగలుంఠకః .. 33..

మౌంజీయుక్ ఛాత్రకో దండీ కృష్ణాజినధరో వటుః .
అధీతవేదో వేదాంతోద్ధారకో బ్రహ్మనైష్ఠికః .. 34..

అహీనశయనప్రీతః ఆదితేయోఽ నఘో హరిః .
సంవిత్ప్రియస్సామవేద్యో బలివేశ్మప్రతిష్ఠితః .. 35..

బలిక్షాలితపాదాబ్జో వింద్యావలివిమానితః .
త్రిపాదభూమిస్వీకర్తా విశ్వరూపప్రదర్శకః .. 36..

ధృతత్రివిక్రమః సాంఘ్రినఖభిన్నాండఖర్పరః .
పజ్జాతవాహినీధారాపవిత్రితజగత్త్రయః .. 37..

విధిసమ్మానితః పుణ్యో దైత్యయోద్ధా జయోర్జితః .
సురరాజ్యప్రదః శుక్రమదహృత్ సుగతీశ్వరః .. 38..

జామదగ్న్యః కుఠారీ చ కార్తవీర్యవిదారణః .
రేణుకాయాశ్శిరోహారీ దుష్టక్షత్రియమర్దనః .. 39..

వర్చస్వీ దానశీలశ్చ ధనుష్మాన్ బ్రహ్మవిత్తమః .
అత్యుదగ్రః సమగ్రశ్చ న్యగ్రోధో దుష్టనిగ్రహః .. 40..

రవివంశసముద్భూతో రాఘవో భరతాగ్రజః .
కౌసల్యాతనయో రామో విశ్వామిత్ర ప్రియంకరః ..41..

తాటకారిః సుబాహుఘ్నో బలాతిబలమంత్రవాన్ .
అహల్యాశాపవిచ్ఛేదీ ప్రవిష్టజనకాలయః .. 42..

స్వయంవరసభాసంస్థ ఈశచాపప్రభంజనః .
జానకీపరిణేతా చ జనకాధీశసంస్తుతః .. 43..

జమదగ్నితనూజాతయోద్ధాఽ యోధ్యాధిపాగ్రణీః .
పితృవాక్యప్రతీపాలస్త్యక్తరాజ్యః సలక్ష్మణః .. 44..

ససీతశ్చిత్రకూటస్థో భరతాహితరాజ్యకః .
కాకదర్పప్రహర్తా చ దండకారణ్యవాసకః .. 45..

పంచవట్యాం విహారీ చ స్వధర్మపరిపోషకః .
విరాధహాఽ గస్త్యముఖ్యమునిసమ్మానితః .. 46..

ఇంద్రచాపధరః ఖడ్గధరశ్చాక్షయసాయకః .
ఖరాంతకో దూషణారిస్త్రిశిరస్కరిపుర్వృషః .. 47..

తతః శూర్పణఖానాసాచ్ఛేత్తా వల్కలధారకః .
జటావాన్ పర్ణశాలాస్థో మారీచబలమర్దకః .. 48..

పక్షిరాట్కృతసంవాదో రవితేజా మహాబలః .
శబర్యానీతఫలభుగ్ధనూమత్పరితోషితః .. 49..

సుగ్రీవాభయదో దైత్యకాయక్షేపణభాసురః .
సప్తతాలసముచ్ఛేత్తా వాలిహృత్కపిసంవృతః .. 50..

వాయుసూనుకృతాసేవస్త్యక్తపంపః కుశాసనః .
ఉదన్వత్తీరగః శూరో విభీషణవరప్రదః .. 51..

సేతుకృద్దైత్యహా ప్రాప్తలంకోఽ లంకారవాన్ స్వయం .
అతికాయశిరశ్ఛేత్తా కుంభకర్ణవిభేదనః .. 52..

దశకంఠశిరోధ్వంసీ జాంబవత్ప్రముఖావృతః .
జానకీశః సురాధ్యక్షః సాకేతేశః పురాతనః .. 53..

పుణ్యశ్లోకో వేదవేద్యః స్వామితీర్థనివాసకః .
లక్ష్మీసరఃకేళిలోలో లక్ష్మీశో లోకరక్షకః .. 54..

దేవకీగర్భసంభూతో యశోదేక్షణలాలితః .
వసుదేవకృతస్తోత్రో నందగోపమనోహరః .. 55..

చతుర్భుజః కోమలాంగో గదావాన్నీలకుంతలః .
పూతనాప్రాణసంహర్తా తృణావర్తవినాశనః .. 56..

గర్గారోపితనామాంకో వాసుదేవో హ్యధోక్షజః .
గోపికాస్తన్యపాయీ చ బలభద్రానుజోఽ చ్యుతః .. 57..

వైయాఘ్రనఖభూషశ్చ వత్సజిద్వత్సవర్ధనః .
క్షీరసారాశనరతో దధిభాండప్రమర్దనః .. 58 ..

నవనీతాపహర్తా చ నీలనీరదభాసురః .
అభీరదృష్టదౌర్జన్యో నీలపద్మనిభాననః .. 59..

మాతృదర్శితవిశ్వాస్యః ఉలూఖలనిబంధనః .
నలకూబరశాపాంతో గోధూలిచ్ఛురితాంగకః .. 60..

గోసంఘరక్షకః శ్రీశో బృందారణ్యనివాసకః .
వత్సాంతకో బకద్వేషీ దైత్యాంబుదమహానిలః .. 61 ..

మహాజగరచండాగ్నిః శకటప్రాణకంటకః .
ఇంద్రసేవ్యః పుణ్యగాత్రః ఖరజిచ్చండదీధితిః .. 62..

తాలపక్వఫలాశీ చ కాళీయఫణిదర్పహా .
నాగపత్నీస్తుతిప్రీతః ప్రలంబాసురఖండనః .. 63..

దావాగ్నిబలసంహారీ ఫలహారీ గదాగ్రజః .
గోపాంగనాచేలచోరః పాథోలీలావిశారదః .. 64..

వంశీగానప్రవీణశ్చ గోపీహస్తాంబుజార్చితః .
మునిపత్న్యాహృతాహారో మునిశ్రేష్ఠో మునిప్రియః .. 65..

గోవర్ధనాద్రిసంధర్తా సంక్రందనతమోఽ పహః .
సదుద్యానవిలాసీ చ రాసక్రీడాపరాయణః .. 66..

వరుణాభ్యర్చితో గోపీప్రార్థితః పురుషోత్తమః .
అక్రూరస్తుతిసంప్రీతః కుబ్జాయౌవనదాయకః .. 67..

ముష్టికోరఃప్రహారీ చ చాణూరోదరదారణః .
మల్లయుద్ధాగ్రగణ్యశ్చ పితృబంధనమోచకః .. 68..

మత్తమాతంగపంచాస్యః కంసగ్రీవానికృంతనః .
ఉగ్రసేనప్రతిష్ఠాతా రత్నసింహాసనస్థితః .. 69..

కాలనేమిఖలద్వేషీ ముచుకుందవరప్రదః .
సాల్వసేవితదుర్ధర్షరాజస్మయనివారణః .. 70..

రుక్మిగర్వాపహారీ చ రుక్మిణీనయనోత్సవః .
ప్రద్యుమ్నజనకః కామీ ప్రద్యుమ్నో ద్వారకాధిపః .. 71..

మణ్యాహర్తా మహామాయో జాంబవత్కృతసంగరః .
జాంబూనదాంబరధరో గమ్యో జాంబవతీవిభుః .. 72..

కాలిందీప్రథితారామకేలిర్గుంజావతంసకః .
మందారసుమనోభాస్వాన్ శచీశాభీష్టదాయకః .. 73..

సత్రాజిన్మానసోల్లాసీ సత్యాజానిః శుభావహః .
శతధన్వహరః సిద్ధః పాండవప్రియకోత్సవః .. 74..

భద్రప్రియః సుభద్రాయా భ్రాతా నాగ్నాజితీవిభుః .
కిరీటకుండలధరః కల్పపల్లవలాలితః .. 75..

భైష్మీప్రణయభాషావాన్ మిత్రవిందాధిపోఽభయః .
స్వమూర్తికేలిసంప్రీతో లక్ష్మణోదారమానసః .. 76..

ప్రాగ్జ్యోతిషాధిపధ్వంసీ తత్సైన్యాంతకరోఽమృతః .
భూమిస్తుతో భూరిభోగో భూషణాంబరసంయుతః .. 77..

బహురామాకృతాహ్లాదో గంధమాల్యానులేపనః .
నారదాదృష్టచరితో దేవేశో విశ్వరాడ్ గురుః .. 78..

బాణబాహువిదారశ్చ తాపజ్వరవినాశకః .
ఉషోద్ధర్షయితాఽవ్యక్తః శివవాక్తుష్టమానసః .. 79..

మహేశజ్వరసంస్తుత్యః శీతజ్వరభయాంతకః .
నృగరాజోద్ధారకశ్చ పౌండ్రకాదివధోద్యతః .. 80..

వివిధారిచ్ఛలోద్విగ్నబ్రాహ్మణేషు దయాపరః .
జరాసంధబలద్వేషీ కేశిదైత్యభయంకరః .. 81..

చక్రీ చైద్యాంతకః సభ్యో రాజబంధవిమోచకః .
రాజసూయహవిర్భోక్తా స్నిగ్ధాంగః శుభలక్షణః .. 82..

ధానాభక్షణసంప్రీతః కుచేలాభీష్టదాయకః .
సత్త్వాదిగుణగంభీరో ద్రౌపదీమానరక్షకః .. 83..

భీష్మధ్యేయో భక్తవశ్యో భీమపూజ్యో దయానిధిః .
దంతవక్త్రశిరశ్ఛేత్తా కృష్ణః కృష్ణాసఖః స్వరాట్ .. 84..

వైజయంతీప్రమోదీ చ బర్హిబర్హవిభూషణః .
పార్థకౌరవసంధానకారీ దుఃశాసనాంతకః .. 85..

బుద్ధో విశుద్ధః సర్వజ్ఞః క్రతుహింసావినిందకః .
త్రిపురస్త్రీమానభంగః సర్వశాస్త్రవిశారదః .. 86..

నిర్వికారో నిర్మమశ్చ నిరాభాసో నిరామయః .
జగన్మోహకధర్మీ చ దిగ్వస్త్రో దిక్పతీశ్వరః .. 87..

కల్కీ మ్లేచ్ఛప్రహర్తా చ దుష్టనిగ్రహకారకః .
ధర్మప్రతిష్ఠాకారీ చ చాతుర్వర్ణ్యవిభాగకృత్ .. 88..

యుగాంతకో యుగాక్రాంతో యుగకృద్యుగభాసకః .
కామారిః కామకారీ చ నిష్కామః కామితార్థదః .. 89..

భర్గో వరేణ్యం సవితుః శార్ఙ్గీ వైకుంఠమందిరః .
హయగ్రీవః కైటభారిః గ్రాహఘ్నో గజరక్షకః .. 90..

సర్వసంశయవిచ్ఛేత్తా సర్వభక్తసముత్సుకః .
కపర్దీ కామహారీ చ కలా కాష్ఠా స్మృతిర్ధృతిః .. 91..

అనాదిరప్రమేయౌజాః ప్రధానః సన్నిరూపకః .
నిర్లేపో నిఃస్పృహోఽసంగో నిర్భయో నీతిపారగః .. 92..

నిష్ప్రేష్యో నిష్క్రియః శాంతో నిష్ప్రపంచో నిధిర్నయః
కర్మ్యకర్మీ వికర్మీ చ కర్మేప్సుః కర్మభావనః .. 93..

కర్మాంగః కర్మవిన్యాసో మహాకర్మీ మహావ్రతీ .
కర్మభుక్కర్మఫలదః కర్మేశః కర్మనిగ్రహః .. 94..

నరో నారాయణో దాంతః కపిలః కామదః శుచిః .
తప్తా జప్తాఽక్షమాలావాన్ గంతా నేతా లయో గతిః .. 95..

శిష్టో ద్రష్టా రిపుద్వేష్టా రోష్టా వేష్టా మహానటః .
రోద్ధా బోద్ధా మహాయోద్ధా శ్రద్ధావాన్ సత్యధీః శుభః .. 96..

మంత్రీ మంత్రో మంత్రగమ్యో మంత్రకృత్ పరమంత్రహృత్ .
మంత్రభృన్మంత్రఫలదో మంత్రేశో మంత్రవిగ్రహః .. 97..

మంత్రాంగో మంత్రవిన్యాసో మహామంత్రో మహాక్రమః .
స్థిరధీః స్థిరవిజ్ఞానః స్థిరప్రజ్ఞః స్థిరాసనః .. 98..

స్థిరయోగః స్థిరాధారః స్థిరమార్గః స్థిరాగమః.

నిశ్శ్రేయసో నిరీహోఽగ్నిర్నిరవద్యో నిరంజనః .. 99..

నిర్వైరో నిరహంకారో నిర్దంభో నిరసూయకః .
అనంతోఽనంతబాహూరురనంతాంఘ్రిరనంతదృక్ .. 100..

అనంతవక్త్రోఽనంతాంగోఽనంతరూపో హ్యనంతకృత్ .
ఊర్ధ్వరేతా ఊర్ధ్వలింగో హ్యూర్ధ్వమూర్ధ్వోర్ధ్వశాఖకః .. 101..

ఊర్ధ్వ ఊర్ధ్వాధ్వరక్షీ చ హ్యూర్ధ్వజ్వాలో నిరాకులః .
బీజం బీజప్రదో నిత్యో నిదానం నిష్కృతిః కృతీ .. 102..

మహానణీయన్ గరిమా సుషమా చిత్రమాలికః .
నభస్స్పృఙ్నభసో జ్యోతిర్నభస్వాన్నిర్నభా నభః .. 103..

అభుర్విభుః ప్రభుః శంభుర్మహీయాన భూర్భువాకృతిః .
మహానందో మహాశూరో మహోరాశిర్మహోత్సవః .. 104..

మహాక్రోధో మహాజ్వాలో మహాశాంతో మహాగుణః .
సత్యవ్రతః సత్యపరః సత్యసంధః సతాంగతిః .. 105..

సత్యేశః సత్యసంకల్పః సత్యచారిత్రలక్షణః .
అంతశ్చరో హ్యంతరాత్మా పరమాత్మా చిదాత్మకః .. 106..

రోచనో రోచమానశ్చ సాక్షీ శౌరిర్జనార్దనః .
ముకుందో నందనిష్పందః స్వర్ణబిందుః పురందరః .. 107..

అరిందమః సుమందశ్చ కుందమందారహాసవాన్ .
స్యందనారూఢచండాంగో హ్యానందీ నందనందనః .. 108..

అనసూయానందనోఽత్రినేత్రానందః సునందవాన్ .
శంఖవాన్పంకజకరః కుంకుమాంకో జయాంకుశః .. 109..

అంభోజమకరందాఢ్యో నిష్పంకోఽగరుపంకిలః .
ఇంద్రశ్చంద్రరథశ్చంద్రోఽతిచంద్రశ్చంద్రభాసకః .. 110..

ఉపేంద్ర ఇంద్రరాజశ్చ వాగింద్రశ్చంద్రలోచన .
ప్రత్యక్ పరాక్ పరంధామ పరమార్థః పరాత్పరః .. 111..

అపారవాక్ పారగామీ పారావారః పరావరః .
సహస్వానర్థదాతా చ సహనః సాహసీ జయీ .. 112..

తేజస్వీ వాయువిశిఖీ తపస్వీ తాపసోత్తమః .
ఐశ్వర్యోద్భూతికృద్భూతిరైశ్వర్యాంగకలాపవాన్ .. 113..

అంభోధిశాయీ భగవాన్ సర్వజ్ఞస్సామపారగః .
మహాయోగీ మహాధీరో మహాభోగీ మహాప్రభుః .. 114..

మహావీరో మహాతుష్టిర్మహాపుష్టిర్మహాగుణః .
మహాదేవో మహాబాహుర్మహాధర్మో మహేశ్వరః .. 115..

సమీపగో దూరగామీ స్వర్గమార్గనిరర్గలః .
నగో నగధరో నాగో నాగేశో నాగపాలకః .. 116..

హిరణ్మయః స్వర్ణరేతా హిరణ్యార్చిర్హిరణ్యదః .
గుణగణ్యః శరణ్యశ్చ పుణ్యకీర్తిః పురాణగః .. 117..

జన్మభృజ్జన్యసన్నద్ధో దివ్యపంచాయుధో వశీ .
దౌర్జన్యభంగః పర్జన్యః సౌజన్యనిలయోఽలయః .. 118..

జలంధరాంతకో భస్మదైత్యనాశీ మహామనాః .
శ్రేష్ఠశ్శవిష్ఠో ద్రాఘిష్ఠో గరిష్ఠో గరుడధ్వజః .. 119..

జ్యేష్ఠో ద్రఢిష్ఠో వర్షిష్ఠో ద్రాఘియాన్ ప్రణవః ఫణీ .
సంప్రదాయకరః స్వామీ సురేశో మాధవో మధుః .. 120..

నిర్నిమేషో విధిర్వేధా బలవాన్ జీవనం బలీ .
స్మర్తా శ్రోతా వికర్తా చ ధ్యాతా నేతా సమోఽసమః .. 121..

హోతా పోతా మహావక్తా రంత మంతా ఖలాంతకః .
దాతా గ్రాహయితా మాతా నియంతాఽనంత వైభవః .. 122..

గోప్తా గోపయితా హంతా ధర్మజాగరితా ధవః .
కర్తా క్షేత్రకరః క్షేత్రప్రదః క్షేత్రజ్ఞ ఆత్మవిత్ .. 123..

క్షేత్రీ క్షేత్రహరః క్షేత్రప్రియః క్షేమకరో మరుత్ .
భక్తిప్రదో ముక్తిదాయీ శక్తిదో యుక్తిదాయకః .. 124..

శక్తియుఙ్మౌక్తికస్రగ్వీ సూక్తిరామ్నాయసూక్తిగః .
ధనంజయో ధనాధ్యక్షో ధనికో ధనదాధిపః .. 125..

మహాధనో మహామానీ దుర్యోధనవిమానితః .
రత్నాకరో రత్నరోచీ రత్నగర్భాశ్రయః శుచిః .. 126..

రత్నసానునిధిర్మౌళిరత్నాభా రత్నకంకణః .
అంతర్లక్ష్యోఽ న్తరమ్యాసీ చాంతర్ధ్యేయో జితాసనః .. 127..

అంతరంగో దయావాంశ్చ హ్యంతర్మాయో మహార్ణవః .
సరససిద్ధరసికః సిద్ధిః సాధ్యః సదాగతిః .. 128..

ఆయుఃప్రదో మహాయుష్మానర్చిష్మానోషధీపతిః .
అష్టశ్రీరష్టభాగోఽ ష్టకకుబ్వ్యాప్తయశో వ్రతీ .. 129..

అష్టాపదః సువర్ణాభో హ్యష్టమూర్తిస్త్రిమూర్తిమాన్ .
అస్వప్నః స్వప్నగః స్వప్నః సుస్వప్నఫలదాయకః .. 130..

దుఃస్వప్నధ్వంసకో ధ్వస్తదుర్నిమిత్తః శివంకరః .
సువర్ణవర్ణస్సంభావ్యో వర్ణితో వర్ణసమ్ముఖః .. 131..

సువర్ణముఖరీతీరశివధ్యాతపదాంబుజః .
దాక్షాయణీవచస్తుష్టో దూర్వాసోదృష్టిగోచరః .. 132..

అంబరీషవ్రతప్రీతో మహాకృత్తివిభంజనః .
మహాభిచారకధ్వంసీ కాలసర్పభయాంతకః .. 133..

సుదర్శనః కాలమేఘశ్యామశ్శ్రీమంత్రభావితః .
హేమాంబుజసరఃస్నాయీ శ్రీమనోభావితాకృతిః .. 134..

శ్రీప్రదత్తాంబుజస్రగ్వీ శ్రీకేలిః శ్రీనిధిర్భవః .
శ్రీప్రదో వామనో లక్ష్మీనాయకశ్చ చతుర్భుజః .. 135..

సంతృప్తస్తర్పితస్తీర్థస్నాతృసౌఖ్యప్రదర్శకః .
అగస్త్యస్తుతిసంహృష్టో దర్శితావ్యక్తభావనః .. 136..

కపిలార్చిః కపిలవాన్ సుస్నాతాఘవిపాటనః .
వృషాకపిః కపిస్వామిమనోఽ న్తఃస్థితవిగ్రహః .. 137..

వహ్నిప్రియోఽ ర్థసంభావ్యో జనలోకవిధాయకః .
వహ్నిప్రభో వహ్నితేజాః శుభాభీష్టప్రదో యమీ .. 138..

వారుణక్షేత్రనిలయో వరుణో వారణార్చితః .
వాయుస్థానకృతావాసో వాయుగో వాయుసంభృతః .. 139..

యమాంతకోఽ భిజననో యమలోకనివారణః .
యమినామగ్రగణ్యశ్చ సంయమీ యమభావితః .. 140..

ఇంద్రోద్యానసమీపస్థ ఇంద్రదృగ్విషయః ప్రభుః .
యక్షరాట్ సరసీవాసో హ్యక్షయ్యనిధికోశకృత్ .. 141..

స్వామితీర్థకృతావాసః స్వామిధ్యేయో హ్యధోక్షజః .
వరాహాద్యష్టతీర్థాభిసేవితాంఘ్రిసరోరుహః .. 142..

పాండుతీర్థాభిషిక్తాంగో యుధిష్ఠిరవరప్రదః .
భీమాంతఃకరణారూఢః శ్వేతవాహనసఖ్యవాన్ .. 143..

నకులాభయదో మాద్రీసహదేవాభివందితః .
కృష్ణాశపథసంధాతా కుంతీస్తుతిరతో దమీ .. 144..

నారదాదిమునిస్తుత్యో నిత్యకర్మపరాయణః .
దర్శితావ్యక్తరూపశ్చ వీణానాదప్రమోదితః .. 145..

షట్కోటితీర్థచర్యావాన్ దేవతీర్థకృతాశ్రమః .
బిల్వామలజలస్నాయీ సరస్వత్యంబుసేవితః .. 146..

తుంబురూదక సంస్పర్శజనచిత్తతమోఽ పహః .
మత్స్యవామనకూర్మాదితీర్థరాజః పురాణభృత్ .. 147..

చక్రధ్యేయపదాంభోజః శంఖపూజితపాదుకః .
రామతీర్థవిహారీ చ బలభద్రప్రతిష్ఠితః .. 148..

జామదగ్న్యసరస్తీర్థజలసేచనతర్పితః .
పాపాపహారికీలాలసుస్నాతాఘవినాశనః .. 149..

నభోగంగాభిషిక్తశ్చ నాగతీర్థాభిషేకవాన్ .
కుమారధారాతీర్థస్థో వటువేషః సుమేఖలః .. 150..

వృద్ధస్య సుకుమారత్వప్రదః సౌందర్యవాన్ సుఖీ .
ప్రియంవదో మహాకుక్షిరిక్ష్వాకుకులనందనః .. 151..

నీలగోక్షీరధారాభూర్వరాహాచలనాయకః .
భరద్వాజప్రతిష్ఠావాన్ బృహస్పతివిభావితః .. 152..

అంజనాకృతపూజావాన్ ఆంజనేయకరార్చితః .
అంజనాద్రినివాసశ్చ ముంజకేశః పురందరః .. 153..

కిన్నరద్వయసంబంధిబంధమోక్షప్రదాయకః .
వైఖానసమఖారంభో వృషజ్ఞేయో వృషాచలః .. 154..

వృషకాయప్రభేత్తా చ క్రీడనాచారసంభ్రమః .
సౌవర్చలేయవిన్యస్తరాజ్యో నారాయణ ప్రియః .. 155..

దుర్మేధోభంజకః ప్రాజ్ఞో బ్రహ్మోత్సవమహోత్సుకః .
భద్రాసురశిరశ్ఛేత్తా భద్రక్షేత్రీ సుభద్రవాన్ .. 156..

మృగయాఽక్షీణసన్నాహః శంఖరాజన్యతుష్టిదః .
స్థాణుస్థో వైనతేయాంగభావితో హ్యశరీరవాన్ .. 157..

భోగీంద్రభోగసంస్థానో బ్రహ్మాదిగణసేవితః .
సహస్రార్కచ్ఛటాభాస్వద్విమానంతఃస్థితో గుణీ .. 158..

విష్వక్సేనకృతస్తోత్రః సనందనవరీవృతః .
జాహ్నవ్యాదినదీసేవ్యః సురేశాద్యభివందితః .. 159..

సురాంగనానృత్యపరో గంధర్వోద్గాయనప్రియః .
రాకేందుసంకాశనఖః కోమలాంఘ్రిసరోరుహః .. 160..

కచ్ఛపప్రపదః కుందగుల్ఫకః స్వచ్ఛకూర్పరః .
మేదురస్వర్ణవస్త్రాఢ్యకటిదేశస్థమేఖలః .. 161..

ప్రోల్లసచ్ఛురికాభాస్వత్కటిదేశః శుభంకరః .
అనంతపద్మజస్థాననాభిర్మౌక్తికమాలికః .. 162..

మందారచాంపేయమాలీ రత్నాభరణసంభృతః .
లంబయజ్ఞోపవీతీ చ చంద్రశ్రీఖండలేపవాన్ .. 163..

వరదోఽభయదశ్చక్రీ శంఖీ కౌస్తుభదీప్తిమాన్ .
శ్రీవత్సాంకితవక్షస్కో లక్ష్మీసంశ్రితహృత్తటః .. 164..

నీలోత్పల నిభాకారః శోణాంభోజసమాననః .
కోటీమన్మథలావణ్యచంద్రికాస్మితపూరితః .. 165..

సుధాస్వచ్ఛోర్ధ్వపుండ్రశ్చ కస్తూరీతిలకాంచితః .
పుండరీకేక్షణః స్వచ్ఛో మౌలిశోభావిరాజితః .. 166..

పద్మస్థః పద్మనాభశ్చ సోమమండలగో బుధః .
వహ్నిమండలగః సూర్యః సూర్యమండలసంస్థితః .. 167..

శ్రీపతిర్భూమిజానిశ్చ విమలాద్యభిసంవృతః .
జగత్కుటుంబజనితా రక్షకః కామితప్రదః .. 168..

అవస్థాత్రయయంతా చ విశ్వతేజస్స్వరూపవాన్ .
జ్ఞప్తిర్జ్ఞేయో జ్ఞానగమ్యో జ్ఞానాతీతః సురాతిగః .. 169..

బ్రహ్మాండాంతర్బహిర్వ్యాప్తో వేంకటాద్రిగదాధరః .

వేంకటాద్రిగదాధర ఓం నమః ఇతి ..

ఏవం శ్రీవేంకటేశస్య కీర్తితం పరమాద్భుతం .. 170..

నామ్నాం సహస్రం సంశ్రావ్యం పవిత్రం పుణ్యవర్ద్ధనం .
శ్రవణాత్సర్వదోషఘ్నం రోగఘ్నం మృత్యునాశనం .. 171..

దారిద్ర్యభేదనం ధర్మ్యం సర్వైశ్వర్యఫలప్రదం .
కాలాహివిషవిచ్ఛేదిజ్వరాపస్మారభంజనం .. 172..

శత్రుక్షయకరం రాజగ్రహపీడానివారణం .
బ్రహ్మరాక్షసకూష్మాండభేతాలభయభంజనం .. 173..

విద్యాభిలాషీ విద్యావాన్ ధనార్థీ ధనవాన్ భవేత్ .
అనంతకల్పజీవీ స్యాదాయుష్కామో మహాయశాః .. 174..

పుత్రార్థీ సుగుణాన్పుత్రాన్ లభేతాఽఽయుష్మతస్తనః .
సంగ్రామే శత్రువిజయీ సభాయాం ప్రతివాదిజిత్ .. 175..

దివ్యైర్నామభిరేభిస్తు తులసీపూజనాత్సకృత్ .
వైకుంఠవాసీ భగవత్సదృశో విష్ణుసన్నిధౌ .. 176..

కహ్లారపూజనాన్మాసాత్ ద్వితీయ ఇవ యక్షరాట్ .
నీలోత్పలార్చనాత్సర్వరాజపూజ్యః సదా భవేత్ .. 177..

హృత్సంస్థితైర్నామభిస్తు భూయాద్భుగ్విషయో హరిః .

వాంఛితార్థ తదా దత్వా వైకుంఠం చ ప్రయచ్ఛతి .. 178..

త్రిసంధ్యం యో జపేన్నిత్యం సంపూజ్య విధినా విభుం .
త్రివారం పంచవారం వా ప్రత్యహం క్రమశో యమీ .. 179..

మాసాదలక్ష్మీనాశః స్యాత్ ద్విమాసాత్ స్యాన్నరేంద్రతా .
త్రిమాసాన్మహదైశ్వర్యం తతస్సంభాషణం భవేత్ .. 180..

మాసం పఠన్న్యూనకర్మమూర్తిం చ సమవాప్నుయాత్ .
మార్గభ్రష్టశ్చ సన్మార్గం గతస్వః స్వం స్వకీయకం .. 181..

చాంచల్యచిత్తోఽ చాంచల్యం మనస్స్వాస్థ్యం చ గచ్ఛతి .
ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం జ్ఞానం మోక్షం చ విందతి .. 182..

సర్వాన్కామానవాప్నోతి శాశ్వతం చ పదం తథా .
సత్యం సత్యం పునస్సత్యం సత్యం సత్యం న సంశయః .. 183..

శ్రీ బ్రహ్మాండపురాణే వసిష్ఠనారదసంవాదే శ్రీవేంకటాచలమాహాత్మ్యే
శ్రీ వేంకటేశ సహస్రనామ స్తోత్రాధ్యాయః సమాప్తః ..

Proofread and thoroughly revised by YV Malleswara Rao malleswararaoy@yahoo.com

```
% Text title            : ve.nkaTeshvara sahasranAma stotram
% File name             : venkateshasahasra.itx
% itxtitle              : veNkaTeshasahasranAmastotram
% engtitle              : veNkaTesha sahasranAma stotram
% Category              : sahasranAma, vishhnu, venkateshwara, stotra, vishnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : venkateshwara
% Texttype              : stotra
% Author                : Traditional
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Original http://www.mypurohith.com
% Proofread by          : and Revised by Malleswara Rao Yellapragada malleswararaoy at yahoo.com
% Latest update         : July 16, 2012
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ రంగనాథ పాదుకా సహస్రం

శ్రీః .
శ్రీమత్తృణతార్తిహరవరదపరబ్రహ్మణే నమః .
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః .
పాదుకాసహస్రస్య అనుక్రమణికా

పద్ధతి క్రమాంక సూచీ (శ్లోకసంఖ్యా)

శ్రీరంగనాథ దివ్యమణిపాదుకాభ్యాం నమః .
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః .
శ్రీమాన్వేంకటనాథార్యః కవితార్కికకేసరీ .
వేదాంతాచార్యవర్యో మే సన్నిధత్తాం సదా హృది ..

1. ప్రస్తావపద్ధతిః (20)

సంతః శ్రీరంగపృథ్వీశచరణత్రాణశేఖరాః .
జయంతి భువనత్రాణపదపంకజరేణవః .. 1.1.. 1..

భరతాయ పరం నమోఽస్తు తస్మై ప్రథమోదాహరణాయ భక్తిభాజాం .
యదుపజ్ఞమశేషతః పృథివ్యాం ప్రథితో రాఘవపాదుకాప్రభావః .. 1.2.. 2..

వర్ణస్తోమైర్వకులసుమనోవాసనాముద్వహంతీ-
మామ్నాయానాం ప్రకృతిమపరాం సంహితాం దృష్టవంతం .
పాదే నిత్యప్రణిహితధియం పాదుకే రంగభర్తు-
స్త్వన్నామానం మునిమిహ భజే త్వామహం స్తోతుకామః .. 1.3.. 3..

దివ్యస్థానాత్ త్వమివ జగతీం పాదుకే గాహమానా
పాదన్యాసం ప్రథమమనయా భారతీ యత్ర చక్రే . var మనఘా
యోగక్షేమం సకలజగతాం త్వయ్యధీనం స జాన-
న్వాచం దివ్యాం దిశతు వసుధాశ్రోత్రజన్మా మునిర్మే .. 1.4.. 4..

నీచేఽ పి హంత మమ మూర్ధని నిర్విశేషం
తుంగేఽ పి యన్నివిశతే నిగమోత్తమాంగే .
ప్రాచేతసప్రభృతిభిః ప్రథమోపగీతం
స్తోష్యామి రంగపతిపాదుకయోర్యుగం తత్ .. 1.5.. 5..

ధత్తే ముకుందమణిపాదుకయోర్నివేశా-
ద్వల్మీకసంభవగిరాం సమతాం మమోక్తిః .
గంగాప్రవాహపతితస్య కియానివ స్యా-
ద్రథ్యోదకస్య యమునాసలిలాద్విశేషః .. 1.6.. 6..

విజ్ఞాపయామి కిమపి ప్రతిపన్నభీతిః
ప్రాగేవ రంగపతివిభ్రమపాదుకే త్వాం .
వక్తుం క్షమాః సదసతీ విగతాభ్యసూయాః var వ్యంక్తుం
సంతః స్పృశంతు సదయైర్హృదయైః స్తుతిం తే .. 1.7.. 7..

అశ్రద్దధానమపి నన్వధునా స్వకీయే
స్తోత్రే నియోజయసి మాం మణిపాదుకే త్వం .
దేవః ప్రమాణమిహ రంగపతిస్తథాత్వే
తస్యైవ దేవి పదపంకజయోర్యథా త్వం .. 1.8.. 8..

యదాధారం విశ్వం గతిరపి చ యస్తస్య పరమా
తమప్యేకా ధత్సే దిశి వరగతిం తస్య రుచిరాం . var దిశసి చ గతిం
కథం సా కంసారేర్దుహిణహరదుర్బోధమహిమా
కవీనాం క్షుద్రాణాం త్వమసి మణిపాదు స్తుతిపదం .. 1.9.. 9..

శ్రుతప్రజ్ఞాసంపన్మహితమహిమానః కతికతి
స్తువంతి త్వాం సంతః శ్రుతికుహరకండూహరగిరః .
అహం త్వల్పస్తద్వదిహ బహు చ జల్పామి తదపి var త్వల్పస్తద్వద్యదిహ
త్వదాయత్తం రంగక్షితిరమణపాదావని విదుః .. 1.10.. 10..

యదేష స్తౌమి త్వాం త్రియుగచరణత్రాయిణి తతో var యదేషాం
మహిమ్నః కా హానిస్తవ మమ తు సంపన్నిరవధిః .
శునా లీఢా కామం భవతు సురసింధుర్భగవతీ
తదేషా కింభూతా స తు సపది సంతాపరహితః .. 1.11.. 11..

మితప్రేక్షాలాభక్షణపరిణమత్పంచషపదా
మదుక్తిస్త్వయ్యేషా మహితకవిసంరంభవిషయే .
న కస్యేయం హాస్యా హరిచరణధాత్రి క్షితితలే
ముహుర్వాత్యాధూతే ముఖపవనవిస్ఫూర్జితమివ .. 1.12.. 12..

నిఃసందేహనిజాపకర్షవిషయోత్కర్షోఽ పి హర్షోదయ-
ప్రత్యూహక్రమభక్తివైభవభవద్వైయాత్యవాచాలితః . var ప్రత్యూఢ
రంగాధీశపదత్రవర్ణనకృతారంభైర్నిగుంభైర్గిరాం
నర్మాస్వాదిషు వేంకటేశ్వరకవిర్నాసీరమాసీదతి .. 1.13.. 13..

రంగక్ష్మాపతిరత్నపాదు భవతీం తుష్టూషతో మే జవా-
జ్జృంభంతాం భవదీయశింజితసుధాసందోహసందేహదాః .
శ్లాఘాఘూర్ణితచంద్రశేఖరజటాజంఘాలగంగాపయ-
స్త్రాసాదేశవిశృంఖలప్రసరణోత్సిక్తాః స్వయం సూక్తయః .. 1.14.. 14..

హిమవన్నలసేతుమధ్యభాజాం భరతాభ్యర్చితపాదుకావతంసః . var
హిమవదచల
అతపోధనధర్మతః కవీనామఖిలేష్వస్మి మనోరథేష్వబాహ్యః .. 1.15.. 15..

అనిదంప్రథమస్య శబ్దరాశేరపదం రంగధురీణపాదుకే త్వాం .
గతభీతిరభిష్టువన్ విమోహాత్పరిహాసేన వినోదయామి నాథం .. 1.16.. 16..

వృత్తిభిర్బహువిధాభిరాశ్రితా వేంకటేశ్వరకవేః సరస్వతీ .
అద్య రంగపతిరత్నపాదుకే నర్తకీవ భవతీం నిషేవతాం .. 1.17.. 17..

అపారకరుణాంబుధేస్తవ ఖలు ప్రసాదాదహం
విధాతుమపి శక్నుయాం శతసహస్రికాం సంహితాం .
తథాపి హరిపాదుకే తవ గుణౌఘలేశస్థితే-
రుదాహృతిరియం భవేదితి మితాఽ పి యుక్తా స్తుతిః .. 1.18.. 18..

అనుకృతనిజనాదాం సూక్తిమాపాదయంతీ
మనసి వచసి చ త్వం సావధానా మమ స్యాః .
నిశమయతి యథాఽ సౌ నిద్రయా దూరముక్తః
పరిషది సహ లక్ష్మ్యా పాదుకే రంగనాథః .. 1.19.. 19..

త్వయి విహితా స్తుతిరేషా పదరక్షిణి భవతి రంగనాథపదే .
తదుపరి కృతా సపర్యా నమతామివ నాకినాం శిరసి .. 1.20.. 20..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాముకాసహస్రే
ప్రస్తావపద్ధతిః ప్రథమా ..

2. సమాఖ్యాపద్ధతిః (10)

వందే విష్ణుపదాసక్తం తమృషిం తాం చ పాదుకాం . var పాదుకాం చ తాం

యథార్థా శఠజిత్సంజ్ఞా మచ్చిత్తవిజయాద్యయోః .. 2.1.. 21.. var యథార్థశఠజిత్సంజ్ఞా
ద్రవిడోపనిషన్నివేశశూన్యానపి లక్ష్మీరమణాయ రోచయిష్యన్ . var ద్రమిడో
ధ్రువమావిశతి స్మ పాదుకాత్మా శఠకోపః స్వయమేవ మాననీయః .. 2.2.. 22..

నియతం మణిపాదుకే దధానః స మునిస్తే శఠకోప ఇత్యభిఖ్యాం .
త్వదుపాశ్రితపాదజాతవంశప్రతిపత్త్యై పరమాతతాన రూపం .. 2.3.. 23..

మునినా మణిపాదుకే త్వయా చ ప్రథితాభ్యాం శఠకోపసంజ్ఞయైవ .
ద్వితయం సకలోపజీవ్యమాసీత్పృథమేన శ్రుతిరన్యతస్తదర్థః .. 2.4.. 24..

ఆకర్ణ్య కర్ణామృతమాత్మవంతో గాథాసహస్రం శఠకోపసూరేః .
మంజుప్రణాదాం మణిపాదుకే త్వాం తదేకనామానమనుస్మరంతి .. 2.5.. 25..

యః సప్తపర్వవ్యవధానతుంగాం శేషత్వకాష్ఠామభజన్మురారేః . var స సప్త
తస్యాపి నామోద్వహనాత్ త్వయాఽసౌ లఘూకృతోఽభూచ్ఛఠకోపసూరిః .. 2.6.. 26..

శయ్యాత్మనా మధురిపోరసి శేషభూతా
పాదాశ్రయేణ చ పునర్ద్విగుణీకృతం తత్ .
భూయోఽపి భాగవతశేషతయా తదేవ
వ్యంక్తుం పదావని శఠారిపదం బిభర్షి .. 2.7.. 27..

పద్యేన దేవి శఠకోపమునిస్త్వమాసీ-
త్తస్యాపి నామవహనాన్మణిపాదుకే త్వం .
శేషీబభూవ యువయోరపి శేషశాయీ
శేషం త్వశేషమపి శేషపదే స్థితం వః .. 2.8.. 28..

వింధ్యస్తంభాదవిహతగతేర్విష్వగాచాంతసింధోః
కుంభీసూనోరసురకబలగ్రాసినః స్వైరభాషా .
నిత్యం జాతా శఠరిపుతనోర్నిష్పతంతీ ముఖాత్ తే
ప్రాచీనానాం శ్రుతిపరిషదాం పాదుకే పూర్వగణ్యా .. 2.9.. 29..

శఠకోప ఇతి సమాఖ్యా తవ రంగధురీణపాదుకే యుక్తా .
సూతే సహస్రమేవం సూక్తీః స్వయమేవ యన్మయా భవతీ .. 2.10.. 30..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే సమాఖ్యాపద్ధతిర్ద్వితీయా ..

3. ప్రభావపద్ధతిః (70)

వందే తద్రంగనాథస్య మాన్యం పాదుకయోర్యుగం .
ఉన్నతానామవనతిర్నతానాం యత్ర చోన్నతిః .. 3.1.. 31..

నిశ్శేషమంబరతలం యది పత్రికా స్యా-
త్సప్తార్ణవీ యది సమేత్య మషీ భవిత్రీ .
వక్తా సహస్రవదనః పురుషః స్వయం చే-
ల్లిఖ్యేత రంగపతిపాదుకయోః ప్రభావః .. 3.2.. 32..

వేదోపబృంహణకుతూహలినా నిబద్ధం
విశ్వంభరాశ్రుతిభవేన మహర్షిణా యత్ .
వ్యాసేన యచ్చ మధుసూదనపాదరక్షే
ద్వే చక్షుషీ త్వదనుభావమవేక్షితుం నః .. 3.3.. 33..

ప్రత్యక్షయంతి పరిశుద్ధధియో యథావ-
ద్రామాయణే రఘుపురందరపాదరక్షే .
శశ్వత్ప్రపంచితమిదంపరయైవ వృత్త్యా
సంక్షేపవిస్తరదశాసు తవానుభావం .. 3.4.. 34..

అల్పశ్రుతైరపి జనైరనుమీయసే త్వం
రంగేశపాదు నియతం నిగమోపగీతా .
సారం తదర్థముపబృంహయితుం ప్రణీతం
రామాయణం తవ మహిమ్ని యతః ప్రమాణం .. 3.5.. 35..

తిష్ఠంతు శ్రుతయస్తతోఽపి మహితం జాగర్తి తత్పాదుకే
తత్తాదృక్పృథనాయ తావకగుణగ్రామాయ రామాయణం .
యస్యాసీదరవిందసంభవవధూమంజీరశింజారవ-
స్పర్ధాదుర్ధరపాదబద్ధభణతిర్వల్మీకజన్మా కవిః .. 3.6.. 36.. var ఫణితి

భక్తిప్రహ్వపురప్రభంజనజటావాటీసనీడస్ఫుర-
చ్చూడారగ్వధవాసనాపరిమలస్త్యానే స్తుమః పాదుకే .
రంగక్షోణిభృదంఘ్రిపద్మయుగలీపూర్ణప్రపత్తేః ఫలం
నిశ్చిన్వంతి విపశ్చితః శమధనా నిత్యం యదుత్తంసనం .. 3.7.. 37..

మాతర్మాధవపాదుకే తవ గుణాన్కః స్తోతుమస్తోకధీః
కోటీరేషు యదర్పణప్రణయినాం సేవాక్షణే స్వర్గిణాం .
అన్యోన్యం క్షిపతామహంప్రథమికాసమ్మర్దకోలాహలం
విష్వక్సేనవిహారవేత్రలతికాకంపశ్చిరాల్లుంపతి .. 3.8.. 38..

యోషిద్భూతదృషంత్యపోఢశకటస్థేమాని వైమానిక-
స్రోతస్విన్యుపలంభనాని భసితోదంచత్పరీక్షింతి చ .
దూత్యాదిష్వపి దుర్వచాంసి పదయోః కృత్యాని మత్వేవ య- var దుర్వచాని
ద్ధత్తే తత్ప్రణయం తదేవ చరణత్రాణం వృణే రంగిణః .. 3.9.. 39.. var త్తద్వత్తత్ప్రణయం
వందే తన్మధుకైటభారిపదయోర్మిత్రం పదత్రద్వయం

యత్తద్భక్తిభరానతేన శిరసా యత్ర క్వచిత్ బిభ్రతి .
ద్విత్రబ్రహ్మవినాడికావధిపదవ్యత్యాసశంకాభర-
త్రాసోత్కంపదశావిసంస్థులధృతిస్త్రివిష్టపానాం గణః .. 3.10.. 40..

పద్మాకాంతపదాంతరంగవిభవోద్రిక్తం పదత్రం భజే
యద్భక్త్యా నమతాం త్రివిష్టపసదాం చూడాపదేష్వర్పితం . var చ సతాం
నిత్యాపీతనఖేందుదీధితిసుధాసందోహముచ్చైర్వమ-
త్యంతర్నూనమమాంతమంతికలగచ్చేషాపటచ్ఛద్మనా .. 3.11.. 41..
var కలస

తద్విష్ణోః పరమం పదత్రయుగలం త్రయ్యంతపర్యంతగం
చింతాతీతవిభూతికం వితరతు శ్రేయాంసి భూయాంసి నః .
యద్విక్రాంతిదశాసముత్థితపదప్రస్యందిపాథస్వినీ-
సఖ్యేనేవ సదానతస్య తనుతే మౌలౌ స్థితిం శూలినః .. 3.12.. 42..

అంబున్యంబునిధేరనన్యగతిభిర్మీనైః కియద్ గమ్యతే
క్లేశేనాపి కియద్వ్యలంఘి రభసోత్తుంగైః ప్లవంగేశ్వరైః .
విజ్ఞాతా కియతీ పునః క్షితిభృతా మంథేన గంభీరతా
కిం తైః కేశవపాదుకాగుణమహాంభోధేస్తటస్థా వయం .. 3.13.. 43..

పదకమలరజోభిర్వాసితే రంగభర్తుః
పరిచితనిగమాంతే పాదుకే ధారయంతః .
అవిదితపరిపాకం చంద్రముత్తంసయంతే
పరిణతభువనం తత్పద్మమధ్యాసతే వా .. 3.14.. 44..

సకృదపి భువనేఽస్మిఞ్శార్ఙ్గిణః పాదుకే త్వాం var కిల మూర్ధ్నా శార్ఙ్గిణః
మనుజమనువహంతం దేహబంధవ్యపాయే .
ఉపచరతి యథార్హం దేవవర్గస్త్వదీయః
స తు నియమితభృత్యో జోషమాస్తే కృతాంతః .. 3.15.. 45..

పదసరసిజమేతత్పాదుకే రంగభర్తుః
ప్రతినిధిపదవీం తే గాహతే స్వేన భూమ్నా .
తదిదమపరథా చేత్ తిష్ఠతస్తస్య నిత్యం
కథమివ విదితార్థాస్త్వాం భజంతే మహాంతః .. 3.16.. 46..

శ్రుతిశిరసి నిగూఢం కర్మణాం చోదితానాం
త్వదవధి వినివేశం నాధిగంతుం క్షమాణాం .
పరిహసతి మురారేః పాదుకే బాలిశానాం
పశువధపరిశేషాన్పండితో నామయజ్ఞాన్ .. 3.17.. 47..

జనయితుమలమర్ఘ్యం దైత్యజిత్పాదరక్షే
నమతి మహతి దేవే నాకసింధోర్విశీర్ణాః .
ముహురహిపతిచూడామౌలిరత్నాభిఘాతా-
త్పరిణతలఘిమానః పాథసామూర్మయస్తే .. 3.18.. 48..

పదసరసిజయోస్త్వం పాదుకే రంగభర్తు-
ర్మనసి మునిజనానాం మౌలిభాగే శ్రుతీనాం . var మౌలిదేశే
వచసి చ సుకవీనాం వర్తసే నిత్యమేకా
తదిదమవగతం తే శాశ్వతం వైశ్వరూప్యం .. 3.19.. 49..

పరిసరవినతానాం మూర్ధ్ని దుర్వర్ణపంక్తిం
పరిణమయసి శౌరేః పాదుకే త్వం సువర్ణం .
కుహకజనవిదూరే సత్పథే లబ్ధవృత్తేః
క్వ ను ఖలు విదితస్తే కోఽప్యసౌ ధాతువాదః .. 3.20.. 50..

బలిమథనవిహారాద్వర్ధమానస్య విష్ణో-
రఖిలమతిపతద్భిర్విక్రమైరప్రమేయః .
అవధిమనధిగచ్ఛన్నాపరాశిర్మదీయః
సమజని పదరక్షే సావధిస్త్వన్మహిమ్నా .. 3.21.. 51..

తటభువి యమునాయాస్తస్థుషీ యన్నివేశా-
ద్భజతి నిగమశాఖావైభవం నీపశాఖా .
పదకమలయుగ్గం తత్పాదుకే రంగభర్తు-
స్త్వయి భజతి విభూతిం పశ్య శాఖానుశాఖాం .. 3.22.. 52..

శిరసి వినిహితాయాం భక్తినమ్రైర్భవత్యాం var భక్తినమ్రే భవత్యాం
సపది తనుభృతస్తామున్నతిం ప్రాప్నువంతి .
మధురిపుపదరక్షే యద్వశేనైవ తేషా-
మనితరసులభం తద్ధామ హస్తాపచేయం .. 3.23.. 53..

సకృదపి భువనేఽస్మిన్ శార్ఙ్గిణః పాదుకే త్వా-
ముపనిషదనుకల్పైరుత్తమాంగైర్దధానాః .
నరకమివ మహాంతో నాకముల్లంఘయంతః
పరిషది నివిశంతే ప్రాక్తనానాం గురూణాం .. 3.24.. 54..

శమదమగుణదాంతోదంతవైదేశికానాం
శరణమశరణానాం మాదృశాం మాధవస్య .
పదకమలమిదం తే పాదుకే రక్ష్యమాసీ-
దనుదయనిధనానామాగమానాం నిధానం .. 3.25.. 55..

పరిచితపదపద్మాం పాదుకే రంగిణస్త్వాం
త్రిభువనమహనీయాం సాదరం ధారయంతః .
నిజశిరసి నిలీనం దేవి మందారమాల్యం
నిగమపరిమలైస్తే వాసయంతీవ దేవాః .. 3.26.. 56..

కనకసరిదనూపే కల్పవృక్షస్య భూష్ణోః
పదకిసలయలగ్నా పాదుకే మంజరీ త్వం .
పరిణతిమధురాణాం యా ఫలానాం సవిత్రీ
వహసి నిగమబృందైః సంపదం షట్పదానాం .. 3.27.. 57..

పరికలయసి చేన్మాం పద్మవాసానిషేవ్యే

పదకమలయుగే త్వం పాదుకే రంగభర్తుః .
అవిదితనిగమానాం నూనమస్మాదృశానా-
మఘటితఘటనీ తే శక్తిరావిష్కృతా స్యాత్ .. 3.28.. 58..

శ్రుతిశతశిరశ్చూడాపీడే నిపీడయితుం క్షమే
దురితసరితామోఘానేతానమోఘవిసర్పిణః .
క్రమపరిణమద్వేధఃశ్రేణీశిఖామణిఘట్టనా-
న్మసృణితతలే రంగక్షోణీభృతో మణిపాదుకే .. 3.29.. 59..

జగజ్జననరక్షణపణసంగినో రంగిణః
పవిత్రతమమాద్రియే భగవతః పదత్రద్వయం .
శివత్వకరణక్షమత్రిదివసింధుసంబంధినం
ప్రధావ్య చరణం నిజం ప్రణిదధాతి యత్ర ప్రభుః .. 3.30.. 60..

యదధ్వరభుజాం శిరః పదయుగం చ రంగేశితు-
ర్ద్రుఢం ఘటయితుం క్షమం భవతి శేషశేషిత్వతః .
శిరస్తమిదమస్తు మే దురితసింధుముష్టింధయం
కదధ్వవిహతిక్షమం కిమపి తత్పదత్రద్వయం .. 3.31.. 61..

సముత్క్షిపతి చేతసి స్థిరనివేశితా తావకీ
ముకుందమణిపాదుకే ముహురుపాసనావాసనా .
ఉదర్కపరికర్కశానుపరిపర్వణాఖర్వితా-
నసర్ధశతగర్భితానమరశంభలీవిభ్రమాన్ .. 3.32.. 62..

విగాహంతే రంగక్షితిపతిపదత్రాయిణి సక్ర-
ద్వహంతస్త్వామంతర్వినిహితకుచేలవ్యతికరాః .
మదోద్దామస్తంబేరమకరటనిర్యన్మధురఝురీ-
పరీవాహప్రేంఖద్భ్రమరముఖరామంగణభువం .. 3.33.. 63..

అధిదైవతమాపతత్సు కల్పేష్వధికారం భజతాం పితామహానాం .
అభిరక్షతు రంగభర్తురేషా కరుణా కాచన పాదుకామయీ నః .. 3.34.. 64..

ధ్రువమింద్రియనాగశృంఖలా వా నిరయద్వారనివారణార్గలా వా .
అనయాపపదాధిరోహిణీ వా మమ రంగేశవిహారపాదుకే త్వం .. 3.35.. 65..

శరణాగతసార్థవాహశీలాం శ్రుతిసీమంతపదప్రసాదనార్హాం .
అధిరంగముపాస్మహే మురారేర్మహనీయాం తపనీయపాదుకే త్వాం .. 3.36.. 66..

ఇహ యే భవతీం భజంతి భక్త్యా
కృతినః కేశవపాదుకే నియుక్తాః .
కథయాంబ తిరోహితం తృతీయం నయనం
త్రీణి ముఖాని వా కిమేషాం .. 3.37.. 67..

మధువైరిపరిగ్రహేషు నిత్యం క్షమయా త్వం మణిపాదుకే సమేతా .
తదపి క్షమసే న కిం పరేషాం త్రిదశాధీశ్వరశేఖరే నివేశం .. 3.38.. 68..

ద్వితయం ప్రతియంతి రంగభర్తుః కతిచిత్ కాంచనపాదుకే శరణ్యం .
అభయాన్వితమగ్రిమం కరం వా భవతీశేఖరితం పదాంబుజం వా .. 3.39.. 69..

భరతాశ్వసనేషు పాదశబ్దం వసుధాశ్రోత్రసముద్భవో మునీంద్రః .
పఠతి త్వయి పాదుకే తతస్త్వం నియతం రామపదాదభిన్నభూమా .. 3.40.. 70..

మకుటేషు నివిశ్య దిక్పతీనాం పదమేవ ప్రతిపద్య రంగభర్తుః .
పరిరక్షసి పాదుకే పదం త్వం క్వ ను భిద్యేత గరీయసాం ప్రభావః .. 3.41.. 71..

జగతామభిరక్షణే త్రయాణామధికారం మణిపాదుకే వహంత్యోః .
యువయోః పరికర్మకోటిలగ్నం చరణద్వంద్వమవైమి రంగభర్తుః .. 3.42.. 72..

పదరక్షిణి వత్సలా నికామం రఘువీరస్య పదాంబుజాదపి త్వం .
యదసౌ భరతస్త్వయాంశవత్త్వాన్న పునస్తాదృశమన్వభూద్వియోగం .. 3.43.. 73..

అభిగమ్య ముకుందపాదుకే త్వామపనీతాతపవారణైః శిరోభిః .
హరితాం పతయో దురాపమన్యైరనఘచ్ఛాయమవాప్నువంతి భోగం .. 3.44.. 74..

అపహాయ సితాసితానుపాయానరవిందేక్షణపాదుకే మహాంతః .
త్వదనన్యతయా భజంతి వృత్తిం త్వదసాధారణభోగసాభిలాషాః .. 3.45.. 75..

ప్రణమంతి న వా విధేర్విపాకాద్య ఇమే రంగనరేంద్రపాదుకే త్వాం .
ఉపజాతమనుత్తమాంగమేషాముభయేషామపి చిత్రముత్తమాంగం .. 3.46.. 76..

తవ కేశవపాదుకే ప్రభావో మమ దుష్కర్మ చ నన్వనంతసారే .
నియమేన తథాఽ పి పశ్చిమస్య ప్రథమేనైవ పరాభవం ప్రతీమః .. 3.47.. 77..

అస్తభూషణతయైవ కేవలం విశ్వమేతదఖిలం బిభర్తి యః .
అక్లమేన మణిపాదుకే త్వయా సోఽ పి శేఖరతయైవ ధార్యతే .. 3.48.. 78..

రామపాదసహధర్మచారిణీం పాదుకే నిఖిలపాతకచ్ఛిదం .
త్వామశేషజగతామధీశ్వరీం భావయామి భరతాధిదేవతాం .. 3.49.. 79..

చూడాకపాలవ్యతిషంగదోషం విమోచయిష్యన్నివ విష్ణుపద్యాః .
కృతాదరః కేశవపాదరక్షే బిభర్తి బాలేందువిభవణస్త్వాం .. 3.50.. 80..

త్వయ్యైవనిత్యం మణిపాదరక్షే రాజన్వతీ సృష్టిరియం ప్రజానాం .
స్త్రీరాజ్యదోషప్రశమాయ నూనం నిర్దిశ్యసే నాథవిశేషణేన .. 3.51.. 81..

బిభర్షి నిత్యం మణిపాదుకే త్వం విశ్వంభరం ధామ నిజేన భూమ్నా .
తవానుభావశ్చులకీకృతోఽ యం భక్తైరజస్రం భవతీం దధానైః .. 3.52.. 82..

పరస్య పుంసః పదసన్నికర్షే తుల్యాధికారాం మణిపాదుకే త్వాం .
ఉత్తంసయంతి స్వయముత్తమాంగైః శేషాసమం శేషగరుత్మదాద్యాః .. 3.53.. 83..

ముకుంద పాదాంబుజధారిణి త్వాం మోహాదనుత్తంసయతాం జనానాం .
మూర్ధ్ని స్థితా దుర్లిపయో భవంతి ప్రశస్తవర్ణావలయస్త్వదీయాః .. 3.54.. 84..

భూమిః శ్రుతీనాం భువనస్య ధాత్రీ గుణౌరనంతా విపులా విభూత్యా .
స్థిరా స్వయం పాలయితుం క్షమా నః సర్వంసహా శౌరిపదావని త్వం .. 3.55.. 85..

స్థైర్యం కులక్ష్మోణిభృతాం విధత్సే
శేషాదయస్త్వాం శిరసా వహంతి .
పదప్రసూతా పరమస్య పుంసః
పృథ్వీమహిమ్నా మణిపాదుకే త్వం .. 3.56.. 86..

దైత్యాధిపానాం బలినాం కిరీటా
నిక్షేపణం తే యది నాభ్యనందన్ .
రంగేశపాదావని రంగధామ్నః
సోపానతాం ప్రాప్య వహంత్యమీ త్వాం .. 3.57.. 87..

శేషో గరుత్మాన్ మణిపాదపీఠీ
త్వం చేతి పాదావని విశ్వమాన్యాః .
తుల్యాధికారా యది కింతు సంత-
స్త్వామేవ నిత్యం శిరసా వహంతి .. 3.58.. 88..

పరస్య పుంసః పరమం పదం త-
ద్బిభర్షి నిత్యం మణిపాదుకే త్వం . var మనిపాదరక్షే
అన్యాదృశాం వ్యోమసదాం పదాని
త్వయ్యాయతంతే యదిదం న చిత్రం .. 3.59.. 89..

పాదౌ మురారేః శరణం ప్రజానాం తయోస్తదేవాసి పాదావని త్వం .
శరణ్యతాయాస్త్వమనన్యరక్షా సందృశ్యసే విశ్రమభూమిరేకా .. 3.60.. 90..

అన్యేషు పద్మాకమలాసనాద్యైరంగేషు రంగాధిపతేః శ్రితేషు .
పదావని త్వామధిగమ్య జాతం పదం మురారేరధిదైవతం నః .. 3.61.. 91..

క్షణం సరోజేక్షణపాదుకే యః కృతాదరః కింకురుతే భవత్యాః .
అకించనస్యాపి భవంతి శీఘ్రం భ్రూకింకరాస్తస్య పురందరాద్యాః .. 3.62.. 92..

వహంతి యే మాధవపాదుకే త్వాముహ్యంత ఏతే దివి నిర్విఘాతాః .
హంసేన నిత్యం శరదభ్రభాసా కైలాసగౌరేణ కకుద్మతా వా .. 3.63.. 93..

రుద్రం శ్రితో దేవగణః స రుద్రః
పద్మాసనం సోఽపి చ పద్మనాభం .
స త్వామనంతో న పునస్త్వమన్యం
క ఏష పాదావని తే ప్రభావః .. 3.64.. 94..

పరస్య ధామ్నః ప్రతిపాదనార్థాం వదంతి విద్యాం మణిపాదుకే త్వాం .
యతస్త్వదాధిగమే ప్రజానాం దూరీభవత్యుత్తరపూర్వమంహః .. 3.65.. 95..

ధన్యా ముకుందస్య పదానుషంగాద్ ధనీయతా యేన సమర్చితా త్వం .
వాసస్త్వదీయో మణిపాదరక్షే లక్ష్మ్యాఽలకామప్యధరీకరోతి .. 3.66.. 96..

పదేన విష్ణోః కిముతేతరేషాం
విసృజ్య సంగం సముపాసతే త్వాం . var య ఉపాసతే
కరోషి తాన్కిం త్వమపేతకామాన్
కాలేన పాదావని సత్యకామాన్ .. 3.67.. 97..

అభ్యాసయోగేన నిగృహ్యమాణైరంతర్ముఖైరాత్మవిదో మనోభిః .
మాతస్త్వయా గుప్తపదం ప్రభావాదన్వేషయంత్యాగమికం నిధానం .. 3.68.. 98.. var గుప్తపదప్రభావాద్
మూర్ధ్నా దధానాం మణిపాదుకే త్వాముత్తంసితం వా పురుషం భవత్యా .
వదంతి కేచిద్వయమామనామస్త్వామేవ సాక్షాదధిదైవతం నః .. 3.69.. 99..

మూర్ధ్నా సతామధస్తాదుపరిచ విష్ణోః పదేన సంఘటితాం .
అదవీయసీం విముక్తేః పదవీమవయంతి పాదుకే భవతీం .. 3.70.. 100..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
ప్రభావపద్ధతిస్తృతీయా ..

4. సమర్పణపద్ధతిః (20)

భజామః పాదుకే యాభ్యాం భరతస్యాగ్రజస్తదా .
ప్రాయః ప్రతిప్రయాణాయ ప్రాస్థానికమకల్పయత్ .. 4.1.. 101..

త్వామేవ హంత చరణావని సంప్రయాస్యన్
ఆలంబత ప్రథమముత్తరకోసలేంద్రః .. 4.2.. 102..

రాజ్యం విహాయ రఘువంశమహీపతీనాం
పౌరాంశ్చ పాదరసికాన్పృథివీం చ రక్తాం .

ప్రాప్తే ప్రయాణసమయే మణిపాదరక్షే
పౌరానవేక్ష్య భవతీ కరుణప్రలాపాన్ .

మంజుప్రణాదముఖరా వినివర్తనార్థం
రామం పదగ్రహణపూర్వమయాచతేవ .. 4.3.. 103..

మత్వా తృణాయ భరతో మణిపాదరక్షే var తృణం స భరతో
రామేణ తాం విరహితాం రఘురాజధానీం .
త్వామేవ సప్రణయముజ్జయినీమవంతీం
మేనే మహోదయమయోధ్యాం మధురామయోధ్యాం .. 4.4.. 104..

రామాత్మనః ప్రతిపదం మణిపాదరక్షే
విశ్వంభరస్య వహనేన పరీక్షితాం త్వాం .
విశ్వస్య దేవి వహనే వినివేశయిష్యన్
విస్రబ్ధ ఏవం భరతో భవతీం యయాచే .. 4.5.. 105..

భక్త్యా పరం భవతు తద్భరతస్య సాధో-
స్త్వత్ప్రార్థనం రఘుపతౌ మణిపాదరక్షే .
కేనాశయేన స మునిః పరమార్థదర్శీ
భద్రాయ దేవి జగతాం భవతీమవాదీత్ .. 4.6.. 106..

రామే వనం వ్రజతి పంక్తిరథే ప్రసుప్తే
రాజ్యాపవాదచకితే భరతే తదానీం .
ఆశ్వాసయేత్ క ఇవ కోసలవాసినస్తాన్
సీతేవ చేత్ త్వమపి సాహసవృత్తిరాసీః .. 4.7.. 107..

పాదావని ప్రభవతో జగతాం త్రయాణాం
రామాదపి త్వమధికా నియతం ప్రభావాత్ .
నో చేత్ కథన్ను భరతస్య తమేవ లిప్సోః
ప్రత్యాయనం పరిపణం భవతీ భవిత్రీ .. 4.8.. 108..

మన్యే నియుజ్య భవతీం మణిపాదరక్షే
పార్ష్ణిగ్రహస్య భరతస్య నివర్తనార్థం .
రత్నాకరం సపది గోష్పదయన్ విజిగ్యే
రామః క్షణేన రజనీచరరాజధానీం .. 4.9.. 109..

పాదావని ప్రభుతరానపరాధవర్గాన్
సోఢుం క్షమా త్వమసి మూర్తిమతీ క్షమైవ . var క్షమేవ
యత్ త్వాం విహాయ నిహతాః పరిపంథినస్తే
దేవేన దాశరథినా దశకంఠముఖ్యాః .. 4.10.. 110..

వాక్యే గరీయసి పితుర్విహితేఽ ప్యతృప్త్యా
మాతుర్మనోరథమశేషమవంధ్యయిష్యన్ .
మన్యే తదా రఘుపతిర్భరతస్య తేనే
మాతస్త్వయైవ మణిమౌలినివేశలక్ష్మీం .. 4.11.. 111..

పాదాంబుజాద్విగలితాం పరమస్య పుంస-
స్త్వామాదరేణ వినివేశ్య జటాకలాపే .
అంగీచకార భరతో మణిపాదరక్షే
గంగాధిరూఢశిరసో గిరిశస్య కాంతిం .. 4.12.. 112..

అవికలమధికర్తుం రక్షణే సప్తలోక్యా
రఘుపతిచరణేన న్యస్తదివ్యానుభావాం .
అభజత భరతస్త్వామంజసా పాదరక్షే
మణిమకుటనివేశత్యాగధన్యేన మూర్ధ్నా .. 4.13.. 113..

ఇయమవికలయోగక్షేమసిద్ధ్యై ప్రజానా-
మలమితి భరతేన ప్రార్థితామాదరేణ .
రఘుపతిరధిరోహన్నభ్యశించత్ స్వయం త్వాం
చరణనఖమణీనాం చంద్రికానిర్ఝరేణ .. 4.14.. 114..

ప్రణయిని పదపద్మే గాఢమాశ్లిష్యతి త్వాం
విధిసుతకథితం తద్వైభవం తే విదంతః .
అనుదినమృషయస్త్వామర్చయంత్యగ్న్యగారే
రఘుపతిపదరక్షే రామగిర్యాశ్రమస్థాః .. 4.15.. 115..

నియతమధిరురోహ త్వామనాధేయశక్తిం
నిజచరణసరోజే శక్తిమాధాతుకామః .
స కథమితరథా త్వాం న్యస్య రామో విజహ్రే
దృషదుపచితభూమౌ దండకారణ్యభాగే .. 4.16.. 116..

రఘుపతిపదపద్మాద్రంతపీఠే నివేష్టుం
భరతశిరసి లగ్నాం ప్రేక్ష్య పాదావని త్వాం .
పరిణతపురుషార్థః పౌరవర్గః స్వయం తే
విధిమభజత సర్వో వందివైతాలికానాం .. 4.17.. 117..

అనన్యరాజన్యనిదేశనిష్ఠాం
చకార పృథ్వీం చతురర్ణవాంతాం .
భ్రాతుర్నియోగాత్ భరతస్తదా త్వాం
మూర్ధ్నా వహన్ మూర్తిమతీమివాజ్ఞాం .. 4.18.. 118..

యద్భ్రాత్రే భరతాయ రంగపతినా రామత్వమాతస్థుషా
నిత్యోపాస్యనిజాంఘ్రినిష్క్రయతయా నిశ్చిత్య విశ్రాణితం .
యోగక్షేమవహం సమస్తజగతాం యద్గీయతే యోగిభిః
పాదత్రాణమిదం మితంపచకథామహ్నాయ మే నిహ్నుతాం .. 4.19.. 119..

భరతస్యేవ మమాపి ప్రశమితవిశ్వాపవాదదుర్జాతా .
శేషేవ శిరసి నిత్యం విహరతు రఘువీరపాదుకే భవతీ .. 4.20.. 120..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే సమర్పణపద్ధతిశ్చతుర్థీ ..

5. ప్రతిప్రస్థానపద్ధతిః (20)

ప్రశస్తే రామపాదాభ్యాం పాదుకే పర్యుపాస్మహే .
ఆనృశంస్యం యయోరాసీదాశ్రితేష్వనవగ్రహం .. 5.1.. 121..

భృశాతురసహోదరప్రణయఖండనస్వైరిణా
పదేన కిమనేన మే వనమిహావనాదిచ్ఛతా .
ఇతీవ పరిహాయ తన్నివవృతే స్వయం యత్పురా
పదత్రమిదమాద్రియే ధృతజగత్రయం రంగిణః .. 5.2.. 122..

దశవదనవినాశం వాంఛతో యస్య చక్రే
దశరథమనఘోక్తిం దండకారణ్యయాత్రా .
స చ భరతవిమర్దే సత్యసంధస్త్వయాఽ ఽ సీ-
త్రఘుపతిపదరక్షే రాజధానీం ప్రయాంత్యా .. 5.3.. 123..

అభ్యుపేతవినివృత్తిసాహసా దేవి రంగపతిరత్నపాదుకే .
అత్యశేత భవతీ మహీయసా పారతంత్ర్యవిభవేన మైథిలీం .. 5.4.. 124..

అవ్యాహతాం రఘుపతేర్వహతః ప్రతిజ్ఞా-
మంసాధిరోహణరసే విహతే ధరణ్యాః .
ప్రాదాన్నివృత్య భవతీ మణిపాదరక్షే
స్పర్శం పదేన విగతవ్యవధానఖేదం .. 5.5.. 125..

మంత్రాభిషేకవిరహాద్భజతా విశుద్ధిం
సంస్కారవర్జనవశాదభిసంస్కృతేన .
మూర్ధ్నా నినాయ భరతో మణిపాదుకే త్వాం
రామాజ్ఞయా వినిహితామివ రాజ్యలక్ష్మీం .. 5.6.. 126..

రక్షార్థమస్య జగతో మణిపాదరక్షే
రామస్య పాదకమలం సమయే త్యజంత్యోః .
కిం దుష్కరం తవ విభూతిపరిగ్రహో వా
కిం వా విదేహదుహితుః కృపణా దశా సా .. 5.7.. 127..

సీతాసఖస్య సహసా చరణారవిందా-
త్ప్రచ్యుత్య నతే కృతపదా భరతోత్తమాంగే .
ఆరుహ్య నాగమభితో భవతీ వితేనే
మాయూరచామరభరం మణిరశ్మిజాలైః .. 5.8.. 128..

మూర్ధ్నా ముకుందపదరక్షిణి బిభ్రతస్త్వా-
మావిర్మదస్య రఘువీరమదావలస్య .
ఆమోదిభిః సపది దానజలప్రవాహై-
ర్లేభే చిరాద్వసుమతీ రుచిరం విలేపం .. 5.9.. 129..

ఆశాః ప్రసాధయితుమంబ తదా భవత్యాం
ద్వైవాదకాండశరదీవ సముత్థితాయాం .
స్తోకావశేషసలిలాః సహసా బభూవుః
సాకేతయౌవతవిలోచనవారివాహాః .. 5.10.. 130..

అంతేవసన్నచరమస్య కవేః స యోగీ
వన్యాన్పృగృహ్య వివిధానుపదావిశేషాన్ .
ఆతస్థుషీం రఘుకులోచితమౌపవాహ్యం
ప్రత్యుజ్జగామ భవతీం భరతోపనీతాం .. 5.11.. 131..

మాతస్త్వదాగమనమంగలదర్శినీనాం
సాకేతపక్ష్మలదృశాం చటులాక్షిభృంగైః .
జాతాని తత్ర సహసా మణిపాదరక్షే
వాతాయనాని వదనైః శతపత్రితాని .. 5.12.. 132..

సాకేతసీమ్ని భవతీ మణిపాదరక్షే
మాంగల్యలాజనికరైరవకీర్యమాణా .
కీర్తిస్స్వయంవరపతేర్భరతస్య కాలే var కీర్త్యాః స్వయంవరపతేః
వైవాహికీ జనని వహ్నిశిఖేవ రేజే .. 5.13.. 133..

ఛత్రేందుమండలవతీ మణిపాదుకే త్వం
వ్యాధూతచామరకలాపశరప్రసూనా .
సద్యో బభూవిథ సమగ్రవికాసహేతుః
సాకేతపౌరవనితానయనోత్పలానాం .. 5.14.. 134..

పైక్షంత వక్త్రైర్మణిపాదరక్షే శత్రుంజయం శైలమివాధిరూఢాం .
రామాభిధానప్రతిపన్నహర్షైరుత్తానితైరుత్తరకోసలాస్త్వాం .. 5.15.. 135..

ద్రష్టుం తదా రాఘవపాదరక్షే సీతామివ త్వాం వినివర్తమానాం .
ఆసన్నయోధ్యాపురసుందరీణామౌత్సుక్యలోలాని విలోచనాని .. 5.16.. 136..

ఆస్థాయ తత్ర స్ఫుటబిందునాదం స్తంబేరమం తాదృశసన్నివేశం .
అదర్శయస్త్వం పురమధ్యభాగే పాదావని త్వత్ప్రణవాశ్రయత్వం .. 5.17.. 137..

దశగ్రీవస్తంబేరమదలనదుర్దాంతహృదయే
విహారస్వాచ్ఛంద్యాద్విశతి రఘుసింహే వనభువం .
స్వావాత్సల్యక్రోడీకృతభరతశాబైవ భవతీ var భరతశావేవ
నిరాబాధాం పాదావని న విజహౌ కోసలగుహాం .. 5.18.. 138..

కైకేయీవరదానదుర్దినినిరాలోకస్య లోకస్య య-
త్త్రాణార్థం భరతేన భవ్యమనసా సాకేతమానీయతే .
రామత్యాగసహైరసహ్యవిరహం రంగక్షితీంద్రస్య త-
త్పాదత్రాణమనన్యతంత్రఫణితేరాపీడమీడీమహి .. 5.19.. 139..

సముపస్థితే ప్రదోషే సహసా వినివృత్య చిత్రకూటవనాత్ .
అభజత్పునర్జనపదం వత్సం ధేనురివ పాదుకే భవతీ .. 5.20.. 140..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
ప్రతిప్రస్థానపద్ధతిః పంచమీ ..

6. అధికారపరిగ్రహపద్ధతిః (40)

అధీష్టే పాదుకా సా మే యస్యాః సాకేతవాసిభిః .
అన్వయవ్యతిరేకాభ్యామన్వమీయత వైభవం .. 6.1.. 141..

మోచితస్థిరచరానయత్నతః కోసలాన్ జనపదానుపాస్మహే .
యేషు కాంశ్చన బభూవ వత్సరాన్ దైవతం దనుజవైరిపాదుకా .. 6.2.. 142..

సామ్రాజ్యసంపదివ దాసజనోచితా త్వం
రామేణ సత్యవచసా భరతాయ దత్తా .
స త్వాం నివేశ్య చరణావని భద్రపీఠే
పృథ్వీం బుభోజ బుభుజే చ శోవిభూతిం .. 6.3.. 143..

భోగాననన్యమనసాం మణిపాదుకే త్వం
పుష్ణాసి హంత భజనామనుషంగసిద్ధాన్ .
తేనైవ నూనమభవద్భరతస్య సాధో-
రప్రార్థితం తదిహ రాజ్యమవర్జనీయం .. 6.4.. 144..

రామప్రయాణజనితం వ్యపనీయ శోకం
రత్నాసనే స్థితవతీ మణిపాదరక్షే .
పృథ్వీం నిజేన యశసా విహితోత్తరీయా-
మేకాతపత్రతిలకాం భవతీ వితేనే .. 6.5.. 145..

రామాజ్ఞయా పరవతీ పరిగృహ్య రాజ్యం
రత్నాసనం రఘుకులోచితమాశ్రయంతీ .
శుద్ధాం పదావని పునర్భవతీ వితేనే
స్వాతంత్ర్యలేశకలుషాం భరతస్య కీర్తిం .. 6.6.. 146..

పౌలస్త్యవీరవదనస్తబకావసానా-
త్పుష్పాణి దండకవనేష్వపచేతుమిచ్ఛోః .
రక్షాధురం ధృతవతీ మణిపాదుకే త్వం
రామస్య మైథిలసుతాసహితే ప్రచారే .. 6.7.. 147..

పాదావని ప్రచలచామరబృందమధ్యే
భద్రాసనాస్తరగతా భవతీ విరేజే .
ఆకీర్ణదివ్యసలిలే కటకే సుమేరో-
రంభోజినీవ కలహాయితహంసయూథా .. 6.8.. 148..

మాన్యే రఘూద్వహపదే మణిపాదుకే త్వాం
విన్యస్య విగ్రహవతీమివ రాజ్యలక్ష్మీం .
ఆలోలమక్షవలయీ భరతో జటావా-
నాలంబ్య చామరమనన్యమనాః సిషేవే .. 6.9.. 149..

ప్రాప్తే దివం దశరథే భరతే విలక్షే
పర్యాకులేషు పరముత్తరకోసలేషు .
త్వం చేదుపేక్షితవతీ క ఇవాభవిష్య-
త్గోపాయితా గుహ్యసఖస్య విభోః పదం తత్ .. 6.10.. 150.. var గోపాయితుం
భ్రాతుర్యదంబ విరహాద్భరతే విషణ్ణే
దాక్షిణ్యమాశ్రితవతీ మణిపాదుకే త్వం .
ఆసీదశేషజగతాం శ్రవణామృతం త-
ద్వాచాలకాహలసహం బిరుదం తదా తే .. 6.11.. 151..

రాజ్యం తదా దశరథాదను రామతః ప్రాక్
బిభ్రాణయా చరణరక్షిణి వీతఖేదం .
తుల్యాధికారభజనేన బభూవ ధన్యో
వంశస్త్వయాఽమ్బ మనువంశమహీపతీనాం .. 6.12.. 152..

వర్షాణి తాని వృషలో న తపాంసి తేపే
బాలో న కశ్చిదపి మృత్యువశం జగామ .
రాజ్యే తవాంబ రఘుపుంగవపాదరక్షే
నైవాపరం ప్రతివిధేయమభూత్ప్రసక్తం .. 6.13.. 153..

విశ్వం త్వదాశ్రితపదాంబుజసంభవాయాం
యస్యాం ప్రతిష్ఠితమిదం మణిపాదరక్షే .
ఆసీదనన్యశరణా సమయే యథావ-
త్సాఽపి త్వయా వసుమతీ విహితప్రతిష్ఠా .. 6.14.. 154..

ప్రాయేణ రామవిరహాద్వ్యథితా తదానీ-
ముత్సంగమాశ్రితవతీ తవ రాజ్యలక్ష్మీః .
తామేవ దేవి నను జీవయితుం జలార్ద్రా-
మంగీచకార భవతీ భరతోపనీతాం .. 6.15.. 155..

వీరవ్రతప్రణయిని ప్రథమే రఘూణాం
ప్రాప్తే చిరాయ భరతే వ్రతమాసిధారం .
త్యక్త్వా పదావని తదా వివిధాన్ విహారా-
నేకాసికావ్రతమపూర్వమవర్తయస్త్వం .. 6.16.. 156..

కాకుత్స్థపాదవిరహప్రతిపన్నమౌనాం
నిష్పందతాముపగతాం మణిపాదరక్షే .
ఆశ్వాసయన్నివ ముహుర్భరతస్తదానీం
శీతైరవీజయత చామరమారుతైస్త్వాం .. 6.17.. 157..

యత్ర క్వచిద్విహరతోఽపి పదారవిందం
రక్ష్యం మయా రఘుపతేరితి భావయంత్యా .
నిశ్శేషమేవ సహసా మణిపాదరక్షే
నిష్కంటకం జగదిదం విదధే భవత్యా .. 6.18.. 158..

రామం త్వయా విరహితం భరతం చ తేన
త్రాతుం పదావని తదా యదభూత్ప్రతీతం .
రామానుజస్య తవ చాంబ జగత్సమస్తం var చాను
జాగర్తి తేన ఖలు జాగరణవ్రతేన .. 6.19.. 159..

అంతఃపురే పరిజనైః సమయోపయాతై
రభ్యర్చితా భవసి యా వినయోపపన్నైః .
సా కోసలేశ్వరపదావని భూపతీనాం
సంఘట్టనం మకుటపంక్తిభిరన్వభూస్త్వం .. 6.20.. 160..

ప్రాప్యాధికారముచితం భువనస్య గుప్త్యై
భద్రాసనం భరతవందితమాశ్రయంత్యా .
మధ్యేఽవతీర్ణమివ మాధవపాదరక్షే
మాతస్త్వయాఽపి మనువంశమహీపతీనాం .. 6.21.. 161..

రాజాసనే రఘుకులోద్వహపాదరక్షే
నీరాజనం సమభవత్ సమయోచితం తే .
శ్లాఘావశేన బహుశః పరిఘూర్ణితాభిః
సామంతమౌలిమణిమంగలదీపికాభిః .. 6.22.. 162..

పృథ్వీపతీనాం యుగపత్ కిరీటాః
ప్రత్యర్థినాం ప్రాణితుమర్థినాం చ .
ప్రాపుస్తదా రాఘవపాదరక్షే
త్వదీయమాస్థానికపాదపీఠం .. 6.23.. 163..

ప్రణమ్య రంగేశ్వరపాదరక్షే
దూరోపనీతైరుపదావిశేషైః .
సభాజయంతి స్మ తదా సభాయా-
ముచ్చైస్తరాముత్తరకోసలాస్త్వాం .. 6.24.. 164..

అపావృతద్వారమయంత్రితాశ్వం
రంగేశపాదావని పూర్వమాసీత్ .
త్వయా యదృచ్ఛాసుఖసుప్తపాంథం
రామే వనస్థేఽపి పదం రఘూణాం .. 6.25.. 165..

అనన్యభక్తిర్మణిపాదుకే త్వామభ్యర్చయన్ దాశరథిర్ద్వితీయః .
వికల్ప్యమానఃప్రథమేన కీర్త్యా వంద్యః స్వయం వ్యోమసదాం బభూవ .. 6.26.. 166..

అరణ్యయోగ్యం పదమస్పృశంతీ రామస్య రాజార్హపదే నివిష్టా .
ఆస్థాననిత్యాసికయా నిరాస్థఃస్వర్గౌకసాం స్వైరగతేర్విఘాతం .. 6.27.. 167..

రాజాసనే చేద్భవతీ నిషణ్ణా రంగేశపాదావని తన్న చిత్రం .
యత్రాధిరూఢాః క్రమశః పురా త్వాముత్తంసయంతే రఘుసార్వభౌమాః .. 6.28.. 168..

భద్రాసనం చేత్పరివృత్తమాసీత్ దేవి క్షణం దక్షిణతోముఖం తే .
కథం భవేత్ కాంచనపాదరక్షే రామస్య రక్షోమృగయావిహారః .. 6.29.. 169..

యావత్త్వయా రాఘవపాదరక్షే జిగీషితా రాక్షసరాజధానీ .
మాలేవ తావల్లులితా మదాంధైరుద్యానశాఖామృగయూథపైస్తై .. 6.30.. 170..

మహీక్షితాం రాఘవపాదరక్షే భద్రాసనస్థాం భవతీం స్పృశంతః .
పూర్వం తథాత్వే నియతేఽపి భూయః కల్యాణతామానిశిరే కిరీటాః .. 6.31.. 171..

అనిచ్ఛతః పాండరమాతపత్రం పిత్రా వితీర్ణం మణిపాదరక్షే .
ఆసీత్ త్వదర్థం విధృతేన తేన ఛాయా సమగ్రా భరతస్య మౌలౌ .. 6.32.. 172..

పాదుకే రఘుపతౌ యదృచ్ఛయా ప్రస్థితే వనవిహారకౌతుకాత్ .
ఆధిరాజ్యమధిగమ్యతే యువామక్షతం వసుమతీమరక్షతం .. 6.33.. 173..

రఘువీరపదానుషంగమాత్రాత్పరిబర్హేషు నివేశితా యది త్వం .
అధికారదినే కథం పునస్తే పరివారాస్తవ పాదుకే బభూవుః .. 6.34.. 174..

పురుషార్థచతుష్టయార్థినీనాం పరిషత్ తే మహితా వసిష్ఠముఖ్యైః .
క్రయవిక్రయపట్టణం ప్రజానామభవత్ కాంచనపాదుకే తదానీం .. 6.35.. 175..

మనుజత్వతిరోహితేన శక్యే వపుషైకేన విరోధినాం నిరాసే .
అభజద్భరతాదిభేదమీశః స్వయమారాధయితుం పదావని త్వాం .. 6.36.. 176..

మగధాంగకలింగవంగముఖ్యాన్
విమతాన్ రంధ్రగవేషిణః ససైన్యాన్ .
రఘుపుంగవపాదుకే విజిగ్యే
భరతః శాసనముద్వహన్ భవత్యాః .. 6.37.. 177..

అనితరవహనీయం మంత్రిముఖ్యైర్యదా త-
త్త్వయి వినిహితమాసీత్ సూర్యవంశాధిరాజ్యం .
రఘుపతిపదరక్షే రత్నపీఠే తదానీం
శ్రియమివ దదృశుస్త్వాం సాదరం లోకపాలాః .. 6.38.. 178..

పరిహృతదండకాధ్వగమనం పదరక్షిణి త-
    త్పరిణతవిశ్వసంపదుదయం యువయోర్ద్వితయం .
రఘుపతిరత్నపీఠమధిరుహ్య తదా విదధే
    వ్యపగతవైరిభూపనిలయం వసుధావలయం .. 6.39.. 179..

ప్రాప్తోదయా తదానీం కిమపి తమస్తన్నిరాకరోద్భవతీ .
తనురివ మనుకులజనుషాం ప్రసవిత్రీ రత్నపాదుకే సవితుః .. 6.40.. 180..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
అధికారపరిగ్రహపద్ధతిః షష్ఠీ ..

7. అభిషేకపద్ధతిః (30)

పాహి నః పాదుకే యస్యా విధాస్యన్నభిషేచనం .
ఆభిషేచనికం భాండం చక్రే రామః ప్రదక్షిణం .. 7.1.. 181..

రాఘవస్య చరణౌ పదావని ప్రేక్షితుం త్వదభిషేకమీషతుః .
ఆభిషేచనికభాండసన్నిధౌ యత్ప్రదక్షిణగతిః శనైర్యయౌ .. 7.2.. 182..

మూర్ధాభిషిక్తైర్నియమేన వాహ్యౌ
    విచింత్య నూనం రఘునాథపాదౌ .
రత్నాసనస్థాం మణిపాదుకే త్వాం
    రామానుజన్మా భరతోఽభ్యషించత్ .. 7.3.. 183..

భ్రాతుర్నియోగేఽప్యనివర్తమానం రాజ్యాభిషేకం చ పరిత్యజంతం .
రామానుజౌ తౌ నను పారతంత్ర్యాదుభావుభాభ్యాం భవతీ జిగాయ .. 7.4.. 184..

నివేశ్య రంగేశ్వరపాదరక్షే భద్రాసనే సాదరమభ్యశించత్ .
వశీ వసిష్ఠో మనువంశజానాం మహీక్షితాం వంశపురోహితస్త్వాం .. 7.5.. 185..

కృతాభిషేకా భవతీ యథావత్ రంగేశపాదావని రత్నపీఠే .
గంగానిపాతస్నపితాం సుమేరోరధిత్యకాభూమిమధశ్చకార .. 7.6.. 186..

వసిష్ఠముఖ్యైర్విహితాభిషేకాం రాజ్యాసనే రామనివేశయోగ్యే .
తుష్టావ రంగేశ్వరపాదరక్షే ప్రాచేతసస్త్వాం ప్రథమః కవీనాం .. 7.7.. 187..

రక్షోవధార్థం మణిపాదరక్షే రామాత్మనో రంగపతేః ప్రవాసే .
రక్షోఽపకారాద్భవతీ వితేనే రాజన్వతీం కోసలరాజధానీం .. 7.8.. 188..

ప్రాప్తాభిషేకా మణిపాదరక్షే ప్రతాపముగ్రం ప్రతిపద్యమానా .
శశాస పృథ్వీం భవతీ యథావత్సాకేతసింహాసనసార్వభౌమీ .. 7.9.. 189..

దశాననాదీన్మణిపాదరక్షే జిగీషతో దాశరథేర్వియోగాత్ .
జాతోపతాపా త్వయి సంప్రయుక్తైస్తీర్థోదకైరుచ్ఛ్వసితా ధరిత్రీ .. 7.10.. 190..

అధ్యాసితం మనుముఖైఃక్రమశోనరేంద్రై-
    రారోప్య దేవి భవతీం తపనీయపీఠం .
రాజ్యాభిషేకమనఘం మణిపాదరక్షే
    రామోచితం తవ వశం భరతో వితేనే .. 7.11.. 191..

స్నేహేన దేవి భవతీం విషయేఽభిషించన్
    ద్విస్సప్తసంఖ్యభువనోదరదీపరేఖాం .
జాతం రఘూద్వహదివాకరవిప్రయోగా-
    దంధం తమిస్రమహరద్భరతః ప్రజానాం .. 7.12.. 192..

హస్తాపచేయపురుషార్థఫలప్రసూతే
    ర్మూలం పదావని ముకుందమహీరుహస్త్వం .
ఛాయావిశేషమదిశద్యదసౌ ప్రజానా-
    మావర్జితైస్త్వయి శుభైరభిషేకతోయైః .. 7.13.. 193..

అహ్నాయ రామవిరహాత్పరిఖిన్నవృత్తే-
    రాశ్వాసనాయ భవతీ మణిపాదరక్షే .
తీర్థాభిషేకమపదిశ్య వసుంధరాయా-
    శ్చక్రే తదా సముచితం శిశిరోపచారం .. 7.14.. 194..

మాలిన్యమాశ్రితవతీ మణిపాదరక్షే
    పంకేన కేకయసుతాకలహోత్థితేన .
శుద్ధిం పరామభిజగామ వసుంధరేయం
    త్వత్తః క్షణాన్నిపతితైరభిషేకతోయైః .. 7.15.. 195..

ఆవర్జితం మునిగణేన జగద్విభూత్యై
    తోయం పదావని తదా త్వయి మంత్రపూతం .
మూలావసేకసలిలం నిగమద్రుమాణాం
    శాపోదకం చ సమభూత్క్షణదాచారాణాం .. 7.16.. 196..

విప్రోషితే రఘుపతౌ భవతీ యథార్హం
    మాన్యే పదే స్థితిమతీ మనువంశజానాం .
ఆత్మన్యధర్వనిపుణైః ప్రహితైః ప్రజానా-
    మశ్రూణ్యపాస్యదభిషేకజలప్రవాహైః .. 7.17.. 197..

ప్రాయో విశోషితరసా పతివిప్రయోగా-
    త్పర్యాకులీకృతసముద్రపయోధరా గౌః .
అంబ త్వదీయమభిషేకజలం పిబంతీ
    ధేనుర్బభూవ జగతాం ధనధాన్యదోగ్ధ్రీ .. 7.18.. 198..

వృత్తే యథావదభిషేకవిధౌ బభాసే
పశ్చాత్తవాంబ భరతేన ధృతః కిరీటః .
ఆకస్మికస్వకులవిప్లవశాంతిహర్షా-
త్ప్రాప్తస్త్విషామివ పతిర్మణిపాదుకే త్వాం .. 7.19.. 199..

మనువంశపురోహితేన మంత్రై-
రభిమంత్ర్య త్వయి పాదుకే ప్రయుక్తం .
అభిషేకజలం క్షణేన రాజ్ఞాం
శమయామాస సముత్థితాన్ప్రతాపాన్ .. 7.20.. 200..

పాదపాదుపహృతా రఘూద్వహా-
దాలవాలమివ పీఠమాశ్రితా .
అభ్యషేచి భవతీ తపోధనైః
పారిజాతలతికేవ పాదుకే .. 7.21.. 201..

అలఘుభిరభిషేకవ్యాపృతైరంబుభిస్తై
దినకరకులదైన్యం పాదుకే క్షాలయిష్యన్ .
స ఖలు కమలయోనేః సూనురాధత్త మంత్రై-
శ్వధికనియమయోగాం శక్తిమాథర్వణేషు .. 7.22.. 202..

దినకరకులజానాం దేవి పృథ్వీపతీనాం
నిరుపధిమధికారం ప్రాప్నువత్యాం భవత్యాం .
అజనిషత సమస్తాః పాదుకే తావకీన-
స్నపనసలిలయోగాన్నిమ్నగాస్తుంగభద్రాః .. 7.23.. 203..

తవ విధివదుపాత్తే సార్వభౌమాభిషేకే
భరతసమయవిద్భిః పాదుకే మంత్రిముఖ్యైః .
త్వదవధి నిజకర్మస్థాయినీనాం ప్రజానాం
ప్రథమయుగవిశేషాః ప్రాదురాసన్ విచిత్రాః .. 7.24.. 204..

అవసితరిపుశబ్దా నన్వభూస్త్వం తదానీం
రఘుపతిపదరక్షే లబ్ధరాజ్యాభిషేకా .
చలితభుజలతానాం చామరగ్రాహిణీనాం
మణివలయనినాదైర్మేదురాన్ మంత్రఘోషాన్ .. 7.25.. 205..

సముచితమభిషేకం పాదుకే ప్రాప్నువత్యాం
త్వయి వినిపతితానాం దేవి తీర్థోదకానాం .
ధ్వనిరనుగతమంత్రః సీదతాం కోసలానాం
శమయితుమలమాసీత్ సంకులానార్తనాదాన్ .. 7.26.. 206..

దివిషదనువిధేయం దేవి రాజ్యాభిషేకం
భరత ఇవ యది త్వం పాదుకే నాన్వమంస్థాః .
కథమివ రఘువీరః కల్పయేదల్పయత్న-
స్త్రిచతురశరపాతైస్తాదృశం దేవకార్యం .. 7.27.. 207..

కతిచన పదపద్మస్పర్శసౌఖ్యం త్యజంతీ
వ్రతమతులమధాస్త్వం వత్సరాన్ సావధానా .
రఘుపతిపదరక్షే రాక్షసైస్త్రాసితానాం
రణరణకవిముక్తం యేన రాజ్యం సురాణాం .. 7.28.. 208..

అథర్వోపజ్ఞం తే విధివదభిషేకం విదధతాం
వసిష్ఠాదీనామప్యుపచితచమత్కారభరయా .
త్వదాస్థాన్యా రంగక్షితిరమణపాదావని తదా
లఘీయస్యో జాతా రఘుపరిషదాహోపురుషికాః .. 7.29.. 209..

అభిషేచయతు స రామః
పదేన వా స్పృశతు పాదుకే భవతీం .
అవిశేషితమహిమా త్వం
క్వ వా విశేషః క్షమాసమేతానాం .. 7.30.. 210..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కుతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే అభిషేకపద్ధతిః సప్తమీ ..

8. నిర్యాతనాపద్ధతిః (30)

అభిషేకోత్సవాత్ తస్మాద్యస్యా నిర్యాతనోత్సవః .
అత్యరిచ్యత తాం వందే భవ్యాం భరతదేవతాం .. 8.1.. 211..

ఉపాస్య వర్షాణి చతుర్దశ త్వాముత్తారికాముత్తరకోసలస్థాః .
సనందనాద్యైరపి దుర్విగాహం సాంతానికం లోకమవాపురగ్ర్యం .. 8.2.. 212..

పాదావని ప్రత్యయితో హనూమాన్ సీతామివ త్వాం చిరవిప్రయుక్తాం .
ప్రణమ్య పౌలస్త్యరిపోరుదంతం విజ్ఞాపయామాస వినీతవేషః .. 8.3.. 213..

తవాభిషేకాన్మణిపాదరక్షే మూలే నిషేకాదివ వృద్ధియోగ్యాత్ .
జహుస్తదైవ త్రిదశాంగనానాం ప్రమ్లానతాం పత్రలతాంకురాణి .. 8.4.. 214..

సర్వతస్త్వదభిషేకవాసరే సమ్యగుద్ధృతసమస్తకంటకే .
రాఘవస్య విపినేషు పాదుకే యత్రకామగమతా వ్యవస్థితా .. 8.5.. 215..

కిం చతుర్దశభిరేవ వత్సరైర్నిత్యమేవ మణిపాదుకే యువాం .
పాదయోస్త్రిభువనాధిరాజయోర్యౌవరాజ్యమధిగచ్ఛతం స్వయం .. 8.6.. 216..

రామస్య రాక్షసవధత్వరితస్య కాలే
పాదావని ప్రకటయన్నివ పార్ష్ణిగుప్తిం .

ఆచిత్రకూటమధిగమ్య శశంస వార్తా-
మవ్యాహతత్వదభిషేకమృదంగనాదః .. 8.7.. 217..

భద్రాణి దేవి జగతాం ప్రతిపాదయిష్యన్
ప్రాగేవ యేన భవతీం భరతోఽభ్యషించత్ .
మన్యే కపీశ్వరవిభీషణయోర్యథావత్-
సంతన్యతే స్మ తత ఏవ కిలాభిషేకః .. 8.8.. 218..

సంభిద్యమానతమసాసరయూపనీతైః
సంవర్ధితస్తవ శుభైరభిషేకతోయైః .
మన్యే బభూవ జలధిర్మణిపాదరక్షే
రామాస్త్రపావకశిఖాభిరశోషణీయః .. 8.9.. 219..

పాదావని త్వదభిషేచనమంగలార్థం
భేరీశతం భృశమతాడ్యత యత్ప్రతీతైః .
ఆకర్ణ్య తస్య సహసా తుములం నినాదం
లంకాకపాటనయనాని నిమీలితాని .. 8.10.. 220..

తాపోద్గమస్త్వదభిషేకజలప్రవాహై-
రుత్సారితస్త్వరితముత్తరకోసలేభ్యః .
లేభే చిరాయ రఘుపుంగవపాదరక్షే
లంకావరోధసుదృశాం హృదయేషు వాసం .. 8.11.. 221..

ఆవర్జితం విధివిదా మణిపాదరక్షే
పద్మాసనప్రియసుతేన పురోహితేన .
ఆసీన్నిదానమభిషేకజలం త్వదీయం
నక్తంచరప్రణయినీనయనోదకానాం .. 8.12.. 222..

దేవి త్వయా స్నపనసంపది సంశ్రితాయాం
దగ్ధే పురే దశముఖస్య వలీముఖేన .
ఆసీత్ తతః ప్రభృతి విశ్వజనప్రతీత-
మద్భ్యోఽగ్నిరిత్యవితథం వచనం మునీనాం .. 8.13.. 223..

ఆయోధ్యకైస్త్వదభిషేకసమిద్ధహర్షై-
రాధ్మాపితాః శ్రుతిసుఖం నను తే తదానీం .
రామస్య రాక్షసశిరోలవనేఽప్యశామ్యన్
యేషాం ధ్వనిర్విజయశంఖరవో బభూవ .. 8.14.. 224..

ప్రథయితుమభిషేకం పాదుకే తావకీనం
దురితశమనదక్షే దుందుభౌ తాడ్యమానే .
సపది పరిగృహీతం సాధ్వసం దేవి నూనం
దశవదనవధూనాం దక్షిణైర్నేత్రకోశైః .. 8.15.. 225..

రఘుపతిపదరక్షే రత్నపీఠే యదా త్వా-
మఖిలభువనమాన్యామభ్యషించద్వసిష్ఠః .

దశముఖమహిషీభిర్దేవి బాష్పాయితాభిః
స్తనయుగమభిషేక్తుం తత్క్షణాదన్వమంస్థాః .. 8.16.. 226..

రామాస్త్రాణి నిమిత్తమాత్రమిహ తే లబ్ధాభిషేకా స్వయం
రక్షస్తత్ క్షపయాంచకార భవతీ భద్రాసనస్థాయినీ .
యద్దోష్ణామతివేలదర్పదవథుజ్వాలోష్మలానాం తదా
నిష్పిష్టైః కలధౌతశైలశిఖరైః కర్పూరచూర్ణాయితం .. 8.17.. 227..

శ్రుత్వైవం హనుమన్ముఖాద్రఘుపతేః ప్రత్యాగతిం తత్క్షణా-
దాసీదద్భరతానువర్తనవశాదారూఢకుంభస్థలాం .
కాలోన్నిద్రకదుష్టదానమదిరామాద్యద్ద్విరేఫధ్వని-
శ్లాఘాచాటుభిరస్తుతేవ భవతీం శత్రుంజయః కుంజరః .. 8.18.. 228..

ప్రత్యాగతస్య భవతీమవలోక్య భర్తుః
పాదారవిందసవిధే భరతోపనీతాం .
పూర్వాభిషేకవిభవాభ్యుచితాం సపర్యాం
మధ్యే సతామకృత మైథిలరాజకన్యా .. 8.19.. 229..

సంప్రేక్ష్య మైథిలసుతా మణిపాదరక్షే
ప్రత్యుద్గతస్య భవతీం భరతస్య మౌలౌ .
నిర్దిశ్య సా నిభృతమంజలినా పురస్తాత్-
తారాదికాః ప్రియసఖీరశిషత్ ప్రణంతుం .. 8.20.. 230..

తుల్యేఽపి దేవి రఘువీరపదాశ్రయత్వే
పూర్వాభిశేకమధిగమ్య గరీయసీ త్వం .
తేనైవ ఖల్వభజతాం మణిపాదరక్షే
రక్షఃప్లవంగమపతీ భవతీం స్వమూర్ధ్నా .. 8.21.. 231..

నిర్వృత్తరాక్షసచమూమృగయావిహారో
రంగేశ్వరః స ఖలు రాఘవవంశగోప్తా .
వంశక్రమాదుపనతం పదమాదదానో
మాన్యం పునస్త్వయి పదం నిదధే స్వకీయం .. 8.22.. 232..

తత్తాదృశోశ్చరణయోః ప్రణిపత్య భర్తుః
పౌరాస్త్వయా విధృతయోః ప్రతిపన్నసత్త్వాః .
ప్రాప్తాభిషేకవిభవామపి పాదుకే త్వా-
మానందబాష్పసలిలైః పునరభ్యషించన్ .. 8.23.. 233..

మాతస్త్వయైవ సమయే విషమేఽపి సమ్యక్
రాజన్వతీం వసుమతీమవలోక్య రామః .
సంజీవనాయ భరతస్య సమగ్రభక్తేః
సత్యప్రతిశ్రవతయైవ చకార రాజ్యం .. 8.24.. 234..

పాదావని ప్రతిగతస్య పురీమయోధ్యాం
పౌలస్త్యహంతురభిషేకజలార్ద్రమూర్తేః .

అంసే యథార్హమధివాస్య నిజైర్యశోభిః
కస్తూరికేవ నిహితా వసుధా త్వయైవ .. 8.25.. 235..

యాఽ సౌ చతుర్దశ సమాః పతివిప్రయుక్తా
విశ్వంభరా భగవతీ విధృతా భవత్యా .
విన్యస్య తాం రఘుపతేర్భుజశైలశృంగే
భూయోఽ పి తేన సహితాం భవతీ బభార .. 8.26.. 236..

నిస్తీర్ణదుఃఖజలధేరనఘస్య దేవి
త్వత్సంప్రయుక్తరఘునాథపదాన్వయేన .
సద్యః సనందనముఖైరపి దుర్నిరీక్షా
సామ్రాజ్యసంపదపరా భరతస్య జజ్ఞే.. 8.27.. 237..

నిర్గత్య దేవి భరతాంజలిపద్మమధ్యాద్
భూయః సమాగతవతీ పురుషోత్తమేన .
పద్మేవ భద్రమఖిలం మణిపాదరక్షే
ప్రాదుశ్చకార భవతీ జగతాం త్రయాణాం .. 8.28.. 238..

రఘుపతిమధిరోప్య స్వోచితే రత్నపీఠే
ప్రగుణమభజథాస్త్వం పాదుకే పాదపీఠం .
తదపి బహుమతిస్తే తాదృశీ నిత్యమాసీత్
క్వ ను ఖలు మహితానాం కల్ప్యతే తారతమ్యం .. 8.29.. 239..

అనువృత్తరామభావః శంకే నిర్విష్టచక్రవర్తిపదాం .
అధునాఽ పి రంగనాథః సచమత్కారం పదేన భజతి త్వాం .. 8.30.. 240..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
అష్టమీ నిర్యాతనాపద్ధతిః ..

9. వందివైతాలికపద్ధతిః (10)

నమస్తే పాదుకే పుంసాం సంసారార్ణవసేతవే .
యదారోహస్య వేదాంతా వందివైతాలికాః స్వయం .. 9.1.. 241..

ఉచితముపచరిష్యన్ రంగనాథ ప్రభాతే
విధింశివసనకాద్యాన్ బాహ్యకక్ష్యానిరుద్ధాన్ .
చరణకమలసేవాసౌఖ్యసామ్రాజ్యభాజాం
ప్రథమవిహితభాగాం పాదుకామాద్రియేథాః .. 9.2.. 242..

పద్మాజుష్టం భజతు చరణం పాదుకా లబ్ధవారా
ప్రత్యాసన్నాస్తవ పరిజనాః ప్రాతరాస్థానయోగ్యాః .
అర్ధోన్మేషాదధికసుభగామర్ధనిద్రానుషంగాం
నాభీపద్మే తవ నయనయోర్నాథ పశ్యంతు శోభాం .. 9.3.. 243..

ఉపనమతి ముహూర్తం శేషసిద్ధాంతసిద్ధం
తదిహ చరణరక్షా రంగనాథ త్వయైషా .
మృదుపదమధిరూఢా మంజుభిః శింజితైః స్వై-
రుపదిశతు జనానాముత్సవారంభవార్తాం .. 9.4.. 244..

రంగాధీశ మరుద్గణస్య మకుటాదామ్నాయబృందస్య వా
ప్రత్యానీయ సమర్పితా విధిముఖైర్వారక్రమాదాగతైః .
వాహారోహణసంభృతం శ్రమభరం సమ్యగ్వినేతుం క్షమా
లీలాసంచరణప్రియా స్పృశతు తే పాదాంబుజం పాదుకా .. 9.5.. 245..

వృత్తం క్రమేణ బహుధా నియుతం విధీనా-
మర్ఘం ద్వితీయమిదమంకురితం తవాహ్నః .
నీలాసఖీభిరుపనీయ నివేశ్యమానా
మంక్తుం ప్రభో త్వరయతే మణిపాదుకా త్వాం .. 9.6.. 246..

దివ్యాప్సరోభిరుపదర్శితదీపవర్గే
రంగాధిరాజ సుభగే రజనీముఖేఽ స్మిన్ .
సంరక్షిణీ చరణయోః సవిలాసవృత్తి-
నీరాజనాసనమసౌ నయతు స్వయం త్వాం .. 9.7.. 247..

ఆసనాదుచితమాసనాంతరం రంగనాథ యది గంతుమీహసే .
సన్నతేన విధినా సమర్పితాం సప్రసాదమధిరోహ పాదుకాం .. 9.8.. 248..

పరిజనవనితాభిః ప్రేషితః ప్రాంజలిస్త్వాం
ప్రణమతి మదనోఽ యం దేవ శుద్ధాంతదాసః .
ఫణిపతిశయనీయం ప్రాపయిత్రీ సలీలం
పదకమలమియం తే పాదుకా పర్యుపాస్తాం .. 9.9.. 249..

ఇతి నిగమవందివచసా సమయే సమయే గృహీతసంకేతః .
అభిసరతి రంగనాథః ప్రతిపదభోగాయ పాదుకే భవతీం .. 9.10.. 250..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
వైతాలికపద్ధతిర్నవమీ ..

10. శృంగారపద్ధతిః (10)

శౌరేః శృంగారచేష్టానాం ప్రసూతిం పాదుకాం భజే .
యామేష భుంక్తే శుద్ధాంతాత్పూర్వం పశ్చాదపి ప్రభుః .. 10.1.. 251..

ప్రణతత్రిదశేంద్రమౌలిమాలామకరందార్ద్రపరాగపంకిలేన .
అనులింపతి పాదుకే స్వయం త్వామనురూపేణ పదేన రంగనాథ .. 10.2.. 252..

అవదాతహిమాంశుకానుషక్తం
పదరక్షే త్వయి రంగిణః కదాచిత్ .
కిమపి స్థితమద్వితీయమాల్యం
విరలావస్థితమౌక్తికం స్మరామి .. 10.3.. 253..

అసహాయగృహీతరంగనాథామవరోధాంగణసీమ్ని పాదుకే త్వాం .
సుదృశః స్వయమర్చయంతి దూరాదవతంసోత్పలవాసితైరపాంగైః .. 10.4.. 254..

నిర్విశ్యమానమపి నూతనసన్నివేశం
కైవల్యకల్పితవిభూశణకాయకాంతిం .
కాలేషు నిర్విశసి రంగయువానమేకా
శృంగారనిత్యరసికం మణిపాదరక్షే .. 10.5.. 255..

నిద్రాయితస్య కమితుర్మణిపాదుకే త్వం
పర్యంకికాపరిసరం ప్రతిపద్యమానా .
శ్వాసానిలప్రచలితేన భజస్యభీక్ష్ణం
నాభీసరోజరజసా నవమంగరాగం .. 10.6.. 256..

శయితవతి రజన్యాం పాదుకే రంగబంధౌ
చరణకమలపార్శ్వే సాదరం వర్తసే త్వం .
ఫణిపతిశయనీయాదుత్థితస్య ప్రభాతే
ప్రథమనయనపాతం పావనం ప్రాప్తుకామా .. 10.7.. 257..

చరణకమలసంగాద్రంగనాథస్య నిత్యం
నిగమపరిమలం త్వం పాదుకే నిర్వమంతీ .
నియతమతిశయానా వర్తసే సావరోధం
హృదయమధివసంతీం మాలికాం వైజయంతీం .. 10.8.. 258..

ఉపనిషదబలాభిర్నిత్యముత్తంసనీయం
కిమపి జలధికన్యాహస్తసంవాహనార్హం .
తవ తు చరణరక్షే దేవి లీలారవిందం
చరణసరసిజం తచ్చారు చాణూరహంతుః .. 10.9.. 259..

అఖిలాంతఃపురవారేష్వనేకవారం పదావని స్వైరం .
అనుభవతి రంగనాథో విహారవిక్రాంతిసహచరీం భవతీం .. 10.10.. 260..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే శృంగారపద్ధతిర్దశమీ ..

11. సంచారపద్ధతిః (60)

``అగ్రతస్తే గమిశ్యామి మృద్నంతీ కుశకంటకాన్'' .
ఇతి సీతాఽ పి యద్వృత్తిమియేష ప్రణమామి తాం .. 11.1.. 261..

శరదః శతమంబ పాదుకే స్యాం
సమయాహూతపితామహస్తుతాని .
మణిమంటపికాసు రంగభర్తు
స్త్వదధీనాని గతాగతాని పశ్యన్ .. 11.2.. 262..

త్వదధీనపరిక్రమో ముకుందస్తదధీనస్తవ పాదుకే విహారః .
ఇతరేతరపారతంత్ర్యమిత్థం యువయోః సిద్ధమనన్యతంత్రభూమ్నోః .. 11.3.. 263..

రజసా తమసా చ దుష్టసత్త్వే
గహనే చేతసి మామకే ముకుందః .
ఉచితం మృగయావిహారమిచ్ఛన్
భవతీమాదృత పాదుకే పదాభ్యాం .. 11.4.. 264..

క్షమయా జగతామపి త్రయాణా
మవనే దేవి పదావని త్వయైవ .
అభిగమ్యతమోఽ పి సంశ్రితానా-
మభిగంతా భవతి స్వయం ముకుందః .. 11.5.. 265..

శిరసా భవతీం దధాతి కశ్చి-
ద్విధృతః కోఽ పి పదస్పృశా భవత్యా .
ఉభయోర్మధువైరిపాదరక్షే త్వదధీనాం
గతిమామనంతి సంతః .. 11.6.. 266..

స్పృశతః శిరసా పదేన చ త్వాం
గతిముద్దిశ్య ముకుందపాదుకే ద్వౌ .
అవరోహతి పశ్చిమః పదాత్ స్వా-
దధిరోహత్యనఘస్తదేవ పూర్వః .. 11.7.. 267..

సమయేష్వపదిశ్య జైత్రయాత్రాం వివిధాంతఃపురవాగురావ్యతీతః .
నియతం మణిపాదుకే భవత్యా రమతే వర్త్మని రంగసార్వభౌమః .. 11.8.. 268..

నిజసంహననప్రసక్తలాస్యం చరతి త్వామధిరుహ్య రంగనాథః .
పదరక్షిణి పావనత్వమాస్తాం రసికాస్వాదమతః పరం న విద్మః .. 11.9.. 269..

పదయోరనయోః పరస్య పుంస-
స్తదనుగ్రాహ్యవిహారపద్ధతేర్వా .
శిరసో మణిపాదుకే శ్రుతీనాం
మనసో వా మమ భూషణం త్వమేకా .. 11.10.. 270..

కృపయా మధువైరిపాదరక్షే
కఠినే చేతసి మామకే విహర్తుం .
మకుటేషు దివౌకసాం విధత్తే
భవతీ రత్నవిసంష్ఠులేషు యోగ్యాం .. 11.11.. 271..

చరణద్వయమర్భకస్య శౌరేః
శరదంభోరుహచాతురీధురీణం .
శకటాసురతాడనేఽపి గుప్తం
తవ శక్త్యా కిల పాదుకే తదాసీత్ .. 11.12.. 272..

ఉత్తస్థుషో రంగశయస్య శేషాదాస్థానసింహాసనమారురుక్షోః .
మధ్యేనిశాంతం మణిపాదుకే త్వాం లీలాపదన్యాససఖీం ప్రపద్యే .. 11.13.. 273..

ప్రాప్తాధికారాః పతయః ప్రజానాముత్తంసితాముత్తమపాదుకే త్వాం .
రంగేశితుః స్వైరవిహారకాలే సంయోజయంత్యంఘ్రిసరోజయుగ్మే .. 11.14.. 274..

త్వయాఽనుబద్ధాం మణిపాదరక్షే లీలాగతిం రంగశయస్య పుంసః .
నిశామయంతో న పునర్భజంతే సంసారకాంతారగతాగతాని .. 11.15.. 275..

వ్యూహానుపూర్వీరుచిరాన్ విహారాన్
పదక్రమేణ ప్రతిపద్యమానా .
బిభర్షి నిత్యం మణిపాదుకే త్వం
మురద్విషో మూర్తిరివ త్రిలోకీం .. 11.16.. 276..

పదేషు మందేషు మహత్స్వపి త్వం
నీరంధ్రసంశ్లేషవతీ మురారేః .
ప్రత్యాయనార్థం కిల పాదుకే నః
స్వాభావికం దర్శయసి ప్రభావం .. 11.17.. 277..

కృపావిశేషాత్ క్షమయా సమేతాం
ప్రవర్తమానాం జగతో విభూత్యై .
అవైమి నిత్యం మణిపాదుకే త్వా-
మాకస్మికీం రంగపతేః ప్రసత్తిం .. 11.18.. 278..

ఉపాగతానాముపతాపశాంత్యై
సుఖావగాహాం గతిముద్వహంతీం .
పశ్యామి శౌరేః పదవాహినీం త్వాం
నిమ్నేషు తుంగేషు చ నిర్విశేషాం .. 11.19.. 279..

సహ ప్రయాతా సతతం ప్రయాణే
ప్రాప్తాసనే సంశ్రితపాదపీఠా .
అలంఘనీయా సహజేన భూమ్నా
ఛాయేవ శౌరేర్మణిపాదుకే త్వం .. 11.20.. 280..

పదస్పృశా రంగపతిర్భవత్యా విచక్రమే విశ్వమిదం క్షణేన .
తదస్య మన్యే మణిపాదరక్షే త్వయ్యేవ విఖ్యాతమురుక్రమత్వం .. 11.21.. 281..

సంచారయంతీ పదమన్వతిష్ఠః సహాయకృత్యం మణిపాదరక్షే .
మాతస్త్వమేకా మనువంశగోప్తుర్గోపాయతో గౌతమధర్మదారాన్ .. 11.22.. 282..

త్వత్త్రస్తవిష్టపచరానసపత్నయిష్య-
న్నారుహ్య తార్క్ష్యమవరుహ్య చ తత్క్షణేన .
శుద్ధాంతభూమిషు పునర్మణిపాదరక్షే
విశ్రామ్యతి త్వయి విహారవశేన శౌరిః .. 11.23.. 283..

విక్రమ్య భూమిమఖిలాం బలినా ప్రదిష్టాం
దేవే పదావని దివం పరిమాతుకామే .
ఆసీదతో దినకరస్య కరోపతాపా-
త్సంరక్షితుం పదసరోజముపర్యభూస్త్వం .. 11.24.. 284..

త్వత్సంగమాన్నను సకృద్విధిసంప్రయుక్తా
శుద్ధిం పరామధిజగామ శివత్వహేతుం .
రంగాధిరాజపదరక్షిణి కీదృశీ సా
గంగా బభూవ భవదీయగతాగతేన .. 11.25.. 285..

వృద్ధిం గవాం జనయితుం భజతా విహారాన్
కృష్ణేన రంగరసికేన కృతాశ్రయాయాః .
సంచారతస్తవ తదా మణిపాదరక్షే
బృందావనం సపది నందనతుల్యమాసీత్ .. 11.26.. 286..

మాతస్త్వయామయతయా చరణప్రమాణే
ద్వే విక్రమేషు వివిధేషు సహాయభూతే .
నాథస్య సాధుపరిరక్షణకర్మణి త్వం
దుష్కృద్వినాశనదశాసు విహంగరాజః .. 11.27.. 287..

పాదావని క్వచన విక్రమణే భుజానాం

పంచాయుధీ కరరుహైర్భజతే వికల్పం .
నిత్యం త్వమేవ నియతా పదయోర్మురారే-
స్తేనాసి నూనమవికల్పసమాధియోగ్యా .. 11.28.. 288..

అక్షేత్రవిద్భిరధిగంతుమశక్యవృత్తి-
ర్మాతస్త్వయా నిరవధిర్నిధిరప్రమేయః .
రథ్యాంతరేషు చరణావని రంగసంగీ
వాత్సల్యనిఘ్నమనసా జనసాత్ కృతోఽసౌ .. 11.29.. 289..

సంపద్యతే సముచితం క్రమమాశ్రయంత్యా
సద్వర్త్మనా భగవతోఽపి గతిర్భవత్యా .
ఈష్టే పదావని పునః క ఇవేతరేషాం
వ్యావర్తనస్య విషమాదపథప్రచారాత్ .. 11.30.. 290..

రంగేశ్వరేణ సహ లాస్యవిశేషభాజో
లీలోచితేషు తవ రత్నశిలాతలేషు .
మధ్యే స్థితాని కతిచిన్మణిపాదరక్షే
సభ్యాన్ విశేషమనుయోక్తుమితి ప్రతీమః .. 11.31.. 291..

నిత్యం పదావని నివేశ్య పదం భవత్యాం
నిష్పందకల్పపరిమేయపరిచ్ఛదాని .
శృంగారశీతలతరాణి భవంతి కాలే
రంగేశ్వరస్య లలితాని గతాగతాని .. 11.32.. 292..

భోగార్చనాని కృతిభిః పరికల్పితాని
ప్రీత్యైవ రంగనృపతిః ప్రతిపద్యమానః .
పశ్యత్సు నిత్యమితరేషు పరిచ్ఛదేషు
ప్రత్యాసనం భజతి కాంచనపాదుకే త్వాం .. 11.33.. 293..

అంతస్తృతీయనయనైః స్వయముత్తమాంగై-
రావిర్భవిష్యదతిరిక్తముఖాంబుజైర్వా .
నృస్యంతి రంగరసికస్య విహారకాలే
వారక్రమేణ కృతినో మణిపాదుకే త్వాం .. 11.34.. 294..

రంగేశ్వరే సమధిరూఢవిహంగరాజే
మాతంగరాజవిధృతాం మణిపాదుకే త్వాం .
అన్వాసతే విధృతచారుసితాతపత్రాః
స్వర్గౌకసః సుభగచామరలోలహస్తాః .. 11.35.. 295..

విష్ణోః పదం గతివశాదపరిత్యజంతీం
లోకేషు నిత్యవిషమేషు సమప్రచారాం .
అన్వేతుమర్హతి ధృతామఖిలైః సురేంద్రై-
ర్గంగా కథం ను గరుడధ్వజపాదుకే త్వాం .. 11.36.. 296..

భిక్షామపేక్ష్య దనుజేంద్రగృహం ప్రయాతు-
ర్గుప్త్యై గవాం విహరతో వహతశ్చ దూత్యం .
తత్తాదృశాని చరణావని రంగభర్తు-
స్త్వత్సంగమేన సుభగాని విచేష్టితాని .. 11.37.. 297..

నిర్వ్యజ్యమానసవతాలలయప్రభిమ్నా
నిర్యంత్రణేన నిజసంచరణక్రమేణ .
మృద్నాసి రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వం
దుఃఖాత్మకాన్ప్రణమతాం దురితప్రరోహాన్ .. 11.38.. 298..

నిత్యం య ఏవ జగతో మణిపాదరక్షే
సత్తాస్థితిప్రయతనేషు పరం నిదానం .
సోఽపి స్వతంత్రచరితస్త్వదధీనవృత్తిః
కా వా కథా తదితరేషు మితంపచేషు .. 11.39.. 299..

నిర్విష్టనాగశయనేన పరేణ పుంసా
న్యస్తే పదే త్వయి పదావని లోకహేతోః .
స్వర్గౌకసాం త్వదనుధావనతత్పరాణాం
సద్యః పదాని విపదామపదం భవంతి .. 11.40.. 300..

శరదుపగమకాలే సంత్యజన్ యోగనిద్రాం
శరణముపగతానాం త్రాణహేతోః ప్రయాస్యన్ .
జలధిదుహితురంకాన్మందమాదాయ దేవి
త్వయి ఖలు నిదధాతి స్వం పదం రంగనాథః .. 11.41.. 301..

స్పృశసి పదసరోజం పాదుకే నిర్విఘాతం
ప్రవిశసి చ సమస్తాం దేవి శుద్ధాంతకక్ష్యాం .
అపరమపి మురారేః పూర్వమాభీరకన్యా-
స్వభిసరణవిధీనామగ్రిమా సాక్షిణీ త్వం .. 11.42.. 302..

ప్రతిభవనమనన్యే పాదుకే త్వత్ప్రభావా-
ద్ద్వివిధవపుషి దేవే విభ్రమద్యూతకాలే .
అభిలషితసపత్నీగేహయాత్రావిఘాతం
గ్లహయతి రహసి త్వాం షోడశస్త్రీసహస్రం .. 11.43.. 303..

తటభువి యమునాయాశ్ఛన్నవృత్తే ముకుందే
ముహురధిగమహేతోర్మృహ్యతాం యౌవనానాం .
శమయితుమలమాసీచ్ఛంఖచక్రాదిచిహ్నో
ప్రతిపదవిచికిత్సాం పాదుకే పద్ధతిస్తే .. 11.44.. 304..

అధిగతబహుశాఖాన్ మంజువాచః శుకాదీన్
సరసిజనిలయాయాః ప్రీతయే సంగ్రహీతుం .
ప్రకటితగుణజాలం పాదుకే రంగబంధో-
రుపనిషదటవీషు క్రీడితం త్వత్సనాథం .. 11.45.. 305..

మునిపరిషది గీతం గౌతమీరక్షణం తే

ముహురనుకలయంతో మంజువాచః శకుంతాః .
ఉషసి నిజకులాయాదుత్థితా దండకేషు
స్వయమపి పదరక్షే స్వైరమామ్రేడయంతి .. 11.46.. 306..

యమనియమవిశుద్ధైర్యన్న పశ్యంతి చిత్తైః
శ్రుతిషు చులుకమాత్రం దృశ్యతే యస్య భూమా .
సులభనిఖిలభావం మాంసదృష్టేర్జనస్య
స్వయముపహరసి త్వం పాదుకే తం పుమాంసం .. 11.47.. 307..

నిధిమివ నిరపాయం త్వామనాదృత్య మోహా-
దహమివ మమ దోషం భావయన్ క్షుద్రమర్థం .
మయి సతి కరుణాయాః పూర్ణపాత్రే త్వయా కిం
పరముపగమనీయః పాదుకే రంగనాథ .. 11.48.. 308..

కమపి కనకసింధోః సైకతే సంచరంతం
కలశజలధికన్యామేదినీదత్తహస్తం .
అనిశమనుభవేయం పాదుకే త్వయ్యధీనం
సుచరితపరిపాకం సూరిభిః సేవనీయం .. 11.49.. 309..

పరిసరముపయాతా పాదుకే పశ్య మాతః
కరణవిలయఖేదాత్ కాందిశీకే వివేకే .
పురుషముపనయంతీ పుండరీకాక్షమగ్రే
పునరుదరనివాసక్లేశవిచ్ఛేదనం నః .. 11.50.. 310..

సా మే భూయాత్ సపది భవతీ పాదుకే తాపశాంత్యై
యామారూఢో దివమివ శుభ్రైః సేవ్యమానో మరుద్భిః .
సౌదామిన్యా సహ కమలయా సహ్యజావృద్ధిహేతుః
కాలే కాలే చరతి కరుణావర్షుకః కృష్ణమేఘః .. 11.51.. 311..

సత్యాల్లోకాత్ సకలమహితాత్ స్థానతో వా రఘూణాం
శంకే మాతః సమధికగుణం సైకతం సహ్యజాయాః .
పూర్వం పూర్వం చిరపరిచితం పాదుకే యత్ త్యజంత్యా
నీతో నాథస్తదిదమితరన్నీయతే న త్వయాఽ సౌ .. 11.52.. 312..

అగ్రే దేవి త్వయి సుమనసామగ్రిమైరంతరంగై-
ర్విన్యస్తాయాం వినయగరిమావర్జితాదుత్తమాంగాత్ .
దత్తే పాదం దరముకులితం త్వత్ప్రభావాతిశంకీ
దేవః శ్రీమాన్ దనుజమథనో జైత్రయాత్రాస్వనన్యః .. 11.53.. 313..

పౌరోదంతాన్పరికలయితుం పాదుకే సంచరిష్ణో-
ర్వ్యక్తావ్యక్తా వశికవిశిఖావర్తినీ రంగభర్తుః .
వేలాతీతశ్రుతిపరిమలైర్వ్యక్తిమభ్యేతి కాల్యే
విన్యాసస్తే విబుధపరిషన్మౌలివిన్యాసదృశ్యైః .. 11.54.. 314..

ఆసంస్కారాద్ ద్విజపరిషదా నిత్యమభ్యస్యమానా
శ్రేయోహేతుః శిరసి జగతః స్థాయినీ స్వేన భూమ్నా .
రంగాధీశే స్వయముదయిని క్షేప్తుమంధం తమిస్రం
గాయత్రీవ త్రిచతురపదా గణ్యసే పాదుకే త్వం .. 11.55.. 315..

భవతీం పరస్య పురుషస్య రంగిణో
మహిమానమేవ మణిపాదు మన్మహే .
కథమన్యథా స్వమహిమప్రతిష్ఠితః
ప్రతితిష్ఠతి త్వయి పదాత్పదం ప్రభుః .. 11.56.. 316..

తిథిరష్టమీ యదవతారవైభవా-
త్ప్రథమా తిథిస్త్రిజగతామజాయత .
మణిపాదుకే తముపనీయ వీథికా-
స్వతిథీకరోషి తదనన్యచక్షుషాం .. 11.57.. 317..

అపారప్రఖ్యాతేరశరణశరణ్యత్వయశసా
నను త్వం రంగేందోశ్చరణకమలస్యాపి శరణం .
యయా లభ్యః పంగుప్రభృతిభిరసౌ రంగనగర-
ప్రతోలీపర్యంతే నిధిరనఘవాచాం నిరవధిః .. 11.58.. 318..

తత్తద్వాసగృహాంగణప్రణయినః శ్రీరంగశృంగారిణో
వాల్లభ్యాదవిభక్తమంథరగతిస్త్వం మే గతిః పాదుకే .
లీలాపంకజహల్లకోత్పలగలన్మాధ్వీకసేకోత్థితా
యత్రామోదవికల్పనా వివృణుతే శుద్ధాంతవారక్రమం .. 11.59.. 319..

సంభవతు పాదరక్షే సత్యసుపర్ణాదిరౌపవాహ్యగణః .
యాత్రాసు రంగభర్తుః ప్రథమపరిస్పందకారణం భవతీ .. 11.60.. 320..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
సంచారపద్ధతిరేకాదశీ ..

12. పుష్పపద్ధతిః (30)

శౌరేః సంచారకాలేషు పుష్పవృష్టిర్దివశ్చ్యుతా .
పర్యవస్యతి యత్రైవ ప్రపద్యే తాం పదావనీం .. 12.1.. 321..

దైవతం మమ జగత్త్రయార్చితా దివ్యదంపతివిహారపాదుకా .
పాణిపాదకమలార్పణాత్ తయోర్యా భజత్యనుదినం సభాజనం .. 12.2.. 322..

తవ రంగరాజమణిపాదు తతో విహితార్హణః సురసరిత్పయసా .

అవతంసచంద్రకలయా గిరిశో నవకేతకీదలమివార్చయతి .. 12.3.. 323..

కుసుమేషు సమర్పితేషు భక్త్యా-
స్త్వయి రంగేశపదావని ప్రతీమః .
శఠకోపమునేస్త్వదేకనామ్నః
సుభగం యత్ సురభిత్వమస్య నిత్యం .. 12.4.. 324..

పదే పరస్మిన్ భువనే విధాతుః
పుణ్యైః ప్రసూనైః పులినే సరయ్వాః .
మధ్యే చ పాదావని సహ్యసింధో-
రాసీచ్చతుఃస్థానమివార్చనం తే .. 12.5.. 325..

తవైవ రంగేశ్వరపాదరక్షే సౌభాగ్యమవ్యాహతమాప్తుకామాః .
సురద్రుమాణాం ప్రసవైః సుజాతైరభ్యర్చయంత్యప్సరసో ముహుస్త్వాం .. 12.6.. 326..

నివేశితాం రంగపతేః పదాబ్జే మన్యే సపర్యాం మణిపాదరక్షే .
త్వదర్పణాదాపతితామపశ్యద్ గాండీవధన్వా గిరిశోత్తమాంగే .. 12.7.. 327..

పత్త్రాణి రంగనృపతేర్మనిపాదరక్షే
ద్విత్రాణ్యపి త్వయి సమర్ప్య విభూతికామాః .
పర్యాయలబ్ధపురుహూతపదాః శచీనాం
పత్రాంకురాణి విలిఖంతి పయోధరేషు .. 12.8.. 328..

నిర్వర్తయంతి తవ యే నిచితాని పుష్పై-
ర్వైహారికాణ్యుపవనాని వసుంధరాయాం .
కాలేన తే కమలలోచనపాదరక్షే
క్రీడంతి నందనవనే కృతినః పుమాంసః .. 12.9.. 329..

అర్చంతి యే మురభిదో మణిపాదరక్షే
భావాత్మకైరపి పరం భవతీం ప్రసూనైః .
మందారదామసుభగైర్ముకుటైరజస్రం
బృందారకాః సురభయంతి పదం తదీయం .. 12.10.. 330..

అస్పృష్టదోషపరిమర్షమలంఘ్యమన్యై-
ర్హస్తాపచేయమఖిలం పురుషార్థవర్గం .
చిత్రం జనార్దనపదావని సాధకానాం
త్వయ్యర్పితాః సుమనసః సహసా ఫలంతి .. 12.11.. 331..

వందారుభిః సురగణైస్త్వయి సంప్రయుక్తా
మాలా విభాతి మధుసూదనపాదరక్షే .
విక్రాంతవిష్ణుపదసంశ్రయబద్ధసఖ్యా
భాగీరథీవ పరిరంభణకాంక్షిణీ తే .. 12.12.. 332..

యే నామ రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వా-
మభ్యర్చయంతి కమలైరధికర్తుకామాః .
ఆరోపయత్యవహితా నియతిః క్రమాత్ తాన్
కల్పాంతరీయకమలాసనపత్రికాసు .. 12.13.. 333..

త్వయ్యర్పితాని మనుజైర్మణిపాదరక్షే
దూర్వాంకురాణి సులభాన్యథవా తులస్యాః .
సారాధికాః సపది రంగనరేంద్రశక్త్యా
సంసారనాగదమనౌషధయో భవంతి .. 12.14.. 334..

ఆరాధ్య నూనమసురార్దనపాదుకే త్వా-
మాముష్మికాయ విభవాయ సహస్రపత్త్రైః .
మన్వంతరేషు పరివర్తిషు దేవి మర్త్యాః
పర్యాయతః పరిణమంతి సహస్రనేత్రాః .. 12.15.. 335..

ధన్యైస్త్వయి త్రిదశరక్షకపాదరక్షే
పుష్పాణి కాంచనమయాని సమర్పితాని .
విస్రంసినా వినమతో గిరిశోత్తమాంగా-
దారగ్వధేన మిలితాన్యపృథగ్భవంతి .. 12.16.. 336..

విశ్వోపసర్గశమనం త్వయి మన్యమానై-
ర్వైమానికైః ప్రణిహితం మణిపాదరక్షే .
పద్మాసహాయపదపద్మనఖార్చిషస్తే
పుష్పోపహారవిభవం పునరుక్తయంతి .. 12.17.. 337..

నాకౌకసాం శమయితుం పరిపంథివర్గాన్
నాథే పదం త్వయి నివేశయితుం ప్రవృత్తే .
త్వత్సంశ్రితాం విజహతస్తులసీం వమంతి
ప్రస్థానకాహలరవాన్ప్రథమం ద్విరేఫాః .. 12.18.. 338..

రంగేశపాదపరిభోగసుజాతగంధాం
సంప్రాప్య దేవి భవతీం సహ దివ్యపుష్పైః .
నిత్యోపదర్శితరసం న కిలాద్రియంతే
నాభీసరోజమపి నందనచంచరీకాః .. 12.19.. 339..

ప్రాగేవ కాంచనపదావని పుష్పవర్షా-
త్సంవర్తితే శమితదైత్యభయైః సురేంద్రైః .
పద్మేక్షణస్య పదపద్మనివేశలాభే
పుష్పాభిషేకముచితం ప్రతిపద్యసే త్వం .. 12.20.. 340..

దిశిదిశి మునిపత్న్యో దండకారణ్యభాగే
న జహతి బహుమానాన్నూనమద్యాపి మూలం .
రఘుపతిపదరక్షే త్వత్పరిష్కారహేతో-
రపచితకుసుమానామాశ్రమానోకహానాం .. 12.21.. 341..

ఘటయసి పరిపూర్ణాన్ కృష్ణమేఘప్రచారే
కృతిభిరుపహృతైస్త్వం కేతకీగర్భపత్త్రైః .

వరతనుపరిణామాద్వామతః శ్యామలానాం
ప్రణతిసమయలగ్నాన్పాదుకే మౌలిచంద్రాన్ .. 12.22.. 342..

పరిచరణనియుక్తైః పాదుకే రంగభర్తుః
పవనతనయముఖ్యైరర్పితాం త్వత్సమీపే .
వినతవిధిముఖేభ్యో నిర్విశేషాం ద్విరేఫాః
కథమపి విభజంతే కాంచనీం పద్మపంక్తిం .. 12.23.. 343..

విధిశివపురుహూతస్పర్శితైర్దివ్యపుష్పై-
స్త్వయి సహ నిపతంతస్తత్తదుద్యానభృంగాః .
మధురిపుపదరక్షే మంజుభిః స్వైర్నినాదై-
రవిదితపరమార్థాన్ నూనమధ్యాపయంతి .. 12.24.. 344..

ప్రశమయతి జనానాం సంజ్వరం రంగభర్తుః
పరిసరచలితానాం పాదుకే చామరాణాం .
అనుదినముపయాతైరుత్థితం దివ్యపుష్పై-
ర్నిగమపరిమలం తే నిర్విశన్ గంధవాహః .. 12.25.. 345..

అఖిలభువనరక్షానాటికాం దర్శయిష్య-
న్ననిమిషతరుపుష్పైరర్చితే రంగమధ్యే .
అభినయమనురూపం శిక్షయత్యాత్మనా త్వాం
ప్రథమవిహితలాస్యః పాదుకే రంగనాథః .. 12.26.. 346..

అగలితనిజరాగాం దేవి విష్ణోః పదం త-
త్త్రిభువనమహనీయాం ప్రాప్య సంధ్యామివ త్వాం .
భవతి విబుధముక్తైః స్పష్టతారానుషంగం
పరిసరపతితైస్తే పారిజాతప్రసూనైః .. 12.27.. 347..

వ్యంజంత్యేతే విభవమనఘం రంజయంతః శ్రుతీర్నః
ప్రాధ్వం రంగక్షితిపతిపదం పాదుకే ధారయంత్యాః .
నాదైరంతర్నిహితనిగమైర్నందనోద్యానభృంగా
దివ్యైః పుష్పైః స్నపితవపుషో దేవి సౌస్నాతికాస్తే .. 12.28.. 348..

కిం పుష్పైస్తులసీదలైరపి కృతం దూర్వాఽపి దూరే స్థితా
త్వత్పూజాసు ముకుందపాదు కృపయా త్వం కామధేనుః సతాం .
ప్రత్యగ్రాహృతదర్భపల్లవలవగ్రాసాభిలాషోన్ముఖీ
ధేనుస్తిష్ఠతు సా వసిష్ఠభవనద్వారోపకంఠస్థలే .. 12.29.. 349..

చూడారగ్వధరజసా చూర్ణస్నపనం విధాయ తే పూర్వం .
రంగేశపాదుకే త్వామభిషించతి మౌలిగంగయా శంభుః .. 12.30.. 350..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
పుష్పపద్ధతిర్ద్వాదశీ ..

13. పరాగపద్ధతిః (30)

పాంతు వః పద్మనాభస్య పాదుకాకేలిపాంసవః .
అహల్యాదేహనిర్మాణపర్యాయపరమాణవః .. 13.1.. 351..

తవ సంచరణాద్రజో విధూతం యదిదం రంగనరేంద్రపాదరక్షే .
అలమేతదనావిలాని కర్తుం కతకక్షోద ఇవాశు మానసాని .. 13.2.. 352..

పునరుక్తపితామహానుభావాః పురుషాః కేచిదమీ పునంతి విశ్వం .
మధువైరిపదారవిందబంధోరపరాగాస్తవ పాదుకే పరాగైః .. 13.3.. 353..

అభియుక్తజనో నిజార్భకాణాం బహుశో రంగనరేంద్రపాదరక్షే .
అవలేపపిశాచమోచనార్థం రజసా లింపతి తావకేన దేహాన్ .. 13.4.. 354..

శిరసా పరిగృహ్య లోకపాలాస్తవ రంగేశ్వరపాదుకే రజాంసి .
విషమేషు బలేషు దానవానాం వ్యపనీతాన్యశిరస్త్రమావిశంతి .. 13.5.. 355..

కృతినః శిరసా సముద్వహంతః కతిచిత్ కేశవపాదుకే రజస్తే .
రజసరతమసోఽపి దూరభూతం పరిపశ్యంతి విశుద్ధమేవ సత్త్వం .. 13.6.. 356..

అధికం పదమాశ్రితోఽపి వేధాః ప్రయతో రంగధురీణపాదరక్షే .
అభివాంఛతి సంగమం పరాగైరభిజాతైస్తవ దేవి నాభిజాతః .. 13.7.. 357..

శుద్ధసత్త్వవపుషైవ భవత్యా పాదుకే విరజసా హరిపాదౌ .
అస్తు కిం పునరిదం రజసా తే శుద్ధసత్త్వమయతా మనుజానాం .. 13.8.. 358..

తద్రజస్తవ తనోతి పాదుకే
మానసాన్యకఠినాని దేహినాం .
ప్రస్తరస్య పదవీగతస్య య-
ద్వ్యాచకార మునిధర్మదారతాం .. 13.9.. 359..

రంగేశయస్య పురుషస్య జగద్విభూత్యై
రథ్యాపరిక్రమవిధౌ మనిపాదరక్షే .
సీమంతదేశమనవద్యసరస్వతీనాం
సిందూరయంతి భవతీచరితాః పరాగాః .. 13.10.. 360..

మాన్యేన రంగనృపతేర్మణిపాదరక్షే
చూడాపదాని రజసా తవ భూషయంతః .
కాలక్రమేణ భజతాం కమలాసనత్వం
నాభీసరోజరజసాం నివసంతి మధ్యే .. 13.11.. 361..

మాతర్ముకుందచరణావని తావకీనా-
శ్చింతావశీకరణచూర్ణవిశేషకల్పాః .
సంచారపాంసుకణికాః శిరసా వహంతో
విశ్వం పునంతి పదపద్మపరాగలేశైః .. 13.12.. 362..

ఆయోజితాన్యమలధీభిరనన్యలభ్యే
పాదావని శ్రుతివధూపటవాసకృత్యే .
త్వత్సంచరప్రచలితాని రజాంసి శౌరేః
ప్రఖ్యాపయంతి పదపద్మపరాగశోభాం .. 13.13.. 363..

మూర్ధానమంబ మురభిన్మణిపాదరక్షే
యేషాం కదాఽ పి రజసా భవతీ పునాతి .
త్వామేవ తే సుకృతినః స్నపయంతి కాలే
మందారదామరజసా మకుటచ్యుతేన .. 13.14.. 364..

రథ్యావిహార రజసా పరిధూసరాంగీం
రంగేశ్వరస్య లలితేషు మహోత్సవేషు .
ప్రస్ఫోటయత్యవనతో మణిపాదుకే త్వాం
గౌరీపతిః స్వయమిభాజినపల్లవేన .. 13.15.. 365..

నేదీయసాం నిజపరాగనివేశపూర్వం
స్పృష్ట్వా శిరాంసి భవతీ భవరోగభాజాం .
గాఢం నిపీడ్య గరుడధ్వజపాదరక్షే
మానగ్రహం శమయతీవ పరైరసాధ్యం .. 13.16.. 366..

ఆపాతవల్లవతనోరకుమారయూనః
పాదావని ప్రవిశతో యమునానికుంజాన్ .
ఆసీదనంగసమరాత్పురతః ప్రవృత్తః
సేనాపరాగ ఇవ తే పదవీపరాగః .. 13.17.. 367..

గంగాపగాతటలతాగృహమాశ్రయంత్యాః
పాదావని ప్రచలితం పదవీరజస్తే .
ప్రాయేణ పావనతమం ప్రణతస్య శంభోర్-
ఉద్ధూలనం కిమపి నూతనమాతనోతి .. 13.18.. 368..

అంతే తదా త్వమవిలంబితమానయంతీ
రంగాద్భుజంగశయనం మణిపాదరక్షే .
కామం నివర్తయితుమర్హసి సజ్జ్వరం మే
కర్పూరచూర్ణపటలైరివ ధూలిభిస్తే .. 13.19.. 369..

రంగేశపాదసహధర్మచరి త్వదీయాన్
మౌలౌ నివేశ్య మహితాన్పదవీపరాగాన్ .
సంతస్త్రివర్గపదవీమతిలంఘయంతో
మౌలౌ పదం విదధతే విబుధేశ్వరాణాం .. 13.20.. 370..

మాతస్తదా మాధవపాదరక్షే త్వయి ప్రసక్తం త్వరయోపయాంత్యాం .
పరామృశేయం పదవీపరాగం ప్రాణైః ప్రయాణాయ సముజ్జిహానైః .. 13.21.. 371..

తథాగతా రాఘవపాదరక్షే సంపశ్యమానేషు తపోధనేషు .
ఆసీదహల్యా తవ పాంసులేశైరపాంసులానాం స్వయమగ్రగణ్యా .. 13.22.. 372..

పశ్యామి పద్మేక్షణపాదరక్షే భవాంబుధిం పాతుమివ ప్రవృత్తాన్ .
భక్తోపయానత్వరయా భవత్యాః పర్యస్యమానాన్పదవీపరాగాన్ .. 13.23.. 373..

పంచాయుధీ భూషణమేవ శౌరేర్యతస్త్వయైతే మణిపాదరక్షే .
వితన్వతే వ్యాప్తదిశః పరాగాః శాంతోదయాంఛత్రుచమూపరాగాన్ .. 13.24.. 374..

పరిణతిమకఠోరాం ప్రాప్తయా యత్ప్రభావా-
దలభ శిలయా స్వాన్ గౌతమో ధర్మదారాన్ .
పునరుపజనిశంకావారకం పాదుకే త-
త్ప్రశమయతి రజస్తే రాగయోగం ప్రజానాం .. 13.25.. 375..

రజనివిగమకాలే రామగాథాం పఠంతః
కుశికతనయముఖ్యాః పాదుకే భావయంతే .
ఉపలశకలసక్తైస్త్వత్పరాగైరకాండే
జనితమునికలత్రాన్ దండకారణ్యభాగాన్ .. 13.26.. 376..

శుభసరణిరజోభిః శోభయంతీ ధరిత్రీం
పరిణతిరమణీయాన్స్రక్షరంతీ పుమర్థాన్ .
భవసి భువనవంద్యా పాదుకే రంగభర్తుః
శరణముపగతానాం శాశ్వతీ కామధేనుః .. 13.27.. 377..

పవనతరలితస్తే పాదుకే రంగభర్తు-
ర్విహరణసమయేషు వ్యాప్తవిశ్వః పరాగః .
విషమవిషయవర్త్మవ్యాకులానామజస్రం
వ్యపనయతి జనానాం వాసనారేణుజాలం .. 13.28.. 378..

నిష్ప్రత్యూహముపాసిషీమహి ముహుర్నిశ్శేషదోషచ్ఛిదో
నిత్యం రంగధురంధరస్య నిగమస్తోమార్చితే పాదుకే .
ధత్తే మూర్ధభిరాదిపద్మజనితా తత్తాదృశీ సంతతి-
ర్యత్సంచారపవిత్రితక్షితిరజఃపంక్తిం చతుఃపంచషైః .. 13.29.. 379..

రజసా పరోరజస్త-న్న ఖలు న లంఘ్యేత భగవతోఽ పి పదం .
కిముత హృదయం మదీయం భవతీ యది నామ పాదుకే న స్యాత్ .. 13.30.. 380..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య

14. నాదపద్ధతిః (100)

శ్రుతీనాం భూషణానాం తే శంకే రంగేంద్రపాదుకే .
మిథః సంఘర్షసంజాతం రజః కిమపి శింజితం .. 14.1.. 381..

మురభిన్మణిపాదుకే భవత్యాః స్తుతిమాకర్ణయతాం మయా నిబద్ధాం .
అవధీరయసీవ మంజునాదైరచమత్కారవచాంసి దుర్జనానాం .. 14.2.. 382..

విహితేష్వభివాదనేషు వేదైర్గమనోదీరితగర్భరత్ననాదా .
మధురం మధువైరిపాదరక్షే భవతీ ప్రత్యభివాదనం విధత్తే .. 14.3.. 383..

స్వదతే కిమిహైవ రంగనాథో
మయి తిష్ఠన్ యది వా పదే పరస్మిన్ .
ఇతి పృచ్ఛసి దేవి నూనమస్మాన్
మధురైస్త్వం మణిపాదుకే నినాదైః .. 14.4.. 384..

అవరోధగతస్య రంగభర్తుర్గతిషు వ్యంజితగర్భరత్ననాదా .
ప్రతిసఁల్లపసీవ పాదుకే త్వం కమలానూపురమంజుశింజితానాం .. 14.5.. 385..

మురభిచ్చరణారవిందరూపం మహితానందమవాప్య పూరుషార్థం .
అనఘైర్మణిపాదుకే నినాదైరహమన్నాద ఇతీవ గాయసి త్వం .. 14.6.. 386..

మదువైరిపదాంబుజం భజంతీ మణిపాదావని మంజుశింజితేన .
పఠసీవ ముహుః స్వయం ప్రజానామపరోపఙ్మరిష్టశాంతిమంత్రం .. 14.7.. 387..

శ్రుతిభిః పరమం పదం మురారేరనిదంకారమనేవమిత్యుపాత్తం .
ఇదమిత్థమితి బ్రవీషి నూనం మణిపాదావని మంజుభిః ప్రణాదైః .. 14.8.. 388..

మునయః ప్రణిధానసన్నిరుద్ధే హృది రంగేశ్వరరత్నపాదుకే త్వాం .
వినివేశ్య విభావయంత్యనన్యాః ప్రణవస్య ప్రణిధిం తవ ప్రణాదం .. 14.9.. 389..

మధురం మణిపాదుకే ప్రవృత్తే భవతీ రంగేపతేర్విహారకాలే .
అభయార్థనయా సమభ్యుపేతానవిసంవాదయతీవ మంజునాదైః .. 14.10.. 390..

శ్రవసోర్మమ పారణాం దిశంతీ మణిపాదావని మంజులైః ప్రణాదైః .
రమయా క్షమయా చ దత్తహస్తం సమయే రజధురీణమానయేథాః .. 14.11.. 391..

అనుయాతి నిత్యమమృతాత్మికాం కలాం
తవ రంగచంద్రమణిపాదు ఝుంకృతం .
శ్రవసా ముఖేన పరిభుజ్య యత్క్షణా-
దజరామరత్వముపయాంతి సాధవః .. 14.12.. 392..

పరుషైరజస్రమసతామనర్థకైః పరివాదపైశునవికత్థనాదిభిః .
మధుకైటభారిమణిపాదుకే మమ శ్రుతిదుష్కృతాని
వినివారయ స్వనైః .. 14.13.. 393..

పాదుకే పరిజనస్య దూరతః సూచయంతి ఖలు తావకాః స్వనాః .
లీలయా భుజగతల్పముజ్ఞతః శ్రీమతస్త్రిచతురాన్పదక్రమాన్ .. 14.14.. 394..

దేవి దైత్యదమనాయ సత్వరం ప్రస్థితస్య మణిపాదుకే ప్రభోః .
విశ్వమంగలవిశేషసూచకం శాకునం భవతి తావకం రుతం .. 14.15.. 395..

దాతుమర్హసి తదా మమ శ్రుతౌ దేవి రంగపతిరత్నపాదుకే .
విహ్వలస్య భవదీయశింజితం స్వాదుకర్ణరసనారసాయనం .. 14.16.. 396..

అహముపరిసమస్తదేవతానాముపరి మమ్యైష విభాతి వాసుదేవః .
తదిహ పరతరం న కించిదస్మాదితి వదసీవ పదావని ప్రణాదైః .. 14.17.. 397..

అవనతవిబుధేంద్రమౌలిమాలామ-
ధుమదశిక్షితమంథరప్రయాతా .
ప్రథయసి పరిరబ్ధశౌరిపాదా
మణికలహేన వియాతజల్పితాని .. 14.18.. 398..

ఆస్థానేషు త్రిదశమహితాన్ వర్తయిత్వా విహారాన్
స్థానే స్థానే నిజపరిజనం వారయిత్వా యథార్హం .
వాసాగారం స్వయముపసరన్పాదుకే మంజునాదా-
మాపర్యంకాన్న ఖలు భవతీం రంగనాథో జహాతి .. 14.19.. 399..

అంతర్న్యస్తైర్మణిభిరుదితం పాదుకే రంగబంధో
మందం మందం నిహితచరణే మంజులం తే నినాదం .
పశ్యంత్యాదిక్రమపరిణతేః ప్రాక్తనీం తాం పరాయా
మన్యే మిత్రావరుణవిషయాదుచ్చరంతీమవస్థాం .. 14.20.. 400..

ప్రఖ్యాతానాం పరిషది సతాం కారయిత్వా ప్రతిజ్ఞాం
ప్రాయేణ త్వాం ప్రథితవిభవాం వర్ణయంతీ మయా త్వం .
పాదన్యాసక్రమమనుగుణం ప్రాప్య రంగాధిరాజా-
త్పద్యారంభాన్ గణయసి పరం పాదుకే స్వైర్నినాదైః .. 14.21.. 401..

విష్ణోరస్మిన్పదసరసిజే వృత్తిభేదైర్విచిత్రై-
రైదంపర్యం నిగమవచసామైకకంఠ్యేన సిద్ధం .

ఇత్థం పుంసామనిపుణధియాం పాదుకే త్వం తదేవ
    స్పృష్ట్వా సత్యం వదసి నియతం మంజునా శింజితేన .. 14.22.. 402..

ఆమ్నాయైస్త్వామనితరపరైః స్తోతుమభ్యుద్యతానాం
    మధ్యే భక్త్యా మధువిజయినః పాదుకే మోహభాజాం .
శిక్షాతత్త్వస్ఖలితవచసాం శిక్షయస్యేవ పుంసాం
    మాత్రాదీని స్వయమనుపదం మంజుభిః స్వైర్నినాదైః .. 14.23.. 403..

లక్ష్మీకాంతం కమపి తరుణం రథ్యయా నిష్పతంతం
    రాగాద్ ద్రష్టుం త్వరితమనసాం రాజధానీవధూనాం .
ప్రత్యాదేశం భజతి మధురైః పాదుకే శింజితైస్తే
    చేతోహారీ కుసుమధనుషః శింజినీమంజునాదః .. 14.24.. 404..

రంగాధీశే సహ కమలయా సాదరం యాయజూకైః
    సారం దివ్యం సవనహవిషాం భోక్తుమాహూయమానే .
నేదీయోభిర్నిగమవచసాం నిత్యమంహఃప్రతీపైః
    ప్రత్యాలాపం దిశతి భవతీ పాదుకే శింజితైః స్వైః .. 14.25.. 405..

ఉపాస్య నూనం మణిపాదుకే త్వాం రంగేశపాదాంబుజరాజహంసీం .
పత్యుః ప్రజానామలభంత పూర్వం మంజుస్వనం వాహనరాజహంసాః .. 14.26.. 406..

అనాదిమాయారజనీవశేన ప్రస్వాపభాజాం ప్రతిబోధనార్థాం .
పశ్యామి నిత్యోదితవాసరస్య ప్రభాతనాందీమివ పాదుకే త్వాం .. 14.27.. 407..

శృణోతు రంగాధిపతిః ప్రజానామార్తధ్వనిం క్వాపి సముజ్జిహానం .
ఇతీవ మత్వా మణిపాదుకే త్వం మందప్రచారైర్మృదుశింజితాఽసి .. 14.28.. 408..

అంతే మమార్తిం శమయిష్యతస్తామగ్రేసరాణ్యాపతతో మురారేః .
శ్రమోపపన్నః శృణుయాం భవత్యాః శీతాని పాదావని శింజితాని .. 14.29.. 409..

స్వాదూని రంగేశ్వరపాదరక్షే శ్రోత్రైః పిబంతస్తవ శింజితాని .
పచంత్యవిద్యోపచితానశేషాంతర్గతానాత్మవిదః కషాయాన్ .. 14.30.. 410..

అవైమి రంగాధిపతేః సకాశాదవేక్షమాణేషు జనేషు రక్షాం .
ఉదారనాదాం మణిపాదుకే త్వామోమిత్యనుజ్ఞాక్షరముద్గిరంతీం .. 14.31.. 411..

మధుద్విషః స్వైరవిహారహేతుర్మంజుస్వనాన్ శిక్షయసీవ మాతః .
పర్యంతభాజోర్మణిపాదరక్షే పద్మాధరణ్యోర్మణినూపురాణి .. 14.32.. 412..

ప్రాస్థానికేషు సమయేషు సమాగతేషు
    ప్రాప్తా పదం పరిచితం ద్విజపుంగవేన .
పుష్ణాసి రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వం
    పుణ్యాహఘోషమివ గర్భమణిప్రణాదైః .. 14.33.. 413..

ఆర్తధ్వనేరుచితముత్తరమంతకాలే
    కర్ణేషు మంజునినదేన కరిష్యసీతి .
వాసం భజంతి కృతినో మణిపాదరక్షే
    పుణ్యేషు దేవి పులినేషు మరుద్వృధాయాః .. 14.34.. 414..

దూత్యే బలేర్వ్యమథనే శకటస్య భంగే
    యాత్రోత్సవేషు చ విభోః ప్రతిపన్నసఖ్యా .
వీరాయితాని బిరుదోపహితాని నూనం
    మంజుస్వనైః ప్రథయసే మణిపాదుకే త్వం .. 14.35.. 415..

స్తోతుం ప్రవృత్తమపి మాం నిగమస్తుతాం త్వాం
    వ్యాసజ్యమానకరణం విషయేష్వజస్రం .
అంతర్మణిధ్వనిభిరచ్యుతపాదుకే త్వం
    సంబోధయస్యనుకలం సహజానుకంపా .. 14.36.. 416..

దేవస్య దానవరిపోర్మణిపాదరక్షే
    ప్రస్థానమంగలవిధౌ ప్రతిపన్ననాదాం .
మా భైష్ట సాధవ ఇతి స్వయమాలపంతీం
    జానే జగత్త్రితయరక్షణదీక్షితాం త్వాం .. 14.37.. 417..

స్వంఛందవిభ్రమగతౌ మణిపాదుకే త్వం
    పాదారవిందమధిగమ్య పరస్య పుంసః .
జాతస్వనా ప్రతిపదం జపసీవ సూక్తం
    విద్రావణం కిమపి వైరివరూథినీనాం .. 14.38.. 418..

రక్షార్థమాశ్రితజనస్య సముజ్జిహానే
    రంగేశ్వరే శరది శేషభుజంగతల్పాత్ .
నాదాస్తవ శ్రుతిసుఖా మణిపాదరక్షే
    ప్రస్థానశంఖనినదాత్ప్రథమే భవంతి .. 14.39.. 419..

నిత్యం పదాంబురుహయోరిహ గోపికాం త్వాం
    గోపీజనప్రియతమో మణిపాదరక్షే .
సంబన్నఘోషవిభవాం గతిభిర్నిజాభిః
    ప్రీత్యైవ న త్యజతి రంగసమాశ్రితోఽపి .. 14.40.. 420..

ప్రాయః పదావని విభోః ప్రణతార్తిహంతుః
    ప్రస్థానమంగలవిధౌ ప్రథమోద్యతాని .
త్వచ్ఛింజితాని సపది స్వయమారభంతే
    కాలోచితాన్ కనకకాహలశంగనాదాన్ .. 14.41.. 421..

ఆమ్రేడితశ్రుతిగణైర్నినదైర్మణీనా-
    మామ్నాయవేద్యమనుభావమభంగురం తే .
ఉద్గాస్యతాం నియతమిచ్ఛసి సామగానాం

తానప్రదానమివ శౌరిపదావని త్వం .. 14.42.. 422..

రథ్యాసు రంగనృపతేర్మణిపాదరక్షే
త్వద్గర్భరత్నజనితో మధురః ప్రణాదః .
సందర్శనోత్సుకధియాం పురసుందరీణాం
సంపద్యతే శ్రవణమోహనమంత్రఘోషః .. 14.43.. 423..

ఆకస్మికేషు సమయేష్వపవార్య భృత్యా-
నంతఃపురం విశతి రంగపతౌ సలీలం .
వ్యామోహనేన భవతీ సుదృశామధీతే
మంజుస్వనేన మదనోపనిషద్రహస్యం .. 14.44.. 424..

యాత్రావిహారసమయేషు సముత్థితం తే
రంగాధిపస్య చరణావని మంజునాదం .
పర్యాకులేంద్రియమృగగ్రహణాయ పుంసాం
సమ్మోహనం శబరగీతమివ ప్రతీమః .. 14.45.. 425..

ప్రాయేణ సహ్యదుహితర్నదరాజకన్యా
జామాతురాగమనసూచనమీహమానా .
మంజుప్రణాదసుభగైర్మణిపాదుకే త్వా-
మంతర్యుతామకృత యౌతకరత్నఖండైః .. 14.46.. 426..

నిత్యం విహారసమయే నిగమానుయాతైః-
ర్విక్షేపతాండవితగర్భమణిప్రసూతైః .
నాదైః స్వయం నరకమర్దనపాదరక్షే
నాదావసాననిలయం వదసీవ నాథం .. 14.47.. 427..

సాధారణేషు యువయోర్మణిపాదరక్షే
దేవస్య దానవరిపోస్త్రిషు విక్రమేషు .
అద్యాపి శింజితమిషాదనువర్తమానం
న్యూనాధికత్వవిషయం కలహం ప్రతీమః .. 14.48.. 428..

ప్రాయః పదావని విభోః ప్రణయాపరాధే
మానగ్రహం శమయితుం మహిషీజనానాం .
ఉచ్చారయంతి నినదైస్తవ గర్భరత్నా-
న్యుద్ఘాతమక్షరముపాశ్రయభారతీనాం .. 14.49.. 429..

అంతశ్చరేషు పవనేషు జితేష్వభిజ్ఞాః
ప్రత్యఙ్ముఖీం పరిణమయ్య మనఃప్రవృత్తిం .
ఆస్వాదయంతి సరసం మణిపాదరక్షే
నాదావసానసమయే భవతీనినాదం .. 14.50.. 430..

దాక్షిణ్యమత్ర నియతం నియతా సుధాఽస్మి-
న్నిత్యుద్గతో నియతమచ్యుతపాదరక్షే .
ప్రత్యేకసంశ్రితపదస్తుతయే భవత్యోః
సంఘర్షవాద ఇవ మధ్యమణిప్రణాదః .. 14.51.. 431..

సంచారకేలికలహాయితగర్భరత్నా
సాంసిద్ధికం సకలజంతుషు సార్వభౌమం .
రక్షార్థినాం ప్రథయసీవ పదావని త్వం
రంగేశ్వరస్య నిరవగ్రహమానృశంస్యం .. 14.52.. 432..

ప్రాప్తుం పరం పురిశయం పురుషం మునీనా-
మభ్యస్యతామనుదినం ప్రణవం త్రిమాత్రం .
శ్రీరంగరాజచరణావని శింజితం తే
శంకే సమున్నయనసామవిశేషఘోషం .. 14.53.. 433..

నిత్యం సమాహితధియాముపదర్శయంతీ
నాగేశయం కిమపి ధామ నిజోర్ధ్వభాగే .
హృత్కర్ణికామనుగతా మణిపాదుకే త్వం
మంజుస్వనా స్ఫురసి వాగ్భ్రమరీ పరేవ .. 14.54.. 434..

మానేషు దానవరిపోర్మణిపాదరక్షే
త్వామాశ్రితేషు నిగమేష్వవధీరితేషు .
మంజుస్వనైర్వదసి మైవమితీవ మాత-
ర్వేలాం లిలంఘయిషతో మనుజాన్నిరోద్ధుం .. 14.55.. 435..

క్రందత్సు కాతరతయా కరణవ్యపాయే
రజోపశల్యశయితేషు జనేష్వలక్ష్యం .
ఆసీదసి త్వరితమస్ఖలితానుకంపా
మాతేవ మంజునినదా మణిపాదుకే త్వం .. 14.56.. 436..

భాస్వత్సువర్ణవపుషాం మణిపాదరక్షే
పద్మాసహాయపదపద్మవిభూషణానాం .
మంజీరశింజితవికల్పితమంజునాదా
మంజూషికేవ భవతీ నిగమాంతవాచాం .. 14.57.. 437..

రంగేశపాదకమలాత్ త్వదధీనవృత్తే-
రన్యేషు కేషుచిదలక్ష్యమనన్యవేద్యం .
ఆమ్నాయగూఢమబహిర్మణిభిః క్వణద్భి-
ర్నేదీయసాం ప్రథయసీవ నిజానుభావం .. 14.58.. 438..

కాలోపపన్నకరణాత్యయనిర్విచేష్టే
జాతశ్రమే మయి జనార్దనపాదరక్షే .
ఆశ్వాసనాయ పురతః ప్రసరంతు మాత-
ర్వార్తాహరాస్తవ రవాః శమితార్తయో మే .. 14.59.. 439..

సంరక్షణాయ సమయే జగతాం త్రయాణాం
యాత్రాసు రంగనృపతేరుపతస్థుషీషు .
సంపత్స్యతే శ్రుతిసుఖైర్మణిపాదరక్షే

మంగల్యసూక్తిరనఘా తవ మంజునాదైః .. 14.60.. 440..

గర్భోపలైర్గమనవేగవశాద్విలోలై-
ర్వాచాలితా మధుభిదో మణిపాదుకే త్వం .
ప్రస్తౌషి భావితధియాం పథి దేవయానే
ప్రస్థానమంగలమృదంగవిశేషఘోషం .. 14.61.. 441..

పర్యంకమాశ్రితవతో మణిపాదుకే త్వం
పాదం విహాయ పరికల్పితమౌనముద్రా .
శ్రోతుం ప్రభోరవసరం దిశసీవ మాత-
ర్నాభీసరోజశయితార్భకసామగీతిం .. 14.62.. 442..

భోగాయ దేవి భవతీ మణిపాదరక్షే
పద్మాసహాయమధిరోప్య భుజంగతల్పే .
విశ్వస్య గుప్తిమధికృత్య విహారహీనా
వాచంయమా కిమపి చింతయతీవ కార్యం .. 14.63.. 443..

నిత్యప్రబోధసుభగే పురుషే పరస్మిన్
నిద్రాముపేయుషి తదేకవిహారశీలా .
మంజుస్వనం విజహతీ మణిపాదుకే త్వం
సంవేశమిచ్ఛసి పరం చరణాంతికస్థా .. 14.64.. 444..

లాస్యం విహాయ కిమపి స్థితమాశ్రయంతీ
రంగేశ్వరేణ సహితా మణిమండపేషు .
మంజుస్వనేషు విరతేష్వపి విశ్వమేత-
న్మౌనేన హంత భవతీ ముఖరీకరోతి .. 14.65.. 445..

విస్మాపితేవ భవతీ మణిపాదరక్షే
వైరోచనేర్వితరణేన తథావిధేన .
ఏతావతాఽలమితి దేవి గృహీతపాదా
నాథం త్రివిక్రమమవారయతేవ నాదైః .. 14.66.. 446..

సామాని రంగనృపతిః సరసం చ గీతం
లీలాగతేషు వినివారయతి స్వతంత్రః .
శ్రోతుం తవ శ్రుతిసుఖాని విశేషవేదీ
మంజూని కాంచనపదావని శింజితాని .. 14.67.. 447..

తత్తాదృశీం ప్రథయతా రుచిరాం స్వరేఖాం
వర్ణాధికేన మధుసూదనపాదరక్షే .
పశ్యంతి చిత్తనికషే వినివేశ్య సంతో
మంజుస్వనేన తవ నైగమికం సువర్ణం .. 14.68.. 448..

ముగ్ధస్య హంత భవతీం స్తువతో మమైతా-
న్యాకర్ణ్య నూనమయథాయథ జల్పితాని .
ఇత్థం వద త్వమితి శిక్షయితుం ప్రణాదాన్
మంజూనుదీరయసి మాధవపాదుకే త్వం .. 14.69.. 449..

ఆదౌ సహస్రమితి యత్సహసా మయోక్తం
తూష్ణ్యూషతా నిరవధిం మహిమార్ణవం తే .
ఆమ్రేడయస్యథ కిమేతదమృష్యమాణా
మంజుస్వనేన మధుజిన్మణిపాదుకే త్వం .. 14.70.. 450..

పరిమితపరిబర్హం పాదుకే సంచరిష్ణౌ
త్వయి వినిహితపాదే లీలయా రంగనాథే .
నియమయతి విపంచీం నిత్యమేకాంతసేవీ
నిశమయితుముదారాన్నారదస్తే నినాదాన్ .. 14.71.. 451..

విహరతి విశిఖాయాం రంగనాథే సలీలం
గమనవశవిలోలైర్గర్భరత్నైః క్వణంత్యాః .
మణివలయనినాదైర్మంజులైస్తే దిశంతి
ప్రతివచనముదారం పాదుకే పౌరనార్యః .. 14.72.. 452..

అనుకృతసవనీయస్తోత్రశస్త్రాం నినాదై-
రనుగతనిగమాం త్వామాస్థితో రంగనాథః .
అనితరవిబుధార్హం హవ్యమాస్వాదయిష్యన్
విశతి చరణరక్షే యజ్ఞవాటం ద్విజానాం .. 14.73.. 453..

చరణకమలమేతద్రంగనాథస్య నిత్యం
శరణమితి జనానాం దర్శయంతీ యథావత్ .
ప్రతిపదమపి హృద్యం పాదుకే స్వాదుభావా-
దనువదతి పరం తే నాదమామ్నాయపంక్తిః .. 14.74.. 454..

రహితభుజగతల్పే త్వత్సనాథే ప్రజానాం
ప్రతిభయశమనాయ ప్రస్థితే రంగనాథే .
ప్రథమముదయమానః పాదుకే తూర్యఘోషా-
త్ప్రతిఫలతి నినాదః పాంచాజన్యే త్వదీయః .. 14.75.. 455..

వకులధరతనుస్త్వం సంహితాం యామపశ్యః
శ్రుతిపరిషది తస్యాః సౌరభం యోజయంతి .
హరిచరణసరోజామోదసమ్మోదితాయాః
ప్రతిపదరమణీయాః పాదుకే తే నినాదాః .. 14.76.. 456..

దనుతనయనిహంతుర్జైత్రయాత్రానుకూలే
శరదుపగమకాలే సహ్యజామాపతంతి .
శ్రుతిమధురముదారం శిక్షితుం తే నినాదం
పరిహృతనిజవాసాః పాదుకే రాజహంసాః .. 14.77.. 457..

విహరణసమయేషు ప్రత్యహం రంగభర్తు-
శ్చరణనఖమయూఖైః సోత్తరీయా విశుద్ధైః .
పరిణమయసి నాదం పాదుకే గర్భరత్నై-

ర్దమయితుమివ శిష్యాన్ దీర్ఘికారాజహంసాన్ .. 14.78.. 458..

పరిషది విరతాయాం పాదుకే రంగభర్తుః
పరిజనమపవార్య ప్రస్థితస్యావరోధాన్ .
మణినికరసముద్యన్మంజునాదాపదేశా-
దభిలపసి యథార్హం నూనమాలోకశబ్దం .. 14.79.. 459..

గురుజననియతం తద్గోపికానాం సహస్రం
దినకరతనయాయాః సైకతే దివ్యగోపః .
వశమనయదయత్నాద్వంశనాదానుయాతై-
స్తవ ఖలు పదరక్షే తాదృశైర్మంజునాదైః .. 14.80.. 460..

నిజపదవినివేశాన్నిర్విశేషప్రచారాన్
పరిణమయతి భక్తాన్ రంగనాథో యథా మాం .
ఇతి విహరణకాలే మంజుశింజావిశేషై-
ర్హితముపదిశసీవ ప్రాణినాం పాదుకే త్వం .. 14.81.. 461..

అయమయమితి తైస్తైః కల్పితానధ్వభేదాన్
ప్రతిపదమవలోక్య ప్రాణినాం వ్యాకులానాం .
చటులమణికలాపైః శౌరిపాదావని త్వం
ముఖరయసి విహారైర్ముక్తిఘంటాపథార్హ్యం .. 14.82.. 462..

పదకమలముదారం దర్శయంతీ మురారేః
కలమధురనినాదా గర్భరత్నైర్విలోలైః .
విషమవిషయతృష్ణావ్యాకులాని ప్రజానా-
మభిముఖయసి నూనం పాదుకే మానసాని .. 14.83.. 463..

మధురిపుపదరక్షే మందబుద్ధౌ మయి త్వా-
మనవధిమహిమానం త్వత్ప్రసాదాత్ స్తువానే .
మణినికరసముత్థైర్మంజునాదైః కవీనా-
ముపరమయసి తాంస్తాన్నూనముత్సేకవాదాన్ .. 14.84.. 464..

శరణముపగతే త్వాం శార్ఙ్గిణః పాదరక్షే
సకృదితి విధిసిద్ధం త్యక్తుకామే విమోహాత్ .
ప్రచలితమణిజాలవ్యంజితైః శింజితైః స్వై-
రలమలమితి నూనం వారయస్యాదరేణ .. 14.85.. 465..

వికలకరణవృత్తౌ విహ్వలాంగే విలక్షం
విలపతి మయి మోహాద్బిభ్రతీ శౌరిపాదం .
పరిసరమధిగంతుం పశ్య పాదావని త్వం
ప్రతిభయమఖిలం మే భర్త్సయంతీ నినాదైః .. 14.86.. 466..

కరణవిగమకాలే కాలహుంకారశంకీ
ద్రుతపదముపగచ్ఛన్ దత్తహస్తః ప్రియాభ్యాం .
పరిణమయతు కర్ణే రంగనాథః స్వయం నః
ప్రణవమివ భవత్యాః పాదుకే మంజునాదం .. 14.87.. 467..

కమలవనసఖీం తాం కౌముదీముద్వహంతం
సవిధముపనయంతీ తాదృశం రంగచంద్రం .
ప్రలయదినసముత్థాన్పాదుకే మామకీనాన్
ప్రశమయ పరితాపాన్ శీతలైః శింజితైః స్వైః .. 14.88.. 468..

ప్రశమయతు భయం నః పశ్చిమశ్వాసకాలే
రహసి విహరణం తే రంగనాథేన సార్ధం .
నియతమనువిధత్తే పాదుకే యన్నినాదో
నిఖిలభువనరక్షాఘోషణాఘోషలీలాం .. 14.89.. 469..

త్రికవినిహితహస్తం చింతయిత్వా కృతాంతం
గతవతి హృది మోహం గచ్ఛతా జీవితేన .
పరికలయతు బోధం పాదుకే శింజితం తే
త్వరయితుమివ సజ్జం త్వద్విధేయం ముకుందం .. 14.90.. 470..

ఉపఘ్నం సంవిత్తేరుపనిషదుపోద్ఘాతవచనం
తవ శ్రావం శ్రావం శ్రుతిసుభగమంతర్మణిరవం .
విజృంభంతే నూనం మధుమథనపాదావని మమ
ద్రవీభూతద్రాక్షామధురిమధురీణాః ఫణితయః .. 14.91.. 471..

విలాసైః క్రీణంతో నిఖిలజనచేతాంసి వివిధా
విహారాస్తే రంగక్షితిరమణపాదావని ముహుః .
విగాహంతామంతర్మమ విలుఠదంతర్మణిశిలా-
ఖలాత్కారవ్యాజక్షరదమృతధారాధమనయః .. 14.92.. 472..

శ్రుతిశ్రేణీస్థేయశ్రుతిసుభగశింజాముఖరితాం
భజేమ త్వాం పద్మారమణచరణత్రాయిణి పరం .
న ముద్రానిద్రాణద్రవిణకణవిశ్రాణనదశా-
విశాలాహంకారం కమపి ఘనహుంకారపరుషం .. 14.93.. 473..

తవైతచ్ఛ్రీరంగక్షితిపతిపదత్రాయిణి నృణాం
భవత్యాగశ్చింతారణరణకభంగాయ రణితం .
శరీరే స్వం భావం ప్రథయతి యదాకర్ణనవశా-
న్న నః కర్ణే భావీ యమమహిషఘణ్టాఘణఘణః .. 14.94.. 474..

పరిత్రస్తాః పుణ్యద్రవపతనవేగాత్పృథమతః
క్షరద్భిః శ్రీరంగక్షితిరమణపాదావని తదా .
విదామాసుర్దేవా బలిమథనసంరంభమనఘైః
ప్రణాదైస్తే సద్యః పదకమలవిక్రాంతిపిశునైః .. 14.95.. 475..

స్వేషు స్వేషు పదేషు కిం నియమయస్యష్టౌ దిశామీశ్వరాన్
స్వైరాలాపకథాః ప్రవర్తయసి కిం త్రయ్యా సహాసీనయా .
రంగేశస్య సమస్తలోకమహితం ప్రాప్తా పదాంభోరుహం

మా భైషీరితి మాముదీరయసి వా మంజుస్వనైః పాదుకే .. 14.96.. 476..

రంగే దేవి రథాంగపాణిచరణస్వచ్ఛందలీలాసఖి
స్తోకస్పందితరమ్యవిభ్రమగతిప్రస్తావకం తావకం .
కాలోపాగతకాలకింకరచమూహుంకారపారంపరీ-
దుర్వారప్రతివావదూకమనఘం శ్రోష్యామి శింజారవం .. 14.97.. 477..

త్వచ్ఛింజారవశర్కరారసదాస్వాదాత్ సతాముస్మదా
మాతర్మాధవపాదుకే బహువిదాం ప్రాయః శ్రుతిర్మృహ్యతి .
సారాసారసకృద్విమర్శనపరిమ్లానాక్షరగ్రంథిభి-
ర్గ్లంథైస్త్వామిహ వర్ణయామ్యహమతస్త్రాసత్రపావర్జితః .. 14.98.. 478..

తవాంబ కిల ఖేలతాం గతివశేన గర్భాశ్మనాం
రమారమణపాదుకే కిమపి మంజుభిః శింజితైః .
పదస్తుతివిధాయిభిస్త్వదనుభావసిద్ధాంతిభిః
సయూథ్యకలహాయితం శ్రుతిశతం సమాపద్యతే .. 14.99.. 479..

క్షిపతి మణిపాదరక్షే నాదైర్న్యూనం సమాశ్రితత్రాణే .
రంగేశ్వరస్య భవతీ రక్షాపేక్షాప్రతీక్షణవిలంబం .. 14.100.. 480..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
నాదపద్ధతిశ్చతుర్దశీ ..

15. రత్నసామాన్యపద్ధతిః (50)

ఉదర్చిషస్తే రంగేంద్రపాదావని బహిర్మణీన్ .
అంతర్మణిరవం శ్రుత్వా మన్యే రోమాంచితాకృతీన్ .. 15.1.. 481..

విధేహి శౌరేర్మణిపాదుకే త్వం
విపద్యమానే మయి రశ్మిజాలైః .
ఆసీదతామంతకకింకరాణాం
విత్రాసనాన్ వేత్రలతావిశేషాన్ .. 15.2.. 482..

ముకుందపాదావని మధ్యనాడ్యా
మూర్ధన్యయా నిష్పతతో ముముక్షోః .
ఆబ్రహ్మలోకాదవలంబనార్థం
రత్నాని తే రశ్మిగణం సృజంతి .. 15.3.. 483..

అసూర్యభేద్యాం రజనీం ప్రజానాం
ఆలోకమాత్రేణ నివారయంతీ .
అమోఘవృత్తిర్మణిపాదరక్షే
మురద్విషో మూర్తిమతీ దయా త్వం .. 15.4.. 484..

రంగేశపాదావని తావకానాం
రత్నోపలానాం ద్యుతయః స్ఫురంతి .
శ్రేయఃఫలానాం శ్రుతివల్లరీణాం
ఉపఘ్నశాఖా ఇవ నిర్వ్యపాయాః .. 15.5.. 485..

కస్యాపి పుంసః కనకాపగాయాః
పుణ్యే సలీలం పులినే శయాలోః .
సమీపవృత్తిర్మణిపాదుకే త్వం
సంవాహయంతీవ పదం కరైః స్వైః .. 15.6.. 486..

దిదృక్షమాణస్య పరం నిధానం
స్నేహాన్వితే యోగదశావిశేషే .

సంవిత్ప్రదీపం మణిపాదరక్షే
సంధుక్షయంతీవ మరీచయస్తే .. 15.7.. 487..

సమాధిభాజాం తనుతే త్వదీయా
రంగేశపాదావని రత్నపంక్తిః .
స్థానం ప్రయాతుం తమసః పరం త-
త్ప్రదీపకృత్యం ప్రభయా మహత్యా .. 15.8.. 488..

బధ్నాసి రంగేశ్వరపాదరక్షే
మన్యే యథార్హం మణిరశ్మిజాలైః .
సేవానతానాం త్రిదశేశ్వరాణాం
శేషాపటీం శేఖరసన్నికృష్టాం .. 15.9.. 489..

భజంతి రంగేశ్వరపాదరక్షే
ప్రకల్పయంతో వివిధాన్పుమర్థాన్ .
ఉదర్చిషశ్చింతయతాం జనానాం
చింతామణిత్వం మణయస్త్వదీయాః .. 15.10.. 490..

నాథస్య దత్తే నదరాజకన్యా
పాతుం శుభాన్పాదనఖేందురశ్మీన్ .
మణిప్రభాభిః ప్రతిపన్నపక్షాం
లీలాచకోరీమివ పాదుకే త్వాం .. 15.11.. 491..

జనస్య రంగేశ్వరపాదుకే త్వం
జాతానుకంపా జనయస్యయత్నాత్ .
ఆకృష్య దూరాన్మణిరశ్మిజాలై-
రనన్యలక్షాణి విలోచనాని .. 15.12.. 492..

రంగేశపాదావని తావకీనైః
స్పృష్టాః కదాచిన్మణిరశ్మిపాశైః .

కాలస్య ఘోరం న భజంతి భూయః
    కారాగృహాంతేషు కశాభిఘాతం .. 15.13.. 493..

రత్నాని రంగేశ్వరపాదరక్షే
    త్వదాశ్రితాన్యప్రతిఘైర్మయూఖైః .
ఆసేదుషీణాం శ్రుతిసుందరీణాం
    వితన్వతే వర్ణనిచోలలక్ష్మీం .. 15.14.. 494..

నిద్రారసప్రణయినో మణిపాదరక్షే
    రంగేశ్వరస్య సవిధం ప్రతిపద్యమానా .
శయ్యాఫణీంద్రమభితో భవతీ విధత్తే
    రత్నాంశుభిర్యవనికామివ దర్శనీయాం .. 15.15.. 495..

సద్యస్త్వదుద్గహదశానమితాకృతీనాం
    ప్రస్తాంశుకం నిజరుచా మణిపాదుకే త్వం .
పద్మాసహాయపరివారవిలాసినీనాం
    పట్టాంశుకైరివ పయోధరమావృణోషి .. 15.16.. 496..

దేవస్య రంగవసతేః పురతః ప్రవృత్తై-
    రుద్ధూతవిశ్వతిమిరాం మణిరశ్మిజాలైః .
మన్యే మదీయహృదయాయతనప్రవేశ-
    మాంగల్యదీపకణికాం మణిపాదుకే త్వాం .. 15.17.. 497..

ఆకీర్ణరత్ననికరాం మణిపాదుకే త్వాం
    రజేశ్వరస్య లలితాం విపణిం ప్రతీమః .
యత్సంశ్రయేణ భవతి స్థిరభక్తిమూల్యం
    కైవల్యమత్ర జగతాం క్రయవిక్రయార్హం .. 15.18.. 498..

వ్యంక్తుం క్షమం భగవతో జగదీశ్వరత్వం
    వజ్రాంకుశధ్వజసరోరుహచక్రచిహ్నం .
ఆశ్లిష్య నిర్భరరుచిం మణిపాదుకే త్వా-
    మాసీదనాభరణసుందరమంఘ్రిపద్మం .. 15.19.. 499..

రత్నప్రభాపటలచక్రమనోహరా త్వం
    పద్మారుణం పదమిదం త్వయి రంగభర్తుః .
మన్యే తదేతదుభయం మణిపాదరక్షే
    చక్రాబ్జమండలమకించనరక్షణార్థం .. 15.20.. 500..

త్రాసాత్స్వయం ప్రణమతాం దనుజేశ్వరాణాం
    సంఖ్యే౽ వలూనశిరసామపి మౌలిరత్నైః .
ఆయోజయత్యనుకలం మణిపాదుకే త్వాం
    సైరంధ్రికేవ మురవైరికృపాణధారా .. 15.21.. 501..

ఆస్కందనాని విబుధేంద్రశిఖామణీనాం
    త్వామాశ్రితాన్యసురసూదనపాదరక్షే .
రత్నాని తే స్తుతిసువర్ణపరీక్షణార్థే
    నూనం భజంతి నికషోపలతాం కవీనాం .. 15.22.. 502..

పాదావని ప్రణయినాం ప్రతిపాదితార్థాం
    క్రీడాసరోజమివ శౌరిపదం వహంతీం .
ప్రత్యుప్తరత్ననికరప్రతిపన్నశోభాం
    పశ్యామి రోహణగిరేరధిదేవతాం త్వాం .. 15.23.. 503..

యామేవ రత్నకిరణైర్మణిపాదాక్షే
    క్రీడాసరోజమివ శౌరిపదం భజంతీం . var వహంతీం
ప్రత్యుప్తరత్ననికరప్రతిపన్నశోభాం
    పశ్యామి రోహణగిరేరధిదేవతాం త్వాం .. 15.24.. 504..

రత్నాంకురైరవిరలా మణిపాదరక్షే
    పాకోన్ముఖైః పరిగతా పురుషార్థసస్యైః .
దేవేన రంగపతినా జగతాం విభూత్యై
    కేదారికేవ కృపయా పరికల్పితా త్వం .. 15.25.. 505..

నిర్ధూతమోహతిమిరాస్తవ రత్నదీపై-
    ర్నిర్విశ్యమానవిభవం నదరాజపుత్ర్యా .
ప్రత్యక్షయంతి నిగమాంతనిగూఢమర్థం
    పాదావని త్వయి నివేశితభావబంధాః .. 15.26.. 506..

రత్నోపలప్రకరసంభవ ఏష దూరా-
    ద్రంగాధిరాజచరణావని తావకీనః .
ఆర్ద్రాపరాధపరిఖిన్నధియాం ప్రజానా-
    మాశ్వాసనార్థ ఇవ భాతి కరప్రసారః .. 15.27.. 507..

వ్యాముహ్యతో విషయిబాలమృగాన్మదీయాన్
    సంసారఘర్మజనితాసు మరీచికాసు .
పాదావని ప్రగుణరత్నమరీచిజాలై-
    రాకృష్య విశ్రమయ కేశవకాంతిసింధౌ .. 15.28.. 508..

అంతర్నిధాయ మునిభిః పరిరక్షమాణాం-
    ఆత్మీయరశ్మిగుణితాం మణిపాదరక్షే .
రంగేశపాదకమలప్రతిపన్నముద్రాం
    నీవీమవైమి భవతీం నిగమాంతవాచాం .. 15.29.. 509..

రామస్య రంగవసతేశ్చరణానుషంగా-
    త్ఖ్యాతాం గతాం పరమపావనతాం దధానా . var భువనపావనతాం
పాదావని ప్రచురరత్నశిలానిబద్ధా
    సంసారసంతరణసేతురసి ప్రజానాం .. 15.30.. 510..

దివిషన్మకుటేషు సంచరంత్యాః ప్రచురస్తే మణిపాదుకే ప్రకాశః .
దివి రంగపతేర్మహోత్సవార్థం వితతా వందనమాలికేవ భాతి .. 15.31.. 511..

ప్రభవంతి దవీయసాం స్వభావా-
త్తవ రత్నాని ముకుందపాదరక్షే .
అయసామివ హంత లోహకాంతాః
కఠినానాం మనసాం వికర్షణాయ .. 15.32.. 512..

పరిపశ్యతి దేవి రంగనాథే రహసి త్వం సవిధే నివిశ్య లక్ష్మ్యాః .
పరిపుష్యసి రత్నధామభిః స్వైరనసూయేవ మనోజ్ఞమంగరాగం .. 15.33.. 513..

తవ రత్నకరార్పితం నవీనం పరిగృహ్య స్థిరమంశుకం మనోజ్ఞం .
జరదంశుకతుల్యఖేన దేహం కృతినః కేశవపాదుకే త్యజంతి .. 15.34.. 514..

అభితో మణిపాదుకే నిబద్ధైః
కృతసంస్కారవిశేషమాత్మరత్నైః .
కురుతే భవతీ పదం మురారేః
కఠినేఽ స్మిన్ హృది మే నివేశయోగ్యం .. 15.35.. 515..

నిజరత్నకరాంచలైర్మదీయానపరాధానవధూయ దత్తసామ్యా .
రమయా సహితస్య రంగభర్తుః పదయోరర్పయ పాదుకే స్వయం మాం .. 15.36.. 516..

రశ్మిజాలపరివేషబంధురా రంగభూమిపతిరత్నపాదుకే .
విశ్వలోచనవిహంగహారిణీ వాగురేవ వితతా విరాజసే .. 15.37.. 517..

మానసాంబుజవికాసహేతుభిః సేవితా మణిగణైః ప్రభాకరైః .
పాదుకే వహసి సద్భిరాశ్రితాం దేవి విష్ణుపదసంపదం నవాం .. 15.38.. 518..

అధిశయితఫణీశ్వరస్య శౌరేః
స్వయమధిరూఢపదోపధానపార్శ్వా .
మణివలయజుషా కరేణ మందం
స్పృశసి పదావని పాదయోర్యుగం తత్ .. 15.39.. 519..

భవత్యంతే త్వాం ప్రణతస్య జంతో-
స్తదోకోఽ గ్ర్యజ్వలనం త్వత్ప్రకాశైః .
యతో నాడ్యా మధ్యమయా వినిర్యన్
గతిం విందేత్ కేశవపాదరక్షే .. 15.40.. 520..

అశిథిలపరిణద్ధా రశ్మిజాలైర్మణీనాం
దురధిగమతమం నః పారమారోపయంతీ .
కమలనయనమాద్యం కర్ణధారం దధానా
భవసి భవపయోధేః పాదుకే పోతపాత్రీ .. 15.41.. 521..

మణిగణకిరణైస్తే కల్పితే గుల్మభేదే
మృగయురివ కురంగీం త్వాం పురస్కృత్య భవ్యాం .
హరతి చరణరక్షే భక్తిపాశావరుద్ధం
హృదయహరిణయూథం ప్రాణినాం రంగనాథః .. 15.42.. 522..

పరిచితపదమూలా పాదుకే రంగిణస్త్వం
ప్రభవతి భుజమధ్యే కౌస్తుభోఽ యం తథాఽ పి .
భవతి భృశమధస్తాత్ తేజసా భవ్యభూమ్నా
శలభితదురితానాం తావకానాం మణీనాం .. 15.43.. 523..

కల్పశ్రేణీదినపరిణతౌ జంతుజాలే ప్రసుప్తే
విష్వగ్వ్యాప్తే జగతి తమసా పాదుకే తాదృశేన .
స్త్యానాలోకైస్తవ మణిగణైర్వాసగేహప్రదీపాః
సంపద్యంతే సహ కమలయా జాగరూకస్య యూనః .. 15.44.. 524..

శ్రీరంగేందోశ్చరణకమలద్వంద్వసేవావలేపా-
దారూఢాయాం త్వయి ముఖభుజామానతాన్ మౌలిభాగాన్ .
తేషాం చూడామణిభిరనఘైస్తావకానాం మణీనాం
కేశాకేశి ప్రభవతి మిథస్త్రాసలేశోజ్ఝితానాం .. 15.45.. 525..

త్వద్రత్నోపలరశ్మిపంజరతనుత్రాణం స్థిరం బిభ్రతో
మాతర్మాధవపాదుకే న తు పునర్ధస్తైః స్పృశంత్యాకులైః .
దూరోత్సిక్తదురాఢ్యజిహ్మగబిలద్వాఃపాలకోపానల-
జ్వాలామిత్రకఠోరవేత్రలతికాదత్తార్ధచంద్రం వపుః .. 15.46.. 526..

సంవర్తోదితసూర్యకోటిసదృశీం రంగేశపాదావని
ప్రస్తౌషి ప్రతియత్నరత్ననికరజ్యోతిశ్ఛటాముద్భటాం .
తన్మన్యే త్వదనన్యసూరిపరిషన్మధ్యే నివేశాయ న-
స్తాదృగ్వాసరసేఽ పి భేత్తుమచిరాదస్మాకమంధంతమః .. 15.47.. 527..

సలీలం విన్యస్య త్వయి చరణరక్షే నిజపదం
యదృచ్ఛానిష్క్రాంతే విహరతి హరౌ రంగరసికే .
దిశాసాధానష్టా జనయసి తదా నిర్భరమిల-
న్మణిచ్ఛాయామాయాఘనఘటితకేతువ్యతికరాన్ .. 15.48.. 528..

మహార్ఘైరాశ్లిష్టాం మణిభిరవధూతద్యుమణిభిః
కథంచిత్ క్షేత్రజ్ఞైరధిగతపదామంబ భవతీం .
ముకుందేన త్రాతుం పదకమలమూలే వినిహితాం
నిరాబాధాం మన్యే నిధిమనఘవాచాం నిరవధిం .. 15.49.. 529..

తాపత్రయం నిరుంధే పచతి కషాయాన్ విశోషయతి పంకం .
తేజస్త్రితయమిదం తే శంకే రంగేంద్రపాదుకే తేజః .. 15.50.. 530..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
రత్నసామాన్యపద్ధతిః పంచదశీ ..

16. బహురత్నపద్ధతిః (50)

ముఖబాహూరుపాదేభ్యో వర్ణాన్ సృష్టవతః ప్రభోః .
ప్రపద్యే పాదుకాం రత్నైర్వ్యక్తవర్ణవ్యవస్థితిం .. 16.1.. 531..

మణిభిః సితరక్తపీతకృష్ణైర్భవతీ కాంచనపాదుకే విచిత్రా .
యుగభేదవికల్పితం మురారేర్యుగపద్దర్శయతీవ వర్ణభేదం .. 16.2.. 532..

నవరత్నవిచిత్రితా మురారేః పదయోస్త్వం మణిపాదుకే విభాసి .
నవఖండవతీ వసుంధరేవ ప్రణయాజ్జన్మపదం సమాశ్రయంతీ .. 16.3.. 533..

సహసా వినివేద్య సాపరాధాన్
త్వదధీనస్వపదే ముకుందపాదే .
అరుణోపలసక్తమౌక్తికశ్రీః
స్మయమానేవ విభాసి పాదుకే త్వం .. 16.4.. 534..

బహురత్నసముద్భవం మయూఖం తవ మన్యే మణిపాదుకే మురారేః .
చరణోపగతం మయూరపింఛం మకుటారోహణసాహసం ప్రమార్ష్టుం ..
16.5.. 535..

ప్రభయా హరినీలమౌక్తికానాం
వికసంత్యా దిశసీవ పాదుకే త్వం .
మధుభిచ్చరణారవిందలక్ష్మ్యాః
స్రజమిందీవరపుండరీకబద్ధాం .. 16.6.. 536..

తవ మాధవపాదుకే మణీనాం ప్రభయా దేవి సితాసితారుణానాం .
వహతే గిరిశస్య మౌలిగంగా కుముదేందీవరపద్మకాననాని .. 16.7.. 537..

పృథగ్విధానాం ద్యుతిభిర్మణీనాం త్వాం పాదుకే లోహితశుక్లకృష్ణాం .
విహారహేతోరిహ రంగభర్తుః పాదానుషక్తాం ప్రకృతిం ప్రతీమః .. 16.8.. 538..

తమాలనీలద్యుతిమింద్రనీలైర్ముక్తానువిద్ధాం మణిపాదుకే త్వాం .
అవైమి రంగేశ్వరకాంతిసింధోర్వేలామవిశ్రాంతగతాగతార్ద్రాం .. 16.9.. 539..

అవైమి రంగేశ్వరపాదుకాభ్యామకాలకాల్యం విభవం విధాతుం .
వజ్రేంద్రనీలవ్యపదేశదృశ్యం బందీకృతం నూనమహస్త్రియామం .. 16.10..
540..

పదస్య గోప్త్రీ భవతీ మురారేర్మణిస్పృశా మౌక్తికరత్నభాసా .
అంతర్దృశం సాంజనయా మునీనామనక్తి కర్పూరశలాకయేవ .. 16.11..
541..

ముక్తామయూఖప్రకరైః సుభద్రా కృష్ణా మహేంద్రోపలరశ్మిజాలైః .
మాన్యా మురారేర్మణిపాదుకే త్వం విహారయుక్తా విజయం వృణోషి .. 16.12..
542..

విచిత్రవర్ణాం మణిపాదుకే త్వాం
ఛందోమయీం సామనిబద్ధగీతిం .
మునీంద్రజుష్టాం ద్విపదాం మురారేః
ప్రత్యాయికాం కాంచిదృచం ప్రతీమః .. 16.13.. 543..

ప్రసేదుషీ గోత్రభిదః ప్రణామైః పుష్ణాసి రంగేశ్వరపాదుకే త్వం .
మణిప్రభాసంవలనాపదేశాత్ప్రాయస్తదర్ఘాణి శరాసనాని .. 16.14.. 544..

శోణాశ్మనాం తవ హరిన్మణిరశ్మిభిన్నం
బాలాతపం బలివిమర్దనపాదరక్షే .
శ్యామీకృతం శుకశకుంతగణప్రవేశా-
చ్ఛంకే సతాం కిమపి శాలివనం విపక్వం .. 16.15.. 545..

సంభిద్యమానమణివిద్రుమమౌక్తికశ్రీః .
సైరంధ్రికేవ భవతీ మణిపాదరక్షే .
ప్రస్తౌతి రంగనృపతేశ్చరణారవిందే
కస్తూరికాఘుసృణచందనపంకచర్చాం .. 16.16.. 546..

ఆతన్వతీమసురమర్దనపాదరక్షే
శుద్ధాంతపక్ష్మలదృశాం మదనేంద్రజాలం .
వైహారికీం వివిధరత్నమయూఖలక్ష్మా-
న్మన్యే సముద్వహసి మోహనపింఛికాం త్వం .. 16.17.. 547..

రత్నైర్వ్యవస్థితసితాసితశోణవర్ణై-
రాలోకవద్భిరజహచ్ఛ్రుతిసన్నికర్షైః .
ద్రష్టుం ముకుందచరణావనిమేషదృశ్యౌ
సందృశ్యసే జనని సంభృతనేత్రపంక్తిః .. 16.18.. 548..

గారుత్మతాంతరితమౌక్తికపంక్తిలక్ష్మా-
ద్దూర్వామధూకరచితం దురితోపశాంత్యై .
మాతః స్వయం వహసి ముగ్ధధియాం ప్రజానాం
మంగల్యమాల్యమివ మాధవపాదుకే త్వం .. 16.19.. 549..

రంగాధిరాజపదరక్షిణి రాజతే తే
వజ్రోపసంఘటితమౌక్తికవిద్రుమశ్రీః .
సక్తా చిరం మనసి సంయమినాం నివాసా-
త్స్వార్యేందువహ్నిమయమండలవాసనేవ .. 16.20.. 550..

ఆసక్తవాసవశిలాశకలాస్త్వదీయాః
పద్మాసహాయపదరక్షిణి పద్మరాగాః .
ప్రత్యక్షయంతి కమపి భ్రమరాభిలీనం
పాదారవిందకమరందరసప్రవాహం .. 16.21.. 551..

అంతఃపురాణి సమయేష్వభిగంతుమేకా
    రంగేశితుర్జ్ఞపయసీవ పదావని త్వం .
ముక్తాంశుజాలమిలనాద్రుచిరైః ప్రవాలై-
    ర్బింబాధరం స్మితవిశేషయుతం ప్రియాణాం .. 16.22.. 552..

రంగేశ్వరస్య మృగయోశ్చరణావసక్తాం
    రక్షఃకపీంద్రమకుటేషు నివేశయోగ్యాం .
మన్యే పదావని నిబద్ధవిచిత్రరత్నాం
    మాయామృగస్య రచితామివ చర్మణా త్వాం .. 16.23.. 553..

బధ్నాసి రంగపతివిభ్రమపాదుకే త్వం
    మాయాకిరాతమకుటే నవబర్హమాలాం .
ఆకృష్టవాసవధనుశ్శకలైర్మణీనా-
    మన్యోన్యసంఘటితకర్బురితైర్మయూఖైః .. 16.24.. 554..

అన్యోన్యబంధురహరిన్మణిపద్మరాగా
    రంగేశ్వరస్య చరణావని రాజసే త్వం .
ఆత్మోపమానవిభవాచ్చరితార్థయంతీ
    శైలాత్మజాగిరిశయోరివ మూర్తిమేకాం .. 16.25.. 555..

తాపత్రయప్రశమనాయ సమాశ్రితానాం
    సందర్శితారుణసితాసితరత్నపంక్తిః .
పుష్ణాసి రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వం
    ప్రాయః సరోజకుముదోత్పలకాననాని .. 16.26.. 556..

దేహద్యుతిం ప్రకటయంతి మహేంద్రనీలాః
    శౌరేః పదాంబుజరుచిం తవ పద్మరాగాః .
అన్యోన్యలబ్ధపరభాగతయా త్వమీషా-
    మాభాతి కాంతిరపరా మణిపాదరక్షే .. 16.27.. 557..

ఆకీర్ణమౌక్తహరిన్మణిపద్మరాగా-
    మంభోజలోచనపదావని భావయే త్వాం .
తత్పాదవిశ్రమజుషాం శ్రుతిసుందరీణాం
    వర్ణోపధానమివ మౌలినివేశయోగ్యం .. 16.28.. 558..

ఆసన్నవాసవశిలాశకలాస్త్వదీయాః
    పద్మేక్షణస్య పదరక్షిణి పద్మరాగాః .
సంభావయంతి సమయే క్వచిదుష్ణభానోః
    సద్యఃప్రసూతయమునాసుభగామాస్థాం .. 16.29.. 559..

ముక్తేంద్రనీలమణిభిర్విహితే భవత్యాః
    పంక్తీ దృఢే పరమపూరుషపాదరక్షే .
మన్యే సమాశ్రితజనస్య తవానుభావా-
    దున్మోచితే సుకృతదుష్కృతశృంఖలే ద్వే .. 16.30.. 560..

ఉద్గీర్ణగాఢతమసో హరినీలభంగా-
    స్తారావిశేషరుచిరాణి చ మౌక్తికాని .
త్వత్సంగమాత్సరసిజేక్షణపాదరక్షే
    సంయోజయంతి నిశయా భవమౌలిచంద్రం .. 16.31.. 561..

విష్ణోః పదేన ఘటితా మణిపాదుకే త్వం
    వ్యక్తేంద్రనీలరుచిరుజ్జ్వలమౌక్తికశ్రీః .
కాలేషు దీవ్యసి మరుద్భిరుదీర్యమాణా
    కాదంబినీవ పరితః స్ఫుటవారిబిందుః .. 16.32.. 562..

భాసా స్వయం భగవతో మణిపాదరక్షే
    ముక్తాన్వితా మరతకోపలపద్ధతిస్తే .
నిత్యావగాహనసహం సకలస్య జంతో-
    ర్గంగాన్వితం జనయతీవ సముద్రమన్యం .. 16.33.. 563..

సూర్యాత్మజా హరిశిలామణిపంక్తిలక్షా-
    త్త్వాం నిత్యమాశ్రితవతీ మణిపాదరక్షే .
ఆదౌ జనార్దనపదే క్షణమాత్రలగ్నా-
    మాసన్నమౌక్తికరుచా హసతీవ గంగాం .. 16.34.. 564..

పర్యంతసంఘటితభాసురపద్మరాగాః
    పద్మోదరభ్రమకాంతిముషస్త్వదీయాః .
త్వత్సంశ్రయేణ చరణావని శక్రనీలాః
    పీతాంబరేణ పురుషేణ తులాం లభంతే .. 16.35.. 565..

శంకే పదావని సదా పరిచిన్వతీ త్వం
    రంగేశితుశ్చరణపంకజసౌకుమార్యం .
అగ్రే మహోభిరరుణోపలమౌక్తికానాం
    ప్రాజ్యాం వినిక్షిపసి పల్లవపుష్పపంక్తిం .. 16.36.. 566..

నిర్గచ్ఛతా చరణరక్షిణి నీయమానా
    రంగేశ్వరేణ భవతీ రణదీక్షితేన .
సూతే సురారిసుభటీనయనాంబుజానాం
    జ్యోత్స్నాం నిశామివ సితాసితరత్నభాసా .. 16.37.. 567..

మరకతహరితాంగీ మేదురా పద్మరాగై-
    రభినవజలబిందువ్యక్తముక్తాఫలశ్రీః .
కలయసి పదరక్షే కృష్ణమేఘప్రచారాత్-
    కనకసరిదనూపే శాద్వలం సేంద్రగోపం .. 16.38.. 568..

విరచితసురసింధోర్విష్ణుపాదరవిందా-
    త్సమధికమనుభావం పాదుకే దర్శయంతీ .
వలభిదుపలముక్తాపద్మరాగప్రకాశైః
    పరిణమయసి నూనం ప్రాప్తశోణం ప్రయాగం .. 16.39.. 569..

వివిధమణిమయూఖైర్వ్యక్తపక్షాం విచిత్రై-
ర్జలనిధిదుహితుస్త్వాం వేద్మి లీలాచకోరీం .
అనిశమవికలానాం పాదుకే రంగభర్తు-
శ్చరణనఖమణీనాం చంద్రికామాపిబంతీం .. 16.40.. 570..

చరణకమలసేవాసంగినాం రంగభర్తు-
ర్వినయగరిమభాజాం వర్జితైరాతపత్రైః .
పునరపి పదరక్షే పుష్యసి త్వం సురాణాం
బహువిధమణికాంత్యా బర్హిపింఛాతపత్రం .. 16.41.. 571..

మరకతరుచిపత్రా మౌక్తికస్మేరపుష్పా
స్ఫుటకిసలయశోభాభాసురైః పద్మరాగైః .
ఫలమఖిలముదారా రంగనాథస్య పాదే
కలయతి భవతీ నః కల్పవల్లీవ కాచిత్ .. 16.42.. 572..

బహుమణిరుచిరాంగీం రంగనాథస్య పాదా-
న్నిజశిరసి గిరీశో నిక్షిపన్పాదుకే త్వాం .
స్మరతి లలితమంతర్గాలనీయం భవాన్యా-
స్తరలఘనకలాపం శణ్ముఖస్యాపవాహ్యం .. 16.43.. 573..

వివిధమణిసముత్థైర్వ్యక్తమాపాదయంతీం
దివసరజనిసంధ్యాయౌగపద్యే మయూఖైః .
ఉపనిషదుపగీతాం పాదుకే రంగిణస్త్వా-
మఘటితఘటనార్హాం శక్తిమాలోచయామః .. 16.44.. 574..

సకలమిదమవంధ్యే శాసనే స్థాపయంతీ
మురమథనపదస్థా మౌక్తికాదిప్రకారా .
ప్రకటయసి విశుద్ధశ్యామరక్తాదిరూపాన్
ఫలపరిణతిభేదాన్ప్రాణినాం పాదుకే త్వం .. 16.45.. 575..

ప్రదిశతి ముదమక్ష్ణోః పాదుకే దేహభాజాం
శతమఖమణిపంక్తిః శార్ఙ్గిణస్తుల్యవర్ణా .
పరిసరనిహితైస్తే పద్మరాగప్రదీపై-
ర్ఘనతరపరిణద్ధా కజ్జలశ్యామికేవ .. 16.46.. 576..

కలయాఽపి హానిరహితేషు సదా
తవ మౌక్తికేషు పరితః ప్రథతే .
ఉపరజ్యమానహరిణాంకుతులా
హరిపాదుకే హరిశిలామహసా .. 16.47.. 577..

మరకతపత్రలా రుచిరవిద్రుమపల్లవితా
పృథుతరమౌక్తికస్తబకితా నిగమైః సురభిః .
ఉపవనదేవతేవ చరణావని రంగపతే-
రభిలషతో విహారమభిగమ్య పదం స్పృశసి .. 16.48.. 578..

సదోత్తుంగే రంగక్షితిరమణపాదప్రణయిని
త్వదాలోకే తత్తన్మణికిరణసంభేదకలుషే .
ప్రతిస్రోతోవృత్త్యా ప్రథితరుచిభేదం న సహతే
నవాంభఃస్వాచ్ఛంద్యం నమదమరకోటీరమకరః .. 16.49.. 579..

జనయసి పదావని త్వం ముక్తాశోణమణిశక్రనీలరుచా .
నఖరుచిసంతతిరుచిరాం నందకనిస్త్రింశసంపదం శౌరేః .. 16.50.. 580..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
బహురత్నపద్ధతిఃషోడశీ ..

17. పద్మరాగపద్ధతిః (30)

ప్రపద్యే రంగనాథస్య పాదుకాం పద్మరాగిణీం .
పదైకనియతాం తస్య పద్మవాసామివాపరాం .. 17.1.. 581..

అతివాఙ్మనసం విచింత్య శౌరేః పదరక్షే పదపద్మసౌకుమార్యం .
పరిపుష్యసి పద్మరాగభాసా పదవీమాహితపల్లవామివ త్వం .. 17.2.. 582..

పదపల్లవసంగిభిః ప్రదీప్తైరధికోల్లాసిభిరంబ పద్మరాగైః .
అనలే శయనం క్వచిన్మురారేరవిసంవాదయసీవ పాదుకే త్వం .. 17.3.. 583..

వివృణోతి రంగపతిరత్నపాదుకే త్వయి పద్మరాగమనిపద్ధతిః శుభా .
నిబిడోరుసంఘటనపీడనక్షరన్మధుకైటభక్షతజపంకవాసనాం .. 17.4.. 584..

ప్రతియంతి రంగపతిపాదుకే జనా-
స్తవ పద్మరాగమణిరశ్మిసంతతిం .
అభిజగ్ముషాం త్వదనుభావఖండితా-
దఘసంచయాద్విగలితామసృక్ఛటాం .. 17.5.. 585..

పశ్యంతి రంగేశ్వరపాదుకే త్వాం పౌరాంగనాః స్పర్శితరాగబంధాం .
శృంగారయోనేర్జ్వలనస్య దీప్తైరంగారజాలైరివ పద్మరాగైః .. 17.6.. 586..

అవైమి దోషాపగమస్య హేతుం తమోపహాం సంభృతపద్మరాగాం .
అశేషవంద్యాం మణిపాదుకే త్వాం రంగేశసూర్యోదయపూర్వసంధ్యాం .. 17.7.. 587..

అవాప్య పాదావని రంగభర్తుఃపాదాంబుజే పల్లవసంస్తరాభాం .
త్వత్పద్మరాగద్యుతయో భజంతే కాలానలత్వం కలుశాంబుధేర్నః .. 17.8.. 588..

నిసర్గసిద్ధం మణిపాదరక్షే దేవస్య రంగావసథప్రియస్య .
బాలార్కవర్ణాః పదపద్మరాగం త్వత్పద్మరాగాః పునరుక్తయంతి .. 17.9.. 589..

పదేన విశ్వం మణిపాదరక్షే పత్న్యా సమం పాలయతో మురారేః .
యశఃపయోధౌ పరికల్పయంతి ప్రవాలశోభాం తవ పద్మరాగాః .. 17.10.. 590..

అర్చిష్మతీ కాంచనపాదరక్షే ప్రస్తౌతి తే పాటలరత్నపంక్తిః .
రేఖారథాంగస్య మహఃప్రపంచం రంగేశపాదాంబుజమధ్యభాజః .. 17.11.. 591..

త్వయ్యేవ పాదావని శోణరత్నైర్బాలాతపం నూనముదీరయంత్యా .
పద్మాపతేః పాదతలప్రరూఢం రేఖాంబుజం నిత్యమభూదనిద్రం .. 17.12.. 592..

నిత్యం నిజాలోకపథం గతానాం శ్రేయో దిశంతీ శ్రితపద్మరాగాం .
మహీయసీం మాధవపాదరక్షే మన్యామహే మంగలదేవతాం త్వాం .. 17.13.. 593..

దేవస్య రంగరసికస్య విహారహేతో-
రాత్మానమంఘ్రికమలే వినివేద్య పూర్వం .
ప్రాయో నివేదయసి శోణమణిప్రకాశైః
ప్రత్యూషపద్మకలికాం పదరక్షిణి త్వం .. 17.14.. 594..

ప్రత్యఙ్మయస్య హవిషః ప్రణవేన దేవి
ప్రక్షేపణాయ పరమార్థవిదాం మునీనాం .
ప్రాజ్యాం ముకుందచరణావని పద్మరాగైః
పర్యాయపావకశిఖాం భవతీం ప్రతీమః .. 17.15.. 595..

సంపద్యతే తవ పదావని పద్మరాగైః
ప్రస్థానమాంగలికహోమహుతాశనశ్రీః .
క్షీరాహుతిర్భవతి యత్ర వికల్పగంగా
రంగేశ్వరస్య రుచిరా నఖరశ్మిధారా .. 17.16.. 596..

ఆముంచతామరుణయావకపంకలక్ష్మీం
శోణాశ్మనాం తవ పదావని కాంతియోగాత్ .
పద్మాసహాయపదపద్మనఖాః శ్రయంతే
సంధ్యానురంజితసుధాకరబింబశోభాం .. 17.17.. 597..

స్థానే తవాచ్యుతపదావని పద్మరాగా-
స్తేజోమయాః ప్రశమయంతి తమో మదీయం .
చిత్రం తదేతదిహ యజ్జనయంతి నిత్యం
రాగాత్మకేన మహసా రజసో నివృత్తిం .. 17.18.. 598..

పద్మాకరాంతరవికాసిని రంగభర్తుః
పీత్వా పదావని మధూని పదారవిందే .
శోణోపలద్యుతిమయీం సుభగప్రచారాం
మన్యే బిభర్షి మహతీం మదరాగశోభాం .. 17.19.. 599..

పాదావని ప్రసృమరస్య కలేర్యుగస్య
ప్రాయేణ సంప్రతి నివారయితుం ప్రవేశం .
శ్రీరంగసీమ్ని తవ శోణమణిప్రసూతః
ప్రాకారమగ్నిమయమారభతే ప్రకాశః .. 17.20.. 600..

లీలాగృహాంతరవిహారిణి రంగనాథే
లాక్షారసైరరుణరత్నమయూఖలక్ష్యైః .
ప్రాయేణ రంజయతి పాదసరోజయుగ్మం
సైరంధ్రికేవ భవతీ మణిపాదరక్షే .. 17.21.. 601..

రంగేశితుర్విహరతో మణిపాదరక్షే
రథ్యాంతరే సుమనసః పరికీర్యమాణాః .
త్వత్పద్మరాగకిరణచ్ఛురణాద్భజంతే
సంధ్యాతపాంతరితతారకపంక్తిలక్ష్మీం .. 17.22.. 602..

రంగాధిరాజపదరక్షిణి బిభ్రతస్త్వాం
గంగాతరంగవిమలే గిరిశస్య మౌలౌ .
సంవర్ధయంతి మహసా తవ పద్మరాగాః
శైలాత్మజాచరణయావకపంకలక్ష్మీం .. 17.23.. 603..

శరణముపగతానాం శర్వరీం మోహరూపాం
శమయితుముదయస్థాన్మన్మహే బాలసూర్యాన్ .
పదసరసిజయోగాద్రంగనాథస్య భూయః
పరిణమదరుణిమ్నః పాదుకే పద్మరాగాన్ .. 17.24.. 604..

హరిపదరుచిరాణాం పాదుకే తావకానా-
మరుణమణిగణానాం నూనమర్ధేందుమౌలిః .
ప్రణతిసమయలగ్నాం వాసనామేవ ధత్తే
కలమకణిశకాంతిరపర్ధినిభిర్జటాభిః .. 17.25.. 605..

ప్రతివిహరణమేతే పాదుకే రంగభర్తుః
పదకమలసగంధాః పద్మరాగాస్త్వదీయాః .
తరుణతపనమైత్రీముద్వహద్భిర్మయూఖైః
స్థలకమలవిభూతిం స్థాపయంత్యవ్యవస్థాం .. 17.26.. 606..

అయమనితరభోగాన్ రంజయన్ వీతరాగా-
నరుణమణిగణానాం తావకానాం ప్రకాశః .
మధురిపుపదరక్షే మంక్షు జాజ్వల్యమానః
శలభయతి జనానాం శాశ్వతం పాపరాశిం .. 17.27.. 607..

ప్రచురనిగమగంధాః పాదుకే రంగభర్తుః
పదకమలసమృద్ధిం ప్రత్యహం భావయంతః .
దధతి శకలయంతో గాఢమంతస్తమిస్రం

సముచితమరుణత్వం తావకాః పద్మరాగాః .. 17.28.. 608..

లాక్షాలక్ష్మీమధురరుచకే రంగిణః పాదరక్షే
వక్త్రాంభోజే మదపరిణతిం పద్మరాగద్యుతిస్తే .
కర్ణోపాంతే కిసలయరుచిం దేవి సేవానతానాం
సీమంతే చ త్రిదశసుదృశాం సాతి సింధూరశోభాం .. 17.29.. 609..

అరుణమణయస్త్వదీయే హరిపదరాగేణ లబ్ధమహిమానః .
గమయంతి చరణరక్షే ద్యుమణిగణం జ్యోతిరింగణతాం .. 17.30.. 610..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగానాథపాదుకాసహస్రే
పద్మరాగపద్ధతిః సప్తదశీ ..

18. ముక్తాపద్ధతిః (50)

బద్ధానాం యత్ర నిత్యానాం ముక్తానామీశ్వరస్య చ .
ప్రత్యక్షం శేషశేషిత్వం సా మే సిద్ధ్యతు పాదుకా .. 18.1.. 611..

తవ రంగధురీణపాదరక్షే
విమలా మౌక్తికపద్ధతిర్విభాతి .
సుహృది త్వయి సాధితాపవర్గైః
సమయే సంక్రమితేవ సాధుకృత్యా .. 18.2.. 612..

శరణాగతసస్యమాలినీయం తవ ముక్తామణిరశ్మినిర్ఝరౌఘైః .
నను రంగధురీణపాదరక్షే జగతీ నిత్యమదైవమాతృకాఽభూత్ .. 18.3.. 613..

అధివిష్ణుపదం పరిస్ఫురంతీ
నవముక్తామణినిర్మలప్రకాశా .
పరిపుష్యసి మంగలాని పుంసాం
ప్రతిపచ్చంద్రకలేవ పాదుకే త్వం .. 18.4.. 614..

నిహితా నవమౌక్తికావలిస్త్వా-
మభితః కాంచనపాదుకే మురారేః .
నఖచంద్రమసాం పదాశ్రితానాం
ప్రతిమాచంద్రపరంపరేవ భాతి .. 18.5.. 615..

సమతాముపైతి వపుషాఽపి సదా
భవదీయమౌక్తికమహఃస్ఫురితా .
హరిపాదుకే హరిపదోద్భవయా
కనకాపగా సురపురాపగయా .. 18.6.. 616..

తవ రంగచంద్రతపనీయపాదుకే
విమలా సముద్వహతి మౌక్తికావలిః .
చరణారవిందనఖచంద్రమండల-
ప్రణయోపయాతనవతారకారుచిం .. 18.7.. 617..

చంద్రచూడమకుటేన లాలితా చారుమౌక్తికమయూఖపాండరా .
రంగనాథపదపద్మసంగినీ లక్ష్యసే సురధునీవ పాదుకే .. 18.8.. 618..

యే భజంతి భవతీం తవైవ తే
మౌక్తికద్యుతివికల్పగంగయా .
వర్ధయంతి మధువైరిపాదుకే
మౌలిచంద్రశకలస్య చంద్రికాం .. 18.9.. 619..

ముక్తామయూఖైర్నియతం త్వదీయై-
రాపూరయిష్యన్నవతంసచంద్రం .
బిభర్తి రంగేశ్వరపాదరక్షే
దేవో మహాన్ దర్శితసన్నతిస్త్వాం .. 18.10.. 620..

పరిష్కృతా మౌక్తికరశ్మిజాలైః
పదస్య గోప్త్రీ భవతీ మురారేః .
భవత్యనేకోర్మిసమాకులానాం
పుంసాం తమస్సాగరపోతపాత్రీ .. 18.11.. 621..

రంగేశపాదప్రతిపన్నభోగాం
రత్నానువిద్ధైర్మహితాం శిరోభిః .
ముక్తావదాతాం మణిపాదుకే త్వాం
మూర్తిం భుజంగాధిపతేః ప్రతీమః .. 18.12.. 622..

ముకుందపాదావని మౌక్తికైస్తే
జ్యోత్స్నామయం విశ్వమిదం దివాఽపి .
వైమానికానాం న భజంతి యేన
వ్యాకోచతామంజలిపద్మకోశాః .. 18.13.. 623..

సమాశ్రితానామనఘాం విశుద్ధిం
త్రాసవ్యపాయం చ వితన్వతీ త్వం .
సాయుజ్యమాపాదయసి స్వకీయై-
ర్ముక్తాఫలైర్మాధవపాదుకే నః .. 18.14.. 624..

అవైమి పాదావని మౌక్తికానాం
కీర్ణాముదగ్రైః కిరణప్రరోహైః .
యాత్రోత్సవార్థం విహితాం మురారే-
రభంగురామంకురపాలికాం త్వాం .. 18.15.. 625..

శివత్వహేతుం సకలస్య జంతోః
స్రోతోవిశేషైః సుభగామసంఖ్యైః .
ముక్తామయూఖైః సురసింధుమన్యాం
పుష్ణాసి రంగేశ్వరపాదుకే త్వం .. 18.16.. 626..

రంగేశయానస్య పదావని త్వాం
లావణ్యసింధోః సవిధే నిషణ్ణాం .
పరిస్ఫురన్మౌక్తికజాలదృశ్యాం
ప్రసూతిభిన్నాం ప్రతియంతి శుక్తిం .. 18.17.. 627..

అవైమి రంగేశ్వరపాదరక్షే
ముక్తాఫలాని త్వయి నిస్తులాని .
తేనైవ కల్పాంతరతారకాణా-
ముప్తాని బీజాని జగద్విధాత్రా .. 18.18.. 628..

విక్రమ్యమాణమభవత్ క్షణమంతరిక్షం
మాయావినా భగవతా మణిపాదరక్షే .
వ్యోమాపగావిపులబుద్బుదదర్శనీయై-
ర్ముక్తాఫలైస్తవ శుభైః పునరుక్తతారం .. 18.19.. 629..

లక్ష్మీవిహారరసికేన పదావని త్వం
రక్షావిధౌ భగవతా జగతో నియుక్తా .
యత్త్వం తదర్హమివ దర్శయసి ప్రభూతం var సత్త్వం
ముక్తామయూఖనికరేణ విసృత్వరేణ .. 18.20.. 630..

పాదార్పణేన భవతీం ప్రతిపద్యమానే
శ్రీరంగచంద్రమసి సంభృతమౌక్తికశ్రీః .
అంగీకరోషి చరణావని కాంతిమగ్ర్యా-
ముద్భిద్యమానకుముదేవ కుముద్వతీ త్వం .. 18.21.. 631..

త్రయ్యంతహర్మ్యతలవర్ణసుధాయితేన
జ్యోత్స్నాఇకల్పితరుచా మణిపాదుకే త్వం .
ముక్తామయీ మురభిదంఘ్రిసరోజభాజాం
వర్ణేన తే శమయసీవ సతామవర్ణం .. 18.22.. 632..

వైకుంఠపాదనఖవాసనయేవ నిత్యం
పాదావని ప్రసువతే తవ మౌక్తికాని .
అచ్ఛిన్నతాపశమనాయ సమాశ్రితానా-
మాలోకమండలమిషాదమృతప్రవాహం .. 18.23.. 633..

రామానువృత్తిజటిలే భరతస్య మౌలౌ
రంగాధిరాజపదపంకజరక్షిణి త్వం .
ఏకాతపత్రితజగత్రితయా ద్వితీయం
ముక్తాంశుభిః కృతవతీ నవమాతపత్రం .. 18.24.. 634..

పాదావని స్ఫుటమయూఖమధుప్రవాహా
ముగ్ధా పరిస్ఫురతి మౌక్తికపద్ధతిస్తే .
రూఢస్య రంగపతిపాదసరోజమధ్యే
రేఖాత్మనః సురతరోరివ పుష్పపంక్తిః .. 18.25.. 635..

ఆమ్రేడితైః పదనఖేందురుచా మనోజ్ఞై-
ర్ముక్తాంశుభిర్మురభిదో మణిపాదుకే త్వం .
స్వాభావికీం సకలజంతుషు సార్వభౌమీం
ప్రాయః ప్రసక్తిమమలాం ప్రకటీకరోషి .. 18.26.. 636..

నిస్సీమపంకమలినం హృదయం మదీయం
నాథస్య రంగవసతేరధిరోఢుమిచ్ఛోః .
మాతస్త్వమేవ సహసా మణిపాదరక్షే
ముక్తాంశవః స్ఫటికసౌధతులాం నయంతి .. 18.27.. 637..

శ్యామా తనుర్భగవతః ప్రతిపన్నతారా
త్వం చంద్రికా విమలమౌక్తికదర్శనీయా .
స్థానే తదేతదుభయం మణిపాదరక్షే
బోధం క్షణాన్నయతి బుద్ధికుముద్వతీం నః .. 18.28.. 638..

ఉద్గాఢపంకశమనైర్మణిపాదరక్షే
ముక్తాంశుభిర్మురభిదో నఖరశ్మిభిన్నైః .
చూడాపదేషు నిహితా త్రిదశేశ్వరాణాం
తీర్థోదకైః స్నపయసీవ పదార్థినస్తాన్ .. 18.29.. 639..

రంగేశపాదనఖచంద్రసుధానులేపం
సంప్రాప్య సిద్ధగులికా ఇవ తావకీనాః .
సంసారసంజ్వరజుషాం మణిపాదరక్షే
సంజీవనాయ జగతాం ప్రభవంతి ముక్తాః .. 18.30.. 640..

భావోత్తరైరధిగతా భరతప్రధానైః
ప్రత్యుప్తమౌక్తికమిషేణ వికీర్ణపుష్పా .
రంగేశ్వరస్య నియతం త్వయి లాస్యభాజో
రంగస్థలీవ లలితా మణిపాదుకే త్వం .. 18.31.. 641..

మన్యే ముకుందచరణావని మౌలిదేశే
విన్యస్య దేవి భవతీం వినతస్య శంభోః .
ఆపాదయంత్యధికృతాః ప్రతిపన్నతారం
చూడాతుషారకిరణం తవ మౌక్తికౌఘైః .. 18.32.. 642..

పద్మాపతేర్విహరతః ప్రియమాచరంతీ
ముక్తామయూఖనివహైః పురతో వికీర్ణైః .
కందాని కాంచనపదావని పద్మినీనాం
మన్యే వినిక్షిపసి మందిరదీర్ఘికాసు .. 18.33.. 643..

ఆశాస్య నూనమనఘాం మణిపాదరక్షే
చంద్రస్య వారిధిసుతాసహజస్య వృద్ధిం .
ధాత్రీం ముకుందపదయోరనపాయినీం త్వాం
జ్యోత్స్నా సమాశ్రయతి మౌక్తికపంక్తిలక్ష్యాత్ .. 18.34.. 644..

యే నామ కేఽ పి భవతీం వినయావనమ్రై-
రుత్తంసయంతి కృతినః క్షణముత్తమాంగైః .
ఇ(ఋ)చ్ఛంతి రంగనృపతేర్మణిపాదరక్షే
త్వన్మౌక్తికౌఘనియతామిహ తే విశుద్ధిం .. 18.35.. 645..

అనుదినలలితానామంగులీపల్లవానాం
జనితముకులశోభైర్దేవి ముక్తాఫలైస్త్వం .
ప్రకటయసి జనానాం పాదుకే రంగభర్తుః
పదసరసిజరేఖాపాంచజన్యప్రసూతిం .. 18.36.. 646..

బలివిమథనవేలావ్యాపినస్తస్య విష్ణోః
పదసరసిజమాధ్వీ పావనీ దేవి నూనం .
జననసమయలగ్నాం జాహ్నవీ తావకానాం
వహతి చరణరక్షే వాసనాం మౌక్తికానాం .. 18.37.. 647..

మధురిపుపదమిత్రైర్వైరమిందోః సరోజైః
శమయితుమివ తారాః సేవమానాశ్చిరం త్వాం .
ప్రమరకిరణపూరాః పాదుకే సంశ్రితానాం
కలికలుషమశేషం క్షాలయంతీవ ముక్తాః .. 18.38.. 648..

ముకులితపరితాపాం ప్రాణినాం మౌక్తికైః స్వై-
రమృతమివ దుహానామద్రియే పాదుకే త్వాం .. 18.39.. 649..

సకృదపి వినతానాం త్రాసమున్మూలయంతీం
త్రిభువనమహనీయాం త్వాముపాశ్రిత్య నూనం .
న జహతి నిజకాంతిం పాదుకే రంగభర్తు-
శ్చరణనఖమణీనాం సన్నిధౌ మౌక్తికాని .. 18.40.. 650..

భువనమిదమశేషం బిభ్రతో రంగభర్తుః
పదకమలమిదం తే పాదుకే ధారయంత్యాః .
చిరవిహరణఖేదాత్ సంభృతానాం భజంతి
శ్రమజలకణికానాం సంపదం మౌక్తికాని .. 18.41.. 651..

ప్రకటితయశసాం తే పాదుకే రంగభర్తు-
ర్ద్విగుణితనఖచంద్రజ్యోతిషాం మౌక్తికానాం .
కరణవిలయవేలాకాతరస్యాస్య జంతోః
శమయతి పరితాపం శాశ్వతీ చంద్రికేయం .. 18.42.. 652..

దివ్యం ధామ స్థిరమభియతాం దేవి ముక్తామణీనాం
మధ్యే కశ్చిద్భవతి మధుజిత్పాదుకే తావకానాం .
న్యస్తో నిత్యం నిజగుణగణవ్యక్తిహేతోర్భవత్యా-
మాత్మజ్యోతిశ్శమితతమసాం యోగినామంతరాత్మా .. 18.43.. 653..

శుద్ధే నిత్యం స్థిరపరిణతాం దేవి విష్ణోః పదే త్వా-
మాస్థానీం తామమితవిభవాం పాదుకే తర్కయామి .
ఆలోకైః స్వైర్భువనమఖిలం దీపవద్వ్యాప్య కామం
ముక్తాః శుద్ధిం యదుపసదనాద్ బిభ్రతి త్రాసహీనాః .. 18.44.. 654..

ప్రాప్తా శౌరేశ్చరణకమలం పాదుకే భక్తిభాజాం
ప్రత్యాదేష్టుం కిమపి వృజినం ప్రాపితా మౌలిభాగం .
దేవేన త్వం దశశతదృశా దంతిరాజస్య ధత్సే
మూర్ధ్ని న్యస్తా ముఖపటరుచిం మౌక్తికానాంప్రభాభిః .. 18.45.. 655..

తవ హరిపాదుకే పృథులమౌక్తికరత్నభువః
ప్రచలదమర్త్యసింధులహరీసహధర్మచరాః .
పదమజరామరం విదధతే కథమంబ సతాం
ప్రణతసురేంద్రమౌలిపలితంకరణాః కిరణాః .. 18.46.. 656..

కపర్దే కస్యాపి క్షితిధరపదత్రాయిణి తథా
ముహుర్గంగామన్యాం క్షరతి తవ ముక్తామణిమహః .
ముధారంభః కుంభస్థలమనుకలం సించతి యథా
నిరాలంబో లంబోదరకలభశుండారచులకః .. 18.47.. 657..

ముకుందపదరక్షిణి ప్రగుణదీప్తయస్తావకాః
క్షరంత్యమృతనిర్ఝరం కమపి మౌక్తికగ్రంథయః .
మనాగపి మనీషిణో యదనుషంగినస్తత్క్షణా-
జ్జరామరణదంతురం జహతి హంత తాపత్రయం .. 18.48.. 658..

దేవః శ్రీపదలాక్షయా తిలకితస్త్విష్యత్యుపర్యేవ తే
గౌరీపాదసరోజయావకధనీ మూలే సమాలక్ష్యతే .
ఇత్థం జల్పతి దుర్మదాన్మురభిదః శుద్ధాంతచేటీజనే
ప్రాయస్త్వం మణిపాదుకే ప్రహసితా ముక్తామయూఖచ్ఛలాత్ .. 18.49.. 659..

రంగేశచరణరక్షా సా మే విదధాతు శాశ్వతీం శుద్ధిం .
యన్మౌక్తికప్రభాభిః శ్వేతద్వీపమివ సహ్యజాద్వీపం .. 18.50.. 660..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే ముక్తాపద్ధతిరష్టాదశీ ..

19. మరకతపద్ధతిః (20)

వందే గారుత్మతీం వృత్త్యా మణిస్తోమైశ్చ పాదుకాం .
యయా నిత్యం తులస్యేవ హరితత్వం ప్రకాశ్యతే .. 19.1.. 661..

సవిలాసగతేషు రంగభర్తు-
స్త్వదధీనేషు బహిష్కృతో గరుత్మాన్ .
అధిగచ్ఛతి నిర్వృతిం కథంచి-
న్నిజరత్నైస్త్వయి పాదుకే నివిష్టైః .. 19.2.. 662..

సమయే మణిపాదుకే మురారే-
ర్ముహురంతఃపురముగ్ధచేటికాస్తే .
హరితాన్ హరిదశ్మనాం మయూఖాం-
స్తులసీపల్లవశంకయా క్షిపంతి .. 19.3.. 663..

హరితః సహసా హరిన్మణీనాం
ప్రభయా రంగనరేంద్రపాదరక్షే .
తులసీదలసంపదం దధాతి
త్వయి భక్తైర్నిహితః ప్రసూనరాశిః .. 19.4.. 664..

ప్రసాదయంతీ మణిపాదుకే త్వం
విక్షేపయోగేన విహారవేలాం .
హరిన్మనోజ్ఞా హరికాంతిసింధోః
సందృశ్యసే శైవలమంజరీవ .. 19.5.. 665..

బధ్నాసి రంగేశ్వరపాదరక్షే
హరిన్మణీనాం ప్రభయా స్ఫురంత్యా .
చూడాపదేషు శ్రుతిసుందరీణాం
మాంగల్యదూర్వాంకురమాల్యపంక్తిం .. 19.6.. 666..

అచ్ఛేద్యరశ్మినియతైర్ఘటితా హరిద్భిః
సద్వర్త్మనా గతిమతీ మణిపాదరక్షే .
సందృశ్యసే సవితృమండలమధ్యభాజో
రంగేశ్వరస్య రథసంపదివాపరా త్వం .. 19.7.. 667..

శ్యామాయమాననిగమాంతవనోపకంఠాః
స్థానే పదావని హరిన్మణయస్త్వదీయాః .
పర్యంతశాద్వలవతీం ప్రథయంతి నిత్యం
నారాయణస్య రుచిరాం నఖరశ్మిగంగాం .. 19.8.. 668..

ఉద్దిశ్య కామపి గతిం మణిపాదరక్షే
రంగేశ్వరస్య చరణే వినివేశితాత్మా .
ప్రాయో హరిన్మణిరుచా దృఢభక్తిబంధా
ప్రాదుష్కరోతి భవతీ తులసీవనాని .. 19.9.. 669..

సేవార్థమాగతవతాం త్రిదశేశ్వరాణాం
చూడామణిప్రకరశాలిషు మౌలిషు త్వం .
సంవర్తయస్యసురమర్దనపాదరక్షే
స్వేనాశ్మగర్భమహసా శుకపంక్తిశోభాం .. 19.10.. 670..

దరపరిణతదూర్వావల్లరీనిర్విశేషై-
ర్మరకతశకలానాం మాంసలైరంశుజాలైః .
పశుపతివిధృతా త్వం తస్య పాణౌ నిషణ్ణం
మధురిపుపదరక్షే వంచయస్యేణశావం .. 19.11.. 671..

హరిచరణసరోజన్యాసయోగ్యం భవత్యాః
ప్రగుణమభిలషంత్యో వర్ణలాభం తులస్యః .
ప్రతిదినముపహారైః పాదుకే తావకానాం
మరతకశకలానామాశ్రయంతే మయూఖాన్ .. 19.12.. 672..

హరితమణిమయూఖైరంచితాధ్యాత్మగంధై-
ర్దిశసి చరణరక్షే జాతకౌతూహలా త్వం .
దనుజమథనలీలాదారికాణాముదారాం
దమనకదలపంక్తిం దేవి మౌలౌ శ్రుతీనాం .. 19.13.. 673..

అధిగతబహుశాఖైరశ్మగర్భప్రసూతై-
ర్మధురిపుపదరక్షే మేచకైరంశుజాలైః .
అనితరశరణానాం నూనమారణ్యకానాం
కిమపి జనయసి త్వం కీచకారణ్యదుర్గం .. 19.14.. 674..

ప్రచురనిగమశాఖాం పాదుకే రంగిణస్త్వాం
చరణనఖమయూఖైశ్చారుపుష్పానుబంధాం .
మరతకదలరమ్యాం మన్మహే సంజరంతీం
కనకసరిదనూపే కాంచిదుద్యానలక్ష్మీం .. 19.15.. 675..

నఖకిరణనికాయైర్నిత్యమావిర్ఘృణాలే
మహితరసవిశేషే మేచకైరంశుభిస్తే .
పరికలయసి రమ్యాం పాదుకే రంగభర్తుః
పదకమలసమీపే పద్మినీపత్రపంక్తిం .. 19.16.. 676..

అనిమిషయువతీనామార్తనాదోపశాంత్యై
త్వయి వినిహితపాదే లీలయా రంగనాథే .
దధతి చరణరక్షే దైత్యసౌధాని నూనం
మరకతరుచిభిస్తే మంక్షు దూర్వాంకురాణి .. 19.17.. 677..

విపులతమమహోభిర్వ్యేతదోషానుషంగం
విలసదుపరినైల్యం దేవి విష్ణోః పదం తత్ .
పృథుమరకతదృశ్యాం ప్రాప్య పాదావని త్వాం

ప్రకటయతి సమంతాత్ సంప్రయోగం హరిద్భిః .. 19.18.. 678..

పద్మాభూమ్యోః ప్రణయసరణిర్యత్ర పర్యాయహీనా
యత్సంసర్గాదనఘచరితాః పాదుకే కామచారాః .
తారాసక్తం తమిహ తరుణం ప్రీణయంతే జరత్యో
నిత్యశ్యామాస్తవ మరతకైర్మూనమామ్నాయవాచః .. 19.19.. 679..

స్థలకమలీనివ కాచిచ్చరణావని భాసి కమలవాసిన్యాః .
యన్మరతకదలమధ్యే యః కశ్చిదసౌ సమీక్ష్యతే శౌరిః .. 19.20.. 680..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే మరతకపద్ధతిరేకోనవింశీ ..

20. ఇంద్రనీలపద్ధతిః (30)

హరిణా హరినీలైశ్చ ప్రతియత్నవతీం సదా .
అయత్నలభ్యనిర్వాణామాశ్రయే మణిపాదుకాం .. 20.1.. 681..

హరిరత్నమరీచయస్తవైతే నవనీలీరసనిర్విశేషవర్ణాః .
శ్రుతిమూర్ధని శౌరిపాదరక్షే పలితానుద్భవభేషజం భవంతి .. 20.2.. 682..

అలకైరివ బింబితైః శ్రుతీనాం
హరినీలైః సృజసి త్వమున్మయూఖైః .
కమలాదయితస్య పాదరక్షే
కరుణోదన్వతి శైవలప్రరోహాన్ .. 20.3.. 683..

అనఘైర్హరినీలపద్ధతీనాం ప్రథమానైర్మణిపాదుకే మయూఖైః .
అధరీకురుషే రథాంగపాణేరమితామూర్ధ్వమవస్థితస్య కాంతిం .. 20.4.. 684..

చరణావని భాతి సహ్యకన్యా హరినీలద్యుతిభిస్తవానువిద్ధా .
వసుదేవసుతస్య రంగవృత్తేర్యమునేవ స్వయమాగతా సమీపం .. 20.5.. 685..

అవధీరితదేవతాంతరాణామనఘైస్త్వం మణిపాదుకే మయూఖైః .
హరినీలసముద్భవైర్విధత్సే హరిసారూప్యమయత్నతో జనానాం .. 20.6.. 686..

నేత్రేషు పుంసాం తవ పాదరక్షే
నీలాశ్మభాసా నిహితాంజనేషు .
శ్రియా సమం సంశ్రితరంగకోశో
నిధిః స్వయం వ్యక్తిముపైతి నిత్యం .. 20.7.. 687..

అభంగురామచ్యుతపాదరక్షే మాన్యాం మహానీలరుచిం త్వదీయాం .
నిశ్శ్రేయసద్వారకవాటికాయాః శంకే సముత్పాటకుంచికాం నః .. 20.8.. 688..
var సముద్ఘాటన

జీవయత్యమృతవర్షిణీ ప్రజాస్తావకీ దనుజవైరిపాదుకే .
ఘోరసంసరణఘర్మనాశినీ కాలికేవ హరినీలపద్ధతిః .. 20.9.. 689..

శతమఖోపలభంగమనోహరా విహరసే మురమర్దనపాదుకే .
మణికిరీటగణేషు దివౌకసాం మధుకరీవ మనోహరపంక్తిషు .. 20.10.. 690..

అన్విచ్ఛతాం కిమపి తత్త్వమనన్యదృశ్యం
సమ్యక్ప్రకాశజననీ ధృతకృష్ణరూపా .
పాదావని స్ఫురసి వాసవరత్నరమ్యా
మధ్యే సమాధినయనస్య కనీనికేవ .. 20.11.. 691..

మాతః సలీలమధిగమ్య విహారవేలాం
కాంతిం సముద్వహసి కాంచనపాదుకే త్వం .
లక్ష్మీకటాక్షరుచిరైర్హరినీలరత్నై-
ర్లావణ్యసింధుపృషతైరివ రంగధామ్నః .. 20.12.. 692..

కృష్ణావకుంఠనవిధిర్మణిపాదరక్షే
నీలాంశుకైర్వలభిదశ్మసముద్భవైస్తే .
సంగచ్ఛతే మునిజనస్య మతిః సమాధౌ
రాత్రౌ సమస్తజగతాం రమణేన లక్ష్మ్యాః .. 20.13.. 693..

ద్రష్టుం కదాచన పదావని నైవ జంతుః
శక్నోతి శాశ్వతనిధిం నిహితం గుహాయాం .
కృష్ణానురూపహరినీలవిశేషదృశ్యా
సిద్ధాంజనం త్వమసి యస్య న దేవి దృష్టేః .. 20.14.. 694..

ప్రత్యేమి రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వాం
కృష్ణాంతరంగరుచిభిర్హరినీలరత్నైః .
విశ్వాపరాధసహనాయ పదం తదీయం
విశ్వంభరాం భగవతీం సమయే భజంతీం .. 20.15.. 695..

మత్వా మషీం పరిమితాం భవతీ తదన్యాం
వైకుంఠపాదరసికే మణిపాదుకే స్వాన్ .
అంకే స్వయం కిరణలేపిభిరింద్రనీలై-
రాశాతటేషు లలితానపదానవర్ణాన్ .. 20.16.. 696..

వలమథనమణీనాం ధామభిస్తావకానాం
మధురిపుపదరక్షే వాసరైరవ్యపేతా .
అభిసరణపరాణాం వల్లవీనాం తదాఽఽ ఽసీ-
చ్ఛమితగురుభయార్తిః శర్వరీ కాచిదన్యా .. 20.17.. 697..

శతమఖమణిభంగైరున్మయూఖైర్దిశంతీ

శరణముపగతానాం రంగనాథేన సామ్యం .
ప్రథయసి జగతి త్వం పాదుకే హైతుకానా-
ముపనిషదుపగీతాం తత్క్రతున్యాయవార్తాం .. 20.18.. 698..

పరిచరతి విధౌ త్వాం పాదుకే రంగభర్తుః
పదసరసిజభృంగైర్భాసురైరింద్రనీలైః .
ప్రకటితయమునౌఘా భక్తినమ్రస్య శంభోః
పరిణమయసి చూడావిష్ణుపద్యాఃప్రయాగం .. 20.19.. 699..

పదకిసలయసంగాత్పాదుకే పత్రలశ్రీ-
ర్నఖమణిభిరుదారైర్నిత్యనిష్పన్నపుష్పా .
శతమఖమణినీలా శౌరిలావణ్యసింధో-
ర్నిబిడతమతమాలా కాఽపి వేలావనీ త్వం .. 20.20.. 700..

త్వయి వినిహితమేతత్ కేఽపి పశ్యంతి మందాః
శతమఖమణిజాలం శార్ఙ్గిణః పాదరక్షే .
వయమిదమిహ విద్మః ప్రాణినాం భావుకానాం
హృదయగృహగుహాభ్యః పీతమంధం తమిస్రం .. 20.21.. 701..

క్లృప్తశ్యామా మణిభిరసితైః కృష్ణపక్షేణ జుష్టా
శ్రేయః పుంసాం జనయసి గతిం దక్షిణాముద్వహంతీ .
తేనాస్మాకం ప్రథయసి పరం పాదుకే తత్త్వవిద్భి-
ర్మౌలౌ దృష్టాం నిగమవచసాం ముక్తికాలావ్యవస్థాం .. 20.22.. 702..

సద్భిర్జుష్టా సముదితవిధుర్జైత్రయాత్రావినోదే-
ష్వాతన్వానా రజనిమనఘామింద్రనీలాంశుజాలైః .
చిత్రం ఖ్యాతా కుముదవనతః పాదుకే పుష్యసి త్వం
వ్యాకోచత్వంవిబుధవనితావక్త్రపంకేరుహాణాం .. 20.23.. 703..

నిత్యం లక్ష్మీనయనరుచిభిః శోభితా శక్రనీలైః
సాలగ్రామక్షితిరివ శుభైః శార్ఙ్గిణో రూపభేదైః .
సాకేతాదేః సమధికగుణాం సంపదం దర్శయంతీ
ముక్తిక్షేత్రం మునిభిరఖిలైః పాదుకే గీయసే త్వం .. 20.24.. 704..

పాదన్యాసప్రియసహచరీం పాదుకే వాసగేహా-
త్త్వామారుహ్య త్రిచతురపదం నిర్గతే రంగనాథే .
అంతఃస్నిగ్ధైరసురమహిలావేణివిక్షేపమిత్రైః
శ్యామచ్ఛాయం భవతి భవనం శక్రనీలాంశుభిస్తే .. 20.25.. 705..

యా తే బాహ్యాంగణమభియతః పాదుకే రంగభర్తుః
సంచారేషు స్ఫురతి వితతిః శక్రనీలప్రభాయాః .
విష్వక్సేనప్రభృతిభిరసౌ గృహ్యతే వేత్రహస్తై-
ర్భ్రావిక్షేపస్తవ దివిషదాం నూనమాహ్వానహేతుః .. 20.26.. 706..

అక్ష్ణోరంజనకల్పనా యవనికా లాస్యప్రసూతేర్గతే-
శ్ఛిద్గంగాయమునా ముకుందజలధేర్వేలాతమాలాటవీ .
కాంతాకుంతలసంతతిః శ్రుతివధూకస్తూరికాలంక్రియా
నిత్యం రత్నపదావని స్ఫురతి తే నీలా మణిశ్రేణికా .. 20.27.. 707..

నిరంతరపురందరోపలభువం ద్యుతిం తావకీ-
మవైమి మణిపాదుకే సరణిసంగినీం రంగిణః .
తదీయనవయౌవనద్విరదమల్లగండస్థలీ-
గలన్మదఝులంఝులాబహులకజ్జలశ్యామికాం .. 20.28.. 708..

ప్రతీమస్త్వం పాదావని భగవతో రంగవసతే-
ర్ఘనీభూతామిత్థం పదకమలమాధ్వీపరిణతిం .
స్ఫురంతః పర్యంతే మదగరిమనిష్పందమధుప-
ప్రసక్తిం యత్రైతే విదధతి మహానీలమణయః .. 20.29.. 709..

నమతాం నిజేంద్రనీల-
ప్రభవేన ముకుందపాదుకే భవతీ .
తమసా నిరస్యతి తమః
కంటకమివ కంటకేనైవ .. 20.30.. 710..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వంకేటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
ఇంద్రనీలపద్ధతిర్వింశీ ..

21. బింబప్రతిబింబపద్ధతిః (20)

శౌరేః శుద్ధాంతనారీణాం విహారమణిదర్పణం .
ప్రసత్తేరివ సంస్థానం పదత్రాణముపాస్మహే .. 21.1.. 711..

కమలాపతిపాదుకే కదాచి-
ద్విహగేంద్రస్త్వయి బింబితో బిభాతి .
సవిలాసగతేఽపి రంగభర్తు-
ర్నిజమాత్మానమివోపధాతుకామః .. 21.2.. 712..

మణిపంక్తిషు తే దిశామధీశాః
ప్రతిబింబాని నిజాని వీక్షమాణాః .
అభియంతి ముకుందపాదుకే త్వా-
మధికారాంతరసృష్టిశంకయేవ .. 21.3.. 713..

మణిమౌలిశతేన బింబితేన
ప్రణతానాం పరితః సురాసురాణాం .
మురభిన్మణిపాదుకే మహిమ్నా

యుగపత్ తేషు సమర్పితేవ భాసి .. 21.4.. 714..

ఉపనీతముపాయనం సురేన్ద్రైః
ప్రతిబింబచ్ఛలతస్త్వయి ప్రవిష్టం .
స్వయమేవ కిల ప్రసాదభూమ్నా
ప్రతిగృహ్ణాసి ముకుందపాదుకే త్వం .. 21.5.. 715..

రంగేశ్వరస్య నవపల్లవలోభనీయౌ
పాదౌ కథన్ను కఠినా స్వయముద్వహేయం .
ఇత్యాకలయ్య నియతం మణిపాదుకే త్వం
పద్మాన్తరం వహసి తత్ప్రతిబింబలక్షాత్ .. 21.6.. 716..

పాదార్పణాత్ప్రథమతో హరిదశ్మరమ్యే
మధ్యే తవ ప్రతిఫలన్మణిపాదరక్షే .
మన్యే నిదర్శయతి రంగపతిర్యుగాంతే
న్యగ్రోధపత్రశయితం నిజమేవ రూపం .. 21.7.. 717..

యాత్రావసానమధిగచ్ఛతి రంగనాథే
విశ్రాణయస్యనుపదం మణిపాదుకే త్వం .
ప్రాయః ప్రయాణసమయే ప్రతిబింబితానాం
తీర్థావగాహమపరం త్రిదశేశ్వరాణాం .. 21.8.. 718..

ఉచ్చావచేషు తవ రత్నగణేషు మాత-
ర్ద్వేధాః ప్రయాణసమయే ప్రతిబింబితాంగః .
ఆశంకతే మురభిదో మణిపాదుకే త్వా- var మధుభిదో
మాగామికల్పకమలాసనపంక్తిగర్భాం .. 21.9.. 719..

ఆలోకరశ్మినియతాం మణిపాదుకే త్వా-
మారుహ్య సంచరతి రంగపతౌ సలీలం .
అంతఃపురేషు యుగపత్సుదృశో భజంతే
డోలాధిరోహణరసం త్వయి బింబితాంగ్యః .. 21.10.. 720..

కాలేషు రాఘవపదావని భక్తినమ్రః
కార్యాణి దేవి భరతో వినివేదయంస్తే .
త్వద్రత్నబింబతతయాఽపి ముహుః స్వకీయాం
రాజాసనస్థితిమవేక్ష్య భృశం లలజ్జే .. 21.11.. 721..

ప్రత్యాగతే విజయిని ప్రథమే రఘూణాం
విన్యస్యతి త్వయి పదం మణిపాదరక్షే .
రత్నౌఘబింబితనిశాచరవానరాం త్వాం
పూర్వక్షణస్థమివ పుష్పకమన్వపశ్యన్ .. 21.12.. 722..

వైయాకులీం శమయితుం జగతో వహంత్యా
రక్షాధురాం రఘుధురంధరపాదరక్షే .
ప్రాజ్యం యశః ప్రచురచామరబింబలక్షా-
త్ప్రాయస్త్వయా కబలితం ప్రతిభూపతీనాం .. 21.13.. 723..

ప్రతిదిశముపయాతే దేవి యాత్రోత్సవార్థం
త్వయి విహరణకాలే బింబితే జీవలోకే .
వహసి మణిగణైస్త్వం పాదుకే రంగభర్తుః
కబలితసకలార్థాం కాంచిదన్యామవస్థాం .. 21.14.. 724..

భగవతి గరుడస్థే వాహనస్థాః సురేంద్రా-
స్త్వయి వినిహితపాదే భూమిమేవాశ్రయంతి .
తదపి చరణరక్షే రత్నజాలే త్వదీయే
ప్రతిఫలితనిజాంగాస్తుల్యవాహా భవంతి .. 21.15.. 725..

స్వచ్ఛాకారాం సురయువతయః స్వప్రతిచ్ఛందలక్షా-
ద్గాహంతే త్వాం ప్రణతిసమయే పాదుకే సాభిమానాః .
స్త్రీరత్నానాం పరిభవవిఘౌ సృష్టిమాత్రేణ దక్షాం
నీచైఃకర్తుం నరసఖమునేరుర్వశీమూరుజాతాం .. 21.16.. 726..

స్వేచ్ఛాకేలిప్రియసహచరీం స్వచ్ఛరత్నాభిరామాం
స్థానే స్థానే నిహితచరణో నిర్విశన్ రంగనాథః .
సంచారాంతే సహ కమలయా శేషశయ్యాధిరూఢ-
స్త్యక్త్వాఽపి త్వాం త్యజతి న పునః స్వప్రతిచ్ఛందలక్షాత్ .. 21.17.. 727..

త్వామేవైకామధిగతవతః కేలిసంచారకాలే
పార్శ్వే స్థిత్వా వినిహితదృశోః పాదుకేఽనన్యలక్ష్యం .
త్వద్రత్నేషు ప్రతిఫలితయోర్నిత్యలక్ష్మప్రసాదా
పద్మాభూమ్యోర్దిశతి భవతీ పాదసేవాం మురారేః .. 21.18.. 728..

ఏకామేకః కిల నిరవిశత్పాదుకే ద్వారకాయాం
క్రీడాయోగీకృతబహుతనుః షోడశస్త్రీసహస్రే .
శుద్ధే దేవి త్వదుపనిహితే బింబితోరత్నజాలే
భుంక్తే నిత్యం స ఖలు భవతీం భూమికానాం సహస్రైః .. 21.19.. 729..

హరిపదనఖేషు భవతీ ప్రతిఫలతి తవైతదపి రత్నేషు .
ఉచితా మిథః పదావని బింబప్రతిబింబతా యువయోః .. 21.20.. 730..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
బింబప్రతిబింబపద్ధతిరేకవింశీ ..

22. కాంచనపద్ధతిః (20)

కల్యాణప్రకృతిం వందే
భజంతీం కాంచనశ్రియం .
పదార్హాం పాదుకాం శౌరేః
పద ఏవ నివేశితాం .. 22.1.. 731..

మధుజిత్తనుకాంతితస్కరాణాం జలదానామభయంవిధాతుకామా .
చపలేవ తదంఘ్రిమాశ్రయంతీ భవతీ కాంచనపాదుకే విభాతి .. 22.2.. 732..

నికషీకృతరమ్యకృష్ణరత్నా భవతీ కాంచనసంపదం వ్యనక్తి .
పరిపుష్యతి పాదుకే యదీక్షా సహసా నః సమలోష్టకాంచనత్వం .. 22.3.. 733..

సురభిర్నిగమైః సమగ్రకామా కనకోత్కర్షవతీ పదావని త్వం .
దిశసి ప్రతిపన్నమాధవశ్రీరనిశోన్నిద్రమశోకవైభవం నః .. 22.4.. 734..

సతి వర్ణగుణే సువర్ణజాతే
ర్జగతి రవ్యాతమసౌరభాదవర్ణం .
శ్రుతిసౌరభశాలినా స్వహేమ్నా
భవతీ శౌరిపదావని వ్యుదాస్థత్ .. 22.5.. 735..

ప్రతిపన్నమయూరకంఠధామ్నా పరిశుద్ధేన పదావని స్వకేన .
కమలాస్తనభూషణోచితం తద్భవతీ రత్నమలంకరోతి హేమ్నా .. 22.6.. 736..

కాంత్యా పరం పురుషమాప్రణఖాత్ సువర్ణం
కర్తుం క్షమా త్వమసి కాంచనపాదరక్షే .
అన్యాదృశీం దిశసి యా వినతస్య దూరా-
దారగ్వధస్తబకసంపదమిందుమౌలేః .. 22.7.. 737..

చంద్రాకృతిః కథమకల్పయథాస్తదానీం
వైమానికప్రణయినీవదనాంబుజానాం .
విక్రాంతికాలవితతేన నిజేన ధామ్నా
బాలాతపం బలివిమర్దనపాదుకే త్వం .. 22.8.. 738..

లేభే తదాప్రభృతి నూనమియం భవత్యాః
కాంత్యా కవేరతనయా కనకాపగాత్వం .
యావన్ముకుందపదహేమపదావని త్వం
పుణ్యం విభూషితవతీ పులినం తదీయం .. 22.9.. 739..

చిత్రం సరోజనిలయాసహితస్య శౌరే-
ర్న్యాసోచితాని చరణావని సంవిధిత్సోః .
సద్యో వికాసముపయాంతి సమాధిభాజాం
చంద్రాతపేన తవ మానసపంకజాని .. 22.10.. 740..

త్వయ్యేవ పాదమధిరోప్య నవం ప్రవాహం
నాథే పదావని నిశామయితుం ప్రవృత్తే .
ఆత్మీయకాంచనరుచా భవతీ విధత్తే
హేమారవిందభరితామివ హేమసింధుం .. 22.11.. 741..

విహరతి పులినేషు త్వత్సఖే రంగనాథే
కనకసరిదియం తే పాదుకే హేమధామ్నా .
వహతి సలిలకేలీస్రస్తచోలావరోధ-
స్తనకలశహరిద్రాపంకపింగామవస్థాం .. 22.12.. 742..

సురభినిగమగంధా సౌమ్యపద్మాకరస్థా
కనకకమలినీవ ప్రేక్ష్యసే పాదుకే త్వం .
భ్రమర ఇవ సదా త్వాం ప్రాప్తనానావిహారః
శతమఖమణినీలః సేవతే శార్ఙ్గధన్వా .. 22.13.. 743..

కనకరుచిరవర్ణాం పాదుకే సహ్యసింధుః
శ్రియమివ మహనీయాం సింధురాజస్య పత్నీ .
స్వయమిహ సవిధస్థా సౌమ్యజామాతృయుక్తా-
ముపచరతి రసేన త్వాముపత్యాభిమానాత్ .. 22.14.. 744..

అనుకలముపజీవ్యా దృశ్యసే నిర్జరాణాం
త్రిపురమథనమౌలౌ శేఖరత్వం దధాసి .
ప్రతిపదమధిగమ్య ప్రాప్తశృంగాఽసి శౌరే-
స్తదపి చరణరక్షే పూర్ణచంద్రాకృతిస్త్వం .. 22.15.. 745..

కనకమపి తృణం యే మన్వతే వీతరాగా-
స్తృణమపి కనకం తే జానతే త్వత్ప్రకాశైః .
మధురిపుపదరక్షే యత్ త్వదర్థోపనీతాన్
పరిణమయసి హైమాన్ దేవి దూర్వాంకురాదీన్ .. 22.16.. 746..

విశుద్ధిమధిగచ్ఛతి జ్వలనసంగమాత్ కాంచనం
విదంతి చ జగంతి తన్న ఖలు తద్విపర్యస్యతి .
కథం కనకపాదుకే కమలలోచనే సాక్షిణి
త్వయ్యైవ పరిశుద్ధతా హుతభుజోఽపి జాఘట్యతే .. 22.17.. 747..

తారాసంగప్రథితవిభవాం చారుజాంబూనదాభాం
త్వామారూఢస్త్రిదశమహితాం పాదుకే రంగనాథః .
సంచారిణ్యాం సురశిఖరిణస్తత్తుషా మేఖలాయాం
ధత్తే మత్తద్విరదపతినా సామ్యకక్ష్యాం సమీక్ష్యాం .. 22.18.. 748..

కనకరుచిరా కావ్యాఖ్యాతా శనైశ్చరణోచితా
శ్రితగురుబుధా భాస్వద్రూపా ద్విజాధిపసేవితా .
విహితవిభవా నిత్యం విష్ణోః పదే మణిపాదుకే
త్వమసి మహతి విశ్వేషాం నః శుభా గ్రహమండలీ .. 22.19.. 749..

ప్రజ్వలితపంచహేతిర్హిరణ్మయీం త్వాం హిరణ్యవిలయార్థః .
ఆవహతు జాతవేదాః శ్రియమివ నః పాదుకే నిత్యం .. 22.20.. 750..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే కాంచనపద్ధతిర్ద్వావింశీ ..

23. శేషపద్ధతిః (10)

సృష్టాం భూమావనంతేన నిత్యం శేషసమాధినా .
అహం సంభావయామి త్వామాత్మానమివ పాదుకే .. 23.1.. 751..

పద్మాభోగాత్పాదుకే రంగభర్తుః
పాదస్పర్శాద్భోగమన్యం ప్రపిత్సోః .
శేషస్యైకాం భూమికామబ్రవీత్ త్వా-
మాచార్యాణామగ్రణిర్యామునేయః .. 23.2.. 752..

శేషత్వమంబ యది సంశ్రయతి ప్రకామం
త్వద్భూమికాం సమధిగమ్య భుజంగరాజః .
త్వామేవ భక్తివినతైర్వహతాం శిరోభిః
కాష్ఠాం గతం తదిహ కేశవపాదరక్షే .. 23.3.. 753..

మా భూదియం మయి నిషణ్ణపదస్య నిత్యం
విశ్వంభరస్య వహనాద్వ్యథితేతి మత్వా .
ధత్సే బలాభ్యధికయా మణిపాదుకే త్వం
శేషాత్మనా వసుమతీం నిజయైవ మూర్ధ్నా .. 23.4.. 754..

తత్తాదృశా నిజబలేన నిరూఢకీర్తిః
శేషస్త్వమేవ పరిణామవిశేష ఏషః .
రామేణ సత్యవచసా యదనన్యవాహ్యం
వోఢుం పురా వసుమతీం భవతీ నియుక్తా .. 23.5.. 755..

శేషత్వసీమనియతాం మణిపాదరక్షే
త్వామాగమాః కులవధూమివ బాలపుత్రాః .
త్వద్రూపశేషశయితస్య పరస్య పుంసః
పాదోపధానశయితాముపధానయంతి .. 23.6.. 756..

భరతశిరసి లగ్నాం పాదుకే దూరతస్త్వాం
స్వతనుమపి వవందే లక్ష్మణః శేషభూతః .
కిమిదమిహ విచిత్రం నిత్యయుక్తః సిషేవే
దశరథతనయః సన్ రంగనాథః స్వమేవ .. 23.7.. 757..

భూయోభూయః స్తిమితచలితే యస్య సంకల్పసింధౌ
బ్రహ్మేశానప్రభృతయ ఇమే బుద్బుదత్వం భజంతి .
తస్యానాదేర్యుగపరిణతౌ యోగనిద్రానురూపం
క్రీడాతల్పం కిమపి తనుతే పాదుకే భూమికాఽన్యా .. 23.8.. 758..

అహీనాత్మా రంగక్షితిరమణపాదావని సదా
సతామిత్థం త్రాణాత్ప్రథితనిజసత్రత్వవిభవా .
అవిద్యాయామిన్యాః స్పృశసి పునరేకాహపదవీం
క్రతూనామారాధ్యా క్రతురపిచ సర్వస్త్వమసి నః .. 23.9.. 759..

బహుముఖభోగసమేతైర్నిర్ముక్తతయా విశుద్ధిమాపన్నైః .
శేషాత్మికా పదావని నిషేవ్యసే శేషభూతైస్త్వం .. 23.10.. 760..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే శేషపద్ధతిస్త్రయోవింశీ ..

24. ద్వంద్వపద్ధతిః (20)

ప్రపద్యే పాదుకారూపం ప్రణవస్య కలాద్వయం .
ఓతం మితమిదం యస్మిన్ననంతస్యాపి తత్పదం .. 24.1.. 761..

మణిపాదుకయోర్యుగం మురారేర్మయి నిత్యం విదధాతు మంగలాని .
అధికృత్య చరాచరస్య రక్షామనుకంపాక్షమయోరివావతారః .. 24.2.. 762..

చరణౌ మణిపాదుకే మురారేః ప్రణతాన్పాలయితుం ప్రపద్యమానం .
విపదామిహ దైవమానుషీణాం ప్రతికారం యువయోర్ద్వయం ప్రతీమః .. 24.3.. 763..

మురభిన్మణిపాదుకే భవత్యోర్విహితో నూనమసౌ మిథో విభాగః .
భజతామపరస్పరప్రియాణామవిరోధాయ సురాసురేశ్వరాణాం .. 24.4.. 764..

అహితోన్మథనాయ సంశ్రితానామలమాలోకవశేన శబ్దతో వా .
కరయోశ్చ రథాంగపాంచజన్యౌ మధుహంతుః పదయోశ్చ పాదుకే యే .. 24.5.. 765..

అవధీరితసాధుపద్ధతీనామలసానాం మధువైరిపాదుకే ద్వే .
ఇతరేతరసాహచర్యమిత్థం ప్రతిపన్నే ఇవ దైవపౌరుషే నః .. 24.6.. 766..

పార్శ్వయోః సరసిజావసుంధరే పాదయోశ్చ మణిపాదుకే యువాం .
సన్నికర్షథ న చేన్మధుద్విషః కిం కరిష్యతి కృతాగసాం గణః .. 24.7.. 767..

పాదుకే భవభయప్రతీపయోర్భావయామి యువయోః సమాగమం .

సక్తయోర్దనుజవైరిణః పదే విద్యయోరివ పరావరాత్మనోః .. 24.8.. 768..

రంగసీమని రథాంగలక్ష్మణశ్చింతయామి తపనీయపాదుకే .
శాపదోషశమనాయ తత్పదే చక్రవాకమిథునం కృతాస్పదం .. 24.9.. 769..

మానయామి జగతస్తమోపహే మాధవస్య మణిపాదుకే యువాం .
దక్షిణోత్తరగతిక్రమోచితే పద్ధతీ ఇవ మయూఖమాలినః .. 24.10.. 770..

రంగనాథపదయోరలంక్రియా రాజతే కనకపాదుకాద్వయీ .
తద్విభూతియుగలీవ తాదృశీ ఛందతః సమవిభాగమాశ్రితా .. 24.11.. 771..

సాక్షాత్పదం మధుభిదః ప్రతిపాదయంత్యౌ
మానోపపత్తినియతే మణిపాదుకే ద్వే .
అన్యోన్యసంగతివశాదుపపన్నచర్యాం-
ఆజ్ఞాం శ్రుతిస్మృతిమయీమవధారయామి .. 24.12.. 772..

విశ్వోపకారమధికృత్య విహారకాలే-
ష్వన్యోన్యతః ప్రథమమేవ్పరిస్ఫురంత్యోః .
దృష్టాంతయంతి యువయోర్మణిపాదరక్షే
దివ్యం తదేవ మిథునం దివిషన్నిషేవ్యం .. 24.13.. 773..

ద్వావేవ యత్ర చరణౌ పరమస్య పుంసః
తత్ర ద్విధాస్థితవతీ మణిపాదుకే త్వం .
యత్రైవ దర్శయతి దేవి సహస్రపాత్త్వం
తత్రాపి నూనమసి దర్శితతావదాత్మా .. 24.14.. 774..

పర్యాయతో గతివశాన్మణిపాదరక్షే
పూర్వాపరత్వనియమం వ్యతివర్తయంత్యౌ .
మన్యే యువాం మహతి విష్ణుపదే స్ఫురంత్యౌ
సంధ్యే సమస్తజగతామభివందనీయే .. 24.15.. 775..

అశ్రాంతసంచరణయోర్నిజసంప్రయోగా-
దమ్లానతాం చరణపంకజయోర్దిశంత్యౌ .
మాన్యే యువాం రఘుపతేర్మణిపాదరక్షే
విద్యే బలామతిబలాం చ విచింతయామి .. 24.16.. 776..

అంతర్మ్లోహాదవిదితవతామాత్మతత్త్వం యథావ-
త్పద్యామిత్థం పరిచితవతాం పాదుకే పాపలోక్యాం .
నిత్యం భక్తేరనుగుణతయా నాథపాదం భజంత్యౌ
నిష్ఠే సాక్షాత్ స్వయమిహ యువాం జ్ఞానకర్మాత్మికే నః .. 24.17.. 777..

న్యస్తం విష్ణోః పదమిహ మహత్ స్వేన భూమ్నా వహంత్యో-
రామ్నాయాఖ్యామవిహతగతిం వర్తయంత్యోర్నిజాజ్ఞాం .
ఆసన్నానాం ప్రణయపదవీమాత్మనా పూరయంత్యోః
ద్వైరాజ్యశ్రీర్భవతి జగతామైకరాజ్యే భవత్యోః .. 24.18.. 778..

అప్రాప్తానాముపజనయథః సంపదాం ప్రాప్తిమేవం
సంప్రాప్తానాం స్వయమిహ పునః పాలనార్థం యతేథే .
సాక్షాద్రంగక్షితిపతిపదం పాదుకే సాధయంత్యౌ
యోగక్షేమౌ సుచరితవశాన్మూర్తిమంతౌ యువాం నః .. 24.19.. 779..

బద్ధహరిపాదయుగలం యుగలం తపనీయపాదుకే యువయోః .
మోచయతి సంశ్రితానాం పుణ్యాపుణ్యమయశ్రృంఖలాయుగలం .. 24.20.. 780..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే ద్వంద్వపద్ధతిశ్చతుర్వింశీ ..

25. సన్నివేశపద్ధతిః (20)

అణోరణీయసీం విష్ణోర్మహతోఽపి మహీయసీం .
ప్రపద్యే పాదుకాం నిత్యం తత్పదేనైవ సమ్మితాం .. 25.1.. 781..

ప్రతితిష్ఠతి పాదసమ్మితాయాం
త్వయి నిత్యం మణిపాదుకే ముకుందః .
ఇతరే తు పరిచ్ఛదాస్త ఏతే
విభవవ్యంజనహేతవో భవంతి .. 25.2.. 782..

తవ రంగనరేంద్రపాదరక్షే ప్రకృతిః సన్నపి భక్తిపారతంత్ర్యాత్ .
భవతీం వహతీవ పన్నగేంద్రః ప్రథితస్వస్తికలక్షణైః శిరోభిః .. 25.3.. 783..

పరస్య పుంసః పదసన్నివేశాన్ప్రయుంజతే భావితపంచరాత్రాః .
అఘప్రతీపానపదిశ్య పుండ్రానంగేషు రంగేశయపాదుకే త్వాం .. 25.4.. 784..
var అంకేషు
విమృశ్య రంగేంద్రపతింవరాయాః శ్రుతేః స్థితాం మూర్ధని పాదుకే త్వాం .
బధ్నంతి వృద్ధాః సమయే వధూనాం త్వన్ముద్రితాన్యాభరణాని మౌలౌ .. 25.5.. 785..

వహంతి రంగేశ్వరపాదరక్షే దీర్ఘాయుశాం దర్శితభక్తిబంధాః .
ఆశాధిపానామవరోధనార్యస్త్వన్ముద్రికాం మంగలహేమసూత్రైః .. 25.6.. 786..

వ్యూహక్రమేణ ప్రథితారమగ్రే
సందర్శయంతీం మణిపాదుకే త్వాం .
పాతుం త్రిలోకీం పదపద్మభాజం
సౌదర్శనీం శక్తిమవైమి శౌరేః .. 25.7.. 787..

బద్ధాసికా కనకపంకజకర్ణికాయాం
మధ్యే కృశా మురరిపోర్మణిపాదుకే త్వం .
సందృశ్యసే సరసిజాసనయా గృహీతం
రూపాంతరం కిమపి రంగవిహారయోగ్యం .. 25.8.. 788..

మానోచితస్య మదధీనజనస్య నిత్యం
మా భూదతః కృపణతేతి విచింతయంత్యా .
బందీకృతం ధ్రువమవైమి వలగ్నదేశే
కార్శ్యం త్వయా కమలలోచనపాదరక్షే .. 25.9.. 789..

మధ్యే కృశాముభయతః ప్రతిపన్నవృద్ధిం
మన్యే సమీక్ష్య భవతీం మణిపాదరక్షే .
నిత్యం ముకుందపదసంగమవిప్రయోగౌ
నిశ్చిన్వతే కృతధియః సుఖదుఃఖకాష్ఠాం .. 25.10.. 790..

రంగేశితుశ్చరణపంకజయోర్భజంతీ
రక్షాప్రసాధనవికల్పసహామవస్థాం .
మాన్యాకృతిర్న్నివిశసే మణిపాదరక్షే
మధ్యే పరిచ్ఛదవిభూషణవర్గయోత్స్వం .. 25.11.. 791..

అంగాంతరేషు నిహితాన్యఖిలాని కామం .
పర్యాయకల్పనసహాని విభూషణాని .
నిత్యం ముకుందపదపద్మతలానురూపం
నైపథ్యమంబ భవతీ నయనాభిరామం .. 25.12.. 792..

యే నామ భక్తినియతైస్తవ సన్నివేశం
నిర్విశ్య నేత్రయుగలైర్న భజంతి తృప్తిం .
కాలక్రమేణ కమలేక్షణపాదరక్షే
ప్రాయేణ తే పరిణమంతి సహస్రనేత్రాః .. 25.13.. 793..

పదమప్రమాణమితి వాదినాం మతం
మధుజిత్పదే మహతి మాస్మ భూదితి .
వ్యదపాది తస్య చరణావని త్వయా
నిగమాత్మనస్తవ సమప్రమాణతా .. 25.14.. 794..

అప్రభూతమభవజ్జగత్త్రయం యస్య మాతుముదితస్య పాదుకే .
అప్రమేయమమితస్య తత్పదం నిత్యమేవ నను సమ్మితం త్వయా .. 25.15.. 795..

ఆలవాలమివ భాతి పాదుకే పాదపస్య భవతీ మధుద్విషః .
యత్సమీపవినతస్య శూలినః సారణీ భవతి మౌలినిమ్నగా .. 25.16.. 796..

మోదమానమునిబృందషట్పదా
భాతి ముక్తిమకరందవర్షిణీ .
కాఽపి రంగనృపతేః పదాంబుజే
కర్ణికా కనకపాదుకామయీ .. 25.17.. 797..

యుగపదనువిధాస్యన్ యౌవతం తుల్యరాగం
యదుపతిరధిచక్రే యావతో రూపభేదాన్ .
తదిదమతివికల్పం బిభ్రతీ సన్నివేశం
తవ ఖలు పదరక్షే తావతీ మూర్తిరాసీత్ .. 25.18.. 798..

తత్తద్వృత్తేరనుగుణతయా వామనీం వ్యాపినీం వా
ప్రాప్తే రంగప్రథితవిభవే భూమికాం సూత్రధారే .
మన్యే విశ్వస్థితిమయమహానాటికాం నేతుకామా
నానాసంస్థా భవతి భవతీ పాదుకే నర్తకీవ .. 25.19.. 799..

మానే పరం సామనే ప్రత్యక్షేణాగమేనాపి .
హరిచరణస్య తవాపి తు వైషమ్యం రక్ష్యరక్షకత్వాభ్యాం .. 25.20.. 800..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే సన్నివేశపద్ధతిః పంచవింశీ ..

26. యంత్రికాపద్ధతిః (10)

ఉదగ్రయంత్రికాం వందే పాదుకాం యన్నివేశనాత్ .
ఉపర్యపి పదం విష్ణోః ప్రత్యాదిష్టప్రసాధనం .. 26.1.. 801..

ప్రసభం ప్రతిరుధ్య కంటకాదీన్
భవతీ శౌరిపదాంబుజాదధస్తాత్ .
చరణావని ధారయత్యముష్మి-
న్నుచితచ్ఛాయముపర్యపి ప్రతీకం .. 26.2.. 802..

మురభిన్మణిపాదుకే త్వదీయా-
మనఘామంగులియంత్రికామవైమి .
స్వయమున్నమితాం ప్రదేశినీం తే
పరమం దైవతమేకమిత్యుచంతీం .. 26.3.. 803..

స్వదతే మణిపాదుకే త్వదీయా పదశాఖాయుగయంత్రికా విచిత్రా .
పరమం పురుషం ప్రకాశయంతీ ప్రణవస్యేవ పరేయమర్ధమాత్రా .. 26.4.. 804..

అనుయాతమనోరథా మురారేర్భవతీ కేలిరథశ్రియం దధాతి .
చరణావని యంత్రికా తవైషా తనుతే కూబరసంపదం పురస్తాత్ .. 26.5.. 805..

శంకే భవత్యాః సుభగం ప్రతీకం రంగేశపాదాంగులిసంగ్రహార్థం .

త్రాణాయ పాదావని విష్టపానామాజ్ఞాకరీమంగులిముద్రికాం తే .. 26.6.. 806..

అలంకృతం కర్ణికయోపరిష్టా-
దుదగ్రనాలం తవ యంత్రికాంశం .
పద్మాపతేః పాదసరోజలక్ష్మ్యాః
ప్రత్యేమి పాదావని కేలిపద్మం .. 26.7.. 807..

ఉపరి వినిహితస్య కేశవాంఘ్రే-
రుపరి పదావని యంత్రికాత్మికా త్వం .
ఇతి తవ మహిమా లఘూకరోతి
ప్రణతసురేశ్వరశేఖరాధిరోహం .. 26.8.. 808..

నిత్యం పదావని నిబద్ధకిరీటశోభం
పద్మాలయాపరిచితం పదముద్వహంత్యాః .
అంగీకరోతి రుచిమంగులియంత్రికా తే
సామ్రాజ్యసంపదనురూపమివాతపత్రం .. 26.9.. 809..

ప్రథమా కలేవ భవతీ చరణావని భాతి రంగచంద్రమసః .
శృంగోన్నతిరివ యత్ర శ్రియం విభావయతి యంత్రికాయోగః .. 26.10.. 810..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
యంత్రికాపద్ధతిః షడ్వింశీ ..

27. రేఖాపద్ధతిః (10)

సూచయంతీం స్వరేఖాభిరనాలేఖ్యసరస్వతీం .
అలేఖనీయసౌందర్యామాశ్రయే శౌరిపాదుకాం .. 27.1.. 811..

మణిమౌలినిఘర్షణాత్ సురాణాం
వహసే కాంచనపాదుకే విచిత్రం .
కమలాపతిపాదపద్మయోగా-
దపరం లక్షణమాధిరాజ్యసారం .. 27.2.. 812..

అభితో మణిపాదుకే స్ఫురంత్యా-
స్తవ రేఖావితతేస్తథావిధాయాః .
మురవైరిపదారవిందరూఢే-
రనుకల్పాయితమాధిరాజ్యచిహ్నైః .. 27.3.. 813..

రేఖయా వినమతాం దివౌకసాం మౌలిరత్నమకరీముఖోత్థయా .
పాదుకే వహసి నూనమద్భుతం శౌరిపాదపరిభోగలక్షణం .. 27.4.. 814..

త్రిదశమకుటరత్నోల్లేఖరేఖాపదేశా-
త్పరిణమయసి పుంసాం పాదుకే మూర్ధ్ని లగ్నా .
నరకమథనసేవాసంపదం సాధయిత్రీ
నియతివిలిఖితానాం నిష్కృతిం దుర్లిపీనాం .. 27.5.. 815..

పదకమలతలాంతఃసమ్మితాన్యాతపత్ర-
ధ్వజసరసిజముఖ్యాన్యైశ్వరీలక్షణాని .
అవగమయసి శౌరేః పాదుకే మాదృశానా-
ముపరి పరిణతైః స్వైర్దేవి రేఖావిశేషైః .. 27.6.. 816..

స్నాతా పదావని చిరం పరిభుజ్య ముక్తా
పాదేన రంగనృపతేః శుభలక్షణేన .
రేఖాంతరైర్నవనవైరుపశోభసే త్వం
సంస్కారచందనవిలేపనపంకలగ్నైః .. 27.7.. 817..

భక్త్యా ముహుః ప్రణమతాం త్రిదశేశ్వరాణాం
కోటీరకోటికషణాదుపజాయమానైః .
ఆభాతి శౌరిచరణాదధికానుభావా
రేఖాశతైస్తవ పదావని కాఽపి రేఖా .. 27.8.. 818..

పాదావని ప్రతిపదం పరమస్య పుంసః
పాదారవిందపరిభోగవిశేషయోగ్యా .
స్వాభావికాన్ సుభగభక్తివిశేషదృశ్యాన్
రేఖాత్మకాన్ వహసి పత్రలతావిశేషాన్ .. 27.9.. 819..

రేఖాపదేశతస్త్వం ప్రశమయితుం ప్రలయవిప్లవాశంకాం .
వహసి మధుజిత్పదావని మన్యే నిగమస్య మాతృకాలేఖ్యం .. 27.10.. 820..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
రేఖాపద్ధతిః సప్తవింశీ ..

28. సుభాషితపద్ధతిః (10)

కలాసు కాష్ఠామాతిష్ఠన్ భూమ్నే సంబంధినామపి .
పాదుకా రంగధుర్యస్య భరతారాధ్యతాం గతా .. 28.1.. 821..

సంతః స్వదేశపరదేశవిభాగశూన్యం

హంత స్వవృత్తిమనఘాం న పరిత్యజంతి .
రాజ్యే వనే చ రఘుపుంగవపాదరక్షా
నైజం జహౌ న ఖలు కంటకశోధనం తత్ .. 28.2.. 822..

బ్రహ్మాస్త్రతామధిజగామ తృణం ప్రయుక్తం
పృథ్వీం శశాస పరిముక్తపదం పదత్రం .
కిం వా న కిం భవతి కేలివిధౌ విభూనాం
పుణ్యం శరవ్యమభవత్పయసాం నిధిర్వా .. 28.3.. 823..

అన్యేషు సత్స్వపి నరేంద్రసుతేషు దైవా-
ద్భ్రష్టః పదాదధికరోతి పదం పదార్హః .
ప్రాయో నిదర్శయతి తత్ప్రథమో రఘూణాం
తత్పాదయోః ప్రతినిధీ మణిపాదుకే వా .. 28.4.. 824..

చరణమనఘవృత్తేః కస్యచిత్ప్రాప్య నిత్యం
సకలభువనగుప్త్యై సత్పథే వర్తతే యః .
నరపతిబహుమానం పాదుకేవాధిగచ్ఛన్
స భవతి సమయేషు ప్రేక్షితజ్ఞైరుపాస్యః .. 28.5.. 825..

రామే రాజ్యం పితురభిమతం సమ్మతం చ ప్రజానాం
మాతా వవ్రే తదపి భరతే సత్యవాదీ దదౌ చ .
చింతాతీతః సమజని తదా పాదుకాగ్ర్యాభిషేకో
దుర్విజ్ఞానస్వహృదయమహో దైవమత్ర ప్రమాణం .. 28.6.. 826..

నాతిక్రామేచ్చరణవహనాత్పాదుకా పాదపీఠం
యద్వా౽ ౽సన్నం పరమిహ సదా భాతి రాజాసనస్య .
పూర్వత్రైవ ప్రణిహితమభూద్ధంత రామేణ రాజ్యం
శంకే భర్తుర్బహుమతిపదం విక్రమే సాహచర్యం .. 28.7.. 827..

ప్రతిపదచపలా౽పి పాదుకా రఘుపతినా స్వపదే నివేశితా .
సమజని నిభృతస్థితిస్తదా భవతి గుణః శ్రియమభ్యుపేయుషాం .. 28.8.. 828..

గతిహేతురభూత్ క్వచిత్పదే స్థితిహేతుర్మణిపాదుకా క్వచిత్ .
న హి వస్తుశుశక్తినిశ్చయో నియతిః కేవలమీశ్వరేచ్ఛయా .. 28.9.. 829..

అధరీకృతో౽పి మహతా తమేవ సేవేత సాదరం భూష్ణుః .
అలభత సమయే రామాత్పాదాక్రాంతా౽పి పాదుకా రాజ్యం .. 28.10.. 830..

ఇతి కవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
సుభాషితపద్ధతిరష్టావింశీ ..

29. ప్రకీర్ణకపద్ధతిః (80)

విధౌ ప్రవృత్తే యద్ద్రవ్యం గుణసంస్కారనామభిః .
శ్రేయఃసాధనమామ్నాతం తత్పదత్రం తథా౽స్తు మే .. 29.1.. 831..

మధురస్మితరమ్యమౌక్తికశ్రీర్విశసి వ్యంజితమంజులప్రణాదా .
సహ రంగనృపేణ వాసగేహం తనుమధ్యా మణిపాదుకే త్వమేకా .. 29.2.. 832..

శుభశబ్దవిశేషసంశ్రితాభి-
ర్భవతీ శౌరిపదావని క్రియాభిః .
అనుతిష్ఠతి నూనమాశ్రితానా-
మఖిలోపద్రవశాంతికం నవీనం .. 29.3.. 833..

మణిభిర్మధువైరిపాదరక్షే
భవతీ విక్రమణే ప్రవర్ధమానా .
యుగపద్భవతాం యుగాంతకాలే
దివి లక్ష్మీం విదధే దివాకరాణాం .. 29.4.. 834..

మంజుస్వనాం మణిమయూఖకలాపినీం త్వాం
దృష్ట్వా కపర్దసవిధే వినివేశ్యమానాం .
గూఢీభవంతి గరుడధ్వజపాదరక్షే
ఫూత్కారవంతి పురవైరివిభూషణాని .. 29.5.. 835..

మధ్యే పరిస్ఫురితనిర్మలచంద్రతారా
ప్రాంతేషు రత్ననికరేణ విచిత్రవర్ణా .
పుష్ణాసి రంగనృపతేర్మణిపాదుకే త్వం
చక్షుర్వశీకరణయంత్రవిశేషశంకాం .. 29.6.. 836..

పాదేన రంగనృపతేః పరిభుజ్యమానా
ముక్తాఫలప్రకటితశ్రమవారిబిందుః .
ఉత్కంటకా మణిమయూఖశతైరుదగ్రైః
సీత్కారిణీవ చరణావని శింజితైస్త్వం .. 29.7.. 837..

దూరప్రసారితకరా నినదైర్మణీనా-
మాయాతి దైత్యరిపురిత్యసకృద్బ్రువాణా .
దైత్యేశ్వరానభిముఖాన్ జనితానుకంపా
మన్యే నివారయసి మాధవపాదుకే త్వం .. 29.8.. 838..

అచ్ఛేద్యరశ్మినియతక్రమరత్నధుర్యా
నిష్కంపకూబరనిభం దధతీ ప్రతీకం .
క్రీడాగతేషు మధుజిత్పదపద్మలక్ష్మ్యాః
కర్ణీరథస్త్వమసి కాంచనపాదరక్షే .. 29.9.. 839..

మంజుస్వనా మరతకోపలమేచకాంగీ
    శోణాశ్మతుండరుచిరా మణిపాదుకే త్వం .
పద్మావిహారరసికస్య పరస్య యూనః
    పర్యాయతాం భజసి పంజరశారికాణాం .. 29.10.. 840..

శోణోపలైశ్చరణరక్షిణి సంశ్రితేషు
    చ్ఛాయాత్మనా మరకతేషు తవావగాఢః .
అన్వేతి శౌరిరభితః ఫలపంక్తిశోభి-
    న్యాత్మానమేవ శయితం వటపత్రమధ్యే .. 29.11.. 841..

స్ఫీతం పదావని తవ స్నపనార్ద్రమూర్తే-
    రాసాగరం తతమభూన్మణిరశ్మిజాలం .
లీలోచితం రఘుసుతస్య శరవ్యమాసన్
    యాతూని యస్య వలయేన వివేష్టితాని .. 29.12.. 842..

రత్నాంశుభిస్తవ తదా మణిపాదరక్షే
    సంరజ్యమానవపుషాం రజనీముఖేషు .
ఆకస్మికాగతమదర్శి మహౌషధిత్వం
    సాకేతపత్తనసమీపరుహాం ద్రుమాణాం .. 29.13.. 843..

రామే వనం దశరథే చ దివం ప్రయాతే
    నిర్ధూతవిశ్వతిమిరా సహసా బభూవ .
భూయిష్ఠరత్నకిరణా భవతీ రఘూణాం
    భూయః ప్రతాపతపనోదయపూర్వసంధ్యా .. 29.14.. 844..

ప్రీతేన దేవి విభునా ప్రతిపాదనీయాం
    పాదావని ప్రతిపదోదితమంజునాదాం .
విద్యాం విదుర్భగవతః ప్రతిపాదనార్థాం
    పారాయణాగమపయోనిధిపారగాస్త్వాం .. 29.15.. 845..

ముక్తాంశుకేసరవతీ స్థిరవజ్రదంష్ట్రా
    ప్రహ్లాదసంపదనురూపహిరణ్యభేదా .
మూర్తిః శ్రియో భవసి మాధవపాదరక్షే
    నాథస్య నూనముచితా నరసింహమూర్తేః .. 29.16.. 846..

సంభావయంతి కవయశ్చతురప్రచారాం
    మంజుస్వనాం మహితమౌక్తికపత్రలాంగీం .
స్వాధీనసర్వభువనాం మణిపాదుకే త్వాం
    రంగాధిరాజపదపంకజరాజహంసీం .. 29.17.. 847..

ముక్తామయూఖరుచిరాం మణిపాదరక్షే
    మంజుస్వనాం మణిభిరాహితవర్ణవర్గాం .
మన్యే ముకుందపదపద్మమధుప్రతీనా-
    మన్యామకృత్రిమగిరామధిదేవతాం త్వాం .. 29.18.. 848..

ఆసాద్య కేకయసుతావరదానమూలం
    కాలం ప్రదోషమనిరీక్ష్యరమాసహాయం .
మంజుప్రణాదరహితా మణిపాదరక్షే
    మౌనవ్రతం కిమపి నూనమవర్తయస్త్వం .. 29.19.. 849..

వైడూర్యరమ్యసలిలా మహితా మరుద్భి-
    శ్ఛాయావతీ మరకతోపలరశ్మిజాలైః .
అశ్రాంతమోహపదవీపథికస్య జంతో-
    ర్విశ్రాంతిభూమిరివ శౌరిపదావని త్వం .. 29.20.. 850..

ఆద్యో రఘుక్షితిభుజామభిషేకదీప్తై-
    రాప్యాయితస్తవ పదావని రశ్మిజాలైః .
మందీచకార తపనో వ్యపనీతభీతి-
    ర్మందోదరీవదనచంద్రమసో మయూఖాన్ .. 29.21.. 851..

మాన్యా సమస్తజగతాం మణిభంగనీలా
    పాదే నిసర్గఘటితా మణిపాదుకే త్వం .
అంతఃపురేషు లలితాని గతాగతాని
    చ్ఛాయేవ రంగనృపతేరనువర్తసే త్వం .. 29.22.. 852..

రంగాధిరాజపదపంకజమాశ్రయంతీ
    హైమీ స్వయం పరిగతా హరినీలరత్నైః .
సంభావ్యసే సుకృతిభిర్మణిపాదుకే త్వం
    సామాన్యమూర్తిరివ సింధుసుతాధరణ్యోః .. 29.23.. 853..

అభ్యర్చితా సుమనసాం నివహైరజస్రం
    ముక్తారుణోపలనఖాంగులిపల్లవశ్రీః .
శ్రేయస్కరీం మురభిదశ్చరణద్వయీవ
    కాంతిం సమాశ్రయసి కాంచనపాదుకే త్వం .. 29.24.. 854..

నిర్మృష్టగాత్రరుచిరా మణిపాదుకే త్వం
    స్నాతానులేపసురభిర్నవమాల్యచిత్రా .
ప్రాప్తే విహారసమయే భజసే మురారేః
    పాదారవిందపరిభోగమధన్యలభ్యం .. 29.25.. 855..

నాదే పదావని తథా తవ సన్నివేశే
    నిర్వేశనక్రమమసహ్యమపాచికీర్షుః .
యైరేవ లోచనశతైరభివీక్షతే త్వాం
    తైరేవ పన్నగపతిః శ్రుతిమాన్ బభూవ .. 29.26.. 856..

పాదావని స్ఫుటమయూఖసహస్రదృశ్యా
    విష్ణోః పదేన భవతీ విహితప్రచారా .
త్వద్భక్తియంత్రితజనప్రథమస్య శంభో-
    ర్వైకర్తనీమనుకరోతి విహారమూర్తిం .. 29.27.. 857..

రాజ్యే వనేఽపి రఘువీరపదోచితాయాః
సంస్మృత్య గౌతమవధూపరిరక్షణం తే .
మన్యే సమాహితధియో మణిపాదుకే త్వాం
మూర్ధ్నా భజంత్యనుదినం మునిధర్మదారాః .. 29.28.. 858..

త్వామాశ్రితో మణిమయూఖసహస్రదృశ్యాం
త్వచ్ఛింజితేన సహ రంగపతిః సముద్యన్ .
ఆశంక్యతే సుమతిభిర్మణిపాదరక్షే
విద్యాసఖః సవితృమండలమధ్యవర్తీ .. 29.29.. 859..

రత్నాశ్రితైర్హరిపదం మణిపాదుకే త్వం
స్పృష్ట్వా కరైః శ్రుతిరసాయనమంజునాదా .
తత్త్వం తదేతదితి బోధయసీవ సమ్య-
గ్వేదాన్స్రుతారితవతో వివిధాన్ కుదృష్టీన్ .. 29.30.. 860..

ఆనందసూః ప్రణయినామనఘప్రసాదా
రంగాధిరాజపదరక్షిణి రత్నభాసా .
న్యస్తే ముహుర్నిజభరే స్థిరతాం భజంత్యా
వర్ణాంశుకం వితరసీవ వసుంధరాయాః .. 29.31.. 861..

త్వం చిత్రభానురసి రత్నవిశేషయోగా-
ద్భూమ్నా నిజేన పరిపుష్యసి పావకత్వం .
స్వేనైవ శౌరిచరణావని చంద్రరూపా
తేజస్త్రయీవ మిలితాఽసి తమోపహా నః .. 29.32.. 862..

ప్రౌఢప్రవాలరుచిరా భువనైకవంద్యా
రంగాధిరాజచరణావని రమ్యచంద్రా .
సంభిన్నమౌక్తికరుచిః సతతం ప్రజానాం
తాపాత్యయం దిశసి తారకితేవ సంధ్యా .. 29.33.. 863..

రంగేశ్వరస్య పురతో మణిపాదుకే త్వం
రత్నాంశుభిర్వికిరసి స్ఫుటభక్తిబంధా .
పాదౌ విహారయితుమద్భుతసౌకుమార్యౌ
ప్రాయః సరోజకుముదోత్పలపత్రపంక్తిం .. 29.34.. 864..

ఆసన్నవృత్తిరవరోధగృహేషు శౌరే-
రాపాదయస్యనుపదం వరవర్ణినీనాం .
ఆలగ్నరత్నకిరణా మణిపాదుకే త్వం
మంజుస్వనా మదనబాణనిఘర్షశంకాం .. 29.35.. 865..

పర్యాప్తమౌక్తికనఖా స్ఫుటపద్మరాగా
రేఖావిశేషరుచిరా లలితప్రచారా .
రజాధిరాజపదయోర్మణిపాదుకే త్వం
సాయుజ్యమాశ్రితవతీవ సమస్తవంద్యా .. 29.36.. 866..

ప్రాప్తాభిషేకా మణిపాదుకే
త్వం ప్రదీప్తరత్నా రఘురాజధాన్యాః .
ప్రదక్షిణప్రక్రమణాదకార్షీః
ప్రాకారమాగ్నేయమివ ప్రభాభిః .. 29.37.. 867..

రత్నాసనే రాఘవపాదరక్షే
ప్రదీప్యమానాస్తవ పద్మరాగాః .
ప్రాయో నరేంద్రాన్ భరతస్య జేతుః
ప్రతాపవహ్నేరభవన్ప్రరోహాః .. 29.38.. 868..

శుభప్రణాదా భవతీ శ్రుతీనాం
కంఠేషువైకుంఠపతింవరాణాం .
బధ్నాసి నూనం మణిపాదరక్షే
మంగల్యసూత్రం మణిరశ్మిజాలైః .. 29.39.. 869..

విచిత్రవర్ణా శ్రుతిరమ్యశబ్దా
నిషేవ్యసే నాకసదాం శిరోభిః .
మధుద్విషస్త్వం మణిపాదరక్షే
శ్రేయస్కరీశాసనపత్రికేయ .. 29.40.. 870..

స్థిరా స్వభావాన్మణిపాదుకే త్వం
సర్వంసహా స్వాదుఫలప్రసూతిః .
పృథ్వీవ పద్భ్యాం పరమస్య పుంసః
సంసృజ్యసే దేవి విభజ్యసే చ .. 29.41.. 871..

పశ్యంతి రంగేశ్వరపాదరక్షే
పూజాసు తే సంహితపుష్పజాలాం .
మృగీదృశో వాసవరత్నరేఖాం
సచిత్రపుంఖామివ మన్మథజ్యాం .. 29.42.. 872..

కరైరుదగ్రైః స్ఫురతాం మణీనాం
మంజుస్వనా మాధవపాదుకే త్వం .
అనూపదేశే కనకాపగాయాః
కలేః ప్రవేశం ప్రతిషేధసీవ .. 29.43.. 873..

ఆక్రాంతవేదిర్భవతీ తదానీ-
మదర్శి ముక్తాన్వితశోణరత్నా .
కరగ్రహార్థం భరతేన భూమ్యా
లాజోత్కరైర్వహ్నిశిఖేవ కీర్ణా .. 29.44.. 874..

పత్రలా మణిగణైర్హిరణ్మయీ
భాసి రంగపతిరత్నపాదుకే .
కేలిమంటపగతాగతోచితా
భూమికేవ గరుడేవ కల్పితా .. 29.45.. 875..

ఉన్నతం బలివిరోధినస్తదా
  పాదుకే పదసరోజమాశ్రితా .
మౌక్తికస్తబకమధ్యసమ్మితం
  వ్యోమ షట్పదతులామలంభయః .. 29.46.. 876..

కోమలాంగులినివేశయంత్రికా-
  న్యస్తమౌక్తికమయూఖదంతురా .
మంగలాని వమసీవ దేహినాం
  రంగరాజమణిపాదుకే స్వయం .. 29.47.. 877..

పంకజాసహచరస్య రంగిణః
  పాదుకే నిజపదాదనంతరం .
న్యస్యతస్త్వయి జగంతి జాయతే
  నాగభోగశయనం నిరంకుశం .. 29.48.. 878..

సాధయంతి మధువైరిపాదుకే
  సాధవః స్థిరముపాయముత్తమం . var మంతిమం
త్వత్ప్రవృత్తివినితవర్తనోచిత-
  స్వప్రవృత్తివినివర్తనాన్వితం .. 29.49.. 879..

నందసూనుపదపద్మమిందిరాపాణిపల్లవనిపీడనాసహం .
పాదుకే తవ బలేన పర్యభృదూష్మలామురగమౌలిశర్కరాం .. 29.50.. 880..

మణినికరసముత్థైః సర్వవర్ణా మయూఖైః
  ప్రకటితశుభనాదా పాదుకే రంగభర్తుః .
నిఖిలనిగమసూతేర్బ్రహ్మణస్తత్పనాథా-
  మవగమయసి హృద్యామర్ధమాత్రాం చతుర్థీం .. 29.51.. 881..

శ్రుతివిషయగుణా త్వం పాదుకే దైత్యహంతుః
  సతతగతిమనోజ్ఞా స్వేన ధామ్నా జ్వలంతీ .
జనితభువనవృద్ధిర్వ్యశ్యసే స్థైర్యయుక్తా
  విధృతనిఖిలభూతా వైజయంతీవ మాలా .. 29.52.. 882..

రఘుపతిపదసజాద్రాజ్యఖేదం త్యజంతీ
  పునరపి భవతీ స్వాన్ దర్శయంతీ విహారాన్ .
అభిసమధిత వృద్ధిం హర్షకోలాహలానాం
  జనపదజనితానాం జ్యాయసా శింజితేన .. 29.53.. 883..

హరిచరణముపఘ్నం పాదుకే సంశ్రితాయా-
  మధిగతబహుశాఖం వైభవం దర్శయంత్యాం . var శాఖా
అభజత విధిహస్తన్యస్తధర్మద్రవాయాం
  త్వయి ముకులసమృద్ధిం మౌక్తికశ్రీస్తదానీం .. 29.54.. 884..

కనకరుచిరకాంతిః కల్పితాశోకభారా
  కృతపదకమలశ్రీః క్రీడతా మాధవేన .
దిశిదిశి సుమనోభిర్దర్శనీయానుభావా
  సురభిసమయలక్ష్మీం పాదుకే పుష్యసి త్వం .. 29.55.. 885..

ప్రణిహితపదపద్మా పాదుకే రంగభర్తుః
  శుభతరగతిహేతుశ్చారుముక్తాప్రవాలా .
స్థిరపరిణతరాగాం శుద్ధబోధానుబద్ధాం
  స్వజనయసి మునీనాం త్వన్మయీం చిత్తవృత్తిం .. 29.56.. 886..

విరచితనవభాగా రత్నభేదైర్విచిత్రై-
  ర్ద్వివిధవితతరేఖావ్యక్తసీమావిభాగా .
హరిచరణసరోజం ప్రేప్సతామర్చనీయం
  ప్రథయసి నవనాభం మండలం పాదుకే త్వం .. 29.57.. 887..

పరిణతగుణజాలా పంక్తిభిర్మౌక్తికానాం
  బహువిధమణిరశ్మిగ్రంథబంధాభిరామా .
రఘుపతిపదరక్షే రాజవాహ్యస్య కుంభే
  కలితరుచిరభూస్త్వం కాఽపి నక్షత్రమాలా .. 29.58.. 888..

చరితనిఖిలవృత్తిశ్చారుపద్మాసనస్థా
  గుణనిబిడితముక్తాపంక్తిబద్ధాక్షమాలా .
సవిధమధివసంతీ పాదుకే రంగభర్తు-
  శ్చరణకమలమంతర్బింబితం ధ్యాయసీవ .. 29.59.. 889..

అనుపధి పరిరక్షన్నేకపుత్రాభిమానాద్-
  భువనమిదమశేషం పాదుకే రంగనాథః .
నిజపదనిహితాయాం దేవి తిష్ఠన్ వ్రజన్ వా
  త్వయి నిహితభరోఽభృత్ కిం పునః స్వాపమృచ్ఛన్ .. 29.60.. 890..

త్వరితముపగతానాం శ్రీమతో రంగభర్తు-
  స్త్వదుపహితపదస్య స్వైరయాత్రోత్సవేషు .
ముఖరయతి దిగంతాన్మృహ్యతాం త్వత్ప్రశస్తి
  విహితకుసుమవృష్టిర్వ్యావఘోషీ సురాణాం .. 29.61.. 891..

మనసి నియమయుక్తే వర్తమానా మునీనాం
  ప్రతిపదముపయాంతీ భావనీయక్రమత్వం .
శ్రుతిరివ నిజశబ్దైః పాదుకే రంగభర్తుః
  పదమనితరగమ్యం వ్యంకుమర్హా త్వమేవ .. 29.62.. 892..

అవికలనిజచంద్రాలోకసందర్శనీయా
  ప్రతికలముపభోగ్యా పాదుకే రంగభర్తుః .
ముకులయితుమశేషం మౌక్తికజ్యోత్స్నయా నః
  ప్రభవసి తిమిరౌఘం పౌర్ణమాసీ నిశేవ .. 29.63.. 893..

హంసశ్రేణీపరిచితగతిర్హారిణీ కల్మషాణాం
  మౌలౌ శంభోః స్థితిమధిగతా ముగ్ధచంద్రానుబద్ధా .

రాజ్ఞామేకా రఘుకులభువాం సమ్యగుత్తారికా త్వం
కాలే తస్మిన్ క్షితిమధిగతా పాదుకే జాహ్నవీవ .. 29.64.. 894..

స్వచ్ఛాకారాం శ్రుతిసురభితాం స్వాదుభావోపపన్నాం
మార్గేమార్గే మహితవిభవాం పాదుకే తీర్థభేదైః .
శీతస్పర్శాం శ్రమవినయినీం గాహతే మందమందం
క్రీడాలోలః కమలనిలయాదత్తహస్తో యువా త్వాం .. 29.65.. 895..

అభ్యస్యంత్యోః క్రమమనుపమం రంగభర్తుర్విహారే
స్థానేస్థానే స్వరపరిణతిం లంభితస్తత్తదర్హాం .
పర్యాయేణ ప్రహితపదయోః పాదుకే శ్రుత్యుదారః
శింజానాదః స్ఫురతి యువయోః శృంఖలాబంధరమ్యః .. 29.66.. 896..

ఆసన్నానాం దివసమపునర్నక్తమాపాదయంతీ
స్ఫీతాలోకా మునిభిరభితః ప్రాణినామస్తదోషా .
ప్రహ్వైర్జుష్టా విబుధనివహైః పాదుకే రంగభర్తుః
పాదాంభోజే దిశతి భవతి పూర్వసంధ్యేవ కాంతిం .. 29.67.. 897..

రమ్యాలోకా లలితగమనా పద్మరాగాధరోష్ఠీ
మధ్యే క్షామా మణివలయినీ మౌక్తికవ్యక్తహాసా .
శ్యామా నిత్యం హరితమణిభిః శార్ఙ్గిణః పాదరక్షే
మన్యే ధాతుర్భవసి మహిలానిర్మితౌ మాతృకా త్వం .. 29.68.. 898..

స్థిత్వా పూర్వం క్వచనభవతీ భద్రపీఠస్య మధ్యే
రత్నోదంచత్కిరణనికరా రంగిణః పాదరక్షే .
వ్యాకీర్ణానాం నృపతివిరహాద్దేవి వర్ణాశ్రమాణాం
నూనం సీమావిభజనసహం నిర్మమే సూత్రపాతం .. 29.69.. 899..

మాతర్మంజుస్వనపరిణతపార్థనావాక్యపూర్వం
నిక్షిప్తాయాం త్వయి చరణయోః పాదుకే రంగభర్తుః .
త్వయ్యాయత్తం కిమపి కుశలం జానతీనాం ప్రజానాం
పర్యాప్తం తన్న ఖలు న భవత్యాత్మనిక్షేపకృత్యం .. 29.70.. 900..

నిత్యం రంగక్షితిపతిపదన్యాసధన్యాత్మనస్తే
శింజానాదం శ్రవణమధురం పాదుకే దీర్ఘయంతః .
కాలే తస్మిన్ కరణవిగమక్లేశజాతం విహన్యుః
సంతాపం నస్తరుణతులసీగంధినో గంధవాహాః .. 29.71.. 901..

సంసారాధ్వశ్రమపరిణతం సంశ్రితానాం జనానాం
తాపం సద్యః శమయితుమలం శార్ఙ్గిణః పాదుకే త్వం .
చంద్రాపీడే ప్రణమతి నవాం చంద్రికామాపిబద్భి-
ర్ధారానిర్యత్పులికణికాశీకరైశ్చంద్రకాంతైః .. 29.72.. 902..

వజ్రోపేతాం వలభిదుపలశ్యామలాం మంజుఘోషాం
ముక్తాసారాం మధురచపలాం వీక్ష్య విష్ణోః పదే త్వాం .
హర్షోత్కర్షాదుపరి చలయన్పాదుకే చంద్రకాంతం
ధత్తే నిత్యం ధృతఘనరుచిస్తాండవం నీలకంఠః .. 29.73.. 903..

శ్రీరంగేందోశ్చరణకమలం తాదృశం ధారయంతీ
కాలేకాలే సహ కమలయా కౢప్తయాత్రోత్సవశ్రీః .
గత్వాగత్వా స్వయమనుగృహద్వారమున్నిద్రనాదా
పౌరాన్నిత్యం కిమపి కుశలం పాదుకే పృచ్ఛసీవ .. 29.74.. 904..

చతురవిహారిణీం రుచిరపక్షరుచిం భవతీం
మనసిజసాయకాసనగుణోచితమంజరవాం .
అనుపదమాద్రియేమహి మహేంద్రశిలామహితాం
హరిచరణారవిందమకరందమధువ్రతికాం .. 29.75.. 905..

కనకరుచా జటామురగమౌలిమణీన్మణిభి-
స్త్రిదివతరంగిణీం తరలమౌక్తికదీధితిభిః .
కుటిలతయా క్వచిచ్ఛశికలామధరీకురుషే
మురరిపుపాదుకే పురభిదః శిరసా విధృతా .. 29.76.. 906..

కాలే తల్పభుజంగమస్య భజతః కాష్ఠాం గతాం శేషతాం
మూర్తిం కామపి వేద్మి రంగనృపతేశ్చిత్రాం పదత్రద్వయీం .
సేవానమ్రసురాసురేంద్రమకుటీశేషాపటీసంగమే
ముక్తాచంద్రికయేవ యా ప్రథయతే నిర్మోకయోగం పునః .. 29.77.. 907..

చంద్రాపీడశిఖండచంద్రశిఖరచ్యోతత్సుధానిర్ఝర-
స్తోకాశ్లిష్టసురేంద్రశేఖరరజఃస్త్యానాం స్తుమః పాదుకాం .
బ్రహ్మస్తంబవిభక్తసీమవివిధక్షేత్రజ్ఞసర్గస్థితి-
ధ్వంసానుగ్రహనిగ్రహప్రణయినీ యా సా క్రియా రంగిణః .. 29.78.. 908..

లక్ష్మీనూపురశింజితేన గుణితం నాదం తవాకర్ణయ-
న్నాజిఘ్రన్నిగమాంతగంధతులసీదామోత్థితం సౌరభం .
కాలే కుత్రచిదాగతం కరుణయా సార్ధం త్వయా చాగ్రతః
పశ్యేయం మణిపాదుకే పరతరం పద్మేక్షణం దైవతం .. 29.79.. 909..

వహతి క్షితివ్యవహితాం సోఽపి త్వాం గతిషు పాదుకే రంగీ .
కమఠపతిభుజగపరిబృఢకరివరకులశిఖరిభూమికాభేదైః .. 29.80.. 910..

ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
ప్రకీర్ణకపద్ధతిః ఏకోనత్రింశీ ..

30. చిత్రపద్ధతిః (40)

ప్రతిష్ఠాం సర్వచిత్రాణాం ప్రపద్యే మణిపాదుకాం .
విచిత్రజగదాధారో విష్ణుర్యత్ర ప్రతిష్ఠితః .. 30.1.. 911..

శృణు తే పాదుకే చిత్రం చిత్రాభిర్మణిభిర్విభోః
యుగక్రమభువో వర్ణాన్ యుగపద్వహసే స్వయం .. 30.2.. 912..

సురాసురార్చితా ధన్యా తుంగమంగలపాలికా .
చరాచరార్చితా మాన్యా రంగపుజవపాదుకా .. 30.3.. 913..

పద్మేవ మంగలసరిత్పూరం సంసారసంతతేః .
దురితక్షేపికా భూయాత్పాదుకా రంగభూపతేః .. 30.4.. 914..

అనన్యశరణః సీదున్ననంతక్లేశసాగరే .
శరణం చరణత్రాణం రంగనాథస్య సంశ్రయే .. 30.5.. 915..

ప్రతిభాయాః పరం తత్త్వం బిభ్రతీ పద్మలోచనం .
పశ్చిమాయామవస్థాయాం పాదుకే ముహ్యతో మమ .. 30.6.. 916..

యామః శ్రయతి యాం ధత్తే యేన యాత్యాయ యాచ్చ యా .
యాఽస్య మానాయ యైవాన్యా సా మామవతు పాదుకా .. 30.7.. 917..

చర్యా నః శౌరిపాదు త్వం ప్రాయశ్చిత్తేష్వనుత్తమా .
నివేశ్యసే తతః సద్భిః ప్రాయశ్చిత్తేష్వనుత్తమా .. 30.8.. 918..

రామపాదగతా భాసా సా భాతాగదపామరా .
కాదుపానంచ కాసహ్యా హ్యాసకాంచనపాదుకా .. 30.9.. 919..

బాఢాఘాళీర్ఘూటతుచ్ఛే గాథాభానాయ ఫుల్లఖే .
సమాఢౌ శఠజిచ్చూడాం వృణోషి హరిపాదుకే .. 30.10.. 920..

సా భూపా రామపారస్థా విభూపాస్తిసపారతా .
తారపా సకృపా దుష్టిపూరపా రామపాదుకా .. 30.11.. 921..

కారికా న న యాత్రాయా యాగేయాస్యస్యభానుభా .
పాదపా హహ సిద్ధాసి యజ్ఞాయ మమ సాంజసా .. 30.12.. 922..

సరాఘవా శ్రుతౌ దృష్టా పాదుకా సన్నపాసనా .
సలాఘవా గతౌ శ్లిష్టా స్వాదుర్మే సదుపాసనా .. 30.13.. 923..

కావ్యాయాస్థిత మావర్గవ్యాజయాతగమార్గకా
కామదా జగతః స్థిత్యై రంగపుజవపాదుకా .. 30.14.. 924..

సురకార్యకరీ దేవీ రంగధుర్యస్య పాదుకా .
కామదా కలితాదేశా చరంతీ సాధువర్త్మసు .. 30.15.. 925..

భరతారాధితాం తారాం వందే రాఘవపాదుకాం .
భవతాపాధితాంతానాం వంద్యాం రాజీవమేదురాం .. 30.16.. 926..

కాదుపాస్య సదాలోకా కాలోదాహృతదామకా .
కామదాధ్వరిరంసాకాఽ కాసా రంగేశపాదుకా .. 30.17.. 927..

పాపాకూపారపాలీపా త్రిపాదీపాదపాదపా .
కృపారూపా జపాలాపా స్వాపా మాఽ పాన్నృపాధిపా .. 30.18.. 928..

స్థిరాగసాం సదారాధ్యా విహతాకతతామతా .
సత్పాదుకే సరాసామా రంగరాజపదం నయ .. 30.19.. 929..

స్థితా సమయరాజపత్పా గతరామాదకే గవి .
దురంహసాం సన్నతాదా సాధ్యా తాపకరాసరా .. 30.20.. 930..

లోకతారా కామచారా కవిరాజదురాపచా .
తారాగతే పాదరామ రాజతే రామపాదుకా .. 30.21.. 931..

జయామపాపామయాజయామహే దుదుహేవ మయా .
మహేశకాకాశహేమ పాదుకా మమ కాదుపా .. 30.22.. 932..

పాపాదపాపాదపాపా పాదపాదదపాదపా .
దపాదపాపాదపాద పాదపా దదపాదపా .. 30.23.. 933..

కోపోద్దీపకపాపేఽ పి కృపాపాకోపపాదికా .
పూదపాదోదకాపాదోద్దీపికా కాఽ పి పాదుకా .. 30.24.. 934..

తతాతత్తాతితత్తేతా తాతతీతేతితాతితుత్ .
తత్తత్తత్తాతతితతా తతేతాతేతతాతుతా .. 30.25.. 935..

యాయాయాయాయాయాయాయాయా యాయాయాయాయాయాయాయాయా
యాయాయాయాయాయాయాయాయా యాయాయాయాయాయాయాయాయా .. 30.26.. 936..

రఘుపతిచరణావనీ తదా విరచితసంచరణా వనీపథే .
కృతపరిచరణా వనీపకైర్నిగమముఖైశ్చ రణావనీగతా .. 30.27.. 937..

దత్తకేలిం జగత్కల్పనానాటికా-
రంగిణా రంగిణా రంగిణా రంగిణా .
తాదృశే గాధిపుత్రాధ్వరే త్వాం వినాఽ -
పాదుక అపాదుకా పాదుకా పాదుకా .. 30.28.. 938..

పాదపాపాదపాపాదపాపాదపా పాదపా పాదపాపాదపాపాదపా .
పాదపాపాదపాపాదపాపాదపాపాదపాపాదపాపాదపాపాదపా .. 30.29.. 939..

సాకేతత్రానవేలాజనితతతనిజప్రాంకణశ్రీప్రభాసా

సాభాప్రశ్రీరటవ్యామియమమమయమివ్యాపదుచ్ఛేదిలాసా .
సాలాదిచ్ఛేదతిగ్మాహవరురురువహ హ్రీకరస్యామరాసా-
సా రామస్యాఙ్ఘ్రిమభ్యాజతిననతిజస్థూలముత్రాతకేసా .. 30.30.. 940..

రమ్యే వేశ్మని పాపరాక్షసభిదాస్వాసత్తధీనాయికా
నంతుం కర్మజదుర్మదాలసధియాం సా హంతనాథీకృతా .
సద్వాటభ్రమికాసు తాపసతపోవిస్రంభభూయంత్రికా
కాచిత్స్వైరగమేన కేలిసమయే కామవ్రతా పాదుకా .. 30.31.. 941..

శ్రీసంవేదనకర్మకృద్వసు తవ స్యామృద్ధధైర్యస్ఫుటః
శ్రీపాదావని విస్తృతాసి సుఖినీ త్వం గేయయాతాయనా .
వేదాంతానుభవాతిపాతిసుతనుః సాంద్రేద్యభావప్రథే౽ -
ఙ్కస్థా చాచ్యుతదివ్యదాస్యసుమతిః ప్రాణస్థసీతాధన .. 30.32.. 942..

కనకపీఠనివిష్టతనుస్తదా సుమతిదాయినిజానుభవస్మృతా .
విధిశివప్రముఖైరభివందితా విజయతే రఘుపుంగవపాదుకా .. 30.33.. 943..

దీనగోపీజని క్లిష్టభీనుత్సదా
రామపాదావని స్వానుభావస్థితా .
ఏధి మే౽ వశ్యముత్తారభావశ్రితా
తేజసా తేన ఘుష్టిం గతా పాలికా .. 30.34.. 944..

ధామనిరాకృత తామసలోకా ధాతృముఖైర్వినతా నిజదాసైః .
పాపమశేషమపాకురుషే మే పాదు విభూషితరాఘవపాదా .. 30.35.. 945..

కృపానఘత్రాతసుభూరదుష్టా
మేధ్యా రుచా పారిషదామభూపా .
పదావని స్త్యానసుఖైర్న తృష్టా
కాంత్యా సమేతాధికృతా౽ నిరోధా .. 30.36.. 946..

సారససాఖ్యసమేతా ఖ్యాతా పదపా భువి స్వాజ్ఞా .
సాహసకార్యవనాశా ధీరా వసుదా నవన్యాసా .. 30.37.. 947..

సాన్యా౽ వనదా సురవరా౽ ధీశానా వర్యకా సహసా .
జ్ఞా స్వా విభుపాదపతాఖ్యాతా మే సఖ్యసా సరసా .. 30.38.. 948..

తారస్ఫారతరస్వరరసభరరా సా పదావనీ సారా .
ధీరస్స్వైరచరస్థిర రఘుపురవాసరతిరామసవా .. 30.39.. 949..

చరమచరం చ నియంతుశ్చరణావనిదంపరేతరా శౌరేః .
చరమపురుషార్థచిత్రా చరణావని దిశసి చత్వరేషు సతాం .. 30.40.. 950..

ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే చిత్రపద్ధతిః త్రింశీ ..

31. నిర్వేదపద్ధతిః (20)

ప్రపద్యే పాదుకాం దేవీ పరవిద్యామివ స్వయం .
యామర్పయతి దీనానాం దయమానో జగద్గురుః .. 31.1.. 951..

అపి జన్మని పాదుకే పరస్మి-
న్ననఘైః కర్మభిరీదృశో భవేయం .
య ఇమే వినయేన రంగభర్తుః
సమయే త్వాం పదయోః సమర్పయంతి .. 31.2.. 952..

పరివర్తయితా పితామహాదీన్ .
త్వమివానంతమసా వహత్యనేహా .
అధునా౽ పి న శౌరిపాదుకే త్వా-
మనఘాలంబనమభ్యుపైతి చిత్తం .. 31.3.. 953..

కమలాధ్యుషితే నిధౌ నిరీహే
సులభే తిష్ఠతి రంగకోశమధ్యే .
త్వయి తత్ప్రతిలంభనే స్థితాయాం
పరమన్విచ్ఛతి పాదుకే మనో మే .. 31.4.. 954..

యద్యప్యహం తరలధీస్తవ న స్మరేయం
న స్మర్తుమర్హసి కథం భవతీ స్వయం మే .
వత్సే విహారకుతుకం కలయత్యవస్థా
కా నామ కేశవపదావని వత్సలాయాః .. 31.5.. 955..

మాతర్ముకుందకరుణామపి నిహ్నువానా-
త్కిం వా పరం కిమపి కిల్బిషతో మదీయాత్ .
గాఢం గృహీతచరణా గమనాపదేశా-
త్తత్ప్రేరణప్రణయినీ తవ చేన్న లీలా .. 31.6.. 956..

క్షీబా౽ సి కాంచనపదావని కైటభారేః
పాదారవిందమకరందనిషేవణేన .
దేవి త్వదంతికజుషః కథమన్యథా మే
దీనాక్షరాణి న శృణోషి దయాధికా త్వం .. 31.7.. 957..

మాతస్త్వదర్పితభరస్య ముకుందపాదే
భద్రేతరాణి యది నామ భవంతి భూయః .
కీర్తిః ప్రపన్నపరిరక్షణదీక్షితాయాః
కిం న త్రపేత తవ కాంచనపాదరక్షే .. 31.8.. 958..

దౌవారికద్విరసనప్రబలాంతరాయై-
    ర్ద్వాయే పదావని దురాధ్యబిలప్రవేశైః .
తద్రంగధామనిరపాయధనోత్తరాయాం
    త్వయ్యేవ విశ్రమయ మంక్షు మనోరథం మే .. 31.9.. 959..

వ్యాముహ్యతాం త్రివిధతాపమయే నిదాఘే
    మాయావిశేషజనితాసు మరీచికాసు .
సంస్పృష్టశౌరిచరణా చరణావని త్వం
    స్థేయా స్వయం భవసి నశ్వరమే పుమర్థే .. 31.10.. 960..

అచ్ఛేద్యయా విషయవాగురయా నిబద్ధాన్
    దీనాన్ జనార్దనపదావని సత్పథస్థా .
ప్రాయః క్రమేణ భవతీ పరిగృహ్య మౌలౌ
    కాలేన మోచయతి నః కృపయా సనాథా .. 31.11.. 961..

సంవాహికా చరణయోర్మణిపాదరక్షే
    దేవస్య రంగవసతేర్దయితా నను త్వం .
కస్త్వాం నివారయితుమర్హతి యోజయంతీం
    మాతః స్వయం గుణగణేషు మమాపరాధాన్ .. 31.12.. 962..

కిం వా భవిష్యతి పరం కలుషైకవృత్తే-
    రేతావతా౾ ప్యనుపజాతమనేహసా మే .
ఏకం తదస్తి యది పశ్యసి పాదుకే తే
    పద్మాసహాయపదపంకజభోగసామ్యం .. 31.13.. 963..

వివిధవిషయచింతాసంతతాభిశ్చిరం మాం
    జనితకలుషమిత్థం దేవి దుర్వాసనాభిః .
పదసరసిజయోస్త్వం పాదుకే రంగభర్తుః
    పరిమలపరివాహైః పావనైర్వాసయేథాః .. 31.14.. 964..

శరణమధిగతస్త్వాం శార్ఙ్గిణః పాదరక్షే
    సకృదపి వినియుక్తం త్వత్సపర్యాధికారే .
పునరపి కథమేనం హస్తముత్తానయేయం
    ధనమదముదితానాం మానవానాం సమాజే .. 31.15.. 965..

యది కిమపి సమీహే కర్మ కర్తుం యథావ-
    త్త్రుతిపదముపజాతైః ప్రత్యవేయాం నిమిత్తైః .
అవధిరసి యది త్వం తత్ర నైమిత్తికానాం
    శరణమిహ న కిం మే శౌరిపాదావని స్యాః .. 31.16.. 966..

అంతర్లీనైరఘపరికరైరావిలా చిత్తవృత్తిః
    శబ్దాదీనాం పరవశతయా దుర్జయానీంద్రియాణి .
విష్ణోః పాదప్రణయిని చిరాదస్య మే దుఃఖసింధోః
    పారం ప్రప్యం భవతి పరయా విద్యయా వా త్వయా వా .. 31.17.. 967..

గోమాయూనాం మలయపవనే తస్కరాణాం హిమాంశౌ
    దుర్వృత్తానాం సుచరితమయే సత్పథే త్వత్సనాథే .
తత్త్వజ్ఞానే తరలమనసాం శార్ఙ్గిణః పాదరక్షే
    నిత్యోద్వేగో భవతి నియతేరీదృశీ దుర్వినీతిః .. 31.18.. 968..

కాలే జంతూన్ కలుషకరణే క్షిప్రమాకారయంత్యా
    ఘోరం నాహం యమపరిషదో ఘోషమాకర్ణయేయం .
శ్రీమద్రంగేశ్వరచరణయోరంతరంగైః ప్రయుక్తం
    సేవాహ్వానం సపది శృణుయాం పాదుకాసేవకేతి .. 31.19.. 969..

పాషాణకల్పమంతే పరిచితగౌతమపరిగ్రహన్యాయాత్ .
పతిపదపరిచరణార్హం పరిణమయ ముకుందపాదరక్షిణి మాం .. 31.20.. 970..

ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే నిర్వేదపద్ధతిరేకత్రింశీ ..

32. ఫలపద్ధతిః (38)

ఉపాఖ్యాతాం తథాత్వేన వసిష్ఠాద్యైర్మహర్షిభిః .
ఉపాయఫలయోః కాష్ఠాముపాసే రామపాదుకాం .. 32.1.. 971..

నివిశేయ నిరంతరం ప్రతీతస్త్రిదశానాం విభవం తృణాయ మత్వా .
సవిధే తవ దేవి రంగభర్తుః పదలీలాకమలం సముద్వహంత్యాః .. 32.2.. 972..

కిమహం మణిపాదుకే త్వయా మే సులభే రంగనిధౌ శ్రియా సనాథే .
కరణాని పునః కదర్థయేయం కృపణద్వారదురాసికాదిదుఃఖైః .. 32.3.. 973..

సకృదప్యనుభూయ రంగభర్తుస్త్వదుపశ్లేషమనోహరం పదాబ్జం .
అపునర్భవకౌతుకం తదైవ ప్రశమం గచ్ఛతి పాదుకే మునీనాం .. 32.4.. 974..

అపరస్పరపాతినామమీషా-
    మనిదంపూర్వనిరూఢసంతతీనాం .
భరతవ్యసనాదనూనసీమ్నాం
    దురితానాం మమ నిష్కృతిస్త్వమాసీః .. 32.5.. 975..

త్వదుపాసనసంప్రదాయవిద్భిః
    సమయే సాత్త్వతసేవితే నియుక్తాః .
భరతవ్రతినో భవాంబురాశిం

కతిచిత్ కాంచనపాదుకే తరంతి .. 32.6.. 976..

అలమచ్యుతపాదుకే యథావ-
త్భవతీ యచ్చ పదం త్వదేకధార్యం .
ఇతరేతరభూషితం తదేత-
ద్వితయం సంవననాయ చేతసో నః .. 32.7.. 977..

అనన్యసామాన్యతయా మురారే-
రంగేష్వవాప్తేషు కిరీటముఖ్యైః .
పాదావని త్వం నిజమేవ భాగం
సర్వాత్మసాధారణతామనైషీః .. 32.8.. 978..

సమాశ్రితానాం మణిపాదుకే త్వాం
విపశ్చితాం విష్ణుపదేఽ ప్యనాస్థా .
కథం పునస్తే కృతినో భజేరన్
వాసాదరం వాసవరాజధాన్యాం .. 32.9.. 979..

విమృశ్య రంగేశ్వరపాదరక్షే
వారక్రమం నూనమవారణీయం .
పద్మాగ్రహేఽ పి స్పృశతీ ప్రతీతా
స్థూలేన రూపేణ వసుంధరా త్వాం .. 32.10.. 980..

అభిరక్షసి త్వమనపాయనిధిం
మణిపాదుకే మధుభిదశ్చరణం .
అత ఏవ దేవి తదనన్యధనాః
శిరసా వహంతి భవతీం కృతినః .. 32.11.. 981..

పదయుగమివ పాదుకే మురారే-
ర్భవతి విభూతిరకంటకా త్వయైవ .
కథమివ హృదయాని భావుకానాం
త్వదనుభవాదుపజాతకంటకాని .. 32.12.. 982..

జ్ఞానక్రియాభజనసీమవిదూరవృత్తే-
ర్వైదేశికస్య తదవాప్తికృతాం గుణానాం .
మౌలౌ మమాసి మధుసూదనపాదుకే త్వం
గంగేవ హంత పతితా విధినైవ పంగోః .. 32.13.. 983..

రంగేశ్వరస్య యదియం మణిపాదరక్షే
పాదారవిందయుగలం భవతీసమేతం .
పుంసాముపోషితవిలోచనపారణార్హం
క్షీరం తదేతదిహ శర్కరయా సమేతం .. 32.14.. 984..

కామాదిదోషరహితం త్వదనన్యకామాః
కర్మ త్రయోదశవిధం పరిశీలయంతః .
పాదావని త్వదనుషంగవిశేషదృశ్య-
మేకాంతినః పరిచరంతి పదం మురారేః .. 32.15.. 985..

మౌలౌ స్థితా మఖభుజామథవా శ్రుతీనాం
తద్రంగరాజచరణావని వైభవం తే .
అస్మాదృశామపి యది ప్రథితం తతఃస్యా-
త్సౌలభ్యమంబ తదిదం తవ సార్వభౌమం .. 32.16.. 986..

స్వప్నేఽ పి చేత్ త్వమసి మూర్ధని సన్నివిష్టా
నమ్రస్య మే నరకమర్దనపాదరక్షే .
స్థానే తదేతదిహ దేవి యతః సమాధౌ
సంతో విదుస్తమపి తాదృశబుద్ధిగమ్యం .. 32.17.. 987..

బద్ధాంజలిః పరిచరన్నియమేవ రంగే
విశ్రాణితాచ్యుతనిధిం మణిపాదుకే త్వాం .
కస్యాపి కూణితదృశో ధనినః పురస్తా-
దుత్తానయేయ న కదాఽ పి కరం వికోశం .. 32.18.. 988..

త్వయ్యర్పితేన చరణేన సదధ్వభాజః
పాదావని ప్రథితసాత్త్వికభావదృశ్యాః .
రంగేశవద్విదధతే ముహురంగహారాన్
రంగే మహీయసి నటా ఇవ భావుకాస్తే .. 32.19.. 989..

యేన స్థితా శిరసి మే విధినాఽ ధునా త్వం
తేనైవ దేవి నియతం మమ సాంపరాయే .
లక్ష్యీకరిష్యసి పదావని రంగనాథం
లక్ష్మీపదాంబురుహయావకపంకలక్ష్యం .. 32.20.. 990..

హరిచరణసరోజే భక్తిభాజాం జనానా-
మనుకరణవిశేషైరాత్మనైవోపహాస్యం .
పరిణమయ దయార్ద్రా పాదుకే తాదృశం మాం
భరతపరిషదంతర్వర్తిభిః ప్రేక్షణీయం .. 32.21.. 991..

దురితమపనయంతీ దూరతః పాదుకే త్వం
దనుజమథనలీలాం దేవతామానయంతీ .
అనితరశరణానామగ్రిమస్యాస్య జంతో-
రవశకరణవృత్తేరగ్రతః సన్నిధేయాః .. 32.22.. 992..

చరమనిగమగీతే సప్తతంతౌ సమాప్తే
నిజసదనసమీపే ప్రాపయిష్యన్ విహారం .
జ్వలనమివ భవత్యోః సమ్యగారోపయేన్మాం
ప్రథమవరణవశ్యః పాదుకే రంగనాథః .. 32.23.. 993..

పునరుదరనివాసచ్ఛేదనం సహ్యసింధోః
పులినమధివసేయం పుణ్యమాబ్రహ్మలాభాత్ .
పరిణమతి శరీరే పాదుకే యత్ర పుంసాం

త్వమసి నిగమగీతా శాశ్వతం మౌలిరత్నం .. 32.24.. 994..

బహువిధపురుషార్థగ్రామసీమాంతరేఖాం
హరిచరణసరోజన్యాసధన్యామనన్యః .
భరతసమయసిద్ధాం పాదుకే భావయంస్త్వాం
శతమిహ శరదస్తే శ్రావయేయం సమృద్ధిం .. 32.25.. 995..

తిలకయసి శిరో మే శౌరిపాదవని త్వం
భజసి మనసి నిత్యం భూమికాం భావనాఖ్యాం .
వచసి చ విభవైః స్వైర్వ్యక్తిమిత్థం ప్రయాతా
తదిహ పరిణతం మే తాదృశం భాగధేయం .. 32.26.. 996..

అజనిషి చిరమాదౌ హంత దేహేంద్రియాది-
స్తదను తదధికః సన్నీశ్వరోఽ హం వభూవ .
అథ భగవత ఏవాభూవమర్థాదిదానీం
తవ పునరహమాసం పాదుకే ధన్యజన్మా .. 32.27.. 997..

త్వయ్యాయత్తౌ భగవతి శిలాభస్మనోః ప్రాణదానాం-
దాస్త్రీబాలం ప్రథితవిభవౌ పాదపద్మౌ మురారేః .
తామేవాహం శిరసిని హితామద్య పశ్యామిం దైవా-
దాత్మాధారాం జనని భవతీమాత్మలాభప్రసూతిం .. 32.28.. 998..

కథంకారం లక్ష్మీకరకమలయోగ్యం నిజపదం
నిదధ్యాద్రంగేశః కులిశకఠినేఽ స్మిన్మనసి నః .
న చేదేవం మధ్యే విశతి దయయా దేవి భవతీ
నిజాకాంతిక్షుణ్ణస్మరశరశిఖాకంటకతతిః .. 32.29.. 999..

క్రీడాలౌల్యం కిమపి సమయే పాదుకే వర్జయంతీ
నిర్వేశం స్వం దిశసి భవతీనాథయోః శ్రీధరణ్యోః .
మామప్యేవం జనయ మధుజిత్పాదయోరంతరంగం
రంగం యాఽ సౌ జనయసి గుణైర్భారతీనృత్తరంగం .. 32.30.. 1000..

ఇతి రంగధురీణపాదుకే త్వం
స్తుతిలక్షేణ సహస్రశో విమృష్టా .
సఫలం మమ జన్మ తావదేత-
త్యదిహాశాస్యమతఃపరం కిమేతత్ .. 32.31.. 1001..

మాతః స్వరూపమివ రంగపతేర్నివిష్టం
వాచామసీమని పదావని వైభవం తే .
మోహాదమిష్టుతవతో మమ మందబుద్ధే-
ర్బాలస్య సాహసమిదం దయయా సహేథాః .. 32.32.. 1002..

యే నామ భక్తినియతాః కవయో మదన్యే
మాతః స్తువంతి మధుసూదనపాదుకే త్వాం .
లప్స్యే గుణాంశవినివేశితమానసానాం
తేషామహం సబహుమానవిలోకితాని .. 32.33.. 1003..

సంఘర్షయంతి హృదయాన్యసతాం గుణాంశే
సంతస్తు సంతమపి న ప్రథయంతి దోషం .
తద్రంగనాథచరణావని తే స్తుతీనా-
మేకా పరం సహసతోరిహ సాక్షిణీ త్వం .. 32.34.. 1004..

ఇత్థం త్వమేవ నిజకేలివశాదకార్షీ-
రిక్ష్వాకునాథపదపంకజయోరనన్యా .
స్వీయం పదావని మయా సుమహచ్చరిత్రం
సీతేవ దేవి సహజేన కవీశ్వరేణ .. 32.35.. 1005..

పృథుకవదనశంఖస్పర్శనీత్యా కదాచి-
చ్ఛిరసి వినింహితాయాః స్వేన భూమ్నా తవైవ .
స్తుతిరియముపజ్ఞాతా మన్ముఖేనేత్యధీయుః
పరిచరణపరాస్తే పాదుకేఽ పాస్తదోషాః .. 32.36.. 1006..

యదిస్ఫీతా భక్తిః ప్రణయ(వ)ముఖవాణీపరిపణం
పదత్రాణస్తోత్రం హృది బిభృత రంగక్షితిభృతః .
నిరున్మాదో యద్వా నిరబధిసుధానిర్ఝరముచో
వచోభంగీరేతా న కథమనురుంధే సహృదయః .. 32.37.. 1007..

జయతి యతిరాజసూక్తిర్జయతి ముకుందస్య పాదుకాయుగలీ .
తదుభయధనాస్త్రివేదీమవంధ్యయంతో జయంతి భువి సంతః .. 32.38.. 1008..

ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రే
ఫలపద్ధతిః ద్వాత్రింశీ ..

ఇతి శ్రీకవితార్కికసింహస్య సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య శ్రీమద్వేంకటనాథస్య
శ్రీమద్వేదాంతాచార్యస్య కృతిషు శ్రీరంగనాథపాదుకాసహస్రం సంపూర్ణం ..

Contents

Proofread by Pooja P

```
% Text title            : Ranganatha Padukasahasram
% File name             : pAdukAsahasram.itx
% itxtitle              : raNganAthapAdukAsahasram (vedAntadeshikavirachitaM)
% engtitle              : Ranganatha Padukasahasram
% Category              : raama, vedAnta-deshika
% Location              : doc_raama
% Sublocation           : raama
% Author                : vedAntadeshika
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Proofread by          : Pooja P
% Indexextra            : (Scans 1, 2, 3,   English, Meaning and notes, Video chanting, Video Lectures
set 1, 2, rAgamAlA, yantrams, Tamil)
% Latest update         : August 2, 2020
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

భద్రకల్పబుద్ధః నామః

1. క్రకుచ్ఛంద
2. కనకముని
3. కాశ్యప
4. శాక్యముని
5. మైత్రేయ
6. సింహ
7. ప్రద్యోత
8. ముని
9. కుసుమ
10. కుసుమ
11. సునేత్ర
ఉత్తరప్రథమకారిన్
12. సార్థవాహ
13. మహాబాహు
14. మహాబల
15. నక్షత్రరాజ
16. ఓషధి
17. యశఃకేతు
18. మహాప్రభ
19. ముక్తిస్కంధ
20. వైరోచన
21. సూర్యగర్భ
22. చంద్ర
23. అర్చిష్మంత
24. సుప్రభ
25. అశోక
26. తిష్య
27. ప్రద్యోత
28. మాలాధారిన్
29. గుణప్రభ
30. అర్థదర్శిన్
31. ప్రదీప
32. ప్రభూత
33. వైద్య
34. సూరత
35. ఊర్ణ
36. దృఢ
37. శ్రీదేవ
38. దుష్ప్రధర్ష
39. గుణధ్వజ
40. రాహు అనంత
41. గణిన్
42. బ్రహ్మఘోష యశస్
43. దృఢసంధి
44. అనున్నత
45. ప్రభంకర
46. మహామేరు
47. వజ్ర
48. సంవారిన్
49. నిర్భయ
50. రత్న
51. పద్మాక్ష
52. బలసేన
53. కుసుమరశ్మి
54. జ్ఞానప్రియ
55. మహాతేజస్
56. బ్రహ్మన్
57. అమితాభ
58. నాగదత్త
59. దృఢక్రమ
60. అమోఘదర్శిన్
61. వీర్యదత్త
62. భద్రపాల
63. నంద
64. అచ్యుత
65. సింహధ్వజ
66. జయ
67. ధర్మ
68. ప్రమోద్యరాజ
69. సారథి
70. ప్రియంగము
71. వరుణ
72. గుణాంగ
73. గంధహస్తిన్
74. విలోచన
75. మేఘస్వర
76. సుచింతిత
77. సుమనస్
78. విమల
79. శశిన్
80. మహాయశస్
81. మణిచూడా
82. ఉగ్ర
83. సింహబల
84. ద్రుమ
85. విజితావిన్
86. ప్రజ్ఞాకూట
87. సుస్థిత
88. మతి
89. అంగజ
90. అమితబుద్ధి
91. సురూప
92. జ్ఞానిన్
93. రశ్మి
94. దృఢవ్రత
95. మంగల
96. సాత్యకేతు
97. పద్మ
98. నారాయణ
99. సుఖబాహు
100. జ్ఞానకర
101. గుణార్చిన్
102. బ్రహ్మదత్త
103. రత్నాకర
104. కుసుమదేవ
105. సుచింతితార్థ
106. ధర్మేశ్వర
107. యశోమతి
108. ప్రతిభానకూట
109. వజ్రధ్వజ
110. హితైశిన్
111. విక్రీదితావిన్
112. విగతతమస్
113. రాహుదేవ
114. మేరుధ్వజ
115. గణిప్రభ
116. రత్నగర్భ
117. అత్యుచ్చగామిన్
118. తిష్య
119. విషాణిన్
120. గుణకీర్తి
121. చంద్రార్కప్రభ
122. సూర్యప్రభ
123. జ్యోతిష్క
124. సింహకేతు
125. వేలామశ్రీరాజ
126. శ్రీగర్భ
127. భవాంతదర్శిన్
128. విద్యుత్ప్రభ
129. కనకపర్వత
130. సింహదత్త
131. అపరాజితధ్వజ
132. ప్రమోద్యకీర్తి
133. దృఢవీర్య
134. సంపన్నకీర్తి
135. విగతభయ
136. అర్హద్దేవ
137. మహాప్రదీప
138. లోకప్రభ
139. సురభిగంధ

140. గుణాగ్రధారిన్
141. విగతతమస్
142. సింహహను
143. రత్నకీర్తి
144. ప్రశాంతదోష
145. అమృతధారిన్
146. మనుజచంద్ర
147. సుదర్శన
148. ప్రతిమండిత
149. మణిప్రభ
150. గిరికూటకేతు
151. ధర్మాకార అర్థవినిశ్చిత
152. హర్షదత్త ధర్మదత్త
153. రత్నాకర
154. జనేంద్రకల్ప
155. విక్రాంతగామిన్
156. స్థితబుద్ధి
157. విభ్రాజచ్ఛత్ర
158. జ్యేష్ఠ
159. అభ్యుద్గతశ్రీ
160. సింహఘోష
161. విక్రీడితావిన్
162. నాగప్రభాస
163. కుసుమపర్వత
164. నాగనందిన్
165. గంధేశ్వర
166. అతియశస్
167. బలదేవ
168. గుణమాలిన్
169. నాగభుజ
170. ప్రతిమండితలోచన
171. సుచీర్ణబుద్ధి
172. జ్ఞానాభిభు
173. అమితలోచన
174. సత్యభాణిన్
175. సూర్యప్రభ
176. నియతబుద్ధి
177. అనంతరూప
178. వైరోచన
179. రత్నకేతు
180. విగతకాంక్ష
181. లోకోత్తీర్ణ
182. అమోఘవిక్రామిన్
183. విబోధన
184. పుష్పధ్వజ
185. శైలేంద్రరాజ
186. మహాతేజస్
187. కృతార్థదర్శిన్
188. అమితయశస్
189. రత్నదేవ
190. స్థితార్థజ్ఞానిన్
191. పూర్ణమతి
192. అశోక
193. విగతమల
194. బ్రహ్మదేవ
195. ధరణీశ్వర
196. కుసుమనేత్ర
197. విభక్తగాత్ర
198. ధర్మప్రభాస
199. నిఖిలదర్శిన్
200. గుణప్రభాస
201. శశివక్త్ర
202. రత్నప్రభ
203. రత్నకేతు
204. యశోత్తర
205. ప్రభాకర
206. అమితతేజస్
207. వేలామ
208. సింహగాత్ర
209. విదుమతి
210. దుర్జయ
211. గుణస్కంధ
212. శశికేతు
213. స్థామప్రాప్త
214. అనంతవిక్రామిన్
215. చంద్ర
216. విమల
217. సర్వార్థదర్శిన్
218. సుర
219. సమృద్ధ
220. పుణ్య
221. ప్రదీప
222. గుణార్చి
223. విపులబుద్ధి
224. సుజాత
225. వసుదేవ
226. విమతిజహ
227. అమితధర
228. వరరుచి
229. అనిహత
230. ఆస్థిత
231. సుఖస్థిత
232. గణిముఖ
233. జగద్రశ్మి
234. ప్రభూత
235. పుష్య
236. అనంతతేజస్
237. అర్థమతి
238. వైద్యరాజ
239. ఖిలప్రహాణ
240. నిర్జ్వర
241. సుదత్త
242. యశోదత్త
243. కుసుమదత్త
244. పురుషదత్త
245. వజ్రసేన
246. మహాదత్త
247. శాంతిమతి
248. గంధహస్తిన్
249. నారాయణ
250. సూరత
251. అనిహత
252. చంద్రార్క
253. విద్యుత్కేతు
254. మహిత
255. శ్రీగుప్త
256. జ్ఞానసూర్య
257. సిద్ధార్థ
258. మేరుకూట
259. అరిందమ
260. పద్మ
261. అర్హత్కీర్తి
262. జ్ఞానక్రమ
263. అపగతక్లేశ
264. నల
265. సుగంధ
266. అనుపమరాష్ట్ర
267. మరుద్యశస్
268. భవాంతదర్శిన్
269. చంద్ర
270. రాహు
271. రత్నచంద్ర
272. సింహధ్వజ
273. ధ్యానరత
274. అనుపమ
275. విక్రీడిత
276. గుణరత్న
277. అర్హద్యశస్
278. పద్మపార్శ్వ
279. ఊర్ణావంత్
280. ప్రతిభానకీర్తి
281. మణివజ్ర
282. అమితాయుస్
283. మణివ్యూహ
284. మహేంద్ర
285. గుణాకర
286. మేరుయశస్
287. దశరశ్మి
288. అనిందిత
289. నాగక్రమ
290. మనోరథ
291. రత్నచంద్ర
292. శాంత
293. ప్రద్యోతరాజ
294. సారథి
295. నందేశ్వర
296. రత్నచూడ
297. విగతభయ
298. రత్నగర్భ
299. చంద్రానన
300. విమలకీర్తి
301. శాంతతేజస్
302. ప్రియకేతు
303. రాహుదేవ

304. సువయస్
305. అమరప్రియ
306. రత్నస్కంధ
307. లడితవిక్రమ
308. సింహపక్ష
309. అత్యుచ్చగామిన్
310. జనేంద్ర
311. సుమతి
312. లోకప్రభ
313. రత్నతేజస్
314. భాగిరథి
315. సంజయ
316. రతివ్యూహ
317. తీర్థకర
318. గంధహస్తిన్
319. అర్చిష్మతి
320. మేరుధ్వజ
321. సుగంధ
322. దృఢధర్మ
323. ఉగ్రతేజస్
324. మణిధర్మన్
325. భద్రదత్త
326. సుగతచంద్ర
327. బ్రహ్మస్వర
328. సింహచంద్ర
329. శ్రీ
330. సుజాత
331. అజితగణ
332. యశోమిత్ర
333. సత్య
334. మహాతపస్
335. మేరురశ్మి
336. గుణకూట
337. అర్థదృశస్
338. ధర్మకీర్తి
339. దానప్రభ
340. విద్యుద్దత్త
341. సత్యకథిన్
342. జీవక
343. సువయస్
344. సద్గణిన్
345. వినిశ్చితమతి
346. భవాంతమణిగంధ
347. జయానందిన్
348. సింహరశ్మి
349. వైరోచన
350. యశోత్తర
351. సుమేధస్
352. మణిచంద్ర
353. ఉగ్రప్రభ
354. అనిహతవ్రత
355. జగత్పూజిత
356. మణిగణ
357. లోకోత్తర
358. సింహహస్తిన్
359. చంద్ర
360. రత్నార్చిన్
361. రాహుగుహ్య
362. గుణసాగర
363. సహితరశ్మి
364. ప్రశాంతగతి
365. లోకసుందర
366. అశోక
367. దశవశ
368. బలానందిన్
369. స్థామశ్రీ
370. స్థామప్రాప్త
371. మహాస్థామన్
372. గుణగర్భ
373. సత్యచర
374. క్షేమోత్తమరాజ
375. గుణసాగరతిష్య
376. మహారశ్మి
377. విద్యుత్ప్రభ
378. గుణవిస్తృత ?
379. రత్న
380. శ్రీప్రభ
381. మారదమ
382. కృతవర్మన్
383. సింహహస్త
384. సుపుష్ప
385. రత్నోత్తమ
386. సాగర
387. ధరణీధర
388. అర్థబుద్ధి
389. గుణగణ
390. గుణగణ
391. రత్నాగ్నికేతు
392. లోకాంతర
393. లోకచంద్ర
394. మధురస్వర
395. బ్రహ్మకేతు
396. గణిముఖ
397. సింహగతి
398. ఉగ్రదత్త
399. ధర్మేశ్వర
400. తేజస్ప్రభ
401. మహారశ్మి
402. రత్నయశస్
403. గణిప్రభాస
404. అనంతయశస్
405. అమోఘరశ్మి
406. ఋషిదేవ
407. జనేంద్ర
408. దృఢసంఘ
409. సుపక్ష
410. కేతు
411. కుసుమరాష్ట్ర
412. ధర్మమతి
413. అనిలవేగగామిన్
414. సుచిత్తయశస్
415. ద్యుతిమంత
416. మరుత్స్కంధ
417. గుణగుప్త
418. అర్థమతి
419. అభయ
420. స్థితమిత్ర
421. ప్రభాస్థితకల్ప
422. మణిచరణ
423. మోక్షతేజస్
424. సుందరపార్శ్వ
425. సుబుద్ధి
426. సమంతతేజస్
427. జ్ఞానవర
428. బ్రహ్మస్థిత
429. సత్యరుత - సత్యరత
430. సుబుద్ధి
431. బలదత్త
432. సింహగతి
433. పుష్పకేతు
434. జ్ఞానాకర
435. పుష్పదత్త
436. గుణగర్భ
437. యశోరత్న
438. అద్భుతయశస్
439. అనిహత
440. అభయ
441. సూర్యప్రభ
442. బ్రహ్మగామిన్
443. విక్రాంతదేవ
444. జ్ఞానప్రియ
445. సత్యదేవ
446. మణిగర్భ
447. గుణకీర్తి
448. జ్ఞానశ్రీ
449. అసిత
450. దృఢవ్రత
451. మరుత్తేజస్
452. బ్రహ్మముని
453. శనైర్గామిన్
454. వ్రతతపస్
455. అర్చిస్కంధ
456. మహాతేజస్
457. చంపక
458. తోషణ
459. సుగణిన్
460. ఇంద్రధ్వజ
461. మహాప్రియ
462. సుమనాపుష్పప్రభ
463. గణిప్రభ
464. బోధ్యంగ
465. ఓజంగమ
466. సువినిశ్చితార్థ
467. వృషభ

468. సుబాహు
469. మహారశ్మి
470. ఆశాదత్త
471. పుణ్యాభ
472. రత్నరుత
473. వజ్రసేన
474. సమృద్ధ
475. సింహబల
476. విమలనేత్ర
477. కాశ్యప
478. ప్రసన్నబుద్ధి
479. జ్ఞానక్రమ
480. ఉగ్రతేజస్
481. మహారశ్మి
482. సూర్యప్రభ
483. విమలప్రభ
484. విభక్తతేజస్
485. అనుద్ధత
486. మధువక్త్ర
487. చంద్రప్రభ
488. దత్తవిద్యుత
489. ప్రశాంతగామిన్
490. అక్షోభ్య
491. అర్హత్కీర్తి
492. గుణధర్మ
493. లడితక్షేత్ర
494. వ్యూహరాజ
495. అభ్యుద్గత
496. హుతార్చి
497. పద్మశ్రీ
498. రత్నవ్యూహ
499. సుభద్ర
500. రత్నోత్తమ
501. సుమేధస్
502. అమితప్రభ
503. సముద్రదత్త
504. బ్రహ్మకేతు
505. సోమచ్ఛత్ర
506. అర్చిష్మంత
507. విమలరాజ
508. జ్ఞానకీర్తి
509. సంజయిన్
510. గుణప్రభ
511. విఘుష్టశబ్ద
512. పూర్ణచంద్ర రాజచంద్ర
513. పద్మరశ్మి
514. సువ్రత
515. ప్రదీపరాజ
516. విద్యుత్కేతు
517. రశ్మిరాజ
518. జ్యోతిష్క
519. సంపన్నకీర్తి
520. పద్మగర్భ
521. పుష్య
522. చారులోచన
523. అనావిలార్థ
524. ఉగ్రసేన
525. పుణ్యతేజస్
526. విక్రమ
527. అసంగమతి
528. రాహుదేవ
529. జ్ఞానరాశి
530. సారథి
531. జనేంద్రకల్ప
532. పుష్పకేతూ
533. రాహుల
534. మహౌషధి
535. నక్షత్రరాజ
536. వైద్యరాజ
537. పుణ్యహస్తిన్
538. పూజన
539. విఘుష్టరాజ
540. సూర్యరశ్మి
541. ధర్మకోశ
542. సుమతి
543. గుణేంద్రకల్ప
544. వజ్రసేన
545. ప్రజ్ఞాకూట
546. సుస్థిత
547. చీర్ణబుద్ధి
548. బ్రహ్మఘోష
549. గుణోత్తమ
550. గర్జితస్వర
551. అభిజ్ఞాకేతు
552. కేతుప్రభ
553. క్షేమ
554. బ్రహ్మన్
555. పుంగవ
556. లడితనేత్ర
557. నాగదత్త
558. సత్యకేతు
559. మండిత
560. ఆదీనఘోష ?
561. రత్నప్రభ
562. ఘోషదత్త
563. సింహ
564. చిత్రరశ్మి
565. జ్ఞానశూర
566. పద్మరాశి
567. పుష్పిత
568. విక్రాంతబల
569. పుణ్యరాశి
570. శ్రేష్ఠరూప
571. జ్యోతిష్క
572. చంద్రప్రదీప
573. తేజోరాశి
574. బోధిరాజ
575. అక్షయ
576. సుబుద్ధినేత్ర
577. పూరితాంగ
578. ప్రజ్ఞారాష్ట్ర
579. ఉత్తమ
580. తోషితతేజస్
581. ప్రజ్ఞాదత్త
582. మంజుఘోష నాథ
583. అసంగకోశ
584. జ్యేష్ఠదత్త
585. శ్రేష్ఠ
586. జ్ఞానవిక్రమ
587. అర్చిష్మంత
588. ఇంద్ర
589. వేగధారిన్
590. తిష్య
591. సుప్రభ
592. యశోదత్త
593. సురూప
594. రాజన్
595. అర్థసిద్ధి
596. సింహసేన
597. వాసవ
598. యశస్
599. జయ
600. ఉదరగర్భ
601. పుణ్యరశ్మి
602. సుప్రభ
603. శ్రోత్రియ
604. ప్రదీపరాజ
605. జ్ఞానకూట
606. ఉత్తమదేవ
607. పార్థివ
608. విముక్తిలాభిన్
609. సువర్ణచూడ
610. రాహుభద్ర
611. దుర్జయ
612. మునిప్రసన్న
613. సోమరశ్మి
614. కాంచనప్రభ
615. సుదత్త
616. గుణేంద్రదేవ
617. ధర్మఛత్ర
618. పుణ్యబాహు
619. అసంగ
620. ప్రణీతజ్ఞాన
621. సూక్ష్మబుద్ధి
622. సర్వతేజస్
623. ఓషధి
624. విముక్తకేతు
625. ప్రభాకోశ
626. జ్ఞానరాజ
627. భీషణ
628. ఓఘక్షయ
629. అసంగకీర్తి
630. సత్యరాశి
631. సుస్వర

632. గిరీంద్రకల్ప
633. ధర్మకూట
634. మోక్షతేజస్
635. శోభిత
636. ప్రశాంతగాత్ర
637. మనోజ్ఞవాక్య
638. చీర్ణబుద్ధి
639. వరుణ
640. జగత్పూజిత
641. సింహపార్శ్వ
642. ధర్మవిక్రమిన్
643. సుభగ
644. అక్షోభ్యవర్ణ
645. తేజోరాజ
646. బోధన
647. సులోచన
648. స్థితార్థబుద్ధి
649. ఆభాసరశ్మి
650. గంధతేజస్
651. సంతోషణ
652. అమోఘగామిన్
653. భస్మక్రోధ
654. వరరూప
655. సుక్రమ
656. ప్రదానకీర్తి
657. శుద్ధప్రభ
658. దేవసూర్య
659. ప్రజ్ఞాదత్త
660. సమాహితాత్మన్
661. ఓజస్తేజస్
662. క్షత్రియ
663. భాగిరథి
664. సువర్ణోత్తమ
665. విముక్తచూడా
666. ధార్మిక
667. స్థితగంధ
668. మదప్రహీణ
669. జ్ఞానకోశ
670. బ్రహ్మగామిన్
671. చందన
672. అశోక
673. సింహరశ్మి
674. కేతురాష్ట్ర
675. పద్మగర్భ
676. అనంతతేజస్
677. దేవరశ్మి
678. ప్రజ్ఞాపుష్ప
679. విద్వస్
680. సమృద్ధజ్ఞాన
681. బ్రహ్మవసు
682. రత్నపాణి
683. ఇంద్రమ
684. అనుపమవాదిన్
685. జ్యేష్ఠవాదిన్
686. పూజ్య
687. తిష్య
688. సూర్య
689. ఉత్తీర్ణపంక
690. జ్ఞానప్రాప్త
691. సిద్ధి
692. మయూర
693. ధర్మదత్త
694. హితైషిన్
695. జ్ఞానిన్
696. యశస్
697. రశ్మిజాల
698. విజిత
699. వైడూర్యగర్భ
700. పుష్ప
701. దేవరాజ
702. శశిన్
703. స్మృతిప్రభ
704. కుశలప్రభ
705. సర్వవరగుణప్రభ
706. రత్నశ్రీ
707. మనుష్యచంద్ర
708. రాహు
709. అమృతప్రభ
710. లోకజ్యేష్ఠ
711. జ్యోతిష్ప్రభ
712. గమనశివ
713. జ్ఞానసాగర
714. పర్వతేంద్ర
715. ప్రశాంత
716. గుణబల
717. దేవేశ్వర
718. మంజుఘోష
719. సుపార్శ్వ
720. స్థితార్థ
721. గుణతేజస్
722. అనుత్తరజ్ఞానిన్
723. అమితస్వర
724. సుఖాభ
725. సుమేధస్
726. విగతమోహార్థచింతిన్
727. విశిష్టస్వరాంగ
728. లడితాగ్రగామిన్
729. శాంతార్థ
730. అదోష
731. శుభచీర్ణబుద్ధి
732. పద్మకోశ
733. సురశ్మి
734. ప్రతిభానవర్ణ
735. సుతీర్థ
736. గణేంద్ర
737. విగతభయ
738. జ్ఞానరుచి మహాదర్శన మహాప్రజ్ఞాతీర్థ
739. ప్రతిభానచక్షుస్
740. వరబుద్ధి
741. చంద్ర
742. రత్నాభచంద్ర
743. అభయ
744. మహాతేజస్ మహాదర్శన
745. బ్రహ్మరుత-బ్రహ్మరత
746. సుఘోష
747. మహాప్రజ్ఞాతీర్థ
748. అసమబుద్ధి
749. అచలప్రజ్ఞాభ
750. బుద్ధిమతి
751. ద్రుమేంద్ర
752. ఘోషస్వర
753. పుణ్యబల
754. స్థామశ్రీ
755. ఆర్యప్రియ
756. ప్రతాప
757. జ్యోతీరామ
758. దుందుభిమేఘస్వర
759. ప్రియచక్షుర్వక్త్ర
760. సుజ్ఞాన
761. సమృద్ధ
762. గుణరాశి
763. ప్రసన్న
764. ధర్మధ్వజ
765. జ్ఞానరుత-జ్ఞానరత
766. గగన
767. యజ్ఞస్వర
768. జ్ఞానవిహాసస్వర
769. గుణతేజోరశ్మి
770. ఋషీంద్ర
771. మతిమంత
772. ప్రతిభానగన
773. సుయజ్ఞ
774. చంద్రానన
775. సుదర్శన
776. విమల
777. గుణసంచయ
778. కేతుమంత
779. పుణ్యధ్వజ
780. ప్రతిభానరాష్ట్ర
781. రత్నప్రదత్త
782. ప్రియచంద్ర అనున్నత
783. సింహబల
784. వశవర్తిరాజ
785. అమృతప్రసన్న
786. సమధ్యాయిన్
787. అక్షోభ్య
788. ప్రశాంతమల
789. దేశామూఢ ?
790. లడిత
791. సువక్త్ర
792. స్థితవేగజ్ఞాన
793. కథేంద్ర
794. మహాతేజస్

795. గంభీరమతి
796. అమృత
797. ధర్మబల
798. పూజ్య
799. పుష్పప్రభ
800. త్రైలోక్యపూజ్య
801. రాహుసూర్యగర్భ
802. మరుత్పూజిత
803. మోక్షధ్వజ
804. కల్యాణచూడ
805. అమృతప్రభ
806. వజ్ర
807. దృఢ
808. రత్నస్కంధ
809. లడితక్రమ
810. భానుమంత
811. శుద్ధప్రభ 811 అ. ప్రభాబల
812. గుణచూడా
813. అనుపమశ్రీ
814. సింహగతి
815. ఉద్గత
816. పుష్పదత్త
817. ముక్తప్రభ
818. పద్మ
819. జ్ఞానప్రియ
820. లడితవ్యూహ
821. అమోహవిహారిన్
822. ఆవ్రణ
823. కేతుధ్వజ
824. సుఖచిత్తిన్
825. విమోహరాజ
826. విధిజ్ఞ
827. శుద్ధసాగర
828. రత్నధర
829. అనవనత
830. జగత్తోషణ
831. మయూరరుత
832. అదీన
833. భవతృష్ణామలప్రహీణ
834. చారిత్రతీర్థ
835. బహుదేవఘుష్ట
836. రత్నక్రమ
837. పద్మహస్తిన్
838. శ్రీ
839. జితశత్రు
840. సమృద్ధయశస్
841. సురాష్ట్ర
842. కుసుమప్రభ
843. సింహస్వర
844. చంద్రోద్గత
845. జినజ్యేష్ఠ
846. అచల
847. ఉపకారగతి
848. పుణ్యప్రదీపరాజ
849. స్వరచోదక
850. గౌతమ
851. ఓజోబల
852. స్థితబుద్ధిరూప
853. సుచంద్ర
854. బోధ్యంగపుష్ప
855. సిద్ధి
856. ప్రశస్త
857. బలతేజోజ్ఞాన
858. కుశలప్రదీప
859. దృఢవిక్రమ
860. దేవరుత-దేవరత
861. ప్రశాంత
862. సూర్యానన
863. మోక్షవ్రత
864. శీలప్రభ
865. వ్రతస్థిత
866. అరజస్
867. సారోద్గత
868. అంజన
869. వర్ధన
870. గంధాభ
871. వేలమప్రభ
872. స్మృతీంద్ర
873. అసంగధ్వజ
874. వరబోధిగతి
875. చరణప్రసన్న
876. రత్నప్రియ
877. ధర్మేశ్వర
878. విశ్వదేవ
879. మహామిత్ర
880. సుమిత్ర
881. ప్రశాంతగామిన్
882. అమృతాధిప
883. మేరుప్రభ
884. ఆర్యస్తుత
885. జ్యోతిష్మంత
886. దీప్తతేజస్
887. అవభాసదర్శిన్
888. సుచీర్ణవిపాక
889. సుప్రియ
890. విగతశోక
891. రత్నప్రభాస
892. చాఇత్రక
893. పుణ్యబల
894. గుణసాగర
895. చైత్రక
896. మానజహ
897. మారక్షయంకర ?
898. వాసనోత్తీర్ణగతి
899. అభేద్యబుద్ధి
900. ఉదధి
901. శోధిత
902. గణిముక్తిరాజ
903. ప్రియాభ
904. బోధిధ్వజ
905. జ్ఞానరత్న
906. సుశీతల
907. బ్రహ్మరాజ
908. జ్ఞానరత
909. బుద్ధికేతు
910. జనేంద్రకల్ప
911. ధరణీశ్వర
912. సూర్యప్రియ
913. రాహుచంద్ర
914. పుష్పప్రభ
915. వైద్యాధిప
916. ఓజోధారిన్
917. పుణ్యప్రియ
918. రతిబల
919. సుఘోష
920. ధర్మేశ్వర
921. బ్రహ్మరత
922. సుచేష్ట
923. అస్ఖలితబుద్ధి
924. మహాప్రణాద
925. యశఃకీర్తి
926. కేతుమంత
927. విఘుష్టతేజస్
928. జగదీశ్వర
929. ద్రుమ
930. సుప్రణష్టమోహ
931. అమిత
932. సుచంద్రమస్
933. అనంతప్రతిభానకేతు
934. వ్రతనిధి
935. పూజ్య
936. ఉత్తీర్ణశోక
937. క్షేమప్రియ
938. జగన్మతి
939. ప్రియంగము
940. చరణాభిజ్ఞాత
941. ఉత్పల
942. పుష్పదమస్థిత
943. అనంతప్రతిభానరశ్మి
944. ఋషిప్రసన్న
945. గుణవీర్య
946. సార
947. మరుదాధిప
948. ఉచ్చరత్న
949. ప్రసన్న
950. భాగిరథి
951. పుణ్యమతి
952. హుతార్చి
953. అనంతగుణతేజోరాశి
954. సింహవిక్రమిన్
955. అచల
956. ప్రసన్న
957. చీర్ణప్రభ

958. నాగరుత
959. సంగీతి
960. చక్రధర
961. వసుశ్రేష్ఠ
962. లోకప్రియ
963. ధర్మచంద్ర
964. అనంతరతికీర్తి
965. మేఘధ్వజ
966. ప్రజ్ఞాగతి
967. సుగంధ
968. గగనస్వర
969. దేవ
970. దేవరాజ
971. మణివిశుద్ధ
972. సుధన
973. ప్రదీప
974. రత్నస్వరఘోష
975. జనేంద్రరాజ
976. రాహుగుప్త
977. క్షేమంకర
978. సింహమతి
979. రత్నయశస్
980. కృతార్థ
981. కృతాంతదర్శిన్
982. భవపుష్ప
983. ఊర్ణ
984. అతులప్రతిభానరాజ
985. విభక్తజ్ఞానస్వర
986. సింహదంష్ట్ర
987. లడితగామిన్
988. పుణ్యప్రదీప
989. మంగలిన్
990. అశోకరాష్ట్ర
991. మతిచింతిన్
992. మతిమంత
993. ధర్మప్రదీపాక్ష
994. సుదర్శన
995. వేగజహ
996. అతిబలజ
997. ప్రజ్ఞాపుష్ప
998. దృఢస్వర
999. సుఖిత
1000. అర్థవాదిన్
1001. ప్రియప్రసన్న
1002. హరివక్త్ర
1003. చూడా
1004. రోచ

There are many repetitions as in the original. Also, some names have alternatives in the sequence total leading to 1004.

Adjacent 9-10 and 389-390 are identical

Names as 101 can be used as గుణార్చిన్, గుణార్చిస్, గుణార్చి with different coresponding declension in nAmAvalI.

Proofread by NA, Sunder Hattangadi, PSA Easwaran


```
% Text title            : Names of 1000 Buddhas in bhadrakalpa
% File name             : bhadrakalpabuddha1000.itx
% itxtitle              : bhadrakalpabuddhasahasranAmaH
% engtitle              : Names of 1000 Buddhas in bhadrakalpa
% Category              : buddha, dashAvatAra, vishhnu
% Location              : doc_vishhnu
% Sublocation           : vishhnu
% SubDeity              : dashAvatAra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Latest update         : June 17, 2018
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీగరుడ సహస్రనామ స్తోత్రం

శ్రీకృష్ణభట్టాచార్యప్రణీతం .

సర్వవేదబృహన్నీడసమారూఢాయ సాక్షిణే .
సామవేదస్వరూపాయ గరుడాయ నమో నమః ..

అస్య శ్రీ గరుడసహస్రనామస్తోత్ర మహామంత్రస్య వాసిష్ఠ ఋషిః,
మాత్రాశ్ఛందాంసి, సర్వాభీష్టప్రదాయీ భగవాన్పక్షిరాజో గరుడో దేవతా .
var మోక్షరాజో గరుడో దేవతా
హలో బీజాని, స్వరాశ్శక్తయః, బిందవః కీలకాని,
గరూడరూపిమహావిష్ణుప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః .
గరుడాత్మనే అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
వైనతేయాయ తర్జనీభ్యాం నమః .
తార్క్ష్యాయ మధ్యమాభ్యాం నమః .
ఖగోత్తమాయ అనామికాభ్యాం నమః .
కపిలాక్షాయ కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
నాగాభరణాలంకృతశరీరాయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః .
ఏవం హృదయాదిన్యాసః .. ఓం భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః ..

ధ్యానం ..

స్వర్ణాభజానుం హిమతుల్యసక్థిమాకంఠరక్తం పరినీలకేశం .
నీలాగ్రనాసం హరితాంబరాఢ్యం సుపర్ణమీడేఽ మృతకుంభహస్తం ..

అథ స్తోత్రం .
సుముఖః సువహః సుఖకృత్సుముఖాభిధపన్నగేడ్భూషః .
సురసంఘసేవితాంఘ్రిః సుతదాయీ పాతు నః సూరిః .. 1..

సుజనపరిత్రాతా నః సుచరితసేవ్యః సుపర్ణోఽ వ్యాత్ .
పన్నగభూషః పతగః పాతా ప్రాణాధిపః పక్షీ .. 2..

పద్మాదినాగవైరీ పద్మాప్రియదాస్యకృత్ పాయాత్ .
పతగేంద్రః పరభేదీ పరిహృతపాకారిదర్పకూటో నః .. 3..

నాగారిర్నగతుల్యో నాకౌకస్సూ_యమానచరితోఽ వ్యాత్ .
నరకదకర్మనిహంతా నరపూజ్యో నాశితాహివిషకూటః .. 4..

నతరక్షీ నిఖిలేడ్యో నిర్వాణాత్మా నిరస్తదురితౌఘః .
సిద్ధధ్యేయః సకలః సూక్ష్మోఽ వ్యాత్ సూర్యకోటి సంకాశః .. 5..

సుఖరూపీ స్వర్ణనిభః స్తంబేరమభోజనః సుధాహారీ .
సుమనాః సుకీర్తినాథో గరుడో గంభీరఘోషోఽ వ్యాత్ .. 6..

గాలవమిత్రం గేయో గీతిజ్ఞః పాతు గతిమతాం శ్రేష్ఠః .
గంధర్వార్చ్యో గుహ్యో గుణసింధుర్గోత్రభిన్మాన్యః .. 7..

రవిసారథిసహజోఽ వ్యాద్రత్నాభరణాన్వితో రసజ్ఞో నః .
రుద్రాకాంతో రుక్మోజ్జ్వలజానూ రజతనిభసక్థిః .. 8..

రక్తప్రభకంఠోఽ వ్యాద్రయిమాన్ రాజా రథాంగపాణిరథః .
తార్క్ష్యస్తటిన్నిభో నస్తనుమధ్యస్తోషితాత్మజననీకః .. 9..

తారాత్మా మహనీయో మతిమాన్ముఖ్యో మునీంద్రేడ్యః .
మాధవవాహో రక్షేత్ త్రివృదాత్మస్తోమశీర్షో నః .. 10..

త్రినయనపూజ్యస్త్రియుగస్త్రిషవణమజ్జన్మహాత్మహృన్నీడః .
త్రసరేణ్వాదిమనిఖిలజ్ఞాతా పాయాత్త్రివర్గఫలదాయీ .. 11..

త్ర్యక్షస్తాసితదైత్యస్త్రయ్యంతేడ్యస్త్రయీరూపః .
వృత్రారిమానహారీ వృషదాయీ దిశతు భద్రం నః .. 12..

వృష్ణివరార్ధ్యుషితాంసో వృశ్చికలూతాదివిషదాహీ .
వృకదంశజన్యరోగధ్వంసీ నః పాతు విహగరాడ్వీరః .. 13..

విషహృద్వినతాతనుజో వీర్యాఢ్యః పాతు తేజసాం రాశిః .
తుర్యాశ్రమిజప్యమనుస్తృప్తస్తృష్ణావిహీనో నః .. 14..

తులనాహీనస్తర్క్యస్తక్షకవైరీ తటిద్గౌరః .
తారాదిమపంచార్ణరతంద్రిరహితో ధనం దద్యాత్ .. 15..

శితనాసాగ్రః శాంతః శతమఖవైరిప్రభంజనః శాస్తా .
శాత్రవవీరుద్దాత్రం శమితాఘౌఘః శరణ్యోఽ వ్యాత్ .. 16..

శతదశలోచనసహజః పాయాచ్ఛకునః శకుంతాగ్ర్యః .
రత్నాలంకృతమూర్తీ రసికో రాజీవచారుచరణయుగః .. 17..

రంగేశచారుమిత్రం రోచిష్మాన్పాతు రాజదురుపక్షః .
రుచినిర్జితకనకాద్రీ రఘుపత్యహిపాశబంధవిచ్ఛేత్తా .. 18..

రంజితఖగనివహోఽ వ్యాద్రమ్యాకారో గతక్రోధః .
గీష్పతినుతో గరుత్మాన్గీర్వాణేశో గిరాం నాథః .. 19..

గుప్తస్వభక్తనివహో గుంజాక్షో గోప్రియో గూఢః .
గానప్రియో యతాత్మా యమినమ్యో యక్షసేవ్యోఽ వ్యాత్ .. 20..

యజ్ఞప్రియో యశస్వీ యజ్ఞాత్మా యూథపో యోగీ .
యంత్రారాధ్యో యాగప్రభవో భద్రం సదా కుర్యాత్ .. 21..

త్రిజగన్నాథస్తస్యత్పన్నగబృందస్త్రిలోకపరిరక్షీ .
తృషితాచ్యుతతృష్ణాపహతటినీజనకో భృశం రక్షేత్ .. 22..

త్రివలీరంజితజఠరస్త్రియుగగుణాఢ్యస్త్రిమూర్తిసమతేజాః .
తపనధుతిమకుటోఽ వ్యాత్తరవారిభ్రాజమానకటిదేశః .. 23..

తామ్రాస్యశ్చక్రధరశ్చీరాంబరమానసావాసః .
చూర్ణితపులిందబృందశ్చారుగతిశ్చోరభయహోఽ వ్యాత్ .. 24..

చంచూపుటభిన్నాహిశ్చర్వితకమఠశ్చలచ్చేలః .
చిత్రితపక్షః పాయాచ్చంపకమాలావిరాజదురువక్షాః .. 25..

క్షుభ్యన్నీరధివేగః క్షాంతిః క్షీరాబ్ధివాసనిరతోఽ వ్యాత్ .
క్షుద్రగ్రహమర్దీ నః క్షత్రియపూజ్యః క్షయాదిరోగహరః .. 26..

క్షిప్రశుభోత్కరదాయీ క్షీణారాతిః క్షితిక్షమాశాలీ .
క్షితితలవాసీ క్షేమం సోమప్రియదర్శనో దిశతు .. 27..

సర్వేశస్సహజబలస్సర్వాత్మా సర్వదృక్ పాతు .
తర్జితరక్షస్సంఘస్తారాధీశద్యుతిస్తుష్టః .. 28..

తపనీయకాంతిరవ్యాత్తత్వజ్ఞానప్రదః సతతం .
మాన్యో మంజులభాషీ మహితాత్మా మర్త్యధర్మరహితో నః .. 29..

మోచితవినతాదాస్యో ముక్తాత్మా ముక్తయే భవతు .
మహదంచితచరణాబ్జో మునిపుత్రో మౌక్తికోజ్జ్వలద్ధారః .. 30..

మంగలకార్యానందో హ్యాత్మాఽ ఽ త్మక్రీడ ఆత్మరతిరవ్యాత్ .
ఆకంఠకుంకుమాభః ఆకేశాంతాత్సితేతరశ్చార్యః .. 31..

ఆహృతపీయూషోఽ వ్యాదాశాకృచ్చాశుగమనో నః .
ఆకాశగతిస్తరుణస్తర్క్ష్యజ్ఞేయస్తమోహంతా .. 32..

తిమిరాదిరోగహారీ తూర్ణగతిమంత్రకృత్ పాయాత్ .
మంత్రీ మంత్రారాధ్యో మణిహారో మందరాద్రినిభమూర్తిః .. 33..

సర్వాతీతః సర్వః సర్వాధారః సనాతనః స్వంగః .
సుభగః సులభః సుబలః సుందరబాహుః సుఖం దద్యాత్ .. 34..

సామాత్మా మఖరక్షీ మఖిపూజ్యో మౌలిలగ్నమకుటోఽ వ్యాత్ .
మంజీరోజ్జ్వలచరణో మర్యాదాకృన్మహాతేజాః .. 35..

మాయాతీతో మానీ మంగలరూపీ మహాత్మాఽ వ్యాత్ .
తేజోధిక్కృతమిహిరస్తత్వాత్మా తత్వనిష్ణాతః .. 36..

తాపసహితకారీ నస్తాపధ్వంసీ తపోరూపః .
తతపక్షస్తధ్యవచాస్తరుకోటరవాస నిరతోఽ వ్యాత్ .. 37..

తిలకోజ్జ్వల నిటిలో నస్తుంగోఽ వ్యాత్త్రిదశభీతిపరిమోషీ .
తాపింఛహరితవాసాస్తాలధ్వజసోదరో జ్వలత్కేతుః .. 38..

తనుజితరుక్మస్తారస్తారధ్వానస్తృణీకృతారాతిః .
తిగ్మనఖః శంకుర్యాత్తంత్రీస్వానో నృదేవ శుభదాయీ .. 39..

నిగమోదితవిభవోఽ వ్యాన్నీడస్థో నిర్జరో నిత్యః .
నినదహతాశుభనివహో నిర్మాతా నిష్కలో నయోపేతః .. 40..

నూతనవిద్రుమకంఠో విష్ణుసమో వీర్యజితలోకః .
విరజా వితతసుకీర్తిర్విద్యానాథో విషం దహేద్వీశః .. 41..

విజ్ఞానాత్మా విజయో వరదో వాసాధికారవిధిపూజ్యః .

మధురోక్తిర్మృదుభాషీ మల్లీదామోజ్జ్వలత్తనుః పాయాత్ .. 42..

మహిలాజనశుభకృన్నో మృత్యుహరో మలయవాసిమునిపూజ్యః .
మృగనాభిలిప్తనిటిలో మరకతమయకింకిణీకోఽ వ్యాత్ .. 43..

మందేతరగతిరవ్యాన్మేధావీ దీనజనగోప్తా .
దీప్తాగ్రనాసికాస్యో దారిద్ర్యధ్వంసనో దయాసింధుః .. 44..

దాంతప్రియకృద్దాంతో దమనకధారీ భృశం దయతాం .
దండితసాధువిపక్షో దైన్యహరో దానధర్మనిరతో నః .. 45..

వందారుబృందశుభకృద్వల్మీకాకోఽ భయంకరో వినుతః .
విహితో వజ్రనఖాగ్రో యతతామిష్టప్రదో యంతా .. 46..

యుగబాహుర్యవనాసో యవనారిర్యాతనాం నుదతు .
బహ్మణ్యో బ్రహ్మరతో బ్రహ్మాత్మా బ్రహ్మగుప్తో నః .. 47..

బ్రాహ్మణపూజితమూర్తిర్బృహ్మధ్యాయీ బృహత్పక్షః .
బ్రహ్మసమో బ్రహ్మాంశో బ్రహ్మజ్ఞో హరితవర్ణచేలోఽ వ్యాత్ .. 48..

హరికైంకర్యరతోఽ వ్యాద్ధరిదాసో హరికథాసక్తః .
హరిపూజననియతాత్మా హరిభక్తధ్యాతదివ్యశుభరూపః .. 49..

హరిపాదన్యస్తాత్మాత్మీయభరో హరికృపాపాత్రం .
హరిపాదవహనసక్తో హరిమందిరచిహ్నమూర్తిరవతాన్నః .. 50..

దమితపవిగర్వకూటో దరనాశీ దరధరో దక్షః .
దానవదర్పహరో నో రదనద్యుతిరంజితాశోఽ వ్యాత్ .. 51..

రీతిజ్ఞో రిపుహంతా రోగధ్వంసీ రుజాహీనః .
ధర్మిష్ఠో ధర్మాత్మా ధర్మజ్ఞః పాతు ధర్మిజనసేవ్యః .. 52..

ధర్మారాధ్యో ధనదో ధీమాన్ ధీరో ధవో ధియం దద్యాత్ .
ధిక్కృతసురాసురాస్త్రస్తేతాహోమప్రభావసంజాతః .. 53..

తటినీతీరనివాసీ తనయార్థ్యర్చ్యస్తనుత్రాణః .
తుష్య్యజ్జనార్దనోఽ వ్యాత్ తురీయపురుషార్థదస్తపస్వీంద్రః .. 54..

తరలస్తోయచరారిస్తురగముఖప్రీతికృత్ పాతు .
రణశూరో రయశాలీ రతిమాన్ రాజవిహారభృద్రసదః .. 55..

రక్షస్సంగవినాశీ రథికవరార్చ్యోఽ వతాద్రణద్భూషః .
రభసగతీ రహితార్తిః పూతః పుణ్యః పురాతనః పూర్ణః .. 56..

పద్మార్చ్యః పవనగతిః పతితత్రాణః పరాత్పరః పాయాత్ .
పీనాంసః పృథుకీర్తిః క్షతజాక్షః క్ష్మాధరః క్షణః క్షణదః .. 57..

క్షేపిష్ఠః క్షయరహితః క్షుణ్ణక్ష్మాభృత్ క్షురాంతనాసోఽ వ్యాత్ .
క్షిపవర్ణఘటితమంత్రః క్షితిసురనమ్యో యయాతీడ్యః .. 58..

యాజ్యో యుక్తో యోగో యుక్తాహారో యమార్చితో యుగకృత్ .
యాచితఫలప్రదాయీ యత్నార్చ్యః పాతు యాతనాహంతా .. 59..

జ్ఞానీ జ్ఞప్తిశరీరో జ్ఞాతాఽ వ్యాత్ జ్ఞానదో జ్ఞేయః .
జ్ఞానాదిమగుణపూర్ణో జ్ఞప్తిహతావిద్యకో జ్ఞమణిః .. 60..

జ్ఞాత్యహిమర్దనదక్షో జ్ఞానిప్రియకృద్యశోరాశిః .
యువతిజనేప్సితదో నో యువపూజ్యోఽ వ్యాద్యువా చ యూథస్థః .. 61..

యామారాధ్యో యమభయహారీ యుద్ధప్రియో యోద్ధా .
యోగజ్ఞజ్ఞాతోఽ యాత్ జ్ఞాతృజ్ఞేయాత్మకో జ్ఞప్తిః .. 62..

జ్ఞానహతాశుభనివహో జ్ఞానఘనో జ్ఞాననిధిరవ్యాత్ .
జ్ఞాతిజభయహారీ నో జ్ఞానప్రతిబంధకర్మవిచ్ఛేదీ .. 63..

జ్ఞానేనహతాజ్ఞానధ్వాంతో జ్ఞానీశవంద్యచరణోఽ వ్యాత్ .
యజ్వప్రియకృద్యాజకసేవ్యో యజనాదిషట్కనిరతార్చ్యః .. 64..

యాయావరశుభకృన్నస్తనుతాం భద్రం యశోదాయీ .
యమయుతయోగిప్రేక్ష్యో యాదవహితకృద్యతీశ్వరప్రణయీ .. 65..

యోజనసహస్రగామీ యతతాం నో మంగలే యథార్థజ్ఞః .
పోషితభక్తః ప్రార్థ్యః పృథుతరబాహుః పురాణవిత్ప్రాజ్ఞః .. 66..

పైశాచభయనిహంతా ప్రబలః ప్రథితః ప్రసన్నవదనయుతః .
పత్త్రరథో నః పాయాచ్ఛాయానశ్యద్భుజంగౌఘః .. 67..

ఛర్దితవిప్రశ్ఛిన్నారాతిశ్ఛందోమయః సతతం .
ఛందోవిచ్ఛందోంగశ్ఛందశ్శాస్త్రార్థవిత్ పాతు .. 68..

ఛాందసశుభంకరోఽ వ్యాచ్ఛందోగధ్యాతశుభమూర్తిః .
ఛలముఖదోషవిహీనారాధ్యశ్ఛూనాయతోజ్జలద్బాహుః .. 69..

ఛందోనిరతశ్ఛాత్రోత్కరసేవ్యశ్ఛత్రభృన్మహితః .
ఛందోవేద్యశ్ఛందః ప్రతిపాదితైభవః పాయాత్ .. 70..

ఛాగవపాహుతితృప్తశ్ఛాయాపుత్రోద్భవార్తివిచ్ఛేదీ .
ఛవినిర్జితఖర్జూరశ్ఛాదిత దివిషత్ ప్రభావోఽ వ్యాత్ .. 71..

దుఃస్వప్ననాశనో నో దమనో దేవాగ్రణీర్ధాతా .
దుర్ధర్షో దుష్కృతహః దీప్తాస్యః పాతు దుస్సహో దేవః .. 72..

దీక్షితవరదః సరసః సర్వేడ్యః సంశయచ్ఛేత్తా .
సర్వజ్ఞః సత్యోఽ వ్యాద్యోగాచార్యో యథార్థవిత్ప్రియకృత్ .. 73..

యోగప్రమాణవేత్తా యుంజానో యోగఫలదాయీ .
గానాసక్తో గహనో రక్షేద్గ్రహచారపీడనధ్వంసీ .. 74..

గ్రహభయహా గదహారీ గురుపక్షో గోరసాదీ నః .
గవ్యప్రియో గకారాదిమనామా పాతు గేయవరకీర్తిః .. 75..

నీతిజ్ఞో నిరవద్యో నిర్మలచిత్తో నరప్రియో నమ్యః .
నారదగేయో నందిస్తుతకీర్తిర్నిర్ణయాత్మకో రక్షేత్ .. 76..

నిర్లేపో నిర్ద్వంద్వో ధీధిష్ణ్యో ధిక్కృతారాతిః .
ధృష్టో ధనంజయార్చిశ్శమనోఽ వ్యాద్ధాన్యదో ధనికః .. 77..

ధన్యీడ్యో ధనదార్చ్యో ధూతార్తిప్రాపకో ధురీణో నః .
షణ్ముఖనుతచరితోవ్యాద్షడ్గుణపూర్ణః షడర్ధనయనసమః .. 78..

నాదాత్మా నిర్దోషో నవనిధిసేవ్యో నిరంజనో నవ్యః .
యతిముక్తిరూపఫలదో యతిపూజ్యో హాపయేద్దురితం .. 79..

శతమూర్తిః శిశిరాత్మా శాస్త్రజ్ఞః పాతు శాసకృత్ శ్రీలః .
శశధరకీర్తిః శశ్వత్ప్రియదో నః శాశ్వతః శమిధ్యాతః .. 80..

శుభకృత్ఫల్గునసేవ్యః ఫలదః ఫాలోజ్జ్వలత్పుండ్రః .
ఫలరూపీ ఫణికటకః ఫణికటిసూత్రః ఫలోద్వహః పాతు .. 81..

ఫలభుక్ ఫలమూలాశీ ధ్యేయః ఫణియజ్ఞసూత్రధారీ నః .
యోషిదభీప్సితఫలదో యుతరుద్రోఽ వ్యాద్యజుర్నామా .. 82..

యజురుపపాదితమహిమా యుతరతికేలిర్యువాగ్రణీర్యమనః .
యాగచితాగ్నిసమానో యజ్ఞేశో యోజితాపదరిరవ్యాత్ .. 83..

జితసురసంఘో జైత్రో జ్యోతీరూపో జితామిత్రః .
జవనిర్జిత పవనోఽ వ్యాజ్జయదో జీవోత్కరస్తుత్యః .. 84..

జనిధన్యకశ్యపో నో జగదాత్మా జడిమవిధ్వంసీ .
షిద్గానర్చ్యః షండీకృతసురతేజాః షడధ్వనిరతోఽ వ్యాత్ .. 85..

షట్కర్మనిరతహితదః షోడశవిధవిగ్రహారాధ్యః .
షాష్టికచరుప్రియోఽ వ్యాత్ షడూర్మ్యసంస్పృష్టదివ్యాత్మా .. 86..

షోడశియాగసుతృప్తః షణ్ణవతిశ్రాద్ధకృద్ధితకృత్ .
షడ్వర్గగంధరహితో నారాయణనిత్యవహనోఽ వ్యాత్ .. 87..

నామార్చకవరదాయీ నానావిధతాపవిధ్వంసీ .
నవనీరదకేశోఽ వ్యాన్నానార్థప్రాపకో నతారాధ్యః .. 88..

నయవిన్నవగ్రహార్చ్యో నఖయోధీ పాతు నిశ్చలాత్మా నః .
మలయజలిప్తో మదహా మల్లీసూనార్చితో మహావీరః .. 89..

మరుదర్చితో మహీయాన్మంజుధ్వానోఽ వతాన్మురార్యంశః .
మాయాకూటవినాశీ ముదితాత్మా సుఖితనిజభక్తః .. 90..

సకలప్రదః సమర్థః సర్వారాధ్యః సవప్రియః సారః .
సకలేశః సమరహితః సుకృతీ నః పాతు సూదితారాతిః .. 91..

పరిధృతహరితసువాసాః పాణిప్రోద్యత్సుధాకుంభః .
ప్రవరః పావకకాంతిః పటునినదః పాతు పంజరావాసీ .. 92..

పండితపూజ్యః పీనః పాయాత్పాతాలపతితవసురక్షీ .
పంకేరుహార్చితాంఘ్రిః నేత్రానందో నుతిప్రియో నేయః .. 93..

నవచంపకమాలాభృన్నాకౌకా నాకిహితకృన్నః .
నిస్తీర్ణసంవిదవ్యాన్నిష్కామో నిర్మమో నిరుద్వేగః .. 94..

సిద్ధిః సిద్ధప్రియకృత్సాధ్యారాధ్యః సుఖోద్వహః స్వామీ .

సాగరతీరవిహారీ సౌమ్యః పాయాత్సుఖీ సాధుః .. 95..

స్వాదుఫలాశీ గిరిజారాధ్యో గిరిసన్నిభో గమయేత్ .
గాత్రద్యుతిజితరుక్మో గుణ్యో గుహవందితో గోప్తా .. 96..

గగనాభో గతిదాయీ గీర్ణాహిర్గ్లోనసారాతిః .
రమణకనిలయో రూపీ రసవిద్రక్షాకరో రక్షేత్ .. 97..

రుచిరో రాగవిహీనో రక్తో రామో రతిప్రియో రవకృత్ .
తత్త్వప్రియస్తనుత్రాలంకృతమూర్తిస్తురంగగతిరవ్యాత్ .. 98..

తులితహరిర్నస్తుంబురుగేయో మాలీ మహర్ధిమాన్మౌనీ .
మృగనాథవిక్రమోఽ వ్యాన్ముషితార్తిర్దీనభక్తజనరక్షీ .. 99..

దోధూయమానభువనో దోషవిహీనో దినేశ్వరారాధ్యః .
దురితవినాశీ దయితో దయతాం దాసీకృతత్రిదశః .. 100..

దంతద్యుతిజితకుందో దండధరో దుర్గతిధ్వంసీ .
వందిప్రియో వరేణ్యో వీర్యోద్రిక్తో వదాన్యవరదోఽ వ్యాత్ .. 101..

వాల్మీకిగేయకీర్తిర్వర్ధిష్ణుర్వారితాఘకూటో నః .
వసుదో వసుప్రియోఽ వ్యాద్వసుపూజ్యో గర్భవాసవిచ్ఛేదీ .. 102..

గోదాననిరతసుఖకృద్గోకులరక్షీ గవాం నాథః .
గోవర్ధనో గభీరో గోలేశః పాతు గౌతమారాధ్యః .. 103..

గతిమాన్గర్గనుతో నశ్చరితాదిమపూజనాధ్వగప్రియకృత్ .
చామీకరప్రదాయీ చారుపదోఽ వ్యాచ్చరాచరస్వామీ .. 104..

చందనచర్చితదేహశ్చందనరసశీతలాపాంగః .
చరితపవిత్రితభువనశ్చాదూక్తిః పాతు చోరవిధ్వంసీ .. 105..

చంచద్గుణనికరో నః సుభరః సూక్ష్మాంబరః సుభద్రోఽ వ్యాత్ .
సూదితఖలః సుభానుః సుందరమూర్తిః సుఖాస్పదః సుమతిః .. 106..

సునయః సోమరసాదిప్రియకృత్పాయాద్విరక్తేడ్యః .
వైదికకర్మసుతృప్తో వైఖానసపూజితో వియచ్చారీ .. 107..

వ్యక్తో వృషప్రియోఽ వ్యాద్వృషదో విద్యానిధివిరాడ్ విదితః .
పరిపాలితవిహగకులః పుష్టః పూర్ణాశయః పురాణేడ్యః .. 108..

పీరధృతపన్నగశేలః పార్థివవంద్యః పదాహృతద్విరదః .
పరినిష్ఠితకార్యోఽ వ్యాత్పరార్ధ్యహారః పరాత్మా నః .. 109..

తన్వీద్యస్తుంగాంసస్త్యాగీ తూర్యాదివాద్యసంతుష్టః .
తప్తద్రుతకనకాంగదధారీ దద్యాద్ధనం తృప్తిః .. 110..

తృష్ణాపాశచ్ఛేదీ త్రిభువనమహితస్త్రయీధరస్తర్క్యః .
త్రిగుణాతీతస్తామసగుణనాశీ తర్క్యతాం తపస్సింధుః .. 111..

తీర్థస్త్రిసమయపూజ్యస్తుహినోరుస్తీర్థకృత్తటస్థో నః .
తురగపతిసేవితోఽ వ్యాత్త్రిపురారిశ్లాఘితః ప్రాంశుః .. 112..

పాషండతూలదహనః ప్రేమరసార్ద్రః పరాక్రమీ పూర్వః .
ప్రేంఖత్కుండలగండః ప్రచలద్ధారః ప్రకృష్టమతిరవ్యాత్ .. 113..

ప్రచురయశాః ప్రభునమ్యో రసదో రూపాధరీకృతస్వర్ణః .
రసనానృత్యద్వేద్యో రంభాదిస్తుత్యచారుచరితోఽ వ్యాత్ .. 114..

రంహస్సమూహరూపీ రోషహరో రిక్తసాధుధనదాయీ .
రాజద్రత్నసుభూషో రహితాఘౌఘో రిరంసురవ్యాన్నః .. 115..

షట్కాలపూజనీయః షడ్గుణరత్నాకరః షడంగజ్ఞః .
షడ్రసవేదీ షండావేద్యః షడ్దర్శనీప్రదః పాయాత్ .. 116..

షడ్వింశతి తత్త్వజ్ఞః షడ్రసభోజీ షడంగవిత్పూజ్యః .
షడ్జాదిస్వరవేదీ యుగవేదీ యజ్ఞభుగ్యోగ్యః .. 117..

యాత్రోద్యుక్తశుభం యుర్యుక్తిజ్ఞో యౌవనాశ్వసంపూజ్యః .
యుయుధానో యుద్ధజ్ఞో యుక్తారాధ్యో యశోధనః పాయాత్ .. 118..

విద్యున్నిభో వివృద్ధో వక్తా వంద్యో వయఃప్రదో వాచ్యః .
వర్చస్వీ విశ్వేశో విధికృత్ పాయాద్విధానజ్ఞః .. 119..

దీధితిమాలాధారీ దశదిగ్గామి దృఢోజ్జ్వలత్పక్షః .
దంష్ట్రారుచిరముఖోఽ వ్యాద్దవనాశోఽ స్మాన్మహోదయో ముదితః .. 120..

మూదితకషాయో మృగ్యో మనోజవో హేతిభృద్వంద్యః .
హైయంగవీనభోక్తా హయమేధప్రీతమానసః పాయాత్ .. 121..

హేమాబ్జహారధారీ హేలీ హేతీశ్వరప్రణయీ .
హఠయోగకృత్సుసేవ్యో హరిభక్తః పాతు హరిపురఃస్థాయీ .. 122..

హితదః సుపృష్ఠరాజద్ధరిరవ్యాత్సౌమ్యవృత్తో నః .
స్వాత్యుద్భవః సురమ్యః సాధీభూతశ్రుతిః సుహృద్వంద్యః .. 123..

సగరస్యాలః సత్పథచారీ సంతానవృద్ధికృత్సుయశాః .
విజయీ విద్వత్ప్రవరో వర్ణ్యోఽవ్యాద్వీతరాగభవనాశీ .. 124..

వైకుంఠలోకవాసీ వైశ్వానరసన్నిభో విదగ్ధో నః .
వీణాగానసురక్తో వైదికపూజ్యో విశుద్ధోఽవ్యాత్ .. 125..

నర్మప్రియో నతేడ్యో నిర్భీకో నందనో నిరాతంకః .
నందనవనచార్యవ్యాన్నగాగ్రనిలయో నమస్కార్యః .. 126..

నిరుపద్రవో నియంతా ప్రయతః పర్ణాశిభావితః పాతు .
పుణ్యప్రదః పవిత్రః పుణ్యశ్లోకః ప్రియంవదః ప్రాజ్ఞః .. 127..

పరయంత్రతంత్రభేదీ పరనున్నగ్రహభవార్తివిచ్ఛేదీ .
పరనున్నగ్రహదాహీ క్షామక్షోభప్రణాశనః పాయాత్ .. 128..

క్షేమీక్షేమకరో నః క్షౌద్రరసాశీ క్షమాభూషః .
క్షాంతాశ్రితాపరాధః క్షుధితజనాన్నప్రదః పాయాత్ .. 129..

క్షౌమాంబరశాలీ నః క్షవథుహరః క్షీరభుక్పాతు .
యంత్రస్థితశ్చ యాగోద్యుక్తస్స్వర్ణప్రదో యుతానందః .. 130..

యతివందితచరణాబ్జో యతిసంసృతిదాహకో యుగేశానః .
యాచకజనహితకారీ యుగాదిరవ్యాద్యుయుత్సుర్నః .. 131..

యాగఫలరూపవేత్తా ధృతిమాన ధైర్యోదధిర్ధ్యేయః .
ధీధిక్కృతకుమతోఽవ్యాద్ధర్మోద్యుక్తప్రియో ధరాగ్రస్థః .. 132..

ధీనిర్జితధిషణోఽస్మాంధీమత్ప్రవరార్థితో ధరః పాతు .
ధృతవైకుంఠేశానో మతిమద్ ధ్యేయో మహాకులోద్భూతః .. 133..

మండలగతిర్మనోజ్ఞో మందారప్రసవధారీ నః .
మార్జారదంశనోద్భవరోగధ్వంసీ మహోద్యమః పాతు .. 134..

మూషికవిషదాహీ నో మాతా మేయో హితోద్యుక్తః .
హీరోజ్జ్వలభూషోఽవ్యాద్ధృద్రోగప్రశమనో హద్యః .. 135..

హత్పుండరీకనిలయో హోరాశాస్త్రార్థవిద్ధోతా .
హోమప్రియో హతార్తిర్హుతవహజాయావసానమంత్రోఽవ్యాత్ .. 136..

తంత్రీ తంత్రారాధ్యస్తాంత్రికజనసేవితస్తత్త్వం .
తత్త్వప్రకాశకోఽవ్యాత్ తపనీయభ్రాజమానపక్షో నః .. 137..

త్వగ్భవరోగవిమర్దీ తాపత్రయహా త్వరాన్వితః పాతు .
తలతాడననిహతారిర్నివారాన్నప్రియో నీతిః .. 138..

నీరంధ్రో నిష్ణాతో నీరోగో నిర్జ్వరో నేతా .
నిర్ధార్యో నిర్మోహో నైయాయికసౌఖ్యదాయ్యవ్యాత్ .. 139..

గౌరవభృద్గణపూజ్యో గర్విష్ఠాహిప్రభంజనశ్చ గురుః .
గురుభక్తో గుల్మహరో గురుదాయీ గుత్సభృత్పాతు .. 140..

గణ్యో గరిష్ఠమూర్తీ రజోహరో రాంకవాస్తరణః .
రశనారంజితమధ్యో రోగహరః పాతు రుక్మసూనార్చ్యః .. 141..

రల్లకసంవ్యానోఽవ్యాద్రోచిష్ణూ రోచనాగ్రనిలయో నః .
రంగేడ్యో రయసచివో డోలాయితనిగమశాయీ చ .. 142..

ఢక్కానాదసుతృప్తో డింభప్రియకృచ్చ డుండుభారాతిః .
డమరురసమిశ్రాన్నాదీ డిండిమరవతృప్తమానసః పాయాత్ .. 143..

డంభాదిదోషహీనో డమరహరో డమరునాదసంతుష్టః .
డాకిన్యాది క్షుద్రగ్రహమర్దీ పాంచరాత్రపూజ్యోఽవ్యాత్ .. 144..

ప్రద్యుమ్నః ప్రవరగుణః ప్రసరత్కీర్తిః ప్రచండదోర్దండః .
పత్రీ పణితగుణౌఘః ప్రాప్తాభీష్టః పరః ప్రసిద్ధోఽవ్యాత్ .. 145..

చిద్రూపీ చిత్తజ్ఞశ్చేతనపూజ్యశ్చ చోదనార్థజ్ఞః .
చికురధృతహల్లకోఽవ్యాచ్చిరజీవీ చిద్ఘనశ్చిత్రః .. 146..

చిత్రకరశ్చిన్నిలయో ద్విజవర్యో దారితేతిరవ్యాన్నః .
దీప్తో దస్యుప్రాణప్రహరో దుష్కృత్యనాశకృద్దివ్యః .. 147..

దుర్బోధహరో దండితదుర్జనసంఘో దురాత్మదూరస్థః .

దానప్రియో యమీశో యంత్రార్చకకామ్యదః పాతు .. 148..

యోగపరో యుతహేతిర్యోగారాధ్యో యుగావర్తః .
యజ్ఞాంగో యజ్వేడ్యో యజ్ఞోద్భూతో యథార్థోఽ వ్యాత్ .. 149..

శ్రీమాన్నితాంతరక్షీ వాణీశసమో దిశేత్సాధుః .
యజ్ఞస్వామీ మంజుర్గరుడో లంబోరుహారభూత్ కుశలం .. 150..

పంచాశదుత్తరశతశ్లోకార్యాస్తుతిరియం ఖగేంద్రస్య .
శ్రీకృష్ణభట్టరచితా పఠతాం కుర్యాదభీప్సితం సకలం .. 151..

సుపర్ణోసీత్యాదిశ్రుతిఘటకవర్ణైః ఖగపతే
తథాగాయత్ర్యర్ణైర్ఘటితముఖవర్ణా స్తుతిరియం .
చతుస్తంత్ర శ్రీమద్విబుధవరకృష్ణార్యరచితా
సహస్రధ్యా నామ్నాం జగతి విహగేంద్రస్య జయతు .. 152..

.. ఇతి శ్రీగరుడసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

(సుపర్ణోఽ సి-తై.సం. 4-42 గాయత్రీ తై. ఆ. 10.1)

(శ్రీవాసుదేవభట్టాచార్యకరుణాసంవర్ధితాత్మతత్త్వావబోధస్య శ్రీకృష్ణభట్టాచార్యస్య కృతిః .)

Proofread by DPD, Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com

```
% Text title            : garuDasahasranAmastotram
% File name             : garuDasahasranAmastotra.itx
% itxtitle              : garuDasahasranAmastotram (shrIkRiShNabhaTTAchAryavirachitam)
% engtitle              : Garudasahasranamastotram
% Category              : sahasranAma, deities_misc, stotra, vishhnu
% Location              : doc_deities_misc
% Sublocation           : deities_misc
% Texttype              : stotra
% Author                : shrIkRiShNabhaTTAchArya
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : DPD
% Proofread by          : DPD, Pallasena Narayanaswami ppnswami at gmail.com
% Description-comments  : Vishnustutimanjari 2, Mahaperiaval Trust
% Latest update         : May 25, 2017
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

శ్రీ ఆంజనేయ సహస్రనామ స్తోత్రం (హనుమత్సహస్రనామస్తోత్రం చ)

ఋషయ ఊచుః .
ఋషే లోహగిరిం ప్రాప్తః సీతావిరహకాతరః .
భగవాన్ కిం వ్యధాద్రామస్తత్సర్వం బ్రూహి సత్వరం ..

వాల్మీకిరువాచ .
మాయామానుష దేహోఽయం దదర్శాగ్రే కపీశ్వరం .
హనుమంతం జగత్స్వామీ బాలార్కసమ తేజసం ..
స సత్వరం సమాగమ్య సాష్టాంగం ప్రణిపత్య చ .
కృతాంజలిపుటో భూత్వా హనుమాన్ రామమబ్రవీత్ ..

శ్రీ హనుమానువాచ .
ధన్యోఽస్మి కృతకృత్యోఽస్మి దృష్ట్వా త్వత్పాదపంకజం .
యోగినామప్యగమ్యం చ సంసారభయ నాశనం .
పురుషోత్తమం చ దేవేశం కర్తవ్యం తన్నివేద్యతాం ..

శ్రీ రామచంద్రోవాచ .
జనస్థానం కపిశ్రేష్ఠ కోఽప్యాగత్య విదేహజాం .
హృతవాన్ విప్రసంవేశో మారీచానుగతే మయి ..
గవేష్యః సాంప్రతం వీరః జానకీ హరణే పరః .
త్వయా గమ్యో న కో దేశస్త్వం చ జ్ఞానవతావరః ..
సప్తకోటి మహామంత్రమంత్రితావయవః ప్రభుః .

ఋషయ ఉచుః .
కో మంత్ర కించ తద్ధ్యానం తన్నో బూహి యథార్థతా . యథార్థతః
కథాసుధారసం పీత్వా న తృప్యామః పరంతప .. 1..

వాల్మీకిరువాచ .
మంత్రం హనుమతో విద్ధి భుక్తిముక్తి ప్రదాయకం .
మహారిష్ట మహాపాప మహాదుఃఖ నివారణం .. 2..

మంత్రం .
ఓం ఐం హ్రీం శ్రీం హనుమతే రామదూతాయ లంకా విధ్వంసనాయ
అంజనీగర్భసంభూతాయ శాకినీఢాకినీ విధ్వంసనాయ
కిలికిలి బు బు కారేణ విభీషణాయ హనుమద్దేవాయ
ఓం శ్రీం హ్రీం హ్రౌం హ్రాం హ్రూం ఫట్ స్వాహా ..

అన్యం హనుమతో మంత్రం సహస్రం నామసంజ్ఞితం .
జానంతు ఋషయః సర్వే మహాదురితనాశనం .. 3..
యస్య సంస్మరణాత్ సీతాం లబ్ధ్వా రాజ్యమకంటకం .
విభీషణాయ చ దదావాత్మానం లబ్ధవాన్ యథా .. 4..

ఋషయ ఊచుః
సహస్రనామసన్మంత్రం దుఃఖాఘౌఘనివారణం .
వాల్మీకే బ్రూహి నస్తూర్ణం శుశ్రూషామః కథాం పరాం ..

వాల్మీకిరువాచ .
శృణ్వంతు ఋషయః సర్వే సహస్రనామకం స్తవం .
స్తవానాముత్తమం దివ్యం సదర్థస్య ప్రకాశకం ..

ఓం అస్య శ్రీహనుమత్సహస్రనామస్తోత్ర మంత్రస్య శ్రీరామచంద్రఋషిః .
అనుష్టుప్ఛందః . శ్రీహనుమాన్మహారుద్రో దేవతా .
హ్రీం శ్రీం హ్రౌం హ్రాం బీజం . శ్రీం ఇతి శక్తిః .
కిలికిల బు బు కారేణ ఇతి కీలకం .
లంకావిధ్వంసనేతి కవచం . మమ సర్వోపద్రవశాంత్యర్థే
మమ సర్వకార్యసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః ..
.. ఋష్యాదిన్యాసః ..

శ్రీరామచంద్రఋషయే నమః శిరసి .
అనుష్టుప్ఛందసే నమః ముఖే .
శ్రీహనుమాన్మహారుద్ర దేవతాయై నమః హృది .
హ్రీం శ్రీం హ్రౌం హ్రాం ఇతి బీజాయ నమః గుహ్యే .
శ్రీం ఇతి శక్తయే నమః పాదయోః .
కిలికిల బు బు కారేణ ఇతి కీలకాయ నమః నాభౌ .
లంకావిధ్వంసనేతి కవచాయ నమః బాహుద్వయే .
మమ సర్వోపద్రవశాంత్యర్థే మమ సర్వకార్యసిద్ధ్యర్థే
ఇతి వినియోగాయ నమః సర్వాంగే ..

.. ఇతి ఋష్యాదిన్యాసః ..

.. అథ కరన్యాసః ..
ఓం ఐం హ్రీం హనుమతే రామదూతాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః .
ఓం లంకావిధ్వంసనాయ తర్జనీభ్యాం నమః .
ఓం అంజనీగర్భసంభూతాయ మధ్యమాభ్యాం నమః .
ఓం శాకినీడాకినీవిధ్వంసనాయ అనామికాభ్యాం నమః .
ఓం కిలికిలి బూ బూ కారేణ విభీషణాయ హనుమద్దేవతాయ
కనిష్ఠికాభ్యాం నమః .
ఓం హ్రీం శ్రీ హ్రౌం హాం హ్రుం ఫట్ స్వాహా కరతల కరపృష్ఠాభ్యాం నమః
..
.. ఇతి కరన్యాసః ..

.. అథ హృదయాదిషడంగన్యాసః ..
ఓం ఐం హ్రీం హనుమతే రామదూతాయ హృదయాయ నమః .
ఓం లంకావిధ్వంసనాయ శిరసే స్వాహా .
ఓం అంజనీగర్భసంభూతాయ శిఖాయైవషట్ .
ఓం శాకినీడాకినీవిధ్వంసనాయ కవచాయ హుం .
ఓం కిలికిలి బూ బూ కారేణ విభీషణాయ హనుమద్దేవతాయ
నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
ఓం హ్రీం శ్రీ హ్రౌం హాం హ్రుం ఫట్ స్వాహా అస్త్రాయ ఫట్ .
.. ఇతి హృదయాదిషడంగన్యాసః ..

ధ్యానం
ప్రతప్తస్వర్ణవర్ణాభం సంరక్తారుణలోచనం .
సుగ్రీవాదియుతం ధ్యాయేత్ పీతాంబరసమావృతం ..

గోష్పదీకృతవారాశిం పుచ్ఛమస్తకమీశ్వరం .
జ్ఞానముద్రాం చ బిభ్రాణం సర్వాలంకారభూషితం ..

వామహస్తసమాకృష్టదశాస్యాననమండలం .
ఉద్యద్దక్షిణదోర్దండం హనూమంతం విచింతయేత్ ..

హనూమాన్ శ్రీప్రదో వాయుపుత్రో రుద్రో నయోఽ జరః .
అమృత్యుర్వీరవీరశ్చ గ్రామవాసో జనాశ్రయః .. 1..

ధనదో నిర్గుణాకారో వీరో నిధిపతిర్మునిః .
పింగాక్షో వరదో వాగ్మీ సీతాశోకవినాశనః .. 2..

శివః శర్వః పరోఽ వ్యక్తో వ్యక్తావ్యక్తో ధరాధరః .
పింగకేశః పింగరోమా శ్రుతిగమ్యః సనాతనః .. 3..

అనాదిర్భగవాన్ దివ్యో విశ్వహేతుర్నరాశ్రయః .
ఆరోగ్యకర్తా విశ్వేశో విశ్వనాథో హరీశ్వరః .. 4..

భర్గో రామో రామభక్తః కల్యాణప్రకృతీశ్వరః .
విశ్వంభరో విశ్వమూర్తిర్విశ్వాకారోఽ థ విశ్వపః .. 5..

విశ్వాత్మా విశ్వసేవ్యోఽ థ విశ్వో విశ్వధరో రవిః .
విశ్వచేష్టో విశ్వగమ్యో విశ్వధ్యేయఃకలాధరః .. 6..

ప్లవంగమః కపిశ్రేష్ఠో జ్యేష్ఠో వేద్యో వనేచరః .
బాలో వృద్ధో యువా తత్త్వం తత్త్వగమ్యః సఖా హ్యజః .. 7..

అంజనాసూనురవ్యగ్రో గ్రామస్యాంతో ధరాధరః .
భూర్భువఃస్వర్మహర్లోకో జనోలోకస్తపోఽ వ్యయః .. 8..

సత్యమోంకారగమ్యశ్చ ప్రణవో వ్యాపకోఽ మలః .
శివధర్మప్రతిష్ఠాతా రామేష్టః ఫల్గునప్రియః .. 9..

గోష్పదీకృతవారీశః పూర్ణకామో ధరాపతిః .
రక్షోఘ్నః పుండరీకాక్షః శరణాగతవత్సలః .. 10..

జానకీప్రాణదాతా చ రక్షఃప్రాణాపహారకః .
పూర్ణః సత్యః పీతవాసా దివాకరసమప్రభః .. 11..

ద్రోణహర్తా శక్తినేతా శక్తిరాక్షసమారకః .
అక్షఘ్నో రామదూతశ్చ శాకినీజీవితాహరః .. 12..

బుభూకారహతారాతిర్గర్వపర్వతమర్దనః .
హేతుస్త్వహేతుః ప్రాంశుశ్చ విశ్వకర్తా జగద్గురుః .. 13..

జగన్నాథో జగన్నేతా జగదీశో జనేశ్వరః .
జగత్శ్రితో హరిః శ్రీశో గరుడస్మయభంజకః .. 14..

పార్థధ్వజో వాయుపుత్రః సితపుచ్ఛోఽ మితప్రభః .
బ్రహ్మపుచ్ఛః పరబ్రహ్మపుచ్ఛో రామేష్టకారకః .. 15..

సుగ్రీవాదియుతో జ్ఞానీ వానరో వానరేశ్వరః .

కల్పస్థాయీ చిరంజీవీ ప్రసన్నశ్చ సదాశివః .. 16..

సన్మతిః సద్గతిర్భుక్తిముక్తిదః కీర్తిదాయకః .
కీర్తిః కీర్తిప్రదశ్చైవ సముద్రః శ్రీప్రదః శివః .. 17..

ఉదధిక్రమణో దేవః సంసారభయనాశనః .
వాలిబంధనకృద్విశ్వజేతా విశ్వప్రతిష్ఠితః .. 18..

లంకారిః కాలపురుషో లంకేశగృహభంజనః .
భూతావాసో వాసుదేవో వసుస్త్రిభువనేశ్వరః ..

శ్రీరామరూపః కృష్ణస్తు లంకాప్రాసాదభంజనః .
కృష్ణః కృష్ణస్తుతః శాంతః శాంతిదో విశ్వభావనః .. 20..

విశ్వభోక్తాఽథ మారఘ్నో బ్రహ్మచారీ జితేంద్రియః .
ఊర్ధ్వగో లాంగులీ మాలీ లాంగూలాహతరాక్షసః .. 21..

సమీరతనుజో వీరో వీరమారో జయప్రదః .
జగన్మంగలదః పుణ్యః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .. 22..

పుణ్యకీర్తిః పుణ్యగీతిర్జగత్పావనపావనః .
దేవేశోఽమితరోమాఽథ రామభక్తవిధాయకః .. 23..

ధ్యాతా ధ్యేయో జగత్సాక్షీ చేతా చైతన్యవిగ్రహః .
జ్ఞానదః ప్రాణదః ప్రాణో జగత్ప్రాణః సమీరణః .. 24..

విభీషణప్రియః శూరః పిప్పలాశ్రయసిద్ధిదః .
సిద్ధః సిద్ధాశ్రయః కాలః కాలభక్షకపూజితః .. 25..

లంకేశనిధనస్థాయీ లంకాదాహక ఈశ్వరః .
చంద్రసూర్యాగ్నినేత్రశ్చ కాలాగ్నిః ప్రలయాంతకః .. 26..

కపిలః కపిశః పుణ్యరాతిర్ద్వాదశరాశిగః .
సర్వాశ్రయోఽప్రమేయాత్మా రేవత్యాదినివారకః .. 27..

లక్ష్మణప్రాణదాతా చ సీతాజీవనహేతుకః .
రామధ్యాయీ హృషీకేశో విష్ణుభక్తో జటీ బలీ .. 28..

దేవారిదర్పహా హోతా ధాతా కర్తా జగత్ప్రభుః .
నగరగ్రామపాలశ్చ శుద్ధో బుద్ధో నిరంతరః .. 29..

నిరంజనో నిర్వికల్పో గుణాతీతో భయంకరః .
హనుమాంశ్చ దురారాధ్యస్తపఃసాధ్యో మహేశ్వరః .. 30..

జానకీఘనశోకోత్థతాపహర్తా పరాశరః .
వాఙ్మయః సదసద్రూపః కారణం ప్రకృతేః పరః .. 31..

భాగ్యదో నిర్మలో నేతా పుచ్ఛలంకావిదాహకః .
పుచ్ఛబద్ధో యాతుధానో యాతుధానరిపుప్రియః .. 32..

ఛాయాపహారీ భూతేశో లోకేశః సద్గతిప్రదః .
ప్లవంగమేశ్వరః క్రోధః క్రోధసంరక్తలోచనః .. 33..

క్రోధహర్తా తాపహర్తా భక్తాభయవరప్రదః .
భక్తానుకంపీ విశ్వేశః పురుహూతః పురందరః .. 34..

అగ్నిర్విభావసుర్భాస్వాన్ యమో నిరృతిరేవ చ .
వరుణో వాయుగతిమాన్ వాయుః కుబేర ఈశ్వరః .. 35..

రవిశ్చంద్రః కుజః సౌమ్యో గురుః కావ్యః శనైశ్చరః .
రాహుః కేతుర్మరుద్దాతా ధాతా హర్తా సమీరజః .. 36..

మశకీకృతదేవారిర్దైత్యారిర్మధుసూదనః .
కామః కపిః కామపాలః కపిలో విశ్వజీవనః .. 37..

భాగీరథీపదాంభోజః సేతుబంధవిశారదః .
స్వాహా స్వధా హవిః కవ్యం హవ్యవాహః ప్రకాశకః .. 38..

స్వప్రకాశో మహావీరో మధురోఽమితవిక్రమః .
ఉడ్డీనోడ్డీనగతిమాన్ సద్గతిః పురుషోత్తమః ..

జగదాత్మా జగద్యోనిర్జగదంతో హ్యనంతరః .
విపాప్మా నిష్కలంకోఽథ మహాన్ మహదహంకృతిః .. 40..

ఖం వాయుః పృథివీ చాపో వహ్నిర్దిక్ కాల ఏకలః .
క్షేత్రజ్ఞః క్షేత్రపాలశ్చ పల్వలీకృతసాగరః .. 41..

హిరణ్మయః పురాణశ్చ ఖేచరో భూచరో మనుః .
హిరణ్యగర్భః సూత్రాత్మా రాజరాజో విశాం పతిః .. 42..

వేదాంతవేద్య ఉద్గీథో వేదాంగో వేదపారగః .
ప్రతిగ్రామస్థితః సద్యః స్ఫూర్తిదాతా గుణాకరః .. 43..

నక్షత్రమాలీ భూతాత్మా సురభిః కల్పపాదపః .
చింతామణిర్గుణనిధిః ప్రజాద్వారమనుత్తమః .. 44..

పుణ్యశ్లోకః పురారాతిః మతిమాన్ శర్వరీపతిః .
కిల్కిలారావసంత్రస్తభూతప్రేతపిశాచకః .. 45..

ఋణత్రయహరః సూక్ష్మః స్థూలః సర్వగతిః పుమాన్ .
అపస్మారహరః స్మర్తా శ్రుతిర్గాథా స్మృతిర్మనుః .. 46..

స్వర్గద్వారం ప్రజాద్వారం మోక్షద్వారం యతీశ్వరః .
నాదరూపం పరం బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మపురాతనః .. 47..

ఏకోఽ నేకో జనః శుక్లః స్వయంజ్యోతిరనాకులః .
జ్యోతిర్జ్యోతిరనాదిశ్చ సాత్వికో రాజసస్తమః .. 48..

తమోహర్తా నిరాలంబో నిరాకారో గుణాకరః .
గుణాశ్రయో గుణమయో బృహత్కాయో బృహద్యశాః ..

బృహద్ధనుర్బృహత్పాదో బృహన్మూర్ధా బృహత్స్వనః .
బృహత్కర్ణో బృహన్నాసో బృహద్బాహుర్బృహత్తనుః .. 50..

బృహద్గలో బృహత్కాయో బృహత్పుచ్ఛో బృహత్కరః .
బృహద్గతిర్బృహత్సేవో బృహల్లోకఫలప్రదః .. 51..

బృహద్భక్తిర్బృహద్వాంఛాఫలదో బృహదీశ్వరః .
బృహల్లోకనుతో ద్రష్టా విద్యాదాతా జగద్గురుః .. 52..

దేవాచార్యః సత్యవాదీ బ్రహ్మవాదీ కలాధరః .
సప్తపాతాలగామీ చ మలయాచలసంశ్రయః .. 53..

ఉత్తరాశాస్థితః శ్రీశో దివ్యౌషధివశః ఖగః .
శాఖామృగః కపీంద్రోఽ థ పురాణః ప్రాణచంచురః .. 54..

చతురో బ్రాహ్మణో యోగీ యోగిగమ్యః పరోఽ వరః .
అనాదినిధనో వ్యాసో వైకుంఠః పృథివీపతిః .. 55..

అపరాజితో జితారాతిః సదానందద ఈశితా .
గోపాలో గోపతిర్యోద్ధా కలిః స్ఫాలః పరాత్పరః .. 56..

మనోవేగీ సదాయోగీ సంసారభయనాశనః .
తత్త్వదాతాఽ థ తత్త్వజ్ఞస్తత్త్వం తత్త్వప్రకాశకః .. 57..

శుద్ధో బుద్ధో నిత్యయుక్తో భక్తాకారో జగద్రథః .
ప్రలయోఽ మితమాయశ్చ మాయాతీతో విమత్సరః .. 58..

మాయానిర్జితరక్షాశ్చ మాయానిర్మితవిష్టపః .
మాయాశ్రయశ్చ నిలేర్పో మాయానిర్వర్తకః సుఖీ ..

సుఖీ(ఖం) సుఖప్రదో నాగో మహేశకృతసంస్తవః .
మహేశ్వరః సత్యసంధః శరభః కలిపావనః .. 60..

రసో రసజ్ఞః సన్మానో రూపం చక్షుః శ్రుతీ రవః .
ఘ్రాణం గంధః స్పర్శనం చ స్పర్శో హింకారమానగః .. 61..

నేతి నేతీతి గమ్యశ్చ వైకుంఠభజనప్రియః .
గిరిశో గిరిజాకాంతో దుర్వాసాః కవిరంగిరాః .. 62..

భృగుర్వసిష్ఠశ్చ్యవనో నారదస్తుంబురుర్హరః .
విశ్వక్షేత్రం విశ్వబీజం విశ్వనేత్రం చ విశ్వపః .. 63..

యాజకో యజమానశ్చ పావకః పితరస్తథా .
శ్రద్ధా బుద్ధిః క్షమా తంద్రా మంత్రో మంత్రయితా సురః .. 64..

రాజేంద్రో భూపతీ రూఢో మాలీ సంసారసారథిః .
నిత్యః సంపూర్ణకామశ్చ భక్తకామధుగుత్తమః .. 65..

గణపః కేశవో భ్రాతా పితా మాతాఽ థ మారుతిః .
సహస్రమూర్ధా సహస్రాస్యః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 66..

కామజిత్ కామదహనః కామః కామ్యఫలప్రదః .
ముద్రోపహారీ రక్షోఘ్నః క్షితిభారహరో బలః .. 67..

నఖదంష్ట్రాయుధో విష్ణుభక్తో భక్తాభయప్రదః .
దర్పహా దర్పదో దంష్ట్రాశతమూర్తిరమూర్తిమాన్ .. 68..

మహానిధిర్మహాభాగో మహాభర్గో మహర్ద్ధిదః .
మహాకారో మహాయోగీ మహాతేజా మహాద్యుతిః ..

మహాకర్మా మహానాదో మహామంత్రో మహామతిః .
మహాశమో మహోదారో మహాదేవాత్మకో విభుః .. 70..

రుద్రకర్మా క్రూరకర్మా రత్ననాభః కృతాగమః .
అంభోధిలంఘనః సిద్ధః సత్యధర్మా ప్రమోదనః .. 71..

జితామిత్రో జయః సోమో విజయో వాయువాహనః .
జీవో ధాతా సహస్రాంశుర్ముకుందో భూరిదక్షిణః .. 72..

సిద్ధార్థః సిద్ధిదః సిద్ధః సంకల్పః సిద్ధిహేతుకః .
సప్తపాతాలచరణః సప్తర్షిగణవందితః .. 73..

సప్తాబ్ధిలంఘనో వీరః సప్తద్వీపోరుమండలః .
సప్తాంగరాజ్యసుఖదః సప్తమాతృనిషేవితః .. 74..

సప్తలోకైకమకుటః సప్తహోత్రః స్వరాశ్రయః .
సప్తసామోపగీతశ్చ సప్తపాతాలసంశ్రయః .. 75..

సప్తచ్ఛందోనిధిః సప్తచ్ఛందః సప్తజనాశ్రయః .
మేధాదః కీర్తిదః శోకహారీ దౌర్భాగ్యనాశనః .. 76..

సర్వవశ్యకరో గర్భదోషహా పుత్రపౌత్రదః .
ప్రతివాదిముఖస్తంభో రుష్టచిత్తప్రసాదనః .. 77..

పరాభిచారశమనో దుఃఖహా బంధమోక్షదః .
నవద్వారపురాధారో నవద్వారనికేతనః .. 78..

నరనారాయణస్తుత్యో నవనాథమహేశ్వరః .
మేఖలీ కవచీ ఖడ్గీ భ్రాజిష్ణుర్జిష్ణుసారథిః ..

బహుయోజనవిస్తీర్ణపుచ్ఛః పుచ్ఛహతాసురః .
దుష్టహంతా నియమితా పిశాచగ్రహశాతనః .. 80..

బాలగ్రహవినాశీ చ ధర్మనేతా కృపాకరః .
ఉగ్రకృత్యశ్చోగ్రవేగ ఉగ్రనేత్రః శతక్రతుః .. 81..

శతమన్యుస్తుతః స్తుత్యః స్తుతిః స్తోతా మహాబలః .
సమగ్రగుణశాలీ చ వ్యగ్రో రక్షోవినాశనః .. 82..

రక్షోఽగ్నిదావో బ్రహ్మేశః శ్రీధరో భక్తవత్సలః .
మేఘనాదో మేఘరూపో మేఘవృష్టినివారణః .. 83..

మేఘజీవనహేతుశ్చ మేఘశ్యామః పరాత్మకః .
సమీరతనయో ధాతా తత్త్వవిద్యావిశారదః .. 84..

అమోఘోఽమోఘవృష్టిశ్చాభీష్టదోఽనిష్టనాశనః .
అర్థోఽనర్థాపహారీ చ సమర్థో రామసేవకః .. 85..

అర్థీ ధన్యోఽసురారాతిః పుండరీకాక్ష ఆత్మభూః .
సంకర్షణో విశుద్ధాత్మా విద్యారాశిః సురేశ్వరః .. 86..

అచలోద్ధారకో నిత్యః సేతుకృద్రామసారథిః .
ఆనందః పరమానందో మత్స్యః కూర్మో నిధిః శయః .. 87..

వరాహో నారసింహశ్చ వామనో జమదగ్నిజః .
రామః కృష్ణః శివో బుద్ధః కల్కీ రామాశ్రయో హరిః .. 88..

నందీ భృంగీ చ చండీ చ గణేశో గణసేవితః .
కర్మాధ్యక్షః సురారామో విశ్రామో జగతీపతిః ..

జగన్నాథః కపీశశ్చ సర్వావాసః సదాశ్రయః .
సుగ్రీవాదిస్తుతో దాంతః సర్వకర్మా ప్లవంగమః .. 90..

నఖదారితరక్షశ్చ నఖయుద్ధవిశారదః .
కుశలః సుధనః శేషః వాసుకిస్తక్షకస్తథా .. 91..

స్వర్ణవర్ణో బలాఢ్యశ్చ పురుజేతాఽఘనాశనః .
కైవల్యదీపః కైవల్యో గరుడః పన్నగో గురుః .. 92..

క్లీక్లీరావహతారాతిగర్వః పర్వతభేదనః .
వజ్రాంగో వజ్రవక్త్రశ్చ భక్తవజ్రనివారకః .. 93..

నఖాయుధో మణిగ్రీవో జ్వాలామాలీ చ భాస్కరః .
ప్రౌఢప్రతాపస్తపనో భక్తతాపనివారకః .. 94..

శరణం జీవనం భోక్తా నానాచేష్టోఽథ చంచలః .
స్వస్థస్త్వస్వాస్థ్యహా దుఃఖశాతనః పవనాత్మజః .. 95..

పవనః పావనః కాంతో భక్తాంగః సహనో బలః .

మేఘనాదరిపుర్మేఘనాదసంహృతరాక్షసః .. 96..

క్షరోఽ క్షరో వినీతాత్మా వానరేశః సతాంగతిః .
శ్రీకంఠః శితికంఠశ్చ సహాయః సహనాయకః .. 97..

అస్థూలస్త్వనణుర్భర్గో దేవసంసృతినాశనః .
అధ్యాత్మవిద్యాసారశ్చాప్యధ్యాత్మకుశలః సుధీః .. 98..

అకల్మషః సత్యహేతుః సత్యదః సత్యగోచరః .
సత్యగర్భః సత్యరూపః సత్యః సత్యపరాక్రమః .. 99..

అంజనాప్రాణలింగం చ వాయువంశోద్భవః శ్రుతిః .
భద్రరూపో రుద్రరూపః సురూపశ్చిత్రరూపధృక్ .. 100..

మైనాకవందితః సూక్ష్మదర్శనో విజయో జయః .
క్రాంతదిఙ్మండలో రుద్రః ప్రకటీకృతవిక్రమః .. 101..

కంబుకంఠః ప్రసన్నాత్మా హ్రస్వనాసో వృకోదరః .
లంబోష్ఠః కుండలీ చిత్రమాలీ యోగవిదాం వరః .. 102..

విపశ్చిత్ కవిరానందవిగ్రహోఽ నల్పనాశనః .
ఫాల్గునీసూనురవ్యగ్రో యోగాత్మా యోగతత్పరః .. 103..

యోగవిద్యోగకర్తా చ యోగయోనిర్దిగంబరః .
అకారాదిక్షకారాంతవర్ణనిర్మితవిగ్రహః .. 104..

ఉలూఖలముఖః సిద్ధసంస్తుతః పరమేశ్వరః .
శ్లిష్టజంఘః శ్లిష్టజానుః శ్లిష్టపాణిః శిఖాధరః .. 105..

సుశర్మాఽ మితధర్మా చ నారాయణపరాయణః .
జిష్ణుర్భవిష్ణూ రోచిష్ణుర్గ్రసిష్ణుః స్థాణురేవ చ .. 106..

హరీ రుద్రానుకృద్వృక్షకంపనో భూమికంపనః .
గుణప్రవాహః సూత్రాత్మా వీతరాగః స్తుతిప్రియః .. 107..

నాగకన్యాభయధ్వంసీ కృతపూర్ణః కపాలభృత్ .
అనుకూలోఽ క్షయోఽ పాయోఽ నపాయో వేదపారగః .. 108..

అక్షరః పురుషో లోకనాథస్త్ర్యక్షః ప్రభుర్దృఢః .
అష్టాంగయోగఫలభూః సత్యసంధః పురుష్టుతః .. 109..

శ్మశానస్థాననిలయః ప్రేతవిద్రావణక్షమః .
పంచాక్షరపరః పంచమాతృకో రంజనో ధ్వజః .. 110..

యోగినీవృందవంద్యశ్రీః శత్రుఘ్నోఽ నంతవిక్రమః .
బ్రహ్మచారీంద్రియవపుర్ధృతదండో దశాత్మకః .. 111..

అప్రపంచః సదాచారః శూరసేనో విదారకః .
బుద్ధః ప్రమోద ఆనందః సప్తజిహ్వాపతిర్ధరః .. 112..

నవద్వారపురాధారః ప్రత్యగ్రః సామగాయనః .
షట్చక్రధామా స్వర్లోకభయహృన్మానదో మదః .. 113..

సర్వవశ్యకరః శక్తిరనంతోఽ నంతమంగలః .
అష్టమూర్తిధరో నేతా విరూపః స్వరసుందరః .. 114..

ధూమకేతుర్మహాకేతుః సత్యకేతుర్మహారథః .
నందీప్రియః స్వతంత్రశ్చ మేఖలీ డమరుప్రియః .. 115..

లోహితాంగః సమిద్వహ్నిః షడృతుః శర్వ ఈశ్వరః .
ఫలభుక్ ఫలహస్తశ్చ సర్వకర్మఫలప్రదః .. 116..

ధర్మాధ్యక్షో ధర్మఫలో ధర్మో ధర్మప్రదోఽ ర్థదః .
పంచవింశతితత్త్వజ్ఞస్తారకో బ్రహ్మతత్పరః .. 117..

త్రిమార్గవసతిర్భీమః సర్వదుష్టనిబర్హణః .
ఊర్జఃస్వామీ జలస్వామీ శూలీ మాలీ నిశాకరః .. 118..

రక్తాంబరధరో రక్తో రక్తమాల్యవిభూషణః .
వనమాలీ శుభాంగశ్చ శ్వేతః శ్వేతాంబరో యువా .. 119..

జయోఽ జేయపరీవారః సహస్రవదనః కవిః .
శాకినీడాకినీయక్షరక్షోభూతప్రభంజనః .. 120..

సద్యోజాతః కామగతిర్జ్ఞానమూర్తిర్యశస్కరః .
శంభుతేజాః సార్వభౌమో విష్ణుభక్తః ప్లవంగమః .. 121..

చతుర్ణవతిమంత్రజ్ఞః పౌలస్త్యబలదర్పహా .
సర్వలక్ష్మీప్రదః శ్రీమానంగదప్రియవర్ధనః .. 122..

స్మృతిబీజం సురేశానః సంసారభయనాశనః .
ఉత్తమః శ్రీపరీవారః శ్రీభూరుగ్రశ్చ కామధుక్ .. 123..

సదాగతిర్మాతరిశ్వా రామపాదాబ్జషట్పదః .
నీలప్రియో నీలవర్ణో నీలవర్ణప్రియః సుహృత్ .. 124..

రామదూతో లోకబంధురంతరాత్మా మనోరమః .
శ్రీరామధ్యానకృద్వీరః సదా కింపురుషస్తుతః .. 125..

రామకార్యాంతరంగశ్చ శుద్ధిర్గతిరనామయః .
పుణ్యశ్లోకః పరానందః పరేశప్రియసారథిః .. 126..

లోకస్వామీ ముక్తిదాతా సర్వకారణకారణః .
మహాబలో మహావీరః పారావారగతిర్గురుః .. 127..

తారకో భగవాంస్త్రాతా స్వస్తిదాతా సుమంగలః .
సమస్తలోకసాక్షీ చ సమస్తసురవందితః .
సీతాసమేతశ్రీరామపాదసేవాధురంధరః .. 128..

వాల్మీకిరువాచ
ఇతి నామ్నా సహస్రేణ స్తుతో రామేణ వాయుభూః .
ఉవాచ తం ప్రసన్నాత్మా సంఘాయాత్మానమవ్యయం .. 129..

శ్రీ హనుమానువాచ .
ధ్యానాస్పదమిదం బ్రహ్మ మత్పురః సముపస్థితం .
స్వామిన్ కృపానిధే రామ జ్ఞాతోఽసి కపినా మయా .. 130..
త్వద్ధ్యాన నిరతా లోకాః కిం మాం జపసి సాదరం .
తవాగమనహేతుశ్చ జ్ఞాతో హ్యత్ర మయాఽనఘ .. 131..

కర్తవ్యం మమ కిం రామ తథా బ్రూహి చ రాఘవ .
ఇతి ప్రచోదితో రామః ప్రహృష్టాత్మేదమబ్రవీత్ .. 132..

శ్రీ రామచంద్రోవాచ .
దుర్జయః ఖలు వైదేహీం గృహీత్వా కోఽపి నిర్గతః .
హత్వా తం నిర్ఘృణం వీరమానయ త్వం కపీశ్వర .. 133..
మమ దాస్యం కురు సఖే భవ విశ్వసుఖంకరః .
తథా కృతే త్వయా వీర మమ కార్యం భవిష్యతి .. 134..
ఓమిత్యాజ్ఞాం తు శిరసా గృహీత్వా స కపీశ్వరః.
విధేయం విధివత్తత్ర చకార శిరసా స్వయం.. 135..

ఇదం నామసహస్రం తు యోఽధీతే ప్రత్యహం నరః .
దుఃఖౌఘో నశ్యతే క్షిప్రం సంపత్తిర్వర్ధతే చిరం .
వశ్యం చతుర్విధం తస్య భవత్యేవ న సంశయః .. 136..

రాజానో రాజపుత్రాశ్చ రాజకీయాశ్చ మంత్రిణః .
త్రికాలం పఠనాదస్య దృశ్యంతే చ త్రిపక్షతః .. 137..

అశ్వత్థమూలే జపతాం నాస్తి వైరికృతం భయం .
త్రికాలపఠనాదస్య సిద్ధిః స్యాత్ కరసంస్థితా .. 138..

బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోత్థాయ ప్రత్యహం యః పఠేన్నరః .
ఐహికాముష్మికాన్ సోఽపి లభతే నాత్ర సంశయః .. 139..

సంగ్రామే సన్నివిష్టానాం వైరివిద్రావణం భవేత్ .
జ్వరాపస్మారశమనం గుల్మాదివ్యాధివారణం .. 140..

సామ్రాజ్యసుఖసంపత్తిదాయకం జపతాం నృణాం .
య ఇదం పఠతే నిత్యం పాఠయేద్వా సమాహితః .
సర్వాన్ కామానవాప్నోతి వాయుపుత్రప్రసాదతః .. 141..

.. శ్రీ ఆంజనేయసహస్రనామస్తోత్రం హనుమత్సహస్రనామస్తోత్రం చ సంపూర్ణం ..

From Hanumatstutimanjari, Mahaperiaval Publication

Duplicate encoding by Saraswathy Ravishankar Mayavaram

Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com, Gopal Upadhyay

This text differs from commonly given in Gitapress publication (especially verses 12, 18, and portion after 123).

That is said to be from mantramahArNava, pUrvakhaNDa, navamataranga,and is supposed to be rAmakRitam. With such variations in Sanskrit texts, the reader is forewarned to be practical and bring up devotion selecting any text rather than getteing caught in details.

With such variations, there is no loss of generality. Additional portion is added from Mantra Maharnava pdf part - 3 pg.no. 87-93

```
% Text title            : Anjaneya sahasranAmastotram
% File name             : anjaneya1000.itx
% itxtitle              : AnjaneyasahasranAmastotram hanumatsahasranAmastotram cha
% engtitle              : Anjaneya sahasranAmastotram
% Category              : sahasranAma, hanumaana, stotra, hanuman
% Location              : doc_hanumaana
% Sublocation           : hanumaana
% Texttype              : stotra
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Saraswathi, Shri Devi Kumar, PSA Easwaran
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail, Gopal Upadhyay
% Description-comments  : From Hanumatstutimanjari, Mahaperiaval Publication
% Acknowledge-Permission: Late Vaidya S.V. Radhakrishna Sastri
% Latest update         : September 22, 2016
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

హనుమత్సహస్రనామ స్తోత్రం (రుద్ర యామలము)

రుద్రయామలతః

కైలాసశిఖరే రమ్యే దేవదేవం మహేశ్వరం .
ధ్యానోపరతమాసీనం నందిభృంగిగణైర్వృతం .. 1..

ధ్యానాంతే చ ప్రసన్నాస్యమేకాంతే సముపస్థితం .
దృష్ట్వా శంభుం తదా దేవీ పప్రచ్ఛ కమలాననా .. 2..

దేవ్యువాచ
శృణు దేవ ప్రవక్ష్యామి సంశయోఽ స్తి మహాన్మమ .
రుద్రైకాదశమాఖ్యాతం పురాహం న చ వేద్మి తం .. 3..

కథయస్వ మహాప్రాజ్ఞ సర్వతో నిర్ణయం శుభం .
సమారాధయతో లోకే భుక్తిముక్తిఫలం భవేత్ .. 4..

మంత్రం యంత్రం తథా తన్నిర్ణయం చ విధిపూజనం .
తత్సర్వం బ్రూహి మే నాథ కృతార్థా చ భవామ్యహం .. 5..

ఈశ్వర ఉవాచ
శృణు దేవి ప్రవక్ష్యామి గోప్యం సర్వాగమే సదా .
సర్వస్వం మమ లోకానాం నృణాం స్వర్గాపవర్గదం .. 6..

దశ విష్ణుర్ద్వాదశార్కాస్తే చైకాదశ సంస్మృతాః .
రుద్రః పరమచండశ్చ లోకేఽ స్మిన్భుక్తిముక్తిదః .. 7..

హనుమాన్స మహాదేవః కాలకాలః సదాశివః .
ఇహైవ భుక్తికైవల్యముక్తిదః సర్వకామదః .. 8..

చిద్రూపీ చ జగద్రూపస్తథారూపవిరాడభూత్ .
రావణస్య వధార్థాయ రామస్య చ హితాయ చ .. 9..

అంజనీగర్భసంభూతో వాయురూపీ సనాతనః .
యస్య స్మరణమాత్రేణ సర్వవిఘ్నం వినశ్యతి .. 10..

మంత్రం తస్య ప్రవక్ష్యామి కామదం సురదుర్లభం .
నిత్యం పరతరం లోకే దేవదైత్యేషు దుర్లభం .. 11..

ప్రణవం పూర్వముద్ధృత్య కామరాజం తతో వదేత్ .
ఓం నమో భగవతే హనుమతేఽ పి తతో వదేత్ .. 12..

తతో వైశ్వానరో మాయామంత్రరాజమిమం ప్రియే .
ఏవం బహుతరా మంత్రాః సర్వశాస్త్రేషు గోపితాః .. 13..

ఓం క్లీం నమో భగవతే హనుమతే స్వాహా
యేన విజ్ఞాతమాత్రేణ త్రైలోక్యం వశమానయేత్ .
వహ్నిం శీతంకరోత్యేవ వాతం చ స్థిరతాం నయేత్ .. 14..

విఘ్నం చ నాశయత్యాశు దాసవత్స్యాజ్జగత్త్రయం .
ధ్యానం తస్య ప్రవక్ష్యామి హనుర్యేన ప్రసీదతి .. 15..

ధ్యానం -
ప్రదీప్తం స్వర్ణవర్ణాభం బాలార్కారుణలోచనం .
స్వర్ణమేరువిశాలాంగం శతసూర్యసమప్రభం .. 16..

రక్తాంబరం ధరాసీనం సుగ్రీవాదియుతం తథా .
గోష్పదీకృతవారీశం మశకీకృతరాక్షసం .. 17..

పుచ్ఛవంతం కపీశం తం మహారుద్రం భయంకరం .
జ్ఞానముద్రాలసద్బాహుం సర్వాలంకారభూషితం .. 18..

ధ్యానస్య ధారణాదేవ విఘ్నాన్ముక్తః సదా నరః .
త్రిషు లోకేషు విఖ్యాతః సర్వత్ర విజయీ భవేత్ .. 19..

నామ్నాం తస్య సహస్రం తు కథయిష్యామి తే శృణు .
యస్య స్మరణమాత్రేణ వాదీ మూకో భవేద్ధ్రువం .. 20..

స్తంభనం పరసైన్యానాం మారణాయ చ వైరిణాం .
దారయేచ్చాకినీః శీఘ్రం డాకినీభూతప్రేతకాన్ .. 21..

హరణం రోగశత్రూణాం కారణం సర్వకర్మణాం .
తారణం సర్వవిఘ్నానాం మోహనం సర్వయోషితాం .. 22..

ధారణం సర్వయోగానాం వారణం శీఘ్రమాపదాం .. 23..

ఓం అస్య శ్రీహనుమతః సహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య సదాశివ ఋషిః .
అనుష్టుప్ ఛందః . శ్రీహనుమాన్ దేవతా . ఓం క్లీం ఇతి బీజం .
నమ ఇతి కీలకం . స్వాహేతి శక్తిః .
సమస్తపురుషార్థసిద్ధ్యర్థే జపే వినియోగః .

ఓంఓంకారనమోరూపమోంనమోరూపపాలకః .
ఓంకారమయోంకారకృదోంకారాత్మా సనాతనః .. 24..

బ్రహ్మబ్రహ్మమయో బ్రహ్మజ్ఞానీ బ్రహ్మస్వరూపవిత్ .
కపీశః కపినాథశ్చ కపినాథసుపాలకః .. 25..

కపినాథప్రియః కాలః కపినాథస్య ఘాతకః .
కపినాథశోకహర్తా కపిభర్తా కపీశ్వరః .. 26..

కపిజీవనదాతా చ కపిమూర్తిః కపిర్భృతః .
కాలాత్మా కాలరూపీ చ కాలకాలస్తు కాలభుక్ .. 27..

కాలజ్ఞానీ కాలకర్తా కాలహానిః కలానిధిః .
కలానిధిప్రియః కర్తా కలానిధిసమప్రభః .. 28..

కలాపీ చ కలాపాతా కీశత్రాతా కిశాం పతిః .
కమలాపతిప్రియః కాకస్వరఘ్నః కులపాలకః .. 29..

కులభర్తా కులత్రాతా కులాచారపరాయణః .
కాశ్యపాహ్లాదకః కాకధ్వంసీ కర్మకృతాం పతిః .. 30..

కృష్ణః కృష్ణస్తుతిః కృష్ణకృష్ణరూపో మహాత్మవాన్ .
కృష్ణవేత్తా కృష్ణభర్తా కపీశః క్రోధవాన్ కపిః .. 31..

కాలరాత్రిః కుబేరశ్చ కుబేరవనపాలకః .
కుబేరధనదాతా చ కౌసల్యానందజీవనః .. 32..

కోసలేశప్రియః కేతుః కపాలీ కామపాలకః .
కారుణ్యః కరుణారూపః కరుణానిధివిగ్రహః .. 33..

కారుణ్యకర్తా దాతా చ కపిః సాధ్యః కృతాంతకః .
కూర్మః కూర్మపతిః కూర్మభర్తా కూర్మస్య ప్రేమవాన్ .. 34..

కుక్కుటః కుక్కుటాహ్వానః కుంజరః కమలాననః .
కుంజరః కలభః కేకినాదజిత్కల్పజీవనః .. 35..

కల్పాంతవాసీ కల్పాంతదాతా కల్పవిబోధకః .
కలభః కలహస్తశ్చ కంపః కంపపతిస్తథా .. 36..

కర్మఫలప్రదః కర్మా కమనీయః కలాపవాన్ .
కమలాసనబంధశ్చ-కంపః-కమలాసనపూజకః .. 37..

కమలాసనసేవీ చ కమలాసనమానితః .
కమలాసనప్రియః కంబుః కంబుకంఠోఽ పి కామధుక్ .. 38..

కింజల్కరూపీ కింజల్కః కింజల్కావనివాసకః .
ఖగనాథప్రియః ఖంగీ ఖగనాథప్రహారకః .. 39..

ఖగనాథసుపూజ్యశ్చ ఖగనాథప్రబోధకః .
ఖగనాథవరేణ్యశ్చ ఖరధ్వంసీ ఖరాంతకః .. 40..

ఖరారిప్రియబంధుశ్చ ఖరారిజీవనః సదా .
ఖంగహస్తః ఖంగధనః ఖంగహానీ చ ఖంగపః .. 41..

ఖంజరీటప్రియః ఖంజః ఖేచరాత్మా ఖరారిజిత్ .. 42..

ఖంజరీటపతిః పూజ్యః ఖంజరీటపచంచలః .
ఖద్యోతబంధుః ఖద్యోతః ఖద్యోతనప్రియః సదా .. 43..

గరుత్మాన్ గరుడో గోప్యో గరుత్మద్దర్పహారకః .
గర్విష్ఠో గర్వహర్తా చ గర్వహా గర్వనాశకః .. 44..

గర్వో గుణప్రియో గాణో గుణసేవీ గుణాన్వితః .
గుణత్రాతా గుణరతో గుణవంతప్రియో గుణీ .. 45..

గణేశో గణపాతీ చ గణరూపో గణప్రియః .
గంభీరోఽ థ గుణాకారో గరిమా గరిమప్రదః .. 46..

గణరక్షో గణహరో గణదో గణసేవితః .

గవాంశో గవయత్రాతా గర్జితశ్చ గణాధిపః .. 47..

గంధమాదనహర్తా చ గంధమాదనపూజకః .
గంధమాదనసేవీ చ గంధమాదనరూపధృక్ .. 48..

గురుర్గురుప్రియో గౌరో గురుసేవ్యో గురూన్నతః .
గురుగీతాపరో గీతో గీతవిద్యాగురుర్గురుః .. 49..

గీతాప్రియో గీతరతో గీతజ్ఞో గీతవానపి .
గాయత్ర్యా జాపకో గోష్ఠో గోష్ఠదేవోఽథ గోష్ఠపః .. 50..

గోష్పదీకృతవారీశో గోవిందో గోపబంధకః .
గోవర్ధనధరో గర్వో గోవర్ధనప్రపూజకః .. 51..

గంధర్వో గంధర్వరతో గంధర్వానందనందితః .
గంధో గదాధరో గుప్తో గదాఢ్యో గుహ్యకేశ్వరః ..

గిరిజాపూజకో గీశ్చ గీర్వాణో గోష్పతిస్తథా .
గిరిర్గిరిప్రియో గర్భో గర్భపో గర్భవాసకః .. 53..

గభస్తిగ్రాసకో గ్రాసో గ్రాసదాతా గ్రహేశ్వరః .
గ్రహో గ్రహేశానో గ్రాహో గ్రహదోషవినాశనః .. 54..

గ్రహారూఢో గ్రహపతిర్గ్రహణో గ్రహణాధిపః .
గోలీ గవ్యో గవేశశ్చ గవాక్షమోక్షదాయకః .. 55..

గణో గమ్యో గణదాతా గరుడధ్వజవల్లభః .
గేహో గేహప్రదో గమ్యో గీతాగానపరాయణః .. 56..

గహ్వరో గహ్వరత్రాణో గర్గో గర్గేశ్వరప్రదః .
గర్గప్రియో గర్గరతో గౌతమో గౌతమప్రదః .. 57..

గంగాస్నాయీ గయానాథో గయాపిండప్రదాయకః .
గౌతమీతీర్థచారీ చ గౌతమీతీర్థపూజకః .. 58..

గణేంద్రోఽథ గణత్రాతా గ్రంథదో గ్రంథకారకః .
ఘనాంగో ఘాతకో ఘోరో ఘోరరూపీ ఘనప్రదః .. 59..

ఘోరదంష్ట్రో ఘోరనఖో ఘోరఘాతీ ఘనేతరః .
ఘోరరాక్షసఘాతీ చ ఘోరరూప్యఘదర్పహా .. 60..

ఘర్మో ఘర్మప్రదశ్చైవ ఘర్మరూపీ ఘనాఘనః .
ఘనధ్వనిరతో ఘంటావాద్యప్రియఘృణాకరః .. 61..

ఘోఘో ఘనస్వనో ఘూర్ణో ఘూర్ణితోఽపి ఘనాలయః .
ఙకారో ఙప్రదో ఙాంతశ్చంద్రికామోదమోదకః .. 62..

చంద్రరూపశ్చంద్రవంద్యశ్చంద్రాత్మా చంద్రపూజకః .
చంద్రప్రేమశ్చంద్రబింబశ్చామరప్రియశ్చంచలః .. 63..

చంద్రవక్త్రశ్చకోరాక్షశ్చంద్రనేత్రశ్చతుర్భుజః .
చంచలాత్మా చరశ్చర్మీ చలత్ఖంజనలోచనః .. 64..

చిద్రూపశ్చిత్రపానశ్చ చలచ్చిత్తాచితార్చితః .
చిదానందశ్చితశ్చైత్రశ్చంద్రవంశస్య పాలకః .. 65..

ఛత్రశ్ఛత్రప్రదశ్ఛత్రీ ఛత్రరూపీ ఛిదాంఛదః .
ఛలహా ఛలదశ్ఛిన్నశ్ఛిన్నఘాతీ క్షపాకరః .. 66..

ఛద్మరూపీ ఛద్మహారీ ఛలీ ఛలతరుస్తథా .
ఛాయాకరద్యుతిశ్ఛందశ్ఛందవిద్యావినోదకః .. 67..

ఛిన్నారాతిశ్ఛిన్నపాపశ్ఛందవారణవాహకః .
ఛందశ్ఛ(క్ష)త్రహనశ్ఛి(క్షి)ప్రశ్ఛ(క్ష)-
వనశ్ఛన్మదశ్ఛ(క్ష)మీ .. 68..

క్షమాగారః క్షమాబంధః క్షపాపతిప్రపూజకః .
ఛలఘాతీ ఛిద్రహారీ ఛిద్రాన్వేషణపాలకః .. 69..

జనో జనార్దనో జేతా జితారిర్జితసంగరః .
జితమృత్యుర్జరాతీతో జనార్దనప్రియో జయః .. 70..

జయదో జయకర్తా చ జయపాతో జయప్రియః .
జితేంద్రియో జితారాతిర్జితేంద్రియప్రియో జయీ .. 71..

జగదానందదాతా చ జగదానందకారకః .
జగద్వంద్యో జగజ్జీవో జగతాముపకారకః .. 72..

జగద్ధాతా జగద్ధారీ జగద్బీజో జగత్పితా .
జగత్పతిప్రియో జిష్ణుర్జిష్ణుజిజ్జిష్ణురక్షకః .. 73..

జిష్ణువంద్యో జిష్ణుపూజ్యో జిష్ణుమూర్తివిభూషితః .
జిష్ణుప్రియో జిష్ణురతో జిష్ణులోకాభివాసకః ..

జయో జయప్రదో జాయో జాయకో జయజాడ్యహా .
జయప్రియో జనానందో జనదో జనజీవనః .. 75..

జయానందో జపాపుష్పవల్లభో జయపూజకః .
జాడ్యహర్తా జాడ్యదాతా జాడ్యకర్తా జడప్రియః .. 76..

జగన్నేతా జగన్నాథో జగదీశో జనేశ్వరః .
జగన్మంగలదో జీవో జగత్యవనపావనః .. 77..

జగత్త్రాణో జగత్ప్రాణో జానకీపతివత్సలః .
జానకీపతిపూజ్యశ్చ జానకీపతిసేవకః .. 78..

జానకీశోకహారీ చ జానకీదుఃఖభంజనః .
యజుర్వేదో యజుర్వక్తా యజుఃపాఠప్రియో వ్రతీ .. 79..

జిష్ణుర్జిష్ణుకృతో జిష్ణుధాతా జిష్ణువినాశనః .
జిష్ణుహా జిష్ణుపాతీ తు జిష్ణురాక్షసఘాతకః .. 80..

జాతీనామగ్రగణ్యశ్చ జాతీనాం వరదాయకః .
ఝుఁఝురో ఝూఝురో ఝూర్ఝనవరో ఝుంఝూనిషేవితః .. 81..

ఝిల్లీరవస్వరో ఞంతో ఞవణో ఞనతో ఞదః .
టకారాదిష్టకారాంతాష్టవర్ణాష్టప్రపూజకః .. 82..

టిట్టిభష్టిట్టిభస్తష్టిష్టిట్టిభప్రియవత్సలః .
ఠకారవర్ణనిలయష్ఠకారవర్ణవాసితః .. 83..

ఠకారవీరభరితష్ఠకారప్రియదర్శకః .
డాకినీనిరతో డంకో డంకినీప్రాణహారకః .. 84..

డాకినీవరదాతా చ డాకినీభయనాశనః .
డిండిమధ్వనికర్తా చ డింభో డింభాతరేతరః .. 85..

డక్కాఢక్కానవో ఢక్కావాద్యష్ఢక్కామహోత్సవః .
ణాంత్యో ణాంతో ణవర్ణశ్చ ణసేవ్యో ణప్రపూజకః .. 86..

తంత్రీ తంత్రప్రియస్తల్పస్తంత్రజిత్తంత్రవాహకః .
తంత్రపూజ్యస్తంత్రరతస్తంత్రవిద్యావిశారదః .. 87..

తంత్రయంత్రజయీ తంత్రధారకస్తంత్రవాహకః .
తంత్రవేత్తా తంత్రకర్తా తంత్రయంత్రవరప్రదః .. 88..

తంత్రదస్తంత్రదాతా చ తంత్రపస్తంత్రదాయకః .
తత్త్వదాతా చ తత్త్వజ్ఞస్తత్త్వస్తత్త్వప్రకాశకః .. 89..

తంద్రా చ తపనస్తల్పతలాతలనివాసకః .
తపస్తపఃప్రియస్తాపత్రయతాపీ తపఃపతిః .. 90..

తపస్వీ చ తపోజ్ఞాతా తపతాముపకారకః .
తపస్తపోత్రపస్తాపీ తాపదస్తాపహారకః .. 91..

తపఃసిద్ధిస్తపోబుద్ధిస్తపోనిధిస్తపఃప్రభుః .
తీర్థస్తీర్థరతస్తీవ్రస్తీర్థవాసీ తు తీర్థదః .. 92..

తీర్థపస్తీర్థకృత్తీర్థస్వామీ తీర్థవిరోధకః .
తీర్థసేవీ తీర్థపతిస్తీర్థవ్రతపరాయణః .. 93..

త్రిదోషహా త్రినేత్రశ్చ త్రినేత్రప్రియబాలకః .
త్రినేత్రప్రియదాసశ్చ త్రినేత్రప్రియపూజకః .. 94..

త్రివిక్రమస్త్రిపాదూర్ధ్వస్తరణిస్తారణిస్తమః .
తమోరూపీ తమోధ్వంసీ తమస్తిమిరఘాతకః .. 95..

తమోధృక్తమసస్తప్తతారణిస్తమసోఽన్తకః .
తమోహృత్తమకృత్తామ్రస్తామ్రౌషధిగుణప్రదః ..

తైజసస్తేజసాం మూర్తిస్తేజసః ప్రతిపాలకః .
తరుణస్తర్కవిజ్ఞాతా తర్కశాస్త్రవిశారదః .. 97..

తిమింగిలస్తత్త్వకర్తా తత్త్వదాతా వ తత్త్వవిత్ .
తత్త్వదర్శీ తత్త్వగామీ తత్త్వభుక్తత్త్వవాహనః .. 98..

త్రిదివస్త్రిదివేశశ్చ త్రికాలశ్చ తమిస్రహా .
స్థాణుః స్థాణుప్రియః స్థాణుః సర్వతోఽపి చ వాసకః .. 99..

దయాసింధుర్దయారూపో దయానిధిర్దయాపరః .

దయామూర్తిర్దయాదాతా దయాదానపరాయణః .. 100..

దేవేశో దేవదో దేవో దేవరాజాధిపాలకః .
దీనబంధుర్దీనదాతా దీనోద్ధరణదివ్యదృక్ .. 101..

దివ్యదేహో దివ్యరూపో దివ్యాసననివాసకః .
దీర్ఘకేశో దీర్ఘపుచ్ఛో దీర్ఘసూత్రోఽపి దీర్ఘభుక్ .. 102..

దీర్ఘదర్శీ దూరదర్శీ దీర్ఘబాహుస్తు దీర్ఘపః .
దానవారిర్దరిద్రారిర్దైత్యారిర్దస్యుభంజనః .. 103..

దంష్ట్రీ దండీ దండధరో దండపో దండదాయకః .
దామోదరప్రియో దత్తాత్రేయపూజనతత్పరః .. 104..

దర్వీదలహుతప్రీతో దద్రురోగవినాశకః .
ధర్మో ధర్మీ ధర్మచారీ ధర్మశాస్త్రపరాయణః .. 105..

ధర్మాత్మా ధర్మనేతా చ ధర్మదృగ్ధర్మధారకః .
ధర్మధ్వజో ధర్మమూర్తిర్ధర్మరాజస్య త్రాసకః .. 106..

ధాతా ధ్యేయో ధనో ధన్యో ధనదో ధనపో ధనీ .
ధనదత్రాణకర్తా చ ధనపప్రతిపాలకః .. 107..

ధరణీధరప్రియో ధన్వీ ధనవద్ధనధారకః .
ధన్వీశవత్సలో ధీరో ధాతృమోదప్రదాయకః .. 108..

ధాత్రైశ్వర్యప్రదాతా చ ధాత్రీశప్రతిపూజకః .
ధాత్రాత్మా చ ధరానాథో ధరానాథప్రబోధకః .. 109..

ధర్మిష్ఠో ధర్మకేతుశ్చ ధవలో ధవలప్రియః .
ధవలాచలవాసీ చ ధేనుదో ధేనుపో ధనీ .. 110..

ధ్వనిరూపో ధ్వనిప్రాణో ధ్వనిధర్మప్రబోధకః .
ధర్మాధ్యక్షో ధ్వజో ధూమ్రో ధాతురోధివిరోధకః .. 111..

నారాయణో నరో నేతా నదీశో నరవానరః .
నందీసంక్రమణో నాట్యో నాట్యవేత్తా నటప్రియః .. 112..

నారాయణాత్మకో నందీ నందిశృంగిగణాధిపః .
నందికేశ్వరవర్మా చ నందికేశ్వరపూజకః .. 113..

నరసింహో నటో నీపో నఖయుద్ధవిశారదః .
నఖాయుధో నలో నీలో నలనీలప్రమోదకః .. 114..

నవద్వారపురాధారో నవద్వారపురాతనః .
నరనారయణస్తుత్యో నఖనాథో నగేశ్వరః .. 115..

నఖదంష్ట్రాయుధో నిత్యో నిరాకారో నిరంజనః .
నిష్కలంకో నిరవద్యో నిర్మలో నిర్మమో నగః .. 116..

నగరగ్రామపాలశ్చ నిరంతో నగరాధిపః .
నాగకన్యాభయధ్వంసీ నాగారిప్రియనాగరః .. 117..

పీతాంబరః పద్మనాభః పుండరీకాక్షపావనః .
పద్మాక్షః పద్మవక్త్రశ్చ పద్మాసనప్రపూజకః .. 118..

పద్మమాలీ పద్మపరః పద్మపూజనతత్పరః .
పద్మపాణిః పద్మపాదః పుండరీకాక్షసేవనః .. 119..

పావనః పవనాత్మా చ పవనాత్మజః పాపహా .
పరః పరతరః పద్మః పరమః పరమాత్మకః .. 120..

పీతాంబరః ప్రియః ప్రేమ ప్రేమదః ప్రేమపాలకః .
ప్రౌఢః ప్రౌఢపరః ప్రేతదోషహా ప్రేతనాశకః .. 121..

ప్రభంజనాన్వయః పంచ పంచాక్షరమనుప్రియః .
పన్నగారిః ప్రతాపీ చ ప్రపన్నః పరదోషహా .. 122..

పరాభిచారశమనః పరసైన్యవినాశకః .
ప్రతివాదిముఖస్తంభః పురాధారః పురారినుత్ .. 123..

పరాజితః పరంబ్రహ్మ పరాత్పరపరాత్పరః .
పాతాలగః పురాణశ్చ పురాతనః ప్లవంగమః .. 124..

పురాణపురుషః పూజ్యః పురుషార్థప్రపూరకః .
ప్లవగేశః పలాశారిః పృథుకః పృథివీపతిః .. 125..

పుణ్యశీలః పుణ్యరాశిః పుణ్యాత్మా పుణ్యపాలకః .
పుణ్యకీర్తిః పుణ్యగీతిః ప్రాణదః ప్రాణపోషకః .. 126..

ప్రవీణశ్చ ప్రసన్నశ్చ పార్థధ్వజనివాసకః .
పింగకేశః పింగరోమా ప్రణవః పింగలప్రణః .. 127..

పరాశరః పాపహర్తా పిప్పలాశ్రయసిద్ధిదః .
పుణ్యశ్లోకః పురాతీతః ప్రథమః పురుషః పుమాన్ .. 128..

పురాధారశ్చ ప్రత్యక్షః పరమేష్ఠీ పితామహః .
ఫుల్లారవిందవదనః ఫుల్లోత్కమలలోచనః .. 129..

ఫూత్కారః ఫూత్కరః ఫూశ్చ ఫూదమంత్రపరాయణః .
స్ఫటికాద్రినివాసీ చ ఫుల్లేందీవరలోచనః .. 130..

వాయురూపీ వాయుసుతో వాయ్వాత్మా వామనాశకః .
వనో వనచరో బాలో బాలత్రాతా తు బాలకః .. 131..

విశ్వనాథశ్చ విశ్వం చ విశ్వాత్మా విశ్వపాలకః .
విశ్వధాతా విశ్వకర్తా విశ్వవేత్తా విశాంపతిః .. 132..

విమలో విమలజ్ఞానో విమలానందదాయకః .
విమలోత్పలవక్త్రశ్చ విమలాత్మా విలాసకృత్ .. 133..

బిందుమాధవపూజ్యశ్చ బిందుమాధవసేవకః .
బీజోఽథ వీర్యదో బీజహారీ బీజప్రదో విభుః .. 134..

విజయో బీజకర్తా చ విభూతిర్భూతిదాయకః .
విశ్వవంద్యో విశ్వగమ్యో విశ్వహర్తా విరాట్తనుః .. 135..

బులకారహతారాతిర్వసుదేవో వనప్రదః .
బ్రహ్మపుచ్ఛో బ్రహ్మపరో వానరో వానరేశ్వరః .. 136..

బలిబంధనకృద్విశ్వతేజా విశ్వప్రతిష్ఠితః .
విభోక్తా చ వాయుదేవో వీరవీరో వసుంధరః .. 137..

వనమాలీ వనధ్వంసీ వారుణో వైష్ణవో బలీ .
విభీషణప్రియో విష్ణుసేవీ వాయుగవిర్విదుః .. 138..

విపద్మో వాయువంశ్యశ్చ వేదవేదాంగపారగః .
బృహత్తనుర్బృహత్పాదో బృహత్కాయో బృహద్యశాః .. 139..

బృహన్నాసో బృహద్బాహుర్బృహన్మూర్తిర్బృహత్స్తుతిః .
బృహద్ధనుర్బృహజ్జంఘో బృహత్కాయో బృహత్కరః .. 140..

బృహద్రతిర్బృహత్పుచ్ఛో బృహల్లోకఫలప్రదః .
బృహత్సేవ్యో బృహచ్ఛక్తిర్బృహద్విద్యావిశారదః .. 141..

బృహల్లోకరతో విద్యా విద్యాదాతా విదిక్పతిః .
విగ్రహో విగ్రహరతో వ్యాధినాశీ చ వ్యాధిదః .. 142..

విశిష్టో బలదాతా చ విఘ్ననాశో వినాయకః .
వరాహో వసుధానాథో భగవాన్ భవభంజనః .. 143..

భాగ్యదో భయకర్తా చ భాగో భృగుపతిప్రియః .
భవ్యో భక్తో భరద్వాజో భయాంఘ్రిర్భయనాశనః .. 144..

మాధవో మధురానాథో మేఘనాదో మహామునిః .
మాయాపతిర్మనస్వీ చ మాయాతీతో మనోత్సుకః .. 145..

మైనాకవందితామోదో మనోవేగీ మహేశ్వరః .
మాయానిర్జితరక్షాశ్చ మాయానిర్జితవిష్టపః .. 146..

మాయాశ్రయశ్చ నిలయో మాయావిధ్వంసకో మయః .
మనోయమపరో యామ్యో యమదుఃఖనివారణః .. 147..

యమునాతీరవాసీ చ యమునాతీర్థచారణః .
రామో రామప్రియో రమ్యో రాఘవో రఘునందనః .. 148..

రామప్రపూజకో రుద్రో రుద్రసేవీ రమాపతిః .
రావణారీ రమానాథవత్సలో రఘుపుంగవః .. 149..

రక్షోఘ్నో రామదూతశ్చ రామేష్టో రాక్షసాంతకః .
రామభక్తో రామరూపో రాజరాజో రణోత్సుకః .. 150..

లంకావిధ్వంసకో లంకాపతిఘాతీ లతాప్రియః .
లక్ష్మీనాథప్రియో లక్ష్మీనారాయణాత్మపాలకః .. 151..

ప్లవగాబ్ధిహేలకశ్చ లంకేశగృహభంజనః .
బ్రహ్మస్వరూపీ బ్రహ్మాత్మా బ్రహ్మజ్ఞో బ్రహ్మపాలకః .. 152..

బ్రహ్మవాదీ చ విక్షేత్రం విశ్వబీజం చ విశ్వదృక్ .
విశ్వంభరో విశ్వమూర్తిర్విశ్వాకారోఽథ విశ్వధృక్ .. 153..

విశ్వాత్మా విశ్వసేవ్యోఽథ విశ్వో విశ్వేశ్వరో విభుః .
శుక్లః శుక్రప్రదః శుక్రః శుక్రాత్మా చ శుభప్రదః .. 154..

శర్వరీపతిశూరశ్చ శూరశ్చాథ శ్రుతిశ్రవాః .
శాకంభరీశక్తిధరః శత్రుఘ్నః శరణప్రదః .. 155..

శంకరః శాంతిదః శాంతః శివః శూలీ శివార్చితః .
శ్రీరామరూపః శ్రీవాసః శ్రీపదః శ్రీకరః శుచిః .. 156..

శ్రీశః శ్రీదః శ్రీకరశ్చ శ్రీకాంతప్రియః శ్రీనిధిః .
షోడశస్వరసంయుక్తః షోడశాత్మా ప్రియంకరః .. 157..

షడంగస్తోత్రనిరతః షడాననప్రపూజకః .
షట్శాస్త్రవేత్తా షడ్బాహుః షట్స్వరూపః షడూర్మిపః .. 158..

సనాతనః సత్యరూపః సత్యలోకప్రబోధకః .
సత్యాత్మా సత్యదాతా చ సత్యవ్రతపరాయణః .. 159..

సౌమ్యః సౌమ్యప్రదః సౌమ్యదృక్సౌమ్యః సౌమ్యపాలకః .
సుగ్రీవాదియుతః సర్వసంసారభయనాశనః .. 160..

సూత్రాత్మా సూక్ష్మసంధ్యశ్చ స్థూలః సర్వగతిః పుమాన్ .
సురభిః సాగరః సేతుః సత్యః సత్యపరాక్రమః .. 161..

సత్యగర్భః సత్యసేతుః సిద్ధిస్తు సత్యగోచరః .
సత్యవాదీ సుకర్మా చ సదానందైక ఈశ్వరః .. 162..

సిద్ధిః సాధ్యః సుసిద్ధశ్చ సంకల్పః సిద్ధిహేతుకః .
సప్తపాతాలచరణః సప్తర్షిగణవందితః .. 163..

సప్తాబ్ధిలంఘనో వీరః సప్తద్వీపోరుమండలః .
సప్తాంగరాజ్యసుఖదః సప్తమాతృనిషేవితః .. 164..

సప్తచ్ఛందోనిధిః సప్త సప్తపాతాలసంశ్రయః .
సంకర్షణః సహస్రాస్యః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ .. 165..

హనుమాన్ హర్షదాతా చ హరో హరిహరీశ్వరః .
క్షుద్రరాక్షసఘాతీ చ క్షుద్ధతక్షాంతిదాయకః .. 166..

అనాదీశో హ్యనంతశ్చ ఆనందోఽ ధ్యాత్మబోధకః .
ఇంద్ర ఈశోత్తమశ్చైవ ఉన్మత్తజన ఋద్ధిదః .. 167..

ఋవర్ణో ఌలుపదోపేత ఐశ్వర్యం ఔషధీప్రియః .
ఔషధశ్చాంశుమాంశ్చైవ అకారః సర్వకారణః .. 168..

ఇత్యేతద్రామదూతస్య నామ్నాం చైవ సహస్రకం .
ఏకకాలం ద్వికాలం వా త్రికాలం శ్రద్ధయాన్వితః .. 169..

పఠనాత్పాఠనాద్వాపి సర్వా సిద్ధిర్భవేత్ప్రియే .
మోక్షార్థీ లభతే మోక్షం కామార్థీ కామమాప్నుయాత్ .. 170..

విద్యార్థీ లభతే విద్యాం వేదవ్యాకరణాదికం .
ఇచ్ఛాకామాంస్తు కామార్థీ ధర్మార్థీ ధర్మమక్షయం .. 171..

పుత్రార్థీ లభతే పుత్రం వరాయుస్సహితం పుమాన్ .
క్షేత్రం చ బహుసస్యం స్యాద్గావశ్చ బహుదుగ్ధదాః .. 172..

దుఃస్వప్నం చ నృభిర్దృష్టం సుస్వప్నముపజాయతే .
దుఃఖౌఘా నశ్యతే తస్య సంపత్తిర్వర్ద్ధతే చిరం .. 173..

చతుర్విధం వస్తు తస్య భవత్యేవ న సంశయః .
అశ్వత్థమూలే జపతాం నాస్తి వైరికృతం భయం .. 174..

త్రికాలం పఠనాత్తస్య సిద్ధిః స్యాత్కరసంస్థితా .
అర్ధరాత్రే రవౌ ధృత్వా కంఠదేశే నరః శుచిః .. 175..

దశావర్తం పఠేన్మర్త్యః సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్ .
భౌమే నిశాంతే న్యగ్రోధమూలే స్థిత్వా విచక్షణః .. 176..

దశావర్తం పఠేన్మర్త్యః సార్వభౌమః ప్రజాయతే .
అర్కమూలేఽ ర్కవారే తు యో మధ్యాహ్నే శుచిర్జపేత్ .. 177..

చిరాయుః స సుఖీ పుత్రీ విజయీ జాయతే క్షణాత్ .
బ్రాహ్మే ముహూర్తే చోత్థాయ ప్రత్యహం చ పఠేన్నరః .. 178..

యం యం కామయతే కామం లభతే తం న సంశయః .
సంగ్రామే సన్నివిష్టానాం వైరివిద్రావణం పరం .. 179..

డాకినీభూతప్రేతేషు గ్రహపీడాహరం తథా .

జ్వరాపస్మారశమనం యక్ష్మప్లీహాదివారణం .. 180..

ఇతి శ్రీరుద్రయామలతః శ్రీహనుమత్సహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం .

సర్వసౌఖ్యప్రదం స్తోత్రం సర్వసిద్ధిప్రదం తథా .
సర్వాన్కామానవాప్నోతి వాయుపుత్రప్రసాదతః .. 181..

From Hanumatstutimanjari, Mahaperiaval Publication
Proofread by PSA Easwaran psaeaswaran at gmail

```
% Text title            : hanumatsahasranAmastotra (From Rudrayamala tantra)
% File name             : hanumatsahasranAmastotrarudrayAmala.itx
% itxtitle              : hanumatsahasranAmastotram (rudrayAmalAntargartam)
% engtitle              : hanumatsahasranAmastotrarudrayAmala
% Category              : sahasranAma, hanumaana, hanuman
% Location              : doc_hanumaana
% Sublocation           : hanumaana
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : Shri Devi Kumar, refined by PSA Easwaran
% Proofread by          : PSA Easwaran psaeaswaran at gmail
% Description-comments  : From Hanumatstutimanjari, Mahaperiaval Publication
% Source                : Rudrayamala tantra
% Acknowledge-Permission: Mahaperiyaval Trust
% Latest update         : September 14, 2020
% Send corrections to   : Sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```

హనుమత్సహస్రనామ స్తోత్రం (శ్రీ సుదర్శన సంహితాయాం)

అస్య శ్రీహనుమద్దివ్యసహస్రనామస్తోత్రమంత్రస్య అనుష్టుప్ఛందః .
శ్రీరామ ఋషిః . శ్రీహనుమాందేవతా . ఆంజనేయేతిశక్తిః .
వాతాత్మజేతి దైవతం బీజం . శ్రీహనుమానితి మంత్రః .
మర్కటరాడితి కీలకం . వజ్రకాయేతి కవచం .
బలవానితి యోనిః . దంష్ట్రాయుధేతి అస్త్రం .
.. హృదయాది న్యాసః ..

అంజనీసూనవే నమః ఇతి హృదయే .
రుద్రరూపాయ నమః శిరసే స్వాహా .
వాయుసుతాయేతి శిఖాయై వషట్ .
అగ్నిగర్భాయ నమః కవచాయ హుం .
రామదూతాయ నమః నేత్రత్రయాయ వౌషట్ .
బ్రహ్మాస్త్రస్తంభనాయేతి అస్త్రాయ ఫట్ ..

.. ధ్యానం ..

చంద్రాభం చరణారవిందయుగలం కౌపీనమౌంజీధరం
నాభ్యాం వై కటిసూత్రయుక్తవసనం యజ్ఞోపవీతావృతం .
హస్తాభ్యామవలంబ్య చాంజలిమథో హారావలీకుండలం
బిభ్రద్దీర్ఘశిఖం ప్రసన్నవదనం దివ్యాంజనేయం భజే ..

అథ సహస్రనామస్తోత్రం .
ఓం హనుమానంజనీసూనుర్వాయుపుత్రో మహాబలః .
కేసరీనందనః శ్రీమాన్విశ్వకర్మాఽ ర్చితధ్వజః .. 1..

ఈశ్వరాంశః స్వయంజ్ఞాతః పార్వతీగర్భసంభవః .
సుచిరం మాతృగర్భస్థో గర్భవైష్ణవసంస్కృతః .. 2..

బ్రహ్మచారీంద్రభజితః సర్వవిద్యావిశారదః .
మాతృగర్భస్థనరనో హరిధ్యానపరాయణః .. 3..

శోణనక్షత్రజః సూర్యగిలనః కపివల్లభః .
వజ్రదేహీ మహాబాహుర్జగదాశ్చర్యశైశవః .. 4..

కాలేన సహ యుద్ధార్థో కాలదండప్రహారకః .
కాలకింకరహారీ చ కాలాంతకవిమర్దనః .. 5..

నఖాయుధః సర్వజయో రణేశ్వరో భుజాయుధః .
శైలవిక్షేపకభుజో క్షేపకః పాటఘట్టనః .. 6..

వాలపాశాయుధో దంష్ట్రాయుధః పరమసాహసః .
నిరాయుధజయో యోద్ధా వనంజీ హీరపుంగవః .. 7..

అచేతసరిపుర్భూతరక్షకోఽ నంతవిగ్రహః .
ఈశానవిగ్రహః కిన్నరేశో గంధర్వనాశనః .. 8..

అద్రిభిన్మంత్రకృద్భూతస్నేహహన్మేఘనిర్జితః .
పురందరధనుశ్ఛేత్తా మాతలేర్మదభంజనః .. 9..

బ్రహ్మాస్త్రస్తంభనో రౌద్రబాణనిర్హరణోఽ నిలః .
ఐరావతబలోచ్ఛేదీ వృత్రారేర్బాహుభంజనః .. 10..

యోగనిద్రాసకృమనా జగత్సంహారకారకః . ?
విష్ణోరాగమనోపాయః కారణః పునరుత్థితః .. 11..

నక్తంచరాహితోర్ద్ధర్తా సర్వేంద్రియజితః శుచిః .
స్వబలాబలసంజ్ఞాతః కామరూపీ మహోన్నతః .. 12..

పింగలాక్షో మహాబుద్ధిః సర్వస్త్రీమాతృదర్శకః .
వనేచరో వాయువేగీ సుగ్రీవరాజ్యకారణః .. 13..

వాలీహననకృత్ప్రాజ్ఞః రామేష్టః కపిసత్తమః .
సముద్రతరణఛాయాగ్రాహభిచ్ఛూరశక్తిహా .. 14..

సీతాసువేషణః శుద్ధో పావనః పవనోఽ నలః .
అతిప్రవృద్ధో గుణవాన్ జానకీశోకనాశనః .. 15..

దశగ్రీవవనోత్పాటీ వనపాలకనిర్జితః .
బహురూపో బృహద్రూపో జరామరణవర్జితః .. 16..

రక్తకుండలధృగ్ధీమాన్కనకాంగః సురారిహా .
వక్రనాసోఽ సురఘ్నశ్చ రజోహా సహరూపధృక్ .. 17..

శార్దూలముఖజిత్ వడ్గరోమహా దీర్ఘజిహ్వజిత్ .
రక్తరోమాహ్వయరిపుః శతజిహ్వాఖ్యసూదనః .. 18..

రక్తలోచనవిధ్వంసీ స్తనితస్థితవైరిణః .
శూలదంష్ట్రాహితో వజ్రకవచారిర్మహాభటః .. 19..

జంబుమాలీహరోఽ క్షఘ్నో కాలపాశస్వనస్థితః .
దశాస్యవక్షఃసంతాపీ సప్తమంత్రిసుతాంతకః .. 20..

లంకనీదమనః సౌమ్యో దివ్యమంగలవిగ్రహః .
రామపత్న్యాః శుచోహర్తా సంఖ్యాతీతధరాలయః .. 21..

లంకాప్రాసాదవిచ్ఛేదీ నిఃసంగోఽ మితవిక్రమః .
ఏకవీరో మహాజంఘో మాలీప్రాణాపహారకః .. 22..

ప్రేమనేత్రప్రమథనో కాలాగ్నిసదృశప్రభః .
వికంపనగదాహారీ విగ్రహో వీరపుంగవః .. 23..

విశాలరౌప్యసంహర్తా త్రిశిరాఖ్యవిమర్దనః .
కుంభవైరీ దశగ్రీవదోరతో రవిభేదకః .. 24.. ?

భిషక్పతిర్మహావైద్యో నిత్యామృతకరః శుచిః . ?
ధన్వంతరిర్జగద్భూత ఔషధీశో విశాంపతిః .. 25..

దివ్యౌషధాద్యానయితాఽ మృతవానరజీవనః . ?
సంగ్రామజయవర్ధశ్చ లోకపర్యంతవర్ధనః .. 26..

ఇంద్రజిద్భూతలోత్పన్నః ప్రతాపయడభీకరః . ?
మాల్యవంతప్రశమనః సౌమిత్రేర్జీవదాయకః .. 27..

స్థూలజంఘజితః స్థూలో మహానాదవినిర్జితః .
మహాదంష్ట్రాంతకః క్రోధీ మహోదరవినాశకృత్ .. 28..

మహోరస్కః సురారాతిః ఉల్కాముఖనికృంతనః .
మహావీర్యోఽ జయః సూక్ష్మశ్చతుర్వక్త్రవిదారణః .. 29..

హస్తికర్ణాంతకః శంఖకర్ణశత్రుర్మహోజ్జ్వలః . ?
మేఘాంతకః కాలరుద్రో చిత్రాగతిర్జగత్పతిః .. 30..

సర్వలక్షణలక్షణ్యో భిషజాదిప్రతిష్ఠితః .
దుర్గం బిలేన కుర్వాణః ప్లవంగవరరక్షకః .. 31..

పాతాలలంకాగమనో ఉద్దండో నందిమోచకః .
ప్రస్థవల్లభసంత్రాతా భీకరాక్షీనికృంతనః .. 32..

భేరీవచఃశిరశ్ఛేదీ వ్యోమవీక్ష్యనిషూదనః .
నిర్ఘాతకాయనిర్జైత్రః ఊర్ధ్వవక్త్రవిదూరకః .. 33..

నిర్ఘోషహాస్యవిధ్వస్తా తీవ్రఘోరాననాంతకః .
ఆస్ఫోటకసైన్యవిద్వేషీ మైత్రావరుణభంజనః .
జగదేకఃస్ఫురద్వీర్యో నీలమేఘస్య రాజ్యకః .. 34.. ?

రామలక్ష్మణయోరుద్ధర్తా తత్సహాయజయః శుభః .
ప్రాదుర్భోమఘ్నకృత్సర్వకిల్విషో పాపనాశనః .. 35..

గుహప్రాణప్రతిష్ఠాతా భరతప్రాణరక్షకః .
కపిః కపీశ్వరః కావ్యో మహానాటకకావ్యకృత్ .. 36..

శుద్ధక్రియావ్రతో గానీ గానవిద్యావిశారదః . ?
చతుఃషష్టికలాదక్షః సర్వజ్ఞః సర్వశాస్త్రవిత్ .. 37..

సర్వశక్తిర్నిరాలంబః కూర్మపృష్ఠవిదారణః .
ధ్వంసరూపః సదాపూజ్యో భీమప్రాణాభిరక్షకః .. 38..

పాండవేశః పరంబ్రహ్మ పరమాత్మా పరంతపః .
పంచవక్త్రో హయగ్రీవః పక్షిరాజో పరఃశివః .. 39..

నారసింహః పరంజ్యోతిర్వరాహః ప్లవగేశ్వరః .
మహోరస్కో మహాతేజా మహాత్మా భుజవింశతిః .. 40..

శైలముద్ధృతఖడ్గశ్వ శంఖచక్రగదాధరః .
నానాయుధధరః శూలీ ధనుర్వేదపరాయణః .. 41..

అక్ష్యాహ్వయశిరోహారీ కవచీ దివ్యబాణభృత్ .

తాడకాసుతసంహారీ స్వయంమూర్తిరలాంబలః .. 42.. ?

బ్రహ్మాత్మా బ్రహ్మకృద్బ్రహ్మ బ్రహ్మలోకప్రకాంక్షణః .
శ్రీకంఠః శంకరః స్థాణుః పరంధామ పరా గతిః .. 43..

పీతాంబరధరశ్చక్రీ వ్యోమకేశః సదాశివః .
త్రిమూర్త్యాత్మా త్రిలోకేశస్త్రిగణస్త్రిదివేశ్వరః .. 44..

వాసుదేవః పరంవ్యోమ పరత్వం చ పరోదయః .
పరం జ్ఞానం పరానందః పరోఽ వ్యక్తః పరాత్పరః .. 45..

పరమార్థః పరో ధ్యేయః పరధ్యేయః పరేశ్వరః .
పరర్ద్ధిః సర్వతోభద్రో నిర్వికల్పో నిరామయః .. 46..

నిరాశ్రయో నిరాకారో నిర్లేపః సర్వదుఃఖహా .
బ్రహ్మవిద్యాశ్రయోఽ నీశోఽ హార్యో పాతిరవిగ్రహః .. 47.. ?

నిర్ణయశ్చతురోఽ నంతో నిష్కలః సర్వభావనః .
అనయోఽ తీంద్రియోఽ చింత్యోఽ మితాహారో నిరంజనః .. 48..

అక్షయః సర్వసంస్పృష్టో సర్వకం చిన్మయః శివః .
అచ్యుతః సర్వఫలదో దాతా శ్రీపురుషోత్తమః .. 49..

సర్వదా సర్వసాక్షీ చ సర్వః సర్వార్తిశాయకః .
సర్వసారః సర్వరూపో సర్వాత్మా సర్వతోముఖః .. 50..

సర్వశాస్త్రమయో గుహ్యో సర్వార్థః సర్వకారణః .
వేదాంతవేద్యః సర్వార్థీ నిత్యానందో మహాహవిః .. 51..

సర్వేశ్వరో మహావిష్ణుర్నిత్యయుక్తః సనాతనః .
షడ్విమ్శకో యోగపతిర్యోగగమ్యః స్వయంప్రభుః .. 52..

మాయాపతిర్భవోఽ నర్థః భవబంధైకమోచకః .
పురాణః పురుషః సత్యో తాపత్రయవివర్జితః .. 53..

నిత్యోదితః శుద్ధబుద్ధో కాలాతీతోఽ పరాజితః .
పూర్ణో జగన్నిధిర్హంసః కల్యాణగుణభాజనః .. 54..

దుర్జయః ప్రకృతిస్వామీ సర్వాశ్రయమయోఽ తిగః .
యోగిప్రియః సర్వహరస్తారణః స్తుతివర్ధనః .. 55..

అంతర్యామీ జగన్నథః స్వరూపః సర్వతః సమః .
కైవల్యనాథః కూటస్థః సర్వభూతవశంకరః .. 56..

సంకర్షణో భయకరః కాలః సత్యసుఖైకభూః .
అతుల్యో నిశ్చలః సాక్షీ నిరుపాధిప్రియో హరిః .. 57..

నాహంవాదో హృషీకేశః ప్రభానాథో జగన్మయః .
అనంతశ్రీర్విశ్వబీజం నిఃసీమః సర్వవీర్యజిత్ .. 58..

స్వప్రకాశః సర్వగతిః సిద్ధార్థో విశ్వమోహనః .
అనిర్లంఘ్యో మహామాయః ప్రద్యుమ్నో దేవనాయకః .. 59..

ప్రాణేశ్వరో జగద్బంధుః క్షేత్రజ్ఞస్త్రిగుణేశ్వరః .
క్షరో దురాసదో బ్రహ్మ ప్రణవో విశ్వసూత్రధృక్ .. 60..

సర్వానవద్యః సంస్థేయః సర్వధామా మనఃపతిః .
ఆనందః శ్రీపతిః శ్రీదః ప్రాణసత్త్వనియోజకః .. 61..

అనంతలీలాకర్తృజ్ఞో దుష్ప్రాపః కాలచక్రకృత్ .
ఆదియాతః సర్వశక్తః సర్వదేవః సదోర్జితః .. 62.. ? ఆదినాథః

జగద్ధాతా జగజ్జైత్రో వాఙ్మనో జగదార్తిహా .
స్వస్వతశ్రీరసురారిర్ముకుందః శ్రీనికేతనః .. 63.. ?

విప్రశంభుః పితా మూలప్రకృతిః సర్వమంగలః .
సృష్టిస్థిత్యంతకృచ్ఛ్రేష్ఠో వైకుంఠః సజ్జనాశ్రయః .. 64..

అనుత్తమః పునర్జాతో రుద్రాదుత్కవచాననః .
త్రైలోక్యపావనః సిద్ధః పాదో విశ్వధురంధరః .. 65..

బ్రహ్మా బ్రహ్మపితా యజ్ఞః పుష్పనేత్రార్థకృత్కవిః .
సర్వమోహః సదాపుష్టః సర్వదేవప్రియో విభుః .. 66..

యజ్ఞత్రాతా జగత్సేతుః పుణ్యో దుఃస్వప్ననాశనః .
సర్వదుష్టాంతకృత్సాధ్యో యజ్ఞేశో యజ్ఞభావనః .. 67..

యజ్ఞభుగ్యజ్ఞఫలదో సర్వశ్రేయో ద్విజప్రియః .
వనమాలీ సదాపూతశ్చతుర్మూర్తిః సదార్చితః .. 68..

ముక్తకేశః సర్వహితో దేవసారః సదాప్రియః .
అనిర్దేశ్యవపుః సర్వదేవమూర్తిశ్చతుర్భుజః .. 69..

అనంతకీర్తిఃనిఃసంగో సర్వదేవశిరోమణిః .
పరార్థకర్తా భగవాన్స్వార్థకర్తా తపోనిధిః .. 70..

వేదగుహ్యః సదోదీర్ణో వృద్ధిక్షయవివర్జితః .
సాధర్మతుః సదాశాంతో విశ్వారాతో వృషాకపిః .. 71.. ?

కపిర్భక్తః పరాధీనః పురాణః కులదేవతా .
మాయావానరచారిత్ర్యః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః .. 72..

ఉత్సవోఽ నంతమాహాత్మ్యః కృపాలుర్ధర్మజీవనః .
సహస్రనామవిజ్ఞేయో నిత్యతృప్తః సుభద్రకః .. 73..

ఏకవీరో మహోదారః పావనో ఉర్జవీక్షణః .
విశ్వభోక్తా మహావీరః కర్తా నాద్భుతభోగవాన్ .. 74..

త్రియుగః శూలవిధ్వంసీ సామసారః సువిక్రమః .
నారాయణో లోకగురుర్విష్వక్సేనో మహాప్రభుః .. 75..

యజ్ఞసారో మునిస్తుత్యో నిర్మలో భక్తవత్సలః .
లోకైకనాయకః సర్వః సజానామన్యసాధకః .. ??.. ?
మోక్షదోఽ ఖిలలోకేశః సదాధ్యేయస్త్రివిక్రమః .
మాతాహితస్త్రిలోకాత్మా నక్షత్రేశః క్షుధాపహః .. 76..

శబ్దబ్రహ్మదయాసారః కాలమృత్యునివర్తకః .
అమోఘాస్త్రః స్వయంవ్యక్తః సర్వసత్యం శుభైకధృక్ .. 77..

సహస్రబాహురవ్యక్తః కాలమృత్యునివర్తకః .
అఖిలాంభోనిధిర్ధతి సర్వవిఘ్నాంతకో విభుః .. 78.. నిధిర్ధంతీ

మహావరాహో నృపతిర్దుష్టఘ్నగ్నిత్యమన్మథః .
మహాదంష్ట్రాయుధః సర్వః సర్వజిద్భూరివిక్రమః .. 79..

అభిప్రాయత్తదారోజ్ఞః సర్వమంత్రైకరూపవాన్ . ?
జనార్దనో మహాయోగీ గురుపూజ్యో మహాభుజః .. 80..

భైరవాడంబరోద్దండః సర్వయంత్రవిధారణః .
సర్వాద్భుతో మహావీరః కరాలః సర్వదుఃఖహా .. 81..

అగమ్యోపనిషద్గమ్యోఽ నంతః సంకర్షణః ప్రభుః .
అకంపనో మహాపూర్ణః శరణాగతవత్సలః .. 82..

అగమ్యో యోఽ ద్భుతబలః సులభో జయతిర్జయః .
అరికోలాహలో వజ్రధరః సర్వాఘనాశనః .. 83..

ధీరోద్ధారః సదాపుణ్యో పుణ్యం గుణగణేశ్వరః .
సత్యవ్రతః పూర్వభాషీ శరణత్రాణతత్పరః .. 84..

పుణ్యోదయః పురాణేజ్యో స్మితవక్త్రో మహాహరిః .
మితభాషీ వ్రతఫలో యోగానందో మహాశివః .. 85..

ఆధారనిలయో జహ్నుః వాతాతీతోఽ తినిద్రహా .
భక్తచింతామణిర్వీరదర్పహా సర్వపూర్వకః .. 86..

యుగాంతః సర్వరోగఘ్నః సర్వదేవమయః పురః .
బ్రహ్మతేజః సహస్రాక్షో విశ్వశ్లాఘ్యో జగద్వశః .. 87..

ఆదివిద్వాన్సుసంతోషో చక్రవర్తిర్మహానిధిః .
అద్వితీయో బహిఃకర్తా జగత్త్రయపవిత్రితః .. 88..

సమస్తపాతకధ్వంసీ క్షోణీమూర్తిః కృతాంతజిత్ .
త్రికాలజ్ఞో జగతాం భగవద్భక్తివర్ధనః .. 89..

అసాధ్యో శ్రీమయో బ్రహ్మచారీ మయభయాపహః .
భైరవేశశ్చతుర్వర్ణః శితికంఠయశఃప్రదః .. 90..

అమోఘవీర్యో వరదో సమగ్ర్యః కాశ్యపాన్వయః .
రుద్రచండీ పురాణర్షిర్మండనో వ్యాధినాశకృత్ .. 91..

ఆద్యః సనాతనః సిద్ధః సర్వశ్రేష్ఠో యశః పుమాన్ .
ఉపేంద్రో వామనోత్సాహో మాన్యో విష్మాన్విశోధనః .. 92.. ?
విశ్వవిశోధనః

అనన్యః సాత్వతాం శ్రేష్ఠో రాజ్యదేశగుణార్ణవః .
విశేషోఽ నుత్తమో మేధా మనోవాక్కాయదోషహా .. 93..

ఆత్మవాన్పృథితః సర్వభద్రో గ్రాహ్యోఽ భయప్రదః .
భోగదోఽ తీంద్రియః సర్వః ప్రకృష్టో ధరణీజయః .. 94..

విశ్వభూర్జ్ఞానవిజ్ఞానో భూషితాదర్థిమాత్మజః . ?
విజ్ఞానభూషితశ్చానిలాత్మజః
ధర్మాధ్యక్షః కృతాధ్యక్షో ధర్మాధర్మధురంధరః .. 95..

ధర్మద్రష్టా ధర్మమయో ధర్మాత్మా ధర్మపాలకః .
రత్నగర్భశ్చతుర్వేదో వరశీలోఽఖిలార్థదః .. 96..

దైత్యాశాఖండనో వీరబాహుర్విశ్వప్రకాశకః . ?
దేవదూతాత్మజో భీమః సత్యార్థోఽఖిలసాధకః .. 97..

గ్రామాధీశో దయాధీశో మహామోహతమిస్రహా .
యోగస్వామీ సహస్రాంఘ్రిర్జ్ఞానయోగః సుధామయః .. 98..

విశ్వజిజ్జగతః శాస్తా పీతకౌపీనధారణః .
అహిర్బుధ్నభావకుపితో విశ్వరేతా అనాకులః .. 99.. ?

చతుర్యుగః సర్వశూన్యః స్వస్థో భోగమహాప్రదః . ?
ఆశ్రమానాం గురుః శ్రేష్ఠో విశ్వాత్మా చిత్రరూపిణః .. 100.. ?
చిత్రరూపకః

ఏకాకీ దివ్యద్రవిణో ఇంద్రో శేషాదిపూరుషః . ?
నరాకృతిర్దేవమాన్యో మహాకాయశిరోభుజః .. 101..

అనంతప్రలయః స్థైర్యో వాల్మీయో దుష్టమోహనః . ?
ధర్మాంకితో దేవదేవో దేవార్థః శ్రుతిగోపకః .. 102..

వేదాంతకర్తా దుష్టఘ్నో శ్రీధనః సుఖదః ప్రభుః .
శౌరిః శుద్ధమనా శుద్ధః సర్వోత్కృష్టో జయధ్వజః .. 103..

ధృతాత్మా శ్రుతిమార్గేశః కర్తా సః సామవేదరాట్ . కర్తా చ
మృత్యుంజయః పరాద్వేషీ రుద్రరాట్ ఛందసాం వరః .. 104..

విద్యాధరః పూర్వసిద్ధో దాంతశ్రేష్ఠో సురోత్తమః .
శ్రేష్ఠో విధిర్బద్ధశిరో గంధర్వః కాలసంగమః .. 105..

విధ్వస్తమోహనోఽధ్యాత్మా కామధేనుః సుదర్శనః .
చింతామణిః కృపాచార్యో బ్రహ్మరాట్ కల్పపాదపః .. 106..

దినం పక్షో వసంతర్తుర్వత్సరః కల్పసంజ్ఞకః .
ఆత్మతత్త్వాధిపో వీరః సత్యః సత్యప్రవర్తకః .. 107..

అధ్యాత్మవిద్యా ఓంకారః సగుణోఽక్షరోత్తమః .
గణాధీశో మహామౌనీ మరీచిర్ఫలభుగ్గగః .. 108..

దుర్గమో వాసుకిర్బ్రహ్మిర్ముకుందో జనకాం ప్రథీ . ?
ప్రతిజ్ఞా సాధకో మేఘః సన్మార్గః సూక్ష్మగోచరః .. 109..

భరతశ్రేష్ఠశ్చిత్రర్ధో గుహ్యో రాత్రి ప్రయాతనః . ?
మహాసనో మహేష్వాసో సుప్రసాదః శుచిఃశ్రవాః .. 110..

సాంవర్తకో బృహద్భానుర్వరారోహో మహాద్యుతిః .
మహామూర్ధా త్రిభ్రాజిష్ణుర్భూతకృత్సర్వదర్శనః .. 111..

మహాభోగో మహాశక్తిః సమాత్మా సర్వధీశ్వరః .
అప్రమేయః సమావర్తః విఘ్నహర్తా ప్రజాధరః .. 112..

చిరంజీవః సదామర్షీ దుర్లభః శోకనాశనః .
జీవితాత్మా మహాగర్తః సుస్తనః సర్వవిజ్జయీ .. 113..

కృతకర్మా విధేయాత్మా కృతజ్ఞః సమితోర్జితః .
సర్వప్రవర్తకః సాధుః సహిష్ణుర్నిధనో వసుః .. 114..

భూగర్భో నియమో వాగ్మీ గ్రామణీర్భూతకృత్సమః .
సుభుజస్తారణో హేతుః శిష్టేష్టః ప్రియవర్ధనః .. 115..

కృతాగమో వీతభయో గుణభృచ్చర్వరీకరః .
దృఢః సత్త్వవిధేయాత్మా లోకబంధుః ప్రజాగరః .. 116..

సుషేణో లోకశారంగః సుభగో ద్రవిణప్రదః .
గభస్తినేమిః కపిశో హృదీశస్తంతువర్ధనః .. 117..

భూశయః పింగలో నర్దో వైక్రమో వంశవర్ధనః .
విరామో దుర్జయో మానీ విశ్వహాసః పురాతనః .. 118..

అరౌద్రః ప్రగ్రహో మూర్తిః శుభాంగో దుర్ధరోత్తమః .
వాచస్పతిర్నివృత్తాత్మా క్షేమకృత్క్షేమినాం వరః .. 119..

మహార్హః సర్వశశ్చక్షుర్నిగ్రహో నిర్గుణో మతః .
విస్తారో మేదజో బభ్రుః సంభావ్యోఽనామయో గ్రహాన్ .. 120.. ?

అయోనిజోఽ ర్చితోదీర్ణః స్వమేధార్పితో గుహీ .
నిర్వాణగోపతిర్వృక్షః ప్రియార్థో శాంతిదః కృశః .. 121..

శబ్దాతిగః సర్వసహః సత్యమేధా సులోచనః .
అనిర్ర్తీ మహాకర్మా కవివర్యః ప్రజాపతిః .. 122..

కుండలీ సత్పథాచారః సంక్షేమో విరజోఽ తులః .
దారుణః కరనిర్వర్ణః సదాయూపప్రియో వటః .. 123.. ? సురభిర్వర్ణః

మందగామీ మందగతిర్మందవాసరతోషితః .
వృక్షశాఖాగ్రసంచారీ కోటిసింహైకసత్త్వనః .. 124..

సదాంజలిపుటో గుప్తః సర్వజ్ఞకభయాపహః .
స్థావరః పేశలో లోకః స్వామీ త్రైలోక్యసాధకః .. 125..

అత్యాహారీ నిరాహారీ శిఖావాన్మారుతాశనః .
అదృశ్యః ప్రాణనిలయో వ్యక్తరూపో మనోజవః .. 126..

అభిప్రాయో భగో దక్షః పావనో విషభంజనః .
అర్థో గంభీరః ప్రియకృత్స్వామీ చతురవిక్రమః .. 127..

ఆపదోద్ధారకో ధుర్యో సర్వభోగప్రదాయకః .
ఓంతత్సదితినిర్దిష్టం శ్రీహనుమన్నామ పావనం .. 128..

. ఫలశ్రుతిః .
దివ్యం సహస్రనామాఖ్యం స్తోత్రం త్రైలోక్యపావనం .
ఇదం రహస్యం భవతామర్థేఽ స్మాకం యథావిధి .. 129..

ఉక్తం లోకే విభుర్భూత్వా భక్తియుక్తేన చేతసా .
ఏతన్మహాసంహితాయాం వా తన్నామసహస్రకం .. 130..

స్తోత్రం వా కవచం వాపి మంత్రం వా యో నరః సదా .
త్రివర్షం వాపి వర్షం వా జపేత్షణ్మాస ఏవ చ .. 131..

స సర్వైర్ముచ్యతే పాపైః కల్పకోటిశతోద్భవైః .
భూర్జే వా పుస్తకే వేదం లిఖిత్వా యః పుమాన్ శుచిః .. 132..

మందవారేషు మధ్యాహ్నే పూజయేద్భక్తిపూర్వకం .
అపూపానర్పయేదాశు సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్ .. 133..

ఇదం వై లిఖితం యైశ్చ శ్రుతం యైః పఠితం సదా .
యైశ్చ ప్రఖ్యాపితం లోకే అష్టైశ్వర్యాణి సర్వశః .. 134..

సర్వాణ్యపి చ పుణ్యాని సిద్ధ్యంత్యత్ర న సంశయః .
శృంఖలా బంధముఖ్యాని కారాగృహభయాని చ .. 135..

క్షయాపస్మారకుష్ఠాది మహారోగాశ్చ యేఽ పి చ .
ఏతత్సర్వం విహాయాశు గచ్ఛంతి సతతాభయం .. 136..

రాజ్యవిద్వత్సభాయాం చ రిపూన్కర్షతి నిశ్చయః .
కలహే జయమాప్నోతి సంతోషో భవతి ధ్రువం .. 137..

బ్రహ్మరాక్షసగంధర్వవేతాలాఘృణరేవతీ .
పూతనాదిర్మహాభూతాః పలాయంతే చ దూరతః .. 138..

పరేణ కృతయంత్రాద్యా శీఘ్రం నశ్యంతి భూతలే .
యోజనద్వాదశాయాసపర్వతం పరివేష్టితః .. 139..

సస్యానాం పరిమాణేన సిద్ధిర్భవతి సర్వదా .
చౌరాగ్న్యుదకసర్వాది భయాని న భవంతి చ . 140..

హాసశ్చ క్రియతే యేన హస్తాద్భవతి నాశనం .
తస్య ఉక్తాని ఏతాని ఫలాని వివిధాని చ .. 141..

భవంతి విపరీతాని సర్వాణ్యనుదినం క్రమాత్ .
తస్మాదిదం సుచారిత్ర్యం నిత్యం తద్భక్తిపూర్వకం .. 142..

పఠంతముపగమ్యేతి వయపోషణపూర్వకం .
వదామీదం నిజమిదం నిజం శ్రణ్వంతు మౌనయః .. 143..

.. ఇతి పూర్వవ్యూహే శ్రీసుదర్శనసంహితాయాం
వసిష్ఠవాలఖిల్యసంవాదే
హనుమద్వజ్రకవచపూర్వకదివ్యసహస్రనామస్తోత్రం సంపూర్ణం ..

The text is entered from a handwritten old manuscript (linked).

At many places, the characters in the manuscript could not be understood correctly. In such cases, the words containing such characters have been left as per original without change, which may be found odd. A ? mark is added to the right of the line in question. Any reasonable deciphering (not wild guessing) is welcome. A copy of the manuscript (PDF) is linked at the end of the html page and can be sent to those interested in helping correction.

Encoded and proofread by K. Muralidharan and PSA Easwaran

```
% Text title            : hanumatsahasranAmastotram
% File name             : hanumatsahasranAmastotram.itx
% itxtitle              : hanumatsahasranAmastotram (sudarshanasaMhitAntargatam)
% engtitle              : hanumatsahasranAmastotram
% Category              : hanumaana, sahasranAma
% Location              : doc_hanumaana
% Sublocation           : hanumaana
% Language              : Sanskrit
% Subject               : philosophy/hinduism/religion
% Transliterated by     : K. Muralidharan kmurali_sg at yahoo.com
% Proofread by          : K. Muralidharan kmurali_sg at yahoo.com, PSA Easwaran psaeaswaran at gmail.com
% Description/comments  : from Sudarshana Samhita (book not available)
% Indexextra            : (Manuscript Scan 1, 2)
% Acknowledge-Permission: http://indianmanuscripts.com
% Latest update         : May 26, 2019
% Send corrections to   : sanskrit@cheerful.com
% Site access           : https://sanskritdocuments.org
```


శ్రీ రఘురామపాద సరసీరుహయుగ్మము నాత్మ నిల్పి, కూ
పారము దాఁటి, విఘ్నములఁ బాఱఁగ దోలుచు, లంకఁజొచ్చి, సీ
తా రమణీమణింగని, ముదంబును గూర్చి, రఘూత్తమాంఘ్రి సే
వా రతి మీఱు పావని శివంకరుఁడై వెలయించు మత్కృతిన్.

-శ్రీ వాసుదాస స్వామి (మందరము)

Sri Vishnu Sahasra Nama Stotram

Annotated commentary by
Sri Narasimhan Krishnamachari

Telugu translation by
Kaja Sudhakara Babu